Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
14
18 Q
6

Digitized by Google

Digitized by Google

14. 18. Q. 6.

BRVNONIS

CARTHVSIANORVM Patriarchę ſanctiſſimi, Theologi Pariſienſis Scholæ doctiſſimi: & Remenſis eccleſiæ canonici moratiſſimi: Opera & Vita poſt Indicem ſerie literaria indicanda.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Vęnundatur Iodoco Badio Aſcenſio ſub gratia & priuilegio poſt vitam explicandis.

S. Marie de Scala

CARMELITANI SCALZI S. MARIA DELLA SCALA

Inter optimateis ſummopere obſeruando D.Laurentio Alamandi Gratianopolitanorū epiſcopo circunſpectiſſimo,& principi clariſſimo:Diuiq; Saturnini apud Toloſſanos antiſtiti digniſſimo & magnæ Carthuſiæ conſeruatori ac tutelari præſidio præſtantiſſimo, Iodocus Badius Aſcenſius obſeruantiam & ſalutem.

REuertuntur ad tuā cęlſitudinem magnificamq; tutelā præſes amplíſſime,plane diuina & auguſtiſſimę frugis opera,illius ſtupendę prudentiæ ac mirificę ſanctitatis Brunonis,qui deo quondā & auſpice & duce,ad patentiſſima maiorū tuorū confugit hoſpitia: petuntq; vt qua fronte ſanctiſſimus ille Hugo, iſtius tunc ſedis antiſtes,patrem ſuum,cum ſex venerandis comitibus ſuſcepit,ſeſe obuiis etiam vlnis & paterno ſinu ſuſcipias: nec immerito,digna ſiquidem ſunt quæ ad heroica iſta admittantur penetralia,ſanctiſq; nō ſegnius atterantur manibus,ac olim Alexandri cognomento Magni Homerica poemata:quæ illi vel puluinaris pręſtiterunt obſequia:E quibus tñ pręcipuū emolumētū belligerandi & hominum ſtragis faciendę peritiā haurire poterat.Ex iſtis aūt optimus quiſq; Chriſtianus,pacis cum deo,pacis ſecum,& pacis cū proximo & ineundę & cōſeruādę facile cōdiſcat viā:ſunt em̄ cęleſtis luminis facibus illuſtrata,vt facile agnoſcas ab principe illius ſeptenarii edita , qui ſtellis ſeptem pręuiis & ducibus iſtuc ſunt profecti:non ſine diuino ſtupendoq; futuri inſtituti præſagio.Scimus em̄ hebdomados perfectionem etiam Brunonis buccina miris laudibus ornatā.Verū qđ ad inſtitutū attinet:horę canonicę ſeptem ſunt:lampades in templo, & planetę in cęlo totidē:inter quos tñ duo magna dicunẗ luminaria : inter has aūt ſtellas nulla maior,licet vna lucidior ṕdicatur cęteris:hoc(vt opinor)indicio,q; ī hoc ordine cæ

Luc.xxii terorum antiſtes,plus quidē oneris atq; laboris,ſed terreni non plus percipit emolumenti:

Opa B. iuxta dominicum conſilium Qui maior eſt in vobis,fiat ſicut minor:& qui pręceſſor, ſicut

Bruno- miniſtrator.Sed de operibus diſquiramus,quæ tria hac lucubratione emittenda & tuo,p̄-

nis ī hoc ſul honoratiſſime,fauſtiſſimo nomini dicanda Reuerendiſſimus & tuę dignitatis obſeruan

codice. tiſſimus D.Gulielmus Bibaucius Carthuſiæ tuę pater catholicus,ad nos vſq; tranſmiſit.

Primum in omneis Pſalmos Dauidicos luculentam & artificioſam expoſitionem,plus in receſſu exhibentem q̄ in fronte pollicentem,complectēs:a frōte em̄ ad calcem,& a titulo vſq; ad finem,eundem ſeruat tenorem.nuſq̄ diuaricans,ſed oīa inſcriptioni quadrare demonſtrans.Secundum diui Pauli Epiſtolarū,in quibus ſecūdū euangeliū theologiæ ſunt nerui, explicationē Brunone.i.ſummo Pariſienſis ſcholæ theologo,dignā continens.Tertium admirabiles nobis exhibens conciones:De laudibus & ornatu eccleſiæ,De nouis:de feſtis dn̄i B.Mariæ.b.Martyrū,confeſſorum,virginum,& angelorum:quibus neſcio an emūctiores & fœcundiores legerim:quocirca(vt eſt mortalitas ad diſſenſionem propenſa)nonnulli,aliis potius addicant:quorū argumenta omnia conuincunt venerandæ vetuſtatis codices,quorum vnus ad nos miſſus hunc habet in fronte eadem manu ac litera,qua reliqua,exaratū titulum.Incipit Liber Magiſtri Brunonis qui Carthuſiam inſtituit: quem librū & titulum hic multis oſtenſum,vt ipſe quoq; videas iſtuc integrū remitto.Alter eſt in Carthuſia magna,habens omnia iſta opera Brunoni noſtro adſcripta:nec dubito alibi extare alios.Verum refellamus iſtorum auias.Eſt alius inquiunt ſtilus. Eſt quoq; horatio alius in Odis q̄ in ſermonib⁹ & epiſtolis:qa diuerſum decorum exigit.Nec vna conuenit phraſis expoſitioni in ſpeluncis & cellis a minus literatis pleriſq; legendę:& concioni ad quam literati conueniunt,habendæ.Pręſcribitur inquiunt epiſcopo Signenſi:ſed falſo , quia in dedicatione Carthuſię(vt opinor)ſuę ſe epiſcopum negat.Sed Benedictum inquiunt patrem vocat,eūq; immodice laudat.Vocat & Abraham patrem,quia eum imitādum hortatur & Benedictum præcipue ſibi propoſuit imitādum,prius eremicolam deinde cœnobitam monachū. At ſcripſit in Exodon & Apocalypſin?Nihil prohibet Brunonem hūc, in eaſdem ſcripſiſſe licet forte non extent.Boni itaq; conſule præſul optime,& Brunonis opera ac inſtituta,vt facis,protege:domumq; & patrem feliciter conſerua. Vale.Apud Parrhiſios ſub paſcha M.D.XXIIII.

Digitized by Google

Tabella atq; index ſerie literaria in opera b.Brunonis Carthuſianæ religionis auſpicatiſſimi inſtitutoris.

Aron.ccxxvii. Eius electio. fo.ccccxiiii.
Abba.cclxix.
Abimelech.folio.xlii.
Abire,ſtare,ſedere.i.
Abyſſus.cxiiii.
Abortiuũ ſe vocat Paulus apoſtolus.cccxii.
Abraham duos filios habens. Eſt pater multorũ.cccxlvi.
Abrahę fides.ccccxxvii.
Abraham iuſtus.ccccxliiii.
Abraham vocat author patrẽ. fo.cccclxxxvii.
Abraham quos fodit puteos. fo.cccclxxxix. Repręſentat deum patrem.ibidem.
Abſalon interpretatur.fo.iiii.
Abſolui nemo poteſt niſi p miniſtros.ccclxxxvi.
Abſtinentia & eam cõcernẽtia & q; eſt duplex.ccccli.
Abſtinentia gentilium.dx.
Abundantes.lx.
Accipere.xxi.
Accuſare.cclxx.
Accuſatus ſum,iudicat⁹ ſum, condemnatus ſum.ccccxcix.
Achaia prouĩcia eſt in qua Corinthus.cccxvii.
Adam dicitur veſper.xxxvii.
Adam omnes corrupit.cclxii. figurat Chriſtum.ibidem.
Adam in multa claritate fuit formatus.ccclxvii.
Adamantis natura.ccccli.
Adeps.xciiii.ccxlv.
Adoptio duplex.cclxix.
Adorare.ccxxx.
Aduẽt⁹Chriſti cauſę duę.494.
Aduertere peccatis faciẽ.lxxii.
Adultera pfigurãs bonũ.lxxi.
Adulterant pſeudo verbũ dei. fo.cccxx.
Aegyptus.cvi.ccxxvii.
Aemulatio.cccxxxiii.
Aerugo vel eruca.cxxxii.
Aeſtas.cxxi.
Aetates ſex mundi.clviii.
Aetas Chriſti fuit ætas plenitudinis: & in ea omnes reſurgent.ccclvii.
Affectus pius.ccclxiii.
Afflictio corporis parum eſt vtilis.cccxcii.
Agag interpretatur.ccccli.
Agar alienatio.cccxlvii.
Aggęus interpretatur.xcvi.
Ain litera.ccx.
Alæ & vngues accipitris quid ſignificent.cccclxii.
Aleph.cxcviii.
Alleluia.clxxvi. bis poſitum. clxxx.
Allophili.lxxx.
Amalech interpretatur.cccli.
Ambitioſos reprimit.dxi.
Ambulare ſecundum carnem quid ſit.cccxxxii.
Amorrei.ccxxvii.
Amphora Zacharię viſa auaritiam ſignans.ccccxcvii.
Anachoritę ſancti.ccccliii.
Anagoge.ciii.
Anchoræ comparatur ſpes. fo.ccccxvii.
Angeli venti.ccxvii.
Angelorum nomina & officia ceſſabunt.cccxiii.
Angeli vtrum loquantur inter ſe.ccviii.
Angelorum linguæ.ccccxlii.
Angelorum chori.cccclxxi.
Ordines.ccccxcvii.
Angelus nomen officii non naturæ.ccccxcvii.
Animalia noua.cccclvii.in fine
Animæ nomina.xxxviii.
Animæ præſtantia.ccccxci.
Animi paſſiones.lvii.
Anna.cxciii.
Anni vitæ hominis.cliiii.
Annuncio.lxxix.
Alæ & pennæ.cccclxi.
Annunciatio beatæ Mariæ & eius celebritas.cccclxxx.
Antichriſtus.fo. xii.lxxiiii. cccclxix.
Antichriſtus iumentũ aſcẽdet. fo.ccclxxxiiii.Et Ieſu clamante interficietur.ibidem.
Antichriſtus eſt error & mendacium.ccclxxxiiii.
Antipapa.dvi.
Antitheſis inſignis.ccccxiiii.
Antorſum ire.xxxiiii.
Apocalypſis quid ſit.cccxi.
Apocalypſim expoſuit Sermonum author.ccccxxxvii.
Aporos.cccxiii.
Apoſtoli ſunt cæli.lxxxiiii.
Apoſtoli per Lamuel.cccclii.
Apoſtolorum diuiſio.cccclix.
Apoſtolorum numerus. ibidẽ.
Quales ſint poteſtates,ſunt eñ ſummi iudices paſtores Architecti.ibidem.
Appollo archiepiſcopus Corinthiorum fuit.cclxxxvii.
Aqua.xxi.ccccxxxviii.
Aquę admixtio ante conſecrationem.xxix.
Aquilonis latera.lxv.
Arabia.cxv.cccxlvii.
Arbitrium non beatificat ſine gratia remiſſionis.xxxix.
Arbor odore ſatiãs.ccccxxiii. Pulcherrima.ccccxlvi.
Arbores & rami.cccclxxi.
Veteres & nouæ.ccccxcv.
Arbor infructuoſa in paradiſo nulla.cccclxxxi.
Arca domini eccleſia.ccxxv.
Arca Noę.ccccxxxiii.
Arcana.lxiii.
Arcus & Gladius. xlviii.lix. lxiiii.lxxxix.
Arietes.xxxv.c.cccclviii.
Arietes exultantes.cxci.
Arguendi ſunt ſeuere nolentes obœdire.ccccliiii.
Arma militiæ vocat Apoſtolus miracula.cccxxxii.
Arrianorum arg.cccclxiiii.
Arrii ſtulta ſuperbia.cccclxv.
Arrogantia.ccxxxi.
Aſaph.lxviii.cxxxvi.ccxi.
Aſini ſunt pigri & ſtolidi. folio.cccclviii.
Aſina & pullus eius.cccclxx.

Aſinus & aſini nitentes q ſint.
fo.cccclxxi.
Aſinus eſt crucifer.cccclxxi.
Aſini etymon.dx.
Aſpicere.c.
Aſpis callida.lxxxiiii.
Aſpis ſurda.lxxxiiii.
Aſſyrii.cxxiii.
Aſſumere.xxi.cclxxxi.
Aſſumptio Mariæ & eius hu-
militas.cccclxxxi.
Attributa filio & ſpirituiſan-
cto.ccccxlii.
Atrium.xcvii.
Auaritia quid.cccxlviii.
Auarus facit pecuniam deum
ſuum.ccclviii.
Auaritiam damnat. cccclxxiii.
Auaritia ſignata per amphorã
Zacharię viſam.ccccxcvii.
Auari deceptores ſunt.ibidem
Auaritię remedium.diiii.
Audent quidã quod neſciunt.
fo.cccxxiiii.
Auertere a peccatis.lxxii.
Aues nouas.cccclxi.cap.ix.
Aues vbiq;.ibidem.
Auris mię potentia.xiii.
Auris benignitas.xxxvii.
Aurum eſt charitas.lxii.
Aurũ. ccccxxxv.& ccccxxxvii.
Aurum ſapientia.ccccxliii.
Aurum p̃cioſiſſimũ.cccclxviii.
Auſter.ccxx.
Auſteritas nimia quandoq; ge
nerat peccatum.ccclxxv.
Author ſermonum hic ponen
dos ĩ exodõ ſcripſit.ccccxlv.
Azarias ĩterpretatur.cccclxvi.
Azimum quid dicatur.ccxciii.
BAculi in manibus comedẽ
tium paſcha.cccclxxii.
Baptiſma diluuiũ. xxxvi.
Baptiſma.cxxviii.
Baptiſmate dimittuntur om̃ia
peccata etiã actualia.cclxxii.
&.ccclxxii.
Baptiſmo carentib⁹ pueris nul
la datur gratia.cclxxii.
Eſt triplex.ccccxv.
Baptizati ſunt quidam ſtulte
pro mortuis.cccxiii.
Barachia.cccclxvi.
Barba Aaron.ccxxvi.
Barba Chriſti & Aaron.
fo.cccclxxxiiii.
Barbari qui.cclii.
Bariona Petrus.ccxci.
Baſilicæ.ccccxxxxviii.
Baſan.cv.ccxxvii.
Baſiliſcus.clvii.
Beatitudo omnium vna.
fo.ccccxci.
Beatitudo quæ ſit.dxi.
Beatus cui nihil deeſt,dicitur
fo.ccclxxxvii.
Behemoth.cccclx.cccclxxix.
Benedico.lxxix.
Benedicendi ſunt anteq̃ come
dantur cibi.cccxci.
Benedicta quæ ſint.ccccxliiii.
Benedictum magnum mona-
chorum antiſtitem patrẽ vo-
cat author.ccccxxxv.Eũ lau-
dat.cccclxxx.cccccxc.
Benedictus ſcripſit.xii.gradus
humilitatis.ccccliii.
Benedictus maior probatur Sa
lomone.cccclxxxvii.
Benedictinus non fuiſſe vide-
tur operis Sermonũ author.
fo.cccclxxxviii.
Benedictum ſe & ſuos imitari
optat.ccccxciii.
Beniamin.vii.
Berſabee.lxxi.
Berſabee puteus.cccclxxxix.
Beſtię agri.cccclx.
Beth.cxcix.
Bethania.dix.
Blaſphemia in ſpiritum ſanctũ
quanta ſit.cccclx.
Bituminis vis.ccccxxxiiii.
Bonum.lxxvi.
Boni dicuntur diuini.ccliii.
Bonus præſumitur quilibet.
fo.cclxxxi.
Bonorum duo genera.
fo.cccxxiiii.
Bonum opus inuoluntariũ nõ
laudatur.cccxxix.
Bonos æmulemur.cccxxiiii.
Boues & oues.x.
Brauium.ccclxvi.
Brunonis Carthuſiani ordinis
patriarchæ Vita.ccccxcix.
De noua vita conſultatio cũ
ſuis.D.id eſt.ccccc.
Bruno doctor eximius.ibidem.
Ad b.Hugonẽ reſpõdet.diii.
Carthuſiam petit.diiii.
Brunonis fons.diiii.
Bruno Romã vocatus ab Vr-
bano Secũdo proficiſcit. dv.
Bruno Calabrorum ſyluas pe-
tit.dvi.Eligitur archiepiſco-
pus Rheginenſium,aut Re-
menſium,ſed pręlaturam mo
deſte refugit.dvi.Per canes a
principe Calabrorum inueni
tur.ibidem in fine. Eius ep̃la
ad Carthuſiam.ibidem.
Brunonis imago aut angelus
eum repręſentans principem
Calabrorum inſidias vitan-
das edocet.dvii.
Brunonis tranſitus & ad cata-
logum beatorum aſcriptio
& miracula eiuſdem.dvii.
Brunonis beati feſtum & dies
tranſitus eius.dviii.Exhorta
tio ad ipſum.ibidem.
Brunonis epigramma.dxii.
Epitaphia.ibidem.
Brunonis commẽdationes ſuf
fragia pro eo recepta & eius
fides.dxii.
CAdes.xxxvi.
Cæli ſunt ſcripturę.
fo.cxxix.
Cælum anima Chriſti.clxv.
Cælum.ccxliiii.ccxlvi.
Cælum dicitur viſio.cccxxxvi.
Cæli noui.cccclííii.
Cælorum natura.cccclxvi.
Cæſar & Pompeius ſe pati no-
lebant.cclii.
Calabrorum princeps Roger⁹
inſidias euadit.dvii.
Calabriæ monaſteria reſtituun
tur Carthuſianis.dviii.
Calamus.lxiii.
Calcaneus.lxvii.lxxxi.
Calciamentum.xc.
Calix.cxciiii.
Calumniator.cxiiii.

Digitized by Google

Calumnia.ccx.
Canes linguoſi.cv.
Canes falſi prędicatores vocantur.ccclxv.
Canes.cccclviii.
Cantores pſalmorum.lxviii.
Canticum.ccclix.
Capillus.cv.
Capreę & dorcades.cccclviii.
Captiuitas bōa&mala.cccclxxv
Caput eccleſię xp̄us.ccclxx.
Cancer morbus tandem occidit.fo.cccxcix.
Carnis inquinamēta.cccxxvii.
Carnis gloria.cccxxxiiii.
Caro populus gentilis.cccxli.
Carni quid debeamus.cclxix.
Carnalis perſequitur ſpiritualem.cccxlvii.
Carnis opera.cccxlix.
Carnalis concupiſcentię remedium ſeu antidoſis.diiii.
Carnis abſtinentia priſcoꝝ,etiā gentilium.dx.
Carthuſień.primi.cccec.i.d.
Carthuſię deſcriptio.diii.
Carthuſię donatio.ibidem.
Carthuſię immunitas.diii.
Carthuſiana iſtituta.fol.ſequē.
Carthuſiani primi patrem ſuū Brunonē viſunt.dv.in fi.
Carthuſiana cœnobia fiūt apud Calabros.dvi.
Carthuſia in calabria.dvii.
Carthuſia vnde dicatur & religionis inde dictæ perfectio & virtutes.dviii.
Carthuſień.a carnis tuſione dici poſſunt.dx.
Caſia.lxi.& lxii.
Caſtitas eſt gemma virtutū in iuuene.cccxvii.
Caſtitas eſt ornatus.ccccxlix.
Caſtitas religioſorum.dix.
Catholicum quid.ccccii.
Cedri dei.cxxxvii.ccxlvi.
Centenarius & ei⁹ perfectio. folio.ccccxlviii.
Cerui.xxvi.lvi.clxxiiii.
Cerui noui.cccclviii.
Cham filius Noę.cccclxxxi.
Chamus & frenum.xl.
Chanaan.ccxxvii.
Chariſma quid.cccviii.
Charitas eſt aurum.lxii.
Charitas.ccxiii.
Charitati nullum ineſt malum folio.cccviii.
Charitas Chriſti eſt incomparabilis.ccclv.
Charitas cęterarum virtutum vinculum eſt.ccclxxiiii.
Charitas.ccccxxxiiii.
Charitatis ornamētum.ccccxl.
Charitas eſt patiens, benigna: & non excidit &c.ccccxliii.
Charitas in relig.dviii.
Charitatis pfectio duplex.dix.
Cherubim.cxxxvi.ccccxxxv.
Chirographum.ccclxxii.
Chriſtiani nō ſunt cum Iudęis in direptione hieroſolymitana capti.lxxxv.
Chriſtus vermis.xxvii.
Chriſtus os dei.xli.
Chriſti membra.liii.
Chriſtus numerus.liiii.
Chriſt⁹ finis ꝓphetię & legis.lv
Chriſtus quando & quare prędicare cœperit.cxiiii.
Chriſtus eſt primogenitus mortuorum.clii.
Chriſtus lapis.clvii.
Chriſti clamor.ccxli.
Chriſtus cur primus reſurgentiū in incorruptione.cclxviii.
Chriſtus quare corpus cū anima aſſumpſit.cclxix.
quomodo interpellet.cclxx.
Chriſtum imitari debemus per puritatem.cclxx.
Chriſtus varie vocat.ccxcvii.
Chriſtus an primus reſurrexerit.cccxiii.
Chriſtus imago dei.cccxxiii.
Chriſtus peccatū factus.cccxxv
Chriſtus mediator.cccxxxix.
Chriſtus maledictū.cccxliii.
Chriſti ętas.ccclvii.
Chriſtus caput eccleſię.ccclxx.
Chriſtus facit ſe ab angelis cognoſci.cccxci.
Chriſtus ſolus a mortuis reſurrexit.cccxcviii.
Chriſti ſepultura & reſurrectio in baptiſmo ſignificantur.cccxcix.
Chriſtū confitebūtur omnes in iudicio magno.cccciiii.
Chriſtus quare factus eſt pontifex noſter.ccccxi.
Chriſt⁹ nat⁹ die tertio.cccclii ii
Chriſtū quis induat.cccclix.
Chriſtus vitis vera. cccclxxxii.
Chriſtus verus Salomon dicēdus.cccclxxxvii.
Chriſto attributa,videaꝛ Chriſtus.ii.
Chordę.ccxlviii.
Chordę & Chorus.cccclxxxv.
Chuſi.vii.
Cibus diaboli.ccccl x.
Cymbalum.xliii.ccxlviii.
Circuli perfectio.xxx.
Circūuenire.ccclxxix.
Circuit⁹ eſt hūanitas xp̄i.lxix.
Circūciſio quid notet.cclvi.
Circūciſio & caſtitas.ccccxlix.
Circūciſio quale ſignum Iudęis fuerit.cccclxvii.
Circūciſio vera & circūciſionis dominicę cauſa.ibidem.
Circūciſio ad qd valuit.fo.eo.
Ciſternę.ccccxc.
Cithara.xli.lxxxiii. & clxxxiiii. cccclxxxv.
Citrus pulcherrima.ccccxlvi.
Ciuitas.xi.
Ciuitas ſancta Hieruſalē: & ei⁹ ſignificatio.cccclxii.
Ciuitas in monte.cccclxxxvi.
Clamor Chriſti.ccxli.
Claritas deitatis dicitur gloria dei.ccclxii.
Claromontenſe concilium.dvi.
Clerus.ciii.inter medios cleros dormire.ibidem.
Cloes.cclxxxv.cclxxxvii.
Coagulum.ciiii.
Cœna domini.cccclxxi.
Cognitionis duo gn̄a.cclxxiiii.
Colores velorum quatuor. folio.ccccxliiii.
Colores in rationali.ccccxciii.
Columba.ciii.
Columba emiſſa.ccccxxxiiii.

Columna nubis.clxv.
Comę bonę & malę.ccccclxx.
Commendationes Brunonis & ſuffragia pro eo recepta.dxii.
Commotio mala.cccclxxxix.
Concilium,ſynagoga.ii.
Concilium claromontēſe & in eo geſta.dvi.
Confeſſores.ccccclxx.
Confeſſorum Ser.ccclxxxv.
Confidere & ſperare.lxxxii.
Confuſio.cxii.
Conſcientia.cxlii.
Conſecratio nemini cito eſt impertienda.cccxciiii.
Conſentire peccatis.ccliiii.
Conſperſio.ccxciii.
Conſolati & ſicut conſolati qui dicendi.ccxx.
Conſtantię virtus quādo ſit neceſſaria.ccclxxxiii.
Conſuetudinis prauę reliquię. folio.clxx.
Continentia quando & quibus ſit neceſſaria.ccxcvi.
Contingens eſt deo nihil. folio cclxxvii.
Conuerti retrorſum.x.
Conuerſi an ſint a Paulo inſideles omnes.cccxxxii.
Coph litera.ccxii.
Cor duplex.xiiii.
Cor.lxiii.cxxxvi.
Cor quādo ſit peccatoris.xci.
Cor non eſt ſtabiliendum eſcis. fo.ccccxxxi.
Corinthiorum errata multa.folio.cclxxxv.
Cornūa producta.cix.
Cornua.cli.cxcvii.
Cornu exaltare.cxxii.
Corpus ſpecies quātitatis.ciiii.
Corpora ſanctoꝝ ſpūs.ccxlviii.
Corpora humana ſunt vaſa fictilia.cccxxiii.
Corpus humanū eſt domus terreſtris.cccxxiiii.
Corpore abſentes & ſpiritu reuera pręſentes.ccclxxi.
Corpus dñi vide eucharistiam.
Correctio ne ſit rigida.cclxxii.
Corrigiā cal.ſoluere.xc.
Coruus emiſſus.cccccxxxiiii.
Crapulę mala.ccccli.
Creans malum deus.cl.
Creatio duplex.clxvi.
Credēda quę ſint.ccccxliii.
Credere quid ſit.ccoclxxvi.
Cryſtallus.ccxlv.
Crux dubii generis.cccl.
Crucifixus cur dñs.cclxiiii.
Crucis myſterium.cccxli.
Crucis partes quid repręſentēt fo.ccclvi.
Crucifigere iterū Chriſtū quid ſit.ccccxvi.
Cruciata īdicitur & ſuſcipitur in Turcas.dvi.
Cubilia.v.ccxlvii.
Cupiditas eſt radix malorum omnium: & qui ei vacant errant.cccxcv.
Curioſitas reprobaẗ.ccclxxx.
Curioſis apta reſpōſio. cccclxi.
Curioſos in veſtib⁹ arguit.dxi.
Currere in incertum.ccci.
Cuſtodia pomorū.cxxxv.
Cuſtodes vineę dñi.cccxlvii.
DAemones ſunt Dracones cxx.Eorū officia.cclxx.
Dęmon habet quādoqꝫ in aere poteſtatem.cccliii.
Damnatio perpetua.lxxxv.
Damnatio perfectorum.cxxxiii
Daniel ſapiens.ccccxliiii.
Datorem hilarem diligit deus. fo.cccxxxi.
Datum ſorte.cxxxii.
Dauid interpretatur.ii.
Dauid.cxvi.
Dauid rex vnctus.xxxiii.
Dauid ſignificat Chriſtū.xlii.
Dauid adulter & homicida. folio.lxxi.
Dauid ad Abimelech.lxxiiii.
Dauid Moyſi nō minor.cxxxi.
De,cauſatiua particula.xvii.
Deargentatum.ciii.
Decachordum.xli.ccxl.
Decem milia.ciiii.
Dedicatio eccle. 438.&.ccccxli.
Deleri de libro vitę.cix.
Delicatulos carpit.dx.
Delictum.xl.ccclxxii.
Deleth litera.cc.
Delicta & peccata.ccliii.
Deprecatio.xviii.xci.
Deprecari.lxxvii.
Deſperatio impediens pœnitētiā eſt peccatum irremiſſibile.fo.ccccxlii.
Deus creans malum.cl.
Deſiderium.cc.
Deſurſum.ccclxxiiii.
Deus dat ſeipſum.ccxxii.
Deus quę neſciat & quę intelligat.ccxxxi.
Deus eſt pro nobis.cclxx.
Deus cœleſtia & terrena gubernat.cccxxii.
Deus qui vbiqꝫ eſt quomodo in vtero fuit.ccxlv.
Deus venit ad fidelem quando moritur.cccxcv.
Deus quare voluerit homo fieri.ccccx.
Deus requieuit non fatigatus labore.ccccxii.
Deus omnipotēs eſt.ibidem.
Deus per ſe iurat.ccccxvi.
Dextera & ſiniſtra.xviii.
Dextera.lxvi.clxiiii.
Dexteras ſocietatis Paulo & Barnabę dederunt cęteri apoſtoli.cccxxxvi.
Dextrorſum ire.xxxiiii.
Diabolus habuit a pricipio regnū ſuū ſicut deus ſuum. cccc.
Diabolus nullū ius habet ī homine.ccccxliiii.
Dicare opera ſua regi.lxiii.
Dicere opera ſua regi.lx.
Dies boni.xliiii.
Dies iudicii.xcii.
Diei heſternę qui ſunt comparandi.cliiii.
Dies quā fecit dominus.cxcvii.
Dies dñi & hominis.ccxc.
Die tertio nat⁹ Chriſt⁹.ccccliiii
Dies mali tēpus hoc.ccclx.
Dies celebrandus Coloſſis. folio.ccclxxii.
Dierum in annos ſupputatio. fo.ccccclxxix.
Digitus ſpiritusſ.ix.
Digiti dei tres.ccoclxvi.

Dilectio eſt clauus ligans.folio.cclvii.
Dilectio valida eſt ſicut mors fo.cccc.
Dilectionis fundamentum eſt Ieſus.ccccv.
Diluuiũ eſt baptiſma.xxxvi.
Diluuium eſt dies iudicii.xl.
Diplois.clxxxvii.
Diuinitas ẽ vbiq; diuerſis modis.ccclxxii.
Diuitum inſtructio.cccxcvi.
Diues quis dicendus. ccclix.
Diuites & boni.cccclxxiii.
Diuitiarũ cõtẽptꝰ. ccccxcvii.
Docere & exhortari quorum ſint.cclxxviii.
Doctrinę aſtutę ſeducunt ſimplices.ccclvii.
Doctrina dei pia eſt.cccxcv.
Dominatio paſſiua maloꝝ eſt eorum damnatio.ccxliii.
Domus pro cõuerſatione.lxii
Domus Aaron.cxcii.
Dona ſpiritusſancti.cxxxii.
Dona ſpiritusſancti. ccclxxxix
Dona quę ſint.ccccxiiii.
Donatiſtarum martyria. folio.ccccxliii.
Donec.cxiiii.
Dorcades & caprę. cccclviii.
Dorſum.ccxxii.
Dormiens in peccato qualiter ſurgere debeat.ccclix.
Dracones dęmones.ccxlvi.
Draco magnus.cccclx.
Duodenarius nũerꝰ. lxxxviii.
EBrietas animę.cccclxx.
Ecce.lxxxvii.
Eccleſia.lxviii.
Eccleſia arca domini.ccxxv.
Eccleſia nomen eſt collectiuũ. cccxxxvi.
Eccleſiã ſignificãtia.ccccxxxiii
Eccleſia materialis & eius partes.ccccxxxviii.
Eccleſię ornamẽta.ccccli.p to.
Eccleſia vbi ornetur.cccclii.
Eccleſia eſt hæreditas & templum dei.cccclxxxii.
Eccleſię fœcũditas.cccclxxxii.
Eccleſia eſt cælum. ccccxcvi.
Eccleſiaſticoꝝ ordiatio.cccxc.
Edom.ccxxx.
Effrata.ccxxiii.
Effrem.cxxvii.
Electri ſimilitudo Chriſto cõparata.cccclxxv.
Eleemoſyna multa bona facit.cccxxxi.
Eleemoſyna vocatur ſubſtantia.cccxxxi.
Eleemoſynę pfectę.cccclxxiiii.
Elegantię regulam cognouit Bruno ex Seruio.cccxliii.
Elementum quid.cccxlv.
Eman.cxxii.
Enoch cur fuerit tranſlatus. ccccxxvii.
Epiphania dñi.cccclxviii.
Epiſcopus habeat arma ſpũalia & nõ corporalia.cccxc.
Epiſcopus ſupintẽdens.cccxc.
Epiſcopi nimia humilitas incommodum facit eccleſiæ. fo.ccccci.
Epiſcopus non eſt author ſermonum iſtorũ.ccccxxxviii.
Epiſcoporũ officiũ.cccclxxi.
Epiſcopi ſunt oculi eccleſiæ. cccclxxxviii.
Epĩ negligentes ſimiles ſunt meretriculis.ccccxci.
Epl̃as quare decem ſcripſerit Paulus ad eccl̃ias.ccxlix.
Epl̃a ad Ro. cur prima. ibidẽ.
Epiſtola.B.Brunonis ad Carthuſiam miſſa.dvi.
Epitaphia.B.Brunonis.dxii.
Equi & boues.cccclviii.
Eremicolę inſignes.fo.di.
Erubeſcit quis euangeliũ tripliciter.cclii.
Eruca.cxxxii.
Eſaias cur occiſus.cclxxv.
Eſdras pſalmis titulos prępoſuit quos habemus. clxxxiii
Ethan.cxxi.&.cxlix.
Euangeliũ erubeſcentes.cclii.
Euangelium beatitudinẽ promittit.ccclxx.
Euangelium quid. ccclxxxvii.
Euangelia.ccccxxxix.
Euãgelia quatuor.cccclxii.
Euchariſtię veritas.xxi.ccxciii &.cccclxxiii.
Euchariſtię myſteria.ccciiii.
Eunuchi triplices.ccccxlix.
Euphrates fluuius.cccclxii.
Excõicati traduntur Satanæ. ccxciii. Excõicatio ferẽ vt ſpiritus ſaluetur ibidem.
Excõicare qd ſit.ccclxxxviii.
Excuſſores.ccxxi.
Exemplar quid ſit, & Exemplum.ccccxix.
Exempla ſanctorum muniunt contra mala.ccccxxix.
Exhortari cuius ſit. cclxxviii.
Exhortatio plurimum valet. ccclxxv.
Exhortatio ad emẽdationem vitę.dxi.
Exitus vitæ pericula. ccxviii.
Exitus aquarum.ccxii.
Expectatio & ſpes.ccclxiii.
Extaſis.xxxvii.
Exultare.x.
FAber & fabri filius erat dominus noſter Chriſtus.cccclxix.
Fabula quid.ccclxxxvi.
Facies filius dei.xv.
Facies.lxxii.lxxxix.
Falſitas cuſtodũ ſepulcri. 86.
Faſcinati.cccxlii.
Feſta celebrare qd ſit.ccccxlvi
Feſtiuitates feſtiuitatũ ſeu feſta dñi.cccclxiii.per totũ.
Feſtiuitates Iudęorum pręcipuę.cccclxxvii.
Feſtũ noſtrũ eſt in Ramiſpalmarum nõ Iudęorũ.cccclxx.
Fęx nõ exinanita.cxxii.
Fides eſt res volũtaria.cccxix.
Fides eſt donum dei.cccliii.
Fides.xxiiii.ccccxxvii.
Fides fidelium non eget miraculis. cccxi.
Fides Abrahę Noę Sarę commendatur.ccccxxvii.
Fidei excellentia.ccccxli.
Fidei quantitas.ccccxli.
Fide facta miranda.ccccxli.
Fidei ſpei,& charitatis ornatus.fo.cccclii.

Digitized by Google

Filia dei eccleſia.lxii.
Filius dei eſt ſplendor gloriæ patris.ccccvii.
Filius non eſt qui non corripitur.ccccxxix.
Filio & ſpiritui ſancto attributa.fo.ccccxlii.
Filię Hieruſalem.cccclviii.
Filii Noe.cccclxxxii.
Fixum & infixum.cvii.
Fimbrię.lxii.
Fingere.xlii.
Flumina paradiſi.ccccxxxiii.
Fluctus.cxlviii,
Flumina.xxx.cxxxii.
Flumina noua.cccclxii.
Fœcunditas eccleſię.cccclxxx.
Fœminalia.ccccl.
Fœminę arcentur a Carthuſianis ſeptis.diiii.
Fœnerator eſt deus.clxxxv.
Fœnum tectorum.ccxxii.
Fœnum.ccxliiii.
Fœtantes.cxxxv.
Fomes peccati quare baptizatis relinquitur.cclxvii.
Fons Brunonis.diiii.
Fornicatio fugienda.ccxcvi. Quid ſit.cccxxxvii.cccxlvii.
Forſitan cur ponatur.ccxxxii.
Fortitudo virtus.ccccxliiii.
Frameę.xi.
Frater noſter Chriſt9 eſt.lxvii
Fr͞es boni & mali.cccclxxxiii.
Fratrum Carthuſien͞ quãtus ſit in vna domo iuſt9 numerus pręſertim ĩ prima. diiii.
Fremere.i.
Frenum & Chamus.xl.
Frumentum.xcviii.cxxix.
Frumenti granum.cccclxxx.
Fructus.ccxxi.
Fructus ſpiritus.cccxlix.
Fructus ventris.ccxxv.
Frui & vti quomodo differant.cccxcvi.
Fumus.xlix.
Fumi natura.ccliii.
Fundamenta.cxlvi.
Fundamentum dilectionis Ieſus Chriſtus.cccc.v.
Funes.xviii.
Furfur.ccxlv.
Furor.cix.
Futura noſcunt prophetę.i.
Galatia vbi ſit. folio cccxxxviii.
Gaudium dicitur læta conſcientia.ccclxix.
Gaudium vltra deum quærens.ccclxvii.
Gebal.cxli.
Generatio multiplex.ccxlii.
Genitiuus pro ablatiuo.xlv.
Geth.lxxx.
Gigantes qui ſint.ccccly.
Gimel.cxcix.
Gyon fluuius.cccclxii. bis
Gladius & arcus.xlviii.lix.
Gladius verſatilis.ccxiiii.
Gladii ancipites.ccxlvii.
Gloria æterna.ccxlvii.
Gloria cæleſtis non eſt omnibus ęqualis.cccxxx.
Gloria carnis.cccxxxiiii.
Gloria.ccclxxxviii.
Gloria & honore coronat9 eſt Chriſtus.ccccix.
Gloriari oportet in menſura domini.cccxxxiii.
Gloriatus eſt ſemper deus aliquibus.ccclv.
Glorificate deum.ccxcv.
Glorioſa dicta de.B.Naria virgine.cccclxxviii.
Graduum cantica.ccxvi.
Gradum maiorem acquirent qui in maioribus bene miniſtrauerint.cccxci
Grando.cxxxii.
Grano ſinapis inſunt tria miranda.ccccxli.
Granum frumenti.cccclxxxi.
Gratias agere deo.ccli.
Gratia quępiam eſt data vnicuiq; noſtrum.ccclvi.
Gratię dei diuerſę.ccclvii.
Gratiarum actio plurimũ prodeſt ad impetrãdũ. ccclxxv.
Gratiarũ actiones. ccclxxviii.
Gratianopolis.di.
Greſſus primus & ſecũdus fidei.ccccxxx.
Gulæ & Crapulę mala.ccccli.
Gutta.lxi.&.lxii.
Haeredes dei ſunt Chriſtiani.cclxix.
Hęreticorum impugnatio.fo.ccxxxiiii.
Hæretici.ccxlv.
Hæreticus non cenſetur qui ignorans errat.cccciiii.
Hæretici quales ſint montes cccclvii.
Hæreticorum pernicies.ccclx
Hebręi vnde dicti.cccxxxiii.
Hel.lxvi.
Hermon.cl.&.ccxxii.
Herodes ẽ diabolus.cccclxix.
Herodius.clxxiiii.
Heſternę diei ſimiles.cliiii.
Heth.cciii.
Hieremias.xcvi.
Hiericus.cxlvi.
Hieroſolyma recipiſitur. dvi.
Hieruſalem.ccxliiii.
Hieruſalem prius dicebatur Salem.ccccxvii.
Hieruſalẽ eccleſia.ccccxxxvii.
Hymni.i.ccclix.
Hypocritę.ccccxxxix.
Hirci luxurioſi & fœtidi dicuntur.fo.cccclviii.
Hirci duo,& q; hircus animal ſit immundum.cccclxix.
Hiſmahelita.cxli.
Hyſopus humilitatem Chriſti ſignificat.ccccxxiii.
Hyſopus.ccccxxxviii.
Hodie.clxi.
Holocauſtum.xxv.liiii.
Homicidia ſiũt tripl͞r.ccliii.
Homo duplex.cclxvi.
Hominem veterem expoliare debemus.ccclxxiiii.
Homines comparantur terrę. ccccxvi.
Hõ ſupbiendo cecidit.cclviii.
Honor.ccclxxxviii.
Hoſpitalitas eſt deo grata. fo.ccccxxxi.
Hoſtia maxima.ccxxxv.
Hoſtię quę ſint.ccccxxiiii.
Hoſtia.ccclviii.ccclxviii.
Hoſtia Abelis grata,nõ hoſtia Cayn.ccccxxvii.

Hugo epiſcopus Gratianopolitanꝰ fo.di.Eiꝰ viſio.diii.
Eiuſdem exhortatio.diii.
Hugo epiſcopus iter carthuſianos frequens.diiii.
Humilitas.ccxiii.
Humiliare qs ſciat.ccclxviii.
Humilitas eſt virtus.ccccxlv.
Hũilitas ornat eccleſiã & q̃nta humilitas Mariç.ccccxlv.
Humilitatis ſedes.ibidem.
Humilitas ouis ibidem.
IAcob patriarcha.xvi.lxiiii.&.cxxv.
Iacobi apoſtoli deuotio ſingularis.cccxii.
Idioma quid.cccx.
Idithum.lii.cxxiiii.
Ille.ccii.
Imbres.cxxxii.
Immunditia quid.ccclxviii.
Impfecti tpis verbi vis.clxvii.
Impii qui ſint.i.
Impietas.cclxxvii.
Importunitas.ccclxxxiiii.
Impudicitia quid ſit.cccxxxv.&.ccclviii.
Idololatria vitanda.cccii.
Ieſꝰ ẽ fũdamẽtũ dilectiõis.405
Ignis ante iudicium.lxix.
Ignis ſpecies cõgruit ſpiritui ſancto.cccclxxvi.
Ignis natura triplex ibidem
Ignis cõmotionis. cccclxxxix.
Ignorantiç veniales.cxlviii.
Indurare dei.cclxxii.
Induere Chriſtũ qd ſit.ccccliii
Inæqualitas.cxlix.
Inæternum.xi.
Infamia criminis ſufficit ad damnationẽ licet non ſit accuſator.ccxciii.
Inferni tormenta.d.
Infirmitas perficit virtutem. fo.ccccxxxvi.
Iniquitates remiſſç.xl.
Iniquitas.lxxi.
Iniquitatem patris quõ non portet filius.cxxxv.
Iniuſtitia.xl.
Inobœdientia in quo. ccccix.
Inopes & abundantes.lx.
Inſaniç falſç.liii.
Inſtantia plus eſt q̃ ſollicitudo.cccxxxv.
Intelligere quç nequis in ſcripturis,crede.cccclxxii.
Intẽtio fallitur ſçpe in nobis. fo.cccclxxxviii.
Ioannes aquila.cccclxi.
Iob non cecidit.cclxx.
Ionadab.cxi.
Ionadab & eius filii.ccccl.
Iordanis diuiſus & conuerſus retrorſum.cxci.
Ioſeph.cxxv.
Ioſeph fortis.ccccxliiii.
Ioth litera.ccv.
Ipſe ad determinationẽ.xvii.
Ira ꝑpetua & q̃ſi ꝑpetua.lxxxv.
Ira dei.xliiii.ccclIII.
Iracundus.xxiii.
Iſaac q̃ obœdiẽs fuerit.ccccli.
Iſrael.xvi.Iſraelita.xlvii.
Iubileus & eius celebratio folio.cccclxxvii.
Iubilum.cxiiii.
Iuda.cx.
Iudas proditor miracula fecit.cxxiiii.
Iudas traditor fuit lĩgua diaboli.cccclxxix.
Iudçi vnicornes.xxxvi.
Iudçi vnde dicantur.cclv.
Iudçus dux cçcorum,mœchat̃ dupliciter.cclvi.
Iudçi diſperſi ꝑ orbẽ. cclviii.
Iudçorum traditio.ccccxxxiiii.
Iudçi ſunt caro voluptuoſa. fo.ccccxl.
Iudçi erant futuri hçredes cçleſtis patriç.ccccxlv.
Iudçi minus olim q̃ gentiles peccauerunt.ccclIII.
Iudicat trinitas tota.cxiii.
Iudicare non habemus de infidelibus.ccciii.
Iudicans ſeſe non iudicatur a deo.cccvi.
Iudicium.cxxxvii.
Iudicii dies varie explebitur, vtrum erit vocale.ibidem
Iudicii dies diluuium.xl.
Iudicii dies.xcii.
Iudicium vltimum vtrũ ĩ die an in nocte fiet.ccclxxx.
Iugum lex vetus.ccccxxvii.
Iuramentum eſt finis controuerſiç.ccccxvi.
Iurat per ſe deus.ccccxvi.
Ius nullum habet diabolꝰ in homine.ccccxliiii.
Iuſiurandum.ccccxvii.
Iuſtitia.cxiiii.ccxxvii.&.ccccxliiii.
Iuſti ſũt oẽs qui ſcĩ.ccccxliiii
Iuſtus quando gaudeat de fide.ccclxiii.
Iuſti quare opprimãtur ab impiis.ccclxxxii.
Iuuenes,cxii.
LAbia dei prophetæ. clii.
Labor non ociũ cõgruit militanti.cccxcviii.
Lachrymauerit ĩ morte Lazari quare Chriſtus.lxxxi.
Lachrymauit ſepe Chriſtus. fo.ccccxv.
Lactucç agreſtes.cccclxxii.
Lamech litera.cclvii.
Lamuel interpretat̃.cccclii.
Lana charitas.ccccxxiii.
Laqueus venantium:clvi.
Latera aquilonis.lxv.
Latibulum dei.cccclvi.
Lauduinus ſeu Laudwinus ſecundus prior.dvi.
Laurentii martyris patientia fo.ccccxlviii.
Laus quare a deo requiratur fo.ccccli.
Lectus.vii.ccxxiii.
Legalia nunc non acceptat deus.lxxiii.
Legem antiquam ſeruare eſt ferme idololatria.cccxlv.
Lex noua.ccxxxv.
Lex ad tempus fuit poſita.folio.cccxliiii.
Lex tripliciter habita. cclxiii.
Lex vetus iugũ eſt.ccccxxvii.
Lex patrum de victu.ccccli.
Lex eſt verbum falſitatis,euãgelium veritatis.ccclxix.
Leones crudeles.ccclviii
Leones & leunculi fo. ccccl.

Libanus.xxxv.cxv.
Liber vitæ dicitur mens diui-na.ccclxvii.
Liber Chriſtus:caput libri di-uinitas.ccccxxv.
Libri veteris teſta.ccccxlii.
Libri hęreticorum.ccccxlii.
Libri Moyſi.ccccxxxvii.
Libertas eſt,vbi ſpiritus domi ni eſt.cccxxii.
Lignum vitę & ſcientię boni & mali.ccccxxxiii.
Ligna lęuigata.ccccxxxiiii.
Lignum potius q̃ arbor dicit̃ virgo Maria.ccccxlvi.
Lilia quid notent.ccccxxxii.
Limus.cvii.
Lingua pro pręcepto.cxxxvii.
Linguarũ diuerſitas.ccccxli.
Linguę angelorum ibidem.
Lingua diaboli.ccccxxix.
Lingua eſt ſpũſſ.ccccxxvii.
Lyptote.liiii.
Litera occidit cccxxi.
Literę Rogeri principis Cala-brorum de beneficio b. Bru nonis in ſe.Et de donationi bus in eundem.dvii.
Litigare ad quid ſit vtile.fo-lio.cccxcix.
Locuſtę.cxxxii.
Loth.cxli.
Lucas bos.ccccxi.
Lucem inacceſſibilem habitat deus.cccxcvi.
Lux mundi.ccccxxxvi.
Lucerna.ccviii.
Lucernę ardentes.ccccxc.
Lucifer ſuperbus.ccccxlix.
Lumbos cingere.ccccxxii.
Lumbi pręcincti.dix.
Luna eſt eccleſia.cxiiii.
Luna vrit cutem denigrans.fo lio.ccxvii.
MAceria quid.cccliiii.
Macula nulla eſt ĩ iuſti-ficato.ccclxxxvi.
Magdalena.cccclx.
Magnalia dei.diii.
Magnus pater, magnus filius Magnus ſpiritus.cclxiiii.
Magorũ typi.cccclxviii.
Magorum abſtinentia.dx.
Mahumeti tũba vafre ſuſpen-ſa inter magnetes.cccclxv.
Maior ſeruiet minori.cclxxii.
Maledico.lxxix.
Maledictũ eſt Chriſtus pro no bis factus.cccxliii.
Manna.cxxix.
Manes.ccxxv.
Mane.lxiii.
Manus.xxvii.clvii.ccxl.
Manus eſt filius.clxxxvii.
Manu non operat̃ deus.ccv.
Manſueti.ccxliiii.
Mãſuetudo differt a modeſtia fo.cccxxxii.
Maranatha quid.cccxvi.
Marcus leo.ccccxli.
Mare eſt mundus.lxv.
Mare æneum.ccccxxxvi.
Mare nouum.cccclx.
Margarita precioſa.ccccxcii.
Eſt vita æterna.ccccxciiii.
Marię laudes.clxix.
Maria lignum.ccclxv.
Maria virgo pphetis.ccccxlvii
Marię virginis laudes de qua dicta ſunt q̃ plurima glorio ſa.fo.ccccxxviii.
Maria Carthuſiis officia ſua ſabbatis celebranda reuela-uit.dvi.
Martinus.cxcvi.
Martyres diaboli.ccccxlviii.
Martyres & cõfeſſores.cccclxx
Martyria donatiſtarũ.ccccxliii
Martyrũ ſacrificia triplicia fo lio.ccccxxxiii.
Martyrium duplex. ccccxciii.
Martyrũ natalitia.cxcvi.
Mattheus homo.ccccxli.
Mediator oĩm vn⁹ ẽ.ccclxxxix.
Medium.lxiii.ciii.
Melchiſedech.clxxxviii.
Melchiſedech quid.ccccxvii.
Melech.cxlvii.
Melota.ccccxviii.
Memoria q̃ ſit intellectui neceſ ſaria.ccccxci.
Mẽbra Chriſti añ ĩcarnationẽ eius.liii.
Men litera.ccvii.
Mendaciũ oĩne peccatũ. cclvii.
Mendicant ſępe reges. ccccxlix.
Menſa pro ſcriptura.cix.
Menſa panũ pro.ccccxxxiiii.
Menſę domini.ccccxxxvii.
Menſuram nobis datam exce-dere nõ debemus.cccxxxii.
Merces in quo ſit.ccccix.
Meretrici adhęrens ſit vnum corpus cum ea.ccxcv.
Meretriculis ſimiles ſunt epĩ negligentes.ccccxcii.
Meſopotamia.lxxxviii.
Metit vbi nõ ſeminauit domi nus.ccccxci.
Michael princeps.ccccxcvii.
Interpretatio eius:ibidem.
Millenarii perfectio. ccccxlvii.
Miniſtri malitia nõ obeſt donis dei.ccc.
Miracula facta p eos qui ĩ pur gatorio erant.cccclx.
Miracula nõ faciũt ſctũ & quę ſint b.Thomę aquinatis mira cula.dvii.
Myrrha.lxi.&.lxii.
Miſericordia & miſeratio.xxxi
Miſericordia dei.cclxxii.
Mĩa eſt affectus pius.cclxiii.
Mĩa remiſſio dicit̃.ccclxxxvi.
Miſericordię laus.ccccxxxvi.
Mĩa ornat eccleſiam.ccccxlvii.
Miſericordię ornatus. ccccliii.
Mĩę laudes.ccccxxxvi.
Modeſtia differt a mãſuetudĩe cccxxxii.Monachi.ccccxlxx.
Monachũ ſe oſtendit author ſermonum iſtorũ.ccccxlix.
Monachi deterrimi.dix.
Montani.cxcii.
Montes mali hęretici.ccclvii.
Mons oliueti.cccclxx.
Montes ſunt virtutes varię.fo lio.ccccxxxvi.
Montes noui.ccccxlvi.
Mõtes mali.cccclx.cccclxvi.
Moralia pręcepta perdurãt in vtraq; lege.ccclxxxvii.
Mons dñs ipſe.cccclviii.
Morientis pericula.ccxviii.
Mors diſſoluit coniugiũ.cclxv
Mortis dominia.cclxiiii.

Mons duplex.cccclxv.
Mors timenda bonis non eſt.folio.cccxcvii.
Mortuis an proſint ſuffragia.fo.cxxv.
Morum conuerſio.dix.
Mulier ad generationem concurrit.cciiii.
Mulieres in eccleſiis non loquātur.cccxi.
Mulieribus duę virtutes præcipue ſunt neceſſariæ.Audiant viros & nō interrogēt ſaltē in templo. Et mulier in virū dominari non debet. ccclxxxix.
Mulieres an poſſint aliquibus pręeſſe.cccxc.
Mulier eccleſia.ccccxxxvi.
Mulieres duę & Mulier bona & mala.cccclxxix.
Mundus eſt mare.lxv.
Mundis ſunt omnia munda. folio cccciii.
Mundus nouus, mundus alter, & mundus tertius.ccccliii.
Mundus luna.ccccxxxvi.
Mundi mala & pericula.di.
Muſica inſtrumenta vana.folio cccclxxxiiii.

NArro.lxxix.
Natalitia martyrū.cxcvi.
Natꝰ Chriſtꝰ die tertio.ccccliiii
Natiuitas Marię.cccclxxviii.
Nazareth & Nazaręus.cccclxix
Nazarei in eccleſia.cccclxx.
Nazaręi in quibꝰ ſint nobis imitandi.cccclxx.
Negare dei.cccxcix.
Negociator incomparabilis eſt dominus.ccccxciiii.
Negocium.clvi.
Neomenia.cxxxvii.
Neomenia.ccclxxiii.
Neophitꝰ ne ſit epiſcopꝰ.cccxc.
Neptalim.cv.
Neſcire dei.ccxxxi.
Nicolaitarum error.ccclvii.
Nycticorax.clxviii.
Nimis nunq̄ dicitur quod nūq̄ nimis ſit.ccclxvii.
Nihilum laudatum.dix.
Noe.cccclxxxii.
Nouacula.lxxiiii.
Nouus mundus & om̄ia noua.fo.cccclii.
Nubes.clxiii.
Nubis columna.clxv.
Nubes nouæ.cccclv.
Nubes malę ibidem.
Numerare.ccxliiii.
Numerus non eſt in trinitatis eſſentia:quia tres in ea vnum ſunt.ccxliiii.
Nun litera.ccviii.
Nunc cauſale.liii.
Nūciare & denūciare.ccclxxxvi

OBlationes.cccclxxxvi.
Oblationes olim dicebant panes ꝓpoſitiōis.ccclviii
Oblatio Marię.cccclxxx.
Obœdire nolentes ſunt ſeuere arguendi.cccciiii.
Obœdientia & eius bona.ccccl.
Obœdiētia Noe, Abrahę, Iſaac admirabilis & īſēſibiliū.ccccli.
Obœdientia Chriſti.ccccxcvii.
Obſecratio. ccxxxvii. cclx. ccclxvii.ccclxxxviii.
Occulta peccata non debēt excōmunicatione plecti.ccxciiii
Ocium generat egeſtatem. folio.ccclxxx.
Octoginta.cliiii.
Octonarius.cxcvii.ccxvi.
Oculi mundi,oculi eccleſię,oculi noſtri, oculi mentis noſtræ.folio.ccccIxxxviii.
Odium iniquum.xxxii.
Odium dei.cclxxii.
Odor Chriſti bonus ſunt prædicatores.cccxx.
Odor bonus.cccclxviii.
Og.ccxxvii.
Oleum.clxxiii.
Oliueti mons.cccclxxv.
Oliueti mons.cccclxxxv.
Onager.cccclii.& ccoclviii.
Onus ſuum quiſq; portabit.folio.cccxlix.
Operari male meditando.cliiii.
Opus legis quid ſit.cclv.
Opera mortua.cccxxiii. & folio ccccxv.
Opera carnis.cccxlix.
Ophni & Phinees prælati mali & eos indicant. ccccxliiii.
Ora veſtimenti.cccclxxxiiii.
Orās ꝑ aliis pro ſe orat.ccv.
Orare.lxxvii.
Orare ſemper.ccclxxxi.
Oratio.xci.ccclx.
Oratio.ccclxvii.ccclxviii.
Oratione contra tribulationes geminas opus eſt.cccclxxiiii.
Orationes.ccclxxxviii.
Oratur pro ſaluandis tm̄.lv.
Oratio ad deum.dxi.
Orbis & circuli ꝑfectio.xxx.
Ordines eccleſiæ.ccccxxxiiii.
Ordo & in ordine qui ſint & nō de ordine.dxi.
Oreb.cxli.Orbis.xi.
Organum.ccxlviii.
Organa alia q̄ nunc habeamus.cccclxxxv.
Originale peccatum.xxiiii.
Originalis peccati pœna nō tollitur per baptiſma.ccccxxix.
Ornamenta eccleſię.ccccxli.
Ornatus eccleſię vbi ſit. cccclii.
Ornatus fidei, ſpei, & charitatis.cccoliii.& quatuor virtutum:ibidem.
Orphanus.cii.
Os dei Chriſtus.xli.
Os animę.ccxxxiii.
Oua & lac quales cibi.dx.
Oues & boues.x.
Ouis humilitas.ccccxlv.
Oues Chriſti.cccclix.
Oues Chriſti.ccccxciiii.

PAedagogus.ccccxliiii.
Palmę ſpatulę.ccccxlvi.
Palmis nobis opus eſt.cccclxxi.
Palpebræ ſunt ſcripturæ.xiiii.
Panis vitæ.xlix.
Panes propoſitionis.ccoclviii.& cccclxxiii.
Paradiſus.cccxxxvi. ccccxxxiii.
Paręneſis.i.adhortatio animaduertenda.dv.
Parturire.cccxlvi.
Paſcha tranſitus.ccxciii.
Paſſer.cxvi.clxviii.
Paſſio eſt exercitatio.lxxvii.
Paſſiones Pauli.ccclxx.

Pater Sol.cxiiii.
Paterfamilias epiſcopus.ccclxi.
Pater vt medicus viſit filium in ſepulcro.ccccix.
Patrum in limbo vocationes ad Criſtum.clxix.
Patrū de cibo & potu lex.ccccli.
Patientia eſt opus ſpiritus. folio.cccxlix.
Patientia eſt inutilis ſine humilitate.ccclxii.
Patientia non eſſet,ſi non eſſet perſecutio.cccxcix.
Patientia eſt nobis neceſſaria. cccclxxxix.
Patriarchæ duodecim ſunt totidem Apoſtoli.ccccxciii.
Patientiæ partes multæ ſunt. cccxxvi. Ornatus.ccccxlviii.
Pauimentum animæ.cc.
Pauli epiſtolę.ccxlix.& ſeq.
Paulus qd Hebręis ſonet.ccl.
Paulus quare plura q̄ alii apoſtoli paſſus eſt.cclxxi.
Pauli laudes.cclxxxviii.
Paulus virgo,voluit omnes ſui ſimiles eſſe.ccxcvi.
Paulus ſe abortiuum vocat.folio.cccxii.
Paulus negat ſe in ſcientia imperitum.cccxxxiiii.
Paulus an conuerterit infideles omnes.cccxxxii.
Paulus in raptu quæ arcana viderit.cccxxxvi.
Paulus ſe cōmendat.cccxxxviii euangeliū nō ab hoīe accepit fuitq; ecclię pſecutor.cccxxxix
Paulus Petro in faciem reſtitit. fo.cccxli.
Pauli conſtantia.ccclxii.
Paulus laborauit.ccclxiiii.
Pauli die nocteq; quæ fuerit exercitatio.ccclxxxv.
Paulus eſt quandoq; humilitatis & modicitatis nomen eſt: interdum authoritatis. folio ccclxxxvi.
Paulus ab Athenis ad Theſſanicē.ſcripſit.ccclxxviii.
Paulum conſiderans nemo deſperet.ccclxxxviii.
Pauli doctrina eſt neceſſaria, & Pauli humilitas.ccccxlvii.
Paulus Beniamin.ccccxciiii.
Paupertas in relig.dviii.
Pax & eius bona.ccccxlvii.
Pax hoībus bonę vol.ibidem.
Pacificus.cxiii.
Peccans publice arguendus eſt publice.cccxli.
Peccantes fratres non ſunt ſuperbe deſerendi.ccccxxv.
Peccatores effluunt & ſupereffluunt.ccccix.
Peccatum.lxxi.
Peccatum oīe mēdaciū.cclvii.
Pctm̄ eſt natura corrupta.cclxv
Peccatū Chriſtus ipſe.cclxviii.
Pctm̄ factus Chriſtus.cccxxv.
Peccata & delicta.cccliii.
Pctm̄ irremiſſibile eſt deſpatio impediēs pœnitentiā.ccccxlii
Peccati remiſſio a culpa & a pœna cuius ſit.cccclx.
Peccatū irremiſſibile.cccclx.
Pelicanus.clxviii.cccclii.
Pennę.clvi.
Pentecoſtes ratio.cccclxxvi.
Pētecoſte & Iubileus.cccclxxvii
Penula veſtis.cccci.
Peregrinus.cccxxiiii.
Peregrinatio ad cælos eſt felix. ccccxc.
Perfectorū damnatio.cxxxiii.
Perfectus quis.ccclxvi.
Pericula quatuor. clxxx.& ſeq.
Periſpemata qui ſint.ccxcii.
Perſarū prīceps āgelꝰ.ccccxcvi.
Perſecutio volētium viuere in Chriſto.cccc.
Perſeuerantia.dix.
Perſonalis proprietas.cccclxiii.
Perſonarū diſtinctio.cccclxiii.
Pes.xvi.xxiiii.xcix.
Peſtilentia.i.
Petitio.ccclxvii.
Pharao.ccxxvii.
Phariſęus vnde.ccclxvi.
Phiſon flu.cccclxii.
Pietas non eſt quęſtus temporalium.cccxcv.
Pilatus vnde dictus.cccxcv.
Piſces maris.x.
Piſcatores noui.cccclx. ca.viii.
Piſces noui.ibidem.
Piſces mali.cccclx.
Piſces & aues ex aquis ortū habent.cccclxi.
Plagiarii.ccclxxxvii.
Plaſmare.ccv.
Plateę.lxxviii.
Plato trinitatē agnouit. clxxxi.
Pœnitentia in deo.clxxx.
Pœnitentia operat̄ triſtitiam ſecundum deum.cccxxviii.
Pœnitentia eſt neceſſaria ad ſalutem.cccclx.
Pœnitentiæ fructꝰ digni. dii.
Pœnitentia quid.ibidem.
Pœnitet nullius ſapiētē & quare.ccccxcvi.
Pomorum cuſtodia.cxxxv.
Poma diuerſa.ccccxcv.
Pontifex Chriſtus.ccccxi. benignus eſt.ccccxlii.
Porci voluptuoſi & turpes. fo.cccclviii.
Portare deum.ccxcv.
Portæ eccleſię.ccxlv.
Portenta quæ ſint.ccccix.
Poſtulationes.ccclxxviii.
Practica.cii.
Pręcepto tenus cogendi a prælatis ſubditi.cclxxviii.
Pręcepta moralia perdurant in vtraq; lege.ccclxxxviii.
Prædeſtinetur quis.ccli.
Prædicare quando & quare tūc Chriſtus cœperit.cxiiii.
Prędicandi tēpus.cxlix.
Prædicator viuere poteſt de bonis illorum quibus prædicat ſi vult.cccxciii.
Prædicatorum qualitates debitæ.cccxcviii.
Prædicator debet eſſe exēplum bonorum operum.cccciii.
Prędicatio non eſt vendenda. fo.cccxcviii.
Pręiudicium dicitur duplici de cauſa.cccxciiii.
Prælati ſunt terra.clxxiii.
Prelati vltra p̄cepta dei neminē cogant.cclxxviii.
Prælatorū periculū.clxxxi.

Operũ Tabula Alphabetica.

Prælati,etiã mali,dare poſſunt ſpiritum ſanctum.ccclxxxvi.
Pręparatio ad orandũ.ccccxc.
Preſbyteri boni ſunt duplici honore digni.cccxciii.
Pręuaricari in lege.cclvi.
Pręuaricatio.ccccix.
Primogenitus mortuorũ.clii.
Pricipes an ſint timẽdi.cclxxx.
Principiũ viarũ dñi.cccclx.
Principium verbum. cccclxiii.
Prodigia.ccccxxxiiii.
Producta cornua.cix.
Prophetię genera plura.i.
Prophetę ſunt labia dei,clii.
Prophetia viſio.ccclxxxviii.
Propheta videns.ibidem.
Propria negligere & aliena curare eſt inordinatũ.ccclxxxv.
Proprietas pſonalis.cccclxiii.
Proſcriptus quis.cccxlii.
Proſeliti.cxli.
Prudentia.ccccxliii.
Pſallere.ix.cccx.
Pſalmi.fo.i.ii.&.ccclix.
Pſalmus primus ſine titulo.i.
Pſalmus ſecundus primus eſt habentium titulum. ii.
Pſalterium.fo.i. xli. lxvii. lxxxiii.clxxxiiii.cccclxxxiiii.
Pſeudo apłi in apoſtolos veros ſe transferunt.cccxxiiii. Sunt canes.ccclxv.
Puer.cviii.
Pueris non baptizatis cur denegatur gratia.cclxxii.
Pueri tres iuſti.ccccxliiii.
Pulli coruorum.ccxliiii.
Purgatoriũ eſſe pbat.ccxiiii.
Purificatio Marię. cccclxxxix. pręcipue in fine.
Purpura.ccccxciii.
Putei Abrahę.ccclxxxix.
Puteus calumnię.ccclxxxix.
QVanitas fidei. ccccxli.
Quęrens panem.xlix.
Queſtio vtilis.xiiii.
Quies domini fuit ſignũ quieris noſtrę.ccccxii.
Quindenarius.ccxvi.
Quinq; ſenſus noſtri ſunt qnq; virgines.ccccxcvi.
RAmus.lxxxv. De Ramiſ palmarũ.Ser.cccclxx.
Rami & arbores.cccclxxi
Rana.cxxxii.
Rapere.cvii. Rapi.xiii.
Raptus Pauli an fuerit in corpore &c.cccxxxvi.
Raph litera.ccvi.
Ratio.cl.
Ratio ſenſualitatẽ regat.cccv.
Rationalis in pectore põtificis colores quatuor ſunt totidẽ virtutes.ccccxciii.
Reddere votum.xcvii.
Redimere tempus.ccclix.
Religio quid ſit.dviii.dix.
Religionis ſubſtantialia vota & perfectionis inſtrumenta. fo.dviii.
Religionis ſimulatores taxat. fo.dx.
Rreliquię prauę cõſuetudinis. fo.clxx.
Remittere iniquitates.xl.
Remiſſione etiã ſancti egẽt. xl.
Renes.cxviii.
Renes cingere.cccclxxii.
Regnare pccati.cclxiiii.
Regnum dei quomodo non eſt eſca & potus.cclxxxii.
Regnũ dei quid ſit.cccxv.
Regnũ cęloꝝ eccleſia.ccccxc.
Regina Sabęa veniens ad Salomonem.cccclxxxvii.
Res litera.ccxiii.
Reſpondere dei.xxxiiii.
Reſpõſio apta curioſis.cccclxi.
Reſpuere.cccxlvi.
Reſurrectio Chriſti eſt noſtri intellectus illuminatio.lxv.
Reſurrectio duplex.cclx.
Reſurrectio Chriſti quid operetur in nobis.ccclxxii.
Reſurrectio pbat.ccclxxxiiii.
Reſurrectio dñica. ccclxxiiii.
Retributio in quo ſit. ccccix.
Retrorſum ire.xxiiii.
SAba.folio.cxv.
Sabbatum.l.clvii.
Sabbatiſmus.ccccxii.
Sacerdos ne conſecretur ſine examinatione.cccxciiii.
Sacerdotium Chriſti manet in æternum.ccccxiiii.
Sacerdotium Chriſti commendatur.ccccxix.
Sacramentorum qui quorum ſint miniſtri.cclxxxvii.
Sacramentum.cccli.cccxci.
Sacrarium quid.ccc.
Sacrificia quæ ſint,ccccxiiii.
Sacrificium Chriſti fuit perfectum.ccccxxiii.
Sacrilegium.cclvi.
Sade litera.ccxii.
Sagittę dei.cccclxii.
Sal ſapientię.cccclxxxvi.
Salem.cxxiii.ccccxiiii.
Salices de torrente.ccccxlvi.
Saliua in barbam cadens.xliii.
Salmana.cxli.
Salomonis pax.ccccxlvii.
Salomon verus Chriſtus dominus.cccclxxxvii.
Salomone maior Chriſtus & Benedictus.cccclxxxvii. Eius ſapientiam eleuat ac vilipendit. ibidem.
Samech litera.ccix.
Sanguinũ viri.xxiii.
Sanguines & Sanguis.lxxiii.
Sanguis.cxxxii.Eius mira commixtio.ccccix.
Sanguinem Chriſti dixerunt quidam pollutum. ccccxxvi.
Sanguis Chriſti remiſſionem clamat.ccccxx.
Sanctum ſanctorum.cxix.
Sapientia dei.cclxxvii. ccclv.
Sapientia.cccclxv. comparatur auro.ccccxliii.
Sapiẽtes mũdi peũt. cclxxxvii.
Sapientem nullius pœnitet.fo. ccccxcvi.
Satanę tradere.ccxci.
Sara eccleſia,v.
Saul.lxxiiii.ccccl.
Scabellum dei.clxv.
Scapulę.clvi.
Scientia dei.cclxxvii.
Scientię modus.ccxcviii.
Scientiæ euacuatio.cccix.
Scientiæ ſe imperitum negat Paulus.cccxxxiiii.

Schiſma in eccleſia.dvi.
Scripturę ſunt cęli.cxxix.
Scrutatio ſpirituſſ.cclxxxix.
Scurrilitas quid.ccclviii.
Scutum arcus arma.lxiiii.
Seculum.cliii.cliiii.
Sedere,ſtare,abire.i.
Sedes.clxv.ccxviii.
Selmon.ciiii.cccclvii.
Seminare dicitur eleemoſynā dare.cccxxxi.
Semita recta.xxxiiii.
Sen litera.ccxiiii.
Senes qui.ccccxxvii.
Senum inſtructio.cccciii.
Senſus ſcriptorum triplex.i.
Senſus mundi vanitas.ccclvii.
Sēſus oēs habem⁹ī capite. 415.
Senſuū noſtrorum organa & ſubiecta.cccccxci.
Seon.ccxxvii.
Sephora.ccccxc.
Septenari⁹ & ei⁹ pfectio.cxxxvi ccxv.ccxvi.cccclxxvii.
Septuaginta.cliiii.
Sepulcra.cii.
Serę eccleſiæ.ccxlv.
Sermo.lxxxii.
Sermōis dei efficacia. ccccxiii.
Sermo dei multos gradus con tinet.cccccxv.
Seruientes ad oculū.ccclxxv.
Seruilia opera.cccclxxi.
Seruile opus.cccclxxvii.
Seruire debemus deo cum re uerentia.cccccxxx.
Seruorum eruditio.ccccciiii.
Seſſio.ccxxi.
Sexaginta ſex.cccc.lxxix.
Sychima.lxxxix.
Sina mons Arabię. cccxlv. & fo.cccxlvii.
Sina.i.mandatum.cccxlvi.
Synagoga.ii.lxviii.
Signa & prodigia.ccclxxxiiii.
Signa quæ ſint.ccccix.
Syncęres.ccclxii.
Siniſtra & dextera.xviii.
Siniſtrorſum ire.xxxiiii.
Sinus.cliii.
Sion.ccxxv.ccxliiii.
Sion mons.cccclxxxiiii.
Syria.lxxxviii.
Sol eſt pater.cxiiii.
Sol & Luna.ccxvii.ccxviii.
Sollicitudo minus eſt q̄ inſtan tia.cccxxxv.
Solitudinis laus.di.
Sor.xli. Sors.ccxx.
Sors diuina electio.cccli.
Spelunca.lxxxii.ccccxxviii.
Sperare corde.xxxv.
Sperare & confidere.lxxxii.
Spernere.cccxlvi.
Spes de non viſis.cclxix.
Spes & expectatio.ccclxiii.
Spes anchora eſt.ccccxvii.
Spes quid ſit.cclx.ccclxxxi. ccccxlii.
Spina.xl.
Spirituſſanctus.cci.
Spiritus ſanct⁹ certius erat in apoſtolis q̄ prophetis.cclxix.
Spiritus ſanctus quomodo po ſtulet pro nobis.cclxix.
Spirituſſ.ſcrutatio.cclxxxix.
Spiritus opera non redigunt ſub legem.cccxlviii.
Spiritus datur per impoſitio nem manus.cccxcii.
Spiritus ſanctus quare deſcen derit ſub ſpecie ignis.476.
Spiritus.cccclxxxv.
Stadium quid & vnde,ccci.
Stare,ſedere.i.xlvii.
Staterę.xciii.
Stellis ſimiles religioſi.dv.
Stephanorum duorum inter ſeptē Carthuſianos verba.di.
Stigma quid.cccl.
Stipendium.cclxv.
Struthiones hypocritę.ccccclxi
Stratum.vii.cc xxiiii.
Subſanno.iii.xlvi.lix.
Subſtantia quid ſit.ccclxiiii.
Subſtantia diuina.ibidem.
Sufficientia.cccclix.
Superbia.xxv. Pacem non pati tur.cccxlix.
Superbię mala.cccxvi.
Superbiæ ſedes. ibidem.
Superbię remedium.diiii.
Superædificare qs dicat. ccxc.
Supereffluere.ccccix.
Supergredi.ccclxxix.
Superſtitio.ccclxxiii.
Supra virtutem dare. cccxxix.
Surgentes cum Chriſto reſur gente.ccli.
Suſcipiunt medici.iiii.
Tabernacula.cix.
Tabernaculū fœderis & q̄ in eo erant.ccccxxxiiii.
Tabernacula tria.ibidem.
Tabernaculum dei.cccclvi.
Tabernaculi vaſa.468.
Tabulæ decalogi.ccclx.
Tabulę teſt.ccccxxxv.
Tabulę diuerſę.cccclxxvi.
Talenta quinq; & duo tantū dem ſignificant.ccccxc.
Talenta decem & centum vi ginti.ccccl xxxvii.
Taphnę.cxxxi.
Tecum principium. clxxxviii.
Temperantia mittit dilectio nem.cccxcvii.
Temperātia virtus.ccccxliiii.
Templum Salo.ccccxxxv.
Tempus prædicandi.cxix.
Tempus gratiæ dicitur pleni tudo temporis.cccli.
Tempus redimere.ccclix.
Tempus perdit qui male agit. fo.ccclix.
Tempus Chriſti dicitur con ſummatio.ccccxxiiii.
Terra. cx.
Terra prelati.clxiii.
Teſtimonia dei mirabilia.ccxi.
Teſtamentum ſuum habuit q libet propheta.ccliiii.
Teſtamentum Chriſti non fuiſ ſet confirmatum niſi p mor tem eius.ccccxxiii.
Tabor.cl.
Tharſis.lxv.
Thau litera.ccxv.
Theorica.cii.
Theſaurizare debent parentes filiis.cccxxxvi.
Theſauri eccleſiæ ſunt eius li bri.cccclxxxviii.
Theſauri noſtri duo. ccccxcv.
Thomæ Aquinatis miracula. dvii.

Operũ Tabula Alphabetica.

Thronus.xi.
Thuribulum aureũ.cccccxxxv.
Tibiæ. ccxliiii.
Tygris fluuius.ccccclxii.
Timor Chriſti ante paſſionem non in paſſione.lxxxi.
Tympaniſtriç.cv.
Tympanum.cccclxxxv.
Tyrus.lxii.
Tyrus quid notet.ccccclxxx.
Titulorũ per Eſdram ad pſalmos appoſitio.clxxxiii.
Titus imperator.cxxxvi.
Topazius.ccxi.
Torcularia eccleſię.ix.
Torcularia.cxlii.
Tribulationes quare quibuſdã a deo infliguntur.ccclv.
Tribus.ccxviii.
Trinitas tota iudicat.cxiii.
Trinitatis ſigna.clix.
Trinitatem agnouit Plato.161.
Trinitatis declaratio.cclxxvii
Trinitas ſacroſancta.ccccclxiii.
Trinitas in homine.cccclxv.
Tu cur repetatur.cl.
Tubę ſonus an pręcedet reſurrectionem.cccxv.
Tuba.ccccclxxxiiii.
Turba bona.cccclxx.
Turbę pręcedentes & ſequentes quæ ſint.ccccclxxi.
Turpitudo quid.ccclviii.
Turtur.cxlii.
Tutor.cccxliiii.
VAgos coercẽtat.dx.
Vaniloquos corripit.511.
Vaſa tabernaculi. 468.
Vau litera.fo.ccci.
Velatio capitum & pedũ euãgeliſtarum.cccclxi.
Vellus.cxiiii.
Venantiũ laqueus.clvi.
Venire dei.ccccliii.
Venti angeli.ccxxvii.
Venter eſt deus multorum.folio.ccclxvii.
Venter exactor durus.ccccliii.
Venti boni.cccclv.
Vẽti q ſint allegorice.ccccclvi.
Ver.cxxi. Verbum.lxxxii.
Verbum eſt folium.ii.
Verbũ dei adulterant pſeudo apoſtoli.cccccxx.
Verbum eſt prolatio trinitatis.fo.ccclix.
Verbum principiũ.cccclxiii.
Veritas.ccxxxvii.Eſt membrũ Chriſti.ccclvii.
Veritas vmbrã fugit.cclxv.
Vermis Chriſtus.xxvii.
Vertex.cv.
Veſpaſianus aper de ſylua.136.
Veſper dicitur Adam.xxxvii.
Veſperum ætas ſexta. lxxxvii.
Veſtimenta diuiſa.xxviii.
Veſtimenta apłorũ.cccclxxi.
Veſtimenti ora. cccclxxxii.
Vetularum morbus.ccccciii.
Via & ſemita.xxxiiii.
Via bona & mala.ccccclxix.
Viduę quę vere.cccxciii.
Eius indicia.ibidem a tergo.
Vigiliarũ cõmendatio. xciiii.
Vigilãdũ eſſe. ccccxci.in fine.
Vim vi repellere licet.ccccclxvi
Vinea domini.ccccxlvii.
Vinum compungens.lxxxix.
Vinum.clxxiii. ccccclxxx.
Vinũ ſtomacho prodeſt ſi modice ſumatur.ccccxciiii.
Vinũ bibit Chriſtus licet Nazaręus.ccccclxx.
Vinum malum.ccccclxxxii.
Vinoſos arguit.dxi.
Vir eſt gloria dei.ccciiii.
Vir caput vxoris.ccxcv.ccclix
Virga regis ſolet fieri de ære. fo.ccccviii.
Virga Aaron verũ ſacerdotiũ ſignificauit.ccccxxii.
Virgo & Caſta.ccccxlix.
Virgines quodammodo ſunt oẽs Chriſtiani, tñ decem dũtaxat ſunt.ccccxcv.& ſeq.
Viſa ſpernimus,non viſa deſideramus.cccxxiiii.
Viſiones quare magis dormiẽtibus oſtendantur q̃ vigilantibus.cccxcvi.
Vitã pdit q a deo diſcedit.411.
Vitę hominis anni.cliiii.
Vitẽ non cedrũ ſe dixit dñs. fo.ccccxlv.
Vitis vtilitas.ccccxlv.
Vitis vera Chriſtꝰ.ccccclxxxii.
Vitulus libani.ccccclviii.
Virginitas an fuit a deo præcepta.ccxcvii.
Viuens & viuificãs dñt. 314.
Viuit ſibi nemo.cclxxxi.
Viuere volẽtes in Chriſto patiuntur.cccc.
Virtutes. iiii. xvii. cciiii. ccxlvi.ccl.ccccxlii. ccccliiii.
Virtutem vocat Paulus arma fo.ccclx.
Virtutem infirmitas perficit. fo.cccxxxvi.
Virtutem vnã habens,omnes habet.ccccxliiii.
Virtus & eius bona.dviii.
Vltio bona.cxxxvi.
Vnctio noſtri.ccccxlvi.
Vnctio inanimatorum. ibidẽ.
Vngula producta.cix.
Vnicornes Iudęi.xxxvi.
Vnicornis & rhinoceros . fo. ccccclviii.Eius captio. ibidẽ.
Vnũ ſequi debemus.ccclxvi.
Vrbanus ſecũdꝰ auditor olim Brunonis. dv.
Vrbani ſecũdi geſta & in Galliam profugium.dvi.
Vrias qd notet. lxxi. ccccclxvi.
Vocat Chriſtus varie.ccxcvii.
Vrna.ccccxxxv.
Voluntas duplex in deo conſideratur.ccclxxxvii.
Voluptas.x.
Votum reddere.xcvii.
Vox viua magis animat q̃ lectio.cccxcii.
Vultus.xliii.&.xliiii.ci.
Vſurę.cxv.
Vxor quare ſit a viro diligenda.ccclix.
Zabulon.cv.
Zaccheus cur factus filiꝰ Abrahę.ccccxl.
Zeb & Zeboe.cxli.
Zimus fermentum.ccxciii.
Zeli mali.ccccclxxxviii.
Zelus Heliæ.ibidem.
Ziphei.folio.lxxvi.

FINIS

OPERA. B.

BRVNONIS Carthuſiani inſtituti inceptoris dexterrimi hoc codice contenta.

Liber expoſitionum.CL.Pſalmorum Dauid fo. I.
Liber expoſitionum omnium epiſtolarū beati Pauli.fo.CCXLIX.
Liber de laudibus eccleſię continens capita.VIII.Fo.CCCCXXXIII.
De paradiſo. Cap.I.Fo.eodem.
De arca Noe.Cap.II.Fo.eodem.
De tabernaculo fœderis.Ca.III.Fo.ccccxxxiiii.
De tēplo Salomonis.c.IIII.Fo.CCCCXXXV
De muliere per quā eccleſia figuratur. Ca. V. Fo.CCCC.XXXVI.
De ciuitate ſancta Hieruſalem. Cap.VI. Fo. CCCCXXXVII.
De baſilicis quæ ab epiſcopis ordinantur & cōſecrantur. Cap.VII.Fo.CCCCXXXVIII.
De euangelicis lectionibus: De bonis & malis arboribus. Fo.CCCCXXXIX.
Liber de ornamentis eccleſiæ continens capita.XII.Fo.CCCCXLI.
De fide.Cap.I.Fo.eodem.
De ſpe.cap.II.Fo.CCCCXLII.
De charitate.Cap.III.Fo.CCCCXLII.
De quatuor virtutibus quas Cardinales vocant.cap.IIII.Fo.CCCCXLIII.
De humilitate.cap.V.fo.CCCCXLV.
De miſericordia. cap.VI. Fo.CCCCXLVI.
De pace. Cap.VII.Fo.CCCCXLVII.
De patientia. cap.VIII. Fo.CCCCXLVIII.
De caſtitate.ca.IX. Fo.CCCCXLIX.
De obœdientia.cap.IX. Fo.CCCCL.
De abſtinentia.cap.XI. Fo.CCCCLI.
Vbi eccleſia ornetur.i. in quibus conſiſtat ornatus eius.cap.XII.Fo.CCCCLIII.
Liber de nouis continens capita. X. Fo.CCCCLIII.
De nouo mundo.Cap.I.Fo.eodem.
De cælis nouis.cap.II.Fo.CCCCLIIII.
De nubibus nouis.ca.III.Fo.CCCCLV.
De montibus nouis. cap.IIII. Fo.CCCCLVI.
De arboribus nouis.cap.V. Fo.CCCCLVII.
De animalibus nouis.ca.VI.Fo.CCCCLVIII.
De poteſtatibus nouis.ca.VII.Fo.CCCCLIX.
De mari nouo & de piſcatoribus nouis. Cap. VIII.Fo.CCCCLX.
De auibus nouis.cap. IX.Fo.CCCCLXI.
De fluminibus nouis.cap.X. Fo.CCCCLXII.
Liber de feſtiuitatib9 feſtiuitatū ſeu de feſtis dn̄i cōtinēs titu.XI.Fo.CCCCLXIII.
De ſacroſancta trinitate. Ser.III. Primus.folio CCCCLXIII.
De natiuitate domini, Sermo vnus, incipitur Fo.CCCCLXVI.
In octaua natalis dn̄i de circūciſione eiuſdem. Ser.I.Fo.CCCCLXVII.
De circūciſione alterum thema. fo.cccclxviii.
In Epiphania dn̄i.Ser.I. Fo.CCCCLXVIII.
In octa.Epiphanię dn̄i.Ser.I.fo.CCCCLXIX.
In Ramiſpalmarum.Ser.II.prior incipitur.Fo. CCCCLXX.
In cœna dn̄i Ser.I.Fo.CCCCLXXII.
In paraſceue Sermones duo,alio applicabiles. Fo.CCCCLXXIIII.
In die ſancto Paſchę Ser.I. Fo.CCCCLXXV.
In aſcenſione domini Sermones duo,Prior fo. CCCCLXXV.
In die ſancto Pentecoſtes Sermones duo,Prior fo.CCCCLXXVI.
Liber de laudibus & feſtiuitatibus beatiſſimę virginis Marię continēs Sermones quatuor & thema quorum tituli ſunt.
De laudibus beatę Marię ſemp virginis Ser.I. Fo.CCCCLXXVII.
De natiuitate eiuſd.Ser.II.fo.cccclxxviii.
De purificatione eiuſdem.Sermo terti9.Folio CCCCLXXIX.
De annunciatione eiuſdem. Ser.IIII. folio CCCCLXXX.& ſequentibus.
De aſſumptione eiuſdem Thema. Folio CCCCLXXXI.
Liber Sermonum.V.de martyribus. Fo.CCCCLXXXI.
Liber Sermonum.XI. de confeſſoribus. Fo.CCCCLXXXV.
Sermo de beato Michaele archangelo. Folio CCCCXCVI.
Sermo addititius de contemptu diuitiarum. Fo.CCCCXCVII.
Vita beati Brunonis oratione Soluta. Folio CCCCXCIX.
Vita eiuſdem carmine heroico.Fo.DXIII.
Carmen apologeticum de phraſi eiuſdem DXIX.

FINIS.

¶Brunonis Magni Carthuſianorũ inſtitutoris ſanctiſſimi & Theologi doctiſſimi, in pſalmorum Dauidicorũ expoſitionem luculentiſſimam

Prologus.

Pſalteriũ.

PSalteriũ eſt quodam muſicum inſtrumentũ, quód ex ſuperiori cauitate reſonat. Et quia inſtrumẽto tali, pſalmorũ melos canebatur ab inſtrumento ſuo nomen recte totum opus iſtud accepit. Sicut eñ pſalterium a ſuperiori reſonat, ita & opus hoc totum de ſuperiori, id eſt de dei laude reſonat.

Intentio.

Intẽtio autem operis huius multiplex eſſe, per titulorum ſingulorũ diuerſitatem, oſtenditur. Tum eñ de incarnatione, natiuitate, paſſione, reſurrectione & cęteris actibus Chriſti: Tum de ſaluatione bonorũ, damnationeq́ malorum prophetare intẽdit: in quib⁹ omnibus, dei laudes attenduntur. In paſſione eñ & cæteris eius actibus, & in iuſtorũ ſaluatiõe, humilitatis ipſi⁹ & miſericordię: in impiorũ vero damnatione, iuſtitię laudes eſſe perpenduntur. Ideoq́ merito liber iſte apud Hębręos liber hymnorum dicitur, id eſt dei laudum.

Hymni.

Hymni vero laudes dei metrice factę proprie dicuntur.

Pſalmi.

Pſalmi autem lyrico metro cõpoſiti fuerũt: vt Arator ait. Pſalterium lyrici compoſuere pedes.

Triplex ſcriptorũ ſenſus.

¶Tria vero in diuinis ſicut in ſecularibus libris conſiderãtur. Quia ſicut ſeculares partim ad Phyſicã, partim ad Ethicam, partim vero ad Logicã tendunt: ſic & diuini quidam ad Phyſicã ita tamen ꝙ in ipſa Phyſica denotet̃ figura: vt in Geneſi de mundi origine: & in Eccleſiaſte de multis rerum naturis myſtice tractatur.

Phyſicus .i. naturalis.

Ethicus .i. moralis.

Quidam autem loco Logicę ad Ethicam tendunt vt liber Iob, & Beati immaculati, & alii quidam pſalmi. Quidam vero loco Logicę & Ethicę ad Theoricam, id eſt ad contẽplationẽ tendunt: illi ſcilicet qui ſublimia in ſe dei myſteria & a cõmuni cognitione remota, cõtinẽt: ſicut Cantica cãticorũ. In quib⁹ deus eccleſię, velut ſponſus ſponſę mirabili myſterio loqui introducitur. Liber etiam iſte etſi in quibuſdam ad ethicam, principaliter tamen ad Theoricam tendere videtur, cum pręcipue de incarnationis, natiuitatis, cæterorumq́ Chriſti actuũ myſteriis intendat.

Prophetię gña plura

¶Plurima quidem prophetię genera eſſe ſciendum eſt. Prophetia nãq́ alia per facta, ſicut de tranſitu filiorum Iſrael, cæteriſq́ eorum factis: quæ omnia (ſicut dicit Apoſtolus) in figuram contingebãt illis. Alia per dicta: ſicut deus Moyſi, cæteriſq́ prophetis plurib⁹ per angelos futura loquutus fuiſſe legitur. Alia per reuelationem: ſicut Ezechieli & Danieli in portẽtis ſomniorũ multa reuelata fuiſſe dicuntur. Alia vero per occultam ſancti ſpiritus inſpirationem: ſicut Dauid Prophetę myſtica dominicę paſſionis, cęterorumq́ actuum, non factis aut dictis qualibetve reuelatiõe intimata fuerũt, ſed per occultam ſancti ſpiritus inſpirationem.

Futura vt pręſentia aut pręter ita ꝓphetis ſunt.

¶Notandũ vero eſt, ꝙ nimia ſancti ſpiritus agilitate, prophetæ de futuris quaſi de præſentibus & præteritis loquuntur. Omne namq́ futurum ſpiritui ſancto præſens eſt: & quaſi præteritũ, notum. ¶Notandum etiam ꝙ cum in pſalmis aliquando orans & humiliter agens introducitur Chriſtus, ſecũdũ humanitatem. Cum vero ſublimiter ſcdm diuinitatem accipiẽdum eſt:

Pſalmus prim⁹ cur titulo careat.

Notandũ quoq́ quare pſalmus primus titulo careat cũ cęteri titulos habere videãtur: Ideo ſcilicet, quia titulus omniũ aliorum pſalmorum eſſe conſideratur. Nam cum de Chriſti laude in hoc pſalmo ſit intẽtio: in cæteris omnibus ſe de eo multipliciter tractaturum innuit.

Intentio primi pſalmi.

Intentio eñ huius pſalmi eſt a Chriſto tres mortes illas quibus ad mortem primus homo deuenit remouere. Et econtrario de trina obœdientia qua primus homo caruit eũ laudare. Et eſt vox Prophetæ dãnationẽ generis humani per inobœdiẽtiam Adæ conſiderantis, futuramq́ eius per Chriſtum reparationem prouidentis. Et hoc ac ſi diceret,

Pſalmus Primus.

Vir. BEatus vir & cætera. Virũ autẽ dicit non quantum ad ſexus diſcretionem, ſed ad ſenſuũ maturitatem. Et hoc ſic exponit. Adam per delectationem & cõſenſum, & operationem & conſuetudinem peccandi moriens, ſecum genus humanũ omne traxit: & ſic merito infelix fuit. Sed quidam futurus eſt qui vir erit acturus oĩa non debiliter vt Adam: ſed viriliter & mature. Et qa vir erit, beatus erit. i. a deo virtutũ & operũ, immortalitatiſq; poſt modũ beatitudine adeo ditandus quantum nulli eſt aperire facultas. Et inde beatus eſſe cõprobabitur quia ſcilicet erit talis: qui non abiit. i. non abibit. i. a dño nõ recedet: ita vt ſit poſitus in conſilio impiorum. i. in delectatione & conſenſu peccandi, per quã Adam & Eua in mortem deuenerunt. Et bene dicit conſilio. Nam prius q̃ ſcilicet peccatũ agerent, peccancandi conſiliũ acceperunt. Et in illo con-

Impii. ſilio delectationem habuerũt. Impios vero dicit non ſcđm vocis huius proprietatem vt deum ignorarent, ſed qm̃ apoſtatantes extitere, cum dei notitiam retinerent. Impii namq; deũ ignorantes proprie dicuntur. Et non ſtetit in via peccatorum. i. non ſtabit in mala operatione. In qua Adam & Eua ſteterunt, qui peccatores. i. male operantes fuerunt dũ pomũ contra dei præceptum comederunt. Et non ſedit. i. non ſedebit. i. non morabitur in cathedra peſtilẽtiæ. i. in conſuetudine peccandi in qua Adam & Eua cum ſe de peccato pomi excuſarent, ſederũt: ſicut aliquis docẽs in cathedra ſedet. Et inde nobis peccandi documentum attribuentes in peſtilentiam. i. in communem

Peſtilẽtia. mortem adduxerunt. Peſtilentia nãq; dici ſolet mors: quæ cõmuniter populo ab aeris corruptione qualibet infertur. Notandum ſane quod dicit in delectatione

Abire. Stare. Sedere. abire, in operatione ſtare, in conſuetudine ſedere. Nam cum aliquis alio tendit: primũ vt illuc perueniat de loco in quo eſt abit, & illuc perueniens ſtat. Poſtea vero immorari volens ibi aſſidet. Ita primi parentes ad malam operationem tendẽtes primum operationis malę delectatione a deo abierunt. i. receſſerunt. Et poſtea tandem in mala operatione ſteterunt: & ad vltimum, peccandi conſuetudinem non abiicientes, in cathedra peſtilentię ſederunt. i. ibi aſſidentes. i. plenarie immorãtes, exemplo eorum alios ad mortem peccando adduxerunt. Et bene ſediſſe in cathedra per ſimilitudinem dicuntur. Docentes eñ in cathedra ſedere conſueuerunt. Et bene operatio dicitur, via propalata enim eſt vt via trita. Et publica eſt, delectatio vero latet. Notandum quoq; nõ eſſe ſuperfluum poſtq̃ negauit abire, negauiſſe etiam ſtare & ſedere: cũ in prima negatione duę ſequentes intelligantur ex neceſſitate. Omnis enim abiens non ſtat, non ſedet. Hoc autem ad hoc facit vt hæc ordine a Chriſto negando in Adam omnia ordine fuiſſe innuat. Denegatis his tribus, tria alia his contraria quibus Adam caruit in eo fuiſſe ſic inſinuat. Non abibit, non ſtabit, non ſedebit. Sed in lege domini cõplenda erit volũtas eius. i. legem dei voluntarie complebit non inuite. Hic denotatur: & q; delectabitur in completione ſicut Adam delectatus eſt in præuaricatione: & legem dei complebit bene operãdo ſicut Adam pręuaricatus eſt male operando: dico q; voluntate dei legem complebit: & hoc non horarie. Sed in lege eius complenda meditabitur die ac nocte. i. omni tpe. Et bene dicit meditabitur. i. non negligenter ſed cum meditatione complebit. Denotatur etiam per hoc q; dicit meditabiť q; ſicut Adam male operari conſueuit: ita & ipſe bene conſueſcet operari. Et quia non abibit non ſtabit, non ſedebit: & in lege dei meditabitur. Erit tanq̃ lignum. i. reuera lignum vitæ aliis, quod præfiguratum eſt Geñ. ii. in illo ligno vitę quod legitur in paradiſo fuiſſe. Et oſtendit per quid erit aliis lignum vitę cum ſubiungit. Quod plantatũ eſt. i. qui cõceptus in virgine, ſecus decurſus aquarum. i. per infuſiones donorũ ſancti ſpiritus, quę reficiunt & purgant ſicut aquæ: vt impleatur illud Gabrieliticũ. Spiritus ſanctus ſuperueniet Luc. i.

in te &c. Quaſi dicat. Vere erit lignũ vitę cum ſit tale lignũ quod plantatũ eſt. i. erit conceptũ in vtero virginis per operationem ſancti ſpiritus. Non erit lignũ mortis vt Adam. Vel ita. Erit lignũ vitę: vt q̃uis lignũ vitę futurum ſit, tamen erit tale lignũ quod plantatũ eſt. i. conceptũ erit ſecus decurſus aquarũ. i. iuxta decurſus populorum: quaſi dicat. Quis ſit lignũ vitę, tamen erit ſic cõceptus vt naturam habeat in mortẽ decurrẽdi: vt populi (qui aquę ideo dicuntur qa labiles & defluentes ſunt in mortẽ, vt aquæ defluũt.) Et per hoc cõmendat eius obœdientiam vſq; ad mortem: & cõfirmat fidem noſtrã ne propter diuinitatis ſublimitatem, ignoremus mortalitatis humilitatẽ. Et quia dixerat eum lignũ, ne putaret quilibet ex quo naſceretur, fructũ pro quo veniret ilico ſe daturum: determĩat ſic, qđ lignũ dabit nõ ſtatim ex quo erit: ſed in tempore ſuo. i. in tẽpore mortis ſuę: fructum ſuũ, reparationem ſcilicet generis humani, quę erit fruct⁹ mortis eius. Et cũ ſit lignũ vitę, foliũ eius. i. verbum eius non defluet. i. non adnihilabitur: ſicut ipſe teſtatur. Cælum & terra

Mat. xxiiii

tranſibunt: verba autem mea non tranſibunt. Vel ita cõtinuatur ſcđm aliã ſententiã. Et q̃uis ipſum plantatũ ſit ſecus decurſus aquarũ. i. populorũ. i. q̃uis decurrat in mortẽ vt populi: tamẽ foliũ. i. verbum eius non defluet. Et bene verbũ folium dicitur. Sicut eñ folia arborem ornant, & inter ea fructus latitat: ſic & ipſa verba ornamentũ eccleſię ſunt: & in eis eſt fructus adhuc latens, vita ſcilicet ęterna. Vel poteſt hic eſſe ſimilitudo ſic. Et quia in lege meditabitur erit tanq̃ lignum quod plantatũ eſt ſecus decurſus aquarũ: quod fructum ſuũ dabit in tempore ſuo. Et foliũ eius non defluet. i. erit comparabilis ligno plantato iuxta abundantiã aquarũ, danti fructum in tempore ſuo: cuius foliũ nõ defluet. Quia ſicut ei nõ deeſt humor ad fructum in tempore ſuo dandũ: ita nec illi deerit ſancti ſpiritus vigor & doctrina ad ſpirituales filios in tẽpore plenitudinis deo fructificãdum. Et ſicut illius ligni folia non defluũt, ita nec eius defluet verbũ. Et cũ talis & talis fructus ſit, oĩa opera & miracula quęcũq; faciet proſperabuntur credentibus in eum. i. quicquid in hoc mundo faciet, ad vtilitatem & ędificationem ſuorũ cedet. Sequitur. Non ſic impii &c.

Verbũ folium.

Cum dicit non ſic impii erunt vt Chriſtus, dat ĩtelligere per Apoſiopœſim qa pii ſicut Chriſtus erũt: ſicut idẽ dicit. Eſtote ſancti ſicut qa ego ſanctus ſum. Nõ q; tãtũ ſanctitatis quãtũ ipſe habuit, ſanct⁹ aliquis habuiſſet: ſed q; vnuſquiſq; alius quidem multũ, alius vero minus mundus, dei ſanctitatẽ retinet: vt ait Apoſtolus. Qualis terrenus Adam. ſ. tales & terreni, ei ſcilicet conformes. Qualis ſpiritualis. i. Chriſtus: tales & ſpirituales. i. eius obœditores. Verſus aũt iſte ſic cõtinuatur & exponitur. Vir beatus nõ abibit, non ſtabit, nõ ſedebit: ſed in lege dñi meditabitur. Et ideo erit tãq̃ lignum & ipſi ſimiles pii ſcilicet ſimiliter erũt. Impii vero nõ ſic erũt: nõ ſic. Repetitio hęc ad hoc fit vt cõfirmet pios & exterreat impios: quę repetitio nõ eſt apud Hebręos. Sed ipſi erũt tãq̃ puluis. i. ſimiles pulueri. i. aridi a doctrina, ſicut puluis ab humore: quem proiicit ventus. i. ſeparat diabolus a facie terrę. i. a pręſentia Chriſti: cui fideles innituntur ſicut nos huic terrę ĩnitimur. Et ideo quia puluis erũt impii nõ reſurgũt. i. nõ reſurgent in iudicio. i. ad hoc vt iudicẽtur: teſtãte Apoſtolo. Qui ſine lege peccauerũt ſine lege peribunt. Sciendum vero eſt q; in iudicii die alii reſurgent in iudicium, alii nõ in iudicium vt gentiles. In iudicium autẽ alii vt iudicent ſicut perfecti: alii vt iudicentur. Qui iudicabuntur, alii ſaluabuntur vt boni, alii damnabuntur vt falſi chriſtiani & hæretici, & Iudęi. Dubiũ quidẽ eſt, cũ inde nõ habeatur authoritas, an in iudicio vox futura ſit elemẽtaris, an non. Si vero ſcđm quoſdam dicatur nõ futura, ſic exponetur: in iudicio: Impii non reſurgunt in iudicio. i. vt tũc tandem certum ſit eos eſſe damnandos. Iam enim certum eſt: de falſis vero fidelibus: tunc tandem fiet iudicium. i. certitudo. Manifeſtum enim tandem tunc omnibus erit illos dãnatione dignos eſſe Nam ſi iam certum eſſet, non vtiq; pro eis orationes & ſacrificium deo viuorum ſedulitas offerret. Perfecti autem

Leui. xx.

i. Cori. xv

Rom. ii. Iudicii dies varie explicitur.

Vocale verũ futurũ iudiciũ

iudicabunt .i. ſanctitatis comparatione ſibi ſimiles oſtendent eſſe ſaluandos:diſſimiles vero damnãdos. Et quia dixerat impios non reſurrecturos in iudicio:& in hoc multũ eos depreſſerat,ne falſi fideles in iudicio reſurrecturi pro ſola fide ſine operibus ſe ſaluandos eſſe putarent:remouet hoc ſic.Impii non reſurgent in iudicio, neq; peccatores.i.a deo apoſtatãtes in concilio iuſtorũ .i.ad hoc vt ſint in congregatione iuſtorum,q̃uis in iudicio reſurgant. In Hebraico vero habetur in ſynagoga.Ideoq; recti⁹ eſt in Latino in concilio. Poteſt tamen legi in conſilio.Conciliũ enim dicimus congregationem ad aliquid vtilitatis ſtatuendum eo adunatã. Synagoga vero interpretatur congregatio. Vel ita legi poteſt verſus iſte. Si impii ſuperius accipiantur generaliter & pro infidelibus & pro fidelibus peccatoribus. Impii nõ ſic erũt.Et oſtendit per partes quare ſic dicẽs.Et hoc ideo,q̃a impii.i.ĩfideles nõ reſurgũt in hoc mũdo ab infidelitate ſua in iudicio.i.p iudiciũ.i.ita vt per cõfeſſionem iudicent.i.damnẽt infidelitatem ſuam.Nam ſi ſemetipſos(vt ait Apoſtolus) iudicarent,non vtiq; a domino iudicarentur. Neq; peccatores.i.falſi fideles reſurgunt ad hoc vt ſint in conſilio iuſtorum.i. vt ſicut iuſti volũtates ſuas dei voluntatibus poſtponant. Poteſt & hoc vtrumq; dici de infidelib⁹:vt impii ſint.i.deum ignorantes,& in iudicio nõ reſurgentes:& peccatores.i.ſuas voluntates dei volũtatibus pręponẽtes.Ideoq; in concilio vel cõſilio iuſtorum nõ exiſtẽtes.Sequitur.Quoniã nouit &c.Idem ſic continuatur. Pii erunt tanq̃ lignũ.i. ſicut Chriſtus:& hoc ideo:q̃m nouit dominus.i.probauit,amauit viã iuſtorũ.i. bonam vitam in hoc mundo quę via eſt ad vitam ęternã.Et impii non ſic erunt: & hoc ideo quia dñs non nouit iter eorũ.i.vitam. Et cum debuit dicere nõ nouit:ponit ęquipollẽter effectum per cauſam,perire ſcilicet pro non noſcere. Iter impiorum peribit .i. praua vita eorum, quę eſt iter eis ad infernum,peribit.i.eos perire faciet:cum a deo ignoretur.i.non ametur: ſicut idem in Euangelio teſtatur. Amen dico vobis, neſcio vos.i.non amo. Vel aliter hoc continuatur vt expoſitio non mutetur.Peccatores non reſurgent in concilio vel conſilio iuſtorũ, & impii in iudicio. Et hoc ideo erit:q̃m dñs nouit viam iuſtorum,& iter impiorum peribit.i. ideo nõ vult eos eſſe cum iuſtis:quia vita iuſtorum ipſi placet:vita vero impiorum diſplicet.

Concilũ. Synagoga. i.Cori.xi. Matt.xxv.

In Pſal.II.

Pſalmus autem qui hũc ſequitur a quibuſdam cum ſuperiori dicitur vnus. Et a quibuſdã alius. Dicitur em̃ in actibus Apoſtolorũ:ſecundus iſte pſalmus,primus:quod facile ſoluit. Titulatorũ em̃ pſalmorum primus eſt, cum primus titulo careat.Quãtum vero ad ordinem pſalmorũ ſecũdus,alioq̃n em̃ centum quinquaginta non eſſent.Si vero ſit ſecundus,ſiue cum primo idem: ſemper cũ ſuperiori cõtinuatur. ❡Sciendum eſt autẽ titulos pſalmorũ,intentiones,vel per rei geſtionẽ,vel per vocis interpretationem,vel etiã per vtrũq; deſignare. Per rei geſtionem,cũ aliquid geſtum quod ad figuram pertinet denotatur:vt quando dicit. Dauid pſalmus cũ fugeret a facie Abſalon, q̃d ad Chriſti figuram factum eſt.Per vocis interpretationem:quãdo ſola vocis interpretatione,ſine rei geſtione pſalmi deſignatur intentio:vt in hoc ſecũdo pſalmo,cuius titulus talis eſt,Pſalmus Dauid.Quod ſic exponitur.Pſalmus.i.tractatus iſte attribuẽdus eſt Chriſto, qui iure dicitur Dauid.Dauid em̃ interpretatur deſiderabilis. Chriſtus vero deſiderabilis eſt iuxta illud Iacob. Ipſe erit expectatio gentiũ. Interpretatur quoq; Dauid manu fortis Chriſtus etiã manu fortis eſt,quia diabolum debellauit.Iuxta illud.Nũc princeps huius mundi eiicietur foras. Pſalmus autẽ aliquãdo pro ipſo tractatu,aliquãdo pro bono opere ponitur.Pſalmus em̃ ſymphonia eſt, quæ cũ opere manuũ muſico inſtrumẽto fit : ideoq; pro opere aliq̃n ponitur.Pſalmus autẽ iſte vox capitis eſt:de paſſione ſua Iudęos & gẽtes tribulãtes ſe increpãtis.Quod ideo facit vt cõſequẽter oſtendat nullũ fructũ eos inde habuiſſe,ſed ecõtrario dãnationem in futuro recepturos:ſe vero reſurrectionis gloriã & aſcenſionis, totũq; mũdum

Pſalm⁹ ſecũdus eſt prim⁹ habẽs titulũ. Tituli pſalmorum. Tit.pſal.ii. Dauid. Geñ.xlix. Ioan.xii. Pſalmus.

recepiſſe: ſcdm ꝙ homo erat & eius impe
rium. Nam ſcdm diuinitatem ante ſecu
la cum patre dominus omnium exiſte
bat. Et hoc ſic dicit,
QVare fremuerunt.i.fre
ment gentes.i. Romani
milites: qui me crucifi
gent? Quare.i.qua vtili
tate fremēt.i.irrationa
biliter agēt in me? Nul
Fremere. la. Fremere vero leonum eſt, qui irratio
nabiles ſunt. Ideoq; gentes.i.gentiles di
cit in ſe in ſui crucifixione fremuiſſe.i.
irrationabiliter ſine cauſę oppoſitione
eum crucifixiſſe. Iudęi em̄ & ſi nō habēt
cauſam, ſe tamen cauſam dicebant habe
Ioan.ix. re. Iuxta illud. Hic homo non eſt a deo,
Ioan.xix. qui ſabbatū non cuſtodit. Et alibi. Scdm
legem debet mori, quia filiū dei ſe fecit.
Ideoq; bene ſubiungit. Et populi.i.Iudęi
qui mihi in populū eſſe debēt: ſicut ſcri
Leui.xxvi ptum eſt. Ego ero tibi in deū, & tu eris
mihi in populum. Quare.i.qua vtilitate
aſſequēda, meditati ſunt inania.i.medi
tabuntur me detinere in morte, ne mun
dus poſt me abeat, quod inane erit. Cum
dicit meditari, notat eos multū in cauſa
mortis eius inuenienda laboraturos. Et
nō ſolū laborauerūt minores, ſed etiā re
ges. Et nō ſui ipſiꝰ reges, ſed & reges ter
rę.i.terreni: vterq; .ſ. Herodes vnꝰ in na
tiuitate, alter in paſſiōe, & Pilatus. Qua
re aſtiterunt.i. aſtabunt. Et eſt poſitum
pro inſtiterunt, cum in Hebraico ſic ha
beatur. Et pricipes ſacerdotū.i.Caiphas
& Annas, & cęteri cōuenerunt.i.conue
nient in vnum, malitioſe agentes aduer
ſus dn̄m patrē, & aduerſus me Chriſtū
.i.regem eius.i.ab eo conſtitutum. Cum
autem dicit non patrem, ſed dn̄m: gra
uius eos notat: quaſi diceret. Cū ipſi ſer
ui, ille dn̄s eſſet, indignū fuit eos illiꝰ ad
uerſari decreto: cum me regem ab eo cō
ſtitutum reſpuerunt, & in morte detine
re voluerunt. Cum autē dicit: Dirumpa
mus &c. apoſtrophā facit ad ſuos, adhor
tans ne ab illis metu aut blāditiis incor
porentur, ne ob id in futuro ſicut & ipſi
damnētur. Illi fremēt & meditabūtur: &
cōueniēt aduerſus dn̄m. Ego aūt & vos
mēbra mea dirūpamus.i. deſtruamꝰ vin
cula eorū.i.blanditias, quibus ad imitan
dū ſe voluūt vos vincere. Et proiiciamus
a nobis.i.deſpicite vos iugū ipſoꝝ: cōmi
nationē.ſ.tribulationū & mortis, qua vo
lunt vos cogere quaſi iugo. Quaſi dicat.
Neq; blanditiis ſeducamini, neq; metu
terreamini. Quod vero dicit dirūpamus
& proiiciamus, nō ideo dicit ꝙ ipſe iā nō
ruperit & ꝓiecerit, ſed vt magis ad hoc
impellat, vtitur hoc modo locutionis. Vel
vt innuat eos nō ꝑ ſe nec ſine ſuo auxi
lio poſſe dirūpere & ꝓiicere. Cū vero di
cit: Qui habitat &c. oſtēdet qd in illa ad
uerſatiōe aſſequētur, dānationē.ſ. Et ſic
cōtinuat dixi: Quare fremuerūt &c. Ad
hūc.ſ.effectum deuēturi ꝙ ille q habitat
non in impiis: ſed in cęlis.i.in ſanctis qui
ſunt in virtutibꝰ excelſi ſicut cęli: irride
bit eos.i.in futuro dignos irriſiōe fuiſſe
oſtendet: cū ſuos glorioſos, illos vero fa
ciet apparere deiectos. Iuxta illud Salo
monis. Stabūt iuſti in magna cōſtātia ad Sap.v.
uerſus eos q ſe anguſtiauerūt. Et nō qua
licūq; modo irridebit: ſed dn̄s.i.ille q dn̄s
eſt in rebꝰ potēs malos dānare, iuſtos ſal
uare: ſubſannabit eos.i.ſubſannatiōe di
gnos oſtēdet.i. irriſione ꝓpter indigna
tionē. Subſannare em̄ eſt nares ꝓpter in Subſanna re.
dignationē cōtrahere. Et tū cum irridē
bit, loquetur ad eos.ſ.ad Iudæos: in ira
ſua.i.in comminatione mortis, quę ſolet
eſſe malus effectus irę: ſic dicens: Diſce Matt.xxv.
dite a me &c. Et poſtea conturbabit.i.
damnabit eos in furore ſuo.i.in morte,
quæ dicitur furor eius.i.vindicta. Vin
dicta em̄ effectus irę eſſe ſolet. Vel ſi di
catur: Vox ibi elemētaris nō futura: erit
vna expoſitio alterius ſic. Loquetur ad
eos in ira ſua. Et hoc non verbaliter, ſed
conturbabit eos in furore.i.vindicta: &
non in iniuſto, ſed ſuo.i.iuſto. Ipſe enim
eſt iudex iuſtus. Quod eſt dicere. Ipſa
damnatio erit eis iudicii locutio. Sequi
tur. Ego autem &c. Quod ſic continua
tur. Ipſi qui putauerūt ſibi vtilem mor
tem meam, conturbabuntur. Ego autem
quem annihilare putauerūt ꝓpter obœ
diētiā mortis cōſtitutꝰ ſum.i.ero: rex ab
eo ſuper Sion.i. ſuper Iudęos: illos ſcili
cet qui ſunt Sion.i. ſpeculantes æterna.
Sion dico exiſtentem montem.i.qui per
hoc ꝙ ſunt mons ſcilicet Sion. Et expo
nit in quo ſunt mons. Nō ī nequitia, ſed

turus ſum mons ſanctus eius:ſicut ſcri-
Mich.iiii. ptũ eſt:Erit pręparatus mons domus do
mini ſuper verticem montium:ideſt mu
nimentũ totius eccleſię:ſicut mons mu-
nimentum eſt confugientibus ad ſe. Iu-
Eſa.ii. xta illud propheticũ. Venite aſcẽdamus
ad montem dñi. Et neceſſe eſt vt exaudi
at:Nam ego dormiui,id eſt dormiam.Et
ſoporat⁹ ſum.i.ſoporabor:& poſt q a me
exaudiatur.Exurrexi,id eſt exurgam. Et
bene dicit non ſurgam ſed exurgam:id
eſt extra aliorum ſurrectionem ſurgam.
Glorioſior enim ero cunctis aliis reſur-
gentibus. Per hoc quod dicit dormiam:
innuit quia non longa erit mors illa:ſed
ad horam:vnde poſſit cito excitari ſicut
aliquis de dormitione.Per hoc quod di-
cit ſoporatus:innuit ꝙ cum quiete erit:
& cum ſecuritate reſurgendi. Sopora-
tus nãq; dicitur qui ſecure dormit. Vel
quia dixerat:dormiã, id eſt breuem mor
tem patiar.Ne putaremus ꝙ mox reſur
geret addit ſoporatus ero,id eſt aliquã-
tulum dormiam. Oſtẽſa vtilitate ſua de
morte ſua,oſtẽdit & iã vtilitatẽ mẽbro-
rũ:ſic dico,qa dñs ſuſceptor meus erit.
Et qa dñs ſuſceptor erit,id eſt ſuſcipiet
me,id eſt reſuſcitabit, nõ timebo millia
populi circundantis me,id eſt meos.Per
hoc quod dicit millia populi circũdan-
tis:deſignat multam fore perſequutorũ
turbã.Quaſi dicat.Quia ego vici,& mei
vincent:non timebo ne mei vincantur.
Ioan.xvi. Sicut alibi dicit. Confidite quia ego vi-
ci mundum:dico:non timebo. Et vt ipſi
vincant:tu deus qui potens es & videa-
ris perſequentibus impotens, exurge,id
eſt potẽs appare.Et ſaluum fac me,id eſt
meos,ne cedãt hoſtibus. Et dignum eſt.
Nam es Deus meus,id eſt meorũ,& non
alius.Et hoc video per contrariam ſen-
tentiam qa ſaluabis meos:nam deſtrues
aduerſarios.Oſtenſio per cõtrarium. Et
hoc ſic dicit.Saluabis meos.Et hoc inde
ſcio quia percuſſiſti,id percuties ſcilicet
deſtrues & in corpore & ĩ anima omnes
aduerſantes mihi in paſſione ſine cauſa.
Vel mihi,id eſt meis. Et non ſolum mi-
nores,ſed etiam dentes peccatorũ,id eſt
illos qui ſunt dentes inter peccatores,
id eſt incorporantes minores in malum
ſicut dentes atterũt cibum vt incorpo-
rent.Contriuiſti,id eſt cõteres:id eſt de-
ſtrues ex toto. Vel dentes,id eſt corroſo
res detrahentes mihi vel meis. Et quia
pro ſuis orauerat,diceret aliquis:Ad qđ
pro eis oras? nam poſſent ſi bene viuant
per ſe ſaluari.Et ideo adiungit. Neceſſa
rio oro deũ vt exurgat:nam domini eſt
ſalus,id eſt nullus poterit ſaluari ab in-
corporatione inimicorum, niſi per eum
qui dominus eſt,potens iuſtos ſaluare &
malos damnare.Modo facit ad eum apo
ſtropham ex nimia affectione,ſic. Per te
eſt ſalus ab inimicis in hoc mũdo.Et nõ
ſolum hoc: ſed benedictio:id eſt æterna
remuneratio ventura ſuper populũ tu-
um:ideſt ventura de ſuperioribus in il-
lis qui prius filii perditionis,ſunt futu-
ri populus tuus.Erit tua,id eſt per te da
ta:ſicut ſcriptum eſt. Nemo poteſt veni Ioan.vi.
re ad me,niſi pater meus traxerit illũ.

In Pſal.IIII.

SEquitur titulus quarti pſalmi:
qui talis eſt:In finẽ pſalmus can
tici Dauid. Qui ſic exponitur.
Pſalmus,canticum iſtud,id eſt tractatus
eſt dictus pſalmus cantici,eo ꝙ principa
liter tractat de pſalmo,id eſt de bono o-
pere:& ſecũdario de cantico, id eſt de re
muneratione boni operis.Attribuendus
eſt Dauid,id eſt perfectę eccleſiæ:quę eſt
manu fortis contra diabolum:Dauid di
co tendenti in finem,id eſt in Chriſtum
finem prophetiæ & legis. Pſalmus dici- Pſalmus.
tur ſymphonia illa quæ manuum exerci
tio fit in aliquo inſtrumẽto muſico quæ
vulgo Luydʒ dicitur.Et quia delectabile
eſt & opere fit manuum,pro bono opere
ponitur:quod cum exercitio manuũ fa-
ctum deum delectat. Canticũ autẽ ſym- Canticũ.
phonia dicitur:qua viua voce expreſſa,
magis q̃ pſalmo animus delectat̃:ideoq;
pro remuneratione futura quæ dulcior
erit opere bono ponitur.Et eſt vox per-
fectę eccleſię:in primis minores exemplo
ſui informans vt in tribulatione orare
ſicut & ipſa, non ceſſent:& exaudientur
ſicut & ipſa. Poſtea vero infideles ab in-
fidelitate ad fidem reuocantis & ad pœ
nitentiam: & malorum ceſſationem bo-
nãq; operationem vocãtis:& ſic ad ſpem
remunerationis exemplo ſuo eos indu-
centis.& hoc ſic dicit.

Eccleſiæ vox.

CVM Inuocarem exaudiuit me deꝰ iuſtitię meæ. Qđ ſic exponit. O vos minores inuocate deum in tribulatione veſtra, et exaudiemini. Ná cũ inuocarē exaudiuit me.i.audiuit vt impetrarē deus opifex iuſtitię meę.i. qui fecit me iuſtam:vt digna eſſem ad audiendum. Modo facit apoſtropham ad deum ex nimia affectione quaſi gratias agens: & exponens in quo eam exaudiuit:dico exaudiſti. Et verum eſt. Nam in tribulatione poſitę dilataſti mihi.i.dilatationē dediſti mihi. Quaſi dicat. Cũ tribulantes me, anguſtam vellent & paruá facere iuſtitiam meá:feciſti econtrario magná & dilatatam:& tu qui iam exaudiſti:exaudi iterum orationē meam.i. mihi vtilē, & ex mea intentione recta procedētem & exponit vnde exaudiet:ſic dico exaudi, ideſt miſerere mei ne cedam tribulātibus, vel mei, ideſt meorũ ne cedant. Per hoc ꝙ cũ reiteratione orat, inſtruit minores inceſſanter orare: iuxta illud apoſtoli:ſine intermiſſione orate, & illđ euágelii. Orate ne intretis in tentationē. Inſtructis minoribus paucis verbis, cōuerſionē ad infideles facit inſtruens eos pluribus verbis cum maiori egeant inſtructione q̃ qui aliquantulũ ſunt inſtructi. & prius oſtēdit vana eſſe quę colũt quátum ad gentiles:& mendacem excuſationem, quãtum ad Iudæos:& ſic dicit:filii hominum &c. Qđ ſic exponitur. Ego iá exaudita ſum, & vos ſi ſimiliter clamaretis:ſimiliter exaudiremini. Et vos filii hominum vſquequo eritis graui corde? Hoc dictum eſt cōmuniter, & Iudæis & gentibus. Et bene dicit filii hominum: quaſi dicat, vos qui non ex irrationalibꝰ animalibus ſed ex rationalibꝰ proceſſiſtis, ex hominibus ſcilicet: non creaturá ſed creatorē colentibus. Nullus em̃, etiam gentilis, eſt qui ex illis qui dei notitiam habuerunt, longa licet ſanguinis ſerie non proceſſerit: vt ex Abraham multi & Noe cæteriſq; fidelibus. Et omnes ab Adam & Eua qui dei notitiam habuerunt. Et bene dicit vſquequo graui corde:quaſi diceret, vos qui vſq; ad aduentum Chriſti graue cor & in terrenis depreſſum habuiſtis:vſquequo habebitis.i.quare tandem poſt eius aduentum non conuertimini? Et exponit in q̃bus graue cor habeát cum addit:vos gētes vt quid.i.propter quá vtilitatē, diligitis vanitatē.i.adorare idola quę vana ſunt & vacua a deitate, quam in eis eſſe creditis? Et vos Iudæi vt quid quæritis mendacium? Ideſt excuſationem de īcredulitate veſtra, dicentes non aduenisſe Meſſiam qđ mendacium eſt? Scitote illa eſſe vanitatem o gentes, & excuſationē veſtram eſſe mendacem o Iudęi. Et cum hoc ſcitote quoniam dominus.i.pater q cum ſit dominus:potens eſt ad eum mirificádum. Mirificauit.i.mirum fecit miraculis, ſanctum ſuum. Ideſt filium ſuũ, qui antonomaſice dicitur ſanctus eius, Et hoc effectu tali poteſt oſtendi ꝙ vere eum mirificauit. Ná dominus pater exaudiet me cum clamauero.i.recta poſtulatione orauero ad eum:ſicut ſcriptum eſt:Quodcunq; petieritis patrem in nomine meo:fiet vobis. vel ita dico, qa mirificauit:ideſt dominum omnium fecit: & ipſe factus dominus ſecundum ꝙ homo, exaudiuit me &c. Poſt orationem cōuerſionis inſtruit eos ad pœnitentiam, & ad ceſſationem a malis, & bonam operationem: ſic dico in primis ſcitote &c. Et ſic Iraſcimini vobis.i.pœnitentiá habete de perpetratis ſceleribus, & poſt nolite peccare:& quia īdefinite dixerat nolite peccare, & hoc impoſſibile eſt: Nullus eſt enim qui ſaltem in cogitationibꝰ non peccet vt Ioannes ait. Si dixerimus qa peccatũ non habemus, noſmetipſos ſeducimus & veritas in nobis non eſt:determinat ſic dico, nolite peccare, & quia a cogitatione peccandi nequitis ceſſare, ſaltem compungimini ne perueniatis ad conſenſum de his illicitis quæ dicitis.i. cogitatis in cordibus veſtris:ſcilicet & ī illis cordibus quę tunc ſunt cubilia ferarũ.i.diabolorũ. Cubilia em̃ ꝓprie ſunt ferarum. Poſt hoc īſtruit eos ad bonam operationem:ſic dico iraſcimini & nolite peccare, & ſic ſacrificate ſacrificiũ: antea enim non poſſetis. Et non ſacrificiũ taurorũ:ſed ſacrificium iuſtitię, ideſt tale ſacrificium qđ faciat vos iuſtos, boná ſcilicet deuotionem & operationem. Et

I. Theſſ. v.

Luc. xxii.

Ioan. xiiii.

i. Ioan. i.

Cubilia.

ideo ſperate in domino.i.ſpem remune-
rationis habete in domino.Et poſtea ne
ſpem amittatis , ne ſitis de illis multis,
qui multi dicunt : quis oſtendit nobis
bona ? Quod eſt dicere , vos Chriſtia-
ni dicitis eſſe æterna bona,ſed quis ha-
bens:demonſtrans in ſe viſibiliter illa bo
na,poteſt oſtendere per hoc nobis reue-
ra eſſe illa bona?Nullus,oſtenſo hoc ꝙ q
dam infideles dicunt:& non eſſe ſcilicet
æterna bona,dicit ſe non credere illa nõ
eſſe,vt ad hęc ſperãda alios attrahat: ſic
ipſi dicunt.Nullus poteſt oſtendere eis.
Nobis autem per rationem noſtrã oſten
ſum eſt.Nam o domine ſuper nos.i.ĩ ſu
periori.i.digniori parte noſtri, in anima
ſcilicet:eſt ſignatum.i. impreſſum lumẽ
.i.claritas,vultus tui.i.filii tui: quaſi di
cat,quia rationales ſumus ad imaginem
tuam.i.ad modum filii tui qui eſt vultꝰ
tuus & imago tua.i.ſimilis & æqualis in
diuinitate,ita ꝙ in nullo ſit diſſimilis, &
bene dicit ſignatum per ſimilitudinem.
Nam ſicut ſigillum cum ſit imago:cæræ
impreſſum figuram ſibi ſimilem ibi po-
nit , quæ tamen in aliquo diſſimilis eſt,
ita rationalitas mentibus noſtris eſt im
preſſa ad ſimilitudinem rationalitatis fi
lii dei q vultus eſt patris.Et qa rationa-
lis ſum,dediſti lætitiam mihi non terre
norum ſed rerum exiſtentium in corde
meo.i.quæ ego ſpero in corde meo,æter
norum ſcilicet bonorum, illi autem qui
dicunt quis oſtendit nobis bona? ecõtra
rio lętantur in terrenis. Nam multipli-
cati ſunt.i.multiplicem habent lętitiam
prouenientem a fructu frumenti & vini
& olei ſui:& bene dicit ſui:nam illud nõ
pro deo erogantes ſibi totum retinent.
Et per has tres partes dat intelligẽdum
eſſe omnia terrena:& quia dixerat dedi-
ſti lætitiam in corde meo,exponit cuius
rei ſit illa lætitia ſic.Ipſi multiplicati ſũt
a fructu &c. Mihi vero dediſti lætitiam
inde ꝙ ego in futuro dormiam,& pro.i.
requieſcam a præſentibus tribulationi-
bus,poſitus in pace,& non in pace com-
mutabili,ſed tendente in ipſum.i.ĩ æter
Apoc.xxi. num:ſicut ſcriptum eſt. Abſterget deus
omnem lacrimam ab oculis ſanctorum,
& iam non erit amplius neq; luctus ne-
q; clamor ,ſed nec vllus dolor quoniam
priora tranſierunt , Sequitur . Quoni-
am tu domine &c . Quod ſic continuat,
dico ꝙ quieſcam & hoc ideo : quia hoc
ſolum ſpero , & hoc ſic dicit æquipol-
lenter,quoniam tu domine.i.tu qui po-
tens es & dominus omnium.Cõſtituiſti
.i.firmum feciſti me in ſpe ſingulariter.i.
in hac ſpe ſingulari:vt nihil ſperem, ni-
hil optem præter te.

In Pſal.V.

Sequitur titulus quinti pſalmi:
qui talis eſt.In finẽ pro ea quæ
hæreditatem conſequitur,pſal
mus Dauid.hic mittit nos ad
hiſtoriam duarum mulierum Abrahæ:
quarum vna expulſa eſt ab hæreditate,
Agar ſcilicet:altera vero hęreditatẽ cõ-
ſecuta eſt,Sarra videlicet.Per Agar qp-
pe ancillam ſynagoga quę timore ſerui- Agar.
li legi carnaliter obœdiens fuit exprimi
tur. Per filium quippe Agar falſi Chri-
ſtiani & hęretici:qui ſicut ſynagoga ſa-
piunt ea quę carnis ſunt,qui tamen dei
vxor fuerũt,ei ſcilicet in cognitione cõ
iuncti.Et hi ab hęreditate gloriæ peren-
nis depellentur ſicut ſcriptum eſt, Eiice Gen.xxi.
ancillam & filium eiꝰ. Per Sarram vero Gal.iiii.
& filium eius eccleſia cum filiis ſuis ex- Sarra.
primitur,quæ in futuro æterna gloria
hæreditabitur.Titulus vero ſic exponi-
tur.Pſalmus iſte attribuẽdus eſt Dauid
.i.perfectæ eccleſiæ tendenti in finem.i.
in Chriſtum,qui finis.i.terminus eſt iu
ſtorum:citra quem & vltra quem nemo
iuſtorum conſiſtit,ſed in eo iuxta Apo- .i.Cor.xii.
ſtolum multi vnũ corpus ſumꝰ in Chri
ſto,Dauid dico,oranti pro ea quæ hære
ditatem æternæ patriæ cõſequitur: nũc
ſpe,quãdoq; conſecutura re.i.ꝑ ſe.Sed ꝑ
hoc ꝙ ponit pro ea quæ hęreditatẽ con
ſequitur,qđ innuit per contrarium aliã
eſſe quæ non conſequetur.i.ſynagogam
& falſos Chriſtianos & hæreticos:intẽ-
dit vero in hoc pſalmo eccleſia orare de
um vt tandem illam hęreditatem conſe
qui poſſit. Poſtea vero enunciat ſe hæ-
reditandam,illos autem expellendos eſſe
& ideo ſic orat:vt ſe non ſola operatiõe
& cogitatiõe,ſed etiã voce exercẽdo ma
iorẽ erga deũ affectionẽ habeat . Ideoq;
ſe hęreditãdã:illos aũt exhęredãdos eſſe
denunciat,vt ſic eos ab iniuſtitia ſua re
trahat,& hoc ſic dicit.

VErba mea.i.quæ vana &
phantaſmatica nō ſunt,
ſed talia qualia ego pro
ferre debeo,ex recta in-
tentione procedētia, au
ribus percipe.i. audi do
mine. Qꝫ dicit auribus
percipe ad humanum modum dicit, qua
ſi dicat audi vt impetrem.Bene dicit,do
mine cum poſſet dicere ſponſe vt humi
lior ſit,quaſi dicat. Qui dominus meus
es:cuius voluntates meis voluntatibus
prępono.Et quia verbis nequeo ſemper
orare:ſi aliquando bona deuotione ora-
uero,intellige clamorem meum.i. gratā
habe illam deuotionē quæ te orat ſicut
intenſus clamor,& vt verba mea magis
magiſqꝫ digna ſint tua exauditione,intē
de.i.intentionem da.i.perſeuerantiā vo-
ci orationis meę.i.voci meę orāti,& me
rito.Nam rex meus es.i.me regis:habeo
me non ſecūdum regnum meum ſed ſe-
cundum regnum tuū,& deus meus.Nō
ſum de illis quorum deus venter eſt,nō
Philip.iii. aufero locum deitati tuę in me:quaſi di
cat:debes mihi acquieſcere qa habeo me
ſecundum velle tuum,nō ſecundū meū.
Oratione facta ſe exaudiendam enūciat
ſic:dico percipe,intellige,& reuera mane
exaudies vocē meam.i.in die iudicii qđ
clarum erit vt mane , perficies petitionē
meam,o deus qui potēs es,cui me ſeruū
feci:quoniam ego & oro & orabo perſe-
ueranter ad te promerendum,nō ad ali-
quid terrenum:quaſi dicat,quia poſtulo
qđ poſtulare debeo te ſcilicet . Cū dicit
mane exaudies innuit quia in ipſo prin
cipio diei iudicii petitionem eius perfi-
ciet.Mane namqꝫ principium eſt diei, &
exponit de quo exaudiet:ſic dico exau-
dies,& ſic mane.i.in die iudicii aſtabo.i.
pręſens ero tibi corporali pręſentia,ſecū
Ioan.xii. dum illud vbi ego ſum, illic & miniſter
meus erit,& illud:Cohęredes autē Chri
Rom.viii. ſti,& non ſolum aſtabo,ſed videbo te fa-
j. Cor.xiii cie ad faciem iuxta apoſtolum: Videm⁹
nunc per ſpeculum tunc autem facie ad
faciem,& inde ſcio ꝙ aſtabo , quoniā cū
ſis deus,& tuæ naturę ſcilicet iniquitas
repugnet,non es volens iniquitatem:ini
quum enim eſſet ſi me te ſolum, ſicut pe
tere debeo,petentem non admitteres, &
per contrarium iterum certa ſum , quia
aſtabo & videbo:nā neqꝫ malignus.i.iu-
daicus populus qui malignus eſt.i.ſteri
lis a bono,habitabit iuxta te.i. non erit
hęres hęreditatis æternę tecum ſicut te
ſtat⁹ es: Auferetur a vobis regnum dei, Matt.xxi.
& dabitur genti facienti fructus eius:ne
qꝫ iniuſti.i.falſi Chriſtiani qui ab iniuſti
tia ſua non deſiſtunt,permanebunt ante
oculos tuos.i.ante pręſentiam tuam: ve
nient quidem ante te ad iudiciū, ſed nō
permanebunt.i.diu manebunt ante prę-
ſentiam tuā:ſicut ſcriptū eſt. Tollať im- Eſa.xxvi.
pius ne videat gloriam dei. Vere nō per
manebunt,nam tu odiſti,& ſemper ode-
ris omnes qui operanť iniquitatē nō q
operati ſunt & ceſſauerunt, ſed qui ope
rantur q̄diu viuunt perſeueranter,& tu
perdes & in corpore & in anima oēs q
loquuntur mendacium.i.hęreſim, quib⁹
non ſufficit cogitare niſi proferant ore,
non q locuti ſunt & reſpuerunt, ſed qui
cum perſeuerantia loquūtur, & qa inde-
terminate dixerat mendacium,cum mul
ta mendacia venialia ſint,determinat de
quibus mēdacibus intendat,faciēs apoſ
tropham ad auditores vt illos a menda
cio illo deterreat:ſic dico,quia perdet &
verum eſt,nam dominus.i.ille qui domi
nus eſt & potens & iuſtus: abominabiť,
.i.tam vehementer execrabiť,ꝙ nec ho-
minem eſſe reputabit, virum effuſorem
ſanguinum.i.illum mēdacem qui eſt vir
ſanguinum effuſor.i.qui eſt interfector
hominum,& exponit qualiter īterfector
ſit,cum addit:Et doloſum.i.& illum vi-
rum ſanguinum,dico q interficit proxi
mos ſuos dolo verborum ſuorū.i.hęreſi
ſua.Et non dicit ſanguinū eo ꝙ ſangui-
nem effundat,ſed quia interficit ſicut il
le qui ſanguinem effundit,& bene ponit
non hominem ſed virum:cum ad hoc oī
bus viribus nitatur vt mentiatur:& me
rito ſingulariter virum ponit,cum plu-
raliter oēs poſuiſſet, vt oſtendat in hoc
ꝙ mendaces ſunt,vnam maſſam eſſe : cū
autem de his dicat,perdes & abominabi
tur,& de aliis dixerat non habitabit,nō
permanebūt,innuit eos grauius eſſe pu
niendos,Cum vero ſubiungit. Ego autē
introibo &c idem eſt qđ ſuperius poſuit
verbis aliis:mane aſtabo,& videbo . Sed

quia dixerat ſe aſtiturā & viſurā ꝑpter merita ſua,qa ſcilicet & recte & qđ orādum erat,orabat .repetit vt oſtēdat ſe nō ꝑpter merita tātū ſed p dei miſericordiam etiam intraturā: & hoc ſic dicit.doloſum abominabiť dominus ego autē introibo in domū tuā.i.in Hieruſalē cęleſtē,cōfidēs ī multitudine mię tuę.i.ī multiplici mīa tua, non in meis meritis tm̄, & vt introire poſſim hic prius exiſtens in timore,& nō ſeruili ſed tuo.i.in caſto timore:q tuus eſt.i.tibi valde gratus:adorabo te faciēs te deū:& me creaturam: veniens ad tēplū ſanctū tuū recipiendū .i.ad corpus tuū qđ eſt ſanctū templum
i.Cori.vi. deitatis:vel ita veniēs ad hoc ꝙ ſim ſanctum templum tuū iuxta apoſtolū:neſcitis quia templum dei eſtis?Et vt hic recte adorem & ſic introeā:o domine : me poſitū hic:in iuſtitia tua deduc.i.duc de virtute in virtutem,& vt deduci poſſim dirige.i.directam fac in cōſpectu meo.i. in conſideratione mea viam tuā.i. diuinam ſcripturā tuam quę per te data nobis eſt via fidei:Quaſi dicat,nō ꝑmittas me in illa deuiare:ſed rectū intellectū in ea da mihi:& hoc oro propter inimicos meos q mihi inſidianť:vt deuiare faciāt & ꝑpter inimicos ideo oro:qm̄ ī ore eorū nō eſt veritas.i.falſa loquunť, & hoc iō,qa cor eoꝝ vanū.i.vanis cogitatiōib⁹ plenū:ꝑpter arrogātiā eñ vt ſubtiles videanť,falſa de deo loquunť,& cū nō ſit ī eis veritas:nō ſolū ſe īterficiūt,ſed guttur eorū eſt patēs ſepulchrū.i.p vocē q̄ ꝓcedit de gutture eoꝝ ſunt cōparabiles ſepulchro patēti: ſicut eñ ſepulchrū patet vt corp⁹ receptū putre & fœtidū faciat:ita & eorū mala doctrina patet vt ī ſontes in exemplū ſui recipiāt & fœdos reddant:& vt ſepulchrum patens eſſent pri⁹ agebāt doloſe linguis ſuis.i. verbis ſuis immiſcētes prius veritatē falſitati vt facilius deciperent.Et qa tales ſunt o deus q iuſtus iudex es:iudica.i.damna illos.& hoc nō eſt imprecatio:ſed diuinæ iuſtitię conceſſio:qa ad hoc facit vt eos exterreat.& exponit p partes quomodo
Apoc.xxii. iudicet:hic ſcilicet decidant de malo in malū ſecundū ꝙ alibi diciť:Qui in ſordibus eſt:ſordeſcat adhuc:& iſte caſus nō erit a duritia tua ſed a cogitatiōib⁹ eoꝝ

peſſimis , & ī futuro expelle eos a regno tuo:qđ ſibi ꝓſumptione ſua attribuunt & hoc nō ſecūdū tuā inclementiā:ſed ſecundū multitudinē impietatū eorum.i. ideo qa multas impietates habuerūt, & vere multas habuerūt:qa irritauerūt te .i.cū dulcis eſſes naturaliter amaricauerunt te deū:cum tu dominus , ipſi vero ſerui eſſent.Facta cōceſſiōe,orat p fidelibus ſuis hęreditādis ſic.ipſi expellanť, & econtrario lętentur in futuro oēs q ſperant:nō in ſe ſed in te. Facta oratiōe enūciat futurū eſſe qđ orat vt fideles ſuos magis ad expectandū horteť:& infideles contuitu huius lętitię ad cōuerſionē attrahat:dico lętentur:qđ vere erit , vere exultabūt,& non horarie:ſed in æternū: & merito : Quia tu inhabitabis in eis.i. deitatis tuę claritatē effundes in eos, ſi i.Cori.xv.
cut alibi diciť.Qñ erit deus oīa in oīb⁹ & non parū exultabunt:ſed gloriabunť .i.pro maxima gloria gaudebunt:& hoc in te nō in ſe:attribuentes eam gloriam non ſibi ſed tibi:Oēs qui diligunt nomen tuū.i.qui non timēt pro mala conſcientia ſua hoc ꝙ dñs es:Sed diligūt nomen tuū.i.hoc ꝙ dñs es,& digne gloriabunť:Qm̄ tu q iuſtus es:potens & miſericors:benedices iuſto.i.æternā benedictionem eis impēdes:& bene dicit iuſto nō iuſtis.vt oſtēdat vnū qd in ſe futurū Ephe.iiii.
ſicut Apoſtolus dicit:occurrem⁹ ī virū perfectū:dico qa benedices: & vt digni ſimus ibi benedictionē recipere:de⁹ q potens es coronaſti nos.i.circūcinxiſti nos hic vt ſcuto bonę voluntatis tuę.i.bona voluntate tua,mīa ſcilicet vt ſcuto.i.vt ſit nobis munimentū:ſicut ſcutato ſcutum munimentū eſt:Qđ dicit,coronaſti nos:per ſimilitudinem dicit patronorū, qui oppreſſum vt eripiant ſcutatis militibus coronant,ideſt circundant.ita & Chriſtus vt ab hoſtib⁹ viſibilib⁹ & inuiſibilibus eruat,miæ ſuæ nos virtutib⁹ circundat & munit. In Pſal. VI.

SEquitur titulus ſexti, ſic. In finem in carminibus pro octaua pſalmus Dauid:Quod ſic exponitur,pſalmus iſte attribuēdus Dauid.i.pœnitenti qui prius a diabolo p peccatū ſuperatus tandē iterū effectus ē Dauid.i.manu fortis, pugnare rurſus

Intendens contra diabolum: & iam deſiderabilis deo per pœnitẽtiam: Dauid dico tendenti in finem.i.in Chriſtũ in carminibus.i.per laudes,per hoc ſcilicet ꝙ laudat eum pœnitẽtia & bona operatione ſua.i.laudabilem eum oſtendit. Carminibus dico actis pro octaua.i.contuitu æternę quietis quæ futura eſt in octaua die.i.in die iudicii:& videt illud idẽ negocium in hoc pſalmo eſſe qđ in ſuperiori. Pro æterna namq; quiete tractat pſalmus vterq;:in hoc tamen differunt: ꝙ in ſuperiori fideles iam certi pro illa orant:in hoc vero pœnitens de peccatis dolens perpetratis ſuſpirans ad ipſam quietem quam ſe malis meritis videt amiſiſſe,orat humiliter pro ſuorum delictorum remiſſione ſic.

DOmine cui me ſeruum per pœnitentiam facio: ne in furore tuo arguas me,neq; in ira tua corripias me:quaſi dicat: Nõ reformido quidem hic tribulationibus argui:& corripi: nã ſe-
Prou.iii. cundum Salomonem.Quem diligit do-
Hebr.xii. minus corripit.Siquidem flagellat deus
Prou.xiii. omnem filium quem recipit:& alibi:qui parcit virgę odit filium:ſed hoc oro vt non arguas.i.conuincas & oſtendas me mala feciſſe per furorem tuum mihi illatum.i.per ęternam vindictam,& qa multi non in furore ſed in ira.i. in diuturna pœna purgatoria vſq; in diem iudicii punientur tunc tandem euaſuri:Addit.Neq; in ira tua.i.ĩ illa diuturna pœna corripias me: idem eſt hic corripias & hic arguas:ſed miſerere mei deꝰ.i. cũ miſericordia in hoc mundo me flagellis tranſitoriis argue & corripe. Et neceſſe eſt vt hoc orem:quoniam infirmus ſum .i.debilis non potens per me ſanari : vel infirmus.i.æger in peccatis,& quia conturbata ſunt oſſa mea.i. quia adeo ſum infirmus ꝙ etiam oſſa mea.i. virtutes q̄ ſunt fortitudo animę, ſicut oſſa corporis fortitudo:ſunt conturbata.i.penitus perdita & annihilata propter peccata: ſana me domine:quia bonus medicus es & potens.vel ſic continuatur: infirmus ſum.i.per me non potens ſanari.Et ideo ſana me domine qui potens es:& neceſſe eſt vt hoc orem : Quoniam conturbata ſunt oſſa mea.i.virtutes. debes mihi miſereri:quia dominus meus es: & ego infirmus ſum.Et ideo adhuc:Quia anima mea turbata eſt valde.i. compuncta peccatis ſuis,& tu domine cui me ſeruũ feci vſquequo differes conſolari remittendo peccata?Quaſi dicat. Noli diu differre:ſed(ex nimio deſiderio ſuſpenſiue dicit)noli differre: ſed conuertere per gratiam ad me,conuerſum ad te per pœnitẽtiam,& eripe.i.vi extrahe animam meã a peccatis,& poſt ſaluũ me fac, reſtituẽs me in iuſtitiã in qua eram anteq̃ tã grauiter peccarem,& hoc non propter merita mea : ſed propter miſericordiã tuã quia naturaliter miſericors es,& ego nõ ſum adhuc in morte bñ poteſt mihi medicina impendi.i.non ſum in deſperatione miſericordiæ tuæ,& hoc ꝓbat a toto ſic.Quoniã non eſt in morte.i.in deſperatione dicẽdus,q memor ſit.i. eſt,tui.i. q memor eſt miſericordię tuę: & ego memor ſum:ideoq; non ſum in morte, & ꝙ nullus memor eſt in morte:oſtẽdit ꝑ oppoſitã ſententiã ſic:nã qs poſitus in inferno.i.in deſperatione:qua peruenit ad infernũ,confitebit tibi.i.laudabit te de miſericordia tua? Nullꝰ.Sequit.Laboraui &c.Sed ſic cõtinuat:dico ꝙ debes miſereri,ideo qa anima mea eſt conturbata.i.cõpuncta:& non ſolũ hoc habeo:ſed ego iam in gemitu poſitus laboraui in ieiuniis,vigiliis,& aliis ſatiſfactionibus, & ĩ hoc oſtẽdit ſe iã magis dignũ exauditione:maius eñ eſt iã laboraſſe q̃ ſolum mõ gemuiſſe,&adhuc lauabo.i.purgabo lectũ meũ.i.cõſcientiã meã,flendo, incedens ꝑ ſingulas noctes.i. per oẽs noctes: non ꝑ partes noctiũ.i.recordãs ſingularum noctiũ.i.peccatorũ:quę ad noctẽ ducunt ad mortẽ.ſ.æternã,& ꝑ vnoquoq; pctõ deflebo & ſatiſfaciã,& ſic purgabo cõſciẽtiam meã,q̃ hucuſq; fœda fuit , & poſt rigabo.i.irriguã faciã & fertilẽ bonarũ cogitationũ deo:ſtratũ meũ.i.cõſcientiã meã q̃ hucuſq; arida fuit & ſterilis:
dũ male cogitarẽ. Stratꝰ vero & lectꝰ idẽ Stratus.
ſũt hic. Cõſciẽtia vero ꝑ ſimilitudinẽ di-
cit lectꝰ & ſtratꝰ.Sicut.n.ĩ lecto ſanꝰ re- Lectus.
quieſcit,ęger vero minie qeſcere põt,ita & cõſciẽtia bõis ẽ reqes:malis vero tormẽtũ

& anxietas,& ideo laboraui:quia oculus meus.i.conſideratio mentis meę,turbatus eſt.i.compunctus,& hoc ſuperius dixit aliter,ſic. Et anima mea turbata eſt valde,ſed ob hoc repetit,vt addat quare turbatus eſt,dico turbatus eſt,quę turbatio proceſſit a furore tuo.i.a cogitatione furoris.i.vindictę perpetuę,qa timebam furorem illum, & hoc ideo quia inueteraui.i.de nouitate Chriſti in qua prius eram,in vetuſtatem Adæ cecidi, exiſtens inter omnes inimicos meos, nõ inter quoſdam ſed inter omnes viſibiles ſcilicet & inuiſibiles:inter vitia quæ me peccare fecerũt,& peccatores qui me minis vel blanditiis vel malo exemplo ſuo a via iuſtitię reuocauerunt.Perfecta ſatiſfactione & de remiſſiõe ſecurus, ex nimia lętitia apoſtropham ad hoſtes viſibiles facit,dicens ne laborent eum amplius reuocare,quia non poterũt,& hoc ſic dicit:Ego prius ĩueteraui ĩter vos,& ideo ſatiſfaciens oraui deum vt me ſanaret, & ſanauit:& ideo vos omnes qui operamini iniquitatem,non qui operati eſtis & quieuiſtis,ſed qui adhuc operamini, & exemplo veſtro me reuocare vultis, diſcedite a me.i.ceſſate me reuocare oĩmodo quia nequibitis,nam dominus cui me ſeruum feci,exaudiuit.i. audiuit vt impetrarem,vocem fletus mei.i. orationem quã feci cum fletu meo.ſ. procedenti ex culpa mea:exaudiuit dominus deprecationem meam,dominus orationem meam ſuſcepit.Et hoc ter repetit,qa prę nimia lętitia non ſufficit ei ſemel dicere. Vel poſſunt hæc tria diuerſa eſſe ſic, Exaudiuit dominus vocem fletus mei, dãs peccatorum remiſſionem, exaudiuit dominus deprecationem meam:vt iterũ nõ caderem:dominus orationem meam ſuſcepit,iuſtitiam meam mihi reſtituẽs quia pro ſe orauit & exauditus eſt:orat deum vt eos conuerti ad exemplum ſui faciat,qa per ſe conuerti nequeũt,& hoc ſic dicit:quia me exaudiſti erubeſcẽtem & conuertentem,vt ſimiliter eos exaudias o deus,per te erubeſcant.i.verecundent de peccato ſuo,omnes inimici mei, & conturbentur vehementer.i.compungantur,& poſt conuertantur ad te pœnitentia & ſatiſfactione.dico erubeſcãt, & ſic dico erubeſcant valde non parum, & velociter non tarde. Qui enim promiſit indulgentiam pœnitenti, nõ ſpopondit diem craſtinum diſſimulanti, & notandum ꝙ ideo introducit ꝓpheta hic pœnitentem orantem,vt nos inſtruat pœnitere & ꝑ peccatis vt impetremus,orare.

In Pſal. VII.

Titulus ſeptimi.In finẽ pſalmus Dauid,quem cantauit dño ꝑ verbis Chuſi filii Iemini.& vbi habemus hic in finem,hebręi habent victori Titulus iſte ab auctoribus diuerſe accipiť, ſecundum enim Auguſtinum figuraliter introducitur hiſtoria de Chuſi, qui quondam cum Abſalon in perſecutione Dauid manens, ipſi Dauid oĩa conſilia Abſalon ei nocitura mãdabat. diciť aũt idem Chuſi conſiliũ Achytophel qđ Abſaloni dederat diſſipaſſe ꝑſequẽdi ſcilicet patrẽ ſuũ ꝑ deſerta,& ſecũdũ Auguſtinum,Chuſi ſilẽtiũ interꝑtať,ſed quod ſubiũgiť,filii Iemini nõ bene videť ad hiſtoriã accedere,ſcribit eñ beatus Hieronymus illũ Chuſi Arachitẽ fuiſſe,nõ filiũ Iemini:Auguſtinũ dicẽs nõ bñ in hiſtoria ꝑſpexiſſe,ſcribit etiã idẽ Hieronymus in hoc noĩe qđ in hoc titulo ẽ, vnã literã apđ hebręos eſſe,ꝗ in noĩe illius q in hiſtoria legiť nõ ſcribiť,ſecũdũ quod Chuſi ęthiops interꝑtať,& eſt hic Chuſi appellatiuũ nõ ꝓpriũ.Sicut ĩ hiſtoria & ſi ſic Chuſi accipiať,nulla hiſtoria fortaſſis introduciť,cũ nullus Chuſi filius Iemini ĩ hiſtoria legať,niſi forte ꝑ hoc appellatiuũ nomẽ in Chuſi Saul accipiať,q iniuſte ꝑſecutus eſt Dauid:Qui Saul,vere fuit Chuſi.i.æthiops,niger ſcilicet ĩ peccatis: ſicut Aethiops in corpe niger eſt. Qui etiã legiť eſſe filius Iemini.i. Beniamin de tribu eius natus:Beniamin autẽ prius dictus eſt Benoni.i.filius doloris: eo ꝙ in partu eius ꝑ dolore mater eius Rachel mortua eſt:mutauit aũt pater eius nomẽ,vocãs eũ Beniaminꝑpter affinitatẽ vocis.i.filiũ dexterę,eo ꝙ eũ ꝑ cęteris diligebat,& ad eius dexteram ſemper eũ ſedere faciebat.Legitur vero in hiſtoria ꝙ aliquando filii Beniamin dicuntur Ieminei aliquando & filii Iemini.Per Saul quippe qui Dauid inique perſequebať: Iudaicus populus qui Chriſti ꝑſecutor

Chuſi.

Bẽiamin.

iniuſte fuit deſignatur:¶Secundũ Hieronymum quidem titulus ſic exponit. Pſalmus iſte.i.verba quæ in hoc tractatu intelliguntur attribuuntur Chriſto: qui reuera eſt Dauid, perſeueranti in finem.i.in victoriam ne cedat perſecutoribus timore mortis:victoria enim finis eſt belli.Quem pſalmũ.i.quæ verba huius pſalmi cantauit dominꝰ patri in paſſione.i.cum maxima delectatione protulit ſicut cantans cum delectatione profert voces:dico cantauit & hoc pro verbis chuſi.i.pro contuitu verborũ Chuſi filii Iemini.Pro paſſione ſcilicet : quæ ei contigit per verba Iudaici populi qui dictus eſt Chuſi.i.æthiops,niger videlicet in peccatis,dictus tamen filius Iemini.i.dextræ,ſecundum quoſdam cõuerſos:qui ſaluandi in die iudicii filii dei & ad dexteram eius erunt.Et eſt vox ĩ hoc pſalmo dominici hominis, pro membris orantis & pro perſecutoribus: non imprecatiue ſed conceſſiue agentis.Nõ vt de ſe vel de mẽbris ambigat:ſed vt nos ĩ tribulatiõe orare ĩſtruat,&hoc ſic dicit.

DOmine,verbum mihi pſonaliter vnitum , qui cum ſis aliis deus: tamẽ deus meꝰ es, ideſt mihi magis deus in te non in alio ſperaui ſemper. Prætenſio meriti,& quia in te ſperaui,ſaluũ me fac,reſtituens immortalitatem,& impaſſibilitatem,Me dico:exemptum ex oĩbus pſequentibus me,& prius libera me, & hoc prępoſteratum eſt,vt addat vnde liberet eum:ſic libera me ne vt leo.i. iudaicus populus frendens in me vt leo q̃rens quem deuoret quando.i.aliquando rapiat animam meam de bono propoſito ſuo vt ſibi incorporet : vult enim ad hoc me cogere,vt me denegem tibi perſonaliter vnitum:ſicut in euangelio,*Secundum legem debet mori quia filium dei ſe fecit* . Ioan.xix. Dico,ſaluũ me fac & libera ſed merito meo: ideo ſcilicet quia in te ſperaui,& dum hoc eſt qđ ego adhuc ſpero ꝙ non eſt alius qui me redimat.i.liberet,neqꝫ qui ſaluum faciat: & tali conditione oro te domine deus meus : ſi feci iſtud.i.cauſam iſtius perſecutionis,& qa ipſe vere fecerat tale quid quod quidem erat huius perſecutionis cauſa licet non idonea dicens ſe dei filium,& ꝙ Iudęos de templo expulerat dicens:domus mea domus orationis vocabitur , ſicut alibi dicitur zelus domus tuæ comedit me. Ioan.ii. Pſal.lxviii. addit,dico ſi feci iſtud.⁊.ſi iniquitas eſt in manibus.i.in operibus meis, manibus enim operamur : quaſi dicat ſi aliquam iniquitatem feci pro qua ſim dignus perſequi & vt etiam illud remoueam quod liberius inter homines videtur, hoc ſcilicet:ſi reddidi mala retribuentibus mihi.i.Iudæis quibus ego multa bona opera feci:qui mihi mala retribuerunt, tũc ego inanis.i.inanem habens ſpem, ſi hoc eſt merito meo, non culpa tua decidam ab inimicis meis.i.a ſpe inimicorũ meorum.Spero enim poſt mortem meã quoſdam de Iudæis & gentibus mihi per prędicationem apoſtolorum incorporãdos eſſe,& de illa ſpe decidam , & non ſolum hoc malũ ſit mihi:ſed etiam illud quod multo peius eſt contingat:ſcilicet perſequatur inimicꝰ.i.Iudaicus populus animam meam,& ita ꝙ ut comprehendat.i. incorporet eum ſibi,quod hucuſqꝫ facere non potuit,& vitam meam.i.animam meam:quæ cęlum eſt:dignitate virtutis conculcet.i.ſibi ſubiiciat & ſe ĩferiorem faciat:Conculcet dico in terram deductam.i.in terrena vt ſolummõ terrena ſapiat & cupiat ſicut mens eorum,& gloriam meam.i.gloriã reſurrectionis meæ quam expecto deducat in puluerem.i. me qui glorioſus eſſe expecto in reſurrectione,detineat in morte,& ſic faciat reduci in puluerem , & hoc totum eſt acſi diceret,debes me liberare & ſaluum facere quia in te ſperaui ſemper & non in alio, & adhuc ſpero neqꝫ feci iniquitatem pro qua dignus eſſem perſecutione . Neqꝫ reddidi retribuentibus mihi mala,& ideo non ſum dignus vt me perſequatur,ſic vt comprehendat & cõculcet,& gloriam meam in puluerem deducat,dico libera,ſaluũ fac ex perſequentibus & quia me perſequuntur,o deus q impotens videris eis Iudęis exurge.i.potens appare in ira tua ideſt in vindicta tua in eos exercenda,in excæcatiõe cordis ſcilicet,& non ſolum in ira tua , ſed etiã exaltare.i.potens appare in finibus

inimicorum meorum auferendis. Quod eſt dicere exceca eos in mente: & fac eis auferri fines patrię eorum: & ſic potens in vindicta appare, & hoc non eſt impre catio, ſed diuini iudicii (vt iuſtum eſſe, illud nobis innuit) conceſſio. Poſt conceſſionem diuinæ iuſtitiæ in inimicos, orat pro membris ſic. In inimicos exurge in ira, & econtrario ad opus eorũ qui non ſunt inimici ſed diſcipuli, exurge in auxilium, in præcepto.i. in obœdientia præcepti, qđ mãdaſti eis per me, vt ſe ſci licet inuicem diligant, & tollant crucem ſuam & ſequantur me. Ac ſi dicat adiu ua eos mittendo ſanctum ſpiritũ vt poſ ſint obœdire præcepto tuo per me man dato: vt te diligant & me ſequantur, & aliis verba vitæ prædicent & cęteris ob œdiant, quę eis pręcepi, & ſi exurrexeris per prædicationem eorum: Synagoga.i. congregatio populorum circundabit te .i. erit in familiaritate fidei tuę, & bene dicit populorum, etiam ſi ad ſolos Iudæ os referatur. multi enim populi.i. multę turbæ Iudęorũ conuerſę ſunt: ſicut vna die tria millia: alia vero quinq; milia le guntur conuerſa fuiſſe. ſequitur. & pro pter hanc in altum &c. qđ ſic continuat dixi ꝙ ſynagoga circundabit te, & pro pter hanc ſynagogam non ſolum ꝓpter diſcipulos regredere ĩ altum o verbum .i. in altiſſimam æqualitatem patris. Nõ ꝙ ibi ſemper non fuerit, ſed idem eſt ac ſi diceret. Tu qui ante ſecula patri ęqualis extitiſti & extas: illis (quia me tribulari permittis: quia inæqualis videris) oſten de te eſſe æqualem: me in cælos aſcende re faciendo: vt eis ſynagogæ ſcilicet, & diſcipulis paraclitũ mittas: & ſic ꝑ aſcẽ ſionem meam reuertere in altum glorię tuę.i. qui creditus es a prophetis multiſ ꝙ aliis fidelibus æqualis, & modo non crederis æqualis: reoſtende te æqualem eſſe, & ſic reuertere in altum vt paracli tum eis mittas. Qđ autem ſequitur: do minus iudicat populos, conuerſio eſt ad auditores: vt oſtendat quaſi a toto ſe liberandum eſſe & ſaluandum, & ſic con tinuat: oro liberari & ſaluari: quod vere erit. Nam dominus verbum iudicat po pulos omnes ſicut iudicandi ſunt: in ęq tate ſcilicet, & me in æquitate iudicabit liberando & ſaluando: ſecundum ꝙ ali bi dicitur. Non enim pater iudicat quẽ q̃ ſed omne iudicium dedit filio. Cũ ve ro dicit iudica me &c. Apoſtropham fa cit ad verbum ſibi ꝑſonaliter vnitum ſic quandoquidem populos omnes iudi cas, vt iudicãdi ſunt, & me iudica domi ne ſecundum ꝙ innocẽtia mea ꝓmeruit & iuſtitia mea: faciens ſcilicet reſurge re & in cęlum aſcendere & mundũ poſt me abire: & hoc ſic eſt ĩ libro: Iudica me domine ſecũdum iuſtitiam meam, & in nocentiam meam. Et bene dicit meam, ſpecialiter enim erat ipſius cum nullus adeo iuſtus & innocens, & q̃uis dicam iuſtitiam & innocentiam meam: tamen ſup me.i. deſuperiori datę ſunt.i. de dei diſpoſitione: iuxta illud. Om̃e datũ opti mum & omne donum perfectum deſur ſum eſt. Sequitur. Conſummeť &c. quod ſic continuat: dixi ſuperius: libera me & ſaluum fac, & poſtea interpoſui, ſed non ſic oro ſaluari & liberari vt mori fugiã, ſed vt cõſummeť.i. perficiatur in me ne quitia peccatorum, dando me in mortẽ. & ſic diriges iuſtũ me ſcilicet.i. directũ oſtendes,glorioſe reſuſcitando & ſuper cælos exaltando mundumq; ſubiugan do, qui modo dicor iniuſtus & legis diſ tortor. Et vere diriges. Nam tu es ſcru tans.i. ſciens corda.i. cogitationes: & re nes.i. operationes vel delectationes, & cum omnes cogitationes & operatio nes vel delectationes ſcias: & meas ſcis iuſtas eſſe: & ideo dirigis: & vere ſcruta ris corda & renes, deus eñ es: Non ideo ponit ſcrutans: ꝙ aliquid eum oporteat ſcrutari: omnia enim ſcit. Sed quia ſcru tantium eſt ſcire ponitur ſcrutans pro ſciens. Renes ponit pro operationibus vel delectationibus: quia renibus gene rationem operamur & ibi delectamur. Quia ſuperius dixerat: iudica me ſecun dum iuſtitiam meam: ne putaretur ar roganter eſſe dictum: oſtendit iuſtitiam ſuam bene promeruiſſe: vt eum adiuuet & hoc dicit: bene dico o auditores: iudi ca me ſecundum iuſtitiam meam: Nam adiutorium meum eſt iuſtum a domino .i. iuſtum eſt vt me adiuuet: qui domi nus ſaluos facit rectos corde. Oſtenſio a minori: quaſi dicat. Quandoquidem oẽs

Ioan.v.

Iacob.i.

rectos corde ſaluos facit,qui indigniores
me ſunt:multo magis iuſtū eſt vt me ad-
iuuet:ſaluum faciendo.Sequitur.De⁹ iu-
dex &c.Et non conuerſi &c.Et eſt ſecūd⁹
verſus pri⁹ legēdus,q ſic cōtinuat: Quia
dixerat cōſūmet neqtia,facit apoſtrophā
ad ipſos peccatores:hortans vt poeniten-
tiam agant de nequitia illa, ne Deus vi-
bret in eos gladium.Hanc vero exhorta-
tionem facit pro quibuſdam ſaluandis:&
vt nos inſtruat orare pro inimicis ſicut
Matth.v. idem in euangelio dicit.Orate pro perſe-
quentibus & calumniantibus vos:vt ſitis
filii patris veſtri qui in cælis eſt.Et ſic cō
tinuat: dixi conſummetur nequitia:& ve-
re conſummabitur. Et ne propter nequi-
tiam illam pereatis:conuertimini pœnitē
do. Nam niſi conuerſi fueritis : gladium
ſuum.i.vindictam ſuam vibrabit.i.para-
bit ſuper vos:& merito.Nā ipſe iudex iu-
ſtus non poterit vobis non retribuere qđ
dignum erit : Et fortis eſt ad hoc facien-
Deu.xxxii. dum ſicut per Moyſem dicit: Non eſt qui
de manu mea poſſit eruere.Et vere fortis
eſt & iuſtus,nam deus eſt.Et q̄uis iuſt⁹ &
fortis : tamen patiens eſt.i.patienter vos
expectās ne pereatis ſicut idem dicit:No-
Ezec.xviii. lo mortem peccatoris:ſed vt cōuertatur
& viuat.Et vere patiens. Nunquid enim
iraſcitur.i.punit nos:in ira.i.in vindicta.
per dies ſingulos cum hoc ꝑmereamur?
Quaſi dicat.Niſi patiens eſſet:nobis p ſin
gulos dies iraſceretur . Et vt non habea-
tis occaſionem gladium euadendi niſi cō
uertamini:tetendit hic,id eſt aptauit ar-
cum ſuum.i.ſcripturam nouæ legis & ve
teris quæ comminaretur mortem æter-
nam non pœnitentibus,ſicut arcus inten
ſus mortem minatur perſequentibus. Et
non tetēdit in occulto,ſed parauit illum,
id eſt poſuit in aperto ſicut alibi dicitur.
Pſal.xviii. In omnem terram exiuit ſonus eorum.Et
bene ponit tetendit:per ſimilitudinem. Si
cut enim cornua arcus prius longinqua
a ſe,intendente chorda appropinquare vi
dentur:ita duæ leges quæ longe diſtātes
a ſe videbantur,per Chriſtum ſibi appro-
pinquantes & concordes factæ ſunt.dico
arcum tetendit & parauit:& vt bene ar-
cus ille manifeſtaretur: parauit in eo.i.in
ſtruxit & docuit vaſa mortis, id eſt illos
qui ſunt vaſa mortis: ſcilicet prædicato-
res:qui ſunt vaſa prędicationis:quę mors
eſt non recipientibus : teſtante Apoſto- ii.Cor.ii.
lo. Aliis ſumus odor vitæ in vitam:Aliis
odor mortis in mortē.Et ipſa vaſa effecit
ſagittas,id eſt fecit efficaces ſagittas. Et
non ad malum:ſed ſuas,id eſt ad vtilitatē
ſui efficaces inardentibus fide & chari-
tate.Qđ eſt dicere:faciet eos ſagittantes,
id eſt percutientes in bono doctrina ſua:
futuros ardētes in fide & charitate.Quia
ſuperius orauerat liberari & ſaluari:poſ-
ſet quæri vnde ſe oraſſet liberari : & hoc
exponit. Oro liberari: & ecce in præſens
eſt vnde me oporteat liberari.Nam Iudai
cus populus parturit iniuſtitiam,id eſt la
borat perficere mortem meam quod iniu-
ſtum eſt:ad ſimilitudinem mulieris partu
rientis.i.vt pariat laborantis.Et hanc in-
iuſtitiā non vel a merito meo,vel ab alie-
no conſilio:ſed ipſe per ſe concepit in cor
de ſuo.i.cogitauit,dolorem.i.mortē meā.
vnde continget eis dolor.Et quia iā con-
cepit & non parturit,peperit.i.pariet,ini
quitatem.i.mortem meā inique perficiet.
Et per hoc quia cōcepit,& parturit,& pa-
riet: lacum aperuit & effodit.i.effodien-
do,aperuit.i.apertum & amplum fecit:&
incidit.i.poſtea incidet in foueam.i.in la
cum:quam fecit.i.quē parauit mihi. Qđ
eſt dicere.Quia me detinere vult in mor-
te:ſimilis erit effodienti lacum & apertū
facienti in quem aliquem præcipitare in-
tendit & ipſemet in eūdem lacum cadit.
Nam illa mors quā mihi parat erit ei cau
ſa ruinæ:& exponit apertioribus ſimilitu
dinibus hūc caſum eius ſic. Vere incidet
in foueam.Nam dolor eius.i.mortis ſup-
plicium quod mihi parat:conuertet in ca
put eius.i.in mentem eius: quę ideo excę-
cabitur: & non ſolum in caput.i.in men-
tem:ſed iniquitas eius.i.pœna iniquitatis
eius.i.mortis meæ deſcendet in verticem
eius.Et bene dicit ī verticē: in vertice nā
ꝙ iugum poni ſolet.Et pro īiquitate eoꝝ
eis Romanorum iugum imponet.quaſi di
cat. Non ſolum ob hoc excæcabitur:ſed
etiam ſeruituti ſubiicietur.Sequitur.Cō-
fitebor &c.Loquitur ad auditores: vt eos
cōfiteri & pſallere domino inſtruat: & ſic
continuat Dixi,Libera,Saluum fac,Exur-
ge,Iudica.Et conuertetur dolor in caput
eius. Et vt hæc omnia fiant.o auditores

confitebor domino verbo,id eſt laudes ei dicam,ſecundum iuſtitiam eius mihi datam,id eſt ſecundum menſuram iuſtitiæ: confitebor ei:ſicut me cæteris iuſtiorẽ fecit omnibus:ita laudes agam ei præ omnibus.Et non ſolum cõfitebor:ſed etiã pſallam.i.bene operabor,nomini domini.i.ad honorẽ nominis domini:exhibens me ſeruum & ipſm deũ & merito ad honorẽ nominis domini altiſſimi.Nam altiſſim⁹ eſt. ſcilicet dominus dominorum.Pſallere proprie dicitur manuum operatione in pſalterio modulari:ideoq; pro operari ponit.

Pſallere.

In Pſal. VIII.

SEquitur titulus octaui.In finẽ p torcularib⁹,Pſalmus Dauid. Qđ ſic exponitur Pſalmus iſte attribuendus eſt Dauid.i.ipſi prophetæ:tendẽti in finem,id eſt in Chriſtum:vel ĩ finem .i.in perfectionem bonoꝝ,Dauid dico agẽti pro torcularib⁹,id eſt pro eccleſia.Torcularibus vero dicit pluraliter: pro duabus eccleſiis de Iudæis & gẽtibus:vel pro multis ſingularibus eccleſiis quæ dicuntur torcularia per ſimilitudinem.Quia ſicut in torculari vinum & acinum:ſic ĩ eccleſia boni maliq; continentur:qui tãdem in iudicii die ſeparabuntur ſicut vinũ ab acino.iuxta illud dominicum.Exibũt angeli & ſeparabunt malos de medio iuſtorum.Et eſt ĩ hoc pſalmo vox proprie pro contuitu eccleſiæ futuræ in dei laude:vt alios eum laudare inſtruat ſic admiratiue prorumpentis.

Torcularia ſunt eccleſiæ.

Mat.xiii.

DOmine dominus noſter exiſtens, id eſt quem nos ſoli Iudæi cognoſcim⁹ eſſe dominum noſtrũ.Gentes enim nondum te cognoſcunt. Q̃ admirabile eſt futurum,id eſt cum quanta admiratione glorioſum,nomẽ tuum: hoc ſcilicet q; tu dominus omnium es,in vniuerſa terra,id eſt in gentibus vniuerſæ terræ!Acſi dicat.Qui modo ſolũmodo in Iudæa notus es:ab omniſmodi gentibus cognoſceris:iuxta illud . Omnes gentes ad te current.Et alibi.Omnes gentes quaſcunq; feciſti venient & adorabunt coram te domine:& exponit quomodo fiet admirabile ſic.Dico q; admirabile & hoc ideo:quoniam magnificentia tua,id eſt filius tuus

Eſa.lv. Pſal.lxxxv

qui Emphatice dicitur magnificentia:faciẽs ſuos magnificos,eleuata eſt,id eſt exaltabitur ſuper cęlos materiales : vel ſuper cælos,id eſt diuinas ſcripturas q̃ ſunt altę ad reſpectum ſecularium:ſicut cęli alti ſunt,id eſt altior erit in ſanctitate q̃ diuinæ ſcripturæ teſtatæ ſint. Vel ſuper cælos,id eſt ſuper rationales creaturas,id eſt dignior erit angelis & hominibus,qui digni ſunt præ aliis animalib⁹:ſicut cęli terra digniores ſunt : ideoq; cæli dicuntur: & vt appareat magnificentiam tuam eleuandam eſſe:perfeciſti laudem,id eſt perfectam facies laudem,ex ore infantium: & non magnorum ſed vt mirabile ſit & lactentium,id eſt paruorum qui hoc nõ habuerunt a ſe ſed a ſancti ſpirit⁹ operatione.Quod eſt dicere. Vt conuincantur Iudæi Chriſtum magnificentiam tuam eſſe & ſuper cælos eleuandum : puerorum infantia ſancti ſpiritus operante gratia,tibi teſtimonium perhibebit dicens: Oſana filio Dauid &c.Et hoc q; tu perficies laudem:facies propter ĩimicos tuos Iudæos: qui te dei filium eſſe denegabunt : vt eorum infantiũ mirabili teſtimonio,deſtruas inimicum & vltorem vel defenſorem, id eſt conuincas:mendacem eſſe probans Iudaicum populũ qui inimicus tuus erit & dicet ſe vltorem & defenſorẽ legis ſuæ. iuxta illud.Hic homo non eſt a deo : qui ſabbatum non cuſtodit : Et alibi dicitur. Secundum legem debet mori quia filium dei ſe fecit.Et ideo eleuabitur magnificẽtia quoniam per ipſam magnificentiã videbo ego cælos tuos , id eſt prædicatores tuos qui erunt in virtutib⁹ excelſi:hoc eſt ego modo video ſpe,quandoq; videbo re: viſu animæ non corporis per magnificentiam tuam eleuatam ſuper cælos tuos,id eſt prædicatores:Cælos dico:qui erũt opera digitorum tuorum,id eſt conſtituẽtur per digitos tuos,id eſt per dona ſancti ſpiritus qui dicitur digitus eo q; per eũ pater operatur ſicut aliquis per digitos:ſecundum q; in euangelio dicitur:Si in digito dei eiicio dæmonia:& per cælos video conſtitui lunam,id eſt vniuerſalem eccleſiam:quæ dicitur luna eo q; ſicut luna aliquando videtur decreſcere in tempore ſcilicet pſecutionis:aliquãdo vero creſcere ĩ tempore pacis.Et ſtellas,id eſt para

Cęli.

Mat.xxi.

Ioan.ix. Ioan.xix.

Digitus.

Luc.xi.

ticulares eccleſias: quæ paruæ ſunt ad cō parationem vniuerſalis: ſicut ſtellæ ad cō parationem lunæ. Quæ, id eſt lunā & ſtellas tu deus fundaſti, id eſt fundabis, id eſt quæ non poterunt conſtitui per ipſos cęlos niſi te fundamentum ponente, vt ait
.1. Corit.3. Apoſtolus. Fundamētum aliud nemo poteſt ponere præter id quod poſitū eſt: qđ
Ibidem. eſt Chriſtus. Et iterum. Neq; qui plantat eſt aliquid: neq; qui rigat ſed qui incremētum dat deus. Videns vero propheta cælos eſſe conſtituendos & dei magnificentiam eleuādam: & hoc totum propter hominem futurum: quod vile & abiectum ſecundum corporis debilitatem videretur: vt eum erga deum beniuolum reddat, ſic in eius laudem prorumpit. Quandoquidem magnificentia eleuabitur & cæli cōſtituentur: & hoc totum erit propter hominem. Quid eſt homo, id eſt q̄ magnum quid homo: & ide hoc poteſt videri ꝙ tu memor es, id eſt eris, eius, id eſt qui viſus es eū obliuioni tradidiſſe per culpā Adę: memor eris eius per obœdientiam Chriſti, eum immortalem faciens. Poſt laudes hominis: filiū hoīs magis laudat: vt ei omnia ſubiecta eſſe oſtendat ſic dicens. Dico quid eſt homo. Aut ita digni⁹ poſſum dicere. Quid, id eſt q̄ magnum quid eſt filius hominis, id eſt Chriſtus: & inde probari hoc poteſt magnum quid eſſe: quoniam viſitas, id eſt viſitabis eum in hoc ꝙ minuiſti eum, id eſt minorem feciſti eum: paulominus ab angelis. Ac ſi dicat. Quia propter hominem redimendum eum angelis minorem facies: mortalem ſcilicet & paſſibilem. Viſitabis eum educens de ipſa mortalitate & paſſibilitate. Et exponit quomodo viſitabit eum ſic. Vere viſitabis. Nam coronaſti, id eſt coronabis eum gloria reſurrectionis: & honore aſcenſionis. Vel gloria, id eſt illuſtratione infernorum: ex hoc ſcilicet ꝙ cum maieſtatis gloria deſcendet ad inferos. Et honore, id eſt victoria mortis & poſtea cōſtituiſti, id eſt cōſtitues eum: ſuper opera manuum tuarum, id eſt ſuper rationales creaturas, quę dicuntur dei manu operatæ, id eſt prę cæteris dignæ: cum dei manu dicantur factæ. Et non pauca opera: ſed omnia opera ſubiecjſti, id eſt ſubiicies: ſub pedibus ei⁹, id eſt ſub humanitate eius: quod eſt dicere. Non ſolum ſecundum deitatem dominum omnium eum conſtituiſti, ſed etiam ſecundum humanitatem. Et bene humanitas dicitur pes: cū inferior fuerit deitate, ſicut pes aliis mēbris inferior eſt. Et hoc probat a partibus ſic. Scilicet oues ei ſub Oues.
iicies, id eſt illos qui ſunt ſummæ ſimplicitatis & innocentiæ, velut oues: & boues Boues.
vniuerſas, id eſt prædicatores qui bene dicuntur boues, id eſt excolentes minores & paſcentes eos doctrina ſua: ſicut boues agros excolunt: & vitulos ſuos lacte paſcunt: inſuper, id eſt etiam pecora campi ſubiicies ei, id eſt voluptuoſos q ita ſunt intēti voluptati vt deſideria ſua expleāt: ſicut pecora in camporum paſcuis demo Voluptaš
rantur vt ventri ſeruiant. Et merito voluptas campo comparatur cū ampla ſit ad carnis deſideria complenda: ſicut campus amplus eſt. Et volucres cæli ſubiicies, id eſt illos qui, per vanitates irrationabiliter vagantur: ſicut volucres per cælum. Et pi Piſces maris.
ſces maris, id eſt curioſos huius mundi: qui mūdus mare dicitur: eo ꝙ crebris tribulationibus ad modum maris inquietetur. Curioſi vero, id eſt huius mūdi ſcilicet auari: dicūtur piſces: eo ꝙ ſicut piſces in fluctibus: ita in ſecularib⁹ ſunt depreſſi ſollicitudinibus. Qui piſces perambulant, id eſt circum natant, ſemitas, id eſt vias, maris, id eſt negocia hui⁹ ſeculi: quæ viæ ſunt per quas venitur ad lucrum ſeculare. Vel piſces dicūtur philoſophi huius ſeculi, eo ꝙ ſicut piſces in mari, ita in ſeculari ſcientia inuoluuntur. Et bene dicuntur perambulare ſemitas maris, id eſt ſubtiles ſententias illius ſcientiæ ſecularis. Oſtēſis omnibus eccleſiæ mēbris Chriſto ſubiiciēdis: ſicut a laude incepit: ita in laudem finire intendit ſic inferens. Ergo quia oues &c. quæ dixi dominico homini per te ſubiicientur. Domine dominus noſter &c. Et hoc vt ſuperius exponitur.

In Pſal. IX.

Sequitur titulus pſal. noni: In finē pro occultis filii, pſalmus Dauid, quod ſic exponitur. Pſalmus iſte attribuendus eſt Dauid, id eſt perfectæ eccleſiæ tendenti in finem, id eſt in Chriſtū vt ei ſit conformis. Dauid dico: agēti laų

des ꝑ occultis filii,id eſt ꝑiudiciis Chriſti: qui antonomaſice filius dicitur ſicut idem teſtatur. Ioã.viii. Si filius vos liberauerit vere liberi eritis.Quæ iudicia multis occulta ſunt.Et bene ponit occultis.Non enim de vno ſolo ſed de pluribus agit. Qualiter ſcilicet deus occulte quoſdam impiorum iudicat vt conuertantur: quoſdam vero vt magis excæcati iuſte puniantur: qualiterq́ ſuos in hoc mundo iudicet puniri:ſicq́ poſtea beatificari. Ad vltimum vero agit de perſecutione futura in tempore Antichriſti quę dei occulto iudicio continget.Et eſt in hoc pſalmo vox perfectæ eccleſiæ vt minores inſtruat ad Dei laudē: ſe deum pro occultis iudiciis ſuis ex quibus multi ſcandalizantur laudare promittentis ſic.

Confitebor tibi domine. Ac ſi dicat:Multi de occultis iudiciis tuis quæ eis iniuſta videtur ſcandalizantur. Ego autem cõfitebor tibi,id eſt laudabo te: in toto corde meo, id eſt in tota affectione cordis mei:nulla phantaſmatica cogitatione intercurrente.Dominus enim es ideoq́ laude dign9.Narrabo aliis ore omnia mirabilia, id eſt omnia occulta iudicia: quæ pro dignitate & iuſtitia admiratione digna ſunt eſſe tua,id eſt nõ temeraria vt quidam putant & iniuſta: ſed talia qualia te decēt:iuſta ſcilicet Vel tua,id eſt a Deo patre tibi data.Iuxta illud. Ioan.v. Omne iudicium pater dedit filio.Sequitur.Lętabor quod ſic continuat. Dico ꝙ confitebor: & hoc non inuitus, ſed in hoc lætabor:& non modicum ſed exultabo, id eſt vehementer lætabor. Exultare. Exultare namq́ dicitur tantam lætitiam habere:q̄ etiam cum ſaltatione corporis oſtendatur. Dico lætabor & exultabo: & hoc in te non in terrenis.Et non ſolum confitebor ītētione:& narrabo aliis ore:ſed pſallam, id eſt bene operabor,nomini tuo,id eſt ad honorē nominis tui,vt tu inde laudēris: non vt ego ſuperbiam, o altiſſime, id eſt dignum eſt vt nomini tuo pſallam cum ſis altiſſimus.Vel altiſſime ponit aduerbialiter,id eſt altiſſima & recta intentione,quod eſt ac ſi diceret.Laudabo te affectione,ore, & opere,pro occultis iudiciis tuis.Et exponit ipſa iudicia ſic.Confitebor,Narrabo,Pſallam. In conuertendo inimicum meum retrorſum, id eſt in conſideratione conuerſionis,id eſt in hoc ꝙ conſidero inimicum meum conuertendum retrorſum, id eſt deuincendum per conſtantiam meam ꝙ me nõ poterit a bono propoſito meo reuocare:& dicit per ſimilitudinem conuerti inimicum retrorſum. Cõuerti retrorſum. Victorum enim & fugientium eſſe ſolet,retrorſum conuerti.Et oſtēdit quomodo conuertentur:infirmabuntur ſcilicet,id eſt infirmi & impotentes inuenientur ad me vincendum.Et in futuro peribunt a facie tua,id eſt a præſentia tua recedendo ſicut in euangelio legitur. Mat.xxv. Ibunt hi in ſupplicium æternum. Vel infirmabuntur,id eſt qui fortes & firmi hic vidētur.In futuro infirmi apparebunt:quando dicetur. Diſcedite a me &c. Vel ſic. Confitebor,Narrabo,Pſallam, In conuertendo inimicum meum retrorſum, id eſt in hoc ꝙ conſidero me conuerſurum prędicatione: & exemplo inimicum meum, id eſt quoſdam de inimicis meis retrorſum, id eſt faciam conuerti de malo ad bonum.Et exponit qualiter,ſcilicet infirmabuntur,id eſt qui fortes & firmi in infidelitate ſua ſunt:infirmi paulatim in ea fient.Et ſic peribunt,id eſt ex toto ſecundum ꝙ infideles ſunt deſtruentur:& hoc continget a facie,id eſt a cognitione tua. Inimicum vero dicit ſingulariter,& peribunt pluraliter:quia & vna maſſa & multi ſunt:inimicum vero dicit & hæreticos, & exteros hoſtes.Et ideo adhuc confitebor narrabo & pſallam quoniam feciſti iudicium eſſe meũ,id eſt mihi vtile.Et cauſam eſſe meam, id eſt mihi vtilem. Vel ita. Quoniam iudicium meum & cauſam meam feciſti, id eſt hoc ꝙ iudicatus & in cauſam ductus ſum,feciſti,id eſt diſpoſuiſti: non fuit ex temeritate vt quidam putant. Iudicium dicit ꝙ Dei occulto iudicio tribulationibus affecta eſt. Cauſam vero ꝙ cum hæreticis vel infidelibus de Deo diſputauit & eos deuicit: quæ omnia ad ipſius vtilitatem

Roma. viii ceſſere ſicut Apoſtolus ait. Scimus quoniam diligentibus deum omnia cooperantur in bonū. Et hoc iudicium & cauſam ideo feciſti quia ſediſti ſuper thronum qui iudicas iuſtitiam, id eſt hoc qđ iuſtū eſt. Non modo incipis ſedere, ſed ſemper ſediſti & ſedebis, id eſt quia tu iudex es omnium & non iniuſtus ſed iudicās iuſte. Et cum debuit dicere iudicem eſſe, ponit deſcriptionem pro deſcripto ſcilicet ſedere ſuper thronum. Iudicum enim eſt ſuper thronum ſedere. Thronus. Thron⁹ vero iudiciaria ſedes dicitur. Quia vero ſuperi⁹ dixerat. Confitebor in couertendo inimicum meum: poſſet quæri quare pro inimici conuerſione confiteretur. Vnde cauſam ſubdit ſic. Digne confitebor pro conuerſione inimicorum: nam per me non potero eos conuertere: ſed tu increpaſti interiore increpatione, id eſt increpabis metu iudicii gentes, id eſt inimicos gentiliter viuētes: & periit, id eſt peribit impius de impietate ſua, id eſt ceſſabit eſſe impi⁹. Et qa peribit: nomen eorum deleſti, id eſt delebis eorum nomen quod eſt impius: ꝙ nunq̄ eos impios reputabis neq̧ ampli⁹ eos inde punies, teſtante ſcriptura. Ezech. 33. Si auerterit ſe impius ab impietate ſua omnium iīquitatū eius non recordabor. Dico ꝙ delebis. Et hoc in æternum, id eſt ꝙ nunq̄ q̄diu hoc ſeculū durabit: reputabis eos impios eſſe. Et non ſolum inæternum: ſed vſq̧ in ſeculum ſeculi huius ſubſecutiuū & in hoc ſeculo & in futuro delebis. Inæternum Inęternum ponit: non pro omni tempore ſicut ſæpe ponitur: ſed pro omni ſpatio huius ſeculi ſicut alibi. Dominus regnabit inæternum & vltra. Dico ꝙ peribit impius & ſic defecerunt, id eſt ceſſabunt. in finem ceſſationis quantum ceſſari poteſt, id eſt ex toto frameę inimici, id eſt tribulationes & tormenta quæ ſolebāt inferre mihi. Frameę. Per frameas tribulationes martyrii denotantur: quia frameis multi contribulantur. Et deſtruxiſti, id eſt deſtrues ciuitates, id eſt cōſpirationes eorum: vt vltra non conſpirent aduerſus me. Ciuitas. Ciuitatem vero dicere ſolemus collectionem aliquam virorū vt vno iure ſe habeant conſpirantium: ideo ꝙ eorum multitudines aduerſus eccleſiā in vnum conſpirantes: ciuitates dicūtur.

Cum vero dicit. periit memoria &c. facit apoſtropham ad auditores: qa poſſet quęri an eſſet periturus impius, ſicut dixerat. Et ſic continuatur. Dixi ꝙ increpabis gētes & peribit impi⁹: & verum dico. Nam vere periit memoria eorum inimicorum cum ſonitu, id eſt peribit memoria nominis eorum, id eſt nunq̄ amplius impii dicentur. Et cum ſonitu peribit, id eſt cum magno rumore: quia multum diuulgabitur: non erit clam. Et poſt dominus inęternum, id eſt ſemper manet, id eſt permanebit in eis ſicut idem dicit. Ad eum veniemus & manſionem apud eum faciemus. Io. xiiii. Et ipſe qui in eis permanebit iudicabit, id eſt remunerabit in futuro, in æquitate orbem terræ, id eſt illos qui futuri ſunt ex terra: qui prius ſcilicet terra erant orbis eius, id eſt corona eius in circuitu ei⁹. Orbem vero ponit pro corona: quia rotundus eſt. Orbis. Et populos, id eſt infideles iudicabit, id eſt remunerabit in iuſtitia, id eſt iuſte damnabit: & ſi impius videatur nō iuſtum. Dico ꝙ iudicabit orbē terræ: & populos: & merito. Nam ipſe parauit thronum ſuum, id eſt iudicium ſuum: in iudicio mortis pro patris obœdientia conſtitutus, id eſt iudicio mortis quod ſponte ſubiit: totius mundi iudicium ſibi acquiſiuit Apoſtolo teſtāte. Chriſtus factus eſt obœdiens patri vſq̧ ad mortem: propter quod & deus exaltauit illum. Philip. ii. Populos dicit malos quia multi erunt ad comparationem bonorum. iuxta illud. Multi vocati pauci vero electi. Mat. xx. & xxii. Dico ꝙ in futuro iudicabit. Et hic interim factus eſt, id eſt fiet dominus refugium, id eſt ſecuritas, pauperi, id eſt illi qui tanta ſubiectionis humilitate ſe erga eum habebit quanta pauper vt aliquid acquirat erga diuitem. Vel pauperi, id eſt illi qui in hoc mundo propter eum eſſe pauper elegerit. Et non ſolum refugium, id eſt conſtantes & intrepidos faciēs. (Multi namq̧ hęretici in tribulationibus inutiliter inueniuntur intrepidi) ſed etiam adiutor in tribulatione, id eſt agens occulto iudicio ꝙ ipſa tribulatio adiuuet eos ad augmentum meriti ſicut ſcriptum eſt. Fiant clariores per exercitia laborum. In tribulatione dico diſpoſita a deo in opportunitatib⁹. i. ſecū

dum ꝙ opportunū eſt, vt pati poſſint ne
deficiant ſi vltra modum fuerit:ſecundū
Pſal.lxxix. ꝙ alibi dicitur. Potum dabit nobis in la-
chrymis in menſura.Cū vero dicit & ſpe
rent &c.apoſtropham facit ad deū orans
pro minoribus ſic.Dico deus quia iudica
bis orbem & populos:& factus es refugiū
& vt in futuro iudicentur ad miſericor-
diam ſperent in te non in terrenis: & ita
ꝙ non deficiant omnes qui nouerunt no-
men tuum:te ſcilicet eſſe dominū omniū:
& potentem iuſtos ſaluare & impios per-
dere. Vel nomen tuum,id eſt te æternum
eſſe:vt per te fiant æterni: & repetit cau-
ſam aliis verbis pro qua oret eos ſperare.
Ideoq; ſcilicet ſperent:quia non dereliqui
ſti neq; derelinques:quærentes te nō mun
dana:inadiutos deus.Quaſi diceret.Nam
dominus omnium es:nihilq; iniuſtum fa-
cere potes:& hoc illud idem eſt quod ſu-
perius dixit: factus es refugium pauperi
adiutor in tribulatione. Poſt orationem,
apoſtropham facit ad minores hortās vt
ſicut ipſa laudat ita & ipſi faciant. Quan
doquidem iudicabit,& refugium & adiu
tor eſt:vos minores pſallite domino,id eſt
bene operamini ad honorem eius:& præ-
tendit qua vtilitate ſic.Qui habitat ī Siō:
quod eſt ac ſi dicat. Qui in omnibus qui
Sion ſunt habitat:& in vobis habitabit ſi
Sion fueritis,id eſt ſpeculatores patrię cę
leſtis:& non ſolum pſallatis:ſed inter gen
tes,id eſt gentiliter viuentes incedentes:
annunciate eis ſtudia eius,id eſt affectio-
nes charitatis eius:quāta ſcilicet affectio
ne nos redemit:quātoq; in futuro bonos
remunerabit,& bene ponit ſtudia.Nō em̄
redemit neq; remunerabit temerarie: ſed
magno ſtudio atq; potentiſſima ratione:
& bono veſtro pſalletis & annunciabitis:
quoniam recordatus eſt,id eſt recordabi-
tur in futuro vt remuneret:clamoris pau
perum & ſi modo videatur oblitus eſſe,id
eſt recordabitur intenſæ orationis paupe
rum: propter eum factę,quæ procedit ex
recta affectione & operatione.Et quia di-
xerat recordatus eſt: videretur alicui nō
bene notanti eum oblitum fuiſſe:ideo ſe-
quitur correctio ſic. Dico recordatus eſt.
non tamē eſt oblitus vnq; clamorem pau-
perum:ſed ideo dixi quia videtur quibuſ
dam. Et ꝙ recordabitur.remunerando
monſtrat ab oppoſito cum interponit:re-
quirens ſanguinem,id eſt mortem eorum
de manu impiorum vt puniat.ſicut alibi
dicitur.Mihi vindictam: & ego retribuā,
quod eſt ac ſi diceret. Cum impios pro- Deutero. xxxii.
pter iuſtorum perſecutionem ſit damna-
turus:pauperes vtiq; pro ſe patientes eſt
remuneraturus.Et apponit ipſum clamo
rem pauperum ſic dicens.Non eſt oblitus
clamorem pauperum qui talis eſt. Miſere
re mei domine,id eſt miſericorditer mihi
retribue:cum ſis dominus in rebus: & o-
mnia poſſis.Et ne deſit cauſa retributio-
nis.Vide ad hoc vt tibi placeat humilita
tem,id eſt deiectionem meam de inimicis
meis illatam:tribulationem ſcilicet quam
ꝑ te patior, Dico miſerere tu ꝗtam exal-
tas me dignitate vitę:Me dico exemptum
de portis mortis,id eſt de vitiis quæ ſunt
portæ per quas ītratur ad mortem.Et ad
hoc exaltas vt annūciem aliis omnes lau
dationes tuas, id eſt occulta iudicia tua
vnde laudari debes. Ego dico exiſtens in
portis filiæ Sion.Intranſitiue dictum eſt.
Filiæ Sion.Quod eſt dicere. Ego exiſtens
in virtutibus:vel in ſententiis Apoſtolo-
rum quę ſunt portę per quas eccleſia:quę
dei filia eſt & Apoſtolorum, īgreditur ad
vitam.Et ne intelligeretur filia Babylo-
nis:determinat cum addit. Sion quod eſt
dicere:quæ eſt ſpeculās futura. Et hoc to
tum ac ſi diceret. Scio ꝙ mei miſerebe-
ris:cum iam me facias exaltatū. Dico mi-
ſerere mei:& ſic exultabo in ſalutari tuo,
id eſt in ſaluatione tua mihi data,id eſt
in hoc ꝙ reduces me in immortalitatem.
Oſtenſo clamore pauperum: reuertitur
ad negocium qđ inceperat:ſic dicens.Infi
xę ſunt &c.quod ſic continuatur.Dixi ſu
perius o minores:Pſallite domino qui ha
bitat in Sion:ideo quoniam recordatꝰ eſt:
nō eſt oblitus clamorem pauperum:& nō
hoc ſolo contuitu pſallatis ſed etiam lau
date intentione,& verbis, & operatione:
hoc contuitu:quia gentes,id eſt gētiliter
viuentes:ſunt infixæ in interitu,quem fe
cerunt,id eſt intus in anima ſunt fixæ,id
eſt firmiter fitæ i interitu.i.in excęcatiōe
mētis:quē fecerūt ſibi:nō deꝰ.i.ꝗ interitus
eis contigit pro meritis ſuis malis:nō cul

pa dei. Ac ſi diceret: Nō ſolummodo pro remuneratione iuſtorum: ſed etiam eū laudate pro excęcatione malorum: quod etſi ſit occulto iudicio factum, non tamen dubium eſt eſſe iuſtum. Et exponit quomodo in interitu infixæ ſint ſic. Merito in interitu. Nam pes eorum compręhenſus eſt in laqueo iſto quem abſconderūt. i. occulte aliis parauerunt. Qꝫ vero dicit cōpręhenſus eſt pes eorum: a ſimilitudine dicit hominis in abſcondito vt aliquem capiat laqueum ponētis. In quo ipſemet illaqueatur. Quaſi diceret. Merito interierunt, qꝛ laqueum deceptionis aliis iniuſte parauerunt: & iſte laqueus cauſa fuit quare in interitum peruenirēt, id eſt in cordis excæcationem. Et hoc ꝙ ita eos iudicat deus. non cognoſcunt ipſi modo: ſed tandem in futuro: cum iuſte perdet eos: cognoſcetur dominus iudicia faciens, id eſt cognoſcetur: quia dominus in hoc mundo facit de impiis occultum iudicium. Et exponit quod iudicium ſic. In hoc ſcilicet eſt faciens iudicium: ꝙ peccator eſt compręhēſus, id eſt deceptus, & excæcatus in operibus manuū ſuarū, id eſt per prauas actiones ſuas, quia hic omnibus modis agit vt iuſtos a via dei retrahat. Actiones autem dicit opera manuum: quia manibus operamur. Illud vero quod ſequitur. Conuertantur &c. non eſt imprecatio: ſed diuini iudicii conceſſio. de hoc ꝙ ſpiritus agilitate videt eſſe futurum: vt inueniat illud iuſtum eſſe: & ſic continuatur. Dico ꝙ gētes in īteritu hic infixę ſunt: in futuro vero conuertentur peccatores in infernum, id eſt ab hoc iudicio excæcationis veniēt in iudicium infernę damnationis: & quādoquidem futurum eſt conuertanť peccatores in īfernū: & exponit quos vocet peccatores ſic. Omnes gentes ſcilicet q̄ obliuiſcuntur Deum, id eſt quæ cum audiant prædicationē eius tradunt obliuioni: nec eſt eis cura obœdiendi: & ꝙ conuertentur probat ab oppoſito: cū dicit. Inde ſcio ꝙ conuertētur: quoniam non erit obliuio pauperis tendētis in finem. i. in perſeuerationem bonorum operū. i. non peribit patientia pauperum. i. remuneratio patientiæ pauperum tendentium in finē. Quod eſt dicere. inde ſcio ꝙ damnabit peccatores: quoniam remunerabit pauperes, id eſt iuſtos. Vel nō erit obliuio pauperis in fine mundi: & ſi modo videatur eſſe eorum obliuio. Vel ſic. Si non inuenitur paupertas obliuionis a principio vſqꝫ in finem: non inuenietur aliqua obliuio pauperis. Cum autē dicit. Exurge domine non confortetur: Præuidens ſpiritu prophetico tribulationem, quanta nunq̄ fuit in tempore Antichriſti, futuram: orat pro perſeueraturis in tribulatione illa ne deficiāt: & hoc non ſuperiori literæ: ſed ſententiæ ſic continuatur. Dixi ſuperius ꝙ impii perſequuntur hic iuſtos: & laqueis blanditiarum & humiliatione tribulationū. Et non ſolum in hoc tempore erit iſtud: ſed etiam quidam ſurget in diebus nouiſſimis, Antichriſtus ſcilicet qui ſe deum faciet, & homo ſimpliciter erit diabolo plenus: qui tuis multas inferet tribulatiōes. Et o domine exurge in auxiliū tuis ne cōfortetur homo ille: ſup tuos, id eſt ne Antichriſtus qui ſimpliciter erit homo & nō deus: fortis inueniatur ad hoc vt conuincat tuos: & q̄uis dicam non confortetur ſuper tuos: tamen cōcedo ꝙ gentes, id eſt gentiliter viuentes: iudicentur in conſpectu tuo, id eſt excęcētur ſeductione ipſius: & cum hoc nō appareat illis: hoc erit certum in conſpectu tuo. Vel iudicentur, id eſt excæcentur in conſpectu tuo, id eſt in anima quam tu ſolus conſpicis. Quaſi dicat. Quis orem ne confortetur ſuper iuſtos: concedo tamē: ꝙ excæcandi ab eo per iuſtum iudicium tuum excæcentur: & exponit qualiter concedit vt iudicētur. Cōcedo ꝙ iudicentur, id eſt conſtitue domine qui potens es, legiſlatorem ſuper eos; id eſt quia legi veritatis tuæ noluerunt obœdire: pro malis meritis eorum conſtitue ſuper eos, id eſt permitte dominari ſuper eos Antichriſtum qui ſit eis lator legis mendacii & excęcet eos. Et tandem in die iudicii, gentes, id eſt obœditores eius gentiliter viuentes, ſciant quoniam homines ſunt, id eſt cognoſcant cum iuſte damnabuntur: quoniam ſimpliciter homines ſunt non deificati per Antichriſtum ſicut ipſi putabant. Cum autem addit: Vt quid domine &c. facit quæſtionem quam aliqs facere poſſet & vt ipſe ſoluat: & ſic cōtinuať. Oraui ne confortetť, cū ſciam ꝙ multū eos perſequetur. Et cū permiſeris

Antichriſtus.

perſequi.o dñe vt quid receſſiſti? Id eſt vi deberis recedere longe a tuis? Et exponit quomodo. Id eſt vt quid deſpicis: id eſt vi deberis deſpicere tuos inadiutos: in tribulatione inferenda ab Antichriſto. in op portunitatibus, id eſt in qua tribulatione opportunum erit vt eis auxilieris? Facta quæſtione ſequitur ſolutio ſic. Ideo ſcilicet videberis deſpicere vt permittas i eos Antichriſtum ſuperbire: quia dum ſuperbit, id eſt ſuperbiet impi⁹, id eſt Antichriſtus: antonomaſice impius: incendiť pauper, id eſt purgabitur a reſiduis ſordibus per incendia tribulationum: ſicut aurum incẽdẽdo purgatur: pauper propter deũ, id eſt fidelis. Qđ eſt dicere. Ideo permittes ſuperbire, vt tui per eius tribulationẽ probentur: & adhuc alia de cauſa. hac ſcilicet. dum ſuperbit: complices eius qui cũ eo ſuperbiunt: compręhẽduntur, id eſt cõ præhẽdentur, id eſt decipiẽtur: ſicut aues quæ in laqueo compręhenduntur: in con ſiliis quibus cogitant tuos compręhendere. quaſi dicat. Non ſolum ille damnabiť: ſed & eius fautores, quia alios interficere & in anima & in corpore meditabunť, pro talibus conſiliis interficientur, id eſt magis excæcabunť. Et addit cauſam qua ipſe ſuperbiet: ſic. Dico ꝙ impius ſuperbiet: & hoc ideo quia ipſe peccator antonomaſice: laudatur, id eſt laudabitur a cõ plicibus ſuis in deſideriis animæ ſuę com pletis. id eſt ideo ſuperbiet: quia laudabunt eum de completione deſiderioꝝ ei⁹ in tribulatione fidelium: ſicut alibi diciť. Linguæ adulantium, alligant animas in peccatis. Et nõ ſolum laudabitur: ſed ipſe iniquus antonomaſice benedicitur, id eſt benedicetur, id eſt adorabitur ab eis. Et quia ſuperbiet peccator (antonomaſice) exacerbauit, id eſt exacerbabit dominum peccator, id eſt quia dicendo ſe deum blaſ phemabit deum: ſic ex dulci reddet ſibi acerbum. Et ideo dominus nõ quæret eũ, id eſt non faciet conuerti ſecundũ multitudinem irę ſuę, id eſt vindictæ ſuæ. Qua ſi dicat. Quia multum iram eius promeruit: non quæret eum deus. Qđ dicit quęret: a ſimilitudine dicit paſtoris qui errãtem ouẽ donec ad ouile reducat: quærit. Et ideo adhuc non quæret: quia non eſt deus in conſpectu eius, id eſt in conſideratione mentis eius, id eſt non cõſiderat eũ miſericordẽ vt pœniteat. Et ideo adhuc quia viæ illius, id eſt operationes eius ad mortem inquinatæ ſunt, id eſt a vitiis ſor didatæ erunt. Et hoc in omni tempore vitæ eius. Et ideo adhuc non quæres eũ do mine quia auferuntur, id eſt auferenť. iudicia tua a facie eius, id eſt a cognitione eius. Adeo ſcilicet excęcabit eum vanitas ſua: ꝙ non cognoſcet te in futuro iuſto iudicio malos remuneraturum. Et ideo quia auferuntur iudicia tua a facie eius, & non putabit ſe damnandum, omniũ ini micorum ſuorum, id eſt illorum q noluerunt ei obœdire dominabitur: non in anima ſed in corpore tormentando. Et vere dominabitur. Dixit enim in corde ſuo, id eſt cogitabit hoc i corde ſuo: oportet me dominari. Nã ſine malo, id eſt ſine tribulatione iuſtorum: non mouebor a generatione hac quę me iam colit: in generationem illam quę me adhuc non colit. Quod eſt dicere. Niſi mihi reſiſtentes tribulauero: non extendetur dominium meum a cognoſcentibus in non cognoſcẽtes. Vel aliter. dixit in corde ſuo. Secure poſſũ dominari. Nã non mouebor vnq̃ a dominio meo, id eſt non inquietabor ab aliquo ſed ero ſine malo, a generatiõe hac vſq; in generationem futuram tendendo, id eſt ſemper: hoc dicet in corde ſuo ille, os cui⁹ plenum eſt, id eſt erit, amaritudine, id eſt blaſ phemia in deum cum ſe ſolum dicat deũ. Et dolor in ſanctos, id eſt blanditiis quibus eos deuocare cupiet. Et ſub lingua eius, id eſt i corde eſt labor & dolor, id eſt erit cogitatio quomodo faciat eos laborare & dolere. Sub lingua dicitur cogitatio cordis: per ſimilitudinem: ſicut ea quæ in arca ſunt dicuntur eſſe ſub claui. Lingua enim clauis eſt ſecretorum cordis. Et hoc totum eſt acſi diceret. Multũ temere dicet in corde ſuo, non mouebor: cũ os eius ſit futurum plenum amaritudine & dolo: & ideo dignus ſit futurus pœna. Dico quia os eius plenum erit dolo: & hoc non horarie. Neq; ſolum erit plenus dolo: ſed ipſe ſedet, id eſt ſedebit non ſtabit, id eſt multum morabitur in inſidiis blan ditiarũ. cum diuitibus in occultis. i. cum fautoribus ſuis, qui ſicut ipſe, erunt diuites: multum abũdantes in vitiis quę ſunt

omnibꝰ occulta:Et ad hoc ſedet,id eſt ſe-
debit,vt interficiat.Ita ſcilicet,oculi eius
reſpiciunt,id eſt reſpicient In pauperem,
id ē finget ſe miſereri ipſi pollicēdo mul-
ta,vt eū ſeducat. Qđ vero dicit,oculi eiꝰ
in pauperem reſpiciūt, per ſimilitudinem
dicit.Cui enim aliquis miſeretur,eū ocu-
lis benigne reſpicit: Dico quia oculi eius
reſpicient: Et ſic inſidiatur,id eſt inſidia-
bitur,in abſcondito,id eſt abſcōdēdo per-
fidiam ſuā & fingendo ſe miſericordem .
Quaſi leo in ſpelunca ſua latens inſidiabi
tur dico:ad hoc vt rapiat pauperē ad cō-
Rapi. formitatem ſui . Et quia rapere non ſolet
dici,niſi quādo aliquid vi capitur & inſi-
diis:addit:Rapere pauperem,dico, dū at-
trahit eum blanditiis.Qđ eſt dicere.Me-
rito dico rapere cū ad hoc idem intendat
blanditias ad qđ intēderet per vim ad eū
ſanctū ſibi incorporandū. Et ſi blanditiis
trahere nequiuerit,humiliabit,id eſt deii
ciet & affliget eum in laqueo ſuo , id eſt
in tribulatiōe quę ipſi erit laqueus, id eſt
illaqueatio excæcationis . Ideo eñ magis
a domino excęcari permittetur.Dico,hu-
miliabit.Et cum dominatus fuerit paupe
rum affligēdo,inclinabit ſe,id eſt deiiciet
in mortem æternā.Et quia obſcure dixe-
rat Inclinabit:exponit ſic.Inclinabit ſe:Et
poſt,idem cadet,per hoc in mortē.Et ſub-
dit duas cauſas quare dominabitur ſic.
Vere dominatus fuerit.Dixit enim,id eſt
cogitabit in corde ſuo: Secure valeo do-
minari. Nam deus oblitus eſt eorum:nūq̄
eis auxiliabitur.Et ideo adhuc,quia auer
tit.i.auertet faciem .i. cogitationē ſuam
in finem auerſionis, id eſt quātum poteſt
auertere,ne videat perſequutionē quā eis
infero,vt vlciſcatur.Quaſi dicat . Secure
dominari poſſum:quia deus non adiuua-
bit eos,neq; me ideo puniet.Cum vero di
cit:Exurge domine deus &c. Reddit ſin-
gula ſingulis:ſic.Antichriſtus dicet,obli-
tus eſt deus,& auertit faciē:ſed tu domi-
ne qui potens es,Et tu deus qui iuſtus es
exurge, id eſt potens appare qui impotēs
videris.Et exponit ad qd exurgat: contra
hoc ſcilicet qđ ipſe dicet:auertit faciem:
exurge adhuc vt exaltetur manus tua ſu
per eum, id eſt magna appareat vindicta
tua,damnatio eius ſcilicet.Qđ dicit,exal
tetur, a ſimilitudine illius dictum eſt qui
manus exaltat vt vehementer aliquem fe
riat.Ac ſi dicat. Valde eū damna. Et hoc
non eſt imprecatio ſed conceſſio.Et con-
tra hoc quod ipſe dicet:oblitus eſt deus.
Exurge in auxilium ne obliuiſcaris pau-
perum,id eſt fideliū tuorū.Et ſi viſus fue
ris oblitus fuiſſe dum tormentabūtur,ne
obliuiſcaris tamē in perpetuū: Quaſi dice
ret.Eripe eos quādoq;. Dū dicit:Propter
quid &c. Increpat Antichriſtū quia pro-
mittet deum ſe non remuneraturū:cū in
hoc iniuſtus eſſet ſi non remuneraret eū.
Et hoc ſic dicit. Ipſe dicet : Deus auertit
faciem ſuā,id eſt non vlciſcetur. Propter
quid rationis, irritauit,id eſt irritabit im
pius,Antonomaſice.deum, id eſt blaſphe
mando irritabit, dicens eū iniuſtū & non
remuneraturum. Et vere irritabit.Dixit
enim,id eſt dicet in corde ſuo:deus nō re
quiret a me vltionem: ſecure poſſum do-
minari . Et hoc eſt ac ſi diceret . Propter
quā rationē irritabit blaſphemiis ſuis im
pius . Ille deum dicens in corde ſuo non
requiret.Nullam rationem habebit.Inde
ſcilicet facit apoſtropham ad deum annū
cians Antichriſti ſectariūq; eius damna-
tionē,vt deterreat auditores a conformi-
tate eius,ſic dicens. O deus ipſe & q eius
erunt dicent:Deus nō requiret: ſed tu id
vides,in diſpoſitione tua vt tradas eos in
futuro,in manus.i.vindictas tuas,in mor
tem ſcilicet æternā.Et vere ſcio,quia vi-
des:Quoniā tu qui omnia conſpicis,con-
ſideras laborem & dolorē quē faciēt fide-
libus tuis:Qđ eſt dicere:Cū iuſtus iudex
ſis:& videas laborem & dolorem quē iniu
ſte tuis inferunt,non poteris non vlciſci:
Et ipſe dicet:oblitus eſt deus: & econtra
rio,tu eris adiutor,id eſt remunerator,or
phano,id eſt fideli pro te aſſidue patienti
cuius pater diabolus quantū ad eū mor-
tuus erit: & infidelitas quæ fuerit mater
eius.Et merito eris ei adiutor . Nam tibi
derelictus eſt,id eſt commiſſus erit a deo
patre pauper ille . Orphanus & paup hic
pro eodem accipiūtur. Vel derelictus eſt
tibi pauper,id eſt ipſemet pauper derelin
quet ſe tibi,id eſt cōmittet ſe auxilio tuo
nil in ſe confidens.Hoc vero qđ dicit,cō-
tere &c.cōceſſio eſt ex prophetica proui-
dentia ſic facta.Dixi:quia vides vt tradas
in manus tuas in futuro.Et nō ſolū in fu

turo damnes:ſed hic ad pręſens cōtere.i. ex toto deſtrue brachiū peccatoris & maligni.i.potentiam eius quę extenditur & fortis eſt vt brachium.Eius dico:qui peccator erit quantū ad illos quos male tractabit.Et malignus.i.ſterilis:quantū ad ſe qui nullā virtutē habebit. Et neceſſe erit vt cito conteras:Nam quęretur a multis peccatum illius: & non inuenietur.i.ideo valde decipiet quia bonus videbit:& multi quęrent an forte poſſint in eo inuenire peccatum: Et cum non poterūt inuenire adquieſcēt ei.Ideoq͂ neceſſe eſt vt cito cōteras ne omnes decipiat.Cum vero dicit: dominus regnabit &c.Apoſtropha eſt ad fideles ne timeāt:Nam poſt mortem corporū,regnabit in eis dominus in æternū. Et hoc ſic continuatur.Ego dixi contere: & vere conteretur. Dominus autē regnabit in vobis o fideles.i.regnū ſuum faciet vos,& hoc in æternū,Et quia in æternum ſolet poni pro ſpatio qđ eſt vſq͂ in finem mūdi:determinat ſic . Dico in æternū. Et (pro ſcilicet) in ſeculū ſeculi,huius ſubſecutiuū.i.ſemp. Poſtea facit apoſtrophā ad impios vt terrendo deuocet eos ab impietate ſua:ſic.In bonis regnabit domin⁹, vos vero gentes.i. impii gentiliter viuentes: peribitis de terra illius.i. de cōſortio terræ illius ſeparati.i.de cōſortio ſanctorum,quos ipſe excolit ſicut aliquis terrā

Matt.xxv. ſuam.Iuxta euangeliū: Separabit oues ab hœdis:Dico,quia vos gentes peribitis:Et hoc patet ex oppoſito.Nā deſideriū pauperum ſuorū exaudiuit dominus.i.exaudiet.i. oſtendet ſe exaudiuiſſe cū remunerabit.Et exponit qđ deſideriū:faciēs apoſtropham ex nimia affectione,ſcilicet pręparationē cordis eorum.i.deſiderium qđ nō habebūt a ſe,ſed tu præparabis in cordibus eorū:Audiuit.i.audiet auris tua.i. potentia miſericordię tuę quę merito au

Auris. ris dicitur:Sicut enim aliquis per aurem, ita deus audit per miſericordię potentiā. Et hoc eſt ac ſi diceret.Inde poteſtis videre ꝙ peribitis o gentes quia iuſti ſaluabūtur.Vel aliter continuatur.Dixi:quia dominus regnabit in ſuis.& verum eſt,quia exaudiuit.i.exaudiet dominus deſideriū pauperum,qui cū magno deſiderio regnū eius petunt,qđ deſiderium non habebunt a ſe: ſed pręparationē cordis eorum audiuit.i.audiet auris tua.i. illud deſiderium audies qđ in eis præparaſti: Et in hoc cōmendat eius miſericordiā:quia nō ſolum bene deſiderantes audit:ſed etiā bene deſiderare facit . Et exponit illud deſideriū ſic.Dico deſiderium pauperum exaudiet, ſcilicet ꝙ deſiderant iudicare pupillo & humili.Et bene ponit,Non pupillū & humilē,ſed pupillo & humili.i.deſiderāt vt tale iudicium facias qđ ſit vtile pupillo & humili.i. fideli : q pupillus eſt mortuo patre ſuo diabolo: & humilis eſt erga te. Et exponit iudicium qđ deſiderant: ſcilicet ꝙ homo perditionis qui nō erit deus .i.Antichriſtus,nō apponat vltra magnificare ſe,tormentādo ſuper terram dei.i. ſuper corpora ſanctorum quæ ſunt terra dei.Bene ponit apponat.i.ille qui hic ſup terram.i.ſuper corpora ſanctorum,nō ſuper animas magnificus in tormentis fuerit:huic magnificentię non apponat.i.nō adiungat aliam magnificentiam, vt iterū dominetur eis.

In Pſal.X.

Sequitur titulus decimi. In finem Pſalmus Dauid.Titulus iſte intētionem Pſalmi ſpecialiter non deſignat.Omnibus enim pſalmis conuenire poteſt.Qui ſic exponitur:Pſalmus iſte attribuendus eſt Dauid.i. perfectę eccleſiæ: tendenti in finem.i.in perſeuerationē bonorum operū: Vel in finem.i.in Chriſtū. Et eſt vox perfectę eccleſię increpatiue loquentis ad hęreticos,qui eā decipere volunt.Oſtendentis qualiter ad decipiendū bonos ſcripturam ſacram peruertunt vt minores ab eis cauere doceat . Oſtendit etiam ad exhortationem bonorum: ipſos a deo inadiutos nō relinqui: eorum vero inſidiatores iuſto & occulto dei iudicio excęcari:Et hoc ſic dicit,

In domino confido : quomodo dicitis animę meę transmigra in montem ſicut paſſer:Qđ ſic exponitur. Vos hęretici animæ meæ.i. ſaluti animæ meæ nocere volentes,quomodo.i.qua ratione dicitis mihi transmigra.i. de humilitate ſententiæ tuæ migra in montem.i. altam ſubtilitatē ſententię noſtrę: Tu dico qui nūc es ſicut paſſer .i. inconſtans &

trepidans ad argumentationes noſtras, ſi-
cut paſſer ad ſonitum trepidus eſt. Vel,
ſicut paſſer.i.trãſmigra vt ſis ſicut paſſer
qui in altis habitat. Quomodo ergo dici-
tis vt tranſmigrem in montem: cum ego
confidam in domino: qui mons firmus eſt
& me decipi a vobis non permittet. Qđ
eſt dicere: Fruſtra & ſine ratione hoc di-
citis. Et quia poſſet quęri cur hoc dicat.
exponit ſic. Ecce diſſerã cur hoc dixerim.
Quoniam peccatores (antonomaſice) hę-
retici ſcilicet intenderunt.i. intenſum &
bene ſubtiliter expoſitum fecerũt arcum
.i.diuinam ſcripturam. Non vbiq; ſed ali
cubi: q̃ dei arcus eſt, ſicut in ſeptimo pſal
mo dictum eſt. Et ſicut parauerunt ſagit-
tas ſuas.i.ſententias prauas quę interfi-
ciunt vt ſagittę, quæ ſunt eorum.i. ab eis
inuentę, nõ a ſpiritu ſancto datę: dico pa-
rauerũt. Et hoc in pharetra.i. in mala cõ
ceptione ſua, quę ſicut pharetra ſagittas:
ita ipſa continet ſententias. Quaſi dicat,
Ideo intenderunt.i.bene alicubi expoſue
runt, vt ſic ſententias ſuas latenter admi-
ſcerent. Vel: Intenderũt arcum.i.pro mo-
do ſuo diſtorſerunt & expoſuerunt: & ſic
parauerunt .i. protulerunt ſagittas ſuas
aptatas in pharetra.i. in mala conceptio
ne ſua. Et ad hoc parauerunt: vt in occul
to.i.in occulta calliditate mentiendo ſci-
licet eas bonas eſſe: ſagittent.i.in fide in-
terficiant, rectos corde. Et ꝙ ipſi intendẽ-
do arcum ſagittas parant: non eſt culpa
ipſius arcus ſed illorũ. Quoniã quę perfe-
ciſti ſcripturas, ſcilicet diuinas, quas tu ꝑ
fectas feciſti: deſtruxerunt quãtũ ad ſe, nõ
quantũ ad ipſas.i.male exponendo peruer
terunt. Iuſtus autem quid fecit dominus?
.i.cum iuſtũ ſit vt ſuis auxilietur. & ipſe
iuſtus ſit quid fecit de ſuis? Permiſit eos
inadiutos? Hanc queſtionem ex beniuo-
lentia facit, vt poſtmodum ſoluat. Quęro
quid fecit: qđ ſic ſoluitur. Ipſe fuit & eſt
in templo ſancto ſuo.i.in fidelibus q ſunt
templum eius, vt ait Apoſtolus. Templũ
i. Corit.iij. dei ſanctum eſt qđ eſtis vos. Et ſicut do-
minus.i.ita eſt in eis vt dominetur vt re-
gat ne decipiantur. dico: eſt in templo. Et
hoc non horarie: ſed ſedes eius.i.diutur-
na, & æterna habitatio eius eſt in cælo.i.
in ipſis fidelibus qui non ſolum templum
ſed etiam cęlum dicendi ſunt.i.in virtu-
tibus excelſi & compluentes minores do-
ctrina ſua, ſicut cęlum terram compluit.
Et adhuc dicit illud idem aliis verbis, vt
interponat cauſam. dico: eſt in cęlo: & ocu
li eius.i. miſericordia per quam eum vi-
det: reſpiciunt in pauperem. Qđ eſt dice-
re: Ideo quia cęlum eſt pauper propter
eum & tali defectione ſe habens erga eũ
quali pauper ſe habet erga diuitẽ. Reſpi-
cit in eum oculis miſericordiæ.i. miſeri-
corditer adiuuat eum. Quia vero ſupra
poſuerat. deſtruxerunt quæ tu perfeciſti,
poſſet quęri cur deus voluerit ſcripturas Queſtiõ vtilis.
adeo eſſe obſcuras vt ſic valeant peruer-
ti: huicq; ſatiſfacit ita petitioni. dico: de-
ſtruxerunt. & ideo taliter obſcuras eſſe
voluit vt poſſint peruerti: quia palpebræ Palpebræ ſunt ſcripturę.
eius.i. ſcripturæ dictæ palpebræ eo ꝙ ad
modum palpebrarum modo clauduntur
vt malos excęcent: modo aperiuntur vt
bonos illuminent. Interrogant.i.probant
filios hominũ. Interrogare ponit pro pro
bare: ex quadam affinitate: quia probatio
interrogationem ſequi ſolet. Et quia di-
xerat, interrogant filios hominũ: oſtendit
per partes: ſic. Vere per palpebras interro
gat dominus filios hominũ. Nam domi-
nus interrogat.i.probat iuſtum & impiũ
per palpebras.i.manifeſtos facit aliis: hũc
excęcando ſic vt alios ad errorem trahe-
re cupiat: illum illuminando ſic, vt alios
illuminare ſatagat. dico: quia probat iu-
ſtum & impium. Ille autẽ qui diligit ini-
quitatem.i. impius, odit animam ſuam.i.
ſalutem animę ſuæ ſcilicet ſanas ſenten-
tias. Et bene dicit, diligit.i.qui q̃uis non
ſemper queat operari: ſemper tamen male
operari diligit. Et hoc ideo ponit vt de-
ſcriptione oſtendat quem dicat impium:
illum ſcilicet qui diligit iniquitatem. Et
ideo adhuc vt conſequenter ſic addat. Er-
go quia odiuit animam ſuam: ſanas ſcili-
cet ſententias, merito pluit deus ſuꝑ pec
catores (antonomaſice) .i. ſuper hæreti-
cos: laqueos.i.merito dat eis tales pluui-
as.i. ſcripturas quæ ſint eis laquei.i.deci-
pientes & excęcantes. Scripturæ vero di-
cuntur pluuię per ſimilitudinem: quia ſi-
cut pluuię cum in bonam terram cadunt
fructũ optimũ generant, cum vero in ma
lam, tribulos & ſpinas procreãt: ſic & ſcri-
pturę in bonis, virtutum lumen: In malis

by Googl

vero cęcitatem operantur. Et non ſolum modo pluet laqueos, ſed ignis & ſulphur & ſpiritus procellarũ eſt pars calicis eorꝫ .i. inebriationis eorum .i. inebriabit & replebit eos igne .i. nimio ardore peruertendi ſcripturas. Et ſulphure .i. fœtore deprauationis ipſarum ſcripturarũ. Et ſpiritu procellarum .i. nimia garrulitate quę generat procellas .i. perturbationes in eccleſia: ſicut ſpiritus .i. ventus in mari procellas procreat. Vel ignis poteſt poni pro ardore auaritiæ. Sulphur vero pro fœtore prauę actionis qua corrũpitur proximus. Et ſpiritus procellarum, pro illa æterna damnatione quę fiet per adminiſtrationẽ malorum ſpirituũ: qui miniſtri ſunt procellarum .i. tribulationũ. Quaſi dicat. Nõ ſolum pluit laqueos pro malis meritis eorum: ſed etiam hic replet eos igne & ſulphure: In futuro vero ſpiritu procellarũ inebriabit. Sequitur. Quoniã iuſtus &c. qđ ſic cõtinuatur. Dixi: ꝙ dominus in tẽplo: & in cælo ſedes eius: & oculi eius in pauperẽ reſpiciunt. Et merito. Quoniam iuſtus dominus: Et ideo iuſtitias dilexit .i. cum ſit iuſtus iudex: nõ poteſt non diligere iuſtitias .i. auxilia ſuorũ. Et bene poſuit dilexit. Cũ ſumma eñ dilectione ſuis auxiliatus eſt & ſemper auxiliabitur. Ergo, vt dixi, pluit ſup peccatores laqueos. Et merito quoniã iuſtus eſt. Et ideo vultus eius .i. vultuoſitas vindictę eius vidit æquitatẽ .i. impiorũ æquã excęcationẽ, Ac ſi dicat. Non poteſt nõ pluere laqueos qđ æquũ eſt cum ipſe iuſtus ſit.

In Pſal. XI.

Titulus vndecimi. In finẽ pro octaua Pſalmus Dauid: qđ ſic exponitur. Pſalmus iſte attribuẽdus eſt Dauid .i. collectioni fideliũ quæ fuit ante aduentum Chriſti: Dauid dico tendenti in finem .i. in conformitatem finis, Chriſti ſcilicet qui finis fuit prophetiæ & legis. Vel in finem .i. perſeuerantiã. Dauid dico agenti pro octaua .i. pro deſiderio quietis æternę: In octaua die futuræ. Introducit hic propheta fidelium collectionem, qui ante Chriſti aduentum fuerunt: orantem deum vt mittat quẽ miſſurus eſt: per quẽ homines qui per Adę peccatũ & defectũ æternã requiẽ amiſerũt ſaluabũtur. Orat etiam ne cõformetur exemplo malorum vanizantium: Oſtendit quoqꝫ qua fidutia oret. hac ſcilicet, ꝗa deus pater per ſpiritũ ſanctũ filium ſuũ iam eis promiſit: Et horum verba ideo introducit propheta: vt nos inſtruat vehementẽ erga eum habere amorẽ, cũ tantã nobis proferat illorꝫ affectionem. Et hoc ſic dicit.

Saluũ me fac domine .ſ. domine qui potẽs es me non repugnantẽ præcepto tuo ſicut Adam: ſed obœdiẽtem ſaluũ fac .i. mittendo quẽ miſſurus es ſalua me: reducendo ad octauã diẽ quã amiſi: Et neceſſe eſt vt hoc orem, quoniã ſanctus .i. Adam quem tu ſanctũ feciſti: ad imaginẽ ſcilicet & ſimilitudinẽ tuã: defecit in pręcepto tuo: Ideoqꝫ ſe, omneſqꝫ nos peſſundedit. Et ideo adhuc tãtopere oro: quoniã a filiis hominũ .i. a Iudęis qui filii prophetarũ fuerũt aliorũqꝫ fideliũ, ꝗ homines .i. rationales fuerũt: diminutę ſunt veritates .i. minorati ſunt appetitus æternorũ bonorũ quę vera ſunt & certa. Qđ eſt dicere: ipſi qui exemplo patrum ſuorꝫ æterna bona expetere deberent: de die in diẽ minus & minus expetunt & exemplo ſuo me reuocare volũt. Ideoqꝫ neceſſe eſt vt ſic orem. Diminutę ſunt veritates a filiis hominũ. Et nõ eis ſufficit minuere veritates in ſe & vanos eſſe: ſed etiam vana locuti ſunt vnuſquiſqꝫ ad proximũ ſuũ .i. locuti ſunt ad proximos ſuos illa quę vana ſunt, vt ſibi conformes facerẽt, ſcilicet dixerũt hęc terrena ſumma bona eſſe: quę vana ſunt. Quia vero generaliter dixerat vnuſquiſqꝫ: oſtendit hoc per partes ſic. dico vnuſquiſqꝫ locuti ſunt vanitatẽ. Et verũ eſt. Nam quidã exiſtẽtes labia doloſa locuti ſunt in corde & corde .i. in duplici corde. Non ꝙ duplex cor habeant: ſed ꝗa aliud habent in corde dũ vere intelligũt hęc pręſentia, ſumma bona nõ eſſe. Et aliud ore mẽtiũtur ſe habere in corde: hæc ſcilicet ſumma bona. Et ob hoc dicuntur duplex cor habere & doloſi: cũ aliud cogitent, & aliud fingant. Qꝫ autẽ ponit labia doloſa: emphatice dicit. Aliã vero partẽ vanizantium, illos ſcilicet qui hæc vera bona falſis rationibus probãt. & ſicut probãt credũt. Innuit, vbi ſubſequẽter ponit. Qui dixerũt linguã noſtrã magnificabi-

Cor duplex.

mus:ſed interponit orationē ſic. Dico qa
labia doloſa locuti ſunt vana . Et ne am-
plius loquantur vana:diſperdat dñs vni-
uerſa labia doloſa & linguā magniloquā
etiam.Nō orat vt habētes labia doloſa &
linguā magniloquā diſperdat: ſed doloſi-
tatē & magniloquētiā eorū ne ſibi & aliis
noceāt. Et exponit quos dicat habere lin
guā magniloquā,ſic.Linguā magniloquā
dico illorū qui dixerunt.i.inter ſe ſtatue-
rūt:magnificabimus .i. magnā & glorio-
ſam faciemus linguā noſtrā.i.facūdiā no-
ſtram.Et hoc bene facere poſſumus.Nam
labia noſtra a nobis ſunt.i.facūdia noſtra
ex noſtra parte eſt.i.nobis vtilisvalde eſt.
Non eſt parua,nec vilis : ſed ampla eſt &
inſignis. Ideoq; multū poſſumus eam ma
gnificare & extollere.Et cū labia noſtra a
nobis ſint:quis noſter domin⁹ eſt.i. Quis
dominabitur & p̄ualebit facūdiæ noſtrę?
Nullus . Sed magniloquos dicit illos,qui
cū hęc ſola p̄ſentia credant:nō etiā futu-
ra: ad hoc omnimodo laborāt vt beati &
facūdi hic appareāt.Et qa ſuperius oraue
rat . Saluū me fac: poſſet quęri qua fidu-
tia oret illud qđ digne per Adam amiſit.
Et ad hoc reſpondet ſic. Oraui:Saluū me
fac.Et hoc bona fidutia dixi. Nā dñs pa-
ter dixit mihi per ſpiritū ſanctū interius
in mente. Nūc.i.ad pręſens poſt paruū tē
pus,exurgā in auxiliū.Et hoc faciā ꝑpter
miſeriam inopum & gemitū pauperum.i.
propter miſeriā paſſibilitatis & corrupti
bilitatis in quā mei fideles deuenerūt per
Adam. Qui ſunt inopes.i.ſine ope.i.nul-
lius ſunt ope,niſi mea liberandi.Et paupe
res ſunt.i.humiles erga me: ſicut pauper
erga diuitem.Et ideo exurgam:qa nō ex-
cuſant ſe de miſeria ſua vt Adam:ſed hu
militer pro ea gemūt.Et exponit quomo-
do exurget.Dico exurgā. & illud exurge
re.i. illud auxilium ponā in ſalutari.i. in
Chriſto filio meo, qui erit ſalutaris.i. ſa-
Eſa.lij. lus pauperum,ſicut Eſaias ait: Ipſe ſaluū
Matth.i. faciet populum ſuū a peccatis eorū.Dico
ponam in ſalutari : & cum poſuero fidu-
tialiter agam in eo.i. per eū ſecure volun
tatem meā operabor . Non enim deficiet
ſicut Adam defecit.Et non in eo ſolo:ſed
& in pręedicatorib⁹ eius fidutialiter agā.
Nam eloquia domini. i.p̄dicātes eloquia
filii mei,quē ego dominū in rebus conſti-
tuam : ſunt eloquia caſta.i.nulla falſitate
corrupta:a ſimilitudine virginis quę di-
citur caſta,cū nondū ſit virili labe corru
pta.Et ſunt argentū.i. nitentes in p̄dica-
tione ſicut argentū nitidū eſt. Vel argen
tum.i.bene reſonantes in doctrina ſua,ſi-
cut argētū p̄ cæteris metallis oībus clare
reſonat. Argentū dico examinatū igne.i.
probatum ſancto ſpiritu,qui iure dicitur
ignis eo ꝙ pectora fideliū inflāmādo,fide
& charitate ardentia facit:Iuxta illud do
minicū.Ignē veni mittere in terrā : & qd
volo aliud niſi vt ardeat? Et exponit vn- Luc.xij.
de ſit examinatum,ſic.Dico examinatum
igne: ſcilicet ꝓbatū terrę.i.ꝓbatū & pur-
gatū a terra.i.ab omni terrena ſorde . Et
exponit,quomodo per ignem ſit probatū,
ſcilicet purgatū ſeptuplū.i. p ſeptē dona
illius ignis: Interpoſito hoc qđ ipſi a dño
ſpecialiter dicit:& ex nimia lętitia facit ſic
apoſtrophā ad eū.Quādoqdē hoc ꝓmiſiſti
vere ſecura ſum : qa tu dñe ſeruabis nos
&c.qđ in ſequētib⁹ exponet.Vbi vero dr,
eloquia dñi &c.poſſunt eſſe verba fideliū
collectiōis q̄ ſupius locuta eſt. ſi ſic dicat
Dñs dicit:ponā in ſalutari &c. Et iſta elo
quia dñi ſunt eloqa caſta.i.nulla falſitate
corrupta.Et vt magis cōmēdet,alia ſilitu
dine ſic laudat.Et ſunt argētū igne &c.i.
ſilia argēto igne examinato, terrę.i.ab oī
terrena ſorde ꝓbato & purgato in forna
ce,ſeptuplū.i.ſępius. Qđ eſt dicere,Sicut
argentū huiuſmodi nitidū eſt,& oī ſorde
vacuū:ſic & eius eloqa nitida ſunt & omi
falſitatis labe carētia.Et qa ſic nitida ſunt
& vera,& p ea nobis hęc ꝓmittis : tu dñe
qui per oīa verus es ſeruabis nos.i.ſalua-
bis nos in futuro:Reducens in impaſſibi-
litatē per obœdientiā illius ſalutaris . Et
vt ad hanc ſaluationē peruenire poſſim⁹,
hic interim cuſtodies nos a generatione
hac doloſorū & magniloquorū ne ab eis
incorporemur:Dico cuſtodies, ducturus
poſtea in ęternū.dico,qa nos cuſtodies ne
ſimus doloſi.i. promittentes beatitudinē
in temporalibus. Impii autem.i.doloſi &
magniloqui de qbus egi ſuperi⁹:ambulāt
in circuitu.i.ſimiles ſunt ambulāti in cir
cuitu. Nam ſicut ille nunq̄ perueniet ad
finem:ſic & illi dum in temporalibus bea
titudinem quęrunt:nunq̄ ad finem perue
nient. Et hoc ideo ponit, vt oſtendat eos

occulto dei iudicio,vt in hoc iuſte pereāt
ſic ditari.Et hoc ſic addit.Dico: ambulāt
in circuitu.i. in voluptate præſentiū bo=
norum:& ſic excęcantur . Et hoc non fit
iniuſto iudicio:ſed tu deus ſecūdū altitu
dinem tuam.i.ſecūdū altum & inſcruta=
bile iudicium tuū,multiplicaſti pręſenti=
bus bonis filios hominū.i. prophetarum,
aliorūq; fideliū qui rationabiliter agere
debuiſſent,& rationabiliter egerunt.

In Pſal.XII.

TItulus. XII. In finē Pſalmus Da=
uid: quod ſic exponitur.Pſalmus
iſte attribuendus eſt Dauid.i. fi=
delium collectioni tendenti in finem.i.in
Chriſtum,vel in perſeuerantiam.Et intro
ducitur eadem collectio quæ in ſuperiori
pſalmo locuta eſt:ſuſpirans prę nimio de
ſiderio aduentus Chriſti, & orans deum
vt cito illum mittendo per eū genus hu=
manum reſpiciat.Non ideo tamē orat ſic
ꝙ certa non ſit ſe nunq̄ eum viſuram: ſed
quia hoc iam a ſpiritu ſancto concepit:qa
mittetur ſicut in ſuperiori pſalmo oſten=
ſum eſt:cū cupienti animo in hoc ſatis ſe
ſtinetur:orat,vt in tempore ſuo veniat vt
eum corporeis oculis videre poſſit: ſicut
& Moyſen legimus oraſſe deum affectio=
ne nimia: qđ contingere nō poterat,cum
dixit:Oſtende mihi faciem tuam & ſuffi=
cit mihi.Orat etiam in hoc pſalmo eadē
collectio:vt a morte peccatorum crimina
liū ipſam liberet,vt in aduentu eius exul
tare valeat.Et hic ad hoc introducit pro
pheta vt nos ad ipſius dilectionē, exēplo
horū inſtruat.Et hoc ſic dicit.

VSquequo domine,cui
me ſeruum feci, obli=
uiſceris me.i.videbe=
ris obliuiſci nō reſtau
rando qđ per Adam
commiſi? Poſtea ipſa
met reſpondet, vt mi
nus perfectos doceat, q̄diu obliuio iſta ſit
duratura: hoc facies tu vſq; in finem.i.in
Chriſtum,qui venturus eſt finis prophe=
tię & legis. Vel vſq; in finem tempoꝝ mi
ſerię noſtrę:quando ſcilicet tempus pleni
tudinis veniet. Vel ſic poteſt legi,ꝙ non
ſit reſponſio,ſed ſuſpiratio. Obliuiſceris
me in finē obliuionis.i. quātū poteſt obli
uio fieri.i.omni tēpore. Vſquequo auer=
tes faciem tuā a me.i.ab oculis meis: quē
mittere tardabis : & ſic auferetur ne vi=
deam. Et hoc nō ponit interrogando,ſed
gemendo . Facies dicitur filius, eo ꝙ per **Facies**
eius viſibilitatem patris inuiſibilitas co= **filius.**
gnita eſt:quemadmodū per faciem totus
homo cognoſcitur:ſicut idē in euangelio
dicit: Philippe qui videt me,videt & pa= **Io.xiiij.**
trem.Q̄diu ponā conſilia in anima mea?
.i.q̄diu ego exiſtens in hac dilatione: ero
ſimilis homini poſito in anguſtia: qui di=
uerſa cōſilia in anima ponit qualiter eua
dere poſſit ? Et quēadmodū ponā per diē
vnūquēq;.i.quotidie dolorē in corde meo
quem habeo de hac dilatione? Per hoc ꝙ
dicit:ponam per diem:Innuit ꝙ nō ſemel
ponebat,ſed quotidie magis & magis. Vſ
quequo exaltabitur inimicus meus.i. dia
bolus ſuper me?.i. vſquequo gaudebit de
hoc ꝙ per Adam eo decipiente amiſi: Et
ſic exaltabitur ſuper me.i.reputabit ſe vi
ctorem:& me per Adam proſtratū . Noli
auertere diu faciem tuā:ſed reſpice me ꝑ
ipſam faciem tuā,mittendo eā.Et bene di
cit,Reſpice.i.reuiſita:qui vidiſti nos beni
gne in Adam quādo impaſſibiles feciſti :
poſtea vero viſus es per ipſius peccatum
oblit⁹ fuiſſe. Et miſſa facie illa:exaudi me
per eam reducēdo ad vitā quā vt reddas
ſępius oro. Domine qui potens es. Deus
meus cui nō aufero locum diuinitatis in
me:ſed tibi prout poſſum obœdio. Vidēs
hoc ſe nimio deſiderio oraſſe qđ impoſſi=
bile eſt:orat etiā qđ contingere poteſt,ſic.
Quādoquidem certa ſum qa nō reſpicies
ſic:vt faciem tuā oculis corporeis videā,
ſaltē, Illumina luce ſpirituali oculos me=
os.i.oculos cordis mei ne vnq̄ obdormiā
peccādo:ita ꝙ deueniā in mortē.i.in pec=
catū criminale per qđ venitur ad mortē.
Nequādo.i. in iudicii die dicat inimicus
meus diabolus:pręualui aduerſus eum.i.
deuici eū.Nō ꝙ tūc loquatur cū incorpo
reus ipſe ſit:ſed qa tribulatione quā ma=
lis inferet,eos ſe viciſſe quaſi verbis oſten
det.Et ideo adhuc Illumina,ne inimici.i.
ſpiritus maligni exultent, me criminali=
ter peccante , cum non deceat eos de me
tibi ſubdito exultare.Qui enim tribulant
me praua ſuggeſtione: exultabunt ſi mo=
tus fuero,a deuotione tua in peccatū de=
ueniens. Ego aūt.i. ſed ego vt immobilis

ſim. In miſericordia tua ſperaui, & ſpero, & ſperabo: non in me. Et quia hic, In miſericordia tua ſperaui: & ſpero: exultabit cor meum.i.anima mea in ſalutari tuo .i. in aduẽtu ſaluatoris filii tui qui me liberabit. Et vt tunc exultare valeam hic interim cantabo domino.i.laudabo eum bona affectione quę ipſi canticum erit.i.delectatio magna. Qui domin⁹ tribuit mihi bona iſta: vt in ſua miſericordia ſperem. Et non ſolum cantabo, ſed etiam pſallam .i.bene operabor. Et hoc non ad ſuperbiã: ſed etiã nomini domini altiſſimi.i.ad honorem nominis eius vt inde laudetur: Et merito. Altiſſimus enim eſt.i.domin⁹ dominorum: Ideoꝗ dignus eſt vt eius nomini pſallam.

In Pſal. XIII.

Titulus. XIII. In finẽ Pſalmus Dauid: qđ ſic exponitur. Pſalmus iſte eſt attribuẽdus Dauid.i.Chriſto, reſpicienti in finem.i. in ſaluationem iuſtorum, & in perditionem malorum. qđ in fine mundi erit. Introducitur hic ipſum caput exprobrans in Iudęos: ꝙ eum cum viderent non vt deum glorię ſuſceperũt: cum oſtẽſum ſit in ſuperiori pſalmo quãta affectione ſancti patres eorum eum videre deſiderauerũt. Oſtendit etiã damnationem inde eis maximã peruenturã, ſuis vero ſalutem perpetuam, vt ſui ab eorum infidelitate prorſus deterreantur, & ad eius obœdientiam intentius nitantur. Et hoc ſic dicit,

Dixit inſipiens.i.Iudaicus populus, antonomaſice, inſipiẽs, cum prophetarũ dictis de me nõ credat: In corde ſuo hoc inueniens. non a ſcripturis hoc habens. Non eſt deus iſte homo. Iuxta illud euãgelicum. Hic homo nõ eſt a deo qui ſabbatum nõ cuſtodit. Et alibi. Tu homo cum ſis, facis teipſum deum. Et ideo dixerunt: Non eſt deus: quia corrupti ſunt in mente ſua.i.excęcati. Et ideo corrupti, quia abominabiles.i.execrabiles facti ſunt deo in ſtudiis ſuis perſiſtẽtes.i. in cogitationibus & operibus malis in quibus valde ſtuduerunt. Quaſi dicat. Quia in malis ſtuduerunt deus eos execratus eſt. & ſic excęcauit. Quia vero dixerunt,

Ioan.ix. (margin, at "Iuxta illud euãgelicum") — Ioan.x. (margin, at "Tu homo cum ſis")

nõ eſt deus: ſic merito excęcati ſunt, ꝙ nõ eſt aliquis qui faciat bonum. Et repetit, vt plus exprobret. Non eſt aliquis qui faciat bonũ.i. vſꝗ ad vnũ perueniat.i. ad fidem mei qui vnus ſum.i. ſingularis incomparabilis. Nullus enim alius deus eſt & homo. Et bene ponit: nõ eſt qui faciat bonũ. non eſt qui vſꝗ ad vnũ perueniat: eodem in euangelio teſtante. Sine me nihil poteſtis facere: Ipſi dicunt, non eſt deus: cũ tamen dominus.i.deus mihi vnitus: de cęlo.i.de me cęlo cęlorũ. antonomaſice, proſpexit ſuper filios hominũ.i.Iudęos. Et bene dicit: proſpexit ſuper. Nam qui aliquẽ de ſuperiori domo per feneſtrã proſpicit: ſuperior eſt: non ex toto ſe abſcondẽs, nec ex toto manifeſtans: Ita & diuinitatis clementia per dominicũ hominẽ ſe ex parte manifeſtauit inferioribus, cum tamẽ nulli cognita eſſet penitus. Et ad hoc proſpexit: vt videat.i.videre faciat ſuos: Si eſt in Iudaico populo aliquis intelligens deum fide: aut requirẽs bona opatione. Vel ſic, vt videat.i.qui prius prouidẽtia videbat videat ipſa rei experientia: ſi eſt intelligẽs &c.i.ad hoc venit vt inexcuſabiles ſint ſicut in euangelio idẽ dicit: Si nõ veniſſem & locutus eis nõ fuiſſem, peccatũ non haberẽt. Nũc autẽ inexcuſabiles ſunt de peccato ſuo. Dico, qa dominus proſpexit: Ipſi autẽ oẽs declinauerũt ab intellectu fidei. Simul.i.vna cũ hoc ꝙ declinauerũt inutiles facti ſunt.i.infructuoſi & pernicioſi ſibi & aliis. Et vere inutiles ſibi. Nã non eſt qui faciat bonũ: nõ eſt qui vſꝗ ad vnũ perueniat.i.ad Chriſtũ ad me ſcilicet. Et vere inutilis aliis. Nã guttur eorũ.i.vox pcedens de gutture eorũ: eſt patens ſepulcrũ.i.comparabilis ſepulcro patẽti. Sicut enim ſepulcrum ad hoc patet vt corpus ſuſcipiat & putrefaciat: Ita & ipſa vox ad hoc patet. vt inſontes incorporando: putridos in cogitatione & opatione reddat. Et nõ ſolũmodo patent, ad alios putrefaciẽdos: ſed prius in me: linguis ſuis.i.mẽdacibus & adulatricibus qbus digni erãt doloſe agebant, dicẽtes: Magiſter, ſcimus quia verax es &c. Et cum doloſe agerent venenũ aſpidum.i. inſanabile odium qđ habebãt in me erat ſub labiis eorum.i. in corde eorũ: ſicut dicitur per prophetam. Populus hic labiis me honorat: cor autẽ

Ioan.xv. (margin, at "ſtis facere") — Ioan.xv. (margin, at "cut in euangelio") — Mat.xxii. (margin, at "doloſe agebant") — Eſa.xxix. / Mat.vii. (margin, at the last lines)

eorum longe eſt a me. Et bene odium eo-
rum dicit, venenū aſpidum: Sicut enim q
venenū aſpidum bibit nūq̄ euadit: ſic &
ipſi odio quo pleni ſunt nō euacuabitur
donec moriātur. Dico: declinauerūt oēs:
quorū omniū, os maledictione & amaritu
dine. i. amara maledictione plenū eſt: ſicut
Ioā. vij. & viij. ſcriptum eſt: Dæmonium habes. Veloces
ſunt pedes. i. affectiones eorū ad effundē-
dum ſanguinē meū: ſicut ſcriptum eſt. Et
Pedes. quęrebant quomodo eū interficerent. Af
fectiones dicūtur pedes ꝙ affectionibus
graditur animus ſicut pedib⁹ corpus. Et
bene dicūtur veloces: cum eū improuide
interfeciſſent: nec etiam diē feſtū ex toto
pręterire expectantes. Et hoc totū eſt ac ſi
diceret: In hoc poteſt videri quia declina
uerūt: ꝙ os eorū plenū eſt maledictione:
& veloces pedes eorū ad effundendū ſan-
j. Corit. ix. guinem meū, vt ait Apoſtolus: Si cogno-
uiſſent, nūq̄ dominū glorię crucifixiſſent.
Et qa declinauerunt, & tales & tales ſunt
contritio & infelicitas. i. infelix contritio
in viis eorū erit. i. pro prauis operibus &
cogitationibus eorū quæ ſunt eis viæ ad
damnationē: veniet eis infelix contritio a
Romanis ſcilicet, dn̄o eodē in euangelio
Luc. xix. teſtante. Circūdabūt te, & coanguſtabūt
te vndiq;, & ad terrā proſternent te: & nō
relinquent in te lapidem ſuper lapidem.
Et q̄uis propter declinationē veniat eis
contritio: tamē cū tādem cognoſcere de-
berent non cognouerunt. i. nō cognoſcēt
viam pacis. i. me qui ſum via qua venitur
ad pacem æternā: qui etiam ſum pax æter
Ioā. xiiij. na: ſicut idem in euāgelio dicit: Ego ſum
Ephe. ij. via veritas & vita. Et Apoſtolus. Ipſe eſt
pax noſtra qui fecit vtraq; vnum. Et ideo
non cognoſcēt quia nō eſt timor dei ante
oculos mentis eorū. i. quia non timēt deū
Eccli. j. Initiū enim ſapientię timor domini. Præ-
dicta eorū contritione oſtendit etiā eorū
damnationem cum increpatione ſuorūq;
remuneratione, ſic: Cū ipſi ſint ſepulcrū
& doloſi & veloces ad effundēdū ſangui-
nem. In me cognoſcent omnes qui operā-
tur iniquitatē. i. mortem meā quę inique
infertur ab eis: Et qui deuorant. i. incor-
porādo deuorare & interficere volūt plę-
bem meam. i. fideles meos ſicut eſcam pa-
nis. i. cottidie, ſicut ęſca panis quotidie de
uoratur. Et ideo operantur iniquitatem,
quoniam dominū nō inuocauerūt. i. ideo
permiſit eos deus incidere in iniquitatē:
quia nō inuocauerūt eū. i. non poſuerunt
eum dominū & ſe ſeruos. Et ideo adhuc
operātur iniquitatē: quia illic trepidaue-
runt timore vbi non erat. i. nō debet eſſe
timor: ſcilicet in amiſſione terrę ſicut in
euāgelio legitur: Quid facimus quia hic Ioan. xj.
homo multa ſigna fecit. Si dimittimus eū
ſic, omnes credent in eum & venient Ro-
mani & tollent locū noſtrū & gētē. Nōne
cognoſcent, cū modo cognoſcere nolint
omnes iſti qui tales & tales ſunt, quoniā
dominus eſt in generatione iſta. i. gratia
eius ſemper: In generatione iſta vt remu
neret eos quādoq;. Quaſi dicat, Vere co-
gnoſcent ipſi quādoq;: ꝙ dominus eſt nūc
in iuſtis, vt quandoq; eos remuneret: qui
nūc eis apparent viles. Et ex oppoſito da
tur intelligi: ꝙ cognoſcent cum damna-
būtur, ꝙ dominus in ſe nō fuit. Modo fa-
cit apoſtrophā ad eos, increpādo ſic: Ve-
re deuorare vultis plębem meā. Nam cō-
fudiſtis. i. confuſibile iudicaſtis, & adhuc
iudicatis, conſilium inopis. i. conſiliū plæ-
bis meę quę eſt inops. i. egens propter me.
Hoc conſiliū ſcilicet qd habent: quoniam
ſpes eius inopis. i. ille in quo ipſe ſpem ha
bet eſt dominus omniū. i. in me quē domi
nū rerum eſſe credit. Et quia poſſet quęri
quis ſit ille domin⁹: quęrit ipſemet vt ſol
uat. Dico, dominus ſpes eius eſt. Quis! i.
quis eſt ille dn̄s! Poſtea deſcribit eum ſic:
Ille dominus natus ex Sion. i. ex Iudaico
populo ſcd̄m carnē, dabit ſalutare. i. ſalu-
tem Iſrael. i. vnicuiq; videri deum fide &
contēplatione. i. hic ſaluabit Iſrael ab ori
ginali crimine: & in futuro cū auerterit
dominus captiuitatem plębis ſuę. i. corru
ptibilitatē & mortalitatē corporis, exulta Iacob.
bit Iacob. i. minus perfectus: Et lętabitur Iſrael.
Iſrael. i. perfectiſſimus. Et bene p Iacob mi
nus perfectus: per Iſrael vero perfectiſſim⁹
deſignatur. Iacob em̄ ſupplantator: Iſrael
autē videns deū interpretatur. Minus per
fecti vero ſolūmodo ſupplātatores vitio-
rum ſunt: nondū deū in contēplatione vi
dentes: Perfecti vero & vitia ſupplantant
& deū iam in contēplatione vidēt. Quaſi
dicat. Ego ſum ille dn̄s q hic Iſrael ſalua
bo, & in futuro, auertendo captiuitatem,
Iacob & Iſrael, lętari faciam.

In Pſal. XIIII.

Titulus. xiiii. Pſalmus Dauid. i. Chriſto attribuẽdus. Et ĩtroducit dñicus homo loquẽs: qa dixerat: dabit ſalutare Iſrael, & exultabit Iacob & lętabit Iſrael, ne pſumeret qlibet q ſolũmodo Chriſtiano noíe vocaret ſe ſaluãdũ & lętaturũ: intẽdit oſtẽdere qs ſit ille q hęc habiturus ſit. Et qm̃ nullus ſic lętatur⁹ eſt, q prius nõ ſit hic in militia Chriſti: ex bñuolẽtia q̃rit qs hic ſit in militia ei⁹ eẽ dicẽdus, & ĩ futuro ęterna rege lętatur⁹, vt poſtea ſoluat. Et ponit tabernaculũ p militia: qm̃ tabernacula militantes facere ſolent. Et hoc ſic dicit,

Domĩe quis habitabit. i. hic aſſidue manebit in tabernaculo tuo. i. ĩ militia tua? Aut ita poſſũ quærere. Quis reqeſcet in futuro ĩ mõte tuo. i. ſublimi Hierlm̃. Monte dico ſancto. i. in quo nullus erit niſi ſanctus? Seqtur ſolutio ſic. Ille habitabit & reqeſcet, q ingreditur. i. gradit in vita iſta ſine macula. i. criminali peccato. i. q eſt innocẽs: & q operatur iuſtitiã. i. q eſt iuſtus in ope. Nõ em̃ ſufficit abſtinere a malo, niſi fiat qd̃ bonũ eſt. Et oñdit qd ſit eſſe ſine macula. i. innocẽtẽ eſſe: & qd ſit opari iuſtitiã: ponẽdo mixtim aliquot ptes innocentię & iuſtitię. Dico ꝙ ille habitabit & reqeſcet q ingredit ſine macula & operat iuſtitiã. Et illũ ĩtellige eſſe ſine macula. i. innocẽtẽ & opari iuſtitiã, qui loquit veritatẽ in corde ſuo. i. q habet in cõſcientia cordis ſui locutionẽ veritatis. i. cogitationẽ verę fidei. Fides em̃ eſt fundamẽtũ oĩm virtutũ. i. q nec etiã errat cogitatiõe ĩ fide: ſed verã fidẽ in corde loquit. i. cogitat. Locutio em̃ cordis cogitatio eſt: & hoc ptinet ad iuſtitiã. Iuxta illud. Iuſt⁹ ex fide viuit. Et ille q nõ egit dolũ in lingua ſua. Doloſi & fraudantes, vt ait Apl̃us, regnũ dei nõ poſſidebũt. Nõ q doloſi ſũt vt ludãt, ſed vt aliquem lędãt. Nõ agere vero dolũ ptinet ad innocẽtiã. Nec fecit pximo ſuo malũ voluntate vel ab actu qd̃ eſt innocẽtia. Et etiã nõ accepit opprobriũ aduerſus pximos ſuos. i. nõ cõſenſit neq delectat⁹ eſt de opprobrio illato pximis ſuis: qd̃ etiã ptinet ad innocentiã.

Rom. i.

i. Cor. vi.

Et nõ ſolũmodo nõ accepit opprobriũ, ſed etiã malignus. i. maligne agẽs in pximũ in cõſpectu ei⁹. i. ĩ cõſideratiõe mẽtis ei⁹ deduct⁹ eſt ad nihilũ. Nõ ad hoc vt nihil fiat, ſed hoc cõſiderat in mente ſua ꝙ ille q a Chriſto vero eſſe maligne agẽdo ſecernit: ad nihilũ. i. ad nõ eſſe cũ Chriſto deducit. Iuxta illd̃ Apl̃i. Si charitatẽ. i. dilectionẽ dei & pximi nõ habeo, nihil ſum. Et hoc ad iuſtitiã ptinet. Dico ꝙ malignos deduci cõſiderat ad nihilũ. Timẽtes aũt dñm. i. cũ caſto tĩore ſeruiẽtes dño glorificat. i. glorioſos reputat. Et hoc qdẽ iuſtoꝝ eſt. Qui iurat pximo ſuo & nõ decipit. Nõ eſt aũt intelligẽdũ ꝙ qlibet iurare debeat, dño in Euãgelio dicẽte: Nõ iurabis p cęlũ neq p terrã, neq p caput tuũ: ſed idem eſt ac ſi diceret. Qui ſimilis eſt iurãti pximo & nõ decipiẽti. i. ſic veridicus eſt erga pximũ, vt ille q iurat & nõ mentit: qd̃ etiã iuſtũ eſt. Qui pecuniã ſuã non dedit ad vſurã, qd̃ ad innocẽtiã ptinet. Et nõ de ſola terrena pecunia accipiẽdũ eſt, ſed etiã q orationes, & ſi quod eſt aliud bñficiũ p deo gratis pximis ſuis impendit. Iuxta illud dñicũ. Gratis accepiſtis, gratis date. Et q nõ accipit munera ideo vt ſit ſup ĩnocẽtẽ. i. vt opprimat eũ. Et hoc quoq ĩnocẽtũ eſt, ne accipiãt. Qui facit hæc q̃ ſuperius oſtẽdi, & his ſimilia nõ mouebitur in hoc mũdo a tabernaculo dei: ĩ ęternũ in futuro deducẽdus. Vel p ſupradicta poſſunt ĩtelligi quatuor principales virtutes. Per hoc ꝙ dicit q ingredit ſine macula, & nõ egit dolũ in lingua ſua, & nec fecit pximo ſuo malũ, & opprobriũ non accepit aduerſus proximos ſuos, & pecuniã ſuã nõ dedit ad vſurã, & munera ſuper ĩnocẽtẽ nõ accepit, denotat tẽperãtia cũ hęc oĩa partes eius ſint. Per hoc vero qd̃ dicit operatur iuſtitiã, intelligit iuſtitia: cui⁹ partes intermiſcet cũ ſubiũgit. Timentes aũt dñm glorificat, & q iurat pximo ſuo & nõ decipit. Per hoc aũt qd̃ dicit. Qui loqtur veritatẽ in corde ſuo, prudẽtia intelligit. Et p hoc qd̃ ponit ad nihilũ deduct⁹ eſt in cõſpectu eius malignus, fortitudo deſignat. In pſal. XV.

i. Cor. xiii.

Matth. v.

Matth. x.

Virtutes quattuor.

Pſalmi. xv. Tituli Inſcriptio ipſi Dauid: quod ſic exponit. Inſcriptio tituli. i. victorię quę in hoc

pſalmo cõtinet,attribuẽda eſt Dauid.Et
nõ ſignificãti Dauid.i.prophetę:ſed ipſi
Dauid.i.reuera ſignificato dauid.ſ.Chri
Ipſe. ſto. Ipſi ponit ad determĩationẽ ſicut in
Eſaia. Ecce ego ipſe requirã oues meas.
Et bene in hoc loco titulus pro victoria
ponit,cũ aliqñ victoria titulo ſoleat de-
ſignari:vt hoc titulo Chriſti victoria de
Iudęis deſignata eſt:Ieſus Nazaren⁹ rex
Iudęorũ.Cũ eñ dicit rex Iudęorũ,notat
Iudęoꝝ quoſdã ab ipſo conuincẽdos,de
malo.ſ.in bonũ reducẽdos,quoꝝ rex fu-
tur⁹ erat:de qua victoria in hoc pſalmo
agit.Orat eñ hic dñicus homo deũ pa-
trẽ,vel trinitatẽ vt cõſeruet eũ in paſſio
ne ne cedat:vt inde victoria ſequat. Et
ob hoc orat,vt in tribulatiõe orare nos
inſtruat.Agit etiã in ſequẽtib⁹ de cõuer
ſione Iudęoꝝ,q̃ hęreditas ſua futuri ſũt,
determinãdo quos hęreditatẽ ſuã eſſe di
cat.Promittit quoq; ſe deũ de paſſiõe &
hæreditate ſua bñdicturũ:vt & nos deo
& in pſperis & in aduerſis bñdicere do-
ceat.Agit inſup in fine de reſurrectione
& aſcenſione:vt in ſe ſperãtibus ſpem re-
ſurrectionis & immortalitatis exemplo
ſui tribuat.Et hoc ſic dicit,

COnſerua me in paſſione ne cedam Dñe, cui me ſeruum feci. Et dignus ſum cõſeruatiõe:qm̃ ĩ te ſperaui nõ ĩ me. Et ideo qm̃ dixi dño.i. ſtatui in corde meo ad honorẽ tuĩ q dñs es:deus meus es tu,nõ alius.Quaſi dicat.Ideo dignus ſum conſeruari qa ſpem ſemp in te habui,& te deũ meũ cõſtitui.Nõ ideo tñ oro cõſeruari: vt dicã te bonis illis egere q̃ hũano gñi p me exhibẽda ſunt:peccatoꝝ videlicet remiſſione & ĩmortalitate,& ĩpaſſibilitate:qm̃ tu nõ eges illorũ bonoꝝ meoꝝ:ſicut alibi dr.Ideo eſt ver⁹ dñs q nõ indiget ſeruo:& quo ĩdiget ſeruus.Et ĩ hoc nobis exẽplũ p̃bet hũilitatis ne aliquo mõ deũ, ſalute & ſeruitio noſtro egere putem⁹:ſicut idẽ in Euãge.
Luc.xvii. dicit.Cũ feceritis oĩa q̃ p̃cepta ſunt vobis,dicite. *Serui ĩutiles ſum⁹*.i.nihil vtilitatis deo afferẽtes.Vel ſic. Vere es tu deus:& inde hoc videri põt:qm̃ nõ eges bonoꝝ meoꝝ.Et exprimit ipa bona:faciens apoſtrophã ad auditores:vt inſtruat eos,ſic.Vere nõ eget ipe bonoꝝ meoꝝ o auditores his.ſ.ꝙ ego mirificaui.i.mirificabo.i.miras videri faciã oẽs volũtates meas ſc̃tis q ſũt ĩ terra ei⁹.i.ſp̃ ĩ Hierl̃m cęleſti q̃ eſt terra viuentiũ, de qua alibi
dr.Placebo dño ĩ regiõe viuoꝝ. Volũta- Pſal.cxiiii.
tes meas dico ĩ eis cõplẽdas.i.nõ ſolũmõ volũtates meas eis miras videri faciam, ſed etiã cõplere ĩſtruã.Et ãtea q̃ mirificẽ volũtates meas ſanctis q ſunt ĩ terra ei⁹ multiplicatę ſunt.i.multiplicari faciã ĩfirmitates eorũ.i.hoc cognoſcere faciã & cõfiteri ꝙ multiplicatę ſunt ĩfirmitates eoꝝ:vt ait Apl's.In quo lex ĩfirmabat miſit de⁹ filiũ ſuũ in ſilitudinẽ carnis peccati vt deſtrueret pc̃m de pc̃õ.Et alibi.
Lex ſubintrauit vt abũdaret delictũ:qua Roma.v.
ſi dicat.In primis eis cõpũctionẽ dabo vt cognoſcãt & cõfiteant multas eſſe infir-
mitates ſuas:ſicut Iacob⁹ait:Cõfitemini Iacob.v.
alterutrũ pc̃ã veſtra. Et poſteaq̃ cognoſcẽt eſſe multiplicatas ĩfirmitates ſuas: accelerauerũt.i. accelerabũt ad deũ fide & opatiõe.Et ſic accelerabũt ꝙ amplius nõ cõgregabo.i.cõgregari nõ faciã cõuẽticula.i.cõgregatiões eoꝝ de ſanguinib⁹
.i.p ſanguinib⁹ fundẽdis. De cauſatiuũ De.
eſt.i.ita ad fidẽ accelerabũt,ꝙ ampli⁹ nõ faciã cõgregari eos ad carnales obſeruãtias complẽdas.Et poſtq̃ accelerabũt:nõ memor ero noĩm eoꝝ.i.vt improperẽ eis noĩa q̃ pro ſuis ſcelerib⁹ habuerũt.ſ. nõ eos ĩfideles & ĩpios & cęteris aliis noĩb⁹ vocabo. Dico nec memor ero per labia mea.i.qñ videbor agere labiis,dicẽs:Diſ
cedite a me &c. Vel ſi dicam⁹ eũ nõ actu Mat.xxv.
rũ labiis ſic exponemus.Nec memor ero noĩm eorũ.Et hoc manifeſtũ p labia mea .i.p pphetas dictos labia mea eo ꝙ meas voluntates aperuerũt:ſicut labia cordis volũtatẽ apeiũt.i.hoc iã manifeſtaui per
pphetas meos.Iuxta illd̃. *Si auerterit ſe* Eze.xviii.
impi⁹ ab ĩpietate ſua oĩm iniqtatũ eius non recordabor. Dico ꝙ poſtea accelerabũt.Et adeo accelerabũt,ꝙ dñs erit pars hęreditatis meę & calicis mei.i. illi ſancti,de qbus dixi.Mirificaui eos q ſunt hęreditas mea quos excolo.Et calix me⁹.i. inebriãtes me bona vita ſua.i.lætitia re plẽtes:ſicut optim⁹calix vini quẽ inebriat, lętitia replet.Nullã ptẽ elegerũt niſi dñm.i.nolũt eſſe in parte diaboli ſed in parte dñi:ſicut de Maria ĩ Euãgelio di-
ctũ eſt: Maria optimã partẽ elegit,q̃ non Luc.x.

auferet ab ea. Cũ autẽ addit. Tu es &c. apoſtrophã facit ad deum ex affectione nimia: ſic quaſi gratias agens. Dico dñs pars hæreditatis meæ: quã ꝑ me ſcḋm ꝙ homo ſum nõ obtinebo: ſed tu es.i.reuera manes ĩmutabiliter. Iuxta illud. Eſſe deo verũ eſt & ꝓpriũ. Dico tu es q̃ reſtitues in btĩtudine, de qua decidit ꝑ Adã, hęreditatẽ meã. Et hoc mihi.i.ad honorẽ mei. Vel ſic. Tu qui potẽs es & dñs: es ille q̃ reſtitues mihi hęreditatẽ meã, quã habebã ſcḋm ꝙ deus: & amiſi ꝑ Adã: ſicut idẽ in Euãgelio dicit. (Ioan. xvii.) Tui erãt: & tu eos mihi dediſti. Et ne qualiſcũꝗ ꝑ ſola fide ſine operib⁹ in hęreditate illa ſe futurũ eſſe pſumeret, determinat hęreditatẽ ſuã, ſic. Dico tu reſtitues hęreditatem meam. Et non qualeſcũꝗ erũt hęreditas mea: ſed funes.i.electiones diſpones. Sortes ceciderũt.i.cadẽt mihi.i.contingent mihi in pclaris.i.nõ eligam niſi illos qui erũt in virtutibus pręclari. (Funes.) Funes vocat diſpoſitiones ſuas per ſimilitudinẽ: qa ſicut funibus agri mẽſurãtur & eligũtur: ita & deus diſpoſitionib⁹ ſuis ſaluãdos a perdendis eligit. Et bñ dicit ceciderũt diſpoſitiões em̃ dei incognitę ſunt ſicut illa q̃ caſu cõtingũt Et qa dixerat in pclaris, cũ quidã pãnoſi fuerint, poſſet qs dicere eos nõ eſſe pclaros: ideoꝗ ſic addit. Bene dixi pręclaris. Etem̃ hęreditas mea pclara eſt mihi cõſideranti nõ ſcḋm exteriorẽ, ſed ſcḋm hoiem interiorẽ. Et qa pclarã hęreditatẽ mihi reſtituit, bñdicã dñm.i.magnificabo, q̃ mihi tribuit ĩtellectũ.i.cõſiliũ redimẽdi illã hęreditatẽ. Et inſup bñdicã de hoc ꝙ renes mei .i. Iudęi parẽtes mei, de quoꝝ renib⁹ mater mea pceſſit, increpuerũt me dicẽtes: (Matt. xv.) Vah q̃ deſtruis tẽplũ dei: cæteraſꝗ blaſphemias.i.increpãdo pſequẽtur me vſꝗ ad noctẽ.i. vſꝗ ad mortis obſcuritatem me deducẽtes. Dico ꝙ me increpuerũt: ego autẽ pvidebã dñm ſemp.i.in cõſpectu meo.i.in cõſideratiõe mẽtis meę puidebo. Et bene & ſecure poſſum pvidere: qm̃ hic ad pſens in tribulatiõe a dextris eſt mihi.i.in auxiliũ ne cõmouear a bono ꝓpoſito meo. Et bene dicit a dextris. (Dextra & ſiniſtra.) Per dextrã nãꝗ pſperitas: p ſiniſtrã autẽ aduerſitas deſignatur. Quaſi dicat. Quia eſt mihi a dextris.i.pſper: ſecure pvidere poſſum ꝙ in futuro reſuſcitabit: dico a dextris eſt. Et ꝓpter hoc lętatũ eſt cor meũ.i.aĩa mea. Et exultauit lingua mea .i.exultãdo pferet lingua mea: In man⁹ tuas cõmẽdo ſpũm meũ. Inſuper & caro mea reqeſcet in ſepulchro in ſpe reſurrectiõis.i.ita ꝙ aĩa ſpem habebit carnẽ eſſe reſuſcitãdã. Vel caro mea.i.eccleſia quę eſt corpus vnũ cuius caput ego ſum: requieſcet ĩ ſpe reſurgẽdi vt ſicut ego ſurrexi ita & ipſa reſurgat. Et in hac ſpe requieſcet.i. multũ delectabit. Iuxta illud Apl'i. (i. Theſ. iiii.) Si credim⁹ ꝙ Ieſus mortuus eſt & reſurrexerit, ita deus eos q̃ dormierũt ꝑ Ieſum adducet cũ eo. Et bene dicit eccleſiã carnẽ ſuã: ſicut ait Apl's. (i. Cor. vi.) Erũt duo in carne vna: ſacramẽtũ hoc magnũ eſt: dico aũt in Chriſto & in eccleſia. Dico ꝙ lętatũ eſt cor meum: & exultabit lingua mea. Et merito, qm̃ nõ derelinques aĩam meã in inferno, vt ibi detineat̃ ſicut aĩę peccatorũ: ſed eo expoliato, cũ ſanctorũ pompa reuertetur: Nec dabis ſanctum tuum.i. ſanctum corpus meum filii tui: videre corruptionẽ.i.non pmittes ſacroſanctũ corpus meum putreſcere. Et ideo nõ derelĩques aĩam meã in ĩferno: qa notas mihi feciſti vias vitę.i. pcepta tua, q̃ obœdiẽtibus ſunt vię ad vitã. Quaſi dicat. Quia pceptis tuis a te mihi notificatis obœdire ſategi: nõ derelinques aĩam meã in inferno. Et nõ ſolum nõ derelinques: ſed etiã adimplebis me lętitia cum vultu tuo.i.cũ pſentia tua. Quod eſt dicere. Cũ in cęlo pręſentia tua vſus fuero vehemẽter lętabor. Et poſtea delectationes erũt mihi in dextera tua.i.in potiorib⁹ tuis: quod eſt dicere. Multũ delectabor in fidelib⁹ cõſtituẽdis ad dexteram tuã quos mihi dabis. Et non paruę delectatiões erũt mihi, ſed delectatiões tẽdẽtes vſꝗ in finẽ.i.vſꝗ in perfectiõnẽ id eſt perfectę & magnę.

In Pſal. XVI.

TItulus. xvi. Oratio ipſi⁹ Dauid.i. Chriſti: reuera Dauid. Et ideo ſic iſte pſalmus intitulatur, cũ etiã in multis aliis oratio inueniat̃: qa principaliter & fere per oĩa ad orationẽ ſpectat. Orat em̃ hic caput pro membris: & prius pro ſe, vt nos orare inſtruat. Agit etiam cõceſſiue de inimicis, pręendens merita: quia ipſe ſuiꝗ digni ſint remuneratione. Et quia etiam inimici digni ſint perditione. Et hoc ſic dicit,

d by G

EXaudi dñe iuſtitiā meā .i.exaudi me ſcdm ꝙ pro meretur iuſtitia mea. Et oſtēdit vnde exaudiat in de ſcilicet.Intēde.i.rectā & intēſam fac depcatio-
nē meā.i.fac me intēſe te depcari. Et ſic
poſtea aurib9 pcipe.i. audi. Ad humanū
modū dicit.Vel p aures deſignaƭ ei9 po-
tētia:cū potētiam audiēdi habeāt aures.
Orationē dico meā nō ī labiis doloſis fa-
ctā. Orare vero labiis dicim9, cū orātib9
labiis,cordis cogitatio vagaƭ. Vel diuer
Depcatio. ſa eſſe poſſunt depcatio & orō.Depcatio
ſcilicet eſt p mēbris.i.pcatio de remotio
Oratio. ne vitiorū cum dicit: Mirifica mias &c.
Oratio vero p ſe & mēbris:p pfectiōe &
perſeuerātia.Et ſi hoc modo diuerſe ac-
cipiam9,erit poſitū intēde pro intellige.
Dico pcipe orationē meā:hāc.ſ.de vultu
tuo iudiciū meū prodeat.i. iudiciū quo
nūc a Iudęis iudicor:qd ab eoꝝ conſiliis
ſolūmodo pdire videƭ:de voluntate tua
prodeat.i.pdiiſſe videaƭ : ſicut ab eodē,
Pilato dictū eſt.Nō haberes ptātē in me
Ioan.xix. vllā,niſi tibi eſſet datū deſup. Voluntas
aūt idcirco vultus diciƭ,qa in vultu vo-
lūtas hoīs ſepe cōſideraƭ.Dico iudicium
meū pdeat de vultu tuo,p hoc.ſ.ꝙ ocu-
li tui videāt ęquitates.Ad humanū mo-
dū dicit.i.tu videas ęquitates.i. vide vt
cōpleas ea q̄ ęqua ſūt:me reſurgere faci
endo & mihi mūdū ſubiugādo, meoſqꝫ
ſaluādo & pfectos faciēdo:iīmicos quoqꝫ
meos iuſte remunerādo. Et ſic appareat
te iudiciū meæ mortis voluiſſe, vt tales
effect9 ſequerētur.Oculi vero poni poſ-
ſunt p potētia puidētię: & ptēdit meri-
tū:qa hoc de9 p eo facere debeat ſic. Ve
re debes orōnē pcipere & ęqtates videre:
ideo.ſ.qa probaſti cor meū.Nō ꝙ pbatio
ne egeat quē res nulla latet:ſed idē eſt ac
ſi diceret. Volūtatē cordis mei ſanctā,q̄
oīb9 fere erat incognita,pbatā oſtēdiſti.
Et exponit quō pbauit ſic. Dico pbaſti:
& hoc taliƭ. Viſitaſti me nocte.i.occulta
tēptatiōe,q̄ illata fuit a diabolo:ſicut le-
giƭ in Euāge.Et accedēs tēptator &c.Et
bene ponit viſitaſti. Tēptatio eñ viſita-
tiōis magna fuit, & exaltatio:cū nullate
nus ei ceſſerit:igne.i. apta & grauiſſima
tribulatiōe paſſiōis me examiaſti.i.exa-
minatū & pbatū oſtēdiſti.Et ſic nō eſt ī-
uēta in me iniqtas.i.& hac duplici tēpta
tione patere facias,ꝙ nulla in me inueni
ri poſſit iniquitas:qd totū eſt ac ſi dicat.
Dignus ſum vt orō mea pcipiaƭ cū nul-
la in me ſit iniqtas:qd per hoc patuit qa
a diabolo tēptatus nō ceſſi:& p hoc ma-
gis apparebit ꝙ in igne tribulatiōis non
deficiā.Et hoc ꝙ nō eſt ī me iīqtas ſic ma
nifeſtū erit:vt nō loquaƭ os meū.i.vt nō
neceſſe ſit hoc dicere os meū. Apertiſſi-
mū eñ erit.Et vere nō eſt inuenta in me
iniqtas.Nā ego cuſtodiui:nō reieci,vias
duras.i.opa hoīm.ſ. illa q̄ ſolēt exerceri
in hoīes.i.in illos qui nō faciūt ea q̄ dei
ſunt ſed hoīm:mala.ſ.i.libēter ſufferam
tribulatiōes,& crucis tormēta q̄ exerce-
ri ſolēt in male operātes:q̄ ſūt vię tuę.i.
a te datę vt me deducāt ad gloriā.Et bñ
ponit cuſtodiui a ſilitudine itinerātiū,q
cū rectā viā teneāt licet multū aſpera ſit,
bene tñ cuſtodiūt ne ab ea diſtorqueāt.
Et has cuſtodiui ppt verba labioꝝ tuoꝝ
cōplēda q̄ hęc pdixerūt.Labia dicunƭ p-
phetę:qa dei voluntates aperuerūt ſicut
labia cordis volūtatē aperiūt. Vel ſic pt
diſtingui:dico nō eſt ī me iniqtas:& hoc
ſic dico:vt nō loquaƭ os meū opa hoīm
.i.vt nō hęc loquar iactāter & ſupbe q̄ lo
cutiōes ſunt opa hoīm.Quod eſt dicere.
Ita hęc loquor ꝙ inde nō ſupbiā ſicut ho
mīes de meritis ſuis ſupbire ſolēt.vel ſic.
Dico nō eſt in me inqtas:& vſqꝫadeo nō
eſt ī me iniqtas vt etiā qd maximū eſt nō
loquaƭ os meū opera hoīm.i.vanitates.
Vanę eñ locutiōes, opa hoīm ſunt.i.vt
nec ī lingua peccē.Dico igne me examia-
ſti.Ego aūt fili9 tu9 & īnocēs ppter ver
ba labioꝝ tuoꝝ cuſtodiui vias duras tri
bulationū.Et qa cuſtodiui vias duras vt
p has mei greſſus pficerenƭ,Perfice.i.pfe
ctos fac greſſus meos.i.diſcipl'os p quos
veniā ī notitiā hoīm. Et ideo dicūƭ greſ
ſus mei:ī ſemitis tuis,q̄ ſūt ſemitę ad vi
tā. Arduę.ſ.carni & ſtrictę:ſicut ſemitę
ſtrictę ſūt.Iuxta illud.Anguſta eſt via q̄ Matt.vii.
ducit ad vitā. Et ſic pfice vt nō moueāt
ab eis veſtigia mea.i.exēpla bonorū ope-
rū meorū,eorū cordibus impreſſa.i.per-
fectos & pſeuerātes effice. Hucuſqꝫ pro
perfectis.Poſtea vero pro infidelibus oī-
bus conuertendis,ſic orare intēdit.Ego

clamaui a te dicẽdo pſice &c. Et ſcio qa
iá exaudiſti me. Nõ ꝙ re, ſed qa iá diſpo
tione cõpleuiſti. Et qm̃ me ſic orãtẽ exau
diſti: iterũ oro. Inclina aurẽ tuá. i. cõde-
ſcẽdere fac mię tuę potẽtiá mihi. i. í illis
q mei ſũt futuri, adhuc tñ íſideles: & ex-
audi verba mea ꝑ eis fuſa. Et bene dicit
inclina, a ſimilitudine medici inclinãtis
ſe ęgris: qui prę nimia ęgritudine illi ne
queũt aſſurgere. Ita quippe & dei clemẽ-
tia íclinat ſe. i. cõdeſcẽdit ęgris in pecca-
tis: q per merita ſua nequeũt illi aſſurge
re. Dico exaudi verba mea: hęc. ſ. Mirifi-
ca. i. miras in virtutibꝰ & operibꝰ fac mi
ſericordias tuas. i. illos, q cũ íſideles ſint,
ſola mía nõ meritis ſuis ſaluabũtur: Em
phaticę dicti miſericordię, eo ꝙ largiſſi
ma ſit in eis mía tua. Dico, mirifica q ſal
uos facis in aĩa a vitiis, ſperãtes in te, nõ
in ſe. i. diſcipulos meos: de quibꝰ legitur
Luc. xxiiii. Nos ſperabamus ꝙ hic redẽpturus eſſet
Iſrael. Et vt hi mirificẽtur & aliis pręſi-
cianť: a reſiſtẽtibꝰ dexterę tuæ. i. a Iudęis
qui me pſequẽdo reſiſtũt verbo tuo mi-
hi pſonaliter vnito: qđ me regẽ cõſtituit
Et qđ eſt dextera tua: p qđ a te iuxta Ioá
Ioan. i. nẽ oia facta ſunt: & ſine ipſo factũ eſt ni-
hil. Cuſtodi me, ne cedá. Me dico, vt pu-
pillá oculi exiſtentẽ. i. ſimilẽ pupillę ocu-
li. Sicut eñ a pupilla, cũ minima pars ſit
corpis, totũ corpus illuminať: ita a Chri
ſto qui minimus viſus eſt & exiguus to
tũ corpus eius. i. eccleſia illuminať: ſicut
Ioan. viii. idẽ dicit. Ego ſum lux mũdi. Dico cuſto
di: ita. ſ. protege me, ne lędar in aĩa: & ſi
lędor in corpe: Me dico poſitũ ſub vm-
bra alarũ tuarũ. i. ſub defenſione charita
tis & dilectionis: a ſimilitudine volucris
pullos alis ptegentis, ne ab ęſtu lędãtur.
Dico ptege a facie. i. ab inſtãtia Iudęoꝝ
impiorũ: qui me afflixerũt. i. affligẽt. Fa-
ciẽ pro inſtãtia ponit, eo ꝙ hoſtes dũ in-
ſtãt faciẽ oſtẽdũt. Et oñdit quõ affligẽt,
vt ex malis meritis eoꝝ cõcedat eis pœ-
ná futurá: qđ ęquũ erit cũ ſuperiꝰ dixiſ-
ſet: oculi tui videãt æquitates. Vere me
affligẽt qa inimici mei Iudęi circũdedeẽt
me. i. circũuallabãt cõſiliis ſuis animam
Sap. ii. meá vt í morte detineãt dicẽtes: Venite
opprimamus pauperẽ iuſtũ. Et hoc ideo
faciẽt. i. ideo tá ſtulti erunt: quia adipem
ſuũ. i. pinguẽ. i. carnalẽ ſenſum ſuũ: con-
cluſerũt. i. firmiter í ſe retinueẽt: nõ pro
iecerũt qđ facere debuiſſent, putãtes me
hominem tm̃ eſſe, nõ hoĩem & deum. Et
ideo os eoꝝ locutũ eſt. i. loquetur ſuper-
biá. ſ. crucifige: & Nõ habemus regẽ niſi Ioan. xix.
Cęſarem. Et nõ ſolũ cõtra me loquentur
ſuperbiá: ſed ipſi proiiciẽtes me de ciui-
tate: nunc. i. in hora eis a deo cõceſſa: ſi-
cut in Euãgelio legitur. Hęc eſt hora ve Luc. xxii.
ſtra & poteſtas tenebarũ: quandoq; qui-
dem de eadẽ ciuitate expellẽdi. Circũde-
derũt. i. circũdabũt me fixum cruci con-
ſpuẽtes & deridẽtes. Et hoc ideo faciẽt:
quia ſtatuerunt declinare. i. ſtabiliter de
clinauerũt oculos ſuos. i. cõſiderationes
mẽtis ſuę: in terram. i. in deſideria terræ
ſuę retinendę. i. ideo hoc facient qa per
hoc putabunt ſe retinere locũ & gẽtem
per qđ potius amittẽt. Vel ſic. Dico cir-
cũdederunt me. Et ꝓpter hoc ſtatuerũt
oculos ſuos declinare in terram. Similes
ſcilicet erũt ꝓpter tantá crudelitatẽ ſuá
crudeli cuilibet, qui aliquem punire fa-
ciens vt eum nõ videat, oculos in terrá
declinare ſtudet: ne illius miſeria cõmo
tus indulgeat. Dico ꝓiiciẽtes me circũ-
dederũt, & multis modis afflixerunt. Et
hoc tñ potẽtia ſua facere nequiuerunt:
ſed ſuſceperũt me traditum a deo patre:
ſicut alibi dř. Proprio filio ſuo nõ pepcit Rom. viii.
deus, ſed pro nobis oĩbus tradidit illũ.
Dico ſuſceperũt: exiſtẽtes ſicut leo para-
tus ad pręđá, & ſicut catulus leonis. Leo
& catulus dico habitãs in abditis. i. ſimi
les leoni quãtũ ad maiores & principes.
Et catulo leonis, quãtũ ad plębẽ, quę ge-
nerata erat a maioribus in hac nequitia
ſicut catulus a leone generať. Bene ve-
ro ponit paratus ad prędam, & habitãs
in abditis. Ipſi eñ q̃uis hoc nõ qualicũq;
hora vellẽt, facere poſſent: ad hoc tamen
ſemp parati erãt, occulte inde cogitãtes.
Oſtenſis malis meritis eorũ, cõceſſiue de
eoꝝ vltione ſic ait. Qñquidẽ hoc & hoc
faciẽt, tu dñe q impotẽs í afflictiõe mea
videris exurge. i. potẽs appare. Et oñdit
in quo. ſ. Pręueni eũ & ſupplãta eũ. i. vin
ce eũ: ſicut ille vincit q ꝑuenit, & ille qui
ſupplãtat aliquẽ. Et hoc duplici ſĩlitudi
ne dicit, ad exaggerationẽ ſceleris eorũ.
In hoc. ſ. vice. Eripe animá mea, q́ ınocẽs
eſt, ab impio. i. a voluntate impii Iudaici

populi ne detineaẽ in morte. Animã meã dico exiſtentẽ frameã tuã ꝑ cuius deſcẽſum ad inferos debellabis diabolũ. Quaſi dicat. Eripe eã cũ ſit framea tua, ab inimicis man⁹ tuę. i. a Iudæis, q ĩimici ſunt verbi tui mihi perſonaliter vniti: qđ eſt manus tua per quã oĩa feciſti: ſicut alibi
Pſal.xxxii. Pſalmiſta. Verbo dñi cæli firmati ſũt. Et nõ ſolũ me ab eis eripias, ſed diuide eos. Et ne intelligereẽ de diuiſiõe illa q̃ futu
Mat.xxv. ra eſt in die iudicii: qñ ſeparabunẽ oues ab hœdis, addit. In vita eoꝝ. i. in hac vita diuide eos per totũ mũdũ, ſeparatos a paucis fidelib⁹ q de eorũ ꝓgenie ſunt in Hieruſalẽ: quib⁹ dictũ eſt a ſpũ vt trãſferrẽt ſe in regnũ Agryppę ne affligerẽtur afflictione obſidionis Hieroſolymitanę. Et merito diuides: nã vẽter eoꝝ. i. carnalis volũtas eorũ: adimplet⁹ eſt. i. eorũ volũtati ſatiſfactũ eſt: de abſcõditis tuis. i. multũ gaudebunt de tribulationibus & morte mea, q̃ ꝓcedũt de abſcõditis iudiciis tuis, nõ de eorũ potentia. Et nõ ſolũ adimpleti ſunt, ſed etiã ſaturati ſunt filiis. i. ad malũ exẽplũ filiorũ: vt inde filii qui nõdũ nati ſunt ſaturẽtur. i. delectentur malo exẽplo eoꝝ. Et non ſoli patres dãnabũtur: ſed etiã diuiſerũt reliquias ſuas. i. vltionẽ q̃ eis pro ſaturatione illa relinquebaẽ a deo paruulis ſuis, dicẽtes:
Mat.xxvi. Sanguis ei⁹ ſup nos & ſup filios noſtros. Poſtea ex affectione nimia facit apoſtrophã ad deũ: ſic ipſi ꝑ meritis diuidẽtur. Ego aũt qui modo vilis cõſpectui Iudęorũ appareo: apparebo glorioſus conſpectui tuo pręſens, cũ in cęlũ aſcẽdero. Et in fine ſeculi ſatiabor. i. ex toto lętitia replebor cũ apparuerit gloria tua in meis qui modo viles ſunt. i. ęterna beatitudo
Coloſſ.iii. a te dãda. Iuxta illud Apli. Cũ Chriſtus apparuerit vita veſtra: tunc & vos apparebitis cum ipſo in gloria.

In Pſal. XVII.

Titulus. xvii. In finem puero dñi Dauid qui locutus eſt dño verba cantici huius, in die qua eripuit eũ dñs de manu oĩm inimicoꝝ ſuorũ. Et de manu Saul. Diciẽ a qbuſdã titulus iſte mittere nos ad hiſtoriã illã in qua narraẽ Dauid a perſecutione Saulis, oĩmq; aliorũ inimicorũ ſuoꝝ poſt mortẽ Saulis fuiſſe liberatũ, quod ad dñi figurã factũ eſſe certũ eſt. Per Saulem eñ qui appetitus interpꝛtari diciẽ mors rectiſſime deſignatur. Qm̃ ſicut Saul cõtra dei voluntatem a Iudęis eſt appetitus: ita & mors ab Adã & Eua per ꝑuaricationem dei voluntatis eſt appetita. Et quotidie etiã ab impiis ꝑ opa mala appetiẽ. Sicut vero Dauid a Saule in ipſi⁹ nece liberat⁹ eſt: ſic & Chriſt⁹ a morte in reſurrectiõe ipſa morte deſtructa erept⁹ eſt. Per alios vero inimicos Dauid Iudæos & Romanos milites Chriſtũ perſequẽtes ĩtelligimus: a quib⁹ oĩbus in reſurrectione liberatus eſt. Poteſt & hoc totũ ad eccleſiam referri: vt per Dauid eccleſiã quæ manu fortis eſt: ꝑ Saulẽ vero Dauid ꝑſecutoꝝ ducẽ diabolũ, q oĩm eccleſię perſecutorũ caput eſt. Per cęteros quidẽ ĩimicos Dauid, viſibiles eccleſię ꝑſecutores, q diaboli mẽbra ſunt, intelligamus: a quib⁹ oĩb⁹ eccleſia ſcđm animã iã liberata eſt, ne ab eis. ſ. ĩcorporeẽ. In futuro aũt etiã ab eorũ ꝑſecutionibus eripieẽ. Titulus aũt ſic exponiẽ. Verba cãtici huius. i. delectationis ſpũalis: hui⁹ nõ eſt poſitũ ad deſignationẽ ꝑſentię, ſed dignitatis: vt ſuperius dictũ eſt in alio pſalmo. Ipſi Dauid pſalmus: quaſi dicat. Verba iſta cũ ſpũali delectatiõe ꝓlata, attribuẽda ſunt Dauid. Et determinat cui Dauid. ſ. Dauid puero. i. ſeruo dñi tẽdenti in finẽ. i. in ꝑfectionẽ & cõſummationem. Quod eſt dicere. Qui ꝑfecte fuit obœdiẽs dño: qđ nullus alius poſt eũ fuit. Quę verba locutus eſt dño. i. ad honorẽ dñi: partim loquens ad eũ vt ad ſecundã perſonã: partim etiã ad mẽbra ſua inſtruenda ad ipſius honorẽ. Dauid puero dico poſito in die. i. in ſpe diei, in qua die eripuit eũ dñs. i. ĩ ſpe diei reſurrectiõis ĩ qua eripiet dñs & ipſum & mẽbra ipſius de manu. i. de ptãte oĩm inimicorũ ſuorũ. i. Iudęorũ & militũ Romanorũ quãtũ ad ipm: & oĩm ꝑſecutorũ eccleſię quãtũ ad mẽbra ei⁹. Et de manu Saul. i. mortis quãtũ ad ipm. Iuxta illud aplicũ. Chriſt⁹ reſurgẽs ex mortuis iam Rom.vi.
nõ moriẽ. Et de manu Saul quãtũ ad mẽbra. i. de manu diaboli, ne amplius poteſtatẽ habeat eos dãnãdi ꝑ peccatũ originale. Iuxta illud Euãgelii. Princeps hui⁹ Ioan.xii.
mũdi eiicieẽ foras. Et eſt hęc vox capitis in primis pro liberatiõe ſui deo gratias

agẽtis:poſtea vero ſe a deo liberãdũ eſſe referẽtis:vt & mẽbris ꝑ ſe liberãdis ſpem ſaluatiõis ĩgerat. Oñdit etiã ad fidei mẽbroꝝ inſtructionẽ,& ad reddẽdã gratiarũ actionẽ:q̃ cõmoda de ipſi⁹ morte & liberatiõe cõtigere debeãt. Et hoc ſic dicit

Dilligã te dñe.i. cũ modo ante mortẽ te diligã,& diligendo, tibi vſq; ad mortẽ obœdiã: poſt reſurrectionẽ cũ nulla mihi obœdientia reſtabit, ſaltẽ diligã te. Et in hoc ĩnuit:q̃m & ſanctis ĩ futuro ĩmortalitate ſuſcepta nil reſtabit niſi dilectio ſola. Iuxta illud Apl'i. I. Cor. xiii. Siue ꝓphetię euacuabunť, ſiue ligu ę ceſſabũt,charitas nũq̃ excidit. Et prætẽdit cauſam dilectiõis,ſic. Adeo diligã te qa es fortitudo mea:& in me & in mẽbris.i. per quẽ ego & mei fortes ſum⁹. Et exponit quõ ſit fortitudo ſua quãtũ in ſe:faciens apoſtrophã ad mẽbra vt eis fidẽ & ſpẽ ſaluatiõis addat,ſic. Verũ dico auditores eũ eſſe fortitudinẽ meã:ipſe eñ eſt firmamẽtũ meũ.i. fulcimẽtũ ne excidã a ſanctitate mea:a ſimilitudine dom⁹ quæ columnis fulcitur ne corruat. Et refugiũ meũ.i.ſecuritas,ne metuã hoſtiũ incurſum:a ſimilitudine munitę turris,ad quã pſecuti cõfugiũt vt ſecuri ſint. Et liberator meus,ne ab ĩimicis incorporer. Et ipe exiſtẽs deus.i.creator meus ſcđm carnẽ,eſt adiutor meus.i. cooperator boni. Quaſi dicat. Sicut potẽs fuit ad creãdũ,ita quoq; ad adiuuandũ. Et qa firmamẽtũ & refugiũ meũ & liberator & adiutor meus eſt:ſperabo reſurrectionẽ in eũ trãſiturus.i. in paſſibilitatẽ & gloriã ei⁹ ſcđm ꝙ homo ſum. Quod eſt dicere: hęc quę ꝑdixi:quaſi arra mihi ſunt & pignus reſurgẽdi,& ĩ eũ trãſeũdi. Vel ſic. Sperabo reſurrectionẽ in eũ reſpiciẽs:vt ſicut firmamẽtũ eſt & refugiũ,& liberator & adiutor:ita ſit etiã mihi reſurrectio. Et qa interpoſuerat ſperabo in eum ęquipollẽti voce repetit qđ ſuperius poſuit adiutor me⁹ vt addat ſic:Ipſe eſt ꝓtector me⁹, ne ĩimici aĩam meã vulnerẽt incorporando:a ſimilitudine defenſoris, clypeũ opponẽtis ne iacula trãſeũtia ſauciẽt. Et nõ ſolũ ꝓtector ſed ipe opifex ſalutis meę ne ĩcorporer:eſt cornu meũ.i. expugnatio mea ſicut cornua ſunt cornutoꝝ expugnatio. Per quẽ.ſ. Iudęoꝝ inſidiatrices ſentẽtias & oppoſitiões expugno:ſicut ĩ Euãgelio legiť. Erubeſcebãt oẽs aduerſarii ei⁹. Et alibi. Nõ eſt auſus qſq̃ eũ amplius ĩterrogare. Et ſuſceptor me⁹ futur⁹ eſt, reſuſcitãdo me: vt q nũc mortalis exiſto:faciat ĩmortalẽ:a ſimilitudĩe boni medici q infirmũ ſuſcipit vt eum ſanificet. Et exponit quõ ad hoc vt ſuſcipiať pueniet. Et ideo erit ſuſceptor: qa inuocabo dñm auxiliatorẽ laudãs eũ affectiõe bona & opatione. Et ſic ſaluus ero ab ĩimicis exempt⁹.i.ſuſcipiar. Quęreret aliqs. Quare hoc dicis? Quid tibi inferũt ĩimici? Rñdit. Per ipſos ĩimicos circũdederť.i. circũuallabũt me dolores mortis.i.ad mortẽ me deducẽtes. Et ipſi dolores exiſtẽtes torrẽtes ĩiquitatis.i.cito trãſitorii & ĩmodici ſicut torrẽtes,ab iniqtate eoꝝ nõ a meritis meis ꝓcẽdtes: cõturbauerunt.i.cõturbabunt me ſcđm carnẽ:vt in Euãge. Cepit pauere & tędere. Et bene ponit torrẽtes. Cũ impetu nã ꝙ dolores illi ad modũ torrẽtiũ affluxerũt:vt citiſſime vitã extorquerẽt. Et qa dixerat dolores mortis,ne putarẽtur ſecũdũ vtrãq; naturã cõtigiſſe:repetit vt interponẽdo determinet ſic. Dolores inferi.i.ſcđm inferiorẽ naturã,ſcđm carnẽ ſcilicet cõtingẽtes:circũdederũt.i.circũdabũt me : & hoc ideo qa ꝓoccupauerũt me.i.ꝓceſſerũt in me laquei mortis:mortalitas.ſ.& paſſibilitas, quę ſũt laquei.i. cauſę quib⁹ in mortẽ trahar. Vel ſic. Et ita ꝓoccupauerũt me.i. ꝓualere ſe putabũt in me laquei mortis.i.Iudei,q cauſa meę mortis erũt:dico qa dolores circũdabũt. Ego aũt in tribulatione mea.i.in tribulatione non inuite, ſed ſponte mea ſuſcepta:inuocaui.i.inuocabo dñm adiutorẽ. Et hoc illud idem eſt qđ ſuperius dixit:Laudans inuocabo dñm. Sed ideo repetit vt ſic determinet qualiter inuocabit & adiũgat ſe exaudiendũ eſſe:dico inuocabo:& nõ fallaci inuocatiõe,ſed ad deũ meũ clamaui.i.clamore intẽſo agã. Et bono meo clamabo:nam exaudiuit.i. exaudiet vocem meam. Et hoc procedet de templo ſancto eius:de me ſcilicet qui ſum templum diuinitatis eius:de,cauſatiue ponitur. Quod eſt dicere. Ego qui

Luce. xiiii. Matt. xxii. Mar. xiiii.

ſum ſanctũ templũ eius.cauſa ſum quare exaudiar.Et quia ſuperius dixerat:ad deum meum clamaui: vt ſingula ſingulis reddat,addit. Et clamor meus in conſpectu eius factus.i.in beneplacentia ei⁹: introiuit in aures eius.i.auditus erit ab eo.Ad humanũ modũ dictum eſt.Vel introiuit in aures eius.i.ſuſceptus erit ab aurib⁹ eius.ſ.a potẽtia miſericordię ei⁹. Vel ſi ſuperius exponatur ad deũ meum clamaui ſic,clamore cordis agam:ita exponetur.Et clamor meus in cõſpectu ei⁹ habit⁹.i.in corde qđ ipſe ſolus cõſpicit: introiuit in aures eius.Tribulationibus ſuis,& tribulationũ euaſione oſtẽſa,prędicit etiam cõmoda inde ſequutura,ſic. Quia circũdabũt me dolores & inuocabo dñm,& exaudit⁹ eripiar.Per hoc cõmota eſt.i.cõmouebit terra ad fidẽ.i.illi qui nũc ſolis terrenis intẽti ſunt:& pri⁹ cõtremuit.i.cõtremet de male actis ſuis. Et nõ ſolummodo innobiles terreni,ſed etiã fundamẽta mõtiũ.i.ſuſtẽtacula minorũ.ſ.principũ,ducũ & comitũ:conturbati ſunt bona cõturbatione de peccatis ſuis.i.cõturbabũtur. Et ſic cõmota ſunt .i.cõmouebũtur ad fidẽ.Et hoc ideo qm̃ iratus eſt eis.i.cognoſcẽt dñm eis in futuro iraſciturũ niſi reſipuerint:& poſtq̃ cõmouebunt, aſcẽdet fumus in ira eius. Vel ita cõtinuatur.Dico ꝙ terra cõtremet,qa aſcẽdit.i.aſcẽdet in ipſis terrenis fumus.i.lachrymoſa depcatio, q̃ oculos ad modũ fumi ꝓuocabit ad fletũ: & hoc in ira ei⁹.i.in cognitiõe irę eius futurę. Et bene ponit aſcendit:quaſi diceret:in eis erit fum⁹ q aſcẽdet ad deũ.i.ipſi placebit. Et poſt fumũ,ignis exarſit.i.ardor diuinę dilectiõis vehemẽter ĩ eis creſcet: & hoc a facie ei⁹.i.a cognitiõe ei⁹.Aſcẽdẽdo em̃ ad dñm & illuminat ignorãtia, & corroborat infirmitas:data ipſi intelligẽtia qua videat, & charitate qua ferueat.Et ab eo igne carbones ſuccẽſi ſunt .i.illi q prius in Adã viui facti,poſt modũ p peccatũ eius fuerũt extincti:& ideo merito dicũtur carbones.i.mortui in dilectione dei.Succẽſi ſunt.i.succẽdẽtur & viuificabũtur.Et qa poſſet quęri quibus miniſtris hęc fiẽt,oſtẽdit ſic:dico ꝙ terra cõmouebit,& etiã fundamẽta mõtiũ: & hoc fiet p cęlos.Nã deus inclinauit.i. inclinabit cælos.i.pdicatores:q alti ſunt in ſcientia,quẽadmodũ cæli alti ſunt ad cõparationẽ terrę:humiles faciet in pdicatione iuxta modũ capiẽtiũ.Iuxta illud Auguſtini. Siue ſint parui ſiue ſint magni habẽt vnde alãtur.Et in Aplo.Fact⁹ ſum infirmis infirm⁹ vt infirmos lucrarer.Et in Canticis. Mel & lac ſub lingua eius.Et p ipſos cęlos inclinatos deſcẽdit in notitiã hoĩm.i.ille q pręaltitudĩe ſua cognoſci nõ poterat:deſcẽdit.i.cõtẽperabit ſe capacitati eoꝝ:& ſic.i.p deſcẽſionẽ illã caligo erit ſub pedib⁹ eius.i.illi q nõ ex toto ſunt ignorãtes,ſed aliquãtulũ lucidi,ſubiicient ei vt illi obœdiãt:ad modũ illorũ q ſub pedibus principũ gr̃a humilitatis pſternũtur:de quib⁹ in Euãgelio dr̃.Adhuc modicũ lumen ĩ vobis eſt: ambulate dũ lucẽ habetis ne tenebrę vos cõpręhẽdãt.Et quoſdã de caliginoſis faciet Cherubim.i.plenos ſciẽtia.Et poſtea aſcẽdit.i.aſcendere faciet ad ſui notitiã, ipos factos Cherubim:ſup Cherubim tñ exiſtens,nõ ex toto cognoſcibilis ab eis: vt Ioãnes apls ait.Deũ nemo vidit vnq̃. Et ſic incõpręhenſibilis ꝙ impoſſibile ſit eũ aliqñ cõpręhendi.Sed volauit,i.volabit ſup pẽnas vẽtoꝝ.i.ſup agiles intellectus ſpũaliũ virorũ:qui vẽti ꝑpter intellectus ſui velocitatẽ ſunt dicẽdi.Et bene repetẽdo ponit volauit:quaſi diceret.Cũ de eo incipiunt meditari ipe ab eis auolat.Et ſi ipſi paulatim appropiquauerint ipſe magis & magis auolat:ſicut in Cãticis cãticoꝝ ait ſpõſus ſpõſę.Auerte oculos tuos a me,qa ipi me auolare fecerũt. Et nõ ſolũ p tribulationes meas hoc cõtĩget ꝙ caligo erit ſub pedib⁹ ei⁹,ꝙ aſcẽdet ſup Cherubim.Sed etiã p hoc ꝙ circũddeerũt me dolores mortis. Poſuit.i. ponet ipſe de⁹.i.faciet tenebras latibulũ ſuũ:de quib⁹ p Ioãnẽ euãgeliſtã dr̃.Tenebrę eũ nõ cõpręhẽderũt.Quod eſt dicere.Impios q tenebroſi erũt in infidelitate ſua:luce pœnit⁹ veritatis carẽtes:faciet tales in quib⁹ lateat.i.latẽter p eorũ tribulatiões pioꝝ ſalutẽ operabit. Iuxta illud.Impi⁹ pio viuit.Et Propheta. Virga furoris mei aſſur.Ipſe vero nõ cognouit:dico ꝙ tenebrę erũt latibulũ.i.latebit eos ꝙ de⁹ p ipſos opabit. Tabernaculũ aũt eius erit in circuitu eius.i.fideles

i. Cor.ix.
Cant.iiii.
Ioan.xii.
Ioan.i.
Canti.vi.
Ioan.i.
Eſa.x.

qui militabunt ei ad modum militū ta-
bernaculantium erūt in notitia eius ad
ſimilitudinem eorum qui illum, in cui⁹
circuitu ſunt,cognoſcunt vt apoſtolus,
ii.Cor.iii. Nos autem reuelata facie gloriā dei ſpe
culantes,transformamur a claritate in
claritatem:Quod eſt dicere, militātes ei
manifeſte ſcient quid in eis deus opere
tur:& in hoc multum extollit eos,ipſos
vero deprimit:cum eos ignorare quæ p
eos operantur aſſerit:quoniā autē dixe-
rat:inclinauit cęlos:& per eos deſcendit
& aſcendit:poſſet quæri quare per iſtos
deſcēdit & aſcēdit,& per prophetas nō:
& inde reddit ſingulas cauſas ſic,ꝑ apo-
ſtolos deſcenſurus per prophetas nō de
ſcendit: quia tenebroſa aqua.i. obſcura
doctrina erat in nubibus aeris,in ꝓphe-
tis ſcilicet qui compluтores aliorū in do
ctrina ſua iuxta modum nubium extite
runt:in alia vero tranſlatione habet:in
nubibus ætheris:& bene nubes ætheris
dicuntur:quia tempore priores apoſto-
lis fuerunt,ſicut nubes ętheris,localiter
inferioribus nubib⁹ priores ſunt,& ideo
per cęlos deſcendet & aſcendet quia ipſi
erunt prę fulgore nubes.i.præfulgidi cō
plutores,in conſpectu eius.i.in conſide-
ratione eius.i.de eo manifeſte conſide-
rantes:& manifeſtam doctrinam prædi-
ii.Cor.iii. cantes ſicut apoſtolus. Nō ſicut Moyſes
ponebat velamen ſuper faciem ſuam vt
non intenderent filii Iſrael in faciē eius
quod euacuatur &c. Quodautem pro-
phetas tenebroſos dicit,non ad eorū de
preſſionem pertinet:ſed vt hoc oſtenſo ī
ſequentibus dicat:per cęlorum doctrinā
lucidam eorum obſcuritatem eſſe mani
feſtandam:& ipſi præ fulgore nubes nō
ſolis Iudęis prædicabunt ſed tranſierūt
.i.tranſibunt ad gentes prædicando eis,
Marc.xvi. ſicut eis pręcipietur:Ite in orbē vniuer-
ſum prędicate euangelium omni creatu
rę:& hoc ideo dicit:vt gentibus conuer
tendis eorum doctrinam commēdet, cū
eos earum doctores futuros eſſe prædi-
cat:dico ꝙ nubes tranſibunt,nubes dico
exiſtentes grando & carbones ignis.i.in
primis infidelibus vitia contundentes
& diei iudicii vltionem comminantes:ſi
cut grando meſſes contundit,& cū ſtre-
pitu cadēdo lęſionem;comminat̄.Poſtea
vero eis fidelibus factis : ſunt carbones
igniti.i.accendentes eos in ardore fidei
& dilectionis ſicut igniti carbones extin
ctos accēdunt.Grando fuit paulus cum
dixit.Horrendum eſt incidere in manus Heb.x.
dei viuentis.Carbo vero ignitus cū di-
xit Fratres obſecrovos per miſericordiā Rom.xii.
dei vt exhibeatis corpora veſtra hoſtiā
viuentem &c.dico ꝙ nubes grādo ſunt
& carbones:& hoc nō a ſe: ſed dominus
exiſtēs in eis grādo & carbones ignis in
tonuit per eos.i.cōminabit̄ ad modū to
nitrui vt Paulus dicit:an experimentum ii.Cor.xiii
quęritis eius qui in me loquit̄ Chriſtus?
Et poſt ipſe altiſſimus qui potens eſt, de
dit.i.dabit per eos vocem ſuam.i. doctri
nam ſuam ſicut dominus in euangelio
dicit.Non enim vos eſtis qui loquimini Matth.x.
ſed ſpiritus patris veſtri qui loquit̄ ī vo
bis.Dico,ꝙ nubes tranſibunt,& non a ſe
hoc habebunt,ſed ipſe deus miſit.i.mit-
tet eos exiſtentes ſagittas ſuas.i.ꝑcuſſo-
res infideliū,vt ſagittę percutiunт.& ſic
diſſipauit.i.diſſipabit eos ad quos mittē
tur.i.diuidet partem eorum prædica-
tione aſſumendo partemq; relinquen-
do:& ad ædificationem eorum qui aſſu-
mentur:fulgura multiplicauit.i. multa
miracula per eos operabitur:quæ meri-
to fulgura dicuntur eo ꝙ ad modū ful-
gurū videntes ſtupidos reddunt: & per
fulgura,conturbauit.i.conturbabit eos
.i.compunget ad fidem:& eis conturba
tis apparuerūt.i.apparebūt fontes aqua
rum.i.vaſa purę prędicationis.Quaſi di
cat,illi qui prius ab eis iudicabant̄ ſedu
ctores:tandē ab illis iudicabuntur puriſ
ſimę doctrinę fontes:& per fontes reuela
ta ſunt fundamēta orbis terrarū.i. reue
labuntur prophetę obſcuri,qui fuerunt
fundamenta eccleſię,quę eſt orbis ex oī-
bus terris electus.i.corona dei. Orbē po Orbis.
nit pro corona:cum rotunda ſit: dico ꝙ
fontes eis apparebunt,& hęc apparitio,
nō ꝓcedet ab ipſis fontibus o dñe,ſed ab
increpatione tua:increpabis eñ eos latē
ter interius:& exprimit increpationem
ſic.Et ꝑ ſcilicet ab inſpiratione ſpiritus
irę tuę.i.qa inſpirabis eos ꝑ ſpiritū ſan-
ctum irā tuā vēturā in incredulos:ſicut
ſcriptū eſt.Si quis ignorat ignorabitur. i.Cor.xiiii
quem ſpiritum miſit.i.mittet deus o au

ditores de ſummo.i.de ſummitate diui-
nitatis ſuę: & hoc dicit ad inſtructionē
fidei noſtrę ſicut & iam p Iohelē dicit:
Effūdā de ſpū meo ſup oēm carnē &c.Et
p ipm ſpiritū accepit.i.accipiet me.i.ec-
cleſiā meā,& aſſumpſit .i.aſſumet me.i.
eccleſiā meā de aqs multis electā.i.de po
pulis meis multis q aquę dicunt eo ꝙ de
currūt de gñatione in gñationē ad mo-
Aquæ. dū aquarū currētiū:vt ī apocalipſi dicit
Aq̄ multę populi mlti:vel ſic:Quia dixe
rat cōmouebit terra & cōturbabit, poſ-
ſet quęri per quid,& hoc ſic oſtendit: di
co ꝙ cōmouebit & cōturbabit & hoc p
me.nam deus miſitverbū ſuū de ſummo
.i.de æqualitate ſua. Et ipſum verbū ac
cepit me:dominicū hominē.i. pſonali-
ter ſibi cōiunxit.& per me aſſumpſit me
.i.eccleſiā meā de aquis multis . Secūdū
autem primā ſententiā accepit & aſſum
pſit idem eſt,ſed duplici ſimilitudine di
Accipere. citur:Accipere quidē a ſimilitudine fu-
Aſſumere. gientium qui capiunt.Aſſumere vero a
ſimilitudine illorū q cum infirmi ſint a
quolibet ſumunt vt ad alta ducant: de[9]
autem & nos a lege & fide ſua recedētes
accepit:& vt ex imis altos faceret aſſum
pſit.Et eripuit me.i.eripiet eccleſiā meā
de inimicis meis.i.ſuis fortiſſimis de vi
tiis ſcilicet & ſpiritibus malignis,& etiā
ab his qui oderunt me.i.a viſibilibus ho
ſtibus qui me.i.meos ſibi volunt incor-
porare:& neceſſe eſt vt eripias ab his q
oderūt me:qa cōfortati ſūt.i.fortes fiēt
ſup me.i.meos: & exponit quomō.ſ. p̄ue
nerūt me in die afflictionis meę.i.p̄uale-
būt meis ad modū curſoris p̄ueniētis ī tē
pore illo quo de[9] me pmittet affligi.& ī
illa afflictione dn̄s fact[9] eſt.i.fiet ꝓtector
meus.i.meorū ne cedant,& nō ſic prote
ctor vt non affligant ſed ſic ꝙ eduxit.i.
educet me.i,meos ex afflictione ipſa ī la
titudinē fidei & charitatis vt nō ex affli
ctione in fide & dilectione fiant auguſti
ſed magis magiſꝙ dilatati iuxta Apoſto
ii.Cor.xii lum.Cum infirmor tunc fortior ſum &
potens.& hoc dicit ad cōfortationē fide
lium affligēdorū.Quia ſuperius dixerat
accipiet & aſſumet me , & non declara-
uerat:repetit æquipollenter vt determi
net ſic:dixi Accipiet & aſſumet , & vere
ſaluum me fecit.i.ſaluos faciet meos ab

infidelitate & originali crimine , & hoc
non ex eorū meritis ſed quoniam voluit
me.i.ſola gratuita voluntate,vt Apoſto
lus. Non ex operibus iuſtitiæ quæ feci- Tit.iii.
mus nos , ſed ſecundū ſuā miſericordiā
ſaluos nos fecit:& quia gratuito ſalua-
bit:poſt retribuet mihi.i.meis dn̄s ſecū-
dum iuſtitiā meam.i.meorū.i. ſecūdū ꝙ
iuxta opera ſua pmerebunt vt q iuſtus
eſt iuſtificetur adhuc:illatio a maiori:vt
ait Apoſtolus. Si eñ cū inimici eſſemus
reconciliati ſimus deo p mortē filii eius, Rom.v.
multo magis recōciliati ſalui erimus in
vita ipſius. Et etiā retribuet mihi ſecun
dum puritatē.i.innocentiā manuū mea
rum.i.affectionū mearū:quę bene dicun
tur manus eo ꝙ cauſę ſunt operū bono-
rum:ſicut & manus operum cauſę ſunt.
Qđ eſt dicere retribuet meis:ſecundū ꝙ
eorum innocētia pmerebit, ſcilicet qui
erunt innocentes.i.a multis vitiis abſti
nentes fiant innocētiores.i.a plurib[9] abſ
tinētes: Iterū illatio a maiori.& exponit
ſecundum quā iuſtitiā & ſecūdū quā in
nocentiā.Secūdū iuſtitiā ſcilicet, qa cu-
ſtodiui.i.mei cuſtodient vias domini.i.
pręcepta domini per quę cōpletores eo-
rum ad vitam venient: ideoꝙ vię dicun
tur:cū ſumma diligentia & cuſtodia cō
plebunt.Et ſecūdū innocentiā retribuet
qa non impie geſſi a deo meo.i.non im-
pie agent a deo ſuo recedēdo.Et his cau
ſis cuſtodient vias domini & impie non
gerent:qa omnia iudicia eius ſunt in cō
ſpectu meo.i.oīa eius iudicia cōſpiciūt:
hoc ſcilicet ꝙ occultis iudiciis ſuis per
mittit hic malos exaltari:bonos depri-
mi:& in futuro hos ſaluabit: illos vero
dānabit & qa hęc cauſa nō ſufficeret ad
dit,& illa cōſiderabūt iuſta.Et hoc cū ſit
extra librū,ex libri verbis ſequētib[9] cōci
pit,ſed qm̄ adhuc hęc ſecūda cauſa non
ſufficit addit & tertiā.Et iuſtitias eius
.i.iudicia ei[9] iuſta cōſiderata nō repuli
a me.i.nō repellēt a ſe:qđ ē dicere:nō diſ
plicebūt eis,a ſimilitudine illorū qui qđ
odio hñt a ſe repellunt:dico ꝙ cuſtodiēt
& ipie nō gerēt:&hoc nō horarie:ſed cū
eo.i.cū auxilio ei[9] bñ operās ero pſeuerā
ter imaculat[9].i.mei erūt imaculati:Et p
.i.obſeruabo me ab iniqtate mea.i.mei
cōtinebūt ſe ab iniquitate ſua ſibi a deo

indulta & remiſſa:& quia obſeruabunt
ſe retribuet mihi.i.meis dñs in futuro
beatitudinē ſecundū iuſtitiā meā.i.ſecū
dum meritum iuſtitię meorū, & ſecūdū
puritatem.i.innocētiam manuum mea
rum.i.affectionum mearum, exiſtētium
in conſpectu oculorū eius.i. in benepla-
centia eiꝰ: Quaſi dicat,Secundū meritū
innocentię meorū qui ipſi placēt vt idē
in euangelio teſtatur:Qui perſeuerauer-
Mat.xxiiii rit vſqꝫ in finē hic ſaluus erit:& apoſto-
lus de ſe dicit:De cętero repoſita eſt mi
hi corona iuſtitię quā reddet mihi dñs
ii.Tim.iiii iuſtus iudex.Et in canticis cāticorū ſpō
ſus ſponſæ:Veni coronaberis de capite
Cant.iiii. amana:de vertice ſanir & hermon,de cu
bilibus leonū, de mōtibus pardorū.Qđ
vero ponit in conſpectu oculorū eiꝰ a ſi
militudine dicit:Qđ eñ nobis placet ſæ
pe oculis corporis cōſpicimꝰ.Quia ſupe
rius bis ponēdo retribuet mihi dñs ipas
retributiões nō expoſuerat:intēdit has
exponere faciens ſic apoſtrophā ad deū
cum gratiarū actione:Dixi ꝙ dñs retri-
buet hic eccleſię meę ſecundū iuſtitiā:&
verum eſt. Nā deus pater tu ſanctus an
tonomaſice eris cū ſancto cooperans: vt
ſanctior fiat. Et dixi ꝙ retribuet hic ſe-
cundū innocentiā:& verū eſt: nā tu an-
tonomaſice innocens eris cū viro inno-
cēte cooperās vt fiat innocētior.i.a plu-
ribus vitiis abſtinens:Quaſi diceret.San
ctitate & innocētia eius ꝓmerentibus ei
cooperaberis:& adhuc aliud facies : Tu
electus quē mei eligēt vt obœdiant tibi:
eris cum electo.i.cū vocato ad ſalutē co
operans vt innocens fiat.i.nec hoc qui-
dem habebit a libero arbitrio ꝙ poſt vo
cationem innocens fiet,ſed tu hoc coope
raberis,fide tamen eius promerente . Et
ꝙ tu ſanctus eris cum ſancto , & inno-
cens cum innocente:& electus cum ele-
cto:ex oppoſito videri poteſt:nam ꝑuer-
teris cum peruerſo cooperans peruerſio
nem ſuam.i.peruerteris ab auxilio in ꝑ-
uerſionem cum illo qui ſe a te peruertit
Qđ eſt dicere niſi ꝑuerſus eſſet a te:au-
xiliareris ei:ſed qa ſe a te ꝑuertit ab au-
xilio quod ei impenderes peruerteris.i.
cōuerteris ad hoc vt eū peruertas plus
excęcando.Exponit quoqꝫ futuram retri
butionem, ſic:dixi ꝙ dominus retribuet
meis in futuro ſecūdū iuſtitiā & purita
tem eorum:& verum eſt dñe.Quoniā in
futuro tu qui potens es ſaluū facies re-
ducēdo ad ęternitatē populū meū humi
lem.i.qui erga te humilis erit,iuxta illđ
Iuſti ibunt in vitam æternam: & hoc vi Mat.xxv.
deri poteſt ex oppoſito: Quoniā ſcilicet
oculos ſuperborū.i.ſuperbiam eorū q̄ per
habitum oculorum intelligiť, humilia-
bis.i.annichilabis. Oſtēſis commodis de
paſſione ſua prouenturis:ſalute ſcilicet
infideliū: orat ꝑ ipſis vt & nos pro ini-
micis orare inſtruat ſic: dixi ꝙ mittet,&
accipiet,& aſſumet meos de aquis mul-
tis:& ſic fiat,o deus meus cui nō aufero
locum diuinitatis in me vt Adā:illumi-
na luce fidei tenebras meas.i.illos tene-
broſos qui mei ſunt futuri,& neceſſe eſt
vt hoc orem cum per aliū non poſſint il
luminari,quoniā tu ſolus es ille q̄ iam il
luminas fide & charitate lucernā meam
.i.apoſtolos qui ſunt lucerna mea.i.vaſa
lucis meę.Iuxta illđ:luceat lux veſtra co Matth.v.
ram hominibus &c.Et de Ioanne bapti-
ſta dictū eſt.Erat lucerna ardēs & lucēs
ante dominum.Oſtenſio a ſimili,dico il-
lumina tenebras & vtile eſt eis vt hoc Ioan.v.
orem,quoniam ſic in te eripiar a tēpta-
tione.i.mei illuminati in te confidendo
eripientur a tēptatione , & non ſic vt ꝙ
nullo modo temptentur ſed in deo meo
tranſgrediar murū.i.q̄uis temptenť nō
peccabunt:ſed per te quē deum ſuū repu
tabunt tranſgredienť maſſam peccatorū
qui murus eſt oppoſitus inter peccātes
& deum:de quo muro diciť per prophe
tham:Oppoſuiſti nubē tibi ne tranſeat Thren.iii.
oratio. De ereptiōe vero muri dicit apo
ſtolus.Faciet cū tēptatione prouentū vt i.Corin.x.
poſſitis ſuſtinere. Poſt facit apoſtrophā
ad auditores inſtruens ꝙ debēt eū habe
re deū,oſtēdēs vnde hoc poſſit cognoſci.
Dico in deo meo.i.meorū,trāſgredienť,
& bene pono in eo ſpē meā o auditores:
nā deus meus eſt.i.mei debēt eū habere
deū,& ide hoc poſſunt videre:qa impol
luta eſt via eius.i.mūda innocentia ſcili
cet ꝑ quā ad eū perueniť:& inde etiā qa
eloquia.i. ꝑcepta illius dñi ſunt exami-
nata.i.cōprobata & ꝑfecta igne ꝑ ſpiri-
tum ſanctū:& ideo adhuc debēt eū face
re deū ſuū:qa ſi hoc fecerint ꝓteges eos.

Nam ꝓtector eſt omnium ſperãtiũ in ſe.
Ioan.vi. Non in terrenis.Et iuxta illud: eũ q ve-
nit ad me non eiciã foras:& ideo adhuc
debẽt eũ facere deũ:Qm̃ qs deꝰꝑter deũ
Aut ita poſſum dicere: qs deꝰ eſt pręter
deũ noſtrũ:q deꝰ meꝰ eſt & meorũ? Nul-
lus ſubaudi ſcilicet:Quaſi dicat ideo de
bẽt habere deum:quia nullus alius deus
dicendus eſt:& etiam per beneficia mihi
ab eo collata poteſt videri quia deꝰ eſt:
inde ſcilicet:quia deus ille eſt qui pręcin
xit me virtute ne cederem in paſſione.i.
muniuit a ſimilitudine militis qui præ-
cingitur gladio vt eo muniatur: Et po-
ſuit immaculatam viã meam.i.firmam
dedit mihi innocentiam:quæ via mun-
da eſt per quã ad ipſius gloriã perueniã
ſecũdum ꝙ homo ſum vt ait apoſtolus
Heb.vii. Sanctus innocens ſegregatus a peccato-
ribus & vere deus eſt:Qui perfecit.i.per
fectos fecit pedes meos.i.affectiones me-
as:quibus graditur animus ſicut pedibꝰ
corpus. Tanq̃ ceruorũ.i.ad modum pe-
dum ceruorũ:vt ſicut prompti ſunt ad
trãſiliẽda dumeta:ſic & affectiones meæ
promptę ſunt ad omnia vitia tranſilien
da:& eſt ſtatuens me ſpe ſuper excelſa.i.
in excelſis:in cæleſtibus ſcilicet : & vere
deus eſt qui docet manus meas ad præ-
lium.i.doctas facit affectiones meas ad
pręliandum contra diabolũ: affectiones
dicit manus:qa per eas debellamus dia-
bolum:ſicut aliquis hoſtem manibus de
bellat:Poſtea facit apoſtropham ad deũ:
ex affectione nimia gratias agendo:dico
quia docuiſti manus:& tu poſuiſti bra-
chia mea.i.fortitudinẽ meam vt arcum
ęreum.i.irremiſſibilem, vt arcus æreus
irremiſſibilis eſſet,ſi inueniret:Similitu
do a re quę nõ eſt:Brachia pro fortitu-
dine ponit eo ꝙ in brachiis eſſe fortitu-
do ſolet.Et per me factum ęreum:dediſti
mihi.i.dabis meis protectionem ſalutis
.i.ſaluationis tuæ.i.proteges ne cedant
quę ꝓtectio erit eis cauſa ſaluationis:Et
dextera tua ſuſcepit me,in futuro, ideſt
gratia tua collocans eos ad dexteram
tuã:ſuſcipiet meos.Iuxta illud venite be
Matt.xxv. nedicti &c. Et hic iterim diſciplina tua
.i.aduerſitas temporalis a te ꝑmiſſa vt p
Prou.iii. eam clariores fiant: Correxit me in finẽ
.i.corriget meos omnino:de qua p Salo
monẽ dicit: Fili mi noli negligere diſci- Heb.xii.
plinam domini:neq; fatigeris cum ab eo
argueris: Et exponit per partes quomo
do corriget ſic.Et pro ſcilicet ipſa diſci
plina tua de qua hic egi , docebit me.i.
quoſdã de meis qui aliquantulũ purgã-
di ſunt ne rurſus cadãt:iuxta Apoſtolũ:
Flagellat deus omnem filiũ quẽ recipit: Heb.xii.
& per diſciplinã dilataſti greſſus meos.i.
dilatatos in dilectione tua facies perfe-
ctos qui dicendi ſunt greſſus mei deferẽ
tes me in notitiã aliorũ: ſubtus me redi
gens eos per diſciplinã .i.faciens humi-
liores erga me vt in actibus apoſtolorũ
ibant gaudentes a conſpectu cõcilii quo Actu.v.
niam digni habiti ſunt pro nomine Ieſu
contumeliam pati.Et apoſtolus . Ipſi in ii.Corin.i.
nobis reſpõſum mortis habuimus vt nõ
ſimus fidentes in nobis: ſed in deo q ſuſ
citat mortuos. Et cum dilatẽtur p diſci
plinam:nõ ſunt infirmata veſtigia mea
.i.non infirmabunt in eis notę virtutũ
mearum eorũ cordibus impreſſę.Nã iu- ii.Cori.xii
xta apoſtolũ virtus in infirmitate perfi
citur : Et p greſſus pſequar doctrina ini
micos meos.i.infideles qui inimicantur
mihi mala vita ſua.Et compręhendã:cõ
uincam ſcilicet rationabiliter ab errore Actuũ.vi.
vt de Stephano legitur.Non poterãt re
ſiſtere ſapientię & ſpiritui qui loquebat
Et nõ conuertar.i.non ceſſabo a pſequẽ
do & compręhedẽdo donec deficiãt ab ĩ
fidelitate:& per hoc deficient,ꝙ confrin
gam illos.i.deſtruam terrenitatem illo-
rum vt alibi pſalmiſta.Tanq̃ vas figuli
confringes eos.Et confracti nõ poterũt Pſal.ii.
ſtare amplius.i.perſeuerare in infidelita
te ſua:ſed cadent ſubtus pedes meos.i.
humiliabuntur ſub me ad modum eorũ
q pedibꝰ diuitum humiliter pſternunt.
Et vt greſſus valeãt ad pſequẽdũ & cõp
hendẽdũ,Pręcinxiſti me.ſ.muniẽs meos
virtute ad bellũ.i.ad illorũ inimicos de
bellãdos,& p eos ꝓcinctos ſupplãtaſti.i.
vinces inſurgẽtes in me, ſubtus me redi
gẽdos.i.Iudęos mihi ſubiicies : de qbus
alibi p pſalmiſtã dicit:Inſurrexerũt ĩ me Pſal.xvi.
teſtes iniqui:& inimicos meos.i.gẽtiles
per eos greſſus dediſti.i.dabis mihi dor
ſum.i.ſequaces & imitatores : ad modũ
ſequẽtiũ q poſt dorſum ꝑgũt:Et hoc di-
xit ſuperius vniuerſaliter vbi poſuit ca

dent ſubtus pedes meos:ſed hic per par
tes oſtendit . Et odientes me.i.nolentes
cōuerti diſperdidiſti.i.diſperdes: locum
& gentem auferendo & ſic ꝙ poſtea non
repatriabunt:ſed clamauerunt nec erat
qui ſaluos faceret.i.clamabunt in ſyna-
gogis orando vt reducant. Nec erit qui
ſaluet eos reducēdo de exilio. Ad domi-
num dico clamabūt nō ad deum alienū:
Nec exaudiuit.i. exaudiet eos vt redu-
cat. Et nō ſolum exules ſient:ſed ego cō
minuam eos in virtutibus vt puluerem
ante faciem venti exiſtentes. Sicut pul-
uis comminutus & a nullo imbre ſolida
tus ab impetu venti cito rapit & diſper-
gitur, ita ipſi in virtutibus cōminuti &
ab imbre doctrinę nolentes ſolidari cito
a ſpiritu maligno rapientur & perdent.
Et non ſolum hoc,ſed etiā delebo eos de
gloria in qua modo ſunt:faciens eos, vt
lutum platearum.i.viles & ab omni prę
tereunte calcandos:vt lutum vile eſt &
calcatur:Et bene addit platearum. Lutū
enim platearū frequentius calcatur:ipſi
ita delebuntur qd minime putāt. Me ve
ro quem ſuperare putant eripies reſur-
gere faciēdo de cōtradictionibus populi
dicētis:hic homo nō eſt a deo qui nō cu (Ioan.ix.)
ſtodit ſabbatum.i.vlterius nō poterunt
mihi cōtradicere. Et me ereptum conſti
tues in caput gentiū.i.facies vt ſim ca-
put gentium:vt alibi per pſalmiſtā dici
tur Dabo tibi gentes. Et ī Oſee Dicā nō
populo meo,populus meus es tu . Et qa (Pſal.ii. Oſee.ii.)
poſſet queri an ſit habiturus gentes: Re
ſpondet faciens apoſtrophā ad audito-
res:vt ipſas gentes magnificādo ſibi ob-
noxias reddat. Vere caput gētiū ſiā . nā
ppl'squē nō cognoui.i.viſuſſū nō cogno
uiſſe nō dādo legē eis vel pphetas:ſerui
uit.i.ſeruiet mihi:& ad hoc nō erit tar-
dꝰ ſed ī auditu auris obœdiuit mihi.i.q̄
cito aure corporis pdicationē meā cōci
piet mihi mox obœdiet: Et bene ponit
auris ad exprobationē Iudęorū, quia cū
illi & aure audiſſent & teſtimonio ſcri-
pturarum:in ītellectu credere noluerūt
Gentes vero ſcriptis carentes,auditu ſo
lo adquieuerunt:dico qa gētes obœdiēt
filii vero mei.i.Iudęi q filii mei eſſe de-
bent alieni a me facti culpa ſua:iuxta il-
lud propheticum Filios enutriui & ex- (Eſai.i.)

altaui:ipſi autem ſpreuerunt me: Mētiti
ſunt.i.mentientur:& hoc mihi.i.hoc cō
tinget ad honorē meū:dicentes illi filii: (Ex Matth. vltimo.)
diſcipuli furati ſunt eum & dixerūt plæ
bi ſurrexit. Et hoc ad honorem domini
fuit . Cum enim dicerent ꝙ dormienti-
bus cuſtodibus diſcipuli furati ſunt:pla
ne mendaciū eſſe patuit. Qui enim tunc
dormierunt quomodo diſcipulos furā
tes corpus xpi cognouerūt? Et per hoc ꝙ
mentient filii alieni inueterati ſunt.i:in
vetuſtate Adę remanebunt:nolentes per
Chriſti reſurrectionem renouari. Et ipſi
inueterati claudicauerūt.i.errabūt a ſe-
mitis ſuis recedendo.i.a ſubtilibus intel
lectibus ſcripturarū ſuarū. Claudus aūt (Claudus.)
dicitur qui vno pede recte, altero vero ī
æqualiter pergit. Ita & ipſi claudicaue-
runt,intellectum vnū rectum in ſcriptu
ris habentes.i.ad literam: alterum vero
tortum.i.allegoricum. Et vere mentien
tur:Nam dominus viuit.i.ego qui a pa
tre ſum conſtitutus dominus in rebus
viuam quem dixerunt non reſurrectu-
rum,iuxta illd tertia die reſurget. Et qa
viuam : Benedictus.i.laudatus ſit deus (Mar.viii.)
meus & a me & a meis. Et exaltet.i.glo-
rificetur per reſurrectionem meam:deus
auctor ſalutis.i.reſurrectionis meę deus (Rom.viii.)
dico magnificans.i. magnificaturus in
virtutibus:ſalutes regis eiꝰ . Iuxta Apo
ſtolum. Quos iuſtificauit:hos & magni- (Pſal.ii.)
ficauit. Magnos inquam faciet ſaluādos
a me qui ſum rex eius iuxta illud. Cōſti
tutus ſum rex ab eo:Salutes vero ponit
emphatice:dico magnificās:& hoc nō ex
meritis eorū,ſed in primis faciens.i.fa-
cturꝰ miſericordiam Chriſto.i.regi ſuo
Dauid,mihi ſcilicet in reſuſcitando : &
poſt ſemini eius.i.ſpiritalibus filiis eius
eundo vſq; in ſeculum futurum,miſeri-
cordiam faciendo de generatione in ge-
nerationem. Hoc autem quod interpo-
nit deus qui das &c . Apoſtropha eſt ad
deum cum gratiarum actiōe de hoc qd
ſuperius oſtendit patrem daturū: & hoc
ſic dicit:dico benedictus deus & ita ſit:
Benedictus ſis deus qui das.i.dabis mi-
hi vindictas de Iudæis vt ſuperius oſten
dit ſic:odientes me diſperdidiſti & com-
minuam eos & delebo eos,& benedictus
ſis qui ſubdis.i.ſubdes populos ſub me,

vt ſupra dixi:cadent ſubtus pedes meos
& populus quem non cognoui:& cętera
Et ideo adhuc benedictus ſis quia eris
liberator me⁹ ne cedā,de inimicis meis
iracundis,de Iudęis ſcilicet qui propter
iram ſolam flagellis cędent me & occi-
Iracūdus. dent.Iracundus dicit̃ qui facile & abſq;
ratione iraſcitur. & non ſolū liberabis:
ſed exaltabis me faciendo ne cedam: me
dico exemptum ab inſurgentibus in me
.i.a poteſtate eorū.& antea q̃ exaltes,eri
pies me, reſuſcitando,a viro iniquo.i.a
poteſtate Iudæorū qui ſingulariter vir
dicuntur eo ꝙ in iniquitate vnum ſint,
& propterea quia exaltabis & eripies:cō
fitebor tibi in nationibus domine.i. ve-
ros confeſſores pariam:& in gētibus vt
Ioan.x. idem in euágelio.Alias oues habeo quæ
non ſunt ex hoc ouili . Et illas oportet
me adducere & vocē meā audient & nō
ſolum confitebor ore,ſed nomini tuo.i.
ad honorem nominis tui pſalmum dicā
.i.eas gētes bona operatione laudare fa
ciam:Per has vero gratiarum actiones:
nos reddere deo gratiarum actiones in-
ſtruit. In Pſal.XVIII.

TItulus.xviii.Pſalmus, attribuen
dus Dauid ꝓphetę:in finem.i.in
Chriſtum reſpicienti:vel in finē
i.Corin.x. temporum.i.in tēpore plenitudinis,vn-
de Apoſtolus:Nos ſumus ī quos fines ſe
culorum deuenerunt. Propheta ꝓuidēs
prędicatores ad inſtructionem eccleſiæ
a deo mittendos:& eorum officio mira-
bili:legem per ſanctū ſpiritum exhibēdā
quę immaculata erit & ſancta: ad ſucceſ
ſorum ſuorum inſtructionem, ſancti ſpi
ritus agilitate:qd̄ futurū eſt quaſi præ-
ſens,ſic gaudendo prędicere intendit.

CAEli enarrant gloriam
dei.i.apoſtoli qui ſublí
mitate virtutū dicendi
ſunt cæli: Extra narra-
bunt.i.in ꝓpatulo:glo-
rioſam eſſentiam dei fi
Ioan.i. lii:vt Ioannes euangeliſta : In principio
erat verbū &c.Et idem cęli alia cōſidera
tione dicendi firmamentū annūciant.i.
annunciabunt opera eius.i.ſancta opera
quę ꝓceſſerūt ex manibus.i.affectionib⁹
i.Corin.ii. eius.i.opera q̃ humanus exiſtēs corpora
liter egit vt apl̄us.Nō iudicaui me ſcire

inter vos niſi Chriſtū Ieſum & hūc cru-
cifixū.Et bn̄ ī hoc dicit eos firmamētū,
cū em̄ in hoc annunciando firmi forēt:
fidei firmamētū īfirmiorib⁹ erāt. Quis
.n.Chriſtū deū & hoīem licet mortuū &
afflictum humanis quoq; neceſſitatibus
circūuentū:dominū tamen omniū & re-
gem patriq; conſubſtātialem annuncian
do ſtulti ab incredulis eſſe iudicarētur:
in hoc tamen firmi & immobiles nulla-
tenus erubeſcendo perſiſtebāt vt apoſto
lus.Non erubeſco euangeliū:virtus em̄
dei eſt:& alibi.Quod infirmū eſt dei for Roma.i.
tius eſt hominibus.Quia dixerat eos an
nūciaturos gloriā & opera ne putarem⁹
ꝙ indiſcrete oīa omnibus annunciarent
prędicit eos cum diſcretione hoc actu-
ros ſic: dico ꝙ & gloriam & opera annū
ciabunt & hoc cū diſcretione.Nam dies
diei eructat verbum, & nox nocti īdicat
ſcientiam.i.ipſi dicendi dies.i.clari & ful
gidi in doctrina illis qui ſunt dies.i.ſplē
didi ī ītellectu vt Paulus Dionyſio,eru-
ctant verbum:filiū dei ſcilicet.i.ex pro-
funda & interiori ſapiētia ipſis a deo da
tā profertur eſſentia verbi dei ad modū
ructantium ex interiorib⁹ productū. vn
de Apoſtolus Spiritualib⁹ſpiritualia cō i.Corin.ii.
parantes.Et ipſi etiā exiſtētes nox.i. par
ui & non fulgidi multū in doctrina, quā
tum ad illos qui ſunt nox in intellectu
.i.parui & non fulgidi:indicant ſcientiā
eis.i.illa quę eorū ſcientia.i.ſecularis in
tellectus capere non poteſt.vnde Apoſto
lus.Lac vobis potū dedi nō eſcam:& ali- i.Cori.iii.
bi.Non potui vobis loqui quaſi ſpiritua
libus ſed quaſi carnalibus: & hoc faciūt
mirifice.Nam non ſunt loquelę neq; ſer
mones &c.i.nō ſunt linguæ adeo diuer
ſę neq; ſermones adeo ornati: neq; ī dia
lectica neq; in rhetorica quorū non au-
diantur.i.in quibus non audiant̃ voces
eorū.Quorum ponit pro ablatiuo more
grecorū.i.nulla eſt lingua neq; ornatus
ſermonū quos ignorēt:& q̄bus nequeāt
adaptare voces ſuas:vt in actib⁹ Apoſto
lorum.Loquebant̃ variis linguis Apoſto
li:Et hęc non annūciabūt in occulto vel Actu.ii.
paucis ſed dilatate. Nā in omnē terram
exiuit.i.exiet:ſonus.i.fama eorū & in fi-
nes orbis terrę verba.i.prędicatio,eorū.
Vn̄ Propheta.In inſulis quæ procul ſūt Hie.xxxi.

dicite. Qui diſperſit Iſrael congregabit
eũ,&c.Eorũ dico dicentiũ deus pater po
ſuit tabernaculum ſuũ in ſole.i.domini
cum hominem in quo verbum ſuum mili
tauit:ad modum equitum in tabernacu
lis militantium:Poſuit in æſtu tribula-
tionum,& ipſe poſitus non inuite ſuſti-
nuit:ſed qui per prophetas militauerat,
ipſe in perſona ſua exultauit ad curren-
dam viam.i.ad cito complendam patris
obœdientiam quę fuit ei via ad gloriam
ex eo tempore quo fuit ꝓcedens de tha-
lamo.i.de virginis vtero : ſuo.i.ſibi con
gruo:ipſe dico exiſtens tanq̃ ſpõſus.i.in
illo reuera factus ſponſus carnis huma-
næ quã ſibi tunc coniunxit:Secundũ di-
uinitatem dico carnis ſuę ſpõſus:de qua
deſponſatione in canticis ſpõſa eccleſia
Cant.iii. ſynagogę dicit.Egredimini filię ſiõ & vi
dete regem Salomonẽ in diadimate, quo
coronauit eũ mater ſua in die deſpõſa-
tionis illius.Eſt & eccleſię ſponſus : & ſi
non adeo.vt idẽ in canticis.Q̃ pulchræ
Cant.iiii. ſunt mammę tuę ſoror mea ſpõſa: ſed ec
cleſię ſponſus ſecũdum adoptionem gra
tię tantum.Carnis vero ſuę ſecũdũ vni-
onem perſonę.Thalamum dicit vterum
virginis eo ꝙ in eo carni ſponſæ,dei ver
bum coniunctum eſt vt in thalamo ſpõ
ſus ſponſę cõiũgiť. Dico ꝙ exultauit ad
currendam viam, & in ea currenda non
fuit debilis:ſed vt gygas fuit.i.fortis ad
comparationem gygantis quem nullus
impedire poteſt : dico ꝙ fuit procedens
& q̃uis ex thalamo virginis proceſſit:ta
men egreſſio eius.i.genitura eius eſt a
ſummo cęlo.i.a patre qui cęlũ eſt digni-
tate deitatis & ſublimitate.Summũ ve-
ro dicitur:nõ ꝙ maior ſit filio, ſed ꝙ ab
eo ineffabiliter filius genitus eſt iuxta il
Eſa.liii. lud:Generationem eius quis enarrabit?
Et q̃uis ſecundũ egreſſionem alius ſit in
perſona:tamen occurſus eius eſt vſq; ad
ſummum eius.i.occurrit vſq; ad ſummi
tatem diuinitatis eiꝰ.ſ.patris:Qđ eſt di
cere:Licet alius in perſona,ęqualis tamẽ
eſt in eſſentia:Et bene ponit occurſum,
a ſimilitudine eorũ qui ſibi occurrũt vt
in vnã maſſam cõueniãt:ita & filius pa-
tri in ſummitate occurrit.i.cum eo in
diuinitate cõuenit:ſecundũ vero trãſla-
tionem hebraicã:in qua habetur In ſole
poſuit tabernaculum ſuũ in eis,ſic dicet
dixi quia cęli enarrant gloriã & opera:
& in omnem terrã exiuit ſonus eorũ: &
in fines orbis terrę verba eorũ:& verum
eſt:quia in eis.i.ꝑ eos poſuit deus taber
naculum ſuũ.i.humanitatẽ filii ſui , ĩ ſo
le.i.in manifeſto:quã ꝓphetę obſcure p̃-
dixerunt:& hoc etiã per eos poſuit in ſo
le:ꝙ ipſe tanq̃ ſponſus ꝓcedens de thala
mo ſuo,exultauit vt gigas ad currẽdam
viam:Expoſitio nõ mutať: Ecce oſtenſio
operum & ſcientię:vnde ſupra dixit.ope
ra manuum eius annunciat firmamentũ
& nox nocti indicat ſcientiã: & gloriam
domini poſuit ꝑ eos in ſole:hanc ſcilicet
ꝙ a ſummo cęlo egreſſio eius: & occur-
ſus eius vſq; ad ſummũ eius:& huius ex
poſitio nõ mutať.Solem qa aptus oĩbꝰ
eſt ꝑ aperto ponit:& cũ ipſe tantus ſit ꝙ
a ſummo cęlo egreſſio eius: & occurſus
eius vſq; ad ſummũ,non eſt aliquis audi
entium qui ſe abſcondat a calore eius.i.
qui rationibus infidelitatẽ ſuã poſſit ꝓ-
tegere ab expugnatione ſpiritus eius, q
per p̃dicatores eius loquiť.Abſcõdere di
cit:a ſimilitudine pugnantiũ q ꝓtegẽdo
ſe ſub clypeis abſcondũt:ipſi vero infide
les querẽtes ſe abſcondendo humanis ra
tionibus ꝓtegere & excuſabiles facere
nõ poſſunt iuxta Salomonẽ:Nõ eſt forti
tudo neq; ſapiẽtia cõtra deũ:Calorẽ ve-
ro dicit ſpiritũ ſanctum,eo ꝙ ſicut calor
aquã ĩ glaciẽ ĩduratã reſoluit:ita ſpũſſã
ctus in pctĩs & ĩ ĩfidelitate ĩduratos: ĩ fi
de & virtutibus reſolutos facit : de quo
dñs ĩ euãgelio dicit:Cũ venerit.i.cũ apo Ioan.xv.
ſtolis datꝰ ꝑ eos loqueť,ille arguet mun
dum.i.ĩexcuſabiles reddet mũdanos: de Exponiť concinne.
pctõ qdẽ:qa nõ crediderũt ĩ me.i.cõuin-
cet eos ĩexcuſabiles eſſe de hoc ꝙ nõ cre
diderũt in me.i.de ĩfidelitate ſua: q̃ pec-
catũ antonomaſice ẽ, cũ fidei virtꝰ oĩm Fides.
virtutũ fũdamẽtũ ſit:de iuſtitia autẽ:qa
ad patrẽ vado:& iã nõ videbitis me.i.ip
ſi priꝰ dicebãt ſe non poſſe iuſtificari cũ
nullũ haberẽt oĩo iuſtũ ad cuiꝰ cõpara-
tionẽ iuſti fierẽt:Sed de iuſtitia quã ha-
bere noluẽt nõ vlteriꝰ erunt excuſabiles.
Nã ego penitꝰ iuſtꝰ ſum & ſine macula,
ad cuiꝰ exẽplũ iuſtitiã habere pñt,& per
hoc cõuinceť a ſpũ ſancto me iuſtũ peni
tus eſſe & ſine macula : quia ad patrem

vado & ita ꝙ iam nõ videbitis me corporaliter affligi & anguſtiari & crucifigi ſicut vidiſtis: ſed amõ glorioſus ero & immortalis. Niſi em̃ iuſtus & ſine macula penitus eſſem: non vtiq; ſic glorioſe ad patrem aſcendendo immortalis fierem. De iudicio vero quia princeps huius mundi iam iudicatus eſt: Ac ſi dicat illi prius per iudicium.i.per damnationem originalis peccati ſic ſe de infidelitate & iuſtitia excuſabant, ad quid fidẽ & iuſtitiam haberemus? Nũq̃ adeo fideles & iuſti erimus ꝙ iudicium.i. damnationem originalis pcccati nõ ſubeamus, ſed de hoc iudicio.i.per hoc iudiciũ nõ vlterius excuſare ſe poterunt: quia princeps huius mundi.i.diabolus qui hucuſ ꝙ mundi iudicium habuit: iam iudicatus eſt a me.i.ablatum eſt potentię eius imperium ne in fidelib⁹ & iuſtis ius originale vlterius habeat. Hoc incidẽti expoſito ad pſalmum redeamus: dico ꝙ non eſt qui ſe abſcondat a calore eius: ꝑ quem calorem dabitur lex: Et lex dñi.ſ. filii per calorẽ eius data eſt immaculata & hoc exponit.i.cõuertens animas a peccatis, non ſolũ corpora vt vetus lex, quę timore pœnę membra, non voluntates a peccatis retrahat: qđ eſt ac ſi dicat: ĩmaculata eſt.i.immaculatos faciẽs, adiutrice gratia cooperante. Et teſtimonium.i. lex domini eſt fidele.i.fideles faciẽs: Lex aũt ideo teſtimoniũ dicitur: qa ſicut teſtimonium a patre, filio dimiſſum, hæreditatis pignus eſt & retentio: ſic & lex a deo nobis dimiſſa æternæ hæreditatis nobis pignus eſt & arra: & ipm teſtimonium eſt pręſtans paruulis.i. humilibus ſapientiá.i.intellectũ ſpiritualẽ.iuxta illud euangelii: abſcõdiſti hęc a ſapiẽtib⁹ & reuelaſti ea paruulis: & iuſtitiæ domini rectę ſunt.i.pręcepta illius domini iuſtitiæ dicenda recta ſunt: & inde hoc ꝓbatur quia ipſemet auctor pręceptorum prius ea compleuit: vt in actibus apoſtolorum. Quę cepit Ieſus facere & docere: & ſunt lætificantes corda fideliũ: non cõtriſtantes vt vetus lex timore pœnæ vt dominus in euangelio iugum meũ ſuaue eſt: & onus meũ leue: & pręceptũ domini illuminás oculos cordis ĩ ĩtellectu: hoc vero idẽ eſt ęquipollenter qđ ſupra

Orig.pec. | Lex dñi. | Luc.x. | Actu.i. | Matth.xi.

poſuit: Sapientiá pręſtans paruulis, ſed ad hoc repetit vt cauſam ĩterponat: quare oculos illuminet: ideo ſcilicet qa lucidum eſt.i.manifeſtũ ad intelligendũ non obſcure vt vetus lex: & per illud præceptum cõcipitur timor dñi ſanctus.i.ſanctos faciens iuxta illud ſapientis. Qui timet deũ faciet bona: Et quia ſunt duo timores, ſeruilis ſcilicet & caſtus, & vterq; ſanctus: vterq; enim a peccatis ceſſare facit: determinat de quo hic intẽdat ſic: timor dico permanens in ſeculum ſeculi.i. ſemper poſtq̃ habetur duraturus, caſtus ſcilicet timor, de quo apoſtol⁹: Charitas nunq̃ excidit. ſeruilis vero timor adueniente caſto expellit: Ioanne apoſtolo teſtante. Perfecta charitas foras mittit timorem: has vero laudes de lege dei poſuit: vt eá ſucceſſorib⁹ eam ſuſcepturis commendaret: Repetit vero duas de ſuperiorib⁹ laudibus addens aliá quá nõ dixerat vt ex his aliud addat. Et quia iudicia dñi.i.pręcepta quę iudicant cõplẽda ĩ lege dñi: ſũt vera, & hoc eſt qđ ſuperius dixit: iuſtitię rectę: & quia ſunt iuſtificata.i.iuſtos facientia: & hoc eſt qđ ſuperius poſuit. Timor domini ſanct⁹: ſed hoc tertium qđ ſequitur non fuit ſuperius poſitũ hoc.ſ.& qa ſunt in ſemetipſa euntia.i.inter ſe cõcordia: nõ diſcordátia vt iudicia ſecularia: deſiderabilia ſunt.i.deſiderari debẽt ſup aurũ & lapidẽ ꝓcioſũ multũ, & ꝑ has ſummas diuitias innuit: qa oĩbus diuitiis deſiderabiliora ſunt, & dulciora ſunt aĩabus fideliũ ſup mel & fauũ: intráſitiuũ eſt.i.ſup mel faui qđ delectabilius eſt melle iá expſſo. Vel põt legi nõ intráſitiue: qm̃ vtrũq; mel ſatis delectabile eſt: & ꝑ has duas delitias q̃ dulciſſimę ſunt: denotant̃ oĩbus delitiis eẽ dulcioravt alibi pſalmiſta. Q̃ dulcia faucib⁹ meis eloqa tua. & hoc ab auctoritate ſic oſtẽdit: vere deſiderabilia & dulciora. Etem̃ ſeruus tu⁹.ſ.nõ faciẽs ſe liberũ ſuũ, ſed ſeruũ & ꝑ oĩa tibi obedięẽtẽ. Cuſtodit ea: q aliter nõ cuſtodiret.i.nõ ſuitus ſed diligẽter & cũ ſũma cuſtodia cõplet ea: & bono ſuo cuſtodit. Ná ĩ cuſtodiẽdis illis ẽ retributio mlta, & bñ ponit cuſtodiẽdis: hęc.n.retributio ẽ ſolũ mõ q̃ ꝑ illis cuſtoditis ĩ futuro retribuet̃, ſed hoc ẽ ꝙ a deo cuſtodiri ꝑmittĩt̃ ſumma

Eccli.xv. | i. Cori.xiii | i.Ioan.iiii. | Pſal.cxviii

retributione: Dico quia ſeruus tuus cu-
ſtodit iudicia tua: delicta vero quis intel
ligit eſſe cuſtodienda! Nullus ſcilicet, nec
ille qui facit. Ergo domine munda me ab
occultis meis delictis, quæ ab occulto fo-
mite mei peccati oriũtur. Ideoq; occulta
dicũtur. Et ab alienis me auferendo, par-
ce ſeruo tuo.i. parce mihi ne maculer ab
his quę a ſuggeſtionibus alioꝝ, vel ab in-
ſtinctu diaboli naſcũtur. Ideoq; aliena di-
Prouer.i. cuntur: de quibus Sapiens dicit: Fili mi ſi
te lactauerint peccatores, non adquieſcas
eis: dico, mũda & parce. Et bono meo hoc
facies: Nã ſi delicta nõ fuerint dominata
mei.i. nõ habuerint me ĩ dominio ſuo vt
Ioan. viij. ſeruiã eis. Omnis enim qui facit peccatũ,
ſeruus eſt peccati. Tũc immaculatus ero
.i. innocens. Et tunc emũdabor.i. mũdus
Superbia. ero a delicto maximo.i. a ſuꝑbia, q̃ delictũ
maximũ recte dicitur eo ꝙ ꝑ illã primũ a
deo recedimus. Cũ enim inobœdiẽtes ſu-
mus: contra deũ ſuperbimus. Et per eandẽ
multi ad vltimũ expugnãtur cũ calcatis
vitiis de ſanctitate ſua ĩ ſe gloriãtur. Vn
de Proſper: Sola ſuperbia cauenda eſt in
rectis factis. Vel ſic. Si mei inimici.i. deli-
cta quę prędixi nõ fuerint dominati mei.
Et non mutantur. Tũc vero dicuntur nõ
dominari peccata, cum ſolum fomite inſti
gante actus non ſequitur vel conſenſus.
Roma.vi. Vnde Apoſtolus. Non ergo regnet pecca
tum in veſtro mortali corpore vt obœdia
tis concupiſcẽtiis eius. q.d. Eſt peccatum
in mortali corpore noſtro: ſed nõ regnet.
Et me emundato, erunt eloquia oris mei,
talia vt complaceãt tibi.i. laudes, prophe
tię meæ, & orationes meę tibi placebunt
Eccli.xv. quę aliter non placerẽt. Non eſt enim ſpe-
cioſa laus in ore peccatoris. Et nõ ſola elo
quia placebunt, ſed & meditatio cordis
mei.i. quicquid meditabor erit in conſpe-
ctu tuo.i. in beneplacẽtia tua ſemper.i. ti-
bi placebit ſemper o domine adiutor meꝰ
.i. cooperator vt bene operer: & redẽptor
meus, a vitiis ne peccem.

In Pſal.XIX.

TItulus.XIX. Pſalmus Dauid pro
phetę. In finem.i. in Chriſtũ reſpi
cientis. Vel in finem.i. in conſum
mationem temporũ, vt in ſuperiori Pſal-
mo: Propheta præuidẽs Chriſtum regem
noſtrũ cum pro nobis bellaturus ſit con-
tra diabolum: Et ſacerdotem etiã noſtrũ
eſſe futurum, cũ pro nobis corpus & ani-
mam deo ſit in cruce oblaturus: orat deũ
patrem pro eo: vt eum in paſſione pro ſe
orantem exaudiat. Et ſcilicet vt nõ cedat
& reſurgat. Et pro humano genere vt ſal
uetur eum orãtem exaudiat: Et deſideria
eius cõpleat & conſilia confirmet. Et non
ideo orat vt pro eo neceſſe ſit orare, ſed
vt hoc futurum oſtendat. Et ad exemplũ
contemporaneorum ſuorum quantũ hu-
iuſce rei deſiderium habuerit innuat. No
bis etiam in tempore plenitudinis exem-
plum bonæ dilectionis erga eum haben-
dę dimittat.

EXaudiat te o Chriſte .i.
ſic vt impetres audiat te
Dominus, pater, vel trini
tas orãtem pro te & mẽ-
bris: In die tribulationis
.i. in tẽpore paſſionis ora
turum, ſcilicet & affectione & verbis &
obœdientia vt in ſequentibus exponetur
Dico, exaudiat, in hoc ſcilicet. Protegat
te pro nobis in paſſione pugnaturum, ne
cedas. Et nomen dei Iacob ſit inde cauſa
.i. hoc ꝙ queris magnificare nomẽ patris,
quem Iacob deum reputat.i. fortes lucta-
tores contra vitia. Vel qui erit nõ ſolum
deus Iudæorum: ſed etiam gentium, quæ
ſunt Iacob.i. ſupplantantes benedictionẽ
& iuniores vt Iacob iunior fuit q & Eſau
ſupplantauit: Dico, nomen dei Iacob ma-
gnificandum vt idem in euangelio. Non Ioan.vij.&
quæro gloriam meam, ſed eius qui miſit viij.
me. Cum autem orat vt pugnans pro no-
bis protegatur, eum regem inducit: Regũ
enim eſt pro ſui regni ſalute pugnare. Et
non ſolũ protegat: ſed & mittat.i. det tibi
auxilium. Qđ eſt dicere: Sit auxiliator vt
mortẽ & diabolum vincas. Et hoc de ſan
cto procedat.i. propter ſanctitatem tuam
quæ tanta eſt vt te adiuuet: Et tueaẽ te,
Idem eſt qđ ſupra poſuit, protegat, quod
repetit vt cauſam addat. De Sion ſcilicet
tueatur te. i. propter ſpeculationem tuã:
quia ſpecularis æterna: & reparationẽ ho
minũ futuram. De, cauſatiua ꝑticula eſt.
Et memor ſit vt ad effectum perducat.
Omnis ſacrificii tui.i. ſingularũ iniuria-
rum & obœdientiarum quas pro homini
bus patieris, quæ erunt deo dulcia ſacrifi

ficia. Et holocauſtum tuũ.i.illud ſupremũ ſacrificium qđ te totum in cruce deo pro nobis offeres:pinguefiat.i.delectabile deo:a ſimilitudine pinguiũ, quæ delectabilia erant ad ſacrificandum. Et bene ponit holocauſtum: Holon enim totum, cauſis autem incenſio ſonat:ipſe vero fuit holocauſtum.i. totus & in corpore & in anima igne paſſionis incenſus. Hic autem eũ ſacerdotem inducit. Sacerdotũ enim eſt pro populo ſacrificare. Cum vero Chriſtus ſic deo ſacrificauit, pro ſui reſurrectione, membrorũq; ſalute, ipſa obœdiētia patrem orauit. Tribuat tibi ſecũdum cor tuũ.i. quicquid cor tuũ deſiderabit.i. reſurgere & homines ſaluare. Et hoc idem eſt in ſententia qđ & ſuperius poſuit: ſcilicet memor ſit oĩs ſacrificii tui: ſed ideo ſic ponit vt ex nimia affectione oſtendat non ſolũmodo ſua obœdientia: ſed etiam pro nobis bona cordis affectione oraturum. Et cum non ſolum ſis inde habiturus qualēcũq; cordis affectionem, ſed affectionem cum ſummis & ineffabilibus cōſiliis diſponēdam: omne conſilium tuum confirmet.i. omnia conſilia tua firma faciat & efficacia ſcilicet vt contingat cęcitas in Iſrael, iuxta Apoſtolum: vt plenitudo gentium intret:& vt vetus chirographum Adę morte tua ſoluatur: & cōtra multa quæ ineffabilia ſunt. Et cum hoc continget: lætabimur ego & mei ſimiles in ſalutari tuo.i.in ſaluatione tua: Et nō ſolum lętabimur, ſed nos hic bene operantes in nomine tuo.i. in honore nominis tui:non ad honorem noſtrum: magnificabimur.i. magni & glorioſi per te erimus in participatione immortalitatis & benedictionis tuę vt in euãgelio domin[9]: Iuſti fulgebũt ſicut ſol. Et Apoſtolus. Quos vocauit, illos magnificauit, hoc interpoſito, reuertitur ad orationē ſic: Dico, Memor ſit. Et tribuat tibi ſecundũ cor tuũ:& impleat dominus omnes petitiones tuas, has ſcilicet: Pater clarifica filium tuũ. Et alibi. Volo pater vt ibi ego ſum illic ſit & miniſter meus. Et hoc potuit intelligi ſuperius vbi poſuit: Tribuat tibi &c. Sed ad hoc ponit vt innuat nō ſolũ deſiderio, ſed hoc etiã ſe verbis oraturũ. Et ne putaret ex dubietate orare: ſed ſe hoc quod orat certiſſime ſcire futurũ, ſic confirmat. Quis ſic orem, tribuat tibi &c. Tamen nunc cognoui.i.iam certus ſum: Nō ſolũmodo cum fiet cognoſcã: qa ſaluũ fecit.i.faciet dñs pater Chriſtũ ſuũ Ieſum ſcilicet.i.reſuſcitabit. Et exaudiet illũ orantē pro mēbris. Et hoc de cęlo ſancto ſuo.i.pro hoc quia eſt cælum ſanctũ eius in ſublimitate virtutũ: & hic de, cauſatiuũ eſt: Vel hoc ſcilicet exaudiet: ꝙ ſalus.i.ſaluati per eũ dicendi ſalus emphatice: erũt in potentatibus.i.in potentiis dexterę eius.i. erunt potētes in virtutibus quę dicũtur dextera dei, eo ꝙ digniora ſunt pręſentibus bonis vt dextera, lęua dignior eſt. Pręſentia vero bona dicũtur læua, eo ꝙ ſint minus digna: vt in Cãticis ſponſa de ſponſo. Lęua eius ſub capite meo:& dextera ei[9] amplexabitur me. Dico ꝙ ſaluati erunt potētes in dextera. Non ſaluati autē hi.i.alii eorum potētes in curribus: Et hi.i.alii in equis, Qđ eſt dicere: Erunt potētes in ſeculari pōpa: alii plus, alii minus. Per currus maior pompa: per equos vero minor deſignatur: Maior enim triũphus erat q̃ in curribus q̃ qui fiebat in equis: Dico ꝙ illi potentes erũt in curribus & in equis. Nos autē talia cōtemnētes, in nomine domini dei noſtri bene operãtes inuocabim[9].i.orabimus eũ voce, operibus & bona affectione. Dixi ꝙ illi potentes in curribus & in equis erunt: Et per hoc putant ſe felices & ſtãtes firmiter & expeditos ad oĩa faciēda. Ipſi autē per hoc obligati ſunt.i. impediti ne ſalutem ſuã operētur. Et qui bene ſe ſtare credunt, ceciderunt in mortem vitiorũ. Nos autē quos depreſſos putant: ſurreximus per bona opera a peccatis: & non per nos, ſed erecti ſumus a te. Dixi ꝙ lętabimur ĩ ſalutari Chriſti & magnificabimur:& vt hoc ſit, Domine pater ſaluũ fac reſuſcitando regem filiũ tuũ: & tu rex exauditus: exaudi nos a damnatione originali, educendo nos.i.me & mei cōformes in die qua inuocauerimus te.i. q̃ cito te orabimus illi qui viui erunt opere & deuotione: Illi vero qui mortui affectione ſpirituali.

Holocauſtum. Rom.xi. Matt.xiii. Rom viii. Ioã.xvii. Ioan.xii. Lęua. Cant.ii.

In Pſal.XX.

Titulus.XX. In finē Pſalmus Dauid: Et hic vt ſuperior exponit, Hic intendit Propheta qđ in ſuperiori pſalmo orauit, ad fidem noſtrã &

contemporaneorũ ſuorũ enũciare, Chriſtum ſcilicet viriliter acturum: & orbem ſaluaturum,& inimicos iuſte,& in hoc ſeculo & in futuro damnaturum . Et hoc ſic dicit,

DOmine pater,rex.i.Ieſus filius tuus lætabitur in virtute tua.i.tu dabis ei virtutem conſtantiæ in paſſione: & in ea ſic viriliter aget ꝙ ad lętitiam victorię reſurgendo perueniet:Et non ſolum pro virtute tua lętabitur: ſed exultabit vehemẽter ſuper ſalutari tuo.i.de ſaluandis tuis per ſe. Vel exultabit vehemẽter ſuper ſalutare tuũ reſpiciens.i. conſiderans illos quos per eum ſaluabis.Et vere lętabitur,& exultabit . Nam deſideriũ cordis eius tribuiſti.i.tribues ei.i. reſurgere & mũdum ſaluare: Et non fraudaſti eum.i.non diminues eũ voluntate labiorum eius.i.bona voluntate quam vt compleas labiis orabit.i.reſurgere & mũdum ſaluare.Et hoc eſt illud idem quod dixit: Deſideriũ cordis eius tribuiſti ei: Sed ad hoc iterum ſic ponit , vt eum non ſolum deſideraturum,ſed etiam oraturum oſtẽdat. Vel non fraudaſti eum,denegãdo voluntatem labiorum eius. Et ecce cauſam quare tribues & nõ fraudabis. Quoniam preueniſti eum .i. præuenire facies eum omnes alios:In benedictionibus.i.in exaltationibus dulcedinis virtutum.i. exaltabis eum præ omnibus ſanctis in dulcedine virtutũ , adeo ſcilicet vt nihil peccati ſit ĩ eo,q̄d nulli alii cõtinget. Iuxta illud Nemo mundus a ſorde, nec infans cuius eſt vnius diei vita ſuper terram. Vel præueniſti.i. in principio incarnationis ſuæ, pones eum in benedictionibus dulcedinis .i.imunitatis a peccato , & in virtutibus, cum cæteri prius ſoleant poni in maledictionibus originalis peccati:q̄d in baptiſmo deletur. Et per hoc dignus erit vt nõ fraudetur.Et exponit ipſam voluntatem: ſic: Et quia adeo dignus a te fiet, ꝙ ſic p̄uenies eum . Poſuiſti ei.i. dabis ei in capite.i.in initio prędicationis ſuæ, coronã .i.collectionem fidelium qua circundabitur & ornabitur vt caput corona: Coronam dico factam de lapide precioſo.i.de lapidibus precioſis:de apoſtolis ſcilicet q̄ fulgidi ſunt in virtutibus & deo chari:ſicut lapis precioſus fulgidus & oĩbus charus eſt:Et poſtea vitam petiit.i.petet a te & affectione & bona operatione.Et tribuiſti.i.tribues ei poſt completam obœdientiam: longitudinẽ dierum.i.longiſſimam vitam,duraturam in ſeculum iſtud præſens.Et in ſeculum ſeculi huius ſubſecutiuum.i.ſemper,vt ait Paulus Apoſtolus: Chriſtus reſurgens ex mortuis iam non [Roma.vi.] moritur &c. Et ipſe volet habere magnã gloriam in reſurrectione : Et magna erit gloria eius in ſalutari tuo.i.in ſaluatione tua quando ſuſcitabis eum a mortuis.Et ipſe volet habere glorioſa & decora mẽbra:Et tu impones.i.fundabis ſuper eũ vt ſit firmamentũ & caput eorũ : gloriam.i. glorioſos ſcilicet , & magnũ decorẽ.i.magnifice decoros in virtute & ſanctitate . Vnde Apoſtolus.Superędificati ſup fundamentũ apoſtoloꝝ & prophetarũ &c. [Ephe.ii.] Et dignũ erit vt ſup eũ imponãtur. Quoniã dabis eũ in benedictionibus mẽbroꝝ ſuorũ.i.in exaltationibus vt exaltet in virtutibus ſuos, de generatione in generationẽ vſq; in ſeculũ ſeculi. ¶Interpoſita cauſa,reuertitur ad bona quæ daturus eſt ei pater,quę enumerare cœpit:Dixi q̄a volet:Et Impones ſuper eũ magnũ decorem, Et volet etiam lętari de gaudio beatitudinis ſuorũ in futuro, Et tu lętificabis eũ in gaudio ſuoꝝ q̄d habebũt cũ vultu tuo .i.quãdo erũt in p̄ſentia tua in cęlis.Vnde Apoſtolus : Rapiemur obuiã domino [.i.Theſſal. iiii.] in aera,& ſic ſemp cũ dño erimus:Et merito habebit per te hęc oĩa quę dixi: Quoniam ipſe rex ſperat.i. ſpem habebit in te dño:nõ in terrenis. Et ideo nõ cõmouebitur a bono propoſito ſuo.In miſericordia ſui altiſſimi cõfidendo:vt idẽ in euãgelio [Luc.xxii.] Non mea volũtas ſed tua fiat:Facit apoſtrophã ad ipſum regẽ ſatagendo de ſaluãdis,& enũciando de damnãdis ſic:Dixi ꝙ ſic glorioſus eris:& ſicut oſtenditur cõtinget . Et cũ ſic glorioſus eris:Inueniat manus.i.potentia virtutis tuæ, omnibus inimicis tuis,tam Iudeis q̄ gentibus.i.cognoſcant te potentem & ad te conuertãtur.Manum ponit pro potentia:q̄a in manibus operamur & virtutem habemus . [Manus.] Et ſi per ſe non poſſunt inuenire cum debiles ſint : dextera tua.i.potentia miſeri-

cordię tuę inueniat per prædicatores oēs qui te oderunt, tam Iudęos q̄ gentes, tibi credere & obœdire nolentes. Non dicit omnes ideo ꝙ omnes inueniendi ſint: ſed tamen ex affectione nimia pro omnibus orat. Oro vt inuenias omnes qui te oderunt. Et vere multos inuenies, & ſi non omnes. Eos vero quos non inuenies, pones vt clibanum ignis .i. ſimiles clibano ignito. Quia ſicut iterius clibanus ardet, ita ipſi interius mala conſciētia ardebūt, In tempore vultus tui .i. irę tuę: in die iudicii ſcilicet. Vnde Paulus: Teſtimonium reddente conſciētia eorum: & cogitationum inter ſe inuicem accuſantium: Quia vero in vultu ira ſolet apparere, vultum pro ira ponit: vt alibi Pſalmiſta. Vultus domini ſuper facientes mala: & nō ſolum ponentur vt clibanus: ſed & dominus cōturbabit eos triſtitia & metu: In ira ſua .i. quando videbitur eis iratus dicendo: Diſcedite a me maledicti &c. Et eos conturbatos deuorabit .i. ſubmerget ignis æternus: vt in euangelio: Ibunt hi in ſupplicium æternum. Et non tantummodo eos conturbabis: ſed fructum .i. filios imitatores ſcilicet eorum perdes, de terra viuentium delendo, vt alibi Pſalmiſta: Deleantur de libro viuentium: & cum iuſtis nō ſcribātur: & nō ſolum de terra viuentiū, ſed hic etiam perdes ſemen .i. eoſdem filios eorum, a filiis hominum ſegregando hic .i. a fidelibus eccleſię qui ſunt imitatores prophetarum & apoſtolorum qui fuerunt homines .i. rationabiles: Dixi ꝙ pones eos & cōturbabis: Et merito. Quoniā declinauerunt in te mala, quæ timuerunt ſuper ſe ventura ſi te regem ſuū facerent, ſcilicet amiſſionem loci & gentis. Voluerunt enim te mala paſſionis paſſurum, ne locum & gentem amitterent. Vnde Cayphas. Expedit vt vnus moriatur homo: & non tota gens pereat. Et cogitauerunt cōſilia, quæ non potuerunt ſtabilire .i. me in morte detinere ſicut ipſi ad Pilatum dixerunt: Iube cuſtodiri ſepulcrū &c. Et inde hęc cęcitas eis cōtinget vt hęc cōſilia cogitent: Quoniā pones eos dorſum .i. ſpretos a te, vt res quæ poſt tergū abiicitur, Dorſum eos emphatice dicit. Et ne putaremus ꝙ nulli⁹ eſſet poſtea miſertur⁹ ſic addendo determinat: Dico ꝗa pones eos

Rom. ij. — Matt. xxv. — Matt. xxv. — Pſal. lxviij — Ioan. xi. — Mat. xxvij

dorſum: & nō oēs. Nā præparabis adhuc .i. reſtitues vultū eorū .i. viſus eorū mētis qui extinctus eſt p infidelitatē. Et hoc nō in omnibus, ſed in reliquiis .i. in illis quos relinques ſaluandos. Vnde Apoſtolus. Reliquię ſalue fiant: Vel præparabis vultū eorū in reliquiis tuis .i. p Heliā & Enoch, quos ad hoc opus viuos reliquiſti: & vt hęc omnia fiant, o dñe exaltare .i. potens appare: in virtute tua .i. exercēdo virtutē tuā quā p̄dixi, ſcilicet reſurgendo & tuos glorificando & inimicos perdendo. Nos aūt cātabimus & pſallemus virtutes tuas .i. celebrabim⁹ has virtutes tuas, cantico bonę affectionis: & pſalmo .i. bona opatione: Qđ eſt dicere, Ad honorē virtutū tuarum bene cogitabimus & operabimur.

Rom. ix.

In Pſal. XXI.

Titulus. XXI. In finem pro aſſumptione matutina Pſalmus Dauid Qđ ſic exponitur: Pſalmus iſte attribuēdus eſt Dauid .i. Chriſto, tendēti in finē .i. in victoriā quę finis eſt curſus obœdiētię eius. Vbi vero nos hic habemus in finē: Hebręi habēt victori. Vel in finem .i. in perſeuerantiā: Dauid dico agenti pro aſſumptione matutina .i. pro reſurrectione quę cōtigit in mane: in qua deus eum aſſumpſit de humilitate ad gloriā: de mortalitate ad immortalitatem. In Hebraica vero tranſlatione habetur pro cerua matutina, qđ idē eſt in ſentētia. Quaſi dicat. Agenti pro cerua matutina .i. pro lętitia ceruæ .i. humanitatis ſuæ in mane gauiſuræ. Qđ eſt dicere: Pro lætitia reſurrectionis. Cerua vero Chriſti humanitas p ſimilitudinem dicitur: Ceruarum enim & etiā ceruorū eſt in mane pro diei aduētu nimis gaudere; ita & Chriſti humanitas in matutina ſua reſurrectione pro æternitatis aduentu gauiſa eſt. Bene vero fœminine ceruam ponit, cum eius humanitas incarnati verbi ſponſa dicatur. Et eſt hic vox capitis, quiddā, vnde poſſet dubitari, vt ſoluat poſtea pponentis: quare ſcilicet eū deus, cum adeo iuſtus eſſet: in paſſione dereliquiſſe viſus eſt cū ſic permiſerit eū affligi. Orat etiā de conſtantia in paſſione & de reſurrectione oſtendendo potiſſime ad inſtructionē fidei noſtrę etiam genus paſſionis ſuę, & quis fructus inde ſit futurus. Et hoc ſic dicit.

Ceruí.

Deus qui omniũ cõmuniter es. Et deus meus ſpecialiter.i.mihi perſonaliter vnitus: Vel deus meꝰ cui ſpecialiter prę omnibus obœdio : reſpice me auxiliando ne cedam:& vt reſurgam quẽ Iudęi reputando vilem dedignãtur reſpicere vt miſereanť. Et hoc qđ breuiter ponit, reſpice : in ſequentibus late exponit. Dico Deus meus : Et cum ſis deus meus ſpecialiter quęrendum eſſe videtur:quare me dereliquiſti!.i.quare viſus es me dereliquiſſe! Sequitur ſolutio. Verba delictorum meorum , membrorum futurorũ .i.poſtulationes quas mei futuri faciunt, pro delictis ſuis purgandis: petunt vt ſis longe a ſalute mea corporali .i. vt non ſalues me a morte corporis . Non ponit verba eo ꝙ verbis agant : ſed quia ſicut aliquis verbis poſtulat:ita & miſeriis delictorum ſuorum ad eum clamabant : ſicut de ſanguine Abel ad Cain a domino

Geñ.iiij.

dictum eſt:Ecce vox ſanguinis fratris tui Abel clamat ad me de terra. Quaſi dicat: Poſtulationes meorum pro ablutione delictorum ſuorum , ſunt cauſa quare a te ſic derelinquar . Vel poteſt eſſe remotio ſub interrogatione ſic. Dico quare me dereliquiſti. An verba delictorum meorum .i.petitiones peccatorũ quæ fecerim agũt hoc vt ſis longe a ſalute mea corporali. Qđ eſt dicere: Expetunt hoc delicta mea ne me ſalues! Non ſcilicet. Et exponit in quo videatur eſſe derelictus:ſic. Dico dereliquiſti . Et vere viſus es dereliquiſſe o deus meus ſpecialiter: Nam ego clamabo .i. videbor a Iudæis clamare mentis affectione: per diem totum paſſionis meæ vt euadam:Et non exaudies.i. videberis me non exaudire:vel reuera clamabo & voce & affectione,vt liberer nolens tamẽ exaudiri:ſed ad confortationẽ debilitatis meorũ,qui timentes in tormentis futuri ſunt ne poſtea de præmio deſperent clamabo: & non exaudies vt liberer,vt in euãgelio

Mat. xxvj.

Pater,ſi poſſibile eſt transfer calicem hũc a me:verũtamen non quod ego volo, ſed quod tu. Et nocte.i.in mane reſurrectionis cũ adhuc tenebrę noctis erunt: clamabo ad te,non verbis, ſed ipſa obœdientia mortis .i. Clamor ille non cedet ad inſipientiam mihi.i.non inde a te reputabor inſipiens & indignus impetratione ; ſed tuuc exaudies me reſuſcitando : In alia tranſlatione habetur. Et non ſilebi s.i.reſpondebis meæ petitioni : non loquendo, ſed reſuſcitando. Vel ſic. Et non ſilẽtium mihi a te erit:ſed reſponſio. Et hic eadem ſententia eſt: Dico, viſus es dereliquiſſe: & eſſe longe a ſalute mea : & non exaudies: Tu autem.i.tu: q̃uis hoc ſit, habitas id eſt indeſinenter manes : licet videaris elongatus: In me ſancto ſanctorum, antonomaſice. Vel quia dixerat ſe derelictum eſſe in morte propter verba.i.propter petitiones delictorum ſuorum membrorum vt compleantur, ne putaretur ꝙ ſimiliter per omnia exaudirentur : hoc totum remotio ſic eſſe poteſt : Dico ꝙ verba delictorum illorum poſtulant vt ſis longe a ſalute mea: Et in hoc exaudiũtur : Et tamen non putent ſe per omnia exaudiendos eſſe o deus meus: Nam ego clamabo id eſt mei clamabunt ad te, per diem, id eſt per proſperitatem ne deficiat : & non exaudies. Et nocte.i.per aduerſitatem vt deficiat. Et non exaudies . Et hoc ꝙ non exaudientur, non erit ad inſipientiã mihi ſed ad vtilitatem & doctrinam: Nã iuxta Apoſtolum. Virtus in infirmitate perficitur . Et alibi Pſalmiſta . Diſciplina tua correxit me &c.

ij. Corint. xij.
Pſal. xvij.

Dico quia non exaudies, & ideo videberis elongatus . Tu autem habitas, id eſt tamen non exaudiendo, in ſancto, id eſt in ſancta collectione membrorum meorum. Vnde Propheta. Inhabitabo in illis, & ero illorũ deus.

Leui.xxvj
ij. Cor.vj.

¶Oſtenſa quadã cauſa quare videatur derelictus adiungit aliam vehementiorem, ſic. Dico Dereliquiſti. Et vere videris dereliquiſſe o, tu laus Iſrael , quem laudauerunt bona deuotione & operatione, patres antiqui de genere Iſrael . Vel qui futurus es per me laus meorum Iſrael futurorum; id eſt te in contemplatione viſurorum ; Nam in te ſperauerunt patres noſtri; qui minus digni q̃ ego fuerũt: Dico, ſperauerunt. Et ideo liberaſti eos a tribulationibus. Et non ſolũmodo ſperauerunt, ſed & ore ad te clamauerunt:& ſalui facti ſunt. Et hoc illud idem eſt qđ ſuperius poſuit: Liberaſti eos : ſed ob aliã cauſam repetit: ſcilicet quia dixerat, Ad te clamauerunt:

Et nō ſolūmodo ſalui facti ſunt: ſed in te ſperauerunt & non ſunt confuſi.i.ſuperati ab hoſtibus,ſed victores fuerunt vt filii Iſrael ſub Moyſe . hic per literam minus dicitur,& magis intelligitur. Nam cum dicit,non ſunt confuſi: intelligitur ꝙ victores fuerūt: Dico ꝙ illi ſalui facti ſunt. Ego autem adeo iuſtus,ſum vermis,& nō homo.i.videor adeo vilis ad interficiendum vt vermis:qui ſine quolibet reſpectu damni perimitur. Et nec etiam homo ab eis eſſe reputor.i.ita me interficiūt quaſi nō eſſem homo. Vel ita:Ego ſum vermis .i.vermi ſimilis:Nam ſicut vermis de nuce vel de aliquo fructu ſine ſemine naſcitur : ſic & ego de virgine ſine ſemine natus ſum:& non homo ſimpliciter:ſed etiā deus.Et cum in tātum dignus ſim vt vermis ſim & non homo: tamen ſum opprobrium hominū.i.tantū videor eis vilis,ꝙ omnibus hominibus quorum ſum particeps naturæ,opprobrium eſſe videar : Et vt vehementius dicam:Sum abiectio plębis.i.purgamentum omnis plębis cum interficior,ſicut ſordes cum a domibus abiiciuntur eas purgant:Et quia ſum opprobrium & abiectio. Omnes videntes me.i. conſiderantes me talem.i. opprobrium & abiectionem:non deum & hominem, deriſerūt me,cōſpuendo & colaphiſando. Et non ſolum ſic me deriſerūt:ſed etiam locuti ſunt labiis,non corde ſolo.Et loquēdo mouerunt caput deriſorie: Dico locuti ſunt,dicentes. Sperauit in domino.i.dicit ſe ſperaſſe in domino: Eripiat eum de poteſtate noſtra. Saluū faciat eum a morte: quoniam vult eum.i.diligit eum ſicut ipſe aſſerit, vt in euangelio : Confidit in deo liberet nūc eum ſi vult &c.Et hoc totū eſt,ac ſi dicat: Hęc eſt cauſa quare derelictus videor : Nam patres noſtros qui minus me digni fuerunt,exauditos de tribulationibus liberaſti.Me vero qui vſque adeo dignus ſum vt tibi ſim conſubſtantialis ita vilem vt vermem, & opprobriū, & abiectionem,& deriſum eſſe permiſiſti. Soluto qđ propoſuit & incidētibus cauſis expoſitis, orat ne ſe deus inadiutū relinquat ex toto.præmittendo quoꝙ meritum per quod dignus ſit exaudiri.Et hoc ſic dicit: Ipſi ſic oēs deriſerunt me,putātes a te derelictū eſſe. Tu vero ne diſceſ-

Vermis Chriſtus.

Mat.xxvii

ſeris a me,ne cedam & vt reſurgā.Et vere ſcio ꝙ non diſcedes:quoniam tu es qui extraxiſti me de ventre.i.Tu ſolus cauſa fuiſti quare naſcerer.Aliorum vero quodammodo patres generantes cauſa ſunt quare ipſi de ventre extrahantur & naſcātur: Et tu es ſpes mea ab vberibus matris meæ .i. in te ſemper ſperaui : ex quo matris vbera ſugere cœpi.Et ex vtero proiectus ſum in te.i.vt tibi perſonaliter vnirer cum omnes alii in prima natiuitate in Adam proiiciantur vt ſint ei in peccato originali conformes:Dixi quia eſt ſpes mea ab vberibus: Et vt expreſſius dicam: Deus meus es tu de ventre matris meæ : id eſt habeo te deum ex quo fui in ventre.Ideoꝙ ne diſceſſeris a me.i.non me dimittas inadiutum . Et neceſſe eſt vt hoc orem.Quoniam tribulatio proxima eſt.i. in carne mea nō in membris,neꝙ in amiſſione rerum . Et non eſt qui adiuuet niſi tu.Et exponit tribulationem,ſic.Circundederunt me , vt caperent,vituli multi.i. multi de plębe laſciui vt vituli:nulla cauſa,ſed ſola laſciuia ſua me capientes . Et me captum obſederunt.i.accuſationibus ſuis circūuallauerunt ne euaderem.Tauri pingues,id eſt Iudęorum principes ceruicoſi & ſuperbi vt tauri pingues. Et nō ex meritis meis malis : ſed pro ſola pinguedine,id eſt ſuperbia ſua: Et ipſi,& vituli, & tauri, aperuerunt os ſuum ſuper me exiſtentes, id eſt ſe ſuperiores me reputantes,dicentes,crucifige.Exiſtentes ſicut leo .i. crudeles vt leo rapiens quantum ad vitulos, qui me rapuerunt,id eſt irrationabiliter ceperunt . Et rugiens .i. irrationabiliter in me frementes, ad modum leonis . Et hoc quantum ad omnes & vitulos & tauros. Et non ſolum hoc fecerunt:Sed & effuſus ſum.i.anima effuſa eſt de corpore. Dico effuſus ſum ego dico exiſtens ſicut aqua.i.ſimilis aquæ quæ effuſa ruinam parare ſolet:ſic & ego effuſus hoſtibus meis ruinam parabo , id eſt deſtructionem. Vnde in euangelio. Ecce poſitus eſt hic in ruinam & in reſurrectionem multorum in Iſrael. Vel ſic. Effuſus ſum in mortem ſicut aqua , id eſt cum tanta vilipenſione quāta aqua effunditur.Ideoꝙ diſperſa ſunt in fugam omnia oſſa mea,id eſt populi qui ſunt robu-

Luc.ii.

ſtiores in eccleſia, ſicut oſſa robuſtiores partes corporis ſunt. Vnde ſcriptum eſt. Matt. xxvi Tunc diſcipuli omnes relicto eo fugerũt. Zacha. xiii Et Propheta. Percutiam paſtorem, & diſpergentur oues. Et nõ ſolũ diſperſa ſunt: ſed etiam cor meum. i. doctrina quæ proceſſerat de corde meo quã eos docueram .i. me reſurrecturum, eſt factum tãq̃ cæra liqueſcens, in medio. i. in cõmunitate ventris mei. i. apoſtolorum, qui cũ prius oſſa eſſent. i. fortes in fide: facti ſunt debiles vt venter. Qđ eſt dicere: Sicut cæra ad aſpectum ignis liqueſcit: ita & fidei doctrina ad aſpectũ paſſionis meæ in ipſis deficit: Et non in paucis, ſed in omnibus cõmuniter. Et ideo cor meum factũ eſt tãq̃ cæra liqueſcens: quia in eis aruit virtus mea. quæ prius floruit in miraculis. i. defeciſſe viſa eſt potentia mea, fragilis reputata ab eis tãq̃ teſta, quæ cito frangi poteſt. Vnde & ipſi dixerunt. Luc. vlti. Nos ſperabamus ꝙ hic redempturus eſſet Iſrael. Et ideo aruit in eis virtus mea: quia lingua mea adhæſit faucibus meis vt non loqueretur. i. quia viderunt me tacentem vt reum. Et ideo adhuc q̃a deduxiſti me in puluerem mortis. i. quia putauerunt vt ſic me permiſiſſes duci in mortem vt puluis efficerer ſicut alii mortui. Et ideo viſuſſum deductus in puluerem mortis: quoniam turpiſſima morte condemnatus ſum. Et exponit qua morte. Quoniam circũdederunt me vt caperent. Canes. i. miniſtri multi, irrationabiliter in me oblatrantes: qui ad eorum ſalutem veneram, ſicut canes ſępe ſibi auxiliantibus oblatrant. Et me captũ concilium malignantium. i. principũ maligne in me agentium obſedit. i. circũuallauit accuſationib⁹ ne euaderem. Et poſtea: Foderunt manus meas & pedes meos in cruce. Et adeo extenderunt, ꝙ dinumerauerunt omnia oſſa mea. i. dinumerare potuerunt. Et hoc ſcelere patrato, nõ doluerunt: ſed ipſi quos ſaluare veneram', quibus miracula feceram, conſiderauerunt: & (pro ſcilicet) inſpexerũt. i. in delectatione aſpexerunt me in cruce poſitum. Et poſtea diuiſerunt ſibi veſtimenta mea. Et ſuper veſtem meam quæ inconſutilis erat miſerunt ſortem cui cederet, nolentes eam ſcindere, quia precioſa erat: In diuiſione vero veſtimentorum, corũ aua-

Ioan. xix. Veſtimẽta diuiſa.

ritiam oſtendit: prædicẽs etiam hoc prophetice ad inſtructionem fidei ſucceſſorum. Poteſt etiam in hoc figura denotari. Veſtimẽta enim diſciſſa ſcripturas deſignant, quæ veſtimenta. i. munimenta eccleſiæ ſunt, quæ dei corpus eſt quæ ab hęreticis male exponendo ſcindũtur, vt alibi pſalmiſta. Quæ tu perfeciſti deſtruxerũt. Veſtis autem quæ indiuiſa, ſorte data fuit, fidem incorruptam ſignificat: quę veſtis eſt fidelium quę ſcindi ab hęreticis nõ poteſt: quæ etiam ſorte. i. dei electione fidelibus futuris datur non eoꝝ meritis. Vel ita poteſt legi ab illo loco vbi dixit.: Sicut aqua effuſuſſum &c. Dico, q̃a aperuerũt ſuper me os ſuũ. Et etiam effuſus ſum ab eis in mortem ſicut aqua exiſtens .i. comparabilis aquę. Nam ſicut aqua lauat corpora: ſic & ego morte mea aĩas originali labe ablui: Dico q̃a effuſus ſum ad hoc vt eſſem aqua. i. purgatio. Et ſic ſcilicet fui purgatio: diſperſa ſunt ſcilicet ad prædicandũ per totũ mũdũ poſt mortem meã, oĩa oſſa mea. i. diſcipuli mei. Iuxta illud euãgelii: Illi autẽ profecti prædicauerũt vbiq; &c. Mat. vlti. Et per illa oſſa: cor meũ. i. doctrina prophetarũ meorũ quę proceſſerat de corde meo. i. de voluntate mea, qđ cor prius erat durũ intellectu: factum eſt tãq̃ cęra liqueſcẽs. i. molle & perceptibile intellectu: ſicut cęra prius dura admoto igne fit liquida. Cor meum dico exiſtens in medio. i. in communitate vẽtris mei. i. exiſtens communiter in diſcipulis qui dicuntur venter meus: eo ꝙ mei retineant memoriã: ſicut in ventre memoria eſt hominis cum in ventre ſit cor. Et per ipſa oſſa virtus mea quæ in morte viſa eſt impotens & fragilis: aruit tanq̃ teſta. i. oſtenſa eſt potens & fortis ad modum teſtæ: quę cum prius mollis ſit, fragilis eſt. Quãto vero magis aruerit, tanto robuſtior erit. Et per hoc arguit virtus mea, quia lingua mea, id eſt prædicatio meorum, adhæſit faucibus meis. i. præceptis, quæ de faucibus meis proceſſerunt. Qđ eſt dicere, Non ſecundum adinuentiones ſuas: ſed ſecundum ꝙ eos docui prædicauerunt. Et per ipſa oſſa deduxiſti me, id eſt mei notitiam: in puluerem mortis, id eſt in infideles qui cum in peccatis mortui eſſent: puluis erant, id eſt aridi

doctrina & leues ad impulſionem diaboli ſicut puluis aridus eſt, & a vẽto facile mobilis. Poſtq̃ oſtẽdit qualiter aqua ſit, vult oſtendere, qualiter effuſus fuit in mortẽ: ſic dicens: Dixi quia effuſus ſum. Et hoc modo ſcilicet. Quoniã circũdederunt me canes multi &c. vſq; ad tu autẽ domine, non mutantur. Et hoc totum qđ agilitate prophetiæ prẹteritum dicit: futurũ intelligendũ eſt. Oſtenſa paſſione ſua reuertitur ad orationem ſuã: quia breuiter orauerat vt prolixius oret: & nos orare inſtruat. Et poſtmodum fructũ paſſionis, & ſuę reſurrectionis oſtendat. Et hoc ſic dicit: Ipſi me ita circũdabunt & fodient, & putabũt me derelictum: Tu autẽ domine ne elongaueris auxilium tuũ a me. i. non prolõgaueris auxiliũ reſurrectionis vſq; in cõmunẽ reſurrectionem: ſed poſt tres dies reſuſcita me. Et prius ad defenſionẽ meam conſpice ne cedam in paſſione. Et hæc duo ſic exponit ſingula ſingulis reddẽdo. Dixi: ne elongaueris auxilium tuũ a me. i. Erue a framea deus animam meã ne detineatur in morte. Et iſtud idem dicit aliis verbis ex nimia affectione, addẽs etiam cauſam ſic. Et de manu canis. i. de poteſtate Iudaici populi irrationabiliter oblatrãtis ne me poſſint detinere in morte vt cupiunt: erue vnicam meam. i. animam meam, quia vnica eſt. i. ſingularis bonitatis præ omnibus aliis. Et dixi, ad defenſionem meam conſpice. i. ſalua me ex ore leonis. i. Iudaici populi meam ſanctitatem deuorare cupientis vt ſolet leo me eis cedẽ. Et illud idẽ: ex nimia affectione aliis verbis repetit: addendo cauſam ſic: Et ſalua humilitatem meã. i. me: quia humilis ſum: A cornibus vnicorniũ. i. a ſuperbis perſuaſionibus Iudęorum, ne eis cõſentiam: qui dicũtur vnicornes. i. vnicam ſuperbiam habentes, & excellentem præ cæteris omnibus: ſicut vnicornis vnicum habet cornu. Et bene eorum ſuperbę perſuaſiones cornua dicuntur: per quas eum expugnare intendebãt, ſicut animalia cornuta cornibus expugnãt: Facta oratione, oſtendit reſurrectionis ſuæ fructum, ſic. Oraui vt eruas me & ſalues. Qđ ſi feceris, narrabo nomen tuũ fratribus meis, vt idem in euangelio: Pater manifeſtaui nomen tuũ hominibus quos dediſti mihi Ioã. xvij.

id eſt dabo notitiam nominis tui apoſtolis: docendo eos te deum eſſe & dominũ: qui ſunt fratres mei. i. cohęredes æternæ benedictionis mecum. Vnde Apoſtolus: Hæredes quidem dei, cohæredes autem Chriſti. Et per illos fratres, in medio eccleſię per eos credituręː laudabo te. i. faciã te laudari, & opere & deuotione ab illis qui per eos ſunt credituri. Vnde idem dominus in euãgelio: Luceat lux veſtra coram hominibus vt videant opera veſtra bona, & glorificent patrem veſtrũ qui in cælis eſt. Facit autẽ apoſtrophã ad illos qui crediturí ſunt: hortans vt laudẽt eũ & opere & affectione ſic. Quãdoquidẽ qa circũdabor, & fodiar pro vobis: per hoc pariã vos veros laudatores: vos q timetis dominũ. i. q futuri eſtis timẽtes deũ: laudate eum verbis & opibus. Et hoc etiã dicit p ptes, ſic. Dico oẽs qui timetis, ſcilicet vniuerſum ſemen Iacob glorificate eũ. i. vos oẽs qui credituri eſtis de ſemine Iacob. i. de Iudaico populo, qui luctatores eritis contra vitia: ſicut ipſe luctatus eſt, glorioſum oſtẽdite eũ bonis operibus & affectionib⁹ & verbis. Et timeat eũ caſto timore: omne ſemen Iſrael. i. illi qui cum ſint de ſemine eius Iacob: viſuri ſunt deum in contẽplatione: Ideoq; dicendi Iſrael. Et bono ſuo laudabũt: & timebũt, ſicut ego bono meo eum laudaui & timui. Et vere bono meo. Quoniã ideo nõ ſpreuit neq; deſpexit deprecationẽ meã pauperis facti ꝓpter vos vt ait Apl's. Cũ diues eſſet pauper pro nobis factus eſt vt in illo diuites eſſem⁹. Qđ eſt dicere. Quia me orantẽ in paſſione nõ deſpexit: neq; vos imitatores mei factos deſpiciet. Qđ dicit, ſpreuit, deſpexit, ex nimia affectione facit: bis idẽ dicẽdo æquipollẽter. Nec auertit faciẽ ſuã a me. i. non fuit iratus mihi a ſimilitudine iratorũ q faciẽ ab iis quos odio habẽt auertũt. quaſi dicat. Dilexit me. Et ideo cũ clamarẽ ad eũ, & opere & verbis & deuotione, exaudiuit me vt impetrarẽ faciẽdo me conſtãtẽ & reſurgere: Quia ſuperius oſtẽderat ſe paſſurum ne idcirco patre minor ex toto crederet: oſtẽdit ſe ſic æqualẽ eſſe: dixi, q; laudabo te. i. faciã laudari in eccleſia. Et non ſolum tu laudaberis perſonaliter: ſed apud te, id eſt tecum erit laus mea magna in eccleſia, id eſt eccleſia laudando te

Rom. viij. Matth. v. ij. Cor. viij.

Ioan.x. Ioan.v. laudabit & me. Ego eñ & tu pater,vnũ
ſumus.Et alibi in euãgelio.Qui nõ hono
rificat filiũ,nõ honorificat patrem q mi-
ſit illũ.Et ſic ſcilicet perueniet ad laudem
meã,quia ego reddã vota mea.Qđ eſt di-
cere.Ego qui ab initio deuoui eis ad ſalu
tem eorũ me corp⁹ & ſanguinem meũ da
turũ: reddam & hic in conſpectu timẽtiũ
eum.i.ita ꝙ timentes eum patrem o audi
tores pura fide conſpiciẽt illa vota credẽ
Euchariſtię veritas. tes ſcilicet ſacramenta illa veraciter ĩ cor
pus & ſanguinem meũ tranſlata. Nõ ima
ginaria tãtũ,vt quidam hæretici falſo aſ-
ſerũt:illud euangelii exponẽdo peruerſe:
Luc.xxii. Hoc facite ĩ meam cõmemorationẽ. Solã
eñ corporis dominici atqꝫ ſanguinis me-
moriam in ſacramẽtis illis abſqꝫ realitate
Ibidem. eſſe intelligũt,domino eis inclamãte.Hoc
eſt corpus meũ quod pro vobis tradetur.
Ibidem. Et paulopoſt.Hic eſt ſanguis meus,qui ꝓ
vobis fundetur.Non igitur hęc corporis
ſui & ſanguinis eſſe commemorationem
vel ſignũ aſſeruit.Sed hoc eſt corp⁹ meũ.
Et hic eſt ſanguis meus: apertiſſime teſta
tus eſt.Huius vero ſentẽtię quę ſubiungi
tur:hoc facite in meam cõmemorationẽ.
dubitatio nulla relinquiṫ ſi apoſtoli ſentẽ
i.Corin.xi. tia catholice conſideratur.Ait eñ. Quo-
tieſcũqꝫ manducabitis panem hunc,& ca
licem bibetis,mortem domini annuncia-
bitis.Eſt igiṫ dominicæ paſſionis ſacramẽ
tum hoc nõ ſuiipſius memoria. Nihil eñ
ſuiipſius eſſe memoria poteſt. Panis autẽ
& vinũ non quantum ad naturã ſed quã-
tum ad ſpeciem & odorẽ,a chriſtiana ve-
ritate dicunṫ.Illi nãqꝫ qui carnem in vte-
ro virginis aſſumptã:verbo ſuo perſonali
ter & ineffabiliter vnire potuit: Qui etiã
mortalia corpora noſtra imperii ſui potẽ
tia faciet immortalia:panis & vini mate-
riã in ſui corporis & ſanguinis naturam
transferre poſſibile eſt.Signa etiã ſacramẽ
Signa myſtica vt dicanṫ eucharistię ſacramenta. ta hęc & myſtica:rectiſſime vocanṫ. Non
ſui videlicet ſigna,ſed noſtri. Magna eñ
in eis ſigna & myſtica continentur. Nam
materia illa panis ſcilicet ex qua corp⁹ do
minicũ ſpiritali benedictione conficiṫ:ex
granis plurimis mola attritis:conſperſio-
ne aquæ coniungiṫ.Vinũ etiam qđ in ſan
guinem transferṫ:ex acinis multis:torcu-
laris aut alicuius põderis impreſſione cõ
ficitur.Grana vero & acina cultorũ labo
re cooperante ꝑcreantur:ita & nos ꝓdicã
torũ cultura in fide recreatiſ: poſtea vero
ieiuniis & vigiliis attriti vnũ conficimur
corpus,videlicet Chriſti, conſperſione ba
ptiſmi cooperante.vñ Apoſtolus.Ita mul Roma.xii.
ti vnum corpus ſumus in Chriſto. Signa
etiam nobis & arra hæc ſacramenta ſunt
beatitudinis ęternę:per ea ſi digne accepe
rimus adipiſcẽdæ:vnde quoqꝫ viaticũ di-
Aquæ admiſtio. cunṫ. Aqua vero ad hoc ſacramentũ cõfi
ciendũ ad figuram noſtri vino cõiungiṫ.
Ita etenim nos ad modum aquę fluxus in
mortem defluẽtes paſſionis dominicę my
ſterio efficiente Chriſto,gratiæ adoptio-
ne copulamur.Cum vero corpus hoc a fi
delib⁹ accipitur: ſignũ eſt corpora noſtra
mortalia per Chriſti paſſionẽ eſſe reparan
da.Per ſanguinis aũt acceptionẽ:animarũ
intelligimus reparationẽ.Circa ſanguinẽ
nãqꝫ potius anima cõmoratur.Siquidẽ q̃-
uis ſacramentũ hoc ſit in partes diuiſum
totum vbiqꝫ tamen eſt integrum:Andrea
apoſtolo teſtãte.Cuius carnes cũ comeſtę
ſint a populo, & ſanguis eius ſit bibitus:
agnus tamẽ qui ſacrificatus eſt integer ꝑ
ſeuerat & viuit.Sequitur. Edent paupe-
res &c.Qđ ſic continuaṫ. Dico quia red-
dam vota mea in conſpectu timentiũ.Ipſi
vero timẽtes eo cõſpecto,edent illud pau
peres effecti ſpiritu.i.ſe in aĩa humilian-
tes non ſuperbiẽtes.De quibus in euange
lio dñs ait.Beati pauperes ſpiritu. Et qa Matth.v.
non ſufficit comedere,addit.Et ſaturabũ
tur.i.replebunṫ,re.i.ſignificato ſacramen
torũ ſcilicet vnitate fidei,ſpei et dilectio-
nis,quæ per ſacramẽta deſignanṫ, cum ex
multis granis & acinis,vt diximus,vnum
quodqꝫ,vnũ quid efficiaṫ.Et ſic.i.edẽdo &
ſaturando,laudabunt dñm illi qui requi-
rent eũ tali laude non terrena.Qđ eſt di-
cere. Comeſtio illa & ſaturatio laus Dei
erit.Dico ꝙ requirent eũ:& bono ſuo.Nã
viuent corda.i.animæ eorum,in ſeculum
ſeculi.i.in æternum,vt dñs in euangelio.
Qui manducat me viuit propter me.Nõ Ioan.vi.
ꝙ corpora ĩ futuro inæternum nõ viuãt,
ſed a parte totũ deſignat.Quia vero ani-
ma potius in corde dominaṫ:corda ponit
pro animabus.Oſtẽſa cõuerſione Iudæoꝝ
vbi dixit.Timeat eum oẽ ſemẽ Iſrael &c.
oſtendit & gentiũ cõuerſionẽ ſic.Non ſo-
lummodo ſemen Iſrael,& Iacob timebunṫ

eum,ſed vniuerſi fines terræ.i.multę gen
tes de vniuerſis finibus terrę reminiſcen-
tur dñi quem in Adam cognouerunt, &
poſtea per originalem culpã & infidelita-
tẽ obliuioni dederunt.Et ſic cõuertentur
ad dominũ fide & pœnitẽtia.Et poſt vni-
uerſæ familiæ gẽtium.i.multi de vniuer-
ſis familiis gentiũ.de nobilibus.ſ.& inno-
bilibus,adorabũt dominum.i.venerabun-
tur,laude & opere ſe cognoſcẽdo creatu-
ram:illum autẽ eſſe creatorẽ. Dico adora
bũt exiſtendo in conſpectu eius.i.ſemper
de eo cõſpectũ habentes & nunq̃ poſtpo-
nentes. Vel adorabunt eum in conſpectu
eius.i.in anima quã ipſe ſolus cõſpicit:&
ſi ſemper in operibus adorare nequeũt. Et
merito adorabũt,quoniam dñi eſt regnũ:
gentium ſcilicet,qđ prius erat diaboli.Et
poſt idem ipſe.i.dominus, dominabiť gen
tium nõ diabolus qui pri⁹ dominabatur.
Dico ꝙ cõuertentur & adorabunt. Et ſic
mãducauerũt.i.manducabunt vota mea
ſcilicet.Et poſt adorauerunt.i.adorabũt.
Hoc vero idem eſt cũ hoc qđ ſuperius di
xit,ſaturabuntur.Quod eſt dicere.Adora
bunt.i.venerabuntur:repleti re ſacramẽ-
ti.i.vnitate fidei,& ſpei,& dilectionis:quę
per ſacramentum vt diximus deſignatur.
Dico mãducabũt & adorabũt oẽs pigues
terræ.i.omnes omniſmodi diuites in ter-
renis:non ſolũmodo pauperes. Si eñ ſoli
pauperes adoraturi & ſaluandi eſſent: nõ
vtiq; Paulus apl'us ad inſtruẽdũ eos diſci
i.Timo.vi pulũ ſuũ ſic admoneret.Præcipe diuitib⁹
huius ſeculi non ſuperbe ſapere. Et bene
dixit pingues terræ non ſpiritu. Pingues
& diuites ſpiritu ſunt qui de terrenis ſu-
perbiũt,& in eis vt in vero bono ſpem po
nunt.Pauperes autem ſpiritu,qui & ſi ter
renis abũdãt nõ inde ſuperbiũt, neq; ſpem
ponũt:ſed indigẽtib⁹ ea large diſtribuũt.
Dico ꝙ pingues adorabunt. Omnes autẽ
qui deſcẽdũt in terrã.i.in terrena deſide-
ria tãtũ,cadẽt in mortẽ ſcilicet.Et hic eſt
cõſtãs in cõſpectu eius:cuicũq; nõ ſit con
ſtãs.Dico ꝙ illi cadẽt: & aĩa mea.i.meorũ
illi adhęrendo viuet. Quia Iudæorum &
gentium conuerſionem oſtenderat:ne pu
taremus ꝙ in vno ſtatu tãtum eſſent:hoc
oſtẽdit ſic per multas generationes hanc
conuerſionem futuram vſq; in finem mũ
di de generatione in generationem.Dico
ꝙ anima meorum viuet illi. Et per illorũ
meorum ꝑdicationẽ: ſemẽ meum ſeruiet
ipſi.i.filii eorum imitatores bonitatis eo-
rum,per ipſorum prædicationem ſeruiẽt
ipſi,vt viuant.Et iterũ per illud ſemen an
nunciabitur dño generatio ventura.Quę
compendioſa oratio ſic reſoluitur.Per an
nũciationem prædicationis illius ſeminis
conuertetur ad dñm alia generatio vẽtu
ra poſt illud ſemẽ.Et quidã de illa genera
tione facti cæli.i.cõplutores & prędicato
res aliorũ,annũciabũt iuſtitiam eius.i.iu-
ſta præcepta eius:alii populo qui poſt eos
naſcetur,quẽ fecit dñs.i.quem diſpoſuit
iam eſſe ſaluandum.

In Pſal.XXII.

TItulus.XXII.Pſalmus Dauid.i.fi
delium de quibus enũciatũ eſt in
ſuperiori pſalmo ꝙ credituri eſ-
ſent & adoraturi.Et ad inſtructionẽ ſuc-
ceſſorũ oſtendit beneficia ſibi a deo colla
ta vt & ipſi ad hęc bene viuendo nitãtur.
Poſtea vero apoſtropham faciunt ad deũ
gratiarum actionem agẽtes de beneficiis
impenſis,vnde dicunt:

DOminus regit me in lo-
co paſcuæ.i.ipſe ẽ rector
meus,ne oberrem in ſcri
pturis diuinis,quæ ſunt
locus in quibus paſcun
tur animæ fideliũ dulce
dine doctrinæ.Et quia talem habeo recto
rem nihil mihi deerit ĩ loco paſcuę.i.nul
lus intellectus mihi deerit in illis ſcriptu
ris qui me inſtruere debeat.Et vere nihil
mihi deerit in loco paſcuę. Nã ibi me col
locauit. i.frequenter ſtudere fecit.Et non
ſolum hoc beneficium mihi contulit: ſed
etiam prius ſuper aquam refectionis.i.ſu-
per aquam baptiſmatis fundatum educa-
uit me.i.enutriuit lacte doctrinę, & prius
animam meam conuertit de infidelitate
ad fidẽ.Merito autem aqua baptiſmatis:
aqua refectionis dicitur:quia per eam iu-
ſtitia & innocentia noſtra quæ defecit in
Adam,reficitur. Baptiſma quoq; cætero-
rum bonorum fundamẽtũ eſt & initium.
Et non ſolum collocauit,educauit, & con
uertit:ſed etiã deduxit de virtute in vir-
tutem:de bona operatione ad bonam ope-
rationem. Vel deduxit ne deficiam me cõ
ſtitutum ſuper ſemitam iuſtitię.i.ſup vir

tutes & opera bona quę ſunt arctę viæ ad vitam. Et bene ponit ſuper. Nā cū in primis eis difficiles nimis erant: tunc ſubtus eſſe dici poterāt. i. ab exercitio eorū corporaliter affligi & deprimi. Cum vero iā in vſu habent, & non adeo difficiles ſunt: tunc fideles ſuper eas eſſe dicuntur. i. in ſuo iure prōptas habere: adiutrice tamen gratia cooperāte. Dico ꝙ me deduxit. Et hoc non propter merita mea: ſed propter nomen ſuum magnificandum. Et non ſolum deduxit: ſed adhuc deducit. Et hoc ī de: Nam ego non timebo mala. i. exempla & perſuaſiones inimicorū: vel tribulationes ab eis illatas. Et ſi ambulauero viā vitę huius. i. q̄uis cōuerſer in medio vmbrę mortis. i. inter iniquos q ſunt vmbra mortis. i. frigidi a calore ſancti ſpiritus, & obſcuri in intellectu, ſicut vmbra frigida eſt & obſcura: & alios ad mortem æternam, exemplis & perſuaſionibus ſuis deducentes, ſicut vmbra herbas q̄ ſub ſe diu ſunt interimit. Et ideo non timebo malis eorū flecti: quoniam tu qui omnipotens es, mecum es vt corrobores. Quaſi dicat. Non ex me ſed ex te contingit ſecuritas iſta: diceret aliquis: Cur dicis te non timere mala? Saltem tribulationes times, quæ mala ſunt: reſpondet. Nō. Nam virga tua. i. minor tribulatio, q̄ diſciplina tua eſt p quā corrigis & doces, Et baculus tuus. i. maior tribulatio, per quam iterum me flagellando caſtigas: ipſa quæ viderentur me p turbare, potius me conſolata ſunt: cū per ea intelligam me a delictis meis purgari: & coronam meam virtuteſq; magnificari
ij. Cor. xij. & a ſuperbia caueri. Iuxta apoſtolum. Ne magnitudo reuelationum extollat me: datus eſt mihi ſtimulus carnis meæ. Et ideo me cōſolata ſunt: quia tu paraſti. i. ſtatuiſti mihi: aduerſus eos qui tribulāt me: ne per tribulationes deficiam: menſam. i. corporis & ſanguinis tui refectionem, quę in altaris menſa ſuſcipitur. Menſam dico poſitam in conſpectu meo: quā conſpicio eſſe ſignum mortis tuæ: vt & ego pro te tribulari & mori non timeam. Et quia ſolus conſpectus non ſufficeret: impinguaſti in oleo caput meum. i. mitem feciſti mentem meā, nō rebellem in gratia ſancti ſpiritꝰ, quæ oleum dicitur: eo ꝙ mentem mitē faciat ad patiendum, ſicut oleum caput qđ impinguat, mitigat. Et ideo calix meus. i. oleum illud inebrians me: ne tribulatiōes grauiter nimis ſentiam, q̄ præclarus eſt. i. multum præclarus mihi apparet. Dicitur autem oleū. i. gratia calix: eo ꝙ vt dictum eſt fideles inebriat, a ſimilitudine calicis vini: qui bibētes inebriat. Et me iam impīguatū, miſericordia. i. gratia tua, ſubſequetur. i. me comitabitur omnibus diebus vitæ meæ, vt de bono prouehar ī melius. Et adeo ſubſequetur, vt per eam ī futuro, Inhabitem in domo domini in paradiſo ſcilicet eundo in longitudinem dierum. i. in æternitatem.

In Pſal. XXIII.

Titulus. XXIII. Pſalmus Dauid. i. prophetæ in prima ſabbati. i. agētis ī cōſideratione victorię Chriſti, quæ contigit in prima ſabbati ſcilicet In die dominica, quæ nuncupatur prima ſabbati. i. prima poſt ſabbatum. Iudæi eñ dies ita computabant prima ſabbati ſecūda ſabbati &c. Septimam vero diē dicunt ſabbatum. Adhortatur hic propheta fideles poſt aduentum Chriſti exiſtētes, vt ad Chriſtum regem ſuum cum triumpho recipiendū ſe bene p̄parent: in virtutibꝰ & bonis operibus magis magiſq; creſcendo: & vitia remouēdo: a ſimilitudine illorum qui ad regem ſuum cum triūpho recipiēdum ſe præparant: cum alicūde victor redeat. Portaſq; ciuitatis eleuāt & dilatāt, vt facile præda & triumphātium chorus introeat. Chriſtus enim victor ab inferis rediēs: regnum qđ diabolus vſurpauerat, eccleſiam ſcilicet, obtinuit. Oſtēdit etiam propheta quę ſint eccleſiæ membra: ne qlibet indignus iſtud ſibi attribueret. Et hoc ſic dicit.

Domini Chriſti eſt terra. i. eccleſia: cui prius diabolus dominabatur, quæ dicitur terra: eo ꝙ ſtabilis ſit & bonorum operū ferax, & a p̄dicatoribus exculta, ſicut terra ſtabile elementū eſt & ferax & a cultoribꝰ colitur. Et illa terra nō eſt parua ſed plenaria. Et plenitudo eius terrę eſt illius domini. Non ꝙ ante ipſius non eſſet. Sed ſic modo dicit ipſius vt eiꝰ volūtati obœdiat, qđ prius nō faciebat. Et orbis terrarum. i. eccleſia ex omibꝰ terris

electa eſt domini. Et hoc idem eſt quod ſupetius dixit, dñi eſt terra: ſed ex nimia lætitia repetit, vt oſtendat perfectam eſſe nec vitiis ſordidam a ſimilitudine rei rotundę, quę & orbis dicitur quæ perfectior eſt re quadrata vel triangulata: nullũ ſcilicet habẽs principiũ & finẽ: ſed ſemper in ſe retorquet. Neq; poſſunt ei ſordes facile adhęrere. Et vniuerſi qui habitãt in eo. ſ. orbe. i. in vnitate fidei & dilectionis eius orbis, ſunt dñi. Et hoc idem eſt qđ hic dixit orbis terrarũ eſt dñi. Sed ad hoc aliis verbis repetit, vt quia indefinite dixerat orbis, vniuerſaliter dicat. Dico q; orbis eſt dñi. Et inde hoc videri põt: quia ipſe fundauit eum ſuper maria. i. firmum adeo fecit vt nõ timeret: ſed contemneret maria ſcilicet populos amaros ſibi in tribulationibus, ſicut maria amara ſunt. Et etiã ſuper flumina præparauit eum. i. firmum & excelſum in virtutibus ſtatuit ſuper principes vt eorũ tribulationes ſperneret. Pricipes vero flumina dicunť eo q; eorũ cura defluat in plębem ſubditam, ſicut in mare flumina decurrũt. Qm̃ autem dixerat vniuerſi qui habitãt in eo: ne quilibet falſus ſe habitare putaret: quęrit quis dicendus ſit habitans: vt poſtmodum ſoluẽdo, nos vt effici habitantes nitamur: exhortetur ſic. Dico qui habitãtes ĩ eo ſunt dñi. Et quis aſcendet in montem dñi. i. in eccleſiam quę eſt ſublimis virtutibus a dño facta? Aut potius qs poſtq̃ aſcenderit: ſtabit. i. habitabit in loco ſancto eius. i. in eccleſia, q̃ eſt locus ſanctus in quo ipſe deus habitat? Multi nãq; ſunt aſcendentes: qui poſtea deficiendo non ſunt habitãtes. Reſpondeť: innocens manibus habitabit. i. innocens operibus quantum ad proximum. Et quia hoc nõ ſufficeret addit. Et mundo corde exiſtens. i. nullam habens immũdam cogitationẽ aduerſus proximum. Et qui non accepit in vano animam ſuã quãtũ ad ſe. i. qui non habuit acceptabilẽ animam ſuam in vanitate: Quod eſt dicere. Si anima eius aliquid vanitatis ex fragilitate carnis, vel per ſuggeſtionem impulſa cogitauit: in hoc non fuit ei acceptabilis vt conſentiret ſed omnino illud reſpuit. Et non ſolum fuit innocẽs manib[9] & mũdo corde quantũ ad proximũ: ſed nec iurauit in dolo proximo ſuo. i. non firmiter promiſit: ſic vt eum deciperet. Et per hoc genus locutionis, ſcilicet per doloſam locutionem: remouet õmia genera malę locutionis in proximum. Et ne putaremus q; hic per ſe ſtaret in loco ſancto dñi, Addit. Hic qui talis eſt accipiet hanc benedictionẽ a domino. i. hãc exaltationẽ, vt ſtet in ſancto loco eius. Et hoc non ſolum accipiet propter merita ſua: ſed hanc miſericordiam accipiet a deo ſalutari. i. ſaluatore ſuo. Et merito accipiet hanc miſericordiam a deo. Nam hęc generatio eſt generatio quęrẽtium dñm. Et (pro ſcilicet) quęrentium faciem. i. notitiam in futuro t dei Iacob. i. fortiũ luctatorũ. Quaſi dicat. Non ad hoc innocentes ſunt: & tales quales dixerim vt aliud adquirãt, niſi glorioſam in futuro notitiam tuam quã hic plenarie nõ poſſunt habere. Vnde apl'us. Videmus nunc per ſpeculum: tunc autẽ facie ad faciem. Et bene ponit generatio: ne putaremus vnum ſolum eſſe: quia ſingulariter poſuerat innocens manibus. Hoc expoſito ad inſtructionẽ noſtram: reuertitur ad hoc quod inceperat ſic. Dixi domini eſt terra & orbis. Ergo o prĩcipes. i. fideles pri[9] peccati ſerui, mõ vero p dñm prĩcipes & liberi facti, attollite. i. eleuate portas veſtras. Et poſt. i. vos emphatice dicti portæ ęternales. i. habẽtes in vobis virtutes, q̃ ſunt portę ad æterna: eleuamini de bono in melius. Vel ſic. Attollite. i. auferte portas veſtras non Dei: ſcilicet vitia q̃ ſunt portæ clauſæ nõ admittẽtes ĩtroitũ dei. Vnde Sapiens ait. In maliuolam aĩam non introibit ſapientia. Et illis ablatis, eleuamini. i. creſcite in fidelibus, portæ ęternales. i. virtutes: & ſic introibit rex, glorię dator. i. Chriſtus vt idem in euangelio. Et ad eum veniemus & manſionem apud eũ faciemus. Vel vos principes tenebrarum . i. dæmones, attollite &c. Alia non mutantur: quia dixerat rex gloriæ: ne putaretur qualiſcunq; rex, ſic eum magnificare intẽdit. Dico rex glorię. Et quis. i. quantus eſt iſte rex glorię? Vere magnus eſt. Nam ipſe eſt dominus in rebus: fortis in reſuſcitando carnem ſuam qui in paſſione videbať infirmus. Et potens qui videbatur impotens. Et vere dominus eſt potẽs: & hoc in prælio. i. propter prælium quod obœdiẽs fecit cum diabolo & pręualuit ei: fecit eũ

Orbis & circuli perfectio.

Flumina.

i. Cor. xiii.

Sapien. i.

Ioã. xiiii.

deus pater videri potentē in ipſius aſcen
Philip.ij. ſione. Vnde Apoſtolus.Propter qđ & de⁹
exaltauit illū &c. Ergo q̄a fortis & potēs
eſt attollite portas &c. Et hoc vt ſuperi⁹
exprimit. Et quis eſt iſte rex gloriæ:eodē
modo vt ſuperius coniungitur & exponi
tur.Sed aliud hic quiddam vt vehemen-
tius eum magnificet ſic dicit.Dn̄s virtu-
tum ſupernarū.i.ſpirituū cęleſtiū:nō ho-
minum tātū:ipſe ſcilicet quem hic accepi
non alius.i.Chriſtus eſt rex gloriæ. Et ve
re dominus eſt virtutum ſupernarū. Vn-
Ibidem. de Apl'us.In nomine Ieſu omne genu fle-
ctatur cęleſtium terreſtrium & infernoꝝ.
Q; vero dicit bis,attollite, & quis eſt iſte
rex gloriæ:ad noſtri facit exhortationem
& Chriſti magnificationem:ſiue bis dicit
hoc propter duplicem eccleſiæ parietem:
Iudęos ſcilicet & gentes.

In Pſal.XXIIII.

TItulus.XXIIII.Pſalmus Dauid.i.
minus perfectorum fidelium orā
tium poſt relicta peccata,vt deus
faciat eos perſeuerare ne cedant: & ne ſic
erubeſcant.Prętendit etiā meritum qua-
re debeat exaudiri.Orat quoq; ne de⁹ eis
gratiam ſubtrahat pro delictis & ignorā-
tiis eorum.Oſtēdit inſuper ad inſtructio-
nem noſtram deum cū dulcis ſit miſeran
do:rectum etiam eſſe malos iuſte punien-
do.Et in fine orat,& pro inimicis & ꝓ bo
nis:vnde dicit.

AD te dn̄e amplexandum
leuaui animā meā a ter-
renis deſideriis exēptā.
Leuauiq; bene operando
o deus me⁹ creator me⁹,
cui non aufero locum di
uinitatis in me: in te confido non in me:
quia adhuc magis & magis leuabo.Et q̄a
leuaui & confido:non erubeſcam.i.nō de
ficiam:& ſic non erubeſcam.Erubeſcerem
enim ſi deficerem.Oro ne erubeſcam,neq;
irrideant me deficientem inimici mei : &
viſibiles & inuiſibiles.i.nō gaudeāt de de
fectu meo:qm̄ gauderēt ſi me deficientem
viderent: rogo nō erubeſcā neq; irrideāt.
Et hoc bona fidutia oro.Etem̄ vniuerſi q
ſuſtinent te.i.qui patiēter expectāt te au-
xiliaturū & remuneraturū. Vel qui ſuſti-
nent te.i.qui patienter ferunt p̄cepta tua
complendo ea:non confundētur.i.nō eru
beſcent.Et ideo quia te ſuſtineo,non con
fundar:ſed iniqua agentes ſuperuacue.i.
ſine vtilitate,qui in illis iniquis quę agūt
ſe putant vtilitatē habere confundentur
quia te non ſuſtinent. Et q̄a hoc video fu
turum:concedo non imprecādo.Confun-
dantur.i.erubeſcant : in conſcientia ſua
& in hoc mundo & in futuro:omnes ini-
qua agētes ſuperuacue:quia nullus adeo
iniquus qui in conſcientia ſua de iniqui-
tate ſua non erubeſcat.Et hanc cōceſſio-
nem ideo facit vt iniquos de iniquitatib⁹
ſuis deterreat.Poſtea reuertit̄ ad oratio-
nem ſic.Dico nō erubeſcam:& vt hoc ſit:
demonſtra mihi vias tuas.i.illa præcepta
tua quę ſunt vię communes omnib⁹ſaluā
dis ad vitam,ſine quorū completione ne-
mo ſaluabit̄.Nō dicit demonſtra ꝙ igno-
ret cum ſuperius dixerit:ad te leuaui &c.
Sed demōſtra.i.fac habere in memoria vt
compleam.Et ſemitas tuas doce me ſimili
ter vt compleam:Semitas vocat,pręcepta
illa maiora quæ pauci complent,ſicut per
ſemitam pauciores q̄ per viam gradiunt̄,
ſcilicet vēdere omnia & dare pauperib⁹,
& cætera ſimilia q̄ perfectiſſimis ſolis con
ueniunt.Et per illas vias & ſemitas diri-
ge me bene operando.Et hoc in veritatę
tua.i.in conformitate Chriſti poſitā q eſt
veritas a te egrediēs:vt idē in euangelio.
Ego ſum via veritas & vita:Chriſt⁹ dicit̄ Io.xiiij.
veritas emphatice:cū ab eo oīs veritas ꝓ-
cedat.Et vt ꝑ vias & ſemitas dirigar,do-
ce me.i.inſtrue in illis intellectū meū:ne ī
eis oberrē.Et tu potēs es vt hoc facias:q̄a
tu es deus.i.creator,& ſaluator.i.repara-
tor me⁹.Et dignum eſt vt hoc facias. Nā
te ſuſtinui.i.patienter expectaui:vel patiē
ter præcepta tua compleui:tota die.i.to-
to tempore ex quo īcepi. Cum ponit die
a parte totum tempus deſignat. Oro diri
ge:& vt dirigas:tu q viſus es me obliuio-
ni dediſſe cum ante baptiſma te ignoran
do peccaui:reminiſcere miſerationū tua-
rum domine,& miſericordiarum tuarum
quæ a ſeculo ſunt in te.i.ab ęterno.Quod
eſt dicere.Reminiſcere quantas miſeratio
nes hominibus impēdiſti a mūdi pricipio
& quātū ī natura ſis miſericors:& ſic mei
miſerere ſicut aliꝭ miſert⁹ es. Miſericor-
dia dicit̄,quę ī deo eſt naturaliter. Miſera Miſericordia.
tiones vero beneficia quæ per miſericor- Miſeratio.

diam impẽdũtur. Quis autem pluraliter
ponat miſericordiarũ: in deo tamen ſim-
plex intelligẽda eſt miſericordia:ſed ſecũ
dum multos effectus,pluraliter ponit mi
ſericordiarũ.Dico reminiſcere miſeratio
num & miſericordiarũ.Et ne ſim ĩmunis
a miſericordia: dñe ne memineris vt pu-
nias delicta iuuentutis meę.i.peccata ve-
nialia q̃ commiſi poſtq̃ ĩ baptiſmo veterẽ
hominẽ exuẽdo iuuenis in fide fact⁹ ſum.
Et ignorantias meas.i.peccata quæ igno-
rãter ante baptiſmũ cõmiſi. Vel ſic.Deli-
cta iuuentutis.i.temeritatis meę.Iuuenes
enim magis temere peccant q̃ ſenes, ideo
ꝙ iuuẽtutem pro temeritate ponit.Qua-
ſi dicat.Magna delicta quę temere ago nõ
neceſſario,ne memineris . Et ignorantias
meas.i.venialia q̃ ignoranter ago.Et non
meminendo delicta,memento mei vt mi-
ſerearis qui viſus es oblitus eſſe,dum inſi
delis eſſem:tu o dñe q ſolus potes ſic mi-
ſereri. Et hoc propter bonitatẽ tuã.i.mi-
ſericordiã quã naturaliter habes nõ pro-
pter merita mea tãtũ.Et nõ parũ miſerea
ris:ſed ſecũdũ miſericordiã tuã.i.ad mo-
dũ miſericordię tuę,ſicut multum es mi-
ſericors ſic & multũ miſerearis . Qm̃ ve-
ro dei bonitatis mentionem fecerat ne q-
libet nimis in bonitate illa cõfidẽs in pec
catis pſeueraret:dicit etiam eũ rectũ eſſe
ad vlciſcendũ peccata pſeuerãtiũ ſic.Dico
ꝓpter bonitatẽ:& vere dulcis eſt dñs.i.bo
nus:& tñ rectus.i.iuſtus ad vlciſcendũ:&
inde hoc poteſt videri ꝙ dulcis eſt & re-
ctus.Nam ꝓpter hoc dabit legẽ.i.doctri-
nã delinquentib⁹ poſitis in via morũ.i.de
linquẽtibus venialiter.Nam qui crimina-
liter peccant,extra viã morũ ſunt: qđ eſt
dicere. Dabit:eis doctrinam, ne crimina-
liter peccando pereant & in hoc dulcis &
rectus eſſe cõprobaṫ. Nam ſi tantũ dulcis
eſſet ſuperfluo legẽ daret,cũ oĩa peccãtib⁹
oĩbus dimiſſurus eſſet.Si vero tãtũ iuſt⁹:
nunq̃ miſericordię legẽ daret:ſed oẽs iu-
ſte damnaret.Vel legẽ vocat diſciplinam
tribulationũ quã ad ſuos corrigendos &
Pſal.xvii. docẽdos infert.Vnde alibi Pſalmiſta. Di-
ſciplina tua correxit me.i.edocebit.Et in
iudicio.i.in lege illa per quã ſciẽt iudica-
re quid tenendum ſit,& quid fugiẽdum:
ideoq̧ iudiciũ diciṫ:Diriget mãſuetos de
bono in melius nõ rebelles.Et vt bene di
rigantur:docebit ſpecialiter ipſos mites
vias ſuas:per quas ad eum peruenient.Et
quia poſſet quæri:quæ ſunt illæ vię:expri
mit. Vniuerſę vię domini ſunt hę:Miſeri
cordia & veritas.Miſericordia ſcilicet vt
ſui vnuſquiſq̧ miſereaṫ ne peccet,& pec-
cando pereat.Et vt pro malis bona retri-
buat. Veritas.i.iuſtitia ſcilicet: vt qđ iu-
ſtum eſt deum ſuper omnia diligat & pro
bonis bona retribuat.Miſericordia & ve-
ritas dico inuenta a requirẽtibus teſtamẽ
tum eius & teſtimonia eius.Quod eſt di-
cere.Si quis requirendo pſcrutetur nouã
legem & veterẽ non inueniet plures vias
iſtis.Et bene veterem legẽ teſtimonia di-
cit pluraliter cum a multis teſtibus aduẽ
tus Chriſti:a prophetis ſcilicet miniſtra-
ta fuerit.Noua aũt lex ſingulariter teſta-
mentum nũcupatur:eo ꝙ ab vno ſolo te-
ſte vitę æternæ data ſit.i.a Chriſto.Apo-
ſtoli quidem & cęteri doctores nõ fuerũt
legis datores ſed expoſitores. Oſtẽſo hoc
ꝙ dominus dulcis eſt & rectus:ad inſtru-
ctionem noſtram:quia orauerat ſuperius
ex bona confidentia ſe impetraturum an
nunciat:vt & alios ad petẽdum:gratia im
petrandi inſtiget ſic.Oraui ſecundũ miſe
ricordiam tuam memento mei: quod ve-
re facies . Vere ꝓpitiaberis peccato meo
propter nomen tuum augmentãdum. Et
dignum eſt vt propitieris.Multum eſt.n.
id eſt multum eſſe a me reputatur.Quod
eſt dicere.Non excuſo me paruipendẽdo
illud: ſed potius accuſo multipendendo:
ideoq̧ veniam mereor.Et quia dixerat ſi-
bi multum eſſe peccatum ſuum:vt & hoc
nobis inſinuet ſcilicet multipendere pec-
catum,& ſic veniam promereri ſubiũgit.
Dixi multum eſt: & bonum eſt multũ eſ-
ſe.Nam cui multum eſt ille deum timet.
Et quis eſt homo,id eſt q̃ magnus & q̃ fe-
lix eſt homo qui timet dominum:& inde
hoc apparet . Nam ſtatuit ei qui eum ti-
met legem.i.firmitatem: ne deficiat ĩ via
bonorum morum quam elegit.Legem po
nit pro firmitate : quia illud præceptum
quod firmum & ſtabile eſt: lex dici ſolet.
Et per illam legem anima eius de corpo-
re exiens:demorabitur,id eſt habitabit in
bonis cæleſtibus.Et in futuro ſemen eius
hæreditabit terram,id eſt bona opera quę
hic ſeminanṫ erũt cauſa quare in futuro

corpus & anima ſimul hereditabũt terrã
viuentium. Semina dicuntur opera bona
eo ꝙ cauſę ſunt pmiorũ,ſicut ſemina cau
ſę ſunt meſſiũ. Quia vero dixerat:ſtatuit
legem:exprimit ipſam legem ſic.Dico do-
minus ſtatuit legem.i.dominus eſt firma
mentum timẽtibus eũ ne cedant. Et ipſis
firmatis teſtamentum.i.promiſſio illi⁹ da
tur:hoc ſcilicet vt manifeſtetur illis,in fu
Io.xiiij. turo vt idem in euãgelio. Manifeſtabo ei
meipſum.Nulli enim in præſenti hoc tẽ-
pore deus ſic manifeſtaẽ vt in futuro ma
nifeſtandus eſt.Teſtamẽtum ponit ꝑ pro-
miſſione eo ꝙ teſtamentum hæreditatem
promittit.Et quia dominus firmamẽtum
eſt timentibus,oculi mei.i.affectiones qui
bus eum aſpicio ad modum oculoꝝ:ſunt
ſemper ad dominũ.Quod eſt dicere.Et vt
meum firmamẽtum ſit:nunꝗ ab eo diuer
to oculos,a ſimilitudine boni ſerui,cuius
oculi ſemper ad dominum ſuum ſunt,vt
etiam ad nutũ ipſi protinus obœdiat.Vn
Pſal.cxxij. de alibi Pſalmiſta.Sicut oculi ſeruorũ in
manibus dominorũ. Et merito oculi mei
ſunt ad dominũ,quoniã ipſe euellet quan
doꝗ de laqueo pedes meos.i.eruet me de
laqueo mortalitatis & paſſibilitatis,qui-
bus modo vehementer impedior.Qꝫ au-
tem ponit pedes meos:a ſimilitudine di-
cit eorũ qui per pedes illaqueantur.Et qa
oculi mei ad te ſemper ſunt: reſpice ĩ me
.i.eſto mihi beniuolus.A ſimilitudine do
mini dictum eſt,qui ſeruum quem diligit
ſæpe reſpicit.Et bene ponit ĩ me.Quaſi di
cat.Nõ horarie me reſpicias,ſed reſpice ĩ
me figendo aſpectum:non cito auferẽdo:
& reſpiciens miſerere mei indulgẽdo. Et
dignum eſt,quia ego qui hoc oro vnicus
ſum & pauper.Prępoſteratus ordo.Quod
eſt dicere.Quia ſum pauper ſpiritu,nõ ſu
perbus.i.humilians me erga te in omni-
bus.Quid vero ſit pauperẽ ſpiritu eſſe:in
pſalmũ.xxi.dictum eſt.Et vſqueadeo ſum
pauper,ꝙ etiam ſum vnicus.i.in numero
filiorum eccleſiæ,quæ vnica tua eſt ſcili-
cet ita chara ſicut vnicus fili⁹ patri cha-
riſſimus eſt.Vnde in canticis canticorum
Cant.vi. ſponſus Chriſtus eccleſiæ ſponſæ. Vnica
mea,columba mea. Et exponit per partes
paupertatem ſuam.Exponendo quoꝗ per
partes in quibus ei miſereatur.Vere ſum
pauper:in hoc ſcilicet.Tribulationes cor
dis mei multiplicatæ ſunt.i.mĩtas habeo
tribulationes & dolores in corde de pec-
catis . Et ideo erue me de neceſſitatibus
meis.i.de venialibus quæ ex carnis fragi-
litate neceſſario contingunt.Sacrificium Pſal.l.
enim deo,ſpiritus contribulatus. Et non
ſolummodo de neceſſitatibus meis eruas
me:ſed etiam vide.i.miſericorditer aſpi-
ce,humilitatem meam.i.inquantũ me hu
miliem erga te:& laborem meum quẽ ha
beo ieiunando: omni modo me ꝑ delictis
meis affligendo.Et propter has cauſas,di
mitte vniuerſa delicta mea,nõ ſolũ venia
lia ſed & criminalia.Poſtꝗ vero dimiſeris
peccata ne recidã: reſpice inimicos meos
qui volunt me deuocare,vt inefficaces fa
cias. Et neceſſe mihi eſt vt reſpicias,quo-
niã multiplicati ſunt.i.multi ſunt ideoꝗ
inſufficiens ſum reſiſtere ſine te: & nõ eſt
illis ratio qua mihi inimicentur: ſed ode Odium ini
runt me iniquo odio,non bono.i.odiũt in quum.
me bonitatem qđ odium iniquũ eſt.Non
malitiam,qđ rectum odium eſſet.Vñ Au
guſtinus.Recte in malis odim⁹ malitiam.
Dico reſpice ĩimicos,qm̃ multiplicati ſũt,
& ſic non erubeſcam. Neꝗ iuſtũ eſt,quo-
niam ſperaui in te,non in me.i.ſperaui &
adhuc ſpero per te erui & cuſtodiri.Eru-
beſcerem enim ſi non erueres & cuſtodi-
res.Et ꝗuis iſtud idẽ ſupi⁹ dixerit,ſcilicet
non erubeſcam: non tamen ſuperfluũ iu-
dicatur,quia non ſufficit ei qđ nimis de-
ſiderat ſemel orare.vel ꝙ dicit reſpice po
teſt eſſe oratio pro inimicis.Iubemur eñ
pro inimicis a domino ſic orare. Orate ꝑ
perſequentibus & calumniãtibus vos. Et Luce.vi.
hoc ſic continuat. Oraui erue me,dimit-
te.Et non ſolum pro me oro,ſed & pro ĩi
micis:reſpice miſericorditer ĩimicos me-
os vt cõuertas eos.Et dignum eſt vt hoc
orem. Quoniã multiplicati ſunt.Et odio
iniquo oderunt me.i.quia multi ſunt &
magnum damnum eſſet ſi tanta maſſa
periret . Et multum pernicioſi ſibi ſunt
cum iniquo odio oderunt me . Ergo pro
inimicis ſic oraui:& quicquid de illis ſit:
ſaltem cuſtodi animam meam,&c.Hęc nõ
mutantur:dixi non erubeſcam,ideo quia
ſperaui in te:& ideo adhuc quia innocen
tes & recti.i.iuſti in operibus per me facti
multi adheſerunt mihi ideo q ſuſtinui te
.i.ſperaui in te vt & exẽplo meo ſperarẽt.

Qđ eſt dicere. Quia multos ad te ſuſtinē-
dum exemplo meo ꝓuocaui non deficien
do:nõ erubeſcam. Ne & ipſi forte exēplo
meo malo deficientes erubeſcant. Orat
quoqꝫ pro ipſis innocentibus & rectis ſic.
Dico ꝙ innocentes & recti adheſerũt mi-
hi.i.exemplo meo. Ergo deus libera ipſos
iam factos Iſrael ex omnibus tribulationi
bus ſuis,ne cedant.

In Pſal. XXV.

TItulus. XXV. Pſalmus Dauid.i.
fidelium collectionis vſquequaqꝫ
perfectorum concedentium ex ſe
curitate innocentiæ & iuſtitiæ ſuę vt de⁹
iudicet eos in futuro,ſecũdũ ꝙ eorũ inno
centia & iuſtitia ꝓmeretur. Oſtendũt etiã
per partes innocentiã & iuſtitiã ſuã:& ꝓ-
mittunt ſe magis in his eſſe intēdēdos vt
minus perfectos ad hæc exēplo ſuo vehe-
menter inuitent. Vel poteſt hic oratio eſ
ſe,vt deus ſcilicet eos iudicet.i.diſcernat
in futuro a maſſa perditorum,ne cũ ipſis
mixti ſint,ſicut in hoc mundo ſunt. Cæte
ra de intentione non mutantur:iſtud ve-
ro ſic incipit.

IVdica me domine,in fu-
turo ſecũdum ꝙ iuſtum
eſt. Qm̃ ego qui hoc con
cedo in innocētia mea po
ſitus igreſſuſſum.i.inceſ-
ſi viam mãdatorũ tuorũ.
Quod eſt dicere. Quoniam in innocentia
mea perſeueraui. Vel ſic vt ſit oratio. Iudi
ca me,iuſto iudicio tuo:diſcerne me domi
ne in futuro:a perditis cum quib⁹ hic cõ
uerſor. Hoc aũt qđ ſequitur (vt Auguſti-
nus dicit) non eſt ſuperbia elati,ſed cõfeſ
ſio non ingrati. Dico iudica me. Et meri-
to,qm̃ ego ſic orans in innocentia mea in
greſſuſſum.i.perſeueraui,& adhuc faciã,
ſcilicet non infirmabor in perſeuerãtia:in
dño ſperans non per me ſolũ perſeuerandi
ſpem habens. Oro iudica:& vt hoc iudi-
cium bona ſpe expectē: hic pri⁹ proba me.
Præpoſteratio. Tempta.i.temptatum per
tribulationes & inefficaces ſuggeſtiones
me mihi & aliis adhæſuris oſtende. Et
poſt proba me,id eſt nil agente in me tri-
bulatione vel ſuggeſtione qualibet crimi
nali probatum oſtende. Dico tēpta. Sic ſci
licet Vre.i.igne ſpirituali omnimodo cõ
ſume renes meos. Et exponit in qua ſigni-
ficatiõe ponat hic renes. Et (pro ſcilicet)
cor meũ.i.illicitos motus cordis mei q re-
nes dicuntur: eo ꝙ in illis delectamur ſi-
cut in illicito renum exercitio. Quia vero
pro ſola innocētia nemo ſaluabitur,in cõ
ſpectu nãqꝫ dei non iuſtificabitur oĩs vi Pſal.cxlii.
uens:orat etiam ſe per miſericordiam ſal
uari. Dixi iudica me qm̃ ego in innocētia
mea ingreſſuſſum. Et nõ pro ſola innocen
tia ſaluari oro:ſed & ideo qm̃ miſericor-
dia tua ante oculos meos eſt,ſcilicet ante
cordis cõſiderationes. Quaſi dicat. Quia
in miſericordia tua cõfido:& ideo adhuc,
quia complacui in veritate.i.in conformi
tate veritatis tuę,filii tui ſcilicet put va-
leo poſitus & in opere & in virtutib⁹. Ex-
ponit aũt innocētiam ſuam per partes ſic.
Vere ingreſſuſſum in innocentia,quia nõ
ſedi cum cõſilio vanitatis.i.quis cum eis
corporali præſentia cõuerſer:tamē in ani
ma non ſedi.i.conſentiēdo nõ immoratuſ
ſum cum illis qui ſunt cõſiliũ vanitatis.i.
concordantes ſimul in appetitu terreno-
rum quæ vana ſunt. Dico non ſedi:& ad-
huc promitto quia non introibo p cõſen
ſum cum iniqua gerentibus,falſis ſcilicet
chriſtianis. Et bene ponit introibo. Introi
re nãqꝫ dicim⁹ in aliquod occultum intra
re. Omnis autem iniqua gerens introit.i.
in rem occultandam intrat:in peccata ſci
licet,quæ occultanda ſunt:vt dñs in euã-
gelio. Oĩs qui male agit odit lucē. Et nõ Ioan.iii.
tãtũ non ſedi:ſed etiã odiui eccleſiam ma
lignantium.i.odio habui mala opera eoꝝ,
non creaturam. Et non ſolũ non introibo
cum iniqua gerentibus falſis ſcilicet chri
ſtianis:ſed & non ſedebo.i.in conſenſu nõ
immorabor cum impiis.i.cum hæreticis
& idolatris. Quod eſt dicere. Non cõſen-
tiam infidelitati & ſententiis eorum. Sed
inter inocētes cõſiſtēs lauabo man⁹ meas
.i.mundabo qđ mundandũ eſt in affectio-
nibus meis,quę manus ideo dicunt̃ qa per
eas, ſententias attingimus ſicut manibus
corporeis corporea tractamus. Innocētia
ſua per partes oſtenſa:videns hoc non ſuf
ficere promittit quoqꝫ ſe bene operari ſic.
Dico lauabo manus meas,& manibus lo-
tis circũdabo.i.bonis operibus & virtuti
bus adornabo dñe,altare tuum,fidem ſci
licet ſuper quã omnes virtutes fundãtur,
& opera bona deo ſacrificãtur: ideoqꝫ al-

tare dicitur cũ ſuper altare ſacrificari ſoleat. Vnde Apl'us. Sine fide nemo placebit deo. Circundabo poſitum eſt pro adornabo, a ſimilitudine altaris quod cum adornaẽ palliis ſiue auro vel argento, ſepe circũdatur. Dico circundabo: & hoc ideo vt audiam vocem laudis tuę. i. vt intelligam qua voce velis laudari: voce ſcilicet iuſti. Nõ eſt eñ ſpeciosa laus in ore peccatoris. Bene quidem ponit audiã pro intelligã. Audit⁹ enim animę intellectus eſt: & etiã vt enarrẽ aliis mirabilia tua. i. pręcepta & opera tuą q̃ ſunt mirabilia præ nimia ſui excellentia. Alioquin autẽ idoneus enarrare non eſſem. Vnde alibi Pſalmiſta. Peccatori autem dixit deus: Quare tu enarras iuſtitias meas &c. Dico circũdabo: qđ reuera faciam o dñe. Nam ego dilexi decorem dom⁹ tuę. i. me facere domũ tuam decorã virtutib⁹: & dilexi locum habitationis glorię tuę. i. deſideraui me bñ operando facere talẽ in quo tu dignanter habitando per bona opera mea ab aliis glorificeris. iuxta illud euangelii. Videant opera veſtra bona, & glorificent patrẽ veſtrũ. Quia vero dilexi: & circũdabo & lauabo, & non ſedebo, & non introibo. Ne perdas cum impiis in futuro. i. cum hæreticis, & idolatris deus animã meam: & cum viris effuſoribus ſanguinũ, falſis ſcilicet chriſtianis, ne perdas vitam meã. i. animã quæ ideo vita dicitur quia per eã viuim⁹. Viri ſanguinũ dicunẽ qui malo exẽplo & pſuaſione animas interimũt, ſicut illi q eorum quorum totum effundũt ſanguinẽ, corpora perire faciũt. Qui viri ſanguinũ & qui impii digne perdentur: & ecce cauſę. In quorum manib⁹ iniquitates ſunt. i. in affectionibus. Qđ eſt dicere. Et ſi non ſemper male operari queunt, ſemper tamen male operari cupiunt. Et ſi aliquando bene operentur: non intentione bona agunt: ſed ideo qa dextera. i. illa bona operatio eoꝶ repleta eſt munerib⁹. Per dexterã quidem bona: per ſiniſtram vero mala deſignari vſitatiſſimum eſt: quod eſt, dicere. Ideo bene operantur vt fauore populi: terreniſq; commodis repleantur. de quibus in euangelio dominus ait. Amẽ dico vobis receperunt mercedẽ ſuã. Viri ſanguinum & impii tales ſunt: ideoq; digne perdentur. Ego autem hic agens in innocentia mea ingreſſus ſum. Iſtud vero ex affectione nimia repetitum, vt ſuperi⁹ exponitur. Ergo quia ingreſſus ſum redime me a peccatis, per mortem ſcilicet quã p me paſſus es: & mei redẽpti miſerere ęterna gloria beatificando me. & non pro ſola innocentia redimas & miſerearis: Sed ideo adhuc quia pes meus. i. affectio mea ſtetit. i. perſeuerauit in directo. i. in operatione bona quæ directa eſt, non diſtorta. Affectiones pedes dicuntur: eo ꝙ per eas cogitando graditur animus ſicut pedib⁹ mouendo gradiẽ corpus. Dico ꝙ pes me⁹ ſtetit in directo: & adhuc o domine bene dicam. i. glorificabo & magnificabo te, bene operãdo: in eccleſiis. i. in cõſpectu cõuẽtuum fidelium, vt & ipſi te, exemplo meo glorificent & magnificent bene operãdo.

Heb. xi. — Eccli. xv. — Pſal. xlix. — Matth. v. — Viri ſanguinum. — Matth. vi. — Pedes.

In Pſal. XXVI.

Titulus. XXVI. Pſalmus Dauid priuſq̃ liniretẽ. Hic mittimur ad hiſtoriam de Dauid qui ter fuit in regem inunctus. Primo in Bethleem in domo patris ſui qđ ſignum fuit a Deo eum regẽ electum eſſe. Secundo poſt mortem Saulis in Hebron, vt regnaret ſuper tribum Iuda. Tertio quidem vt ſup oẽm Iſrael regnaret. Hæc autẽ omnia ad eccleſiæ figuram præceſſerũt. Inunguntẽ enim eccleſię filii ĩ baptiſmate: in oleo ſacroſancto vt per hoc eos a domino electos eẽ deſignetur, vt qui ſerui diaboli fuerant: ſui ipſius reges gratia ſpiritali fiant. Secũdo vero in confirmatione ab epiſcopis inunguntur vt copioſius ſpirituſſancti gratiã accipiendo: ſui qui iam Iuda. i. deo confitẽtes effecti ſũt, magis magiſq; reges ſint. Tertio quoq; a deo in futuro ęterna beatitudine inungenẽ, vt omnimodo ſui qui Iſrael tũc erũt: ſic deo auxiliãte reges ſint, vt neq; viſibiles neq; inuiſibiles hoſtes aliquatenus eis dominentur. Videtur autẽ hic agere collectio fidelium quæ in pręcedenti pſalmo locuta eſt: de beneficiis ſibi iam a deo datis anteq̃ ad æternã vnctionẽ peruenerit: & hoc ad inſtructionem alioꝶ vt qui eadem bona habent, a deo ſe habere ſciant. Et qui nondum habent: ad habẽdum omnimodo feſtinent. Oſtendit etiam ſe vnctionẽ illam omnimodo expectare p qua adipiſcenda orat, vt & nos & eã expectare, & pro ea inſtruat orare: Qđ ſic in ti

Dauid ter vnctus.

tulo breuiter denotatur. Pſalmus iſte at-
tribuēdus eſt Dauid.i.eccleſiæ pfectiſſime
agēti de beneficiis a deo acceptis. Priuſq̃
liniretur.i.illa perfectiſſima vnctiōe a deo
in regem vngeretur. Aeterna vero beati-
tudo vnctio recte dicitur per quā ab oīni
corruptibilitate ſanabitur,ſicut vnctione
ęgri ſanari ſolent.Hic aūt pſalmus ſic ha-
bet principium.

DOminꝰ illuminatio mea,
emphatice dictū eſt. Qđ
eſt dicere.Dominus illu-
minauit me fide in bapti
ſmo,& ſalus mea: & hoc
quoq; emphatice eſt.i.ipſe
ſaluauit me a peccatis:& cum hæc iā im-
penderit:quem īuiſibilem hoſtem timebo
vt me ſuperet? Nullum ſcilicet:& dn̄s pro
tector vitę meę:quod eſt dicere. Mihi qui
mortuus eram in Adā originaliter in aīa
reſtituit vitam:& ipſe eſt protector illius
vitę:ne peccando criminaliter eam perdā.
Ergo a quo viſibili hoſte expugnatus tre-
pidabo,dum illi qui nocentes mihi volū-
tate(etſi actu nequeant)ſuper me exiſten-
tes.i.ſuperiores & digniores me quātum
ad corpus,appropiant.i.ſe p̄parāt,vt edāt
.i.tribulationibus cōſumāt carnes meas?
A nullo trepidabo:ſubaudi. Vel edāt car
nes meas,ſic exponitur. Appropiāt inquā
ad hunc effectū,licet non intenderint de-
uēturi vt tribulationibꝰ mihi illatis edāt
carnes meas.i.conſumant & ad nihilū re-
digant carnales voluntates meas:ne dum
tribulatꝰ fuero liceat eis in me quidlibet
efficere. Vn̄ & in ſuperiori pſalmo ſic ora
uit:vre renes meos . Et iure non trepida-
bo,hoc conſiderans de inimicis ſcilicet q
tribulant me.Ipſi qui per hoc videnē aliis
potentes & excelſi & ī dominio firmi,po-
tius per hoc infirmati ſunt.i.viſi ſunt mi
hi iam infirmi & miſeri.Et vt plus dicā.
Iam ceciderunt mihi.i.iam caſum eoꝝ fu
turū præuidi.Exponit autē quomodo ap
propient. Dico nō trepidabo dum appro
piant.Et verum eſt.Nam ſi conſiſtant ad-
uerſum me caſtra.i.ſi apparēt ſe multitu-
dines hoſtiū:vt aduerſum me tribulatio-
nibus pugnent:nō timebit cor meū ſic vt
timore cedam.A ſimilitudine hoſtium di
ctum eſt,qui cum aliquo p̄liū inire velint:
prius in terram eius intrantes ibi caſtra
metantur.Dico non timebo caſtra conſi-
ſtētia.Et etiam vt plus dicam:Si exurgat
aduerſum me prælium tribulationū:non
ſolum dico non timebo:ſed etiam in hoc
ego qui forſitan hoſtibus timēs videbor,
ſperabo.i.per hoc præliū in quo viriliter
agam:ſperabo me adepturum vnū quid:
quod a domino expecto.Et vere vnū quid
expecto:qm̄ vnam rem petii a dn̄o & ope-
re & voce & affectione,ſcilicet ęternā bea
titudinem:& hanc merito vitę meę requi
ram.Et exprimit ipſam beatitudinem per
partes,ſcilicet hæc requiram vt inhabitē
in domo domini.i.in Hieruſalem cæleſti:
& hoc non horarie:ſed omnibus diebꝰ vi
tę meę.i.ī ęternitate qua vtitur vita mea
Chriſtus ſcilicet. Vnde Apoſtolus. Cū ap Coloſſ.iij.
paruerit Chriſtus vita veſtra: tūc & vos
apparebitis cū ipſo in gloria.Et hoc quo-
q; requiram,vt in domo dn̄i cōſtitutus vi
deam perfecte voluntatem domini:quam
hic perfecte videre nequeo. Vnde Apl'us.
Nunc cognoſco ex parte:tunc autem co-
gnoſcam ſicut & cognitus ſum.Et viden
do voluntatē:viſitem.i.videam tēplū eiꝰ,
ſcilicet dominici corpꝰ hominis:qđ fuit
templum diuinitatis. Vnde idem in euā-
gelio.Soluite templū hoc:& poſt tres dies Ioan.ij.
excitabo illud . Dico q̄ hæc requiram.Et
hæc eſt fidutia talium beneficiorum quæ
mihi iam impendit.Qm̄ abſcondit me in
tabernaculo ſuo.i.poſuit me iā in abſcon
dito tabernaculi ſui ſcilicet in fide & ſpe
beatitudinis quā per Chriſtum habiturꝰ
ſum,qui fuit tabernaculum dei.Quæ bea
titudo a nobis eſt abſcondita nunc:quan-
doq; quidem apparitura. Vnde Apl'us.Fi
des eſt ſperandarū ſubſtantia rerum,argu Heb.xj.
mentum non apparentiū.Et alibi de bea-
titudine ſic dicit. Vita noſtra abſcondita
eſt cum Chriſto in deo.Et non ſolū abſcō
dit:ſed etiam me poſitum in abſcōdito ta
bernaculi ſui protexit in die malorū.i.in
hoc tempore in quo omnia mala abūdāt
defendit ſui gratia ne cederem. Vn̄ Apo-
ſtolus.Redimentes tempus,qm̄ dies mali Ephe.v.
ſunt.Et non ſolum abſcondit & protexit
ſed etiam me poſitum in petra.i.in Chri-
ſto qui firmus eſt vt petra. Vel in petra.i.
in conſtantia & fortitudine exaltatum in
virtutibus.Et exprimit qm̄ exaltatū.Dico
exaltauit.Et(prò ſcilicet)nunc in tempo

re perſecutionis cum omnino depſſus vi-
deor: exaltauit caput meum.i.mētē meā:
& ſi corpus deprimi permiſit: ſup īimicos
meos. Qđ eſt dicere. Magis exaltatuſſum
in virtutibus contra eos: q̄ ipſi in tribula
tionibus aduerſum me. Oſtēſis beneficiis
gratia dei conceſſis ſibi: per quę fiduciam
habet beatitudinē adipiſcēdi: oſtēdit quo
ꝙ merita liberi arbitrii ſic. Nō ſolum hac
fiducia ſpero me habere beatitudinē quā
requiram ideo quia me abſcondit, ꝓtexit,
& exaltauit. Sed ideo ꝗa circuiui.i.ne te-
merarius aut remiſſus eſſem diligēter in-
ueſtigaui qualiter ipſi ſacrificare deberē.
Et poſit⁹ in tabernaculo ei⁹.i.in fide Chri
ſti tabernaculi ei⁹: immolaui ipſi hoſtiam
vociferationis ſcilicet virtutes & opatio-
nē bonā quæ ſunt hoſtię multū clamātes
ad dñm. Iuxta illud Proſperi. Nec Chri
ſti exēplo ſuauior exit odor: Qꝫ cū homo
caſtorum profert libamina morum: Et de
virtutum munere ſacra litat. Cum dicit:
hoſtiam vociferationis idem eſt ac ſi dice
ret. Hoſtiam multum dignam impetratio
ne a ſimilitudine illorū: qui cū multū vo-
ciferent citius impetrare ſolent: q̄ q remiſ
ſe agunt. Circuiui dicit a ſimilitudine il-
lorum qui quando aliquid diligenter in-
ueſtigant: multum circuire ſolent. Nō ſo
lum vero circuiui & imolaui: ſed adhuc
cantabo dño.i.bene de eo cogitabo: qđ il-
li dulce erit vt canticum. Et non ſolū cā
tabo ſed etiam pſalmū dicā.i.bonū opus
meum in euidenti ponam: vt alios attra-
ham exemplo meo. Bene quidem ponit di
cam: dicta nāꝙ in euidēti ſunt: cogitatio-
nes autem in occulto. Beneficiis atꝙ me-
ritis quibuꝭ ſe beatitudinē adepturū con
fidit oſtenſis: orat vt cōſequatur ſic. Dixi
vnam petii: & requiram: & tu domine ex-
audi vocem meam qua clamaui.i.clamo-
re egi nō remiſſe ad te ꝓmerendū. Et non
ꝑ ſolis meritis exaudias: ſed miſerere mei
& exaudi me.i.miſericorditer exaudi. Di
co clamaui: Et vere vox mea clamor fuit.
Nam dum voce agerem non aliud in cor
de habui: Sed tibi dixit cor meū illud idē
qđ & os. Alioqn eñ vox mea clamor non
eſſet ſed remiſſa. Vel ſic. Dico clamaui: &
nō ore: ſed tibi dixit cor meū iſtud. Et ex-
primit quid dixerit. O dñe exq̄ſiuit te fa-
cies mea. Qđ eſt dicere. Diligenter & ope
& affectione quęſiui, vt quē nūc ī ęnigmā
te video: facie ad faciem videam. Et ad-
huc domine faciem tuam requiram: bene
cogitando & operando. Ergo ne auertas
in futuro faciem tuam a me & ſi mō auer
tis. Qđ aūt addit ne declines: idem eſt qđ
ne auertas faciem. Sed ideo repetit vt ad
dat ſic. Ne declines faciē, ſcilicet in ira.i.
propter iram quā in me de peccatis meis
habeas, quoniā a nullo declinabis, niſi cui
iratus apparebis. Vñ Pſalmiſta alibi. Tūc Pſal.ii.
loquetur ad eos in ira ſua. Dico ne decli-
nes a me ſeruo tuo ſcilicet: Quaſi dicat.
Non eſt dignum vt declines cum ſeruus
tuus ſim: in oībus tibi prout poſſim obœ-
diens. Oro ne declines: imo adiutor meus
eſto ad bene operandum: & ſic adiutor: ne
derelinquas me, in ſolo libero arbitrio, ꝗa
per me inſufficiens eſſem. Et ſi aliquando Mat.xxvi.
me reliqueris, vt cum cecidero me inſuf-
ficientem eſſe non dubitem: ſicut Petrum
te negantem reliquiſti: ne poſtea in ſe con
fideret. Dixerat eñ in ſe confidendo. Et ſi
oportuerit me mori tecū non te negabo.
Saltem ne deſpicias me.i.non ſic derelin-
q̄s vt poſt nō auxilieris ſicut Iudā deſpe-
xiſti. Et non debes deſpicere: quia deus es
.i.creator: ſalutaris meus.i.ſaluator. Qua
ſi dicat. Quia te ſolum habeo deū & crea
torem: & neceſſe eſt vt non derelinquas &
deſpicias. Qm̄ pater meus & mater mea:
Adam ſcilicet & Eua, dereliquerūt me.i.
deiecerunt in mortem: a ſimilitudine pa-
tris & matris: qui cum infantem paruulū
derelinquendo exponunt, quantum in ſe
eſt, interimunt. Fame nāꝙ periret: niſi ipſi
alius ſuccurreret. Sic & Adam & Eua qui
exemplo ſuo bono nos debuiſſent ad deo
obœdiendum inſtruere: & ſic ſecum ad vi
tam trahere: deficiendo in ſe nos inſtrue-
re dereliquerūt & ſic ad mortē pertraxe-
runt. Dico ꝙ ipſi me dereliquerūt. Domi-
nus autem aſſumpſit me, vt infirmum ſan
ctificaret.i.ad immortalitatē reduceret:
& hanc apoſtrophā ad auditores facit, vt
qui aſſumpti ſunt non hoc ſibi: ſed domi-
no ſui exemplo attribuant: Et non aſſum
pti vt aſſumantur omnimodo ſuſtineant.
Poſt apoſtropham reuertitur ad orationē
ſic. Dico dñe quia me aſſumpſiſti. Et ne aſ
ſumptus rurſus debiliter: dñe mihi poſi-
to in via tua.i.in via mādatoꝝ tuoꝝ: i cō

pletione ſcilicet,quę via eſt ad vitam:po-
ne legem viandi.i.moderamē ne retro eā:
Retrorſū ire. nec dextrorſum nec ſiniſtrorſum:retro q
Dextrorſū dem dicit̃ ire:qui ex toto deſficit.Dextror
ſum autem qui dum nimis in ſanctitate i
tendit modum excellendo,ad id qđ diſpo
ſuit attingere nequit: vt Eremita Ioānes
paruus qui angelice viuere tēptādo de
fecit.Et bene iſtud dicit̃ dextrorſum ire.
Per dextram nāq; bona ſolent deſignari.
Virtutes vero bona ſunt. Illud autē ire:
virtuti videtur accedere.Nullus.n.ignaꝰ
uus in virtute qualibet vltra modum in
Siniſtrorſum. tenditur. Siniſtrorſum quidem ire dicit̃:
qui & ſi non ex toto,nimis tamen i virtu
te remittitur.Quoniam per ſiniſtram vi-
tia deſignantur.Mala enim ſunt.Mala ve
ro per ſiniſtrā ſępe denotantur.Remitti q
dem in virtute nimis:vitioſorum eſt. Nā
q; nemo ſanctus in virtute remittitur.Ni
mis igit̃ remitti:recte ſiniſtrorſum ire di-
Ante. citur.Ante autem ire in via dei dicit̃:qui
neq; remittendo nimis neq; modum excel
lēdo deflectitur ſed ęquo modo dei viam
Via. incedit.Via quidem dei dicūtur commu-
nia præcepta,ſine quibus nemo ſaluabit̃,
vt in pſalmū.xxiiii.expoſuimus. Dico le-
gem pone in via:& non ſolū hoc:ſed etiā
Semita recta. dirige me.i.directum me fac in ſemita re
cta.Recta vero ſemita ſingularia pręceptā
dicuntur quæ paucis competunt vt in eū
dem pſalmū dictum eſt, Et hoc qđ oro po
ne legem & dirige propter iimicos meos
facio qui me volunt deflectere a quibꝰ eri
pe me ne mihi præualeant. Et ſic.i.eripiē
do ne tradideris me in animas.i.in volun
tates tribulantium me. Quod eſt dicere.
Et ſi tribulari me permittas ab his:nō ta
men hoc quod volunt ſinas eos in me pe
nitꝰ efficere ſcilicet vt me deflectāt. Orō
ne tradideris:& hoc mihi orādū eſt. Quo
niam inſurrexerunt in me, tribulādo,ſug
gerēdo,teſtes iniqui.i.illi qui iniqua teſtā
tur:& opere ſcilicet & verbis.i.mundanis
adherere ſummum bonum eſſe. Et iniqui
tas.i.ipſi dicti per emphaſim iiquitas, mē
tita eſt,vt me deflecteret, affirmādo bona
eſſe quæ mala ſunt.i.vitia:mala etiam eſ-
ſe quæ bona ſunt.i.virtutes. Dico menti
ta eſt:& hoc non adineōmodū meū:ſed ſi
Sap.i. bi,id eſt ad damnationem ſuam. Os enim
quod mētitur occidit animam. Facta ora

tione ne videretur ex diffidentia oraſſe:
enūciat ſe firmiter credere:quod orauit
adepturum ſic.Oraui ꝯ auditores ne deꝰ
auertat faciem:& hoc non ex diffidentiā
oraui.Nam credo me videre.i.viſurū: bo
na domini.i.faciem eius & voluntatem,q̃
ſunt reuera bona.Et hoc non in præſenti
vita:ſed in terra viuentium.i.in paradiſo
vbi nemo niſi perpetuo viuens habitabit.
Ergo auditor mei exemplo expecta domi
num:credendo illum tibi eadem bonā da
turum. Vnde Apoſtolus. Nolite amittere Heb.x.
confidentiam quæ magnam habet remu-
nerationem.Dico expecta:& in expectādo
non ſis remiſſus in operibus:ſed viriliter
age operando,orando,bene cogitando.Et
cum viriliter egeris non ceſſes præ tędio:
ſed confortetur in hoc cor tuum.Nā qui
perſeuerauerit vſq; in finē hic ſaluus erit. Matth.x.
Et ſi dominus moram fecerit:ſuſtine.i.pa
tienter expecta dominū:ne murmures.

In Pſal.XXVII.

TItulus.XXVII.Pſalmus ipſi Da-
uid attribuēdus.i.Chriſto:Et be-
ne ponit ipſi Dauid.Quaſi dicat.
Non Dauid loquenti per membra ſua ſed
ipſi.i.Dauid in propria perſona agenti:&
orat hic prætendendo meritum.i.bonam
intentionem ſuam vt deus exaudiat eum
orantem de reſurrectione.Agitq; etiā cō-
ceſſiue de retributione inimicorū,annun
ciatq; ſalutem ſuorū:& in fine ꝓ eis orat.
AD te domine trinitas ob
tinendum clamaui & cla
mabo.i.bona intentione
quæ tibi eſt clamor intē-
ſus,agam . Non dicit ad
te obtinendū q; in eo ple
natie ſemper deus non exiſteret:ſed idem
eſt ac ſi dicat.Ad hoc clamabo:vt q ſecū-
dū mortalitatē tibi ſum nō cōformis:tuæ
conformer immortalitati & ipaſſibilitati.
Obtineā.ſ.imortalitatē & ipaſſibilitatē ſe
cūdū q; hō ſū. Vel clamabo ad te miſeri-
cordē reſpiciēs.q.d.In mīa tua cōfidēs.Er
go deus meꝰ ne ſileas a me elōgatꝰ.Quod
eſt dicere.Reſpōde petitioni meę. Rñdere Reſpondere dei.
dei eſt petitionē perficere.Et habet̃ in alia
trāſlatione ne obſurdeſcas mihi.i.ne fias
mihi ſurdꝰ.Et hoc idē ē qđ ne ſileas a me.
Et quia dixerat ne ſileas:ne putaremus q;
mox vellet petitionē ſuā cōpleri:determīat

Ne taceas a me elõgatus dico:qñ.i.aliqñ.
Quod eſt dicere.Et ſi modo taces non per
ficiendo:non tamen taceas dũ non tacen
dum erit.Quaſi dicat.Perfice in me aliqñ
quod perficiẽdum eſt,vt me immortalem
& impaſſibilẽ facias.Ne taceas & ne ſileas
idem eſt p determinatione repetitũ. Vel
ſic.Ne taceas:qñ.i.aliquo mõ,qn me me
vſq; facias immortales.Oro ne taceas.Nã
ſi tacueris,nõ ſolũ non imortalis ero ſed
aſſimilabor.i.ſimilis fiam, deſcendentib⁹
in lacum.i.in profunditatem mortis,non
reſurrecturis vſq; in cõmunẽ reſurrectio
nem.lacum dicim⁹ foueam pfundiſſimã:
ideoq; hic pro profunditate ponit:in alia
tranſlatione habetur: ne forte tacente te:
cõpater deſcẽdentibus in lacum.Dixi cla
mabo intentione ſcilicet.Et etiam clama
bo,voce deprecationis.i.voce elemẽtari a
deprecatione mea pcedenti:ſcilicet ab in
tentione cordis quę te deprecatur inten
ſe.Et tu exaudi vocem deprecatiõis meæ
.i.audi vt impetrẽ, vocem q̃ pcedit a bo
na intẽtione mea qua te depcor.Et dignũ
eſt vt exaudias:dũ hoc ẽ qđ oro ad te ob
tinendũ,nõ aliquid terrenũ. Et dum hoc
eſt qđ nõ deprimo:ſed extollo.i.intẽſas fa
cio manus.i.affectiones meas ad templum
ſanctũ tuũ conſtituẽdũ. Quod eſt dicere.
Dum ad hoc affectiones meę intendũt vt
conſtituam eccleſiam:quę erit ſanctũ tem
plum tuum:in quo habites. Vnde Apl'us.
1.Cor.iij. Templum dei ſanctum eſt:quod eſtis vos.
vel ſic. Dum extollo.i.eleuo manus meas
in cruce ad templum ſanctum tuum con
ſtituendum.Cætera non mutantur.Quia
vero dixerat exaudi:oſtendit vnde exau
diat ſic:de hoc ſcilicet exaudi. Ne tradas
me in mortem ſimul cum peccatorib⁹: an
tonomaſice.Quaſi diceret. Non oro qui
dem vt non tradas in mortem:ſed oro ne
tradas ſimul cum peccatoribus.i.conſen
tiendo deſiderio peccatorũ:qui me volunt
detinere in morte ne reſurgam. Et quia
obſcure dixerat exponit. Dico ne ſimul
tradas me cum peccatoribus,quod eſt ac
ſi dicerem.Et.i.ſcilicet:ne perdas me.i.de
ſtruas ex toto quin reſurgam.Cum operã
tibus iniquitatem.i.conſentiendo Iudæis
operantibus mortem meam,quæ empha
tice dicitur iniquitas quantũ ad eos.Qui
operantes iniquitatem:loquuntur pacem
.i.verba pacifica cum me proximo ſuo:de
eorum genere iuxta carnem nato dicẽtes:
Magiſter ſcim⁹ quia verax es &c. Dico q; Mat.xxij.
loquuntur pacem.Mala autem.i.malę co
gitationes de me ſunt in cordibus eorũ.
Hoc autem dicit ad exaggerationem ſci
licet eorum, vt poſtea conceſſiue agat de
eorum damnatione ſic.Dico loquũtur pa
cem,& mala ſunt in cordibus.Ergo da il
lis ſecundum opera ipſorũ.i.retribue da
mnationem quã promerentur opera eo
rum:mors mea ſcilicet:quã & ſi non actu,
conſilio tamen & verbis operãtur. Ne ve
ro putarentur opera iuſta vel ex temeri
tate:ſic determinat.Et.i.ſcilicet da illis ſe
cundum nequitiam adinuentionum ipſo
rum.i.ſecundum q; promeruerunt nequã
conſilia:quæ adinuenerũt de morte mea.
Et non ſolum des ſecundũ opera non ma
nibus facta:ſed tribue illis ſecundum ope
ra manuum ipſorum.i.ſecundum hoc qđ
in me manibus exercuerunt flagellãdo &
quaſi latronem me tractando. Et quia di
xerat da & tribue:exponit quid orat dari
ſic.Dico da & tribue:ſcilicet redde retri
butionem illorum.i.premium retributio
nis eorum ipſis.Retribuerunt enim mihi
mala pro bonis. Verſus autem qui ſupra
eſt,ſcilicet quoniam non intellexerunt,ſic
præpoſterate legitur.Dico redde retribu
tionem quod vere facies:deſtrues illos,&
hic de terra ſua:& in futuro de terra vi
uentium:quam ſe habere præſumunt: Et
poſt non ædificabis eos nec in hac nec in
illa:& his de cauſis.Quoniam non intelle
xerunt opera domini.i.noluerunt intelli
gere per opera ſua eum dominum eſſe in
rebus:ſcilicet per glorioſa miracula quæ
coram eis operat⁹ eſt.Nullus eñ alius cę
cum natum illuminauit, quatriduanum
reſuſcitauit:Et non intellexerunt in ope
ra manuum eius.i.per excellentiſſima ope
ra eum dominum eſſe: ſcilicet per hoc q;
innocentiam per Adam ablatam reſtituit:
Peccatum originale deſtruxit: immortali
tatem mũdo reparauit & cętera q̃ mirabi
liter operatus eſt:quę dicuntur opera ma
nuum eius eo q; prę cęteris egregia ſunt.
Magis enim egregia ſunt opera quæ ma
nibus exercentur: q̃ quæ inſtrumentis
aliis aguntur. Quoniam autem dixerat
exaudi vocẽ orat.m.&c.ne crederetur ex

diffidentia oraſſe:innuẽdo ſe exaudiendũ
laudat deũ quaſi iam exaudierit ſic. Oro
exaudi:& iam mihi videor exauditꝰ:& be
nedictꝰ.i.exaltatꝰ ſit dñs:& a me & a mẽ-
bris meis.Qm̃ exaudiuit.i.ꝑ nimia certi-
tudine quã habeo iã videt̃ exaudiſſe vocẽ
deprecationis meę.i.procedentem a bona
intentione mea.Et oſtendit vnde exaudi
uit:ſic de hoc ſcilicet exaudiuit quia dñs
erit adiutor meꝰ vt reſuſciter:& ꝓtector
meus:ne cedam in tribulationibus: & me
rito.Nam in ipſo,non in alio ſperauit cor
Sperare corde. meum:& ideo adiutus ſum ab eo.Et bene
ponit ſperauit cor meũ. Sperare nãq; cor
de & mente dicimur:cum rationabiliter
& quę ad ſalutem pertinent,ſperamꝰ. Spe
rare vero ſenſualitate cũ ſola quę corpo-
ri dulcia ſunt & vtilia ſperamus.Quia ve
ro dixerat,adiutꝰ ſum,exponit in quo ſit
adiutus ſic.Dico adiutus ſum:& quia me
adiuuit,refloruit caro mea.i.reflorebit ca
ro mea: gloria reſurrectionis quæ florida
fuit gloria natiuitatis cũ ſine cõcupiſcen
tia de virgine nata eſt.Vnde per Eſaiã di
Eſaię.xi. citur.Egredietur virga de radice Ieſſe:&
flos de radice eius aſcendet.Et in canticis
Cant.ij. idem ſponſus & eccleſię ſponſę dicit.Ego
flos campi.Et quia reflorebit caro q̃ mar-
cida in paſſione videtur:confitebor ei.i.
laudabo eum in meis futuris.Ex volunta
te mea.i.ſecundum voluntatem meorum
Scilicet pariam ei confeſſores:qui nõ ſer-
uili timore vt Iudęi:ſed volũtarie lauda-
bunt eum affectione bona & operatione.
Dico ꝙ confitebor ei in meis:dominꝰ au-
tem erit fortitudo plębis ſuę.i.dominꝰ fa
ciet fortes in virtutibus illos confeſſores
quos ei pariã qui erunt plæbs eiꝰ.Et erit
protector:ne deficiant ſaluationũ Chriſti
ſui.i.ſaluandorꝫ a me Chriſto ſuo qui per
emphaſim ſaluationes dicuntur.Enuncia
ta ſalute ſuorum orat pro eis ſic. Dico ꝙ
eris fortitudo & ꝓtector & ita ſit . Saluũ
fac domine a vitiis populum tuum futu-
rũ.Et benedic hęreditati tuæ.i.exalta vir
tutibus illum populum quẽ excoles per ꝓ
dicatores vt aliquis hæreditatem excolit
ideoq; hæreditas tua dicent̃. Et rege eos
ne deficiãt.Et extolle illos.i.exalta de bo-
no in melius:vſq; in æternum.i.in æterni
tatem deducturus eos.

In Pſal.XXVIII.

TItulus.XXVIII. Pſalmus Dauid
.i.prophetæ in cõſummatione ta
bernaculi agẽtis.i.in cõſideratio
ne cõſummationis tabernaculi.i.eccleſiæ:
quæ tabernaculum dicitur:eo ꝙ in ea fi-
deles exiſtentes deo militant contra vitia
pugnando ad modum militum in taber-
naculis militantium.Titulus iſte iuxta ſi
militudinem hiſtoriæ poſitus eſſe videt̃.
Legitur enim cum Dauid dñi tabernacu
lũ conſummaſſet:populum Iſrael ibi plu-
rima ſacrificia obtuliſſe.Tabernaculũ au
tem iſtud ꝓfigurabat eccleſiam:a Chriſto
vero Dauid ex vtroq; populo cõſumman
dam in virtutibus & operibus bonis:quã
conſummationem propheta pręuidẽs ad-
hortatur eos qui in tabernaculo ſcilicet i
eccleſia ſunt futuri:vt cum a Chriſto fue
rit conſummatũ:ſemetipſos ad ſacrifican
dum afferant:exemplo apoſtolorũ q arie- Arietes.
tes dicunt̃ eo ꝙ oĩm fideliũ duces ſunt:ſi
cut arietes duces ſunt ouium:vel qa duo
fortia cornua habent.i.duo teſtamẽta:au
xilio quorum errores omnium repellũt:ſi
cut arietes duobus cornibus obſtantia de
pellunt.Oſtẽdit quoq; qualiter hoc ſit ta
bernaculum conſummandum.

AFferte domino o adopti-
ui filii dei futuri:afferte
vos ipſos ad ſacrificãdũ
filios arietum.i.imitato-
res apoſtolorũ.Quod eſt
dicere. Offerte vos ipſos
dño:vt apoſtoli fecerunt. Vere filii dei fi
deles dicuntur.i.ab eo ſpecialiter regene
rati. Vnde Ioannes euangeliſta.Dedit eis Ioannis.i.
poteſtatem filios dei fieri:filii etiam dicũ
tur apoſtolorum eo ꝙ eorũ doctrina Deo
regenerent̃:& eorũ imitatores ꝑ poſſe ſuo
exiſtãt.Vnde Apoſtolus. Filioli mei quos Gala.iiii.
iterũ parturio &c.Qꝫ vero bis dicit affer
te,ſic dicit.Dico afferte vos filios arietũ:
& in hoc ſcilicet ſitis filii arietum.Affer-
te dño ſicut ipſi fecerũt gloriam vt bene
cogitetis de glorioſa eſſentia deitatis. Et
afferte honorem:in alia tranſlatione habe
tur imperium:quod eſt dicere.Intelligite
eũ ſecũdũ humanitatẽ ab oĩbꝰ eſſe hono-
rãdũ:& ſup oĩa poteſtatẽ habere & impiũ.
Vnde idẽ in euangelio. Data eſt mihi oĩs Mat.xxviii
poteſtas ĩ cęlo & ĩ terra.Et apl's.Donauit Philip.ij.
illi nomẽ qđ eſt ſup oẽ nomẽ.Dico afferte

dño gloriam & honorem: & hoc quãtum
in vobis eſt bene de eo intelligẽdo: & etiã
quãtum ad illos: afferte domino gloriam
nomini eius.i.facite eum in aliis glorio-
ſum magnificando nomen eius: & adora-
te dominũ.i.veneramini bonis operibꝰ: in
atrio ſancto eiꝰ.i.in vobis effectis atrium
ſanctum eius.i.non anguſtis in charitate
ſed dilatatis ſicut atrium amplum eſt. In
alia tranſlatione habet: in aula ſancta eiꝰ:
quod idem eſt in ſentẽtia: ſcilicet vt ſitis
habitatio eius in charitate ampliſſimi ad
modum aulę: quę habitatio ampliſſima ẽ.
Dico afferte filios arietum: & afferẽdum
eſt: nam iam eſt tabernaculum cõſumma-
tum, ideoq̨ ſacrificãdum eſt in eo. Et oſtẽ
dit quomodo ſit conſummatum: & qd ſit
illud tabernaculum: hoc qđ futurum eſt
ex nimia certitudine annunciando p̃teri-
te ſic. Vere afferendum eſt. Nam vox dñi
.i.prædicatio eius, per prædicatores into
nuit ſuper aquas.i.ad modũ tonitrui, qđ
aperte ſonat omnibus & cõminatur: aper-
te gẽtibus ſonuit, & damnationem nõ re
ſipiſcẽtibꝰ cõminata eſt: & bene ponit ſu-
per. Nam vox illa de ſuperiori diſpoſitio-
ne patris proceſſit. Gentes quidem aquæ
dicuntur: eo ꝙ ad modũ aquarum deflue
tium, per illicita defluũt: & quia dixerat
vox domini: ne qualiſcũq̨ dominus vide-
retur, commendat eum ſic. Et iſte dominꝰ
exiſtens deus maieſtatis.i.omnipotẽtię, in
tonuit ſuper aquas multas: & ideo repetit
ſuper aquas vt quia indeterminate poſue
rat, addat multas. Vox domini dico ope-
rantis in virtute.i.in conſtantia quam de
Rom. viij. dit prædicatoribus vt neq̨ mors neq̨ vi-
ta ſeparet eos a charitate Chriſti. Et vox
domini dico operãtis in magnificẽtia mi
raculorum prædicatorum. Vnde in euan
Marci vlt. gelio. Domino cooperãte & ſermonẽ con
firmante ſequẽtibus ſignis: & exponit qd
operatus ſit ĩ virtute & magnificẽtia ſic.
Et vox domini dico confringentis: de ma
lo in bonum cedros.i.ſublimes in ſupbia,
ad modum cedri quæ ſublimis arbor eſt.
Cum dicit cedros ſimpliciter ĩtelligit oẽs
ſuperbiẽtes cõtra deũ inobœdiẽtia: & nõ
ſolũ puas cedros cõfringet: ſed & cedros
libani cõfringet dñs.i.ſupbientes de nito
re nobilitatis & diuitiarũ: qui ideo cedri
Libanus. libani dicunt. Libanꝰ eñ nitor interp̃tat.

Dico ꝙ cedros confringet: & adhuc aliud
faciet qđ mirabilius erit, hoc ſcilicet: Ce-
dros confringet & eas confractas, commi
nuet.i.valde humiliabit in tribulationi-
bus. Eas dico exiſtentes tanq̃ vitulũ liba-
ni.i.acceptabiles deo per ipſas tribulatio-
nes, ſicut vitulꝰ libani acceptabilis eſt ad
ſacrificandũ cum pinguiſſimus ſit ꝑpter
bona paſcua libani in qbus paſtus eſt. Pin
gues nãq̨ vituli ſacrificio habiles erant.
Dico cõminuet eas: & ne cõminui videa-
tur eis ignominioſum: dilectꝰ, antonoma-
ſice.i.Chriſtꝰ de quo vox paterna ait. Hic Matth. iij.
eſt filius meus dilectus: cõminuet.i.in tri
bulationibꝰ humiliabit. Et ne crederet ſe
eũdũ diuinã naturã cõminui: determinat
ſic. Quẽadmodũ filius eſt vnicorniũ.i.ad Vnicornes
eum modũ: ad quẽ modũ eſt filius Iudęo- Iudæi.
rũ, qui dicunt vnicornes propter vnicam
& ſingularẽ ſuperbiã quã p̃ cęteris habue
runt. Vel propter vnicam legẽ. Nullæ nã
q̨ gentes legem tũc habuerunt. Qꝫ autẽ
dicit eum filium Iudęorꝫ.i.de eorꝫ ſangui
ne natum: ad ipſius humilitatẽ cõmẽdan-
dam dicit. Qui nec etiam de eorꝫ ſangui-
ne quos ſe crucifixuros cognouerat naſci
dedignatꝰ eſt. Ne vero putaretur illas ſo
las cedros confringere & cõminuere.q̃ q̃
uis libani ſint non tñ aduerſarię ſunt ec-
cleſiæ. Oſtendit quoq̨ ſe illas intercidere
q̃ ſunt aduerſantes fidelibꝰ ſic. Et vox dñi
dico intercidentis.i.diuidẽtis flãmã ignis
.i.perſecutores: alios aſſumẽdo & alios re
linquẽdo: q bñ dicunt flãma: eo ꝙ fideles
tribulationibus deuorent: ad modũ flãmę
ligna deuorãtis. Et bene poſt flãmam ſub
iungit ignis. Nam ſicut flamma ex igne
ſic & eorꝫ perſecutio ꝓcedit ex nimio irę
& odii feruore. ¶ Poſtq̃ oſtendit vocẽ dñi
intonuiſſe ſuper gentes quæ aquę dicun-
tur, & hoc in virtute & magnificentia: &
confregiſſe cedros libani, & eas cõminuiſ
ſe tanq̃ vitulum: & intercidiſſe flammam
ignis: enũciat eadẽ voce cõcutiẽdũ & cõ-
mouendũ deſertum cades: per quod Iudęi
figurãtur. Cades iuxta Auguſtinum: ſan- Cades.
ctum legis interpretatur. Ipſi vero deſer-
tum ſunt a ſanctitate legis, ſcilicet ſancti
tate legis carẽtes & carnalia p̃cepta ſolũ
mõ retinẽtes. Vel deſertũ ſãctitatis legis
ſunt.i.deſerentes legis ſanctitatẽ quã eis
dñs ꝑpoſuit: & hoc idem eſt in ſententia

diuerſe explicatum. Vñ dñs in euãgelio.
Matth. xv. Irritum feciſtis mãdatum dei ꝓpter traditionem veſtram. Et apoſtolus. Voluntatẽ
Roma. x. ſuã quęrẽtes ſtatuere: legi dei nõ ſũt ſubiecti. Cades quoq; iuxta Hieronymũ: come ſtio tineę dicit: Iudęi vero deſertũ exiſtẽtes: ad modũ tineę per pſeudoapl'os innocentes comedere. i. ſibi cõformare ſtuduerunt. Et de eoꝝ commotione ad fidem ſic dicit. Dixi ꝙ vox dñi itonuit ſup aquas. Vox dñi dico concutientis per pœnitentiam deſertũ: & exprimit quod deſertũ: Et. i. ſcilicet commouebit dñs per pœnitẽtiam deſertum cades. i. Iudęos: a ſimilitudine cultoris: qui terrã concutit & cõmouet aratris vt fertilis fiat. Et vox dñi præparantis ceruos: ex ipſo deſerto. i. faciẽtis quoſdam ceruos. i. deuorãtes venenũ ſerpentiũ: & per hoc pręparabit ceruos, q̃a reuelabit eis cõdenſa. i. obſcuritates ſcriptutarũ ꝓpheticarũ. Dixi ꝙ vox domini intonuit ſuper aquas: & cõfringet & cõminuet cedros: & commouebit deſertum cades: & omnes iſti ſcilicet aquę, cedri, & deſertum in templo eius exiſtentes. i. mẽbra eccleſiæ quę eſt templum eius: dicent gloriã ei. i. glorificabũt eũ bonis affectionibꝰ & verbis & operibus, & per hoc dicẽt gloriã, quia dñs facit. i. faciet eos inhabitare
Baptiſma diluuium diluuiũ. i. imobiliter ſtatuet eos in ſpe beatitudinis quę per baptiſma fidelibꝰ a deo datur. Quod diluuiũ dicit eo ꝙ in eo oĩa peccata diluunt: ſicut in diluuio oĩs caro deleta eſt. Et per diluuiũ ſedebit. i. habitabit in eis dñs rex. i. vt regat de bono i melius: in ęternũ. i. hic & in futuro: & exprimit quomodo reget. Hic ſcilicet dñs virtutem populo ſuo dabit. i. conſtãtiã ne deficiant: & i futuro benedicet populo. i. exaltabit populum ſuum: in pace conſtituẽdo ne amplius in aliquo ſollicitetur.

In Pſal. XXIX.

TItulus. XXIX. Pſalmus cantici i dedicatione domus Dauid. Titulus iſte iuxta ſimilitudinẽ hiſtorię poſitus eſt. Propheta nãq; præuidens Salomonem filium ſuum: domũ deo ędificaturum & poſtea dedicaturum: & in illa dedicatione præfigurandam eſſe dedicationem corporis Chriſti & eccleſiæ: quod vtrũq; dei domus. i. habitatio eſt: introducit Chriſtum promittentem ſe bene operaturum, vt a deo in reſurrectione dedicetur. i. ad immortalitatem & gloriam & dei laudem deſtinetur, ſicut domus Salomonis fuit dedicata. i. ad hoc vt deus i ea laudaret, deſtinata. Enunciat quoq; ipſam dedicationem reſurrectionis ſuæ: adhortando membra ad bene operãdum & deũ laudandum vt ipſi in futuro dedicentur. i. remota mortalitate ad immortalitatẽ & lætitiam & dei laudem deſtinent. Oſtẽdit quoq; conſtantiam ſuam orandi ꝓ illa dedicatione vt & nos conſtãtes in oratione faciat. Q; autem ponit in titulo ſcilicet Pſalmus cantici: quidam vnam partem: quidam vero duas eſſe dicunt. Cum vna pars eſt: ſic titulus exponitur. Tractatus iſte dictus pſalmus cantici eo ꝙ in ſe contineat pſalmum. i. bonam operationẽ: & canticum. i. de bono opere retributionem: factus eſt in conſideratione dedicationis domus Dauid, id eſt corporis Chriſti vel eccleſiæ: qđ vtrũq; eſt domꝰ Dauid, id eſt Chriſti veri Dauid. Si autem Pſalmus cantici duę partes ſint: q̃uis idem ſit in ſentẽtia, diuerſe ſic exponitur. Iſte pſalmus, id eſt bona operatio quæ continetur in hoc tractatu: eſt cauſa cantici. i. lętitię. Cantici dico in dedicatione domus Dauid futuri in ipſa domo. Vel ita, vt in ſententia ſit diuerſitas. Pſalmus iſte. i. tractatus: eſt pſalmus, id eſt tractatus cantici in dedicatione domus Dauid futuri.

EXaltabo te domine, id eſt te altum & magnum reputabo: bene de te cogitãdo ad honorem tuum & bene operando: & merito: quoniam propter exaltationem, ſuſcepiſti, id eſt ſuſcipies: me de mortali faciendo immortalem, a ſimilitudine medici qui ægrum ſuſcipit vt ſaniſſcet. Nec delectaſti, id eſt permittes delectari inimicos meos Iudæos ſuper me ſe extollentes: delectarentur enim ſi detineret in morte. Dico ſuſcipies, vt aũt ſuſcipiar domine omnium, deus meus ſpecialiter: ad te miſericordem reſpiciens clamaui. i. voce intenſa oraui: & ideo ſanaſti, id eſt ſanabis me. Sanaſti idẽ eſt qđ & ſuſcepiſti. Et exponit quomodo ſanabit: ita ſcilicet ſanabis. domine eduxiſti. i. educes ab inferno animam meam videlicet a locali

inferno reducendo eã ad corpus die ter-
tia : & vt dignus eſſem ad deducendũ de
inferno. Saluaſti me ab omni peccato. Me
dico ſeparatũ a deſcendentibus in lacũ.i.
a conſortio deſcẽdẽtiũ in profunditatem
vitiorũ. Oſtẽſa ſanatione ſua, adhortatur
mẽbra ad pſallendũ & dño confitendũ, vt
& ipſa ſanata lętent̃ : Dico ꝙ ſanauit me.
Ergo vt ſanemini o mei ſancti filii eiꝰ exi
ſtentes : pſallite dño.i.bene operamini ad
honorẽ dñi. Et confitemini memorię ſan-
ctitatis eius.i.laudate eũ voce & affectio-
ne de memoria ſanctitatis eius. Quod eſt
dicere, de hoc ꝙ memor erit promiſſionis
ſuę, vt vos ſcilicet per me ſanctificet, qui ꝑ
Adam peccatores effecti eſtis: Dico confi
temini. Et hoc duplici contuitu. Quoniã
ira.i.vindicta eius quã hominibus intulit
propter Adam: erit in indignatione.i.in
breui furore. In alia tranſlatione habetur
ira eius ad momentũ: qđ idẽ eſt in ſenten
tia: Indignatio enim eſt momẽtaneus fu-
ror: Et vita erit in volũtate eius: quod eſt
dicere: deo ipſi debetis confiteri qa cum
iuſte vos damnare poſſet: breuẽ vobis vin
dictã intulit, ſcilicet mortalitatẽ & paſſi-
bilitatẽ nõ diu duraturã. Et qa vita dabit̃
in futuro in volũtate eius.i. per gratuitã
volũtatẽ eius : & ideo adhuc cõfitemini.
Quoniã ad veſperũ.i.ad Adã reſpicienti-
bus vt ei cõformẽtur, demorabit̃ fletus.i.
æternus in futuro erit fletus: Et ad matu
tinũ.i.me Chriſtũ reſpiciẽtibus, demora-
bitur lętitia beatitudinis. Qđ eſt dicere:
Confitemini: Nã qui nõ cõfitẽtur, ſed ad
Adam reſpiciẽdo ipſi cõformãtur, flebũt.
Qui vero ad me Chriſtũ reſpiciẽdo pſal-
lunt & mihi conformantur, lætabuntur.
Veſper cur Adã. Veſper bene dicit̃ Adam, qui a peccando
obſcurus factus eſt, & ex eo mors noſtra
ſecuta eſt ſicut veſperũ ſequitur nox, qđ
mane obſcurius eſt. Matutinũ autẽ Chri
ſtus eſt, qđ in eo fidei noſtrę lux principiũ
habuit: & clarus in ſanctitate fuit ad mo
dum mane, qđ clarum eſt in quo lux diei
incipit : Dixi, Quia ad veſperum ſcilicet
reſpiciẽtibus demorabitur fletus. Ego au
tem non reſpexi ad veſperũ, ſed in abũdã
tia mea.i. in plenitudine ſanctitatis meæ
poſitus: Dixi.i.mecũ ſtatui: Non mouebor
ab hac abũdantia in æternũ. Et hoc ideo
dicit: vt nos inſtruat exẽplo ſui, ne a ſan-
ctitate moueamur: Dixi, non mouebor: &
hoc tamen non per me, ſed tu domine ꝑ-
ſtitiſti virtutem.i.conſtãtiam decori meo
.i.abũdantię ſanctitatis meę: in voluntate
.i.in gratia tua: Et oſtẽdit quã virtutem,
hãc ſcilicet vt nec in tribulatione deſiſtã
clamare ad te, q̃uis me tribulari ſinas: Di
co ꝙ pręſtitiſti virtutem: & vſqueadeo ꝙ
auertiſti faciẽ tuã a me.i. videberis auer-
tere aſpectũ miſericordię tuę a me in paſ
ſione, permittẽdo me affligi: Et factus ſum
cõturbatus, id eſt ſpontanee conturbabor
in anima timore paſſionis : & tamen non
ero remiſſus: Sed ad te domine miſericor
diæ reſpiciẽs clamabo.i.clamoſa affectio-
ne agam: & ad te deum.i.creatorem meũ
reſpiciens deprecabor voce ſic dicẽs: Quę
vtilitas erit in ſanguine meo effundẽdo
dum deſcendo.i.ſi hoc eſt ꝙ deſcẽdam in
corruptionem.i.in putredinẽ. Qđ eſt di-
cere: Ne permittas me in corruptionẽ de-
ſcendere. Cũ enim magna vtilitas de mor
te mea ſi reſurrexero, ſit futura, ſi hoc eſt
ꝙ non reſurgendo in corruptionẽ deſcẽ-
dero: quę vtilitas erit in effuſione ſangui
nis mei? Nulla ſcilicet. Et exponit ipſam
vtilitatẽ ſic: Vere nulla erit vtilitas tunc
in ſanguine meo: Nũquid enĩ cõfitebitur
.i. veros confeſſores pariet tibi puluis?
Aut annũciabit ille puluis veritatẽ tuã,
ſcilicet te veracem eſſe qui promiſiſti per
prophetas te me reſuſcitaturum? Qđ eſt
dicere: Si non reſurgens, puluis effectus
fuero: non pariam tibi confeſſores, nec an
nũciabo in membris meis te veracem eſſe
qa me reſuſcitando promiſſionem tuã cõ
pleueris : Hoc autem ſub interrogatione
dicit ex affectiõe nimia, vt magis eum ad
perficiendum qđ poſſit cõmoueat. Facta
oratione ne videatur ex diffidẽtia oraſſe,
præ certitudine quam habet iam ſe exau
ditum dicit: cum nõdum ſit in re. Et hoc
ſic dicit, Quę vtilitas &c. Et q̃uis hęc ita
dico: non tamen qđ oro, futurum eſſe du-
bito: Certus em̃ ſum qa audiuit.i.audiet
me dñs. Oſtendit autẽ qa & propter miſe
ricordiã: & propter merita audiuit eum
ſic. Dico, audiuit. Et hoc ideo qa & miſer
tus eſt mei: Et qa factus eſt adiutor meus.
Qđ eſt dicere, Et ideo audiet qa miſerebi
tur mei. Et quia meritis meis feci eũ mihi
adiutorem. Demonſtrat vero In quo erit

adiutor : apoſtropham ad eum cum gra-
tiarũ actione faciendo ſic : Vere adiutor
ſies.Nam conuertiſti.i.conuertes,planctũ
meum.i. triſtitiã paſſionis meę in gaudiũ
reſurrectionis.Quod eſt dicere:Deſtrues
planctũ meũ,dando mihi gaudiũ:Et con-
cidiſti ſaccũ meũ.i. omnino deſtrues mor
talitatẽ meã:Et circũdediſti me.i.ex toto
ditabis me lætitia immortalitatis . Bene
autẽ mortalitas Chriſti ſaccus dicitur:qa
cũ peccatum non haberet, mortalitas ei⁹
pœna peccati noſtri fuit:ſicut ſaccus quo
pœnitentes induũtur pœna ſuorũ pecca-
torũ eſt: Dico ꝙ circũdabis me lętitia: &
hoc ideo,vt cantet tibi gloria mea glorio
ſa.i.vt reſurrectio mea dicat tibi laudem
non verbis ſed ipſa ſui euidẽtia. Et dixi,
ꝙ concidiſti ſaccum meũ : & ideo nõ cõ-
pungar vltra timore mortis. Vnde Apo-
Roma.vj. ſtolus, Chriſtus reſurgẽs ex mortuis iam
nõ moritur.Et qa nõ cõpungar,dñe deus
meus confitebor tibi in ęternũ.i.laudabo
te in meis omnimoda laude. Vel ita:dico
ꝙ concidiſti ſaccum meũ : & hoc ideo vt
cantet tibi gloria mea.i.vt laudẽt te oĩno
glorioſa mẽbra mea: & ſic vt nõ cõpũgar
.i.nõ pœniteãt cantaſſe tibi vel metu vel
alicuius principis fauore . Sed o domine
deus meus vſq; in æternũ eundo de gene
ratione in generationem cõfitebor tibi.i.
laudabunt te.

In Pſal.XXX.

TItulus. XXX. In finem pſalmus
Dauid.Solus autem Auguſtinus
habet:in finẽ pſalmus Dauid pro
extaſi.Qđ ſic exponitur:Pſalmus iſte at-
tribuẽdus eſt Dauid Chriſto,tendenti in
finẽ.i.perſeuerãtiam & victoriã, Pſalmus
dico habitus pro extaſi.i.ſubtili conſide-
Extaſis. ratione ſua . Extaſis vero duobus modis
accipitur.Extaſin eñ dicimus,nimiũ mẽ-
tis præ timore vel admiratione ſtuporẽ.
Act.iij. Vnde in actibus apoſtolorũ legitur : Re-
pleti ſunt ſtupore & extaſi in eo qđ cõti-
gerat illi: Huiuſmodi vero extaſis ĩ Chri
ſto fuiſſe nũq̃ dicenda eſt. Extaſim etiam
dicimus,arcanũ mentis exceſſum,quotieſ
cũq; perfectorũ contẽplatio in ſecreta dei
cõſilia ſpeculando ſecularibus omnino co
gitationibus poſtpoſitis immoratur. Pro
huiuſmodi aũt extaſi hic in pſalmo agit.
Conſiderãs nãq; dominicus homo,ſe im-

menſa & excellẽtiſſima diſpoſitione diui-
nitatis in mortẽ eſſe tradendũ: & ex mor
te illa ſalutẽ generis humani ſecuturam,
orat merita pferendo:vt deus in paſſione
conſtantẽ eũ faciat ne cedat,& vt reſuſci
tetur.Prędicit quoq; paſſionẽ ſuã futurã
pręterite de ea agẽdo.Oſtẽdit quoq; ſuo-
rũ ſalutẽ: & p eis orat.Adhortaturq; eos
vt viriliter agãt in pceptis dei.Agit quo
q; cõceſſiue de inimicorũ damnatione &
erubeſcentia.Et hęc ſic incipit,

IN te domine fundatus
& firmus ſperaui.i.ſpem
conſtãtię & reſurrectio-
nis meę poſui:Ecce pten
tio meriti. Ergo qa in te
ſperaui nõ confundar in
æternũ.i.nũq̃ erubeſcam. Vel ſic.Et ſi vi-
debor ad horã in paſſione erubeſcere: nõ
tamẽ hoc ſit in ęternũ.Quia vero dixerat
generaliter nõ confundar,particulariter
oſtẽdit vnde nõ cõfundatur ſic:Inde ſci-
licet cõfunderer ſi a morte nõ liberarer:
vel ſi in paſſione cederem. Et ideo libera
me a morte:& hoc in iuſtitia tua. Qđ eſt
dicere.Quia iuſtus es:& hoc ego in te ſpe
rando promerui.Et vt liberer Inclina ad
me aurem tuã. Superius oſtendit meritũ
ponendo in te ſperaui:& in iuſtitia libera
me.Hic aũt orat ex miſericordia liberari,
cũ dicit: Inclina ad me mortalẽ,aurẽ tuã
.i.condeſcendere fac humilitati mortali-
tatis meę benignitatẽ tuã, a ſimilitudine
medici qui ex benignitate infirmo aurem
inclinat:quãdo nõ poteſt prę infirmitate
loqui,vt eũ ĩfirmitate ſua cognita curet.
Auris bene dei benignitas dicit̃: per quã Auris.
preces humilitatis noſtrę ſuſcipit: Oro li
bera:& hoc nõ differas vſq; in cõmunem
reſurrectionẽ:Sed accelera vt eruas me.i.
accelerate erue me:poſt tres dies ſcilicet:
Nõ ſolũ aũt oro a morte liberari:ſed hoc
etiã oro,Eſto mihi in deũ protectorẽ.Qđ
eſt dicere ac ſi dicat:Te reputo deũ, & ex
deo cedas mihi in protectorẽ ne deficiã.
Et in domũ refugii. i. in ſecuritatẽ ſicut
domus munita ad ſe fugiẽtibus eſt cauſa
ſecuritatis:Multi vero ptegũtur q ſecuri
nõ ſunt:Ideoq; bene addit.Et in domũ re
fugii:Dico,Eſto mihi protector & domus
refugii,vt ſic ſaluũ me facias a morte,Ali
ter eñ nõ ſaluarer . Vere debes eſſe pro-

tector & refugiũ. Quoniam fortitudo mea
& refugiũ meũ es tu.i. qa te reputo forti
tudinẽ.i.protectorẽ meũ: Et refugiũ.i.ſe-
curitatẽ. Et ſic in hac tentatione mortis
debes eſſe protector & refugiũ,quoniã in
aliis tentationibus inimicorũ viſibiliũ,&
in tentatione diaboli es tu mihi ſemp for
titudo & refugiũ.Et ideo deduces me de
bono in bonũ perſeuerare faciẽdo:& p de
ductionẽ enutries me.i.confortabis me,fa
ciẽs immortalem, a ſimilitudine nutricis
quę paruũ nutrit vt fortis fiat ex debili.
Exponit autẽ quomodo enutriet ſic: ſcili
cet enutries: Educes me de laqueo hoc
quẽ abſcõderũt mihi.i.de pręſenti morte
quã abſcondite putãt ſe pręparaſſe mihi,
a ſimilitudine illius qui in abſcondito la
queum ponit,vt autem vel beſtiã ignoran
tem decipiat. Et merito educes. Nam in
manus tuas .i. in potentiã tuã cõmẽdabo
ſpiritum meũ.i.cõmittã animam meã, vt
per te qui potens es eam recipiã:ita ꝙ nõ
ſint amplius inimici potẽtes eam auferre
a corpore ſicut nũc ſunt,a ſimilitudine il
lius qui aliquid cõmendat vt quando vo
luerit illud recipiat: & bona fidutia com
mẽdabo:Quoniã tu es.i.tu eris protector
meus in paſſione ne deficiam.Oſtẽdit ve-
ro qđ cõmodum inde ſequatur,ſic: Dico
educes:& me educto redemiſti me.i.redi-
mes meos a morte o domine,exiſtẽs deus
veritatis.i. dator veritatis faciens eos ex-
petere vera bona. Vel deus veritatis.i.de
us verus,qui hoc promiſiſti & non potes
non complere.Non enim mei,morte mea
redimerentur niſi de laqueo hoc educe-
rer: Dixi,ꝙ meos redimes quibus eris da
tor veritatis.Obſeruantes autem vanita-
tem.i.cum ſumma diligentia complecten
tes bona ſecularia quę vana ſunt: & hoc
ſuperuacue.i.ſine qualibet vtilitate,odiſti
.i.odio habebis: & ideo non redimes illos
quos odio habebis:ego autem nõ ero tibi
odio.i.mei nõ erũt tibi odio. Ego eñ ĩ do
mino ſperabo.i. mei in te domino, non in
vanis ſpem ponent.Et ideo exultabo & lę
tabor.i.exultabunt in futuro de corporis
beatitudine.Exultare nãq; proprie corpo
ris eſt:Componitur enim a ſaltare: Et lę-
tabuntur de animæ beatitudine: & hoc
in miſericordia tua: non in ſolis meritis
ſuis.Et vere exultabunt in corpore: Quo
niam reſpexiſti humilitatem meam.i. mi-
ſericorditer conſiderabis vt inde eos eru
as p deiectionẽ corporis meorum.Subia-
cent enim anguſtiis omnibus. Qđ dicit,
Reſpexiſti a ſimilitudine illorũ dicit qui
oppreſſum benigne reſpiciũt vt ei⁹ miſe
reantur.Et vere lętabuntur in anima.Nã
ſaluaſti.i.ſaluabis animam meam.i. meo-
rum,de neceſſitatibus.i.de fragilitatibus
quæ contingũt per peccati originalis ne-
ceſſitatem. Fragilis enim eſt,cũ plena illa
quam haberet (niſi Adam peccaſſet) dei
cognitione careat.Fragilis etiam eſt,cum
timeat & triſtetur,& cũcta talia patiatur:
Et non ſolum hoc habebunt vt exultent
& lętentur in futuro:Sed etiam in hac vi
ta non concluſiſti me in manibus inimici
.i.non permittes meos concludi in pote-
ſtate diaboli,vt poſſit eos irretire per ſug
geſtiones impiorum & in conformitatem
ſuam traducere, a ſimilitudine capti qui
comprehẽditur prius & in carcere poſtea
concluditur. Vere non permittes conclu
di: Sed poti⁹ ſtatuiſti pedes meos in loco
ſpatioſo.i. ſtatues affectiones meorum in
ſpatioſitate fidei & dilectionis:a ſimilitu-
dine illius qui de anguſto carceris edu-
ctus in loco ſpatioſo ſtatuitur. Enũciata
ſuorũ ſalute: apoſtrophatice deũ orat,vt
in eis compleat qđ enũciauerat:ſic dicẽs:
Enũciaui ꝙ mei exultabunt & lętabun-
tur: & vt hoc ſit,Miſerere mei.i.meorum
domine.Et neceſſe eſt eis,quoniam tribu-
lor.i.mei tribulãtur.Et exponit ipſam tri
bulationem per partes: Vere tribulantur
Nam conturbatus eſt in ira oculus meus
anima mea & venter meus.i. debilitatus
eſt in vindicta quam accepiſti de peccato
Adæ contuitu rationis meorum. Cõtur-
batus ponit a ſimilitudine oculi caligine
vel aliquo morbo conturbati, qui debilis
eſt ad videndum. Et conturbata eſt ani-
ma meorũ.i.debilitata eſt vitalitas & ſen
ſualitas meorum: Et debilitatus eſt ven-
ter.i.corpus eorum,a molliori parte totũ
corpus deſignat,vt illud rem debiliſſimã
eſſe innuat. Exponit autem quomodo ſit
anima cõturbata,ſic. Vere anima.i.vita-
litas debilitata eſt, quoniã ipſa vita mea
.i.vitalitas meorum defecit in dolore .i.
defectibilis facta eſt per dolorem, qđ non
fieret niſi Adam peccaſſet. Qđ eſt diceret

Talis naturæ facta eſt ꝙ per aliquẽ dolo-
rem poteſt deficere. Et anni mei ſunt de-
fectibiles in gemitibus: Anni & vita hic
idem eſt. Qđ eſt ac ſi dicat, Non tãtũ de-
fectibilis dicenda eſt eo ꝙ per dolorẽ cito
finiri poteſt: ſed ideo etiam qa dum durat
in crebris gemitibus aduerſitatum cõſti-
tuta: deficit a beatitudine lętitię, quã ha-
beret continue, ſi perſeueraſſet obœdiẽtia
Adę: Per oſtenſionem autẽ defectionis vi
talitatis innuit & corpus defeciſſe, qđ a
vitalitate vegetatur. Innuit quoꝗ ſenſua
litatem defeciſſe. Quæ vere defecit. Mi-
nus enim etiam corporaliter videmus &
ſentimus. Sciendũ eſt animã & ſenſuali-
Animæ nomina. tatem & vitalitatem idem eſſe: ſed ſecun
dum diuerſa officia diuerſis nominibus
nuncupatur. Anima autẽ eius principale
vocabulum eſt. Senſualitas vero dicitur
eo ꝙ per corporea inſtrumenta diuerſos
ſenſus exerceat, vt per oculos videt, ꝑ au-
res audit. Vitalitas quidem dicitur eo ꝙ
corpus vegetando illud viuere faciat. Cũ
autem dicitur vitalitas & anima deficere
& anima perpetua eſſe videatur: idẽ eſt ac
ſi dicat: Deficit in officii ſui exercitio: nõ
autem in ſui eſſentia. Nam ſi eius ex toto
perimeretur eſſentia: non eſſet vtiꝗ perpe
tua. Exponit etiã quomodo ſit oculus cõ-
turbatus, ſic: Vere cõturbatus eſt oculus
qui & virtus meorũ dicitur propter ſui
dignitatem. Nam virtus mea. i. ratio meo
rum infirmata eſt in paupertate. i. laborat
ad modum infirmantium propter indigẽ
tiam plenę cognitionis dei. Et qa virtus
infirmata eſt oſſa mea conturbata ſunt. i.
virtutes meorũ debilitatę ſunt: dicuntur
autem oſſa propter fortitudinem quã ha
bẽt, ad modum oſſium quæ fortiora ſunt
carne. Oſtẽſa vna cauſa quare debeat mi-
ſereri, ſcilicet propter eorum tribulatio-
nem: aliam ſubiungit, paſſionem videlicet
ſuam & iniuriam pro eis patiendam, quã
etiam oſtendit. Et hoc ſic dicit: Dico mi-
ſerere meorũ quoniã tribulantur. Et ideo
adhuc: qa vt tu eis miſerearis, ſup omnes
inimicos meos factus ſum opprobrium. i.
fiam inimicis meis opprobriũ & deriſio:
plus q̃ ipſi futuri ſunt opprobrium & de-
riſio gentibus, cum ab eis captiui ducen-
tur & diſpergẽtur. In alia tranſlatione ha
betur: apud omnes inimicos meos, i. omni
bus inimicis meis fiam opprobrium. Et
etiam vicinis meis. i. illis qui aliquantulũ
appropinquauerunt vt me cognoſcerent
nondum tãtũ noſcentes, ſicut multi fue-
runt ex Iudęis: factus ſum opprobrium. i.
verecundabuntur ſe vicinos meos fuiſſe.
Et timor. i. cauſa timoris fiam notis meis
. i. apoſtolis ne me confiteri audeant timo
re mortis. Vnde legitur. Noti mei quaſi
alieni receſſerunt a me: Dixi ꝙ vicinis fiã
opprobrium. Et ideo ipſi vicini qui vide-
bant me foris. i. qui videbant me ſecundũ
forinſecam naturam, ſcilicet ſecũdum hu
manitatem qua patiar: & nunc conſiderã
tes ſecundum diuinitatem, fugerunt. i. ex
toto recedent a me. i. a ſpe quã in me ha-
bebant. Vel ſic. Qui videbũt. i. cognoſcẽt
aliquantulum me, fugient a me, foras eũ-
tes. i. eis cedentes qui foris ſunt a cogni-
tione mea, Iudęis ſcilicet: Et non ita fu-
gient vt reuertantur poſt: ſed obliuioni
datus ſum. i. dabor tanq̃ mortuus ſum a
corde. i. ſecundũ animam in peccato: ſicut
me mortuũ in corpore videbũt. Quod eſt
dicere: Putabunt me per peccata in ani-
ma mortuũ. Ideoꝗ nõ reſurrecturum. Et
factus ſum. i. fiam eis tanq̃ vas perditum:
qđ eſt dicere: Ponentes in me prius ſpem
ſaluationis reputabũt me ad ſaluandum
eos inutilem, ſicut vas perditum. i. fractũ
qđ inutile eſt aliquid in ſe capere, cum il
lud quod in eo ponitur inde citiſſime dif
fluat. Et ideo reputabunt me vas perditũ
quoniam audiui. i. patienter (non reſpon
dendo) audiam vituperationem multoꝝ
commorantium in circuitu. i. non in mei
dilectione & notitia: ſed in elõgatione ad
modum circuitus qui longe eſt a puncto
qđ in medio eſt. Vel commorantium in
circuitu. i. in appetitu terrenorum, quę be
ne dicũtur ciruitus, eo ꝙ nũq̃ firma ſunt,
ſed eunt in circuitum. i. ſemper voluũtur
aliquãdo in proſpera, aliquãdo i aduerſa.
Qđ eſt dicere: Ideo reputabũt me tãq̃ vas
perditũ: qa cum vituperatus ero me vide
bunt tacere quaſi reum. Et ideo adhuc fa
ctus ſum tãq̃ vas perditũ: qa Iudęi exiſtẽ-
tes in eo circuitu quẽ dixi: dũ cõuenirent
. i. dũ conuenient, cõgregati corporaliter
aduerſum me. i. vt mihi detrahant, ipſi ſi
mul manentes. i. in eadẽ volũtate mortis
meę cõcordes cõſiliati ſunt. i. cõſiliabũtur

accipere animam meam.i. auferre vitam
meá,a ſimilitudine illius,qui ab hoſtibus
accipitur vt perdatur . Qđ eſt ac ſi dice-
ret:Quia videbunt eos de morte mea cõ-
ſiliari,& hoc ad effectũ deducere me non
reſiſtẽte, reputabũt me quaſi vas perditũ.
Dixi ꝙ cõſiliabũtur accipere animá meã;
Ego autẽ in te ſperaui.i. in te ſpem poná
domine. Et dixi.i.dicam & verbis,& ope-
re,& affectione o domine eripe me de ma
nu.i.de poteſtate inimicorũ meorũ Iudęo
rum,ne eis cõformer.Et eripe me a perſe-
quẽtibus me Iudęis.Qđ eſt dicere. Eripe
me a poteſtate Iudęorum,ne mihi pręua-
leãt, qui ſunt inimici mei & perſequẽtes.
Multi nãqꝫ inimici ſunt,qui non ſunt per
ſequentes. Ideoqꝫ bene addit a perſequen
tibus me.Et pręmittit cauſas de qbus eri
piatur,ſic: Dico,Eripe:& dignũ eſt . Nam
deus meꝰ es tu: Reputo te creatorẽ meũ.
Et qa ſortes meæ ſunt in manibus tuis.i.
electiones meæ ſunt in volũtatibus tuis.
Qđ eſt dicere: Quia ſolas volũtates tuas
eligo: Sortes pro electionibus ponit, qa p
ſortes electiones fieri ſolẽt: Quia vero ex
volũtatibus opera procedũt,manus dicũ-
tur.Manibus enim opera exercentur.Oro
eripe.Et nõ ſolum hoc:ſed etiam illuſtra
faciem tuá.i. illuſtrem oſtẽde & clarã fac
benignitatem tuá. Reſpiciendo ſuper me
ſeruũ tuũ.i.omnino tibi obœdiẽtem. Fa-
ciem ponit pro benignitate, eo ꝙ in facie
ſępe benignitas denotatur.Bene etiã po-
nit ſuper ſeruũ tuũ.Quaſi dicat. Cum tu
ſuperior ſis me humano ſeruo tuo, con-
deſcende mihi : & per hoc benignitatem
tuá illuſtrem oſtende.Oro illuſtra,ſic ſci-
licet:Saluũ me fac a morte.Et hoc in mi-
ſericordia tua domine ne confundar : qđ
eſſet ſi ſaluus non fierem:Neqꝫ dignũ eſt:
Quoniam inuocaui.i. oraui te . Vel ita;
Quoniam inuocaui te .i. bona affectione
& verbis & operatione vocaui te in habi
tatorem meum:Dico:ne cõfundar: Impii
vero.i.Iudęi inimici mei erubeſcant in re
ſurrectione mea:& poſt deducãtur in in-
fernum:Localem infernũ videlicet. Dico:
Erubeſcant: & etiam muta fiant labia do
loſa eorum . Non dicit ſic muta ꝙ nihil
omnino dicant: ſed muta.i. nihil mali de
me,qđ verũ videatur, dicentia:Labia do-
loſa dicuntur habere,qui aliud cogitant,
aliud dicũt,quæ Iudæi habuerunt. Cum
enim ratione ſua & miraculis Chriſti co-
acti, vere deum eſſe cognoſcerent, ore tã
tum denegabant. Poteſt etiam hoc ora-
tio eſſe,ſi ſic exponatur . Oro ſaluum me
fac.Et me ſaluato,erubeſcant impii Iudęi
de morte mea: in bonũ ſcilicet erubeſcãt.
Et vt vehementius erubeſcant:deducan-
tur cogitatione ſua in infernum, in pro-
funditatem peccatorum ſuorũ . Quod eſt
dicere.Cõſiderẽt profunditatẽ peccatorũ
ſuorũ:& ſic muta fiãt labia doloſa eorũ a
vituperatione mei. Oſtẽdit autem in quo
ſint doloſa cũ ſubiũgit:Quę labia loquũ-
tur aduerſus me iuſtũ.i. detrahẽdo mihi
iuſto:& hoc in ſupbia & abuſione.i.ſupbe
& abuſiue.Superbe qdẽ loqbãtur,cũ dice- Mat xxvij
bãt:Aue rex Iudęorũ.Abuſiue autẽ,cũ ad Mar xv.
eius detractionẽ falſis vocabulis abutebã Ioan.xix.
tur,dicentes eũ q iuſtus erat & innocens.
peccatorẽ & seductorẽ. Vel ita: Loquũtur Mat. xxvij
in abuſione.i.abutunt libero arbitrio ſuo
loquẽdo aduerſum me. Cũ eñ ad hoc da
tũ ſit eis liberũ arbitriũ vt ceſſando a ma
lo & bonũ operãdo vel dicendo meliores
fiant q̃ ſi ſolũmodo potẽtiã bene operãdi
haberẽt:abutũtur ipſo libero arbitrio ma-
le de me loquẽdo.Oſtẽdit autẽ qs fructus
ſequat̃ de ſaluatiõe ſui,ſic:Oro,ſalua me;
Et p me ſaluatũ apparebit q̃ magna.i.val
de magna multitudo dulcedinis.i.miſeri
cordię tuę,quã multitudinẽ abſcondiſti,a
perdẽdis, & hoc timentibus te.i. ad opus
timentiũ te.Qđ eſt dicere:A te nõ timẽti
bus abſcondiſti ne cognoſcãt eã:timenti-
bꝰ aũt reuelaſti.Iuxta illud euãgelii.Abſ- Luc.x.
cõdiſti hęc a ſapiẽtibꝰ,& reuelaſti ea puu
lis.Et nõ reuelaſti ſic vt nõ ſint habituri:
ſed pfeciſti.i.pficies illã multitudinẽ meis
timẽtibus:q ſperãt in te in cõſpectu filioꝝ
hoim.i.q cõfitẽtur ſe ſperare in te i cõſpe
ctu imitatorũ malignoꝝ:nõ denegãtes te
timore mortis. Vñ dñs in euãgelio. Qui Luc.xij.
me cõfeſſus fuerit corã hoibu,s cõfitebor
& ego eũ coram patre meo.Malignos hic
hoies vocat,eo ꝙ ſolũmõ hoies ſunt.i. ſo
lũmodo humana cõſiderãtes, nec etiã ſpi
ritualia. Oſtẽdit vero multitudinẽ dulce
dinis quã ſuperius poſuit, ſic per partes:
Dixi ꝙ perficies in eis multitudinẽ dulce
dinis:hãc ſcilicet.Abſcõdes eos ſeparatos
a conturbatione hominũ .i. malignorum

Et hoc in abſcondito faciei tuę.i. abſcondes eos a malignis ne eorum gloriam videant, & eos cõturbẽt ſicut modo faciũt. Et ſtatues eos in pręſentia tua,quę a malignis abſcondita erit. Vnde ſcriptũ eſt. Tollatur impius ne videat gloriam dei: Dico φ in futuro abſcondes: & hic proteges eos exiſtentes in tabernaculo tuo.i. in militia tua:a contradictione linguarũ .i.a contradicentibus linguis hæreticorũ & aliorum vana ſuggerentium ne pręualeant eis. Hanc autẽ apoſtropham ad mẽbra: Benedictus dominus de hoc:qa meis videt futurum qđ prędixit: Dixi, φ deus abſcondet & proteget vos o ſperantes: & ita erit. Et ideo benedictus.i.laudatus ſit dominus,& a me & a vobis. Repetit autẽ quare ſit laudatus aliis verbis,ſic:Quoniã mirificauit miſericordiam ſuam mihi .i. mirabilem miſericordiã ſuam faciet deus meis,vobis ſcilicet. Et hoc in ciuitate munita.i.in Hieruſalem cęleſti, quæ dicitur ciuitas munita eo φ nullus aſſultus hoſtium in eã fieri poteſt. Vnde ſcriptũ eſt: Qđ oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit quę pręparauit deus diligentibus ſe. Facit autem apoſtropham ad deũ repetens cauſam ſaluationis ſuorũ, vt eos ſibi magis obnoxios faciat: Dixi φ mei protegentur,abſcondẽtur: Ego autem vt ipſi protegantur proiectus ſum.i. ero a facie oculorum tuorũ .i.a præſentia miſericordię tuę. Quod eſt dicere: Videbor in paſſione eſſe proiectus a miſericordia tua: & hanc proiectionem dixi.i.intellexi ego qui proiiciendus ſum q̃ alta & rationabili diſpoſitione fiat:dico, dixi, Et hoc in exceſſu .i. in ſublimi ſubtilitate mentis meę. Quę bene dicitur exceſſus eo φ omnes omniũ hominum & angelorum ſubtilitates excedit. Per hoc autem qđ dicit ſe hoc intellexiſſe: innuit ſe hoc libenter paſſurum, & nõ hoc ignorare:Dico qa proiectus ero. Et ideo exaudiſti vocem orationis meæ dum clamarẽ ad te.i.audies ſic vt impetrem orationem meam voce proferẽdam,dum clamabo ad te pro meis. Apoſtrophatice quidem ſuos adhortatur vt deum diligant,& viriliter agant,vt ſic oratio ſua & proiectio eis ꝓficiant,quę aliter non proficerẽt: Dico φ proiectus ero pro vobis,& exaudiar dum clamabo. Ergo diligite dominũ om̃es ſancti eius filii per me futuri. Quoniam hanc veritatem.i. hanc iuſtitiam,dilectionẽ ſcilicet:requiret dominus a vobis per beneficia, quæ vobis per me dabit & quæ iam dedit. Aequũ enim eſt & iuſtum vt creaturę creatorem:& reparati diligant vitæ reparatorem. Vnde ſcriptum eſt: Diliges dominũ deum tuũ ex toto corde tuo. Et ideo adhuc: Diligite qa retribuet abundãter.i.magnam & abundantiſſimam retributionem dabit facientibus ſuperbiam in ſe. Quod eſt dicere: Qui ſe faciẽt ſuperbos contra eum dedignãdo eius dilectionem. Qđ eſt ac ſi dicat:Ideo diligite. Nã ſi non diligẽtes ſuperbi fueritis: cũ omnibus ſuperbientibus retribuerit,retribuet & vobis:Dico,Diligite. Et qa dilectio nihil eſt ſine bono ope: viriliter agite in bonis operibus. Vñ beatus Gregorius. Probatio dilectiõis,exhibitio eſt opis. Et Apoſtolus. Non coronabitur niſi qui legitime certauerit. Et viriliter agendo ne deficiatis: ſed confortetur in hoc cor veſtrũ.i.ſitis in hoc perſeuerãtes o vos qui ſperatis in domino ſaluationem. Aliter enim non ſpes,ſed preſumptio eſſet.

Eſa.xxvi.

Eſa.lxiiii.
I. Cor.ii.

Deute.vi
Matt.xxii.
Mar.xii.
Luca.

ii. Tim.ii.

In Pſal.XXXI.

Pſalmi.XXXI. Titulus. Intellect⁹ huic Dauid: Qđ ſic exponitur. Huic Dauid.i. huic fideli qui in hoc pſalmo agit,eſt intellectus. Qđ eſt dicere:hic fidelis qui hic loquitur,vere ſapiens eſt,& bene intelligens. Cũ autẽ ponitur intellectus indefinite:magis eũ eſſe intelligẽtem innuit:q̃ ſi determinaret. Illos enim qui ſapientiſſimi ſunt, ſapientes indeterminate dicere cõſueuimus. Vt Salomon ſapiens dicitur indeterminate. In hoc vero pſalmo,fidelis quilibet agit,qui prius intelligebat ſe beatificari poſſe per liberum arbitrium ſine remiſſione peccatorum:nũc autẽ errore tali poſtpoſito ad aliorũ inſtructionẽ oſtẽdit nullũ niſi p peccatorꝫ remiſſionẽ poſſe beatificari: ſeipſm inde ꝑponẽs exẽplũ:dũ enim hunc errorẽ habuit:omnino debilitatus eſt in virtutibus. Tandem ergo cognito errore:& inde confeſſionẽ agẽs,& veniã poſtulans impetrauit:& ſic beatitudinẽ iuſtitiæ adeptus eſt,& in futuro,magis beatificat. Adhortatur etiã alios ne in hoc errore decepti

Intellect⁹.

Arbitriũ liberum, nõ beatificat ſine gratia remiſſiõis peccatorũ.

intellectum remiſſionis a ſe repellant. Et quia ad hoc per ſe ſunt inſufficiētes: pro eis poſtmodū orat. Bene vero pſalmo pce dēti ſupponit. Nā in ſuperiori de remiſſione actū eſt: & de beatitudine fideliū. In hoc autē qualiter ad beatitudinē pueniat inſtructio datur, ne quilibet ad hāc ſe per liberū arbitriū attingere prēſumat.

BEati quorū &c. Iſte verſus ſic prępoſterate legitur. Quaſi dicat. Multi p liberū arbitriū ſolum ad beatitudinē puenire nituntur: Sed illi ſoli ſunt beati quorū peccata ſunt tecta. i. ſic abſcōdita vel p baptiſmū ſolū, vel etiā per confeſſionē, ꝙ ea dn̄s nō videat: ſic vt vlciſcatur: Et quoꝝ iniquitates ſunt remiſſæ. i. poſtq̄ eorū peccata tecta ſunt: ſic eorū ma
Remiſſæ iniqtates. lę concupiſcentię. i. cogitationes ſunt remiſſę. i. inefficaces, vt eis nō pualeant a ſimilitudine arcus remiſſi q inualidus eſt ad trahēdū. Ne vero aliqs poſt peccatorū tectionē ſic iniquitates remitti putaret: vt nullo modo peccaret: vel ſi peccaret, vt nō amplius ad beatitudinē attingere poſſet, addit. Et beatus vir ille cui nō imputauit dn̄s peccatū. quaſi dicat. Cōcedo qdē nullū a peccato poſt peccatorū tectionē immunē poſſe exiſtere: ſed ille tātū vir eſt beatus. i. iuſtus: vel erit beatus in futuro cui nō imputabit dn̄s peccatū ſuū ad vindictā æternā. i. q nō peccabit criminaliter, vel nimis cōſuete. i. vſualiter: ſic vt poſtea nō ſatiſfaciat deo cōfitēdo, & corpus affligēdo, & eleemoſynas dando. Illi nāqꝫ peccatū ad pœnā iputabit, q poſt peccatorū tectionem criminaliter vel nimis cōſuete peccat: ſic vt poſtea deo nō ſatiſfaciat. Vn̄
Ezechi. xviii. Propheta. Si auerterit ſe iuſtus a iuſtitia nūquid viuet? Nec eſt in ſpiritu eius. i. in anima beati viri dolus. Qd̄ eſt dicere. Et ille vir beatus eſt q nō deficit: ſed in bono ꝓpoſito ſuo perſtat: quoniā ille doloſum ſpiritū dicit habere, q cū deo fidē, ꝓmiſerit & obœdiētiā ope cōplere perſeueranter abnuit. Per hoc autē dat intelligi nō eſſe beatū illū q q̄uis eius peccata tecta & iniqtates remiſſę ſint, tn̄ in ſpiritu doloſus eſt. Vnde ſcriptū eſt. Melius eſt
Eccl. v. nō vouere, q̄ poſt vota nō pficere. Sequit. Quoniā tacui &c. Qd̄ ſic exponit. Nunc intelligo ꝙ beati ſunt quoꝝ remiſſę ſunt iniquitates &c. alii vero minime: hoc aūt tacui. i. nō intellexi, dū per liberū arbitriū me beatificari poſſe putaui. Bene, tacere ponit pro nō intelligere: Sicut em̄ loqui mentē dicimus dū intelligit. Ita quoqꝫ tacere dū non intelligit: Dico, qa qd̄ nūc dico prius tacui. Et quoniā tacui inueterauerūt oſſa mea. i. debilitata ſunt ratio, liberū arbitriū, virtuteſqꝫ meę, quę oſſa pro ſui ſimilitudine dicūtur: Inueterauerunt ponit, a ſimilitudine veſtis quę quāto veterior tanto debilior eſt. Quaſi diceret. Quia per me ſufficere pſumpſi: oſſa mea in quibus cōfidebā debilitata ſunt: Dico qa tacui, dū tamē clamarē tota die. i. iugiter. Illud idē qd̄ tacebā. Qd̄ eſt dicere: dū ipſa, mea miſeria quaſi clamore cōprobarē illud qd̄ in intellectu tacebā, ſcilicet illos ſolos beatos eſſe quorum remiſſę ſunt iniqtates &c. Exponit vero quomodo clamabat, ſic. Vere clamabam, quoniā manus tua. i. vindicta tua o deus, quā de me accepiſti, ideo qa ſic tacebam, die ac nocte. i. aſſidue grauata eſt ſup me. i. grauis & pōderoſa facta fuit ſup me. Quaſi dicat, Ipſa miſeria quā vindicta tua mihi grauiſſimā inferebat illud quod tacebam clamabat, oſſium ſcilicet meorum debilitatio: Dico ꝙ manus tua grauata eſt. Et cum grauaretur, tandem conuerſus ſum ad te intelligendo qd̄ prius tacebā. Et hoc in ærūna mea. i. in cōſideratione ęrumnę meę. Quaſi dicat: Conſiderando ærumnā meam ab eadem admonitus ſum vt ad te conuerterer, & ſic conuerſus ſum: Dico in ęrumna quę vere fuit ęrumna, dum configitur ſpi Spina.
na. i. dum configeretur in me peccatū: qd̄ dicitur ſpina, eo ꝙ pungat in conſcientia ad modum ſpinę, quæ corpus pungit: dū ponitur configitur, Innuit qa multa peccata in eo ſimul figebātur. In alia tranſlatione habetur dum exardeſceret meſſis mea. Qd̄ eſt dicere: dū deſtruerentur virtutes meæ quæ meſſis dicuntur, eo ꝙ eis anima ſuſtentatur ne pereat, ſicut meſſe corpus ſuſtentatur dum comeditur: Dico ꝙ conuerſus ſum. Et conuerſus delictū meū cognitū tibi feci. Poteſt & hoc qd̄ hic expoſitū eſt alio modo exponi & diſtingui ſcilicet, ſic: Dixi ꝙ cōuerſus ſum Et ſic cōfracta eſt in me ſpina. i. ſuperbia.

Spina. Spina dicitur oſſium collectio illa quæ a collo vſq ad renes attingens,corpus erectū eſſe facit, quæ ſi frangatur, illico corpus incuruatur,& humiliatur.Ideoq pro ſuperbia ponitur. Superbia nāq cor hominis aduerſus deū erigit.Si vero cōfringatur cor,protinus erga deū humiliatur Dico qa cōfracta eſt in me ſpina:& dū cōfringit̄.i.dū cōfracta eſt in me ſpina.i.ſupbiā,cognitū feci.i.manifeſtaui tibi delictū meū:Non q prius ignorares:ſed qa prius excuſando me quātū ad me: nō quātū ad te,abſcondebā, cōfitēdo & me accuſando manifeſtū tibi eſſe intellexi illud delictū, & iniuſtitiā meā nō abſcondi,ſicut prius, ſed cōfitendo manifeſtaui ſicut & delictū:

Delictū. Delictū quidē dicitur,quādo qđ faciendū eſſet derelinqm⁹:ſicut bene facere,deū colere,& cętera talia.

Iniuſtitia. Iniuſtitia vero cū qđ faciēdū nō eſt,facimus:vt hominē occidere,aliena rapere,& cętera talia:Dico quia cognitū feci, Et exponit quomodo,ſic. Et hoc prius dixi.i.in mente ſtatui ſic aiens: Cōfitebor iniuſtitiā meā dño,& hoc faciā aduerſum me agens.i.accuſabo me de iniquitate mea, cōfitendo eā dño, qui prius ſuperbe me excuſabā:hoc dixi ego: Et nō abſcondi : & ideo tu miſericors remiſiſti impietatē peccati mei. Non ſolū peccatū, ſed & impietatē ipſius peccati.i. ſuperbiā peccati nō confeſſi.Oſtenſo hoc,qa per cōfeſſionē venit ad remiſſionē,ne putaretur ipſe ſolus q prius peccator fuerat remiſſione eguiſſe: ſancti vero minime:ſubdit.

Remiſſione etiam ſancti egēt. Dico, qa tu remiſiſti : Remiſſione qua nō ſolus egeo:ſed pro hac orabit omnis ſanctus ad te,ad obtinendū ſcilicet,in tēpore opportuno.i.in hoc ſeculo qđ aptū eſt ad pœnitēdū.Futurū enim ad hoc inopportunū eſt. Vnde Apoſtolus.Ecce nūc tēpus

ij. Cor.vj. acceptabile. Dico q orabit.Et hęc oratio nō erit infructuoſa:verūtamen q̄uis futurus ſit in diluuio aquarum multarū.i. in die iudicii,quę cōtinebit multas tribulationes & ſubitas, ad eū nō approximabūt illę aquę.i.tribulationes:dies iudicii diluuiū dicitur: qđ ex improuiſo veniet ſicut diluuiū ex improuiſo aduenit. Vñ in euāgelio:Dies dñi ſicut fur veniet.Qđ eſt ac ſi dicat.Bono ſuo orabit.Ideo nāq in die iudicii nullis tribulationib⁹ attinget:Facit autē ad deū apoſtrophā: orans vt q ſe

Iudicij dies diluuiū.

.i.Theſſ.v.

a ſuperiori tribulatiōe.i. ab impietate eripuit:eripiat quoq ab exteriorū inimicorū tribulatione:q multis modis volunt eum deuocare.Et hoc ſic dicit: Dico q remiſiſti impietatē.Ergo ſimiliter,tu qui es refugiū meū.i.ad quē fugi a tribulatione intimiori: quę circūdedit.i.multū occupauit me,ſcilicet ab impietate peccati . Et q etiā es exultatio mea.i. cauſa exultatiōis eruens me ab ea:erue quoq me a circūdātibus me.i.valde perſequētibus me tribulationibus & ſuggeſtionibus,ne eis cedā. Qđ eſt dicere:Fac me perſeuerare ne deficiam:& hoc facere debes:Nam promiſiſti mihi hoc in interiori,ſic dicēs: Ego dabo tibi intellectū,& inſtruā te in via hac qua gradieris . Præpoſterate legendū eſt hoc: Ego inſtruam. i.docebo te in via hac qua gradieris.i.docebo qualiter incedere debeas per viā mandatorū meorū. Et poſtea nō relinquā,ſed firmabo ſup te.i.firmiter ponā ſup te ne deficias,oculos meos.i. benignitatē meā.Qđ eſt dicere:Te pſeuerare faciā:Et ſic dabo tibi intellectū vt intelligas arcana conſilia mea:aliter eñ nō haberes intellectū.Facta oratione p ſe,adhortat̄ auditores ne repellāt a ſe intellectū remiſſionis, ſic. Dico qa deus mihi remiſit impietatē: & vt vobis ſimiliter remittat: Nolite fieri ſicut equus & mulus qb⁹ nō eſt intellectus.i.q ſunt irrationabiles.Qđ eſt dicere:Nolite fieri cōparabiles equo & mulo,vt ſitis ſtupidi & pigri ad hūc intellectū remiſſionis,ad modū muli q ſtupidū animal eſt & pigrū.Et nolite ſuperbi eſſe, vt putetis vos per liberū arbitriū poſſe beatificari, ad modū equi, qđ animal ſuperbum eſt:Orat etiā pro eis:qa videt eos ad hoc p ſe inſufficiētes,ſic . Dico ne fiāt ſicut equus & mulus:Sed quoniam hoc p ſe cauere non poſſunt: tu deus in chamo & freno maxillas eorū conſtringe qui nō approximant.i. qui per ſe inſufficientes ſunt approximare,ad te.i.ad tui obœdiētiam & cognitionem . Qđ dicit maxillas eorum conſtringe,idem eſt ac ſi dicat,eos conſtringe . Similiter qa poſuerat equus & mulus qui per maxillas ſtringuntur ab eorum ſimilitudine ponitur. Per chamū quidem intelligimus grauius gubernaculum: per frenum autem leuius. Chamus quippe qui vulgo canifrenū dicitur non

Chamus; Frenū.

capiſtrum vt plures aſſerunt: grauius fręno coercet equũ. Sic & piiſſimus gubernator, illos qui grauiori egent gubernaculo: grauius conſtringit tribulationes inferẽdo, vt caſtigati non pereãt. Quibus autem leuiori opus eſt gubernaculo, leuius conſtringuntur. Vnde Proſper. Miſericorditer adhibet temporalem ſeueritatem, ne iuſte inferat ęternã damnationem. Et Salomon. Caſtigat deus omnem filiũ quẽ recipit. Dico, nolite fieri ſicut equus & mulus. Quod ſi ſiatis, malo veſtro fietis. Nã in futuro multa erũt flagella peccatoris: illi⁹. ſ. qui hic nolet remiſſionẽ adipiſci. Sperantẽ autẽ hic in dño remiſſionẽ: miſericordia circũdabit. i. amplectetur penitus in futuro, & in anima & in corpore. Per hoc autem multũ inuitat nõ ſperãtes, vt ſperẽt in dño: nam ſic miſericordia circũdabũtur. Facit etiã apoſtrophã ad ſperantes, adhortãs eos vt de ſpe bona nõ in ſe, ſed in dño lętentur, ſic dicens. Ergo qa ſperãtem in dño circũdabit miſericordia. Lętamini pro ſpe veſtra, in dño. i. in laude dñi o iuſti: nõ in vobis, attribuẽdo vobis ſpem iſtam. Et nõ parũ lętamini, ſed exultate. i. valde lętamini: quę lętitia corporis etiã ſaltatione demonſtretur. Et etiã gloriamini in dño. i. gloriã veſtrã attribuite dño: non meritis veſtris o vos oẽs recti corde. i. iuſti rectum habẽtes cor in cogitando bona: nõ diſtortum in cogitãdo peruerſa. Vt Apoſtolus ait. Qui gloriatur in domino glorietur.

Prouer. 3. Heb. xii.

i. Corin. i.

In Pſal. XXXII.

TItulus. xxxii. Pſalmus Dauid. i. fideliũ quibus dictũ eſt in pręcedenti pſalmo: Lętamini in dño exultate iuſti: exhortantiũ ſe vt exultẽt in laude dñi. ſ. vt laudẽt eũ & in cithara & in pſalterio. Et etiã cãtent ei nouum cãticum in vociferatione. Prætẽdit autẽ honeſtiſſimas cauſas cur hoc faciẽdum ſit. Oſtendit etiam in fine, nullum niſi dei gratia adiuuãte ſaluari. Dicit ergo,

EXultate iuſti in dño. i. in laude dñi. Quod eſt dicere. Exultãtes laudate dominũ. Et exultandum vobis eſt in hoc: nam vos rectos corde. i. iuſtos decet laudatio dñi. Nõ eſt eñ ſpecioſa laus in ore peccatoris: illius ſcilicet q reſipiſcere non vult & rectus fieri. Exponit vero per partes in quo laudent eum, ſic. Dico, Exultate, in hoc. ſ. Cõfitemini dño in cithara. i. laudate dñm in laude mortificatiõis carnis veſtrę. Quod eſt dicere. Mortificate mẽbra veſtra &c. Bene vero mortificatio hęc cithara dicitur: nã ab inferiori parte. i. a ſenſualitate mortificata reſonat deo. i. eum laudat. Non voce, ſed ipſa ſui euidentia ad modũ citharæ, quę ab inferiore cõcauitate reſonat. Senſualitas nãq; per carnis mortificationẽ mortificaẽ: ne tantũ vt prius vanitati ſit intenta. Et in pſalterio decem chordarũ. i. in pſalerio habente decem chordas pſallite illi. Quod eſt dicere: Laudate eum in viuificatione mẽtis veſtrę, quę viuificatur per decem chordas quas habet. i. per cõpletionem decẽ legis præceptorũ, quę dicũtur chordę eo ꝙ ſuauem deo cantũ nõ in voce vel ſono, ſed in ipſa rei euidẽtia reddant: ad modũ chordarũ dulcem cantũ reſonando reddẽtiũ. Merito quippe laus viuificatę mẽtis pſalterium dicitur, eo ꝙ a ſuperiori. i. digniori parte noſtri reſonat. ſ. a mente ad modũ pſalterii ex ſuperiori cõcauitate reſonãtis. Et cãtate ei cãticum nouũ. i. laudate eũ nouo cãtico. ſ. cõpletiõe pręceptorũ, quę nouus Adã cõſtruxit: ĩ qua deus delectaẽ ſicut in cãtico. Vnde Apl's. Exuẽtes veterẽ hominẽ cũ actibus ſuis induite nouũ hominẽ q ſcdm deũ creat⁹ eſt. ſ. Diligite inimicos veſtros: bñfacite his qui oderũt vos. Et vendite oĩa quę habetis & date pauperibus, & ſequimini me dicit dñs. Et etiã talia pcepta cõplete quę nouiter a Chriſto data ſunt: nõ etiã in lege veteri habita, quę ſic dicebat: Diliges amicũ & odio habebis inimicũ. Dico cãtate ei nouũ cãticũ: & nõ remiſſe. Sed bene pſallite ei in vociferatione. i. in nimia mẽtis intentione laudate eũ: quę ideo vociferatio dicitur: quia nimis ad modũ elemẽtarię vociferationis impetrationẽ expetit. Vnde ſcriptũ eſt. Maledictus homo qui fecerit opus dei negligẽter. i. ſine interiõe. Subdit aũt cauſas, quare cõfitẽdũ ſit & pſallendũ. Sic dico. Cõfitemini & pſallite. Et ſic faciẽdũ eſt. Quia rectũ eſt verbũ dñi.

Eccli. xv.

Cithara.

Decachordum.

Pſalteriũ.

Ephe. iiii.

Luc. vi. Matth. v.

Luc. ix. & xii.

Hie. xlviii.

Quod eſt dicere.Quia hoc verbũ.i.præ-
ceptũ cãtãdi eſt dñi:& ideo rectũ.Eſt eñ
rectum,vt ſeruo dñs & creaturę creator
imperet.Et ideo cãtate & confitemini ei
ſicut dicim⁹ operãdo:q̃a oĩa opa eis quæ
ipſe præcepit operari ſunt recta in fide
poſitis,quis incredulis videãtur iniuſta.
Eſai.vii. Vnde ſcriptũ eſt.Niſi credideritis nõ in
telligetis.Et ideo adhuc cãtate & cõfite
mini:q̃a diligit naturaliter miam & iu-
dicium.Quaſi dicat.Cũ ipſe naturaliter
miſericors ſit,miſerebit veſtri,ſi ei cãta-
Iohel.ii. ueritis.Iuxta illđ Iohelis:Miſericors eſt,
& pſtabilis ſup malitia. Et cũ ipe natura
liter iuſt⁹,iuſtũ iudiciũ diligat:Iuſto iu-
dicio vos damnabit niſi ei cãtaueritis &
Deu.xxxii. cõfeſſi fueritis.Vnde ſcriptum eſt.Mihi
Roma.xii. vindictã,& ego retribuã dicit dñs.Dico
ꝙ diligit miam. Et inde hoc videri põt:
q̃a mĩa dñi plena eſt terra.i. eccĩa,q̃ dei
terra eſt:quã prędicatoribus excolit.Ex-
ponit aũt quõ miſericordia ſit plena,ſic.
Vere plena eſt miſericordia:hac.ſ. Ver-
bo dñi.i.per filium dñi,cęli.i.prędicato-
res firmati ſunt in fide & ſanctitate. Et
poſtea omnis virtus eorũ quam habent
in innocentia & ſanctitate cõfirmata eſt
ſpiritu oris eius.i.per ſpiritũ ſanctũ,qui
nõ ſolũ a patre,ſed etiã a filio procedit.
Os dei Chriſtus. Qui filius os dei dicitur, eo ꝙ nobis per
eum dei ſecreta reuelata ſunt:ſicut ore
cordis ſecreta reuelant.Nã cũ ipſi prius
per Chriſti doctrinã & fidei & ſanctita-
tis eſſet virtute firmati, ꝑ ſanctũ poſtea
ſpiritũ in eadem virtute ſunt oĩno con-
Eſa.xi. firmati.Qui nimirũ per Eſaiã ſpirit⁹ cõ-
ſilii & fortitudinis dicit, eo ꝙ fortes fa-
ciat & firmos.Dico ꝙ virtus eorum eſt
cõfirmata ſpiritu oris eius. Quę ad hoc
eſt cõfirmata vt ſit cõgregans.i. cõiun-
gens aquas maris.i.iniquos,qui defluen
do per illicita ſicut aquę defluunt:amari
deo ſunt vt mare:ſicut aquę congregan
tur in vtre.Quod eſt dicere. Virtus eo-
rũ cõiungit & cõſtringit per legẽ impo-
ſitã in vnitate fidei & dilectiõis & opera
tionis eos qui prius ad modũ volunta-
tis eorũ per quælibet illicita defluebant:
ſicut aquę quę prius defluentes erant in
vtre coniunctę a defluendi facultate co-
erceantur. Vel ſic. Congregans ſicut in
vtre.i. vtpote in vtre. Quod eſt dicere.
Coniungens eos in vnitate eccleſię:quæ
vter bene nũcupatur,cum ex eis ſolum-
modo cõſtituatur. Qui mortificati ſunt
in carne:ſicut vter fit ex mortuorũ ani-
maliũ pellibus.Iuxta illud Apoſtoli.Qui Galat.v.
autem ſunt Chriſti,carnẽ ſuam crucifi-
xerunt.Dico cõgregans aquas:& nõ ſo-
lum prauas aquas,ſed etiã(quod mirabi
lius eſt)ponens etiã abyſſos.i. illos qui
pfundiſſimi ſunt in peccatis: vt abyſſus
eſt profundiſſima in theſauris.Quod eſt
dicere. Illos q̃ abyſſi ſunt ex abyſſis the-
ſauros facis.i.adeo doctrina & ſanctita-
te refertos:vt & alios inde locupletent,
ad modũ theſauri diuitiis ſecularib⁹ ſe-
culares locupletantis.Vnde Apľus.Ha- ii.Cor.iiii.
bemus theſaurũ iſtum in vaſis fictilib⁹.
Cauſis oſtenſis,ad exhortationẽ reuerti
tur,ſic.Ergo quia rectum eſt verbũ dñi:
& opera eius in fide, & diligit miſericor
diã & iudiciũ:timeat eum caſto timore
oĩs terra.i.eccleſia.Initium eñ ſapientię Pſal.cx.
timor dñi. Et Apľus. Cum metu & tre- Philip.ii.
more veſtrã ſalutẽ operamini. Orat etiã
pro eis:ſic dico.Timeat.Q̃m autem per
ſe inſufficientes ſunt:ab eo.i.ab eius gra
tia cõmoueãtur ad timorem omnes in-
habitantes nõ deſerentes orbem.i.eccle-
ſiã:quæ dei orbis eſt,vt in pſalmũ.xxiiii.
diximus. Coniungit quoq; cauſas alias
quare timẽdus ſit,ſic.Dico timeat:& ti-
mẽdus eſt. Q̃m ipſe adeo potẽs dixit:nõ
verbaliter,ſed in ſua diſpoſitione conſti
tuit:& facta.i.formata ſunt oĩa:vt ĩ Ge-
neſi hiſtorialiter legitur.Ipſe mandauit
.i.pcepit ĩ ſui diſpoſitiõe:& creata ſunt,
rudi & informi creatione. Quod eſt di-
cere.Materia eorũ vnde ipſa poſtea for-
mata ſunt.i.elementa informia:cęlũ.ſ.&
aer,& terra creata ſunt:vt in Geneſi le- Gen.i.
gitur.In principio creauit deus cælũ &
terrã. Terra aũt erat ĩanis & vacua &c.
Dico ꝙ facta ſunt. Mandauit & creata
ſunt.Et ꝑ hoc ĩmo q̃a oĩa quæ ipſe dicet
& mãdabit fiẽt ſimiliter.Ea vero q̃ gẽtes
ſtultę & ſupuacuę aduerſus deũ & eccle
ſiã verboꝝ cõſilio diſponunt:& quę etiã
cogitãt,nõ fient.Nam dñs diſſipat.i.de-
ſtruit illa cõſilia gẽtiũ. Reprobat aũt co
gitationes populoꝝ.i.gẽtiũ:q̃ ſupuacuę
putãt eccleſiã minis aut tribulationib⁹
aut ſuggeſtionibus deuorare.Et nõ ſolũ

conſilia plębis,ſed etiá reprobat conſilia
principū.i.reprobādo ea,deducit ad ni-
Prouerb. xxi. hilum vt nō pręualeāt ſuis.Vnde Salo-
mon.Nō eſt prudētia neq; cōſilium,neq;
fortitudo cōtra dn̄m. Et notandū ꝙ nō
oēs cogitationes ſiue conſilia eorū diſſi-
pat.Quędā.n.ad vtilitatē eccleſię ſiue ad
impiorū iuſtā damnationē fieri permit-
tit:videlicet ſuos ꝑſequi,affligi, occi-
di:malos etiá florere in terrenis.Sed quę
ad ſuorū incōmodū cōplerētur oīno re-
probat,& deſtruit:videlicet ne coꝝ exē-
plo ſiue ſuggeſtioni cedāt.Et ſiqua pręter
hęc ſunt q̄ ſuis cōpleta noceāt.Dico
ꝙ cogitationes & cōſilia populorum &
principū reprobātur & diſſipātur.Cōſi-
liū aūt dn̄i.i.cōſiliū qđ verbaliter diſpo-
nūt fideles ad eccleſię vtilitatē coopeˀrā-
te gratia dn̄i,manet in ęternū.i.nō diſſi-
patur.Et nō ſolū cōſiliū,ſed & cogitatio
nes cordis eius.i.illa quę cogitāt ad vti-
litatē ſuá & aliorū corda fideliū ſuorū
manēt eundo in generationē hác pręſen
tem & generationē futuram.i.manēt in
ęternū. Et hoc totū eſt ac ſi dicat.Vere
deus timendus eſt a vobis,qa potens eſt
diſſipare cōſilia quę cōtra vos ſunt. Po-
tens quoq; eſt in ęternum ſtatuere quę a
vobis operante eo cōſilio fiunt & cogitá
tur.Gentes autē timēdę nō ſunt cū earū
cōſilia cito diſſipētur. Vnde dn̄s in Euá
Matth.x. gelio.Nolite timere eos q̄ occidūt cor-
pus:animá aūt nō poſſunt occidere. Sed
potius eū timete q̄ corpus & aīam pote
ſtatē habet mittere ī gehēnā ignis. Dixi
ꝙ dn̄s adeo potēs eſt ꝙ ip̄e dixit & facta
ſunt:& diſſipat cōſilia gētiū: & cōſilium
eius manet in ęternū.Ergo qa tātus eſt:
Beata eſt gens cuius eſt dn̄s deus eius.i.
quę deū ſuū reputat dn̄m vt ei obœdiat
in oībus,nec ſeruiat vētri neq; vitiis. Et
hoc ꝙ deū reputāt dn̄m nō habēt ex ſe
Sed populus ille beatꝰ eſt,quē elegit dn̄s
.i.ſeparauit a maſſa ꝑditoꝝ,ī hęreditatē
ſibi.i.ad hoc vt ſint hęreditas ſua. Qua-
ſi dicat.Ad hoc elegit eos dn̄s vt cū ſint
poſſeſſio eiꝰ colāt eū vt dn̄m:& ꝑ hoc
i.Cori.xi. ſint beati.Vnde Apl̄us.Nemo pōt dice-
re dn̄s Ieſus,niſi in ſpiritu ſancto. Expo-
nit vero quō elegit.Sic ſcilicet elegit:do
minꝰ reſpexit de cælo.i.cū ſummus eſſet
& inuiſibilis, viſitauit genus humanum
de humana natura Chriſti. Vnde Apo- Gala.iiii.
ſtolus. Vbi venit plenitudo tēporis mi-
ſit deus filiū ſuū natū de muliere &c.Di
co ꝙ reſpexit de cælo cęloꝝ Chriſto:& ꝑ
illud cęlū vidit(vt miſereret̃)omniſmo
di filios hominū:Iudęos ſcilicet & gētes:
paupes & diuites:ſeruos & liberos. Qđ
eſt dicere.Miſertus eſt omniſmodi filio-
rū hoīm.Vbi nos hic habemus filios ho
minū,Hebręi habēt filios Adę. Sed bene
ponitur filios hominū:priorū.ſ.hominū
Adę & Eue.Qui nō ſolū filii ſunt in ge-
nere,ſed & filii in crimine.Dico ꝙ de cæ
lo reſpexit:& nō ſolū de cęlo:ſed etiá re-
ſpexit ſuper oēs .i. omniſmodi qui habi-
tāt terrá.i.qui manēt in hac terra:de ꝓ-
parato habitaculo ſuo.i. per doctrinam
Apl̄oꝝ,qui ſunt habitaculū eiꝰ ꝓparatū
.i.ab eo gratuita voluntate electū. Vnde
ipſe i Euágelio. Nō vos me elegiſtis,ſed Ioan.xv.
ego elegi vos.Vel ſic.Reſpexit qui ſupe-
rior erat ſup oēs qui habitant terrá ſuá
.i.qui poſſidēt & domināt̃ terrę ſuę.i.
carni.Dico ipſe reſpexit.Ipſe dico q̄ poſt
finxit ſigillatim vel ſingulatim corda eo
rū.Quod eſt dicere.Qm̄ eis non ſuffice-
ret ſi ſolūmodo reſpiceret remittēdo pec
cata,& poſtea eos deſereret:cōſtituit eis
ſingularia corda.i.varias bonas volūta-
tes.Iuxta Apl̄m dicētem.Vnuſqſq; pro- i.Cor.vii.
priū donū habet a deo:vnus quidem ſic,
alius vero ſic. Bene vero ponit finxit.i.
facile cōpoſuit. Fingere nāq; dicimus fa Fingere.
cile cōponere aliquid de cęra vel luto,ſi-
ue aliqua molli materia. Quia vero ad-
huc non ſufficeret fingere corda,addit.
Qui intelligit oīa opera coꝝ.Cōpendio-
ſe poſitū eſt. Quod eſt dicere. Qui facit
eos facere opera ad intellectū pertinētia.
Quaſi dicat.Nō vana opa & irrationabi
lia:ſed talia quę ſunt ſcđm hoc,quod ipi
intelligunt.Huiuſmodi vero grāmatica
inuenit̃ in Apl̄o,cū dicit:Spiritus poſtu Rom.viii.
lat pro nobis.i.nos poſtulare facit,gemi
tibus inenarrabilibꝰ. Dico ꝙ reſpexit,&
finxit,& ītelligit. Et ſic ſaluat̃ vnuſqſq;
fidelis dictus rex,eo ꝙ ſeſe regat a malis
coercendo:& gigas eo ꝙ ſit fortis in be-
ne operādo.Sed nō ſaluatur rex ille per
multā virtutē ſuá ſcilicet.Et ipſemet gi
gas exiſtēs nō ſaluabitur in multitudi-
ne.i.per multitudinē virtutis ſuę:repu-

tatę. Quod eſt dicere. Cócedo quidem ꝙ
per multá virtuté dei gratia datá ſalua-
bitur: ſic tñ vt eam ſuá eſſe non reputet.
Nam ſi eam ſuam. i. ex ſe eſſe reputaret,
non ſaluaretur. Dico ꝙ ille qui rex eſt &
gigas nõ ſaluatur per multá virtuté, ſuá
reputatam. Si quis vero nõ exiſtés rex &
gigas aſcenderit equũ. i. ſupbam cogita-
tioné, putando per ſe ſalutem attingere:
quę cogitatio bene per equũ deſignatur:
quod ſupbiſſimũ animal eſt. Equus. i. co-
gitatio illa fallax eſt ad ſaluté adipiſcen
dá. Quod eſt dicere, decipiet eum cogita
tio ſua. Nõ eñ ſaluté attinget vt cogi-
Gala.vi. tat. Vnde legitur. *Si quis putat ſe aliqd
eſſe cũ nihil ſit, ipẽ ſe ſeducit.* Et nõ ſolũ
fallax erit equus illius qui rex nõ erit &
gigas ĩ virtute, ſed etſi rex & gigas abũ-
dans prius in virtute, equũ aſcéderit in
abundátia virtutis ſuę. i. etiá per virtuté
qua prius abundabat, nõ ſaluabitur. Ad
nihilũ eñ redigitur iuxta illud Ezechie
Ezech.iii. lis. Iuſtitię eius quas fecerat nõ recorda
bunť. Hoc aũt qđ dicit: Nõ ſaluatur rex
& fallax equus &c. ad hoc ponit ne quili
bet per ſe ſaluari p̃ſumat, ſed dei gratiæ
ſui ſaluté attribuat. Diceret aliquis. Cũ
per ſe nõ ſaluetur, quo modo ergo ſalua
tur? Rñdetur. Ecce in euidéti pono p qd
ſaluabitur. Oculi dñi. i. benignitas ſunt
ſup timétes eũ, reſpiciétes vt in bono p-
ſeuerét: & in eis. i. ſup eos metuétes. Di-
co eſſe oculos dñi qui ſperant ſuper. i. de
miſericordia eius. Quod eſt dicere. Qui
nõ timent eũ metu pœnę, ſed ſpe miſeri-
Eccli.xv. cordię. Vnde per Salomoné dicitur: Qui
timet deũ faciet bona. Dico ꝙ oculi dñi
ſunt ſup metuétes eũ, ad hoc. ſ. vt in fu-
turo eruat a morte. i. a damnatione aĩas
eorũ & hic interim alat eos. i. corrobo-
ret: pane vitę. i. bona opatione & intelle-
ctu bono. Eos dico poſitos in fame iuſti-
tię. i. in nimio deſiderio. Niſi vero iuſti-
tiá eſurirét nõ eos ita aleret. De quibus
Matth.v. idem in Euágelio. Beati qui eſuriũt & ſi
tiũt iuſtitiá. Ergo qa oculi dñi ſunt ſup
metuétes eũ vt eruat & alat: anima no-
ſtra ſuſtinet. i. patiéter expectat dñm. Et
hoc bona fiducia, cũ inde iam arram ha-
beat, hanc ſcilicet. Qm̃ adiutor ad bene
operádum, & ꝓtector noſter eſt, ne cada-
mus in tribulationibus. Dico ꝙ ſuſtinet
dñm: & bono ſuo. Quia tandem in eo. i.
in adeptióe eius, lętabitur cor noſtrũ. i.
anima noſtra. Et vt tũc lętari poſſimus:
ſperauimus. i. ſpem lętitiæ habuimus: &
adhuc etiá habemus in noĩe ſancto eius
degétes. i. in magnificatione ſancti nomi
nis eius. Quod eſt dicere. Ad hoc inten-
dentes vt nomen ſanctũ eius magnifice-
mus. Hoc auté eſt expoſitio quõ anima
noſtra ſuſtinet dñm: quod ſuperius dixi:
ſcilicet ſuſtinet eũ ſperádo in noĩe eius.
Vel ſic. Sperauimus in noĩe ſancto ei⁹. i.
in eo qđ deſignať nobis p nomen ſanctũ
eius: quod eſt miſericors: quod ſibi anto
nomaſice attribuiť. Quod eſt dicere. In
miſericordia eius ſperauim⁹. Ergo qa in
noĩe tuo & ſperauimus & ſperamus, ora-
mus dñe, fiat in futuro mĩa tua ſup nos
. i. deſcendat beatitudo miſericordię tuę
ſup nos debiles & infirmos: quéadmodũ
ſperauimus. i. ſpem poſuim⁹ in te. Quod
eſt dicere. Nõ fiat ſuper nos remiſſe: ſed
ita ample quéadmodũ ample ſperauim⁹
in te.

In Pſal. XXXIII.

TItulus. XXXIII. Pſalmus Dauid
cũ immutauit vultũ ſuũ coram
Abimelech, & dimiſit eũ & abiit.
Hiſtoria nobis ĩ hoc titulo ĩnuitur, quę
talis eſt. Dauid inuidia Saulis a regno i.Re.xviii.
Iudęorũ expulſus, eo ꝙ de eo canebatur
Saul pcuſſit mille: & Dauid decé millia: i.Reg.xxi.
Dauid ad Achis Philiſteoꝝ regem con-
fugit, ibiq; aliquádiu latuit. Qui etiam
Achis cõmuni noĩe principũ terrę Phili
ſtęorum Abimelech dicebatur. Omnes Abimelech
enim Philiſtęi reges, quoquo noĩe prius
vocarentur communiter Abimelech di-
cebanť: ſicut Aegypti reges Pharaones.
Quoniá autem Dauid in Iudæa prius
manens Goliá qui Philiſtęus fuerat, mul
tos quoq; Philiſtęorũ interfecerat: vnde
etiam de eo vt ſuperius diximus caneba
tur: Dauid percuſſit decem millia. Phili-
ſtęi contra eum partim odio & inuidia:
partim vero metu cõmoti. Timebát eñ
eum, cũ eſſet & in bello ſtrenuus regnũ
eorum eſſe occupaturũ: apud Achis il-
lum frequenter accuſando, vt ad eum
interficiendus Dauid adduceretur effe-
cerunt. Qui vero Dauid cum ad occi-
dendum quærebatur in porta ciuitatis
manétibus tympaniſabat. Aſt vbi mor-

tis ſuæ conſilio, ſancti ſpiritus indicio reuelato, ſe vi nullatenus euadere poſſe cognouit: inſaniam ſibi affore ſimulãdo epilēticorũ more, ſpumas ĩ barbã emittẽdo, & ſeſe manib⁹ deferẽdo, vultu quoq; penitus immutato pronus cœpit volutari. Quęſitores tñ ei⁹, q ab Achis miſſi fuerãt, q̃uis eũ inſanire crederent eũ arripientes ad regem attulerũt. Quo viſo & inſano exiſtimato: vt qd mihi inquit, arreptitiũ hũc adduxiſtis? Protinus igiť dimiſſus abiit Dauid & euaſit. In hac autẽ hiſtoria diligenter inſpecta talis iuxta Auguſtinũ cõtinetur Chriſti figura. Per Dauid enim apud Abimelech latitantẽ: Chriſti humanitas intelligiť quę vehementẽ a diaboli mẽbris, quæ per Saulem figurať, perſecutionẽ ſuſtinens, apud Iudęos qui per Abimelech denotantur, aliquãdiu hũiliter latuit. Bene vero Saul qui appetitus interpretatur diabolũ exprimit: quẽ iniquorũ operatio mala & deuotio frequẽter appetit. Cõuenienter quoq; per Abimelech qui regnũ patris interpretatur, Iudęi deſignãtur: qui ſeculariter p patres ſuos Dauid ſcilicet regis cõtemporaneos eiuſdẽ Dauid regis regnũ fuerũt: qui Chriſti pater ſcđm carnẽ dictus eſt, eo q; de ipſius ſemine Chriſtus natus eſt. Vnde in Euangelio cęcũ dixiſſe legi-

Marc. x. mus: Fili Dauid miſerere mei. Qui Dauid. i. Chriſtus cũ apud Abimelech. i. Iudæos a Phariſęis & ſummis ſacerdotib⁹ & Scribis accuſat⁹ ad perniciẽ quęreret in porta ciuitatis manẽtib⁹ tympaniſauit. i. Apl'is in fide iã poſitis, quę introitus eſt Hierl'm ciuitatis ęternę, ſonũ dulcẽ de tympano ptulit: doctrinã. ſ. carnis mortificãdę: & ſic dulcẽ cantũ dño pro-

Tympanũ laturę, quę per tympanum figurať: qđ ex pellib⁹ mortuoꝝ animaliũ cõpoſitũ dulciter ſonat. Qui etiã Chriſtus ſaliuã in barbã emiſit, ſeſe manib⁹ detulit: & etiã vultu ĩmutato corã Abimelech inſanus

Mat. xxvi. Saliua in barbã cadens. viſus ẽ, & dimiſſus ab Abimelech abiit. Saliuã in barbã emiſit cũ Apl'is carnem ſuã comedere, & bibere ſanguinẽ pręcepit. Qđ pceptũ ideo ſaliua diciť, qa multis nõ intelligẽtibus ſtulte & pueriliter prolatũ eſſe viſum eſt: ad ſimilitudinem ſaliuę de pueroꝝ ore manãtis. Vnde q-

Ioan. vi. dã ętiã de diſcipulis dixiſſe leguñť. Quõ hic nobis carnẽ ſuã dabit ad mãducandũ? Saliua quidẽ iſta in barbã cecidit. i. in viriles: in Apl'os. ſ. qui viriles eius milites exiſtẽtes eã nõ abiecerũt, ſed diligẽter intelligẽdo ſuſceperũt. Vnde Petrus dixiſſe phibetur: Dñe ad quẽ ibim⁹? verba vitę ęternę habes. Barba vero quę ſignũ virilitatis eſt, viriles ſignificat. Seſe aũt mirabiliter manibus detulit, cũ corpus ſuũ & ſanguinẽ in manib⁹ ferens in cœna diſcipulis tradidit, dicẽs: Accipite hoc eſt corpus meũ. Et paulo poſt: Bibite ex hoc oẽs: hic eſt eñ ſanguis meus. Vultũ. i. volũtatẽ ſacrificãdi corã Abimelech. i. Iudęis immutauit, cũ ipſe q antea figuraliter ſacrificia legalia voluerat, quinq; millib⁹ Iudęoꝝ quos de quĩq; panib⁹ & duob⁹ piſcib⁹ ſaturauerat, corporis ſui & ſanguinis hoſtiã offerẽdã eẽ vt ſcribiť a Ioãne, mõſtrauit. Quare quo q; inſanus eis viſus eſt nõ intelligẽtibus: ideoq; ab eiſdẽ Abimeleh dictis dimiſſ⁹. Sic igiť ab eis abiens ad gẽtes ſe trãſtulit: de qbus idẽ antea dixerat: Alias oues habeo, quę non ſunt ex hoc ouili: & illas oportet me adducere, & vocem meã audiẽt. Vultus autẽ p voluntate poniť: qa in vultu volũtas ſępiſſime denotať. Hiſtorię figura, & ſerie: prout fuit poſſibile pertractata, ad tituli verba exponẽda accedamus. Pſalmus. i. tractat⁹ iſte eſt Dauid. i. Chriſti: intellect⁹ a fidelib⁹ vel inſiſtẽdus a fidelibus. i. cõplẽdus cũ ipſe Dauid. i. poſtq̃ ipſe Chriſtus ĩmutauit vultum ſuũ. i. volũtatẽ ſuã ſacrificãdi corã Abimelech. i. Iudęis: & poſtq̃ Abimelech dimiſit eũ Chriſtũ, & ipſe Chriſt⁹ abiit ad gẽtes, & ab eis Iudeis receſſit. Antea nãq; q̃ ĩmutaſſet vultũ neq; pſalmus iſte ĩtelligebať, neq; a multis cõplebať. Et eſt hic vox primitiuorũ fideliũ: Apl'orũ videlicet & cęteroꝝ diſcipuloꝝ pmittentiũ q; quãdoquidẽ Dauid vultũ. i. volũtatẽ ſacrificii immutabit, eũ benedicẽt. i. laudabũt eũ bene viuẽdo: & aliis exẽplũ bonæ vitę tribuẽdo, ſcđm q; ſacrificiũ ei⁹ expoſtulat, & etiã ore. Adhortatur etiã alios ad deũ magnificãdũ, oſtẽdẽdo ſui exemplo, quæ vtilitas inde ſequitur. Docet quoq; eos corpus dñicũ & ſanguinẽ non temere, ſed cũ timore guſtare: qđ fit etiã timor dñi exponẽdo. In fine quoq; agiť,

Ioan. vi. Matt. xxvi Ioan. vi. Ioan. x. Vultus.

de eum timore guſtãtiũ ſalute:vt ad gu-
ſtãdũ alliciãtur:& de maloꝝ nõ bene gu-
ſtãtiũ dãnatiõe,vt eos terrẽdo retrahat:
& ad bene guſtãdũ attrahat.Dicit ergo,
BEnedicam .i. quãdoqui-
dem Dauid immutauit
vultũ laudabo illũ exi-
ſtentẽ dñm:bene operan
do:ſcd̃m ꝙ vultus.i.vo-
lũtas ſacrificii eius,quẽ
immutauit,expoſtulat. Et hoc in oĩ tem
pore.i.in proſperis & in aduerſis.Et non
ſolum benedicam opere:ſed ſemper laus
eius erit in ore meo .i. ſemp laudabo eũ,
& ore corporis & ore cordis. Et ſic bene
dicam & laudabo,ꝙ anima .i. vita bona
mea in domino poſita.i.in laude & obœ
dientia eius,laudabitur ab aliis pro bo-
no exemplo ſuo. Hoc autẽ ꝙ Dauid im-
mutauit vultum & ego ideo benedicam
dominũ, Audiant aure cordis manſue-
ti.i.fideles qui non ſunt contumaces:ſi-
Ioan.vi. cut illi qui dixerunt.Quomodo carnem
ſuam nobis dabit ad comedendũ?Et au-
diendo lętentur,nec contriſtentur ſicut
illi contriſtati ſunt. Facit autem fideliũ
collectio,quę in hoc pſalmo loquit̃,apo-
ſtropham ad manſuetos,adhortãdo eos
ad dominũ magnificandum,ſic.Ergo qa
promitto,ꝙ benedicam,& ſic opere com
plebo:vos mãſueti exemplo mei magni-
ficate dominũ mecum &c.Poteſt hoc ali
ter continuari:dixi benedicam & lauda-
bo.Et vt alii iſtud idem exemplo mei fa
ciant:audiant aure cordis adhortationẽ
meam quam eis faciam.Et hanc mãſue-
ti audiant.i. aſſentientes non rebelles:&
lętentur de ea,nec cõtriſtentur.Quę ex-
hortatio talis eſt. Magnificate dominũ
mecũ.i.laudate ſicut ego & opere & ore.
Et hoc nõ faciamus ego & vos horarie:
ſed exaltemus nomen eius.i. magnifice-
mus eum qui dominus vocatur:exalta-
tione tẽdente in idipſum.i.in perſeuerã-
tiam. Quod eſt dicere. Exaltemus eũ per
ſeueranter.Et in hoc non ideo magnifi-
cetis vt aliquid præter eum inde quęra
tis. Sed mei exemplo exquirite dominũ
magnificando eum, & ipe vos exaudiet.
Nam ego exquiſiui dominũ .i. extra oĩa
quęſiui dominũ magnificando eũ:& ipſe
exaudiuit me.i.audiuit vt impetrarem.

Et ſic ex omnibus tribulationibus meis
eripuit me ne cederem eis:non vt eas nõ
paterer. Vel eripuit.i.eripiet in futuro.
Dico magnificate.Et vt bene magnifica
re poſſitis, accedite ad eum paſſibus fi-
dei: & accedentes illuminamini intelle-
ctu ſpirituali. Accedẽdo em̃ ad dominũ
illuminatur ignorantia.Et poſtq̃ illumi
nati eritis facies veſtrę nõ cõfundent̃.i.
cogitatiões quas habebitis de deo bene
intelligẽdo nõ cõturbabũtur:ſicut eorũ
facies,qui cũ audiſſent a dño:Niſi com- Ioan.vi.
ederitis carnẽ filii hoĩs nõ habebitis vi-
tã in vobis:abierunt retro.Facies p co-
gnitione ponitur:quia oculis qui in fa-
cie ſunt cognoſcimus:vel qa in facie qui
libet citius cognoſcitur. Dico,Quia ex-
quiſiui dñm & exaudiuit me. Et hoc nõ
ſolus feci.Sed vt libentius hoc vos facia
tis:ſcitote ꝙ iſte pauper,quem dñm dixi
ſuperius,dicendo Benedicam dñm &c.i.
Chriſtus:clamauit.i.intẽſo clamore ope
ris & oris exquiſiuit dominũ. Et domi-
nus exaudiuit eum &c. Et hoc,vt ſupe-
rius exponitur:Chriſtus em̃ cum domi-
nus oĩum eſſet,pauper factus eſt.i. patri
obœdiens per oĩa: vt pauper diuiti obœ
diens eſt. Vel poteſt eſſe repetitio,quia
interpoſuerat accedite &c. vt addat. Et
loquitur de ſe fidelium collectio,quæ in
hoc pſalmo agit vt de tertia perſona,ſic.
Dixi:quia exquiſiui.& verum eſt.Iſte em̃
pauper qui loquit̃.i.ego.clamauit.i.cla-
more intenſo exquiſiuit dominũ &c.Se-
quentia huius verſus non mutantur.Et
quia pauper eſt clamantem exaudiuit,&
ſaluauit.Immittet angelus dñi in circu-
itu timentiũ eum.i.Chriſtus qui eſt an-
gelus.i.nuncius domini patris,qui ange
lus dicitur magni conſilii:immiſſionem
faciet angelorũ bonoꝝ in circuitu timẽ
tiũ eũ.Qđ eſt dicere. Muniet eos circũ-
quaq; angelis ſuis.Et ſic eripiet eos a tri
bulationibus ne deficiant:vel eripiet in
futuro. Vnde idem in Euãgelio. Angeli Mat.xviii.
eorũ ſemper vident faciem patris mei.
Dixi:Accedite & illuminamini:& ſic gu
ſtate corpus dñi & ſanguinẽ.Dñs em̃ di
cit:Qui manducat me,viuit propter me.
Et guſtãdo:videte.i. cognoſcite ipſa rei
experientia in futuro cum beatificabimi
ni:qm̃ dñs quem guſtabitis ſuauis cibus

Canti.ii. eſt .i. delectabilis dans vitam fidelibus. Vnde in Cãticis ſponſa de ſponſo. Fructus eius.i.corpus & ſanguis:dulcis gutturi meo. Dico videte in futuro:& hic interim ſperate qa videbitis. Beatus eñ vir erit qui ſperat in eo.Dixi:magnificate, & accedite, & guſtate:& ſic timete.i. cũ timore veneramini dñm omnes ſancti eius.Et bono veſtro timebitis:qm̃ nõ eſt inopia veri boni timẽtibus eũ. Vnde alibi dr̃.Timẽtibus deũ nihil deeſt. Dixi ꝙ timentibus non eſt inopia:diuites autẽ eguerũt & eſurierunt.Prępoſteratum eſt.Quod eſt dicere:diuites ſpiritu.i.ſuperbi eſurierũt,& eſuriẽt ſemp.i. deſiderabunt illud bonũ.Nullus eñ adeo impius qui ſummũ bonũ nõ deſideret:q̃uis ad ipſum recte nõ tendat.Et eguerũt illo bono & egebũt ſemp.i.carebũt.Vnde Matth.xx. dñs in Euãgelio.Facilius eſt camelũ per foramen acus tranſire,q̃ diuitẽ in regnũ cælorũ intrare:diuitẽ ſpũ ſcilicet. Quia vero poſuerat nõ eſt inopia timentibus eum,exponit nõ eſt inopia,ſic.Dico quia diuites eguerũt & eſurierũt: inquirẽtes autem dñm.i. pauperes & timẽtes valde quærẽtes dñm nõ minuẽtur omni bono .i.nunq̃ habebunt minus ꝙ ipſi quęrent dñm qui eſt omne bonũ.i. cũ ſit ſummũ bonũ ab ipſo eſt omne bonũ. Quia vero dixerat timete: vt poſtea doceat eos timorẽ dñi:ſic adhortatur ad audiẽdũ.Dixi timere. Et vt ſciatis timere,o vos filii nõ ſcd̃m carnẽ,ſed ſcd̃m doctrinã:venite,paſſib⁹ affectionis & audite me auditu cordis: & ſic timorẽ dñi docebo vos. Vt aũt magis inſtiget ad hoc quod dicturus eſt:ſic quaſi ĩterrogatiue præhortatur eos. Dico ꝙ docebo vos.Et ne fruſtra doceam. Quis eſt homo qui vult vitam?Et exponit quã vitã:cum adiungit ſcilicet. Quis eſt homo qui dicit videre Dies boni. ipſa rei experiẽtia dies bonos.i. dies vitę æternę in quib⁹ nulla tribulatio erit: ideoq; boni dicũtur. Iſti vero dies mali dicunt:nõ ꝙ in eſſentia ſua mali ſint,ſed qa in eis mala diuerſarũ tribulationum immineãt.Hoc autem eſt ac ſi dicat.Tu homo qui vis vitã, audi qcquid alii faciãt:& ſic docebo te timorẽ dñi.ſ. prohibe lĩguã tuã a malo.i. ab amaris verbis. Et qa quidã nõ amari ĩ verbis doloſa loquunt,& ſic timẽtes nõ ſũt, addit.Et labia tua ne loquant dolũ .i.doloſa verba: & etiã diuerte a malo actu:& qa nõ ſufficeret,fac bonum:& hoc nõ pro humano fauore:ſed per hęc inquire pacẽ æternã: & nõ tepide:ſed perſequere eã.i.perſeuerãter ſic inquire eã. Quod eſt dicere.Cũ diuerteris a malo, & feceris bonum:fac hoc cõtuitu pacis æternę.i.Chriſti,q eſt pax vera.Iuxta illđ Apl̃i. Ipſe eſt pax noſtra qui fecit vtraq; vnũ.Dico:diuerte a malo &c. Et ad hoc te deus adiuuabit. Oculi nãq; dñi ſunt ſup iuſtos reſpicientes.i.gratia eius reſpicit ſup eos vt confirmet,ne deficiãt:a ſimilitudine illius q quẽ diligit reſpicit. Et aures.i.ipſa gratia ſunt in preces eorum.i. prope preces eorũ vt exaudiat eos & fit eis cooperator in bonũ. Gr̃a vero bñ dicit & auris & oculus:eo ꝙ per eã a dño & exaudiamur & videamur. Vel ꝙ dicit prohibe linguã tuã a malo,ſpecialiter legi poteſt ſic. Dixi,Guſtate & timete .i. cũ timore guſtate.Et vt cũ timore guſtes tu qui vitã diligis:prohibe linguã tuã a malo.i. a blaſphemia ſacramẽti:& etiã labia tua ne loquãtur dolũ.i.verba doloſa de ipſo ſacramẽto vt dicas bene de eo & male ĩtelligas.Cætera vero non mutãtur.Hoc aũt qđ dicit prohibe linguã &c.nõ eſt timor dñi ſed effectus timoris.Et per effectũ cauſam deſignat.Seqtur. Vultus autẽ &c.Quia dixerat oculos dñi ſuper iũſtos eſſe:ex oppoſito oſtẽdere intẽdit qd malis cõtinget,ne ſeſe putẽt impunitos ſic. Dico ꝙ oculi dñi ſunt ſup iuſtos.Ex oppoſito aũt vult⁹.i.vultuoſitas dñi eſt ſuper faciẽtes mala.i.ira eius ſup eos vt perdat de terra viuẽtiũ etiã memoriã eorũ:vt nec de eis ibi mentio fiat nec oratio. Vultũ pro ira ponit:qa ira ſolet in vultu apparere. Ira vero dei nihil aliud eſt q̃ vindicta. Dixi ꝙ aures dñi ſunt in preces eoꝝ.Et hoc põt videri per ſimile. Nã clamauerunt iuſti.i.clamore intenſo egerunt iuſti in veteri lege,Abrahã.ſ.& Yſaac,& cæteri hm̃oi. Et dñs exaudiuit eos:& ſic ex oĩbus tribulationib⁹ eoꝝ liberauit eos.Ideoq; per exẽplũ eoꝝ poteſt cõprobari:ꝙ iuxta.i. prope eſt dñs his q ſunt contribulato corde.i. illos exaudit qui ſcindũt corda,gemendo de peccatis,

Ephe.ii. (margin)

Vultus & ira dei. (margin)

& nō veſtiméta. Et ipſos iuſtos humiles ſpiritu nō ſupbos ſaluabit. Cauſę inſertio. Qđ eſt dicere. Ideo ſaluabit qa ſunt humiles in ſpiritu. Et neceſſe eſt vt ſaluet. Multę nāq ſunt tribulationes iuſtorū, & quæ p ſe cōtingūt: vt febricitari, & cętera huiuſmodi. Et quę ab aliis inferūtur: vt flagellari, occidi. Et ex oībus his liberabit eos dn̄s. Hoc autē eſt expoſitio huius qđ ſuperius poſuit: Humiles ſpū ſaluabit. Dico ꝙ ſaluabit in futuro. Et interim cuſtodit dn̄s oīa oſſa.i.oēs virtutes eoꝝ. Sic ꝙ vnū ex eis nō cōteretur.i. nō deſtruet. Dixi ꝙ iuſtos ſaluabit: poſtq̄ ſcilicet morientur morte corporali, quę erit eis porta vitę. Mors autē peccatorū nō erit porta vitę, ſed peſſima erit.i.porta mortis ppetuę. Et dixi: dn̄s cuſtodit oſſa eorū iuſtorū ne peccent. Et ex oppoſito qui oderūt iuſtū.i.peccatores delinquent eundo de malo in peius. Exponit autē quomō liberabit iuſtos: & quomodo cuſtodit hic iuſtos ſic. Dico ꝙ liberabit iuſtos.ſ.redimet.i.eruet dn̄s per preciū mortis ſuæ ab ipſis tribulationibus animas ſeruorū ſuorū. Et dico ꝙ cuſtodit oſſa eoꝝ: & ſic nō delinquēt criminaliter oēs qui ſperant in eo.i. nulli delinquent qui ſpem ponunt in eo.

In pſal. XXXIIII.

Titulus. xxxiiii. Pſalmus ipſi David.i.ſignificato David: Chriſto ſcilicet attribuendus. Vbicunq ponitur in pſalmis ipſi David, intelligitur Chriſtus: reuera David. Introducitur hic caput agens cōceſſiue de Iudęorum iudicio: vt excęcati pro malis meritis ſuis in mortem eum tradant. Orat etiam de ſuperatione inimicorum, & de conſtantia ne cedat in paſſione: & de reſurrectione. Orat poſtmodum pro quibuſdam inimicorū ſaluandis. Et conceſſiue agit de quibuſdā perdendis. Oſtendit quoq cauſam damnationis eorum: mortem videlicet & opprobria, quæ ei gratis intulerūt: quę poſtea ample ſatis exponit: oſtendendo quoq quantam erga eos habuerit humilitatem & beniuolentiam. Hoc autem ea intentione videtur agere: vt & inimicos de impietate ipſorū exterreat: & eos (pro quorū ſalute orat) ſibi magis obnoxios reddat.

David ipſe Chriſtū ſignificat.

Iudica dn̄e nocētes me. Quaſi dicat. Scio ꝙ exigētib⁹ malis meritis ſuis iudicādi ſunt Iudęi a te.i.excęcādi: vt mihi noceant in volūtate, nō in actu: volēdo ſcilicet in morte me detinere. Et qa ſcio, concedo. Iudica dn̄e eos excęcādo vt ſint nocētes me: non actu, ſed mente. Et etiā expugna.i.expugnari ſine eos a prima cōcupiſcētia ſua: vt illi qui aliquātulū reſiſtūt ī amore mei: ſed ſcđm ꝙ rōne ſua cogunt acqeſcere prauę voluntati ſuę de morte mea, expugnati ab ipſa voluntate: ſic vt cedant ei, ſint impugnātes me ſcđm carnē, vt me interficiant. Facta cōceſſione, orat de ſuperatione inimicorū, & de conſtantia, ſic. De illis conceſſi vt iudices: vt autem mihi auxilieris, oro appręhende arma & ſcutū.i. fac me appręhēdere arma.i.rationes firmas: & miracula: & alia opera quib⁹ aperte eos conuincam vt armis. Et fac me appręhendere ſcutum.i.ſpem protectionis tuę quæ me protegat: ad ſimilitudinem ſcuti ne conuincar. Vel ſic ſola ſimilitudine legi poteſt. Appręhēde arma & ſcutum.i.ſimilis eſto appręhendēti arma in hoc vt me facias ſuperare: ſicut ille qui appręhendit arma vt adiuuet amicū ad ſuperandū. Et ſimilis eſto appręhendenti ſcutum protegendo me ne cōuincar: ſicut ille qui ſcutum appręhendit & opponit iaculis inimicorū, protegēdo amicum ne conuincatur. Et ſic.i.appręhendēdo arma & ſcutum: exurge in adiutorium mihi: vt conuincam & non vincar. Dico iudica & expugna. Et poſt mortē meam effunde frameā.i.multiplica vindictā tuā ſup eos. Et cōclude.i.cōcluſionē in eos fac.i.aduerſus eos.i.cōcluſionē quę ſit aduerſus eos, qua cōuincātur nō potētes reſiſtere. Qđ eſt dicere. Apte cōuince rōnib⁹ & miraculis diſcipuloꝝ: & reſurrectiōe & aſſumptiōe mei illos q pſequūtur me ad modū q cōcluſiōe cōuincitur. Framea vero p vindicta ponit: qa framea vindicta ſolet exerceri. Dico concludę ſic.ſ. Dic animę meę ſalus tua ego ſum. Qđ eſt dicere. Per hoc conclude ꝙ dicas aīę meę: non verbis ſed ipſa rei experientia, ſcilicet reſuſcitando me, Salus

ipſi in deo eius: Vel ſic exurge in adiutorium mihi in paſſione ſcilicet: & poſt in reſuſcitando me dic animæ meę ſalus tua ego ſum. Vel ſic verſus iſte legi pōt: Exurge in adiutorium & poſt effūde.i. notifica gentibus frameam tuam: me ſcilicet qui ſum gladius tuus, per quem diabolum conuinces, & per mei effuſionem conclude aduerſus eos qui perſequūtur me.i.cōcluſionem fac aduerſus eos. Qđ eſt dicere: ipſi nimis ſuperbe de me loquēdo quaſi vagi videntur: ſed tu fac in eos concluſionem: quę valde ſit eis cōtraria .i.coarcta eos p mei exaltationem & notificationem: ne poſſint ita in verbis aduerſum me vagari: a ſimilitudine illius: qui in carcere concluditur, ne vagandi habeat libertatem. dico effunde: & ſic ſcilicet effunde: dic animę meę reſuſcitādo Salus tua ego ſum. Qđ eſt dicere reſuſcita me, & ſic notifica: q paucis cognit[9] ſum, ſequitur oratio pro inimicis ſaluādis ſic: dixi: effunde me: & ſic eos conclude: & cum concluſi fuerint per mei effuſionem: quidam eorum ſaluandi confundantur.i.erubeſcant, & confuſi uereantur.i.timeant pœnam eo ꝙ fuerint quęrentes animam meam auferre: & reuerēdo auertantur, ab impietate ſua, retrorſum.i.poſt me incedentes. Qđ eſt dicere: Qui modo voluntates ſuas meis voluntatibus pręponunt: & ſic me antecedunt: ſuas econuerſo poſtponant meis: & ſic poſt me eant.i.ſequaces mei ſint: & poſtq̄ auertenť retrorſum poſt me eundo confundantur.i.erubeſcant ſemp magis & magis: de hoc ꝙ fuerunt cogitantes mala mihi.i.aduerſum me: Quaſi dicat: Non ſolum antea q̄ auertanť cōfundantur, ſed poſt auerſionem in confuſione magis & magis perſeuerent: vt tanto magis veniam mereanť. Facta oratiōe p ſaluandis: conceſſio ſequitur de pdēdis vt fiant tanq̄ puluis ante faciem.i.præſentiam vēti. Qđ eſt dicere: ī initio excæcationis ſuę fiant comparabiles pulueri: qui cum aridus exiſtens nullo humore terrę conglutinetur, a facie ipſius vēti leuiter huc & illuc īpellitur, ita & ipſi nullo humore virtutum, eccleſiæ, quę firma terra eſt adhęrentes a mala concupiſcētia ſua facillime p illicita īpellanť. Quę concupiſcentia ideo ventus dicitur: qa ad male agendum impellit ad modū venti puluerem impellentis: dico fiant tanq̄ puluis ante faciem venti, & vt peius adhuc eis ſit: Angelus dñi.i.angelus malignus qui vindex eſt domini in malos, ſit coarctans eos ſuggeſtionibus ad illicita. Et notandum ꝙ priuſq̄ aliquis ab angelo malo coarcteť: a mala voluntate ex ſe orta impelliť. Poſtq̄ vero fient tanq̄ puluis & ab angelo coarctabuntur: fiat via illorum per quam venient ad mortē: tenebrę.i.ignorantia, & lubricum.i.lubricatio de vitio in vitium: de malo opere in peius. Quod eſt dicere, poſtq̄ a vento concupiſcentiæ impulſi, ab angelo coarctabuntur, in tenebras cadant ignorātię ne quandoꝙ reſipiſcant: & ſic labanť de malo in peius, & hoc ſit eis via ad mortem: & vt magis eant lubricando, angelus dñi, malignus ſcilicet ſit pſequēs eos vt per omnia illicita deducat. & bene ponit tenebrę & lubricum, per ſimilitudinem: Quaſi diceret: Tam male cōtingat eis, ſicut illi qui cum eum inimicus ſuus perſequitur, per tenebroſam & lubricam viā īcedit: ipe eñ facillime cadit. Supponit aūt cauſam quare hoc eis debeat cōtingere ſic Concedo ꝙ fiant tanq̄ puluis &c. Et merito: Quoniā gratis.i.ſine cauſa abſconderunt mihi interitum laquei .i.abſconſe parare mihi putauerunt interitū qui eſſet cauſa laquei.i.cauſa quare illaquearer & detinerer ne reſurgerē: a ſimilitudine illius, qui cum laqueo detentus ſit, nō habet libertatem eūdi quo velit. Laquei dico ipſis futuri.i.per quē in mortem ipſi illaqueabuntur, & exprobrauerunt animam meam.i.probra intulerunt animę meę dicendo eam ſeductricem peccatricēꝙ: vnde eos dixiſſe in euāgelio legitur. Nos ſcim[9] quia hic homo peccator eſt, & alibi, Seducit turbas, & hoc ſupuacue.i.falſo, vacui valde omni rationabili cauſa, Et ideo bene ponitur ſuperuacue quaſi multum vacue, dico q abſconderunt mihi interitum laquei, & ideo veniat illi, ex improuiſo laqueus.i. mors a Tito & Veſpaſiano. Quē ignorat nunc, vnde Dominus in euangelio, Nunc autem abſcondita ſunt ab oculis tuis: vel quē ignorat.i.ignorabit ſibi cō-

Ioannis.ix
Ioan.vii.

Luc.xix.

tingere pro meritis ſuis, Adeo nãq; induratus erit, vt nec in vindicta peccati poſitus, ipſam vindictã cognoſcat: & veniat illi captio quã abſcondit. i. in abſcõdito mihi parare putauit: Quod eſt dicere: Captio mei qua me cepit, ſit cauſa quare & ipſi captio veniat. dixi veniat illi laqueus, & ſic ſit, cadat ſcilicet ĩ laqueum, in ipſum quem mihi parare voluit: vt detineatur in morte ſicut me detinere voluit. Qđ ponit: cadat in laqueũ, idem eſt qđ ſuperius dixit, veniat illi laqueus: ſed ideo repetit vt determinet, addendo in ipſum: Notandum autem ꝙ captio ponitur & laqueus ſecundũ diuerſos: Quidam ex eis capti ſunt: Quidã illaqueati morte: dico ꝙ illi veniat laqueus & captio: & ita erit: Anima autẽ mea ex oppoſito quę putabiť illaqueata exultabit in domino, de reſurrectione mea: Et etiam delectabiť ſuper ſalutari ſuo. i. de ſaluatione ſui quæ cõtinget humano generi per me: Et etiã omnia oſſa mea. i. diſcipuli qui ſunt fortiores mei, dicent & verbis & cogitatione: o dñe quis eſt ſimilis tui in potentia? Nullus: Tu dico dñe qui es eripiens inopem populum tuũ de manu fortiorum eius. i. de poteſtate malignorum ſpirituum: qui hucuſq; fortiores fuerunt deducendo in mortis tenebras per culpam Adæ: Qđ autem ponit fortiorum eius more gręcorum facit: q pro ablatiuo quo carent, genitiuum ponunt: Et tu etiam es eripiens egenum & pauperem populum tuũ a diripiẽtibus eum, ne amplius diripiant. i. a malignis ſpiritibꝰ, qui ſibi virtutes ſuas antea diripiebant: inops dicitur, qui ſine ope alterius eſt: Pauper autem, qui ſine ſua: Egenus vero, qui idem eſt qđ & mendicus: ille dicitur cũ vtraq; ope careat, mẽdicat . i. cum gemitu & confuſione quærit eã: Quod totũ in humano populo fuit. Nũq̃ enim neq; ſua neq; legis ope potuit liberari, ideoq; ſua ipſius miſeria liberari mendicauit. Quoniam aũt poſuerat eripiẽs &c. Quia poſſet quęri quomodo eſt eripiens: hoc exponere intendit ſic, ipſa oſſa dicent ꝙ ego ſum eripiens & ſic eſt, Et per hoc ſum eripiens, ꝙ hæc omnia q̃ dicam patienter paſſuſſum. Notandũ autem ꝙ illa quę hic ex nimia certitudine

Genitiuꝰ p ablatiuo

præterite denũciãtur future accipienda ſunt: ſcilicet ſurgẽtes in me teſtes iniqui q̃ ignorabã, non ſapientia ſed rei experiẽtia interrogabant me. i. imponebãt mihi a ſimilitudine illoꝝ qui tale quid aliquẽ interrogant, qđ ignorat, vt in euangelio dixiſſe leguntˀ: Nonne bene dicimus nos qa ſamaritanus es tu, & dęmoniũ habes? Et retribuebant mihi mala ꝓ bonis, quæ eis feceram prędicando, mortuos ſuſcitãdo, & alia miracula faciẽdo, & exponit in ſequentibus quę mala retribuebãt, Et etiam retribuebant quantũ ad impietatem ſuam, ſterilitatẽ animę meę, vt cum per prędicationem vellet eos quantũ ad gratiam & beniuolentiam parere, ſterilẽ eam quantũ ad ſeſe facerent iuxta ꝙ in euangelio legiť: Quotiens volui congregare filios tuos queadmodũ gallina congregat pullos ſub alas, & noluiſti? Dixi ꝙ animam meã ſterilem faciebant. Ego autem cũ mihi moleſti eſſent pro illa ſterilitate induebar illis cilicio futuris, nõ re ſcilicet, ſed ſpe. Qđ eſt dicere: iam ꝓuidebam ꝙ eos induerẽ. i. mihi coniungerem, a ſimilitudine veſtis, quę dũ induiť corpori coniũgitur: & bene dicit ciliciũ futuros. i. pœnitentes: Cilicio nãq; pœnitentes induunť: & cũ hoc ꝓuidebã ꝙ eos induturus eram, humiliabam in ieiunio animã meã: Qđ eſt dicere: Cũ poſſem libere ſuper eos vindictam meã exaltare, qa me ieiunũ a ſui incorporatione facerent, illud ieiuniũ humiliter in ſecreto animę patiebar, & hoc ideo quia oratio mea in ſinũ meũ cõuerteť: Emphatice dictum eſt. i. illi pro quibꝰ orauero ideoq; oratio mea dicunť, ad protectionem meam cõuertenť a qua male viuẽdo diſceſſerũt: Mittit hic nos ad ſimilitudinẽ hiſtorię de Moyſe, cui dñs pręcepit vt manum in ſinũ miſſam ĩde extraheret: Quę cum extracta leproſa apparuiſſet: præcipiente dño rurſus ĩmiſſa, ſanata eſt: hoc aũt ad Iudęorũ factũ eſt figurã. Qui dñi protectioni ſubditi, ſani in virtutibꝰ extiterunt: inde vero ſuis malis meritis extracti, variis peccatoꝝ maculis ad modũ lepræ corrupti ſunt. Cũ vero pars eorũ ad ipſius ꝓtectionem per apoſtolorũ prędicationem reuerſa eſt: reſanata eſt: Et hoc eſt qđ hic dicit. Oratio mea in ſinũ

Ioan. viii.

Luc. xiii.

Exod. iiii.

meũ cõuertet, dico ꝙ humiliabã animã meã in ieiunio: Et etiã ſic cõplacebã mihi admonẽdo eos. i. ſic delectabar ibi q̃ſi in admonẽdo ꝓximũ: Et exponit quẽ ꝓximum cũ addit: Quaſi ĩ admonẽdo fratrem noſtrũ: Cũ dicit noſtrũ, ĩnuit trinitaté pſonarũ: Qđ eſt ac ſi dicat: ita delectabar in admonitione eorũ ceu qlibet ĩ admonitione fratris: & ſic humiliabar. i. affligebar mœrore, meorũ induratione: quaſi pater vel amicus lugẽs & cõtriſtatus de morte filii vel amici: Sequit̃ expoſitio malorũ, de qbus ſuperi⁹ dixit Retribuebãt mala. Dico ꝙ humiliabar ꝑ eis, & ipſi ecõtrario lętati ſunt & cõuenerunt: Prępoſteratũ eſt: Cõuenerũt aduerſũ me capiẽdũ: & lętati ſunt de me capto, & ab eis cõgregata ſunt ſup me. i. ad opprimẽdũ me, flagella: & ignorabã cauſam qua flagellabar: Nõ quãtũ ad ſapientiam, ſed quãtũ ad rei experientiã: Qđ eſt dicere: Nõ erã reus: Per hoc ꝙ ponit congregata ſunt flagella, diuerſitatẽ & multiplicitatem fagellorũ innuit: Multimode nãq; (vt ĩ euãgelio legit̃) flagellatus eſt: Et qa hęc fecerũt, diſſipati ſunt. i. deſtructi, in virtutib⁹, nec cõpũcti ſunt poſtea ad pœnitẽtiã: a deo fuerũt diſſipati: vel ſic: Cũ cõgregarẽt ſup me flagella diſſipati ſunt. i. diuiſi a qbuſdã de eodẽ populo, q cõdoluerũt morti meę, q etiã legunt̃ fleuiſſe, qbus & ipſe dixit. Nolite flere ſup me: Nec ſũt cõpũcti erga me pietate exemplo eorũ: Per hoc autẽ eorũ duritiam nimiã innuit fuiſſe: vel ſic. Quia lætati ſunt & cõuenerũt diſſipati ſunt. i. diſſipabunt̃ ꝑ totũ orbẽ, Nec ideo compũcti erũt ad pœnitẽtiã, cũ tũc cõpungi deberent: Et ſic quoq; eoꝝ duritiã innuit. Dixi ꝙ cõuenerũt &c. Et etiã tẽptauerunt me, dicentes ꝓphetiſa qs eſt q te ꝑcuſſit Et ſubſannauerũt. i. deriſerũt me, ſubſannatione. i. nimia deriſiõe: Vah q deſtruis &c. Subſannare eſt ad nimiã deriſionem nares corrugare, ideoq; hic ꝑ nimia deriſione ponit̃: Qđ aũt addit ſubſannatiõe, ad nimiã ſubſannationẽ, expreſſionem facit: Et etiã frenduerũt dentib⁹ ſuis ſup me exiſtẽtes. i. ad opprimẽdũ me parati: a ſimilitudine illius q ſup aliquẽ ſtat vt eũ opprimat: Cũ dicit frenduerũt dẽtib⁹ idẽ eſt ac ſi dicat: Tãta cõtra me ira ex-

Luc. xxiii.

Luc. xxii.

Mar. xv.
Subſannó.

arſerũt vt nec loqui poſſent, ſed dẽtibus frendebãt: Oſtẽſa paſſione futura ꝑ tempus ꝑteritũ: Sequit̃ oratio de reſurrectione: ſic. Dixi ꝙ ita vt narraui mihi fecerũt: & cum humiliter paterer viſuſſum obliuioni traditus: Et tu dñe quãdo reſpicies, q videris me obliuioni dediſſe? Noli amplius obliuioni me tradere: ſed reſtitue corpori animã meã a malignitate eorũ extortã: Qđ eſt dicere, quam ipſi maligni de corpore auferẽt. Et apponit cauſam qua debeat reſtitui: ſic. Et reſtitue vnicã meã a leonib⁹ extortã: Qđ eſt dicere: Et ideo reſtitue, qa vnica eſt. i. ſingularis in ſanctitate, & ipſi leones ſunt. i. crudeles, crudelitate eã auferẽtes, non merito. Quã ſi reſtitueris: Confitebor tibi in eccleſia magna. i. laudem tibi agã, ꝑ magnam congregationem membrorum meorũ, quę non erit parua ſicut ſynagoga fuit: Et illa eccl'ia nõ erit leuis ad deflectẽdũ ĩ vitia vt ſynagoga, ſed laudabo te ĩ populo graui: Qđ eſt dicere. Popul⁹ meus grauis. i. põderoſus ĩ virtutib⁹ nõ cito mobilis, laudabit te oĩmoda laude. Dixi ideo reſtitue animã: qa vnica ẽ: & qa cõfitebor: Et ideo adhuc ne ſuper-gaudeãt mihi q aduerſant̃. i. ſunt cõtrarii mihi iniq nõ ex merito: Qđ ẽ dicere: Ne gaudeãt de retẽtiõe mei ĩ morte, qui tũc eſſent ſup me. i. ſuperiores me, cõuincẽtes me. Qm̃ aũt dixerat indefinite, aduerſant̃: ne qdã ſicut pacifice loquẽtes viderẽt̃ nõ aduerſantes, & ſic ĩexcuſabiles addit. Et q̃uis oẽs aduerſẽt̃, qdã annuũt. i. fauẽt oculis meis: Qđ eſt dicere: fauẽtes ſũt añ oculos meos. i. in pſentia mea ſed cũ nõ ſunt añ me, multũ aduerſant̃, vel annuũt oculis. i. ſcđm geſtũ oculorũ ſuorũ, nõ ſcđm carnis aſſenſum, vt illi q dixerũt: Magiſter ſcim⁹ qa verax es &c. Exponit aũt ꝑ ꝑteritũ, quõ annuũt: ſic ve- Mar. xii.
rũ ẽ qđ dico illos mihi annuere: Qm̃ mihi qdẽ pacifice loqbant̃, & loquẽtes cogitabãt dolos aduerſum me, vt me ꝑderẽt: & hoc ĩ iracũdia terrę ſuę amittẽdę: Metuebãt eñ ꝑ me terrã amittere vel ſic, nõ ĩ bona ira, ſed ĩ iracũdia terrę. i. terrenis ptinẽte, nõ ſpũalib⁹: iracũdia vero bonorũ, ẽ cõtra vitia iraſci: vñ alibi pſalmiſta Pſal. iiii.
Iraſcimini & nolite peccare. Dico ꝙ pacifice locuti ſũt & ñ ſolũ hoc: ſed ẽt ſup me

exiſtentes.i.ſuperiores me pro reputatio
ne ſua,dilatauerunt os ſuum.i.dilatate,
& ſuperbe locuti ſunt dicētes,crucifige:
Et gaudendo dixerunt Euge,Euge.i.be-
ne nobis eſt:viderunt enim oculi noſtri
qđ deſiderabamus,eũ videlicet turpiter
morientē:Dico. Q; dilatauerunt os ſuũ
& cętera quę oſtēſa ſunt fecerunt:& ego
omnia humiliter ſuſtinebam:& tu vidi-
ſti dñe:& mei deiectionē & iuſtitiā meā
& eorum iniquitatem & arrogantiā: Er
go ne ſileas in eos ſcilicet a redargutio
ne vindictę & ſi modo videris ſilere:Qđ
eſt dicere:Comproba eos male egiſſe per
vindictam quā inferes iuſte: ac ſi verbis
oſtēderes.Et reſpiciēdo humilitatē meā
ne diſcedas a me,& ſi videaris diſceſſiſſe:
Quaſi dicat:Noli auxiliũ tuum elõgare
a me:Sed exurge domine.i. potens appa
re,auxiliando mihi,q eis impotens vide
ris,Et intende iudicio meo.i.intenſe di-
ligenter conſidera,non ſecũdũ conſidera
tionem,cum ſemper omnia videas,ſed ſe
cundum remuneratioem,iudiciũ meum
qđ iniuſtũ eſt cũ in mortē ab eis iudica-
tus ſim,& hoc ꝑ tui obœdiētia humili-
ter ſuſtinui:Qđ eſt dicere:remunera mi
hi,ꝙ ꝑ te iudicatus ſum iniuſte, tu q es
deu s meus.i. creator & tu q es dñs meꝰ
cui per omnia ſeruio, intende in cauſam
meā,pro qua paſſuſſum,q̃ honeſta ſit,Et
ideo remunera. Nõ em̃ cauſa cujuſlibet
delicti paſſuſſum,ſed cauſa ſalutis homi
num.Et etiā iudica me, nõ ſolũ ſupra di
ctum iudiciũ & cauſam: Sed ſecundũ iu
ſtitiam tuā.i.reſuſcita,glorifica,& qa iu
dicatꝰ ſum pro te & ꝓpter hanc cauſam
& qa iuſtus es.Et iuſtũ eſt vt hoc facias
cũ ꝓmeruerim:& ideo adhuc iudica me
ſecundũ ꝙ iudicandus ſum, vt nõ ſuper
gaudeant mihi:Et hoc vt ſuperius expo
nitur,qđ ex affectione nimia repetitũ eſt
Nõ em̃ ſemel orare ſufficit,qđ valde de
ſiderat:Et oſtendit vnde nõ gaudeāt cũ
addit,ſcilicet.Non dicāt in cordibꝰ ſuis
Euge Euge animę noſtrę.Qđ eſt dicere,
Illi q verbis vt ſuperius oſtēdi, dixerunt
euge euge,non dicāt hoc in cordibus.i.
vt intelligant ſic eſſe,vt vocibus dicũt:
ſed me reſurgēte appareāt ſibi mēdaces
in conſciētia ſua,& ſi verbis illud negēt.
Oſtendit aũt vnde nõ dicāt euge:cũ ad-
dit ſcilicet nõ dicāt in cordibus deuora
bimus eũ.i.ex toto deſtruximꝰ ne reſur
gat ad modũ eſcę quę deuorat. Nā ſi re
uera poſſent dicere deuorabimus, vtiq̃
dicerēt Euge:& ſic ſupgauderēt mihi.di
co,nõ ſupergaudeāt ſed erubeſcāt in bo
num & reuereant.i.timeāt damnationē
de hoc ꝙ male egerũt in me,illi q gratu
lantur ſolũmodo de malis meis ſimul cũ
illis q & gratulant & operant.Multi em̃
fuere gratulātes q nihil opari ſunt: Qđ
eſt dicere & illi erubeſcāt q operati ſunt
& qui ſolũmodo gratulati. Notandũ au
tem,ꝙ nõ ꝑ om̃ibus ſed ꝑ ſaluādis orat
alioquin infructuoſe oraret:Superiꝰ ve-
ro iſtud idē orauit,ſed ex affectione ni-
mia repetitũ eſt.dico erubeſcant & reue
reant,& non parũ,ſed induant confuſio
ne.i. ad modũ corporis induti qđ veſti-
bus circũdat erubeſcentia & reuerentia
circundent & in aīa & in corpore. Qui
maligna loquunt ſup me.i. de me & ſic
pœniteāt:Et ex oppoſito exultēt & lętēt
q volũt iuſtitiā meā.i.reſurrectionē quę
mihi iuſte contingit , diſcipuli ſcilicet:
Qđ dicit exultent & lętētur ꝑpoſteratũ
eſt:Qđ eſt ac ſi dicat.Lętent,& non parũ
ſed exultent.i.multũ lætent, vel q volũt
iuſtitiam meā,inquantũ poſſunt imita-
ri:Et ipſi q volunt pacē ſerui eius.i.pacē
æternā adipiſci,quā ego iam habeo, qui
ſum ſeruus eius.ſ.dñi patris ſecũdũ car
nem.i.ꝑ omnia ipſi obœdiēs,dicāt & ore
& affectiõe & opere dñs magnificet ſem
per.i.laudet de generatiõe in generatio
nem,in cõuerſione fideliũ & in bona ope
ratione eorum,Et ſi exultauerint lingua
mea.i.meorũ meditabit.i.cũ diligētia ꝓ
feret & ꝑdicabit aliis iuſtitiā tuā.i. q̃ iu
ſtus fueris in hoc ꝙ me bene ꝓmeritũ re
ſuſcitaſti:& tota die.i.iugiter meditabi
tur laudē tuā.i.cũ diligētia prædicabit
aliis & ore & exēplo vt laudēt te oīmo-
de. Qđ dicit meditabit idē ē ac ſi ponat
diligēter enũciabit, a ſimilitudine bene
meditātiũ q nihil temere dicũt.Nõ autē
ponit meditabit vt diſcipulos meditari
oporteret,de ipſis diſcipulis enim legit.
Nolite cogitare qd loquamini &c.Vel ſi Matth.x.
ad alios fideles referat põt dici medita-
bitur.i.meditate ꝓferet:non temere.

In Pſal.XXXV.

Titulus. XXXV. In finem ſeruo dñi Dauid Pſalm⁹. Qđ ſic exponit. Pſalmus iſte attribuẽdus eſt ſeruo dñi. i. cuilibet fideli, q ꝑut põt ſeruum ſe fecit dñi: ſeruo dico, exiſtẽti Dauid in finẽ. i. q manu fortis eſt ĩ pſeuerãtia, viriliter agẽdo cõtra diabolum & vitia. Intẽdit hic fidelis qlibet ĩiuſtos ſe de peccatis excuſantes & culpã ſuã neceſſitati diuinę ꝓuidẽtię attribuẽtes cõuincere: nõ ponẽdo ipſa verba iniuſtorũ, ſed cõtra eos agẽdo: oſtẽdẽs ꝙ peccatũ oĩe nõ a deo, ſed a liberi arbitrii abuſiõe ꝓcedit. Cõmẽdat etiã dei miſericordiã, ſine qua nemo pfect⁹ effici põt, q̃ etiã hic & bonos & malos corporali ſalute ſaluat: Agit quoq; de bonorum beatitudine ꝑ qua adipiſcenda orat.

Dixit iniuſtus vt delinquat in ſemetipſo: Quaſi dicat: Quidã ſe excuſantes ſe dicũt ex neceſſitate peccare: ſed nemo rõnabiliter ĩde ſe excuſare põt. Nã iniqu⁹ dixit vt deliquat. i. ſtatuit pri⁹ ĩ corde ſuo vt deliquat, & nõ ex neceſſitate ꝓuidẽtię diuinę, vel ex neceſſitate naturę ſuę, ſed hoc ẽ ĩ ſemetipſo . i. ſui iuris ẽ: põt hoc ex libero arbitrio facere & dimittere. Nihil ergo ĩde culpãdũ eſt niſi ipſe: Quęreret aliqs: cur ergo delinqt? Reſpõdeẽ: Quia nõ eſt timor dei in illo, ſecũdũ effectũ. ſ. Timor dico ante oculos ei⁹ ꝑpoſit⁹, añ oculos cordis. ſ. & ĩ hoc apparet ꝙ nõ eſt timor dei ĩ eo, ſic vt eum ceſſare faciat, qm̃ doloſe egit & hoc ĩ cõſpectu ei⁹. Qđ eſt dicere: Qđ ipſe conſpicit, licet hoĩes lateat & ſic doloſe egit vt ĩueniaẽ. i. ita vt ĩtelligaẽ ab eodẽ ipſo iniqtas ei⁹ eẽ ad odiũ apđ deũ: Qđ eſt ac ſi dicat: vere nõ eſt timor dei ĩ ipſo Nã ſic doloſe egit ꝙ ĩtellexit ĩiqtatẽ ſuã odio eẽ deo: Exponit aũt iniqtatẽ eius ꝑ ꝑtes ſic: diceret aliqs quid dicis iniqtatẽ? Reſpõdeẽ: verba oris ei⁹ iniqtas & dol⁹, intrãſitiue dictũ eſt: Qđ ẽ dicere: doloſa verba oris ei⁹ ſũt iniqtas: & hoc eſt iniqtas ꝙ noluit ĩtelligere vt bñ ageret. i. noluit ĩtellectũ quẽ habebat bñfaciendi ad hoc deducere vt bñ ageret: Null⁹ adeo brut⁹ eſt & ſtupid⁹ q bñ agẽdũ eẽ nõ intelligat: Et iniqtatẽ meditat⁹ eſt ĩ cubili ſuo. i. ĩ corde ſuo, qđ cubile diciẽ eo ꝙ in eo diabol⁹ cubet: & hoc ẽ ĩiqtas ꝙ aſtitit oĩ vię nõ bonę. i. libẽter ſtetit oprãdo in oĩ praua actiõe, q̃ eſt via nõ bona ſed mala ad mortẽ ducẽs: vel aſtitit. i. pſeuerãter ſtetit. Bñ qđe ꝑ ſimilitudinẽ opari, ſtare diciẽ. Sicut nãq; qlibet ĩcedẽs poſtq̃ q̃ tẽdebat puenit ibi ſtat: ſic & aliqs ꝑ malã cogitationẽ pri⁹ ĩcedẽs poſtq̃ ad actũ ꝑuenit ibi ſubſiſtit. dixi ꝙ ĩueniẽ. i. ĩtelligiẽ iniqtas ei⁹ ad odiũ: Malitiã aũt non odiuit. i. ſ. ideo nõ odiuit ipſam malitiã . i. iniqtatẽ. Poſtq̃ oſtẽdit ꝙ ĩiuſt⁹ non ex neceſſitate ſed ꝑ ſe ipm̃ peccat, oſtẽdit ꝙ hoc ꝙ fideles cęlũ ſũt ex mĩa dei eſt, ſicut dixi ꝙ ĩiuſt⁹ cũ delinqt, ĩ ſemetipſo delinqt ↄ dñe: ſed ĩ cęlo eſt mĩa tua: & veritas . i. iuſtitia tua. Qđ eſt dicere: hoc ꝙ aliqs delinqt, ex ſe eſt. Sed hoc ꝙ aliqs eſt cęlũ efficit mĩa & iuſtitia tua: Quaſi dicat, nõ hoc ex eo eſt: Mĩa & veritas dico, potẽtes vſq; ad nubes cõſtituendas. i. q̃ ipm̃ cęlũ pñt facere nubes. i. ꝑdicatores q alios cõpluãt ad modũ nubiũ terrã cõpluẽtiũ, & iuſtitia tua. i. iuſti tui ſunt ꝑ eãdẽ miſericordiã & veritatẽ ſicut montes dei. i. a te deo cõſtituti. Qđ eſt dicere, ſunt firmi in virtutib⁹, & ſtabiles ad modũ mõtiũ immobiliũ: vel ſunt refugiũ minorũ ꝓpter ſanctitatẽ ſuã, ſicut mõtes refugiũ ſunt timẽtib⁹ ꝓpter hoc qa loca munita ſũt: Quęreret aliqs. Cũ iuſtos de⁹ faciat mõtes: qre ĩiuſtos nõ iuſtificat, vt etiã faciat mõtes? Reſpõdeẽ: O de⁹ hęc iudicia tua ꝙ ĩiuſtos iudicas eẽ repudiãdos ſũt abyſſus multa. i. multũ ꝓfunda. Qđ ẽ dicere inſcrutabilia ſunt ad modũ abyſſi ꝓfũdiſſimę, cui⁹ nequit meta attingi. dixi ꝙ in cęlo eſt mĩa tua, & etiã hoĩes & iumẽta. i. & illos q rationabiliter ſe habẽt vt hoĩes. i. iuſtos, & illos q irrationabiliter vt iumẽta. ſ. iniuſtos ſaluabis dñe miſericorditer corporali ſaluatione dãdo eis ſecularia neceſſaria. Ergo o deus. Quẽadmodũ. i. q̃liter multiplicaſti mĩam tuã? Qđ eſt dicere inde apparet q̃ multiplicẽ habeas miſericordiã: hoc aũt admiratiue dicit ad laudẽ miſericordię dei Dixi: ꝙ ſaluabis tali ſaluatione hoĩes & iumenta, & iumenta nullã aliã quærent ſaluationẽ: filii autem hominũ. i. illi qui rationabiles ſunt vt homines. i. iuſti ſpe

Stare.

rabũt aliam ſaluationem futurã ſcilicet poſiti in tegmine alarum tuarum.i.in ꝓtectione duarum legũ,quę ſolatio ſentẽtiarum ſuarum ꝓtegunt eos ne deficiãt in proſperis aut in aduerſis ad modũ alarum volucris,quę ꝓtegũt pullos ab ęſtu & pluuia: Vel ſic,dñe in cęlo miſericordia tua erit:Scilicet & ipſum cęlũ cõſtituetur ex hominibus & iumẽtis.i.ex ſapiẽtibus & bene rationabilibꝰ,q ideo homines hic vocanť,& iumẽtis,ex rudibus ſcilicet & ſimplicibꝰ nec multũ rationabilibus q ideo iumẽta vocanť:Ergo quẽadmodũ &c.Hęc nõ mutanť. Et nõ ſolũ hoc habebũt vt ſunt cęlũ filii aũt hominum.i.ſcilicet ipſi iam cęlũ filii hominũ exiſtentes.i.rationabiles, in tegmine alarum tuarũ poſiti ſperabũt aliã ſaluationẽ.Et hęc nõ mutanť,dico ſperabũt aliã ſaluationẽ.ſ.ſperabunt inebriari ab vbertate domus tuæ:& reuera inebriabũtur ,i.copioſe replebunť ab vbertate.i.a copia domus tuæ,ſcilicet beatitudine,quã habent illi qui iã ſunt in domo tua Hieruſalem cęleſti:Bene vero ponit inebriabuntur per ſimilitudinẽ.i.ſic replebũtur vt omnis terrena ſenſualitas ab eis expellatur ad modũ ebriorũ qui omnibꝰ curis expediti ſunt:Exponit autẽ iſtã vbertatem ſic,dico inebriabunť & hoc ꝑ te: Tu eñ potabis eos.i.ſatiabis,torrẽte voluptatis tuę.i.delectabili gloria tua,quę bene torrens dicitur.i.abundantiſſime vt torrẽs vel depellens omnia aduerſa a fidelibus ad modum torrentis q cũ impetu fluens omnia obſtantia depellit: Et vere potare eos inde potes:Quoniã apđ te eſt fons vitę Chriſtus,a quo torrẽs il
Ioan.i. le ꝓcedit:vnde Ioãnes:In principio erat verbum.Cũ autem ponit apud te: diuerſitatem perſonarũ innuit.& qa fons vitę eſt apud te,in lumine tuo.i.in filio tuo, qui eſt lumẽ tuum vt Ioannes teſtatur.
Ioan.i. Erat lux vera &c. Videbimus te lumen verum contẽplatione ſpirituali.Vñ idẽ in euangelio:Qui videt me videt & pa-
Ioan.xiiii. trem.Orat autẽ ꝓ ipſa inebriatiõe,ſic dico inebriabunť filii hominum,& vt inebrientur:Prætẽde dñe,hic miſericordiã tuam ſciẽtibus te.i.miſericordia tua innocẽtes fac fidẽ erga te iã habẽtes nõdũ tñ innocẽtes:Et his q recto ſunt corde,iã innocẽtes ꝑtẽde iuſtitiã tuã.i.añ inebriationẽ illam,vt ad illã ꝑuenire poſſint,da eis iuſtitiã tuã.i.eos iuſtifica: Qđ eſt ac ſi dicat illos ex nobis qui innocẽtes non ſunt,innocentes fac,vt poſt iuſtificẽtur & ſic ſaluentur:innocentes quoq; iuſtifica,& ſic ſaluabunť:Poſtq̃ autẽ recti corde erimus non veniat mihi,nec illis pes .i.affectio ſupbię: vt ĩ nobis ex rectitudine gloriando corruamus: Pes vero pro affectione ponitur,eo ꝙ animus affectionibus gradiatur: Et manus.i. impulſio ſuggeſtionis peccatoris.i. diaboli antonomaſice peccatoris, vel peccatoris cuiuſlibet:non moueat me nec illos a bono propoſito: Quoniã autem manibus impellimus:manus ꝑ impulſione poniť: ibi enim.i.in ſuperbia ceciderunt in damnationẽ:qui operanť iniquitatem inceſſanter.i.diaboli:& ideo expulſi ſunt de cęlo nec potuerunt poſtea ſtare & ipſo cælo. vel ſic:ibi ceciderunt q operanť iniquitatem Adam & Eua & eius cõformes, qui adhuc in ſucceſſoribus operanť iniquitatem:& ideo expulſi ſunt, ab innocẽtia & vita:nec potuerũt poſtea ſtare in ea per ſe niſi dei gratia ſuccurrente.

In Pſal.XXXVI.

Titulus.xxxvi.Pſalmꝰ ipſi Dauid attribuẽdus.i.Chriſto:vel ſi dicamus Pſalmus Dauid ſolũmõ iuxta quoſdã expoſitores,erit vox pfectę eccleſię.Adhortať hic Chriſtus,vel eccleſia,ſimpliciora mẽbra ne cũ viderint impios ĩ hoc mũdo florere & bonos opprimi,iraſcanť ĩde putãdo vel deũ ĩiuſtũ eẽ vł res mũdanas nõ curare:neq; velit eos qa florẽt in malignãdo imitari,ſed potiꝰ hęc occulta dei iudicia patiẽter ſuſtineant.Oſtẽdit quoq; ad qđ ĩpioꝝ ꝓſꝑitas bonorũ vero deuẽtura ſit aduerſitas, admonet eos ẽt vt nõ ĩ ſe, ſed ĩ dño ſperẽt & delectẽť,& ſi peccauerit ei hũiliter cõfiteãť,ſic veniã ĩpetrãdo,iuſtitiã adipiſcẽť.

Noli ęmulari.i.iraſci ĩ malignãtibꝰ.i.ĩ cõſideratione ꝓſꝑitatis malignantium,dicendo deum iniuſte eis hoc concedere: Neq; zelaueris.i.dilexeris, vt imiteris facientes iniquitatem. Hoc autem in ſequentibus lucidius di-

cet,dico.Noli ęmulari:Quoniā areſcent
velociter a flore proſperitatis ſuę cū mo
rietur tanq̄ fœnum exiſtentes quod cito
areſcit a flore viroris:& cito decidūt ab
illa proſperitate,exiſtētes tāq̄ holera hę
barū.i.holera viridia quę ſecta cito mar
cent:Notādū ꝙ p fœnū denotant̄ min⁹ Holera.
diuites.Per holera vero ditiores:Precio
ſiora nāq; fœno holera ſunt: dū vtrūq; ī
virore ſubſiſtit.dico noli ęmulari:ſed ſpe
ra in dño.i.ſpera æterna bona quæ ſunt
in dño:Et qa ſpes ſine opere pſumptio ē:
fac bonitatē.i.bona opera:& īhabita ter
ram tuā.i.poſſide,& rege,& bene excole
ſenſualitatē terrenę carnis tuę,reſecādo
vitia & mala opera,ad modū boni habi-
tatoris,q bene excolit terrā,reſecādo ſpi
nas & cętera inutilia:& ſi inhabitaueris
paſceris.i.reficieris in aīa:in diuitiis ei⁹
terrę:ſcilicet in operibus bonis quę pce
dēt ab exercitio illius terræ,Bene quidē
poſitū eſt paſceris:Sicut eñ cibo corpo-
reo corpus paſcit̄, ita bonis operib⁹ anī
ma ſaginatur:& faciendo bonitatē,& in
habitando terrā,nō delecteris in te attri
buendo tibi hoc: Sed delectare de hoc ī
domino.i.gaudium & delectationē ha-
be de hoc in dño:hoc ipſi attribuēdo, &
ſi feceris dabit tibi quandoq; petitiones
cordis tui.i.hoc qđ ſperādo petit cor tuū
bona affectione,ſcilicet æterna bona, Et
ſi peccaueris qđ humanū eſt,reuela quan
tum ad te dño,humili confeſſione,viam
tuā quā iam nouit prouida cōſideratio
ne.i.peccatū qđ via tua eſſet ad mortē,
ſi excuſando te,illud occultares vt Adā
Et reuelādo ſpera in eo veniā, & ipſe fa-
ciet.i.cōplebit qđ ſperabis: & poſtq̄ īdul
ſerit iuſtificabit te:Et hoc ē extra librū:
ſed ex ſequentibus innuit̄ cum dicit, Et
educet.i.notificabit aliis iuſtitiam tuā
tanq̄ lumen exiſtentem.i.ita apertam fa
ciet ſicut lumen ī tenebris: vt & alii ex-
emplo tuo iuſtitiam operent̄,iuxta illud Eſa.lviii.
Eſaię,Orietur in tenebris lux tua: Et iu
dicium tuū quo tu iudicas te vt ſeruū
deo & dño in omnibus obœdire educet
tāq̄ meridiē.i.apertū faciet aliis ad mo-
dum meridiei vt & alii exēplo tuo illud
idē iudiciū habeāt:Et cū ſic educet,noli
inde ſuperbire,ſed ſubditus eſto dño ma
gis & magis,& ora eū vt nō deficias ſed
magis iuſtificeris:repetit aūt qđ in prin
cipio poſuit vt lucidius dicat:ſic. Ergo
qa educet iuſtitiā ſicut lumē:ſi ſubditus
ei fueris,noli æmulari in eo.i.noli iraſci
in cōſideratione eius q pſperat̄ ī via ſua
ſcilicet noli iraſci in homine faciēte in-
iuſtitias.i.noli iraſci in pſperitate homi
nis faciētis iniuſtitias quę erūt ei via ad
mortē:ſed potius deſine ab ira parua, &
derelinque furorē.i.magnā iram.Qđ eſt
dicere:Non habeas inde neq; paruā neq;
magnā irā:Repetit etiā aliā partē quam
in priori verſu poſuit dicēdo:ne zelaue
ris &c.Vt cauſas ſupponat,dixi noli æ-
mulari.i.iraſci in homine faciēte iniuſti
tias & etiā noli æmulari.i.imitari eū ho
minem vt maligneris exēplo eius vt & ſi
militer pſpereris.Nā ſi malignatus fue-
ris malo tuo facies: Qm̄ q malignant̄ ex
terminabuntur.i.extra terminos ſuper-
nę patriæ expellent̄:Qđ eſt dicere,exhę-
redabunt̄ a terra viuentiū quā ſe poſſeſ
ſuros pręſumūt:Suſtinentes aūt dñm ex
oppoſito.i.ſine murmure patientes iudi
cia domini q iudicat hic malos florere,
& bonos opprimi:ipſi q viles hic vident̄
& abiecti hęreditabunt terram viuētiū.
Quia vero poſuerat,ſuſtinentes dominū
hęreditabūt terrā ne cuilibet ſuſtinere il
lud eſſet tędio:dicit ꝙ parū ſuſtinendū
erit,ſic dixi qa ſuſtinētes hęreditabūt:Et
ipſi adhuc puſillū ſuſtinebūt,& poſt hoc
puſillū, non erit peccator in hoc ſtatu in
quo nūc eſt.ſ.ita florens & iuſtos oppri
mēs vt mō:& tu aliq̄s q̄res ratione & co
gnitione tua locū eius,& nō īuenies: qđ
eſt dicere:Si tu ratione & meditatiōe q̄-
ſieris an habiturus ſit ibi locū ſupbiēdi
& bonos opprimēdi:nō inuenies locū.i.
opportunitatē eius:Poſtq̄ eñ aurū bene
pbatū eſt:ignē in fornace ardere non eſt
opportunū: Vel quęres locum eius.i.ſta
tim an ibi ſit māſur⁹ cū iuſtis,& nō īue- Matt.xiii.
nies.Vñ dñs ī euāgelio dicit:Exibūt āge
li & ſeparabūt malos de medio iuſtorū.
Dico qa pctōr nō habebit locū: Māſueti
aūt hęreditabūt terrā viuētiū.Iuxta illđ
euāgelii:Beati mites qm̄ ipſi poſſidebūt Matth.v.
terrā.hoc aūt ſuperi⁹ poſuit cū dixit:ſuſ
tinētes hęreditabūt terrā, ſed repetit vt
addat:et cū hęreditabūt nō ī ſollicitudīe
hęreditabūt:ſed delectabunt̄ ī illa terra

in multitudine pacis.i. in multa pace.
Quod eſt hæreditabunt terram illam cũ
delectatione & pace. Non vero ponit
multitudinem pacis: ꝙ multę paces ibi
futurę ſint, ſed quia vna pax æterna de
tribulationibus multis ĩmo de omnibus
eſt eis affutura: & per hoc veniet ad il-
lam pacem: quia hic obſeruabit pecca-
tor iuſtum.i.inſidiabitur iuſto vt deci-
piat eum: Et ſtridebit dentibus ſuis ſup
eum exiſtendo.i.habebit iram immode-
ratam & irrationabilem ad eum oppri-
mendum, more animalium irrationaliũ,
quę irata dentibus ſtrident: & poſt, gla-
dium euaginauerunt &c. Vt decipiant
pauperem &c. Et hoc totum eſt ac ſi di-
cat: Per hoc deuenient ad illam pacẽ, ꝙ
hic inſidiabuntur eis peccatores, & ſtri-
debunt dentibus: & euaginabũt gladiũ,
& trucidabunt eos & intendent arcũ vt
decipiant: & non poterunt. dico ꝙ pec-
cator obſeruabit & ſtridebit, dominꝰ au
tem deridebit eum, cum hoc fecerit.i.di
gnum deriſione iudicabit eum in proui
dentia ſua: Quoniã proſpicit.i. prouide
videt, ꝙ veniat dies eius.i.dies iudicii q
erit dies retributionis eius: Sequiť. Gla
dium euaginauerunt &c. Iſtud ſic prępo
ſterate legitur. Non ſolummodo ſup eũ
dentibus ſtridebunt, ſed peccatores intẽ
derunt arcum ſuum.i.intenſam facient
deceptionem ſuggeſtionum ſuarũ vt de
cipiant blanditiis pauperem & inopem
.i.iuſtum quem credent pauperem eſſe
.i.inſufficientem ope ſua liberari: & ino
pem.i.carentem alterius ope ad liberan-
dum. Cum autem non poterunt decipe
re arcu: gladium euaginauerunt.i.aper
tam tormentorum & mortis perſecutio
nem proferẽt, vt trucident.i.interficiãt
corporaliter rectos corde.i.iuſtos. Arcꝰ
Arcus. autem, quia p eũ in abſcondito & igno
ranter percutitur, pro deceptione poni-
tur. Plures enim impii ſeruos dei blan-
ditiis ſibi conformare nituntur: Quoni
Gladius. am vero in gladio aperte percutitur,
pro aperta fidelium perſecutione poniť,
Quia cum iuſtos impii blãditiis neque-
unt attrahere, aperta ſaltem minarũ &
tribulationum perſecutione, nituntur re-
uocare: Ergo quia euaginabunt gladiũ:
concedo ꝙ gladius eorum intret in cor
da ipſorum.i.pro gladio illo contingat
mors in animabus eorum: a ſimilitudi-
ne illius cuius gladius in cor ſuum con
uertitur, cum alium eo cogitat ſautiare
& arcus.i.deceptio blanditiarũ eorũ cõ
teratur.i.ex toto deſtruatur ne iuſtis ꝑ-
ualeat. Notandum ſane: ꝙ gladium non
orat confringi: Ad augmẽtum enim eſt
coronę fidelium ſpontaneę patientium
iuxta illud dominicum: Beati qui perſe Matth.v.
cutionem patiuntur propter iuſtitiam.
&c. Arcum vero, quia iuſtis inutilis eſt,
orat confringi. Dixi ꝙ manſueti hære-
ditabunt terram, & ꝙ gladius peccato-
rum intret in corda ipſorum: ideoꝙ me
lius eſt iuſto modicum eſſe.i. pauperẽ &
inopem, ſuper diuitias peccatorum mul-
tas.i.q̃ ꝙ ipſe multas habeat diuitias &
peccator ſit. Et ſubiũgit cauſam ſic: ideo
ſcilicet eſt iuſto meliꝰ: quoniam brachia
peccatorum conterentur.i. deſtruentur
ex toto diuitię & potentia eorũ, quę bra
chia dicũtur eo ꝙ in eis confidũt ceu q
libet in fortitudine brachiorũ: iuſtos au
tem confirmat dominus per ipſas tribu
lationes vt clariores fiant & fortiores ĩ
virtutibꝰ: Et ideo adhuc melius eſt mo-
dicum iuſto: qa nouit dominus.i.iam in
prouidentia prouidit dies immaculato
rum, ſcilicet dies quos immaculatis.i.iu
ſtis eſt daturus. Exponit autẽ quales di-
es illi futuri ſint, cum addit. Et hæredi-
tas eorũ in ęternũ erit duratura, ſcilicet
illi dies beatitudinis quos deus dabit ĩ-
maculatis: Et ideo adhuc melius eſt mo
dicũ iuſto. qa non confundenť: i.non cõ-
turbabunť timore pœnę in tempore ma
lo.i.in die iudicii. Et non ſolũ non con-
fundentur: Sed etiam ſaturabũtur æter
na gloria in diebus famis.i.in diebꝰ vi-
tę futurę in qua impii eſurient præ ino-
pia veri boni. Dies pluraliter ponit, qa
dies illa quę vnica & æterna erit, dierũ
iſtorũ multitudinem, diuturnitate ſupe
rabit. Quęreret aliqs: Quare vocať tem-
pus illud malũ & dies mali? Ad hoc aũt
reſpondet reddẽdo cauſam, ſic. Quia pec
catores peribũt tũc, & non ſolum tũc pi
bunt: ſed inimici domini.i.etiam ipſi pec
catores q ſunt inimici domini mala vi-
ta ſua. Ponatur ꝙ mox.i. ab infantia ho
norificati fuerint honore ſcilicet & exal

tati in poteſtate vt ſint reges vel alterius modi principes, tamē interius deficiēt: deficientes quēadmodū fumus in diuitiis.i. ad modū fumi qui quāto altius aſcēdit, tāto citius deficit. Dico ꝙ peccatores pibūt. & merito, quia peccator mutuabit a dño, intellectū ſcilicet & diuitias & ſanitatē, & cętera beneficia, & nō ſoluet deo inde vſuram. Et bene ponit nō mutuaṫ ſed mutuabitur, ſcilicet pſeuerāter: dat eñ deus vni intellectū vt bene pdicando vſurā.i. lucrū filiorū cōuertēdorū deo ſoluat: dat etiam alii ſanitatē & diuitias: vt vſurā operū bonorū deo reddat. Ipſe vero cū hęc bñficia mutuo ſuſcipiat a deo nihil ſoluit. Iuſtus autē ex oppoſito miſereṫ ſui ipſi⁹ bene viuendo. Vnde ſcriptū eſt. Miſerere aīæ tuę placēs deo: ille vero ſibi crudelis eſt q male viuendo ſeſe trahit ad damnationē. Et etiā tribuet aliis exemplū bene viuendi & ſic miſeretur aliorū. Et quia hoc nō ſufficeret, tribuet illis quę neceſſaria erūt. Quibus doctrina neceſſaria erit, doctrinā. Quibus autē ſecularia beneficia, ſecularia bñficia. Notandū tñ ꝙ nullis tantū bona volūtas ſufficit, q volūtatē ad actū nequeūt perducere. Et hoc totū eſt ac ſi diceret. Peccatores nō oēs peribūt, ſed illi qui mutuabūtur & nō ſoluēt. Et ideo qa nō ſoluent. Iuſtus autē ideo in ęternū hęreditabitur, quia miſereṫ & tribuet. Et hoc non faciet gratia fauoris hūani: ſed hoc tali cōtuitu quia benedicētes ei.i. laudātes eū bona vita ſua, hęreditabūt terrā viuentiū. Maledicētes aūt ei.i. vituperātes eū mala vita ſua diſperibūt.i. ex toto peribūt & in aīa & in corpore. Quod eſt dicere, ideo miſereṫ & tribuet: & ſic deū benedicit vt terrā hęreditet, & nō pereat ceſſando a dei bñdictione, & ſic eū vituperādo. Certus eſt eñ qa oēs benedicētes hęreditabūt, & maledicētes diſperibūt. Sciendū eſt autem, ꝙ ſicut bene viuēdo deū quilibet benedicit.i. laudat, ita male viuēdo ipſi maledicit.i. eū vituperat, Apl'o teſtāte, Nomē dei p vos blaſphematur īter gētes. Et hoc modo nō habebit a ſe iuſtus ꝙ ſic miſerēdo retribuet, & per hoc hęreditabitur: ſed apud dñm.i. in diſpoſitione dei. Greſſus hominis.i. bonę affectiones & operationes iuſti rationabiliter ſe habētis, ad modū hominis, quib⁹ ad vitā graditur, dirigētur perſeueranter de bono in melius. In alia trāſlatiōe habeṫ a dño. Bene tamē ponitur apud dñm per ſimilitudinē: quia ſicut apud aliquē principē.i. in ſecreta eius diſpoſitione toti⁹ regni ei⁹ moderamina pertractanṫ, ſic apud diuinā diſpoſitionē quicquid a bonis agitur, ordinatur. Et per hoc ꝙ deus diriget greſſus hominis volet magis & magis ipſe homo viā eius dei. Viā ſcilicet mādatorū ei⁹, p quā ad vitā veniet: vel ſic. Nō ſolū diriget greſſus eius poſtq̄ iuſtus erit, ſed & viā eius.i. bonā vitā eius, quæ erit ei via ad vitā: volet & ipſe deus eū habere.i. gratuita volūtate ei dabit. Exponit autē qūo diriget ſic. Et ſic diriget ꝙ cum ei dederit tribulationes exteriores nō collideṫ ī aīa vt deficiat, ideoq; nō collidetur. Qm̄ dñs ſupponit ei manū ſuā.i. ſuſtētat eū a ſimilitudine illius qui cuilibet nutāti manū ſupponit ne cadat: Vel ſic. Ne putaret aliquis ꝙ ſic dirigeretur, vt nullo modo caderet, addit. Sic dirigētur greſſus eius ꝙ cū ceciderit in paruo peccato, nō collidetur.i. grauiſſime nō lędeṫ deueniēdo ī criminalia: vel cū ceciderit ī ſuggeſtiōes nō collidetur criminaliter peccādo. Sequētia verſus huius nō mutātur. Quęreret aliqs vnde ſcis ꝙ iuſtus non collideṫ? Sequitur reſpōſio ſic dicēda, ſi Chriſtus ī hoc pſalmo agat. Ego iunior fui in mēbris meis.i. in tēpore primorū iuſtorū. Quod eſt dicere, habui mēbra iuniora, vel ſic, ſi eccleſia agat. Iunior fui in primis iuſtis meis.i. in tēpore Abel & cæterorū primorū, qui iuniores dicūtur, vel qa primi fuerūt, vel qa nō adeo in virtutib⁹ maturi vt illi q poſt Chriſti aduētū extiterūt. Et in illa iuuētute nō vidi iuſtū derelictū.i. a deo īadiutū, diceret aliquis. Quid ſi in iuuētute nō vidiſti? Tamen poſtea fortaſſe contigit iuſtū eſſe derelictū. Ad hoc autē ſic interponit. Non cōtigit ſcilicet. Etenī ſenui poſtea.i. ſenes fideles habui, Apl'os ſcilicet & martyres, & confeſſores, q ſenes dicunṫ: vel qa tempore poſteriores: vel quia in virtutibus extitere maturiores, nec in ſenio vidi ſemē ei⁹ iuſti q iunior fuit quęrēs panē.i. carēs pane vitę & intellectus, ad modū illorū q panē nō habētes mēdicādo quærūt nec inueniūt: ſicut de quinq; fatuis virginibus per ſimilitudinē in euāgelio legitur quæ nō habēdo oleū mēdicauerūt nec in-

Fumus.

Eccl.xxx.

Roma.ij.

Quęrens panem.

Matth.xxv

Panis vitæ. uenerūt. Panis quidem vitę & intellectus,
dei doctrina dicitur: qua fideliū aīę ſatiā-
tur & cōfortātur: & ad vitā æternā perdu
cūtur. Panis quoq; vitę & intellectus bea-
titudo illa dicitur in qua fideliū aīæ poſt
mortē perpetue viuēdo & de deo ꝓfundiꝰ
intelligēdo iocūdantur. Apl'i vero & cæte
ri noui teſtamēti fideles ſemen primorum
iuſtorū: patriarcharū ſcilicet & ꝓphetarū
bene dicunť, eo ꝙ dei cooperāte gratia: eo
rū doctrina in fide generati ſunt. Vñ dñs
Ioan. iiij. ad apl'os dixit. Alii laborauerunt patriar-
chę videlicet & ꝓphetę: & vos in labores
eoꝝ introiſtis, vel ſic. Iunior fui in primis
fidelibus. Quęreret aliqs. Quare dicis fui:
& nō dicis ſum? Reſpondet. Etenim ſenui
in apl'is & eorum ſucceſſoribus, & nō vidi
nec in iuuētute, nec in ſenio iuſtum, a deo
derelictū. i. in tribulationibus inadiutum,
nec ſemen eius. i. bona opera, q̄ ſunt cauſa
vitę ęternæ, ſicut ſemina cauſa ſūt meſſiū,
vidi quęrēs panē. i. irremuneratū carendo
pane vitę & intellectus, ab eadē ſimilitudi
ne q̄ in ſuperiori ſentētia poſita eſt. Et in-
de apparet ꝙ a deo nō derelinquiť. Nā to
ta die. i. iugiter, miſeretur & eiꝰ & aliorū,
& cōmodat aliis bonā prędicationē & cę-
tera bñficia. Et bene ponit cōmodat. i. mu
tuo dat: vt & ipſi aliis indigētibꝰ tribuāt,
& ſic dei dona multiplicētur, hoc autē ſu-
perius poſuit: Sed qa indeterminate dixe
rat, repetit, apponēdo tota die. Et qa miſe
retur & cōmodat. Semē illius. i. bona ope-
ratio erit in bñdictione. i. erit ei cauſa bñ-
dictionis. i. exaltatiōis in futuro. Ergo qa
peccatores peribūt: tu qui ſaluari vis de-
clina a malo vniuerſaliter. Et quia benedi
cētes dñm bona vita ſua hęreditabūt ter-
rā: fac bonū, & nō horarie. Sed inhabita il
lud bonū vſq; in ſeculū ſeculi. i. perſeuera
in eo bono ſemp. Et ecce cauſę quibꝰ decli
nandū ſit a malo & faciendū bonū. Quia
dñs amat iudiciū iſtud: vt hoc ſcilicet no
biſcū iudicemus, & compleamus. Et ideo
adhuc quia nō derelinquet īadiutos ſan-
ctos ſuos q hoc ſecū iudicabūt: ſed in ęter
nū cōſeruabūtur a deo. Et ideo quoq; de-
clinandū eſt a malo, qa iniuſti puniētur in
futuro. Ne vero putaret aliqs eos eſſe ſal-
uādos pro aliquot operibꝰ bonis: quę pro
fauore faciūt, addit. Et ſemē impiorū peri-
bit. i. bona operatio quę contuitu fauoris

agitur non remunerabitur. Vnde dñs in
euāgelio. Amen dico vobis receperūt mer Matth. vi
cedem ſuā. Iuſti autē ex oppoſito hæredi-
tabūt terrā viuentiū, & inhabitabūt in ſe-
culū ſeculi. i. in æternū ſuper eā, innitētes
& fundati ne amplius ab ea dimoueātur.
Hoc autē ſuperius poſitū ideo repetit: vt
ſit cauſa illius ſentētię declina a malo &c.
Quaſi dicat. Ideo declina & fac, vt cū aliis
iuſtis hæredites terrā. i. Chriſtū: q firma
terra eſt, cui fideles īniteniť. Quęreret ali-
quis. Qui ſunt illi iuſti qui hæreditaturi
ſunt? Hoc autē determinat ſic, ne quis te-
mere ſe huiuſmodi iuſtū eſſe diceret. Os
iuſti illius q hęreditaturus eſt, meditabiť
ſapientiā. i. ſapiēter viuere q̄tum ad ſe. Et
etiā lingua eius loqueť aliis. i. ꝑdicabit iu
diciū iſtud, qđ ſe cōplere iudicabit: vt &
ipſi cōpleant, ſcilicet ſapientiam loquetur
ipſis. Et non meditabiť & loquetur ſic: vt
poſtea deficiat, ſed lex eius ſemper in cor-
de. i. in volūtate eius. i. ſemper diligit eā &
vult eā complere. Et ſic eſt in corde ꝙ nō
ſupplātabūtur greſſus. i. affectiōes eius ab
illa lege. Quæreret aliquis. Eſt ne quiſq̄, q
eū velit ſupplantare? Reſpōdetur, ita. Con
ſiderat eñ peccator iuſtū in lege illa per-
ſeuerare. Et quęrit blanditiis vel tribula-
tionibus eū mortificare. i. ab eadē lege re-
trahere, & ſic male operari faciēdo in mor
tē animę deducere. Dñs autē nō derelin-
quet inadiutū ne cedat, Eum, in manibus
eius poſitū. i. faciet eū conſtantē, cū erit in
poteſtate peccatoris nō ſecundū animam
ſed ſecundū corpus, nec damnabit eū dñs
cū iudicabiť. i. cū hoc ſit ꝙ ipſe iuſtus dā-
nabitur a peccatore ꝑ corporalia tormen
ta. Et hoc ipſi. i. ad ſui ipſiꝰ vtilitatē. Qua
ſi dicat. Iudiciū illud nō erit ipſi ad dāna-
tionē ſed ad vtilitatē: vel ſic. Nec dānabit
eū peccator ſicut putat cū iudicabiť illi. i.
cū hoc ſit qđ iudiciū illud qđ peccator fa
ciet aduerſus iuſtū tribulando illū, potius
fiat ad damnationē illius peccatoris: dixi.
Declina a malo & fac bonū. Et ſi mox nō
acceperis inde pręmiū: noli murmurare ſi
cut filii Iſrael fecerunt qui cum cito non
poſſent ad terram promiſſionis peruenire
in ægyptum ad olas carnium reuerti vo- Exod. vi.
luerunt. Sed expecta dominū ſine murmu
ratiōe in breui remuneraturū. Et expectā
do cuſtodi viam eius. i. legem ne deflectas

ab ea,quæ erit tibi via ad vitam: alioquin
eũ inanis eſſet expectatio tua. Ideoq; cu=
ſtodi vt hęreditate capias terrã viuẽtiũ.i.
vt ſit tibi hęreditas.Hanc autem terrã vi
debis cũ perierint peccatores in futuro:
vel ſic.Cum cœperis terrã hęreditare,vi=
debis cum perierint peccatores.i. videbis
perditionẽ peccatorũ.Per hoc autem eum
a peccato reuocare intendit , ne cum pec=
catoribus pereat.Quęreret aliquis. Vnde
ſcis peccatorem periturũ?Hoc autem cõ=
firmat ſic auctoritate ſua.Vere ſcio ꝙ pe=
ribũt . Nam ego vidi.i.conſideraui in mẽ
te mea , impium in hoc mũdo ſuper pios
exaltatum,& eleuatum in diuitiis ſicut ce
dros libani, quę arboribus aliis magis ele
uatę ſunt. Et poſtea cõſideratione trãſiui
ad nouiſſima eius. Et ecce non erat.i.fuit
in pręſentia cõſiderationis meę ꝙ ipſe nõ
erat ſic exaltandus:quod eſt dicere.Conſi
deraui illum cariturũ exaltatione tali.Et
quęſiui eum.i.diligenti ratione inueſtiga
ui locũ eius:ſcilicet an in futuro habitu=
rus eſſet locum ſuperbiendi & bonos op=
primendi. Et non eſt inuentus a me conſi
derante , locus eius . Sciendum autem ꝙ
hanc ſententiam ſuperius in ſecunda per=
ſona poſuerat ſic. Quęres locũ eius & nõ
inuenies. Hic vero auctoritate ſua confir
mat,ideoq; diuerſum eſt. Ergo quia ſi ex=
pectaueris,exaltabit te, & quia amplius ſi
cut oſtendi non erit. Cuſtodi innocẽtiam
q̃tum ad ipſum impium,ne qa te tribulat
velis ei nocere dictis ſiue factis . Et vide
æquitatem eſſe.i.hoc eſſe ęquum, vt erga
eum ſis innocens. Et bono tuo cuſtodies,
quoniã homini pacifico.i.innocenti ſunt
reliquiæ.i. æterna bona quæ ſibi ipſe reli=
quit ſecularibus contemptis: iniuſti autẽ
diſperibunt.i.omnino peribunt & in ani=
ma & in corpore. Simul cũ ipſis reliquiæ
impiorum.i.ſecularia bona quæ ſibi reli=
querũt contẽptis æternis interibũt, iuxta
Luc.xxi. illud. Cælum & terra tranſibunt: vel ſic.
Reliquię impiorum.i.æterna bona quæ ſi
bi poſt mortem pręſumptuoſe relinquũt,
peribunt quantũ ad eos.i.non aderũt eis:
vel ſic: Opera bona pro fauore facta quæ
poſt mortẽ relinquũt,interibũt.i.annihila
buntur.Has vero cauſas ſuperius poſuit.
Sed hic ad aliud repetit.Et ideo adhuc in
culcat,vt bonos ad melius attrahat,& im
pios perterrefaciat.Ne vero iuſti de ſalu=
te ſua aliquatenus in ſe glorientur:omnẽ
eorũ ſalutem a domino eſſe ſic dicit.Dixi
ꝙ iuſti hæreditabũt terram, & cum ceci=
derit iuſtus nõ collidetur. Et domin⁹ nõ
derelinquet eũ in manibus peccatoris : &
hęc ſalus non eſt ab ipſis iuſtis. Salus au=
tem,ſcilicet ſalus iuſtoꝝ a dño eſt. Expo=
nit autẽ ſalutem per partes ſic. Et prote=
ctor eorũ eſt in tempore tribulationis ne
cedant.Et adiuuabit eos ad bene operan=
dũ,& liberabit eos a peccatis, & eruet eos
a peccatoribus.i.a poteſtate peccatorũ ne
corporibus occiſis in animas habeãt po=
teſtatem.Et poſtea ſaluabit eos a mortali=
tate & paſſibilitate,reducẽdo ad beatitu=
dinem æternam . Et hoc ideo quia ſpera=
uerunt in eo,non in ſe.

In pſal.XXXVII.

PSalmi.XXXVII.Titulus.Pſalm⁹
Dauid in rememoratione ſabba=
ti:quod ſic exponit. Pſalm⁹ iſte at
tribuendus eſt Dauid.i.Chriſto agenti in
remẽoratione ſabbati æternę quietis. Per Sabbatum
ſabbatũ enim qd quies interpretatur, re=
quies æterna deſignatur . Eſt autẽ in hoc
pſalmo vox capitis orãtis pro mẽbris fu=
turis:ne in futuro damnẽtur.Quę mẽbra
per Adam æternã quietẽ obliuioni tradi=
derant.Tandẽ vero per Chriſtũ illi⁹ quie=
tis rememoratura erãt,& de peccatis ante
baptiſma & poſt baptiſma pęnitẽtiã actu=
ra.Vt autẽ affectionẽ nimiam erga eos ſe
habere oſtẽdat,pro eis,quaſi pro ſe orat:vt
etiã facilius ĩpetret, oſtẽdẽdo cauſas qua=
re pro eis orandũ ſit. Addẽdo quoq; cau=
ſas plures quare debeat pro eis exaudiri:
ſcilicet qa pœnitebũt & de peccatis dole=
bũt,& ſolum deũ deſiderabũt: & quia pro
eis paſſurus eſt & reſurrecturus.Quã paſ
ſionem etiã partim oſtẽdit.Et quia parata
erũt ipſa mẽbra ad ſubeunda pro Chriſto
flagella ſicut pro eis ipſe flagellat⁹ fuit: &
quia peccata confitebuntur,& pro eis ſa=
tiſfacere cogitabunt.

DOmine ne in furore tuo
arguas me &c. Quaſi di
cat,dñe ne arguas meos
i.ne cõuincas meos ma=
le egiſſe, arguẽdo eos in
furore iudicii tui cũ dã
nãdis dices. Diſcedite a me maledicti &c. Matt.xxv.

Neq; in ira.i.vidicta tua ęterna, corripias me.i.punias meos,a ſilitudie illi⁹ q cū corripit.punit:& hoc ē ac ſi diceret. Volo q-dē hic eos ꝑtrāſitoria flagella argui & corripi:nō autē in futuro,qn̄ in furore fiet redargutio.Quęreret aliqs.Eſt ne eis neceſſe vt ꝑ eis orādū ſit?R̄ndeť:ita.Qm̄ ſagittę tuę.i.mortalitas & paſſibilitas quas cōminat⁹ es Adę anteq̄ peccaret,dicēdo q acūq; die comederis morte morieris,infixę ſunt mihi.i.meis:& vt plus dicā, cōfirmaſti ſup me manū tuā.i.valde firmā & pōderoſam feciſti ſup meos vindictā tuā.Bene vero ponit ſup,a ſilitudine illius q cū aliquē dure ꝑcutit, grauiter & firmiter ſup eū manū ꝑmit. Exponēs aūt in quo cōfirmauit manū,addit:ī hoc ſcilicet cōfirmaſti manū tuā ſup meos q nō eſt ſanitas in carne mea.i.meoꝝ.Quod eſt dicere.Caro meoꝝ q̄ a fomite pc̄ti ſana erat,infirma facta eſt, in ſe ſemp hn̄s malā cōcupiſcētiā, quę fomes pc̄ti dr̄:eo q ab ea delectatio & opatio mala oriať. Vn̄ apl's.Eſt pc̄m̄ ī cor-
Roma.vj. pore veſtro ſed nō regnet. Et hoc q nō ſana eſt cōtigit a facie irę tuę.i.a pſentia vīdictę tuę,quā in eā ꝑpter Adę pc̄m̄ exerces.qm̄ aūt caro nō ſana ē, nō ē pax oſſib⁹ meis.i.ratiōi & virtutib⁹ meoꝝ. Semp.n. ſollicitātur,& hoc cōtingit a facie.i.ab inſtātia pc̄tōꝝ meoꝝ.Qđ eſt dicere,ideo nō eſt eis pax,qm̄ pc̄tā.i.malę cōcupiſcētiæ, q̄ etiā fomites pc̄ti dicūtur inſtāt q̄ ipſam rationē & virtutes ſubuertere nitunť.Iuxta illud apl'i.Caro cōcupiſcit aduerſus ſpiri-
Gala.v. tū:vl' qđ dicit ſagittę tuę infixę ſunt &c. ſic legiť vt p ſagittas pluſq̄ in ſupiori ſententia intelligať. Superi⁹ em̄ p ſagittā ſolūmodo mortalitas & paſſibilitas intellige-
Sagittæ. bātur,q̄ bene ſagittę dicunť eo q de lōge per eas de⁹ Adę cōminat⁹ eſt anteq̄ peccaret,ſicut ſagittę de lōge trahēdę cōminantur:vel qa p eas gen⁹ hūanū afficiť,ad modū illi⁹ q ſagittarū vulnerib⁹ affligiť. Aliter aūt ſagittę latius accipiunť ſic.Sagittę tuę infixę ſunt meis.i.mortalitas & paſſibilitas & fomes pc̄ti.Et nō horarie,ſed tu cōfirmaſti.i.firmā & pſeuerātē feciſti ſup meos manū tuā.i.vindictā tuā.ſ.ſupradictas ſagittas.Et exponit quo modo cōfirmauit ſic.Ita cōfirmaſti & infixiſti q non eſt ſanitas ī carne meorū a facie irę tuę.i. propter pſentiā vindictę tuę.i.infirma eſt mortalis, paſſibilis, fomiti pc̄ti ſubiacens. Nō q caro patiať vel cōcupiſcat,ſed qa p ei⁹ fragilitatē in aīa ſit paſſibilitas & cōcupiſcētia,q̄ fomes eſt pc̄ti,& ipſa nō exiſtēte ſana, nō eſt pax oſſib⁹ meis,qđ cōtingit a facie.i.ab inſtātia pc̄tōrū meoꝝ mēbrorū: malarū.ſ.cōcupiſcētiarū eorū.Et ideo adhuc orādū eſt ne arguanť in furore & corripianť in ira, qm̄ iniqtates meæ.i.prauæ cōcupiſcētię meorū ſupgreſſę ſunt caput meū.i.ꝑualuerūt mēti meoꝝ,deducēdo eā in delectationes pc̄ti.Et etiā grauatę ſunt ſuper me ſicut onus grauę.i.graues factæ ſunt ſup meos,quos opprimūt ad modum oneris grauiſſimi. Quia ſicut aliqđ onus graue illū quē ſupprimit erigere nō pmittit,ſic & cōcupiſcētię mētē eoꝝ aggrauāt ne ad cœleſtia cōtēplāda ſinat eā eniti. Et hoc totū eſt eſtēſio a minori, quaſi dicat. Quādoquidē pro pc̄tō Adę ſic eos vt eſtēdi mulctaſti,ſcilicet ſagittas īfixiſti,manū cōfirmaſti:multomagis eſt timēdū ne pro iniquitatib⁹ quib⁹ aggrauātur in futuro graui⁹ mulctenť. Dixi q iniqtates ſuperagreſſę ſunt caput meū,& grauatę ſunt ſicut onus graue. Et hoc intelligēdū eſt ante baptiſmū:& cū ex ipſis iniqtatib⁹ expedienť in baptiſmo. Iterū putruerunt.i.putrebūt,& corruptę ſunt.i.corrūpētur poſt baptiſmū,cicatrices meę.Prepoſteratū eſt ſic.Mei cicatricoſi.i.ſanati a pc̄tis,quę ante baptiſmū egerūt, a ſilitudine carnis cicatricoſę q̄ a vulnere ſanata eſt,corrūpenť poſt baptiſmū a malis cōcupiſcētiis ducti in cōſēſum & delectationē, a ſilitudie carnis cicatricoſę q̄ ſi ſibi gladi⁹ īpingať,corrūpiť. Et p⁹ praue agēdo & cōſueſcēdo,& aliis malū exēplū dādo,putrebūt a ſilitudie cadaueris,& hoc q putrebūt & corrūpenť cōtiget a facie īſipiētię meę.i.ab īſtātia fomitis pc̄ti meoꝝ q dr̄ īſipiētia eo q īſipiētię cā ſit:vel ſic. A faciē.i.a pn̄tia īſipiētiæ meę.i.meorū.q.d.Nihil īde culpandū erit niſi eoꝝ īſipiētia,& qa corrūpenť & putrebūt,miſer fact⁹ ſū.i.miſeri fiēt cū pri⁹ ī baptiſmo purificati fœlices extiterīt,& curuat⁹ ſū.i.deprimenť a pc̄tis ſuis,vſq; ī finē curuatiōis.i.q̄tū poterūt curuari,ne poſſint oclos mētis ad ęterna bona erigere:& eoꝝ cōtuitu bn̄ agere:a ſilitudie curuati q ſurſū aſpicere neq;. Vel hoc totū qđ dicit īiqtates ſupgreſſę ſūt &c. pōt dici poſt

baptiſmũ,ſic. Vere orãdum eſt pro eis ne ſic arguantur & corripiantur. Quoniam iniqtates meę ſupgreſſę ſunt.i.ſupgrediẽtur caput meũ poſt baptiſmũ:& ſicut on⁹ graue grauatę ſunt.i.grauabũtur,diceret aliquis. Nonne eruentur ab iſtis in baptiſmo? Reſpondetur. Eruentur, ſed poſtea corrũpentur,& putrebunt cicatrices mei a facie inſipientię ſuę: & ſic miſeri fient & curuabuntur vſq; in finẽ. Expoſitio horũ omniũ non mutatur. Oſtenſis cauſis quibus pro eis orandũ ſit,alias ſupponit cauſas quare non debeãt argui & corripi ſic. Oro ne arguas,ne corripias, neq; ſi corripiendi ſunt aut arguendi. Quoniam tota die.i.iugiter, cõtriſtat⁹ ingrediebar.i.mei contriſtati de pccatis ingrediẽtur de magno mœrore in maiorẽ.i.iugiter magis & magis contriſtabuntur de peccatis ſuis, ideoq; non debent in futuro argui & corripi pro eis,vel ſic. Tota die.i.iugiter ĩgredientur.i.incedẽt viam vitę huius cõtriſtati de peccatis. Et non ſolũ contriſtabũtur:ſed etiam afflictus ſum & humiliatus ſum nimis.i.valde affligẽt ſe in corpore ieiuniis & aliis anxietatibus,& humiliabũt ſe in anima,ſuas voluntates,tuis volũtatibus poſtponẽdo,q prius ſupbierũt inobœdientes exiſtẽdo. Et etiam vt vehemẽtius quid dicã,rugiebam.i.rugient, dolebunt, ſcilicet vehemẽter:vt leo qui cũ contriſtatus ſit,vehemẽter rugitũ emittere cõſueuit:vel rugient.i.valde ſibi de peccatis iraſcẽtur:a ſimilitudine quoq; leonis,qui rugit etiã cũ iratus ſit.Et non rugient voce exterius: ſed rugitus ille procedet a gemitu cordis mei.i.meorũ. Quaſi dicat.Prius in corde gement & poſt eorũ gemitus excreſcẽt in rugitũ,qđ eſt dicere ĩ corde rugiẽt:ſic vt pri⁹ gemãt.Ideo vero cõtriſtabunť,& affligenť,& hũiliabunť,& rugiẽt: qm̃ lũbi mei ĩpleti ſunt illuſionib⁹.i.corda meorũ quę ideo dicunť lũbi,qa ab eis procedit cogitatio mala,quę hominẽ coinquinat ſicut a lũbis luxuria:plena ſunt malis delectationibus: quę ſunt illuſiones malorũ ſpirituum. Et ideo ſunt pleni, quia nõ eſt ſanitas in carne mea vt ſuperius oſtenſum eſt,qđ eſt dicere. Et hoc contingit ex fragilitate carnis eorũ q̃ infirma eſt. Hoc aũt partim verbis aliis ſuperius poſitũ eſt cũ dixit.Sicut on⁹ graue &c.Sed ad aliud repetitur.Et hoc totũ eſt ac ſi diceret:debes ideo eis miſereri,ne arguas,aut corripias,qa de pccatis omnimodo pœnitebũt Et ideo adhuc debes miſereri,qa om̃e deſideriũ meũ.i.meorũ,eſt vt ſint ante te.i.in pſentia tua quãdoq; beati ĩlla gloria quã per Adã amiſerũt,qđ eſt dicere. Nihil pręter te deſiderãt, & deſiderãdo ad hoc gemunt & ſuſpirant.Et ille gemitus meorũ nõ eſt a te abſconditus, ſed tibi cognitus eſt & gratus: ideoq; minime decet vt ſit irremuneratus:vel ſic.Et gemitus meorũ quẽ de peccatis agũt ad beatitudinẽ ſuſpirãdo nõ eſt a te abſconditus, ſed cognit⁹ & grat⁹.Quęreret aliquis.Gemẽt ne?Reſpõdetur ſic: vere cor meũ.i.meorũ cõturbatũ eſt gemẽdo.Et hoc ideo quia dereliquit me virtus mea.i.meos dereliquit per Adam omnis virtus eorũ.Humilitas ſcilicet,caſtitas & cęterę virtutes.Nõ q̃ oẽs ex toto dereliquerũt:ſed quia quędã ex toto,illę vero quę reſtãt valde minoratę ſũt, vel virtus mea.i.liberũ arbitriũ,vt nõ poſſint eo ad ſalutẽ vti. Et ideo conturbatũ eſt cor,quia lumen oculorũ meorũ.i.intellectus cordiũ meorũ,vel lumen.i.ſol iuſtitię Chriſtus qui oculos cordiũ meorũ illuminabit.Et ipſum lumen dico ſine quo nihil eſſe dicẽdus ſum,non eſt mecum: vt meos illuminet. Supponit quoq; cauſam aliã:paſſionẽ videlicet ſuã pro qua debeat eis miſereri ſic.Et ideo debes eis miſereri qa ideo paſſusſum q̃ amici mei &c.Poteſt quoq; ſupior verſus quãtũ ad paſſionẽ legi ſic. Dico ne arguas eos neq; corripias. Nã vt eis miſerearis, cor meũ cõturbatũ eſt.i.aĩa mea cõturbabiť ſpõtanee ĩ paſſione. Vñ ſcriptũ eſt.Cœpit pauere & tędere & dereliqt me vitus mea.i.videbiť qbuſdã dereliquiſſe me potẽtia mea. Vñ alibi dicitur. Aruit tanq̃ teſta virt⁹ mea.Et lumen oculoꝝ meorũ,& ĩpm lumẽ dico ſine quo nihil eſſem, nõ eſt mecũ.i.videbiť a qbuſdã nõ eẽ mecũ:diuinitas ſcilicet,q̃ mei cordis ocl'os illuminat. Vñ qdã dixiſſe legiť, de⁹ dereliqt me. Per hoc autẽ videbiť virtus mea & lumẽ meũ nõ eẽ mecũ.Qm̃ amici mei ſimulati.& pximi mei.i.cõſãguinei appropinquarũt.i.appropinqbũt aduerſũ me vt capiãt. Et ſteterũt.i.ſtabũt pſeuerãter ĩ accuſatiõe mei dicẽdo.Si hũc dimittis non es amic⁹ Cęſaris.Et qa iuxta me.i.

Pſal. xxi.

Ioan. xix.

in familiaritatem mei erant, diſcipuli ſcilicet de longe ſteterunt.i.ſtabūt me relicto Ioan.xix. prę timore Iudęorum. Et qui quærebāt.i. quęrent omnimodo animam meam auferre: iudæi ſcilicet vim faciebant.i.mihi violentiam inferent, flagellando & crucifigēdo. Et qui inquirebant. i. inquirent mala mihi conſiliis ſuis videlicet, qualiter occidant & vi detineant, loquuti ſunt.i.loquētur vanitates dicendo. Hic dixit poſſum Mat. xxvi. deſtruere &c. Et has vanitates non loquētur immediate, ſed ad cumulum nequitię eorum tota die dolos meditabantur.i.iugiter meditabuntur vana & doloſa verba contra me. Ego aūt non econtrario eis reſpondebo: ſed non audiam tanq̄ ſurdus.i. non loquens ero quaſi non audiam vt ſurdus, & ſicut exiſtens mutus nō aperiens os ſuū. Quod eſt dicere. Neq̧ faciam aliquod ſignum indignationis gemendo, vel plangendo, comparabilis muto qui nō ſolum non loqui, ſed nec etiā os aperire poteſt vt vocē quālibet emittat. Multi nāq̧ muti ſunt qui ſaltem clamant & gemūt. Repetit qđ dixit. Ego tanq̄ ſurdus nō audiebam, vt addat ſic. Et fact[9] ſum.i.factus ero, ſicut homo nō audiens & non habēs in ore ſuo redargutiones. Quod eſt dicere: videbor ideo ſic tacere vt ſurdus, ꝙ nō habeam vnde eos redarguam, cum in multis poſſim eos redarguere. Et hec totū eſt ac ſi diceret. Ideo debes eis miſereri quia talia & talia ꝑ eis patiar. Quia vero mors ſine reſurrectione, valēs cauſa nō eſſet, addit, Et ideo debes miſereri, vt ꝑ meā reſurrectionē, eoꝝ miſerearis: ſperaui ī te dn̄e.i. ſpem reſurrectionis poſui. Et tu exaudies me orantē domine de[9] meus, vt me reſuſcites. Et nō ſolum exaudies quia ſperaui, ſed etiam quia dixi.i.verbo orabo dicens. O domine reſuſcita me, ne quādo.i.aliquādo ſupergaudeant mihi inimici mei. Qđ eſt dicere. Qui ſupergaudēt in morte non ſupergaudeant aliquo modo in quo ſupergaudendū non eſt. Exponit autem in quo nō ſupergaudeant, cū addit. Et dum commouentur pedes mei.i.ſi cōmouerentur a propoſito ſuo affectiōes meę, ſcilicet ſi eis cederem ſupergauderēt. Et inde hoc ſcio, quia ſup me exiſtētes in paſſiōe: magna.i. ſuperba loquuti ſunt dicēdo: dixit eīn. Fi Ioan.xix. lius dei ſum: vel ſic. Non ſupergaudeant mihi quādo nō eſt ſupergaudēdū, ſcilicet in retētione in morte. Et inde ſcio qa ſupgauderēt, qm̄ ſuper me magna.i.ſuperba, loquuti ſunt.i.loquētur, dū cōmouētur.i. dū cōmouebūtur a me greſſus mei.i.diſcipuli mei relinquēdo me in paſſione, qui dicūtur greſſus eo ꝙ portabūt nomē meum inter gētes: vel ſic. Ne ſupergaudeant mihi quādo ſupgaudendū nō eſt.i.in retentione in morte. Et dū cōmouentur pedes mei ſuper me magna loquuti ſunt.i.& nō loquātur, magna.i.ſupba ſuper me exiſtēdo, dicēdo ſe ſuperaſſe me, dū hoc ſit ꝙ cōmoueantur a propoſito pedes mei.i.affectiones meę.i.dū hoc ſit ꝙ eis cedā. Quod eſt ac ſi dicat. Non ꝑmittas cōmoueri pedes meos, ne ſuper me exiſtētes magna loquātur. Multū enim ſuperbe loquerent̄ ſi ſic mihi pręualerēt. Ad hāc autē tertiam ſententiā mittit nos hebraica tranſlatio q̄ ſic habet. Ne dū vacillauerint pedes mei ſuper me magnificētur.i.magni fiāt in ſuperbia. Et ideo adhuc debes miſereri. Qm̄ ego in flagella per me ſuſcipiēda paratus ſum.i.mei parati erūt pro me pati flagella ſicut & ego ꝑ eis patiar: alioquin eīn paſſio mea nihil eis proficeret. Et ideo adhuc quia dolor meus.i.meorū, erit in cōſpectu meo.i.meorū ſemper.i.ſemper habebūt in cōſideratione ſua dolorē de peccatis ſuis. Et ideo adhuc. Qm̄ annūciabo iniquitatē meā.i.mei annūciabūt aliis humiliter per cōfeſſionē iniquitatē ſuā iuxta illud Iacobi apl̄i. Confitemini alterutrū peccata veſtra, & quia hoc nō ſufficeret, cogitabo ꝑ peccato meo.i.cogitabūt ſatiſfacere deo ꝑ omni peccato ſuo: ieiunādo & aliis anxietatibus corpus affligēdo. Dixi ꝙ ipſi cogitabūt pro peccato carnē mortificādo: inimici aūt mei.i.meorū: ſcilicet impii q perſequent̄ eos multimode, viuūt.i.viuēt ꝓſpere in hoc mūdo in diuitiis florendo. Et cōfirmati ſunt.i.cōfirmati erūt in pſeuerātia ſup me.i.ſuper meos extollēdo ſe. Et multiplicati ſunt.i.multi erūt qui oderūt me.i.odio habebūt meos, & hoc inique. Exponit autē quo modo inique ſic, ſcilicet q retribuūt.i.retribuēt meis mala ꝑ bonis quod iniquorū eſt. Et hoc etiam exponit in parte cū addit. Scilicet detrahebāt mihi.i.detrahēt meis, quoniā ſequebar bonitatē.i.quia pſeuerabūt in bonitate, quod Iacob.v.

eſt dicere, quia eis bonũ exemplum dabũt
ipſi illis inique detrahent.Ergo qa multi-
plicabunť inimici ſup meos,ne derel̃iquas
me dñe deus meus.i.meos inadiutos ĩ tri
bulationibꝰ,ſed cõſtãtes fac ne cedant.Et
ſi videberis derelinquere pmittẽdo affligi
& interdũ in peccatis cadere, vt poſt hũi-
liores ſint:ne diſceſſeris a me.i.ne elonga
ueris penitꝰ ab eis,quin poſtea eis auxilie
ris: ſed potius intẽde in adiutoriũ meũ.i.
meorum dñe deus meus.Quod eſt dicere.
Quẽ mei reputabunt dominũ & deũ ſuũ.

In pſal.XXXVIII.

PSalmi.XXXVIII.Titulus.In finẽ
pro Idithũ,Canticũ Dauid.Idithũ
interpretať trãſiliẽs.Titulus ſic ex
poniť. Cãticũ iſtud.i.tractatus iſte,in quo
cõtineť canticũ.i.iocũditas futura,ſcilicet
æterna beatitudo:vel iocunditas.i.lętitia
nimia pro ſpe beatitudinis ęternę,eſt Da-
uid.i.ecclię pfectę, factũ iſtud cãticũ.i.iſte
tractatus p Idithũ in finẽ.i.pro hoc ꝙ eſt
ipſe Dauid trãſiliẽs vſq; in finem, ſcilicet
trãſiliens de vitiis ad virtutes,de terrenis
bonis ad ęterna bona:quę ſunt finis expe-
ctationis iuſtorũ: vel ſic. Canticũ iſtud.i.
iocũditas futura,vel iocũditas.i.lętitia io
cũditatis futurę,eſt Dauid.i.eccleſię perfe
ctę. Canticũ dico habendũ ſi de futura io
cũditate dicať,vel habitũ ſi de lętitia futu
rę iocũditatis dicať,per hoc ꝙ Dauid qui — Idithum.
hic loquiť eſt Idithũ.i.trãſiliẽs vſq; in fi-
nẽ.In hoc aũt pſalmo pfecta eccleſia iocũ-
dãdo, oſtẽdit ſe de vitiis ad virtutes trãſi
liiſſe , ſic vt nec ĩ lingua peccare diſponat
quod magnũ eſt.dicit etiã ſe oraſſe cũ in-
ſufficiẽs p ſe eſſet, vt ſibi deꝰ,finẽ.i.modũ
tacẽdi modũq; loquẽdi notificaret.Et con
tuitũ bonorũ æternorũ ſibi notũ faceret:
vt ſic ſecularibus cõtemptis ad illa bona
ſpe trãſiliret.Oſtẽdit quoq; ſe impetraſſe,
& ſe ſolũmodo bona illa expectare, & hoc
nõ ad arrogantiã:ſed ad aliorũ narrat in-
ſtructionẽ: vt ſui exẽplo ad hoc idẽ inten
dãt.Redarguit quoq; eos q vanitati intẽ-
ti ſunt:vt eos a vanitate ad ea bona q̃ ve-
ra ſunt trãſilire faciat.Orat quoq; vt exẽ-
plũ orãdi aliis tribuat : quatenꝰ deꝰ eã ab
oĩbus iniquitatibꝰ eruat: vt ad hoc ad qđ
ſuſpirat ſic puenire queat.Alioquin enim
nõ ad hoc attingeret.Orat inſuper vt deꝰ
tribulatiões ſuas alleuiet:ne ſub nimio põ

dere deficiat,& ſic quod expectat,amittat.
dicit quoq; iam ſibi debere parci cum pur
gata ſit diutiſſime patiendo.

DIxi cuſtodiã vias meas:
vt nõ delinquã in ligua
mea.Quaſi dicat.Ego be
ne iã cuſtodiui affectio-
nes & operationes meas,
ne in eis peccarẽ:quę mi-
hi vię erũt ad vitã: Sed quia poſſem harũ
vtilitatẽ viarũ amittere:niſi peccare in li-
gua deſiſterẽ:vnde apl'us Iacobus dicit.Si — Iacob.i.
quis autẽ putat ſe religioſum eſſe nõ re-
frenãs linguã ſuã ſed ſeducẽs cor ſuũ,huiꝰ
vana eſt religio. Cũ peccator cõſiſteret ad
uerſum me:nõ paratus rationabiliter con
tradicere:ſed inuerecũde & improbe veri
tati ſemp reſiſtere, ne ĩ litigiũ & garrulita
tem: & ſic fortaſſis in blaſphemiã deueni-
rem,ſicut multotiẽs ante deueni.Dixi.i.in
corde diſpoſui.cuſtodiã pfecte vias meas,
ſic vt nõ delinquã in lingua mea:cõtra eũ
peccatorẽ ne quicq̃ agendo,ſanctũ videli-
cet canibus dãdo: & margaritas ante por
cos ponẽdo.Non eñ fructuoſe vias cuſto
dirẽ ſi in lingua delinquerẽ garrule agen-
do. Vñ Salomõ.In multiloquio nõ deerit — Prouer.x.
peccatũ.Et non hoc ſolũmodo dixi:ſed &
opere cõpleui,ſcilicet poſui ori meo cuſto
diã.i.cuſtodiui os meũ:ne loquẽdo pecca-
rem.i.obmutui. Et nõ ex indignatiõe, ſed
humiliatus ſum in hoc.i.ex hũilitate hoc
feci:vel ſic. Et humiliatus ſum.i.cũ obmu
teſcerẽ humilis ab eis reputatꝰ ſum,& vi-
ctus neq; valẽs reſiſtere . Per hoc autẽ in-
nuit ꝙ non ex indignatione ſed ex humi-
litate debemus aduerſus peccatorẽ obmu
teſcere:& ſi in hoc victi videamur & viles
nõ eſt curandũ ſed cũ gaudio ſuſtinendũ.
Et adeo obmutui ꝙ & ſilui a bonis.Quod
eſt dicere.Non ſolũ ab amaris, ſed & a bo
nis verbis ſilui,timẽs me bene loquẽdo &
ei improbe reſiſtẽdo in litigiũ iterum de-
uenire:vl' ſic.Nõ ſolũ aduerſus pctõrẽ ob-
mutui, ſed & ſilui a bonis.i.ab inſtructiõe
bonorũ,ne peccator cũ eis corporali pſen
tia manens audiendo reſiſteret , & verba
mea in irritũ duceret . Et quia vidi malũ
eſſe a bonis ſilere : dolor meus renouatus
eſt. Quod eſt dicere. Qui prius de nimia
loquacitate dolueram : de taciturnitate
nimia rurſus dolui : & inde contigit do-

loris renouatio: quia cõcaluit cor meũ.i. inferbuit amare erga eos, quibus ſilebam. Qui calor erat intra me abſcõditus, cum verbis ꝑpalare non auderẽ, tũc cœpi meditari qd mihi facerẽ, videlicet an loquerer an tacerẽ. Et ĩ illa meditatiõe mea exardeſcet ignis.i.cœpit magis & magis excreſcere amor quẽ habebã, a ſimilitudine ignis exardeſcẽtis. Quoniã autẽ inſufficiẽs fui diſponere quid mihi agẽdũ eſſet, loquutus ſum orãdo deũ. In lĩgua mea.i. in tali lingua quali ſoleo orãdo loqui, rationabili ſcilicet, & competenter orãte in lingua cordis ſcilicet vel in lingua corporis. Sic videlicet loquutus ſum. Notũ fac mihi dñe, diuinitus inſpirãdo, finẽ meũ.i. modũ quẽ habere debeo in tacẽdo, & in loquẽdo. Et poſtq̃ illũ notificaueris: etiã notũ fac numerũ dierũ meorꝫ.i.numeroſitatẽ dierũ meorum æternorũ quos in futuro ſum habiturus. Numerũ ponit hic pro multiplicitate. Multiplices eñ res numeroſas dicere cõſueuimus. Non ꝙ ibi dies multiplices ſint futuri, ſed quia dies illa ſola & vnica & æterna multiplicitatẽ dierum noſtrorũ exuperabit. Numerũ dico qui eſt.i.reuera exiſtit, nunq̃ defecturus: vel ſic. Notũ fac mihi numerũ: qui reuera eſt. Numerũ dico, auctorẽ dierum meorũ futurorũ: Chriſtũ ſcilicet, per quem dies æternos habiturus ſum. Qui bene numerus dicitur, eo ꝙ ab eo, cũ ſit patris ſapientia, numerabilia cũcta cõſiſtunt: ſicut etiã veritas dicitur eo ꝙ ab eo oĩs veritas eſt: ſiue etiã quia incõmutabilis eſt ad modũ numeri, qui licet in mutabilib⁹ rebus conſideretur, in ſe tamẽ incõmutabilis eſt: vt tria & ſeptem ſimul iuncta incõmutabiliter decem faciũt, quod eſt ac ſi diceret: da mihi ſubtilem intellectũ illius numeri vt cõſiderem quãtus ſit: licet non perfecte: vt hoc cõſiderando ſciam.i.intelligã: quid.i. q̃ magnũ quid deſit mihi, cũ tãto bono caream, & ſic magis & magis ſecularib⁹ ſpretis, ad illũ numerũ intendam & ſuſpirem. Facta oratione & certus de impetratione, ſe iam impetraſſe enunciat: vt ſi orauerimus eius exẽplo, ſpem impetrationis nobis tribuat. Ego ſic loquutus ſum orãdo. Et ecce.i.in pſentia mẽtis meę mẽſurabiles poſuiſti dies meos.i.feciſti mihi diuinitus inſpirando cognoſcere dies quos hic

Chriſtus numerus

habeo, nõ æternos eſſe ſed mẽſurabiles & tranſitorios. Et per hoc etiã innuit, ꝙ & dies futuros oſtẽdit ei æternos & immenſurabiles. Vnde nãq; videret hos eſſe mẽſurabiles niſi cõparatione illorũ qui ſunt immẽſurabiles? Et etiã poſuiſti hic in cõſideratiõe mea ꝙ ſubſtãtia.i.eſſentia mea, quã modo habeo tanq̃ nihilũ eſt ante te cõparata.i.ad reſpectũ illius ſubſtãtię quę futura eſt ante te.i.cũ ero ĩ pſentia tui in futuro: vel ſic. Tanq̃ nihilũ eſt ante te cõparata.i.ad tui cõparationẽ ad cuius conformitatẽ attingẽdã ſuſpiro: vel ſic. Tanq̃ nihilũ eſt ante te.i.reputatur ĩ mẽte mea quę eſt ante te quã ſolus vides. Bene vero ponit nõ nihilũ, ſed tanq̃ nihilũ. Nihil.n. nõ eſt: ſed tanq̃ nihilũ.i.defectibilis, adeo vt videaẽ fere redigi in nihilũ moriendo, quatin⁹ ĩ hoc appareat ꝙ ex nihilo a deo facta ſit. Oĩa nãq; fecit de⁹ ex nihilo. Dico ꝙ dies noſtri mẽſurabiles ſunt: & ſubſtãtia nr̃a tãq̃ nihilũ. Verũtamẽ licet hoc ſit, Oĩs viuens homo nõ deus.i.male viuẽdo cõformãs ſe homini Adę ſcilicet q humane ſe habuit & debiliter. Non autẽ ſuſpirãs & enitens vt cõformetur deo bene ſe habẽdo, eſt vniuerſa vanitas.i.vniuerſę vanitati ſubditus. Q; aũt ponit vniuerſa vanitas: ad nimiã eorũ redargutionẽ ꝑ emphaſim facit: verũtamen q̃uis vanitas ſit: inexcuſabilis eſt. Nam pertrãſit in vanitatẽ a certitudine veri boni cui deberet inhęrere. Ipſe dico in imagine dei degens.i. cũ ſit factus ad imaginẽ dei: rationalis ſcilicet, vt ſciat videre quid expetendũ ſit & quid nõ. Vnde in Geneſi legiẽ. Fecit deus hominẽ ad imaginẽ ſuã, vel ſic. Verũtamẽ q̃uis vanitati ſubiectus ſit.i.appetitui terrenorũ quę vana ſunt, pertrãſit de vita ad mortem in imagine, vel pertrãſit in ipſam vanitatẽ, degens in imagine.i.in ſimilitudine imaginis vultus alicuius, quę in ſpeculo cõſiderata cito trãſit iuxta illud btĩ Iacobi apli. Cõſiderauit ſe & abiit & ſtatim oblitus eſt qualis fuerit. Per hoc aũt multũ eos a vanitate reuocat, ac ſi diceret. Nõ ita deberet adhęrere mũdanis q̃ vana ſunt: cũ ſit trãſitorius ſicut imago. Dico ꝙ vanitas eſt.i.vanitati ſubiect⁹: & non ſolummodo pro ſe, ſed &.i.etiam fruſtra cõturbatur.i.ſollicitaẽ in appetitu vanorũ ꝑ aliis. Et exponit quomodo cũ ad-

Gene.i.

dit. Theſaurizat em̄, & cum putet ſe filio vel amico theſaurizare: ſed ignorat cui. i. ad opus cui⁹ cōgregabit ea: Cōtingere nāq̄ poteſt ꝙ vel hoſtis, vel ſeruus vnde nō ſperat, hęres eius ſit futur⁹. Et nunc. i. quādo quidē homo ptrāſit in imagine, & mēſurabiles ſunt dies mei, & ſubſtantia mea tanq̄ nihilum, quę eſt expectatio mea? Nōne dn̄s? Notandū ꝙ nunc nō eſt ſignū tēporis ſed cauſæ, quaſi dicat, dixi ꝙ homo pertranſit in imagine. Et mēſurabiles ſunt dies mei, & ſubſtantia tanq̄ nihilū. Et nūc. i. & ideo dn̄s ſolus eſt expectatio mea. i. illum ſolū, mūdanis poſtpoſitis, expecto. Notandum vero quoniā hoc ex lętitia nimia & ad noſtrā etiam exhortationem interrogatiue ponit. Et quia te expecto, ſubſtātia mea, quę quantū ad hunc ſtatum, tanq̄ nihilum reputatur, apud te. i. in conformitate tui a me conſiderata eſt iam. i. videt̄ iā mihi verum eſſe habere. Quod eſt dicere, Cū cōſidero ꝙ futura ſit in vero eſſe cum erit apud te. i. in tui præſentia & conformitate, iam ſpe video ꝙ in vero illo eſſe ſit & vt ſubſtātia mea apud te verum eſſe habere queat, ab omnibus iniquitatibus venialibus erue me indulgendo, quaſi dicat. Ego bene cuſtodiui, vt in pricipio pſalmi oſtendi vias meas a criminalibus, ſed tu indulge venialia. Et ſic ab omnibus iniquitatibus ero liberatus. Aliter em̄ ad illud eſſe non attingerē cū nihil ſordidum in regno tuo futurum ſit, & eruere debes. Nā opprobrium inſipiēti dediſti me, qđ eſt dicere, cum ſecularibus contemptis, ad te ſolum ſpectem, vt expreſſius dicā, deriſio ſim & opprobriū inſipenti populo, & hoc ꝑ te vnde Proſper. Qui volūt pie viuere neceſſe eſt vt patiant̄ opprobria ab ipſis & diſſimilib⁹. Et cū eis opprobriū ſim nihil amare reſpōdi, ſed obmutui: & ſic ꝙ nullo modo aperui os meū, vt gemēdo vel modo aliquo murmurādo ſignū mœroris, aut indignationis oſtēderem. Orat etiam vt deus plagas ſuas alleuiet, ne ſi plus nimio graues fuerint, ſub eorū pondere deficiat: & ſic quod expectat non attingat. Et hoc ſic dicit. Non ſolum oro vt me ab iniquitatibus eruas, ſed etiā oro: amoue a me plagas tuas. Nō ex toto amoue, ſed partim, qđ eſt dicere: Alleuia tribulationes, quas ad purgādū me, mihi intuliſti. Et amouere debes quoniā tu feciſti iam me perfectū & purgatum per ipſas plagas. Exponit aūt hoc, cū ſubiungit: Vere tu feciſti me. Ego nāq̄ defeci iam a ſordibus meis in increpationibus. i. per tribulationēs, quibus increpaſti, & corripuiſti me: increpatiōibus dico illatis a fortitudine manus tuę, intrāſitiue dictū, qđ eſt dicere, Illatis a forti manu tua. i. a forti potentia tua, vel vindicta tua. & increpationes iſtę iniuſtę non fuerunt: Nam propter iniquitatē perpetratā corripuiſti his increpationibus hominē, me ſcilicet q hominē vixerā nō deum: qm̄ vero dixerat, ego defeci. Exponit in quo defecit ſic: dico quia corripuiſti, & corripiendo feciſti tabeſcere. i. deficere per ipſas increpatiōes, animā meā a ſordibus delectationū ſuarum ſicut araneam. i. ad modū araneę, quæ ꝑ opera ſua paulatim deficit. Verūtamen q̄uis adeo perfectus ſim, & mei exemplo poſſent alii deficere, & ſic fieri perfecti. Omnis homo. i. hominē viuens adhuc conturbatur vane. i. ſollicitatur in appetitu terrenorū quæ vana ſunt. Oſtēſa defectiōe ſua, ſic ad orationē reuertit̄: Ergo quia ſic feciſti me tabeſcere, Exaudi dn̄e orationē meā voce ꝓlatam: & deprecationem meam, ex intenſione cordis procedentem, & percipe auribus pietatis tuę lacrimas meas. Et ſic ne ſileas. i. perfice quod poſtulo, qm̄ ego ens iā ſpe apud te. i. in præſentia & conformitate tui ſum aduena & peregrinus ſicut oēs patres mei fuerunt, anteceſſores videlicet quorum ſanctitatis filius exiſto, quaſi dicat: Nō filius huius mundi, ſed de alia regione ſum ad quā tendo, ad hieruſalē ſcilicet æternā, Peregrinus & aduena idē eſt, ſed ex affectiōe nimia ſic inculcatur: ideo autem patres aduenas & peregrinos fuiſſe dicit, vt eorū ſaltem auctoritate nos ab huiuſmodi peregrinatiōe abſtrahat, Oro exaudi, & in hoc exaudi. Remitte mihi peccata priuſq̄ abeam de hac vita, vt illis remiſſis refrigerer in futuro. i. in refrigerio quietis ſim, q hic iugiter tribulationib⁹ ꝓpter te affligor. Et ſi non remiſeris anteq̄ abeā amplius non ero in vero eſſe qđ expecto.

In Pſal. XXXIX.

Titulus. XXXIX. Pſalmus attribuendus Dauid in finē. i. Chriſto exiſtenti Dauid. i. manu forti vſq; in finem. i. in perfectionem viriliter

Nūc cauſæ.

agendo contra diabolū & deuincēdo eum, & bene complendo obœdiētiā ſibi a patre iniunctā. Intendit aūt in hoc pſalmo caput oſtendere ad inſtructionē & conformitatē mēbrorū quāta cōſtantia deum expectauerit, & intenſe ſuſcepturū ſe qđ expectauerit, vt & membra ſui exēplo expectent, ne denarium ante veſperum exigant, ſed in fine qđ bene expectabunt, intenſe recipiant. Oſtendit quoq; ſe nō ſolū expectaſſe, ſed & hoc oraſſe, & in hoc exauditū fuiſſe, ſubiūgendo cauſam qua dignus ſit exaudiri: demonſtrat quoq; ſe multos imitatores habiturum in expectatione: vt etiam nobis innuat ꝙ ſi expectauerimꝰ multos ī hoc imitatores habebimus. Indicat inſup quo ordine alii eius imitatores efficiētur, ꝑ mortem ſcilicet ſuā, & ſuorū ꝑdicationē. Orat poſtea de reſurrectione, oſtendens ad quid neceſſaria ſua ſit reſurrectio. Orat etiā ꝓ inimicis & pro membris.

EXpectans expectaui dñm. Cū dicit expectās pſeuerātiam innuit expectationis quaſi dicat: Non faſtidiui non murmuraui, ſed expectaui remunerationē. Expectans. i. nō deficiens, ſed perſeuerās in expectatione: & quia expectaui, & adhuc expectabo: intendit mihi. i. intēſe mihi dabit qđ expectaui, reſuſcitando me & glorificādo. Hoc aūt cū futurū eſſet ex certitudine nimia, quaſi pręteritū poſuit. Non ſolū aūt expectaui, ſed pro hoc qđ expectaui oraui, hoc extra librū cum ſit, ex ſequētibus habetur. Et qa oraui, exaudiuit preces meas, & hoc accipiendum eſt future, quaſi diceret: Orabo, & exaudiet me, & vt dignus eſſem exauditione prius eduxit me de lacu miſerię. i. de ꝓfunditate vitiorū, in quē alii miſeri deſcēdunt, non dixit eduxit, ꝙ in eo fuiſſent iniqua, ſed qa quantū ad debilitatem humanitatis, niſi gratia diuinitatis obſtitiſſet, poſſet cōtingere: quaſi dicat, immunē me fecit a pctō: Bene vero pctōrū ꝓfunditas lacus dicit eo ꝙ inſtabiles & fluxos facit & inſolidos, quemadmodum lacus inſtabilis fluxꝰ & inſolidus eſt. Et eduxit me de luto fęcis. Hoc autem idem eſt qđ & de lacu fęcis: ſed aliud denotat, ſcilicet nimiā ſorditatem & fœtorē mali exēpli, ſicut lutum de fęce ſordidiꝰ eſt & putridius alio luto. Nam qui in lacu miſerię ſunt, & fœtidiſſimi exiſtunt, & alios exempli mali fœtore corrumpunt. Et nō ſolum eduxit, ſed & ſtatuit. i. ſtabiliuit pedes meos. i. affectiones meas ſuper petram. i. ſuper firmitatē virtutum. Et direxit greſſus meos. i. ipſas affectiones meas perſeuerāter de bono opere in bonum opus. Et immiſit in os meum in os cordis ſcilicet, canticum nouum, ſcilicet carmē. i. laudem deo noſtro comperēs. In Hebręo habetur hymnū. Nouum canticum dicit ſuis voluntatibus dei voluntatē pręponere, quo vetus homo Adam & eius membra caruerunt: qui ſuis voluntatibus obœdire maluerūt: Iſtud autem nouus homo Chriſtus & eius conformes habuerūt.

Notandum, Prophetas alioſq; fideles qui Chriſti aduentū præuenerunt, Chriſti mēbra fuiſſe, jam in fide & ſpe, licet nondum eſſet natus de virgine: quod præfiguratum eſt per quēdam in veteri teſtamento, cuius manus in natiuitate caput præceſſit: dico. Expectaui, & ipſe intendit, Et oraui, & exaudiuit, & hæc videbunt. i. intelligent multi ſicut intelligendum eſt. Et videndo, exemplo mei timebunt dominum, timore caſto. i. diligent & timendo ſperabūt in domino remunerationem: Et qa timebunt & ſperabūt, beatus vir erit in futuro, cuius viri dñi nomē eſt ſpes eius. i. qui ſpem ſalutis ponit in nomine domini, qđ diligit & magnificat. Qđ autem ponit ſingulariter vir, cum pluraliter poſuiſſet timebunt & ſperabunt: ideo facit, vt eos vnū quid eſſe in ſpe & timore oſtendat. Quoniam aūt hoc non ſufficeret addit. Et ille beatus vir non reſpexit. i. non retro aſpiciet, in vanitates & in īſanias falſas declinādo. Nemo enim mittens manum ſuam ad aratrum & aſpiciens retrorſum aptus eſt regno dei: Vanitates dicit appetitus terrenorum quæ vana ſunt. Inſanias autem falſas dicit ipſa bona, quoniam homines inſanire faciunt, dum eos a lege dei deuiant: Falſa vero ꝙ ipſa appetentibus beatitudinem promittendo fallunt, vel inſanię falſę idolorum cultus dicuntur. Quid eñ falſius ꝗ̄ creaturam dicere creatorē, aut quę maior inſania, ꝗ̄ cultū deo debitū creaturę impēdere? Vel inſaniæ falſæ vitia dicūtur, eo ꝙ homines a deo retrahendo inſanire faciunt, & cum deſiderabilia videant eſſe,

Membra Chriſti āte incarnationē eius.

Lucę.

Inſanię falſę.

fallunt. Dico ꝙ non reſpiciet in vanitates .i. in terrena. Et q̄uis ea vana dixerim eſſe, non quantū ad ſui naturam, ſed quantum ad hominum reputationem, qui dicunt ea ſumma bona eſſe, cum non ſint: Tamen ne ipſa vituperare videar. Dico ꝙ tu domine deus meus feciſti multa mirabilia, ſcilicet illa terrena mirabilia exiſtentia, dico tua eſſe, qđ eſt dicere, Quę creaturæ tuę ſunt, nō creator, vel ſic, Non reſpiciet in inſanias .i. in idolatriam, nec eſt illuc reſpiciendū ſed in te domine vt colaris: Nam tu domine feciſti multa mirabilia tua, qđ eſt dicere, Multas feciſti mirabiles creaturas, per quas tu cū ſis inuiſibilis cognoſceris eſſe dominus & creator, ideoq; in tui cultum reſpiciendum eſt. Vnde Apoſtolus. Inuiſibilia eñ ipſius a creatura mūdi per ea quę facta ſunt, intellecta conſpiciuntur. Et ea mirabilia feciſti cogitationibus .i. diſpoſitionibus tuis, nō alterius diſpoſitionibus. Vnde idem Apoſtolus. Quis enim cognouit ſenſum domini, aut qs conſiliarius ei⁹ fuit? Nullus ſcilicet: ergo qa feciſti multa mirabilia cogitationibus tuis apparet, ꝙ nullus eſt qui ſimilis ſit tibi vſquequaq;, vt ſit ſcilicet rerū creator: ideoq; ſicut tu debeat adorari. Quęreret aliqs, dicis ꝙ multi videbunt &c. Per quid ergo videbunt? hoc autem oſtendit cum addit. Per hoc videbunt ꝙ ego annūciaui & loquutus ſum: multiplicati ſunt ſuper numerum, qđ eſt dicere: Mei annunciabunt eis & loquētur, & per hoc ipſi multiplicabuntur ſuper numerum definitum .i. plures erunt, q̄ numerari poſſint. Annunciare & loqui diuerſa ſunt, annūciabūt ſcilicet teſtimonio ꝓpheetarum, qui futura loquuti ſunt. Annūciare nāq; ꝓprie eſt de futuris, & loquētur auctoritate & rationibus ſuis: loqui vero de præteritis & præſentibus. Exponit autem quid annunciabunt & loquentur cum adiungit, hoc ſcilicet annūciabūt, ꝙ tu noluiſti ſacrificiū legale & hoſtiam legalē. Multa nāq; in lege offerebantur, quę ſacrificia nō dicebāt: vt panes & cętera huiuſmodi. Et dico ꝙ ſacrificiū & oblationē noluiſti, aures autem perfeciſti mihi .i. ſcilicet intellectum perfectum dediſti mihi, qđ eſt dicere, Et hoc annunciabunt ꝙ tu perfectum intellectū dediſti mihi. Aures quidē ponūtur ꝓ intellectu: qm̄ auribus audiendo intelligimus. Et hoc etiam ꝙ tu non poſtulaſti: & .i. etiā holocauſtū pro peccato, qđ magnū eſſe reputabatur. Cum dicit nō poſtulaſti .i. intelligendū eſt per lyptoten ſpreuiſti. Lyptote quippe eſt cū minus dicitur & plus intelligitur. Holon vero totum, cauſis autem combuſtio ſonat. Inde holocauſtum ſacrificium dicebatur, qđ pro peccato aliquo factum, totum comburebatur. In aliis autem ſacrificiis non totum ſed pars comburebatur. Dico ꝙ hoc annunciabūt, quia tu perfeciſti mihi aures, & hoc etiam qđ tūc dixi non voce ſed corde, qđ eſt dicere: Quandoqnidē perfeciſti, ſtabiliui mecū hoc. Ecce venio .i. paratus accedo paſſibus voluntatis, vt faciam deus volūtatem tuam: illam ſcilicet ſingularem volūtatem quæ antonomaſice volūtas tua dicitur: & etiam faciam legem tuam .i. compleam legem a te datam, quæ adhuc eſt imperfecta vt idem in euangelio teſtatur. Non veni ſoluere legem ſed adimplere: hoc autē ſcilicet vt faciam voluntatem tuam, & legem extra librum ſuppletur, vt melius cōtinuatio procedat. Et dignum eſt vt faciā voluntatem & legem tuam. Nam ſcriptū eſt .i. ratum & firmū eſt iam diu, ad modum ſcripturæ: vt facerem voluntatem tuam & legem tuam exiſtentem in medio cordis mei, qđ eſt dicere, Quā ego habeo non circa cor, vt parum de ea curem, ſed in medio cordis memoriter teneo. Dico ꝙ ſcriptum eſt, & oſtendit vbi ſit ſcriptū, ſcilicet in capite libri .i. pſalterii vbi dicitur, Sed in lege domini voluntas eius, & in lege ei⁹ meditabitur die ac nocte. Vel in capite libri .i. in verbi diſpoſitione mihi perſonaliter vniti, qđ eſt caput meum ſecundū humanitatem qui ſum liber. Vnde Paulus. Caput mulieris vir: caput autē viri Chriſtus Chriſti vero de⁹. Liber aūt dicit̄ Chriſtus, eo ꝙ ad correctionē morū noſtroꝝ in eius vitę exēplo ſtudere debeam⁹, ceu qlibet in libro cauſa inſtructionis ſtudet. vnde alibi pſalmiſta, in libro tuo oēs ſcribentur. Qm̄ aūt dixerat: In capite libri ſcriptū eſt, ne videret̄ ex neceſſitate: & nō ex volūtate complere interponit deus me⁹ hoc volui, ego vt faciam nō ex neceſſitate cogor. Alioqn enim nō multū magnū meritū meū eſſet. Non aūt annūciabo tantūmodo ꝙ ſacrificiū noluiſti &c, Sed etiā annūciaui, i. ānū-

Roma. i. Roma. xi. Lyptote. Holocauſtum. Matth. v. i. Corit. xi. Ps. cxxxviij

tiabo per membra mea in ecclesia magna conſtituta ex vtroq; populo,non parua:ſicut ſynagoga ſignificatũ fuit:iuſtitiã oẽm eſſe tuam.i.ex te,non ex operibus legis, vt quidam male aſſerunt:vel iuſtitiam tuam .i.a te fidelibus dandam,quã per Adã amiſerunt.Dico,annũciabunt:ecce hoc eſt mihi quaſi præſens præ nimia certitudine, ꝙ non prohibebo labia mea.i.mei non prohibebunt ab annunciatione labia ſua timore pœnę.Et ideo non prohibebunt o domine quia tu ſciſti.i.tu voluiſti hoc,quod eſt dicere.Quia ſcient te hoc velle.Vnde in euãgelio.Cum audieritis prælia & ſeditiones nolite terreri.Et etiam.Iuſtitiam tuam nõ abſcondi in corde meo.i. iuſtitiam a te fidelibus dandam non abſcondẽt.i.non celabunt mei negligenter in corde ſuo, nolẽdo eam aliis propalare.Sed dixi.i.dicent aliis veritatem & ſalutare tuum.i. prædicabũt me filium tuum,qui ſum dictus veritas,eo ꝙ a me veritas om̃is procedat, & qui ſum ſaluator tuus,per quem mũdum ſaluabis. Notãdum autem ꝙ cum dixiſſet annũciaui,non ſupflue ſuppoſuit,nõ ꝓhibebo labia,& non abſcondi miſericordiã cũ idem ſit. Cũ eñ ponit non ꝓhibebo, innuit ꝙ timore mortis non tacebunt.Cũ vero dicit, non abſcondent in corde: innuit ꝙ negligentia non ceſſabunt. Imputaretur eñ eis ſi negligentia ceſſarent, iuxta illud ꝓphetę.Si non annũciaueris impio impietatem ſuam,ſanguinem eius de manu tua requirã: & non abſcondi.i.mei non abſcondent miſericordiam & veritatem tuam.i.me filium tuũ,emphatice dictum miſericordiã, eo ꝙ ꝑ me deus humano generi miſerebitur,& veritatẽ,eo ꝙ a me veritas omnis ꝓcedat.Notandũ quoq;,nec hoc ſupflue repetitũ eſſe.Repetitũ eñ eſt vt ſic addat:Nõ abſcondẽt:non dico a paucis,ſed nec a cõſilio multo.Vnde ſuperius pſalmiſta:Non timebo ĩ meis millia populi circũdãtis me .i.meos. Poteſt hoc etiã eſſe diuerſum: ſic, dixi ꝙ mei non abſcondẽt veritatẽ & ſalutare tuũ,me ſcilicet.Et etiam non abſcondẽt a conſilio multo miſericordiã tuam.i. remiſſionẽ pc̃orũ, quã miſericorditer hominibus ꝑ me impẽdes.Et veritatẽ.i.iuſtitiam tuã per quã iuſtos in futuro remunerabis.Cũ aũt ponit non abſcondent a conſilio,intelligẽdum eſt per lyptoten, prædicabunt conſilio multo miſericordiã,& veritatẽ tuam.Summa vero ſententię litera turæ huius ab illo loco vbi poſitũ eſt annunciaui & loquutus ſum,vſq; ad tu autẽ domine,hæc eſt. Per hoc videbũt multi & timebunt & ſperabunt in dño ꝙ mei annũciabũt,& loquentur eis ſacrificia & hoſtias legales, quæ noui teſtamenti vmbræ præceſſerunt ꝑ mortẽ meam euacuata eſſe ipſumq; nouũ teſtamẽtũ per eandem mortẽ completũ,cui amodo adhęrendũ eſt. Et etiã annũciabunt me exiſtentẽ veritatẽ & ſalutare tuum.Annũciabunt quoq; miſericordiã tuam ꝑ me hominibus impenſam, & veritatem,qua iuſtos in futuro remunerabis,qđ eſt dicere.Per hanc prædicationẽ meorũ quã dixi:videbunt, & timebunt, & ſperabunt.Tu autẽ domine,vt mei annunciẽt,& illi videant,ne longe facias miſerationes tuas.i.beneficia miſericordiæ tuę a me.Nam ſi longe faceres,mei non annũciarent,nec multi viderent & timerent,quod eſt dicere. Beneficia quę mihi miſericorditer conceſſiſti,ſcilicet ꝙ me immunẽ a peccato feciſti, & me, circũcinxiſti ne auferas a me ducendo ea in irritum nõ reſuſcitando me.i.ne ꝑmittas illa tanta beneficia inutilia eſſe:quia ſi in morte detinerer inutilia eſſent:& hoc eſt acſi diceret. Reſuſcita me vt mei poſtea multis, qđ ſuperius oſtẽdi,annũcient,& illi quibus annunciabunt videant,timeant,& ſperent. Diceret aliqs. Fecit ne tecũ miſerationes? Ad hoc autem ſic reſpondet:Ita.Nam miſericordia tua & veritas tua ſemper ſuſceperunt me.i.cuſtodierunt,qđ eſt dicere. Semper fuiſti ſuſceptor meus.i.patronus & defenſor,ne in aliquo deficerẽ,& in omni bono abundarem. Et hoc ꝓpter miſericordiã feciſti, vt ꝑ me mundũ miſericorditer ſaluares. Et ꝓpter veritatẽ vt verus eſſes in hoc qđ promiſeras:vel propter veritatẽ.i. iuſtitiam. Iuſtũ eñ erat vt me iuſtũ ſemp ſuſciperes. Suſcipere dicit, a ſimilitudine patroni q aliquẽ ſuſcipit vt ſi patrocineť.Subiũgit aũt cauſas vt facilius impetret,quare non debeat lõge facere miſerationes, ſic.dico ne longe facias:& neceſſe eſt ne hoc facias:qm̃ me.i. meos,circũdederũt.i.circũuallauerunt,ꝓpter pc̃m̃ Adę:mala tribulationũ diuerſarũ quorũ nõ eſt numerus definitus.i.q̃ nõ poſſunt numerari:a qbus malis nunq̃ libe

Luc. xxj.

Ezech. iij.

rarenſ,ſi lõge faceres: & ideo adhuc ne lõge facias, qa cõprehẽderũt me iniquitates meę.i.pręualuerũt meis iniquitates ſuę, & deuicerunt, & eos captos ſubiugauerunt a ſimilitudine illius,qui aliquẽ adeo pſequtur ꝙ etiam deuincit & comprehẽdit. Vnde Apoſtolus. Video aliam legẽ in mẽbris meis repugnantẽ legi mentis meę,& captiuantem me in legem peccati, quę eſt in mẽbris meis: & adeo comprehẽderũt meos ꝙ non potui vt viderem.i.non fuerunt potẽtes vt bene viderẽt: interiori ſcilicet viſione cognoſcerent,quid faciendũ eſſet & qd non:quæ iniquitates non ſunt paucę. Sed multiplicatę ſunt ſup capillos capitis mei .i.meorũ:quod eſt dicere: Exceſſerunt numeroſitate ſua multiplicitatem capillorũ meorũ membrorum:qm̃ vero dixerat,comprehenderunt meos iniquitates ſuę,ne qlibet eos excuſare volẽs diceret:eos ſic debiles a deo creatos eſſe,addit. Et hoc ꝙ cõprehenderũt eos inde cõtigit, qa cor meũ dereliquit me.i.ratio cordis meorum quæ perfecta creata eſt a deo dereliqt meos ex maxima parte.i.imperfecta eſt.Notandum vero ꝙ ſicut ratio in Adam perfecta creata per eius peccatũ debilitata eſt, ſic & in vnoquoqꝫ anima pfecte rationalis creatur quæ poſtea ꝑ ipſius carnis vitioſę,cui coniungitur,oppreſſionẽ debilitatur. Dixi ꝙ meos circũdederũt mala, & cõprehẽderũt iniquitates, vt autem & a malis,& ab iniquitatibus eruantur:Complaceat tibi dñe vt eruas me,a morte reſuſcitando. Alioqn enim ipſi non eruerentur: & vt ego dign⁹ ſim erui. Reſpice miſericorditer ad adiuuãdũ me ad bene operandũ,& ne deficiam Reſpice dicit,a ſimilitudine illi⁹,q illũ quẽ adiuuare vult ſępe reſpicit,quaſi dicat,Adiuua me ad bene operãdũ. Cũ dicit cõplaceat,denotat trinitatẽ. Cũ autẽ dicit, tibi, denotat eſſentię vnitatẽ:& poſtq̃ me erueris cõfundanſ bona cõfuſione:& reuereantur.i.timeãt qui quęrũt animã meã vt auferãt eã,non vt imitenſ:& nõ ſolũ q quærũt,ſed & ſimul cũ quęrẽtib⁹q volunt mihi mala cõuertãſ de neqtia ſua,retrorſum poſt me incedẽtes.i.vt ſint mei ſequaces:& reuereanſ.i.timeant.vel ſic:Simul cũ lætitia quã de morte mea habuerũt,reuereanſ in reſurrectione, & ſic conuertanſ retrorſum,prępoſterate hoc in libro poniſ. Multi vero fuerunt voluntatis malæ,qui non quęſierunt.Et illi quoqꝫ qui ſimulatorie dicunt mihi euge euge: ſimulãdo ſe amicos meos, ferant cõfeſtim.i.indilate poſt reſurrectionẽ meam,confuſionẽ ſuã.i.ad ſui vtilitatẽ credentes. Bene vero ponit,ferant a ſimilitudine illius, qui graue onus fert a quo valde comprimiſ,quaſi dicat:Comprimantur a confuſione ſua, & ſic conuertantur.Et hoc eſt ac ſi diceret. Nõ ſolũ oro ꝓ aliis volentibus & quęrẽtibus mala,q non ſunt amici mei ſimulatorii,ſed & ꝓ ſimulatoriis,de quibus minus videreſ.Notandũ autẽ ꝙ non pro om̃ibus,ſed pro ſaluandis tantũ orat,inutiliter em̃ ꝓ pdẽdis oraret. Dico ꝙ inimici confundanſ & reuereantur.Ex oppoſito autẽ, om̃es quęrẽtes te bona vita ſua, ſcilicet diſcipuli mei, exultẽt & lętenſ.Prępoſteratio. Lætenſ & non parũ,ſed exultẽt.i.valde lętenſ,ſup te fundati ne moueanſ.Et ipſi quęrẽtes te qui diligunt ſalutare tuum.i.me diligunt ꝑ quẽ mundũ ſaluabis,non odio habẽt, vt impii Iudęi: dicãt vel interius vel exterius, magnificeſ ſemp dñs.i. glorificetur magis & magis in cõuerſione impiorũ,q iã in reſurrectione glorificatus eſt.Dico me eſſe ſalutare.Ego aũt.i.etiã mendicus ſum & paup o auditores ſecundũ humanitatẽ ſcilicet, qđ eſt dicere: Non ſolũ ſaluator ſum, ſed etiã vt ſic vos ſaluẽ paup ſum.i.inſufficiens ope mea ſaluari:& mẽdicus.i.quærens opẽ alterius,patris.ſ.Aliter em̃ nõ ſaluaremini.Et qa me humiliter mẽdicũ & pauperẽ reputo,dñs ſollicit⁹ eſt mei.i.ꝓuidit mihi vt remuneret a ſiſitudine patroni:q illius,quẽ remunerare intẽdit ſollicit⁹ eſt.Cũ aũt ſe q oĩpotẽs eſt mẽdicũ & pauperẽ dicit:ſuę nos exẽplo hũilitatis inſtruit,ne in nobis cõfidam⁹,ſed nos mẽdicos & pauperes reputemus:& ſic tãdẽ remuneremur ſicut ipſe remunerat⁹ ẽ.Orat quoqꝫ de remuneratiõe reſurrectiõis,vt & nos orare iſtruat:ſic:O de⁹ meus qñqdẽ ſollicitus es mei. Tu qui es adiutor.i.cooperator me⁹ vt reſurgã:& ꝓtector,ne in tribulatiõib⁹ deficiam,ne tardaueris reſurrectionẽ meã vſqꝫ ĩ cõmunẽ reſurrectionẽ,ſed poſt tres dies reſuſcita.Cũ ponit adiutor, ĩnuit ſe meritis ſuis opari reſurrectionẽ oſtẽdẽdo ꝙ & eã gratia diuina cooperabitur,vt & nos bene agẽdo ſalutẽ noſtrã opꝛari inſtruamur.

Roma. vij.

Oratur ꝓ ſaluãdis tm̃

In Pſal.XL.

Itulus.XL.Pſalm⁹ Dauid.i. Chriſti reſpicientis in finē.i. in futurā beatitudinē,quę finis erit expectationis iuſtorū,vel in ſe finē pphetiæ & legis, qui etiam finis eſt totius ſanctitatis:Eſt quoq; finis ad quē attingendū omnes boni nituntur . Qm̄ aūt ſe mēdicū & pauperē dixerat,ne ſimpliciter ſecundū humanitatē cōſiderat⁹ ſolūmodo mēdicus & pauper intelligeretur,mēbra inſtruit vt aliud in ſe ſupra mēdicū & pauperē intelligant,deū ſcilicet:qđ illi non intelllexerūt qui eum morti dederunt.Oſtendit etiā duplicem vtilitatem eos inde adepturos, hic ſcilicet & in futuro. Orat quoq; pro eis dicens ſe paſſione ſua hæc ꝓmereri, vt ꝑ eis exaudiatur, quā paſſionem partim oſtendit.Orat inſuper de reſurrectiōe,vt ſic inimicis qđ merentur retribuat , & per hoc ſuos ab eorum conformitate deterret.Dicitq; ſe exaudiendum cum innocens ſit,vt & nos ſi innocentes extiterimus,exaudiendos eſſe innuat.

Christus finis pphetię & legis.

Eat⁹ qui intelligit ſuper egenum & pauperē,quaſi dicat,In pſalmo ſuperiori me mēdicū & pauperē dixi. Quidam vero ſunt qui me ſimpliciter hominē conſiderando ſolūmodo mēdicū & pauperē intelligunt,Iudęi ſcilicet, ſed beatus erit ille q intelligit aliud in me qđ eſt ſup egenū & pauperē,deitatē videlicet quę dominatur humanitati,quæ mēdica & paup eſt.Oſtendit aūt partem beatitudinis cum ſubiungit.In die mala liberabit eum dominus a morte perpetua in die iudicii, ſcilicet quę dies dicitur mala, eo q; in ea malis damnatio tribueť. Vnde ſcriptū eſt, Dies illa dies irę,calamitatis & miſerię.Oſtēdit quoq; aliā partē beatitudinis,ſic in futuro liberabit: hic aūt conſeruabit & viuificabit,& beatum faciet in terra,& non tradet eum in animā.i.in manus inimicorum ei⁹, hoc aūt extra librū eſt, ſed ex ſequēti oratione pcipiť. Dico liberabit & cōſeruabit &c.& ita ſit . Dn̄s cōſeruet eū & viuificet eū.Prępoſterus ordo. Dn̄s viuificet eū interius in aīa reſtituēdo virtutes, quas per Adā amiſit. Et beatū faciet eū in terra,qđ eſt dicere. Faciat eū bene dominari & excolere terrā, ſenſualitatē ſuā,ſcilicet vt bene exculta germinet fructū bonū.i. opera bona,nō tribulos & ſpinas.i.pctā,ſicut pri⁹ qđ pręſignatum eſt per Adā,cui dictū eſt a dn̄o.Terra tua tibi germinabit tribulos & ſpinas.Et ſic poſtq̄ erit bene culta terra beatū faciet eū,etiā in hoc mundo:in terra.i. in bonis fructibus terrę ſuę.Et poſt conſeruet eū pſeueranter in viuificatione animę & in beatitudine terrę.Et in hoc modo ſcilicet cōſeruet.Nō tradat eum in animā.i. in voluntatē inimicorū eius,qđ eſt dicere, Et ſi tradat in manus vt poſſint eū affligere,non tradat ſaltem in deſideriū, vt eum poſſint aliquo modo a viuificatiōe animæ & beatitudine terrę retrahere, qđ eſt ac ſi dicat:Sic cōſeruet vt non poſſint eū inimici reuocare,& etiā dn̄s opē ferat illi in futuro,eruendo eū a mortalitate & paſſibilitate. Illi dico exiſtēti ſup lectū doloris ei⁹, .i. dominanti corpori ſuo,qđ eſt lect⁹ animę,& lectus doloris,in quo huiuſmodi dolores regnant.Bene vero poniť lectus doloris p ſimilitudinē.Sicut cui lectus doloris diciť,in quo aliqs infirm⁹ cubat,nec in eo reqeſcere pōt, ſic & corpus ī quo aīa infirmata manet,nec in eo reqeſcere pōt, ſed multimode cruciať,lect⁹ doloris ei⁹ diciť. Exponit aūt quō factū ſit corpus lect⁹ doloris.Sic diceret aliqs.Quō factū eſt corp⁹ lect⁹ doloris? Reſpōdet. O dn̄e tu verſaſti vniuerſum ſtratū ei⁹.i. tu cōmutaſti totū ſtratū eius.i.cōmutaſti lectū illū p oēs partes ſuas,faciēs eū lectū doloris,cum eſſet lectus qetis,in quo aīa qeſceret,niſi Adā peccaret, a ſimilitudine lecti q cū ſit bene cōpoſit⁹,ſic vt in eo poſſit aliqs bn̄ quieſcere verſať,& ſit incōpoſit⁹,vt iā in eo nequeat qes haberi.Stratū dico poſitū in īſirmitate ei⁹,quaſi dicat.nō iniuſte verſaſti,ſed malo merito eius. quia prius ſe poſuit in infirmitate tranſgrediendo præceptum tuum in Adam:hāc autem apoſtropham facit ex nimia affectione, quaſi dicat . Tu domine qui iuſte ſtratum verſaſti & potēs es reficere,clemēter reſice,ex ſtrato doloris faciē do lectū quietis.Ego oraui.Domin⁹ cōſeruet &c.& ſic erit,nā hoc ꝓmeruit orō mea Ego eīn̄ q idone⁹ erā,& ad hoc venerā , vt ꝑ eis orarem dixi vel interi⁹ vel exterius. Domine miſerere mei.i.meorū, ſic ſcilicet miſerere . Sana animam meam.i.meorum

Sopho.i.

Gen.iij.

& inde ſananda eſt: quia peccauit. i. peccauerit tibi. i. a te ſolo per remiſſionem ſanãdi, dico ſana, q̃d facere debes. Nam vt ſanes hoc totum patiar, ſcilicet inimici mei dixerunt. i. dicent, mala mihi hoc ſcilicet quãdo morietur &c. quę ſequẽtur vſq; ad tu autem domine, vel hoc ſic cõtinuari poteſt: Dico q̃ beatus erit qui intelligit ſup egenum & pauperẽ, & merito, q̃a nolet nõ intelligere, cũ multi non intelligentes ſint quorum malũ exemplum poſſet eum reuocare: Inimici nãq; mei Iudęi dixerunt. i. dicent mala mihi. i. incõmodũ meũ non ſecũdum rei veritatem, ſed ſecundũ eorũ æſtimationẽ, hæc mala ſcilicet dixerunt: quando morietur iſte homo, & ſic q̃ peribit nomen eius. i. fama nominis quæ tanta eſt: & hoc eſt ac ſi diceret. Occidam⁹ eum, & detinendo in morte deleamus famam nominis eius. Non ſolum autem hæc mala dicent, ſed etiã etſi. i. q̃uis aliquis eorum ingrediebatur. i. ingrediatur familiaritatẽ, & præſentiam & cohabitationẽ meam, nõ ingredietur bona intentione, ſed ſolũmodo vt videret. i. vt videat. Poteſt etiam & ſi eſſe duę partes, ſic hæc mala dicent mihi: & ſi aliquis eorum dicentium ingrediebatur. i. ingrediatur familiaritatem & cohabitationem meam, ad hoc ingredietur vt videret. i. exploret, ſi quid in me dignũ reprehenſione ſit. Et cum nihil videbit, vana tamen. i. falſa loquebatur. i. loquetur de me vt quidam dixiſſe leguntur. In Beelzebub principe dęmoniorũ eiicit dęmonia: & nõ ſolum vana loquetur, ſed etiam cor ei⁹ cõgregauit iniquitatẽ. i. cõgregabit iniquas cogitationes de me, & hoc ſibi. i. ad damnationem ſui. Et poſt egrediebatur. i. egredietur foras de familiaritate & cohabitatione mea: & loquebatur. i. loquetur mala de me loquutione tendente in idipſum. i. in perſeuerãtia, q̃d eſt dicere, loquetur de me mala perſeuerãter, vel loquet̃ de me, in idipſum vanitatis tendendo q̃d loquet̃ dum mecũ erit, q̃d eſt dicere, Et mecũ exiſtẽs, & a me egreſſus, vana loqui non ceſſabit. Et non ſolum iſte vana de me loquetur, ſed & oẽs inimici mei Iudęi aduerſum me exiſtentes ſuſurrabant. i. ſuſurrando de me loquent̃ male iuxta illud: Murmurabãt phariſęi &c. Et alibi. Murmur multus erat de eo in plebe. Et non ſolum ſuſurrabãt, ſed

Luc. xi.

Luc. xv.
Ioan. vii.

& cogitabant. i. cogitabũt mala aduerſum me. Et hoc mihi. i. ad exaltationem mei. iuxta illud. Oportebat pati Chriſtũ & reſurgere, & ita intrare in gloriam ſuam. Et non ſolum cogitabunt, ſed & verbum iniquum conſtituerunt. i. conſtituent aduerſum me dicendo: Reus eſt mortis. Dico q̃ ipſi cogitabunt ſic, & loquentur. Et cum hoc fecerint: nũquid qui dormit. i. dormiet ĩ morte nõ adiiciet vt reſurgat: hoc autem ad eorum increpationem ſic interrogatiue ponit, quaſi diceret: Putat me non reſurrecturum, ſed ille qui voluntatem habet dormiendi. Ego ſcilicet huic voluntati, adiiciet quoq; voluntatem reſurgendi, Vnde idem in euangelio. Ego ponam animam meam & iterum ſumo eam. Dixi q̃ inimici mei ſic cogitabunt & loquẽtur aduerſum me, & hoc bene credibile eſt q̃a maius quid & mirabilius mihi continget. Et enim homo pacis meæ. i. Iudas homo ſimpliciter non ſpecialis, compos pacis meę. i. erga quem pacem habeo ferendo eum patienter, cum ipſe mihi nimis aduerſetur, vel ſimulator pacis meę. i. qui ſimulabit ſe mecum habere pacem, vt me oſculo tradat, qui edebat panes meos. i. qui conuictor meus eſt, vel panes meos ſpeciales. i. doctrinam qua paſcuntur animæ fidelium & ſacramentum corporis & ſanguinis mei ſuper me exiſtens, id eſt ſuperior pro reputatione ſua, magnificauit ſupplantationem. i. magnam parabit mihi deceptionẽ, vt oſculo ſcilicet me tradat. Non tamẽ deceptionem quantum ad me, ſed quantum ad exiſtimationem ſuam. Hoc autem non ponit ad ſuorum inimicorum excuſationem, ſed idem eſt ac ſi diceret: Ideo dignũ eſt vt beatus ſit qui intelligit, quoniã non remouebuntur a bono intellectu ſuo malo exemplo illius qui me tradet. Dico q̃a inimici ſic cogitabunt & loquentur aduerſum me, & homo pacis meæ magnificabit ſuper me ſupplantationem. Tu autem domine miſerere mei. Et ſic quidem miſerere Reſuſcita me ſcilicet, & reſuſcitatus retribuam eis q̃d promeruerunt, ſcilicet duplicẽ damnationẽ in corpore & in aĩa: Oraui miſerere quod vere facies, & in hoc quoniã voluiſti. i. dilexiſti me faciendo immunẽ a peccato: cognoui quoniam non gaudebit inimicus meus populus Iudaicus

Luc. xxiiii.
Mat. xxvi.
Ioan. x.

ſuper me.i.de me nō reſuſcitato:qđ eſt dicere. Tua erga me dilectio eſt inde pignus & arra:inimicus non gaudebit. Me aūt ꝓpter innocentiā ſuſcepiſti.i.ſcilicet me, qa innocens ſum ſuſcipies,more medici ducēdo de mortalitate ad īmortalitatē: & poſt me exiſtentem in conſpectu tuo.i. in beneplacētia tua,vel in conſpectu dixit ad ſimilitudinē ſerui fidelis qui ſemper in conſpectu domini exiſtens paratus eſt etiam ad nutū ei obœdire,quod eſt dicere,Me ſemꝑ paratum tibi obœdire confirmaſti.i. cōfirmabis in ęternū.i.in ęterna gloria,ne vltra moriar iuxta illud:Chriſtus reſurgens ex mortuis iam nō moritur &c. Facit autem apoſtropham ad auditores,adhortādo eos ad deum inde benedicēdū ſic: Ergo qa me ſuſcipiet & confirmabimini. Benedictus.i. laudatus ſit dn̄s deus ab Iſrael.i.a videntibus deum, a ſeculo hic incipiendo, & vſqꝫ in futurū ſeculū eundo:fiat,fiat. Hoc autē geminat,vel ad nimiā exhortationē,vel ꝓpter geminū eccleſiæ parietē,ac ſi dicat fiat hoc in eccleſia de iudęis, & fiat in eccleſia de gentibus.

Roma. vi.

In Pſal. XLI.

PSalmi Titulus. XLI. In finē intellectꝰ filiis chore,hic nō ponit chore ad hiſtoriæ figuram, ſed ad ſolam nominis interp̄tationē. Chore nāqꝫ Caluaria interp̄tatur: Qm̄ aūt in caluariæ loco dn̄s noſter paſſus eſt.hic pro eius paſſione Chore ponitur. Notādū vero melius eum chore(qđ caluariā ſonat) ꝓpter ſimilitudinem poſuiſſe q̄ ſi Golgotha poſuiſſet qđ etiam nomen eſt loci,in quo Chriſtus paſſus eſt:qa ſicut Chore cōtemporaneus Dauid regis filios habuit carnales,ſic & Chriſtus cuius paſſio per nomē Chore accipit, filios habet ſpirituales,qui paſſionis & bonitatis eius inquantū eis poſſibile eſt, exiſtunt imitatores. Exponitur aūt ſic titulus ſuprapoſitus. Filiis chore.i.imitatoribus paſſionis Chriſti tendentibꝰ in finē.i. in ſummū bonū:Per hoc ꝙ ſunt filii chore, intellectus attribuendus eſt.i.dicendi ſunt bene intelligentes cū ſe ꝑ Chriſti paſſionis imitationē intelligāt in finē ad quē tendūt peruēturos. Introducit in hoc pſalmo vox eccleſiæ martyrū, in tribulationibus depreſſe,& intelligētis ſe ꝑ tribulationes illas ad finem ꝑuenturā,ad quē in hoc pſalmo valde ſuſpirat, cuiꝰ quoqꝫ finis cōtuitu,ſe de tribulationibus ſuis cōſolatur vnde etiam oraturam ſe dicit.

Chore.

QVēadmodū deſiderat ceruus ad fontes aquarū ꝑuenire poſt conſumptionē ſerpentis:ita deſiderat anima mea ad te deꝰ peruenire,poſtq̄ iam vitia in me conſumpſi & deſtruxi: Ecce hic ſuſpirat ad ſummū bonū tendendo. Bene vero ponit nō aquas ſimpliciter, ſed fōtes aquarū,qđ eſt dicere,Ad aquas indefectibiles q̄ ſemper fluūt & nunq̄ exſiccant. Ceruꝰ em̄ ſerpente deuorato ad fontē viuū,cui aqua nullo tempore deficit,nimio ardore exęſtuans ꝑperat,eiuſqꝫ refrigeratione & potatione iuuenis efficitur:ſic & fidelis qſqꝫ veneno vitiorū in ſe abſorpto,ad fōtē vitę inde ficientis Chriſtū bonoꝝ operū curſu & patientia tribulationū aſſidua tendit,ad quē quū carnis vetuſtate depoſita peruenerit ineffabili iuuētute per ipſius fontis refrigeriū,& inebriationē renouabit: Vnde in Apocalypſi. Ecce noua facio omnia:Oſtendit aūt ꝓpter quid ad deū ꝑuenire deſideret,apoſtrophā ad auditores faciēdo,vt & eos hoc idē deſiderare inſtruat cum ſubdit. Dico o auditores, ꝙ anima mea deſiderat,& nō paruo deſiderio:ſed ſitiuit anima mea,& adhuc ſitit.i.tāto deſiderio deſiderauit,quanto ille qui ſitiens eſt,peruenire ad deum †fortē.i.impaſſibilē,cui nullus hoſtis pręualere poteſt,viuū indeficienter iuxta illud Viuo ego in ęternū,quaſi diceret,ideo ſitiuit vt ꝑ eū viuū & fortē viuus efficiar & fortis. Et ego qui ſic ſitiui & ſitio,quando veniam onere carnis depoſito, ante faciē.i. præſentiam dei, qui dū in hac ſum peregrinatione elongatus videor. Et poſtq̄ venero,appareo inimicis viuꝰ & fortis qui hic exiſtens debilis in carne & aſſidue mortis periculo ſubiacens, nec etiam aliquid eſſe videor? Hoc aūt ex nimio deſiderio interrogatiue ponit. Quęreret aliqs quare adeo venire ſuſpiras? Ad hoc ergo ſic reſpondet,ideo ſuſpiro dicendo quādo veniam & apparebo, quia in tribulationibus poſita ſum,a quibus erui vellem. Fuerunt em̄ mihi & ſunt lacrimæ.i.miſeriæ q̄ ſunt cauſæ lacrimarū, panes.i. aſſiduæ admodum panis,qui cibus aſſiduus & quoti-

Ceruí natura.

Apoca. xxi.

†fontē.

dianus eſt. Exponit auté in qua ſignificatione põat panes cũ addit, die ac nocte, ſcilicet fuerũt. i. aſſidue: dũ. i. quãdoquidé dicitur mihi ab inimicis quotidie. i. iugiter & verbis & ipſis tribulationibus quas inferũt: vbi eſt deus tu⁹ qui te nõ liberat a manibus noſtris? Nuſq̃. Vel ſic. Vbi eſt deus tuus qué digito nequis oſtẽdere, ſicut nos ſolé & lunã & cæteros deos quos colimus? Nuſq̃. Dico ꝙ fuerunt mihi lacrimę. Et quia dicunt vbi eſt deus tuus. Hęc tamen. i. lacrimas: & hoc ꝙ dicit̃ vbi eſt deus tuus? Recordatus ſum. i. ſępe cõſideraui. Et ideo effudi animã meã: & non extra me: ſed in me diffudi. i. dilataui animã meã in lętitia. Vnde Auguſtinus. Lętitia, animi diffuſio. Triſtitia, animi cõtractio. Cupiditas, animi progreſſio. Timor, animi fuga. Et ideo effudi animã: quoniã per hęc quę patiẽter fero tranſibo de hac conualle lacrimarum vſq; ad domũ dei, ſcilicet Hieruſalé cęleſté q̃ nõ eſt trãſitoria vt tabernaculũ: ſed permanens ad modũ domus: de qua Apoſtolus Paulus ad Corinthios. Aedificationem ex deo habemus domũ dei non manufactã, æternã in cælis. Dico ꝙ tranſibo vſq; ad domũ dei: Ego dico qui tranſiui in locũ. i. in opportunitaté tabernaculi admirabilis, eccleſiæ ſcilicet quę eſt dei tabernaculũ admirabile in quo deo a fidelibus militat̃. Qđ eſt dicere. Tranſiui ab idolatria & appetitu mũdanoꝝ ad hoc vt ſim filius eccleſiæ ꝑ quã deueniã ad domũ dei. Bene q̃dé ponit in locũ tabernaculi. i. in opportunitaté. Qđ eſt dicere: In opportunũ tabernaculũ: Hic em̃ tabernaculũ opportunũ eſt, vt ꝑ illud ꝑueniat̃ ad domũ. Cũ aũt tabernaculũ, qđ tranſitoriũ, eſt admirabile dicit: propter excellẽtiã fideliũ, q in eo militãt innuit domũ q̃ ęterna futura eſt, multo magis admirabilẽ. Dico ꝙ trãſibo vſq; ad domũ dei exiſtẽdo tũc in voce. i. in manifeſtatione exultatiõis & cõfeſſionis. i. laudis. Vocẽ vero ponit ꝑ manifeſtatione: q̃a per eã cogitatiões manifeſtant̃. Qđ eſt dicere: Cũ tranſibo: manifeſte exultabo ĩ eo, & cõfitebor ei. i. laudabo eũ. Nũc em̃ videmus quaſi ꝑ ſpeculũ: tũc auté facie ad faciẽ. Subiũgit vero cauſam vocis exultationis & cõfeſſionis, ſic. Dico in voce exultationis & cõfeſſionis: Et ſonus iſte. i. vox eſt ſon⁹. i. manifeſtatio exultationis & cõfeſſionis meę epulãtis. Qđ eſt dicere: Ideo exultabo manifeſte & cõfitebor, q̃a epulabor, nõ in terrenis epulis, ſed ĩ æterna beatitudine q̃ mihi erit epulũ. Vñ alibi Pſalmiſta: Iuſti epulẽtur in lętitia. Sonus etiã q̃a ſicut & vox res manifeſta eſt: pro manifeſtatione ſimiliter ponit̃. Vel ſic: Fuerũt mihi cõtinue. Et exponit: Dico q̃ń veniã ante faciẽ dei. Et certa ſum q̃a veniã. Fuerũt enim mihi lacrimę meę die ac nocte. i. iugiter. Qđ eſt dicere: Miſerias ꝑ eo iugiter ſuſtinui: dũ dicit̃ mihi quotidie vbi ẽ deus tuus? Lacrimę dico exiſtentes panes animę meę. Ac ſi dicat: A q̃bus anima reficitur & cõfortat̃: dũ a ſordibus ꝑ eas expiat̃: & ſi caro inde cruciet̃. Et q̃uis mihi lacrimę eſſent die ac nocte: tãtũ hæc quę ego dicã, recordatus ſum q aliquãdo per tribulationes oblitus fuerã, ſcilicet quoniã per lacrimas trãſibo vſq; ad domũ dei exiſtẽs in voce exultationis, q̃ vox erit ſonus me⁹ epulantis. Ego dico q iã tranſiui in locũ tabernaculi admirabilis: Et quia trãſibo ad domũ: & iã trãſiui ĩ locũ tabernaculi: effudi in me animã meã. Ergo q̃a per tribulationes trãſibo: quare triſtis es anima mea in tribulationib⁹? Et quare cõturbas me. i. reddis me turbatã ꝑ triſtitia tua? Hoc auté ex affectione nimia ponit ſub interrogatione: Quaſi diceret: deſine triſtis eẽ & cõturbare me. Et ſpera. i. ſpem pone in deo: q̃m̃ adhuc futurũ eſt ꝙ cõfitebor illi. i. laudabo illũ perfecta laude in beatitudine cõſtituta. Vel ſic. Q̃m̃ adhuc ſperãdo vſq; in finẽ vitę, cõfitebor illi. Ac ſi dicat: Q̃m̃ ſi pſeuerãter ſperauero laudabo eũ pfecte: aliter vero nõ cõfiterer. Et ſperãdũ eſt in eo: Q̃m̃ ſalutare. i. ſaluator eſt mei vultus exñs. i. meę ſſitudinis. ſ. homo ſicut ego. Ideoq; mei miſerebit̃, q eiuſdẽ naturę ſum. Et deus me⁹ eſt. i. creator meus. Vultus ꝑ ſimilitudine ponit̃, q̃m̃ in vultu pcipue ſolet hominũ ſimilitudo denotari. Dico o auditores quare triſtis es anima. Et q̃a triſtis eſt, cõturbata eſt indignatione anima mea ad meipm̃. i. indignata eſt anima mea aduerſum ſemetipſam: quia vnde nõ oportuit triſtari: de tribulationibus ſcilicet, triſtis facta eſt. In hoc aũt innuit q̃a ſimiliter aduerſum nos indignari debemus: ſi cõtigerit aliquãdo ꝑ

Animi paſſiones.

Ij. Cor. v.

Pſal. lxvij.

tribulatione triſtitia,& ſic a triſtitia rece
derę.Dixi ꝙ trāſibo vſqꝫ ad domū dei. Et
propterea quia de hoc certa ſum memor
ero tui ad te ſemp tēdēs:Nō amodo obli-
uioni te tradens: Quę memoria cōtinget
de terra Iordanis:de me ſcilicet,quia facta
ſum a te terra Iordanis.i.terra irrigua &
fertilis p Iordanē.i. per baptiſma q̄ prius
eram terra ſterilis ab opere bono per pec-
catoꝝ ariditatē. Iordanis quia in eo dn̄s
baptizatus eſt,pro baptiſmo ponit̄:Et illa
memoria ꝑcedet de Hermoniim.i. de me
quia facta ſum per confeſſionē.Hermon.i.
anathematiſans peccata mea.Et procedet
a mōte modico.i.de me:qa feciſti me mō-
tem.i.in virtutibus excelſum ad modum
montis. Et modicū tamē.i.humilem non
de virtutibus ſuperbientē. de,& a,cauſa-
tiue hic ponūtur.Qđ eſt ac ſi dicat. Ideo
tui memor ero, qa me feciſti terrā Iorda-
nis & Hermoniim,& montem modicū.Et
adhuc memor ero tui ꝑpter abyſſum .i.
profunditatē meā.i.propter multitudinē
tribulationū mearū. Et hoc extra librum
ſuppletur: Diceret aliquis: Quare ꝑpter
abyſſum memor eris ? Reſpōdet.Abyſſus
eñ hęc.i.profunditas tribulationū inuo-
cat.i.in mēte mea vocat p conſiderationē
abyſſum.i.profunditatē damnationis fu-
turę quę æterna erit.Qđ eſt dicere:Cum
video me hic a te ꝑmitti tribulationibꝰ
affligi:qa per peccata te obliuioni tradidi:
cōſidero ꝙ grauius in futuro damnabor
ſi perſeueranter obliuioni te tradidero:&
ſic p ipſas tribulationes tui memor ero:
Inuocat dicit a ſimilitudine alicuius qui
aliquē ſeparatū ab aliquo vocat vt illi p̄-
ſens p vocationē ſuā ſtat:Inuocat.i.in mē
te vocat . Et inuocat in voce cataractarū
tuarū.i.in aperta atteſtatione prophetarū
tuorū q teſtati ſunt abyſſum illā futurā.
Ac ſi dicat:Per hoc inuocat:qa videt pro
phetas hæc teſtatos eſſe . Vox vero ſicut
ſuperius pro manifeſtatione ponit̄.Cata-
ractę dicūtur prophetę eo ꝙ p eos in hu-
manū genus aqua doctrinę deſcēdit:ſicut
per cataractas aquę pluuiarum in terram
defluunt.Cataractę nāqꝫ dicunt̄ ꝓprie vię
per quas aquę pluuiarū in terrā defluūt.
Gen̄.vij. Vnde in Geneſi legit̄:Cataractę cęli apertæ
ſunt: Diceret aliqs . Eſt ne abyſſus in te?
Reſpōdetur a partibꝰ,ita:Oia eñ excelſa

tua.i.magnę tribulationes a diſpoſitionē
tua illatę.Et fluctus tui.i.minores tribu-
lationes trāſierūt.i. venerūt ſicut trāſirēt
ſup me vt opprimerēt me. Cū dicit trāſie
runt innuit, ꝙ ſic venerunt vt tranſirent
vt inſtruat eas nō eſſe timendas cum ſint
tranſitorię.Fluctus dicūtur tribulationes
eo ꝙ opprimūt carnē:ſicut fluctus oppri-
mūt nauē.Quę excelſa & quos fluctus no
bis in die.i.in proſperitate cōſtitutis mā-
dauit dn̄s per ſcripturas doctoꝝ eſſe miſe
ricordiā ſuā.i. per miſericordiā dei nobis
inferri vt per eas purgati, non in futuro
damnemur.Iuxta illud Auguſtini:Miſeri
corditer adhibet tēporalem ſeueritatē ne
iuſte inferat æternā vltionē.Bene dicit q
dem in die.i.in proſperitate mādauit : qa
tūc fidelibus ſtudio ſcripturarū vacare li
cet:cū a tribulationibus quieſcunt.Et mā
dauit per eaſdem ſcripturas,in nocte.i.in
aduerſitate habēdū eſſe canticū eius.i.io- Luc.vj.
cūditatē in eo,iuxta illud euāgelii: Gau-
dete & exultate cum vos oderint homi-
nes & exprobrauerint vos & eiecerint no
men veſtrū tāq̄ malū ꝑpter filiū hominis:
Merces eñ veſtra multa eſt in cęlo.Diem
quia clarus eſt p proſperitate ponit. No-
ctē aūt qa obſcura ꝑ aduerſitate:Qm̄ aūt
mādauit tribulationes eſſe miſericordiā:
& in nocte habendū eſſe canticū apud me
.i.in corde meo erit oratio facienda deo
opifici vitæ meę.i.orabo intra me deū au
ctorē vitæ meæ,ſcilicet dicā interius deo:
O deus tu ſuſceptor,i.medicꝰ & patronꝰ
meus es. Quare ergo oblitus es mei.i.vi-
deris eſſe oblitus mei?Exponit autē i quo
videt̄ oblitus ſic,ſcilicet,quare contriſta-
tus incedo.i.quare ꝑmittis me cōtriſtatū
incedere viā vitę huius: dū hoc eſt ꝙ af-
fligit me inimicus tribulando. Et dū hoc
eſt ꝙ cōfringūtur oſſa mea.i.debilitantur
fortitudines patiētię meę cū ęgre ferā tri
bulationes de qbus nō eſſet triſtādū.Oſſa
pluraliter ponit quantū ad plures fideles
eccleſię.Et quare cōtriſtatus incedo dum
inimici mei qui me tribulāt exprobraue-
rūt mihi.i.probra mihi intulerūt dicētes
me ſtultā & inſanā eſſe,quæ amitto bona
pręſentia,& ꝓmitto mihi inuiſibilia ac fu
tura. Et dum dicūt mihi p ſingulos dies:
vbi eſt deus tuus q te nō liberat & quem
oſtēdere nequis ? Hāc autē orationem ex

íngentí deſiderio ſic interrogatiue ponit. Et eſt hoc totũ ac ſi poneret:Noli ſic mei oblitus eſſe, vt de afflictionibus quas pro te patior cõtriſter: & vt cõfringãtur oſſa mea:& vt triſtis ſim de probris ab inimicis pro te illatis.Facit autẽ apoſtropham ad ſe cõſolãdo animã ſuã de triſtitia ſua, ſic:Dico ꝙ deus eſt ſuſceptor meus.Ergo quare triſtis es anima mea?et quare conturbas me?Noli cõtriſtari & conturbare me.Sed ſpera in deo qm̃ adhuc cõfitebor illi,ſalutare vultus mei & deus meꝰ: Hoc autẽ hic vt ſuperius exponitˀ.Notandum autẽ,hoc q̃uis ſuperius poſitũ ſit: hic etiã non ſuperfluo poni, cũ ad aliud ponatur: hoc etiam ex affectione nimia ſic ingeminat. Qđ enim multũ deſiderat,ſemel dixiſſe non ſufficit.

In Pſal.XLII.

Titulus. XLII. Pſalmus Dauid .i. eccleſię martyrũ. Superius videtˀ egiſſe eccleſia martyrũ, ſuſpirans in tribulationibus illatis ab inimicis qui extra eccleſiã ſunt:qui etiã dixerunt bis: vbi eſt deus tuus? Hic autẽ eccleſia martyrũ agit in tribulationibus falſorũ fidelium poſita,orãs vt dei iudicio cauſa ſua a cauſa ipſorũ diſcernatur,ſcilicet vt tũc manifeſtetur quę potior ſit,qđ nũc a multis ignoratur. Orat etiã vt ab eorũ cõſortio eruatur poſt corporis diſſolutionem, quę modo multa patitur per eorũdẽ infidelium,cui pręſentia corpoꝝ cõiũcta eſt, iniquitatẽ & doloſitatẽ. Cõſolatur quoqꝫ ſe de tribulationibus ſuis,nullã inde habendam eſſe triſtitiam oſtendens.

Iudica me deus:Quaſi dicat: Non reformido iudiciũ tuũ vt impii: ſed oro iudica me ſicut iudicare debes. Et hoc modo iudica, ſcilicet diſcerne in futuro cauſam meã.i. negociũ meũ de gẽte nõ ſancta.i.de cauſa falſorũ Chriſtianorũ qui ſe ſanctos eſſe ſimulant & nõ ſunt:vt cũ nũc multis incertũ ſit q melius negociũ habẽt & meritũ in futuro:reueletur ꝑ tui iuſti iudicii iudiciũ,cum nos propter meritũ noſtrũ ſaluabimur.Ipſi vero ꝓpter ſuũ damnabũtur.Prius autẽ q̃ ad iudiciũ illud perueniatur : erue me per corporis diſſolutionẽ , ab homine iniquo.i. ab iniquorum hominũ conſortio,falſorũ videlicet Chriſtianorũ, qui apertã mihi inferunt verbis vel factis perſecutionẽ vt Arrius,& cæteri falſi fideles & hæretici,qui fideles veros omnimode perſequuti ſunt. Et erue me a doloſo homine.i.a doloſorũ conſortio:falſorũ videlicet Chriſtianorũ & hęreticorũ qui doloſam mihi & latentem inferũt perſecutionem.Homine dicit ſingulariter:qa vnũ quid in malitia ſunt: dignũ eſt aũt vt iudices & eruas, quoniã tu es fortitudo mea.i. fortis ſum ꝑ te ne deficiã in tribulationibus : Et ſi qa de eis cõtriſtor,minus videar eſſe perfectus.Prętenſio meriti.Quare ergo cum me ſic iam fortẽ feciſti,me repuliſti.i. viſus es a gratia repuliſſe? ſcilicet quare triſtis incedo .i.diu maneo incedendo de triſtitia in triſtitiã:dum hoc eſt ꝙ affligit me inimicus omnimoda afflictione. Qđ eſt dicere: Cũ iam ꝑ fortitudinẽ quã a te habeo non repelli promeruerim:noli repellere ſic vt de tribulationibus qbus ab inimicis ꝑ te affligor,dimittas me triſtem incedere:Dico iudica me.Et etiã iudicãdo emitte in me .i.manifeſte mitte i me, vt plenius cognoſcam lucẽ tuã.i.ſapientiã tuã,quę dicitur lux tua:eo ꝙ humanã naturã ſibi perſonaliter vnitã illuminet & poſtea omnia eius mẽbra.Iuxta illud.Erat lux vera q̃ illuminet oẽm hominẽ veniẽtẽ in hũc mũdũ. (Ioan.i.) Et emitte veritatẽ tuã.i. manifeſte mitte in me veritatẽ tuã.i. humanã naturã vt ſiã ei cõformis in impaſſibilitate & in imortalitate: Dicitˀ autẽ ideo humana natura veritas: ꝙ cũ impaſſibilis ſit & imortalis penitus incõmutabilis eſt. Vñ ſcriptũ eſt. Apud quẽ nõ eſt trãſmutatio nec viciſſitudinis obũbratio. Bene vero ponit emitte:Quaſi diceret:Iã in me miſiſti lucẽ tuã (Iacob.i.) .i.cognitionẽ & perſpicacitatẽ lucis tuæ: ſed obſcura eſt,& quaſi ꝑ ſpeculũ.Et veritatẽ in me miſiſti vt aliquãtulũ ei ſim cõformis in virtutibꝰ:Sed in futuro emitte .i.ex te in me mitte:vt q̃ in te abſcondita eſt:in me plenarie fiat:Inquantũ poſſibile eſt,ſcilicet vt lucẽ illã plenarie cognoſcã: inquantũ mihi poſſibile eſt cognoſcere,q nũc cognoſco ex pte.Et q conformis plenarie nõ ſum veritati tuę:plenarie iquãtũ poſſibile eſt habeã i me cõformitatẽ veritatis,vt impaſſibilis exiſtẽs& immortalis

penitus incõmutabilis exiſtã.Et dignũ eſt
vt emittas lucẽ & veritatẽ in futuro.Ipſa
enĩ lux & veritas me deduxerũt & addu-
xerũt.Prępoſteratũ eſt:ipſa meadduxerũt
.i.Chriſtus q lux eſt ſcđm diuinitatem: &
veritas ſcđm humanitatẽ me adduxit de
cõualle erroris in mõtẽ ſanctũ tuũ.Expo-
nit aũt in quẽ mõtẽ cũ ſubiũgit & in ta-
bernacula tua:Dico in illũ montẽ in quo
ſunt perfecti militãtes tibi.ſ.in altitudinẽ
virtutũ per quã dimicant cõtra vitia. Et
poſtq̃ lux & veritas adduxerũt me:dedu-
xerũt quoq; de bono in melius,& pſeuera-
re fecerũt in ipſo mõte. Hoc vero qđ ora
uit emitte &c.ex certitudine quã habet p
mittit ſe adepturũ vt & nos ad orãdũ in-
uitet exẽplo ſui,vt ſimiliter adipiſcamur:
Dico ꝙ me adduxerũt & deduxerũt.Et p
hoc ꝙ iã adductus ſum:introibo i futuro
.i. admittar ad altare dei.i. ad intuitũ &
cõformitatẽ dominici hoĩs: qđ altare dei
dicitur eo ꝙ in eo.i.in eiꝰ fide ſacrificia oĩa
deo a fidelibus offeruntur.Alioqn autẽ inu
tilia eſſent.Et p ipm altare.i.p conformi-
tatẽ & cõuitũ eius introibo ad deũ.i.ad
cognitionẽ & ſubtilẽ cõtẽplationẽ diuini
tatis:Deũ dico q lętificat.i.lętificabit tũc
iuuẽtutẽ meã.i.qui me iuuenẽ facit & no
uũ,carnis ſordida vetuſtate depoſita, vel
lętificat iã ſpe iuuentutẽ meã.i.me iuue-
nem futurũ. Cũ dicit introibo, innuit rẽ
ſecretã & adhuc nobis incognitã eſſe: in-
troire enĩ in ſecreta dicimur: Dico ꝙ tũc
introibo: Et vt introire merear,hic inte-
rim o deus q es cõmuniter omniũ deus &
creator,& deus meus præ infidelibus,cui
obœdio.ſ.confitebor tibi.i.laudabo te in
cithara.i.in mortificatione carnis quãdo
pro te a tribulationibus illatis mortifica
bitur. Tu vero anima mea quãdoqdẽ per
tribulationes introiturus ſum:quare tri-
ſtis es in tribulationibꝰ?Et quare p triſti-
tiã cõturbas me? Noli cõtriſtari & cõtur
bare me:ſed ſpera in deo,qm̃ adhuc conſi
tebor illi ſalutare vultus mei & deus me
us.Hoc autem vt in ſuperiori pſalmo ex-
ponitur.

In Pſal.XLIII.

PSalmi huius.XLIII.titulus idem
eſt qui Pſal.XLI.In finẽ intellectꝰ
aut ad intellectũ filiis Chore. Et
exponetur vt illic . Eſt enim vox eccleſiæ
pręcipue martyrũ imitantiũ Chriſti paſ-
ſionẽ quę p Chore ſignificatur & pcantiũ p
Chriſtũ liberari ab inimicis,præſertim in
die iudicii. Vnde dicunt.

DEus auribus noſtris au-
diuimꝰ . Bene ponit au-
ribus noſtris . Quaſi di-
cat,Non p ſomnia audi-
uimus neq; per cogita-
tiones,ſed auribꝰ noſtris
.i.certiſſime audiuimus: Et nõ audiuimꝰ
a qualibuſcũq; recitatoribꝰ:Sed patres no
ſtri,q authorizabiles viri fuerũt p ſcripta
ſua narrauerũt nobis.Et nõ tale qđ narra
uerũt,qđ ignorarẽt : Sed opus qđ opatus
es,in diebꝰ eoꝝ,qđ ipſi oculis viderũt.Ne
vero putaretur opus illud opatus fuiſſe in
diebus nõ antiquoꝝ patrũ addit. Et.i.ſci
licet in diebꝰ antiqs opatus es opus iſtud
Bene vero apponit opus, vt innuat hoc
magnũ qđ fuiſſe qđ cũ eis fecit deꝰ. Illud
enĩ qđ magnũ eſt,opus & negociũ vocare
cõſueuimꝰ. Exponit aũt qđ opus cũ adiũ
git:hoc.ſ.ꝙ manus tua.i.potẽtia tua,gen
tes diſpdidit:Gebuſęos ſcilicet & Amor-
reos,& Phereſeos,& cęteras gẽtes de ter-
ra pmiſſionis:& illis gẽtibꝰ diſperſis in lo
co illarũ plãtaſti eos patres.Cũ dicit,plã-
taſti,innuit, ſic ibi eos poſuit vt multipli
carentur & creſcerẽt:nõ vt ſtatim inde diſce
derẽt a ſilitudine hęrbę vel arboris q̃ ali-
cubi plantatur vt ibi creſcat.Qm̃ aũt dixe-
rat:diſperdidit,ne crederentur ignauia, me
tus aut negligẽtia terrę diſpſę,ad augmẽ
tationẽ potẽtię dei & vt maior ſit q̃ſtio:
Ipſas gentes afflictione dicit expulſas,ſic:
Dico:Manus tua gẽtes diſperdidit.Sic ſci
licet:Afflixiſti populos bellis & aliis mul-
tis cladibus:& ſic expuliſti eos de terra p
miſſionis:Gens & populus,hic idẽ ſignifi
cãt.Qđ eſt dicere: Multimoda afflictione
expuliſti populos illos:Diceret aliqs:Qua
re dicis ꝙ dei manus gẽtes diſperdidit &
afflixit?Nõne ipſi patres bellis eas afflixe
rũt,& ſic terrã ſibi acqſierũt? Ad hoc aũt
ſequitur remotio ſic: Vere manꝰ tua diſper
didit.Nõ enĩ ipſi patres poſſederũt terrã
promiſſionis i gladio ſuo.i.p gladiũ ſuũ.
& brachiũ ſuũ.i. fortitudo ſua nõ ſalua-
uit eos ab ipſarũ gẽtiũ bellis & inſidiis:Sed
dextera tua.i.pſperitas victorię p te date.
Et brachiũ tuũ.i.fortitudo tua:Et illumi

natio vultus tui.i. lucidũ cõſiliũ ſapiẽtiæ
tuę vel gratię tuę ſaluauerũt eos. Vultus
hic ꝓ gratia ponit̃: qa in vultu ſępe gra-
tia cuiuſlibet poteſt denotari: Siue dei ſa-
piẽtia.i.dei filius, vultus dei illuminatio
dicit̃, eo ꝙ ꝑ eius viſibilẽ humanitatẽ mũ
do patris inuiſibilis deitas innotuit, ſicut ĩ
vultu ſępe cordis ſecreta dignoſcũtur. Et
ꝓpter eorũ merita nõ eos ſaluaſti: ſed qm̃
cõplacuiſti tibi in eis.i.cõplacuit tibi ĩ eis
ſaluãdis. Qđ eſt dicere: Solo placito miſe
ricordię eos ſaluaſti. Vel ſic. Vere dexte-
ra tua & brachiũ & illuminatio in eoꝝ ſa
lute operatę ſunt. Et adeo manifeſte ꝙ ꝑ
hoc cõplacuiſti aliis gẽtibus in eis ſalua-
tis.i.in eorũ patrũ ſaluatione. Qđ eſt di-
cere: Aliis quoqꝫ gẽtibus vidẽtib⁹ te eorũ
ſalutẽ opari placuit vt te verũ deũ eſſe co
Dan.iii. gnoſcerẽt, vt quidã dixiſſe legunt̃. Nõ eſt
alius deus ꝑter dominũ deũ Iſrael. Dixi ꝙ
patres ſic ſaluaſti. Tu es ipſe q eos ſaluaſti
rex meus & deus meus.i. te reputo regẽ
meũ & deũ meũ & nõ aliũ. Qui nõ ſolum
mãdaſti ſalutes patribus ꝑ prophetas, ſed
etiã mandas ꝑ ſcripturas ſalutes Iacob.i.
nobis q ſum⁹ luctatores & vitioꝝ ſupplã
tatores. Has ſcilicet ſalutes mãdas, ꝙ ĩ te
cornu.i.ꝑ te expulſorẽ vẽtilabimus.i.ſepa
rabimus a nobis inimicos noſtros, infide-
les.ſ.cũ ſedebim⁹ ſuꝑ ſedes duodecim iu-
Math.xix dicãtes duodecim tribus Iſrael. Vel vẽti-
labimus.i.cauſa erimus meritis nr̃is qua-
re a nobis vẽtilentur.i.ſeparent̃, a ſilitudi
ne palearũ q̃ a granis cornibus furcę ſepa
ratę vẽtilãtur.i.a vẽto rapiũtur. Sic & in-
fideles in futuro a nobis ſeparati ab impe
tu malignoꝝ ſpirituũ rapient̃. Et hoc mã
das, ꝙ nõ cõfidẽtes in noĩe tuo.i.in hono
re noĩs qđ glorificamus. Vel cõfidẽtes in
noĩe tuo: In hoc noĩe.ſ.qđ eſt miſericors,
ſpernem⁹ nullo modo timẽdo inſurgẽtes
in nobis.i.diabolos inſurgẽtes aduerſum
nos: Et nõ exterius, ſed in nobis.i.in inte
riori noſtro: in anima.ſ.malas cogitatiões
ſuggerẽdo: In alia trãſlatione habet̃ inſur
gẽtes ĩ nos. Et ſcd̃m hoc poſſunt intelligi
vel exteriores inimici vel interiores: Di-
ceret aliqs: Dicitis ꝙ ꝑ deũ vẽtilabitis ini
micos & ſpernetis: Nonne ꝑ vos poteritis
ſpernere cõfidẽdo in fortitudine veſtra?
hoc aũt remouet ſic. Vere ꝑ eũ ſpernem⁹.
Nõ em̃ ſperabo in arcu meo: & nõ ſalua-
bit me gladius meus. Qđ eſt dicere. Non
putabimus nos poſſe ſaluari ꝑ arcũ & gla
diũ noſtrũ. Per arcũ denotat̃ occulta de- Arcus.
fenſio q̃ cõſilio fit & aſtutia, ad modũ ar-
cus, q in occulto ꝑcutiẽdo hoſtẽ, ꝑcuſſorẽ
ab hoſte defendit. Per gladiũ vero quo pu Gladius.
gnat̃ cõminus & aperte, defenſio apta de-
ſignat̃. Vel ꝑ arcũ minores virtutes q̃ oc
cultę ſunt, ꝑ gladiũ aũt maiores q̃ abſcõdi
nequeũt ꝓ ſui magnitudine intelligunt̃, ꝑ
quas aduerſum hoſtes & exteriores & in
teriores, fideles ꝑliant̃. Qđ eſt dicere: Nũ
q̃ vel ꝑ arcũ vel ꝑ gladiũ meũ putabo me
liberari poſſe, niſi miſericordia tua coope
rãte. Et merito nõ ſperabo in arcu & gla-
dio, ſed in te: Saluaſti em̃.i.ſaluabis nos ſi
cut mãdas de affligẽtib⁹ nos: & exteri⁹ &
interius. Et odiẽtes nos cõfudiſti.i.cõfun
des exteriores.ſ.deſtruẽdo, ĩterioreſqꝫ in-
uictorioſos reddẽdo. Et hoc mãdas ꝙ to-
ta die.i.iugiter laudabimur ab ipſis inimi
cis exteriorib⁹: in deo exiſtẽtes.i.ĩ pticipa
tione beatitudinis dei: Qui etiã inimici di
cẽt. Nos inſenſati eoꝝ vitã æſtimabamus Sap.v.
inſaniã: & finẽ illoꝝ ſine honore. Ecce quõ
cõputati ſunt inter filios dei! Et hoc mã
das ꝙ cõfitebimur̃ tibi in ſeculũ.i.lauda-
bimus te ĩ ęternũ. Has vero ſalutes ſic ꝓ-
ponit deũ mãdaſſe, qſi in ꝑſenti ſeculo cõ
pleri deberẽt: q̃ nõ complebunt̃ vt magis
eos attrahat: ſed ideo nõ determinat qñ
cõplebunt̃ vt magis eos ad hoc inueſtigã
dũ inſtiget: Dixi ꝙ patres nr̃os plãtaſti &
ſaluaſti & eoꝝ inimicos affixiſti & expu-
liſti, & nobis has ſalutes mãdas. Nũc autẽ
.i.in tpe plenitudinis repuliſti & cõfudi-
ſti nos, & adeo ꝙ nõ egredieris deus ĩ vir
tutib⁹ nr̃is.i.ĩ exercitib⁹ nr̃is. Qđ eſt dice
re: Adeo cõfudiſti & repuliſti ꝙ nõ vltra
poterim⁹ cõtra hoſtes cõgregare exerci-
tus in qb⁹ egrediaris ad auxiliũ ꝑ miniſte
riũ angeloꝝ, ſicut apud patres antiquos
fuit. Legit̃ em̃ ſępe qñ cũ hoſtib⁹ dimicare
pararent̃, auxiliatores angelos cũ eis ad ꝓ
liũ ꝓceſſiſſe. Et hoc mõ ꝑ miniſtros ſuos
dicebat̃ deus egredi in exercitib⁹ eoꝝ ad
auxiliũ. Exercit⁹ aũt, hñ virtutes dicunt̃
eo ꝙ ĩ eis cõſtet virtus ꝑicipũ ꝑliãdi. Ex
ponit vero ꝑ ꝑtes ſic. Quõ deus eos repu
lit: Dico repuliſti nos, ſic.ſ.repuliſti. Auer
tiſti nos retrorſum.i.ꝑmiſiſti quoſdã auer
ti a ſanctitate noſtra impetu tribulationũ

& retrorſum ire ſcilicet poſt inimicos noſtros vt cedendo timore pœnę ſequamur inimicorũ exẽplũ & eis conformemur. Et ne putaret aliqs ꝙ oẽs eſſent auerſi retrorſum: determinat cũ ſubiungit. Et ſic dico auertiſti: ꝙ illi q oderũt nos, inimici ſcilicet: diriiebant ſibi. i. ad ſuã cõformitatẽ quoſdã ex nobis. quaſi dicat. Nõ oẽs auertebãt, ſed partẽ a ſimilitudine illius q cũ non poteſt rẽ aliquã totã accipere, diripit inde ſibi partẽ: Dico ꝙ pmiſiſti nos auerti ſcdm partẽ deficientẽ. Et ſecũdũ partẽ nõ deficientẽ, ſed in bono perſeuerantẽ dediſti nos in poteſtate inimicorum tãq̃ oues eſcarũ. i. vt nos ſine reſpectu miſericordię occiderẽt: ſicut oues q̃ ad hoc natæ ſunt, vt ex eis eſcę fiãt, ſine reſpectu miſericordię occidũt. Et ĩ gẽtib⁹. i. inter gẽtes diſpſiſti nos. i. pmiſiſti dſpergi & exules fieri. Matth. x. Vnde dñs in euãgelio: Si vos perſequuti fuerint in vna ciuitate, fugite ĩ aliã: Dixi ꝙ dediſti nos tãq̃ oues eſcarũ, vt ſine reſpectu aliquo pietatis interimeremur: & inde nõ contigit aliqs fructus eccleſię, vt exẽplo cõſtãtię noſtrę alii cõuerterentur: Sed vẽdidiſti populũ tuũ: nos ſcilicet ſine precio. i. ita permiſiſti nos interfici vt ſimiles eſſemus vendẽti & preciũ inde non accipienti. Qđ eſt dicere: Idcirco vid eris populũ tuũ pmittere debere interfici vt filios eccleſię p eorũ conſtantiã parias & hoc ſit preciũ mortis eorũ. Sed cũ quibuſdã interemptis nulla cõuerſio infidelium ſequatur: videris vẽdidiſſe & preciũ nullum accipere: Et ſi in morte quorũdã fuit aliqua cõuerſio infideliũ: nõ tñ fuit multitudo in cõmutationib⁹ eoꝝ. i. nõ ſic cõmutaſti eos vt multos filios pro eoꝝ morte ſuſciperes. Notãdũ vero ꝙ quidã dati ſunt in mortẽ ſine precio aliquo. Quidã autẽ paruo precio: quidã etiã magno. Sed de illis q pro magno precio dati ſunt nõ proponit: cũ de eis nihil q̃rendũ ſit. Et poſuiſti nos opprobriũ vicinis noſtris: vt cũ nos permitteres affligi vel interfici: Illis qui iã vicini noſtri erãt exẽplo noſtro volentes cõuerti opprobriũ eſſemus: vt in ſe verecundatẽtur ſe voluiſſe vnq̃ imitatores noſtri fieri. Et his qui ſunt nõ in vicinitate, ſed ĩ circuitu noſtro. i. in elõgatione a nobis. Vel in circuitu noſtro. i. q circũierũt nos & circũuallauerunt minis & tribulationibus, a ſimilitudine illorum q aliquem circũueniũt ne euadat: poſuiſti nos ſubſannationẽ & deriſum. i. cauſam ſubſannationis & deriſionis. Subſannare dicimus quãdo quilibet ex indignatione nimia nares corrugat. Ideoq; ſubſannatio pro indignatione ponitur. Qđ eſt dicere: Poſuiſti nos tales cõtra quos ipſi indignarẽtur & quos deriderent. Et poſuiſti nos in ſimilitudinẽ. i. in parabolam gentibus, vt quando reum aliquẽ videbant, dicerẽt: Tali morte dignus es quali periit ille aut ille: Et poſuiſti nos in populis. i. intra populos commotionẽ capitis. i. cauſam commotionis capitis. Quod eſt dicere: Adeo permiſiſti affligi vt infideles populi inde caput deriſorie mouerẽt: nos eẽ ſtultos & inſanos aſſerentes. ¶Poſtq̃ expoſuit quomodo deus eos repulit: Exponit quomodo confundi permiſit, ſic. Quoniã autem poſuiſti nos opprobrium, ſubſannationẽ & deriſum & ſimilitudinẽ & capitis commotionẽ, tota die. i. iugiter: eſt cõtra me. i. ante me in conſpectu meo ſcilicet, verecũdia mea, nũq̃ a me diſcedẽs. Et hęc parua non eſt. Sed confuſio faciei meę. i. verecũdia non exiſtens interius a conſciẽtia criminis, ſed exterius in facie ex debilitate carnis: cooperuit me. i. tanta fuit ꝙ me nimis exteri⁹ occupauit, a ſimilitudine amplę veſtis quę corpus totum cooperit. Cõfuſio dico quę contigit a voce exprobrantis. i. inimici, mihi probra multimoda inferentis. Et obloquentis. i. cõtrą me loquẽtis: & veritatẽ a me prolatam rationibus humanis improbare conãtis. Et a facie. i. ab inſtantia inimici. Et. i. etiam perſequentis me tribulationibus: non ſolum exprobrantis & obloquentis hæc omnia quę diximus, venerunt ſuper nos. i. ad oppreſſionem noſtri, nec obliti ſum⁹ te. Et hoc modo non ſumus obliti ſcilicet inique non egimus in teſtamento tuo relicto. i. nõ male operati fuimus recidendo a teſtamento tuo. i. a promiſſione quã in baptiſmo tibi promiſimus ſub patrinorum teſtimonio, ſcilicet ꝙ tibi ſoli, pompis diaboli poſtpoſitis, obœdiremus. Et hoc etiam modo nõ ſumus obliti, ſcilicet non receſſit cor noſtrum. i. voluntas cordis noſtri a te, retro eundo, id eſt ad infidelitatẽ deflectendo: Quod eſt dicere. Non ſolum non inique

Subſannare.

non egimus, ſed nec etiam recedere a te
voluimus qđ leuius eſt. Et hoc nō p nos
ſed per te habuimus. Nā non declinaſti.i.
declinari nō permiſiſti ſemitas noſtras.i.
opationes nřas q̄ ſunt ſemitę nobis ad vi
tā, a via tua.i.a via mādatorꝝ tuorꝝ. Qđ ē
dicere: Nō pmiſiſti nos multū operari ta
le quid, qđ extraneū eſſet a mādatis tuis.
Ideoq; magis mirū eſt cū adeo perſeuerā-
tes in bono feciſti: quare ſic repuliſti & cō
fudiſti, quaſi hoc male viuendo prome-
ruiſſemus. Queret aliqs: Quare dicitis ꝙ
nō fuiſtis obliti, cū nō fuiſſet vobis cauſa
obliuionis? Reſpōdetur. Vere nobis fuit:
Qm̄ humiliaſti nos.i.tribulationibus af-
flixiſti.i.affligi pmiſiſti. In loco afflictionis
.i.in hoc mūdo in quo eſt locus afflictio-
nis: In futuro enim locus afflictionis non
erit. Et adeo humiliaſti ꝙ cooperuit nos
vmbra exiſtēs cauſa mortis.i. oīno occu-
pauerūt nos tribulationibus illi q emphą
tice dicūtur vmbra.i.vmbroſi, & obſcuri
in errore & qui ſunt aliis cauſa mortis
quos ſibi incorporāt malo exēplo, ſugge-
ſtionibus, minis, & tribulationib⁹: diceret
aliqs. Quare iactaſtis vos nō fuiſſe oblitos
cū obliti fueritis? Reſpondet. Vere nō fui
mus obliti. Nā ſi obliti ſumus nomē dei
noſtri nō reputādo eū deū & dominū: nos
autē ſeruos & creaturā: Et ſi obliuiſcēdo
nomē dei noſtri expandimus manus no-
ſtras corporales ad deū alienū, adorando
eū: Vel ſi expādimus manus noſtras.i.in-
tēdim⁹ affectiones noſtras ad deū alienū
vt etiā ipſi ſupplicare vellemus: Nonne
deus reqret iſta in futuro vt vlciſcatur?
Requiret vere: Ac ſi dicat. Verū dicimus
nos nō oblitos eē perhibētes. Nā ſi obliti
eſſemus: ad quid hoc mētiremur, cū ſcia-
mus hoc ī futuro deū requiſiturū? Quaſi
dicerēt. Nō diceremus hoc niſi verū eſſet
Diceret aliqs. Nō requiret, qm̄ hoc igno-
rat. Ad hoc reſpōdet ſic: Nō ignorat hoc,
Ipſe eñ nouit vniuerſaliter abſcondita
cordis. Sequit̄ autē oratio ꝑ poſitis in af-
flictione, ſic: Dixi qa humiliaſti nos: & ta-
mē nō ſumus obliti. Ergo qm̄ ꝑpter te to
ta die.i.aſſidue mortificamur in carne: &
dū mortificamur, ęſtimati ſumus a perſe-
cutoribus, ſicut oues occiſionis.i.æſtimati
ſum⁹ occidēdi ſine reſpectu miſericordię
ſicut oues q̄ ad hoc natę ſunt vt occidan
tur & comedātur: exurge dñe.i.potēs ap
pare q videris impotēs. Quare obdormis
nobis.i.negligis nos? Obdormire nāq; dei
eſt ipm aliquē negligere: Ac ſi dicat: Noli
obdormire nobis: ſed exurge. Et hoc mō
exurge: ſcilicet ne repellas nos ab auxilio
tuo in finē repulſionis.i. in æternū. Et ſi
modo videaris repellere, ne repellas vni-
uerſaliter, dictū eſt & de triſtātibus, qđ ſe
quitur. Et quare auertis faciē tuā.i.beni-
gnitatem gratiæ tuæ: hoc modo ſcilicet
auertis. Obliuiſceris inopię noſtrę.i. iopū
noſtrum. Et tribulationis noſtrę.i.videris
obliuiſci quorūdā ex nobis q ſunt inopes
.i.triſtes in tribulatione ſua: cū ſic permit
tas eos triſtari vnde gaudendū eſſet. In- Inopes.
opes autē dicūtur fideles illi q in tribula-
tione ſua triſtātur: ac ſi ſe dei ope dubita
rent poſſe liberari. Inopes eñ dicūtur qui
ſine alicuius ope ſunt. Abūdantes autem Abūdātes.
dicūtur q et ſi tribulentur, abundātiſſimā
tamē ſpem habēt liberandi. Ac ſi diceret:
Noli auertere faciem, & noli obliuiſci in-
opū. Orat quoq; pro deficiētibus, ſic. Non
ſolū oro pro inopibus: Sed quoniā anima
noſtra.i. anima quorūdā ex nobis humi-
liata eſt.i.deiecta & deflectibilis eſt a ſan-
ctitate ſua: & hoc in puluere.i.in tribula-
tione pulueris ſui: carnis ſcilicet ſuę quæ
nihil aliud eſt q̄ puluis & terra. Et quoniā
venter noſter.i.debiliſſima pars noſtra cō
glutinatus eſt in terra.i. cōiūctus eſt ter-
renis & conformis in deſiderio terrenorꝝ.
Qđ eſt dicere: Quia qdā ex nobis ſunt ex
toto deficientes ſic vt nō ſint in terra cō
glutinati; quidā vero ſic vt ſint conglu-
tinati. Exurge dñe.i.potēs appare. Et hoc
modo ſcilicet exurge: Adiuua nos ſecūdū
illos q ſunt inopes nō tamē deficiētes vt
auxiliante te, non deficiamus. Et redime
nos a defectu ſcđm partē eorū q deficiūt.
Qđ eſt dicere: Mors tua ſit precium quo
eruamur a defectu per quē ex toto perire-
mus. Oro adiuua, redime. Et hoc fac non
propter merita noſtra: ſed propter nomē
tuū magnificandum & a nobis ſi non de-
fecerim⁹, & ab aliis, exēplo noſtro ad hoc
commouendis.

In Pſal. XLIIII.

Titulus. XLIIII. In finem pro his
qui commutabuntur filiis Chore
ad intellectū, canticū pro dilecto:

Filios Chore non hic ſolũmodo dicit imi
tatores paſſionis Chriſti:ſed & oẽs q filii
ſunt adoptiui eccleſię ꝑ paſſioñe. Titulus
aũt ſic exponit. Cãticũ.i.tractatus iſte in
quo continet iocũda laus,propoſitũ eſt fi
liis Chore ad intellectũ.i.ad hoc vt diligẽ
ter ſcrutẽtur hoc canticũ qđ grauiſſimũ
eſt,& ſic ad intellectũ ꝑueniant . Canticũ
dico habitũ & cõpoſitũ a propheta ꝓ his
qui cõmutabũtur in finẽ.i.in perfectã cõ-
ſummationẽ,ſcilicet de mortalitate in im
mortalitẽ : de paſſibilitate in impaſſibili-
i. Cor. xv. tatẽ.i.pro ſaluãdis. Oẽs eñ reſurgemus:
ſed nõ oẽs immutabimur. Et habitũ ꝓ di
lecto: antonomaſice Chriſto ſcilicet q di-
lectus eſt a deo patre & eccleſia . De quo
vox paterna ſic intonuiſſe i euãgelio phi-
Matt. iij. Cant. v. betur:Hic eſt filius meus dilectus &c.Et
in Canticis de eo:ſponſa eccleſia teſtatur
Dilectus meus candidus &c. Bene qdem
ponit ꝓ his q cõmutabũtur: & ꝓ dilecto:
Pro,enim cauſatiue ponit.Quaſi poneret
cauſam eoꝝ q cõmutabũtur & ꝓ dilecto
.i.ad honorẽ eorũ facit hoc canticũ:vt cũ
in hoc tractatu eoꝝ laus habeat,alios ad
eũ laudandũ & honorandũ inuitet.Intro
ducitur enim deus pater agẽs ad laudem
eius & noſtrę fidei inſtructionẽ:de genitu
ra ineffabili & æterna filii ſui.Laudãs in-
ſup eũ ſcđm humanitatẽ de innocẽtia &
iuſtitia eius,& adhortãs eũ ad ꝑdicandũ.
Laudat quoq; eos q in finẽ cõmutabũtur
.i.eccleſiã primitiuã q̃ dei ſponſa eſt: de ꝑ
fectione virtutũ:& adhortat ipſam primi
tiuã ad audiẽdũ & vidẽdũ vt ſic decora
facta diligatur. Et ipſius exẽplo & ꝑdica-
tione dicit eccleſiã de gẽtibus ſucceſſurã
quę etiam in finẽ cõmutabitur.

ERuctauit cor meũ verbũ
bonũ. Cor hic ponit pro
Cor. eſſentia paterna:eo ꝙ ipa
arcana ſit & incognita,
ad ſimilitudinem cordis
qđ ſecretũ eſt & incogni
Verbum. tũ niſi ſoli deo,& illi cuius cor eſt. Verbũ
autẽ dei filius.i.dei ſapiẽtia ꝑ ſimilitudi-
nẽ dicitur, eo ꝙ ꝑ ipſum incarnatũ diui-
na nobis volũtas innotuit:ſicut cordis ſe
creta ꝑ verba reuelãtur. Verbũ etiã dicit
eo ꝙ per ipſum deus pater oĩa diſpoſuit,
& ad eſſe perducit: ſicut aliquis princeps
quę cõplere intendit,verbo ſuo diſponit:
& eiuſdẽ verbi imperio ad hoc qđ diſpo-
ſitũ eſt complendũ ſibi ſubditos cogit.Cũ
autẽ ponit Eructauit: innuit ꝙ illũ ex ſe-
creta eſſentia ꝓtulit & genuit ante mũdi
principiũ ineffabiliter,a ſimilitudine ru-
ctatus q ex interioribus & ſecretis corpo
ris ꝑtibus profert. Vnde alibi. Ante Luci Pſal. cix.
ferũ genui te. Qualiter vero pater gene-
ret: qualiterve filius generetur: qualiter
etiã ſpiritus sanct⁹ ꝓcedat inueſtigabile
nobis eſt & incognitũ:firmiſſima tamẽ eſt
fide credẽdũ. Vnde legit. Generationem Eſa. liij.
eius qs enarrabit? Nullus. Bonũ autẽ,nõ
hic adiectiue,ſed ſubſtãtiue ponitur: hoc
autẽ qđ ſupra poſitum eſt : eructauit &c.
ſic exponitur: Cor meum.i.ſecreta eſſen-
tia mea:eructauit.i.protulit: genuit ver-
bum. Et nõ qualecũq; verbũ:ſed tale ver-
bum qđ eſt bonũ conſummatũ & ſummũ
ex quo bona omnia bona ſunt.Quia vero
pręterite dixerat eructauit.i.genui,ne vi
deretur nũc etiam non generare: & ſic in
eſſentia diuina mutabilitas eẽ videretur
& nõ perfecta æternitas. Nihil enim æter
nũ qđ commutabile factum: addit. Nõ ſic
eructaui vt nunc non eructem: Sed nunc
etiam ego qui idem ſum in eſſentia cum
eo:dico opera mea regi.i.dico non verbis
ſed ineffabili dicere ſcilicet diſpono & cõ
cipio opera mea per ipſum verbum quod
rex omniũ eſt cum idem mecũ ſit in eſſen
tia:& ego rex ſim. Vnde legit: Corde pa-
tris genitum creat & regit omnia verbũ.
Non ꝙ pater & ſpiritus non creent & re-
gant cum vnũ ſint: ſed quia per verbum
ineffabiliter omnia diſponant, creent, &
regant. Aequipollenter autem eſt ſecũdũ
Auguſtinũ : Patrem dicere opera regi,& Dicere opera ſua regi
patrem filiũ gignere. Filii nãq; dicit eſſe
generationem paternam per eum diſpoſi
tionem & conceptionem. Non ſolum aũt
dico.i. diſpono opera mea per eum : Sed
etiam lingua mea .i. verbum meum , eſt
calamus meus ſcribę velociter ſcribentis
per ipſam linguam. Quod eſt dicere: Per
ipſum omnia velociter compono : Hoc
autem per ſimilitudinem ponitur. Sicut
enim ſcriba per calamum figuras ponit :
ſic & ipſe pater per filium rebus formas
impreſſit. Bene vero ponit velociter,cum
ſine mora ſuæ voluntatis imperio quic-
quid ſibi placitum eſt creet . Iuxta illud:

Psal. cxiii. psal. cxlviii. Omnia quęcũq; voluit fecit. Et alibi. Ipſe dixit & facta ſunt, ipſe mãdauit & creata ſunt. Lingua quidẽ bene pro verbo poſita eſt: cũ linguę auxilio verbũ formet. ¶ Oſtẽ ſa verbi ſui ineffabili genitura de eo ſecũ dũ humanitatẽ agit: laudans & adhortãs ad p̃dicandũ ſic. Speciosus forma &c. Verſus qui hũc ſequit: ſcilicet accingere &c. ſic ante legitur. Dico eructaui verbum: & tu potẽtiſſime. i. tu verbũ, æqualem mecũ habens diuinitatis potẽtiã: accingere gladio tuo ſup femur tuũ: ſecũdũ humanitatẽ. i. ſimile ſis optimo duci p̃paranti ſe ad bellũ, qui accingit gladio ſuo ſup femur quo deſtruat inimicũ: vt ſimiliter præpares te ad p̃dicãdum qua p̃dicatione vitia alioꝝ deſtruas: more gladii quo corp⁹ deſtruit. Vñ Paulus. Gladiũ ſpũs qđ eſt verbũ dei. Vel ſic. Accingere gladio tuo ſcilicet verbo p̃dicatiõis. i. p̃para gladiũ tuũ a ſimilitudine illius qui gladiũ p̃parat ad bellũ dũ eo accingitur. Gladio dico poſito ſup femur. i. ſuper humanitatem. Qđ ẽ dicere. Quem gladiũ non habebit a ſe humanitas, ſed dabitur ipſi deſup. i. a diuinitate. Iuxta illud Iacobi apoſtoli. Omne donũ perfectũ deſurſum eſt. Femur p humanitate ponit: eo ꝙ ex femoribus hũana generatio p̃cedat. Vnde Abrahã legim⁹ ſeruũ ſuũ dextram ſub femore poneret & per deũ cęli iurare feciſſe ne alieni ſanguinis vxorẽ filio ſuo adduceret: p̃ſignantẽ ex femore ſuo quẽdã eſſe naſciturũ q hõ & de⁹ cęli perfecte exiſteret. Dico accingere. i. p̃para te ad p̃dicãdũ: & idoneus es ad hoc. Nã ſpecioſus es forma. i. pulchritudine interiori: innocentia ſcilicet: prę filiis hominũ. i. ante fideles qui rationabiliter ſe habẽt vt hoies. Quod eſt dicere. Cũ perfecte prę omnibus innocẽtibus ſis innocẽs idoneus es ad p̃dicãdũ qm̃ in te rep̃henſibile nihil inuenitur. Et neceſſe eſt vt accingaris, qm̃ in labiis tuis. i. per p̃dicationẽ q̃ p̃cedet a labiis tuis: diffuſa eſt gratia. i. diffundetur gratia ſancti ſpirit⁹ in gen⁹ humanũ. ſ. remiſſio peccatorũ. Et propterea qa ſpecioſus es & diffundetur gratia ĩ labiis tuis benedixit. i. magnificabit te deus inęternum: ex mortali & paſſibili ĩmortalẽ faciens & impaſſibilem. In hoc autẽ innuit: ꝙ qui prout poſſibile fuerit ſimiliter ſpecioſus erit: ĩ futuro quoq; bñdicet.

Ephe. vi.

Iacob. i.

Geñ. xxiiii

Vel ſic. Dignũ eſt vt accingaris. Propterea em̃ vt accingaris: benedixit te. i. magnificauit te in innocẽtia faciẽdo immunem a peccato: deus ego. ſ. qui deus tuus ſum ſecundũ humanitatem quæ bñdictio erit inęternũ. Qm̃ autem ſpecioſus es intẽde ſpecie tua. i. intẽſum te fac in ſpecie tua. i. in innocentia tua: non ſecũdũ augmentũ ſed ſecũdũ p̃ſeuerãtiã. In dominico enim homine perfecta ſemper fuit a pricipio innocentia. Et intẽſum te fac in pulchritudine tua. i. in perfectione virtutum perſeuerando, & in perfectione bonorum operũ eundo de bono opere in bonum opus. Nõ enim ſimul om̃ia opera ſua bona fecit. Et intendendo procede proſpere ad debellandum vitia, prædicatione tua, & ad debellãdũ diabolũ. Et ſic p̃ſpere: ſcilicet regna in fidelibus: debellatis vitiis & diabolo: dico regna. Et hoc propter veritatẽ. i. p̃pter verã prędicationem quã eis facies. Et p̃pter manſuetudinẽ. i. quia non rebellis ſed mãſuetus eris in paſſione. Iuxta illud Eſaię. Noli timere filia Sion, Ecce rex tuus venit tibi manſuet⁹. Et p̃pter iuſtitiam tuã quã habes, ad cuius ſimilitudinẽ & ipſi iuſti fient. Vel propter iuſtitiã quam eis dabis. Qđ eſt dicere. Veritas tua & manſuetudo & iuſtitia cauſa erunt quare in eis regnabis. Dixi regna p̃pter veritatẽ, & in illud regnũ deducet te. i. dilatabit te dextera. i. potentia tua. Et hoc mirabiliter. i. per mirabilia quę operaberis. Qđ eſt dicere. Per miracula quæ potentia tua operabitur deduceris in regnũ. Et etiã ſagittæ tuę deducẽt te. i. ſentẽtię p̃dicationis q̃ dicunt ſagittę: eo ꝙ per eas ad modũ ſagittarũ corda percutiet. Nã ſagittę tuę acutę ſunt. i. penetrantes vſq; ad cor & efficaces. Et p ipſas ſagittas populi infideles ab eis p̃cuſſi cadẽt. i. morient in corde inimicorũ regis. i. ſecundũ illã volũtatẽ cordis cadent ſecũdum quã erũt inimici tui regis. Quod eſt dicere. Secũdũ ꝙ mali ſunt deſtruentur. Populi dico ſub te redigẽdi. i. qui tuæ ditioni ſubiiciẽtur: Et hoc eſt ac ſi ſic poneret. Per ſententias p̃dicatiõis tuę q̃ efficaces erunt, populi tibi ſubiiciẽtur: & ſic regnũ tuũ dilatabitur. Hoc aũt ęquipollenter ſupra poſuit: cum dixit regna p̃pter veritatẽ. Idẽ em̃ eſt veritas qđ & ſagittę. Sed qa nõ poſuerat, anteq̃ illa p̃

Eſa. lxii.

dicationis veritas efficax eſſet futura, repetit equipollenter cum dicit. Sagittę tuę te deducent in regnū vt addat acutę. Qđ eſt dicere. Quę nō erunt retuſę: ſed efficaces. Dico ꝙ ppl'i ſub te cadēt. Et poſt ipſi populi erūt ſedes tua o deus. Qđ eſt dicere. O fili q nō ſimpliciter es hō ſed etiam deus: populi ipſi erūt habitatio tua. Et nō ſolum in hoc ſeculo: ſed & in ſeculū ſeculi huius ſubſecutiuū. Iuxta illud. Anima iuſti, ſedes eſt dei. Et poſtq̄ ī eis ſedebis: ſi aliqn̄ diſtortæ ierint recedēdo a ſubiectione tua male operando & cogitādo, reges eos virga. i. correctione tribulationū: a ſimilitudine equi qui cū diſtorte eat virga percutitur & in viam reducit. Hoc aūt extra librū ſuppletur: ſed ex ſequentib⁹ habet cū addit. Et illa virga regni tui. i. correctio p quā reges tuos fideles. i. qui ſubiicient regimini tuo: erit virga directiōis. i. virga dirigens eos & in viā reducēs. Vñ Pſalmiſta alibi. Viſitabo in virga iniquitates eorū &c. Exponit aūt quomodo diriget ſic. Dico ꝙ virga regni tui erit virga per quā diriges eos. Et hoc modo ſcilicet dilexiſti iuſtitiā & odiſti iniquitatem. i. facies eos p ipſam virgam diligere iuſtitiā & odio habere iniquitatē. Vel ſic. Dixi ꝙ populi erūt ſedes tua: & eos diriges: & ad hoc es idone⁹. Nam dilexiſti iuſtitiā. Qđ eſt dicere. Iuſtus es, ideoꝙ potens eris eos dirigere. Et hoc patet ex oppoſito ꝙ dilexiſti iuſtitiam: nā odiſti iniquitatē. Dixi ꝙ dextera tua deducet te: & populi ſub te cadēt: & erūt ſedes tua: & diriges eos virga: & hoc ideo qa dilexiſti iuſtitiā & odiſti iniquitatē. Et vt hęc oīa fiant o de⁹ tu ſcilicet fili q non ſolū es hō ſed & de⁹: de⁹ tuus. Ego ſcilicet vnxi te oleo lętitię. i. repleui te gratia ſpeciali & immunitate peccati per quā te lętificarem prę cōſortibus. i. ante alios fideles qui ſunt cōſortes tui. i. cohęredes & participes ſanctitatis tuæ. Iuxta illud Apoſtoli. Hęredes quidem dei cohęredes aūt Chriſti. Vnctū eſſe oleo dicit: a ſimilitudine illius q oleo ſacrato vngitur vt rex efficiatur. Sic & Chriſtus vt rex eſſet oleo gratię ſpecialis & immunitatis vnctus eſt a patre. Et inde videri poteſt ꝙ vnct⁹ ē oleo lętitię. Quia myrrha. i. incorruptibilitas poſt paſſionē: & caſia. i. exaltatio aſcenſionis ī cælū, & gutta. i. humilitas in paſſione ſpirabūt a veſtimentis tuis. Pluralē ponit p ſingulari: veſtimētis ſcilicet p veſtimēto. Qđ eſt dicere. Ab humanitate tua q̄ dicit veſtimētū diuinitatis eo ꝙ in ea lateat & ei cōiūgat, vt ītra veſtimētū corpus latet & ei cōiungit: redolebunt fidelibus tuis incorruptibilitas & exaltatio poſt paſſionē: & humilitas habēda in paſſione: & exēplo tui Myrrha & gutta & caſia ſpirabunt a domibus eburneis. i. bene redolebūt tibi in fidelib⁹ tuis qui dicunt domus tuę eo ꝙ ī eis habites. Et eburneę. i. perfectione virtutū nitentes & candidę: qđ cōtigit eis p multas anxietates atꝙ labores, ſcilicet vt nitidi ſint in perfectione virtutū, ſicut ebur: qđ cū pri⁹ nitore careat, aſſiduo exercitio limarū cādidū fit & nitidū. Notādū aūt ꝙ myrrha. i. incorruptibilitas: et caſia. i. exaltatio in dei p̄ſentia in futuro a domib⁹ eburneis ſpirabūt. In hac autē vita, Gutta. i. humilitas ſpirabit. Si vero ad ſolā aīam referat ſpirabit etiam in hac vita: incorruptibilitas fidei & exaltatio in virtutib⁹. Ex qbus ſcilicet myrrha & gutta & caſia: ex eis ſpirātib⁹: in honore tuo. i. ad hoc vt inde honorificeris: nō vt inde ſuperbiant ſibi hęc attribuēdo, delectauerunt. i. delectabūt te filię regum. i. ipſi fideles qui ſuperius dicti ſunt dom⁹ eburneæ. Qđ eſt dicere. Ex his valde delectaberis. Vel ſic. Ex quib⁹ ex ſe ſpirantibus delectabūt te fideles q erūt ſecūdū doctrinā filię regū. i. apoſtoloꝝ. qui reges erunt eccleſiæ. Vñ Apl's. Filioli mei quos iterum parturio: & in pſalmo. xx. Et nūc reges ītelligite: filię regū dico: & hoc in honore tuo. i. ſic ſunt filiæ regum, vt in hoc honorificeris ab ipſis filiab⁹ ꝙ gratia tua ſunt filię. Sciendū ꝙ ideo myrrha pro incorruptibilitate ponit: quia corpora ea inuncta fiūt incorruptibilia. Gutta vero ſpecies eſt medicorū quæ ad tumorē depellendū idonea eſt: ideo pro humilitate ponit quę ad ſuperbię tumorē deprimēdū eſt valida. Caſia quidem qa iuxta Hieronymū arbor eſt in altum excreſcēs: pro exaltatione hic poſita eſt. vel ſic poteſt legi verſus iſte. Quia dixerat, Vnxit te de⁹ deus tuus oleo lętitię præ conſortib⁹ tuis videtur eos cōſortes eſſe minus iunctos. Aliter em̄ male poſitū eſſet prę cōſortib⁹. Ob hoc vero q̄reret aliquis. Sunt ne con-

Pſalmo lxxxviij. Roma. viij. Galat. iiij. Myrrha. Gutta. Caſia.

ſortes aliquatenus vncti oleo lętitię.i.gratia ſpeciali: Ad hoc aũt ſic reſpõdet. Vere vncti ſunt oleo:& íde hoc apparet. Q̃m a veſtimẽtis tuis.i.a cõſortibus qui veſtiméta dicunt̃:eo ꝙ te fide ambiũt: ſicut veſtimẽta corpus ambiunt : ſpirãt myrrha.i.virginitas:& gutta.i.humilitas vel caſtitas, & caſia.i.fides. Dico ꝙ a veſtimẽtis ſpirãt hęc,ſcilicet a domibus eburneis.i.a cõſortibus q & veſtiméta dicunt̃ & dom⁹ eburneę per ſimilitudinẽ vt iam dictũ eſt. Ex quibus.i.myrrha & gutta & caſia delectabũt te filię regum in honore tuo:hæc nõ mutantur. Myrrha quidem qa carnẽ a ſe vnctam incorruptibilẽ facit:pro virginitate ponit̃:per quã caro incorrupta a luxuria exiſtit. Per guttã vero qua venena oĩa deprimũt̃,charitas intelligit̃:per quã oĩa venena vitiorũ extinguunt̃. Per Caſiã aũt q̃ in aquoſis locis naſcit̃ baptiſma denotat̃. Per baptiſma vero fides,per quã ad baptiſma peruenit̃:ideoq̧ caſia pro fide ponit̃. Notãdum autem ꝙ fideles non filios ſed filias dicit vt eos humiliet ne in ſe confidant cũ debiles ſint & fragiles & ad cadẽdum faciles:ad modũ fœminini ſexus qui debilior eſt maſculino:ſeu etiã vt oſtẽdat maximo cultu prędicationis eos egere:ad modũ filiarũ q̃ maiori cultu egẽt q̃ filii:& per hoc eos multũ ſubditos faciat p̃dicationib⁹ qui in eorũ cultu valde laborant. Iuxta illud Apl̃i. Obœdite ꝓpoſitis vr̃is & ſubiacete eis. Ipſi em̃ puigilãt quaſi ratio nẽ ꝓ aĩabus veſtris reddituri,vt cum gaudio hoc faciãt & nõ gemẽtes. ¶Peracta admonitiõe & laude ſpõſi,ad laudãdũ & admonẽdũ ſpõſam intẽdit,vt eam attentiorẽ ad obœdiẽdũ ſponſo reddat. Et hoc ſic facit. Aſtitit regina &c. Qđ ſic cõtinuat. Dico fili ꝙ adeo ſpecioſus eris forma. Regina aũt.i.eccleſia primitiua ſpõſata tibi .i.ſub matrimonio conformitatis & fidei cõiũcta:quã de ancilla reginã,de ſerua liberã morte tua facies:aſtitit.i.aſtabit tibi: parata ad obœdiẽdũ:more boni ſerui qan te dñm ſemp aſtat ad nutũ,etiã obœdire paratus. Et hoc ipſum ꝙ aſtabit:pcedet a dextris tuis.i.a propitiatione tua nõ a meritis eius:dexteram pro ꝓpitiatiõe ponit, qa ad dei dexterã dicunt̃ cõceſſuri,q diuina ꝓpitiatione ſunt in futuro ſaluãdi. Dico aſtabit:& hoc in veſtitu : & non fœdo ſed deaurato.i.in pfectiõe virtutũ qua ornabit̃ ſicut veſtimento p̃cioſo corpus ornat̃. Per aurũ aũt qđ metallũ p̃cioſum eſt & ſolidum,pfectio virtutũ accipit̃. Et non in ſimplici veſtitu.i.ĩ vna ſola virtute,ſed circũdata.i.adornata varietate virtutũ:a ſimilitudine ſponſę q̃ variis gemmis adornat̃. Notãdũ aũt ꝙ ideo eam ꝑ ſimilitudinẽ viſibiliũ ornamentoꝝ laudat vt magis ad virtutũ perfectionẽ attrahat. Magis em̃ q̃ inuiſibilia viſibilia ſolẽt exẽpla ꝓuocare. Sequit̃ aũt laudẽ exhortatio,cum dicit. Audi filia &c. Filiã ex affectiõe nimia vocat:quia eam ꝑ fidẽ regenerabit: Et bene filiam fœminine,qa de ea vt de regina vt de ſpõſa agere inceperat. quod ſic cõtinuat. Dico ꝙ aſtabit regina ĩ veſtitu deaurato. Ne vero veſtitũ hũc amittas o filia filii mei ſponſa,audi vocem ſponſi:& non ſolum auditu exteriori:ſed & vide.i.intellige q̃ audies,vt pficias. Vel ſic. Audi fide & ſic intellige. Niſi em̃ crederes non intelligeres: Et ecce vox ſponſi quam audies. Obliuiſcere populũ tuũ.i.carnales obſeruantias populi tui Iudaici q̃ vmbrę erant noui teſtamẽti. Et etiã obliuiſcere domũ patris tui.i.cõuerſationẽ diaboli q huc uſ ꝙ pater tuus extitit. Iuxta illud euangelii. Vos ex p̃re diabolo eſtis. Domũ ꝓ conuerſatione ponit eo ꝙ in domo cõuerſatio hoĩm eſt. Vel ſic. Audi filia, ꝓphetata a ꝓphetis de ſponſo tuo. Et audiendo vide.i.intellige. Et intelligendo obliuiſcere populũ tuũ.i.vitia in te exiſtentia,q̃ dicũtur populus propterea qa multa ſunt:a ſimilitudine populi . Et obliuiſcere domũ patris tui diaboli:ne vltra velis eẽ dom⁹ eius & mãſio. Et hoc ponit a ſimilitudine ſpõſę q̃ ſpõſo quem diligit valde cõiũcta: eius amoris cauſa populũ ſuũ & domum patris obliuiſcit̃. Oſtendit aũt q̃ illi inde vtilitas cõtiget ſi obliuiſcat̃, vt magis eã ad hoc attrahat ſic. Et ſi audieris & videris & oblita fueris:rex.i.ſpõſus tuus fili⁹ meus qui te reget:cõcupiſcet decorẽ tuũ .i.adamabit te ꝓpter decorẽ virtutũ tuarũ:ad ſimilitudinẽ ſpõſę q̃ ꝑ decore ſuo a ſpõſo adamat̃. Et vere audire debes eum & obliuiſci ꝓpterleũ populũ tuũ & domũ patris tui,q̃m ipſe eſt dñs de⁹ tu⁹. Aequũ em̃ eſt vt dño ancilla:& deo creatura ſua obœdiat. Annũciat quoq̧ cõuerſionẽ gẽ-

Myrrha. Gutta. Caſia. Heb.xiii. Filia eccłia. Ioan.viii. Domus.

tilitatis cũ dicit. Et adorabũt eum & filię
Tyri &c. Qđ ſic continuatur. Dixi ꝙ filio
meo aſtabit regina.i.eccleſia primitiua:&
nõ ſolũmodo hęc illi aſtabit: ſed adorabũt
eũ: &.i. etiã filię Tyri.i. animę gentilitatis
Tyrus. factę filię per fidẽ. Per Tyrũ vero quia lo-
cus eſt gẽtiũ: gẽtilitas intelligitur: in He-
bręa tranſlatione habetur: adorabũt eum
fortiſſimi Tyri.i. venerabuntur eum mar
tyres de gẽtib⁹ qui fortiſſimi erũt ĩ angu
ſtia tribulationũ. Tyrus eñ anguſtia ĩter
pretať: & non adorabunt vacuę a muneri
bus: ſed in munerib⁹.i.in offerẽdo ſeipſas
munera. Iuxta illud. Quiſquis cogitat qđ
voueat dño, ſeipm̃ ꝑparet & voueat. Hoc
eñ exigiť hoc debeť. Non ſolũ aũt paupe
res de Tyro adorabũt te: ſed & oẽs.i. omĩſ
modi diuites plæbis.i. diuites in plæbeiis
.i. in terrenis depcabunť vultũ tuũ o regi
na.i. depcabunť deũ vt det eis vultum ſi-
milem vultui tuo.ſ. pulchritudinẽ virtu
tũ vt & ipſi adorare poſſint. Qm̃ eñ pul-
chritudo in vultu potius apparere ſolet:
vultus pro pulchritudine poniť. Vel vul
tũ dicit viſum interiorẽ.i. intellectũ p quẽ
intelligiť quõ ſit adorandus deus. Et be-
ne vultus ꝓ viſu poniť cũ in vultu ſit vi-
ſus corporeus. Qm̃ autem laudauerat re
ginam de veſtitu aureo: ne putareť gloria
decoris eius exteri⁹ eſſe in corpore deter
minat hoc ſic. Dixi ꝙ regina aſtabit in ve
ſtitu deaurato: & glorioſus veſtit⁹ iſte nõ
intelligẽdus eſt exterius eẽ in corpore: ſed
oĩs gloria eius filiæ regis.i. filiæ filii mei
quã ſuperius reginã dixi erit abintus.i. ab
aĩa coruſcãs in fimbriis aureis.i. in perfe-
ctione charitatis q̃ per opa bona apparet.
Fimbriæ. Per fimbrias quidẽ perfectio denotať eo ꝙ
in fine veſtiũ ſupponanť. Per aurũ quidẽ
Aurum. Charitas. charitas quę oĩ alia virtute pcioſior eſt ſi
cut aurũ cęteris metallis pcioſius ẽ. Et nõ
ſolũ gloriã habebit in fimbriis aureis: ſed
etiã erit circũamicta.i. ornata varietatib⁹
virtutũ. Et hoc etiã ſuperius poſitum fuit
cũ dixit circũdata varietate: ſed quia cau
ſa determinationis dixerat oĩs gloria &c.
ne ĩ ſolis fimbriis crederet glorioſa hoc
repetit. Vel põt hoc diuerſum eſſe ſic. Di
xi ꝙ gloria filię regis erit abintus: & etiã
ipſa filia erit circũmicta.i. circũdata varie
tatibus.i. variis gẽtib⁹: q̃ ei⁹ exemplo cre-
dẽt & eã adornabũt ad modũ veſtiũ, quæ
circundando corpus, adornãt illud. Quę-
reret aliqs. Quomodo erit circũamicta va
rietatibus gentiũ? Ad hoc reſpõdet ſic. Ita
circũamicta erit. Adducentur ſcilicet per
doctrinã patrum.i. apoſtoloꝝ: regi.i. Chri
ſto filio meo poſt eã reginã, aliæ virgines
de gẽtib⁹.i. fideles aĩę q̃ erunt incorruptę
in fide ad modũ virginũ quæ incorruptæ
ſunt in corpore: & ipſę virgines non erũt
alienę a cõformitate: & ſi ſint alienę in ge
nere. Sed ipſę ꝓximæ eius exiſtẽtes ĩ con-
formitate afferenť tibi.i. ad cultum hono
ris tui o fili per doctrinã patrũ. Bene vero
dicit afferenť vt eas humiliores faciat in
nuendo eas nõ poſſe accedere p ſe cũ debi
les ſint in ĩtellectu: ſed p patrũ doctrinam
afferenť: more ĩfirmi qui ab alio ferť cũ p
ſe non poſſit ire. Et hę virgines nõ afferẽ
tur inuitę ad te: ſed afferenť in lætitia: &
nõ in parua lętitia ſed &.i. ſcilicet in exul
tatione.i. in maxima lętitia. Et notandum
eſt ꝙ in hac vita ſic afferenť. In futuro au
tẽ adducẽtur a te in templũ tui regis in
Hieruſalẽ ſcilicet cęleſtẽ q̃ eſt tẽplũ & ha
bitatio tua. Notãdũ aũt æquipollẽter eſſe
idem circũamicta varietatibus: & adducẽ
tur regi virgines poſt eã: ſed ideo repetit
vt qm̃ magis eas ad hoc attrahit: oſtẽdat
ꝙ ob hoc adducenť in templũ regis in fu
turũ. Diceret aliquis. Dicis ꝙ afferenť re
gi virgines per doctrinã patrũ. Qđ verũ
eſſe cõfiteor: ſed mortuis patribus qui ve
re morientur cũ hoĩes ſint: non adducen
tur aliquę virgines. Non eñ erit q addu-
cat. ad hoc aũt ſic reſpondet. Adducẽtur
vtiq; per filios.i. per epiſcopos & ſacerdo-
tes cęteroſq; eccleſiæ paſtores apoſtolorũ
ſucceſſores. Pro patribus eñ.i. in loco pa
trũ apoſtolorũ ſcilicet, nati ſunt.i. naſcenť
in fide & officio pdicandi, filii.i. epiſcopi
& cęteri paſtores: & hoc tibi.i. ad op⁹ tuũ:
& eos filios conſtitues principes ſup oẽm
terram.i. omnem eccleſiã quæ ſtabilis eſt
& ſolida vt terra: & q̃ tibi generabit fru-
ctus: opera bona ſcilicet ad modũ terræ q̃
fructus meſſium ꝓfert: ita ſcilicet conſti-
tues principes vt quæcũq; ligauerint vel
ſoluerint ſuper terram, ſint ligata vel ſo-
luta & in cęlis. Ipſi vero principes conſti-
tuti nõ erũt ocioſi: ſed memor ero nomi-
nis tui.i. ipſos memores eſſe faciam noĩs
tui vt pdicẽt illud in oĩ gñatione Iudęo-

rūm & generatione gētiū p ſucceſſionem
generationum. Nulla eñ vſq ad finē mū
di gñatio erit Iudęorū ſiue gentiū in qua
nomen dei non pdicet. Propterea vero qa
filii erunt memores pdicando: populi Iu
dęorū & gentium confitebunt tibi. i. lau
dabunt te credēdo, inęternum. i. q̄diu mū
dus iſte durabit vſq in ſeculū ſeculi hu
ius ſubſequutiuū. ¶Poteſt etiam pſalmus
iſte legi i perſona pphetę vt planior ſit le
ctio: ſi ſolūmō duorū verſuū primorū ex
poſitio mutet. Si autem in pphetę perſo
na accipiat: non agit de ineffabili genitu
ra verbi, quēadmodū in pſona patris agi
tur: ſed in primis duobꝰ verſibꝰ quaſi poe
miū facit vt auditores attētiores reddat:
ppones vnde i hoc opere agat: de rege ſci
licet, id ē Chriſto antonomaſice rege. Cui
poſtea nō adhortatiue neq impatiue: ſed
cōceſſiue & depcatiue dicit vt gladio pdi
cationis accingat. Nō eñ creatura adhor
tari debet creatorē: ignarus ſcientē: neq
dño ſeruus iperare. Laudat vero poſt ipm
regem, eccleſię ſpōſum, ad inſtructionē no
ſtrā & cōformitatē vt etiam nos ad ipſius
laudem inuitet dignūq laude eū oſtēdat.
Laudat quoq ſpōſam eiꝰ eccleſiā primiti
uā de Ancilla reginā effectā vt laude ſua
cōmoueat eā ad obœdiēdū ſpōſo per quē
ſpōſa ſpecioſa ē. Quā etiā adhortat ad au
diendum vocē ſpōſi & ei obœdiendū: filiā
eā ex affectione nimia dicendo: vel ſui p
phetę ſecūdū doctrinā, vel ipſiꝰ Chriſti ſe
cūdū regenerationē. Enūciat quoq pphe
tice gentiū ad fidē adductionē p apſorū &
eorū filiorū pdicationē. Eructauit cor meū
verbū bonū. Quod eſt dicere. Cor meum
diſpoſuit loquēdo pferre verbū bonū. Per
hoc vero qđ dicit bonū: iuitat nos ad ipm
verbū diligēter attēdendū quia bonū eſt.
Oſtendit aūt quomodo bonū ſit: cū addit.
Vere bonū erit. Nā opa mea ſcilicet ver
bum meū dico ego. i. deuoueo & cōſecro
regi. i. Chriſto antonomaſice regi. Quaſi
Dicare. dicat. De rege hic agā cui hoc opus meū
dico. Et declinat dico, nō dico dicis ſed di
co dicas, qđ eſt deuoueo & conſecro. Hoc
aūt q verbū iſtud eructabo non a me erit:
ſed lingua mea erit calamus ſcribę. i. ſan
cti ſpūs velociter ſcribentis per ipſum ca
lamū. Hoc aūt p ſimilitudinē dicit: Sicut
Calamus. eñ calamus nō per ſe ſed ſcriba mouēte
literas format: ſic & lingua mea nō per ſe
ſed ſpiritu ſancto mouente verba forma
bit. Et bene ponit velociter ſcribētis. Ve
lociter nāq ſine præmeditatione per eum
ſpirituſſanctus loquitur, vt in hoc oſtēda
tur verba ipſa non a ſeipſo propheta ſed
a ſpiritu ſancto eſſe: & ecce verbum quod
eructare cor meum diſpoſuit. O potentiſ
ſime rex Chriſte accingere gladio tuo ſu
per femur tuum. Specioſus enim eris for
ma præ filiis hominum &c. Quæ amodo
non mutantur ſed vt ſuperius ita nunc
quoq leguntur.

In Pſal. XLV.

TItulus. XLV. In finē filiis Chore:
pro arcanis Pſalmus Dauid. Pſal
mus iſte eſt Dauid. i. eccleſię pri
mitiuę, q̄ manu fortis eſt, viriliter agēs in
tribulationibus, propoſitus filiis Chore. i.
filiis crucifixi fide & conformitate. Filiis
dico tēdētibꝰ in finē. i. cōſummationē ve
ri boni & ſummi. Habitus iſte pſalmꝰ pro Arcani.
arcanis. i. contuitu & occaſione arcanorū
ſcilicet ſecretorū cōſiliorū dei, quod vide
licet cęcitas contigit in Iſrael vt plenitu
do gētium intraret: & q in futuro reliqæ
Iſrael ſaluę fient: & q ſuos pmiſit affligi i
primitiua eccleſia a Iudęis. Qui ſui poſtea
conuerſi ſunt ad prædicādum gētibꝰ vbi
quoq vehemēter ſunt tribulationibus at
triti. Quę oīa arcana ſunt, & a paucis vel
a nullis cognita, quare ſint a deo ſic diſpē
ſata. Et notandum q hic introducuntur
fideles primitiui non præterite agētes di
cendo ſe cōſtantes fuiſſe: ſed pmittētes ſe
conſtantes futuros in tribulationibꝰ quæ
a Iudęis inferent: & a gentibꝰ in pdicatio
ne apoſtolorū: & hoc ad inſtructionē alio
rum filiorum Chore. Et melius future in
troducuntur q̄ pręterite vt cum ſe pphe
tico ſpiritu iā pſcios cōſtantes & intrepi
dos oſtēdunt, ſucceſſores filios Chore ad
cōſtantiam exemplo ſui inuitent. Oſtēdūt
etiam prędicatores i tribulationibꝰ a do
mino eſſe lętificādos & cōfirmādos & ad
iuuādos, vt filiis Chore qbus agunt iſtud
idē inuāt eē futurū ſi nō defecerit. Dicūt
quoq nō eē mirādū ſi cōtra pdicatores in
pdicatiōe terra cōmoueat: cū ēt cōtra dñi
vocē ſit cōmota. Qui etiā vocē & vtilita
tē q̄ p vocē illā cōtigit ad iſtructionē & ex
hortationē eorūdē filiorū Chore exponūt,

DEus noſter refugiū & vir
tus.Quod eſt dicere. Nō
in aliquo terreno refugiū
habemus:ſed deus noſter
.i. ille quem nos deum re
putamus:eſt refugiū no-
ſtrum in omni neceſſitate.Et non qualecū
ꝙ refugium:ſed virtus.i.firmū & inexpu
gnabile. Virt⁹ autem ꝑ emphaſim ponit:
& nō ſolum refugiū ne cedamus: ſed etiā
in tribulationibus eſt adiutor.i.coopera-
tor,vt inimicos vincamus incorporando
eos nobis.In tribulationibus dico:quæ in
uenerunt nos.Quaſi dicat. Nos nō q̄ſiui-
mus eas:nec inuenimus malis meritis no
ſtris:ſed ipſę tribulantes eccleſiā volendo
eam ex toto deſtruere inuenerunt nos:&
hoc nimis.i.nō ſolū in ereptione rerū no-
ſtrarum:ſed & in afflictione nimia carnis
& vſꝙ ad ſanguinis effuſionē.Et ꝓpterea
ꝙ deus noſter eſt noſtrū refugium & vir-
tus & adiutor:non timebimus dū turba-
bit terra cōtra ꝑdicatores.Terra.i.Iudæa
q̄ prius fuit terra dei quā excoluit per do
ctrinā ꝓphetarum:vel quæ eſt terra.i.ter-
renis adhęrens non ſpiritualibus. Qđ eſt
dicere.Non erimus timētes ſed cōſtātes ī
tribulationibus quas inferet cōturbata:&
dū hoc erit ꝙ montes.i.apoſtoli ſublimes
altitudine ſanctitatis & innocētię transfe
rent a Iudęis in cor maris.i.in ꝓfunditatē
gentiū q̄ diffluę erāt in oīa vitia quaſi ma
Cor. re & amaricātes deū idolis ſeruiēdo.Cor
autem ꝓ profunditate ponitur quia in in
terioribus eſt.Quaſi dicat.Non in quādā
particulam ſolūmodo trāſferent: ſed vſꝙ
in plenitudinē gentiū.Vel ſic. Trāſferent
mōtes.i.doctrinę mōtium,in cor maris. i.
gētium vt nō ſolū corporis aure ſed etiā
eas ꝑcipiāt corde.Ne vero putarent mon
tes ideo transferēdi eſſe in gētes vt ibi ti
mide laterent non vt eis ꝑdicarēt addit.
Dico ꝙ transferent in cor maris:& ibi nō
latebūt:ſed ſonuerunt.i.aperte eis ꝑdica-
bunt:ad modū ſoni q̄ res aperta eſt: & eo
rum ſono.i.ꝑdicatione,turbatę ſunt.i.tur
babunt,ita aduerſus montes,aquæ eoꝝ.i.
populi ei⁹ maris. Eorum ponit pluraliter
quia mare collectiuū nomē eſt & multa ſi
gnificat.Cur aūt ppl'i aquæ dicātur ī pſal
mū primū dictū eſt.Vel turbabunt.i.tur-
bidę & lutoſę eſſe oſtendent aquæ eorū.i.
doctrinæ eorum quas agunt de ſuperſti-
tioſa cultura idolorum.Quę ideo dicunt Aquę.
aquæ qa ex eis ſtultos ſibi adquieſcentes
potant.Quod eſt dicere.Aquę eorū.i.do-
ctrinæ q̄ videbant bonę & lucidę & vtiles
ad modum aquę clarę quæ ad bibēdi vſus
vtilis eſt:oſtendentur per ſonitū eorū eſſe
turbidę & inutiles & fœdę,ad ſimilitudi-
nem aquę turbidę quæ lutoſa fœda & in-
utilis eſt.Et montes.i.ipſi ꝑdicatores con
turbati ſunt.i.cōturbabunt carnali timo
re.Homines enim ſunt in fortitudine ei⁹
maris.i.in forti ebullitione tribulationū
ipſius maris.Sed tamen nō deficiēt in cō-
turbatione.Nā fluminis impetus.i.abūdā
tia ſancti ſpiritus,lætificat.i.lætificabit i-
terius ciuitatem dei.Montes ſcilicet q ci-
uitas ſunt bene virtutibus munita:flumē
dicitur ſpiritus ſanctus eo ꝙ ſuos ſapien
tia & conſilio rigat & potat ad ſimilitudi
nem fluminis quod copioſe rigat. Vn̄ do
minus in euangelio.Qui credit in me(ſi- Ioan.vij.
cut dicit propheta)Flumina de vētre ei⁹
fluent aquę viuæ. Hoc aūt dicebat de ſpi
ritu.Et lætificādo in ipſis tribulationib⁹:
ſanctificauit.i.confirmabit in conſtātia il
le qui eſt altiſſimus & potens tabernacu-
lum ſuum.i.ciuitatem prędicatorum ſibi
militantem.Hoc autem dicit ad exhorta
tionem filiorum Chore ſucceſſoꝝ,quibus
agūt:ne ideo deficiāt ſi in tribulationib⁹
timeāt ex carnis fragilitate:ſed cōfidāt ſe
ſimiliter eē lætificādos & cōfirmādos.Di
co altiſſim⁹ ſctificauit q altiſſim⁹ eſt deus
in medio eius ciuitatis ſemp exiſtēs.i.ī ra
tione eius non localiter ſed ſpecialiter ad
hærens vt conſtās ſit. Quæ ratio per ſimi Medium.
litudinē mediū dicitur.Quia ſicut p men
ſuram puncti quod medium eſt:tot⁹ cir-
culus ęqualiter ſit q vix aut nūq̄ alio mo
do recte procederet:ſic & per rationis mē
ſuram tot⁹ homo dirigitur:alioquin ve-
ro diſtorqueret.Qm̄ autem deus eſt ī me
dio eius non cōmouebitur in tribulatio-
nibus a ꝓpoſito cōſtantię.Et non ſolū ſan
ctificabit ne cedat:ſed vt vincat inimicos
adiuuabit eā deus mane.i.diluculo: ſcili-
cet illuminatione conſilii & ſapiētię ſuæ.
Mane vero hic idem ſignificat quod & di Mane.
luculū illuminationē ſcilicet:ſed ne vide-
ret eē poſitū ad matutinū tp̄s deſignādū
qđ ēt alibi ſignificat,apponit diluculū ad

determinandum iſtud. Affinis em̄ eſt vox iſta quæ eſt diluculum ſcd̄m cōpoſitionē huic voci q̄ eſt lux. Dn̄o autem adiuuāte cōturbatæ ſunt.i.cōturbabunt gētes bona conturbatione ad fidem: Et nō paucæ gētes: ſed regna inclinata ſunt.i.multę gētes ad fidē accedēdo humiliabunt: infidelitatis ſuę ſuperbia poſtpoſita: regna vero bene p multitudine ponit. Cū em̄ in vno ſolo regno mltę gētes habeant: multo magis in multis multę habent. vel ſic. Inclinata ſunt regna.i.ad hoc humiliatę ſunt vt efficiant regna dei q̄ prius erant ſeruientes diabolo. Supra aūt dixerat: turbabitur terra cōtra p̄dicatores: ne hoc mirum eſſe videretur quare de⁹ hoc pateret: dicit cōtra ipſius dei p̄dicationē etiā terram eſſe cōmotam: ideoq; nō eſſe dignū admiratione ſi cōtra diſcipulos cōmoueat. Vn̄ ipſe in euāgelio. Si me perſequuti ſunt & vos perſequent. Hoc aūt ꝙ cōtra deum mota eſt terra ſic dicit. Dixi ꝙ terra turbabitur contra montes: nec hoc mirādū eſt. Nam etiam dn̄s virtutū cęleſtiū.i.ille q dn̄s eſt angeloꝝ: nō hominū ſolūmodo, dedit vocem ſuam.i.p̄dicationē: & contra eū mota eſt terra.i. Iudęa mala cōmotione, dicēs eū ſeductorē & pctōrē. Vbi vero nos habemus dn̄s virtutū: hebręi habēt: Adonai Sabaoth quod eſt dn̄s exercituū: ſupnoꝝ ſcilicet. Et exponit quomodo dedit ſic. Dico ꝙ dn̄s virtutū dedit vocē: nobiſcū ſcilicet exiſtens.i.in noſtra humanitate. Qd̄ eſt dicere. Nō ſecūdū diuinitatē dedit vocē: ſed ſcd̄m naturā hūanā: in Hebręo habet Emanuel.i.nobiſcum deus: diceret aliquis. Non eſt multū culpanda terra ſi cōtra eū eſt cōmota: cū nobiſcū exiſteret.i. homo eſſet ſicut & nos. Ad hoc aūt addit. Vere culpanda eſt. Nam nobiſcū exiſtens ſuſceptor noſter eſt.i.medic⁹ & patron⁹. Qd̄ eſt dicere. Ideo homo factus eſt vt medicus noſter ſit & patronus morte ſua. Et ideo adhuc culpāda eſt qa recēs deus nō eſt: ſed deus Iacob: ille Deus quem coluit Iacob: ęternus ſcilicet deus. Quę ergo maior inſania q̄ contra deū & medicū & patronū ſuū aliquē inſurgere! diceret aliqs. Quid mirum ſi contra eius vocem eſt terra cōmota! Fuit ne ad aliquid vtilis vox illa! Ad hoc ergo reſpondendo ad videndum quę vtilitas per vocem illam cōtigit adhortat exponēdo ipſam vtilitatē ſic. Dixi ꝙ dn̄s dedit vocem q̄ tamen valde vtilis fuit: & ſi q̄ratis ad quid vtilis fuit: venite fide, & videte intellectu opera dn̄i, quæ per illam vocē poſuit p̄digia.i.mirabilia, ſuper terram.i.ſuper eccleſiam quę eſt terra ei⁹. Bene vero dicit ſuper terram. Nā ad ſimilitudinē ciuiū ſupernoꝝ: poſuit illa opera in terra. Exponit autem opa ſic. Scilicet eſt auferens bella.i.inimicitias q̄s habebant erga deum & p̄ximum male viuendo. Et non in paucis gentib⁹: ſed auferens bella vſq; ad finem terræ.i.vbiq; terrarum. Vel ſic. Et non in parte tātū auferēs bella: ſed vſq; ad finē terrę.i.vſq; adeo vt finiatur in eis omnis terrenitas. Et hoc eſt ac ſi dicat. Pacem dedit terrę ſuę & erga deum & erga proximum: quā pacē habent ciues ſuperni. Vnde angeli in ei⁹ natiuitate dixiſſe leguntur. Gloria in altiſſimis deo & in terra pax hominibus &c. Et ipſe in euangelio. Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis. Vt autem ex toto auferantur bella, conteret.i.deſtruet i terra ſua: arcum & confringet arma & ſcuta .i.ex toto deſtruet. Et exponit quomodo deſtruet ſic. Scilicet comburet hęc omnia igni.i.cōſumet ſpiritu ſancto. Per arcum quidem deſignatur doloſitas & cōtra deū & contra proximum. Per arma vero manifeſta impugnatio: & contra deum vituperando & in proximum male tractando. Per ſcutum, falſis rationibus errorum defenſio. Quæ omnia deſtruit in ſuis Deus: quoniam aliter pax eis plena non adeſſet. ¶Oſtenſa vtilitate vocis adiungit etiam ipſam vocem ad ipſorum quibus agit inſtructionem, vt eius verbo credant. Dixi ꝙ dominus dedit vocē hanc ſcilicet. Vos membra mea futuri: vacate a terrenorum ſollicitudinibus & idolorum cultibus: & ſic videte intellectu quia aliter non intelligeretis quoniam ego qui vobis loquens ſum homo: Deus veſtrum ſum: ſecundum ꝙ in euangelio ipſe ait. Ego principium qui & loquor vobis: & ego qui deus ſum, exaltabor in gentibus ad præſens. Vnde Apl'us. Cæcitas contigit in Iſrael ex parte vt plenitudo gētium intraret. Et i terra exaltabor in fine mundi.i.in Iudęa. Vn̄ Propheta. Reliquię ſaluę fient. Et in pſalmo.xx. In reliquiis tuis præparabis vultū

Ioan.xv. Lucæ.ij. Ioan.xiiij. Arcus. Arma. Scutum. Ioā.viij. Roma.xj. Eſai.x. Roma.ix.

torū.Quod eſt ac ſi dicat. Cultus me⁹ ex
altabitur ad pſens vbiq; gentiū:in futuro
vero apud Iudęos.Repetit aūt hoc qđ ſu
perius dixerat:dñs virtutum &c.Inculcā
do vt ipſum verbum hic poſitum cōmen
det ſic.Hāc vocem quā poſui vacate &c.
bene credere debetis. Nō eſt enim vox cu
iuſcunq;:ſed ille hāc protulit qui eſt dñs
virtutum,& ſuſceptor noſter & deus Ia
cob.Hoc vero vt ſuperius exponitur.

In Pſal.XLVI.

TItulus.XLVI.in finē p filiis Cho
re Pſalmus.Qđ ſic exponit.Pſal
mus iſte cōpoſit⁹ eſt p filiis cho
re.i.pro vtilitate filiorū crucifixi tenden
tiū in finē.i.in cōſummationē veri boni:i
troducunt hic apoſtoli adhortantes oēs
filios Chore ad laudādū deū opere & affe
ctione:& etiam voce exultationis. Adiun
gūt vero plures cauſas quare debeāt lau
dare,quia ſcilicet excelſus ē & terribilis:
& qa cęlū aſcēdit:& oēm mūdū ſibi ſubiu
gauit.In fine aūt oſtēdūt quō ſubiugauit.

OMnes gētes plaudite ma
nibus.Ac ſi dicat. Nō ſo
lū Iudęi vt i lege veteri:
ſed vos oēs gentes & Iu
dęi & gentiles : plaudite
deo Chriſto manibus.i.
gaudete in dei laude bonis operibus:a ſi
militudine illorum qui prę nimia lætitia
manibus plaudunt.Qm̄ aūt manib⁹ ope
ramur:pro operib⁹ man⁹ ponunt. Et non
ſolum manibus plaudatis: ſed & iubilate
de.i.laudate deū iubilo.i.lætitia interiori
q̄ nec literis nec ſyllabis exprimi pōt . Et
ſic iubilate vt perſeueretis in voce exulta
tionis.i.in voce exultandi eum laudando
& eū pdicando.Dicit eīn idem in euange
Luce.xij. lio.Qui me cōfeſſus fuerit corā hoib⁹:cō
fitebor & ego eum corā patre meo.Et ec
ce cauſę quare debetis ei plaudere,iubila
re & exultare:qm̄ ipſe Chriſtus q in paſ
ſione vilis viſus eſt quaſi ſeruus:dñs excel
Pſal.viij. ſus eſt oīm.Iuxta qđ alibi Pſalmiſta . Ele
uata eſt magnificentia tua ſup cęlos.Et q
viſus eſt perterritus:terribilis erit iiuſtis
in futuro.Vnde beat⁹ Gregori⁹.Et placi
dus iuſtis & terribilis apparebit iniuſtis.
Heb.x. Et Apl'us.Horrēdū eſt incidere in manus
dei viuētis:& q viſus eſt impotēs,rex ma
gnus eſt.Et vere magnus. Nam rex eſt ſu
per oēm terrā.Vñ alibi . Ego conſtitutus Pſal.ij.
ſum rex ab eo.Et in hoc appet eū magnū
regē & deū eſſe q nobis quoq; ſeruis ſuis
ſubiecit populos Iudęorū:fideles ſcilicet.
et gentes miſit ſub pedib⁹ noſtris.i.mul
tum nobis ſubiecit:a ſimilitudine illius q
ſubiicitur pedibus alicuius.Qđ eſt dice
re.Credituros ex Iudęis & gētib⁹ regimi
ni nro ſubdidit,& in hoc apparet q mul
to magis ipſi ſubditi ſunt.Hoc aūt q gen
tes nobis ſubiecit nō contigit ex earū me
ritis:ſed ipſe elegit nobis hæreditatē ſuā
.i.ex electione miſericordiæ ſuæ ſubiecit
nobis gentes q̄ ſunt hæreditas ei⁹ quā p
nos excolit.Qm̄ autē non oēs ſunt hære
ditas eius:exponit quā hęreditatē elegit.
Sic ſcilicet elegit ſpeciem Iacob.i.ſpecioſi
tatem gentiū,figuratā p Iacob. Per Iacob Iacob.
eīn qui benedictionē maiori fratri ſubri
puit:gentes pfiguratæ ſunt q̄ in locū Iu
dęorum erant ſucceſſurę.Quē Iacob dile
xit dñs,Eſau neglecto,de quo ſcriptū eſt. Malach.i. Roma.ix.
Iacob dilexi,Eſau aūt odio habui. Vel ali
ter.Elegit ſpeciē Iacob.i.ſpecioſum Iacob
.i.illos de gentib⁹ qui ſpecioſi ſunt mino
ribus:luctatores & ſupplātatores vitioꝝ.
Quem Iacob dilexit.i.quos ſpecioſos dile
xit ante mundi cōſtitutionē in pvidentia
ſua.Et ideo adhuc plaudite,iubilate & ex
ultate quia ipe de⁹ aſcēdit cęlos q ſimplex
hō videbat.Et hoc in iubilo apl'orū.i.gau
dentib⁹ nobis apl'is interiori lętitia q̄ iu
bilū dicit. Et ipſe dñs exiſtēs oīm aſcēdit Iubilum.
in voce tubę.i.in atteſtatione angeloꝝ vo
ce elementari facta quæ fuit ad modū ſo
ni tubæ manifeſta: ideoq; vox tubæ dici
tur:quia angeli dixiſſe leguntur Viri ga Actuū.i.
lilęi &c.Ergo quia ſic aſcendit:& quia ex
celſus,& terribilis & rex magnus:pſallite
deo noſtro.i.bene operamini ad laudē ei⁹
quia deus noſter eſt.Dico pſallite.Et regi
noſtro pſallite.i.pſallite ei quia rex noſter
eſt.Pſallite vero totiens repetit vt magis
exhortetur.Et non ſolum quia rex noſter
eſt.i.noſtrum apoſtolorū.Sed qm̄ deus,eſt
rex oīs terræ.i.omniſmodi terræ pſallite
ipſi.Et hoc ſapiēter.i.ſicut pſallēdum eſt:
non cum arrogantia & negligentia.Dice
ret aliquis . Quare dicis q rex eſt omnis
terræ:cum non ſit deus niſi Iudæorū? Ad
hoc vero ſic addit: Bene poſui oīs ter
rę.Non enim ſuper Iudæos tm̄:ſed etiam

regnabit deus ſup gentes. Exponit vero ſup quas gẽtes ſic. Nõ autẽ ſic regnauit vt modo nõ regnet, ſed & nunc ſedet in ęternũ ſeſſurus ſup ſedem ſanctã ſuã. i. ſup eos de gentibus ſedet qui ſunt ſedes ſancta ſua, vt eos dirigat de bono in melius. Vnde Propheta. Regni eius nõ erit
Mich. iiii. Luc. i. finis. Quæreret aliqs. Quõ ſibi regnũ in gẽtibus parauit? Ad quod ſic reſpõdet, ꝙ principes populorũ. i. reges, duces, & cęteri cõgregati ſunt ad fidem: non cũ recenti deo, ſed cum deo Abrahã. i. cũ deo ęterno, quem coluit Abrahã viuẽdo bene: nõ diſſentiendo ab eo viuẽdo peruerſe. Et per principes ſunt cõgregati minores. Poſſet etiã queri. Sunt ne p liberũ arbitriũ cõgregati? Reſpõdetur. Nequaꝗ̃. Sed per nos qui ſumus dii terrę. i. eccleſię, quę dei terra eſt. Vel dii terrę. i. deificati ex terrenis quod prius eram⁹. Qm̃ dii terrę, nos ſcilicet, fortes in conſtãtia prędicationis vehemẽter eleuati ſunt in
Marc. vlti. potẽtia miraculoꝝ, dño cooperãte & ſermonem cõfirmãte ſequentibus ſignis. Et per prędicationẽ & miracula illorũ deorũ cõgregati ſunt principes populorũ.
Dii. Dii quidẽ Apl'i benedicũtur, eo ꝙ dii filii ſunt ſpũales: & in ſanctitate vitę pur poſſibile fuit Chriſto qui deus eſt, extitere cõformes: & in cęlis quoꝙ poſt carnis abſolutionẽ, eius ſunt glorię participes. Vnde per Pſalmiſtam dicitur. Ego dixi, dii eſtis.

In Pſal. XLVII.

Titulus. XLVII. Pſalmus cãtici, filioꝝ Chore ſecunda ſabbati. Qđ ſic exponitur. Pſalmus. i. tractat⁹ iſte eſt pſalmus cãtici. i. tractatus lętitię, cõtinens fundationẽ eccleſię: vnde debet haberi lętitia ab oĩbus fidelib⁹. Vel pſalmus lętitię. i. oſtẽdẽs in quãta lętitia fuerit eccl'ia in ipſi⁹ fundatiõe. In hoc pſalmo introducũtur filii Chore: Apl'i. ſ. agẽtes de hoc qđ ſignificatũ eſt per hoc qđ cõtigit in ſecũda ſabbati. i. de re pſignata per firmamẽtũ qđ creatũ eſt a deo in ſecũda ſabbati: quẽ diẽ Latini dicunt diẽ Lunę: Hebręi vero dies, a ſabbato cõputãtes, ſcđa ſabbati dicũt. Per firmamẽtũ naꝙ quod a deo factũ eſt ſecũda ſabbati poſt lucis creationẽ, pfiguratũ eſt eccle-
Reſurrectio Chriſti. ſię fundamẽtũ, qđ cõtigit poſt luculentã Chriſti reſurrectionẽ, quę reſurrectio eſt noſtri intellectus illuminatio. Vnde etiã totũ tẽpus a reſurrectiõe Chriſti vſꝙ ad finẽ mũdi ab Auguſtino ſecũda ſabbati vocaꝛ: eo ꝙ per totũ tẽpus illud a deo eccleſia fundaꝛ de gñatiõe in gñationẽ: ſicut in ſecũda ſabbati accipim⁹ firmamẽti fuiſſe conſtitutionẽ. Quę iure eccleſia firmamẽtũ appellaꝛ, eo ꝙ in virtutũ pfectiõe firmaꝛ. De qua dñs Petro in Euangelio dixiſſe legiꝛ. Sup hãc pętrã ędificabo eccleſiã meã: & portę inferi nõ pualebũt aduerſus eã. Matt. xvi. De hac aũt eccleſię fundatiõe in hoc pſalmo Apl'i agũt dicẽdo quãta exultatiõe oĩm gentiũ ſit facta ex Iudęis & gẽtibus: & ꝗ̃ cõſtans ſit ne aliquo modo metu terrenoꝝ prĩcipũ deficiat, ſed exẽplo conſtantię & admiratiõe ſuę glorioſę fundatiõis eos ad ſui cõformitatẽ attrahat. Et ꝗa talis ab eo fundata eſt, oñdit dñm Chriſtũ magnũ in hoc videri & laudabilẽ, vt auditores ĩ laudẽ ſui alliciat. De cui⁹ fundatiõe ciues qui in ea ſunt ex Iudęis & gẽtib⁹ iubet lętari: genteſꝙ quę ĩpfectiores ſunt, fideles de Iudęis pfectiores imitari: & vt tm̃mo do bonos ęmulenꝛ, a falſis pdicatorib⁹ cauere hortaꝛ. Agit aũt ideo de hac eccl'ię glorioſa fundatiõe, vt eos q nõdũ ciues eius ſunt, ad eã inuitet accedere: factoſꝙ iã ciues ſic admoneat in ea perſeuerare.

Magnus dñs Ieſus. Nõ dico quãtũ ad corpis magnitudinẽ, ſed quãtũ ad potentię ſublimitatẽ. Et laudabilis. i. dignus laude. Et hoc nimis. i. ſuper humanã facultatẽ in ciuitate dei noſtri: eius Chriſti ſcilicet in mõte ſancto eius. Qđ eſt dicere. Dñs Ieſus q magn⁹ & laudabilis apparet ĩ fundatiõe ciuitatis ſuę. i. eccleſię, quę eſt mons ſanctus eius. i. in virtutib⁹ excelſa facta ad modũ montis: ipſe Ieſus nõ ſolũ videbiꝛ eſſe dñs: ſed & deus eſſe cognoſceꝛ in domib⁹ ei⁹ ciuitatis. i. in cõſideratiõe fideliũ q ſunt dom⁹ eius ciuitatis: quos ipſe inhabitat, & ĩ oĩ virtute cõfirmat. Qđ eſt dicere. Nõ ſolũ p glorioſam ciuitatis ſuę fundationẽ: dñs eſſe magn⁹ & laudabilis appebit: ſed etiã p admirabilẽ domoꝝ ciuitatis eiuſdẽ firmitatẽ eũ dñm eẽ cõſtabit. Vel ſic. A quocũꝙ nõ cognoſceꝛ deus: ĩ domib⁹

eius ciuitatis cognoſcet eſſe deus:in fidelib⁹ ſcilicet.Et cognoſcet cũ ſuſcipiet eã ciuitatẽ ad cõſeruãdũ in tribulationibus ne deficiat:a ſimilitudine patroni q oppreſſum ab aliquo ſuſcipit vt ꝓtegat. Qm̃ vero dixerat magnũ eſſe dñm & laudabilem in ciuitate,poſſet quęri. Quare laudabilis eſt in ciuitate? Ad hoc aũt reſpondet,interponẽdo cauſam quare magnus & laudabilis videri debeat in ciuitate,ſic. Vere magn⁹ & laudabilis eſt in ciuitate:nã illa ciuitas regis magni,dñi Ieſu.ſ.fundatur ab ipſo rege.i.firma cõſtituitur:& hoc cũ exultatione vniuerſę terrę.i. ſic fundatur ꝙ oẽs populi & gentiles & Iudęi exultãt in eius fundatione. Et qa poſſent intelligi exultare ſicut nõ eſſent ĩ illa ciuitate,oſtẽdit ex eis vtriſq̧ eã cõſtitui,cum addit.Et ipſa ciuitas eſt mons Sion:& latera aquilonis.i. cõſtituitur ex mõte Sion, & ex lateribus aquilonis.i.ex Iudæis & Gentibus. Mons vero Sion Iudęorũ plębs dicitur:nõ ꝙ in virtutibus eſſet ſublimis,ſed quantũ ad dei cultũ quẽ exercebat,& eũ exercendo deũ cõtẽplabatur,quo cultu gentiũ infidelitas carebat.Latera quidẽ aquilonis.i.diaboli gens dicit̃:eo ꝙ eius diaboli ſatellites exiſtẽtes eũ ſemp ducẽ habebãt:a ſimilitudine cliẽtũ qui cũ dñi ſui latus includãt eũ ſequẽdo,eius latera dicũtur.i. cõſtipatores laterũ ei⁹. Aquilo vero diabolus dicit̃,eo ꝙ cũ a feruore charitatis diuinæ frigidus ſit,alios ſibi cõſentiẽtes in hoc frigidos facit : & ſic ab ope bono ſteriles:ad modũ aquilonis q cũ frigidus ventus ſit terrã frigidã faciẽdo ſtringit, & a gñatione florũ detinet. Vnde in Cãticis ſpõſus.Surge aquilo,& veni auſter. &c.Qm̃ aũt dixerat:Cũ ſuſcipiet eã ciuitatẽ in tribulationib⁹vt cõſeruet:poſſet quęri.Quare ergo eſt ciuitati neceſſariũ vt eã ſuſcipiat? Ad quã interrogationẽ ſic rñdet.Ideo neceſſariũ eſt vt ſuſcipiat qm̃ ecce ad pręſens reges terreni cõgregati ſũt.i.cõgregabũtur.Et exponit quõ cõgregabũtur, cũ addit.ſ. Cõuenerũt.i. cõueniẽt in vnũ malitię affectũ vt ipſam ciuitatẽ perſequantur: & ipſi qui ad hoc cõueniẽt videtes eã ſic eſſe fundatam.ſ. ex mõte Sion, & laterib⁹ aquilonis:& cũ exultatione vniuerſę terræ: & dñm eius eſſe magnũ & laudabilẽ admirati ſunt.i. admirabũtur eius firmitatẽ & cõſtãtiã: & admirãdo cõturbati ſunt.i. cõturbabũtur bona cõturbatione, dolendo quia eã perſecuti fuerint:& cõturbati cõmoti ſunt.i. commouebũtur de infidelitate ad fidem,de prauitate ad iuſtitiã:& non parũ cõturbabũtur, ſed vſq̧adeo ꝙ tremor appręhẽdit.i.appręhẽdet eos:tãtus videlicet timor,qui etiã tremore corpis oſtendat̃.Bene quidẽ ponit appręhẽdet: ipſi nitentur,inſtigante diabolo euadere mortẽ fruſtra:nam adeo perſequet̃ eos ꝙ etiã cõpręhẽdet a ſimilitudĩe illius q cũ nitit̃ euadere cõpręhẽditur. Oſtẽdit aũt ad quid cõmouebũtur per cõturbationẽ ſic. Dixi ꝙ tremor apphendet eos:& ibi .i.ĩ illo tremore nõ infructuoſi dolores, ſed vt parturiẽtis.i.ſimiles dolorib⁹ parturiẽtis quę ad hoc dolorẽ patit̃ vt poſt pariat.Quod eſt dicere.Ex dolorib⁹ huius tremoris ſequetur partus ſanctitatis & bonę opationis.Ne vero putarent̃ per liberũ arbitrium eſſe cõturbãdi & cõmouẽdi,addit.Et hoc ꝙ cõturbabũtur non erit ex eis:ſed tu deus Chriſte in ſpũ ſancto vehementi ad hoc.i.forti & efficaci, cõteres:id ex toto in eis deſtrues:naues Tharſis.i.diſcurſus & ſollicitudines explorationis:gaudii mũdani ſcilicet. Qđ eſt dicere:deſtrues hoc in eis ne ſint diſcurrentes & ſolliciti in explorando quo modo in mũdanis gaudere queãt.Quod eſt ęquipollẽs acſi poneret:deſtrues ĩ eis ſollicitudinẽ terrenorũ ne in eis gaudere quęrãt:& ſic ſuis faciet eſſe cõformes. Sollicitudines vero naues dicũtur eo ꝙ per eas cogitãdo diſcurrimus,ſicut nauibus per mare diſcurritur.Tharſis quidẽ interpretat̃ exploratio gaudii.Scđm Remigiũ vero apud Hebręos ĩterpretatur mare:ſcđm qđ ſic exponitur.Cõteres naues Tharſis.ſ.deſtrues in malo ędificaturus in bono:ipſos reges qui dicũtur naues maris.i.huius mũdi eo ꝙ ad ſimilitudinẽ nauiũ quę deferũt hoĩes p mare, deferant ipſi quoq̧ ſubditos imperii ſui regimĩe.Mũdus autẽ mare dicit̃,eo ꝙ ad modũ maris turbine tribulationũ vberrimo cõturbatur.Cũ vero dicit̃:ſicut audiuimus &c.oſtẽdit verũ fuiſſe prophetarũ de eccleſię fundatione teſtimoniũ,

Latera aquilonis.

Can.iii.

Tharſis.

Mundus mare.

cū in ea penitus quę ab eis ꝑdicta ſunt videātur eſſe cōpleta: vt p hoc innuat eccleſię fundamentum haudquaq̄ eſſe vile qdlibet & abiectū: cū tātorū viroꝝ antiquiſſima fuerit authoritate cōfirmatū. Qđ ſic cōtinuaṫ. Ergo qa ſic eſt fundata eccleſia ex vtroq; populo, vt ſupra diximus: & adeo cōſtās vt nō ſolū nō cedat, ſed etiā ſuperet: ſicut a Prophetis fuerat ꝑdictū: reuera affirmare poſſumus ꝙ ſicut audiuimus auditu intelligētię in libris prophetarū: ſic vidimus cōpletū in ciuitate dn̄i virtutū. i. exercituū ſupernorum. ſ. in ciuitate dei noſtri. i. Chriſti: nō in ciuitate alterius dn̄i virtutū: dico cū nullus alius ſit pręter eū, dn̄s in eccleſia videlicet. Exponit autē quid ſit in ea cōpletū, ſic. Hoc ſcilicet vidimus cōpletū in ciuitate dn̄i virtutū ꝙ deus fundauit eā, fundatiōe māſura in ęternū. Poſſet quęri: quibus miniſtris? Rn̄detur: per nos videlicet fundauit, ſic. Qꝛ in primis ſuſcepimus miam tuā o deus Chriſte. i. ſpiritū paraclitū p cuius donū hoīs miſertus es: ideoq; mīa diciṫ: & hoc in medio tēpli tui. i. in manifeſtatione templi tui. Qm̄ autē ea quę in medio ponūtur manifeſta ſunt: mediū p manifeſtatione poniṫ. Quod eſt dicere. Adeo ſuſcepim⁹ ſpiritū ſanctū, ꝙ eius per nos in miraculis gratia cooperante manifeſteṫ per hoc nos eſſe tēplū tuū. Et p nos iuſtos factos o deus Chriſte ſcđm nomen tuū. i. ſcđm mēſurā noīs tui: ſic &. i. etiā: laus tua eſt magna: ſcilicet vſq; in fines terrę dilatata eſt. Qđ eſt dicere. Adeo dilatauimus laudē tuā vt vbiq; terrarū diuulgetur: ſicut hoc nomen quod eſt de⁹ vel aliud ęquipollens huic nomini diuulgaṫ in oī loco terrarum. Sicut apud Hebręos hoc nomen quod eſt Hel: apud Græcos vero Theos: & apud cæteras gentes alia noīa huiuſmodi. Qm̄ autē poſſet in oī regiōe diuulgari laus dei: & ī vnaquaq; in paucis ne pauci viderētur eſſe addit. Et nō apud paucos laus tua diuulgaṫ: ſed dextera tua. i. potētia tua vł pietas tua plena eſt iuſtitia. i. iuſtis. Qđ eſt ac ſi diceret. Non ſunt pauci iuſti quos pietas & potētia tua per nos adquiſiuit, ſed multi ſunt. Oīnoq; plenus eis es & circūdatus: a ſimilitudine manus, quæ cū multa teneat plena eſt ipſis & referta. Dextera vero poniṫ pro potētia, eo ꝙ in dextera potior virtus ſit & potētia q̄ in ſiniſtra. Poniṫ quoq; pro pietate eo ꝙ per eā labenti ſubuenit: ſicut dextera cuiuſlibet labenti ſępius auxiliū porrigit. Hoc aūt quod dicit per ſe dei laudē diuulgatā eſſe, non dicit ex ſuperbię tumore: ſed ex gratiarū actione. Adhortātur autē huius ciuitatis ciues vt dei iudiciis lętentur: cognoſcendo ea eſſe iuſta nō de eis murmurātes, ſic. Ergo qm̄ a deo firmiter dei ciuitas eſt fundata taliq; regi ſubiecta: vos ciues eius lętamini ad eius laudē. ſ. lętetur mons Sion. i. collectio fideliū de Iudęis: & exultēt filię Iudę. i. fideles de gētibus, quos peperit in fide Iuda. i. cōfeſſio prędicatoꝝ primitiuę eccleſię de Iudęis. Qđ eſt dicere. Quos adquiſierūt deo, ꝑdicationis ſuę cōfeſſione ideoq; dicūtur eorū filię: & bene filię dicūtur nō filii eo ꝙ in virtutib⁹ ſpecioſiſſimi ſunt. Species em̄ maior ineſſe ſolet filiab⁹ q̄ filiis. Iuda vero cōfeſſio interꝑtatur. Vel filię Iudę. i. primitiuę eccleſię, quę fuit de tribu Iuda. Dico lætētur & exultēt: & hoc ꝑpter iuditia tua dn̄e: qa tu iudicaſti eccleſiā ex Iudęis & gētibus cōſtituere. Exhortātur quoq; filias Iudę vt imitari ſtudeant oīmode fideles ꝑfectos de Iudęis. i. prędicatores qui perfectiores ſunt: cū lōgius vnius dei notitiā habuerint. Dixi vobis o filię Iudę exultetis: hoc etiā admoneo: circūdate Sion. i. imitamini perfectos de Iudęis inueſtigando eoꝝ ſanctitatē: a ſimilitudine alicuius qui aliquē circūdat & circa eū verſatur vt eius actus inſpiciat: & vt perfecte imitemini, cōplectimini. i. diligite eā. Qm̄ diligētiū eſt cōplecti, ponit cōplecti pro diligere. Exponit per partes quō imitentur, cū addit. Dico circundate Sion. i. imitamini: hoc modo ſcilicet. Narrate aliis in turribus eius. i. in cōformitate prędicatorū eius primitiuę eccleſię: qui dicūtur turres eo ꝙ inexpugnabiles ſunt a vitiis: eccleſiāq; ſanctitatis a fortitudine ad modū turriū muniētes. Et nō ſolū in narratione imitamini: ſed vt in virtute eam Sion imitemini ponite corda veſtra. i. cōſiderationē cordiū veſtrorū in virtute eius. i. cōſiderate quātam habeat virtutē vt & vos in vir-

Dextera.

Hel.

tute ipſi cõformemini. Virtutē dicit,vel vim cõſtãtię eius,vel charitatē quã habet erga deũ & ꝓximũ:quæ antonomaſice dicit virtus eo ꝙ aliis virtutib⁹ excellentior ſit.Dixi narrate in conformitate turriũ:ne vero ſeducamini a falſis apl'is qui veniũt ad vos in veſtimētis ouium: intrinſecus aũt ſunt lupi rapaces:diſtribuite.i.ſequeſtrate domos ei⁹ Sion.i.turres ab illis pſeudoapoſtolis. Qđ eſt dicere:diſcretionē habete ĩter pſeudo & turres:vt ſic enarretis in cõformitate turriũ in ꝓgenie altera ſucceſſura:non ſolũ in hac pſenti. Vel ſic. Enarretis nõ ſolũ in pſona veſtra:ſed etiã ĩ.i. p ꝓgeniē alterã ſucceſſurã.Qđ eſt ac ſi dicat. Si cõformaremini pſeudoapoſtolis,nõ eſſent authorizabiles enarratiões vſq neq recitarētur de gñatiõe in gñationē:ſed cõformamini turribus:& hoc qđ enarrabitis authorizabile erit.Enarrabit etiam aliis altera gñatio ſucceſſura: & hoc enarretis p ꝓgeniē alterã.i.hoc enarratũ a vobis enarret ꝓgenies altera.Qm̄ hic.i.in eccl'ia eſt deus:& nõ alien⁹,ſed deus noſter Chriſt⁹:vſq in ęternũ.i. q̃diu mundus iſte durabit: & vſq in ſeculũ ſeculi hui⁹ ſubſecutiuũ,nunq̃ dimiſſurus eã:& nõ ſic eſt in ea vt nihil ibi operet:ſed ipſe idem deus noſter reget nos ne a via ſua diſtorqueamur vſq in ſecula ſempiterna:hoc autē dicit vt infideles eſſe filios eccleſię plus inuitet.

In Pſal.XLVIII.

Titulus.XLVIII.In finē filiis Chore pſalmus Dauid:quod ſic exponit. Pſalmus iſte eſt Dauid prophetę vel Apl'orum. Dauid dico loquentis filiis Chore vt nitãtur eſſe filii vſq ĩ finē filiationis.i.inquãtũ eſſe queunt filii. Qđ eſt dicere vt ſint filii in perſeuerãtiã & pfectionē.Intendũt aũt in hoc pſalmo Apl'i vel Propheta reuocare oẽs filios Chore:& in Iudęis & in gentibus:& pfectos & impfectos:& diuites & paupes ab iniqtate:ab hac.ſ.ne cõfidant in virtute ſua:& ne glorient in multitudie diuitiarũ ſuarũ:oſtēdēdo ſolã iniqtatē cauſam eſſe quare ĩ futuro timeãt & dãnētur ſic vt nũq̃ redimãtur:& vt magis eos ab ĩiqtate reuocēt,iuſtos nõ eſſe redimendos affirmãt.Vt aũt ad hãc inſtructionē eos quibus loquuntur reddãt attentos, adhortantur eos ad audiendũ:ſic vt percipiant,promittēdo ſe ſapientiam loquuturos, & non imprę meditate:quã etiam non a ſe habebunt,ſed a magiſtra veritate interius ipſis pręſidente.

Audite aurib⁹ cordis hæc quę vobis dictur⁹ ſum o oẽs gẽtes.i.oẽs fideles de gẽtibus:& vos fideles de Iudæis q habitatis orbē .i. q nõ mobiles & horarii eſtis in orbe.i.ĩn pfectiõe virtutũ:ſed habitãtes & ĩmobiles percipite hęc auribus.i.ſic audite hęc exteriori auditu:vt etiã corde percipiatis. Orbē ꝙ idē eſt qđ & rotunditas pro perfectione ponit. Qꝫ ſicut corporibus rotũdis ſordes adhęrere nequeunt:ſic nec vitia adhærere poſſunt in virtute perfectis. Nõ aũt ſolũmodo Iudęos ideo orbē inhabitare dicit .i. perfectionem:ꝙ etiã multi de gentibus nõ inhabitaſſent,& adhuc inhabitēt:ſed qa quidã ex Iudęis in primitiua eccleſia perfectiores aliis extiterũt,dixit vniuerſaliter:audite oẽs gentes & oẽs qui habitatis orbem.Hoc aũt exponit per partes ſic:ſcilicet audite hæc nõ ſolũ pfecti:ſed & quiq terrigenę, & quiq filii hominũ .i. & omnes terrenis adhuc inhærentes qui imperfecti eſtis:& filii hominũ.i.ratione vtentes vt homines qui perfecti eſtis: & non ſolũmodo diuites aut pauperes:ſed & hoc audiat diues,& hoc audiat pauper:in vnum concordię eundo: id non remiſſe vnus, & intenſe alius:ſed ambo intenſe. Diues quidem audiat vt diſcat in diuitiis non gloriari,cũ oſtendero eas damnationē operari,plus q̃ ſalutem.Pauper autem,vt hæc eadem intendendo de paupertate conſoletur diuitias ſpernendo. Reddit autem eos ad audiendum intentos, ſic. Dixi audite:& audiendus ſum.Non enim vana loquar & inutilia: ſed os meum loquetur ſapientiam .i. tale quid quod ad ſapientem vitam pertinebit:& hoc nõ imprę meditate loquar:ſed meditatio cordis mei ꝓferet prudentiam.i.ſapientiã.Bene quidem ponit humiliãdo ſe:nõ ego loquar: ſed os meum loquetur:nam ſi poneret ego loquar, poſſet videri ꝙ de ſe illud

haberet. Cũ autẽ ponit os meũ loquetur innuit ꝙ nõ a ſe erit, ſed os ſuũ ſolũmodo huiuſce loquutiõis erit inſtrumẽtũ: qđ plane in ſequẽtibus oſtẽdit: ſcilicet ꝙ nõ erit a ſe, ſic. Dico ꝙ os meũ loquetur ſapientiã: quã ſciatis a me non eſſe vt eã authorizabiliorem habeatis: ſed a magiſtra veritate interius mihi pſidente & a ſancto ſpũ. Ego nãq; inclinabo aurẽ meã in parabolã: a ſimilitudĩe boni ſerui qui ad audiẽda diligẽter verba dñi aurẽ inclinat. Inclinabo ego. i. affectabo aurem cordis in parabolam. i. ad opus parabolę audiẽdę interius ab illa magiſtra veritate: & poſtq̃ inclinata aure didicero: aperiã. i. manifeſte oſtẽdã ꝓpoſitionẽ meã. i. parabolã: non ſolũ ore, ſed in pſalterio. i. bona operatione. Qđ eſt dicere. Non tm̃ oſtendã voce, ſed & bona opatione: quæ oſtẽſio per operationem multo efficacior eſt q̃ per vocẽ ſolã. Qm̃ vero pſalterium eſt quoddã inſtrumẽtũ muſicũ per quod cãtilena exprimiť opatione manuũ, pſalteriũ pro bona opatione poniť. Parabolã vero dicit hãc quã facturus eſt inſtructionẽ, eo ꝙ nõ fiat aptis verbis, ſed quaſi per quaſdã ſimilitudines: cũ ponit calcaneũ pro ſtatu: & cũ dicit, cõparatus eſt iumẽtis: & cętera hmõi: quę etiã parabola ꝓpoſitio dicitur, eo ꝙ ad correctionẽ alioꝝ pponať: & qm̃ ex hmõi loquutionib⁹ cũ obſcurę ſint, quęſtiones ſoleãt generari: facta exhortatiõe incipit hoc qđ pmiſit, ſic. Dixi audite: hoc ſcilicet. Cur timebo in die mala? Quod eſt ac ſi dicat. Beatus ille q nõ timebit in die mala. i. in die iudicii: quę erit dies mala quantũ ad impios: dies. ſ. calamitatis & miſerię. Qđ ſi fuerit in die mala vt timeã damnationẽ: cur timebo? id eſt quę cauſa erit hui⁹ timoris? Hãc aũt quęſtionẽ nõ in ſe aſſumit eo ꝙ ſe timere dubitet, cum timoris hui⁹ cauſa careat: ſed vt in ſui trãſſiguratione hãc quęſtionẽ ꝓpoſitã ad vtilitatẽ audiẽtiũ ſoluat & doceat eos ab iniqtate cauere, ſic. Dixi cur timebo: qđ ſic ſoluo. Ideo timebo ĩ die mala, ſi timuero ꝙ iniqtas circũdabit me. i. multũ occupabit me. Qđ eſt dicere. Quia cõſcius ero ſi timuero mihi multã iniquitatẽ ineſſe. Iniquitas dico calcanei mei. i. pcedẽs ex affectione mea, quã. ſ. in affectione geſſerim. Affectionẽ vero calcaneũ dicit: ꝙ p eã anim⁹ cogitãdo gradiť ſicut a corpe calcaneo itur. Vel ſic. Iniquitas dico ꝓſtratrix calcanei mei. i. deſtructrix ſtatus ſanctitatis meę: quę. ſ. nũq̃ alio modo me tunc circũdabit: niſi hic ſanctitatis meę ſtatũ obruerit. Quia p calcaneũ ſtatur: p ſtatu calcaneũ ponit. Status aũt ſanctitatis nihil aliud videť eſſe q̃ in ſanctitate perſeuerãtia. Vel ſic. Iniqtas dico calcanei mei. i. perſeuerãtię meę. Ac ſi diceret. Nõ me circũdabit iniqtas, niſi fuerit iniquitas calcanei. i. talis in qua perſeuerẽ vſq; in finẽ. Calcaneus vero, quia finalis pars eſt hoĩs, pro pſeuerantia poniť quę vſq; in finẽ ꝓcedit. Per hoc autẽ inſtruit ab iniquitatis eſſe pſeuerãtia valde cauẽdũ. Exponit aũt q ſint illi q habeãt iniqtatẽ vt conſequẽter oſtendat eos hac de cauſa damnãdos eſſe vt ſic auditores ab ea penit⁹ abſterreat. Dixi ꝙ iniqtas circũdabit me ſi timuero: tñ hac ego careo: ſed hãc illi habẽt qui cõfidũt in virtute ſua interiori. i. qui ſine dei gratia ſanctitatẽ ſuã quę nec etiã ſanctitas eſt dicẽda ad ſalutẽ ſuã ſufficere credũt. De quib⁹ alibi Pſalmiſta. Gigas nõ ſaluabiť ĩ multitudine virtutis ſuę. Et illi habẽt iniqtatẽ q gloriãtur nõ in deo ſed in multitudine diuitiarum ſuarũ, ponẽdo in eis ſpem quaſi vera bona & ſumma eſſent. Quos cõfidẽtes & gloriãtes ꝙ hmõi ſũt, frater nõ redimit. i. Chriſt⁹ q frater eſt oĩm bonoꝝ: qa pticipes erunt beatitudinis eius. Vñ poſt reſurrectionẽ de Aplis dixit. Ite nũciate fratrib⁹ meis &c. Et alibi. Quicũq; fecerit volũtatẽ pr̃is mei, ipe meus frater &c. Qđ eſt dicere. Cũ frater pro oĩb⁹ paſſus ſit, & oẽs redimat paſſione ſua quãtũ ad ſuã pietatẽ: tñ non redimit eos quos ſupra dixi quantũ ad eorũ iniqtatẽ: qa nolẽtes ei cõformari repellũt a ſe redemptionẽ. Et cũ nõ redimãtur a fratre, redimet eos homo. i. Adam vetus homo cui ſunt conformes? Nequaq̃. Vel ſic. Frater homo non redimit eos hic. i. Chriſt⁹ q frater noſter eſt ſcđm ꝙ homo nõ redimit eos hic morte ſua ab ĩiuſtitia eorũ. Redimet ergo eos ĩ futuro? Minime. Et hoc ẽ qđ dicit: vere nõ redimet. nã nõ dabit ille frater deo placationẽ ſuã. i. placationẽ eorũ ĩ futuro. Qđ eſt dice-

Pſalteriũ.

Calcaneus

Pſal. xxxii.

Frater noſter Chriſtus.

Matthæi xxviii. Mar. xiii.

re. Nō faciet pro eis orationē deo patri per quā eius iram placet, quā habet contra eos. Et hic nō dabit eis preciū redēptionis animę suę. i. eorū, Quod eſt dicere. Mors eius quę preciū eſt redēptionis animę iuſtorū, nō erit preciū redemptionis animę iniuſtorū: quia cōfidūt & gloriātur vt ſupra diximus. Et qa ille confidens & gloriās nō redimetur a fratre: laborabit ille miſer in ęternū cruciandus in futuro. Et prius hic adhuc. i. aliquātulū nō diu viuet proſpere, vita ducente eū ī finē. i. in vitā illā ęternā. Iuxta illud

Prouer. i. Salomonis. Proſperitas ſtultorū deſtructio eſt illorū. Dixi ꝙ in futuro laborabit. Et hic proſpere degēs nō videbit interitū cōſideratione interiori, interitum inquā ſuū quo in futuro laborabit. Obcęcabitur eñ ne videre queat, cū viderit in hoc mūdo ſapiētes iuſte viuētes, morientes. Quod eſt dicere. Cū non viderit hic ſapiētes ꝓpter iuſtitiā ſuam ęternos fieri: ſed etiā ſicut iniuſtos morte corporea mori: nō putabit ſe ꝓpter iniquitatē ſuam in futuro damnatum iri. Sicut eñ in viuificatione iuſtorū deū opinaṫ impotētem aut neglectorem: ſic etiā in ſui damnatione eū arbitratur inualidū aut nō vlciſci curantē: & q̄uis nō videat interitū, ī futuro tñ ſimul. i. interitu ꝑpetuo ꝑibūt ſtultus & inſipiens. Stultus dicitur ille qui cū aliquid nō ignorat illud tñ ex negligētia diſſimulat. Et ſic poteſt dici nō vidēs, ad vtilitatem ſcilicet ſuā nō vidēs. Inſipiens vero dicit qui penitus ignorat: cui⁹ dānatio iuſta eſt quatin⁹ ad hoc ne ignoraret laborare ex pi-

i. Cor. xiiii. gritia dimiſerit. Vnde Apl'us. Ignorans ignorabiṫ. Vel ſic. Dico ꝙ laborabit: & cū hoc ſibi cōtinget, nō videbit ī futuro interitū ſapiētū: cū tñ hic viderit ſapiētes morte corporea moriētes. Dico ꝙ ſapiētes videbit moriētes: & nō ſolum ipſi morienṫ, ſed ſimul cū ipſis ſapiētib⁹, morte carnis inſipiēs & ſtult⁹ ꝑibūt. Quaſi diceret. Si mortē ſapiētū poſſent effugere, tūc ſaltē qualicūq; modo eſſet eis tolerabile. Sed cū nequeāt iſtā etiā euadere, cōſtātiſſimū eſt eis maximū miſeriarū cumulū imminere. Notādū ſane de iuſtorū hic impunitate: de iniquorumq; pariter idcirco agi dānatione: vt & īpios iuſtorū impunitatis oſtēſione ad eorūdē iuſtorū cōformitatē attrahat: & ipſos impios futuri interit⁹ cōminatiōe a ſua pſeuerātia iniqtatis exterreat. Notādū quoq; de iniqs & ſingulariter & pluraliter idcirco agi: qa cū in eis ſit pſonarū multiplicitas, eſt etiā ī eiſdē iniqtatis vnitas. Seqtur. Et relinquēt &c. Qđ ſic cōtinuatur. Dixi ꝙ ꝑibūt: & ꝑeūdo nō ſecum deferēt diuitias ad eoꝝ ſolatiū: quarū cōgregādarū fuerit eis vſq; adeo ſtudiū: ſed relinquēt diuitias ſuas alienis: nā & ſi filiis relinquāt ipſi tñ filii erūt ab auxilio eorūdem patrū alieni. Nō eñ eis bñficio aliquo poterūt auxiliari, cū meritis ſuis exigētibus fuerint in ꝑpetuo dānati: & cū ipſi tot hic domus ampliſſimas ędificauerint nulla poſt mortē domorū illarū eis ſuꝑerit: ſed ſepulchra illoꝝ erūt domus illorū inęternū. i. q̄diu mundus iſte durabit. In domib⁹ autē amplis nullā vtilitatē habebūt niſi vanā famā: nam tabernacula eoꝝ. i. domus illoꝝ: quę nec etiā domus dicēdę ſunt ſed tabernacula, cū ad modū tabernaculorū ſint trāſitoria: vocauerunt noīa ſua in terris ſuis. i. cauſa erūt quare ſolūmodo vocentur eoꝝ noīa: & nō in longinquis terris, ſed tñ in terris ſuis. Dicetur eñ. Hęc dom⁹ fuit Octauiani, hęc aūt Pompeii, & de cęteris ſimiliter: & hoc in ꝑgenie pręſenti & ꝑgenie futura. i. in multis ꝑgeniebus Qđ vero ſeqtur. Et hō &c. cauſa eſt quare laborabit iniquus, ſic. Dixi ꝙ iniquus laborabit: & merito: qa ipſe homo. i. qui erat humanæ naturæ: & deberet habere ſe vt homo: rōnabiliter. ſ. nō vt iumentū irrōnabiliter: cū in honore poſit⁹ eſſet. i. factus rōnalis ad ſimilitudinē dei qđ honorabile nimis eſt: nō ītellexit. i. ītelligere nō curauit: cū ex rōne poſſet ītelligere interitū ſuū, eūq; bñ viuēdo effugere: ſed cōparat⁹ eſt iumētis. i. cōparabilis factus eſt iumētis ſcđm inſipiētiā vt irrōnabiliter ſe haberet. Ne vero putareṫ falſo cōparat⁹, addit. Et hoc modo cōparatus, ꝙ ſimilis factus eſt illis: in inſipiētia: dixi ꝙ inſipientes ſunt vt iumēta: & hęc via ipſorū. i. hęc inſipientia per quā incedunt augmētādo de die in diem: ideoq; via dicitur: erit ipſis ſcandalum. i. cauſa ſcandali. ſ. æternæ mortis. Vel ſic. Dixi,

poſiti ſunt in honore.i.in rõnalitate. Et hęc rõnalitas, q̃ via ipſorũ eſſet ad vitã niſi ſe ab ea diſtorquerẽt qm̃ eã poſtpo-nũt, erit ſcandalũ ipſis.i. cauſa ſcandali. Dixi ꝙ iniqui cõparati ſunt iumẽtis in inſipiẽtia. Nõ autẽ eis ſufficiet ꝙ inſipiẽtes effecti ſunt: ſed & poſtea q̃ inſipiẽtes ſunt cõplacebunt aliis inſipientibus per ſe factis in ore ſuo.i. in ſuggeſtione oris ſui. Quod eſt dicere. Suggerẽt aliis ore: non ſolum exemplo confidere in virtute & in diuitiis gloriari: quod ſumma inſi-pientia eſt. Et hęc eorũ ſuggeſtio eis qui bus fiet cõplacebit & conformabuntur. Qm̃ igit̃ inſipiẽtes vt iumẽta facti ſunt, & aliis in ore ſuo cõplacebũt: poſiti ſunt .i. ponẽtur ĩ inferno vt ſint ſicut oues.i. deuorẽtur a morte ꝑpetua ad ſimilitu dinẽ ouiũ quę ad hoc natę ſunt vt deuo rentur. Ne vero putarentur ſic deuora-ri vt ex toto ꝑirẽt ſicut oues: & ſic poſt ea mortis tormẽta non ſentirent, addit. Mors depaſcet eos.i. ita cõſumet vt ta-men in tormentis viuãt: ad modũ hęrbę quę cũ depaſcatur tñ reſtat: hoc autẽ di cit ad aggeratiõẽ calamitatis eorũ. Me lius em̃ eſſet ex toto mori q̃ depaſci. Di co ꝙ depaſcentur a morte. Et vt magis doleant, iuſti quibus hic dominantur & quos affligũt dominabũtur eorũ.i.iudi-cabunt eos: in matutino .i. in matutina reſurrectione. Iuxta illud. Iudicabũt ſan cti nationes, & dominabũtur populis. Et auxiliũ eorũ iniquorũ in inferno poſito-rũ veteraſcet .i. deficiet ad ſimilitudinẽ veſtis veteris quę deficit. Qđ eſt dicere. Nõ ibi amicorũ ſuorũ obtinebunt auxi-liũ: hoc autẽ ꝙ auxiliũ veteraſcet proce det a gloria eorũ .i. gloria ſuꝑbię quã hic habẽt erit inde cauſa. Vel aliter. Au xiliũ qđ nũc expectãt a gloria eoꝝ, in in-ferno eis poſitis deficiet. Dico ꝙ mors ſic depaſcet eos: & non redimẽtur a fra-tre. Verũtñ q̃uis videar ſimiliter ꝑire & nõ redimi: cũ hic oĩbus miſeriis ſubia ceã: deus redimet animã meã de manu.i. de poteſtate inferi. Qđ eſt dicere. Q̃uis carnis mortẽ ſubeam, tñ mors dñi redẽ-ptio mea erit ne infernũ introeã, cũ hoc ſit ꝙ acceꝑit me.i. humanitatẽ meã vt me redimeret. Per hoc autẽ innuit ꝙ ſi-militer alios ſibi conformes redimet. Et

Sap. iii.

ideo quia impii depaſcẽtur, & aĩa mea & mihi cõformiũ redimetur, tu iuſte quili bet ne timueris illũ q ſimpliciter eſt ho-mo: nec etiã deificat⁹, iniquũ ſcilicet, cũ diues factus fuerit. Ipſe homo & potens ad affligendũ te. Et cũ multiplicata fue-rit hic gloria.i.excellentia domus eius: quoniã nõ omni tempore durabũt hæc. Sed cũ homo interierit morte corpis nõ ſumet oĩa.i. nõ habebit aliquid diuitia-rũ vnde cõtra te in futuro ſupbiat. Neq; deſcẽdet cũ eo in infernũ gloria domus eius, in qua gloriatur & ſuꝑbit. Et ve-re non ſumet aliqđ, neq; exaltabit̃ gloria domus eius: quia aĩa eius .i. ſenſualitas eius benedicetur.i.exaltabit̃ tm̃ in vita ipſius. Qđ eſt dicere. Vere in futuro nõ exaltabitur: quia tm̃ in hac vita ſenſuali tas eius exaltabitur in oĩmoda volunta te. Oſtenſio quaſi a reꝑtitione. Aĩa eius dico dicentis ſibi. Benefac animę tuę in omni volũtate. Nam cum benefeceris ei confitebitur tibi.i.laudabit te aliquis di cendo te probum & dapſilem. Sequitur. Introibit &c. Quod ſic cõtinuat̃. Ita di-cet iniquus ſecum, ſcilicet cõfitebit̃ &c. & benefaciet animę ſuę. Et tñ q̃uis hic ſi bi benefaciat introibit vſq; in progenies patrũ ſuoꝝ.i. vſq; in infernũ: quo intro-ierũt progenies aliorũ iniquorũ, quorũ filius eſt in malitia. Vel ſic. Vſq; in infer nũ quo ĩtroierũt diaboli patres eoꝝ per ſuꝑbiã ſuã: qui dicũtur progenies.i. gi gnẽtes eũ iniquũ ĩ infidelitate. Et poſtq̃ introierit, vſq; in ęternũ nõ videbit lu-men.i.dei cognitionẽ. Et ideo introibit, & non videbit: quia homo cum in hono re eſſet &c. Hoc autem vt ſuperius expo nitur: quod ideo repetit, vt eum a iumẽ-torum ſimilitudine retrahat.

In Pſal. XLIX.

Titulus. XLIX. Pſalmus Aſaph. Aſaph, Eman, Ethan, Ydithun: quatuor modulatores fuerunt: qui modulatoribus aliis præerant, qui Dauid pſalmos modulabantur. Hic au-tem non videtur Aſaph vox hęc appo-ſita ad quãlibet hiſtorię figurã, ſed pro-pter ſui interꝑtationẽ. Aſaph em̃ illud idẽ qđ & ſynagoga interpretat̃: cõgrega tio videlicet: ideoq; hic ponit̃ pſalm⁹.i. tractatus iſte eſt Aſaph.i.cõgregationis

Cantores ſeu modu latores pſalmorũ Dauid.

Aſaph.

fideliũ ante aduentũ Chriſti.Sciendũ au
tẽ collectionem illá ante aduẽtũ Chriſti:
Synagoga nõ ideo dictá eſſe ſynagogam.i.congre-
gationem:ꝙ ad irrationabiles & coactos
pertinet:quia multi eorũ cũ perfectiſſimi
Ecclesia. eſſent,dicti ſunt eccleſia.i.cõuocatio:qđ
ad rationabiles pertinet, & non coactos:
qui ſola cõuocatione accedũt: ſed ſcđm
maximá partẽ qui nõ ratione ſua eos du
cente ad hoc legi deſeruiebãt, ſed timo-
re pœnę:more irrationabiliũ aĩaliũ.Quę
nõ ratione ea ducẽte ſed vi in vnũ con-
gregãtur.Introducũtur aũt in hoc pſal-
mo fideles ante aduẽtũ Chriſti exiſtẽtes,
dicẽtes deũ q per prophetas ante loquu-
tus fuerat,per filiũ ſuũ incarnatũ mũdo
loquuturũ. Et ſacrificiis legalibus quæ
tm̃modo ſignũ nouę legis extiterant ex-
inanitis,ſacrificiũ laudis inſtituturũ:qđ
in peccatoribꝰ nõ eſſe oſtẽdit:vt ipſe ſic
a peccato,& ſi non amore,ſaltem timore
retrahantur.Ideo vero iſtos introducit
Propheta:vt hoc qđ hic ꝓphetat̃ tãtoꝝ
virorũ teſtimonio magis ſit cõfirmatũ.
DEus deorũ dñs locutus
eſt : & vocauit terram.
Quaſi dicat.Ille qui dñs
eſt in rebus:& cũ dñs ſit
poteſtatẽ habet ſua pro
modo ſuo immutãdi &
diſponẽdi. Et qui deus eſt.i.creator oĩm
ideoq; in oĩbus credẽdus & nõ talis deꝰ
qui ab alio deificatus ſit:quẽadmodum
multi fideles ꝑfecti. Sed deus deoꝝ.i.ſpi
rituũ cęleſtiũ & ꝑfectiſſimoꝝ hoĩm.Qui
ideo dii dicũtur qa eiꝰ ſunt diuinitatis
ꝑticipes. Iſte deus loquutꝰ eſt.i.tpe pleni
tudinis per filiũ populo ſuo loquet̃:qui
Heb.i. iam ſępius antea per oracula propheta-
rũ eſt loquutus. Vnde Aplus. Multifa-
rie multiſq; modis olim deus loquẽs pa
tribus in prophetis:nouiſſime loquutus
eſt nobis in filio. Et poſtq̃ fuerit per fi-
liũ loquutus,vocauit terrá a Solis ortu
vſq; ad occaſum.i.vocabit ad fidẽ p prę-
dicatores de oĩbus habitatoribus terrę,
a Solis ortu vſq; ad occaſum.Cum autẽ
ſubſequẽter ponere deberet,quid loque
tur:interponit ꝙ ex Iudęis naſcetur,vel
a Iudæis incipiet vocationem ſuam:vt
Iudęos infideles,qui eum negaturi erãt
eſſe deum,authoritate ſua conuictos,ad
audiendum quę loquuturus eſt & obſe-
quendum inuitet:interponit etiá ignem
in conſpectu eius exarſurum:& tempe-
ſtatem in circuitu eius eſſe futuram.Et
eum cęlum.i. Apoſtolos:& terram.i.me
diocres fideles a perdẽdis ſeparaturum.
Qui etiá Apoſtoli adnũciabũt aliis qui
terra erũt iuſtitiá eius dei:vt cũ hoc tã-
to ante tẽpore prophetizet Iudęos incre
dulos, ad audiẽdũ & obœdiẽdũ Chriſto
& diſcipulis eius incitet. Adhortat̃ quo
q; ipſos cęlos ad dei fideles futuros prę-
dicatiõe ſua cõgregãdũ:vt innuat quá-
tam iá tãto ante tpe exiſtẽs,huiuſcę rei
habeat affectionẽ.Et eandẽ affectionẽ do
ceat aliis habendam eſſe.Hoc notato,ad
verba libri redeamus.Sequitur.Ex Sion
ſpecies &c.Quod ſic cõtinuatur.Dico ꝙ
loquetur per filiũ incarnatum.Et ſpecies
decoris eius filii procedet ex Sion.i.ipſe
ſpecioſus in innocentia,& decorus in o-
mnibus virtutibus,naſcetur ex plębe Iu
daica : quę deſignatur per Sion,quę tur-
ris eſt in Iudęa. Vel ſic.Dico ꝙ vocabit
omnem terrá:& ſpecies decoris eius dei
.i.prædicatores eius ſpecioſi in innocen
tia,& decori in virtutibus procedent ex
populo Iudaico.Vel ſic.Aduocabit ter-
ram.Et ſpecies decoris eius terræ inci-
piet ex Sion .i. primi ſpecioſi & decori
terræ quos ipſe vocabit, erunt de Sion.
Eccleſia ſcilicet primitiuorũ.In hoc au-
tem Iudęos beniuolos reddit ad eum au
diendum,cũ ex eis naſci dignaturus ſit,
& ex eis vocationem ſuam incepturus.
Dixi ꝙ deus loquetur per filium. Et ipſe
filius deus exiſtens cum patre. Et ſcđm
hoc inuiſibilis veniet non localiter,ſed
in notitiam hominũ veniet manifeſte.i.
manifeſtꝰ & viſibilis ſcđm quod homo.
Dico deus,& non recẽs:ſed deus noſter:
quem nos & patres noſtri coluimus. Et
ipſe deus non ſilebit ſe eſſe deum.Quod
eſt dicere.Et voce & opere ſe oſtẽdet eſſe
deum:ſcđm quod in Euangelio legitur.
Ego in patre & pater in me eſt. Dixi qa Ioan.xiiii.
veniet:& poſtq̃ venerit,ignis in conſpe-
ctu eius exardeſcet .i. feruor dilectionis
augmentabitur ad modum ignis exarde
ſcentis:in cõſpicientibus eũ ſpeciali aſpe
ctu in fidelibus ſcilicet. Et tempeſtas va
lida,id eſt excęcatio vehemẽtiſſima:quę

ideo dicitur tempeſtas, quia eos ad modum tempeſtatis deiiciet, et per illicita rapiet. Erit in circuitu eius. i. in infideli bus. Qui neglexerint ei appropinquare: Et erunt in circuitu eius. i. in elongatione eius. Vel ſic. valida tẽpeſtas. i. excęcatio erit in conſpicientibus: Non in diuinitatem. Sed in circuitu eius. i. in humanitate ſolũmodo. Quod eſt dicere. In illis tempeſtas erit: qui eum ſimplicẽ hominem eſſe opinabũtur. Humanitas autem per ſimilitudinem circuit⁹ dicitur. Non ꝙ in ſe diuinitatem localiter compręhendat, ſed ꝙ in ea occulte & ſpiritualiter ipſa diuinitas habitet. Cum eñ intra rem aliquam habitamus, eadem re circundamur. Quoniam autem dixerat vocabit terrã. & non expoſuerat: ne hoc ignoraret oſtendit. Dico ꝙ vocabit terram: & hoc modo ſcilicet. Prius aduocabit. i. ad fidem vocabit cælum. i. apoſtolos: qui ſublimitate virtutũ dicuntur cęlum. Ne vero putaretur amittere diuinitatem, propter aſſumptam humanitatem, addit de ſurſum exiſtens. In ſublimi ſcilicet æqualitate diuininitatis cũ patre: Acſi ſic diceret. Quis homo ſit manifeſtus & viſibilis, & humana voce vocans & loquẽs: Tamẽ de ſurſum erit. Per hoc autem Iudęorum perfidiam expugnat, qui eũ hominem ſimpliciter eſſe mentiunt. Vnde ipſe teſtatur. Vos de deorſum eſtis: Ego de ſuperius ſum. Dixi ꝙ prius cęlum aduocabit. Et per cælũ aduocabit terram. i. alios fideles q erũt terra eius, compluendi doctrina ipſorũ apoſtolorũ. Sicut terra a pluuia cęli cõpluitur vt per hoc ſit fertilis. Volens ꝑ ipſum cælum, diſcernere a maſſa ꝑditorum populũ ſuum. i. terrã ſuam. Qđ eſt dicere. Per cęlum iam vocatum, vocabit & terram ad fidem, vt ſeparet eam a perditis: Et ſi non a conuerſatione perditorum in pręſenti, ſaltẽ a conformitate eorum & in futuro a pręſentia quoq;. ¶ Sequitur exhortatio ad ipſum cęlum quæ talis eſt. Dico ꝙ per vos o cęlum aduocabit terrã: Et quoniã hoc tale vobis iniũgetur officium, diligens huic officio adhibete ſtudium. Scilicet pręedicatione veſtra cõgregate in vnitatem fidei: & hoc illi. i. ad honorem eius: non ad veſtri extollentiam: Sanctos eius. i. illos quos accedẽtes ad ſe fide ſanctificabit. Determinat vero qui ſint illi: ſic. Sanctos dico. illos ſcilicet qui ordinant. i. q ordinabunt teſtamentũ. i. legem nouam eius: ſup ſacrificia legis veteris. Qđ eſt dicere. Sacrificia reputabũt inferiora. i. indigniora. Et teſtamentum ſuperius. i. dignius: a ſimilitudine illius q ordinat lapidem ſup lapidem & cętera talia. Exhortatione interpoſita, redit ad hoc qđ incœperat. Sic. Dico ꝙ aduocabit cęlum, & per cęlum terram: & ipſi cęli annunciabunt ipſis quos vocabunt iuſtitiã eius ꝙ ipſe iuſtus eſt. Et quoniam ipſe qui deus, eſt iudex: eſt qđ eſt dicere: vt illos a peccatis exterreat, annũciabũt eũ iuſtũ eẽ iudicẽ q in futuro peccata vlciſcetur. Vel hoc totum ab illo loco vbi dicit: deus manifeſte veniet: vſq; ad audi populus: de ſecundo aduentu legi poteſt, de quo ideo interponit vt cum ipſum filium quẽ loquentem vult introducere, terribilẽ iudicem in ſecundo aduentu aduẽturum oſtenderit, incredulos ad audiendũ & illi obœdiendum, timore ſaltem inſtiget. Deus manifeſte &c. Qđ ſic cõtinuatur: Dixi ꝙ deus per filiũ loquetur & vocabit terram: & qđ ex Sion erit ſpecies decoris eius. Et ipẽ filius qui cum humilis erit, non apparebit incredulis eſſe deus, manifeſte veniet ad iudiciũ in futuro. i. cum poteſtate & maieſtate. Et ſic apparebit eſſe deus, ſecũdũ qđ in euangelio legitur. Tũc videbũt filium hominis veniẽtem in nube cum poteſtate magna & maieſtate. Dico ꝙ deus filius veniet qui nõ eſt recens deus. Sed deus noſter quem colimus. Et ipſe veniens non ſilebit a vindicta ſicut ĩ priori aduẽtu. Qđ eſt dicere: vlciſcetur in eos apparens in maieſtate: qui negligẽt eum venientem prius in humilitate: Exponit autẽ quomodo vlciſcet: ſic, vere non ſilebit: ignis enim elementaris exardeſcet in conſpectu eius. i. in pręſentia eius. Notandum autẽ, ꝙ ignis iſte non erit ille ignis æternus. Quo poſtea ĩpii ſine ſine torquebũtur. Sed vt beatus Petrus affirmat erit. in reſurrectione mortuorum iſte ignis, tantum altitudinis aeris attingẽs: quãtum diluuii inundatio conſcendit. Quo

Circuitus hũanitas Chriſti.

Ioan. viii.

Luc. xxi.

Ignis ante iudicium.

igne om̄is aeris fœditas expiabitur. Per
quem ignē fidelium corpora & animę ſi
mul coniunctæ, ſicut modo ſunt, veloci-
tate ſumma ſine læſione qualibet, domi-
no obuiā in aera occurrent ad iudiciū.
i.Theſſ.iiii Vnde Paulꝰ: rapiemur obuiā dn̄o ī aera
impii vero peccatorū mole grauati, mul
tum lęſionis in ſe ferentes tranſibunt ad
iudiciū, in æterni protinus ignis mitten
di cruciatum. Sequit̃. & cū ignis ibi fu-
turus ſit, & in circuitu eius. i. circa eum
localiter, vel in circuitu. i. in elōgatis ab
eo in impiis ſcilicet, erit tempeſtas vali-
da ventus vehemētiſſimus ſcilicet mul-
titudo angelorū malignorum. Qui dicū
tur tempeſtas ꝑ ſimilitudinem, qa ſicut
tempeſtas. i. ventus ſi grana & paleas mi
xta inuenerit, grana quidem non mouet
paleas vero rapit & defert. Sic & ipſi fi-
deles non tangētes, infideles vero rapiē
tes: in ignem detrudent perpetuū. Sequi
tur. Aduocabit, qđ ſic continuatur. Di-
co ꝙ deus manifeſte veniet. Qui veniēs
localiter deſurſum. i. de ſublimi ſede eiꝰ
quę eſt ad dexteram patris, aduocabit cę
lum. i. perfectiſſimos, & terram minus ꝑ-
fectos, volens per iudicium cęli diſcerne
re populum ſuū. i. minus perfectos a da-
mnādis. Iuxta qđ idē in euangelio dicit,
Matt.xix. Luc.xxii. ſedebitis ſup ſedes duodecim, iudicātes
duodecim tribus Iſrael. Cū dicit congre
gate &c. Adhortatur angelos bonos ex
affectione nimia ad congregandum bo-
nos: Sic, quādoquidem tempeſtas rapiet
impios: vos angeli boni quorum miniſte
rio ſancti ducentur ad gloriam, congre-
gate illi, i. ad honorem illius filii ſanctos
eius. i. cęlum & terram. Et determinat q
ſint illi ſancti: cum addit. Qui ſancti in
hoc mūdo ordinant. i. recto ordine repu
tant: teſtamentum eius. i. æternam bea-
titudinem quam ipſe promittit in no-
uo teſtamento eſſe ſuper ſacrificia. i. præ
cellere dignitate ſua, bonas operatio-
nes & virtutes quas ipſi deo ſacrificant
quod eſt dicere: qui pluris eſſe reputant
æternam gloriam, q̄ merita ſua, iuxta il-
Rom.viii. lud apoſtoli. Exiſtimo ꝙ non ſunt condi
gnę paſſiones huius temporis, ad futu-
ram gloriam quę reuelabit̃ in nobis: Di
xi, congregate ſanctos in gloriam, & ipſi
cęli. i. ſancti congregati, adnunciabūt iu
ſtitiam eiꝰ. ſ. dei. Et exponit quā iuſtitiā
cum addit: ſcilicet adnunciabūt quoniā
deus iudex eſt. Qđ eſt dicere. Nō voce:
ſed glorię ſuę beatitudine: īfidelibꝰ oſtē
dent, quaſi ſi adnūciando oſtēderēt, quo
niam deus iudex iuſtus eſt, q eos digne,
remunerabit. Poſt interpoſitionem vti-
lem, īcipit enarrare dei locutionem quā
ſuperius promiſit: Sic. Dixi ꝙ deus deo-
rum loquet̃ per filiū, quę locutio eſt hęc.
Audi populus meus Iſrael. Qđ eſt ac ſi
diceret. Tu collectio Iudęorū quę popu-
lus meus peculiaris es, cui tot impēdi be
neficia, qui debes eſſe Iſrael. i. contēplās
cęleſtia, non cor habēs depreſſum in ter
rena: audi auditu interiori quę dicā, &
ego qui homo exiſtens humane loquor,
teſtificabor tibi. i. teſtimonio ſcriptura-
rum tuarū, & bonorū operū meorū com
probabo tibi qa deus ſum, & nō alienus,
ſed deus tuus. Ac ſi dicat, debes audire
me, & audiendo obœdire, qa deus tuus
ſum, qđ ſcripturarū & operū teſtimonio
comprobat̃. Dico audi: & hoc ſcilicet au
di, noli vlteriꝰ offerre mihi ſacrificia le-
galia quę hucuſq; ſigna fuerūt, nō vero
poſtq̄ eorū ſignatum aduenit, ſigna non
ſunt, ideoq; inutilia. Non em̄ amodo ar
guam te in ſacrificiis tuis legalibus nō
datis. Quaſi diceret, ſi dum ſigna erāt le
gis nouę nondū exiſtentis, ea non obtu-
liſſes, te vtiq; per ꝓphetas & ſcripturas,
& ꝑ tribulationes temporales arguiſſem
Nunc autē qa ſigna non ſunt nouę legis
iā exiſtentis, nō arguā te ſi nō obtuleris,
quia amō nō curo ea: holocauſta aūt tua
ſignificata non ſignificātia ſunt ſemp in
cōſpectu meo, i. in beneplacētia mea. Qđ
eſt dicere holocauſta nō de bobus & cę-
teris animalibꝰ, ſed holocauſta tua. i. de
te facta mihi placēt. i. ſi tua vitia penitꝰ
in te ſancti ſpiritus igne combuſſeris, &
ſi te mihi totū obtuleris, qđ deſignabat̃
per holocauſtū ꝓ peccato factū qđ totū
cōburebat̃, illud mihi placebit. Quia ve-
ro dixerat indefinite, nō in ſacrificiis ar
guam te, ꝑ partes hoc remouet, ſic vere
nō arguā te in ſacrificiis, nō em̄ accipiā
vltra vitulos. i. ſacrificia vitulorū, de do
mo. i. de familia tua. Neq; accipiam hir
cos. i. ſacrificiū hircorū de gregibꝰ tuis
ſumptum. Per has autem duas partes:

dat etiá intelligere de aliis partib⁹. Qđ
eſt dicere:nulla ſacrificia tua mihi erūt
acceptabilia. Poſſet dici, etiá ſi non ſunt
ſigna, Cum tibi iſta dare velimus, accipe
Contra hoc vero ſic addit. Cū vobis nō
eſſent vtilia, ſicut prius dum ſigna erāt,
non oportet vt accipiam. Non enim his
egeo: quoniá meę ſunt omnes ferę ſylua
rum, quarū vos poteſtatem non habetis
Et mea ſunt iumenta paſcentia in mon
tibus, & boues. i. non ſolū domeſtica ani
malia mea ſunt, ſed & ſylueſtria, Scilicet
ferę, boues, & iumenta in mōtibus paſcē
tia quibus dominari non poteſtis. Ac ſi
diceret dum vobis proſint vt ea accipe-
rem, accepi, ſcilicet cū ſigna erant. Con-
ſtat autē, ꝙ nuſq̄ mihi profecerunt, ne-
ꝗ proficient. Sed cum amodo vobis nō
proficerent, q̄a iam eorum ſignificatum
aduenit, ad quid ea acciperem, quaſi his
egerem. Non ęgeo quidem, cū omnia ani
malia quadrupedia & domeſtica, & ſyl-
ueſtria ſint mea. Non ſolum autem mea
ſunt quadrupedia, ſed etiam cognoui o
mnia volatilia cæli. i. cum creator eorū
ſim cognoſco eorum omnium naturam.
Et non ſolum volatilia mea ſunt. Sed &
pulchritudo agri mecum eſt. i. pulchræ
meſſes, & fructus agrorum, in diſpoſitio
ne mea ſunt. Ego enim creator eorū. Ac
ſi diceret. Non egeo, vt des mihi volati-
lia & meſſes in ſacrificium tibi inutile.
Hęc enim omnia mea ſunt. Cū dicit co-
gnoui volatilia, innuit ꝙ ſnę creaturæ
ſunt. Cum autem & quadrupedia & vo-
latilia mea ſint, & pulchritudo agrorū,
Si hoc ſit ꝙ eſuriero, qđ nunq̄ tamē cō-
tinget, non dicam tibi vt mihi iſta offe
ras. Et repetit cauſam quare nō dicat vt
confirmet, ſic: vere non dicam, nec opor-
tet. Meus eſt enim orbis terrę. i. oīs ter
ra, & plenitudo eius. i. omnia quæ in eis
ſunt. Ac ſi dicat. Cum non ſint ſigna, vi-
deris offerre ad hoc vt hæc eſuriam. Si
ideo nō oportet. Nam ſi eſurirē, nō quæ
rerem iſta a te: poſſem enim egomet ac-
cipere, cum oīs terra ſit mea, & quicq̄d
eſt in ea. Quia vero dixerat, ſi eſuriero,
putaret aliquis, ꝙ aliquomodo eſuriret
Qđ remouet ſic: q̄uis dixerim ſi eſurie-
ro nunquid manducabo carnes tauro-
rum, aut ſanguinem hircorū potabo? ne
quaq̄. Qđ eſt dicere, non eſt neceſſe vt te
moneam ad hęc offerenda mihi. Ego nā
ꝙ non manduco carnes taurorum, neꝗ
poto ſanguinem hircorū. Poſtq̄ oſtendit
hęc ſacrificia ſe nolle, ad illud quod ſibi
placet ſacrificiū inuitat cū dicit, Immo-
la deo &c. Qđ ſic continuat. Dixi ꝙ ſa-
crificia de vitulis & hircis non curo vt
immoles, ſed potius immola mihi deo ſa
crificiū laudis. i. hoc ſacrificiū, vt me lau
des, & affectione, & bona operatione, &
etiá voce: & hoc quoꝗ ꝙ me laudabis
non putes a te habere, ſed & redde mihi
altiſſimo vota tua. i. ſacrificia laudis. qđ
eſt dicere, reputa ꝙ ego tibi hoc dabo, vt
ſi mihi ſacrifices & mihi iſta vota red-
das ex debito, nō donare te credas ex do
no. Vota dicunť huiuſmodi ſacrificia, ꝙ
a fidelibus in baptiſmate deo vouenť. Et
ſi ſacrificiū laudis immolaueris, inuoca
me liberatorem in die tribulationis. i. in
extrema die tui obitus quādo occurrēt
tibi ſpiritus maligni volētes te in tribu
lationes deducere: & eruá te ab oīi tri-
bulatione: & inde erutus honorificabis
me. i. laudabis in æternū, in gloria perpe-
tua cōſtitut⁹. Honorificabis. ſ. nō voce,
ſed affectione. Qm̄ aūt dixerat immolan
dum eſſe deo ſacrificiū laudis, ne putarē
tur hoc ſacrificium poſſe peccatores im
molare, q laudare videnť eum voce exte
riori: qđ nō eſt dicendū eſſe laus, cū diſ-
cordent in affectione & opere: oſtēdit fi
delis Aſaph ex ipſa auctoritate diuina,
peccatorē nulla vtilitate ſua dei laudem
voce ſolū adnūciare, ſic: Dixi deū præce
piſſe, Immolandū eſſe ſacrificiū laudis, &
voce, & opere, & affectiōe. ſacrificiū hoc
offert iuſtus, maxima vtilitate ſua. pec-
catori aūt nō pœnitenti, dixit deus, per
ſcripturas, & dicet etiá p̄ filiū ſuū, Qua
re tu enarras iuſtitias meas. i. qua vtili-
tate enarras aliis p̄cepta mea quæ iuſta
ſunt: & qua vtilitate tua aſſumis teſta-
mentum meū. i. legē meá per os tuum lo
quendo tecū, & me ſola voce laudando?
nulla vtilitate tua hoc agis: qđ eſt dice-
re. Iuſtus maxima vtilitate ſua deū voce
laudat, cū in vita nō diſcrepet, peccator
autē vt ipſa dominica auctoritate con-
uincit nulla vtilitate ſua deū voce lau-
dat cū vel ſecū vel aliis dei laudē adnun

ciat.Oſtendit autē in pſona ipſius dei,
quare ſit eas laudare inutile:ſic. Dico ꝙ
enarras iuſtitias meas aliis voce & aſſu-
mis per os tuū,quas iuſtitias iuſti enar-
rant opere & patiēter ferendo diſciplinā
meam,& ideo ipſis vtiles ſunt . Tu vero
eas enarrans & aſſumēs odiſti & adhuc
odio habes diſciplinā. Qđ eſt dicere. Si
aliquando te pietate paterna ꝓpter pec-
cata tua corrigēda,diſciplina tabulatio
num affligo,non eam patienter,& cū di
lectione fers:Sed odio eam habēdo,cum
tędio & murmure inutiliter ſuſtines.Et
non ſolū odiſti diſciplinā,ſed & proieci-
ſti retrorſum ſermones meos.i. neglexi-
ſti pręcepta mea male viuēdo . Oſtendit
aūt per partes quo modo proiecerit:ſic,
vere proieciſti ſermones meos . Ego eñ
pręcepi non furari,& tu ſi videbas furē,
currebas cum eo.i.celeriter cōſentiebas
ei vel actu vel aſſenſu. Et ego dixi nō eē
adulterādū,& tu ſi videbas adulteria ex
ercentes,cū ipſis adulteris ponebas por
tionem tuā.i.participationē tuā.Qđ eſt
dicere:particeps fiebas adulterii cū ipſis,
vel actu vel cōſenſu,pręcepi etiā nō eſſe
blaſphemandū,& os tuū abundauit ma-
litia blaſphemiarū in proximum.Statui
quoqꝫ non eſſe decipiendū proximum in
dolo,& lingua tua concinnabat dolos.i.
concordando & cōmiſcendo veritatē vt
magis falleret proferebat dolos aduer-
ſum proximū.Dico ꝙ os tuū abundauit
malitia blaſphemiarū ī proximū,& hoc
nō ſemel tantum,ſed ſedens.i.immobilis
& pſeuerans,loquebaris aduerſus fratrē
tuum malitiā blaſphemiarū,& qa frater
poteſt intelligi æquiuoce,ſcilicet,vel fra
ter ſecundū genus tantū vel etiā ſecūdū
fidem, vel inſuper ſecundū impietatē:de
terminat de quo fratre hic agat. Cū ad-
dit.Dico,ſedens aduerſus fratrē loque-
baris vt.i.ſcilicet,aduerſus filiū matris
tuę eccleſię,ponebas ſcandalū.Qđ eſt di
cere.Si peccaſſes contra fratrē illū q ſo-
lum frater eſt in genere,vel aduerſus eū
qui frater eſt in impietate , licet malum
eſſet, non tamen adeo eſſet intolerabile.
Sed qđ multo grauius eſt,ſcandalizabas
malitia blaſphemiarum eū q frater tuus
erat ſecūdū vnitatē eccleſię.Ideoqꝫ qa ſic
ſermōes meos ꝓieciſti & multis aliis mo
dis,nulla vtilitate tua laudas me,enarrā
do ipos iuſtos ſermones. Dico ꝙ ſi vide-
bas furē currebas cū eo & cętera ſilia fa-
ciebas,& verū eſt:hęc omnia feciſti re ue
ra,& ego tacui.i.non redargui te,dānan
do ꝓrinus ꝓ his cōmiſſis . Et qa tacui,o
inique exiſtimaſti ꝙ ero tui ſimilis con-
ſentiēdo iniquitati tuę nō puniēdo, vel
inique poteſt legi aduerbialiter.ſic quia
tacui exiſtimaſti qđ ero tui ſimilis , non
vlciſcendo iniquitatem tuam,& hoc ini
que exiſtimaſti, ideſt non fuit vera exiſti
matio tua: nam ego arguam te in futu-
ro,damnatione tua,& ſic arguam,ꝙ ſta-
tuā te contra faciē tuam. hoc autē p ſi-
militudinem dicit,quaſi poneret : Adeoq
manifeſte arguā:ꝙ velis nolis faciā te co
gnoſcere iniquitatē tuā, quā nō cognoſ
cere negligis,a ſimilitudine alicuius,qui
ſi cōtra faciē cuilibet ſtatuit cognoſcit
eum . Notandum , ꝙ hoc de peccatore
ideo interponit, vt terrendo eum a pec
cato retrahat, & ad pœnitētiā adducat
Poſtq̄ vero peccatores exterruit , ad in-
telligendū qđ ſacrificiū facturi ſint,inui
tat,vt in vltimo inſtruat,ſic:Dixi ꝙ nul
la vtilitate ſola voce peccator me hono
rificat.Ergo vos peccatores qui nō obli
uiſcimini deum,me ſcilicet,non obœdiē
do pręceptis meis,intelligite.i.diligēter
percipite hęc quę dixi: vt non ſola voce,
enarretis iuſtitias meas,neqꝫ proiiciatis
ſermones meos retrorſum:ne ſi nō ītelle
xeritis, quando.i. aliquando rapiat vos
deus ad vindictam ego ſcilicet,& tūc nō
ſit qui eripiat vos de damnatione. Ac ſi
poneret.Cū diabolus aliquādo ad malū
rapere vos intendat,eripio ego vos: ſed
ſi ego rapuero nemo poterit vos eripe-
re.Quoniam autē eos de peccatis exter-
ruerat poſſent quærere,quando quidem
enarrare iuſtitias tuas , ſic vt ſermones
tuos proiiciamus,tibi nō placet,qđ aga
mus nos inſtrue. Cui petitioni ſic reſpō
det.Dixi ꝙ non valet ſic enarrare iuſti-
tias meas: cum hoc non ſit ad honorem
meum ſed ſacrificium laudis honorifica
bit me ideſt hoc erit ad honorem meum
ꝙ laudet & voce,& opere, & affectione:
& illic.i.ī illo ſacrificio erit iter: quo iti
nere oſtendam illi qui hoc egerit ſaluta
re dei.i.ſalutationem quā deus dabit ſuis

in futuro. Ac ſi dicat: inſiſtere debet vnuſ quiſq; ad ſacrificium laudis: qđ erit iter .i. via per quã ille q inſtiterit, videbit ſal uationem quã deus dabit ſuis in futuro ego ſcilicet. Vel ſic põt verſus iſte conti nuari vt expoſitio nõ muteť: ergo q iuti liter enarratis ſola voce iuſtitias meas: intelligite hęc quę vobis dicã, ſacrificiũ laudis honorificabit me &c. In Pſal. L.

Psalmi Titulus. L. In finẽ pſalmus Dauid cũ venit ad eũ Nathan ꝑpheta, qñ ĩtrauit ad Berſabee, qđ ſic exponitur. Pſal. iſte attribuendus eſt Dauid ꝑphetæ, reſpicienti in finem. i. in Chriſtum, finem prophetię & legis, ꝑ cu ius miſericordiæ & paſſionis fidem pu tat ſe de homicidio & adulterio, qđ cõ miſit, eſſe ſaluandum: factus iſte pſalmus cum hoc ſit ꝙ venit ad eum Nathan ꝑ pheta. Cũ in hoc loco cauſatiue poniť. Ac ſi diceret cauſa quare hũc pſalmum componeret: extitit Nathan ꝑpheta ve niens ad eũ. Quia vero ad eũ multotiẽs venerat: Ne ignorareť in quo aduentu, ipſe cauſa fuit huius pſalmi, determinat hoc cũ addit, quando intrauit ad Berſa bee. Quãdo hic cauſatiuũ eſt. Quaſi po neret. Cũ venit ad eũ Nathã ꝑpheta ad corrigendum eũ iuſſu domini: quando quidẽ ipſe Dauid intrauit ad Berſabee, & cõmiſit adulteriũ. Cũ dicit ĩtrauit ad Berſabee: rem turpẽ occulte indicat, nec oportuit apertius dici: cũ hiſtoria nota ſit. Quę hiſtoria breuiter attingẽda eſt, ꝑpter ipſius figurã. Legiť quidẽ Dauid de ſolario ſuo Berſabee Vriæ vxorẽ de lauacro ꝑdeuntẽ aſpexiſſe eiuſq; pulchri tudinẽ cõcupiuiſſe, qua in adulterio co gnita: qm̃ eã ꝑpter ĩfamiã marito ſuper ſtite in cõiugio retinere nõ poterat, eun dem maritũ eius Vriã, fraudulẽter fecit interfici, & ſic eã ſibi cõiugio cõiũxit. Cę terũ qa ſe de peccato tãto ſecure habẽs, deo per pœnitentiã & afflictionẽ, ſatiſfa cere negligebat: iuſſu dñico ꝑ ꝑphetam Nathan correptus, & de peccato pœni tens, hunc pſalmũ condidit. In quo deũ vehementi affectione de peccati ſui re miſſione orat, & eius beniuolentiã in vl timo captat. Orat etiã de omniũ iniqui tatum ſuarũ remiſſione. Promittit quo q; ſibi ex confidẽtia diuinę clementiæ & potẽtię, ſe per fidẽ dominicæ paſſionis & baptiſmi futuri mundandum eſſe, rogãs vt cum mundatus fuerit, non permittat eum de⁹ ad peccata reuerti. Oſtẽdit quo ꝙ vt magis dei clementiã ad condonan dum moueat: ꝙ ſi deus ei ĩdulſerit mul ti peccatores eius exẽplo pœnitentes ad eũ conuertentur. Excuſatq; ſe, ideo ſacri ficia legalia non offerre: qa ſcit deũ eis peccata non condonare. Oſtẽdit inſuper, ꝙ per ſacrificium ſpiritus contribula ti qđ deo gratiſſimũ eſt, peccata cõdonã tur. Qđ ſacrificiũ qa pręuidet in eccle ſia futurũ, orat ex affectione nimia ꝓ ea. vt eã deus benigne cõſtituat, quę conſti tuta ſeipſam ſup altare fidei deo ſacrifi cabit. Notandũ autẽ ꝙ ad vtilitatẽ no ſtram Dauid offenſio & pœnitẽtia & re miſſio de peccato ſuo nobis proponiť: vt cũ tãtũ virũ vſqueadeo in ſctitate ꝓfe ctũ, ſic grauiter cecidiſſe viderimus, nos vſquequaq; debiles nullatenus ĩ nobis fi dutiã habẽtes, caſum ſemp timeamus, & omĩmodo caueamus. Si autẽ ad modum eius, vel multo etiã grauius ceciderim⁹: eius exẽplo ad pœnitẽtiã reducti, ꝓ pctõ noſtro flẽdo & oĩbus modis deo ſatiſfa cere ſatagẽdo, de remiſſione, cũ affectiõe immodica oremus, & ſic veniã conſeque mur. In hac hiſtoria figura cõtineť, quæ tametſi ad huius intẽtionẽ pſalmi nõ vi deť attinere: nõ tamẽ dicẽda eſt audien tium vtilitate carere, quæ figura hęc eẽ diciť. Per Dauid q manu fortis & deſide rabilis interpretať: dñs Ieſus q cõtra dia bolũ agẽdo viriliter manu fortis extitit, & ante tẽpus plenitudinis a fidelib⁹ ve ris deſiderat⁹ fuit, intelligiť, q de ſolio. ſ. de mĩæ ſuę ſublimitate, cõſiderãs eccl'iæ de baptiſmi lauacro ꝓdeũtis pulchritu dinẽ ſctitatis & ĩnocẽtię cõcupiuit eã q̃ eccleſia ꝑ Berſabee figurabať: q̃ pute⁹ ſa tietatis interpꝛtať. Eccleſia nãq; eſt pute⁹ doctrię dñice dogmate ſatiat⁹: iuxta qđ ĩ euãgelio legiť. Qui credit in me: flumi na de vẽtre eius fluẽt aquę viuę. Vt igiť eccleſiã Chriſt⁹ ſpõſã ſibi cõiũgeret, dia bolũ cuius ſponſa fuerat, in infidelitate poſita, morte ſua nõ ſecũdũ eſſẽntiã, ſed ſecundũ potentiã peremit: vt in eo vide licet propter Adæ peccatum nullũ vlte rius vſurparet imperiũ. Qđ peccatũ per

Dauid adulteriũ & homicidiũ

Berſabee.

Ioan. vii.

ipſius Chriſti fuit obœdiētiā deletū,qui
Vrias. diabolus ꝑ Vriā Berſabee ſpōſum a Da
uid interfectū præſignabat, qui lux mea
dei īterptat,diabolus nāq; recte lux mea
dei dicitur.Qui de naturę ſuę lucidiſſi-
ma ſpecie ſuperbiēs non ſe humiliter er
ga deum vt creatura eius habuit,ſed nō
voce,immo arrogantię ſuæ cognitione,
ſecum ait:lux mea eſt lux dei. Qđ eſt di
cere,quoniā a deo lucidiſſimę naturę ex
iſto,non vt creaturam, ſed vt deum me
habebo,hac enim mea tāta luce,me deū
eſſe cōprobatur,qui diabolus, non voce
Eſa.xiiii. ſed affectione dixiſſe perhibet.Ponam ſe
dem meam ad aquilonem.i.in frigore di
lectionis altiſſimi,& ſic ſimilis ero altiſſi
mo.Ac ſi diceret.Si dilectionis ei⁹ igne
feruens,me vt creaturā ipſi ſubdidero,
licet lucidiſſimus exiſtens,tamen ei diſſi
milis,cum ipſe deus ego vero eius crea-
tura reputabor, ſed ſedebo in aquilone
.i.in frigore dilectionis eius immorabor
nec ei ſubditus ero,& ſimilis ei ero.i.cū
tantę lucis ſim,deus ſicut ipſe exiſtima-
bor.Notandum ſane nō ignominioſum
Adultera ꝑfigurat caſtam & Bon⁹ malū cōtra iniuriam. eſſe,ſi ꝑ Berſabee adulterā,Eccleſia quæ
ſponſa Chriſti virgo eſt & caſta, per Da
uid vero peccatorē Chriſtus a peccato.
īmunis.Per Vriā quoq; īnocētē & iniu-
ſte peremptū diabolus nocēs & iuſte dei
morte interemptus,fuerit figuratus,nō
em̄ magis ignominioſum ē q̄ ꝙ ſępe dia
boli nomen litteris aureis,dei autem no
men atramēto.i.colore nigro deſcribit,
quoniam nec atramēti vilitas aliqđ deo
offert dedecoris.Nec auri ꝑcioſitas dia-
bolo quidlibet honoris attribuit.

Miſerere mei deus, ſecūdū
magnā miſericordiā tu
am.Qđ eſt dicere.Cū tu
deus ſis & tui ſit miſere
ri,miſerere mei. Et non
parū,ſed ad modum ma
gnę miſericordię tuæ, vt cū ſcilicet ma-
gna ſit miſericordia tua,& peccatū meū
magnum , ſecundū ꝙ magna eſt miſeri-
cordia tua miſerere mei,cuius peccatum
magnum eſt.Et miſerere mei ſecundum
multitudinē miſerationū tuarū.i.ſecun
dum beneficiū miſericordię tuę quę mul
ta ſunt,quę beneficia miſerationes dicū
tur.Qđ eſt dicere,non ſolū ad menſurā
magnitudinis miſericordiæ tuæ oro vt
peccati mei magnitudini miſerearis,ſed
ad mēſurā multitudinis miſerationum
tuarū , vt cū.ſ.multæ ſint miſerationes,
tuę miſerearis mihi ꝑ ipſas,q multa deli
cta ꝑ Berſabee cōmiſi.Peccaui nāq; ī ad-
ulterio, peccaui ī homicidio,peccaui &
in negligētia tui,& ī hoc ꝙ Berſabee no
centē feci.Per hoc ꝙ dei magnā eſſe mi-
ſericordiā dicit & multas eſſe miſeratio
nes ei⁹,innuitq; magnū eſſe peccatū ſuū
& multiplex,beniuolentiā dei captat, ſe
accuſando & deū magnificādo. Oſtēdit
autem in quo ſui miſereatur , cū addit,
ſic ſcilicet miſerere : Dele iniqtatē meā,
.i.dele a memoria tua iniquitatē meā vt
non punias,vel ſic, dele ab anima mea,
maculam iniquitatis meę.Et ſic dele,ſci
licet laua me ab iniquitate mea , ampli⁹
q̄ de aliis iniquitatibus laueris.Ac ſi di-
cat,de aliis iniquitatibus me iā lauiſti,q̄
non tam amplæ fuerunt,ſed cum iſta ſit
amplior,q̄ illæ eſſent,ampliori egeo la-
uatione.Ideoq; amplius me laua.Vel ſic
amplius laua me,q̄ ſciam te rogare, non
enim te tantū rogare ſcio , nec poſſum,
quantū oportet.Et non parum laua,ſed
munda me ex toto,per magnam miſeri-
cordiam tuam. A peccato meo, peccatū
īdem eſt,qđ iniquitas,vel peccatū poteſt Peccatū; Iniquitas.
intelligi cōcupiſcētia mala,iniquitas ve
ro actus ipſe.Grauius em̄ videt notare
iniquitas,q̄ peccatū.Quia ſe mūdari ora
uerat,ſupponit cauſam qua mundari de
beat,ſic:oro mūda me, & mūdare debes.
Quoniam ego qui te oro,& q peccaui co
gnoſco iniquitatem meā.i.non me latet
iniquitas mea.Et nō ad horā cognoſco,
ſed & peccatum meum.i.iniquitas mea,
eſt ſemper contra me.i.in conſpectu meo
interiori : Qđ eſt dicere,ſemper aſpicio
oculis interiorib⁹ peccatū meum vt de
illo gemam,a ſimilitudine rei cōtra aſpe
ctum alicuius poſitę, quā ſemper conſpi
cit.Et hoc eſt,ac ſi ſic poneret.Mundare
me debes ex miſericordia nam cū ſciam,
peccata omnia criminalia vel a deo, vel
ab eo qui committit eſſe puniēda, nō de
dignor iniquitatem meā cognoſcere,ſed
in interiori meo ſemp eā cōſpiciēdo pu-
nio eam gemitu, & lacrimis , & aſſidua
pœnitentia,& oratione.hoc autē totum

eſt:ac ſi breuiter diceret.Mũdare me debes,nec vlterius punire, cum iuſtus ſis, Nam ego iam in me frequenter iniquitatem meam punio. Hoc oſtenſo, ꝙ ex magna miſericordia debet eius,de⁹ miſereri & ex iuſtitia qa iam in ſe iniquitatem ſuam puniat,ſubiungit quoq; quod ex potentia debet eum mundare,cũ ipſe ſolus immunis a peccato & iuſtus poſſit peccata condonare:oro miſerere,vt iniquitatem meã deleas,& hac fidutia oro, qa peccaui tibi ſoli,Qđ eſt dicere. Quia cum tibi peccauerim,tu talis es:qui condonare potes,nã ſolus es.i.ſingularis potentiæ,qui peccata potes indulgere.Nemo namq; mundus a ſorde,niſi tu:ideo ꝙ ſolus es potens ad indulgendum:ideo quoq; oro mſerere, qa malum feci corã te.i.ſic vt te non lateat,ſed ſit coram te .i.in conſpectu tuo vt videas.Ac ſi poneret.Si iniquitatẽ meã ſcirẽ te latere, excuſarem vtiq; me,non vt miſertus eſſes orarem.Sed qa te omnia videntem, ſcio peccatum meũ nõ latere,nolo me inutiliter excuſare,ſed hũiliter oro miſerere,ĩ hoc autem ꝙ deum ſingularis eſſe potẽtię dicit,& omnia videre, multũ eũ beniuolum reddit:quoniã autem dixerat Tibi ſoli peccaui:ne male notando ſoli,intelligeremus ſic eũ velle dicere vt ſolum contra deum peccaſſet & nõ cõtra Vriã quem iniuſte occiderat,& ſic mẽdax videretur,determinat qualiter intelligat ſoli:ſic.Dixi tibi ſoli, & ſic dico ſoli ꝙ es ſolus, vt iuſtificeris in ſermonibus tuis .i.verax inueniaris in omnibus quę p ꝓphetas locutus es,& quę etiã per filium loqueris.Vnde Apoſtolus, Eſt aũt deus verax,omnis autẽ homo mendax. Et ſic etiam ſolus es, vt vincas cũ iudicaris.i. vt bonitas tua vincat & ſupexcellat bonitatem omnium quotienſcũq; ſit a conſideratione iuſtorũ iudiciũ inter bonitatem tuã & inter bonitatẽ aliorũ bonorũ Qđ eſt dicere,quotiẽſcũq; fideles tui cõpẽſant bonitatẽ tuã & aliorum, tua ſemper excellit.Vnde in euangelio:nemo bonus niſi ſolus deus. Oſtẽdit autem vnde poſſit videri ꝙ ipſe vincat,cũ addit,Ecce enim in iniquitatibus &c.Qđ ſic continuatur.Dico vincis cum iudicaris,a fidelibus,& verũ eſt.Ecce eñ in pſneti eſt.

Roma.iii.

Marc.x.

vnde poſſit hoc percipi, ꝙ vincis & me, & omnes in humano genere.Nam cũ tu ſis immunis a peccatis, ego in iniquitatibus originalibus cõceptus ſum.qđ eſt dicere:ego exiſtens prius in iniquitatibus originalib⁹ cõceptus ſum a matre mea. Ac ſi dicat.Anteq̃ a matre cõciperer, cũ adhuc in lumbis patris eſſem,iã in iniquitatibus originabilibus erã. Vnde Apoſtolus.Mors in omnes pertrãſiit.i. peccatum originale,per qđ ad mortem venit. niſi baptiſmate purgetur. Non ſolum ante conceptionem fui in iniquitatibus originalibus, ſed & me concepit mater mea in peccatis.i.in iniquitatibus originalibus.i.ſed & in ipſa cõceptione fui in ipſis iniquitatibus originalibus. Et hoc totũ eſt.Ac ſi breuiter poneret. ĩ hoc & me & oẽs humanos vincis, qa tu ſemper immunis es a peccato,ego vero & omnes humani & ante conceptionẽ, & in ipſa conceptione iniquitatibus originalibus aggrauamur. Bene qdẽ ponit iniquitates pluraliter. Multipliciter enim Adam peccauit, ſcilicet delectatione, & actu:& exẽplũ peccandi aliis derelinquẽdo.Et vere vincis oẽs bonitate.Ecce eñ ĩ pſenti eſt vnde hoc poſſit videri,ꝙ bonitate,& me & oẽs vincis. Nam tu dilexiſti veritatem.i.veram pœnitentiã & cognitionẽ meã de peccato. Qđ eſt dicere.Cũ ego negligẽter me habẽs,de peccato meo,pœnitẽtiã odio haberẽ,tu piiſſimus dilexiſti veritatẽ.i.vt verã pœnitẽtiam agerẽ,& ad hãc me p ꝓpheram Nathan cõmouiſti. Per quod apparet ꝙ me bonitate vincis. Nam cum ego contra memetipſum impius eſſem, in iniqtatis meę obſtinatione,tu pius extitiſti in pœnitẽtię admonitione.Et in hoc etiã comprobat ꝙ vincis bonitate,ꝙ mihi q non ꝓmeruerã,& adeo grauiter caſur⁹ erã, manifeſtaſti ſpũ ꝓphetico incerta & occulta myſteria ſapiẽtię tuę.i.filii tui. qđ eſt dicere reuelaſti mihi ſpũ ſctõ myſteria incarnationis & paſſionis filii tui, & ꝙ mũdũ morte ſua reparaturus eſſet, q̃ incerta multis ſunt,q tametſi a prophetis audierũt,nõ tñ horũ plenarie p ſpiritum fidẽ habẽt,& occulta ſunt multis q nihil penitus ĩde audierũt, ac ſi diceret: vt per fidem horum myſteriorum,ſalua

Roma.v.

rer a peccato originali: gratuita pietate iſta mihi manifeſtaſti. Vñ cõſtat qa vincis: cum ſine merito aliquo hæc ad ſalutem meam mihi reuelaſti, & inde adhuc apparet ꝙ vincis bonitate: quoniã aſperges me hyſopo. i. facies me ſimilem illi q aſpergitur hiſopo. & ſic facies me ſimilẽ ꝙ mundabor. Quod eſt dicere, mundabis me per aſperſionem ſanguinis Chriſti, qui erit ſparſus hyſopo. i. ĩ humilitate. Qđ in veteri lege pręfigurabaẗ. Cum enim leproſus cum faſciculo hyſopi ſanguine ſacrificii aſpergebatur: a lepra mũdabatur. Per hyſopum autem quę humilis eſt hærba & in petroſis locis exiſtẽs, & ad pulmonis tumores deprimẽdos valens: humilitas Chriſti qui petra firma eſt pręſignabatur: qui diabolicę potẽtiæ tumorem per ſui ſacri ſanguinis effuſionem depreſſit, & peccatorum generis humani leprã exinaniuit. Per cuius humilitatis fidem, promittit ſe Dauid a peccato ſuo mundari, cum dicit: Aſperges me hyſopo. i. me ſimilem facies leproſo, qui ſanguine aſpergitur per hyſopum. Et exponit quomodo faciet ſimilem: cũ addit &. i. ſcilicet mundabor. i. in hoc facies ſimilem: ꝙ ſicut leproſus ille in corpore mundatur: ſic & ego per fidem aſperſionis ſanguinis Chriſti ĩ humilitate a peccato meo in anima mundabor: & non ſolum per fidem paſſionis Chriſti mundabor, ſed etiam lauabis me. i. mũdabis me ab ipſo pctõ, in fide baptiſmatis Chriſto dedicandum. Et ego lotus in fide baptiſmatis, dealbabor in anima ſuper niuem. Qđ eſt dicere, maiorem candorem virtutum in anima habebo: ꝗ ſit candor niuis ſuo modo. Quia maiorem cãdorem in corporibus inuenire non potuit: de niuis candore comparationẽ fecit. Et inde etiã apparet, ꝙ bonitate vincis: quia auditui meo interiori. i. intellectui meo dabis gaudiũ remiſſionis peccati mei. Qđ eſt dicere, nunc quidẽ contriſtor, de peccati mei oppreſſiõe, erit autem quãdo intelligam miſericordia tua deletum eſſe. i. per pœnitẽtiam quã ago & ſic gaudium mihi dabis: de eiuſdẽ peccati remiſſione, vel dabis gaudium interiori auditui de hoc ꝙ ego qui modo propter peccata arcana tua concipere nequeo, quandoꝙ remiſſione percepta. i. plenarie arcana illa concipiam. Et in futuro dabis lætitiã pręmii, cum mihi per gratiam iuſtificato, vitę æternæ reddes retributionem. Et per hoc etiam vincis bonitate, ꝙ exultabunt oſſa mea humiliata. i. facies me exultare de oſſib⁹ meis, de ratione ſcilicet, & libero arbitrio, & virtutibus: quę cum modo ſint per peccatum humiliatę, quandoꝙ rurſus erũt per peccati remiſſionem & iuſtitiæ meæ reſtitutionẽ exaltatę. ¶ Beniuolẽtia dei captata per bonitatis eius commẽdationem, ad orationem ſuam congrue redit ſic: Oſtendi multimode: ꝙ bonitate vincis. Quoniam igitur adeo bonus es: Auerte faciem. i. conſiderationem tuam, a peccatis meis, quę p Barſabee cõmiſi. Nõ ſic dico auerte, vt non videas, qđ impoſſibile eſt: ſed ſic auerte ne punias. Auertere faciem a peccatis dimiſſis. i. non ſic videre vt puniantur: aduertere vero faciẽ peccatis, ſic conſiderare vt puniãẗ. Quoniam autem in facie viſus eſt: facies pro conſideratione ponitur. Non ſolummodo vero a peccatis per Berſabee cõmiſſis oro faciem auertas: ſed & omnes iniquitates meas quaſcũꝙ commiſi dele. Sic vt non punias. Quibus deletis. Cor mundũ crea in me deus. i. tale cor qđ omni errore mundum ſit, per qđ tua myſteria valeam intra me contemplari. Et ſpiritum rectum. i. filium tuũ, per quem omne qđ rectum eſt efficitur, ĩnoua. i. nouiter inhabitare fac. in viſceribus meis. Qđ eſt dicere, ſapientia tua. i. filius tuus antea ꝗ ſic grauiter peccarem, ſecundum gratię operationem in anima mea inhabitauit: quã a me peccando repuli. Quã oro vt rurſus ĩ me facias habitare. Innuit ꝑpter quid orat, vt innouetur. i. reddatur ſibi ſpiritus. i. filius cum interponit rectum. Quaſi diceret, propter hoc ſcilicet vt cum ipſe ſpiritus rectus ſit: me quoꝙ rectum in operatione faciat, qui me a rectitudine peccando diſtorſi. Innouare dicit, non quantũ ad eſſentię ſpiritus renouationem cum immutabilis ſit: ſed quãtum ad bonorum operum reparationẽ, quę in eo defecerãt: quaſi diceret, redde mihi ſpiritum rectum, per cuius inhabitantem gratiam renouentur in anima

Auertere a peccatis aduertere.

Facies.

affectiones bonę quę defecerũt,quibus affe
ctionibus opera bona exerceam, viſcera p
anima ponit:qa circa viſcera potiſſimũ ani
ma regnat.Et poſtq̃ ſpiritũ rectũ mihi red
dideris.Ne proiicias me a facie tua.i.ne p-
mittas,vt ego per peccatum iterũ me proii
ciam a rectitudine faciei tuę.i. filii qui fa-
cies patris dicitur,eo ꝙ per eius obœdiẽ-
tiã nos patris miſericordia vt ſaluaremur
aſpexit:ſicut per viſum qui eſt in facie ali-
quis aſpicit.Et ne auferas a me.i.ne permit
tas amplius auferri a me per peccatũ, ſpi-
ritum ſanctum tuum.i.i.inhabitantem per
gratiam ſpiritus tui,& illius ſcilicet perſo
næ quę vulgo ſpiritus dicitur,quę etiam a
patre & filio procedit,qđ eſt ac ſi dicat.Fac
in me conſtanter inhabitare gratiam ſpiri
tus paracliti.Et ſic.Redde mihi lętitiã ſa-
lutaris tui.i. filii tui qui mundi ſaluator
erit,ac ſi diceret. Propter peccati mei gra-
uitatẽ,ſaluatoris filii tui amiſi lętitiã.Scio
nãqꝫ quia in eius aduentu nihil vtilitatis
habebo, niſi hic peccati remiſſionem p pœ
nitentiam adeptus fuero, vnde precor in-
dulge,& ſic lętitiam ſaluatoris venturi mi
hi redde: & in illa lętitia confirma me.i.p
ſeuerare me fac: ne peccando criminaliter
rurſus ea caream.Dico. In ea me cõfirma,
& hoc ſpiritu principali.i. p te patrem in
me ſpecialiter habitantem.Pater autẽ ſpi-
Spũs principalis pr̃. Hilario tũ ſpũſſanct⁹. ritus principalis dicitur, nõ ꝙ filio & ſpi-
ritui ſancto principetur, & eis maior exi-
ſtat: ſed quoniã ab eo ineffabiliter gignit
filius,proceditqꝫ ſpiritus. Bene quidem in
primis agit de filio vbi dicit, ſpiritum re-
ctũ innoua &c.Poſtea vero de ſpiritu ſan-
cto,cum ponit, ſpiritum ſanctũ tuum &c.
In vltimo quoqꝫ de patre cum ſubiungit.
Spiritu principali &c. Si enim de patre
prius ageretur,ab aliquo forſitan erroneo
pater excellere filium & ſpiritum digni-
tate crederetur,cum pater principalis di-
catur . Nunc autem qa de eodem ad vlti-
mum agitur, cum minorem non eſſe con-
ſtet,parilitatem obtinere nequaq̃ ambigi-
tur.Notandum ſane, non inconuenienter
patrem & filium,ſpiritũ nuncupari. Oĩs
namqꝫ ſubſtantia incorporea recte ſpirit⁹
appellatur.Pater autem & filius, ſubſtan-
tia incorporea ſunt . Poſtq̃ oſtendit ꝙ per
miſericordiam & potentiam,& bonitatem
dei debent eius peccata remitti,vt veniam
citius impetret, qđ commodum ex ſui ve-
nia ſequuturum ſit,oſtendit ſic: Oraui mi
ſerere & iniquitates, dele,& cor mundum
crea in me,& alia etiam multa rogaui,quę
ſi in me compleueris exemplo meo,Doce-
bo iniquos.i. alios criminaliter peccantes
vias tuas.i.miſericordiam per quam pec-
cata mihi indulſeris: & iuſtitiam per quã
me iam iuſtificatum magis iuſtificaueris,
quæ miſericordia & iuſtitia dicuntur viæ
tuæ,eo ꝙ per ipſas ad te venitur,quod eſt
dicere. Si per miſericordiam mihi indulſe
ris,& iuſtificaueris : & poſt me iuſtificatũ
ad maiorem iuſtitiam.per iuſtitiam tuam
prouexeris, exemplo innocentiæ & iuſti-
tiæ meæ a te datę, miſericordem eſſe te &
iuſtum oſtendam, aliis ſimiliter peccanti-
bus.Et impii.i. ſimiliter ſicut ego peccan-
tes:ad te conuertentur per pœnitentiam,
exemplo meo adducti.Vt autem hoc ſit ꝙ
impii exemplo meo ad te conuertantur o
deus, id eſt creator meus & deus ſalutis
meæ.i.creator ſaluationis meæ, qui mihi
ſalutem reſtitues,quã peccando amiſi: Li-
bera me de ſanguinibus,id eſt de peccatis
meis, adulterio ſcilicet & homicidio per Sãguines.
Berſabee commiſſo, quæ ſanguines dicun
tur,eo qđ ex nimio ſanguinis humore pro
ceſſerunt. vel de ſanguinibus.i. de multis
mortibus,quas operatus ſum. Interfeci nã
qꝫ in corpore Vriam innocentem . Interfe
ci etiam me in anima adulterium exercen
do.Interfeci quoqꝫ Berſabee,eam ad adul-
terii conſenſum impellendo . De quibus
omnibus mortibus me libera, indulgendo
clementer , ne per eas ad mortem trahar
cruciandus perenniter . Sanguis quidem Sanguis
pro morte ponitur, eo qđ in interfectione
ſoleat ſæpe ſanguis effundi. Vnde prophe Ezech.iii.
ta.Si non adnunciaueris iniquo iniquita-
tem ſuam : ſanguinem eius.i. mortem de
manu tua requiram.Et ſi me de ſanguini-
bus liberaueris, non ſolum exemplo meo
iniquos docebo,ſed & lingua mea exulta-
bit iuſtitiam tuam.i.exultanter annuncia
bit te eſſe iuſtum:qui me iuſtificaueris.vel
ſic,annunciabit aliis iniquis iuſtitiam tu-
am,quã mihi dederis: vt & ipſi ad te con-
uerſi iuſtificentur.Promittit vero hoc qđ
orauit ſe adipiſci ex diuinæ miſericordiæ
confidentia,& in hoc quoqꝫ veniam mere
tur: ꝙ non de dei clementia diffidit, ſed

confidentię ſibi ſpem attribuit. Dixi ꝙ ſi
liberaueris, ꝙ lingua mea iuſtitiam tuam
annunciabit, & ſicut ex miſericordia tua
eſſe confido, ꝙ me liberabis & per mei li
berationem, *Domine* labia mea aperies.i.
idonea facies ad laudandum iuſtitiam tu
am.ac ſi diceret.dum non mundatus a pec
catis extitero, idoneus ad te laudandū nul
latenus ero, & ſic iure labia clauſa habe

Eccli.xv.

bo. Non enim eſt ſpecioſa laus in ore pec
catoris.Aſt vbi me a peccatis mundaueris
mox idoneum ad laudandum te,me conſti
tues,& ſic labia mea aperies.i.ius te laudā
di,mihi cōcedes.Et poſtq̄ aperueris labia,
os meum annunciabit laudem tuam.i.lau
dabit miſericordiā & iuſtitiam tuā.Quo
niam adeo ingemuerat de peccato,& ora
uerat pro eo, poſſet aliquis dicere. Quare
in tantum gemis?noli gemere, ſed ſacrifi
cia, legalia deo offer pro peccatis & ſic li
beraberis.Ad quod excludēdum ſic addit.

Legalia nūc nō acceptat deus.

Neceſſe eſt vt gemā & orem: nec vtile qui
dem eſt, vt ſacrificia legalia offeram, quæ
ego nō offerā.Quoniam ſi voluiſſes ſacri
ficium, ſi intellexiſſem te velle me offerre
legale ſacrificium.dediſſem iam:vtiqꝫ.i.cer
te,tu non delectaberis holocauſtis.i.ſacrifi
ciis legalibus.Notādum autem deum ho
locauſtis quodāmodo delectatum fuiſſe,in
veteri teſtamēto.Alioquin enim irrite fie
ri per Moyſen pręcepiſſet.Delectabatur ve
ro holocauſtis,vt ſacrificiorum in noua le
ge futurorum ſigna eſſent: & ꝙ ſpirituali
ter intellectorum debilium intelligentia
capere non poterat,per legalium ſacrificio
rum imaginem vtcunqꝫ notaret, ne a fide
gratiæ futurę aliena penitus exiſteret.Nō
delectabatur autem holocauſtis, vt per ea
peccata condonaret,ſi ſacrificiorum ab eis
ſignificatorum fides abeſſet. Ideoqꝫ dicit
non delectaberis holocauſtis.ſic ſcilicet,vt
per ea peccata condones.Notandum ſane,
Dauid cum ſub lege veteri eſſet in qua ho
locauſta pręcipiebantur offerri, ea non ob
tuliſſe,& hoc non ex negligētia,ſed ad in
ſtructionem fidelium ſub noui teſtamenti
gratia futurorum dimiſiſſe:vt cum iam fi
de vir noui teſtamēti eſſet,fidelibus in no
ui teſtamenti tempore futuris innueret,
ab illis huiuſmodi ſacrificia eſſe nullate
nus offerenda: quæ aduenientibus eorum
ſignatis erant penitus euacuanda. Poſt
hoc oſtendere intendit,ꝙ ſacrificiū ad pec
cata remittenda idoneum exiſtat.*Sic* dixi.
ꝙ holocauſtis non delectaberis,o deus.ſed
ſacrificium tibi deo acceptum pro pecca
tis,eſt ſpiritus contribulatus.i. anima do
loribus & gemitibus afflicta, & nō parum
contribulata o deus. *Sed* non deſpicies.i.
acceptabile habebis cor contritum & hu
miliatum.i.animam valde contritam,& ex
toto afflictam,in omnimoda ſatiſfactione.
Prouidens autem propheta huiuſmodi ſa
crificium in eccleſia primitiua,& in eccle
ſia ex Iudæis,& gentibus conſtituenda pe
nitus eſſe futurum,pro vtraqꝫ orat.*Sic*.Di
xi ꝙ ſacrificium acceptabile deo eſt ſpiri
tus contribulatus, qđ ſacrificium ſcio &
in *Sion*, id eſt in eccleſia primitiua futu
rum, quæ terrenis neglectis cæleſtia con
templabitur: & in Hieruſalem.i.in eccle
ſia ex vtroqꝫ populo conſtituenda,quę Hie
ruſalem erit, id eſt videns pacem ęternam
ſpe, vel videns pacem in ſe non inimicans
deo male agendo: ſed cum eo pacem ha
bens bene viuendo.Ergo domine, qa hoc
ſacrificium futurum eſt in *Sion* & in Hie
ruſalem. Benigne fac *Sion*.i. large benefi
cia ei impende, ſublimando eam in inno
centia & ſanctitate.& non propter merita
ſua,quæ nulla ſunt:ſed in bona voluntate
tua, id eſt per gratuitam.voluntatem tu
am,quæ ex bonitate miſericordiæ tuæ pro
cedet:& ædificentur ab ipſa voluntate tua
muri Hieruſalem,qui deſtructi fuerunt in
Adam: virtutes videlicet & innocentia:
quibus ad modum murorum Hieruſalem
munietur.Muros Hieruſalem dicit per ſi
militudinem,quaſi diceret Hieruſalē quæ
conſtituta fuit ex angelis & hominibus,&
poſtea per Adam quantū ad homines de
ſtructa, quantum ad angelos autem ſem
per inuiolata, reſtituetur: quando homi
nes eius reſtituentur ciues.A ſimilitudi
ne ciuitatis,cuius muri in parte deſtructi
reędificantur.Tunc,id eſt poſtq̄ ædificaue
ris *Sion* & Hieruſalem,acceptabis.i.acce
ptabile habebis, ſacrificium iuſtitiæ ſigni
ficatum ſcilicet non ſignificās,qđ tibi offe
retur a *Sion* & Hieruſalem. *Sacrificium*
dico exiſtens reuera nō ſignificatiue obla
tiones & holocauſta.i.qđ ſacrificium ſigni
ficatum per oblationes & holocauſta lega
lia. Reuera dicendum eſt oblatio & holo

cauſtum.Oblationes vero & holocauſta le
galia,ideo ſic vocabãtur: qa hęc ſigna erãt
verarum oblationum,& holocauſtum fu-
turorum.Exponit autem ipſum ſacrificiũ
iuſtitiæ,ſic. Dico ꝙ acceptabis ſacrificium
iuſtitiæ, qd̃ offeretur tibi a Sion & Hieru
ſalem.Et vere ſacrificium iuſtitię tibi offe
rent.i.tale ſacrificium,qd̃ iuſtum ſit ꝓ in-
dulgentia peccatorũ offerri.Nam tũc im-
ponent.i.offerent ſe vitulos.i.ſe ſacrificia
noua per baptiſmum: ſicut vituli iuuenes
& noui ſunt:& hoc facient ſup altare tuũ
id eſt ſuper fidem fundati,quæ altare dici
tur,eo ꝙ ſuper eã omnia ſacrificia deo ac-
ceptabilia offeruntur.

In Pſal.LI.

TItulus.LI.in finem intellectus Da
uid, cũ veniſſet Doech idumeus
& annũciauit Saul & dixit ei.ve-
Dauid ad Abimelech profugiũ. nit Dauid in domum Abimelech
In hoc titulo ad figuram deſignandam in
troducitur hiſtoria, quæ talis eſt. Dauid
Saulis perſequutionem fugiens, quadam
die in Abimelech ſacerdotis domum ve-
nit:ibiq; panes propoſitionũ comedit. Vi-
dens autem hoc quidam Doech idumeus
nomine,qui cuſtos erat mulorum Saulis:
eidem Sauli nunciauit dicens. Venit Da-
uid in domum Abimelech. Qui Saul in
Abimelech ira commotꝰ qa videlicet Da-
uid in domum ſuam ſuſceperat:eum cum
omni familia peremit.Figura quidẽ huius
Antichriſtus. hiſtoriæ talis eſt:per Doech idumeum,qui
motus terrenus vel motus ſanguineus
interpretatur, Antichriſtus ſignatur, qui
bene motus terrenus vel ſanguineus per-
emphaſim dicitur: eo ꝙ omnem terram a
dei cultu ad ſui cultum mouere intendet
per tribulationem & ſanguinis ſibi crede-
re nolentium effuſionem. Per Abimelech
autem qui regnum patris mei ſonat: colle
ctio ſignatur fidelium in tempore Anti-
chriſti futurorũ,qui Dauid.i.Chriſtum in
domũ ſuam recipient.i.in ſe q domus eius
erunt,non abnegantes eum timore pœnę.
Quos cum viderit Antichriſtus recepiſſe
Dauid, nec velle dimittere dicet Sauli vt
ipſos interficiat.i.præcipiet,non voce, ſed
affectione morti,vt interficiat Abimelech
.i.illam collectionem fidelium,quæ Dauid
receperit,quod eſt dicere.Interficiet oẽs
illos qui erunt Abimelech.i. regnum pa-
tris ipſius Dauid, ſcilicet in quibus regna
bit deus pater Chriſti. Per Saulem vero
qui interpretatur appetitio, bene mors de Saul.
ſignatur,quæ frequẽter ab infidelibus per
mala opera appetitur. Cum autem non de
hiſtoria,ſed de ſignificato hiſtoriæ prophe
ta ſit in hoc pſalmo acturus: Titulus ta-
men iuxta hiſtoriæ ſimilitudinem, non vt
de futuro,ſed quaſi de præterito ponitur,
cum de futuro intelligatur: qui ſic exponi
tur.Intellectus huius pſalmi.i. intellectus
qui concipitur in hoc tractatu,attribuen-
dus eſt Dauid prophetæ, reſpicienti in fi-
nem mũdi:habitus iſte intellectus,cum ve
niſſet Doech idumeus.i.cum cõſideraſſet,
ꝙ veniet Antichriſtus.i.regnabit, & annũ
ciauit Saul & dixit ei. Venit Dauid in do
mũ Abimelech.Non dicit adnunciauit &
dixit,ꝙ aliquid ſit cũ morte loquuturus:
cum ipſa mors aut res incorporea ſit, aut
potius nihil: ſed ad ſimilitudinem hiſto-
rię dicit:ita ſuſcitabit mortem aduerſus fi
deles: quia ſuſcipient Dauid.i. Chriſtum
in ſe domũ eius exiſtẽtes,ſicut Doech idu
meus commouit Saulem aduerſus Abi-
melech vt eum interficeret, cum veniſſet
ad ipſum Saul & annunciauit & dixit ei,
qa venit Dauid in domum Abimelech, &
receptus eſt ab eo.Dico annunciauit Saul
& dixit ei.i.ſecum in cogitatione ſua annũ
ciabit & dicet morti,vt interficiat fideles,
ideo ꝙ Dauid.i. Chriſtus veniet in domũ
Abimelech.i. recipietur ab Abimelech, q
erit domus eius, id eſt a collectione fideli-
um.vel ſic,Doech idumeus.i.Antichriſtus
veniet, id eſt regnabit & annũciabit Sauli
id eſt interfectoribus miniſtris ſuis:&.i.ſci
licet dicet eis.venit Dauid in domũ Abi-
melech.i.receptus eſt Chriſtus a fidelibus
ſuis qui domus eius facti ſunt. Ideoq; in-
terficite ipſos fideles. Bene quidem mini-
ſtri ipſius dicuntur Saul, vel iuxta ſimili-
tudinem,vel iuxta ipſius vocis interpreta
tionem.Iuxta ſimilitudinem quidem.eo ꝙ
ſicut Saul Abimelech innocentem interfe
cit:qa Dauid Chriſtum domini iuſte rece
perat:ſic & ipſi miniſtri in fine mundi fide
les innocentes interficiẽt,eo ꝙ iuſte Chri-
ſtum domini patris Ieſum, in fide recipi-
ent.Secundum vero vocis interpretatio-
nem,quia Saul.appetitus dicitur.Ipſi vero
miniſtri ab Antichriſto omnibus modis

appetentur,ad fidelium perniciem. Eſt autem in hoc pſalmo vox prophetæ intelligentis Antichriſtum in fine mundi futurum, & fideles perſequuturum: quem de malitia ſua increpat, oſtendens ꝙ eadem ipſi erit cauſa omnimodę deſtructionis,vt ipſos fideles in tempore eiꝰ futuros, quos ipſe perſequetur corroboret in conſtantia & eos ab illiꝰ conformitate retrahat:quos etiam fideles ad ipſorum ſolatium, prædicit erga deum timorem habituros,& eum laudaturos,ꝓuidēdo mortē ipſiꝰ Antichriſti,ne,ſi defecerint a timore & laude dei,ſic & ipſi ſicut Antichriſtus pereant,& in iudicii die promittit ipſis fidelibus ad eorum conſolationem, ꝙ ipſum Antichriſtum deridebunt.

QVid gloriaris in malitia, id eſt propter quā vtilitatem gloriaris, id eſt lætaris in malitia verborum, & cogitationum & actuum, cōtra fideles tu Antichriſte, qui potens es in iniquitate, id eſt cui permittitur a deo poteſtas iniquitatis exercendæ in ipſos fideles, propter nullam vtilitatem ſcilicet, quaſi diceret: Ita gloriaris in malitia quaſi eſſet res honeſta, vel quaſi quælibet vtilitas inde eſſet ſequutura, ſed neq; malitia res honeſta eſt,neq; inde continget vtilitas,ſed damnatio. Exponit autem ipſam malitiam per partes, vt appareat eſſe res inhoneſta. Dixi,Quid gloriaris in malitia, & vere gloriaris in ea. Nam tota die, id eſt iugiter, lingua tua interior.i. meditatio cordis tui cogitauit iniuſtitiam, id eſt iniuſtas cogitationes, quomodo ſcilicet fideles a lege dei reuocares. Quoniam autem cordis loq;,nihil aliud eſt q̄ meditari: meditatio pro lingua dicitur.& non ſolum cogitaſti,ſed etiam feciſti dolum,id eſt doloſa verba,dicens te deum eſſe,cum ſolūmodo te eſſe hominem intelligeres. Tu dico exiſtens ſicut nouacula acuta,id eſt comparabilis nouaculę acutę. ſic ſcilicet promptus ad malitiam peragēdam,ſicut nouacula acuta ad officium ſuum exequēdum.

Nouacula Vel ſic cōparabilis nouaculę,vt ſic ſub ſpecie rectitudinis quoſdam latenter in fide corrūpas & lędas, ſicut aliquādo nouacula, cū pilos radere debeat, cutē vulnerat. Vel ſic,ſilis nouaculę,vt ſicut nouacula ſuꝑflua pilorū auferēdo,cutē purgat,& nitidificat:ſic & tu licet nō ad hoc intēdas,perſequutionibus tuis fideles a peccatorum ſuperfluis ſordibus mundabis, & nitidos in ſanctitate facies.qđ eſt dicere cauſa eris quare ipſi mundi fiant & nitidi.Dico ꝙ feciſti & cogitaſti dolum,& hoc non inuitꝰ, qđ tolerabilius eſſet: Sed dilexiſti malitiā, malas & aſperas cogitationes ſuper benignitatem & bonas cogitationes non: ac ſi diceret,ſi ratio tua te moneret aliquando, vt bn̄ cogitares,cū nullus adeo ſit iniquꝰ, quem aliquando ratio ſua ad cogitandum bene non adhortetur, contēpta bona cogitatione,cogitaſti malitiā.In hoc aūt eū damnatione digniſſimū oſtēdit, cum malum bono ſcienter pręferat,& dilexiſti iniquitatem.i. iniqua & blaſphema verba & aſpera loqui contra fideles, vt eos tibi conformares,magis q̄ loqui ęquitatē.i. ęqua verba & bona, quod eſt dicere, Aſpera & iniqua verba dilexiſti loqui,non autem ęqua. cum dicit magis q̄ æquitatem innuit ꝙ interdum a ratione monitus,vt bene loqueretur,bene loqui ſpreuit, & male loquutꝰ eſt.Non ſolum vero dilexiſti iniqua verba & aſpera: Sed etiam dilexiſti omnia verba pręcipitationis.i.omnia verba per quę poſſes fideles in errorem cultus tui præcipitare,ſcilicet & minantia verba & blanda.Tu dico exiſtens lingua doloſa.emphatice dictum eſt,quod eſt dicere. Exiſtens doloſus in lingua,vt dicas te deum,cum hominem te eſſe intelligas. Hoc autem totū,qđ more prophetico præterite ponitur, future intelligendum eſt. Dixi, ꝙ dilexiſti malitiam & cętera.Et propterea deus deſtruet te in finem deſtructiōis,id eſt omnino, vel deſtruet te promotum in finem, id eſt in perfectionem malitię,quod eſt dicere poſtq̄ venies ad finem, id eſt ad cumulum malitiæ,deſtrueris a deo: & hoc modo ſcilicet euellet te deus de tabernaculo tuo, id eſt de hac vita,& de potentia tua,quę tranſitoria erit vt tabernaculum, & in qua diabolo militabis, & emigrabit te.i.emigrare faciet de hoc tabernaculo in peius.Oſtēdit vero ꝑ remotionē vnde faciet emigrare,cū addit.Dico,euellet te de tabernaculo tuo. & etiam radicem tuam euellet de terra viuentium,id eſt propter vanam ſuperbiam

potentiæ tuæ, euellet te de terra viuentium, ac ſi dicat. Tu per potentiam tuam qua te deum facis, putas te in terra viuentium radicaturũ, ſed deus propter tuam ſuperbiam, te inde euellet: vel radicem tuam euellet, per ſolam ſimilitudinem dicit, id eſt ex toto deſtruet, a ſimilitudine arboris & herbę quę radicitus euellit. Per hoc qđ dicit ꝙ euellet eum de tabernaculo. i. de hoc mundo, & de terra viuentiũ: innuit ꝙ migrare faciet in infernum, cum nullus alius ſtatus reſtet poſt hos duos, a quibus euelletur. Hoc autem ꝙ deus ſit deſtructurus te, videbunt, id eſt præuidebunt iuſti quos perſequeris & timebunt ſibi exemplo tuo, ne ſi tibi conformentur tecum perdantur, & ideo cauebunt ſibi: & in die perditionis eius, id eſt in die iudicii, ſupra te exiſtentes, qui in hoc mundo a te deprimũtur per tribulationes, ridebunt, id eſt te dignum irriſione iudicabunt, & dicent. Ecce nunc apparet qa hic eſt homo ſolummodo, non deus vt dicebat: Qui homo nõ poſuit deum eſſe adiutorem ſuum, id eſt nõ reputando ſe creaturam ſed deum, noluit orare deum vt eum adiuuaret. Sed ſperauit, id eſt confidentiam habuit efficiendi qđ vellet: in multitudine diuitiarum ſuarum, id eſt per multas diuitias ſuas, & interiores & exteriores. Diuitias interiores dicit, facundiam & ſapientiam mũdanam quã habebit. Diuitias autem exteriores, aurũ & cætera terrena. & in vanitate ſua .i. in vana ſuperbia præualuit. i. ante omẽs valuit, vt maiorem haberet potẽtiam prę cunctis. vel ſic in vanitate potentiæ ſuę poſitus, præualuit nobis, non in animarũ, ſed in corporum lęſione. Vel ſic. In vanitate ſpei ſuæ poſitus præualuit. i. ſe nobis præualere putauit, vt ei conformaremur. Dico ꝙ ipſe ſperauit in diuitiis multis. Ego autem ſperaui in miſericordia dei in ęternum. i. q̃diu ſeculum tranſitorium durauit, & eundo vſq; in ſeculum æternum, ſeculi prioris ſubſequutiuũ. Ego dico exiſtẽs tunc in domo dei, id eſt in eccleſia, non ſterilis ab opere bono: ſed ſicut oliua fructifera, id eſt fructum ferendo bonorum operũ ad modum oliuę fructiferę, & ſemper viridis in fide, & in proſperis, & in aduerſis ad ſimilitudinem oliuæ, quæ nec æſtate, nec hyeme caret virore. Vel ſic. Exiſtens ſicut oliua fructifera in domo dei, id eſt ſecundum hoc ꝙ eram domus dei, ac ſi diceret. Non per me fructifera, ſed per deum cuius domus eram. Dico ꝙ tunc ſperaui in miſericordia, cum ipſe ſperaret in diuitiis. Ego dico ſic, mecum dicens. O deus cõfitebor tibi in ſeculum, ac ſi dicat. Non denegabo te timore Antichriſti, ſed confitebor, id eſt laudabo te reſpiciens in ſeculum æternum, in quo mihi reddes ſpei meę prę mium. Et ideo confitebor, qa feciſti me oliuam fructiferam, & non faciam me in hoc ſeculo deum. Sed expectabo, id eſt patienter expectabo, nomen tuum, qđ mihi dabis in futuro, hoc ſcilicet nomẽ qđ eſt de⁹ qđ mihi dabis in futuro, cum me participem facies diuinitatis tuæ. & merito illud nomen expectabo, quoniam bonum eſt: exiſtens iam in conſpectu, id eſt in interiori conſideratione ſanctorum tuorum, quod eſt dicere. Iam conſiderant illud nomen ſpe. Vel ſic expectabo, id eſt diligenter conſiderabo nomen tuum qđ eſt deus. i. nõ attribuam mihi hoc nomẽ qđ eſt de⁹ vel Antichriſto, ſed hoc nomen tuum eſſe conſiderabo: quoniam hoc nomen bonum ſummũ ſignificat, id eſt te & non aliud, & hoc eſt conſtans in conſpectu interiori ſanctorum tuorum, cuicũq; non conſtet. Vel ſic expectabo. i. diligenter conſiderabo nomen tuum, id eſt magnificationem honoris nominis tui, id eſt hoc conſiderabo. ꝙ nomẽ tuum honorandum eſt magnifice non nomen Antichriſti: quoniam bonum eſt nomen tuum. i. honor nominis tui in conſpectu ſanctorum tuorũ, quod eſt dicere. Ideo conſiderabo, quia video ꝙ ſancti tui reputant eſſe bonum hoc conſiderare.

In Pſal. LII.

Psalmi. LII. Titulus. In finem pro Amalech intellectus Dauid. Quoniam notiſſima eſt hæc hiſtoria, quæ in hoc titulo ad figuram inducitur, breuiter eam innuit cum dicit pro Amalech. Quæ hiſtoria talis eſt. Amalechitæ Syceleg ciuitatẽ paruulã, in qua filii Dauid & vxor eius habitabant vi capientes, eoſdem filios & vxorem captiuos duxerunt. Quo audito Dauid, manu maxima collecta, inſequutus eſt eos, & deuicit: & vxorem ſuam, & filios eripuit. Figura quidem huius hiſtoriæ talis eſt. Per

Amalech. Dauid Chriſtus, per Amalech qui dolens
vel parturiens interpretatur: infideles ex
vtroq; populo intelliguntur, qui fideles in
hoc mundo perſequũtur, & per tribulatio
nes captiuos ducunt, in eorum corporibꝰ
dominando: qui infideles digne dicuntur
parturientes & dolentes, eo ꝙ hic ſemper
mala opera ad pœnas æternas parturiunt
de quibus in futuro ſine fine dolebũt. Per
vxorem Dauid & filios eius ab Amalech
ereptos, denotatur eccleſia primitiua ſpe-
cialis Chriſti ſponſa, & alii fideles per ipſi
us eccleſię prædicationem & exemplum fi
lii Chriſti facti, qui in futuro ab infideliũ
poteſtate penitus eripientur, cum æterna
gloria ditabuntur. Ipſi vero infideles in
perpetuum damnabũtur. Tituli vero ver-
ba ſic exponuntur: Intellectus Dauid in fi
nem reſpicientis, habitus eſt ꝓ Amalech,
quod eſt dicere. Intellectus quem habuit
Dauid in componendo pſalmũ iſtum, ha-
bitus eſt pro Amalech.i. occaſione Ama-
lech. Dauid dico reſpicientis in finem.i.in
Chriſtum, ac ſi diceret. Amalech deuictus
a Dauid ſignificãs infidelium collectionẽ.
a quibus deus ſuos eruet in futuro, cauſa
fuit quare Dauid intellectum haberet fi-
nis.i. Chriſti, reſpiciẽdo in ipſum finem.i.
Chriſtum, & propter hũc intellectum iſtũ
pſalmum componeret ad honorem ipſius
finis, conſiderando qđ ipſe finis, ſuos etiã
erepturus, & infideles damnaturus. Intro
ducit autem in hoc pſalmo propheta ipm
caput Chriſtum de infideli & inſipiẽti po
pulo ſuos perſequẽte agentẽ, qui in perſe-
quutione fidelium deũ vltorẽ eſſe non re
putant, quos corruptos in moribus, & deo
abominabiles eſſe dicit, propter iniquita-
tes ſuas: quos etiam inexcuſabiles eſſe oſtẽ
dit, cum ſalutem ſibi a deo propoſitã con-
temnant, ſeſe videlicet Chriſtum a patre
pro mũdi redẽptione miſſum, a quo omi-
modo declinant. Demonſtrat quoq; ipſo-
rum infidelium. & hic & in futuro damna
tionem, & fidelium & hic & in futuro ſal-
uationem. Notandum ſane, ꝙ cũ pſalmus
iſte ſuperius in tredecimo loco ſit poſitus:
non abſq; ratione, eiſdẽ fere verbis hic eſt
repetitus. Cum autẽ in ſuperiori loco ti-
tulus iſte in quo inducit̃ hiſtoria de Ama
lech non pręponat̃, ſed ſolũmodo pſalmus
Dauid, nobis innuitur nondũ victoriam
Amalechitarũ accidiſſe, cũ a propheta pſal
mus cõpoſitus fuerit. Si eñ accidiſſet, titu
lus ibi præpoſitus eſſet. Poſtea vero Ama-
lech deuicto, & vxore Dauid & filiis ere-
ptis, videns ipſe propheta negocium victo
rię huius illud qđ in pſalmo de Chriſto
prædixerat figurare, pſalmũ eundem repe
tiit occaſione huius hiſtorię: vt innueret
hanc filiorum & vxoris ereptionẽ, ereptio
nis Chriſti filiorum futurę fuiſſe figuram
Sicut autem inſtruit hanc ereptionem ne
gocium quoddam legis nouę portendiſſe,
innuit quoq; cuncta legis veteris acta, ad
legis nouę negocia deſignanda præceſſiſſe
Paulo apoſtolo ſic atteſtante Omnia in fi- I. Corin.x.
guram contingebant illis. Illos autem tres
verſus qui ſuperius in hoc pſalmo legun-
tur: in repetitione vero nec ipſi nec aliqua
verba illis ęquipollentia inueniuntur: aſſe
runt quidam prophetam non poſuiſſe. Cę
terum qa Paulus hos tres in epiſtola ad
Romanos poſuerat, vno verſu modico hu
ius pſalmi iſtis addito, propter apoſtoli au
ctoritatem in hũc pſalmũ perhibentur fu
iſſe recepti. Ponit enim ſic Apoſtolus. Si- Roma. iii.
cut ſcriptum eſt: Qui nõ eſt iuſtus quiſq̃,
non eſt intelligens, non eſt requirens deũ.
omnes declinauerũt &c. Illi vero tres ver-
ſus hi ſunt. Sepulcrum &c. Quorũ os &c.
Contritio &c. Quoniam vero pſalmus iſte
ſuperius ample, & ꝓut nobis poſſibile fuit
diligẽter expoſitus eſt. Cũ etiã hic fere ea-
dẽ litera ſit & ſentẽtia, de eodẽ iterũ agere
prolixe ſupfluũ eſſe iudicãtes, breuiter eũ
attingere videmꝰ eſſe idoneũ, vt ſi qdlibet
incognitũ, cuius nondũ tũc ſciẽtiã attige-
ramus, in ſupiori tractatu nõ poſuimus, in
hoc ſaltẽ ſuppleamus. Siue etiã ſi hic pars
aliqua diuerſa poſita ſit literaturę, ipſam
quoq; nitamur ꝓ poſſe noſtro vtcũq; expo
nere. In primis aũt dicẽdũ eſt ꝙ cũ ſuperiꝰ
dixiſſemꝰ ipſum caput in hoc pſalmo Iu-
dęos exprobrare, ſciẽdũ eſſe nõ ſolũ de Iu-
dęis, ſed generaliter de oĩbꝰ ſui mẽbrorũq;
pſequutoribus in hoc pſalmo agi poſſe.

DIxit inſipiens. Iudaicus
populus & gentilis, mei
meorumq; perſequutor.
in corde ſuo, non eſt deꝰ
iſte Chriſtus vt poſſit ſe
vlciſci & ſuos. Vere vter
q; populus inſipiens, cum me ſaltem ꝑ ope

ra & miracula mea meorumq;, deum eſſe non cognoſcat. Quoniam vero dixerunt non eſt deus, corrupti ſunt. i. magis & magis corrumpentur interius per excęcationem, & corrupti abominabiles facti ſunt. i. execrabiles fient deo in iniquitatibus ſuis perdurando, ac ſi dicat. Non ſolum corrūpentur & abominabiles deo erunt, ideo ꝙ dixerunt non eſt deus: Sed etiam propter iniqua opera ſua, & adeo corrumpentur: ꝙd non eſt. i. non erit inter eos qui faciat bonum opus. Poteſt quoq; verſus iſte legi præterite, ſic: hoc quod dixerunt non eſt deus: inde contigit, q̃a corrupti ſunt. i. excæcati, & adeo corrupti ꝙ abominabiles facti ſunt deo. Et in hoc apparet eos eſſe corruptos & abominabiles, ꝙ non eſt eorum aliquis qui faciat bonum opus. Bonum quidem, multis modis dicitur. Deum enim dicimus, bonum, verum & ſummum: bonum etiam dicuntur virtutes, & opera quæ per eas exercentur. Bonum quoq; dicuntur omnes creaturæ, ſecundum ꝙ a deo creatæ ſunt, vnde legitur: quæcunq; auctore bono condita ſunt, bona ſunt. Bonum. inſuper diximus, beneficia, a qualicunq; impenſa, & ſi non ſint virtutis alicuius exercitio facta. Quis autem inſipientes corrupti ſint & abominabiles, & dicant non eſt deus, inexcuſabiles tamē ſunt de hac inſipientia. Deus enim trinitas proſpexit miſericorditer de cælo, id eſt de me humana natura ſuper filios hominū vniuerſaliter, id eſt ſuper omnes homines: vt videat. i. videre faciat ſi eſt aliquis intelligens aut requirens deum, quod eſt dicere: Vt in aperto ponat qui ſunt intelligentes & requirentes, & qui non. Ipſi vero omnes inſipientes declinauerunt ſe ab illo proſpectu, id eſt non curauerunt proſpectum miſericordiæ, & ſimul cum declinatione inutiles facti ſunt & ſibi & aliis. Et oſtendit quomodo inutiles ſibi. Non eſt enim aliquis qui faciat bonum non eſt qui vſq; ad vnum fide perueniat, id eſt ad me qui ſum vnum & ſummū bonum. iuxta illud. Ego & pater vnum ſumus, vel poteſt legi, deus de cælo &c. Sic, ne putarentur oēs homines corrupti, ſic dicit. Dixi inſipientes eſſe corruptos, Filii vero hominum nō ſunt corrupti. Nam deus proſpexit de cælo. i. per doctrinam apoſtolorum, ſuper filios hominum. i. ſuper fideles ſeſe rationabiliter habentes, vt videat ſi eſt intelligēs, aut requirens deum. i. vt in euidenti ponat, quis eorum eſt recte intelligens aut requirens deum, qui poſſit alios ad hoc inſtruere. Multi namq; ſunt fideles, qui non adeo ſunt intelligentes vt aliorum queāt eſſe inſtructores. Dixi ꝙ ſuper filios hominum proſpexit. vt & per ipſos alii intelligerent. Inſipientes vero nolentes per eos intelligere, omnes ab intellectu declinauerūt &c. Dixi, ꝙ dicunt ꝙ ego non ſum deus, ſed nonne cognoſcent in futuro omnes q̃ operantur iniquitatem. i. faciunt iniqua opera, qui deuorant tribulationibus plebem meā, vt cibum panis. i. aſſidue: ꝙ ego ſum deus quem modo negant, vere cognoſcent? Hoc autem interrogatiue ponit vt ſic eos increpando a tali errore retrahat. Et ideo ſic excęcati ſunt, vt operentur iniquitatem, quia me deum non inuocauerunt adiutorem, & quia illic trepidauerunt timore. vbi non erat timor habēdus. Iudæi ſcilicet timuerunt carnales obſeruantias dimittere: gentiles vero idola ſua non colere, quæ vtraq; timenda nō eſſent. Cum autem poſuerit trepidauerunt, non ſuperfluo addit timore: multi nāq; trepidant non cauſa timoris, ſed pro febre, vel aliqua re tali. Ideo autem ſic excęcati ſunt ꝙ deum non inuocauerunt: quoniam deus trinitas diſſipauit oſſa eorum, qui hominibus placent: quod eſt dicere: Deus debilitauit ad modum rei diſſipatę quę debilis efficitur, liberum arbitrium & rationem eorum, ne eum inuocare vellēt. & nō iniuſte diſſipauit, ſed ideo quia placent hominibus in perſequutione fidelium. i. ideo perſequuntur eos vt placeant ſibi inuicem qui ſimpliciter homines ſunt, non etiam dei in eorum perſequutione. quod eſt dicere, vt glorientur adinuicem. Et ipſi iam diſſipati confuſi ſunt. i. cōfundentur omīno hic ſcilicet, vt plus excęcentur in futuro vt ſine fine perdanť, ideoq; confundentur, quoniam deus ſpreuit eos ꝓ malis meritis eoꝝ. Facit autē quęſtionē vt ipſemet ſoluat, ſic, Dico ꝙ de⁹ ſpreuit eos. Et quis deus? Sequitur ſolutio. Ille qui ex Sion naſcens dabit in hoc mūdo ſalutare Iſrael. i. dabit ſaluationē fidelib⁹ ne excęcenť cōtra hoc ꝙ diſſipauit hic oſſa inſipientum, &

Bonum.

Ioan. x.

contra hoc qđ in futuro confundet ipſos. In futuro exultabit Iacob & lætabitur Iſrael.i.gaudebunt fideles & maiores, & minores,cum deus trinitas auerterit captiuitatem plębis ſuę Iacob & Iſrael.i.mortalitatem & paſſibilitatem.

In Pſal.LIII.

TItulus.LIII. In finem in carminibus intellectus Dauid. cum veniſſent Ziphei & dixiſſent ad Saul. Nõne Dauid abſcõditus eſt apud nos.Hic etiam titulus iuxta hiſtoriam poſitus eſſe videtur, quæ talis eſt: cũ a Saule Dauid fugaretur,ad vicum Ziph nomine vbi ſui contribules habitabant,cõfugium faciens,ibi ſe abſcondit . Ziphei vero qui cum eius eſſent conſanguinei,eum occultare debuiſſent,Saulẽ adeũtes dixerunt ei. Quare non interficis Dauid, cũ eum nũc habeas interficiendi potentiam.Nõne eñi abſconditus eſt apud nos , vbi eum potes inuenire!hoc dicto eũ Sauli prodiderunt. Figura vero hiſtoriæ huius, hæc eſt . Per Zipheos Dauid Sauli prodentes,qui florentes interpretantur,Iudæi ſignabantur, qui cum in terrenis florerent, ſui floris arrogantia cõmoti,Chriſtum qui reuera eſt Dauid:Sauli prodiderunt.i.morti,metuẽtes amittere locum & gentem.Qui Chriſtus ſecũdũ deitatẽ apud eos latebat.i. in carne quã de eorũ ſanguine ĩ virgine ſumpſerat,abſconditus erat . Quare vero per Saulem mors figuretur, ſæpe iam dictum eſt.Verba quidẽ tituli,ſic explanãda ſunt, Intellectus Dauid prophetę quẽ habuit in componendo hunc pſalmum: Dauid dico reſpicientis in finem.i.in Chriſtum: in carminibus.i.in laudibus,qđ eſt dicere.Reſpicientis ſic in finem, vt laudet eum componendo carmina,hęc.i.hunc pſalmũ ad laudem eius.Habit⁹ eſt iſte intellectus ab ipſo propheta,cum hoc fuerit ꝙ veniſſent Ziphei & dixiſſent ad Saul, nõne Dauid abſcõditus eſt apud nos,vbi potes eum interficere!& poſt eum Sauli prodiderũt:quod eſt dicere. Propheta conſiderans Zipheos contribules ſuos,qui eum occultare debuiſſent,ad Saul veniſſe & ei dixiſſe : Nonne Dauid abſcõdit⁹ eſt apud nos,& poeſta eũ Sauli prodidiſſe,& ꝑ hoc negociũ in ſe cõpletũ, intelligẽs ſancto ſpiritu Chriſti ꝓditionẽ ad mortem a Iudæis faciendam præfigurari reſpiciẽdo in ipſum Chriſtũ hũc pſalmũ in eius laudẽ compoſuit:in quo eũ introducit ſecundũ humanitatem, diuinã trinitatem orantem:vt eum in paſſione cõſtãtem faciat,ne timore cedat cum Ziphei prodent eum Sauli . Orat quoqꝫ de reſurrectione,& pro inimicis, & oſtendit paſſionem ſuam,pro qua eum oporteat orare & promittit ſemetipſum eſſe volũtarie in cruce offerendum,contuitu reſurrectiõis. qđ ſacrificium cauſa eſt , quare deus eum orantem debeat exaudire.Hoc vero quod poſitum eſt in titulo:nõne Dauid:nihil ad figuram videtur operari in pſalmi intẽtionem,ſed ad hiſtorię oſtenſionem.

DEus pater,ſaluum me fac ne cedã:me dico in nomine tuo.i.in honorẽ nominis tui pſeuerantẽ.iuxta illud:Non quęro gloriã meã, ſed eius qui miſit me patris:& iudica me ſicut iudicãdus ſum faciendo ſcilicet reſurgere in virtute tua.i.in potẽtia tua:quod eſt dicere.Quia potens es ad me reſuſcitandum.Oſtendit autẽ ſe dignum exauditione,cum non ſolum verbis,ſed & affectione oret,cum addit.oro ſaluum me fac & iudica me,& hoc oro & affectione & verbis . Ergo deus exaudi orationẽ meã affectione factam,& auribus pcipe.i.audi verba oris mei.i.orationẽ quã verbis ꝓfero. Aurib⁹ pcipe dicit ad humanũ modũ.Neceſſe eſt autẽ vt orẽ te,vt me ſaluũ facias ne cedã: qm̃ alieni.i. Iudęi qui deberẽt eſſe amici cũ ſint contribules mei:ipſi vero ſunt alieni a me facti,ꝑ ſupbiã & inuidiã ſuã:inſurrexerũt aduerſum me,capiẽdo,verberãdo, & blaſphemãdo,& ipſi fortes eſſe volẽtes, ad hoc vt me detineãt in morte,q̃ſierũt aĩam meã.i.qrẽt vt auferãt vitã meã.Et cũ deberẽt cõſiderare me deũ eſſe & ſic nõ pſequi, nõ ꝓpoſuerũt.i.nõ ꝓponẽt ante cõſpectũ ſuũ interiorẽ,deũ verbũ mihi pſonaliter vnitũ eſſe mihi auxiliatorẽ,qđ eſt dicere,Nõ cõſiderabũt me eſſe hoĩem & deũ. Diceret aliqs. Habes ne deũ tibi pſonaliter vnitũ adiutorẽ.Rñdit,Ita.Vere deũ ꝓponere deberent Ecce enim in præſenti eſt,ꝙ deus adiuuat me, faciens conſtantem, & ideo deberent conſtantiæ meæ contuitu,eum ante cõſpectũ ſuũ ꝓponere: & dñs mihi perſonaliter

Ziphei.

Ioan.viij.

vnitus , ſuſceptor eſt aīæ meæ.i.ſuſcipiet
animā meā,vt ad corpus poſt tres dies re
ducat.Sequiť oratio pro inimicis ſic.Q=
uis inſurgāt aduerſum me,& quęrāt ani=
mam meam : tñ oro domine auerte mala,
quę merētur, ab iimicis meis.Et diſpde il
los ſecundū ꝙ mali ſunt , in veritate tua
faciēdo exiſtere.i.in cōformitate mei qui
Ioan. xiiij. ſum veritas tua,iuxta illud.Ego ſum via
veritas & vita. vel poteſt eſſe cōceſſio di=
uinę iuſtitię ſic.Dico ꝙ fortes quęrēt ani=
mam meā detinere in morte,& ideo cōce=
do auerte mala hęc a me ne detinear & ce
dam,& da inimicis meis hæc mala ſcilicet
vt ab hoſtibus Romanis vincantur, & in
æternū damnētur.Exponit autē partē ma
lorum, cū addit. In veritate tua.i.in vero
iudicio tuo & iuſto diſpde illos.i.deſtrue
per Titū & Veſpaſianū, vel diſperde de=
ſtructione mortis æternæ.Adiungit vero
çauſam quare debeat eū deꝰ exaudire ſic,
oraui te deus:vt me ſaluum facias & iudi
çes & dignū eſt.Nam voluntarie.i.libēter
nō inuite,ſacrificabo tibi memetipſum,in
cruce.Et poſt cōfitebor.i.veros cōfeſſores
pariā nomini tuo.i.ad honorem nominis
tui dñe, quoniā bonū eſt confiteri.i.bonū
eſt vt cōfeſſores pariā. Et ideo ſacrificabo
quoniā certus ſum ꝙ ex omni tribulatio=
ne iſta eripuiſti.i.eripies me faciēdo īmor
talem:& oculus meus.i.conſideratio mea,
deſpexit ſup inimicos meos,qui me modo
inferiorem ſe reputāt.Qđ eſt dicere,deſpi
ciam.i.deorſum aſpici faciā ipſos īimicos
ſuper eos apparēs,partē mihi ſubiugādo,
ſaluādo ſcilicet,partē per mūdum diſper=
gēdo.Et hoc eſt ac ſi diceret:debes me orā
tem exaudire,vt a tribulatiōe eripias.Nā
ideo ſacrificabo tibi : ga fidutiā habeo ꝙ
me ex omni tribulatione eripies , & poſt
deſpiciā ſuper inimicos meos qui me mo=
do in humilitate poſitum deſpiciunt.i.in
feriorem ſe reputant.

In pſal.LIIII.

PSalmi.LIIII.Titulus.In finē,in car
minibꝰ, intellectus ipſi Dauid, qđ
ſic exponitur.Intellectꝰ huiꝰ pſal=
mi aſcribēdus eſt ipſi Dauid.i.Chriſto per
ſeuerāti,in carminibꝰ.i.in laudibꝰ,vt lau=
det deū intētione,voce,& opere,non deſi=
ſtēs etiā in ipſa paſſione , vbi potius deus
laudādus eſt.In carminibꝰ dico pſeuerāti
vſq; in finē,ſcilicet vitæ.i.donec vita eius
per mortē crucis finiretur, vel ſic perſeue
rāti in carminibus vſq; in finem.i.vſq; in
cōſummationē æternitatis.Qđ eſt dicere
perſeuerāti in carminibus.i.in dei laudi=
bus: & in proſperis, & in aduerſis: donec
deus reduceret eū in pfectam & cōſumma
tam immortalitatē.Vbi vero poniť in car
minibus,ſolet ſępius pſalmus de paſſione
agere: & innuitur nobis qđ ſicut Chriſtꝰ
in paſſione ſua in laude dei perſeuerauit,
ita & nos in tribulationibꝰ minime debe=
mus a dei laude ceſſare.In hoc autē pſal=
mo introducitur caput orās,ne in paſſio=
ne cedat,& vt reſurgat, oſtendēs paſſionē
ſuā,pro qua eū neceſſe eſt orare.Agit etiā
de repulſione Iudęorū,& cōuerſione gen=
tiū , de quorū Iudæorū damnatione & in
corpore & in aīa conceſſiue agit:prędicit
quoq; ſe conſtantē futurū,& reſurrecturū
& ad cęlos aſcēſurum, & hoc totū ad in=
ſtructionē conuertēdorum ponit,vt de ſa
lute ſua deū diligant,& in perditione infi
deliū ſibi caueant , ne ſi a deo diſceſſerint
ſimiliter damnentur.Vnde dicit.

EXaudi deꝰ orationē meā:
vt me reſuſcites,& īmor=
talem facias & exaltes , &
ne deſpexeris depcationē
meā,qua oro ne permittas
me ī paſſiōe deficere.Ora Orare.
re pprie dicimur quando ad hoc pcamur
vt aliquid cōſequamur,depcari vero quā Depcari.
do ad hoc: vt aliquid īcōmodi pce noſtra
a nobis depellamus,Intēde mihi.i.da mihi
intētionem perſeuerātię in virtutibus,&
in bono propoſito meo:vt te ſcilicet aſſi=
due laudē.Et hoc modo inquā exaudi me
dando mihi intentionē.Hoc autem addit
ex ingēti affectione,vel quia in paſſiōe la=
bor maximus eſt, ſeu in qualibet exercita
tione,ponitur exercitatio pro paſſione.di
co exaudi.Et dignū eſt: nam ſi in exercita
tione mea.i.in paſſione cōtriſtatus ſum.i.
contriſtabor pro Iudęis,ga doctrinę meæ
nolūt acquieſcere,ac ſi dicat.Ideo dignus
ſum vt exaudiar:quia pro te ero in exerci
tatione paſſionis , & adeo pius ero : ꝙ de
inimicorū obſtinatione incredulitatis cō=
triſtabor.Paſſio quidē exercitatio dicitur Paſſio eſt
per ſimilitudinē.eo ꝙ ſicut per exercitatio exercitatio
nem artiū ſeculariū peruenitur ad diuinę

paginę notitiam: ita & per paſſionē peruenit Chriſtus ad immortalitatis ſublimitatem, vel ſic. In exercitatiōe doctrinę meę.i. in perſeueratiōe doctrinę meę, cōtriſtatus ſum de Iudęorū obſtinatione. Oſtēſo merito quo debeat exaudiri, p̄tendit neceſſitatem, ſic. Oro exaudi, & neceſſe eſt. Nā cōturbatus ſum a voce inimici.i. Iudaici populi, & a tribulatione peccatoris eiuſdem populi ſcilicet antonomaſice peccatoris, Qđ eſt dicere. Contriſtabor timore ſpōtaneo ſecundū carnem. Qui timor cōtinget a voce minantis iudaici populi.i. qa minabitur mihi mortem, dicēdo Crucifige, & a tribulatiōe peccatoris, qa ſcilicet mihi tribulationem inferet, capiendo vt latronem ducēdo, conſpuendo, & verberibus affligēdo. Exponit autem cur a voce illorū conturbabit ſic. A voce eoꝝ ideo conturbabor. Quoniam iniquitates quas habēt declinauerunt.i. declinabūt a ſe in me, vt ſic me poſſint interficere: vt cū ipſi ſeductores ſint & blaſphemi: me ſeductorē & blaſphemū eſſe mentiantur. Vnde legitur. ſi

Ioan. xviij. Mar. ij. Matt. xxvj. Ioan. x.

nō eſſet hic malefactor, non tibi tradidiſſemus eū. Et alibi. Hic blaſphemat. Et a tribulatione timebo, ideo qa moleſti erāt mihi.i. p̄uideo qđ moleſtam tribulationē mihi inferent. Et non ꝑpter merita mea, ſed in ira.i. propter impietatem irrationabilis irę ſuæ. Quia dixerat ſe conturbādum eſſe, ne putaretur non ſpōte ſed inuite cōturbandus eſſe: repetit ſe conturbandum eſſe vt determinet ſic. Dixi conturbabor a voce & a tribulatione, & ſic erit: quia cor meum conturbatum eſt.i. anima mea conturbabitur timore vocis & tribulationis. Et hęc conturbatio erit in me.i. in meo iure. Quod eſt dicere. Poteſtatem habeo conturbandi & non conturbandi. Ac ſi dicat. Sponte mea conturbabor. Non ſolum vero timebo, propter vocē & tribulationē. Sed & formido mortis cecidit ſuper me.i. cōtinget mihi. Cum dicit cadet ſuper me, innuit ꝙ grauiſſima erit illa formido, adeo vt eū vehementer opprimat, a ſimilitudine rei ponderoſę quę ſi ſuper aliquē ceciderit: nimis eum opprimit. Oſtendit autem ipſam formidinem per partes, ſic. Vere formido cadet ſuper me & non ſimplex formido, ſed ſuper me venerunt.i. ad mei oppreſſionem venient in me, timor in anima, & tremor in corpore, & nō erit inanis timor iſte, nam contexerunt me tenebrę.i. ex toto occupabit mors corp⁹ meū. contegere ponit a ſimilitudine rei, quę cū contegitur, penitus a re qua contegitur occupatur. Mors dicitur tenebræ, eo ꝙ oculos corporales tenebroſos faciat. Dico qa declinabunt in me iniquitates & moleſti erunt in ira: & contriſtabunt me nolendo doctrinę meę acquieſcere. Et tūc dixi.i. dicam, & voce & affectiōe. Quis dabit mihi pennas ſicut columbæ & volabo & requieſcam. Iſtud ſub interrogatiōe poſitū, oratio eſt: ſed ex affectione nimia interrogatiue ponit. Maius eñ pōdus affectiōis tales interrogationes habere ſolent. Ac ſi diceret. O deus mihi exiſtēti ſicut columbę.i. reuera colūbæ. Ita ſcilicet ſimplici vt eſt columba & ſine felle irę & odii, & amore caritatis pleno ad ſimilitudinem colūbarū quę ex dilectione ſibi inuicem oſcula præbent, da pennas.i. agilitatem reſurgendi, vt non differatur reſurrectio mea vſq; ī reſurrectionē cōem. Sed cito fac me reſurgere poſt tres dies ſcilicet. Pennas ꝑ agilitate ponit, qa pennatę volucres agiles ſunt. Et poſtq̄ dederis pēnas volabo.i. citiſſime ibo ad gētes ꝑ p̄dicatores meos, nō localiter: ſed fide qa in me ſcilicet credent, & requieſcam in eis.i. delectabor in eorum fide. Quandoquidem Iudęi me repellunt: dico da mihi pennas. Nā mihi ſicut columbę exiſtenti, ſcilicet mihi carente felle amaritudinis ad modū columbæ: quis alius dabit pennas & volabo & requieſcā? Nullus niſi tu ſcilicet. Quia dixerat quis dabit &c. ne videretur hoc ex incertitudine ſic poſuiſſe, apoſtrophā ad auditores faciens ſe inde certū eſſe oſtendit, p̄dicēs ꝙ volabit ſic. Dixi quis dabit &c. Cuius rei tamē minime ſum incertus. Nā ſcio ꝙ ecce.i. in p̄ſenti, elongaui.i. elongabo a Iudęis fugiens.i. coactus ab eis, qa me reſpuunt, a ſimilitudine fugiētis, q coact⁹ de loco aliquo diſcedit. Et poſt māſi in ſolitudine.i. in æternū manebo in gentibus quæ ſolitudo dicebātur, eo ꝙ deſertę erāt ab omni opere bono & virtute, carētes doctrinæ rore, a ſimilitudine ſolitudinis.i. deſertę terrę, quæ omnium bonorū fertilitate caret: vel ſic. Quis dabit mihi pennas.i. agilitatem reſurgendi, & volabo.i. citiſſi-

me tendam in immortalitatem & impaſſibilitatem, & requieſcam, id eſt delectabor: qui hic multis anxietatibus affligor. Ac ſi dicat: Da mihi pēnas, & volabo & requieſcam. Nam quis alius dabit niſi tu: nullus ſcilicet. Huius etiam rei oſtendit ſe certū eſſe ſicut & in ſententia ſuperiori ſic. Quis dixerim quis dabit & volabo, tamen non ſum huiuſce rei incertus. Nam ſecurus ſum, quia ecce in pręſenti elongabo a morte fugiens, id eſt citus ad modum fugiētis: & manebo perenniter in ſolitudine id eſt in ſolitaria beatitudine. Et vere ſolitudo eſt beatitudo eius. Cum ad tantum beatitudinis nemo pręter eum ſolum peruenerit, neq; peruenturus ſit. Licet ad hāc omnes fideles peruenturi ſint. Quoniam autem dixerat. Quis dabit ne putaretur ignorare ipſum datorem. Addit, dixi quis dabit o auditores, & tamen non ignoro ipſum datorem pennarum: ſed expectabam eum, id eſt ego bene cognoſcens: & expecto & expectabo eum patienter, ſine murmure vel tędio, qui ſaluum me fecit, id eſt faciet, a puſillanitate ſpiritus, id eſt ne habeam puſillanimem ſpiritum deficiendo in paſſione. Illi namq; puſillanimem ſpiritum habere dicuntur, qui timore cedunt: & ſaluum me faciet a tempeſtate, id eſt a commotione mentis: ne commouear in paſſione ira & odio cōtra Iudæos. Bene quidem huiuſmodi cōmotio tempeſtas dicitur, eo q; mentē turbat, virtuteſq; peſſundat: a ſimilitudine aeris quæ vulgo tempeſtas dicitur, a qua aer perturbatur & ſegetes peſſundantur. Ait autem conceſſiue de inimicis ſic. Inimici declinabunt in me iniquitates & moleſti erunt, & idcirco ab eis ad gentes volabo. Qui inimici vt pręuideo, poſtea præcipitabuntur ab honore, vnde modo ſuperbiunt. Et ita concedo, præcipita deus eos ab honore, & quia poſſent ab honore pręcipitari ſic, vt in patria remanerent, addit: & pręcipitando diuide linguas eorum. i. diuiſas fac & diuerſas. Ac ſi diceret dum in patria ſua ſunt, vna tātum eis lingua neceſſaria eſt. Sed tu eos vbiq; terrarum diſperge, & ſic eis erit neceſſe diuerſas linguas habere. Et hoc qđ dico pręcipita, non dico cauſa maliuolētiæ: ſed pro malis meritis eorum. quoniam vidi in ciuitate, id eſt in congregatione eorum, iniquitatem, id eſt iniquas cogitationes & opera iniqua, & contradictionem. Quod eſt dicere. Vidi eos iniquos in cogitationibus & operibus eſſe: & contradicentes veritati. Ideoq; cōcedo pręcipita. Ciuitas per metonomiam pro congregatione ponitur, eo q; hominum congregationē contineat. Et hanc iniquitatem nunq̄ poſtponent: ſed die ac nocte, id eſt aſſidue: vel die ac nocte: id eſt & in proſperis & in aduerſis circūdabit eam iniquitas. i. ex toto occupabit. A ſimilitudine ciuitatis quæ ab hoſtibus circūdatur. Oſtendit autem per partes ipſius ciuitatis, iniquitatem eam circundare, id eſt ex toto occupare, ſic. Dico q; iniquitas circūdabit eam. Iniquitas dico exiſtens ſuper muros eius, id eſt ſubiugans ſibi principes eius ciuitatis. Summos videlicet ſacerdotes & ſcribas, & phariſeos, qui muri dicūtur eo q; ad modum murorum munire doctrina ſua minores deberent, cum alti ſint in ſciētia. Et in medio eius, id eſt in plębe, eſt labor & iniuſtitia, id eſt laboratio ad habendam iniuſtitiam. Quod eſt dicere. Laborant omnino ad hoc: vt iiuſti ſint. Mediū dicitur plębs eo q; a maioribus muniri debet. Sicut ciuitatis medium a muris munitur: vel ſic. Die ac nocte circundabit eam iniquitas: exiſtens ſuper muros eius, id eſt præualēs cuſtodię murorum: ne muri poſſint eam munire: angeli ſcilicet, qui illis a deo dati erant ad cuſtodiendum, quorum ipſi cuſtodiam per iniquitatem a ſe repellūt. Qđ eſt dicere. Tanta eſt eius iniquitas, qđ muri eā cuſtodire non poſſunt. Et ideo in medio eius ciuitatis, id eſt in plenitudine eius ciuitatis eſt labor & iniuſtitia. i. laboratio ad iniuſtitiā. Quod eſt dicere. Non pauci laborant ad iniuſtitiam: ſed tota plenitudo ciuitatis illius. Qđ dicit iniuſtitiam eſſe in medio eius, a ſimilitudine hoſtium poſitum eſt, qui poſtq̄ medium ciuitatis occupauerant, circūquaq; in ea dominari poſſunt. Ac ſi dicat. Iniuſtitia totam illam ciuitatem occupauit: vel ſic ad literam legi poteſt: Die ac nocte circūdabit eam iniquitas exiſtēs ſuper muros eius lapideos, id eſt excellens altitudinem murorū eius. Quod eſt dicere. Cū ipſius muri pro modo ſuo ſublimes ſatis ſint, altior tamen eſt

eorum iniquitas pro modo ſuo. Et ideo in medio eius, id eſt in aperto eſt labor & iniuſtitia. Quod eſt dicere. Aperte & inuerecunde laborant ad iniuſtitiā. Quia illud quod in medio eſt, apertum eſt: medium pro aperto ponitur. Et exponit per partes iniuſtitiam, ſic. Et de plateis eius, id eſt de publico, non defecit vſura & dolus ad litteram. Ac ſi diceret. In plateis etiam aperte vſuram & doloſitatem exercent: vel ſic. De plateis eius, id eſt de principibus, nō defecit vſura, id eſt nimia vindicta & dolus. Quod eſt dicere. Si aliquis in eos peccat, magis exigunt vindictæ q̄ ſit offenſio, a ſimilitudine vſurarii qui magis pecuniæ a debitore exigit, q̄ commodauerit. Si autem aliquando nequeūt de peccantibus in ſe vſuram accipere, id eſt manifeſtam vindictam, doloſe contra eos agunt. Plateę principes recte dicuntur, eo ꝙ per eorum regimen & doctrinam minores incedere debent, ſicut per plateas itur. Quoniam vero de eis egerat conceſſiue, poſſet aliquis dicere. Quare potius concedis hos præcipitandos eſſe, cum multi etiam ſint gentiles qui tibi non obœdiunt, de quibus non dicis vt præcipitentur. Ad hoc autem ſic reſpondet oſtendendo cauſam quare potius iſti ſint non ſuſtinendi q̄ gentiles, ſi ei maledixiſſent, & ſuper eum magna loquuti fuiſſent: & reſpondendo facit ad eos apoſtropham increpatiue, & eos cum multi ſint perſonaliter, ſingulariter hominem vocat: quia vnum ſunt in malitia. Dixi cōceſſiue præcipita, & digne conceſſi. Indignum enim eſt vt te ſuſtineam, id eſt patienter differam penitus pœnam tuam vſq; in futurum. Quoniam ſi inimicus meus gentilis populus, qui nunq̄ mentitus eſt eſſe ſe amicum meū, ſicut tu plębs iudaica mentiris dicendo: Magiſter ſcimus quia verax es &c. qui gentilis populus aperte mihi inimicatur, non habens mei fidem: maledixiſſet mihi, non voce, ſed re, id eſt depreſſiſſet me in tribulatione, ſicut tu maledices, id eſt deprimes: vtiq; ſuſtinuiſſem, id eſt patienter eius pœnam omnino diſtuliſſem vſq; in futurum, non concederem vt hic præcipitaretur ſicut de te concedo. Et ſi is qui oderat me aperte male viuendo, nō fingendo ſe ami

Plateę.

Marc.xij.

cum ſicut tu fingis: gentilis populus ſcilicet ſuper me ſe extollens per arrogantiam ad modum tui loquutus fuiſſet ore magna, id eſt ſuperba ſicut tu dicendo. Omnis qui ſe regem facit, contradicit Cæſari, & cætera talia, forſitan, id eſt reuera abſcōdiſſem me ab eo, id eſt abſcōdiſſem potentiam meam ab eo, differendo vindictam vſq; in futurum, Non hic eum præcipitando ſicut te præcipitabo. Hoc autem qd̄ præterite poſuit ſic legendum eſt. Si inimicus meus malediceret mihi, ſicut tu maledices, vtiq; ſuſtinerem. Et ſi is qui odit me ſuper me magna loqueretur, Reuera abſconderem potentiam meam ab eo. Tu vero populus Iudaicus, exiſtens homo, id eſt animalis non ſpiritualis vnanimis, id eſt amiciſſim⁹ mihi ſimulatione, non re, non ſecundum omnes: ſed ſecundum quoſdam qui doloſe mei familiaritatem appetunt: vt me redarguere poſſint: dux meus ſecundum illos quos conſtitui duces populi: licet bene illos non ducant, ſcilicet ſecundum ſummos ſacerdotes & cæteros principes qui claues ſcientiæ habent, neq; intrant, neq; alios intrare permittunt: dicti tamen duces q̄uis non ducant, eo ꝙ ducendi habeant officium: & notus meus, id eſt conſanguineus, ſecundum quoſdam, qui de eadem tribu ſunt: vel notus ſecundum quoſdam eo ꝙ cum eis ſim corporaliter nutritus & cum eis ab ætate puerili conuerſatus: qui mecum capiebas dulces cibos, id eſt dulcia præcepta legis, quæ cibi ſunt animæ: & ſimul capiebas, id eſt in eodem loco, In ſynagogis ſcilicet & in tēplo. Quod eſt dicere. Omnes capiebamus & in eodem loco, & in domo dei, id eſt in templo ambulauimus cum conſenſu, id eſt cum concordia: vt ibi pariter ſacrificia & alia inſtituta legalia compleremus. Tu īquā populus Iudaicus qui talis & talis es, vt dixi, es a me ſuſtinendus! Minime. Qd̄ eſt ac ſi diceret. Vere debeo concedere vt pręcipiteris: neq; debeo te ſuſtinere vſq; in futurum vltionem tuam protelando: quoniam tu es homo vnanimis, dux meus & notus meus, qui ſimul mecum dulces capiebas cibos, & cum quo in domo dei ambulaui cum conſenſu, & q̄uis hæc omnia ſint, tamen contriſtabis &

Ioan.xix.

conturbabis me & repelles, cum deberes non repellere:ſed mihi vtpote regi & ſaluatori tuo ſubiici,quem prophetarum teſtimonio cognoſcere potuiſti: & ſic me lętificare.Ideoq; dignus es omnino vt pręcipiteris. Dico ꝙ te non ſuſtinebo: cum hoc & hoc ſis, & tamen me & contriſtes & conturbes.Inimicum quidem gentilem populum: qui me aperte odit, ſuſtinerem ſi mihi malediceret, & ab eo potentiam meam abſconderem ſi ſuper me magna loqueretur,cum non ſit notus:& vnanimis & dux meus. Non enim adeo dignus eſt gentilis populus damnatione: qui nunq̃ me per legem qua carebat cognoſcere potuit,quãtum tu, qui me per legis teſtimonium cognoſcere potuiſti. Et qui nunq̃ fraudulenter ſe mihi fecit vnanimem:nec eſt a me dux conſtitutus ſicut tu,neq; mihi extitit conſanguineus. Cum ponit tu vero homo. Illud vero non quãtũ ad ſententiam: ſed quantum ad ordinem literæ videtur operari. Cum autem dixit, maledixiſſet ponitur maledicere pro deprimere,ſicut benedicere ſæpe ponitur pro exaltare. Facta conceſſione de damnatione Iudæorum in hoc mundo futura, & oſtenſis cauſis quibus debeant hanc damnationem ſubire: agit conſequenter de damnatione in die iudicii futura,ſic:dixi,pręcipita & diuide. Et non ſolum pręcipitentur & diuidantur: ſed etiam quandoq; veniat mors perpetua ſuper illos qui ignorant me deum eſſe, ſuper plębem rudem ſcilicet quę adhortatione pricipum in me peccat & deſcendant in infernum viuentes, id eſt illi qui prudentes & ſcientes ſe interficiunt in me peccando,cum me deũ eſſe non ignorant. Mittit autem ad ſimilitudinem hiſtorię de Dathan & Abiron & eorum conſentaneis. Nam Dathan & Abiron cum ſacerdotio Aaronico contradicerent,& ſe contra deum illius ſacrificii diſpoſitorem agere non ignorarent: multos quoq; ſibi conſentientes, ignorantes tamen ipſos contra deum agere haberent: a terra viui abſorpti, in infernum deſcenderunt. Reliqui vero ignoranter eis conſentientes, igne cremati ſunt. Per Dathan igitur & Abiron qui viuentes perierunt, Iudæorum pars illa portendebatur qui cum Chriſtum deũ eſſe nõ ignorarent tamẽ erant illi contradicturi & in ipſius Chriſti cognitione viuentes & prudentes,in inferni damnationem erant deſcenſuri. Per conſentaneos autem eorum igne conſumptos: qui ignoranter peccabant,Iudęorum pars illa figurabatur,quę cum Chriſtum deum eſſe ignoraret, eiq; contradiceret infernali igne ſuperueniente & eos demergente perituri erant, non ꝙ viui & prudẽtes, ſed qa ex ignorantiæ negligentia peruerſe agerent.Huius autẽ hiſtorię ſimilitudini alludit,cũ ponit Veniat mors ſuper illos, qui ignorantes me deum eſſe,mihi contradicunt: ſicut ſuper conſentaneos Dathan & Abiron ignis venit qui eos conſumpſit.Et bene poſitũ eſt ſuper eos per ſimilitudinem,ac ſi poneret. Sic eos ppetua mors opprimat ne poſſint ſurgere inde & euadere.ad modũ illorum qui ab aliquo põdere ſupcadente adeo deprimũtur,ne ſurgere ſit eis licitũ.Et illi q ſũt viuẽtes.i.nõ ignorãter peccãtes, deſcẽdãt in infernũ.i.veniãt in profundiſſimũ interitũ, qđ denotatur cũ dicit deſcẽdãt. Deſcẽdere nãq; dicimus ad profunda venire.dico deſcendãt in infernũ, & veniat mors ſup illos. Quoniã nequitiæ.i.nequã opera ſunt in habitaculis eorũ.i.in corporibus quę habitacula ſunt aiarũ.Et nequitię.i.nequã cogitatiões ſunt in medio eorũ.i.in corde qđ dicitur mediũ,eo ꝙ ĩ medio corporis ſit ſitũ. Vel mediũ dicit per ſimile eo ꝙ per eius menſuram corporum actus fiunt.ſicut ad menſuram puncti qđ mediũ eſt,circulus conſtituitur. Cũ vero addit.Ego autẽ &c.Salutẽ ſuam annũciat ne videret ex incertitudine oraſſe.Et hoc ſic cõtinuatur.Dixi qa illi ſic deſtruent,& hic & in futuro.Ego autẽ ad dñm clamaui,intentione deuotionis, & dñs ſaluabit me.In perficiendo cõſtanrem,in veſpere.i. in paſſione: quæ cõtingit circa veſperum circa nonã videlicet q̃ pręfigurabatur per agnũ,q immolabaẽ in lege veteri ad veſperũ.Et ſaluabit me ĩ mane.i.in reſurrectiõe quę cõtinget in mane,faciẽs immortalem & impaſſibilẽ. Et ſaluabit me ĩ meridie.i. in aſcẽſione quę circa meridiem erit,exaltãdo me ſuper cęlos,& mihi mundum totum ſubiiciens. Et ego narrabo per prędi

Maledico. Benedico.

Nu.xvi.

catores meos omni mundo has ſaluationes poſtq̃ acciderint. Et cũ adhuc futuræ ſint, annũciabo eas diſcipulis meis, vt ipſi

Narro.
Annũcio.

omnibus narrent poſtq̃ factę fuerint. Narrare quidem dicitur de præterito: Annũciare vero de futuro: vel ſic. Dominus ſaluabit me veſpere & mane, & meridie, id eſt & in proſperis & in aduerſis, ne me ſcilicet proſpera eleuent, nec aduerſa deprimant. Per veſperum & mane quia tunc aer caret feruore, proſperitas denotatur. In qua tribulationum feruor minime dominatur. Per meridiem autem qui ſolis feruoribus exęſtuat aduerſitas intelligitur: in qua tribulationum feruoribus quilibet opprimitur. Et quia ſaluabit me per prædicatores narrabo beneficia quæ mihi dederit: & annunciabo beneficia quę fidelibus meis in futuro retribuentur: vel ſic. Narrabo per prædicatores minora beneficia ab eo mihi iam data, ſcilicet immunitatem a peccato: & virtutem miraculorum, & exercitium operum bonorum: & annunciabo maiora beneficia quæ dabit, ſcilicet immortalitatem & impaſſibilitatem: & totius mundi ſubiugationem. Dixi ꝙ clamaui interius affectione, & nõ ſolum hoc: ſed & voce orabo. Et hoc non eſt in libro: ſed ex hoc intelligitur qđ addit & exaudiet vocem meã. Et hoc modo exaudiet, qđ redimet. i. eruet animã meam in pace perpetua conſtituendam. & hoc ſuperius obſcure poſitum eſt cum dixit, ſaluabit me veſpere: ſed ideo repetit ęquipollenter cum dicit redimet: vt lucidius poſt enarret & oſtẽdat a quibus redimet cum addit, ab his redimet qui appropinquant mihi. Et quia appropinquare eſt & ad bonum & ad malum, determinat hoc ſic. Dico ꝙ redimet a Iudæis qui appropinquãt mihi. Et neceſſe eſt vt ab his me redimat, quoniam erant mecum. i. ſunt in familiaritate mea, inter multos exiſtendo, id eſt ita vt ſint in numero infideliũ qui multi ſunt, non in numero fidelium qui pauci. Quod eſt dicere. Sic mihi appropinquant vt infidelitatem ſuam non deſerentes inſidientur mihi: vt redarguere queant & occaſionẽ meæ mortis inueniant. ¶ Annũciata ſalute ſua, annunciat quoq; duplicem inimicorum damnationem, de qua ſuperius egerat conceſſiue vbi dicit: pręcipita &c. Et veniat mors &c. Vt igitur hanc annunciet conſequenter damnationem: repetit qđ ſuperius poſuit, vt confirmet ſic. Exaudiet inquam deꝰ verbum me, vt redimat, & ex oppoſito humiliabit illos inimicos meos ab honore mundano & terra ſua pręcipitando: deus verbum mihi perſonaliter vnitum dico, ante ſecula exiſtẽs, id eſt ab æterno, qđ ipſi dicunt mihi non vnitum. Quod eſt dicere. Ego qui deus & homo ſum ſecundum ꝙ deus æternus, ſecundum ꝙ homo in tempore natus, humiliabo illos, qa ipſi ſolum me hominem cõſiderantes negant ab æterno exiſtere. Diceret aliquis. Periit ne adeo miſericordia vt cum ipſi forſitan aliquando cõmutandi ſint de impietate ſua eis non miſereatur deus ne humilientur? Ad hoc autem ſic reſpondet, dicendo eos nunq̃ eſſe commutandos. Dico ꝙ humiliabit eos deus verbum, & merito. Non enim eſt illis commutatio, id eſt nolunt vnq̃ de malitia ſua commutari vt boni fiant. Ac ſi dicat. Si commutarentur, non humiliarentur: ſed quia nolunt cõmutari, humiliabit eos deus, & ideo non eſt illis commutatio qa non timuerunt deum verbum, id eſt non propoſuerunt ante cõſiderationem ſuam deum verbum metuere. Qđ profecto ſi timerent & commutationem expeterent. Agit autem de damnatione in die iudicii futura ſic. Dixi ꝙ deꝰ illos hũiliabit, & nõ ſolum hanc vindictam de ipſis accipiet. ſed adhuc extendit manũ ſuã, id eſt adhuc amplificabit vindictam ſuam in retribuendo damnationẽ maiorem pro malis meritis eorum. A ſimilitudine percutientis qui cum aliquem grauiter vult percutere, valde manum extendit. Manus vero bene pro vindicta ponitur, eo ꝙ manuum percuſſione, de hoſtibus ſæpe vindicamus. Et merito extendet manum, qa contaminauerunt teſtamentum eius, id eſt corruperunt legem eius male exponendo. Iuxta qđ in pſalmo decimo legitur. Quæ tu perfeciſti deſtruxerunt. Contaminauerunt quidem legem, non quantum ad ipſam legem, quæ ſancta eſt & munda, ſed quãtũ ad ſuam ſiniſtrã interpretationẽ. Qđ eſt dicere. Corruptã de le-

ge dederunt expoſitionem. Appoſita cauſa qua extendet vindictam, exponit ipſam vindictam ſic, Dico extendet manum hoc modo ſcilicet ꝙ diuiſi ſunt ab ira vultus eius. i. diuidenẽ in die iudicii a regno dei, qd temere habitare pręſumunt. Et hęc diuiſio continget ab ira dei. i. propter hoc ꝙ eis erit iratus. Qđ autem dicit ira vultus eius: humano more dicit, eo ꝙ ira ſoleat in vultu notificari, & nihil eſt plus ab ira vultus, q̃ ab ira ſimpliciter, vel ab ira vultus eius. i. ab ira mea quando in iudicii die apparebo in maieſtate iratus. His a quibus neglectus ſum veniens in humilitate pacificus, qui dei vultus dicor & facies, eo ꝙ per me deus genus humanũ miſericorditer reſpiciat, ſicut vultu quilibet reſpicit: vel ſic legi poteſt extẽdit manum ſuam in retribuendo. Dico ꝙ non eſt illis cõmutatio de malo ad bonũ, & hoc ideo quia non timuerunt deũ vt obedirẽt pręceptis eius. Et licet eum non timerent, tamen extendit manum ſuam. i. amplam fecit largitatem miſericordiæ ſuæ in retribuendo bona pro malis. Vt cum ſcilicet nequã eſſent, & legis pręceptis non obedientes mitteret eis miſericordiam. i. filiũ ſuum, me ſcilicet qui eos ad viam vitę reducerem. Et ipſi non cognouerunt miſericordiam dei. ſed contaminauerunt teſtamentum eius, male exponendo & detorquendo ad aliud. quicquid ibi ſcriptũ eſt de me, ideoq̀ diuidentur in futuro ab ira vultus eius. Qđ dicit manum extendit, a ſimilitudine ponit. qa cum alicui beneficia impendere volumus, ipſi manum extẽdere ſolemus. Dico ꝙ illi diuidentur a regno dei, & ex oppoſito cor illi[9] dei appro-
Matt. xxv. pinquauit. i. appropinquabit regno dei: vt illud poſſideat. Vnde legitur. Venite benedicti patris mei, poſſidete regnũ qđ vobis paratum eſt ab origine mũdi. Cor dei boni dicuntur eo ꝙ eius ſecreta ſciunt: vel vſualiter cor dei dicuntur. Amiciſſimos enim noſtros, cor noſtrum vocare cõſueuimus. Et merito appropinquabit cor illius. Quia non contaminauit teſtamentum, ſed ſermones eius molliti ſunt illi ſuper oleum. i. præcepta eius quæ auſtera aliis videbantur, mollia ad intelligẽdum & leuia facta ſũt ſuo modo pluſq̃ oleum molle ſit & leuę ſuo modo. Quia dixerat molliti &c. eo ꝙ molle ſolet aliquando poni pro fragili & inualido, ne hic ſimiliter poni videatur pro fragili & inualido, addit, & ipſi ſermones ſunt iacula ipſi cordi. Quod eſt dicere: Quis dixerim ſermones eſſe molles quodam reſpectu, tamen iacula ſunt alio reſpectu dicenda: eo ꝙ cum eis catholicę fidei aduerſarios fideles repercutiunt, ſicut iaculis hoſtes percutiuntur. Quoniam vero ſermones dixerat eſſe iacula vnde datur intelligi, ꝙ fideles aliquando tribulationes & rixas ab infidelibus patiuntur. Adhortatur ne timeant ſi aliquãdo perſecutionem paſſi fuerint: ſed omne onus curarum ſuarum ſuper deum reiiciãt, & ipſe bene inde eos expediet. Dixi, qa ſermones dei ſunt iacula cordis dei, id eſt fidelibus contra infideles. Qui infideles ſi cõtra te tribulationes & rixas mouerint o cor ne timeas, ne ſis ſollicitum, ſed iacta ſuper dominum curam tuam, id eſt pone ſuper eum omne onus ſollicitudinis tuæ, a ſimilitudine ponderis qđ ſuper aliquẽ ponitur. Quod eſt dicere. Noli ſollicitum eſſe quomodo poſſis euadere, ſed ſecurum eſto & omnem curam ſaluationis tuę domino attribue, & ipſe dominus te enutriet in ſermonibus ſuis, id eſt paſcet & confortabit vt forte ſis & prudẽs huiuſmodi iaculis hoſtes referire. Et ſi corporea tribulatio tibi ab hoſtib[9] illata fuerit. non dabit deus tibi iuſto fluctuationem, id eſt non permittet te fluctuare, id eſt laborare cum hoc ſit qđ es iuſtus. Quod eſt dicere. Propter iuſtitiam tuam ſic te conſtantem faciet, ꝙ nullo modo fluctues. Facit apoſtropham ad deũ agens annunciando de impiorum morte perpetua ſic. Dixi ꝙ cor non fluctuabit. Eos vero qui cor tuum perſequuntur, deduces tu deus verbum qui potens es, id eſt deduci permittes a malignis ſpiritibus. In puteum interitus, id eſt in profundiſſimum interitum. Vnde non poterũt emergere, a ſimilitudine putei profundiſſimi. In quem ſi quis ceciderit, non poterit inde exurgere, de quo puteo interitus legitur. Os eius claudetur, vermis eius non Eſa. vltl.
morietur: nec ignis extinguetur. Et hoc eſt ac ſi poneret. Non ſolũ ab ira vult[9] ei[9] diuidentur, qđ valde miſerũ eſt: ſed etiam poſt diuiſionẽ ĩ puteũ interitus deducenẽ.

Et merito,nam ipſi viri ſanguinū exiſtentes & doloſi non dimidiabunt dies ſuos, prępoſteratio , ipſi doloſi cū per blāditias bonos ſibi cōformare nitūtur,& poſt quia blanditiis non ꝓualent:exiſtētes viri effuſores ſanguinū.i.aperte & ꝑ effuſionē ſanguinis eos a ſctītate retrahere cupientes, non dimidiabūt dies vitę ſuę.i.nō diſcernēt,vt cū partem ꝑteritam nequā operibꝰ & cogitationibus impēderint, futurā bonæ operationi & cogitationi attribuant. Qđ eſt dicere. Nunq̄ ſaltem partē aliquā vitę ſuę ſancte & innocēter deducent: ſed omnibus diebꝰ ſuis nequiter viuēt.Ideoq̄ iuſte deducētur in puteum interitus: vel ſic.Diceret aliquis,dicis ꝙ deducētur.Nōne prodeſt eis vt nō deducātur,ꝙ aliquādo bene operanť ad horā,& poſt deficiūt? Contra hoc ſequitur remotio ſic.vere deducentur,& ſi bene operentur ad horā & poſt deficiūt.Nam viri ſanguinū & doloſi,non dimidiabūt dies ſuos.Qđ eſt dicere. Nō licet eos dimidiare dies ſuos:vt alternatim partim deo:partim vero ſeruiāt diabolo. Iuxta qđ dn̄s in euangelio dicit.
Mat.vi. Non poteſtis deo ſeruire & māmonę : vel ſic poteſt legi:vt ſpectet ad hoc qđ ſuperiꝰ poſitū eſt,vbi diciť.Humiliabit illos deus a regno.Dico ꝙ hūiliabit eos deꝰ, & hæc humiliatio nō diu morabitur.Nā viri ſanguinum & doloſi nō dimidiabūt in terra ſua dies ſuos,ac ſi poneret: putant ſe fore ibi de generatione in generationē omnibus diebus q̄bus mundus iſte durabit,ſed nec per medietatem dierū illorū quos ſibi & filiis ſuis attribuunt,ibi erūt cū in quadrageſimo ſecūdo anno inde ſint expellēdi.Dixi ꝙ ipſi deducētur in puteū interitus,ego autē ſperabo in te dn̄e,Qđ eſt dicere.Mei autē non ſperabūt in terrenis ſicut infideles faciūt, ſed in te ſperabunt.i. ſpem ſaluationis ponēt.Ideoq̄ non deducentur in puteum interitus.

In pſal.LV.

PSalmi.LV.Titulus. In finē ꝓ populo qui longe factus eſt a ſanctis Ipſi Dauid:in tituli inſcriptione, cū tenuerūt eū Allophili in Geth.In hoc autē titulo,& ſi quędam verba videantur eſſe poſita iuxta hiſtoriā,videlicet iſta, cū tenuerunt eū Allophili in Geth. Sunt tamen ibi quędā appoſita quę nos plane reuocāt ab hiſtorię intellectu,vbi dicitur in finē pro populo qui longe factus eſt a ſanctis.Hæc em̄ verba nuſq̄ in hiſtoria legūtur.Vnde ſupradicta verba : hæc ſcilicet cū tenuerunt eū Allophili in geth. ſecundū interpretationē ſolūmodo accipienda ſunt.Per hāc quidē vocē quæ eſt allophili Allophili. qui alienigenę interpretātur, Iudęi intelliguntur,qui prius exiſtētes filii,modo vero facti ſunt alienigenę.i.alieni,iuxta qđ ī pſalmo decimo ſeptimo legitur. Filii alieni mentiti ſunt mihi.Per Geth quidē qui torcular interpretatur , paſſionis preſſura notatur, Geth. eo ꝙ torcularis eſſe ſolet ꝓmere.Hoc notato, ad tituli verba exponēda accedamus.Pſalmus iſte eſt agens pro populo iudaico cōmutādo per fidē in finē.i. in conformitatē & ſubiectionem Chriſti q̄ finis eſt prophetię & legis,pro populo dico qui lōge factus eſt a ſanctis.i.valde diſſimilis factus eſt ab apoſtolis & aliis fidelibus veteris legis qui Chriſtū regē Iudęorum eſſe crediderunt,ſicut fuit Ioſeph ab arimathia & Nicodemꝰ,&Gamaliel aliiq̄ multi & eorū contemporanei,& ante tempus eoꝝ exiſtentes.Dico ꝙ longe factꝰ eſt a ſanctis,in hoc ſcilicet longe factus eſt in inſcriptiōe tituli facta ipſi Dauid.i.Chriſto a Pilato: quæ inſcriptio hæc eſt. Ieſus nazarenꝰ rex Iudæoꝝ. In tituli inſcriptione dico cōmutata ab eodem populo,cum Allophili.i.ipſe populꝰ exiſtēs allophili.i. alieni. Prius autem filii tenuerūt eum in Geth.i.putauerūt eum tenere in preſſura mortis ne reſurgeret. Cōmutauit em̄ iſte populus titulum, quātū ad credulitatem ſuam dicēs ad Pilatum: Noli ſcribere rex Ioan.xix. Iudæorū,ſed q̄a ipſe dicit rex ſum Iudæorum.Et hoc totū eſt , ac ſi dicat:Pſalmus iſte agit pro vtilitate populi Iudaici, qui prius longe factus eſt a ſanctis, per hoc ꝙ cōmutauit inſcriptionē tituli & voce & affectione, cū ipſe alienus voluit Chriſtū in morte detinere:nolens videlicet Chriſtū regem ſuū eſſe.Qui populus cōmutādus eſt ab incredulitate & duritia ſua:in fidē Chriſti. Et bene dicitur pſalmus iſte agere pro vtilitate populi cōmutandi.Cū em̄ in ſuperiori pſalmo de paſſione , & de parte populi dānanda agens, Chriſtus introductus ſit. Introducitur in hoc orans ante paſſionem ne cedat, & vt reſurgat.

oſtendens paſſionem ſuam,& populi ſaluandi commutationẽ.Quod ad eius vtilitatem dicit,vt per hoc quod eius cõmutatio prędicitur:ad ipſam commutationẽ incitetur.

MIſerere mei Deus. vt me conſtantem facias & reſuſcites,& neceſſe eſt vt hoc orem, & dignũ etiã eſt vt miſerearis: quoniã deum me & creatorẽ cõculcauit homo.i.cõculcabit Iudaicus populus qui homo eſt,id eſt creatura:qđ indignum eſt vt creatura creatorem cõculcet. Cum dicit conculcauit,alludit ſimilitudini de torculari,quia poſuerat in titulo Geth,qđ interpretatur torcular,torcularis enim eſt vuas conculcare, vel ſic Cõculcabit me homo,id eſt Iudaicus populus,qui ſimpliciter eſt homo.i.animalis nõ vtiq; ſpiritualis.Exponit vero quomodo conculcabit cum adiungit.Dico conculcabit: ita ſcilicet tribulauit me.i.cruciabit tribulationibus tota die paſſionis
Mat.xxvi. meę,impugnans me verbis dicẽdo.Hic dicit poſſum deſtruere templum dei &c.Bene quidem ponit tota die.Nunq̃ enim illa die ab eius tribulatione & impugnatione ceſſauerunt,vel ſic tribulabit me ĩ die paſſionis,impugnans me prius ante paſſionẽ verbis maledicis,tota die.i.aſſidue,
Ioan.x. dicens:Dæmonium habes & cætera ſimilia.Notãdum autem hic Chriſtum introduci agentem ante tempus paſſionis ſuę. Quoniam autem ſe conculcandum eſſe p̃dixerat ne videretur pro meritis ſuis eſſe conculcandus, repetit addẽdo cauſam conculcationis ſic.Dico q; concucabit me homo,& non i deo q; p̃meruerim: ſed cõculcauerunt me inimici mei tota die, id eſt cõculcabũt me tota die paſſionis,ideo q̃ ſunt inimici mei.Quod eſt dicere.Inimicitia ſola erit inde cauſa,non aliqđ meritum meum. Ne videretur autem q; timorem habiturus eſſet in ipſa cõculcatione:remouet hoc ſub iterrogatione ſic.Dixi q; me conculcabunt,& quoniam multi bellantes & verbis & tribulationib⁹ erũt aduerſum me qui alti erunt.i.ſuperbi in dominatione,quæ permittetur eis ĩ me, timebo ego ab altitudine diei.i.habebo timorem propter ſuperbiam dominationis temporalis & breuis.Quod eſt dicere. Timebo q; eorum altitudo.i.dominatio ducens me ad mortem,ſit cauſa quare detinear in morte. Nequaq̃. Cum ponit diei innuit quia breui tẽpore duratura eſt dominatio illa, quoniam dies vnus breue tẽpus eſt.Ac ſi poneret nõ generabitur mihi timor nõ reſurgẽdi ab altitudine quæ per diem ſolum duratura eſt.Ego vero in te ſperabo.Ac ſi diceret.Non timebo ſed ego qui ſum innocẽs,iuſtus,tibi obœdiẽs, ſperabo reſurrectionem,in te.i.in confideratione potentiæ & miſericordiæ tuę.Notandum autem q; ante paſſionem, cũ ipſe paſſioni proximus eſſet,ad inſtructionem ſuorum ſpõte Chriſtus timuiſſe perhibetur.In paſſione vero iam poſitus,timuiſſe non legitur. Quia vero ſperare ſine bona vita non ſpes ſed præſumptio dicẽda eſt, Addit.Dico ſperabo,quæ ſpes p̃ſumptuoſa non erit.nam ego ante paſſionem ĩ deo exiſtens.i.in operatione & laude dei,laudabo ſermones.i.laudabiles oſtendam bona vita mea prædicatiões meas. Quod eſt dicere.Bene viuendo prędicationem meã laudabilem oſtendam.Vnde in actib⁹ apoſtolorum legitur.Quę cœpit Ieſus facere
& docere.Nam ſi ea quæ prædicabat opere non compleſſet:non vtiq; eius prædicatio laudabilis extitiſſet.Quoniam vero dixerat ĩ te ſperabo(in paſſione ſcilicet)ne videretur innui ante paſſionem nõ ſperare.Addit non ſolum in paſſione ſperabo, ſed & ĩn deo ſperaui ſemper.ideoq; nõ timebo quid faciat mihi caro.Quod eſt dicere.Neq; timebo propter eorũ altitudinem vt in morte detinear:neq; timebo tribulationes & blaſphemias & iſidias quas facient mihi illi qui ſolummodo carnales ſunt,nõ etiam ſpirituales.Exponit autem quid faciẽt per partes ſic.Hoc ſcilicet mihi faciet caro tota die.i.iugiter execrabãtur.i. execrabilia iudicabũt verba mea,dicendo.Abraham mortuus eſt & prophetę,& tu dicis.Si quis ſermonem meũ ſeruauerit mortem non guſtabit inæternum & cętera ſimilia.Et ideo execrabunẽ verba mea,quia omnes cogitationes eorum erũt aduerſum me, & quia multi cogitãt aduerſum aliquem non vt ei noceant,ſed eum ſecundum qđ peruerſus eſt deſtruãt. Addit.In malum erunt cogitationes eorum

Timor Chriſti aſt paſſionem nõ in paſſione.

Act.i.

Ioan.viii.

non in bonū.Qđ eſt dicere. A malis cogi tationib⁹quas aduerſum me cogitabūt ꝑ cedet execratio verboꝝ meoꝝ. Vñ in euā gelio legiť:Ex abūdātia cordis os loquiť. Luc.vi. & ipſi execrantes inhabitabunt familiaritatem meam:& abſcondent cauſam inhabitationis:non quantum ad me qui oīa video:ſed quantum ad exiſtimationē ſuā. Quod eſt dicere.Cum ipſi mala intentione inhabitent,bona intētione ſe inhabitare fingent.Oſtendit vero quare inhabitabunt,addendo ſic. Dico inhabitabunt,& ipſi inhabitantes obſeruabunt calcaneum meum.i.expectabūt finem meum, vt cum in principio nihil in me habeāt qđ notēt ſaltem qđ poſſint redarguere in fine inueniāt.Bene quidem calcaneus pro fine poniť eo ꝙ ſit finalis corporis pars. Vel ſic Calcaneus obſeruabunt.i.expectabunt calcaneū meū lapſurum.Quod eſt dicere.Expectabūt an forte me viderint in aliquo crimine labi. Quia per calcaneum aliquis labitur,calcaneus pro lapſu ponitur.Sententia quidem eadem in his verbis concipitur,quæ etiam in ſuperioribus.Dixi ꝙ obſeruabūt calcaneum meum.Sicut ſuſtinuerunt animam meam.i.vtpote illi qui ſuſtinebunt vitam meam.i.quibus erit vita mea oneri & tędio,& ad modum alicuius,pondus al iquod graue ſuſtinentis:cui pondus illud maximo tædio eſt. Quod eſt dicere. Hoc ꝙ vita mea erit eis tædio, cauſa erit quare me obſeruabunt. Agit autem de inimicorum commutatione & ſalute ſic.Dixi ꝙ me conculcabunt,& execrabūtur,& calcaneum meum obſeruabunt.Et ꝗuis hæc omnia peruerſe faciant,tamē ꝑ nihilo.i.ſine aliquo merito eorum,ſaluos facies eos:hic ab originali crimine & ab actualibus,vel ſic.Dico ꝙ in me calcaneū obſeruabunt. Et tamen ſaluos facies illos pro nihilo,ſicut pro nihilo,id eſt ſine cauſa ſuſtinebunt animam meam.Sentētia fere eadem eſt quæ & ſuperius, ſed diſtinctio mutatur,& in ſuperiori lectione ſicut pro vt pote legitur. Hic autē comparatiue accipitur.Et priuſꝗ ſaluos facias,confringes populos.i.multitudines inimicorum ſecūdum qđ mali ſunt,in ira.i.in cognitione irę tuę futuræ.Quod eſt dicere. Per cognitionem iræ tuę quam eis dabis, confringetur eorum impietas. Cum ponit populos pluraliter,innuit ꝙ non pauci erunt ſed multi:ſicut vna die tria millia.alia vero quinqꝫ legūtur cōuerſa fuiſſe.Et ipſi priuſꝗ confringantur. O de⁹ vitam meam annunciaui tibi.i.ipſi mei futuri,annunciabunt tibi per confeſſionē,fœditatem vitæ ſuæ.Et hoc totum eſt ac ſi ſic poneret,mei annūciabunt peccata ſua per confeſſionem,& tu illos confringes ſecundum ꝙ peccatores ſunt, & ſic ſaluos facies illos hic & per hoc ꝙ hic illos ſaluabis,In futuro poſuiſti in conſpectu.i.pones in præſentia & beneplacentia tua lacrimas meas.i.ipſos eoſdem pro quib⁹ ſępe lacrimoſas preces fudi. Vel lacrimas meas per emphaſim.i.pro quorum morte lacrimatus ſum in morte Lazari. Notādū Lacrimat⁹ i morte Lazari cur ſit Chriſtus. eñ eum tunc non pro Lazaro fleuiſſe qui mox reſuſcitandus erat,ſed pro illis quorum mors in morte Lazari figurabať,qui adeo ſcilicet in peccatis mortui erant,ꝙ iam aliis malo exemplo ſuo fœtebant admodum Lazari quatriduani. Dico ꝙ ſaluabis,& ꝙ pones eos in conſpectu tuo,ſicut &.i.etiam in promiſſione tua eſt hæc conſtans.i.promiſiſti per prophetas quorum promiſſionē & ipſum confirmat euāgeliū vbi angelus Ioſeph viro Mariæ ſaluatorem naſciturum enūcians ait. Saluū faciet populum ſuum a peccatis eorū. Et Matth.i. hoc eſt ac ſi diceret. Et hoc ego annūcio, & tu hoc promiſiſti. Dixi ꝙ annūciabunt & confringes &c.& tunc ipſi inimici mei conuertentur ad me retrorſum incedentes.i.mei ſequaces,a ſimilitudine illi⁹ qui aliquem ſequitur. Quod eſt dicere.Bñ viuent ad mei cōformitatem,mei prout poterunt ſequaces effecti.Dico ꝙ conuertētur, et non ſolum ī prima ętate ſuſcipies eos,vel in ſecunda: ſed in quacūqꝫ die inuocauero te.i.in quocūqꝫ tempore ætatis inuocabunt te per veram compūctionem, ſic vt poſt non reuertanť.Iuxta illud Propheticum.In quacūqꝫ hora peccator ingemuerit(ſicut ingemendum eſt)ſalu⁹ erit. Ezec.xviii. Quia vero dixerat,mei adnunciabunt vitam ſuam,quoniam annunciatio neqꝫ eſſe niſi pri⁹ habeatur dei cognitio, ſubdit. dico ꝙ annunciabunt,& prius ecce.i.in pręſenti, cognoui ꝙ deus meus es.i.fide cognoſcent mei, ꝙ tu es deus eorum.Et ꝗa fides ſine operibus mortua eſt, Ipſi exiſtē-

tes in domino.i.in opatione domini,Laudabūt verbum.i.laudabile oſtendent verbum ſuam,bona vita ſua,ī deo & in domino idem eſt . Sed verbum & ſermo differunt.Sermonem nāq; proprie & vſualiter dicimus,quando aliquis nō cōpoſito ſcripto vel compoſita & ornata loquutione, ſed vulgari loquitur ad aliquem aut ad plures. Verbum autem quando compoſitione latinitatis ſeu vulgaris loquutiōis ad quēlibet agit.Et hoc totum eſt ac ſi poneret,poſtq̄ fide deum cognouerint, bene operabuntur,& ſic & ſermonem & verbū ſuum laudabile eſſe oſtendent. Si em̄ male viuerent contemptibilia eſſe facerent. Iuxta illud beati Gregorii,cuius vita deſpicitur,reſtat vt & prædicatio deſpiciatur,vel ſic legi poteſt,vt tota trinitas hic denotetur.Dixi ꝙ annunciabunt,& vt annunciare valeant,ecce in præſenti cognoui.i.cognoſcent,quia deus meus eſt,id eſt deus pater,eſt deus meorum.Quod eſt dicere.Cognoſcent deum patrem,& in Deo patre,id eſt in ęqualitate dei patris,laudabo.i.laudabunt verbum.i.filium me ſcilicet:& in domino laudabo ſermonem.i.in ęqualitate domini ſpiritus laudabunt me filium qui ſermo ſum patris,per quem dixit.i.diſpoſuit,& facta ſunt omnia.Et hoc totum eſt ac ſi diceret. Cognoſcent patrē eſſe deum, & me quem prius æqualem patri eſſe negauerunt & contempſerunt,cognoſcent deum ęqualem patri & ſpiritui: & ſic me laudabūt fide,opere,& deuotione.Et cognoſcendo & laudādo deum trinitatem,in ipſo deo ſperaui,id eſt ſpem ſaluationis æternæ habebunt,ideoq; non timebo,id eſt non timebunt,quid faciat mihi homo.i.ſibi homo.i.pſequutor,qui ſolummodo homo eſt.i.animalis non ſpiritualis.Quod eſt dicere.Non timebunt tribulationes,mortem,damna terreni cēſus, quæ ſibi inferentur a perſequutoribus,diceret aliqs. Vere timēdꝰ eſt perſequutor quia auferet terrena bona,& poſtea nō habebunt vnde legalia vota ſoluant.contra qđ ſubiungit.Dico ꝙ non timebunt quid faciat ſibi homo,neq; timendum eſt:nā licet auferat terrena,non tamen auferre poteſt quin tibi ſacrificēt:in me enim,id eſt in meis ſunt vota.i.ſacrificia tua,quę reddam.i.reddant tibi laudationes ſcilicet.

Serma.

Verbum.

Quod eſt dicere.In ſe habēt qđ tibi ſacrificabunt,ſcilicet vt te laudent voce,opere,& deuotione,qđ nullus pſequutor poteſt eis auferre,& dignum erit vt reddāt. Quoniam eripuiſti animam meā de morte.i.eripies animam meorum de multitudine peccatorū,per quæ venirent ad mortem niſi eis indulgeres, & poſtq̄ eripies a morte per peccatorum indulgentiam,eripies pedes meos.i.affectiones meorū a lapſu ne corruant a ſanctitate per malā cōcupiſcentiā aliquā,vt placeam.i.placeant deo in lumine viuentium.i.in cōformitate mei poſiti,qui ſum lumen omniū in perfectione virtutum viuentium,non in peccatorum mole mortuorum.Quod eſt dicere.Ideo eripies vt tibi placeant conformes mei facti,qui ſum illuminator oīum bene viuentium.Ipſi dico placeant coram deo exiſtentes.i. in manifeſta cognitione dei , vt eum reuelata facie ſpecialiter videant a ſimilitudine illius q manifeſte videt eum coram quo eſt.

In Pſal.LVI.

TItulus.LVI.in finem ne †corrumpas,ipſi Dauid.In tituli īſcriptione:cum fugeret a facie Saul ī ſpeluncā.In hoc titulo ſicut in ſuperiori quędam verba ſecundum hiſtoriam vidētur appoſita quę ſunt hæc,cum fugeret a facie Saul.Sed qđ adiungiť non in ſpeluncam ſed in ſpelunca non procedit,ſi ad hiſtoriam referatur.Eſt etenim ibi poſitū in ſpeluncam,cum expoſitores habeant ī ſpelunca.Legitur quippe Dauid, Saule perſequente in ſpeluncā fugiſſe:illud quoq; qđ apponitur in titulo,ſcilicet in tituli īſcriptione,nullatenus ad hiſtoriam videť attinere,cum Dauid prophetę nuſq̄ legať ī ſcriptio tituli facta fuiſſe. Idoneū ergo videtur,non iuxta hiſtoriam ſed iuxta vocis interpretationem,titulū hunc accipere.qui ſic exponitur.Pſalmus iſte ſpectans in finem.i.in Chriſtum,adhortatur ne tu quicūq; lector corrumpas Dauid.i.Chriſtum,quantum ad te. Et oſtendit in quo non corrumpas,addendo ſic.Ne corrumpas dico,in tituli īſcriptione facta ipſi Dauid.i.Chriſto a Pilato. Quā ī ſupiori pſalmo oſtendimus.Quod eſt dicere.Ne corrumpas inſcriptionem tituli.i.illud quod in inſcriptione tituli notať,ſcilicet Chri-

† diſperdas

ii.Reg.xxii.

ſtum regem eſſe.Qđ tu corrumperes quã
tum ad te non quãtum ad eum,ſi eum re
gem eſſe denegares,vel affectione,vel vo-
ce,vel negligentia præceptorum ei⁹:ſicut
Iudæi corrumpere voluerunt quando eã
commutauerunt.Dico ne corrumpas Da
uid,in tituli inſcriptione commutata,fa-
cta ipſi Dauid cum fugeret a facie Saul ĩ
ſpelũca.Quod eſt dicere. Ne corrumpas,
cum hoc ſit ꝙ ipſe latens in ſpelunca.i.in
humanitate,ſecundum diuinitatem fugit
.i.ad modum fugiẽtis omnino diſceſſit:a
facie Saul.i.a preſentia cognitionis Iudai
ci populi.Ac ſi poneret . Iudaicus popu-
lus ideo corrupit inſcriptionem tituli cõ
mutando eam,quia ipſe Chriſtus latẽs in
humanitate diſceſſit ab ei⁹ cognitione.i.
non cognouit eum eſſe deũ.Sed tu lector
ne corrumpas ideo ꝙ in ſpelunca latẽs.i.
in humanitate,fugit a facie Saul.i.a pre-
ſentia cognitionis Iudaici populi,qui be-
ne dicitur Saul.i.appetẽs mortem per ma
la opera ſua,vel ideo dicitur Saul:quia ꝑ-
ſequutus eſt Chriſtum,ſicut Saul pſequu
Spelunca. tus eſt Dauid.Spelunca quidem humani-
tas recte dicitur,eo ꝙ humilis fuit,& ĩ ea
diuinitas latuit,ſicut ſpelũca humilis res
eſt & in ea latere aliquis poteſt.Notandũ
ꝙ cum dicamus hunc pſalmum adhorta-
ri lectorem ne corrumpat,non tamẽ aper-
te hoc admonet:Sed ſi bene eius verba no
tentur,innuit nõ eſſe corrumpendum.In-
troducitur enim in hoc pſalmo domini-
cus homo,orans ante paſſionem,vt in paſ
ſione Deus ſe conſtantem faciat & reſuſ-
citet , & oſtendit paſſionem ſuam . Agit
vero poſtea de reſurrectione & exaltatio-
ne,& totius mundi ſubiugatione,per qđ
datur intelligi eum dominum eſſe & re-
gem,cum reſurrecturus ſit & exaltandus,
& ſic ei ſit totus mundus ſubiiciẽdus ad
regendum,& per hoc innuit lectori,inſcri
ptionem non eſſe commutandam nec cor
rumpendam,cum ipſe Chriſtus rex ſit o-
mnium.

MIſerere mei de⁹ pater, vt
conſtantem facias, miſe-
rere mei vt reſuſcites &
exaltes , vel ſic : Miſere-
re mei,vt conſtantem fa-
cias & reſuſcites & exal-
tes,& miſerere mei.i.meoꝝ vt morte mea
ſaluentur.Et dignũ eſt vt hoc facias.Quo
niam anima mea cõfidit in te.i.in tua mi
ſericordia,& potentia & iuſtitia . Dico ꝙ
in te confidit anima mea:& adhuc ſpera-
bo in vmbra alarum tuarum.i.in refrige-
rio protectionis tuæ,donec tranſeat iniq-
tas.i.donec cõſummet in me mors,quã Iu
dęi inique operabuntur.Quod eſt dicere.
Sperabo in ꝓtectione tua indeſinenter do
nec a morte liberer, quę ꝓtectio eſt mihi
refrigerium a tribulationis ęſtu,ſicut vm
bra refrigerium eſt a calore ſolis ęſtuanti
bus. Alas ponit ꝓ protectione,eo ꝙ alis ꝓ
tegit auis pullos ſuos a pluuia & æſtu,&
rapacium volucrum impetu. Notandũ ſa
ne,certius eſſe cõfidere ꝙ̃ ſperare,ſed hic Confidere.
tamen pro eodem accipitur, niſi ꝙ vnum Sperare.
præſens eſt,ſcilicet confidit,alterum autẽ
futurũ ſcilicet ſperabo.Dixi ꝙ ſperabo,&
non ſolũ hoc,ſed etiã clamabo, & deuotio
ne,& voce,& ope ad deũ altiſſimũ.Acſi di
cat.Cũ altiſſimus ſit,& altitudo dignita-
tis ei⁹ expoſtulet vt intẽſe clamẽ,clamabo
ego intẽſe,deũ inquã qui benefecit mihi.
Benefecit,& ꝑterite intelligendũ eſt,& fu
ture quaſi diceret:ideo clamabo,qa iã mi
hi beneficia contulit,& adhuc alia confe-
ret.Exponit autẽ qđ beneficiũ cõtulit,cũ
addit,miſit de cęlo.Ac ſi dicat.Hoc bene
ficiũ mihi humanę naturæ contulit,ꝙ de
cælo miſit verbum qđ mihi perſonaliter
vniretur & ĩmunẽ me faceret a peccato.
Notandum autem ꝙ verbum non eſt de
cælo miſſum localiter.Abſit enim,Deum
localem eſſe confiteri . Sed qđ dicitur,de
cælo miſit deus pater verbum,ſic exponi
tur.Verbũ cuius ſolũmodo notitiã habe
bãt ciues cęlici,de cęlo.i.de cognitione ci
uiũ cęlicoꝝ miſit ſpecialiter ad cognitio-
nẽ hoĩm cũ fecit ipm hũanę naturę perſo
naliter vniri.Qđ eſt dicere.Cognitionem
eius quã habebãt ciues cęlici,ab ipſis vſqꝫ
ad hoĩes dilatauit per humanã naturã cui
vnitũ eſt.Exponit etiã beneficia quæ hu-
manę naturę conferet,cum addit.Dico ꝙ
miſit de cęlo verbũ,ſed & ꝑ ipſum verbũ
liberauit.i.liberabit me humanã naturam
innocentẽ & ſanctã a poteſtate Iudęoꝝ,&
dedit.i.dabit in opprobriũ,diſpgẽdo eos
vbiqꝫ cõculcãtes me.i.Iudęos affligẽtes me
morte & vilipẽdẽtes:a ſilitudine rei viliſ-
ſimę ꝙ̃ cõculcat.Quia vero dixerat miſit

de cælo & non expoſuerat qd miſit,& etiã dixerat liberabit me : & non oſtenderat a quibus liberabit,exponit vtrũq; cum repetitione ſic.Miſit inquã deus miſericordiã ſuam & veritatem ſuã , vt mihi vniretur idem verbum & per ipſum verbum animam meam eripuit.i.eripiet de medio catulorum leonum.i.de communi deſiderio plębis Iudaicę deſiderãtis me in morte detinere:quę plębs per ſimilitudinẽ dicitur catuli leonum.i.principum vt leones ferocium,eo ꝙ ipſa plæbs a principibus in malitia generanda ſit,ſicut a leonibus catuli generantur.Oſtendit autem quomodo de medio catulorum liberabit. ſic.Dico ꝙ me liberabit de medio catulorum,& neceſſe erit.Nam ego conturbatus timore ſpontaneo,dormiui.i.dormiam in morte per ipſos catulos.Cum ponit dormiam, innuit breuem futuram eſſe mortem , ad modum dormitiõis.Verbum quidem per emphaſim miſericordia & veritas dicitur eo ꝙ per ipm̃ deus humano generi miſertus eſt,& in eo completũ eſt quicqd deus per ꝓphetas promiſerat . Exponit autem qui ſint illi catuli qui ipm̃ in morte dormire facient & quibus armis interficient, ne quis vellet eos excuſare,quoniam ipm̃ ſagittis & gladio non peremerũt. Et hoc ſic dicit.Filii hominum &c.vſq; ad exurge,& non ſunt legẽda verba hæc ita ſeriatim vt ponuntur,ſed conſtruenda ſic.Dixi ꝙ dormiam conturbatus,& verum eſt. Nam filii hominum.i.Iudæi qui rationabiliter ſe habere deberent vt homines cũ ſint filii hominum.i.prophetarum,qui rationabiliter ſe habuerunt vt homines,laqueum parauerunt pedibus meis.i.mortem parabunt affectionibus meis per quã eas ab effectu detineant:a ſimilitudine volucris q̃ pedibus illaqueata ne poſſit euadere detinetur:vt cum ſcilicet affectionẽ habeam reſurgendi & exaltandi & mundum mihi ſubiugãdi,ipſas affectiones ab effectu detineant & in irritum ducãt.Dico ꝙ parabunt laqueũ.i.mortem,& in ipſa morte incuruauerunt.i.humiliare putabunt animam meam ſic vt non reſurgat. Repetit autẽ alia ſimilitudine hoc qđ dixit,parabunt laqueũ.i.mortem,vt innuat nõ parari illam mortem ſibi ignorãti ſed ſciẽti.Et per hoc datur intelligi eum deũ eſſe cum futura præuideat. Dixi ꝙ parabunt laqueum,& hoc non inſcienti,ſed foderunt foueam ante faciem meam.Quod eſt dicere. Sed parabunt profundiſſimam mortem mihi,de qua non euadam,a ſimilitudine illius qui fodit foueam,id eſt ꝓfundiſſimam foueam facit,in quã aliquẽ trudat q inde exire nequeat.Et illam foueam fodient ante faciem meam,id eſt ſic vt cognoſcam & præuideam, ad modum illius q illud videt , qđ ante faciem ſuam eſt.Et hoc totũ eſt ac ſi diceret.Hãc mortem non ſic mihi parabunt,vt ignorẽ:ſed ſicut ſit ante faciem.i.cognitionem meã. Et inciderunt.i.incident in eam foueam. Quod eſt dicere.Cum mihi parent mortem æternam, me liberato inde cadẽt ipſi in eam,ſic vt nunq̃ inde emergant:a ſimilitudine illius qui cum foueam foderit,vt quẽlibet in eã deiiciat, ipſe in eam cadit, nec poſtea exurgit.Oſtendit vero quomodo ipſam mortem ſibi parabunt cum interponit.Dentes eorum &c.vſq; ad exaltare. Quod ſic continuatur,diceret aliqs. Quare dicis ꝙ filii hominũ parabunt tibi mortem:cum neq; ſagittas,neq; gladium,neq; aliquid vnde te interficiãt contra te ſint accepturi.Ad qđ ſic dicit:vere mihi parabunt laqueum.i.mortem. Nam dentes eorum.i.ira & odium eorum quæ dicuntur dentes eo ꝙ ſępius cũ fremitu dẽtiũ oſtendantur,erunt arma.i.inſtrumenta mortis meę.Oſtendit vero quę arma,cũ addit.Et .i.ſcilicet ſagittę.Qđ eſt dicere.Odium & ira eoꝝ erũt longinqui apparatus mortis meę,ſicut ſagittę lõgĩqua arma ſunt.i.de lõge mortẽ minãtia:& lingua eorum erit gladius acutus.i.vox eoꝝ erit aperta cauſa mortis meę.Cum dicent crucifige:& ſi hũc dimittis nõ es amicus Cęſaris. Ioan.xix. A ſimilitudine gladii, quo manifeſte quilibet interficiẽ.Et hoc totũ eſt ac ſi poneret.Non ſũt excuſabiles & ſi me armis & gladio nõ interficiãt.nã ꝓpter odiũ & irã, nõ ꝓpter hoc ꝙ meruerim mihi fraudulenter mortem parabũt,& voce ſua manifeſte poſtea eã expetent.Illud vero qđ ſequiẽ exaltare &c.oratio eſt ex affectiõe nimia ĩterpoſita antea q̃ illud quod incepat finiret,qđ ſic cõtinuaẽ. Dixi ꝙ filii hoĩm parabũt mihi laqueum,ſed tu de⁹ pater exaltare ſup cælos me exaltando.Quod eſt dicere.Exalta

me ſecundum qđ hõ ſum ſup cælos.i.ſuper cæleſtes rationabiles creaturas, ſuper angelos ſcilicet vt qui modo vilis videor & abiectus,videar ſuper eos magnus & exaltatus in potentia,cũ glorioſe cælos aſcẽdã. Et ſuper me exaltatum,exaltare & tu .i.videare tu magnus & altus in potẽtia ſuper ipſos angelos,cum apparebis potens exaltãdo me,& gloria tua dilatetur in omnem terram.Quod eſt ac ſi dicat.Nõ ſolum apud paucos exalteris per exaltationem mei, ſed in omnem terram dilatetur gloria tua,id eſt vbiq; terrarum glorificeris de exaltatione mei. Cum dicit paratũ cor meum &c.Oſtendit ſe libenter paſſurum vt nos reddat magis obnoxios,pro quibus libenter paſſus eſt.Et hoc ſic cõtinuatur.Ipſi fodient mihi foueam,ad quã ſubeundam,o deus pater eſt paratũ cor meũ, paratum cor meum.i.parata volũtas cordis mei.Quod eſt dicere. Iam volũtatem habeo illam ſubeundi.Repetit autem paratum cor meum,vt oſtendat quantã pro humani generis ſalute moriendi habeat affectionem,& quia paratum cor meũ:cãtabo.i.prędicabo doctrinam vitæ,quę erit canticum & delectatio & mihi & deo. Et etiam pſalmum dicam.i.bona opera mea in manifeſto ponam:a ſimilitudine dicti q̃ res manifeſta eſt. Pſalmus autem pro bono opere ideo ponitur, quia fit exercitio manuũ.& hoc totũ eſt. ac ſi diceret. Quãdoquidem mortem ſubire parat⁹ ſum,cũ certus ſim quia canticum.i.ꝓdicatio mea & pſalmus.i.bona operatio cauſę erũt,quibus me interficient,tamen non ceſſabo a cantico,non ceſſabo a pſalmo. Cum dicit exurge &c. gratulando de reſurrectione ſua,exhortatur corpus ſuum ad reſurgẽdum.Qđ ſic continuatur.Dico φ parat⁹ ſum ad ſubeundam mortẽ,de qua tu pſalterium & cithara dicitur exurge exurge .i.tu hũanitas mea exurge de morte illa.

Pſalteriũ. Pſalterium dicit Chriſti humanitas eo φ a ſuperiori.i.a diuinitate ſonuit ad modũ pſalterii qđ a ſuperiori ſonat.Qđ eſt dicere.Ex ipſa diuinitate fama miraculorũ ꝓdiit per operationem humanitatis:operabatur em̃ i miraculis humanitas,eũdo ad mortuos reſuſcitandos. Super ęgros manus imponendo,loquendo & multis aliis

Cithara. modis. Cithara vero dicitur eadem humanitas,eo φ ad modum citharę ab inferiori ſonuit,id eſt ab inferiori dulcem ſonum deo protulit.i.dulcem obœdientiæ laudem: cum corpus ſuum qđ erat inferius diuinitate ĩ ara crucis deo obtulit: & quia etiam in obœdientia poſitum eſuriit & ſitiuit.Dico exurge a morte humanitas,quæ es pſalterium & cithara,tu dico futura gloria mea, emphaſica dictio. Quod eſt dicere.Quæ humanitas futura es ĩmortalis & impaſſibilis in qua gloriabor & glorioſus ero. Dico exurge,& ita erit:exurgam diluculo.i.in matutina reſurrectione. Oſtẽdit autem qđ commodũ ſequetur de reſurrectione ſua ſic. Dico φ exurgam & exurgens confitebor tibi ĩ populis.i. veros cõfeſſores adquirã in populis Iudęorum.Quod eſt dicere.Multos ex Iudæis efficiam laudatores tui, & pſalmum dicam tibi in gẽtibus,id eſt pariam tibi inter gentes multos dicentes pſalmũ tibi,id eſt ponentes opera ſua bona in manifeſto ad honorem tuum. Quod eſt dicere.Multos efficiam ex gentibus bene operantes ad honorem tuum per glorioſam reſurrectionem meam.Oſtendit autẽ quo modo conſtituet confeſſores & pſalmum dicentes ſic.Dixi φ pariam tibi confeſſores in populis & pſalmum dicentes in gẽtibus, & hoc faciam per cælos & per nubes,id eſt per prædicationem apoſtolorũ, qui dicuntur cæli propter ſublimitatem Apłi cæli. ſanctitatis ſuæ, & nubes eo φ alios compluant doctrina,ad modum nubium terram compluentium.Quoniam magnificata eſt vſq; ad cælos conſtituendum miſericordia tua,id eſt ego filius tuus,& miſericordia tua magnificabor vſqueadeo,id eſt in tantũ potens ero φ diſcipulos meos faciam cælos.Et veritas tua magnificabitur vſq; ad nubes cõſtituẽdas,id eſt ego qui ſum veritas tua ero adeo magnus & potens φ ipſos cælos faciam nubes. Notandum non ideo dici magnificandum eũ eſſe,vſq; ad cęlos & nubes, φ iam non eſſet magnus & potens ad hoc faciẽdum: Sed quia magnitudo illa & potentia nõdum apparebat.Ac ſi diceret.Qui modo vilis videor & impotens,magnus vſq; ad cælos & vſq; ad nubes apparebo. Et vt ego confitear tibi in populis,& pſalmum dicam tibi in gentibus,exaltare ſup cęlos

deus pater exaltando me. Hoc autem vt ſuperius exponitur p̄ nimio deſiderio repetitum, & per exaltationem mei ſuper omnem terram dilatetur gloria tua, id eſt gloriatio tua ſuperne ad homines perueniens dilatetur vbiq; terrarum, vel poteſt eſſe exhortatio ad verbum ſibi perſonaliter vnitum, cum dicit. Exaltare deus verbum, id eſt appareat altitudo tua per exaltationem mei humanæ naturę, quę altitudo tua mō non apparet, & ſuper oēm terram gloria tua, hoc non mutatur.

In Pſal.LVII.

Titulus.LVII. In finem ne diſperdas ipſi Dauid in tituli īſcriptione. Quod ſic exponit. Pſalm⁹ iſte reſpiciens in finem, id eſt in Chriſtum admonet ne tu quicūq; diſperdas Dauid, id eſt deſtruas regnum Chriſti veri Dauid, denegando eum eſſe regem, incommutata tituli inſcriptione facta ipſi Dauid.i. Chriſto. Loquitur ī hoc pſalmo propheta adhortans Iudæos vt eum legant in veteri lege de Chriſto & intelligant: recte iudicent de eo, attribuendo ipſi qđ de eo libri prophetarum loquuntur, ſcilicet eum eſſe regē. Iuxta qđ Micheas teſtat. Exiet dux qui reget populum meum Iſrael. Et alii. Rex tuus venit tibi manſuetus. Notādum autem φ cū in ſuperiori pſalmo poſſit denotari exhortatio, ne corruptio fiat diuerſo tamen modo eſt ibi. Superius eñ agēdo de reſurrectione & exaltatione ſui & totius mundi ſubiugatione innuit nō eſſe corrumpendam tituli inſcriptionem. Hic autē plane adhortatur propheta vt cum Chriſtum in libris prophetarum loquantur eſſe regem iuſtum, non corrumpant denegando regnum ipſius. Et oſtendit quorūdam male in corde operando titulum corrumpentium damnationem, vt inexcuſabiles ſint & cūcti timore damnationis eorum reuocentur.

Micheæ.v.
Zach.ix.
Eſa.lij.

Si vere loquimini in libris prophetarum iuſtitiam, id eſt Chriſtum antonomaſice iuſtitiam a quo omnis iuſtitia eſt, qui propoſitus eſt nobis a patre redemptio & iuſtitia, ſicut ait Apoſtolus. Qđ vtiq; facitis.i. iuſtitiam loquimini, o filii hominum, id eſt vos Iudæi filii pphetarum, qui eorum exemplo deberetis homines eſſe, non irrationales: recte indicate de ipſa iuſtitia.i. de Chriſto, attribuendo ipſi regnum. Iniuſte enim iudicabitis ſi cū in prophetis dicatis meſſiam regem eſſe, Ieſum quem per opera & prophetarum ſigna meſſiam eſſe cōſtat, meſſiam & regem eſſe negetis: & alium venturum qui meſſias & rex futurus ſit, affirmetis. Notandum autem φ more prophetico, ita loquitur propheta de futuris quaſi p̄ſentibus. In poſterioribus autem aliquando vt prę teritis. Cum dicat alienati ſunt &c. aliquā do vero vt futuris cum dicit deus conteret &c. Semper tamen futurę intelligendū eſt. Sequitur & enim &c. Quod ſic continuatur, quia eos adhortatus erat ad recte iudicādum: poſſet dici ad quid nos ſic adhortaris? Nonne recte iudicamus? Ad qđ ſic reſpondet: neceſſaria vobis eſt exhortatio mea cum iniuſte iudicetis, etenim in corde operamini iniqtates.i. in corde molimini operari iniquitates.i. capere Chriſtum & interficere & regnum ei auferre, qđ reputabitur vobis pro opere. Cum eñ in vobis cogitando iam ipſi regnum auferatis, idem eſt ac ſi iam abſtuliſſetis. Dico φ operamini iniquitates in corde. Et eñ in terra, id eſt in conſideratione terrenæ carnis Chriſti, quia conſideratis eum ſolummodo hominem terrenum non etiam deum, vel ī terra.i. in timore terræ amittendæ, quia ſcilicet metuitis terram amittere, ſi eum regem ſuſcipiatis: vel in terra operari molimini iniquitates.i. in terrena carne Chriſti, ſcilicet vt verberetis & cōſpuatis & interficiatis. Vel operari molimini iniquitates in terra.i. in terrena & impia affectione veſtra. Quod eſt dicere. Iniquitates quas aduerſus Chriſtum molimini nō molimini bono zelo, vt putetis contra eū agere, quaſi cōtra legis deſtructorē: ſed hoc facitis affectione terrena.i. ira & odio: cum per opera & prophetarū ſigna de eo prædicta eum deum & regem eſſe & cognoſcere poſſitis. Non ſolum autem operamini iniquitates in corde cogitando: Sed etiam manus veſtrę concinnāt iniuſtitias.i. operatiōes veſtrę cōcordāter exercent inquantū poſſunt iiuſtitias.i. ad actū pducūt cogitationes iniuſtas. Qđ eſt dicere. Concordatis in iniuſtis operib⁹ &

iniuſtis cogitationes,vt ſicut cogitatiões
veſtræ iniuſtæ: ſic & opera veſtra iniuſta
ſint. A ſimilitudine concinentium , id eſt
concorditer cantantium:quia ſicut illi in
cantu concordant,ſic cogitationes & ope
ra veſtra in iniuſtitia. Oſtendit autē quæ
ſit cauſa quare operentur iniquitatem,fa-
ciendo apoſtropham ad auditores,vt eos
inſtruat:ne propter eandem cauſam ope-
rentur iniuſtitiam.Dico ꝙ operantur ini-
quitates,& hæc ideo faciunt,quia ipſi pec
catores antonomaſice,cum deberēt per fi-
dem generari vt eſſent filii eccleſię,aliena
ti ſunt per incredulitatem a vulua.i.a ſpi
rituali eccleſię genitura. Vulua per ſimili
tudinem pro genitura ponitur eo ꝙ in
vulua fit generatio.Exponit autem ꝑ par
tes illorum alienationem cum addit.Sci-
licet errauerunt in cogitatione ab vtero
eccleſiæ remoti.i.ab eius ſpirituali conce
ptione.Quod eſt dicere.Nolentes eius fi-
lii ſpirituales effici.vterus quidem q̄a in
eo concipitur pro conceptione ponitur.
Hic aūt idem videtur eſſe vterus & vul-
ua.errare vero & alienari non ſunt idem
ex toto:quia errare pars alienationis eſt.
Sequitur autem alia pars alienationis,cū
addit:loquuti ſunt falſa.Quod eſt dicere.
Non ſufficit ī cogitatione errare,ſed etiā
Ioan.ix. de Chriſto falſa loquentur.dicēdo hic ho
mo non eſt a deo qui ſabbatum non cuſto
Luc.xxiii. dit.Et alibi. Commouit populum docens
Luc.xxiii. a Galilęa vſq; huc.Et iterum.Hunc inue-
nimus ſubuertentem gentem noſtram.Et
Ioan.xix. rurſum. Non habemus regem niſi Cæſa-
rem. Vel ſic oportet legi,vt continuatio
non mutetur . Peccatores antonomaſice
qui filii Chriſti eſſe deberēt,alienati ſunt
a filiatione eius : & hæc alienatio conti-
git a vulua,id eſt a carnali Chriſti conce-
ptione.Et exponit ipſam alienationem ꝑ
partes,cum addit.Scilicet errauerunt in
fide.Quæ erratio contigit ab vtero,id eſt
a cōceptione Chriſti:& ideo loquuti ſunt
falſa negando eum deum eſſe & regē.Qđ
eſt dicere.Ideo ab ipſo ſunt alienati & er-
rauerunt,& falſa loquuti ſunt:quia vide-
runt eum in vulua, & vtero virginis con
cipi ſecundum carnem , qđ minime qui-
dem ignominioſum eſt. Vel poteſt verſus
iſte non generaliter de Iudęis legi,ſed ſpe
cialiter de perdendis ſic.Dico ꝙ operan-
tur iniquitates in corde:& quidam ipſo-
rum operantium alienati ſunt,id eſt repu
diati ſunt a deo.a vulua,id eſt a tempore
conceptionis ſui : & errauerunt.i.erronei
prouiſi ſunt a diuina prouidentia ab vte
ro.i.a conceptione ſui, & loquuti ſunt fal
ſa.i.ꝓuiſi ſunt loquuturi falſa . Quod eſt
dicere.Ideo deus eos alienauit a vulua.i.
repudiauit , quia præuidit eos erraturos
in fide,& falſa loquuturos.Cum vero ſint
alienati,& errantes & falſa loquentes,fu-
ror,id eſt dementia eſt illis ſecundum ſi-
militudinem ſerpentis.i.ſecūdum hoc ꝙ
ſunt ſimiles ſerpenti . Et hic oſtendit cui
ſerpenti,cum addit.Sicut aſpidis.i.vtpo-
te aſpidis.Notādum ꝙ non dicit eos ha- Aſpis callida.
bere furorem ad comparationem aſpidis,
cum illa non habeat furorem,ſed callidi-
tatem . Cum non audit vocem incantan-
tium qui eam interficerent ſi eos audiret:
ſed dicit eos habere furorem ſecundum
hoc quod aſpidi ſimiles ſunt.Oſtendit au
tem in quo ſunt ſimiles aſpidi, cum ſub-
iungit.Surdæ quod eſt dicere . Et in hoc Surda.
ſunt ſimiles,quia obſurdeſcūt ſicut aſpis.
ne vero putaretur aſpis naturaliter eſſe
ſurda,ad cuius ſimilitudinem & ipſi na-
turaliter ſurdi eſſent,ideoq; excuſabiles:
addit:& obturantis aures ſuas. Quod eſt
dicere.Quæ ſponte ſua ſurda eſt obturā-
do aures,vnam quidem terræ fortiter ap
plicando:alteram vero cauda obturando.
demonſtrat autem qua cauſa aures obtu-
ret,ſubiungendo: quæ poſtq̄ aures obtu-
rauerit non exaudiet vocem incantanti-
um,& oſtendit pro quo incantante obtu-
rat aures, cum addit: Et,id eſt ſcilicet nō
exaudiet vocem venefici incantantis ſa-
pienter.Quaſi diceret.Non obturat pro-
pter vocem inſipientis incantatoris, quæ
nihil ei noceret,ſed ad hoc vt non exau-
diat vocem venefici incantantis ſapiēter,
qui eam obdormire faceret & interficeret
& inde venenum eliceret . Et hoc totum
eſt ac ſi ſic poneret . Adeo ſunt furentes.
ꝙ ſponte aures rationis obturant , par-
tim cauda,id eſt conſuetudine præterito
rum malorum quæ per caudam deſignan
tur quæ poſterior pars corporis eſt eo ꝙ
ipſa mala iam præterita poſteriora ſunt:
partim vero aures rationis obturant ap-
plicatione terræ, id eſt per hoc ꝙ ap-

plicāt ſe terrenis & impiis affectionibus: ad modum aſpidis quæ vnam aurem obturat, terræ eam applicando: alteram vero cauda. Et idcirco obturant vt non audiant vocem.i. prædicationem incantantium & non inſipiētium incantatorū, ſed veneficorum incantantiū ſapienter, apoſtolorum ſcilicet & aliorum prędicatorū, qui dicuntur ideo incantatores & venefici, eo ꝙ ipſos peccatores prædicatione ſua obdormire in peccatis faciunt.i.ceſſare, & ſic eos ſcdm qđ mali ſunt interficiūt & venenū prauæ concupiſcentię auferūt: ſicut venefici incantatores aſpidē obdormire voce ſua faciunt & interficiūt, & venenū eliciunt. Qđ eſt ęquipollens, cū alienati ſint: tantum furorem habent ꝙ per malas affectiones præteritas & pręſentes obturant rationis aures, ne vocem prædicatorum audiāt: & a peccatis ceſſantes veneno malę concupiſcētię careant, & ſic boni fiant. Oſtendit autem quorūdā ipſorum alienatorum & ſaluādorum ſcilicet deſtructionem in malo vt boni fiant, ſic: Dixi ꝙ peccatores alienati ſunt. Et cū tales ſint: quoniā aliter ſaluari non poſſent, Deus conteret per impugnationem prædicatorum ſuorum dentes eorū.i. paruas corroſiones & detractiones eorum quorūdam ſcilicet qui ſaluandi ſunt. Et domin⁹ cōfringet per eoſdem prędicatores molas leonū.i. maximas corroſiones ipſorum, q ſunt leones.i. ſanctos verbis ſuis & tribulationibus deuorātes ad modum leonum deuorantium. Et hoc in ore ipſorum.i. in reſpōſione oris ipſorum. Quod eſt dicere: Adeo faciet ſuos ſanctos facundos, ꝙ facundia ſua deſtruent quicquid impii male de deo & de ipſis loquētur: & hoc etiā per atteſtationem oris eorum.i. ſic rationabiliter cum eis diſputabunt: ꝙ ipſa voce eorum per inconuenientia eos deducente deſtruēt & minores blaſphemias & maiores. dentes pro corroſionibus verborum ponit, pro minoribus ſcilicet, & molas pro maioribus, quia dentiū eſt corrodere: & quia molares dentes maiores ſunt q̄ dentes qui non ſunt molæ: anteriores ſcilicet dentes: vel dentes eorum qui ſunt in ore.i. illas corroſiones quæ iā ſunt in aperto in ore ſcilicet.i. mala verba eorum, & molas.i. occultas corroſiones cogitationes ſcilicet quibus ſecum deuorant deum & ſanctos, quę occultę ſunt vt molę: conteret dominus.i. deſtruet ex toto per prædicationem fidelium ne amplius eos corrodant, vel cogitando, vel loquendo: poſtq̄ vero dentes & molę conterentur ad nihilum deuenient de malitia ſua tanq̄ aqua.i. ad modum aquæ decurrentis. Quod eſt dicere: Sicut aqua quæ collecta pluuia creſcit, cito decurrit & ad nihilum deducitur.i. de loco per quem currit cito defluit: ſic & ipſi de malitia ſua cito adnihilabuntur: & per hoc deuenient ad nihilum: quia dominus intendit arcum ſuum.i. intenſam faciet comminationem ſcripturæ ſuæ per prædicatores, donec infirmentur in malitia ſua.i. donec malitia eorum deficiat. ¶Oſtenſo hoc ꝙ deus cōteret dentes & molas quorūdam, & ſic annihilabuntur de malitia ſua ne pereant: damnationem aliorum oſtendit, ſic: Dixi ꝙ deus dentes quorundam alienatorum & molas conteret: & ſic annihilabuntur ne pereant. Cęteri vero qui damnandi ſunt, auferentur de terra ſicut cęra quę fluit.i. ad modum cęrę quæ fluit a facie ignis. Quod eſt dicere: Sicut cęra inconſtans eſt ante præſentiam ignis: Sic & ipſi inconſtantes erunt & infirmi, ante inſtantiam inimicorum Romanorum ſcilicet. Ab eis enim deuincentur, & captiui ducentur. Notandum autem ꝙ illi ex Iudęis qui conuerſi fuerant: non ſunt ablati & captiui ducti. Prius eñ q̄ Hieruſalē obſideretur a ſpiritu ſancto cōmoniti fuerunt, vt transferrēt ſe in regnum Agrippæ, vbi quieti eſſent. Vel ſic auferentur in futuro a facie iudicantis dei: in infernū fluxuri: ſicut cęra quæ fluit a præſentia ignis. Et hic interim in hoc mundo, ſupercecidit ignis.i. ſuper eos cadet ignis id eſt feruor malarum concupiſcentiarum: cum dicit ſuper, innuit ꝙ tantus erit ignis concupiſcentiarum ꝙ eos omnino deprimet ad modum oneris deſuper cadentis. Quod eſt ac ſi diceret: Cum ipſi per malas concupiſcentias ſuas cęci ſint, multiplicabit in eis feruorem malarum concupiſcentiarum vt magis excęcentur. Et hoc ideo erit, quia non viderunt per fidem, ſolem iuſtitię Chriſtum, qui totum mundum fide & virtutibus illuminat, ad

Chriſtiani nō ſunt cū Iudęis capti.

modum ſolis mundum ſplendore illumi nantis. Et iſte ignis abſorbet eos ſicut viuentes.i. deuorabit excæcando rationem eorum, qui ſunt non reuera viuentes: ſed ſicut viuentes. In corpore tantum ſecundum ſenſualitatem viuentes. In anima vero per peccatum mortui. Dico ꝙ abſorbebit & hoc ſicut in ira.i. non in illa dei.i. vindicta, quæ reuera eſt dicenda ira.i. in ira perpetua, ſed quaſi in ira.i. in tali ira quæ erit quaſi ira.i. vmbra irę perpetuæ. Quod eſt dicere. Hæc vindicta per quam deus eos igne concupiſcētiarum hic abſorberi permittet, nō erit ꝑpetua ira qua damnandi ſunt: ſed vmbra illius iræ. Et hoc ideo dicit ne quilibet exiſtimaret, ꝙ nulla alia ira damnādi eſſent, niſi hac excęcatione temporali. Facit autem apoſtropham ad ipſos impios: innuendo eis æternam damnationem affuturam, vt & ſi illi non exterrerentur: alii ſaltē ab impietate exterreantur, ſic. Dico ꝙ abſorbebit vos ignis, & hæc abſorptio erat priuſꝗ ſpinæ veſtræ intelligerent Ramnū.i. ꝗ peccata veſtra quæ quandoꝙ intelligent, ipſa rei experientia intelligant ramnū.i. damnationem æternam. Non ideo dicit peccata intelligere ꝙ aliquid intelligere queant: Sed per metonomiam dicit hoc. Ac ſi diceret, priuſꝗ vos propter ſpinas, id eſt ꝓpter peccata veſtra intelligatis in futuro ſentiendo æternam damnationem, qui hic eam intelligere negligitis, vt ab ea caueatis. Ramnus eſt virgultum qđ in iuuentute non habet ſpinas, neꝙ aſperum eſt: Poſtꝗ vero excreſcit & indureſcit, ſpinis multis circundatur & aſperrimū eſt. Ponitur ergo pro damnatione perpetua non ea ſimilitudine qua dum eſt tenerum leue tactu non aſperum eſt: Sed ea potius qua poſtꝗ induruit ſpinis horreſcit & aſperrimum eſt. Perpetua nāꝙ damnatio, prę omnibus aſperrima futura eſt. Et hoc totum eſt ac ſi dicat. Hic anteꝗ ad damnationem æternam veniatis, igne excęcationis abſorbemini: in futuro vero damnatione perpetua conſumemini. Notandum autem ꝙ ſecundum hoc qđ expoſuimus ab illo loco vbi dicitur, Deus conteret, vſꝙ ad lætabitur, cum ſint quatuor verſus: duo ſunt expoſiti de contritione alienatorum ſaluandorum in bono:

Ira perpetua & quaſi perpetua.

Ramnus.

Damnatio perpetua.

hi duo ſcilicet Deus conteret: & ad nihilum: alii vero duo de damnatione perdēdorum & hic & in futuro. Hi duo ſcilicet, ſicut cæra & priuſꝗ: Poſſunt autem omnes quatuor de perdendis legi, vt in parte ſententiæ diuerſitas habeatur. In parte vero identitas, ſi ſic exponantur, vt illi ſententiæ continuentur, ſecundū quā illi tres verſus, ſcilicet, alienati ſunt, & furor illis: & quæ non exaudiet, de perdendis ſpecialiter exponuntur: & ſic continuatur. Dixi ꝙ illi a vulua, id eſt a conceptione ſui alienati ſunt.i. repudiati ſunt. Et hoc ideo quia erraturi & falſa loquuturi a deo præuiſi ſunt: & qđ illis eſt furor ſecundum ſimilitudinem aſpidis ſurdę, & cum tales & tales ſint: & hic & in futuro damnabuntur. Hic enim deus conteret per facundiam prædicatorum dentes eorum.i. minores corroſiones & blaſphemias quas faciunt in deum & in ſanctos, & molas leonum id eſt maiores blaſphemias confringet dominus: & hoc more ipſorum.i. in propria voce ipſorum ꝙ propria reſponſione a ſanctis deuincentur, non vt erubeſcendo pœniteant, ſicut ſuperius in alia ſcientia quæ fuit de ſaluandis: ſed vt ſolūmodo erubeſcant non habentes quid proferant & aliis mendaces appareant. Vel ſic: Dentes eorum.i. apertas blaſphemias & molas, id eſt occultas confringet dominus in ore ipſorum, id eſt in propria voce ipſorum. Iuxta qđ de beato Stephano legitur: Non poterāt reſiſtere ſapientiæ & ſpiritui qui loquebatur. Et non ſolum hoc erit, qđ dētibus & molis eorum contritis mendaces appareant: ſed de hac potentia & proſperitate quam habeant ad nihilum deuenient, tāꝗ aqua decurrens, cum a Romanis obſidebuntur. Quod eſt dicere. Tranſitoria erit hæc eorum proſperitas, ad modum torrentis citiſſime defluentis, & vere ad nihilum deuenient. Deus enim intendit arcum ſuum, id eſt intenſam in eis faciet impugnationem ſuam, donec infirmentur ex toto: Legitur enim ex Ioſepho qđ cum ab inimicis exterius expugnarētur. Ipſi adinuicem adeo excęcati iram & odium exercentes ſemet impugnabant, vt ſępius in ciuitate inter ſe pugnarent, donec penitus infirmati & a ſe & ab inimi-

Act. vi.

cis deficerent. Arcum pro expugnatione ponit, eo ꝙ arcu inimicum expugnamus. Et ipſi infirmati auferentur de terra ſua & captiui ducentur ſicut cęra quæ fluit. Vel auferentur in futuro a facie iudicantis dei, ſicut cęra quę fluit. Hoc autem quod ſequitur: Supercecidit &c. vſq; ad lętabitur nullo modo mutatur. Dico ꝙ impii ſic damnabuntur. Iuſtus autem quicūq; lętabitur cum viderit vindictam impiorum hic. Non de vindicta quidem impiorū lætabitur, ſed de innocentia ſua, cum de ipſa huiuſmodi vindicta non capiatur, vt ſupercidat in eū ignis excęcationis & cæterę damnationes quæ in impiis contingent: & lauabit manus ſuas in ſanguine peccatoris, id eſt affectiones ſuas mundabit in conſideratione ſanguinis id eſt mortis peccatorum. Quod eſt dicere: Cum conſiderauerit mortem peccatoris: & hic ſecundum excæcationem, & in futuro ſecūdum damnationem, ne & ipſe ſimiliter moriatur, mundabit affectiones ſuas, vt nihil peccati criminalis operetur. Et dicet ſecum homo, ſi eſt fructus. i. vtilitas iuſto de iuſtitia ſua, vt magis a deo iuſtificetur, qđ vtiq; eſt: Deus vtiq; eſt iudicans. i. damnans eos impios excæcando in terra hac præſenti, ac ſi diceret. Cauēdum eſt mihi a malitia ne excæcer, nam vere excæcarer a deo. Qđ poteſt per ſimile videri. Nam cum iuſtus pro iuſtitia ſua, magis a deo iuſtificetur: vtiq; impius pro impietate ſūa excęcatur, vt in futuro ſine fine damnetur. Hoc autem dicit ad inſtructionem noſtram, vt cum cognouerimus iuſtum pro iuſtitia ſua iuſtificari. Impium autem pro impietate excæcari; impietatem fugiamus & iuſtitiæ adhæreamus. Vel hoc ideo dicit vt remoueat illud quod quidam opinantur, ſcilicet ꝙ aſſerūnt nullum in hoc mūdo quicq̄ detrimenti pati, iudicio & diſpoſitione dei: ſed omnia caſu contingere.

In Pſal.LVIII.

TItulus. LVIII. In finem ne corrumpas, ipſi Dauid in tituli inſcriptione, quando miſit Saul ad cuſtodiendam domum eius, vt interficeret eum. Qđ ſic exponitur: Pſalmus iſte eſt reſpiciens in finem, id eſt in Chriſtum adhortans ſui euidentia ne tu quicunq; corrumpas Dauid, id eſt Chriſtum auferendo ipſi regnum quantum ad te. In tituli inſcriptione facta ipſi Dauid commūtata. Quod eſt dicere: Ne corrumpas eum commutando inſcriptionem tituli, quæ affirmat ipſum regem eſſe, qđ verum eſt: Dico ne corrumpas eum in commutando eius inſcriptionem, quando miſit Saul id eſt quandoquidem hoc eſt ꝙ Iudaicus populus miſit cuſtodes milites ad cūſtodiēdam domum eius, id eſt ſepulcrum vt eum interficeret ſecundum famam & honorem, quem iam interfecerat ſecundum carnem: & tamen nequiuit eum ſic interficere. Hoc quod nequiuit eum interficere non habetur in titulo: ſed intelligitūr ex pſalmo vbi dicit in fine pſalmi factus es ſuſceptor meus, id eſt reſuſcitator. Ideoq; ad corroborandum cauſam ſuppletur hoc extra librum: & eſt æquipollens ac ſi diceret: Non debes eum corrumpere denegando eſſe regem: quando quidem apparet eum regem omniū eſſe. Cum hoc ſit ꝙ Iudaicus populus volens eum interficere, id eſt famam & honorem nominis eius extinguere, miſit cuſtodes milites ad cuſtodiendum ſepulcrum dicens, qđ niſi cuſtodiretur, diſcipuli furarentur corpus eius, & dicerent plæbi q̄a ſurrexit, & ſic in eum credere facerent: non potuit tamen eum interficere. i. famā nominis eius extinguere. Ipſe nāq; non a diſcipulis furatus, ſed die tertia palā cuſtodibus p̄teritis reſurgendo, ab omni gēte cognitus per glorificationem reſurrectionis ſuę, totum mundum regimini ſuo ſubiugauit. Et multum quidem cuſtodes ad ſepulcrum poſiti, ad reſurrectionis eiꝰ teſtimonium valuerunt, q̄q̄ pecunia corrupti, eum a diſcipulis furatum eſſe, ſeſe dormientibus mentiti ſunt. Nāq; per eorūdem cuſtodum fallaciam, Iudæorū manifeſte falſitas patuit, Chriſtū ſcilicet vt ipſi falſo perhibebant in morte detentūm non fuiſſe, ſed proculdubio ſurrexiſſe. Cū enim cuſtodes pręſentes eſſent, ad hoc deputati vt cuſtodirent, vtiq; ſe videntibus corpus eius furto ſubtrahi non permitterent. Si vero eis dormiētibus diſcipuli ad illud furandum acceſſiſſent cum lapis ſuprapoſitus ſine tumultu auferri a diſcipulis non poſſet, vtiq; tumultu excitati

Falſitas cuſtodū ſepulcri dñici.

fuiſſent. Concedatur vero, licet omnino falſum ſit, diſcipulos ſine tumultu lapidē potuiſſe reuoluere, nec tamen minus cuſtodū falſitas apparebit. Vnde nāq ſciūt corpus eius ſubſtractum fuiſſe furto, cum ſe perhibeant tunc temporis fuiſſe ſopore grauatos? Sic igitur eorūdē falſiſſimo ſermone depræhēdi poteſt eum de ſepulcro ſurrexiſſe. Q d ſepulcrum domus eius dicitur, non q in eo longo tempore: ſed q paruo ſpatio corpus ei⁹ in pace quieuit. Notandum autem q hoc de futuro propheta intelligi voluit: licet titulum more prophetico pręterite poſuerit. Nobis aūt iam pręteritum eſt. Notari etiam poteſt q in trib⁹ titulis poſuit ne diſperdas vel corrumpas in tituli inſcriptione, propter tria genera linguarum, quibus omnibus titulus ſcriptus eſt poſuiſſe. Scriptus nāq
Ioā.xix. fuiſſe legit, hebraice, græce, & latine. Cū igitur ter ponit ne corrumpas innuit in nulla harū trium linguarū titulum corrumpendū eſſe. Notandum quoq pſalmū iſtum non apertis verbis adhortari lectorem ne corrumpat: ſed ipſa ſui euidentia & deuotione. Cū enim hic dominicus homo de conuerſione gentiū & diſperſione Iudęorū, & in fine de ſaluatione reliquiarum Iſrael agat, & etiam de ſua reſurrectione per quam hæc omnia contingent pro certo datur intelligi Rex & ſaluator Iudęorum & gentium eſſe. Et cum eum regem eſſe intelligatur, non eſſe corrumpendam inſcriptionem tituli quæ eum regem aſſerit certiſſime probabitur. Orat autem in principio pſalmi de reſurrectione, ne in morte iuxta velle Iudęorum detineatur, quos poſtea dicit eū interfecturos, & in morte detinere putaturos. Orat etiam de ſalute gentium conuertendarū, & cōceſſiue agit de diſperſione Iudęorū, & orat de ſalute reliquiarum in fine mūdi conuertendarum.

Eripe me de inimicis meis deus meus. Quod eſt dicere: cum omniū deus es, meus ſpecialiter es: vel q̄a perſonaliter es vnitus mihi: vel q̄a p̄ omnib⁹ obœdio tibi. Ergo eripe me de deſiderio inimicorum meorū Iudęorum, qui mihi inimicantur inuidia & ira, ne me in morte detineant, & gloriā nominis mei extinguāt, & ſic regnū mihi auferant. Et ab inſurgētibus in me libera me. i. a Iudęis ne ī morte detineant eripe me faciēdo reſurgere: de operantibus iniquitatem. i. de Iudæis operantibus mortem meam: quæ antonomaſice eſt iniquitas quantum ad eos. Et a viris ſanguinū. i. a poteſtate Iudęorum qui ſunt viri ſanguinū exemptum ſalua me reſuſcitando. Sciendū idem eſſe, eripe, & libera, & ſalua, & eoſdem eſſe inimicos & inſurgentes & operantes iniquitatem & viros ſanguinū. Sed ideo totiens repetit vt oſtēdat gradatim eos in primis inimicos futuros in corde male de eo cogitando: poſtea quidem in eum inſurrecturos, blaſphemiis & accuſationibus & verberibus. Poſtea vero iniquitatem operaturos interficiēdo eum, ad vltimum autem viros ſanguinū futuros. i. viros interfectores, & ſui ipſius & filiorum ſuorum, per peccatum & malum exemplum ſuum: ſicut ipſimet conceſſerunt. Sanguis eius. i. Mat.xxvii peccatum mortis eius ſuper nos & ſuper filios noſtros. Vel viri ſanguinū effuſores fuerunt: qui autē nō ſolūmodo Chriſtum, ſed multos etiam ſanctorum interfecerunt, ſicut Stephanum & Iacobum, multos quoq & ſi non occiderunt vſq ad ſanguinis effuſionem afflixerunt. Neceſſe quidem eſt vt orem eripe: Quia ecce in præſenti ceperūt animam meam, id eſt ſe capere putabunt animam meam. i. in morte detinere ne reſurgere poſſit: a ſimilitudine capti, qui incluſus in carcere nequit inde exire. Et prius irruerunt, id eſt irruent in me fortes. i. deſiderii ſui efficaces vt me dent in mortem, ceu deſiderant. Hoc autem præpoſteratum eſt, ac ſi diceret, interficient me: & interfectum & in ſepulcro poſitum non reſurrecturum putabunt. Notandum q̄d dicit eos inimicos & cætera quæ poſtea ponit. Ideo facit vt & ipſorum impietatem oſtendat, & comprobet non eorum deſiderium eſſe complēdum, vt eum poſſint in morte detinere. Se quoq, vt facilius impetret q̄d orat, innocentem eſſe ſic oſtendit. Oro eripe, quod facere debes: nam neq iniquitas mea vlla eſt, neq peccatum meum vllum eſt domine. Iniquitas ſcilicet in cogitatione: peccatum in operatione. Vel

iniquitas quantum ad proximum qđ proprie ponitur peccatum quantum ad ſe. Quod eſt dicere: Neq; nocens ſum in cogitatione, neq; in opere. Vel ſic: neq; peccator in me, neq; peccator contra proximum. Non ſolum autem non iniquus: ſed ego exiſtens ſine iniquitate. i. nõ iniquus, cucurri. i. cito peregi opera bona, & non ſolum hoc: Sed & direxi alios, qui diſtorte ibant, ad viam bene operandi, diſcipulos meos ſcilicet. Et ideo qa neq; iniquitas, neq; peccatum meum: & quia cucurri & direxi: exurge. i. potens appare. in occurſum meum eundo. i. reſuſcitando & exaltando me. Quod eſt dicere: Cum tibi occurram non localiter, ſed bene agendo pro te patiendo, & tu mihi occurre remunerando: Reſuſcitando ſcilicet & exaltando, a ſimilitudine patroni qui ad ſe fugiẽti occurrit vt eum in ſecuritatem deducat. Et vide. i. videri fac per totum mundum occurſum tuũ, hoc ſcilicet φ me reſuſcitabis & exaltabis. Quod eſt dicere: Manifeſtum fac vbiq; gentium per prędicatores meos reſurrectionem & exaltationem meam. Notandum idem eſſe: exurge in occurſum, & eripe, libera, ſalua, qđ ſuperius dicit. Sed ideo repetiit vt adderet, & vide. Dico exurge & vide. Et ſic tu deus qui potens es, tu, dico deus virtutum cęleſtium: & deus Iſrael. i. Iudęorum. Quod eſt dicere: Tu quem iam cognouerunt eſſe deum & cęleſtes ſpiritus: & populus Iſraeliticus. Intende. i. intenſum te fac ad viſitandum omnes gentes. i. omnis modi gentes. Qđ eſt dicere: Tu qui iam tui notitiam cæleſtibus ſpiritibus reuelaſti: & Iſrael. i. populo Iudaico, manifeſta etiam gentibus: & ſic viſita eas vt ad fidem venire facias: & ſic ſalues: & hoc intenſe hic ſcilicet ab originali crimine & in futuro æterna ſaluatione. Virtutes dicit omnes cęleſtes ſpiritus, ponens partem pro toto. Cum pars eorum virtutes dicantur. Et bene virtutes, cum in eis ſit virtus maxima diuinę cõtuitionis. Dico: gẽtes viſita. Et ex oppoſito cõcedo, qđ iuſtum eſt, hoc ſcilicet φ non miſerearis viſitando per fidem omnibus qui operantur iniquitatem. i. mortem meã, ſic vt non pœniteant. Facta oratione de conuerſione gentium, earum conuerſionem oſtendit, ſic: Dixit: Intende ad viſitandas omnes gẽtes, & ſic erit, vere viſitabuntur. Nam conuertentur ab errore ad fidem: & hoc ad veſperũ. i. in ſexta ætate: ac ſi poneret. Illę quæ a mundi principio ocioſę fuerunt a bona vita, tandem modo in fine ſeculorum in ſexta ætate ſcilicet conuertẽtur. Dicitur autem ſexta ætas veſperũ eo φ ſit in fine mũdi, ſicut veſperum eſt finalis pars diei. Veſperũ ætas ſexta. Dicitur autem veſperum illa ætas quæ eſt a tempore Chriſti vſq; ad finem mũdi. Quæ etiam a domino in euangelio per ſimilitudinem vndecima hora vocatur. Et non ſolum conuertentur: ſed & quidam vt canes exiſtentes. i. prædicatores cuſtodientes eccleſiam fideliter, & oblatrantes inimicis hæreticis ſcilicet per ſententias ne impetum in eccleſiã faciant more canum domum domini fideliter cuſtodientium, & hoſtibus & furibus oblatrantiũ, patientur famem. i. deſiderium ſibi incorporandi alios per prædicationem. Et ipſi qui erunt vt canes circuibunt ciuitatem id eſt bene munient & cuſtodient eccleſiam, quæ eſt ciuitas dei a viſibilibus hoſtibus. i. hæreticis & inuiſibilibus. i. malignis ſpiritibus prædicatione & exemplo bonæ vitæ ſuæ & oratione, ne ipſi hoſtes in eccleſia præualeãt. A ſimilitudine bonorum cuſtodũm qui diligẽter cuſtodiũt ciuitatem ſibi cõmiſſam, circũeundo eam ne hoſtes impetum faciant & fures latenter ſubeant. Non ſolum autem patientur famem: Sed ecce. i. palam loquentur, non in corde, vel in ſcripto: ſed in ore ſuo loquẽtur verbum prædicationis: & gladius erit in labiis eorũ, ac ſi diceret. Prędicatio eorũ nõ erit inefficax: ſed in labiis eorum erit gladius. i. talis prędicatio quę cõparabilis erit gladio: interficiens in anima vitia & in corpore mala opera ad modũ gladii interficiẽtis. Notandũ φ ecce ideo ponit pro palam, qa de re quæ in præſenti eſt & palam conſuetum eſt dici ecce. Ecce. Diceret aliquis: dicis φ palam loquentur ac ſi hoc mirum eſſet & magnum. Nonne cæteri homines palam loquuntur? Ad qđ ſic addit. Vere mirum eſt. Quoniam quis audiuit ea quæ ipſi loquentur? Nemo: ac ſi dicat: Incognita loquentur, & inaudita: Hominem ſcilicet de virgine natum fuiſſe mortuum, & tertia die reſurrexiſſe,

& cælos aſcendiſſe, & qđ mirabilius eſt deum & hominem eſſe. Agit etiam annūciatiue de damnatione inimicorum, ſic: Dixi ꝙ non miſerearis omnibus operantibus inquitatem. Et non ſolum non miſereberis: ſed & tu deus qui potens es & iuſtus deridebis eos .i. dignos deriſione oſtendes eos, cum deiicies ab honore & loco ſuo. Et dixi qa gentes conuertentur & omnes gentes conuerſas, deduces ad nihilū de impietate & malitia ſua. Quia vero de inimicis dixerat: Non miſerearis & deridebis eos: poſſet aliqs dicere. Quādoquidem o Chriſte qui operantes ſunt iniquitatem, miſericordiam non ſunt cōſequuturi: ad quid eos ad præſens ex toto non deſtruis. Qđ ſic ſoluit. Cōcedo ꝙ miſericordiam non conſequantur: non tamen eos hic ex toto deſtruam in corpore & in anima: ſed cuſtodiam fortitudinem meam .i. potentiam meam reſeruabo vſq; in futurum ne eos damnem ex toto, ad te pater reſpiciens, id eſt ad diſpoſitionem tuā, qua diſpoſuiſti vt cuſtodiam. Facit autem apoſtropham ad auditores, oſtendens quare fortitudinem ſuam cuſtodiet, ſic: Dixi ꝙ cuſtodiam fortitudinem meam: & hoc ideo faciam, quia deus pater, ſuſceptor meus vt reſuſcitet deus meus creator, & miſericordia eius pręueniet me, id eſt pre aliis veniet in me. Quod eſt dicere: Maior erit in me q̄ in aliis, vt me ſcilicet exaltet, & totum mūdum mihi ſubiiciat: Deus inquam oſtendit mihi in interiori meo, mihi, dico conſideranti ſuper inimicos meos, id eſt rationabiliter perſcrutāti quid de eis eſſet agendū. Hoc ſcilicet oſtendit, ne deſtruerem: ſed pro eis ipſum patrem ſic orarem. O deus pater ne occidas eos ad præſens vſq; in futurum & in corpore & in anima, ne quando .i. aliquando populi Chriſtiani obliuiſcantur me, id eſt beneficii a me impenſi, ſcilicet ꝙ pro eis mortuus ſum vt ſaluarentur vel ne obliuiſcantur populi mei Chriſtiani prophetarum qui me prædixerunt. Et hoc eſt ac ſi diceret: Cum hoc ſit qđ deus pater ſit ſuſceptor meus & creator, & qđ miſericordia eius pręueniet me obœdire ei debeo, qui mihi oſtendit in ratione mea vt pro eis orem ne occidantur corporali occiſione, vt ſint teſtes mortis meæ: & reſeruēt libros prophetarum ad teſtimonium mei qui in illis prædictus ſum, & ad inſtructionem fidei meorum. Nam ſi ipſi deſtruerentur, neq; mei haberent libros prophetarum, in quibus teſtimonium reſurrectionis & mortis meæ continetur: & quandoq; obliuioni traderēt: ſed cum Iudæos vbiq; diſperſos propter mei mortē videbunt eiuſdem mortis memoriam ſine ſine retinebunt. Dico: ne occidas. Sed diſperge illos vbiq; terrarum in virtute tua .i. in potentia tua: cum ſis potens ad diſpergendum eos. Quia vero ſic diſpergi poſſent, vt alicubi honorem retinerēt. Addit. Et tu domine qui es protector meus ne cedam, depone eos ab omni honore. Orat autem de ſalute in fine mundi conuertēdorum, ſic: Dico, ne occidas eos hic in corpore. Sed in ſaluandis occide delictum oris eorum .i. deſtrue delictum qđ habebunt qa me ore blaſphemabunt exemplo patrum ſuorum. Et poſtq̄ delictū occideris: occide & blaſphemū ſermonem labiorū ipſorum .i. ne amplius in me loquantur blaſphemiam. Et ſic comprehendantur a ratione ſua in ſuperbia ſua erraſſe .i. ratione comprehendant ſe erraſſe, cum ſuperbe loquuti fuerint in me blaſphemiam & mihi cultū denegauerint. Oſtēſa cauſa vna quare fortitudinem ſuam cuſtodiat vſq; in futurum ſcilicet qa deus oſtēdit ei vt pro ipſis oraret, adiūgit aliam, ſic. Et ideo adhuc cuſtodiam fortitudinem, qa annūciabuntur .i. annūciatione prędicatorum .i. doctrina, conuertentur de execratione & mendacio in qb⁹ prius erunt, in conſummationē .i. in perfectionē virtutū. Qđ eſt dicere: De hoc qđ prius erāt exemplo patrum ſuorum execrantes me, & mendaces dicendo me non eſſe deum & regem, efficientur in virtutibus cōſummati per prędicationem prędicatorū Helię, ſcilicet & Enoch, & cęterorū. Dico ꝙ cōuertētur, & hoc in ira cōſummationis .i. in cōſideratione iræ futurę, quę erit ira cōſummata .i. perfecta: nō talis ſcilicet quæ ſit trāſitoria, ſed quę ſit æterna. Qđ eſt dicere, ꝙ conſiderabunt iram perpetuam ſuper eos futuram, timore illius iræ conuertentur, & poſt non erunt impii qđ prius. Et ipſi qui prius non cognoſcent me dominari

& Iudęis & gentibus,ſcient.i.cognoſcent quia deus dominabitur Iacob & finiũ terræ. Quod eſt dicere: Cognoſcent ꝙ ego qui nõ ſimplex homo,ſed & deus ſum dominabor & Iacob,id eſt Iudaico populo,& omnibus gentibus vſq; ad fines terrę. Fines terrę pro ipſis gẽtibus ponit per metonomiam.Oſtendit autem in quo tempore,ſic: Dico ꝙ annunciatione.i. doctrina prædicatorum conuertentur,& hęc conuerſio non erit ad præſens: ſed ad veſperum conuertentur.i.in fine ſextę ætatis. In fine mũdi ſcilicet, & vt canes quidam exiſtentes eorum famẽ patientur incorporandi ſibi alios,& circuibunt ciuitatem.i. bene cuſtodient eccleſiam.Hic autem verſus, hic vt ſuperius exponitur, niſi ꝙ veſperum ſuperius accepit pro principio ſextę ætatis quæ tota veſperum dicitur. Hic vero veſperum dicit finem ſextę ætatis,& hoc proprie,quia veſperum accipimus finalem partem diei. Non ſolum autẽ famẽ patientur:Sed & ipſi diſpergẽtur per multa loca ad manducãdum.i.ad incorporandum ſibi alios Iudæos infideles more cibi,qui dum manducatur incorporatur.Si vero non fuerint ſaturati incorporatione aliorum.i.ſi multos ſibi incorporare nequiuerint, non ſolum dolebunt corde, ſed & murmurabunt ore.i.cõquerentur ad deum orando vt ſatientur. In hoc autem innuit eos valde perfectos futuros,cum etiam pro aliorum conuerſione oraturi ſint. Oſtenſa conuerſione Iudęorum & gentiũ agit etiam deo gratias de fortitudine & miſericordia eius,ꝓmittens ꝙ laudabit deum & bene operabitur cõtuitu fortitudinis & miſericordię illiꝰ. Dixi ꝙ gentes & Iudęi conuertentur per mortem & reſurrectionem meam: ego autem vt hæc omnia fiãt cantabo ore & deuotione fortitudinẽ mihi dandã,& exultabo.i. exultãter laudabo miſericordiam tuam mane mihi affuturam. Quod eſt dicere: Laudabo te ore & affectione: & de fortitudine conſtantiæ quam mihi dabis in paſſione & de miſericordia reſurrectionis matutinę. Exponit autem qđ in hoc verſu dixit.Cum ſubdit: Dixi ꝙ laudabo te de miſericordia matutina ſcilicet laudabo te qa factus es.i.ſies ſuſceptor meus id eſt medicus reſuſcitando & ad immortalitatem deducendo: Et dixi ꝙ laudabo te de fortitudine tua, ſcilicet de hoc ꝙ ſies refugium meum.i.ſecuritas ne cedam in die tribulationis.i.paſſionis meę. Dixi ꝙ cantabo tibi & de fortitudine & de miſericordia. Non ſolum autem cantabo ore & deuotione, ſed pſallam tibi.i. bene operabor ad honorem tui, & quia eris adiutor meus ne cedam, & quia tu deus pater eris ſuſceptor meus vt me reſuſcites;& quia es deus meus.i.creator ſecundum ꝙ homo ſum, & quia es miſericordia mea. emphatica dictio. Quod,eſt dicere miſericors es erga me, non in hoc ſolum ꝙ reſuſcitabis,ſed quia immunem a peccato feciſti, & multa alia beneficia conferes.

In Pſal.LIX.

TItulus.LIX.In finem pro his qui commutabuntur, ipſi Dauid in tituli inſcriptione.In doctrinam cum ſuccendit Meſopotamiam Syriæ & Syriam Sobal:& conuertit Ioab & percuſſit Edom, In valle Salinarum duodecim millia.¶In hoc titulo et ſi videatur hiſtoria: innui non tamen iuxta ſimilitudinem hiſtoriæ pſalmus videtur eſſe compoſitus. Cum enim in hiſtoria habeatur Dauid viciſſe inimicos & occidiſſe: hic non de victoria agitur, ſed de repulſione & deſtructione; vnde conuenientius videtur titulus iſte non iuxta hiſtoriæ accipi ſimilitudinem: ſed iuxta vocum interpretationem. Per Dauid igitur Chriſtus accipitur: per Meſopotamiam Syrię,& per Syriam Sobal,eccleſia intelligitur de Iudæis quæ ſuccenſa eſt a Chriſto vero Dauid igne ſpiritus ſancti: Meſo- *Meſopotamia.* potamia namq; eleuata vocatio interpretatur:Syria vero ſublimitas. *Syria.* Eccleſia autem de Iudæis congrue dicitur eleuata vocata ſublimis.Igne namq; ſpiritus per mortem Chriſti ſuccendenda vocata eſt ad fidem per apoſtolos & per pœnitẽtiam a vitiis eleuata: & ſic in virtutibus ſublimis facta. Per Syriã vero rurſus poſitã,q̃ ſicut dicimꝰ,ſublimitas interp̃tat̃: & per Sobal quæ vana vetuſtas ſonat:denotatur ſublimitas.i.ſuperbia veteris legis: quæ lex vana erat: non ꝙ bona non eſſet, ſed qa non ſufficiebat ad mundi ſalutem ſicut multi opinabantur.Quã ſuperbiam

ſigne ſpiritus ſancti Dauid.i.Chriſtus.vel
eccleſia de Iudęis ſuccendit.i.penitus de-
ſtruxit : Per Ioab autem qui inimicus in-
terpretatur,& Edom qui terren⁹ vel ſan-
guineus, gentium populus ad fidem con
uerſus intelligitur , qui conuerſus eſt de
inimicitia quã contra deum male viuen-
do habebat , ad pacem bene viuendo : &
cum terrenus eſſet.i. terrenis intentus &
ſanguineus.i. effuſor ſanguinis fidelium
perſequendo,vel ſanguineus.i.effuſor ſan
guinis victimarum quas idolis immola-
bat: percuſſus eſt a Chriſto per prædica-
tores mortem perpetuam non conuerten
dis comminantes , vitamq; perpetuam
conuertendis pollicentes. Quod eſt dice-
re: Deſtructa eſt in eis terrenitas,& fide-
lium perſecutio,& idolorum cultura:per
vallem vero quæ res humilis eſt humili-
tas : per ſalinas metonomicos e conti-
guo ſal accipitur , quoniam ſal in ſalinis
cõficitur:per ſalem quippe qui cibos om-
nes condit,& ſapores facit:ſapor humili-
tatis intelligitur.Humilitas namq; virtu
tes alias condit, & acceptabiles deo effi-
cit,cũ ſine ea aliæ virtutes habitę, inuti-
les eſſent & deo inacceptabiles,nec etiam
virtutes in re vocarentur,ſed virtutum ſi
mulationes: vnde etiam nuncupatur re-
gina virtutum , ſicut ſuperbia regina vi-
tiorum: In qua humilitate Chriſtus Me-
ſopotamiam Syriæ ſuccenſam, & Ioab &
Edom conuerſum & percuſſum poſuit .
Iudaicum ſcilicet populum & gentilem,
vt in ea perſeuerando ad exaltationem
peruenirent . Per duodecim millia illud
idem accipitur, qđ & per Meſopotamiam
Syrię,& per Ioab & Edom:Iudaicus ſcili-
cet populus & gẽtilis:ſed aliud quiddam
denotatur.Cum ſuperius namq; indefini
te,per Meſopotamiam Syrię Iudaicus po
pulus intelligeretur , Per Ioab autem &
Edom gẽtilis:ſimiliter indefinite per mil
lenarium numerum qui adeo perfectus
eſt, vltra quem numerum nulla procedit
varietas: perfecta plenitudo vtriuſq; po-
puli accipitur, ad fidem conuerſa, & ad-
huc per ſextam ætatem totam vſq; ad fi-
nem mundi conuertenda:de qua in ſupe-
riori pſalmo actum eſt,quę tanta eſt,quã-
ta ante ſextam ætatem nunq̃ fuit . Quia
vero ſi ſolummodo millenarium nume-
rum poſuiſſet,poſſet intelligi maxima ple
nitudo,non tamen ex omnibus mũdi par
tibus, appoſuit duodecim: per duodena-
rium quippe numerum, qui per ternariũ Duodenarius nu.
& quaternariũ multiplicatur,omnis mũ-
di populus ex omnibus quatuor mundi
partibus ad fidem trinitatis in ſexta æta
te conuerſus accipitur: ter nãq; quatuor
vel quater tria duodecim faciunt.Per ter
narium etiam & quaternarium qui par-
tes ſunt ſeptenarii, quibus duodenarius
multiplicatur : ſeptem dona ſancti ſpiri-
tus accipiũtur, quibus populus ad fidem
cõuerſus vberrime repletur.Singularum
vocum interpretatione denotata,ad titu
li verba adaptanda accedendum eſt.Agi-
tur in hoc pſalmo pro his qui commuta-
buntur in finem.i.in perfectionem beati-
tudinis, in futuro:de mortalitate ſcilicet
ad immortalitatẽ: de paſſibilitate ad im-
paſſibilitatem : de imperfecta cognitione
ad perfectam dei cognitionem.Dico ꝙ cõ
mutabuntur, & hoc in tituli inſcriptio-
ne ipſi Dauid.i. Chriſto facta quã ſuſcepe
runt.Quod eſt dicere:Ideo perfecte in fu-
turo cõmutabuntur: quia Chriſtũ Ieſum
regem ſuſceperunt qđ in tituli inſcrptio-
ne deſignatum eſt.Quia vero non ſuffice
ret eum regem eſſe cognoſcere & ſuſcipe
re niſi etiam eius præceptis obœdiretur.
Iuxta qđ idem in euangelio teſtatur, non Matt.vij.
omnis qui dicit mihi,domine dñe,intra-
bit in regnum cęlorum: ſed qui facit vo-
luntatem patris mei: ipſe intrabit in re-
gnum cęlorum. Additur in doctrinã qua
ſi diceret.Dico ꝙ commutabuntur : ideo
quia ſuſceperũt tituli inſcriptionem,eũ-
do tamen in doctrinam.i.quia intendunt
in doctrinam eius vt ei obœdiant , bene
operando, & a vitiis ceſſando ſicut præ-
cepit . Ne vero putaret aliquis ꝙ per li-
berum arbitrium illi qui commutabũtur
ſine auxilio gratiæ dei tituli inſcriptio-
nem ſuſcepiſſent, & in doctrinam complẽ
dam eius intenderent : oſtendit per gra-
tiam ſpiritus ſancti eos ad hoc attigiſſe
cum addit,cum ſuccendit &c.Qđ ſic ad-
aptatur,Dico ꝙ pro his qui cõmutabunt
per ſuſceptionẽ inſcriptionis & cõpletio
nem doctrinæ in pſalmo agitur,& nõ per
liberum arbitriũ ſuffecerũt ad ſuſceptio
nem tituli & obœdientię cõpletionẽ : ſed

ſuſceperunt titulum & obœdierunt do-
ctrinę:cum hoc fuit quod ipſe Dauid.i.
Chriſtus ſuccendit Meſopotamiam Sy-
rię.i.accendit feruore gratiæ ſpiritualis
plębem Iudaicam factam Meſopotamiã
Syrię.i.vocatam ad fidem & eleuatam a
vitiis & ſublimẽ in virtutibus:& in ipſa
Meſopotamia ſuccẽdit.i. deſtruxit:& to
tam ad modum rei quę ſuccenditur,Sy-
riam Sobal.i.ſublimitatem vanę vetuſta
tis:ſuperbiam ſcilicet veteris legis,ne in
ea amplius cõfidendo ſuperbiret:& cum
hoc fuit ꝙ ipſe Dauid conuertit Ioab.i.
inimicũ gentilẽ populũ ſcilicet ab erro-
re ad fidem:& percuſſit Edom.i. percuſ-
ſit per prædicationẽ fideliũ ipſum Ioab
ſcdm ꝙ erat Edom.i.terren9 vel ſangui
neus,vt in eo terrenitatem deſtrueret &
ſpiritualẽ faceret: & hoc ꝙ ſanguineus
erat.i.perſecutor & idolatra in eo con-
ſumeret,& pacificũ & mitem & dei cul-
torem faceret. Dico ꝙ ſuccẽdit Meſopo
tamiam,& conuertit Ioab:& hoc totum
fecit in valle Salinarum.i. in ſapida hu-
militate,vt ex ſuperbis humiles faceret:
& non parum ſuccendit de Meſopota-
mia & conuertit de Ioab, ſed duodecim
millia ſuccendit & percuſſit.i.maximam
plenitudinẽ de Iudęis & gentibus ex o-
mnibus mundi partibus congregatam.
Vbi dicit cũ ſuccendit:illud cũ, eſt cau-
ſatiuum:& hoc totum eſt ac ſi diceret.
In hoc pſalmo agunt fideles ex Iudęis &
gentibus,orantes pro his qui commuta
buntur in finem.i.pro ſe vt deus cõmu-
tet eos in perfectã beatitudinem qui iam
eos commutauit per mortem ſuã de pec
to originali ad vitę innocẽtiam:& ideo
cõmutet quia ſuſceperunt tituli inſcri-
ptionem & obœdiunt doctrinæ eius,per
hoc ꝙ Chriſtus ſuccendit gratia ſpirita
li Meſopotamiam Syrię,& Syriam Sobal
.i.deſtruxit in Iudęis ſuperbiam vanę ve
teris legis:& per hoc fecit eos eleuatos
a vitiis & ſublimes in virtutibus vocan
do eos ad fidem per doctrinam Apoſto-
lorum:& cõuertit ipſe Chriſtus Ioab ab
errore ad fidem,& percuſſit eum ſecun-
dum ꝙ erat Edom:& hoc totum fecit
in ſapida humilitate:& non paucos ſuc-
cendit & conuertit & percuſſit de Meſo
potamia & Ioab:ſed duodecim millia.

In principio vero huius pſalmi oſten-
dunt ipſi fideles qui hic agunt in quã-
tam miſeriam deuenerſit per Adam:de
qua partim erepti ſunt,partim vero ad-
huc eripiendi:quod ideo oſtendunt vt
conquerendo de ea penitus eripi mereã
tur: & poſtea orant vt ex toto eripian-
tur,cum hoc ſit ꝙ pro deo dura patian-
tur,& ad fidem iam peruenerunt:& di-
cunt eos ex toto in futuro debere eripi,
cum iſtud per filium ſuum deus promi-
ſerit:quem etiam loquentem introdu-
cunt:promittũt quoq; ſe in nullo confi-
dere niſi in ipſo deo.

DEus repuliſti nos, per
Adam a cognitione tui
manifeſta quam habere
mus niſi Adam peccaſ-
ſet : & deſtruxiſti nos a
beatitudĩe quã habere
mus, faciens omnibus miſeriis ſubiace-
re:frigori ſcilicet & calori,& infirmita-
tibus & mœroribus & cæteris huiuſmo
di paſſionibus:& hoc non feciſti ex iniu-
ſtitia,ſed irat9 es nobis.i. hoc feciſti pro
pter iram tuam .i.propter iuſtam vindi
ctam quam exercuiſti in humanum ge-
nus propter culpam Adę.Ira vero dei ni
hil aliud eſt q̃ vindicta eius: & poſt mi-
ſertus es noſtri per mortem tuam,vt re
dimeres de originali peccato. Exponit
autẽ quomodo miſertus eſt, cum addit.
Commouiſti terram & cõturbaſti eam.
Prępoſteratũ eſt.Dico miſertus es,& ſic
ſcilicet conturbaſti terram.i.nos qui ter
reni eramus bona conturbatione,cõmi-
nando per prędicatores ꝙ qui non cre- Marci vl-timo.
diderit cõdemnabitur : & ſic commoui-
ſti eam ad fidem eripiens de ignorantia
in qua prius detinebatur propter origi
nalia & actualia peccata ſua.Et tu qui iã
eam in parte ſanaſti,vt ex ignorantia eã
eriperes, & per baptiſmum eius peccata
redimeres, Sana contritiones eius.i. ſa-
na eam in futuro de cõtritionibus eius,
vt cum hic omnibus doloribus & paſ-
ſionibus conteratur,quę pœna ſunt pec-
cati originalis,in impaſſibilitatem redu
cta non vlterius cõteratur.Quod eſt di-
cere.Qui iam eam de peccato ſanaſti,ſa-
na quoq; in futuro de pœna peccati. Et
ſanare debes contritiones eius in futu-

ro,quia iam commota eſt de errore ad fi
dem, vt te deum & creatorem & regem
ſuſcipiat, cui prius cultum denegabat.
Oſtendit etiam aliam cauſam quare de-
bet terram ſanare,ſic.Dixi vt ſanes ter-
ram:ideo qa commota eſt:& ideo etiam
quia oſtendiſti populo tuo dura. Quod
eſt dicere. Oſtendiſti nobis qui populus
ſumus tuus & terra tua, exemplum pa-
tiendi duras tribulationes cum pro no-
bis dura & aſpera paſſus ſis:& hoc oſten
ſo potaſti nos vino compunctionis.i. re-
pleuiſti nos compungenti vino.i. pocu-
lo tribulationum,vt per eas in fine com
mutemur, qui ante conuerſionem dul-
ci vino potati fuimus.i.poculo volupta
tis. Et hoc totum eſt ac ſi diceret.Ideo
nos ſanare debes quia pro te potione tri
bulationum potamur. Vnde nobis ex-
emplum in morte dominici hominis de-
Vinũ compungens. diſti. Vinum vero compungens tribula-
tio dicitur,eo ꝙ corpori amara ſit & au
ſtera,ad modũ vini compungentis quod
amarum eſt & auſterum. Dicitur quoqꝫ
voluptas vinum dulce, eo ꝙ dulcis eſt,
& homines dementat dum eos a deo re-
trahit ad modum vini dementantis eos
quos inebriat.Dicuntur etiam tribula-
tiones potiones per ſimilitudinem:quia
ſicut amaris potionibus medicorũ mor
bus depellitur, ſanitaſqꝫ reſtituitur: ſic
etiam tribulationum amaritudine vi-
tiorum fœditas expiatur, & vita perpe-
tua reparatur. Vnde dominus in Euan-
Matth.xx. gelio dicit. Poteſtis calicem bibere quẽ
ego bibiturus ſum? Demõſtrat vero qua
vtilitate oſtendit ſuis dura eſſe patien-
da,ſic.Dico ꝙ oſtendiſti populo tuo du-
ra patienda eſſe:& per illa dura dediſti
metuẽtibus te ſignificationem.i. ad hoc
dediſti eis dura vt ſint eis ſignificatio.i.
ſignum futuri iudicii,ſcilicet vt cum vi
derint deũ hic vltionem accipere de pec
catis fidelium per tribulationes per hoc
iudicent multo magis vltionẽ acceptu-
rum de peccatis non cõfitentium. Iuxta
ii.Theſſ.i. quod Apoſtolus dicit. Quas ſuſtinetis
in exemplum iuſti iudicii dei.Dixi ꝙ per
dura dediſti fidelibus metuẽtibus te ſi-
gnificationem,ad hoc ſcilicet vt cõtuen
do hæc ſigna tribulationum per corre-
ctionẽ vitę ſuę fugiant a facie arcus .i.a
pręſentia comminationis eius.i. a dam-
natione perpetua,quam tribulatio mun
dana comminatur cum ſit ſignum eius.
Bene quippe tribulatio temporalis ar- Arcus.
cus dicitur:quia ſicut arcus de lõge mi-
naſ, ita & ipſa mundana tribulatio mor
tem æternam non conuertendis com-
minatur, cuius ſignum eſt. Facies quoqꝫ Facies.
bene pro præſentia ponitur, eo ꝙ coram
facie poſitos præſentes eſſe dicamus. Et
ideo fugiant hic metuentes te a facie ar
cus per vitæ ſuæ correctionem vt dile-
cti tui.i.metuentes te liberentur a facie
arcus.i.a damnatione perpetua in futu
ro.Et ita ſit deus vt liberemur,Saluum
fac ſcilicet ſaluatione perpetua me po-
pulũ tuũ:in dextera tua conſtituendo.i.
in fauore gratię tuę:non in ſiniſtra con-
ſtituendo cũ perdendis.Et de hoc ꝙ oro
ſaluum me fac:exaudi me .i. ſic audi vt
impetrem. Oſtendunt vero ſe ſaluatio-
nem adepturos, & in fine mundi a ma-
lis eſſe diſgregandos ex ipſa promiſſio-
ne dei quem hic loquentem introducũt:
& per dominicũ hominem bonos ad per
dendum ſeparaturum & ſuſcepturum:
& ideo eum loquentem inducunt vt au-
thorizabilius ſit quod eum promittere
dicũt. Dixi vt deus me populũ ſuum ſal
uũ faciat,& vere faciet:Deus eñ loqu-
tus eſt in ſancto ſuo .i. in dominico ho-
mine,antomaſice ſancto.Lętabor & par-
tibor Sychimã,i. lętanter partibor a per
dendis Sychimam.i.humeroſos illos ſci Sychima.
licet qui in humeris ſuis patienter iu-
gum meum ferunt .i. in humeris cordis
legem meam quæ iugum ſuauiſſimũ eſt
memoriter gerunt:a ſimilitudine illorũ
qui iugum ſuper humeros portant. Sy-
chima quippe humerus interpretatur:
& dicitur eſſe locus in Iudæa:vnde per
Sychimam fideles de Iudęis intelligun-
tur:quia indeterminate poſuerat Sychi
mam non datur plane intelligi quos hu
meroſos partietur:cum ſint quidã etiã
qui iugum diaboli deferunt:& quidam
qui etſi iugum domini ferre videantur,
non tamen in humilitate patiuntur,ſed
inuiti ſuſtinent.Ideoqꝫ determinat quos
humeroſos partietur,ſic. Dico ꝙ parti-
bor Sychimam &.i.ſcilicet metibor con
uallem tabernaculorum.i.tabernaculan

tes in conualle ſcilicet militantes deo in humilitate patientiæ. Quod eſt dicere. Colligam eos a conuentu malignatium a ſimilitudine metentis qui colligit ſpi-
Mat.xxv. cas a culmis. Vnde legiť: Separabit eas gentes abinuicem, ſicut paſtor ſegregat oues ab hœdis. Conuallis congrue eo ꝙ ſit humilis pro humilitate ponitur:tabernaculum vero pro militia eo ꝙ in tabernaculis habitare militantium eſt: & non metibor illos militantes in conualle qui deficiunt a militia,timore tribulatiōis & martyrii.Sed meus eſt Galaad .i.illi mei ſunt ad metiendū qui ſunt Galaad,martyres ſcilicet militātes perſeueranter non denegātes nomen dei etiam in tribulatione, vbi videreť locus timo-
Galaad. ris & denegationis.Galaad nempe aceruus teſtimonii interpretatur:vnde congrue per Galaad martyres intelligūtur qui teſtes dominicę fidei etiā in tribulationibus exiſtere nō metuūt. Quod etiā per hoc nomen intelligiť,quod eſt martyr.Martyr enim gręce teſtis ſonat latine. Ille vero non iuſte dicitur teſtis,qui timore mortis a veritatis teſtimonio de-
Aceruus. ſiſtit. Aceruus vero dicuntur martyres, quia multi ſunt. Aceruum em̄ dicimus multarū rerum collectionem.Poteſt etiā vnus alia ſimilitudine aceruus dici, eo ꝙ in altitudinem perfectionis per tribulationes exceſcit:ad modum aceruí qui in altum exceſcit. Quoniā vero quidā fuerunt qui vſ ad mortem teſtes dominicę fidei extiterunt:& non caritate cōmoti,ſed fauore hominū inſtigati.Vnde
i.Cor.xiii. dicit Apl'us.Si tradidero corpus meum ita vt ardeam,caritatem autem non habeā nihil mihi prodeſt: Determinat quē Galaad dicat eſſe ſuum cum addit.Et.i. ſcilicet meus eſt Manaſſes.i.obliuio.Qđ eſt dicere.Illi martyres mei ſunt q ſunt Manaſſes.i.obliuiſcentes omnem terrenum fauorem, & pro ſola caritate in tribulatione militantes.Manaſſes quippe obliuio diciť:& iſte Galaad qui eſt Manaſſes,exiſtens etiam Ephraim.i. fructificans alios in fide per prędicationē & cōſtantiam ſuam eſt fortitudo mei capitis .i. computat ſe fortem eſſe in conſtantia tribulationū per me qui ſum caput ſuum.i.gubernator ſuus.Ephraim autē fructificatio interpretatur. Et hoc totum eſt ac ſi diceret.Illos humeros partibor ego a malis : metibor & mihi qui mei erunt teſtes etiam in tribulationibus,& omnem fauorem hnmanū obliuiſcētes,& alios prout poſſunt in fide fructificantes & omnem fortitudinem conſtantiæ ſuę,non ſibi ſed mihi capiti ſuo attribuentes. Galaad locus eſt in Iudæa. Ephraim autē & Manaſſes homines Iudęi fuerunt:vnde per hęc vocabula martyres ex Iudęis intelligūtur. Ne vero viderentur confeſſores ex Iudæis non eſſe ſui ipſos etiam addit,ſic. Et Iuda rex eſt meus .i. confeſſores ex Iudæis mei ſunt, qui ſe regunt ne per illicita defluant.Parum enim aut nihil alicui confiteri deo voce proderit, niſi etiam ſe bene regendo ab illicitis abſtinuerit,& bene operari ſtuduerit. Vnde Proſper. Bene loqui & male viuere nihil eſt aliud q̄ ſua ſe voce dānare.Et Ioannes apoſtolus. Si quis
dicit † diligo deum,& mandata eius nō cuſtodit, mendax eſt. Iuda quidem confeſſio interpretatur.Conuenienter ergo per Iudam qui vir Iudęus fuit,Iacob ſcilicet filius,confeſſores ex Iudęis deſignātur. Poſtq̄ martyres & confeſſores ex Iudęis ſuos eſſe oſtendit, & in futuro partiendos eſſe ne fideles ex gentibus excluſi putarentur:quorum multi martyres, multi autem extitere confeſſores, ipſos quoq ſic adiūgit vniuerſaliter:& Moab eſt olla.i.refectio ſpei meæ. Quod eſt dicere.Gentilis populus ad fidem conuerſus eſt meus pro quo ſpero me gaudio reffici,cum in futuro eū a malis partiar. Moab filius fuit Loth, quem ex filia ſua genuit:de cuius ſanguine Gentiliū generatio maxima proceſſit,qui etiā Moabitę dicti ſunt.Moab igitur exlex interpretatur,eo ꝙ contra legem de filia ſit generatus. Per Moab ergo gentilis populus accipitur, qui ſemper contra legem ſine lege fuit,dum deo cultum debitū denegauit.Per ollam refectio non incōueniēter accipitur,eo ꝙ ex cibis in olla coctis corpus reficitur. Vel ſic poteſt legi vt & ſententia & diſtinctio muteť. Moab olla eſt ſpei meę.i.ille gētilis populus qui excoctus eſt ab omni terrenitate per ignem tribulationis,ad modum ollę quę exco-

i.Ioan.ii. † Se noſſe deū.

quitur igne vt robuſtior fit,attinet ſpei
meę,id eſt illum ſpero in futuro a malis
partiri. Vel ſic. Moab olla attinet ſpei
meæ, id eſt gentilis populus qui fide-
lium meorum olla fuit,id eſt excoquens
eos per ignes trbulationum ab omni ſor
de, ad modum ollę in qua cibi excoquũ
tur a nocuo humore.Et quia poſſet quę
ri quomodo acquires tibi Moab .i. gen-
tilem populum:modo oſtendit quomo-
do acquiret,ſic.Dico ꝙ Moab attinet ad
ſpem meam quem Moab mihi acquiram
ſic per hoc ſcilicet ꝙ in Idumeam,id eſt
in gentilem populum extendam calcia-
mentum meum,id eſt prædicatores qui
doctrina eum ſua mihi acquirent. Idu-
mea terrena dicitur:vnde per Idumeam
plæbs gentilium denotatur, quæ ante
conuerſionem ſoli terrenitati vacabat.
Calciamen-tum. Calciamentũ autem dicuntur congrue
prædicatores eo ꝙ eccleſiam prædicatio
ne & exemplo & oratione ſua muniunt,
ſicut pes a calciaméto munitur. Vel per
calciamentũ econtiguo pedes accipiun-
tur,eo ꝙ calciamentis vtũtur:per pedes
vero prædicatores:quia ſicut pedes cor-
pus deferunt,ſic & prædicatores nomen
domini in gentes detulerunt. Vel ſic per
hoc acquiram mihi gentilem populum
quia in Idumeam extendam calciamen-
tum meum.i.in notitiam Idumeę genti-
lis populi,ſcilicet extendam notitiã cal-
ciamenti mei.i. humanitatis meę:vt me
qui deus eram,hominem eſſe factum pro
totius mũdi ſalute cognoſcẽs,mihi ſpõ-
tanea ſubiicietur. Calciamentum au-
tem ex pellibus mortuorum animalium
efficitur.ideoq; pro humanitate Chriſti
ponitur,quę per multas tribulatiões ad
vltimam paſſione crucis mortificata eſt.
Ioan.i. Vnde Ioannes Baptiſta.Poſt me tempo-
raliter venit vir,Chriſtꝰ ſcilicet,qui an-
te me factus eſt ſcđm humanitatem,nõ
temporaliter ſed dignitate.Quod eſt di-
cere.Qui factus eſt dignior me, cum ſit
poſterior tempore ſcđm ꝙ homo.Cor-
rigiam calciaméti cuius nõ ſum dignus
ſoluere.i. minimã particulam myſterio-
rum eius humanitatis non ſum dignus
explicare.Quod eſt dicere.Nec etiam di
gnus ſum & ſufficiens ad explicandum
aliquod minimũ ſecretum eius humani
tatis,nedũ aperire nõ ſufficiam myſteria
ineffabilia eius diuinitatis:corrigia ve- Corrigiã cal.ſol.
ro quia minima pars eſt calciamẽti pro
minima parte myſteriorum humanita-
tis Chriſti iure ponitur. Vel ſic,nõ ſum
dignus ſoluere corrigiã calciamẽti eius
.i.quæſtionem humanitatis eius:hoc ſci
licet quod a quibuſdã quæritur, quali-
ter ille qui deus erat,homo ſit effectus.
Quæſtio quoq; cõuenienter corrigia di-
citur: quia ſicut corrigia nectit calcia-
mentum, ſic & quæſtio ligat illud vnde
ſit.Dixi ꝙ in Idumeam extendam calcia
mentum meũ:& ſic alienigenę mihi ſub-
diti ſunt .i. Idumei mihi ſubdentur,qui
hucuſq; fuerunt alienigenę.i.de alia ge-
neratione.i. generati a diabolo,& alieni
a cognitione mei.Notandum ꝙ etſi non
inueniantur hæc in Euangelio quæ hic
dicũtur a domino dicta fuiſſe:his tamen
æquipollentia deus loquutus fuiſſe in
Euãgelio legitur,quæ alicui inueſtigan
ti facillime apparebunt.Poſtq̃ verba do-
minicę paſſionis introduxit de hac pro-
miſſione fideliũ collectio gratulãs,qua-
ſi ſub interrogatione orat deduci in ci-
uitatem munitam.i. in Hieruſalem cæle
ſtem,in qua non ſiet aſſultus hoſtium:&
hoc ſic dicit & orat vt hic magis ac ma-
gis dilatetur de die in diem.O deus pro
miſiſti ꝙ partieris Sychimam & Moab
ollam a perdendis me ſcilicet eccleſiam
de Iudæis & gentibus : & ita ſiat vt me
partiaris, & partitam in ciuitatem mu-
nitam deducas. Nam quis deducet me
in ciuitatem munitam? & quia promiſi-
ſti ꝙ extendes calciamentum in Idume-
am:dilata hic me vſq; in Idumeam,ideſt
vſq; in illos qui adhuc ſunt terreni, vt
ipſi ſcilicet mihi adiungantur:nam quis
deducet.i.dilatabit me vſq; in Idumeam
.i.adeo vt Idumei mihi adiungantur?
Nonne tu deus qui repuliſti nos .i. qui
videris nos hic repellere in tribulatio-
nibus poſitos,& qui hic non egrederis
in virtutibꝰ noſtris,id eſt in exercitibus
noſtris, vt nos ſcilicet facias exercitus
contra hoſtes congregare : & cum ipſis

exercitibus egrediaris ad pugnā aduerſus inimicos noſtros, ſicut egreſſus es cum excercitibus patrū noſtrorum per miniſterium angelorum. Et hoc totum eſt ac ſi diceret. Cum hoc promiſeris ꝙ nos in futuro a malis partitos in ciuitatem munitam deduces, & hic in Idumeam calciamentum extendes: & ſi videar a te repulſa, tamen in futuro deduc me in ciuitatem munitam: & hic dilata me vſq; in Idumeam: nam quis poteſt hoc facere niſi tu? nullus. Hoc autem ex ingenti deſiderio ponit interrogatiue. Dixi ꝙ repuliſti nos, id eſt videris hic repellere in tribulatione poſitos: & ideo quia hic nos permittis in tribulatione, da nobis auxilium de tribulatione, id eſt per hanc tribulationem quam patimur. Quod eſt dicere. Fac vt hæc tribulatio ſit nobis auxilium, id eſt cauſa ſalutis, dum per eam excoquimur a ſordibus noſtris: & ideo oramus per tribulationes adiuuari quia vana eſt ſalus hominis. Ac ſi diceret. Oramus adiuuari per tribulationem non per humanum auxilium: quia ſalus humana vana eſt: id eſt humanum auxilium vanum a ſalute. Dixi o auditores ꝙ deus non egredietur in virtutibus noſtris: nos enim non congregabimus amodo virtutes, ſed in deo faciemus virtutem noſtram: id eſt deum habebimus pro virtute: & in eo confidemus magis q̄ in aliqua virtute, vt ipſe faciat nos inimicos noſtros ſuperare: & ipſe deducet tribulantes nos ad nihilum. i. de malitia ſua per prędicationem noſtram faciet eos bonos. Vel deducet in futuro ad nihilum tribulantes nos, id eſt poteſtatē tribulantium nos ne nobis in futuro præualeant ſicut modo in corpore præualent. Hanc autem apoſtropham ad auditores facit vt ſui exemplo inſtruat eos ſolo deo confidere: non in terrena virtute.

In Pſal.LX.

PSalmi.LX. titulus. In finē in hymnis pſalmus Dauid. Quod ſic exponitur: Pſalmus Dauid. i. eccleſiæ perfectorum perſeuerantis in hymnis vſq; ad finem vitę. i. perſeuerantis in dei laudibus, opere, voce, & deuotione: vel ſic tendentis in finem. i. in beatitudinem perfectam, in hymnis perſeuerando. i. in dei laudibus. Orat autem perfectorum collectio vt deus exaudiat orationem ſuam quam facit, vt in hoc ſeculo habitet in tabernaculo dei, & in futuro hæreditatem æternam poſſideat: & orat vt exaudiat deprecationem quam facit vt deus protegat eam a vitiis ea remouēdo a ſe: & protegat de pœna ꝑpetua.
Vbi notandum ꝙ illud oratio dicitur Oratio.
quod ſit de adeptione rei cuiuſlibet. Deprecatio vero de remotione. Dep̄catio.
Oſtēdit autem ſe adepturā quod orat & quod deprecatur: & confidentia meriti & exemplo beneficiorum quæ iam adepta eſt, & hac confidentia qua adipiſcetur ſe pſalmum dicturam pollicetur.

EXaudi deus deprecationem meam vt me protegas a vitiis & pœna perpetua, remouēdo ea a me. Intende orationi meæ. i. diligenter audi orationē meam: vel intende, id eſt intenſum te fac orationi meæ ſcilicet ſicut intenſe oro: ita & tu intenſe quod oro largire, ſcilicet vt qui iam habitare cœpi in tabernaculo tuo, id eſt in militia tua, hic magis ac magis inhabitem, & in futuro hęreditatem meam poſſideam. Et dignum eſt vt exaudias: nam clamaui & ore, & opere, & mente ad te promerendum, nō aliquid terrenum: & iſte clamor proceſſit a finibus terræ, id eſt terrenitatis. Quod eſt dicere. Per hoc deueni ad hūc clamorem ꝙ in me finiui omnem terrenitatem, vt non terrenis ſed ſpiritalibus inhiarem: prętētione meriti. Oſtendit autem beneficia iam adepta, quorum exemplo ſe credit adepturam quod orat. Dico exaudi, & quod oro & quod deprecor: & exaudire debes cum hæc beneficia iam impenderis ſcilicet ꝙ exaltaſti in petra. i. in cōformitate Chriſti qui firma petra eſt, me quę ante depreſſa erā in vitiis. Quod eſt dicere, exaltaſti me in

virtutibus vt conformis eſſem Chriſto.
Petra vero Chriſtus dicitur, eo ꝙ ad ſi-
militudinem petræ firmum fundamen-
tum ſit omniũ fidelium,ne in illo funda-
ti aliquo modo moueantur. Vnde Apo
i.Cori.x. ſtolus.Petra autẽ erat Chriſtus. Et Pro-
Eſa.viii. pheta. Erit in lapidem offenſionis & pe-
trã ſcandali duabus domib⁹ Iſrael.Oſtẽ-
dit quoqꝫ vnde exaltauit apponendo,ſic.
Dico exaltaſti dum hoc eſt ꝙ anxiaretur
ex cõſcientia criminum cor meum.i.cor
Cor quando peccatoris. dum meum erat,non tuum. Tũc cor di-
citur eſſe peccatoris cum male cogitat:
tunc vero dei cum bene. Vnde Proſper.
Non noſtri eſt muneris cum recte cogi-
tamus.Et hoc totũ eſt ac ſi diceret.Exal
taſti me ab anxietate criminũ exemptũ.
Vel ſic.Exaltaſti me & neceſſe erat dum
hoc eſſet vt anxiaretur cor meum.prius
enim contriſtabatur:quia per me nõ po-
terã exaltari. Ac ſi diceret. Neceſſe erat
vt me exaltares cum per me inſufficiens
eſſem ad exaltãdũ vnde nimis anxiebar.
Nimis eñ aliqd anxiatur cũ id ad quod
valde nititur,attingere nõ poteſt.Et me
exaltatum deduxiſti .i.perſeuerare in il-
la exaltatione feciſti,ne caderem:vel de-
duxiſti de magno ad maius, vt me exal-
tatum magis de die in diem exaltares.
Promittit vero ſibi ex certitudine ſpei
quam habet ſe adepturũ quod orat, cũ
addit.Quia factus es ſpes mea turris for
titudinis a facie inimici.¶Inhabitabo in
tabernaculo tuo in ſecula ꝓtegar in ve-
lamento alarum tuarum.Quod ſic con-
tinuatur & conſtruitur vt ſingulis ſin-
gula reddantur.Dixi exaudi deprecatio
nem meã vt me protegas a vitiis & pœ-
na perpetua & intende orationi meæ,vt
magis magiſqꝫ facias inhabitare ĩ taber
naculo tuo:& huius rei quam deprecor
& oro adiſcipẽdę certa ſum ſcilicet:quia
factus es ſpes mea .i. quia per hoc ꝙ me
exaltaſti & deduxiſti fact⁹ es talis in quo
ſit ſpes mea certa ſum:quia inhabitabo
in tabernaculo tuo.i.in militia tua ma-
gis eundo in ſecula mundana.i. q̄diu ſe
cula mundana durabunt perſeuerabo in
militia tua qui incepi deduci in ea. Hoc
qđ dicit fact⁹ es mea ſpes emphatice po
nit. Et quia factus es turris fortitudi-
nis a facie inimici .i. quia factus es mihi
forte munimentum,ab inſtantia inimici
viſibilis & inuiſibilis me eripiens , certa
ſum,quia exiſtens in velamento alarum
tuarum.i. in defenſione tua protegar:&
hic indeſinenter a vitiis, & in futuro a
pœna.Quod dicit in velamento alarum
non dicitur ꝙ alas habeat,ſed a ſimilitu
dine volucris ponit:quæ pullos ab ęſtu
& pluuia & volucrum rapacium impe-
tu,alarũ velamẽto protegit.Et eſt ęqui-
pollens ac ſi diceret.Proteges me in de-
fenſione tua. Vel per alas poſſunt acci-
pi duę leges,vetus & noua:ſeu etiam ge
mina dilectio,dei ſcilicet & proximi:qua
rum exercitio eccleſiæ fideles aſſidue re
frigerati & hic proteguntur,ne a tribu-
lationibus ſuperẽtur,& in futuro ne pœ
na perpetua puniantur: ſicut alis volu-
cris pulli ab omni lęſione proteguntur.
Nõ ſolum autem ſpero ꝙ inhabitabo in
tabernaculo tuo ideo ꝙ factus es ſpes
mea:ſed ideo quoqꝫ qm̃ tu deus qui po-
tens es ad complendum quod oro, exau
diſti orationem meam.i.diſpoſuiſti com
plere orationem meam, ſcilicet vt inha-
bitem in tabernaculo tuo in ſecula: &
non ſolum dabis vt hic inhabitem in ta
bernaculo,ſed in futuro dediſti .i. dabis
hæreditatem æternę beatitudinis timen
tibus nomen tuum, ſcilicet cum timore
caſto venerãtibus hoc nomen tuũ,quod
eſt dominus:non dolentibus & blaſphe-
mantibus hoc ꝙ dominus es.Hæredita-
tem vero ęternam beatitudinem per ſi-
militudinem dicit eo ꝙ eam fideles per
mortem Chriſti filii adoptiui facti per-
enniter habebunt ſicut filii patris hęre-
ditatem poſt ipſius patris mortem q̄diu
viuunt obtinent. Exponit autem ipſam
hæreditatem,cum ſubiungit.Dico ꝙ da
bis hæreditatem ſcilicet adiicies dies re
gis ſuper dies regis.Quod eſt dicere.Cũ
hic habem⁹ dies cõformes dieb⁹ Chriſti
antonomaſice regis vt hic pro poſſe no
ſtro militemus:ſicut ipſe tibi deo in hac
vita militauit:adiicies nobis poſt mor-
tem carnis alios dies conformes aliis
diebus Chriſti regis qui erunt ſuper
hos dies regis præſentes digniores.Di-
es ſcilicet ęternos,id eſt vitã ꝑpetuã quę

perpetuã quę cõformis erit vitę Chriſti, quam poſt mortem carnis adeptus eſt: ſicut ipſe teſtatur. Ego viuo & vos viuetis. Quia vero dixerat dies, ne viderentur parum quid eſſe digniori eos vocabulo vocat cũ addit: ſcilicet adiicies annos regis ſuper annos eius.ſ.regis. Anni & dies hic pro eodem habentur. Notandum non dici vitam perpetuam dies vel annos pluraliter ꝙ in ea ſit dierum multiplicitas futura, ſed quia dies illa ſola dierum iſtorũ multiplicitatem excedet: dico ꝙ adiicies dies ſuper dies regis: & hoc facies in diuerſis iuſtis vſꝙ in diem generationis & generationis.i. dabis illos dies ſecũdum animam diuerſis iuſtis in diuerſo tempore. Hodie quidem vni de hac vita migranti, cras alii, & poſt cras alii: & ſic ſemper per ſucceſſionem vſꝙ in diem iudicii, qui erit dies generationis & generationis.i. duplicis generationis in quo fideles dupliciter in ęternitate generabuntur: & ſcđm corpus ſcilicet & ſcđm animam: qui mox poſt carnis obitum ſcđm animam generantur. Hæc autem dies a domino dies regenenerationis nuncupatur, cum dicit. In regeneratione cum ſederit filius hominis &c. Vel dicitur dies generationis & generationis eo ꝙ omnes in eo ſpiritaliter generati in fide æterna beatitudine ſimul generabuntur: quę generatio & generatio permanet in cõſpectu dei in æternũ.i. qui ſpiritaliter generati vel in corpore & in anima generati permanebunt in æternum in præſentia & beneplacentia dei. Iuxta illud Apoſtoli. Sic ſemper cũ domino erimus. Diceret aliquis. Dicis ꝙ permanebunt in conſpectu dei, ac ſi magnum eſſet. Ad quod ſic addit. Vere magnum eſt illud permanere. Nã quis requiret poſtea miſericordiam.i. peccata remitti, & de tribulationibus eripi: & veritatem.i. ęternum & verum eſſe & incommutabile? Nemo. Ac ſi dicat. Felices erunt qui permanebunt: nam cũ fuerint miſericordiã & veritatem penitus adepti, deum de miſericordia & veritate amplius orare neceſſe non erit. Ergo vt permaneam in conſpectu tuo o deus, pſalmum dicam nomini tuo.i. bona opera mea in euidenti ponam ad honorem nominis tui, non ad fauorem hominum: & hoc non faciam horarie neꝙ inuitus, ſed faciã de die in diem opera mea, quæ dicuntur vota, eo ꝙ voto & deſiderio cordis fiunt, nõ inuite: & hoc faciã vſꝙ in ſeculũ ſcilicet ſeculi huius ſubſecutiuum. Quod eſt dicere: ꝗdiu mundus iſte durabit.

Dies iudicii.

1. Theſ.iiii.

In Pſal.LXI.

TItulus. LXI. In finem pro Idithun pſalmus Dauid. Quod ſic exponetur. Pſalmus iſte eſt Dauid.i. eccleſiæ perfectorum compoſitus per Idithun in finem.i. pro ea conſideratione ꝙ eſt Idithun: in finem.i. ea occaſione ꝙ ipſa eccleſia eſt tranſiliens eos contra quos hic diſputat: in finem tendens, id eſt in conformitatẽ Chriſti finis prophetię & legis. Diſputat enim in hoc pſalmo eccleſia perfectorum contra hęreticos & Gentiles & Iudæos qui volunt eam a lege dei deuocare, & a ſubiectione eius, oſtendens ꝙ nullatenus eam deuocabunt: & oſtendit cauſas plures quare non poterunt eam deuocare. Exprobrat autẽ eorum impietatem vt ſic reuocet eos vel alios qui adhuc ſunt inſontes, bonos videlicet ab eorum cõformitate retrahat. Adhortatur etiam animam ſuam ne eorum exemplo a dei ſubiectione diſcedat: bonos quoꝙ vt in deo ſperent admonet, non in rapinis & diuitiis: dicẽs in fine pſalmi ꝙ deus vnicuiꝙ iuxta opera ſua reddet: ſperantes in ſe ſaluando, & in diuitiis ſperantes, iuſte damnando.

NOnne deo ſubiecta erit anima mea. Ac ſi diceret. Vultis eã o fidei catholicę aduerſarii a dei ſubiectione remouere ſi poteritis hoc efficere ne ſit ſubiecta: nequaꝗ, vere ſubiecta erit: non poterit a vobis moueri. Et merito ſubiecta erit: ab ipſo enim eſt ſalutare meum.i. ſaluatio mei. Quod eſt dicere. Ipſe me ſaluabit. Diceret aliquis: eſt ne potens ad te ſaluandum? Ad quod ſic reſpondet: ita: vere ab ipſo poteſt eſſe ſaluatio mei. Nam & ipſe eſt deus meus.i. recreator mei per mortem ſuã qui perieram in Adam, & ſuſceptor meus erit in

futuro.i.medicus meus qui me faciet ex
mortali & paſſibili immortalem & im-
paſſibilem. Vel ſic continuetur vt ſen-
tentia nõ mutetur. Ideo ſubiecta erit ei
anima mea qa ab ipſo eſt ſalutare meũ:
& ideo adhuc:nam & ipſe eſt deus meus
& ſalutaris & ſuſceptor. Ac ſi diceret:
non ſolum eſt ſalutaris, ſed & deus & ſa
lutaris & ſuſceptor:& cum tantę cauſæ
ſint ei ſubiiciendi,nõ mouebor amplius
ab eius ſubiectione:cum dicit amplius
non ex neceſſitate datur intelligi ꝙ ali-
quando mota eſſet, ſed æquipollens eſt.
Ac ſi diceret:nunq̃ mouebor. Vel ſic:nõ
mouebor amplius poſtq̃ tibi ſubiici in-
cepi,quę anteq̃ ſubiicerer a te per infide
litatem remota fui.Poſtq̃ autem contra
omnes aduerſarios egit:ſpecialiter con-
tra manifeſte impugnantes per tribula-
tiones Iudæos ſcilicet & Gentiles agit;
oſtendens nequicq̃ eos ipſam velle de-
uocare,& per hoc ſemetipſos potius in
anima interficere,vt hoc modo eos de-
uocet. Vel ſi deuocari noluerint inexcu
ſabiles reddantur:& hoc ſic dicit. Dico
nõ mouebor:& cum ſim immobilis quo-
uſq;.i.vſq; ad quod tempus,irruitis per
tribulationes in me hominẽ.i.in me qui
adhuc homo ſum.i. mortalis & paſſibi-
lis in quo facultatem irruendi habetis.
Hoc autem increpatiue poſitum æqui-
pollens eſt ac ſi diceret.Cum immobilis
ſim deſiſtite vt propter hoc in me irrua
tis vt me reuocetis:nam irruendo inter
ficitis vos vniuerſi. Qđ eſt dicere. Hoc
qđ in me irruitis cauſa eſt quare in ani-
ma interficiamini:& vobis loquor exiſtẽ
tibus tanq̃ parieti inclinato.i. compara
bilibus parieti iam inclinato qui pręſto
eſt ad ruendum:& eſt hoc ac ſi diceret.
Cum deus vos fecerit rationabiles & li-
berum arbitrium habẽtes,& ſic vos ha-
biles effecerit, vt eccleſiæ paries eſſetis,
vos praue viuendo inclinaſtis vos.i. fe-
ciſtis aptos ad cadendum in mortem,ſi-
cut paries inclinatus aptus eſt ad cadẽ-
dum. Demonſtrat autem adhuc eos eſſe
debiliores cum addit: & vobis loquor
exiſtentibus tanq̃ macerię depulſę.i. ma
cerię comparabilibus & non macerię re-
ctę ſed macerię depulſę.i.quę iam impul
ſa eſt ad cadẽdũ prona. Maceria proprie
dicitur congeries lapidum ſine cœmen-
to vel ligatura qualibet ſubalternatim
poſitorum,quæ cito dirui poteſt:paries
vero lapidum congeries ſubalternatim
poſitorũ cœmẽto vel iunctura aliqua li-
gatorꝝ,quę nõ eſt adeo facilis ad cadẽdũ
vt maceria. Vnde cõgrue macerię cõpa
rãtur qui ſine iunctura fidei & cõcordię
exiſtẽtes & a vitiis impulſi ad ruendum
in mortem faciles exiſtũt:& hoc totum
eſt ac ſi poneret:cum iam propter malã
vitam veſtram ſitis ruituri ſicut mace-
ria depulſa,deberetis vtiq; fidei & ſubie
ctiõis dei cœmẽto ligari,ne rueretis. Fa-
cit autem apoſtrophã ad auditores oſtẽ
dens aduerſariorum deſideriũ vt ipſam
eccleſiam a ſubiectione dei retrahant,&
ſic etiam deum cui inhiat ſibi auferant.
Agit quoq; de hæreticis qui exteri9 ore
bene loquendo allicere eam nituntur,vt
veris locutionibus falſas admiſcendo eã
decipiant,& ſic ſibi conforment : oſtẽdit
quoq; ſuam in bono perſeuerantiam vt
hoc de ſe dicendo inſtruat ipſos audito
res ab eiſdem aduerſariis cauere,& ĩ bo
no perſeuerare:& ſic dicit.Dixi ꝙ nõ mo
uebor o auditores propter ſupradictas
cauſas.Dixi etiam ꝙ interficiunt ſe ad-
uerſarii mei dum in me irruunt. Verũ-
tamen q̃uis his duabus cauſis deberent
dimittere , cogitauerunt a me repellere
precium meum.i. cogitauerunt quomo
do me a dei ſubiectione repellerent,& ſic
precium laboris mei mihi auferrẽt,deũ
ſcilicet,cui penitus inhio,ad quẽ omni
labore operum bonorum tendo. Nõ ſo-
lummodo vero illi qui in me tribulatio
nibus irruunt,Iudæi ſcilicet, & gentiles
cogitauerunt me repellere,ſed etiam hæ
retici:nam cum ego cucurri per viã bo
norum operum & hoc in ſiti.i.in deſide
rio eos mihi incorporandi per exemplũ
eorundem operum bonorũ ipſi ore ſuo
benedicebant.i. quædam bona verba ſi-
mulatorie proferebant:& idem,ipſi cor-
de ſuo maledicebant.i.eadem verba quæ
bona videbantur in oris prolatione re-
putabant mala & deceptoria in cordis
conceptione.Qđ eſt dicere:quędam de-
ceptoria verba quæ bona videbãtur ore
proferebant,vt his falſa latẽter admiſcẽ
do me deciperent:& ſic mihi a dei ſubie

ctione remotę laboris mei precium auferrent.facit autem ad animam ſuam exhortationem cum addit: Verũtamẽ deo ſubiecta eſto aĩa mea.Qđ ẽ dicere,verũtamen q̃q̃ ipſi nitantur omni modo te a ſubiectiõe remouere & ſic precium tuũ a te repellere,noli malo exẽplo & exhortationi cedere, ſed magis ac magis deo ſubiecta eſto anima mea .Diceret aliqs. Si ſubiecta exiſtens eorum exhortationi cedere nolueris,multas tribulationes patieris,ad qđ ſic addit,Non emigrabo ab ipſius ſubiectione timore tribulationũ, ſed tribulationes pro eo patienter ferã, quoniam ab ipſo eſt patientia mea.i.exẽplum patientiæ meę,dedit enim mihi exemplum patiendi,cum pro me paſſus ſit Vel ab ĩpo eſt patientia mea.i.ipſe dedit mihi patientiam ne pro eo pati timeam & ideo adhuc non emigrabo qa ipſe cui ſubiecta ſum,eſt deus meus.i. creator & ſaluator meus remittendo peccata,& adiutor meus vt bene operer. Notãdũ has cauſas quas hic ponit dicendo qa ipſe deus meus &c,nõ ſuperfluo repetitas cũ ſuperius eaſdem poſuiſſet,quoniam ſuperius eas poſuit contra aduerſarios agẽdo : hic vero ad aliud ſeſe videlicet exhortando.Innuit vero ſaluationem ſuã a ſolo deo fuiſſe non ab aliquo merito ſuo præcedẽti,ne quis putaret ꝙ in eius ſaluatione aliquid cooperatum eſſet,liberum arbitrium aut vllum meritum eiꝰ ſicut in bona operatione liberum arbitriũ cooperatur:ſic.Dixi, ꝙ deus eſt ſaluator meus & ſalutare meum.i.ipſa ſaluatio mihi data in deo ſolo.i.in ſola dei gratia data fuit: ꝙ gloria mea.i. hoc ꝙ fecit me glorioſum & vita laudabilẽ ꝓpter ſaluationem mei in ſolo deo eſt, non in merito quolibet aut in libero arbitrio meo.Ne vero bona operatio ex libero arbitrio penitus eſſe videreť & nõ etiam ex deo:Addit,& deꝰ eſt auxilii mei opifex.Qđ eſt dicere cum gratuita volũtate me ſaluauerit & glorioſum fecerit, auxiliator quoq; mihi eſt ad bene operãdũ libero arbitrio meo cooperante. Ideo ergo qa gratuito me ſaluauit & glorioſum fecit & etiam auxiliator eſt ad bene operandum,ſpes mea eſt in deo.i. cũ tot iam impenderit mihi beneficia,ſpem habeo adipiſcendi ea quę in deo ſunt,ſcilicet immortalitatem & impaſſibilitatẽ. Exhortať vero bonos ad operandum in deo ſui exemplo,cum ſubiungit,ſic:Dico ꝙ ſpes mea in deo eſt. vnde exẽplo mei ſperate in eo omnis congregatio populi .i,vos qui nõ eſtis diſſeparati a Chriſto mala vita veſtra & hęreſibus:ſed quicũꝙ in populo mundano congregati eſtis in fide, & cõformitate Chriſti,& in hoc vnũ eſtis:vt ait Apoſtolus.Multi vnum corpus ſumus in Chriſto.Et vt ſpes veſtra recta ſit & firma,effundite corda veſtra .i. euacuate corda ſcđm hoc ꝙ veſtra ſunt & non dei:quod eſt dicere.Euacuate corda veſtra a cogitationibus malis,quę ex veſtra parte ſunt & nõ dei: vt effundẽdo corda ſitis corã deo.i.in bene placẽtia dei:niſi eñ effũderetis nõ corã deo eſſetis.& effundere debetis:nam ſic deus adiutor noſter erit.i. adiuuabit & me & vos ad bene operandũ in ęternum nos deducturus per illud auxiliũ gratię ſuę.Exprobrat vero aduerſariorũ duritiam ad vtilitatẽ fidelium quos proxime adhortatus eſt,ne ipſi eis conformẽtur, cũ ſubdit. Dixi o congregatio populi vt in deo ſperetis & corda effundatis,& ſic coram eo ſitis,& adiutor veſter ſit. Verũtamen q̃q̃ ſperantium corda coram deo ſint & eum habeãt adiutorem: filii tñ hominũ veterũ cõformitate.i.aduerſarii mei gentiles conformes vetuſtatis Adę & Euę vani ſunt.i. nolũt in deo ſperare quę ſpes certiſſima eſſet,ſed vani ſunt.i.vanis adhęrẽtes,terrenis ſcilicet. Vbi nos hic habemus filii hominũ,hebraica tranſlatio habet filii Adam.Et filii hominum Iudæi & hæretici mendaces ſunt in ſtateris .i. in diuinis ſcripturis quas ſiniſtre exponunt. Dictum eſt a ſimilitudine mercatorum qui cum deberent in ſtatera ponderare ęqualiter,mentiũtur ponderãdo inęqualiter. Dicũtur vero ſtateræ,diuinæ ſcripturæ eo ꝙ examen totius ſint iuſtitię,ſicut ſtaterę iuſti ponderis examen ſunt.Quod eſt dicere.Cũ vtriſq; ex Iudęis & hęreticis ſcripturę propoſitę ſint ad examen rectitudinis ipſi motu illarũ ſcripturarum nolunt effundere corda,ſed mentiũtur exponendo ꝑuerſe ipſas ſcripturas,ad hoc

Rom.xii.

Staterę.

vt decipiant bonos ipſi qui boni quibuſdam videntur, eũdo de vanitate in ipm̃ .i.in vanitatem,qđ eſt dicere,vt decipiant fideles tendendo de vana & falſa locutione in magis vanam & falſam. Facta exprobratione inimicorũ reuertitur ad exhortationem bonorum:ſic:Dico ſperate in deo,nolite ſperare in iniquitate generaliter,vt videlicet ſperetis ex iniquitate qualibet adipiſci aliqd vtilitatis,vel ſic nolite ſperare in iniquitate.i. in diuitiis quę iniquitas dicuntur eo ꝙ iniquũ ſit eas cõgregare & non pauperibus ero-
Luc.xvi. gare. Vnde dominus dicit facite vobis amicos de mammona iniquitatis. Quod eſt dicere. Nolite ſperare vtile eſſe diuitias retentare:& vos carẽtes diuitiis nolite concupiſcere rapinas.i.diuitias quæ dicuntur rapinę vel qa vi ſeu fraude alicui rapiuntur ſeu etiam qa nulli tribuũtur: iuxta illud Proſperi Quæ nulli tribuit,pauperibus rapuit,& ſi diuitiæ affluant.i.abundent vobis nolite illis cor apponere.i.deſiderium cordis applicare vt eas plus nimio diligentes,deum obliuiſcamini. Vnde Apoſtolus, Auarus qđ
Ephe.v. eſt idolorum ſeruitus,nõ habet partem in regno Chriſti & dei. Vel nolite apponere cor cordi.i.adiungere ſuperbiã ſuperbię cordis veſtri,ſcilicet cum magis, & magis diuitiæ vobis affluxerint, non ideo magis magiſqꝫ ſuperbi efficiamini.
ii.Tim.vii vnde Paulus ad Timotheum,Pręcipe diuitibus huius ſeculi non ſuperbe ſapere nec ſperare in ĩcerto diuitiarũ. Quia vero dixerat eſſe ſperãdum in deo & nõ in diuitiis,vt ad hoc attrahat auditores,dicit deum potentem eſſe ad puniendum in diuitiis ſperantes, & miſericordem ad bene remunerandum in ſe ſperãtes. Dixi congregatio populi ſperate in deo & non in diuitiis & nolite cor apponere & hoc obœdienter complere debetis. Nam deus locutus eſt & per ſcripturas & per humanam naturam & hoc ſemel.i.incommutabiliter. Qđ eſt dicere, Tale quid locutus eſt qđ ĩcommutabile erit & neceſſe eſt vt compleatur. Illđ qppe vnum recte dicimus qđ nullius mutabilitatis obtinet diuerſitatem,ſicut deus cum in perſonis ſit trinus,vnus dicitur eo ꝙ in ſententia ſit incommutabilis & indiuerſus. Vnde ſemel pro incommutabiliter hic ponitur. Dico ꝙ deus locutus eſt & inter ea q̃ in locutione eius percepi audiui duo,propter quæ eſt ĩ eo ſperandum & non in diuitiis & ſunt corda effundenda. Hæc ſcilicet duo,qa poteſtas eſt dei.i.tua o deus:qa tu deus potẽs es & tibi domine eſt miſericordia.i.& tu domine miſericors es. Hęc autem breuiter exponit ſubdendo:ſic. Dico ꝙ tibi eſt poteſtas & miſericordia,qđ eſt ac ſi dicerem qa tu reddes vnicuiqꝫ iuxta opera ſua in futuro. hoc autem totum eſt ac ſi breuiter diceret: effundenda ſunt corda & ſperandum in deo & nõ in diuitiis quoniam tu deus loquens nobis veriſſima & incommutabili locutione hęc oſtẽdiſti:qui cum ſis potens ad damnandum negligentes te: reddes in futuro vnicuiqꝫ iuxta opera ſua,ſcilicet negligẽtibus te pœnam:ſperantibus autem in te & effundentibus corda ſua, ſalutem perpetuam,vel ſic. Semel locutus eſt deus.i.ęterne & incommutabiliter diſpoſuit omnia & adhuc diſponit. Qđ eſt dicere ĩcommutabiliter & ęterne genuit filium & adhuc gignit inueſtigabiliter. Gigni quippe filium a patre non eſt aliud quã per eum cuncta diſponere:diſpoſitionem autem dei vocamus ineffabilitatis locutionem:& in illa locutione duo hæc auditu audiui ĩteriori &c. hęc nõ mutanť.

In Pſal.LXII.

PSalmi.LXII.Titulus.Pſalmꝰ Dauid cum eſſet ĩ deſerto Idumeę: qđ ſic exponitur. Pſalmꝰ iſte attribuitur Dauid.i.Chriſto:habitꝰ eſt iſte Pſalmus ab ipſo Dauid cum ipſe Dauid eſſet.i.conuerſaretur corporaliter in deſerto Idumeæ.i.in populo Iudaico q deſertum erat propter idumeam .i. ꝓpter terrenitatem ſuam. Qđ eſt dicere:qa terrenis intenti erant & legem dei propter traditiones ſuas irritam fecerãt,deſerti erant a gratia dei & infertiles bonorum operum,ad modum terrę deſertæ quę infertilis eſt. Oſtendit autẽ in hoc pſalmo, dominicus homo ante paſſionem deſiderium ſuum perueniendi ad deum. Vnde ſe vigilare ĩ bono opere aſſerit vt ad eũ peruenire poſſit,& promittit perſeuerãter ſe deum laudaturum & voce & bona

vita ſua & orat gratia ſpiritali perſeueranter repleri vt a laude nõ deſiſtat.hoc autem facit ad inſtructionem ſuorum, vt & ipſi exemplo ſuo vigilent & ad deum peruenire deſiderent & eum omnimode laudent & orent ſpiritali gratia repleri,vt ſic in eius laude perſeuerẽt:aliter enim non poſſent.In fine vero pſalmi agit de hoc qđ quærent eũ inimici fruſtra in morte detinere.Agit etiam de eorundem inimicorum multiplici damnatione,& de lætitia reſurrectionis, & de laudatione ſuorum in futuro.

DEus qui omnium communiter es deus, meus ſpecialiter cui prę omĩbus obœdio, qui me penitus immunem feciſti a peccato : vigilo bene viuendo ad te obtinendum.Qđ eſt dicere:non me negligenter habeo in voluntate tua, ſed vigilo .i. curioſus & ſedulus nitor ad te adipiſcẽdum.i.ad hoc vt tui conformitatem obtineam ſecundum hoc ꝙ homo ſum:vt videlicet ſiam immortalis & impaſſibilis ſicut tu. a ſimilitudine boni ſerui qui expectando dominum ſuum nõ dormit ſed vigilat. de

Luc.xii.

quo in euangelio legitur:Beatus ille ſeruus quem cum venerit dominus inuenerit vigilantem.Dico vigilo, & hæc vigilatio contingit de luce virtutũ & cognitionis tuæ qua interius repleor.Qđ

Vigilarũ cõmẽdatio

eſt dicere.Maxima lux virtutum & tuæ cognitionis mihi ingeſta,cauſa eſt quare vigilẽ perſeueranter.Vel vigilia mea contingit de luce.i.de ſapientia tua mihi perſonaliter vnita,quæ animam meã inceſſanter illuminat, & inde quoq; contingit bene vigilatio mea:qa ſitiuit anima mea in te.i.anima mea vehementer deſiderauit & adhuc deſiderat illud qđ in te eſt impaſſibilitatẽ ſcilicet: quod eſt dicere,tantum habet deſiderium in te,i. in impaſſibilitate conformari, quantum ille qui valde ſitit deſiderium habet bibendi,& caro mea ſitiuit tibi adhærere q̃ multipliciter. Quod eſt dicere: in carne mea multo plures cauſæ ſunt q̃ in anima quibus ſitio tibi conformari. In anima ſola illa cauſa eſt quare te ſitiat qa paſſibilis eſt:In carne vero,& qa multo paſſibilior anima, & qa mortalis:qđ anima non eſt.Dico ꝙ anima & caro ſitiuit tibi:anima & caro dico poſita in terra deſerta & cætera. Vel ſic continuatur,vt expoſitio non mutetur. Dico ꝙ vigilo ad te,ego dico poſitus in terra deſerta & inuia & inaquoſa:ac ſi diceret & ſi conuerſer inter Iudęos q terra ſunt .i.omnino terreni & inuii.i.ſine via nolentes me recipere,qui ſum via,veritas, & vita: & ideo qa terreni ſunt & inuii, ſunt etiam inaquoſi .i. non aquati gratia ſpiritali,ſed ſteriles ab omni bono & ſicci:tamen a vigilatione mea non reuocor per eos & ſi poſſet eſſe locus deſiſtẽdi.cum autem dicit in terra deſerta, talia verba iuxta titulum ponit.In quo dictum fuit:pſalmus Dauid cum eſſet ĩ deſerto Idumeæ.Quia vero dixerat vigilo,ne videretur hoc ex iactantia dixiſſe & non ex vero confirmat ſe vigilare ex ipſa auctoritate patris cum ſubiungit. Dixi ꝙ vigilo & ſitiui & in ſancto apparui tibi.i.in hac ſancta vigilatione & ſiti notus ſum tibi Quod eſt dicere:ꝙ me dico vigilare & ſitire non eſt vanum, nã in hoc ſancto apparui ego tibi .i. notus ſum ſic vt viderem virtutem tuam.i.notus ſum tibi in hac vigilatione ſancta & ſiti perſeuerare vt hanc virtutem & gloriam reuelationis videam,ideſt reputem eſſe tuam,non meam.per hoc autem nos inſtruit, ꝙ quicquid boni habemus deo non nobis imputemus. Dixi ꝙ vigilo, & hoc ideo quia miſericordia tua.i. vigilando viuere quod contingit ex miſericordia tua melior eſt ſuper vitas .i. melior eſt omnibus vitis ſecularium virorum,quantumcunq; ſint felices.& longe vel melior eſt ſuper vitas.i.vtilior & dignior omnibus inſtitutis viuendi quæ a philoſophis inuenta ſunt. Qđ eſt dicere:ideo vigilare diſpoſui,qa vita hæc omnibus vitis longe melior eſt. Cum dicit ſuper vitas & non oporteat ponere niſi omnibus vitis ad inculcationem ponit,ac ſi diceret,multo melior eſt omnibus vitis:ꝓmittit vero ſe de cætero laudaturum,cum addit. Dico vigilo laudãdo te voce & vita:& non ſic vt quandoꝙ dormitans a laude tua deſiſtam,ſed labia mea exteriora laudabunt te inceſſãt

ter & ſic qđ benedicam etiam ideo exal tabo et in bona vita mea.i.bene viuendo & ī nomine tuo.i.in honorem nominis tui bene operádo,leuabo man⁹ meas .i.ſublimabo opera mea. Qđ eſt dicere, bene operabor in honorem nominis tui & ſic ſublimia & digna erũt opera mea, ſi vero in nomine meo operarer,potius deprimerem q̃ exaltarem opera. Orat autem interiori ſapientia & robore gratię ſpiritalis repleri iceſſanter ne aliquatenus a laude deficiat,cum ſubiũgit.Dixi ꝙ laudabo te labiis & benedicam vita,& hoc ſic: repleatur anima mea ſicut adipe & pinguedine.i.ſapientia interiori quę eſt ſicut adeps.i.comparabilis adipi,interius ſcilicet latens in anima ſicut adeps in viſceribus latet, & robore gratiæ ſpiritalis qđ eſt ſicut pinguedo.i. cõparabilis pinguedini,exteri⁹ ſcilicet apparens per opera ſicut pinguedo apparet exterius per membra. Adeps quippe proprie dicitur q vitalia cooperit interius latens,pinguedo vero quę exterius apparet membra corroborans,non dicit repleatur ꝙ nõ ſit ſemper repleta ſapiẽtia iteriori & robore gratię ſpiritalis exterius per opera apparentis,ſed idem eſt ac ſi diceret:anima mea quę iam repleta eſt nõ deficiat aliquo modo ſed perſeueret in repletione ſicut adipis & pinguedinis & etiam labia exultationis .i. mea exultantia labia repleãtur ſicut adipe & pinguedine.i.verbis procedentibus a ſapientia interiori & gratia ſpiritali,& taliter laudabit te os meum. Vel ita vt etiam litera diuerſa ſit.Dico repleatur anima mea & ſic laudabit te os meũ labiis exultationis.i.exultantibus labiis. Comprobat autem exemplo recordationis,ſe deinceps deum laudaturum cum addit. Dico ꝙ laudabo te exultantibus labiis, qđ reuera faciã ſi hoc eſt qđ memor fui tui aſſidue ſuper ſtratum meum.i.in ſtrato meo exiſtens. Qđ eſt dicere inde poteſt comprobari ꝙ laudabo te inceſſanter qa ego hucuſq; ſemp memor fui tui .i.tuæ laudis in ſtrato meo.i. in puritate conſcientię meæ,quę ſtratum dicitur eo ꝙ in ea omnimode ſancta quieſco & delector ſicut aliquis in ſtrato optimo quieſcit & delectatur. Cum dicit ſuper ſtratum idem eſt qđ & in ſtrato,ſed quia ſup ſtratũ aliqs iacet ea ſimilitudine ponitur hic ſuper. Non ſolum autem laudabo te labiis exultationis,ſed ego in te reſpiciens.i.contuitu adipiſcendi immortalitatem & impaſſibilitatem quæ in te ſunt,in matutinis meditabor. Vel ſic,ī te .i.per te adiutorem meditabor in matutinis.i.in operibus bonis complendis.ſ.p auxiliũ tuũ curioſus ero,vt in bonis operibus cõplendis te laudẽ:quę ideo matutina dicunť qa ſplendida ſunt & clara ſicut mane, & inde comprobari poteſt ꝙ meditabor in bonis operibus inceſſanter,qa fuiſti adiutor meus ad bene operãdũ hucuſq;. Qđ eſt dicere ſicut hucuſ ꝙ me adiuuiſti ita deinceps adiuuabis. Dixi repleať aĩa mea ſicut adipe & pinguedine vt ꝑ hoc te laudẽ & ore & ī matutinis,& ego ſic te laudans, nõ timebo ne deficiã in tribulationibus,vt videreť loc⁹ timẽdi & deficiẽdi: ſed exultabo poſitus in velamẽto alarũ tuarũ.i. exultanter bene operabor cõſiſtens in refrigerio ꝓtectionis tuę.Qđ eſt dicere,ꝓtectio clementię tuę mihi refrigeriũ erit in tribulationib⁹ ne deſiſtã ab opere bono. Velamentũ alarũ ꝑ refrigerio ꝓtectionis a ſimilitudine poniť, eo ꝙ volucris velamẽto alarũ pullos refrigerat ab ęſtu & a læſione ꝓtegit:& ideo exultabo,qa adhęſit tibi glutine dilectionis anima mea poſt te exiſtens.i.te ſibi pręponẽs & te ꝑ ſe diligẽs.Qđ eſt dicere.Idcirco exultabo in ꝓtectione tua qa tibi anima mea nimia dilectione cõiũcta eſt,& inde certus ſum ꝙ exultabo qa ſuſcepit me dextera tua .i.patrocinatus eſt ſemp mihi fauor gratiæ tuę,vt in nullo ꝑmitteret me crimine offendere.Dextera ꝑ fauore poniť,eo ꝙ illos qbus fauere ſolemus ad dexterã ponere cõſueuimus.Dixi ꝙ meditabor ī matutinis & exultabo ī velamẽto alarũ ipſi vero qđ minime deceret,ad quos docendũ & ſaluandum adueni, Iudæi.ſ.de quorũ ſanguine natus ſum, quæſierũt.i. quęrent animã meam detinere in morte ne amittãt locum & gẽtem:& hoc faciẽt in vanum.i.vana erit hęc ſpes eorũ, nã a patria expulſi introibũt in inferiora terrę.i.cũ a ſua terra q̃ fertilis ẽ,expulſi fuerint introibũt in peiores & in inferiores

Adeps.

partes terræ,vix dum enim aliqua pars
terrarum adeo infertilis eſt in qua pars
eorum non poſſit inueniri, & hoc dicit
ad aggerationem calamitatis eorum,qa
ſi a patria expulſi in aliquam regionem
fertilem diſpergerentur,minus vtiq; gra
ue videretur,q̃ ꝙ in aſperrima mũdi lo
ca maxima pars eorum diſperſa eſt , vel
ſic quærent animam meam,& malo ſuo,
nam ideo introibunt in inferiora terræ
.i.in infernum qui eſt in inferioribꝰ ter-
ræ partibus.Vnde quoq; infernus dici-
tur quaſi infimus:& quidam tradentur
in manus.i.in poteſtatẽ gladii vt interfi
ciantur:& poſtq̃ interfecti fuerint , erũt
partes vulpium & cæterarum ferarum,
vt ab ipſis eorum corpora non ſepulta
comedantur:vel ſic ſecundum illam ſen
tentiam in qua diximus introibunt in ĩ
feriora terræ.i.in infernum : non ſolum
introibunt in infernum & tradentur in
manus gladii,ſed & quidam eorum par
tes vulpium erunt.i.partiti erunt & ca
ptiui ducentur a vulpibus,a principibꝰ,
ſcilicet,qui vulpes dicuntur eo ꝙ calli-
di fuerunt ad expugnandum eos ſicut
vulpes callidiſſimum animal eſt. In hoc
autem multum exaggerat eorum nequi
tiam cum illos oſtendit ab extraneis diſ
pergendos.Dico ꝙ ipſi introibunt in in
feriora terræ,& tradentur in manus gla
dii & erunt partes vulpium,rex vero læ
tabitur in deo .i. ego antonomaſice rex
lætabor in miſericordia dei,Dum me re
ſuſcitabit & glorificabit : & non ſolum
rex lætabitur, ſed & omnes qui iurant
in eo.i.qui in baptiſmate firmiter pro-
mittunt ſe perſeuerare in eo.i.in volun
tate eius laudabuntur.i.in futuro lau-
dabiles etiam inimicis apparebunt cum
æterna gloria ditabũtur qui hic abomi
nabiles videntur,dum aſſidua tribula-
tione macerantur.qui etiam dicturi eſſe
Sap.v. legũtur: Nos inſenſati vitam illorũ æſti
mabamus inſaniam,ecce quomodo com
putati ſunt inter filios dei.Dico ꝙ læta
bitur rex & merito,qa obſtructum eſt.i.
obſtruetur os loquentium iniqua Iudęo
rum ſcilicet, qui me negant eſſe deum,
immo ſeductorem & blaſphemum aſſe-
runt.Qđ eſt dicere ita teſtimonio reſur
rectionis & exaltationis meæ conuertẽ-
tur,ꝙ nihil quod de me dicant, habẽtes
velint nolint tacebũt qui mihi mõ mul-
tis verbis maledicis inſurgunt.

In Pſal.LXIII.

TItulus.LXIII.In finem Pſalmus
Dauid.Qđ ſic exponitur , pſal-
mus Dauid.i.Chriſti reſpiciẽtis
in finem.i.in perfectam ſui cõſummatio
nem poſt mortẽ futurã:vel in finem.i.in
perfectam ſuorum cõſummationẽ in die
iudicii futuram,quando erit deus omĩa i.Corin.xv
in omnibus.Orat in hoc pſalmo domini
cus homo de reſurrectione & deprecaẽ
vt deꝰ eripiat ſe a timore inimici. Agit
quoq; de occulta & de manifeſta inimi-
corũ perſecutione: de reſurrectionis ex-
altatiõe & inimicorum inefficacitate &
poſtea de operum dei quę per prędicato
res fiet annũciatione,& de iuſtorum in
futuro lætitia ac laudatione,quãdo di-
tabuntur æterna remuneratione.

EXaudi deus oratio-
nem meam vt me re
ſuſcites & eripe a ti-
more inimici,iudai-
ci populi animã meã
ne cadat in eorũ con
formitatem , cũ ego
deprecor te.Qđ eſt dicere,tunc eripe cũ
ego dep̃cor aſſidue.ſ.ſicut hoc ego aſſi-
due dep̃cor.enũciat aũt illud futurũ eẽ
qđ orauit cũ addit.Dico eripe,& ita fa-
cies ꝓtexiſti me.i. ꝓteges me a conuẽtu
malignantiũ Iudęorũ.i.vt nõ cedã eis ti
more cũ in me inſurgẽt malignis verbis
& non ſolũ me ꝓteges a timore eorũ cũ
malignis verbis inſurgẽt in me, accuſan
do & detrahẽdo:ſed etiam proteges me
a multitudine operantium iniquitatem
.i.ꝓteges me faciendo conſtantẽ,ne ꝑ ti
more cedã multitudini.i.conuentui Iu-
dęorum operãtiũ mortẽ meã antonoma
ſice iniquitatem . Qđ eſt dicere neq; cũ
malignãtes erunt timebo eos, neq; cum
erunt iniquitatẽ operãtes,Ne vero excu
ſetur ab iniquitatis operatione, cũ eum
neq; manibus neq; armis occiderint, ad
iũgit,vere operabunẽ mortẽ meam & ſi
nõ armis & manibꝰ:quia exacuerũt.i.ex
acuent linguas ſuas & gladium. Qđ eſt
dicere adaptabunt verba linguarũ ſua-
rum vt efficacia ſint ad me in mortem

trahendum dicendo ſi hunc dimittis nõ
Ioan.xix. es amicus Cęſaris & cętera talia per quę
cogent Pilatum, qui me quæret dimitte
re, vt crucifigat, a ſimilitudine gladii q
exacuitur vt efficacior ſit ad interficien
dum: & priuſq̃ exacuant linguam, inten-
derunt arcum.i. intenſam faciant dece-
ptionem ſuá vt blande loquendo capiát
me í ſermone, improuidum & incautum
& ſic tradát miniſtris Cæſaris ad dánan
dum vel accuſent de legis præuaricatio
ne. Interrogabunt enim me quaſi magi-
Matt.xxii. ſtrum: licet cenſum dari Cęſari an nõ? vt
ſi dixero non eſſe dandum, miniſtris Ro
manis tradant me, vtpote tributi Cæſa
rei prohibitorem: ſi vero eſſe dandum aſ
ſeruero legis mihi præuaricationem im
ponant, iniuſtum iudicem me vocádo q
eos dei cultui ſubditos, Regi Romano
deſeruire iudicauero, Et hoc é qđ obſcu
re ponit æquipollenter: intendét arcum
amaram rem ſcilicet & ſi dulcis videa-
tur.i. deceptoria verba parabunt, quæ &
ſi videantur dulcia erunt tamen amariſ
ſima vt ſagittent immaculatum.i. lædát
me inſontem, ſicut ille læditur qui ſagit
tatur. Et hoc in occultis faciant.i. ſic ſa-
gittent, vt occultum mihi ſit ne cauere,
valeam. Notandum ꝙ gladium.i. apertá
eorum perſecutionem nõ dicit eſſe rem
amaram qa conſtat: arcum vero qui res
dulcis videtur, rem amará vocat: poſtq̃
autem intenderint arcum ſubito ſagita
bunt eum immaculatum quantũ ad opi
nionem eorum.i. certi eſſe putabu nt, ꝙ
reuera me ſagittabũt, & hoc ſubito.i. ex
improuiſo ꝙ neſciam cauere: & non ti-
mebunt me ſagitare, cum hoc valde ti-
mere deberent pro doctrina ſancta mea
quá audiét & pro miraculis & operibus
meis bonis quæ frequenter aſpicient. Et
cum me ſagitare nequiuerint, firmaue-
runt.i. firme & conſtanter proferent ſer
monem nequá, dicédo crucifige & hoc ſi
bi.i. ad incõmodum & deſtructioné ſui,
qa huiuſce rei gratia deſtruétur. Vel ſic
poſtq̃ exacuerint linguas firme & cõſtá-
ter proferent ad incommodũ ſuum ſer-
Mat.xxvi. monem nequá dicendo: ſanguis eius ſu-
per nos & ſuper filios noſtros. Dico ꝙ in
tendent arcum vt ſagittent, & me ſagit
tare putabunt & poſtq̃ ſagittatio eorũ
inefficax erit narrauerunt & cętera, vel
ſic continuatur vt expoſitio non muteť
Dico ꝙ firmabunt ſibi ſermonem nequá
ſcilicet ſanguis eius &c. prius vero q̃
firment narrauerunt.i. narrabunt in diſ
poſitione ſua vt abſconderent laqueos,
.i. vt abſconditam mortem mihi parent,
qua me detineant ne mundus mihi ſubii
ciatur & ne refugiam: a ſimilitudine vo
lucris quæ laqueis detinetur ne euadat.
& dixerunt .i. dicent ſecũ cogitádo, qs
videbit eos .i. laq̄os.i. qs cognoſcet nos,
operatos eſſe mortem eius? nullus: ac ſi
diceret: diſponent in cogitationib⁹ ſuis
vt latenter parent mihi mortem traden
do me per diſcipulum & interficiendo
me per Romanos milites, & putabũt ꝙ
nullus exiſtimet eos huiuſce rei culpam
habere cum nihil manibus agent. Vnde
eos dixiſſe legitur. Omnia faciamus ſic,
vt nihil feciſſe videamur, & has iniqui-
tates.i. vt laqueos abſconderent ſcilicet
vt me per diſcipulum meum tradant p
milites Romanos interficiant, ſcrutati
ſunt.i. inueſtigabunt quomodo poſſint
efficere, & fruſtra, nam ſcrutantes hæc,
ſcrutinio.i. cum ſumma & diligẽti ſcru-
tatione defecerunt.i. hæc efficere nequi
bunt vt huiuſce rei non appareant eſſe
rei. Dico ꝙ diſponent parare mihi laq̄os
.i. abſconditam mortem quaſi pręſcien-
do vellem eam effugere, ſed non oporte-
ret ad hoc eos laborare. Nam ad morté
ſponte accedet homo.i: ego quem ſimpli
cem hominem opinantur, accedam ſpõ-
te ad mortem in hoc quod homo ſum,
& hanc acceſſionem faciet cor altum.i.
alta & inueſtigabilis diſpoſitio ſapientię
meæ. Summum enim myſterium hoc eſt
quare potius homines morte ſua redi-
mere voluit, cum eoſdem potentiæ ſuæ
imperio ſaluare potuerit, qđ equidé con
ueniens fuit, vt eo ſcilicet mortali facto
cum a diabolo in morte ſua inſtigante
iniuſte inuaderetur, Idem diabolus hu-
mani generis poteſtate quam iure obti-
nebat iuſte priuaretur. Dico ꝙ homo ac
cedet ad mortem & ſic exaltabitur deus
.i. exaltabor reſurgendo & cælos aſcen-
dendo, & tunc apparebo etiam deus, qui
mõ videor homo purus. Oportet.n. pati Luc.viii.
Chriſtũ & ita intrare in gloriam & vere

exaltabitur reſurgendo, nam plagę eorum quibus me ducent ad mortem factę ſunt ſagittæ paruulorum, ideſt fient comparabiles ſagittis paruulorum, qa ſicut illę cum fragiles ſint de ligno vel de aliqua fragili materia factæ, parum lædunt, & earum læſio ſi aliqua eſt citiſſime ſanatur: ita & eorum plagę paruo tēpore lædentes breui tempore ſanabuntur. Quoniam poſt tres dies reſurgam, & poſtq̄ exaltabor linguæ eorum infirmatæ ſunt & hoc contra eos, qđ eſt dicere: hæc verba quæ de me mentientur fingē do non reſurrexiſſe ſed corpus meum, a diſcipulis furatum fuiſſe, infirma apparebunt & falſa: & quæ etiam contra eos erunt .i. idonea ad eos mendaces eſſe cōprobandum. Si enim vt aſſerunt, custodes cum furatum corpus fuerit dormierunt. vnde furatum eſſe cognouerūt? Dico ꝙ infirmabuntur linguæ eorum, & omnes qui videbant .i. qui videbūt eos infirmatos non ſolū exteriori ſed & interiori viſione ſua ratione cōturbati ſunt .i. conturbabuntur bona cōturbatione, timendo pœnam, qa in morte eius conſenſerunt: & poſt cōturbationem .i. poſt timorem ſeruilem timuit omnis homo .i. timebunt eum timore caſto omnes illi conturbati qui erūt homines .i. ratione non carentes, ſicut multi qui irrationabiles exiſtentes neq̨ conturbabuntur neq̨ timebunt: & timentes facti annunciauerunt opera dei & facta eius intellexerunt, hoc ſic ꝓpoſterate legitur, poſtq̄ timentes erunt .i. diligentes, intelligent facta dei .i. intelligent mortem & reſurrectionem & aſcenſionem & cætera opera mea eſſe facta diſpoſitiōe pietatis dei non caſu: & intelligendo, annunciabunt ipſa opera dei. Dico ꝙ ipſi conturbabuntur: iuſtus autem quiſq̨ lætabitur in domino .i. diſcipuli mei qui iuſti ſunt lætabuntur in exaltatione dñi mei, & ſperabit in eo .i. ſpem firmam ponet in eo qui potens erit eum ī futuro beatificare, & qui potens erit ſe poſt diem tertium ſuſcitare, quod prius ab ipſis iuſtis diſcipulis quibuſdam dubitabitur an ſit videlicet potens reſuſcitandi ſe, ideoq̨ in ipſo domino in me ſcilicet non audebunt firmiter ſperare. Vnde dubitando dixiſſe leguntur: Nos putabamus ꝙ hic redempturus eſſet Iſrael. Dico iuſte lætabuntur in exaltatione .ſ. domini mei & in futuro laudabuntur omnes recti corde .i. laudabiles apparebunt iuſti recti corde cum glorioſi & impaſſibiles efficientur, poſſunt autem hi tres verſus de Apoſtolis ſic legi, vt ſic continuētur. Dixi ꝙ abſcondent laqueos & intendēt arcum ad ſagittandum me, & omnes diſcipuli mei ratione vtentes vt homines timebunt pœnam ipſorum Iudæorum quam excæcati timere neſcient, & timendo annunciabunt eis opera dei vt conuertantur .i. annunciabunt opera mortis & reſurrectionis & miraculorum meorum facta fuiſſe diſpoſitione dei, & facta eius intellexerunt .i. intelligere facient ipſos Iudæos quoſdam ſaluandos, qui nunc intelligere negligunt: iuſtus autem lætabitur in domino & ſperabit ī eo: hoc autem pluraliter legendum eſt & exponendum vt in ſupradicta ſententia, & ſic cōtinuatur. Dico ꝙ iuſti qui videbunt eos excæcatos diſcipuli mei ſcilicet conturbabuntur .i. contriſtabuntur de excæcatione eorum qui tamen iuſti lætabuntur in domino .i. in exaltatione domini .ſ. mei & ſperabunt in eo .i. firmā ſpem in me habebūt qa potero eos in futuro remunerare cum potens ſim me reſuſcitare. Vnde prius dubitauerunt vt iam ſupra diximus, & in futuro laudabuntur omnes recti corde, hoc non mutatur. Luc.vlti.

In Pſal.LXIIII.

TItulus.LXIIII. in finem Pſalmus Dauid canticum Hieremiæ & Aggei de verbo peregrinationis, quando īcipiebant proficiſci. In hoc titulo videtur innui pſalmum iſtum iuxta ſimilitudinem hiſtoriæ de reditu peregrinationis Iudæorum de Babylonia cōpoſitum eſſe: quam peregrinationē Hieremias & Aggeus ſpiritu prophetico, & ipſius peregrinationis reditum prædixerunt, Aggeus quoq̨ in ipſa peregrinatione & reditu fuit. Cæterum an ex huius hiſtoriæ conſideratione pſalmiſta pſalmum iſtum ediderit dubitatur: manifeſtū eñ eſt longe poſt ipſius tēpus hiſtoriā iſtam cōtigiſſe, poſſibile tñ fuit vt q multa ſpiritu ſancto ꝓuiderat iſtū

quoqꝫ peregrinationis reditũ ꝓuidiſſet
per quẽ peregrinationis totius generis
humani reditus ad Hieruſalem cæleſtẽ
pręſignabatur:& hac tali conſideratio-
ne de hoc totiꝰ generis humani reditu
in hoc pſalmo egiſſet. Eſdras autẽ ſcri-
ba,qui pſalmis titulos aſſeritur adaptaſ
ſe,q̃ poſt babylonicę peregrinationis re-
ditũ fuit,videns in ſpiritu ſancto huius
hiſtorię ſimilitudinem ad pręſentis pſal
mi negotium poſſe attinere :iuxta hiſto
riam titulum adaptauit.Qui ſic exponi
tur,pſalmus iſte eſt Dauid ꝓphetę reſpi
cientis in finem mundi quando ad cæle
ſtem patriam omniũ fideliũ reditꝰ erit,
vel reſpicientis in finem.i.in perfectã &
conſummatam beatitudinem, in qua fi-
deles ad patriam cęleſtẽ de hac miſeria-
rum conualle reuerſi reſtituẽtur: vel in
finem.i.in finem ſeculorum, in ſextã ęta
tem ſcilicet quę ab apoſtolo finis ſeculo
rum dicitur:in qua gentiũ plenitudo de
infidelitate ſua ad dei notitiã & cultum
reuerſura eſt,vel in finem.i.in Chriſtum
per quem ad patriam redeundi facultas
nobis conceditur:& eſt ipſe pſalmus, cã
ticum Hieremię & Aggei.i.delectatio &
iocunditas maxima omniũ fidelium be-
ne viuendo expectantium æternę vitę re
ditum quem futurum eſſe pręuidẽt,quẽ
etiam quandoqꝫ aſſequenť. Qui nimirũ
fideles per Hieremiã & Aggeũ cõueniẽ-
Hieremias Aggeus. ter accipiuntur.Hieremias quippe excel
ſus domini interpretatur.Aggeus vero
feſtiuus ſiue ſolennis. fideles autem iam
in domini contemplatione excelſi quo-
Philip.iii. rum conuerſatio vt ait apoſtolus in cę-
lis eſt,merito excelſi domini dicunť in ꝑ
fectione virtutum iam a domino ſubli-
mati. Bene etiam ſolennes nũcupantur
& feſtiui,cum omni temporalium bono
rum ſollicitudine poſtpoſita ſolũmodo
ſolennibus & feſtiuis cæleſtibus gaudiis
intuitu ſuę contemplationis immorenť
Dico ꝙ iſte pſalmus eſt canticum Hiere
mię,& Aggei agẽs de verbo ꝑegrinatio
nis: de verbo ſcilicet .i. de cogitatione
Gen.iii. Adæ & Euę qui cogitando in corde di-
xerunt:Erimus ſicut dii ſi pomum a deo
vetitum comederimus:qđ verbum fuit
cauſa peregrinationis totius generis hu
mani,& duplicis quidẽ peregrinationis
Peregrinabamur enim a domino ꝓpter
verbum iſtud dum ab eius fide & contẽ-
platione & virtutũ ꝑfectione,ante Chri
ſti mortem qua redempti ſumus aliena
bamur. Peregrinemur etiam nunc poſt
redemptionem,dum mortales & paſſibi
les illius verbi gratia exiſtẽtes a diuina
pręſentia & angelorum conſortio diui-
dimur. De hoc autem verbo breuiter
in hoc pſalmo agiť,vbi dicit,verba ini-
quorum pręualuerunt ſuper nos.& etiã
agit iſte pſalmus de hoc quando incipie
bant proficiſci.i.quando & per quem in-
cipient redire de peregrinatione & in pa
triam proficiſci cum dicit. Beatus quẽ
elegiſti:& cętera vſqꝫ in finẽ pſalmi. Qđ
eſt dicere,de duplici reditu huius pere-
grinationis duplicis agit,& quãdo & ꝑ
quem,vterqꝫ reditus incipiet. Et ſciẽdũ
ꝙ reditus vterqꝫ per Chriſtũ: vnus qui-
dem vſqꝫ in finem mundi duraturus, in
tempore incepit:quãdo genus humanũ
qđ antea peccatorum ſuorum & origi-
nalium & actualium mole maxima gra-
uatum erat,eorumdem peccatorum per
Chriſti mortem indulgẽtia percepta, ad
fidem dei,& contemplationem & virtu-
tum perfectionem quã per ſupradictum
verbum amiſerat,redire cœpit vſqꝫ in fi
nem mũdi de generatione in generatio-
nem ſemper rediturum. Secũdus autem
in die iudicii incipiet & perficietur per
eiuſdem mortis Chriſti redemptionem
quando omnis peccati pœna.i. mortali-
tate & paſſibilitate & omni imperfectio-
ne in nobis abſumpta immortales & im
paſſibiles effecti & perfectã dei naturam
habentes ad æternã patriam redibimus
ibi feliciter ſine fine manſuri.De primo
vero reditu agit ꝓpheta q̃ in hoc pſal-
mo loquitur,ab eo loco vbi dicitur:bea-
tus quem elegiſti, vſqꝫ ad illum locum
vbi habetur:benedices : & oſtendit per
quem,& quibꝰ miniſtris, & quomõ fiet.
De ſecũdo autem, agit vbi dicit benedi
ces & cætera vſqꝫ in finem pſalmi. Orat
etiam vt eccleſia ex omni populo conſti
tuatur quæ ſic reditura eſt.Orat autem
& pro reditu vt fiat , cum dicit: exaudi
nos deus.& ſe etiam eccleſiæ fidelibꝰ ad
iũgit cum dicit:exaudi nos, licet adhuc
illis futuris:& merito,cum ipſe iam & fi

ante temporaliter exiſtens eccleſię tamen membrum fide eſſet: hũc itaq; tractatum ad vtilitatem omnium & iam conuerſorum & adhuc conuertendorum facit, vt conuerſos ſcilicet: qui iam primum reditum attigerunt, ad ſecundum reditũ magis & magis inuitet. Conuertẽdos autem ad vtrũq; reditum illiciat: cum autẽ orat de hoc reditu dat nobis orandi exemplũ.

TE decet hymnus deus in Sion. i. in eccleſia quę Siõ erit ſpecula terrena, erit hymnus. i. laus talis quæ te deus verbum decet, id eſt decebit. Quod eſt dicere. Eccleſia a te conſtituenda, laudabit te decenti laude, ſcilicet fide, voce, & opere, & deuotione. Qđ ſynagoga nõ facit dum carnalibus obſeruationibus plus nimio immoratur & confidit, & in Hieruſalem cæleſti, reddetur tibi votum. i. perſoluetur tibi perfecta laus, omni voto & omni deſiderio ab eadem Sion quando ipſa ad Hieruſalem reuerſa de qua per Adam cecidit ſine fine beatificabiť. Reddere votũ a ſimilitudine ponitur: ſicut enim reddere votum perfectius bonum eſt q̃ vouere, cum vtrũq; ſit bonum: Ita laus illa quę in Hieruſalem cæleſti perſoluetur a fidelib⁹ perfectior erit laude hac quæ in præſenti ſeculo fit, fide, voce, opere, & deuotione: licet hęc laus ſancta ſit & deo grata, hic eñ etſi a fidelibus ita laudetur in aliquo tamen ab eiſdem offenditur dum ſaltem aliquod peccatum veniale committitur. In futuro vero adeo perfecte intenſa deuotione laudabitur vt nullatenus offendatur. Nullus enim tunc peccandi erit affectus, & quandoquidem Sion te decenter laudatura eſt: exaudi deus verbum orationem meam pro ea factam, vt eam Sion cõſtituas. Quia vero poſuerat Sion & p hãc vocem ſolet ſæpe plębs iudaica deſignari: ne ex Iudæis ſolũmodo crederetur eccleſia eſſe conſtituenda: addit. Dico q; te decet hymnus in Sion, & hæc Sion non ex ſolis Iudæis conſtituetur, ſed ad te veniet per fidem omnis caro. i. omniſmodi homines & Iudæi, & gentiles, & pauperes, & diuites: qui nunc caro ſunt. i. carnales carni ſcilicet penitus obœdientes. Ex quibus conſtitues Sion. Quia vero dicendo ad te omnis caro veniet dabatur intelligi q; a deo caro receſſiſſet: oſtendit quomodo a deo receſſerit, addendo: ſic. Vere ad te veniet, a quo per verba iniquorum Adę ſcilicet & Euę receſſit: nam verba, id eſt prauę cogitationes quæ fuerunt verba cordis iniquorum a deo apoſtatãtiũ cum cogitauerunt: Erimus ſicut dii, pręualuerũt ſuper nos, id eſt pręualuerunt nobis. Qđ eſt dicere. Adeo fuerunt efficacia vt non ſolum Adam & Euam: ſed etiam nos omnes & Iudęos & gentes in mortem detruderent. Omnes enim iniquitatis eorũ, quã in pomi comeſtione commiſerunt, participes effecti ſumus. Vnde Apoſtolus. Per vnum hominem peccatum introiuit in mundum, & per peccatum mors: & ſic in omnes pertranſiit. Ne vero putaretur, q; per ſe caro ad deum peruenire ſufficeret, additur. Dico q; verba pręualuerunt ſuper nos & tu deus verbum, propitiaberis impietatibus noſtris, id eſt non ex meritis noſtris: ſed ex propitiatione tua noſtras & actuales & veniales impietates delebis, & ſic ad te qui vera vita es veniemus. Cũ dicit verba iniquorum pręualuerunt ſuper nos æquipollens eſt ac ſi diceret. Ad hoc pręualuerunt vt eſſent ſuper nos, id eſt opprimerẽt nos. a ſimilitudine rei quę ab aliquo graui pondere ſupercadenti vehementer opprimitur. Oſtẽdit autem per quem propitiabitur, ſic: & hoc facies per quendam omnino beatum dominũ Ieſum ſcilicet qui immunis a peccato futur⁹ eſt, quẽ tu eliges ex omnibus hominibus præ cæteris fidelibus dignum & egregium. Iuxta qđ in Canticis de eo ſponſa eccleſia dicit. Dilectus meus candidus & rubicũdus ex milibus electus. Et aſſumes eum, id eſt tibi pſonaliter vnies, iuxta qđ & Athanaſius teſtať: deus & homo vnus eſt Chriſtus. Et ille beatus inhabitabit in atriis tuis, id eſt in amplitudine dilectionis tuæ & bonę operationis. Quod eſt dicere. Perfectiſſimus erit in omni charitate & bona operatione. Atrium dicitur aula ampliſſima, quę intra domos nobilium eſt, ideoq; pro amplitudine ponitur, vel inhabitabit poſt reſurrectionem ſuam ĩ atriis tuis cæleſtibus, id eſt in cælis quos aſcendet. vt nos ad ſe trahat. Iuxta qđ idem in euangelio aſſerit. Ego ſi exaltatus fuero a ter-

Reddere votum. Geñ. iij. Roma. v. Cant. v. Atrium. Ioan. xij.

ra omnia trahã ad me ipſum.& iterũ.vbi ego ſum illic & miniſter meus erit,& hoc extra librum adaptatur: ſed ex ſequentibus notatur cum ſic additur vere per beatum propitiaberis. Beatus enim quidem futurus eſt quem elegiſti, id eſt quem eliges:& aſſumpſiſti,id eſt aſſumes,& ipſe in habitabit in atriis tuis,& poſtq̃ propitiatus fueris impietatibus noſtris delendo eas: replebimur bonis domus tuæ exiſtẽdo in bonis ipſis, id eſt & in corpore & in anima,replebimur bonis dominici hominis qui erit domus tua in qua habitabis, Et p ipm̃ beatũ replebimur illis bonis.Cũ dicit replebimur bonis, per emphaſim oſtendit: ꝙ valde replebimur illis bonis a ſimilitudine illius qui cum ſit ĩ aqua vel in aliqua tali re, repletur interius ipſa aqua.Quod eſt dicere. Valde replebimur ipſis bonis & exterius in corpore, & interius in anima per ipſum beatum.Et exponit partem ipſorum bonorum:ſic. Vere bona habebit domus tua. Nam ſanctũ eſt, id eſt erit, templum tuum, id eſt ille beatus qui domus & templum tuum erit omni ſanctitate plenus erit, & nõ parum ſanctum erit:ſed mirabile erit in æquitate ſanctitatis ſuæ, id eſt adeo æquus erit & ſanctus dominicus homo ꝙ mirabilis omnibus erit: qua ſanctitate & æquitate per eum replebimur, ſcilicet: vt ſancti & in cogitatione & in operatiõe efficiamur, licet non adeo vt ipſe.Orat autem ipſum deum verbum: vt propitietur impietatibus ipſius qui tanto ante tempore exiſtit per fidem domini Ieſu quam iam habet, & impietatibus eorum propitietur qui in tempore plenitudinis fideles erunt & eos ſanctificet, & ipſum ab actualibus peccatis exemptũ in opere & deuotiõe augmẽtet,& in tempore plenitudinis eum licet iam mortuum in corpore:tamen emundatum ad æternam patriam reducat. Fideles autem vel in tempore plenitudinis futuros,& ab actualibus & originali expiet, & in opere & deuotione ſanctificatos ad ęternam patriam reducat,& hoc ſic dicit. Dico ꝙ propitiaberis nobis,& replebis bonis per beatum illum,& vt hoc ſit exaudi nos deus verbum ſalutaris noſter, id eſt ſaluator noſter futurus per ipſum me,ſcilicet,Exaudi nunc de propitiatione & repletione orantem,& fideles futuros te de hac eadem re quandoq; oraturos. Tu dico qui eris ſpes ſalutis omnium finiũ terrę, id eſt omniſmodi hominum & iudæorum,& gentilium exiſtentium in omnibꝰ finibus terræ: & vt plus dicam ſpes eris omnium in mari longe poſitorum, id eſt in inſulis marinis,quæ longe in mari poſitę ſunt.Quod eſt dicere.Spes eris ſalutis omnium & in terra, & in mari habitantium. Vnde legitur veniens euangelizauit pacem his qui longe ſunt & his qui prope:vel ſic.Spes eris ſalutis omnium finium terræ, id eſt iam omnium finientiũ in ſe terrenitatem fidelium,ſcilicet ex Iudæis qui iam eius notitiam & fidem ante eius aduentum adepti ſunt, & in futuro ſpes eris in mari longe poſitorũ, id eſt infideliũ qui adhuc longe, id eſt valde ſunt in amaricatione infidelitatis ſuæ, qui ad te conuertentur tempore dominici hominis. Mare cõgrue pro amaricatione ponitur,quia res amariſſima eſt. Oſtendit autem ipſorum poſitorum in mari conuerſionem & ſaluationem per apoſtolos quos deus pręparabit faciens eos montes,id eſt in vita ſublimes, & hoc ſic dicit. Dico ꝙ ſpes eris omnium finium terræ & in mari longe, & tu eris pręparans montes, id eſt apoſtolos in virtute tua,id eſt in conſtantia pręducationis,& in omnibus virtutibus quas eis dabis:& eris accinctus potentia, id eſt ipſis apoſtolis potentibus in miraculis qui erunt emphatice potentia tua circũuallatus: a ſimilitudine ſtrẽnui ducis qui militibus ſuis accingitur.i.circũuallatur,vt per eos inimicos ſuos expugnet.Q d eſt dicere.Pręparabis eos,vt ſint in beneplacentia & obœdientia tua q conturbas profundum maris,id eſt conturbabis per pręducationem & eorum bona conturbatione:illos qui profundi ſunt in mari.i.in infidelitatis amaricatione gentiles ſcilicet:& poſtq̃ conturbaueris ſecundum hoc ꝙ ſunt mare conturbabis etiã ſonitũ fluctuum eius maris.i.contradictionem & perſecutionem illorum qui propter amaricationem infidelitatis erunt fluctus, id eſt exundantes contra tuos in tribulationibus ad modum fluctuum exundãtium. Quod eſt dicere.Poſtq̃ eorum infidelitatem deſtruxeris.Deſtrues etiã eos in hoc

Ephe.ii.

ne tuis vlterius contradicant,& eos perſe quantur. Digne quippe eorum contradictiones ſonus dicuntur,eo ꝙ cum magno ſono factę ſunt. Repetit autem qđ poſuit cõturbas profundum maris,vt addat tur babũtur inquã gentes quę ſunt profundũ maris : vt timeant de peccatis ſuis ſeruili timore ſcilicet,& poſt timebunt te timore caſto,id eſt diligent te,& hoc qđ turba buntur,continget a ſignis tuis,id eſt a mi raculis prædicatorum. Poſtq̃ autem conturbabuntur & timebunt : delectabis, id eſt delectabiles facies in eis exitus matuti ni in veſperum,id eſt exitus proſperitatis in aduerſitatem, & exitus veſperę in matutinum, id eſt exitus aduerſitatis in pro ſperitatẽ . Quod eſt dicere . Sic facies eos exire de aduerſitate in proſperitatem : & de proſperitate in aduerſitatẽ : vt nec aduerſitate frangantur,nec proſperitate extollantur:& in talibus exitibus delectabe ris.Mane quidẽ qa veſpera clarius eſt pro proſperitate ponitur. Veſpera vero,qa ma ne obſcurior pro aduerſitate.Per hoc autem oſtẽdit eos perfectiſſimos futuros cũ tales exitus ſolũmodo perfectiſſimorum ſint,& per hoc delectabis in gentibus, exi tus matutini & veſperi : ꝙ viſitaſti terrã, omnem ſcilicet , id eſt viſitabis & gentes & Iudæos qui terreni ſunt , & hoc modo ſcilicet ꝙ inebriaſti eam,id eſt replebis eã ſpiritu ſancto,qui non permittet poſt eam ſentire vel proſpera vt eleuetur:vel aduer ſa vt frangatur ad modum vini qđ ex ma gna parte ſenſum aufert illi quẽ inebriat. Quod eſt dicere. Terram viſitabis, ſic vt eam repleas gratia ſpiritali & non ſimpli ci gratia:ſed multiplicaſti,id eſt multiplicabis locupletare eam terram, id eſt multipliciter locupletabis eam a diuerſis donis ſancti ſpiritus.Iuxta illud Iohelis pro Iohel.ij. phetę.Effundã de ſpiritu meo ſuper omnem terram.Diceret aliquis,ſunt ne multiplices locupletationes gratię ſpiritalis? Ad hoc ſequitur reſponſio:ſic. Vere mul tipliciter locupletare poteris eam gratia ſpiritus ſancti.Nam flumen dei repletum eſt aquis, id eſt ſpiritus ſanctus qui dicitur flumen , eo ꝙ fideles refrigeret & ſatiet ad modũ fluminis:repletus eſt aquis, id eſt multis donis diuerſis , quibus fideles potantur ſicut aqua , ex ipſo flumine

paraſti,id eſt parabis cibum illorum: quo in anima ſatiẽtur.Quod eſt dicere.Ipſum flumen facies eſſe cibum illorum, qui cibus eſt panis vitæ & intellectus:quoniam ita eſt pręparatio eius cibi,id eſt pręparatur ita per te ſcilicet.Quod eſt dicere.Ne ceſſe eſt vt tu eis cibũ præpares:quoniam aliter non poſſet præparari.Orat vero vt qđ nũciauit futurum ſic contingat. Cum addit.dixi ꝙ inebriabis terram, & ſic fiat de9,riuos ei9 terræ inebria. In alia trãſlatione habetur ſulcos eius & cætera,& be ne qđ in hac tranſlatione riuos pro ſulcis ponit, eo ꝙ riuorum ſulci obtineant ſimi litudinem : cum ad modum riuorum ripãs habere videãtur. Dico riuos eius ter ræ inebria, id eſt reple gratia ſpiritali cor da illius terræ ſciſſa & ſulcata vomere prædicationis, id eſt aperta ad prædicationẽ recipiendam , quæ prius clauſa erat per infidelitatem ad modũ terræ quæ ad hoc ſcinditur,ſulcatur,vomere aperitur:vt ſe men ſuſcipiat , & inebriando ſulcos eius multiplica genimina eius,id eſt multa da illi genimina : multos ſcilicet ſucceſſores filios ſpiritales,de doctrina & ei9 fide ger minãtes:& ſi hoc feceris,germinãs quiſq; lętabitur in ſtillicidiis eius fluminis ſuſci piendis,id eſt lętanter ſuſcipient genimina eius terræ,ſtillicidia ei9 fluminis,id eſt doctrinas quę ab eo ſtillabunt:vel ſic poſſent hi tres verſus legi.Exitus matutini & veſperę delectabis in gentibus : & per hoc delectabis:quia viſitaſti terram,id eſt gentes ſolummodo , & ſic viſitaſti ꝙ inebriaſti eam,multiplicaſti locupletare eam hęc mutantur.Oſtendit autem quo ordine viſitabit terram : ſic . Dico ꝙ viſitabis terram:& hoc facies per flumen,id eſt per primitiuam eccleſiam de Iudęis quę dicitur flumen,eo ꝙ ex ea prædicatores procedent : ſicut de flumine riui procedunt. Nam illud flumen dei repletum eſt,id eſt replebitur aquis,id eſt multos habebit prædicatores, qui dicuntur aquæ, eo ꝙ alios ad modum aquarum doctrina ſua potẽt. Et tu deus paraſti cibum illorum , id eſt parabis cibum illi flumini , dabis ſcilicet ei ſpiritum ſanctum : qui erit ei cibus, id eſt panis vitæ & intellectus.Nõ incõgrue vero illorum refertur ad flumẽ: quoniam & ſi in literatura ſingulare, in ſenſu tamẽ

eſt plurale. Dico ꝙ parabis cibũ illorum quoniam ita eſt, id eſt erit præparatio ei⁹ cibi, id eſt aliter ꝑparari non poſſet. Orat autem pro ipſis prædicatoribus, cum addit. Dico ꝙ flumen dei replebitur aquis, id eſt prędicatoribus, & tu deus riuos ei⁹ inebria gratia ſpiritali, prædicatores ſcilicet qui ex flumine prodeunt vt riui, & per riuos inebriatos multiplica genimina ei⁹ fluminis, id eſt multos fac germinare filios de riuis eius fluminis. Quod eſt dicere. Multos de incredulis in Iudæa fac germinare in fide de generatione in generationem per prædicationem riuorum, & ſi riuos inebriaueris, in ſtillicidiis eius fluminis, id eſt in doctrinis quæ ſtillabunt a riuis fluminis: lętabitur germinans, id eſt gẽtilis populus in fide germinans. Quod eſt dicere. Non ſolum Iudæorum populum germinare facient: ſed etiam gentilem: & hoc totum eſt, ac ſi breuiter diceret: hoc ordine viſitabis terram, gentes, ſcilicet ꝙ prius eccleſiam primitiuam de Iudæis conſtitues, quæ multos habitura eſt prædicatores, per quos terra, id eſt populus gentilis germinabit in fide & inebriabitur. ℭOſtenſo primo peregrinationis reditu: Secundum oſtendere intendit, ſic, dixi ꝙ terram viſitabis & inebriabis per riuos fluminis, & hoc, ſcilicet, facies in hoc mundo. In ſexta videlicet ætate: in futuro autem benedices coronæ anni benignitatis tuæ, id eſt exaltabis in cæleſti gloria vniuerſalem eccleſiam tuam, & ex Iudæis & ex gentibus, quæ erit corona anni benignitatis tuæ, id eſt multitudo redempta in anno benignitatis, id eſt in tẽpore paſſionis tuæ. In quo benigne ages cum humano genere. Coronam enim multitudinem circum aſtantium dicere conſueuimus. Ideoq; digne pro multitudine ponitur fideliũ, qui in æterna gloria præſentiæ domini Ieſu circũaſtabunt vel corona pro victoribus ponitur: cũ victores coronis ſæpius honorentur: & ſic exponitur, benedices coronæ anni benignitatis tuæ, id eſt gloria ſublimabis victores ſaluandos in anno benignitatis tuæ omnes ſcilicet fideles, qui hunc mundum bene viuendo deuincent. Cum dicit. Benedices coronæ, de vniuerſa eccleſia agit. Qđ etiã per partes exponitur, ſic. Dico ꝙ benedices coronæ, ita ſcilicet, ꝙ & campi tui qui erunt pars illius coronę, ſcilicet fideles Iudæi qui dicuntur campi, eo ꝙ iam habentes dei notitiam habiliores fuerunt q̃ gẽtes ad doctrinæ ſemen recipiendum: ſicut campi habiliores ſunt q̃ montuoſa terra ad ſemen ſuſcipiendum, replebuntur in futuro, vbertate beatitudinis æternę & in anima & in corpore. Et ſpecioſa deſerti q̃ ſunt alia pars coronę, id eſt gentes quę ex hoc ꝙ prius deſertum erant: ſcilicet, lege & dei notitia carentes, ſpecioſę factæ ſunt in fide & in omni virtutum & bonorum operum perfectione: pingueſcent, id eſt replebuntur eadem & gaudebũt vbertate qua & campi. Pingueſcere dicit a ſimilitudine diuitis, qui omnibus diuitiis repletus pingueſcit & gaudet in eis. Quę vero & deſerti ſpecioſa & campi habent etiam ſuas partes, pręlatos ſcilicet qui colles dicuntur, eo ꝙ aliis pręſunt vt colles vallibus, & ſubiectos dictos valles: qa prælatis ſubiiciuntur ſicut valles collibus & inſuper maiores & altiores prælatos qui omnium & collium & valliũ duces ſunt, ſicut arietes & ouium & agnorum duces exiſtunt. Oſtẽdit autem per partes quam vbertatem habebunt & campi & ſpecioſa deſerti: cum ſic ſubiungit. Dico ꝙ campi replebuntur vbertate, & ſpecioſa deſerti pingueſcent: & ſic erit. Nam & colles, id eſt minores pręlati & camporum & deſerti accingentur, id eſt replebuntur & circũuallabũtur & in corpore & in anima, exultatione beatitudinis æternę a ſimilitudine illius qui re aliqua accingitur, id eſt totus circundatur, & arietes, id eſt maiores prælati: ouium duces, id eſt minorum, induti ſunt, id eſt induentur eadem exultatione: qua & colles, id eſt & in anima & in corpore replebuntur. Hoc autem dictum eſt per emphaſim a ſimilitudine alicuius corporis, qđ veſtibus quibus indutum eſt cooperitur & circũdatur: & valles. i. ſubditi & collibus & arietibus abundabunt frumẽto. i. beatitudine pręſentię Chriſti qua paſcẽtur ſpiritaliter & in aĩa & in corpore ad modum frumenti qđ magis egregiũ eſt cęteris meſſibus ad paſcendũ. Dicitur etiam frumentum dominus Ieſus, qui nos pane doctrinę ſuę ſatiat. De quo legiť. Niſi granũ frumẽti &c. & ipſę valles q̃ abun- Frumẽtũ. Ioan. xi.

dabũt frumento clamabũt,& oſtendit hoc a parte clamoris:ſic, vere clamabũt, etenĩ hymnum dicent deo.i.laudem nõ ore:ſed interioris deuotionis intenſione.

In pſal.LXV.

Titulus.LXV. In finem canticum pſalmi reſurrectionis. Qđ ſic exponitur in hoc tractatu continetur canticum, id eſt iocunda remuneratio pſalmi,id eſt bonę operatiõis, qđ canticum eſt reſurrectionis tendentis in finem, id eſt in perfectam & incommutabilem conſummationem.Quod eſt dicere.Hic agitur de iocunda remuneratione quæ dabitur fidelibus pro bona deuotione & operatione in illa perfecta & cõſummata reſurrectione, in die iudicii futura, de qua remuneratione agit breuiter: vbi dicit: Eduxiſti nos in refrigerium,& cætera vſq; ad venite & narrabo. Agit etiam ſecundum vnam ſententiam de ea vbi ponit in flumine pertranſibũt,& cætera.vſq; ad qui dominatur.Introducuntur autem apoſtoli in hoc pſalmo,inuitantes omnes gentes iam conuerſas ad dei laudem contuitu æternæ remunerationis: vt autem deum in humilitate laudent conſiderare hortantur eius opera terribilia, ꝙ electos repudiat,Iudæos ſcilicet,& repudiatos gentiles eligit.in quo vtroq; opere terribilis eſſe perpenditur.Cum enim electos repudiet timendum eſt,vt & gentes ſi ſuperbierint,abiiciat.Cum autem ipſas gentes ſola gratia elegerit ab eiſdem valde ne grauiter offendatur metuendum eſt: ne offenſus eas quibus clemẽter indulſit,grauius damnet. Agitur vero de repulſione Iudęorum breuiter vbi dicitur:Mentientur tibi inimici tui de electione gentium, vbi ponitur qui conuertit &c.vſq; ad benedicite:pro quibus orãt ſui vbi habetur omnis terra &c.vſq; ad venite.Adhortantur quoq; ad benedicendum deum,corde, opere,& voce, & ne timeant timore pœnarum eum coram infidelibus benedicere:& prę ferunt etiam conſtantiam ſuam quam habent in multimodis tribulationibus:vt ipſę gentes exemplo eorum efficiantur in tribulatione conſtantes: & hoc eſt in illo loco vbi dicit.Benedicite vſq; ad illũ vbi habetur,tranſiuimus:vbi incipit agere de remuneratione quã in futuro pro conſtãtia ſui accipient: vt eas gẽtes ſpe eiuſdem remunerationis ad conſtantiam inuitẽt: vbi vero habetur Venite & narrabo &c. vſq; in finẽ pſalmi.Oſtendunt beneficia iã ſibi a deo collata merito bonę vitę ſuę: vt & gentibus qbus loquuntur innuant iſta eadem ſibi danda eſſe ſi bene viuere perſeuerauerint,& ſic ad bonã vitam inuitent.

Iubilate deo om̃is terra.Qđ eſt dicere.Vos omnes gentes conuerſę,quę adhuc eſtis terra & cinis,id eſt mortales & terreni nondũ ſcilicet ſpiritales & ĩmortales facti etiam cum adhuc terra ſitis:Laudate deum interiori iubilo mentis qđ nec voce nec ſcripto plane poteſt explicari ſcilicet laudate eum intenſa deuotione,qa vero non ſufficit ſolo iubilo laudare,Pſalmum dicite nomini eius, id eſt bonum opus manifeſte.Inſiſtit non ad fauorem hominũ:ſed ad laudem nominis eius vt videant opera veſtra bona & glorificẽt patrem veſtrum qui in cælis eſt: & ſic dicendo pſalmum ſcilicet nomini eius, Date gloriam laudi eius,id eſt facite glorioſam laudem eius quã ei opere exhibebitis.Quod eſt dicere.Ideo pſalmum dicite nomini eius:vt hęc laus quã deo reddetis per pſalmum ſit glorioſa & deo grata. Si enim ad humanum fauorem pſalmum diceretis nõ eſſet vtiq; glorioſa laus veſtra. Vnde Apoſtolus. Bonum eſt mihi magis mori q̃ vt gloriam meam quis euacuet. Nam ſi euangelizando non eſt mihi gloria:vel ſic.Dico iubilate & pſalmum dicite & ſic date gloriam laudi eius,id eſt facite glorioſam laudem eius.Quod eſt dicere.Tunc glorioſa erit laus dei ſi eum & iubilo & pſalmo laudaueritis.Solummodo vero iubilare:vel pſalmum dicere non ſufficeret: & vt in humilitate iubiletis & pſalmum dicatis:Dicite deo,interiori dictu,id eſt ne de iubilo & de pſalmo ſuperbiatis, cogitate hoc vobiſcum ad honorẽ dei: o deus q̃ terribilia ſunt opera tua, id eſt quãtum poſſumus exterreri contuitu operum tuorum.Et exponit partẽ ipſorum operum, ſic. Dico ꝙ terribilia ſunt opera tua. Et ecce hoc opus tibi eſt terribile quod diſponis, ſcilicet, quod in

Matth.v.

i.Corin.ix.

multitudine virtutis tuæ mentientur tibi inimici tui. Quod eſt dicere. Iudæos qui prius fuerunt amici: nunc autem mala vita ſua facti ſunt inimici, adeo permittis excæcari & obdurari ꝙ & mentiti ſunt & mentiuntur, & perſeueranter mētient. In conſideratione multitudinis virtutis tuę ſcilicet cum conſiderant multipliciter potentiam tuam in reſurrectione tua, & totius mūdi ſubiugatione & in miraculis quę operatus es & adhuc per tuos operaris & contuitu illius deberēt te laudare, & deū eſſe confiteri. Econtrario mentiuntur denegando te reſurrexiſſe & deū eſſe, & mentientur perſeueranter. Si vero a mendacio ceſſarent, tolerabile eſſet. Bene vero ponit nō mentiūtur ſed mentientur, vt perſeuerantiam eorū in mendacio oſtendat. Dico ꝙ mētientur & hoc tibi.i. ad tuū honorem continget. Nam propter tantam excęcationem eorum, cōtinget ꝙ omnis terra.i. omnis modi populus gentilis adorabit te, qui adhuc terra eſt.i. terrenis intentus. Qđ eſt dicere. Illis expulſis gētilis populus venerabitur te fide & deuotione, cognoſcens te creatorem & ſe reputans creaturā. Et ſic fit deus omnis terra adoret te & qui ad hoc non ſufficeret, pſallat tibi. & exponit iſtud tibi addendo, ſic: ſcilicet pſalmum dicat nomini tuo, id eſt ad bonū opus manifeſte inſiſtat ad honorem nominis tui non ad extollentiam. Adhortatur autem ipſas ad videndū non ſolum illud terribile opus quo Iudęos repellit: ſed alia terribilia opera, ſcilicet ꝙ eaſdem gentes gratuita pietate ſibi acquirit. vt inde magis eum timeant, & hoc ſic dicit. Oſtendimus vnum opus dei terribile, hoc ſcilicet ꝙ inimici mentientur. Et adhuc ſunt alia terribilia contuitu quorum operum vt deum timeatis, vos venite gentes & deuotione & fide, id eſt præparate vos & ſic videte interiori viſu rationis illa opera domini exiſtentis terribilis in conſiliis habitis ſuper filios hominum, id eſt in conſiliis quæ exercet in gentibus, quę filii dicuntur Adam & Eue prima hominum ſecundum malæ vitæ conformitatem. Quod eſt dicere. Hoc ꝙ valde terribilis eſt, apparet in cōſiliis eius exiſtentibus ſuper homines, id eſt quibus dominatur hominibus, complendo in eis quicquid ſibi placet: & hoc denotatur cū dicit ſuper. Oſtendit autem ipſa opera terribilia ſubdendo, ſic. Dico videte opera domini, ꝙ dominus cōuertit mare in aridam, id eſt gentes quæ amaræ fuerunt & diffluentes in vitia: vt mare amarum eſt & diffluum, conuertit in aridam terram, id eſt ad hoc vt ſint terra ſua quam excolat vomere prædicationis: & vt ſint aridi, id eſt ſitientes doctrinam quā prius neglexerunt, ad modum terræ aridæ quæ aquam ſitit. Non ſolum autem hoc beneficium impendet, vt conuertat gentes in aridam: ſed iſtud etiam qđ ipſę in flumine exiſtentes tranſibunt illud flumen pede, id eſt per humilitatē in qua perſeuerabunt. Quod eſt dicere. Faciet eas tranſire flumen in quo ſunt pede, id eſt merito humilitatis ſuæ: vel pede, id eſt cum ſecuritate: vel pede, id eſt velociter: flumen dicitur hoc mortale ſeculum, eo ꝙ ad modū fluminis cito fluat. Qđ faciet eas tranſire reducēdo ad immortalitatem, & hoc pro humilitate ſua, & velociter poſt paruum tempus & ſecure vt in diſceſſu huius vitæ non timeant pœnas ex conſcientia delictorum, quibus prius emundabuntur. Pes pro humilitate ponitur, eo ꝙ ſit inferior pars corporis. Ponitur etiam pro velocitate, eo ꝙ velocitas in pedibus hominis fundetur: ponitur quoq; pro ſecuritate, eo ꝙ pedibus ſecure nitimur. Vel pertranſibunt flumen, id eſt contemnent affluentiam ſecularium bonorum quę dicitur flumen, eo ꝙ cito fluat: & hoc facient pede, id eſt velociter & in humilitate, vt non inde ſuperbiant: & ibi, id eſt in illo tranſitu lętabimur: & nos apoſtoli & gentes pertranſeuntes in ipſo deo, non contriſtabimur de amiſſione temporalium: vel ſecundum ſententiam priorem: In ipſo lętabimur, id eſt in adeptione ipſius cum de hoc mundo pertranſibimus. In ipſo dico qui dominatur in æternum in virtute ſua, id eſt in potentia ſibi congrua, non in virtute aliena: vel in virtute ſua, id eſt in potentia reſurrectionis. Quod eſt dicere. Per hoc dominus effectus eſt, quia paſſus eſt & reſurrexit. Iuxta illud Apoſtoli. Dedit illi nomen qđ eſt ſuper omne no-

Pes. Phi.ii.

men. Quod eſt dicere. Non fruſtra lętandum eſt in eo cum ipſe dominetur in virtute ſua in æternum. Quia vero dixerat: conuertit mare in aridam,ne gentes putarent ſe ſaluari meritis ſuis,addit ſic.Dico conuertit mare,id eſt gentes in aridam,& hoc non merito gentiū,ſed oculi eius miſericordiæ reſpiciunt , id eſt miſericorditer gentes reſpicit vt ſaluet a ſimilitudine pii patroni qui de ſublimi ſolio imperii ſui aliquem oppreſſum oculis pietatis ſuæ reſpicit,vt eum ſaluet. Faciūt autem apoſtropham ad conuerſos de Iudęis qui affirmabant nullos præter Iudæos in fide recipiendos eſſe,dicentes dominum Ieſum pro Iudæorum ſolūmodo ſalute aduenisse,& adhortantur ne inſultent gentibus,quandoquidem oculi domini reſpiciunt ſuper gentes,& ſic dicitur quandoquidem oculi dominū reſpiciunt ſup gentes non ſuper Iudæos tantum: non exaltētur , id eſt non ſuperbiant amplius in ſemetipſis,id eſt in genere & in notitia ſua: & hoc ſecundum ꝙ ſunt de genere Abrahæ & dei notitiam prius habuerunt . Illi qui exaſperant pietatem dei quantum ad reputationem ſuam, nō quantū ad deum qui in ſua natura ſemper mitis eſt. Quod eſt dicere . In hoc eam reddunt aſperam, ꝙ ſolummodo iudicant ipſam pietatem debere miſereri Iudæis, non etiam gentibus. Adhortantur autem gentes ad bene dicendum deum,ſic.Ergo quia oculi eius reſpiciunt ſuper vos , Benedicite gentes deum noſtrum, id eſt laudate omnimoda laude deuotiōis & operis.Cuius oculi ſuper vos reſpiciunt qui deus eſt & noſter, id eſt homo noſtræ naturæ exiſtens,& nō ſolum opere & deuotione laudetis:ſed auditam facite vocem laudis eius,id eſt laudate eum manifeſte vt audiant alii & exemplo veſtro laudem eius.Sequitur. Qui poſuit animam meam ad vitam , ac ſi dicat.Si in laude pſecutiones vobis ingruerint nolite metu deſiſtere a laude:ſed patienter ſuſtinete,vt per hoc ad vitam perueniatis,ſicut & nos patiēter ſuſtinemus, vt ad vitam perueniamus. Deus enim poſuit aīam meā,dicit eccleſia apoſtolorū,id eſt humiliauit ſenſualitatem meam in tribulationibus, id eſt affligi permiſit & hoc ad vitam adipiſcendam , id eſt vt per hoc vitam adipiſcamur æternam. Ponere proprie dicimus,quando res de ſuperiori loco ſumpta, inferius mittitur. Ideoq; conuenienter pro humiliare ponere accipitur,& q̄uis me poſuit,non tamen dedit in commotionem pedes meos,id eſt non permiſit in commotionem dari affectiones meas:vt præ timore pœnarum a bono pꝓpoſito commouerentur.Poſſet obiici,fuit ne aliquid vnde poſſetis commoueri? Ad qđ ſic additur, faciendo apoſtropham ad deum cum gratiarum actione de conſtantia ſua.Vere fuit vnde commoueri poſſemus.Quoniam tu deus probaſti nos. Exponit vero quomodo probauit cum addit,ſcilicet examinaſti nos igne tribulationum & non ad incommodum noſtrum,vt ex toto cōſumamur igne tribulationum: ſed ita examinaſti ſicut examinatur argētum.Quod eſt dicere. Sicut argentum in igne poſitum examinatur,id eſt omni ſorde expiatur : Ita nos igne tribulationum expiaſti. Notādum ꝙ non ideo dicit probaſti ꝙ prius eorum conſtantiam ignoraret,ſed idem eſt ac ſi diceret. Nos probatos oſtēdiſti qui prius non videbamur conſtantes . Demonſtrat autem ipſas tribulationes per partes,ſic.Dico ꝙ probaſti nos igne , & ecce ignem ſcilicet induxiſti nos,id eſt permiſiſti nos induci in laqueū id eſt in diuerſas captiones carcerum,cipporum, compedum, catenarum,vinculorum,& cæterorum huiuſmodi poſuiſti,id eſt poni permiſiſti tribulationes in dorſo noſtro : vt diuerſis verberibus affligeremur,impoſuiſti homīes,id eſt imponi permiſiſti impios qui iure dicuntur homines non ſpirituales:ſuper capita noſtra, id eſt dominandi capitibus noſtris eis potentiā conceſſiſti,vt poſſent occidere nos, vel impoſuiſti ſuper capita noſtra, id eſt ſubieciſti nos potentiæ eorum:Et quid tibi item per ſingula?tranſiuimus per ignē & aquā id eſt & per proſpera & per aduerſa,ſic vt nec aſperitate fracti : nec proſperitate ſimus eleuati . Ignis recte dicitur aduerſitas,eo ꝙ torqueat & cruciet,& ſuo modo vrat ſicut ignis. Aqua quidem proſperitas,eo ꝙ ſuo mō ſicut aqua refrigerat.vel ſic trāſiuimus p ignē & aquā.i.p oīſmodi tormēta quę fiūt in igne & in aqua:& per hęc duo dat intelligere cętera tormēta,&

Ponere.

quia per hęc oía tranſiuimus nō deficien tes:eduxiſti.i.educes nos ab his omnibus ducēdo in refrigerium æternę quietis.Ex ponit autē in qđ refrigerium deducet ſic addēdo.Vere in refrigerium me deduces. Nam ego introibo in domū tuam.ſcilicet in Hieruſalem cęleſtē: Ego dico exiſtēs in holocauſtis.i.in conſummata & perfecta cōbuſtione:vt in me prius quicquid terre num eſt & mortale & paſſibile cōſumatur & perfecte ſpiritalis fiā & īmortalis.Iuxta
j. Cor.xv. illud Apoſtoli. Oportet corruptibile hoc induere īcorruptionē. Holocauſtū ſacrifi cium illud dicebatur qđ ex toto cōbure- batur. Ideoq; pro perfecta cōbuſtione po- nitur,& poſtq̄ introiero domū reddam ti bi vota mea.i.perſoluam tibi in æternum laudes meas ex omni voto & deſiderio q̄ vota labia mea interiora,labia ſcilicet cor dis.i.cogitationes meę diſtinxerunt.i.di- ſtincta & diuiſa,& excellētia intellxerunt prę omni laude quæ in hoc mundo fit.In hoc enim mūdo imperfecte & aliquādo cū tędio deus laudatur:in futuro quidem,& perfecte & abſq; tędio laudabitur. Reddā vota:eadem ſimilitudine dicit qua in alio pſalmo proximo dictū eſt tibi reddet vo- tū in Hieruſalem & hęc vota eſſe redden da,locutū eſt os meū etiā in tribulatione mea.Qđ eſt dicere.Nec etiā in tribulatio ne tacui reddēda eſſe hęc vota vbi videre tur locus tacēdi. Dico introibo in domū, & vt introeam quādoq; hic interim holo cauſta medullata offeram tibi.i.ſacrificia cū medulla,ſcilicet cū interiori dilectione quę medulla dicitur, eo φ īterior eſt ī aīa vt medulla.Exponit autē ipa holocauſta, cū addit:ſcilicet offeram tibi boues incen ſos.i.incenſionē boum cū incenſo arietū.i. & incenſionē arietū,& cū hircis.i.& incen ſionem hircorū.Qđ eſt dicere.Incendā in mei bouem.i.omnem recalcitrationem ne recalcitrem iugo pręceptorū tuorū & ca- ſtigationibus tuis per tribulatiōes vt bos ſæpe iugo recalcitrat & ſtimulo:ſed patiē ter iugum portem & verbera & incēdam
Aries. in me arietem.i. rebellionē & ſuperbiam: ne tibi rebellis ſim vel ſupbus ſicut aries rebelle animal eſt & ſuperbū, & incendā, hircū.i.luxuriā quæ fœtet tibi vt hircus qui fœtidū animal eſt, & iſtæ incenſiones erūt tibi dulciſſima holocauſta quę pręfi- gurabātur per holocauſta quę in lege ve teri ex bobus & hircis & arietibus offer- ri pręcipiebātur.Adhortantur vero ad vi dēdum beneficia ſibi iam a deo collata:vt & ipſi bene viuendo ad hoc nitantur:ſic, Dixi venire & videre opera terribilia dei, & enarraui vobis ea:vt eorū cōtuitu deū cū timore laudetis:vt autē ad hanc laudē magis magiſq; nitamini. Venite.i.prępa- rate vos ad audiēdū,aure cordis,more ve niētiū, qui ad aliquid audiendū currunt. Et audite,& narrabo vobis oēs qui time- tis deū timore caſto, quāta beneficia fecit animę meę:quę beneficia vobis faciet,ſi be ne nobis conformemini . Non timētibus eīn hęc beneficia narrare infructuoſum eſ ſet:& ecce beneficia hæc ſcilicet in me ef- fecit,φ clamaui.i.clamore intēſo egi.Ore, & nō vano ore ſed meo.i.tali ore quali cla mare ſoleo, deuoto ſcilicet & attento. Et hoc iterum in me effecit : φ exultaui ſub lingua mea.i.in corde meo de puritate in nocentiæ meæ.Quod eſt dicere. Dedit mi hi innocentiam, vnde nimis exultarem. Duo vero verſus qui ſequuntur,prępoſte rate leguntur ſic. Dico ſub lingua exulta ui,de innocentia mea quā diligo. Et pro- pterea qa innocētiam diligo, & de ea exul to,exaudiuit.i.exaudiet me orantem deus de perfectione virtutum. Et attendit voci deprecationis meę.i.diligenter & attente exaudiet me deprecantem de remotione vitiorū.Et hoc probat ex oppoſito,cū ꝑpo nit ſic.Vere exaudiet me propter innocē- tiam quā dilexi,& de qua exultaui . Nam ſi aſpexi iniquitatē in corde meo.i.ſi dilexi iniquitatē & de ea exultaui in corde meo, non exaudiet me dñs. Aſpicere quidē pro Aſpicere. diligere & exultare ponitur,eo φ rem quā diligimus & de qua exultam⁹, ſępius aſpi cimus.Et etiā hoc effecit ī me φ nō amo- uit.i.amoueri nō permiſit orationē meā a me.i.frequēter fecit me orare ſe, qđ eſt ſū mū beneficiū. Et nō amouit miſericordiā ſuā a me, ſed multiplicauit.i.nullū benefi ciū per miſericordiam datū amouit a me: ſed oīa augmentauit.Ideoq; benedictus.i. laudatus ſit dñs oīmimoda laude. Qui nō amouit orationē meā , & mīam ſuā a me. In hoc autē datur auditoribus exēplū,bñ dicēdi deū de collatis bonis:vt augmētēt.

Titulus. LXVI. In finē, pſalm⁹ Dauid. Quidam autem expoſitores habere dicunt̄, in finē in hymnis pſalmus cantici Dauid. Hieronymus autē Hebraicę veritatis inueſtigator diligētiſſimus habet: in finē pſalmus Dauid, quod eſt dicere, pſalm⁹ iſte eſt Dauid .i. apoſtolorū reſpicientiū in finē .i. in perfectam conſummationē, quā deus datur⁹ eſt gentibus conuerſis, & in hoc ſeculo ſecundū fidē & omnes virtutes, & in futuro ſecundū æternam beatitudinē, quę longe ꝑfectior erit hac pręſenti conſummatione. Vel in finē .i. in Chriſtum, quē pro ſe & ꝓ gentibus orant, cum per eum iſta perfectio fiat. Et in hoc dant ipſis gentibus exemplū orandi, quæ imperfectiores exiſtūt, cum ipſi longe perfectiores pro ſe orent, quibus non adeo oratio videretur eſſe neceſſaria.

Deus pater miſereatur noſtri, vt carnales mot⁹ noſtros cōprimat, ne pręualeāt motib⁹ ſpiritalibus. & benedicat nobis .i. exaltet motus noſtros ſpiritales, vt præualeāt motibus carnalibus. Illuminet vultum ſuū ſuper nos .i. det illuminationē filii ſui in animā noſtrā, quę eſt ſuper nos exiſtēs quantū ad corpus .i. ſuperior & dignior pars eſt noſtri regēs corp⁹ & dominās illi: ſcilicet det nobis claram & manifeſtā cognitionē filii ſui: vt ꝑ hoc ad ipſius patris notitiā attingamus, qui idē eſt in eſſentia cū filio. Vultus bene fili⁹ dicitur, eo ꝙ ꝑ eū patris inuiſibilitas cognita eſt: ſicut per vultū totus homo cognoſcitur. Vt vero innuat carnales mot⁹ nūq̄ in hoc ſeculo penitus eſſe comprimendos, ideoq; de eorū cōpreſſione frequenter orādum eſſe, etiā poſt benedictionē & illuminationē, ne præualeāt, repetūt ſic. Et poſtq̄ benedixerit & illuminauerit miſereatur nobis, ſemper comprimendo motus carnales in nobis. Et nimio quidē impetrādi deſiderio apoſtrophā, ſic ad deū faciunt. Diximus, miſerearis, benedicas, illumines, vt hic modo cognoſcamus viam tuam in terra. Alioquin vero minime cognoſceremus quod eſt dicere. Videamus cognitionem filii tui eſſe in nobis, & in gentibus q adhuc ſumus terra .i. animale corpus habētes nō ſpirituale, iuxta qđ in oratione dominica oratur. Fiat volūtas tua ſicut in cęlo & in terra, quod eſt dicere. Sicut vis notitiā filii tui eſſe in cæleſtibus ſpiritibus: in angelis ſcilicet: ita quoq; velis in hominib⁹ eſſe. Fili⁹ via dicitur, eo ꝙ per eū ad patris notitiam venitur, iuxta qđ ipſe teſtatur. Ego ſum via veritas & vita. Et nō in paucis cognoſcamus eſſe viā tuā, ſed in omnibus .i. in omniſmodi gentibus cognoſcamus eſſe ſalutare tuū .i. videamus eſſe notitiam filii tui, qui eſt ſalutaris tuus, per quē mundū ſaluas. De quo prędictū eſt per prophetā. Mittet eis ſaluatorē & propugnatorē, qui liberet eos. Notādū vero apoſtolos de hac cognitione pro ſe orare, nō ideo ꝙ careant, ſed vt in eis augmentetur, vt exēplū orandi ſicut ſupra diximus, aliis tribuant. Poſtq̄ autē miſertus fueris & benedixeris, & illuminaueris gētes: Cōfiteant̄ tibi de⁹ populi .i. laudēt te gētes omnimoda laude. & non pauci populi, ſed confiteant̄ tibi populi oēs .i. omniſmodi, qui antea gratā laudē tibi non redderent. Nō eſt em̄ ſpecioſa laus ī ore peccatoris. Verſus aūt qui ſeqt̄ ſic prępoſterate legit̄, ſingula ſingulis reddendo. Diximus vt miſerearis, & benedicas, & illumines, & ſic laudēt te, & te hoc faciēte. Lętentur gētes, quoniā dirigis de bono in melius. Vel dirigis de malo in bonū ipſas gētes in hac terra .i. in hoc ſeculo. Et exultēt .i. tantā lętitiā habeant, quæ etiam cum ſaltatione corporis oſtendat̄, de hoc qm̄ iudicas .i. iudicabis in futuro, populos in ęquitate reddendo vnicuiq; ſecūdū opera ſua, iuſtos ſaluādo, & iniuſtos dānando. Si vero non miſerereris eis & cętera: non eſſet eis gaudendū de iuſto iudicio tuo: per qđ iuſte propter iniuſtitiā ſuā dānandi eſſent. Vel ſic hi duo verſus aptātur, vt diuerſa ſit ſentētia prioris, & eadē ſententia ſecundi. Diximus. Deus miſereatur, & noſtri, & gentiū. Et qa ad hoc populi .i. gētes non poſſent attingere: Confiteantur tibi populi deus peccata ſua, pœnitendo de eis: & non pauci populi, ſed confiteantur tibi populi oēs. Et ſic lętentur & exultent gētes, quoniā iudicas in futuro populos in æquitate, & gentes in terra dirigis, quæ aliter non gauderēt & exultarent ſed potius triſtarent̄. Repetit aūt qđ dixit confiteant̄, vt addat cauſam quare confi-

Vultus. (margin)
Matt. vi. (margin)
Ioan. xiiij. (margin)
Eſa. xix. (margin)
Eccli. xv. (margin)

tendum eſt.Sic:Cõfiteantur inquã tibi populi deus, confiteantur tibi populi om̃es. Et amodo confitendum eſt qm̃ dedit terra fructum ſuum.i.deus verbum terra factus pro nobis & homo. Dedit in parte fructũ ſuum, innocentiã ſcilicet per peccatorum remiſſionem & virtutum perfectionem, & dei cognitionem. & partem fructus daturum ſe premiſit in futuro,cooperante gratia totius trinitatis,ſcilicet benedictionem ęternam.Et qa eam dandã eſſe ꝓmiſit. Benedicat nos in futuro deus pater,benedicat deus noſter.i.filiꝰ q noſtrę humanę naturæ eſt particeps,Benedicat nos deꝰ ſpũs ſanctus:& quia aliter nõ poſſent ad illã benedictionẽ pertingere:hic interim metuãt eum timore caſto omnes fines terræ.i.oẽs iuſti finiẽtes in ſe terrenitatẽ,vel omnes fines terrę.i.omniſmodi gẽtes habitantes in omnibus finibus terræ.

In Pſal.LXVII.

PSalmi.LXVII.titulus. In finẽ pſalmus Dauid cãtici.qđ ſic exponiť. Pſalmus iſte eſt Dauid ꝓphetę reſpiciẽtis ĩ finẽ.i.in cõſummationẽ eccleſiæ futurã p Chriſtũ,& hic ſecũdũ pfectionem virtutũ,& in futuro ſecũdũ pfectã beatitudinẽ,vel reſpiciẽtis in finẽ ſeculoꝝ.i.in ſextã ętatẽ,in qua deꝰ cõſtructurꝰ erat eccleſiã,& ĩ finẽ mũdi,qñ illã remunerabit ęterna beatitudine,pſalmꝰ Dauid.Dico exiſtẽs pſalmꝰ cãtici.i.nimię iocũditatis.Iocundatur.n.in hoc pſalmo ꝓpheta agẽs de glorioſa Chriſti reſurrectione futura q̃ optat, & de beatitudine iuſtoꝝ primitiuorum & hic,& in futuro,quos adhortať ad cantandũ deo,& pſallendũ,& ꝑdicãdũ aliis. Agit quoq; de vniuerſali eccl'ię cõſtitutiõe,quomodo fiet,& p quos,& de Aſcẽſione Chriſti.Dicit etiã multos pfectos q videbuntur eſſe Chriſtus nequaq̃ eſſe. Agit etiã de futura eccleſię remuneratione, & in hoc ſeculo de hęreticorũ in eccleſia ſupatiõe, & increpatione:& in his oĩbus q̃ futura ꝓuidet iocũdãdo, dat exẽplũ nobis,ĩ his eiſdẽ in dei laude iocũdari.Iã pars completa eſt De alia vero parte complenda certi exiſtimus.Agit quoq; non optando, ſed concedendo de inimicorum,& hic, & in futuro damnatione: vt nos perterrendo retrahat ab eorum conformitate,& vt magnam eſſe Chriſti potentiam innuat.

EXurgat deus Chriſtꝰ, ac ſi diceret. Præuideo Chriſtũ ſecũdũ hoc qđ homo erit moriturũ,& reſurrecturũ. & in hoc eſſe deũ appariturũ. Et qa hoc ꝓuideo futurũ cõcedo & exopto vt exurgat, deus per hoc appariturꝰ: & ꝓuideo ꝙ inimici eius Iudęi,q in eũ inſurgẽt blaſphemiis & tribulationibꝰ,diſſipabunť: ideo vbiq; terrarũ, & fugiẽt a facie eiꝰ in hoc ſeculo: & in futuro deficiẽt ſicut fumus,& peribũt a facie dei. Et hoc cõcedo vt diſſipenť hic inimici eiꝰ vbiq; terrarũ: & fugiãt a facie eiꝰ q oderũt eũ.i.ſpõte recedãt a cognitiõe eiꝰ more fugiẽtis:vt excęcati nolint eũ cognoſcere.Et hoc ideo cõtingat,qa oderũt eũ.i. odio eũ ꝓſequenť,nõ ex merito eiꝰ.Et ĩ futuro deficiãt ab omni gete,& ab omni cõmodo qđ ſe putãt habituros,q erũt exaltati flãma odii & prauę cõcupiſcẽtię ſuę, ſicut deficit.i. exinaniſcit fumꝰ a flãma exaltatus.Vel deficiãt in pœnis.i. cõſumanť & crucienť,nõ ſic vt ex toto deſtruanť:ſicut fumꝰ exaltatꝰ deficit,nõ vt nihil efficiatur,ſed diſpergitur vt nõ appareat.Iuxta qđ alibi diciť.Mors depaſcet eos. & vt magis miſeri ſint:ſicut fluit cęra a facie ignis .i.ſicut incõſtãs eſt cęra ante pſentiã ignis: Sic pereant peccatores antonomaſice Iudęi.ſ.a facie dei.i. a pſentia & a cõtẽplatione dei remoti.iuxta illud qđ legiť. Tollať Eſa.xxvi.
impius ne videat gloriam dei:Eſſet eñ aliqua eis refrigeratio:ſi in pœnis conſtituti dei contẽplatione pfrui poſſent,qđ eſſe nõ poterit.Cõſequenter agit de iuſtoꝝ duplici beatitudine cũ dicit . Et iuſti epulẽtur, ac ſi diceret. Sicut præuideo ꝙ inimici & hic & in futuro damnabunť:ita ꝓuideo ex oppoſito,qa iuſti in hoc ſeculo exultabunť & exultabunt, & in futuro delectabũtur: & ita cõcedo & exopto.Iuſti epulenť & exultent in conſpectu dei.i. reficianť diuerſis donis ſancti ſpũs ad modũ epulãtis,qui variis ferculis reficiť.Et epulãdo exultent in cõſpectu dei.i.in anima quã ſolus deus cõſpicit. Vel exultẽt in conſpectu dei.i.in hoc ꝙ ſpẽ habebũt ſe deũ in futuro cõſpecturos.Et in futuro delectenť in lætitia beatitudinis ęternę,vbi nullũ faſtidium erit, ſed ęterna delectatio eſt.In hoc.n.ſeculo aliqñ deo faſtidioſe ſeruiť . Hoc aũt dictũ eſt

de primitiuis iuſtis.Facit aũt apoſtrophã ad ipſos iuſtos,hortãs ad cantandũ deo & pſallendũ: vt ad lętitiã illã attingere mereanť,Sic:Dico, o iuſti ꝙ delectabimini in lętitia.Et vt hoc ſit,Cantate deo.i.laudate deũ in cõtẽplatione theoricę vitę ſtudendo:& pſalmũ dicite nomini ei⁹,in practica vita.i. bene operamini ad honorẽ noĩs eius.Hoc aũt dictũ eſt quãtũ ad diuerſos, vt minus pfecti.ſ.practica vita deũ laudẽt & pfectiores theorica.Practica vita,eſt quę actiua diciť,bene operari,nudos veſtire,& cætera ſĩlia ſic tamẽ,vt non ex toto terrena ſollicitudo ambiať.Theorica vero quę contẽplatiua diciť,oĩbus terrenis omiſſis, ſolis orationibus,& contẽplandis ſecretis dei vacare, & non ſolũ cantetis & pſalmũ dicatis:ſed iter facite ei qui aſcendit ſuper occaſum.Hoc dicit quãtũ ad pdicatores, quod eſt dicere.Prędicatione veſtra facite eius notitię iter in cordibus infideliũ,quę p infidelitatẽ clauſa ſunt: & iter facere debetis,cũ adeo potens futurus ſit: ꝙ aſcendet ſup occaſum.i.conteret mortẽ,& in ſe & in ſuis:ad modũ illius q rẽ conterit quã calcat,& ſuper quã aſcendit.Mors aũt occaſus recte diciť,eo ꝙ ad defectum corpus deducit.Et tamẽ alia cauſa eſt quare debetis iter facere ei,qa ſcilicet illi eſt nomẽ dominus.Magis aũt dicit, ſubiungendo dñs nomen illi, q̃ ſi ſimpliciter poneret dominus eſt.Innuit eñ per hoc,ꝙ nomẽ hoc ꝓprie,& prę cęteris cõpetit ei, & iter ei faciendo,exultate in conſpectu eius, ac ſi diceret.Si in faciẽdo iter pſequutio ingruerit, nolite deficere, ſed exultate in conſpectu eius.i.in ſpe conſpectus eius,vel in cõſpectu eius.i.in anima, quã ipſe ſolus conſpicit.Et ſi exterius in carne triſtes appareatis,& exultandũ eſt,cum ſitis eos pdicatione veſtra ſuperaturi.Nã vobis prędicantibus,turbabuntur infideles bona conturbatione,& hoc continget a facie eius.i.a cognitione eius dei,quẽ nunc ignorãt. Eius dico exiſtẽtis patris orphanorum in hoc ſeculo,& futuri iudicis viduarũ poſt hoc ſeculũ, quod eſt dicere . Qui pater eſt hic veſtrũ.i.pie patrocinãs vobis more piiſſimi patris,ne in tribulationib⁹ deficiatis, qui orphani eſtis mortuo patre veſtro diabolo.Orphanus proprie diciť,cuius pater mortuus eſt:& in futuro iudex erit veſtri

Practica.

Theorica.

Orphan⁹.

vt vos ſecundũ merita veſtra iuſte remuneret, q viduę per ſimilitudinẽ dicimini, eo ꝙ a ſolatio terrenorũ deſtituti eſtis, q̃ in vobis mortua ſunt,ſoli deo adhęrẽtes: ſicut vidua a mariti ſui iã mortui ſolatio deſtituitur.Et p hoc eos attrahit ad obœdiendũ ei,in faciẽdo iter, cum & hic pater eorũ ſit,& in futuro iudex futurus ſit.Nõ ſolum aũt turbabunť,ſed poſt turbationẽ, deus in loco ſuo apparens deus inhabitare facit.i.faciet eos exiſtentes vnius moris in domo,quod eſt dicere . Cũ ipſe deus ſit potens eſt,qui inhabitare faciat eos in domo.i.pſeuerãter faciat habitare in eccleſia quę eſt domus ſua,eos factos vnius moris .i.eiuſdẽ conſuetudinis,& eiuſdẽ voluntatis,& eiuſdem concordię: qđ eſt ac ſi diceret.Faciet eos poſtq̃ turbati fuerint eundẽ habere morẽ credẽdi & bene agendi & ſic in eccleſia perſeuerare faciet. nec vnq̃ ab eius participatione aberrando diſcedere. Hoc aũt qđ dicit in loco ſuo ſancto deus ad hoc interpoſitum eſt,vt oſtẽdat in quo cõprobari poſſit eũ eſſe deum . Dico deus Chriſt⁹ faciet eos inhabitare in domo.Deus dico in loco ſancto ſuo deus apparẽs.i. qui comprobať eſſe de⁹ p fideles ſuos , qui erunt locus eius in quo inhabitabit, quos adeo glorioſos faciet in miraculis,& in virtutibus & operibus bonis pfectos.Niſi eñ deus eſſet non vtiq̃ tales eos efficere poſſet.Et qa poſſet quęri quõ faciet inhabitare,oſtẽdit hoc cũ addit.Sic: Educet a pctĩs victos ipſis pctĩs in fortitudine ponẽdos.i. quos ab infirmitate pctõrũ expeditos fortes faciet & cõſtãtes.Notãdũ ꝙ de illis victis dicit, q licet peccatis grauiter onerati nondũ tamẽ in ꝓfunditatẽ peccatorũ deuenerũt.Et ſimiliter ſicut vinctos educet eos etiam qui exaſperãt deũ.i.qui deũ cũ in natura ſit dulcis & mitis aſperũ faciũt,nunq̃ reſipiſcere volẽtes.Qui vero ſint illi exprimit cũ addit.Scilicet eos educet,qui iã habitant in ſepulcris.i.in morte cæcitatis q iã deſperant ſalutẽ ꝑpter pctõrũ ſuorũ ꝓfunditatem,qđ eſt dicere.Et illos educet a peccatis, qui ſolũmodo vincti erunt nõdũ tamen mortui, & illos q iã p deſperationẽ erũt mortui educet, & eos ĩhabitare in domo faciet . Sepulcra hic pro morte ponunť,eo ꝙ in ſepulcris mortuorũ corpora ponantur. Et priuſq̃ eos educas . O deus

Sepulcra.

terra mota.i.ipſi terreni,& in Iudęis, & in gẽtibus mouebunť de infidelitate ad fidẽ. Et hoc tũc erit cũ egredereris.i.egrediens apparẽs in conſpectu populi tui Iudaici,q tui notitiã iã aliquãtulũ attigit:qđ eſt dicere. Tu q ei nũc es obſcurus, & in magna parte ignotus, apparebis manifeſte in conſpectu.i. in cõſideratione fidei populi tui: Et tũc terra mota erit ad fidẽ:cũ pertranſieris in deſertũ.i. cũ a Iudęis trãſies in notitiam gentium qui deſertũ modo ſunt & ſine doctrina & lege,& fructu bonorũ operum ſunt ſicut deſertum: & oſtendit per quos miniſtros ad fidẽ mouebunť addẽdo ſic. Vere terra mouebiť. Etenĩ cęli.i.pdicatores diſtillauerũt pluuiã volũtariam.i.diuerſo modo ſtillabũt doctrinã voluntariã gratis,& ſine pcio datã, vel volũtariam.i. gratuita dei volũtate datam ſine quolibet merito illi⁹ terrę. Et vere diuerſo mõ ſtillabũt doctrinã,vt capaciorib⁹ magna,minus vero capacib⁹ parua loquanť. Pluuiã dico pcedẽtẽ a facie dei.i.a cognitione & illuſtratione & pſẽtia dei,& nõ recẽtis dei,ſed dei Sinai.i.dei datoris veteris legis, & dei Iſrael.i.Iacob:ac ſi dicas. Qui etiã ante legẽ in Sinai datã exiſtẽs fuit deus, vel deus Iſrael.i. noui populi videntis deũ in cõtẽplatione:qđ eſt dicere. De⁹ eſt & veteris legis & nouę. Sinai vero interpretať tentatio. Vnde bene p lege veteri poniť,q̃ cauſa erat p puaricationẽ ſui peccãdi,ſicut tentatio peccare facit. Peccata nãq; phibebat, Roma.vij. nõ ad ceſſandũ adiuuabat. Vnde Apl's. Peccatũ occaſione accepta p mãdatũ ſeduxit me. Vel qa in Sinai fuit data, Sinai p lege poniť. In hoc eñ damnat impiorũ Iudęorũ errorẽ,q eũ deũ eſſe denegãt, cũ dicat non recẽtẽ deũ eſſe,ſed deũ Sinai, & deũ Iſrael. Dico q pluuiã diſtillabũt cęli,& illã ſegregabis deus a pdẽdis,& hoc hęreditati tuæ .i.ad opus fideliũ,q participes erũt hęreditatis tuę.ſ.beatitudinis ęternę:vel q erunt hęreditas tua, quos tu p pdicatores excoles,& ĩ eo multũ eos attẽtos reddit,& ſubditos,cũ eis dicit ſolũ modo dandã eſſe rẽ adeo ſanctã & pcioſam. Et infirmata eſt.i. infirmabiť ipſa terra in neqtia ſua pter pluuiã volũtariã. Tu vero q ad hoc potẽs es pfeciſti eã.i. pfectã facies in omni bono poſtq̃ fuerit infirmata. Vel ſic. Dico q ſegregatim dabis pluuiam hęreditati tuę,& hęreditas infirmata eſt.i.infirmabiť, in tribulatione carnis pter ſuſceptionẽ: qđ eſt dicere. Qui doctrinã ſuſcipiẽs ei obœdire ſataget multis tribulatiõib⁹ infirmabiť ab impiis. Tu vero q potẽs es,pfeciſti eã.i.ſed qa pter te ĩfirmabiť tu pfectã facies eã in futuro,& omnino beatã,ac ſi dicat. Nõ eſt curãdũ ſi infirmeť p pluuia. Infirmatio.n. illa,cauſa erit qa eã in futuro perficies. Et hoc totũ ab illo loco vbi diciť deus in loco ęqpollẽs eſt,ac ſi ſic ordo poneretur. Per hoc turbabunť gentes,qđ cęli diſtillabunt pluuiã p quã terra mouebiť.i.turbabiť bona turbatione,cũ egredieris in cõſpectu populi tui,& ptranſieris in deſertũ. Et tunc educes vinctos, & eos q habitant in ſepulcris & ſic inhabitare facies ĩ domo, & poſt dimittes tribulationib⁹ infirmari,& in futuro perficies. Notandũ q cũ idẽ ſit turbabunť,& terra mota eſt, ideo repetitũ eẽ vt oſtẽdat quãdo mouebiť,& p quos. Quia vero dixerat ſegregabis hęreditati tuę,dedit intelligere quoſdã eſſe qui nõ ſunt in hęreditate. Ideoq; determinat qui ſunt dicendi eſſe in hęreditate,vt ſic appareat,qui in ea non ſint,& ita eſſe in ea ſatagũt,& hoc ſic dicit. Dico q pluuiã ſegregabis hęreditati tuę. In ea aũt hęreditate habitabunt.i.pſeueranter manebũt aĩalia.i. illi q ſunt manſueti & ſimplices,ſicut illa q̃ vulgariter dicunť aĩalia boues ſcilicet.& nõ cuiuſq; modi aĩalia, ſed tua.i. tui fidem & dilectionẽ habẽtia, & iugo tuæ ſubiectionis ſubdita ſicut aĩalis iugo ſubici idonea ſunt. Multi nãq; ſunt qui tametſi manſueti videanť. iugo tñ dei nõ ſubiiciunť. Per hoc aũt innuiť qa illi q non ſunt aĩalia dei nõ ſunt in eius hęreditate. Oſtendit aũt doctrinã dei nõ eſſe bonis auſterã,vt nolentes recipere, ad eã attrahat. Sic, Dico q pluuiam ſegregabis hęreditati tuę, q̃ non erit ei auſtera, ſed tu de⁹ paraſti.i.parabis illã pluuiã pauperi.i.ad opus pauperis hęreditatis.ſ.quæ pauper erit ſpũ. Et in dulcedine parabis.i. ita vt ſit ei dulcis. In dulcedine dico tua .i.a te data,ac ſi dicat. Illã etiã dulcedinẽ a ſe nõ habebũt,ſed a te. Et p hoc eã hũiliat ne a ſe boni aliquid eſſe exiſtimet. Oſtẽdit quoq; pdicatores doctrinã p liberũ arbitrium a facie dei nõ ſuſcipere, ſed a dei dono habere,vt p hoc eos humiliet,& vt addat ſic. Dixi q cæli ſtillabũt pluuiã a facie

dei, quã tamen a ſe non habebunt, ſed dñs dabit verbum prædicationis, quã ſuperius pluuiam vocaui Euangelizantibus. i. prædicatorib9 quos cęlos vocaui. Et illud verbum dabit cũ virtute multa. i. cum multiplici miraculorũ virtute, vt non ſolum in prædicatione potentes ſint, ſed etiã in miraculis: & per hoc etiam exponit quid vocauerit pluuiam, & quos cælos. Dominus dico, rex virtutum dilecti dilecti exiſtẽs. i. rector ipſorum euangelizantium qui per emphaſim dicentur virtutes Chriſti dilecti a deo patre ſecundum qđ deus cũ ei ſit conſubſtantialis & dilecti qđ homo cũ futurus a peccatis oĩbus ſit immunis. Virtutes dicenť, eo ꝙ omni virtute pleni erũt & hoc eſt ac ſi diceret, dabit euangelizantibus & potentiam prędicandi & miracula faciendi & plenitudinem virtutum: qa hęc tria ad eccleſię inſtructionem erũt vtilia. Non enim eorum prædicationi crederetur, niſi miracula operarẽtur. Si vero & bene prædicarent, & miracula operarẽtur, & virtutibus carentes male viuerent, magi viderentur: & ſic eis minime crederef. Dabit igiť & prędicare & miracula agere, & bene viuere. Et non tantũ dabit verbũ euangelizantibus, & non tm̃ Rex erit virtutũ ne deficiãt, ſed & dabit diuidere ſpolia. i. dabit poteſtatẽ diſtribuere alios fideles qui erunt ſpolia ablata diabolo p ipſos euangelizantes, vt alios faciãt diuerſo modo in eccleſia plãtos, alios vero ſubiectos. Dico dabit diuidere ſpolia, & hęc diuiſio erit ſpeciei domus, id eſt ad opus ſpeciei eccleſię. ſ. vt eccleſia quæ domus dei eſt ſpecioſior ſit propter diuerſitatem filiorum ſuorum. Iuxta qđ Apoſtolus dicit. Quoſdã poſuit deus in eccleſia, primum apoſtolos, ſecũdo prophetas, tertio doctores, deinde virtutes. Facit autem apoſtrophã ad ipſa ſpolia, adhortans vt dormiant inter medios cleros, oſtendẽs quã vtilitatem inde habebunt. Sic, Dixi ꝙ dabit eis diuidere ſpolia. Et o vos ſpolia vt ſitis ſpecies domus dei eccleſię: dormite inter medios cleros. i. quieſcite ad modum dormientis inter mediatos cleros, quod eſt dicere. Sic qeti eſtote, vt ſitis in medio duorum clerorꝫ. Mediata nãq; dicimus quæ media habent. Clerus electio interpretatur, Ponitur ergo clerus, & pro multitudine filiorum huius

Roma. xij.

Clerus.

mundi, qui terrena magis q̃ cæleſtia eligũt & pro multitudine ciuium ſupernorũ, qui a deo electi ſunt. Siue clerus pro bonis tẽporalibus ponitur, quæ a terrenis eliguntur, & pro bonis cæleſtibus, quę a viris ſanctis eliguntur. Fideles autem illi dicuntur dormire inter medios cleros. i. quieſcere in medio harum duarum electionum, ſcilicet temporalium bonorum & cæleſtiũ. vel in medio ſecularium virorum & ciuiũ cęlicorum qui iam egreſſi electionem terrenorũ bonorũ, & iam ſpreta cõformitate ſecularium virorũ cũ bene viuẽdo ad cæleſtia bona tẽdant, & ad cõſortiũ ciuiũ ſupernorũ, non tamẽ properẽt murmurãdo de dilatione electionis quã expectant: neq; reuertunť ad ſecularẽ electionẽ, quã iam egreſſi ſunt & ſpreuerunt: ſed in medio harũ duarũ dormiũt. i. quieſcunt bene viuendo, ſic vt ad ſpretã non redeãt, & ad eã quã expectant patienter non ꝓproperent. Tũc autẽ præproperarẽt ſi ante tempus a deo diſpoſitum ad eam ſe non attingere dolerẽt. vel ſic adaptatur litera vt ſententia ſit eadem Dormite. i. quieti eſtote non pręproperantes. exiſtendo inter medios cleros. i. inter collectiones fidelium, quæ ſunt cleri, id eſt electę a deo & ſunt medii cleri, inter terrenum clerum & cæleſtem clerum quieſcentes, vt iam terrenum reliquerint, & ad cæleſtem nondũ peruenerint. Et hoc totũ eſt, ac ſi diceret: Dormite exiſtendo inter collectiones iuſtorum, qui ſunt cleri medii inter duos cleros terrenum & cæleſtem. Nã ſi dormiatis inter medios cleros, id eſt ſi non murmurantes non præproperantes, ſed dormientes. i. patienter expectando quieſcentes maneatis in medio duarũ electionũ, temporalis. ſ. & cęleſtis: eritis deargentate pennę columbę. i. eritis ſublimãtes eccleſiam bona vita & oratione, & etiã prædicatione veſtra ad ſimilitudinẽ pennarũ volucrẽ ſublimantiũ, dũ eam per aerẽ deuehunt. Columba quidem eccleſia diciť eo ꝙ ſimplex ſit & ſine felle blaſphemiæ in deum, & in proximũ ad ſimilitudinem colũbę, q̃ auis ſimplex ẽ & ſine felle. Iuxta qđ de ea ſpõſus in cãticis teſtať. Vna eſt colũba mea &c. Et tales pennæ quæ erũt deargẽtatę, id eſt argẽteæ, ſcilicet in conſtantia perfectiſſimi eritis vt per ictus tribulationum ne deficiatis: ſicut merum argẽtum

Dormire iter medios cleros.

Colũba.

Cant. vj.

ud ictus nō crepat mallei.Et nō ſolū pennę eritis,ſed etiā poſteriora dorſi ei⁹.ſ.eccl'ię. Intrāſitiue dictū eſt,ac ſi diceret.Eritis tales poſteriores in eccl'ia,q eritis dorſum.i. digni qb⁹ imponat onus regiminis eccleſię:quaſi poſteriores partes corporis, quas nos dorſū dicim⁹ & habiles ſunt ad onus deferendum,qđ eſt ac ſi diceret.Eritis dorſum eccleſiæ.i.digni p̄latione eccleſiæ.ſ.digni,vt epiſcopi ſitis vel preſbyteri.Et cęteri in eccleſia pręlati, q ſubiecta eccleſię mēbra p̄dicatione & exēplo bonę vitę,& oratione veſtra porteris. Vos dico in pallore auri abundātes.i.in pallido auro.ſ.in pfectione virtutū,quę deſignat̄ p pallidū aurū qđ pfectius eſt illo auro qđ albū nimis eſt,vel rubrū ſicut cuprū, quod eſt dicere. Merito eritis p̄lati eccleſię,qa eritis pfecti in omni virtute.Vel ſic verſus iſte exponitur. O ſpolia dormite inter medios cleros .i.vſq; ad dormitionē mortis ſtudēdo moramini inter cleros.i. inter multos libros veteris,& nouę legis:& nō inter oēs libros cū multi eorū ſint apocriphi,ſed inter medios.i.inter illos q ſunt cōmunes catholicis viris, & authorizabiles, q a papa Gelaſio bene numerantur.Mediū p cōmuni ponit,qa res quæ in medio circūſtantiū ponitur ſolet eis eſſe coīs . Clerū quidē dicimus vſualiter clericorū multitudinē.Ideo q; cleros hic ponit pro multitudinibus librorū vtriuſq; legis.Et non hic denotatur interpretatio vocis huius quæ eſt clerus. Et bene ponit inter, ac ſi diceret . Vſq; ad dormitionem ſtudete in authorizabilibus libris,ſic vt ſitis inter eos.i.in medio eorū confirmantes alteros p alteros:nouos.ſ.p veteres,& veteres p nouos.Dico dormite. Nam ſi dormiatis inter medios cleros.i.ſi vſq; ad dormitionē ſtudeatis in medio authorizabiliū librorū eritis pennę colūbę.i. ſublimatores eccleſię.hoc nō mutat̄,& tales pēnę q̄ eritis deargentatę.i.habētes argentū.ſ.intellectū ad literā q nitidus eſt vt argentum, & nō ſolū pennę deargentatæ, ſed etiā poſteriora dorſi ei⁹.ſ.eccleſię eritis.i.digni ad onus regiminis eccleſię deferendū,hoc quoq; non mutat̄. Vos dico in pallore auri abūdātes.i.in pallido auro .ſ. in myſtico ītellectu, quē gręci anagogē dicūt,q p pallidū aurū, qđ reliquo oī auro pfecti⁹ eſt,deſignat̄:eo q; lōge ſit pfectior intellectu illo q ad literā eſt:qđ eſt ac ſi diceret.Digni eritis vt pennę ſitis eccleſiæ, & dorſum cū & intellectu ad literā, & myſtico abūdaueritis. Habēt aūt quidā expoſitores in virore auri. iuxta quos ſic exponitur.Si dormiatis inter medios cleros.i.in medio authorizabiliū librorū eritis pennę colūbę.i.ſublimatores eccleſię.Hoc nō mutat̄,& deargētatę pennę.In hac ſentētia p prie ponit̄ deargentatę.Deargentatum.n. dicit̄ qđ cū exteri⁹ habeat argentū,interi⁹ aliud habet.Sic ergo exponit̄. Exterius in ore clarā,& reſonantē bene facūdiā habebitis,quę p argentū deſignat̄ qđ clarū eſt & nitidū,& melius oī alio metallo reſonās.& non ſolū pennę eritis,ſed & poſteriora dorſi eius eccleſię.i.latores regiminis ei⁹.Hoc etiā non mutat̄. Vos dico abundātes in virore auri.i.in virore procedēte ex auro.ſ. in caritate,quę ſemp in vnoquoq; fideli viridis eſt,& nunq̄ marcida q̄ pcedit ex interiori ſapiētia,quę pfecta eſt vt aurū & precioſa.Dicit̄ quidē a multis,qa aurum optimū aliquādo colorē habet virori vicinū. Vel ſic.Eritis pēnę deargentatę.i.ſublimatores nitidi in oī virtutū & operū pfectione ſicut argētū,& hoc in hac vita:& in futura eritis poſteriora dorſi eius.i.portitores eius eccleſię,in pallore auri.i.in pallido auro.ſ.in pfecta beatitudine, quę p pallidū aurū qđ perfectū eſt accipit̄.i.eritis tales ſilii ei⁹ eccleſię,q in futuro magnum & grauidū pōdus ęternę beatitudinis in vobis deferetis ad modū dorſi qđ onus defert,qđ eſt dicere. Et hic nitore virtutū & operū, & p̄dicationis eccleſiam ſublimabitis,& in futuro p̄miū beatitudinis ęternę deferetis Notandū q; in ſuperioribus oībus ſententiis poſtq̄ eos pennas dixit, nō ſupfluo dixerit eos dorſum.Multi nāq; ſunt pennę.i. bona vita ſua ſublimatores eccleſię,q non ſunt dorſum.i. pręlati. In hac aūt vltima ſentētia pennas & dorſum eſſe diuerſa p patens eſt,cū vnū in pſenti accipiatur pennę ſcilicet. Aliud vero in futuro, hoc eſt dorſum.Verſus autē qui ſequitur ſcilicet dū diſcernit &c. duobus modis cōtinuat̄, ſic tamē vt expoſitio nō mutet̄. Nā ſi accipiamus cleros p duab⁹ electionib⁹,terrena ſcilicet & cęleſti ſic cōtinuat̄.Dixi dormite inter medios cleros.i. qeti eſtote in medio duarū electionū,& ſi dormiatis oſtēdi qđ in

Marginal notes: Medium. — Anagoge. — Deargentatum.

de ſitis aſſecuturi. Nõ eſt aũt horarie dor miendũ, ſed tãdiu dum.i.q̃diu rex cæleſtis .i.deus pater diſcernit reges ſup eam co lumbã.i.ordinat multos prelatos ſup eccle ſiam, vt dominent ei bona dominatione re gẽdo eam, qđ eſt dicere. Tãdiu eſt dormiẽ dum, q̃diu hec præſens vita durat, in qua deus diſcernit reges ſuper eam. Per hoc au tem ipſos prelatos ſubiectis cõmendat, cũ a deo dicit eos ſup ſubiectos ordinari. No tandum ꝙ nulli dormient inter cleros per totã hanc vitã, cũ non ſint ſemper in hoc mundo victuri, ſed quãtũ ad omnes dictũ eſt. Inter oẽs enim hanc dormitionẽ cõple bũt. nõ vnus quiſq; totã, ſed vnus qſq; par tẽ in ſtatu ſuo. Vnus qdem viginti annos, alii vero trigĩta: alii aũt magis, alii min⁹. & ſic de gñatiõe in gñationẽ ſuccedẽdo: & vnuſqſq; in ſtatu ſuo dormiendo p totã vi tã iſtã dormiẽt iter medios cleros. Si vero cleros accipiamus pro librorũ multitudi nibus veteris & noue legis ſic cõtinuatur. Dico eritis penne. & hoc tãdiu dũ rex cæ leſtis diſcernit reges ſuper eam.i. p totam hanc vitã eritis penne. vnuſquiſq;.ſ.in ſuo ſtatu de generatione in generationẽ. Qui reges dealbabuntur niue.i.puritate & can dore fidei, que per niuẽ bene denotatur, eo ꝙ res candidiſſima eſt in Selmon.i. p Chri ſtũ, qui congrue p Selmon accipiẽ. Selmon enim interpretaẽ vmbra. Per vmbrã qppe refrigeriũ intelligitur, cum vmbra laborã tes eſtu refrigerare ſoleat. Vnde p Selmon Chriſtus denotaẽ, qui vmbra eſt perfectæ refrigerationis. In hoc aũt p̃latos humili at, oſtendẽs nõ per ſe dignos eſſe, vt reges ſuper eccleſiam diſcernanẽ: ſed per Chriſtũ a quo prius fidei candore dealbantur. Di ceret aliqs: Erit ne Chriſtus potẽs eos deal bare? ad quod ſic addit: erit vtiq;. Chriſtus enim erit mons dei patris.i. ſublimatus a deo patre in omni potẽtia. Iuxta qđ in euã gelio diciẽ, Dedit ei oĩa pater in manu: Et talis mons q erit mõs pinguis.i.redundãs pingui & pfecta ſapiẽtia, qua ſuos nutriet & cõfortabit ad modũ pinguis mõtis, qui inhabitantia in ſe aĩalia pinguib⁹ paſcuis ſuis impinguat, & confortat. Et cũ ſit pin guis in ſapientia & doctrina, quantũ ad p fectos erit mõs coagulatus.i.lacteus, quã tũ ad minus pfectos.ſ.nutriens eos parua doctrina ad modũ pueri qui lacte nutritur

Selmon.

Ioan.iij.

Coagulũ quidẽ proprie lactis eſt. Vnde p coagulatum, lacteus conuenienter accipiẽ. Et cum ſit mõs pinguis quãtũ ad pfectos, & mons coagulatus quantũ ad ĩpfectos. Erit etiã mons pinguis quantũ in ſe.i.abũ dans omni perfectione ſapientiæ & virtu tum. Et cũ iſte ſolus ſit futurus mons pin guis: vt qd vos Iudei ſuſpicamini.i.ſuſpi caturi eſtis, montes coagulatos eſſe hunc montem pinguẽ. Iniuſte vtiq; eſtis ſuſpica turi. Hoc aũt correctiue ponit, ac ſi dice ret. Multi erunt ſancti qui præ nimia ſan ctitate ſua putabunẽ eſſe ille pinguis mõs Chriſtus, ſicut Ioannes, Hieremias, & cete ri tales, ſed tamẽ erunt coagulati montes non pingues ad comparationẽ eius.i.erũt lactei parui.ſ.in doctrina & ſapiẽtia ad cõ parationẽ eius. Quos igitur cum ſint coa gulati nolite ſuſpicari eſſe illum pinguem mõtẽ. Dico ꝙ Selmon mons pinguis erit, & adeo pinguis, ꝙ mons erit in quo bene placitũ eſt deo.i.bene placebit deo ex toto vt in nullo diſpliceat, ac ſi dicat. Quis in montibus aliis placeat deo: in eorũ ſancti tate tamẽ erit aliquid in quo ei diſpliceat. Nemo.n.mundus a ſorde nec infans cui⁹ vnius diei vita ſuper terrã. Sed cum iſte pinguis mons a peccato futurus ſit immu nis: in eo bene placebit per omnia deo pa tri. Iuxta qđ idem in euangelio teſtaẽ. Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi com placui. Hoc eſt, ac ſi diceret. In perfectione cuius montis bene placebit deo & etiã be ne placebit deo patri habitare in eo mon te pingui & vere placebit ei habitare in eo monte.ſ.in dominico homine. Etẽm habi tabit in eo in finẽ habitationis.i.in pfecta habitatione, ſcilicet vt ei perſonaliter vni atur, & ſic in eo habitet in perpetuũ. Hoc autẽ qđ dicit, etẽm habitabit in finem, de terminatio eſt qualiter inhabitabit. Facta adhortatione ad ſpolia, & facta cõmẽdatio ne mõtis pinguis, reuertiẽ ad hoc qđ age re incœpit de p̃dicatorib⁹, & eccl'ie cõſtitu tione, Et in primis ipſos ap'os cõmendat, vt ſubiectos eis, magis ſubiectos & obœdiẽ tes faciat. & hoc ſic dicit. Dixi ꝙ dñs dabit verbũ euãgelizãtibus, q accepto verbo cũ multa virtute erũt curr⁹ dei deferẽtes deũ in notitiã hoĩm cũ cõcordia p̃dicatiõis, ſi cut curr⁹ ab eqs cõcorditer tractus fert alĩ quẽ. Tãetſi nãq; p̃dicator a p̃dicatore ĩ lr̃a

Coagulũ.

Matt.iij.

diuerſa ſonare videatur, in eorum tamen ſentētia, concordia eſt intellectus. Currus dico exiſtēs multiplex.x.milibus, qđ eſt dicere. Collectio illa prædicatorum multos
Decē milia habebit prędicatores.x.milia ſcilicet.i.tales qui iuſte denotantur per hūc numerū qui eſt.x.millia, ſcilicet q pfecti erūt in ſanctitate & in fide ſolidi ad ſiītudinē huius numeri, qui eſt decē milia qui ab Arithmeticis dicitur perfect⁹ & ſolidus eo ꝙ in ſolidū corpus videaƭ excreſcere ī corpus ſcilicet quātitatē nō in corpus ſubſtātiā,
Corp⁹ quātitas. qđ videlicet corpus ex ſuperficiebus componi dicitur, quę iterū ſuperficies ex lineis conſtituūtur. Ponaƭ cētū iſte numerus, vt linea, & multipliceƭ Centū per denariū numerū, & dicatur decies cētū fiet mille, qui quaſi ſuperficies ab Arithmeticis diciƭ ex decem lineis compoſita, ſcilicet ex decies centū. Multiplicetur quoqꝫ ſuperficies hęc quę eſt mille per denariū & centenariū numerū, & dicatur centū decies decies, quod eſt dicere, Decies mille, fiet decē millia, qđ ſolidum corpus eſt ex decem ſuperficieb⁹ compoſitum, ſcilicet ex decē millibus. Perfectus autē eſt cū vltra millenariū numerum altior numerus nequāƣ inueniatur. Cum ſic igitur perfectus ſit iſte numerus, & ſolidus: rectiſſime per decē millia, prędicatores accipiuntur, qui in virtute & opere, & in fide erunt ſolidi: & illa millia erūt lętantiū.i. illi multi prędicatores perfecti, & ſolidi erunt lętantes in tribulationib⁹, non deficiētes timore ipſarū tribulationū Et ideo lætātia erūt illa millia: qa dñs erit in eis ſpiritaliter in Sinai.i. in tentatione tribulationū ne deficiant. Sina quippe tētatio dicitur: ſcilicet in ſancto erit in eis.i. in ſanctitate vt eos ſanctos faciat, & cōſtātes in ipſa tentatione. iuxta qđ idē in euā
Mat. xxvj. gelio teſtatur. Ecce ego vobiſcū ſum omnibus diebus vſqꝫ ad cōſummationē ſeculi. Oſtēdit aūt quomodo fient currus, faciendo apoſtrophā ad deū cū gratiarūactione, ſic: Dixi ꝙ fient currus, & per hoc fiēt currus: & habitabis in eis in Sina in ſancto, qđ aſcēdiſti in altū.i. aſcēdēs ī cælū ſecūdū qđ homo. Nā ſecūdū qđ de⁹, nō es localis, & per aſcenſum tuū, mittēdo ſpiritum ſan
Ioan.xvj. ctū in eis, fiēt currus tuus. Niſi enim abires paraclit⁹ ad eos nō veniret. Et tu aſcēdens cepiſti captiuitatem.i. capies tecum & duces ſanctos patriarchas & prophetas qui ante aduentū tuū moriētes captiui in inferno detinebuntur, quos reſurgendo inde educes, & aſcendēdo tecū deduces. Per hoc autē viuos allicit ad obœdiendū ſibi, vt & ipſi deducantur. Non ſolū aūt captiuitatē capies, ſed etiā in hominibus.i. inter illos qui erūt homines adhuc in carne viuentes accepiſti.i. accipies dona, qđ eſt dicere. Ex hoībus quoſdā accipies p doctrinā currus tui, qui erunt dona tua a tuo tibi ſcilicet patre donādi. Hoc aūt oſtēdit a parte, ſic vere accipies quoſdam ex hominibus qui erūt dona tua. Etenim accipies o dominice homo, nō credētes inhabitare dominū deū, ſcilicet quoſdā ex Iudæis, qui erunt non credentes inhabitare in te dominū deū, qui hoc dicturi ſunt verbū. hic Ioan.ix. homo non eſt a deo, q ſabbatū nō cuſtodit. Per hāc aūt partē de Iudęis innuit, ꝙ etiam de gentibus partē accipiet. Facit autē apoſtrophā ad auditores enuncians ſalutem per dominū futurā. Sic dixi ꝙ dominus Ieſus aſcēdet in altū, & accipiet dona in hominibus. & ipſe benedictus dñs.i. exaltatus dñs exiſtens die.i. per illuminationē gloriæ ſuæ, quæ per diē accipiƭ, eo ꝙ illuminat fideles ad ſimilitudinē diei mundū illuminātis: quotidie.i. aſſidue de die in diem, faciet nobis proſperū iter ſalutariū noſtrorū.i. ſaluationū noſtrarū, quod eſt dicere. Illuminatio ei⁹ nobis erit iter ad ſaluationes.i. ad peccatorum remiſſiones, & ad vitam perpetuā obtinendā.i. illuminatio gloriæ ei⁹ ſaluabit nos a peccatis, & ad vitam reducet. Cum dicit nobis, adiungit ſe fidelibus nouę legis, oſtēdēs ſe iā fide eccleſiæ membrū eſſe, ac ſi dicat. Et me ante tempus plenitudinis exiſtentem, & fidē ei⁹ habentē & illos quos in tēpore plenitudinis aſſumet, ſaluos faciet a peccatis, illuminando nos gratia ſua ſpiritali, & ad vitam quā amiſim⁹ reducet. Nullus eñ adeo ſanctus extitit, qui ante tēpus plenitudinis a peccatis originalibus ſaluareƭ: & bene ponit cotidie proſperum iter faciet. Cotidie namqꝫ fideles per gratiam dei veniunt ad ſaluationem, vnuſquiſqꝫ in ſuo ſtatu. Dñs dico exiſtens deus noſter, cui facimus locū deitatis in nobis obœdiendo, & nos ipſi ſubdendo, & exiſtens deus ſaluos faciendi potens.i. qui potens erit ad ſaluādum nos

Et hoc idē eſt qđ ſuperius poſuit proſpe-
rū nobis iter faciet ſalutariū noſtrorū:ſed
ad dei laudē magnificādā repetitū eſt. Et
q̄uis potēs erit ad ſaluos ſuos faciēdū: tñ
exitus dñi illius reuera: & antonomaſice
dñi exiſtētis,erit exitus mortis.Qđ eſt di
cere:Exiet ad gloriā reſurrectionis & im-
Luc.xxiiii. mortalitatis p mortē.Iuxta illud.Oporte
bat pati Chriſtū & reſurgere, & ita intra
re in gloriā ſuā:ac ſi dicat:Ne exiſtimetis
eū impotētē:qa morieť.Nā p mortē exibit
ad gloriā.Et p hoc innuit,qa & fideles exi
būt p mortē ſiliter ad gloriā.Et in hoc in
nuit nō debere eos contriſtari de hoc ꝙ
ſunt morituri.Cū vero bis dicit dñi dñi.
ad laudē eius hoc facit: ac ſi dicat : Illius
dñi dicit q antonomaſice dñs eſt , cui oīs
creatura ſubdita eſt . Quia vero dixerat
eū moriturū ne aliquomodo videreť eum
depreſſiſſe cōmēdat eū ſic. Dico,ꝙ exitus
dñi,erit mortis exitus. Verūtamen deus
exiſtēs ipſe q dñs ſimpliciter credeť, con-
Mat.xxvij fringet capita inimicorū ſuorū.i.confrin-
get poteſtatē ſpirituū malignorū , q ſunt
capita infideliū, q inimici dei ſunt.Et di-
gne qdē capita infideliū dicunť,qa eis do
minātur:ſicut caput mēbris oībus domi-
nať.Qđ eſt dicere:Auferet malignis ſpiri
tibus poteſtatē ne illis q modo ei male vi
uēdo inimicanť dñari poſſint. Et cōfrin-
get verticē capilli pambulātiū in delictis
ſuis.i.ſuperbiā leuitatis eorū q perambulāt
in delictis ſuis.i. perſeuerāt eūdo de deli-
cto in delictū.Qđ eſt dicere:Per hoc con-
fringet in eis capita.i. poteſtatē capitū ꝙ
cōfringet in eis ſuperbiā q̄ pcedit ex eorū
Vertex. vanitate p quā eis capita dominanť. Ver
tex qdē qa alta pars eſt in hoīe,recte ſuper
biā deſignat, q̄ plus nimio mentē exaltat.
Capillus. Capillus vero qa leuiſſima res eſt & omni
vento facillime cedēs p vanitate cōpeten
ter accipiť. Hoc aūt ab auctoritate oſten
dit,ſic. Vere dñs cōfringet inimicos con
uertēdo eos ad ſe.Nā dñs dixit hoc mihi
interius,ſpiritali reuelatione,Ex Baſan.i.
ex cōfuſione conuertā quoſdā. i. cōuertā
quoſdā ad me de inimicis meis:ppter Ba
ſan.i. ppter confuſionē quā in ſe habebūt
de peccatis ſuis verecūdādo & gemendo.
Baſan. Baſan quippe confuſio diciť. Cū dicit ex
Baſan.Illud ex,cauſatiue poniť.Oſtendit
autē p ptes quos cōuertet addēdo ſic:ſci-
licet conuertā in profundū maris exiſten
tes.i.illos q profundi erūt in amaricatio-
ne vitiorū.Per hāc vero ptē innuit: quia
multo magis cōuertet quoſdā, nōdū exi-
ſtentes in profundo maris.Facit autē apo
ſtropham ad deū cū gratiarū actione, ſic.
Dixi o deus ꝙ cōuertes & cōfringes ini-
micos & vſqueadeo cōfringes vt pes tuus
intingatur in ſanguine.i.inimici facti pes
tu9.i.diſcurſores tui q,te p mūdū diſcurrē
tes cōfitebūť itingātur i ſanguine marty
rii. Exprimit aūt ad qd efficieť pes,cū ſub
dit.Pes dico ex inimicis fact9, ligua canū
tuorū.Intranſitiue dictū eſt:ac ſi diceret:
Qui diſcurſores ex inimicis efficiētur lin
guoſi tui canes:& hoc ab teipſo , nō a li-
bero arbitrio ſuo.Quod eſt dicere:Facies
eos ſimiles linguoſis canibus,q fidelia ani Canes lin-
malia ſunt dñis ſuis, & inimicis oblatrā- guoſi.
tes vt ipſi ſimiliter tibi fideles , hæreticis
& oībus infidelibus oblatrēt vbiq; gentiū
diſcurrētes, & doctrinę ſemina ſpargētes
pro qua etiā nō dubitabūt intingi in ſan
guine martyrii.Quia vero pede curritur:
pes p diſcurſorib9 haud incōgrue ſumiť.
Per hoc autē intingentur in ſanguine,qa
viderūt ingreſſus tuos.i. videbūt greſſus
tuos deus.i.ꝙ tu p mortē gradieris. Ideo
q; tui exēplo itingētur.In alia trāſlatione
habeť: Viderunt itinera tua:qua de re &
ingreſſus p greſſus poſitū eſſe colligim9.
Ne vero incōueniēs videreť eū deū eſſe,
& p mortē gradi cōfirmat hoc ad inſtru-
ctionē auditorū apoſtrophā ad eos faciē-
do,ſic.Dico ꝙ videbūt greſſus tuos.Et/Ve
re o auditores greſſus tales erūt dei mei,
regis mei:q eſt.i. habitabit i ſancto dñico
hoīe:ac ſi dicat,Verbū dei deus meus exi
ſtēs cuicūq; deus nō videať & rex meus;
ſcdm qđ in ſancto erit gradieť p mortē.i.
ſanctus ille ipſi pſonaliter vnitus morieť.
Qđ eſt ac ſi dicat.Deus/verbum dabit eis
exēplū moriēdi gradiēdo p mortē.Et ideo
adhuc intingenť in ſanguine, qa p̄uene-
rūt principes.i.apoſtoli q principes erunt
eccleſię,p̄ueniēt eos in intinctione ſangui
nis.Qđ eſt dicere:Nō ſolū deus dabit eis
exēplū intingendi, ſed & apoſtoli q prius
intingētur. Qm̄ autē dixerat eos princi-
pes ne videreną de principatu ſuo ſuper-
bire,addit;principes dico cōiūcti pſallēti-
bus,i.q coniūgentur minoribus fidelibus

bene operantib⁹,vt cũ eis ſint vnũ corpus eccleſię,ſic.Qđ eſt dicere. Nõ dedignabũtur cõiugi ſubditis, vt vnũ ſint cum eis. ſed vna collectio cũ eis erũt.Exprimit aũt quibus pſallentibus cõiũgẽtur: cũ ſubiũgit:ſcilicet erũt ĩ medio iuuẽcularũ tympaniſtriarũ.i.erũt exiſtẽtes inter illos fideles vt ſint vna collectio cũ eis q iuuẽcule dicenť, eo ꝙ in fide iuuenes erũt.i. nouiter ad fidẽ accedẽtes. Tympaniſtrię vero dicunť eo ꝙ in tympano deũ laudabũt.i. carnis mortificatione quę tympanũ intelligitur:qđ muſicũ inſtrumẽtũ eſt mortuorũ animaliũ pellibus inuolutũ.In hoc aũt dãt exẽplũ humilitatis ne aliqs in eccleſia prelatus cõtra ſubditos extollať.Tympaniſtrias qdẽ ſubditos fideles fœminine dicit: eo ꝙ imperfectiores ſunt apoſtolis in ſanctitate, ſicut fœmininus ſexus imperfectior & debilior eſt in natura maſculino. Faciẽdo vero apoſtrophã ad eos quos ſuperius vocauit dei pedes & linguoſos canes, adhortať ad benedicẽdũ deũ habitãdo in cõmunitate eccleſię,nõ ſuperbe diuidẽdo ſe ab ea qđ deo eſſet ingratũ.Quandoqdẽ principes cõiuncti erũt iuuẽculis. O vos conuertẽdi ex Baſan: futuri pedes dei,nolite ſuperbire de hoc ꝙ pedes eritis ſed in eccleſiis.i.in cõmunitate eccleſiarũ de Iudęis exiſtẽtes,quas iuuẽculas vocaui benedicite dño deo.i. laudate illũ dominũ q deus eſt potẽs remunerare laudẽ veſtrã,laudate.ſ. voce vita & p eo moriẽdo Dico benedicite deo.Qđ benedicere pcedat de fontibus Iſrael .i. de exẽplo fontiũ .i.eccleſię.ſ.laudate eũ in cõmunitate eccleſię de Iudęis perſiſtẽdo, ſicut apoſtoli q dicuntur fontes eccleſię,eo ꝙ eã doctrina ſua potãt . Nihil eñ pficeret bene facere ſi ſuperbiẽdo diſcederetis ab eccleſię collectione.Iuxta qđ Apoſtolus teſtať:Si tradidero corpus meũ ita vt ardeã , charitatẽ autẽ nõ habeã nihil mihi prodeſt.Tũc ꝙdẽ diſcederetis ab eccleſia ſi vos ſolos ſanctos eſſe iudicãtes, illos de eccleſia iudicaretis eſſe ſolũmodo peccatores & idignos cõuerſatione veſtra: & ſic charitatẽ erga eos nõ haberetis. Diceret aliqs. Qui erũt fontes illi: Ad hoc autẽ ſic reſpõdet,ibi.i. inter illos fontes erit Beniamin adoleſcẽtulus.i. Paulus q erit de tribu Beniamin, ſicut idẽ teſtať ad Philippẽſes.Ego circũciſus octaua die ex genere Iſrael de tribu Beniamin &c.Diciť autẽ Paulus adoleſcẽtulus eo ꝙ vltimus apoſtolorũ ad fidẽ venerit : nõ ꝙ ĩ fide & ſanctitate imperfectior extiterit q ideo abortiuũ ſe teſtať ſic.Nouiſſime omniũ tanq̃ abortiuo viſus eſt,& mihi.Dico ꝙ Beniamin.i.Paulus eſt futurus inter apoſtolos:& hoc in mẽtis extaſi .i.p exceſſum mentis.ſ. p extaſim mẽtis in qua erit pergens Damaſcum quãdo circũfulgebit eũ lux de cęlo,ſicut in actib⁹ apoſtoloꝝ legiť. Vel ſic:Beniamin erit ibi exiſtẽs in exceſſu mẽtis.i.q erit in contẽplatione ſecretorũ cęleſtiũ.ſ.cũ rapietur vſq; ad tertiũ cęlũ,& audiret arcana verba q̃ nõ licet homini loqui. Vel ſic. Beniamin erit ibi & hoc in exceſſu mẽtis hominũ.i. in ſtupore.Stupebũt eñ multi eius cõuerſionẽ audituri:cũ prius eccleſię perſequutor futurus ſit.Et ibi etiã.i.in collectione fontiũ Iſrael erũt principes Iuda,& principes Zabulon, & principes Neptalim . i. cęteri apoſtoli, quorũ qdã erunt de tribu Iuda,quidã de Zabulon,qdã vero de Neptalim . De his eñ tribubus volũt quidã expoſitores apoſtolos fuiſſe : et ſi forſitan ſcriptũ alicubi nõ habeať. Qđ hic denotat propheta ad euidẽtiã prophetię ſuę. Vel p Iudã q confeſſio diciť fides accipiť: ex qua cõfeſſio dei generať. Per Zabulon autẽ qui fortitudo ſonat:ſpes intelligiť,q̃ fortes in paſſione fideles facit. Per Neptalim vero quę diciť dilatatio,charitas denotatur, quę vſq; ad inimici etiã dilectionẽ dilatať . Apoſtoli quippe principes fidei ſpei & charitatis eccleſię extitere, cũ iſta tria habẽda eſſe pdicauere.Principes dico futuri duces illorũ.ſ.Iſrael.i.eccleſię totius.Illorũ autẽ et ſi caſus pluralis ſit, ad Iſrael qui ſingularis caſus eſt congrue referť.Eſt eñ in ſenſu pluralis: in literatura ſingularis.Enũciata eccleſię cõſtitutione:orat deũ patrẽ,vt officio filii iſtud qđ prophetizauit cõpleať,ſic.Dixi ꝙ gentes turbabũtur,& terra mouebiť, & deus confringet capita inimicorũ, & cõuertet eos ex Baſan:& cętera talia q̃ pdixi fient. Et vt hęc oĩa cõpleanť. Mãda deus pater hoc virtuti tuę.i.impone hoc officiũ filio tuo,qui per emphaſim erit virtus tua:per quẽ diabolum mirabiliter expugnabis.Et poſtq̃ hęc p filiũ cõpleueris, cõfirma hoc

Margin notes: Tympaniſtrię. — j.Cor.xiij. — Philip.iij. — j.Cor.xv. — Act.ix. — ij.Cor.xij. — Zabulon. — Neptalim.

qđ operatus es.i.qđ operaturus es in nobis. Quod eſt dicere: Cōſtitue eccleſiā ex vtroq; populo,& perfectā fac in omni ſanctitate,& poſt eā confirma ne deficiat. Cū dicit nobis, confert ſe in eccleſiā futurā: quia fide iam eccleſię membrū erat. Dico manda.i.impone negociū cōſtitutionis eccleſię filio tuo: Incipiēs a tēplo ſancto tuo qđ eſt in Hieruſalē.i.incipiēs conſtituere ipſam eccleſiā ab illis cōuertēdis q exiſtētes in Hieruſalem. i. in Iudaico populo, erūt tēplū ſanctū tuū,in qbus fidelibus factis ſpiritaliter habitabis. Qđ eſt dicere: A Iudęis fit principiū eccleſię. Hieruſalē vero qa ciuitas eſt in Iudęa, pro Iudaico populo cōgrue ſumit. Et ſi hoc filio mandaueris tibi offerēt reges munera.i.multi ex gētibus & Iudęis reges ſuiipſius facti offerent ſeſe tibi munera,vt ſuas volūtates poſtponēdo,ſe tibi ſubiiciāt & tibi ſoli obœdiāt. Pręuidēs autē propheta in eccleſia multas hęreticorum ſeditiones eſſe futuras: orat deū vt eas cōpeſcat ſic. Non ſolū oro vt mādes hoc negocium virtuti tuę: ſed cū videā hęreticos multos in eccleſia futuros q recte ferę dicent eo q feroces erūt & irratiōabiles,& fideliū deuoratores vt ferę,oro,increpa.i. increpatione pđicatoꝝ tuoꝝ cōuince, feras arūdinis deuoratrices.i.diuinæ ſcripturæ quā corrūpūt interprtādo ſiniſtre, q̄ ſcriptura recte p arūdinem accipitur, qa arundine antiquoꝝ erat ſcribere. Quaſdā.ſ.increpa,vt cōuertātur: quaſdā vero nō cōuertēdas,ſic vt manifeſtentur, ne vltra decipiāt. Vel feras deuoratrices arūdinis.i. illorū fideliū q leues & inſtabiles erūt vt arūdo, & q omni vēto doctrinę circūferētur. Neceſſe qdē erit vt increpes. Nā cōgregatio taurorū.i. hęreticorū q dicētur tauri eo q ſuperbi erūt vt tauri q ceruicoſi ſunt: erit in vaccis populoꝝ fideliū.i. in iā dictis fidelibus,q debiles erūt ad modū vaccarū, q̄ debiliores ſunt tauris. Qđ eſt dicere. Multi erūt hęretici q ſibi multos idiotarū cōformabūt. Ne vero videret deus eos pmittere dominari, ſine omī ſuorū vtilitate qđ incōueniēs exiſtimaretur: addit. Ad hoc.ſ.erūt in vaccis populorū, vt excludant a maſſa idiotarū eos q probati ſunt.i.perfecti in argēto.i.in ſcriptura quę nitida eſt vt argētū: vel in argēto.i.in facūdia bene reſonāti,ad modū argenti. Qđ eſt dicere: Vt p eorū ſeparationē a fidelibus ſapiētibus, appareant & manifeſtētur ipſi fideles, in ſcripturarum ſciētia & i eloquētia pbati: q aliter nō manifeſti fierēt. Iuxta qđ Apl's aſſerit. Oportet hęreſes eſſe, vt q pbati ſunt manifeſti fiant in vobis. Excludant pro manifeſtent per ſimilitudinē ponit a ſimilitudine ſcilicet illius q cū alicubi ſit incluſus nō apparet: ſi vero excludit, apparet ſtatim & fit manifeſtus. Notandū qdem q maiores hæreticos feras dicit. Illos.ſ.qui magiſtri ſunt errorū: eo q immites ſunt ad modū ferarū. Nō ſolū autē oro increpari feras: ſed etiā oro: diſſipa gētes q̄ bella volūt.i. cōuince minores hęreticos diſcipulos maiorū quos gentes ideo dico q multi erūt. Dico, diſſipa.i. diuide ſcilicet, vt quoſdā ſic cōuincas vt cōuertantur: quoſdā autē perdēdos ſolūmodo vt manifeſtentur. Et merito diſſipabis, qa nō volūt pacē,ſed ſeditiones i eccleſia & bella. Et ita erit. Vere feras increpabis,& gentes diſſipabis p prędicatores q legati tui erūt. Nā veniēt legati ex Aegypto.i. ex maſſa peccatorū in peccatis tenebroſorū,qui p Aegyptum cōpetēter accipiūtur. Aegyptus quippe dicit tenebrę. Qđ eſt dicere: Multi ex peccatoribus legati tui facti, venient ad hoc vt pđicent. Et priuſq̄ Aegyptus legatos habeat, Aethiopia.i. Aegyptus pueniet.i. ante feſtinabit dare manus eius.i. manus ſuas deo.i.maſſa tenebroſoꝝ ſaluāda feſtinabit ſe deo ſubdere per fidē,a ſimilitudine illi⁹ q cū ſubdit⁹ cuiuſlibet efficit,manus ſuas dat illi. Aethiopia qdē illud idē hic ſignificat qđ Aegyptus: nō qđ ei eadē ſit interpretatio: ſed qa Aethiopię coloni nigerrimi ſunt. Adhortat vero oēs fideles pſallere deo & cantare cōtuitu omniū horū ſupradictoꝝ,ſic. Ergo qa hæc oīa q̄ prędixi cōplebūtur regna terrę.i.vos oēs efficiendi regna dei,ex terra.i.ex terrenis cantate deo Chriſto.i.laudate deū cū cantico.i.iocūditate cōtēplatiuę vitę. Et qui nō poteſtis cantare,pſallite dn̄o.i.laudate dominū: pſalmo.i.bona operatione actiuæ vitę. Hoc autem ſuperius in hoc eodem pſalmo dictū eſt,vbi dixit: cātate deo,pſalmū dicite nomini ei⁹. Sed ſuperius ad primitiuos dictū eſt,hoc autē dicitur ad oēs

[margin: i. Cor. xi.] [margin: Aegyptus.]

fideles. Pſallite inquã deo, q aſcẽdit ſuper cęlũ cęli. i. deo q ſcđm humanitatẽ aſcendet ſup cęlũ. i. ſup firmamẽtũ cęli aerii cõplexiuũ. i. cõplectens in ſe totũ aerẽ, terrã mare & oĩa q̃ i eis ſunt. Determinat quoq̧ locũ vnde aſcẽdit ad fidei noſtrę cõfirmationẽ, ſic. Dico aſcẽdet cęlũ & hoc ad orientẽ. i. verſus orientem. ſ. a monte Oliueti q Hieruſalẽ oppoſitus eſt ab oriẽtali plaga. Vel aſcẽdet. i. dignitate ſua ſublimabit̃, vſq̧ ad orientẽ. i. vſq̧ ad hoc dignꝰ erit vt perſonaliter vniat̃ verbo dei, qđ in æternũ & ineffabiliter orit̃, i. generat̃ a patre. Dico, aſcẽdet ipſe dico exiſtens ſublimis ſup cęlũ ſuperius cęli inferioris cõplexiuũ. i. dignior ſublimioribus cęli ciuibus qui i poteſtate principatꝰ ſui minores ſpiritus cõplectũtur. Dico, pſallite & cãtate. & hoc faciẽdo date gloriã deo. i. date glorioſam laudẽ deo: nõ reputãtes vos a vobis hoc habere q̧ eũ laudare poteſtis, ſed ab eodẽ deo. Alioqn glorioſa laus non eſſet. Et dignũ eſt vt hoc totũ faciatis. Ecce eñ in p̄ſenti nõ diu tardabit. ſ. poſt p̄ſens ſeculũ qđ breuiſſimũ eſt ad cõparationem dei, dabit voci ſuæ, vocẽ virtutis eſſe. i. faciet vocẽ ſuã eſſe vocẽ virtuoſam & potentẽ: dicendo: Diſcedite a me male-
Matt. xxv. dicti &c. qui in paſſione humilẽ vocẽ ha-
Matt. xxvj bebit: dicendo, Triſtis eſt anima mea, & cętera huiuſmodi. Ac ſi dicat: Laudate eũ q potens apparebit in iudicio, nolẽtibus eũ audire in humilis doctrinæ alloquio, ne vos tũc iuſte damnet: ſi in eius laude fueritis neglectores. Et ideo adhuc date gloriã: qa tũc magnificẽtia eiꝰ erit ſup Iſrael. i. ex ſuperiori diſpoſitione ſua magnificabit in gloria electos ex Iſraelitico populo, & virtus eius erit in nubibus. i. beatitudo & potẽtia iudicãdi mũdum ab eo data in apoſtolis, q ſunt nubes. i. erunt eccleſię cõplutores in hac vita. Iuxta qđ dicit: Sede-
Matt. xix. bitis ſuper ſedes. xii. iudicantes. xii. tribus Iſrael. Non ſolũ autẽ nubes & Iſrael beatificãdo mirabilis apparebit, ſed mirabilis deus apparebit in oĩbus ſanctis ſuis, eos beatificãdo ex quocũq̧ populo. Deꝰ Iſrael dico. i. deus Iacob patriarchę, non recens deus. Vel deus Iſrael. i. totius eccleſię quę tũc erit videns deũ. Exponit autẽ, in quare mirabilis erit in ſanctis ſuis, cũ addit, Dico mirabilis, & in hoc qa ipſe dabit virtutẽ plębi ſuę: i. immortalitatẽ & impaſſibilitatẽ quę hic infirma eſt, eo q̧ ſit paſſibilis & mortalis: & dabit fortitudinẽ plębi ſuę, vt vlterius nõ poſſit decipi & procare. Ipſe dico benedictus deus exiſtẽs. i. exaltatus deus: ac ſi dicat: Cum ipſe exaltatus ſit: In ſublimitate diuinitatis ſuę poteſt vtiq̧ plębẽ ſuã in futuro exaltare, dãdo ei fortitudinẽ & virtutem.

In Pſal. LXVIII.

PSalmi. LXVIII. Titulus. In finem pſalmus pro his q cõmutabũtur Dauid. Qđ ſic exponit̃: Pſalmus iſte agit pro his. i. pro vtilitate eorũ q cõmutabũtur Dauid Chriſto. i. cõmutati de vetuſtate Adæ, conformabũtur nouitati Chriſti. Dico cõmutabunt̃, & hoc in finẽ. i. in p̄fectã cõmutationẽ. Hic. ſ. cõmutabũtur & cõformabũtur ei ſcđm ſanctitatẽ & innocẽtiã put eis erit poſſibile. In futuro vero ſcđm imortalitatẽ & impaſſibilitatẽ. Et bene qdẽ intitulat̃ pſalmus: agere p vtilitate eoꝝ q cõmutabunt̃. Cum & Chriſti reſurrectio, futura ſit cauſa huiꝰ cõmutatiõis. Et cũ Chriſtus hic introducat̃ orãs de cõſtãtia & de reſurrectiõe. Orare etiã haud dubiũ eſt eũ, p ſuoꝝ cõmutandorũ vtilitate. Oſtẽdit quoq̧ in hoc pſalmo paſſionẽ ſuã, vt paſſione eadẽ redẽptos obnoxios ſibi reddat, & p ſe patiẽdi exẽplũ tribuat. Agit inſup de inimicorũ dãnatione multimoda vt ſuos ab eoꝝ conformitate retrahat. In fine vero pſalmi ſuos ad dei laudem exhortatur: de quorum breuiter agit ſaluatione.

SAluũ me fac deus pater faciẽdo cõſtãtẽ, & reſuſcitãdo. Et neceſſe eſt vt hoc orẽ, quoniã aquę. i. Iudęi intrauerũt. i. intrabũt vſq̧ ad animã meã, auferendã. Qđ eſt dicere. Ipſi q diu volũtatẽ habuerũt mortẽ meã operãdi & non potuerũt: cũ nõdũ eẽt tp̄s meę paſſionis a deo diſpoſitũ, tandẽ intrabũt ad opationẽ paſſionis meę, vſq̧adeo vt etiã aĩam meã auferãt pmiſſione hac a dei diſpoſitiõe acceptã: a ſĩlitudine illiꝰ q̃ diu aliquo ĩtrare deſiderãs & nõ potẽs, tãdẽ ĩtrare pmittit̃. Intrauerũt aquę, a ſĩlitudine dicit. Sicut eñ aquę nauẽ ĩtrãtes, nauẽ ſubmergũt, ita & ipi inimici paſſiõis eiꝰ opationẽ igreſſi

eum in mortē demerſerūt. Vnde etiā ſci-
licet qa eū in mortē demerſerūt, aquę di-
cūtur. Aquarū em̄ eſt mergere. Siue aquę
dicunť eo ꝙ diffluí ſunt & mouētes ſe ad
oīe nefas more aquę quæ res mobilis eſt
& diffluа. Per hoc autē poteſtatē habebūt
intrandi vſqꝫ ad animam meā, ꝙ infixus
ſum in limo profundi. i. ego verbū tuū pa
ter exiſtēs fixe & incōmutabiliter vnitus
ſum humanę naturæ quæ limus dicit eo
ꝙ terrena eſt & ſecūdū mortalitatem fra-
gilis, & profundus limus. i. infimus, infe
rioris ſcilicet naturę ꝗ diuinitas. Profun
da quippe res infima eſt aliquādo. Ideoqꝫ
profundus ſumitur ꝑ infimo. Cū aūt di-
cit infixus, qa immutabiliter vnitus eſt, &
firmiter humanę naturę intelligere dať.
Fixum. Illud nāqꝫ qđ immobile eſt & firmū: fixū
vocari ſolitū eſt. Bene vero nō fixum, ſed
infixū ponit: quaſi dicere interiꝰ fixū, vt
innuat & ſe firmiter vnitū eſſe, & in hu-
mana natura latere, nō viſibilē apparere.
Et in hoc fidē noſtrā inſtruit: cū ſe deum
eſſe & hominē aſſerit. Et quoniā infixus
ſum nō eſt ſubſtātia. i. nō erit mihi ſubſi-
ſtentia. Qđ eſt dicere: Non ſubſiſtā. i. non
viuā quin moriar, cū ſic a patre meo diſ-
poſitū ſit. In alia tranſlatione habeť, non
poſſum cōſiſtere. Vel ſic. Et ideo ſaluū me
fac, qa infixus ſum in limo profundi. Hoc
autē p ſolā ſimilitudinē ponit: ac ſi dicat,
Ideo neceſſe eſt vt me ſalues: quia ſimilis
ero infixo in limo ꝓfunditatis, q nō potēs
euadere demergiť. Nā & ego in tribula-
tionibus infigēdus, nō euadā, & qa ſimilis
ero infixo, nō erit ſubſtātia: hoc nō muta
tur. Vel ſic. Ideo intrabunt aquæ vſqꝫ ad
animā meā, qa infixus ſum in limo ꝓfun-
ditatis. i. qa ego exiſtēs cōuerſando inter
Iudęos q ſunt limus profundiſſimus, ſum
infixus. i. interius firmus & cōſtās in ani-
ma, ne eis conformer timore: etſi videar
Limus. exterius infirmus in carne. Limus qdē iu
re dicūtur eo ꝙ ſordidi ſunt in iniqtati-
bus, & cœnoſi, ad modum luti qđ cœnoſa
res eſt & ſordida. Et bene quoqꝫ ꝓfundita
tis limus dicitur, eo ꝙ in ſorditate ſua
ꝓfundiſſimi ſunt. Quia vero dixerat eos
eſſe limoſos, videreť alicui qđ deꝰ eos na
turaliter limū feciſſet: & ſic oīs culpa in
eū transferretur ipſis excuſabilibus exiſtē
tibus. Qđ intendit remouere, addēdo ſic.

Et hoc ꝙ ſunt limus, non eſt ſubſtātia. i.
nō ē aliqua natura adeo ī eis creata. Qđ
eſt dicere: Nō creauit eos deus limoſos &
ſordidos, ſed ipī ꝑ iniquitates ſuas limoſi
& ſordidi facti ſunt. Dixi ꝙ aquę intrabūt
vſqꝫ ad animā meā. Et hoc iniuſte ſine ali
quo merito meo malo. Ego nāqꝫ veni ī al-
titudinē maris. i. gratuita volūtate acceſſi
ad ipſos Iudęos, q alti ſunt & ꝓfundi in
amaricatione peccatoꝝ ſuoꝝ. Et veniēdo
laboraui ad hoc vt eos inſtruerē, clamās
ad eos & ꝑdicatione & opere. Qđ eſt dice
re: Gratuita clemētia ad eos veni, & labo
raui intēſo clamore ꝑdicationis & operū
vt eos ad ſalutis viā reducerē. Et ex oppo
ſito tēpeſtas demerſit me. i. ipſi facti tempe
ſtuoſi. ſ. in inſurgētibus in me tribulatio-
nibus & blaſphemiis more tēpeſtatis de-
mergent me. i. de vita in mortē mergent.
Mittit autē nos ad figurā hiſtorię de Io- Ionę.i.
na, q a maris tēpeſtate demerſus, & a ceto
abſorptus: poſt dies tres, ceto eū ſupra lit
tus euomēte, euaſit. Sic & dn̄s Ieſus ꝑ tres
dies in poteſtate Iudęorū exiſtēs: a qbꝰ eſt
in mortē demerſus: poſt tres dies ſurre-
xit. Dico ꝙ laboraui clamās: Et dū clama-
rem raucę factę ſunt fauces meæ. i. fauces
meæ cōparabiles erunt raucis faucibus. ſ.
ſicut ille cuius fauces raucę ſunt nō audi
tur: Ita nec mea ꝑdicatio ab illis audita
eſt. Et hoc totū eſt, ac ſi diceret: Dignus
ſum ſaluari. Nā iniuſte me occident, q ad
eorū ſalutis inſtructionē veni quē audire
neglexerūt. Deprimēdo quippe inimicoꝝ
partē ſuā magis exaltare videť. Vt autē
ſaluationis ſuę meritū augmētet, nimiam
futurā eſſe tēpeſtatē eū demerſurā oſtēdit
cū ſic addit. Dico ꝙ demerget me tēpeſtas
pro qua tēpeſtate defecerunt oculi mei. i.
deficiēt apoſtoli, q dicūtur oculi, qa totū
corpus meū eccleſiā ſcilicet illuminēt ꝑdi
catiōe & vita. Sic videlicet deficiēt vt me
ſolū relinquētes aufugiāt. Dū hoc ſit tn̄,
qđ ego ſpero in deo meo: ac ſi dicat. Q̄-
uis deficiāt a me tamē exēplū deficiendi
nō habebūt. Ego enim nō deficiam, ſed in
deo meo cui ꝑ cæteris obœdio ſpem reſuſ
citandi habēs immobilis exiſtam. Et ideo
neceſſe eſt vt me ſaluū facias, qa Iudęi qui
oderūt me gratis. i. Iudęi qui odio me ꝑ
ſequūtur gratuito, multiplicati ſunt ſu-
per capillos capitis mei, id eſt multi erunt

ſuper numerũ eorũ, q capilli erũt mei capitis, eorum exiſtẽtis. i. plures erũt q̃ diſcipuli mei q ſunt ornãtes me bona vita ſua, ſicut capilli caput ornãt. Et nõ ſolũ multi erũt, ſed confortati ſunt. i. fortes erunt & efficaces diuina pmiſſione, inimici mei Iudęi qui perſequũtur me innocentẽ. Hoc qđ dicit confortati ſunt: Illud idẽ videt̃ dicere qđ ſuperius vbi dicit̃: intrauerunt aquę, ſed hic manifeſtius ponit̃. Ideoq̃ repetitũ eſt. Et tunc quãdo me perſequẽtur exoluebã quę non rapui. i. exoluã pœnam rapinarũ Adę & Euę, quę nõ rapui. i. quas rapinas nõ feci. Rapere dicitur q, illud qđ ſuũ nõ eſt, ſibi aſſumere pſumit. Rapinas itaq̃ Adam & Eua fecerũt, quãdo p pomi comeſtionẽ ſe deificare putauerunt. Dico q exoluam pœnas alienarũ rapinarũ. Et hoc inſipiẽtia maxima eſſe videbit̃ infidelibus, vt cũ deus ſim & innocens mori velim p peccatis alienis. *Sed tu pater* q oĩa conſpicis *ſcis inſipientiã meã*. i. diſponis hoc qđ inſipiẽtia videt̃, qđ potius ſumma ſapientia eſt. Vnde Apoſtolus. Qđ ſtultũ eſt dei, ſapiẽtius eſt hoĩbus. Dico q nõ rapui. Iudęi vero putãt me rapinã facere & peccatorẽ eſſe, eo q me dei filiũ dicam, & regem Iſrael. Et delicta mea a te nõ ſunt abſcõdita. i. hęc talia quę ipſi reputãt eſſe delicta mea. Et poti⁹ ſumma iuſtitia ſunt, & veritas a te non ſunt abſcondita. i. tibi placent. Qđ dicit a te nõ ſunt abſcondita per ſimilitudinẽ ponit. Illa nãq̃ quę nobis placẽt, nõ nobis abſcõdi volumus, ſed ſępe aſpicimus. Et ideo adhuc ſaluũ me fac vt nõ erubeſcant in me nõ reſuſcitato. i. de hoc q ponũt ſpem ſaluationis in me. Illi qui expectãt te me reſuſcitaturũ dñe, dñe inquã non ſolum terreſtriũ, ſed etiam virtutũ cęleſtiũ. Qđ eſt dicere: Non ſolũ propter merita mea me reſuſcites: ſed cũ tu dñs virtutũ exiſtẽs potẽs ſis ad me reſuſcitandũ reſuſcita me, ne apoſtoli q in me ſpem ſaluationis ſuę ponũt, & mei reſurrectionẽ expectãt, erubeſcãt. In me nãq̃ ſe ſperaſſe erubeſcerẽt ſi i morte remanerẽ. Nõ ſolũ vero nõ erubeſcãt, ſed etiã nõ cõfundãtur ſup me. i. de me non reſuſcitato apoſtoli mei, qui quęrũt te bona vita ſua deus Iſrael. i. deus q facis Iſrael oẽs te q̃rẽtes: ac ſi dicat: Apoſtoli mei q bene viuendo te q̃rũt vt eos facias Iſrael. i. ſpiritaliter videntes te, confunderẽtur a Iudęis ſi non reſurgerẽ. i. verberarẽtur & ſeductores & mẽdaces dicerẽtur & etiã interficerẽtur. Et ideo qa per me te q̃rũt, ſaluũ me fac ne ipſi cõfundãtur. Et ideo adhuc ſaluũ me fac, quoniã propter te ſuſtinui opprobriũ. i. vt hãc obœdiẽtiã a te mihi iniũctã compleã: obœdiẽtiã ſcilicet patiẽdi, ſuſtinebo. i. patiẽter ferã opprobriũ a Iudęis illatũ, cũ dicẽt me mendacẽ & ſeductorẽ. Et operuit cõfuſio faciẽ meã. i. videbitur verecũdia penitus occupare faciem meã. Qđ eſt dicere. Illud patiar vnde ſolet operiri facies multoꝝ cõfuſione, ſputa ſcilicet & blaſphemias, & verbera. Et adeo ſuſtinebo opprobriũ, q extraneus factus ſum. i. fiã, fratribus meis apoſtolis qui filii adoptiui ſunt patris mei, ſcilicet dimittẽt & denegabũt me vt extraneũ, ſicut Petr⁹ qui dicet. Mulier, nõ noui eũ: & filiis matris meę. i. Iudęis oĩbus filiis ſtirpis Iudaicę vnde natus ſum: fiã peregrinus vt nullũ miſericordię reſpectũ i me habeãt, ac ſi peregrin⁹ eſſem. i. alienigena. Vel filiis matris meę. i. progeniei meę. ſ. contribulibus meis fiã peregrinus, vt ptẽ meã nũq̃ adiuuẽt ac ſi alienigena eſſem. Et ideo adhuc ſaluũ me fac. Qm̃ zelus, i. indignatio domus tuę. i. tẽpli tui male tractati comedit me. i. cauſa erit comeſtionis mei, ſcilicet cauſa erit cur me morte deuorabũt, more cibi q comeditur. Ac ſi poneret. Illud qđ ego iuſte indignatus de tẽplo tuo qđ faciũt ſpelũcã latronũ emẽdo & vẽdẽdo in eo, Ipſos inde expellã cauſa erit quare me interficiẽt iniuſte. Ideoq̃ dign⁹ ſum ſaluatione. Et ideo adhuc, qa opprobria. i. pœnę opprobriorũ exprobrãtiũ tibi ceciderũt ſup me. i. cadent ſup me: ſcilicet retorquebunt̃ in me vt me opprimãt, more põderis, qđ ſup aliquẽ cadens, eũ opprimit. Ac ſi dicat: Tibi exprobrant Iudęi dũ pręceptis tuis omiſſis traditiones ſuas obſeruare nituntur. Opprobria nãq̃ tibi inferũt, dũ pcepta tua poſtponẽdo traditiões ſuas pualere innuũt. Quoniã aũt eos de his opprobriis redarguẽti pœnas mihi inferẽt crucis a qbus in mortẽ cadã, dignus ſum ſaluatione. Et ideo adhuc quia ego in ieiunio incorporationis eorum exiſtẽs operui animam meã. i. celabo animã meã eſſe potentem ad eos damnandum, quę

Rapere. (margin, beside "rapinas nõ feci. Rapere dicitur")

.i. Corit. i. (margin, beside "ſapientia eſt. Vnde Apoſtolus")

Luc. xii. (margin, beside "qui dicet. Mulier, nõ noui eũ")

ſolo velle poſſet eos ĩ terficere. Et hoc q̃d celabo factũ eſt.i.fiet mihi in opprobrium Ac ſi dicat: Cũ ego de eorũ incorporatio ne ſatiari voluero: me ieiunũ faciẽt, nolen do cõuerti. Et cũ eos ad hoc ieiuniũ ſtati dãnare ſolo velle aĩę meę potero, patiẽter ſufferã vt eis exẽplũ patiẽdi relinquã. Et ſic celabo animã meã eſſe ad damnãdũ po tẽtẽ. Vnde mihi opprobriũ inferẽt, mẽda cẽ eſſe aſſerẽtes, qa me dominũ & regẽ aſ ſeruerim. Et qa adeo patiẽs ero ĩ ieiunio: ſaluatione dignus exiſto. Operire qdẽ p celare bñ ponit: qa rẽ quã celare volum⁹ aliquãdo operire ſolemus. Et ideo adhuc ſaluũ me fac: qa poſui veſtimẽtũ ciliciũ.i. ita cõtriſtatus ſum de eoꝝ pditione ſicut ille q in morte amici ſui ponit veſtimẽtũ ſuũ ciliciũ.i. vtitur illo veſtimẽto q̃d cili ciũ dicitur. Vt eñ ſignũ eſſet mœroris, in amicorũ morte, antiqui cilicio vtebãtur. Et ideo adhuc qa factus ſum illis in para bolã.i. de me eis parabolice locutus ſum, vt eos mihi incorporarẽ. Verbi gr̃a, vbi

Matt. xx. Mar. xij. locutus eſt de patrefamilias q miſit filiũ ad vineã, quẽ agricolę interfecerũt: & in multis aliis locis parabolice de ſe locut⁹ eſt, vt eos ſibi alliceret. Citius eñ parabo lica verba mẽtes audiẽtiũ allicere ſolent, q̃ ſi aperta locutio eis fieret. Et hoc eſt ac ſi dicat. Dignus ſum ſalute cum adeo pius ſim: ꝙ de inimicorũ pditione cõtri ſter, & de me vt eos alliciã, parabolice eis agã. Cũ autẽ de eoꝝ ſalute ſollicitus ero, ecõtrario illi q ſedebãt, & adhuc ſedẽt in porta ſciẽtię, nõ introeũtes neqꝫ alios ma lo exẽplo ſuo introire pmittẽtes, ſcribę & phariſęi ſcilicet, aduerſum me loquebanẗ .i. aduerſum me loquenẗ agẽdo de morte mea. Et q bibebãt vinũ, plębs ſcilicet quæ repleẗ & inebriaẗ carnali voluptate, q̃ eos a vera volũtate & ſenſu reuocat, more vi ni inebriantis, pſallebant in me agendo.i. pſalmodia dulciſſima eis erit, mihi detra hendo agere de morte mea: ac ſi diceret: Et principes q aliquantulũ auſterã ducũt vitã, vt ſcientes æſtimẽtur, ipſi tñ in por ta ſcientię, nõ in ipſa ſciẽtia ſunt.i. ſciẽtes apparent & ſtulti ſunt. Et petulans plębs oĩmoda voluptate inebriata cõtra me lo quẽdo, in hoc valde delectatur. Vel ſic: Ii qui ſedẽt in porta ciuitatis ad iudicia fa ciẽda. Iudicũ eñ erat in porta ſedere, vt parati eſſent & intrãtibus & exeuntibus iudiciũ facere: & illi q bibũt vinũ in cõui uiis pſallunt in me agendo, ac ſi dicat: Et vbi cõgreganẗ ad iuſtitiã exercẽdã, & vbi ad voluptatẽ ſuã cõplendã, cõtra me ſem per agũt: & hoc eſt eis pſalmus dulciſſim⁹ Ego vero q̃uis ſic contra me loquantur, orationẽ meam purã & ſanctã, & ex recta deuotione pcedentẽ, ad te deũ patrẽ diri gã p eorũ pte ſaluanda. Ideoqꝫ dign⁹ ſum vt ſaluer, cũ p inimicis oraturus ſum cle menter. Quę oratio mea talis eſt. O deus pater tẽpus eſt beneplaciti tui.i. benepla cẽtis tibi gratię tuę exercẽdę in me exiſtẽ te multitudine miſericordię tuę.i. exercẽ dę in humano genere p me q ſum multa miſericordia tua, per quẽ multa beneficia miſericordię generi humano impẽdes: ac ſi dicat: Miſerere inimicorũ meorũ ſaluã dorũ. Nã iã eſt tẽpus gratię, tẽpus pleni tudinis: In quo debes & Iudęorũ & gẽti liũ cõuertẽdorũ, p me q ſum multa miſeri cordia tua, peccata remittere. Et qa tẽpus plenitudinis aduenit, vt p me generi hu mano miſerearis, pri⁹ exaudi me orãtẽ in veritate.i. in cõſideratione veritatis ſalu tis tuę.i. q hac fidutia te oro, qa cõſidero te veracẽ futurũ in hoc ꝙ pmiſiſti te ſal uaturũ me, vel orantẽ in veritate ſalutis tuę.i. in poſtulatione verę & æternę ſalu tis a te dãdę: ac ſi dicat. Vere debes exau dire, cũ te cõſiderẽ veracem in hoc ꝙ me ſaluãdũ eſſe a te pmiſiſti. Et cũ nõ quęrã ſalutẽ hominũ quæ vana eſt, ſed ſalutẽ im mortalitatis & impaſſibilitatis æternæ a te ſolo dandã. In hoc. ſ. me exaudi. Eripe me de luto.i. de carnis putredine. Quid eñ caro putrida humore cõmixto aliud melius dici poteſt q̃ lutũ: Et nõ ſic eripias de luto, vt prius in lutũ pueniã, ſed vt nõ infigar in lutũ.i. ſic eripe vt nullatenus in putredinẽ veniã, ſicut alibi diciẗ. Nec da Pſal. xv. bis ſanctũ tuũ videre corruptionẽ. Et in hoc quoqꝫ exaudi me. ſ. libera me ab his q oderũt me.i. a Iudęis q odio iniquo perſe quẽtur me. Exponit aũt quomodo ſe orat ab eis liberari, addẽdo ſic. Et.i. ſcilicet libe ra me de profundis aquarũ, vt nõ me de mergat tẽpeſtas aquę.i. plębs Iudaica exi ſtens aqua tempeſtuoſa, quæ vult me in conformitatem ſuã traiicere, more aquæ tẽpeſtuoſę, quę exiſtentem in ſe demergit

non habeat poteſtatẽ,vt me timore mortis in conformitatem ſuã demergat.Neq̃ abſorbeat me ꝑfundũ inferni. Abſorbere dicimus,cum aliquis inuitus ab aqua vel abyſſo ꝑfundiſſima ſuſcipitur:ac ſi dicat: Volo quidẽ in infernũ ire vt eũ expoliẽ: non ſic tamen vt ab eo pro aliqua actuali vel originali macula inuitus abſorbear, ſicut cęteri oẽs abſorbentur.Neq̃ puteus .i.profunditas inferni,ſuper me abſorptũ, vrgeat.i.coerceat,vel claudat os ſuũ.Qđ eſt dicere: Neq̃ me abſorbeat,neq̃ ſuper me abſorptũ os ſuũ claudat,ne egredi valeã:a ſimilitudine putei,quẽ ſi aliquis ingrederetur & os eius putei clauderetur, ingreſſus nõ haberet egrediẽdi poteſtatẽ: ſed interius retẽtus periret. Et hoc eſt ac ſi dicat.Neq̃ me infernus abſorbeat,neq̃ me retinẽdi facultatẽ habeat. Et ne aliqđ horũ ſit:Exaudi me deus. Hoc autẽ ex nimio impetrãdi deſiderio repetit. Et ideo exaudi,quoniã benigna.i.larga eſt miſericordia tua.i. qa naturaliter large miſericors es,exaudi me miſericorditer:Et reſpice in me miſericorditer.i.miſerere vt reſuſcites:a ſimilitudine illius qui benigne reſpicit eũ cui vult miſereri. Dico reſpice in me.Et hoc ſcđm multitudinẽ miſerationũ tuarũ.i. ſcđm multas miſerationes tuas,ſcilicet ſcđm multa beneficia miſericordię tuę:ac ſi dicat:Cũ multa beneficia oĩbus creaturis tuis miſericorditer impẽdas:multo magis dignũ eſt vt mihi qui tibi prę oĩbus obœdio beneficia hæc quæ poſtulo tribuas. Oro reſpice in me. Et oro etiã ne auertas faciẽ.i. gratiã tuã a puero tuo.i.a me ſeruo tuo ſcđm ꝙ homo ſum.Gratia per faciẽ deſignatur,eo ꝙ in facie ſignũ gratię ſolet apparere. Puer autẽ pro ſeruo vſitatiue ponitur. Qđ eſt eſt dicere:Cum gratia tua magna ſit erga me, non ꝑmittas me in aliquo labi vt per hoc gratiã a me auertas. Notandũ eũ nõ ideo orare ꝙ labi timeat in aliquo: ſed ideo vt exẽplũ orãdi ne labamur nobis relinquat. Et qm̃ tribulor.i.in tui obœdientia ſum tribulãdus,exaudi me vt reſuſcites:& hoc velociter poſt tres dies ſcilicet Ideo repetiit exaudi me vt apponeret velociter.Et intẽde aĩę meę.i.intẽſionẽ famę da vitę meę vt vbiq̃ populoꝝ palã ſit me reſurrexiſſe.Et vt intenſionẽ ei des,prius

Puer.

libera eã a morte.Hoc aũt illud idẽ eſt in ſententia, qđ & exaudi me velociter:ſed ideo repetit,qa determinat quõ liberet cũ ſubiũgit, ſcilicet eripe me.i.libera me manifeſte nõ occulte. Et hoc oro ꝓpter inimicos meos cuſtodes,q me cuſtodient ne refugiã vt ipſi cõfuſi recedant: vel ꝓpter inimicos meos & Iudęos & Gẽtiles q mihi male viuẽdo inimicãtur vt propalata glorioſa reſurrectione in ea cõuertantur. Eripe me p ſilitudinẽ ponit. Qui eñ eripitur,nõ clam, ſed manifeſte liberat: ac ſi dicat: Libera me manifeſte velint nolint, & ſic inimici mei cõuertant. Et me eripe debes. Nã tu q oĩa noſti ſcis improperiũ meũ a Iudęis inferẽdũ, eſſe falſum: hoc.ſ. ꝙ improperãdo dicẽt me ſeductorẽ, fabri filiũ,& cętera talia. Et ſcis cõfuſionẽ meã ab eis imponẽdã eſſe falſam : hoc.ſ.ꝙ iniuſte reputabũt me in aĩa cõfundi de conſciẽtia peccatoꝝ q peccatũ nõ feci,nec inuẽtus eſt dolus in ore meo.Et tu ſcis eſſe falſam verecũdiã quã meã facient.ſ.ꝙ dicẽt me habere verecũdiã.i.erubeſcẽtiã de obiectione falſorũ criminũ,cũ me mẽtient eſſe pẽtõrẽ: de hoc ꝙ me deũ aſſero & regẽ,vñ nullã habebo verecũdiã. Impfecto rũ eñ eſt de impoſitione falſorũ criminũ erubeſcere.Et ĩ cõſpectu tuo q oĩm iudex es,ſunt oẽs qui tribulant.i.tribulabũt me inſontẽ.Qđ eſt dicere:Cũ ſcias improperiũ meũ eẽ falſum, cõſideras etiã tu q nil dignũ vltione dimittis impunitum,q̃ iniuſte me tribulabũt.Qđ improperiũ & tribulationẽ nõ inuitus patiar. Nã cor meũ .i.aĩa mea expectauit.i.diu deſiderauit pati improperiũ iſtud,& miſeriã iſtã tribulationũ: qđ ipſi miſeriã reputãt, cum nõ ſit miſeria,ſed ſumma felicitas.Et cũ ad hãc miſeriã puenero ſuſtinui q ſimul cõtriſtaretur & nõ fuit.i.patiẽter conſiderabo an ſit aliqs q mecũ cõtriſtet de ꝑditione ſua, & nõ erit q cõtriſtet.Et qui cõſolaret me, & nõ inueni.i.& ſuſtinebo an ſit aliqs qui conſolet illã triſtitiã meã p conuerſionẽ ſuã,& non inueniã. Tũc eñ triſtitia mea aliquantulum cõſolaretur,ſi vnuſqſq̃ de ignorãtia ſua cõuerteretur. Et cũ negligãt cõtriſtari mecũ,& triſtitiã meã conſolari, dederunt.i.dabunt in eſcam meam fel.i.amaritudinem. Quod eſt dicere: Cũ volam eos dulces eſſe, id eſt obœdientes

vt ſint eſca mea.i.vt eos mihi conforman
do incorporē:dabunt ſe amaros mihi.i.in
obœdientes nolētes fieri eſca mea dulcis.
Quod eſt dicere.Dabunt amaritudinē in
eſcam meam.i.facient ſe amaros,quos eſ-
ſe vellem eſcam meam dulcem.Et cum ſi-
tiam.i.valde deſiderabo eos vt dulce vinū
potare.i.in mei conformitatem traiicere,
potauerunt.i.potabunt me aceto.i.vetu-
ſto & acri vino in ſiti mea.i.in deſiderio
meo incorporationis eorum . Ac ſi dicat.
Cum ſitiam eos eſſe dulce poculū quo re-
ficiar,& nouum.i.mihi nouo homini con
formatum,Ipſi faciēt ſe acetum.i.acre vi-
num & vetus,ſcilicet cōformabūt ſe acer
bitati veteris hoīs.Et illo aceto potabunt
meā ſitim.i.amaris tribulationib⁹ ad ſimi
litudinem veteris hoīs replebūt me ſalu-
tem eorū ſitientem. Notandū ꝙ illud idē
fere eſt:potauerūt me in ſiti mea aceto &
dederūt in eſcā meam fel,niſi ꝗa alia ſimi
litudine ad aggeratione impietatis eorū
iſtud idē dicit,& per acetū tamē vetuſta-
tem eorum denotat ꝗ̄ per fel nō denotaꝫ.
Acetum eñ dicimus vet⁹ vinum & acre.
Qm̄ aūt dabūt in eſcā meam fel,& in ſiti
mea potabūt me aceto,video ꝙ fiet men-
ſa eorū corā ipſis in laqueum &c. Et quia

Menſa ꝑ Scriptura

hoc prȩuideo cōcedo. Mēſa eoꝝ.i.diuina
ſcriptura qua refici cōſueuerūt ſpiritali-
ter ſeu quilibet in mēſa reficiēt corporali-
ter,fiat eis in laqueū.i.in deceptionē.ſ.ma
le expoſitam,cauſa ſit quare illaqueenꝫ.i.
decipiantur,a ſimilitudine volucris q oc
culto laq̄o decipiꝫ.Ne vero ipſa ſcriptu-
ra adeo videreꝫ grauis,ꝙ ipſi nullatenus
eā intelligere poſſent,& ſic inexcuſabiles
eſſent addit:Menſa dico corā ipſis exiſtēs
.i.in euidēti eorū exiſtens,quantū ad ipſi⁹
ſcripturę euidentiam,non quātū ad ipſo-
rū cęcitatis pertinaciam.Quod eſt dicere.
Scriptura quæ quantū in ſe manifeſta eſ-
ſet illis ſi crederēt,obſcura & decipiēs &
excęcans fiat illis,cum in incredulitate ꝑ
ſeuerent:& fiat ipſis in retributionē. Ex-
ponit autem in quā retributionē cū adiū
git.Et.i.ſcilicet in ſcandalum.i.in caſum
de vitio in vitiū. Qđ eſt dicere.Ipſa ſcri-
ptura faciēs eos cadere de vitio in vitiū:
hoc modo ſit eis retributio incredulita-
tis eoꝝ.Exprimit aūt ſingulis ſingula red
dendo,quomodo ſcriptura ſit eis ī laqueū

& in ſcādalū ſic.Dico fiat mēſa eorū in la
queū,hoc modo ſcilicet obſcurentur ocu
li eorū,ne videant.i.excęcenꝫ oculi ratio-
nis eorū,ne recte videāt.i.recte intelligāt
ſcripturā.Et dorſum eoꝝ ſemꝑ incurua.
Hoc aūt eſt expoſitio de hoc qđ dixit,fiat
menſa eorum in ſcādalū,& eſt dictū per ſi
militudinē,ac ſic dicat.Permitte eos adeo
cadere in peccata vt nimia mole peccato-
rū grauenꝫ,ne poſſint inde exurgere, a ſi-
militudine illius cuius dorſum pondere
grauiſſimo incuruaꝫ qui ſe nequit erige-
re.Non ſolū aūt irā.i.vindictā tuā eis ſic
infundas.i.interius in aīam fundas,vt ex
cęcari & de peccato in peccatū cadere per
mittas:ſed etiā effunde irā tuā ſuꝑ eos.i.
exterius ī corpore funde irā tuā vt oppri
mat eos in hoc ſeculo.Et in futuro furor
irę tuę ſubſecutiuus compræhēdat eos.i.
ſic damnet vt nullatenus euadere queāt.
Furor dicitur vindicta illa ęterna quā de⁹ Furor.
eos in futuro puniet quæ tāta erit ad cō-
parationem ꝑſentis vindictę,quāta res eſt
furor ad comparationem irę. Cū dicit cō
prȩhendat a ſimilitudine ponit , ac ſi di-
ceret.In hoc ſeculo non ex toto compræ-
hendentur,licet enim propter mala meri
ta ſua puniānꝫ:ſe tamen huiuſce rei gra-
tia puniri falſis rationibus occultabunt.
Sed in futuro grauius punienꝫ ſic vt oī-
bus & eiſdem ipſis cauſa pœnę eorum ap
pareat:a ſimilitudine illi⁹ qui diu fugiēs
tandem comprȩhenditur,ſic vt vlteri⁹ ef
fugere non poſſit.Exponit aūt quomō ira
effundatur ſuper eos,addendo ſic.Dico ef
funde irā.Hoc modo.ſ.effunde:Fiat habi
tatio eorū.i.in qua habitant terra deſer-
ta.Et ne aliqs putaret ſic cōcedere deſer-
tandā,vt nullus homo in ea habitaret,ad
dit ſic,vt determinet.Et ſic concedo fieri
deſertā,vt in tabernaculis eorum.i.in do Tabernacula.
mibus quæ tabernacula iure dicuntur eo
ꝙ eas cito mutabunt ad ſimilitudinem ta
bernaculoꝝ,non ſit eorum qui īhabitet.i.
dominetur ſicut modo.Ac ſi dicat.Conce
do quidē vt exterę nationes ibi īhabitent
ipſi vero minime.Et bene quidē ponit nō
maneant,ſed inhabitēt.Multi nāꝗ eorum
ibi vt ſerui remāſerūt:nullus aūt vlterius
inhabitauit.i.dominat⁹ eſt. Inhabitari q-
dem pro dominari vſitate ponitur.Vnde
quoꝗ eū qui ſe bene viuēdo regit:ſuiipſi⁹

Google

inhabitatoré dicim⁹. Hoc autem iure eis continget. Qm̄ qué tu qui potēs es pcuſſiſti mortalitate & paſſibilitate pſequuti ſunt.i.perſequētur me ſcilicet,ac ſi dicat. Adam peccādo ſe & totum gen⁹ humanū pcuſſit.i.mortale & paſſibile fecit.Ego vero a peccato īmunis me nō pcuſſi,ſed tua diſpoſitio me percuſſit mortalem faciēs & paſſibilem vt mundus per me ſaluetur.Et ipſi me inſontem a te percuſſum pſequentur:ideoq; dignū eſt vt a patria expellant. Et ideo adhuc,q̄a ſuper dolorem vulnerū meorum addiderunt.i.addēt cuſtodiā ſepulcro vt intra mortē æternam detineāt. Quod eſt dicere.Poſt dolorem vulnerum quē mihi inferent addent etiam ſepulcro cuſtodes vt oīno nomē meū deleāt,ideoq; appone.i.apponi permitte iniquitatē filiorum ſup iniquitatem eorum patrū vt maior ſit cumulus miſerię eorum.ſ.cum iniqui ſint ipſi & obſtinati,filios iniquos habeant & obſtinatos vſq; in finem mūdi cū reliquię ſalug erūt.Et vtriq; iniqui exiſtētes,nō intrent.i.nō ingrediātur viam vitę huius in iuſtitia tua.i.in iuſtificatione permanēdo.Qđ eſt dicere. Nō iuſtificent a te p remiſſionem peccatorū. Exponit autem qđ ſuperi⁹ cōceſſit.ſ.furor iræ tuę cōprehendat eos ſic.Dixi q; hoc totū in hoc ſeculo contingat vt fiat habitatio eorum deſerta,& cętera.Et in futuro deleātur.i. ſe deletos manifeſte ſciant de libro viuentium,de diſpoſitione tua.ſ.in qua oēs ęterne victuri ordinati ſunt,ſicut in libro aliquo multorum nomina ſcribūtur: ideoq; liber dicitur.Non autem ſic deleant,q; in illo libro ſcripti ſint vel ſcribēdi. Nullus enim in eo ſcriptus inde delebit,ſed ideo dicit deleantur,q̄a ipſi ſe reputāt eſſe ſcriptos.ac ſi dicat.Qui modo ſibiipſis videntur ſcripti,appareāt ſibimet in futuro deleti.Et vt iſta deletio cōtingat eis in futuro,hic interim non ſcribantur.i.a dei diſpoſitione non ordinent eſſe cū iuſtis.i.nō diſponat eos deus hic eſſe in conſortio iuſtorum.i.bene operantiū.Non enim in futuro deleren,& dignū eſt vt deleant.Nā per eos ego ſum.i.ego ero pauper & dolēs ,i.ipſi facient me dolērē.i.dolorem pati,& pauperem vitam.i.carentem vita.ſ.interficient me.Sed inde potius gaudeo,nō cōtriſtor.Nam ſalus tua de⁹ pater ſuſcepit

Deleri de libro vitæ.

.i.ſuſcipiet me.i.his de cauſis quia dolens ero & pauper, tu ſaluator ſuſcipies me.i. patrocinaberis mihi more pii patroni reſuſcitando me.ſ.& quia me ſuſcipiet laudabo o auditores.i.mea membra laudare faciam nomē dei cum cātico,voce.ſ.cum iocūda affectione: & magnificabo eum in laude.i.mei magnificam laudem agent ei bona operatione.Quod eſt dicere.Faciam vt mei eū laudent,voce,affectione,& ope, & hęc laus placebit deo fundata ſuper vitulum nouellum.i.ſuper fidem vituli nouelli,mei videlicet qui ero ſacrificium p ſalute mūdi oblatum. Quod deſignatum fuit per vitulū quē in euangelio legit obtuliſſe paterfamilias p filii reditu de peregrinatione q perierat & inuentus eſt,mortuus fuerat & reuixit. Vitulū ſe vocat,q̄a per hunc vitulum de quo diximus præſignatus eſt:& q̄a pro mūdi ſalute ſacrificādus erat more vituli qui in lege veteri ſacrificabatur. Nouellū vero ſe dicit,q̄a cū nouus homo eſſet,qui ſecūdū deū creat⁹ eſt in iuſtitia & ſanctitate veritatis,venerat nos de vetuſtate primi patris eruere, & ad ſui conformitatem reuocare. Vitulū dico producentē vngulas & cornua.i. habētem producta cornua & pductas vngulas.ſ.magnam potentiam expellēdi inimicos Iudęos,qui impotēs reputat & magnā diſcretionē,q ſtultus & iſipiēs videt. Per producta cornua,recte magna expulſionis potentia notat, q̄a potētior eſt bos qui pducta cornua habet ad hoſtē expellēdum,q̄ qui breuia.Per productas quidem vngulas maxima diſcretio accipit q̄a vngulę fiſſæ & diſcretę ſunt. Et hoc eſt ac ſi dicat.Illa laus placebit deo fundata in fide mei qui ſum vitulus nouellus habēs pducta cornua & pductas vngulas.Hoc autem ideo ponit vt inquātū poſſibile eſt attrahat nos ad cōformitatem ſui.ſ.quatinus omnimode ſtudeam⁹ inimicos oēs viſibiles & inuiſibiles expellere & diſcretionē in oībus habere.Seu etiā p cornua producta denotatur potentia maxima defendendi ſuos:& ſi in paſſione ſua ſe defendere noluit.Cornibus enim animalia cornuta ſe defendūt.Adhortat vero ſuos ad videndū & lętandū & q̄rendū dn̄m ſic.Dixi me pauperem eſſe,& dolentem,& eſſe ſaluandū,& vitulum nouellum,& hoc totū

Luc.xv.

Producta cornua.

Producta vngula.

videant.i.intelligant pauperes ſpiritu,fideles mei.ſ.qui humiles ſunt in ſpũ nõ ſuperbi:& lętenť de ſalute mea p quã ſaluabunť.Et qa hoc non ſufficeret,o vos pauperes quærite dñm bene operando,& per hoc viuet aïa veſtra in æterna gloria.Per vitã aũt aïę,dat etiã intelligere vitã corporis,q̃ in futuro donabiť.Et q̃rẽdo dñm orate eũ vt det vobis vitã qm̃ exaudiuit .i.exaudiet dñs pauperes orãtes.i. acquieſcet pcibus pauperũ:& non deſpexit.i.nõ deſpiciet victos ſuos.Hic p lyptoten minus diciť,& magis ĩtelligiť.Ac ſi dicat.Illos videlicet vinctos vĩculis mortalitatis & paſſibilitatis q ſui ſunt.i.qui ſibi ſubditi non deſpiciet.i.exaltabit: quos hic deſpicere videtur, vel vinctos ſuos.i.vnitos & cõiũctos vĩculo dilectionis & ſubiectionis.Oſtendit autem quos vocet pauperes cum addit.Laudent illum cęli & terra.Sola pars iſta quę eſt laudent tantum continet quãtũ iſtę tres videant & lętenť & q̃rãt dñm.Deum enim laudat qui de eo recte intelligit,& lętatur,& eum quærit.Dico videant pauperes &c.ſcilicet laudẽt illum videndo,& lætando & quęrendo,cæli.i.apoſtoli,& terra.i.eccleſia de Iudęis,& mare.i.eccleſia de gentibus.Bene quidem per terram Iudæi,per mare gẽtes accipiũtur.Quia ſicut terra vndiq̃ a mari circũdatur ſic & terra Iuda quę terrarum pars eſt exigua vndiq̃ a gẽtibus clauditur.Ne vero viderentur cæli & terra & mare per ſe ad hoc deueniſſe vt eccleſia fierent:humiliat eos cum addit.Et.i.ſcilicet laudẽt illum reptilia ĩ eis.i.illi qui in eis ſcilicet inter illos ſunt reptilia prius exiſtẽtia. In trãſitiua poſitio.Ac ſi diceret. Cæli & terra & mare dico qui prius fuerũt reptilia .i.terrenis adhęrentes,nõ ad ſuperna ſpectantes more reptilium, quæ terræ ſerpunt.Quaſi dicat. Laudare eum debẽt cũ ex reptilibus eos fecerit ad cæleſtia tendẽtes.Dico laudent,& hoc ideo quoniã de⁹ ſaluam faciet Sion.i.ſaluabit ſuos in futuro pfecta ſaluatione reducendo in immortalitatem & in impaſſibilitatem:ſuos dico factos Sion,cernẽtes.ſ.deum nõ per ſpeculum ſed facie ad faciẽ.i.manifeſte. Vel ſic. Saluam faciet Sion.i.reſtituet ſupercæleſtem Sion,quæ ciuitas ſua erit ex angelis & hominibus quæ quantum ad homi-

Terra.

nes deſtructa erit per Adam,quantum ad angelos autẽ minime.Et hic interim ędificabunť in virtutib⁹,ciuitates Iudę.i.eccleſię fideliũ confitentiũ deũ pura fide.Iuda quippe confeſſio interpretatur. Vnde per ciuitates Iudę,eccleſiæ fidelium denotantur qui dei cõfeſſores exiſtũt:qui in virtutibus ſunt munitiſſimi ad ſimilitudinẽ ciuitatũ.Ciuitates bñ pluraliter ponit.Q̃z q̃ em̃ oẽs fideles ſecundũ fidẽ eccleſia vna catholica ſunt,ſecũdum tamen locorũ diuerſitatẽ eccleſiæ multæ ſunt.Dico ꝙ hic ædificabunť ciuitates Iudę.In futuro autem inhabitabũt ibi.i.in Sion.ſ.in illa beata dei contuitione & ciuitate dei.Et hoc per ſe non habebunt, ſed acquirẽt eã Sion hæreditate.i.per hoc ꝙ ſunt dei hæreditas.i.per mortem meam mei cohæredes efficientur. Vel ſic. Acquirent eam bona vita ſua & operibus hæreditate.i.ad hæreditatem vt ſit eis hæreditas æterna.Et in futuro ſemen ſeruorum ei⁹ poſſidebit eã .i.ſemen procedẽs a ſeruis eius,cauſa erit ꝙ ipſi ſerui ſint eam poſſeſſuri, bona opera ſcilicet quæ hic in lacrimis ſeminãt,vt in futuro beatitudinem æternam cũ gaudio metant.Quia vero bene operari nihil eſt ſine charitate,determiat ſic. Dico ꝙ fideles inhabitabũt Sion per bona opa ſua: &.i.ſcilicet illi habitabunt in ea, qui diligunt nomen eius.ſ.dei hoc nomen qđ eſt dñs.i.diligũt caſto amore qđ eſt dñs. Vnde Apoſtolus.Si diſtribuero in cibos pauperum omnes facultates meas charitatem autem non habeam nihil ſum.Per hoc autem ĩuitat nos ad bonam operationem & dei dilectionem per quã venitur ad patrię cęleſtis inhabitationẽ. Vel ſic.Iſti tres verſus legi poſſunt.Adhortor cęlos & terrã, & mare,vt deum laudent.Cęlos autem & terram.i.apoſtolos & eccleſiã primitiuam ideo ad dei laudẽ adhortor,qa præuideo Qm̃ deus ſaluam faciet Sion.i.per mortẽ meam ſaluabit remittendo peccata & iuſtificãdo eccleſiam primitiuam de Iudęis quã faciet ſion.i.ſublimẽ in ſpeculatione cæleſtiũ ſecretorũ: & mare.i.eccleſiam de gentibus,ideo ad dei laudem inuito,qa p̃uideo ꝙ per mortem meam ædificabũtur a deo patre in virtutib⁹,ciuitates Iudæ.i. eccleſiæ gentium deo cõfitẽtiũ q̃ deſtructę fuerunt per Adam,& illę ciuitates ędi-

Iuda.

1. Cor. xiii.

ficatę inhabitabunt ibi in Sion.i.aſſidue
habitabunt in cõformitate illius Sion ec
cleſię primitiuę q̃ longe perfectior erit:&
ſic inhabitabunt ꝙ acquirent eam hęredi
tate. Acquirẽt & ĩhabitabũt idem eſt,ſed
repetit vt determinet,addendo hæredita
te. Quod eſt dicere. Acquirent fide & ope
re bono,conformitatem eius Sion hæredi
tate.i.hæreditario iure.i.ſic vt iure ſint
vna hæreditas dei cum ipſa Sion. Cũ eñ
filiis Abrahæ ſit facta hęreditatis promiſ
ſio etſi illi non ſint filii Abrahę ſecũdum
carnẽ,cũ tñ mei filii ſpiritales futuri ſint
qui filius ſum Abrahę ſecũdũ carnẽ,ꝑ me
veri filii Abrahæ futuri iure cum Iudæis
dei hæreditas erunt. Hoc aũt dictũ eſt de
gentium eccleſiis primitiuis. De ſucceſſu
ris aũt eccleſiis agit,cum ſubiungit. Et ſe
mẽ ſeruoꝝ eius poſſidebit eã. Ac ſi dicat.
Non ſolum autem ciuitates Iudę primiti
uę inhabitabunt in ea,ſed & ſemen ſeruo
rum eius poſſidebit eam.i.illi qui erũt ſe-
mẽ.i.filii ſpiritales ſeruorũ eius dei apo-
ſtolorum ſcilicet,& ipſarum ciuitatũ pri-
mitiuarum poſſidebunt eã Sion ſecũdum
conformitatem,ſicut etiã ciuitates Iuda.
Determinat autem quos vocat ſemẽ ſer-
uorum cum addit:& qui diligunt nomen
eius habitabunt in ea. Quod eſt dicere. Il
los.ſ.dico ſemẽ:& dico ꝙ inhabitabunt in
ea,qui diligunt nomen eius qđ eſt dñs:nõ
reformidant,ſcilicet quibus gratum eſt &
iocundum eum dominum eſſe, & diligũt
eum dilectione pura.

In Pſal.LXIX.

Titulus.LXIX. In finẽ Pſalmꝰ Da-
uid ĩ rememoratione,eo ꝙ ſaluũ
fecit eũ dñs. Qđ ſic exponit̃. Pſal
mus iſte eſt Dauid.i.verba iſta ſunt Chri
ſti in rememoratione.i.in frequẽti memo
ria habita eo ꝙ ſaluũ fecit.i.faciet eũ dñs
ſaluatione in finẽ tendenti.i.in ꝑfectionẽ
& cõſummationẽ ſuiipſius & ſuorum,ſui
ipſius.ſ.ſecũdũ immortalitatẽ & impaſſi-
bilitatẽ & ineffabilẽ glorificationẽ:& ſuo
rum ſecũdũ peccatorũ remiſſionẽ,& iuſti
ficationẽ in p̃ſenti,& in futuro ſecũdũ ꝑ-
fectã corporis & animę beatitudinẽ. Ac ſi
dicat. Chriſtus ante paſſionẽ ſuã p̃uidens
ſui ſuorũq; ſaluationem frequenter hanc
orationẽ fecit,in qua orat de reſurrectio-
ne & de cõſtãtia in paſſione & de inimico
rum ſaluandorum conuerſione,& de ſuo
rum lętitia & exultatione:quos ad dei in
uitat magnificationem,& ipſoꝝ humilia
tionem & ſui exẽplo hortat̃ ad orationẽ.

Deus pater ĩ adiutorium
meũ intende.i. fac te in-
tẽtum in adiutoriũ meũ
vt ſicut ĩtẽſam ꝓmereor
ſaluationẽ: ita & tu intẽ
ſe des,me reſuſcitãdo im
mortalẽ & impaſſibilẽ faciendo. Et hoc ad
iutoriũ nõ differas vſq; ĩ cõmunẽ reſurre
ctionẽ ſed feſtina ad me adiuuãdũ,vt poſt
tres dies reſuſcitãdo me in ꝑfectã beatitu
dinẽ reducas. Et ꝑ hoc ꝙ me adiuuabis,
confundant̃ bona confuſione:& reuerean
tur.i.de peccatis ſuis timeant illi q q̃runt
animam meã auferre, Iudæi.ſ.& non ſolũ
qui q̃runt animã meã,ſed etiã qui ſolum-
modo volunt mihi mala, Auertant̃ retror
ſum & erubeſcãt. Prępoſteratio erubeſcãt
.i.verecũdentur de malitia ſua & ſic auer
tant̃ ab ea retrorſũ poſt me eũtes.i.mei ſe
quaces effecti. Multi nãq; ſunt mihi mala
volentes,qui non ſunt animam meã q̃ren
tes. Dico auertantur & hęc auerſio nõ dif
feratur vſq; ĩ ſeculũ futurũ:Sed erubeſcẽ
tes ſtatim.i.in breui poſt reſurrectionem
meam, auertantur de malitia ſua illi qui
volẽtes mala dicunt mihi euge euge:Ma- Mat.xxij.
giſter ſcimus ꝙ verax es &c. Quod eſt di-
cere. Illi auertantur qui blãditiis ſuis me
decipere nituntur. Dico confundantur q̃
quęrunt animam meam. Illi vero qui iam
q̃runt te bene operãdo mei exemplo,diſci
puli mei.ſ.exultẽt in futuro,in te.i.in ade
ptione beatitudinis quæ in te eſt : & hic
interim lætẽtur de ſpe adeptionis. Et ipſi
idem qui diligunt ſalutare tuum.i.ſalua-
tionem quã eis in futuro dabis per quam
& ipſi & hic & in futuro ſaluabũtur. Vel
ſalutare tuum.i.ſaluationẽ quã eis in fu-
turo dabis,dicãt ĩ bono deſiderio ſuo poſt
reſurrectionẽ meã,magnificet̃ Deꝰ Chri-
ſtus,& hoc ſemper,vt q iã magnificatꝰ eſt
ꝑ reſurrectionẽ & ſuiipſius glorificationẽ
magnificet̃ hic ſemꝑ remittendo ſuis pec
cata:& iuſtificando eos de generatione in
generationẽ vſq; in finem mundi: & in fu
turo magnificet̃ per ſuorum perfectã glo
rificationẽ. Dico vt de me deo dicant ma
gnificet̃ deus. De ſe vero dicant,o deꝰ ad

riuua mē bene cooperãdo & me ꝰ peccatis eripiẽdo. Nã ego egenus ſum.i.nulliꝰ alterius ope potens ſaluari, niſi tua. Et pauper .i.ope mea ſaluari impotens. Dico adiuua me & tu dñe ne moreris.i.non ſis tardus ad adiutoriũ & liberationẽ meã. Nã tu ſolus es adiutor meus ad bene operãdũ, & liberator a vitiis. Quod eſt dicere: Tu ſolus adiuuare me potes & liberare.

In Pſal. LXX.

Ionadab.

TItulus LXX. Pſalmꝰ Dauid filiorũ Ionadab, & priorũ captiuorũ. Innuit hic figura hiſtoriæ de Ionadab qui in lege veteri ſacerdos dei ſanctiſſimꝰ fuit, & filiis ſuis præcepit vinum non bibere, nec in domibꝰ, ſed in tabernaculis habitare: cuius præceptis non defuit filiorum obœdiẽtia. Per Ionadab aũt qui ſpontaneus dñi dicit, Chriſtus congrue figurat, qui ſacerdos in ęternũ iuxta ordinẽ Melchiſedech, nõ ex timore ſeruili ſed amore ſpõtaneo & caſto, dño patri ſeruiẽs obœdiẽtię ſuę curſum peregit. Qui Chriſtus filiis ſuis ſpiritalibus fidelibus.ſ. præcepit vinũ non bibere.i.carnalẽ voluptatem nõ amare, quæ homines ſibi ſubditos à deo retrahendo dementat more vini inebriantis. Iuxta qđ in euangelio idem aſſerit.

Luc.ix.

Qui vult poſt me venire, tollat crucẽ ſuã quotidie & ſequat̃ me. Præcepit quoq; non in domibus ſed in tabernaculis habitare.i.cum in terrenis habitent non ſic habitent vt in domibus, ſed quaſi i tabernaculis.i.non putent ea eſſe manentia ad ſimilitudinẽ domus ſed trãſitoria ad ſimilitudinem tabernaculoꝝ. Iuxta ꝙ Apoſtolus dicit. Tanq̃ nihil habentes, & oĩa poſſidentes. Et alibi. Non habemus hic manentẽ ciuitatẽ, ſed futuram inquirimꝰ.

ij. Cor. vj. Heb. xij.

Tituli vero litera ſic adaptatur. Pſalmꝰ iſte eſt Dauid Chriſti orantis pro ſe vt reſuſcitetur, & in paſſione conſtans efficiat̃: & eſt pſalmꝰ iſte filioꝝ Ionadab.i. Chriſti & determinat quoq; filiorum, cũ dicit, & priorũ captiuoꝝ. Quod eſt dicere. Qui priꝰ captiui & a patria exulãtes fuerũt p Adam. Poſtea vero per Chriſtum ad patriam reducti: & hoc dicitur ad differẽtiam ſpirituum cæleſtium, qui cum filii ſint adoptiui a verbo dei creati non tamen prius extitere captiui. Et bene quidem dicit̃ pſalmus iſte filiorum Ionadab. In hoc eñ pſalmõ agit Chriſtus de ſuorũ filioꝝ ſalute & laude, & conſta.i. paſſionis. Agit quoq; ſucceſſiue de inimicoꝝ cõfuſiõe & pudore.

IN te dñe ſperaui. Perfectio meriti. Qđ eſt dicere. Domine pater ſperaui eã quę ſunt in te, immortalitatẽ & ĩpaſſibilitatẽ. Ergo non cõfundar in ęternũ. Et ſi ad tẽpꝰ videar Iudæis cõfuſus: Tunc aũt cõfunderer, ſi qđ ſperaui non adipiſcerer. Dico non confundi me permittas: Sed libera me ĩ iuſtitia tua.i. ſecũdũ ꝙ iuſtitia tua exigit. Iuſtũ eñ eſt, vt in te ſperãtem liberes: & non libera me in abſcondito, ſed eripe.i. libera manifeſte, vi me eripiendo, & inclina eã ſis ſublimis ad me ĩfirmũ & humilẽ ſecũdũ humanitatẽ, aurẽ tuã.i. potentiã miſericordię tuę quã clamãtes ad te exaudis, ideoq; auris dicit̃. Quod eſt dicere. Cõdeſcẽdere fac ſublimẽ potẽtiã tuã pcibꝰ meis infirmi & humilis: & ſic ſalua me, & liberando vt ſuperius dixi, & glorioſum & ĩmortalẽ & ĩmpaſſibilẽ faciẽdo, q hic infirmor ſecũdũ mortalitatẽ & paſſibilitatẽ: & eſt dictũ a ſimilitudine medici qui infirmo aſſurgere nequeunti, aurẽ clemẽter inclinat, & eũ ſanificat. Dico ſalua, & vt me poſtea ſaluũ facias, priꝰ eſto mihi ĩ deũ ꝓtectorẽ.i. cũ ſis mihi deꝰ creator.ſ. ex deo ſis mihi tẽdẽs in deũ ꝓtectorẽ, qui me in paſſione ꝓtegas ne timore pœnę deficiã. Et eſto mihi in locũ munitũ.i. in ſecuritatẽ, vt nec etiã timeam, ſicut locus munitꝰ ſecuritas eſt ad ſe fugiẽtibus. Multi qppe ꝓtegunt̃, qui ſecuri nõ ſunt, ideoq; ſuperfluo nõ addit̃ in locũ munitũ. Et amodo eſſe debes protector & locus munitus, qm̃ hucuſq; es tu firmamentũ meum.i. firmus protector meus: & refugium meum.i. ſecuritas. Ac ſi dicat. Cum hucuſq; firmamẽtum meum & refugium meum extiteris, ne in aliquo defecerim deinceps refugiũ & firmamentũ meũ eſſe debes, ne in futuro deficiã. Vel ſic. Ideo oro vt me ſaluũ facias, qm̃ tu ſolꝰ es firmamẽtũ meũ, & refugiũ meũ.i. quia tu ſolus potes me protegere & ſecurũ facere. Exponit aũt qđ ſuperiꝰ dixit eripe, a quibus ſe oret eripi ſic. Dixi eſto mihi in deum protectorem &c. Et tu etiam deus meus ſpeciali q̃dã obœdiẽtia mea, eripe reſuſcitãdo

de manu.i.de poteſtate peccatoris ne vlte
rius me affligēdi licitum habeat. Exponit
vero per partes de manu cuius peccatoris
oret ſe eripi,cū dicit.Scilicet eripe me,de
manu contra legem agentis Iudaici ppli,
in hoc ꝙ mihi negligit obœdire,cum ipſi
ſit a lege pręceptū.Iuxta qđ Moyſes dicit.
Deutero. xviij. Actu.iij. Prophetam ex fratribus veſtris ſuſcitabit
vobis dn̄s deꝰ veſter tanq̄ me,ipm audie-
tis:& oīs q non exaudierit pphetā illū ex
terminabitur de populo meo:& eripe me
de manu iniqui gentilis populi q me cru
cifiget & in ſepulcro cuſtodiet:qui cū nō
ſit contra legē quam nō habet,ſaltem ini-
quus eſt.i.infidelis & male operans.Repe-
tit autem ꝙ orauit,eſto mihi in deū &c.
Cum dicit ne piicias & cętera,vſq; ad qa
dixerunt,vt pręponat cauſas quas ſupius
non poſuit,quæ cauſæ continentur ab il-
lo verſu.Quoniam tu es patiētia mea,&
cętera vſq; ad ne piicias.Quæ ſic legunt,
& conſtruunt,Oraui vt eripias me de ma
nu peccatoris.Oro etiā ne proiicias.i.ne
deſpicias me quin protegas in tempore ſe
nectutis poſitum,ante reſurrectionem ſci
licet quādiu tēporalis ſum.Poſt reſurre-
ctionem nāq; ęternus ero & ſine tempore.
In tempore dico ſenectutis.i.vetuſtatis,in
quo ſcilicet vetuſtatē Adę retineo,nō ſe-
cundum peccatū,ſed ſecūdum pœnā pec-
cati.i.in quo mortalis & paſſibilis exiſto,
qđ eſt pœna peccati veteris Adæ.Et ideo
non proiicias.Quoniam tu dn̄e es patien
tia mea.i.tu cauſa es patiētię meę.Vt em̄
tui conformitatem obtineā tribulationes
patienter ſufferam.Et ideo adhuc ne pro
iicias,quoniam tu domine es ſpes mea.i.in
te ſpem habeo remunerationis q̄ ſpes p-
cedit a iuuentute mea.i.a prouido conſi-
lio & ſtrenuitate mea.Qđ eſt dicere.Ideo
ſpem habeo in te,qui prouidus ſum in cō
ſilio,& ſtrenuus in actu obœdientiæ tuæ.
Alioquin enim ſpes mea eſſet irrita.Iuuē-
tutem quippe p prouido cōſilio & ſtrenui
tate ponit,quia iuuenum eſt prouido vti
cōſilio,& in actu eſſe ſtrenuos.Et ideo ad
huc ne proiicias me,quia in te exiſtēs con
firmatus ſum.i.firmus factus ſum,ex vte-
ro.i.ex tēpore conceptionis meę non ſum
infirmatus in Adam per originale pecca-
tum ſicut cæteri homines qui dum conci
piuntur ſecundū legem concupiſcentię q̄
pœna eſt originalis peccati,fiūt & ipſi ori
ginalis peccati rei.Quod eſt dicere.Me cō
ceptum abſq; lege concupiſcētiæ,cōfirma
ſti a tēpore meę cōceptionis in tui cōfor-
mitatē.ſ.vt a pctō immunis eſſem,ſicut tu
Vel ſic.In te.i.in tui conformitate confir
matus ſum ex vtero.i.ſecundum humani
tatem quam accepi in vtero.Secundū dei
tatem enim in qua tibi par exiſto,cōfirma
tione nō egui:& ideo adhuc ne proiicias
me,qa tu es ptector meus ne in aliquo ca
derē:de vētre matris meę.i.ſemp me pro-
texiſti ex illo tēpore ex quo proceſſi de vē
tre matris meę.Vel ſic.Protector meus es
tu,ſecūdū illā naturā qua pceſſi de vētre
.ſ.ſecundū humanitatē.Quaſi dicat.Quia
hucuſq; protector meꝰ fuiſti,oro deiceps
ne me proiicias:& ideo adhuc ne piicias,
quia in te eſt ſemper cātatio mea fundata
.i.iocūda laus mea.i.quia te ſemp iocunde
laudo,& affectione & operatione.Vel can
tatio mea eſt in te.i.om̄is delectatio mea:
& qa terrenis omnibus neglectis in tui ſo
lūmodo laude nitor,in te delector:tanq̄ p
digium factus ſum multis.i.impiis q mul
ti ſunt ad comparationem bonorū quorū
numerus paruus eſt:factus ſum tanq̄ mō
ſtrū,vt me oīno reſpuant & abhorreāt q̄ſi
monſtrum eſſem:& ideo adhuc ne piicias
quia tu es adiutor fortis ad bene operan-
dū.Vel ſic.Dico ꝙ factꝰ ſum pdigiū mul-
tis:& tu tn̄ es adiutor fortis,ne cedā ipſis
multis.Orat autem vt deus faciat eum in
laude eius perſeuerare ſic.Quia tu es ſpes
mea & p te cōfirmatꝰ ſum:repleat os meū
laude.i.cum te iam laudauerim de his be
neficiis collatis fac om̄ino repleri os meū
laude.i.fac me ī laude tua perſeuerare vt
ſcilicet ego tota die.i.iugiter gloriam cā
tem tuā & magnitudinem tuam.i.vt ego
lętāter aſcribā tibi gloriā meā & magnitu
dinē meā.Qđ eſt dicere.Vt reputē ꝙ ſum
glorioſus & magnꝰ,hoc eſſe ex te.Vel ſic.
Vt cātē gloriā tuā & magnitudinē tuā.i.
vt lętanter tibi aſcribā ſupradicta bn̄ficia
mea q̄ erūt gloria tua & magnificentia.i.
cauſa erunt ꝙ glorioſus videaris hoībus
& magnificus.i.potēs:& hoc totum eſt ac
ſi dicat.Fac me in laude tui perſeuerare.
Hoc modo.ſ.vt omnia hæc beneficia ſu-
pradicta tibi aſcribam non mihi.¶Oſten-
ſis cauſis pluribus:& incidenter oratione

interpoſita:ad vltimũ illud ponit cui⁹ rei gratia cauſas appoſuit ſic.Quia tot & tãta mihi cõtuliſti beneficia.ſ.vt eſſes patiẽtia,ſpes,confirmatio,& cãtatio mea.Ne ꝓiicias me in tempore ſenectutis,& repetit illud idem ęquipollenti voce apponendo aliam cauſam,cum dicit. Ne derelinquas inquã me.i.ne proiicias in tẽpore ſenectutis,cũ hoc ſit,ꝙ defecerit virtus mea.Defecerit,hic ꝑteritum eſt,ac ſi dicat.Nõ debes relinquere,ꝗa virtus omnis quę in me eſt,ſic defecit vt nõ ſit mea reputata.i.nõ reputo virtutem quã habeo ex me habere,ſed ex te. Vel põt eẽ determinatio, ſic. Ne derelinquas inquam,cũ deficiet virt⁹ mea.i.cum reputabitur potentia mea defeciſſe in morte ſcilicet. Vel poteſt in hac ſententia legi: defecerit,ſi non ꝑterite accipiatur.Repetit autem ꝙ ſuperius dixit, Eripe me de manu peccatoris æquipollentibus verbis,cũ dicit.Deus ne elongeris a me &c.præponendo cauſas alias quas nõ poſuerat quæ cõtinentur ab illo loco vbi habetur.Quia dixerunt &c.vſ ad de⁹ ne elongeris,qđ ſic legitur.Nõ ſolum oro ne me proiicias in paſſione , ſed oro etiam o deus ne elongeris a me,vt differas reſurrectionem meam vſ in futurum.Sed tu qui deus meus es,cui ſpecialiter obedio, reſpice ĩ auxilium meũ,vt.ſ.poſt tres dies me reſuſcites.Et hoc ideo oro ꝗa inimici mei Iudęi dixerũt.i.dicent adinuicem,& hoc mihi.i.ad damnũ meum.Determinat vero quos vocet inimicos cũ addit.Et illi inimici inquã qui cuſtodiebant animã meam.i.q inſidiabunt̃ animę meę , ſi forte aliqd dignum repꝛehenſionis viderẽt in ea, fecerunt.i.faciẽt cõſiliũ in vnum malitiæ eũdo.In hoc autem quid graui⁹ notat,cũ dicit cõſilium fecerunt.Peius enim eſt de malo agere per cõſilium ꝙ̃ temerarie. Dico ꝙ conſilium fecerunt,dicẽtes vnus ad aliũ:Perſequimini eũ tribulationib⁹.Nam deus cuius filium ſe aſſerit, dereliquit eũ .i.contempſit.Et nõ ſolũ perſequimini ſed & cõpręhendite eũ ne euadat.i.interficite,ꝗa non eſt qui eripiat.Ac ſi dicat.Ipſe dicit quia deus eripiet eũ a morte poſt tres dies,ſed ille non eripiet:idcirco compræhendite eum morte.Agit autem conceſſiue de inimicorum confuſione ſic. Dixi vt reſpicias in auxilium meum, & ex oppoſito cõfundant̃ in malo.i.erubeſcãt & deficiant ab omni proſperitate mundana,detrahẽtes animę meę virtutes ſuas.i.Iudęi qui mihi auferũt virtutes meas quantum ad ſuã reputationẽ, dicendo mę eſſe ſeductorem & legis deſtructorẽ: & nõ parũ cõfundant̃ & deficiãt, ſed operiant̃ cõfuſione & pudore.i.circũuallent̃ erubeſcentia & corporali deſtructione. A ſimilitudine corporis qđ oĩ parte veſtimẽtis operitur. Quod eſt dicere.Plenariã habeãt cõfuſionẽ & pudorẽ illi qui q̃rũt mala mihi.ſ.vt interficiant & in morte detineãt.Ac ſi dicat.Nõ ſolum habeãt confuſionem & erubeſcentiã,quia mihi detrahũt:ſed ꝗa etiã mala mihi quęrunt.Confuſionẽ ſuperius accepit ꝓ erubeſcentia. Et defectũ pro deſtructione vbi dixit confundantur & deficiãt.Hic autem cõfuſionẽ ꝓ deſtructione ponit:& pudorẽ ꝓ erubeſcẽtia.De ſpe vero ſuorum,& laude quã deo facient agit ſic.Dico ꝙ ĩimici cõfundant̃.Ego aũt ſemper ſperabo.i.mei ſemper ſperabũt in te ꝑfectã in futuro ſaluationẽ exẽplo ſaluationis meę:& adiiciã ſuper oẽm laudẽ tuã.i. adiicient laudem tibi exiſtentẽ ſup omnẽ laudẽ tuã a priori populo datã.Qđ eſt dicere.Laudabunt te omnimoda laude quæ perfectior erit laude populi prioris , cũ & ipſi pfectiores ſint futuri.Et notandũ non dici perfectiorem laudem apoſtolorũ,& cęterorũ in noua lege exiſtẽtium laude quorũdam qui & ſi ſub lege veteri eſſent viri tamen erãt noui teſtamẽti per fidẽ, vt fuit Helias & cęteri pfectiſſimi qui mũdũ omĩno ſpreuerunt.Sed laudẽ nouorũ dicit ꝑfectiorẽ laude illorũ veterũ,qui non adeo perfecti extiterũt,quorũ multus numerus fuit. Vel adiiciẽt laudẽ ſup oẽm laudem tuã,de rerũ creatione tibi collata.Scilicet vt cũ lauderis de mundi creatione,multo magis te laudabũt de gn̄is hũani reparatione. Dico ꝙ adiicient laudẽ.i.laudabũt te innocẽtia,& iuſtitia ſua quã nõ reputabũt ſuã eſſe:Sed os meũ.i.meoꝝ annũciabit iuſtitiã tuã.i.oẽm iuſtitiã ſuam a te eſſe:& tota die.i.iugiter annunciabit ſalutare tuũ.i.ſaluationem futuram a te fore non a meritis ſuis . Vel ſic . Dico ꝙ mei ſperabũt in te ſemp:& hoc dico gn̄aliter. Os autem meũ.i.ꝑdicatores, qui dicendi ſunt os in corpore meo.i.eccleſia,annũciã

Confuſio.

bunt iuſtitiam omnē tuā eſſe.i.a te. Et to
ta die ſalutare tuū.Hęc non mutantur.Et
ideo annunciabunt mei iuſtitiam omnem
a te eſſe : Quoniam non cognoui literam
eſſe iuſtificantem,id eſt mei cognoſcēt li
teram legis veteris non poſſe aliquem iu
[ij.Cor.iij.] ſtificare.Litera enim occidit.Qđ eſt dice
re.Cognoſcent illud eſſe falſum,qđ Iudæi
affirmabant aliquē ex lege iuſtificari poſ
ſe.Lex enim ſolummodo peccatū indicat.
Non etiam ad abſtinendum adiuuat.Et
cognoſcendo per literam non poſſe iuſtifi
cari. Introibo, ideſt mei introibunt in po
tentias dñi.Quod eſt dicere.Qui prius ſe
potentes exiſtimabant ad bene operandū
per liberum arbitriū & per legem . Se per
hoc inſufficientibus cognitis ad bene ope
randum introibunt in potentias dñi.i.ad
hoc diuina gratia inſpirante ingredienť,
vt ſe reputent potētias bene operādi & a
vitiis abſtinēdi nō a lege ſed a dño habe
re.Vñ in euāgelio legitur, Sine me nihil
[Ioan.xv.] poteſtis facere.Nō ſolū annūciabūt iuſti
tiam ſuam eſſe tuam.i.a te:Sed o deꝰ me
morabor iuſtitiæ tuæ ſoliꝰ.i.mei memora
buntur iuſtitiæ tuæ , ꝗ ſola eſt.i.ſingula
ris.i.incōparabilis perfectiſſima.Vnde le
[Pſal.cxlij.] gitur.Nō iuſtificabiť in cōſpectu tuo oīs
uiuens.Quod eſt dicere. Dicēt te vnicam
& ſingularem & pfectiſſimam habere iuſti
tiam,& hoc memoriter dicent nō negligē
ter. Hoc autem ꝙ iuſtitiam ſuā,tuam eſ
ſe annūciabūt,& ſolā & pfectiſſimam iuſti
tiā tuā memoriter pdicabunt,nō ex ſe ha
bebūt ſolūmodo ſed te cooperante. Quia
tu deus docuiſti me.i.docebis meos ſpiri
tali ſapiētia tua eis interius impendente,
& ideo pnūciabo mirabilia tua.i.mei pro
nūciabūt aliis mirabilia tua iuſtitiā.ſ.quā
generi humano p me reſtitues,& ſalutare
tuum qđ in futuro daturus es. Hoc autē
ſuperius dictum eſt,vbi dixit,Os meū &c.
Sed ideo repetit vt oſtendat pnūciationis
eoꝝ perſeuerantiā ſic. Dico ꝙ mei annun
ciabunt mirabilia tua,& hoc ex iuuentu
[Iuuentu.] te mea.i.ex tempore martyrum qui iuue
nes erunt.i.in fide calentes & ſtrenue agē
tes,more iuuenū qui feruentes ſunt ętate
& ſtrenui actione: & nunc.i.in ipſa iuuen
tute vſqꝫ pronunciabunt.i.aſſidue & con
ſtanter, mortis metu non deficiētes,& ea
vſqꝫ in ſenectam pronunciabūt mei.i.vſqꝫ
tempus confeſſorum,qui ſenes erūt.i.ali
quātulum frigidiores martyribꝰ nō mor
tem corporis pro deo ſubeūtes,ſicut ſene
ctus frigidior ętas eſt iuuētute. Et pronū
ciabūt vſqꝫ in ſeniū.i.vſqꝫ in tempus An
tichriſti in quo multi a feruore fidei fri
geſcēt:ideoqꝫ ſeniū diciť,eo ꝙ ſeniū ætas
frigidiſſima ſit & defectibilis.De quo tem
pore dñs in euāgelio dicit: Ex abundātia
iniquitatis refrigeſcet charitas multorū.
Qđ eſt dicere.Mei cōſtāter te laudabūt,&
illi qui erunt in iuuētute, & qui ī ſenectu
te,& qui in ſenio.Vel martyrum tēpus iu
uentutem dicit.Tempus autem confeſſo
rum ſenectutem:& tempus Antichriſti ſe
nium,eo ꝙ prius fuere martyres, poſt eos
autem ſunt temporaliter cōfeſſores,ad vl
timum autem,tēpus Antichriſti erit. Er
go ꝙ mei pronūciabūt & in iuuentute, &
ſenectute & ſenio : Ne derelinquas me.i.
meos inadiutos, donec omni generationi
.i.donec annūciēt omniſmodi generatio
ni quæ ventura eſt vſqꝫ ad finem mundi.
Brachium tuum & potētiam tuam & iu
ſtitiam tuam,me.ſ.qui brachium tuū ſum
per quem diabolū fortiter expugnabis. Si
cut aliqs brachii fortitudine debilē hoſtē
ſuperat:& qui ſum potētia tua,per quē fa
cies fideles potentes ad reſiſtendū vitiis,
& qui ſum iuſtitia tua per quē fideles iu
ſtificabis.Me dico potentiā & iuſtitiā tuā
vſqꝫ in altiſſima pertingentem.i.qui non
tm̄ in hominibus potentiā habeo, ſed ī al
tiſſimis ēt cęleſtibꝰ ſpiritibꝰ.Vel ſic aliter
legi pōt,vt brachiū nō muteť.Dico donec
annūciēt me brachiū tuū,& potētiā tuam
& iuſtitiā tuā,ab īfimis rōnabilibꝰ creatu
ris vſqꝫ in altiſſima eūdo.i.vſqꝫ in ſupcęle
ſtes rationabiles creaturas.Quod eſt dice
re.Donec annūciēt omnem potētiā & iu
ſtitiam eſſe ex te.Incipiendo ex potētia &
iuſtitia hoīm,qui īfimi ſunt ad cōparatio
nem angelorum,& eūdo vſqꝫ in potētiam
ipſorū angelorū, ac ſi dicat.Hoc reputa
būt eſſe ex te,ꝙ ibi erūt potētes in futuro
iuſti in opibus:& hoc ꝙ angeli iuſti ſunt
in affectione dilectionis dei,& potentes.i.
alti in beatitudine.Commēdat autē ipſos
angelos ad dei laudē quaſi admiratiue de
eis agēdo ſic.Dico vſqꝫ in altiſſimia,& illa
magnalia.i.altiſſima tua,ꝗ magnalia dicū
tur eo ꝙ ī excellētia dignitatis magna ſūt

quę.i.quanta feciſti.i.q̃ digna: & ideo qs
ſimilis eſt tibi in ſublimitate potentiæ?
Nullus.Ac ſi dicat.Inde comprobari po
teſt nullũ tibi eſſe ſimilẽ. Et quia nullus
tibi ſimilis eſt,cũ adeo potẽs ſis,qm̃ Adã
& Eua voluerũt ſe facere ſimiles tibi per
Gene.i. comeſtionem pomi,dicẽtes erimus ſicut
dii:Quãtas.i.q̃ magnas tribulatiões oſtẽ
diſti mihi.i.meis ne vlterius ſupbirẽt:&
q̃ multas & q̃ malas .i. q̃ nociuas,mortẽ
ſcilicet & omniſmodi paſſiones,quæ aię
& corpi aſperrimę ſunt & nociuæ: & tu
cõuerſus ab ira.i.a vindicta quã in eis p
tribulationes exerces:viuificaſti me.i.p
mortẽ meã viuificabis meos ĩteriori vi-
uificatione eos innocẽtes & iuſtos faciẽs
& in futuro reduxiſti me .i. retro duces
meos ad patriã.ſ.de qua p Adã ſunt ex-
pulſi.Meos dico iterum de abyſſis terrę
educẽdos.i.de imitate terrenitatis. Pri⁹
em̃ eos in Adã de imitate & vilitate ter
renitatis eduxiſti,vt ex limo terrę face-
res animatos & nõ morituros:qui p pec-
catũ Adę ad eãdẽ imitatẽ pcipitati ſunt
vt moriẽdo efficiãtur cinis & puluis,vñ
Abyſſus. eos in futuro eripies. Abyſſum dicimus
nimiã profunditatẽ:ideoq; p imitate po
nitur.Dico q̃ reduces eos de abyſſis ter
rę: & tũc multiplicaſti magnificẽtiã tuã
deus.i.multiplicẽ in eis facies magnificã
gloriã tuã,immortales faciẽs & impaſſi-
biles, & om̃i beatitudine felices:& prius
hic cõuerſus cõſolatus es me.i.viuifica-
bis meos:& per hoc cõſolaberis,vt ſupe-
ri⁹ dixi,ibi vbi poſui viuificabis me.Hoc
aũt ideo repetit,vt p effect⁹ oſtẽdat qua-
liter de imis eos aſſumat.Per hos autem
effectus cõprobabitur te eos viuificaſſe.
Nã & ego cõfitebor &c.Nã ſignũ eſt po-
ſitionis:& vero bene poſitũ eſt quãtũ ad
ordinem. Ac ſi diceret: tu viuificabis,&
mei cõfitebũtur tibi.i. ad honorẽ tui ve
ritatẽ tuã.i.te veracem in pmiſſione tua
de mũdi reparatione p me cõpleta:& de
futura ſaluatione cõplenda.Dico q̃ mei
cõfitebũtur tibi:mei dico quidã exiſten
tes in vaſis pſalmi.i. ĩ pſalterio:qđ dicit
vas pſalmi eo q̃ fiat in eo pſalmus.ſ.in
cõtẽplatiõe bonoꝝ ſupnoꝝ:p quã in dei
laude reſonabũt ad modũ pſalterii quod
ex ſupiori reſonat. Vaſis pluraliter po-
nit quãtũ ad plures fideles. Et pſallã ti-
bi.i.quidã meorũ bono ope tẽ laudabũt,
exiſtẽdo ĩ cithara.i. in actiua vita:quę p
citharã ex inferiori reſonãtẽ cõgrue de
notat,eo q̃ inferior ſit cõtẽplatiõe. Di-
co q̃ tibi pſallẽt & cõfitebũtur.Tibi di-
co q ſanctus es Iſrael .i. adeo ſanctus vt
potẽs ſis ſanctificare oẽs fideles,quos fa-
cis Iſrael:cuius rei deſiderio tibi pſallũt
& cõfitẽtur.Et hoc eſt ac ſi dicat.In hoc
poterit videri te eos viuificaſſe, qa tibi
pſallẽt & cõfitebũtur:qđ aliter nõ eſſet.
Et cũ cãtauero tibi.i.cũ mei laudabunt
te:exultabũt labia mea.i.meoꝝ,ĩ ipa lau
de. Et ne acciperem⁹ labia exteriora,ad-
dit.Et hoc modo.ſ.aĩa mea.i.meorũ,quã
redemiſti.i.mei exultabunt laudando te
affectionib⁹ aię ſuę:ideo qa eã redimes p
me.Affectiones aũt labia dicũtur,eo q̃ p
eas aĩa ſibi interius loquat. Nõ ſolũ aũt
aĩa meorũ in tui laude exultabit:ſed &
lingua mea.i.meoꝝ meditabit iuſtitiam
tuã.i.ĩ tui laude cũ meditatiõe nõ teme
re annũciabũt oẽm iuſtitiã eẽ tuã.i.a te.
Hoc aũt ſuperius poſitum,vbi poſuit os
meũ &c.Ideo repetit vt addat.Hoc con-
tuitu annunciabũt.Cũ hoc erit qđ illi q
quęrũt mala mihi Iudęi.ſ.cõfuſi in malo
& reueriti fuerit.i. erubeſcẽtes de reſur
rectiõe mea:& timẽtes in perſequutione
Veſpaſiani & Tyti.Qđ eſt dicere.Cũ vi
derint iuſto iudicio tuo illos eſſe factos
erubeſcẽtes & timidos,hanc iuſtitiã tuã
aliis annũciabũt vt ab eorũ cõformitate
retrahãtur. Vel ſic. Lingua meorũ medi
tãter pferet iuſtitiã tuã.i.dicet te ęẽ iu-
ſtũ iudicẽ:cũ cõfuſi & reueriti fuerint q
quęrũt mala mihi.i.cũ pręuiderint q̃ ti-
mebũt & cõfundẽtur in futuro oĩmoda
cõfuſione.Illi q quęrunt mala meis,q hic
nõ videtur reuerẽtes,ſed ſecuri:nec cõ-
fuſi,ſed beati.Qđ eſt dicere.In hoc te iu
ſtũ iudicẽ eſſe annũciabũt q̃ pũidebunt
inimicos ſuos iuſto iudicio tuo futuros
eẽ cõfuſos & reuerẽtes. In Pſal.LXXI.

Titulus.LXXI.Pſalmus Dauid in
Salomonẽ.Qđ ſic exponit. Pſal-
mus iſte eſt Dauid prophetę ĩ Sa
lomonẽ reſpiciẽtis.i.in verũ Chriſtũ Sa-
lomonem.i. verũ pacificũ, q fecit vtraq;
vnũ,& q eſt pax noſtra. Hic aũt pſalmus Ephe.ii.
& ſi videat quędã habere quę Salomoni
filio Dauid cõtigiſſent.ſ. cũ dicit:Deus

ed by Google

iudiciũ tuũ regi da,& iuſtitiã tuam filio
regis.Et iudicabit paupes ppl'i. & ſi qua
cętera talia ſunt:cũ tñ q̃dã habeat q̃ nul
laten⁹ eidẽ Salomoni cõtigerit:vbi.ſ.di-
cit:permanebit cum ſole & ante lunã:&
adorabũt eũ oẽs reges & cętera ſilia.to-
tus cõpetẽter in Chriſtũ verũ & ſignifi-
catũ Salomonẽ ẽ referẽdus.Cõtuẽs nãq;
Eſdras pſalterii titulorũ ĩpoſitor,q lõge
poſt Salomonẽ regẽ Iſrael tpaliter exti-
tit ab eodẽ Salomone Chriſtũ ſignifica-
tũ fuiſſe, & ſcd̃m noĩs interptationẽ,&
ſcd̃m rei geſtionẽ:pſalmũ iſtũ q de Chri
ſto legẽdus eſt, Salomõis noĩe titulauit.
In Salomonis nãq; tpe iuſtitia & pax ma
Pacificus. xima fuit in Iſrael:vnde etiã idẽ pacifi-
cus dicit.Et dilatatũ fuit regnũ ei⁹ val-
de.Et ipſe ſapiẽtiſſim⁹ extitit:ſic etiã vt
3.Reg.x. regina Auſtri veniſſe legat a finib⁹ terrę
audire ſapiẽtiã ei⁹. Sic & Chriſt⁹ q ver⁹
pacificus fuit mundũ iuſtificauit & deo
pacificauit. Et ſapiẽtiſſimus exiſtẽs regi
nã a finib⁹ terrę eccleſiã.ſ.quã ex capti-
ua reginã & ſpõſam ſuã fecit,p p̃dicato
res ad ſe vocauit:& ſapiẽtiã pręceptorũ
eius eã audire fecit.De dilatatiõe regni
eius Chriſti,& de iuſtitia & pace in eius
tpe futura,& de ei⁹ ęternitate,& quõ ſi-
bi regnũ acquiret,& q in regno ei⁹ erũt:
& de ei⁹ regni bñdictione & ſaluatione
Propheta agit:in ipſi⁹ laude ſatis ample
ĩmorãdo.Pro quo ĩ pricipio pſalmi orat
vt ei deus pater iudiciũ & hic & ĩ futu-
ro ad vtilitatẽ populi ſui tribuãt. Orat
quoq; vt mõtes & colles pacẽ a deo ſuſci
piãt,quã ſuſceptã ppl'o ſuggerãt.In fine
vero pſalmi eidem regi benedicẽdo,no-
bis ei benedicendi dat exemplum.

Deus iudiciũ tuum regi
da.i.iudiciũ qd̃ tu cum
ſancto ſpũ de mũdo ex-
erces,& in futuro factu
rus es:da Chriſto regi
ſcd̃m ꝙ homo eſt, qd̃ iã
habet ſcd̃m ꝙ de⁹. Et oſtẽdit qd̃ iudiciũ
& cui regi cũ addit.Et iuſtitiã tuã filio
regis. Hic aũt p endiadim idem eſt iuſti
tia,qd̃ & iudicium.Ac ſi dicat.ſ.filio cui
regis Chriſto, da iuſtũ iudiciũ tuum.Et
Iudicat trinitas. bene dicit tuũ,cũ hoc iudiciũ patris ſit,
& filii & ſpũs ſãcti. Licet hoc a quibuſdã
Ioan.v. aſtruatur. Nõ.n.pater iudicat queq̃,ſed
omne iudiciũ dedit filio.Qd̃ nihil impe
dit,cũ ſic intelligendũ ſit.Pater nõ iudi-
cat queq̃ viſibiliter:qa ipſe ĩuiſibilis eſt:
ſed oĩe iudiciũ dedit filio ſcd̃m ꝙ ho-
mo eſt,cũ ſcd̃m ꝙ de⁹ eſt ęqualis ei ſit:&
nihil ipſi ab eo cõferatur.Sic.ſ.dedit fi-
lio oĩe iudiciũ,vt ipſe viſibilis apparẽs
totũ in futuro iudicet,coopãte tñ inui
ſibiliter toti⁹ potẽtia trinitatis.Et expo
nit ipſum iudiciũ per partes,ſic.Dico,da
filio tui regis Chriſto iuſtũ iudiciũ tuũ
.ſ.da ei iudicare populũ tuũ in iuſtitia:
& pauperes tuos in iudicio.Iuſtitia & iu
diciũ idẽ eſt.Populũ vocat minores,pau
peres aũt ſanctiores,q mũdũ oĩno ſpernẽ
tes Chriſtũ nudi & inopes ſequuntur.Et
eſt ac ſi dicat.Da ei potẽtiã in futuro iu
dicãdi populũ tuũ.i.minores fideles:qui
populus dicũtur,eo ꝙ maxĩa multitudo
erit eorũ ad cõparationẽ malorũ. Vel ſic
hi duo verſus legunt.Deus iudiciũ tuũ
regi da:& hic & in futuro:& vt iudiciũ
illud proſit populo ſaluãdorũ:da iuſtitiã
tuã.i.iuſtitiã quę ex te eſt filio illius re-
gis.ſ.populo Chriſtiano,q filius erit ſpi
ritalis regis illi⁹.Qd̃ eſt dicere. Iuſtifica
illũ regis filiũ & ſcd̃m peccatorũ remiſſio
nẽ & ſcd̃m virtutũ & bonorũ operũ pfe-
ctionem. Si.n.iniuſtus relinqueret,iuſto
iudicio regis damnaret.Et exponit iudi
ciũ per partes,ſic. Dico,da iudiciũ.ſ.da
ei iudicare hic populũ tuũ,quẽ dixi filiũ
regis:in iuſtitia.i.ſcd̃m ꝙ iuſtitia ipſius
populi promerebit a te data.ſ.vt cũ idẽ
populus in hoc mũdo iuſtus ſit,plus ab
eodẽ rege iuſtificet.Et da ei regi iudica-
re in futuro ĩ iudicio iuſto paupes tuos,
fideles.ſ.qui nõ extra velle ſunt paupe-
res:ſed tui pauperes.i.pro te. Per maio-
res autẽ fideles quos pauperes dicit,dat
etiã intelligere minores:q ſi nõ ſint mũ-
dũ oĩno relinquẽtes: ĩ futuro tñ ſaluãdi
ſunt. Vt aũt iſtud iudiciũ fiat & hic & ĩ
futuro:ſuſcipiant mõtes pacẽ ppl'o exhi
bendã.i.Apoſtoli qui alti ſunt vt mõtes
ad cõparationẽ colliũ ſuſcipiant ab ipſo
rege pacẽ.i.dilectionẽ dei & proximi per
quã pax erga deũ habetur & erga proxi
mũ.Ideoq; pax iure dicitur,quã populo
.i.minoribus annuncient. Et quoniam
montes nõ ſufficerent,colles.i. minores
prædicatores, qui dicuntur colles,eo ꝙ

inferiores erunt in ſanctitate ad cõpara
tionẽ colliũ,qui montibus ſunt inferio-
res,ſuſcipiant ab ipſis mõtibus iuſtitiam
Iuſtitia. populo annũciandã. Iuſtitia idem eſt qđ
pax:& bene dilectio dei & proximi iuſti-
tia dicitur:eo ꝙ oĩs eã ꝑfecte habẽs ꝑ
fecte iuſtificatur.Enũciat autẽ qđ oran-
do & optando dixit vbi poſuit iudicare
populũ &c.ſic. Dico,ſuſcipiant montes
pacẽ & colles iuſtitiã,populo exhibẽdã.
Et poſtꝗ̃ mõtes & colles pacẽ pplo ſuſce
ꝑrint,iudicabit ille rex in futuro paupe
res populi.ſ. remunerabit iuſto iudicio
ſuo,illos quos dixi mõtes & colles,q pau
ꝑes erũt hic in populo ſuo mũdũ relin
quẽtes:& ſaluos faciet ęterna ſaluatione
filios pauperũ,ſubiectos.ſ. qui filii erunt
ſpiritales apoſtolorũ & prædicatorũ:&
humiliabit calũniatorem, diabolũ.ſ.de-
primet ne vlterius locũ habeat ſuos ten
tãdi vel accuſandi:qui ꝗ̃diu mũdus iſte
Calũniator. durat calũniator eſt.i.accuſator,nõ vo-
ce,ſed mala ſua cõceptione.Eſt etiã calũ-
niator.i. ĩquãtũ poteſt totiꝰ boni diſtur
bator.Illũ eñ vſualiter calũniatorẽ dici
mus,q bonũ diſturbare intẽdit.Vel calũ
niatorẽ humiliabit.i.quẽcũq; impiũ,qui
hic ſuis calũnias.i.ſcãdala infert,ne vlte
rius locum habeat eis calũniãdi.Vel ſic
põt legi ſecũdũ ſentẽtiã quã in duobus
primis verſibꝰ expoſuimus, vt cõtinua-
tio non mutetur.Poſtꝗ̃ pacẽ ſuſceꝑrint
montes & colles,& populi,iudicabit hic
.i.remunerabit hic paupes populi maio
res.ſ.vt cũ iuſti ſint faciat eos iuſtiores.
Et ꝑ hanc partẽ innuit ꝙ & minores li
cet nõ adeo ꝑfecte,iuxta hoc tñ ꝙ iuſti
tia eorũ exiget,remunerabit:& ſaluos fa
ciet in futuro ſaluatiõe ęterna filios pau
ꝑũ.i.minores.Et ꝑ hoc datur intelli-
gi ꝙ multomagis ipſos paupes quoꝝ fi-
lii erũt,ſaluabit:& humiliabit calũniato
rẽ in futuro.Hoc nõ mutať.Laudat autẽ
eũ de ęternitate ſua,ſic.Dico ꝙ humilia
bit calũniatorẽ:& idẽ rex q eũ humilia-
bit,ꝑmanebit in futuro cũ ſole.i.cũ ma-
ieſtate patris ſcđm deitatẽ ei cõſubſtan-
Pater ſol. tialis.Pater autẽ iure ſol diciť, cuius na
turę claritas a nullo poteſt ꝑfecte con-
templari,ſicut ſolis claritas ab humano
viſu ꝑfecte cõſpici nequit:& ſic ꝑma-
nebit ꝙ erit ante lunã.i. in pſentia lunæ
ſcđm humanitatẽ.Scđm deitatẽ nãq; nõ
eſt localis.ſ.in pręſentia eccleſię ſuę erit,
vt ad cumulũ beatitudinis eiuſdẽ eccle-
ſię ab eadẽ iugiter cõſpiciatur.Oſtendit
vero quid vocet lunã cũ addit.In gene-
ratione.ſ.& gñatione erit.i.in præſentia
gñationis & gñationis.i.oĩs generatiõis
iuſtorũ.Cũ bis ponat gñationẽ de oĩbus
iuſtorũ gñationibus dat intelligere. Ge
neratio & generatio idẽ eſt qđ luna.Lu- Luna eccleſia.
nam eccleſiã dicit,eo ꝙ in tpe ꝑſequu
tionis decreſcat per imperfectionẽ filio-
rũ vt luna:& in tẽpore pacis creſcat ꝑ
filiorũ regenerationis augmentum.Vel
ſic.Permanebit cum ſole.i.ꝗ̃diu ſol dura
bit.Et hoc exponit eũ in ſequentibꝰ ad-
dit.*Scilicet* vſq; in gñationẽ huius gña-
tionis ſubſequutiuã,& generationẽ vlti
mã.Cũ bis gñationẽ ponit, oẽs gñatio-
nes dat intelligere.Ac ſi dicat.Tãdiu ꝑ-
manebit ꝗ̃diu mũdi oẽs gñationes dura
turę ſunt.Et ne putareť poſt ſolem & ge
nerationes nõ eſſe ꝑmãſurus,addit.Et
ante lunã eſt ipe.i.dignior & durabilior
erit luna.ſ.omni re cõmutabili,quæ per Luna.
lunã ideo deſignatur,quia luna ſęꝑ cõ-
mutatur.Vel ſic.Ne videretur nõ fuiſſe
ante mũdũ addit.Et ante lunã ꝑmanſit
ſcđm ꝙ deus. Per lunã quippe quæ pars
eſt omnis creaturę,oẽm creaturam vult
intelligere.Quoniã autẽ eũ regẽ dixerat
& iudicaturũ pauꝑes & filios paupe-
rũ:poſſet quæri quõ eos acquiret in re-
gnum. Qđ ſic oſtẽdit. Dixi ꝙ rex erit,&
paupes & filios pauperũ iudicabit.Quos
pauꝑes & filios ſic in regnũ ſibi acqui-
ret ꝙ prius deſcendet.i. veniet de ſubli-
mi inuiſibilitate ſua in notitiã primiti-
uę eccleſię de Iudęis, ſicut pluuia deſcẽ-
dit in vellus,area exiſtẽte ſicca in tempo
re Gedeonis.Et poſt deſcẽdet in notitiã
gentiũ,ſicut ſtillantia ſtillicidia .i. ſicut
ſtillantes pluuię ſuper terrã deſcẽdũt.i.
ſuper areã,vellere manente ſicco.Et be-
ne ponit ſtillãtia,vt valeat ad ſimilitudi
nem.*Sicut* eñ ſtillicidiũ pluuię ſtillat.i.
paulatim fluit:ita & eius notitia paula-
tim per prędicatores in mentes hominũ
fluxit. Mittit aũt nos ad figurã hiſtorię
de Gedeone.Quẽ cum dñs dixiſſet,Iſrael Iudic.vi.
a gentibꝰ quę nimirũ illũ oppreſſerãt li-
beraturũ,ſignũ huiuſce ſaluatiõis a dño

pteiit,quod eſt ei a dño conceſſum.ſ.vt
vellus quoddã in area poſitum humidũ
inueniret,area ſicca exiſtente:Altera ve-
ro die aream humidam ſicco vellere.Per
Vellus. vellus ergo prius a pluuia infuſum Iu-
daicꝰ populus pꝑſignabatur,qui ſe a deo
ſine dei detrimẽto aliquo abruperat:ſi-
cut vellus ab oue ſine damno ouis abrũ
pitur.Qui populus tamen ſcd̃m partem
imbre gratię ſpiritalis erat infundẽdus,
gentibus inde ſiccis exiſtẽtibus.Per areã
autem quæ poſtea vellere ſicco humida
fuit gẽtium populus præſignabatur:qui
poſtea Iudęis ſiccis ſcd̃m maximã partẽ
ab ipſa gratia,ea gratia erat replendus.
Roma.xi. Iuxta illud Apoſtoli.Cæcitas cõtigit ex
parte in Iſrael:vt plenitudo gẽtium in-
traret.Et bene p areã gentilis plębs por
tẽdebatur.Quia ſicut area vellus circũ-
quaqꝫ ambiebat,ſic & infinitus gentium
populus,Iudęos quoqꝫ nõ tãtus erat nu
merus oĩ parte localiter circũdabat.Be-
ne etiã area dicebãtur q terreni erant in
affectionibꝰ,nihil eoꝝ quę dei ſunt ſapiẽ
tes.Area nãqꝫ nihil aliud eſt q̃ terra.Vel
ſic verſus iſte legi poteſt. Dico ꝙ iudica
bit pauperes & filios pauperum:& prius
deſcẽdet in vterũ virginis non localiter
ſed ſpiritaliter ſicut pluuia deſcendit in
vellus.Qd̃ eſt dicere.Sicut pluuia deſcẽ
dit in vellus illud ſine velleris corru-
ptione:& inde exprimitur ſine eiuſdem
velleris lęſione:ſic & dei verbũ deſcẽdet
in virginẽ .i. incarnabitur in virgine,&
naſcet̃ ſine virginis corruptione:& poſt
deſcendet in notitiã hominũ,vt eos ſpi-
ritali gratia imbutos deo bona opa fru-
ctificare faciat:ſicut ſtillicidia ſtillantia
ſuper terrã imbuũt eã,& germinare fa-
ciũt.Laudat autẽ eum de iuſtitia ſua,ſic.
Dico ꝙ deſcendet,& in diebus eius.i. in
tẽpore regni eius,Orietur iuſtitia.i.ge-
nus humanũ quod per Adam in iniuſti-
tiã decidit,per eum iuſtificabitur:quod
per legem & per liberum arbitrium adi
piſci non potuit.Et non parua iuſtitia
ſed abundantia pacis .i. abundantiſſima
pax.ſ.dilectio dei & proximi,quę & iuſti
tia & pax dicitur,vt ſuperius eſt oſten-
ſum.Abũdantia pacis dico,duratura do
nec auferatur luna.i.eccleſia de hoc ſta-
tu in perfectum ſtatum.Vel luna quę in
cælo eſt,auferatur de hoc ſtatu in perfe-
ctum ſtatum. Luna nãqꝫ & ſol & cætera
elementa immutabũtur. Iuxta quod le-
gitur.Ecce noua facio omnia. Quod eſt Apoc.xxi.
dicere.Tãdiu pax eiꝰ durabit,donec mũ Donec.
dus iſte tranſeat:non ꝙ poſt non duret
in æternum,ſed talia genera locutionis
ſępius habemus:velut cũ dicimus.Expe-
cta me donec veniã:non ꝙ poſtea velimꝰ
eum diſcedere.Laudat eum etiam de re-
gni eius amplitudine,ſic.Dico ꝙ in die-
bus eius orietur iuſtitia:& ipſe domina-
bitur a mari orientali vſqꝫ ad mare oc-
cidentale:& a mari auſtrali vſqꝫ ad ma-
re ſeptentrionale.Quod eſt dicere,domi
niũ eius durabit ab oriente vſqꝫ in occi-
dentem:& ab auſtro vſqꝫ ad ſeptentrio-
nem:& a flumine incipiet dominari.ſ. a
Iordane:qui flumen antonomaſice dicit̃
eo ꝙ digniſſimus fluuius ſit ĩ Iudęa. Per
Iordanem autẽ dat intelligere baptiſma
quia in Iordane dñs eſt baptizatꝰ. Ac ſi
dicat. A tempore baptiſmi incipiet ap-
parere dominiũ eius per prædicationem
ſuã.Ante baptiſmum eñ nõ prędicauit, Prędicare quã & quare tũc chriſtus cœpit.
nõ vt ignoraret:qui a tempore natiuita
tis ſuę,ſcd̃m ꝙ homo erat,omnia ſciuit.
Non eñ,vt Auguſtinus aſſerit,locũ ha-
bere poterat ignorantia, vbi perſonali-
ter erat indeſinẽter patris ęterni ſapien-
tia:Sed vſqꝫ poſt annũ triceſimũ & poſt
baptiſmũ prędicationem differre voluit
vt exemplũ daret ante baptiſmum & an-
ni triceſimi ętatem a nullo eſſe prædicã
dum.Quia vero poſuerat a mari vſqꝫ ad
mare:& cũ maria multa ſint,poſſet intel
ligi mediterraneũ mare,vel aliquod pro
ximũ:& ſic totus mundus eius dominio
nõ intelligeret̃ eſſe ſubditus: Additur a
flumine.i.a baptiſmate vſqꝫ ad terminos
orbis terrarũ dñabitur.i.vbiqꝫ terrarũ.
Vel a flumine incipiet dñari.i.a Iudai-
co populo:de quo primitiuã eccleſiã cõ
ſtituet : qui metonomice per Iordanem
qui flumen antonomaſice dicit̃ accipit̃,
eo ꝙ in Iudęa ſit:vſqꝫ ad terminos orbis
terrarũ.i. vſqꝫ in oẽs nationes. Ne vero
ſolũmodo illi qui nõ erũt valde peccato
res intelligerẽtur in regno eius eſſe,oſtẽ
dit illos etiã qui in peccatis erũt teter-
rimi in eius regno futuros, vt per hoc
magis eius iuſtitiã cõmẽdet,ſic. Dico ꝙ

dominabitur:& ecce illi ſuper quos dominabitur Aethiopes.i.illi qui in moribus ſunt nigerrimi ſicut ęthiops in corpore,procidēt.i.ſe humiliabūt de ſuperbia ſua:& corā illo.i.in beneplacētia ei⁹. Vel procidēt corā illo.i. adorabūt eum. Adorantiū autem eſt,corā illo quē adorant,procidere.Et inimici eius qui nolēt corā illo procidere terrā lingent.i.terrenis nimio deſiderio adhærebūt:a ſimilitudine illius qui cū ei cib⁹ comeſtus nō ſufficiat vas etiam lingit in quo poſitus fuit:vel a ſimilitudine quorūdā animaliū,quorū natura eſt terrā lingere. Ac ſi dicat.Irrationabiliter ſe habentes nimio deſiderio terrena complectentur,quę eis cauſa perditionis erūt.Hoc autē dicit ad cumulū miſerię eorū. Oſtendit vero ad dei laudē ipſos ęthiopes varias virtutes habituros,addendo ſic.Dico ꝙ procidēt Aethiopes:& ipſi effecti reges Tharſis.i. ſuiipſius:& hoc ſic vt ſint reges cōtēplationis cōtemplantes cęleſtia nō terrena. Tharſis enī cōtemplatio interpretatur: offerent munera illi regi.ſ.cōtemplationem ſuā & cęteras virtutes nō ſibi imputabūt,ſed illi⁹ regis munera eſſe teſtabūtur:& ſic ea munera ei offerēt:& Aethiopes adhuc facti inſulę.i. innocētes & reiicientes procul a ſe omne circūſtās peccatū ad modū inſularū quę maris circūſtātis ęſtū a ſe repellūt & ſiccę perſiſtūt: offerent munera illi regi innocentiā.ſ.& cęteras virtutes ſuas,quas nō ſibi ſed regi attribuent:& ipſi ęthiopes facti reges Arabū.i.humiles & alios fructificātes:& effecti reges Saba.i.incēſi igne caritatis, & ad fidē cōuerſi:adducent dona regi.i. alios per prędicationē ſuā deo adducent quos ſe deo donare facient per ſubiectionē. Per Arabes quidē congrue humiles & fructificātes accipiuntur.Arabia nāꝗ humilis dicitur,vel cāpeſtris.Per campeſtres quippe fructificantes intelligūtur, eo ꝙ campi ad fructificādū habiles ſunt. Per Saba vero quę interpretatur incenſa vel conuerſa,caritatis igne incenſi cōuerſiꝗ ad fidē merito deſignātur.Et notandū non omnes has virtutes omnibus cōuenire ſcilicet vt ſint cōtemplantes & innocentes & humiles & fructificātes,&

Arabia.

Saba.

conuerſi & caritate incenſi:ſed quibudā perfectis .ſ. omnes conueniunt:alię vero aliis,& alię aliis.Vel ad literā intelligi poteſt.ſ.ꝙ reges Tharſis illius regionis: & cultores inſularū marinarū offerent ſe munera illi regi per conuerſionem:& reges Arabū,illorum populorū,& reges Saba,illius terræ,adducent ſe dona deo per fidem. Ne vero ſi ad literam acciperetur ſoli Aethiopes illi populi,& reges Tharſis & inſularum cultores & reges Arabū & Saba eſſent adoraturi,addit:Et adorabunt .i. venerabuntur eum per fidem & bonā operationem, omnes reges .i.omniſmodi prīcipes.Per reges,omnes terrarū principes deſignat.Omnes gentes.i. omniſmodi gentes,ſeruient ei caſto amore. Et merito:quia morte ſua liberabit pauperem mundū qui ope ſua liberari nequit a potēte diabolo,qui in eū potētiā p peccatū Adę exercet. Princeps enī mundi huius eiicietur foras.Et pauperē inquā cui non erat adiutor aliquis .i.qui nec per ſe nec per aliquem adiutorē poterat liberari.Cū vero dixerat pauperē.i.per ſe inſufficientē,videretur per aliquē poſſe liberari,niſi adderet,Cui nō erat adiutor.Et nō ſolū liberabit a potēte,ſed hic parcet pauperi & inopi:mūdo ſcilicet qui quātū ad auxiliū ſuū pauper, quantū ad alterius auxiliū inops eſt, parcet.i.peccata indulgebit.Poſſet enī a potente eum liberare, & peccata nō remittere : & ſic tamen mundus damnaretur. Dico ꝙ hic parcet:& in futuro ſaluas faciet æterna ſaluatione animas pauperū: fidelium ſcilicet ſuorum,qui ſunt pauperes.i.in ſpiritu humiles.Cū dicit animas eſſe ſaluandas,de ſaluatione quoꝗ corporum datur intelligi. Exponit autem verſum hunc ſingulis ſingula reddendo cum addit:Ex vſuris &c. Qđ ſic legit̄ prępoſterate.Dico,parcet hic pauperi & inopi.ſ.morte ſua redimet animas ſuorum ex iniquitate.i.ex omni crimine precio ſuæ mortis eruet. Et dico ꝙ ſaluas faciet in futuro animas pauperum: ſcilicet redimet.i. redemptione ſuę mortis redimet ex vſuris.i.ex pœnis ęternis quę ideo dicunt̄ vſurę qa maiores & durabiliores erūt ꝗ̄ peccata quę hic fiunt:

Ioan. xii.

Vſurę.

ſicut vſura maior eſt fœnore.Et nomen
eoꝝ exiſtētiū corā illo .i. in beneplacētia
ei⁹ erit honorabile. Qđ eſt dicere.Quia
in beneplacētia eius erūt,honorabile no
men eis dabit,vt prius vocati ſerui pec-
cati rei & iniuſti:& cętera talia noīa ha-
bētes,filii dicātur,& reges ſuiipſi⁹ & iu-
ſti,& cęteris hmōi vocabulis nūcupenẽ.
Vel ſic.Nomen eorū erit honorabile:&
hoc erit corā illo.i.in cōſpectu illius.Qđ
eſt dicere.Ipſe reputabit nomē honora-
bile:cuicūq̄ nō videaẽ,& viuet ī eis. Ac
ſi dicat.Ideo nomē eoꝝ erit honorabile,
qa ipſe viuet ī eis.i.ꝑēniter erit cū eis.
Matthæi xxviii. Iuxta qđ idem dicit.Ecce ego vobiſcum
ſum oībus diebus vſq̄ ad cōſummatio-
nē ſeculi.Vel ſic,& viuet legiẽ.Quia ſu-
ꝑius dicēdo redimet aīas eoꝝ,dabatur
intelligi eū morte ſua redēpturū,addit.
Dixi ꝙ redimet moriēdo:& tñ poſtea vi
uet in ęternū reſurgēdo:nō in morte de
tinebitur,ſicut Iudęoꝝ infelicitas mētie
Roma.vi. tur.Iuxta qđ legiẽ.Mors illi vltra nō do
minabiẽ.Quia vero de cōuerſione ęthio
pū & regū & gentiū agēdo,de ſapiētū cō
uerſiōe nihil dixerat:de hac etiā agit ſic.
Dixi ꝙ adorabūt eū oēs reges & gentes:
& etiā dabiẽ ei a deo patre de auro Ara
biç.i.quidā de ſapiētiſſimis philoſophis
huius ſeculi:qui ꝑ aurū Arabię,qđ oī
alio auro ꝑciosius eſt, deſignaẽ:eo ꝙ ſa-
pientia precioſiſſima ſit ad modum auri
Arabię.Et ipſi q erūt aurū,orabūt ſemp
eū.i.iugiter:de hoc ipſo hoc accipientes
.i.de doctrina eius,vt orēt. Qđ eſt dice-
re.Ipſe dabit ꝑcepta orādi:ſicut in Euā-
gelio legitur dediſſe diſcipulis,ſic.Pater
Matth.vi. noſter qui es in cęlis.&c. Vel orabūt,de
ipo hoc habētes nō a ſeipſis. Ac ſi dicat.
Hoc etiā ꝙ eū orare poterūt, ab ipſo ha
bebūt,nō a viribus ſuis.Vel ſic. Adora-
būt eum.i. venerabūtur fide & deuotio-
ne:de ipſo hoc habentes, nō per ſeipſos
ad hoc ſufficientes:& benedicēt ei.i.lau
dabūt eū,tota die.i.de tota illuminatio-
ne ſua q̄ tāta erit vt dies.ſ.hoc ꝙ illumi
nati erūt fide & ſapiētia nō ſibi aſcribēt
ſed illi:inde laudabūt eū.Vel tota die.i.
iugiter benedicēt ei.i. laudabūt eū voce
& opere, de beneficiis ſibi ab eo collatis.
Et merito benedicēt:nā ipſe erit firma-
mētū in ſummis mōtiū,exiſtētib⁹ in ter-
ra hac pręſenti. Qđ eſt dicere. Ipſe fir-
mos faciet in oī virtutū perfectione phi-
loſophos ſummos:q prę nimia ſciētia di
cēdi ſunt ſummi mōtes mōtium.i.inter
alios mōtes.ſ.alios philoſophos.Vel in-
tranſitiue dictū eſt in ſummis montiū.i.
in ſummis mōtibus. Dico ꝙ eos firmos
faciet:& in hac terra pñti vbi locus eſt
defectionis. Vel faciet firmos exiſtentes
in terra.i.in terrenitate ſua, in carne.ſ.
Qđ eſt dicere. Dū in hac terrena carne
erūt,eos cōfirmabit ne deficiāt. Nō ſolū
in futuro vbi multo magis cōfirmabun-
tur.Et qa ipſe erit eorū firmamētū ſuꝑ-
extolletur ſup Libanū fructus eius.i.ipſi
mōtes quos firmabit,quos in fide fructi
ficabit,ſuperxtollētur ſup Libanū.i. exal-
tabūtur in dignitate meorū cādentes.i.
proſperātes in terrenis,q per Libanū deſi Libanus.
gnātur,eo ꝙ Libanus candor interprete
tur,& per candorē ſolet proſperitas ſę-
piſſime denotari.Qđ eſt dicere.Dignio-
res erūt in terrenis florētibus. Et illi de
ciuitate.i.de Libano.ſ.de Babylonia,quę
eſt candēs in terrenis,& eſt ciuitas diabo
li:florebūt in ꝑſentibus bonis ſicut fœnū
terrę.i.vt pote terrenū fœnū,quod ho- Matth.vi.
die eſt & cras in clibanum mittiẽ.Qđ eſt
dicere. Flos ꝓſperitatis illoꝝ q ciues ſūt
Babylonię.i.ciuitatis impioꝝ,quę eſt ci
uitas cōfuſionis,trāſitorius eſt ſicut flos
fœni.Vnde Eſaias.Oīs caro fœnū,& oīs Eſa.xl.
gloria eius quaſi flos fœni.Vel ſic.Dico
ꝙ fructus eius ſupextolleẽ ſup Libanū:&
illi q ſunt fructus de ciuitate hac ꝑſenti
.i.de eccleſia quę eſt ciuitas dei munitiſ
ſima ituri in aliā ciuitatē.ſ.in Hieruſalē
cęleſtē:florebūt in bonis operib⁹ ad gene
rādū meſſem.i. ęternā beatitudinē in fu
turo ſuſcipiēdā : ſicut fœnū terræ floret
ad hoc vt ſemen ex flore procreeẽ.Fœnū
terrę dicit ad differētiā fœni tectoꝝ,cu-
ius flos inutilis eſt ad ſeminis ꝓcreatio-
nē:qđ fœnū priuſq̄ euellaẽ exareſcit. Et
bñ ponit de ciuitate.Ac ſi dicat.De ciui
tate hac.i.de ecclīa,q̄ dei ciuitas eſt, ꝓce
dēt flores iuſtoꝝ.i. opa bona:& ī futuro
colligenẽ meſſes operū bonoꝝ.ſ. btitudi
nis ęternę ꝓmiū:qm aūt mōtes firmabū-
tur & ſupextollenẽ & florebūt,Sit nomē
eius regis benedictū.i. exaltatum vſq̄ in
ſecula futura. Nomen vſualiter pro glo

ria ponit. Illū eēm q glorioſus eſt,magni
noīs eſſe dicere conſueuimus.Dico,vt a
mōribus bñdicatur nomen eius.Ante ſo
lem tñ ꝑmanet nomen eius.i. gloria eiꝰ.
Per ſolem accipit mundi creationē:eo ꝙ
tūc ſol creatꝰ eſt.Et eſt ac ſi dicat.Nō ad
hortor vt gloriā eiꝰ exaltetis,niſi ad vti
litatē veſtrā. Nihil.n.ei exaltatio veſtra
cōferet,cuius gloria manet ante mundi
cōſtitutionē.Qm̄ vero dixerat.Erit fir-
mamētū in ſummis mōtiū:ne putaret ſo
los maiores nō etiā minores firmaturꝰ,
addit. Dico ꝙ erit firmamētū ī ſummis
montibus.& nō ſolū hoc:ſed in ipſo.i.in
fide ipſius bñdicent.i. exaltabūtur in oī
morū & virtutū ꝑfectione oēs tribꝰ ter-
rę.i.oīſmodi tribꝰ terrę,tā Iudęorū ꝙ̄ gē
tiū.Iuxta quod ad Abrahā ꝓmiſſio facta
Gē.xxvi. eſt ſic.In ſemine tuo bñdicent oēs gētes.
Et qa in ipō bñdicētur,oēs gētes magni
ficabūt eū.Gētes & tribus idem eſt. Qđ
eſt dicere. Sublimabūt eū laude oēs gen
tes,dicentes:Bñdictus dñs deus Iſrael.i.
exaltatus ſit:quia dñs eſt in rebꝰ,& deus
fideliū quos facit Iſrael.i. vidētes ſe deū
in cōtemplatione:vel qui deus apparet
Iſrael.i.fidelibus cuicunq; non appareat
deus.Qui facit &c.Ac ſi dicat. Ideo bñ-
dictꝰ ſit, qa fecit mirabilia:& nō qualia-
cūq;,ſed magna:& nō alieno auxilio,ſed
ſolus.Mirabile naq; eſt eū de virgine na
tū fuiſſe:& mundū morte ſua redemiſſe:
deſꝑatos ad vitā reducere: & multa alia
īnumerabilia egiſſe. Et nō ad horā ſit be
nedictꝰ,ſed in ęternū bñdictū ſit nomen
maieſtatis eiꝰ.i.gloria magnitudinis eiꝰ
.i.exaltata ſit gloria magna eius.Dico ꝙ
oēs tribus terrę bñdicētur in ipō:& hoc
modo.ſ.ꝙ oīs terra replebitur maieſtate
eius.i.omniſmodi terreni replebunt ma
gnitudine ſpūs eius.Iuxta qđ dictū eſt ꝑ
Iohel.ii. Iohelē. Effundā de ſpiritu meo ſup oēm
carnē.Hoc aūt vt repleatur:fiat in eccle
ſia de Iudęis:fiat in eccleſia de gentibus.

In Pſal.LXXII.

TItulus.LXXII. Defecerunt lau-
des Dauid filii Ieſſe, Pſalmus
Aſaph.Quod ſic iuxta Auguſti-
nū exponitur. Pſalmus iſte eſt Aſaph.i.
fidelis ſynagogę,habitus pro eo ꝙ defe-
cerūt laudes Dauid filii Ieſſe.i.pro ea cō
ſideratione ꝙ defecerunt laudes Iudaici
populi q conſueuit deū laudare cōtuitu
tꝑaliū bonorū,nō cōtuitu ęternoꝝ. Ad-
ueniēte naq; Chriſto laudes hmōi defe-
cerūt.Cū pręceptū a Chriſto datū ſit,nō
de tꝑalibus,ſed de ſpiritalibꝰ bonis debe
re ſollicitari.Iuxta qđ ipſe ꝓhibet ī Euā-
gelio.Nolite ſolliciti eſſe,dicētes:qd mā- Matt.vi.
ducabimꝰ,aut qd bibemus,aut quo ope-
riemur. Scit.n. pater veſter ꝙ his oībus
indigetis.Et addit. Quęrite ergo primū
regnū dei & iuſtitiā eius:& hęc oīa adii-
cient vobis.Cōgrue quidē additū eſt fi-
lii Ieſſe ad differētiā eccleſiæ & Chriſti,
qui ſolent accipi per hanc vocem quę eſt
Dauid:vt intelligat ad literā Dauid rex
Iſrael,q fuit filius Ieſſe. Per Dauid nimi Dauid.
rū Ieſſe filiū metonomice populus Iſrael
accipit,eo ꝙ eius idē Dauid rex extitit.
Et bene etiā ea occaſiōe ꝙ defecerūt lau
des Iſraelitici populi:pſalmus iſte dicit
cōpoſitꝰ fuiſſe. Eccleſia naq; quę & ſyn-
agoga fidelis dicit:quę prius deū de cō-
tuitu terrenorū laudauerat:videns poſt
aduētū Chriſti bonos affligi,malos vero
ꝓſꝑari in indignationē deueniēs pœne
defecit.Et pœne ex toto malignoꝝ parti
cōformata eſt,vt & ipſa poſſet proſpera-
ri.Ab hmōi vero errore dei gratia opi-
tulāte tandē exempta:maloꝝ proſperita
tē cognouit tendere ad eorū deſtructio-
nē:bonorū vero aduerſitatē ad ipſoꝝ ſal
uationē.Et ſic amodo nō diſplicet:immo
placet ipſi aduerſitas. Vt igit bonos ab
errore & indignatiōe retrahat:& deū nō
in terrenis ſed ī bonis ęternis eſſe laudā
dū oſtēdat:in dei laudē erupit, oſtēdens
eū eſſe bonū etiā in afflictiōe bonoꝝ. Re
darguēdo quoq; ſe oſtēdit erraſſe:& qua
de cauſa errauerit.ſ.cōtuitu īpietatis &
malitię eoꝝ.ſ.impioꝝ,quā multipliciter
demōſtrāt:de quorū etiā agit cōſolatiōe
futura.Tractat inſup ad exēplū alioꝝ de
ſui erroris cōmutatione,& ſui erga deū
ſubiectiōe:dicēdo ſe deo amodo adhęre-
re,& in eo ſpem hre.De titulo qdē iuxta
Auguſti.ſic agit. Si vero ad Hieronymi
ſentētiā recurramꝰ:titulus huiꝰ pſalmi
ſolūmodo eſſe videt pſalmꝰ Aſaph.Iſtud
igit qđ pręponit.ſ.defecerūt laudes Da-
uid filii Ieſſe:affirmat beatꝰ Hieronymꝰ
apud Hebręos huiuſce tituli nequaꝙ̄ eē
partem,ſed ſententiam ad præcedentem

pſalmũ ſpectantē ab Eſdra cõpetēter ap
poſitã. Conſiderans em̃ Eſdras titulorũ
cõpoſitor in pręcedenti pſalmo negociũ
aduẽtus & regni Chriſti cõtineri. In cu
ius tempore laudes Iudaici populi defi-
cient,quas pro cõtuitu agebãt terreno-
rũ:ad inſtructionem in tempore Chriſti
futurorũ hãc ſententiã adiunxit:quã ſic
ponit ac ſi iam rex aduenīſſet:quę ſic ad
pſalmũ refertur.Quãdoquidē rex ille de
quo in hoc pſalmo ſuperiori actũ eſt ad-
ueniet:qui talis & talis eſt vt ĩ hoc pſal-
mo eſt oſtenſum deficient laudes Dauid
filii Ieſſe.ſ.laudes actę deo a poplo Iſrael
cõtuitu tẽporaliũ.Qđ eſt dicere.Ille rex
inſtruet ſuos:deũ nõ eſſe laudãdum pro
temporalibus,ſed pro ęternis. Has autē
laudes defeciſſe innuit pſalmus Aſaph
qui ſequitur:cuius intentio cum ſupe-
rioris tituli expoſitione oſtenſa eſt.

QVã bonus Iſrael deꝰ his
qui recto ſunt corde. In
Hebraica tranſlatiõe ha
betur:attamen q̃ bonus
Iſrael deus &c. Ac ſi di-
cat.Cũ ſuos deus affligi
permittat maloſq; pſperari : a quibuſdã
nõ recte cõſiderãtibus nõ bonus in hoc
eſſe decernitur. Attamen ipſe qui deus
apparet oĩbus qui ſunt Iſrael,quibuſcũ-
q; nõ appareat q̃ bonus.i.valde & ineffa
biliter bonus apparet in hoc iis q recto
ſunt corde:illis ſcilicet qui corde recto
perpendũt ad quid impiorũ exaltatio,bo
norũq; deuẽtura ſit afflictio.Mei aũt pœ
ne moti ſunt pedes. Qđ ſic ad ſuperiora
coniungitur.Rectis corde q̃ bonus deus
apparet.Sed mei pedes pœne moti ſũt ab
eo.i.ratio mea qua animus incedit ſicut
pedibus corpus,pene ſeparata eſt ab eo.i.
pœne diſtorſi ab eo rationis meę cõtuitũ.
Et ſic pœne effuſi ſũt greſſus mei.i.bona
opera mea quibus ad deum incedo:quaſi
quibuſdã greſſibꝰ pœne effuſa eſt.i.exin
anita & in irritũ deducta,Ad ſimilitudi
nẽ alicuius liquoris qui de vaſe effuſus
in irritum deducitur. Si em̃ ab eo ratio
mea mota eſſet, omnia bona opera mea
ad nihilũ redacta viderẽtur.Iuxta quod
Ezech.iii. Ezechiel dicit:Si auerterit ſe iuſtus a iu
ſtitia ſua,oĩm iuſtitiarũ eius nõ recorda
bor . Adiũgit autē cauſam quare pœnę
moti ſunt pedes eius & greſſus,ſic. Ideo
ſcilicet pœne moti ſũt pedes:quia zelaui
.i.indignatus ſum cõſiderando rationis
intuitu ſup iniquos.Et exponit vnde ze
lauit ſup iniquos,addẽdo ſic.ſ.zelaui vi
dens pacem peccatorũ.i.de hoc indigna
tus ſum:quia cõſiderando ipſos iniquos
videbã eos habere vitã pacificã & imper
turbatã,cũ peccatores eſſent & digni per
turbatione. Super iniquos dicit, a ſimi-
litudine illius qui in alto loco cõſiſtens
ſuper inferiores aſpicit.Accedit vero ad
hoc,vt ſoluat qua de cauſa pax ſit pecca
toribus data,ſic. Dico zelaui pacē pecca
toꝝ videns.Pacem dico ideo datã a deo:
quia nõ eſt reſpectus dei morti eorum.i.
ideo concedit eis deus pacem in futuro
valde nociturã:quia nõ reſpicit ad mor
tem eorũ quę pro hac pace eis cõtinget,
vt eos inde clementer eripiat.Si em̃ eos
inde eripere vellet:nõ eis vtiq; pacē,imo
aduerſitatē cõcederet.Et nõ eſt firmamē
tũ dei in plaga eorũ.i.in eis plagatis vul
nere peccatorũ.Quod eſt dicere. Et ideo
pacem eis concedit,quia nõ curat cõfir-
mare in ſanitate eos plagatos:nam ſi eos
aduerſitate caſtigaret:ipſos vtiq; plaga-
tos,per hoc in ſanitate firmaret.Et meri
to nõ eſt firmamẽtũ in plaga eoꝝ.Nã in
labore hominũ nõ ſunt.i.nõ ſunt parti-
cipes laboris hominũ,fideliũ ſcilicet ra-
tionabiliter ſe habẽtiũ,ad modũ homi-
nũ.Quod eſt dicere.Negligũt ad æterna
bona adipiſcenda laborare:ad quæ fide-
les laborant. Et ideo cũ hominibus non
flagellabuntur.i. cũ fidelibus non caſti-
gabũtur flagellis tribulationũ. Vel ali-
ter melius hi verſus leguntur:vt adhuc
addat cauſas quare zelauit,ſic. Et ideo
zelaui:quia non eſt reſpectus dei morti
eorum.i. peccatis eorum,quæ dicuntur
mors, eo q̄ cauſa ſint mortis. Quod eſt
dicere.Ideo zelaui,quia deus non reſpi-
cit peccata eorum,vt in pręſenti vlciſca
tur:& quia non eſt firmamẽtum in pla-
ga eorum. Quod eſt dicere. Si aliquan-
do eis plaga cõtingit.i.aduerſitas. In il-
la plaga non eſt firmamentum .i. illam
plagam deus non confirmat vt diu du-
ret,prout eorum mala merita videntur
exigere,ſed cito tranſitoria eſt. Et ideo
adhuc zelaui, quia non ſunt in labore

hominum fideliũ ſcilicet.i.non ſunt par
ticipes laboris fidelium,vt eodem modo
laborent in aduerſitatibus ſicut ipſi . Et
hoc exponit cum addit,&c.i. ſcilicet non
flagellabuntur in hoc mũdo, neqꝫ flagel
lantur flagellis tribulationum a deo cũ
hominibus.i.cum fidelibus, qđ eſt dice-
re.Ideo indignor qa video fideles labo-
rare & flagellari a deo,malos vero mini
me: ſi enim ſaltem boni non laborarent
neqꝫ flagellarentur,nõ adeo indignarer,
Vel ita poteſt legi, vt ſuperius expoſitũ
fuit. Dico ꝙ deus non reſpicit mortẽ.i.
peccata eorum,& ipſi tamen,non ſunt in
labore hominum.i.fidelium vt ad æter-
na laborent ſicut fideles,& cum ideo vi
derentur digni flagellatione non flagel-
lantur a deo cũ hominibꝰ. Ac ſi dicat tã
to magis indignatus ſum:cũ videam bo
nos laborãtes ad æterna flagellari:Ipſos
vero ad æterna laborare negligentes mi
nime flagellari.Ideoqꝫ qa non flagellanꝉ
neqꝫ flagellabuntur,ſuperbia eos tenuit
.i.vinxit & alligauit nunq̃ eos dimiſſu-
ra,& tantomagis magiſqꝫ ſuperbiunt.Et
ideo adhuc operti ſunt.i.circumuallati
iniquitate.i.iniqua cogitatione quãtum
ad proximum : & impietate quãtum ad
deum ſua.i.ab eis procedenti,non a me-
ritis dei & proximorum.Operti ſunt per
emphaſim dicit:a ſimilitudine corporis,
qđ vndiqꝫ veſtibꝰ operiꝉ. Ac ſi dicat val
de repleti ſunt iniquitate & impietate
ſua: quã ſpõte habẽt,nullo eis occaſionẽ
dante:& iniquitas eorũ.i.iniqua eorũ co
gitatio,prodiit quaſi ex adipe.i.ex terre
na proſperitate,quę dicitur quaſi adeps
.i.ſimilis adipi:qa ſicut adeps pinguium
animaliũ cauſa eſt quare ipſa ſuperbiant
ſic eorum proſperitas terrena quare ſu-
perbiant eſt cauſa. Et ex iniquitate.i. ex
iniqua cogitatione trãſierunt vſqꝫ in af
fectum cordis.i.vſqꝫ in nimium deſide-
rium cordis.Qđ eſt dicere. Non ſolũ co
gitauerunt inique:ſed etiã ad hoc tranſ
ierunt, vt affectum haberent in corde,
ſuę voluntatis prauę complendę.Vel ſic
Si dicamus in affectu cordis.Dico ꝙ ini
qua cogitatio eorũ prodiit ex adipe. Et
nõ fuit parua hæc iniqua cogitatio.Sed
tranſierunt alios malos qui ita nõ pro-
ſperantur ſicut ipſi in prauo affectu cor
dis,Qđ eſt dicere.Superauerunt omnes
alios nequam,in prauo cordis deſiderio
vt peiora deſiderent q̃ ipſi . Repetit au-
tem cum dicit cogitauerũt:vt addat ſic
non ſuffecit eis tranſire alios in prauo
affectu & praua cogitatione,ſed cogita-
uerũt nequitiã iniqui.Et poſt locuti ſũt
nequitiam,& non in ſecreto qđ vtiqꝫ to
lerabilius eſſet : Sed iniquitatem locuti
ſunt in excelſo.i.in manifeſto,vt alios ad
eam attrahant,a ſimilitudine illius q in
altum locum aſcendit vt vox eius omni
bus in circuitu exiſtẽtibꝰ manifeſta ſit.
Et non qualẽcũqꝫ iniquitatẽ locuti ſunt
ſed poſuerunt os ſuum in cęlo.i.conſtãs
fecerunt os ſuum in blaſphemia dei cę-
li:vel poſuerunt in cælum.i.contra cęlũ
ſcilicet vt deum cæli blaſphemarent. Et
ſic tamen ꝙ lingua eorum prius trãſiit
in terram.i. in ea quæ ſunt in terra . qđ
eſt dicere: prius blaſphemauerũt homi-
nes & ea quę in terra ſunt, & ab eorum
blaſphemia ad dei cęleſtis blaſphemiam
tranſierunt,vt eũ poſtea blaſphemarent
vel ſic.Dixi ꝙ tenuit eos ſupbia, & adeo
tenuit ꝙ poſuerunt os ſuum in cælo.i.
in conformitate cæleſtis dei,vt ſicut ille
res diſponit & diſpoſitione perficit:ſic &
ipſi ſubditis imperando res futuras pro
velle ſuo diſponerent,& ad effectum per
trahere ſui verbi imperio molirentur,&
lingua eorum in terra exiſtentium, trãſi
uit terrenas cogitationes ſcilicet, vt cũ
terreni eſſent,non quaſi terreni cogita-
rent,ſed quaſi dii reputãtes ſe nimis ſub
limes ac ſi dii eſſent. Ac ſi dicat cum ipſi
terreni ſint & ſublimia nimis loquantur
ĩpune: cauſa ſũt quare zelaui.Quia vero
dixerat ſe zelaſſe,& cauſas zeli oſtende-
rat:poſſet ab aliquo quęri,quare hoc di-
cis?ad quod ſic reſpondet.Ideo hoc dico
quare conuerteꝉ ab hoc eodẽ errore po
pulus meus.i.populus fidelium mei cõ-
formis,hic.i.in conſideratione horũ ver
borum.Ac ſi diceret ideo me talibus de
cauſis zelaſſe demonſtraui de quo tãdẽ
reſipui:qa occaſione horum verborũ cõ
uertetur populus fidelium mihi confor
mis ab hac eadem indignatione ſi in ea
fuerit & ſic in eis fidelibus populi inue
nientur dies pleni.i.plenitudinis.Qđ eſt
dicere.Talem habebũt vitam qualis de-

bet eſſe vita eorũ qui ſunt in diebus ple
nitudinis.i.ſic viuent vt deum in aduer
ſis laudent contuitu cæleſtium vt pote
exiſtentes in diebus plenitudinis.i. in tẽ
pore gratiæ. Vel ſic.Et qa conuertentur
a zelo:in futuro inuenientur in eis dies
pleni.i.dies æterni & indeficiẽtes. quod
eſt dicere conuerſio cauſa erit quare vi
tam æternam tandem ſint adepturi: Vt
vero magis & magis retrahat : oſtendit
vnde conuertẽtur ſic. Dico quare popu
lus fidelium conuertetur.Et dixerũt ipſi
fideles & voce & cogitatiõe. Quomodo
ſcit deus.i.qua ratione poteſt compro-
bari ꝙ deus ſit ſciens omnia. & ſi eſt ſci
entia ĩ excelſo.i.ſi cum excelſus ſit,oĩa
ſcit:iniuſtus eſt. Hoc autem ſubintelli-
gitur per apoſiopeſin:ſed qa ignominio-
ſum eſt,ponere noluit:oſtẽdit quoq; vn-
de in hunc errorem deciderunt:ſic.Dici
mus ꝙ deus videt non ſcire omnia, aut
ſi ſcit, iniuſtus videtur eſſe,& ecce qua-
re alterutrum horum videtur, quia ipſi
.i.iidem homines peccatores exiſtẽtes, &
abundantes in ſeculo.i.in bonis ſeculari
bus,obtinuerunt diuitias.i.diu habue-
runt,qđ vtrũq; iniuſtiſſimum videt. Ac
ſi dicat.Si omnia ſciret:illos vtiq; q pec-
catores ſunt non permitteret abundare
diuitiis ſecularibus. Qꝫ ſi abundare per
mitteret: ſaltẽ eas obtinere non ſineret,
ſed eos eis cito priuaret. Si vero omnia
ſcit tunc iniuſtus videtur. Cum ipſos q
ſunt peccatores dimittit diuitiis abũda
re.Et qđ multo peius videtur,eas diui-
tias obtinere qui poti⁹ digni eſſent oĩ-
moda afflictione. Dico ꝙ fideles dixe-
runt hoc qđ ſuperius poſui, & ego dixi
iſtud idem mecum & iſtud quoq; qđ ſe-
quitur . Ergo ſi dominus non ſcit,vel ſi
ſcit & iniuſtus eſt,ſine cauſa.i.ſine vtili-
tate iuſtificaui cor meum, bene cogitan
do : & ſine vtilitate laui manus meas.i.
munda feci opera mea,inter nocentes ex
iſtẽs,quorum exemplo deuocari poſſem
& non ſum deuocatus.qđ eſt dicere. In-
utiliter bene cogitaui, & opera bona &
munda feci:vel ſi deus nõ oĩa ſciat,vel
ſi ſciens iniuſtus ſit. Et inde apparet ꝙ
ſine vtilitate feci qa & fui flagellatus a-
deo tota die.i.iugiter tribulationib⁹.Et
caſtigatio mei fuit in matutinis.i.in cæ
leritate.Qđ eſt dicere.Si aliqd cõmitto
inde me celeriter caſtigaui.Et tamẽ ipſe
me flagellauit,& ideo videor inutiliter
cogitaſſe & opera mundaſſe,cum ꝓpter
hoc deceret me immunẽ a flagellis eſſe.
In matutinis ponit pro in celeritate a ſi
militudine illorũ,q mane ſurgunt celeri
ter,ad opera ſua cõplenda.¶Oſtenſo er-
rore ſuo,oſtendit quoq; quomodo ſit in
de conuerſus ſic,illa dixi ego quæ ſupe-
rius oſtendi,& contra hoc dicebam . Si
ego narrabo ſic.i.affirmauero vel deum
inſcientem eſſe vel iniuſtũ: Ecce tali mo
do in pręſenti eſt hoc inconueniens,ſci-
licet reprobaui.i. reprobatam oſtẽdi nõ
quantum ad rei veritatem,ſed quãtũ ad
meã reputationẽ nationem filiorũ tuo-
rum.i.multitudinem fideliũ qui ſunt fi
lii tui ſpiritales,qđ ẽ dicere. Oſtẽdi quã
tum ad me te reprobare omnẽ multitu-
dinem fidelium, quos nõ remunerabis,ſi
inſcius aut iniuſtus ſis. Qđ eſt inconue
niens & incredibile vt non remuneret.
vel ſic.ſi hoc narrauero ſcilicet deũ eſſe
inſcium & iniuſtum,& filios ſuos nõ re
muneraturum:Ecce in præſenti eſt hoc
inconueniens ſcilicet reprobaui.i.contẽ
pſi nationem filiorum tuorum.i.auctori
tatem multitudinis fideliũ:qui affirmãt
deum omnia ſcire,iuſtum eſſe, & fideles
remuneraturum quandoq;.Et quoniam
inde tale mihi inconueniens occurrebat
exiſtimabam vt cognoſcerem.hoc exiſti
mabam,nõ multũ ꝓprie appoſitum eſſe
videtur,ſed cum in hebraica tranſlatio-
ne habeatur cogitaui,videtur etiã exiſti
mabam poſitũ eſſe ꝓ cogitabã. Ac ſi di-
ceret:Cogitabã vt cognoſcerẽ hoc qua-
re deus cũ oĩa ſciat,& iuſtus ſit bonos
deprimi malos autẽ in pręſenti ꝑmittit
exaltari.Et labor iſte vt hoc cognoſcam
eſt ante me.i.vltra me,ſcilicet maior me
vt ad fidẽ nequeam illum deducere: Do
nec intrem ĩ ſanctuariũ dei.i.donec a di
uina gratia admittar, ĩ diſpoſitionẽ dei
videndã,quę ſanctuariũ dicit , eo ꝙ ĩ ea
ſancta dei myſteria continent,qđ eſt di-
cere.Labor hoc cognoſcendi tantus eſt,
ꝙ nunq̃ illum ad effectũ perducam: do-
nec gratia diuina concedẽte admittar,
vt aliquantulum mihi iuſta & occulta
diſpoſitio dei manifeſtet,per quã iſta de

cernuntur. Qđ autem ponit intrem: a ſimilitudine illi⁹ dicit,qui in aliquā domum diu habens intrandi deſideriū,tandem admiſſus intrat.Et eſt iſte labor vltra me donec poſitus in nouiſſimis eorū conſideratione,intelligam.i.intellectum rectum habeam quare hic deus malos ꝓſperari patiaꝰ.Ac ſi dicat.Nunq̄ cognoſcam quare hic proſperari permittantur niſi ad nouiſſima eorū reſpexero tormēta,quę pro proſperitate ſunt eis affutura. Vel ſic poteſt legi.Hoc labor eſt ante me.Dico qa cogitabam vt cognoſcerem & hoc cognoſcere labor eſt ante me.i. labor eſt cognoſcere:conſiderando ea quæ ſunt ante me,ſcilicet pręſentes eorū proſperitates & bonorū afflictiones q̄ ſunt in conſpectu meo.Qđ eſt dicere. Si eorū aſpiciam proſperitates & bonorū aduerſitates:quæ ante me ſunt.i. in mei præſentia,laborioſum eſt cognoſcere quare hęc fiant:Donec intrem in ſanctuarium dei:& intelligam in nouiſſimis eorū. Expoſitio huius verſus non mutatur. Qđ eſt dicere non hoc cognoſcam:donec ad dei diſpoſitionem & ad eorum nouiſſima me referam. Verūtamen poteſt hoc videri per ipſas eorum ꝓſperitates,quare eis contingant: Licet dixerim eſſe laborioſum hoc cognoſcere niſi per nouiſſima conſiderata nam poſuiſti eis ꝓſperitates propter dolos.i.iuxta dolos: ſcilicet ad ſimilitudinem dolorū. Qđ eſt dicere.Ita dediſti eis proſperitates, vt videantur eſſe doli:cum tamen ex iuſtitia ſic contingāt. Et exponit quomodo ſint ſimiles dolis: ſic vere iuxta dolos poſuiſti.Nam dum alleuarentur ipſis proſperitatibus deieciſti eos interius.i.deſtruxiſti eorum rationem vt magis excæcarentur.Qđ eſt dicere. Cum eis dederis proſperitates ad eorum delectationē, videris doloſe egiſſe cum tamen iuſtū ſit. A ſimilitudine illorū qui ſimulatoria bona prætendunt,vt per hoc aliquem decipiant.Oſtēdit autē eorū nouiſſima,ſic. Dico ꝙ intelligam in nouiſſimis. Et in ipſis nouiſſimis quomō facti ſunt in deſolationem.i.in quātam ſient deſolationem amittendo bona temporalia in quibus modo conſolationem habere videntur,& de illa deſolatione:non poterunt cauere.Nam ſubito defecerunt.i.repente & improuide deficient,& deſolabunꝰ a bonis temporalibus:iuxta qđ apoſtolus ait.Dies dn̄i ſicut fur ī nocte veniēt, & non ſolū deficient a temporalibus,qđ vtiq̧ tolerabile eſſet:Sed etiā perierunt .i.peribunt ſine ſine propter iniquitatē ſuā quā hic habent.Iuxta qđ idem apoſtolus dicit.Cum dixerint pax & ſecuritas repētinus eis ſuperueniet interitus. Oſtendit autē per ſimilitudinē quō deficient,ſic.Dico ꝙ deficient, & hoc velut ſomnium ſurgentiū.i.ſicut deficiunt diuitię,quę quādo ſomniaꝰ a populis eis ſcilicet ſurgētibus a ſomno nihil eſſe apparent:ita & eorū proſperitas quę vana eſt deficiet,eis in futuro ſurgentibus, & non ſolū tunc apparebunt nihil eſſe, ſed hic etiā rediges ad nihilū ī ciuitate tua ſcilicet in eccleſia,imaginē ipſorū.i.imaginaria bona ipſorū, bona videlicet terrena quę ipſi reputant vera bona, cū nō ſint niſi imago,& quaſi vmbra bonorū. Qđ eſt dicere.Eccleſię tuę ſpecialiter reuelabis hęc imaginaria bona quæ impii reputāt magna nihil eſſe ad cōparationem æternorū bonorū.Poſſet quęri, vnde ſcis ꝙ mali deſolandi ſunt. Et ꝙ hæc bona nihilū eſſe reputanꝰ in eccleſia.Ad qđ ſic reſpondet.Inde mihi notū eſt hoc Quia cor meū inflāmatū eſt.i. illuminatum & ſuccenſum flāma ſapiētię ſpiritalis:Et renes mei cōmutati ſunt.i.delectationeſ meę quę ꝑ renes accipiunꝰ, eo ꝙ in renibus delectatio carnalis eſt,cōmutatę ſunt,vt q prius delectabar in ſecularibus modo delecter in ſpiritalib⁹.Oſtēdit autem vnde ſit cōmutatus ſic addēs & priuſq̄ cōmutarer redact⁹ ſum ad nihilum.i.ad nihilū virtutū & ratiōis meę vt carerē ex toto vel ad nihilū.i.ad appetitum tēporaliū quę nihil ſunt. Et adeo ſum redact⁹ ad nihilū:ꝙ neſciui qđ agēdum eſſet,& qđ dimittendū,& adeo poſt ea renes cōmutati ſunt, et cor meum inflāmatum ꝙ ego q prius rebellis erā & immanſuetus apud te exiſtens.i.in familiaritate,& beneplacētia tua:factus ſum vt iumentum.i.domitum animal, & paratum ad deferendū onus pręceptorum tuorū:ad modū iumenti qđ manſuetum animal eſt,& ad onus ferendū habile. Et

i.Theſſ.v.

Renes.

ego ſemper tecū ero,nō vlterius te deſer
turus.Oſtendit autē quomodo fact⁹ eſt
iumentū per eū:ſic.Vere factus ſum iu-
mentū,non per me,ſed per te.Nam tu te
nuiſti.i.pſeuerare feciſti manū dexteram
meā.i. bonā operationē meā,quæ p ma-
nū dexterā accipitur,p quā ſolet ſępe p-
ſperitas ītelligi eo ꝙ bona operatio ce-
dat ad proſperitatem,& deduxiſti me in
voluntate tua.i.promoueri me feciſti de
bono in melius in pręceptis tuis:vt ma-
gis & magis ipſa complerē,& ſic iumētū
fierem,& in futuro ſuſcepiſti.i.ſuſcipies
me de mortali & paſſibili faciens immor
talem & impaſſibilē, & hoc cū gloria.i.
ſic vt me facias glorioſum & in anima &
in corpore.Agit autem de gloria illa ad
miratiue vt eā eſſe magnā oſtendat, ſic.
Vere me ſuſcipis cum gloria. Quid ēm
mihi eſt in cęlo.i.q̄ magnū quidem mi-
hi paratum in cęlo,æterna gloria ſcili-
cet,& cū illud qđ eſt in cęlo magnū ſit,&
illud ſemper appetiiſſe debuiſſem,qd vo
lui ego miſer dari mihi a te ſup terram
.i.q̄ vile quid petii dari mihi a te in hoc
mundo,dū zelaui pacē peccatorū vidēs.
Scilicet terrena bona volui mihi dari: q̄
viliſſima ſunt.Ob hoc autē ſic ſe redar-
guit:vt alios deuocet ab appetitu terre
norum.Diceret aliqs.Vnde ſcis te ſuſci
piendū eſſe cū gloria,cum terrena prius
appetieris.Ad qđ ſic adiūgit.Inde confi
do me cū gloria eſſe ſuſcipiendū. Quia
iam defecit caro mea.i.ſecundū qđ mea,
& cor ſecundū qđ meū erat. Qđ eſt dice
re,Defecit in me carnalis appetitus & co
gitatio terrena.Et qa de⁹ eſt cordis mei
inhabitator ſpiritaliter, vt de illo ſolo
cogitē.Et pars mea,vt ex oībus reb⁹ eū
ſolū partē eligā & appetā.Et hoc ī æter-
num,& hic ſcilicet & in futuro. Qđ eſt
dicere.Ideo me cū gloria ſuſcipiet. Qm̄
omnibus omiſſis illū ſolū cogito & expe
to.Subiungit vero cauſas quare deū co
gitet & appetat ſingulis ſingula redden
do.ſic.Dico ꝙ deus cordis mei poſſeſſor
eſt, & ecce in pſenti eſt cauſa o de⁹ qua-
re te velim eſſe mei cordis poſſeſſorē, qa
illi qui elongāt ſe cogitatione,a te peri-
bunt ſine fine. Et ne pereā,a te nolo elon
gari.Et te partē meam eligo & expeto.
Quia pdidiſti.i.perdes omnē qui fornica
tur abs te recedendo & diabolū ſequen-
do, q adulterinus marit⁹ eſt. A ſimilitu
dine fornicarię mulieris,q̄ marito relicto
adultero aſſociat:et ne me pdas:nolo for
nicari recedēdo a te velut q fornicat abs
te recedēdo.i.nō obœdiēs tibi, caſto amo
re,ſed timore:a ſimilitudīe mechę mulie
ris quę poti⁹ timore q̄ amore marito ob
œdit,q̄ ſi auderet fornicaret. Dico ꝙ il-
lū pdes q elōgat ſe a te,& q fornicat.Mi-
hi aūt bonū eſt.i.vtile adhęrere tibi deo
cogitatione.Et ponere in te dño omniū
& deo.i.creatore ſpē meā.i.appetitū me
um.Qđ eſt dicere.Sed me non pdes.Nā
ego vtile exiſtimo de te ſolo cogitare,&
te ſolū appetere & eſt mihi bonū.i.vtile,
vt annunciē aliis oēs p̄dicationes tuas,
.i.omnia pręcepta tua, quę tu iubes p̄di
cari.Ego dico exiſtēs in portis filię Sion
.i.in virtutib⁹ q̄ ſunt portę p quas eccle
ſia introibit ad Sion.i. ad cōſortiū ange
lorum.Cuius Sion dicit eſſe filia, eo ꝙ
ad eius puritatis & innocētię ſimilitudi
nē,innocēs & pura cōſiſtat: vel intrāſiti-
ue dicit filię Sion:ſic.Ego dico exiſtēs in
prophetarū ſentētiis q p doctrinā portę
ſunt: p quas Sion eorū filia.i.imitatrix,
ad vitā introeat.Ac ſi dicat.Sic eis p̄di-
cabo vt in virtutib⁹ pſeuerē: ne ſi aliter
p̄dicauerim reprob⁹ efficiar. Vel ſic.Sic
p̄dicabo:vt a pphetis nō diſſentiā. Et qa
bonū eſſe reputo ſic p̄dicare,nō pdet me
deus cū fornicātibus ab eo.Per hoc aūt
qđ hoc dicit:aliis exemplū dat deo adhę
rendi & in eo ſpē ponēdi, et in portis fi
lię Sion prędicandi.In Pſal .LXXIII.

PSalmi.LXXIII.Titulus intelle-
ctus Aſaph .i. fidelis ſynagogę,
vel ante tempus Chriſti,vel ī tē
pore pſecutionis martyrū exiſtētis.Qđ
eſt dicere.Pſalmus iſte in quo occult⁹cō
tinetur intellectus eſt fidelis ſynagogę:
q̄ hic agit cōquerēdo de repulſiōe & pſe
cutiōe Iudęorum a Romanis facta.Pro quo
rū Romanorū ſalute & cōuerſiōe orat,
cū pſecutionē illā nō fecerint ea ītētiōe,
vt deū vindicarent,licet illa pſecutio ad
dei vindictā fieret.Sed poti⁹ ea intētiōe
vt nomē dei delerēt.Et ſibi ipſis triūphū
acqrerēt.Agit etiā de pſecutiōe fideliū
p qbus etiā orat,& hoc ea intētiōe facit
vt iuſti iudicii dei intellectū in nobis ge

neret.Adiungendo cauſam quare infide
les perſecutionẽ patiãt̃ ad damnationẽ
& quare fideles ad ſaluationẽ,qđ vtrũq;
obſcurũ erat.Cũ autẽ & ꝑ pſecutoribus
& ꝑ pſecutis orat,nobis ſic orãdi exem-
plũ dat.Et notãdũ ꝙ quãdo in titulo po
nitur intellectus,in pſalmo aliqđ obſcu-
rum intellectu cõtinet̃. Verbi gratia in
hoc pſalmo,ꝑ cuius euidentiã intelligit̃,
quare deus bonos affligi ſicut & malos
patit̃,qđ forſitã iniuſtũ eſſe videt̃, & qđ
ad intelligẽdũ obſcurũ eſt.Notãdũ quo
ꝙ qa ſi fidelis Aſaph ante Chriſti tẽpus
exiſtẽs, et damnationẽ ſucceſſorũ ſpiri-
tu ſancto ꝓuidẽs loqui introducat̃: Hoc
qđ more ꝓphetico ꝑterite ponit, future
intelligẽdũ eſſe.Si vero illa fidelis ſyna-
goga de Iudeis q̃ in tẽpore & poſt pſecu
tionis tẽpus extitit introducat̃ loquẽs:
hoc preterite poſitũ ꝑterite quoq; leget̃
Notandũ etiã ꝙ cũ de eorũ damnatione
cõquerẽdo & cõpatiẽdo agat:Admiſcẽ-
do etiã ſe,ex cõpaſſione nimia numero
eorũ, nobis exemplum dat,qđ etiam ini
micis & damnãdis compati debeamus.

VT quid deus repuliſti,in
finẽ repulſionis.i.omni-
moda repulſiõe & i cor
pore & in anima. Deter
minat autẽ quos dicat
repulſos:cũ addit,Et vt
qđ eſt iratus.i.vehemẽter accẽſus furor
tuus,Super oues paſcuę tuę.i.ad hoc vt
Iudęos opprimat q fuerũt oues paſcuæ
tuę.i.quos tu pauiſti in paſcuis legis,ad
modum paſtoris q oues in optimis paſ-
Furor. cuis paſcit.Ira & furor aliquando idem
eſt.Aliquãdo furor ꝑ nimia ira ponitur
Cum autẽ hic dicit iratus eſt furor tuꝰ:
vehementiã furoris innuit. Vt qđ deus
repuliſti:Et iratus eſt furor tuus: idẽ eſt
in ſententia,ſed ideo repetit dicẽdo ira-
tus eſt furor tuus,vt addat ad determi-
nationẽ:ſcilicet ſup oues paſcuę tuæ. Et
hoc eſt:ac ſi diceret,cũ Iudęos olim adeo
dilexeris mirũ pluribus videt̃:quæ cau-
ſa eſt,quare ſic eos repuliſti.Et ſic aduer
ſum eos furor tuus exarſit. Cauſam aũt
repulſionis eorũ poſtea oſtẽdit pſecutio
nem ipſam preoſtẽdẽs vel aliter medie-
tas huiꝰ verſus legi poteſt:ſic vt qđ deꝰ
repuliſti i finẽ iudaicũ populũ,Hęc pars
verſus nõ mutat̃.Eſt etiã iratꝰ.i. ſucceñ
ſus furor tuus ſup oues paſcuæ tuæ ſup
nos.ſ.quos paſcis vt oues ſimplices paſ-
cua doctrinę tuę.Ac ſi dicat,cũ ẽt nos af
fligi ſinas ſicut infideles,facis ideo vt ſis
nobis iratus.Hãc q̃ſtionẽ facit:vt poſtea
ſoluat.Orat aũt ꝑ ſe ſic.Dico ꝙ populũ
Iudaicũ repellis,& qcqđ de illis ſit q ęter
nã dãnationẽ ꝓmeruerũt : Saltẽ memor
eſto cõgregatiõis tuæ: noſtri.ſ. q ſumus
congregatio tua,ne nos iꝑpetuũ repellas
& nobis iratꝰ ꝑmaneas.Quã cõgregatio
nẽ ꝑ anteceſſores noſtros patriarchas.ſ.
& ꝓphetas poſſediſti ab initio gẽtis nr̃æ
Ac ſi dicat,cũ tu deꝰ poſſeſſor noſter ſis,
a tẽpore anteceſſoꝶ noſtroꝶ quorũ fidẽ
imitamur, et eis iã bñficia multa ĩpẽde
ris,& eorũ memor fueris: Oro quoq; nr̃i
memor ſis,ne a tua gr̃a repellamur.Non
.n.alii poſſeſſori q̃ tibi deo ſubiici volu
mꝰ.et ideo memor eſto ꝙ bñficiũ hoc no
bis iã contuliſti.ſ.redemiſti ꝑcio mortis
tuę virgã.i.regnũ hęreditatis tuæ.i.nos
q ſumꝰ regnũ tuũ hęreditariũ.i.natura-
le regnũ nulli alii deo priꝰ ſubditũ.A ſi-
militudine poſſeſſionis hęreditariæ,quã
poſſidet aliqs nõ ſic vt eã alii dño rapue
rit,ſed q̃ ſibi ex atauis hæreditario iure
cõtingit.Ac ſi dicat.Cũ nos vt pote re-
gnũ tuũ hęreditariũ exiſtẽtes redemiſti,
oro quoq; nr̃i memor eſto ne redẽptio
illa deducat̃ i irritũ.Per virgã quidẽ ſce
ptrũ ꝑ ſceptrũ regnũ accipitur,cum ſce-
ptrũ regni ſit ſignũ.Quæ virga.i.qđ re-
gnũ hęreditariũ eſt mõs Sion:ſublimis ĩ
virtutibꝰ.ſ.ad modũ mõtis,& ſpeculans
ęterna.In quo mõte tu q oĩa potes ĩhabi
taſti nõ localiter:ſed ſecũdũ inoperãtem
gratiã.Ac ſi dicat. Nõ ꝑ ſe eſt mõs Sion
ſed ꝑ hoc qđ tu in eo inhabitas ſecundũ
inoperãtẽ gratiã:vt eũ ad opus bonũ ꝓ-
moueas.Et qa inhabitationẽ tuã ipſum
mõtẽ Siõ effeciſti:oro quoq; memor eiꝰ
eſto.Dico in quo inhabitaſti, in eo.ſ. ꝙ
ſunt mõs & Sion.i. in ea cõſideratiõe ꝙ
ſunt ſublimes in ſctitate & ſpeculãtes æ
terna.Vel ſic litera adaptat̃, ſentẽtia tñ
eadẽ exiſtẽte virga illa ẽ mõs Sion:ĩ quo
.i.cõſideratione cuiꝰ rei.ſ. qđ ẽ mõs Siõ
ĩhabitaſti ĩ eo mõte ſcđm inoperãtẽ gra
tiã,niſi.n.ĩhabitares neq̃q̃ mõs eẽ poſſet
Et ĩ eo qđ mõs ẽ te ĩhabitare cõſiderarí

poteſt. Orat etiã ꝑ perſecutorib⁹ iudaici populi Romanis ſcilicet. Qui cum populum perſecuti ſunt non quantum ad dei vindictam, ſed quantum ad dei ignominiam, ſic. Dixi ꝙ repuliſti iudaicum populum a terra per Romanos, & tu de⁹ leua. i. exalta manus tuas. i. potẽtiã tuã: in finem leuationis. i. omnino in ſuperbias eorum deprimendas, per quos plebem iudaicam repelli permiſiſti. Ac ſi dicat: non ſolum oro vt noſtri memor ſis. ſed etiam oro vt exaltatam oſtendas potentiam tuam, deprimendo eorum ſuperbias, & humiles eos & ſubditos tibi faciendo. vel ſic. Leua manus tuas. i. potentiam tuam, in ſuperbias eorum deprimendas. Et hoc in finem. i. in conſummationem. Quod eſt dicere. Adeo potentiam tuam ſuper eos exalta: vt eorũ ſuperbias ex toto conſumas. Oſtendit autem partes earum ſuperbiarum. Cum addit. Vere ipſi ſuperbias habuerunt, nam inimicus Romanus populus tibi mala vita ſua inimicans, quanta malignatus eſt in ſancto ſanctorum, ideſt q̃ magnas malitias in ſancto templo tuo exercuit.
Sanctum ſanctorũ. Sanctum ſanctorum interior pars templi dicebatur, quã ſolus Pontifex ſemel in anno cum ſacrificiis intrabat. poteſt etiam totum templum ſanctum dici, eo ꝙ dedicatum eſſet. Licet ab indignis cultoribus frequentaretur. Non ſolum vero malignati ſunt, ſed gloriati ſunt de malitia ſua qui oderunt te. Denegando cultum tibi debitum, & nomen tuum delere cupientes, Romani ſcilicet in medio ſolennitatis tuæ paſchalis. i. in omĩbus diebus ſolennitatis paſchalis, quam licet indigne, tamen in honore tuo celebrare ſe putauerunt. Ideoq; tua dicitur, quod eſt dicere. Gloriati ſunt Romani de ſua obſidione & perſecutione, & hoc ad interionem odii & ignominię tuę. Legitur nãq;, ꝙ qa in paſcha Iudæi dominũ Ieſum crucifixerũt ĩ quadrageſimo ſecundo anno poſt dñi paſſionẽ, in paſcha a Romanis obſeſſi fuerunt. Et ſicut Iudæi in illo feſto de domini morte ſunt gauiſi ita & Romani in eodem feſto de eorum obſidione, & perſecutione ſũt lætati: qd ſuperbum valde fuit. Peius. n. eſt & ſuperbius, de mali cõpletione gaudere, q̃ ipſum malum complere. Et non ſolum gloriati ſunt, ſed etiam qd ſuperbum fuit, poſuerunt ſuper ſummum. i. ſuper aliquem excelſum locũ ſigna ſua: ſigna ſcilicet, ideſt talia ſigna quæ ipſi non reputauerunt eſſe ſigna dei, ſed ſigna ſua. i. ſigna victoriæ ſuæ. Et ſic poſuerunt ſicut in exitu ſolent ſigna poni, ideſt in arcu triumphali, ſub quo homines intrant & exeunt. Ideoq; dicitur exitus. Vel in porta, per quã homines intrant & exeunt. Tangit autem morẽ antiquorum. Qui cum aliquam ciuitatem ceperant & deuicerant, ſtatuam vel ſignum aliquod, ſuper arcum triumphalẽ vel ſuper portam in memoriam victorię ſuę ponebant. Cęterũ qa Romani Hieruſalem funditus euerſa, portam in qua ſigna victoriæ ſuę ponerent nõ habuerũt: ſuper aliquem ſummũ locum poſuerũt, qui non reputauerũt eſſe ſigna vltionis diuinę, qđ debuiſſent facere: ſed ſuę victorię, qđ vtiq; ſuperbiſſimum fuit. Vel ſicut in exitu. i. ita poſuerunt ſicut victores ponunt ſigna in exitu: ſcilicet quando exeunt aliqua ciuitate deuicta, & nõ cognouerunt hanc victoriam, nõ ex ſua probitate, ſed ex diuina diſpoſitione cõtingere. Vel ſic legitur ſi ſuper ſummo ibi ſit: iuxta auguſtinum, & non cognouerunt, ſicut. i. qualiter ſit in exitu: ſuper ſummo. i. de ſumma dei diſpoſitione: qđ eſt dicere. Non cognouerũt qualiter hęc victoria exiuit de diſpoſitione ſummi regis. Quod vtiq; ſi ſciſſent, nunq̃ de ea ſuperbiſſent. Demonſtrat vero a partibus quomodo in ſancto malignati ſunt, cum addit. Vere in ſancto malignati ſunt. nã in idipſum malitiæ tendentes. i. in eadẽ cogitatione mala concordantes. Exciderunt ſecuribus ianuas eius templi, quaſi in ſylua lignorũ ſolet fieri. Sylua lignorum proprie dicitur, ea quæ ad hoc deputata eſt vt arbores eius ſuccidantur. Non vt defendatur ad opus paſcuæ ferarum. Arbores enim inciſę ligna dicuntur. Quod eſt dicere. Sine reuerẽtia quałibet ianuas eius exciderũt: ſicut ſine reuerẽtia ſylua lignorum ſucciditur. Per exciſionem ianuarum, quæ magis ornatę partes templi erant, innuit quoq; deſtructionem aliarũ partiũ. Antiqui nãq;

magis in portis ædificandis ſtudebãt, & nõ ſolũ exciderũt,ſed etiam deiecerũt.i. proſtrauerũt eas ianuas i ſecuri & aſcia .i.in percuſſione ſecuris & aſcię.Per hęc duo,omnia ferramentorum genera deſignat.Cũ vero ponit in aſcia,innuit quã tam habuerint templum deſtruendi voluntatem.Cum illud opus fabrile qđ ferramentis magnis delere non poterant, aſcia & ferramentis aliis paruis delebãt Et non ſolum deiecerunt ianuas, ſed incenderunt igni ſanctuarium tuũ in terra poſitum.i.templum qđ dicit̃ ſanctuarium,eo ꝙ in eo ſancta continebantur: arca ſcilicet & candelabra, & cætera talia.Qđ enim ſupponit igni:non ideo dicit vt ſuccendi poſſet niſi igne, ſed ad oſtenſionem vehementis incẽſionis hoc ſupponit.Et bene ponit in terra, ac ſi diceret Illud qđ in terra poſitum erat incẽdi potuerat:in cęleſti vero templo qđ per hoc ſignificabatur,nihil iuris habuerunt.Et per hoc ad illud tẽplum nos niti adhortatur:in quo nullum patiemur ab hoſtibus aſſultum.Priuſq̃ vero incenderent,polluerunt homicidio & ſacrilegio,& aliis peruerſis actionibus,tabernaculum nominis tui.i.gloriæ tuæ. Templum ſcilicet,qđ ad gloriam nominis tui factum fuit:qđ nimirum ad reſpectũ ſupercæleſtis templi tabernaculum dicit̃, eo ꝙ illud æternum ſit,iſtud vero tranſitorium: & inde hoc contigit ꝙ incenderunt & polluerunt, quia dixerunt in corde ſuo.Et non pauci ex eis hoc dixerunt:Sed cognatio eorum ſimul.i. omĩs eorum collectio vnanimiter dixerunt in corde ſuo faciamus quieſcere .i. ceſſare a terra iſta ſcilicet a Iudæa : omnes feſtos dies dei Iudæorum . Ac ſi dicerent ipſi diis noſtris ſpretis:neſcio quẽ deum colunt,cui feſta faciunt.Sed nos templũ deſtruamus, & ſic faciemus, ꝙ amplius in hac terra illi feſti dies non celebrabũtur.Et quia hoc i corde dixerũt: ad actũ etiã perduxerunt.¶Demonſtrata igitur Iudæorum perſecutione, & Romanorũ malitia & ſuperbia ſubiũgit fidelis Aſaſaph cauſam ipſius perſecutionis. hoc ſcilicet ꝙ tempus viſitationis ſuæ non cognouerunt. Et admiſcet ſe collectioni eorum loquendo de illis quaſi & ipſe Aſaph eis fuiſſet conformis ignorando tempus viſitationis, non tamẽ ꝙ eis cõformis extitiſſet: ſed ideo ſic agit, quia cum eiuſdem originis eſſet, & nimium ei compatiatur:errorem eorum ſuũ reputat non ſecundum eiuſdem erroris, habitudinem ſed ſecundum compaſſionem . Dixi vt quid repuliſti. Et oſtendi quomodo fuere repulſi. Qđ merito contigit nam nos ſigna noſtra non .i. nonne vidimus? Vere vidimus. Ac ſi dicat ideo iure contigit,qa tempus viſitationis nõ cognouimus quantum ad partem noſtri .i.multi ex nobis cognoſcere noluerunt. Cũ tñ ſigna viderimus a ſanctis viris p̃dicta. Vel ſic legitur non interrogatiue, Iure contigit.Nam non vidimus.i. quidam ex nobis non cognouerũt ſigna noſtra a prophetis prædicta . Quæ vtiꝗ ſi videre voluiſſent, et tempus viſitationis cognouiſſent,& ſic repelli non promeruiſſent:& ecce quoddã ex ſignis,ſcilicet ꝙ iam non eſt propheta nobis qui de meſſia prophetizet,qđ prædictũ fuit a prophetis.Quatinus poſt eius aduentum eſſent ceſſaturi,qui ſemper vſꝗ ad eius aduentum perſeuerarunt. Vnde legitur, cum venerit ſanctus ſanctorum: ceſſabit vnctio veſtra. Nõ enim vlterius neceſſaria fuit prophetia : vbi contigit ipſa rei experientia. Et cum iam non ſit nobis propheta, apparet ꝙ nos non cognoſcet amplius meſſias,ideſt quoſdam ex nobis repulſos,qui cum vẽturum dicũt,nõ ita viſitabit vt ad eos corporaliter veniens,de captiuitate ipſorum, eos extrahat. Et hoc ꝙ vlterius non veniet ſignum eſt tempus plenitudinis iam adueniſſe.¶Cauſa repulſionis Iudęoꝝ oſtẽſa,quia admiratio & quæſtio fieri poſſet quare ſaltem fideles perſecutionem patiantur.De ipſorum perſecutione admiratiue agit,& quæſtionem facit,vt poſtmodum ſoluat ſic. Oſtẽdi Iudęos eſſe repulſos, quia videndo ſigna noluerunt tempus viſitationis cognoſcere.Non ſolum vero eſt perſecutio in paleis, ideſt in infidelibus qui promeruerunt, ſed etiam in granis,ideſt in fidelibus qui nihil promeriti ſunt eſt perſecutio & in dictis & in factis. Et quãdoquidem fideles perſequunt̃,vſquequo deus improbabit

Ex Danie lis.ix.

tuis ꝑ dicta inimicus.i.īfidelis populus
iſtud vſquequo non eſt ſignum tempo-
ris:ſed menſurę.Ac ſi dicat, videbat̃ lo-
cus perſecutionis eſſe tantum in paleis.
Sed poſtq̃ ad grana perueniendo nō ceſ
ſat,Vſquequo.i.vſqꝫ ad quem modum,ꝑ
mittes inimicum inferre fidelibus tuis
improperia per dicta.Qđ eſt dicere. Pu-
tabatur improperatio ceſſatura perue-
niendo ad grana.Sed cum iā in ipſis gra
nis locum habeat ignoratur quæ menſu
ra & quis finis ſit futurus in ea. Et vſqꝫ
ad quem modum aduerſarius infidelis
populus.Irritat in finem irritationis no
men tuum . Irritat compendioſe poſi-
tum eſt.Quaſi poneret.vſquequo aduer
ſarius irritando te in finem.i.omnino ꝑ
fidelium perſecutionem , blaſphemabit
nomen tuum,non voce , ſed ipſa fideliū
perſecutione.Fidelium nāqꝫ perſecutio,
dei nominis eſt blaſphematio. Quaſi di-
cat.A modo ignoratur quis finis & quę
menſura futura ſit,in irritatione fideliū
perſecutionis.Quandoquidem in granis
non ceſſat.Poſt admirationem facit quo
ꝙ quæſtionem,ſic.Dico,vſquequo īpro-
perabit & irritabit.Et quicquid facias de
infidelibus qui iuſte repelluntur: Vt qđ
ſaltem ,auertis in finem.i.qua de cauſa
ex toto videris auertere de medio ſinu
tuo.i.de omnimoda protectione tua,ma
num tuam.Et.i.ſcilicet dexteram tuam.
Qđ eſt dicere,vt quid permittendo affli
gi manum dexteram tuam , ſcilicet fide
les per quos diabolum expugnas,videris
eos auertere omnino de protectione tua
omnimoda.Et bene ponit nō de ſinu,ſed
de medio ſinu.Ac ſi diceret, non dico q-
dem ꝙ non protegas aliquo modo, cum
eos conſtantes facias:Sed nō omnino ꝓ
tegis,quoniā eos affligi permittis. Quæ
ergo cauſa eſt, ꝙ eos auertis . Et eſt hoc
poſitum qđ dicit manum auerti de ſinu
a ſimilitudine hiſtoriæ de Moyſe.Cuius
Exodi.iiii. manꝰ de ſinu extracta leproſa apparuit
quaſi diceret, repellendo eos ſecundum
corpus a protectione tua, quæ figuraba
tur per ſinum Moyſi: facis eos videri vi
les q̃liter leproſa manus affecta vilis ap
paruit,per quam manum ipſi denotaban
tur in paſſione viles apparituri. Facta q̃
ſtione:accedit ad ſolutionem,ſic. Dixi,o

auditores,quæſtionem faciendo. Vt qđ
auertis & cętera.Et hoc qđ quęſiui ſcili
cet quare ſuos deus affligi permittat, vi
detur forſitan fieri iniuſte & ſine quali-
bet vtilitate:Deus aūt.i.ſcilicet deus no
ſter rex ante ſecula,per hāc fideliū auer-
ſionem operatus eſt ſalutem & non pau
corum ſalutem,Sed in medio terræ.i.in
communitate terrenorum.Qđ eſt dice-
re.Non videatur fortuita vel iniuſta eo
rum auerſio nam per eam ille qui deus
eſt.i.creator & rex noſter ante ſecula ex
iſtens,qui nos rexit ab æterno ante ſecu
la diſpoſitione,modo vero regit ipſa rei
experientia,operatus eſt ſalutem cōmu-
niter omniſmodi terrenoꝝ.Vel ſic.deus
operatus eſt ſalutem hominum per eorū
auerſionem.Deus dico rex noſter in me
dio terrę exiſtens.i.in Iudæa corporali-
ter habitās,quę in medio terrarum ſita
eſt.Et q̃uis ī medio terrarū habitauerit
ſecundum qđ homo.Ante ſecula tamen
eſt ſecundū qđ deus.Ac ſi dicat dominꝰ
Ieſus rex noſter per eorū paſſionem,mū-
di ſalutem operatus eſt.Qđquidē facere
potuit. Nā &ſi homo in terra apparuit
ante ſecula tamē deus exiſtit.Vel in me
dio terrę exiſtens.i.in medio Iudæorū q
ſimplex terra ſunt non ſpiritales.Oſten-
dit vero ipſam ſalutē:ſic.Vere operatus
es ſalutē o deꝰ. Nā tu q ad hoc impotēs
videbaris,in virtute tua fidelibꝰ data.i.
per conſtantiā quā dediſti eis in perſecu
tione,cōfirmaſti in fide mare:illos.ſ. qui
diffluī erant per errores ad modū maris,
quos feciſti in fide ſtabiles. Multū nimi-
rum operata eſt cōſtātia martyrū:ad fidē
īfideliū.Quorū ꝓfecto cōſtātia ſi defeciſ
ſet,non vtiqꝫ tāta infideliū multitudo ꝑ
eorū exemplū crediḋiſſet.Et nō ſolū con
firmaſti mare in virtute tuorū , ſed etiā
eadē virtute cooperāte ꝑ exēplū , contri
bulaſti.i. deſtruxiſti ī aquis baptiſmatis
capita draconū.i.principalia vitia.Quæ
capita dicuntur eo ꝙ inter cętera vitia
principalia ſunt,ſicut caput principalis
pars eſt corporis.capita dico a draconi-
bus ꝑ ſuggeſtionē illata .i.a ſpiritibꝰ ma Dracones
lignis.q dracones dicuntur:Eo ꝙ aſtuti Dęmones.
ſunt & nociui vt dracones. Qđ eſt dice
re.Nō ſolū eos q mare erāt cōfirmaſti in
fide ſed etiā ꝑ baptiſmū in eis vitia prin

cipalia deleuiſti, a malignis ſpiritibus illata, & hoc feciſti per exemplũ cõſtantię tuorũ: & non ſolũ hoc, ſed etiam tu per conſtãtiã tuorũ confregiſti. i. omnino deſtruxiſti in tuis confirmatis, capita draconis. i. principatus dęmonis, omniũ dęmoniorũ principis, quod eſt dicere. His potentias per cõſtãtiam tuorum in eis annihilaſti, quas in eis obtinebat principalis diabolus per peccatum primi hominis. Illis enim per tuorũ martyriũ ad fidẽ vocatis: poteſtates illę deletę ſunt, quę capita dicebanẽ, eo ꝙ eis dominabanẽ, ſicut caput aliis membris dominatur: & non ſolũ capita draconis confregiſti, ſed etiã dediſti eum draconem eſcã. i. conſumptionem populis Aethiopũ. i. populis in fide confirmatis, quos mare vocaui ſuperius, qui prius æthiopes fuerunt. i. nigri in peccatis: quod eſt dicere. Non ſolum potẽtiam originalem ei abſtuliſti, ſed etiam hanc potentiam fidelibus tuis per martyrum conſtantiam confirmatis dediſti, vt eũ conſumerẽt. i. eius inſidias, & in ſe & in aliis & eum fugarẽt ab obſeſſis corporibus, deuorarentꝗ ſicut eſca conſumitur. vel ſic. Dediſti eum populis æthiopũ eſcam. i. incorporationem, ſcilicet vt incorporarent eum ſibi in fide, non ſecundũ eũ, ſed ſecundũ membra eiꝰ: quod eſt dicere. Dediſti eis facultatẽ, quædã eiꝰ mẽbra ſibi incorporandi. Non ſolum vero hęc omnia feciſti per conſtantiam tuorũ: ſed per hoc ꝙ tu dirupiſti fontes. i. exuberare feciſti ſapientia ipſos martyres, ad modũ fontis clauſi, cuius clauſura, ex nimia ipſius fontis exuberatiõe dirumpiẽ: quod eſt dicere. Nimiã ſapientiã ex eis emanare feciſti: & ipſos fontes feciſti torrentes. i. fluentes cũ impetu ad modũ torrẽtis: & omnes aduerſariorum obiectiones impellẽtes, vt nullus poſſit reſiſtere ſapientię, & ſpiritui qui loquebaẽ. Et ꝑ ipſos torrẽtes ſiccaſti. i. annihilaſti ad modũ aꝗ exiccatæ fluuios Ethã. i. varias & falſas doctrinas gentilis populi, quibus alios imbuebat ad modũ fluuiorũ. Habebant eñ quaſdã doctrinas ſuperſtitioſas quas theologias dicebant. i. ſermones de deorũ origine, quę ꝑ doctrinas prædicatorũ exinanitę ſunt. Multũ enim ad inſtructionẽ fidei obeſſet: ſi huiuſmodi fallacia ſupereſſet. Ethã quippe robuſtus interpretaẽ: vnde ꝑ Ethã gentilis populus acci- Etham.

pitur, ꝙ in erroris ſui fuit obſtinatione robuſtus. Et per ipſos fontes feciſti diẽ & noctẽ. i. quoſdã valde claros in fide & intellectu, ad ſimilitudinẽ diei: & quoſdã ſimplices & obſcuros in intellectu ad ſimilitudinem noctis: & ille dies tuus eſt. i. per te factum eſt officiũ prędicatorum: & nox tua eſt: & hoc dicit ideo ne putaretur conuerſio infideliũ per ſolos prædicatores contigiſſe. & tu fabricatus es per fontes. i. tu feciſti aurorã & ſolẽ. i. minus accenſos in dilectione qui per aurorã deſignanẽ, qua rutilãte frigus nocturnũ incipit depelli licet non ex toto. Et aer aliquantulũ calere. Et feciſti magis accenſos feruore caritatis, ꝗ per ſolem merito intelliguntur, quo feruẽte frigus nocturnũ magis expellitur. & aer calidus efficitur, & tu etiã feciſti per ipſos fontes terminos terræ. i. omnes terminantes & finientes in ſe terrenitatem, & etiã feciſti æſtatẽ & ver. i. laborẽ hic & mercedẽ in futuro. Per ver quippe bonorũ operũ labor accipiẽ, eo ꝙ in vere meſſes ſeminentur & flores procreenẽ. Per ęſtatẽ merces æterna, eo ꝙ in ęſtate meſſes & fructus colligantur. Qđ vtrũꝗ, per prædicatores hominibus innotuit. Hoc aũt qđ per partes poſuit: Dicendo tuus eſt dies & cętera Confirmat vniuerſaliter ponendo ſic. Vere tua ſunt, dies & nox aurora & ſol: Nam tu plaſmaſti ea. i. tu creaſti vt talia eſſent, non vtiꝗ a fontibus creata ſunt: & quia tu plaſmaſti ea talia memor eſto huiꝰ ꝑplaſmationis, vt facias eam pſeuerare, ne in eis deficiat, & neceſſe eſt vt hoc orẽ: Nã inimicꝰ infidelis. ſ. populus improperauit. i. improperia inferet tibi dño omniũ: quodꝗ magis nefãdũ eſt, vt eos deuocet a te blaſphemabit te verbis. Et ne illis improperiis deuocenẽ. Memor eſto vt pſeuerare facias, & non ſolum improperabit tibi dictis, ſed & populus inſipiens, infidelis ſcilicet, incitauit, id eſt incitabit nomen tuum perſequẽdo tuos. Incitabit, compendioſe poſitum eſt, quod eſt ac ſi dicat. Incitando te, id eſt exaſperando te, blaſphemabit nomen tuum, id eſt perſequetur tuos, quæ perſecutio erit blaſphemia nominis tui. & per hoc incitabit te ad vindictam. Ne vero tui in incitatione illa deficiãt præ timore. Memor eſto vt eos perſeuerare facias. Quia vero populus inſipiens improperabit tibi

Ver. Aeſtas.

& incitabit nomen tuum vt per hoc tuos ſibi conformet.Oro domine non vt tradas corpora ad affligendum qđ eis valde vtile eſt:ſed ne tradas animas confitentium tibi.Animas ſcilicet fidelium tuorum laudantiū te omnimoda laude,beſtiis.i.infidelibus beſtialiter viuentibus.i.irrationabiliter more beſtiarū:quod eſt dicere, & ſi corpora permittis affligi, non ſaltē animas eorum permittas beſtiis conformari. cū hoc ſit qđ te aſſidue laudēt. Et nę obliuiſcaris in finē obliuionis.i.vſquequaq;.Et ſi videaris in perſequutionibus obliuiſci, animas pauperum tuorū,tradēdo eas beſtiis. Tūc enim omnino eas obliuiſceretur, ſi eas beſtiis conformari pateretur. Ne obliuiſcaris in finē,idem ęſt qđ & ne tradas beſtiis. ſed cauſam interponit, vbi dicit pauperū tuorum,ac ſi dicat. Nō debes obliuiſci cū pauperes ſint ſpiritu, mundanis omnibus pro te omiſſis.Dico ne obliuiſcaris, ſed potius reſpice in teſtamentum tuum.i.in firmam promiſſionem tuam,ne in irritū deducantur.Promiſiſti enim,ecce ego vobiſ-
Mat.xxviij cum ſum omnibus diebus vſq; ad conſummationem ſeculi.Teſtamentum dicit̃ ſcriptum aliquod,qđ ſub teſtiū auctoritate cōfirmatur.Ideoq; pro firma promiſſione ponit̃,ac ſi dicat.Ne obliuiſcaris, ſed adiuua eos,ſicut firmiter promiſiſti. Oſtendit autem aduerſarios merito dici beſtias,ſic.Vere beſtię ſunt,quia repleti ſunt iniquitatū ipſi qui obſcurati ſunt.i.excęcati in intellectu in domibus terrę.i. in domibus terrenis habitando,qđ eſt dicere. Solis corporibus quę ſunt terrenę domus intenti ſunt voluptuoſe ſe habēdo more beſtiarū: ideo ꝗ penitus obſcurati & iniquitatū repleti. Vel in domibus terrenis habitando.i.ſimiles illis qui iam mortui in terrenis domibus ſunt.i.in ſepulcris, quod eſt dicere.Iā omnino in vitiis mortui, ſunt iniquitatū repleti. Oro reſpice, & per hoc contingit, ne auertatur a te humilis populus ſcilicet pauperum tibi ſubditꝰ humiliter. Hoc autem idē eſt qđ ſuperius poſuit animas pauperū tuorum ne obliuiſcaris,ſed ideo repetit vt oſtendat effectū qui ſequeret̃,ſi auerteretur.Dico ne auertatur humilis.Humilis dico factus cōfuſus,ſi auerſus fuerit,qđ eſt dicere. Qui ſi auerteretur omnimoda cōfuſione confunderet̃.Ideoq; oro ne auertatur.Q; ſi populus humilis a te non fuerit auerſus hoc continget, quia pauper & inops laudabūt nomen tuū.i. ſinguli fideles de tuo humili populo, q ſe reputabūt pauperes.i.inſufficientes per ſe liberari:& inopes.i. inſufficientes per alium ꝗ̃ per te adiuuari.Laudabunt nomē tuum.i. laudādo te voce,corde,& opere, magnificabunt nomen tuum.Et ideo exurge deus.i.potēs appare adiuuando eos:& hoc modo ſcilicet exurge:Iudica in tuis cauſam tuam.i. iuſto iudicio diſpoſitionis tuę, defende in eis cauſam tuam,ac ſi dicat. Ipſi ſuſceperunt cauſam tuam,ad defendendum cōtra catholicę fidei aduerſarios:ſed quia per ſe inſufficientes ſunt,iuſto iudicio tuo defende in eis cauſam tuam:& non ſolū hoc,ſed etiam memor eſto improperiorū,tuorū fidelium,eorum ſcilicet improperiorū quę tota die.i.iugiter ab inſipiente infideli populo ſunt eis collata,qđ eſt dicere.Ne obliuiſcaris, qn eos in futuro remuneres, ꝙ ꝑ te improperia ſuſtinent ab impiis,& ſi hic videaris obliuiſci:Et ne obliuiſcaris voces inimicorū tuorum.i.improperia, quę tuis inferunt per verba,quin in futuro remuneres, etſi hic videaris obliuiſci, & dignū eſt ne obliuiſcaris.Nam ſuperbia eorū qui te oderunt,tuos perſequendo,ſemper aſcēdit.i.creſcit & exaltatur.

In Pſal.LXXIIII.

Titulus.LXXIIII.In finē ne corrūpas,Pſalmus Aſaph cātici.Aſaph Aſaph.
quidē qui ſynagoga interpretat̃. hic pro infideli ſynagoga accipitur, quæ Chriſti mēbra conformare ſibi intēdit,cōtra quā Chriſtus in hoc pſalmo agēs confirmat ſuos in laude dei, & in narratione mirabiliū eius.Nunꝗ̃ eiuſdē Aſaph admonitione defecturos, quos oſtēdit in iudicii die ſe remuneraturū. Cum eos iuſte exaltabit qui hic humiliantur : & eorum aduerſarios humiliabit q hic exaltātur. Adhortat̃ quoq; infideles,vt deſiſtant inique agere,& inique loqui,ne iuſte a potēte iudice damnentur.Ad hoc autem ſuorum ꝑſeuerantiā in laude & mirabilium narratione dei,& remuneratione ſuorum & infideliū oſtendit, vt ſic peruerſam Aſaph a fidelium ꝑſecutione deuocando, ad dei laudē exēplo ſuorū inuitet. Titulus quidē ſic adaptatur:Iſte pſalmus cātici.i.iſte tracta-

tus in quo continetur pſalmus.i. bonum opus: & canticũ.i.iocũda remuneratio boni operis.Ideoq́ dicitur pſalmus cãtici: ꝓpoſitus eſt tibi o Aſaph infidelis adhortãs te ſui euidentia,ne corrũpas ipſum tractatum,in finem reſpiciens.i.in Chriſtum cui eum aſcribas,qui hic agere videtur. Nã ſi alii eũ attribueres,vtiq́ corrumperes.Nulli enim niſi Chriſto competit,vt dicat.Ego confirmaui columnas eius & omnia cornua peccatorum cõfringam,& cętera quæ hic dicit.Cum autẽ talia in ſe habeat,quæ ſoli Chriſto conueniunt, ipſa ſui euidẽtia te infidelem Aſaph quę ſiniſtre ſcripturas interpretaris, admonet ne eum corrũpas, ſed Chriſto attribuas.

COnfitebimur tibi deꝰ trinitas. Ego & mei ex nimia quidẽ dilectiõe:& qa vnũ eſt ſpiritaliter cũ eis ſe mẽbris adiungit cũ dicit, cõfitebimur: ac ſi dicat. Aſaph infidelis a laude tua meos deuocare intẽdit qđ fruſtra eſt. Nam ad mei exemplum confitebuntur.i.laudabũt mei, opere.Repetit aũt vt addat ſic.Confitebimur inquã opere, & etiã inuocabimus nomen tuum.i.interius in anima bona deuotione vocabimus nomẽ tuum qđ eſt dominus,qđ eſt dicere:cenſuerunt mei te deum eſſe & nomen tuum in interiori ſuo vocãdo venerabuntur.vel ſic.Inuocabimus ore nomen tuum,qđ eſt dicere. Nomẽ tuũ qđ eſt dñs inuocãdo orabũt te,mei exemplo & non ſolum hoc,ſed & narrabimus aliis mirabilia tua,qđ eſt dicere.Ego ꝑ meos narrabo aliis mirabilia tua.ſ.incarnationẽ & natiuitatẽ meã,& mũdi redẽptionẽ:& cętera mirabilia quę ꝑ me operaris. Vt auditis mirabilibus iſtis ad te conuertantur,& bono ſuo mei confitebũtur, & inuocabũt & narrabunt.Ideo nãq́ cum accepero a paterna diſpoſitione tẽpus iudicãdi: ego qui hic a Iudęis iudicatus ſum iniuſte:Iuſtitias.i.iuſta iudicia iudicabo,remunerãdo meos ꝓut iuſtũ fuerit. Dico ꝙ mei narrabũt aliis mirabilia tua vt cõuertãtur,& neceſſe eſt. Nã terra quæ ad hoc facta fuit , vt ſolida & firma in virtutibꝰ eſſet, liquefacta eſt.i. incõſtans & difflua facta eſt, in vitiis & in infidelitate ſua.Ad ſimilitudinẽ liqdę rei, quę difflua eſt. Ne vero intelligeremꝰ hic agi de terra hac,quã vſualiter terrã dicimus quę vtiq́ liquefacta non eſt: determinat hoc cũ addit.Et omnes qui habitãt in ea terra,qđ eſt dicere.Scilicet oẽs hoĩes dico liquefactos,qui habitãt in ea terra, tam gentiles q̃ Iudęos:ſed ego qui impotẽs videor & humilis: Confirmaui colũnas eius .i.mittendo ſpiritũ paraclitũ in fide & virtute & doctrina ꝑdicatores, qui erunt columnę eius terrę.i.ꝑ ꝑdicationis officium & per exemplũ,& doctrinã ſuã,erunt ſuſtẽtacula eccleſię de terrenis cõſtitutę,queãd modũ columnę domoꝝ ſuſtentacula ſunt. Et per colũnas cõfirmatas, Dixi iniquis.i. dicã infidelibus,nolite inique agere.i.deſiſtite a praua actione : & delinquentibus.i. praue agentibꝰ dicam:Nolite exaltare cornu.i.nolite ſublimare ſuperbiã veſtrã,gloriãdo de praua actione.Cũ eñ malũ ſit praue agere,peius eſt cornu exaltare.i. de praua actione gloriãdo ſupbiã augere & ſublimare.Superbia nimirũ ꝑ cornu accipiť,qđ in altũ tendit & rigidũ eſt:eo ꝙ ipſa cor illud cui ineſt nimis altũ & rigidũ facit.Vnde regina vitiorũ diciť eſſe:& nolite extollere cornu veſtrũ.i.ſublimare ſuperbiã veſtram in altum.i.contra deũ altiſſimũ.Exponit vero qualiter nõ extollãt cõtra deũ cornu,cũ addit.ſ.nolite loqui iniquitatem aduerſus deũ,blaſphemãdo eũ aliquo modo.Ille quippe cor nimis in altũ extollit, q in deũ blaſphemiã agit Vel ſic. Nolite extollere in.i.contra altũ deũ cornu veſtrum .i.ſuperbiam veſtrã,de eo male cogitando. Et nolite loqui ore aduerſus deum iniquitatem.i.blaſphemiam : hoc non mutatur. Dico nolite inique agere : & nolite loqui aduerſus deum : & hoc ideo vobis eſt obſeruandum.Quia iudex vẽturꝰ eſt,ſcilicet Chriſtꝰ qui iudicabit diſtricte agentes inique.Iudex dico neq́ ab oriente,neq́ ab occidente neq́ a deſertis montibus.ſ.neq́ ab auſtro vbi ſunt mõtes ꝑ nimio ęſtu calentis zonę deſerti,neq́ a ſeptẽtrione,qua mõtes ꝑ frigida zona deſerti ſunt,ac ſi dicat. Timẽdus eſt iudex ille,cuius ꝑſentiã nemo poterit effugere. Nõ eñ localis eſt vẽturꝰ ab oriẽte,vel ab occidẽte,vel ab auſtro, vel a ſeptẽtrione,ſed vbiq́ eſt,& vere nõ eſt localis ab aliqua mũdi plaga vẽturꝰ. Deꝰ.n. iudex ille eſt.Et inde cõſtat localẽ eũ nõ eſſe ſecundũ diuinã naturã, cũ tñ ſecũdum

Cornu & altare.

Cornu.

humanã ſit localis: & inde cõſtabit eũ eſſe iudicẽ,q deus eſt,q ad hoc potẽs eſt, ꝙ hũc humiliat.i.populũ inique agentiũ humiliabit damnatione ꝑpetua,q hic ꝑ ſuperbiã exaltat: & hũc.i.aliũ populũ.ſ.fideliũ,q hic deo confitenť,exaltat.i.beatitudine ęterna exaltabit,q hic ꝑ tribulationes humiliant: & vere alios humiliabit,& alios exaltabit: quia in manu.i.in poteſtate dñi Ieſu vẽru ri erit calix plenus mixto.i.mixtura vini meri,qđ eſt dicere. In poteſtate dñi erit iudiciũ,redũdãs mixtura vini meri.i. in quo contineť mixtura ęquę remuneratiõis,quę vinũ diciť,eo ꝙ alia pars eius dulcis erit, quantum ad bonos:alia vero amara quantum ad malos: vtraqꝫ tamẽ pars mera erit .i.iuſta,& ab omi iniuſtitia pura. Calix autem iudicium dicitur, eo ꝙ in eo mixtim vtraqꝫ remuneratio continebitur, ſicut in calice poculum: & hoc eſt ac ſi dicat. Vere potens erit ad humiliandũ,& ad exaltãdũ.Nã ipſe in poteſtate iudiciũ habebit,in quo mixtim duplex remuneratio continebiť: & hunc calicẽ inclinauit.i.extendet ex hoc potato in hũc potãdũ. A ſimilitudine pincernę, q vno potato inclinat calicẽ ad aliũ.Et ex hoc in hoc,neutraliter poſitum eſt,ac ſi dicat. Vix hoc potato inclinabit.i. prõptũ faciet iudiciũ ſuũ,in aliũ potandũ; qđ eſt dicere.Poſtq̃ ſuos ſaluãdo remunerauerit,malos damnãdo iuſte remunerare intẽdet. Quia vero vtrãqꝫ remuneratiõnẽ vinũ merũ vocauerat, ne ſic ex toto merã intelligereť:vt in nulla parte amara videreť: eã auſterã & aſperã eſſe oſtẽdit,quãtũ ad damnãdos,ſic:Dico vini meri. Verũtamẽ licet mera ſit retributio,fęx eius calicis non eſt exinanita.i.q̃uis illa retributio mera ſit,tamẽ fęx eſt quãtũ ad impios, auſtera.ſ.& turbida ad modũ fęcis: & talis fæx, quę nunq̃ erit exinanita.i. quę nunq̃ euacuabiť,ſed ęterna erit. Et ex ea fęce bibent oẽs pc̃tores terrę q terra ſunt.i.ſolũmõ terrenis inhiãtes.Nã ſi abſolute oẽs peccatores poneret:tunc oẽs bonos fæce potãdos eſſe perhiberet.Nullus eñ adeo iuſtus,qui ſaltẽ venialiter non peccet.Vel oẽs peccatores terræ.i.qui vbiqꝫ terrarũ ſunt, tã gẽtiles q̃ Iudęi,peccãtes ſcilicet criminaliter. Hoc autem totum dicit,vt malos exterrendo,a peccatis eos retrahat. Poſtq̃ aũt ſuos loquentes introduxit, ab eo loco vbi poſitum eſt.Dixi iniquis,vſqꝫ ad,ego ſum.Ipſe etiã in ſua perſona agẽs,oſtendit aliis verbis ſuorũ in bono perſeuerantiã, & in futuro eorũ, & etiã malorũ retributionẽ: ſicut in pſona ſuorũ vtrãqꝫ remunerationẽ oſtẽderat.& id ad hoc facit,vt vtrãqꝫ remunerationẽ oſtẽdendo puerſam Aſaph contra quã hic agit, magis magiſqꝫ a malitia reuocet.& hoc ſic dicit. Dico ꝙ de fęce bibẽt peccatores:Ego aũt annũciabo in ſeculũ.i.ſed mei fęce nõ potandi, annũciabũt.i. narrabũt mirabilia tua aliis,de generatione in generationẽ,vſqꝫ in ſeculũ futurum. & cantabo deo Iacob.i.cũ delectatione laudabũt deũ luctatorũ,vt eos viriliter luctari faciat cõtra vitia.Et ego in futuro confringã cornua peccatorũ.i.ex toto deſtruã peccatores ꝑpter cornua.i.ꝑpter ſublimitates ſupbię ſuę,& exaltabunť cornua iuſti .i.iuſti exaltabunť ꝑpter ſublimitates virtutũ & bonorũ operũ ſuorũ,quę in altũ tẽdunt vt cornua.Vel aliter exponuntur iuxta Auguſtinũ hi duo verſus.ſcilicet hũc humiliat & cętera.Et inclinauit & cętera, ſi hoc qđ dictũ eſt.Dixi iniqs,& nolite inique agere.& nolite loqui aduerſus deũ iniquitatẽ,de ſolis Iudęis dicať: qui antonomaſice iniqui ſunt. Et hoe ſic dicitur.Dixi ꝑ meos iniqs Iudęis:Nolite inique agere,&,exaltare cornu & cętera.Et hoc ideo qa de⁹ iudex eſt, q nõ veniet ab oriẽte &c. q diſtricte iudicabit vos ſecũdũ opera veſtra,& in hoc cõſtat,qđ in futuro diſtricte iudicabit:qa hic iã iudicio ſuo hũc humiliat,& hũc exaltat.Iudaicũ.ſ.pplm,q ſublimis erat in notitia legis ad gẽtiũ cõparationẽ,q̃ legẽ penitus ignorabant,humiliat excęcãdo:& hũc.ſ.gẽtilẽ populũ q humilis erat atqꝫ repudiat⁹,exaltat illuminãdo eũ ſpiritali legis intellectu.Exponit aũt qualiter hũc humiliet,& hunc exaltet,cũ addit. Vere hũc humiliat & hũc exaltat: quia in manu.i.in poteſtate dñi eſt calix,vetus lex ſcilicet quę calix diciť,eo ꝙ in ea intellect⁹ cõtineť,vt poculũ in calice. Calix dico plenus meri vini.& plenus mixto.i.redũdans puro & ſpiritali intellectu, qđ merum vinum dicitur,eo ꝙ purum eſt & dulciſſimũ & lętificãs corda fideliũ,ad modũ vini meri: & redundans mixto vino.i. turbido & auſtero,qđ etiam fęx dicitur,ſcilicet carnali intellectu ad literam qui bene mixtum

Fex nõ ex inanita.

vinū & fęx dicit̃,eo ꝙ turbidū eſt & auſterū. Ad ſimilitudinē mixti vini qđ fęx dicit̃ & hunc calicē inclinauit ex hoc in hoc.i. ex Iudaico populo potato cōuertit in gētilē populū,quem inde potauit. Verūtamē licet inclinet potādo hūc & hunc. Non eodē modo potat vtrūq;. nam fęx eius calicis nō eſt exinanita.i.carnalis intellect⁹ ei⁹ legis nō exinaniet̃ a Iudęis, ſed ī eis pſeuerabit,qđ eſt dicere. Ecce Iudæos pſeueranter potabit. Per hoc aūt innuit, ꝙ populū gentilē mero vino potabit: & q̄uis fęce hic Iudęi potentur,gentes vero mero vino:tamē in futuro de mero bibent oēs.i.omniſmodi peccatores terrę nō ſolū gentiles, ſed & Iudęi:qđ eſt dicere. Dabit in futuro intellectū ſpiritalē reliquiis Iudęorū,quę ſaluæ fient,& ſic omiſmodi peccatores mero potabuntur. Dico ꝙ Iudęi tantū in fine mundi bibēt merū. Ego aūt.i.mei iā inde potati,annūciabūt in ſeculū: & cętera quę vſq; in finē pſalmi ſunt,non mutantur.

In Pſalmum.LXXV.

Titulus.LXXV. In finē in laudib⁹. Pſalmus Aſaph canticū ad Aſſyrios.qđ ſic exponit̃. Pſalm⁹ iſte eſt Aſaph.i. fidelis ſynagogæ dirigentis ſe in finē.i.in Chriſtū,& nō in vituperatiōe,ſed in laudibus. Laudat eñ cū dicit. Tu terribilis & cętera,& eſt pſalmus iſte canticum .i.cū ſumma delectatione & iocūditate ꝓlatus ad Aſſyrios cōuincendos & cōuertēdos. Ad Iudęos.ſ. qui reuera Aſſyrii ſunt: propter ſimilitudinē prauę actionis Aſſyriorū,quā retinebāt. Sicut.n.Aſſyrii a lege Moyſi alieni,Iudæos pſequuti ſunt : ita & Iudęorū puerſa pars,veros Iudęos ad fidē Chriſti cōuerſos vſquequaq; pſequuti ſunt. Secundū aūt huius vocis interpreta-
Aſſyrij. tionē,qđ eſt Aſſyrius,falſo Aſſyrii Iudęi dicunt̃. Aſſyrius.n.dicit̃ dirigens. Aſſyrii igitur Iudęi dicunt̃,nō ꝙ ſint in diuinis ꝑceptis dirigētes ſe:Sed qa ſeſe ſolos dirigentes eſſe mentiant̃. Iuxta qđ in euāgelio le-
Ioan. ix. git̃:Nos Moyſi diſcipuli ſum⁹. Alibi vero de ipſis legit̃. Populus hic labiis me hono-
Eſa. xxix. Mar. vij. rat:cor aūt eorū longe eſt a me. Contra Iudæos qdē:pſalmus iſte bene agere dicit̃. Nā qa Iudęorū pars puerſa de his vocabulis q̄ iniuſte ſibi aſcribebat gloriabat̃:Dicēdo videlicet ſe Iudęos dici,& Hieruſalē,& Iſrael,& Sion. Aſaph fidelis eos humiliare intēdit, cōprobās nō iuſte his eos vocabulis vti. Oſtendēs quoq; qui iuſte dicant̃ Iudæi & Hieruſalē & Siō. Demōſtrās inſup & falſorū Iudęorū in hoc ſeculo excęcationē,& in futuro maximū eoꝝ tremorē. Adiūgens poſtea verorū Iudęorū ſaluationem,ꝑpter bonas cogitationes & oꝑa bona:quorū exēplo,ipſos puerſos aduerſum quos agit admonet,ad vouēdū deo bona opera cogitādo,& ad reddendum operando,adiungens cauſam quare hoc faciendum ſit.

Notus in iudęa de⁹,ac ſi dicat. Nolite infideles Iudęi gloriari de hoc noīe, qđ eſt Iudęa,qđ iniuſte vobis aſcribitis. In Iudęa namq; de⁹ not⁹ eſt.i.illi q reuera Iudęa ſunt.i.deū pure cōfitentes,dei Chriſti notitiā habēt:qua cū careatis,non vtiq; Iudęa eſtis:& in Iſrael magnū eſt nomē ei⁹ qđ eſt ac ſi dicat. Neq; de hoc noīe qđ eſt Iſrael,gloriemini. In Iſrael.n.magnū.i.glorioſum eſt nomē ei⁹.i.q reuera Iſrael ſunt, nomē Chriſti glorificāt & magnificāt. Qđ igit̃ cū apud vos nō magnū, ſed viliſſimū exiſtat:nō vtiq; Iſrael eſtis.i.deū vidētes:& factus eſt in pace locus ei⁹. In alia tranſlatione habet̃ in ſalē. Sed qa Salē pax interpꝛetat̃ ꝑ ſalē ponit pacē.ac ſi diceret. De hoc Salem
quoq; vocabulo qđ eſt Salē, ſupbire deſiſtite. In ſalē qppe fact⁹ eſt locus ei⁹ Chriſti.i. in illis q reuera ſolymitani ſunt.ſ. pacē habētes cū deo & cū ꝓximo:manet de⁹ nō localiter ſed ſpiritaliter,ſicut aliquis in loco aliquo manet. Iuxta qđ Ioānes euangeliſta teſtat̃. Qui manet in caritate(quæ reuera j.Ioan.iiij.
& merito pax dicitur)in deo manet & de⁹ in eo. Cęterum qa dei locus eſſe renuitis: nec ſalē iuſte vocamini:& habitatio ei⁹ eſt in Sion,ac ſi poneret. Sion etiam hoc vocabulum:nolite vobis arroganter attribuere. In Sion quippe habitatio ei⁹ Chriſti eſt .i.in illis q Sion ſunt veri,videlicet ſpeculatores ęternorū,Chriſt⁹ ſecūdū inoperātē gratiā habitat. Verūtamē qa ꝓcul a vobis eſt:minime quidē Sion eſtis. Inde vero conſtat,eū in Sion habitare,qa ibi.i.in Sion & Iſrael confregit,id eſt omnino deſtruxit potentias arcuum.i.inſtrumenta illa per quę arcus lędere poſſunt,quę ideo potētię dicūtur,ſagittas ſcilicet. Per ſagittas nimirum quæ quaſi furtim & improuide accedētes

lædunt,doli qui latẽter nocent accipiunť.
& confregit ibi ſcutũ. Per ſcutũ quo ꝓte-
gitur aliquis ꝑtinacia peccatoris culpam
ſuam defendentis intelligiť. ſcilicet omnẽ
pertinaciã in eis deſtruxit,ne ſe vlteriꝰ de
peccatis excuſent,ſed potius humili cõfeſ
ſione accuſent:& gladiũ.i. manifeſtã perſe
quutionẽ,quę ꝑ gladiũ cõgrue denotatur.
quo manifeſta fit perſequutio,ſcilicet hoc
in eis cõfregit,ne fideles vlterius ꝑſeq̃ ma
nifeſte pręſumãt:& quid irẽ ꝑ ſingula, bel-
lũ omne ibi cõfregit:vt in nullo deo vel ꝓ
ximo rebelles exiſtãt.quę cũ in vobis o in-
fideles Iudęi nondũ confracta ſint, conſtat
vtiq; vos neq; Sion eſſe neq; Iſrael. Oſten-
dit aũt per quid in eis confringit talia,fa-
ciens apoſtrophã ad deũ cũ gratiarũ actio
ne.ſic.Et per hoc in eis confringis hoc qđ
tu es illuminans eos o deus fide & cogni-
tione tui,& hoc mirabiliter.i. per manife-
ſta mirabilia,ꝑ tuos operata,quæ illumina
tio per miracula proceſſit a montibꝰ,& nõ
a malis montibus,ſed a montibus æternis,
ſcilicet ab apoſtolis, qui mõtes ſunt in vir
tutibus:& æterni.i. ad æternitatem, alios
prædicatione ſua ducentes. De excęcatio-
ne quidẽ peruerſorum Iudęorũ ſocialiter
interponit:vt eos increpando ab infideli-
tate retrahere nitatur. Dico ꝙ tu es Sion
& Salẽ, & Iſrael,& Iudęã illuminãs, gẽtilẽ
populũ ſcilicet:de qua illuminatione tur-
bati ſunt inuidia omnes inſipientes corde
peruerſi ſcilicet Iudęi,qui non ſolũ inſipiẽ
tes ſunt in opere,ſed etiã in cordis cogita
tione,cum ꝓpter mala merita ſua excęcati
ſint.Sunt etenim plures qui tãetſi inſipiẽ-
ter agant,nequaq̃ tamẽ ſe male agere igno
rant.Ideoq; minime ſunt inſipientes cor-
Act. viij. de.Vnde in actibus apoſtolorũ legitur au
dientes Iudęi,q̃a Samaria recepit verbum
dñi,& repleti ſunt zelo.Et turbati dormie
runt ſomnũ ſuũ.i.ſibi nociuum,ſcilicet cõ
plebũt infidelitatẽ ſuã,vt nunq̃ ab ea deſi-
ſtãt ,donec in tẽpore reliquiarũ in fine mũ
di a ſimilitudine dormientis,q donec ſonũ
cõpleat nõ excitať.Infidelitas aũt ſõnꝰ di-
ciť,eo ꝙ grauat aĩas, ſicut ſomnus corpo-
ra.Vnde Apoſtolus.Qui dormiunt,nocte
j. Theſſ. v. dormiunt.Et alibi.Hora eſt iam nos de ſo
mno ſurgere.Et q̃a dormiẽt,ipſi viri diui-
tiarũ futuri pro reputatione ſua,non ſecũ
dũ rei veritatẽ nihil inuenerunt in mani-

bus ſuis,qđ eſt dicere.Ipſe q ſe ſolos opinã
tur futuros diuites æterna gloria . In die
iudicii nihil beatitudinis in pręſentia ſui
inuenient a ſimilitudine dormiẽtis,qui di
uitias inter manus habere ſomniat,& eui
gilans nihil in manibꝰ inuenit.Demõſtrat
vero vnde dormitatio illa contigit,& pro
pter quã cauſam:ne iniuſte a deo permiſſa
eſſe videať ſic.Dormitauerũt inquã,i.dor-
mient:& hoc ab increpatione.i. ab indura
tione tua continget O deus Iacob.i.fideli
um viriliter luctantiũ. Dormitauerũt idẽ
eſt qđ & dormierunt:& eſt vtrũq; pro fu-
turo poſitũ.Induratio q̃dẽ eorũ digne in-
crepatio diciť,eo ꝙ ſignũ eſt, eos maligne
cõtra deũ egiſſe.ideoq; puniendos eſſe: ſi-
cut increpantia verba ſigna ſunt,& pręte-
ritę praue actionis,& futurę vltionis.& eſt
ac ſi dicat.Ideo dormient,q̃a tu eos excęcã
do ĩduraſti.Apponit quoq; cauſam dormi
tationis,ſic.Om̃es illic ſcilicet dormitabũt
qui aſcenderunt,& qui perſeueranter aſcẽ
dent equos.i.ſuperbias,quę per equos de-
notantur,eo ꝙ ſuperba animalia ſint.quod
eſt dicere:ideo induraſti,q̃a ſe nimis in ſu-
perbia ſublimauerunt,& adhuc ſublimant
Chriſtũ negligendo a ſimilitudine illorũ,
qui equos aſcendendo ſe ſublimes faciunt
Seq̃ť.Tu terribilis es. qđ ſic cõtinuať.Di-
co.ꝙ tu oĩpotẽs es Siõ illuminãs.Tu ĩquã
q terribilis es.i. terribilis eris veniẽs ad iu
diciũ Gregorio ſic atteſtãte: & blãdus iu-
ſtis,& terribilis apparebit iniuſtis.Et q̃s re
ſiſtet tibi tunc?nemo.ac ſi diceret, Mõ quo
quomodo tibi reſiſtũt dicẽtes te ſolũ ho-
minẽ & impotẽtẽ: ſed tũc nequaq̃ reſiſtere
poterũt.Nã extunc.i.ex illo tẽpore vſq; in
ęternũ ira tua.i.vĩdicta tua manifeſta erit
q mndo latet.Iuxta qđ alibi pſamiſta.Cũ ex- Pſal. ij.
arſerit in breui ira eius.& tunc de cęlo ve
niẽs localiter ſecundũ qđ homo feciſti.i.fa
cies iudiciũ,& non occultum,ſed auditũ.i.
audibile oĩbus & manifeſtũ. Iuxta qđ legiť
cõgregabũť ante eũ oẽs gẽtes,& ſeparabit
eas & cætera. Dico auditores q̃a faciet au
dibile iudiciũ.Terra aũt tremuit, & quie-
uit.i. terreni pctõres.ſ.ſolis terrenis hic in
tenti tremebũt.i. timebũt valde , & quie-
ſcent velint nolint.i. ceſſabunt ab impie-
tate ſua non tamen ad ſui cõmodum qui
hic ceſſare negligũt:cum exurgeret in iu-
dicium deus.i.tunc tremebunt & quieſcẽt,

cum deus Chriſtus qui hic impotens videtur, exurget in iudicium.i.potens apparebit in iudicium veniẽs: vt faceret, id eſt vt faciat ſaluos ęterna ſaluatione, omnes mãſuetos terræ, id eſt fideles, qui ex terra q̃d prius erant, facti ſunt manſueti a deo.i.mites, in nullo, deo repugnantes, vel omnes manſuetos terræ.i. qui ſunt in hac terra, tam Iudęos q̃ gentiles. Hãc apoſtropham ad auditores facit, vt & timore pœnę a malitia retrahãtur, & amore præmii ad opus bonum impellantur: & merito manſuetos ſaluos facies o deus: quoniã cogitatio hominis confitebitur tibi, id eſt vnuſquiſq; manſuetus rationabiliter ſeſe habens, vt homo laudabit te bona cogitatione ſua: & reliquiæ cogitationis.i. bona opera quæ relinquuntur poſt cogitationem.i. reſtant ad complendum agent tibi.i. ad honorem tui, feſtum diem.i.celebrem, & ſanctam vitam in qua a prauis actionibus ceſſabunt: ſicut in die feſto a ſeruili opere ceſſatur. Ideoq; per ſimilitudinẽ dicitur dies feſtus quod eſt ac ſi diceret. Bona opera quæ ipſi agent, cauſa erunt quare ad tui laudẽ celebrẽ vitam deducant. Apoſtrophã autem ad infideles Iudæos facit: contra quos in hoc pſalmo agit: vt ad deũ laudandum cogitatione & opere inuitet: aut ſi facere hoc neglexerint, ſaltẽ inexcuſabiles ſint: ita dicens. Ergo q̃a manſueti propter bonas cogitationes & opera ſaluabuntur: vt & vos eodem modo ſaluemini: Vouete dño deo veſtro.i.bene cogitando promittite Chriſto bona opera, quia & dominus eſt in rebꝰ & deus.i.creator veſter, velitis nolitis. Et poſtq̃ voueritis cogitatione, reddite ipſa actione. Melius eſt enim non vouere, q̃ poſt vota non perficere. (Eccl. v.) Et vouere & reddere debetis. Nam om̃es qui ſunt in circuitu.i. in beneplacentia eius: afferent deo munera bonarum cogitationum & operũ, quaſi poneret. Ideo vouere & reddere debetis, q̃a nullus in circuitu eius erit, niſi qui hic ei afferet munera bonarum cogitationum & operum. Dño deo dico: terribili futuro vt oſtendi, ac ſi dicat. Cui vouendũ eſt & reddendum cum terribilis ſit. & ei domino dico qui aufert ſpiritũ principum.i. qui potentiam habet auferendi animas principũ ſcilicet eos interficiendi: & non ſolum futuro terribili, ſed & terribili apud reges terræ.i.quem etiam iam timent plures reges terrę non ſolũmodo principes. Vel qui aufert ſpiritum principum, id eſt qui adeo pius eſt, ꝙ aufert ſuperbũ ſpiritum quorundam, quos principes facit ſuiipſorum: quod eſt dicere. Aufert a ſpiritu eorum ſuperbiam, & dat eis humilitatem: & terribili apud reges terræ, id eſt apud fideles bene regentes terram ſuam, videlicet terrenam carnẽ ſuam, ne per illicita defluat. Vel qui aufert ſpiritum principum.i.ſpiritum rectum aufert a quibuſdam principibus ꝓpter aliqua eorũ mala merita, a fidelibus ſcilicet quibuſdam qui prius ſuiipſorum principes erant: ſicut legitur a Salomone abſtuliſſe: quoniã idolis caput inclinauit, & a Iuda quoniã eũ tradidit, qui prius miracula feciſſe legitur, & a pluribus aliis. (Iudas miracula fecit) Et q̃a principibus ſpiritum rectum aufert terribili exiſtenti, hic apud reges terrę, timentes ne ſi ceciderint: ſimiliter eis ſpiritũ rectum auferat. Quanto vero eum terribiliorem indicat: tanto magis auditores ad eiꝰ obœdientiam inuitat.

In Pſal.LXXVI.

PSalmi.LXXVI. Titulus. In finem pro Idithũ, pſalmus Aſaph. q̃d ſic exponitur. Pſalmus iſte eſt Aſaph .i.fidelis ſynagogę habitus pro Idithũ in finem.i. pro ea occaſione ꝙ ipſa Aſaph eſt Idithun.i.tranſiliens eos, (Idithun.) de quibus in ſequẽtibus agit, vbi ponit ſicut oues & cætera, ſcilicet infideles Iudęos eſt tranſiliẽs vſq; in finẽ eundo.i.in Chriſtum tranſilire ſe eos oſtendẽs fide, bona operatione & inueſtigatione & cognitione. Ea igit̃ occaſione q̃a tranſiliens eſt infidelitatem & om̃ia terrena: & in finẽ verũ in Chriſtũ ſcilicet tendẽs, vt ſui exẽplo infidelẽ Aſaph ad tranſiliẽdũ in finẽ inuitet, Saltꝰ ſuos oſtẽdit quo modo.ſ.cũ iam ad eum fide ꝑueniſſet, inueſtigatione poſtea & operũ dei cõſideratione ad ipſius cognitionem & dilectionẽ iam ex parte ꝑuenerit, in futuro quidem ꝑfectius ad hoc ꝑuẽtura. Oſtẽdit quoq; vt magis infidelẽ Aſaph Iudęos.ſ.ad trãſiliẽdũ in finẽ impellat, gẽtes multas in Chriſtum tranſiliiſſe fide & cognitione, per doctrinã & miracula prædicatorum: & eorũdem Iudęorum incredulitatem deteſtatur cum hi ad eum qui eos deduxit in manu Moyſi & Aarõ cognitione nolint trãſilire.

VOce mea ad dominũ cla-
mani,ac ſi dicat vos infi-
delis Aſaph clamate ad
dominũ, vt vos in finem
tranſilire faciat exemplo
mei,& ipſe vos exaudiet.
Nam ego voce mea agens.i. nõ vana & in
utili voce,ſed firma & attenta,& mihi vo
ce vtili agens,clamaui.i.clamore interiori
intenſę deuotionis egi ad dñm patrẽ:voce
mea inquá ad deum patrẽ egi.Cum bis po
nit voce mea,idem eſt:ſed cũ ponit ad deũ
& ad dñm, diuerſas cauſas notat, ac ſi di-
cat. Vere clamare debui, cũ ipſe dñs ſit.i.
gubernator & deus.i.creator.Et qa clama
ui,intendit mihi.i. intenſionem magis cla
mandi dedit mihi,vel ſe intẽſum fecit mi-
hi,vt qđ intẽſe clamando oraui intenſe mi
hi daret,quod eſt dicere.Exaudiuit me de
hoc ꝙ intenſe clamãdo oraui.Exponit ve-
ro quid clamãdo orauit, & vnde exaudita
eſt:ſic,inde.ſ.clamantẽ exaudiuit me domi
nus,qa in die tribulationis vbi locus defi
ciendi videretur,exqſiui dñm affectione &
voce:vel in die tribulationis.i.in toto tem
pore vitę meę,in qua non ſunt niſi dies tri
bulationis . Militia enim eſt vita hoĩs ſup
terram.Dico deum exquiſiui,& hoc feci ſi
cut faciendum erat.Nam exquiſiui mani-
bus meis cõtra eũ extenſis.i. operibꝰ meis
corã eo ſublimatis ꝑ multiplicationẽ a ſi-
militudine illorũ,q manibus extẽſis orant.
Dico manibus.i.operibus ſublimatis & di
latatis ad honorem dei. Et hoc nocte etiã
.i.in aduerſitate vbi multi a bono ope ceſ-
ſant:quę cõgrue nox dicitur,eo ꝙ in ea in
cedentes offenſacula plurima ſentiunt, ſi-
cut in nocte ambulantes offendũt. Vel ma
nibus meis extenſis nocte.i.tota vita mea,
quę bene ad cõparationẽ vitæ futuræ nox
dicit̃,eo ꝙ obſcura ſit vt nox.Illa vero qua
ſi dies clariſſima, qđ eſt dicere. In hoc me
exaudiuit,ꝙ eum tota vita mea & in ꝓſpe
ris & in aduerſis,& ore & deuotiõe & ope
ratione exquiſiui.i.extra alia omnia quęſi-
ui,ſcilicet eum ſolum quęſiui omnibꝰ aliis
cõtemptis.Et qđ quęſiui iam ex parte de-
dit & in futuro perfectius dabit:& exqui-
rendo eum, nõ ſum deceptꝰ ab aliqua ſug
geſtione occulta ſiue proſperitate aliqua a
diabolo,vel a quolibet eius membro obla-
ta,quæ me ab exquiſitione dei retraheret,
qđ eſt dicere. Neqꝫ ſuggeſtio neqꝫ proſpe-
ritas aliqua a diabolo,ſiue membro eius il
lata me decipere potuit,vt ab exquiſitione
dei me reuocaret.Exponit autem quomo-
do non ſit deceptus ſic.Vere non ſum de-
ceptus: nam renuit anima mea conſolari
ab aliqua re,niſi a ſolo deo,quod eſt dicere
Omne ſolatium terrenorum bonorum cõ
tempſi, & memor fui dei ſolummodo.i. in
memoria ſemper eum habui per fidem, &
exercitatus ſum in cognitione eius:ac ſi di
ceret. Cum in eum iam fide tranſiliiſſem
laboraui ad hoc vt cognitionem myſterio
rum eius haberem:& in hoc exercitio defe
cit ſpiritus meus.i.anima mea.i. inſuffici-
ens fuit myſteriorum eius perfecte cogni-
tionem attingere.Exponit quidem quomo
do exercitatus eſt.addendo ſic.Dico exer-
citatus ſum in inueſtigatione cognitionis
dei,& non parum quidem exercitatus:Nã
anticipauerunt vigilias aliorum fidelium
oculi mei interiores,quod eſt dicere.Ratio
mea quę oculus eſt aĩę anticipauit vigili-
as.i.ſupgreſſa eſt alios fideles vigilãtes &
ſedulos in exercitio cognitionis myſterio
rum dei, vt cum in hoc valde ſint ſeduli,
magis illis ſedulus fuerim.Et cum antici-
pando vigilias tamen defeci turbatꝰ ſum
in anima dolore quia deficiebam. Et licet
dolerem de defectu, non ſum tamen locu-
tus blaſphemiam in deũ, ſicut multi illud
blaſphemant qđ cognoſcere nequeũt, qua
ſi diceret.Licet dolerem me deficere nõ ta
men indignatus ſum ob hoc, aut aliquid
locutus cõtra deum blaſphemię.& in hoc
pręſcribit nobis formam non eſſe indignã-
dum ſed patienter ſuſtinendum, ſi qlibet
ad alicuius myſterii cognitionem cito per
tingere nequit. Inde vero mihi patientia
illa contigit,vt non eſſem locutus,quia co
gitaui dies antiquos, in quibus Adam &
Eua inobœdientes facti de perfecta dei co
gnitione quam ſi perſeuerarent erant ha-
bituri ad defectum peruenerunt, ad quem
pariter nos omnes attraxerunt , & annos
æternos,quos per Adam amiſimus, id eſt
vitam æternam in mente habui,quos ſi ha
buiſſemus non vtiqꝫ deficientes eſſemus,
quod eſt dicere.Ideo patiẽter hunc defectũ
tuli ne inde murmurarẽ, quia cogitaui ꝙ
merito nobis contigit hoc propter culpã
primorũ parentũ: per quã etiã vitã æter-

nā amiſimus,quā donec recuperemus:in-
ceſſanter exiſtimemus.Et cogitando hoc:
meditatus ſū quoqꝫ nocte.i.tota vita mea
vel nocte.i.etiā in aduerſitate,in qua plu-
res deſiſtūt ab huiuſmodi cogitatione,me
ditatus ſum ſcilicet an defectū hunc vnq̄
euadere poſſem⁹. Cū corde meo agēs qua
ſi cū alia perſona.i.mihi ī corde meo mul
ta opponēs & ſoluēs.Et in hac meditatio
ne exercitabar.i.frequēs & ſedulus eram.
†ſcopebā Et non parū exercitabar:ſed†ſcobebā ſpi-
ritū meū.i.fodiebā aīam meā,ſcilicet pro-
fundā faciebam animā meā valde inueſti-
gando:a ſimilitudine foueę quę fodiendo
profunda fit.Qđ eſt dicere. In profundas
quęſtiones deducebā animā meā:vel ſi ſco
bere ponitur pro purgare,ſicut multi aſ-
ſerūt, ſic legitur hoc. Et vt exercitationi
meę nulla cogitatio terrena noceret, ſco-
bebā ſpiritū meū.i.purgabam animā meā
ab omni ſollicitudine ſeculari.Oſtēdit au
tē in quo meditando exercitatus eſt cū ſic
adiūgit. Dico meditatus ſum cum corde
meo,ſcilicet ſic agēdo. Nūquid in æternū
proiiciet nos deus a pfectione cognitionis
ſuę a qua per peccatū Adę hic proiecti ſu
mus:Qđ eſt dicere.Erimus ſemper imper-
fecte deū cognoſcētes,ſicut modo ſumus!
Et nū.i.nonne apponet deus vt adhuc ſit
nobis cōplacitior.i.magis cōplacēs & di-
lectus! Qđ eſt dicere. Ipſe qui iā in nobis
ex parte poſuit vt eū diligeremus: & no-
bis cōplacitus eſſet: nonne adhuc in futu
ro apponet:vt ſit complacitior.i.magis &
pfecte dilectus,nobis perfecte ſui cognitio
ne illuſtratis!Quoniā igiť indeterminate
dixerat,nūquid proiiciet & nō apponet in
determinate & conſtet qa multi,oēs ſcili-
cet ī infidelitate morituri, in ęternū ſunt
proiiciendi & nunq̄ eis deus cōplacitior
futurus ſit, determinate de regeneratis q̄
rit ſingula ſingulis reddēdo ſic. Dixi īde-
terminate. Nunquid in æternū proiiciet
nos deus a pfectione cognitionis ſuę! Aut
ita determinate poſſum quęrere: abſcidet
deus in finē abſciſionis.i.in perpetuū miſe
ricordiam ſuā, ſcilicet perfectionē cogni-
tionis ſuę,quę ſumma miſericordia eſt &
beatitudo a generatione prima q̄ fit ſcđm
vetuſtatem Adę vſqꝫ in generationē ſecū
dam eūdo,q̄ fit ſcđm ſpiritū!Qđ eſt dice-
re.Sicut pfectionem ſuæ cognitionis quæ
magna miſericordia eſt:abſcīdet in finē.i.
in æternū ab infidelibus qui ſolūmodo ge
nerātur prima generatione quę fit per cō
cupiſcentiā carnis. Abſcīdet etiā eandem
cognitionē in finē,& hic ſcilicet & in fu-
turo a fidelibus qui generātur ſecūda ge-
neratione per baptiſmū: Aut obliuiſcetur
miſereri deus! Iſtud vero ad illud ſpectat
qđ ſupra poſuit.Et nō apponet & cętera.
Qđ ſic legitur.Dixi indeterminate.Nōne
apponet adhuc vt cōplacitior ſit!Aut ita
determinate poſſum dicere.Obliuiſcetur
deus miſereri.i.cū deus iā incœperit miſe
reri fidelibus dādo eis dilectionem ſui ex
parte obliuiſcetur hāc miſericordiam nō
perficiendo eā in ipſis qđ eſt incōueniens
maximū,ſcilicet vt deus aliquid obliuiſca
tur!Singulis vero ſingulis redditis,ponit
ſentētiam ad vtrūqꝫ ſupradictū ſpectātem
cū addit.Aut ſic dicere poſſum.Contine-
bit ī ira miſericordias ſuas ſcilicet cogni
tionis ſui & dilectionis perfectionē!Quod
eſt dicere.Cū naturaliter pręſto ſit ad mi-
ſerendū fidelibus in futuro:per illumina-
tionē ſui pfectę dilectionis & cognitionis
continebit a fidelibus has miſericordias
ſuas ne eis conferat propter irā quā con-
tra genus humanū habet de peccato origi
nali qđ incōueniens videtur.¶Quęſtioni
bus his factis ad ſoluendū accedit ſic.Di-
co ꝙ meditatus ſum cū corde meo oppo-
nēdo ſic.Nunquid proiiciet deus in æter-
nū nos!Et contra hanc oppoſitionem dixi
hanc ſolutionē.Nūc cœpi. Qđ eſt dicere.
Vere nō proiiciet nos in ęternum: & erit
adhuc cōplacitior.Et inde hoc ſcio: quia
nūc cœpi cognoſcere,ac ſi diceret.Pars co
gnitionis & dilectionis eius in principio
ab eo mihi data arra & pignus eſt ꝙ per-
fectius cognoſcam eū & diligam . Et inde
etiā ſcio:qa pfectius cognoſcā & diligam,
quoniā hęc mutatio eſt dexteræ excelſi.i.
hoc ꝙ mutamur de ignorātia dei ad eius
cognitionē,& de odio ad dilectionē cōtin-
git per dexterā excelſi.i.per filiū excelſi pa
tris & omnipotētis:qui bene dextera eius
dicitur.Per eum enim diabolū debellauit,
Qđ eſt dicere. Cū Chriſtus patris excelſi
filius,qui tātus eſt & tam potēs, hāc mu-
tationē incœperit in nobis, haudquaq̄ du-
bium eſt,quin eam pficiat in futuro, vt p-
fecte eum diligamus & cognoſcam⁹.Oſtē-

dit igitur vnde comprobari queat eũ patrẽ eẽ excelſum addendo ſic. Dico dexterę excelſi. Et vt eum excelſum & omnipotentem eſſe comprobarem, memor fui operũ domini patris.i.in frequenti recordatione habui ꝙ glorioſe & mirabiliter operatus eſt a mũdi principio & per hoc eum excelſum eſſe mihi apparuit. Ab hac itaq; memoria nõ deſiſtam, ſed inceſſanter memor ero mirabilium operũ tuorum ab initio mũdi factorum. Hæc autem duo cõmoda mihi inde prouenient: quatinus & meditabor in omnibus operibus tuis adimplẽdis, & exercebor operando in adinuẽtionibus tuis.i.in pręceptis tuis quę tu adinuenisti. Quod eſt dicere. Has duas vtilitates adipiſcar de conſideratione mirabiliũ tuorũ ꝙ meditabor quomodo tua præcepta opere compleam, & prout potero operabor. ¶ Facta interpoſitione vt oſtenderet per quid comprobauerit deum excelſum eſſe, equipollenti voce repetit qđ ſupra poſuit. Hęc mutatio dexterę excelſi, vt ea occaſione in laudẽ dei prorũpat ſic. Dixi ꝙ nũc cœpi o deus ad dilectionẽ & cognitionẽ tui venire. Et via tua o de⁹, ꝑ quã ad tui cognitionẽ & dilectionẽ pfectius venim⁹, in ſancto ſanctorũ Chriſto nobis eſt propoſita.i.in conformitate eius. Qđ eſt dicere. Per eius conformitatẽ ad te venimus. Ergo qa viam tuã in eo proponis nobis, quis deus magnus eſt ſicut tu de⁹ noſter exiſtens, a quocũq; non reputeris deus? id eſt quis a gentibus deus reputatus eſt magnus ſicut tu quẽ nos deũ reputam⁹? Nullus. Nã tu es de⁹ q facis mirabilia, & nullus ali⁹ facit mirabilia: Et ecce mirabilia.ſ. notam feciſti in populis virtutẽ tuam. Qđ eſt dicere. Iſtud mirabile fuit ꝙ notã feciſti per prędicatores, in populis gentiũ & Iudeorũ filiũ tuũ, qui virtus tua dicitur: eo ꝙ per eum mirabiliter & potenter operaris. Et ecce aliud mirabile ꝙ in brachio tuo.i.in filio tuo, dicto brachio eo ꝙ per eum diabolum expugnas, redemiſti paſſione crucis, populum tuũ: factum per fidẽ, populum dico filios effectũ.i.qui filii tui per regenerationẽ effecti ſunt. Filios dico Iacob & Ioſeph.i.Iudaicũ populum & gẽtilem. Congrue nimirũ per Iacob accipitur Iudaicus, per Ioſeph vero gentilis populus. Iacob nãq; cũ angelo luctãdo ab eo

Iacob.

percuſſus vno pede claudus effectus eſt: & benedictionẽ ſuſcepit. Sic Iudeorum populus cum domino luctans: dum ipſius præcepta in irritum duxit a domino cęcitate percuſſus, vno pede claudicauit, ſcilicet itellectu carnalium obſeruantiarũ: quo ſolam literam intellexit: non etiam ad ſpiritũ, alio tamen intellectu rectus remanens, intellectu videlicet moralium pręceptorũ in quo litera tantũ inſiſtenda erat. In parte quoq; ſaluandorũ benedictionẽ adoptiuę filiationis ſuſcepit. Ioſeph qdẽ augmẽtatio dicitur. Vnde per Ioſeph gẽtilis populus accipitur, ad augmentũ eccleſię primitiuę de Iudęis adiunctus. Et ecce aliud mirabile ꝙ per notitiam filii viderunt te fide o deus pater aquę quę prius ignorantes erant, ſcilicet gentes, ad ſimilitudinem aquarum inconſtantes & diffluę. Vt igit addat: repetit ſic. Viderũt inquam te aquę & timuerunt & turbatæ ſunt abyſſi. Prępoſteratio, Ac ſi dicat. Et ipſæ aquæ quæ prius in infidelitate erant, ad modũ abyſſorum profundę turbatę ſunt bona turbatione: & timuerunt de malis actis ſuis. Et non paucæ aquæ: ſed multitudo ſonitus aquarum, id eſt multę aquę ſonantes.i.cũ nimio ſonitu verborum, dei pręceptis rebellantes. Dico ꝙ notam feciſti virtutem tuam: & viderunt te aquę. Et id per hoc cõtigit, quia nubes, id eſt prędicatores eccleſię complures: dederunt vocem prædicationis per quã aquæ ad dei fidem & notitiam conuerſę ſunt. Poſſet quęri: Quare propter prædicatorum vocem aquæ turbatę ſint: cum ipſi ſolummodo de Iudæis fuerint? Ad qđ ſic reſpõdet. Vere propter vocem prędicatorum aquæ turbantur. Et enim ſagittę tuę tranſeunt.i.iidem prędicatores ſagittę tuę dicti, eo ꝙ eorum prędicatione infideliũ corda ſaucias, tranſitũ faciunt de Iudęis regnum dei reſpuentibus ad gentes. Oſtendit vero quouſq; trãſeũt cum addit ſcilicet vox tonitrui tui trãſit, exiſtens in rota.i.in toto orbe: qui quoniã ad modum rotę rotundus eſt, per rotã accipitur. Quod eſt dicere. Vox prędicatorum qui tonitruum dicuntur, eo ꝙ manifeſte prędicando mortem æternam non credituris cõminantur: ſic trãſit vt in rota manifeſta ſit.i.in toto orbe. Quoniam in omnem terram exiuit ſonus eorum. Non au

Ioſeph.

rem per ſolam prędicatorum vocem tur-
batę ſunt & timuerūt aquę: ſed etiam ter
ra,id eſt terrenus populus ſaluādus ex Iu
dęis & gentibus contremuit de peccatis,
& cōmota eſt ad fidem per hoc ꝙ illuxe-
runt orbi terræ coruſcationes tuę.i.mani
feſta fuerūt omni mundo coruſcantia mi
rabilia prædicatorū: ad modum coruſca-
tionum aeris,quæ in tempore tonitrui lu
cent.Quod eſt dicere. Per miracula prędi
catorum,terreni cōmoti ſunt. Et ſic poſt
cōmotionem in mari,id eſt in populo gē-
tili qui prius omnino dei notitia carebat:
via tua fuit,id eſt cognitio filii tui fuit q
eſt via per quā ad te venitur, ſicut ipſe te
Ioan. xiiij. ſtatur: Nemo venit ad patrē niſi per me.
Et ſemitę tuæ ſunt in aquis multis.i.præ
cepta tua ſunt in multis gentibus, quę di
cuntur ſemitę, eo ꝙ ad ſimilitudinem ſe-
mitarum carni arctiſſima ſunt. Nō dicit
viam & ſemitas dei eſſe in gentibus:vt ve
lit innui hoc non eſſe in parte ſaluando
rum ex Iudęis:ſed ideo de gētibus ſpecia-
liter agit, vt ea occaſione infidelium Iu-
dæorum execretur incredulitatem:ſic.Di
co ꝙ via tua & ſemitę ſunt in gentibus,q̃
nihil amplius de te per prophetas audie-
runt,quibus non tot beneficia contuliſti:
vt iudęis.Sed veſtigia tua,id eſt pręcepta
tua & prædicatorum miracula quæ ſunt
veſtigia per quę peruenitur ad te: non co
gnoſcentur a populo tuo, ſcilicet ab infi-
deli parte Iudæorum, qui populus tuus
eſſe deberent.Quem tamen populum tuū
deduxiſti ſicut oues.i.de ægypto in terrā
promiſſionis duxiſti,in manu,id eſt in du
catu Moyſi & Aarō:vtpote oues tuas,ſci-
licet adeo diligenter eos paſcens & cuſto
diens, ſicut paſtor valde diligenter oues
paſcit & cuſtodit.Ac ſi dicat.Gentes quas
hucuſqꝫ viſus es neglexiſſe,pręceptis tuis
obediunt.Iudęi vero increduli quos ſicut
oues in manu Moyſi & Aaron deduxiſti,
& quibus alia plurima beneficia contuli-
ſti,pręceptorum tuorum & miraculorum
prædicatorumqꝫ veſtigia contemnent:qđ
vtiqꝫ facere non deberēt. Ideo vero Iudęo
rū incredulitatē deteſtatur:vt p hoc ſaluā
dorū pars ab eoꝝ conformitate retrahat.

In pſal.LXXVII.

TItulus.LXXVII. Pſalmus intelle
ctus Aſaph. Qđ ſic exponit. Iſte
pſalmus intellectus,id eſt intelligentię in
quo myſticus intellectus continetur, eſt
Aſaph,id eſt pfecte fidelis ſynagogę, agen
tis ad minus perfectam fidelem Aſaph, &
enarrātis priſtina beneficia patribus eorū
a deo ī tpib⁹ antiquis collata,Et in princi-
pio huius pſalmi adhortantis eandem mi
nus perfectam Aſaph vt quę ſibi in para-
bolis & propoſitionibus loquetur, attēte
& diligenter audiat, ſcilicet intelligendo
ea beneficia myſtice non ad literam tan-
tum ſicut patres eorum increduli fecerūt
qui neglectui ea habentes ad ſolam literā
intelligentes perierunt.Ideo vero benefi-
cia illa enarrat:vt inſtruat eos, quatinus
quę in priori populo contigerūt ad hiſto
riam. In eccleſia quoqꝫ contingunt ad fi-
guram: Et ſciendum ꝙ cum pſalmus iſte
continuatim iuxta hiſtoriam legendus in
ſe allegoriā contineat:non tamen aut vix
vbiqꝫ iuxta allegoriam continuatim legi-
tur.Notandum ſane pſalmum hunc ſicut
& cęteros bene ad prophetiam attinere,&
ſi ad hiſtoriam legatur:tū ideo quia fide-
lis Aſaph q̃ eo tempore nondū erat, a pro
pheta loqui introducitur, tum etiā quo-
niam in his beneficiis quæ hic hiſtoriali-
ter facta propheta poſuit,alia beneficia in
eccleſia futura myſtice deſignauit.

ATtendite popule meus le
gem meam. Attēdite plu
raliter ponit,qa populus
nomē eſt collectiuū.Ac ſi
diceret.Tu fidelis Aſaph
minus pfecta exiſtens po
pulus meus.i.mei modi,qa ſcilicet & eiuſ-
dem gētis ſumus & eiuſdē fidei: attēde.i.
diligēter legem veterem conſidera,nō ne-
gligenter vt patres tui veteres:legem di-
co iam meam factam per intellectū.i.quā
iam meam iure poſſum dicere cū eam in-
telligam quę aliter tua non erit niſi eā in
tellexeris.Quoniam ergo legem indeter-
minate poſuerat: ne hoc modo putarem⁹
ꝙ ſic nos ad totam legē intelligēdam mit
teret, & nihil inde loquutus eſſet addit.
Et vt totam legē veterem exemplo verbo
rum meorū diligenter conſideretis,Incli-
nate aurem veſtram eundo in verba oris
mei intelligenda. Hoc autem eſt a ſimili-
tudine ſtrenui diſcipuli qui vt bene docē
tis verba percipiat,aurē inclinat.Ac ſi di-

cat diligenter audite verba quę loquor:vt ea myſtice intelligẽdo,cętera quę i lege legũtur hiſtorialiter exemplo horũ myſtice intelligatis.Et neceſſe eſt vt attendatis,& aurem inclinetis:Nam aperiam os meum in parabolis.i.parabolice loquar per ſimilitudines.ſ.ideo diligẽter attẽdendũ, vt qđ parabolice dicit̃,myſtice ſentiatur.Et non ſolũ in parabolis loquar:ſed etiam loquar propoſitiones.i.obſcuras ſimilitudines ab initio legis veteris ĩcipiẽdo. Ideoq; magis attente cõſiderãdũ eſt.In hebræo habetur ęnigmata antiqua. Vnde propoſitiões accipimus:ſimilitudines illas quę intellectu ſunt obſcuriores,parabolas vero quę manifeſtiores.quare etiã propoſitiones dicũtur,eo ꝙ ad quæſtionem proponãtur. Qꝫ vero parabolæ clariores ſunt intellectu q̃ propoſitiones,innuit cũ ponit:Aperiã i parabolis os meũ.quaſi diceret.Apte loquar in parabolis.Vt autẽ attẽtiores reddat,dicit ſe ea quę dicet nõ finxiſſe,ſed a patrib⁹ qui viri fuerũt magnę auctoritatis audiſſe & cognouiſſe.Dico ꝙ loquar quę nõ finxerim. Quãta audiuimus & cognouimus ea & patres noſtri narrauerũt nobis. Qđ eſt dicere.Hęc quę loquemur quę quanta ſunt.i.valde magna patres noſtri auctorizabiles viri narrauerunt nobis,& nos diligẽter audiuim⁹, & myſtice cognouim⁹.& idcirco nobis credendũ eſt.Et hęc nõ ſunt occultata a filiis eorũ patrũ, a nobis ſcilicet in generatione altera.i.a nobis diuerſa.Qđ eſt dicere.Non ea ex inuidia occultauimus quin generationi gentiũ intimaremus,quę eſt altera.i.a nobis ſecũdũ originẽ diuerſa.Et ĩ hoc eos valde reddit attentos:cũ etiã gentes quib⁹ iſta beneficia nõ fuerũt collata ea audierũt attẽte. Poſt huius verſus interpoſitionẽ ad hoc qđ incepit reuertitur ſic.Dico ꝙ patres magna narrauerunt nobis.Patres narrantes dico laudes dñi.i.p̃cepta in quorũ obſeruantia deus laudat̃,&virtutes eius.i.ea bñficia q̃ quaſi per violẽtię virtutẽ operatus eſſe viſus eſt,ſcilicet de maris interruptione, de Pharaonis ſubmerſione,& de inimicorum ſuperatione.Et mirabilia eius q̃ fecit.i.beneficia illa q̃ nõ quaſi per violentiã: ſed ꝑ ſolã potẽtiã operatus eſt mirabiliter,ſicut mãna qđ pluit/aqua quã de petra dedit,& cętera talia.Oſtẽdit igit̃ vbi hęc narrauerũt ſic.Vere narrauerũt laudes, & virtutes & mirabilia dei. Nã deus ꝑ ipſos p̃res & ſuſcitauit in Iacob.i.in populo iudaico teſtimoniũ.i.ſcripta virtutũ & mirabiliũ ſuorũ,quę idcirco teſtimoniũ dicunt̃ quoniã eũ potentẽ eſſe teſtãtur, & in Iſrael.i.ĩ populo Iudaico, poſuit legẽ per ipſos patres.i.ſcripta p̃ceptorũ ſuorũ quæ laudes eius ſunt.Et bene ponit,ſuſcitauit a ſimilitudine rei mortuę q̃ ſuſcitat̃ , ac ſi dicat. Quia miracula & virtutes & p̃cepta eius aliter morerẽtur,fecit ipos patres ſcripta cõponere,in qbus mirabilia & virtutes & laudes eius ſuſcitarẽtur. Et hoc cõpẽdioſe dicit. Suſcitauit teſtimoniũ in Iacob.i. vt mirabilia & virtutes ſuas ſuſcitaret ſcripta per patres poſuit in populo iudaico.vel teſtimoniũ ſuſcitauit ĩ Iacob.i.ſcripta carnaliũ obſeruãtiarũ,quę teſtimoniũ dicebant̃ , eo ꝙ alia myſtica ꝑ ſui euidẽtiã in eccleſia futura teſtabãtur: ſuſcitauit in Iacob.i.poſuit in populo Iudaico,ad ſuſcitãda p̃cepta ſua,quę in Adę p̄uaricatione erãt mortua. Et legẽ moraliũ p̃ceptorum poſuit in Iſrael.Iſrael & Iacob,pro eodẽ habet.In quo teſtimonio & in qua lege quanta mirabilia & virtutes & laudes mandauit patribus noſtris, nota facere ea ꝑ ſcripta ſua filiis ſuis/nobis.ſ.Ac ſi dicat.Vere narrauerũt nobis laudes dei , & virtutes, & mirabilia.Nã deus eis pręcepit vt ſcripta nobis relinquerẽt, in quibus mãdauit vt nobis filiis ſuis nota facerẽt magna ei⁹ bñficia.ſ.laudes ei⁹ & virtutes & mirabilia:vt ꝑ nos iſta eadẽ cognoſcat.i.myſtice intelligat.generatio altera.ſ.gẽtilis.Et notandũ ꝙ iſtud fere dixerat ſupius vbi dixit quãta audiuim⁹,vſq; ad narrãtes.Sed in hoc tñ diuerſũ eſt,ꝗa hic dicit eos hæc narraſſe mãdato dñi qđ ſuperius nõ dixerat.Nõ ſolũ vero generatio altera cognoſcet:ſed & filii ꝗ naſcent̃ ex nobis, & exurgẽt.i.attẽti erũt in hac cognitiõe myſtice intelligẽtes : nõ iacẽtes.i.nõ ad ſolã literã hęc accipientes enarrabunt filiis ſuis.Per hoc vero eos qbus agit hic , valde reddit attẽtos cum eos qui naſcituri ſunt,prædixit hæc non ignoraturos. Et ideo hæc eis narrabũt. Vt ponãt in deo ſpem ſuã.i.auditis his beneficiis patribus a deo gratis cõceſſis:nihil a ſe expectẽt,ſed omnẽ ſpem bñficiorũ in deo ponãt. Et nõ obliuiſcant̃

operũ dei: ſicut patres obliti ſũt.i.nõ obli
uiſcanẽ beneficioꝝ q̃ in eis deꝰ eſt opatu-
rus:q̃ ſignificata fuerũt p beneficia in pa-
tribꝰ antiquis opata, quoꝝ ipſi obliti ſũt.
Et vt mãdata eiꝰ dei exquirãt.i.attẽte co
gnoſcãt & diligãt,q̃ patres neglexerũt.Et
ideo quoq; narrabũt: Ne filii fiãt ſicut pa
tres eorũ antiqui.ſ.ne fiãt generatio pra-
ua in moribus,& exaſperans deũ in malis
actibus ſicut patres.Oſtendit autẽ in quo
praua fuit cũ dicit:Generatio.ſ.q̃ nõ dire
xit cor ſuũ vt bene de deo cogitaret: &.i.
ſcilicet ſpũs.i.ratio eiꝰ nõ eſt creditus cũ
deo.i.cũ dei auxilio bene cogitare,ſed p ſe
Qđ eſt dicere. Crediderũt p ſe ſufficiẽtes
eſſe ad bene cogitandũ ſine auxilio dei, &
in hoc praui fuerũt:vel ſic.Generatio quę
nõ direxit cor ſuũ ad bene cogitãdũ, hoc
nõ mutatur. Et ſi quando bene cogitauit
humano more ſpiritus eiꝰ cũ deo exiſtẽs
nõ eſt creditus.i.nõ crediderũt ratiõi ſuæ
quę bene cogitãdo cũ deo erat.i.quę placi
ta deo cogitabat:vt quę rationabiliter co
gitabãt,opere cõplerẽt. Vel ſic legi poteſt
de patribus qui fuerũt in tẽpore Chriſti.
Dico ꝙ filii noſtri qui naſcẽtur narrabũt
filiis ſuis ſaluãdis,ne fiant ſicut patres eo
rũ increduli qui fuerũt in tẽpore Chriſti
ſcilicet ne fiant generatio praua in mori
bus,& exaſperãs deũ ſuis prauis actibꝰ,de
Matth.xij. quibus in euãgelio dñs teſtatur.Genera-
tio praua & adultera ſignum quærit &c.
Generatio ſcilicet quę nõ direxit cor ſuũ
vt de deo bene cogitaret,& cum deo filio
non eſt creditus ſpũs eius. Qđ eſt dicere.
Non credit filio & ſancto ſpiritui. Et in
hoc innuit: ꝙ nec patri. Pater eñ ſine fi-
lio & ſpiritu ſancto nõ cognoſcitẽ, cũ vnũ
ſint. Verũtamen priori ſentẽtiæ de patri-
bus antiquis q fuerũt in tpe Moyſi, meliꝰ
vidẽtur ſequẽtia cõſonare. Dico ꝙ patres
fuerũt generatio q̃ nõ direxit cor ſuũ.Et
nõ ſolũ illi qui fuerũt inferiores in patri-
bus ſed & illi q deberẽt eſſe filii effrem.i.
imitatores effrem filii Ioſeph cui bñdixit
Iacob,ſacerdotes ſcilicet & Leuitę q cũ po
tiores eſſent in pplo,& hoc bona vita ſua
expetere debuiſſent:vt a deo more effrem
bñdictionẽ ſuſciperẽt,ĩtẽdẽtes arcũ & mit
tẽtes ſagittas cõuerſi ſunt ĩ die belli.Hoc
autẽ p ſimilitudinẽ ponit.Scilicet facti ſũt
ſimiles ignauis q ante bellũ ꝓludiũ facien

tes,intendũt arcũ & mittũt ſagittas minã
tes ſe bene pugnaturos,& ĩ die belli poſtq̃
ad rem veniũt,cõuertũtur & fugiũt. Tunc
eñ arcũ intẽderũt & ſagittas miſerũt cũ
ſe deo bene obœdituros ꝓmiſerũt:dicẽtes
quicqd pceperit dñs & Moyſes ſeruus eiꝰ
audiemꝰ & faciemꝰ: at ſimulac ad obſeruã
tiã mandatorũ,& ad vitioꝝ bellũ venerũt
ilico cõuerſi ſunt ad ſcelera ſua. Per effrẽ Effren.
quippe q dicitẽ fructificatio ſacerdotes &
leuitę deſignanẽ,q cũ in populo opa bona
fructificare debuiſſent: vt ſic eſſent filii.i.
imitatores Effrẽ,ſteriles fuerũt.Iſtud etiã
in eccleſia accidit.Nã cõplures in eccleſia
plati q ꝓmittũt ſe viriliter acturos pdica
tione & exemplo bonę vitę ſuę in populo,
poſtq̃ ad rem veniũt cõuertũtur.Ipſi vero
filii effrem eſſe deberẽt:ſcilicet bonoꝝ ope
rũ fructificatores.Oſtẽdit autẽ quomodo
cõuerſi ſunt in die belli, cũ apponit, ſcili-
cet nõ cuſtodierũt teſtamentũ dei.i.nõ cõ
pleuerũt legẽ dei,& ſi ĩ aliquibꝰ pauci cu-
ſtodierũt ĩ lege eiꝰ noluerũt ambulare.i.ĩ
cõpletiõe legis nõ fuerũt volũtarie ĩcedẽ
tes.Qđ eſt dicere.Ea q̃ cõpleuerunt nõ ex
volũtate ſed ĩuiti ex timore cõpleuerunt.
Et cũ ipſi ſaltẽ cõtuitu bñfactoꝝ eiꝰ, teſta
mẽtũ dei diligere debuiſſent, obliti ſũt bñ
factorũ eiꝰ,q̃ quaſi p violẽtiã opatus eſt.ſ.
de pharaonis ſubmerſiõe,& cęteris hmõi.
Et etiã obliti ſunt mirabiliũ eiꝰ, q̃ oſtẽdit
eis.i.q̃ fecit palã eis.Mirabilia dicit illa bñ
ficia q̃ nõ quaſi p violentiã:ſed p poteſtatẽ
mirabiliter opatus eſt:vt de mãna & de cę
teris hmõi.Dico ꝙ obliti ſunt mirabiliũ q̃
oſtẽdit.ſ.q̃ mirabilia & bñficia fecit ĩ ęgy
pto.Et exponitẽ ĩ qua pte ægypti,cũ addit
ĩ cãpo Taphneos.ſ.fecit eis bñfacta & mi
rabilia.Taphnis.n.ciuitas ẽ ĩ ægypto, vbi
deꝰ multa ꝓ eis mirabilia opatus eſt & bñ
facta.Et hęc mirabilia ĩ ęgypto facta,fecit
corã patribꝰ Moyſe videlicet & Aarõ & cę
teris ducibꝰ iſrl', q pres dicebanẽ nõ ſcđm
gñationẽ,ſed ſcđm paternã quã habebãt ĩ
ſubditos affectionẽ,ac ſi diceret: Licet illa
mirabilia ppl's ignoraret, tñ ſic fecit ea vt
corã pribꝰ eẽnt.i.manifeſtũ eẽt eis qd ſigni
ficarẽt.Poſtea igitẽ enumerat ea quę fecit ĩ
ægypto : cũ prius enũeret ea q̃ fecit poſt
diſceſſum ab ęgypto ſic.Dico ꝙ obliti ſũt
mirabiliũ quę oſtendit eis. Et ecce mirabi
lia. Quãdo eos Pharao perſequebatur in-

terrupit mare pro ipſis: & per mare interruptum duxit eos. Et ne aquę nocerēt eis aliquatenus, ſtatuit aquas maris.i.ſtare fecit ne fluerent, quaſi in vtre ſtant aquę cōſtrictę ne fluendi facultatem habeant. Sic igitur cætera beneficia vſq; in finē pſalmi ad literā leguntur: quę omnia in ſuo loco ad literam exponuntur continue. Sed qm̄ in ſingulis videtur allegoria cōtineri pro longitudinis tędio, per ſingula allegorica videntur exponenda eſſe myſteria cum ſecundū allegoriam difficile ſit, aut īpoſſibile pſalmū legere cōtinuatim. Quapropter ad eorū, q̄ iam legimus ad literā, allegoriā accedamus, & ab eo loco vbi dictum eſt filii effrem inſipiētes, prius aliter q̄ ſuperiꝰ ad hiſtoriā hūc verſum exponamus, poſtmodum autem allegoriam attingamus. ¶Quoniā itaq; ſuperius promiſerat, aperiam in parabolis os meum, facta interpoſitione ſui: vt eos quibus agit ad intēdenda verba ſua redderet attentos, ad loquendas parabolas & propoſitiōes accedit ſic. Dixi me aperturū os in parabolis. Et ecce pono parabolas, ab illo loco vbi dico filii effrem vſq; in finem pſalmi. Quarū prima eſt hęc. Filii effrem.i.imitatores & ſequaces hieroboā q fuit de tribu effrem. Ideoq; dicit effrem nō quātū ad noīs īterp̄tationē, ītēdētes arcū.i.intēſam facientes doloſitatem ſuā, & mittentes ab arcu ſagittas, id eſt mittentes ex ipſa deceptione ſua deceptorias in proximos lęſiones, conuerſi ſunt a hieruſalē & a tribu Iuda euntes in Samariā poſt hieroboā volētes eſſe in die belli potius q̄ in concordia.i.in rebellionis feruore contra tribū Iuda, & cōtra tribū beniamin & paucos ex tribu Leui qui remanſerunt Hieruſalem cum Roboam rege filio Salomonis de tribu Iuda. Et intendendo arcum & mittendo ſagittas, nō cuſtodierūt teſtamentū dei &c. vſq; ad coram patribus, quę vt iam ſuperius expoſita ſunt, hic etiam exponūtur. Hic hiſtoria tangitur quæ talis eſt: In tēpore Roboam filii Salomonis regis Iſrael quidam alius ex tribu effraim filii Ioſeph Hieroboā nomine ſurrexit, qui abiens in Samariā ſibi regnū ibi parauit. Quē tribus decem ſecutę ſunt: ſolūmodo vero tribus Iuda & Bēiamin, cū quibuſdam filiorū Leui in Hieruſalem remanſerunt cum Roboam rege.

Illi vero qui cū Hieroboam abierūt doloſe ſe habētes cōtra proximos, benefacta & mirabilia dei in tēpore ſuo & in tempore patrū a deo operata obliti ſunt, quorū cōtuitu a doloſitate ſua reuocari debuiſſent & in Hieruſalē cum tribu Iuda habitare. Per Roboam nimirū in Hieruſalē regnantē qui fuit de tribu Iuda, Chriſtus de tribu Iuda rex æternę Hieruſalē & terrenæ, eccleſiæ videlicet quę iā pacem æternā in contēplatione videt, accipitur. Per tribū autem Iuda & cæteros qui cū Roboam in Hieruſalē remanſerūt, fideles, Chriſti mēbra exiſtentes, qui ei ſubiici malunt, & in eccleſia permanere pręſignabant. Per Hieroboā ſane q relicta Hieruſalē in regione extera ſibi regnum parauit, diabolus congrue figuratus eſt: qui Hieruſalē cæleſtis conſortio per ſuperbiam relicto in infidelibus ab eadem Hieruſalem penitus extraneis regnū per īfidelitatē ſibi parauit. Per decē vero tribus quæ relicta Hieruſalē & Roboam rege ſuo, Hieroboā regi perfido adhęſerūt, hęretici portēdebantur, q Chriſto rege vero & ſancto, & eccleſię cōſortio contēpto diabolo ſubiiciuntur. Sequitur alia parabola cū dicit. Coram patribꝰ eorū fecit mirabilia in terra ægypti in campo Thaneos, ad literā vt ſuperius oſtendimꝰ. Sic & deus facit in eccleſia mirabilia dum infideles ad viā fidei reducit & alia innumerabilia operatur. Et hęc mirabilia licet ab idiotis ignorētur, corā patribus tamen ſunt.i.manifeſta fidelibus in eccleſia prælatis qui paterna affectione populo pręſidēt. Et hęc mirabilia facit in hac terra pręſenti q̄ eſt terra afflictiōis. Aegyptus quippe afflictio interpretatur. Et in cāpo thaneos facit.i.in planitiæ humilis mādati.ſ. hæc miracula: q; infideles ad fidē vocat, facit p planā & intelligibilē doctrinā p̄dicatorū in humilitate factā q̄ nō grauis eſt & obſcura vt lex vetus. Vnde cōgrue per cāpū thaneos ītelligit. Cāpus.n.plana terra eſt. †Taphnis vero humile mādatū interpretatur. †thanis. ¶Sequit alia parabola. Poſtq̄ egreſſi ſunt de ægypto interrupit deꝰ mare p eis & p ſiccū duxit eos: & ne eis aquę nocerēt, ſtatuit aquas quaſi ī vtre ne fluerēt. Et hoc totū cōtigit ad hiſtoriā. Iuxta qđ legit. Filii Iſrl' ābulauerūt p mediū ſicci maris: aquæ autē erāt eis pro muro ad

dexterã & ſiniſtram. Qđ etiam allegorice contingit in eccleſia.Interrũpit nãq; deus mare, id eſt diuidit gẽtilem populum per doctrinam prædicatorum:vt partem aſſumat ad ſaluationem,partem damnandam ſpernat.Et per fidem & opera bona ducit ſaluandos ad terram promiſſionis ſcilicet ad patriam cæleſtem.Et ne aquæ.i.infideles diffluí velut aqua poſſint bonos perturbare:ſtatuit ipſos,id eſt conſtriñgit ſicut aquæ in vtre conſtringuntur ne fluere valeant,niſi ad pincernæ libitum. Non ſic quidem cõſtringit impios, vt in bonos ſęuiendi nullam habeant facultatem: ſed ſic eos deus permittit ad menſurã ſęuiendo fluere:vt cum bonos tormentis in corporibus interdum afficiant:nullatenus ſibi conformare queant,vel interrũpit deus rubrum mare, id eſt diuidit deus baptiſma:vt aliis fit ad ſalutẽ iuſtis ſcilicet:aliis q iuſti non ſunt ad dãnationem.Multi eñ ſũt vocati,pauci vero electi. Baptiſma vero per mare deſignatur, eo ꝙ ex aqua fit, & in eo vitia delẽtur ſicut in mari hoſtes filiorum Iſrael deſtructi ſunt.Rubrũ quidem dicitur,eo ꝙ per Chriſti ſanguinis effuſionem conſecratum eſt:& per ablutionem & fidem baptiſmi ducit ſuos ad terram viuẽtium.Ne vero ſui poſt baptiſmi gratiam ab aquis ſubmergantur,id eſt ne a fluctibus malarum concupiſcentiarum, ad operationis prauę mortem ducantur: ſtatuit aquas quaſi in vtre, id eſt refrenat ipſos concupiſcentiarum fluctus per carnis mortificationem ne pręualeant.Quæ mortificatio per vtrem congrue figurať, eo ꝙ vter ex pellibus mortuorum animalium fit. Quod eſt dicere. Facit ſuos carnem eorum ieiuniis & aliis afflictionibus mortificare:& per hoc concupiſcẽtias eorum refrenat,ne valeant eis pręualere.Sequitur.Et eduxit eos in nube diei.Scilicet poſtq̃ mare filii iſrael tranſierunt e mari egreſſos duxit per deſertum in nube per diem.i.ſub nube quę eis eſſet refrigerium ab æſtu diei: & tota nocte duxit in illuminatione ignis ſcilicet ne in noctis obſcuritate offendicula paterenť, eis illuminationẽ igneę columnę pręcedentis dedit.Similiter quoq; ſuos deus per hanc vitam quę ad cõparationem vitæ æternę deſertũ diciť incedẽtes nube a die refrigerat.i.protectione humanitatis ſuæ quę ſalutis noſtrę cauſa eſt a vitiorum æſtu & a proſperitatis feruida elatiõe refrigerat. Interpellat enim iugiter pro fidelibus apud patrẽ Chriſti humanitas ne aliquo æſtu nociuo exæſtuent. Iuxta illud apoſtoli: Chriſtus Ieſus qui etiam interpellat pro nobis.Cõgrue nimirũ Chriſti humanitas nubes dicitur:qa ſuos a vitiorum æſtu refrigerat, ſicut nube obũbratur diei claritas. Et tota nocte duxit eos in illuminatione ignis ſcilicet tota vita iſta quæ obſcura eſt, vt nox & perfecta dei cognitione carẽs,ducit eos de bono ĩ meli⁹,in illuminatione gratię ſpũs ſancti, qui diciť ignis,eo ꝙ bonos igne charitatis accẽdat. Sequiť. Interrupit, Qđ ſic ad literã iungiť. Non ſolũ autem filios Iſrael duxit in nube diei, & tota nocte in illuminatione ignis: ſed etiam pro eis interrupit petrã in eremo ꝑ Moyſen:vt inde aquas educeret,vnde legitur. Percuſſit virga bis ſilicem:& egreſſę ſunt aquę largiſſimę.Et poſtq̃ petram interrupit,adaquauit eos filios iſrael plenarie,velut in multa abyſſo.i.ĩ ꝓfundiſſima aqua poteſt aliquis pleniter adaquari. Quia vero dixerat eos adaquatos eſſe & nondum poſuerat aquas de petra emanaſſe, addit. Dico interrupit petrã, & de petra eduxit aquã. Et ne putaremus ꝙ talẽ aquã inde eduxiſſet,q̃ ĩ vno ſolo loco demorareť,addit.Et eduxit aquas de ipſa petra tanq̃ flumina fluẽtes: & eos cũ caſtra mouerent ꝑ deſertũ ſequẽtes Apoſtolo teſtante cũ dicit.Cõſequẽti eos petra.Qđ eſt dicere. Cõſequenti eos aqua procedẽte ex petra. Per petrã ſiquidẽ a bina virgę percuſſione interruptam,vnde aqua largiſſima ꝑ deſertũ eos comitans emanauit, vnde ſaturati ſunt, Chriſtus qui petra firma eſt & ſolida ſignabatur.De quo clamat apl's. Petra aũt erat Chriſtus. Per binã virgę ꝑcuſſionem duo crucis ligna ꝑfigurabãtur, vnũ quidẽ in longũ poſitũ,alterũ autẽ in obliquum. In qua cruce dominicũ corpus qđ firmã petrã eſſe diximus,clauis eſt perforatũ & latus eius ictu lanceę interruptũ. De qua interruptione nobis gratia remiſſionis emanauit, quæ nos per totã huius vitę eremũ incedentes iugiter comitãdo, ſpiritualiter ſatiat, & vſq; ad mũdi finem indeſinẽter, Qua de re conuenienter hæc

Baptiſma. Rom. viij. Nume.xx. j. Corin.x. Ibidem.

gratia per aquã pręſignata eſt quæ de pe-
tra interrupta proceſſit, & per eremũ fi-
lios Iſrael ſequens corporaliter eos & aſſi
due ſatiauit. Sequitur. Et appoſuerũt. Qđ
ſic ad literã cõtinuatur. Dico ꝙ deus pro
eis interrupit petrã, & cętera beneficia cõ
tulit. Et ipſi filii Iſrael cũ ante hęc benefi
cia peccaſſent, cũ beneficiorũ contuitu de
buiſſent a peccato ceſſare, appoſuerũt ad-
huc peccare ei. Et adeo peccauerũt ꝙ con
citauerũt eũ in irã.i.in vindictã: in aquo-
ſo.i.in deſerto. Oſtendit autem quomodo
peccauerũt cũ addit. Vere dñm in irã cõ
citauerũt, quoniam & tentauerũt deũ in
cordibus ſuis.i.hęſitauerũt in cogitationi
bus de omnipotẽtia dñi, ſic vt tẽtando pe
terent eſcas aĩabus ſuis.i.vitę ſuę neceſſa
rias. Et male locuti ſunt de deo. Dixerunt
eñ. Nunquid poterit deus parare men-
ſam, id eſt plenariam refectionẽ nobis, in
deſerto iſto in quo non eſt aliquis cultus
hominũ? Vere nõ poterit. Qđ eſt dicere.
Ideo deũ in iram concitauerũt, quoniã eũ
impotentẽ eſſe cogitauerũt, & de eo male
locuti ſunt ore dicẽtes hęſitando: Poterit
ne hic nobis dare cibũ cũ in deſerto loco
ſimus? Vere nõ poterit. Et ſi ratio eoꝝ ali
quãdo ecõtrario dicebat eis vere deus po
terit dare mẽſam: quoniã ipſe ꝑcuſſit pe
trã & fluxerunt aquę, ipſi ecõtrario dice-
bãt. Quoniã ipſe ꝑcuſſit petrã & fluxerũt
aquę: & nõ paruę aquę, ſed & torrẽtes in-
de inundauerũt, nũquid &.i.etiã poterit,
idcirco dare panẽ populo ſuo, nobis ſcili-
cet? aut ſi parũ panis dederit, poterit para
re mẽſam nobis populo ſuo? Nequaq̃. Qđ
eſt dicere. Licet petrã ꝑcutiẽs aquas in-
de fluere fecerit: non tamẽ ideo nobis pa-
nem ad plenũ dare poterit. Et ideo qa ipſi
hęc dicẽtes non crediderunt in deo vt po
tens eſſet eis dare panẽ: nec ſperauerũt in
ſalutari eius.i. nec ſpem cibi habuerũt in
cõſideratione ſaluationis eius dei, ſcilicet
nõ ſperauerũt ꝙ ſicut ex ægypto ſaluaue
rat, ita quoqꝫ cibũ eis dare poterat. Audi-
uit deus.i.animaduertit eorũ incredulita
tem, & diſtulit vindictã ꝙ ſtatim nõ puni
uit. Et quãto magis diſtulit, tanto magis
ignis accẽſus eſt ĩ Iacob.i.vindicta augmẽ
tata eſt in filiis Iſrael, q̃ ſi eis peccantibus
mox puniret. Et nõ parũ accẽſa eſt ira: ſed
aſcẽdit.i.valde excreuit ira, vindicta ſcili
cet in iſrael.i.ĩ Iudaico populo. Qđ eſt di
cere. Ideo qa ſic increduli fuerũt deus ani
maduertit eoꝝ incredulitatẽ: & differẽdo
pœnã tãto magis vindictã ſuã augmẽta-
uit. Et licet eũ tentaſſent & de eo male lo
cuti fuiſſent: tamen vt omnipotẽtiam ſuã
oſtẽderet, mãdauit deſuper nubibus exiſtẽ
tibus, ſcilicet nubibus cæli vt pluerẽt eis
mãna. Et aperuit ianuas cæli.i.fecit cata-
ractas cereas per quas mãna deſcenderet.
Et pluit illis mãna ad manducandũ, & pa
nẽ cæli dedit eis.i.cibũ qui ſine labore ho
minũ in cælo.i.in aere creatus eſt, manna
ſcilicet. Et homo mãducauit panẽ angelo
rũ.i.iudaicus populus homo ſimpliciter
nõ ſpiritualis, mãducauit illud mãna qđ
ſignificabat panẽ angelorũ, Chriſtũ videli
cet quo ſpiritualiter angeli reficiũtur. Di
co ꝙ panẽ cęli dedit eis & nõ parce: ſed in
abundãtia miſit eis cibaria ſcilicet panem
cæli qui cibus eis eſſet. In alia trãſlatione
habetur panẽ fortiũ. Angeli nãqꝫ fortes di
cũtur congrue ad comparationẽ noſtri q
debiles ſumus. Ipſi namqꝫ fortiter Chriſto
vero pane reficiũtur, in ea natura qua dei
verbũ eſt. Cæterũ qa debilitas noſtra tan-
to pane in natura diuina & nobis inuiſibi
li veſci non poterat: Verbũ caro factũ eſt,
& per carnis ſuę comeſtionẽ habitauit in
nobis. ¶His igitur verſibus iuxta literam
adaptatis allegoriam attingamus. Dixi ꝙ
deus pater interrupit per paſſionẽ petrã
in eremo. In hac vita videlicet Chriſtum,
qui ſolida petra eſt, & de cuiꝰ interruptio
ne proceſſit remiſſionis gratia. Et tamen
hęretici multi gratia hac per baptiſmum
ſuſcepta, apponunt peccatis ante baptiſ-
mum: adhuc peccare ei deo poſt baptiſ-
mũ. Et adeo peccãt ꝙ eũ in irã.i.in vindi-
ctam contra ſeipſos concitant. Et hoc in
inaquoſo.i.in ariditate cordis: Scilicet qa
gratia illa nolunt adaquari, deũ ſibi iratũ
faciũt. Et hoc quidẽ modo poſt baptiſmũ
peccare apponũt. Nã & tẽtant deũ in cor
dibus ſuis.i.de dei omnipotẽtia dubitant;
vtrũ ſcilicet ſub panis ſpecie corpus ſuum
dare poſſit ad comedendũ. Et ſic tentant:
vt tamen petãt eſcas animabꝰ ſuis vtiles,
ſcilicet petãt quotidie corpus & ſangui-
nẽ dñi ſola voce nõ corde, cũ dicunt: Panẽ
noſtrũ quotidianũ da nobis hodie.i.cor-
pus & ſanguinẽ tuũ. Qđ corpus videlicet

& ſanguis vna eſca eſt īdiuiſibilis & īcor-
ruptibilis,licet ſub ſpecie panis videaẗ frā
gi,& a dētibus fideliū conteri. Qđ quidē
myſteriū inſolubile eſt,videlicet quare frā
gi & cōteri videaẗ,cū indiuiſibile ꝑma-
neat:firma tñ fide credendū eſt.Eſcas aūt
pluraliter,illud qđ vnum eſt, vocat ſcđm
pluriū participationem.Dico ꝙ tentāt co
gitando.Et tentant quidē, & male de deo
loquunẗ ore,dicunt eñ.Nunquid deꝰ po
teſt in deſerto.i.in hac vita quā corpora-
liter deſeruit cū cęlum aſcēdit,parare mē
ſam.i.facere panis creaturā menſam.i.cor
poris ſui refectionē?nequaq̄.Quod eſt di-
cere.Cū hanc terrā deſeruerit,& corpora
liter & localiter ī cęlo ſit,quomodo panis
creaturā q̄ modo eſt,pōt adhuc parare vt
caro ſua efficiatur,q̄ ante mille annos eſt?
nullomodo.Cū autem eis a catholicis ob
iiciẗ. Vere deꝰ hoc pōt facere cū ipſe aliud
qđ eſt magis mirabile fecerit.ſ.ſe petrā ꝑ-
cuti permiſit,vñ aqua gratię ſpūalis fluxit
Ipſi econtrario ore neqſſimo ꝓferūt.Qm̄
ꝑcuſſit.i.ꝑcuti ꝑmiſit petram in paſſione,
ſeipſum.ſ.& inde fluxerunt aquæ gratiæ
ſpūalis,& nō paruę aquæ,ſed torrentes.i.
aquę copioſę inundauerunt.Nūquid &.i.
etiam cōſequiẗ deo,ꝙ & panē qui ſit cor-
pus ſuum poſſit dare populo ſuo.i.popu-
lo fidelium.Aut ita planius dicere poſſu-
mus.Poterit ideo panem parare mēſam.i.
facere corporis ſui refectionē populo fide
liū?minime.Ac ſi dicat.Et ſi per paſſionem
ſuā remiſſionis gratiam cōtulit,nō tamen
ideo conſequiẗ,vt ex pane corpus ſuū effi
ciat quo fideliū populū ſatiet.Et ideo qui
adhuc dicēdo nō crediderūt ī deo patre,
nec ſperauerūt in ſalutari eius.i.in Chri-
ſto ſaluatore a deo patre miſſo.ſ.quia non
crediderūt quatenus cooperatione patris
& filii & ſpūſſcī poſſet panis Chriſti cor-
pus cōfici.Audiuit hoc dñs.i.aīaduertit
eoꝝ incredulitatē,& tñ diſtulit pœnā cor
poralē vſq͂ in futurū.Et in aīa accēſus eſt
ignis.i.feruor vindictę ſuę ī Iacob.i.in ipſis
hęreticis,q debuiſſent eſſe Iacob.ſ.ſtrenui
luctatores & defecerūt.Et nō parū accen-
ſa eſt vindicta ſed ira.i.vindicta,aſcēdit ī
aīa.i.valde creuit in Iſrael.i.in hęreticis,q
Iſrael eſſe deberēt:deū.ſ.vidētes,& cæci ꝑ
ſuperbiā facti ſunt.Quod eſt dicere.Quia
noluerunt credere & ſi nondum eos ī cor
pore deus puniuit,in anima tñ eos excęcā
do damnauit.Et inde quia nolunt crede-
re,inexcuſabiles ſunt.Nam deus & mādā
uit nubibus deſuper exiſtentibus.ſ.apoſtō
lis,qui ſunt ſublimiores aliis fidelibus q-
bus ipſi credere deberent,mandauit.i.ꝓce
pit hoc myſteriū panis qui corpus ſuū ef
ficiẗ,ꝑdicare,& per nubes aperuit ianuas
cæli.i.apertas fecit ſcripturas priꝰ occul-
tas,quę ianuę ſunt cæli.i.introitus occul- Cęli ſcri- pturę.
torum dei myſteriorū,quæ cælum dicunẗ
eo ꝙ alta ſunt vt cælum,& a pluribus cę-
lantur.Quod eſt dicere.Per prędicatores
ſcripturas apertas fecit,in qbꝰ huiuſce ſa
cramēti myſteriū & cętera myſteria cōti-
nenẗ.Nō ſolū aūt mandauit nubibus hęc
pluere.i.hęc in eccleſia diuulgare,ſed & ꝑ
nubes pluit illis māna.i.corpus ſuum ad
māducandū.ſ.dedit ꝑ ꝑ̄dicatores illis hę-
reticis doctrinā corpus ſuū manducandi.
Māna quidē deriuatū eſt ab hebraico qđ Manna.
eſt manha:Iudęi quippe mane in quo pri-
mū cecidit ſurgentes,& illud cadere vidē
tes,admirantes dixerūt Manhu.Qđ eſt di
cere.Quid eſt hoc?Vnde quidem cōgrue
corpus Chriſti manna diciẗ.Nam cū priꝰ
diſcipulis dixiſſet. Niſi manducaueritis Ioan.vi.
carnē filii hoīs,non habebitis vitam in vo
bis.Quidam hęſitātes dixerunt. Quid eſt
hoc?Quomō dare poterit nobis carnē ſuā
ad manducandum?Et nō ſolūmodo pluit
doctrinā illā panem manducādi,ſed & pa
nem cęli dedit eis ad manducādū,ſe.ſ.qui
panis verꝰ eſt quo cęleſtes ſpūs aſſidue re
ficiuntur.Iuxta qđ idem in euangelio te- Ibidem.
ſtatur.Ego ſum panis viuus q de cælo de
ſcendi.Et hanc panem angelorū.ſ.quo an
geli ſatiantur,māducat homo cuiuſq͂ mo
di,& fidelis.ſ.& infidelis.Dico ꝙ panē cę-
li dedit,& hoc nō parce ſed cibaria corpo
ris ſui & ſanguinis mittit eis in abundan
tia.ſ.abundāter quādiu mūdus durat. In
alia trāſlatione habeẗ frumētationē miſit
eis.Cōgrue nimirū corpus dñicū frumen
tū diciẗ,eo ꝙ oī pabulo ꝓ̄cioſius exiſtat,ſi Frumētū.
cut frumētū oī meſſe ꝓ̄cioſius eſt.Si vero
ad literā legaẗ,bene māna diciẗ frumentū
eo ꝙ ad modū frumēti dulce fuerit & ſa-
poꝝ.¶Sequiẗ.Trāſtulit,qđ ſic ad literā itā
giẗ.Nō ſolummō filiis Iſrael māna dedit:
ſed cū ipſi murmurarēt qa carnē nō habē
rent & in ægyptū ad ollas carniū reuerti

cuperent.licet māna carniū & oīm ciborū
quos optabāt haberet saporē.trāſtulit au
ſtrū de cęlo.i.abſtulit auſtrū ventū illū de
altiori aere in quo flabat,q̄ cęlū dicitur,&
Africum.ſ.auſtrū qui Africus dicit̄,eo ꝙ
ex Africa veniat,induxit in aerē proximū
terræ.Qđ eſt dicere.Quia dū ī alto flaret
idoneus nō erat ad deferēdas coturnices
quę in terra manent,& in aere ꝓximo ter
rę volant.Africum de altiori aere ſublatū
ꝓpe terrā flare fecit vt impetu ſuo cotur-
nices de terra illa in qua abundant, affer
ret. Vel ſi dicamus Auſtrum & Africum
duos vētos eſſe,ſic leget̄.Trāſtulit auſtrū
de cęlo.i.abſtulit penitꝰ auſtrum de aere
qui ad hoc officium inutilis erat:& indu
xit Africum ventū illum,qui ad hoc erat
idoneus.Et hoc fecit in virtute.i.in pote-
ſtate ſua.Omnipotens enim eſt. Hoc autē
dicit ad exprobrationem eorum qui non
eum omnipotentem eſſe iudicant. In alia
tranſlatione habet̄. Trāſtulit eurū de cæ-
lo,qui ad negociū hoc ineptus erat,cæte-
raꝗ huiꝰ verſus nō mutant̄: & ꝑ negociū
Africi pluit ſuꝑ eos carnes abundanter ſi
cut puluerem.i.ad ſimilitudinē pluuię,ſu
per eos carnes fecit cadere large vt pulue
rem.Exponit aūt quas carnes,cū ſubdit:&
pro.ſ.volatilia pennata coturnices videli
cet pluit ſuꝑ eos abundanter ſicut arenā
maris.Non dicit pēnata ꝙ volatile ſit ali-
quod non pēnatū,ſed ꝑ hoc dei potētiam
cōmendat,cū volatilia pennata ita cadere
faciebat,ac ſi pennis eſſent carentia.Et vt
maius eſſet dei beneficiū,non oportuit il
la volatilia cadētia quęrere lōge a caſtris.
Nam ceciderūt in medio caſtrorum eoꝝ,
& circa tabernacula.i.circa caſtra eorū.ſ.
& in medio ceciderunt , & foris iuxta ca-
ſtra.¶His tribus verſibꝰ ad literā adapta
tis ad allegoriā fiat acceſſus.Dixi ꝙ deus
per p̄dicatores pluit doctrinā comedendi
corpus ſuū.Et vt etiā eis alia p̄cepta plue
ret per eoſdem:tranſtulit de cęlo auſtrum
.i.abſtulit de myſterio ſublimis cōtempla
tionis p̄dicatores qui ſunt feruentes igne
charitatis & fidei,ad ſimilitudinē auſtri,
qui calidus eſt vētꝰ,& a calida regione ve
niens.Et induxit in terram Africum,illos
eoſdem.ſ.induxit in terrenos,vt eis prędi
carent.Auſter & Africus,eoſdem notant.
vterꝗ nāꝗ a calida regione venit. Vel ſi
dicamus.Eurum tranſtulit de cęlo,erit ac
ſi diceret.Prędicatores qui ſunt lucidi in
ſublimi dei cognitione qui deſignant̄ per
Eurum qui a lucida mūdi plaga venit,ab
oriente.ſ.abſtulit de contemplationis ſtu-
dio vt p̄dicationi vacarent.Et eos exiſten
tes Africū.i.in charitate feruidos allega-
uit in curam p̄dicationis.Et hoc fecit in
virtute ſua.i.in potētia ſua. Et poſtq̄ idu
xit eos in curam p̄dicationis ꝑ ipſos p̄di-
catores,pluit ſuper eos.i.hęreticos & fide
les etiam carnes.Et ponit pluralē pro ſin-
gulari,carnes videlicet pro carnē. Cū di-
cit ſuꝑ eos,innuit ꝙ de ſurſum venit do-
ctrina illa.Ac ſi diceret. Pluit ſuꝑ eos car
nē.i.doctrinā incarnationis verbi dei.Car
nē dico exiſtentē ſicut puluerem.i.leuē in
oīni virtute & ope bono, & immunem ab
omni humore peccati,ſicut puluis eſt le-
uis & ſine humore,& nō ſolū carnē pluit,
ſed & volatilia pēnata.i.omnia p̄cepta ſa-
lubria q̄ ſublimāt fideles ad cęleſtia,ſicut
pēnę volatilia. Et ipſa p̄cepta ceciderūt.i.
deſuper venerunt in medio caſtrorū eorū
.i.in aperto,in medio.ſ.ciuitatū eorū quæ
caſtra dicunt̄,eo ꝙ ad ſimilitudinē caſtro
rum tranſitorię ſunt:& aliq̄n ceciderunt
circa tabernacula eorum.i.circa domos ī
quibus breuiter habitant,& ad horam vt
in tabernaculis.Quod eſt dicere.Aliq̄n p̄-
dicauerunt p̄cepta ſalubria priuate in do
mibus vt auditores attraherent,aliq̄n cū
idoneum eſſet p̄dicauerunt in manifeſto ī
medio ciuitatum.¶Sequitur. Dico ꝙ deꝰ
pluit filiis Iſrael māna & volatilia, & ipſi
manducauerunt ea,& non ad mediocrita
tem,ſed ſaturati ſunt nimis.i.comederūt
ad ingluuiē:& licet ad īgluuiem comede-
rent,tamē deſiderium eorum attulit eis,
& nō in parte,ſed adeo ꝙ nō ſunt frauda-
ti.i.diminuti a deſiderio ſuo.Quod eſt di
cere.Quicquid deſiderabant eis contulit.
Et quia eſcam a deo cum tentatione petie
rant & cum ingluuie comedebāt : adhuc
erant in ore eorum eſcę.i.adhuc comede-
bant māna & volatilia,& ira dei venit ſu-
per eos.i.indilate vindicta dei deſcēdit,vt
iuſte opprimeret eos . Exponit quomodo,
cū ſubdit.Et ipſa ira occidit pingues eo-
rū.i.ſuperbos qui ex pinguedine proſpita
tis arrogātes erāt. Et tot ex ipſis occidit,
quot electos ex Iſrael Moyſen.ſ.& cęteros

prelatos & ſanctos īpediuit ꝙ non poſſent
iter agere diſturbati eorum funere: vel im
pediuit orationē electorum.i.inefficacem
fecit ad modum rei impedite, vt cū.ſ.p eis
orarent non impetrarent: & cū ceteri q ſu
perſtites fuerunt, caſtigati eſſe debuiſſent
ne peccarēt in conſideratione ſupradicto
rum mirabiliū, & huiuſce vindicte, tñ ī oī
bus his conſideratis.i.in conſiderādo hec
omnia peccauerunt adhuc & nō credide
runt deum futurum vltorem in mirabili
bus eius.i.in cōſideratione mirabiliū ei⁹.
Quod eſt dicere. Cum in cōſideratiōe ſu
pradictorū mirabiliū credere debuiſſent
deum vltorem futurum, tñ credere nolue
runt vt ceſſarent. Et ideo dies eorū in va
nitate exiſtentiū defecerunt. Quod eſt di
cere. Vita eorū defecit vt morerenť quia
vani erant. Vel ſic. Defecerunt in morem
aliquorum in vanitate natorū. Qđ eſt di
cere. Ita mortui ſunt, vt in vanum & ſine
qualibet vtilitate viderenť eſſe nati, & nō
tarde defecerunt, ſed anni eorum defece
runt cū feſtinatione.i.indilate. dies & an
ni, idem hic ſunt. Cum aūt de⁹ occideret
eos, illi qui ſuperſtites erant, timore coacti
querebāt eum p̄cibus, & reuertebanť pe
nitendo de peccatis & veniebant ad eū p
miſſione obedietie. Et hoc diluculo.i.ſtu
dioſe, a ſimilitudine clientiū, qui circa ne
gocium dñi ſtudioſi diluculo ſurgunt. Et
tunc rememorati ſunt: qđ obliti erant in
proſperitate.ſ. ꝙ deus adiutor eſt eorum
contra inſtantia pericula, & deus excelſus
.i.omnipotēs redemptor eorum eſt, q eos
ſcilicet de manu Pharaonis & de mari ru
bro redemit. Et tunc dilexerunt eū in ore
ſuo.i.more ſimulatoris. Quod eſt dicere.
Protulerunt verba ſimulatoria, que ad di
lectionem pertinere videbantur. Et ore di
ligendo, mentiti ſunt ei in lingua ſua.i.ſi
mulatoria promittendo ſe eum diligere.
Hoc autē exponit quomodo mētiti ſunt,
cū addit. Dico ꝙ in ore dilexerūt: Cor au
tem eorum non erat rectum: ſcilicet non
erat, cum eo deo cōcors vt illud vellet qđ
deus. Rectum autem eſſet, ſi cum eo eſſet.
Nec fideles habiti ſunt bene operando, in
teſtamento eius.i.in promiſſione quam ei
fecerunt. Quod eſt dicere. Bñ operati non
ſunt, vt in promiſſione ſua fideles eſſent.
Ipſe autem de⁹ cum iuſte poſſet de eis vl
ciſci, miſericors eſt ī ſui natura. Et propi
tius fiet peccatis eorum quantum ad reli
quias eorum in fine mundi.ſ.propiti⁹ fiet
in fine mūdi peccatis naſciturorum ad
huc, & nō diſpdet eos.i.nō deſtruet poſte
ros, ſicut diſpdidit patres incredulos. Hic
per lyptoten intelligitur, ꝙ ſaluabit eos:
& qm̄ ſi omnes patres interfeciſſet filii nō
naſcerentur quibus propitiareť: adeo abū
dauit miſericordia, vt auerteret irā.i.vin
dictam ſuam a patribus, & non ſic auerte
ret ꝙ nullum interficeret, ſed ita ꝙ nō ac
cendit omnem iram ſuam vt omēs perde
ret. Ac ſi dicat. Partem occidit partem au
tem ad creandum filios quibus miſerere
tur in futuro dimiſit & vt miſericordia
abundaret recordatus eſt ꝙ caro ſunt, id
eſt carnalis materiei ſunt & fragilis, & p
ne ad peccandum: & ideo fragiles ꝙ ſpiri
tus.i.ratio eorum eſt vadens.i.a deo rece
dens per peccatum & non rediens per ſe.
Quod eſt dicere. Recordat⁹ eſt, ꝙ ratio eo
rum poteſt a deo per ſe recedere, ſed mini
me niſi dei gratia reducēte redire. Nō di
cit recordatus, ꝙ vnꝗ fuiſſet oblitus, ſed
quoniam occidendo eos in parte videba
tur oblitus. ¶Horum duodecim verſuum Allegorice.
litera pertractata, allegoria attingatur. Di
co ꝙ panem angelorum manducat homo
quiſꝙ, & fidelis & infidelis. Et manducāt
inquā fideles & infideles, & ſaturantur fi
deles ex eo, infideles vero minime.ſ.replē
tur per illum panem angelorum re ſacra
menti.ſ.vnione eccleſie & perfectione vir
tutum: & qa hic re ſacramenti ſatiantur,
afferet eis deſiderium eorum.ſ.vitā eter
nam in futuro quā per ſacramentum adi
piſci deſiderant: & non parce afferet deſi
derium eorum, ſed adeo plene, ꝙ nō frau
dabuntur.i.non diminuentur a deſiderio
ſuo, ſed plenius obtinebunt ꝗ deſiderent.
Dico ꝙ manducantibus qui ſaturātur af
feret deſiderium eorum. Hos autem q ſa
turari nolunt punit hic indilate. Nā cum
adhuc eſce ſint in ore ipſorum aſcēdit ira
dei ſuper eos. Quod eſt dicere. In ipſa etiā
comeſtione, multiplicať ira dei in oppreſ
ſione eorum ipſos interius excecando qa
irreuerenter comedūt & indigne. Nō ſo
lum autem ira dei aſcendit ſuper eos pu
niendo interi⁹ ſed & corporaliter occidit
pingues eorum ſuperbos.ſ.qui ſuperbe &

& ſine reuerētia ad hui⁹ ſacramēti come-
j. Corin.xi. ſtionem accedant. Vnde dicit Apoſtolus.
Ideo multi inter vos infirmi & imbecilles
& dormiunt multi dormitione mortis. Et
pro eorum occiſiōe impedit electos Iſrael
ſcilicet eccleſiæ prælatos, facit impeditos
compaſſione illorū quos occidit, cum ne-
queant eis orationib⁹ ſubuenire. Vel ſic.
Nō ſolum ſubditos ſi pingues ſint, punit
ſed & electos eccleſiæ ſi pingueſcant impe
dit, vel morte corporea vel diminutione
virtutum, cum eos ideo exercet. Hoc au-
tem ponit ad correctionem & ſubditorū
& prælatorum. Cum autem illi qui nō oc
ciduntur caſtigari deberent, conſideratio
ne vindictę talibus malis exhibitę, & reſpe
ctu mirabilium quæ deus in eis operatus
eſt, vt ſuperius oſtendimus, tamen adhuc
peccant in omnibus his cōſideratis. i. cum
hæc omnia conſiderēt: & non credūt deū
vltorem futurum, in mirabilibus eius cō-
ſideratis. Scilicet cum talia vt oſtēdimus
ſciant eum mirabilia operatum fuiſſe, nō
tamen firmiter credere videntur eum po
tentem ad vlciſcendum eſſe. Et ideo ſicut
cæteri dies cæterorum de quibus hic pro
xime egimus defecerunt, dies quoq; eo-
rum ſuperſtitum in vanitate exiſtentium
deficiūt, id eſt moriuntur quia vani ſunt.
Vel ſic. Deficiunt dies eorum vt in vani-
tate nati eſſe videātur & ſine vtilitate cū
ſic moriantur: & non defecit eorum vita
tarde, ſed anni eorum, id eſt vita eoꝝ defi
cit cum feſtinatione, id eſt cito moriūtur.
Et cum deus occidit eos, ſuperſtites quę-
runt eum orando vt parcat, & reuertun-
tur ad eum, promittentes obedientiam ſi
pepercerit: & diluculo. i. ſtudioſe veniunt
ad eum per pœnitentiam: & qđ per ſuper-
biam obliti erant rememorantur. Scilicet
rememorantur, quia deus adiutor eſt eo-
rum ad bene cooperandum: & deus excel-
ſus redemptor eorum eſt ꝑ mortē crucis:
& tunc diligunt eum in ore ſuo, id eſt in
ore fallaci, ſcilicet dicunt ſe diligere deū;
& lingua ſua mentiti ſunt ei, id eſt men-
tiuntur ei lingua fallaci, quæ coꝝ eſt non
dei. Cor autem eorū non eſt rectum, id eſt
iniquum eſt, ſcilicet non eſt cum eo deo ī
bona voluntate particeps. Nec habentur
fideles, id eſt veraces in teſtamento ei⁹: ſci
licet non operantur bene, vt fideles ſint

in promiſſione quā ipſi in baptiſmo fece-
runt, ſub patrinorum teſtimonio. Dico ꝙ
ipſi ſunt infideles. Ipſe autem deus cum
pro eoꝝ falſitate iuſte poſſet eos oēs per
dere, miſericors eſt naturaliter vt non ira
ſcatur, & propitius fiet peccatis eorum in
futuro ea indulgendo: & non diſperdet
eos in futuro ceu promerentur ſed clemē
ter eos ſaluabit. & ne in futuro eos æter-
na perdat morte, abundat hic miſericor-
dia, vt auertat hic iram, id eſt vindictam
ſuā ne eos corporaliter interficiat, ſed eis
parcendo locum pœnitentiæ tribuat. Ne
vero ſic videretur iram auertere, vt neq;
flagellis tranſitoriis eos afficeret, determi
nat hoc cum addit: Et ſic dico auerteret
iram vt non accendat omnem iram ſuam,
id eſt non oſtēdat omnem vindictam quā
iure poſſet oſtendere. Ac ſi dicat. In parte
ſe de eis vindicat caſtigando eos flagellis
tranſitoriis pietate paterna: in parte vero
parcens eſt ne interficiat. Et vt erga eos
abūdet miſericordia, recordatur quia ca-
ro ſunt, id eſt carnales & fragiles, & q̄a ſpi
ritus, id eſt ratio eorum eſt per ſe vadens,
id eſt a deo recedens peccando, & non re-
diens per ſe pœnitēdo niſi hoc ipſum de⁹
gratia conferat vt pœniteat. Et quoniam
ſic eos conſiderat eſſe fragiles, auertit ab
eis iram & clementer parcit. Nō dicit re-
cordatur ideo ꝙ vnq̄ Deus obliuiſcatur,
ſed cum quoſdam vindicando interficit
videtur obliuiſci: cum vero aliis parcit vi
detur recordari. Per hoc autem ꝙ dicit
domini iram auertere, & recordari fragi-
litatis humanæ, Dei miſericordiam com-
mendat & auditores humiliat, cum eos
adeo eſſe fragiles oſtendat. ¶ Sequitur.
Quotiens &c. vſq; ad Et tentauerunt &
exacerbauerūt deum excelſum. Quod ſic
ad literam adaptatur. Dixi ꝙ peccaue-
runt tentando deum in cordibus filii Iſ-
rael vt peterent eſcas animab⁹ ſuis: & de⁹
attulit eis deſiderium ſuum, & vindica-
uit ſe poſtea de eis: & ipſi timore conuer-
ſi, iterum peccauerunt & ipſe iterum mi-
ſertus eſt. Et ipſi tamen ſe non caſtigaue-
runt, vt poſtea ceſſarent. Sed quotiēs pec
cando exacerbauerunt eum in deſerto;
ſcilicet in deſerto poſt mare rubrum mul
totiens peccando, deū qui naturaliter dul
cis eſt, ſibi acerbum fecerunt: & nō parum

exacerbauerunt,ſed adeo ꝙ in iram,id eſt in vindictam concitauerunt eum,ꝙ quaſi quadam vi coegerunt in inaquoſo peccãtes,id eſt in deſerto vbi multum eſſet locus timoris,cum ibi eos manna paſceret, & aqua de petra vi potentiæ eius elicita potaret.Et hoc modo eum in iram concitauerũt,quia auerſi ſunt de deo ad peccatum,& tentauerunt deum, id eſt diffiderunt de potentia eius,hęſitãtes an poſſet eos liberare de manu imminentiũ inimicorum Madianitarũ.ſ.& cæterorum:& ſanctum deum Iſrael.i. Iudaici populi exacerbauerunt male operando,vitulũ cõflatilem faciendo,& ei caput inclinãdo,& cętera opera mala agẽdo. Quod quidem minime deceret, vt eum operibus malis exacerbarent qui ſanctus eſt,& obœdientes ſibi ſanctificare poteſt. Cum autem non debuiſſent deum tentare,hęſitando de potentia eius,& recordando qualiter eos redemit de manu tribulantis eos Pharaonis,& quas plagas dedit in Aegypto pro eis. Non ſunt recordati manus,id eſt potentiæ & auxilii eius, manus dico in eis exhibitę in die qua redemit eos de manu tribulantis.i.de poteſtate Pharaonis, qui eos diuerſis tribulationibus affligebat:& non ſunt recordati ſignorum quæ poſuit in Aegypto, ſicut poſuit in Aegypto ſigna ſua. Ac ſi diceret. Sciebant quidem deum ſigna illa feciſſe,ſed non ſic certe recordabantur,vt ipſe glorioſe poſuit ſcilicet non ſic recordabantur vt eorum contuitu de potentia eius vlterius non diffiderent. Dico ꝙ ſigna ſua in Aegypto poſuit:& nõ parua ſigna,ſed prodigia,id eſt magna mirabilia ſua, id eſt ſibi congrua cum ipſe magnus eſſet & potẽs poſuit in campo †Thaneos in ægypto.ſ.a parte q̃dem totum deſignat.Cęterũ Taphnis vel Taphnę vt iã diximus ciuitas eſt vbi pro eis multa prodigia operatus eſt:& ecce ꝓdigia ſcilicet & flumina currentia eorum ægyptiorum,& imbres.i.aquas de ciſternis, quas de pluuiis collegerant ad vſum bibendi ꝓpter inopiam fontium,cõuertit in ſanguinẽ.i.fecit ſanguineas ne biberẽt eas ad refectionem. Vbi habemus imbres. beatus Ambroſius ponit pluuiales aquas, & poſt hoc prodigium,miſit in eos cynomiam.i.miſit contra eos vt eos affligeret

†taphneos Taphnæ. Ezech.xxx.

maximam multitudinẽ muſcarũ,& comedit eos.i.frequenter momordit.In hebręo habetur omne genus muſcarum:ſed cum ponit cynomiam a parte totum denotat. & poſt hãc plagam miſit ĩ eos.ſ.ægyptios ranam.i.ranarum copiam, & diſperdidit eos.i.diſperſos fecit.Non enim cohabitare poterant propter nimiam ranarum affluentiam quę eos ſordidabat.Et poſt hęc dedit fructus eorum erugini ad conſumẽdum.Eruginem quidem vult beatus Hieronymus eſſe quoddã gen⁹ vermium, q̃d latẽter per arborem ſerpens, fructus cum foliis omnino conſumit,quos vulgo canillas dicimus. Cæterum Auguſtinus dicit ęruginem nocẽtem nebulam eſſe,quę fructus perdit. Volunt quidam ęruginem eſſe brucum.& poſt hæc dedit labores eorũ locuſtæ,ſcilicet meſſes quas laborando parauerant dedit locuſtarũ multitudini ad deuorandum: & occidit vineas eorum in grãdine.i.deſtruxit fructum vinearum in percuſſione grandinis,& moros eorum in pruina.Per moros quidem omnes alias arbores deſignat.Quod eſt dicere. Fructum mororum & cæterarum arborũ perdidit per nimiam pluuiã,& poſt tradidit iumenta eorum grandini ad percutiendũ,& poſſeſſionem eorum.i.domos & cætera eorũ igni ad comburendum. Hãc quidem plagam de igne,Moyſes in exodo cum cæteris plagis non poſuit.Sed cum multa alia prætermiſiſſe eum palam ſit, creditur & hanc prætermiſiſſe,quã propheta non minoris auctoritatis exiſtens q̃ Moyſes appoſuit ſpiritu ſancto reuelãte.Et vt vniuerſaliter dicam: Miſit in eos iram.i.maximã vindictam indignationis ſuæ,id eſt paruę vindictæ ſuæ ſubſecutiuam. Et ne videretur hoc eſſe dictum intrãſitiue,ſcilicet vt idem eſſet ira & indignatio,exponit cum adiungit:indignationem ſcilicet miſit in eos,id eſt paruam vindictam, deſtruendo minores res eorum,& poſt iram,id eſt maiorem vindictam deſtruendo cariores res ipſorum,& poſt tribulationem,id eſt multo maiorem vindictam occidendo ipſorũ partem:& omnem hanc immiſſionẽ,indignationis,irę,& tribulationis,operat⁹ eſt per angelos malos.i.per officiũ diabolorũ. Hęc aũt de malis angelis ponit vt ęgyptiorũ miſeriã augmẽtet cũ ab eiſdẽ dicat eos

Erugo.

Dauid Moyſe non minor.

afflictos quorum obœditores erant:& per hoc quoq; auditores a ſubiectiõe reuocat diabolorum.Oſtendit quoq; ordinem vindictę ſuę ſic.Dico q͏ hanc immiſſionẽ fecit per angelos malos,per quorum.ſ.officium fecit viam.i.amplitudinem iræ ſuæ ſemitę prius exiſtenti.Ac ſi dicat.Cũ prius vindicta ſua ſtricta eſſet ad modũ ſemitę,fecit eam amplam ad modũ vię.Per hoc quidẽ oſtendit,q͏ pri⁹ parua fuit ira,poſtea vero magna,& p hoc nos inſtruit ne paruã ei⁹ vindictã negligam⁹,ne forte maiorẽ incurramus.Oſtendit ergo p partes maiorẽ vindictã cũ ponit ſic.Scilicet non pepcit eis a morte aïarũ eos auferẽdo.Qđ eſt dicere. Interfecit eos interius in aïabus,excæcando eos & indurãdo,ne filios Iſrael vellẽt dimittere. Vñ legit. Induratũ eſt cor Pharaonis,non vult dimittere populũ dñi.Et quia in aïabus interfecti populũ nolebant dimittere,iumẽta eorũ i morte cõcluſit.i. in morte finiuit verberatione grandinis. Hoc aũt & ſi ſuperius dictũ ſit vbi poſuit tradidit grandini iumẽta:tñ hic aliud ponit,nec tñ ſuperius plane intelligi potuit, q͏ iumẽta interfeciſſet,qđ hic quidẽ plane ponit.Oſtendit aũt maiorem vindictã per partes cũ adiũgit.Et pcuſſit omne primogenitũ in terra ægypti.ſ.nocte illa in qua filios Iſrael eduxit de terra ęgypti:occidit oïa maiora natu tã de hominibus q̃ de beſtiis.Et prius pcuſſit in tabernaculis Chã .i.in ægypto vbi manſerunt in tabernaculis filii Cham,primitias omnis laboris eorum.i.oẽs primas & pcipuas fruges quas cũ labore parauerant:vel primitias laboris.i.meſſes q̃ magis paratæ erant ad maturandum. vnde magis afflicti fuerunt,q̃ ſi viliores aut tardiores pcuterẽtur. Dico q͏ ægyptios tot & tot modis afflixit,& populum ſuum filios Iſrael videlicet abſtulit a poteſtate ægyptiorũ,ſicut oues.i.vt pote oues ſuas.ſ.quib⁹ curam inſumebat, ſicut paſtor curã ouiũ habet: & eos filios Iſrael in deſerto exiſtẽtes,qđ eſt inter mare rubrũ & ægyptũ,per deſertũ illud duxit,tanq̃.i.vtpote gregem ſuum. Repetit aũt qđ dixit pduxit,vt addat. Et deduxit eos inquam per deſertũ:& hoc in ſpe etiã dendi,& ita q͏ non timuerũt inimicos:Et inimicos eoꝝ ęgyptios operuit mare & interfecit:& eos filios Iſrael de mari liberatos induxit in mõtẽ ſanctificationis ſuę.i. Hieruſalẽ q̃ in mõte ſita eſt:quã ipſe ſãctificauit:montẽ inquã quẽ acquiſiuit dextera.i.potẽtia eius ad opus filiorũ Iſrael.Et quia ipſi aliter in monte illo nõ poſſent libere habitare,eiecit a facie.i.a pſentia,& p inſtantiam eoꝝ expulit gentes quę in mõte illo habitabant,Iebuſeos.ſ.& cęteros.& gẽtibus eiectis diuiſit eis filiis Iſrael terrã promiſſionis ſorte p tribus,& in funiculo diſtributionis p familias.Dico q͏ gẽtes eiecit,& in tabernaculis eorum.i.in domib⁹ ipſarum gentiũ,fecit inhabitare.i.diu manere trib⁹ Iſrael.¶Et horum itaq; verſuũ xvii.ſerie ad literã expoſita, allegoria oſtẽdatur.Dico q͏ deus ab infidelib⁹ & ab hæreticis auertit iram ſuam recordando q͏ caro ſunt & ſpiritus vadens & nõ rediẽs. Et tamen cum ceſſare deberent contuitu miſericordię dei,quotiens exacerbãt eum in deſerto.i.in ariditate cordis.ſ.quia deſerti more ſteriles ſe faciunt a bono & aridos a gratia ſpirituali.Et nõ parũ exacerbant ſed adeo q͏ in iram concitant eũ.i.in vindictam cogunt eum contra ſeipſos in inaquoſo.i.in ariditate cordis. Deſertum & inaquoſum idem ſunt,& vere concitãt eum in iram per ariditatem ſuam.Nam & cõuerſi ſunt a bono ad malum & tentauerunt.i.tentant deum diuerſis hæreſib⁹ hęſitando de eo,& exacerbant male operando ſanctum Iſrael,deũ ſcilicet qui ſanctus ſanctorum eſt,& qui ſanctificat oẽs qui non negligũt eſſe Iſrael.Et cũ deberẽt recordari auxilii qđ eis ĩpẽdit ĩ baptiſmo,& p hoc a malo ceſſare,non recordanť ſic vt ceſſent man⁹.i.auxilia ei⁹,man⁹ dico eius auxilia in die qua redemit eos ĩ baptiſmate,de manu tribulãtis.i.de poteſtate diaboli,q eos tribulabat ducẽdo p illicita. Et nõ recordanť eũ poſuiſſe ſigna in ęgypto, ſic vt poſuit ſigna ſua.i.mirabilia ĩ hũano gñe:qđ erat ęgyptus.i.afflictũ p originale pctm̃.Ac ſi dicat.Nõ nego qdẽ qn aliquomodo recordentur:ſed non recordanť ſic ad plenũ & glorioſe,vt ipſe poſuit ad plenum & glorioſe.Dico q͏ ſigna ſua poſuit & nõ parua ſigna,ſed pdigia.i.maxima & mirabilia ſigna.Et hæc ſigna poſuit in cãpo thaneos.i.per planã & humilẽ doctrinã apoſtoloꝝ.Magnũ enim fuit & pdigioſum,q͏ p apl'orũ doctrinã quoſdã ex maſſa

Exod vii. & ix.

perditorum elegit,& cętera plurima pdigia fecit.Qđ ſi bene ad memoriá reducerent:non deum qui cleméter eos elegit exacerbarent.Et vt peccando ad ægyptū reuerti metuerét:non recordanť quá vindictam deus accipiat de his q in ęgypto remanét,Scilicet ꝙ & cõuertit flumina quorūdam eorū.i.ſcripta philoſophorū, q̃ dicunť flumía,eo ꝙ ad modū fluminū fluát in poſteros,in ſanguiné.i.in morté,& imbres.i.verba ea,q̃ dicunť imbres eo ꝙ cito tranſeunt ad ſimilitudiné imbriū q cadentes cito abſorbenť & deficiunt,in ſanguiné.i.in morté,ne bibát ipſa flumina & imbres.i.ne reficiantur eis ad vtilitatem vt quilibet potu reficiť ad vtilitaté.Per ſanguinem mors accipitur:eo ꝙ ſępius í morte ſanguis effunditur.Quaſi dicat. Philoſophi adhuc exiſtétes in ægypto,de diuerſis erroribus ſuis,ſcripta & verba faciunt q̃ ſibi ad ſalutis refectionem eſſe credūt,p quę cęteros interficiunt:ſed deus conuertit eis in morté ipſa ſcripta & verba eorū ſcilicet vt non bibant ea. Non dico quidé ꝙ non bibant ad mortem:ſed nõ bibant.i.nõ ſint eis refectio ſalutaris,qđ opinanť:ſicut potus refectio ſalutaris eſt bibenti.Et in quoſdá qui ſunt in ęgypto,mittit deus cynomiá & comedit eos.ſ.ſubtrahédo auxiliū gratię ſuę,pmittit eis dominari omé genus terrenorū deſideriorumq; quę eos interi⁹ mordét multis ſollicitudinib⁹, ſicut cynomia mordet exterius. Vnde qa mordent,congrue per cynomiá accipiūtur. Et in quoſdam.ſ.in poetas & ſophiſtas:pmittit venire raná quę diſpdit eos.ſ.inutilem garrulitatem,q̃ per ranam recte deſignať, q̃ garrula eſt:quę garrulitas diſpdit eos.i.diſperſos facit & diuerſos.ſ.vt poetę quidem in fabulis,ſophiſtę vero in argumentationibus ſint valde cõtrarii.Et ſi fruct⁹ aliqui bonorum operum ſunt in quibuſdá manétibus in ægypto,cum ſine bonis operib⁹ difficillime vita cuiuſlibet peſſimi inueniatur:fructus illos dat deus erugini.i.conſumi,& ad interitum duci pmittit ab erugine.ſ.vt quia erugo eis dominať omé bonū opus in eis annihileť.Si ſecūdū Hieronymū eruginé p canillis accipiamus: p eruginem quæ latenter ſerpens paulatim comedendo fructus omnino conſumit: luxuria intelligitur,quę quaſi furtim ſubintrans,& paulatim miſerum corpus occupans ſi qđ bonū opus in eo ſit, illud ex toto deſtruit.Sine caſtitate enim,nemo deo placebit.Siue ſi eruginé brucos dicamus, intelligem⁹ eodem modo luxuriam,eo ꝙ brucus fruct⁹ cõſumat.Si vero iuxta Auguſtinū erugo nocés nebula & occulta dicatur,quæ fructus occat & abſumit p ęruginem ſupba in méte gloriatio de bonitate accipiť,q̃ virtutes & bonum opus omé ſuffocat.Et labores eorum dedit locuſtæ .i.bona opera quorūdam in ęgypto infidélitatis exiſtentium:in quibus laborauerūt pmittit ad nihilum redigi per temeritaté eis dominanté,quę p locuſtas intelligitur eo ꝙ temere incedunt:non habentes ducé vt examé apū.Et percuſſit in grandine vineas eorum, intranſitiue dictum eſt. Ac ſi ponat.Quoſdá in ægypto manentes,q vineę eſſe deberent,fructiferi.ſ.in operib⁹bonis,ſicut vineæ,i vuis permittit percuti a grandine,& eorum fructus deſtrui,videlicet a deſperatione æternorum bonorum, quæ per grandinem conuenienter accipitur.Grando nimirum eſt,aqua quæ in nubibus cæli congelatur. Vnde ſane deſperatio dicit grando.Nihil em̃ aliud eſt deſpatio q̃ bonorū cęleſtiū ſpéi congelatio.Qui vero deſperat,inutiliter aliquid boni opatur.Et moros eorū permittit pcuti í pruina.i.quoſdá qui fructiferi eſſe deberent in bonis operib⁹,ad ſimilitudinem moroꝝ,q̃ fructiferę ſūt pmittit vri,& eoꝝ bona opa cõſumi ſi qua ſunt ab odio cõtra pximū, qđ aufert charitatis ardorem: ſicut pruina mane quam vulgo frimam dicim⁹, aufert ſolis feruorem.Ideoq; odiū recte pruina dicitur. Vnde Ioannes dicit. Qui odit fratrem ſuum,homicida eſt.Et ſcim⁹ quoniam omís homicida,non habet vitam in ſe manentem.Et tradidit iumenta eorum grandini.i.deſtructioni,quæ per grandinem accipitur,eo ꝙ grando meſſes & fructus quaſſando deſtruit.Et hoc eſt intráſitiue poſitum, ac ſi diceret . Quoſdam de his qui in Aegypto ſunt ex toto deſtruit: qui irrationabiliter ſe habent,& nimis voluptuoſe vt iumenta.Et poſſeſſioné quorundam eorum , ſcilicet opera bona quæ ipſi poſſident,tradit igni ad deſtruēdum, id eſt permittit annihilari per nimium irę feruoré,quæ eis aſſidue dominať. Dico ꝙ

Flumina. Imbres. Sanguis. Rana. Erugo vel poti⁹ frugo p Eruca. Locuſtæ. Grando. i.Io.iii.

de quibuſdam hanc vindictam accipit,vt eis ira dominetur, & in quoſdam emittit eruginē:& cęteros aliis modis vt oſtendimus punit. Et vt vniuerſaliter dicā:in eos oēs qui ægyptū relinq̄re nolūt mittit de⁹ iram.i.magnā vindictā indignatiōis ſuæ: paruę vindictę ſuę ſubſecutiuā. Hoc autē ne videat̃ itranſitiue dictū, exponit cū addit: Scilicet indignationē mittit in eos.i. paruam vindictam,& iram.i.maiorē,& tribulationem.i.multo maiorē, & imiſſionē hanc vindictę p angelos malos.i.p officiū diabolorū operat̃. Exponit aūt p ſimilitudinē ordinem vindictę,cum adiungit. Per quorum angelorum officiū, viam.i.amplitudinē facit ſemitę irę ſuę.i.paruitati vindictę ſuę. Quod eſt dicere. Cū prius vindicta ad modū ſemitę parua ſit & ſtricta:ipſe per angelorum malorum officiū magnam & amplam eā facit. Et oſtendit quomodo prius ſemita ſit,cū addit. Vere pri⁹ ſemita eſt. Nā prius nō parcit eis,a morte animarum eorum liberādo eos. Hic per lyptoten intelligitur,q prius interficit eos interius in animabus excęcādo. Oſtēdit etiā quō vindictā amplā faciat vt viā, cum addit. Et poſtq̄ in aīab⁹ interfecti ſunt,cōcludit.i.finit in morte corpali,iumēta eorū.i. ipſos ęgyptios iumēta exiſtētes irrationabiles.ſ.vt iumēta. Vel ſic. Dico q viā fecit ſemitę irę ſuę,& hoc modo quidē facit irā amplam vt viam,quę pri⁹ ſtricta eſt vt ſemita. Nam non parcit eis,vt a morte aīarum eos liberet,ſed īterficit eos in aīa excæcando,& finit in morte.i.interficit iumenta eorum.ſ.manſuetudinem & cæteras virtutes ſi quæ in eis ſunt,per ſupabūdantiam vitiorum:quæ virtutes p iumenta deſignantur:eo q manſueta aīalia ſunt & quę ſuſtētacula ſunt hominū vt iumēta. Et nō ſolummodo ignobiles interficit, ſed & percutit morte omne primogenitū in terra ægypti.i.omnes illos qui ſunt digniores & p̄cipui in terrena ægypto. Primogenitum pro digniori ponit,eo q primogenita eſſe ſoleant digniora. Et antea q̄ digniores morte corporis percutiat,ne aliquid boni ſit in eis,qđ ſalutis eſſe cauſa poſſit,deſtruit primitias oīs laboris eorum.i.permittit annihilari p ſupabundantiam malorum,omnia præcipua & bona opera in quibus laborauerunt,in tabernaculis Cham.i.in primogenitis in terra ægypti qui ſunt tabernacula Chā.i.habitacula callidi hoſtis diaboli, q emphatice cham dicit̃.i.calliditas. Et ab oībus his vi dictis,aufert deus populum ſuū qui reliquit ęgyptū,ſicut oues ſuas.i.vtpote illos de quibus habet curā ſicut paſtor de ouibus. Et quoſdam de populo ſuo,qui licet egreſſi de ęgypto infidelitatis,nōdū tñ peruenerunt ad mare rubrum.i.ad gratiā baptiſmi, ſed adhuc ſunt i deſerto qđ eſt inter ægyptū & mare rubrū.i.cū tm̄modo, vt cathecumini notitiam habeāt fidei,& adhuc ſint i ſterilitate bonorū operū,quorum nullus poteſt aliquid niſi poſt baptiſmū adipiſci,ducit p deſertū ad mare rubrū ne redeant ad ęgyptū tanq̄ gregē ſuū .i.vtpote illos qui iam grex ei⁹ per fidem exiſtunt. Et adducit eos de deſerto ſterilitatis ad baptiſmū,in ſpe ſaluationis poſitos. Et poſtea non timent Pharaonē.i.diabolum,& inimicos eorum.i.peccatū originale & actualia quæ egerunt,operit mare.i.deſtruit baptiſmum. Et poſt baptiſmū inducit eos in montē ſanctificatiōis ſuæ .i.in eccleſiā,vt ſint eius filii,quā ipſe ſanctificando excelſam in virtutibus fecit ad modū montis. Montem inquā quem acq̄ſiuit morte ſua,dextera eius.i.filius ei⁹. Per hoc autem nos obnoxios deo reddit,quādoquidē morte ſua nos acq̄ſiuit. Vel quē acquiſiuit dextera.i.potentia dexterę ei⁹. Et vt ſecure in mōte habitent,& ſine perturbatione,eiecit a facie eorum gentes.i. propellit vitia ab eorum pręſentia,ne poſſint eis dominari:quæ dicunt̃ gentes propterea,q̄ maxima eſt eorū multitudo. Gētē quippe dicim⁹, maximā hoīm mltitudinem. Et diuidit eis terrā p̄miſſionis.ſ.dona ſpūs ſancti,& hoc ſorte.i.gratis. Sorte ſane p gratis ponit̃,eo q illud qđ dat̃ ſorte,dat̃ gratis. *Sorte datū.* Dona nimirū ſanctiſpūs per terrā p̄miſſionis deſignant̃,eo q gratis a deo donent̃,ſicut terra p̄miſſionis gratis filiis Iſrael data ē. *Dona ſpūs ſancti.* Dico q diuidit eis gratis dona ſpūſſancti,& hoc inęqualiter,ſed in funiculo.i.in menſura diſtributiōis vt vni qdē magis,alii vero min⁹:put vult diſtribuat. Vñ Aplus dicit. Vnicuiq; noſtrū data eſt gfa,ſcdm mēſurā donatiōis Chriſti. *Ephe.iiii.* Funicul⁹ qdē p mēſura ponitur, eo q funiculo terra ſoleat menſurari. Et eiectis

vitiis facit habitare.i.dñari in tabernacu
lis.i.in habitaculis eoꝝ vitiorum, tribus
Iſrael.i. congregationis fideliũ qui ſunt
videntes deũ in cõtemplatione.Quod eſt
dicere:Facit ipſos factos Iſrael eſſe inhabi
tatores.i.dominatores.i.rectores ſuiipſiꝰ,
qui prius erãt habitacula vitiorum.i.ſub
iugo vitiorũ.¶Sequitur.Et tentauerunt,
& cętera vſq; ad finẽ pſalmi.Qđ ſic ad li
terã iũgitur. Oſtendi ꝙ deus filios Iſrael
duxit per deſertũ: & induxit in mõtem
ſanctificationis,& cætera multa beneficia
contulit.Et ipſi tamẽ adhuc tẽtauerũt,hę
ſitando an poſſet eos ab inimicis q in cir
cuitu erant circũquaq; liberare:& exacer
bauerũt deũ excelſum,contra ſeipſos. Et
hoc modo qdẽ exacerbauerunt:Et.i.ſcili
cet nõ cuſtodierũt teſtimonia.i.præcepta
eius : quę ſub teſtimonio Moyſi eis dede
rat. Et cõtemnẽdo eius p̄cepta auerterũt
ſe a deo,& nõ ſeruauerũt pact.i, qđ cũ eo
pepigerant: cũ ꝓmiſerint, ꝙ omni tẽpore
ipſi obœdirent,ſi gentes a facie eorũ eiice
ret:& quẽadmodum patres eorũ conuerſi
ſunt in arcũ prauũ.i. ad ſimilitudinẽ infi
deliũ patrũ ſuorũ qui deũ offenderũt aſſi
due,poſtq̃ eis beneficia multa contulerat
cõuerſi ſunt in ſimilitudine praui.i.iner
tis arcus.Nã ſicut arcus prauus cũ prius
intenditur aliquãtulũ eiicit: poſtea vero
paulatim remittẽdo ex toto deficit: ſic &
ipſi prius in p̄ceptis dei valde ꝓmiſſioni
bus intẽſi,& aliquãtulũ operati, paulatim
remittẽdo ex toto defecerũt.Qđ dicit:nõ
cuſtodierũt teſtimonia eius: & auerterũt
ſe,idẽ eſt: ſed ad cumulũ miſerię eorũ in
culcat. *Sed* cũ dicit,nõ ſeruauerũt pactũ,
oſtẽdit eos hoc ꝓmiſiſſe:& in hoc grauius
notat q̃ ſi nõ promiſiſſent.Et cũ dicit con
uerſos eſſe in arcũ prauũ:ad ſimilitudinẽ
patrũ innuit eos incœpiſſe:& ad ſimilitu
dinẽ patrũ defeciſſe:qđ grauius eſt q̃ non
incipere.Et concitauerũt eũ in iram.i.co
egerũt ad vindictã in collibus ſacrificãdo
ritu gentiũ:collibus dico ſuis.i.a ſe inuẽ
tis,nõ a deo p̄ceptis. Pręceptũ eñ erat in
lege ne quis in collibus ꝓpter locorũ im
mũditiã deo etiã ſacrificaret : ſed ſolũ in
tẽplo,aut in tabernaculo, aut in loco ali
quo ad hoc opus conſecrato. Ipſi vero in
collibus ritu gentium immolabant, & qđ
peius erat nõ deo ſed ſculptilibus ſuis.i.
idolis a ſe factis. Et in ſculptilibus ſuis.i.
in ſacrificiis idolorum ſuorũ prouocaue
runt.i. vi coegerunt eum ad æmulationẽ
.i.ad nimiam iram.Audiuit enim deus.i.
animaduertit deus eos ſculptilibus ſacri
ficaſſe:qđ ipſi non putabant. Et ideo ſpre
uit eos,& redegit Iſrael valde ad nihilum
.i.filios Iſrael permiſit redigi ad nimiam
deſtructionem,per inſtantiã Philiſtęorum
& cæterorũ circũſtantium inimicorũ. Et
hoc modo quidem permiſit eos redigi ad
nihilũ . Quia repulit tabernaculum *Sylo*
.i.contempſit tabernaculum inquam ſuũ
qđ erat in *Sylo* ciuitate quadam : in quo
tabernaculo arca erat,& vbi ſibi a populo
ſacrificabatur : tabernaculum inquã ſuũ
.i.ſibi conſecratum non idolis vbi ipſe ha
bitauit . Et ne videretur in tabernaculo
localiter habitaſſe determinat cum addit
in hominibus,ſcilicet habitauit in taber
naculo in ſacrificantibus ibi Iudęis nõ lo
caliter,ſed ſecũdũ inhabitantem gratiam
inhabitauit: q̃diu homines fuerũt, ratio
nabiliter ſe habentes vt homines: ac ſi di
cat:quia ſe inhoneſte habuerunt,& eos &
eorũ ſacrificia ſpreuit,& etiã tabernacu
lum in quo ſacrificabãt:licet ſibi dedica
tum eſſet.Per hoc autem ꝙ pro eis taber
naculũ ſpreuiſſe dicit:eos valde odibiles
fuiſſe innuit.Et illis ſpretis tradidit in ca
ptiuitatẽ virtutẽ eorũ.i.arcam quę in ta
bernaculo erat,cuius p̄ſidio in bellis for
tes erant: ideoq; virtus eoꝝ dicebatᷣ,capi
permiſit ab allophilis: in maxima *Sylo* ci
uitate i qua erat eã capiẽtibꝰ,ne arca poſt
ea Iudęis eſſet cauſa virtutis.Et pulchri
tudinem eorũ tradidit in manus inimici
Philiſtiim ſcilicet. Pulchritudinẽ arcã di
cit,quã & virtutẽ vocauit:ſed aliud deno
tat,ſcilicet eam fuiſſe cauſam quare pul
chri interius in virtutibus adeo fierẽt,cũ
ei cultũ ad honorẽ perſoluerẽt.Ne igitur
eius cauſa pulchri vlterius eſſent: eã per
Philiſtęorũ inſtãtiã eis abſtulit. Et ablata
arca cõcluſit populum Iudaicũ prius ſuũ
in gladio.i.ꝑmiſit finiri morte i percuſſio
ne gladii Philiſtęorũ . *Dico* populũ & vt
vehemẽtius dicam, hęreditatẽ ſuã.i.illos
quos prius excoluerat vt hęreditatẽ ſpre
uit,& occidi ꝑmiſit. In hoc autẽ grauius
eos notat,cũ priꝰ dicat chariſſimos fuiſſe
poſtea vero malo merito ſuo viliſſimos

extitiſſe. Et oſtẽdit a partib⁹ quõ populũ
occidi pmiſit,cũ addit: Vere ſpreuit . Nã
iuuenes eoꝝ filioꝝ Iſrael q fortiores erãt
ad pliãdũ, comedit.i.comedi pmiſit ignis
.i.feruor irę dei. Qđ eſt dicere : Qm̃ eis
erat nimis iratus, eorũ iuuenes ab inimi-
cis pmiſit occidi.Et virgines eoꝝ ptim oc
ciſę, partim vero ſtuprũ paſſę: nõ ſunt ab
aliis lamẽtatę:ac ſi dicat.Tãta ergo fuit p
ſecutio , ꝙ nõ fuit ocium flendi virginũ
mortẽ & raptũ.Sacerdotes eoꝝ ceciderũt
.i.mortui ſunt, in gladio.i.in pſecutione
gladii,& nõ ſunt lamẽtati: Ophni videli-
cet & Phynees filii Hely ſacerdotis, eo ꝙ
per ingluuiẽ meliora ſacrificii fruſta ſub-
ripuiſſent.Et viduę eoꝝ ptim occiſę,ptim
inceſtũ paſſę nõ plorabanť.Et poſt tãtã p-
ſecutionẽ tãdẽ excitatus eſt.i.excitat⁹ vi-
ſus eſt dñs,miſerẽdo eis, prius exiſtẽs tãq̃
dormiẽs.i.ſilis dormiẽti , dũ eos affligi p-
mitteret,Et nõ ſimilis leniter dormienti:
ſed tãq̃ potẽs crapulatus a vino.i.ſimilis
cuilibet potẽti,q a vino crapulatus & ni-
mio ſomno oppreſſus nõ puidet domui:
et ſi fiat in ea tumultuoſus hoſtiũ aſſult⁹.
Et excitatus pcuſſit inimicos ſuos Phili-
ſteos,q nõ ad eius vindictã: ſed potius ad
cõtumeliã filios Iſrael pſecuti fuerãt,i po
ſteriora.i. in podicibus eos morbo grauiſ
ſimo pcuſſit,vt putreſcere faceret. Et per
hãc pcuſſionẽ,dedit eis ſempiternũ oppro
briũ. Hęc eñ pcuſſio eis,a Iudęis frequẽ-
ter ad maximũ opprobriũ iproperata eſt.
Et poſtq̃ adepta miſericordia , filii Iſrael
regẽ ſibi dari a deo popoſcerũt ex aliqua
duodecim tribuũ,repulit dñs tabernacu-
lũ Ioſeph.i.maximã multitudinẽ trib⁹ Io
ſeph q̃ potior videbať contẽpſit ne de ea
regẽ eligeret. Tabernaculũ p multitudi-
ne ponit,eo ꝙ ibi exercitus multitudo ſo
leat demorari.Oſtẽdit ergo a digniori p-
te,deũ tribũ Ioſeph cõtẽpſiſſe. Vere tribũ
Ioſeph repulit,ne de ea regẽ eligeret. Nã
&.i.etiã tribũ Effrem filii Ioſeph nõ ele-
git,vt de ea regẽ acciperet,q̃ dignior pars
erat tribus Ioſeph: ſed elegit tribũ Iuda,
vt de ea regẽ accipet . Et nõ elegit aliquẽ
locũ in quo habitaret de aliqua aliarũ tri
buũ:vt locus ille eẽt caput regni:ſed mõ-
tẽ Sion elegit quẽ dilexit,Hieruſalẽ.ſ.ele-
git vt eẽt caput regni:q̃ deſignať a pte.ſ.
per montẽ in quo ſita erat turris Sion.Et
poſt ædificauit.i.ędificari fecit ſanctificiũ
ſuũ.i.tabernaculũ ſanctũ,qđ fuit ante tẽ-
plũ a Dauid rege factũ in terra quã funda
uit.i.quã firmã & ſtabilẽ fecit in ſecula.i.
in ęternũ in Hieruſalẽ ſcilicet. Hoc autẽ
de ſignificãti Hieruſalẽ dici nõ poteſt vt
ſit fundata i ſecula,cũ poſtea fuerit deſtru
cta:ſed de eccleſia ſignificata p Hieruſalẽ
dictũ eſt, et ſi cætera verba videanť iuxta
hiſtoriã eſſe poſita . Cũ aũt ponit hoc qđ
ad hiſtoriã legi nõ poteſt , innuit pſalmũ
iſtũ nõ ad hiſtoriã legẽdũ eſſe ſimpliciter.
Dico ꝙ ſanctificiũ ędificauit . Sanctificiũ
dico ſicut vnicorniũ.i.vt pote vnicorniũ.
Qđ eſt dicere.Tale ſanctificiũ in quo ſibi
vnicornes ſacrificabãt:fideles.ſ.Iudęi:qui
vnicornes dicti ſunt,eo ꝙ vnũ cornu ha-
bebãt.i.fidẽ vnius dei firmã & in altũ tẽ-
dẽtẽ,ad modũ cornu q̃ res firma eſt, & in
altũ excreſcẽs.Dico qm̃ elegit tribũ Iuda
vt inde regẽ acciperet,& ex ipſa tribu ele
git Dauid ſeruũ ſuũ.i.Dauid per oĩa ſibi
obœdiẽtẽ vt ſeruũ. Et ſuſtulit.i.ſublima-
uit eũ de gregibus ouiũ acceptũ. Ne ve-
ro videreť de illud cauſatiue eſſe poſitũ;
vt ſępius habeť, addendo determinat ſic:
Scilicet accepit eũ de hoc ꝙ erat poſt fœ-
tantes.i.poſt oues patris ſui Ieſſe paſcens
eas:paſcere.i.ad paſcẽdũ Iacob ſeruũ ſuũ.
Qđ eſt dicere . Ad hoc eũ de paſtore ele-
git:vt rex factus paſceret Iacob ſeruũ ſuũ
.i.recte gubernaret paſtorio iure Iudaicũ
populũ dñi ſeruũ.Et qa dixerat ſeruũ, ne
videať eũ depreſſiſſe,addit: Et Iſrael iquã
.i.Iudaicũ populũ hęreditatẽ ſuã exiſtẽtẽ
.i.quẽ dñs pcurat vtpote ſuã hęreditatẽ.
Dico ꝙ dñs ad hoc eũ elegit vt paſceret,
& ipſe bene pauit eos i innocẽtia.i. in exẽ
plo innocẽtię cordis ſui,dando.ſ.eis in ſe
exẽplũ innocẽtię. Et deduxit eos de bono
in melius,in intellectibus manuũ ſuarũ.i.
in rationibus operũ ſuorũ.Qđ eſt dicere:
Dedit eis exẽplũ bene operãdi per opa ſua
quę nõ temere opatus eſt:ſed p rationabi
les intellectus.¶Horũ igiť.xiiii.verſuũ li Allegoric·
teratura expoſita: allegoriã eorũdẽ attin
gamus. Dixi ꝙ deus aufert fideles ſuos q
ſunt populus ſuus a dãnationibus quas
ipſi patiunť q in Aegypto remanẽt:& qm̃
inducit eos in mõtẽ ſanctificationis,& cę
tera beneficia eis cõfert.Et ipi tñ cũ a dei
tẽtatione & exacerbatione cõtuitu tanti

beneficii ceſſare deberent vlterius: ſcḋm quoſdã tẽtãt adhuc deũ p varias hęreſes: & exacerbant deũ excelſum opibus ſuis. Et hoc modo.ſ.exacerbãt, quia nõ cuſtodiũt teſtimonia.i.firma pcepta eius teſtimonio apoſtoloꝝ data.ſ.nõ cuſtodiũt, vt eoꝝ iuſſu a malis opibus deſiſtãt. Et neglĩgẽdo pcepta eius, auertũt ſe ab eo eundo poſt diabolũ. Et cũ pmiſerint in baptiſmo ſe nũq̃ deũ deſerturos per hoc ꝙ ſe auertũt: in eo nõ ſeruãt pactũ eius qḋ ſecũ pepigerũt, ſe illi ſemp obœdituros, ſi eis peccata originalia & actualia remitteret: ſed quẽadmodũ patres eoꝝ cõuertũtur in arcũ prauũ.i.ad ſimilitudinẽ antẽceſſorum infidelium, quorũ filii dicũtur: nõ ſcḋm generationẽ, ſed ſcḋm erroris imitationẽ, cõuertuntur in ſimilitudinẽ praui.i.inertis arcus, q cũ prius intendit aliquãtulũ traiicit, & paulatim ad defectum venit. Sic & ipſi prius circa baptiſma parũ operantes, poſt ex toto deficiũt. Expoſito hoc qualiter eũ exacerbant: exponit quoqꝫ qualiter tentãt, cũ adiũgit. Dico ꝙ tentãt. Et hoc modo tentãt, ꝙ in irã quidã cõcitãt eũ, q in collibus ſuis.i.in hęreſib⁹ ſuis q̃ a ſublimi ſuperbia pcedũt dũ noui & ſubtiles videri q̃runt, Ideoqꝫ p colles deſignanť qui ſublimes ſunt: & qdã puocãt eũ ad ęmulationẽ.i.ad nimiã irã in ſculptilibus ſuis .i.in ſacrificatione ſculptiliũ ſuorũ. Qḋ eſt dicere: Vere deũ tentãt. Nã dum poſt baptiſma qdã ſe hęreſibus implicãt: qdam autẽ idolis iterũ ſacrificãt: deũ eſſe impotentẽ ad vlciſcendũ reputãt. Sed tñ deus hæc audit.i. animaduertit, & ſpernit eos quos prius charos habuit, & adeo ſpernit ꝙ valde redigit.i. redigi pmittit ipſos q prius erãt Iſrael, ad nihilũ ſanctitatis quã prius habebãt. Vel ad nihilũ.i.ad maſſam peccatorũ, per quã veniũt ad nihilũ ſanctitatis. Et exponit quomodo ſpernit, ſic. Dico ꝙ redigi pmittit ad nihilũ, propter mala merita eorũ: & p hoc redigi pmittit ad nihilũ, qḋ repellit a gratia ſui, tabernaculũ Sylo.i.abruptionis. Sylo eñ interpretatur abruptio.ſ.eos q prius erãnt tabernaculũ, in quo ipſe ſpiritaliter manebat, repellit a gratia ſui, q̃ ſe ab eo abrũpunt per hęreſim & idolatriã & malã operationem. Et q̃i dixerat tabernaculũ, & nõ addiderat ſuũ, repetit vt addat ſic. Tabernaculum inquã ſuũ vbi habitauit ſcḋm inoperãtẽ gratiã, in hominibus.ſ.habitauit .i.tãdiu fuerũt eius tabernaculũ, & in eis habitauit, q̃diu homines fuerũt.i.rationabiliter ſe habentes. Et poſtq̃ eos repellit, tradit.i.tradi pmittit virtutẽ eorũ in captiuitatẽ. ſ.liberũ arbitriũ eorũ qḋ prius erat firmũ, & vt ita dicã virtuoſum, pmiſit captiuari.i.infirmũ & impotens ad bene agendũ fieri, ad ſimilitudinẽ captiui q virtute ſua nequit vti. Et pulchritudinẽ interiorẽ innocentię & cæterarũ virtutũ eorũ pmittit eſſe i manus inimici.i.in poteſtate diaboli. Qḋ eſt dicere: Pro malis meritis eorũ, permittit deus p impetũ diaboli annihilari in eis innocẽtię pulchritudinẽ, & liberi arbitrii virtutẽ, vt nequeãt illo vti ſicut prius. Repetit aũt ęquipollẽtibus vocib⁹: qḋ dixit, repulit tabernaculũ Sylo, vt p partes oſtẽdat, ſic. Dico ꝙ tradit in captiuitatẽ virtutẽ eoꝝ: & hoc modo, cõcluſit populũ ſuũ in gladio.i.cõcludit in vindicta ſua illos q prius erãt populus ſuus. Qḋ eſt dicere: Comphẽdit eos in vindicta ſua, a ſimilitudidine illi⁹ q in carcere concludiť. Quia gladio fit vindicta Gladius p vindicta poniť. Dico populum & vt maius qd dicã: hęreditatẽ ſuã ſpernit.i.illos q prius erãt ſua hęreditas ſpernit: cõcludẽdo eos in gladio. Quãto vero eos oſtẽdit fuiſſe chariores: tãto eos ĩnuit cũ ſpreti ſint, eſſe miſeriores. Oſtẽdit ergo per partes vindictã quã de eis ſumit, ſic. Vere cõcludit eos i vindictã: Nã iuuenes eorũ comedit ignis.i.eos q prius erãt iuuenũ more fortes.ſ.in virtutibus pmittit cõſumi, & eorũ virtutẽ annihilari: p ignẽ cõcupiſcẽtię q dñať eis. Et virgines eorũ .i.illi q prius erãt more virginũ in fide & innocẽtia incorrupti, cũ cõſumũtur a vitiis, nõ lamẽtanť ab eccleſię p̃latis. Qḋ eſt dicere. Adeo in reprobũ ſenſum & in profunditatẽ vitiorũ abducũtur: ꝙ nulla cura eſt de eis, eccleſię paſtoribus, neqꝫ de eorũ pernicie quã diuino iudicio vidẽt contingere, lamẽtanť. Et etiã ſacerdotes eoꝝ qui pcipui eſſe deberent, & alios exemplo ſuo ad vitã adducere, malis operibus ſuis exigẽtib⁹ cadũt a ſanctitate quã prius habebãt, in gladio.i.in vindicta excęcationis dei. Et viduę eorũ nõ plorãtur.ſ.multi inter ipſos, qui prius fuerũt ſimiles viduis,

mortuo in eis mūdo,cui adheſerāt vt mulier marito,apoſtatantes facti a ſanctitate & pfectione illa malis meritis ſuis cadūt: & ad hoc vitiorꝝ deueniūt, ꝙ de eorꝝ damnatione a fidelibus nō ploraē. Notandū de pfectorū dānatione ideo agi, vt p hoc illos q minus pfecti ſunt a peccatis exterreat:quādoqdē illi q adeo perfecti ſunt,vt ſacerdotes ſint,vel iuuenes, vel virgines, vel viduę dicantur,ſic malis meritis ſuis adeo execcātur. Oſtēſa igiē quorūdā qui poſt baptiſmū ad vitia reuertuntur iuſta dānatione,ne videreē aliqs in peccata poſt baptiſma recidētiū ſaluari nō poſſe: & ſic auferreē locus pœnitētię, quorūdā recidētiū ſaluationē oſtēdit,cū adiūgit ſic. Dico ꝙ deus repellit, & i gladio populū ſuū cōcludit, q poſt baptiſmū eū tētat & exacerbat,Et tñ ſcdm quoſdā eorꝝ ſaluādos excitaē dñs reducēdo eos ad ſe: dñs dico exiſtēs tāq̄ dormiēs.i.ſiſis dormiēti,ſcdm maximā eorꝝ ptē quā concludit in gladio, vt ſuperi⁹ oſtēdi.Et nō ſiſis leuiter dormiēti ſed exiſtēs tāq̄ potēs.i. tāq̄ princeps aliqs crapulatus a vino.i.valde ebrius,q grauiter dormiēs domui ſuę nullā curā īpēdit. Dico excitaē,& hoc modo.ſ. in qbuſdā excitatur , Percutit ſtimulis pœnitētię eos, inimicos ſuos exiſtētes male viuēdo. Dico percutit eos, & pcuſſione.ſ.tēdēte i poſteriora ſecula.i.tali percuſſione q̄ poſtea durat p oēm ętatē eorꝝ.Et qa hoc obſcure dixerat,exponit cū addit.Dico ꝙ eos pcutit i poſteriora.Qđ eſt dicere.Opprobriū ſempiternū dat eis,vt q̄diu viuūt,opprobriū de peccatis ſuis habeāt & pœniteāt. Qm̄ igiē de quorūdā deū tentātiū & exacerbantiū dānatione: & de quorūdā egerat ſaluatione: & hoc nō determinauerat qui ſint q pdātur:qui vero ſaluētur:determinat hoc cū ſubiūgit. Dico ꝙ quoſdam percutit ſtimulis pœnitētię.Et idē repellit a ſui gratia tabernaculū Ioſeph.i. illos q cū prius eius tabernaculū eſſent in qbus habitauit: efficiūtur Ioſeph.i. ſimiles Ioſeph:vt ſicut ille vēditus ī Aegyptū fuit, ita ipſi p carnaliū voluptatū preciū quas amplectūtur ſeſe in Aegyptum vēdant.i. in afflictionē pditionis ęternę.Qđ eſt dicere.Illos q perſeuerāter voluptatibus acquieſcūt,a ſe repellit:iuxta qđ legiē: Caro & ſanguis regnū dei nō poſſidebūt.Et qa multi ſunt q tametſi voluptatibus nō vacāt:tñ iuſte a deo aliis malis meritis ſuis repellūtur.Addit.Et nō eligit ad ſaluationem tribū Effrem.i.vniuerſaliter oēs impios qui ſunt ſimiles tribui Effrem:relinquētes.ſ.eccleſiā & perſeuerātes ī diabolī ſubiectione,ſicut tribus Effrem legiē Hieruſalem reliquiſſe, & in regno Hieroboā cōtra dei volūtatē perſtitiſſe.Et idē eligit tribū Iuda.i.multitudinē cōfitentiū.i.laudantiū deū perſeueranter,& opere,& ore, & corde.Iuda quippe,confeſſio interptaē. Tribū Iuda dico factā per gratiā dei montē.i.in virtutibus ſublimē: & Sion.i.ęterna ſpeculantē. Quem montē dilexit, ideo quia mons eſt & Sion.Et ex ipſa tribu ędificauit ſanctificium ſuū.i. ſanctū tēplum ſuū in quo habitet, ſcilicet eccleſiā ex eis cōſtituit.Sanctificiū dico fundatū in terra.i.in ſimilitudinem terrę quā fundauit firmā & immobilē, vſq; in oīa ſecula iſta duraturā. Scilicet firmā facit eā & immobilē,ad ſimilitudinē terrę,qđ firmū elemētū eſt.i.immobile & diu manſurū.Dico ꝙ ſanctificiū ſuū ędificat fundādo illud in eccleſia:Sicut.i.vt pote ſanctificiū vnicorniū.i.tale ſanctificium qđ ex vnicornibus conſtat,& ex ſanctis viris.ſ. qui ideo dicūtur vnicornes,eo ꝙ vnā bonę volūtatis & charitatis concordiā firmā, & ad cęleſtia tendētē habeāt, ad ſimilitudinē cornu qđ firma res eſt,& ad ſuperiora tendēs.Et qa ad hoc ſanctificiū ędificandū nullus prophetarū & cęterorū fideliū idoneus fuit: elegit ad hoc opus ex maſſa fideliū Dauid ſeruū ſuū.ſ.Chriſtū verū manu fortē,ſeruū ſuū ſcdm humanitatē.ſ. ſibi fideliter obœdientē,& in nullo reſultātē.Et ſuſtulit.i.ſublimauit eū,de gregibus ouiū.i.de multitudine quorundā fideliū Iudęorum apoſtolorū.ſ.& cęterorum,qui tātūmodo eius notitiā habebant. Qđ eſt dicere.De notitia paucorū Iudęorū fideliū ſublimauit eū,adducens in notitiā gentiū. Quoniā autē dixerat ſuſtulit & verbum illud ſignificat ablationē, ne videretur eū a notitia apoſtolorꝝ abſtuliſſe,cū innocentiam gētiū adduxit vt determinet,addit. Dico abſtulit eū de gregibus ouiū.ſ.accepit eū de hoc ꝙ erat poſt fœtantes.i.regens doctrina ſua apoſtolos a ſimilitudine paſtoris q regit oues poſt eas incedēs.Dicūtur

Perfectorū damnatio.

i. Cor.xv.

Fœtātes.

quidē apoſtoli cōgrue fœtantes,eo ꝙ fœtus deo faciūt, dū fideles filios deo ꝑ doctrinā pariūt. Qđ eſt dicere. Cum ipſe in notitia eſſet paucorū fideliū inde eū accepit.i.in cognitionē gētiū & dominationē protelauit. Cū vocat illos quos prius regebat fœtantes,innuit quoniā eos nō deſeruit. Iniuſtū eñ eſſet,cū fœtātes eēnt eū eos deſerere. Dico ꝙ Dauid elegit paſcere ſcilicet.i.ad paſcēdum doctrina & exēplo,Iacob ſeruū ſuū.i.gētilem populū fortem contra vitia luctatorē,& in omnibus ei obœdiētē. Per Iacob quidē illi deſignātur, qui adhuc in actiua ſunt vita viriliter luctantes. Et paſcere Iſrael hereditatē ſcilicet ſuā vſquequaꝙ.i.perfectos contēplationi vacantes:qa iam ſunt hæreditaria poſſeſſio domini. Dico ꝙ elegit eū vt Iacob & Iſrael paſceret. Et ipſe pauit eos in innocētia.i. in exēplo innocētię cordis ſui:& deduxit eos de bono in melius ī intellectibus manuū ſuarū.i.in exemplo operum ſuorū:quę nō temere fecit,ſed rationabilibus intellectibus. Quod eſt dicere. Fecit eos ſibi conformes in innocentia,& intellectibus rationabilibus vnde procederent bona opera,quę ꝑ manus deſignātur,eo ꝙ manibus operemur.

In Pſal.LXXVIII.

TItulus.LXXVIII.Pſalm⁹ Aſaph. Qđ ſic exponitur. Pſalmus iſte eſt Aſaph.i.fidelis cōgregationis martyrum videntiū perſecutionē eccleſię maximā compaſſiue dolentium, quædam eccleſiæ membra debilia per timorem tribulationū ab impiis incorporari:quędam vero fortiſſima qa cedere nolunt infidelibus interfici,& eorum ſanguinem viliter vt aquā effundi,& morticina eorū inhumane beſtiis & volatilibus tradi:vnde fideles opprobrium ſunt vicinis, & illuſio inimicis. Orat etiam fidelium collectio ne deus eos permittat cauſa peccatorū ſuorum in tribulationibus deficere, vt aliis det exemplum orandi ne deficiant in tribulatione. Conceſſiue etiam agit de quorūdam aduerſariorum ſuorū damnatione perdendorum, & de ſalute quorūdam orat ſaluandorum. Hoc autem ꝙ eccleſiæ tribulationem oſtendit, ea vtilitate facit vt poſteros inſtruat,ſi eis tribulationes ꝑ Chriſto inferantur, non debere grauiter ferre, cum hoc idem audiant fideles primitiuos pertuliſſe.

DEus venerūt gentes.i.gētiliter viuētes ſiue Iudęi,ſiue Gentiles,ſcilicet nationes impię & crudeliſſimę venerūt impetu barbarico in hęreditatē tuā, in eccleſiam ſcilicet. Et qa non determinauerat ad quid in eccleſiā veniſſent,ne putaretur ad bonū eos in eam veniſſe,oſtendit qđ in ea veniētes effecerunt cū addit. Dico venerūt,& venientes polluerūt conformādo ſibi quoſdā, qui erant prius ſanctum templū tuū. Et interficiēdo fortiores poſuerūt Hieruſalem.i.eccleſiā in cuſtodiam.i.in ſimilitudinē cuſtodię pomorum,ſcilicet in ſimilitudinē cuiuſlibet viliſſimi tugurii ſiti in pomeriis in quo ſolent manere cuſtodes q poma cuſtodiunt antea ꝙ̃ colligātur: quibus collectis tugurīū illud deſeritur. Sic & eccleſia collectis multis fidelibus per mortē deſerta fit & vilis. Non ſolū autē Hieruſalem deſertā fecerunt per mortem fortiſſimorum fidelium: ſed etiam qđ valde inhumanū eſt. Poſuerunt morticina.i. mortua corpora ſeruorum tuorū quę crudeliter interfecerūt,eſcas volatilibus cęli,& carnes ſanctorū tuoꝝ pro te occiſorū,eſcas beſtiis terrę. Qđ eſt dicere. Non ſolūmodo crudeliter eos occiderūt,ſed qđ crudelius eſt eos occiſos in corpore,volatilib⁹ & beſtiis ad comedendū poſuerūt. Nō dicit volatilib⁹ cęli & beſtiis terrę ad differētiā: ſed cum addit cęli & terrę notat eorū intētionem inīquiſſimā.ſ.ꝙ ad hoc eis morticina exponebāt,non ſolūmodo vt inde reficerētur: ſed vt ea fruſtatim ꝑ terrā & ꝑ aerē diſpergerēt,ne a Chriſtianis colligerent. Et nullū reſpectū damni aut miſericordię ī eoꝝ morte reputauerūt: ſed effuderūt ſanguinē eorū viliter,& ſine reſpectu damni alicui⁹,tāꝙ aquā in cuius effuſione neꝗ miſericordia aliꝗs mouetur: neꝗ damnū aliquod reputat. Et nō in vno ſolo loco eoꝝ ſanguinē effuderūt, ſed & ī circuitu Hieruſalem.i.circuitu toti⁹ mūdi,vbicūꝗ eſt Hieruſalē.i.eccleſia. Qđ eſt dicere. Vbiꝗ terrarū effuderunt, quia vbiꝗ terrarum dilatata eſt eccleſia. Et nō paucos occiderūt,ſed tot quot nō erat fideliū conuētus

Cuſtodiā pomorū.

ſupſtes q ſepeliret.i. nõ ſupererãt tot fide
liũ,q ſufficere poſſent ad ſepeliẽdũ corpo
ra occiſorum.Et ſic viliter & ſine vltione
manifeſta,tuos pmittis interfici: nos reſi-
dui & ſupſtites, facti ſumus opprobriũ.i.
cauſa opprobrii vicinis noſtris.i. illis qui
iã iã ad fidẽ exẽplo nr̃i accedere volebãt.ſ.
eis opprobriũ eſt ꝙ vnq̃ nobis cõformari
voluerũt.Et his q ſunt in circuitu nr̃o
.i.q ſunt in elõgatione:infideles vſqueq̃ꝙ
& ad fidẽ nullatenus accedere volẽtes fa
cti ſumꝰ ſubſannatio p geſtũ naſi, vt cor-
rugẽt nares ad deriſionẽ noſtri : & illuſio
per verba vt cõtumelioſa verba ĩ nos euo
mãt.Qđ eſt dicere.Derident nos & geſtu
& verbis.Subſannare,eſt naſum ex alicuiꝰ
deſpectu corrugare.¶Vt vero poſtea ſol-
uat:ex nimia cõpaſſione ſic q̃ſtionẽ facit.
Dico ꝙ ſic viliter nos pmittis affligi,& in
hoc videris iratus. Et vſquequo dñe ira-
ſceris.i.vſqꝫ ad quẽ modũ erit hęc ira tua
in nobis!Qđ eſt dicere: Ad qd deueniet ĩ
nobis hęc ira! Iraſceris ne in finẽ.i.ex to-
to,vt penitus nos pdas!Sequit̃ ſolutio ſic.
Vere nõ iraſceris in finẽ , ſed zelus tuꝰ.i.
hęc pſecutio q̃ nõ eſt zelus.ſ.videt̃ zelus :
cũ tñ ſit ſumma miſericordia ,accẽdet̃ in
nobis velut ignis.i.ad ſiĩitudinẽ ignis.ſ.ſi
cut ignis auro adhibitus ſordes ſi q̃ in eo
ſunt expiat,& ei nitorẽ ſubminiſtrat:ſic &
ignis tribulationũ in nobis nõ ad incõmo
dũ noſtrũ accẽſus, ſordes peccaminũ dele
bit,& glorię nitorẽ pcipuũ donabit.Agit
aũt cõceſſiue de quorũdã infideliũ dãna-
tione,cũ addit.Dico ꝙ morticina ſeruorꝫ
tuorũ expoſuerũt beſtiis & volatilibus,&
ſanguinẽ eorũ effuderũt tãq̃ aquã. Et qa
hęc fecerũt:Effunde irã tuã in gẽtes q̃ te
nõ nouerũt:ac ſi diceret: Vindictã tuã iã
interius ĩ eos fudiſti, excęcãdo in anima,
concedo quoqꝫ vt eã effundas.i. exterius
fundas in corpora in futuro, mittẽdo cor
pus & animam in gehennã ignis. Et ideo
effunde qa te nõ nouerũt.i.prædicatione
noſtra ad tui notitiã venire neglexerunt.
Et in regna gẽtiũ effunde irã,q̃ nomẽ tuũ
nõ inuocauerũt.Regna & gẽtes pro eodẽ
hic habet,ſed aliã cauſam addit,quare ſu
per eos ira effundat̃.ſ. qa nõ inuocauerũt
.i.qa nomẽ dei qđ eſt dñs inuocare negle
xerũt.Et ideo adhuc effunde,qa comede-
rũt Iacob.i.deuorauerũt fideles q erãt lu

ctatores tui: ptẽ vt diximꝰ ſui cõformitã
te polluẽdo:reliquos autem occidẽdo: Et
comedẽdo Iacob, locũ eius deſolauerũt.i.
illos q voluerũt in loco eiꝰ ad fidẽ ſucce-
dere deſolauerũt:pterrẽdo eos morte ipſi
us Iacob. Vel locũ eiꝰ deſolauerũt,eccle-
ſiã.ſ.in qua ſcđm vnitatẽ fidei & charita
tis cõcorditer manebãt,eius morte deſo-
latã fecerũt.Pro ſeipſis aũt,orãt ſic.De gẽ
tibus cõcedimꝰ vt ira tua ĩ eas effundat̃.
Pro nobis vero rogamus, vt nos p iniqta
tibus nr̃is antiqs deficere nõ patiaris.Ne
memineris iniqtatũ noſtrarũ antiquarũ,
qa in baptiſmate remiſſę ſunt.ſ. qa poſtea
in eas ptim recidimꝰ,nõ ipſas a nobis vſqꝫ
ad nouiſſimũ quadrãtẽ exigas:& p his de
ficere pmittas. Vel iniqtatũ antiquarũ q̃s
patres noſtri cõmiſerunt:q̃ tñ noſtrę ſunt
cũ earũ pticipes ſiamꝰ.Aliter eñ nõ opot
teret de eis timere,niſi cõſcii eſſemus nos
eaſdẽ pticipare.Filius eñ nõ portabit ini
quitatẽ patris, ſi eidẽ iniquitati aſſenſum
nõ adhibuerit. Vel iniqtatũ antiquarũ.i.
iã lõgo tẽpore pteritarũ,poſt baptiſma tñ
factarũ. Dico ne memineris iniqtatũ:ſed
cito anticipent nos miſericordię.i.miſera
tiones tuę.ſ.bñficia miſericordię tuę.Qđ
eſt dicere.Anteq̃ ad defectũ ex debilitate
veniamus,citiſſime ſubueniãt nobis auxi
lia miſericordię tuę. Et neceſſe eſt vt anti
cipẽt,qa p peccatũ Adę facti ſumus nimis
pauperes.ſ.cũ prius pauperes eſſemꝰ.i.in-
ſufficiẽtes p nos,nimis paupes facti ſumꝰ
.i.nimis inſufficientes & debiles. Ergo qa
ſumus nimis pauperes o deus ſalutaris.i.
ſaluator noſter p mortem crucis, adiuua
nos ad inimicos deuincẽdos & incorporã
dos:& libera nos ne vincamur.Et hoc nõ
propter merita nr̃a:ſed ppter gloriã nois
tui.ſ.vt nomẽ tuũ inde glorificet̃. Et ne a
pñtibus peccatis ĩpediamur, ppitius eſto
peccatis nr̃is pſentibus indulgẽdo: ppter
nomẽ tuũ,vt hac occaſione magnificet̃ no
mẽ tuũ.Et ideo libera ne cedamꝰ:ne forte
dicãt in gẽtibus.i.ne gẽtes dicant hoc qđ
ſtultũ & fortuitũ eſſet.ſ. ne dicant vbi eſt
deus eorꝫ:ac ſi dicat.Ipſi Chriſtiani iacta-
bãt ſe deũ habere,q eos firmos & cõſtãtes
faceret ne cederent. Et vbi eſt modo! vel
nuſq̃ eſt:vel ſi vſq̃ eſt,impotens eſt. Orat
quoqꝫ pro parte ſaluandorũ, ſic. Oramus
vt liberes.Et hoc etiã oramꝰ vt vltio ſan-

Iniquitatẽ patris quõ non portat filius.

guinis ſeruorũ tuorũ qui effuſus eſt. Vltio dico faciẽda a te in nationibus gentiũ innoteſcat.i.aperta fiat exiſtẽs corã oculis noſtris.i. manifeſtã in eis vltionẽ exerce, quã oculis videam⁹. Et vt hęc vltio corã oculis noſtris innoteſcat:introeat ad hoc vt ſit ĩ cõſpectu tuo.i.in beneplacẽtia tua gemitus cõpeditorũ.ſ.orationes quas cũ gemitibus ꝑ hac vltione fundimus,q ſumus cõpediti tui.ſ.vincti cõpede p̃ceptoꝝ tuoꝝ.vel vincti ꝑ te cõpede tribulationũ. Exponit aũt ipſam vltionẽ,cũ addit.Dico vltio innoteſcat:q̃ vltio qdẽ ſit hęc. Ipſas gẽtes factas filios ſpiritales mortificatoꝝ poſſide:ac ſi dicat. Fac vt ipſę filii noſtri fiant:p noſtrã p̃dicationẽ acquiſitę,q ꝑ te mortificamur in carne,iugi tribulatione. Et poſt eas poſſide.i.tibi ſubde & rege.Et hoc fac ſcđm magnitudinẽ brachii tui.i. ſcđm magnitudinem magnę fortitudinis tuę.ſ.ꝙ fortis & potẽs es ad hoc agendũ.

Vltio bona. Hoc aũt ꝙ deus eos poſſidebit vocat vltionẽ,cũ vtile ſit eis,& vltio nõ ſoleat accipi niſi in malũ : ſed p ſimilitudinẽ dicit̃ vltio.Sicut eñ victor de hoſte ſuperato a ſe, hãc vltionẽ ſępius accipit, ꝙ ducit eũ poſt ſe ad libitũ ſuũ,& vinculis nectit: ſic & deus illos q ſibi prius male agẽdo repugnãt: per p̃dicatores deuictos ſui ſequaces efficit, & vinculo p̃ceptorũ ſuoꝝ nectit.Dico poſſide.Et qa ipſe nobis opprobria inferẽdo tibi improperant: illis factis vicinis noſtris accedẽdo ad fidẽ,redde in ſinu.i. in corde eoꝝ ſeptuplũ ĩproperiorũ ipſorũ : ꝙ.i.eo ꝙ exprobrauerũt tibi dñe nobis opprobriũ inferẽdo. Qđ eſt dicere. Quia nobis ĩproperãdo tibi quoq; exprobrauerũt,fac eas nobis p fidẽ vicinas,& ꝑ improperio eoꝝ nobis & tibi facto, redde eis hic præmiũ.ſ. ſepties maius improperiũ in corde eorũ q̃ nobis improperauerint.Et hoc eſt ac ſi dicat. Fac vt ſepties tãtũ ſibi ĩproperẽt: q̃tũ nobis ĩproperauerint, ꝙ de hoc nobis improperauerunt in

Septenari⁹ corde gemẽtes. Per ſeptenariũ quippe numerum:multiplicitatem improperationis quã ſibi facere debẽt,oſtẽdit.Siue p ſeptenariũ ſeptiformis accipit̃ gratia,qua ĩbuti ſibi qđ male egerũt multipliciter ĩpro-

Cor. perabũt.Dicit̃ autẽ cor ſinus,eo ꝙ ad modũ ſinus ſecretũ ſit & latens. Dico redde eis ĩproperiũ ipſoꝝ.Nos aũt ſi hoc feceris exiſtẽtes populus tuus:& vt maius dicam exiſtẽtes oues paſcuę tuę,quas.ſ.doctrinã paſcis & ſapiẽtia interiori,cõfitebimur tibi in ſeculũ.i.laudabimus te & ore & corde & ope:q̃diu ſeculũ hoc erit.Et etiã annũciabimus laudẽ tuã, & in gñatione huius mũdi:& eũdo vſq; in gñationẽ futurã. qñ corpora nr̃a regenerabunt̃.Qđ eſt dicere.Et hic laudabim⁹ te,& ĩ futuro annũciabim⁹ laudẽ tuã.i.annũciabim⁹ infidelibus q hic te negligunt,te laudabilẽ eſſe,ꝑ magnitudinẽ glorificationis noſtrę.

In Pſal.LXXIX.

TItulus. LXXIX. In finẽ pro his q commutãtur teſtimoniũ Aſaph, Pſalmus ꝑ Aſſyriis.Qđ ſic exponitur.Iſte pſalmus eſt agẽs ꝑ his q immutãtur ĩ finẽ.i. & Iudęoꝝ & gẽtiũ vtilitate qui.ſ.Iudęi & gẽtes immutabũtur de vetuſtate in nouitatẽ:Et hoc in finẽ.i.in pfectionẽ:hic.ſ.cõmutabũtur ex parte, ſcđm virtutũ honeſtatẽ:& in futuro ſcđm glorię pfectã accumulationẽ. Vel in finẽ.i.in Chriſtũ cõmutabunt̃.ſ. in cõformitatem eius redacti,q finis eſt prophetię & legis. Et eſt etiã iſte pſalmus agẽs ꝑ Aſſyriis. i. pro vtilitate Aſſyriorũ,Iudęorũ ſcilicet q dicũt ſe Aſſyrios eſſe cũ nõ ſint.ſ.dicũt ſe dirigẽtes eſſe ĩ lege:cũ potius ibi ſint diſtorquẽtes. Et eſt pſalmus iſte teſtimoniũ Aſaph & fidelis & infidelis.Fidelis qdem Aſaph eſt teſtimoniũ credulitatis eius.ſ. quia bene credit ſalutẽ eſſe ꝑ Chriſtũ, cũ dicit,oſtẽde faciẽ tuã & ſalui erimus. Aſaph. Infidelis qdẽ Aſaph hoc modo eſt teſtimoniũ,vt eã cõuincat errare de hoc ꝙ Chriſtũ negat eſſe ſaluatorẽ, cũ apte oſtendat deſtructionẽ Iudaici populi Chriſti cõtẽporanei, quæ eis cõtigit, eo ꝙ ipm Chriſtũ,ſaluatorẽ eſſe,negauerũt.Hãc igit̃ deſtructionẽ oſtendit vbi dicit : Deſtruxiſti maceriam eius &c. Et bene dicitur agere pro his q immutabũtur, & ꝑ Aſſyriis: Collectio nãq; fideliũ lõge ante Chriſti tẽpus exiſtẽs:vel illa q̃ circa tẽpus eius exiſtẽs eũ videre meruit,vt Symeon iuſtus & Nathanahel,& cęteri plures ĩtroducit̃ in hoc pſalmo,ex nimia affectione aduentus Chriſti q nimiũ ipſi differtur ſuſpirãs & orãs vt deus pater mittẽs eũ quẽ miſſur⁹ eſt p ipſius aduẽtũ cõuertat & ſaluet oẽs in tp̃e gratię ſaluãdos,tã gẽtes q̃ Iudęos.

Orat quoq; p parte Iudęorũ in fine ſaluã
dorũ: & oſtẽdit deſtructionẽ Hieruſalem
quia viſitationis ſuæ tẽpus nõ cognouit.
Hoc aũt ideo facit: vt oſtẽdẽdo quãtũ ha
buerit Chriſti aduentus deſideriũ,& etiã
oſtẽdẽdo perditionẽ eorũ qui eũ venerari
neglexerunt, ad ipſius venerationem nos
proniores reddat.

QVi regis Iſrael intende.
Qđ eſt dicere:O deus pa
ter qui regis Iſrael.ſ.fide
les de Iudęis deducendo
de virtute in virtutẽ,ora
mus intẽde.i. inteñtũ te
fac in ipſius Iſrael regimine.Et tu q dedu
cis Ioſeph.i. deduces populũ gẽtilem cõ
uertẽdũ de bono ĩ melius,qui erit Ioſeph
.i.augmẽtatus: intẽde.i.intẽtum te fac ad
Ioſeph deducẽdũ:ac ſi dicat. Quia te po
tẽtẽ eſſe cognoſcimus,ad Iſrael regẽdũ &
Ioſeph augmẽtãdũ:& hoc ſpiritu prophe
tico puidemus,ꝙ hoc vtrũq; facies,oramꝰ
vt feſtines ad intẽſe regẽdũ & deducẽdũ.
Dico q Ioſeph deduces. Ioſeph dico, vt
ouẽ.i.vt pote ouẽ.quẽ.ſ. ex cane mãſuetũ
facies vt ouẽ.Dico,intẽde,& hoc modo vi
delicet:Tu q ſedes ſup Cherubim.i.q pſe
uerãter habitas & dñaris in cęleſtibꝰ ſpi
ritibus,q ſunt Cherubim.i. pleni ſcientia
tuę cognitiõis:manifeſtare.i.manifeſtũ te
fac p fidẽ,corã Effraim,Beniamin, & Ma
naſſe.i.corã fidelibꝰ vtriuſq; populi, q cũ
modo ſint filii pditionis & iræ, fiẽt a te
Beniamin.i.filii dexterę.ſ.filii adoptiui p
fidẽ, q ad dexterã maieſtatis tuę colloca
bũtur ĩ futuro: & cũ ſint ſteriles in opibꝰ
bonis,facies eos Effraim.i.in bono fructifi
cãtes,& cũ ſint in terrenis ſe delectantes,
facies eos Manaſſe.i.terrena obliuiſcẽtes.
Beniamin qppe filius dexterę.Effraim aũt
fructificatio. Manaſſes vero obliuio ĩterp
Cherubin. tur.Cherubin aũt plenitudo ſciẽtię dicit.
Et hoc eſt ac ſi dicat.Tu q iã es in notitia
angeloꝝ,in qbus inceſſanter habitas:ma
nifeſta etiã te ĩ notitia fideliũ vtriuſq; po
puli. Per Cherubim aũt q pars ſunt cęle
ſtiũ ſpirituũ:oĩs angeloꝝ multitudo acci
pit.Dico hoc modo itẽde, vt manifeſteris
corã fidelibus:& hoc modo etiã intende.
Excita potẽtiã tuã.i. beneficia ſignificata
pridẽ p miracula potẽtię tuę : ac ſi dicat:
Illa miracula q̃ in priori populo potenter
operatus es,eripiendo eos de Aegypto,&
interrũpẽdo mare & petrã, & cętera agẽ
do,quę cũ pterita ſint videnť eſſe mortua
excita.i.reſuſcita.ſ.ad memoriã reduc ope
rãdo in eccleſia beneficia abs te eis opata.
Vel excita potẽtiã.i.beneficia ſignificãtia
potẽtiã tuã pridẽ opatã.Et hoc modo qđ
excita:Veni ſcđm auxiliũ ad nos.Et expo
nit quõ veniat: ne locale venire intellige
remus,ſic.Dico veni,ita.ſ.dico veni vt ſal
uos facias nos:& hic a peccatis & in futu
ro pfecta ſaluatione:ſicut ad priorẽ popu
lũ veniſti,ſcđm auxiliũ gratię,vt ab Aegy
ptioꝝ ſeruitute eos ſaluares.Dico ſaluos
facias nos:& nos.ſ.ante tẽpus Chriſti exi
ſtẽtes,q eũ nõ videbimꝰ.i.eripiẽdo a tene
bris, in qbus poſt mortẽ detinebimur pro
originali pctõ:& fideles nři cõformes q in
tẽpore eiꝰ erũt:eripiẽdo a peccatis:vtroſq;
aũt & nos.ſ.& eos,ſal ua pfecta ſaluatione
in futuro.Qm̃ aũt indeterminate dixerat
ſalua nos,ipſam ſaluationẽ exponit ſic.Di
co,ſalua.Et hoc modo qđ:O deus oſtẽde
faciẽ tuã.i.filiũ q facies tua cõgrue dicit,
eo ꝙ p eũ cognoſceris, ſicut totus p faciẽ
homo cognoſcit:ac ſi dicat: Filiũ tuũ qui
ſcđm ꝙ deus eſt inuiſibilis, fac incarnari:
& ſic eũ hominẽ factũ viſibilẽ oſtẽde.Et p
faciẽ oſtẽſam cõuerte nos.ſ. nos iam tunc
mortuos p eũ cõuerte a tenebris ad lucẽ:
& nobis cõformes futuros q viui erũt, cõ
uerte a vitiis ad virtutes, & ab ignorãtia
ad tui pfectã cognitionẽ.Et hoc modo ſal
ui erimus oẽs in futuro,pfecta ſaluatione.
¶Ingemit aũt fideliũ collectio q̃ hic agit,
de dilatione expectationis ſuæ agẽdo ſic.
Dico oſtende faciẽ tuã. Et cũ ipſius faciei
oſtẽſionẽ differas: o dñe deꝰ.i.creator vir
tutum cęleſtiũ quouſq; iraſceris.i.vſq; ad
quãtũ tẽporis videberis iratus nobis non
reſpiciẽdo de ſumma diſpoſitiõe tua ſup
orationẽ ſerui tui.ſ.nõ cõplẽdo qđ oramꝰ
vt faciẽ oſtẽdas,q ſumꝰ populus tibi ſer
uiẽs in oibꝰ put poſſumꝰ:ac ſi dicat.Quia
tãtũ differs,nobis eẽ iratus appares.Et cũ
potẽs ſis ad hoc agẽdũ:dñs em̃ es,& deus
cęleſtiũ virtutũ: ĩquãtũ hoc differẽdo no
bis videberis iratꝰ.Oramꝰ vt faciẽ oñdas.
Verũtñ certi ſumus qre nobis nõ cõferes
per eũ copiã terrenarũ deliciarũ:ſed potiꝰ
poſtq̃ venerit:nos q viuemus & ei adhęre
bimꝰ,cibabis pane lacrimarũ.Qđ ẽ dicere

Pro eo lacrimas multas patiemur,quib⁹ cibabis nos.i.cōfirmabis vt pane:quatinus cōſtātiores efficiamur:ſicut pane cibatus cōfirmatur. Iuxta qđ alibi habeť: Panis cor hoīs cōfirmat.Et dabis nobis potū.i.gaudiū in lacrimis .ſ. vt lacrimę nobis ſint cauſa gaudii:qa per eas certi erimus pmii:ſicut potus vini lętitię cauſa eſt bibēti.Iuxta qđ alibi legiť: Vinū lętificat cor hoīs. Dico ꝙ gaudiū dabis in lacrimis nobis.In lacrimis dico dādis in mēſura.ſ.quas nō dabis vltra modū,ſed cū mēſura,vt potati poſſimus ne deficiamus.Iuxta illđ Apl'i. Fidelis de⁹,q nō patieť vos tētari ſupra id qđ poteſtis.Quia dixerat lacrimarū, innuit tribulationes eos eſſe paſſuros,partem quarū oſtēdit, addendo ſic.Dico ꝙ cibabis nos pane lacrimarū:& vere lacrimabimur:nā poſuiſti nos.i.pones in contradictionē vicinis noſtris.i. cōtribulibus noſtris.ſ. pmittes vt Iudęi qui vicini noſtri ſunt de eadem gēte,cōtradicāt nobis qui tūc reſidui erimus,eo ꝙ ipſi adhęrebimus:& eidē vicini īimici noſtri facti,ſubſannauerūt.i. deridebūt nos pro eo.Et q̄uis hęc oīa ſciamus pro eo nos eſſe paſſuros,tñ tali pacto vt ipſe veniat:pati non formidamus iſta:ſed oramus o deus virtutū cōuerte nos:oſtende faciē tuā & ſalui erim⁹. Per hoc aūt ꝙ ſe ꝑ eo pati nō formidare dicūt, vt pro eo pati nō fugiamus nos inſtruūt.¶Facta oratione & oſtenſa nimia affectione ſua de aduētu Chriſti,oſtēdere tendit qđ detrimētū ꝑpeſſi ſiut Iudęi infideles q ipſius aduētū neglexerūt.Et vt oſtendat dignā hanc eorū perditionē eſſe:præmittit bñficia eis a deo collata, quorū occaſione debuiſſent aduētū filii dei nō negligere.Seu etiā hac occaſione bñficia iſta pręmittit:vt ſic poſtea de Iudęorū pditione conquerēdo agat,dicens videri mirū:qa deus hos quos adeo diligēter prius vt pote vineā ſuā excoluit, ſic poſtea vehemēter affligi pmiſerit:& p hoc auditores ab offenſione dei deterreat cū Iudęos quos prius intantū dilexit vſqadeo qa eū offenderunt punitos oſtendat:hoc aūt ſic dicit. ¶Oſtendi faciē tuā & per eā cōuerti,oramus & optamus.Et vt oſtēdatur & per eā fiat cōuerſio,vehemēter orandū eſt. Nā Iudæi qui prius vinea tua o deus in bonis operib⁹ fertilis extiterūt:poſtea vero male viuendo ſteriles facti ſunt:qa faciē illā ſibi oſtēdi per fidē negligēt & per eā cōuerti:grauiter puniētur.Et tñ vineā illā de Aegypro trāſtuliſti auxilio gratię tuę in terrā promiſſiōis:& vt ibi ſecure maneret: eieciſti gētes ab eadē terra:vt in pſalmo lxxvii.dictū eſt:& in loco gentiū eiectarū plātaſti eam.i. firmiter eā ſtatuiſti:vt impetu vicinarū nationū dimoueri non poſſet. Vinea ſane dei Iudaicus populus prius dictus eſt:eo ꝙ ad modū vineę fertilis in bono fuit:& qa deus eū per ꝑphetarū doctrinā excoluit. Dico ꝙ vineam trāſtuliſti de Aegypto:& in ipſa tranſlatione dux itineris eius fuiſti:& hoc non in abſcōdito,ſed in cōſpectu eius.Qđ eſt dicere.Adeo aperto ducatu eam duxiſti: vt hoc oculis aſpiceret,dū nubes eis appareret in die,& colūna in nocte.Repetit autē quod dixit plātaſti eā, vt addat.Dico ꝙ dux fuiſti in cōſpectu eius & plātaſti radices eius.i.plantaſti eā firmiter in terra promiſſionis: a ſimilitudine arboris,cuius plātatio firmior eſt ſi cū radicibus plātetur,q̄ ſi ſine radicib⁹.Et planta ta impleuit.i.occupauit ex toto terram promiſſionis.Vel radices dicit principes eo ꝙ cura ſua plębē ſuſtineāt,ſicut radix arborem:qui firmiter in ea ſunt plantati ne vicinarū gentiū principes eis pręualēdo inde ipſos expellere poſſent:quorum plębs ſuſtētata regimine terrā impleuit. Siue pr̄es antiquos radices dicit:ex quo rū ſemine filii ꝓceſſerūt & terrā impleuerūt:ſicut de radice pullulant rami.Et adeo terrā impleuit,ꝙ etiā operuit montes vmbra ei⁹.i.copia ei⁹ nō ſolū occupauit planā terrā:ſed & mōtana Iudęę quę erāt ardua loca & inculta:a ſimilitudine vineę denſiſſimę & adeo in altum excreſcētis ꝙ etiā mōtes vmbra eius operuit:& arbuſta eius operuerūt.i.occupauerunt cedros dei cura regiminis ſui.i. hūiles de ea vinea ſuffulti fuerūt a plātis:a regib⁹.ſ.& iudicib⁹ & ꝑphetis,qui fuerūt cedri dei:ſublimes.ſ.adeo facti vt cedri in ſanctitate & ſapiētia & virtute:a ſimilitudine vitiū quę & arbuſta dicūtur:quę vt fertiliores ſint a ſublimib⁹ arboribus ſuſtētātur,quas operiunt.Nō

Eccl.xl.

I.Cor.x.

Cedri dei.

eũ pro ſui debilitate in altũ excreſcẽdo, ſe ſuſtinere poſſent. Oñdit quoq; magnitudinẽ extẽſionis ipſi⁹ vineę, cũ addit. Et ipſa vinea a cedris ſuſtẽtata: extẽdit vſq; ad mare occidẽtale palmites ſuos. i. gñationes filiorũ ſuorũ: quę palmites dicũtur, eo ꝙ ex ipſa Iudaica plebe ꝓdierint, ſicut ex arbutis vineę palmites ꝓdeũt: & vſq; ad flumen Eufraten extẽdit ꝓpagines ei⁹. Propagines aũt & palmites ꝓ eo dẽ habet. Iuxta qđ legiť. A flumine magno Eufrate vſq; ad mare occidentale erũt termini veſtri. Quia igiť hãc vineã adeo diligẽter plãtaſti, & in tãtũ dilataſti: & ſic cũ ea miſericorditer egiſti: vt qd deſtruxiſti. i. deſtrues maceriã eius. i. ꝓtectionẽ tuã ab ea abſtuliſti, qua muniebať ſicut a circũpoſita maceria, vinea munitur. Ac ſi dicat. Cũ eã adeo in tpe patrũ quos plãtaſti dilexeris, mirũ & cõquerẽdũ eſſe videť, & nõ ſine cauſa ꝑcipua futurum: ꝙ ſic eam ſpernes vt ꝓtectionem tuã penitus ab ea auferas. Et qa maceriã eius deſtrues, vindemiãt. i. cõſument eã nõ ſolum Chriſti cultores, ſed etiã qđ ei grauius eſt, oẽs qui ꝑtergrediũtur viã. i. infideles gẽtiles. ſ. q trãſeũt Chriſtũ nolẽtes ad eũ accedere p doctrinã prędicatorũ q Chriſt⁹ via eſt ad vitã. Oſtẽdit autẽ partẽ vindemiãtiũ, cũ ſubdit. Dico ꝙ vindemiabũt eã ꝑtergrediẽtes viã: Et vere vindemiabũt: nã exterminabit eã. i. deſtruet eã aper de ſylua ꝓcedẽs: Veſpaſianus. ſ. q ferus erit & ĩmundus ſordib⁹ vitiorũ ſicut aper ferũ aĩal ẽ & ſordidũ. Veſpaſianus. ſ. procedẽs de Roma, q̃ bene dicta eſt ſylua, eo ꝙ ĩculta fuit doctrina & beſtiali feritate plena: ad ſimilitudinẽ ſyluę quæ incultas habet arbores, & ferarũ eſt habitatio. Et ferus ſingularis depaſt⁹ eſt eã: Titus. ſ. q eadẽ ſĩlitudine dr̃ ſingularis qua & Veſpaſianus pater ei⁹: depaſceť. i. cõſumet eã: a ſĩlitudine hęrbę quę depaſcẽdo cõſumiť. Veſpaſianus ſiquidẽ totã Iudęã deuaſtauit, & multos Iudęorum interfecit: & plures captiuos duxit: Titus aũt obſidione Hierl'm cepit & deſtruxit: & Iudęorũ multitudinẽ maximã interfecit, & reliquos captiuitate diſperſit. Vel ſic verſus iſte legiť. Nõ ſolũ autẽ gentiles eã cõſumẽt qui ꝑtergrediuntur viã, ſed etiã exterminabit. i. deſtruet eã

Deute. xi.

Veſpaſianus aper de ſylua.

Titus.

hic in virtutib⁹, aper. i. diabolus ferus & ſordidus recedẽs de ſylua. ſ. de gentibus quę veniẽt ad fidẽ, quę ab eo nũc occupatę, incultę ſunt vt ſylua: & in futuro ferus ſingularis diabolus depaſceť. i. cõſumet eã morte ęterna: nõ ſic vt ex toto cõſumať vt nõ ſit, ſed vt ſemp cõſumẽdo ĩ tormẽtis maneat: a ſĩlitudine hęrbę q̃ depaſciť & ſemp manet. ¶Orat aũt p parte hui⁹ vineę in fine mũdi cõuertẽdę, ſic. Cõquerimur de hoc ꝙ ſic vineã de ægypto trãſlatã pmittes vindemiari & exterminari: & licet ſic eã pmittas malis meritis ſuis in pte cõſumi, oramus tñ o deus virtutũ cęleſtiũ q potes cõplere qđ oramus: conuertere de ira ad mĩam: & hoc modo cõuertere: reſpice. ſ. de cęlo cęlorũ Chriſto: & hoc mõ de eo reſpice. ſ. vide. i. videre fac ꝑ fidẽ: & viſita. i. ſana a pctĩs vineã iſtã ſcđm partẽ fide & merito paſſionis dñi: a ſĩlitudine piiſſimi medici q infirmũ viſitat & ſanat. Vel reſpice de cęlo. i. de altitudĩe diſpoſitiõis tuę: & poſt q̃ viſitaueris pfice. i. pfectã fac ĩ virtutibus eã vineã ĩ pte, quã plãtauit, vt dictũ eſt dextera tua. i. potẽtia mĩę tuę ĩ terra pmiſſiõis: & hoc mõ pfice. ſ. fundãdo eã ſup filiũ. i. ſup fidẽ & ꝓtectionẽ Chriſti filii tui: quẽ cõfirmaſti. i. ĩnocẽtia firmũ facies: & hoc tibi. i. ad honorẽ tui. Fundamentũ. n. aliud nemo põt ponere ꝑter id qđ poſitũ eſt, qđ eſt Chriſt⁹: ſup quẽ qſqs fundať, firmus eſt. Dico pfice: & vere pficies: nã ab ĩcrepatiõe vult⁹ tui. i. p occultã & ĩteriorẽ increpationẽ filii tui q vultus tu⁹ ẽ, vt iã ſatis dictũ eſt, pibũt incẽſa igni & ſuffoſſa. ſ. p hoc ꝙ fili⁹ increpabit eos ĩterius, audiẽdo doctrinã pdicatorũ peribũt ĩ eis q̃cũq; erũt incẽſa. i. corrupta igne cõcupiſcẽtiarũ: & ſuffoſſa. i. latẽter cõmiſſa p timorẽ. ſ. in eis pibũt oĩa q̃ ꝑ incẽdiũ prauę cõcupiſcẽtię, & p latibulũ timoris cõmiſerũt. His. n. duobus modis peccať: aut volũtate. ſ. aut tĩore. Per ſuffoſſa qdẽ, pctã q̃ p timorẽ fiũt cõueniẽter deſignãtur: eo ꝙ latẽter cõmittanť. Res gppe ſuffoſſa latet. Hoc verſu ĩterpoſito ad annũciationẽ ſalutis reliquiarũ illius vineę, ad oſonẽ reuertiť ſic. Dico ꝙ incẽſa & ſuffoſſa pibũt, p ĩcrepationẽ filii: & vt hoc ſit, o deus pater fiat. i. veniat manus. i. potẽtia tua ſup virũ dexterę tuę. ſ.

i. Cori. iii.

ſup Chriſtū qui erit vir dexterę.i.pietatis tuę:p cui⁹ obœdiētiā mūdo ꝓpitiaberis.Qđ eſt dicere.De ſupna diſpoſitione tua da ei potētiā debellādi diabolū.Qm̄ aūt p dexterā ſępe ꝓſperitas accipiť,congrue per dexterā pietas dei deſignatur. Quę em̄ ꝓſperitas maior q̄ diuinę pietatis exhibitio! Exponit autē qs ſit ille vir dexterę,cū addit.Et.i.ſ.fiat man⁹ tua ſuper filiū hoīs:Chriſtū.ſ.quē cōfirmaſti tibi,vt iā dictū eſt.Cum dicit nō hoīm ſed hoīs.i. virginis:Iudęorū partē deprimit qui eum hoīem ſolū ex hoīe genitū aſſeruerūt:& ſi eū cōfirmaueris nō diſcedimus a te.i. noſtri cōformes qui eius tpis erūt:tibi p fidē eius firmiter adhęrētes nō diſcedēt a te poſtea neq̧ metu neq̧ occaſione aliqua.Et hāc firmitatē a libero arbitrio nō habebūt:ſed ideo qa inuocabimus.i.interi⁹ in cōſciētia ſua vocabūt nomē tuū,qđ eſt dn̄s.ſ.p hoc firmitatem eis cōferes:qa nō ſolū ore te dn̄m vocabūt,ſed & cordis credulitate.Et qa inuocabūt viuificabis nos.i. viuificabis ī aīa nr̄i cōformes. Vel viuificabis nos in futuro & ī corpe & in aīa,viuificatiōe ęterna.Et vt hoc fit, Dn̄e de⁹ virtutū cōuerte nos:oſtende faciē tuā & ſalui erimus. Hic verſus vt ſupius exponiť: q idcirco ter poniť,vt pſonarū trinitas īnuať. Ac ſi dicat.Tu deus pater oſtēde faciē,& tu deus verbū oſtēde faciē .ſ. dn̄icū hoīem: & tu deus ſpūs,oſtēde faciē.Qꝫ aūt dicit dę⁹ virtutū pōdus habet.Ac ſi dicat.Cū ſis deus virtutū,qs faciē tuā videre non optaret! In Pſal.LXXX.

PSalmi.LXXX.titulus. In finē p torcularib⁹:quinta ſabbati pſalmus Aſaph. Torcularib⁹ quidē pluraliter ponit pro duab⁹ eccleſiis:Iudęoꝝ.ſ.& gentiū:quas in hoc pſalmo alloquiť ad exultādū in viuificatiōe ſpūs, & in mortificatiōe carnis:& ad pdicādū aliis aperte vtrāq̧ admonēs.Denotat autē eccleſiā de Iudęis,vbi ponit q̧ pceptū in Iſrael eſt:eccleſiā vero de gētibus vbi ponit teſtimoniū in Ioſeph. Vtraq̧ igiť eccl'ia torcular dr̄,ea ſilitudine:qa ſicut ī torculari vinū & acinū,ita ī eccl'ia vtraq̧ boni & mali cōtinētur. Boni quidē & ſcđm ſacramentoꝝ pticipationē,& ſcđm virtutes & bonā operationē,eccl'ię pars ſunt:mali vero tm̄modo ſcđm ſacramentorū participationē,qa videlicet baptizātur & corpe dn̄ico cōmunicātur.Bonos ergo vtriuſq̧ eccl'ię in hui⁹ pſalmi prīcipio fidelis Aſaph poſt aduētum Chriſti ad exultādū ī pſalmo & cithara & buccina adhortať:ī ꝓpria pſona ad eos agēs. Cęterū poſtea vt terribilior & authorizabilior ſit admonitio,ad malos agētem deū ītroduxit:ipſos malos ad obœdiēdū ſibi adhortātē, & bn̄ficia q̄ iā eis cōtulit pretendētē:quoꝝ occaſione ſibi eos obœdire decet:oſtēdētē quoq̧ quid cōtinget ſibi nō obœdiētibus: qd vero obœdiētibus. Vnde bn̄ in titulo poniť p torcularibus.i. p vtilitate eccleſiarū,quas hic alloquiť. Verba vero hui⁹tituli ſic adaptātur.Pſalm⁹ iſte eſt Aſaph.i.ſynagogę fidelis p torcularib⁹ agēs iſte pſalm⁹:torcularibus dico ſignificatis p negociū qđ cōtingit ī quīta ſabbati. Quīta nāq̧ die creauit de⁹ ex aqua volatilia,ad eccleſię figurā.Ita nāq̧ filios eccl'ię ex aqua baptiſmi recreat:quos oēs ſublimes ī īnocētia ī baptiſmate facit ad modū volatiliū: licet ipſi poſtea ſe p vitia deiiciāt. Idcirco itaq̧ addit qnta ſabbati:vt determīet q̄ torcularia hic accipiat:illa.ſ.q̄ deſignata ſunt p negociū qđ cōtigit quīta ſabbati.i.vtrāq̧ eccleſiā.Dico q̧ pſalm⁹ iſte eſt Aſaph. Aſaph dico adhortantis ipſa torcularia in finē.i. in pfectionē bonitatis:partim quidē in ſui pſona adhortantis,partim aūt in pſona dei:vel adhortātis in finē.i.in cōformitatē Chriſti finis prophetię & legis.ſ.vt exēplo eius exultent in pſalmo & cithara & buccina. Gene.i.

EXultate deo adiutori noſtro. Ac ſi dicat. Vos boni eccl'ię vtriuſq̧ filii nolite in terrenis exultare ſed poti⁹ ad honorē dei exultate:in his videlicet quę ad deū ptinent. Et nolite timere,cū ſitis p vos inſufficiētes ad exultandū:nā ipſe eſt adiutor noſter,q vos ad exultandū adiuuabit.Et nō parum exultetis:ſed iubilate.i.intēſione īterioris lętitię,quæ verbis nō pōt explicari,iubilate deo Iacob.ſ.deo cui iubilādū eſt,q deus eſt non ſegniū,ſed Iacob.i.viriliter luctātium.ſ. quē Iacob deū reputat:qcūq̧ neget & q

deus veſter erit,ſi Iacob fueritis.Et ecce in qbus hortor vos exultare.ſ.exultāter ſumite a deo pſalmū quē per vos hre nō poteſtis.ſ. ſpūs viuificationē in īnocētia & virtutib⁹ q̄ a ſupiori dei clemētia da tur:ideoq̧ p pſalmū accipit.Pſalmus em̄ ē melos,qđ fit ī pſalterio, ex ſupiori reſo nās.Et vt pſalmū ſumere mereamini,da te deo tympanū.i.carnis mortificationē quę p tympanū merito accipit,qđ corio mortui aīalis ſupꝛueſtit.Qđ eſt dicere. Ad honorē dei mortificate carnem,ieiu niis & vigiliis:nā pſalteriū.i. ſpūs viuifi cat⁹ eſt iocūdum deo.i.valde delectabile cū cithara.i.cū mortificatiōe carnis:q̄ p citharā intelligit,q̄ ex īferiori ſonat.Ac ſi diceret:Iocūdū eſt deo vt mortificādo carnē ſpūs veſter viuificet:ideoq̧ in hoc decet vos exultare : & exultanter quoq̧ buccinate tuba.i.reſonate apta p̄dicatio ne:q̄ p tubā deſignat,eo q̧ tubę ſonit⁹ſit manifeſt⁹:vos dico exn̄tes ī neomenia.i. in renouatiōe lunę.ſ.ī renouatiōe hūani tatis veſtrę p baptiſmū:q̄ bn̄ luna dr̄,eo q̧ multis anxietatib⁹ ſępius ad modū lu nę deficiat.Qđ eſt dicere.Cū iā p bapti ſmū hūanitas vr̄a renouata ſit, q̄ p Adā in vetuſtatē deciderat:hāc renouationē nō renouatis apte p̄dicate,vt ad hāc ac cedāt. Qđ p̄ſignatū eſt priori populo,q in renouatiōe lunę ſeptimi menſis tuba clāgere p̄cipiebat. Neomenia qppe,lunæ renouatio īterp̄tat.Dico q̧ iā eſtis ī neo menia.ſ.ī inſigni die.i.ī nobiliſſima clari tate ſolēnitatis.i.feriationis vr̄ę. Qđ eſt dicere. Quę neomenia veſtra nihil aliud eſt q̄ nobiliſſima & p̄cipua claritas fidei & intelligētię:per quā ab oī ope malo fe riatis. Qđ per Iudęos p̄figuratū eſt,q in inſigni & ſolēni die neomenię feriabant ab oī ſeruili ope. Dico exultate,pſalmū ſumēdo,& tympanū dādo,& buccinādo. Et hoc cōplere decet vos:quia p̄ceptū in Iſrael eſt.i.ī eccl'ia de Iudęis:quę iure dr̄ Iſarel,eo q̧ ſublimior in cōtēplatiōe dei ſit,q̄ eccl'ia ex gētib⁹:& hoc p̄ceptū eſt iu diciū.i.iuſtū. Iudiciū qppe dr̄,quaſi iure dictū. Vnde quotiēs alicubi iudiciū po nit, neq̧ falſum vel aliqd tale addit:idē eſt ac ſi iuſtū poneret.Et hoc p̄ceptū iu ſtū deo Iacob.i. ſtrenue luctātiū eſt aſcri bēdū.Ac ſi diceret.Si ab Ap'lis vel a cęte ris p̄latis eſſet p̄ceptū,eſſet vtiq̧ faciēdū. Q̄to magis ergo cū a deo Iacob p̄cipia tur! Nō ſolū aūt eſt ī Iſrael p̄ceptū,ſed & illud teſtimoniū.i.illud p̄ceptū qđ teſtat obœdiētib⁹ ſalutē,& nō obœdiētib⁹mor tē poſuit de⁹ ī Ioſeph.i. firmiter ſtatuit in eccl'ia gētilis ppl'i,q Ioſeph dr̄,eo q̧ ſit ad augmētū addit⁹. Ioſeph qppe augmē tū īterp̄tat.Et tūc qdē cū p fidē & bapti ſmatis ablutionē exiret de terra ęgypti .i.de terrenitate afflictiōis & tenebrarū ignorātię:audiuit ab īſpirāti interius ſa piētia,hāc linguā quā nō nouerat.ſ.hoc p̄ceptū qđ nō vlterius audiuerat. Quia lingua p̄cipit,lingua p p̄cepto ponit.Ac ſi dicat. Dū in ęgypto afflictiōis & igno rātię fuit,nūq̄ vt exultaret in pſalmo & tympano & tuba ei præceptum fuit:ſed poſtq̄ ęgyptū exiit,hoc a dn̄o p̄ceptū ac cepit.Qđ eqdē p Iudaicū populū p̄oſtē ſum eſt,q dū in ęgypto fuit,nūq̄ a dn̄o le gē accepit.Aſt vbi ęgyptū exiens rubrū mare trāſiit,lex ei a dn̄o data eſt. Aegy ptus ſane,afflictio vl' tenebrę dr̄.Per hoc igit inſtruimur nulli p̄ceptū hoc eē p̄di cādū,donec ęgyptū relīquēdo baptiſma tis vnda ſit renat⁹.Dico dū exiret de ter ra ęgypti:& neceſſe erat,vt inde eū exire faceret:nā p hūc exitū diuertit dorſum .i.cōſciētiā eius ab onerib⁹ peccatorū.ſ. cū in ægypto infidelitatis exiſtēs,pc̄tōrū ſarcinis p̄meret eius cōſciētia : ad ſimili tudinē dorſi qđ grauat mole nimia,ęgy ptū exiēs ab oneribus illis p baptiſmi re generationē liberat⁹ eſt.Qđ per populū Iſrael p̄monſtratū eſt:q ęgyptū exiens,& mare rubrū tranſiens,a pondere ſeruitu tis ęgyptioꝝ ereptus eſt.Oportuit autē vt ab onerib⁹ dorſum ei⁹ diuerteret:nā dū in ęgypto fuit gētilis ppl'us manus.i. opa eius ſeruierūt diabolo ī cophino.i. in impletiōe cophini.ſ.ī hoc q̧ ſeipſos q cophinus erāt diaboli paleis & luto im plebāt.i.malis opib⁹:q̄ bn̄ dicūtur palcę & lutū,eo q̧ ſordida ſūt ad modū luti:& habilia ad cōburendū æterno igne more palearū:ex qbus paleis & luto ſemetipſos diaboli ciuitatē ędificarēt.Hoc aūt ī Iſra elitico ppl'o cōtigit ad figurā,q ī ęgypto manēs ī cophino Pharaoni ſeruiuit:īplē do videlicet cophinos paleis & luto,& dorſo deferēs,vt laterib⁹ex his factis,īde

Neomenia. Iudicium. Lingua. Aegyptus

Pharaoni ciuitatē cōſtrueret. ¶Exhortatio
ne itaqꝫ ad malos facta, malos etiā adhor
tātē deū ſic ītroducit. Dico ꝙ deꝰ poſuit
illđ teſtiōniū ī Ioſeph: deꝰ dico ſic adhor
tās vos o puerſi vtriuſqꝫ eccleſię filii. Au
di populus meus. i. tu puerſoꝝ collectio,
quę ppl'us meꝰ eē deberes, cū in baptiſma
te obœdiētiā mihi ꝓmiſeris: audi qđ pci
pio: ſic. ſ. audi vt aſſentias. Et ſic me qdē
audire debes, cū hęc bñficia tibi cōtule-
rim. ſ. inuocaſti. i. oraſti me iam ad fidem
cōuerſa in die. i. in tpe tribulatiōis ante
baptiſma. ſ. cū iā notitiā haberes fidei, &
tñ pro pctōꝝ cōſciētia interius tribula-
tionē nimiā patereris, vt ex hac tribula
tione te liberarē: & liberaui te ab ea. Et
poſtea exaudiui te orātē in abſcōdito tē
peſtatis. i. in tpe abſcōditę tribulatiōis. ſ.
cū poſt baptiſmū occulta ſuggeſtio ſub-
oriēs ex praua cōſuetudine pteritorū vi
tioꝝ, interius & īuiſibiliter ad modū ſę-
uiſſimę tēpeſtatis inquietaret, & ad eadē
vitia reflectere conaret̄, vt inde te eripe-
rē oraſti ne tibi pualeret, & a me exaudi
tus es. Quia vero nō determīauerat quō
eū a priori tribulatiōe. ſ. a pctōꝝ cōſcien
tia liberauerit: determinat hoc, cū addit.
Antea q̄ de abſcōdito tēpeſtatis te libera
rē, probaui te apud aquā cōtradictionis
.i. te ꝓbū & mūdū a peccatis feci in aqua
cōtradictionis. ſ. in aqua baptiſmatis: cū
male viuēdo cōtradicis, nō agēs qđ in ea
mihi ꝓmiſiſti: & faciēs irritā peccādo ite
rū gratiā remiſſionis, quā in ea pcepiſti.
Ergo qa hęc bñficia tibi cōtuli, audi me
ſcđm aſſenſum tu q debes eē ppl'us meꝰ:
& cōteſtabor te. i. certū te faciā teſtimo-
nio auxilii mei o Iſrael tu pple q Iſrael
eē debes. Vel cōteſtabor te. i. teſtimonio
ſcripturarū cōprobabo tibi: quatinꝰ ſi au
dieris me ſic vt aſſentias: nō erit ī te deꝰ
recens: neqꝫ adorabis .i. venerab eris deū
alienū. ſ. nō habebis ī te vitium aliqđ, qđ
adorādo. i. obœdiēdo & ipſi ſatiſfaciēdo
deū tibi facias: qđ recēs qdē eſt, & a rōne
tua alienū. Qđ eſt ac ſi dicat. Si mihi aſ-
ſenſum adhibueris, adiuuabo te ne vitiū
aliqđ tibi dñetur: qđ vt deū adores & ex
colas. Et vere alienū eſt, vt aliū colas &
adores pręter me. Ego. n. ſolus qui tibi lo
quor ſum dñs deꝰ tuꝰ, q eduxi te de ter-
ra ęgypti. ſ. de terrenitate afflictionis &
tenebrarū, ī quā p Adā deueneras. Ergo
qa tātū bñficiū tibi impēdi dilata os tuū
.i. amplifica bñ deſiderādo cor tuū: & im
plebo illđ virtutibꝰ: a ſilitudīe pulli eſu
riētis q dilatat os vt a parēte cibo replea
tur. Cibus qppe aīę, virtutes ſunt. Quaſi
dicat. Nō ſolūmodo vitia fugias, ſed etiā
nimis virtutes deſidera, qbus a me reple
beris. ¶Exhortatiōe ad malos facta, qm̄
videt eos eā nō ſuſcepturos, apoſtrophā
ad auditores facit: oſtēdēs qđ inde malis
eueniet qm̄ inobœdiētes ſunt: & qđ etiā
aſſecuti fuiſſent, ſi obœdiētes extitiſſent.
Et hoc ideo facit, vt ipſos auditores &
inobœdiētiū dānatiōnē oſtēdēdo ab in-
obœdiētia retrahat: & eorūdē vtilitatē
narrādo, quā habuiſſent ſi obœdiētes ex
titiſſēt ad obœdiētiā attrahat. Dixi o au
ditores, ꝙ ſi ppl'us meus audierit me, nō
erit ī eo deꝰ recēs: Et ppl'us meꝰ nō audi
uit aſſentiēdo vocē meā quā ipſi feci nō
verbis ſed occulta inſpiratiōe: dās ei ra
tionē p quā a ſe vitia remota nō coleret:
q̄ quidē colit & adorat, qđ alienū eſt. Et
dixi vt dilataret bñ deſiderādo os cordis
vt virtutibꝰ illud adimplerē: & Iſrael nō
intēdit. i. nō fecit intēſum mihi, vt os in
tenſe dilataret ſicut pcepi: & ideo dimiſi
eos q Iſrael eē deberēt, & voluerūt ſcđm
deſideria cordis eoꝝ ire. Ac ſi dicat. Priꝰ
eos coercui piis verberibus, ne p illicita
deſideria diffluerēt. Sed qa vidi hāc caſti
gationē infructuoſam eſſe, dimiſi eos ire
ſcđm qđ prauū cor eorū deſiderabat. Et
qa dimiſi nō vlterius eos coercēs, ibūt de
malo ī peius: pſiſtētes ī adīuētionibꝰ ſuis
.i. ī malis opibꝰ q̄ ipſi adinuenerūt, nō ex
deo habuerūt. Cęterū ſi ille q ppl'us meꝰ
eē deberet: audiſſet me p aſſenſū, vt deū
alienū nō adoraſſet. ſ. vitio nulli deſeruiſ
ſet: & q Iſrael eē deberet, ſi ī viis. i. ī pce-
ptis meis ābulaſſet, nō motu corpis ſed
deſiderio animi. ſ. vt os cordis dilataſſet
& virtutes a me ſibi dari deſideraſſet: p
nihilo. i. leuiter ſine labore, qđ mihi qdē
eſſet p nihilo, īimicos eoꝝ īteriores hu-
miliaſſem. ſ. vitioꝝ eis dñantiū ptātē de
preſſiſſem & euacuaſſem ne eis inſulta-
rent. Dico humiliaſſem, & hoc forſitan:
nō quidē forſitan quātū ad me q omni-
potēs ſum, ſed quātū ad eorū dubitatio
nē. Dubitant eīn, an hoc poſſem facere,
Et miſiſſem ſuper tribulantes eos. ſ. ſuper
vitia, manū meā. ſ. potentiā depreſſionis

meę. Idem aũt eſt: ĩimicos eoꝝ humiliaſſem, & ſup tribulantes miſiſſem manum meã. Sed dũ dicit tribulãtes, notat aliud ad execrationẽ vitioꝝ. ſ. ꝙ nõ ſolũmodo ĩimicanť, ſed & tribulãt: vñ fugiẽda ſũt. Notandũ ꝙ cũ Chriſtũ ĩtroducit ad malos agentẽ, quos tñ ſcit caſtigationẽ ſuã nõ ſuſcepturos, & eis cõpatiẽtẽ, inſtruit ꝙ malis cõpati debem⁹: & licet adhortationẽ ſpernãt, tñ eos admonere debem⁹, vt aĩas noſtras ſaluemus: cũ dñs per prophetã teſteť. Si nõ annũciaueris iniquo

Ezech. iii. iniquitatẽ ſuã, ſanguinem eius de manu tua requirã. ¶ Poſtq̃ deũ ad malos agentẽ introduxit fidelis Aſaph, apoſtrophã ad auditores faciẽs, vt a cõformitate maloꝝ retrahat, oſtẽdit ꝙ iure mali dãnantur: qa mendaces in ꝓmiſſione ſua ſunt. Oſtẽdi o auditores ꝙ dñs malos adhortatus eſt, dicẽs: audi pp̃lus &c. & inimici dñi q pp̃lus ei⁹ eſſe deberẽt, ecõtrario mẽtiti ſunt nõ cõplẽtes qđ in baptiſmate ꝓmiſerũt. ſ. ꝙ vitiis abiectis deo obœdirẽt. Dico qm̃ mẽtiti ſũt: & hoc ei. i. ita ꝙ ipe mẽdaciũ eoꝝ nõ ignorat, ſed ei aptũ eſt. Et ideo tẽpus vltionis eoꝝ erit in ſecula ęterna, poſt hoc ſeculũ vẽtura: vel tẽpus. i. defect⁹ eoꝝ in tormẽtis: erit vſq

Tempus. in ſecula ęterna. Tẽpus ꝓ defectu poniť: qa tp̃s defectoriũ eſt, & cito tranſitoriũ. Et merito deficiẽt in ſecula: nã illi nolũt obœdire, cũ hęc eis bñficia cõtulerit. ſ. & cibauit eos ex adipe frumẽti. i. ex frumẽto adipãte aĩas & impinguãte. ſ. ex ſacramẽto corpis ſui, qđ aĩas ĩpinguat vt frumẽtũ corpa: & ſaturauit illos melle ꝓcedẽte de petra. ſ. de dulcedĩe ſapię: de Chriſto videlicet q petra firmiſſima ẽ ꝓdeũte.

In Pſal. LXXXI.

Titulus. LXXXI. Pſalm⁹ Aſaph. Non ꝙ hic Aſaph loquať, ſed qa propheta ĩcrepatiue agẽs ad infidelẽ Aſaph. i. collectionẽ, q̃ non cognouit tp̃s viſitatiõis ſuę, Chriſtũ quẽ hominẽ purũ mẽtita eſt, deũ eẽ cõfirmat. Adhortať quoq maiores ad bñ de eo iudicãdũ: & mĩores ad eũ eripiendũ: & ꝑ hoc nos inſtruit, etiã non ſaluandos pietatis ſtudio corrigere, cũ illos quos pręuidet a peccato nõ eſſe reuocãdos: ex nimia tñ affectione conať a pctõ, caſtigãdo, retrahere. Agit quoq de iuſta ĩfidelis Aſaph ꝑditione: & de gẽtiũ ad fidẽ cõmotione.

DEus ſtetit in ſynagoga deoꝝ. Quaſi dicat. Vos ĩcreduli Iudęi, Chriſtũ purũ hoĩem eẽ dicetis: ſed ipe ſtabit de⁹ ĩ ſynagoga deorũ. i. cõſtabit ſynagogę fideliũ, quos ipſe deos faciet ꝑ gratiã: eũ deũ eẽ, nõ hoĩem purũ. Et non erit de⁹ ꝑ gratiã ſicut cæteri hoĩes fideles, licet hõ ſit. In medio aũt. i. ſed ipe ſtãs in medio. i. ĩ apto. ſ. exiſtẽs hõ viſibilis diiudicat deos. i. diſcernet fideles ꝑ eũ deificatos ſcd̃m diuerſa dona ſpũs q̃ eis diſtribuet, & ſcd̃m diuerſa: vt alios qdẽ euãgeliſtas, alios alteri⁹ modi p̃latos faciat. Et ꝑ hoc ĩnuit ꝙ de⁹ erit naturaliter. Nõ eñ deos diſcernere poſſet, niſi in natura de⁹ exiſteret. Ergo qa de⁹ erit, & adeo potẽs ꝙ deos iudicabit, o prĩcipes Iudęorũ vſq̃quo iudicatis. i. iudicabitis ĩiqtatẽ! ac ſi dicat. Iudicauiſtis iniqtatẽ ĩ ĩterfectione ꝓpharũ: & vſq̃quo. i. vſq ad quẽ modũ iudicabitis iniqtatẽ! iudicabitis adeo iniqtatẽ, vt eũ q fideliũ de⁹ ẽ dignũ morte iudicetis! Et vos mĩores vſq̃quo ſumitis facies pctõꝝ. i. vſq ad quem modũ ſumetis cõformitatẽ prĩcipũ antonomaſice pctõꝝ! Ac ſi dicat. Conformes effecti fuiſtis prĩcipũ ĩ cõſentiẽdo eorũ iudicio de nece ꝓpharũ: eritis etiã cõformes ĩ cõſentiendo eis de morte Chriſti! Nolite vos prĩcipes iniqtatẽ iudicare, ſed iudicate egeno & pupillo. i. iudiciũ iuſtũ facite ad honorẽ Chriſti q ꝑ vobis erit egenus cũ ſit tñ de⁹ excelſus, & pupillus. i. hũilis & ſine adiutorio vt pupill⁹. Exponit aũt quõ ei iudicẽt, cũ ſubiũgit. Dico iudicate: & hoc mõ qdem iudicate. ſ. iuſtificate hũilẽ & pauperẽ. i. nõ pctõrẽ: ſed iuſtũ eũ reputate q ꝑ vobis paup & hũilis eẽ nõ negliget. Humilis hic idẽ eſt qđ & pupillus: & paup idẽ qđ egen⁹. Qꝫ ſi prĩcipes nolẽtes eũ iuſtificare, maluerit in mortẽ cõdẽnare: vos ſaltẽ plębs eripite vi quadã ipſum ꝑ vobis pauperẽ: & ſi vi nõ facitis hoc, liberate vel p̃cio vel aliquo alio modo illũ egenũ de manu pctõris. ſ. de prãte collectiõis principũ, q pctõres ſunt antonomaſice ne facultatẽ habeant dandi eum in mortem. ¶ Oſtendit autẽ ad auditorũ correctionẽ eorũ incredulitatis obſtinationẽ, ſic. Ego dico ꝙ ipe deus ſtabit, & deos iudicabit. Hoc aũt neſcierũt

.i. neſcient minores incredulitate ſua excęcādi: neq intellexerūt. i. neq intelligēt hoc principes q huiuſce rei intellectū habere deberēt: inueſtigatiōe & teſtimonio ſcripturarū: & ideo in tenebris ambulāt .ſ. in tenebris ignorātię ſuę deus eos per mittet pſeuerare, vt de malo ambulēt in peius. In loco vero eoꝝ mouebūtur ad fidē oīa fundamēta terrę. i. oīſmodi principes terrenoꝝ, qui eos cura ſua ſuſtinent: ideoq fundamēta dicūtur. Vel mouebūtur ad fidē oīſmodi fundamēta terrae. i. fundātes ſpē & deſideriū ſuū ī terrenis. ¶Reuertit autē ad exhortationē ſuā, cū ſic addit. Dico iuſtificate humilē & pauperē: & vtile qdē eſt hoc facere. Et ipſi neſciēt neq intelligēt: ego tñ q ppha ſum, cui credēdū eſt dixi & dico illis: Dii eſtis .i. dii eritis vos mīores: deificati. ſ. vt immortales ſitis & īpaſſibiles ſi hoc feceritis. Vos aūt minores q facere negligetis moriemini morte aīę hic, & morte corporis in futuro decepti a maiorib⁹ qbus ignorāter cōſentietis: ſicut hoīes primi mortui ſunt decepti a diabolo: Adā videlicet & Eua, q noluerūt p obœdiētiam deificari: a qua tñ morte poſt lōgū tempus liberādi ſunt p Chriſtū: qa pœnituerūt. Et vos maiores qa iniqtatē iudicabitis, cadetis in dānationē nō decepti ſed ſciēter peccātes: ſicut diabolus prius exiſtēs vn⁹ de prīcipib⁹ ſpiritib⁹ cęli cecidit in dānationē, nō decept⁹ ſed ſciēter peccās. Et vt hoc ſit ꝙ iſti moriant & cadāt & fundamēta terrę moueant ad fidē: ſurge de⁹ Chriſte a morte q reſurrectur⁹ es ſcdm ꝙ hō: & iudica. i. iuſte dāna terrā: terrenos. ſ. i. Iudęos q te in mortē dabūt timore terrę amittēdę: & ideo ſurge: qm poſtq̄ ſurrexeris tu hęreditabis in oībus gētibus. i. oīſmodi gētes ad fidē cōuerſę hęreditas tua erunt, Iudeis repulſis. Vñ
Roma. xi. teſtat Apl'us. Cōtigit cęcitas in Iſrael ex parte, vt plenitudo gētiū ītraret. ¶Tot⁹ igit iſte pſalm⁹ in pſona prophetę expoſit⁹ pōt etiā hoc modo legi: ſi ī primo & in vltimo verſu tm̄ ppheta in ſui pſona agēs, p cęteros ſex medios Chriſtū Iudęos increpātē inducit: ita tñ vt nō multū ſentētia mutet. Et hoc ſic dr. Dico ꝙ de⁹ Chriſt⁹ ſtabit in ſynagoga deoꝝ: & ī medio ſtās deos diiudicabit, dicēs ipſe Chriſtus: Vſq̄quo vos maioꝛes iudicatis iniqtatē? iudicatis vſq in tantū vt me dignū morte dicatis? Et vos mīores vſq̄quo facies. i. cōformitates pctōꝝ maioꝝ. ſ. ſumitis? ſumitis vſq ītantū vt eis de morte mea cōſentiatis q iā in morte pphetarū conſenſiſtis? nolite vos maiores iudicare iniqtatē: ſed iudicate illud qđ mihi egeno & pupillo p vobis ſit ad honorē. ſ. iuſtificate. i. iuſtū reputate me humilē & pauperē. Qđ ſi facere noluerint maiores vos mīores eripite vi me pauperē: etſi nō vi, liberate vel pcio vel quolibet mō me egenū de manu pctōris ppl'i prīcipū. Facit apoſtrophā ad auditores, vt eorū maiorū & minorū duritiā oſtēdat, ſic. Dixi minorib⁹: vſq̄quo ſumitis facies, & eripite me de manu pctōris: & ipſi neſcierūt ꝙ eis dixi. ſ. ſed male fecerūt. Et dixi maiorib⁹, vſq̄quo iudicatis iniquitatē? neq ipſi ītellexerūt ſe iudicare iniqtatē, cum hoc inueſtigatiōe ſcripturarū ītelligere deberēt. Ideoq ī tenebris ignorātię ambulāt. i. pſeuerāt vt magis & magis excęcent: & ī loco eoꝝ mouebunt ad fidē oīa fundamēta terrę. Hoc vt ſupius dupliciter exponit. Et qa fundamēta ad fidē mouebūtur, ego q de⁹ & oīpotēs ſum: cuius velle eſt facere, dixi. i. cū pře diſpoſui: vos fundamēta qa ad fidē mouebimini: eſtis dii. i. eritis īmortales & īpaſſibiles vt dii & eritis oēs p me adoptiui filii excelſi. i. patris oīpotētis. Vos aūt mīores de Iudęis qa neſciētes eſtis moriemini in ęternū: exñtes. ſ. ſicut hoīes. i. Adā & Eua videlicet a maiorib⁹ decepti, ſicut Adā & Eua decepti ſunt a diabolo: & vos maiores a nullo decepti cadetis de hac pſperitate in qua floretis qa p ſupbiā noluiſtis ītelligere: ſicut diabolus vn⁹ pri⁹ de prīcipibus cęleſtib⁹ ſpiritib⁹ nō decept⁹ ab aliquo cecidit cū angelis ſuis de ſublimitate cęleſtis glorię p extollētiā arrogātię ſuę. ¶Poſtq̄ Chriſtū loquētē ītroduxit: ī ſua pſona ppħa agit, apoſtrophā ad eū faciēs ſic. Dicis ꝙ fundamēta ad fidē mota dii erūt & filii excelſi: & īfideles Iudęi morient & cadēt: & vt hoc ſit: ſurge de⁹ Chriſte a morte: quē ſcdm hūanitatē in mortē dabūt: & ſurgēs iudica terrā. i. iuſte dāna terrenos: Iudeos. ſ. Poſſet obiici. Si Iudęos dānauerit qui eius notitiā habent, in quibus poſtea regnabit? Ad quā obiectionem ſic rñdet. Nō ideo dimittas

eos iudicare,vt carere putes talibus qui
ſint hęreditariū regnū tuū:qm̄ hiſiudica
tis,tu qui hęreditas in Iudęis hæredita-
bis in omnib⁹.i.in omniſmodi gentibus
ad fidem conuerſis. Hoc autem prædi-
cit ad inſtructionem fidei gentiū,non ad
hoc vt inſtruat Chriſtū,in quibus ſit hę
reditaturus poſt deiectionem Iudęorū.

In Pſal.LXXXII.

Titulus.LXXXII.Canticum pſal
mi Aſaph.qđ ſic exponit. Iſtud
canticū pſalmi.i.iſte tractat⁹ qui
dicitur canticū pſalmi,eſt Aſaph.i.fide-
liū cōgregationi quę fuit ante aduētum
Chriſti:quę preuidēs per ſpūm ſanctū tri
bulationes in eccleſia futuras:& a falſis
chriſtianis & hæreticis & infidelib⁹ infe
rēdas:eas ad vtilitatē fideliū paſſurorū
prædicit:& a quibus inferētur oſtendit.
Minus enī lędunt iacula quę præuiden-
tur,q̄ quę ſubito feriunt. Ideoq; vt con-
ſtātiores in ipſis tribulationib⁹ exiſtant,
eas predicit.Orat quoq; de remuneratio
ne illorum qui eas patient:& cōceſſiue etiā
agit de deiectione aduerſariorum,& hic &
in futuro.Et orat pro parte quorūdā ex
ipſis aduerſariis qui ſaluādi ſunt:& per
hoc nos inſtruit orare p inimicis. Iuxta
Luc.vi. quod dn̄s in Euāgelio dicit:Orate p per
ſequentibus & calūniantibus vos. Dicit
autē pſalmus iſte cāticū pſalmi,eo q hic
licet breuiter agitur de cātico pſalmi.i.
de iocūda remuneratione bonę operatio
nis fidelium:pro qua fidelis Aſaph orat
vbi dicit:Ne taceas deus a remuneratio
ne eorū in futuro. De bona operatione
nō ita plane agit:niſi q vbi dicit aduer-
ſus ſanctos tuos,eos innuit eſſe bene ope-
raturos.Nō enī ſancti recte dicerētur,ni
ſi bene operarētur.Tribulatiōes tn̄ ipſo-
rū quas enarrat,poſſunt cōgrue dici bo
nę operationes. Quis enī dicendus eſt re
ctius bene operari,q̄ qui non fugit pro
Chriſto tribulari?

Deus quis ſimilis erit ti-
bi?nullus.Per hāc inter
rogationē innuit triſti-
tiam quā habet de qui-
buſdā qui ſe Chriſto p-
ferēt, tribulādo ſeruos
eius:de quorū perditione agit ſtatim cō
ceſſiue:ac ſi ponat.Sunt multi qui ſe ti-
bi præferent tormētando tuos:& ſe tibi
ęquiparabūt,vt reputēt ſe nō pendere ex
te,ſicut tu ex eis nō pendes:ſed tn̄ nullus
eorū erit ſilis tibi. Vel hāc interrogatio
nē quaſi admiratiue ponit:vt innuat ma
gnā eſſe potētiā.Ac ſi dicat:Deus Chri-
ſte quem impotentē aduerſarii tui repu
tabunt,eo q nō ſtatim tuos remuneras,
nec aduerſarios punis:quis tn̄ erit ſimi-
lis tibi.i.adeo oīpotēs vt tu?nullus. Er-
go qm̄ adeo potēs es q tibi nemo poteſt
aſſimilari:tu qui modo taces a remune-
ratione tuorū.ſ.nō remunerando eos in
preſenti prout merētur:ne taceas in fu-
turo,ſed remunera.Neq; cōpeſcaris deus
in futuro ab aduerſariorū vindicta: qui
hic cōpeſceris ſola clemētia.Poſſet quæ-
ri.Quare hoc dicat cū nōdū ſit aliqs qui
ipſi aduerſetur,Ad qđ reſpōdet ſic.Ideo
dico neq; cōpeſcaris,qm̄ ecce in preſenti
nō diu morabitur:q inimici tui ſonue-
rūt.i.ſonabūt.ſ.illi qui tibi inimicabun-
tur in pſecutione tuorū,ſonabūt.i. irra-
tionabiliter fremēt aduerſus tuos cōtra
dicēdo eis:a ſimilitudine inanimatorum.ex
quorū colliſione ſit ſonitus.Et nō ſolum
ſonabūt cōtradicēdo:ſed & qui oderunt
te.i.inimici qui te odio habebūt:extule-
rūt caput.i.extollēt cōtra te mentem.Et
exponit quō extollēt:hoc me.ſ.extollent
caput:qm̄ malignauerūt cōſilium ſuper
populū tuū.ſ.malignū cōſiliū inierunt.i.
inient verbis vt opprimāt populū tuū:
& nō qualēcūq; populū:ſed & cogitaue-
rūt aduerſus ſāctos tuos.i. cogitabūt ta
le qd qđ noceat ſeruis tuis corpaliter.
Dixerūt enī.i.dicēt.ſ.ſic ſecū diſponent:
dicēdo vnus ad alterū. Venite & diſper-
damus eos de gēte.Ac ſi dicat. Ipſi fide-
les ſunt gētes .i. maxima multitudo ſed
promoueamur in eos,& diſperdamus de
gēte auferēdo.i.diminuamus eos vt non
ſint gētes.i.multitudo& vſq;adeo diſper
dam⁹ q nō memoret nomen Iſrael vltra
.i.adeo eos deſtruam⁹ q nec etiā vlteri⁹
mētio fiat noīs eorū,q ſe Iſrael eē dicūt.
Diceret aliqs. Vnde erit tāta fiducia no
mē Iſrael extinguēdi? Ad qđ rn̄det.Inde
eſt eis fiducia nomen Iſrael extinguendi:
qm̄ hoc cogitauerūt vnanimiter.i.cogi-
tabūt vna mala volūtate:& nō ſolū cogi
tabunt:ſed ſimul.i.in vno aīo aduerſum

te exiſtẽtes.ſ.tibi cõtrarii diſpoſuerũt.i.
diſponent inter ſe teſtamentum hoc.i.
hoc firmiſſimum pactum: vt tuos diſp-
dant tabernacula.i.tranſitorię & pronę
ad caſum multitudines Idumeorum .i.
terrenorum & ſanguineorũ ſcilicet mul
titudines falſorumChriſtianorum.i.qui
licet ſint eccleſiaſticis initiati ſacramen
tis tamen terreni ſunt.i.omni modo ter
renis inhiantes,& crudeles cõtra bonos
ſicut ille crudelis eſt q proximi ſangui-
nem effundit:& iſmahelitę diſponẽt ad-
uerſum te.i.illi iidem Chriſtiani qui cũ
deo promiſerint obœdientiam,iſmaheli
tę tamen ſunt.i.ſibi obœdientes in omni
bus obſcœnis voluntatibus ſuis.Idumei
quidẽ ſanguinei vel terreni: Iſmahelitæ
vero ſibi obœdientes interpretantur,Iſ-
Iſmahelita mahelita tamen obœdiens deo dicit,Iſ-
mahelitæ dico qui erunt Moab.i.non tã
tum modo ſibi obœdientes:ſed etiã ſunt
populus exlex .i. ſine lege præceptorum
dei:vel ex patre diabolo per infidelitatẽ
geniti : vel a patre deo ſeparati ſcilicet
recedentes ab eo per infidelitatem,qui fi
lii noluerunt eſſe per fidem:Moab quip-
pe exlex vel ex patre interpretatur. Et
agareni diſponent aduerſum te:hæreti-
ci ſcilicet,qui licet per baptiſma regene
rati,ſe tamen per hæreſes a fide faciunt
Proſeliti. alienos:Agareni quidem interpretãtur
proſeliti.Proſeliti vero,idem qđ eſt alie-
ni,& gebal diſponet aduerſum te ſcilicet
populus hypocritarum,qui veniunt in
veſtimentis ouium,intrinſecus aũt ſunt
Gebal. lupi rapaces Gebal vallis vana dicitur:
vnde per Gebal hypocritę denotantur:q
cum vani ſint& ſuperbi,ſe faciunt valles
.i.humiles.Et ammon diſponet aduer-
ſum te.i.populus turbidus:ſcilicet prin
cipes hęreticorum qui ſunt turbidi , &
turbidam doctrinam & obſcœnam pro-
pinantes:Et Amalech diſponet.i. popu-
lus lambens,ſcilicet ſymoniaci:qui lam-
bentes ſunt.i.per pecuniam & ambitionẽ
eccleſiaſtica dogmata quaſi cum inglu-
uie amplectentes: Amalech quidem ĩter
Philiſtei. pretatur lingens vel lambens:Et alieni-
genę diſponent:Philiſtei quidem,qa ſem
per extitere Iudęis aduerſarii:hoc appel
latiuum nomẽ qđ eſt alienigenę quaſi ꝓ
prium ſunt ſortiti:Dum igitur alieni-
genę ponit:idem eſt ac ſi poneret philiſ-
ſtei:Per Philiſteos autẽ q potione caden
tes interpretãtur:illi falſi Chriſtiani bo
norum aduerſarii accipiuntur,q obſcœ
na potione luxuriæ nimis imbuti:a bo-
norũ cõſortio cadũt:& eis oĩ mõ aduer-
ſant.Dico ꝙ oẽs iſti licet ſacramẽtis ec-
cleſiaſticis initiati:ſcilicet falſi Chriſtia-
ni,& hypocritæ,& hęretici diſponent te
ſtamentum aduerſum te:ipſi dico cõcor
des in hoc cum habitantibꝰ Tyrum.i.cũ
habitantibus in tyro.i.in anguſtia,ſcili-
cet cum infidelibus qui in hoc pſeuerãt
vt omnino bonos anguſtient.Tyrus au
tem alio vocabulo dicitur ſor , Sor qp- Sor.
pe anguſtia dicitur.Vnde cum tyrũ po
nat:idem eſt acſi diceret Sor:Dico ꝙ & ĩ
fideles & falſi Chriſtiani,& hypocritę &
hęretici:diſponent teſtamentum aduer-
ſum te:Et vere diſponent.Et enim aſſur
.i.diabolus venit.i.veniet cum illis om̃i
bus per prauas ſuggeſtiones:vt eos hoc
diſponere faciat.Diabolus quidem bene
dicitur aſſur.i.dirigens vel deprimens,
vel elatus.illos em̃ quos decipit,ad mor
tem dirigit.i.recta via per peccata ducit
& bonos per inſtantiam malorum operũ
deprimit:& ſe ſemper cõtra deum arro-
ganter extollit:Qui diabolus per nabu-
chodonoſor prefiguratus eſt,qui ad hi-
ſtoriam multitudinem gentium ad op-
primendum Hieruſalem adduxit: q etiã
nabuchodonoſor aſſur genere fuiſſe di-
citur.Et illi omnes facti ſunt.i. fient in
adiutorium filiis loth.i.filiis declinatio Loth.
nis:Loth enim declinatio dicitur : vnde
per filios Loth maligni ſpiritus intelli-
guntur:qui cum primum ſpeciales filii
fuiſſent a deo per arrogantiam declina-
uerunt:qui quoniam per ſe bonos perſe
qui nequeunt , iniquos omnes ſibi in ad
iutorium adiungunt,quorũ officio mul
timode illos affligunt. ¶Conceſſiue aũt
agit de perditione illorum aduerſario-
rum,qui erunt eccleſiaſticis initiati ſa-
cramẽtis:ſic.Ergo qa Moab & cęteri diſ
ponent aduerſum te,fac illis ſicut madiã
.i.vt pote illis qui ſunt madiã.i. declinã
tes iudicium , ſcilicet falſi Chriſtiani &
hæretici:qui reputatione ſua declinant
iudicium futurum,ſcilicet non timẽt vt
tu iuſto iudicio damnes eos ĩ futuro: &

ſyſarę.i.vt pote illis qui ſunt ſyſara.i.eq viſio vel excluſio gaudii,ſcilicet vidẽtes in cognitione ſua ſemper equum.i.luxuriam vel bellum contradictionis cõtra bonos qđ vtrunq; per equum intelligit̃ qui luxurioſum animal eſt & bello aptũ, & qui male viuendo excludunt a ſe gaudium æternum:Et fac illis Iabin.i. dãna vtpote illos qui ſunt Iabin.i.intellectus vel ſapiens:ſcilicet qui ſe reputant ſubtiliter intelligentes cũ erronei ſint,& ſapientes ſolummodo carnalia.Hoc quidẽ hæreticis conuenit:Sicut madian & ſyſar ę & Iabin dico exiſtentibus in torrente.i.in nimia abũdantia cyſon.i.duritiæ ſcilicet qui abundanter ſunt in perfidia indurati.Torrens vero pro abundantia ponitur:eo q aquis nimiũ exuberet.Dico q initiatis ſacramentis cõcedo vt facias ſicut faciendum eſt:de quorum damnatione non eſt omnino cõſtans eo q fideles eſſe videantur:de damnatione vero infidelium,non oportet me conceſſiue agere,cũ iam in manifeſto ſit.ipſi nãq; in Endor exiſtentes,diſperierunt,ſcilicet exiſtentes ſolummodo in fonte generationis:& nolentes eſſe in fonte regenerationis.i.in carnalitate ſua ſcilicet ĩ qua generati ſunt:ideoq; dicitur fons.i. origo generationis & nolentes peruenire ad baptiſma qđ fons eſt ſalutiferæ regenerationis:diſperibunt.i.omnino peribunt:Et q̃uis omnino pereant:non tamẽ videri debẽt inutiliter eſſe naſcituri:Nã facti ſunt vt ſtercus terrę.i. comparabiles ſtercori:fimo ſcilicet ſuper terrã diſpſo:qui licet in ſe fœtidus ſit, tamen humum impinguat & fertilem facit, Sic & ĩfideles in ſe fœtẽtes & ſordidi bonos tñ quos affligũt p tribulatiões ĩ bonis opibus fertiles faciũt:& diuina gr͞a impinguatos.¶Interpoſita diuiſione dãnationis & ſalutis,reuertit̃ ad cõceſſionẽ damnationis eorũ q ſacris Chriſtianis ſũt initiati ſic.Dico fac falſis Chriſtianis ſicut Madiã & Siſar ę.Pricipes aũt eorũ pone ſicut Oreb & Zebee & Salmana.i.illos q eos excitãt ad errorẽ & ad bonorũ oppſſionẽ:pone in dãnationẽ ſicut Oreb.i.vtpote illos q ſũt Oreb.i.ſiccitas vł coruus vel foramẽ.ſ.qui ſunt ſicci a gratię ſpiritalis rore:& aliorũ bona nitunt̃ exſiccare,& nigri in peccatis admodum corui, & foramen ſerpentis, ideſt cauerna ſerpentis,ſcilicet in q̃bus habitat diabolus q antonomaſice ſerpẽs venenifer dicit̃. Ac per quos etiam ſibilat & pũgit, dum eorum linguæ officio perfidię & erroris venenum aliis ingerit:a ſimilitudine ſerpentis qui in foraminibus & cauernis habitans inde ſibilat & accedẽtes ad ſe pũgit,& eis venenum ingerit:Hoc autẽ hęreticis conuenit. Et ſicut Zeb.i.vtpote illos qui ſunt Zeb.i. lupus: deuorantes alios tribulãdo, ad modum lupi:Et hoc infidelibus cõuenit,& qui ſunt Zebee.i. victima lupi, ſcilicet qui per opera mala diabolo ſacrificãt, & alios ſacrificare cupiunt: qui lupus rapax antonomaſice dicitur.Hoc vero congruit falſis Chriſtianis:& qui ſunt ſalmana.i.vmbra commotionis vel conſummati,ſcilicet qui ſunt faciles ad hoc vt ad omne malum commoueantur,vt vmbra quę ad modum ſolis mouetur:& qui ſunt vmbra.i.obumbrati cæcitate,& in malitia conſummati.i.pfecti. Adiungit etiam cauſam:quare de eorũ deiectione ſic conceſſiue agat Dico pone ĩ dãnationẽ principes:oẽs prĩcipes eorum inquã, q dixerũt.i. q dicent ſcilicet voce:quidam autẽ mala affectione,quidam vero dixerunt ipſa perſecutione hæreditate.i.hęreditario mõ poſſideamus in dominio noſtro ſanctuarium dei.i.ſanctum populũ dei,ſcilicet ita poſſideamus & ad libitum noſtrum excolamus populum dei, ceu quilibet hæreditatem ſuam ad libitum ſuum poſſidet & excolit. Ac ſi dicat.Ideo eos pone: q̃a dicent poſſideamus ſanctuarium dei hęreditate.Oſtendit quidem quomodo cõcedat eos poni: cum ſic addit: Dico pone principes:ſcilicet hoc modo pone, ũ de⁹ meus pone illos hic vt rotã.i. ſimiles rotę,vt eleuent̃ in poſteriorib⁹.i.ĩ terrenis quę poſt tergũ ſemp relinquunt̃ dũ trãſeunt,& deiiciant̃ in anteriorib⁹.ſ.in bonis cęleſtib⁹ ne ea adipiſcant̃ vt pſumũt quę anteriora ſunt.i.adhuc vẽtura:ad ſimilitudinẽ rotę q̃ in poſteriorib⁹ eleuat̃ & in anteriorib⁹ deiicit̃: Qđ eſt dicere, permitte eos in ſecularib⁹ pſperari, vt ĩ cęleſtibus deiiciantur:& pone illos ſicut ſtipulã,ante faciẽ.i.ante impetũ vẽti.ſ.vt

Oreb. Zeb. Zebee. Salmana.

ſic īſtabiles ſint & īcōſtātes reſiſtere ſug
geſtionibꝰ diaboli,ſicut ſtipula eradica-
ta incōſtās eſt añ īpetū vēti:& ī futuro ꝑ
ſequeris illos ī tēpeſtate tua.i.in iudicio
tuo:qđ dicit̃ tēpeſtas eo ꝙ bonos a malis
ſeparabit,vt tēpeſtas grana ſeparat a pa
leis paleas rapiēs & grana dimittēs. *Seu*
ēt tēpeſtas dicit̃,eo ꝙ ipm̄ angeloꝝ mul-
titudo comitabit̃ ꝙ bonos a malis ſepa-
bit ad ſimilitudinē tēpeſtatis:iuxta qđ ali
bi legit̃:In circuitu eiꝰ tēpeſtas valida,&
poſt tēpeſtatē ī ira.i.ī vindicta tua turba
bis eos:cū ī gehēnā ignis ęterni mittent̃
Dico ꝑſequeris,ita.ſ.ꝑſeq̄ris,ſicut ignis
ꝑſequit̃ ſyluā q cōburit eā,& nō q̄lēcūq̧
ſyluā,ſed ſicut flāma.i.ignis flāma cōbu
rēs mōtes.i.ſyluas mōtiū, ꝑſequit̃ ipſas
mōtanas ſyluas.Qđ ē dicere:ſicut ignis
ī ſyluis mōtiū vbi violētior ē ꝓ nimio ī
ꝑetu vētorū adeo ipas ſyluas ꝑſequit̃,vt
ex toto deſtruat:ſic & tu deꝰ ī futuro iu
ſto iudicio ꝑſequeris eos,vt oīno ꝑdas.
Orat aūt de ſalute quorūdā pricipū ſal-
uādorū:Dico pone pricipes vt rotā:illos
.ſ.q dānādi ſūt,facies aūt eorū.i. cōſcien
tias quorūdā eorū ſaluādorū imple hic
ignominia.i.verecūdia.ſ.vt ſe cognoſcāt
ignominioſos qa peccauerūt & ſic vere-
cūdent̃:Et ꝑ hoc o dn̄e q̄rēt bene viuēdo
Cōſciētia. nomē tuū.i.honorē nōis tui:Cōſciētia q
dem ideo facies dicit̃:qa ſicut ī facie ru-
bor q verecūdię ſignū eſt apparet, ita in
cōſciētia ipſa verecūdia manet. ¶Reuer
tit̃ aūt ad cōceſſionē dānadorū:ſic.Dico
vt facies ſaluādorū īpleāt̃ ignominia,da
mnādi aūt ī futuro erubeſcāt ad dānū,q
hic erubeſcere nolūt ad cōmodū & con-
turbent̃ ī ſeculū ſeculi.i.doleāt īęternū:
repetit vt addat,et cōfundent̃ īquā.i. cō
turbent̃:& ꝑeant æterna morte,& tūc co
gnoſcāt qđ hic cognoſcere nolēt.ſ. ꝙ ti-
bi eſt nomē deꝰ.i.ꝙ tu ſolꝰ iuſte deꝰ vo-
caris.i.creator,& aliꝰ nō eſt p̄ter te,& ꝙ
tu ſolus es altiſſimꝰ.i.oīpotēs dominās
ſuꝑ oēm terrā:Ac ſi dicat.Dum hic ſuas
volūtates faciēt & tuas ſpernēt,ſe tibi aſ
ſimilabūt,& te ſolū altiſſimū eē nō puta
būt:qđ tādē ī futuro cognoſcēt,cū iuſte
peribunt. In Pſal.LXXXIII.

Salmi.LXXXIII.Titulus. In fi-
nem ꝓ torcularibus:filiis chore
pſalmus:Qđ ſic exponit̃:Pſalmꝰ
iſte eſt attribuēdus adoptiuis filiis cho-
re.i.ꝑfectis imitatoribꝰ paſſionis Chriſti
agētibꝰ ꝓ torcularibꝰ valētibꝰ in finē.i.
agētibus ꝓ preſſuris tribulationū: q̄ ad
hoc valēt vt patiētes ſe ducāt in finē.i.
perfectionem æternæ beatitudinis , Vel
filiis chore in finem reſpicientibus .i. in
Chriſtū ꝑ quē ſe ad beatitudinē venire
cōfidūt:& agētibꝰ ꝓ torcularibꝰ.i.ad lau
dē torculariū q̄ q̄buſdā inutilia eē vidē
tur. Torcularia q̄dē preſſurę tribulatio Torcularia.
nū dicunt̃,eo ꝙ ſicut torcularia vuas ex
primūt: & muſtū ab acinis ſeparāt,& in
apothecas dn̄i ipm̄ muſtū fluere faciunt,
acina remanēt:ſic & tribulationū p̄ſſurę
bonos deprimētes:ipſos corporali mor-
te a malis ſeparant,dū eorū aīę a corpo-
ribus ſeparatę in cęlū aſcēdūt,mali vero
tribulationibus deficiētes,illuc ꝑuenire
nequeūt.Introducūt̃ aūt filii chore, hic
agētes & ipſas tribulationes laudātes:ꝑ
quas venit̃ ad atria vitæ cæleſtis ab hac
valle lacrimarū:& hoc ideo faciunt,vt ī
citēt auditores ad patiēdas ipſas tribula
tiones:q̄ eis erūt vtiles,vt ꝑ eas ꝑueniāt
ad beatitudinē.Ne vero ſolo merito pa
tiētię tribulationū:ad hoc ſe poſſe veni-
re p̄ſumat aliq̄s:oſtēdūt ꝙ nullus ad hoc
ꝑueniet:niſi fundet opera ſua ī ſpe & fi-
de & dilectiōe,& niſi etiā deꝰ eū adiuuet
ꝑ gratiā ſuā:ad aſcēſum beatitudinis,vn̄
etiā orāt vt deꝰ eos ad hoc adiuuet, per
meritū bonitatis Chriſti:meliꝰ eē dicētes
ī æterna Hieruſalē eē ciuē minimum q̄
hic in Babylonia ciuitate peccatorum:
ſummum & pręcipuum.

Vā dilecta tabernacula
tua.i.militię tuę ꝑ tribu-
lationes q̄ trāſitorię ſunt
ad modū tabernaculorū:
dn̄e deꝰ virtutū ſuꝑnarū
Ac ſi dicat.Cū viris ſecu
laribꝰ dilectū ſit & charū, pro ſecularibꝰ
dn̄is ſub multo tribulationū pōdere mi
litare,cū tu q̄dē adeo potēs ſis,ꝙ ēt vir-
tutibꝰ cęleſtibꝰ dn̄eris, q̄ dilecta ſunt no
bis tabernacula tua.i.valde nobis dilectę
ſunt militię tuę,ī grauiſſimo pōdere tri
bulationū:Et ꝑ ipſa tabernacula,concu-
piſcit aīa mea ꝑuenire ī atria dn̄i.i.ī am
plitudinē Hieruſalē cęleſtis,q̄ ciuitas eſt
dn̄i:Et nō ſolū cōcupiſcit , ſed & deficit

p tribulationes ab hac vita.ſ.dū a corpe p tormēta ſeparaт̃ vt pueniat ī ipſa atria dñi:a ſimilitudine vuę q̄ deficit ī torcu lari,vt muſtū expſſum defluat ī cellaria dñi.Quia vero dixerat ꝙ aīa cōcupiſcit, & cōſtat duas eē vires aīę:ſenſualitatē.ſ. quā hic carnē vocat,eo ꝙ carnē vegetat & ea q̄ carnis ſunt ſapit, & ſpūalitatē q̄ ēt rationalitas dicit̃, quā hic cor vocat, eo ꝙ regit & diſponit ſenſualitatē & ip ſum corpus:oſtēdit hic vtraꝗ vim exul tāter cupere ad æternā beatitudinē.ſ.ad cōformitatē viui dei ptingere: cū tñ ſen ſualitas niſi multis ieiuniis & afflictioni bus aliis domet̃,ſoleat ſępe ſpūalitati re-pugnare iuxta illđ apl'i.Caro.i.ſenſuali- Gala.v. tas cōcupiſcit aduerſus ſpm̄:ſpūs aūt ad uerſus carnē:Cū igit̃ carnē.i. ſenſualita tē dicat ī tribulationib[9] exultare,vt per hoc poſſit ad deū viuū puenire:īnuit eā p afflictiōes plurimas domitā,ſpūalitati cōſentire:& nos ī hoc īſtruit carnalitatē noſtrā,vt ſpūi nō repugnet,ſimiliter edo mare.Et hoc ſic dicit.Dico ꝙ aīa mea cō cupiſcit p pſſuras ad atria dñi puenire, & nō cōcupiſcit hoc ſcđm vnā vim tātū ſed cor meū.i.ſpūalitas,& caro mea.i. ſē ſualitas exultauerūt .i.exultāter cōcupi uerūt in deū viuū puenire,p torcularia tribulationū.i.ī cōformitatē dei viui in quātū ei poſſū cōformari.ſ.vt īęternū vi uā .& nō ſupfluo addit viuū:ac ſi dicat: Cū viu[9] ipe ſit & īmortalis,qs nō cōcu-piſcat ad eū puenire vt viuat!Oñdit aūt q̄ fiducia ſe putat ad hoc ptīgere : cū ſic addit:Dico ꝙ aīa mea cōcupiſcit pueni-re ī atria dñi:& cōfido ꝙ perueniā.Etenī paſſer īuenit ſibi domū& nidū,& turtur domū & nidū:vbi ponat& foueat pullos ſuos.Domū & nidū ad vtrūꝗ referri de bet:ſed ppter breuitatē,domū ad paſſer Paſſer. adiūxit,& nidū ad turtur:Paſſer qdē iu-re ſpūalitas dicit̃:eo ꝙ ad alta ſēp tēdit, & more paſſeris:q nūq̄ niſi ī altis locis ni Turtur. dificabit.Turtur vero ſenſualitas dicit̃, eo ꝙ ſub multis tribulationib[9] gemit,& p domationē tribulationū caſta efficit̃: vt nō luxuriet neꝗ ſpūi repugnet,more turturis q̄ aſſidue gemit & caſta eſt.Pul los vero bona opa dicit,eo ꝙ a fidelibus pcedūt,& ab eis ſemp augmētant̃, ſicut pulli ab auib[9] pcedētes,ab eiſdē auibus nutriūt̃,& fouēt̃:Charitatē vero vocat

domū,eo ꝙ ñ cito trāſitoria ſit,ſicut nec dom[9]:ſpē vero & fidē nidū,eo ꝙ ad ſimi litudinē nidi ad tps erūt,iuxta illđ apl'i. Charitas nūq̄ excidit.& iterū.maior aūt i.Cor.xiii horū ē charitas.Per hoc īnuit:ꝙ fides & ſpes ī futuro excidēt. In hac ergo domo & ī hoc nido pulli ponunt̃ & fouētur.i. bona opa fundāt̃ & augmētant̃, q̄ aliter pirēt more pullorū,q ī nido poſiti fouēt̃ ne peāt:Verba vero verſus iſti[9] ſic ada-ptāt̃.vere cōfido me puenire ī deū viuū, Et.n.paſſer.i.ſpūalitas,p gratiā dei inue nit ſibi.i.ad vtilitatē ſuā,domū.i.charita tē,& nidū.i.ſpē & fidē,& turtur.i.ſenſua litas īuenit domū & nidū vbi vtraꝗ po nat pullos ſuos.i.fundet & augmētet bo na opa ſua:vtraꝗ nāꝗ auis ſic bñ opera tur:ideoꝗ vtraꝗ cōgrue dicit̃ opa pone re ī domū & nidū.Dico ꝙ paſſer inuenit domū & turtur nidū:q dom[9] & nid[9] ſūt altaria tua.Et vere altaria:qa ſicut ſuper altare offerūt ſacrificia, ita ſup ſpē,fidē & charitatē debent deo offerri oīa bona opa.Oſtēdit aūt,q̄re cōcupiſcit venire ī atria dñi:Et hoc ideo o dñe de[9] virtutū ſupnarū,exiſtēs rex me[9] & de[9] meus: qm̄ beati q habitāt ī domo tua Hieruſalē cę leſti.Ac ſi dicat:Quis nō concupiſceret venire ī atria tua,cū ſis de[9].i. creator & dñs virtutū & rex,& cū oēs beati ſint q ī domo tua habitāt!Atria & dom[9],p eo dē hic habet.Cū dicit beati:īnuit eos tā tā habere beatitudinē,quāta ītelligi pōt & īde cōſtat eos eē beatos:qa laudabunt te deuotiōis amore ī ſecula ſeculorū .i.ī ęternū.Nō.n.īæternū laudarēt niſi īęter nū beati eſſent.Ad hāc aūt beatitudinē p ſe nemo pōt ptingere:licet habeat ſpē fidē & dilectionē:Sed beat[9] eſt vir ille.i. ille ſolūmō vir ad hāc beatitudinē pue-nit:cui[9] eſt auxiliū abs te ad aſcenſiones beatitudinis quas diſpoſuit ī corde ſuo, Qđ eſt dicere,ille ſol[9] dicēd[9] eſt ad bea-titudinē puētur[9]: q cū diſponat ī corde ad hāc beatitudinē aſcendere: p multas aſcēſiōes virtutū & bonorū operū a gr̃a tua ſuſcipit auxiliū:Per ſe nāꝗ nulli[9] eſt aſcēdere:dño ſic atteſtāte: Nemo aſcen-dit ī cęlū p ſe.ſ.niſi fili[9] hoīs q eſt ī cęlo. Ioan.iii. Dico ꝙ aſcenſiones diſpoſuit vtpote ex iſtēs ī valle lacrimarū.i.ī hac vita q̄ hu-milis ē & plena lacrimis tribulationū ad cōpatiōnē alteri[9] vitæ, q̄ cōparata huic

mōs dicēda eſt & gaudio plena. Ac ſi di
cat. Dignū ē vt aſcēſiōes diſponat:qs.n.
nollet niſi demēs a valle lacrimarū ī lęti
tię mōtē aſcēdere?Et ne īmeritꝰ videret
qlibet ī valle lacrimarū eē:addit.In valle
lacrīarū dico ī loco.ſ.quē ipſe hō poſuit
ſibi pccādo.Ac ſi dicat.Quem nō habet
hō qlibet culpa auctoris : ſed culpa ſui,
vł ſic.Ne aliqs īpatiēter ferret ī hacvalle
lacrimarū eē:addit:In loco.ſ.quē poſuit
deꝰ hūano generi.i.ī quo conſtituit nos
affligi ꝑpter crimen ꝓtoplaſti.Qm̄ autē
dixerat beatꝰ vir cuiꝰ eſt auxiliū abs te:
poſſet aliqs q̄rere. Auxiliatur ne deꝰ ad
hoc?Ad qđ ſic reſpōdet.vere auxiliū eſt
beatis a deo.Et em̄ legiſlator xp̄s.ſ.q no
bis legē dedit:dat & dabit pſeuerāter bn̄
dictiōes.i.multiplicia dona gr̄ę.ꝑ q̄ ſuos
bn̄dicet.i.exaltabit beatitudinē & ꝑ ipſas
bn̄dictiōes ibūt:de virtute ī virtutē aſcē
dēdo:& ī futuro ī Siō cęleſti videbit̄ xp̄s
deꝰ deorū.ſ.q cū deꝰ ſit deificabit quoqꝫ
ſuos vel ī ipſis Siō exiſtētibꝰ:videbit̄ ſpi
ritualiter deꝰ deorū trinitas.ſ.deꝰ : Qđ
ē dicere:ratione videbūt ī ſe deū:quē hic
videre nequeūt:Erit em̄ deꝰ oīa ī oībus,
vel ſic:Adeo aſcēdēt,ꝙ ī hac vita videbi
tur deꝰ deorū:& nō corpaliter ſed ī Siō
.i.ī ſpecula cōtēplatiōis.Ac ſi dicat,adeo
ſuos beatificabit,& aſcēdere faciet devir
tute ī virtutē:ꝙ etiā eos ſe faciet cōtem
plari.¶Orat aūt ꝑ ipa viſiōe dei & btītu
dine ſic.Dico ꝙ deꝰ deoꝝ videbit̄:Et vt
te videā & beatꝰ ſiā:dn̄e q potēs es quia
deꝰ virtutū ſupnarū es exaudi orōnē me
am,qa oro vt te videā.Auribꝰ īquā pci
pe.i.ī potētia mīę tuę ꝑ quā clemēter ex
audis pcipe ipam orōnē deꝰ Iacob . Ac ſi
dicat.Oro vt q iā deꝰ es meꝰ Iacob, ſis ēt
deꝰ meꝰ Iſrael:vt.ſ.q iā facis me ſtrenue
luctātē facias quoqꝫ te cōtēplātē.Exaudi
orōnē,& pcipe auribꝰ & aſpice deꝰ: idē ē
ex affectiōe nimia totiēs repetitum,& tu
deꝰ ꝓtector nr̄,ne ī tribulatiōibꝰ huiꝰ vi
tę deficiā,aſpice nos aſpectu mīę.i.nobis
miſericorditer tribue vt tui cōtēplato
tores ſimꝰ,q hoc nobis īpēdis vt ꝓtector
nr̄ ſis ī tribulatiōibꝰ.Et ꝙ nō hoc exigūt
nr̄a merita vt nos aſpicias:reſpice ī faciē
.i.ī pulchritudinē virtutū & bonoꝝ ope
rū xp̄i filii tui capitis nr̄i.ſ. conſidera ꝙ
hoc pulchritudo filii tui xp̄i exigit : vt
nobis ꝑ eū miſerearis.Faciē ꝑ pulchritu
dine ponit:eo ꝙ ī facie hoīm ſoleat eorū
pulchritudo notari.Et ideo tātopere po
ſtulo te videre & ad vitę ęternę btītudī
nē ꝑtīgere:qa illa vna dies & īdeficiēs q̄
ē ī atriis tuis.i.ī cęleſti Hieruſalē melior
ē ſup milia dierū huiꝰ vitę,īfinite. Qđ ē
dicere ideo deſidero ad te ꝑuenire & ad
vitā ęternā ꝑtīgere:qa illa vna dies vitę
ęternę q̄ īdeficiēs ē,dignior ē & pſtātior
īfinitis milibꝰ dierū huiꝰ vitę q deficiēt
Per hoc aūt ꝙ ſic vitā æternā cōmēdat:
auditores ad eā ꝑgrediā īſtigat:Et qa ta
lis ē illa dies vna elegi abiectꝰ.i. minimꝰ
ciuis eē ī domo dei Hieruſalē cęleſti, ma
gis q̄ habitare.i.diu manere pcipuus &
honoratꝰ ī tabernaculis pctōrū.i. ī trāſi
toria cōuerſatiōe pctōrū ſecularium viro
rū.Abiectꝰ qdē ꝑ minimꝰponit,nō ꝙ ibi
aliqs abiectꝰ futurꝰ ſit,ſed qm̄ minimos
dicere cōſueuimꝰ abiectos:& qdā erunt
ibi minimi qdā vero ſūmi iuxta illđ apl̄i
Sicut ſtella a ſtella differt ī claritate : ſic
& reſurrectio mortuoꝝ.Dico ꝙ elegi ab
iectꝰ eē ī domo dei,ad quā domū nō cre
do me meritis meis ꝑtīgere o auditores
ſed ꝑ mīam & veritatē dei,qa mīam &ve
ritatē diligit deꝰ.i.qa deꝰmiſericors ē &
verꝰ q ꝓmiſit ſe nos ꝑducturū ad illā do
mū:Et qa miſericors ē & verꝰ:dn̄s dabit
gratiā & gloriā.i.gratuitā gloriā ī futu
ro.ſ.vitā ęternā.¶Exponit aūt qbꝰdabit
& oſtēdit ꝙ īꝑpetuū dabit:ꝙ ampliꝰ poſt
q̄ dederit nō priuabit bonis illiꝰ gloriæ,
eos q ī inocētia exiſtētes ambulāt.i.ꝓmo
uent̄ de bono ope ad bonū opꝰ.Qđ ē di
cere:innocētibus q bn̄ opabunt̄ dabit ea
bona:& poſtq̄ dederit,nō priuabit& hęc
bona nullꝰ habebit,ſi de eis deſpauerit:
ſed o dn̄e virtutū ſupnarū,beatꝰ erit vir
ille.i.his bonis btīficabit̄ vir ille, q ſpat
ea q̄ ſūt ī te.ſ.bona iſta.Ac ſi dicat.Cum
deꝰ virtutū ſis qs beatior q̄ q ſpat ī te,vł
beatꝰ erit q hic ſpat in te nō in ſe.ſ.q nō
cōfidet ſe ꝑ merita ſua ad hoc attingere
ſed per te.Qui vero in ſe ſolo cōfidit,nū
quā ꝑueniet.

In Pſal.LXXXIIII.

PSalmi.LXXXIIII.Titulus. In fi
nē filiis chore pſalmꝰ. Qđ ſic ex
ponit̄ pſalmꝰ iſte ē reſpiciēs ī fi
nē.i.in Chriſtū cuiꝰ bn̄ficia narrat q̄ hu
mano generi cōtulit:& hoc filiis chore
.i.ad vtilitatē illoꝝ q futuri ſūt filii cho
re.i.imitatores xp̄i crucifixi.Per huiꝰpſal
mi narrationē nō dicit filiis chore,ꝙ hic
loquāt̄ filii chore,vel ꝙ hic ad eos agat̄:
ſed ꝙ hic ꝓpheta oſtēdēs bn̄ficia ꝑ xp̄m
humano gn̄i data:auditores ipſa narra

tione ĩcitat vt ei⁹ imitatores efficiant,a quo eis tot bñficia collata ſũt: iſtud em̃ eis vtile nimiũ eſt.Iſta vero beneficia ad huc ĩ tpe ſuo futura,quaſi iã p̃terita mo re prẹterito enũciat,& pro eis orat.

BEnedixiſti.i.bñdices dñe pater terrã,tuã futurã p benedictionẽ:pri⁹ p Adã maledictã:Acſi dicat,hu manũ genus qđ terra di cẽdũ eſt ſecũdũ ſenſuali tatẽ q̃ terrenis eſt ĩtẽta:maledictũ fuit p Adã.i.humiliatũ ad vitia & mala opera. Qđ p̃ſignatum eſt p hoc qđ dixit dñs ad Adã:maledicta terra ĩ opere tuo, ſpinas & tribulos germinabit tibi: Sed tu dñe pr̃ bñdices illđ gen⁹ humanũ.i.exaltabis in virtutib⁹ & opib⁹: & p hoc facies illđ terrã tuã,vt tibi.ſ.pferat fructũ bonorũ operũ:Et priuſq̃ bñdicas auertiſti.i.auer tes captiuitatẽ a Iacob.ſ.a maxima gene ris humani parte quã facies Iacob.i.viri liter luctãtẽ cõtra diabolũ & vitia auer tes ne ſint ĩ captiuitatẽ.ſ.ne ĩ ſubiectiõe diaboli teneãt captiui:Et poſtq̃ auertes captiuitatẽ,remiſiſti iniqtatẽ plẹbis tuæ .i.remittes ĩ plẹbe tua iniqtatẽ.ſ. cõpri mes ĩ ea fomitẽ pctĩ.i.prauã cõcupiſcen tiã,ne ei p̃ualeat,& ad prauã actionẽ per trahat:Et priuſq̃ iniqtatẽ remittas: ope ruiſti.i.operies.ſ.demerges & delebis in baptiſmate oĩa pctã eorũ,tã originalia q̃ actualia.Qđ p̃figuratũ eſt in filiis Iſrael mare rubrũ olim trãſeũtib⁹:inimici quo rũ a tergo ſequẽtes,operti ſunt ĩ mari & demerſi & mortui.Notãdũ, q̃ hẹc bñfi cia nõ narrat ordĩe:Pri⁹ em̃ fuit a capti uitate p fidẽ auerti,poſtea vero pctã opi ri,& ſic poſt iniqtatẽ remitti: & ad vlti mũ ĩ bonis opib⁹ & virtutib⁹ bñdici.Ne vero videreẽ q̃ nullũ aliđ bñficiũ eẽt col latur⁹:ĩnuit q̃ multo pfecti⁹ dabit ĩ futu ro,cũ addit mitigaſti. Qđ ſic cõtinuaẽ, Dico q̃ bñdices,captiuitatẽ auertes, ini qtatẽ remittes,pctã opies:Et hoc mõ mi tigaſti.i.mitigabis oẽm irã tuã.i.oĩs mo di vĩdictã tuã:ac ſi dicat vĩdictã tuã m̃ timode ĩ hũano gñre exerces,ppter pctm̃ adę cũ illud diabolo p mala opa ſubiici p mittis & captiuari, & ĩiqtatẽ ei⁹ ĩtẽdi,& mortale & paſſibile eẽ.Hãc aũt vĩdictã ñ hic extoto auferes:ſed aliquãtulũ mitiga bis hic oĩs modi vĩdictã,cũ bñdices & ca

priuitatẽ auertes.In futuro vero auerti ſti.i.auertes te ab ira ĩdignatiõis tuę. In dignatio ſolet aliqñ poni p leuiori ira: ſed ĩ alia trãſlatiõe habeẽ ab ira furoris tui.Vñ colligim⁹,ĩdignationẽ hic p ni mia ira poni: Et ẽ additũ ad determina tionẽ:vt ſit dictio ĩtrãſitiua,ſic, ĩ futuro auertes te ab ira ĩdignatiõis tuę.i.ab il la ira q̃ ĩdignatio dicẽda eſt eo q̃ magna ſit.ſ. auertes te a magna vindicta tua. Quaſi poneret.Hic remittes eis paruam vindictã quã p pctõ Adę ĩ eis exerces ĩtẽ ſionẽ.ſ.iniqtatis & cẹtera hmõi q̃ mino ra dicunẽ:eo q̃ nõ ſic grauare malos vi deñ cũ poti⁹ ĩ eis delectenẽ:ĩ futuro ve ro auertes ab eis maiorẽ vĩdictã q̃ p̃ ni mia magnitudine ſua furor diciẽ.ſ. mor talitatẽ & paſſibilitatẽ q̃ ipſos ẽt malos valde grauãt:ideoq̃ maior vĩdicta dicũ tur & furor.¶Orat aũt qđ enũciauit:ſic Dico q̃ bñdices & captiuitatẽ auertes, &c.Et ſic fiat.O de⁹ ſalutaris.i.ſaluator nr̃ cõuerte nos a maledictiõe ad bñdictio nẽ,a captiuitate ĩ libertatẽ,ab ĩtẽſiõe ini qtatis ad remiſſionẽ:a peccatorũ inſtãtia ad eorũ opertionẽ & dimerſionẽ. Et dixi q̃ ĩ futuro auertes irã ĩdignatiõis:& ita ſit.Auerte ex toto a nobis ĩ futuro irã.i. magnã vindictã tuã:Et ideo hoc oro:qa nũqd eſt credẽdũ qđ qdã falſo aſſerũt.ſ. q̃ ĩæternũ iraſceris nobis,nos nõ reſuſci tãdo,& ĩmortalitatẽ nõ reducẽdo! Eſſes em̃ ĩæternũ irat⁹ nobis,ſi nõ reſuſcitare mur,& ad ĩmortalitatẽ ñ reſtitueremur An ſi reſuſcitaueris,& immortales fece ris,extẽdes irã.i.vindictã tuã a genera tione hac terrena,vſq̃ ĩ generationẽ fu turã cũ reſuſcitabimur! Scilicet cũ hãc vindictã ĩ nobis hic exerceas,vt ſim⁹ paſ ſibiles,extẽdes eãdẽ hãc vindictã vſq̃ in gñrationẽ futurã:vt & tũc paſſibiles ſi mus ſicut qdã opinanẽ.Hoc aũt ſenſiſſe videnẽ illi,q dñm ĩterrogaſſe ĩ euãgelio legunẽ cui⁹ eẽt ĩ reſurrectiõe futura,mu lier q̃ ſeptẽ fratrib⁹ nupſerat:qb⁹ dñs re ſpõdiſſe phibeẽ ĩ regeneratione neq̃ nu bẽt neq̃ nubenẽ.Hãc aũt q̃ſtionẽ p ſingu la ſoluit,cũ adiũgit:Vere nõ iraſceris in ẹternũ:ſed tu deus in futuro conuerſus ab ira ad m̃iam viuificabis nos reſuſci tando & immortales faciẽdo.Et nõ extẽ des irã tuã,a generatione in generatio nẽ:qa plẹbs tua nos.ſ.& noſtri cõformes Luc.xx.

lętabiť in te.i.participatione impaſſibilitatis tuę.Ac ſi dicat,nulla ſollicitudine paſſionis anxiabimur:ſed de participatione glorioſę impaſſibilitatis tuę lętabimur.¶Orat etiã de hoc vt cõtingat:ſic. Dico viuificabis nos in futuro,& lętabimur in te:& ita ſit dñe.Oſtende nobis in futuro hanc miſericordiã tuã.ſ.viuificationem & lętitiã miſericorditer dandã: Et non ſic oſtendas vt nõ des,ſicut pdẽdi ad accumulationem miſerię ſuę,bonorum gloriã videbunt,quã non habebũt: ſed oſtende & da nobis ſalutare tuum.i. ſaluationẽ illã viuificationis & lætitiæ: Miſericordiam & ſalutare:pro eodẽ habet.¶Vel poteſt eſſe oratio de aduẽtu filii,p quẽ hęc beneficia erãt cõferẽda ſic: Dico ꝙ viuificabimur: & lætabimur, & qa hęc cõtingere nequeũt, niſi filius tu⁹ incarneť & viſibilis appareat:Oſtẽde nobis dñe pater miſericordiã tuã.i. viſibilem fac apparere filiis noſtris q tũc erũt filiũ tuũ incarnatũ:p cuius obœdiẽtiam mũdo miſereberis:ideoq̃ tua miſericordia diciť:Et qa nõ omnibus ſaluãdis viſibilis oſtẽdeť,ſaltẽ da nobis omnib⁹ ſaluandis tã pſentibus q̃ futuris: eũ ſalutare.i.ſaluatorẽ tuũ:ſcilicet da vt ſit oĩm credentiũ ſaluator,tam videntiũ q̃ non videntium.Quoniam autẽ propheta beneficia hęc annũciauerat: vt autorizabilia ſint ſua verba, oſtẽdit non a ſe ſed a ſpiritu ſancto hoc habere.ſic.Dico ꝙ deus viuificabit nos:& ꝙ in eo lętabimur: Hoc autem ex me nõ dico:ſed frequẽter audio,ꝙ hęc & huiuſmodi alia loquitur in me nõ verbis ſed occulta inſpiratione:dñs de⁹ ſpirit⁹:Et nõ ſolũ hoc audio ſed & inceſſanter audiã qd loquať in me .i.in interiori meo,dñs deus:Ac ſi dicat Nulla ſollicitudo terrenorũ me ab hoc auditu poterit reuocare:Et dignũ eſt vt hoc ſemp audiã:qm̃ nõ vile erit qđ loqtur & loqueť,ſed loqueť pacẽ vẽturã in plebẽ ſuã iudaicã.ſ.pacẽ æternã:qñ nulla paſſiõe inqetabimur,ſed iugiter ĩ deo lętabimur.Per hoc aũt ꝙ ſe dicit frequẽter auditurũ:auditores ĩſtruit,ꝙ ad hãc pacẽ ſemp eſſe debeãt ĩtẽti:Et bene plębs iudaica ſua diciť antonomaſice:eo ꝙ ei⁹ notitiã ſemp habuerit: Ne vero putareť ſup omnẽ Iudaicã plębẽ vẽtura,determinat:cũ addit:Dico ꝙ pax in plębẽ ſuam veniet:&.i.ſcilicet ſup ſanctos ſuos veniet.i.ſãcti s q erũt ĩ plębe Iudaica:& de ſuperiori diſpoſitione dei dabiť illa pax: Et nõ ſolũ in ſanctos ex Iudęis veniet illa pax ſed & in eos ex gẽtib⁹ q cõuertuntur.i.q cõuerteneť ab errore irrationabilis infidelitatis,ad cor.i.ad rationẽ cordis,vt auctorẽ ſuũ cognoſcãt & adorẽt. Bene quidẽ dicit gẽtes eſſe cõuertẽdas ad cor:Fuerũt.n.extra cor:cũ cultũ deo debitũ creaturis impẽderẽt,cum idola.ſ. adorarẽt.Dico ꝙ in ſanctis erit pax, verũtamẽ ꝓpe timẽtes eũ erit ſalutare ipſius:nõ ꝓpe illos ſanctos q ex ſctitate ſupbientes deficiẽt:Ac ſi dicat. Q̃uis dixerim indeterminate ſctõs,multi tñ ſancti erũt q a ſctitate deficiẽt:a qbus ſaluatio ęternę pacis elõgabiť:ſed & ſaluatio ꝓpe timẽtes erit.i.illis q hic eũ ſemp timebũt vt nõ ſuperbiãt:erit ꝓpinqua illa ſaluatio p Chriſtũ dñ ĩ hoc mũdo erũt: Dico ꝙ hic erit ſaluatio ꝓpe ſanctos:& nouiſſime ꝓpe timẽtes vt tandẽ in futuro habitet.i.in æternũ maneat illi⁹ gloria ſaluationis,in terra noſtra.i.in terrena modo carne noſtra.ſ.vt nõ ſolũ glorioſi ſimus in aĩabus ſed & in corporib⁹, iuxta illđ Apoſtoli:Oportet corruptibile hoc ĩduere ĩcorruptionẽ. Vel ſic põt legi,vt determinet inter quos cõuerſabiť ad inſtructionẽ fidei nſę,& ad hoc vt Iudæos inter quos dicit eũ conuerſaturũ,magis obnoxios ſibi reddat,vel vt etiã ad vtilitatẽ fidei gẽtiũ determĩet:qa nõ illos ſolos ĩter quos cõuerſabiť,glorificabit,ſed oẽs q eũ adorabũt & credẽt:Dico ꝙ pax ei⁹ veniet & ĩ ſctõs ex Iudęis:& ĩ eos qui cõuerteneť ad cor.Verũtñ q̃uis & Iudęis ſctĩs & gẽtib⁹ cõuertẽdis ad cor,ſit pacẽ daturus ſalutare.i.ſaluator ei⁹ fili⁹.ſ.p quẽ mũdũ ſaluabit cõuerſabiť corporali pſentia nõ apđ gẽtes,ſed ꝓpe.i.apud timẽtes eũ.ſ.apud Iudęos:q iã a tpe Abrahę notitiã ei⁹ habent & timorẽ:& ſic tñ vt non illos ſolos glorioſos faciat inter quos cõuerſabiť ſed ita vt p ei⁹ gratiã ĩ habitet ĩ futuro gloria ĩmortalitatis & impaſſibilitatis:nõ ſolũ in anima noſtra ſed & in terra noſtra .i. in carne noſtra quæ mõ terrena eſt: Vel poteſt ſuperius iungi vbi dixit:loquetur pacem venturã

1. Corin.xv.

in plebem ſuam:qa illi duo verſus inter poſiti fuerunt:Dico ꝙ pax erit in plæbe eius,& non ſola pax:ſed ſic erit in nobis qui plebs eiꝰ ſumus pax,vt cum pace in habitet gloria in terra noſtra.Expoſitio non mutatur,& ad hanc pacem non per noſtra merita attingemus,ſed per miſericordiam dei & per veritatem eius:qm̄ verax eſt,& cum hoc promiſerit non poteſt non complere:& miſericors in natura,vere per miſericordiam & veritatem dei ad hoc attingemus: ideo nanqꝫ miſericordia & veritas obuiauerūt ſibi.i.concordabunt inter ſe hæc duo,ad hoc efficiendum vt pacem & gloriam habeamꝰ a ſimilitudine aliquorum qui ſibi obuiā veniunt ad hoc vt aliquid concordāter efficiant:Ac ſi dicat,nūc concorditer miſericordia & veritas dei cooperabuntur vt pacem & gloriam adipiſcamur:Et per hoc etiam ad hęc deueniemus,qa per miſericordiam dei in hominibus iuſtitia.i. remiſſio peccatorū & pax.i. dilectio dei & proximi oſculatę ſunt.i.concordabūtur valde,a ſimilitudine concordantium qui ſeſe oſculantur:Qđ eſt dicere,ꝓ hoc ad pacem æternam & gloriam homines deueniēt:qa miſericordia & veritas dei & iuſtitia & pax per miſericordiam dei hominibus datę,hoc cooperabūtur. Poſſet quęri:Quomodo eis dabitur iuſtitia .i.remiſſio peccatorum?Qđ ſic oſtēdit, vere iuſtitia erit in hominibus. Nam de terra.i.ipſis hominibus qui modo terreni ſunt nō ſpirituales, orta eſt.i.orieť veritas.i.vera confeſſio peccatorum,& per veram confeſſionem proſpexit.i.proſpiciet,ſcilicet veniet ad eos iuſtitia.i.peccatorum remiſſio data,de cęlo cælorum Chriſto:a ſimilitudine illius qui aliquē grauiter oppreſſum clementer proſpiciens ad ei auxiliandum venit.Hanc autē confeſſionem ex ſe homines non habent & enim dominus dabit benignitatem.i. benignam illuſtrationem gratiæ ſuę interius,vnde vera illa confeſſio procedet & per hoc confitendo & ad iuſtitiam remiſſionis attingendo. non ſolum anima dabit fructum bonarum cogitationum, ſed & terra noſtra.i.terrena ſenſualitas nobis conformium qui tūc tēporis erūt dabit deo fructum, fructum ſcilicet bonorum operum:Cum dicit noſtra, cōformat ſe fidelibus eccleſiæ futuris: qa ſecūdum fidem iam eccleſiæ membrum erat. ¶Dico ꝙ iuſtitia & pax erunt in hominibus per veritatem,& poſtq̄ iuſti efficiētur iuſtitia ambulabit .i. ipſi promouebuntur de bono ad melius,& non ad fauorem hominum,ſed ante eum dominū ambulabit.i. ad hoc vt ei bene placeat: Qualitatem ponit pro quali: iuſtitiā ſcilicet pro iuſtis.Et per hoc ambulabit ante eū,qa ipſa iuſticia ponet greſſus ſuos .i.opera ſua quibus ad vitam gradietur in via.i.in Chriſto qui eſt via veritas & vita:ſcilicet quia conformes efficientur Christo in operibus,per ſe enim non ſufficerent:ad ambulandum de bono in melius.vel ſic:Dico ꝙ ambulabit, & hoc nō per ſe,ſed per hoc ꝙ dominꝰ ponet greſſus ſuos.i.greſſus adiutricis gratię ī via .i.in ipſis iuſtis qui via dei dicentur , eo ꝙ in eis ſpiritualiter ambulabit ſecūdū inoperantem gratiam, non ſecūdum motum localem. iuxta qđ idem dicit per ꝓphetam,inambulabo in illis & ero illoꝝ deus: Vel via dicuntur:eo ꝙ ad modum vię directi erunt a domino ad vitam. Ioan.xiiii.

In Pſal.LXXXV.

TItulus.LXXXV.Oratio ipſi Dauid:ſcilicet Chriſto aſcribēda,Et ſi quędam in hoc pſalmo enunciatiue dicuntur:qa tamen principaliter ad orationem ſpectat,oratio dicitur: Dominus enim Ieſus circa tempus paſſionis orans,& de conſtantia ne cedat,& de reſurrectione,& de gentium & Iudæorū conuertendorum ſalute in hoc pſalmo introducitur:vt nobis orādi exemplum & pro nobis,& pro inimicis tribuat.Qđ autem ſe pauperē dicit ſecūdū humanā naturā q tn̄ ſecūdū aliā naturā deus & oīpotēs erat,ad noſtrā inſtructionē facit vt q ſimpliciter hoīes ſumꝰ & pctōres & fragiliſſimi,nos pauperes & inopes penitus eſſe reputantes,a diuina gratia oremus clementer adiuuari.

INclina domine pater,aurem tuam: Dictum eſt a ſimilitudine medici īclinantis aurem infirmo, q pręnimia ęgritudine nō poteſt loqui:vt inclinan

do aurē percipiat quāta ſit infirmitas eiꝰ,
& miſereatur ei. Auris vero potētia diui-
nę miſericordię dicitur, eo ꝙ ſicut audita
percipimus aure, ſic & ipſe qđ oramus per
cipit, & cōplet potētia miſericordię. Et eſt
hoc ac ſi diceret: Inclina aurem tuā.i. con-
deſcendere fac potentiā miſericordię tuæ
mihi infirmo ſcđm humanitatem. Qđ eſt
dicere: Tu qui me infirmū ſemper cōſide-
ras, oro etiam vt attētē cōſideres infirmi-
tatē humanitatis meę: & exaudi me. Et ne
ceſſe eſt vt mihi condeſcēdendo me exau-
dias, quoniā ego qui deus ſum & omnipo
tēs ſcđm deitatē, ſum ſcđm humanitatem
inops.i. inſufficiēs alterius ope liberari, ni
ſi tua: & pauper.i. inſufficiēs ope mea ad-
iuuari. Et in hoc exaudi, ſcilicet, cuſtodi
animā meā ne deficiat a ſanctitate, timore
mortis, quoniā reuera ſanctus ſum & ī co
gitatione & in opere: & reſuſcitādo ſaluū
me fac ab hac infirmitate hūanitatis meę
ſeruū tuū deus meus ſpecialiter quadā ſin
gulari obœdientia, me ſeruū dico, ſperan-
tem in te, nō in aliquo alio adiutore. Ac ſi
dicat. Cū ſeruus tuus ſim in nullo reſul-
tans, & in oībus tibi obœdiens, & cū in te
ſolo nō in quolibet alio ſperem, & ſis deus
cui ſpecialiter prę cæteris obœdio: dignū
eſt vt animā meā cuſtodias, & me ſaluum
facias. Et ideo adhuc miſerere mei, reſuſci
tādo & cuſtodiēdo: quoniā tota die.i. oīni
vita mea quę clara fuit & ſplēdida in bo-
no vt dies, clamaui.i. clamore intēſę deuo
tionis egi, ad te adipiſcēdū. Et oro etiam
lętifica animā meā in reſurrectione, ꝗ mo
do triſtis eſt in paſſione. Lętifica aīam fere
idem eſt in ſententia qđ & ſaluū fac ſeruū
tuum: niſi ꝙ dum dicit lętifica, oſtēdit ad
euidētiam fragilitatis ſuæ ſe cōtriſtatum
fuiſſe. Oro letifica. Et dignū eſt: qa nō de-
preſſi animā meā vacando vitiis & malis
operibus: ſed leuaui.i. ſublimaui in virtu-
tibus & bonis operibus ad te promerēdū.
Et nō ſolū hę occaſiones valeāt ad hoc vt
me exaudias: ſed qm̄ tu domīe ſuauis es.i.
amabilis & iocūdus cibus ſanctis homini
bus, qui tamē ſunt vtcūqꝫ peccatores & lō
ge me inferiores: & mitis es peccatoribus
nondū pœnitētibus, quos nō ſtatim iuſte
dānas, ſed patienter expectas: & multę.i. in
finitę miſericordiæ es, remittēdo peccata
omnibus inuocātibus te.i. affectuoſe orān
tibus te de remiſſione: percipe orationem
meā auribus.i. potētia miſericordię tuę, &
percipiendo: intēde voci depcationis meę.i.
intenſum te fac voci meę depcanti te. Qđ
eſt dicere. Cū illis qui ſimplices hoīes ſunt
& in aliquo te offendētes: hæc bñficia cō-
cedas: vt eis ſuauis ſis & mitis & multæ
miſericordię, mihi potius deo & homini,
& a peccato immuni, intēſe tribue qđ oro.
Et ideo exaudi, qa clamaui.i. clamore intē
ſo egi: ad te promerendū in die tribulatio
nis meę.i. in toto tēpore vitæ meę, quæ ni
hil aliud eſt ꝗ tribulatio. Et hoc fere idem
eſt qđ ſuperiꝰ dixit, ad te clamaui tota die
niſi qa aliud notat cū dicit tribulationis:
Ac ſi poneret. Quis aſſidue in tribulatio
ne fuerim, nunꝗ tamē a clamore ceſſaui:
ideoqꝫ dignus ſum exaudiri. ¶ Oſtēdit au
tē quę vtilitas ſequetur de exauditiōe ſua
ſic. Dico auribus percipe orationē meā: &
ita facies. Et qa exaudiſti.i. exaudies me,
cuſtodiēdo & reſuſcitādo: oēs.i. omnis mo-
di gētes quaſcūqꝫ feciſti, per meā reſurre-
ctionē veniēt ad te fide, ꝗ longinquę ſunt
incredulitate. Non vacat a pondere, ꝙ po
nit, feciſti. Ac ſi dicat. Dignū eſt vt ad te
veniāt: cū eas creaueris. Quid eīm cōpeten
tius ꝗ vt creatori creatura ſubiiciatur? Et
poſtꝗ venerint corā te exiſtētes.i. in bene-
placētia tua: adorabūt te.i. venerabūtur te
deuotione & humili oratione. Et etiā glo
rificabūt aliis nomē tuū.i. pdicabunt ſuc-
ceſſoribus glorioſum eſſe nomē tuū. Ver
ſus aūt qui hūc pręcedit, ſcilicet: Nō eſt ſi
milis tui in diis & cętera, per parētheſim in
terpoſitus, ſic poſt hūc verſum qui eſt oēs
gētes legēdus eſt. Dico ꝙ oēs gentes ad te
venient, relictis idolis. Et merito. Non eīm
eſt ſimilis tui in natura aliquis in diis.i.
in idolis eorū quæ falſo dii erūt: & nō eſt
aliquis agēs ſcđm opera tua.i. operās mi-
rabiliter ad modū mirabilium operū tuo-
rum. Singula igitur ſingulis reddit, cū ad
dit. Vere nullus ī diis operatur ſcđm ope
ra tua: quoniā tu ſolus magnus es.i. potēs
& faciēs mirabilia opera. Ipſi vero neqꝫ ma
gni, neqꝫ mirabilia operantes: & nullus ſi-
milis tui in natura: qa tu ſolus deus es, &
nullus eorū deus. ¶ Orat autē pro genti-
bus cōuertendis ſic. Dico ꝙ gentes ad te
veniēt, et pro eis dn̄e pater ſcilicet deduc
de virtute in virtutem me.i. ipſas gentes

meas futuras in via tua poſitas.i.in fide & cognitione tui per quá ad te venient: & ingrediar.i.ingrediantur mei ad vitam poſiti in veritate tua.i.in veris pręceptis tuis:vel ingrediantur.i.promoueantur in veris pręceptis tuis.Et in hac deductione & ingreſſione lętetur cor meũ.i.cor meorum,ſcilicet non cõtriſtentur in completione pręceptorum tuorum:ſed lętentur, non ſic tamen vt inde ſuperbiant: ſed ſic, vt timeant.i.mei timeant nomẽ tuum qđ eſt dominus,ſcilicet timeant hoc qđ deſignatur in te per hoc nomen qđ eſt dominus: ſcilicet te omnipotentem eſſe & vlto

Malac.j. rem,qui eos punies ſi ſuperbierint. Vnde dominus per prophetá dicit. Si pater veſter ſum vbi amor meus:ſi de⁹ vbi honor ſi dñs:vbi timor?¶Enunciat autem futurum qđ orauit:cum adiungit.Oro vt mei deducantur & timeant te,& ita erit.Scilicet: Confitebor tibi domine deus meus.i. cum ſis dominus & deus meorũ,mei laudabunt te in toto corde meo.i.in tota affectione cordis ſui : ſcilicet vt non in parte tibi vacent,& in parte mũdanis: ſed ex toto te laudabunt tota affectione.Et glorificabo.i.glorioſum prędicabunt aliis nomẽ tuum,& hoc in æternũ . Hoc autem ideo repetit:vt addat.Merito glorificabũt nomen tuum : & confitebuntur tibi in toto corde:qa miſericordia tua magna eſt ſup me.i.meos ſcilicet quia ipſis meis cõferes per miſericordiam tuam magna beneficia illuſtrando eos virtutibus & bonis operibus.Et prius eruiſti animam meam ex inferno inferiori.i.erues animá meorum ex corruptione cęcitatis,quæ inferior infernus.i.imitas congrue dicitur : quantũ ad corruptionem corporis,ſcilicet quãtũ ad paſſibilitatem & mortalitatem . Cum eñi corruptio corporis qđ indignius eſt ĩ homine,iure infernus dicatur.i.imitas & deiectio:conuenienter animæ corruptio per cęcitatem dicitur inferior infernus.i.inferior deiectio. Qãto enim res dignior & altior tanto ei⁹ deiectio inferior & grauior. Hic igitur deus fideles ſuos de inferno inferiori liberat.i.eorũ animam prius per cęcitatẽ corruptá , ſpiritali gratia illuſtrat. In futuro vero de ĩferno corporis eos eripiet:cũ immortales & impaſſibiles faciet: vel ſic iſte verſus legiẽ cõpetentius: vt ad Chriſtũ referatur. Dico ꝙ confitebuntur tibi:& glorificabũt nomen tuũ.Et hoc inde continget:quia magna eſt.i.erit miſericordia tua ſuper me:vt mihi conſtantiam des in paſſione: & poſt omnem mundũ ditioni meę ſubiicias:& dones mihi nomen qđ eſt ſup omne nomen.Et eruiſti.i.erues animá meam ex inferno inferiori ad quẽ deſcẽdet:vt inde fideles in tenebris exiſtẽtes extrahat. Infernus inferior cõgrue dicitur infernus ille localis ad cõparationẽ huius mũdi qui ſuperior eſt:& tamen infernus dicitur.i.imus & deiectus ad comparationem patriæ cæleſtis:quę dicẽda eſt mons lætitiæ. ¶Poſt orationem de gentibus:etiam de inſurgẽtibus in eum Iudęis orare intendit . Sed vt ſua oratione egere intẽdat: prius eos culpabiles eſſe mõſtrat ſic. Oraui te domine pater pro gentibus ſaluãdis:volo etiá te orare pro iniquis Iudęis.Et vtile quidẽ eis eſt:vt pro ipſis orẽ o deus. Nã iniqui.i.minores in populo Iudęorum:non ex merito meo ſed ex iniquitate ſua:inſurrexerunt in me inclamantes crucifige,& cætera talia: & ſynagoga potentium.i.congregatio pontificum & cęterorũ principum:quęſierunt animá meá auferre,& non propoſuerunt te vltorẽ futurum ante conſpectum ſuum: ſcilicet nõ propoſuerũt ante cõſpectũ mẽtis ſuę te ſic debere vlciſci,quia ex inquitate in me inſurrexerunt, qđ vtiq; proponere deberẽt. Et tu dñe nõ omnes inde iuſte punias,ſed vt pars eorũ ſaluetur,tu domine deus miſericors in natura: & miſerator ſecũdum exhibitionẽ miſericordię:& patiens expectãdo peccatores nõ ſtatim puniẽs,& multę miſericordię condonando peccata conuerſis,& verax cõplendo omnia quæ promittis:qa ſcilicet verax es, & me ſaluandũ & glorificandũ promiſeris : reſpice in me tibi vſq; ad mortẽ obœdientẽ,& ſic da imperium totius mundi,mihi puero.i.ſeruo tuo in nullo tibi reſultanti,& antea ꝗ des imperium:poſt tres dies ſaluum fac a morte filiũ ancillę tuę Marię.Ac ſi dicat.Non ſolũ hoc ꝓmeretur obœdientia mea vt me ſalues:ſed & obœdientia matris meæ: cui cum per Gabrielem mandaſſes ꝙ me conciperet,nõ incredula neq; rebellis ſed obœdiens facta & fidelis : ecce inquit.i.parata ſum.Ancilla nãq; domini ſum &c. Et non

ſic me ſalues a morte: vt hoc lateat. Inutilis eſt mundo eſſet reſurrectio mea: ſed quia miſericors es & miſerator & patiēs & multę miſericordiæ: Fac mecū ſignū reſurrectionis in bono. Et bene ponit mecū vt ſe innuat eſſe deū. Quaſi diceret. Ego ſecundū ꝙ deus ſum, faciam ſignū reſurrectionis.i.mirabilem & manifeſtā reſurrectionem. Signū quippe pro miraculo ſæpiſſime ponitur. Dico ꝙ faciam ſignū reſurrectionis, & hoc ſignū erit in bono.i.in vtilitate Iudæorū & gentiū conuertēdorum: Vel ego faciam.i.complebo ſignū Ionę, ſcilicet vt ſicut Ionas die tertia de ventre ceti egreſſus eſt, ita ego die tertia carnē meā de ſepulchro reſuſcitatam egredi faciam.
Ioan.x. Poteſtatē enim habeo ponēdi animā meā, & iterum ſumēdi. Dico ꝙ ego faciā ſignū in bono: & tu pater fac mecum.i.cooperare cum ſancto ſpiritu hoc ſignū in bono: vt videant fide ſecundum partem ſaluandorū dico Iudęi qui me oderūt, quoniam tu dñe adiuuiſti me, & hoc modo adiuuiſti ꝙ cōſolatus es me in reſurrectione, qui modo triſtis ſponte ſum ī paſſione. Et hoc videndo confundātur bona confuſione, q oderunt me: & ſic conuertantur.

In pſal.LXXXVI.

Titulus. LXXXVI. Filiis chore. Pſalmus cātici. Qđ ſic exponitur Iſte pſalmus cantici.i.lætitię, non ꝙ in eo agat propheta de lętitia remunerationis æternę: ſed quia valde lętatur hic propheta agens laudē Sion.i.eccleſiæ primitiuę de Iudæis: proponiť filiis chore.i. adoptiuis filiis crucifixi, quorꝫ vtilitati in hoc pſalmo propheta intēdit. Laudat eīm in hoc pſalmo propheta eccleſiam primitiuam, de fundatione & gloria portarum ſuarum, & vt auctorizabilior laus ſua ſit, Spiritū ſanctum eā laudantē introducit. Cui eccleſię primitiuę ad cumulū ei⁹ laudis, dicit eccleſiam de gētibus adiūgēdam eſſe, & Chriſtū deū & hominē, & ipſius eccleſię (quę dei ciuitas eſt) dñm in ea naſciturū eſſe. Et hanc laudē ad vtilitatē filiorū chore facit: ſcilicet vt qui iam p baptiſmū filii chore facti, ei⁹ ciuitatis ciues ſūt, hac laude inſtigati nunꝗ ab eius participatione diſcedāt. Qui vero nondū eius ciues exiſtūt, tali laude ad eam attrahātur.
Chore. Et bene quidē Chriſtus Chore dicitur.i. caluus, eo ꝙ a Iudęis qui ſtulti fuerunt vt pueri deriſus ſit a ſimilitudine reorū, qui pro ſceleribus decaluati.i.capillis trūcati deridentur. Qđ in heliſeo caluo pręmonſtratum eſt, qui cū diſcedens a Hiericho montē Bethel aſcenderet, pueri eū aſcendentem conſiderantes deridebant, dicentes. Aſcende calue, aſcēde calue. Qui mox diuina vltione pmittēte, a duob⁹ vrſis, ſylua egredientibus deuorati ſunt. Sic & Iudæi qa Chriſtū ab Hiericho tranſeuntē.i. ab hac vita & Bethel.i.cęlum per exitum mortis aſcēdere parantē, dum crucē aſcendit deriſerūt, dicendo ſi filius dei es: deſcēde de cruce: mox poſt.xlii.annos a duob⁹ Mat.xxvij imperatorib⁹ Tito ſcilicet & Veſpaſiano Roma exeuntibus deſtructi ſunt. Et bene mundi huius vita Hiericho dicitur, eo ꝙ Hiericus. ad modū lunę aliqñ per proſpera augmentari, aliquādo vero p aduerſa deficere videatur. Hierico quippe luna interpretať. Congrue quoqꝫ per montem Bethel: cælū deſignatur, qđ excelſa domus eſt, videlicet habitatio eius ſumma non localis ſed ſpiritalis. Bethel ſane domus dei interpťať.

Fundamēta eius in montibus ſanctis. Cū ita laudem eccleſiæ primitiuæ quę dei ciuitas ē, videatur agere quaſi de ea aliquid iam dixiſſet. Ponit enim in principio hanc relatiuā vocem quę eſt eius, innuit nobis ꝙ de ea iā multum & frequenter in mente cogitando egerit. Et p hoc eā valde cōmendat, cum ipſe vir grauiſſimę auctoritatis: de ipſa eccleſia ſe frequēter cogitaſſe innuat. Et eſt ac ſi dicat. Sion.i.eccleſia primitiua q̄ ſpeculabitur æterna nō attendēdo pſentia, valde laudabilis erit. Fūdamēta enim eius erūt in mōtibus ſanctis, apoſtolis ſcilicet & prophetis, q montes erūt dicendi, ſcilicet in perfectiōe virtutum & operū excelſi. Qđ eſt dicere. Sion fundabitur in doctrina prophetarū & apoſtolorꝫ, vt firma facta, ad hoſtiū viſibiliū & inuiſibilium impulſum non corruat. Qui pphetę & apoſtoli mōtes dicūtur excelſi ad differentiā hęreticorꝫ & pſeudo pdicatorum qui tametſi mōtes ſint.i.in ſeculari ſapiētia prouecti: non tamen ſancti ſunt ſed tenebroſi. Vnde a domino nobis per ſcriptu

ram pręcipitur: vt in montibus tenebroſis pedem offendere caueamus. Dicuntur autem prophetæ & apoſtoli eccleſiæ fun- damenta, eo ꝙ per ipſorum doctrinas ſuper vnum & immobile fundamentum qđ eſt Chriſtus, in fide fundata ſit. Iuxta illud apoſtoli. Aedificati ſuper fundamentum apoſtolorum & prophetarum: ipſo ſummo angulari lapide Chriſto Ieſu. Sed diligit dominus &c. Qđ ſic coniungitur. Dico ꝙ Sion inde laudabilis ſit, quia fundata eſt in montibus ſanctis. Laudabilis etiam eſt de pulchritudine & perfectione portarum ſuarum, apoſtolorum ſcilicet qui non ſolum fundamenta ſed etiam eccleſię portę dicuntur, eo ꝙ eorum doctrinis ad eiuſdem eccleſiæ conſortium infideles introeũt. Et per hoc portas eius ſpeciosas in virtutibus & operibus eſſe conuincitur: quia dominus qui eas non diligeret, niſi pulchræ eſſent: diligit portas Sion, id eſt diliget ſuper omnia tabernacula Iacob, ſcilicet apoſtolos diliget ei militantes pluſq̃ omnes in priori populo Iudaico qui fuit de genere Iacob: qui ideo tabernacula dicuntur, qa deo in tabernaculis militauerunt, id eſt in militia carnalium obſeruantiarum quæ ad ſimilitudinem tabernaculorum tranſitorię fuerunt, poſtq̃ ſignificata aduenerũt. Quaſi dicat. Ideo magis diliget dominus apoſtolos, qa ipſi in moralibus pręceptis ſibi militauerunt. Fideles vero in priori populo in carnalibus obſeruantiis: quę vmbrę ſunt moralium, deo militauerunt. Pauci vero iam fide eccleſiæ membra exiſtentes, & ſi fuerint in moralibus militantes: non tamen ideo perfecte vt apoſtoli. Ideoq; digne minus dilecti. Siue ſi hanc laudem de omni eccleſia velimus accipere: pars cuius iam in cælis cum angelis lætatur. Pars autem in hac vita degens adhuc ſub anguſtiarũ pondere deo militat. portas Sion accipiemus virtutes, q̃ portæ eius ſunt per quas ingreditur ad vitam, quas dominus diligit magis q̃ tabernacula Iacob, id eſt trãſitoriam militiam carnalium obſeruantiarũ prioris populi. Sequitur. Glorioſa &c. Qđ ſic cõtinuatᷓ. Laudo te Sion de fundamentis tuis & portis, & hoc non adinuenio ex me: ſed hęc glorioſa, ſcilicet ꝙ talis eris in fundamẽtis & portis, dicta ſunt

Fũdamẽta

Epheſ.ij.

mihi de te a ſpiritu ſancto: non ſermone, ſed occulta inſpiratione, o ciuitas dei munita in virtutibus & bonis operib⁹. Introducit igitur verba ſpiritus ſancti ſibi interius loquentis, cum addit, memor ero & cætera. Qđ ſic adaptatur. Dico ꝙ hęc glorioſa dicta ſunt mihi de te a ſpiritu q mihi talia adhuc ad tui laudẽ prędicit. Ego qui viſus ſum obliuioni dediſſe Raab & Babylonem non illuminãdo fide, Memor ero illius Raab & Babylonis: vt ad fidem eam adducam: & hoc ſcientibus me, id eſt per prædicatores eccleſiæ primitiuę, qui me ſcient, id eſt qui me fide cognoſcent. Raab quidem & Babylon hic videtur idẽ denotare: ſcilicet gentium multitudinem Raab enim ſuperbia vel latitudo: Babylon vero cõfuſio interpretatur. Vnde cõgrue gentium populus Raab & Babylon dicitur, eo ꝙ per voluptatem & vitia late inceſſerit, & deo cultum debitum denegando contra eũ ſuperbierit: qua de re dignũ ſe confuſione fecit. Dicitur quoq; idẽ populus Raab per hiſtorię figurã. Sicut eñ Raab meretrix ĩ Hierico, dicitur olim exploratores filiorũ Iſrael ſuſcepiſſe, & per hoc meritum domus ſuæ familiam in deſtructione Hierico ſub ſigno funiculi rubei a perditione ſaluaſſe, ſic & pars gentiũ quę apoſtolos ſuſcepit & eis credidit, qui dei exploratores in gentibus fuerunt, per ſignum purpuræ paſſionis Chriſti, & in die iudicii cũ omnibus imitatoribus ſuis ſaluabitur: cum Hierico, id eſt deficiens malorum ciuitas deſtruetur, Quæ Hierico dicitur, eo ꝙ hic ĩ proſperitate creſcat. In futuro vero in tormentis ſit defectum paſſura, ad ſimilitudinem lunæ creſcentis & decreſcentis. Ecce alienigenę & cætera. Quod ſic adaptatur. Dico ꝙ memor ero Raab & Babylonis, & ita erit. Ecce enim iam certum eſt quaſi præſens ſit, ꝙ alienigenę, id eſt gentes quæ alienę ſunt a fide: & alterius generationis q̃ Iudęi, ſcilicet illi alienigenę dico, qui ſunt & Tyrus & populus æthiopum, id eſt pars quorum eſt Tyrus, id eſt anguſtia, ſcilicet anguſtiãs fideles meos multimode, & pars eſt popupulus æthiopum, & ſi non ſint Tyrus, id eſt nigri ĩ peccatis ad modũ populi ęthiopũ qui niger eſt in corpore. Hi omnes ſcilicet & Tyrus & populus æthiopum qui

Ioſu.ij.

ſunt pars alienigenarum fuerunt illic, id eſt adiungẽtur in conſortium illius Sion primitiuę per ſcientes me. Si eñ. Nũquid &c. Qđ ſic coniungitur, & prępoſterate legitur. Dico o auditores, ꝙ hoc dicit mihi ſpiritus ſanctus, memor ero, & ecce alienigenæ. Et ad cumulum laudis eius hoc de ea mihi teſtatur: ſcilicet ꝙ & quidam natus eſt. i. naſcetur in ea homo. i. ſecundum ꝙ homo, & ipſe qui in ea naſcetur: fundauit eam. i. creabit eam, & in fide & in virtutibus fundabit altiſſimus. i. ſecundũ illam naturam qua deus erit omnipotens. Quod eſt dicere. Chriſtus ſcđm humanitatem in populo Iudaico naſcetur: qui tamen ſecundum diuinitatem eum creauit, & in fide fundabit ſecundum partem. Et hoc qđ de te obſcure dico o Sion. Nũquid dicet homo. i. nunquid ſoluet aliquis qui ſit ſimpliciter homo. i. animalis & non ſpiritalis? Vere non dicet. i. ſoluere non poterit qualiter hoc continget, ꝙ homo naſcetur in te, & ipſe fundabit te. Animalis eñ homo non ꝑcipit ea quę dei ſunt. Per hoc autẽ innuit hoc ineffabili myſterio & ſacratiſſimo cõtigiſſe, qđ homini dicit eẽ inſolubile: vel ſic. Dico ꝙ homo naſcetur in te: & ipſe fundabit te. Et hoc o Sion nunquid dicet homo. i. nunquid audebit dicere quilibet qui ſimplex homo ſit. i. animalis nõ etiam ſpiritalis. nequaq̃. Non enim debiles hoc teſtari auſi ſunt, ꝙ Chriſtus deus & homo fuiſſet. Vnde Manichei mẽtiti ſunt eum non verum hominem fuiſſe ſed corpus phantaſticũ ſuſcepiſſe. Iudæis enim hoc erat ſcandalum, gẽtibus autem ſtultitia: vt quilibet deus & homo diceretur. Hoc autem ad laudem pręd icatorum pręd icit: ꝙ ſcilicet eos innuit eſſe conſtanter pręd icaturos, qđ debiles confiteri non audebunt. Si dominus narrabit. Qđ ſic iũgitur. Quia dixerat. Nũquid dicet homo, ne quilibet intelligeret hoc adeo graue eſſe, ꝙ nullus ex toto dicere poſſet vel auderet, addit. Quis hoc non dicet homo, tamen nõ ex toto tacebitur. Dominus eñ deus narrauit hoc, id eſt narrabit in ſcripturis populorum, id eſt in ſcripturis quę populis chriſtianis proponentur ad intelligendum. Ac ſi dicat. Non erunt illę ſcripturæ inintelligibiles & nimis obſcuræ: vt ſcripturæ philoſophorum: quæ nimis

j. Corin. ij.

j. Corin. j.

obſcurę ſunt & a paucis intelliguntur, cũ fere nihil veri loquentur: ſed cum vera & manifeſta pręd icent, a multis populis intelligentur. In hoc autem ipſas ſcripturas valde commendat. Oſtendit etiam ad laudis earum exaggerationem ipſarum auctores, cum adiũgit. Dico ꝙ in ſcripturis populorũ narrabit, &. i. ſcilicet in ſcripturis principum horum populorum narrabit hoc, qui fuerunt, id eſt qui erunt in ea Sion. Quod eſt dicere. Nõ in qualibuſcũꝙ ſcripturis populorum hoc narrabit, ſed in ſcripturis apoſtolorum qui erunt principes in doctrina illorum populoꝝ qui erũt in ea Sion. Sequitur. Sicut lętantium. Qđ ſic continuatur. Facit apoſtropham ad eã ex iocunditate nimia: ſic. Dico o Sion ꝙ hoc dicit mihi ſpiritus ſanctus de te, quoniam homo naſcetur in te, & ipſe fundabit te. Et hoc ĩſuper dicit mihi de te, quatinus habitatio omnium habitantium in te, erit ſicut habitatio lętãtium. Quod eſt dicere. Omnes qui in te fide habitabunt erunt ſicut lętantes in puritate conſcientiæ ſuæ. Iuxta qđ apoſtolus dicit. Gloria noſtra hæc eſt teſtimonium conſcientiæ noſtræ. Et bene ponit non lętantium: ſed ſicut lętantium: quia licet hic valde fideles de puritate conſcientiæ ſuæ lætentur, reuera & ample, ad comparationem tamẽ æternæ lætitiæ futuræ hæc præſens non dicitur lętitia: ſed ſicut lætitia, id eſt vmbra lętitię futurę. Per hoc autem attrahit ad conſortium eccleſiæ illos qui extra eccleſiam ſunt: cum ipſius habitatores dicat eſſe lętantes.

j. Corin. j.

In pſal. LXXXVII.

Titulus. LXXXVII. Canticũ pſalmi filiis Chore in finem pro Melech ad reſpondẽdum, intellectus Eman Iſraelitę. Non dicit canticum ꝙ hic agat de iocunditate remunerationis ęternæ, ſed quia Chriſtus hic de paſſione ſua agens, & orans vt deus eum conſtantem faciat & reſuſcitet. ĩſtruit oẽs qui ſunt filii ſui adoptiui: vt ſicut ipſe nõ inuitus, ſed cum lætitia pro nobis crucẽ ſuſtinuit, licet ſcđm carnis debilitatem triſtis appareret: ita & filii eius ꝑ eo ſi neceſſe fuerit, cũ lętitia debeant aduerſa ſuſtinere, & in

ipſis aduerſis orare.Et hoc in titulo innuitur cũ dicit:cãticum pſalmi filiis chore in finem pro Melech ad reſpondẽdũ : qui ſic adaptatur.Canticum huius pſalmi.i.iocũdum negociũ huius tractatus,ſcilicet negocium paſſionis Chriſti , in quo ipſe pro ſalute mũdi paſſus pręcinuit.Ideoq; dicitur canticum qđ in hoc pſalmo continetur:proponitur filiis chore.i.filiis Chriſti qui filii eius adoptiui facti ſunt per paſſionẽ.Et proponitur ipſis ad reſpondendũ.i. ad hoc vt ei reſpondeant nõ verbis ſed factis,ſcilicet vt ſicut ipſe præcinuit pro eis patiendo:ita & ipſi ſi oportuerit ſuccinãt & reſpondeant,pro eo mortem pati nõ fugiendo.Et non inuiti reſpõdeant aut quaſi ex neceſſitate:ſed pro Melech.i.ſecundũ concordiam charitatis & dilectionis,ſcilicet vt ſicut ipſe cum charitate dilectionis ſuſtinuit:ſic & ipſi cũ charitate ſuſtineãt,
I. Cori. xiij & in hoc ſecum concordent.Nam ſi tradiderint corpus ſuum vt ardeant,charitatẽ autem non habeant,nihil eis proderit. Et hanc reſponſionem non ad horam facere
Matth. x. debent: ſed vſq; in finem vitæ. Qui enim perſeuerauerit vſq; in finẽ,hic ſaluus erit.
Melech. Melech quidem chorus interpretatur . Etenim quia in choro ſolet eſſe concordia cantus:Melech pro concordia competenter accipitur.Et hoc eſt intellectus Eman Iſraelitę,id eſt hoc intellexit Chriſtus,eſſe ſcilicet cantandum,id eſt iocundum in anima in tribulatione:licet triſtitia ſit exterius ex carne,
Eman. Eman quippe frater:Iſrae-
Iſraelita. lita vero videns deum interpretatur. Vnde congrue Chriſtus Eman iſraelita dicitur: qui frater noſter eſt,& ſecundum humanitatẽ noſtram quã participauit,& ſecundũ diuinitatem ſuam cuius nobis participationem donauit. Vnde idem dicit.
Mar. iij. Quicunq; fecerit voluntatem patris mei,
Mat. xxviij ipſe meus frater eſt.Et alibi.Ite, dicite fratribus meis. Iſraelita vero digne dicitur. Quis enim ei poteſt æquiparari in dei viſione,cuius humanitatem verbo dei coniunctam eſſe non eſt dubium , in eiuſdem perſonę inenarrabili vnione? Per hoc igitur filios chore vehementer attrahit , ad cantandum in tribulatione, cũ perhibeat Chriſtum hoc intellexiſſe. Non enim hoc intellexiſſet, ſi nõ vtiq; ad paſſionis obœdientiam voluntarie cucurriſſet.

Domine pater deus opifex ſalutis meæ in die.i. in pſperitate: & nocte.i. ĩ aduerſitate, clamaui.i. clamore intẽſo egi bonæ deuotiõis.Et hoc eſt coram te.i.hoc vides tu , quicũq; hoc ignoret.Ergo oratio mea facta,in cõſpectu tuo id eſt facta de tali re quæ eſt in conſpectu tuo ſcilicet facta de perfectione conſtãtiæ & de reſurrectione quæ tibi bene placent vt de eis orẽ:& q̃ dono digna ſunt,ĩtret.i. admittatur ad hoc vt compleatur: a ſimilitudine honeſtorum legatorum qui thalamũ domini intrare permittuntur . Qđ dicit in die clamaui & nocte coram te,interpoſitũ eſt, & eſt acſi ſic diceret . Cũ tu dominus ſis omnium & de⁹: & per hoc te manifeſtum eſt omnipotentẽ eſſe:& iã opifex meę ſalutis extiteris,& talia etiã orem quę in conſpectu tuo ſunt , oro vt oratio mea intret.i.admittatur. Et qa dixerat ſalutis,ipſam ſalutẽ oſtendit cum interponit:Huius ſcilicet ſalutis fuiſti opifex , ꝙ me adeo perfectum feciſti, ꝙ non remiſſus fui:ſed clamaui.i.clamore intẽſę deuotionis egi, & in die & in nocte, non factus in die ſuperbus,nec in nocte timore confractus:qđ æque ſumma ſalus eſt ne quis in die vel in nocte a tali clamore deſiſtat. Dico intret oratio mea. Et vt non excludat: inclina aurem tuam.i.condeſcendere fac potẽtiã miſericordię tuę humili pcĩ meę. A ſimilitudine medici q aurẽ ęgroto inclinat ceu iã ſępius oſtẽſum eſt.Et neceſſe eſt vt aurẽ ad pcem meã inclines, qa aĩa mea repleta eſt malis.i.replebit tribulationib⁹. Mala nimirũ p tribulatiõib⁹ ſępiſſime ponunt. Verbi gr̃a in Iob.Si bona ſuſcepim⁹ Iob. ij.
de manu dñi: mala aũt quare nõ ſuſcipiamus.Et adeo replebit aĩa mea malis ꝙ vita mea.i.ipſa aĩa q̃ cauſa ẽ vitę meę,appropinquauit.i.appropinq̃bit iferno.ſ.p nimiũ tribulationũ põd⁹ a corpe ſeparãda ĩ infernũ deſcẽdet:& ptẽ ſaluãdorũ ĩde extrahet. Dico ꝙ aĩa mea replebit tribulatiõib⁹. Et ad cumulũ pſecutionũ mearũ,æſtiat⁹ ſũ.i. æſtimabor a pſecutoribus meis Iudęis,cũ deſcẽderib⁹ ĩ lacũ.i.cũ latronib⁹ deſcẽdẽtibus ĩ pfũditatẽ vitiorũ, deputat⁹ ſũ dign⁹ tradi turpit ĩ mortẽ.Vn pp̃ha teſtat.Et cũ Eſa. liij.
iniqs deputat⁹ ẽ.Et fact⁹ ſũ.i.ſiam pro re- Luc. xxij.

putatione eorũ vilis & abiectus ſicut ho-
mo ſine adiutorio:ſcilicet putabũt me nul
latenus adiuuãdũ eſſe: cũ ego tñ futurus
ſim liber a iure mortis,exiſtẽdo ĩter mor-
tuos.Scilicet cũ ero in nũero mortuorꝫ in
corpore mortuus:non ero tamen in pote-
ſtate mortis.vt me retinere valeat: ſed li-
ber ero:vt quãdo mihi placuerit, reſurgẽ
di habeam facultatem.Per hoc ꝙ ſe liberũ
dicit:quoniã voluntarie patietur, innuit,
vnde nos ad affectũ patiendi inſtruit. Et
exiſtimabor adhuc ab eiſdem perſecutori
bus eſſe peccator, ſicut ſunt multi vulne-
rati prius a praua ſuggeſtione per cõſen-
ſum,& iam dormientes in ſepulchris.i.ſo
piti & mortui in corporibus ſuis per ope
rationem nimię voluptatis. Scilicet me ſi
milem reputabũt peccatoribus,qui prius
a ſuggeſtione ſua in conſenſu vulnerati,
iam ad conſuetudinẽ operandi voluptatẽ
deuenerunt,& adeo ꝙ animę eorum ſunt
dormiẽtes ĩ ſepulchris.i.ſopitę & mortuę
in voluptatibus corporũ,quę recte ſepul-
chra per ſimilitudinem dicũtur.Sicut eñ
corpora in ſepulchris iacentia,deficiũt &
fœtent:ita & animæ voluptatibus corpo-
rũ aſſentiendo immorantes in vitiis exte-
rius malę famę fœtorem emittũt. Quorũ
dormientium nõ es amplius memor.i.qui
adeo dormiunt, ꝙ amplius eorũ non exi-
ſtis memor:vt eos exſuſcites.Dico ꝙ exiſ-
timabunt me ſimilem dormientib⁹:& ipſi
tamen ſunt repulſi de manu tua.i.de pro
tectione tua malis meritis ſuis:vt eorꝫ nõ
ſis memor:ac ſi dicat.Si ipſi qui me talem
reputant,iuſti eſſent, non tam mirabile vi
deretur : Sed cũ ipſi adeo peccatores ſint:
vt iam malis meritis ſuis exigẽtib⁹ de ma
nu tua repulſi ſint,me qui iuſtus ſum ta-
lẽ exiſtimare, mirũ videtur & penitus in-
dignũ.Et per hoc filios chore inſtruit cõ
tumelias peccatorũ,licet iuſti ſint volun-
tarie pati, cũ ipſe ſingulariter iuſtus & a
peccatis liber, tot contumelias ſuſtinue-
rit. Et poſuerunt.i.ponent me pro repu-
tatione ſua in lacu inferiori.i.in profun-
ditate peccatorꝫ,ſcilicet reputauerũt ꝙ iã
deueniſſem in infimã profunditatem pec-
catorꝫ. Et poſuerunt me reputatione ſua
in tenebroſis.i.in numero tenebroſorum.
Scilicet reputauerunt me eſſe in tenebris
ignorantię dei,& non in qualicũꝗ ignorã
tia: ſed in vmbra cauſa mortis.i.in illa obſ
curitate ignorantiæ quę cauſa eſt mortis
æternę:De qua legitur.Ignorans ignora- I.Cor.xiiii. Ignorãtiæ veniales.
bitur.Ille videlicet ignorans: qui dei præ
ceptorum notitia penitus caret. Sũt eñ
quædam ignorantię quę ad mortem mini
me ducunt:vt ſi diuinę trinitatis & vnita
tis habitudinẽ, & cætera talia ineffabilia
dei myſteria ignoramus.Et hoc quoꝗ re-
putabunt,ꝙ furor tuus cõfirmatus eſt ſu
per me.i.nimia ira tua firma & immobilis
contigerit ſuper me.i.contigerit in me ad
hoc vt opprimat me ad modum ponde-
roſorum deſuper cadentiũ.Quod eſt dice
re.Hoc ipſi reputabunt,ꝙ hic mihi valde
ſis iratus & maliuolus:& in futuro prout
ipſi reputabunt:induxiſti ſuper me.i.indu
ces ad oppreſſionem & deſtructionem mei
omnes fluctus tuos.i.omnes vindictas per
tormenta,quę congrue quidem fluctus di
cũtur.Sicut enim fluctus ſuperuenientes Fluctus.
naufragũ mergunt:vt non poſſit exurge-
re:ſic & vindictę dei damnandos in tormẽ
ta demergent,ne valeãt vlterius euadere.
Non ſolum vero hoc mihi cõtinget:vt ta
lis a perſecutoribus exiſtimer:ſed etiã ad
miſeriarum mearũ accumulationem:lon-
ge feciſti.i.permittes longe fieri a me no-
tos meos.Scilicet tanta erit ꝑſecutio mea
ꝙ diſcipuli q ſunt noti mei fugientes elõ-
gabuntur a me. Et non ſolum elongabun
tur: ſed & poſuerunt me abominationẽ.i.
cauſam abominationis ſibi,ſcilicet quibuſ
dam eorum de reſurrectione mea deſperã
tibus videbitur abominabile mihi adhęſiſ
ſe.Et etiam traditus ſum.i.tradar Iudæis
a quodam diſcipulo meo Iuda Scariothe.
Et cum tradar non egrediebar.i.non egre
diar de obſcuritate potentię:a ſimilitudi-
ne illius qui in obſcuritate loci cuiuſlibet
exiſtens, non vult egredi ne appareat. Ac
ſi dicat.Poſſem quidem exercere potentię
meę vindictam ſuper eos cum eis traditus
fuero:ſed ego non manifeſtabo eis poten-
tiæ meæ magnitudinem quæ eis obſcura
eſt & ignota. Cæterum patienter omnia
ſufferam:vt meis exemplum tribuam pa-
tienter ſine rebellione patiendi: vbi etiam
locum habebunt vlciſcendi. Et quia non
egrediar: oculi mei languerunt.i.apoſtoli
languebũt.ſ.deficient a ſpe reſurrectionis
meę prę inopia lucis interioris, ſcilicet qa

non erunt interius fide plenarie illuminati, deficient a ſpe reſurrectionis. Vnde quidam deſperando dixiſſe legũtur: Nos
Luc.viii. ſperabamus ꝙ hic redẽpturus eſſet Iſrael Oculi quidẽ in eccleſia cõuenienter apoſtoli dicũtur, eo ꝙ minoribus paſtorali cura ꝓuideant: ad ſimilitudinẽ oculorũ toti corpori ꝓuidentiũ. Dico ꝙ anima mea replebitur malis, & æſtimatus ero cũ deſcẽdẽtibus in lacum, & traditus ero, & oculi mei languebũt. Ego tamen non hac occaſione remiſſus fui: ſed clamaui ad te dñe pater. i. clamore intẽſę deuotionis egi, ad te vt me cõſtantem faceres & reſuſcitares & tota die. i. iugiter: expãdi man⁹ meas. i. dilataui manus cordis: affectiones bonas ſcilicet ad te promerẽdũ. i. ad hoc vt gratiam tuam promererer: & ſic cõſtans fierẽ & reſuſcitarer. Dico ꝙ clamaui dicens: o dñe noli me pati remanere in ſepulchro. Non ſic dico vt nõ ponar in eo: ſed ita vt nõ remaneam in perditione. i. vt non putreſcam. Nũquid enim facies mirabilia in mortuis in anima: ſcilicet facies hęc mirabilia in hominibus qui mortui ſunt ꝑ peccatũ originale: vt eos ad vitam reducas ꝑ fidem ſicut promiſiſti, me remanẽte in ſepulchro & ĩ perditione? Minime. Aut apoſtoli qui erũt medici tui erogando medicinã doctrinę infirmis in anima mortuis, ſuſcitabũt per doctrinam ad vitam fidei, ipſos mortuos, omne humanũ genus ſcilicet & ipſi ſuſcitati, cõfitebuntur tibi. i. laudabũt te & ore, & corde, & opere, me remanẽtem in ſepulchro: Nunquid etiã narrabit aliquis ſaluatus miſericordiã tuã. i. reparationẽ humani generis factã per miſericordiã tuã, in ſepulchro. i. in cõſideratione ſepulchri mei: ſcilicet ſi me cõſiderauerit in ſepulchro remanere & nõ reſurgere? Et nũquid narrabit aliquis veritatem tuã. i. te veracem eſſe in cõpletione reſurrectionis meę quã per prophetas promiſiſti, in ꝑditione. i. in cõſideratione perditionis meę, ſcilicet ſi ꝑmiſeris me ad perditionẽ deuenire vt nõ reſurgã? Et nũquid cognoſcẽtur in tenebris. i. in tenebroſis. ſ. gẽtes quę ſunt in tenebris ignorãtię cognoſcẽt ꝑ narrationẽ apoſtoloꝝ mirabilia tua quæ ꝑ me operaberis: ſcilicet expugnationẽ diaboli & ſalutẽ mundi, & cętera mirabilia quę multa ſunt, me remanente in ſepulchro & in ꝑditione? Et nũquid cognoſcetur in terra obliuionis. i. in gẽtibus quę terra maledicta ſunt per Adã, & quandiu videris obliuioni tradidiſſe: iuſtitia tua. i. nũquid cognoſcẽt ipſę gẽtes oẽm iuſtitiã eſſe a te non a ſe, ſi remãſero in ſepulchro & in perditione? Minime. Hoc aũt qđ ſub interrogatione ſic ponit oratio eſt, cũ maiori pondere affectionis facta ꝙ̃ ſi ſine interrogatione fieret. Et eſt ac ſi dicat, reſuſcita me. Nam ſi in ſepulchro remãſero & in perditione, hęc incõuenientia cõtingẽt ſcilicet nõ facies mirabilia ĩ mortuis, neq; medici ſuſcitabũt ipſos mortuos ꝑdicatione ſua: neq; mortui reſuſcitati tibi cõfitebũtur, neq; narrabit aliquis ꝑdicatoꝝ miſericordiam & veritatẽ tuã, neq; gentes ꝙ̃ tenebroſę ſunt & terra obliuionis cognoſcẽt mirabilia tua, & omnẽ iuſtitiã a te eſſe. Cũ igitur hęc inconueniẽtia oſtẽdit, ad pręſtandũ qđ orat, dei clemẽtiã magis cõpellit. Repetit autem qđ dixit clamaui: vt addat. Dico ꝙ hęc incõueniẽtia contingẽt niſi reſuſcitatus fuero: & ideo vt reſuſcitari mererer: clamaui ad te dñe pater, ego qui dignus ſum exaudiri. Et a clamore nõ deficiam: ſed oratio mea cũ clamore facta in mane nõ in tenebris. i. in claritate bonę cõſcientię & deuotionis meę: ꝓueniet te. i. ꝓueniet remunerationẽ tuã, ſcilicet ꝓmerebitur remunerationẽ a ſimilitudine ſtrenui militis qui ꝓcedit donatiuũ obſequio vt poſt digne ipſum donatiuũ ſuſcipiat. Qđ eſt dicere. Vt dignus ſim reſuſcitatione promerebor hoc prius irremiſſa oratione & clamore. Nã prius in vinea eſt laborãdũ, poſtea vero denarius accipiẽdus. Facit aũt quęſtionẽ vt poſtea ſoluat: videlicet quare deus eũ noluerit exaudire orãtem: vt poſſet tribulationẽ paſſionis euitare, cũ adiũgit. Vt quid & cætera. Qđ ſic iũgitur. Dico ꝙ clamaui orãdo de reſurrectiõe. Oraui etiã vt ſi poſſibile eſt trãſeat a me calix paſſionis. Et vt quid dñe repellis hanc orationẽ meam, permittendo me pati, & hoc modo auertis. i. videris auertere a me faciem. i. beniuolẽtiã tuã: a ſimilitudine iratoꝝ qui ab his q̃bus irati ſunt faciẽ auertũt? Faciẽ ꝓ beniuolentia ponit, eo ꝙ ĩ faciei ſerenitate ſoleat beniuolentia denotari. Quis aũt orationẽ meã repellas ego tñ q affligi ꝑmittor: paup ſum. i. hũilis

erga te,ſicut pauper erga diuitem,& in la
Prędicãdi tempus. boribus prædicationis,a iuuentute mea.i.
a principio iuuentutis,ſcilicet a.xxx.anno
a quo tēpore licitum eſt prædicationē ex-
ercere.Et ego exaltatus.i.valde ꝓmotus in
humilitate,& laboratione ꝑdicationis, qđ
æque magna ęxaltatio eſt : hũiliat⁹ ſum.i.
deiectus in tribulationibus,& cõturbatus
metu ipſarũ tribulationũ, ac ſi diceret. Si
ſupbus & ocioſus exiſterē, non eſſet mirũ
meam orationem repelli. Sed cũ ſim humi
lis ad modũ pauperis,& laborans in obœ-
dientia prędicationis, & in his valde ſubli
matus, admirabile eſt, cur me tã ſeueriter
in tribulationibus permittas humiliari &
conturbari.Quęſtio eſt facta,ad ſoluẽdum
accedit cũ dicit.In me trãſierũt &c.Quod
ſic cõtinuatur.Dico hic ꝙ poſſet quæri,ſci
licet quare repellis orationē meam,& qua
re me ꝑmittis humiliari & cõturbari.& ec
ce quare hoc fit:ideo.ſ. humilior, quia iræ
tuæ.i.vindictę tuę,quas in humanũ genus
exerces ꝑpter peccatum Adę,in me conie-
ctę tranſierunt.i.trãſibunt ab humano ge
nere:qđ eſt dicere.Paſſiones in me coniectę
cauſę erunt: quare mortalitas & paſſibili-
tas,& cęterę vindictę,quas tu deus exerces
in humanũ genus, deſtruentur.& ideo ter
rores tui.i.terribiles paſſiones a te diſpoſi-
tę conturbauerũt me.i.conturbabunt ſecũ
dum fragilitatem carnis:vel terrores paſ-
ſionũ multarum,quas ſcio me paſſurũ per
tuam diſpoſitionē conturbabũt me, nõ ex
neceſſitate,ſed ſpontanea cõturbatione,vn
Mar. xiiij. de legitur . Cœpit Ieſus pauere & tędere,
Et vere me conturbabunt terrores.Nã cir
cũdederunt me ſicut aqua.i.circundabunt
me tota die paſſiones meæ:ſicut aqua.i. ad
modum aquę, ſcilicet vt me opprimant.a
ſimilitudine aquę, quæ aliquē circũdat vt
demergat & opprimat.Circundederunt.i.
circundabunt inquã me,& hoc ſimul.i. ita
ꝙ nullus excipiatur,ac ſi dicat.Nõ ita me
circũdabũt:vt partim ĩ vno tēpore, & par
tim in alio,ſed oẽs me ſimul circũdabunt,
ad exaggerationē calamitatũ mearũ, ideo
ꝙ circũdabor . Ad cumulũ aũt erumnarũ
mearum elongaſti a me amicũ & proximũ
ſcilicet tanta erit conturbatio paſſionum
mearum, ꝙ facies a me fugiendo elongari
amicos: Apoſtolos.ſ.qui amici mei ſunt.i.
valde familiares.Percuties enim paſtorem
& diſpergentur oues.Et proximi mei.i.cõ
tribules mei,a me elongabuntur, & notos
meos.i.occultiores diſcipulos,ſicut Nico-
demũ,& Gamalielem & cæteros a me elon
gari permittes.Et hoc ꝙ elongabunť con-
tinget a miſeria mea.ſ.quia miſeriam meã
multiplicem conſiderabunt,relinquent me
& fugient. Per hoc ꝙ amicos & proximos
& notos a ſe dicit elongandos, multiplicē
eſſe miſeriã ſuã innuit, & ꝑ hoc nos ad pa
tiendum pro eo magis inſtruit.

In Pſal.LXXXVIII.

PSalmi.LXXXVIII.Titulus.Intel-
lectus Ethan Iſraelitę.qđ ſic expo-
nitur.Hic habetur intellect⁹ Ethã
iſraelitę,non vt Ethan iſraelita,hunc intel
lectum habeat : ſed quia propheta hoc in
pſalmo agens hunc tropicum habet intel-
lectum.de Ethan iſraelita.i.de Chriſto qui Ethan.
eſt Ethan.i.robuſtus,deuincendo fortē ar-
matum diabolum,& iſraelita eſt,vt in præ
cedenti pſalmo oſtenſum eſt. Propheta qp
pe,quia in præcedenti pſalmo Chriſtũ hu
militer agentē de paſſione ſua introduxe-
rat:In hoc pſalmo intendit eum magnũ &
potentem & incõparabilē oſtendere,enar-
rando beneficia miſericordię dei, per eum
humano generi conferenda.Et hoc etiã au
ctoritate paterna corroborat,quem loquē-
tem inducit,& beneficia quę fit in Chriſto
& per Chriſtum in eccleſia operaturus ꝑ-
mittentem.Oſtendit etiã hic propheta nõ
intelligendum eſſe paſſiones,quæ in Chri
ſto & in eccleſia erũt, futuras ad conſum-
ptionem,ſed ad eorũdem fidelium expur-
gationem.Orat etiam & pro ipſo capite &
pro membris,vt bonam affectionem ſuam
quã erga eum habet oſtẽdat, & exẽplo ſuo
bonam in nobis affectionem pariat.

MIſericordias dñi.i. bene-
ficia miſericordię domi-
ni patris,quę humano ge
neri cõferet,inęternũ du-
ratura, cantabo.i.cum io
cunditate tractabo.Quia
vero poſſet intelligi, ꝙ in ſola mente can-
taret,determinat,apoſtrophã ad ipſum fa
ciendo, cum adiungit.ſ. annunciabo ſcri-
ptis,& in generatione hac pręſenti,& vſq;
in generationem vltimam.i. ſemper q̃diu
mundus durabit,veritatem tuam.i.benefi
cia miſericordię,quæ ideo cõplebis vt ve-

rus appareas in ꝓmiſſione. Veritatem dico in ore meo paratam.i.quę non ſolũ mente cogito vel ſcriptis annũcio,ſed ex affectione nimia ore ꝓfero. Innuendo igitur ſic ꝓpheta affectioné ſuam,auditores attentos reddit. Vel ſic. Annunciabo in ore meo.i. in officio oris mei: veritatem tuam duraturam in generatione & generationē.i.inęternum. Miſericordias & veritatem ꝓ eodẽ habet. Poſſet quęri vbi ſunt miſericordię quas annũciabis,nuſq̃ apparẽt? Ad qđ ſic reſpondet,hoc auctoritate ipſius patris confirmando,ſic. Dico ꝙ miſericordias cãtabo, quod a me quidem non habeo, ſed a te domine pater, quoniam dixiſti mihi interius inſpiratione tua, ꝙ miſericordia, id eſt beneficium miſericordię inęternum duraturũ, ędificabiť in cęlis.i. fiet in apoſtolis.ſ.quos fide & tui cognitione illumi nabis in virtutib⁹,& operibus bonis ſubli mabis, & tandem beatificabis.Et in eis cę lis.i.per eos cęlos pręparabiť in aliis veritas tua, &,id eſt beneficium miſericordiæ quod veritas tua complebit. Inducit aũt verba ipſius patris,ſic.Dico ꝙ dixiſti,& ecce dicta tua diſpoſui ab æterno teſtamentum meũ.i. firmiſſimã nouã legem meam me daturum electis meis,ſcilicet fidelibus meis in tẽpore plenitudinis futuris, quos de maſſa perditorum eligam , & iuraui.i. firmiter & quaſi cum iuramento promiſi, Dauid ſeruo meo.i.Chriſto ſignificato per Dauid,qui ſeruus meus erit ſecundum ꝙ homo in omnibus obœdiens . Hoc.ſ.promiſi tibi o Dauid ꝙ pręparabo ꝑ prædicatores in fide ſemẽ tuum.i.filios tuos adoptiuos,qui tui ſequaces erunt prout poterunt. Dico,ſemẽ pręparabo: ſemen dico vſ ꝗ inęternũ permanſurũ. Qui enim credet in te,non morietur inęternũ. & ædificabo in virtutibus & bonis operibus ſedem tuã in generatione & generationẽ.i. inæternũ permanſurã. Eoſdẽ.ſ.fideles quos ſemẽ tuũ eſſe dixi:ædificabo vt digni ſint in quibus ſedeas,& quos ſemp regas. Anima eñ iuſti ſedes eſt dei. ¶Poſtq̃ verba patris breuiter induxit,ꝓpheta in pſona ſua agẽs, apoſtrophã ad filiũ facit ex affectione nimia ſic.O dñe fili quãdoquidẽ ꝑ te miſericordia ędificabitur in cęlis:ipſi cęli confitebunť mirabilia tua.i.cum laude ꝓnunciabunt mira beneficia tua,humano generi collata:& exponit in parte:vere cõfitebuntur. Eteñ in eccleſia ſanctorum.i. in congregatione fidelium confitebũtur veritatem tuam.i. beneficia quæ cõplebit veritas tua.vel ſic. Confitebuntur veritatẽ tuam in eccleſia ſanctorum cõplendã:& merito confitebuntur,cum ſit eis dignior & ſublimior. Qm̃ quis in nubibus.i.inter ipſos cęlos(qui nubes dicentur, eo ꝙ alios compluẽt doctrina)ęquabitur dño Chriſto? nullus. Et quis in filiis dei.i.quis inter ipſas nubes,quę filii dei erunt,ſimilis erit domino filio in filiatione? nullus. Ipſe nãq; filius per naturã. illi vero per adoptionis gratiam, quod eſt dicere. Vere debent ei cõfiteri, cum ſint ei in dignitate diſſimiles, & inæquales. Inæqualitas ſane dicitur, de re quã vn⁹ habet minus & alius magis:vt ſi quilibet longior ſit aliquo longo. Diſſimilitudo vero de re quã vnus habet & alter caret: vt ſi quis albus ſit,alius vero minime . Oſtendit vero eſſe diſſimiles,cum dicit. Vere non eſt aliquis ſimilis. Nam erit deus & talis deus, qui glorificatur in cõſilio ſanctorum.i.glorificabitur,& ipſi non tales dii,qui glorificẽtur in conſilio ſanctorum. Et bene dicit non ſimpliciter in ſanctis,ſed in cõſilio ſanctorum,ac ſi dicat. Quem ſancti & deuotione & opere,& ore glorificabunt:& hoc nõ inconſulte,ſed conſilio rationabili:qđ equidem dignius eſt q̃ ſi ſine conſilio hoc ageretur. Oſtendit quoq; eos inæquales eſſe, cũ addit. Vere nullus æquabitur domino filio. Nam ipſe erit magnus in potentia miraculorum, & terribilis in vindicta, ſuper omnes prædicatores qui ſunt.i. qui erunt in circuitu eius.i.famulatu eius. A ſimilitudine dictum eſt famulorum,qui dominũ circũdant,vt ei famulẽtur,ac ſi dicat. Cum ipſi magni ſint in potentia miraculorũ: & terribiles ĩ potẽtia puniẽdi malos, meritis orationum ſuarum:tamen eſt eis maior & terribilior. Facit autem apoſtrophã ad eũ cum repetitione,vt addat. Dico o deus fili,quis in nubibus erit ſimilis dño:& bene dico:Qm̃ o domine deus virtutũ, ex ipſis nubibus quis erit ſimilis tibi? Nullus. Cũ enim ſis dñs virtutum ſupernarum,& de⁹.i.creator earum & ipſi minime, diſſimiles tibi ſunt. Et in hoc etiam ſunt diſſimles tibi,quia potens es.id eſt eris de tali potẽtia qua penitus ipſi carẽt,& in hoc quoq; ſunt

Inæqualitas.

diſſimiles, quia veritas tua erit in circuitu tuo, & in circuitu eorum non. i. ipſi qui per emphaſin veritas tua dicẽtur, eo ꝙ per veritatem ſancti efficientur, erunt in famulatu tuo. Quia vero dixerat potens es deus, potentiam iſtam oſtendit, addendo ſic. Dico ꝙ potens eris, & ecce potẽtiam, ſcilicet tu dominaris. i. dominaberis poteſtati maris, & ipſi non: ſcilicet habebis in dominio poteſtatem ipſorum infidelium amaricantium te mala vita ſua. ſ. ipſa poteſtas quã habebunt tuos pſequendo, in dominio tuo erit, vt non liceat eis ſæuire & perſequi, niſi quantum eis permittes: & non ſolum habebis in dominio ipſam poteſtatem vt poſſis eam compeſcere: Motũ autem fluctuum ei⁹ tu mitigas. i. ſed tu mitigabis motũ fluctuũ eius, ipſi non. i. aliqñ ceſſare facies motum fluctuum eius maris. i. iram infideliũ, quę mouebit fluctus aduerſus ſanctos, perſecutiones ſcilicet, quæ eos ad modum fluctuum opprimant: quod eſt dicere. Mitigabis quorũdam infidelium iram: vt conuerſi fideles tuos perſequi deſiſtant. Notãdũ ꝙ tu totiẽs repetitum ad differentiam ponitur, ac ſi diceret: Tu hoc facies & ipſi nõ & per hoc tibi diſſimiles eſſe comprobant. Dico ꝙ tu dominaris poteſtati maris &c. & tu etiam ſic potens es, ꝙ tu humiliaſti, id eſt humiliabis ſuperbum antonomaſice ſic vulneratum. i. vtpote prius vulneratũ, & ipſi non: quod eſt dicere. Prius eum vulnerabis morte tua, auferendo ei ius qd habet in humano genere, & poſtea ex toto eũ humiliabis de regno ſuo, quando gentes p prædicatores ei auferes. a ſimilitudine hoſtis qui prius vulneraẽ & poſtea deiicitur vel ſicut vulneratum bene ponit. i. ſimilem vulnerato. Non enim fuit reuera & proprie vulneratio, ſed quaſi vulneratio. Et tu diſperſiſti. i. diſpges inimicos tuos Iudæos per totũ mundũ in brachio virtutis tuę. i. in brachio tuo virtuoſo, vt ita dicam, ſcilicet in forti potentia virtutis tuę, vel diſperges. i. ſeparabis inimicos tuos, omnes. ſ. in humano genere inimicantes tibi mala vita ſua, vt alios ad vitã aſſumas, alios autem ad mortem relinquas: & hoc facies in brachio, id eſt in potẽtia virtutis tuę. Brachium pro potentia ponit: eo ꝙ potentius membrum corporis ſit in virtute. & adeo potens es ꝙ tui ſunt cæli, & tua eſt terra,

Tu repetitum.

& ipſorum cęlorum non: & in hoc ſunt tibi diſſimiles, ſcilicet prędicatores qui ſunt cæli, id eſt doctrina compluentes, tui erunt. i. per te cæli erũt, & terra tua eſt, id eſt eccleſia a prædicatoribus compluta, quę pri⁹ mare exiſtens terra fructifera in bonis operib⁹ erit ex tua gratia habebit ꝙ terra erit. Exponit autem quomodo terram dicat eſſe ipſius cũ addit. Vere tua erit terra. Nã tu fundaſti. i. firmiter conſtitues orbẽ ipſius terræ, id eſt perfectionem eius in virtutibus & bonis operibus, & fundaſti. i. creabis prima creatione plenitudinem eius terræ, ſcilicet facies naſci multas gentes, ex q bus eccleſiam conſtitues. Orbem pro perfectione cõgrue ponit, eo ꝙ in circulis (quos orbes dicimus) perfectior æqualitas ſit, q̃ in aliis figuris. Diſtãt eñ ęqualiter oẽs circuli partes a puncto qd in medio eſt, qd in aliis figuris minime poteſt inueniri. Ex cuius rei ſimilitudine, philoſophi leguẽ virtutem ſic diffiniuiſſe: Virtus eſt ęqualitas vitę, rationi vndiq̨ conuenientis. Debet. n. ratio eſſe, quaſi medium ad cuius diſpoſitionem omnes vitę partes æqualiter & mẽſurate deducantur, ſicut punctum mediũ eſt, ad cuius menſuram omnes partes circuli æqualiter diriguntur, vel ſic. Et hæc veritas tua, ſcilicet ꝙ potens es, in circuitu tuo eſt, id eſt in eis qui ſunt in famulatu tuo, quod eſt dicere. Hoc veraciter ſciunt obœditores tui, quia potens es, quicũ ꝙ ignorent. Non ſolum autem fundaſti orbem terrę & plenitudinem eius, ſed & tu creaſti aquilonem & mare. i. tu creaſti diabolum, qui frigidos facit infideles ab ardore charitatis, ad ſimilitudinem aquilonis frigidiſſimi venti, & mare creaſti. i. ipſos infideles amaricantes te, quod eſt dicere. Nõ ſolũmodo bonos, ſed & malos & diabolum caput eorum creaſti: non ſecundũ ꝙ mali ſunt, ſed cũ ipſos bonos creaueris in Adã mali facti ſunt per ipſius Adę peccatum, & cum diabolum bonum & lucidum creaueris, per ſuperbiam malum ſe fecit. Vel ſic. Tu creaſti. i. creabis aquilonem & mare. i. tu diſpones & ordinabis diabolum & mẽbra ei⁹. Iuxta illud Eſaiæ. Formans pacem & creans malum. non ꝙ ipſe ſit auctor malitiæ, a quo nefas eſt dicere, aliquid mali procedere: ſed ipſe malum creat, id eſt ordinat, vt cum videlicet ipſa malitia a dia-

Virtus.

Ratio.

De⁹ creans malũ. i. ordinans ad bonum.

belo & ab impiis ꝓcedat,ordinet ſic,vt ad aliquam vtilitatem ſuorum cedat. ¶Quã igitur dixerat: Cęli confitebuntur mirabilia tua,vult exponere qui cæli cum addit. Dico ꝙ tui erunt cęli,& ꝙ tui erũt ipſi exiſtentes Thabor & Hermon.i.illuminati & anathematizantes diabolum,exultabũt.i. exultanter annunciabũt in nomine tuo.i. in honore nominis tui,tuum brachium.i. tuam fortitudinem,cum potẽtia.i.cum efficacia,ſcilicet annunciabunt ꝙ potens es, & efficax in ſuperando diabolum.Thabor quidem & Hermon,duo loci ſunt in Iudęa & Thabor veniens lumen interpretatur. Hermon aũt anathema.Vnde per Thabor & Hermon prędicatores ex Iudęis cõgrue denotantur,ad quos verũ lumen Chriſtus adueniens,eos diabolũ & peccata ſua anathematizantes effecit, & per hoc fecit eos fortitudinis & potentiæ ſuę annunciatores.In quo etiam ei comprobantur eſſe diſſimiles,cum ipſe non fuerit eorum potentiæ & fortitudinis annũciator.¶Orat etiã pro eis ſic.Dico ꝙ ipſi exultanter ꝓnunciabunt brachium tuum cum potentia,& ne ad hoc deficiant, firmetur in eis manus.i. firmiter & aſſidue operare in eis qđ operaturus es,ſcilicet omnẽ virtutum perfectionẽ. Et exalteť in eis dextera tua.i. creſcat, & multiplicetur in eis gratia benignitatis tuæ, ſcilicet vt maior in eis ſit vis gratiæ tuæ,quæ operetur firmiter in ipſis perfectionem virtutum.Per dexteram quidem, cum ſoleat proſperitas deſignari,conueniẽter dei benignitas per eam hic accipitur. Nam quæ maior eſt proſperitas, ꝗ diuinæ benignitatis adipiſci fauorem.In hoc autẽ ꝙ orando pro eis,dei benignitate & operatione egere innuit,diſſimiles ipſos oſtẽdit, cum ipſe eorũ benignitate & operatione non egeat.¶Vt igitur quod orat perficiatur:oſtendit quod cõmodum contigerit,ſi manũ ſuam in eis firmauerit, & dexteram exaltauerit.Dico firmetur in eis man⁹ tua & exaltetur dextera tua:qđ ſi fuerit,iuſtitia & iudicium ipſorum Thabor & Hermon,erunt præparatio.i. erunt cauſa præparationis ſedis tuæ. quod eſt dicere. Per hoc ꝙ in eis manũ tuam firmabis & dexterã exaltabis,erit in eis iudicium.i. iudicabunt ſe creaturam & te creatorem & ſe a te habere quicquid boni habebunt,& ꝑ iudicium erit in eis iuſtitia.i.iuſtificatio operum bonorũ:& hoc iudicium.ſ. & iuſtitia cauſa erunt quare digni habeantur tibi ſedem in aliis præparare.i. tales tibi prædicatione ſua & exemplo acquirent in quib⁹ ſedeas & regnes.Aliter eñ tibi ſedem præparare non eſſent digni.Per hoc etiam eos diſſimiles oſtendit,quia ei ſedem præparabunt,vt famuli:ipſe aũt eis non. ¶Oſtẽdit ergo quomodo ſedem ei præparabũt cum addit.Dico ꝙ iudicium & iuſtitia Thabor & Hermon, erũt cauſa quare ſedes tibi ꝑparetur,quæ ſedes hoc modo præparabiť, ſcilicet per hoc, ꝙ miſericordia & veritas pręcedent faciem.i.cognitionem tui:quod eſt dicere.Priuſꝗ ab eis cognoſcaris,qui ſedes tua efficientur Thabor & Hermon q per emphaſin miſericordia & veritas tua dicuntur,eo ꝙ per miſericordiam & veritatem tuam cæli efficientur: ipſam tui cognitionem prædicatione ꝓcedent: vt eis.ſ. in primis ꝑdicent, & ſic ad cognitionẽ tui adducendo eos ſedem tuam efficiant, a ſimilitudine ſtrenuorũ famulorũ, qui faciẽ domini veniẽtis præcedunt vt ei pręparẽt hoſpitium.Et in hoc ꝙ eius faciem præcedent,erunt ei diſſimiles,qui eorum faciem non pręcedet. Miſericordia quidem dñi dicitur eſſe in prædicatoribus ſecundũ hoc ꝙ eis peccata remittit,& in eis innocentiã reſtituit.veritas autem cũ ipſos iuſtos magis iuſtificat ſicut promiſit.vel ſic.Iuſtitia & iudicium erit præparatio ſedis tuæ in ipſis cęlis.ſ.per iuſtitiam & iudiciũ ſeipſos tibi ſedem præparabunt,& eidem cęli exiſtentes miſericordia & veritas per emphaſim,pręcedent faciẽ tuã in aliis,vt illos ſedem tuã faciãt.Dico ꝙ tot modis erunt tibi diſſimiles cæli o Chriſte.i.beat⁹ erit populus qui ſcit.i.qui ſciet iubilationẽ hui⁹ diſſimilitudinis.ſ.qui ſciet iubilare,& iubilabit interiori iubilo.de hoc ꝙ tantus eris ꝙ nullus tibi poterit aſſimilari. Hoc autẽ bene pertinet ad principalẽ intentionẽ.ſ.ad dei laudem.In hoc enim eum valde cõmẽdat, ꝙ populum qui de eius incõparabili ſublimitate iubilauerit, beatum eſſe confirmat. Vel ſic adaptatur, beatus populus &c.Dico ꝙ iuſtitia & iudicium erunt præparatio ſedis tuę,& populus ille q fact⁹ ſedes ꝑ eos,ſciet iubilationẽ.i.ſciet deo iubilare:ſic vt iubilet intẽſione purę deuotiõis

Thabor & Hermon.

beat⁹ erit, & hic & in futuro. Et ecce beatitudo, quã hic habebit, ſcilicet o domine, in lumine vultus tui exiſtẽtes illi, q de illo populo erũt. ſ. illuminatione cognitionis tuę eos interius illuminãtis, ambulabũt. i. magis & magis promouebunt̃ in illo lumine, ſcilicet vt iã illuminati plus illuminentur & exultabũt de innocentia ſua tota die, & hoc in nomine tuo. i. in honore tuo, vt hoc videlicet tibi aſcribant, ꝙ innocentes erũt non ſibi: & exaltabuntur in iuſtitia tua. i. a te data. ſ. creſcent in iuſtis operibus ꝑ te. qđ eſt dicere. Hanc trinam beatitudinẽ habebunt, ꝙ illuminati plus illuminabuntur ac de innocentia ſua gaudebunt, & in bonis operibus promouebuntur. Dico in iuſtitia tua, & bene dico tua, refundendo in te quicquid virtutis in eis erit, quoniã gloria virtutis eorũ tu es & ipſi non, & in hoc ſunt illi diſſimiles: ſcilicet tu eris ille ĩ quo gloriari debebũt ipſi de omni virtute quã habebunt, & de illuminatione videlicet & de innocentia, & de iuſtitia, & ideo bene dico tua. Oſtendit igit̃ quare ipſe erit gloria virtutis ipſorum, adiungendo ſe numero eorum, eo ꝙ ſit iam fide vir noui teſtamẽti. Dico ꝙ tu eris glĩa virtutis, & hoc ideo quia nõ in libero arbitrio noſtro, ſed in beneplacito tuo. i. per beneplacitum gratiæ tuæ exaltabitur cornu noſtrum. i. ſublimabitur & augmentabitur virtus noſtra, quę cornu dicitur, eo ꝙ ad modũ cornu ſit firma, & in altũ excreſcens. ¶ Oſtenſa benedictione, quã habebit populus iubilans in pñ ſenti, illam quoqꝫ de futuro ſic oſtendit. Dico ꝙ beat⁹ erit in futuro populus qui ſcit iubilationem, & vere beati erim⁹, & nos. ſ. tãto ante tẽpore exiſtẽtes, iam tamen fide populo illi conformes, & idem populus futurus, quia aſſumptio noſtra eſt. i. erit dñi, quod eſt dicere. Quia dñs aſſumet nos, de mortalitate & paſſibilitate in ſalutem, & ſancti Iſrael regis noſtri. i. illi⁹ domini erit aſſumptio noſtra, q ſanctus erit. i. antonomaſice ſanctus inter illos qui erunt Iſrael, & ſanctificaturus eos qui erunt Iſrael, & q rex noſter erit, acſi dicat. Potens erit nos aſſumere, qa ſanct⁹ Iſrael erit, & rex noſter. ¶ Poſtq̃ ꝑpheta ex paterna auctoritate ſibi interius agente, beneficia ꝑ Chriſtũ humano generi cõferẽda breuiter oſtẽdit, & ea occaſione eadẽ beneficia in ſua ꝑſona agẽdo, ꝓlixius ꝑtractauit, ne ficticiũ iudicaret̃ ꝙ hęc patrẽ ſibi interi⁹ loq teſtat⁹ eſt, aliorũ hoc auctoritate corroborat, dicẽs patrẽ hoc ipſum qđ ſibi dixit, aliis etiã ſanctis in viſione dixiſſe, & hoc etiã in ſuo tẽpore vt magis auctorizet, ne cęteri ꝓphetę q poſt eũ fuerunt viderent̃ iſtud ab ipõ accepiſſe, & non ab eo habuiſſe. Plures. n. ꝓphetę leguntur in tẽpore Dauid fuiſſe, ſicut Nathan & Samuel & cęteri. Introducit etiam ipſum patrẽ, ipſis ſanctis loquentẽ, & eadẽ beneficia q̃ ſibi dixit, eis largius expromẽtẽ. Hoc vero ſic adaptat̃. Dico o de⁹ pater, qñ dixiſti mihi interius, ꝙ miſericordia ędificabit̃ in cęlis &c. Et tunc qñ mihi dixiſti hoc locutus es etiã ſanctis tuis ꝓphetis. ſ. contẽporaneis meis in viſione interiori. i. in certa cognitione inſpirationis tuæ, cũ dicit in viſione eorũ partẽ deprimit, q ꝓphetas mentiunt̃ ignorare quę ꝑ ſpiritũ loquunt̃, ſicut demoniaci, q qđ dicũt neſciunt. Dico ꝙ loquut⁹ es ſanctis tuis & hoc . ſ. dixiſti. poſui adiutoriũ in potẽte, acſi diceret. Ego humanũ gen⁹ inſuffiçiẽs ꝑ ſe a damnatione liberari, adiuuabo liberãdo illud, & hoc adiutoriũ poſui. i. ponã in filio meo, antonomaſice potẽte. ſ. ꝑ obœdiẽtiam paſſionis ei⁹, illud adiuuabo. Et vt potẽs ſit ad hoc adiutoriũ ꝑficiẽdũ exaltaui. i. ſublimabo in omñi virtutũ ꝑfectiõe, illũ electũ de plębe mea. i. illũ quẽ ad hoc eligã de omni multitudine ſanctoꝝ meoꝝ. Nullus eñ dignus ad hoc exequẽdũ inuenieť, ꝑter ipm̃. Speciosus eñ forma prę filiis hoim̃. Vñ in cãticis de eo ſpõſa ſic dicit. Dilectus meus candidus & rubicũdus, ex milib⁹ elect⁹. Adiungit autem cauſas cur eũ exaltabit, ſic. Dico ꝙ exaltabo electum, Chriſtum ſcilicet, verũ Dauid. Et ideo exaltabo, quia inueni, id eſt inueniam ipſa rei experientia Dauid eſſe ſeruum meum, id eſt experiar eum eſſe ſeruum meum in omnibus obœdientem, & in nullo reſultantem. Et quia illum experiar eſſe ſeruum meum vnxi id eſt vngam eum in regem & ſacerdotem oleo ſancto meo, id eſt immunitate peccati, quod eſt dicere. Dabo ei immunitatem a peccato, vt per hoc dignus ſit fieri rex & ſummus ſacerdos, a ſimilitudine illius, qui ad hoc oleo inungitur, vt ſacerdos vel rex efficiatur. Oſtendit autem per quid erit potens, ſic. Dico ponam adiu-

Cornu.

Pſal. xliiii.
Cant. v.

torium in potente Dauid, & vere potens erit: Manus enim mea.i. verbum meũ ipſi ſecundũ ꝙ homo perſonaliter vniendum auxiliabitur ei, ad inimicos deuincendos, & brachium meũ,id eſt idem verbum confirmabit eum, id eſt conſtantem faciet, ne inimicis cedat.Manus & brachium verbũ dei congrue dicit̃, eo ꝙ per ipſum deus pater omnia diſponat & operetur: ſicut nos manũ & brachio operamur.Vnde Pſalmiſta alibi. Verbo domini cęli firmati ſunt. Pſal. xxxij. Exponit igitur quomodo confirmabit,ſic. Dico ꝙ confirmabit & hoc modo quidem confirmabit, ꝙ inimicus antiquus diabolus nihil proficiet in eo,ſuggeſtionibus ſuis,neq; criminaliter, neq; venialiter, & iudaicus populus filius exiſtens iniquitatis, id eſt filius diaboli per obœdientiam,q dicitur iniquitas ꝑ antonomaſiam,eo ꝙ origo ſit totius iniquitatis,nõ apponet nocere ei,ac ſi dicat. Voluntatem quidẽ habebit nocendi ei ſibi conformando,ſed voluntati non apponet actu nocere ei. Exponit quoq; quomodo ei auxiliabitur, cum addit.Dico ꝙ manus mea auxiliabitur ei. & hoc modo quidem ei per manũ meã auxiliabor,ꝙ concidam.i.in bono deſtruam inimicos eius Iudęos,partem ſcilicet,perſecutorum eius de malitia deſtruam, & ad eũ conuerti faciã.& hęc conciſio inimicorum continget a facie.i.a cognitione ei⁹,ſcilicet per ei⁹ cognitionem,de malitia ſua deſtruentur & in bono ædificabuntur.Et non ſolum perſecutores concidam ſed odientes eum.i.partem eorum qui eum non perſequentur actu,ſed ſolũmodo eum odio habebunt,conuertam in fugam odii, ſcilicet faciam vt ab odio fugiant, & ad eius dilectionem accedant.Et poſtq̃ inimicos deuicerit,non dimittam eum, ſed veritas mea, & miſericordia mea cum ip̃o erit,quod eſt dicere.Semper cum ipſo ero ſecundũ auxilium & confirmationem,& propter miſericordiam meam & propter veritatem meã, quia ſcilicet hoc promiſi & nõ poſſum nõ complere,quia verus ſum in natura.Et qa cum ipſo ero,exaltabitur cornu eius,id eſt ſublimabitur potentia virtutis eius:ſic vt totus mũdus ei ſubiiciatur. & hęc exaltatio erit in noĩe meo.i.in honore meo,vt inde ſcilicet glorificet̃ ab hoĩbus.Cornu qdẽ quia forte eſt,& in eo ſit potẽtia bellãdi, ꝑ potentia ponitur.Vel ſic.Dico ꝙ cõcidam inimicos, & per hoc concidam,ꝙ veritas mea & miſericordia mea erit cũ ipſo.i.ego cum ipſo ero ꝑpter miſericordiã & veritatem meã,& quia cũ ipſo ero exaltabit̃ cornu.i.ſubimitas ei⁹ in noĩe meo.i. in magnificatione noĩs mei,qđ eſt dicere. Cum ipſe ſublimis futurus ſit in iuſtitia & inocẽtia magis magiſq; ideo exaltabitur:qa nomen meum exaltare ſtudebit. Non ſolum autẽ concidam inimicos eius Iudęos,& odiẽtes eum Iudęos in fugam conuertã,ſed & ponã manũ eius.i.operationem eius in mari, id eſt in populo gentium amaricãti,qđ eſt dicere.Faciam vt partem gentium ad fidẽ conuertat,operatione prędicationis diſcipulorũ ſuorum. Non ſolum autem in pauperibus & ſubiectis de mari,ponã manum eius,ſed & in fluminibus.i.in principibus, quorũ cura decurrit in ſubditam plebem ad modũ fluminũ in mare decurrentium. Ponam dexteram,id eſt operationem eius, ſcilicet faciam,vt quoſdam ex principibus conuertat operatione p̃dicatorũ,quæ bene per dexterã intelligitur, eo ꝙ dextera operamur.Et hoc qdem merito ei faciam.Ipſe eñ inuocauit.i.orabit me,vt ponã illũ primogenitũ & excelſum, & vt ſeruẽ illi miſericordiã meã dicens: Deus.i.creator meus es tu,ſecundũ ꝙ homo ſum & pater meus ſecundũ ꝙ deus,& ſuſceptor.i.medicus & patronus ſecundũ ꝙ homo operator ſalutis meę.i.conſtantię & reſurrectionis meæ. vel ſuſceptor ſalutis meę.i.defenſor & conſeruaţor ſaluationis meę ne deficiat.Notãdum ꝙ cum ponit hæc blanda verba quæ Chriſtus legit̃ in orationibuspoſuiſſe.ſ.pater & deus & ſuſceptor, ipſum qđ orabit non ponit,ſed ex ſequentibus datur intelligi cum ponit hoc promittendo, ꝙ dabit cũ addit.Dico ꝙ ipſe inuocabit me, & ego quem ipſe inuocabit,& qui potens ſum dare qđ orabit,ponam.i.faciã illum primogenitum mortuorum,id eſt faciam vt prim⁹ generetur in immortalitatem & impaſſibilitatem,& ſic per eum cuncti mortui ſaluandi generentur in futuro. Vnde Ioannes in Apocalypſi: Primogenitus mortuorũ:Et Apoſtolus.Primogenitus inter multos fratres, & non ſolum primogenitum ponam illum,ſed & excelſum in glorificatione, præ regibus terræ.i. præ omnibus

Primogenit⁹ mortuorum Chriſtus. Apoca.i. Roma.viij

fidelibus regentibus bene in ſe terreni-
tatem ſcilicet ſenſualitatem, ne repugnet
nimis ſpiritualitati, quod eſt dicere. Cũ fi
deles futuri ſint excelſi & glorioſi: ipſe ta-
men excelſus erit prę oĩbus illis. Vel ſic
ad literam, ponam illum excelſum præ re-
gibus terræ, ſcilicet vt multi reges terræ
ei ſe ſubiiciant, & eũ excelſum eſſe cogno-
ſcant. & inęternũ ſeruabo miſericordiam
illi, & ad opus eius, & ad opus membrorũ
illius, quod eſt dicere. Inæternum miſere-
bor & eius, & membrorũ eius, vt ſemꝑ eos
conſtantes faciam. Et ſic teſtamentum. i. pa
ctum meũ factum ipſi, erit fidele. i. verax,
quod eſt dicere. Et quia ſeruabo illi miſeri
cordiam: verum erit pactum qđ feci. i. fa-
ciam promittẽdo ꝙ illi ſeruabo miſericor
diam, ſi mihi fuerit obœdiens, & ponam in
ſeculum ſeculi ſemen eius. i. ponam ſequa
ces eius inęternum, ſcilicet faciam eos inæ
ternum viuere & ponam thronum eius. i.
ipſos ſequaces qui erunt ſedes eius, faciam
claros in perfectione illuminationis inte-
rioris, ſicut dies cæli, ſcilicet ſplendida erit
eorum claritas, ſicut ſplendida eſt claritas
cęleſtium ſpirituũ. Qui autem tantam ꝓ-
miſſionem membrorum fecerat, dicẽdo ſe-
men eius ponam in ſeculũ ſeculi &c. ne vi
derentur ipſi ſequaces non vlterius pecca
turi, vel ſi peccarent non recuperaturi, in-
nuit eos peccaturos & eſſe corrigendos, &
dei miſericordiam non amiſſuros, ſic. Dico
ꝙ ponam ſemen eius in ſeculũ ſeculi &c.
Si autem. i. ſed ſi filii eius. i. ſequaces eius,
prælati ſcilicet dereliquerint legem meam
id eſt diſciplinam, quæ in lege mea præci-
pitur, ſcilicet ſi non correxerit ſubditos ſe
cundũ diſciplinã in lege mea conſtitutam
ſed vel nimis intenſe ad libitũ ſuum corri
get, modum excedẽdo per iram, vel nimis
remiſſe parum faciendo propter alicuius
gratiam. Et ſi filii eius prælati non ambu-
lauerint in iudiciis meis. i. non perſeuera-
uerint in iudiciis a me conſtitutis, ſcilicet
ſi pro amore alicuius, aut odio falſo iudi-
cantes, non habuerint recta iudicia erga
ſubditos ſicut ego conſtitui. Et ſi filii eius
ſubditi ꝓphanauerint iuſtitias meas. i. pro
phana & iniuſta eſſe reputauerint iuſta ꝑ
cepta mea: ceu multi ſacerdotes quibus in-
iuſtum & deteſtabile videtur, qđ in cano-
nibus conſtitutum eſt, non licere preſbyte
ris vxores habere, eccleſiaſtica emere, & cę
tera talia facere. Et vt vniuerſaliter dicam
ſi mandata mea non cuſtodierint filii eius
& prælati & ſubditi: qđ tamen tolerabiliꝰ
eſt, ſcilicet tantũmodo non cuſtodire, q̃ nõ
cuſtodiendo prophanare. Viſitabo in vir-
ga. i. corrigam in minori verbere iniquita
tes, id eſt minores offenſas eorum qui mã
data mea non cuſtodierint. A ſimilitudine
puerorum minus offendentium, qui virgę
percuſſione corriguntur: & viſitabo, id eſt
corrigam in verberibus. i. in magnis corre
ctionibus & aſperis peccata. i. maiores cul
pas eorum, qui prophanauerint iuſtitias
meas, a ſimilitudine iuuenum magis offen
dentium, qui baculorum verberibus corri
piũtur, ac ſi dicat. Si filii eius offenderint:
caſtigabo eos per infirmitates, & per alias
quas eis inferam anxietates: quæ omnia
erunt eis piiſſima & ſaluberrima viſitatio
Et notandum ꝙ hanc promiſſionem corre
ctionis & miſericordiæ facit de illis filiis
tm̃ qui ſaluandi ſunt. Legem autem, id eſt
diſciplinam ponit, eo ꝙ validius dicuntur
leges, inſtituta illa vbi de vindicta reorum
agitur, q̃ vbi regula viuẽdi diſponitur. Di
co quoniam viſitabo eos in virga, & in ver
beribus. Miſericordiam autem meam non
diſpergam ab eo. i. ſed beneficia miſericor-
dię meæ, non ex toto auferam a filiis eius
ſaluandis quos viſitabo, ſcilicet non eis au
feram fidem & mei cognitionem, & cætera
beneficia, quæ per miſericordiam meã eis
conferam: neq; nocebo eis in futuro vt eos
damnẽ: & hoc eſt certum & firmũ, in veri-
tate mea, ac ſi dicat. Cum verus ſim vt fal
lere nequeam: ipſa mea veritas habet, vt qđ
promiſi compleam: ſcilicet ne miſericordi
am diſpergam, neq; noceam, neq; propha-
nabo teſtamentum meum, ſcilicet non fa-
ciam prophanũ, id eſt mendax pactũ meũ,
qđ firmabo cum Dauid filio meo, promit-
tendo ꝙ non nocebo filiis eius: & non fa-
ciã irrita, id eſt vana & nulla vtilitate præ
dita, ea quæ procedunt de labiis meis. i. ea
beneficia, quæ de filiis illius prædicunt ꝓ-
phetę mei: dicit labia mea, eo ꝙ per eos fu- Prophetæ labia dei.
tura præloquar, ac ſi dicat. Si miſericordi-
am meam ab eis diſpergerem, mendax eſ-
ſet pactum meum, quod cum Dauid faci-
am loquendo ipſi interius, qđ profanũ qui
dem eſt & impoſſibile vt mentiar cum ſim

deus, & ea quę ꝓphetę annunciāt de ſalute ęterna filiorū irrita eſſent & ſine vtilitate dicta:qđ vtrūq; ne ſequaē nō diſpergā miſericordiā neq; nocebo,& vere nō diſpergam: Nā ſemel iuraui.i. immutabiliter & firmiter diſpoſui a ſimilitudine illorū,qui aliqđ firmiter & cū iureiurādo diſponūt, & hoc ſemel.i. ſic inuiolabiliter vt non ſit opus repetere ipſum iuſiurādum. Dico ꝙ iuraui ſemel & hoc in ſancto meo.i. in ſancta diſpoſitione mea.ac ſi dicat. Cū diſpoſitio mea ſancta ſit impoſſibile eſt qđ diſpono nō cōtingere.Dico iuraui,& hoc.ſ.iuraui,ꝙ ſemen eius inęternū manebit.i.ſequaces eius ęterni erunt.Et ſi ego Dauid mentiar.ſ.filio meo nō cōplēs qđ cum eo paciſcar,tunc non ſum deus,vel Dauid ꝓphetę,cui hoc ꝑdixi. Et nō ſolūmodo ſemē ei⁹ inęternū erit, ſed & thronus eius.i.ipſum ſemen,qđ erit ſedes ei us,nō localis ſed ſpiritalis in futuro exiſtens in conſpectu meo .i.in aperta contemplatione mei,qui hic ꝑ ſpeculū videbunt,erit lucidus in aīa ſicut
Matth.xiij ſol.i.ad modū ſolis. Iuxta illud Ieſu . Iuſti fulgebunt ſicut ſol in regno patris mei.& idem thronus erit in corpore ſplendidus inęternū ſicut luna pfecta ſplēdida eſt. Notandū enim ꝙ clariores erunt in animab⁹ ꝗ in corporib⁹,cū dignior ſit aīa corpore. Notandum quoq; ꝙ licet omnes dei ſequaces poſſint thronus eius dici, digniores tamen & ſanctiores quadā ꝑcipuitate thronū dici eius:ſicut qdam ordo ſpirituū præ dignitate ſua thronus vocaē.Et huius ꝓmiſſionis filiorū, erit teſtis in cęlo.ſ. Ieſus caput eorum qui in cęlos aſſumptus ſplendidus erit.teſtis erit & pignus ꝙ membra ſplendida erunt,& talis teſtis qui erit fidelis.i.talis cui fides adhibēda erit cum de⁹ & homo ſit.vel fidelis q fidē faciet. ¶Promiſſione paternę auctoritatis appoſita propheta in ſua pſona agēs, opponit illud qđ a multis opponi poſſet,vt ſoluat,videlicet quare cū deus pater tanta beneficia Chriſto & membris ꝓmiſerit,tot eos permittat anxietatibus affligi.& hoc ſic dicit. O de⁹ pater promiſiſti Chriſto,ꝙ inęternū ſeruabis illi miſericordiam, & ꝙ thron⁹ ei⁹ erit ſicut ſol & cętera talia:Tu vero ex propoſito repuliſti.i. videberis repellere ab omni gloria Chriſtum tuum, quem turpiter ꝑmittes tractari & deſpexiſti.i. videberis deſpicere, ſcilicet ꝙ ſic affligetur, cū tu eum glorioſum eſſe futurū per prophetas prædixeris:videbitur nondum veniſſe, ſed adhuc differri. Vnde Iudæi infideles, meſſiā adhuc venturum opinantur.& non ſolum modo ipſum caput videberis repellere & deſpicere,ſed euertiſti.i.videberis deſtruere teſtamentum ſerui tui.i, pactum qđ facies Chriſto ſeruo tuo, promittendo ꝙ thronus eius erit ſicut ſol & cætera videberis euertere.qa prophanaſti.i. permittes a perſecutoribus prophanari.i.prophanum reputari ſanctuarium eius qđ eſt in terra,ſcilicet permittes vt ipſi perſecutores, martyres ſuos abigant,& perſequantur vt prophanos,qui tamen ſunt ſanctuarium,id eſt ſanctum templum tuum in terra manens. In terra ponit ad differentiam ciuium ſupernorum, qui cum dei ſanctuarium ſint, ab impiis nequeūt prophanari.vel ſic. Prophanari permittes in terra ſanctuariū tuum,id eſt permittes impios perſequi fideles more prophanorum, ꝗdiu erunt in terra,qui tamen ſunt ſanctuarium tuū.i. ſanctum templum eius . Poſtꝗ autem de hac vita recedent, eos perſequendi non habebunt facultatem.Et hoc modo pmittes ꝓphanari ſanctuarium, ſcilicet deſtruxiſti omnes ſepes eius ſanctuarii.i.permittes deſtrui corporea interfectione,prælatos eccleſię,munientes ipſam eccleſiam doctrina & exemplo ſuo, ad modū ſepium vineam circūmunientium & deſtrui permittendo poſuiſti.i.pones firmamentum eius ſanctuarii formidinem.i. cauſas formidinis, ſcilicet per deſtructionem ſepium,facies vt ſepes illę,quæ viuendo erunt eis firmamentum & munimentum corporaliter deſtructę,ſint eis cauſa quare formident ipſi minores deſtrui: & diripuerunt eum Dauid in membris.i.dilaniabunt maximam partē membrorum eius interficiendo. vel diripient ſibi quędam debilia membra ei⁹ incorporando ſibi . Omnes deſerentes viam recte viuendi tam gentiles ꝗ Iudęi & hęretici.vel tranſeuntes viam.i.negligētes Chriſtū,qui via eſt veritas & vita, quod eſt dicere.Formidine deſtructionis prælatorum quidam debiles ex ſubiectis infidelibus cōformabuntur.Et quia diripient factus eſt, id eſt fiet ipſe Dauid ſecundum remanentia membra, opprobrium vicinis ſuis,qđ

eſt dicere. Illi qui non diripientur erunt opprobrium vicinis ſuis.i.erũt cauſa opprobrii illis qui iam vicini erunt,volẽtes ad fidem eccleſiæ exemplo eorũ conuerti ſcilicet ipſi vicini verecũdabũtur ſe vnq̃ voluiſſe his credere.¶Oſtenſa fideliũ depreſſione, deprimẽtium exaltationẽ oſtendit ſic:Dico ꝙ mẽbra eius Dauid permittes ſic deprimi,vt ſepes deſtruãtur:& quidam ex ipſis diripiantur. Et ex oppoſito exaltaſti dexteram deprimentium eũ Dauid in membris.i.permittes exaltari & augmẽtari fortitudinem perſecutorum,qui membra eius deprimere laborabunt. Qđ eſt dicere:Dabis eis amplam poteſtatẽ fideles deprimendi.Et per hoc lętificaſti.i.permittes lętos fieri omnes inimicos eius Dauid,depreſſores ſcilicet mẽbrorũ ipſiũs: ac ſi dicat:Adeo eorum fortitudinem exaltari permittes, vt inde valde lętificentur.Vnde quidã perſecutores in loco interfectionis martyrum, dicũtur conuiuia parari feciſſe,& ludos inſtituiſſe. Dico ꝙ perſecutores exaltabis. Et ecõtrario auertiſti.i.auertes adiutorium gladii rationis eius Dauid.i. quorũdã membrorũ eius.ſ. cũ ipſi habuerint rationẽ,qua ſe more gladii defendant,oſtendẽdo ſe recte credere, neq; ſe dignos eſſe perſecutiõe:auertes ab eis auxilium rationis,quę gladius eorum erit,videlicet facies vt eoꝝ ratio nequeat eos a perſecutione & morte defendere: a ſimilitudine militis,qui non poteſt gladii adiutorio ab hoſte defendi.Et non eſt auxiliatus ei.ſ. non auxiliabitur quibuſdam membris eius ille gladius rationis in bello,qđ cum infidelibus exercebunt.Quod eſt dicere.Cum aduerſus impios quidam rationabilibus ſententiis bellabũt,nõ poterunt eos conuertere.a ſimilitudine militis,cui⁹ gladius inefficax eſt hoſtem ſuperare.Et deſtruxiſti eum.i.permittes deſtrui morte,quędã eius membra:quæ deſtructio continget ab emũdatione ipſorũ membrorũ,ſcilicet ideo deſtruentur,quia mundi & ſancti erunt in fide & operibus, & impii eorum mũditiam pati nequibũt, qđ mirabilius quidẽ erit, q̃ ſi per immũditiam deſtruerẽtur. Vel eorum deſtructio cõtinget ab emũdatione.i.propter emundationẽ.Qđ eſt dicere.Ideo ab impiis deſtruentur,quia prophani reputabũtur, & per eorũ deſtructiones,ciuitates vnde auferentur,emũdari videbũtur per mortem eorũ.Ne vero putarẽtur & in corpore & in anima eſſe deſtruendi, determinat ſic. Dico ꝙ deſtrui permittes eius membra:& hæc deſtructio nõ erit & in corpore & in anima:ſed in terra.i.in corpore qđ terrenũ eſt colliſiſti.i.permittes collidi ſedẽ ei⁹ Dauid membra eius.ſ. in quibus ſedebit. Quod eſt dicere.Permittes eos deſtrui in corpore,non in anima.Vnde dominus in euãgelio.Nolite timere eos qui occidunt corpus,animã autẽ nõ poſſunt occidere. Matth.x. Et minoraſti.i. minorabis dies temporis eius.i.mẽbrorũ quorũdã eius Dauid.ſ.cũ quędã membra habebit,vel prȩlatos ſcilicet,vel ad fidẽ nouiter accedentes:de qb⁹ alii optabũt vt diu viuant,tu minorabis dies temporis eorũ.i.minus eos viuere permittes q̃ optent. Et eũ.i.multa mẽbra ei⁹ exiſtentia in confuſione.i. multis anxietatibus quę cauſã cõfuſionis erũt perfudiſti.i.perfundi & circũuallari pmittes ipſa confuſione.i.anxietatibus,quæ cauſa confuſionis erũt.Dictũ eſt hoc per emphaſim, a ſimilitudine illorũ qui in aqua exiſtẽtes ab ipſa circũuallãtur. Et cũ ſic permittes perſequi Dauid & mẽbra eius, Vſquequo .i.vſq; ad quẽ modũ, o dñe pater auertes .i. videberis auertere miſericordiã tuam ab ipſo Dauid & mẽbris eius! Auertes in finem.i.ex toto. Vel in finẽ.i.in deſtructionem ſic.ſ.vt eos deſtruas ex toto! nequaq̃. Sed ira.i.vindicta tua exardeſcet.i.exaſperabitur in eis velut ignis.i. ad cõparationẽ ignis.Sicut em̃ ignis vehemẽter accenſus aurum purgat:ligna vero cõſumit & incinerat:ſic & pſecutio Chriſti & mẽbrorũ eius,ipſis mẽbris erit expiatio,& infidelibus eos perſequẽtibus cõſumptio. Cum igit̃ ponit exardeſcet ſicut ignis ira tua, breuiter ſoluit quicqd de pſecutionibus & deiectionibus Chriſti & mẽbroꝝ eius oppoſuerat ab illo loco vbi dixerat: Tu vero &c.Cũ vero dicit,memorare,&c.pro ſalute mẽbroꝝ orat,videlicet vt deus pater memorãdo quãtę futurũ ſit dignitatis Chriſti meritũ:p eũ ipſis mẽbris miſereatur.Hoc autẽ ſic adaptat̃.Dico quatinus ira tua nõ in finẽ exardeſcet,ſed ſicut ignis.Et vt nõ in finẽ exardeſcat:Memorare deus pater quæ.i. q̃ digna erit mea

ſubſtantia.ſ.humana natura,quã verbum tuũ de ſemine meo aſſumet, vt per ipſius dignitatis meritũ hominibus miſerearis. Et neceſſe eſt vt memoreris. Nũquid eñ vane.i.ſine vtilitate conſtituiſti.i. creaſti oẽs filios hominũ.i.oẽs homines? Abſit. Quaſi diceret.Ideo memorare dignitatis Chriſti,vt p eã hominibus miſerearis, qa ſi eius nõ memorareris,& hominibus nõ miſerereris:ſine vtilitate eos creaſſe videreris,cũ ad hoc eſſe creati videãtur:vt ex eis decimus ordo q periit ſuppleatur. Et bene dico memorare quę mea ſubſtantia. Nã quis eſt homo.i.quantus & q̃ glorioſus erit homo ille, ex ſemine meo naſciturus:Et vere magnus.Nam talis erit q viuet & ſic ꝙ nõ videbit mortem. Ne vero putaret nũq̃ eſſe moriturus,hoc ſic determinat.Et poſtea.ſ.nõvidebit mortẽ,poſtq̃ eruet animã ſuã de manu.i. de poteſtate inferni.Chriſtus eñ reſurgens a mortuis iam nõ moriť.Et vere magnus homo ille. Vbi ſunt.i.in quo erũt ꝺ dñe pater miſericordiæ tuæ antiquæ.i.beneficia miſericordię tuę ab antiquo diſpoſita.i.ab æterno.Qđ eſt dicere. Per cuius obœdiẽtiam humano generi cõferẽtur beneficia miſericordię tuę ab æterno diſpoſita,ſicut iuraſti Dauid.i.ſicut firmiter ꝓmittes in interiori ipſi homini, q re vera erit Dauid. Et hoc in veritate tua.i. in veriſſima promiſſione tua.Dico memorare q̃ mea ſubſtãtia.Oro etiã memor eſto opprobrii ſeruorũ tuoꝝ,mẽbroꝝ ipſius Dauid,vt ipſis remuneratiõẽ inde tribuas. Opprobrii dico multarũ gẽtiũ.i.qđ a multis gẽtib⁹ ĩfereť:& ideo graui⁹ erit q̃ ſi a paucis.Qđ opprobriũ nõ deteſtatus ſum,nec deſpexi ſed cõtinui.i.cum dilectione amplexatus ſum in ſinu meo.i.in interiori cõſcientia mea:quę p ſinũ deſignať congrue,eo ꝙ ſinus latens res eſt & ſecreta. In hoc ꝙ dicit ſe diligere opprobriũ illud: qđ ſalutis erit occaſio patientibus,ipſos patiẽtes ad hoc patiẽdũ corroborat. Qđ exprobrauerũt.i. qđ opprobriũ exprobrãdo inferent ſeruis tuis,inimici tui infideles o dñe pater.Repetit autẽ,vt ipm opprobriũ qđ ſit, oſtendat. Qđ exprobrauerũt inquã.i.exprobrãdo dicẽt.ſ.cõmutationẽ Chriſti filii tui eis improperabũt.i.hoc ꝙ Chriſtus cõmutabiť de vita ad mortẽ: Dicẽtes eos

Rom.vj.

Sinut.

inſanos eſſe, qa credẽt ĩ hominẽ mortuũ. Eť tñ q̃uis Chriſtus ſic ſit cõmutandus,ꝑ hanc cõmutationẽ apparebit dñs omniũ benedictus.i.exaltatus in ęternũ in perenni gloria. Vnde Apl's.Propter qđ & deus exaltauit illũ,& donauit illi nomẽ, qđ eſt ſup omne nomẽ.Et in euãgelio. Oportebat pati Chriſtũ & reſurgere, & ita intrare ĩ gloriã ſuã. Dico ꝙ dñs erit bñdictus. & hoc fiat,vt ſit benedictus in eccleſia de Iudęis:& fiat benedictus in eccleſia de gẽtibus. Per hoc autẽ ꝙ eius bñdictionẽ ſic optat,ad eũ benedicendũ nos inuitat. Philip.ij. Luc.vlti.

In Pſal.LXXXIX.

Titulus.LXXXIX. Oratio Moyſi hominis dei. Qđ ſic exponitur. In hoc pſalmo introduciť orare Moyſes deum filiũ qui homo futurus eſt, vt hominẽ nõ auertat a miſericordia ſua qui deiectus eſt in humilitatẽ per Adam, quã etiam deiectionẽ oſtẽdit & annũciat ꝙ ex ea tãdem liberati lętabimur. Et non qualiſcũq; Moyſes hic introduciť orare, ſed Moyſes homo dei.Et melius ponit homo dei, q̃ ſi poneret ſeruus dei, vt oſtendat eum libere & amore caſto, deo obœdiuiſſe, ſicut ille qui homo liber eſt domino ſuo ſeruit,nõ tam timore q̃ & amore. Seruus autem magis ex timore ſeruit.De quo Moyſe,idem dominus teſtatur. Moyſes ſeruus meus,in omni domo mea fideliſſimus. Ideo autem a propheta inducitur orare Chriſtum Moyſes legis veteris miniſter, qui auctorizabilior prophetis omnib⁹ apud Iudæos habetur,vt ipſius auctoritate Chriſtum orantis, & eundem deum ab æterno & hominem futurum in tempore, & mundi reparatorem oſtendentis:infideles Iudæi conuincãtur, qui deum & mundi reparatorem Chriſtum eſſe denegant, qui de eodem Moyſe ad infideliſſimos Iudæos dixit. Si crederetis Moyſi, crederetis † vtiq; mihi. De me enim ille ſcripſit. Fecit autem autẽ in ipſius perſona propheta hũc pſalmũ. vel ideo ꝙ in ſcriptis illius vidit aliqd ſimile verbis hui⁹ pſalmi dictũ fuiſſe,vel qa ſpũ ſancto reuelante,cognouit eum ſic egiſſe. Eſdras quoq; titulorũ impoſitor, per eiuſdẽ ſpiritus reuelationẽ agnoſcens Dauid prophetã ſic voluiſſe pſalmũ hũc, ĩ pſona Moyſi inſcripſit. Num.xij. Heb.iij. Ioan.v. †forſitã.

DOmine refugium,verbū
ſalutis humano generi
exiſtēs in generatione ve
teris teſtamenti,& in ge-
neratione noui. Vel a ge
neratiōe veteris incipiēs
eſſe refugium,& durando in generatione
noua. Vel ſic. A generatione veteri inci-
piens,& eundo vſq; in generationē nouā:
tu factus es.i. tu qui refugiū es, creatura
fies.ſ.humanā naturam perſonaliter aſſu
mes:& hoc nobis.i. ad vtilitatē noſtrā,vt
Gala.iiii. mūdū repares. Vñ Apoſtolus. Miſit deus
filium ſuū natū ex muliere,factū ſub lege
vt eos qui ſub lege erāt,redimeret. Quia
vero dixerat factus, ne omni modo vide-
retur initium habuiſſe , & ſimplex homo
eſſe,addit:Et q̄uis te dicam factum: tamē
priuſq̄ montes fierēt.i. priuſq̄ cęleſtes ſpi
ritus crearentur qui dicūtur mōtes,eo ꝙ
ſint in naturę ſuę dignitate ſublimes:aut
priuſq̄ ex quatuor elementis formaretur
terra.i.homo terrenus, qui inferior ange
lis eſt,& vt vniuerſaliter dicā: priuſq̄ for
maretur orbis mundus.ſ.totus:& quicqd
in eo eſt,& vt maius quid dicam a ſeculo
.i.ab æterno, & vſq; in ſeculum.i. vſq; in
æternū.ſ. ſine principio & ſine fine tu es.
Et vere in æternū es,nam deus es. Cū di-
cit,es,& non fuiſti,vel eris,æternitatē oſtē
Seculū. dit.Seculum quidē aliquādo ponitur pro
æterno:aliquādo vero æternū pro ſeculo.
Et bene dicit mōtes.i.angelos non forma
tos,ſed factos,& terrā formatā . Illud em̄
dicitur formatum,qđ eſt ex aliqua infor-
mi materia factū . Terra vero.i.homo ex
quatuor elementis formatus eſt: cæleſtes
vero ſpiritus ex nihilo creati.Et qa potēs
es,vt pote deus:& ꝓ ſalute hominū crea-
tura fies , ne auertas a miſericordia tua
hominem in humilitate deiectum.i.homi
nes qui per Adam in maximam defectio-
nem deuenerūt.Quod eſt dicere. Repara
genus humanum: pro cuius reparatione
creatura fies . Et hac fiducia hoc oro, qa
dixiſti fidelibus tuis interiori dicere,ſine
ſtrepitu verborum . O filii hominū Adæ
videlicet & Euę, qui ſimpliciter fuerunt
homines,non ſpirituales:filii dico:non ſo
lum modo ſecundū originem, ſed etiā ſe-
cūdū peccandi imitationem: cōuertimini
a filiatione hominū, ad mei filiationē per
obœdientiam: & ego cōuertar ad vos ſe-
cūdum paternitatem.Ac ſi dicat. Nō mo
uerem eos de reuerſione,niſi prouidiſſem
eos reparandos eſſe . Hac igitur fiducia,
oro de eorum reparatione.Oſtendit itaq;
in quam humilitatem homo deiectus ſit,
cum ſic addit.Dico ne auertas hominem
in humilitatem deiectum. Et vere in hu-
militatem deiectus eſt, quoniam cū prius
non moriturus creatus eſſet, modo adeo
defectibilis factus eſt,ꝙ ſi mille annis viue
ret (qđ in nullo tamen vnq̄ homine con-
tigit) illi mille anni ſunt tāq̄ dies heſter-
na.i.cōparabiles ſunt diei heſternę.Oſtē-
dit ergo ſecūdum quid ſunt ei comparā-
di,cum addit . Quę dies heſterna ꝑteriit Heſternę diei cōparandi.
iam,& nunc non manet: ac ſi diceret. Li-
cet durare aliquantulum videantur: non
tamen magis appreciādi ſunt, q̄ heſterna
dies quę iam præteriit.Ipſi enim ſimiliter
præteribunt,& in hoc iure diei heſternæ
comparantur. Et hoc ante oculos tuos.i.
hoc tu conſideras non plus eos appreciā
dos eſſe q̄ diem heſternam: licet homines
hoc nō cōſiderēt. Vel ſic. Mille anni ſunt
ſicut dies heſterna parū appreciādi ante
oculos tuos.i.ad reſpectum vitę æternæ q̄
eſt ante oculos tuos.i. quā tu conſideras.
Et vt minus dicam:mille anni ſunt repu-
tandi paruū quid,ſicut cuſtodia in nocte,
quæ iam præteriit.i.ſicut vna vigilia quę
breuior fuit:cum tribus horis ſolū modo
durauerit.Et vt rectius dicam anni mille
erunt eorum.i.iuſte reputabuntur in nu-
mero earum rerum quę pro nihilo haben
tur.i.quę adeo viles ſunt, ꝙ nihil eſſe re-
putantur.¶Oſtenſa hominū deiectione ni
mia:qa dixerat:ne auertas hominē,ne vi-
deretur velle hominē nullatenus eſſe in
hac deiectione:& ſic contrairet diſpoſitio
ni diuinę:concedit eius deiectionem,cum
ſic adiungit.Oro ne auertas hominem in
humilitatem deiectum , quin eū repares.
Concedo tamen ꝙ ipſe homo exiſtens ſi-
cut hęrba in mane.i.florens & cōſpicuus
ſicut hęrba quæ pulchrior eſt in mane q̄
in qualibet alia diei parte,tranſeat de illa
pulchritudine in mortē. Determinat au-
tem quomodo tranſeat,cum addit. Scili-
cet prius floreat in mane.i.conſpicuus ſit
ad modum hęrbæ floridæ in iuuentute,
quæ per mane deſignatur,eo ꝙ ſit princi-

pium vitę,& pollens,ad ſimilitudinē ma-
ne,qđ clarum eſt & diei principiū. Et de
flore iuuentutis tranſeat in veſperū.i. in
ſenectutem,quę veſper dicitur,eo ꝙ in ſe-
nectute homo veniat ad defectū, ſicut in
veſpere dies vergit ad occaſum.Et in ve-
ſpere ſenectutis decidat in mortem,& in-
duret vt fiat cadauer rigidum & durū &
inflexibile, & poſt areſcat, & puluis ari-
dus efficiatur. Cū autē hanc conceſſionē
facit,deiectionē noſtrā patienter tolerare
nos inſtruit.Reddit quoq; cauſam, quare
ad hanc humilitatem deuenimus,ne ſine
cauſa deiecti eſſe videamur, cū ſic addit.
Dico,ne auertas hominē in humilitatem
deiectū. Et vere in magnā deiectionē,nos
oēs homines deuenimus:& iure,qa defeci
mus.i.defectibiles facti ſum9,qui prius in
Adam anteq̄ peccaret eramus nō defectu
ri:& hoc in ira tua.i.in iuſta vindicta tua
ad hūc defectū peruenimus. Hoc autē in
ſequētibus repetet,& exponet.Et nō ſolū
defecimus,ſed & ī furore tuo.i.nimia vin
dicta tua turbati ſumus.i.turbabiles facti
ſumus : Scilicet tales effecti qui p mortē,
& cūctas anxietates poſſumus cōturbari:
qđ grauius quidē eſt,q̄ defectibiles eſſe:&
ideo recte poſitū eſt in furore. Furor eīm
maior ira videtur. Et vere p iram defeci-
mus,&per furorē tuū turbati ſumus.Nā
non diſſimulaſti ab iniquitatibus noſtris:
ſed poſuiſti in conſpectu tuo iniquitates
noſtras per Adam commiſſas.i. cōſideras
vt punias originale peccatum,cuius par-
ticipes ſumus.Et poſuiſti ſeculum noſtrū
in illuminatione vultus tui.i.in claritate
cognitionis tuæ.ſ. nō poteſt te fallere,ſed
illud conſpicis aperte.In alia tranſlatione
habetur, negligentias noſtras in luce vul
Seculū. tus tui:vnde congrue ſeculum pro negli
gentiis eſſe poſitum intelligimus. Habet
enim vſus noſter,vt de aliquo male viuē-
te dicamus: Homo iſte malū ſeculum de-
ducit.Et eſt ac ſi diceret.Peccata origina
lia per Adam cōmiſſa, quorū participes
effecti ſumus, quę nō ſolūmodo ſunt ini-
quitates,ſed etiā tales iniquitates q̄ ſunt
negligētię.i. negligēter nō aliqua coactio
ne ab Adā cōmiſſę.Ideoq; digniores ſunt
vltione, nō poſtpoſuiſti, ſed eas in cōſpe-
ctu tuo poſuiſti vt vleiſcereris.¶Repetit
autē qđ ſuperius poſuit:qa defecimus, vt
poſt exponat. Dixi hominē eſſe in humili
tatem deiectū. Et vere deiecti ſumus, qm̄
oēs dies noſtri defecerūt.i.defectibiles fa-
cti ſunt,cum prius nobis in Adam anteq̄
peccaſſet vita perpetua data eſſet.Et bene
ponit oēs dies,innuens qa & æterni defe-
cerūt,& hi quos habem9 defectibiles ſunt
vt in ſequēti verſu exponit.Et nos in ira
.i.in vindicta tua defecimus.i.defectibiles
facti ſumus.ſ.defectibilibus operib9 vacā-
tes.Et vere defectibiles ſumus.i.operibus
defectibilibus vacātes,quoniā anni noſtri
ſicut aranea meditabūtur.i. nos in oībus
annis noſtris meditabimur : ſicut aranea
.i.cū meditatione operabimur talia, quæ
cito tranſitoria ſunt,& facillime diſſoluē
da, ſicut opus araneę, qđ fragiliſſimū eſt.
Cum dicit,meditabimur : per futurū in-
nuit perſeuerantiā, & graui9 quid notat,
q̄ ſi poneret ſimpliciter opabimur. Peius
enim eſt,meditando operari male,q̄ teme Operari male meditando.
rarie.Exponit etiam quomodo dies defe-
cerunt,cum addit.Vere dies noſtri defe-
ctibiles facti ſunt.Nam dies annorum no
ſtrorum claudūtur in ſeptuaginta annis
.i. in ipſis ſeptuaginta. Cum dicit,ipſis,
innuit ꝙ in numero iſto vita noſtra finit.
Et eſt ac ſi dicat. Adeo dies vitæ noſtræ
defectibiles facti ſunt, ꝙ ſolūmodo annis
ſeptuaginta viuimus. Si autem aliqui no
ſtri viuūt in potentatibus.i.in potentati- Anni vitæ hominis.
uis & plenariis muneribus ſanitatis,octo
ginta anni ſunt in vita noſtra. Qđ eſt di-
cere.Si aliqui noſtrū & pauci bene ſanam
vitā degūt:octoginta annorū eſt ſpatium
vitę eorū,& amplius eorū octoginta anno
rū eſt labor & dolor. Qꝫ dicit eorū,more
Græcorū facit,qui ablatiuo carentes, ge-
nitiuū pro ablatiuo ponūt.Et eſt ac ſi di-
cat. Si viuant aliqui amplius his annis.ſ.
amplius octoginta, vita illa erit labor &
dolor.i.in labore & dolore,quę nec etiam
vita dicenda eſt: ſed per emphaſim dicē-
da eſt labor & dolor.Per annos quoq; ſe-
ptuaginta, eo ꝙ ſeptuagenarius nume- Septuaginta.
rus,per ſeptenarium multiplicatur:præ-
ſens vita accipitur, quæ per dies ſeptem
voluitur.Per octoginta autē annos,futu- Octoginta
ra dies iudicii, octaua intelligitur, eo ꝙ
octogenarius numer9 per octonariū mul-
tiplicatur.Secūdū quā ſententiā litera ſic
adaptat.Dico ꝙ meditabimur in oīb9 an-

nis ſolubilia & fragilia opera,ſicut aranea
Et exponit quomodo cũ addit. Vere omi
vita noſtra talia opera meditando opera-
bimur,qualia aranea operatur. Nam dies
annorum noſtrorum erũt meditantes in
ipſis ſeptuaginta annis.i. in omnibus die
bus annorum noſtrorũ meditabimur ea
quæ neceſſaria erũt ad ipſos ſeptuaginta
annos in quib⁹ nũc ſumus.ſ.quę pertinēt
ad præſentem vitā in qua adhuc detine-
mur.Dico ꝙ in omnib⁹ diebus noſtris me
ditabimur ea quæ ad ſeptuaginta annos
pertinent.Si autē.i.ſed ſi in potentatibus
ſunt pauci ex nobis.i.in virtutibus & ope
ribus bonis,quę dicũtur potentatus,eo ꝙ
nos ad vitā ducere poſſunt: octoginta an
ni ꝑ ipſos potētatus appetētur.i. requies
octauę diei.qđ eſt dicere. Aliqui ex nobis
exiſtētes in potētatibus,nõ operabũtur ſi-
cut aranea.ſ. non operabũtur illa quæ ad
vitā pſentē ſpectent,ſed quæ ad futuram.
Et amplius eorũ octoginta annorũ appe-
tere eſt labor & dolor.i. cauſę laboris &
doloris.Quia dixerat in potētatibus,poſ-
ſet q̃ri,vnde habēt hoc quidam,vt ſint in
potētatibus:Ad qđ ſic reſpõdet.Inde hoc
pauci habemus:quoniā ſupuenit.i.ex ſu-
periori patris ſede veniet nobis mãſuetu-
do.i.filius dei:cuius fide venturi iā ſum⁹
in potētatibus : qui ꝑ emphaſim dicit mã
ſuetudo patris, eo ꝙ per eũ nobis ira dei
mãſuefacta eſt. Ne vero intelligeretur,ꝙ
ita eſſet mãſuetudo noſtra,vt poſtq̃ adue
niſſet nullatenus vlterius corriperemur,
addit . & tamen corripiemur.i.caſtigabi-
mur mortalitate & paſſibilitate,poſtq̃ mã
ſuetudo ſupueniet.Si vero hęc ſententia
legatur, hoc qđ in principio pſalmi dicit
dñe verbũ exiſtens refugiũ tu factus es.i.
creatura fies.de patre ſic exponet.Domi-
ne pater,tu factus es nobis refugiũ.i.ſecu
ritas euadendi deiectionē,in quā deueni-
mus per Adam.Cętera vero nõ eſt muta-
ri neceſſe. Secũdũ vero priorē ſententiā,in
qua expoſuimus dies annorũ noſtrorũ,in
ipſis ſeptuaginta annis ad literā,verſus q
ſequitur.ſ.Quoniā ſupuenit &c. ſic expo
nitur.Dico,ꝙ defectibiles facti ſum⁹,adeo
ꝙ amplius octoginta annis non viuimus,
niſi in labore & dolore . Et hoc ideo, qm̃
ne ſimus nimis feroces & effrenes contra
deũ,ſupuenit nobis manſuetudo.i. ex ſu-
periori dei diſpoſitione venit in nos do-
matio,quæ facit nos manſuetos erga deũ
& humiles,mortalitas.ſ.& paſſibilitas. Et
per eam domationē mãſuetudinis corri-
piemur,q̃diu in hac vita erimus,ne nimis
aduerſus deum inſoleſcamus.A ſimilitu-
dine effrenis equi , qui flagellis corripit,
vt mãſuetus efficiatur. Dico ꝙ ſupuenit
nobis manſuetudo per quā corripiamur,
& corripiemur.Et licet frequēter a te cor
ripiamur:tamē quis hominũ nouit pote-
ſtatem irę tuę.i.potentē efficaciā vindictę
tuę quā in nobis exerces? & quis nouit di
numerare iram tuā.i. multiplicitatē vin-
dictę tuę,prę.i.pro timore tuo.ſ.vt te ti-
meant reſpectu potentiæ & multiplicita-
tis illius vindictę?Pauci.Ac ſi dicat.Tam
etſi potēti & multiplici vindicta tua aſſi-
due puniamur: pauci tamē ex nobis potē
tiam & multiplicitatē vindictę tuę conſi-
derantes,illius reſpectu timent te,qđ qdē
oporteret.Hoc itaq; ponit ad correctionē
non timentium,vt timere diſcant.¶Orat
etiam pro timētibus ſic.Dico ꝙ pauci ſu-
mus qui timemus.Ergo ſic,merito ipſius
timoris quem habemus, fac nobis notam
in futuro pro rei experientia dexterā tuā
.i.miſericordiam ſaluationis tuæ . Quod
eſt dicere. Quia hic te metuimus,da no-
bis in futuro ſaluationem,per miſericor-
diam tuam.Et qa aliter ad hãc miſericor
diam peruenire nõ poſſemus:hic interim
fac nos eruditos corde.i.intellectu cordis
ſcilicet, da nobis facultatem intelligendi
recte . Et qa non ſufficit recte intelligere
ſine bona operatione:fac etiam nos erudi
tos in ſapientia.i. in virtutibus & bonis
operibus,quæ ſapientia dicuntur,eo ꝙ ex
ſapientia procedunt.Quod eſt dicere.Da
nobis ſcientiam bene operãdi, & virtutes
amplexandi.Vel hoc admiratiue legi po-
teſt,ſic . Dico ꝙ corripiemur, & corripi-
mur per vindictam tuā . Et quis eſt,id eſt
quantus & q̃ felix eſt,ille qui nouit pote-
ſtatem iræ tuę:& qui nouit iram tuam di
numerare, ꝑ timore tuo. i.ad hoc vt te ti
meat ? Expoſitio nõ mutat. Orat etiā ſic.
Dico qs nouit,& hoc qdē pauci noſcũt:&
quia paucorũ eſt noſcere:& felices ſunt q
noſcũt,oro dñe: fac nobis notā in futuro
dexterā.i.miſericordiā tuā, ſic vt pri⁹ no
ſcam⁹ poteſtatē irę tuę,& dinumerare irā

tuam prę timore tuo. Niſi eñ timeremus hic prius, non vtiq; nobis in futuro miſericordia notificaretur. Et vt iram ſciamꝰ dinumerare prę timore, fac nos eruditos corde. i. intellectu. Et qa bene intelligere nõ ſufficeret, fac nos eruditos in ſapiētia .i. in virtutibꝰ & bonis operibus. Dico, no tā fac dexterā. Et vt nota fiat cōuertere dñe ab ira ad miſericordiam vſquequo. i. vſq; in quātū tibi placet. Exponit igitur ipſum vſquequo, cū adiungit &. i. ſcilicet eſto depcabilis. i. exorabilis ſup ſeruos tu os. i. in ſeruis tuis. Qđ eſt dicere. Et ſi nō vis cōuerti ad miſericordiā quātū ad perdendos: cōuertere tñ quātū ad eos q tibi ſeruiūt, vt eis miſerearis qa tibi ſeruiunt. Cū dicit ſup ſeruos. Idē eſt ac ſi diceret, vt ex ſuperiori diſpoſitione hoc cōtingat. vt ſeruis miſereatur. Deprecabilis ꝓprie dicit̃ qui illud dat, qđ ab eo oratione poſtulatur. Enūciat ergo miſericordiā futu tam quā orauit, ad conſolationē fidelium ſic. Oraui vt notā facias dexterā. i. miſeri cordiā tuā. Et vere nobis ipſa rei experiētia notificabitur. Nā repleti ſumus. i. replebimur miſericordia tua quę mane cōtinget in te Chriſte. i. reſurrectionis beneficio ꝑ miſericordiā tuā nobis donando: qđ priꝰ in te cōtinget in mane tertię diei. Qđ eſt dicere. Facies nos miſericorditer reſurgere die octaua, ſicut priꝰ mane primus reſurges, die a paſſione tertia. Et repleti exultauimus. i. exultabimus in corporis ſplendore: & delectati ſumus. i. delectabimur ī animę benedictione. Et nō ho tarie, ſed in oībus diebꝰ noſtris æternis, q plures dicunt̃ ꝓpter diuturnitatē, cū vnꝰ & cōtiguus ſint. Et bene dicūtur noſtri. i. nobis vtiles & neceſſarii. Repetit aūt ęqui pollenti voce vna, qđ dixit, exultabimꝰ & delectabimur, vt addat ſic. Lætati ſumus inquā. i. lętabimur in anima & in corpore & hoc ꝓ diebꝰ. i. in loco dierū pſentiū, in quibus nos humiliaſti. i. humiliari pmiſiſti, in anxietatibus plurimarū paſſionum. Quia vero poſuerat diebus, ne parū quid dixiſſe videret̃, addit. Pro annis. ſ. lętabimur: in qbus videmus rei experiētia mala .i. cōgruētes tribulationes. Qđ eſt dicere. Quia hic ꝓ deo perſecutionē patimur, in

Luc. vj. futuro lętabimur. Iuxta illud dominicū. Beati q nūc fletis, quia ridebitis. Qđ autē ſuperius breuiter orauit. vbi dixit, eruditos corde in ſapiētia, hic orando repetit, vt āplius dicat ſic. Dico q in futuro lętabimur. Et vt ad hanc lętitiā puenire poſſimus: Reſpice miſericordię reſpectu ī ſeruos tuos. i. in illos qui tibi ſeruiūt, alios ſibi incorporādo, & in opera tua. ſ. in eos q qđ boni ſunt, per operationē miſericordię tuę ſunt. Cū dicit ſeruos, meritū eorū innuit, cū vero opera dei miſericordiā: ac ſi diceret. Et ideo in eos reſpice qa tibi ſeruiūt, alios inſtruendo. Et adhuc ideo qđ eñ ſunt, operatione tua ſunt. Et etiā dirige ad bene operādū filios. i. ſequaces eoꝝ. Exponit itaq; quomodo deū oret reſpice te. Dico reſpice. & hoc modo quidē reſpice, vt ſit ſplendor virtutū & innocentiæ domini noſtri Ieſu Chriſti ſuper nos. i. in ſuperiori & digniori parte noſtri, in anima ſcilicet. Qđ eſt dicere. Fiat anima noſtra particeps ſplēdoris eius, inquātū eſt poſſibile. Et dirige ſup nos. i. ad reſpectū æternę vitę, quę eſt ſuper nos, opa manuū noſtrarū. i. bona opera quę cōtingūt ex bonis affectionibus noſtris, quę ſunt manus per quas animus cogitādo operatur. Qđ eſt dicere. Fac nos facere opera bona reſpectu bonorū ſupernorū, non reſpectu fauoris hominū. Et dirige in perſeuerātiam. i. perſeuerare fac opus manuū noſtrarū. i. bona opera affectionū noſtrarum, quę ſin gulariter opus dicūtur eo q cū charitate facta non diſcordia ſunt, ſed vna maſſa.

In Pſal. XC.

Itulus. XC. Laus cantici Dauid. Qđ ſic exponitur. Pſalmus iſte eſt laus. i. ad laudem dei compoſitus: & eſt laus cantici. i. laus iocunditatis. i. laus iocūda: & eſt laus iſta Dauid. i. cuiuſq; fidelis, qui in hoc pſalmo a propheta inducitur. Propheta enim ī primo verſu pſalmi, in perſona ſua agens, oſtendere intendit, quis ſit dicendus eſſe habitans in adiutorio altiſſimi, & in protectione dei cęli. Quem inhabitantem per reliquos verſus pſalmi inducit agentem, & ad laudem dei beneficia a deo donanda, non ſibi ſed domino aſcribētem: & etiam ipſa beneficia, ad exhortationē ſuam enar rantem. Et per hoc alios inſtruit, quicqđ boni habent in dominū refundēdum eſſe vt & eadem ipſi beneficia cōſequantur.

QVi habitat in adiutorio altiſſimi.i. ille qui nõ eſt horarius ſed habitans.i. perfecte cõmorãs in adiutorio dei: in cuiꝰ adiutorio bonũ eſt immorari, cũ ipſe ſit altiſſimus.i. omnipotẽs: & ille q̃ immorabitur.i. perſeuerãter habitabit in protectione dei cęli.i. dei. cęleſtiũ ſpirituũ: in cuiꝰ protectione tutũ eſt immorari, cũ adeo potens ſit ꝙ deus eſt ciuiũ ſupernorum. Dicet & verbis & cogitationibꝰ dño ſuſceptor meus &c. Qđ eſt dicere. Nullum alium perſeuerãter adiuuat deus ad bene agẽdũ, neq; protegit in virtutibus ne deficiat, niſi illũ qui oĩa bona quę habet, nõ ſibi ſed dño aſcribens, dicet dño cũ gratiarũ actione: O dñe tu es ſuſceptor.i. patronus meus, qui me protegis ne deficiã: & talis ſuſceptor qui es refugiũ meum.i. ſecuritas mea, vt videlicet nõ timeã tuo cõfiſus patrocinio, & tu es deus meus.i. recreator, qui me creas in bona operatione.ſ. qui me adiuuas ad bene operandum. Et qa nõ ſufficit hoc dicere dño, niſi etiã ſatagat de proximi inſtructione: dicet etiã proximis ad inſtructionẽ. Sperabo in eo .i. ego nullã in me ſpem habeo o auditores: ſed in dño eo ſpero & ſperabo.i. ſpem ponã. vel ſperabo me relinquẽs & in eum tendẽs, vt in eo ſpem ponã. Sentẽtia eadẽ eſt, cũ dicimus in eo & in eũ. Dico ꝙ in eo ſperabo: & hoc.ſ. ſperabo: Quoniã ipſe q potens eſt ad me liberandũ, liberabit me de laqueo venãtiũ, ne in eo capiar. Venatores per ſimilitudinẽ malignos ſpiritus vocat: quia ſicut feris incautis venatores laqueos tendunt, quibus eas decipiũt, ita ipſi fidelibus laqueos q̃bus eos illaqueent præparant. Laqueus igitur eorum eſt aurum & argentũ &c. quæ poſſunt eſſe materia peccandi, & inſuper vitia. Et liberabit me a verbo aſpero ne mihi præualeat .i. ab occulta ſuggeſtione, quæ verbũ aſperum dicitur, eo ꝙ inquietat animũ, a ſimilitudine aſperi verbi. vel a verbo aſpero hereticorum & infidelium, ne pro eorum conuiciis aſperrimis, a recto propoſito fidei meæ deficiam. Dico ꝙ dicet domino ſuſceptor meus &c. & dicet proximis, ſperabo in eo &c. & hæc etiam quę ſequũtur dicet ſibiipſi ad exaltationem, & ad agendum deo gratiarum actionem. O tu anima mea, ſpem firmam habe in domino. Nam tibi iam delatę ad caulas fidei, Scapulis ſuis.i. per doctrinam prędicatorum, qui dei ſcapulę dicuntur, eo ꝙ eorum doctrina oues perditas, ſcilicet homines deꝰ ad fidei viam, & ad paradiſi ouile reportat, quo per ſe redire nequeunt: Sicut paſtor ouem quam perdiderat inuentã, quæ præ ſui debilitate ire non poteſt ad caulas ouilis piis humeris reportat, obumbrabit.i. obumbrationem refrigerii ſuæ protectionis dabit. Quod eſt dicere. Refrigerabit te protectione ſua ab incentiuis vitiorum, ne nimio ęſtu eorum deficias. Qđ præſignatum eſt per filios Iſrael, qui per deſertum incedentes; nube obumbrabantur ne ab æſtu nimio lęderentur. Et eſt dictum a ſimilitudine ſtrenui ducis, qui militibus ſuis præliantibus vmbram prouidet, ne propter æſtum deficiant. Dico ꝙ tibi obumbrationem faciet, & tu poſita ſub pennis eius.i. ſub refrigerio protectionis eius ſperabis. Pennę per ſimilitudinem pro protectione ponũtur, eo ꝙ volucris pullos ſuos pennis a rapacibus auibus protegit, & ab ęſtu refrigerat. Dico ꝙ ſperabis, & ecce quid ſperabis: Hoc ſcilicet ſperabis, ꝙ ſcuto circundabit.i. circũquaq; muniet te veritas.i. vera fides eius; Ac ſi dicat. Cum hæretici nitentur te ad errorem ſuum flectere ſuis falſis argumẽtationibus: veritas fidei eius immobilis exiſtens in te circũmuniet te, id eſt cõtra omnes hæreſes muniet te ſcuto.i. protectione inuincibili quę erit tibi vt ſcutum .i. reiiciens tibi omnia tela prauarũ cogitationũ, quę a diabolo immittũtur. Et qa circũdabit te veritas eius, non timebis.i. non oportebit te timorẽ habere qui contingat a nocturno timore.i. a fraude hęreticorũ quę timor dicitur emphatice, eo ꝙ timorẽ incutit, & nocturnũ, eo ꝙ obſcura eſt. A ſĩlitudine noctis, & latẽs & deceptoria, cũ q̃dã vera ſuis falſis argumẽtationibus admiſceant, vt citius fallant. Qđ eſt dicere. Non oportebit te timorẽ habere, vt a latenti fraude hęreticorũ decipiaris, Et nõ timebis a ſagitta volante in die.i. ab eadem fraude hæreticorum. quæ recte ſagitta dicitur, eo ꝙ latenter vulneret ad modum ſagittæ, & quæ volat in die.

Laqueũ venãtiũ.

Scapulę.

Pennę.

id eſt ſublimatur in ſapiētia humana,quę videtur dies.i.clara & ſplendida, ad modum diei. Et q̄a dixerat eā volare in die: quia dies in bona ſignificatione accipi ſolet,addit:& nō timebis a negocio perambulante in tenebris.i.ab eadem fraude hęreticorum, quæ recte dicitur negocium.
Negociū. Negocium enim actus aliquis dicitur, q cum ſummo ſtudio & labore perficitur: vnde dicitur negociū quaſi negans ociū. Dicitur ergo hęreticorū fraudulenta ſententia negociū,eo ꝙ in hac valde ſtudeāt & laborent.Qđ negocium q̄uis videatur eſſe in die,tamen exiſtit in tenebris ſtultitię.Sapientia enim huius mundi,ſtultitia eſt apud dominū,& in ipſas tenebras perambulabit.i.omnino promouebif, vt magis & magis ad ſtultitiam deuoluatur.Et non timebis ab incurſu ipſorum hæreticorum.i.a nimio impetu facundiæ ipſorū hæreticorum,per quem incurrunt fidelibus.Vnde in Canticis ſponſus. Cincinni mei pleni ſunt guttis noctium.Et non timebis a dæmonio meridiano.i.a collectione hęreticorū,qui in meridiano videntur eſſe.i.ad modum meridiei feruentes in bona operatione,cū quędā ſimulatoria bona opera faciāt,& clari & ſplendidi in humanis & ſubtilibus ſentētiis ſuis falſiſſimis: & tamē dæmoniū ſunt.i.vmbra dęmonii.
.ij.Cor.xj. Vnde Apoſtolus.Sathanas trāſfigurat ſe in angelum lucis. Notādū ꝙ cum eadem res,ſcilicet hęreticorum fraudulenta ſententia,per nocturnum timorem,& per ſagittam in die volantem,& per negocium, & per incurſum accipiatur: diuerſa tamen, vt oſtenſum eſt, exponenda de eadem re, per has voces denotantur. Non ſolum autem ſperabis,ꝙ ſcuto circūdabit te veritas ei⁹,ſed etiam ſperabis ꝙ cadent a latere tuo mille & decē millia a dextris tuis.q̄a ponit dextris, vnde ſolet proſperitas deſignari, innuitur ꝙ debeamus ſupplere a latere ſiniſtro. Per ſiniſtram enim aduerſitas frequēter accipitur. Notandū autē ꝙ a dextris.i.a proſperitate, dicit venire decē millia tentationū,qui numerus quidē maior eſt q̄ mille ſimpliciter, eo ꝙ vberior tentationū copia in proſperitate q̄ ī aduerſitate ſuboriatur.Litera vero ſic adaptatur. Hoc etiā ſperabis tu o anima per ſecuritatē diuinæ ꝓtectionis, ꝙ mille hoſtes interiores ſuboriētes a latere tuo ſiniſtro.i.mille occultę tentationes cōtingentes ab diuerſitate tua cadent.i. deuincentur oratione tua.Et quia multi hoſtes poſtea cadent,qui prius aliquantulum ꝑualuerunt:addit.Dico cadent,& nō vtcū ꝙ cadent,ad te autem non appropinquabit.i.ſed ſic cadent,ꝙ nulla illarum mille cogitationū appropinquabit ad te,ſcilicet in conſenſum, vt aliquo modo tibi pręualeat. Verūtamen q̄uis ad te nulla ſit appropinquatura, oculis tuis interioribus conſiderabis,oculis ſcilicet rationis ſubtilia cōſiderantis.Ac ſi dicat. Hoc qđ ſolet aliquis in ſe non experiri, non adeo ſolet cognoſcere quid ſit q̄ cum ſi in eo eſſet. Verūtamen q̄uis in te non ſint peccata tētationū,ſecūdū operationem aut conſenſum:ſcies tamen ex rationis conſideratione iudicare,q̄ fœdum ac vile aliquid ſint. Et videbis rationis cōtuitu,retributionē peccatorum.i.malarum operationum & illicitorum conſenſuū, in futuro a deo reddendam.Hoc autem ſatis ad intentionem laudis dei ſpectare videtur,ꝙ ſuos intātū illuminat,vt conſiderent peccatorum vilitatem & fœditatem, & pro eis retributionē in futuro reddēdā, & ꝑ hoc peccare exhorreant.Dico ꝙ cadēt mille:& hoc nō erit viribus meis. Sed ideo quoniā tu es domine ſpes mea.i. hoc facies vt cadant ideo,quia tu es ſpes mea.i.quia totā ſpem in te pono, & quia tu poſuiſti.i.pones refugium meū altiſſimū.i.inuincibile. A ſimilitudine turris in altiſſimo loco ſitæ, quæ eſt munitiſſima & inexpugnabilis. Quod eſt dicere. Facies teipſum refugiū id eſt protectionem meam munitiſſimam. Repetit autem ęquipollēter, vt addat ſic. Qꝫ dixi cadent a latere &c. Dico o anima,dominus eſt ſpes mea & refugium meum. Ideoq; nō accedet ad te per conſenſum, malum id eſt occulta tēptatio, & in futuro flagellum, id eſt vindicta huius mali nō appropinquabit tabernaculo tuo id eſt tibi militanti hic deo. Quod eſt dicere. Nec hic ab occulta tēptatione vinceris,nec in futuro occaſione hac punieris. Et inde huius rei ſecuritatem habeo: quoniam deus ſpes & refugium meū exiſtens mandauit angelis ſuis bonis de te: non verbis, ſed occulta potentiæ ſuæ in-

ſpiratione, vt cuſtodiant te ne deficias in omnibus viis euis. i. in virtutibus & bonis operibus, quę vię tibi ſunt ad vitá. Leguntur quippe angeli boni viris ſanctis à deo in cuſtodiam & ꝓtectioné fuiſſe dati.
Heb. ij. Iuxta illud Apoſtoli. Omnes angeli ſunt adminiſtratorii ſpūs, in miniſterium miſſi propter eos qui hæreditatem capiunt ſalutis. Dico, qm̄ angelis mádabit de te, qui angeli in manibus portabunt te. i. in ſubleuatione auxilii ſui te facient promoueri.
Manus. Man⁹ pro auxilio ponitur, eo ꝙ manuum ſubleuatione labétib⁹ auxiliamur: & ideo portabūt ne forte. i. ne aliquo modo, offendas pedem tuum. i. affectioné tuá ad lapi-
Lapis Chriſtus. dem offenſionis Chriſtum. Chriſtus congrue lapis dicit̄, eo ꝙ ad modū lapidis ſit firmiſſimū fidei noſtrę fundamentum. Ad quē lapidem pede cordis offendit, quiſqs ī mēte de eo puerſe ſentit. Vñ ꝑ ꝓphetam
Eſa. viij. Matt. xxi. dicit̄. Ecce pono in Sion lapidē offenſiōis & petram ſcandali, & quicūq; ceciderit ſuper lapidē iſtū cōfringet̄ ſup quē vero ceciderit conteret eum. Affectio quidē pes mentis dicit̄, eo ꝙ per eam ipſa mens cogitando gradiatur. Et auxilio ipſoꝝ angelorū portat⁹, ſup aſpidem & baſiliſcū ambulabis. i. calcabis & ſupabis aſpidē. i. diabolum qui latenter mordet ſuggeſtionib⁹ illicitis: ad modū aſpidis ſerpentis occulte mordéris, & calcabis ſub affectionib⁹ tuis
Baſiliſcus. baſiliſcū. i. collectioné praue operātiū, qui exemplo fœtido prauę opationis ſuę, alios ad mortem male opari faciendo trahunt: more ſerpētis baſiliſci, q fœtore ſui anhelit⁹ homines perimit. Et cōculcabis ſic vt non cedas, leoné. i. pſecutores manifeſte infeſtantes ad modū leonis aperte inſtantis, & cōculcabis draconē. i. hęreticos, q prius falſis rationibus ſuis incautos ligant & ſibi attrahunt & poſtea ſibi eos cōfirmādo deuorát, velut draco qui prius aīal aliqđ cauda ligat, & poſtea ligatū deuorat. ¶ Introducit etiā ipſum dñm loquentē, & hoc facit ad ampliorem gratiarū actioné, & ad maiorem auditorū exhortationem ſic. Dico ꝙ domin⁹ mādauit angelis, dicēs ipſis angelis. Diligenter eum cuſtodite quoniā in me ſpauit. i. omnem ſpem ſuę ſaluatiōis in me poſuit. Ideoq; liberabo eum ab omī inſtantia inimicorum & interiorum & exteriorum, ne ipſi præualeant, ꝓtegā eū in virtutibus ſuis & bonis operibus ne deficiat. Et hoc ideò qm̄ cognouit illo vero cognoſcere nomen meum qđ eſt dñs. Qđ eſt dicere. Cognouit me eſſe dominū & ſe ſeruum, ſic vt præceptis meis obœdire nō negligeret. Et clamauit ad me intenſione vocis & deuotiōis & exaudiam eum. Hoc modo ꝙ cū ipſo ſum ī tribulatione & ero ſecundum auxiliatricem gratiam. Qđ eſt dicere. Cuſtodiā eū in tribulatione ne deficiat. Et tandem in morte carnis eripiam eum a tribulatione, & in futuro glorificabo eum gloria benedictiōis ęternę. Et pro hac vita tranſitoria quā contempſit, lōgitudine dierum. i. æterna vita, replebo eū. Replebo vero, per emphaſim dicit. Et quia hic non curauit ſalutem carnis, tūc oſtendam illi ſalutare meum. i. ſaluationē, meæ ſaluationi conformem, vt ſicut ego ſurrexi, & immortalis & īpaſſibilis fui: ſic & ipſi reſurgant, & īmortales & impaſſibiles exiſtant. Notandum ꝙ oſtendam illi ſalutare meum, idem eſt qđ ſuperius poſuit, glorificabo eum, niſi q̄a hic determinat̄. ¶ Duo verſus hui⁹ pſalmi: ſ. ſcuto circūdabit te, & a ſagitta aliter q̄ ſuperius diximus, legunt̄ iuxta Auguſtinum, vt tria genera tentationum denotentur ſic. Dico ꝙ ſpabis ſub pennis eius, & hoc: ſ. ſperabis, ꝙ veritas. i. vera promiſſio eius circundabit. i. circūmuniet te ſcuto. i. protectione, & ſic ꝙ non timebis a nocturno timore. i. obſcura & latenti leui tēptatione, quæ dicit̄ timor, eo ꝙ nō adeo grauis eſt vt magna tēptatio: ſicut timor eſt minor, q̄ periculū vnde timor habet̄. Quod eſt dicere. Adeo te ſecurū faciet, vt non timeas leuē obſcuram tēptationem, quæ interdum aliquem incautum ad conſenſum attrahit. Et etiā non timebis à ſagitta. i. a leui manifeſta tēptatiōe, quę ſagitta dicitur, eo ꝙ leui⁹ vulneret q̄ magna tēptatio, ad modum ſagittæ, quæ leui⁹ vulnerat q̄ lancea: ſagitta dico volante ad te in die. i. incurrente tibi ī claritate cognitionis. Qđ eſt dicere: Non timebis ſuccumbere leui manifeſtę tēptationi: Et non timebis a negocio. i. a maxima & graui tēptatione, quæ dicitur negocium prę magnitudine grauitatis ſuę. Negocium enim de parua re dici non poteſt. Negocio dico perambulāte in tenebris. i. conuerſante, & promouente in obſcurita-

re.Quod eſt dicere.Non timebis ſuccum
bere magnę & graui obſcurę tẽptationi,
& non timebis ab incurſu & dęmonio me
ridiano.i.ab incurrente meridiano dæmo
nio.Quod eſt dicere.Non timebis ſuccũ-
bere graui tẽptationi & manifeſte a dęmo
nio illatę,quæ dicitur incurſus,eo ꝙ gra-
uis eſt & maxima:& dicitur meridiana,eo
ꝙ apta eſt & manifeſta ſicut meridies.Cę-
tera pſalmi mutari non eſt neceſſe.

In Pſal.XCI.

TItulus.XCI.Pſalmus cãtici ĩ die
ſabbati. Qđ ſic exponitur.In hoc
tractatu cõtinetur pſalmus.i.bo-
na operatio,qui pſalmus eſt occaſio canti
ci.i.iocundę remunerationis dandę a deo
in die ſabbati.i.in claritate quietis æter-
Sabbatum. nę.Sabbatum quippe,quies interpretatur.
Quod eſt dicere.Quã remunerationẽ da-
bit deus fidelibus ſuis in octaua die,quæ
antonomaſice dies dicit̃ ꝑ ſua nimia clari
tate,& dies ſabbati.i.quietis æternæ. Vel
ſic.Iſte Pſalmus cantici.i.iſte tractatus io-
cunditatis,in quo valde iocũdantur fide-
les,qui hic agunt,eſt illorum qui iam ſunt
poſiti ĩ die ſabbati.i.in claritate quietis.ſ.
qui tam claram habẽt conſcientiã vt diẽ,
& ab omni praua cogitatione feriantem:
quæ ideo iure ſabbatũ dicit̃.i.requies. Et
eſt in hoc pſalmo vox cuiuſq; perfecti,agẽ
tis ad inſtructionẽ minorum,de bona ope-
ratione:quia bona eſt cum cãtico facta,&
in cithara,& de interitu nolẽtiũ bona opa-
ri,& de retributione bonæ operationis in
futuro.

BOnum eſt confiteri dño
.i.vtile eſt laudare te do-
minũ ĩ puritate deuotio
nis,cũ dñs omnium ſis:&
bonũ eſt pſallere noĩ tuo
altiſſime.i.vtile eſt bene
opari non ad fauorem hominũ,ſed ad ho
norem nominis tui,cum altiſſim⁹ ſis.i.oĩ-
potens:ideoq; remunerare ſufficiens con
fitentes & pſallentes tibi.Dico ꝙ bonũ eſt
confiteri & pſallere,eundo ſcilicet de con
feſſione & pſalmo ad annunciãdum aliis
eſſe in mane.i.ĩ proſperitate miſericordiã
tuam.Quod eſt dicere.Poſtq̃ in ſe confite
tur & pſallit,bonum eſt vt aliquis annun
ciet aliis qui adhuc idiotę ſunt,& qui ſibi
ob merita ſua putãt a deo proſperitatem
dari:hoc ꝙ in proſperitate ſunt per dei mi
ſericordiam eſſe,& eundo ad annuncian-
dum eſſe veritatem tuam per noctem.i.eſ
ſe verum & iuſtum iudicium tuum ꝑ ad
uerſitatem.Quod eſt dicere.Et hoc debet
idiotis annunciari a confitente & pſallen
te,qui ſe putãt iniuſte aduerſa pati,ꝙ per
totam eorum aduerſitatẽ eos iuſtum Dei
iudicium comitatur.ſ.ꝙ omnis eorum ad
uerſitas,iuſto iudicio dei cõtingit.Notã-
dum ꝙ cum prius ponit bonum eſſe con-
fiteri & pſallere,poſtea vero annũciare,in
nuit ꝙ prius vnũquẽq; decet deo in ſe cõ
fiteri & pſallere , poſtea vero iſtud idem
aliis & exemplo & verbis annũciare. Oſtẽ
dit autem in quo ſit deo pſallẽdũ , cũ ad-
dit.Dico ꝙ bonum eſt pſallere.ſ.bonũ eſt
pſallere ĩ pſalterio decachordo.i.in aĩa de
cem pręceptis legis adornata.A ſimilitu-
dine pſalterii decachordi.i.decẽ chordis
adornati qbus reſonat. Qđ eſt dicere.Bo
num eſt ex affectione animæ decem pręce
ptorum ornatu reſonãte bene operari, &
non inuite,ſed cum cãtico.i.cum ſumma
iocunditate,& exiſtendo in cithara.i.car-
nis mortificatione.Decet quippe carnem
mortificare,ne legi mẽtis valeat repugna
re.Qui enim ſunt Chriſti,carnem ſuã,vt
ait Apoſtolus,crucifigunt. ¶Oſtendit au Gala.v.
tem ad humilitatis exẽplum , per quid ei
bonum ſit deo confiteri & pſallere,cũ ad-
dit.Dico ꝙ bonum eſt deo cõfiteri & pſal
lere , & hoc ipſum quod mihi bonum eſt,
non eſt ex me,ſed ex te domine.Quia dele
ctaſti me.i.me delectari feciſti domine i fa
ctura tua.i.in confeſſione & pſalmo qđ fe
ciſti eſſe in me,& ab hac delectatione non
deſiſtam,ſed perſeueranter exultabo ĩ ope
ribus manuum tuarum,id eſt in cõſidera
tione confeſſionis & pſalmi,quæ ſunt ope
ra manuum tuarum.i.gratiæ tuę,q̃ man⁹
congrue dicitur,eo ꝙ per eam operaris,&
merito in his operibus exultabo.Nã q̃ ma
gnificata.i.valde magnificata ſunt in me,
hæc opera tua domine. Quia vero poſſet
ab aliquo quæri quandoquidẽ per dei gra
tiam bene operaris & pſallis,quare etiam
quilibet malus ab eadem gratia ad hoc q-
dem non adiuuatur:oſtendit hoc inſolu-
bile eſſe,cum ſic addit.Dico ꝙ bonum eſt
mihi confiteri & pſallere,& hæc opera ma
gnificata ſunt in me , & hę cogitationes

tuæ nimis ſunt profundę.i.hę diſpoſitio-
nes tuæ pſundiſſimæ ſunt, & inuueſtiga
biles,ꝙ me.ſ.ad confitendum & pſallendũ
adiuuas, & alios reprobas. Quia vero ſe
ignorare innuerat,qua diſpoſitione a deo
adiuuaretur,cum multi reprobarẽtur,ne
ſimiliter ignorare putaretur, ad quid eẽt
malorum proſperitas deuentura,interitũ
eorum oſtendit,quem eos ignorare dicit.
Et hoc facit ad auditorum inſtructionem
vt ipſi ſibi caueant ne per ignorantiam,ad
eundem interitum veniant. Hoc itaqꝫ ſic
adaptatur,vt aliquantulum extra librum
ſuppleatur.Dico ꝙ iſtæ cogitationes tuæ
nimis ſunt profundæ,ideoqꝫ a me ignorã-
tur.Hoc autem non ignoro ꝙ inſipiens &
ſtultus interibunt in ſeculum ſeculi.i.in-
æternum,cum hoc ſit ꝙ hic floreãt breui
ter & trãſitorie,ad modum fœni cui⁹ flos
cito decidit.Cæterum vir inſipiens.i.infi
delis qui deum non ſapit,& ſtultus.i.fal-
ſus chriſtianus,qui cum dei notitiam ha-
beat intelligere poſſet, ꝙ mali iuſto iu-
dicio dei interibunt:Tamen obſtinatione
malitiæ ſuæ excęcatus, nõ intelliget hæc
vero & efficaci intellectu,vt intereant in
ſeculum ſeculi.i.vt inæternum ſint mori-
turi omnes qui perſeueranter operanť ini
quitatẽ.Cum hoc ſit ꝙ hic exorti fuerint
ſicut fœnum.i.cũ hic creuerit in terrena
proſperitate,ad ſimilitudinem fœni,qđ ci
to creſcit, & cito marceſcit,& cum hoc ſit
ꝙ hic apparuerint aliis in flore proſperi-
tatis ſuę famoſi & glorioſi: Dico ꝙ ipſi in
teribunt: Tu autem dñe fili qui omnipo-
tens viſus es,altiſſimus apparebis.i.oĩpo-
tens in ſaluatione tuorum,& in iuſta per-
ditione malorum.Qm̃ ergo dixerat,vt in
tereant,poſſet q̃ri.Quare dicis vt ĩtereãt?
Ad qđ ſic rñdet. Bene dico vt ĩtereãt,qm̃
ecce iã mihi certũ eſt vt pſens, ꝙ inimici
tui infideles peribũt ĩ futuro,& oẽs q ope-
ranť inquitatẽ.ſ.falſi chriſtiani,diſpergen
tur.i.ſeparabunť a cõſortio ſaluãdoꝝ.Qꝫ
aũt repetit ecce iĩmici tui,ad maiorẽ iĩmi
corũ perterritionem facit. Dico ꝙ ipſi peri-
bunt & diſpergẽtur:& ex oppoſito cornu
meũ.i.ſublimitas virtutũ mearũ, vel ſpes
mea q̃ fortis eſt,& in altum excreſcens ad
modũ cornu,exaltabiť.i.magis & magis ĩ
altũ promouebiť,ſicut vnicornis.i.vtpote
cornu meũ q vnicornis ſum.ſ.vnã habens

ſpem,fidẽ,& charitatẽ,nõ diuerſis hæreſi-
bus implicitus.Et in futuro ſenect⁹ mea.i.
vita mihi poſt mortem,a deo donanda,q̃
diciť ſenectus,eo ꝙ nouiſſima erit,ad ſimi
litudinẽ ſenectutis q̃ nouiſſima pars eſt vi
tæ hoĩs,erit in miſericordia vberi.i.copio
ſa.Qđ eſt dicere.Cum hic dei ſim adept⁹
miſericordiam per peccatorũ remiſſionẽ,ĩ
futuro copioſam miſericordiã in ſenectu
te mea adipiſcar,cũ immortalis fiã & im-
paſſibilis. Vel ſic.Et ſenectus mea.i.morũ
meorum grauitas,quę p ſenectute accipi
tur,eo ꝙ in ſenib⁹ morũ grauitas exiſtat:
erit ĩ miſericordia vberi.i.vbertim remu
nerabiť.Et hoc contuitu,deſpexit.i.deſpi-
ciet,oculus meus interior.ſ.ratio mea,inĩ
micos meos interiores & exteriores,& in-
ſurgentibus in me malignãtib⁹.i.cũ pſecu
tores maligne agẽtes,aduerſum me pſecu
tionib⁹ inſurgẽt,ad exhortationẽ mei,ne
deficiã,audiet auris mea interior.ſ.auris
rationis audiet a ſpũs ĩſpiratione mihi in
terius loquentem.Et ecce hoc mihi dicet.
Noli timore inſurgẽtiũ a iuſtitia tua defi
cere.Oĩs em̃ iuſtus florebit vt palma.i.ad
ſimilitudinẽ palmę.Sicut em̃ palma arbor
in inferiori parte ppe terrã.ſ.hiſpida eſt
& tuberibus plena:in ſupiori vero parte
ſpecioſa & florida,ita & iuſtus ĩ hac vita
infima hiſpidus eſt,& tribulationibus ple
nus.In ſuperiori vero vita ęterna,erit bea
titudine floridus & conſpicuus:& multi-
plicabiť in beatitudine ſicut cedrus liba-
ni.i.ad ſimilitudinẽ cedri libani, q̃ altior
eſt aliis cedris.Quod eſt dicere.In multi-
plici beatitudine ſublimis erit, ad modũ
cedri libani. Vel ſic.Multiplicabitur vtpo
te cedrus libani.i.candidationis.i.vtpote
ſublimes in candidatione virtutum.Liba-
nus quippe,cãdidatio diciť.¶Verbis igi-
tur ſpiritusſancti ad maiorẽ ſui exhorta-
tionem appoſitis,hæc in ſua perſona agẽs
exponit ſic.Spiritusſanctus dicit o audito
res, ꝙ iuſti florebunt, & ecce vobis dico
quomodo florebũt. Plantati hic.ſ.p virtu
tes & bona opera in domo dei.i.in eccleſia
in futuro florebũt in ęterna gloria,exiſtẽ-
tes nõ in domo dei.i.in ęqualitate angelo
rũ,q ſupna dom⁹ dei ſunt,ſed in atriis il-
lius domus dei noſtri.i.in affinitate & mi
noritate angelorũ,q̃ per atriũ deſignať:qđ
cum ſit domui vicinum,indignius tamen

eſt q̃ domus & minus glorioſum. Qđ eſt dicere. Sic florebūt, vt cęlicis ſpiritib⁹ ſint aliquaten⁹ affines, nō tñ vſquequaq; ſimiles & ęquales. Vnde nimirū de Ioāne dñs
Matt.xj. Luc.vij. teſtatur. Qui minimus eſt in regno cęloꝝ, maior eſt illo. Qđ quidē beatus Hieronymus de angelorū minimo dictū eſſe affirmat. ℂQm̄ aūt iuſtos dixerat florem habituros & multiplicandos, determinat quādo hoc erit, ne ad pſens videreť eſſe futurū ſic. Dico ꝙ florebūt & multiplicabunť. Hoc aūt nō ſtatim erit, ſed adhuc, poſt lōgum tēpus futurū eſt, ꝙ multiplicabūtur & florebunt, exiſtentes tunc in vberi ſenecta. i. in vita nouiſſima. ſ. in vita ęterna, q̃ ī omī beatitudine erit copioſa. Vel ſic. Multiplicabunť in futuro exiſtentes hic ī vberi ſenecta. i. ideo quia hic pmanēt in morū grauitate copioſa. Et qm̄ aliter non eēnt multiplicādi, hic interim erūt nō murmurātes in aduerſitatib⁹, ſed bene patiētes. i. cum charitate & patientia ſuſtinentes: & adeo bene patientes, vt aliis, verbis & exēplis annūciēt: Qm̄ rect⁹ dñs Ieſus Chriſtus deus noſter q hic ſuos pati diſponit, vt per hoc ęterna gloria beatificenť. Et nō ſic rectus vt hoīes qui ex parte recti ſunt, & ex parte iniqui, ſed ita pfecte rect⁹ ꝙ nō eſt iniquitas aliqua in eo. Iuxta qđ de eo
Deu.xxxij Moyſes dicit. Deus fidelis, & abſq; vlla iniquitate, iuſtus & rectus.

In Pſal. XCII.

Itulus. XCII. Laus cātici Dauid, in die ante ſabbatum qñ fundata eſt terra. Qđ ſic exponiť. Pſalmus iſte eſt laus Dauid. i. fact⁹ a ppheta ad laudem Chriſti veri Dauid, & eſt laus cantici. i. nimię iocūditatis, habita in die añ ſabbatum. i. in conſideratione ſextę diei, q̃ eſt ante ſabbatum. ſ. in conſideratione ſextæ ætatis, q̃ deſignata fuit per diem ante ſabbatū, in qua deus hominem creauit. Legūtur quippe ſex mūdi ętates, ſicut ſex ſepti
Aetates ſex mūdi. manę dies pter ſabbatum. Prima igiť ętas eſt ab Adam vſq; ad Noe. Secunda a Noe vſq; ad Abrahā. Tertia ab Abraham vſq; ad Moyſen. Quarta a Moyſe vſq; ad Dauid. Quinta a Dauid vſq; ad Ioānē Baptiſtam. Sexta a Ioanne vſq; ad finem mūdi. Quę ſexta ætas eſt ante ſabbatum. i. proxima ſabbato. ſ. æternę vitæ, quæ reuera ſabbatum eſt. i. requies quādo fundata eſt terra. i. in qua ſexta ætate de⁹ fundauit in fide & virtutibus terram immobilem, eccleſiam. ſ. Eſt igitur in hoc pſalmo vox pphetæ oſtendentis ad dei laudem præparationem eccleſiæ per doctrinam apoſtolorum, & perſecutiones a principibus terrę ipſis apl'is illatas, & tādem dei potētia ſedatas.

Omin⁹ regnauit. i. dñs Ieſus qui dabitur a Iudęis ī mortem, tādem regnabit. i. regnum mundi toti⁹ ſibi vēdicabit, calcata morte. Et per hoc p totū mundum regnabit, quia decorē indutus eſt. i. induet & cōiunget ſibi per fidē apoſtolos in omni pfectione decoros, quibus ornabitur, vt corpus veſtimentis ornatur. Et indutus eſt fortitudinē. i. induet & ſibi cōiunget eoſdē apoſtolos, in cōſtantia fortes a ſimilitudine pbi regis, qui decoros milites habet & fortes. Et his fortib⁹ & decoris pcinxit. i. pcinget ſe. ſ. ornabit ſe vndiq;, ad debellandum gentes & ſibi ſubiiciēdum: a ſimilitudine regis, qui gladio pcingitur ad expugnandum hoſtē. Qđ eſt dicere. Illi decori & fortes quos īduet, erūt eius arma, qbus ſibi hoſtē ſubiiciet. Oſtendit itaq; ad quid ſeipſis pcinget, cū addit. Vere induet decoros & fortes, & eis ſe pcinget. Etenim per eorum pdicationē firmauit. i. firmum faciet orbem terrę. i. perfectionem eccleſię. Quod eſt dicere. Per ipſorum doctrinā faciet eccleſiā ſuam, in omī pfectione firmam. Qui orbis adeo firmus erit, ꝙ non commouebitur nec in pſperis nec in aduerſis. Extunc ergo. i. ex tempore illo quo terra fundata erit, parata erit o deus ſedes tua in ipſa terra. ſ. extūc ſedes tua efficietur, quę lōge ante diaboli ſedes extitit. Ne vero ipſe videretur ante ſedis ſuę parationem nō fuiſſe, addit. Quis extunc ſedes tua erit parata, tu tamen es a ſeculo. i. ab æterno ſine principio. Per hoc igitur ſedes tibi parabitur, & orbis terræ firmabitur, qm̄ flumina. i. apoſtoli qui corda infideliū doctrina irrigabunt eleuauerunt dñe vocem ſuam. i. eleuabūt vocem prædicationis ſuæ, q̃ timore depreſſa fuit in tui paſſione. Eleuabunt inquā flumina vocem ſuam. Hoc itaq; repetit ad cōfirmationem, & contra vocem horū fluminum alia flumina. ſ. terreni principes, q flumina

dicunt,eo ꝙ eorum cura in ſubditam plę bem decurrat. A ſimilitudine fluminum i mare decurrentium: Eleuauerunt fluctus ſuos.i.eleuabunt perſecutiones ſuas,qbus eos in mortem demergant,ad modum flu ctuum. Et hoc continget a vocibus aqua- rum multarum.i.propter voces multarũ gentium,quæ ad modum aquæ erũt inſta biles. Qđ eſt dicere. Ideo principes eos ꝑ- ſequent̃:qa gẽtes plurimę eos ꝓphanos & ſacrilegos eſſe diiudicabũt. Vel ſic. Et hoc cõtinget a vocib9 aquarũ multarũ ꝓpter voces mltoꝝ ꝓdicatoꝝ.ſ.ideo eos pſequẽ tur,qa per eos mltos alios aquas effici do- lebunt.i.qa multos conſiderabunt ad exẽ- plum eorum,fore adaquatores hominum per doctrinam. Dico ꝙ eleuabunt fluct9,& iſtæ elationes maris.i.iſtę elatę pſecutiões principum deum amaricãtium mirabiles erunt prę nimia ſui immenſitate & aſpita te. Cæterũ dñs erit magis mirabilis in his altis & ꝓfundis elationibus ſedandis. Qđ eſt dicere. Dñs quidẽ ideo mirabilior erit qm̃ has elationes,qua hora voluerit ſeda- bit. Et ꝑ hoc eas o dñe ſedabis,qa teſtimo nia tua.i.ꝓcepta tua ab apoſtolis ꝓdicata, quæ teſtificantur vitam complentibus ea, facta ſunt.i.fient ipſi mari nimis credibi- lia,quãtũcũq; videant̃ ei in primis abomi nabilia:& per hoc ipſum mare factum do- mum tuã in qua ſpiritaliter inhabites,de cet ſanctitudo tua.i.decebit ſanctitudo a te danda. Quod eſt dicere. Per hoc ꝙ teſti monia tua credent, domus tua efficiẽtur, & decenti ſanctitate adornabũtur. Domũ tuam dico,ituram per ſanctitatem in lon- gitudinem dierum.i.in vitam æternam,ꝗ ꝑ emphaſim lõgitudo dierũ dicit̃,eoꝙ nũ ꝗ ſit finiẽda. Vel ſic. Futurã ꝑ ipſam ſãcti tatẽ,in lõgitudine dierũ. Sententia eadẽ.

In Pſal. XCIII.

Titulus. XCIII. Laus cãtici Dauid, quarta ſabbati. Quod ſic exponi- tur. Pſalmus iſte eſt laus cãtici.i. laus iocunditatis. Quod eſt dicere. In hoc tractatu continetur laus,cum nimia iocũ ditate facta. Quæ laus eſt Dauid deſigna- ti in quarta ſabbati,ſcilicet quę laus eſt fi delium perfectorum in ſcientia,qui pręfi- gurati ſunt,per negocium illud quod con tigit in quarta ſabbati. In quarta nãq; ſab bati fecit deus luminaria terram illumi- nantia,quæ firma ſunt,& a propoſito offi cii ſui immobilia,per quæ præſignaban- tur perfecti:eccleſiam quæ dei terra eſt do ctrina firmiter & exemplo ſuo illuminatu ri. De quibus ipſe dominus dicit: Luceat lux veſtra coram hominibus, vt videant opera veſtra bona, & glorificent patrem veſtrum,qui in cęlis eſt. Vel ſic. Iuxta Hie ronymum. Dauid deſignati quarta ſabba ti.i.per quartam diem ſeptimanæ,ꝗ apud latinos dies mercurii dicitur. Cõgrue ꝗp pe per quartam diem, fideles perfectiores in ſciẽtia accipiunt̃. Sicut enim dies quar ta in medio ſeptimanę exiſtẽs,tres dies ha bet præcedentes, & tres ſubſequentes,ita & perfecti viri noui teſtamenti, in medio duorum teſtamentorum,veteris.ſ.præce- dentis, & noui ſubſequentis exiſtũt, dum vtriuſq; completores eſſe ſatagunt. Duo quippe teſtamenta,per ternarium nume- rum competenter intelligũtur, eo ꝙ vtro ꝗ teſtamento,ſi cum diligentia notentur, fidei ſanctæ trinitatis inſtructio inuenia- tur. In veteri nãq; teſtamento,fides trini- tatis inſinuatur,vbi de Abraham legitur tres vidit & vnũ adorauit. Quia vero hęc eadem fides in nouo denotatur, exemplo multiplici manifeſtari poteſt. ¶ Bene qui- dem pſalmus iſte,laus iocunda fideliũ di citur. In hoc enim pſalmo fideles in ſcien tia perfecti,agentes contra falſos chriſtia- nos impunitatem criminum ſuorum ſi- bi ꝑmittentes deum laudant,dũ eum aſſe runt iudicaturum vltione iuſta,quos hic ſuſtinet miti patientia. Conceſſiue quoq; agũt,de eorũ retributiõe damnationis,& ne videantur eis imprecari, conquerũtur de eorum iniquitate, quã etiã per partes oſtendunt. Adhortantur etiam ipſos ma- los ad recte viuendum & intelligẽdum de deo,certis rationibus oſtendentes,qm̃ ipſe eorum impietates,& intelligit & videt,& in futuro puniet, & oſtendunt bonorum tribulationes,non ad eorum cedere repul ſionem,ſed ad beatitudinem. Quos etiam bonos admonent,ad impiis contradicen- dum,ſic tamen vt non in ſe,ſed in dño nõ deficiẽdi fiduciam habeãt. Et hoc totum fit ad inſtructionem idiotarum,qui cũ vi deant impiorum proſperitatem & bonoꝝ aduerſitatem indignantur,ignorantes ad quid hæc a deo permittantur.

Matt. vi

Trinitatis ſignificatio

Gen. xviii.

DEus vltionū, opator dn̄s
eīn eſt.Deus inquā vltio-
nū operator futurus,libe
re egit.i.libertatē potētię
ſuæ in impios exercebit,
quibus impotēs videt̄ dū
cū eis expectādo eos & patiēdo miſericor-
diter agit.Ac ſi diceret. Vos impunitatē
ſcelerū veſtrorū vobis o falſi chriſtiani ꝓ
mittitis,cęterū deus vlciſcendo ſe de vo-
bis in futuro,cōtra vos libere aget,cū hoc
facere potēs ſit qa deus,& cū hoc ad eum
ꝑtineat,qa dn̄s.Agūt aūt cōceſſiue de eo-
rū vltione ſic. Dico o deus ꝙ libere ages,
& ſic concedo vt fiat o Chriſte,exaltare.i.
potēs appare,qui ꝗuis videaris īpotēs vel
negligens terrena,tamen iudicas diſpoſi-
tione tua terrā hāc ꝑſentē,vt nihil ī ea ſi
ne iuſſu aut ꝑmiſſione tua fiat.Et hoc mō
quidē exaltare,redde.ſ.in futuro retribu-
tionē iuſtę dānationis ſupbis.i.falſis chri
ſtianis nō pœnitentibꝰ,ſed in negligentia
pœnitētię ſupbe ꝑſiſtētibꝰ. Ne vero videā
tur imprecationē feciſſe, de eorūdē mali-
tia pie cōquerunt̄ ſic.Quis cōceſſiue di-
camus redde retributionē ſupbis,tn̄ o do
mine:vſquequo peccatores antonomaſice
falſi chriſtiani.i.vſq; ad quā mēſurā,vel ꝗ
diu vſquequo inquā peccatores gloriabā-
tur de iniqtate ſua? Notandū ꝙ cum hoc
ſub interrogatione ponūt,ſe ꝓ eis magnū
habere dolorem innuūt.Et eſt ac ſi dicat.
Tametſi retributionē eis reddi concedi-
mus,tn̄ de hoc ꝙ multū & diu viuēdo de
iniquitate gloriabunt̄, cōquerimur. Quā
to nāq; eorū gloriatio maior & diuturni-
or,tāta eorū retributio ī futuro erit aſpe-
rior. Vellemus igit̄ potius,vt eorū vita &
gloriatio cito finiret̄, vt eorū retributio
mitior haberet̄.Non ſolū aūt gloriant̄ de
iniquitate ſua,ſed & hāc iniquitatē effan
tur.i.extra fantur.ſ.publice fantur, & lo-
quunt̄ priuatim īter ſe. Et vſquequo.i.vſ
q; ad quā menſurā,vel ꝗdiu male viuēdo
effabuntur publice & loquent̄ priuate ini
quitatē.i.iniqua verba loquent̄ oēs q ꝑſe-
ueranter operant̄ iniuſtitiā? Ac ſi diceret.
Mallemus eorū vitā finiri,vt amplius nō
poſſent iniquitatē loqui & effari,& īiuſti
tiā opari,& ſic mitiꝰ inde punirent̄.Expo-
nit igit̄ ipſam iniuſtitiā per partes ſic.Ve
re iniuſtitiam operant̄,& operati ſunt.Nā
populū tuum dn̄e.ſ.tibi famulātiū humi-
liauerūt conuiciis & verborū opprobriis,
& eundem populum exiſtentem hęredita
tem tuam quos.ſ.ad modū hęreditatis do
ctrina ꝓdicatoꝝ excolis,vexauerūt nimiis
tribulationibus.Et non ſolum hoc,ſed &
viduā & aduenā interfecerūt,& pupillos
occiderūt.Qd̄ eſt dicere.Multos ex fideli
bus tuis interfecerūt corporaliter, q erāt
viduis & aduenis & pupillis cōparabiles.
Viduis quippe,qa deſtituti erant a tēpo-
raliū bonoꝝ iā ſpretorum ſolatio,ſicut vi
duę deſtitutę ſunt a maritorū iā mortuo
rum auxilio.Aduenis qa non huiꝰ patrię
terrenę ciues ſe faciunt,ſed futuram inq-
runt,ſicut aduenę ad patriam reuerti ītē
dūt a qua remoti ſunt.Pupillis qa ſunt ſi-
ne diabolo qui prius eorum pater extitit,
& ſine infidelitate q̄ eorum mater fuit,ſi-
cut pupilli,quorū pater & mater iā mor-
tui ſunt. Vel poteſt hoc ad literā cōgrue
legi. Viduę nāq; & aduenæ & pupilli,ſine
cuiuſlibet auxilio exiſtentes ſolius dei au
xilio defendunt̄,ideoq; populus eius dicū
tur.vnde idem, pater orphanorū & iudex
viduarū dicit̄.Dico ꝙ populū tuū humi-
liauerūt,& hęreditatē tuā vexauerunt, &
viduā & aduenā interfecerūt, & pupillos
occiderūt.Et hęc faciēdo,ad cumulū miſe
rię ſuę dixerunt.Secure poſſumus eos hu
miliare,vexare & interficere.Hoc eīn non
videbit dn̄s nec intelliget deus Iacob.ſic
vt puniat.Ac ſi dicat.Multū incōueniens
fuit,vt illum dicerent hoc nō videre,qui
dn̄s eſt omnipotēs,& illū dicerēt nō intel-
ligere,qui deus eſt Iacob.i.eorūdē ꝗdeliū
ſtrenue luctātiū quos ipſi humiliauerūt,
vexauerūt,& occiderūt.¶Facit igit̄ apo-
ſtrophā ad eoſdē īpios,adhortās ad recte
de deo ītelligēdū & uidēdū ſic.Dicoq; di-
citis o falſi chriſtiani,ꝙ deꝰ nō intelligit,
neq; videt,q̄ vos male in famulos eiꝰ agi-
tis.Caeterum vos in populo dei exiſtētes,
nō opatione ſed ſacramētoꝝ participatio
ne,qui eſtis inſipiētes.i.potētes ad hoc vt
facile de deo recte intelligatis, cū iā ſitis
aliquātulū in eiꝰ notitia ꝓmoti,& tn̄ aīad
uertere negligitis,ītelligite.i.animaduer
tite,quia dn̄s videt & intelligit,quæ vos ī
ſeruos eius male operamini.Et vos ſtulti
in populo dei,ſcilicet q rudes eſtis & ſtoli
di,& difficiles ad hoc ſapiēdū, aliqñ tādē

ſapite quod hucuſq; ſapere nequiſtis.ſ.q. deus audit.i.intelligit & videt, quæ vos male agitis,& ĩ futuro hęc arguet. Et ecce vnde poteſt comprobari, eum oĩa mala veſtra & audire & videre, & in futuro ab eo mala iſta redarguẽda eſſe. Nam qui plantauit aurem non audiet? vere audiet, & qui finxit oculum, non cõſiderat q̃ agitis? vtiq; cõſiderat. Et qui corripit hic gẽtes per ſcripturas ne peccent, non arguet ĩ futuro per dãnatio nẽ, negligẽtes hic correctionem ſuã? vere arguet. Pro nihilo eñ hic corriperet, niſi in futuro argueret. Et qui docet hoĩem ſcientiam.i.ille qui p doctrinam ſuam facit illum ſcientem qui homo eſt.i.rationabiliter ſe habens non ſcit? vtiq; dñs ſcit non ſolũ opationes: ſed etiã qđ maius eſt ipſe ſcit cogitationes hoĩm, qm̃ vanæ ſunt.i.ipſe ſcit, q cogitationes veſtrę qui ſimpliciter homines nõ ſpiritales eſtis, vanę ſunt, & dignę vltiõe. Et hoc totum eſt ac ſi ſic poneret. Inde cõprobať eum audire, qm̃ inconueniens eſſet eũ nõ audire, qui aurem omniũ hoĩm plantauit .i.de limo terræ formauit: & inde probať eum videre, qm̃ inconueniens eſſet eũ nõ videre, qui omnẽ oculũ finxit.i.formauit. Et inde probatur q ĩ futuro arguet, quia aliter ſuperflue hic corriperet. Et inde cõuincitur eum ſcire, q inconueniens eſſet eum non ſcire, qui omnem hominem docet quicquid ſcit. ¶Facta exhortatione ad falſos chriſtianos oſtendere intẽdit, q tribulationes bonorum ad eorũ beatitudinẽ cedunt ſic. Ergo q tu oĩa vides, & ſcis & audis, inde cõprobať q beatus erit homo oĩs quẽ tu oĩa ſciẽs & vidẽs erudieris per tribulationes.i.quẽ rudẽ extra ruditatem pones, inſtruẽs eũ p mltas anxietates, hæc pſentia nõ eſſe ſumma bona, nec eſſe appetẽda: & eſſe alia bona, ſpiritalia.ſ.q̃ appetẽda ſunt. Suos nimirũ de⁹ p anxietates erudit, q dũ eos pmittit hic affligi, & bonis pſentib⁹ ſpoliari, ĩnuit hęc bona nõ eẽ ſũma bona q̃ ſic amittunť, nec hãc vitã felicẽ eſſe ĩ qua ſic affliguntť: ſed alia bona ſũma eſſe, & aliã vitã ęternã & beatã, q̃ expetenda ſunt. Hoc aũt qđ dicit beat⁹ homo quẽ tu erudieris, idẽ eſt ac ſi diceret: Eruditio tribulationum, cauſa erit beatitudinis. Et ne beat⁹ hõ futurus, hic in tribulationũ eruditione deficiat, docueris eũ de lege tua.i.docebis eũ p doctrinã legis tuę hãc eruditionẽ patiẽter eſſe ferẽdã. Vnde ipſe dicit ĩ euãgelio. Qui vult venire poſt me, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuã quotidie, & ſequať me. Interponit aũt cauſam quare eum docebit, cũ addit. Ideo ſcilicet docebis eum per legem tuã vt mitiges ei exaſperato a diebus malis.i.vt des mitigationem patiẽtię ei qui exaſperatur a diebus tribulationum, qui dies mali dicunť, eo q in eis multarũ mala tribulationum inſiſtent. Qđ eſt dicere. Ideo eũ docebis, vt ſub tribulationũ pondere nõ deficiat, a quibus exaſperatur. A diebus malis dico, duraturis nõ in perpetuũ, ſed tãdiu donec fodiať fouea peccatoris.i.cõſummetur in futuro damnatio peccatoris fideles pſequentis. Dictũ eſt hoc a ſimilitudine illius cuius fouea foditur, vt poſt in eã deiiciatur. Et notandum q hoc dicit ad bonorum conſolationem, & ad malorũ pterritionem. Interpoſita cauſa quare docebit, oſtendit quid docebit ſic. Hoc.ſ.docebit dñs per legis ſuæ doctrinam, q ipſe dñs nõ repellet plębẽ ſuã, licet etiã patiať affligi.i.hoc docebit, q nõ idcirco pmittit plębem ſuã affligi, vt eã repellat & negligat. Et hoc docebit, q cũ pmittat tribulari eã dẽ plębẽ ſuã, q̃ hæreditas ei⁹ eſt, tñ ipſam hęreditatem ſuam nõ derelinquet. Cũ ponit non derelinquet, dať intelligi p lyptoten, q hæreditatem ſuam p tribulationes adiuuabit, vt ipſę tribulatiões ſint eis cauſa ſaluationis. Dico q hęreditatem ſuam nõ derelinquet, ſed adiuuabit, & tãdiu adiuuabit quoadúſq; iuſtitia.i.Chriſt⁹ qui p emphaſim dicit iuſtitia, eo q ab eo oĩs iuſtitia pcedat, cõuertať a patiẽtia in iudiciũ. Qđ eſt dicere. Tãdiu eos nõ repellet, ſed p tribulatiões adiuuabit, donec Chriſtus ad iniquos iudicãdũ veniat, quos hic patiẽter expectat. Nõ iõ ſic determinat, q poſtea ſuos repellat, ſed q illud cõſtat q poſtea ſuos nõ repellet, non remouet. Hoc aũt q hic nõ repellet oportuit ponere, q hic videť p tribulatiões repelli, & dereliq. Et qs erit iuxta illã iuſtitiã.i.qs erit hic cõformis ĩ virtutib⁹ illi iuſtitię, & in futuro regnabit cũ ea a dextris pr̃is? Rñſio. Oẽs illi erũt iuxta illã q̃ ſunt recto corde non apparẽtes p hypocriſim iuſti ſolũmõ ĩ facie. Vñ per prophetã diciť. Scindite corda

Luc. ix. Iohel. ij.

veſtra,& nõ veſtiméta veſtra.Qđ dicit iu ſtos corde futuros iuxta Chriſtũ,poſitũ ẽ a ſimilitudine regis,qui chariores & valẽ tiores duces ſuos,iuxta ſe in palatio ſuo ſedere facit:& hoc qđ iterrogatiue ponit idẽ eſt ac ſi diceret:Iuſtitia cõuertet in iu diciũ,& iuxta illã erũt oẽs qui ſunt corde recti,nõ ſolũmodo ſpecie.Ergo qñqdẽ erũt ſolũmodo iuxta illã oẽs qui recto ſũt cor de.Quis volens eſſe rectus corde,mihi ad iunctus per conformitatem conſurget de corporeo ſtratu exiſtendo aduerſus mali gnantes.i.contradicẽdo aduerſariis eccle ſię,hereticis.ſ.& falſis Chriſtianis! Aut qs ſtabit.i.& quis perſeuerabit mecum plian do per contradictionem,aduerſus operan tes iniquitatem! Non eñ ſufficiet cõſur gere,niſi ſit etiam ſtare.Malignãtes & ope rãtes iniquitatem,iidem ſunt. Dictum eſt aũt a ſimilitudine ciuium,qui nocte ab ho ſtibus inuaſi,de lectulis in quibus dormie bant,conſurgunt,& murũ ciuitatis aſcen dentes,& ibi ſtãtes,eam ab aſſultu hoſtiũ defendunt.Hoc aũt qđ interrogatiue po nit,ad maiorem exhortationẽ facit. Et eſt ac ſi diceret. Ergo qñquidẽ recti corde ſo lũmodo ſtabũt iuxta illam:vos oẽs quicũ ꝙ vultis eſſe recti corde,& p hoc iuxta il lam eſſe,mihi adhærentes conſurgite ad uerſus malignantes,& ſtate mecum aduer ſus operantes iniquitatem.Quis autẽ ſic adhortor,ad cõſurgẽdum & ad ſtandum, inſufficiens tamen per me ſum cõſurgere & ſtare.Niſi enim ideo remanſiſſet,qa dñs adiuuit me p adiutricem gratiam,anima mea habitaſſet.i.perſeuerans fuiſſet in in ferno.i.in conſenſu impiorum,qui iure in fernus dicitur,eo ꝙ per eum ad infernum veniatur,& paulominus.i.per parũ defuit aĩa mea ab ei⁹ habitatione.Hoc aũt dixit ad exemplum humilitatis ne cõfidãt idio tę per ſe poſſe ſtare. Si aũt habeat habita uit,ſic leget.Niſi ideo qa dñs adiuuit me habitaſſet in inferno aĩa mea,& paulomi nus.i.fere habitauit.Sẽtẽtia eadẽ eſt,& ve re me adiuuiſti dñe.Si eñ humili cõfeſſio ne dicebã adiuua me dñe qa mot⁹ eſt pes meus.i.affectio mea,miſericordia tua dñe adiuuabat me ne ex toto deficerẽ.Qđ eſt dicere.Cum ab aliqua ſuggeſtione illicita affectio mea cõmoueret & inquietaret,& ego hoc hũiliter tibi cõfitens auxiliũ tuũ orabã ne deficerẽ,tu miſericordia tua mẽ adiuuabas.Et qa non ſolũmodo hoc dice bã tibi,ſed etiã multipliciter dolebã de cõ motione pedis poenitens & orans vt mihi illicita cõmotio illa remitteret,cõſolatio nes remiſſionis,quã ſpiritaliter itellexi mi hi a te datã eſſe p poenitẽtiã,lętificauerũt aĩam meam.Cõſolationes dico datę multi pliciter,ſcđm mľtitudinẽ.i.ad modũ mul tiplicitatis dolorꝫ meorꝫ in corde meo re vera exiſtẽtiũ,nõ p hypocriſim in facie ap parẽtiũ.Qđ eſt dicere.Quia multipliciter dolui de cõmotionib⁹ meis,& tu multipli cẽ remiſſionẽ mihi feciſti, & ſic aĩam meã conſolatus es.Per hoc igit inſtruit audi tores,de cõmiſſis valde dolere,vt veniam adipiſcant.Dico ſcđm mľtitudinẽ dolorꝫ in corde meo,& merito in corde meo do lui.Niſi eñ doluiſſem ſedes iniquitatis eſ ſem,& ſic tibi nõ adhererẽ,nec hic.ſ.p cõ formitatẽ,nec ĩ futuro p beatitudinis par ticipationem.Nũquid eñ ſedes iniquita tis.i.ille in quo ſedet iniquitas adheret ti bi,qui fingis dolorem vel laborem in pce pto! Vtiꝗ nõ adheret.Quaſi diceret.Nul lus iniquitatis ſedes exiſtens,adheret vel adherebit tibi,q das pceptũ vt nemo ſit ſe des iniqtatis,& in pcepto illo fingis.i.diſ ponis laborẽ.ſ.diſponis vt non cum negli gẽtia ſed cũ ſummo labore & cura pficiat pceptũ iſtud.Vel ſi habeam⁹ dolorẽ,ſic le get. Qui das pceptum,vt nullus ſit ſedes iniquitatis,& q in pręcepto dolorẽ fingis .i.qui in cõpletione hui⁹ pcepti,diſponis dolorem tribulationum.Quod eſt dicere. Cum oporteat completores huius pcepti multiplicẽ dolorẽ tribulationũ ſubire,tu fingis.i.diſponis dolorẽ ipſum, vt vnicui ꝙ diſtribuas prout poteſt pati.Iuxta illud Apoſtoli.Fidelis deus qui non patiet vos 1.Corin.x. temptari,ſupra id qđ poteſtis. Dico ꝙ fin gis dolorẽ,q dolor talis eſt:Scilicet qa ipii eũtes malo ſuo voto,in.i.contra animam iuſti,captant ipſam animam,& adhuc fre quenter captabunt.i.frequenter deſidera bunt eam capere deceptionib⁹ ſuis,& ſibi conformare.Et quia non poterunt capere condemnabunt effuſione & morte ſangui nem innocentem.ſ.ſanguinem iuſti.Iuxta vero illam lectionem,in qua habetur q fin gis laborem,ſic continuatur ſequens ver ſus quem iam expoſuimus expoſitione nõ

mutata. Dico ꝙ non adhæret tibi ſedes iniquitatis,& merito.Nam illi qui ſunt ſedes iniquitatis captabunt &c. Dico ꝙ impii cõdemnabunt ſanguinem innocẽtẽ.Ne vero timeamus & deficiamus pro eorũ cõdemnatione: & ille qui dñs eſt.i. potẽs factus eſt mihi & meis cõformib⁹ in refugiũ.i.in ſecuritatem: & ille idem dñs qui deus meus eſt.i.creator,fact⁹ eſt mihi & meis cõformibus in adiutorium ne deficiamus,refugiũ & adiutoriũ dico exiſtens cauſa ſpei meę.Hęc em̃ arra mihi ſunt & pignus,ꝙ ſpem habeam in futuro lętificãdi.Dico ꝙ mihi & meis conformibus ſit dñs refugiũ & adiutorium: vel deus meus eſt factus mihi ſpei meę.i. rei ſperatę a me.Quod eſt dicere.Per tribulationes me adiuuat,vt ad rem ſperãtam.i.ad beatitudinẽ æternã tandẽ perueniam.Et in futuro illis qui animã noſtrã captãt & ſanguinẽ noſtrũ condemnant reddet iniquitatẽ ipſorũ.i.retributionem iniquitatis ipſorũ:&.i.ſcilicet in malitia ſua.i.propter meritũ malitię ſuę diſperdet.i. ex toto perdet illos. Diſperdet inquã illos ille q dñs noſter eſt. Ideo ꝙ de vltiõe noſtra debet ſatagere,& qui deus noſter eſt,ideoq; illos diſperdere poteſt.Hoc autem ad hoc dicit,vt malos a malitia ſua deterreat,ne videlicet ſibi ideo promittãt impunitatẽ eo ꝙ tribulationes ab eis illatę ſint iuſtis ad ſalutẽ.Nõ em̃ ad hoc deus reſpicit qđ p tribulationes ſuas iuſtis faciũt, ſed ad hoc quod male intendunt.

In Pſal.XCIIII.

Titulus.XCIIII. Laus cãtici Dauid.Quod ſic exponitur.Pſalm⁹ iſte eſt laus cantici.i.laus iocunditatis & hilaritatis:& nõ eſt Dauid ſed Chriſti.In hoc quippe pſalmo Propheta ex nimia iocũditate laudãs Chriſtũ venturũ,adhortat̃ Iudęos incredulos,in plenitudine tpis futuros, vt tandẽ in ſexta ętate ad eũ fide veniãt,& ei exultẽt & iubilẽt & cõfiteãtur. Adhortaturq; ne ad Chriſti vocem corda obdurent:& p hoc ęternã requiẽ amittãt:ſicut patres eorũ deũ in deſerto irritauerũt:ideoq; pſtrati ad terrę pmiſſionis requiẽ minime peruenerũt.Notãdum aũt ꝙ in hoc pſalmo Propheta quędã verba ponit in perſona ipſius dñi,videlicet cũ dicit,vbi tentauerũt me &c.vſq; in finẽ. Hoc aũt nõ facit pręter vſum,cũ in hiſtoriis & in prophetiis frequẽter habeam⁹ angelos & pphetas agentes,multa in perſona dñi dicere.

Venite fide in tpe plenitudinis o Iudęi qui diu fuiſtis a deo p infidelitatẽ remoti,& veniẽdo exultem⁹ dño Chriſto. Ac ſi dicat. Sicut ego tãto ante tpe exiſtẽs de ipſi⁹ aduẽtu bona affectione exulto,ita & vos tunc tpis futuri de aduẽtu ei⁹ exultate.Et exultare ei debemus,qa dñs oĩpotẽs eſt,Et nõ parũ exultem⁹,ſed iubilem⁹ ei deo ſalutari nřo. Qđ eſt dicere.Sicut ego iã ei iubilo.i.nimia & intẽſa interiori lætitia exulto: ſic & vos ei iubilate,qa deus eſt.i.creator,& ſalutaris.i.ſaluator. Nõ ſolũ aũt iubilemus corde,ſed etiã pſeuerãtes ĩ cõfeſſione.i.ĩ laude oris,pꝛoccupemus faciẽ ei⁹.i. ſimus ſimiles ſeruis pꝛoccupãtib⁹ faciem dñi ſui,vt ſibi eũ faciãt attentum,anteꝗ̃ aliis negociis occupet̃.Qđ eſt dicere. Seduli & pſeuerãtes ſimus in ei⁹ laudis cõfeſſiõe, a ſĩiltudĩe ſeruoꝝ faciẽ dñi vt dixi pꝛoccupãtiũ. Vel ſic.In cõfeſſiõe pctõꝝ nřoꝝ ſeduli pꝛoccupem⁹ faciẽ ei⁹.i. anteueniamus ſcdm aduẽtũ ei⁹.Qđ eſt dicere.Peccata noſtra ĩ hac vita cõfiteamur ne in ſecũdo aduẽtu cũ nõ cõfitẽtib⁹ dãnemur. Ecce.n.nũc tps acceptabile,ecce nũc dies ſalutis.Secũdus aũt aduẽtus recte facies dr̃,eo ꝙ tũc cũctis Chriſt⁹ manifeſtabit̃:ſicut p faciẽ tot⁹ homo cognoſcit̃.Dixi vt iubilem⁹ deo. Et qa hoc nõ ſufficit niſi etiã bene opari iubilemus ei interius in pſalmis.i.in bonis opib⁹ pſeuerãdo exterius.Dignũ eſt aũt vt exultemus ei & iubilem⁹ & cõfiteamur:qm̃ ipſe deus exiſtẽs eſt dñs in rebus: & nõ qualiſcũq;,ſed magnus in potẽtia,& rex magnus in regimine,exiſtẽs ſup oẽs deos.i. dignior & excellẽtior oĩbus plãtis ecclęſię,q deificati erũt ĩ ſanctitate. Iuxta qđ dñs de Moyſe dixit:Cõſtitui te deũ Pharaonis. Sũt etiã iidẽ plati dñi,cũ dñium habeãt & poteſtatẽ ſubditoꝝ.Reges quoq; eorũdẽ ſunt, vtpote quos doctrina & exemplo ſuo regũt.Reddit ergo ſingula ſingulis,addẽdo ſic. Vere rex magn⁹ eſt,

i.Cor.vi. Exodi.vii.

quia in manu.i.in regimine operãtis gratię eius ſunt fines terrę.i.finiẽtes ĩ ſe terrenitatẽ.Quod eſt dicere.Hoc ꝙ fideles ſunt in ſe terrenitatẽ finiẽtes ꝑ ipſiꝰ regimen eſt.Et hoc apparet ꝙ rex magnꝰ eſt, & vere magnꝰ dñs eſt,qm̃ altitudĩes mõtiũ.i.alti montes ꝑfecti.ſ.poſſeſſio ipſius ſunt.Qđ eſt dicere. Hoc ꝙ ꝑfecti in virtutibꝰ & ſanctitate ſunt alti,inde cõtingit ꝙ eos inhabitãdo poſſidet,& eis dñatur.Et ĩ hoc apparet eũ magnũ dñm eẽ, qm̃ magni dñi eſt magnã poſſeſſionẽ hr̃e. Et ĩ hoc quoq; patet eũ magnũ dñm eẽ, qm̃ ipſiꝰ poſſeſſio eſt mare.i.ip̃e poſſidet infideles deũ amaricãtes,vt nõ liceat eis in ſanctos ſęuire,niſi quãtũ ipſe ꝑmittit. Et in hoc ꝓbatur ꝙ deus magnꝰ eſt, qm̃ ipſe q eiꝰ poſſeſſor eſt,fecit etiã illud mare.i.creauit amaricãtẽ populũ:nõ ſcđm ꝙ mare eſt,ſed ſcđm ꝙ creatura. Et per hoc quoq; cõprobaẗ deus magnꝰ eſſe, ꝙ manus eius formauerũt ſiccã.i.oꝑantes gratię eius formoſam in virtutibꝰ & bonis opibus fecerũt eccleſiã, prius in Adã deformatã:quę eccleſia ſicca eſt.i. ſitiens doctrinã verbi dei, ad modũ terræ ſiccę aqua repleri ſitiẽtis. Interpoſita eiꝰ laude,huiꝰ laudis occaſione repetit ſupradictã exhortationẽ,vt addat. Dixi ꝙ Chriſtus erit deus rex,& dñs magnꝰ:ergo qa talis & talis erit o Iudęi in eiꝰ aduẽtu futuri venite ad eũ fide, & veniẽdo adoremus eũ.i.ſicut ego eũ adoro.i.intenſe & ſpecialiter orãdo veneror,ita vos etiam adorate:& ꝓcidamꝰ.i.humiliemur ĩ aĩa: qđ ſignaẗ ꝑ hoc ꝙ in corꝑe ad terrã ꝓcidimus:& ploremus pctã noſtra: & nõ ad aſpectũ laudis hoĩm,ſed ante dñm.i.ad aſpectũ dñi q fecit .i. creauit nos: ideoq; eũ adorare debemus:& qa ipſe qui videẗ ex tp̃e natus,tñ eſt deus noſter, nõ recẽs deus,ſed deus æternus,quẽ nos ꝓphetę colimus & adoramꝰ. Dico ꝙ ipſe eſt deꝰ noſter,& nos ſumus pp̃lus paſcuę eius.i. pp̃lus quẽ ipſe pauit in deſerto mãna in patribꝰ noſtris:& quẽ etiã paſcit lege:& ſumus oues manus.i.oꝑationis eiꝰ.i.operatus eſt ꝑ gratiã in deſerto vt ouibꝰ ſimiles eſſemus,nõ arãtes nec ſeminãtes, & oĩa neceſſaria habẽtes,ſicut oues quibus ſine aliquo labore omnia neceſſaria a paſtore ꝓuidẽtur. ¶Facta exhortatiõe in perſona ſui,apponit ſancti ſpũs cõminationẽ vt magis eos attrahat,q eos adhortatur,ne ad dñi Chriſti vocẽ corda ſua obdurẽt,ſic. Adhortatus ſum vos o Iudęi ad exultandũ dño Chriſto, & iubilandũ & eũ adorãdũ,cũ ſit dñs noſter,& nos ſimus oues paſcuę eius.Adhortatur quoq; vos ſpũs ſanctꝰ,vt ei obœdiatis,dicẽs:Si audieritis vocẽ p̃dicationis eiꝰ ſicut vere audietis hodie .i. ſexta ętate,q̃ Hodie vobis erit hodie.i. p̃ſens,ſicut hodierna dies,q̃ cũ p̃ſens ſit hodie diciẗ:nolite obdurare.i.cõtra hãc vocẽ indurare corda veſtra negligẽdo eã:ſicut fuerũt indurata corda patrũ veſtrorũ in irritatione.i. tũc qñ deus fuit irritatus.Hodie etiã diciẗ ſexta ętas, qa clara eſt per doctrinam Chriſti & ſplẽdida ad modũ diei.Qm̃ vero dixerat ſicut ĩ irritatiõe cũ multę fuerint eorum irritatiões aduerſus deũ,de qua irritatiõe dicat oñdit,cũ addit.Dico nolite obdurare corda vr̃a ſicut ĩ irritatione.ſ.nolite obdurare ſcđm diẽ tẽptationis.i.ad ſimilitudinẽ diei tẽptationis factę in deſerto,vbi.i.in quo deſerto tentauerũt me patres veſtri,dubitantes an eis poſſem dare potũ & eſcã: quorũ filii vos eſtis,non ſolũmodo ſcđm gñationẽ, ſed etiã ſcđm incredulitatis cõformitatẽ.Probauerũt inquã me.i.tẽptauerunt, & viderũt oculis corꝑis mirabilia opera mea quę oꝑatus ſum in eis,quadraginta annis ĩ deſerto.Hoc aũt totũ eſt,ac ſi ſic breuiter poneret. Vos ĩcreduli Iudęi vocẽ ipſiꝰ Chriſti audituri,nolite corda veſtra obdurare,ad modũ patrũ veſtrorũ eũ in deſerto tẽptantiũ, & opa eiꝰ,annis quadraginta,videntiũ,& ad hoc tñ corda obdurãtiũ. Dico ꝙ me tẽptauerunt: ideoq; offenſus.i.iratus fui gñationi illi peſſimę.Offenſus ꝓ irato poniẗ,eo ꝙ offenſi ſoleãt iraſci.Dico ꝙ fui offenſus,& offenſus tñ ad eorum correctionem dixi ſemꝑ.i.frequẽter ꝑ Moyſen,& cęteros eorũ doctores,hi errãt corde per infidelitatẽ.Et licet hoc ad ipſorũ correctionẽ dixiſſem:iſti tñ nõ cognouerũt ſic vt complerẽt vias meas.i. p̃cepta mea,quę complentibꝰ vię ſunt ad vitã:nõ complẽtibꝰ autẽ ad mortẽ. Et qa nõ cognouerũt ſi vnq̃ intrabũt in requiem meã æternã,vt iuraui.i.ceu firmiter cõſtitui in ira mea

.i.in iuſta vindicta mea,ꝙ nō intrabunt tunc non ſum ego iudex verus & iuſtus. Si hoc autem ad nimiam cōminationem & ad audientium correctionem,ne ſimiliter corda obdurent & requiē amittāt, ſuſpēſiue ponit.Et eſt ac ſi diceret.Quia nō cognouerūt vias meas, non intrabūt in requiem meam ęternā.Iuraui eñ hoc in ira mea.Vel ſic ſcdm aliam tranſlationem.Quibus iuraui in ira mea ꝙ nō intrabunt in requiem meā.i. in terrā promiſſionis,vbi erit requies, quā filiis eorū dabo.Et quādoquidē iuraui ꝙ nō intrabunt,ſi ipſi intrabunt in illam requiē meam,tunc ego mendax ſum.

In Pſal.XCV.

TItulus. XCV. Quando domus ędificabatur poſt captiuitatem, canticum Dauid.Quod ſic exponitur.Iſtud canticum.i. iſte pſalmus dictus cāticum,ideo ꝙ exhortetur ad cantandum nouum canticum: vel quia fuit cum nimia iocunditate & hilaritate factum,eſt Dauid prophetæ:factū ab ipſo Propheta quādo domus ędificabatur in conſideratione ipſius prophetę poſt captiuitatem. Quod eſt dicere.Tunc compoſuit hoc canticum quādo per ſpiritū prophetiæ iam conſiderabat ꝙ humanū genus quod per Adam deſtructum erat, & in captiuitatem adductū:tandem poſt captiuitatis tempus per Chriſtū erat in virtutibus ædificandum, ad hoc vt dei domus eſſet, in qua ipſe ſpiritaliter habitaret.Bene vero ponit ędificabatur.Iam enim ipſi per conſiderationem prophetę domus ædificabatur, quæ poſt longum tēpus realiter erat ędificāda. Cōſiderās autem Propheta domus huius ædificationem futuram,omnes illos qui in domo illa futuri ſunt, ad cantandum deo nouum canticum exhortatur. Vt vero canticum hoc cātetur,prædicatores huius domus prælatos,vt dei mirabilia gētibus annuncient, ipſaſqꝫ gentes vt eis obœdiāt ammonet,affirmans omnes exultaturos eſſe qui in ea domo ædificati erunt,cum deus iuſte mundum iudicabit.Hoc autem ea intentione facit,vt omnes ad participationem huius domus ædificandę,& ad cantandum nouū canticum attrahat.

CAntate dño Chriſto cāticū nouū, cātate inquā nō ſolūmodo Iudęi, ſed oīs terra.i. oīſmodi terreni & Iudæi & gentes. Canticū nouū dicit illa pręcepta,quę nō fuerūt data in veteri teſtamēto,ſed in nouo tm̄:in quoꝝ cōpletione deus velut in cātico delectatur:vt inimicos diligere,terrena ſpernere,mori pro ꝓximo,& cętera hmōi. Vnde dñs in Euāgelio dicit:Mādatū nouū do vobis, Ioan.xiii.
vt diligatis īuicē ſicut dilexi vos.Et alibi.Niſi abūdauerit iuſtitia veſtra pluſqꝫ Matt.v.
Scribarū & Phariſęorū, nō intrabitis in regnū cęloꝝ.Hoc aūt quod dicit,cantate dño canticū nouū,idem eſt ac ſi diceret. Agite cū delectatiōe ad honorē dñi nouū canticū.ſ.cōplete p̄cepta, quę ipſe in nouo teſtamēto dabit:& nō īuite vel ad fauorem hoīm,ſed cātate.i.cū cātico cōplete,cū iocūditate.ſ. & hoc dño.i.ad honorē dñi.Qꝫ autē ter ponit cātate,ad inculcationē facit vt plus exhorteť:ſiue ter repetit ad oſtenſionē trinitatis.Ac ſi dicat.Cātate dño patri,cātate dño filio, cātate dño ſpiritui:& cantādo bñdicite nomini eius .i. ſublimate & glorificate hoc nomen eius qđ eſt dñs,bene viuēdo, & oīa bona opa agēdo.Qđ eſt dicere,bonis opibus inſiſtite,quę cauſa ſint quare nomen dei a vidētibus bñdicatur.Sicut eñ per male operātes nomen dei īter gētes blaſphemať,ita & per bene agētes exaltať. ¶Facit aūt apoſtrophā ad p̄latos, ſic. Adhortor oēs qui ī domo dei futuri ſunt tā Iudęos qꝫ gētiles,ad cātādū nouū cāticū dño,& bñdicendū nomini eiꝰ. Cęterū qa aliter nō cātaretur a gētibꝰ hoc cāticū,neqꝫ nomen dñi benediceref,vos prędicatores anuūciate ſalutare.i.ſaluationē eiꝰ dñi Chriſti,quō videlicet mūdū morte ſua ſaluabit. Dico annūciate, & hoc de die eūdo ī diē.i.de claritate noui teſtamēti ī claritatē veteris, & de claritate veteris ī claritatē noui.ſ.ſic annūciate, vt p̄dicationē veſtrā, authoritate vtriuſqꝫ teſtamēti cōfirmetis,ꝓferēdo de theſauro cordis noua & vetera.Vel eūdo de die in diem.i.de vna clara virtute & operatione in aliā clariorē virtutē & operationē, ne cū aliis prædicaueritis

ipſi reprobi efficiamini. Vel eũdo de die
in diẽ.i.de claritate patris ĩ claritatẽ fi-
lii,& de claritate filii in claritatẽ patris,
vt.ſ.p vnã,alterã oſtendatis. Vel eũdo de
die ĩ diẽ ad literã.ſ.frequẽter p ſingulos
dies annũciate ſalutare eius. Annũciate
etiã inter gẽtes.i. in plenitudine gentiũ
gloriã eius.ſ. dñi Chriſti.i.annũciate eũ
glorioſum eſſe.ſ.annunciate eũ dñm eſſe
& deũ & oĩpotentẽ,& cętera quę ad eius
gloriã pertinẽt:& in oĩbus populis.i. in
plenitudine oĩm ppl'orũ annũciate mira
bilia eius quę in gñe humano operabiť.
Exponit autẽ quõ gloriam eius annun-
ciẽt,ſic. Dico annũciate gloriã eius.ſ.an
nũciate,qm̃ ipſe qui paruus & quaſi ſer-
uus apud Iudęos videbitur,eſt dñs:& nõ
qualiſcũq; dñs ſed magnus, cui oĩa ſub-
dẽtur. Et qui deſpicabilis videbitur lau
dabilis eſt.i.laude dignus,& non parum
ſed nimis.i.vltra q̃ omnis creatura poſ-
ſet laudare. Et qui timere videbitur in
paſſione:terribilis erit .i. metuendus ab
inimicis:& nõ parum,ſed terribilis ſuper
oẽs deos.i.pluſq̃ oẽs perfecti ab eo deifi
candi.ſ.cum ipſi potentes ſint orationũ
ſuarũ merito ĩimicos punire:ideoq; ter-
ribiles,ipſe multo magis ad puniẽdũ po-
tẽs terribilior eſt. Ne vero videretur di-
cere de diis gẽtiũ quę vtiq; laus nõ eſſet
egregia,remotionẽ ſic facit. Dico eũ ter
ribilem ſuper omnes deos,non hoc autẽ
dico de diis gentium:qm̃ omnes dii gen
tium dęmonia ſunt,ideoq; indigna eſſet
hmõi cõparatio. Dęmonia quippe idola
gentiũ ingrediẽtia,reſpõſa dabãt:ideoq;
a gentibus quaſi dii colebãtur. Addit au
tẽ ad aggerationẽ laudis,dñs autẽ cælos
fecit. Iſtud autẽ,pro ſed poniť, & eſt au-
gmentatiuum,quod ſic adaptať. Non ſo
lũmodo terribilior eſt diis,ſed & ipſe do
minus oĩm exiſtẽs,fecit ipſos deos cęlos,
hoc.ſ.ꝙ cęli ſunt.i.ĩ ſanctitate ſublimes,
eo faciẽte per gratiam ſunt. ¶Et exponit
etiã quõ adhortetur prælatos ad annun
ciãdũ mirabilia eius in populis,ſic. Dico
vt annũcietis mirabilia eius in populis,
& ecce mirabilia,ꝙ ĩ cõſpectu.i. in cogni
tione eius,eſt cõfeſſio & pulchritudo &
magnificẽtia.i.cõfitentes per cõfeſſionẽ,
pulchri in innocentia effecti,& ſancti in
oĩ virtute,q magnifici erũt ĩ futuro. Qđ
eſt dicere. Hoc annũciate ꝙ ipſi q p fidẽ
eũ cõſpicient,cõfitebũtur peccata ſua. Et
cũ in hoc videantur fœdi,per hoc erunt
in innocentia pulchri,& in in oĩ virtute
ſancti,& tandem in futuro erũt in ęter-
na beatitudine magnifici. Et hęc magni
ficẽtia & ſanctimonia erũt in ſanctifica-
tiõe eius.i.hoc ꝙ hic ſancti erũt & in fu
turo magnifici,erit eo magnificãte,non
propter merita ipſorũ. ¶Facta exhorta-
tione ad p̃latos,ipſas gẽtes quibus præ-
dicaturi ſunt adhortatur ad obſequẽdũ
ſic. Dixi adhortatorie pręlatis vt annun
cient vobis o gẽtes gloriam & mirabilia
Chriſti. Adhortor quoq; vos o patrie gẽ
tiũ.i. multa & diuerſa regna gẽtiũ,affer
te dño Chriſto per prędicationẽ pręlato
rũ gloriã fidei.ſ.glorificate eũ fide:& ho
norẽ cõfeſſiõis oris afferte dño.ſ. vt ore
laudẽ ei cõfiteamini. Corde em̃ (vt Apo Roma.x.
ſtolus aſſerit) crediť ad iuſtitiã,ore autẽ
cõfeſſio fit ad ſalutẽ:& gloriã afferte no
mini eius bene viuẽdo : & ſi neceſſe fue-
rit vos pro eo mori,tollite.i.afferte vos
ipſos hoſtias deo,moriendo pro eo ſicut
ipſe p vobis. Iuxta quod dicit. Qui vult Matt.xvi.
venire poſt me, tollat crucẽ ſuã & ſequa
tur me. Dico tollite hoſtias,& ſic intro-
ite in atria eius:introite.ſ.in cõformita
tẽ atriorũ eius.i.in cõformitatẽ Apoſto
lorũ, quorũ doctrina itur ad deũ,ſicut p
atria in domũ introitur,ideoq; atria di-
cuntur. Qđ eſt dicere. Vere debetis vos
hoſtias afferre ſi oportuerit:nã ſic Apl'is
conformes eritis,alioquin vero nequaq̃.
Quia vero multi hypocritæ & hæretici
vidẽtur ſimulatione introire in cõformi
tatem atriorũ,qui penitus ab eccl'ię vnio
ne diſcedũt,addit. Et introeundo ĩ atria
adorate.i. recte veneramini dñm Ieſum
Chriſtũ,pſiſtẽdo in atrio ſancto eius.i.in
vnitate caritatis eccl'ię,quę eſt atriũ ſan
ctũ eius. Si em̃ (teſtãte Apl'o) tradidero i.Cor.xiii.
corpus meũ ita vt ardeã,caritatẽ aũt nõ
habeã,nihil mihi pdeſt. Atriũ ſane præ-
ſens eccl'ia dr,eo ꝙ per eã ad cęleſtẽ Sion
intrať,ſicut p atriũ in domũ. Dico vt pa
trię gẽtiũ deo afferãt gl'iam & honorẽ,&
nõ paucę patrię,ſed vt vniuerſaliter di-
cã,cõmoueať ab errore ad fidẽ vniuerſa
terra.i.vniuerſimodi terreni. Vel poteſt
optatiue legi. Dixi vt patrię gentiũ affe-

rant deo gloriã fidei, & ita ſit. Cõmoueatur. ſ. vniuerſa terra, quę cõmotio cõtingat a facie. i. a cognitione eius dñi Chriſti. Et poſtq̃ o gentes cõmotę eritis, vt & poſterę gẽtes cõmoueãtur, dicite in gẽtibus. i. annunciate in plenitudine ipſarũ gentiũ, qa dñs Chriſt⁹ regnauit. i. regnũ totius mũdi ſibi acquiſiuit calcata morte. Vel dicite in gẽtib⁹. i. in infidelib⁹. Dico ꝙ hoc debetis dicere, qa dñs regnauit & inde cõprobatur eũ regnũ ſibi acquiſiuiſſe. Etem̃ correxit orbẽ terrę. i. pfectionẽ terrę. ſ. illos quos ex terra fecit orbẽ. i. pfectos, cũ prius eſſent diſtorti ĩ vitiis correxit. i. rectos fecit in virtutib⁹. Qui orbis nõ cõmouebitur oĩno a pfectione ſua, & ſi ſcdm quedã debilia mẽbra commoueatur. Nõ ſolũ autẽ dicatis ꝙ regnauit, ſed etiam ad hoc vt magis infideles cõmoueãtur dicite, qm̃ in fide iudicabit populos fideliũ, & infideliũ in ęquitate: bonos ſaluãdo, malos aũt iuſte damnando. Et hac cõſideratione quia iudex erit lętẽtur cęli. i. prelati qui alios compluũt vt cęli terrã, qui in iuſto iudicio illo remunerabũtur: & exultet terra, tunc etiã remunerãda. Illi. ſ. exultẽt, qui compluti ſunt & fructificãtes: a ſimilitudine terrę quę cõpluta fructificat. Ne vero mare. i. populus amaricãs & infidelis, in illo iuſto iudicio ꝓpter infidelitatem dãnetur cõmoueatur mare ab infidelitatis amaricatione ad dulcedinẽ fidei, & nõ ſolũmodo aliqua particula illi⁹ maris, ſed & plenitudo. i. maxima multitudo ei⁹ maris. Et hac ſecuritate hic lętẽtur oẽs cæli & terra, qm̃ ĩ futuro gaudebũt cãpi, & oĩa quę in eis ſunt. i. gaudebunt pfecti ex Iudęis de hoc ꝙ hic cãpi erũt. i. culti in fide ad modum camporũ: & oĩa quę in eis ſunt gaudebũt. i. oẽs virtutes quæ in eis erũt hic, cauſę erũt quare in futuro gaudebũt. Nõ ſolũ aũt fideles ex Iudęis gaudebũt, qui recte cãpi dicũtur: ſed & tunc qñ campi gaudebũt, gaudebũt quoq; oĩa. i. omniſmodi ligna ſyluarũ. i. gẽtiles, qui prius incultibiles exiſtẽtes & agreſtes vt ligna ſyluarũ, fient cultibiles hic ꝑ fidẽ, & fructũ dulcem bonorũ operũ ꝓferẽtes. Et hęc exultatio cõtinget a facie. i. a cognitione dñi. ſ. ideo gaudebunt quia hic deũ per fidẽ & bonã opationẽ cognoſcẽt. Et ideo quoq; exultabũt quia venit. i. veniet: veniet inquã iudicare terram. i. terrenos omnes, tam fideles q̃ infideles. Exponit autem hoc per partes, ſic. Dico ꝙ veniet iudicare terram. Iudicabit em̃ orbẽ terrę. i. illos qui ex terra fient perfecti in ęquitate. i. iuſte retribuẽdo eis ęternã beatitudinem: & iudicabit populos infideles in veritate. i. in vero iudicio, damnãdo eos merito iniqtatis eoꝝ. Hoc autem ideo dicit, vt per hoc illos qui iã boni ſunt ad melius promoueat, malos vero deterrendo ad fidem & ad cantandũ nouum canticũ attrahat. Vel a facie. i. a præſentia domini quem videbunt: quia venit. i. veniet manifeſtus, & de eius aduentu gaudebunt. Vnde legitur. Tunc videbunt filium hominis venientem in nube, cũ poteſtate magna & maieſtate. Et cũ de ipſius aduentu ſimpliciter valde poſſent gaudere, multo magis de hoc gaudebunt, qm̃ venit iudicare. i. qm̃ ad hoc veniet vt omnes homines iudicet.

In Pſal. XCVI.

Titulus. XCVI. Pſalmus Dauid quando terra eius reſtituta eſt. Quod ſic exponitur. Pſalmus iſte eſt Dauid Chriſti, completus quãdo terra eius reſtituta eſt. ſ. prophetia huius pſalmi cõpleta fuit in Chriſto vero Dauid qñ terra eius reſtituta eſt. i. quando humanũ genus quod prius exiſtens terra eius. i. regnũ & poſſeſſio eius ablatum fuit a regimine eius, per præuaricationẽ Adę, reſtitutum fuit ei, vt iterum cederet in regimen eius per fidẽ: quod equidem cõtigit per obœdiẽtiã mortis eius. Quę reſtitutio regni Chriſti pręfigurata eſt in Dauid ꝓpheta, cui deus regnũ ab ĩimicis ablatũ reſtituit, inimicis eius oĩbus deuictis. ¶ Dicitur autẽ pſalmus iſte eſſe Chriſti, nõ ꝙ hic Chriſtus loquatur, ſed qa Propheta in hoc pſalmo agẽs de Chriſto, oſtẽdit quomodo ſibi regnũ in gẽtib⁹ acquiſiuit per miracula & doctrinã Apoſtolorũ. Et hoc ea intentione facit, vt occaſione benignitatis eius quã oſtendit adhortetur eas, vt malũ odiant & bonũ diligãt: quãdoquidẽ regnũ eius ſunt. Et notandũ ꝙ more prophetico qđ adhuc futurum eſt, quaſi pręteritũ enunciat, ex certitudine nimia.

DOminus Chriſtꝰ regnauit.i. regnũ totius mũdi ſibi acquiret, calcata morte, & diabolo deuicto.Ideoq́ exultet terra .i.hoĩes gaudeãt,iã facti terra eius fructifera. Quia vero dixerat indeterminate terra,determinat hoc cũ addit,Lętẽtur inſulę multę.i.illã terram dico lętari,quæ eſt multiplex inſula.Cũ dicit multę ĩnuit ſe hoc velle de multis eccleſiis gentium dicere,quę multę ſunt quãtũ ad diuerſitates lĩguarũ,vna vero quãtũ ad fidẽ.Quę etiã inſulę cõgrue dĩcũtur,q̃a a tribulationibꝰ interius & exterius inſurgẽtibus,demergi nequeunt: ad ſimilitudinẽ inſularũ,quę a circũquaꝗ inſtãtibus fluctibus nõ obruũtur.Dico ꝙ ſibi regnũ acquiret,& hoc ꝑ nubes & caligines. Nubes eñ & caligo ſunt in circuitu.i.ĩ famulatu eius,vt ſibi regnũ
Nubes. hoc prępararẽt:Apl'i.ſ. dicti nubes,eo ꝙ alios cõpluerũt:& caligo ꝑ emphaſim.i. caligine pleni,eo ꝙ arcanis dei obſcuriſſimis,quãtũ ad alios nõ videntes,repleti
ii.Cor.xii fuerũt. Vnde Apl'us audiuit arcana verba,quę nõ licet hoĩ loqui.Hoc vero ꝙ tali caligine fuere repleti, multũ ad regni cõſtitutionẽ attinuit.Si eñ penitus arcanis interius ſapiẽtię carerẽt, quid ꝓdicãdũ eſſet & quid nõ diſcernere neſcirent. Et illę nubes iuſtitia & iudiciũ.i.iuſti in vita,& iudices illius regni,habẽtes.ſ.officiũ inſtruẽdi ſubiectos,& correctio ſedis eius.i.correctione ſua facientes illos qui per infidelitatẽ erant diſtorti ſedem eius.i.tales in quibus dñs ſpiritaliter ſedeat. Vel correctio.i. correctores.ſ.ſi in aliquo diſtorquẽtur ſubditos, qui iã ſedes dñi ſunt. Cũ eos nubes & iudiciũ dĩcit,officiũ prędicationis habere oſtẽdit. Cum vero caliginem & iuſtitiam vocat, ad officiũ hoc eos idoneos eſſe comprobat.Cęterũ cũ eoſdem aſſerit eſſe correctionem huius negocii in eis eſſe demõſtrat oꝑatiõe.Et hoc ꝙ correctione ſua eius ſedẽ præparabũt,nõ ex ipſis nubibꝰ erit,ſed inde hoc cõtinget, ꝙ ignis.i.feruor & illuminatio ſpũs ſancti pręcedit.i. pręcedet in gẽtibꝰ ante ipſum ante ſeſſionẽ eius dñi Chriſti.Qđ eſt dicere.Per hoc eius ſedes efficiẽtur,q̃a ſancti ſpiritus gratia prius in eis adueniet:& ignis ille inflãmabit inimicos eius .i. interius accẽdet flãma fidei,ipſas gẽtes inimicas per infidelitatẽ vt faciat amicas per fidẽ. Per hoc aũt in eas ignis adueniet,ꝙ alluxerũt fulgura eius orbi terrę.i. reſplẽdebunt oĩbus gẽtibus habitãtibus orbem terrę miracula eius quę per Apl'os operabiť:dicta fulgura,eo ꝙ vidẽtes ſe attonitos & ſtupidos faciant,ad ſimilitudinẽ fulgurũ oculos hominũ ſuo fulgore tangentiũ.Et illa fulgura vidit terra,& cõmota eſt.i.illa mircula videbũt terreni,& aduenĩete in eos igne gratię ſpecialis cõmouebũtur a terrenitate ad ſpecialitatẽ. Vel ſic.Dico ꝙ nubes erũt correctio ſedis dñi,ante ipſum dñm tñ.i.ante ſeſſionẽ eiꝰ antea.ſ.ꝙ̃ in eis ſedibꝰ factis ſedeat,ignis ꝓcedet.i. feruor irę veniet ĩ ipſas gẽtes,& inflãmabit.i. interiꝰ accendet ĩimicos eius gẽtiles.Indignabunť.n. de eoꝝ correctiõe.Et hic ignis nõ erit in paucis inimicis,ſed in circuitu eius.i.in oĩbus demorãtibꝰ in circuitu eiꝰ.i.circũquaꝗ vbiꝗ terrarũ.Sciẽdũ aũt ꝙ in circuitu eius in ſupiori ſentẽtia ſicut ĩ hac legitur.Dico ꝙ ignis inimicos inflãmabit,ſed inde nõ eſt curandũ.Nã fulgura eius allucebũt oĩbus inimicis exiſtẽtibꝰ in orbe terrę:& videbit terra.i. populus inimicorũ hęc miracula & commouebitur. Sententia huius verſus vltimi non mutabitur. Nõ ſolũ vero plębs cõmouebiť,ſed & mõtes fluxerũt.i.diuites ĩ poſſeſſione ſublimes fluent a duritia ſua,& efficientur molles.i.ad bene operãdũ habiles.Et hoc continget a facie dñi.i.a cognitione dñi:& non qualiſcũꝗ dñi,ſed a facie dñi omnis terrę.ſ.quia dñm totius terræ per fidem cognoſcẽt,a duritia ſua diffluẽt,ſicut cęra.i.ad comparationẽ cærę ad cõſpectũ ignis fluẽtis. Vt igiť montes fluãt a cõſpectu dñi,annunciauerunt .i.annũciabunt cęli.i.prędicatores iuſtitiã,eius dñi.i. hoc annunciabũt,ꝙ a dño erit omnis iuſtitia.i. omnis peccatorum remiſſio & iuſtificatio:& ipſis annunciãtibus omnes.i.omniſmodi populi viderunt.i.videbunt fide gloriam eius.i.eũ glorioſum eſſe ſcilicet eum deum eſſe credent, & regem & omnipotentem, & cætera quæ ad eius gloriam pertinent.

Et qa oĩſmodi pplĩ fide videbũt, opto & hortor vt cõfundãtur bona cõfuſiõe, exemplo pploꝝ credẽtiũ oẽs qui adorãt. i. vt deos venerãtur, ſculptilia, idola: & nõ ſolũ q adorãt, ſed & q gloriant in ſimulacris ſuis. i. in ſimulacris a ſe factis, quæ adorãt. Ac ſi dicat. Si hoĩes vel cũctas viuas creaturas adorarẽt, minus miſerum eſſet. Q̃to ergo miſeri⁹ eſt ſimulacrũ hominis adorare, pręſertim eũ adorare, qui ſimulacrũ illud cõpoſuit? ¶Facit autem apoſtrophã ad angelos, cõcedens vt deũ adorẽt: nõ vt angeli egeãt adhortatione ſua, ſed vt bonũ votũ ſuũ oſtẽdat, & exẽplo angeloꝝ authorizabili ĩcredulos ad adorãdũ deũ attrahat, ſic. Dico ꝙ quidã erũt adorãtes ſculptilia, deũ adorare negligẽtes. Sed cũ hoc homũtiones miſeri negligãt, vos ſaltẽ oẽs angeli eius q valde rationabiles eſtis, adorate. i. ſummo & ſpeciali cultu veneramini dñm Chriſtũ. Dico ꝙ populi videbũt gloriã eius: hoc aũt audiuit. i. audiet Sion, & lętata eſt. i. lętabit. Quia vero Sion ponit, & ꝓ fideli bus Iudęis, & ꝓ infidelib⁹, determinat de qua Sion dicat, ſic. Dico ꝙ lętabit Sion, &. i. ſcilicet exultauerũt filię Iudę. i. exultabũt de fide pploꝝ filię cõfeſſionis. ſ. fideles primitiui de Iudęis, cõfeſſores noĩs dei in manifeſto, nõ deficiẽtes in tribulationib⁹, qui cõgrue fœmininę filię dicũtur, eo ꝙ in cultu virtutũ ſint pulcherrimi. Speciõſior eñ cult⁹ eſt filiarũ q̃ filiorũ. Dicũtur quoq; filię, eo ꝙ habiles ſint ad alios in fide generãdum, ſicut filię ad filios pariendũ. Exultabũt inquã, & hoc ꝓpter iudicia tua dñe: qa. ſ. iudicabis nõ ſolũ Iudęos, ſed & gentes ſaluare. Nõ eſt eñ acceptio pſonarũ apud deũ. Et merito exultabũt de iudiciis tuis: qm̃ tu qui quaſi ſeruus videberis es altiſſim⁹. i. oĩpotẽs dominãs ſup oẽm terrã, tam ſuper Iudęos q̃ ſup gentes: & nimis exaltat⁹ es . i. valde exaltatus eris ab oĩ gente ſuper oẽs deos earũ. Q̃d eſt dicere. Cũ adhuc infideles valde deos ſuos exaltẽt, multo magis poſtq̃ ad fidẽ veniẽt exaltabũt te, & corde & voce & opere. Vel ſic cõtinet. Propter iudicia tua exultabũt filię Iudę, & ecce iudicia. Q̃m tu es altiſſimus dñs ſup oẽm terrã. i. hoc iudicabis vt oĩs populus terrę, tã gentilis q̃ Iudaicus, te reputet altiſſimũ dñm, & exaltet te ſuper oẽs deos. Cũ dicit Iudęos fideles de ſalute gentiũ exultare, innuit eorũ authoritate, de gentiũ ſalute nõ eſſe dubitandũ: vnde maxima quęſtio in primitiua eccleſia fuit: & per hoc magis ipſas gẽtes deo facit obnoxias, cũ de earũ ſalute certas eas faciat. ¶Nunc tandẽ ad hoc Propheta venit, ad quod intẽdebat, apoſtrophã ſic ad gẽtes faciens, quib⁹ in hoc pſalmo agit. Dico ꝙ dñs Ieſus ſic & ſic ſibi regnum parabit per nubes, & qa altiſſimus eſt. Ergo gẽtiles regnũ eius efficiẽdi, qui diligitis. i. qui diligetis dñm Chriſtũ veniẽdo ad fidẽ odite malũ oĩne, & vitia. ſ. & mala opa. Nemo nãq; poteſt duob⁹ dominis ſeruire. Et ſi in odiẽdo malum, vobis tribulationes occurrerint, cõſtantes eſtote. Dñs eñ Chriſtus cuſtodit. i. cuſtodiet aĩas ſeruorũ ſuorũ, animas veſtras . ſ. ne malis timore cõformemini: & nõ ſolũ aĩas, ſed etiã de manu peccatoris perſequentis liberauit eos ſeruos. i. liberabit qñq; corpa eorũ, & ſi imprimis aliquãtulũ affligi ſinat. Et ſi pſecutores vitã præſentem abſtulerint, nõ eſt inde curandũ. Nã pro huius vitę amiſſione lux ęternę vitę orta eſt. i. oriet iuſto cuiq;. ſ. ei dabit in ęterna vita lux nimia diuinę cõtẽplationis. Et pro triſtitia quã hic patiẽtur, orietur eis in futuro lætitia beatitudinis ęternę. Iuxta illud dñicũ. Beati q nũc fletis, qa ridebitis. Ergo qa lux & lætitia iuſtis oriet nolite in tribulationib⁹ cedere & cõtriſtari: ſed potius lętamini iuſti in dño. i. nõ in malis, ſed in his quæ ſunt dñi. ſ. in virtutib⁹ & bonis opibus. Et cõfitemini laudẽ memorię ſanctificationis eius. i. laudate eũ corde, voce & opere, de hoc ꝙ memor erit vos ſanctificare, q diu viſus eſt veſtrũ in incredulitate poſitorum, & in pc̃ õ originali oblitus fuiſſe.

Filię Iudę.

Matth. v.

In Pſal. XCVII.

Titulus. XCVII. Pſalmus Dauid prophetę adhortãtis oẽs fideles in tpe plenitudinis futuros, ad cantãdũ dño patri nouũ cãticũ, reſpectu mirabiliũ bñficiorũ quę ꝑ filiũ in humano genere facta ſunt: quæ etiã narrat vt magis auditores ad dei laudẽ attrahat: & hoc etiã etſi futurum eſſet, quaſi præteritum enunciat, more prophetico.

Cantate.i.cũ dilectiõe exhibete dño patri, o vos oẽs fideles canticũ nouũ .i. completionẽ nouorũ pręceptorũ,in qua delectatur ſicut in cantico. Vel cantate ei cãticũ nouũ.i.cũ iocũditate laudare dñm noua laude .ſ. de filii eius morte:de totius mũdi reparatione: quod quidẽ nouũ eſt.Et ideo nouũ cãticum cantate,quia mirabilia fecit in humano genere.Et ecce vnũ mirabile quod fecit.ſ. dextera & brachiũm ſanctũ eius ſaluauit genus humanũ ſibi per adoptionem aſſociatum. Dextera filius dicitur, eo ꝙ per eũ omnia deus pater operatur: brachiũ quidem eo ꝙ ſit fortitudo patris. Per eum eñ fortiter & non remiſſe agit. Brachiũ.n.fortiſſimũ mẽbrũ corporis eſt.Hoc autẽ eſt ac ſi diceret. Hoc mirabile dñs pater fecit,ꝙ per filii mortem genus humanũ ab originali crimine ſaluauit,& ſibi per adoptionẽ adiunxit.Notandũ ꝙ cum dicit opera filii eſſe patris, in hoc naturæ identitatem oſtendit. Et ecce aliud mirabile vt genus humanum ſaluaretur: Notũ fecit dñs ſalutare ſuũ .i.ſaluatorem ſuũ Chriſtũ. Quod eſt dicere.Chriſtũ quẽ obſcure prophetę prophetizauerant, notũ fecit Iudęorũ parti ſaluãdę,& fide & ipſa rei euidẽtia.Repetit autẽ ęquipollẽti voce quod dixit notũ fecit,vt addat ſic. Reuelauit inquã.i. notũ fecit Iudæis in conſpectu etiã fidei gentiũ eundem ſaluatorẽ ponẽdo.Quod eſt dicere.Sic eũ Iudęis reuelauit,vt etiã gentes per fidem eundẽ conſpicere faceret. Dico ꝙ reuelauit ſaluatorem & Iudęis & gentibus,& ſic recordatus eſt miſericordię ſuę quãtũ ad gentes:& veritatis.i.verę ꝑmiſſiõis ſuę domui Iſrael factę.i.familię Iſrael.ſ.Iudęis. Q̃đ eſt dicere.Ideo notificauit ſaluatorẽ vt p eũ gẽtibus miſereref, quas diu viſus eſt obliuioni dediſſe,& vt verã promiſſionẽ ſuã Iudęis factam compleret.Promiſerat eñ per Moyſen ſic.Prophetã ex fratribus veſtris ſuſcitabit vobis dñs de⁹ veſter &c. Quia vero poſuerat ĩdefinite, reuelauit in cõſpectu gentiũ, vniuerſaliter hoc ſic dicit. Dixi ꝙ gentibus reuelauit:& non paucis quidẽ:ſed viderũt fide oẽs termini terrę.i.omniſmodi gentes habitantes terminos terrę ſalutare .i. ſaluatorẽ dñi dei noſtri.Et bene ponit noſtri ad authoritatẽ. Ac ſi dicat. Qui nõ eſt recens,ſed filius eſt dei noſtri.i.illius dei quem nos prophetę colimus. ¶Vel poteſt hoc allegorice legi.Dico ꝙ Iudęis & gentib⁹ reuelauit,& nõ omnibus reuera reuelatus eſt:ſed omnes termini terrę.i.oẽs terminãtes in ſe terrenitatẽ tam Iudęi q̃ gentes viderunt vera viſione fidei ſalutare dei noſtri.Cęterũ priori ſentẽtię ad literã melius vidẽtur ſequentia cõcordare. Dico ꝙ Chriſtus dextera dei ſaluauit genus humanũ:& reuelatus eſt & Iudęis & gentibus:& hac occaſione iubilate dño Chriſto intẽſa affectiõe dilectionis & deuotionis omnis terra.i. oẽs habitatores terrę:cãtate.i.bene de eo cogitate,quod ipſi canticũ erit:& exultate interius bene cogitãdo de eo,& pſallite.Et exponit quomodo iubeat pſallere,cũ addit.Pſallite inquã dño Chriſto.i. cantate:& hoc in cithara, in cithara.i.in bona opatiõe mẽbroꝝ veſtroꝝ,quę mortalia ſunt inferioris naturę q̃ anima:ideoq; per citharam accipiũtur,quę ex inferiori ſonat,& corio mortuorũ animaliũ ſuperuehitur. Bis autẽ ponit in cithara,ad inculcationem exhortationis:Pſallere quidẽ deo in officio mẽbrorũ, eſt manũ ad eleemoſynã extendere,pedem ad aliquod opus bonũ mouere,& cętera talia:& pſallite ei ĩ voce pſalmi .i. bonę opationis.ſ. in voce exteriori cõcordanti bonę opationi.Q̃đ eſt dicere.Bene agẽdo,voce oris alios ad bene agẽdum exhortemini. Et pſallite in tubis ductilib⁹.i.in officio tubarũ ductiliũ:ſic.ſ.vt ſitis tubę manifeſte pdicãtes, ad modũ tubę manifeſte ſonãtis.Et nõ ſitis qualeſcũq; tubę,ſed ductiles.i.nõ contracti ictib⁹ tribulationũ: ſed extẽſi magis & magis in amplitudinẽ dilectionis: ad modũ tubę ductilis,quę cũ fiat ex auro vel argẽto pcutiẽdo extẽdif.Tuba vero ductilis eſſe Apl'us apparebat,cũ diceret.Q̃ñ infirmor,tũc fortior ſum & potẽs.Et pſallite in voce tubę cornee,in voce prædicationis procedenti ſic ex vobis vt ſitis tuba .i. manifeſte prædicantes:& cornea.i.in carne manendo nõ ſecundũ carnem militantes,vt pro terre-

Dextera. Deu.xviii ii. Cor.xii.

no commodo militetis:ſed carnalia ſu-
perexcedite,& ad cæleſtia ſpectate,& ri-
gidi iñ conſtantia eſtote: ad ſimilitudi-
nẽ cornu, qđ in carne manens eandẽ car
nẽ excedit,& cum rigidũ ſit ad altum tẽ
dit.Hoc autem pręmonſtratũ eſt in prio
ri populo Iudęorum qui in diebus feſtis
clangebat tubis ductilibus & corneis.Iu
bilate inquã iubilo deuotionis & hoc in
conſpectu regis domini.i.ideo qa merui
ſtis eſſe in conſpectu fidei illius q rex eſt
& dominus de cuius conſpectu valde iu
bilandum eſt.Quia vero poſſet obiici,ve
re non iubilabunt qa non poterunt pro
pter maris motionem,addit.Dico iubi-
late & ſi mare motum fuerit cõtra vos,
quę cura!moueatur ſatis per tribulatio-
nes mare.i.populus amaricans & nõ par
ua pars maris ſed plenitudo.i.multitu-
do eius maris . Ne vero intelligeremus
mare ad literam addit vt determinet.ſ.
orbis terrarum moueatur.Ne vero ipm
orbem immobilẽ accipiamus,adhuc de-
terminat.Et.i.ſcilicet illi moueantur in
fideles qui habitant in eo orbe.Hoc au-
tem neq optatio eſt neq conceſſio , ſed
Sarcaſmos ſarcaſmos.i.hoſtilis irriſio.Dico moueã
tur,qđ equidem curãdum non eſt. Licet
enim moueantur:flumina tamen.i.fide-
les qui a fonte Chriſti prodeũtes nõ de-
ficiũt ſicut flumina a fonte quolibet or
ta indeſinenter fluunt,plaudent manu.i.
coniungent hic cum lętitia bona opera
ſua,& hoc ſimul.i.cum cõcordia. Quod
eſt dicere concordanter & exultanter be
ne operabũtur. Et p hoc innuit,ꝙ ppter
commotionem non ceſſabunt interius a
iubilatione,qui exterius impediri nõ po
Plaudere. terunt ab operatione. Plaudere quidem
eſt ex lętitia cum impetu manus coniun
gere.Dico ꝙ flumina plaudent & ipſa ea
dem exiſtentia montes.i.ſublimia in vir
tutibus,exultabunt in futuro,quę exul-
tatio continget a conſpectu domini.i. a
pręſentis viſione Chriſti. Et vere eũ con
ſpicient corporaliter,qa ipſe venit.i.ve-
niet corporaliter iudicare terrã.i. omẽs
homines.Et tũc quidem iudicabit orbẽ
terrę.i.perfectos: in iuſtitia remunerãdo
eos,& populos: infideles in ęquitate iu-
ſte damnando.

In Pſal.XCVIII.

PSalmi.XCVIII.Titulus.Pſalmꝰ
Dauid prophetæ agentis cõtra
infideles Iudęos iraſcentes de re
gno Chriſti oſtendens iram eorũ inuti-
lem & iniuſtam.Inutilem quidem quo-
niam nihil regno eiꝰ ira eorum nocebit
cum ſedeat ſuper Cherubim & regnet iã
in Sion,& in populis gentium.Iniuſtam
vero cum aduerſus eum moueãtur qui
non eſt recens deus ſed quem coluerũt
Moyſes & Aaron & Samuel & cuncti q
apđ Iudęos habent authorizabiles.Hoc
autem ea intentione facit,vt eos ab hac
ira reuocet tum quia iniuſta eſt,tum qa
inutilis,& ſic ad confitendum deo Chri
ſto inuitet.Agit autem more propheti
co de futuro,per tempus pręteritum.

DOminus Chriſtꝰ regna
uit.i.regnum ſibi obri-
nuit,calcata morte , &
inde iraſcantur quan-
tum velint populi Iu-
dæorum ĩcreduli. Hoc
autem non dicit ad optationem , ſed ad
ipſorum irriſionem.Ac ſi diceret.Popu-
li quidem iraſcũtur de ipſius regno,ſed
quæ cura!iraſcantur quantũ velint,ipſe
tamen regnat,& ſine fine regnabit. Dñs
inquã qui ſedet ſuper Cherubim.i.q do
minatur ſublimibꝰ ſpiritibꝰ Cherubim,
manens in eis ſecundum ſubtilitatẽ diui
næ contemplationis. Moueatur igit ter
ra.i.ipſi populi Iudęorum terreni,ſecun
dum terreitatem inquietentur aduer-
ſus eum,non tamẽ eius regnum, eorum
aduerſatio poterit abolere, cũ adeo po-
tens ſit,ꝙ ſedeat ſuper Cherubim.¶Oſtẽ
dit igitur in quibus regnet ſic.Dico ter
ra moueatur.Ipſe tamen dominus Chri
ſtus magnus reputatur in Sion .i. fide-
les ex Iudæis qui iam ſunt Sion, magnũ
regem eum eſſe cognoſcunt,& excelſus,
eſt.i.omnipotens ſuper omnes populos,
fideles ex gentibus.i.gentes eum cogno
ſcunt omnipotentem,& ſuper eas regnã
tem.Quia dixerat iraſcantur:ne videre-
tur hoc optatiue dixiſſe,addit.Quis di
xerim iraſcantur populi , tamen potius
opto domine confiteantur nomini tuo
magno,qđ eſt dominus,ſcilicet deſiſtãt
ab hac ira,& fidem habentes honorẽt te
laude,qa vocaris eorum dominus.Et ne

Google

ceſſarium eſt,quoniam hoc nomen terri
bile eſt.i.metuendum impiis,& ſanctum
.i.amabile iocundũ bonis.Audiendo eñ
eum eſſe dominum omnium de nequitia
ſua metuunt impii dãnationẽ:iuſti vero
de iuſtitia ſua remunerationem expectãt
Sanctum pro amabili ponitur eo ꝙ illud
omne qđ ſanctum eſt dignũ eſt amatio-
ne.Dico confiteantur.i.laudent & hono
rent nomen tuum, & qꝛ honor tui,regis
diligit.i.exigit iudicium.i.confeſſionem
peccatorum,ſcilicet vt ſeipſos iudicent
peccatores,& de peccatis pœniteant.Ali
ter enim non recte deum honorarẽt. De
hoc vero iudicio ſunt ipſi inexcuſabiles
Tu enim,niſi ipſi duritia incredulitatis
obſtiterint, paraſti.i.parabis per gratiã,
directiones,ſcilicet tu eos qui per infide
litatẽ ſunt diſtorti directos facies.¶Ex-
ponit ergo quas directiones in eis para
bit cũ addit.Scilicet tu feciſti.i.facies in
eis factis Iacob.i.luctatoribus ꝑ inoperã
tem gratiã,iudiciũ vt ſe reos in cõſcien
tia iudicent,& poſtea iuſtitiã, vt in vir-
tutibus & operibus iuſtificent. Vel oſtẽ
ſio a ſimili ſic eſſe poteſt . Dico ꝙ honor
regis diliget iudiciũ,qđ quidẽ iudicium
niſi ipſi repugnauerint,in eis ꝑ gratiam
parabis.Et inde hoc comprobat qꝛ tu iã
in multis aliis factis Siõ paraſti directio
nes cũ diſtorti eſſent,ſcilicet tu feciſti in
eis iudicium & iuſtitiã.¶Facta optatio-
ne ad eoſdem de quibꝰ optauit,Apoſtro
pham exhortationis ſic facit.Opto qui-
dem o Iudęi increduli vt deum bona cõ
feſſione exaltetis & videte vt ſic faciatis
Exaltate ſcilicet fide & deuotiõe & ope-
re dominũ Chriſtũ nõ recentem deũ,ſed
exiſtentem deum noſtrũ q prophetę ſu-
mus.Quia vero dixerat deũ ne videret
velle vt tantum eius diuinitas exaltare
tur,addit:Et adorate.i.ſummo cultu ve
neremini,ſcabellum pedũ eius.i. corpus
Sedes dei. eius quoniã ſanctũ eſt in omni perfectio
Scabellum ne.Sedes quidem diuinitatis anima dici
tur,ſcabellum vero pedũ eius corpus,qꝛ
cum in vtroq; deitas ſpiritualiter inha
bitet:ſuperior tamen in dignitate eſt ani
ma,corpus autẽ inferius.Sicut ſedes ali
cuius ſuperior eſt,& ſcabellũ inferius,cũ
in vtroq; ſeſſor inhabitet.Et bene ſcabel
lum pedũ dicit vt innuat ibi diuinitatis

eſſe habitionem a ſimilitudine ſedentis
qui ſuper ſcabellum illud exiſtit vbi pe- Matth. v.
des tenet,vnde dñs in euangelio.Nolite
inqt iurare ꝑ cęlũ qꝛ dei ſedes eſt,neq; ꝑ
terram qꝛ ſcabellum pedũ eius eſt.Quid Celũ aīa
ergo ꝑ cęlum competentius ꝙ anima do Chriſti.
mini Ieſu omnẽ ſupercęleſtem creaturã
dignitate ſuperexcellens accipit?per ter-
ram vero caro eiꝰ terrena recte deſigna
tur.Quapropter etiam dũ oramus,terrã
oſculamur in ſigno carnis Chriſti quæ
de terra creata fuit.¶Quoniã autem do
minum Chriſtũ deũ aſſeruerat, hoc au-
ctoritate Moyſi & cęterorum cõfirmat,
ſic.Adhortor vos vt deũ exaltetis,quod
vtiq; faciendũ eſt.Dignus eñ eſt exalta-
tione,cum recens deus nõ ſit.Nam Moy
ſes & Aaron quos auctorizabiles habe-
tis fuerunt in ſacerdotibꝰ .i. in numero
ſacerdotum eius.Cum dicit in ſacerdo-
tibus,multos eñ habuiſſe ſacerdotes in-
nuit.Notandũ autẽ Moyſen nõ fuiſſe ſa
cerdotem,ſed ideo in ſacerdotum nume
ro ponitur , quia pro populo ſacrificaſ-
ſe legitur & oraſſe, quod ad ſacerdotes
quidem attinebat . Et Samuel prophe-
ta contemporaneus meus,non paruæ au
ctoritatis apud vos exiſtens eſt inter
eos.i.in numero eorũ qui inuocant no-
men eius qđ eſt dominus.i.q in puritate
fidei eum dominũ vocant. Ne vero obii
ceretur quę cura,ſi eũ inuocauerunt,qꝛ
forſitan decepti fuerunt,addit: Inuoca-
bant Chriſtum inquã dominũ & ipſe , q
ſimplex homo videtur vobis & impotẽs
exaudiebat eos Moyſen & Aaron vt im
petrarent,& loquebatur eis in columna
nubis.i.in officio columnę nubis vel exi
ſtens in colũna nubis, q tamẽ erat vbiq;
nõ localiter.Legitur eñ dñs eis ad oſtiũ
tabernaculi de columna nubis locutus
fuiſſe,quæ eos ab ęſtu diei refrigerabat
Verum autem per angelos,an quolibet Columna
alio modo locutus eis fuerit certum nõ nubis.
habetur.Per columnam nubis congrue
Chriſti humanitas præſignabatur quæ
nobis ab incentiuis vitiorum refrigeriũ Heb. I.
contulit,per quã nobis diuinitas locuta
eſſe creditur.Apoſtolo dicente ſic.Mul-
tifarie multiſq; modis olim deus loquẽs
patribus in prophetis,nouiſſime locu-
tus eſt nobis in filio.Conueniẽter etiam

humanitas colũna dicitur, eo ꝙ ad modum columnæ firmiſſimum ſit fidei noſtrę ſuſtentaculum. Dico ꝙ loquebatur ad eos: Ipſi vero cuſtodiebant credulitate teſtimonia eius. i. firmas promiſſiones eius poſt longum tempus futuras, quas eis cum iuramento teſtabatur, & cuſtodiebant per completionem præceptũ oẽ eius teſtimonio qd̃ ſuperius dixit. Dico deus exaudiebat eos & etiã inde mihi teſtis es, qa verũ dico. Tu enim dñe Chriſte deus noſter nõ recẽs exaudiebas eos & tu propitius fuiſti eis, remittendo peccata. Ne vero obiiceretur, ideo ꝓpitius fuit qa vlciſci non potuit, addiꝗ: Et licet in omnibus peccatis remittẽdis eſſes ꝓpitius, tamẽ fuiſti vlciſcens in oẽs adinuentiones eorum. i. oẽa peccata eorũ quę non ex te habuerunt, ſed ipſi inuenerunt, vltus es per hoc ꝙ eos ĩ terram ꝓmiſſionis nõ ꝑmiſiſti introire. Per hoc autem innuit omnia peccata vel hic vel in futuro eſſe punienda. Hic quidem ꝑ compunctionem & carnis multimodam afflictionem, in futuro vero ꝑ ęternam damnationem. Et per hoc ĩcredulos qdẽ deterret. ¶ Auctoritate Moyſi & cęterorũ appoſita, exhortationem repetit ſic. O Iudęi increduli, dixi ꝙ Moyſes & Aarõ dominum Chriſtum coluerunt ideoq; eorum auctoritate conuicti exaltate fide, ore & opere dominum Chriſtum deum veſtrum, non recentem. Ne vero videretur humanitatem remouere, addit. Et adorate. i. ſupremo cultu veneremini eum in monte ſancto eius. i. in adoratione humanitatis, quæ eſt mons ſanct⁹ in omni bonitate. Quod eſt dicere. Venerando humanitatem, veneremini deitatem. Aliter enim non procederet. Neceſſe eſt autem vt montem eius adoretis quoniam ſanctus ille mons eſt, dominus de⁹ noſter. Quod eſt dicere. Ideo eſt humanitas adorãda, quoniam deitas & humanitas ſunt vna eademq; ꝑſona.

In Pſal. XCIX.

Pſalmi. XCIX. Titulus. In confeſſione Pſalmus Dauid. Qd̃ ſic exponitur Pſalmus iſte eſt Dauid prophetæ factus in confeſſione. i. in exhortatione confeſſionis diuinæ laudis. Et bene quidem dicitur pſalmus in confeſſione. In hoc enim pſalmo propheta omnes homines ad domini laudem confitendam inuitat: quandoquidem vt in ſuperiori pſalmo oſtẽſum eſt, iam ſibi regnum obtinuit.

Iubilate domino omnis terra. Quaſi dicat. Quãdoquidem domin⁹ Chriſtus regnauit, vos oẽs populi terræ tam Iudæi ꝗ̃ gentes iubilate illi domino interiori iubilo intenſæ deuotionis. Et qa ſolum iubilare nõ ſufficit, ſeruite eidem domino complendo qd̃ præcipit: & hoc non inuiti vt prior populus Iudæorum fecit, & ſicut adhuc mundanis dominis ſeruitur cũ triſtitia, ſed in lætitia. Illi etẽi ſeruire eſt regnare. Nõ ſic autem dico in lætitia ſeruite, vt exterius lætitia ſimuletur interius autẽ triſtitia habeatur, ſed exiſtentes in exultatione. i. in lætitia, introite ſecretũ conſcientię veſtrę. Qd̃ eſt dicere, interius lętitiam illam habete. Vnde dominus in euangelio. Cum oraueris intra in cubiculum tuum, ſcilicet in conſcientiam. In exultatione dico habita in cõſpectu ei⁹. i. in beneplacentia eius. Qd̃ eſt dicere Quæ lętitia interior bene placebit deo: aliter enim non placeret. Et ſeruiẽdo in lætitia ſcitote quoniam dominus Ieſus ipſe eſt deus qui ſimpliciter homo viſus eſt incredulis. Et inde deus comprobabitur quoniã ipſe fecit. i. creauit nos, & ſic ꝙ ipſi non creauimus nos. Qd̃ dicit nõ ipſi nos ad determinationem primę creationis ponit ĩ qua nihil operamur. In ſecunda enim creatione cum a dei gratia in ſanctitate creamur, noſmetipſos ꝑ liberum arbitriũ in eadẽ ſanctitate creamus. Et etiam ſcitote quoniã ſumus populus eius, & oues paſcuę ei⁹. Qd̃ eſt dicere. Hoc ꝙ ſumus populus. i. rationabiles per eũ ſumus. Populũ enim dicimus nõ collectionẽ irrationabiliũ animaliũ, ſed rationabiliũ. Et hoc ꝙ ſumus oues. i. ſimplices a malo ſicut oues, per eũ eſt, & ſumus oues paſcuę eius, quas ſcilicet ipſe paſcit & terreno cibo & ſpirituali. Et ideo vos omnes homines exiſtẽtes in confeſſione laudis eius introite portas eius. i. conformitatem apoſtolorum & ꝓ

Matth vi.

Creatio duplex.

phetarum qui portę ſunt per doctrinam
per quas ad eum introimus. Qđ eſt di-
cere. Laudate eum ore, fide & opere ad
conformitatem prophetarum & apoſto
lorum. Et introite atria eius.i. amplitu
dinem charitatis quæ per atria deſigna
tur, eo ꝙ ampla ſint. Et poſtq̄ in atriis
fueritis nolite deficere ſed confitemini
illi in hymnis.i.laudate illum in gratia
rum actionibus nihil vobis aſcribentes,
ſed quicquid boni in vobis eſt ei attri-
buentes. Vel ſic. In confeſſione peccato-
rum exiſtẽtes introite portas eius.i. ini
tia acceſſus ei⁹. Quod eſt dicere. Per pec
catorum confeſſionem accedite ad eum,
a ſimilitudine illius qui ad domum ac-
cedẽs, prius portas ingreditur. Initium
Pſal.cx. enim ſapientiæ timor domini. Per timo
rem enim, venitur ad cõfeſſionẽ. Et poſt
q̄ portas introieritis, facti atria eius, in
quibus ſpiritualiter inhabitet.i. ampli ĩ
charitate & omni virtute ad ſimilitudi
nem atriorum, cõfitemini illi in hymnis
.i.laudate illum in gratiarum actioni-
bus. Et laudate nomen eius, qđ eſt domi
nus: Quod eſt dicere. Nõ ſit vobis odio
ſum ſed laudabile ꝙ dominus vocatur,
quoniam licet ſit dominus & poteſtatẽ
habeat opprimendi, tamen ſuauis eſt. Et
in hoc ſcilicet ſuauis, quoniam miſeri-
cordia eius quam generi humano exhi
bet indulgẽdo duratura eſt inæternum
& veritas eius, ideſt vera promiſſio iu-
ſtitiæ eius, qua promiſit eum qui iuſtus
eſt adhuc eſſe hic iuſtificandum & in fu
turo eſſe remunerandum, duratura eſt
vſq; in generationem vltimam huius vi
tæ vſq; ad quam ſemper iuſtos magis iu
ſtificabit: & vſq; in generationem, ideſt
vſq; in generationẽ in die iudicii futurã
in qua eoſdẽ iuſtos digne remunerabit.

In Pſal.C.

PSalmi.C. Titulus. Pſalmus Da-
uid prophetæ oſtendentis q̄ in-
nocenter & iuſte ſe habuerit in
ſua prælatione. Et hoc non dicit inten-
tione iactantiæ, ſed ad inſtructionem
prælatorum, vt exemplo eius, & ipſi ſe
innocenter habeant & iuſte in ſua præ-
latione.

MIſericordiam & iudiciũ
tibi attribuens cãtabo,
.i.cum delectatione hoc
aliis annunciabo domi-
ne Ieſu Chriſte. Ac ſi di
cat. Multi prælati te ſo
lummodo miſericordem conſiderantes,
non iuſtum iudicem, & peccata punien-
tem, non puniendo ſubditos eorum pec
catis conſentiunt quæ iam ipſimet ope
rantur. At ego ſic te reputãs miſericor
dem, vt etiam cognoſcam eſſe caſtum iu
dicem, hoc aliis ad inſtructionem canta
bo.i.cum cantico aliis annũciabo. Et nõ
ſolum hoc cantabo, ſed etiam pſallam.i.
bene operabor. Et exiſtens in via imma-
culata.i.in innocentia q̄ via erit ad vitã
per hoc intelligam, quãdo venies ad me
in futuro per remunerationẽ. Ac ſi dice-
ret. Nõ hic remunerari expectabo, ſed in
futuro ꝓpter bonã operationẽ. Iuxta il-
lud. Et ad eũ veniem⁹ & mãſionẽ apud Ioan.xiiii.
eũ faciemus. Vel ſic pſallã.i.bñ operabor
& in via immaculata.i.in innocẽtia exi-
ſtens intelligã.i.intellectũ rationabilem
habebo, qđ ſit agendũ & qđ fugiendum
& hoc erit, quãdo venies ad me nõ loca
liter ſed ꝑ inoperantẽ gratiã. Qđ eſt di-
re, per hoc pſallam & intelligã, ꝙ in me
venies. Oſtendit autem ſe prius innocẽ-
tiam habuiſſe ſic. Dixi cãtabo miſericor
diã & iudiciũ, & qñ hęc cãtare diſpoſui
ego iã exiſtẽs in innocẽtia cordis mei.i.ĩ
innocẽtia bonę cogitationis, nõ ſolũmo
do innocẽtia bonę opationis ꝑambula
bam.i.valde ꝓmouebar ĩ ipſa innocẽtia.
Innocẽtia dico ad inſtructionẽ ꝓpoſita,
in medio domus meę.i. ĩ manifeſto fami
lię meę. Qđ eſt dicere. Quã innocẽtiã ꝓ
palaui ad hoc vt familię meę darẽ exem
plum innocẽtię. Oſtẽſa innocẽtia quãtũ
in ſe, oſtendit quoq; alterius ĩiuſtitiæ ſe
nõ conſenſiſſe ſic. Nõ ſolũ in innocẽtia ꝑ
ambulabam, ſed etiam nõ proponebã an
te oculos meos interiores, rem iniuſtam
.i.iniuſtam operationẽ alterius. Qđ eſt
dicere non placebat mihi alterius iniu-
ſta operatio, immo etiam odiui faciẽtem
preuaricationes.i.iniuſtas operationes.
Nam iniuſta operatio, mandati dei ꝑua-
ricatio eſt, ideoq; odio habẽda. Nõ ſolũ
vero nõ cõſenſi prauę alteri⁹ opationi,

ſed etiam qđ maius eſt non adhęſit mihi per conſenſum cor prauum .i. praua voluntas alterius.Qđ eſt dicere. Si alicuius comperi prauam volũtatem : non adhæſit mihi vt ei conſentirem. Et non ſolum hoc erat de extraneis , ſed & ſi qs mihi familiaris a bona voluntate mea p malam voluntatem declinaret non ſolũ modo eum odio habebam ſed & non cognoſcebam.i.ſic me aduerſus eũ habui aſpere redarguendo,quaſi eum non cognoſcerem. Non tantũmodo vero odio habebam magnas prȩuaricationes faciẽtes,ſed qđ paruum videtur licet magnũ ſit detrahentem proximo ſuo,& non publice,ſed ſecreto qđ leuius,non ſolũmodo odio habebam,ſed qđ maius eſt perſequebar,aliquando puniendo, aliquando redarguendo.Et etiam oculo exiſtentem ſuperbo odiebam non ſolum ſuperbo actione , ſcilicet illum qui & ſi ſuperbe non operaretur tñ ſuperbus in oculorum reſpectu notabatur.In oculis enim aliquando ſuperbia cognoſcitur.Et etiá odio habebam exiſtẽtem inſatiabili corde.i.auarum qui nunq̃ cenſus copia ſaturatur:vel inuidum qui nunq̃ alterius malis ſatiatur.Et non ſolum eum odio habebam,ſed & cum hoc non edebá corporaliter. Et per hoc innuit quia nullá cum eo habebat conuerſationem. Vnde dominus in euangelio. Qui amat patrẽ ſuum & matrem pluſq̃ me,non eſt me dignus. Matth.x.
¶Dico ꝙ ſuperbo oculo & inſatiabili corde,cum hoc non edebam. Cæterum qa non ſufficit malos odio habere niſi etiam boni diligantur.Oculi mei interiores.i.reſpectus beneplacentiæ meȩ, ſunt ad fideles terræ.i.regni mei. Quod eſt dicere.Fideles & boni,regni mei mihi placent,vt non priuem eos honore ꝑlationis,ſed vt ſedeant.i.maneant mecũ in regno.Quod eſt dicere.Fideles prælati mihi placẽt,vt nullatenus honore priuati mecum regnent.Dico ꝙ oculi mei ſunt ad fideles terræ,& hoc iamdiu fuit ꝙ ambulans.i.perſeuerans in via immaculata.i.in innocẽtia hic mihi miniſtrabat in adminiſtratione reipublicæ.Scilicet illum qui erat innocens,cõſtitui miniſtrum meum vt ſub me exiſtendo minoribus fideliter præſideret.Dico ꝙ exiſtentem ſuperbo oculo odio habebam,& adhuc odio habebo:ille eñ qui facit ſuperbiam.i.ſuperbam actionem vnq̃ non habitabit in medio domus meȩ.i.nõ dominabitur familiȩ,a ſimilitudine prælatorum in medio domus exiſtẽtium.Vel non habitabit in medio domus meæ .i. non manifeſtabitur in communitate familiȩ meȩ.Qđ eſt dicere.Nullus ſuperbus erit vnq̃ mihi familiaris.Et ille,qui loquitur iniqua.i.adulationes,non direxit vnq̃ ſe.i.non fecit adulando ſe beneplacitum in conſpectu oculorum meorum interiorum.Qđ eſt dicere. Nullus adulationibus ſuis conſiderationi rationis meæ placuit, ſicut de more mũdanis dominis placent adulatores.Linguæ eñ adulãtium alligant animas in peccatis.
¶Dixi ꝙ detrahentem & exiſtentem ſuperbo oculo & inſatiabili corde pſequebar,& vt vniuerſaliter dicá , ego exiſtẽs in matutino.i.in claritate innocentiȩ & perfectionis omnimodȩ,interficiebam.i. interficere deſiderabam omnes peccatores terræ.i.regni mei ſecundum ꝙ peccatores erant.Et hoc ideo vt diſperderẽ de ciuitate.i.de populo domini cui ego prȩſidebam,omnes operantes iniquitatẽ Qđ eſt dicere.Sic eos interficere deſiderabã vt nullus eorum in populo domini manens operaret̃ iniquitatẽ,ſed oĩs iniquitas eſſet in eis deſtructa & bonitas ædificata.Notandum ſane cũ dicit perſequebar detrahentem & cũ hoc nõ edebá & peccatores interficiebá,conueniẽtius imperfectũ q̃ prȩteritũ poſuiſſe.Per hoc eñ innuit ſe iá diu incepiſſe,& nõdũ finiſſe,ſed adhuc in hoc eodẽ pſiſtere. Imperfectiuis.

In Pſal.CI.

Pſalmi.CI.Titulus.Oratio pauperis cũ anxius fuerit & coram dño effundit pcẽ ſuá. Qđ ſic exponit̃.Pſalm⁹ iſte eſt oratio paupis.i. in hoc pſalmo orat Chriſt⁹ , paup ꝑ nobis factus cũ diues eſſet,vt p ei⁹ pauptatem diuites efficeremur.Oſtẽdit autẽ in pſalmo paupertatẽ ſuam,vbi dicit:Dies mei ſicut vmbra &c. Dico ꝙ oratio hæc eſt pauperis Chriſti facta cum hoc eſſet , ꝙ fuerit anxius.i.ſollicitus de pditione generis humani,& cũ hoc eẽt ꝙ effuderit .i.ꝙ cognouerit ſe effuſurũ hác pcẽ ſuá

coram domino patre.i.in beneplacentia
domini patris.Quod eſt dicere.Ideo hãc
orationem fecit qa ſollicitus erat de de
fectu & perditiõe generis humani, & qa
cognouit placere domino patri,vt hanc
precem pro ſalute hominum effũderet.
Notandum ꝙ ibi ſe innuit anxium de ſa
lute hominum eſſe,cum ſic pro eis orat
quaſi pro ſe.Ibi vero hãc orationem do
mino placere innuit vbi in ſequentibus
enunciat futuram eſſe hominum repara
tionẽ,pro qua in principio pſalmi orat.
Ea vero intentione pro eis orat, & bene
ficium reparationis hominum enunciat
vt hac occaſione deuotos & beniuolos
eos qui per eum reparati ſunt,faciat: &
per illam deuotionẽ perueniant ad æter
nam ſaluationem.

DOmine pater, exaudi
orationem meã vt im-
petrem. Quę oratio nõ
eſt remiſſa, ſed eſt cla-
mor intenſus recta &
intenſa deuotione fa-
ctus.Et iſte clamor meus ad te veniat.i.
non patiatur repulſam ſed ad effectum
perducatur,admiſſa a te , a ſimilitudine
legatorum qui in thalamũ domini ad-
mittũtur.Exponit ergo quid oret, cum
addit. Non auertas &c. Qđ ſic exponi-
tur . Dico exaudi clamorem orationis
meę,quę oratio talis eſt.Scilicet oro, ne
auertas in futuro faciem tuam.i.pręſen
tiam cognitionis tui a me.i.a meis,ſcili
cet permitte eos in futuro ad beatitudi
nem cognitionis tui peruenire.Et vt fa
cies tua in futuro ab eis non auertatur
in hoc mundo in quacunq; die tribulor
inclina ad me anrem tuam.i.in quocum
q; tempore mei interius tribulabuntur
a peccatis,ſuis ĩclina eis aurem tuam.i.
fac eis condeſcendere miſericordiã tuã,
vt eos de hac tribulatione eripias.a ſimi
litudine medici aurem ægroto inclinan
tis.Et bene ponit in quacunq; die pro-
pter temporis diuerſitatem.Ac ſi dicat.
Cum in diuerſo tempore ſint tribulandi
in quocunq; tempore tribulabũtur,au-
rem eis pie inclina.Dico ĩclina ad meos
aurem. Mei enim te in tribulationibus
ſuis inuocabunt.i.orabũt & voce & de-
uotione.Et inquacũq; die ĩuocauero te
.i.in quocũq; tempore tribulatiõis, mei
orabunt te, exaudi me.i.meos vt impe-
trent,& hoc velociter.i.indilate, in hac
vita,ſcilicet vbi tempus eſt exauditiõis.
In futuro enim nullus exaudietur. Hoc
autem idem eſt in ſentẽtia, qđ ĩclina au
rem,niſi qa addit velociter,& in quacũ-
q; die inuocauero te.Et eſt ex affectione
nimia repetitũ.Oro ne auertas ab eis in
futuro faciem,& vt eis aurẽ inclines, vt
de tribulatione eruanẽ. Nõ ſolũ autem
hoc oro,ſed & oro vt in immortalitatẽ
reducanẽ qa defecerũt ſicut fumus dies
mei.i.dies vitæ meorũ cito defectibiles
facti ſunt ꝑ Adã,ad modũ fumi cito deſi
cientis.Et etiã oro,vt oſſa meorũ corro
borentur.Nam oſſa mea.i.intellectuali-
tas & liberum arbitrium, quæ ſunt oſſa
.i.fortiores partes animę,meorum arue
rũt ſicut cremiũ.i.vim ſuã per originale
peccatũ amiſerũt:ad ſimilitudinẽ cremii
in frixorio poſiti,& arẽdo vim pĩguedi
nis ſuę amittẽtis.Et vere defectibiles di
es habẽt,& oſſa arẽtia . Nã ꝑcuſſus ſum
vt fœnũ.i.mei a te ꝑcuſſi & multati pœ
na peccati ſunt facti defectibiles vt fœ-
nũ,qđ cito a virore deficit,& cor meum
aruit.i.oſſa cordis meorũ aruerũt.Qđ ẽ
dicere.Per hoc defectibilis eſt facta vita
meorũ,& oſſa eorũ interiora debilitata,
qa eos ꝑcuſſiſti mortalitate & excęcatio
ne.Et nõ ĩmerito ſunt ꝑcuſſi,ſed ideo qa
oblitus ſum comedere panẽ meũ .i. mei
obliti ſunt comedere panẽ ſuũ .ſ. obliti
fuerũt ĩ Adã refici pane ſuo.i. obœdien
tia diuini ꝓcepti,q̃ eis eẽt panis ſaluta-
ris.Qđ ẽ dicere.Merito inobœdiẽtię eo
rũ,ſunt a te ꝑcuſſi.Et illa obliuio come
dẽdi panẽ,cõtigit a voce gemitus mei.i.
meorũ.Dixit eñ diabolus deceptorie, ſi
comederitis eritis ſicut dii.Qđ eſt dice- Gen.iii.
re.Ideo panẽ comedere ſũt obliti,qa de-
ceptoria vox diaboli eos decepit ꝑ quã
ad defectũ deuenerunt.vñ ſępiſſime ge-
mũt.¶Notãdũ ꝙ cũ eos merito negligẽ
tię ſuę dicit eẽ ꝑcuſſos,ex hoc magis ſibi
reddit obnoxios,cũ ꝓ eis oret tãtope,q ꝑ
cuſſi ſũt merito ſuę ĩobœdiẽtię.Cũ autẽ
ꝑ vocẽ diabolicę ſuggeſtiõis eos peccaſſe
oñdit,locũ eis venie facit. Si.n.ſine ſug-
geſtiõe aliq̃ peccaſſẽt, indigni venię peni
tꝰ eſſẽt:quẽadmodũ diabolꝰ veniæ locũ

amiſit quoniã ex ſola ſuperbia peccauit. Dico ꝙ obliuio cõtigit a voce diaboli p quam vocẽ quoniã ei obœdiuere mei, os meum.i.rationabilitas meorũ, quę eſt os animę, adhęſit per conſenſum carni meæ .i.carnalitati meorũ. Qđ eſt dicere. Hoc illa vox effecit vt meoꝝ intellectualitas a ſenſualitate ſuperata ſit. Hoc autẽ idẽ eſt qđ ſuperius dixerat: aruit cor meum, ſed, ex nimia quã pro ſuis habet, anxieta tate eſt repetitum vt citius huiuſce rei ſaluationem impetret. ¶Oſtenſa pcuſſio ne & merito percuſſionis ſuoꝝ, vt veniã eis citius impetret, enũciat quatenus p eorum reparatione ſit paſſurus & reſur recturus & in cęlum aſcenſurus ſic. Oro vt orationem p miſeria meorum factam exaudias, quęquidẽ exaudiẽda eſt, vt ipſi reparentur Nã vt ipſi reparentur, Similis factus ſum pelicano ſolitudinis .i. pelicano habitanti in ſolitudine. Nã ſicut pelicanus auis eſt ſolitaria ſic & ego ſolitarius exiſto, dum ſolus in immunitate peccati perſiſto. Vel ſolitarius ſum, ſolitarie de virgine natus. Nulli enim alii contigit de virgine naſci. Siue etiam ſolitarius, ſolus ſcilicet per me reſurrecturus. Nullus enim alius per ſe reſurrexit, vel reſurrecturus eſt. Vnde alibi pſalmiſta inter mortuos liber. Similis quoq; ſiam pelicano, in ſanguinis effuſione & in filiorum viuificatione. Pelicanus enim pullos ſuos eo ꝙ eum in faciẽ percutiunt a phiſiologis diciẽ interficere. Deinde aũt eorum morte anxius, ſanguinem ſui lateris ſup eos effundẽdo re uiuiſcere facit. Sic & Chriſt9 filios ſuos ſcilicet omne genus humanũ mortalitate damnauit eo ꝙ eum in faciẽ percuſſerunt.i.per inobœdiẽtiã Adę nimis offẽderunt, more eorum qui quoſlibet in facie percutiunt. Poſtea quidem eorũ morti compatiens, eos iterum ſui ſanguinis effuſione viuificauit. Non ſolum autem ero pelicano ſimilis in ſanguinis effuſione, ſed & ero ſicut nycticorax, ideſt ſimilis ero nycticoraci ĩ morte. Sicut eñ nycticorax auis quæ vulgo dicitur noctis coruus nocte volat, ita ego iu morte ma nebo. & hoc ꝙ ero nycticoraci ſimilis cõtinget in domicilio & per domiciliũ, ſcilicet per ſuperbiam Iudæorum, quæ con

Pelicanus

Nycticorax.

grue per domicilium accipitur propter ſublimitatem. Domiciliũ enim vocatur proprie tectũ domus, qđ ſuperius eſt in domo. Et dicitur domiciliũ, quaſi dom9 ſupercilium. Notandum ꝙ cũ per Iudęorũ ſupbiã ſe interficiendũ innuit, in hoc magis ſibi obnoxios reddit, cũ eorũ partẽ oſtẽdat poſtea p ſe ſaluãdã, ꝗuis eũ iniuſte morti dederint. Vel ero ſicut nycticorax ĩ domicilio habitãs, ſicut eñ nycticorax auis nocturna ĩ domicilio habitat ſic & ego p tres dies paſſionis meę, ĩ domicilio cõuerſabor.i.ĩ ſupba poteſtate Iudęorũ ꝗ ppter ſublimitatẽ arrogantię per domiciliũ intelligiẽ, qđ ſuperi9 eſt in domo. Vñ dñs in euãgelio. Sicut fuit Ionas in vẽtre ceti tribus diebus & tribus noctibus, ſic erit filius hominis tribus diebus & tribus noctibus in corde terræ: In poteſtate voluntatis terrenorũ Iudęorum, ſcilicet. In alia trãſlatione habetur in parietinis. Parietina vero dom9 parietes ædificiorũ dicimus ſemirutos, & deſtructos: vñ etiam p parietina, Iudęi Chriſti occiſores accipiuntur, qui cum dei ædificium eſſe debuiſſent, p ſuperbiã & cætera peccata ſua ſeſe deſtruxerũt. Dixi ꝙ pro reparatione meorum ſimilis ſiam pelicano, & etiam pro hac eadem cauſa vigilaui.i. a morte die tertia euigilabo, & poſt factus ſum.i.ſiã ſicut paſſer ſolitarius in tecto nidificans, ſcilicet ero ſimilis paſſeri ſolitario in tecto nidificanti. Sicut enim paſſer relicto cęterarum auium conſortio ſolitarie in tecto conuerſatur, ſic & ego relicto corporaliter apoſtolorum conſortio cælos aſcendens cum patre, regnum ſolitarium obtinebo. Non ſolum autem paraui, p meorum reparatione me aſſimilare pelicano & nycticoraci, & paſſeri, ſed etiã qñ me ad hoc paraui, iam pro eorum reparatione patiebar ꝙ tota die.i. iugiter exprobrabant mihi inimici mei Iudæi. Et etiã hoc patiebar, ꝙ illi inimicorum qui laudabant me ſimulatorie dicendo: magiſter ſcimus quia verax es. &c. iurabant aduerſum me.i.cõiurationẽ faciebãt ad uerſum me, quõ poſſent me laude ſua decipe. Exponit ergo ꝗre ſibi exprobrabãt, cũ addit. Inde mihi exprobrabãt vñ laudãdus erã, ꝗa ſcilicet mãducabã .i. mihi

Matth.xii.

Paſſer.

Mat.xi.

incorporabam per doctrinam cinerem.i. peccatores pœnitentes tanq̃ panem.i. ſicut diſcipulos meos. Vel ſic. Qui iã mihi erant panis.i.iocũda refectio. Qđ eſt dicere. Ideo me improperio dignum eſſe reputabant qa ſicut iuſtos ita & peccatores pœnitentes mihi attrahebam: qui per cinetem intelliguntur eo ꝙ pœnitẽtes ſolebant cinerem ſuper caput ponere, qđ ſignum erat triſtitiæ. Et miſcebam in familiaritate mea poculum meum.i. iuſtos qui erant iocundus calix meus cũ fletu.i.cum peccatoribus pœnitendo flẽtibus. Quod eſt dicere. Et iuſtos & peccatores familiaritati meæ mixtim adiungebam. Hoc autem eſt ꝙ & cinerẽ tanq̃ panem mãducabam, alia ſimilitudine ad inculcationem dictum. Poſſet quæri vnde eis tanta excęcatio vt ſic tibi exprobrarent? Ad qđ ſic reſpondet. Hoc contigit a facie.i.a præſentia, iræ.i. paruę pœnę peccati &, indignationis tuę.i.magnę pœnę a te mihi datę. Ira & indignatio ꝓ pœna ponuntur, eo ꝙ pœnę cauſa ſoleãt eſſe. Qđ eſt dicere. Quia me videbãt maiorem & minorem pœnam peccati Adæ in corpore ferre, ſolum hominem exiſtimantes mihi improperare non dubitabant. Si enim cognouiſſent nunq̃ dominum glorię crucifixiſſent. Et vere & indignatio & ira tua ſunt in me. Quia licet fueris me eleuãs.i.exaltans in innocẽtia tamen alliſiſti me.i.lęſiſti. Ecce quomodo alliſiſti. Hoc modo, ſcilicet quoniã dies mei ſicut vmbra declinauerunt.i.dies vitæ defectibiles facti ſunt ad modum vmbræ cito tranſeuntis, vt cito trãſeam de ætate in ætatem quæ pœna tamen minor eſt, q̃ paſſio anguſtiarum. Et hoc modo quoq; me alliſiſti ꝙ ego arui ſicut fœnum, ſcilicet non ſolummodo membra mea aruerunt, ſed ego in propria perſona areſcibilis factus ſum ad ſimilitudinem fœni, quę pœna maior eſt q̃ dierum defectibilitas. Sicut enim fœnũ cito areſcit per ſeceſſionem a virore, ſic ego ſecundum humanitatem per aſſiduas paſſiones areſcibilis factus ſum a virore impaſſibilitatis, quã homines per Adã amiſerunt. Per declinationem dierum mortalitatem, per ariditatem autem innuit paſſibilitatẽ. Vel ſic legitur a facie &c.

1. Corin. ii

Dixi ꝙ mihi inimici mei exprobrabant, ideo ꝙ cinerem tãq̃ panem manducabã & hæc impietas eis contingebat a facie iræ.i.a præſentia iræ tuæ quæ eos excæcauerat. Et non paruæ iræ, ſed indignationis.i.nimię irę. In hębreo habetur furoris. Et ideo adhuc mihi exprobrant, qa videbant ꝙ tu eleuãs alliſiſti me. Hęc & cętera nõ mutantur. ¶Facta oratione de reparatione ſuorum, ipſam eorum reparationem ſic enunciat per eum futuram, vt eos magis reddat obnoxios. Mei facti ſunt defectibiles ſicut fumus & oſſa eorum aruerunt, & ego pro eorum reparatione declinabiles dies habeo, & ſicut fœnum areo: Tu autem domine pater in æternum permanes.i. & dominus es, & omnipotens & æternus. Ideoq; potes mihi, & meis immortalitatẽ & i paſſibilitatem reſtituere. Niſi eñ dominus & æternus eſſes, nequaq̃ huius rei potentiã haberes. Notandum quippe ꝙ cũ eum dominum & æternum eſſe dicit, eundẽ potentem eſſe ad dandam immortalitatem & impaſſibilitatẽ innuit, & ꝑ hoc immortalitatem & impaſſibilitatẽ ſibi & ſuis ꝓmeretur. Dico ꝙ dñs es & æternus, ideo ꝙ potẽs æternitatẽ nobis donare. Nõ ſolum autem huius rei poſſibilitatẽ habes ſed & memoriale tuũ.i.miſericordia tua quę memoriale dicit, eo ꝙ digna eſt memoria hominũ, vel per quã memor eris ſalutis hominũ, erit in generatione. hac & vſq; in generationẽ vltimã.i.omnibus generationibus hominum. Qđ eſt dicere. In omnibus huius mũdi generationibus mĩa tua hoĩbus exhibebit vel in generatione & generationẽ.i. inæternum. Quia vero obſcure dixerat memoriale exponit hoc addẽdo ſic. Vere memoriale tuũ erit in oĩbus generationibus. Tu eñ q diu viſus es iacens & ſalutẽ hoĩm negligens exurgens ad ſaluationẽ miſereberis Sion.i.parti Iudæorum ſaluãdæ remittendo ei peccata per pœnitentiã & fidem, quia iam venit tempus miſerendi eius, ſcilicet tempus plenitudinis qđ ab æterno diſpoſuiſti vt in eo eius Sion miſerearis: Quia venit inquam tempus miſerendi. Hoc autem repetit ex nimia affectione ſaluationis ſuorum. Et per hoc miſereberis, quoniam ſeruis tuis, diſcipu

lis meis placuerunt.i. placebūt lapides ei⁹ Sion.i.ſcripturę prophetarū,q fuerunt lapides.i.p doctrinā fuerunt lapides fundamenti, in quorū doctrina eccleſia primitiua fundaret̃:& ipſi ſerui apoſtoli doctrina lapidū Sion imbuti,miſerebunt̃ terrę eius Sion.i.illorum miſerebunt̃, qui adhuc terra ſunt i Iudaico populo.i.terreni:vel terra.i.cultibiles, vt terra' doctrinæ ſemen in corde recipiētes,miſerebunt̃.ſ.terræ ei doctrinam obſcuriſſimā ꝑphetarū aperiendo & per hoc ad fidem,& ad baptiſmi gratiā eam adducēdo:& iſte verſus totus eſt, acſi ſic diceret:Per apoſtolos iudaici populi miſereberis:per apoſtolos dico q eum teſtimonio prophetarū ad fidē vocabūt.Non ſolū vero Iudęorū miſerebit̃ vocando eos ad fidem,ſed & gentes p miſericordię eorū doctrinam ad fidem vocatę timebūt caſto timore nomen tuū dn̄e.ſ.venerabunt̃ fide & opere,& ore te,quē dn̄m vocabunt, & non ſolum plębs,ſed & omnes.i.omniſmodi reges terræ,caſto timore timebūt gloriā tuā .i.te glorioſum.& hoc ideo, qa p prædicationē apoſtolorū teſtimonia ꝑphetarū, & baptiſmi ſacramentū:dn̄s q ſolus dat incrementum,ædificauit.i.ædificabit.pręteritū p futuro ꝑpter certitudinē ꝑphetię:ædificabit dico ex viuis lapidibus, Sion.i.eccleſiam,quę in Sion p Chriſti ꝑdicationē,miraculorū operationē,& ſpiritus ſancti miſſionē initiū habuit:& ipſe dn̄s q de ſui natura eſt inuiſibilis,videbit̃ viſibilis in gloria ſua.i.in filio,q eſt ſapientia & gloria patris,ſicut ſcriptum eſt.Qz filius ſapiens eſt gloria patris.Videbit̃ dico in filio qui ait.

Ioan. xiiij. Qui videt me,videt & patrē. tunc.ſ.cū venerit in maieſtate ſua,& patris & ſanctoꝝ angelorū. — Matt. xxv.

Tunc inquā videbit eū oīs oculus,& q eum pupugerūt.Ideo aūt ipſe dn̄s eccleſiam ędificauit,& filiū ſuū in carne viſibilem tradidit. Quia reſpexit non arrogantiam ſuperbientiū Iudęorum,q in lege gloriabant̃ credentes p eam iuſtificari.Sed in orationē humiliū patriarcharum.ſ.prophetarū,& aliorū fideliū q ſpiritu ſancto pleni eius aduentū in carne credebāt, ſperabant & deſiderabāt,& in ſuis orationib⁹ humiliter requirebāt: vt ad reparandā humanā naturam in mundū veniret, mortis vincula ſolueret,& vitę aditum,quē primi parentis culpa clauſerat,aperiret, dicētes.

Patrū in limbo vocationes.

Vtinam dirumperes cęlos & deſcenderes. Eſa. lxiiij.
Emitte agnū dn̄e dominatorē terrę.Mitte Eſa. xvj.
dn̄e quē miſſurus es. Dn̄e inclina cęlos tu Exod. iiij.
os & deſcende.Veniens veni & noli tarda ij. Reg. xxij
re.Oſtēde nobis miſericordiā tuā,& ſaluta Abac. ij.
re tuū da nobis.& his ſimilia.In iſtorū ita Ps. lxxxiiij.

ꝙ orationē reſpexit,& nō ſpreuit precē eorum,qa eum in quē credebāt,quē ſperabāt & quē in ſuis orationibus cū tanto deſiderio requirebant miſit,& eis qđ deprecabantur indulſit.Et qa hęc quę dicta ſunt ꝙ.ſ. reſpexit deus in orationē humiliū p ei⁹ incarnationē.ꝙ ædificauit eccleſiā p eius prędicationem & paſſionē,& ꝙ vidēdus eſt,in gloria poſt futuram reſurrectionē, magna ſunt & memoratu digna:ne p ingratitudinem obliuioni mādentur:ſcribātur ad perpetuā rei memoriā in generatione altera.i. ad vtilitatem alterius generationis, quæ tunc ſucceſſura erat peruerſę generationi Iudęorū:cui dn̄s ait. Generatio incredula q̄diu apud vos ero,q̄diu vos patiar:ad vtilitatē.ſ.generationis chriſtianę de qua ſequitur:& populus gētilis prius peccatis mortuus qui creabit̃ per lauacrum regenerationis,vt noua ſit creatura, laudabit dn̄m nouo cantico,propter nouū hominē,q datus eſt mundo,cū corde credendo,ore laudando,& operibus cōfitendo. Hæc inquā generatio laudabit dn̄m:qa ipſe dn̄s qui alta a longe cognoſcit:non ſolum Iudæos q prope eſſe videbant̃,ſed etiam gentiles proſpexit.i.de procul aſpexit:de excelſo.ſ.ſancto ſuo,dū per eius incarnationē viſitauit nos oriēs ex alto,qđ euidentius exponit cū ſubiungit.Dn̄s de cælo in terram aſpexit, dum de regalibus ſedibus in vterū virginis venit.Hæc eſt enim incorrupta terra illa,cui benedixit dominus ab omī propterea peccati contagione libera,per quā vitæ viam agnouimus,& promiſſam veritatem accepimus.Quæ quia digna fuit,dominus de cælo in terram aſpexit.Sed ad quid? Vt audiret inquā gemitus compeditorum.i. gemebundas preces eorum qui pro peccato primi parentis in inferno compediti tenebantur vinculis tenebrarum,quos Chriſtus in triduo ad inferna deſcendens ſolutis mortis vinculis liberauit. Vel vt audiret gemitus compeditorum,id eſt eorum, qui a diabolo tenebantur compediti conſuetudine peccandi. Ad hoc enim ſpecia-

Mat. ii. (margin, beside "Generatio incredula")

Marię laudes. (margin, beside "Dn̄s de cælo in terram aſpexit")

liter Chriſtus venit in mundũ,vt mortu-
os liberaret ab inferis,& vt viuos ſolueret
a peccatis. Vnde ſequit̃, & ſolueret filios
interemptorum.i.primorum parentum, q
fuerunt interemptores,& interempti:quia
cauſam interemptionis.i.originale pecca-
tũ ad filios tranſmiſerũt. Sicut dicit Apo
Roma.v. ſtolus.Qꝫ per vnũ hominẽ.i.p Adã & Euã
qui ſunt duo in carne vna,mors introiuit
in orbem terrarum.Et ideo dñs de cælo in
terrã aſpexit,vt imitatores eorũ qui frau-
de diaboli ſunt perempti,a paternis errori
bus liberaret . Ad hoc.ſ.vt annuncient in
Sion.i.in eccleſia militanti,nomen domini
Philip.ij. qđ eſt ſuper omne nomen admirabile.Nec
eſt aliud nomen ſub cælo,in quo nos opor
teat ſaluos fieri.& vt annũcient: Dico,lau
dem eius,domini ſcilicet in Hieruſalem.i.
in eccleſia triumphanti . Ideo autem dicit
nomen eius in Sion annũciandum, & lau-
dem eius in Hieruſalem:quia Sion ſpecu-
latio, Hieruſalem viſio pacis interpretat̃.
In præſenti autem eccleſia,deum videmus
per ſpeculũ & in ænigmate.In cęleſti vero
j.Cori.xiij videbimus eum ſicuti eſt.Nunc cognoſci-
mus ex parte. Tũc aũt cognoſcemus ſicut
& cogniti ſumus.In pręſenti virtutem di-
uini nominis ſpeculãtes intelligim⁹:In fu-
turo laudis eius pręconia pacem videntes
attollemus. ❡Non ſolũ autem prædicta fe
cit vt annuncietur in Sion nomẽ domini,
& laus eius in Hieruſalem : verũetiam In
conueniendo populos Iudaicum.ſ.& gen-
tilem,in vnum cultum ſcilicet & vnã fidẽ
vt ſit vnũ ouile & vnus paſtor.Sicut vnus
deus,vna fides,vnũ baptiſma:& in conue-
niendo etiam reges terræ non ſolum eos
qui populis præſunt,ſed etiam eos qui ſe-
ipſos & ſuos affectus & animi motus bene
regunt:vt ſeruiant dño:illi ſcilicet de quo
ſcriptum eſt. Dominũ deũ tuum adorabis
Deu.vi.&x & illi ſoli ſeruies,cui ſeruire regnare. Et q
habet in veſtimẽto & in fœmore eius ſcri
ptũ:Rex regũ & dñs dominãtiũ. ❡His ita
q̃ beneficiis eccleſia ꝓuocata , & in amorẽ
æternitatis accenſa,Reſpondit non tã vo-
ce:q̃ corde,non tam verbo q̃ deſiderio, nõ
tã lingua q̃ vita ei domino,ſcilicet gratu-
lãdo & obſequendo præceptis eius in via
virtutis ſuæ.i.in illis qui iam ſunt,viã vir
tutis ſuæ & pfectionis aggreſſi poſtulans,
& implorans ingenti deſiderio æſtuando,

vt indicet ei,vtrum ſit poſt paucos ad cæ
leſtis beatitudinis patriam peruentura : di
cens paucitatem dierum meorũ nũcia mi
hi.i.indica mihi vtrũ ego paucis dieb⁹ de
beam,in hoc peregrinationis exilio mane
re.Cupio enim diſſolui & eſſe cũ Chriſto,
& ad regnũ cęleſte puenire deſidero iugi-
ter orans,vt adueniat regnum tuum . Ne
quis autem putaret ꝙ ꝓpter paucitatẽ die
rum quã optat ante finem ſeculi eſſet ec-
cleſia finienda ſubiunxit,& ait:Ne reuoces
me in dimidio dierum meorum.i.ante finẽ
ſeculi,quod eſt tẽpus ſtatutum durationis
eccleſiæ,cum promiſerit Chriſtus fidelib⁹
ſuis,ꝙ cum eis eſſet cũctis diebus vſq; ad
conſummationem ſeculi . Tempus autem
medium eſt,qđ inter duo conſiſtit extrema
inter finem.ſ.præſentis ſeculi, & initiũ fu-
turi.Non igitur ideo deſidero paucitatem
dierum,vt ante finem ſeculi eſſe deſinam,
ſed vt finis ſeculi appropinquet.Et vt ſim
tecum in annis ęternitatis,qm̃ in genera-
tionem & generationẽ anni tui, qui nunq̃
deficiunt,qa nec principiũ habẽt neq; finẽ
vbi nihil mutabile,nihil præteritum,nihil
futurum.Et vbi ſancti perpetua cum do-
mino iocunditate gaudebũt.Hæc inquam
ſunt,quæ in militanti eccleſia chriſtianus
populus tibi reſpõdebit,& hoc non ex ſe
erit ſed ex te:tu enim fundaſti terrã in ini
tio.i.minores illius populi qui erũt reſpon
ſuri terrã tuam fundabis & firmos facies
in cõſtantia per initium.i.per me qui ſum
initium & finis omnium.Et cęli.i.altiores
& digniores illius populi, hoc ꝙ erunt cæ
li,erunt opera manuum tuarum.i. opera-
tiones gratiæ tuę.ſ. hoc ꝙ cæli erunt, erit
ꝑ operatiões gratiarũ tuarũ. Et neceſſe eſt
vt ipſi cæli tibi reſpondeant . Ipſi em̃ cæli
peribunt corporea morte,vel reſpondeant
vel non,acſi diceret.Cum ipſi ſint neceſſa-
rio perituri,inſani eſſent ſi hanc vitã peri
turã ꝑ te amittere dubitarent.Dico ꝙ ipſi
peribunt,tu autẽ.i.ſed tu permanes inęter
num.Ideoq; potes ei æternitatem dare. ꝙ
eum æternũ dicit ad hoc facit, vt eos ma-
gis ad reſpondendum alliciat. Dico ꝙ ipſi
peribunt,& non pauci,ſed omnes vetera-
ſcent ſicut veſtimentum,ſcilicet ſic paula-
tim inueterando deficient vt veſtimẽtum
qđ inueteratur,& ad defectum peruenit.&
ideo adhuc neceſſe eſt,vt tibi reſpondeant

quia ſi hoc fecerint, eos exiſtentes vetera-
ſcibiles,& defectibiles, ſicut opertoriũ ali-
quod,mutabis in futuro de defectibilitate
in ęternitatẽ,& ſic.i.per te mutabunt.Ali-
ter enim non mutarent. Mutabunt idem
eſt qđ & mutabis eos:ſed ideo eſt repetitũ,
vt innuat qa p ſe mutari nõ poſſunt.Dico
ꝙ ipſi mutabunt:tu aũt.i. ſed tu idem ipſe
es.i.incõmutabilis es.Ideoq; potes eos face
re incõmutabiles: & non ad horã es incõ-
mutabilis:ſed anni tui nõ deficient.i.ęter-
ni ſunt.Hoc autẽ ſuperius dixit.vbi dixit:
tu aũt pmanes,ſed repetit vt ſic addat. Di
co ꝙ anni tui nõ deficient: quos annos ha
bitabunt.i.obtinebũt filii.i.bona opera ſer
uorũ tuorum, quę ex ſe parient more filio
rum,quod eſt dicere.Bona opa cauſę erũt,
quare ſerui tui annos tuos obtinebunt.Et
vt poſſint per bona opera habitare,ſemen
eorũ diriget.i.ipſa opera quę hic ſeminant
dirigent de bono in melius ſemp donec p
ueniant in ſeculũ futurũ.Hoc aũt ꝙ filios
ſeruorũ habitare dicit, pfiguratũ p Iudæ-
os de Aegypto egreſſos,quorũ filii terram
pmiſſionis habitauerunt,quã nunq̃ habi-
taſſent,niſi a Moyſe, & a cęteris ductoribꝰ
directi fuiſſent.

In Pſal.CII.

TItulus.CII.Pſalmus ipſi Dauid at-
tribuendus.i. Chriſto, non ꝙ hic
Chriſtus agat,ſed quoniã vnuſq;ſ
ꝙ fidelis qui hic agens inducitur, exhorta
tur animã ſuã ad benedicẽdũ deo bona de
uotione contuitu beneficiorũ, quæ hic fi-
delibus dat, & in futuro daturus eſt, quæ
etiam oſtendit.Et hoc ea intentione facit:
vt exemplo ſui alios ad benedicendum deo
impellat.Et bene ſuperiori pſalmo ſubiun
gitur,vt ideo ſeſe ad Chriſto benedicendũ
adhortetur, quoniam in ſuperiori pſalmo
eum de ſalute ſuorũ ſatagentẽ audiuit.

BEnedic anima mea domi-
no Chriſto, acſi diceret.
Quãdoquidẽ vt in ſupio
ri pſalmo oſtenſum eſt,p
te orauit, & mortalis fa-
ctus eſt, & tibi benedixit,
dum te ſua morte reparauit,o aĩa mea be-
nedic ei.i.magnifica eũ interiori deuotio-
ne.Non dicit de anima, quin & corpus be
nedicere debeat laude vocis exterioris,ſed
vbi anima vere deũ benedixit, non eſt du-
bium corporis benedictionem ſi oportue-
rit eſſe.Et non ſic anima mea benedicat,vt
in aliqua virium ſuarũ repugnet, ſed oĩa
quæ intra me ſunt.i. & ſenſualitas mea &
intellectualitas, & liberum arbitriũ & oẽs
vires quę ſunt in aĩa mea benedicite nomĩ
ni ſancto eius,qđ eſt dñs,acſi dicat. Exalta
te eũ ipſi in omnibus obœdiẽdo,& hoc cõ
tuitu nominis ſancti eius.ſ.qa dominus,&
omnipotens dicitur, qđ nomẽ ſanctum eſt
.i.amabile.Repetit aũt vt addat ſic.Bene-
dic inquã aĩa mea dño Chriſto, & vt mate
riam habeas ei ſemp benedicendi,noli obli
uiſci omnes retributiones eius.i.memorię
cõmenda beneficia,quæ tibi iam retribuit,
& in futuro retribuet: licet eum grauiter
offenderis, & pro offenſis iuſte poſſet æter
nam damnationem retribuere.Exponit igi
tur has retributiones, ſic. Retributiones
eius dico.Qui propitiatur omnibus iniq-
tatibus tuis,& originalibus, & actualibus
remittẽdo eas, & iniquitatibus remiſſis ſa
nat etiam infirmitates tuas.i. debilitates,
quas habes ad bene operandum ex prauis
conſuetudinibus peccandi.Poſtq̃ enim ali
quis a peccato ceſſat, ex ipſis peccatorum Cõſuetudinis prauæ reliquiæ.
conſuetudinibus ad bene operandum de-
bilis eſt,& ignauus more infirmi, qui poſt
q̃ diuturnam infirmitatem euaſerit,longo
tempore debilis eſt ad operandum. Quas
debilitates deus paulatim ſanat, cũ ad bo-
norum operum conſuetudinem eos habi-
les faciat. Et qui dominus etiam redimit,
id eſt redimet precio mortis ſuæ vitam tu
am de interitu.i.ne ſit obnoxia ęterno in-
teritui damnandorũ.Et ſciendum ꝙ oẽs
ſemel in cruce poſitus redemit,ſed cum di
citur ꝙ nunc redimit aut redimet, idem
eſt acſi diceret:Per precium redemptionis
qđ iam dedit,ſaluandos,& in pręſenti ſta-
tu cum moriantur, & alios in futuro cum
morientur ab interitu ęterno eripit & eri
piet:ne in ęterna morte cruciatus viuant,
cũ damnandis. Et q deꝰ coronat.i.corona
bit te corona beatitudinis æternę. Et hoc
in miſericordia.i.per miſericordiã natura
lem,& in miſerationibus.i. per miſeratio-
nes ſeculi coronabit te propter bona ope-
ra quæ agis, quæ ſunt miſerationes eiꝰ.i.
beneficia miſericordiæ eiꝰ.Beneficia quip
pe miſericordiæ eius ſunt, ꝙ hic quilibet
bona opera agit. Et qui dominus replet.i.

replebit in bonis æternis dandis, deſideriũ tuum,qđ habes æternorũ bonorũ, hoc qđ eſt determinatio,inquantũ eum coronabit acſi dicat. Ideo te coronabit ęternis bonis, vt cum ea valde deſideres: & ipſe tuum deſiderium illis bonis valde replebit vt poſſis dicere,ſatis eſt.Et ita coronabit ꝙ iuuẽtus tua, quã hic habes in baptiſmate, per peccatorum remiſſionẽ renouabitur.i.rurſus innouabitur in futuro per gloriã & impaſſibilitatẽ, vt iuuentus aquilæ renouať, quod eſt dicere. Sicut aquila cum ex iuuẽtute in ſenectutem tranſiens nimis debilis efficitur,eo ꝙ ſuperiori parte roſtri nimis creſcente non poteſt comedere: poſtea vero eiuſdem roſtri ſupfluitatẽ colliſione lapidis frangens rurſus priſcum comedendi vſum recipit,& ſic iuueneſcit : non ſecũdũ annorũ paucitatẽ, ſed ſecundum priſtinã corporis fortitudinẽ.Sic & tu anima, quæ per Adam ex iuuentute æternæ beatitudinis in ſenectutem peccãdi & paſſibilitatis deueniſti,etiam ex parte in baptiſmo iuuenis facta es,per peccatorum ſcilicet remiſſionem,& virtutum reparationem. Multo magis in futuro iuuenis fies cum adiungẽdo te Chriſto qui firmus lapis eſt, vetuſtę paſſibilitatis & ignorantię quam habes ex Adam ſuperfluitatem depones:& tũc tandem pane ſalutari diuinæ contemplationis reficieris,qua ad pręſens cauſa ſupradictę vetuſtatis ad plenum nõ reficeris. Ideo ꝙ adhuc inueteraſcis & debilitaris.Vnde legitur,ecce noua facio oĩa. Apo.xxi. ¶Quoniam autem dixerat animam ſuam eſſe replendam ęternis bonis,quæ nondũ apparent,& poſſet ab aliquo dubitari, an illa daturus eſſet,eum ea reuera eſſe daturum comprobare intendit,euidẽtia illorũ beneficiorũ q̃ iam contulit,ſic.Dixi ꝙ replebit me & cæteros iuſtos bonis, ĩmortalitate ſcilicet & impaſſibilitate & ĩmunitate peccati:& verum eſt.Niſi eñ illis bonis nos repleret,vere in perpetuum nobis iratus eſſet.Sed nõ in perpetuũ iraſcetur.i. non ſemp exercebit in nos iram.i.vindictam originalis peccati, ſcilicet mortalitatem & paſſibilitem, ſed quandoꝙ faciet immortales & impaſſibiles. Neꝙ inęternum cõminabitur nobis ꝑ ſcripturas,vt a peccatis ceſſem⁹,ſicut modo nobis peccãtibus cõminatur:ſed reducet nos ad tantam pfectionẽ ne peccem⁹ vl

tra neꝙ cõminari nobis eum oporteat. Et inde hoc cõprobať ꝙ in perpetuũ nõ iraſceť,quia hic eſt dñs ſuis faciens miſericordias.i.impẽdẽs iuſtis bñficia miſericordiæ ſuę.ſ. peccatorũ remiſſionẽ & virtutum & operũ bonorũ iuſtificationem,quę ſupfluo faceret,ſi in ppetuũ iraſciturus eſſet.Et inde adhuc cõprobať, ꝙ ſuis omnibus iniuriam in hac vita ꝑ eo patiẽtibus facit hoc iudiciũ.ſ.hoc iudicat vt iniuriã patiantur qđ vtiꝙ miſerrimũ eſſet,ſi eis in ppetuum iraſcitur⁹eſſet. Vnde Aplus.Si in hac vita tantũ in Chriſto ſperãtes ſumus,miſerabiliores ſum⁹ oĩbus hoĩb⁹. 1.Corin.xv. Nõ ſolũ aũt per hęc quæ mõ dixi hoc cõprobať,quæ.ſ.ipſe dñs in nouo populo opať, ſed & ꝑ ea quæ priori populo opat⁹ eſt.ſ. per hoc ꝙ notas fecit pridẽ Moyſi legifero vias ſuas.i. pcepta ſua,& ꝑ Moyſen notas filiis Iſrael fecit volũtates ſuas.i. pcepta ſua:qđ inutiliter feciſſet, ſi in ppetuũ iraſcitur⁹ eſſet.Repetit enim ęquipollẽti voce qđ dixit, faciens miſericordias cũ dicit miſerator,vt addat ſic.Miſerator inquã eſt.i.faciẽs miſericordias & miſericors eſt dñs in natura, & longanimis eſt.i.patiẽs lõgo aĩo peccãtes. Dico,miſericors & non vtcũꝙ ſed multũ miſericors. vnde palã eſt ꝙ nõ in ppetuũ iraſceť. Ad qđ eñ valerent eius miſericordia & lõganimitas ſi in perpetuũ eſſet eius ira duratura!Et inde quoꝙ cõprobať, qa non ſecundũ peccata noſtra fecit nobis retributionẽ iuſtę damnationis:neꝙ ſecundũ iniquitates noſtras actuales retribuit nobis damnationem:ſed remiſit iniquitates oẽs, & peccata:qđ vtiꝙ eſſet ĩfructuoſum,ſi duratura eſſet ei⁹ ira in ppetuũ. Et inde quoꝙ cõprobať:qm̃ ſecũdum altitudinẽ cæli a terra corroborauit.i. robuſtã fecit miſericordiã ſuã.i.bñficiũ miſericordię ſuę,ſuper nos caſte timẽtes ſe. Sicut ad terrę cõparationẽ cęlũ dignũ eſt & ſublime,ſicut & miſericordia de hoc ꝙ pri⁹ indigni eram⁹ & deiecti,dignos & ſublimes in innocẽtia fecit:qđ vtiꝙ feciſſet inutiliter,niſi irã ſuam remiſſur⁹ eſſet.& etiã inde cõprobať, qa lõge fecit a nobis inqtates noſtras.i. excęcationẽ ĩteriorẽ,q̃ in nobis erat cauſa iniqtatũ nřarũ,& illũinauit ĩteri⁹ gřa ſpeciali.Et in tãtũ lõge fecit a nobis illuminatis excæcationẽ iniqtatũ quãtum diſtat ortus ſolis ab occidente.i.ab occaſu ſolis. Per ortum

ſolis lux accipitur, eo ꝙ hunc ortum lux ſequitur. Tenebrę vero per occaſum, eo ꝙ eum tenebræ ſequātur. Et eſt acſi dicat. In quantum lux diſtat a tenebris: non autem dico localiter, ſed naturaliter, in tātū pri⁹, & nos cæcos a nobiſmetipſis nunc illuminatis differre fecit. Qđ vtiq; duceretur in irritum, ſi iraſciturus eſſet in perpetuum. inde quoq; cōprobatur: quia quomodo miſeret pater filiorū: dū eos videt errantes: vt ad viam rectitudinis reuocet flagellando paterna affectione caſtigat, ita miſert⁹ eſt dominus nobis timentibus ſe, caſtigando pie per flagella tribulationum, qđ ęque pro nihilo fieret, niſi ira eius aliquando finienda eſſet. Et ideo miſertus eſt: qm̄ ipſe q in flagellando videt ſeuerus tamen miſerendo cognouit figmentum noſtrū. i. cognouit nos eſſe terrenos & fragiles vt figmentum figuli. Exponit autem quomodo figmētū ſumus, cum addit. ſ. qui viſus eſt diu nos obliuioni dediſſe, recordat⁹ eſt, quoniam puluis ſumus. i. terreni & faciles ad peccandum: & quantū ad nos ſteriles a bono ſicut puluis quæ terra eſt, & motu facilis, & fruge ſterilis. Et recordatus eſt quomodo oīs homo cito tranſitorius & defectibilis eſt ſicut fœnū qđ hodie eſt, & cras in clibanū mittitur. Et ita eſt ſicut fœnum ꝙ dies eius. i. vita eius ſic efflorebit. i. deflorebit. ſ. ex floriditate ad marciditatem cito perueniet, ſicut flos agri, q cito marceſcit, & bene quidem addit agri. Citius quippe flos agri marceſcit qui ſecatur & eradicatur, dum ager aratur ꝙ̄ flos orti vel prati, quādo auellit. Et etiā recordatus eſt quoniā ſpiritus. i. volūtas cordis eorū in illo. i. quantū eſt in fragilitate illius ptrāſibit cito de bono ad malū. Et ſic trāſibit, ꝙ non ſubſiſtit. i. non abſiſtet. ſ. non ceſſabit ptrāſire poſtq̄ ſemel ptrāſibit, ſed ſemp de malo ad peius ptranſibit. Et poſtq̄ ptrāſibit p ſe nō cognoſcet ampli⁹ locū ſuū. ſ. nō cognoſcet ſtatū innocētię a quo ptrāſibit vt poſt ad eū p ſe valeat redire. Dico ꝙ quantū ad fragilitatē illius ptranſibit, & non cognoſcet: ſed quantū ad miſericordiam dñi ipſi pie auxiliātis, cognoſcet & reuertet ad innocentię ſtatū. Et hoc eſt qđ equipollenter dicit. Miſericordia aūt dñi &c. acſi diceret. Quātū ad ſe nemo pertranſiens reuertetur, ſed miſericordia domini eſt ſuper nos caſte timentes eum. ſ. eſt in ſuperiori noſtro. ſ. in rationalitate noſtra: vt poſtq̄ trāſierimus nos reuerti faciat p pœnitentiam & ſatiſfactionē. Miſericordia dico operans in hominibus ab ęterno & vſq; in ęternū. i. a primo iuſto vſq; ad vltimū iuſtū. Iuxta quod ipſe ꝓmittit in euangelio ſuis, dicēs. Ecce ego vobiſcum ſum omnibus dieb⁹ vſq; ad conſummationē ſeculi. Non ſolū aūt miſericordia eſt ſuper timentes, ſed & iuſtitia illius. ſ. vt qui iuſtus eſt iuſtificetur adhuc impendetur his qui ſeruant teſtamentum. i. legem eius nobis ſcilicet, qđ eſt dicere. Non ſolū in timentibus miſericordia eius operabit, ſed & iuſtitia: vt iuſtificati magis iuſtificent. Iuſtitia eius dico, nō ſolū operatura in pſentibus iuſtis, ſed ptingens vſq; in nouiſſimos filios filiorū. i. vſq; in nouiſſimā progeniē iuſtorū. Exponit autē quomodo ſeruant teſtamentū eius, ſic. Dico his qui ſeruant teſtamentum eius. & hoc modo quidem ſeruant: memores ſunt mādatorū eius, non ea negligenter obliuioni dantes, promouendo etiam ſe ad faciendū ea. Nō enim ſufficeret eſſe memores, niſi eorūdem completores. Et hoc non habēt a ſe ꝙ ſunt memores & cōplētes ſed a deo. Dñs em̄ pater parauit in eis ſedem. i. habitationem ſuam. & hoc in cælo. i. per cælū, per Chriſtum ſcilicet: inde habeant hoc ꝙ ſunt memores, & complētes, quia ſedes dei per Chriſtum ſunt effecti: vel ſic, & p hoc ſunt memores, quia dominus Chriſtus in cælo. i. in illis factis cælū ſublimitate & dignitate vitę, parauit ſedem ſuam, quod eſt dicere. Prius fecit eos cęlū, & ſic ſedem ſuā effecit. Non ſolum aūt in quibuſdā ſedet, ſed regnū ipſius omnibus dominabitur. i. ipſe qui rex eſt omnibus illis qui cęlū ſunt dominabit & ſemp dñabitur bene regēdo eos. ¶Oſtenſis beneficiis quorum contuitu adhortatus eſt animam ſuam ad benedicendum deo, ad exhortationem reuertitur, ſic. Dixi vt anima mea benedicat dominum cōtuitu retributionis eius quas oſtēdi. Non ſolum autem hæc beneficia mihi ſint materia domino benedicēdi, ſed etiam benedicite dño in me oēs angeli eius. i. vos oēs apl'i exiſtētes angeli. i. nūcii eius benedicite dño. i. eſtote mihi materia benedicēdi dño. ſcilicet vt contuitu dignitatis veſtrę magnificem dñm qui vos adeo dignos

fecit & ſublimes. Determinat aũt de quib⁹
angelis dicat, cũ addit. Angeli eius inquã
exiſtentes, potentes virtute. i. miraculis, q
facitis verbũ eius. i. qui completis praece-
pta eius, promouẽdo etiam vos ad audien
dã vocem ſermonũ eius. i. ad hoc vt alios
audire faciatis vocem veſtrę prędicatiõis
repręſentantem ſermones eius dñi. Et vos
etiam omẽs virtutes eius ſupercęleſtes be
nedicite domino in me, eſtote mihi contẽ-
planti naturã dignitatis veſtrę, materia be
nedicẽdi dño. In Hebręo habetur omẽs ex
ercitus eius. Vos virtutes dico exiſtentes
miniſtri eius qui facitis volũtates eius vo
bis iniunctas. Vnde Apoſtolus. Nõne oẽs
Heb.1. ſunt adminiſtratorii ſpũs &c. Nõ tãtũ ve-
ro angeli & virtutes materia mihi ſint be-
nedicẽdi dño, ſed vt vniuerſaliter dicã vos
oĩa opera eius, bñdicite dño. i. eſtote mihi
materia benedicẽdi dño. Et nõ ſolũ aĩa be-
nedicas dño cõtuitu bonorũ quę ipſe ope-
ratᷣ: ſed etiã benedic o aĩa mea dño, in omĩ
loco dñationis eius. i. conſideratione omĩs
loci dñationis eius. ſ. oĩs ſtatus dñationis
eius, tam in bonis q̃ in malis: quod eſt dice
re. Conſidera qualiter nõ ſolũmodo domi-
natur bonis, vt in bonũ cedant, ſed etiam
malis, vt ad quãlibet vtilitatẽ ſuorum de-
ueniant. Et hac cõſideratione benedic dño
qui hanc mirabilem habet potentiam.

In Pſal. CIII.

PSalmi. CIII. Titulus. Pſam⁹ ipſi Da
uid. i. Chriſto attribuendus. Nõ ꝙ
hic ipſe Chriſtus loquatᷣ, ſed qa ꝓ-
pheta in hoc pſalmo agẽs occaſione iſtru
endi alios ad benedicendũ dño, animã ſuã
ad dominũ Chriſtũ benedicendum exhor-
tatur cõtuitu illorũ, quę magnifice eſt ope
raturus, & per ſe & per ſuos: quae ipſe am-
ple exponit, & cõtuitu potentię eius mira
bilis quam in ſequentibus demonſtrat.

BEnedic aĩa mea domino,
Chriſto. i. magnifica & ex
alta eũ intenſa deuotione
& affectione. Facit aũt ad
eũ apoſtrophã ex affectio
ne nimia, ſic. Vere dignũ
eſt vt aĩa mea tibi benedicat. Nã o domine
deus meus. i. tu Chriſte, quem ego ꝓpheta
dñm meũ & deũ meũ reputo, quẽ Iudęi in
creduli ſolũ hominẽ eſſe ſunt dicturi: ma-
gnificat⁹ es vehemẽter. i. magnificat⁹ eris
nimis in mirabilibus, quę in tuis operabe-
ris. Et ecce in his mirabilibus magnificat⁹
eris. ſ. in hoc ꝙ confeſſionẽ & decorẽ indui
ſti. ſ. indues confitentes fœditatẽ peccato-
rũ ſuorũ: & per hoc decoros futuros in in
nocentia & virtutibus: qđ eſt dicere: Cõiũ
ges tibi Apl'os quos facies interi⁹ decoros:
per hoc ꝙ fœditatẽ peccatorũ humiliter
cõfitebuntᷣ, quibus ornaberis, quaſi corpus
indumẽto. Vnde ꝑ ꝓphetã dicitur. Viuit Eſa.xlix.
dñs qa his omnibus veſtieris. Et eris ami-
ctus lumine, ſicut veſtimẽto. ſ. circũorna-
beris eiſdem apoſtolis, q erunt lumẽ ſubdi
tis ꝑ doctrinam, ſicut corpus circũornatur
ꝓcioſo veſtimẽto quo eſt amictũ. Dicuntur
etiam lumẽ per Emphaſim, eo ꝙ valde fue
rint interius a gratia cæleſti illuminati. &
hoc erunt interius illuminati, qm̃ tu eris
eis extendens cęlum ſicut pellẽ, ſcilicet do
ctrinã ꝓphetarũ quę cælum dicitᷣ, & ꝓpter
ſui dignitatem: & ideo qa queadmodũ cęli
ipſę doctrinę celãt arcana: extendẽs eis ad
modũ pellis inuolutę quę extẽditᷣ, quod eſt
dicere. Per hoc eos interius illuminabis, ꝙ
eis ꝓphetias reſerabis, quę latentes ſunt &
quaſi inuolutę. Ad ſimilitudinẽ pellis in-
uolutę, quę cũ in ſe quędã habeat latentia,
per oĩa manifeſtatur dum extẽditᷣ. Dico ꝙ
magnificatus eris: tu dico q tegis. i. q prote
ges aquis. i. multiformi gratia ſpũs ſancti,
qua fideles ſicut aqs reficiuntᷣ, ſupiora ei⁹
cæli. i. caritatem erga deum, & erga proxi
mũ, q̃ eſt ſuperiora & digniora ꝓcepta in il
lo cęlo. i. in illa ꝓphetarũ doctrina, acſi di-
cat. Vt eoſdẽ Apl'os fœditatẽ ſuã confeſſu
ros facias decoros, & eos ꝓteges & muni-
es ꝑ gratiã ſpecialẽ, ne in aliquo deficiant.
Vel ſic, extendẽs cælũ ſicut pellẽ, hoc non
mutatᷣ, & vere magnificatus eris, qui tegis
. i. q obſcuras, vt rẽ tectã ſuperiora ei⁹ cæli
. i. ſuperficiẽ literaturę ꝓphetiarũ, aquis. i.
ſpiritalibus ſentẽtiis, quibus fideles in anĩ
ma reficiuntur, acſi dicat. Licet literæ ſu-
perficies illarum prophetiarum ſit aquis
tecta, id eſt ſpiritalibus ſententiis referta
& obſcurata, tamen ipſas ꝓphetias Apo-
ſtolis extendes & reſerabis. Superiora re-
ctę ſuperficies literaturæ dicuntur, eo ꝙ
citius videntur q̃ ſententiæ, quæ in eis cõ
tinẽtur, ſicut ſuperiores cuiuſlibet rei par
tes citius videntur, q̃ illę quę interi⁹ latẽt.
Prophetiæ vero dicuntᷣ & ſeries literæ, &

verba quæ in litera colliguntur,& ſententiæ. ¶Et vere magnificatus eris,qui ponis nubem.i.pones eoſdẽ prædicatores ad modum nubium alios compluentes,quos cõſiſtentes & decoros ſuperius dixi: aſcẽſum tuum,non per quos aſcendas, ſed per quorum doctrinam alii ad te aſcendant, quod eſt dicere:Illos apoſtolos adeo dignos facies & ſublimes:vt eorum exemplo & doctrina,alii ad tui notitiam aſcendant. Et licet per eos ad te fiat aſcenſus : tu tamen magnificatus eris,qui ambulas.i.ambulabis nõ localiter,ſed ſpiritaliter,ſuper pennas ventorum.i.ſuper agiles & ſubtiles conſiderationes ſpiritalium virorum,qui venti dicuntur,eo ꝙ ſpiritales ſint ſicut ventus. licet corporeus,tamen incorporeus dicitur, eo ꝙ ſit inuiſibilis. Pennę vero dicũtur eorum ſubtiles conſiderationes, eo ꝙ per eas ad dei contemplandã naturam volãt:ſicut auis pennis ad alta volat.Hoc autẽ eſt acſi diceret.Licet ipſi de te ſubtiliter ſenſuri ſint,& alii per eos aſſenſuri: eorum tamen ſublimitates,ſublimitate tuę naturę ineffabilis ſuperabis. Vnde Ioannes. Deum nemo vidit vnq̃. Vel ſuperabis ſublimitate dilectionis tuæ agilitatem dilectionis eoꝝ. Sublimitate dico excellentiſſimę dilectionis tuæ.Licet enim valde te diligant:tu tamen eos valde plus diliges.Vnde idem in euãgelio.Nõ vos me elegiſtis,ſed ego elegi vos. ¶Et vere magnificatus eris,qui facis angelos tuos ſpiritus.i.qui facies nuncios tuos apoſtolos.ſ. qui nomẽ tuum vbiq; gentiũ annunciabunt, ſpiritales in intelligentia,acſi dicat: Licet eorũ excedas ſubtiles conſiderationes,tamẽ erunt in intelligentia ſpiritales. Vnde per Iohelẽ ꝓphetã dicitur.Effundã de ſpiritu meo,ſuper oẽm carnem.Angeli quippe nuncii interpretantur.Et eoſdẽ angelos exiſtentes miniſtros tuos in adminiſtrando aliis ꝓcepta tua,facies ignem vrentẽ.i. comparabiles igni in ea natura,q̃a ignis vrit.Sicut eñ ignis vrẽdo ſordes auri vel argẽti expiat & conſumit,ita & ipſi doctrinę ſuę caſtigatiõe peccantes vrendo,eorum ſordes peccatorum deſtruent.Et vere magnificatus eris,q fundaſti terram.i.fide fundabis eccleſiam terram tuã cultibilẽ ſup ſtabilitatẽ ſuam.i.ſuper ſtabile fundamentum ſuũ.ſ.ſup te. Vnde Apoſtolus. Fundamẽtũ aliud nemo po-

Ioan.i.

Ioan.xv.

Iohel.ij.

i. Corin.iii

teſt ponere, præter id qđ poſitũ eſt, qđ eſt Chriſtus.Et alibi. Supædificati ſuper fundamentũ apoſtolorũ & ꝓphetarũ ipſo ſummo angulari lapide Chriſto Ieſu. Et q̃a ſic erit fundata:non declinabiť.i.non deiicieť, neq; dimouebiť a ſtabilitate ſua per aliquẽ impetũ tribulationũ vſq; in ſeculũ hui⁹ ſeculi ſubſequuturũ.i.vſq; inęternũ.Fundata eñ erit ſuper firmã petrã.Et notãdũ ꝙ etſi quędã debilia eius mẽbra aliquãdo inclinanť,nihil tamẽ impedit. Nã de tota eccleſia dictũ eſt, ꝙ non inclinabiť:quia dixerat nõ inclinabitur,poſſet quęri.Erit ne locus inclinationis?ad qđ ſic addit: vere poſſet inclinari. Abyſſus eñ.i.turba perſecutorũ ꝓfunda in peccatis ad modum abyſſi erit amictus eius terræ.i.erit inuolutio illius eccleſiæ ſicut veſtimẽtum,quod eſt dicere.Sicut veſtimentũ corpus circũdat, & inuoluit,ſic & ꝑſecutorũ turba eccleſiã vndiq; tribulationibus inuoluet.Et non ſolũ modo vero minores inuoluet turba perſequẽtiũ,ſed & ſup montes.i.ſup prælatos eccleſiæ ſtabunt aquę.i.perſequutores,vt eos demergant in mortem ad modũ aquarũ: ſed ne ab aquis eccleſia inclineť,ab increpatione tua interiori illę aquę fugient.i.a ꝑſequutione ceſſabũt,quod eſt dicere.Ne nimis longa eorum ꝑſequutione eccleſia inclinetur increpabis eos interius vel miraculis vel quolibet alio modo,licet ipſi non percipiant.Et q̃uis non conuertantur: tamen aliquando a ꝑſequutione ceſſabunt. Non ſolum autem a ꝑſecutione ceſſabũt, ſed & formidabunt.i. timorẽ habebunt de hoc ꝙ perſequuti fuerint, & hæc formido continget a voce tonitrui.i. a voce ꝓdicatorum,quæ dicitur vox tonitrui.Et q̃a manifeſta fuit:& q̃a nolentibus obœdire mortem cõminatur.Ad ſimilitudinẽ tonitrui, qđ manifeſtũ eſt & mortem cõminans. Et poſtq̃ aquę formidando ceſſabunt,aſcẽdũt .i.aſcẽdẽtes apparebunt montes, id eſt ꝑlati,& deſcendunt campi, id eſt deſcendentes & ſubiecti,apparebunt ſubditi.ad ſimilitudinem camporum,qui humiles ſunt & montibus ſubiecti. Deuenientes & montes & campi in locum,id eſt in ſtatum quẽ fundaſti eis,ſcilicet hęc fundabis,id eſt depones vtriſq; ſtatum eorum,vt prælati teneãt locum ſuperiorem,& ſubditi inferiorem,acſi dicat.Dũ ꝑſecutio in eccleſia erit

Ephe.ij.

prælati nō poterunt prȩlatione ſua fungi,
ideoq; nō poterit apparere,q ꝑlati ſunt,& q
ſubditi,ſed ceſſante ꝑſecutiōe & ꝑlatis fun
gētib⁹ ſua ꝑlatione, tunc tandē apparebit
aſcenſus mōtiū.i.ſublimitas ꝑlatorum, &
deſcenſus camporū.i.ſubiectio ſubditorū.
Et hoc totum erit ad magnificentiā dñi.ꝙ
ſic in eccleſia diſtinctiones faciet, vnde be-
nedicendus eſt. qđ vtiq; in diluuii tēpore
prȩmōſtratū eſt,qđ dū terrȩ faciē operuit,
nulla diſtinctio mōtiū & camporū fuit,illo
vero recedente,aſcenſus mōtiū & deſcen-
ſus camporū apparuit.Dico ꝙ ſuper mon
tes ſtabunt aquȩ, & in ipſo ꝑſecutionū ſta
tu terminū poſuiſti.i.pones eū aquis, quē
non tranſgredientur.i.quē non tranſibūt,
quod eſt dicere. Ne ex toto eccleſiā demer
gant,eoꝝ perſequutioni metā ſtatues,quā
non licebit excedere.Et dixi ꝙ fugiēt a ꝑ-
ſecutione & a voce tonitrui tui formida-
bunt.Neq; poſtq̃ formidātes ceſſauerint a
ceſſatione cōuertentur operire terrā.i. nō
conuertent̃ ad ꝑſecutionē vt rurſus eccle-
ſiam demergere tēptēt. ¶ Poſſunt autē hi
duo verſus aliter legi, vt mōtes dicamus,
non eccleſiæ prælatos,ſed ꝑſecutores,volē
tes ſubmergere fideles,ſicut mōtes fluctuū
ſubmergunt in mari naues. Et hoc qđ di-
cit aſcendunt montes,idē eſt qđ dixit ſupe
rius,Sup montes ſtabunt aquȩ,ſed repeti-
tū eſt vt addat.Secundū igitur hanc ſentē
tiam,litera ſic adaptat̃. Dico ꝙ ſuper mon
tes ſtabunt aquȩ:aſcendunt inquā montes
.i.eleuabunt̃ ꝑſequutores ſup fideles,quod
eſt dicere.Stabunt aquȩ & poſt eidem mō-
tes deſcendunt.i. deſcendent de ſublimita
te ꝑſequutionū.ſ.ceſſabunt facti cāpi.i. hu
miles & fructificantes in bono, a ſimilitu-
dine camporū,q ſunt humiles & frugiferi.
Campi dico veniētes in locū quē fundaſti
eis.i.venientes a ſtatu ſuperbiȩ & ꝑſecutio
nis ad ſtatū ſubiectionis,quē ſtatū eis fun-
dabis.i.conſtitues,acſi dicat. Hoc non erit
ꝑ eos ꝙ ad hunc ſtatum deueniēt, ſed hoc
erit ꝑ tuā fundationē & vere a ſtatu ꝑſecu
tionis ſuȩ deſcēdēt. Tu eñ in aſcenſu ꝑſe-
cutionis eorū poſuiſti.i.pones eis terminū
quē nō tranſgredient̃ vlteri⁹ aſcendendo,
ſed poſtq̃ ad eum venient ſtatim deſcēdēt.
neq; poſtq̃ deſcēderint cōuertent̃ operire
terram.i. conuertentur ad hoc vt eccleſiā
Ps. lxxxvij ꝑſecutione repleant.Vnde alibi pſalmiſta.
Tu dñaris poteſtati maris &c. ¶ Oſtendit
etiā adhuc quomodo dñs magnificat⁹ erit
ſic.Vere magnificat⁹ eris q emittis.i.extra
mittes in ꝓpatulo.ſ.fontes.i.vbertates ꝓdi
cationis,qbus fideles reficiant̃, & incenti-
ua vitiorū extinguant̃,vt de fontibus ho-
mines reficiunt̃,& incendia extingunt̃.Fō
tes dico exiſtentes in cōuallibus.i.prædica
toribus ad modū cōuallium humilib⁹, acſi
dicat.Hoc ꝙ perſecutores deſcēdūt contin
get ꝑ prȩdicationē quā deus publice faciet
emanare de ꝓdicatoribus,& illȩ aquȩ præ-
dicationis ꝑtranſibunt.i.per omnes popu-
los tranſibunt,& non erunt diſcordes, ſed
exiſtentes inter mediū montiū.i. in medio
montiū.ſ.in concordia prȩlatorū. licet eñ
plures, erunt tamen in virtute fidei cōcor
dantes.Dictum eſt a ſimilitudine fontium
inter mediū montiū fluentiū. Dico ꝙ per-
tranſibunt aquȩ,quas aquas potabūt oēs.i.
omniſmodi beſtiȩ agri.ſ.omniſmodi Iudȩi
& nobiles & ignobiles,qui iā aliquantulū
domati ſunt a veteri lege:licet in maxima
parte adhuc beſtiales.Ideoq; ꝑ beſtias agri
deſignant̃,quæ domitȩ ſunt vtpote boues,
aſini,& cȩterȩ huiuſmodi beſtiȩ.Nō tantū
autē beſtiȩ agri eas potabunt, ſed & ona-
gri.i.gētiles indomiti denotati ꝑ onagros
.i.ꝑ ſilueſtres aſinos,qui indomiti ſunt,ex-
pectabunt.i.nimis optabunt aquas illas po
tare poſiti in ſiti.i.ardēti deſiderio illas bi
bēdi,ſiti dico ſua.i.eis vtiliſſima. & hoc to
tū ad dei magnificētiā ſpectat. Dico ꝙ in-
ter mediū montiū ꝑtrāſibūt aquȩ,& ſup ea
.i.ſuper eos mōtes habitabūt cōformitate
volucres cȩli.i.qualeſcūq; ſpūales viri dicti
volucres cȩli, eo ꝙ gaudeāt ſuȩ mētis ſin-
ceritate ſicut volucres in cȩlo.i.in aere cō
uerſantes,ipſius cȩli ſinceritate gaudēt, ac
ſi dicat.Nō ſolū aūt beſtiales eorū doctri-
na reficient̃,ſed & ſpūales viri ſup eorū do
ctrinā fundati,auctoritati eorū innitētur.
Et ſup eos habitātes, dabūt voces diſputa
tionis de negociis eccleſiaſticis.Voces di-
co nō diſcordātes a ꝓdicatorib⁹,ſed ꝓdeū
tes de medio petrarum.i.de concordia prȩ
dicatorum qui erunt petrȩ ſuper quas ipſi
fundabuntur . ¶ Vel ſic verſus iſte legi-
tur.Dixi ꝙ beſtiȩ agri potabunt & onagri
expectabunt & ſuper ea, id eſt prætereа,
etiam volucres cæli, id eſt illi de beſtiis &
onagris qui erunt leues ad omnia illicita

& inſtabiles ad modũ volucrum cæli,quę
magis ſunt vagę q̃ terreſtres volucres:ha
bitabũt.i.fient habitabiles,ſcilicet ſtabiles
& in bono cõſtantes per doctrinam mon-
tiũ.Et non ſolum hoc:ſed & docti facti da
bũt aliis indoctis voces prędicationis non
diſcordãtes a ſuis p̃dicatoribus,ſed proce
dẽtes de medio petrarũ.i.de cõcordia ſuo
rũ prędicatorum. ¶Dixi qui emittis fon-
tes in conuallibus.i.in prędicatoribus, tu
dico rigans montes de ſuperiorib⁹ ſuis.i.
rigans ipſos p̃dicatores de doctrina ſupe-
riorũ apoſtolorũ ſcilicet. Dixi ꝙ beſtiæ &
onagri aquas doctrinę potabũt,& per hoc
terra dei cultibilis efficientur, exiſtentes
mare prius.Et terra illa ſatiabitur.i.ſatiã
ter & ample replebitur , de fructu operũ
tuorũ.i.bonoꝝ.Qđ eſt dicere.Copioſe da
bit bona opera.Cum dicit tuorũ:idem eſt
ac ſi diceret bonorũ . Nam omne bonum
opus ex deo eſt.Dico ꝙ terra ſatiabiť,ter-
ra dico producens fœnũ iumẽtis.i.profe-
rẽs carnalem eſcam p̃dicatoribus dictis iu
mentis,eo ꝙ ſubditos iuuent & ſuſtẽtent
ad ſimilitudinẽ iumentoꝝ.Qđ eſt dicere.
Ipſa plębs ſubdita p̃dicatoribus ſumptus
ciboꝝ ſuggeret.Iuxta qđ dñs dicit.Dign⁹
Luc.x. eſt operarius mercede ſua.Et in lege Moy
j.Corin.ix. ſi.Non alligabis os boui triturãti. Et apo
Ibidem. ſtolus. Si nos vobis ſpiritualia ſeminaui-
mus,magnum eſt ſi veſtra carnalia meta-
mus?Et producẽs illa terra fundata ſubdi
ta hęrbã ſeruituti hominũ.i.ad opus ſer-
uituris hominũ: ſcilicet ſeruorũ hominũ
ad opus ſcilicet p̃dicatorum. Hoc aũt idẽ
eſt qđ & p̃ducens fœnũ iumẽtis:ſed aliud
notat per ſeruitutẽ q̃ per iumenta,ſcilicet
ſeruos eos eſſe ſubditorũ in doctrinæ ad-
miniſtratione.Poſſent quippe iumenta in-
telligi.i.auditores:vt nõ intelligerenť eſ-
ſe ſerui.Seruitutem autẽ eos per empha-
ſim dicit:vt humiliet eos ne de prędatione
ſua ſupbiant.Vnde apoſtolus.Nos aũt di
co ſeruos veſtros per Ieſum.Fœnũ & hęr-
ba carnales eſſe dicũtur, eo ꝙ ad modum
fœni & hęrbę tranſitorii ſunt. Dico ꝙ ter
ra erit producẽs fœnum, & ad hoc ſupra
dicta terra fœnũ prędicatorib⁹ producet:
Pręlati ter vt educat.i.extrahat panẽ doctrinę de ter
ra dicũtur ra p̃fata,qui prælati vere terra dicuntur,
eo ꝙ ſubditos frugẽ doctrinę ſuę paſcant,
ſicut terra frugibus ſuis homines paſcit.

Et eſt ac ſi dicat.Ideo ſubditi carnales ſug
gerẽt cibos:vt ab eis panẽ doctrinæ ſuſci-
piant.Niſi enim eis ſuggererẽt:harũ rerũ
ſollicitudine impediti minus p̃dicare poſ-
ſent.Panis eorũ doctrina cõgrue nomina-
tur,eo ꝙ terreno cibo p̃cioſior ſit & robu
ſtior:ſicut panis omni cibo dignior eſt.Et
ideo adhuc terra ſubdita fœnũ producet
vt vinũ a terra prælata ſuſceptũ:lętificet
cor hominis.i.cor terrę ſubditę ſeſe ratio
nabiliter habẽtis ad ſimilitudinem homi-
nis.Quod eſt dicere. Ideo p̄latis carnalia
ſuppeditabũt:vt per eorũ doctrinę fidẽ,cæ
leſtem gratiã ſuſcipere valeant : qua eorũ
cor interius lętificetur,quę vinũ per ſimi-
litudinẽ diciť,quia ſicut vinũ dũ inebriat
cor hominis alienat a ſciẽtia: ſic & gratia
cęleſtis cor illi⁹ quẽ imbuit,alienat a ſciẽ-
tia ſeculari.Sapientia enĩ huius mũdi ſtul j.Corit.iij.
titia ẽ apud deũ,ac ſi dicat.Et ideo adhuc
terra ſubdita fœnũ producit:vt terra prę
lata exhilaret faciem interiorẽ terrę ſub-
ditę,rationem videlicet animę in oleo.i.in
miſericordia remiſſionis peccatoꝝ, q̃ oleũ
dicitur,eo ꝙ animã nitidificat & hilarẽ fa
cit,ſicut oleum faciẽ alicuius exteriorẽ ſi
co inungatur nitidã facit.Qđ eſt ac ſi di-
cat.Ideo eis plębs ſubdita carnalia ſugge-
rit:vt pręlati eã miſericorditer peracta pe
nitẽtia a peccatis ſoluãt.Quęcũq; enĩ ſol- Mat.xviij.
uerint ſup terram:erũt ſoluta & in cælis.
Notandũ tamen ꝙ nõ intentione carnaliũ
ſed ex ſola miſericordia ſoluere debẽt.Ali
ter enim ſolutio nõ eſſet. Siue per vinũ de Vinum.
ſignatur ſancti ſpirit⁹ ſeptiformis gratia
ſine qua nemo ſaluatur:vt ſpiritus cõſilii
& fortitudinis,& cętera dona ſpiritualia.
Per oleũ autẽ qđ faciem exteriorem niti- Oleum.
dificat,accipiũtur alia eiuſdẽ cęleſtis gra-
tię chariſmata quę exterius nitẽt,ſine qui
bus poteſt fieri ſaluatio:vt gratia curatio
nũ & miraculorũ & ſpiritus prophetię,&
cætera huiuſmodi.& nõ ſolum terra p̄la-
ta faciem terrę ſubditæ exhilaret in oleo: Ioan.vj.
ſed & panis viuus qui de cęlo deſcẽdit ſa
cramentũ ſcilicet dñici corporis a terra p̃
lata datũ , confirmet in omni perfectione
cor.i.animã hominis vniuſcuiuſq; digne
ſuſcipiẽtis.Vnde idem dñs. Qui mandu- Ibidem.
cat hunc panẽ digne ſcilicet,viuet inęter-
nũ in anima.Dico ꝙ ſubditi producẽt fœ
num pręlatis:vt ab ipſis pane,vino,& oleo

ſatientur,& ita erit.Saturabūtur quidem his diuitiis per platos,non ſolū Iudęi,ſed & ligna cāpi.i.fideles ex gentibus q prius fuerūt nō ligna horti quæ dulces fructus proferūt:ſed ligna cāpi.i.generantes acerbos fructus maloꝝ operū ad ſimilitudinē arborū campi incultarū, quę fructus acerbos proferūt . Non ſolū autē ignobiles ex gētibus ſaturabūtur:ſed & cedri libani.i. cedri candoris,principes ſcilicet ſublimes in candore ſecularis proſperitatis: ad modū cedrorū quę ſublimes arbores ſunt.Et nō qualeſcunq; cedri libani: ſed illę cedri quas plātauit.i.quas deus in fide & i ipſis diuitiis plantabit,& ad vtilitatē ſuoꝝ plātabit.Illic em̄.i.in cedris illis nidificabūt paſſeres.i.ſolatiū & ſuſtentaculū habebūt fideles monachi & clerici , qui a cōſortio mūdanorū ſegregati erūt ad ſimilitudinē paſſerū qui a cęteris auibus ſegregantur. In ſuſtētaculo nāq; facultatis fideliū principū pauperes Chriſti ſuſtentātur. Et bene ponit nidificabūt:Sicut enim volucris ad tēpus nidū habitat,ſic & ipſi eorū principū terrenū auxilium ad horā expetent:

Hiere.xvij non in eo inæternū ſperabūt. Maledictus enim homo qui confidit in homine, & ponit carnem brachiū ſuū , & a dn̄o recedit cor ei⁹.Sequit̄. Herodii domus dux eſt.i.

Herodius. erit eorū.Herodius autē auis eſt adeo fortis:vt etiam aquilā vincat & interficiat ꝗ auis in cauernis petrarū habitat . Per petram ergo vt iam ſępe inuentū eſt, Chriſtus cōueniēter accipitur:Per Herodium vero ſpirituales viri quos ſuperius paſſeres dixit,qui cū hic diabolū i magna parte ſuperēt:cū ei⁹ ſuggeſtionib⁹ repugnāt: in futuro ex toto ſic eū interficiēt meritis ſuis:vt nec in eis habeat ſuggeſtionis licētiā:qui diabolus per aquilā intelligit̄ quę volucris rapax eſt,eo ꝙ ipſe ſibi rapere fideles intēdat. Horū itaq; fideliū firmiſſima petra Chriſtus domus eſt refugii , ab huius vitæ peregrinatione eos ad patriā cæleſtem p cōpletionē pręceptoꝝ ſuoꝝ reducēs. Dicunt̄ etiā iidē fideles cerui,quos

Cerui. iā paſſeres & herodios dixim⁹ : quia ſicut cerui,ſerpētis venena cōſumunt,& cum a canibus inſequuntur ſpineta ſumma agilitate & ſine impedimēto tranſiliūt , & ad excelſos montes refugiūt, ſic & ipſi viri fideles vitiorū in ſe & in aliis venena cōſumunt , & cū eis diabolicarū ſuggeſtionū ſpineta occurrūt,ea ſuę ſanctitatis agilitate illęſi tranſiliūt,& ad ſublimia Chriſti & ardua ꝑcepta complenda refugiunt, quæ propter ſui excellentiam montibus comparātur,eo ꝙ nimis alta ſint:& a ſolis perfectis cōpleta: ſicut virginitas,mundi contēptus, & cætera huiuſmodi . Litera vero ſic adaptatur.Dico ꝙ paſſeres in cedris nidificabūt,ſcilicet in facultate fideliū principū ad tempus terrenū ſuſtentaculū habebunt,dum autem in hoc nido erunt: ad ſupercœleſtem domū omni deſiderio ſuſpirabūt.Ad quā qa per ſe venire nō poſſent, Chriſtus exiſtens domus herodii.i.exiſtēs ipſis domus refugii in hac vita , qui ſunt herodius, erit dux eorū.i.ducet eos ad patriam ex hoc nido.In quo ad tēpus habitabūt in hoc mūdo.Exponit autē per quid eos ducet,hoc modo ſcilicet erit dux eoꝝ quia ceruis.i.eiſdem fidelibus erūt excelſi montes.i.ardua pręcepta refugiū. Qđ eſt dicere.Per arduorū pręceptoꝝ completionem eos ad patriā ducet,quæ hic eis erūt ab inſtātibus ſuggeſtionib⁹ refugiū. Quoniam ergo dixerat eū ducem eſſe ceruorū & refugium nequis eū dubitaret eſſe refugiū illorū qui nec cerui , nec paſſeres dici poſſunt,cū adhuc in mundana ſollicitudine degentes frequētib⁹ peccatis inuoluantur ad ſimilitudinem erinaciorū qui multis ſpinis circūdantur, addit. Non ſolum cerui refugium habebunt : ſed & petra.i. Chriſtus erit refugiū erinaciis.i.illis mundanis qui ſunt cōparabiles erinaciis. Erit quidem eis refugiū per completionem minorum pręceptorū, &,ſi non poſſint pertingere ad ſublimia mandata dei,quę nō ideo dicūtur pręcepta:vt ex neceſſitate deus ea

ꝑcipiat cōpleri. Vnde ap̄lus dicit.De virginibus pręceptū domini nō habeo,conſi- i.Cor.vij.

liū autem do.Dico ꝙ cerui & erinacii refugiū habēt,qui omnes filii ſunt eccleſię. Et neceſſe quidē erit eccleſiam totā refugiū habere. Deus em̄ fecit lunā excurſurā in tēpora.i.faciet eccleſiā ſuā lunę cōparabilē,& hoc nō inæternū ſed duraturā in ſimilitudine lunę ꝗdiu tempora hęc ſecularia durabūt.Qđ eſt dicere. Faciet eā talis naturę,vt poſſit creſcere in virtutibus & deficere ad modū lunę creſcētis & decreſcētis.Notandū tn̄ ꝙ nō habēt ex deo ꝙ dę

ficiūt fideles: ſed ſolūmodo eos tales fecit
vt creſcere poſſint & decreſcere. Exponit
autē quādo deficient, ſic dico. qm̄ eccleſia
defectibilis erit vt luna, & tūc quidē defi-
ciet quādo ſol iuſtitię Chriſt⁹ eis occidet
gratię ſuę ſplēdorē ab eis auferēdo. Et ſol
ille nō occidet abſq; ratione: ſed cognouit
id eſt cognoſcet occaſum ſuū, ſcilicet co-
gnoſcet cauſam, quare in eis occidēdū ſit.
Pro malis quippe meritis eoꝝ: in eis occi
det. Facit autē apoſtrophā ad deū ex affe-
ctione nimia ſic, dico o ſol iuſtitiæ Chriſte
qm̄ in eccleſię qbuſdā filiis occides, & oc-
cidēdo in eis poſuiſti. i. pones tenebras pec
catoꝝ. Qđ eſt dicere. Subtrahendo ab eis
lucē gratię tuę pmittes ī eis cōtingere te-
nebras peccatoꝝ, & ſic facta eſt. i. ſic fiet in
eis nox. i. excęcatio: vt in peccatis exiſtēdo
magis adhuc ſordeſcāt. Hoc aūt dicit ad
gratię dei cōmēdationē: vt eā magis opte-
mus cū ſine ipſa nil boni facere poſſimus.
Dico ꝙ fiet in eis nox excęcatiōis, & ī ipſa
nocte. i. q̄diu in eis nox excæcationis erit,
pertrāſibūt in eos eundo de tēptatione in
tēptationē oēs beſtię ſyluę, ſcilicet maligni
ſpūs crudeles & irratiōabiles ad modū be
ſtiarū: qui ſolēt habitare in ſylua. i. in gen
tibus quę incultę ſunt vt ſyluę. Non ſolū
autē maiores beſtię. i. prelati maligni ſpūs
pertrāſibūt, ſed etiā catuli leonū. i. minores
& ſubditi, dicti catuli, eo ꝙ maiorib⁹ ſub-
diti ſunt: ſicut leonibus catuli perāſibunt
in eos per tēptationes: rugientes. i. feroces
ad modū catulorū quorū ferocitas per ru
gitū oſtēditur. Et ad hoc in eos perāſibūt
vt ipſos rapiant p cōſenſum, & quia nō po
terūt eos rapere niſi dn̄o pmittēte ſic per-
trāſibūt, vt priuſq̄ eos rapiant, quærant a
deo nō voce ſed affectiōe: ipſos eſcā ſibi. i.
quęrant a deo licentiā eos deuorādi ſicut
eſca quę deuoratur. Eſca enim eorū nulla
alia eſt: niſi vt fideles per cōſenſum & ope
Iob.i.&.ii. ra mala deuorēt. Vnde de Iob legiꝉ. Quē
Sathā petiit vt tēptaret, & data eſt ei pote
ſtas a dn̄o ī facultatē & ī carnē ei⁹. ¶Poſt-
q̄ oſtēdit qualiter eccleſia deficiat ſole iu
ſtitię ipſi occidēte, oſtēdit qualiter augmē
tetur ſole eodē ſibi oriente ſic. Dico ꝙ ſol
Chriſtus quibuſdā eccleſię filiis occidet &
ſic erit in eis nox, & pertrāſibūt oēs beſtię
ſyluę. Poſtea vero ort⁹ eſt ſol. i. orietur eis
ſol iuſtitię Chriſtus reddēdo eis lucē gra-
tię, & oriēte ſole cōgregati ſūt. i. cōgrega-
būtur catuli. ſ. eos dimittēt, & in cubilib⁹
ſuis collocabunꝉ. i. nō ſolū eos dimittent:
ſed etiā a tēptatione ceſſabūt. Qđ eſt dice
re: Aduenīēte luce gr̄æ ſpūalis dimittent
eos ſpūs maligni, & ſic ꝙ vlteri⁹ a tēpta-
tione ceſſabūt. Dictū eſt a ſilitudine lupo-
rū & leonū q nocte ſyluis egrediētes ad ꝓ
dandū diſpergunꝉ: Oriēte vero ſole ꝑ fre-
quētia hoīm timētes ad ſyluas cōgreganꝉ
& in cubilib⁹ ſuis collocātur, & tota die a
ꝓdatione ceſſant. Dico ꝙ ſole oriēte dimit
tēt eos dęmones: & amplius ab eoꝝ tēpta-
tione ceſſabunt. Et tūc exibit hō quiſq; di
miſſus ad op⁹ ſuū. i. ex bona volūtate quā
interius habebit vnuſquiſq; fidelis factus
homo. i. rationalis, q prius occidēte ſibi ſo
le erat beſtialis, ibit. i. pmouebiꝉ exteri⁹ ad
bonū opus qđ erit ei⁹ nō diaboli. Et nō ſe-
mel exibit ad opus ſuū: ſed exibit ad opera
tionē ſuā. i. pmouebiꝉ ad frequēs opus bo
nū. Frequēs opus quippe operationē dici-
mus. Dico ad opationē exibit opationē in
quā duraturā vſq; ad finē vitę q p veſpe-
rā accipiꝉ, eo ꝙ ſit finis diei. Poſſunt etiā
iſti verſus ſic exponi. Dico ꝙ montes erūt
refugiū ceruis & petra erinaciis, & neceſſe
eſt eos vtroſq; habere refugiū. Deus em̄ fe
cit lunā. i. faciet eccleſiā ſuā defectibilē &
creſcentē ad modū lunę: vt in ſupiori ſen-
tētia expoſitū eſt. Lunā dico excurſurā in
tēpora. i. q tandiu erit q̄diu hęc tēpora du
rabūt. Et p hæc eccleſia cōſtitueꝉ, quia ſol
iuſtitiæ Chriſt⁹ cognouit occaſum ſuū. i.
cognoſcet mortē, ſcilicet morieꝉ & p mor
tē ei⁹ luna. i. eccleſia cōſtitueꝉ. Exponit aū
tē p quid ſol veniet ad occaſum, faciēs apo
ſtrophā ad ipſum ſolē cōgrua ratione ſic.
Dico o ſol iuſtitię qm̄ venies ad occaſum
& ecce quō ad occaſum venies. Nam po-
ſuiſti tenebras ſubaudis ī Iudęis. i. ſubtra
hens illis gratiam tuā, permittes in eis eſ-
ſe tenebras excęcationis pro malis meritis
eoꝝ, & ſic facta eſt nox. i. fiet mors illa. Qđ
eſt dicere. Excęcabūtur p ſubtractionē gra
tię. & ſic te dabūt in mortē. Et in ipſa no-
cte: i. in tēpore ipſius mortis pertranſibūt
diuerſis tēptationibus in apoſtolos om̄es
beſtię ſyluę. i. maligni ſpiritus volētes eos
reuocare a ſpe reſurrectionis tuę, O Chri
ſte: & extinguere nominis tui memoriam.
In tempore quippe paſſionis pręcipue niſi

ſunt dęmones apoſtolos ſeducere occaſio ne mortis Chriſti quãdo fecerũt Petrum eũ negare,& poſt Thomã de reſurrectiõe eius dubitare,& etiã quoſdã alios q dixe-
Luc.vlti. rũt:nos putabamus ꝙ hic redẽpturus eẽt Iſrael.Vñ dñs circa paſſionis tẽpus Petro
Luc.xxij. dixiſſe legit̃:Symon ecce Sathanas expeti uit vos vt cribraret ſicut triticũ.Ego au- tẽ rogaui pro te:&tu aliquando cõuerſus cõfirma fratres tuos.Et non ſolũ maiores beſtię ſyluę ptrãſibũt in aplos: ſed & catu li leonũ.i.minores:rugientes.i.feroces per trãſibũt vt rapiãt eos per cõſenſum,ſic tñ vt prius quęrãt eos a deo eſcam ſibi. Hoc autẽ in hac ſentẽtia vt in ſuperiori expo- ſui. Dico ꝙ ſol cognoſcet occaſum: & in morte ei⁹ pertrãſibũt omnes beſtię ſyluæ, poſt autẽ ortus eſt ſol.i.orietur. Idẽ ſol iu ſtitię reſurgẽdo.Et tũc congregati ſunt.i. cõgregabũtur maligni ſpiritus,ſcilicet di mittẽt apoſtolos & nõ ſic,vt poſt in eos p- trãſeant: ſed & collocabũtur in cubilibus ſuis.i.vlterius a tẽptatione ceſſabũt, & eſt hoc dictũ ab eadẽ ſimilitudine,q̃ ſuperius in alia ſentẽtia expoſita eſt.Et tunc vnuſ- quiſq; apoſtolorũ qui prius erit beſtialis deſperando de reſurrectione ſolis, factus homo rationalis credẽdo reſurrectionem exibit ad opus ſuũ:& ad operationẽ ſuam duraturã vſq; ad veſperã. Hic aũt verſus ſic in hac ſentẽtia exponitur:vt in ſupiori eſt expoſitus. Horũ autẽ quinq; verſuum quatuor & dimidius ſic aliter exponunt. Dico ꝙ permittes poni tenebras excęca- tionis in Iudęis,& ſic p hoc fiet nox.i.fiẽt obſcuri & occęcati:vt ex toto ratione ca- reant. Ac ſi dicat. Aliter non excęcabũtur niſi te eos pro malis meritis eorũ per gra tię ſubtractionẽ excęcãte:vt te dẽt in mor tem.Non ſolũ autem ipſi Iudęi excęcabun tur,ſed & in ipſa nocte.i.in huiuſmodi ex cęcatione exiſtẽtes oẽs beſtię ſyluę.i.oẽs gentiles feroces & indomiti: vt beſtię ſyl- uę pertranſibũt in eccleſiam primitiuam eũdo de perſecutione in perſecutionẽ.Ac ſi diceret.Quoniam gẽtibus prędicatores Chriſti mortẽ & reſurrectionẽ annuncia- bũt ipſę gentes excęcatę & acquieſcere no lentes concitabuntur aduerſus eos in plu rimis perſecutionibus.Non ſolum autem pertranſibũt in eos maiores & pręlati:ſed & catuli leonũ.i.minores & ſubditi rugiẽ tes.i.feroces pertranſibũt in eos tribula- tionibus, ad hoc vt eos rapiant.i.incor- porent. Et quoniam hoc nequit effici niſi domino permittẽte,ſic pertrãſibũt vt quæ rant eos a deo eſcam ſibi,ſcilicet non voce ſed ipſo deſiderio eos incorporandi.Quę- rant a deo eos habere eſcam.i. vt poſſint eos incorporare ad ſimilitudinẽ eſcę quæ incorporatur.Ipſum quippe malę volun- tatis eorũ meritum a deo exigent:vt per- mittat ipſos eorũ fieri incorporatores, & incorporando magis efficiantur peccan- tes.Poſtea vero tãdem ortus eſt ſol, id eſt orietur ĩ eis ſol iuſtitię ſcdm illuminatio- nem gratię, & congregati ſunt.i.congre- gabuntur in vnitate fidei prius per erro- rum diuerſitatem exiſtentes diuiſi: & ſic collocabuntur in cubilibus ſuis interiori bus, ſcilicet cũ prius vecordes & extra ra tiones ſuas fuerint:tandẽ in fide congre- gati in rationibus ſuis verſabuntur: quæ cubilia ſunt animarũ ſuarũ in quib⁹ ver- ſantur.Poſtq̃ vero in cubilibus collocabũ tur vnuſquiſq; prædicator exiſtens homo rationalis exibit ad opus ſuũ,& ad opera- tionẽ ſuam, ſcilicet cum prius prędicato- res non audeant palam opus prędicatio- nis exercere,exibũt ad opus ſuũ.i.manife- ſte exercebũt opus bonum,& nõ ſemel ſed ad operationẽ ſuã duraturã vſq; ad veſpe ram.i.vſq; ad finem mũdi: in quo tãta ite rũ erit ab antichriſto & ei⁹ miniſtris ĩ fi- deles perſecutio vt vix aliquis palam au- deat bene operari.Oſtenſa multiplici ope- rum dei magnificentia,horum operũ con tuitu in eius laudẽ prorũpit ſic.Ergo quo niam omnia quæ ſuperius oſtendi,mirabi liter operaberis,q̃ magnificata ſunt.i.erũt opera tua dñe.Et vere magnificata.Oĩa enim opera tua feciſti in ſapiẽtia.i.omnia operaberis ſapienter.Et ecce hoc qđ mira biliter operaberis. Terra.i.plæbs iudaica dei terra iã per prędicatores exculta: im- pleta eſt.i.implebitur poſſeſſione tua in fi ne mũdi quando reliquię Iſrael ſaluę fiẽt. Qđ eſt dicere.Plenarie iudaicũ populum tuę poſſeſſioni adiunges per voluntariam ſubiectionem: & non ſolum populũ Iudai cum poſſidebis:ſed etiam prius hoc mare qđ circũquaq; terrarũ pſens eſt: mare in- quã magnum.i.profundum in amaritudi ne ſua:& ſpatioſum.i.amplũ & latũ,vbiq;

terrarum diffuſum: ſpatioſum inquã manibus, id eſt operibus prędicationis, ſcilicet in quo cum ſit ſpatioſum ſatis habebunt prędicatores ad operandum, erit plenum poſſeſſione tua. Quod eſt dicere. Nõ ſolum populus Iudaicus poſſeſſio dei erit circa finem mundi: ſed prius in tempore plenitudinis gẽtium populus qui dicitur hic, eo ꝙ tantus eſt, ꝙ vbiq; terrarum poſſit demonſtrari, & qui mare dicitur, eo ꝙ ad modum maris inſtabilis ſit & amarus, plenarie & voluntarie dei poſſeſſio efficietur. Dico ꝙ mare ſpatioſum eſt manibus prædicatorum exercendis. Et neceſſe quidem eſt: vt ibi manus eorum exerceantur. Illic enim, id eſt in illo mari, in gentili populo ſunt reptilia: quorum non eſt numerus, id eſt ſunt multi maligni ſpiritus, qui reptilia dicuntur, eo ꝙ per occultas tẽptationes cordibus illius populi gentilis irrepunt, ad ſimilitudinem reptilium latenter repentium. Exponit autẽ hęc reptilia per partes ſic. Dico ꝙ illic ſunt reptilia, ſcilicet animalia ſunt illic puſilla cũ magnis, id eſt maligni ſpiritus & magni & parui, pręlati ſcilicet & ſubditi. Cum dicit animalia idem eſt ac ſi poneret beſtiæ vt ſuperius. Beſtias enim vſualiter dicim⁹ animalia. Dicunt autem Hieronymus & Auguſtinus, dęmones noctis & angelos lucis animalia. Inſuper etiã angelos habere corpora ætherea. Dęmones autẽ aeria. Vtrũ autem naturaliter habeant, an ad tempus corpora ſumant indefinitũ eſt. Dico quoniam in mare ſunt animalia puſilla & magna, & q̃uis hoc ſit: tamen illic pertranſibũt naues, ſcilicet in illo mari pertrãſibũt prædicatores, non impediendi ab his animalibus. Quod eſt dicere. Non poterunt hæc animalia prædicatores impędire & retinere in illo mari quin mare illud ex toto tranſeant & ſuperent deuehentes multos quos ibi capient vſq; ad æternę vitæ portum ad ſimilitudinem nauium quę in medio mari a fluctibus nõ ſubmergũtur: ſed nautas illęſos vſq; ad litus deuehunt. Poſſunt autem hi duo verſus & dimidius ſic aliter exponi. Dico ꝙ valde magnificata erunt opera tua, quę in ſapientia facies. Et ecce hoc in ſapientia operaberis, ꝙ terra, id eſt eccleſia dei terra cultibilis impleta erit poſſeſſione tua, id eſt innocẽtia & cęteris virtutibus quæ erunt poſſeſſio tua, ſcilicet quę in eis reges & excoles per gratiã ſicut aliquis poſſeſſionem. Dico ꝙ eccleſia terra tua impleta erit poſſeſſiõe tua. Hoc autem mare qđ vbiq; prę́ſens eſt magnũ. i. in amaritudine profundum & ſpatioſum amplum & latum, impletũ eſt manibus. i. ſpiritibus infernalibus qui manes vocantur, eo ꝙ infernalia manes dicere cõſueuimus. Qđ eſt dicere. Infideliũ populus præ nimietate amaritudinis ſuę magnũ mare dictus, malignis ſpiritibus quibus obœdit eſt plenus. Et illic quoq; ſunt reptilia quorum nõ eſt numerus. i. in illo populo ſunt innumerabiles occultę temptationes quæ reptilia dicuntur, eo ꝙ ad ſimilitudinem reptiliũ latenter humanis cordibus irrepũt. Et illic quoq; ſunt animalia bruta puſilla cum magnis, ſcilicet ibi ſunt homines beſtiales, rudes & ſtolidi, puſilli ſcilicet & magni. i. nobiles & ignobiles in oĩa, & manes videlicet & reptilia & animalia ad modũ fluctuum fideles per mare ad portũ vitę tranſeuntes, perſecutionibus immergere & in mari retinere nitẽtur: ſed tamẽ illic naues pertranſibunt. i. per illud mare tranſibunt fideles & ſancti vſq; ad portũ vitę: dicti naues eo ꝙ a tribulationũ impetu non ſuperantur, ſicut naues per mare tranſeuntes a procellis fluctuũ nõ immerguntur. Et in hoc mari quoq; eſt draco iſte, de quo oĩbus notũ eſt, ſcilicet, princeps diabolus qui dicitur iſte, eo ꝙ omnib⁹ per famã notus ſit. O deus quẽ draconem in mari formaſti ad illudẽdũ ei a fidelibus. ſ. formoſe & pulchre diſpoſuiſti: vt ĩ illo mari eẽt draco qui nitetur decipere ſanctos & illudetur ab eis, cum non poterit in eis temptatio ipſius locũ habere: ad ſimilitudinem lupi q plerũq; cũ putet ſe mox poſſe tenere agnum ab eo illuditur dũ morſus eius illęſus euadit. Et bene quidem dicit, formaſti. Formoſum enim eſt & valde pulchrum & ad dei magnificentiam ſpectans ꝙ draco a fidelibus illuditur. Dico ꝙ terra dei eccleſia ſcilicet impletur poſſeſſione tua O deus, & ꝙ in mari ſunt animalia & reptilia, & draco, & omnia hęc expectant a te: vt des illis eſcam, id eſt refectionẽ, bonis quidem virtutes & bona opera vnde reficiant: malis autẽ licentiã perſequendi bonos & incorporãdi, & hoc ĩ tpe Manes.

a te diſpoſito. Ac ſi dicat. Neq; terra tua eccleſia poterit habere eſcā virtutū & operum bonorū: neq; reptilia & aīalia poterūt habere refectionē incorporādi bonos & pſequēdi: niſi in tēpore illo in quo diſpones omnib9 eſcā dare vnicuiq; pro modo ſuo. Dico q oīa expectāt a te eſcā, dāte vero te illis eſcā. ſ. reptilibus & cęteris animalib9 colligēt fideles. Qđ eſt dicere. Poſtq̄ eis dabis licētiam deuorādi bonos perſequendo & incorporādo colligēt eos: quoſdā perſequutionibus interficiēdo, quoſdā autē incorporādo. Et te aperiente manū largitatis tuę: vt des terrę tuę eccleſię eſcā virtutū: omnia mēbra ipſius terræ implebūtur bonitate, ſcilicet innocētia & cæteris virtutibus. Hoc autē totū ſpectat ad magnificentiam diuinę potētię. Dico q manū te aperiente oīa implebūtur bonitate. Poſtea autē te auertēte a quibuſdā fidelib9 eccleſię, faciem. i. gratiā tuā turbabūtur interi9 ab illicitis ſuggeſtionib9 & a vitiis eis pualētibus. Notandū vero q quotiens de9 ſuos ſic permittit turbari: aut pro aliquibus eorū malis meritis eos vt pereant, dimittit: aut pro ipſorū vtilitate eos ad tempus turbari ſinit: vt iterū pœnitētes humiliores fiant: & aliis peccātibus parcere ſciant. Cuius rei gratia Petrū pmiſit ſe negare, ne videlicet inſoleſceret de platiōis ſuę ſublimitate & ī cūctos ſibi ſubditos peccātes ſciret mitius agere. Dico q auertes faciem tuā ab eis & turbabunť. Poſtea quidē auferes per immiſſionē gratię tuę ſpiritū eorū, ſcilicet ſupbię qui nō erit tuus: ſed eorū & deficiēt ab illo ſpiritu ex toto. Et vt ex toto a ſupbia deficiāt, reuertētur in puluerē ſuū. i. facies eos reuerti ad cōſiderationē pulueris ſui, ſcilicet cōſiderabunt q in nouiſſimis ad puluerē putreſcēdo reuertētur: & hac cōſideratione humiliabūtur. Iuxta illud Salomonis. Memorare nouiſſima tua: & inæternum nō peccabis. Et dn̄s ad Adā dixit: Terra es & in terrā ibis. Dico q auferes ſpiritū eorū, & emittes. i. ex vnitate ineffabilis naturę tuę mittes in eos nō localiter quidē, ſed ſpiritaliter ſanctū ſpiritū tuū, & per illū ſpiritū creabuntur. i. in virtutibus recreabūtur, & per recreationē illā renouabis in innocentia faciem terrę tuę eccleſię interiorē quę prius inueterabatur per peccādi cōſenſum. Qđ

Eccſi. vii. *Gene. iii.*

eſt dicere. Renouabis per reſtitutionē innocētię rationē animæ eorū, q̄ diciť facies. eo q per rationē anima cōſideratur. Facit autē exhortationē ad ipſos qui renouabūtur vt deū de renouatione ſui glorificēt ipſi oīa bona attribuendo quę in eis operatur. Inde nāq; deus lætabitur. Dico q de9 emittet ſpiritū ſuū ī vos o fideles & creabit & renouabit vos, & ideo gloria dn̄i a vobis exhibita bene viuēdo: & ipſi oīa bona quę in vobis erūt aſcribēdo, ſit durans vſq; in ſeculū futurū. Qđ eſt dicere. Glorificate eū bona vita veſtra, & aſcribēdo ipſi oīa bona quę in vobis ſunt, & vſq; in ſeculū de generatiōe in generationē p ſucceſſionem. Dn̄s eīn lętabitur in operibus bonis ſuis. i. ſibi aſcriptis. Qđ eſt dicere. Inde dn̄s lętabitur ſi hoc modo eū glorificaueritis vt opera bona q̄ in vobis operať, non vobis ſed ipſi aſcribatis. Exponit aūt ipſa opera cū addit. Dn̄s inquā qui reſpicit terrā &c. qđ in ſequētibus exponetur. Poteſt quoq; ſic aliter legi, ab illo loco vbi dicit, Aperiente te &c. dico dante te illis aīalib9 & reptilib9 eſcam colligēt, & aperiente te manū largitatis tuę circa finē mūdi, oīa. i. oēs q erūt in terra, ſcilicet in plębe Iudaica implebūtur bonitate fidei oīmq; virtutū quādo eis Helias & Enoch pdicabunt. Auertēte autē poſtea te faciē. i. gratiā tuā nō re, ſed pro reputatione hoīm turbabūtur a pſecutionibus antichriſti. Qđ eſt dicere. Poſtq̄ oēs ad fidē cōuenerint, videberis ab eis gratiā tuā auertere cū pmittes antichriſtū in eorū carne dn̄ari. Et ſic turbabūtur in corpore nō in aīa. Et tūc auferes ſpiritū eorū. i. pmittes auferri p tribulationes aīas eorū. Et ſic dico auferri ſpiritū q deficiēt ab hac vita morte corporea, nō ſolū morienť: ſed & reuertētur in puluerē putreſcēdo. Puluerē dico ſuū, ſcilicet de quo facti a deo in Adā fuerūt. Legiť eīn homo de limo terrę fuiſſe creatus. Poſtq̄ ergo deficiēt ab hac vita & in puluerē reuertentur: tandem in die iudicii emittes ſpiritū ſanctū tuum, & eius cooperatione vna patre & te cooperante creabūtur. i. recreabūtur reſurgendo, & renouabis faciē, id eſt formam terræ ad literā. Et bene dicit renouandam eſſe faciem terræ. Terra quippe & aer & elementa quæ ad vſus noſtros trāſmutabilia ſunt, immutabilia fiēt

Gene. ſ.

& formoſa & noua. Vnde legitur. Ecce no Apo.xxi. ua facio oĩa. Hoc autem ꝙ faciem terrę renouabis ad magnificentiã dei pertinet. Et inde ꝙ facies terrę renouabitur, & fideles recreabũtur erit gloria dñi duratura vſꝙ in ſeculũ.i.vſꝙ in æternũ, & concedo quidem vt ſit gloria dñi in ſeculũ, ſcilicet vt dñs glorificetur per glorificationẽ ſuorũ in ęternũ. In hoc autẽ nobis exemplũ tribuit deũ glorificandi. Et tũc quando fideles glorificabũtur & recreabũtur, lætabit dñs Chriſtus in operibus ſuis.i.in magnificatione bonoꝝ quę hic in ſuis operatur, qui tũc efficient: vt tũc ipſi glorificentur. Qđ eſt dicere. Tũc apparebit per p̄mium glorificationis eorũ, quia dñs lætatur in bonis operibus, quæ ipſe in eis operatur. Repetit autẽ breuiter ad cõmẽdationem magnificẽtię eius partem illorũ operũ ſic. Dominus inquã lętabitur.i.apparebit per effectũ pręmii, quia dñs de bonis operibꝰ ſuorum lętatur. dñs, dico qui hic reſpicit reſpectu gratię terrã.i.terrenos illuminãdo interius per fidẽ. Et fecit eam tremere de peccatis pœnitẽdo. Et nõ ſolũ qui ſubditos reſpicit: ſed & qui tãgit interius per increpationẽ montes.i.principes, & fumigant.i.fumũ emittũt, lachrymoſam videlicet cõpunctionẽ, quę oculos exteriores ad ſimilitudinẽ fumi ad fletũ cogit. Ideoꝙ fumus dicitur: vel ſic. Tunc quando fideles recreabũtur, lętabitur dñs in operibꝰ ſuis ſcilicet placebit ei ꝙ nihil inueniet in eis: niſi opera ſua ſcilicet opera bona. Non eñ inueniet in eis mala opera propter quę dicat pœnitet me feciſſe eos. Dñs inquã qui hic reſpicit terrã &c. Hoc nõ mutatur & ad magnificentiã dei pertinet. Oſtẽſis magnificis operibus dei vt nos ſui exemplo ad cãtandũ inuitet ſe cantaturũ dño promittit ſic. Oſtendi magnifica opera dei ſcilicet ꝙ hic facit terram tremere & montes fumigare, & in futuro ſuos recreabit, & faciem terrę renouabit. Et q̃a ſic magnificus eſt vt in futuro merear ab eo glorificari cantabo dño.i.bene operabor ad honorem dñi qđ erit ipſi cãticũ. Cantabo inquã & hoc ĩ hac vita mea pręſenti: & hoc non ad horam ſed pſallam deo meo q̃diu ſum.i.bene operabor ad honorẽ dei mei q̃diu hic viuam. Nã q ꝑſeuerauerit vſꝙ in finẽ, hic ſaluus erit. Dico pſallã & p hoc iocundũ erit ei eloquiũ meũ.i.iocũda erit ei laus eloquii oris mei qđ aliter nõ eſſet. Non eſt enim ſpecioſa laus in ore peccatoris. Et hoc quidẽ oro: vt iocũdũ ſit ei eloquiũ meũ. Ego vero delectabo in dño, ac ſi dicat. Peccatores delectãtur ĩ malis operibus. Ego vero q ꝓpheta ſum, cuiꝰ auctoritas & exemplũ ſequẽdũ eſt delectabor in laude & in bonis operibꝰ q̃ ad dñm pertinẽt, delectabor inquã. Ac ſi dicat: Cũ delectatione bene opabor. Per hoc aũt nos inſtruit cũ delectatiõe bene opari. Orat aũt pro non delectãtibus in dño ſic. Dico qm̃ ego delectabor in dño: & vt peccatores poſſint in dño delectari, peccatores q̃tũ ad ſe qui videlicet in ſe mala operant, deficiẽt a terra.i.a delectatione terrenitatis, & illi q ſunt iniqui q̃tum ad alios inique ſcilicet agẽtes in proximos, deficiãt vt nõ ſint iniqui. Tu vero aĩa mea bñdic dño bona affectione cõtuitu operum eius magnificorũ quę ſuperius dicta ſunt.

In pſal. CIIII.

TItulus. CIIII. Alleluia. Qđ eſt dicere. Laudate dñm. Alleluia. Allelu quippe interpretatur laudate: ia vero eſt quoddã nomẽ dei apud Hebręos. Inde alleluia eſt dicere. Laudate deũ. Et cõgrue q̃dẽ pſalmꝰ iſte, Laudate deũ, intitulat. Propheta nẽpe ad plenitudinis tẽpus extẽdẽs ſe cõſideratione fideles ex Iudęis credituros adhortat ad laudandũ deũ cõfeſſione peccatoꝝ ſuoꝝ & bene etiã cogitãdo & bene opando: & mirabilia eiꝰ gẽtibꝰ annũciãdo & hoc quoꝙ cõtuitu, qm̃ illđ qđ Abrahę & Iſaac & Iacob ꝓmiſit.ſ. daturũ ſe ſemini eiꝰ terrã chanaã & ad literã & ſignificatiue cõpleuit & adhuc ex toto cõplebit. Enũciat quoꝙ q̃ bñficia pribꝰ cõtulit. Et quõ terrã chanaã eis dedit: vt magis fideles Iudęos qbus hic agit, cõtuitu illorũ beneficiorum ad dei laudem incitet.

COnfitemini dño & inuocate &c. Conſtructio quidẽ incipit a ſexto verſu q talis ẽ: Semẽ Abrahã &c. qđ ſic adaptatur. Vos ſemen Abrahã ſcđm carnẽ Iudæi ſcilicet, & nõ omnibus dico q ſunt ſemen Abrahã, ſed ſerui eius, dñi ſcilicet qui ſerui domini Ieſu eſſe nõ renuitis. Et quia q̃dã gentiles fuerũt de ſemine Iſmae

filii Abrahã qui ad fidem iam venerũt, &
ſerui Chriſti facti ſunt,addit. Vos dico q
eſtis filii Iacob patriarchæ ſcđm carnem,
& non dico de infidelibus filiis Iacob: ſed
vos qui eſtis electi eius dñi , ſcilicet quos
elegit vocãdo ad fidem:Confitemini dño
Chriſto peccata veſtra:q̃ cõfeſſio erit dñi,
& cõfitendo inuocate nomẽ eius.i.inuoca
te eũ in conſiderationem nominis eius qđ
eſt dñs.Qđ eſt dicere.Conſiderate qa dñs
omniũ eſt, & hac cõſideratiõe interius vo
cate eũ bona deuotione orantes, vt veſtri
ſit inhabitator ſcđm inoperantem gra-
tiam,& ſic annũciate inter gẽtes.i.in ple-
nitudine gentiũ ad laudem dñi opera ei⁹
facta,& in veteri & in nouo populo.Quia
vero nõ ſufficeret vt poſt confeſſionem &
inuocationẽ ſtatim annũciarẽt opera dñi,
addit.Priuſq̃ eius opera annũcietis canta
te ei dño bene de eo cogitando, & pſallite
ei bene operando:& hoc ordine tãdem ad
narrandũ mirabilia dñi facti idonei narra
te oĩa mirabilia eius ,& in veteri & in no-
uo populo facta,ſcilicet ꝙ de virgine nat⁹
eſt,& mundũ morte ſua redemit & cętera
eius mirabilia:vel ſic:Narrate oĩa mirabi-
lia quę in vobis ſunt eſſe eius,non ex vo-
bis, ſcilicet hoc ꝙ mirabiles eſtis in cõfi-
tendo & cantando & pſallẽdo non vobis:
ſed illi aſcribite.Et cũ cãtaueritis & pſal-
leritis nolite hac ſolum intẽtione hoc fa-
cere: vt vos inde tãtummodo laudemini,
ſed laudamini in nomine ſancto eius lau-
dato,ſcilicet ſic velitis laudari:vt & nomẽ
ſanctũ eius in cõſideratione veſtrę ſancti-
Matth.v. tatis ab aliis laudetur. Vnde dñs. Luceat
lux veſtra corã hominibus,vt videãt ope-
ra veſtra bona & glorificent patrẽ veſtrũ
qui in cęlis eſt.Et nolite inuiti & ex triſti
tia pſallere ſicut plures in priori populo:
ſed pſallendo lętetur cor veſtrũ: veſtrũ di
co quęrentiũ dñm.i.optantiũ non huma-
nũ fauorem,ſed dñm tandẽ in futuro ha-
bere remuneratorẽ.Et quærite affectione
& oratione & operatione dñm habere re-
muneratorẽ in futuro,& nõ horarie quę-
rite:ſed in hoc quęrendo cõfirmamini ſci
licet cõſtantes ſitis & cõfirmati in hac q̃-
ſtione dico quęrite habere dñm in futu-
ro remuneratorẽ. Et hic etiã rationis ve-
ſtrę conſideratione quęrite ſemp faciem.i.
cognitionẽ eius, ſcilicet vt diuinę ſublimi
tatis eius notitiã habeatis,& ſic erga eum
caritate vehemẽtius ardeatis.Et vos idio
tę quorũ ratio ad quęrendã eius faciẽ nõ
eſt ſufficiens,ſaltẽ vt materiam eũ laudan
di habeatis: memẽtote mirabiliũ eius quę
fecit,ſcilicet natiuitatis de virgine:reſur-
rectionis ex morte & cæterorũ quę in no-
uo & in veteri pplo operatus eſt.Dico me
mentote mirabiliũ, ſcilicet memẽtote pro
digia eius,ac ſi dicat.Illorũ inquã mirabi-
lium memẽtote quę nõ ſunt qualiacunq;,
ſed prodigia ſunt.i.valde mirabilia.Et me
mẽtote iudicia oris eius.i.pręcepta eius q̃
ipſe iudicat facere:ſic vt ea impleatis. Ad
iũgit autẽ cauſas quare debeant hęc face-
re ſic. Dico confitemini dño & cantate ei
& pſallite,& memẽtote mirabilia & iudi-
cia eius.Et hęc oĩa facere debetis. Ipſe eñ
exiſtens dñs deus noſter. Ipſe dico, qui in
prophetis ante locutus eſt in propria per
ſona veniẽs memor fuit teſtamẽti ſui.i.di
cti ſui cõplendi in ſeculũ,qđ ſcilicet cõple
bit ſemper quãdiu ſeculum hoc durabit.
Qđ eſt dicere.Qui viſus eſt diu promiſſio
nis ſuæ fuiſſe oblitus,tãdẽ memor fuit:vt
eam nõ tantũ ſcđm literam ſed etiã ſigni
ficatiue cõpleret.Promiſit eñ ſe daturum
filiis Abrahę terrã chanaan,quã iam ad li
terã olim dedit ſub tẽpore Ioſue, dat etiã
ſpiritualibus filiis Abrahę,fidelibus ſcili-
cet ſaluãdis quotidie ex hac vita migran
tibus,& aſſidue vſq; ad finẽ mundi in di-
uerſis tẽporibus dabit vitã æternã quę cõ
grue per terrã chanaan p̃ſignata eſt. Cha
naan quippe humilis promiſſio interpre-
tatur. Vnde per chanaan vita æterna fi-
delibus promiſſa accipitur,quę per humi
litatẽ adipiſcetur.Dico ꝙ memor fuit te-
ſtamẽti.i.vitæ æternę promiſſę quam aſſi
due dabit vſq; in ſeculũ futurũ fidelibus
morientibus . Et etiã memor fuit verbi.i.
nouę legis q̃ per verbũ ſuũ data eſt, ſcili-
cet dedit nouã legem quã promiſit, q̃ ver
bũ abbreuiatum dicitur,eo ꝙ in ea breui-
ter omnia moralia pręcepta veteris legis
cõpręhenduntur. Vnde propheta. Verbũ Roma.ix.
cõſummans & abbreuians in æquitate fa
ciet dñs ſuper terrã. Memor fuit inquam
verbi qđ verbũ mandauit eſſe cõplendum
vſq; in mille generationes.i.in omnib⁹ ge
nerationibus vſq; ad finẽ mundi.Per mil-
le quippe qui numerus eſt perfectus cõpe-

petenter omnes generationes accipiuntur
Hoc autem ꝙ interponit in vniuerſa ter-
ra iudicia eius poſitum eſt ad probationē
ꝙ ipſe eſt dominus deus,& ſic adaptatur.
Dico qm̄ ipſe eſt dominus de⁹:& inde cō-
probatur eſſe deus & dn̄s qa in vniuerſa
terra tam in Iudęis q̄ in gentibus ſunt iu
dicia.i.præcepta eius completa,qđ nō eſ-
ſet niſi ipſe deus & dn̄s eſſet. Dico ꝙ me-
mor fuit teſtamenti,qđ videlicet teſtamē-
tum diſpoſuit ad Abrahā.i.ꝓmiſit Abra-
hæ.Ideoq; non potuit non cōplere. Et me
mor fuit iuramenti ſui facti ad Iſaac.i.fir
mę promiſſionis ad Iſaac factę quā cū iu-
ramento ſuiipſius fecit.Cōpleuit enim il-
lud iuramentum & ſecundum literam &
ſecundum ſignificationem.Et illud teſta-
mentum.i.illam promiſſionem ſtatuit.i.ꝓ
miſit Iacob patriarchę ducens nos in præ
ceptum.i.in completionem præcepti ſui.
Quod eſt dicere.Illa promiſſio myſtica vi
tę æternę ad Iacob facta cauſa eſt cur dn̄i
præceptum compleamus vt per hoc ad il
lam promiſſionem perueniam⁹. Et ſtatuit
etiam illud teſtamētum ad literā Iſrael.i.
Iacob ducēs nos per illud teſtamētū com
pletum iam ad literam in teſtamentū ęter
num.i.in intellectū & ſpem ęternę ꝓmiſſio
nis,ęternę vitę.ſ.quę fidelibus ex hac vita
migrantibus aſſidue datur. Quod eſt di-
cere. Per promiſſionem ad literam cōple-
tam intelligimus myſtice ꝓmiſſionē ęter-
nam q̄ quotidie in fidelibus cōpletur.Ex-
ponit igiť ipſam ꝓmiſſionē ad literam &
qualiter ad literā cōpleta ſit per totū pſal
mū vſq; ad finem.Dico ꝙ ſtatuit Iacob &
Abrahę,ita videlicet dicens per angelorū
officiū:Tibi Abrahæ & Iſaac & Iacob da-
bo terrā Chanaan,ſemini tuo videlicet da
bo ad literā. Innuit aūt propheta æternā
ꝓmiſſionē ꝑ terrā chanaā ꝑfiguratā cū ex
parte ſua addit.Terrā chanaā dico ſigni-
ficantē funiculum hęreditatis veſtrę ęter
nę a dn̄o dandę.i.ſignificantem mēſuram
hęreditatis veſtrę.Quod eſt dicere.O fide
les Iudęi terra chanaā veſtris patrib⁹ da-
ta cum funiculo diſtributionis ſignificat
ęternā beatitudinem vobis ꝓmiſſam,q̄ cū
mēſura vobis dabitur vt cū oēs eādē bea-
titudinem ſitis habituri: vnus tn̄ alio bea
tior & glorioſior erit ſecūdum ꝙ ſanctior
j.Cor.xv. fuerit.Iuxta illud Apoſtoli.*Sicut ſtella dif*
fert a ſtella in claritate, ſic & reſurrectio
mortuorū.Et dn̄s in euangelio. *In domo* Ioan.xiiii.
patris mei māſiones multę ſunt.Dico qm̄
filiis Abrahę,Iſaac & Iacob promiſit ter-
ram chanaā:& vt filii eorum eam poſſide
rent, nō reliquit.i.non dimiſit hoīem ali-
quem nocere eis.i.Abrahę,& Iſaac ſic ſci-
licet nocere vt interficerentur:& etiā pro
eis corripuit reges ne eſſent eis nociui ſi-
cut rex ægypti,& rex gerarę leguntť diui-
nitus correpti fuiſſe ne nocerēt Abrahæ.
Dico ꝙ reges corripuit dicēs.ſ.arcana di
ctione. Nolite tangere, nociue, Chriſtos
meos.i.vnctos a me oleo ſpūalis gratiæ:&
nolite malignari.i.maligne agere in pro-
phetis meis.illi nimirū ꝓphetę fuerūt etſi
ꝓphetię libros nō ediderunt.Dico ꝙ cor-
ripuit pro eis reges tūc.ſ.corripuit cum
eſſent numero breui, & vt expreſſi⁹ dicā,
cū eſſent pauciſſimi & īcolæ.i.aduenę cul
tores eius terræ chanaā & cū pertrāſierūt
de gente in gentē Abrahā.ſ.& familia ei⁹,
& quia poſſent tranſire de gēte in gētē,in
vno regno tamen determinat ſic.Et ſic di
co eos pertranſiſſe de gente in gentē ꝙ ꝑ-
tranſierūt de regno Chaldęorū vbi Abra
ham fuit natus ad populum alterum.ſ.ad
populum Chananeorū. Legiť em̄ dn̄s ad Gen.xii.
Abraham dixiſſe:*Egredere de terra & de*
poſſeſſione tua & veni in terram quā mō
ſtrauero tibi,& faciam te creſcere in gen-
tē magnam.Q; niſi Abrahā & Iſaac,& Ia-
cob ad generādū filios cōſeruati eēnt eo-
rum filii vtpote qui nulli eſſent nunq̄ ter
ram chanaā poſſediſſent.Et poſtq̄ eos trāſ
euntes de gente ad gentē conſeruauit vt
Iacob & filii eius in ægyptum irēt & inde
poſt in terrā chanaā redirent, vocauit nō
voce ſed imperio potētię,famē ſuper terrā
.i.ꝑcepit famē dominari ſup terrā chanaā
a ſimilitudine illius qui miniſtrum vocat
vt ei aliquid pręcipiat:& vt multū fames
dominareť ſup terrā,cōtriuit.i.cōteri per
miſit oēe firmamētū panis.ſ.oēm panem
ꝑmiſit deſtrui vn̄ ſenſualitas humana cō-
firmať. Vt aūt in tēpore famis Iacob & fi
lii eius in ęgyptū trāſituri haberēt patro-
nū ne fame perirent.Miſit ante eos Ioſeph
virū q viriliter ſe habuit nō cōſentiēs tur
piter vxori Phutiphar Eunuchi Pharao-
nis.Et hoc modo miſit ꝙ venūdatus eſt a
fratrib⁹,ægyptiis de libero trāſiēs ī ſeruū,

q̃d equidem mirabilius fuit cum ex ſeruo dn̄s Aegypti fit poſtea fact⁹. Aegyptii vero quibus venūdatus eſt humiliauerūt pedes eius in compedibus. Dictum eſt em̄ ab
Gen. xxxix vxore Phutipharis cui cōſentire noluit illū ſibi violētiā īferre voluiſſe. Qua de cauſa a miniſtris Pharaonis captus eſt & incarceratus & compedib⁹ vinctus: & ibi ferrum. i. duritia tribulationū pertranſiit animā eius. i. anxiauit vitalitatē eius ad modum ferri corpus pertranſeuntis. Ferrum tribulationum dico durās donec veniret verbum eius. i. donec veniret verbū interpretatiōis viſionis Pharaonicę: & tūc eloquium domini. ſ. verbum īterpretationis a dn̄o ipſi datum inflāmauit eū Ioſeph. i. comprobauit eum ſanctum eſſe qui ante adulter dicebat̃: a ſimilitudine auri puri q̃d inflāmatur. i. per flammā purū eſſe cōprobatur: & tunc miſit rex Pharao in carcerem & ſoluit eum a compedibus & princeps inquā populorum Aegyptiorū. i. rex Pharao miſit, & nō ſolum ſoluit ſed & dimiſit eū. i. liberauit de carcere: & poſtq̃ vidit eum ſapientem virum, conſtituit eum dn̄m domus ſuę & principē oīs poſſeſſionis ſuę vt familiam ſuā in tempore famis regeret: & vt erudiret principes eius Pharaonis ita ſicut ſemetipſm̄ vellet ipſe Pharao erudiri: & non ſolū iuuenes principes qui nō erāt adeo ſapiētes, ſed & ſenes ei⁹ qui ſapientes erāt maiorem prudentiam doceret: q̃d equidē mirabile fuit, doceri. ſ. ſenes a iuuene: & occaſiōe Ioſeph q in egypro dn̄abat̃ intrauit Iacob in Aegyptū cū filiis ſuis ne fame periret. Ne vero crederetur Iacob Aegypti dn̄s fuiſſe & ſic non oportuiſſe filios ſuos inde redire, addit. Et Iſrael. i. Iacob fuit accola. i. aduena habitator in terra chā. i. in Aegypto vbi mā ſit chā: & ibi auxit dn̄s populū ſuū vehementer. i. multiplicauit filios Iſrael: & firmauit eū populum. i. firmū fecit in poſſeſſione & diuitiis ſuper. i. pluſq̃ oēs inimicos eius Aegyptios qui ei ex inuidia inimicabant̃. Vt aūt occaſione pſequutionis egyptiorum populus Iſrael in terrā Chanaā rediret, cōuertit cor eorū Aegyptiorū ab amicitia vt odirēt populum eius & ſic dolum facerent in ſeruos ei⁹ filios Iſrael eorū filios occidētes & ipos ſeruitute opprimentes: & vt de ſeruitute populus ei⁹ eriperet̃ miſit ad eum liberādum Moyſen ſeruū ſuum & Aaron quē elegit in ſacerdotem: ipſum inquā Aaron ſibi valde carū & familiarem: & in eis. i. Moyſe & Aaron poſuit verba. i. pcepta ſua, verba dico efficacia ſignorum ſuoꝝ & nō qualiūcūq ſignorum, ſed pdigiorū factorum in terra Chā. Nam qa verba dn̄i fideliter & intrepide Pharaoni dicebāt, pdigia multa operabātur. Cæterum qm̄ Pharao pro verbis dn̄i populum ei⁹ dimittere noluit, miſit tenebras in Aegyptum & tantas ꝙ obſcurauit eos Aegyptios ne vn⁹ aliū videre poſſet. Legitur em̄ aer adeo ſpiſſus fuiſſe vt palpari poſſet: & hoc modo non exacerbauit Exod. x. dn̄s. i. nō permiſit dn̄s fieri acerbos ſermones ſuos. Nā niſi talia miracula faceret ſermones eius quos ad Pharaonē habuerūt, acerbi eſſent Moyſi & Aarō: eſſent quippe cauſa quare acerbe punirentur. Qm̄ autē ceſſantibus tenebris Aegyptii populū dimittere noluerūt, cōuertit aquas eorum ī ſanguinē ne biberent: & ſic occidit piſces eorum. Non ſolū vero taliter eos puniuit, ſed etiā edidit terra eorum ranas & nō ſolum in campis ſed etiam vt durior eſſet pſequutio, fuerunt ranę in penetralib⁹. i. in ſecretis thalamis ipſorū regū, qui cætera impedimēta ſolēt aliquo modo pellere: ſed ranas nō poterāt: & qm̄ adhuc populū detinuerūt dicit nō voce ſed imperio potentię ſuę, & venit in Aegyptum, cinomia & cinifex exiſtēs in oībus finibus eorū nō in parte ſolūmō. Et etiā poſuit. i. fecit pluuias eoꝝ grādinē vt arbores cōtunderētur & poſuit ignē fulminū in terra ipſoꝝ cōburētē. i. ad hoc vt meſſes & iumēta & cętera q̄ ibi erant cōbureret. Dico ꝙ poſuit pluuias eoꝝ grandinē & ipſa grandine pcuſſit vineas eorū & ficulneas eorū: & vt vniuerſaliter dicam grādine illa cōtriuit omne lignū finiū eoꝝ: & qm̄ adhuc in duritia pſeuerauerūt, dixit imperio potentię ſuę & venit in ægyptū locuſta innumerabilis & brucus cuius nō erat numerus. Et locuſta comedit omne fœnū in terra eoꝝ, & brucus comedit oēm fructū terrę eorū & poſt pcuſſit dn̄s per angelū percutientē omne primogenitū tā hoīm q̄ pecudum ī terra eoꝝ: & primitias oīs laboris eorū. i. meliores fruges eoꝝ: ſiue primogenitū accepit quātū ad hoīes tātū: primitias vero

laboris quãtũ ad pecudes q̃ cũ labore nu=
triunť.Et poſtq̃ primogenitum oẽ percuſ
Exod.xi. ſit,eduxit eos de Aegypto cũ multo argẽ
to & auro Aegyptiorũ. Præcepit eñ dñs
vt quicq̃d poſſent auri & argenti a vici=
nis mutuo ſumerent & clã ſecũ deferrent
& cũ eos educeret non erat aliq̃s in tribu
bus eorũ infirmus:& tunc Aegyptus quę
propter ablationẽ auri & argẽti ſui de eo
rum diſceſſu triſtis fuerat, audito hoc ꝙ
Pharao cũ omni exercitu ſubmerſus fue=
rat lętata eſt in profectione eorum filiorũ
Iſrael.ſ.lętata eſt ideo ꝙ non reuertebãtur
vt terrã occuparent:& ideo lętata eſt q̃a ĩ
cubuit timor eorum filiorum Iſrael ſuper
eos Aegyptios.Dico ꝙ deus eduxit eos,&
cum per deſertum irent expandit nubẽ ſu
per eos in protectionẽ eorum.i.vt eos ab
ęſtu protegeret & ignem ad modũ colũnę
vt luceret eis per noctem ne alicubi offen
Exod.xvi. derent:& tunc petierunt eſcas,& ſpõte ſi=
Ibidem. ne labore inquiſitionis venit coturnix in
Exod.xvii. numerabilis cadẽs in medio caſtroꝝ,& ſa
turauit eos pane cęli.i.mãna de cęlo cadẽ
Num.xx. te.Et cum ſitirẽt dirupit petrã ꝑ Moyſen
& inde fluxerũt aquę & nõ paruę ſed abie
rũt inde flumina poſt filios Iſrael,& hoc ĩ
ſicco:q̃d valde mirabile fuit.i.in deſerto
vbi nõ eẽt locus fluminũ.Et hæc oĩa ideo
fecit q̃m memor fuit verbi ſancti ſui.i.ſan
cti pacti ſui,q̃d habuit ad Abraham pue=
rũ.i.ſeruũ ſuũ.ſ.ꝙ daret filiis eius terram
Chanaã quã aliter nõ haberẽt,niſi hęc be
neficia ꝓceſſiſſent,& tandẽ eduxit populũ
ſuũ de deſerto in exultatione & nõ omnẽ
populũ quẽ de Aegypto eduxit,cũ multa
eius milia eſſent ĩ deſerto mortua:ſed ele
ctos ſuos.i.filios eorũ q̃ de Aegypto edu=
cti ſunt quos ad educẽdũ elegerat,eduxit
in lętitia:& illis eductis dedit regiões gẽ
tiũ Chananeorũ.ſ.illis mortuis & eiectis
& nõ dedit illas vacuas ſed vt maius eſſet
beneficiũ labores populorũ Chananeorũ
poſſederũt,fruges.ſ.& cætera q̃ cũ labore
parauerant:& hęc oĩa beneficia eis iõ con
tulit,vt cuſtodiãt cõplẽdo iuſtificationes
eius.i.præcepta eius quibus iuſtificaban=
tur,& nõ inuite cuſtodiãt:ſed legẽ eius.i.
ꝓcepta eius exq̃rant cũ amore vt cõpleãt:
& ꝑ hoc inſtruit fideles Iudęos de q̃b⁹ hic
agit ꝙ ipſi contuitu myſticorũ beneficio
rũ quæ deus quotidie in eis operať debẽt
iuſtificatiões ei⁹ cuſtodire & legẽ exq̃rerẽ.

In Pſal.CV.

TItulus.CV.Alleluia.Et hoc eodẽ
mõ vt in ſupiori exponiť,ſed di=
uerſa a ſupiori ĩ hoc pſalmo intẽ
tio habeť.Nã cũ in ꝓcedenti pſalmo de fi
delib⁹ Iudęis egerit,in hoc quidem infide
les alloquiť adhortans vt deũ laudẽt pctã
cõfitẽdo q̃ ad ſimilitudinẽ prioꝝ patrum
peccãtiũ egerũt:q̃ etiam adhortať vt enu=
merent & cõfitẽdo a ſimilib⁹ peccatis ceſ
ſent:orẽt quoq̧ deum vt eos viſitet per fi
lium,& vt dñi potẽtias annũcient & lau=
des eius faciãt,q̃a per hoc ad beatitudinẽ
attingẽt.Poſtq̃ aũt ſua ſuorũq̧ patrũ pec=
cata cõfeſſi fuerint pro aliis orare admo=
net.Hãc aũt exhortationẽ ea intẽtione fa
cit,vt eos ab oĩbus peccatis reuocet & ad
fidẽ adductos ꝓ ſe & ꝓ aliis orare iſtruat.

COnfitemini dño pſi pec
cata veſtra vos infideles
Iudęi,& ſi puro corde cõ
feſſi fueritis ſecuri ĩ po=
teſtis eẽ de venia,q̃m bo
nus eſt ĩ ſui natura.i.fa=
cilis ad cõdonãdum,cui vos admoneo cõ
fiteri & non ad horam eſt bonus.i.miſeri
cors.ſ.ideo confitemini q̃m miſericordia
eius quã habet in natura eſt durans vſq̧
in ſeculũ futurũ.i.ineternũ.Q̃d eſt dice=
re.Ineternũ miſericors eſt,dico cõfitemi=
ni,& poſt cõfeſſionem peccatorũ, quis loq̃
tur potẽtias dñi & auditas faciet laudes
eius.Prępoſterus ordo.Pri⁹ eñ eſt laudes
facere,poſtea vero potentias loqui:& hoc
q̃d ad maiorẽ exhortationẽ ſub interroga
tione poniť æquipollens eſt, ac ſi diceret.
Poſt cõfeſſionẽ peccatorũ facite laudes ei⁹
.i.cõplete bona opa in q̃bus ipſe laudeť.&
q̃a poſſet dici ignoramus laudes illas,ad=
dit auditas ac ſi dicat . Quas laudes ſatis
iã per ſcripturas audiſtis.Et poſtq̃ laudes
eius in vobis feceritis loquimini aliis an=
nunciando potẽtias dñi.ſ.annunciate ad
correctionem aliorũ eum potentem eẽ ad
peccata cõdonãdũ & potẽtẽ ad bonos re=
munerãdũ,potẽtẽ quoq̧ ad malos punien
dũ.Non eñ oportet pri⁹ aliquẽ aliis ꝓdi=
care q̃ in ſe bona opa cõplere. Vñ Apl'us.
Caſtigo corpus meũ & ĩ ſeruitutẽ redigo 1.Corin.ix.
ne cũ aliis ꝓdicauerim,ipſe reprobus effi=
ciar:& etiã de Ieſu legiť.Quę cœpit Ieſus Actu.i.

facere & docere. Dixi cōfitemini peccata & neceſſe quidē vobis eſt. Beati eñ & hic ſunt, & in futuro multomagis erūt illi q cuſtodiūt in ſe. i. amplectunť nō negligūt iudicium peccatorū. i. confeſſionem. ſ. q ſic cōfeſſionem cuſtodiunt vt frequenter cō fiteanť & poſt confeſſionem ad vomitum non redeant, dixi: Quis faciet laudes eius .i. opera bona & neceſſe eſt quidē vt faciatis, quia beati erunt qui faciunt iuſtitiam .i. iuſta opera & nō ad horam, ſed in omni tempore: dico confitemini ita orantes. Memento noſtri dñe indulgēdo peccata, qui viſus es nos diu obliuioni dediſſe dum ſumus ſub peccati originalis cōditione. Dico memēto & nō ſecūdum merita noſtra ſed in beneplacito populi tui. i. in beneplacito miſericordię tuę, ſecūdum ꝙ ſoles miſereri populi tui. & hoc modo quidē memēto noſtri, viſita nos. ſ. in ſalutari tuo. i. nos infirmos in peccatis & obnoxios morti: viſita ꝑ Chriſtū ſaluatorem tuū vt eius mortis ꝓcio ad vitā reducamur. Dico viſita nos in obœdientia ſaluatoris tui ducēs nos ꝑ ipſius ſaluatoris notitiam ad videndum te, interiori contemplatione, nos inquam poſitos in bonitate operū electorum tuorum. Quod eſt dicere. Sic nos per eum viſita, vt viſitando per indulgentiam ducas nos ad cōtēplationem notitię tuæ, nos inquam poſitos in bonitate. i. in bonis operibus, quā bonitatem habēt electi tui. Ac ſi dicat. Nos viſitatos fac bene operari ad cōformitatem fidelium tuorum qui ad vitā electi ſunt, vt merito bonorū operum te contemplari mereamur. Dico viſita nos, ducens nos ad vidēdum te poſitos in bonitate, & ducens etiam ad lætandum de bonitate operum in lętitia gentis tuæ .i. in conformitate lętitię iuſtorum q ſunt gēns tua. Quod eſt dicere. Sic nos fac bene operari vt hanc bonam operationē non cum triſtitia agamus ſed lętanter ad con-

ij. Cor. ix. formitatem lętitię iuſtorum. Hilarē eñ datorem diligit deus: duc nos inquam ad lætitiam bonę operationis, vt nobis lętanter bene ꝑ te operantibus lauderis ab aliis cū hęreditate tua, nobiſcū ſcilicet. Quod eſt dicere. Occaſione bonorum operū noſtrorum, & nos laudemus, & tu nobiſcum per nos lauderis. Oſtenſo hoc quomodo orēt, oſtendit late vſq circa finem pſalmi quomodo ad conformitatē patrum ſe peccaſſe debeant confiteri. Dico confitemini ſic ſcilicet. O domine peccauimus cum patribus noſtris. i. peccauimus ad conformitatem patrum noſtrorum, tāto ante tempore exiſtērium, qui te grauiter offenderūt: & hoc oſtendit per partes ſic. Vere peccauimus vt patres: Iniuſte enim egim⁹ quātum ad proximum ſicut ipſi: & iniquitatē fecimus quantum ad nos ſicut ipſi. Poſſet queri: Peccauerūt ne patres veſtri? Ad qđ ſic reſpondēdum eſt. Peccauerūt vtiq. Patres enim noſtri in Aegypto, vbi tu deus pro eis multa mirabilia operatus es, nō intellexerunt. i. non animaduerterūt mirabilia q̄ pro eis operatus es, vt eorum mirabilium contuitu tibi eſſent credētes & obœdientes. Dico nō intellexerūt & ſi ad tempus intellexerunt non fuerunt diu memores multitudinis miſericordiæ tuę. i. multorum mirabilium beneficiorum q̄ per ſolam miſericordiam eis contuliſti. Dicim⁹ o auditores ꝙ fuerunt immemores miſericordię dñi multiplicis, & imemores exiſtentes, irritauerūt. i. ad iracundiam eū ꝓuocauerunt aſcēdētes. i. de Aegypto egredientes, & bene dicit aſcendētes. Cum eñ Aegyptus inferior ſitu ſit omnibus terris circa eam exiſtentibus, nullus inde poteſt egredi parte aliqua niſi cū aſcenſu. Aſcendentes inquam irritauerūt eum, & hoc in mari, mari rubro. ſ. vbi non eſſet irritādus prę nimietate periculi. Nam cū hoſtes īſequentes ſe viderēt & mare rubrū: ante, dubitauerūt an de⁹ poſſet eos liberare & ſic eum irritauerūt. Vel ſic. Irritauerūt eum aſcendentes de Aegypto in mare, mare in quā rubrum. Mare quippe rubrum altius eſt Aegypto ſicut & terra in qua eſt. Vel ſic. Irritauerunt eum aſcendētes in mari mari. ſ. rubro formidato. Mari rubro determinatio ē qualiter eū irritauerūt & q̄uis eū irritaſſent tñ ſaluauit eos, & nō ꝓpter merita eoꝝ ſed ꝓpter nomē ſuū glorificādū vt ꝑ hoc. ſ. notam faceret poſteris potētiam ſuam. i. ſe potētem eſſe & hoc modo nomē ei⁹ ab eis glorificareť. Dico qm̄ eos ſaluauit & hoc modo quidem ſaluauit. increpuit tacito imperio potentiæ ſuæ mare rubrum ne eos impediret & per hoc exſiccatum eſt ī medio, hinc & hinc ꝓ muro aqs accumulatis & ſtātib⁹: & deduxit eos

abyſſis.i.ita ſicce duxit eos p locũ vbi ſole
bãt eẽ abyſſi.i.magnę profunditates,ſicut
in deſerto.i.quaſi per deſertum vbi nunq̃
aquę fuerunt.Et tunc operuit aqua maris
tribulantes eos.ſ. Aegyptios.ſ.temere in-
greſſos,& ſic ꝙ vnus ex eis nõ remanſit q
eos inſequeretur poſtea:& tunc credide-
runt deo in verbis eius completis.i.in cõ-
ſideratione verborũ completorum.ſ.cõſi-
derando eum cõpleſſe verba ſua q̃ p Moy
ſen eis mandauerat de eorũ ereptione:cre
diderunt eũ omnipotẽtem eſſe,& tũc lau-
dauerunt eũ cordis affectione proferendo
laudem eius ore.Quod eſt dicere. Lauda-
uerũt eum & ore & corde ſed hoc crede-
re & hoc laudare cito.i.ad horam fecerũt
nõ diu:& poſt ſtatim obliti ſunt operũ eiꝰ
quorum aſſiduo cõtuitu deberẽt credere
& laudare.Et cum ipſe cõſilio arcano diſ
poſuiſſet eos non ſtatim terrã Chanaã in-
greſſuros,nõ ſuſtinuerũt.i.nõ patiẽter ex
ſpectauerũt cõſilium eiꝰ,murmurãtes & de
ꝓmiſſione terrę Chanaã diffidẽtes:& poſt
in deſerto exiſtentes vbi nihil ciborũ erat
cõcupierũt cõcupiſcẽtiã.i.mãna qđ cõcu
piſcẽtia dicit̃,eo ꝙ cõcupiſcẽtia ingluuiei
fuit optatum:vel cõcupiſcẽtiã.i.ollas car
niũ quas in Aegypto habuerãt,& concu-
piſcẽdo tẽptauerunt deum,diffidendo de
potẽtia eiꝰ & dubitãdo an poſſet eis eſcas
dare:& hoc ĩ inaquoſo.i.in deſerto vbi ſal
tem timore debuiſſent a tẽptatione ceſſaſ
ſe:& licet tẽptaſſent,dedit tñ eis petitionẽ
ipſorũ,& hoc modo qdem dedit qa mittẽ
do mãna miſit ſaturitatem ĩ aĩas eoꝝ.i.ſa
turauit vegetabilitatẽ eoꝝ:& licet hęc eis
beneficia conferret tñ irritauerunt Moy-
ſen,& hoc ĩ caſtris vbi locus erat timoris,
& Aarõ irritauerũt ſanctũ ſacerdotẽ dñi.
Legitur eñ ꝙ cum Moyſes iuſſu domini
Aaron fratrẽ ſuũ ſacerdotem cõſtituiſſet
ipſi de hoc murmurãtes nõ acquieuerunt
dicentes eũ hoc ideo feciſſe ꝙ tribum ſuã
vellet exaltare:& qa Moyſen & Aaron ir-
ritauerũt apta eſt terra & deglutiuit Da
than.Intelligẽdũ eſt qm̃ & Abiron deglu-
tiuit,& operuit.i.clauſa eſt ſup congrega
tionem familię Abiron abſorptam.Notã-
dũ quoqꝫ ꝙ & cõgregationẽ Dathã abſor
buit,ſed cauſa breuitatis ita poſitũ eſt.Da
than ſane & Abiron huius murmuratio-
nis extiterũt auctores:ideoqꝫ cũ oĩ familia
ſua viui abſorpti ſũt.Nõ ſolũ aũt eos ter
ra cũ familia eorũ abſorpſit,ſed & exarſit
ignis in ſynagoga.i.ĩ cõgregatiõe eoꝝ &
ſic exarſit ꝙ flãma cõbuſſit peccatores ex
aliis familiis q eis acquieuerãt:Chore vi-
delicet & alios ducẽtos quinquaginta qui
ad Dathan & Abiron congregati fuerant
& electi ad offerenda ſacrificia cõtra Aa-
ron & tribum eius.Nõ ſolum autem hoc
modo peccauerunt, ſed etiam fecerunt vi
tulum conflatilem & hoc in horeb in illo
loco.ſ.in quo deo obœdiendum eſſet,ſal-
tem metu gentium circũaſtãtium: & poſt
q̃ vitulum fecerũt adorauerunt illud ſcul
ptile.ſ.vitulum & ſic mutauerũt gloriam
ſuam.ſ.domini qui gloria eorum eſſe de-
beret,in quo adorato ſolummodo gloriã-
dum eſſet,mutauerunt non in verum vi-
tulum qđ ſatis miſerum eſſet,ſed qđ dete
rius eſt,in ſimilitudinem vituli comeden
tis fœnum.Quod eſt dicere. Vitulum con
flatilẽ qui ſimilitudo erat veri vituli, deũ
eſſe reputauerũt.Qđ autem addit come-
dentis fœnum non eſt poſitum ad differẽ
tiam,ſed ad eorum ignominiam quia vi-
delicet illius ſimilitudinem deum eſſe di-
xerunt qui adeo res debilis eſt & vilis ꝙ
fœno paſcit̃.Dico ꝙ adorauerunt ſculpti-
le,& ſic obliti ſunt deum qui minime obli
uiſcendus eſſet:qui nimirum ſaluauit eos
de Pharaone & de mari rubro,& qui pro
eis fecit magnalia in Aegypto & non qua
liacũqꝫ ſed mirabilia in terra Cham:& p
eis etiam fecit terribilia in mari rubro,id
eſt talia opera vnde timendus eſſet cum
Pharaonem cum exercitu toto demerſe-
rit:& quoniam deum obliti ſunt,deus di
xit.i.ſtatuit vt diſperderet eos,ſi nõ Moy
ſes electus eius.i.amicus eius pro quo ipẽ
multum debebat facere: ſtetiſſet pro eis,
in confractione.i.in maxima anxietate ſol
licitudinis orãs deum pro ipſis vt eis par
ceret.Dico ſi non ſtetiſſet in confractione,
& hoc in conſpectu eius.i.interius in ani
ma quã ipſe ſolus conſpicit.Quod eſt di-
cere.Vere eos diſpdidiſſet,niſi ſeruus eiꝰ
Moyſes eis compatiẽdo,pro ipſis affectio-
ne cordis oraſſet.Dixerat.n.ei deꝰ:Dimit
te me vt iraſcat̃ furor meus contra eos:&
ad hoc.ſ.ſtetiſſet in cõfractiõe vt orãdo p
eis auerteret irã.i.vindictam eius ab eis
ne diſpderet eos.Dico ꝙ obliti ſunt dñm:

& etiã terrã deſiderabilẽ.i.terrã Chanaã
q̃ nimis eſſet deſiderãda,habuerũt pro ni-
hilo.ſ.ſic de eius promiſſione diffiderunt
vt eam quaſi nihilum reputarent:nec ad
eam adipiſcendam laborare vellent: & cũ
eis eam dñs certiſſime promitteret nõ cre
diderũt verbis eius acceptis per Moyſen,
& magis & magis murmurauerũt exiſten
tes in tabernaculis ſuis:vbi timendũ eſſet
& a murmure ceſſandũ cum nondum cer
tã ſedẽ haberent:& cum eos dñs per Moy
ſen caſtigaret ne murmurarẽt,nõ exaudie
runt vocem dñi per Moyſen datam vt ceſ
ſarent:& cum hac occaſione digni eſſent
damnatione:eleuauit.i.ſeparauit & elon-
gauit ab eis manum.i.vindictã ſuam,ma-
num inquã imminentem pro malis meri-
tis eorum ſuper eos ad hoc vt digne ꝓſter
neret.i.interficeret eos in deſerto,& imi-
nẽtem etiam ad hoc vt deiiceret ſemẽ eo
rum in nationibus gentium.i.vt permitte
ret filios eorum captiuatos diſpergi inter
nationes gentium:& eos diſperderet.i.di-
uerſis modis perderet in regionibus gen-
tium diſperſos.Qđ eſt ac ſi diceret.Cũ ꝓ-
pter eorum diffidentiã ſuper eos ira dei ĩ
mineret ad hoc vt partem eorũ ĩ deſerto
diſperderet,partem vero in regionibus gẽ
tium diſſiparet , & filios eoꝝ inter natio-
nes diſpergeret:ipſe pius hanc vindictam
diſtulit ne perirent: ad ſimilitudinem illi⁹
qui onus eleuat ne aliquẽ deprimat:& li-
cet manũ eleuaret tñ initiati ſunt behel
phegor.i.cõſecrati idolo Behel ĩ phegor
regione.Ac ſi diceret.Licet eis pie parce-
ret tñ eum magis offenderũt cõſecrando
& ſubdendo ſe Behel & ibi in phegor.ſ.
comederunt ſacrificia mortuorũ hominũ
quos gẽtes deos eſſe mẽtiebãť ſicut erat
Iupiter &c.q hoĩes fuerũt quoꝝ ſacrificia
nephanda ꝓhibita erant, ne comederenť.
Dico ꝙ comederunt ſacrificia illicita , &
etiã irritauerũt eũ deũ in adinuentionib⁹
ſuis.i.per hoc ꝙ adinuenerũt vt cum mu
lieribus Madian fornicarẽtur qđ a deo ꝓ
hibitum fuerat:& qm̃ irritauerunt multi
plicata eſt in eis ruina.i.multi a deo inter
fecti ſunt: & qñ ruina illa fiebat ſtetit Fi-
nees fili⁹ Eleazari filii Aarõ fratris Moy-
ſi,non cecidit ſed conſtans fuit in ꝓcepto
dñi ne cum Madianitis fornicaret:& ſtãs
placauit deum perforando cuſpide ad vĩ
dictam dei hebręũ & Madianitidẽ quãdã
quos illicite cõmixtos inuenit:& ſic ceſſa-
uit quaſſatio,vt poſthac de⁹ eis parceret:
& hoc qđ ſic deũ placauit reputatum eſt
ei in iuſtitiam.i.hac de cauſa iuſtus voca
tus eſt & in generatione illa præſenti &
vſq; in generationem ſequentem & etiam
vſq; in ſempiternum iuſtus hac occaſione
reputabitur.Dico ꝙ deum irritauerũt in
adinuentionibus ſuis,& non ſolũ hoc,ſed
& irritauerunt eum ad aquas cõtradictio
nes.ſ.ante petram vbi obiurgando contra
dixerunt Moyſi & Aaron dicentes,ꝙ non
poſſent de petra aquam eiicere:& ibi vexa
tus.i.anxiatus eſt Moyſes propter eos.i.ꝓ
pter contradictiones eorum:& vere vexa
tus eſt quia ipſi contradicẽdo exacerbaue
runt ſpiritum eius.i.acerbam & iratã fe-
cerunt animam eius:& adeo fuit exacerba
tus & extra ſenſum factus, ꝙ diſtinxit in
labiis ſuis.i.vt diſtinctionem & diuerſita-
tem faceret in verbis labiorum ſuorum.ſ.
vt cum nihil antea dubitatiue de hoc qđ
ſibi erat iniunctum a domino dixiſſet,hoc
dubitatiue diceret:& ſic verba hæc diſtin
cta & diuerſa eſſent a verbis quę prius cũ
certitudine dixerat. Legitur enim dixiſſe Nu.xvi.
Nunquid de petra hac aquam poterimus
eiicere? Non ſolum autem his modis deũ
offenderunt ſed hoc modo quoq;, ꝙ poſt
q̃ in terra promiſſionis fuerunt & domi-
nus præcepiſſet vt omnes gentes terrę il-
lius interficerent:non diſperdiderunt gẽ
tes illas omnes quas dixit domin⁹ illis vt
interficerent.Non ſolum autem eis peper
cerunt ſed & commixti ſunt per cõnubia
mulierum inter gentes Amalech, quibus
contra præceptum dei pepercerant:& ſic
didicerunt opera eorum ſcilicet illicitos
ritus ſacrificiorum:& ſacrificando ſeruie
runt ſculptilibus idolis,& hoc factum eſt
illis in ſcãdalum.i.cauſa fuit quare deus
ab eiſdem gentibus permitteret eos mul-
ta tribulationum ſcãdala pati.Dico ꝙ ſer
uierunt ſculptilibus & ſeruiendo immola
uerunt filios ſuos & filias ſuas dęmoniis,
idolis ſcilicet in quibus dæmonia dabant
reſpõſa.Expõnit aũt qualiter imolauerũt.
Dico immolauerunt.i.hoc modo quidem
interficiẽdo eos:& effuderunt ſanguinem
innocẽtẽ qđ multo peius eſt q̃ ſi nocẽs eẽt,
ſanguinẽ filiorum ſuorũ & filiarũ ſuarũ,

quas ſacrificauerũt ſculptilibꝰ idolis chanaan:qđ multo crudelius q̃ ſi filii & filiæ eorum nõ eſſent:& non paucos interfecerunt ſed ab illis interfecta eſt terra.i.maxima pars filiorum habitantiũ in terra illa.In ſanguinibus.i.in effuſione ſanguinũ ſcilicet ad hoc īterfecta eſt vt ſanguis eiꝰ idolis effunderetur: & tāta fuit occiſio ꝙ terra vbi ſacrificium fiebat contaminata eſt in operibus eorum.ſ.in operibus ſacrificiorum vbi ſanguis effundebatur: & ſic fornicati ſunt in adinuentionibus gentiũ ſuis factis.ſ.quia adinuentitia gētiũ ſacrificia ſua fecerũt,ea faciēdo,fornicati ſunt deum relinquēdo & idolis adhęrēdo:ad ſimilitudinem mulieris fornicātis q̃ dimiſſo marito cũ adultero fornicaẗ.Et qa fornicati ſunt iratꝰ eſt dñs furore.i.nimia ira in populũ ſuum.i.contra populum ſuũ,& abominatus eſt hęreditatem ſuā.i.abominabilem & execrabilem reputauit populũ ſuũ quem per Moyſen & cęteros doctores excoluerat,ſicut aliquis excolit hæreditatem:& tradidit eos in manus.i.in poteſtatem gentium circũſtantium,& hoc modo tradidit ꝙ dominati ſunt eorum gentiles qui oderunt eos captiuos,eos ducendo & tributa ab eis exigendo:& etiā tribulauerunt eos inimici eoꝝ gentiles innumeris tribulationibus,& ex toto humiliati ſunt ſub manibꝰ.i.ſub poteſtate eorũ,vt interdum eorũ ſerui efficerentur:& ex hac humiliatione ſæpe liberauit eos dñs multis modis vt in hiſtoria legiẗ.Ipſi autem cum hac occaſione deberent eum nunq̃ exacerbare exacerbauerunt eum in conſilio ſuo illicito.i.malum conſilium peccandi accipiēdo:& rurſus a deo humiliati ſunt ſub poteſtate inimicorum in iniquitatibꝰ ſuis .i.propter iniquitates ſuas:& tũc iterum miſericorditer vidit cũ tribulareñ & audiuit orationem eorum orãtium vt eriperentur:& ideo audiuit qa memor fuit teſtamēti ſui facti ad Abraham ꝙ ex ſemine eius naſceretur Chriſtus,qui nõ naſceretur niſi his parcereẗ : & qa memor fuit, pœnituit eũ.i.ſic eos eripuit quaſi de eorũ tribulatione pœniteret.In deo eñ nun-

Pœnitẽtia in deo. q̃ eſt pœnitentia ſed aliquando videẗ eſſe quando factum qđlibet immutat. Pœnituit inquam,& hoc ſecundum multitudinem miſericordię ſuæ,non ſecundum eorum merita.Et ab ira dedit eos in miſericordias.i.in beneficia miſericordię.ſ.cum primum eis eſſet iratus multiplicia beneficia miſericordiæ eis cõtulit & hoc in cõſpectu omnium inimicorum qui ceperāt prius eos in ſeruitutem.Quod eſt dicere. Eis liberatis ſic beneficia contulit,vt hoc omnibꝰ eorum inimicis innoteſceret.Qđ dicit in miſericordias,per emphaſim dicit Acſi dicat.Circũdedit eos multis miſericordię beneficiis.¶Poſtq̃ eos propheta inſtruxit quomodo ſua ſuorumq; patrũ peccata debeant confiteri, inſtruit quoq; orare ſic.Dico vt ſic confiteamini dicētes,peccauimus cũ patribꝰ noſtris &c.& ſic quoq; dicite.Quandoquidē patres orantes audiſti eripiēdo eos de tribulationibus nos quoq; orātes ſaluos fac de tribulationibꝰ peccatoꝝ eripiēdo. Inſtruit etiā eos ꝓpheta poſtq̃ pro ſe orauerit ꝓ aliis orare ſic. Poſtq̃ de ſalute veſtra oraueritis,de ſalute quoq; gentium orate,dicentes: Dicimꝰ ſaluos fac nos,& etiam oramus congrega ad vnitatem fidei de diuerſis nationibus gentium nos.i.nobis cõformes futuros illos.ſ.ex gentibus qui credituri ſunt ſicut & nos dicimus ſaluos fac nos,vt ſalui facti confiteamur laudem & ore & opere & corde nomini tuo ſancto quod eſt dñs.Et in illa laude tua gloriemur non inuiti ſcilicet eam perſoluamus.Cõfiteamur inquā ſic dicentes. Benedictus.i.exaltatꝰ ſit dominus deus Iſrael.ſ.magnificatus ſit q dominator & creator eſt noſtri qui ſumꝰ Iſrael,& hoc non ad horā,ſed a ſeculo præſenti & vſq; in ſeculum,id eſt inęternum. Hoc quidem dicemus nos benedictus &c. Et exemplo noſtri omẽs.i.omniſmodi populus tam Iudæorum q̃ gētium ad fidem conuertendus dicet fiat fiat. Quod autē bis fiat ponit vel ad inculcationem vel ꝓpter duplicem parietem eccleſiæ facit.

In Pſal.CVI.

Titulꝰ.CVI.Alleluia,alleluia. Qđ bis hic alleluia ponitur affirmat beatus Auguſtinus poſitum eſſe propter duplicem eccleſiæ parietem:vnũ videlicet alleluia ad eccleſiam ex Iudæis exhortandam ad laudādum deum.Aliud vero quantum ad eccleſiam gentium. Verũtamen ſcribit ſanctus Hieronymus hebraicę veritatis exquiſitor diligens , ꝙ in

Alleluia bis poſiti

quibuſcūq; pſalmis bis alleluia ponit͂,pri⁹ ad præcedentem pſalmum ſpectat, poſterius autem titulus eſt ſequentis,vt in prę cedentibus quidem pſalmis apparet. Nam poſtq̄ in pſalmo præcedenti vbi de Iudęis infidelibus egit,priorum patrum peccata oſtendit,& qualiter eos deus pro peccatis afflictos,& poſt orantes & de peccatis pœnitentes ab afflictionibus illis eripuit,congrue ſubiungitur alleluia. Ac ſi poneret. Quandoquidem vt oſtēdi talia beneficia deus patrib⁹ veſtris fecit,vt & ipſe vobis eadem beneficia faciat:Laudate deū fide, voce,& opere. Sequens autem alleluia ſequentis pſalmi conuenienter eſt titulus. Propheta quippe qui de Iudæis in ſuperioribus pſalmis duobus egit,in hoc de fidelibus ex gentibus agit adhortās vt deum laudent,& hoc cōtuitu q̄a m̄ltiplicia bñficia in eccleſia operatur:& quia Iudęis repulſis,gentes ad fidem admiſit : enunciat quoꝙ ipſa bñficia vt magis eos ad dei laudē incitet. Agit em̄ quō ſuos de quatuor periculis eripit. Quę quidem ereptiōes nō oēs omnibus cōueniūt. Nō em̄ oēs in oia hæc pericula deueniunt, ſed nullus eſt in eccleſia cui vel vna harū vel oēs ereptiones iſtę neceſſariæ non ſint. Primū quidē periculum eſt īfidelitas de quo quidē oēs per fidem neceſſe eſt eripi. Secundum vero conſuetudo peccandi q̄ poſt fidei ſuſceptionem reſtat quæ & ſi multis dominet͂ reducens eos ad priſtina vitia:pauci tamē ſunt quos opprimere nequit:de qua conſuetudine peccādi fideles ſe depcātes de⁹ eripit dum eos per gratiam ad bonæ operationis conſuetudinē adducit. Tertiū autem eſt acidia.i.deſidia, qđ ſolis ſpiritualibus viris ingruit qui poſtq̄ ad boni operis cōſuetudinem attigerint ex dilatione ſupernę patrię torporem quēdā accipiūt, ac ſpiritalem animæ cibum,lectionem videlicet & orationem minus ſolito & cum tędio ſumunt:a quo periculo deus eos ad ſe clamantes liberat cum in eis feruorem caritatis exuſcitat. Quartum equidem eſt periculum qđ ſolis inſtat eccleſiæ paſtoribus,tempeſtas videlicet immodica tribulationum,vel cum ab exterioribus hoſtibus perſequuntur qui ouile dominicū deuorare nituntur,vel cum a ſubditis immoderate & incorrecte ſe habentibus tribulationem interius patiunt͂,dū eis quos ad viam rectitudinis reducere nequeūt, valde compatiunt͂. Quā pro certo tempeſtatem ab eiſdem prelatis exorata diuina clementia manſuefacit. Vel dum plæbē ſubditā ſpiritaliter corrigit, vel eius hoſtiū exteriorum impetum modo quolibet imperii ſui potentia mirifice compeſcit. Hoc etiam ꝙ bis pſalmo huic alleluia præponitur,īculcationis cauſa & maioris exhortationis pōdere factum eſſe a quibuſdam aſſeritur. Cum itaq; de huiuſmodi re ſententia multiplex habeatur:Hieronym⁹,vt pote linguę peritus hebraicę pręcipue videtur eſſe ſequendus.

Pericula quatuor e quibus eripiēdi ſunt boni.

Confitemini domino &c. Ac ſi dicat. Vos gētiles .i.a Chriſto ei⁹ morte redimendi,laudate dominū ore & opere & deuotione:& hoc cōtuitu cōfitemini,qm̄ bonus eſt in natura ineffabiliter. Vos autem idiotæ qui non poteſtis ad hoc ſufficere vt cōtuitu bonitatis ei⁹ ei confiteamini,confitemini ſaltē hoc cōtuitu qm̄ in ſeculum miſericordia eius.i. q̄a cōſpicitis ꝙ beneficia miſericordię ei⁹ ſunt in humano genere duratura vſq; in ſeculum.i.vſq; inęternū. Confitemini inquā & hoc etiam adhortatorie dicant alterutrum qui redempti ſunt.i.gētiles qui redimendi ſunt a dño Chriſto,adhortando vnus alterū dicāt hoc qđ dico.ſ.confitemini dño. Exponit igit͂ vnde ſunt redimendi cum addit. Quos redemit inquā.i. redimet morte ſua de manu inimici.i.de poteſtate diaboli illis ex inuidia inimicātis & illos redimēdos cōgregauit.i.cōgregabit nō ī vnū locū ſed in vnitatē fidei de regionibus oibus. Per hoc qđ dicit de regionibus oibus,eos eſſe multos innuit,& tāto maius eſſe beneficiū oſtēdit. Oſtēdit aūt ipſas regiones per partes cū adiungit .ſ.congregabit eos a ſolis ortu.i.ab oriēte & occaſu.i.occidente,& ab aquilone.i.a ſeptētrionali plaga & mari auſtrali. Qđ eſt ac ſi dicat. Ex oibus mūdi partib⁹ congregabit. Qđ autem ponit a mari nō vult referri beatus Hieronymus quātū ad auſtralem plagam eo ꝙ Hieruſalem nullū mare habeat ab auſtrali parte,ſed poteſt ad oia referri. Ac ſi dicat. Dico quoniam eos cō

congregabit quoſdam ab oriente,& quoſdam ab occidente:quoſdam etiá ab aquilone. Et omnes iſtos congregabis a mari exemptos.i.ab amaritudine infidelitatis.
Periculū primū.
Intendit autem oſtendere primū periculum cum addit,errauerūt.Qđ ſic adaptatur dico cōgregabit.Et ecce vnde eos cōgregabit de errore, ſcilicet infidelitatis. Errauerūt enim.i.errabūt poſiti in ſolitudine.ſ.infidelitatis.ſ.ſolitarii, nec aſſociati populo Iudaico dei vtcūq; notitiam habenti.Et poſitę in inaquoſo.i.in ariditate cordis carentes aqua doctrinæ & intellectus.Et quidā eorū philoſophi ſcilicet,eſurientes & ſitientes.i.valde deſiderātes ad modum eſurientium & ſitiētium ratione ſua inuenire qua via ad ciuitatem cęleſtē peruenirent: nō tamen inuenerunt viam ciuitatis habitaculi:in qua nō eſt peregrinatio,ſed perennis habitatio. Et per hoc innuit quoniam idiotę qui viam nō quęſierunt,multo minus inuenerūt. Legitur quippe Platonem de trinitate diſputaſſe, ſed de verbi incarnatione notitię nil habuiſſe. Vnde in Canticis. In lectulo meo quęſiui quē diligit anima mea, quęſiui illum & nō inueni. Et eodē modo alii philoſophi de ſummo bono deo.ſ.diſputātes eiuſdē incarnationis fide caruerūt.Ideoq; errauerūt.Errabunt inquā,& anima eorū in ipſis confidēs ab intellectu & omni virtute defecit.i.deficiet. Qđ ē dicere.Quia per ſe virtutes & intellectum habere putabunt ab his omnibus deficient. Nō eñ virtutes & rectus intellectus eſſe dicenda ſunt quæ ſine fide & charitate habentur. Et errando & deficiendo clamauerunt.i. clamabunt ad deum,non voce, non affectione: ſed cum tribularentur.i.cum hoc erit ꝙ tribulabuntur ab anxietate ignorātiæ.Cum cauſatiuū eſt:ac ſi dicat:Ipſa miſeria tribulationis eorum clamabit ad dominū cum hoc erit ꝙ minus anxiabūtur, eo ꝙ ad viam ſummi boni attingere nequibunt.Et dominus eripuit.i.eripiet eos de neceſſitatibus.i.de paupertatibus eorum: de hoc ſcilicet ꝙ egentes erūt fide,virtutibus & intellectu. Vnde valde eos eripi neceſſe eſt. Et hoc modo quidem eripiet ꝙ eos ereptos ab errore deduxit.i. deducet in viam rectam fidei & intellectus, vt hac via irent.i.eant in ciuitatem habitationis nō peregrinationis,ſcilicet in Hieruſalem cęleſtem. Et qa hæc beneficia eis conferet:Hortor vt confiteantur laudem domino miſericordię eius.i.hęc beneficia miſericordiæ eius, ꝙ eos ſcilicet eripiet & deducet ſint materia quare ipſi laudēt dominū corde,ore,& operatione. Et non qualiacūq; beneficia erunt, ſed mirabilia exhibenda filiis hominū primorum Adæ videlicet & Eue, qui non erūt ſolum filii ſecūdū originem, ſed ſecūdū mortis participationem. Illud enim mirabile erit ꝙ per fidem mortuos ſuſcitabit.Repetit aūt ipſa beneficia quę plurima ſunt quātū ad plures perſonas, vt magis eos ad dei laudem incitet ſic. Vere confiteri debent cōtuitu harum miſericordiarū, qa ſatiauit .i.ſatiate & large replebit eorum animam prius inanem.i.vacuā & animā eſurientē bona.i.valde deſiderātem ſatiauit. Large replebit bonis illis fide ſcilicet & virtutibus & itellectu.Qđ repetit & animā ideo facit vt addat eſuriētem:ac ſi dicat. Ideo anima eorum replebit,qa illa eſuriet.Dať autē intelligi ꝙ multos idiotas in viā rectam fidei deducēt qui prius eā q̄rere neſcierunt. Primi quidem periculi ereptione oſtenſa,ſecundi ereptionem oſtendere ſic intendit.Non ſolū eſurientes ſatiabit, ſed poſt hāc ereptionē multos ex his ereptos ſedēres.i. immorātes in tenebris peccatorum,& in illis tenebris quę erūt vmbra mortis.i.tenebrę ducētes ad mortem æternā, ſoluet a tenebris illis.ſ.a peccatis criminalibus.Tenebrę & vmbra idem hic ſignificāt.Sedētes ī tenebris inquā,& vinctos in illis tenebris a praua cōſuetudine ne p ſe poſſint euadere,& in hoc qdē maius beneficiū denotať in eorū ſolutione. Vinctos inquā praua cōſuetudine perſiſtendo in mendicitate & ferro.i.in ferrea mēdicitate.ſ.in inſolubili paupertate imbecillitatis, qa ſic imbecilles erūt ex praua cōſuetudine ꝙ peccatis nequibūt reſiſtere a ſimilitudine imbecillis q ferrea vincula,qbus aſtrictus eſt,neqt euadere. Dico vinctos ī ferrea mēdicitate,& inde cōtinget eos inſolubiliter vinciri qa exacerbauerunt eloquia dñi.i.qa acerba & grauia reputabūt pręcepta dñi: quę ſi eis iocunda & amabilia viderētur nō ſic vtiq; vincirentur.Exacerbabūt inquā pręcepta
Periculū ſecūdū.

Plato trinitatē agnouit.
Cant.iij.

domini & conſilium.i. præcepta altiſſimi
ſapienti conſilio danda exacerbando irri
tauerũt.i.ad iram prouocabunt illum al-
tiſſimũ,qđ equidem erit valde temerariũ
cum altiſſimus ſit & ad vlciſcendum po-
tens. Quoniã autem eos dixerat vinctos,
oſtendit ſic vinctos vt nullo niſu poſſint
ſe ſoluere, vt maius appareat beneficium
in eorũ ſolutione. Dico ꝙ vincti erunt, &
ſic vincti ꝙ licet toto niſu rationis ſe ſol
uere laborent, tamen ꝑſiſtendo in labo-
ribus ſoluendi ſe: cor.i.anima eorũ humi
liatũ eſt.i.humiliabitur ſub peccatis,& ab
eis ſuperabitur , & ſic ꝙ infirmati ſunt.i.
infirmabuntur adeo vt in ꝑccandi cõſue
tudinẽ decidant,nec fuit qui adiuuaret.i.
non erit aliquis præter deũ qui poſſit eos
adiuuare,eripiẽdo ab hac infirmitate. Et
ideo clamauerũt ad dominũ cum tribula
rentur.ſ.qa per ſe inſufficientes erũt cla-
mabũt ad dominũ voce & affectione cum
interius a vitiis tribulabuntur & de ne-
ceſſitatibus eorum liberauit eos.i.de hac
paupertate mendicitatis liberabit eos, &
hoc modo quidem ſcilicet & eduxit.i.ex-
trahet eos per gratiam de tenebris & de
illis quæ ſunt vmbra mortis.i.vmbra du-
cens ad mortem,& vincula eorum diſru-
pit.i.vincula prauę conſuetudinis & im-
becillitatis diſrũpet in eis & deſtruet ne
ab his vlteriꝰ impediantur . Et quoniam
hæc miſericordię beneficia eis impendet,
confiteantur domino hę miſericordię eiꝰ
& mirabilia eius exhibenda filiis homi-
num:hoc vt ſuperius exponitur. Repetit
autẽ ad cõmendationẽ has miſericordias
ſic confiteantur inquam , & hoc ea occa-
ſione:qa contriuit portas æreas & vectes
ferreos confregit.ſ. conteret & cõfringet
& deſtruet,in eis omnino prauam cõſue-
tudinem & imbecillitatem quæ dicuntur
ærę portæ & ferrei vectes eo ꝙ ipſos ca-
ptos tenebunt a ſimilitudine portarum
ærearũ & vectium ferreorum qui aliquẽ
in carcere clauſum detinent ne egredia-
tur. Et non ſolum hæc in eis conteret,ſed
ſuſcepit.i.poſt ſuſcipiet eos exemptos de
via iniquitatis eorum, ſcilicet eos libera-
tos a praua conſuetudine, quæ via eſt ad
iniquitatem operandam : ſic ſuſcipiet vt
poſt eis patrocinetur ne vlterius ab hoc
vinculo vinciantur. Suſcipiet inquã pro-
pter iniuſtitias enim ſuas humiliati ſunt
.i.humiliabuntur, ſcilicet ideo eos ſuſci-
piet quia humiliabunt ſe deo omni deuo
tione contuitu iniquitatum ſuarũ,vt re-
mittantur. Permittit quippe multos deus
labi vt per hoc humilientur . Ingreditur
autem propheta tertium ꝑiculum oſtẽ-
dere,& eius ereptionem ſic: dico ꝙ deus
eos liberatos ſuſcipiet vt a vitiis cuſto-
diat. Poſtea vero omnem eſcam ſpiritalẽ
lectionem ſcilicet & orationẽ quibus ani-
ma reficitur abominata eſt.i. abhorrebit
& faſtidio habebit anima quorundam eo
rum,quæ licet iam eſca illa frui conſueue
rit:tamen ex dilatione patriæ cęleſtis tæ-
dium illius eſcę concipiet & per hoc ap-
propinquauerũt vſqꝫ ad portas mortis.i.
appropinquabunt vſqꝫ ad peccata q̃ ſunt
portæ per quas ad mortem fit ingreſſus,
ſcilicet ad hoc deuenient vt fere ꝑccent
criminaliter:& in tãto periculo ſe conſti-
tutos eſſe conſiderantes clamauerũt.i.cla
mabunt ad dominũ voce & corde cũ tri-
bularentur.i. cum tribulabũtur interiori
tędio eſcę ſpiritalis . Et de neceſſitatibus
eorum liberauit eos, ſcilicet de pauperta
te feruidę charitatis liberabit eos: & hoc
modo liberabit. Miſit.i.mittet in eorũ au
xilium nõ localiter,ſed ſpiritaliter verbũ
ſuũ.i.imperium potentiæ ſuæ,& ſic ſana-
uit.i.ſanabit eos. Quod eſt dicere. Imperio
potẽtiæ ſuę cõſtituet vt ſanentur & pro-
tinus a languore huius tędii ſanabũtur .
Et ꝑ hãc ſanitatem eripuit.i.eripiet eos
de interitionibus eorũ.i. de interitu ꝑc-
catorum,& de interitu ęterno in quẽ de-
ciderent ſi in hoc tędio remanerent. Ergo
confiteãtur domino iſtę miſericordiæ eiꝰ
& mirabilia eius exhibẽda filiis hominũ:
& hoc quoqꝫ vt ſuꝑius exponitur. Et cũ
ei corde & ore & opere confitebuntur,ſa-
crificent ei ſacrificium laudis.ſ.deuoueãt
ei nõ ꝑcudes aut quęlibet huiuſmodi ſa-
crificia,ſed laudem,qđ ei erit delectabile
ſacrificium. Et hoc quidẽ modo dico eos
ſacrificium laudis ſacrificare vt hoc qđ
ſunt non tędioſi,ſed charitate feruidi nõ
ſibiipſis, ſed deo in mente ſua aſcribãt,&
etiam annuncient ad dei laudem aliis in
exultatione opera eius in ſeipſis exiſtẽtia
ſcilicet annuncient hoc ꝙ tales ſunt,ope-
ratione dei eſſe. Quartũ quoqꝫ ꝑiculum

Periculũ tertium.

Periculũ quartum qđ eſt ꝑlatorum.

qđ ſolis prelatis imminet & eiuſdem periculi liberationem oſtendere intẽdit cum dicit. Qui deſcendunt &c. Qđ ſic adaptatur. Non ſolum illi quos ſuperius oſtendi opera diuinę miſericordiæ in ſe conſiderabunt & experientur, ſed etiam prelati qui contemplationis ſublimitate deſcendunt deſcendentes in mare.i. in ſubditam plębem: quemadmodũ mare creberrimis tẽptationũ tẽpeſtatibus perturbatur: & non ſic deſcendunt vt ſubmergantur in mari: ſed exiſtendo in nauibus.i.in gubernationibus, vt videlicet ſubditam plębem ſuis gubernationibus a tempeſtate tribulationũ protegant ad modum nauiũ quæ homines ſibi innitentes a marina tempeſtatę protegũt, & per gubernationem ſuam facientes operationem in aquis multis.i.in multis populis.i. valde operantes per gubernationem prædicationis ſuę in populis ſibi ſubditis eos recte & eccleſiaſtice ſe habere faciendo. Ipſi viderunt.i. videbũt opera miſericordię domini. Et bene ponit ipſi, vt innuat ꝙ cũ cæteri de quibus ſuperius actũ eſt viſuri ſint opera domini: ipſi potius qui deſcendent in mare, ſunt opera miſericordiæ ei⁹ viſuri ipſa rei experientia. Et non qualiacũꝙ opera, ſed mirabilia eius miſericordiæ opera exercẽda in profundo.i.in illis ſubditis qui ſunt ꝓfundi in vitiis: Et hoc totum eſt ac ſi diceret. Prælati qui a contẽplatione in practicam vitam deſcendunt vt ſubditos regãt: Ipſi mirabilia dei beneficia circa ſubditos in peccatis profundiſſimos experiẽtur, quę beneficia in ſequẽtibus oſtendet. Populos quidem aquas vocat eo ꝙ ad modum aquarum de generatione in generationem diffluũt. Quoniam autem dixerat prælatos beneficia domini viſuros, vt cõſequenter ipſa beneficia oſtendat: prius periculum oſtendit ſic. Ipſi videbunt inquã opera miſericordiæ domini: & vt hęc videant dixit: & ſtetit in mari ſubdito eis prælatis ſpiritus operatoris procellę.i.ꝑmittit deus & in plębe ſubdita quam mare ſuperius diximus: ſtabit ſpiritus procellę.i. in mari illo perſeuerabit ſpiritus malignus operator procellæ ſeditionis & diſcordię, & ſic exaltati ſunt fluctus.i.exaltabũtur & augmentabũtur fluctus perſequutionũ eius maris, vt videlicet plębs ſubdita interdũ in prælatos perſequutionibus exterioribus inſurgat, & penitus a ſe doctrinę & eccleſiaſticę diſciplinę iugũ excutiat. Vel ſi non exaltentur fluctus exteriorũ tribulationũ, exaltabũtur fluctus interiorum ſic vt eos nimis in anima tribulationibus vrgeant ex compaſſione miſericordiæ ſuæ: cum ad eorũ correptionẽ ſanctam renuũt prauos actus ſuos emendare. Tũc autem cũ fluctus tribulationũ exaltabuntur aſcendunt prælati vſꝙ ad cęlos, & deſcendunt vſꝙ ad abyſſos.i.aſcẽdunt conſideratione ſua vſꝙ ad cælos.i. vſꝙ ad conſiderãdam vitam cęleſtium virorum quæ ſublimis eſt & ſancta & deo amabilis: & deſcendunt vſꝙ ad abyſſos.i. vſꝙ ad conſiderandã infelicẽ, & ideo odibilem vitam peccatoꝝ qui profundi erũt in peccatis ad modum abyſſorum, & per hoc anima eorũ prelatorum tabeſcebat.i. tabeſcet & deficiet nimia mœroris anxietate, in malis.i.in cõſideratione malorum ſubditorum qui vt abyſſi profundi erũt. Compenſabunt nempe cęleſtium virorũ ſublimitatem, ſubditorũꝙ ſuorũ deiectionem, quorum eis cura credita eſt. Poteſt etiam hoc ſola ſimilitudine legi ſic. Exaltabuntur inquam fluctus eius: & tũc prelati aſcendent vſꝙ ad cęlos & deſcendẽt vſꝙ ad abyſſos.i.erũt ſimiles hominibus in marina tempeſtate periclitantibus qui aliquando fluctibus eleuantibus ſe, videntur vſꝙ ad cęlos aſcendere: aliquãdo deiicientibus ſe fluctibus videtur vſꝙ ad abyſſos deſcendere: ſcilicet in tanto periculo ſuę prelationis poſiti erunt in quãto illi qui vt oſtenſum eſt in mari periclitãtur. Et ideo anima eoꝝ tabeſcet poſita in iſtis malis anxietatum: & tũc turbati ſunt prelati.i.ratio eorum turbabitur: & ne ſic intelligerentur eſſe turbati, vt nũꝗ ſincerã rationem habuerint, addit: & moti ſunt.i. a ſinceritate rationis ſuę mouebũtur, ac ſi dicat. Cum prius ſinceram & imperturbatã rationẽ in regendo ſubditos habuerint, a ſinceritate illa in perturbationem pręnimia ſubditorũ diſſenſione mouebũtur. Vel mouebũtur indignatione contra ſubditos. Per hoc itaꝙ nimiam eorũ perturbationẽ oſtendit. Turbabũtur inquam a ratione ſua ſicut ebrius.i.ad modũ ebrii qui a valetudine rationis ſuę ſit alienat⁹:

Et ntantum turbabuntur ꝙ deuorata eſt
.i. dieuorabitur & ex toto deſtruetur oĩs
ſapientia eorum: vt cũ ante perturbatio-
nem ſapiẽter regere nouerint, tũc in tãta
perturbatione poſiti omnẽ ſapientiam re
giminis amittant: a ſimilitudine nautarũ
qui a nimia tempeſtate depręhenſi ſui re-
giminis peritia nequeũt vti. Turbabũtur
inquam: Et ideo videntes ſe ſufficere non
poſſe: clamauerũt .i. clamabũt ad dominũ
corde, ore, & opere, cum tribularentur .i.
cũ in periculo tanto tribulabuntur: & de
neceſſitatibus eorum eduxit eos .i. de in-
ſufficiẽtia & inopia regiminis educet eos
Et ecce qualiter educet .ſ. & ſtatuit .i. ſta-
tuet. Quod eſt dicere. Mutabit procellam
eius maris .i. minores tribulationes & ex-
teriores & interiores, in auram .i. in ſere-
nitatem & quietẽ: & ſiluerũt fluctus eius
.i. ſilebunt, & ex toto ceſſabũt maiores tẽ-
peſtates perſecutionũ ipſius ſubditę plę-
bis ſiue exteriores ſiue interiores. Quod
eſt dicere. Sic ſedabit plębis ſubditę diſ-
ſenſionẽ bene & ſanctę & regulariter eos
ſe habere faciendo, vt nõ oporteat pręla-
tos eis compati, & pro eis anxiari: a ſimi-
litudine maris qđ ſic aliquando poſt tem
peſtatem ſedatur, vt nec a procellis, nec a
fluctibus inquietetur: ſed ſolum leuis vẽ-
tus & ſerenus qui aura dicitur, in eo ſit.
Procellas quippe vocamus minores maris
cõmotiones: Fluctus vero maiores. Aurã
etiam ſerenũ & ſuauem ventum dicimus
Vnde ꝑ procellas minores tribulationes,
& per fluctus maiores accipiuntur, & per
auram ſerenitas concordiæ conuenienter
intelligitur: Siue ſicut ꝑ ſpiritũ procellæ,
malignũ ſpiritũ denotauimus: Ita & per
aurã quę ſerena eſt & ſuauis, ſpiritus ſan
ctus accipitur totius ſerenitatis & cõcor
diæ auctor. Et ſic litera adaptatur: deus
ſtatuet .i. cõmutabit procellam diabolicæ
diſſenſionis in auram .i. ſerenitatis ſpiritũ
ſcilicet vt omni procella depulſa, ibi ſpiri
tualis concordię ſerenitas habeatur: & ſic
ſilebunt .i. ceſſabunt fluctus eius maris .i.
tribulationes ſubditæ plębis vt non vlte-
rius pręlatis tribulationes inferãt ſiue in
terius, ſiue exterius. Et ga fluctus ſiluerũt
.i. ſilebũt, lętati ſunt .i. lętabuntur prælati
prius de procella cõtriſtati. Et etiã læta-
bũtur de hoc ꝙ deduxit eos deus in por-
tum voluntatis eorum .i. deducet eos in
tranquillitatem & requiem quam volẽt.
Poſſet quippe eos ducere ad tranquillita
tem, ſed non ad tantam ad quãtã vellent:
Ideoq; vt maius appareat beneficium ad-
dit: in portum voluntatis eorum: a ſimili-
tudine nautarum qui tempeſtatem euadẽ
tes poſtq̃ ad portum peruenieũt in tran-
quillitate & in requie ſunt. Ergo quoniã
has miſericordias prælatis faciet: cõfiteã-
tur domino iſtę miſericordię eius, & mi-
rabilia eius exhibenda filiis hominũ Adę
& Euæ, ſcilicet ſubditis. Nõ enim pręlati
licet in tẽpeſtate poſiti, filii hominũ Adæ
& Euę ſecũdũ mortem ſunt dicendi. Ex-
ponit autẽ quomodo dicat: vt miſericor-
dię iſtę ſint materia confitẽdi ſibi laudem
cum addit. Confiteantur inquã .i. ſint ma
teria confeſſionis .ſ. exaltent eum quicũq;
omnimoda laude in eccleſia .i. in conſide-
ratione eccleſię plębis ſubditę videndo .ſ.
quę congregatio ſubditorum egregie, &
regulariter ſe habeat: & laudent eũ in ca-
thedra ſeniorum .i. in conſideratione gu-
bernationis pręlatorum rationabiliter &
cum tranquillitate ſubditos regentium.
Cathedra pro gubernatione ponitur, eo
ꝙ gubernatores in cathedris ſolẽt ſedere.
¶ Oſtẽſis quatuor ereptionibus vt magis
ad dei laudẽ incitet gentes: et ſi ſuperius
de earũ ſalute egerit: agit tamẽ de hac ea
dem re in ſequẽtibus: agẽdo pariter de Iu
dęorum repulſione, vt maius appareat in
ſalute gentiũ beneficium ex cõparatione
repulſionis Iudęorũ: dico laudent quicũq;
videntes dominũ in cathedra ſeniorũ, &
de hoc quoq; laudẽt ꝙ poſuit flumina in
deſertũ .i. prędicatores qui flumina dicun
tur, eo ꝙ ad modum fluminũ ſubditos do
ctrina ſua reficiant. Quos mittendo deus
in deſertũ: ponet .i. diu perſeuerare faciet
in hoc deſerto .i. in gẽtili populo vt eum
doctrina ſua reficiat: qui deſertũ dicitur
eo ꝙ ante doctrinã prædicatorum ad mo
dum terræ deſertę ſteriles in bono opere
fuerũt. Non ſolum autẽ minores prędica
tores ponet deus in deſertũ, ſed & ponet
in ſitim .i. in gẽtilem populũ exitus aqua-
rum .i. apoſtolos, vt per eorum doctrinam
ad fidem adducãtur. Dicũtur quidẽ apo-
ſtoli exitus aquarũ .i. fontes, eo ꝙ ab eorũ
doctrina cũctorũ prædicatorum doctrina

dirimetur:ſicut a fontibus riui egrediun-
tur. Gentilis autẽ populus per emphaſim
dicitur ſitis: eo ꝙ de doctrina fidei valde
ſiccus eſſet & aridus.Dico ꝙ ponet flumi
na in deſertum.Terram autem fructiferã
.i.populum Iudaicum,prius exiſtentẽ ter
ram ſuam in bonis operibus fructiferam
permittet poni in ſalſuginem.i. in ſterili-
tatem quæ per ſalſuginem accipitur,eo ꝙ
ſalſa terra ſterilis fit. Hoc autem ꝙ ſteri-
lis fiet a bono opere continget a malitia
inhabitantium.i.dominãtium in ea.ſ. per
malitiam phariſęorum & cęterorum prę
latorum qui male viuendo & ſteriles exi
ſtendo eam exẽplo ſuo corrumpẽt.Ex op-
poſito vero poſuit .i. ponet per auxilium
gratiæ deſertum.i. gentilem populum in
ſtagna aquarum.i.in prædicatores.ſ.quoſ
dam ex gentibus adeo aqua doctrinæ fa-
ciet redundare:vnde alios reficiãt in quã
tum ſtagna aquis redundant. Et bene ſta
gna ponit,vt per hoc prelati illi accipian
tur qui ſtantes ſunt,nõ diuerſas mũdi par
tes docẽdo peragrãtes ſicut epiſcopi mul
ti,& cęteri gradus prelatorũ vniuſcuiuſqȝ
eccleſię a ſimilitudine ſtagnorũ quæ non
fluũt . Et nõ ſolũ deſertũ ponet in ſtagna
aquarũ, ſed & terrã ſine aqua.i.populum
gẽtilem aqua doctrinę carentem ponet in
exitus aquarũ.ſ. quoſdã ex ipſis gentibus
faciet apoſtolos,vt vice apoſtolorũ plures
prouincias,docendo perluſtrent,& cæteri
minores ab eorũ doctrinę fonte procedãt
ſicut Dionyſius in Gallia, & cęteri multi
per diuerſas mundi partes ab apoſtolis &
eorũ ſucceſſoribus miſſi. Et illic.i.in fun-
damento fidei & doctrinę illorũ ſtagnorũ
& exituũ aquarum collocauit.i. fundabit
alios cõplures eſuriẽtes.i.valde deſiderã-
tes eorũ doctrina refici:vt in doctrina bea
ti & glorioſiſſimi Martini multi legũtur
fuiſſe collocati.Et ipſa ſtagna & exitus cõ
ſtituerũt ciuitatẽ habitationis.i.ꝑdicatio
ne ſua & exẽplo cõſtituent illos eſuriẽtes
tales,vt ſiant poſtmodũ in futuro Hieru
ſalem cęleſtis, quę vt ſuperius dictum eſt,
erit ciuitas habitationis:vel eſurientes in
eis collocandi prædicatores effecti faciẽt
alios prædicãdo ciuitatẽ habitationis.Et
hoc modo cõſtituẽt ciuitatẽ ꝙ & quoſdã
factos dei agros cultibiles ,per fidẽ ſemi-
nauerũt.i.ſeminabunt ſemine doctrinę,&
ex ipſis agris plantauerũt.i.plantabũt vi-
neas.ſ.ex fidelibus deo per fidẽ generãdis
firmiter cõſtituent congregationes cleri-
corũ & monachorum quæ dei vineę erũt
fructiferę. & nõ erunt in malo fructiferę:
ſed fecerũt.i. facient fructũ natiuitatis.i.
fructũ naturalẽ,fructũ videlicet operũ bo
norũ ad quẽ faciendũ natę ſunt, & a deo
creatę . Malorũ eñ operũ fructus contra
naturã eſt . Peccatũ eñ nõ eſt natura,ſed
vitium naturę:ſicut Proſper aſſerit.Et eis
vineis & agris benedixit.i. benedicet dñs
.ſ.exaltabit in virtutibus.Et multiplicati
ſunt.i.multiplicabũtur quãtũ ad numerũ
perſonarũ,& hoc nimis.i.ſupra modũ. Et
hoc modo nimis:qa nõ minorauit iumen
ta eorum. Hic datur intelligi ꝙ multipli
cari permittet iumenta eorum.i. illos ex
ipſis qui ſimplices erũt & rudes vt iumẽ-
ta,idiotas videlicet: qui ideo nimis multi
plicati dicũtur, quoniã plures ex ipſis vt
in ſequentibus oſtẽdetur ab hæreticis in-
corporati fuerunt. Cũ enim hęretici pru
dentes deuorare nequeunt ,idiotas inua-
dunt. Vnde Pſalmiſta alibi. Congregatio Pſal. lxvij.
taurorũ in vaccis populorũ. Multiplica-
bũtur inquã agri.Et poſt:pauci facti ſunt
.i.pauci fient cum perfecti dimittentur a
maxima parte iumentorũ qui ab hęreticis
incorporabuntur. Et perfecti vexati ſunt
.i.vexabuntur a tribulatione malorum.i.
hæreticorum.Legũtur enim hæretici ſan
ctis viris tribulationẽ corporeę perſequu
tionis intuliſſe,vt Arrius & alii plures.Et
vexabuntur etiam interius perfecti a do-
lore compaſſionis, compatiendo.ſ.eorum
errori & perditioni . Per hoc itaqȝ pauci
fient,& vexabuntur ꝙ ſuper principes hæ
reticorũ.i.in ſuperiori parte eorũ in ani-
ma.ſ.effuſa eſt contemptio.i. effundetur
deſpectus irę dei quę eos interius exceca-
bit:vel effundetur ſup principes iuſto iu-
dicio dei cõterẽdos vt cõtẽdãt adinuicẽ
multiplici ſchiſmate,& ſic magis excęcen
tur.Et eos excęcatos fecit.i.permittet er-
rare poſitos in inuio.i.in deuio diuerſarũ
hereſum: & ſic vt nullo modo ſint in via
fidei . Sunt quippe plures qui tametſi in
quibuſdam leuibus errant ex ignorantia,
tamen ſunt in via. de quibus Apoſtolus.
Et ſi quid aliter ſapitis, & hoc quoqȝ vo-
bis deus reuelabit . Quia poſſet quæri,

quid hoc ꝙ de hæreticis agitur ad dei laudem attineat. Oſtendit quæ inde vtilitas continget perfectis, vt illud ſpectare ad dei laudem innuat ſic. Dico ꝙ hęretici errabunt: & de inopia eorum per hoc ſcilicet ꝙ ipſi erũt fide inopes adimit pauperem. i. adiuuabit dominus populum pfectorum pauperum ſpiritu non ſuperbũ. Vel de inopia. i. de paucitate ipſorũ perfectorum. ſ. hoc eos adiuuabit ꝙ erũt pauci, & a multis hęreticis circũdati: Et ne familiæ ſuorũ ab hęreticis ſeducantur poſuit. i. ponet & fundabit in fide firmiter ipſas familias ſicut oues. i. ſimiles ouibus quæ ſolummodo paſtoris ſui vocem audiunt, nec alienũ paſtorem ſequũtur. Exponit autem quomodo ſuos adiuuabit de inopia ſic: Vere ſuos adiuuabit p inopiã hæreticorum. Videbũt enim recti per eos ſcilicet eorũ exagitati quæſtionibus: multa videbunt de fide quæ prius ab eis intellecta non erant: & videndo inde lętabũtur. Et qa ipſi videntes erunt omnis iniquitas hęreticorum oppilabit os ſuum. i. omnes hæretici claudent os ſuũ: non audentes facere eis aſſultum. Ergo quando quidẽ tot vt oſtendi miſericordias in humano genere deus exercebit. Quis ſapiẽs & cuſtodiet hæc, & intelliget miſericordias domini? Hoc autem ad maius exhortationis pondus interrogatiue ponit. Et eſt ac ſi diceret. Quandoquidem ſuis tot miſericordias deus impendet: ſi quis ſapiens erit & cuſtodiet hæc beneficia poſt ꝙ̃ ſibi fuerit adeo data ne ſua culpa amittat: & non aſcribet hæc ſuis meritis, ſed intelliget has miſericordias eſſe ſoliꝰ domini.

In Pſal. CVII.

Titulus. CVII. Canticum pſalmi ipſi Dauid, Chriſto attribuendũ. Canticum pſalmi tractatus iſte dicitur eo ꝙ hic principaliter agatur de cantico. i. de iocunda remuneratione. Et ſecundarie de pſalmo. i. de bona operatione. Agit enim in hoc pſalmo dominicus homo oſtendens ſe ad obœdientiam paſſionis & bonę operationis eſſe paratum: & agens etiam de ipſius obœdientiæ remuneratione: de glorificatione videlicet reſurrectionis & aſcenſionis ſuæ, & de hoc ꝙ per mortem ſuam ſaluandos ex Iudęis & gentibus aſſumet. Hoc autem ea intentione facit vt ſuis in hoc ſpem tribuat glorificationis ſi obœdientes diuinis præceptis extiterint. Notandum ſane ꝙ pſalmus iſte non abſq; ratione a propheta de duorum pſalmorum extremitatibus, eſt coniunctus: de extremitate ſcilicet. lvi. & de extremitate. lix. Qđ ideo factum eſſe indicatur vt remoueatur ne duo pſalmi illi ad ſolas hiſtorias intelligantur, licet ab hiſtoriarum ſimilitudine intitulẽtur. Si enim ad ſolas hiſtorias eos propheta edidiſſet: cum vtiq; hiſtoriæ diuerſiſſimæ ſint: pſalmorum ex his factorum partes in vnius pſalmi compoſitione non poſuiſſet, nec huic pſalmo quidem alius titulus niſi ex duabus illis hiſtoriis ſumptus ab Eſdra poſitus eſſet: qui per eundem prophetiæ ſpiritum creditur titulos appoſuiſſe: per quem & Dauid pſalmos compoſuiſſe. Aliter enim ab eccleſia non haberentur in auctoritate. Per hoc etiam innuitur cæteros pſalmos iuxta hiſtoriã intitulatos, non eſſe ad ſolam hiſtoriam accipiendos.

Titulorũ per Eſdrã ad pſalmos appoſitio.

Paratum cor meum deus ac ſi dicat. Licet ex carnis infirmitate pro paſſione videndus ſim contriſtari: tamen paratum eſt cor meum. Paratum eſt inquam cor meum. i. voluntas animæ meę parata eſt ad patiendum. Hoc autem bis ad aſſertionem ponit: & magis in hoc ſuos auditores vt ad hoc idem pro eo parati ſint inſtruit. Et ego ſic paratus cantabo tibi interiori deuotione & pſallam exterius bona operatione: & hoc in gloria mea. i. in conſideratione gloriæ meæ. Conſidero nempe ob hoc me eſſe glorificandum cum immortalis ſiam & impaſſibilis. Exhortatur autem humanitatem ſuam ad cantandum & pſallẽdum vt per hoc veniat ad reſurrectionem: & non ponit ipſum cantare & pſallere: ſed æquipollenter ponit exurgere, qđ eſt effectus iſtorum: & per hoc intelliguntur cauſę. ſ. cantare & pſallere. Dico ꝙ paratũ eſt cor meum ad hoc vt patiar: & qa cantabo & pſallã, & ſic fiat o humanitas mea exurge. i. merere exurgere p mortis obœdiẽtiã & per cãtationẽ & pſalmũ: tu humanitas di

Pſalteriũ. Cithara.

co exiſtẽs pſalterium & cithara.Pſalteriũ
quidem ſecũdũ ſuperiora.i.ſecũdum vir-
tutes & bonas operationes quibus deum
laudas ad modum pſalterii qđ ex ſuperio
ri ſonat,& cithara ſecundum inferiora.ſ.
ſecũdum mortalitatem & paſſibilitatem
quę etiam deum laudant patiendo,& pro
eius obœdientia moriendo:a ſimilitudine
citharę ſonantis ex inferiori.Vel ſic.Dico
ꝙ pſallam in conſideratione glorię meæ,
& vt glorificeris o caro exurge pſalteriũ
& cithara: ſcilicet tu nunc exiſtens citha
ra ſecũdum inferiorem naturam morta-
litatis & paſſibilitatis, exurge a morte vt
ſis pſalterium adipiſcendo ſuperiorem na
turam immortalitatis & impaſſibilitatis.
Dico exurge,& ſic erit:Exurgam reuera,
& hoc diluculo.i.in mane tertiæ diei.hoc
qđ terminũ reſurrectionis ponit, facit ad
fidei noſtræ certitudinem & ad maiorem
ſuæ humanitatis exhortationem . Exur-
gam inquam,& per hoc confitebor tibi in
populis.i. veros cõfeſſores tibi pariam in
populis Iudaicis:& pſallam tibi in natio-
nibus.i.tales tibi pariam per fidem in na-
tionibus gentium qui tibi pſallent.Et nõ
ſolum per hoc qđ exurgam confitebor &
pſallam: ſed & per hoc quia magna miſe-
ricordia tua ego ſcilicet miſericordia tua
magna per emphaſim eo ꝙ per obœdien-
tiam paſſionis meæ magna miſericordiæ
beneficia generi humano largieris:exalta
bor ſuper cęlos materiales,eos corporali-
ter aſcendendo,& ſpiritũ ſanctum mittã,
cuius inflammatione confeſſores & pſal-
lentes inſtituentur . Vel exaltabor ſuper
cęlos.i.ſup angelos immortalis & impaſſi
bilis effectus, qui ſecũdum mortalitatem
& paſſibilitatem paulo minus ab eis mo-
do ſum minoratus , & ſic inſtituam con-
feſſores & pſallentes.Et veritas tua.i.ego
per emphaſim tua veritas per quem veri-
ficabitur promiſſio tua,exaltabor vſq; ad
nubes conſtituendas.i. vſqueadeo vt etiã
conſtituam prædicatores:Confeſſores in-
quã pariam & pſallentes per reſurrectio-
nem & exaltationem meam & vt parian-
tur exaltare ſuper cęlos materiales,vel ſu
per angelos,o deus verbum mihi perſona
liter vnitum.Nõ dicit hoc de verbo quin
verbum ſine tempore ſit patri & ſpiritui
coæquale,ſed propter humanę naturę p-
ſonalem vnionẽ indiſſolubilem quę paſſa
eſt & exaltata: aliquando legitur verbum
paſſum & ſuper cęl os exaltatum.Exaltare
inquam ſuper cęlos o deus verbum.i. fac
me humanam naturam exaltari: & ſic ſu-
per omnem terram tam ſuper Iudæos q̃
ſuper gentes exaltetur gloria tua,ſcilicet
per hanc exaltationem omnis modi gens
ad tui notitiã veniendo te deum eſſe ſu-
per om̃es cognoſcat & glorificet. Vel ſic.
Exaltare deus pater me exaltato ſuper cę
los materiales, vel ſuper angelos: ſcilicet
exalta me ſuper cęlos, & per hoc apud hõ
mines exaltaberis,& me exaltato ſup oẽm
terram ſubiiciendo mihi eam per fidem
exaltetur gloria tua ſuper omnem terrã;
vt te ſcilicet per mei notitiam cognoſcen
do corde,ore glorificetur & opere.Nemo
quippe veniet ad te patrem niſi per me fi
lium.Fac inquam me reſurgere, & exalta
me ſuper cęlos,vt per hoc dilecti tui futu-
ri liberentur a poteſtate diaboli.Vt autẽ
ad hanc exaltationem pertingam;ſaluum
fac me prius a morte reſuſcitãdo dextera
tua.i.potentia tua,& vt ſaluus fiam exau
di me orãtem de hac ſaluatione. Quoniã
autem dixerat exurgam, & confitebor,&
exaltabitur ſuper cęlos miſericordia tua,
& vſq; ad nubes veritas tua : ne hoc ve-
rum eſſe dubitaretur , ideo qa humiliter
orauerat iſtud auctoritate verbi ſibi inte
rius loquentis comprobat ſic: dixi,exur-
gam o auditores &c . Et ne verũ hoc eſſe
dubitetis, ſcitote qa deus verbum in me
ſancto ſuo perſonaliter exiſtens locutus
eſt hæc mihi:Et tũc cum exurgam exulta
bo ſciens ꝙ mors vltra mihi non domina
bitur.Et vt mei mecum exultent in futu
ra reſurrectione in die nouiſſimo diuidã
a maſſa perditorum ſichimã.i. humero-
ſos fideles meos,videlicet hic in humeris
cordis iugum præceptorum meorum fi-
denter deferentes:& dimetiar.i.colligam
a damnandis conuallem tabernaculorum
id eſt tabernaculantium,ſcilicet illos hu-
meroſos colligam vt mecum exultẽt, qui
cum ſint in tabernaculo.i.in militia præ-
ceptorum meorum, conuallis ſunt.i. hu-
miles:ſine humilitate qppe infructuoſum
eſt deo militare.Et ideo diuidam hume-
roſos a perditis qa meus eſt Galaad id eſt
mihi deditus eſt aceruus teſtimonii.ſ.cõ

gregatio martyrum qui ſichima ſunt. Et me⁹ eſt Manaſſes.i.mei ſunt illi humeroſi qui et ſi non ſunt Galaad, ſaltē Manaſſes ſunt.i.obliuiſcentes terrena & extendētes ſe ad æterna, & illi humeroſi qui ſunt Effraim fructificantes & in ſe & in aliis per prædicationē ſuā bona opera,ſunt ſuſceptio mei.i.ſuſcipiūt hic me ꝑ obœdientiā & cōformitatē mei inquā capitis.ſ. quem ſuſcipere debent cū eorū caput ſpiritale ſim. Et vt vniuerſaliter oēm ſichimā com pręhēdam.Iuda rex eſt meus.i. illi humeroſi mei ſunt qui cum ſint cōfeſſores pęccatorū ſuorū:ſunt etiam ſe bene operādo regentes.Hoc autem accipiendum eſt de fidelibus ex Iudęis eo ꝙ ſichima locus ſit in Iudęa,& Galaad mons. Manaſſes autē aūt & Effraim & Iudas viri Iudęi fuerūt. Addit autē de fidelibus ex gentibus, ſic. Non ſolum meus eſt Galaad & Manaſſes & Effraim : ſed & Moab.i.gentilis populus q huc vſq; fuit exlex,& ſine patre deo: eſt lebes ſpei meę.i.eſt refectio ſpei meę ex ipſius.ſ.diuiſione a perditis in futuro lętitia refici:ſicut aliqs in lebete pleno carne qualibet ſpem refectiōis habet. Vel ſic. Moab lebes.i.gentilis populus futurus lebes.i. excoquēs in ſe omnē ſuperfluitatem & molliens cor ſuū per fidem,durū prius per infidelitatem exiſtens : ſicut in lebete duri cibi molliuntur,& ſuperfluus eorum humor excoquitur, erit ſpei meę.i.pertinebit ad ſpem meā .ſ. ſpem habeo ex eius ſalute reficiendi.Moab inquam erit lebes ſpei meæ.Per hoc autem mihi Moab populum gentilem adiūgam,ꝙ in Idumęam extendam calciamētum meum.i.in ipſam plębem gentilem extendam prædicatores meos. Vel calciamentum meum.i.notitiā humanitatis meæ,& per hoc alienigenę.i. gentiles qui ſunt alienigenę.i.alieni a me inimicando mihi per infidelitatem amici facti ſunt, id ē mihi fient amici per fidem Moab & Idumęa & alienigenę idem ſunt. Quare vero prædicatores & humanitas Chriſti calciamentum dicantur: & quare plębs gentilis Idumęa in pſalmū.lix. eſt oſtenſum,& quādoquidem anteꝗ in Idumęam perueniam oportet me deduci in ciuitatem munitam.Quis deducet me in ciuitatem munitam .i. quis deducet animam meam localiter in infernum,vt inde fideles meos extraham,& principem tenebrarum vinciam:& ſic poſt: quis deducet me .i. mei notitiam vſq; in Idumęam .i. vſq; in plębem gentilem? Nonne tu deus me deduces qui repuliſti nos.i.qui viſus es meos repuliſſe a gratia tua faciendo mortales & paſſibiles? Hoc autem ex nimia affectione ſic interrogatiue ponitur. Et eſt æquipollens ac ſi diceret. Vt Idumęos mihi adiungam : tu deus qui meos per Adam repuliſti, deduc me prius in infernum ad eum expoliādum & diabolum vinciendum : & ſic poſt in Idumęam me deduces.Ciuitas munita dicitur infern⁹, eo ꝙ omnibus interius exiſtentibus difficilis ſit ad exeundum : ſicut ciuitas bene clauſa & munita captis hoſtibus grauis eſt ad egrediendum. Qđ dicit repuliſti nos ſe membris ſuis adiungēdo ex nimia dilectione facit:quia mēbra & caput Chriſtus,vnū ſunt.Et quādoquidem meos repuliſti mortales & paſſibiles faciendo, & in eis virtutes interiores debilitando: nō .i.nonne exibis deus in virtutibus noſtris . i. nonne venies per gratiam in auxilio virtutum meorum? Vtiq; exibis in auxilio virtutum meorum ne a diabolo ſuperentur : a ſimilitudine ſtrenui auxiliatoris, qui cum aliquibus ad bellum contra hoſtes exeuntibus in auxilium exit. Exibis inquam,ita tamen vt multas tribulationes meos oporteat pati, quæ eis erunt ad auxilium coronæ adipiſcendę. Et ita ſit cōcedo vt multiplicem tribulationem ſuſtineant, & de ipſa tribulatione da nobis,id eſt meis auxilium ſcilicet fac vt ipſa tribulatio ſit eis ad auxilium coronæ adipiſcendæ. Ideo vero concedo vt patiantur quia corporea & continua ſalus hominis vana eſt, ſcilicet infructuoſum eſt & potius ad detrimentum, vt aliquis ſalute terrena continue vtatur. Flagellat enim deus omnem filium quem recipit. Heb.xij.
Facit autem apoſtropham ad auditores ad eorum inſtructionem ſic: Exibit inquā deus in virtutibus meorum o auditores & per hoc in deo firmiter fundati & innixi faciemus virtutem,id eſt mei facient quicquid attinet ad virtutem, bona opera ſcilicet:vel facient virtutem id eſt fortem, & vt ita dicam, virtuoſam victoriam de omnibus hoſtibus viſibilibus &

inuiſibilibus,& ipſe deus q meos in Adã reppulit ad nihilũ efficaciç deducet inimicos noſtros.i. inimicos meorũ ad hoc per auxiliũ potentiç deducet tam viſibiles q̃ inuiſibiles,vt nihil loci habeat in eis aſſultus ipſorũ inimicorum.

In Pſal.CVIII.

Titulus.CVIII.In finem pſalmus Dauid. Quod exponiẽ. Pſalmus iſte aſcribendus eſt Dauid Chriſto tendenti in finẽ.i.in perfectã conſummationẽ immortalitatis & impaſſibilitatis.In hoc eñ pſalmo Chriſtus deum patrẽ orat, vt ſe quem ĩimici ſui deprimere nitũtur laudabilem oſtẽdat reſuſcitãdo,immortalẽ & impaſſibilem faciẽdo,& mundũ ſibi ſubiiciendo.Agit etiã de eorũdem inimicorũ doloſitate odio & impugnatione.Et cõceſſiue agit de eorum multiplici damnatione. Agit inſuper de ſuorũ cõfeſſione & laude: hoc autem ea intẽtione facit vt per hoc ꝙ orat ſe eſſe verũ hominem oſtendat.Per hoc vero ꝙ eorũ oſtendit damnationẽ multiplicem, & ſuorũ confeſſionẽ & laudem, ſe deum eſſe demõſtrat & oĩpotentẽ.Agit etiã ea intentione de inimicorũ damnatione,vt alios exterreat ab eorũ conformitate.

Deus pater laudẽ meã ne tacueris.ſ.ne permittas taceri laudem meã.Qđ eſt dicere. Fac manifeſtũ per reſurrectionem meã & totius mũdi ſubiectionem me vſquequaq; eſſe laudabilẽ. Hoc autẽ ea occaſiõe oro qa os peccatoris antonomaſice, & os doloſi antonomaſice Iudę.ſ.apertũ eſt ſup me.i. aperietur ad hoc vt opprimat me. Peccator qppe per antonomaſiã Iudas dicitur,eo ꝙ dominũ & magiſtrũ ſuũ tradidit. Doloſus etiã,eo ꝙ eũ ſub pacis oſculo prodidit: qui ad eius oppreſſionẽ os aperuit cũ dixit. Quid vultis mihi dare & ego vobis eũ tradã?Os inquã doloſi ſuper me ape-
Matt.xxv. rietur,& nõ ſolũ hoc,ſed etiã Iudęi quibus ipẽ me tradet loquuti ſunt.i.priuſq̃ eis tradar loquẽtur lingua doloſa,dicen
Mar.xii. do:Magiſter ſcim⁹ qa verax es &c.& hoc aduerſum me.i.ad hoc doloſe loquentur vt deceptione ſua,mihi noceãt.Et nõ ſolũ doloſe aduerſum me loquẽtur,ſed & ſermonibus odii circũdederũt me.i. circũdabũt.ſ.tot amaros ſermones deſignãtibus odiũ effundẽt in me, vt totus per emphaſim videar ex his circũdat⁹ & circumuallatus. Doloſi quippe ſermões odium nõ deſignãt,ſed amorẽ mẽtiũtur.Nõ ſolũ aũt hęc faciẽt,ſed & expugnauerũt me .i.impugnabũt me & blaſphemiis & tribulationib⁹ multis,quatinus me ſic expugnẽt vt qđ verũ eſt me negare faciant .ſ.dei filiũ eẽ. Impugnabũt inquã & hoc gratis.i.ſine occaſiõe aut vtilitate:quod eſt quidẽ grauius q̃ ſi gratis nõ facerẽt. Non tm̃modo vero doloſe & odioſe loquẽtur aduerſum me,ſed & detrahebãt .i.detrahẽt in occulto mihi pro eo ꝙ deberẽt tale quid dicere vt me diligerẽt.i. vt per illud dictũ cõprobarent ſe me diligere.Qđ eſt dicere.Cũ debeãt proferre verba quę pertineãt ad dilectionẽ,proferẽt verba pertinẽtia ad detractionẽ.Ego aũt cui ipſi detrahẽt orabam.i. pro eorũ ſalute orabo, & in hoc ipſi magis rei,cũ orãtis pro ſe ſint detractores:dico ꝙ doloſe & amare & detractorie de me loquẽtur,& impugnabũt me.Et hæc oĩa mala poſuerũt aduerſũ me.i.ponẽt mihi nociua & hoc ꝓ bonis multis,q̃ eis feci.Qđ ẽ dicere. Cũ eis bona plurima fecerim ipſi ecõtrario mala retribuẽt, & tanto magis culpabiles. Et ponent odiũ pro dilectione mea erga eos habita.ſ.cũ eos diligã ipſi me odio habebũt.Oſtẽſio a parte boni & a parte mali. ¶Oſtenſa inimicoꝝ doloſitate & impugnatiõe,cõceſſiue agit de eoꝝ dãnatione, & prius quidẽ de dãnatione Iudę eo ꝙ inter alios pręcipuus exiſtat.Et hoc ſic dicit. Dico ꝙ os doloſi ſup me aperieẽ.Ideoq; dñe pater cõſtitue ſuper eum peccatorem antonomaſice.i. permitte vt ei peccator ex toto dominetur. Exponit vero de quo peccatore dicat cum addit.Et diabolus antonomaſice peccator ſtet a dextris eius.i. reputetur ab eo eſſe a dextris.ſ.bonum reputet eſſe & vtile diabolo ſeruire.Bonũ quippe & vtile reputauit diabolo ſeruire cũ cogitauit impie de magiſtri proditione. Per dexterã ſane bona & vtilia ſolemus aſſidue denotare. Vel ſic. Diabolus ſtet .i.perſeueret a dextris eius.i.vſus dextera eius.ſ. circa bona opera eius perſiſtat,

vt ea penitus per mala opera præponde-
rantia deducat in irritum. Et cum iudi-
catur.i. cū hoc ſit ꝙ a iuſto iudicio dei
pro ſcelere ſuo iam ſit iudicatus.i.con-
demnatus, non euadat iudiciū illud ſa-
lubriter pœnitendo in hac vita: ſed ex-
eat de hac vita condemnatus .i. moria-
tur in damnatione illa. Et oratio eius.i.
pœnitentia eius, quę per orationem acci
pitur, eo ꝙ pœnitentes orent, fiat tēdens
in peccatū.ſ. ad hoc pœnitentia eius fiat
vt ſe ſuſpendat quod grauiſſimū pecca-
tum erit. Scribit enim ſanctus Hierony-
mus Iudam magis dei clementiā in ſuſ-
pendio ſui offendiſſe q̄ in Chriſti pro-
ditione. Vel oratio .i. optatio ei⁹ quā cū
oratione faciet fiat tendēs in peccatū.ſ.
nihil optet niſi quod ad peccatum atti-
net: & fiant dies eius pauci.i. paucis die-
bus viuat. Ne vero gradus apoſtolatus
eius propter eius reatum videretur ſic
eſſe dehoneſtatus, vt nullus in eius loco
deberet ſubſtitui, addit: & epiſcopatū ei⁹
.i. ſublimem gradum apoſtolat⁹ eius ac-
cipiat alter.ſ. Matthias. Per hoc innuit
qm̄ in gradu vnde expelluntur indigni
prælati, alii q digni ſint, debēt ſubſtitui.
Agit quoq; conceſſiue de inimicorū Iu-
dęorum damnatione, quos Iudę filios &
vxorem vocat per ſimilitudinem. Filios
quidem eo ꝙ tunc ab eo ſunt in pecca-
to geniti, cum eis facultatē dominū oc-
cidendi prębuit. Vxorem autē eo ꝙ illi
aſſociati fuerint per conformitatem ad
mala opera procreandum, ſicut vxor aſ-
ſociatur viro ad filios procreādos cum
prius dei filii eſſent, ęternam niſi peccaſ-
ſent hæreditatē adepturi, & dei vxor ſi-
bi per eius notitiam ad procreanda bona
opera copulati. Hoc autem ſic dicit. Cō-
ceſſiue de Iudę damnatione egi: conceſſi
ue etiā ago de damnatione filiorū eius.
Fiant ſcilicet filii eius Iudæi orphani a
deo patre cuius filii fuerunt eo ꝙ filii
eius Iudę erunt: Et vxor eius plebs Iu-
daica fiat vidua a deo vero marito cu-
ius vxor fuit, eo ꝙ eius Iudę vxor efficie
tur. Non ſolum vero fiant orphani, ſed
& transferātur de terra ſua filii eius, &
non ſit vt poſt aliquem certum locū ha-
beāt, ſed vt ſint ſemper nutātes.i. nulli lo
co firmiter inhærentes: & mendicent.i.
ſemper ope alterius egeant. Quia vero
poſſent transferri vel dolo vel quolibet
alio modo, addit: Et ſic dico transferan-
tur vt vi a Romanis eiiciantur de habi-
tationib⁹ ſuis. Et in futuro ſcrutetur.i.
exigat fœnerator diabolus omnem ſub-
ſtantiā eius.i. peccata: non ꝙ peccata ſint
ſubſtantia, ſed ad ſimilitudinem dictum
eſt, eo ꝙ ſicut fœnerator aliquis ſubſtan
tiam ſuā ad vſuram dat: ita diabolus cū
ſubſtātiam aliam nō habeat, peccata in-
gerit vt inde pœnam exigat in futuro:
quę dicitur vſura eo ꝙ ipſum fœnus pec
cati excedat, cum peccatū ad tempus ſit,
& ipſa ęterna. Deus quoq; fœnerator di Fœnerator quō ſit deus.
citur, eo ꝙ ſubſtantiā ſuam ad vſurā ac-
cōmodat: dat videlicet intellectū & quin
ꝙ ſenſus corporis, vt eorum officio bo-
norū operum vſuram colligat. Quā pro
certo vſuram deus exiget cum pœnarū
examinatione ab his qui hic fœnus ſibi
traditum negligunt multiplicare. Iuxta
vero has ambas ſententias litera ſic ex-
ponit. Fœnerator Chriſtus vel diabolus
ſcrutetur a Iuda omnem ſubſtantiā eius
.i. exigat ab eo pœnas pro omni ſubſtan
tia ſibi cōmiſſa. Chriſtus.ſ. ideo pœnam
exigat quia ſubſtātiā intellectus & quin
ꝙ ſenſuum quā ei accōmodauerat mul-
tiplicare neglexit. Diabolus autem eo ꝙ
ſubſtantiā peccatorū quam ſibi accōmo-
dauit multiplicare ſategit: Et nō ſolum
hoc, ſed & ſi ad aliqua bona opera labo-
rauerit maligni ſpiritus adeo alieni facti
diripiant illos labores eius.i. eripiant ei
cumulū malorū fructum.i. laborem illo-
rū operum bonorū. Scrutetur inquā fœ-
nerator omnem ſubſtantiam eius, & tūc
non ſit illi aliquis ſanctorū adiutor qui
pro eo interpellet: nec ſit aliquis ſancto-
rū qui orationibus ſuis miſereatur pu-
pillis eius Iudęis.ſ. qui eius filii exiſtēdo
ſient a deo patre pupilli. Et fiāt ipſi Iu-
dęi nati.i. filii ei⁹ in īteritū.i. ꝑ eius filia-
tionē præcipitētur in interitū ęternū: &
nomen eius Iudę deleatur.i. deſtruatur
vt nō ſit in libro viuētiū, qđ ibi ſcriptū
fuit quantū ad dei miſericordiā: ſed ipſe
delebit per ſui nequitiā. Deleatur inquā
nomen eius, & hoc in gñatione vna.i. in
gñatione diei iudicii, quę vna dicit̄, eo ꝙ
tunc iuſtis oībus cor vnū & anima vna.

Erit em̄ deus omnia in omnibus. Vt autē ipſe Iudas multipliciter puniatur iniquitas patrū eius carnaliū qui iniquiſſimi fuerunt, redeat in memoriā quę modo videt̄ obliuioni tradita: & ſic redeat vt ſit in conſpectu dñi .ſ. conſpiciat eam dñs, vt eā in Iuda puniat, eo ꝙ ipſos patres in iniquitate ſuperauerit. Et peccatū matris eius carnalis quę valde peccatrix extitit nō deleatur a memoria dñi, ſed in ipo puniatur. Certū eſt aūt deum peccata patrū in illis filiis punire q ſunt patribus in iniquitate conformes. Iuxta

Exo.xx. illud. Viſitans iniqtatē patrū i filiis vſq in tertiā & quartā gn̄ationē. Certū etiā eſt deū in illis filiis patrū peccata nō punire qui bono operi vacātes patribus in iniquitate conformari contemnūt. Vnde

Eze.xviii. de per Prophetā. Filius nō portabit iniquitatē patris. Peccatū inquā matris nō deleatur, ſed iniquitas patrū & peccatū matris fiant ſemp cōtra dñm .i. corā dño vt ea non obliuiſcatur: a ſimilitudine rei cōtra ocl'os poſitę quę nō facile obliuioni datur. Et memoria eorum filiorū Iudę diſpereat de terra viuētiū quā ſibi temere attribuūt, vt nec memoria eorū ibi habeatur: & hoc de Iuda & filiis eius cōcedo, pro eo ꝙ non eſt Iudas recordatus .i. nō recordabitur: nec ipſe nec filii eius facere miſericordiā erga me dñm & deū qui tot eis beneficia contuli. Et perſecutus eſt .i. perſequet̄ Iudas mortificare hominē inopem & mendicū .ſ. perſequet̄ me vt me mortificet mea natura qua homo ſum inops .i. inſufficiens per me liberari: & mendicus .i. ope egens alterius. Quod eſt dicere: Perſequetur vt mortificet me hominem mortalem & paſſibilem, & etiā pro damnationis eius compaſſione compūctum corde in quo magis reus erit eo ꝙ videlicet pro ſe compunctū fuerit perſecutus. Et dilexit maledictionem .i. diliget Iudas cauſam maledictionis malā .ſ. operationem, & veniet ei ideo maledictio æterna: & noluit benedictionem .i. nolet cauſam benedictionis æternę .ſ. bonā operationem, & elongabitur ab eo ipſa benedictio: & induit maledictionem ſicut veſtimentū .i. adiunget ſibi prauā voluntatem tradendi me, quę cauſa maledictionis erit, ſicut corpori veſtimentū adiungitur. Bene vero ponit eam indui ſicut veſtimentū. Sicut em̄ veſtimentū adiungitur corpori cum ei naturale nō ſit: ita & mala volūtas aīę adiungit̄ per conſenſum cum extra naturā eius ſit. Et intrauit .i. intrabit mala voluntas illa in interiora animę eius, ſicut aqua quę etiā interiora carnis intrat. Tunc .ſ. dicitur mala volūtas animæ interiora intrare, cum non ſolum anima conſentit, ſed etiam ad prauā voluntatem perficiendam toto niſu laborat: a ſimilitudine hoſtis qui magis timendus eſt cum iam vrbem intrat q̄ cum adhuc de foris valde vicinus eſt. Et vt magis dicam intrabit adeo vt ſit iam in omnibus oſſibus .i. viribus animę ſuperatis .ſ. ratione & libero arbitrio, ſicut oleum quod nō ſolum carnem ſed & oſſa penetrat. Tunc quidem mala volūtas dicitur oſſa animę penetrare & cōfringere cum ratione & libero arbitrio infirmitas ad operationem pertingit: a ſimilitudīe hoſtis q perniciosior eſt cum iam vrbis munitiones obtinuit q̄ tūc cū vrbem ſolūmodo intrauit. Quandoquidem autem cauſam maledictionis interius induit, fiat ei ſicut veſtimentū quo operitur homo exteri⁹: vt ſicut veſtimētū illud exterius apparet: ita & mala volūtas in apto fiat per hoc ꝙ ſe ſuſpēdet: & fiat ei ſicut zona qua ſemper pręcingitur: vt ſicut zona illa qua p̄cingitur eū promptiorem & exepditiorem facit ad operandum, ſic & mala voluntas illa illum promptiorem & expeditiorē faciat ad ſe ſuſpendendum & perenniter occidendum. Non em̄ eum deus ad hoc excęcationis venire permitteret: vt ſe interſiceret niſi mala voluntas dominicę pditionis huius interfectionis cauſa præcederet. Dico de Iuda ꝙ perſequetur me inopem & mendicum: & ꝙ diliget maledictionem & induet eam ſicut viſtimentum. Et non ſolum hoc opus eſt Iudę vt me perſequatur & diligat & induat maledictionem: ſed etiā hoc idem opus erit eorum qui mihi detrahunt .i. hoc idem operabuntur Iudęi vt me ſcilicet perſequantur & maledictionem induāt & diligant. Mihi inquā detrahunt exiſtenti apud dominū .i. æqualitate eſſentiæ domini patris. In hoc ſcilicet mihi detra-

hunt ꝙ dei me filium eſſe negant,cũ ta‑
men apud dñm ſim. Iuxta illud Ioannis.
Ioan.i. Verbũ erat apud deum. Per hoc ꝙ ſe di
cit apud dñm eſſe innuit ꝙ qui detrahit
ipſi filio, detrahit & patri dño. Iuxta il‑
Ioan.v. lud.Qui nõ honorificat filiũ non hono‑
rificat patrem. Vel ſic. Quia de maledi‑
ctione Iudę & Iudæorũ egerat ne videre
tur imprecatiue & cauſa maliuolẽtię ſic
egiſſe,oſtendit pro malis meritis eorum
ſe hoc cõceſſiue dicere ſic.Dixi fiãt dies
eius Iudę pauci,& fiant filii eius orpha‑
ni,& nõ ſit illi adiutor:& fiant nati eius
in interitũ,& cętera talia:& hæc nõ im‑
precatiue dico,ſed conceſſiue.Hoc eñ.i.
hanc multiplicem maledictionẽ prome‑
retur malum opus eorum qui detrahũt
mihi exiſtenti apud dñm.ſ.malum opus
Iudę & filiorũ eius.Et non ſolũ eorũ qui
mihi detrahunt,ſed & qui loquũtur ma
la aduerſus animã meã auferendã.ſ. qui
hoc ad inuicem loquũtur qualiter ani‑
mã auferant.Et ideo tu dñe,dñe qui po‑
tens es cum dñs oĩm ſis, fac mecũ reſur
rectionem & mei glorificationem. Ac ſi
dicat. Ego merito obœdientię meę ope‑
ror reſurrectionẽ & glorificationẽ meã:
& tu fac mecum iſta auxilio potẽtię tuę,
& hoc propter nomen tuum glorifican‑
dũ.Nam per me glorificatũ tu quoq; glo
rificaberis: ſicut in me blaſphemato tu
etiã blaſphemaris.Vnũ enim ſumus:&
ideo debes facere mecũ qa ſuauis eſt mi‑
hi.i.delectabilis mĩa tua.ſ. mihi delecta‑
bile eſt nõ auſterum ꝙ per mortem meã
genus humanũ miſericorditer reparare
diſpoſuiſti.Quoniã autẽ dixerat fac me‑
cum,& non determinauerat quid face‑
ret,determinat hoc,addẽdo ſic. Fac me‑
cum inquã,& hoc.ſ.fac.Libera me a mor
talitate & paſſibilitate reſuſcitando me:
& neceſſe eſt vt hoc orẽ, quoniã ego qui
ſcdm aliam naturam ſum deus immor‑
talis & impaſſibilis & oĩpotens,ſcdm hu
manã naturã ſum egenus.i. impotens al
terius ope liberari q̃ tua:& pauper.i.in‑
ſufficiens ope mea ſaluari.Quod eſt ac ſi
dicat.Mortalis ſum & paſſibilis,& nõ ſic
potens ad patiendum vt nihil patiar:ſed
ita ꝙ cor meum conturbatũ eſt.i. anima
mea conturbabiť timore mortis:& hæc
tñ cõturbatio eſt intra me.i.in poteſtate
mea.ſ.hoc non ſit præter voluntatem &
diſpoſitionẽ meam cũ deus ſim & omni‑
potẽs. Hoc autẽ ad hoc ponit ne ꝙ ora‑
uerat videretur coactus pati.Et nõ ſolũ
cõturbabor ſed etiã ablatus ſum exiſtẽs
ſicut vmbra ĩ veſpere cũ a mõtibus declĩ
nat.i. auferar a diſcipulis meis cum ca‑
piar nõ ſpiritaliter ſed localiter:auferar
inquã exiſtẽs ſimilis vmbrę a mõtib⁹ de‑
clinãti.i.deſcẽdẽti.Sicut eñ circa veſpe‑
rũ vmbra deſcendẽs a montibus paula‑
tim creſcens accedit ad noctẽ, ſic & ego
a meis ablat⁹ patiẽdo paulatim ad mor‑
tem accedo:& cũ auferar Iudæis me ca‑
piẽtib⁹ excuſſus ſum ſicut locuſtæ.i.mei
a me excutientur,& fugiẽt inſtabiles ſi‑
cut locuſtę.Iuxta illud propheticũ.Per‑ Zacha.xiii.
cutiã paſtorem,& diſpergẽtur oues gre‑ Mat.xxvi.
gis.Nõ ſolũ autẽ a me excutiẽtur locali
ter, ſed & genua mea infirmata ſunt.i.
Apoſtoli etiã qui genua mea dicũtur,eo
ꝙ per eos ferar in notitiã hoĩm ſicut fer
tur per genua corpus,Infirmabuntur in
fide vt etiã de reſurrectione mea ſint du
bii.Illi quippe infirmati ſunt qui cũ hęſi
tatione dixerunt:Nos putabamus ꝙ hic Luc.xxiiii.
eſſet redempturus Iſrael.Infirmabuntur
inquã,& hoc cõtinget a ieiunio panis il
lius qui de cęlo deſcendit,mei videlicet.
Qđ eſt ac ſi dicat.Inde eis cõtinget hæc
infirmitas ꝙ me abſente ieiuni erũt a do
ctrina mea.Dixi ꝙ auferar a meis,exiſtẽs
ſimilis vmbrę declinanti:& ſic caro mea
immutata eſt .i.immutabitur,vt ex ani‑
mata fiat ianimata:& hoc propter ole‑
um humano generi dandum vt omni‑
bus detur gratia remiſſionis:quę oleum
dicitur eo ꝙ peccata ſanat,& lumen aĩæ
clarificat:ad ſimilitudinẽ olei qđ vulne‑
ra ſanat,& oculos corporis clarificat.Et
poſtq̃ caro mea ĩmutabiť, ego fact⁹ ſum
opprobriũ illis.i.ego q ad hoĩm ſalutem
patiẽs opprobriũ nequaq̃ eſſe deberem,
fiam illis Iudęis opprobriũ.ſ.pro oppro
brio magno reputabũt ꝙ de eorũ genere
nat⁹ ſim.Vel fiam illis opprobriũ.i.cau‑
ſa opprobrii:nã pro crucifixione mea in
ęternũ opprobriũ apud hoĩes erũt:& nõ
ſolũ me crucifigent, ſed etiã viderunt.i.
cũ delectatione aſpicient me mortuũ ha
bẽtes me ſpectaculũ:& mouerunt.i. mo‑
uebũt capita ſua cum deriſione dicẽdo:

Alios ſaluos fecit,ſeipſum nõ põteſt ſal-
uũ facere.Et qa caro mea ĩmutabitur,&
ſiá opprobriũ adiuua me dñe de⁹ meus:
& hoc modo adiuua.Saluũ me fac reſuſ
citãdo & ĩmortalẽ & impaſſibilẽ facien-
do;& hoc ſcdm miſericordiã tuã : vt ſi-
cut ãpla eſt miſericordia tua:ita & ſalus
mea ſit ampla.Et me ſaluato ſciãt Iudæi
ipſa rei experiẽtia ꝙ hæc manus quã ipſi
negligũt tua eſt.ã.ꝙ ego ſum manus tua
.i.fili⁹ tuus ſcdm diuinitatem,quod ipſi
negant.Et licet tibi ſit hæc manus ſcdm
diuinitatẽ conſubſtantialis,tu tamen do
mine feciſti.i.creaſti eam ſcdm humani-
Manus filius. tatem. Manus patris filius dicitur,eo ꝙ
per ipſum omnia pater operatur.Cum ſe
deũ & hominem verũ oſtendit, deſtruit
& illorum hęreſim qui eum eſſe hominẽ
ſolum,& eorũ qui eum eſſe deũ tm̃ aſſe-
ruerunt.Vel ſic. Et per mei ſaluationem
ſciant ꝙ hęc manus.i.hęc operatio mor-
tis meę tua eſt,non ex eorũ poteſtate:&
hoc modo tua,ꝙ tu domine feciſti.i.diſ-
poſuiſti eam. Enunciat autẽ futurũ eſſe
quod orauit,ne videretur ex diffidentia
oraſſe,ſic. Dixi adiuua me dñe, & ſic fa-
cies. Maledicent illi .i. deprimẽt me in
mortem Iudæi:& tu benedices.i.exalta-
bis me reſuſcitando.Et quia maledicent
cõfundãtur.i.erubeſcant non ad vtilita
tem ſuam Iudęi qui inſurgunt .i. inſur-
gent in me verbis & tribulationib⁹.Ser-
uus autẽ tuus ex oppoſito lętabitur de
perenni gloria adepta:ego .ſ. lętabor qa
ſeruus tuus ſum in nullo tibi reſultans.
Confundantur inquã & nõ parũ,ſed in-
duantur.i.circũdent pudore per empha
ſim Iudęi qui detrahunt mihi:ad ſimili-
tudinẽ corporis quod a re induta circũ
datur.Quod eſt dicere. Plenariã habeãt
cõfuſionẽ & nõ ſimplicẽ cõfuſionem,ſed
operiãtur.i.aperte circũdentur confuſio
ne ſua.i. cõfuſione quã malis actib⁹ ſuis
promerentur:ſicut diploide .i. ad modũ
Diplois. duplę veſtis.Scribit ſanctus Hieronym⁹
diploidem eſſe chlamydem duplã,cuius
vna pars iterior,altera vero eſt exterior.
Vnde cõgrue Iudęi dupla cõfuſione di-
cuntur operti fuiſſe ſicut diploide.Vna
quidem cõfuſione interius in aĩa,& ſi nõ
ad pœnitẽtiã in reſurrectione Chriſti &
aſcenſione:Altera vero exterius in ipſo-
rum captione & diſperſione. Dico quati
nus illi cõfundantur:ego autẽ cõfitebor
dño o auditores,in ore meo.i.mei confi-
tebuntur laudem dño,nõ ſolũ corde,ſed
& ore ſuo nõ tacẽdo pro timore infide-
liũ:& hoc nimis.i.valde.Corde eĩn credi Roma.x.
tur ad iuſtitiã,ore autẽ cõfeſſio fit ad ſa
lutem:& nõ corã paucis infidelibus mei
laudabunt dñm,ſed in medio multorum
laudabo illum.i.in manifeſto multorum
infidelium laudabunt eum ore non re-
formidantes minas eorum: & inde con-
tinget hęc laus ꝙ ipſe dominus aſtitit.i.
aſtabit a dextris mei pauperis ſcilicet pa
trocinabitur mihi ſcdm illam naturam
qua pauper ſum:ad ſimilitudinem patro
ni qui a dextris pauperis ſtat cui patroci
natur.Nõ eĩn patronus a ſiniſtris eſſe di
citur,ſed a dextris:cũ per dextrã proſpe-
ritas,per ſiniſtrã autẽ aduerſitas accipia
tur.Aſtabit inquã a dextris ad hoc.ſ.vt
faceret.i.faciat ſaluã aĩam meã a Iudęis
perſequẽtibus,reſuſcitãdo me ne in mor
te detinear. In Pſal.CIX.

PSalmi.CIX.titulus.Pſalm⁹ Da-
uid.Vel Dauid ꝓphetę eo ꝙ ipſe
hic loquitur.Vel Dauid Chriſti
eo ꝙ de eo hic agit Propheta.Et tot⁹ iſte
pſalmus ad laudẽ eius ſpectat:nã qa Pro-
pheta in ſuperiori pſalmo ipſum Chri-
ſtũ induxerat orãtẽ ne laus eius taceret
eũ laudabilẽ oſtendit ex atteſtatione pa-
ternę authoritatis.Inducit eĩn ipm̃ pa-
trẽ ad ipm̃ dñm Ieſum loquẽtẽ & ꝓdicẽ-
tẽ vt cõregnet ſibi,& oñdẽtẽ ꝙ ſibi cõſub
ſtãtialis ſit & coętern⁹: & iurãtẽ ꝙ ſacer
dos erit inęternũ ſcdm ordinẽ Melchiſe
dech.In hoc quoqꝫ eũ eſſe laudabilẽ com
probat qa in futuro a dextris pr̃is ſedẽs
reges ſibi rebelles hic cõfringet,& in na
tiõib⁹ iudicãdo exaltabit hũiles, & potẽ
tes & ſupbos deprimet:& hæc tãta prãs
ĩde ipſi cõtiget ꝙ torrẽtẽ paſſiõis bibet.

DIxit dñs dño meo. Qđ
eſt dicere.Dñs pater di
cet nõ verbis ſed inte-
ri⁹ ĩeffabili dicere., dño
meo Chriſto: & hoc di-
cet aſſidue ex quo diui-
nitas humanitati erit vnita. Et ecce qd
dicet:Sede a dextris meis.i.cõregna mi-
hi:a ſimilitudine regis q filiũ ſuũ quem

ſibi cõregnare cõſtituit, a dextris ſuis in regali throno ſuo cõſedere facit. Cũ Propheta dñm Chriſtũ dñm ſuum dicit, Iudęorũ infideliũ partẽ authoritate ſua cõprimit, qui eum deũ & dñm eſſe negauerũt. Cõtra Iudæos quippe incredulos in hoc pſalmo agere videt: & eſt hoc ęquipollẽs ac ſi patẽter eis dicat: Negabitis o Iudęi increduli Chriſtũ deũ & dñm eſſe quẽ ego tñ dñm futurum eſſe ĩtelligo & patri cõregnaturum. Vel ſede a dextris meis. ſ. poſt mortis paſſionẽ merito obœdientię tuę quieſce ab oĩ labore: a ſimilitudine ſedentis qui quieſcit. Sede inquã & hoc in dextris meis. i. quieſce exiſtẽdo in potiorib⁹ meis in ĩmortalitate. ſ. & in ĩpaſſibilitate: Sede inquã a dextris meis, & tãdiu ſede donec ponã inimicos tuos & gentiles & Iudæos ſcabellũ pedũ tuorum. Quod eſt dicere. Tandiu mihi conregna donec oẽs illos qui tibi inimicantur nolentes tibi ſubiici ponã ſcabellum. i. ſubditos tibi vt ſcabellum pedibus eſt ſubditũ. Scabellũ inquã pedũ tuorũ. i. tuę ſtabilitatis, quę per pedes accipitur eo ꝙ pedibus ſtatur. ſ. donec eos ſic tibi ſubiiciã vt tu ſuper eos ſtes. i. perſeuerãter regnes. Non dicit ideo donec ponã inimicos tibi ſubditos ꝙ nõ & modo ipſi ſubditi ſint, alioquin eñ deus non eſſet: ſed qa cum ei ſubditi ſint quantũ ad rei veritatẽ: nõ ſunt tñ ſubditi quantũ ad eorũ cognitionem. Quorum in hac vita ad fidẽ venientes ſpontanee ſe ſubditos eſſe cognoſcent: reliqui vero qui eius ſubiectionem hic cognoſcere negligent in futuro tãdem ſe perẽniter ſubditos eſſe velint nolint per tormẽtorum exhibitionẽ

Pſal. viii. cognoſcẽt. Vnde Pſalmiſta alibi. Omnia ſubiecisti ſub pedibus eius. Eſt autẽ hoc ac ſi ſic poſitũ eſſet: Sede a dextris meis mihi conregnando donec cognoſcere faciam inimicos tuos oẽs & gentiles & Iudæos ꝙ ipſi vere ſunt ſcabellũ pedũ tuorum. i. tibi ſemp ſubditi. Quidã. ſ. cognoſcent veniẽtes ad fidẽ: quidã autẽ tãdem in futuro cõducẽtur in iuſtã damnationem. Notandũ ꝙ non ideo dicit eũ a dextris ſedere donec inimicos ſcabellũ ponat quin & poſt ĩęternũ ſedeat: ſed quia tunc eum ſedere manifeſtũ erit, eum tũc ſeſſurum eſſe debere nõ oportuit. Nunc autem eũ ſedere ad inſtructionẽ fidei noſtrę cõfirmat eo ꝙ eius ſeſſio modo adhuc inimicis eius non eſt cognita. Poſtq̃ verba patris ad authoritatem cõmendationis filii appoſuit Propheta in ſui perſona ad eius cõmendationẽ agit ſic. Dixi o dñe Chriſte ꝙ hoc dicet tibi pater ſede a dextris meis donec ponam inimicos tuos in futuro ſcabellũ pedũ tuorũ. Qui videlicet dñs pater hic ĩterim anteq̃ oẽs inimici ponant ſcabellũ, emittet ex Sion virgã virtutis tuę. i. dilatabit ex Sion ex Iudaico populo. ſ. virgam virtutis tuę. i. regnũ virtutis tuæ: quod. ſ. cum virtute ęquitatis moderaberis. Per virgã quidẽ ſceptrũ, per ſceptrũ autẽ quod regni ſignũ eſt, regnũ accipim⁹: & eſt hoc æquipollẽs ac ſi ſic poneret. In Iudęorũ eccleſia primitiua parabit tibi regnũ dñs pater, & a Iudęis emittet. i. extendet regnũ tuũ in gentibus, vt cõplures ex ipſis gentibus tibi volũtarie per obœdientiã ſubiiciantur: & ſic in hac vita in medio. i. in cõmuni inimicorũ tuorũ tam Iudęorũ q̃ gentiliũ dominaberis. i. dominaberis cõmuniter fidelibus ex Iudęis & gentibus inimicis tuis per infidelitatẽ exiſtẽtib⁹: & concedo vt ita ſit: dominare. ſ. in medio. i. in cõmuni inimicorũ tuorũ Iudęorum & gentilium. i. inimici tui cõmuniter te dñm eſſe cognoſcant: & tu domineris dirigendo eos de bono in melius. Vel dominare in medio inimicorũ tuorum. i. in iuſtis qui dicũtur mediũ inimicorũ. i. infidelium, eo ꝙ ab infidelib⁹ eos perſequẽtibus vndiq; circũdentur: ſicut illud quod medium eſt ab his qui circũquaq; ſunt circũdatur. Apponit etiã Propheta ad filii cõmẽdationẽ verba patris cũ dicit: Tecũ principiũ &c. Qđ ſic adaptatur. Poſſet quęri quare deus pater diceret Chriſto ſede a dextris meis, cũ nulli alii dixerit hoc. Adquod ſic addit. Dixi ſede a dextris meis: & te quidem decet ſedere a dextris meis quia genui te ineffabili genitura: ex vtero. i. ex ſecreta eſſentia mea, quæ per vterum accipitur eo ꝙ vterus eſt ſecreta pars corporis, & hoc ante luciferum. Per hoc ꝙ eum ante luciferum genitum dicit qui di gniſſimus ĩter angelos fuit, vnde etiam ſuperbiens corruit, innuit quoniam

ante omnem creaturam eũ genuit:& per hoc eum non ſic genitum eſſe vt creatura eſſet ſecundũ ꝙ a patre genitus eſt, oſtendit. Hoc autẽ eſt ac ſi dicat.Ideo te decet ſedere a dextris meis quia mihi es filius cõſubſtantialis.Ne vero intelligeretur ex tempore genitus eſſe,præponitur,tecum principiũ.Quod eſt dicere,genui te ego inquã exiſtens tecũ principiũ oĩm rerum.ſ.ſic te genui vt tũ principiũ omniũ rerum ſimus.i. vt coęternus mihi ſis vt.ſ.& per te omnia facta ſint ſicut per me.Et bene ponit nõ mecum principiũ,ſed tecũ principium. Si eñ poneret tu es mecum principiũ,poſſet a male intelligentibus errari,vt per hoc patrẽ maiorem filio dicerent.Cæterũ cum ponit ego ſum tecum principiũ,cum nulli dubiũ ſit patrẽ nõ eſſe filio minorem,proculdubio per hoc innuitur eum eſſe eidem filio coęternũ & coęqualem.Oſtendit etiã in qua natura eum genuit,& ei coęternus & coęqualis ſit,cum addit. In die virtutis tuę in ſplendoribus ſanctorũ.Qđ ſic adaptatur. Genui inquã te,& ſum tecum principiũ,& hoc in die virtutis tuę,& in ſplẽdoribus ſanctorum.i. in ea natura te genui in qua tu es dies.ſ.ſecundũ diuinitatem te genui,& tecũ ſum principiũ,quę dies eſt.i.die clarior. Vnde de ſe Chriſtus dicit: Ego ſum lux mũdi. In die inquã virtutis tuę.i. potentiæ tuę.ſ.quę diuinitas eſt virtus & potẽtia tua:& in ſplendoribus ſanctorum genui te,& ſum tecum principiũ.i. eadem diuinitate per quã ſanctos ſplendidos facis: ideoꝗ ſplendor ſanctorũ dicitur. Et bene quidem dicitur pluraliter ſplendores,eo ꝙ plures ſanctos in moribꝰ ſplendificat. Vel ſic. Sum tecum principium .i.coęternus & coęqualis in die virtutis tuę.i.in diuinitate:& in ſplẽdoribus ſanctorum.i.in ęqualitate ſplendorũ ſanctorũ.ſ.in ęqualitate ſancti ſpiritus per quẽ omnes ſancti ſplẽdificant̃,qui plurali vocabulo ſplendores dicuntur propter ſeptiformem gratiã eius. Ac ſi dicat. Ego & tu & principiũ ſumus.i.coęterni & coęquales. Vel ſic multo melius legi poteſt. Genui inquã te tecũ exiſtendo principium quod palam erit me te genuiſſe, & tecum eſſe principium in die virtutis tuæ.i. in die iudicii in quo manifeſta erit virtus tua quæ modo non omnibus apparet.Et palã erit in ſplendoribus ſanctorum .i. in die illa virtutis tuę in qua ſanctos tuos inęternũ ſplendidos facies. Quod eſt dicere. Per ſanctos tuos quos in die virtutis tuę ſplendidos facies palam erit ꝙ mihi coęternus es & coęqualis & conſubſtantialis.Poſtꝗ̃ ex ipſius patris authoritate cõprobauit Chriſtũ patri conregnare & ipſi cõſubſtantialem & coęternum & coęqualem eſſe,ex eadẽ authoritate patris comprobat per eum ſacerdotem factum:ſacerdotiũ Leuiticum in ſacerdotiũ Melchiſedech inæternum eſſe cõmutandũ ſic.Dixi o increduli Iudęi ꝙ dominus pater dixit.i. dicet domino filio:ſede a dextris meis &c. Et nõ ſolum hoc,ſed etiam iurauit.i.iurabit dñs pater.i.firmiter dicet & promittet interiori iuratione dño filio:& ſic ꝙ nõ pœnitebit eũ inde.i. non imutabit promiſſum ſuũ,a ſimilitudine pœnitentis ,lurabit inquã & ecce hoc iurabit tibi o Chriſte:Tu es ſacerdos conſtitutus ſcđm humanitatem,ſcđm ordinem Melchiſedech .i.ſcđm multiplicem dignitatem quę cõſideratur ordinatim in Melchiſedech. Melchiſedech quippe rex iuſtitię interpretatur qui fuit rex Salem.i. rex pacis ſine patre ſine matre,neꝗ initium dierũ neꝗ finem vitę habens.Nõ tamen vt ita eſſet in re,ſed ideo dicitur eſſe ſine patre ſine matre,neꝗ initium neꝗ finẽ dierũ habuiſſe:quoniã in hiſtoria nihil de patre,nihil de matre, ſiue de initio,ſiue de ſine dierum eius legit̃.Iſte quoꝗ Melchiſedech ſacerdos altiſſimi legitur fuiſſe, & panis & vini ſacrificium obtuliſſe.Hæc igitur omnia in Chriſto conſiderari potuerũt, qui nimirũ iuſtitię rex & totius pacis eſt,exiſtens ſine patre ſecũdũ humanitatem, & ſine matre & abſꝗ initio dierum & ſine ſcđm diuinitatem qui etiã ſacerdos altiſſimi patris exiſtẽs veri panis & vini.ſ.corporis ſui atꝗ ſanguinis ſacrificium in ara crucis obtulit. Tu es inquã ſacerdos ſcđm ordinẽ Melchiſedech:& hoc inęternum.i. ita vt ſacerdotiũ tuũ in loco ſacerdotii Leuitici iã euacuati admiſſum ſit durãs inęternũ in te & in tuis.In ſui qđẽ pſona ſacerdos

Tecũ principium. | Ioan.viii. | Melchiſedech.

ineternū dicitur non ꝙ ſacrificium cor
poris atq; ſanguinis inęternum offerat
quod tm̄ ſemel obtulit,ſed qm̄ inęternū
pro filiis orat apud patrem. Sacerdotiū
em̄ non tm̄ eſt offerre,ſed & pro populo
orare.In ſuis autem ſacerdos eſt in ęter-
num & ſcd̄m oblationem quā inæternū
.i.vſq; ad finem mundi iugiter offerūt,
& ſcd̄m orationem. Quotidie nāq; ſacer
dotes eius & oblationem dn̄ici corporis
& ſanguinis offerunt,& pro populo ora
tionem fundunt.Congrue ſane ponit cū
iuramēto patris eum ſacerdotem ſcd̄m
ordinem Melchiſedech in ęternū conſti-
tutum eſſe, vt īnuat ex toto firmiter &
irrecuperabiliter ſacerdotiū Leuiticū in
ſacerdotiū Melchiſedech cōmutatū eſſe.
¶Poſtq̄ de eius ſacerdotio ex authorita
te patris egit,de ipſius vltione & iudi-
cio futuro agit ſic:Tu o dn̄e pater dixi-
ſti dn̄o meo Chriſto filio tuo,ſede a de-
xtris meis &c. Et ipſe dn̄s a dextris tuis
ſedens confregit.i. æternę damnationis
cōfractione confringet,nō ſolum mino-
res,ſed & reges ſibi hic aduerſantes in
die irę.i.vindictæ ſuæ.ſ.in die iudicii in
quo vindicta ſua manifeſta erit. Et tunc
iudicabit in nationibus .i. iudicium fa-
ciet ęquū in omnibus fidelium & infide
lium generibus: & per iudiciū illud im-
plebit ruinas.i. ſuos qui ſe hic diruunt
& humiliant,non extollunt,implebit ex-
ultatiōe.Quod eſt dicere. Humiles ſuos
exaltabit,& conquaſſabit capita multo-
rū in terra.i. conteret ſuperbias multo-
rū quas habent in terreno flore,quæ per
capita denotātur, eo ꝙ hæc pars in cor-
Eſa.xl. Luc.iii. pore ſublimior ſit. Vnde Propheta. Oīs
vallis implebitur, & omnis mons & col-
lis humiliabitur. Vel ſic implebit.i. ple-
narias faciet in futuro ruinas infideliū,
vt cū hic ſe per peccata diruant, ipſe eos
ex toto diruat cum inęternū damnabit.
Et conquaſſabit capita multorū in ter-
ra,hoc non immutatur.Et inde ipſi tan-
ta poteſtas a deo patre dabitur,ꝙ in via
huius vitę poſitus.ſ.in hac vita per quā
regreſſio ſit ad cæleſtem patriā bibit de
torrente.i. bibet de calice paſſionis,quæ
dicitur torrens eo ꝙ ad tempus fuit, &
amara ſicut torrens qui cito ex pluuiis
creſcens cito deficit,& cum turbidus ſit
amarus ad bibendū. Et propterea qa bi-
bere non renuet,exaltabit deus pater ca
put eius.i. exaltabit ſublimitatem eius,
vt cum.ſ. primū in innocentia ſit ſubli-
mis multo magis ſublimet eū dando illi
nomen quod eſt ſuper omne nomen. Per
caput quidem eo ꝙ altum ſit ſublimitas
intelligitur.

In Pſal.CX.

Titulus.CX.Alleluia.Ac ſi dicat.
Totus iſte pſalmus in ſui euidē
tia oībus fidelibus dicit alleluia
.i.laudate deū in integritate dilectionis
& bonę opationis.Propheta nāq; in hoc
pſalmo agens,ſe cōfeſſurum dn̄o in inte
gra dilectione & bonis opibus dicit,oſtē
dens opera bona magna eſſe & a dn̄o. Et
quę ſint illa bona opera dn̄i, exponit. Et
ideo ſe cōfeſſurū dn̄o laudē dicit,vt fide
les oēs ad confitendū inſtruat,quos etiā
eſſe inexcuſabiles de cōfeſſione oſtendit:
tū ideo qm̄ ignorātes nō ſunt cū eis per
prędicatores eſcā doctrinę iā dn̄s dede-
rit,tū qa nō ſunt ad hoc impotētes cum
in eis dn̄s per gratiā, iudiciū & veritatē
operetur,tum etiā eo ꝙ vtile ſit confite-
ri,cū mandata dn̄i ſint fidelia.Et qa iam
redēptorē miſit p quē teſtamētū ſuū mā
dauit:vt autē magis ad confitendū dn̄o
eos adhortet,cōfirmat eū ſanctū eſſe cō-
fitētibus, & terribilē cōfiteri nolētibus.

Confitebor tibi dn̄e in to
to corde meo.ſ. laudabo
te iugiter in tota affe-
ctione cordis mei ī inte-
gra dilectione: & hoc in
cōſilio & cōgregatione
iuſtorū.i.hanc cōfeſſionē faciā in imita-
tione iuſtorū,qui hoc nō temere faciūt,
ſed cū cōſilio:& q pauci non ſunt,ſed vt
maior ſit authoritas,cōgregatio.i.multi
ſunt. Per hoc ꝙ ſe dicit dn̄m laudaturū
integra dilectione,datur intelligi ꝙ etiā
laudabit eū bona opatione,cū integra di
lectio ocioſa eē nō poſſit. Iuxta illđ dn̄i-
cū.Si qs diligit me,ſermones meos ſerua Iom.xiiii.
bit. Cōfitebor inquā dn̄o,& interius in-
tegra dilectione & exterius bona opatio
ne.Et hęc opera cōfiteri interius & exte
rius magna ſunt.i.honeſta:& non ſunt a
me,ſed ſunt etiā dn̄i.i.hęc ī me dn̄s ope-
ratur,& exquiſita ſunt.i, nimis egregia.

Exquiſita pro egregia ponit eo ꝙ illud
qđ egregium eſt diligenter ſoleat exqri
Vel ſic,hęc opera domini magna ſũt, ex
quiſita.i.ſi diligenter exquirat̃ cuius na
turę ſint,magna apparebunt.Quoniã au
tem ſolũmodo dixerat cõfitebor, & poſt
pluraliter dixerat magna opera:non in
telligeret aliquis in his vocibus q̃ ſunt
cõfitebor tibi domine ĩ toto corde meo
plura bona opera denotari,qđ tamen ve
rum eſt.Ideoq; poſſet quæri. Quæ dicis
eſſe magna opera domini ad qđ ſic ad-
dit.Magna opera domini dico:Ire in oẽs
voluntates eius.i.exequi opere omnes
voluntates eius.Et qa poſſet iterũ quæ
ri,quæ ſint executiones voluntatũ eius:
intendit hoc oſtendere ſic.Ecce dico exe
cutiones voluntatum eius,ſcilicet con-
feſſio peccatorũ eſt opus voluntatis ei⁹
.i.hoc vult ipſe vnũquęq; operari vt hu
militer peccata ſua confiteatur. Et poſt
confeſſionẽ magnificentia eſt opus eius
.i.poſt confeſſionem vult vt auxiliati,
ab eius gratia p liberum arbitriũ opere-
mur ĩ nobis abſtinẽdo a peccatis, magni
ficẽtiam.i.innocentiam quę magnificen
tia dicit̃ eo ꝙ animã magnã facit .i. deo
honeſtam:& poſt etiam iuſtitia eſt opus
voluntatis eius.i.iuſtitia virtutũ & bo
norum operũ.Qđ eſt dicere vult vt vir
tutibus adhęreamus.i.ad iuſta opera in
ſiſtere ſatagam⁹.Et hęc iuſtitia exiſtens
opus eius manet in fidelib⁹ ſuis vſq; in
ſeculum futurum ſubſecutiuum huius
ſeculi,& in hoc apparet magnum quid
eſſe,vel ſic.Dixi ꝙ confiteri domino in-
tegra dilectione & cõfiteri perfecta ope
ratione ſunt magna opa domini.Et hoc
comprobatur a minori:qa ſcilicet con-
feſſio peccatorum & magnificentia.i.in-
nocentia qđ longe minus eſt q̃ integra
dilectio,eſt opus eius.Et iuſtitia.i.virtu
tes,& illa bona operatio quę non a deo
digna eſt vt integra dilectio & perfecta
operatio eſt opus eius.Et illa iuſtitia ei⁹
manet tamen in pluribus fidelibus vſq;
in ſeculum ſeculi.i.q̃diu hoc ſeculũ du-
rat & ſi non ſit vſquequaq; perfecta: & p
hoc ꝙ manet conſtat ꝙ magnum quid
eſt.Poſtq̃ ſe domino confeſſurum ꝓmi-
ſit & eandem confeſſionem ſatis cõmen
dauit vt fideles nouę legis,ad confiten-
dum domino attrahat:eos oſtendit non
eſſe excuſabiles pro ignorantia quibus
eſcam doctrinę dominus eſt daturus ſic
Dixi confitebor.i.laudabo dominũ inte
gra dilectione & perfecta operatione : &
vos fideles noui teſtamenti ſimiliter cõ
fitemini,cum de ignorantia excuſationẽ
non habeatis.Nam dominus miſericors
in natura & miſerator ſecundum exhi-
bitionem bñficiorũ memoriam fecit.i.
faciet mirabilium ſuorum antiquorum
ſcilicet mirabilia ſua in tempore patrũ
noſtrorum operata quæ iam per tempo
ris lõgitudinem obliuioni fere ſunt tra
dita,reducet ĩ tempore plenitudinis ad
memoriam impendendo beneficia quę p
myſtica illa mirabilia fuere præſignata.
Exponit autem in parte quomodo me-
moriam faciet mirabilium ſuorũ ſic.Me
moriam inquam faciet mirabiliũ ſuorũ
& hoc modo quidẽ ꝙ dedit.i.dabit eſcã
doctrinę noui teſtamenti.i.nouę legis ti
mentibus ſe caſto timore:apoſtolis ſcili-
cet & per illos timentes huiuſmodi eſca
refectos memor erit illius teſtamẽti ſui
.i.nouæ legis vſq; in ſeculum futurum,
.ſ.illi⁹ nouę legis per prophetas ꝓmiſſæ
quã diu viſus ẽ obliuiõi dediſſe:memor
erit dando illam frequenter per apoſto-
los & cæteros prędicatores q̃diu mun-
dus iſte durabit. Et ſic memor erit ꝙ
non ſolum prædicatoribus & apoſto-
lis dabit intelligere ſignificationem o-
perum ſuorum quæ in veteri teſtamen
to egit ad figuram beneficiorum noui
teſtamenti ſed & per prædicatores ti-
mentes ſe annunciabit populo ſuo Iu-
daico,virtutem ſignificationis operum
ſuorum:quæ in veteri teſtamento egit.
Qđ eſt dicere.faciet fideles ex Iudæis in
telligere per doctrinam prædicatorũ ti-
mentium ſe quid ſignificauerunt opera
ſua antiqua,vt hac occaſione interi⁹ cõ
fiteantur.Annunciabit inquã per timẽ-
tes ſe populo ſuo Iudaico ſignificationẽ
operum ſuorum ſic vt illis timentibus
apoſtolis ſcilicet & populo ſuo,ſcilicet
conuerſis ex Iudæis det hæreditatẽ gen
tium.i.det conuerſos ex gẽtibus illis in
hęreditatem vt eos doctrina ſua exco-
lant:ſicut aliquis hęreditatem ſuã exco
lit.Gentes inquam dabit illis hęredita-

tem,& in illis gentibus erunt opera ma
nuum eius.i.egregia opera eius quæ di-
cuntur opera manuum,eo ꝙ magis q̃ cę
tera membra egregia ſunt ad operandũ
Opera inquam eius egregia erunt in il-
lis gentibꝰ quę opera ſunt veritas & iu
dicium prius iudiciũ peccatorũ per hu-
milem confeſſionẽ,& poſt veritas.i.vir-
tutes & bona opera:quę veritas dicunt
eo ꝙ ad verum eſſe ducunt. Ac ſi dicat,
Vt fideles ex gentibus ſibi confiteãtur
integra dilectione per prędicationẽ apo
ſtolorum operabitur in illis iudiciũ &
veritatem. Adiungit cauſam aliã quare
debeant confiteri ſic Dixi confitebor in
tegra dilectione & complendo mandata
eius bona operatione,& vos quoq̧ fide-
les confitemini illi integra dilectione,&
mandatorũ eius cõpletione:fidelia enim
ſunt mandata eius ſcilicet non inutilia,
ſed certa,pro quorũ cõpletione redden-
tur promiſſa pręmia. Fidelis quippe dici
tur a quo promiſſa cõplentur.fidelia in
quam ſunt mãdata eius ſi nõ ad horam
fuerint completa,ſed cõfirmata.i.cõfir-
mitate pſeuerãtię cõpleta vſq̧ in ſeculũ
ſeculi huius ſubſecutiuum:et ſi ſint fa-
cta ĩ veritate.i.in fundamẽto verę fidei
& in ęquitate.i.in æqua intẽtione vt nõ
cõpleant cõtuitu tẽporaliũ, ſed cęleſtiũ
bonorũ. Aliter eñ nõ valeret. Et ideo ad
huc cõfitemini dño in ĩtegra dilectione
& ĩ mãdatorũ eiꝰ cõpletiõe:qa dñs pater
miſit.i.mittet populo ſuo, vobis ſcilicet
fidelibus ex Iudęis & gẽtibꝰ redemptio
nem.i.Chriſtũ q erit redemptio,& per il
lam redemptionẽ,mandauit .i. mãdabit
vobis teſtamentũ ſuũ nouũ ducens com
plentes ſe inæternũ,ideoq̧ cõfiteri debe
tis domino in cõpletione mandatorum
ipſius noui teſtamẽti. Et ideo adhuc cõ
fitemini domino qa ſanctum & terribile
nomẽ eius qđ eſt dominus.i.per hoc no-
men qđ eſt dñs denotatur ſanctus.i. de-
lectabilis & ſuauis confitentibus, ſalua-
turus eos,& terribilis cõfiteri nolenti-
bus eos iuſte damnaturus:ne vero ĩuti-
le videretur ꝙ terribilis eſt oſtẽdit quæ
vtilitas inde cõtingat ſic. Terribilis in-
quã eſt,& non eſt abſq̧ magna vtilitate.
Nã timor dñi,ſcilicet timor ſeruilis,eſt
initium ſapiẽtię.i.bonę vitę quę cũ ſapiẽ
tia fit. Pauci quippe ſunt q ſeruili timo
re bene viuere nõ incipiãt,per quẽ tamẽ
ad timorẽ caſtũ ſępe pertingitur. Dixi ma
gna eſſe opera dñi,& ꝙ memoriã faciet
mirabilium ſuorũ, & ꝙ fidelia mandata
eius & redemptionẽ mittet populo ſuo
& ꝙ ſanctũ & terribile nomen eius: & ꝙ
initium ſapiẽtię timor dñi,& hęc oĩa
fideles noui teſtamenenti intelligere de
bent,& intellectus iſte bonus eſt.i. vtilis
omnibus facientibꝰ eũ.i.q hoc qđ intelli
gunt inquantũ poſſunt complere ſata-
gunt. Intelligentibus eñ & nõ facienti-
bus ĩutilis eſt intellectus: & laudatio eiꝰ
boni intellectus.i.cõpletio per operatio-
nem quę laudatio dicit eo ꝙ ille qui ali
quid voluntarie cõplet illud laudat qđ
complet,manet perſeueranter vſq̧ in ſe-
culum ſeculi huius ſubſecutiuũ. Ac ſi di
cat. Tũc intellectus iſte bonus eſt ſi per
completionem laudet & non ad horam
ſed ſi laudatio illa maneat perſeuerãter
vſq̧ in finẽ huius vitę. Qui enim perſe-
uerauerit vſq̧ in finem,hic ſaluus erit.

In Pſal.CXI.

Titulꝰ.CXI. Alleluia,reuerſio Ag
gei & Zacharię. Qđ ſic exponit
Laudate deum vos quicunq̧ de
hoc qđ hic fit per virtutes & opera bo-
na de reuerſione videlicet Aggei & Za-
charię ad Hieruſalẽ ſcilicet laudate de-
um p bonã vitã per quã reuertamini de
exilio huius vitę ad Hieruſalẽ cęleſtẽ ad
imitationem Aggei & Zacharię.i.perfe-
ctorum ad patriã cęleſtis ad Hieruſalem
bene viuendo reuertentiũ. Aggeus ſane
qui ſolennis vel feſtiuus, & Zacharias q
Zelans interpretatur duo pphetæ fue-
runt q in captiuitate Babylonica redi-
tum filiorũ Iſrael ad Hieruſalẽ & repa-
rationem tẽpli pręuiderunt, & etiam re
uerſioni ad Hieruſalẽ & reparationi tẽ-
pli interfuerũt. Vnde p hos duos perfe-
cti quiq̧ accipiunt qui Zelantes.i. domi
num Ieſum diligentes & prout eis poſſi
bile eſt imitantes ſolennes & feſtiui ſunt
dum in contemplatione poſiti feſtis ſo-
lennibus angelorũ intendunt: iam etiã
ſpe certa pręuidentes Hieruſalẽ cæleſtis
perfectã in futuro reparationẽ,quæ per
Adam in parte deſtructa fuit quantũ ad
homines ſcilicet,non quantũ ad angelos

ad quã Hieruſalem cęleſtẽ iidem perfecti
iam per virtutes & bonas operatiões de
huius vitę exilio reuertuntur. Horũ ita
ꝙ beatam reuerſionẽ per timorẽ & man
datorum domini voluntatem, & ꝑ inno-
centiam & ſapientiam & iuſtitiã & fidẽ
& ſpem firmã & immobilem & pecuniæ
.i. ſermonum ſuorum diſtributionẽ, Pro
pheta in hoc pſalmo demõſtrat ea intẽ-
tione vt per hoc auditores quoſq; nõ re
uertentes tam illos qui nõdum fidei no
titiam habuerunt q̃ illos qui iam fidem
otioſam habent ad huiuſmodi reuerſio-
nem, q̃ ſumma dei laus eſt, adhorteẽ.

BEatus vir qui timet do-
minum etiã timore ſer-
uili, & hic ſcilicet beat⁹
eſt dum bene viuẽdo ad
patriam reuertitur: & in
futuro poſtq̃ fuerit re-
uerſus. Et ille beatus vir in mãdatis ei⁹
domini perſiſtens volet nimis. i. nimiam
voluntatem dilectionis habebit in man-
datis illis, & ſemen eius. i. doctrina eius
non erit inutilis ſed potẽs erit. i. efficax
erit in ſubditis qui habiles erunt ad do
ctrinam illam recipiendã, ſicut terra be-
ne culta ad ſemẽ ſuſcipiendũ. Potens in
quam erit ſemen doctrinę eius, & ſic qui
dem ꝙ per illud ſemen doctrinę genera
tio rectorum. i. fideliũ ſubditorum bene
dicetur. i. vel exaltabitur in virtutibus
& bonis operibus, vel multiplicabitur
vt multi nõ recti eorum numero per ſe-
men illud adiungantur. Vel ſic: beatus
vir inquã volet in mandatis domini &
ſemen eius. i. bona volũtas illa quæ ſemẽ
eſt operum, potens erit in terra. i. fructi-
ficans bona opera in terrenitate ſua, ſci-
licet in ſenſualitate. Qđ eſt dicere volũ-
tas illa non cedet ſenſualitati, ſed coget
ipſam ſenſualitatẽ bene operari, & per ex
emplum eius ſeminis ſic fructificãtis, ge
neratio rectorum benedicetẽ: aut ſecun-
dum multiplicationẽ, aut ſecundũ vir-
tutum & operũ bonorũ exaltationẽ: & ĩ
domo ei⁹ interiori. i. in corde ei⁹ in quo
cogitãdo inhabitat ſicut ĩ domo, eſt glo
ria. i. innocentia: vnde ipſe gloriaẽ iuxta
illud apoſtoli: Gloria noſtra hęc eſt teſti
monium cõſcientię noſtræ, & diuitię ſa-
ii. Corin. i. pientię interioris & iuſtitia operũ eius
beati viri manet vſq; in ſeculum ſeculi.
Qđ eſt dicere. Bene operatur indeſinen
ter & cũ innocẽs ſit & ſapiẽs & iuſtus ꝑ
hoc doctrina ſua valẽs eſt ad hoc vt ꝑ eã
generatio rectorum benedicaẽ. Hoc aũt
ꝙ potens eſt ſemen eius, & ꝙ gloria &
diuitię ſunt in domo eius nõ ex ipſo eſt
ſed ex lumine vero. Exortum eſt enim ſe
cundum fidẽ in tenebris lumen. i. in cor
dibus beatorum qui prius erãt tenebrę,
& ſecundum peccata & ſecundũ ignorã
tiam. Exortum eſt inquã lumen in tene-
bris, & hoc rectis. i. ad opus rectorũ, ſcili
cet ad hoc exortum eſt vt illos qui pri⁹
erant tenebrę rectos faciat, & hoc lumẽ
eſt eis exortum Chriſtus, ſcilicet miſeri
cors in natura & miſerator in exhibẽdo
beneficia, & iuſtus. In hoc ꝙ iã iuſtos ma
gis iuſtificat innuit ꝙ & infidelibus idẽ
lumen orietur ſi ad illud acceſſerint: &
per hoc eos inexcuſabiles reddit: & qm̃
ipſe miſericors & miſerator eſt iocũdus
.i. acceptabilis eſt ei homo omnis q miſe
retur indulgẽdo peccantibus in ſe: ſicut
& illi peccanti deus condonauit. Et non
ſolum miſereẽ ſed & cõmodat ſua, neceſ
ſitatem patiẽtibus: ſicut illi deus multa
beneficia confert vt ſi nõ habet pecuniã
ad accommodãdũ ſaltem diſponit. i. diſ-
tribuit ſermones ſuos ꝑdicãdo aliis, vel
exhortando aliquo modo ad bene viuẽ-
dum, & hoc in iudicio diſcretionis: iudi
cando ſcilicet quomodo loquẽdũ ſit cũ
peritis, & quomodo cũ imperitis, quomõ
quoq; cũ nobilibus & quomodo cũ igno
bilibus. Cũ dicit cõmodat, innuit ꝙ hoc
qđ fideles dant ꝑ Chriſto, ſic dãt vt hoc
recepturi ſint. Illud eñ qđ commodatur
poſtea recipiẽ. Vel ſic: iocũdus inquã ho
mo q miſereẽ & cõmodat egẽtibus ſua,
& miſerendo & cõmodãdo diſponet ſer
mones ſuos habẽdos in iudicio tremen-
do, ſcilicet diſponit qd in die iudicii re-
ſpõdeat vbi vnicuiq; reddere rationem
oportebit: a ſimilitudine illius q quando
cum aliquo eſt litigaturus, primũ diſ-
ponit ſecũ qualiter ibi ſit locuturus. Io-
cundus inquã homo. Et in hoc iocũdus
eſſe cõprobabitur qa non cõmouebiẽ in
æternum a prpooſito ſanctitatis ſuę, qui
reuera cito commoueretur niſi deo eẽt
iocũdus & per hoc non commouebitur,

ꝙ ipſe iuſtus exiſtens erit in memoria æterna apud dominũ,ſcilicet ſemp a gratia domini adiuuabiť ne deficiat:& qꝛ ĩ memoria æterna erit,nõ timebit ab auditione mala.i.a cõminanti auditione ꝑſecutorũ,ſcilicet:nõ timebit cũ ei perſecutores mortem comminabunť. Non timebit inquã nam cor eius paratũ eſt.i. præſto eſt ſemper ſperare in dño & cõfirmatum eſt cor eius illa ſpe:& ideo nõ cõmouebitur vt dixi a bono ꝓpoſito ſuo perſeuerans donec de hac vita diſcedẽs deſpiciat.i.deſpectabiles & victos eſſe cõprobet inimicos ſuos.vel ſic duo iſti verſus leguntˀ.Dixi qꝛ cõmodat nõ cõmouebitur inæternũ iocũdus homo a bono ꝓpoſito ſuo,& ideo ipſe iuſtus exiſtẽs hic apđ dominũ erit memoria æterna.i.memor erit dominus æternã ei beatitudinem retribuere.Et bene ſibi cõſcius exiſtens nõ timebit in futuro ab auditione mala.i.aſpera quando damnãdis dicetur

Matt.xxv. Diſcedite a me maledicti &c. Nec timere quidem eũ oportebit hic eñ eſt cor eius in omĩ virtute paratũ ſperare in domino:i.ſic paratũ vt poſſit ſperare in domino remunerationẽ,& ſic eſt paratum qđ in illo apparatu confirmatũ eſt cor eius,ne aliquãdo improuidꝰ ſit, & ſic cõfirmatum eſt cor eius ꝙ nõ cõmouebiť perſeuerãs in propoſito ſuo,donec deſpiciat deſpectos & impotentes inimicos ſuos perſecutores q hic ad horã in eius carne poteſtatẽ habent.Vel ſic.Inde apparet ꝙ hic bene diſponit ſermões ſuos qꝛ inæternũ nõ cõmouebiť.i.nõ inquietabitur inęternũ aliqua anxietate,ſed in memoria æterna erit iuſtus apud dominum,vt ei ęternã beatitudinẽ tribuat:& non ſolũ nõ cõmouebiť,ſed etiã non timebit ab auditione mala:qđ minꝰ eſt cũ dicetur:diſcedite &c.Quia dixerat commodat quibus commodandũ ſit determinat ſic.Dixi ꝙ cor eius paratũ eſt ſperare in domino:nec temere quidem ſperat bonã a domino retributionẽ:ipſe nãqꝫ ꝓpria diſperſit & hoc non mimis aut cęteris nebulonibus ſed dedit pauperibus,& ideo iuſtitia virtutum eius a deo conſeruata manet vſqꝫ in ſeculum ſeculi.i. q̄diu mundus iſte durabit. Et in futuro cornu eius.i.ſublimitas iuſtitiæ eius exaltabitur in gloria beatitudinis æternę. Qđ eſt dicere:ipſe in gloria exaltabitur propter cornu eius.hanc autem exaltationem peccator quiſqꝫ videbit & iraſcetur de hoc ꝙ tale quid non fecit propter qđ & ipſe ſimiliter exaltetur. & nõ parum iraſcetur,ſed dentibus ſuis fremet.i.nimis iraſcetur admodum vehementer iraſcentis q dentibus fremit: fremet inquã & tabeſcet.i.deficiet totꝰ præ nimia ira.Vel ſic.Non ſolũ hoc malũ habebit vt iraſcatur,ſed & tabeſcet.i.deficiet in tormentis:iraſceť inquam & hoc ideo qꝛ tunc peribit deſiderium peccatorum:diuitiæ ſcilicet quas hic valde deſiderauerunt.vel ſic:iraſcetur inquam deſiderans ſe tale quid feciſſe propter qđ exaltaretur:ſed illud deſiderium peccatoꝝ peribit.i.inutile erit. In Pſal.CXII.

Titulꝰ.CXII.Alleluia.Inuitat.n. in hoc pſalmo propheta omnes gentes ad laudem dei ea conſideratiõe qꝛ ipſas gẽtes hic de terrenitate ſua ſuſcitat,&eaſdẽ ĩ futuro de putredĩe eriget:& qꝛ eccleſiã diu ſterilẽ,fertilẽ facit,& ĩ futuro ĩ domo eã faciet habitare.

Laudate pueri dominum Quod eſt dicere laudate dominum o gentiles ſic vt ſitis pueri.i.ſerui eius Vel pueri in innocentia iuxta illud. Nolite pueri effici ſenſibus,ſed malitia paruuli eſtote.hoc autem idẽ eſt ac ſi ſic diceret.Laudate dominum laude innocentiæ & obœdientiæ veſtræ,Et laudate nomen domini,ideſt laudate deum contuitu magni nominis eiꝰ ſcilicet ea cõſideratione, qꝛ dominus vocatur,& hoc non cum dilatione vel ad horam,ſed ſit a vobis benedictum nomen domini,ideſt laude ſumma exaltate dominum contuitu nominis eius ex hoc nunc,ideſt ex hoc pręſenti tempore incipiendo & perſeuerando vſqꝫ in ſeculum æternum.Et hoc non dico paucis gentibus,ſed laudabile ſit nomen domini.i.laudabilis ſit dominus cõtuitu nominis ſui, omnibus gentibus, exiſtentibus a ſolis ortu vſqꝫ ad occaſum . Per hæc duo climata dat cætera mundi climata intelligere.Laudate in quã:eſt eñ dignus laude. dñs eñ excel- i.Cor.xiiii

ſus.i.omnipotēs eſt dominās ſup oēs gē tes.Et nō ſolū ſuper gentes ſed etiā qđ maius eſt,gloria eius.i.glorioſa potētia eius eſt ſuper cęlos.i.ſuper omnes ſuper cęleſtes rationabiles creaturas: excelſus inquam eſt.Quis enim dominus & deus excelſus ſicut dominus deus noſter q in altis habitat & humilia reſpicit in cælo & in terra:ſuſcitans de terra inopē & de ſtercore erigens pauperē vt collocet eū cū prīcipib⁹cū prīcipib⁹īquā populi ſui. Qui habitare facit.i.faciet ſterilē ī domo matrem filiorū lętantem:nullus itaq; ad comparationem eius eſt excelſus.hoc au tem totū ad maius pondus ſub interrogatione poſitū probatio eſt eū eſſe ſuper omēs excelſum:& eſt ęquipollēs, ac ſi ſic diceret.Dico dominum noſtrū excelſum eſſe,& vere excelſus eſt in potentia.Cum enim multi domini terreni potentes vi deantur qs dominus potens eſt ſicut do minus noſter? Nullus.Et q s deus potens ſicut deus noſter? Nullus.& inde excelſus eſſe comprobatur qm̄ ille tantus eſt ꝙ non localiter,ſed potētialiter habitat in altis.i.in cęleſtibus ſpiritibus & ī ſan ctis viris qui alti ſunt in ſanctitate . Ne vero in ſuperbia viderentur alti,addit:& licet eos altos eſſe dicā?tamē reſpicit ipſe dominus humilia in cęlo & in terra.i.re ſpectu miſericordię ſuę operaſ humilita tem & in cęlo.i.in altis cęleſtibus ſpiriti bus,in angelis ſcilicet,& in terra.i.i ſanctis viris q in terra adhuc manētes terra eius fructifera ſunt.Qđ eſt dicere:in illis altis habitat,q tū reſpectu gratię ſuę humiles efficiunſ.Et in hoc quoq; com probaſ excelſus ꝙ ipſe in hac vita eſt ſuſ citans inopē a terra.i.vnūquēq; fidelem qui inops eſt.i.humilis ad modū inopis per auxilium miſericordię ſuę ſuſcitat a terra.i.ſublimat eū ablatū de terrenitate in quā per Adā deuenit:ſcilicet de ter reno facit ſpiritualem p peccatorum in dulgētiā:& in futura reſurrectione erit erigens pauperē.i: ſublimans vnūquēq; fidelem immortalitate, capiēdo eum de ſtercore.i.de putredine carnis quæ propter fœditatē iure ſtercus diciſ:ſic ſcilicet eriget eū de ſtercore vt ī ęterna bea titudine collocet eū cū principibus,cum principibus inquā populi ſui.i. cū cæleſtibus ciuibus q hic principantur popu lo ſuo dirigendo eū de bono in meli⁹.Iu xta illud dominicum. Erūt ſicut angeli in cęlo.Vtrū autem eis fuerint in gloria Matt.xxii. æquales an inæquales,nondum nobis eſt definitū.Et per hoc etiā excelſus eſſe cōprobabitur qa ipſe eſt ille qui facit.i.faciet habitare in domo.i.in Hieruſalē cæ leſti quæ æterna domus eius eſt nō ſolū eccleſiam ex Iudęis,ſed & eccleſiā ex gētibus prius ſterilem a filiis ſpiritualibus modo per gratiam factam matrē & non vnius filii tantum ſed matrem ſpiritalē filiorum multorum ſpiritualium.Faciet inquam eā habitare in domo,& nō qualicūq; modo ſed lętantem ęterna lętitia: Iuxta illud propheticū:Lętare ſterilis q̄ non paris,erūpe & clama quę nō partu ris,qa multi filii deſertę magis q̄ eius q̄ Eſa.liiii. Gala.iiii. habet virum.Qđ eſt ac ſi dicat.Non ſolū conſtituet domū ſuam ex eccleſia Iudęorum,ſed etiā ex eccleſia gētiū q̄ diu ſterilis fuit,nullum ſpiritualē deo filium pariens.Eccleſia gentiū recte mater dici tur ſcilicet tota collectio fideliū ex gēti bus eo ꝙ alios auctoritate ſua ad fidē attrahēdo deo pariat & doctrīa ſua enu triat filii aūt dicunſ qq; fideles eiuſdem collectionis eo ꝙ in cōcordi vnione collectionis illi⁹ ſecūdū fidē & dilectionē pſiſtentes de die in diē in virtutibus creſ cunt:ſicut filii per quotidianum matris nutrimentum excreſcunt.

In Pſal.CXIII.

Titulus.CXIII. Alleluia. In hoc pſalmo ꝓpheta loquēs in princi pio vt oēs tā Iudæos q̄ gētes ad dei laudē inuitet,plurima dei beneficia oſtēdit.ſ.quō ſuos de Aegypto infidelitatis & de populo barbaro vitiorū & ma lignorū ſpirituū exire faciēs eos ſanctificauit & potētes fecit:& quō populū infidelē & falſos xp̄ianos timore pſecutorū deficiētes ad pſectorū xp̄ianorū cōformi tatē eorū exemplo cōuerti fecit. Oſtendit etiam prelatorum & ſubditorū exul tationem de cōuerſione populi infidelis quēꝑpter īfidelitatis amaritudinē mare vocat:& de cōuerſiōe falſorū xp̄ianorū quosvocat Iordanē:cū Iordanis īterpteſ deſcēſus eo ꝙ ipſi deficiēdo a ſublimitate cōmunionis eccleſiæ,in conformitatē

infidelium deſcendunt timore tribula-
tionum. Poſtea vero vt prelatorum exē-
plo omnes & Iudeos & gētes ad dei lau
dem attrahat, & ab idolatria remoueat
ipſos prelatos loquentes, inducit, dei be
neficia oſtendentes, & in idolorū depreſ
ſione, & in dei laude immorātes.

IN exitu Iſrael de Aegy-
pto domus Iacob de po
pulo barbaro. Facta eſt
Iudea ſanctificatio eius
Iſrael poteſtas eiꝰ. In his
duobus verſibus ſingu-
lis ſingula ſic adaptantur. In exitu Iſra
el de Aegypto, Facta eſt Iudea ſanctifica
tio eius. Qđ eſt dicere exeunte per fidē
Iſrael de Aegypto .i. exeunte populo fi-
delium qui cum modo Iſrael ſit prius Iſ
rael non erat de tenebris ignorātię quæ
per Aegyptum denotantur eo ꝙ Aegy-
ptus tenebræ interpretatur, facta eſt in
ipſo populo fidelium Iudæa .i. confeſſio
fidei. Non enim ſufficit corde credere,
niſi etiam cōfeſſio fiat ore. Vnde apoſto
Roma.iii. lus Corde creditur ad iuſtitiam, ore au-
tem confeſſio fit ad ſalutem. Cōfeſſio in
quam exiſtens ſanctificatio eius populi
fidelium .i. exiſtēs cauſa quare a deo ſan
ctificetur per indulgētiam peccatorum
& in exitu domus Iacob de populo bar-
baro facta eſt domus illa Iſrael: & p hoc
facta eſt poteſtas eius, ideſt potens ſui
ipſius. Qđ eſt dicere. Poſt exitum de Ae
gypto ignorantiæ exeunte domo Iacob
.i. populo fideliū, q mō eſt domus Iacob
.i. familia dei luctans contra vitia & ſup
plantans: ea de populo Barbaro .i. de va-
ſtante multitudine vitiorum aut mali-
gnorum ſpirituū: qui populus barbarus
dicitur eo ꝙ deuaſtet mentem a virtuti
bus: a ſimilitudine populi barbari patri
am aliquam deuaſtantis: facta eſt illa do
mus Iacob, Iſrael .i. videns deum in con-
templatione. Ac ſi dicat. Poſtq̄ de Aegy
pto populus fideliū exiuit, populus bar
barus reſiſtebat ſcilicet multitudo vitio
rum & malignorum ſpirituum illi po-
pulo fidelium ex praua cōſuetudine ni
mium aſſultum faciens: & ſic eum valde
a cōtemplatione ſublimitatis diuinę de
tinens: ſed poſtq̄ ipſe contra hunc popu
lum barbarum viriliter luctans eum de
uicit, & eiꝰ nimios aſſultꝰ auxilio gratię
cæleſtis euaſit, tūc tandē factus eſt Iſrael
qđ prius non erat .i. contemplationis in
tuitu deum videns: & exiſtens Iſrael fa-
ctus eſt etiam poteſtas eius .i. potens ſui
ipſius ſe bene auxilio diuinæ gratiæ in
virtutibus & operibus bonis regēdo: cū
in poteſtate populi barbari prius eſſet,
vel ſic. Factꝰ eſt Iſrael populus fidelium
& per hoc factus eſt poteſtas eius .i. per
hoc qđ factus eſt Iſrael factus eſt cauſa
poteſtatis ſuæ. ſcilicet hoc ꝙ Iſrael fa-
ctus eſt, cauſa fuit quare fieret potens in
miraculis. Hoc autem ꝙ populus fideliū
factus eſt Iſrael & potēs cum prius eſſet
ignorans & impotens, vidit mare .i. ama
ricans populus infidelium, & vt ſimili-
ter Iſrael & potens fieret fugit ab ama-
ritudine infidelitatis accedendo ad dul
cedinem fidei. Et hoc etiam, ſcilicet po-
pulum perfectorum eſſe Iſrael & poten-
tem vidit Iordanis .i. populus deficiens
falſorum fideliū qui timore tribulatio-
num ab altitudine fidei in mare deſcen-
derat .i. in conformitatem populi infide
lis: & vt Iordanis Iſrael & potens fieret
ab infidelitate in quam deſcenderat, con
uerſus eſt retrorſum ad ſublimitatē cō-
feſſionis fidei. Quod quondam pręſigna
tum eſt in Iordane fluuio qui cum per Iordanis diuiſus & cōuerſus retrorſū.
eum arca domini tranſiret, diuiſus eſt vt
liberum tranſitum daret leuitis arcam
ferentibus. Cuius ſane fluminis pars ſu-
perior vice muri ſubſtitit: inferior au-
tem in mare deſcēdit. Vtrum autē poſt
ea pars illa quæ deſcendit retro cōuer-
ſa fuerit, in hiſtoria non legitur. Dico ꝙ
mare fugit & Iordanis cōuerſus eſt: ideo
ꝙ montes, ideſt prælati exultauerunt vt
arietes .i. vtpote arietes: ſcilicet duces Arietes.
totius populi fidelium ſicut arietes to-
tius gregis duces ſunt. Et merito exul-
tauerunt quia eorum officio prædica-
tionis hoc factum fuit. Et de hac eadem
fuga & conuerſione colles, ideſt ſubditi
exultauerunt ſicut .i. vtpote agni ouiū,
ideſt noui per fidem & innocentes ſicut
agni iuuenes ſunt & animalia innocen-
tia, & ſunt agni ouium .i. hoc ꝙ agni ſūt
per oues contigit, ideſt per prelatos qui
dicuntur oues eo ꝙ ipſos ſubditos do-
ctrina ſua nutriūt, a ſimilitudine ouium

agnos lacte nutrientiũ. Per hoc ꝙ de infideliũ ſalute prelatos & ſubditos dicit exultare, eorũ nimiam charitatẽ ad dei laudem oſtendit: ſiue mõtes poſſum⁹ accipere maiores prelatos: Colles vero minores. Facit autẽ queſtionẽ ꝓpheta de fuga maris & de cõuerſione Iordanis & de montium & collium exultatione non vt inde dubitet ſed vt ad hoc diligẽter animaduertendum audientium mentes exſuſcitet: innuens per huiuſmodi queſtionem hoc abſ magno conſilio dei minime contigiſſe. Et hoc ſic dicit. Mare inquã fugit & Iordanis cõuerſus eſt & mõtes & colles exultauerunt. Ergo qd eſt tibi. i. que occaſio tanta fuit tibi o mare ꝓpter qđ fugiſti? Et tu Iordanis qd fuit tibi qa cõuerſus es retrorſum? Et vos mõtes qua occaſione exultaſtis vt. i. vtpote arietes, & vos colles ſicut. i. vtpote agni ouium? vere ſine magna re hoc non cõtigit. Queſtione ad audientiũ mẽtes facta ipſos prelatos quos exultaſſe teſtat⁹ eſt reſpondentes & vſ ad finẽ pſalmi agẽtes inducit: vt magis eorũ credatꝰ auctoritati quorũ ſanæ prædicationis officio fuga hec facta eſt & cõuerſio, & hoc modo quidẽ eos reſpõdentes inducit. Quoniam propheta dixerat. Quid eſt tibi mare &c. Sequitur prelatorum reſpõſio ſic vere non eſt abſ re maxima ꝙ nos mõtes exultauimus. De hoc eñ exultauim⁹ ꝙ a facie domini mota eſt terra. i. populus terrenorũ motus eſt ab ĩfidelitate ad fidẽ & hoc a facie. i. a cognitione domini contigit & non recentis domini, ſed a facie dei Iacob. i. a cognitiõe illi⁹ dei quẽ Iacob patriarcha coluit. Exponit autem quomodo ad cognitionẽ dei Iacob peruenerunt, ſic: a facie inquã dei Iacob. Qui deus illuminatione gratie conuertit petram in ſtagna aquarũ: nos ſcilicet prelatos qui ad modum petre duri eram⁹ in infidelitate, conuertit ab ariditate ignorantie ad hoc vt eſſemus ſimiles ſtagnis plenis aquarum. i. pleni aquis ſciẽtie ſpiritalis: ſicut ſtagna plena ſunt aquis. Et non ſolum nos ſcientia fecit eſſe repletos, ſed & nos prius rupem exiſtentes. i. duros & aridos ad modum rupis, cõuertit in fontes aquarum. i. ad hoc adduxit vt eſſemus quaſi fontes aquarum, ſcilicet ſuppeditantes iugem doctrinam infidelibus, ad modum fontiũ iugiter aquis manantium. Et ſic per nos, infideles terreni ad cognitionem domini peruenerunt: faciũt autem apoſtropham ad deũ orantes vt magis & magis terram ad fidem commoueat, & hoc ad honorem nominis ſui. Dicimus ꝙ terra mota eſt in magna parte & o domine moue eam magis & magis illuminatione cognitionis tui, & da gloriam non nobis domine, nõ nobis, ſed nomini tuo. i. glorifica per hoc magis & magis nomen tuum, qđ iã multum eſt glorificatum. Qđ eſt dicere. Nõ optamus infidelium cõuerſionem ad noſtri exaltationem ſed ad maiorem nominis tui glorificationem. Qꝫ autẽ bis ponit nõ nobis, ad inculcationem remotionis ponit quã inculcationẽ faciũt ad inſtructionem ſucceſſorum ne aliquis ſibi gloriam in hoc mundo quærat, ſed deo. Da inquam gloriam nomini tuo, & hoc contingat ſuper miſericordia tua & veritate tua. i. de miſericordia & veritate tua, ſcilicet da gloriam nomini tuo vocando gentes ad fidem per miſericordiã tuam & Iudeos propter veritatem tuæ promiſſionis complende. Promiſiſti nam ꝙ te Iudæos eſſe ſaluaturum: ſiue poteſt miſericordia & veritas accipi quantum ad vtroſ. Iudeos eñ & gẽtes ex miſericordia ſaluauit & vtroſ ſe ſaluaturum promiſerat. Et adeo glorifica nomẽ tuũ apud gẽtes & Iudeos nequãdo dicãt gẽtes vbi eſt deus eorum. i. vt aliquãdo ſic fiat euidens potentia tua per miracula ꝙ gentes non dicant qđ modo dicunt, ſcilicet ad exprobrationem tuorum fidelium: dicũt vbi eſt deus eorũ. ſ. Chriſtianorum? Nuſꝗ. nos deos noſtros oſtendere poſſumus, Iouem, Mercurium & cæteros, ſed deus eorum nuſꝗ apparet: nuſꝗ eſt. Oſtenſo improperio gentium ipſi cõtra laudant deum & idola ſpernunt ſic. Gentes deum noſtrum non eſſe comprobare intendentes dicunt: vbi eſt deus eorum? Deus autem noſter in cælo. Quod eſt dicere. Quoniam inuiſibilis eſt dicũt eum gentes nuſꝗ eſſe: ſed deus noſter in cælo eſt, ideſt in angelis & in cæleſtibus viris non localiter ſed ſecũdũ inhabitãtẽ gratiã. Vel ſic De⁹ noſter Chriſt⁹

deus & homo in cęlo eſt localiter ſecundum corpus:& licet a vobis non videatur tamen adeo potens eſt ꝙ omnia q̃cunq; voluit, fecit. Dii vero gētium qui nec dii dicendi ſunt ſed ſimulacra tantū omnino impotentes ſunt. Vt enim de lapideis & ligneis & ferreis ſimulacris taceamus, ipſa etiā ſimulacra gentiū quæ ſunt argentum & aurū & hoc ꝙ ſimulacra ſunt non habent ex ſe ſed opera manuum hominum ſunt: os habent & non loquentur & non verū os ſed imaginarium, oculos imaginarios habent & non videbunt. Aures imaginarias habent & non audient. Nares imaginarias habēt & non palpabūt. Pedes imaginarios habent & non ambulabunt. Et cū guttur imaginarium habeant nō dico non ſolū non loquentur vt homines ſed qđ min⁹ eſt non clamabunt etiam in gutture ſuo ſcilicet nullus clamor vel beſtiarum vel volucrū eſt in gutture eoꝝ. Per hoc igitur apparet ꝙ cum talia ſint omni carent potentia:cum autem talia ſint & tamen a ſtultiſſimis gentilibus colant̄, ſimiles illis fiant interius, omnes qui faciūt ea: ſicut colūt ſcilicet ita fiant ſimiles vt ſicut ea exterius ſurda & non videntia ſunt ſic & ipſi interi⁹ in anima ſpiritua li viſu & auditu careant. Et non ſolum qui faciunt & colunt ea ſimiles illis fiāt ſed & illi qui & ſi non faciunt ſaltem cōfidunt in eis putātes deos eſſe. Hoc aūt dicūt nō imprecatiue ſed conceſſiue vt gentes a ſimulacrorum cultura reuocētur. Dico ꝙ gentes confidunt in ſimulacris ideoq; ſimiles eis fiant. domus autē Iſrael non ſit ſimilis ſimulacris: domus enim Iſrael .i. familia fideliū ſubditorū deum in contemplatione videntium ſperauit nō in idolis ſed in domino & ideo dominus adiutor eorum eſt ad bene operandum, & protector eorū eſt ne a vitiis ſuperentur. Et domus Aaron .i. familia fidelium prelatorum, ſperauit in dño, & ipſe adiutor & ꝓtector eorū eſt. Hoc autem accipiendum eſt de prelatis & ſubditis eccleſię de Iudęis. Per domum aūt Aaron prælatorum collectio accipitur, & per domum Iſrael collectio ſubditorū eo ꝙ tribus Aaron ſub veteri teſtamento omnibus tribubus Iſrael principabatur. Hoc etiam ſecundum nominis interpretationem bene conuenit: Aaron ꝗppe montanus interpretatur. Mōtani autem congrue prelati vocantur propter prelationis ſuę ſublimitatem: montanos enim dicimus homines in ſummitatib⁹ montium habitātes. Non ſolum autem prelati & ſubditi ex Iudęis ſperauerunt in domino, ſed & omnes in gentibus qui timent dominum tam prelati q̃ ſubditi ſiue caſto timore ſiue ſeruili ſperauerūt in domino & ideo adiutor eorū & protector eorum eſt. Hoc autem ꝙ in domino ſperauimus & Iudæi & gentiles, non ex nobis fuit ſed ex hoc ꝙ dñs qui nos diu obliuioni dederat ī infidelitate poſitos memor fuit noſtri, vt ad fidem adductos in ſe ſperātes faceret: & per hoc benedixit nobis .i. exaltauit nos & ſecundū numerum multiplicationis & ſecūdum augmentum virtutum & operū bonorum. Exponit autem per partes qbus benedixit ſic. Benedixit inquam nobis: ſcilicet benedixit domui Iſrael .i. familię fidelium ſubditorum ex Iudęis: & benedixit domui Aaron .i. familię prelatorum ex Iudęis & gentibus benedixit omnib⁹ qui timent dominum, ſiue caſto timore ſiue ſeruili, puſillis cum maiorib⁹ .i. ſubditis & prælatis. Orant pro adiectione ſubditorum & prelatorum ſic. Diximus qa dominus benedixit vobis o prelati & ſubditi. Super vos autem iam ſibi per fidem adiectos adiiciat dominus alios .i. poſt vos iam ſibi per adoptionē gratiæ adiectos adiiciat alios qui adhuc increduli ſunt & ſuper vos .i. poſt vos q adiiciendi eſtis, adiiciat alios qui ſint filii .i. imitatores veſtri, & ſuper .i. poſt illos filios veſtros adiiciat quoq; alios, & ſic vſ ꝙ in finē mundi per omnes generatiōes faciat & vos omnes & iam adiecti & adhuc adiiciendi benedicti ſitis .i. multiplicati, & in virtutib⁹ exaltati dño .i. ad honorem domini. Qđ eſt dicere hoc ꝙ benedicti eritis non vobis ſed dño aſcribatur: dño inquā qui fecit cælū & terram. Qđ eſt dicere, qui dignus eſt honore cū ipſe cęlū fecerit .i. ꝑlatos: & terrā .i. ſubditos, & nō ſolū minores ꝑlatos, ſed & cælum cęli fecit .i. maiores ꝑlatos q ſunt cęlum cęli .i. ꝑlati ſup minores ꝑlatos. hoc

Domus Aaron.

Montani.

ꝙ cęlum cęli ſunt,fecit ipſe, & hoc ſibi do mino.i.ad honorem qui dominus eſt: vel ſic. Non ſolum prælatos & ſubditos fecit hoc ꝙ ſunt:ſed & cælum cæli.i.dominicū hominē qui cęlum eſt ſuper omnes cælos. Et hoc cælū cæli fecit dño.i.ad hoc fecit: vt perſonaliter vniretur domino verbo. vel cælū cæli.i.dominicū hominē fecit do mino ſibi, ſcilicet domino ſubiiciendū ſe cundum ꝙ homo eſt. Vnde aplus: Caput
i. Corin.x. inquit Chriſti deus. Cum dicit cęlum cæ li datur intelligi per hoc ꝙ ſupponit cæli ꝙ prælati qui cæli ſunt quātum ad ſubdi tos,ſubditi quoq; ſunt dominico homini qui cęlum eſt quātū ad eos. Vnde apoſto lus:Caput inquit viri Chriſtus eſt. Dicit quoq; pater iuxta Ambroſium eſſe caput verbi,nō ꝙ prius aut maius ſit verbo: ſed quia ex patre ſit verbū ineffabiliter. Quia vero dixerat dominū cælum & terram fe ciſſe.i.plātos & ſubditos:ne videretur ſub ditis ꝙ ſoli deo ſubiectionem deberent,& prælatis nō,additur ſic. Dñs inquam fecit cælum & terram: terram autē.i.ſubditos dedit ad excolendum & regendū filiis ho minum.i.prælatis rationabiliter vt homi nes ſe habentibus. Cum autē o domine cę lum & terrā feceris, & hæc beneficia quæ ſuperius oſtendi contuitu horum ſupra dictorum non laudabūt te mortui in infi delitate:neq; oēs falſi Chriſtiani q deſcen dunt in infernum.i.in profunditatem vi
Eccli.xv. tiorum. Non eſt enim ſpecioſa laus in ore peccatoris. Mortui inquā non laudababūt te:ſed nos q viuimus in fide & bonis ope ribus benedicimus domino, ore, corde, & opere:incipiendo ex hoc nūc, id eſt ex prę ſenti tempore & perſeuerando vſq; in ſe culū futurum. Hoc autem ideo dicunt vt mortuos a morte infidelitatis & deſcēdē tes in infernū vitiorū, ab ipſo inferno re uocent. In fide vero & bonis operibus vi uentes ad perſeuerandū inuitēt. Siue hoc ideo dicūt:quia orauerant,dicendo: Adii ciat &c. Vt citius impetrēt qđ orauerunt oſtendendo quoniam aliter eum infideles nō laudabūt niſi eos prius ad fidē adiiciē do de morte infidelitatis eripiat. Scien dum ꝙ cū ſuperius dixiſſemus eſſe reſpon ſionem prælatorum vbi dictum eſt. A fa cie domini &c. poſſe quoq; illud idem eſſe cōmuniter reſponſionem, & maris & Ior danis & montiū & colliū vſq; ad apoſtro pham illam in tertio verſu vbi dicitur,nō nobis &c. qđ ſolis prælatis competere vide tur. Sententia tamen eadē eſt ſi ſit reſpon ſio omnium:vel reſponſio ſolū modo prę latorum. Si igitur ſit communis omnium reſponſio ſic adaptatur. Quęris o prophe ta ꝑpter quid ego mare fugio,& ego ior danis cōuerſus ſum,& nos montes & col les exultauimus. Hæc autē omnia inde cō tigerunt,qa a facie dñi mota eſt terra &c. Hos autē ſic reſpondētes idcirco prophe ta inducit: ne aliquis hæc per vim prela torū vel per liberū arbitrium maris & ior danis facta eſſe putaret. Cū autem hoc re moueat,innuit omnia hęc deo eſſe aſcribē da ad laudis eius exaggerationē. Apoſtro pha vero quę ſequitur cum dicit: non no bis,quę quidem ad ſolos prælatos attinet eodem modo vt ſuperius adaptatur.

In pſal.CXIIII.

Titulus. CXIIII. Alleluia. In hoc pſalmo quidē eſt vox congrega tionis fideliū oſtendentiū integrā quā erga deum habent dilectionē contui tu beneficiorū,& quę iam contulit,& quę adhuc eſt collaturus:quę etiam oſtendūt. Et hoc ad inſtructionem audientium: vt & ipſi eorūdem beneficiorū contuitu deū integre diligant, & ſic integra dilectione eum laudent.

Dilexi dñm, integra dile ctione. Cum dicit ſe do minum dilexiſſe innuit quoq; ſe omnia legis prę cepta cōpleſſe. Nā in di lectione tota lex pēdet & prophetę. Adiūgit autē cauſam quare di lexit ſic. Ideo dilexi integre dominū quo niam certum eſt mihi, ꝙ dominus exau diet ſcđm effectum in futuro qui hic iam exaudit ſcđm diſpoſitionē,vocem oratio nis meę.i.vocē exteriorē deprecatiuā ꝓce dentem ab oratione mea interiori.i.a bo na affectione. Qđ eſt dicere. Ideo eū inte gre dilexi & diligo: qa ſcio eū perfecturū in futuro quod affectione & voce oraui & oro. Cū dicit dilexi dat intelligere ſe iā in dilectione perſtitiſſe, & in ea augmentari ſe aſſidue, & per hoc magis auditores ad dilectionē īuitat:dilexi inquā qa exaudiet & non ſolū qa in futuro exaudiet:ſed etiā

quia hic iã inclinauit aurẽ ſuam mihi infirmo.i.condeſcẽdere fecit aurem miſericordię ſuę mihi īfirmo: a ſimilitudine me dici aurem infirmo q loqui vix poteſt inclinantis. Qđ eſt dicere. Non ſolũ ꝙ oro in futuro exaudiet:vt tandẽ perficiat, ſed cũ infirmus eſſem:& pro infirmitate eum orarem,nullis tamẽ adiutus meritis meis ex ſola gratia me exaudiuit : vt perficeret qđ orabam.Cum dicit deum ſibi aurẽ inclinaſſe,innuit ſe oraſſe. Vt autem auditoribus exemplum pbeat iugiter orandi:vt qui ſtat videat ne cadat:ſe quãdiu in hac vita erit oraturũ affirmat ſic.Inclinauit ĩ quã aurem ſuã mihi infirmo oranti.Et vt iugiter mihi aurem inclinet, Inuocabo.i. in affectione interiori eũ orabo in diebus meis exiſtens.i.tãdiu eũ inuocabo,quãdiu in his diebus trãſitoriis ero:qui mei ſunt quos ſcilicet ego meos feci dum eos peccando in Adam mihi acquiſiui. Oſtendit autẽ vnde eũ in futuro exaudiet ſic.Dico qm̃ exaudiet dñs vocem oratiõis meæ.Et neceſſe quidẽ eſt vt exaudiat:qa circũdederũt me dolores qui ſunt cauſæ mortis, corporeę ſcilicet:tot ſuſtineo dolores mortalitatis & paſſibilitatis quibus peruenit ad mortẽ corporis:vt inde tot9 pemphaſim videar eſſe circũdatus.A quib9 neceſſe eſt:vt me exauditũ eripiat in futuro, & ſi modo nõ eripit. Oſtendit quoqꝫ vnde ſibi aurem inclinauit ſic. Aurẽ inquã mihi inclinauit qđ vtiqꝫ mihi neceſſariũ fuit. Non ſolũ enim circũdederũt me dolores mortis,ſed & pericula inferni inuenerunt me.i.vitia quę ſunt pericula per quę venitur ad infernũ,tandiu me perſecuta ſunt: vt inuenirent ſcđm conſenſum & malam operationẽ,& ſic me valida infirmitate humiliauerũt vt per me nunꝗ poſſem exurgere.Cum igitur ſic eſſem a doloribus circũdatus,& a periculis inuẽtus : qm̃ aliter nõ erã euaſurus, inueni aĩaduerſione tribulationẽ ipſoꝝ piculoꝝ,& dolorẽ multiplicẽ mortalitatis & paſſibilitatis quo circũdatus eram.Qđ eſt dicere.Animaduertí qđ pri9 nõ animaduerterã,ſcilicet quãta eſſet tribulatio & dolor meus,& ſic inuocaui nomẽ dñi.i.oraui dñm conſideratione nominis ſui qđ eſt dñs.Ac ſi diceret Conſiderãs eũ omnipotentẽ eſſe occaſione magni nois ei9 qđ eſt dñs , inuocaui eũ.i.

1.Corin.x.

in affectione interiori oraui eũ ita dicens. O dñe libera animã meã & hic de periculis,& in futuro de dolorib9. Iſtud o nõ eſt vocatiue poſitũ: ſed optatiue . In hebræo quippe habeť Anna adonay.Anna vero ſignũ eſt optationis.Cęterum qa nos latini nõ habemus vocẽ huic voci quę eſt Anna æquipollentem,poſitũ eſt o,qđ ſignum eſt optationis. Vnde in quibuſdã tranſlatoribus inuenitur,obſecro dñe. Dico ꝙ inuocaui dñm dicẽs. O dñe libera animã meã, & in futuro a doloribus paſſibilitatis , & hic a periculis inferni, & ſic inuocãs dñm humiliatus ſum in affectione interiori.i. cũ humilitate affectionis & deuotionis inuocaui eũ reputans me inſufficientẽ eſſe: vt per me liberarer.Et qa humiliat9 ſum, dñs liberauit iã me a tribulatione periculorũ inferni, id eſt vitiis, ne mihi tantum quantũ prius pualeant.Dñs inquã exiſtẽs miſericors in natura & iuſtus & deus noſter.Quaſi dicat:Me liberauit qui liberare me debuit cũ ſit miſericors, & iuſtus:& q liberare me potuit cũ ſit de9 noſter omnipotẽs.Oſtendit autẽ vnde cõprobetur miſericors & iuſtus addẽdo ſingulis ſingula ſic.Miſericors eſt,& inde cõprobatur miſericors in natura qa miſeretur impendẽdo multa beneficia miſericordiæ. Et inde cõprobatur eſſe iuſtus : qa eſt cuſtodiens paruulos.i.fideles ſuos q ſe paruulos faciunt.i.hũiles:cuſtodit,ne a ſanctitate ſua deficiant,qđ equidẽ iuſtũ eſt: vt videlicet paruuli ab eo cuſtodiantur.Facit apoſtrophã adhortatorie ad aĩam ſuã ſic: dixi qa dñs iã liberauit me a periculis,& in futuro exaudiet vocẽ orationis meę, & ideo o anima mea cõuertere a reſpectu ſeculariũ in requiẽ tuã.i.in conſiderationẽ & ſpem requiei tuę futurę.Qđ eſt dicere.Oĩni ſecularium cura poſthabita intende & opere, & affectione in requiẽ beatitudinis æternę.Et hoc quidẽ facere debes,qa dñs benefecit.i.benefaciet tibi in illa requie.Et hoc modo quidẽ benefaciet mihi, qa eripuit.i. eripiet animã meam de morte æterna:vel eripiet animã meã de morte.i.vitã meam de mortalitate & paſſibilitate , & eripiet oculos meos a lachrymis , ne me vlterius lachrymari ſit neceſſe,ſicut hic expedit ꝓ peccatorũ recordatione,& pro æternę patrię dilatiõe. Vnde dñs in euãgelio.Beati

Anna.

Luc.vi.

inquit qui nũc fletis qa ridebitis. De futu
Apoc.xxi. ro vero ſtatu ſic legit. Abſterget de⁹ oẽm
lachrymã ab oculis ſanctoꝝ. & pedes meos
ĩteriores affectiões ſcilicet, eripiet a lapſu
ſcilicet vt poſtea, nec etiã ĩ affectiõe labar
qui hic multotiẽs labor ĩ vitiũ nõ ſolũ af
fectiõe ſed & opatiõe. Et tũc placebo dño
p oĩa ĩ nullo prſus offendẽs q hic ĩ multis
ei diſpliceo. Placebo inquã exiſtẽs in regio
ne viuoꝝ.i.ĩ Hieruſalẽ cęleſti in qua nul-
lus habitabit niſi viuens in æternum.

In pſal.CXV.

Titulus.CXV. Alleluia. Vox eccl'ię
martyrũ fidei ſuę cõſtãtiã & paſ-
ſionẽ p fide & oblationẽ ſuiipſius
per martyriũ oſtẽdẽtis: vt auditores inui-
tẽt ad laudãdũ deũ exẽplo ſuo per fidẽ &
confeſſionem, & martyrium.

Credidi ppter qđ locutus
ſum. Pſalm⁹ iſte apud He
bręos quaſi vnus reputat
cũ ſupiori: qa cũ eo ſic con
tinuari poteſt. Dixi ꝙ dñs
eripiet aĩam meã de mor-
te, & oculos meos a lachrymis, & pedes
meos a lapſu. Et qa placebo dño. Et hoc to
tũ credidi ppter qđ credere ipſam credu-
litatẽ meã in euidẽti locutus ſum: vel ſic.
Vt de omni fide dicat, & ſit pſalmus p ſe.
O credẽtes nolite timore humiliatiõis tri
bulationũ a manifeſta fidei cõfeſſione de-
ſiſtere: & inde me vobis exẽplũ proponite.
Ego nãq credidi.i.rectã fidẽ in corde ha-
bui, ppter qđ locutus ſum.i.aperte ipſam
fidẽ ore cõfeſſus ſum. Et ideo ego q cũ re
cte crediderim & recte locut⁹ ſim, minime
debuiſſem humiliari: humiliat⁹ ſum ĩ tri-
bulationib⁹ nimis.i.valde: vel humiliatus
ſum in tribulatiõib⁹ nimis.i.ſupra modũ
meę fragilitatis.ſ.ſupra q̃ poſſet fragilitas
ij.Corin.i. mea pati. Vñ apl's. Supra modũ (inqt) gra
uati ſumus: ita vt tęderet nos etiã viuere
ideo & vos exẽplo mei credẽtes loquimini
nõ reformidãtes hũiliari. Quia vero dixe
rat ſe humiliatũ eſſe, ideo qa locutus eſt
putaret aliqs eũ nõ fuiſſe locuturũ, ſi ſci-
ret ꝙ idcirco eſſet hũiliandus. Ad hoc er-
go remouẽdũ oſtẽdit ſe anteq̃ loqueretur
hoc puidiſſe: vt ſeipm deo p martyriũ of-
ferret. Hoc aũt ſic dicit: Locut⁹ ſum ĩquã,
& ppter hoc hũiliat⁹ in tribulationib⁹, &
hęc humiliatio nõ cõtigit ṕter velle meũ
& diſpoſitionẽ meã. Ego nãq q recte cre-
didi, dixi in exceſſu meo interiori.i.ego ſic
cogitaui & diſpoſui ĩ ſecreto ratiõis meę
qđ excedit ſubtilitate oẽm hũanã rationẽ:
vere oĩs exiſtẽs hõ eſt mẽdax.i.oĩs qui ho
mo eſt ſimpliciter.ſ.terrenus nõ ſpiritalis
magis appreciãs hãc vitã q̃ æternã dum
hãc impẽdere dubitat p illa mẽdax eſt: &
ſi nihil ore dicat cũ hãc vitã opinet eẽ vi
tę futurę ṕponendã. Et qa ego ſil'r mẽdax
eſſem & reus ſi ſimpl'r homo eſſem. Quid
retribuã dño pro oĩbus bonis q̃ retribuit
mihi.ſ.cũ pro pcĩs meis mihi remiſſionẽ
ipſoꝝ peccatoꝝ, & iuſtificationẽ & cętera
bñficia pie retribuerit: quid dignũ & ṕcio
ſum ipſi retribuã pro oĩbus his bonis quę
mihi retribuit? Ecce ſcio qd retribuã.ſ.qa
nil maius pro eo poſſim facere: calicẽ ſalu
taris.i.ſaluatoris Chriſti accipiã, mortẽ vi
delicet quã ille p me libẽs ſuſtinuit. Et ne
deficiã timore hui⁹ calicis, ĩuocabo nomẽ
dñi.i.inuocabo deũ mihi adiutorẽ cõſide
ratiõe magni noĩs ei⁹ qđ ẽ dñs. Mors equi Calix.
dẽ calix duplici ſimilitudĩe dicit: vel ideo
qm̃ amara eſt carni ſicut qdam calices po
tionũ medicorũ, quæ licet ſaluberrimę tñ
amariſſimę ſunt: vel qa ſicut calix optimi
vini hominẽ quẽ inebriat ab illo ſtatu in
quo eſt ĩ aliũ ſtatũ mutat: ita & ipſa mors
illũ quẽ inuadit ab hui⁹ vitæ ſtatu ĩ ſtatũ
aliũ mutat. Poteſt aũt verſus ille, qui eſt.
Ego dixi aliter cõſtrui: vt illud interpoſi-
tũ ſit qđ eſt oĩs hõ mẽdax, & ſecundũ hoc
adaptabit. Dico qm̃ hũiliatus ſum: & hoc
nõ accidit extra velle meũ. Ego em̃ dixi in
exceſſu meo.i.ſtatui & diiudicãs in exceſ-
ſu ratiõis meæ quid retribuã dño pro oĩ-
bus beneficiis q̃ retribuit mihi. Hoc certe
retribuã calicẽ ſalutaris accipiã: & ne defi
ciã in acceptione nomẽ dñi inuocabo. Et
ideo dixi ĩ exceſſu meo, ꝙ oĩs hõ ſimplici-
ter exiſtẽs nõ ſpũalis, nõ obœdiẽs deo vſq
ad mortẽ, mẽdax eſt in pmiſſione ſua. Pro
miſit em̃ deo in baptiſmate obœdientiam
oĩm ṕceptoꝝ ei⁹ in quo mẽdax eſt, cũ pro
eo mori formidat, ſicut ipſe pro oĩb⁹ mor
tuus eſt. Dico ꝙ deuoui in exceſſu meo ꝙ
pro dño calicẽ ſalutaris accipiã. Et hęc vo
ta mea.i.hęc mea promiſſa ſcilicet vt me p
mortẽ ferã nõ reddã in abſcõdito: ſed red
dã in manifeſto corã omni populo ei⁹ ſci-
licet manifeſte eũ confitebor, & corã omni

pepulo fideliũ moriar.i.ad hoc moriar:vt
oĩbus dem exẽplũ pro dño moriẽdi.Ne ve
ro videret alicui parũ eſſe pro dño mori:
vt magis ad hmõi mortẽ incitet audito-
res,oſtẽdit hoc deo p̃cioſum eſſe,ſic. Dico
ꝙ calicẽ ſalutaris accipiã:qđ vtiꝗ faciẽdũ
eſt mihi,nã in cõſpectu.i.ĩ reputatiõe dñi
p̃cioſa eſt.i.valde chara,mors ſanctoꝝ eiꝰ.
Qđ eſt dicere.Cuicũꝗ vilis videat:dñs tñ
mortẽ ſanctoꝝ ſuoꝝ reputat eẽ p̃cioſam:
vel ſic. Ideo calicẽ ſalutaris accipiã.i.mor
tẽ,qa mors ſanctoꝝ eiꝰ exiſtẽs in cõſpectu
dñi.i.in bñplacẽtia dñi:p̃cioſa eſt.i.magno
precio empta:p̃cio ſcilicet mortis eiꝰ.Qđ
eſt dicere. Ideo pro eo mori me dignũ eſt,
quia hoc ipſe ꝑ me moriẽs emit vt & ego
pro eo morerer.Facit autẽ apoſtrophã ad
deũ ex affectiõe nimia ſic.Dico dñe ꝙ pre
cioſa eſt ĩ cõſpectu tuo mors ſanctoꝝ tuo
rũ:& ideo O dñe ſacrificabo tibi hoſtiam
laudis.i.ſacrificabo tibi meip̃m hoſtiã mo
riendo in tui cõfeſſione:quã hoſtiã tu lau
dabis.Et qa hoc ſacrificiũ o auditores nõ
niſi deo adiuuante poſſem explere,nomen
dñi inuocabo.i.ĩuocabo dñm adiutorẽ cõ
ſideratiõe magni noĩs eiꝰ qđ eſt dñs.Non
ſolũ aũt ea de cauſa tibi me hoſtiã ſacrifi
cabo: ideo quia mors ſanctoꝝ in cõſpectu
tuo p̃cioſa eſt,ſed ideo quoꝗ qa ego ſeruꝰ
tuus,ſeruus tuus.i.ego tibi ſum oĩno ſub
iectus:vtpote creatura creatori,ideoꝗ ne
ceſſe eſt me tibi obœdire in oĩbꝰ. Quia ve
ro ſimpl'r ſe dixerat eſſe ſeruũ , & ſeruorũ
alii nequã ſunt:vt maligni ſp̃us q licet in
uiti dei tñ diſpoſitiõi obtẽperãt.Alii vero
ſunt ſpõtanei q exvolũtate ſeruiũt:vt ſan
cti viri.Oſtẽdit ſe ſpõtaneũ eſſe:vt audito
res ĩſtruat deo ſpõtanee ſeruire ſic.Seruꝰ
tuus inquã ſum:& talis ſeruus q ſim filiꝰ
ancillę tuę.i.imitator cęleſtis Hieruſalẽ q̃
eſt ancilla.i.tibi ſubdita,angelorũ videli-
cet & ſpũaliũ viroꝝ coaduriatio: vt ſicut
illi tibi nõ ĩuiti obœdiũt:ſed ſpõtanee: ita
& ego obœdiã tibi ex gratuita voluntate
Et vt ego tibi libere ſeruirẽ:dirupiſti vin
cula mea.i.deſtruxiſti vincula pc̃tõꝝ meo
rũ indulgẽdo quę me vinctũ a tui obœdiẽ
tia impediebãt.Notãdũ ꝙ hoc qđ dicit ti
bi ſacrificabo hoſtiam laudis,& nomẽ dñi
inuocabo æquipollẽs eſt huic qđ ſuperius
dictũ eſt,calicẽ &c.ſed ex affectione repeti
tũ eſt,& ad hoc vt magis auditores inui-
tet ad martyriũ. Hac eadẽ etiã occaſione
bis ponit ego ſeruus tuus , & repetit hoc
qđ ſuperius dixerat . Vota mea reddã in
cõſpectu oĩs populi eiꝰ.Qđ ſic adaptatur.
Sacrificabo inquam hoſtiam laudis dño,
& hæc vota mea hãc ſcilicet hoſtiã quam
dño reddere voui,reddã in cõſpectu oĩs
ppl'i eiꝰ.i.reddã manifeſte:vt oĩs ppl'us fi-
delis inde habeat exemplũ . Reddã inquã
vota mea,ego dico iã ſpe exiſtẽs ĩ atriis.i.
in amplitudine domus dñi ſcilicet Hieru
ſalẽ cęleſtis.Qđ eſt dicere. Vota mea red-
dã pro ſpe amplę domꝰ dei adipiſcẽdę nõ
pro humano fauore.Dico ꝙ ſum exiſtens
ſpe in amplitudine domꝰ dei Hierl'm cęle
ſtis. Et nõ exiſto ĩ ſpe ĩ viliori gradu illiꝰ
Hierl'm:ſed exiſto ſpe ĩ medio tui o Hieru
ſalẽ cęleſtis.i.in digniori gradu tuo a ſili-
tudĩe militũ illorũ qui cũ dño ſuo chario
res ſint nõ in angulo domus:ſed in medio
ſedẽt in loco digniori . Altiorẽ eñ gradũ
martyres obtinere dicuntur q̃ cõfeſſores.
Per hoc autẽ ꝙ dicunt ſe in medio eſſe ad
martyrium magis auditores inuitant: vt
& ipſi in medio eſſe mereantur.

In pſal.CXVI.

TItulus. CXVI. Alleluia . In hoc
pſalmo adhortat̃ ꝓpheta oẽs Iu-
dęos & gẽtes ad dei laudẽ.Iudęos
quidem reſpectu veræ promiſſionis eius
in eis complerę.Gẽtes autem reſpectu mi-
ſericordię eis impenſę.

LAudate dñm omnimoda
laude oẽs gentes laudate
etiã eũ oẽs populi creden
tes Iudæorũ.Et bene po-
nit pluraliter populi , vt
oſtẽdat ex oĩbus duodecĩ
tribubꝰ multos fuiſſe cõuerſos.Addit er-
go ſingulas cauſas ſingulis ſic. Vos gẽtes
ideo laudate qm̃ miſericordia eiꝰ.i.ſalua-
tio veſtra p remiſſionẽ peccatorũ & iuſtifi
cationem quæ contigit ex ſola & gratui-
ta miſericordia eius confirmata eſt ſuper
nos, id eſt firma & immobilis, & perſeue-
rans facta eſt in vobis,data a ſuperiori diſ
poſitione dei.Iuxta illud.Omne datũ opti Iaco. i.
mum & omne donum perfectum deſur-
ſum eſt . Ac ſi dicat . Ideo gentes eum
laudate,quia ſaluatio miſericordię eiꝰ ſu
per vos data.i.a ſuperna diſpoſitione vo-
bis collata,ĩ vobis ſic cõfirmata eſt vt nũq̃

Roma. xv. ſitis ea carituri. Vñ apoſtolus. Gētes autē ſup miſericordia honorare deū &c. Q: autē propheta ponit ſup nos adiūgēdo ſe fidelibus ex gētib⁹ cū ipſe Iudęus ſit, ideo facit vt ſe & oēs fideles tā ex gētibus q̄ ex Iudęis oſtēdat vnā maſſam eſſe in Chriſto Vos vero Iudæi, ideo dn̄m laudate, qm̄ veritas dn̄i manet ī vobis vſq; in ęternū. i. verę promiſſionis eius cōpletio, ſaluatio ſcilicet veſtri quæ vere promiſſa in vobis compleuit: duratura eſt vſq; in æternum.

In pſal. CXVII.

Titulus. CXVII. Alleluia. In hoc pſalmo inducit loq collectio martyrū primitiuorū adhortans Iudęos & gētes ad laudandū deū occaſione bonitatis & miſericordiæ ei⁹: cuius etiam miē beneficia in ſeipſa multipliciter oſtendit narrādo ſcilicet, quatinus eā de tribulatione vitiorū eripuit. Et qm̄ in exteriori tribulatione inimicoꝶ adiutor ſit faciens eā in ipſa tribulatione fortē & cōſtantem ne deficiat, & etiā inimicos ſuperātē: oſtēdēdo quoq; ipſam tribulationē ſibi ceſſurā ad proſperitatē & caſtigationē non ad ęternā mortē. Promittit quoq; ſe dn̄o ſemper cōfeſſurū, eo q̄ ſibi factus ſit in ſalutē per Chriſtū lapidē reprobatū qui fact⁹ eſt a dn̄o in caput anguli. Orat etiā de ſaluatione ſui, auditoreſq; ad cōſtituendū ſolennē diem exhortatur. Per hoc autē ſui exemplo auditores inſtruit tribulationes ab inimicis pro dn̄o illatas formidandas non eſſe: cū ſint eis ſimiliter ad proſperitatem ceſſurę: inſtruit etiam orare.

Confitemini dn̄o. i. laudate eum omnibus modis fidēles ex Iudęis & gentib⁹ ea cōſideratiōe, qm̄ bonus eſt in natura. Et qui ad hoc cōſiderandū non ſufficitis, cōfitemini ſaltem eo cōtuitu, quoniam miſericordia eius. i. beneficia miſericordiæ eius quę fidelibus ſuis impēdit, duratura ſunt vſq; in ſeculū futurū. i. vſq; in æternū. Non ſolum autē exhortor vt inter ſe fideles in vtroq; populo domino cōfiteantur: ſed etiā domus iſrael. i. familia ſubditorū fidelium in Iudaico populo dicat nūc. i. indilate aliis adhortarie: Cōfitemini dn̄o quoniā bonus, quoniā in ſeculū miſericordia ei⁹: vel dicāt hoc inter ſe alius aliū adhortādo. Et domus Aaron id eſt familia fideliū pręlatorū in Iudaico populo dicat nūc vel aliis vel adinuicem. Confitemini dn̄o quoniā bonus, quoniam in ſeculū miſericordia eius. Et illi ex gentibus qui timēt dn̄m ſiue pręlati ſiue ſubditi, dicant nunc vel aliis vel adinuicem. Confitemini dn̄o quoniā bonus, quoniam in ſeculū miſericordia eius. Notādū quippe q̄ primus huius pſalmi verſus in vno quoq; trium ſequentiū verſuum repetendus eſt totus, q̄q̄ breuitatis cauſa ſolūmodo poſterior eius pars repetita videatur. Exponit autē beneficia miſericordiæ domini in ſe ſic. Miſericordia inquā domini duratura eſt vſq; in ſeculū. Et ecce in me apparent beneficia miſericordię eius. Ego nāq; in interiori tribulatione vitiorū conſtrictus, de tribulatione illa inuocaui dominū, id eſt cauſa illius tribulationis euadendę oraui dominū: & me inuocantem exaudiuit dominus eruendo a tribulatione illa: me dico ponendū in latitudine dilectionis & bonæ operationis. Ac ſi dicat. Et a tribulatione me eripuit per gratiam, & in amplitudine virtutū & bonorū operū me poſuit. Cum igitur de interiori tribulatiōe mihi domin⁹ extiterit adiutor, certus ſum quoniā & ī tribulatiōe a quolibet perſecutore illata mihi exiſtenti erit dn̄s adiutor ne deficiam. Ideoq; non timebo quid perſecutionum faciat mihi homo quilibet malignus. i. non timebo quodcūq; perſecutionū genus mihi a malignis hominibus inferat. Dn̄s inquā mihi erit adiutor in tribulationib⁹ exteriorib⁹. Ideoq; nō timebo inimicos hoīes: ſed & ego licet multā ab eis pſecutionē ſuſtinēs, deſpiciā tamen inimicos meos hoīes malignos, id eſt eorū perſecutiones deſpiciā, & vt nihil ſū reputabo qđ equidē maius eſt q̄ non timere: vel deſpiciā īimicos meos malignos ſpūs. i. eoꝶ deſpiciā ſuggeſtiōes eis nō cōſentiēs. Qm̄ igit̄ o auditores dn̄s talis adiutor eſt, vt ſuos faciat nō timere & īimicos deſpicere: bonū eſt cōfidere ī dn̄o ī tribulatiōe pro eo patiēdo: magis q̄ cōfidere ī hoīe pſecutore terrenā ſalutē p eū habēdo. Vana nāq; ſalus hominis. Iſtud magis comparatiue non eſt poſitum, ac ſi dicat. Vtile eſt in domino confidere, tribulationem pro eo ſuſtinendo: & vtile non eſt

in homine pſecutore cõſiderare ab eo ſalutẽ corporis expetẽdo. Quã nõ ſolũ de quocũq; hoĩe confidentiã remoueo: ſed vt magis quid dicã bonũ. i. vtile eſt magis ſperare in dño ſalutẽ p tribulationũ aſperitatẽ q̃ in principib⁹ etiã ſecularibus per terrenã felicitatẽ: qđ eſt ac ſi dicat. Bonũ eſt in dño ſperare ſalutẽ, & in ſecularibus principibus nõ. Vnde legiť. Maledictus homo qui cõfidit in hoĩe &c. Poteſt autẽ hoc cõparatiue legi ſi principes accipiamus cęleſtes ſpũs, & viros ſpũales qui principes habẽtur in populo dei. Secundũ hãc igiť ſententiã ita diceť. Bonũ eſt cõfidere in dño magis q̃ in hoĩe aliquo: & bonũ eſt ſperare in dño magis q̃ in principibus. i. in angelis & in ſanctis viris. Ac ſi dicat. Cũ vtile quidẽ ſit in hoĩe aliquãdo confidere, & in orationibus & patrociniis ſanctoꝝ principũ ſperare: multo vtilius eſt in dño cõfidere & ſperare. Deus eñ ſine ipſis adiuuare põt: Ipſi vero ſine deo minime. Oſtẽdit autẽ inimicoꝝ tribulationes ſic. Dico q̄ dñs erit mihi adiutor cõtra inimicos qui etiã iã adiutor extitit aduerſus inimicos. Oẽs eñ gentes. i. oẽs gẽtiliter & irrationabiliter viuẽtes tam Iudæi q̃ gẽtiles circuerũt me tribulationib⁹. i. tot mihi tribulatiões intulerũt: vt inde totus viderer circũdat⁹ eſſe. Et cũ me penitus obruere niterenť. In nomine dñi cõtigit, q̄ vltus ſum eũdo in eos. i. per hoc qđ ego ſtudui in noĩe dñi. i. in honore dñi non in honore meo: ſcilicet q̄ deum honorare ſategi nõ me, contigit q̄ de eis vltus ſum eũdo per p̃dicationem in eos incorporãdos. Qđ eſt dicere. Quoniã dei honori vacaui, hãc de eis vltionẽ dñs mihi cõceſſit: vt ſicut ſtuduerunt me ſibi incorporare per tribulationẽ: ita mihi eos incorporare per p̃dicationẽ: vel ſic. Vltus ſum vltione facta ĩ eos. i. cõtra eos, ſcilicet cõtra quoſdã eoꝝ. Qđ eſt dicere. Sic de quibuſdã vltus ſum: vt eis vltio illa nimis eſſet nociua cũ quidã ex perſecutoribus meis dicantur etiã in hac vita a dño iuſta corporis morte fuiſſe dãnati: vel ſic. Vltus ſum. i. vltus eto vltione faciẽda in eos. i. cõtra eos, ſcilicet vltiõe mortis æternę quę valde illis eſt nocitura. Hoc aũt dicit ad correctionẽ pſecutorũ. ¶ Oſtẽſa inimicorũ multiplicitate, oſtendit quoq; tribulationũ eorũ perſeuerantiã ſic. Oẽs in-quã gentes tribulationibus circuerũt me, & hoc non ad horã: ſed circũdederũt me circũdantes. i. in circũdatione illa ſemper pręſentes & pſeuerantes. Notandũ autem cũ pręſens participiũ coniugatũ cũ verbo cõiugato ſic poniť, pſeuerantiã denotari: vt vidẽs vidi, expectãs expectaui & cętera talia. Dico q̄ circũdantes circundederunt me: & tamen in noĩe dñi contigit q̄ vltus ſum in eos. Hoc vt ſuperius exponiť. Circũdederunt inquã me, & hoc ſicut apes. i. ſimiles apibus in ferocitate & acritate nimia, quę ſimul iratę ſunt nimis acriter inſtant. Vel ſicut apes. i. ſimiles apibus. Nã ſicut apes fauũ dulcem operãtur, ſic & ipſi per tribulationũ inſtantiam maiorẽ charitatis dulcedinẽ erga deum operati ſunt. Quãto namq; magis infirmor tãto magis fortior ſum & potẽs, & exarſerunt in me tribulationibus, ſicut ignis exardeſcere ſolet in ſpinis. Nã ſicut ignis in ſpinetis accẽſus ſpinas cõburit: trũcũ autem illęſum dimittit: ſic & eoꝝ tribulationes peccatorũ ſpinas in me conſumpſerũt. Me autem illęſum dimiſerũt, & hoc in nomine domini cõtigit, qa vltus ſum in eos. Hoc etiam vt ſuperius exponitur. Circũdederũt inquã me, & ab eorũ tribulationibus impulſus ſum. i. percuſſus: vt caderẽ. i. ad hoc vt a propoſito meo deficerẽ. Qđ eſt dicere. Ea intẽtione me tribulationibus impulerũt, vt me ad caſum defect⁹ adducerẽt. Nõ ſolũ aũt impulſus ſum: ſed etiã ſcđm qđã debilia mẽbra mea euerſus ſũ vt caderẽ. i. timore tribulationũ quędã debilia mẽbra mea nutauerũt: nõ ſic vt ex toto caderẽt: ſed ſicut iã caderẽt. i. vt q̄ĩ initio caſus eſſent iã parati ad deficiẽdũ. Et ne in ea pte ĩ qua euerſus ſum ex toto caderẽ, dñs ſuſcepit me per auxiliũ patrocinãtis gr̃ę. Qđ eſt dicere. Adiuuit debilia mẽbra mea iam euerſa ne ex toto caderẽt, a ſiĩitudine alicuius qui quẽlibet pronũ ad cadendũ cuius iã pes euerſus eſt ſuſcepit, dextra fulciẽs eũ ne cadat. In ea vero pte fortiũ mẽbrorũ in qua tantũ impulſus ſum & non euerſ⁹ fuit dñs fortitudo mea. i. cauſa fortitudinis męę. Qđ eſt dicere. Fortibus viribus meis quæ me ad tribulationem impulſo non vacillauerunt, dedit dominus fortitudinis cõſtantiã: vt in bono p̃poſito ſuo perſeuerarent. Et p hoc factus eſt laus

Participiũ cum verbo ſuo pſeuerantiã præfert.

mea: vel laudatio mea. i. fact⁹ eſt mihi cauſa laudis, vel laudationis ſcilicet hoc mihi per fortitudinē contulit: vt in eccleſia laude dignus habear: vel fact⁹ eſt laus: vel laudatio mea. i. hęc in me effecit: vt ego eū occaſione meę fortitudinis ab eo datę laudarem, & per ipſas tribulationes & ſuſceptionē & fortitudinē factus eſt mihi tēdēs in ſalutē æternam. Qđ eſt dicere. Per hoc operatus eſt, & adhuc iugiter facit ſalutē meam æternā. Non coronabitur enim niſi qui legitime certauerit. Dico ꝙ fortitudo mea eſt ſecundū robuſta membra mea. Et intantū in eis robuſtis cauſa fortitudinis eſt ꝙ in tabernaculis iuſtoꝝ. i. in tabernaculātib⁹ iuſtis, ſcilicet in robuſtis meis qui iuſti ſūt & in tabernaculis militię dei perſeuerantes. Non eſt vox mœroris ſed vox exultationis deſignatrix lętitię & ſalutis ęternę. Quod eſt dicere. Adeo fortes eos in tribulatione facit: vt nec in tribulatione vocē triſtitię proferant: ſed vocē deſignantē exultationē æternamq; ſalutem. Iuxta qđ in actibus apoſtolorū legit. Ibāt gaudētes a conſpectu cōcilii, quoniā digni habiti ſunt pro nomine Ieſu cōtumeliam pati. Non ſolū autē fuit dominus fortitudo mea ſcđm robuſta mēbra vt me faceret fortem & conſtantē contra perſecutiones: ſed etiā dextera dñi fecit in me virtutē. i. filius dei fecit in me victoriā, ſcilicet fecit quædā mēbra mea robuſta iā vincere oēs perſecutores: vt nec in morte corporis cederent. Et ꝑ hoc dextera domini exaltauit me. i. ſublimauit & glorificauit illa mēbra mea quæ iam vicerūt: vt laudabilia apud fideles habeantur. Dextera inquā domini fecit virtutē. Hoc aūt ideo repetit vt hac occaſione addat remotionē. Poſſet enim a perſecutoribus obiici: dicis ꝙ dominus fecit te vincere qđ certe mirū videtur, cum potius videaris in quibuſdam mēbris pertuliſſe ea quę ad mortē attinēt, tribulationes ſcilicet vſq; ad ſanguinis effuſionē qđ victi ſuſtinere ſolent. Ad qđ ſequitur remotio ſic. Bñ dico ego ꝙ dextera domini fecit me vincere per paſſionē ipſarū tribulationū. Nō enim cauſa ipſarū tribulationū moriar qđ vos pſecutores putatis: ſed per eas inæternū viuā. Congrue nimirum ponit moriar, licet poſuiſſet fecit qđ præteritū eſt. Ac ſi diceret. Bene dico me iam viciſſe ſecūdum quædam mēbra quæ iam tribulationes perpeſſa ſunt & conſtanter euaſerūt. Non enim mortua ſunt illa mēbra mea per tribulationes ſed per hoc viuere perpetualiter inceperunt. Et ſimiliter per inſtantiam tribulationū non moriar ſcđm illa membra quę ſunt adhuc paſſura: ſed per ipſas tribulationes viuā. i. tribulationes cauſæ erunt ꝙ mēbra mea adhuc paſſura ſine fine viuant. Qđ eſt dicere. Neq; fuerūt tribulationes mēbris meis iam paſſis cauſa mortis, neq; paſſuris adhuc cauſa mortis erūt. Mors enim corporalis quæ per tribulationes accidit, mors dicēda nō eſt: ſed vitæ principiū. Poſt hāc eñ mortē ſancti viuere feliciter incipiūt. Vnde etiam dies obitus martyrū natale dicitur. Tunc eñ in æterna vita naſcunt. Per hoc autem auditores ad martyriū attrahit cū dicat hanc tēporalem mortē, nō eſſe mortē: ſed principiū vitæ. Dico ꝙ viuā, & inde hoc poterit cōprobari, qa poſt hanc corporis & aię ſeparationē narrabo opera dñi non voce quidē mea, ſed cauſa ero quare ab aliis ſuperſtitibus narrentur & laudētur opera domini: qđ equidem nō eſſet niſi viuerem. Nam mortui nō laudabūt dñm. Qđ eſt dicere. Ipſa mea cōſtātia vſq; in finē firma cauſa erit quare alii narrando laudēt opera domini, ſcilicet cōſtātiam & victoriā: & cętera beneficia quę in me operatur. Dico non moriar, & vere ſeparatio talis animę & corporis non eſt dicēda mors, ſed caſtigatio. Dominus enim per talem mortem & tribulationē caſtigauit me iam ſcđm quędam membra mea ꝗ iam paſſa ſunt, caſtigans etiam nunc ſecūdū illa mēbra ꝗ nūc patiūtur & moriunt. Caſtigare non accipit hic, vt accipi ſolet: ſed ponitur caſtigare pro purgare. Morte nāq; martyrii & tribulatione, & peccata ꝗ in martyrib⁹ ſunt dominus purgat & eorū coronas augmētat. Caſtigauit inquam me, & ſic me caſtigatum nō tradidit morti æternæ. Qđ eſt dicere. Per caſtigationē talem mēbra mea iam paſſa a morte æterna liberauit. Quoniam ergo tribulatio, & hæc corporis & animæ ſeparatio eſt mihi caſtigatio & vitæ occaſio cōcedo o perſecutores non reformido: Aperite mihi portas iuſtitię. i. preparate mihi tribulationes & mortem quę erūt mihi portæ per quas

Marginalia: ii. Tim. ii. — Act. v. — Natalitia martyrū. — Pſal. cxiii.

ingrediar ad iuſtitiam.i.ad iuſtam æternę vitæ remunerationē: a ſimilitudine illorū qui ingredi cupiēti domū,portas aperiūt. Hoc non dicit imperatiue ſed conceſſiue, cū iniquum ſit mala alicui ſuadere. Quā conceſſionē ideo facit vt auditores magis ad tribulationes & mortem volūtarie patiendū inuitet,oſtendendo ꝙ hę portę iuſtitię ſint. Aperite inquam portas & īgreſſus in eas tribulationes quę portę ſunt nō contriſtabor: ſed confitebor dño.i.laudabo dñm voce,corde,& patientia mea.Ideo vero nō reformido has portas ingredi,qa hęc eadem porta tribulationis fuit domi-

Luc.vlti. ni Chriſti.Oportuit enim pati Chriſtū & reſurgere,& ita intrare ī gloriā ſuā.Et qa domini fuit, iuſti quicūꝗ intrabunt in eā ex neceſſitate,vel ipſa experientia paſſiōis vel ſaltē voto patiendi ſi oportuerit. Nul lus enim nullo modo intrans ſaluabitur.

Martinus Sicut de beatiſſimo Martino legitur ꝙ licet eū gladius pſecutoris non abſtulit,palmam tamen martyrii nō amiſit. Voto eñ martyr extitit. Facit autem apoſtropham ad deū ex nimia affectione ſic.Confitebor inquam domino,& merito confitebor tibi domine quoniā exaudiſti me vt liberares me de interiori tribulatione vitiorū,& factus es mihi in ſalutem cedēs.i.in cauſam ſalutis,& hic ſcilicet per peccatorū remiſſionem & iuſtificationem,& in futuro daturus æternā beatitudinem.Et per hoc factus es mihi in cauſam ſalutis:quia lapidē Chriſtū quē reprobauerūt ædificātes hic factus eſt in caput anguli. Qđ eſt dicere. Per reprobationem Chriſti firmiſſimi lapidis me ſaluaſti,ſine quo fundamento nemo poteſt ſe deo templum per virtutes &

I.Cor.iij. opera bona ædificare. Fundamentū enim aliud nemo poteſt ponere pręter id qđ poſitum eſt,qđ eſt Chriſtus. Quem lapidem ſine quo nemo ſe poteſt deo templum ædificare, reprobauerunt ædificantes.i.ſpreuerunt Iudæi ædificantes ſe templū dei ꝑ traditiones ſuas, ædificantes dico ſcilicet quātum ad ipſorū reputationem nō quantum ad rei veritatem.Nemo enim poteſt effici dei templum,niſi in fide Chriſti fundatus, quē Iudęi reprobauerunt denegantes eum regem Iſrael eſſe & dei filiū.Iuxta

Ioan.xix. illud.Noli ſcribere rex Iudæorū, ſed quia ipſe dixit rex ſum Iudæorum. Et iterū.Se cūdum legem debet mori: quia filium dei ſe fecit. Ibidem. Qui lapis per hoc ꝙ fuit a Iudæis reprobatus,& in mortem datus,factus eſt in caput anguli:cum prius non fuiſſet caput anguli.i.factus eſt caput duplicis parietis eccleſię: parietis ſcilicet fidelium ex Iudęis,& parietis fidelium ex gētibus qui congrue angulus dicitur. Sicut enim aliquando duo parietes diuerſi in angulo cōueniunt & a quolibet angulari lapide ſuprapoſito & caput eorum exiſtente vterꝗ complectitur, ita illi duo parietes eccleſia videlicet ex Iudæis & eccleſia ex gentibus quæ prius omnino diuerſę fuerant ab inuicem in fidei vnitate cōuenerūt ſubditę Chriſto angulari lapidi q caput vtriuſꝗ exiſtit : & vtranꝗ ſuo regimine complectitur.Iuxta illud apoſtoli. Ipſe eſt pax noſtra qui fecit vtraꝗ vnum &c. Illud autē Ephe.ij. qđ de angulari lapide Iudæi fingunt,ſcilicet in templi Salomonis ædificatione, lapidem vnum fuiſſe ab ædificantibus reprobatum & ad vltimum in angulo fuiſſe poſitum omnino falſitati videtur accedere:cum in hiſtoria nulla legatur. Notandum autem ꝙ tali genere locutionis hic verſus ſit a propheta compoſitus. Cū eñ poſuiſſet. Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, & ſecundum hunc ordinem quem inceperat,debuiſſet addere fecerunt in caput anguli: hoc ordine dimiſſo alio genere locutionis verſum finiuit, addens hic factus eſt in caput anguli.In hoc autē remouet hoc qđ male poſſet quiuis opinari,ſcilicet Iudęos hac intentione lapidē hunc reprobaſſe: vt fieret in caput anguli.Si enim ea intentione & hoc conſilio feciſſent,propheta plane poſuiſſet:Lapidem quem reprobauerunt ædificantes fecerūt in caput anguli:ſed cū hoc ordine dimiſſo aliter dicit, ſcilicet hic factus eſt in caput anguli, plane docet nō eorum ſed alterius conſilio eum eſſe factum caput anguli.A quo ergo ſit factus caput anguli & cuius diſpoſitiōe ita reprobatus ſit, neꝗ eñ fuit abſꝗ magno conſilio,ꝙ reprobat⁹ fuit,demonſtrat,addēdo ſic.Dicoꝙ lapidē reprobauerūt & hic factus eſt in caput anguli.Hoc aūt totū & ꝙ reprobat⁹ eſt & ꝙ in caput anguli fact⁹ eſt, a dño factū eſt.i. a diſpoſitione dei occulta cōtigit, & cū ſit apud nos īeffabile & īcognoſcibile: quanā

ratiõe cõtigerit eſt mirabile in oculis meis interioribus: in oculis mentis. ſ. quod eſt dicere. De hoc nimis admiramur, quare dominus hoc diſpoſuerit: vt Iudęorum populus prius adeo ipſi carus intantum exceçaretur, vt Chriſtum verum lapidem, de quo tot a prophetis audierant, reprobarent: & in mortem darent: & ſic ipſe caput anguli efficeretur. Dico ꝙ lapidem reprobauerũt eum in mortẽ dando. Hæc aũt dies in qua ipſe reprobatus in mortem datus eſt: eſt re
Dies quã fecit dñs. uera dies quã fecit dñs, nõ ꝙ alios dies oẽs nõ fecerit: ſed ꝓpter ipſius diei dignitatẽ in qua redempti ſumus per antonomaſiã dicitur hanc diẽ feciſſe. Et qm̃ adeo digna eſt hęc dies, exultemus in corpore, & lætemur in anima in ea die. i. in imitatione ei⁹ diei. ſ. & voto animę, & exultanter patiẽdo ꝓ Chriſto ſi neceſſe fuerit in corpore paſſionẽ quã in ea die ꝓ nobis ſuſtinuit prout nobis poſſibile eſt imitemur. Vel ſic de die reſurrectionis legi poteſt. Dico ꝙ fact⁹ eſt in caput anguli, & hoc contigit per gloriam reſurrectionis. Hæc igiť dies in qua reſurgẽs factus eſt in caput anguli, eſt dies quã fecit dñs. Hoc aũt in hac ſententia, vt iam in ſuperiori acceptũ eſt, ꝑ antonomaſiam accipitur. Ergo qa dies hęc adeo glorioſa eſt exultemus in corpore bene operãdo, & lętemur in aĩa bona affectione in ea die. i. in conſideratione eius diei, quod eſt dicere. Siue dies illa pręſens ſit ſiue nõ, qa tamẽ nobis tantũ beneficiũ in ea contigit: in ea conſideratione lętemur, in anima bona affectione & exultem⁹ in corpore bona operatione. Lætemur inquã & exultemus vnuſquiſq; ita dicendo. O domine ſaluum me fac, & hic peccata remittẽdo, & in futuro ęternã beatitudinẽ largiẽdo. Et o domine bene ꝓſperare. i. fac nobis cedere ad bonã in futuro proſperitatem, omnia quę nobis hic accidũt, tã proſpera q̃ aduerſa. Iu-
Roma. viij xta illud Apoſtoli. Scimus quoniã diligentib⁹ deũ oĩa cooperanť in bonũ. Dico exultemus & lętemur in ea die, qđ equidem facere debemus. Nã in ea die benedictus eſt, id eſt exaltatus per gloriam reſurrectionis
Ioan. viij. Chriſtus qui venturus eſt in noĩe domini . i. in honorẽ dñi patris. Iuxta illud: Ego nõ quero gloriã meam, ſed eius qui miſit me
Ioan. v. patris. Et alibi. Ego veni in nomine patris mei &c. In aliis tranſlatoribus habeť. Benedictus qui venit in noĩe dñi. Vnde colligitur qa ſi dicatur: benedictus qui venturus eſt quantũ ad prophetã poſitum eſt q ante aduentum Chriſti fuit non quantum ad martyres qui hic loqui inducũtur qui poſt Chriſti aduentũ fuerunt. Poteſt quoq; de ſecũdo Chriſti aduentu ſic legi. Benedictus eſt in noĩe dñi. i. exaltatus eſt. Ideo qa ſtuduit in honore dñi patris ille qui vẽturus eſt in futuro mũdũ iudicatur⁹ Chriſtus ſcilicet. ¶ Enarratis beneficiis miſericordię dñi, faciunt martyres, q hic loquuntur apoſtrophã ad auditores, vt dicta ſua cõmendent, & eos ad imitãdũ ſe in dei laudem attrahant. Hęc igitur apoſtropha ad omnia ſupradicta reſpicit, & ſic legitur: diximus exultemus &c. Et o auditores bene diximus vobis. i. bene narrauimus vobis annunciãdo beneficia miſericordiæ domini quæ in nobis martyrib⁹ apparẽt. Benediximus inquã exiſtentes de domo domini id eſt de familia domini: ideoq; digni ſumus vt nobis acquieſcatis. Et hoc non a nobis habuimus ꝙ vobis benediximus: ſed a deo domino. Deus eñ qui etiam domin⁹ omniũ eſt, non ſolum hęc nobis intimauit: ſed &. i. etiam illuxit nobis. i. luxit in mente noſtra ꝑ illuminationẽ cognitionis ſui & illuceſcẽdo nobis hęc cognita fecit, quæ vobis benediximus. & tãto magis nobis cõſentiendum eſt. Benediximus inquã, Ideoq; o auditores admonitione noſtra exciti: cõſtituite diem ſolennẽ. i. firmiter ſtatuite vitã veſtrã ſimilẽ diei ſolẽni: vt ſicut in die ſolẽni ab omni ſeruili opere ceſſatis, ita per totã vitam veſtrã ab omni peccatorũ ſeruitute ceſſetis. Cõſtituite inquã ꝑſiſtendo ad honorẽ dei in cõdẽſis. i. in multiplicibus ſacrificiis virtutũ, & bonorum operũ, & tãdiu cõſtituite diẽ ſolẽnẽ in condẽſis, donec pertingatis vſq; ad cornu altaris. i. vſq; ad contemplandã diuinitatẽ Chriſti, quæ per cornu accipitur propter ſui ſublimitatẽ, eo ꝙ cornu in altum excreſcat, acſi dicat. Tãdiu in cõdenſis ꝑſiſtite donec in futuro mereamini pertingere ad contemplandã perfecte ſublimitatem diuinitatis Chriſti qđ altare noſtrũ eſt, ſuper qđ deo ſacrificia mortũ & operũ bonorũ offerim⁹, vel vſq; ad cornu altaris. i. vſq; ad ſublimitatem mentis. i. vſq; ad contemplãdã diuinitatem, quæ eſt cornu mẽtis. i. excedẽs in Cornu.

ſui ſublimitate mentis noſtrę cōtēplationem a ſimilitudine cornu, qđ in cornutis animalibus totū corpus tendendo in altū excedit. Mens aūt altare dicit̃, eo ꝙ in mēte deo frequenter ſacrificia virtutū & morū bonorū ſicut in altari offerimus. Dicit̃ quoq; diuinitas cornu.i. firma defenſio meritis cōtra diabolū & vitia, ſicut cornu eſt defenſio cornuti animalis. Exhortatiōe ad auditores facta vt magis ipſi auditores ad confitendum deo incitentur ꝓmittit martyrum collectio, quę hic agit ſe confeſſurā deo & eum exaltaturā, ſic: dixi auditorib⁹ conſtituite &c. quicquid ipſi faciant, deus meus es tu.i. creator meus: ideoq; confitebor laudē ore, deus inquā meus es tu. ideo ꝙ exaltabo te opere & deuotione, qđ eſt dicere. Confitebor tibi & exaltabo te: ideoq; deus meus es tu, cōfitebor tibi inquā ideo qm̄ exaudiſti me, & fact⁹ es mihi in ſalutē. hoc vt ſuperius exponit̃ ad dandū exēplū cōfeſſionis repetitum. Cōfitebor inquā, & ideo vos auditores exēplo mei confitemini dn̄o qm̄ bonus, qm̄ in ſeculū miſericordia eius: hoc vt ſuperius exponit̃, ideo repetitum: vt ſicut a laude incepit pſalmum ita in laude finiat.

• In Pſal. CXVIII.

PSalmus. CXVIII. Et ſi iuxta beatū Ambroſiū Alleluia intituletur, ſecūdū hebręos tamē nullū habet titulum. Huic nempe prępōnere titulum nō fuit neceſſariū, cum diligenter conſiderantibus eius intentio denotet̃, & negociū ex primordiis & numero verſuū. Totus enim pſalm⁹ iſte apud hebręos p clauſulas octonorū verſuū digeſtas, p ſingularū clauſularū verſus ſingulos ſecūdū ordinē alphabeti Hebraici, in principio eorūdem verſuū conſcribit̃, vt videlicet octo verſus primæ clauſulę oēs incipiant per Aleph literam: octo vero ſecūdę per Beth: octo quoq; tertię per Gimel: & ſic in cęteris clauſulis, oēs earū octoni verſus p ſingulas literas Hebraici alphabeti per ordinem habeant initium. Cęterū qm̄ hoc latina locutio nō patitur, vt videlicet octoni verſus ſingularū clauſularū ſecūdū ordinē literarū latini alphabeti īcipiāt. Nō em̄ primę clauſulę verſus octo, oēs p a poſſunt incipere: nec ſecūdę clauſulę verſus octo, p b: & in cæteris ſimiliter, qa non habet latinitas voces congruas ad hoc ſecundū interpretationē vocū hebraicarū in principio verſuū huius pſalmi poſitarū: apud latinos ante ſingulas clauſulas noīa literarū hebraici alphabeti ſecundū ordinē ſcribunt̃: vt videlicet ante clauſulam primā ſcribat̃, Aleph, q̄ vox nomē eſt primę literę hebręorū, ante ſecundā vero Beth, q̄ nomen eſt literę ſecūdę: & ſic ante cęteras clauſulas cęterarū literarū hebraicarū noīa p ordinē ſcribant̃. Nō ideo tamē vt voces iſtę harū clauſularū ſint tituli: ſed vt nobis ſignū ſint, quaten⁹ apud hebręos ſingularū clauſularū verſus octoni a ſupradictis incipiāt literis. In hoc aūt octonario numero verſuū, & in ꝑſcriptione totius hebraici alphabeti: pſalmi totius intētio innuit̃ & negocium. In hoc pſalmo intendūt fideles ꝑfecti, quorum hic vox eſt inſtruere minores, qualiter ad beatitudinē verā poſſint attingere: quę idcirco p numerū octonariū intelligit̃: qa in octaua die.ſ. in die iudicii q̄ ſequit̃ poſt ſeptē dies hui⁹ vitæ ſaluādis dabit̃. Per octonarium quoq; numerū octo genera beatitudinis accipiūtur, q̄ fidelibus a deo dant̃, de qb⁹ adipiſcēdis, in hoc pſalmo inſtructio cōtinet̃: quę licet octo ſint, vt in euāgelio dn̄s oſtēdit cū dicit. Beati pauperes ſpiritu &c. tamē oēs ad idē ſpectāt. Vna em̄ beatitudo ſunt oēs iſtę. Vt igit̃ has oēs ad idem ſpectare deſignent̃, octoni quiq; ſingularum clauſularū verſus ab eadē litera principiū habere vident̃. Cū ſit igit̃ in hoc pſalmo intentio inſtruere minores ad beatitudinē attingēdā, totus ad hoc ꝑcipue ſpectat vt eos ad hoc obtinendū inſtruat ꝑ moralitatē: quæ nimirū moralitas bonę vitæ eſt initium, & quaſi fundamētū. In primis.n. moralitas neceſſario habet̃, ſine qua nemo ſaluat̃. A moralitate vero p Phyſicū ad myſticū intellectū ꝑuenit̃: vt de creaturis ſingulis q̄ ſit earū natura, & qd quęq; ſignificēt, & de ſacrificiis quoq; legis veteris, & obſeruātiis carnalibus: qua ratione, & quo myſterio a domino cōſtituta fuerint, intellect⁹ myſticus habeatur. Ab huiuſmodi aūt intellectu ad theoricā.i. ad vitā cōtēplatiuā fit a fidelibus aſcēſus, vt iā videlicet omni cura ſecularīū bonorū poſthabita, ſola bona cęleſtia cōtēplent̃: eis tātū ineſſe deſiderent, ea ſolūmodo tota affectione cōcupiſcāt. A theorica qdē ad ꝑfectæ beatitudinis adeptionem

Octonarii ratio.

Matt. v.

Moralitas in hoc pſalmo.

tandē poſt carnis reſolutionē attingere.Li
cet aūt idiotę plurimi p ſolā moralitatē,ſi
ne phyſica myſtico intellectu, & ſine theo
rica ſaluenť:nullus tñ abſq; his duob⁹ vſ-
quequaq; pfect⁹ inueniť.Eſt aūt hui⁹ pſal-
mi principalis intētio:vt pfecti, quorū hic
vox eſt,minores inſtruant p moralitatē ad
verā beatitudinē aſcēdere.Et qm̄ prius ad
moralitatis inſtructionem:dehinc ad beati
tudinē tota principaliter hui⁹ pſalmi ſpe-
ctet intētio,denotat alphabeti hebraici p
ſingulas clauſulas digeſtio:nec id qdē incō
grue.Nā ſicut alphabeti doctrīa pueris eſt
rudimētū,& toti⁹ doctrinæ lr̄alis exordiū:
ita quoq; moralis īſtructio idiotis eſt ad be
atitudinē veniēdi,q̄ſi quoddā fūdamētū &
principiū.Negociū aūt eſt hoc qd̄ de his q̄
ad moralitatē & btītudinē ptinēt multifor
miter agūt,vt apparebit ī ipo pſalmo. Ali
ud nimirū eſt de his agere: aliud aūt ad ī-
ſtruēdū p hoc auditores ītēdere.Q; ſi q̄dā
hui⁹ pſalmi ad phyſicā,quędā vero ptine-
re videanť ad theoricā: tota tñ vt iā dixi-
mus,intētio principalis & negociū ſpectat
ad ethicā.Cū igiť hęc coīs intentio p totū
pſalmū habeatur,in vnaquaq; clauſula ali
quo mō eſſe priuata intētio: vel negociū p
interp̄tationes ſingularū lr̄arū hebraicarū
q̄ p̄ſcriptę ſunt ppēdiť, qd̄ ī vnaquaq; clau
ſula p ordinē exponeť.Et primo qdē de pri
ma clauſula agēdū eſt,cui inſcribiť in prī-
Aleph. cipio Aleph,q̄ doctrina interpretať.Cū au
tē tot⁹ pſalmus iſte ſpectet ad morū,& bea
titudinis doctrinā: vt ſuperi⁹ eſt oſtēſum,
quęri poteſt: Cur potius huic primę clau-
ſulę,Aleph inſcribať,quę doctrina interp̄-
tatur? Ad qd̄ ſic reſpōdeť. Q; idcirco huic
clauſulę litera talis inſcribiť, vt p hoc in-
nuať:qm̄ hęc clauſula prima eſt quoddam
ſchema.i.breuis narratio, in qua breuiter
cōtineť ſumma,vnde in oīb⁹ſequētib⁹clau
ſulis ſit acturus. In hac em̄ clauſula q; de
morū & beatitudinis doctrina p totū pſal
mū ſit acturus,quę autonomaſice doctrina
diciť:breuiter innuit cū ſic exponit.

BEati immaculati in via q
ambulant in lege domi-
ni : acſi dicat . O fideles
multi terrena ſapiētes fal
ſas doctrinas dāt ad beati
tudinē attingendā.Cęte-
rū quicqd ipſi dicāt hoc vobis manifeſtum
ſit & ratum q; reuera beati erunt immacu
lati in via exiſtētes.ſ. illi beatitudinē verā
attingent q per fidem exiſtentes in via.i.in
Chriſto q eſt via ad beatitudinē immacu-
lati ſunt.i.innocētes nulla criminalis pec-
cati macula ſordentes.Qm̄ aūt nō ſufficit
abſtinere a malo,niſi fiat qd̄ rectum eſt ad
dit.Immaculati inquā qui ambulāt in le-
ge dn̄i.ſ.q tota voluntate poſiti in lege p̄-
ceptorū dn̄i ambulant.i. pmoueť in hac
lege ſecundū pſeuerantiam vſq; in finē, ad
ſimilitudinē illius,q ad hoc ambulat,vt ali
quo perueniat, & ibi quieſcat.Notandū q;
cum poſuerit immaculati nō ſupponit in
via ad differentiā,ſed ad hoc vt doceat, q;
nullus vere immaculat⁹ eſſe poteſt,niſi po
ſit⁹ ſit in via.Ecce in hoc verſu actū eſt de
morū inſtructione p quā ad beatitudinem
peruenitur.Cęterū quia nullus ad beatitudi
nē perfecte per ſolam moralitatem poteſt
attingere,ad ſcrutandū teſtimonia diuina
& contemplationē inſtruit, cum ſic addit,
Beati erunt illi qui in via immaculati exi
ſtētes in lege dn̄i ambulātes,non ſunt deſi
des ad inquirendū teſtimonia ei⁹:ſed ſcru
tanť teſtimonia eius.i.diligēter inquirunt
vt myſtice intelligant p̄cepta eius,q̄ obſcu
ra ſunt,& p parabolas,& ęnigmata data,q̄
teſtimonia dicunť,eo q; cōplentibus vitam
nō complentibus autē,mortē iuſtę damna
tionis teſtificantur.Scrutari quidē teſtimo
nia attinet ad myſticū & phyſicum intelle
ctum.Beati inquā qui ſcrutanť teſtimonia
eius,& a teſtimoniorū ſcrutatione ad hoc
aſcendūt,qd̄ exquirunt eū contemplationi
vacando,& hoc in toto corde.i.in tota af-
fectione cordis:ſcilicet qui omni ſecularīū
bonorū cura poſthabita,ſoli deo per cōtē-
plationē inhiant,eū ſolum toto cordis af-
fectu exquirunt & exoptant. Vel exquirūt
eum.i.eius ſecretiſſima arcana,in toto cor
de.ſ.exquirunt in tota cordis affectione oc
culta ſecreta diuinitatis eius. Vel ſic ver-
ſus iſte legiť, vt determinatio hic ſit quo
modo ad hoc aliquis, vt immaculatus ſit,
valeat deuenire. Beati inquā immaculati.
Vt autē o auditores immaculati ſitis ſcru
tamini teſtimonia eius,& ſic eum demū in
toto corde exquirite . Beati enim erūt qui
vt immaculati ſint ſcrutantur teſtimonia
eius.i.diligenter in ratione ſua conſiderāt
teſtes eius.i.angelos q fidelibus ad eos cu-

ſtodiendos a deo deputati ſunt: qui etiam
omniū actuū eorū tam bonorum q̄ maloꝝ
teſtes in die iudicii erunt,niſi illorū quæ ꝑ
pœnitētiā remittenť,qđ eſt dicere. Illi bea
ti erunt, qui cū a ſuggeſtionibꝰ illicitis vr
geantur,cęleſtes ſpiritus teſtes actuū ſuoꝝ
futuros eſſe non dubitantes ea occaſione a
malis operibus deſiſtentes immaculati eſ-
ſe ſatagunt.Et ſic in toto corde exquirunt
eum:hoc vt ſuperius in prima ſentētia ex
poniť.Quia dixerat beatos eſſe qui ambu-
lant in lege dñi, poſſet aliquis male intelli
gens inferre . Ergo ſi quicūq ambulans in
lege mandatorū dñi eſt beatus,etiā q ope-
rantur iniquitatem,ſi ad horā in pręceptis
dñi ambulēt,ſunt beati:qđ ſic remouet.Be
ati inquā qui ambulant in lege dñi:opera-
tores aūt iniquitatis non erunt beati. Nō
enim qui operanť iniquitatē criminalē,in
viis eius ambulauerunt.i.non ꝓmoti ſunt
in pręceptis eius,quę vię ſunt ad beatitudi
nem.Non dicit qui opetati ſunt iniquita-
tem & reſipuerunt, ſed qui ꝑſeueranter vſ
q in mortem operātur.Cōgrue nimirū di
cit operatores iniquitatis nō ambulaſſe in
viis dñi.Cū enim ad horā bene opati ſunt,
non tamē in viis eius ambulauerunt.Non
eñ in viis eius ambulare dicunť, niſi q cū
perſeuerantia vſq in finē bene operantur,
cum remoueat ab eis ambulare in viis dñi
qđ cauſa eſt beatitudinis,conſtat & de re-
motione beatitudinis.Oſtendit aūt ꝙ non
ambulauerint in lege dñi cū ſic addit.Ve-
re nō ambulauerunt operantes iniquitatē
in viis tuis dñe, qa nō cuſtodierunt nimis
mādata tua,& nullus in viis tuis ambulat
niſi qui nimis cuſtodit mādata tua.Tu.n.
cui obœdiendum eſt,qui nihil pręcipis ni-
ſi qđ iuſtum eſt, qui non obœdientes tibi
iuſte damnare potes,mandaſti mādata tua
q̄ ſunt viæ ad beatitudinē cuſtodiri nimis
.i.multū videlicet,cum diligentia & perſe
uerantia,non cū negligentia. Maledictꝰ.n.
Hier.xlviii homo q fecerit opus dñi negligēter. Quo
niā aūt fideliū collectio quę hic agit,arduū
eſſe humanę fragilitati cognoſcit manda-
ta dñi cuſtodire nimis,orat & optat,vt ad
ea cuſtodienda vię eius a dño diriganť: &
per hoc auditores orare ſimiliter & optare
inſtruit,cum hoc idem eis arduum fuerit.
hoc ergo ſic dicit.Tu inquā mandaſti man
data tua cuſtodiri nimis.Et qa domine cū
hoc arduum ſit : ad hoc per me fragilitas
mea ſufficere nequit, opto domine & oro.
Vtinam vię meę.i.affectiones per quas co
gitādo animus more viarum incedit,quæ
vię non ſunt directę,ſed ad ſecularia pro-
nę,& diſtortę,dirigantur a te.i.directę fiāt
& ad cæleſtia conſiderantes. Vel dirigan-
tur,id eſt promoueantur de bono in meliꝰ
& hoc ad cuſtodiendas iuſtificationes tu-
as.i.ad hoc dirigantur: vt poſſim cuſtodi-
re.i.cum perſeuerantia complere mandata
tua,quæ iuſtificationes dicuntur,eo ꝙ cau
ſę ſint quare eoꝝ completores iuſtificētur.
Innuitur autē ex verſu ſequēti qđ hic in-
telligendum eſt, quoniam hic de cuſtodia
omniū mandatorū vult intelligi. Dirigā-
tur inquā viæ meæ ad cuſtodiendas oēs
iuſtificationes tuas.Qđ ſi fuerit vt dirigā
tur,tunc non confundar.i.non erubeſcam,
ſed lætabor cum perſpexero me eſſe in oīi
bus mandatis tuis.i. in completione oīm
mandatorum tuorum.ſ.nulla mihi inerit
erubeſcētię confuſio:cum rationis meę in-
tuitu me eſſe in omnibus mādatis tuis ꝑ-
ſpexero. Si enim in quibuſdam exiſtens in
omnibus nō eſſem,illa in quibus nō eſſem,
cauſa eſſent quare erubeſcerē. Dictū eſt a
ſimilitudine viri in ſpeculo ſeſe conſiderā
tis,qui ſi omnia mēbra ſua viderit eſſe for-
moſa,lętať:ſi vero quędā deformia, erube-
ſcit,& confunditur:& cum me perſpexero
in omnibus mandatis tuis hoc nullatenus
mihi aſcribā:ſed tibi hoc aſcribendo, con-
fitebor tibi.i.laudabo te omnimodo in di-
rectione cordis.i.in cōſideratione directio
nū cordis mei, ſcilicet ea occaſione te lau-
dabo ꝙ directas facies affectiones cordis
mei.Et confitebor etiā tibi in eo contuitu
ꝙ ꝑ illuminationē gratię tuæ didici iudi-
cia iuſtitiæ tuę.i.p̄cepta tua diligenter cō
plebo:ſolūmodo ſit hoc qđ opto dñe,& oro
videlicet vt nō me derelinquas vſquequa
q.i.omnimoda derelictione.ſ.ſi non ſic me
ex toto reliquerit gratia tua,vt hoc ꝙ di-
rectus ero mihi arrogāter aſcribā,& nō ti
bi attribuam.ille namq vſquequaq a diui
na gratia derelictus eſt, qui hoc ꝙ bonus
eſt ſibi aſcribit,& de hoc in ſe non in dño
gloriatur.Notādū ꝙ cum hoc dicit,ꝑ hoc
auditores inſtruit ꝙ nullus vere cuſtodiet
iuſtificationesdomini niſi ipſi cōfeſſus fue
rit aſcribendo ei quicquid in ſe boni erit.

Nam ſi in ſe gloriatus fuerit a dño vſque
quaqꝫ derelinquet:& ſic non cuſtodiet iuſti
ficationes eius.Per hoc autẽ auditores ad
dei confeſſionem impellit.

Beth. BETH confuſio interpretatur. Per
Beth ergo quę ſecũdę clauſulę ver
ſuum eſt initiũ, priuata huiꝰ clau
ſulę intẽtio denotatur, videlicet ꝙ ad hoc
hic fidelium collectio intẽdit,vt eos q pro
pter malá vitá ſuá ęternę confuſioni ſunt
obnoxii:& ſic a tramite verę beatitudinis
alieni:inſtruat ad morũ correctionem:vt p
hoc euitent confuſionẽ,& accedant ad bea
titudinem.Inſtruit etiam eoſdem exemplũ
ſe proponendo,vt poſtq̃ ad morum corre-
ctionem peruenerint,deũ orent.Orat enim
hic prętẽdendo merita ſua:vt in ipſa clau-
ſula apparet.In principio vero deliberatio
nem facit,vt per hoc doceat magnum eſſe
mores corrigere, qđ ſine deliberatione ma
xima faciendum non eſt.

IN quo corrigit adoleſcen
tior viá ſuá &c.acſi dicat
Superius dixi beatos eſſe
futuros ĩmaculatos ĩ via
qui ambulãt in lege dñi:
ad quá beatitudinẽ nõ p-
tinget qui male viuendo ęternę cõfuſioni
obnoxiꝰ eſt,niſi ſategerit corrigere mores.
In quo ergo vt ad beatitudinẽ pertingat,
& confuſionẽ euadat corrigit adoleſcẽtior
viá ſuam.i. affectionẽ & opationẽ ſuá qua
incedit quaſi per viá?quaſi diceret:Quicũ
ꝙ adoleſcentior hucuſqꝫ extitit male viuẽ
do.i.ſtultiſſimis,& perditis moribus a ſimi
litudine adoleſcentiũ qui propter ſtoliditã
ætatis ſuę morẽ ſtulti ſunt & temerarii, ſi
ad morũ correctionẽ vult attingere quæ-
rẽs ex me doceri: in qua re corrigat viam
morũ ſuoꝝ,ecce ego dicá ipſi.O dñe in cu
ſtodiendo ſermones tuos.i. in cõplendo di
ligenter p̃cepta tua corrigit viá morũ ſuo
rum.ſ.tunc bene viá morũ corrigit:ſi ſicut
malis actibus ſtuduit:ita quoqꝫ tuis mãda
tis adhęrere ſatagit.Vel adoleſcentior.i.il
le q adhuc eſt adoleſcẽs ætate in quo cor-
rigit viam ſuam:in cuſtodiendo ſermones
tuos. Nihil hic mutatur niſi adoleſcẽtior.
Ideo vero adoleſcẽtiorẽ ad morũ correctio
nem inuitat qa perfectior eſt qui ab adole
ſcentia q̃ qui in ſenectute viá corrigere in
Threñ. iij. cipit. Vnde propheta Beatꝰ homo cũ por
tauerit iugũ dñi ab adoleſcentia ſua. Vel
ſic legit:adoleſcentior ille qui hucuſqꝫ ſe-
nex fuit.i.cõformis veteri homini Adę in
vitæ vetuſtate,volens eſſe adoleſcentior.i.
cõformis nouo homini Chriſto in nouita
te vitę:in qua re corrigit viá ſuam?In cu-
ſtodiendo ſermones tuos. hoc vt ſuperius
exponit.Quia dixerat correctionẽ morum
eſſe in cuſtodiendo ſermones dñi,vt magis
auditores exemplo ſuo attrahat ad cuſto-
diam horum ſermonũ,oſtendit ſe cuſtodi-
uiſſe ſermões dñi ob quá cauſam orat vt a
mandatis dei non repellat ſic.Dico ꝙ o do
mine in cuſtodiendo ſermones tuos adole
ſcentior viam ſuá corrigit,quá correctio-
nẽ in me iam exercui. Nam o dñe in toto
corde meo.i.in tota affectione cordis mei
exq̃ſiui te p cuſtodiá mãdatoꝝ tuorũ.i.ex
oĩbus aliis rebꝰ te ſolũ q̃ſiui adipiſci.Cum
dicit ſe deũ in toto corde exq̃ſiuiſſe innuit
ſe mãdata dei cuſtodiſſe:quia cõpletio mã
datorũ dei cauſa eſt deũ exquirẽdi.Qm̃ er
go exq̃ſiui te ĩ toto corde meo oro dñe ne
repellas me a mandatis tuis.i. ſubtrahẽdo
gratię tuę auxiliũ.Et etiá oro,doce me p il
luminationẽ gratię tuę,ne pmittas me re-
pelli a cuſtodia mandatorũ tuoꝝ.quod eſt
dicere. Quia inquátũ potui mandata tua
cuſtodiendo,te exquiſiui:oro vt magis ma
giſqꝫ me mãdata tua cuſtodire facias p au-
xiliũ gratię tuę. Et etiá oro doce me p illu
minationẽ gratię tuę iuſtificatiões tuas.i.
doce me magis & magis p̃cepta tua,q̃ iá ex
parte cognoſco:& dignũ eſt vt mihi magis
magiſqꝫ reueles p̃cepta tua.Ná hæc quę iá
mihi reuelaſti nõ ſtulte indignis diſſipaui
ſpargẽdo margaritas ante porcos:ſiue ſan
ctũ dãdo canibꝰ,ſed abſcõdi.i. diligẽter cu
ſtodiui,& ab indignis abſcõdi eloqa tua.i.
p̃cepta tua ĩ corde meo exiſtẽtia nõ in ore
ſtulte ppalata.Abſcõdi inquá vt nõ peccẽ
tibi ppalãdo indignis ipſa eloqa cauſa cu-
iuſlibet adulationis aut auaritię,ſiue p ia-
ctãtiá aut incuriá.oĩbꝰ eñ his modis in p
nũciádo eloqa dñi indignis peccat. Abſcõ
di inquá eloqa tua,vt nõ peccẽ tibi:hoc au
tẽ ꝙ abſcondere potui mihi non aſcribo,
ſed tibi:inde náqꝫ benedictus es dñe.i. exal
tatus & glorificatus.Quoniá autẽ nõ ſuf
ficit ab indignis abſcõdere eloquia dñi,ni
ſi etiam eadem eloquia dñi pnũcient illis
qui ad audiendum ſunt idonei. Peccatum

enim eſt ſeruis dñi cibaria debita denega-
re:oſtendit ſe paratum fuiſſe ad pronũciã
dum ipſa præcepta dñi,idoneis,vt ad hoc
idem exemplo ſuo inſtruat auditores.Hoc
aũt ſic dicit.Non ſolum ab indignis abſcõ
di eloquia tua domine, ſed etiã qđ iuſtum
eſt pronũciaui idoneis iudicia oris tui,exi
ſtentia parata in labiis mei:ſcilicet enũcia-
ui capacibus præcepta tua,quę tu iudicas
eſſe complẽda:quę ſemp̃ parata ſunt in la-
biis meis,vt quotienſcũq; idoneũ erit ea ꝓ
palari propalent̃.Et bene dicit Iudicia oris
dei vt oſtendat ſe iudicia illa propalare pa
ratum eſſe,quę deus ore reuelauit. Vel ꝓ-
prio ore dum in terra conuerſaretur : vel
ore prophetarũ vel apoſtolorũ, ſiue quorũ
libet doctorũ,qđ os dei dicit̃,eo ꝙ per illud
os,ſpiritus ſanctus ſit locutus . Sunt enim
quędam occulta & arcana dei iudicia quæ
deus nemini fidelium reuelauit : ideoq;
ipſi non poſſunt aliis ea pronunciare,Pro-
nunciaui inquam mandata tua : & hoc
non inuitus:ſed in via mandatorum tuo-
rum idoneis pronunciãda delectatus ſum
ſicut in omnibus diuitiis ſecularibus. Qđ
eſt dicere.Sicut aliquis delectatur in habẽ
do omnes diuitias ſeculares: ita quoq; de-
lectatus ſum in annũciando aliis teſtimo-
nia.i.mandata tua quæ ſunt via ad beati-
tudinẽ.vel ſic verſus iſte ſuperioribus con
iungitur: vt tamen ſententia nõ mutetur.
Dixi in corde meo exquiſiui te complendo
præcepta tua. Quæ nimirum non inuitus
compleui,ſed in via teſtimoniorum tuorũ
completa delectatus ſum ſicut in omnibus
diuitiis ſecularibus adeptis ſecularis vir
quilibet delectaretur . Delectatus ſum in-
quã in exercitio mandatorum tuorũ. Vn-
de non deficiã:ſed adhuc in mandatis tuis
complendis exercebor:& vt plenarie exer-
cear contuitu rationis meę conſiderabo vi
as tuas.i.exemplũ mihi ſumã a ſanctis pa-
tribus,quos tu nobis ꝓpoſuiſti vias.i. exẽ-
plar mandata tua patrandi. Exercebor in-
quã in mandatis tuis,& non temere & im-
pręmeditate:ſed in iuſtificationibus tuis,
id eſt in exercitio iuſtificationum tuarum
meditabor,ſcilicet cum ſumma meditatio
ne & ratione exercebor in mandatis domi
ni. Aliter eñ infructuoſum eſſet:& ſic me-
ditabor ꝙ non obliuiſcar vllo tẽpore vitæ
meę ſermones tuos.i.p̃cepta tua, ſed habe
bo in ęterna memoria. Qui eñ pſeuerauẽ
rit vſq; in finem hic ſaluus erit.

GIMEL retributio interpretat̃. Per
Gimel ergo q̃ verſibus tertię clau-
ſulę inſcribitur,fidelium collectio
nem de retributione hic orare innuitur,
prætendendo merita ſua: qđ ideo facit vt
auditores inſtruat,cũ ad morum correctio
nem pertigerit,de hac eadem retributio-
ne orare. Si autẽ hic quędam ſuperius po
ſita pouuntur nihil obeſt: quoniã alia intẽ
tione dicuntur:intentione videlicet retri-
butionis:de qua vero retributione oret,in
ipſa clauſula patet cum ſic dicit.

REtribue ſeruo tuo &c.
Cũ ſeruum dicit, & meri
tum eſt,& prætentio hu-
militatis,acſi diceret.Qñ
quidem domine iam mo-
res meos correxi, & vt in
ſupiori clauſula dictũ eſt te in toto corde
meo exquiſiui,& eloquia tua abſcõdi & ꝓ-
nunciaui,& in via teſtimoniorũ tuorũ de-
lectatus ſum: retribue pro his ſeruo tuo.i.
da iuſtam retributionẽ mihi,cui retribue-
re debes cum ſim ſeruus tuus in nullo re-
ſultans,& in oĩbus humiliter obœdiẽs.De
terminat aũt de qua retributione oret cũ
addit: Viuifica me.ſ.hãc retributionẽ mi-
hi facias,vt me viuifices. Nõ ideo orat vi
uificari ſe ꝙ mortuꝰ ſit,ſed cũ iã viuificatꝰ
ſit,intẽſiꝰ viuificari expetit.Innuit aũt de
qua viuificatione oret ꝑ effectũ cũ ſubdit.
Et hoc modo me viuifica vt viuificatꝰ cu
ſtodiam ſermones tuos:viuifica me,videli
cet interius in virtutibus intenſius:vt per
hoc mandata tua cuſtodiam diligentius.
Non ſolum oro, vt me in anima viuifices
ad cuſtodiendum mandata tua: ſed etiam
oro, reuela oculos meos interiores.i. ocu-
los rationis,quaſi dicat.Cum iam rationis
meę oculos apertos & reuelatos feciſti re-
mouẽdo ex ipſis caliginoſum velamẽ igno
rantiæ,quęſo magis & magis reuela per il
luminationẽ gratię iſtos oculos meos am
putãdo qoqd ignorantiæ reſtat.dictũ eſt a
ſimilitudine oculorũ q prius velamine ca
liginis operti & obſcurati a medico ꝑ am
putationẽ ipſius caliginis reuelati, & pſpi
caces efficiunt̃. Reuela iquã oculos meos.
& oculis reuelatis cõſiderabo q̃dã mirabi-
lia de lege tua noua & veteri illa videlicet

myſtica & arcana quæ in vtraq; lege tua cõtinẽtur, & propter obſcuritatẽ ſui ſunt non intelligẽtibus mirabilia, cõſiderabo.i. diligenter intelligam & animaduertam, qđ quidem facere nõ poſſem niſi oculos reuelatos haberem. Dico reuela, qđ dignum eſt non enim ciuẽ huius mũdi me exhibeo, ſed incola ego ſum in hac terra.ſ. in hac terra cõuerſans reputo me incolã & peregrinũ tendens omni affectione ad Hieruſalẽ cæleſtẽ cuiꝰ ciuis ſum. Vnde Apl'us. Nõ habemus hic manẽtẽ ciuitatẽ ſed futurã inquirimus. Et quia incola ſum nõ abſcondas a me.i. a meo intellectu mandata tua ſecreta & myſtica, ſed ea mihi manifeſta. Hoc autẽ ęquipollẽter ſuperius poſuit. vbi dixit. Reuela oculos meos. ſed repetit ideo qm̃ appoſuerat meritũ ĩpetrãdi.ſ. incola ego ſũ in terra: addit autẽ meritũ quare ĩpetret a dño viuificari ſic. Viuifica me oro ad hoc vt cuſtodiã ſermones tuos. Et dignũ quidẽ eſt. Qm̃ concupiuit aĩa mea deſiderare, iuſtificationes tuas.i. voluit cõplere pręcepta tua cũ deſiderio: & hoc nõ ad horã, ſed in omni tẽpore vitæ meę. Maius quidẽ eſt deſiderare q̃ concupiſcere. Deſiderium eñ proprie dicimus nimiã voluntatem. Apponit quoq; periculi neceſſitatẽ quare neceſſariũ ſit eũ de viuificatione orare ſic. Oro vt me viuifices. & neceſſe eſt hoc me orare, ne ſi non viuificatus fuero & ſermones tuos nõ cuſtodiero, damner: ad ſimilitudinẽ ſuperborũ primitiuorũ & cæterorum a mandatis tuis modo declinantiũ: q a te iuſte maledicentur. Increpaſti eñ olim ſuperbos primitiuos Adam.ſ. & Euã eo q; ſuperbiẽtes cõtra te ſermones tuos nõ cuſtodierunt. Increpaſti quidẽ eos per iuſtã damnationẽ cũ eos de paradiſo expuliſti, & mortales ac paſſibiles feciſti. Nõ tãtũmodo vero ſuperbos illos increpaſti, ſed etiã maledicti ſunt hic a te per iuſtã execrationẽ & in futuro maledicti erunt p ęternã damnationẽ illi oẽs q pſeueranter declinant a mãdatis tuis, ſcilicet qui recedẽtes a ſublimitate præceptorũ tuorũ declinant ad mala opera quę infima ſunt. Ne ergo cũ eis ego increper & maledicar, aufer a me p immiſſionẽ gratię opprobriũ & cõtẽptũ.ſ. & maiorẽ infamiam & minorem, quod eſt dicere: Ne me permittas tale quid magnũ agere pro qua re ſic vilis fiam & infamis, vt aliis fidelibus inde opprobrium ſim. Nec etiam qđ minus eſt permittas me tale qđ operari. Vnde & ſi non ſim opprobriũ tamen contemnar. Maius enim eſt opprobrium eſſe q̃ contemni. Et ideo aufer a me opprobrium & cõtẽptũ, quia teſtimonia tua exquiſiui.i. ex omnibus aliis rebus ſolũmodo mandata tua elegi, & tota cordis affectione quęſiui. Aliud autem periculum adiungit, quare neceſſarium ſit orare vt viuificetur ad cuſtodiendum ſermones dñi ſic. Neceſſe quidẽ eſt dñe orare me vt viuificer, & ſic cuſtodiam ſermones tuos, ne ab ipſis deficiam. Eteñ peruerſi principes terreni ſederunt & aduerſum me loquebãtur & adhuc loquunť.i. ſedendo aduerſum me locuti ſunt, ſcilicet cũ mora & ſtudio locuti ſunt tale quid qđ eſſet cõtrariũ mihi, videlicet vt per minas & blanditias ſuas deuocarent me a cuſtodia mandatorum tuorum, q videlicet principes terribiles ſunt, eo q; potentiã habeant cogendi. Cum dicit ſederunt, innuit q; perſeuerantes in deuocatione ſanctorũ extiterunt. Principes inquã ſedendo aduerſum me loquebanť. Seruus autem tuus, ego videlicet, pro eis non deficiebat, ſed exercebať in iuſtificationibꝰ tuis cõplendis: cũ dicit ſe exercuiſſe ſe in mandatis dei, meritum prętendit. Cũ vero dicit p tertiã perſonam tuam ſeruus tuus exercebať humilitatem oſtendit, qđ nõ faceret ſi diceret, ego exercebar. Prætendit quoq; meritum quare viuificari debeat ad cuſtodiendum ſermones dñi cũ addit: Ideo me viuifica ad cuſtodiẽdum ſermones tuos: nã & meditatio mea eſt teſtimonia tua, id eſt meditor præcepta tua complere. Et conſiliũ meũ eſt iuſtificationes tuæ.i. conſiliũ habeo quomodo ipſa mandata pficiã, qđ eſt dicere. Ad hoc nitor & meditatione & conſilio vt pcepta tua cõpleã. Ideoq; dignus ſum viuificatione. Maius quidem eſt conſiliari q̃ ſimpliciter meditari. Siue principes dicit principales hæreticos qui fideles deuocare nituntur omnimodo a propoſito ſanctitatis eorum. Poſſunt autem hi duo verſus nouiſſimi aliter ſuperioribus coniungi: vt ſententia non mutetur ſic. Dico aufer a me opprobriũ & contẽptum. Et ideo oro qa peccãdo opprobriũ, & cõtẽptũ ĩcurrere metuo. Et ecce quare metuẽdũ eſt etenim principes terreni vel hæretici non

Heb. xiii.

Deſideriũ.

modo ſedere incipiunt,ſed iā diu ſederunt &c.& ideo dignum eſt vt auferas a me opprobrium & contemptum,nā & teſtimonia tua &c.

DELETH,timor interpretaẜ: vnde per Deleth quę in principio verſuū huius clauſulę poſita eſt, datur intelligi:qa in hac clauſula orat fidelium collectio viuificari,vt in ſupiori clauſula,ſed alia cauſa,ſcilicet contuitu timoris periculi iam euaſi. Timet enim mortificari in anima: vt iam mortificata fuit, dū eius anima pauimento adhęſit, & dū dormitauit. Adiungit autem cauſas quare debeat hoc qđ orat adipiſci. Per hoc autem inſtruit eos qui in tali periculo ſunt & qui iam euaſerūt exemplo ſuo orare:ipſum vero periculum cui⁹ timore hic orat in principio clauſulæ denotat cum dicit.

ADhęſit pauimento &c. ac ſi dicat,Oraui dn̄e ſuperius vt me viuificares ex retributiōe.Oro quoq; iſtđ idem alia occaſione,videlicet viuifica me.Exponit aūt de qua viuificatione oret addendo ſic. Viuifica me inquā viuificatione exiſtente ſecūdū verbū tuum.quod eſt dicere. Viuifica me interius in aīa,vt viuā ſecundū qđ tu præcipis ſancte videlicet & iuſte: hanc aūt viuificationē expecto eo contuitu, qa timeo vt rurſus incurrā pericula quę iam euaſi.ſ.vt adhęreat aīa mea pauimēto:vel dormitet præ tędio:qđ tamē min⁹ eſt. Adhęſit enim anima mea pauimento.i. carni conſentiēdo voluntatibus eius:vel terrenis,amplectendo ea ſecūdū affectionē. Pauimētū animę caro dicič per ſimilitudinē. Sicut eñ pauimētum infimū eſt,& ad hoc fit vt per illud fiat trāſitus,non vt illi adhęreatur:ita caro ad hoc animæ coniūcta eſt, cū ſit inferioris naturę, vt ab hac peregrinatione tranſeat ipſa anima ad patriā cæleſtē bene operādo per carnis officiū,cui carni tunc adhęret,cū in voluptate ſeu vanitate qualibet illi conſentiens eſt.Siue pauimentum bona præſentia dicuntur,eo q̄ a deo creata ſunt ad corporis ſuſtentationem, non ad voluptatis ſuperfluitatem:& qa inferiora ſunt bonis cęleſtibus,& ꝓ deo ſunt conculcanda:ſicut pauimentū qđ inferius eſt in domo a tranſeuntibus cōculcatur,& ad hoc fit vt ex eo trāſeūtes ſuſtē tentur:quia dixerat animā ſuā pauimento adhęſiſſe,ne propter hanc adhęſionē videretur indignus viuificatione,dignū hac re ſe eſſe oſtēdit, cū ſic addit. Viuifica me inquā & vere dignū eſt,licet anima mea pauimento adhęſerit male operando.Ego.n. de hac adhęſione pœnitēs,vias meas.i. malas operationes,quę vię meę fuerāt nō tuę per quas inceſſeram, enūciaui tibi per confeſſionem orans humiliter,vt eas remitteres:& exaudiſti me remittēdo.Quoniā ergo vias meas annūciaui tibi, & hoc beneficium,vt me exaudires mihi contuliſti,doce me magis,& magis iuſtificationes tuas .i.præcepta tua per quæ completa iuſtificer quæ iam ex parte docuiſti: & non ſolū oro vt doceas iuſtificationes, ſed etiam viam iuſtificationū tuarū īſtrue me.i.ipſum ordinē præceptorum,quo videlicet ordine debeam bene operari.ſ.qualiter aſcendendum ſit de virtute in virtutē, ne in principio ſim intenſus,& in fine remiſſus.Ordo. via per ſimilitudinē dicitur, eo q̄ qui per ordinem incedit recte eat,ſicut ille recte it qui per viā incedit. Si vero ordinē dimittat diſtorquetur ad modū viatoris viā rectam relinquentis. Dico inſtrue me viā,& inſtruct⁹ exercebor in mirabilibus tuis.i. ſcientia & operatione exercebor in ꝑceptis tuis,quę mirabilia dicuntur,eo q̄ completores ſuos mirabiles in ſanctitate faciunt. Per hoc aūt meretur qđ orat adipiſci,quia ſe exercendū in mandatis dei ꝓmittit. Per hoc etiā auditores ad hoc idē exercitium inſtruit. Oraui dn̄e viuificari timore adhęſionis quā iā euaſi.Oro quoq; confirma me in verbis tuis,& magis & magis me cōfirmes in ꝑceptis tuis,vt ea compleā.Hoc aūt idem eſt qđ ſuperi⁹ dixit. Viuifica me ſed propter aliam cauſam appoſitū repetitum eſt.Confirma me inquā:& hoc oro qa timeo dormitare, vt iā dormitauit anima mea prę tędio,ſcilicet aliquātulū tepuit & minus feruida fuit ad bonum opus, eo q̄ tędio ipſi fuit ieiunare & vigilare, & alia bona agere.Min⁹ eſt dormitare q̄ adhærere.Oraui vt me cōfirmes. Oro quoq; amoue a me per gratiam tuam non ſolūmodo iniquitatem,ſed & viam iniquitatis.i.conſuetudinem ipſius inquitatis quæ remanet poſt iniquitatē:ſicut via trita poſt eū

Pauimētū animæ.

tium frequentiam diu reſtat.Et amouendo viam miſerere mei lege tua.i.ſecundũ legem tuam.ſ.ſecundũ inſtitutionem tuã .i.cũ habeas legem medendi:medere mihi ex miſericordia prout opportunũ erit inferendo iuſtas tribulationes & infirmitates.A ſimilitudine medici q ſecando,vrẽdo, & alias anxietates inferendo infirmũ ſanat. Oro amoue a me viam iniquitatis. Oro inſuper noli me confundere.i.ſubtrahendo gratiam noli pati me confundi deficiendo a via veritatis.Nec dignũ eſt,qa viã veritatis elegi.i. elegi ex omnib9 aliis rebus completionem mandatorum tuoꝝ quæ via eſt ad veritatem.i.ad veram beatitudinem. Et ſic elegi viam mãdatorum tuorum ꝙ non ſum aliquo tempore oblitus iudicia tua.i.mandata tua quæ complenda eſſe a fidelibus iudicas. Vel ſic,vt viam veritatis magis & magis eligerem non ſum oblitus iudicia tua. Qđ eſt dicere. In memoria habui qualiter in futuro iuſto iudicio eligẽtes hanc viã beatificabis:non eligentes autem iuſto iudicio damnabis. Non ſolum autem viam mandatorum tuorum quę eſt via veritatis elegi ſecũdũ volũtatem:ſed etiam adhęſi domine teſtimoniis tuis.i.mandatis tuis ſecũdũ operationẽ.Et non ad horam operatus ſum: ſed viam mandatorũ tuorũ cucurri .i.mandata tua quæ via ſunt ad verã beatitudinẽ operatus ſum volũtate ſpõtanea & cũ perſeuerantia: qđ per curſum denotatur: hoc autẽ ꝙ cucurri non ex me habui:ſed ex te.Cucurri enim cũ hoc fuit ꝙ tu dilataſti cor meũ.i. hoc ꝙ tu cor meũ in charitate dilataſti cauſa fuit quare cucurrerim.Vnde Proſper:Arcta via eſt quę ducit ad vitam:& tamen nõ curritur per ipſam niſi dilatato corde.Cum ſignũ eſt cauſę vel temporis. Per hoc autẽ dat auditoribus humilitatis exemplũ,vt nil ſibi ſed omnia domino aſcribant.

HE,viuo,vel,eſt,intepretatur.Cum igitur He, verſibus quintę clauſulę inſcribitur, oſtendit quoniã de eo qui vere eſt & viuit de Chriſto.ſ. hic intẽtio habetur.Qui de ſeipſo teſtať. Ego ſum qui ſum. Et alibi. Ego ſum via, veritas,& vita.Et Apoſtolus.Mors illi vltra nõ dominabitur. Qđ eñ viuit, viuit deo. Orat aũt hic fideliũ collectio hoc vt dominus pater ponat ſibi dominũ Ieſum Chriſtũ qui vere viuit & eſt:legem & moderationẽ vię quã incœpit.ſ.det ſibi ſequi dominũ Ieſum qui dux ſit & adiutor ei9: per quẽ ad verũ eſſe pertingat. Vt autem eius ducatu & auxilio viã hãc perſeuerãter poſſit incedere: orat quoqꝫ intellectũ ad ſcrutandũ legem veterẽ ſibi dari: ſine cuius cuſtodia impoſſibile eſt verã beatitudinem adipiſci. Orat inſuper in ſemita mandatorum nouę legis deduci:& cor in teſtimonia eius inclinari,& oculos a vanitate auerti:& eloquiũ domini ſibi ſtatui, & opprobriũ eius amputari: & addit cauſas cur hoc debeat adipiſci. Hoc autẽ ea intentione facit:vt auditores inſtruat ad hoc idem verum eſſe tendere, & ad hoc aſſequendum Chriſtum ducem & adiutorem expetere:et hæc eadẽ quæ orat exemplo ſuo orare.

Exod.iii. Ioã.xiiii. Rom.vi.

LEgem pone mihi dominẽ &c. Ac ſi dicat: Dixi ꝙ viã veritatis elegi & cucurri. Vt autẽ hãc viam currã indeſinẽter, O dñe pater pone mihi viã iuſtificationũ tuarum legem viandi.ſ.dominũ Chriſtum qui eſt via iuſtificationum tuarũ.i.qui eſt via per quã venitur ad iuſtificationes tuas,videlicet per quẽ fideles veniũt ad remiſſiones peccatorum:ſtatue inquã mihi legẽ viandi: da eũ mihi moderatorẽ,vt per eũ ducẽ,adiutorẽ & moderatorẽ ad verũ eſſe tendã. A ſimilitudine viatoris qui bono duce fretus ad metam pertingit itineris incœpti. Legẽ ꝑ moderatione,ponit eo ꝙ lex ad moderationem plębis ſubditę data ſit.Oro pone viã mihi legẽ:& etiã opto & oro vt exquirã eã ſemper.i.ex omnibus aliis rebus ſemper eam quęram ꝓcipue imitari omni affectione. Qđ eſt dicere.Da mihi affectionẽ eã ſemper exquirẽdi.Vt autẽ ſemper eam legem Chriſtũ.ſ.exquirã da mihi intellectum.i. vim & facultatẽ intelligẽdi: & ſic ſcrutabor legem tuã veterẽ:qđ videlicet ſignificẽt myſtica eius ꝓcepta:nõ repellens eam ſicut Manichęi. Non eñ venit dñs Ieſus ſoluere legẽ,ſed adimplere.Et illã diligenter ſcrutans cuſtodiã nõ exterius ꝑ carnales obſeruãtias,ſed myſtice & moraliter interius, In toto corde meo.i.in tota

affectione cordis mei. Non ſolū autē oro
vt des mihi intellectū ad ſcrutandū legē
tuā:ſed etiā oro per gratiā tuā deduc me
.i.dirige & perſeuerare me fac in ſemita
mandatorū tuorū.i.in mandatis nouę le-
gis quę dicūtur antonomaſice mādata ꝓ-
pter ſui dignitatē: & quæ dicūtur ſemita
propter ſui arduitatē, eo ꝙ paucis cōmu
nia ſint ad modum ſemitę per quā pauci
gradiūtur.Qđ eſt dicere. Fac me directū
& perſeuerantem in arduis pręceptis no-
uę legis. Quæ ſunt hęc:inimicū diligere,
& omnia ꝓ deo poſtponere,& cętera hu-
iuſmodi.Ideo vero dignū eſt vt me dedu
cas in ſemita mandatorum tuorum,quia
ipſam volui: & qđ boni aliquis bene vult
dignus eſt adipiſci: deduc me inquam in
ſemita. Cum autem ſic deductus ero non
inde me ſuperbire permittas : ſed inclina
.i.humilia tibi cor meum,vt nullo modo
inſoleſcat:cor meū, dico intendens in te-
ſtimonia tua.i. in promiſſa tua , & non in
auaritiam.ſ.humiliatum fac cor meum &
perſeuerans in mandatis tuis,nō reſpectu
auaritiæ vt aliquid terrenū inde lucrari
intēdam ſicut quidā hipocritæ,ſed cauſa
nanciſcēdi teſtimonia tua.i. promiſſa tua
& hic & in futuro quæ in euangelio teſta
Ioā.xiiij. ris,dicens: Ad eum veniemus & manſio-
nem apud eum faciemus. Ecce promiſſio
de præſenti:de futurorū vero promiſſio-
Matt.x. &.xxiiij. ne ſic dicit:Qui perſeuerauerit vſqꝫ in fi-
nē,hic ſaluus erit.Oro,inclina:oro quoqꝫ
auerte oculos meos interiores ne videāt
vanitatē.i. auerte affectiones cordis mei
ne cogitent vanitatem.ſ. ne bene operer
cauſa vanę glorię & fauoris humani. Vi
dere pro cogitare ponit eo ꝙ cor nullo
alio modo videt q̄ cogitādo. Oro inſuper
viuifica me in via tua.i.fac me intellige-
re viuificationē magnā eſſe hoc ꝙ aliquis
eſt in via mādatorū tuorū.Qđ eſt dicere.
Vt magis in via tua perſiſtā fac me ocu-
lis mentis ſemper videre,illum vultū viui
ficationis iam habere qui in hac via per-
ſiſtit. Nō ſolū autē oro deduci in ſemita
mandatorum tuorū, ſed oro quoqꝫ ſtatue
eloquiū tuū ſeruo tuo.i. mihi , qa ſeruus
tuus ſum:ſtatutū & firmū fac pręceptum
tuū ne vnq̄ a memoria mea excidat, & ſic
nūq̄ ab eius completione deſiſtam.Statue
inquam mihi ſeruo tuo eloquiū tuum: &
hoc in timore tuo caſto me fundādo: Qđ
eſt dicere. Fac me in timore caſto funda-
tum eſſe , & ſic eloquiū tuū in me ſtabile
erit & firmū. Nam initiū ſapientię timor Pſal.cx.
domini. Vt autem in me per timorem ſta
tuatur eloquiū tuū:amputa per indulgē-
tiam a me , opprobrium meum.i. aufer a
me omne peccatū qđ cauſa eſt opprobrii.
Opprobriū dico qđ ſuſpicatus ſum: ac ſi
dicat.Non ſum certus an in me ſit oppro
brium:ſed quoniam illud in me eſſe ſuſpi
catus ſum:oro amputa. Per hoc autem il
los qui ſibi conſcii peccati ſunt multum
orare inuitat, cum ipſe qui ſibi conſcius
peccati non eſt,ſic tamē orat. Vnde Apo-
ſtolus. Nihil mihi conſcius ſum: ſed non .i.Cor.iiij.
in hoc iuſtificatus ſum.Dico amputa &c.
Hæc autem ideo oro licet peccati cōſcius
non ſum,quia ſcio ꝙ iudicia tua iocunda
ſunt.i. dulcia & delectabilia ꝙ videlicet
iudicas indulgeri confitentibus:non aſpe
ra ſunt vt iudicia hominū,qui de reatum
ſuū confitentibus ſupplicium ſumēdum
eſſe decernūt . Oraui vt amputes oppro-
brium.Oro inſuper viuifica me.i.fac me
in anima viuificatum per completionem
mandatorū: & hoc fac in æquitate tua.i.
ſecundū ꝙ æquitas tua exigit.Ecce enim
concupiui.i.valde cupiui mādata tua cō-
plere:& hoc tibi eſt ecce.i.pręſens & ma-
nifeſtum. Ideoqꝫ quia concupiui æquitas
tua exigit vt me propter hoc viuifices cū
ſis æquus iudex.

VAV,interpretatur vel ille:vel il-
le eſt.Cōueniēter ergo Vau ver
ſuū ſextę clauſulę principium eſt
vt ex hoc appareat quatenus hic de illiꝰ
aduentu ſit oratio a fidelibus qui vere eſt
miſericordia patris & filii & ſaluatio fi-
deliū de ſpiritu ſancto ſcilicet.Dicit enim
ſpiritus ſanctꝰ miſericordia patris & filii Spiritus.
eo ꝙ eiꝰ illuſtratione pater & filius miſe-
ricorditer ſalutē fideliū operātur.de hoc
ſpiritu ſancto hic collectio fidelium orat
vt in mentē ſuā ſpecialiter veniat, & ſibi
facūdiā ſciētiæ & eloquii tribuat vt infi-
delibus ſibi exprobrātibus rationabiliter
reſpōdeat.Orat quoqꝫ ne ab eloquio dei,
& a legis cuſtodia vnq̄ deficiat . Adiūgit
inſuꝑ cauſas cur hoc debeat obtinere qđ
orat.Per hoc autē auditores inſtruit per
hęc eadē orare . Quia vero de ꝑſona ſpūs

ſancti ſit hic oratio per vim interp̄tatio-
nis hui⁹ literæ denotatur.Cū enim patrē
de filio ſuperius orauerit vt eſſet ei lex:&
hic Vau,inſcribatur:quę & ille interp̄tat̄
idem valet ac ſi aperte diceretur : Oraui
dn̄e pater vt filiū qui via eſt iuſtificatio-
nū mihi legē ponas. Oro vt ille tertius in
perſona ille glorioſus: ille magnificus ſpi
rit⁹ ſanctus.ſ.ad me ſpecialiter mittatur.
Ile. Plęrūq; nempe cū ille ſic abſolute ponitur
aliquid magnū & notabile denotatur. Si
vero aliā huius vocis interp̄tationē inſpi
ciamus,intētionē huius clauſulæ cogno-
ſcemus.Cum enim vt dictum eſt Vau ille
eſt interpretetur vult hoc innui ꝙ ille vē
re eſt & ad verū eſſe iam accedit, in quē
ſpiritus ſanctus de quo hic orat ſpeciali-
ter aduenit. Vnde nimirū patens eſt ꝙ ea
intētione hic de aduentu eius orat vt au
ditores eius de aduētu orare inſtruat vt
eſſe poſſint.Eſt autē æquipollens: ac ſi ſic
plane dicat. Quandoqdē ille eſt reuera in
quo ſpiritus ſanctus eſt, de eius aduentu
vos orare vtiliſſimum eſt.

Et. ET veniat ſuper me &c.
Iſtud Et,ſpectat ad alia &
quę poſita ſunt in ſequē-
ti vbi dicit:Et responde-
bo &c. Et ne auferas &c.
Et cuſtodiam &c.Eſt aūt
tale ac ſi diceret. Oraui domine pater vt
Chriſtū q eſt via iuſtificationū legē mihi
ponas,& des mihi intellectū &c.Dixi etiā
ꝙ cōcupiui mādata tua : qđ tibi eſt ecce.
Oro quoq; dn̄e cum hoc ſit ꝙ concupiui
mādata tua quatin⁹ & veniat miſericor-
dia tua.i.ſpiritus ſanctus ſup me.i.in ſupe
riorē partē meā.ſ.in animā,& ſalutare tuū
veniat ſup me. i.ſpūs ſanctus q eſt ſalua-
tio fideliū.qđ eſt ac ſi dicat : ſalutare tuū
ſpūs ſanctus.ſ.veniat ſup me,& hoc ſit ex
miſericordia tua & ſalutari tuo.Determi
nat aūt qualiter oret vt veniat in eū cum
addit ſcđm eloquiū tuū. Qđ eſt ac ſi di-
cat : Oro vt veniat in me ſalutare tuū: &
hoc ſcđm eloquiū tuū.i.ſcđm hoc oro vt
in me veniat vt mihi det eloquiū tuū.ſ.
ſciētię & facūdię qđ ex te eſt.Eſt autē hoc
æquipollens quaſi ſic poneret:da mihi ſpi
ritū ſanctū qui me ſciētia & facūdia illu-
minet.Et ſi ſalutare tuū in me veniat qui
me facundū faciat:reſpondebo verbū.i.ra
tionabilem ſermonem infidelibus & hæ-
reticis exprobrantibus mihi.ſ.qui mihi ꝑ
pter integritatē fidei & vitæ meæ probra
& conuicia ingerunt. Verbum congruē
rationabilem ſermonē dicit.Loquelę nāq;
hęreticorū vel cęterorū infideliū cū nihil
ſint niſi ventoſa garrulitas, verba dicēda
nō ſunt,ſed ventus inanis. Oſtendit autē
quare tantopere oret ſibi dari eloquiū dei
cum ſic addit,Idcirco tantopere rogo do
mine vt veniat ī me ſalutare tuū qđ mihi
det eloquium:quia ſperaui in ſermonibus
tuis.i.quia magnā ſpem & confidētiā ha-
bui,& adhuc habeo in ſermonibus tuis:q
ſi mihi dentur rationabiliter reſpondere
potero exprobrantibus:vel ſic. Reſponde
bo inquam verbum exprobrantibus hęre
ticis & infidelibus. Exprobrantibus dico
ideo quia ſperaui in ſermonibus tuis.i.qā
ſpem certam habeo in promiſſis tuis expe
ctando bona æterna quæ promiſiſti. Oro
vt mihi detur per aduentum ſancti ſpiri-
tus eloquiū vt verbum reſpōdeam expro-
brantibus.Et poſtq̄ hoc verbum ad reſpō
dendum habebo,oro ne auferas.i. ne per-
mittas auferri de ore meo verbum verita
tis.i.verum verbum confeſſionis tui. Ne
auferas inquā vſquequaq;.i.vllo modo, vl
la anxietate tribulationū,vlla deceptione
verborum.Qđ eſt dicere.Non ſolum oro
habere in corde verbum confeſſionis tui:
ſed etiam oro,vt nulla cauſa poſſit ab ini
quis auferri ab ore quin tibi ſemper confi
tear.i.te annūciem. Nō enim ſufficit ha-
bere verbum hoc in corde, niſi etiam ſit
in ore.Nam qui erubuerit me,dicit,domi Luc.ix.
nus,coram hominibus: erubeſcam & ego
eum coram patre meo.Et Apoſtolus.Cor Rom.x.
de creditur ad iuſtitiā,ore autē confeſſio
fit ad ſalutem.Poſſet dici. Quare oras vt
non auferatur verbum de ore tuo,cū pro
pter verbū hoc niſi ablatum fuerit ſis tri
bulatiōes paſſurus.Ad hoc ergo ſic reſpō
det.Ideo quęſo ne auferatur verbum pro
pter tribulationes,qa in iudiciis tuis ſup
ſperaui remiſſionem.i.propter tribulatio
nes quæ iudicia tua dicūtur eo ꝙ eas iu-
dicas eſſe pro te patiendas,ſperaui remu
nerationē.Et bene dicit,ſuper:ac ſi dicat.
Cum ex annūciatione verbi tui ſperaue-
rim remunerationem,propter tolerātiam
ipſarum tribulationū:plus ſperaui remu-

nerationem ꝙ ſi ſimpliciter verbum annũ ciarē,& pro eo non paterer. Vel ſic. Quia in iudiciis tuis.i.ĩ tolerātia tribulationũ ſuperſperaui.i.maiorem remunerationem ſperaui q̄ ſit ipſa tribulationum anxietas. Ideoq̀ oro ne auferas verbũ. Vnde Apo-
Rom. viij. ſtolus: Exiſtimo ꝙ non ſunt condignę paſ ſiones huius tēporis ad futurā gloriā quę reuelabitur in nobis. Orat autē ne inimi- cũ odio habeat aliquē in tribulationibus propter tribulationes: ſed plenarie retine at in ipſis tribulationibus dilectionē dei & proximi. Quā dilectionem per antono- maſiam legem vocat eo ꝙ in hac tota lex pendet & prophetę. Si enim hac lege care ret inutiliter tribulationes ſuſtineret. Iu-
j. Cor. xiij. xta illud Apoſtoli. Si tradidero corpus meũ ita vt ardeam: charitatē autē nõ ha- beam nihil mihi prodeſt. Hoc autē ſic di cit: Oro ne auferas verbum verum de ore meo, & oro etiā vt in tribulationibus nõ deficiā a charitate, ſed cuſtodiam ſemper inuiolatā legē tuā. Determinat quā legē cum addit: Legem dico duraturam in ſe- culum iſtud: & in ſeculũ ſeculi.i.in futu- rum ſeculum charitatē videlicet quę nũq̄ excidit, nec in hoc ſeculo neq̀ in futuro. Oratione facta cauſas adiũgit, quibus di- gnũ eſt quę orat aſſequi cum dicit. Et am bulabam &c. Et iſtud ad alia & ſequentia refertur: ac ſi dicat: Oro vt cuſtodiam in tribulationibus legem tuam.i.charitatē. Et dignũ eſt vt hęc ex te habeam. Nā cũ ante id tempus in tribulationibus eſſem: & te de cuſtodia legis huius orarem, iam put poterā cuſtodiebā ipſam legē chari- tatis.ſ.ambulabam in latitudine.i.promo uebar & perſeuerabā in amplitudine cha ritatis erga deum & proximũ. Ideoq̀ qa prout potui eam cuſtodiui, merui vt me plus eā facias cuſtodire. Auget adhuc me ritũ cũ ſic addit: Et inde contingebat me ambulare in latitudine, qa mādata tua ex quiſiui.i.ex aliis rebus omibus elegi. Ap- poſita cauſa, cur debeat ei a domino le- gis cuſtodia dari: apponit cauſam cur ſibi debeat dari ne vſquequaq̀ auferatur ver bum dei de ore eius. Ideo ſcilicet quoniā hucuſq̀ ſine confuſione verbũ hoc in con ſpectu regum locutus eſt. Hoc autē ſic di- cit: Oro ne auferas verbũ de ore meo, & dignũ eſt vt non auferatur. Nõ ſolũ enim in tribulationibus poſitus ambulabam in latitudine, ſed & loquebar exiſtens in te- ſtimoniis tuis. Quod eſt dicere. Loquēdo de te teſtabar te verum deũ eſſe. Vel. Lo- quebar.i. annunciabam teſtimonia tua.i. pręcepta tua exiſtens bene viuēdo in ipſis teſtimoniis tuis vt auditoribus exēplum tribuā in eiſdē teſtimoniis exiſtendi, ne cũ aliis pdicarē ipſe reprobus efficerer. Lo- quebar inquā & nõ in abſcõdito, ſed in cõ ſpectu regũ terrenorũ infideliũ mihi mor tē cõminantiũ. Et licet pannoſus eſſem & vilis: tñ nõ cõfundebar.i.nõ erubeſcebam loqui etſi poſſet ibi locus eſſe cõfuſionis. Et ideo adhuc debes non auferre de ore meo verbũ verũ: & me facere legē tuā cu ſtodire: ſed ideo etiam qa nõ ſolũ mādata tua exquiſiui ſecũdũ electionē: & non ſolũ loquebar in conſpectu regũ: ſed & medita bar in mādatis tuis cõplēdis, vt pote quæ dilexi. Qđ eſt dicere. Meditabar quomõ mādata tua cõplerē, & hoc nõ inuitus, ſed ex dilectione, qa ea valde dilexi. Et nõ ſo- lũ meditabar, ſed & leuaui manus meas.i. promoui & intētas feci affectiones meas ad mādata tua cõplenda opatione vt po- te q̄ dilexi.ſ.nõ ĩuitus, ſed ex dilectione di ctũ eſt a ſimilitudine illi⁹ q ad aliqd ope- randũ manus leuat. Et ſic leuaui manus ad mādata tua ope cõplenda ꝙ exercebar in iuſtificationibus.i.in mādatis tuis quę cõplebā. Qđ eſt dicere. Cũ magno exerci- tio operationis mandata tua ope cõplebā. Ideoq̀ maius meritum habeo.

ZAI, duc te: vel huc interpretatur. Qua intentione ergo fidelium col lectio oret, in hac clauſula ſepti- ma per huius vocis interptationē denota tur. Cũ enim oret de promiſſione beatitu dinis pretendēdo merita ſua ea intētione facit vt auditores inuitet ad hanc omni intētione & bona operatione ſuſpirare & intendere: ac ſi dicat. Tu quicũq̀ bene ope raris, huc intende ad qđ intēdo ad ęternā beatitudinē.ſ.vt quicqd boni facies inten tione hui⁹ beatitudinis adipiſcēdę facias nõ pro fauore hominũ. Si autē notem⁹ eā interptationē quę eſt, duc te: Idem valet, ac ſi dicat. Tu quicũq̀ fidelis q bene ope- raris duc te intentione tua ad hoc, ad qđ orādo me duco & bene operādo.ſ.ad ęter nam beatitudinem.

MEmor eſto verbi &c.Qua ſi diceret. Dixi domine ꝙ ambulabã in latitudine, & loquebar ĩ teſtimoniis tuis : & ꝙ meditabar in mandatis tuis: & ꝙ leuaui manus meas ad mandata tua & exercebar ĩ eis. Vnde oro domine memor eſto verbi tui.i.ꝓmiſſi tui facti ſeruo tuo cuicũq;.i.promiſſionis beatitudinis æternæ quam promiſiſti omni ſeruo tuo te daturum eſſe quam oro in me compleas cum ego ſeruus tuus ſim. Bene dicit, memor eſto,nõ ꝙ oblitus ſit, ſed quia cum modo ſuos non remuneret videtur infidelibus hic eos dare obliuioni.Oſtendit autẽ cur adeo oret de completione verbi cum addit. Memor inquã eſto verbi tui vt illud in me compleas in quo nempe ſpem mihi dediſti.ſ.per qđ me certã ſpem promiſſæ beatitudinis habere feciſti.Hæc autẽ ſpes ex hoc verbo concepta, conſolata eſt me deiectum in humilitate.i.maximam mihi dedit ſaluationis conſolationem dũ ſum in hac humilitate,in hac deiectione mortalitatis & paſſibilitatis quæ mea eſt:quoniam ego ipſe in Adam peccando mihi eã paraui.Et ideo adhuc oro memor eſto verbi tui, quia eloquiũ tuũ.i. promiſſum tuũ,non ſolum conſolatum eſt me, ſed vt maius quid dicam viuificauit me,ſcilicet cum iam ſim de promiſſo certus, pro ſolo promiſſo videor mihi iam viuificatus. Quid ergo ſi quandoq; promiſſum attigero?Ideoq; oro memor eſto vt compleas verbum promiſſionis.Et ecce merita mea quorum occaſione decet te memorẽ eſſe. Superbi enim antonomaſice .i. impii per ſuperbiam iugum tuum abiiciẽtes inique agebant vſquequaq;.i.omnimodo & in ſe & in proximo videlicet & a lege tua elõgando,& me cæteroſq; fideles ab eadẽ lege deuocare multis modis annitẽdo.Ego autem tamen non declinaui a lege tua eorum exhortationibus & exemplo. Quod eſt dicere.Licet ſuperbi inique agerẽt deuocare me cupiendo,tamen eis nõ acquieui vt declinarem. Et ideo adhuc memor eſto verbi tui complendi, quia ego nõ tradidi obliuioni iudicia tua iuſta:ſed poti⁹ memor fui iudiciorum tuorum domine a ſeculo.i. ab initio ſeculi completorum. Quod eſt dicere.In perenni memoria habui qualiter ab initio ſeculi iuſtis iudiciis tuis ſanctos tuos etiam in hac vita remuneraueris Noe ſcilicet & Abraham, & cęteros huiuſmodi. Et ideo conſolatus ſum:confidens etiam qa iuſto iudicio me quãdoq; remunerabis. Et ideo adhuc dignũ eſt vt erga me memor ſis verbi tui quoniam,qđ perfectiſſimũ eſt,inimicos diligo,& adeo ꝙ defectio tenuit me ꝑ ipſis inimicis peccatoribus exiſtentibus.Quod eſt dicere. Nimia triſtitia occupauit me pro inimicis meis peccatoribus quę tanta eſt vt inde totus in anima tabeſcam & deficiam.Ideoq; defectio dicitur.Pro peccatoribus inquam derelinquentibus legem tuã.Qđ eſt dicere.Ideo pro eis defectionẽ patior,quia legem tuam derelinquũt,non quia me perſequũtur. Et ideo adhuc memor eſto verbi tui:qa non ſolũ cũ ſuperbi inique agebant non declinaui a lege tua: ſed & cãtabiles mihi erãt iuſtificationes tuę.i. delectabilia mihi erant mãdata tua ad modum rei quæ ex delectatione cantatur.Qđ eſt dicere. Delectabilia mihi erãt præcepta tua quæ iuſta ſunt. Cantabiles inquã mihi erant: & hoc in loco peregrinationis meę.i.in hac vita in qua peregrinor a patria quæ peregrinatio mea eſt; quã mihi ipſe peccãdo in Adam paraui. Per hoc meritum augmentat: ac ſi dicat. Adam cũ non eſſet in peregrinatione nõ habuit præcepta tua iocunda & delectabilia, mihi autem in peregrinatione poſito delectabilia ſunt. Ideo quoq; memor eſto verbi tui,quoniã ego memor fui nocte nominis tui dñe.i.in tẽpore nocturno in quo eſt quietis tẽpus, & in quo ſuggeſtiones illicitę ꝑcipue ſolent ſuboriri memor fui noĩs tui.ſ.vt ſuggeſtiones illicitas euaderẽ:memorãs te dñm eſſe & creatorẽ & inobœdiẽtiũ vltorẽ,vel ĩ nocte.i.in tpe aduerſitatis in quo põt eſſe defectus memor fui noĩs tui dñe.Et ꝑ hoc nõ defeci: ſed cuſtodiui legẽ tuã.i.ꝑcepta tua ne ea trãſgrederer.Oſtẽdit aũt ad põdus meriti, & ad exẽplũ humilitatis hãc memoriã ſe nõ habuiſſe ex ſe,cum dicit:Memor fui ĩquã.Hęc aũt memoria nõ ex me fuit: ſed facta eſt mihi a te. Et inde facta eſt qa iuſtificationes tuas exquiſiui,id eſt mandata tua iuſtificantia ex omnibus rebus

aliis quęſiui.i.elegi.Notandum ꝙ non in-
cõgrue huic iam expoſitę clauſulę inſcri-
batur Zai:quæ ſeptima eſt ĩ ordine alpha
beti,vt videlicet per numerũ ſeptenarium
denotetur ꝙ in hac clauſula de quiete
æternę beatitudinis oratur,cũ dicit: Me-
mor eſto,quę per numerũ ſeptenariũ intel
ligitur, eo ꝙ ĩ die ſeptima deus quieuiſſe
legitur : & in die ſeptima in lege veteri
quies haberi pręcipiebatur,per quã quies
æterna præſignabatur.

HETH,pauor interpretatur . Quæ
nimirũ nõ inconueniẽter octauæ
clauſulæ verſibus octonis inſcri-
bitur,in qua fideliũ collectio orat vt eam
deus doceat iuſtificationes ſuas,ptẽdẽdo
plures cauſas quib⁹ hoc aſſequatur . Hoc
autẽ ideo orare denotatur:per Heth,quę
pauor interp̃tatur, qa cũ iam in tãtũ di-
gnitatis aſcẽderit vt in ſuperioribus clau
ſulis oſtenſum eſt, pauet ne ab hac altitu
dine aliquo modo decidat:& huius pauo
Prouer. xxviij. ris occaſione tãtopere orat. Beatus enim
homo qui ſemper eſt pauidus.

Portio mea domine &c.
Hæc oĩa fere quę in hac
clauſula habẽtur prępo-
ſitę cauſę ſunt ad oratio
nẽ quę in fine pſalmi po
ſita eſt:vbi dicit:doce me
iuſtificationes tuas:quę ſic quidẽ adaptaẽ
Oraui, dñe memor eſto verbi promiſſio-
nis tuę vt mihi promiſſam beatitudinem
æternã tribuas. Ad quã pmiſſionẽ vt at-
tingam oro dñe doce me magis magiſq;
iuſtificationes tuas.i.p̃cepta tua,& ſcd̃m
ſciẽtiã,& ſcd̃m opationẽ q̃ iã me docuiſti.
Et ideo doce me iuxta p̃cepta tua , qa tu
dñe es portio mea.ſ.te ſolum partẽ elegi,
oĩbus aliis ſpretis,& tãtã rẽ electã aliqua
occaſione peccati amittere timeo.Et ideo
adhuc doce me:qa non ſolũ te portionem
elegi:ſed vt te electum adipiſcerer dixi in
corde.i.ſtatui cuſtodire legẽ tuã.i.cõple-
re p̃cepta tua.Et nõ ſolũ hoc,ſed etiã de-
precatus ſum in toto corde meo.i.in tota
affectione cordis mei adipiſci faciẽ tuã in
futuro.i.p̃ſentiã & plenariã tui cognitio
nẽ q̃ eſt ſumma beatitudo. Vel ſic.dep̃ca-
tus ſum adipiſci faciẽ tuã,& hoc in toto
corde meo.i.vt te toto corde ĩ futuro co
gnoſcã & videã toto corde tibi intentus,
nõ partim ſecularibus vt nũc : Dep̃catus
ſum inquã dicẽs ſic:O dñe miſerere mei.i.
ex miſericordia tua mihi dà faciẽ tuã ſe-
cũdũ eloquiũ tuũ.i. ſcd̃m qd̃ pmiſiſti per
prophetã dicẽs : Oẽs cognoſcẽt me a mi- Hier. xxxj.
nore vſq; ad maximum. Ideo adhuc doce
me, qa non ſolũ ſtatui cuſtodire legẽ tuã:
ſed etiã cogitaui vias meas.i. cũ ſumma
meditatione pquiſiui q̃ eſſent viæ meæ.i.
vię mihi vtiles p quas ad te ptingerẽ . Et
ſic tãdẽ ab oĩbus mũdanis cõtẽptis cõuer
ti pedes meos in teſtimonia tua.i.cõuerti
affectiones meas in p̃cepta tua q̃ mihi vię
ſũt ad te.A ſĩlitudine illi⁹ q a tortuoſa via
in rectã viã pedes cõuertit.Per hoc aũt ꝙ
vias meas cogitaui paratus ſum ad reſi-
ſtendũ viriliter hoſtibus & interiorib⁹ &
exterioribus,& ſic ꝙ nõ ſum turbatus ali
quatenus ab ipſis hoſtibus.Et adeo para-
tus ſum vt cuſtodiã mãdata tua ope cõ-
plendo.Diceret aliqs:Dicis te nõ eſſe tur
batũ.Fuit ne locus turbationis!Ad qd̃ ſic
reſpõdet.Fuit vtiq;.Funes eñ pc̃tõrũ cir-
cũplexi ſunt me.i. fortes laquei qui ſolẽt
hoĩes ad peccata trahere circũuallauerũt
vt ad peccata me traherẽt. Et tñ legẽ tuã
nõ ſum oblitus vt in peccata detraherer.
Funes p fortibus laqueis ponit,eo ꝙ ex fu
nibus fortes laquei fiãt ad feras illaqueã-
das. Funes peccatorũ vocat res illas qbus
ſolẽt hoĩes ad peccata trahi,vt aurũ & ar
gentũ ad auaritiã,& formoſa mulier tra-
hit ad libidinẽ. Vere nõ ſum oblitus legẽ
tuã:ſed in media nocte.i.in medio noctur
ni temporis in quo eſt locus quietis,& in
quo multum ſuggeſtiones illicitę ſolent
ſuboriri: ſurgebam ad confitẽdum tibi.i.
ad laudandũ te fundatus ſuper iudicia.i.
ſuper pręcepta iuſtificationis tuę,per quę
videlicet obœdiẽtes tibi iuſtificas. Quod
eſt dicere . Ne ſuggeſtiones illicitæ me a
mandatis tuis retraherẽt:In media nocte
ad laudandum te ſurgebam:& in manda
tis tuis perſiſtebam . Circa nempe noctem
mediam pro quiete & pinguedine cœnæ
heſternę inſoleſcente carne ſolent ſugge-
ſtiones imminere & caſtitatem cæteraſq;
virtutes præcipuas deſtruere : qd̃ præſi-
gnatũ eſt in Aegypto ſub Moyſe quando
in media nocte Aegypti primogenita de-
ſtructa ſunt ab angelo percutiente. Sicut
autem tunc Moyſes non ſterruit,non ſe-

gniter egit:ſed agnini ſanguinis effuſione populum Iſrael ab angelo percutiente liberauit. Ita media nocte ſuggeſtionibus ingruẽtibus nõ eſt torpendũ,ſed vigilandum & viriliter agendũ, & fide paſſionis Chriſti qui verus agnus eſt,corpus & ſpiritus muniendus. Vel ſic. In nocte media .i.in aduerſitate manifeſta,in qua videbar depreſſus,ſurgebam ad confitendũ tibi.i. nitebar ad laudandum te reſpiciens ſuper iudicio iuſtificationis tuæ.i. conſiderans ipſas retributiones eſſe iudicia tua, per quarum tolerãtiam fideles tuos iuſtificãdos eſſe iudicas: Ideo adhuc doce me, qa cum talis ſim,vt dixi,non idcirco prẹfero me minoribus membris tuis:nec arrogan ter extra cõſortium eorum me pono: ſed magis reputo ꝙ particeps.i. conſors ego ſum omniũ timentium te,& cuſtodientiũ mandata tua. Quod eſt dicere. Me conſortem eſſe iudico maiorum & minorum fideliũ. Minores timentes dicit eo ꝙ in initio fidei exiſtentes adhuc timorem ſeruilem habeant. Initiũ enim ſapientiẹ timor domini. Maiores vero vocat cuſtodientes mandata. Vel particeps ſum timẽtium & cuſtodientium.i.particeps ſum gaudii & mœroris eorũ:Iuxta Apoſtolum dicentẽ. Gaudere cũ gaudentibus, flere cũ flentibus: eo contuitu oro quoqꝫ domine doce me iuſtificationes tuas,quia miſericordia tua domine plena eſt terra:per emphaſim dictũ eſt. Qđ eſt dicere. Beneficia miſericordiẹ tuẹ,plenarie ſunt in omnibus terrenis creaturis tã in animatis q̃ in inanimatis. Ideoqꝫ oro & me miſericorditer doceas iuſtificationes tuas. Miſericordia nẽpe domini fit ꝙ lapides exiſtũt,arbores & hẹrbẹ frondent,& floridẹ ſunt: Animalia vero viuũt & ſentiunt.

Pſal.cx.

Rom.xii.

TETH,excluſio,vel bonum interpretatur. Si vero hãc interpretationem quẹ eſt excluſio diligẽter attendamus hoc videtur innuere, ꝙ hic fideliũ maſſa quẹ bonitatẽ & diſciplinam & ſcientiã doceri ſe a dño expetit omnẽ a ſe metũ patiẽdi iam excluſit,parata diſciplinã tribulationũ pro dño ſubire:de qua orat oſtendendo q̃ vtilitas ex huiuſmodi diſciplina contingat. Qꝫ ſi hãc interptationẽ quẹ eſt bonũ,conſideremus:hoc notatur, ꝙ hic fidelium collectio doceri a domino expetit bonitatem & diſciplinam & ſciẽtiã, ea cõſideratione, qua dominus in natura bonus eſt. Et qa bonitatem iam cũ ea fecit,innuitur quoqꝫ hic oſtendi ab eadẽ maſſa fideliũ diſciplinã bonã eſſe,cũ per eã lex oris dñi bona eſſe videatur. Prẹtendit quoqꝫ merita hic fideliũ collectio quibus qđ orat adipiſcatur. Hoc aũt totũ ea intẽtiõe facit vt auditores ad bonitatẽ & diſciplinam & ſcientiã inuitet.

BOnitatem feciſti &c. In primo hoc verſu eſt prẹtentio beneficii iam collati: ex cuius cõfidentiã orat in ſecũdo q ſic prius exponẽdus eſt. Oraui domine doce me iuſtificationes tuas.i.pcepta tua ea occaſione qa portio mea es. Et quia media nocte ſurgebam ad cõfitendũ tibi,& propter alias cauſas ſuperius poſitas. Oro etiã dñe doce me ſecundũ ipſam experiẽtiã,bonitatem.i.ſuauitatẽ viuendi ſecũdũ eloquiũ tuũ.i. pceptũ tuũ.ſ. da vt ſuaue mihi ſit abſtinere a malis, & bene operari:& doce me diſciplinã ſubire.i.tribulationes p te pati q̃ diſciplina dicũtur eo ꝙ ad hoc eas pmittis tuis fidelibus inferri vt caſtigati plenarie diſcãt qualiter obœdire tibi debeãt: a ſimilitudine diſcipuli q ad hoc flagellatꝰ vt plenarie diſcat. Diſciplina quippe cõponitꝰ a diſco.ſcis.& plenarie. Tribulationũ autem aduerſitas tũc eſt fidelibus diſciplina:cũ eis libenter patiẽtibus eſt correctio. Cẹterum ſi inuiti patiãtur, neqꝫ diſciplina illis eſt neqꝫ correctio. Et doce me p exhibitionẽ,ſciẽtiam arcanorũ tuorũ.ſ.da mihi ſcientiã,vt ſciã quid agendũ ſit,& qd nõ:& quid de te intelligẽdũ,& qd nõ. Aliud nimirũ eſt abſtinere a malis & bene opari,& aliud eſt ſcire a malis eſſe abſtinẽdũ & bene operãdũ. Per hẹc tria verba quẹ ponit denotari poſſunt quatuor animẹ virtutes principales, de qbꝰ adipiſcẽdis hic oratꝰ. Per bonitatẽ eñ tẽpẽrãtia & iuſtitia quẹ ad bonũ opus ſpectãt,intelligũtur. Vix eñ a malis tẽperatꝰ qn ad bonũ opus qđ eſt effectus iuſtitiẹ,inſiſtatꝰ. Per diſciplinã vero fortitudo accipitꝰ,eo ꝙ ĩ diſciplina tribulationũ fortitudo cõſtãtiẹ ſit habẽda. Per ſciẽtiã aũt prudentia manifeſte deſignatꝰ. Dico docẽ me bonitatẽ & diſciplinã & ſcientiã. Hoc

Virtutes quatuor.

autem eo contuitu oro & hac confidẽtia
quia iam feciſti cũ ſeruo tuo.i.feciſti me-
cũ:ideo qa ſeruus tuus ſum bonitatem vi
uendi ſecũdũ verbum tuũ.Qđ eſt dicere.
Inde certus ſum ꝙ ea quę oro mihi dabis
quoniã hoc beneficiũ mihi iam cõtuliſti
vt facias ſuaue mihi eſſe viuere ſecũdũ ꝑ
ceptũ tuũ a malis abſtinendo & bene ope
rãdo.Et ideo oro doce me bonitatẽ & di-
ſciplinã & ſciẽtiã:qa mandatis tuis credi
di.i. credidi æternã remuneratiõe & cę
tera q̃ ꝓpter mãdatorũ tuorũ cõpletiõe
promittũtur vera eſſe:ac ſi dicat : Dignũ
eſt vt hęc me doceas,qa nõ reputaui falſa
ea quæ fidelibus promittũtur ꝑ mãdatis
tuis cõplẽdis, ſed ea vera & certa eſſe re-
putaui. Vel credidi me mandatis tuis.i.
deuoui & cõmiſi & ſubieci me præceptis
tuis,vt ſecũdũ eorũ inſtitutionẽ me habe
rem ad ſimilitudinẽ fidelis famuli q ſe pe
nitus legibus dñi ſui credit & ſubiicit vt
illius volũtates oẽs ſuis ꝑ̃ferat voluntati
bus.Ecce ꝑ̃tentio meriti.Quia de diſcipli
na orauerat poſſet dici. de bonitate & ſci
entia adipiſcenda vtile eſt orare:ſed mirũ
videtur quare de diſciplina tribulationũ
oras cum ea inutilis videaẽ & aſperrima?
Ad hoc ergo reſpõdet oſtẽdẽdo quę vti-
litas ex hac diſciplina cõtigerit,ſic:Oraui
dñe vt des mihi diſciplinã: de qua nimi-
rũ vt adhuc deẽ orandũ eſt cũ ex ea data
mihi iam vtilitas acciderit . Priuſq̃ enim
humiliarer.i.affligerer ab huiuſmodi di-
ſciplina,ego deliqui.Et ꝓpterea qa humi
liatus ſum ego ab ipſo delicto correctus
eloquiũ.i.ꝓceptũ tuũ cuſtodiui.Qđ eſt di
cere . Talis vtilitas inde mihi contigit ꝙ
cũ prius deliquerim nõ cuſtodiendo elo-
quiũ tuũ:ꝑ humiliatione hac tribulatio-
nũ correctus deinceps, pręceptũ tuũ com
plẽdo cuſtodiui. Orat aũt hic qđ ſuperi⁹
orauit:ſed ex alia occaſione ſic.Oraui dñe
doce bonitatẽ & diſciplinã & ſciẽtiam ea
occaſione qa bonitatẽ feciſti cũ me ſeruo
tuo:& qa mãdatis tuis credidi:oro etiam
adhuc iſtud idẽ alia occaſione.ſ.o dñe do
ce me ſecũdũ rei experientiã iuſtificatio-
nes tuas.i.bonitatẽ & diſciplinã & ſciẽtiã
quę dicunẽ iuſtificationes tuę,eo ꝙ ꝑ eas
fideles tuos iuſtificas:doce me inquam,&
vt merita mea ꝑ̃termittã ea occaſione hoc
oro,qa bonus es tu in natura , & in boni-
tate tua.i.in cõſideratione bonitatis tuæ
doce me iuſtificatiões tuas. Adiũgit quo
ꝙ merita cũ addit:Doce me inquã:& ecce
quare dignũ ſit vt me doceas.Iniqtas eñ
ſupboꝝ.i.impiorũ cõtra te ꝑ inobœdiẽtiã
ſuperbientiũ multiplicata eſt ſup me op-
primendũ.Qđ eſt dicere.Non eis ſufficit
ꝙ in ſe male agũt: ſed adeo quoq; iniqui-
tatẽ ſuã multiplicãt vt me tribulationib⁹
opprimẽdo a ſtatu ſanctitatis meę diuer-
tere ſatagãt.Ego autẽ licet iniquitas eoꝝ
eſſet ita multiplicata,nõ deſtiti a mãdatis
tuis:ſed in toto corde meo.i.in tota affe-
ctione cordis mei ſcrutabor mãdata tua :
ac ſi dicat.Ideo dignus ſum vt me doceas
qa licet ſup me iniqtas ſuperborũ multi-
plicata ſit:nõ tamẽ a ſcrutatione manda-
torũ tuorũ ceſſaui.Non aũt ad horã eoꝝ
iniquitas ita multiplicata eſt:ſed cũ perſe
uerãtia . Coagulatũ eñ eſt.i.induratũ eſt
cor eorũ in hac iniquitate ſicut lac.i. ad
modũ lactis.ſ.ſicut lac cũ pri⁹ acidũ ſiat .
poſtea coagulatur & dureſcit . Ita ipſi cũ
prius in iniquitate mihi acidi facti ſint in
hac eadẽ iniquitate perſeuerãdo quaſi du
ri & immobiles facti ſunt . Coagulatum
inquã eſt cor eorũ : ego vero cũ ſic eſſent
cõtra me coagulati vt a meditatiõe legis
tuę me retraherẽt: tamẽ indeſinẽter legẽ
tuã.i.ꝓcepta tua meditatus ſum.Quia de
perſequutione iniquorũ, q̃ diſciplina dñi
eſt,egerat:ne videreẽ inde quaſi conqrẽdo
egiſſe:oſtẽdit hãc perſequutionis humilia
tionẽ ſibi bonã eſſe,cũ ſic addit: Dixi dñe
quia multiplicata eſt ſup me iniquitas ſu
perborũ:& qa coagulatũ eſt ſicut lac cor
eoꝝ.Ex hac iniquitatis perſequutione nõ
cõqueror,qa bonũ.i. vtile eſt mihi ꝙ hu-
miliaſti me.i.hoc vtiliſſimũ reputo ꝙ tu
voluiſti me humiliari & affligi iniqua ꝑ-
ſequutione ſuperborũ.Exponit autem ad
quid hoc ſit vtile cũ ſic addit:Humiliaſti
inquã me ad hoc vt per hãc humiliatio-
nẽ magis magiſq; diſcã mãdata tua:a ſimi
litudine diſcipuli qui ad hoc flagellatur
vt caſtigatus melius diſcat.Et ideo quoq;
reputo bonam hanc humiliationem,quia
per eam bonum.i.bona res facta eſt mihi,
ſcilicet chara & iocunda facta eſt mihi
lex oris tui,id eſt lex filii tui,noua lex vi-
delicet quam filius tuus dedit qui os tu-
um dicitur , eo ꝙ per eum incarnatum

voluntatem tuam humano generi reuelaſti. Quod eſt dicere. Hoc ĩ me humiliatio effecit vt lex tua noua quę quibuſdam videtur iniocũda mihi cara videatur & iocunda: & hoc ſuper milia auri & argẽti. i. ſuper copiam multiplicem omnium diuitiarum ſecularium, quæ per has duas partes ꝑcioſiſſimas per aurum videlicet & argentum denotantur. Cum autem poſt aurum ponit argentum nõ ideo facit qđ ſit auro precioſius, ſed quia hæc duo ſimul ꝑcioſiora ſunt ꝙ vnum tm̃.

IOTH principium interpretatur. Vnde colligitur ꝙ hic fidelium collectio orat in ſe recreari qđ in principio Deus in ea creauit & in Adam deſtructum eſt. Nam cum in principio factus ſit homo rationalis in anima ad imaginem dei, & innocens & iuſtus ad ſimilitudinem dei & hoc in eo debilitatum ſit per Adam: orat deum contuitu illius beneficii qđ in eo in principio creauit, vt illud idem in eo recreet. ſ. vt det ei rationabilẽ intellectum qui per Adam in eo debilitatus eſt. Oſtendit autem quoniã inde timẽtes eum lætabuntur, vt ex hoc magis qđ orat aſſequatur. Et addit etiã merita ſua & pro ĩimicis orat vt magis ĩpetret. Orat quoqꝫ de gloria immortalitatis & impaſſibilitatis quã in Adã amiſit. Hoc autem ea intentione facit vt ad hoc idem orãdum attrahat auditores. Et notandum ꝙ ꝗuis ſuperius oraſſet de adipiſcenda ſciẽtia & hic oret de ĩtellectu quę idẽ eſſe vidẽtur: nihil tñ impedit cum alia cauſa hoc oret ſcilicet cauſa illius beneficii qđ in principio creationis ei contulit. Qđ in pricipio pſalmi demonſtrat cum ſic ponit.

MAnus tuæ fecerunt me, & plaſmauerunt me. Da mihi ĩtellectum vt diſcã mãdata tua. Ac ſi dicat: Oraui domine ſuperius vt doceres me ſcientiam ea conſideratione qa bonitatem feciſti cũ me ſeruo tuo, & quia mandatis tuis credidi, & quia bonus es tu ĩ natura. Nũc quoqꝫ alia conſideratione illud idem expeto: Da videlicet mihi ſecundum promotionem intellectum rationabilem qui debilitatus eſt per Adam vt intellectum hũc habendo diſcã magis & magis mandata tua. Hoc autem ea cõſideratione oro, quoniã in principio in Adam manus tuæ fecerũt me quantum ad animam, quã rationis perfecte feciſti capacem, & plaſmauerunt me de limo terræ quantum ad corpus qđ eſſet immortale & impaſſibile niſi Adã peccaſſet. Plaſmare nempe dicitur cum aliqđ ex qualibet informi materia formatur vt ex limo terræ corpus Adæ formatum eſt. Vtrum autem anima vel angeli ex aliqua materia formati fuerint incertũ eſſe beatus Auguſtinus aſſerit. Qđ dicit manus tuæ plaſmauerunt me nõ eſt occaſio quãtum ad illam orationem quæ mox ſequitur cum dicit. Da mihi intellectũ, ſed quãtum ad hoc qđ in ſequentibus poniť vbi dicit. Veniant mihi miſerationes tuæ: ſed qđ dicit manus tuæ fecerũt me, quantum ad animam bene ad hanc præſentem orationem occaſio eſt. Quod vero dicit ſe in anima manibus domini factum, non ideo dicit ꝙ aliquid dominus in mundi creatione manibus fecerit. Solo namqꝫ voluntatis imperio cuncta creauit, ſed a ſimilitudine dictum eſt. Cum enim apud homines illa opera ꝙ magna & digna ſunt ambabus manibus ſoleant fieri non vna manu tm̃: ab ea ſimilitudine homo dicitur manibus dei factus vt oſtendatur magnũ & dignum opus fuiſſe. Cum autem ſe dicit manibus dei factum: non dicit hoc ad iactantiam ſed ad ipſius creatoris laudem qui tantũ opus facere potuit. Eſt autem hoc tale ac ſi diceret. Idcirco oro domine intellectum in me recreari quia cõſidero ꝙ in Adam in pricipio animam meam adeo dignam creaſti vt capax eſſet intellectus rationalis: nec iniuſtum eſt ſi id in me expeto recreari qđ in principio in me miſericordia tua creauit. Non enim illud peto qđ a natura mea ſit alienũ, ſed id potius ad qđ naturaliter habẽdum idoneus creatus ſum. Vt autem magis valeat impetrare qđ orauit: quis inde ſi impetrauerit, ſequatur effectus oſtendit ſic. Da inquam mihi intellectum. Qđ ſi ſit, illi qui iam timent te. i. qui iam in fide poſiti timorem tui habent, videbunt interiori viſione rationis meæ quia in verba tua. i. in præcepta tua promotus ſuperſperaui in ipſis mandatis, id eſt ſperaui remunerationem in prælatione ipſorum mãdatorum,

Plaſmare.

Manu nõ opať deus.

& hoc ſuper hoc q̄ dici poſſit aut intelligi: & ea occaſione lætabuntur bene operādo. Cum ponit lætabuntur idem valet ac ſi poneret bene operabuntur eo ꝙ lætari ſit effectus bene operandi. Eſt autem hoc ac ſi diceret. Ideo da mihi intellectum cōplendi mandata tua qa ſi in complendis mandatis tuis intellectum habuero, fideles tui qui iam timentes te ſunt conſiderando rationis intuitu me in mādata tua intendere, occaſione huius conſiderationis & ipſi in mādatis tuis intellectum habendo exemplo mei bene operabūtur. Qđ eſt dicere. Hoc in eis viſio mei intellectus operabitur vt & ipſi intellectum habētes bene operentur. Nec mirum quidem ſi viſio intellectus & bonæ operationis ſanctorum in ipſis videntibus intellectū & opus bonum operetur, cum vt beatus Hieronymus affirmat quoddā animal ſit, viſio cuius a paſſione icterica vidētes curet. Orat autem iſtud idem qđ occaſione principii orauit ex miſericordia conſequi, confitendo humiliter ſe per Adam iuſto iudicio dei intellectus ſublimitatem amiſiſſe cum dicit. Cognoui domine &c. Verſus autem qui hunc ſequitur ſic præpoſterate legitur. Oraui domine vt des mihi intellectū ea conſideratione: ſcilicet fiat mihi miſericordia tua efficax ad hoc vt conſoletur me. Quod eſt dicere. Conſolare me ex miſericordia dando mihi intellectus ſublimitatem quam per Adam amiſi quæ reddita, magna mihi erit conſolatio. Conſoletur inquā me miſericordia tua: & hoc nō ex meritis meis oro, ſed conſoletur me ſecundum eloquium tuum. i. ſecundum ꝓmiſſum tuum factum ſeruo tuo Chriſto qui tibi fuit in omnibus obœdiens. Quod eſt dicere. Cōſolare me miſericorditer qđ Chriſto filio tuo promiſiſti quatenus per obœdientiam mortis eius fidelibus tuis conſolationem eſſes allaturus. Ideo vero oro ex miſericordia & ex promiſſione tua conſolationem, qa cognoui domine ꝙ iudicia tua quibus Adam excæcaſti, ęquitas ſunt emphatice. i. valde æqua ſunt: & etiā cognoui ꝙ in veritate tua, id eſt in vero iudicio tuo & æquo humiliaſti me, id eſt deiiciſti me a ſublimitate intellectus. Qđ eſt dicere. Ideo intellectus conſolationem ex miſericordia & promiſſione tua adipiſci experto, quia cognoui quatenus Adam & ego hoc iuſto iudicio tuo amiſimus, & hoc meritis meis recupare nō poſſū. Poſt q̄ de ītellectu adipiſcēdo orauit, orat quoꝙ de adipiſcenda in futuro gloria corporis, cum dicit: Veniant mihi miſerationes tuæ & viuam. Hoc autem ad illud iungitur qđ ſuperiꝰ poſuit. Manus tuę plaſmauerunt me: ſic Oraui domine vt ea conſideratione ꝙ manus tuæ in anima fecerūt me intellectualem, recrees intellectum in me. Oro quoꝙ quandoquidem hoc beneficium in principio mihi cōtuliſti ꝙ manus tuæ quantum ad corpus me adeo dignum plaſmauerunt vt immortalis eſſem & impaſſibilis niſi Adam peccaret: vt veniant mihi in futuro miſerationes tuæ, id eſt beneficia miſericordiæ tuæ quę ꝑ Adā amiſi, ſcilicet vt immortalis ſim & impaſſibilis & in carne cōſpicuus & cętera beneficia obtineā plurima & ienarrabilia quæ ſaluandi ſecundum corpus obtinebūt. Veniant inquam mihi miſerationes tuæ, & ſic viuam non moriturus inæternum qui nunc in corpore mortalis ſum. Vt autem has miſerationes obtineat meritum prætendit cum ſic addit. Ideo domine veniāt mihi miſerationes tuæ, quia lex tua meditatio mea eſt, id eſt quia meditor in lege tua complenda. Facta oratione pro ſe, orat etiam pro inimicis vt erubeſcant & conuertantur, & per hoc magis meretur adipiſci qđ de ſe ſuperius orauit. Vnde ſcriptum eſt. Qui pro aliis orat, pro ſemetipſo laborat. Hanc igitur orationem ſic facit: Oraui domine pro me dicens. veniant mihi miſerationes tuæ, oro quoꝙ pro ſuperbis ꝑſequētibus me vt videlicet ipſis miſerationes tuæ veniant: confundantur, id eſt erubeſcant de iniquitate ſua ſuperbi q̄ fecerunt in me, id eſt contra me iniquitatem annitendo me per tribulationes a ſtatu ſanctitatis meæ deiicere, & hoc iniuſte. i. ſine cauſa. Quod eſt dicere. Illi qui me ꝑſequuti ſunt non ob aliquam culpam meam ſed ex ſola ſuperbia vt me ſibi conformarent, erubeſcant de hoc ꝙ ſic perſequuti ſunt me. Notādum ꝙ dicit iniquitatem fecerunt iniuſte: videtur enim innuere ꝙ quædam iniquitas fiat iuſte. Si vero quantum ad nouam legem conſideremus quæ præcipit inimicos diligere, omnis iniqui-

Orans ꝓ aliis.

quitas,id eſt perſecutio fit iniuſte. Cæterum ad veterem legem recurramus:concedit iuſte dari dentem pro dente. Qđ ſi ad ſeculares leges in quibus inſtitutũ eſt de inimicis vltionem ſumere: illa iniquitas.i.perſecutio fit iuſte quæ fit ob aliquã cauſam.Illa vero fit iniuſte quæ ſine cauſa fit.De qua iniuſta iniquitate hoc dicit, iniuſte iniquitatem fecerunt in me quę lõge peior eſt q̃ ſi iuſte fieret.Iniquitatem inquam iniuſte fecerunt in me: ego autem pro eorum iniuſta perſecutione non defeci: ſed exercebar in mandatis tuis magis & magis & ſecundum ſcientiam & ſecundum operationem. Confundantur inquã ſuperbi & confuſi conuertantur de iniquitate ſua mihi conformandi,& timentes te efficiendi qui modo non timẽt, & illi qui iam nouerunt teſtimonia tua,id eſt pręcepta tua ſcilicet qui iam fideles ſunt nõ tamen intantum perfecti ſicut ego mihi cõformẽtur,ſed videlicet vt perfecti fiãt magis magiſq; in mandatis domini exercendo ſe. Vt autem dignus ſim quem illi qui nouerunt teſtimonia tua imitentur,nõ ſolum oro vt non peccem in opere & in lingua,ſed illud etiam oro quod perfectiſſimum eſt,videlicet fiat cor meum immaculatum vt nõ maculetur aliqua cogitatione criminalis delicti,& hoc fiat in iuſtificationibus tuis, id eſt per iuſtificationes tuas ſcilicet quia per ſe non poteſt immaculatum effici,fiat te iuſtificante immaculatũ.Iuſtificationes pluraliter ponit quantum ad plures emundationes plurium cogitationum illicitarum. Fiat inquam cor meum immaculatum vt nõ confundar,id eſt non erubeſcam in cõſcientia mea.Erubeſcerem enim in conſcientia mea ſi maculatum eſſet cor meum.

RAPH,curuati ſunt,ĩterpretatur. Quæ ad hoc vndecimæ clauſulæ verſibus octonis inſcribitur vt ex hoc appareat quoniam fideles qui ſub nimio tribulationum pondere curuati ſunt & anxiati ad æternam vitam ſuſpirantes iam diſſolui & eſſe cum Chriſto expetunt prætendendo cauſam in principio pſalmi quare dignum ſit vt iam vitam æternam adipiſcantur.Cæterum q; adhuc oportet eos tribulationes plurimas pro Chriſto pati anteq̃ a carne ſoluantur, orant ſalutem vt eos in ipſis tribulationum anxietatibus adiuuet ne deficiant.Hoc autem eã intentione faciunt, vt cæteros fideles in tribulatione poſitos & ad ęternam vitam ſuſpirantes inſtruant:vt cum hoc ſit q; rã cito diſſolui non poſſunt & eſſe cũ Chriſto:non tamen tædio tribulationum deficiant,ſed a deo conſtantiæ auxilium expectent.

DEfecit in ſalutare &c. In tribus primis huius clauſulæ verſibus prætendit merita ſua per quæ ſe dignam oſtendit attingere maſſa fidelium ad ęternã vitam ad quam in quarto verſu ſuſpirat cum dicit. Quot ſunt dies ſerui tui &c. Qui verſus prælegendus eſt & ſic ſuperioribus adaptandus.Dixi domine q; ſuperbi iniuſte iniquitatem perſecutionis fecerunt in me pro quibus oraui vt confunderentur & conuerterentur,qui tamen nolentes conuerti me aſſidue pondere tribulationum incuruant & afficiũt: ideoq; domine quot ſunt dies afflictionis mei ſerui tui exiſtentis,id eſt per quot dies permittes me ſeruum tuum adeo vehemẽter affligi! Quando erit hoc qđ facies mihi iuſtum iudicium de perſequentibus ſcilicet vt me carne ſolutũ iuſte remuneres ęterna vita pro eorum iniuſtis perſequutionibus!Hoc autem qđ ex nimia deſiderii affectione quaſi ſub interrogatione ponit ęquipollens eſt ac ſi ſic enunciatiue orationem faceret. Quandoquidem domine perſequentes me nolunt confundi & conuerti ſed me grauiter & aſſidue perſequuntur:oro abbreuia dies afflictionis meæ, & æterna vita me iuſte remunera.Et dignũ eſt vt hoc mihi facias.Defecit enim ab omni appetitu temporalium anima mea tẽdens omni affectione in ſalutare tuum,id eſt in ſaluatorem tuum dominum Ieſum obtinendum.Quod eſt dicere.Omni amore & appetitu ſecularium rerum poſtpoſito ſolum dominum Ieſum adipiſci appeto,illius frui præſentia in cælis poſt carnis reſolutionẽ ardeo: ideoq; dignum eſt vt abbreuies dies ſerui tui.Defecit iquã anima mea tendens in ſalutare tuum; & tendẽdo in verbum,id eſt in ſalutare tuũ; in filium tuum dominum Chriſtum i ipo

ſuperſperaui:in ipſo beatitudinem obtinere ſperaui ſuper hoc q̃ dici poſſit aut intelligi:ideoq; dignum eſt vt dies meos abbreuies,& me remuneres. Vel ī verbo tuo ſuperſperaui, id eſt magis & magis ſperaui remunerationem,id eſt cum nudiuſtertius ſperaſſem,heri magis ſperaui & hodie adhuc magis ſpero. Nō ſolum autem anima mea defecit ab appetitu temporalium tendendo in ſalutare tuum, ſed etiā defecerunt ab omni reliquoītellectu oculi mei interiores,oculi ſcilicet rationis reſpiciendo ſolummodo in eloquium tuum id eſt in filium tuum qui eloquium tuum dicitur eo ꝙ per eum omnib⁹ ſecreta tua locutus es.Quod eſt dicere. Ab omni ſeculari intelligentia rationem meam abſtinui, & ad intelligendum te omnem meæ rationis intuitum verti: ideo dignum eſt vt dies meos abbreuies, & me remuneres. Notandum ꝙ diuerſiſſimum eſt quod ſuperius dixit animam defeciſſe ab appetitu, & quod hic dicit oculos rationis defeciſſe ab intellectu. Longe nempe aliud eſt appetitus & aliud intellectus. Defecerunt inquam oculi mei dicentes, id eſt me dicere compellentes ſcilicet qui me ad hoc rationabiliter cogunt vt ex nimio deſiderio tibi dicam. O deus quando conſolaberis me, carnem meam reſoluendo, & ſic me a tribulationibus eximendo, & æterna vita me remunerando. Hoc autem quod ex ardore deſiderii ſuſpenſiue ponit idem valet, ac ſi taliter oraret. Quia de Chriſto quantus ſit intelligo ex parte ad eum pertingere ſuſpirans oro domine me in tribulationibus deſolatum cito conſolare,a carne reſoluendo,& ad eius præſentiam me trahendo.Et ideo quoq; domine abbreuia dies meos, & fac mihi iudicium de perſequentibus me,qa factus ſum ſicut vter poſit⁹ in pruina,ſcilicet non factus ſum comparabilis vtri poſito in æſtu qui ex nimia ariditate dirumpitur & inutilis eſt ideo ad vinum capiendum,ſed comparabilis ſum vtri poſito in pruina,id eſt in frigida aqua vbi refrigeratur ne ab æſtu areſcat & dirumpatur: ideoq; quia humid⁹ eſt ex ipſa pruina,habilis eſt ad vinum,vel ad quēlibet humorem recipiendum. Quod eſt dicere.Sicut vter in pruina poſitus & ab æſtu ſemotus & refrigerat⁹ vtilis eſt ad vinum nouum in ſe recipiendum:ita etiam ego per ieiunia & vigilias & orationes a vitiorū æſtu refrigeratus ne ab ipſo corrumpar habilis ſum ad mandatum legis nouę ſuſcipiēdum & obſeruandum. Pruinam quidem dicimus non aquam illam quæ ex nimio gelu induruit in glaciem,ſed frigidiſſimū rorem in vere vel autumno qui aliquantulum congelatus eſt: & ideo adhuc debes mihi facere iudicium de perſequentibus me:quia non ſum oblitus iuſtificationes tuas.Quod eſt ac ſi dicat.In memoria habui iuſta præcepta tua vt ea opere compleam.Hoc vero totum idem valet ac ſi diceret. Non ſolummodo ad mandata tua recipienda idoneus exiſto, ſed ea inquantum poſſum opere compleo.Per hoc autem quod dicit ſe refrigeratum a vitiorum æſtu ſicut vtrem ſe habere innuit tēperantiam.Per hoc vero ꝙ ſe dicit non eſſe oblitum iuſtificationes domini inſtantiam bene operandi ſe habere oſtendit. Oſtenſis meritis oſtendit neceſſitatē orandi cum ſic addit:Ideo domine ſuſpirās ad vitam æternam dico, quot ſunt dies &c. quia vtile mihi eſt abbreuiationem horū dierum orare cum in magno periculo poſitus ſim.Nam vt iniqui me deuocarent a lege tua,narrauerunt mihi fabulationes, id eſt vana verba & inutilia de ſeculari felicitate expetenda: quæ cum falſa ſint & infructuoſa nihil aliud q̃ fabulationes ſūt dicenda.Narrauerunt inquam mihi fabuloſa verba ad hoc ſcilicet vt ea vera crederem & ſacroſancta. Sed illæ fabulationes non ſunt a me reputatæ tales vt eſt lex tua,id eſt qualia ſunt mandata tua.Omnia namq; mandata tua veritas ſunt per emphaſim,id eſt veriſſima ſunt. Quod eſt dicere.Non ſunt reputatę eorum fabulationes a me qualia ſunt mandata tua. Mādata enim tua reputaui veriſſima, fabulationes vero falſiſſimas. Quoniam ergo per fabulationes ſuas incorporare ſibi me non potuerūt ipſi iniqui perſequuti ſunt me tribulationibus corporis,vt ſaltem vi me deficere compellerent. Ideo igiť oro & obſecro te dn̄e vt cum hoc ad præſens eſſe nequeat vt reſoluar & ſim cum Chri

ſto: ad quod valde ſuſpiro, ſaltem adiu-
ues me auxilio conſtantiæ ne in perſecu-
tionibus deficiam. Neceſſe eſt autem & di
gnum vt me adiuuari orem, & vt adiu-
ues. Quia paulominus conſummauerunt
&c. id eſt pene peregerunt in me quod in
ceperunt, ponendo me a ſublimitate ſan-
ctitatis meæ in terra, id eſt in terrenis: in
vitiis ſcilicet. Quod eſt dicere. Ideo me ne-
ceſſarium eſt orare adiutorium tuum, q̃a
tanta mihi infertur ab iniquis perſecu-
tio ꝙ pœne hoc in me effecerũt ad quod
intenderunt vt me ſibi conformarent in
vitiis. Quia vero dixerat pœne cõſumma
uerunt, ne videretur eis in aliquo conſen
ſiſſe remouet hoc ſic. Perſequuti ſunt in-
quam me & ſic ꝙ pœne conſummaue-
runt. Ego autem non dereliqui mandata
tua aliquo modo eis conſentiendo: ideoq;
dignus ſum adiutorio. Cum dicit pœne
conſummauerunt orandi neceſſitatẽ oſtẽ
dit. Cum vero dicit: ego autem &c. meri-
tum impetrandi prætendit. Quoniam er
go tanta eſt perſecutio & non dereliqui
mandata tua, viuifica me magis & magis
in virtutibus & hoc ſecundum miſericor
diam tuam, id eſt ſecũdum reſpectum mi-
ſericordiæ tuæ: & viuificatus perſeueran
ter cuſtodiam teſtimonia oris tui, id eſt p̃
cepta quæ os tuum Chriſtus videlicet fi-
lius tuus cuſtodiri inſtituit.

LAMECH, cor ſiue ſeruus inter-
pretatur. Quæ ad hoc huius clau
ſulę verſibus inſcribiť vt ex ea pa
lam ſit quatenus fideles hic agentes ad in
ſtructionem minorum ſerui Dei fideliſſi-
mi ſunt & vere cor habentes rationabi-
le: cum affirment ſe iuſtificationes dei in-
æternum nõ oblituros: & cur eas nõ obli-
uiſcentur plures cauſas oſtendũt, & orãt
vt ſaluentur a domino ne ab his iuſtifica
tionibus deficiant. Congrue quidem ſer-
ui domini eſſe fideles & cor habere dicũ-
tur qui ſe ſic firmiter & veraciter in prę-
ceptis domini perſeueraturos promittũt.
Illi namq; neq; ſerui domini ſunt neq;
cor habere videntur: ſed potius vecor-
des & inſani dici poſſunt, qui mãdata dei
contemnunt.

IN æternum domine ver-
bum tuum permanet ĩ cę
lo. In quatuor primis hu-
ius clauſulæ verſibus prę
ponit cauſas ad illud qđ
in quinto verſu promit-
tit, qui prælegendus eſt,
& ſic ſuperioribus coniungendus. Dixi ſu
perius domine ꝙ non dereliqui mandata
tua: de cætero quoq; promitto ꝙ vſq; in-
æternum. i. nulllo tempore obliuiſcar iu-
ſtificationes tuas. i. præcepta tua, vel non
obliuiſcar iuſtificationes tuas tendẽs per
ipſas inæternum. i. in ęternitatem: & ea cõ
ſideratione non obliuiſcar, q̃m o domine
verbum tuum. i. præceptum tuum perma
net in cælo inęternum. i. permanet ſemper
ſine fine inſupercæleſtibus rationabilibus
creaturis. Quod eſt dicere. Cum conſide-
rem cæleſtes ſpiritus ſine fine præceptum
tuũ obſeruare, occaſio mihi eſt vt & ego
præcepta tua nunq̃ obliuiſcar, ſed ea ſem
per obſeruem: & ideo quoq; nõ obliuiſcar
q̃m conſidero quatenus veritas tua. i. præ
ceptũ tuum veriſſimũ qđ p emphaſim ve-
ritas dicitur permanſit in generatione fi-
delium veteris teſtamẽti ab Abel iuſto vſ
q; ad tempus Chriſti. Et eadẽ veritas tua
permanet in generatiõe fideliũ noui teſta
menti a tempore Chriſti vſq; ad finẽ mun
di. Poſſet quæri cum hoc ſit ꝙ ad eos au-
ctor mendacii diabolus de cęlo præcipita
tus deſcenderit: qui eos mendaces facere
omnino graſſatur & cum hoc ſit ꝙ primo
valde mobiles extiterit, quomodo ad hoc
peruenerunt vt ſic firmi ſint vt diuina ve
ritas permaneat in eis. Ad hoc igiť oſtẽdẽ
dum reſpondet ſic. Per hoc in g̃natione &
generatione permanet veritas tua, qđ tu
per fidem & charitatẽ & ſpem fundaſti. i.
firmam feciſti illã generationẽ & g̃natio-
nẽ terrã tuã exiſtentẽ. Qđ eſt dicere. Cum
prius mobilis eſſet ad modum maris & ad
omnem ſuggeſtionis impulſum facile ce-
dens, tu feciſti eos fundatos & firmos & ĩ
mobiles ad modũ terrę quæ pro grauita-
te ſua elemẽtũ eſt immobile: vel fundaſti
eam ſic vt eẽt terra tua fructifera. Vel ſic.
Fundaſti illam generationem & g̃nationẽ
prius terrã. ſ. cũ prius eſſet terrena terre-
nis bonis inhiãdo fundaſti eã ĩ virtutibꝰ,

& ſic feciſti ſpiritualem donis ſpirituali-
bus inhiantem.Fundaſti inquam terram
& te fundante permanet in eis veritas tua
ideoq; ꝙ conſidero: generationem & ge-
nerationem veriſſimum pręceptum tuum
non obliuiſci:non obliuiſcar & ego. Fun-
daſti inquam terram.Quæ terra te fundã
te dies effecta eſt clara videlicet in virtu-
tibus & intellectu ad modum diei:& dies
hæc perſeuerat ĩ claritate ſua vt nunq̃ ab
ea deficiat:& hoc ordinatione tua,id eſt p
ordinationem diſpoſitionis tuæ. Vt igi-
tur & ego dies ſim & in claritate perſeue
rem,non obliuiſcar mandata tua iuſta &
veriſſima:Dico domine ꝙ mandatum tuũ
eſt in cælo & in generatione & generatio
ne:& cum ſit in his omnibus æterna me-
moria verbum.i.mandatum tuum,omnia
hæc ſeruiunt tibi complendo præceptum
tuum:& quoniam hæc omnia ſeruiunt ti-
bi,vt & ego tibi ſeruiam nõ obliuiſcar in-
æternum iuſta præcepta tua: ſed ea ſem-
per complebo. Vel ſic vt ſit oſtenſio a to-
to.Nõ eſt mirũ ſi dies ordinatione tua per
ſeuerat,quoniam adeo potens es,ꝙ omnia
.i.oẽs creaturæ ſeruiunt tibi cõplẽdo præ
cepta tua.Ideo quoq; non obliuiſcar iuſti
ficationes tuas,id eſt præcepta tua,qa niſi
ideo remanſiſſet ꝙ lex tua meditatio mea
eſt,id eſt niſi ideo qa pręcepta tua medita
tus ſum quæ & adhuc meditor,tunc quã-
do iniqui perſecuti ſunt me vt in ſuperio
ri clauſula eſt oſtenſum:forte; id eſt ſtulti
tia & improuidẽtia mea periſſem in mor-
te animæ in humilitate mea,id eſt in deie
ctione perſecutionis meæ.Quod eſt dice-
re.Ideo non obliuiſcar iuſtificationes tu-
as ne in perſecutione peream deficiendo,
ſicut ego iam periſſem niſi ea in continua
meditatione habuiſſem.Et ideo inſup in-
ęternũ non obliuiſcar iuſtificationes tuas
quin eas pro poſſe meo compleam:qa iam
viuificaſti me exiſtentem in ipſis, id eſt
quia hoc iam eſt mihi magna iuſtificatio
ꝙ in eis perſiſto.Quoniam ad perſeueran
dum in his iuſtificationibus per ſe nõ po
teſt ſufficere orat deum vt eum saluũ fa-
ciat ne ab his deficiat ſic. Non obliuiſcar
inquam iuſtificationes tuas a quibus iu-
ſtificationibus ne ob aliquam perſecutio-
nem deſiſtã & ſic peream:Oro domine ſal
uum me fac dando mihi conſtãtiam & di
gnum eſt.Ego enim qui hoc expeto tuus
ſum & tibi ſoli ſubditus ſum,non vitiis.
Non poſſum enim duobus dominis ſerui
re,& ĩ hoc apparet ꝙ tuus ſum,quoniam
iuſtificationes tuas tantum exquiſiui, id
eſt iuſta præcepta tua ex omnibus aliis re
bus quæſiui,elegi,& inueſtigaui. Neceſſe
eſt autem orare me vt ſaluum me facias
ne deficiendo peream.Me enim expectaue
runt peccatores, id eſt mihi diu inſidiati
ſunt iniqui antonomaſice peccatores vt p
derent me in anima,faciẽdo deficere a iu-
ſtificationibus tuis per aſſiduas perſecu-
tiones.Saluum me fac inquam vt perſeue
rem in præceptis tuis:qđ ideo poſtulo qa
intellexi teſtimonia tua, id eſt præcepta
tua.Quod eſt dicere. Ideo tantopere oro
hanc ſalutem adipiſci vt perſeuerem in
præceptis tuis quoniam intellexi q̃ tñ di-
gna ſunt in ſui natura: & ideo etiam oro
vt me ſaluum facias in mandatis tuis per
ſeuerare faciendo,quia vidi finem omnis
conſummationis, id eſt vidi ratione mea
ad quem finem deuenturus eſt ille qui in
omnibus præceptis tuis cõſummatus eſt.
Quod eſt dicere.Ideo in mandatis tuis cõ
ſummatus eſſe ſecundum perſeuerantiam
expeto,quia cognoui ꝙ qui cõſummatus
eſt in om̃ibus præceptis tuis,ad finem per
hoc deueniet,id eſt ad æternam beatitu-
dinem quæ finis dicitur,eo ꝙ vltra eã ni-
hil fideles expetent:ad ſimilitudinem via
toris qui non vltra tendit poſtq̃ ad propo
ſitum itineris finem peruenit:& ideo quo
q; oro ſaluum me fieri perſeuerando ĩ mã
datis tuis,quia mandatum tuum omne la
tum eſt nimis: ſcilicet non videtur mihi
anguſtum ac arduum & difficile ad per-
agendum ad modum anguſtæ vię,quę dif
ficilior eſt ad eũdum ſed videtur mihi la-
tum & iocundum,delectabile & facile ad
peragendum:ad ſimilitudinem latę & pla
nę viæ quæ facilior eſt ad eundum. Vnde
proſper.Et tamen hi calles quos mũdi va
na paueſcunt.Quędam magnificis æquo-
ta ſunt animis.

MEN.viſcera vel ex ipſis interpreta
tur.Vnde per men quæ huic toti
inſcribit clauſulæ lex dei deſigna-
tur, ꝙ fideles hic agentes ex ipſis intimis

Viſcera. viſceribus legem dei diligunt intima charitate,quæ per viſcera intelligitur,eo ꝙ īteriora ſint & ī eis dilectio habeatur.Vnde etiam viſcera miſericordiæ dicuntur, & deum totis viſceribus diligere præcipimur. Oſtendunt autem hic ipſi fideles ſe nimis legem veterem diligere, & in ea tota die meditari. Oſtendunt quoq; per illuminationem noui teſtamenti ſe in ea lege veteri ſublimem intellectum ſupra omnes Iudæos habere,vt per hoc auditores inſtruant neq; legem veterem abiiciendam eſſe,ſicut volunt Manichei:neq; legem nouam ſpernendam eſſe vt aſſerunt Iudæi.

Quomodo dilexi legē tuam &c. Ac ſi dicat. Dixi domine ꝙ mandatum tuum,mandatum ſcilicet nouæ legis mihi nimis eſt latum & iocundum & delectabile q̄d pro certo valde dilexi.Non ſolum autem nouam legem dilexi q̄ mandatum dicitur antonomaſice:ſed etiā quomodo.i.inquantum dilexi domine legem tuam veterem.Hoc autem cum nimio pōdere admiratiue dictum idem valet ac ſi diceret.Nimis & ſuper q̄ poſſim dicere dilexi domine legem tuam veterem nō eam repudiaui ſicut Manichei. Vel ſic poteſt legi vt per apoſiopeſim aliquid ſubaudiatur.Non ſolum mandatum tuum nouum dilexi ſed etiam legem tuam veterem: & quomodo legem tuam domine dilexi tu ipſe mihi teſtis es q omnia noſti:& in hoc patet ꝙ eam dilexi & diligo, ꝙ tota die, id eſt iugiter meditatio mea eſt in ipſa lege intelligenda & complenda. Vel ſic.Et adeo dilexi ꝙ meditatio mea quam de hac lege habeo non eſt in tenebris ſicut meditatio Iudæorum ſed in tota die, id eſt in integra & clara cognitione. Quoniam ergo legem veterem dilexi: & tota die meditatio mea eſt, feciſti me prudentem in intellectu ipſius legis, & hoc ſuper inimicos meos Iudæos qui mihi inimicantur,ideo qa legem ſpiritaliter intelligo.Quod eſt dicere. Feciſti me in ipſa lege prudentiorem q̄ Iudæos inimicos meos,& hoc feciſti mandato tuo nouæ legis. Quod eſt dicere.Per nouæ legis illuminationem feciſti me prudēter intelligere veterem legem quæ vmbra eſt nouæ legis. Et ideo feciſti me in lege ſic prudētem,qa lex hæc eſt mihi ductio inæternum,id eſt in promiſſionem æternitatis.Quod eſt dicere.Nō intelligo ſuperficietenus ex completione huius legis promitti mihi temporalia vt Iudæi qui ad literam tātū eam intelligunt,ſed intelligendo eam ſpiritualiter intelligo myſtice mihi per eam bona cæleſtia promitti. Quia dixerat indeterminate, ſuper inimicos meos prudentem me feciſti:determinat de quibus inimicis dicat.Cum ſic addit.Super inimicos meos inquam prudentem me feciſti,non dico vero ſuper gētiles,ſed ſuper omnes docentes me intellexi, id eſt maiorem intellectum habui in hac lege q̄ omnes Iudæi qui dicuntur docentes me eo ꝙ præſumptione quadā me doceāt putantes ſe magis me intelligere:vel dicuntur docentes me eo ꝙ ipſam legem ad literam me doceant:ſicut Hieronymus egregius hebraicę legis interpretator a Iudæis ipſam legem ad literam eſt edoctus. Intellexi inquam ſuper omnes docētes me:& hoc inde contigit, quia meditatio mea eſt,hanc legem eſſe teſtimonia tua,id eſt quia meditatus ſum ī hac lege teſtimonia tua cōtineri:teſtimonium ſcilicet natiuitatis filii tui,paſſionis & reſurrectionis & ſaluationis humani generis,& cæterorū actuū tuorum.q̄d equidem Iudæi noluerūt meditari:ideoq; non ſicut ego intellexerunt. Dico ꝙ ſuper omnes docentes me intellexi:& nō ſolū ſuper oēs docētes iuniores q minus periti ſunt in lege,ſed vt maius q̄d dicam ſuper ſenes intellexi:ſcilicet magis intellexi ipſam legē q̄ ſenes Iudæi qui doctiores ſunt & in doctrina legis iam inſeneuerunt. Inde vero contigit ꝙ ſuper ſenes intellexi: quia mandata tua: mandata ſcilicet nouæ legis quæſiui & ſecūdum intellectum & ſecundum operationē. Nō enim plenarie vetus lex intelligeretur, niſi nouæ legis prius intellectus haberetur: vel mandata tua nouæ legis quęſiui in veteri lege myſtice intellecta. Notandum ꝙ et ſi ſuperius dixerat mandato tuo prudētem me feciſti,quia tamen non dixerat ſe mandato dei quæſiſſe non ſuperflue appoſuit, qa mādata tua quæſiui.Oſtēdit autē

per effectum quomodo dilexit legē ſic. Dilexi inquam legem tuam, & ſic dilexi ꝙ ſicut in ea conſtitutum eſt, Ab omni via mala.i.ab omni via criminalis iniquitatis per quā venitur ad mortem, prohibui pedes meos.i. affectiones meas: ſcilicet cum ex fragilitate carnis affectiones meæ pronę eſſent ad peccandum, vi rationis eas a peccatis prohibui. Quia vero non ſufficit abſtinere a malo niſi fiat qđ bonum eſt: ſic etiam dilexi & diligo legem tuam vt cuſtodiam verba tua.i.vt opere compleam verba veteris legis tuæ quæ præcipiūt bene operari: & ſic etiam cuſtodiui verba.i. præcepta veteris legis, ꝙ aliquatenus a iudiciis tuis, id eſt a præceptis veteris legis quæ tu iudicas eſſe complenda, nō declinaui prætergrediendo ea ex negligentia. Hoc autem ꝙ ea cuſtodiui non ex virib⁹ meis habui ſed ex gratia tua: quia tu qui omnipotēs es poſuiſti.i.firmam & ſtatutam mihi feciſti hanc legem tuam veterem ne in aliquo criminaliter prætergrederer eam. Non declinaui inquam a iudiciis.i.a mandatis tuis. Quoniam eloquia tua.i.mandata tua ſunt q̄ dulcia.i.valde dulcia & delectabilia faucib⁹ meis interioribus: dicitur a ſimilitudine anima fauces habere dum viribus rationis mādata dei guſtat & ī eis valde delectatur. Vel q̄ dulcia ſunt faucibus meis exterioribus.i.faucib⁹ corporis, ſcilicet dulce mihi eſt & iocundum vt corporeis faucibus loquendo ea aliis annunciem. Q; dulcia inquā ſunt eloquia tua faucibus meis exteriorib⁹ vel interiorib⁹: & hoc ſuper mel qđ dulce eſt ori meo exteriori. Qđ eſt dicere. Dulciora ſunt faucibus meis q̄ mel ori meo. Dulcedo quippe mellis cito tranſit, eorum vero durabilis eſt. Quoniam igitur a mandatis tuis nō declinaui, & q̄ dulcia ſunt faucibus meis a mandatis tuis, mandatis ſcilicet legis veteris ſpiritaliter cuſtoditis & dulciſſimis exiſtētibus accidit ꝙ intellexi magis & magis, id eſt promotiorē intellectum habui in ipſis mandatis. Et ꝑpterea ꝙ dulcia mihi ſunt, & quia ab ipſis accidit qđ intenſius intellexi, odiui omnē viam iniquitatis, id eſt omnem iniquitatem criminalem quæ via eſt ad mortem. Quod eſt dicere. Quia dulcia mihi fuerunt præcepta tua per quæ datur intellectus: econtrario odibilia peccata reputaui ex quibus ignorantia paratur.

NVN vnicus, vel paſcua eorū interpretatur. Quæ idcirco conuenienter in initio verſuum huius clauſulæ ponitur, quoniā fideliū maſſa q̄ ſuperius oſtendit ſe legem veterem dilexiſſe & obſeruaſſe & mandata legis nouæ quęſiſſe, hoc non ſibi aſcribens, ſe hoc habuiſſe oſtendit per verbum dn̄i per Chriſtum.ſ.vnicum filium Dei naturalem qui eſt ſpiritalis paſcua eorum fidelium quem hic orat ipſa fidelium maſſa vt eam magis magiſꝙ viuificet ne in humiliatione perſecutionis deficiat. Orat quoꝙ vt voluntaria oris ſui beneplacita faciat: & prętendit cauſas qbus, qđ orat, adipiſcatur. Hoc autem ea intentione fit vt auditores inſtruat illud quod boni habent nō ſibi ſed domino debere aſcribere quem etiam ne in perſecutionibus deficiant debēt vt eos viuificet orare.

LVcerna pedib⁹ meis &c. Qđ ſic cum ſuperiorib⁹ coniungitur: dixi domine ꝙ dilexi legem tuam & mandata tua quæſiui & ab omni via mala prohibui pedes meos & a iudiciis tuis nō declinaui. Hæc autem omnia ex te habui nō ex me. Verbum enim tuum fuit lucerna pedibus meis interioribus.i.filius tuus fuit illuminatio affectionibus meis: ſcilicet dominus Ieſus fuit mihi illuminatio, ſcilicet illuminauit primas affectiōes meas. Quod eſt dicere. Illas primas affectiones liberi arbitrii mei quas habui vt legem tuam diligerem & obſeruarem illuminauit vnicus filius tuus auxilio gratię tuæ vt non deficerent ſed de die in diem creſcerent. Et ipſas etiam mihi dedit. Per me enim inſufficiens eſſem eas habere: & idem verbum tuum dominus Ieſus fuit lumen ſemitis meis, id eſt fuit illuminatio inceſſibus meis qui per ſemitas accipiunt eo ꝙ per ſemitas fiat īceſſus. Quod eſt dicere. Non ſolum illuminauit primas affectiones meas auxilio gratiæ ſuę ſed etiam quod per dilectionem & obſeruationē legis poſt inceſſi: hoc fuit auxilio illuminationis ſuæ. Lucerna vero non hic accipitur pro vaſe lucis vt accipi ſolet: ſed pro Lucerna.

parua luce. Quod ex Hebraica trāſlatione patet, vbi habet: candela pedib⁹ meis. Dicit quidē dñs Ieſus lucerna non ideo ꝙ in natura ſui ſemper magnum lumen non ſit, ſed eo reſpectu ꝙ imprimis accedentes ad fidem minus illuminat, lucerna dicitur: ſcḋm hoc vero ꝙ eos qui iam promoti ſunt magis illuminat, magnum lumen dicit. Iuxta illud Ioānis. Erat lux vera &c. Et idem alibi. Ego ſum lux mūdi. Quod dicit lucerna pedib⁹ meis a ſimilitudine dicitur hoīs qui in tenebris eſt, cui aliquis lumen pedibus prętendit, vt videat quo pedes ponere debeat, ne male incedens cadat aut offendat. Quoniā ergo verbū fuit lucerna pedib⁹ meis & lumen ſemitis meis, iuraui & ſtatui. i. iureiurādo ſtatui. ſ. firmiter & immutabiliter diſpoſui apud me cuſtodire iudicia iuſtitię tuę. i. iuſta iudicia tua, pręcepta videlicet tua quę tu iudicas eſſe cōplēda, & quę iuſta ſunt. Nō poſſem quippe firmiter hoc diſponere, niſi verbo tuo illuminā te me. Quod dicit iuraui & ſtatui poſitum eſt ab illius ſimilitudīe qui illud firmiter diſponit quod cū iureiurādo ſtatuit. Cū aūt hoc iuraui & ſtatui nō inde aliquatenus ſupbiui, ſed humiliat⁹ ſum vſqquaq. i. humilis māſi oīno neq hoc mihi aſcribēdo ꝙ iuraui & ſtatui, neq aliquē inferiorē in ſanctitate ea occaſione ſpernens, & hoc merito meo ꝙ videlicet humiliatus ſum, viuifica me ſecūdū verbū. i. viuifica me interius ea viuificatione quę fit ſcḋm verbū tuū. i. per filium tuū dñm Ieſum: viuifica videlicet in virtutib⁹ vt perſeuerem in hoc qḋ iuraui. Vel ſic. Quia iuraui & ſtatui cuſtodire iuſta iudicia tua & ſicut iuraui, cuſtodiui, humiliatus ſum vſqquaq. i. afflictus ſum omnino corporeis tormētis ab impiis qui me a cuſtodia mādatoꝝ tuorum retrahere nituntur. Et quia pro te humiliatus ſum oro viuifica me in futuro ſcḋm verbum tuum. i. viuifica me ſecundū viuificationem verbi tui. i. ad ſimilitudinē viuificationis filii tui. Quod eſt dicere. Sicut dñm Ieſum filium tuum ęterna vita, ſcḋm carnē viuificaſti, quia ſe humiliauit tibi vſq ad mortem obœdiens: Ita & me quoq viuifica eo ꝙ pro te fuerim humiliatus: & non ſolū oro viuificari: ſed inſuper oro voluntaria oris mei beneplacita tibi fac domine. i. prædicationes quas de te aliis voluntarie ore meo facio, fac tibi beneplacitas: ſcilicet fac gratia tua vt eas cum diſcretione faciam: & ſic tibi beneplaceāt: aliter enim nō placerent. Et vt tibi beneplacita ſint volūtaria oris mei: doce me iudicia tua . i. fac me cognoſcere illuminatione gratię tuę quomodo iudices eſſe prædicandū nobilibus, & quomodo ignobilibus: & quomodo brutis, & quomodo ſapientibus. Vel ſic. Voluntaria inquam oris mei beneplacita fac. Et ſi ꝓpter has prędicationes perſecutiones mihi occurrerint, doce me iudicia tua eſſe. i. doce me illas iudicia tua eſſe. i. iudicio tuo iuſto eas accidere vt per eas magis iuſtificer. Dignum eſt autē vt me viuifices, vt voluntaria oris mei beneplacita tibi facias & iudicia tua me doceas, qa anima mea ſemper eſt in manibus meis. i. in defenſionibus meis quæ per manus denotantur, eo ꝙ manibus fiat contra hoſtem defenſio. Quod eſt dicere. Non permiſi animā meam ab inimicis mis incorporando ſuperari, ſed per virtutes eis viriliter reſiſtendo eam defendi: a ſimilitudine ſtrenui militis qui arma quę tenet in manibus, hoſtibus non permittit, ſed ab hoſtibus ea defendit. Et hoc modo quidē anima mea in manibus meis eſt, quia legem tuam non ſum oblitus. Quod eſt dicere. Legem tuam obſeruaui, & ſic me ab eis defendi. Diceret aliquis. Fuerunt ne aliqui qui cogerent te legem obliuiſci? Ad quod ſic reſpondet. Vtiq. Peccatores enim . i. hæretici & infideles & falſi Chriſtiani poſuerūt mihi laqueum. i. deceptionem minarum & blanditiarum & argumentationū falſarū, vt me a mandatis tuis retraherent: & ego tamen nō erraui recedendo a mandatis tuis. Hoc qḋ dicit a mandatis tuis non erraui, idem videtur eſſe quod ſuperius dixit: Legem tuam non ſum oblitus. Sed idcirco repetitum eſt quia dixerat: Poſuerunt peccatores laqueum mihi. Siue vt non ſit repetitio per mandata noua lex accipitur, & per legē, vetus lex vt in ſuperiori clauſula, quam vtrāq fideles cuſtodiunt, & a qua vtraq eos peccatores retrahere in-

Ioan. i.
Ioan. viii.

tendunt. Non erraui inquam a mandatis tuis, ſed hæreditate acquiſiui teſtimonia tua .i. hæreditario iure acquiſiui mandata tua. Quod eſt dicere. Sic firmiter mihi acquiſiui per auxilium gratię tuę mãdata tua, diligẽter inueſtigando ea, ꝙ ita ea teneo quaſi iure hæreditario vt nullus ea mihi facile poſſet auferre: ſicut hęreditas haud facile per ius auferri põt. Ideo vero nõ erraui a mãdatis tuis, & hæreditate ea acquiſiui, quia per emphaſim exultatio cordis mei ſunt Quod eſt dicere. Exultat valde cor meũ in mãdatis tuis acquiſitis & cuſtoditis. Cum autem non errauerim, & mandata tua acquiſiuerim nõ inde ſuperbiui, ſed inclinaui. i. humiliaui cor meum ad faciendas. i. ad reputandas eſſe tuas has iuſtificationes. Quod eſt dicere. Sic me humiliaui vt tuũ facerẽ, & ex te eſſe reputarem non ex viribus meis hoc ꝙ iuſtificatus ſum perſiſtendo in mãdatis tuis. Vel ſic. Inclinaui. i. humiliaui cor meum & hoc ad faciendas iuſtificationes tuas: id eſt ad complenda magis & magis mãdata tua. Quod eſt dicere. Ideo me humiliaui vt per hoc meritum me adiuues intenſius ad complenda præcepta tua. Non enim ſuperbos adiuuas, ſed humiles. Et inclinaui etiam cor meum propter retributionem tendentem inæternum. i. propter retributionem æternę vitę adipiſcendam. Vel ſic legitur inęternum. Inclinaui cor meum ad faciendas vſꝙ inęternum. i. ſemper iuſtificationes tuas: & hoc propter retributionem ęternam adipiſcendam: hoc non mutatur.

SAMECH audi ſiue firmamentum interpretatur. Quę nimirum congrue clauſulę. xv. cunctis verſibus inſcribitur, vt ſit quaſi exhortatio ad lectorem quatinus ea quæ in hac clauſula habentur & ſuperficietenus intellecta legi nouę videntur aduerſa: non perfunctorie & tranſeunter audiẽda, ſed attento auditu mentis & firmamento rationis. Eſt autem tale ac ſi ſic plane diceret. Tu quicunꝙ legens hoc quod dico: Iniquos odio habui, & legem tuam dilexi &c. quædam quæ hic pono quæ videntur legi nouæ contraria, niſi bene intelligantur: audi hæc non negligenter, ſed cum ſumma diligentia: & habeto in eis inueſtigandis firmamentum rationis. Si enim attente fuerint audita, & diligenter & ratione firma perſcrutata, legi nouæ nullatenus erunt contraria. In hac clauſula oſtendunt fideles, ſe iniquos odio habere, & legem dei diligere: & ad hoc deum adiutorem & ſuſceptorem habere. Et eſt notãdum ꝙ eos odio habent in hoc ꝙ mali non in hoc ꝙ creatura dei ſunt. Adhortantur etiam iniquos vt deſiſtant a lege dei eos deuocare, quod eſt ipſis impiis cauſa damnationis. Orãt autem vt a domino ſuſcipiantur & adiuuentur, & vt carnes ſuæ timore dei configantur, addendo cauſas quare orãdum ſit. Hoc autem ea intentione faciunt, vt auditores ad hæc eadem omnia inſtruant.

INiquos odio habui &c. Qđ ſuperioribꝰ ſic iungitur. Dixi ꝙ peccatores poſuerunt laqueum deceptionis. Ideo igitur iniquos. i. ipſos peccatores odio habui non ſecundũ hoc ꝙ creatura ſunt, ſed ſcdm ꝙ mali. Et dixi quoniã a mandatis tuis non erraui. Et hoc ideo quia legem tuam dilexi omni affectione mentis. Vel ſic. Iniquos inquam odio habui: & ſic tamen ꝙ illos odio habendo legem tuam nouam dilexi. Ac ſi diceret. Cum lex tua noua iubeat inimicos diligi, non tamen eã in odio iniquorum violaui. Dilexi enim eos ſcdm creaturam, odio vero habui ſecũdum malitiam. Vnde Proſper. Recte in malis odimus malitiam, & diligimus creaturam. Ad odiendum autem iniquos & legem tuam diligendam adiutor & ſuſceptor meus es tu. Præpoſterus ordo. Ac ſi dicat. Tu es ſuſceptor meus. i. medicus & curator meus: ſcilicet cum prius debilis exiſtens iniquos odio ſic non habuerim, & legem tuam non dilexerim manendo nempe aliquantulũ eis conformis, tu qui cuncta potes ſuſceptor meus factus es, curando me de hac debilitate, ne eos inquantum mali ſunt diligerem, & ne legem tuam negligerem: & tu es adiutor meus ad bene operandum, & ipſam legem cuſtodiendũ. Et quoniã adiutor es

& ſuſceptor, ego promouens me in verbum tuum. i. in præceptum tuum complendum per ipſius verbi completionem ſperaui remuneratioñe in futuro ſuper q̃ dici poſſit, aut intelligi. Vel ſuperſperaui. i. magis & magis ſpaui heri ꝙ multum, & hodie magis. Vel ſic. Extendens me conſideratione mentis in verbũ tuũ .i. in promiſſum tuũ, ſuperſperaui in ipſo promiſſo remunerationem. Quod eſt dicere. Expecto remunerari ſcđm ꝙ tu ꝑmiſiſti. Supſperaui eodẽ modo hic exponitur vt in ſententia ſuperiori. Facit autẽ apoſtrophã ad ipſos iniquos ſic. Quãdoquidẽ o iniqui vos odio habui, & adhuc habeo, & legem dei dilexi, & adhuc diligo, & dñs eſt ſuſceptor meus & adiutor meus: declinate a me maligni .ſ. vos iniqui maligne agentes & in vos peccando, & in me deuocare nitendo, deſiſtite a me. i. ad hoc vt me vltra deuocare nitamini qđ pro certo fruſtra eſt, & vobis occaſio iuſtę dãnationis. Vos inquã declinate a malo ꝓpoſito veſtro, & ego nõ deſiſtens a meo propoſito bono, ſcrutabor perſeueranter cum operatione mandata dei mei: mãdata ſcilicet illius q eſt deus meus creator meus, cuius mandata ſcrutanda ſunt nõ negligẽda ſunt. Facit etiã apoſtropham ad deũ orando ſic. Vt mãdata tua ſcrutari valeam intenſe: ſuſcipe dñe. i. eſto ſuſceptor meus, medicus. ſ. & curator vt ſanes me ab omni debilitate mentis dando facultatem bene operandi. Suſcipe me inquã, & hoc fac ſcđm eloquiũ tuũ. i. ſcđm promiſſum tuũ. ſ. ſicut promiſiſti ꝙ fidelib⁹ tuis patrocinareris ſemper dicens: Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus vſ ad cõſummationẽ ſeculi. Et alibi. Nõ vos relinquã orphanos. Suſcipe inquã, & ſi ſuſceperis hic viuã ſcđm eloquiũ tuũ, & in futuro ęterna vita: & ſic nõ cõfundas me. i. nõ pmittas cõfundi me alienatũ ab expectatiõe mea .i. a vita ęterna quã expecto. Maxima nãꝗ eſſet mihi confuſio ſi quod expecto tãto deſiderio tandem nõ attingerem. Vel ſic. Suſcipe me dñe. i. patrocinare mihi, inſtituendo me ſcđm eloquiũ tuũ .i. ſcđm pręceptũ tuũ. Quod eſt dicere. Sic mihi patrocinare vt facias me mãdatũ tuum obſeruare: & te ſuſcipiente me, viuam in

Matthæi xxviii. Ioan. xiiii.

ipſo eloquio. i. complebo ipſum eloquiũ quod erit mihi vita. Nõ eñ viuerem niſi te ſuſcipiente: & ſic ſuſcipiẽte te, & viuente me, nõ cõfundas me. i. nõ pmittas cõfundi me alienatũ ab expectatiõe mea. Expecto eñ a te ſuſcipi, & ſic viuere ſecũ dũ promotionẽ & perſeuerãtiã: & ſi hoc nõ adipiſcerer cõfunderer .i. erubeſcerẽ inde apud me & cõtriſtarer. Quia dicendo: ſuſcipe me, ſolã gratiã dei denotauerat, denotat quoꝗ liberũ arbitriũ cũ ſic addit: dixi ſuſcipe. Nõ autẽ ſic oro ſuſcipi vt piger ſim, & ex me nil agã: ſed adiuua me dñe. i. cũ ego ex libero arbitrio ꝑ me nitar, tu adiuua ipm liberũ arbitriũ ex gratia. i. cooperare mecũ: & te adiuuãte ſaluus ero pſeuerãdo in pcepto tuo: vel ſaluus ero in futuro ęterna ſaluatione. Et ſi adiuueris hoc ꝙ iuſtificat⁹ ero in pręceptis tuis pſiſtendo nõ mihi aſcribam: ſemper meditabor in his iuſtificationibus tuis reputatis. ſ. in hoc meditabor ſemper vt has iuſtificationes nõ mihi aſcribã, ſed tuas eſſe reputem. Ideo vero oro tantopere ſuſcipi & adiuuari a te ad perſeuerandũ in iuſtitiis tuis qa ſpreuiſti. i. ſpernes diſcedẽtes a iuſtitiis tuis .i. a iuſtis præceptis tuis. Quod eſt dicere. Ideo oro in præceptis tuis iuſtis perſeuerare nẽ me ſpernas ſicut diſcedentes a iuſtis præceptis tuis ſpernes, & hic excęcando, & in futuro iuſte puniendo. Et merito quidem eos ſpernes: quia iniuſta eſt cogitatio eorum: cum quidam cogitent deum res humanas nõ curare, quidam vero cogitent dei miſericordiã oĩa omnibus, & ſi non pœniteant indulgere: quidam autem bonũ eſſe cogitent a præceptis dei diſcedere. Ne quis ergo putaret illos tantũ eſſe diſcedentes a iuſtitiis dñi qui ſunt vel Iudæi, vel gentiles, vel hęretici: Chriſtianos autem falſos & peccantes criminaliter putaret non diſcedẽtes: oſtendit omnes peccantes criminaliter eſſe præuaricantes ſic. Spernes inquã oẽs a iuſtitiis tuis diſcedentes. Ne quis autem Chriſtianus nomine criminaliter peccans in hoc ſe palpet vt ſe pręuaricatorem eſſe non reputet, certũ omnib⁹ ſit ꝙ pręuaricãtes eſſe reputaui omnes peccatores terrę. i. omnes peccantes criminaliter, qui cum imi ſint in vitiis & ſordi-

di,terra dicũtur nõ cęli,reputaui ego & reputo eſſe preuaricãtes iuſta præcepta tua.i.trãſgredientes.Idem autẽ eſt diſcedere a præceptis dei & ea præuaricari. Ideo ergo quia ſpernentur a te omnes a iuſtitiis tuis diſcedentes,ne & ego ſpernar non diſceſſi a iuſtitiis tuis:ſed dilexi teſtimonia tua.i.pręcepta tua nõ ſpernendo ea.Vt autẽ ea intẽſius diligã confige timore tuo caſto carnes meas.i.immitte timorem tuũ caſtũ carnibus meis per quẽ eas cõfigas.i.ita tibi cõiungas & ſubiicias vt a te nequeant auelli per aliquas ſuggeſtiões: a ſimilitudine illi⁹ qui parieti vel ligno cuilibet affixus,ſeſe mouere nõ poteſt. Nõ ideo dicit cõfige timore tuo carnes meas ꝙ caro timere valeat,cũ timor oĩs ſit in aĩa. Sed idem eſt ac ſi ſic dicat: Cum aĩa mea tibi confixa ſit ſcd̃m vim rationabilem ne a te ſcd̃m carnales ſenſualitates diſſideat,confige timore tuo carnes meas .i. carnales ſenſualitates meas.Quod eſt dicere. Confige timore tuo animam meam ſcd̃m carnales ſenſualitates meas.i.ſic tibi animã meam coniunge & ſubde,vt ſcd̃m nullam carnalem ſenſualitatem tibi repugnet:ſcilicet vt te viſu vel auditu, vel quolibet alio corporis ſenſu criminaliter non offendat.Ideo vero oro configi timore tuo carnales ſenſualitates meas. A iudiciis enim tuis timui excidere:id eſt quia timui & adhuc timeo per carnales ſenſualitates meas excidere a mandatis tuis,id eſt a cuſtodia mãdatorum tuorum.

AIN oculus interpretatur.Per cuius inſcriptionem innuitur ꝙ fideles hic agentes oculum habent rectę rationis:ſicut in principio clauſulę patet:in quo ipſi fideles dicunt ſe iudicium & iuſtitiam feciſſe.Qui etiã poſtmodum in hac eadem clauſula orant vt deus eis hunc oculum conſeruet,ſuſcipiendo eos in bonum ne Iudæis eis calumniantibus cõformati excęcẽtur.Adiungũt quoq; cauſas plures quibus adipiſcantur quod orãt. Hęc autem omnia ea intentione dicunt vt auditores ad hunc eundem oculum habẽdum, & poſt ꝗ habuerint ne amittant ad orandum inuitent.

FEci iudiciũ & iuſtitiã &c. Quod ita cum ſuperioribus adaptatur. Dixi domine ꝙ dilexi teſtimonia tua, & cum ea dilexerim feci in me iudicium ipſorũ teſtimoniorũ .i. inſpexi oculo rationis meæ, & diiudicaui quomodo ꝑcepta tua ſint intelligenda & obſeruanda. Et facto iudicio feci iuſtitiam eorundẽ teſtimoniorum .i. iuſte intellexi & opere compleui præcepta tua. Iudicium quippe dicitur ipſa prima deliberatio intelligẽdi & bene operandi.Iuſtitia vero ipſa executio. Propter hoc ergo meritum qa iudicium & iuſtitiam feci:oro domine non tradas me.i.non permittas me tradi ſcd̃m conformitatẽ calũniantibus me Iudæis.i.mihi iniuſte & irrationabiliter aduerſantibus.Qđ eſt dicere. Iudæi mihi calũniãtur conuertendo bonũ in malũ:hoc.ſ.ꝙ legem veterem ſpiritaliter ĩtelligo:& ꝙ dñm Ieſum verum deum eſſe non ambigo. Quare oro dñe ne propter hanc calumniã tradar in eorũ cõformitatem,vt oculum rationis meę amittam. Calũnia, eſt iniuſta aduerſatio proprie. Vt autẽ non tradar calũniantibus in cõformitatẽ:ſuſcipe ſeruũ tuũ.i. patrocinare mihi auxilio miſericordię tuę cũ ſeruus tuus ſim.Suſcipe me inquam,dirigendo ſcd̃m promotionem, & ſcd̃m perſeuerantiã in bonum .i. de bono opere in melius. Oro etiam pro ſuperbis Iudęis qui tibi noluẽt humiliter ſubiici:& in ſuperbia obſtinati calumniantur me:vt vlterius non calumniẽtur me ſuperbi:quæ calumnia eſt occaſio mortis.Quod eſt dicere.Deſiſtãt ab hac mortifera calumnia,& mihi adhęreant. Quoniã orauerat ſuſcipi in bonũ meritum prætendit quo adipiſcatur qđ orat:& poſt repetit eandem orationem aliis verbis cum dicit:Fac cũ ſeruo &c. Quod ſic adaptatur.Feci inquam iudicium & iuſtitiam.Et ſic feci hæc intenſe ꝙ oculi mei interiores .i. intentiones meæ defecerunt ab omnibus curis ſecularibus,tendentes in ſalutare tuũ.i.in legem tuã,quę ſalutaris eſt complentibus eam : & tendentes in eloquium iuſtitiæ tuę.i.in legem tuam iuſtam. Salutare &

Calumnia

eloquium iuſtitię idem deſignant:legem
ſcilicet:ſed per has voces in eadem lege
diuerſa notantur:ſcilicet & ꝙ ſalutaris
eſt, & ꝙ iuſta & eo magis amplectenda.
Quod eſt ac ſi dicat:Ab om̃i ſeculari ne-
gocio defeci:& in legem tuam ſalutarem
& iuſtam omnes affectiones meas dire-
xi. Quoniã igitur oculi mei defecerunt
in ſalutare tuum:oro domine fac cũ me
ſeruo tuo ſcd̃m miſericordiã tuam. Cũ
dicit,fac cum ſeruo,liberum arbitrium
denotat. Ac ſi diceret. Ego inquantũ va-
leo,per liberum arbitriũ in lege tua be-
ne operor. Cæterũ quia per me ſum in-
ſufficiens,fac ſcd̃m miſecicordiã.i.ſecũ-
dum auxilium miſericordię,cooperando
cũ me ſeruo tuo. Quod eſt dicere. Sicut
miſericordia tua larga eſt,ita quoq; me-
cũ large cooperare. Et cum mecũ feceris,
doce me iuſtificationes iſtas,eſſe tuas.
Quod eſt dicere. Cum mecũ cooperando
in lege tua me iuſtificaueris,fac me non
hoc mihi aſcribere:ſed doce me ĩteriori
illuminatiõe has iuſtificatiões tuas eſſe,
non ex me. Non ſolũ autem oro vt facias
cum ſeruo tuo ſcd̃m cooperationem:ſed
vt magis idoneus ſim cum quo coopere
ris da mihi intellectum intenſius vt ma-
gis ſciam.i.intelligam teſtimonia.i. prę-
cepta tua:ſcilicet vt ſciã quomodo prę-
cepta tua intelligẽda ſint & exequenda.
Dignũ eſt autem vt des mihi intellectũ:
quia ego ſeruus tuus ſum:non vitii cu-
iuſlibet,tibi in omnibus obœdiens. Ideo
etiã dare mihi debes intellectũ:qa o dñe
tempus eſt iam opportunũ hoc faciẽdi,
ſcilicet intellectũ mihi dandi. Nam calũ
niantes me Iudęi diſſipauerunt.i.deſtru
xerunt quantũ ad ipſos legem tuã vete-
rem,ſpiritualem intellectũ abiiciendo,&
eam moraliter nõ obſeruando:& volunt
me trahere in errorem ſuũ. Ideoq; neceſ
ſariũ eſt me intellectũ habere,vt eorũ er
rorem poſſim effugere. Idcirco etiam de
bes intellectũ mihi dare:quoniã ideo vt
promererer intellectũ mandatorũ tuorũ
dilexi ego mandata tua ſuper aurum &
topazion.i.plus q̃ omnes ſeculares diui
tias:quę per has duas res precioſas intel
ligũtur. Per aurum.ſ.quod eſt omni alio
metallo carius,& per topazion qui eſt la
Topazius pis precioſiſſimus. Topazius em̃ quo ca
rior eſt,eo eſt p̃cioſior. Et ideo quoq; de-
bes intellectũ mihi dare:quia propterea
vt intellectũ p̃mererer, dirigebar ego iã
dudũ.i.promouebar ad omnia mandata
tua complẽda. Et propterea etiã vt hũc
intellectũ adipiſci poſſem:odio habui o-
mnem viã iniquã .i. omnem criminalem
operationem,quę via eſt ad mortem. Nõ
em̃(vt Salomon aſſerit) in maliuolã ani Sap.i.
mã introibit ſapientia:nec habitabit in
corpore ſubdito peccatis.

DHE,errauit interpretatur. Quæ
idcirco cõuenienter huius clau-
ſulę cunctis verſib⁹ inſcribitur:
qm̃ fideliũ collectio quę hic agit,oſtẽden
do eſſe mirabilia teſtimonia dei:teſtimo
nia ſcilicet legis veteris,& oſtendendo
animã ſuã ea ſcrutatam eſſe per nouã le
gem,quę eſt declaratio ipſius legis vete-
ris,& orando vt deus ſibi det intellectũ
& operationem ipſorum teſtimonioꝝ,&
vt deus eam redimat a calũniis Iudęoꝝ,
ne eis cedat. Pro quibus etiã ſe fleſſe ni-
mis aſſerit, quia non cuſtodierũt legem
dñi:hoc ea intentione dicit,vt innuat ꝙ
populus Iudęorũ diu iam errauit,& ad-
huc errat:qui hęc teſtimonia cum obſcu
ra ſint & mirabilia per nouę legis ſuſce-
ptionem non ſcrutatur:ſed potius ad ſo
lã literã intelligendo, eos qui ſcrutãtur
inquãtũ poteſt,calũniat̃. Et vt etiã audi
tores ab hoc errore deuocet,& ad ſcru-
tãda p nouã legẽ hæc teſtimonia ĩuitet.

MIrabilia teſtimonia tua
&c. Quod ita coniungi-
tur ſuperioribus. Oraui
dñe dari mihi intellectũ
vt ſciam intelligere tua
teſtimonia,ſcilicet legis
veteris. Quem intellectũ idcirco oro aſ-
ſequi,quoniã o dñe mirabilia tua teſti-
monia tua.i. inſtituta veteris legis ad li
teram conſiderata mirabilia eſſe viden-
tur.i.ſtupenda. Stupendũ em̃ eſt valde ſi Teſtimonia dei mirabilia.
ad literã intuamur cur quędã ſacrificia
cremari extra caſtra iuſſiſti:& cur oẽs Iu
dęos inſtituiſti circũcidi,& cętera multa
quę ĩ lege veteri p̃cepiſti. Idcirco ergo
neceſſe eſt vt orẽ ĩtellectũ adipiſci:vt ſic
hęc teſtĩonia ĩtelligã. Ne vero ſegnis vi
deret̃ ĩ his teſtimoniis ſcrutãdis,& p hoc
nõ mereret̃ ĩtellectũ obtinere,addit. Ideo

quia mirabilia ſunt teſtimonia tua,ſcrutata eſt ea anima mea.i.ratio mea diligẽter inueſtigauit hæc teſtimonia.Hęc autem teſtimonia ſcrutatus ſum per nouã legem ſuſceptam per fidem & intellectã: quæ eſt declaratio ſermonũ tuorũ.i.quę declarat & manifeſtat ſermones veteris legis obſcuros. Declaratio eñ ſermonũ tuorum illuminat:& intellectũ dat paruulis. Quod eſt dicere. Ideo per nouam legem hæc teſtimonia ſcrutatus ſum:vt per eam illuminarer in his teſtimoniis. Ipſa enim exiſtens declaratio ſermonum tuorũ illuminat eos qui ſunt paruuli ſpiritu.i.humiles:non ſuperbi vt Iudęi. Et hoc modo illuminat ꝙ dat ipſis paruulis intellectum ſpiritalem.Iuxta illud dominicũ: Abſcondiſti hęc a ſapientibus,& reuelaſti ea paruulis. Quia vero per legem nouã vetus declaratur, ex his Prophetę dictis colligitur. Verbum,inquit, conſummans & abbreuians in ęquitate, faciet dñs ſuper terram. Vt autem hæc teſtimonia per nouam legem diligentius ſcrutari poſſem,os meũ aperui.i.os cordis dilataui per fidem,nõ anguſtaui per infidelitatem:& ore aperto attraxi ſpiritũ.i.ad me traxi ſpiritum ſanctũ:ſcilicet amplexus ſum ſpiritũ ſanctũ,quem nullus obtinere poteſt, ſi cordis os claudat, vt Iudęi.Bene quidem dicit attraxi.Sanctus eñ ſpirit⁹ quãtũ ad ſuã miſericordiã prępto eſt omnes illuſtrare. Quẽquidem ſibi attrahit quiſquis per fidẽ & intimã dilectionem & cęteras virtutes incedens,ingreſſum animę ſuę per vitia illi non claudit. Q̃ ponit attraxi ſpiritũ,a ſimilitudine dictum eſt exęſtuantis: qui ſi in aerem clementiorem & ſuauem deuenerit os aperit:& ipſum aerẽ vt ab eo refrigeretur ſibi attrahit. Ita fidelis quiſꝙ ſi feruore ſuggeſtionum illicitarũ exęſtuet:os animę ſicut dictũ eſt aperiendo ſpiritũ ſanctum ſibi attrahere debet.Q̃ autem dicit os animę aperui,nihil plus eſt q̃ animã ad recipiendũ ſpiritũ ſanctum pręparaui:ſed a ſimilitudine exęſtuantis dicitur qui ceu iam dictum eſt os ad aerem attrahendum aperit.Per hoc autem ſpiritum ſanctum attrahere merui:quia mãdata tua.i.nouę legis quę deſiderabam complere,non ea repuli ſicut Iudęi increduli. Nullus quippe ſpiritum ſanctum ſibi poteſt attrahere,niſi deſideret & amplectatur præcepta legis nouę.Os inquã aperui,dicens:Aſpice in me .i. in interiorem partem mei,videlicet in animam aſpectu illuminationis. A ſimilitudine Solis,qui quem aſpicit,illuminat. Et miſerere mei .i. & ſic dico vt me aſpicias vt mei miſerearis:ſcilicet ex miſericordia me aſpice: quia non ſufficiunt merita mea ad hoc obtinendum. Quod eſt dicere.Cum ſis Sol iuſtitiæ omnes quos vis illuminans intellectu per aſpectum miſericordię,oro me quoꝙ miſericorditer aſpice, vt me illumines intellectu.Aſpice inquam.Et hoc fac ſcdm iudicium diligẽtium nomen tuũ. Quod eſt dicere.Ad eum modum me aſpice,ad quem modum iudicas diligentes nomen tuum aſpiciendos eſſe.Ac ſi dicat. Cum iudices & diſponas diligẽtes nomen tuũ aſpiciendos eſſe,oro etiam vt me aſpicias qui nõ repello nomen tuum,quod eſt dominus, vt Iudæi duræ ceruicis & inobœdientes: ſed ego diligo illud omni affectione & obœdientia amplector. Nõ ſolũ autem oro vt me aſpicias ſcdm illuminationem intellectus:ſed etiã oro domine,greſſus meos interiores.i.affectiones meas dirige ſcdm eloquiũ tuũ.i.directas fac ad bene operandum ſcdm præceptum tuum.Quod eſt dicere.Non ſolum oro vt teſtimonia tua intelligã:ſed vt ad hoc dirigar vt ea intellecta opere compleam.Et ſic vt non dominetur mei iniuſtitia omnis.i. per omnes ſui partes accepta.Quod eſt dicere.Et ſic a te dirigar,vt nulla pars iniuſtitię quę mihi dominet̃ in me remaneat. Eſt aũt quędã iniuſtitia,nulla dei mandata opere complere.Alia vero iniuſtitia,cum pars eorum compleatur, partem negligenter omittere. Vt autem greſſus mei dirigantur, nulla iniuſtitia mihi dominetur:redime me.i.precio mortis dñi Ieſu libera me a calumniis hominum,Iudęorum ſcilicet, qui ſimpliciter hoies ſunt, animales non ſpiritales.Quod eſt dicere. Iudęi homines animales & increduli me calũniantur.i.mihi aduerſantur,bonũ intellectũ & opus meũ cõuertẽdo in malũ:a quorũ calumniis me libera:ne per eas deficiam.

Luc.x.

Et redēptus cuſtodiā mādata tua,ea ope complendo:quę aliter nō complerē. Determinat autē quomodo oret in ſe aſpici,cū ſuperius dixerit:Aſpice in me.Oraui aſpice in me:& hoc modo quidē aſpice:Faciem videlicet tuā illumina ſuper ſeruum tuū.i. illuminationem faciei tuę pone in ſuperiori parte ſerui tui,mei ſcilicet.i.in anima.Quod eſt dicere.Da mihi illuminationem filii tui,vt me in anima illuminet ītellectu:qui facies tua dicitur,eo ꝙ per eum viſibilem factum ab omnibus cognoſceris cū inuiſibilis ſis,ſicut per faciem totus homo cognoſcitur. Et per illuminationē faciei tuæ doce me iuſtificationes tuas.i.iuſta pręcepta tua doce me:& ſcdm ſcientiam & ſcdm operationē.Vel doce me iuſtificationes eſſe tuas.i.hoc ꝙ quis iuſtificatur in præceptis tuis ex te non ex ſe iuſtificatur.Vel ſic verſus iſte continuatur:vt ſententia nō mutetur. Vt redimar a calūniis hominū:faciem tuā illumina &c. Vel ſic cōtinuatur.Oraui aſpice:oro quoqꝫ faciem tuā illumina &c.Ne vero videretur pro cōtemptu & depreſſione Iudęorū & pro ſui elatione ſuperiora dixiſſe:oſtendit ſe de ipsoꝝ errore valde cōdoluiſſe,ſic.Hoc qđ dixi dñe aīa mea ſcrutata eſt teſtimonia tua,& os meū aperui,quod Iudæi nō fecerūt:& ꝙ oraui redime me a calūniis Iudęorū,non dixi ad eorum depreſſionē, & mei elationem:cum eorū errori adeo compaſſus ſim, ꝙ oculi mei exteriores deduxerūt.i.foras miſerūt exitus aquarū.i. magnam copiam lacrimarū. Quod eſt dicere. Valde fleui pro eis:quia non cuſtodierunt legem tuam:nolendo eam

Exitus aquarū. intelligere ſpiritaliter. Exitus aquarum ponitur pro copia lacrimarū:eo ꝙ vſualiter dicere ſolemus exitus aquarū vbi aquę large de fontibus exeūtes redūdāt.

SADE iuſtitia ſiue conſolatio interpretatur. Competēter igitur huius clauſulę verſuum eſt initiū:in qua fideles deum iuſtū eſſe oſtendunt, cum eis iuſtitiam ſuam dederit, ſcilicet teſtimonia veteris legis quę cauſa eſt eis iuſtificationis.De qua adipiſcēda in ſuperiori clauſula orauerūt.Oſtēdunt quoqꝫ eis datam nouam legem,quā nimis cuſtodiunt adeo vt etiam inimicos diligant, pro quorum errore,dolore tabeſcunt. Dicunt etiam ꝙ licet ab inimicis contempti ſint,& tribulationes & anguſtias paſſi ſint:tamen non ideo nouam neqꝫ veterē legem obliti ſunt,quia ipſę ſunt iuſtitia & veritas & ęquitas deducentes completores ſuos inęternum. Cum autem indicāt ſibi legem vtrāqꝫ & ſcdm intellectum & ſcdm operationē datam eſſe, conſolationem ſeſe maximā in hoc oſtendunt adeptos fuiſſe. Multū enī eſt in cōſcientia conſolatus,qui boni intellectus & bonę operationis eſt cōſcius. Hoc autem ea intentione referūt vt exemplo ſui auditores inuitēt ad hāc eandem conſolationem per intellectū & operationem vtriuſqꝫ legis inquirendam.

IVſtus es domine &c. Secūdus hui⁹ clauſulę verſus ſic prius legit:& ſuperioribus coniungitur. Oraui dñe,aſpice in me, & greſſus meos dirige, redime me a calumniis hominum,& faciem tuam illumina ſuper ſeruum tuū: & ecce impetraui quod oraui. Nā tu mādaſti iuſtitiā teſtimonia tua.i.ſolo mandato volūtatis tuę dediſti iuſtitiam mihi,ſcilicet teſtimonia tua.i. dediſti mihi ſolo velle tuo pręcepta tua veteris legis & ſecūdum intellectum & ſecūdum operationem:quę per emphaſim dicūtur iuſtitia, eo ꝙ iuſta nimis ſunt,& homines iuſtificātia. Cum dicit mandaſti,magnā eſſe dei potentiam innuit:qui ſolo mandato voluntatis ſuę dat pręceptorū ſuorum intellectum & operationem.Mandaſti inquā teſtimonia tua vetera. Et etiā mandaſti mihi veritatem tuam nimis.i. nimiam veritatem tuam,ſcilicet nouam legem,quę per emphaſim dicitur nimia veritas,eo ꝙ valde vera ſit.i. iuſta:nihil præcipiens niſi quod verum ſit & iuſtū. Vel ideo ꝙ vera ſit in promiſſione beatitudinis æternæ. Vel ſic. Mandaſti mihi,nimis.i.ſolo mandato voluntatis tuæ dediſti mihi valde,& ſecundum intellectum & ſecundū operationem,veritatem tuam.i.legem nouā. Quod eſt dicere. Feciſti me valde intelligere & complere veriſſimā legem tuā nouā. Per hoc autē ꝙ mihi mādaſti iuſtitiā &veritatē,apparet

quia iuſtus es dñe in natura:& non ſolũ iuſtus in natura:ſed & rectũ eſt iudiciũ tuũ.i.rectum eſt quicquid iudicas dare & diſponis.Mandaſti inquã mihi veram legem tuã:ad intelligẽdũ & opere complendũ.Inde vero comprobari poteſt me nouã legẽ valde cõplere:quia cũ ipſa iubeat inimicos diligere: ego intm̃ diligo eos,ꝙ zelus meus .i. nimius amor meus quem habeo erga ipſos,fecit me tabeſcere.i.magno angore deficere ĩ anima pro ipſis:quia inimici mei Iudęi obliti ſunt

Obliti. verba tua. Nõ dicit obliti ꝙ ea ſcierint, ſed idẽ eſt ac ſi dicat neglexerunt verba tua.ſ.pręcepta vtriuſ ꝙ legis:a ſimilitudine illius qui illud tradit obliuioni qđ negligit. Dico ꝙ tabeſcere me fecit zelus meus:ideo qa inimici mei obliti ſunt verba tua.Et vere tabeſcẽdũ eſt pro eis, eo ꝙ non cuſtodiant pręcepta tua:quoniã ignitum eſt eloquiũ tuũ vehementer .i.præceptũ tuũ igneũ eſt:cõſumẽs ſcilicet valde in fidelibus ꝑccaminũ ſordes, & illuminãs in ĩtellectu & faciẽs eos interius caritate feruentes ad modũ ignis qui cõſumit & illuminat & feruet.Et cũ adeo vtile ſit eloquiũ tuum:valde damnoſum eis eſt, rem ita vtilẽ amittere ex negligentia.Ignitũ inquã eloquiũ tuum quod ab inimicis negligitur:& cũ ignitum ſit,ſeruus tuus dilexit illud:ego videlicet qui ſum om̃i modo tibi obœdiẽs & in nullo reſultans. Per hoc autẽ ꝙ illud dilexi,factus ſum adoleſcentulus.i. valde iuuenis:videlicet conformis nouo homini Chriſto ꝑ virtutes,q antea cõformis erã veteri ꝑ vitia. Adoleſcẽtulus inquã ſum ego:& licet adoleſcẽtulus,tamen quod minime videt̃ dicere, ſum ab inimicis Iudęis contemptus:eo ꝙ legem veterem ſpiritaliter ĩtelligã, & ꝙ legem nouã ſuſcipiã. Et licet ſim ea occaſione cõtemptus:nõ tñ ideo ſum oblitus iuſtificationes tuas.i.iuſta pręcepta vtriuſ ꝙ legis:& idcirco nõ ſum oblitus veterem legem:quia iuſtitia tua .i. vetus lex quæ iuſtiſſima eſt & a te data:eſt iuſtitia inęternũ ducens eos qui eã ſpiritaliter intelligunt & complent. Et ideo non ſum oblitus nouam legem,quia lex tua noua eſt veritas : vt in ſecundo verſu huius clauſulę dictũ eſt. Vnde Baptiſta Ioannes.Lex ꝑ Moyſen data eſt:gratia & veritas per Ieſum Chriſtũ facta eſt.Non ſolũ autẽ contemptus ſum ab inimicis,ſed etiã vt mandata tua obliuiſcerer,tribulatio in corpore ex ꝑſecutionibus,& anguſtia in anima ab eiſdẽ inimicis illatę inuenerũt me ſic vt nimis affligerẽt: & tñ meditatio mea eſt mandata tua.i. aſſidue meditor vt intelligã & compleã vtriuſ ꝙ legis mãdata.Aliud aũt eſt non obliuiſci & aliud meditari:licet vnũ intelligatur ex altero. Cũ dicit inuenerũt me,notat ſe conſtantẽ & idoneũ fuiſſe,q tribulationes & anguſtias viriliter tolleraret. Non em̃ a tribulationibus inueniũtur qui timore deficiẽs ipſas pati fugit: a ſimilitudine militis inertis,qui cũ debeat incipere pręlium fugit:& ſic ab inimicis nõ ĩuenitur.Ideo vero iugiter meditor vtriuſ ꝙ legis mandata:quia teſtimonia tua vtriuſ ꝙ legis,ducentia cõpletores ſuos inęternũ, ęquitas ſunt,per emphaſim.i.ęquiſſima ſunt nil pręcipientia niſi quod ęquũ eſt.Hoc autẽ quod hic dicit ęquitas teſtimonia tua:idẽ eſt qđ ſuperius dixit iuſtitia tua,iuſtitia ĩęternũ, & lex tua veritas:ſed ad aliud poſitũ,ad hoc.ſ. quod dixit mãdata tua meditatio mea eſt. Aequitas inquã teſtimonia tua. Ideo igit̃ oro dñe magis & magis in his da mihi ĩtellectũ ſpiritualẽ:& ſic viuã in completione horum,ſcilicet ea complebo,quod mihi erit vita. Ioan.i.

COPH interꝑtatur concluſio vel aſpice. Cõuenienter ergo Coph huic inſcribitur clauſulę toti,in qua fideliũ maſſa quę ab ĩimicis ꝑſecutionẽ patitur, & tantã vt ex toto cõcluſa ab eis videat̃:a ſimilitudine illius qui ab hoſtib⁹ cõcluſus & circũuallatus non poteſt effugere,oſtendit ſe ad dñm clamaſſe:vt ſe exaudiret & faceret iuſtificationes eius requirere,& mãdata cuſtodire,addẽdo merita & neceſſitatem,quare qđ orauit impetraret.Quod ea intẽtione refert,vt auditores inſtruat:quatinus ſi aliqñ ſimilẽ cõcluſionẽ paſſi fuerint ad dñm ſil'iter clamẽt ne ab ipſis ſeparent̃. Quod plane innuitur,ex vi huius interpretationis q̃ eſt aſpice: Ac ſi patẽter dicat.Cũ ego me ab hoſtibus cõcluſum referã ad dominũ clamaſſe:hoc ad tui in-

ſtructionem facio auditor, quicũq; es ab inimicis concludendus. Cũ ergo ſic concluſus per te nequiueris effugere, aſpice ad dei miſericordiam, & clama, & ſic euades: a ſimilitudine captiui qui ab hoſtibus concluſus ciues ſuos aſpicit, vel dominum ſuũ & ad eos clamat vt eum eripiant.

Clamaui in toto corde. &c. Qđ ita ſuperiorib⁹ adaptač. Dixi ſuperi⁹ ꝙ licet fuerĩ ab inimicis, cõtẽpt⁹: tñ iuſtificationes tuas non ſum oblitus: & licet tribulatio & anguſtia inuenerint me, tamen teſtimonia tua, meditatio mea eſt. Hoc autem inde contigit ꝙ non ſum oblitus & ſum meditatus: quia cum ab inimicis eſſem concluſus & circũdatus clamaui. i. clamore intenſo egi, non remiſſe me habui. Et nõ dico me exterius clamaſſe qđ magnum nõ eſſet: ſed clamaui in toto corde. i. clamaui interi⁹ tota cordis affectione dicens: Exaudi me domine de hoc vt requiram iuſtificationes tuas. i. frequenter quęram ſecũdum appetitum bonę voluntatis & intellect⁹ iuſtificationes tuas. i. iuſta præcepta legis vtriuſq;. Repetit autem qđ dixit clamaui: vt addat ſic: clamaui inquam ad te reſpiciens: qui potes & vis exaudire oẽs digne clamantes ad te. Ac ſi dicat. Cum te ad hoc potentem & volentem inſpicerem, bona confidentia ad te clamaui, dicens: Saluum me fac domine ab inimicis ne eis cõformer, & ſic ſaluum me fac vt cuſtodiam mandata tua noua, & vetera. Ac ſi dicat: Inimici mei me deuocare intendunt a cuſtodia mandatorum tuorũ: ſed tu me fac ea cuſtodire. i. opere complere, quę cuſtodia mihi erit ſalus. Et iuſtum eſt vt me saluũ facias & exaudias propter hæc merita mea, qa ego adhuc poſitus in immaturitate. i. in immatura ætate, ſcilicet in iuuentute quę eſt ætas immatura, feruens & prona ad oĩa vitia magis q̃ ſenectus: pręueni ĩ bonis operibus. i. anteueni cæteros fideles: qui tandẽ in ſenectute, quæ matura ætas eſt, cœperunt bene operari. Ac ſi dicat. Dignũ eſt vt ideo me exaudias & ſaluum facias quoniam a iuuentute cœpi bene operari, & magis operat⁹ ſum, q̃ qui a ſenectute inceperunt. Matura ætas ſenectus dicitur: eo ꝙ in ſenectute ex natura maturiores mores homines habeant. Immatura vero ætas dicitur iuuẽtus: eo ꝙ in iuuentute contingat ex natura mores habere immaturiores. Pręueni inquã alios in bonis operibus in immaturitate poſitus: & tunc in ipſa immaturitate clamaui intenſa deuotione, in qua pauci clamare ſolent. Iſtud clamaui intelligendũ eſt fuiſſe in alio tempore: q̃ aliud clamaui qđ poſitum fuit in principio pſalmi. Iſtud enim intelligendum eſt fuiſſe in iuuentute: illud vero poſtq̃ perfectior fuit in ſanctitate. Pręueni inquam alios bene operando: & iens in verba tua. i. in præcepta tua, bene operando ſuperſperaui. i. magis & magis de die in diem ſperaui remunerationem, addẽdo ſpem ſpei. Nõ ſolum autem alios pręueni bene operando in immaturitate: ſed etiam oculi mei interiores. i. affectiones meę ad te reſpiciẽtes & directę in diluculo. i. in ſummo mane, vt meditarer eloquia tua. i. præcepta tua, pręuenerunt affectiones aliorũ. Qđ eſt dicere. Præueni alios in meditatione præceptorum tuorum: incipiẽdo a ſummo mane cum cæteri dormire ſoleant & quieſcere. Vel ſic. Oculi mei. i. affectiones meę exiſtentes in diluculo. i. in nimia claritate virtutum præuenerunt alios, ad te directę vt meditarer eloquia tua. Qđ eſt dicere. In diluculo virtutũ poſitus, intenſior aliis fui in meditatione eloquiorum tuorũ. Quoniã ergo præueni & clamaui, vocem meam audi ſecũdum miſericordiã tuam domine. i. audi me vt des qđ oro, ſcilicet vt me viuifices in mandatis tuis: & hoc fac ſecundũ reſpectum miſericordię tuę: & non ſecũdum ſolam miſericordiam, ſed etiam viuifica me in eiſdem mandatis vt ea iugiter cuſtodiam, & hoc ſecundum iuſtũ iudicium tuum. i. ſecundum ꝙ iuſtitia tua exigit vt me pro meritis meis iuſtifices. Neceſſe eſt autem vt vocem meam audias & vt me viuifices, qa perſequentes me appropinquauerunt magis & magis iniquitati ſcilicet, cum pri⁹ ſatis iniqui fuerint, peccando magis acceſſerunt ad iniquitatem. i. magis facti ſunt iniqui ni

tentes me conformare. A ſimilitudine il lius qui recedẽs a luce in criptam tenebroſam tendit: quanto vero magis ad tenebras accedit tanto magis obſcuratur. Appropinquauerunt inquam iniquitati a lege autem tua longe facti ſunt. Qđ eſt dicere. Quanto magis iniquitati appropinquauerunt, tanto amplius per iniquitatis acceſſum, a lege mãdatorum tuorum longe facti ſunt. Ne igitur & me faciant iniquitati appropinquare, & a lege tua elongari: neceſſe eſt vt vocem meam audias, & me in virtutibus & cuſtodia mandatorum tuorum viuifices. Ea vero confidentia oro vt me viuifices, qa prope es tu domine. i. paratus es ſubuenire omnibus clamantibus ad te: & ideo etiã qa omnes viæ tuę. i. omnia iudicia tua, ꝑ quæ incedis ſunt veritas. i. vera ſunt & iuſta. Qđ eſt ac ſi dicat. Cum videam te ex miſericordia naturali paratũ eſſe ad ſubueniendum omnibus ad te clamantibus, & cum ſciam te nihil iudicare niſi quod iuſtum eſt: cõfido ꝙ iuſto iudicio tuo mihi ad te clamãti & bona vita mea auxilium tuum promerẽti auxiliaberis. Notandum ꝙ hic dicit omnes vias domini eſſe veritatem: cum idem alibi dicat omnes viæ domini ſunt miſericordia & veritas. Hę vero ſentẽtiæ nihil aduerſantur: cum omne qđ per miſericordiam operatur, ſit etiam veritas. i. iuſtitia. Iuſtum enim eſt vt cũ miſericors ſit in natura: miſericordiam ſuam miserendo exerceat. Vel ſic verſus iſte legit̃. Dico ꝙ appropinquauerunt perſequentes me iniquitati. Vnde tamen inexcuſabiles ſunt: & tu deus inaccuſabilis: qa prope es tu domine. i. paratus es ex miſericordia naturali eos viuificare in virtutibus, ſi vellent ad te conuerti. Et tu cum ſis eis prope & ipſi nolint tibi per pœnitentiam appropinquare: omnes viæ tuæ. i. omnia iudicia tua quæ in eis exerces ſunt veritas. i. iuſtitia: iuſtum quippe eſt ꝙ hic excæcentur & in futuro ſine fine puniantur. Ideo etiam oro vt me viuifices in virtutibus & in mãdatis tuis: quoniam initio. i. per initium cognoui de teſtimoniis tuis. i. de præceptis tuis, qa fũdaſti ea. i. firmiter ſtatuiſti ea in fidelib[9] tuis in æternum. i. vt eos in æternũ ducant. Qđ eſt dicere cum cõſidero ad initium. i. ad Adã cui dediſti præcepta tua ſed non fuerunt in eo fundata vt in eis perſeueraret, ideoq; amiſit æternitatem: cognoui econtrario ex cõſideratione huius initii, qa in quibuſcũq; præcepta tua fundaſti vt in eis perſeuerent, ipſi ꝑ eorum obſeruantiam in æternum ducẽtur Ideoq; oro vt me viuifices fundando ea in me: & ſic ducar in æternum.

Res caput, ſiue primatus interpretatur. Per caput autem ſiue primatũ, humilitas denotatur, quæ dicitur caput ſiue primatus virtutum, cæterarum eo ꝙ initium eſt & prima, quæ ex omnibus virtutibus habetur: & quoniam ipſa a fidelibus habita cuſtos eſt omnium virtutum, cum ſine ipſa oẽs virtutes debiles ſint & iutiles, ſicut a capite qđ principale eſt in toto corpore omnia cætera membra regũtur: quo ablato totum corpus inutile eſt & quaſi trũcus exanime. Vnde etiam dicitur regina virtutum, ſicut ſuperbia regina vitiorum. Nihil autem impedit, ꝙ beat[9] Gregorius aſſerit charitatem eſſe radicem omnium virtutũ. Dicitur enim humilitas virtutũ caput & primatus, eo ꝙ prima habita cuſtos eſt cæterarum virtutũ Charitas autem dicitur radix, eo ꝙ ĩ ea oẽs ſitę ſint virtutes, & ea habita nulla dehabeatur. Minus autem deo odioſum eſt, ſolam humilitatem, ꝗ oẽs virtutes cum ſuperbia habere. Vnde Auguſtinus ſola ſuperbia in rectis factis cauenda eſt. De huius autem humilitatis obſeruantia nos in euangelio dominus inſtruit: cum dicit. Diſcite a me qa mitis ſum & humilis corde. Et idẽ alibi in euãgelio. Eſtote prudentes ſicut ſerpentes. Ac ſi patenter dicat, ſicut ſerpens quę eſt animal aſtutum, ſemper caput munit ne in eo percutiatur & pereat: ſic & tu qui cũq; mortem ęternam cupis euadere humilitatem tuam cõſerua, qa caput eſt & cuſtos virtutum cæterarum. De huiuſmodi capite. i. de humilitate: in hac clauſula agitur. Nam quoniam fidelium collectio ſuperius merita ſua prætenderat dicens: clamaui in toto corde, & præueni in maturitate &c. Ne videretur hæc ex iactantia dixiſſe, humilitatem ſe habe

Humilitas.

Charitas.

Matth. xi.
Matth. x.

re in hac clauſula demonſtrat: cuiꝰ gratia deum orat vt eam ab inimicis eripiat ne ſcilicet eis conformetur. Ne vero videretur hoc orare vt ſic ab eis eripiatur ne eum perſequantur: concedit vt ipſę perſecutiones ei contingāt quarum occaſione orat a tormentis in futuro redimi & viuificari. Oſtēdit quoq̧ iuſtam peccatorum damnationem, quia iuſtificationes dei non exquiſierunt, & multas eſſe miſericordias domini quibus orat viuificari: addendo quoq̧ merita quibꝰ hoc adipiſci debeat. Hoc autem totum ea intentione facit vt auditores ad humilitatis obſeruantiam inuitet cuiꝰ gratia poſtulēt a deo ab inimicis eripi & viuificari: ſic tamen vt hoc idē per dei miſericordiam adipiſci expectēt, & ad hoc adipiſcendum meritis virtutum & bonorum operum intendant.

Vide humilitatē, &c. Qđ ſic continuatur. Dixi ſuperius, vocem meam audi: vt me ab inimicis eripias & viuifices. Vt autem qđ oraui impetrem quæſo domine vide humilitatem meam .i. vide q̃ humilis ſim & q̃ deuotus tibi in omnibus. Non dico vide ꝙ hoc non videas qui omnia vides: ſed vide ſic: vt ꝑ eam mihi conferas quod oraui. Vide inquam: & propter eam eripe me ab inimicis ne mihi in anima præualeant. Oſtendit autem humilitatē ſuam: cum ſic addit. Dixi vide humilitatem ſcilicet hanc humilitatem ꝙ non ſum oblitus legem tuam, ideſt inſtitutionem humilitatis: quæ mihi eſt lex & menſura viuēdi quā mihi dediſti dicens: quanto maior es humilia te in omnibus. & alibi. Qui ſe humiliat exaltabitur. Quam etiam mihi exemplo tribuiſti, cum dominus & magiſter pedes diſcipulorum lauiſti: & cum pro ſalute mea, flagella, ſputa, conuicia, crucem & mortem ad vltimum ſuſtinuiſti. Quoniam indeterminate dixerat eripe: ne videretur ſic orare ereptionem vt nullam pateretur ab inimicis tribulationem, & ſic iam ab humilitate diſſentiret addit. Iudica &c. Quod ſic iungitur. Licet orauerim eripe, tamen nō ita oro eripi vt nihil tribulationis patiar in corpore: ſed oro & cōcedo iudica iudicium meum, ideſt iudica me pati tribulationes hic, quod iudicium ſit meum .i. mihi vtile & ſalutiferum & per hoc iudicium tribulationum temporaliū redime me ī futuro a pœna ignis qua poſt mortem ſaluandi purgabuntur, qui hic per temporales tribulationes purgati non erunt. Vnde Apoſtolus. Si cuius opus arſerit detrimentum patietur: ipſe vero ſaluus erit ſic tamen quaſi per ignem. Et propheta Romphea ignis poſita eſt ad veſtibulum paradiſi. In geneſi quoq̧ legitur: quia poſt expulſionem Adæ de paradiſo poſuit dominus Cherubim & flāmeum gladium atq̧ verſatilem ad cuſtodiēdū introitū paradiſi. Cōgrue vero purgatoriꝰ ignis ille ꝑ quē ſaluādi trāſituri ſunt, gladius dicitur & verſatilis. Gladius qa in purgandis omnes peccaminum ſordes amputabit: ad ſimilitudinem gladii amputantis. Verſatilis, quia cum celeritate per eum fideles perfecti tranſibunt vt ab eo non lædantur: a ſimilitudine gladii verſatilis, ad quem ſi aliquis offendat, & acumē eius ex eo vertatur non læditur. Dicitur etiam verſatilis: quantum ad ipſos qui ibi purgabuntur. Licet enim purgandi ibi patiātur, tamen in æternum non patientur, ſed cito euadent. A ſimilitudine gladii verſatilis ad quem ſi aliquis offendatur & aliquantulum lædatur tamen ſi vertatur minus læditur q̃ ſi nō verteretur. Redime me inquam: & non ſolum hoc, ſed etiam viuifica me æterna vita: & hoc fac propter eloquium tuum, ideſt propter præceptum tuum a me cuſtoditum vel propter eloquium tuum, ideſt propter promiſſum tuum. Promiſiſti enim dicens: Beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam, quoniam ipſorum eſt regnum cælorum. Dico viuifica me: qđ vere facies. Hæc autem ſalus viuificationis longe erit a peccatoribus criminaliter peccātibus: & merito. Quia iuſtificationes tuas hic non exquiſierunt, ideſt intima affectione non quæſierunt tribulationes temporales pati, quæ ſunt iuſtificationes per quas fideles tuos hic purgas & iuſtificas. Quod ē dicere. Ideo in futuro non ſaluabuntur: quoniam hic

Eccli. iii. Luc. xiiii. & xviii.

Purgatoriū ꝓbat.

i. Corin. iii

Gene. iii.

Gladius verſatilis.

Matth. v.

per tribulationes iuſtificari refutauerũt Hoc autem ideo dicit: vt peccatores a peccatis reuocet,& ad humilitatem inuitet. Ne vero propter eorũ damnationem iuſtam de⁹ immiſericors videretur remouet hoc,ſic. Quis longe ſit a peccatoribus ſalus: miſericordiæ tuæ domine multæ.i.beneficia miſericordiæ tuæ multa ſunt quæ in oībus creaturis tuis multiformiter operaris. Plus vero datur intelligi cũ indeterminate dicit miſericordiæ tuę multę,q̃ ſi eius miſericordiam per partes denotaret. Idẽ valet ac ſi diceret: tu domine multum & ineffabiliter miſericors es. Longe inquam erit a peccatoribus ſalus, a me vero non ſit lõge ſalus: ſed viuifica me vita æterna ſecundum iudicium tuum.i.ſecũdum qđ iuſtum iudicium tuum expetit. Qđ eſt dicere. Cum tu iuſtus iudex ſis, viuifica me cum iuſtum ſit me viuificari. Et ecce ꝙ iuſtum ſit: vt me viuifices. Multi eñ ſunt qui perſequuntur me fugando de ciuitate in ciuitatem propter te, & tribulant me tribulationibus in corpore, vt me cogant a mandatis tuis declinare: & tamen non declinaui, ideſt non diſceſſi a teſtimoniis tuis, ideſt a mandatis tuis. Et ideo quoꝗ me debes viuificare. quoniã adeo perfectus ſum, ꝙ vidi pręuaricantes, ideſt negligenter prætereuntes mandata tua, & nimio dolore ꝑ ipſis tabeſcebam in anima qa nõ cuſtodierũt eloquia tua.i.mandata tua. Qđ eſt dicere. Ideo me debes viuificare: qa tabeſco de errore inimicorum meorum mandata tua præuaricantium. Ipſi inquam mãdata tua non cuſtodierũt: ego autem & cuſtodiui & dilexi. Et hoc vide tu domine.i.mihi teſtis eſto, quoniam mandata, tua dilexi. Vide inquam non ꝙ hoc non videas: ſed vide vt propter hoc me viuifices. Et non ſolum propter hæc mea merita oro vt me viuifices: ſed etiam viuifica me in miſericordia tua.i. in conſideratione miſericordiæ tuæ. Dilexi inquã mandata tua. Et ideo dilexi: qa veritas, ideſt iuſtitia & honeſtas eſt principium verborum tuorum.i. principalis cauſa mandatorum tuorum. Quod eſt dicere. Ideo ea dilexi quia video ꝙ principalis cauſa mandatorum ipſorum quare ea fidelibus dediſti, eſt hoc ꝙ honeſta ſunt & iuſta: & honeſtum & iuſtum fuit vt ea fidelibus tuis iniungeres. Ac ſi dicat. Sũt cauſæ multæ, quibus ea iniunxiſti, hoc ſcilicet ꝙ in ſe honeſta ſunt & iuſta, & executiõe digna, vna cauſa eſt. Quid enim honeſtius eſt & iuſtius: q̃ deum ex toto corde diligere, caſtum humilem & modeſtum eſſe, & cunctas virtutes habere! Alia vero cauſa eſt pro qua ea dediſti: vt per eorum obſeruationem beatitudo paretur æterna. Hoc vero ꝙ honeſta & iuſta ſunt in ſe ideo principalis cauſa dicitur: qa imprimis conſideratur an iuſtum & honeſtum in ſe ſit qđ deus præcepit. Poſtq̃ vero iuſtum eſſe patet, & honeſtum: quæ inde vtilitas ſequetur tunc demum inquiritur. Hæc autem principalis eorum cauſa, ſcilicet veritas.i. honeſtas & iuſtitia eorum, fecit vt diligerem mandata eorum. Et ideo adhuc dilexi mandata tua: qa iudicia iuſtitię tuæ .i. iuſta mandata tua quę tu compleri iudicas ſunt ducentia in æternum cõpletores ſuos. Vt igitur & me ducãt ĩ æternum: dilexi ea ſic vt complerem.

SEn, ſuper vulnus interpretatur. Quod vero ſuper vulnus ſanandum ponitur: eſt vel malagma, aliquod, vel emplaſtrũ, vel quęlibet alia medicina. Per Sen ergo ſuper vulnus interpretatam quæ huic inſcribitur clauſulæ, innuit ꝙ fideles hic agẽtes oſtendunt perſecutiones quas ꝑ deo patiũtur eſſe ſuper vulnus, ideſt eſſe medicinam qua ſanantur vulnera peccatorum quæ iam in eis adeo ſanata ſunt: vt iniquitatem odio habeant & eam abominentur: & lætentur ſuper eloquia domini & legem eius diligant: & ſepties in die, laudem ei dicant; & ſalutare eius expectent. Hoc autem ea intentione dicunt: vt ſic auditores ad patiendas perſecutiones inuitent.

PRincipes perſecuti ſunt me &c. Quod ita ſuperiorib⁹ copulatur. Dixi ſuperius ꝙ multi ſunt qui perſequuntur me: & ita eſt. Principes terreni per

ſecuti ſunt me gratis,ſcilicet me non promerente, nullo meo reatu illam perſecutionem exigente:reges ſcilicet & duces & cęteri principes,volentes me formidine pœnarum cogere ad defectum. Et vt eorum perſecutiones non formidarem,&ſic deficerem formidauit cor meũ æternas pœnas:& hęc formido contigit a verbis tuis.Dixiſti nãq; deficientes in æternum eſſe damnãdos:iuxta illud euãgelii.Qui amat animam ſuam:perdet eã Hæc igitur formido perpetuæ damnationis:formidinem expulit temporalis perſecutionis. Ex his autem perſecutionibus quas ſuſtinui a principibus intantũ perfectus ſum,ꝙ in preſſura iſtarum nõ contriſtabor amodo:ſed ego ipſe patiẽs lætabor firmatus & fundatus ſuper eloquia tua,ideſt ſuper promiſſa tua:ſicut qui inuenit,ſpolia multa. Quod eſt dicere.Sicut ille qui multas exuuias precioſas iuenit,lętatur de ipſis ſpoliis:ita ego fundat⁹ ſuper ꝓmiſſa beatitudinis æternæ,lætabor de ſpe ipſi⁹ beatitudinis.Promiſſa quippe tua:fundamẽtum ſunt mihi lætitiæ:vel ſic.Ex perſecutionibus cõtinget ꝙ ego hic fundatus ſuper eloquia tua,ideſt ſuper præcepta tua quæ cuſtodio iugiter,lętabor in futuro de æterna beatitudine tandem inuenienda: ſicut ille lętatur qui inuenit ſpolia multa.Congrue quidem : beatitudo æterna ſpoliis comparatur.Spolia enim proprie dicuntur exuuiæ quæ vi auferuntur.Ita vero beatitudo æterna quaſi vi quadam acquiritur:ieiunando ſcilicet,vigilando & aduerſa plurima patiendo. Vnde in euãgelio.Regnum cælorum vim patitur:& violenti rapiunt illud.Hoc etiam ex perſecutionibus contigit : ꝙ iniquitatem odio habui, & intantum odio habui ꝙ eam abominatus ſum.i.illam execratus ſum:legem autem tuam dilexi .i. contigit ex ipſis perſecutionibus vt legẽ præceptorum tuorum diligerem. Hoc etiã contigit ex perſecutionibus meis,ꝙ ego in die virtutũ poſitus.i.in claritate virtutum dixi tibi laudem,& ore & corde & opere ſepties , ideſt per totam vitam meam,quæ per ſeptenarium numerũ intelligitur,eo ꝙ per dies ſeptem voluatur. Vel dixi tibi laudem ſepties.i.in ſeptem donis ſpiritus ſancti quæ mihi dediſti.Ex hoc autem ꝙ hic dicitur ſepties in die laudem dixi tibi,vſus iſte in eccleſia inoleuit , vt ſepties in die laus deo a clericis referatur:In matutinis ſcilicet, & in prima,& in tertia, & in ſexta, & in nona & in veſperis & in completorio.Si vero matutinę nocte dicantur nihil impedit:qa dies & nox a cõpotiſtis aliquando totum ſimul dies vocatur.Dixi īquã tibi laudem contuens ſuper iudicia iuſtitiæ tuę.i.conſiderãs iuſta iudicia tua, ſcilicet perſecutiones quæ tu iudicas fideles tuos pati vt per eas iuſtificentur. Quod eſt dicere.De pſecutionibus meis laudaui te:conſiderans ꝙ hæ ſint cauſa iuſtificationis mihi . Vel ſic laudem dixi tibi ore & corde fundatus ſuper iudicia iuſtitiæ tuæ,ideſt ſuper iuſta præcepta tua quæ iudicas eſſe complenda, quæ etiam compleui . Qꝛ dixerat dilexi legem tuam:poſſet quæri . Quæ vtilitas erit his qui diligunt legem tuam? Ad quod ſic reſpondet.Pax multa interius erit diligentibus legem tuam.Ac ſi dicatur.Licet exterius aduerſitatum ſollicitudinem ſuſtineant:tamẽ interius eſt eis multa pax a vitiis,ne ab illicitis ſuggeſtionibus nimis vrgeantur . De qua pace dominus in euangelio dicit : Pacem meam do vobis : pacem relinquo vobis . Ne vero de pace mundana dixiſſe videretur , addidit : Non quomodo mundus dat : ego do vobis.Pax inquam eſt diligentibus legem tuam . Et ſi aliquatenus a vitiis aliquibus perrẽptentur:tamen non eſt illis ſcandalum, ideſt conturbatio.Quod eſt dicere. Non poſſunt eos perturbare ſic vt a lege dei retrahantur. Vel non eſt illis ſcandalũ in fide:vel non eſt illis ſcandalum in proſperitate malorum & in aduerſitate bonorum . Hoc etiam contigit ex hoc ꝙ principes perſecuti ſunt me : ꝙ merito patientiæ ipſarum perſecutionum expectabam iandudum ſalutare tuũ.i. ſaluationem tuam in futuro . Et vt expectatam conſequerer , dilexi mandata tua,

Ioan.xii. Matth.xi. Septenari⁹ Ioan.xiiii. Ibidem.

noua. Hoc autē idē videt̃ eſſe qd̄ ſuperi⁹ dixit legem tuam dilexi, ſed ad aliud hic repetitum eſt. Non ſolum autem dilexi mandata tua noua: ſed etiam cuſtodiuit anima mea intima dilectione teſtimonia tua vetera. Quod eſt dicere. Dilexi noua & vetera præcepta tua. Et non vtcunq; dilexit ea anima mea: ſed dilexit ea vehementer, ideſt valde. Et non tantum dilexi: ſed etiam ſeruaui, ideſt opere compleui mandata tua noua, & teſtimonia tua vetera: & hoc ꝙ ea dilexi & ſeruaui non ex me habui: ſed inde qa omnes viæ meæ, ideſt omnes cogitationes & operationes meæ quibus incedo, ſunt in conſpectu tuo, ideſt in conſpectu miſericordiæ tuæ: Qd̄ eſt dicere. Conſideratione miſericordiæ tuæ: omnes vias meas diſpoſuiſti. vel ſic. Dico dilexi & ſeruaui, & de hoc non mentior: cum certus ſim, ꝙ omnes vię meę ideſt cogitationes & operationes ſint in conſpectu tuo. Ac ſi dicat. Cum conſtans mihi ſit: te vias meas omnes conſpicere: ſtultiſſimum eſſet, ſi mendaciter dicerem, me omnia pręcepta tua dilexiſſe & obſeruaſſe. Vel ſic. Dilexi inquam, & ſeruaui mandata & teſtimonia tua, qd̄ inde comprobatur: quia omnes viæ meæ, ideſt cogitationes & operationes meæ ſunt in conſpectu tuo. i. in beneplacentia tua. Qd̄ eſt dicere. Cū nihil agam vel cogitem niſi quod tibi beneplacitum eſt, proculdubio conſtat me mādata & teſtimonia tua dilexiſſe & obſeruaſſe, adhuc diligere & obſeruare.

THau interpretatur errauit ſiue conſummauit. Competenter ergo Thau verſibus octonis hui⁹ inſcribitur clauſulæ, in cuius ſine fidelium maſſa oſtendit ꝙ per Adam a patria errauit: occaſione cuius erroris orat, vt appropinquet & ītret meritis & orationibus ſuis ad patriā a qua per Adā aberrauit. vt autem appropinquet & intret orat dari ſibi intellectum in iuſtificationibus domini vt eructent labia eius hymnum: & orat ab hac vita eripi. Ne vero videretur adhuc eſſe in errore peccati originalis, oſtendit ꝙ iam deus eam in ſanctitate ſic conſummauit: vt mandata dei elegerit & ſalutare eius concupierit & in lege eius meditetur. Cum igitur in ſanctitate iam conſummata ſit, & adhuc tamen ſit in ea non error quidem ſed pœna erroris, mortalitas ſcilicet & paſſibilitas & peregrinatio a patria: orat vt eam miſericordia domini per manū ſuam perducat ad ſaluationem, ſcilicet vt ad patriam reducta viuat in æternū quam vitam ſibi ex confidentia promittit. Hoc autem totum ea intentione dicit: vt exemplo ſuo inuitet eos qui in erroris huius pœna adhuc ſunt ad patriā ęternā ſuſpirare & de eius reditu orare.

APpropīquet deprecatio me &c. Qd̄ ita ſuperiori clauſulæ coniungitur. Dixi domine: ꝙ ſeruaui mandata tua & teſtimonia tua: Ob quæ merita oro appropinquet deprecatio mea in cōſpectu tuo, ideſt deprecatio mea in conſpectu tuo habita, ideſt in beneplacentia tua me faciat appropinquare patriæ cęleſti in hac vita per contemplationem & bonam operationem: his enim modis fit in hac vita ad eam appropinquatio. Appropinquare inquam me faciat deprecatio mea: dicens illa deprecatio. O domine da mihi intellectum, qui ſit iuxta eloquium tuum, ideſt iuxta præceptum tuum. Quod eſt dicere. Da mihi intellectū præceptorum tuorum: vt ſic ad patriam appropinquem. Nō ſolum autem me hic faciat appropinquare deprecatio mea: ſed inſuper intret poſtulatio mea in cōſpectu tuo. Qd̄ eſt dicere. Poſtulatio mea habita in conſpectu tuo, ideſt in beneplacentia tua: intret, ideſt me intrare faciat in futuro ipſam patriam cæleſtem. Magis autem eſt intrare q̄ appropinquare. Hic quippe eſt per bonas cogitationes & opera bona appropinquare: in futuro vero ipſa rei experientia intrare. Intret inquam poſtulatio mea quę talis eſt. Eripe me domine ab huius vitæ miſeria per carnis reſolutionem: & hoc fac ſecundum eloquium tuum, ideſt ſecundum, promiſſum tuum. Promiſiſti enim per ꝓphetam dicēs. Tollam quippe vos de gētibus & congregabo vos de terris: & inducam in terram veſtram. Dixi da mihi Eze. xxxvi.

intellectum præceptorum tuorum : vt
ea me doceas.Et cum docueris me iuſti-
ficatiões tuas.i.iuſta pręcepta tua, labia
mea exteriora eructabunt hymnum.i.ex
intima affectione cordis proferent tibi
laudem:a ſimilitudine illius qui ex ni-
mia ſaturitate exterius eructat. Qđ eſt
dicere.Tanta erit affectio interior: ꝙ la
bia non poterunt abſtinere exterius ab
hymno.Et non ſolummodo laudabo te,
mecum agendo de te:ſed etiam pronun
ciabit aliis lingua mea, eloquium tuum
.i.præceptum tuum . Et honeſtum qui-
dem eſt ea pronunciare:qa omnia man-
data tua ſunt æquitas, per emphaſim.i.
æquiſſima ſunt. Et quis nollet æquitatē
pronunciare?Quoniam autem in hac ꝓ
nunciatione multa patiar ab infidelibus
aduerſa:ne tunc deficiam, manus tua.i.
exercitus tuus angelicus qui deſtinatus
eſt ad auxiliandum fidelibus,fiat mihi ī
auxilium:vt ſaluet me .i. ſit mihi cauſa
ſaluationis in futuro,qui ſi deficerē non
ſaluarer.Leguntur quidem angeli mar-
tyribus multis in paſſionis agone poſi-
tis,ad auxiliū veniſſe.Vel ſic manus tua
.i.potētia miſericordię tuę fiat mihi hic
in auxilium ne deficiam:vt in futuro ſal
uet me ſaluatione æterna . Et dignū eſt,
qa mandata tua elegi pronunciare aliis:
ſed & quia concupiui ſalutare tuum do
mine.i.valde deſideraui ſaluationē tuā
futuram & vt ſalutare tuum in futuro
aſſequar : hic lex tua meditatio mea eſt
.i.hic meditor legem præceptorum tuo
rum.Concupiui inquam ſalutare tuum
.i.vitam æternam:& ſcio ꝙ eam tandem
adipiſcar.Viuet videlicet anima mea ę-
terna vita.& viuendo laudabit te ſine fi
ne,intēſa dilectione,& ad hoc vt viuam
adiuuabunt me iudicia tua iuſta : ſcili-
cet cum nihil vnq̄ iudicaueris niſi quod
iuſtum eſt:nec de me bene promerito in
iuſte iudicabis,ſed me iuſto iudicio vi-
uificabis.Cum dicit viuet anima : aper-
te deſignat ꝙ totus & in anima viuet,&
in corpore. Quia dixerat fiat manꝰ tua
vt ſaluet me,& viuet anima mea: poſſet
quæri,vnde tibi neceſſe eſt ſaluari & vi
tam adipiſci?Ad hoc ergo reſpondet ſic
Ideo oraui tantopere,vt me ſalues redu
cēdo ad patriam vitæ:quoniam a patria
illa errraui.i.per errorem Adæ longe diſ
ceſſi & errando perii factus mortalis &
paſſibilis,& incidendo inter hoſtes vide
licet inter dęmones & vitia:quę me mor
tificare nituntur,Erraui īquam & perii:
ſicut ouis aliqua quæ ab ouili aberrauit
& incidendo inter lupos periit.Vt ergo
reduci poſſim cum errauerim:quære me
ſeruum tuum domine reducendo ad pa
triam poſt mortem,qui iam me quæſiui
ſti reducendo de infidelitate ad fidem.A
ſimilitudine boni paſtoris dictum eſt : q
ouem perditam quærit & ad ouile redu
cit:Dignum eſt autem vt me quęras, qa
licet primum per Adam a te errauerim:
tamen poſtq̄ mihi vocato ad fidem man
data tua iniunxiſti, mādata tua nō ſum
oblitus vt Adam,ſed ea vt potui dilexi
& opere compleui.

In Pſal.CXIX.

PSalmi.CXIX. Titulus Canticū
graduum . Quod ſic exponitur.
Pſalmus iſte vocatur canticum
graduum.i.iocundus tractatus graduū:
ſcilicet continens in ſe vnum ex gradi-
bus, per quos vnuſquiſqꝫ fidelis aſcende
re debet ad canticum.i.ad cæleſtem io-
cundiſſimam remunerationem . Et non
ex triſtitia debet aſcendere:ſed cum can
tico.i.cum iocunda hilaritate . Dicitur Graduū
autem pſalmus iſte canticum graduum cantica.
& cæteri quatuordecim qui ſequuntur
ideo quia in eis quindecim gradus oſtē-
duntur per quos fideles quiqꝫ cum iocū
ditate ſpei & fidei cæterarum ꝙ virtu-
tum aſcendere debent ad ſancta ſancto-
rum cæleſtis Hieruſalem:cum iā hic ſint
per fidem in eccleſia poſiti. Quod nimi-
rum in templo Salomonis eſt præſigna-
tum:in quo quindecim gradus fuerunt
per quos ab exteriori templo ſemel in
anno ſolus pontifex in ſancta ſanctorum
aſcendebat.Dicitur etiam canticū gra-
duum:eo ꝙ gradus iſti non ſolum ad cā
ticum futuræ remunerationis ſpectent:
ſed etiam ad præſentem remuneratio-
nem . Hic enim etiam ſuos aſcendentes
deus remunerat:cum eos orantes exau-
dit,& in virtutibus & bonis operibꝰ au
gmētat:Bene vero pluraliter graduum
ponit : vt plures innuat eſſe gradus.
Hęc autem vox quæ eſt gradꝰ, ſignificat

& gradus illos per quos fit aſcẽſus & il-
los per quos fit deſcenſus: quis hic non
fiat accipiendi alii gradus niſi per quos
fit ad cæleſtem Hieruſalem aſcẽſus. Vbi
vero nos habemus graduum, græci ha-
Quinde- bent Anabathmos: quæ vox tantummo-
narius. do ſignificat gradus aſcẽſorios. Cõgrue
nimirum gradus iſti quindenario nume
ro clauduntur. Cum enim numerus iſte
cõſtet ex ſeptenario & octonario, ꝑ quin
denarium qui gradibus his competit da
tur intelligi: ꝙ per totam hanc vitã quę
per ſeptẽ dies voluitur aſſidue his gra-
dibus ad octauæ diei iocundam remu-
nerationem nobis annitendum eſt. Siue
Septenari⁹ per ſeptenarium totum teſtamentum ve
tus accipitur: vt totum aperte deſigne-
tur eo ꝙ in veteri teſtamento de obſer-
uatiõe diei ſeptimę agatur. Siue ꝑ ſepte
narium idcirco teſtamentum vetus intel
ligitur, quoniam fuerit idem teſtamen-
tum a priori populo non cauſa cæleſtiũ
ſed cauſa mundanę proſperitatis adipiſ
cendę completum: quę ſane rerum mun
danarum proſperitas per ſeptenariũ de-
notatur, eo ꝙ mundana vita hæc ꝑ dies
Octonari⁹ ſeptem voluitur. Per octonarium autem
teſtamentum nouum exprimitur: eo ꝙ
idem teſtamentum per reſurrectionẽ do
mini, quę die octaua contigit, conſtitutũ
fit. Dicitur autem dominus octaua die
ſurrexiſſe: qa cum prius in hac vita fue-
rit, quę per dies ſeptem voluitur, ad hãc
iterum vitam habendam non ſurrexit:
ſed ad æternã, quæ in octaua iudicii die
fidelibus dabitur. Seu etiam per octona
rium idcirco teſtamentum nouum deſi-
gnatur: quoniam ipſum a fidelibus non
contuitu temporalium, ſed contuitu re-
muneratiõis octauæ diei obſeruatur. Cũ
igitur per horum duum teſtamentorũ
completionẽ gradus iſti qui in his pſal-
mis oſtenduntur, aſcendantur: competẽ
ter numero quindenario includunt. Nã
ſine vtriuſq; teſtamenti completione im
poſſibile eſt his gradibus ad cæleſtia ſan
cta ſanctorum aſcendere. Sciendum ꝙ in
his omibus quindecim pſalmis graduũ
fideles perfecti accipiuntur loqui: qui cũ
iam hos gradus aſcẽderint de eiſdẽ gra
dibus agunt: vt fideles qui nondum eos
aſcenderunt, ad aſcendendum taliter in-
uitent. Horum autem graduum primus
de quo in præſenti pſalmo agitur: Talis
eſt. Perfectorum collectio oſtendit, ſe ad
dominum clamaſſe cum ab hæreticis &
a blaſphemis tribularetur: & oraſſe, vt da-
rentur ſibi ſagittę ad eos conuincendos
& deſolatorii carbones ad eorum impu
gnationem euadendam. Qꝫ autem dicit
clamorem ſuum exauditum eſſe nõ per-
tinet ad hũc primum gradum, ſed ad ſe
cundum: ſed ideo ſic properat ſe eſſe ex-
auditum, aſſerens, vt per hoc magis ac-
cendat auditores ad clamandũ ad domi
num, vt & ipſi clamantes ſimiliter exau-
diri mereantur.

AD dominum cum tribu
larer &c. Ac ſi dicat vos
fideles quiq; cum tribu-
labimini a labiis iniquis
blaſphemorum & a lin-
gua doloſa hęreticorum
vos ſibi conformare nitentium: clamate
ad dominum exẽplo mei vt inde vos eri
piat. Ego namq; cum tribularer clamaui
ad dominum: & exaudiuit me clamãtem
Oſtẽdit autem pro qua tribulatione cla
mauit: cum ſic addit. Clamaui inquã: ſic
dicens: Domine libera animam meã &c.
Ac ſi dicat. Cum potens ſis ad liberãdũ:
dominus enim es, oro non liberari cor-
pus a paſſionibus tribulationum: ſed li-
bera animam meam a labiis iniquis blaſ
phemorum, & a lingua doloſa hęretico-
rum ne ab ipſis ĩ malam partem traiicia
tur. Oſtendit quoq; quomodo delibera-
uerat ſe liberari vt innuat magnũ fuiſſe
periculum tribulationis, & per hoc in-
ſtruat magis in huiuſmodi periculo po
ſitos orare. In magno qppe periculo non
in paruo, deliberatio fieri ſolet. Hoc er-
go ſic dicit. Dico ꝙ clamaui dicens do-
mine libera &c. Cæterum anteaꝗ̃ clama
uerim, ita mecum deliberaui mihimet,
quaſi perſonę alii loquens. Quid armo-
rum detur tibi ad linguam doloſam hæ
reticorum deuincendam? Aut ſi nihil ar
morũ detur ad eos expugnandos, ſal-
tem quid munimenti apponatur. i. adiũ
gatur tibi a deo ad linguã doloſam eui-
tandam ne te valeat expugnare? Dictum
eſt a ſimilitudine clypei vel loricę, quę ſi
bi miles apponit vt per hęc a iaculis ho

ſtiũ muniatur.Hoc aũt tale eſt,acſi ſic dice
retur. Quę arma poſſent a dño mihi dari
ad linguã doloſam expugnandã! Aut ſi ar
mis caruero, quę poterũt mihi dari muni
tiones,ne a lingua doloſa conformer! No-
tãdũ quia cũ de lingua doloſa deliberatio
nem faciat,& de labiis doloſis minime:daẽ
intelligi magis eſſe periculoſum agere cõ-
tra doloſitatem hęreticorũ,qui rationẽ ha
bere videntur, q̃ contra iniqua verba deũ
aperte blaſphemantium,qui nec in vmbra
rationis ſunt. Oſtendit autem quid pote-
rit dari aut apponi,ſic.Dico quid deẽ, aut
quid apponatur.hęc ſcilicet dabuntur. Sa
gittę potentis antonomaſice,Chriſti ſcili-
cet acutę.i.ſententię verboꝝ dñi Ieſu om̃i
penetrabiliores acumine, quæ ſunt effica-
ces ad conuincendos hęreticos:ſicut acutę
ſagittę cum iaculantur a manu potẽtis.i.
viri fortis,validę ſunt ad inimicũ interfi-
ciendum.Sagittę inquã potẽtis dñi dabun
tur:& hoc cum carbonib9 deſolatoriis ap-
ponendis,quod eſt dicere.Sic ſagittę dabũ
tur,ꝙ etiã deſolatorii carbones apponẽtur
quibus contra linguam doloſam ſim muni
tus.Carbones deſolatorios ꝑphetas dicit,
& apoſtolos,qui omnes hęreſes ſuis tẽpori
bus deſolati ſunt:ſicut carbones ignis de-
ſolantur quęlibet ędificia vbi fuerint accẽ
ſi,ideoq́ dicuntur deſolatorii. Horũ itaq́
prophetarũ & apoſtolorũ auctoritatibus
contra hęreticos fideles illi muniũtur,qui
tantę peritię non ſunt,vt cõtra eos rationi
bus agere ſufficiant. Oſtẽdit etiam nimiã
anxietatẽ ſuę tribulationis,ſic. Dico ꝙ cla
maui ad dominũ cum tribularer,& neceſſe
quidem fuit clamare. Nã heu mihi.i.væh
mihi,ſcilicet nimia miſeria fuit mihi: ideo
q̃a incolatus meus prolongatus eſt.i.pere-
grinatio mea nimis diuturna facta eſt:pere
grinatio.ſ.huius vitę,in qua dum exiſto.a
patria cæleſti exulo.Notãdum ꝙ non ideo
queritur de prolongatione incolatus:vt iã
velit corpore diſſolui:cum nondũ ad perfe
ctionẽ peruenerit,ſed ideo qm̃ anxiatur de
cohabitatione prauorũ, quod in ſequenti-
bus manifeſtũ eſt ſic. Et ideo dico heu mi-
hi eſſe in prolongatione incolatus,quia in
hoc incolatu habitaui corporaliter cũ ha-
bitantibus cedar.i.tenebras,ſcilicet cũ blaſ
phemis & hæreticis q manent in tenebris
ignorantię.Determinat autem ſe queri nõ
de incolatu corporis,ſed animę,cum addiẽ
ſic,& habitando cum habitantibus cedar
corporaliter anteq̃ ad dñm clamarẽ, ani-
ma mea fuit incola.i.peregrina & hoc mul
tum.i.valde remota a cæleſti patria contẽ-
planda,dum ab habitãtibus cedar ſępe fue
rit inquietata. Et non ſolum ipſi cum qui-
bus habitaui fuerunt habitãtes cedar, ſed
etiam odientes pacem fidei eccleſiæ,niten-
tes eam multis hęreſibus perturbare,& cũ
his qui oderũt pacẽ(hęreticis ſcilicet)erã
habitans:& ideo heu mihi fuit.Dico ꝙ cũ
his qui oderũt pacẽ erã habitãs, ego dico
exiſtens pacificus.i.pacatus.diligens vide-
licet eorum ſalutem, & cupiens eos ad pa-
cem eccleſiæ reduci. Per hoc auditores in
ſtruit,cum inimicis pacis, pacificos eſſe de
bere. Vnde proſper. Chriſtianę perfectio-
nis eſt pacificum eſſe etiam cum inimicis
pacis,ſpe correctionis, non conſenſu mali-
gnitatis.Dico ꝙ pacificus exiſtebam, & cũ
loquebar illis pacate: illi impugnabant .i.
oppugnabant me verbis maledicis, & hoc
gratis.i.ſine cauſa,& ſine ratiõe vel gratis
.i.fruſtra impotentes me deuincere.

In pſal.CXX.

TItulus.CXX. Canticũ graduum.
hoc vt ſuperius exponitur.Primo
gradu oſtẽſo,ſcilicet hoc ꝙ ad do
minum in tribulatione clamauit,orans ſi-
bi dari ſagittas & deſolatorios carbones
ſecundũ gradũ in ſequenti pſalmo oſten-
dit,ſcilicet ſe impetraſſe qđ orauit,habere
videlicet notitiam ſcripturarũ & auctori
tatẽ apoſtolorũ & prophetarũ. Vnde ſibi
per dominũ dicit eſſe venturũ auxilium.
Per hoc igiẽ inuitat auditores ad claman
dũ:vt & ipſi clamantes impetrare merean
tur. Orat etiã deinceps cuſtodiri ne vlte-
rius cõmoueaẽ,aut dormitet in fide,& ad
certitudinẽ auditoꝝ enũciat eſſe qđ orat.

LEuaui oculos &c. Ac ſi di
cat.Prius ad dominũ cla-
maui cũ tribularer,orans
mihi dari ſagittas & car
bones.Et his mihi ab illu
minatione gratiæ diuinæ
conceſſis cũ prius oculos rationis depreſ-
ſos haberem ignorantia:Leuaui illos ocu-
los meos interiores in montes .i. erexi eos
attendendo in ſcripturas prophetarum &
apoſtolorum, qui propter dignitatis ſuæ

eminentiam montes dicunt. Vnde veniet auxiliũ mihi. Acſi dicat. Vere in ſcripturas oculi ſunt leuandi. Inde mihi auxilium continget: vt ipſarũ rationib⁹, fidei cõuincam aduerſarios & munitus cõtra eos exiſtam. Ne vero videretur auxiliũ hoc ſolũmodo a montibus eſſe, remouet hoc ſic. Et hoc auxilium meũ qđ a montibus veniet: a dño tamen eſt. ſ. ſic auxiliabor a montib⁹ vt auxilium hoc a dño principaliter contingat. A domino inquã qui potẽs eſt ad adiuuandum, qui fecit cælũ & terram. i. & ipſos montes fecit qui fuerunt cæli. i. compluẽtes ſubditos & terrã fecit. i. ſubditos cõplutos. Hoc aũt qđ ſequitur, ſcilicet Nõ det &c. vel poteſt oratio eſſe de ſeipſo vt ad ſecundã perſonã, ne cõmoueatur: vel de vnoquoq̃ auditore ſic. Dico ꝙ iã oculos in montes leuaui. & ne vlterius u tu ego ab illis mõrib⁹ deuies, & magis & magis oculos in montes leues: non det pedem tuũ interiorem in cõmotionẽ. i. fidẽ quæ eſt pes ꝑ quẽ mẽs ad ſuperiora tendit, non permittat cõmoueri a ſtabilitate ſcripturarũ, vt concidat in errorẽ. Neq̃ etiã qđ minus eſt dormitet. i. te dormitare permittat, ſcilicet in fide vacillare, & aliquo modo dubitare, ille qui cuſtodit te per inhabitantẽ gratiã deus ſcilicet a ſimilitudine dormitantis, q nec ex toto dormit, nec ex toto vigilat. Eodẽ autem modo & ſequentia de ſeipſo poſſunt legi, quaſi ad tertiã perſonã. De auditore quidẽ vnoquoq̃ ſic adaptatur, vt ſententia non mutetur. Dixi o auditor, ꝙ leuaui oculos in montes. Vt vero & tu ſimiliter leues: non det in cõmotionẽ pedẽ tuũ neq̃ dormitet q cuſtodit te: hoc vt in alia ſententia exponit. Ne vero videat ex diffidẽtia oraſſe, enũciat qđ orauit ſic. Oro nõ det in cõmotionẽ pedẽ tuũ &c. Et ecce in pręſenti erit qđ oro. Non dormitabit neq̃ dormiet. i. nõ ꝑmittet te dormitare in fide. i. vacillare neq̃ dormire. i. ex toto cõmoueri in fide: ille qui per auxiliũ gratiæ cuſtodit vnũquemq̃ qui eſt Iſrael ne deficiat deus ſcilicet. Plus nimirum eſt dormire, q̃ dormitare. Dico non dormitabit neq̃ dormiet, ſed ipſe dominus exiſtens ideoq̃ potens ad cuſtodiendum, cuſtodit te cũ perſeuerantia. Dominus inquam qui eſt protectio tua, qui te protegit auxilio gratiæ ne cedas impugnationi inimicorum: domin⁹ inquã exiſtens per regnum gratiæ ſuæ ſuper manũ dexterę tuæ. i. ſuper potentiam: quæ cauſa erit dexterę tuæ: ſuper potentiã fidei ſcilicet quæ cauſa erit per quã ad dexterã dei colloceris: quæ tua dicitur, eo ꝙ illam tibi dari cupis, & ad illam collocaberis, quod eſt dicere. Ipſe exiſtit ſuper potentem fidem tuã. i. dominatur fidei tuę: bene regens eam & augmentans, quę per eũ potens eſt & valida, per quã ad dexterã dei patris collocaberis. Sine fide quippe ipoſſibile eſt placere deo. Vel exiſtens ſuper manũ, & nõ ſuper ſiniſtrã manũ. ſed ſuper manum dexteram tuam, id eſt ſuper bonã operationem, quæ per manũ dexteram accipitur: cum per dexteram ſæpe bona ſoleant denotari: quod eſt dicere. Dominus nõ ſolum eſt protectio tua, ne inimicorũ impugnationi cedas, ſed ipſe etiam dominatur, & bene regit bonam operationem tuã. vt eam magis augmentet de die in diem. Dominus inquã cuſtodit te, ideoq̃ ſol iuſtitię Chriſtus non vret te per diem. i. non offuſcabit rationis tuæ nitidũ acumen per diẽ, id eſt per nimiam claritatẽ diuinitatis ſuę quæ dies rectiſſime dicitur ad reſpectũ humanitatis, quæ etiam nox dicitur, eo ꝙ lõge minus ſplendida ſit ad diuinitatis comparationem. Neq̃ luna. i. Chriſtus vret te, id eſt permittet vri te, ſcilicet non permittet rationis tuæ acumen in excæcatione offuſcari per noctem. i. per humanitatẽ ſuã, quod eſt dicere. Sic te dominus & cuſtodit & cuſtodiet ne ꝑmittat offuſcari rationẽ tuã aliquo errore in conſideratione diuinitatis: vt dicas eũ alterũ deũ eſſe a patre & minorẽ eo: vt Arriani voluerũt, neq̃ in reſpectu humanitatis: vt dicas eum nõ verũ hominẽ fuiſſe, ſed phantaſticũ corpus aſſũpſiſſe: vt Manichei aſſeruerũt. Qđ dicit nõ vret te ꝑ diẽ & noctẽ: dictũ eſt a ſimilitudine illorũ qui vel in die itinerantes a ſole, vel in nocte a luna offuſcãtur, & cutis ſuæ nitorẽ amittũt: ideoq̃ vri dicunt. Vſtorũ enĩ eſt offuſcari. Luna quippe & ſi non calefaciat, vt ſol talis tamẽ naturæ eſt: ꝙ vrit. i. cutẽ offuſcat & nigreſcere facit. Sol aũt & luna Chriſtus dicitur, ſol quidẽ ſecũdũ claritatem diuinitatis. Luna ſecundũ carnẽ, quæ ad modũ lunę decreſcere potuit, ꝑ aduerſitatem & mortẽ, & creſcere ꝑ ſoſpitatis proſperitatem. Nõ ſolum autem cu

Heb. xi.

Luna vrit cutẽ denigrans. Sol & luna

ſtodit te dñs ne vraris per diem & noctem, ſed & dominus,vt vniuerſaliter dicam,cuſtodit te ab omni malo hæreſum, ne erres de reſurrectione mortuorum,de baptiſma te paruulorũ,& de cęteris hęreſibus.Quoniã aũt indeterminate dixerat ab om̃i malo,ne intelligeret ꝙ de omni malo corporis cuſtodiret eum: dat intelligere de quo malo dicat,cum optatiue addit ſic.Dico ꝙ cuſtodit te ab omni malo,& hoc iugiter faciat,cuſtodiat ſcilicet dñs. nõ dico corpus a tribulatione:ſed animã tuã ab omni errore.Et ſic quidẽ eam cuſtodiat, ſcilicet dñs per illuminationẽ gratię cuſtodiat introitũ tuũ.i.fidem tuam,in quã iã introiſti,vel quę tibi eſt introitus ad omne bonum.Initiũ em̃ omniũ virtutũ eſt,& cuſtodiat exitum tuũ.i.finẽ tuũ:ne quando de hac vita exibis aliquo modo a fide diſſentias.In exitu quippe,multę occultę ſuggeſtiones & illicitę a diabolo inferunt. Cuſtodiat inquã introitum.i.fidem ex hoc nunc.i.ex pſenti tempore incipiens & vſꝗ in ſeculum futurum perſeuerans.

Exit⁹ vitæ pericula.

In Pſal.CXXI.

PSalmi.CXXI.Titulus. Canticum graduum.hoc etiã vt ſuperius exponitur.Poſtꝗ̃ in fide confirmata eſt collectio perfectorũ, per mõtes in quos oculos leuauit:quæ collectio quidẽ ſecundus gradus eſt oſtẽdit etiã in ſequẽti pſalmo ſe tertiũ gradũ aſcendiſſe, ſcilicet ſpẽ per quã iam in cęleſtibus cõuerſat, de qua ſpe ſe lætitiam aſſerit habuiſſe : vt magis auditores ad eandem ſpem inuitet.Oſtendit quoq͂ per ſpei ſuæ certitudinẽ plures ſuę confeſſionis hoĩes ad eandem pacẽ cæleſtem iam aſcendiſſe ad quã ſpe tendunt, quos orat vt rogent de pace illa:vt illis detur fidelibus qui adhuc in terra degunt.

LAetatus ſum &c.Ac ſi dicat.Per hoc ꝙ oculos ĩ mõtes leuaui ad hoc iã deueni:ꝙ lætatus ſum in his.i. in conſideratione horum quæ dicta ſunt mihi a ſcripturis prophetarũ & apoſtolorũ.ſ.dictum eſt ꝙ nos fideles poſt mortẽ carnis ibimus in domũ dñi.i.in cęleſtẽ Hieruſalẽ. Lætat⁹ ſum inquã qa ibimus. Nõ ſolum autẽ nũc ſpem habeo nos illuc ituros eſſe:ſed etiam ex quo de hoc lętatus ſum,pedes noſtri ſtãtes erant.i.affectiones ſpei noſtræ iã erant firmiter habitãtes o Hieruſalem in atriis tuis.i.in amplitudine tua,quod eſt dicere. Ex quo lętati ſumus, ſpe iam in te habitauimus,quæ pro tui amplitudine atria habere diceris. Cũ dicit ſingulariter Lętatus ſum,vnam maſſam eſſe oſtẽdit:cũ dicit pedes noſtri,plures eſſe perſonas oſtendit eos ꝗ hic loquũt.Determinat aũt de qua Hieruſalẽ dicat,cũ addit:Hieruſalẽ dico ꝗ̃ quotidie ędificat adeo ex fidelibus de hoc mũdo migrantibus,exiſtens non re vera ciuitas,ſed vt ciuitas.ſ.dicta ciuitas ꝑ ſimilitudinem,eo ꝙ ex viuis lapidibus fiat, vt ciuitas ex lapidibus inanimatis. Ne vero intelligeretur hoc dictum eſſe de aliqua ciuitate,quæ nunc ædificaret & Hieruſalẽ vocaretur,ad differentiã addit:illa Hieruſalem dico cuius participatio eſt ei⁹,qđ eſt in idipſum tendens.i.in incõmutabilitatẽ.ſ.quę illo bono participat qđ incõmutabile eſt & ęternũ.Per hoc datur intelligi Hieruſalẽ cęleſtis,cuius ciues incõmutabilis beatitudinis ſunt participes.Oſtendũt aũt pfecti ꝗ in hoc pſalmo agũt oẽs fideles prędeceſſores ſuos iam in domũ domini iuiſſe:vnde certi ſunt ꝙ & ipſi ibunt, ſic.Ibimus in quã ĩ domũ dñi,& inde certi ſum⁹.Illuc.n. iam aſcenderũt ſecundũ animã nõ ſecũdũ corpus,tribus. Cũ dicit trib⁹ dat intelligere homines:qa tribus hominũ dicimus nõ angelorũ,ac ſi dicat: Inde certi ſumus nos aſcenſuros eſſe, quia iã illuc generationes hominũ aſcenderunt . Determinat autem quę tribus,cum addit.Tribus inquã domini.i.illi homines aſcendent, qui regenerati fuerint in domino ex aqua baptiſmatis & ſpiritu ſancto.Iuxta illud.Qui crediderit & baptizatus fuerit ſaluus erit.Tribus inquã domini aſcenderunt.Et hoc vt teſtimonium Iſrael aſſerit.i. vt Iacob patriarcha teſtificatus eſt in viſione ſua,qui vidit ſcalã,& eã angelos aſcendentes & deſcẽdẽtes.Quodquidẽ ſignũ erat & rei pręteritę & rei futurę. Nã per deſcendentes angeli maligni ſignabantur,qui per ſuperbiam deſcenderunt, per aſcendentes ſancti qui futuri ſunt ſpiritales vt angeli,& ad reparãdum caſum illorum qui deſcenderũt ſunt illuc aſcenſuri, & iam quidam aſcenderũt. Vel ſic.Illuc aſcenderunt tribus dñi exiſtẽtes teſtimonium Iſrael.i. teſtificantes ſuo

Tribus.

Mar.xvi.

Gen.xxviij.

aſcenſu illud idem qđ teſtificatus eſt Iſrael viſione,qđ eſt dicere. Illud teſtificati ſunt verũ eſſe in ſui aſcenſione, qđ Iſrael teſtificatus eſt in viſione. Aſcenderũt inquã tribus:& hoc ad confitẽdũ laudẽ nomini dñi id eſt ad laudandum dominũ ex conſideratione magni nominis eius quod eſt dominus,quod eſt dicere. Ad hoc aſcenderunt, vt perennis laude dilectiõis deum laudẽt. Inde quoq; certi ſumus ꝙ in domũ domi-
Sedes. ni ibimus : quia illic iam ſederunt ſedes, id eſt in domo illa iã diu eſt ꝙ quieuerunt iudices,qui accipiunẽ per ſedes,eo ꝙ iudicũ eſt ſedes habere:vel qa ſedes dei ſunt.& determinat quando iudices erũt, cum addit,In iudicio ſedes.i.illę ſedes quę cũ nõdũ ſint ſedes,in iudicio futuro ſedes futurę ſunt,quod eſt dicere. Apoſtoli illuc iam aſcenderunt,& ibi iãdiu quieuerũt,qui futuri ſunt iudices in die iudicii ſuper domũ Dauid.i.ſup eccleſiã,quę ſpiritalis do-
Matt. xix. mus eſt Chriſti veri Dauid.Iuxta illud dominicũ.Sedebitis ſuper ſedes duodecim,iudicantes duodecim tribus Iſrael.Dom⁹ Dauid.i.Chriſti dicunẽ & boni fideles & mali,eo ꝙ oẽs eiſdẽ ſpũalibus ſacramentis iniciati ſint.Quia dictũ erat tribus & ſedes in domũ dñi aſcendiſſe,orat illos q iam aſcẽderunt,vt rogent pro eis q adhuc aſcenſuri ſunt,ſic. Dico ꝙ ſedes & tribus aſcenderunt.Et vos qui iã aſcendiſtis, rogate nobis ea quæ ſunt ad pacem Hieruſalem cæleſtis adipiſcendã: ſcilicet rogate deum vt det nobis q ſumus adhuc aſcenſuri ea per quæ veniamus ad ęternã pacẽ cęleſtis Hieruſalem.Poſtq̃ eos q iã aſcenderũt inuitauit ad rogandũ de pace illa:ipſamet perfectorum collectio de pace illa orat,vt auditores orare inſtruat ſic:dicimus Rogate q̃ ad pacem ſunt & noſmet oramus vt abundantia ſit tandẽ in futuro diligentibus te, o Hieruſalem cęleſtis, ſcilicet vt oẽs hic adhuc degentes qui abundantiam,quæ in te eſt cupiunt adipiſci vtpote diligentes te,abundantiam illam conſequantur.Exponit aũt de qua abundantia oret, cum addit.Dico abundantia ſit diligẽtibus te, ſcilicet fiat illis pax in virtute tua.i.per virtutem tuã,ſcilicet deẽ illis pax æterna per Chriſtũ qui eſt virtus tua faciẽs te fortem & inexpugnabilẽ,ſic vt nullus hoſtiũ aſſult⁹ tibi fieri,queat. Vel ſic.Fiat illis pax exiſtendo in virtute tua.i.ſic deẽ eis pax quæ in te eſt vt etiam perſeuerent in dilectione diuina,quę dicitur per antonomaſiam virtus tua,eo ꝙ dignior ſit oĩ virtute & durabilior.Cum enim omnes hic virtutes habeãtur:in futuro ſola caritas habebiẽ. Vnde legitur.Maior autem eſt caritas, & non 1. Cor. xiii. parua pax fiat eis,ſed abundantia pacis detur eis,quę abundantia eſt iã in turribus tuis,ſcilicet tanta abundantia detur eis in futuro,quãta eſt in Aplis iã qui dicuntur turres tuę,vel ꝓpter ſublimitatẽ meritorũ ſuorũ,vel qa munimẽtũ fidelium ſunt doctrina & patrocinio orationũ ſuarũ.Oſtenſa lętitia & ſpe ſua & oratione de pace facta,qua intentione hęc egerit oſtendit ſic. Dixi,Stantes erant pedes noſtri in atriis tuis Hieruſalem, & oraui de pace tua dicens:Fiat pax &c.Et ego de te agẽs o Hieruſalem loquebar pacem.i.annũciabã pacẽ tuam,ſcilicet quotienſcũq; de te egi,annũciaui aliis quãta ſit pax tua. Loquebar inquã pacẽ & hoc ꝓpter fratres meos & proximos meos.i.pro vtilitate fratrũ & proximorũ meorũ,vt ad hanc pacem tendãt.fratres vocat oẽs fideles,eo ꝙ oẽs dei filii adoptiui ſint.Proximos aũt dicit pfectos q eis in cõformitate ſunt ꝓximi,qđ ex alia tranſlatione colligiẽ in qua habeẽ amicos meos. Quoniam aũt poſſunt eſſe proximi in malo,ad determinandum quos proximos hic accipiat, addit ſic: ſcilicet loquebar pacem propter domũ domini dei noſtri ędificãdã .i.ad hoc vt magis & magis tendant fideles exemplo meę locutionis ad pacem illã Hieruſalem cæleſtis,& ſic ipſa ędificeẽ magis magiſq;,quę dei domus eſt:& ſic o domus dei Hieruſalem quæſiui bona tibi.i. adquiſiui tibi bonos ciues:de qbus ædificata glorioſior fias & magis honorata.

In Pſal.CXXII.

Psalmi.CXXII.Titulus. Cãticum graduum.Tertio gradu pertractato,ſcilicet certitudine ſpei ſuæ ad inſtructionem audientium oſtenſa ad eorundem inſtructionem quartum gradum ſe oſtendit aſcendiſſe, ad hoc ſcilicet vt iã rationis ſuę oculos leuet ad attendendum voluntates domini,vt eas cõpleat qđ tandiu faciet donec ei miſereaẽ reducendo in immortalitatem & impaſſibilitatẽ de qua qua etiã miſeratione orat. vnde ſic dicit.

AD te leuaui oculos &c. ac ſi dicat. O auditores poſt q̃ lætati fueritis de hoc ꝙ ibimus in domũ dñi: Leua te interiores oculos rationis veſtrę ad eũ qui habitat in cęlis. Et hoc facite exẽplo meo. Poſtq̃ enim lętatus ſum, leuaui oculos meos interiores: oculos videlicet rationis: ad te q habitas in cælis. i. qui dominaris in ciuib⁹ cæleſtis Hieruſalem, quod eſt dicere. Oculos rationis leuaui attendendo volũtates tuas, vt eas complerẽ, qui depreſſi erãt, dũ ad voluntates meas complendas attẽdebã & dignũ erat, vt ad te oculos leuarẽ, cũ tu ſis ille qui in ciuibus cæleſtis Hieruſalem dominaris: ad quorum conſortiũ non veniẽtem, niſi oculos ad te leuarẽ. Oſtẽdit aũt q̃ attente oculos ad deũ leuauerit duplici ſimilitudine: vt auditores magis ad hoc idẽ attrahat ſic. Leuaui inquã ad te oculos. Et ecce o auditores in promptu eſt q̃ attente ad deũ oculos leuauerim, & adhuc leuo: qa ſicut oculi ſeruorũ ſunt poſiti in manibus dominorũ ſuorũ attẽdẽtes in ipſas manus: vt quacũq; hora dñs eis nutũ fecerit ipſi ſtatim obœdiant. & vt maius qd dicam: Sicut oculi ancillę quę magis eſt ſubdita: & ad obœdiendũ parata, ſunt poſiti in manibus dñę ſuę attendentes, vt ad ſolũ nutum ſequat̃ obœdientia. ita oculi noſtri interiores attenti ſunt ad dñm deũ noſtrũ, vt ei in omnibus eius voluntatibus obœdiam⁹. duraturi in hac ſeruitute donec miſereat̃ noſtri in futuro reducẽs in immortalitatẽ, & impaſſibilitatem, & de hac ſeruitute eripiens. Orat aũt ꝓ hac miſeratione ſic. Dico donec miſereat̃ noſtri: & qa confido te mi ſeruturũ, oro miſerere noſtri: in futuro tandẽ de ſeruitute hac eripiẽs, & in perfectum ſtatum nos reducẽs. Miſerere noſtri: bis ex nimio deſiderio ponit. Dico miſerere noſtri, & neceſſe eſt hoc orare: quia hic repleti ſumus deſpectione, per emphaſim. i. adeo deſpectibiles ſumus, vt omni repleti deſpectione videamur. Et nõ ſolum ideo neceſſe eſt hoc orare, qa in corpore ſum⁹ deſpecti: ſed etiã qd maius eſt, quia multum repleta eſt anima noſtra deſpectione: viſa opprobrium. i. digna opprobrio, abundãtibus in terrenis diuitiis. i. diuitibus hui⁹ ſeculi: & viſa ſuperbis. i. eiſdẽ abundantibus, qui de diuitiis ſuis ſuperbiunt deſpectio. i. digna deſpectione, qđ eſt dicere. Aĩa noſtra deſpicitur, & opprobrio digna eſſe iudicatur a ſuperbis diuitibus huius ſeculi: dũ ſtulta & inſana dicitur eo ꝙ mundana ſpernat.

In Pſal. CXXIII.

PSalmi. CXXIII. Titulus. Cãticum graduũ. Quarto gradu de attẽtione voluntatũ dei oſtẽſo: de quinto gradu agunt ꝑfecti. ſ. vt cũ ꝓpter attẽtionẽ ſuã tẽptentur de ea attentione reuocari. i. a detractorib⁹ vel a blandis deceptoribus, & non poſſint: hanc conſtantiam non ſibi, ſed dño aſcribant, & hoc idem facere oẽs illos q Iſrael eſſe deſiderãt inſtruunt.

NIſi quia dñs erat in nobis dicat nunc Iſrael &c. Ac ſi dicat. Cum ad deũ oculos attentos habuerim, & inde vellent me reuocare detractores, & blandi deceptores, & non poſſent: dixi hoc nõ ex me ſed ex domino eſſe ꝙ ſic attentus eram. Qua de re exemplo mei quicũq; iam oculos ad deum leuãs eſt Iſrael, & tẽptat⁹ fuit reuocari fruſtra: non hoc ſibi aſcribat, ꝙ ſic conſtans fuit, ſed Iſrael nunc. i. indilate dicat & ore, & mẽtis reputatione: niſi ideo remãſiſſet, qa dñs erat in nobis ſecũdũ auxiliantẽ gratiã, niſi qa dñs erat in nobis inquã cũ exurgerẽt hoĩes in nos forte viuos deglutiſſent nos. Notãdũ ꝙ hoc ꝙ bis ponit, Niſi qa dñs erat in nobis, vel ex nimia exultatiõe & affectione facit: vel ad hoc vt ſingula ſingulis reſpõdeãt, ſic. Niſi qa dñs erat in nobis, cũ hoĩes maligni exurgerẽt in nos blãdis verbis & deceptoriis tẽptãdo nos ab attẽtione nr̃a reuocare, deglutiſſent nos. i. ĩcorporaſſent nos ſibi viuos. i. ſciẽtes & prudẽtes ĩ peccãdo. Et hoc feciſſent forte. i. ſubito, & ex ĩprouiſo: vt nõ eſſet nobis potẽtia euadendi. Licet ſcientes deglutiremur: vel forte. i. ſicut facti fuiſſem⁹ abſq; ratione. Et niſi qa dñs erat in nobis cum ira ſceretur furor eorum in nos. i. cum detractores & maledici furentes iraſcerẽtur cõtra nos, & detractionibus & maledicis verbis: aqua abſorbuiſſet nos. i. ipſi exiſtentes ſimiles aquę diffluendo hac & illac per illicita, vel in hoc ꝙ me nitebantur ſubmergere vt aqua, abſorbuiſſent nos, id eſt incorporaſſent ſibi: & hoc forſitan. Iſtud

forſitan tale eſt,quale ſuperi⁹ forte. Abſorbuiſſent inquā nos: niſi qa dn̄s erat in nobis.Cæterū qa in nobis fuit pertranſiuit.i. euaſit aīa noſtra torrentē.i.amara & detractoria eorum verba,ad ſimilitudinē torrentis cū impetu fluentia,ne nos reuocare poſſent.Dico pertranſiuit,& hoc forſitan dico .i.timide ꝑ magnitudine periculi in quo fui,& dubitans an in quolibet offenderim. Per hoc inſtruit auditores ſemper timidos eſſe de caſu,vt qui ſtat videat ne cadat.Beatus enim homo,qui ſemp eſt pauidus.Pertranſiuit inquā aīa noſtra torrentē:& vtinā anima noſtra ꝑtranſiſſet,ſic vt in nullo offendiſſet aquā intolerabilē:quantum ad fragilitatē noſtrā,non quātū ad auxilium gratię diuinę.Aquam & torrentē pro eodē habet.Pertranſiuit inquā aīa,vnde benedictus.i.magnificatus & laudat⁹ ſit dn̄s, qui non dedit nos dentibus eorum.i.corroſionibus detractionū & maledictorum eorū in captionē.i.in incorporationē,ſcilicet nō ꝑmiſit vt nos incorporare ſibi poſſent per detractiones & maledicta ſua.Non ſolū autē liberati ſumus a dētibus:ſed etiā aīa noſtra exiſtens cauta, ſicut paſſer qui cautus eſt ad laqueos euitandos, erepta eſt de laqueo venantiū.i.de deceptoriis blanditiis mundanorū: per quas me ſibi capere nitebantur & cōformare, ſicut venantes decipiunt laqueo feras aut volucres. Et nō ſic eſt anima erepta ꝙ vnq̄ illaqueata fuerit, ſed ita ꝙ laqueus ille cōtritus eſt.i. ineffi cax ad nos capiendos & illaqueandos, a ſimilitudine contriti laquei,qui impotēs eſt ad illaqueādū.Et qa cōtrit⁹ eſt nos liberati ſumus inde,ne poſſet nos decipere. Et hoc nō fuit ex nobis,ſed hoc adiutoriū noſtrū cōtigit in noīe dn̄i.i.ꝑ honorē dn̄i.ſ. ꝑ miſericordiā dn̄i.cōtuitu.n.miſericordię ſuę ipſe a fidelibus honorat̄: ideoq; honor ei⁹ dicitur.Nomen vero pro honore poſitum ſępius inuenitur,quod eſt dicere. Q; liberati ſumus:per adiutoriū miſericordię domini contigit, vel ſic Adiutorium noſtrū contigit in nomine dn̄i.i.in occaſione honoris dn̄i,ſcilicet ideo adiuti ſumus qa dominū oīn̄ modo honorare ſategimus.Dn̄i dico qui fecit cælum & terrā.i.prælatos & ſubditos.Et quoniā adeo potens eſt ꝙ cælum & terram fecit,ad adiuuandū nos potens eſſe comprobatur.

I Corint.x.
Prouerb. xxviii.

In Pſal.CXXIIII.

Pſalmi.CXXIIII.Titulus. cāticum gradtuū. Gradu quinto pertractato,hoc ſcilicet vt oēm cōſtātiā ſuā non ſibi ſed dn̄o aſcriberēt.de ſexto agitur ſcilicet poſtq̄ ad hoc conſtātiæ deuenitur, vt reuocari nequeant ab attētione : & hoc nō ſibi ſed dn̄o aſcribūt, debēt etiā ad hoc aſcēdere,vt in ſolo dn̄o cōfidāt, omni ſeculari cōfidentia poſtpoſita:ad quā cōfidentiam perfecti qui hic agunt auditores inuitant: oſtendendo quid vtilitatis ex hac confidentia contingat.

Qui cōfidūt in dn̄o &c. ac ſi dicat.Nō ſolum oculos meos ad deū leuaui.& nō nō ſolū dixi: Niſi qa dn̄s erat in nobis, ſed etiā altius aſcēdi:vt in ſolo dn̄o cōfidā,omni ſeculari cōfidētia ſpreta.Ideo ꝙ vos qcūq; Iſrael eſtis,& iā hos qnq; gradus aſcēdiſtis:adhuc alti⁹ aſcēdite,vt in ſolo dn̄o cōfidatis: & hoc bono veſtro facietis.Populus eīn̄ q cōfidit ī dn̄o,& nō in ſecularib⁹ nō cōmouebit̄ in ętern̄u a ꝓpoſito ſuo bono,neq; ꝑ ꝓſperitatē,neq; ꝑ tribulationū aduerſitatē,ſicut mōs Sion.i.Chriſtus,ſup quē montē Sion oēs exiſtētes fundant̄ & ei innitūt̄: nō potuit aliquo modo a ſtabilitate ſua cōmoueri,qđ eſt dicere.Cōſtās erit & īmobilis ſicut Chriſt⁹ īmobilis extitit,nō vt tātā habeat cōſtātiā quātam Chriſt⁹ habuit,ſed īquātū poſſibile eſt erit ei in cōſtātia cōformis. Determinat aūt q ſit populus in dn̄o cōfidēs,ne qs ſe temere iudicet hāc cōfidētiā habere,cū ea careat, ſic.Populus inquā q cōfidit nō cōmouebit̄, & hūc eſſe cōfidētē affirmo:q iā ſpe & bonę vitę cōuerſatione habitat in Hieruſalē cęleſti.Vn̄ dicit Apl's. Noſtra cōuerſatio ī cęlis eſt.Et ideo populus cōfidēs nō cōmouebit̄,qa mōtes ſunt ī circuitu ei⁹.i. apl̄i & cęteri ſancti,q iā de hac vita diſceſſerūt,dicti mōtes ꝓpter ſāctitatis ſuę ſublimitatē, ſūt in circuitu ei⁹.i.in munitiōe ei⁹ ꝓtegēdo eū meritis & orationib⁹ ſuis a lęſionib⁹ hoſtiū viſibiliū,& inuiſibiliū: a ſimilitudine patrocinantium militum: qui in circuitu cuiuſlibet exiſtentes eum ab hoſtibus inſtantibus protegūt.Et etiā dn̄s eſt in circuitu populi ſui protegendo eum auxilio gratiæ ſuę,ex hoc nunc incipiendo,& vſq;

Philip. iii.

in ſeculum perdurando. & vere non cõmouebitur: quia etſi ad horam permittat domin⁹ peccatores iuſtis dominari, & eos flagellare: tamen non relinquet diu dominus virgam. i. flagellationem vel dominationẽ peccatorum ſuper ſortem. i. ſuper electionem iuſtorum. i. ſuper iuſtos electos ad ſaluationem: ideo vt ipſi iuſti non extendant manus ſuas. i. non promoueant affectiones ſuas ad iniquitatem, acſi dicat: Si vltra modum patiendi permitteret deus peccatores iuſtis dominari, & eos tribulationibus affligere: vtiq; cõmouerentur, & ad iniquitatem promouerentur. Vt ergo non ſolũ modo non male operentur: ſed nec etiã eorum affectiones ad iniquitatem extendantur: contẽperat deus tribulationes ad modũ patientię ipſorũ, vt nõ permittat ipſos peccatores eis vltra modũ dominari, & tribulatiõibus eos affligere. Vnde Apoſtolus
i. Corin. x. Non patietur vos tentari, ſupra id qđ poteſtis. Orat aũt de hoc qđ enũciauit, ſic. Dixi, O dñe, ꝙ non relinques virgã peccatorum ſuper electos iuſtos, & ita fit o dñe. benefac bonis & rectis corde: auferẽdo ab eis virgã peccatorum. Bonos vocat bene operantes, rectos corde vero, eos qui cum bene operari nequeant: ſaltem bene operandi vo
Sort. luntatẽ habent. Sortem pro electione ponit, eo ꝙ ſorte fiat electio: virgam vero pro flagellatione, quia in ea flagelletur, ſiue per virgam ſceptrũ accipimus: per ſceptrũ autem regnum, eo ꝙ regni ſit ſignum. Qđ ex hebraica tranſlatione colligitur vbi habet ſceptrũ. Oſtẽdit aũt damnationẽ illorum q a bono propoſito cõmouebuntur, vt p hoc ab huiuſmodi re deterreat auditores ſic. Dico ꝙ non relinquet dñs virgã peccatorꝝ diu ſuper electos iuſtos: ſed ab eis cito auferet ipſam virgã. Declinãtes aũt. i. deflectẽtes ſe a iuſtitia ſua in obligationẽ. i. iniquitatẽ q̃ eſt eis obligatio & cathena ad mortem adducet dñs in futuro in damnationẽ iuſto iudicio ſuo, cum operantib⁹ iniquitatẽ. i. cũ illis qui eos faciunt declinare. Ideo ꝙ per antonomaſiã dicunt operãtes iniquitatẽ, quod eſt dicere. In eandẽ damnationẽ adducent, in quã & iniqui quib⁹ conformã
Ezech. xviii tur. Vnde ꝓpheta. Si auerterit ſe iuſtus a iuſtitia ſua nunqđ viuet? Dñs inquã adducet declinãtes ad damnationẽ: dñs dico q erit Iſrael pax æterna: pax dico exiſtẽs ſup ipſum Iſrael. cui. ſ. Iſrael gratuita dilectione ſubiicietur & ſine fine confitebitur.

In Pſal. CXXV.

Psalmi. CXXV. Titulus. Cãticum graduũ. Oſtẽſa confidentia quę ſextus gradus eſt, agũt quoq; de ſeptimo gradu perfecti. ſ. ꝙ ad hoc iã deuenerũt, vt de captiuitate conuerſi ſint in libertatẽ, per quã cõſolati ſunt, & lętitia repleti & magnificati. De qua etiã orant, vt magis & magis eã aſſequant, cũ in ea ſemper creſcere poſſint. Per hoc autẽ exemplũ auditoribus dãt, vt ad hãc libertatem magis magiſq; tendant. Captiuitatẽ vero dicimus quãdo fideles deo timore pœnę & ex auctoritate iubẽtis dñi ſeruiunt: quiquidẽ non ſeruirent, niſi pœnã ab eis peccantib⁹ remouendã certi eſſent, & auctoritas iubẽtis non eſſet. A ſimilitudine ſeruorũ & captiuorũ qui potius ſeruiunt timore & auctoritate iubẽtis dñi, q̃ amore. Huiuſmodi vero captiuitas ex dilatione in libertatem cõuertit: cũ fideles tãta ſunt erga deũ caritate ſuccẽſi, vt nõ iã ex timore, ſed ex ſola ſeruiãt dilectione & ſine aliqua difficultate: qui nihilominus ſeruirẽt, ſi nullã pœnã de peccatis imminere cognoſcerẽt: a ſimilitudine liberorum qui ſeruiunt ſpontanei, non aliqua neceſſitate coacti.

IN cõuertẽdo dñs &c. hũc nimirũ verſum cũ quodã ordine incipiat, hoc ordine omiſſo alio ordine finit. Cũ eñ principium ſic ponat. In cõuertendo dñs captiuitatẽ Siõ, & poſt deberet addere factus eſt magnificat⁹, vel fact⁹ eſt glorioſus vel aliqđ tale qđ priori poſitiõi cõueniret, hoc poſitionis ordine dimiſſo ponit aliam poſitionẽ, q̃ priori cohęrere non videt. Ponit. n. facti ſumus ſicut cõſolati. Idcirco vero iſtud facere videt, vt innuat qa hoc qđ incœperat & dimittit ex hoc qđ in ſequẽtibus ponit euidẽs eſt & manifeſtũ. Qđ etiam ob hoc dimittit, qm̃ nõ attinet ad ſuæ ꝓpoſitũ intẽtionis. Eſt aũt cõſtruct⁹ huius verſus ęque valens, acſi talis cõſtructio poneret. O vos qui iam ad confidentię gradũ aſcendiſtis exemplo noſtro ad hoc ꝑtingere nitimini: vt captiuitas veſtra in libertatẽ cõuertat, & ſic fiatis cõſolati & læti ſicut & nos. Nã i cõuertẽdo dñs captiuitatẽ

noſtrā.i.cū dn̄s miſericorditer cōuertit ca
ptiuitatē noſtrā ī libertatē,p ipſam liberta
tē facti ſumꝰ ſicut cōſolati. Cōſolationē di
cit ipſam triſtitię remotionē, qua deſolant
cū timore pœnę ſeruirēt.ſępe nēpe tūc pro
ſeruitii grauitate triſtitia vrgebant. Idcir
Sicut cōſolati. co ponit nō conſolati,ſed ſicut cōſolati:qa
hęc cōſolatio dicēda eſt,ſicut conſolatio.i.
vmbra conſolationis, ad cōparationē cōſo
lationis futurę,quę dignior erit . Cū dicit
in cōuertendo:illud inſinuare videt, ꝙ nō
longe poſt conuerſionē,ſed mox in ipſa cō
uerſione facta eſt cōſolatio.Tūc aūt in hac
ſcilicet cōuerſione,repletum eſt gaudio os
noſtrū interius,mēs.ſ.qua cū deo ore ad os
loqmur. Et nō ſolū interius, ſed & lingua
noſtra exterior:per emphaſim dico repleta
eſt exultatione.i.verbis exultantibus: qui-
bus deum aſſidue laudamus de noſtra con
uerſione.Cū aūt captiuitas noſtra cōuerſa
ſit,& nos facti ſumus cōſolati,& gaudio &
exultatione repleti:tunc dicent inter gen-
tes.i.ideo continget,quia qdā inter gentes
exiſtentes.i.quidā ex incredulis gentiliter
viuētibus,magnificationē noſtrā cōſiderā
tes adinuicem dicent.Vere dominus ma-
gnificauit cum eis facere ſuū.i. cum prius
in eis operatus eſſet obœdientiam,illā ſci-
licet obœdientiā quę eſt facere ſuū.i.opus
ſuū,quā cū eis operatus eſt.ſ.quā ipſi per li
berū arbitriū operati ſunt:& deus cum eis
per adiuuantē gratiā operat:magnificauit
id eſt magnificā & mirabilē fecit.Ita vide-
licet vt cū ex timore obœdiſſent priꝰ, nūc
ex ſolo ſeruiāt & obœdiāt amore.Iſtud tūc
qđ in initio huius verſus eſt poſitū cauſa-
tiuum eſt:idem valēs acſi ideo poneretur.
Poſitis verbis ipſarū gentiū, quæ de ipſo-
rum facient magnificatione: ipſarū verba
ex nimia lætitia,ad dei laudē concedūt ſic.
Quidā inquā inter gentes dicent:magnifi
cauit dn̄s facere ſuum cū eis,& verū dicēt
Magnificauit nāq; dn̄s facere ſuū nobiſcū,
& ideo facti ſumus lętātes & exteriꝰ in lin
gua,& interiꝰ in ore. Vt aūt magis magiſ
ꝙ lętemur,oramus cōuerte dn̄e ſecundum
intenſionē captiuitatē noſtrā in libertatē,
ſcilicet cum iam ſit conuerſa,vt iam liber-
tatis amore obœdiamus, intenſius conuer
te vt magis libertatis amore obœdiamus,
vel cōuerte ſecundū perſeuerantiā.Cōuer
te inquā captiuitatē in libertatem quæ ſit
ſicut torrēs in auſtro.i. in tēpore auſtri.Si
cut eñ auſtro flante,qui niuē & glaciē re-
ſoluit:torrens quilibet ex ipſa niuiū & gla
ciei reſolutione creſcit,& ſic cū impetu flu
ens omnia obſtantia propellit: ſic & libera
obœdiētia noſtra p ſpiritū ſanctū creſcens,
qui omne vitiorū gelu diſſoluit, & in no-
bis caritatis feruorē accēdit ad Hieruſalē
cęleſtē cū bonorū operū impetu tendit, &
omnia ſeculariū voluptatū impedimēta p
pellit.Spūs aūt ſanctus auſter congrue po Auſter.
teſt dici,eo ꝙ corda vitiorū gelu obdurata
ſępius ardore caritatis accendit. Vnde in Cant.iiij.
canticis . Surge aquilo & veni auſter &c.
Quoniā de intēſione conuerſionis captiui
tatis ī libertatē orauerat,poſſet dici.Qua-
re optas huiuſmodi libertatē, quę nec etiā
dicenda eſt libertas, cū plures in hac obœ
dientiæ libertate poſitos,tot oporteat tri-
bulationes pati? Ad qđ ſic addit.Bene hoc
opto.Si eñ pro huiuſmodi obœdiētia tri-
bulationes occurrerint:non eſt ab obœdiē
tia deſiſtendum,ſed eo amplius in ipſis tri
bulationibus ſunt bonę obœdientiæ opera
ſeminānda.Qui enim hic ſeminānt bona ope
ra in lachrymis.i.in tribulationibus, quæ
lachrymę dicuntur,eo ꝙ tribulationū cau
ſę ſunt:in futuro metent beatitudinis ęter
nę remunerationē,& hoc cum exultatione
A ſimilitudine ruricolarum qui cum labo
re ſeminant,qđ cū gaudio metunt. & ideo
quoq; in tribulationibus opera bona ſemi-
nanda ſunt vt cum gaudio in futuro me-
tantur:quoniam ſancti patres noſtri præ-
deceſſores,euntes hic ad mortem ibant &
flebant.i.ibant ad mortem cum fletu.ſ.paſ
ſione tribulationum,quæ per fletum acci-
piunt,eo ꝙ fletus cauſę ſunt . Ibant inquā
cum fletu:mittentes tamē ſemina ſua.i.ope
ra bona.Veniētes aūt ad patriā cæleſtē: &
ſecūdū corpꝰ& ſecūdū aīam in reſurrectio
ne,q fuerūt in triſtitia tribulationū:veniēt
cū exultatiōe ppetua portātes manipulos
.i.habētes maximū pōdus æternę gloriæ;
qđ innuit p hoc qđ dicit portātes.De ma-
gna nēpe re, conſueuimus dicere portare.
Dictum eſt autem a ſimilitudine cultoris:
qui in tēpore meſſis cum exultatione ma-
xima ſeminū ſuorū manipulos portat. Vn
de dominus in euangelio dicit.Beati q per Matt.v.
ſecutionē patiuntur propter iuſtitiā: quo
niam ipſorum eſt regnum cælorum.

In pſal.CXXVI.

PSalmi.CXXVI.Titulus.Canticũ graduũ Salomonis.Qđ eſt dicere Pſalmus iſte eſt canticũ graduum hoc vt ſuperius exponitur. Canticũ dico cõmonitoriũ Salomonis.i.mittens nos ad Salomonẽ filiũ Dauid regẽ Iſrael. Adhortatur nãqꝫ nos ſui euidẽtia:vt poſtq̃ ad libertatem aſcenderimus,ne tũc poſtea nos nõ poſſe vlterius cadere cõfidamus, & ſic inſoleſcẽdo cadamus:illud ſemper habentes prę oculis mẽtis,ꝙ ſi Salomon qui tãtus vir & tam ſapiens, & etiam propheta extitit,in idolatriam cecidit:multo magis nos longe minores poſſibile eſt cadere. Et ſic ſemp de caſu ſolliciti ſimus,& in humilitate perſiſtamus:illud pro certo reputãtes: ꝙ ſemp ad caſum proni ſumus:ſed ꝙ ſtamus,dño cuſtodiẽnte ſtamus. Hęc autẽ cadẽdi ſollicitudo in humilitate octauus gradus eſt. Eſt aũt in hoc pſalmo vox eorũdem perfectorũ qui in ſuperioribus gradibus agũt : oſtendentiũ ad generandã in nobis ſollicitudinẽ,ꝙ ſicut aliqs dei domꝰ neqt effici:niſi deo ædificante, niſi deo cuſtodiẽte,ita poſtq̃ ędificatꝰ ẽ ſtare nequit.

NIſi dominꝰ cuſtodierit&c. Verſus iſte primus ad ꝓbationẽ ſequẽtis pręmiſſus eſt. Vnde palã eſt cõſequẽs verſus primo loco ſic exponẽdus eſt. Dicunt perfecti qui hic agũt auditoribꝰ:O vos fideles quorũ iam captiuitas in libertatem cõuerſa eſt ſemper de caſu ſolliciti eſtote: illud reputãtes qđ per veſtri cuſtodiã impotẽtes eſtis ad ſtandũ. Niſi enim dñs per gratiam cuſtodierit ciuitatem.i.vnũquẽqꝫ perfectũ fidelẽ qui dei ciuitas dicit̃, eo ꝙ abundat multiplici copia virtutũ,ſicut ciuitas frequẽtia ciuiũ: fruſtra.i.inutiliter, vigilat.i.vigili ratione nititur qui cuſtodit eã.i.quicũqꝫ putat eam a caſu cuſtodire,ſiue ſit aliquis pręlatus ad quem pertinet inuigilare cuſtodię ſubditorũ, ſiue ſit ipſa eadẽ ciuitas. Inde vero certũ eſt: quia niſi dño cuſtodiente nõ poteſt ciuitas cuſtodiri: quoniã imprimis niſi dñs ædificauerit domũ.i.niſi dñs per fidẽ & peccatorũ remiſſionem, & virtutes ædificauerit vnũquẽqꝫ fidelem domũ in qua ipſe ſpiritaliter inhabitaret,in vanũ laborauerunt prędicatores prædicãdo,qui adhuc iugiter ædificant eã iam in magna parte ædificatã. Et etiã ipſimet qui domꝰ ſunt, nũc in vanũ laborauerũt bono operi vacando, qui ſe adhuc iugiter per liberũ arbitrium & opus bonũ deo domũ ædificant. Qđ eſt dicere. Non potuit domus ædificari: niſi dño ædificante. Quoniã igitur o auditores licet ciuitas ſitis, adeo tamen debiles eſtis vt nõ poſſitis ſtare niſi dño cuſtodiẽte, ſemper enim hic proni eſtis ad caſum: vanũ eſt vobis ante lucẽ.i.ante aliam vitã quę dicitur lux per antonomaſiã, eo ꝙ in ea perfecta erit illuminatio ſurgere in cõfidentiã nõ cadẽdi. De ſollicitudine cadẽdi in qua debetis hic ſemper humiliari:ſed poſtq̃ ſederitis.i.poſtq̃ in hac vita finietur ſeſſio veſtra.i.humiliatio veſtra. Humiliati eñ eſtis hic mortalitate & paſſibilitate quę adhuc ſunt pœna peccati,poſt finẽ inquã ſeſſionis poſtq̃ ad exaltationẽ immortalitatis & impaſſibilitatis venietis: tunc tandẽ ſurgite de ſollicitudine ad cõfidentiam. Tunc eñ dono gratię diuinę ſic cõfirmabimini:vt vlteriꝰ cadere nõ poſſitis.

Seſſio pro humiliatione ponit̃,eo ꝙ ſedentes humiles & imi ſunt corpore quantum ad corporis habitudinẽ. Vos inquã poſtq̃ ſederitis ſurgite q hic mãducatis panem doloris.i.qui hic reficimini dolore iugiter vt pane,ſcilicet quibus iocũda refectio eſt dolere hic de peccatis iugiter ſicut panis iocũda refectio eſt & aſſidua. Vnde dominus. Beati q nũc fletis,qa ridebitis. Determinat autẽ quando ſurgẽt,ſic. Surgite inquã poſtq̃ ſederitis. Tũc autẽ illud erit ꝙ ſurgetis cũ dñs dederit omnibꝰ dilectis ſuis ſomnũ.i.requiẽ æternã,quæ ꝑ ſomnũ accipit̃, eo ꝙ hoĩes ĩ tẽpore ſomni qeſcũt. Ne vero requies illa nimis videretur eſſe differẽda:ad conſolationẽ expectantiũ addit ſic. Dabit inquã dilectis ſuis ſomnum, id eſt requiem. Quę requies nõ diu differetur:ſed ecce poſt breue tẽpus dabitur hęreditas dñi.i.indilate dabit dñs perſeuerãtibus requiem illã hęreditario iure poſſidendã. Vnde in Apocalipſi. Adhuc ſuſtinete modicũ tempus:donec impleatur numerus†fratrũ veſtrorũ. Illud nempe recte breue & modicũ iudicatur,qđ quãdoqꝫ fine claudẽdũ eſt. Determinat vero de quo dño dicat,ſic. Ecce inquam hęreditas dñi

Seſſio.

Apoc vj.

†conſeruorum.

ſcilicet ecce merces filii antonomaſicæ.i. ecce hæreditas illa q̄ erit merces quā dn̄s filius daturus eſt legitime certātibus: vel quæ hęreditas eſt merces filii:ſcilicet quā ipſe fili⁹ hęreditario iure iā poſſidet. Determinat quoq; de quo filio dicat,ſic.Filii dico,fructus vētris virginalis exiſtētis,ſcilicet q filius de beatiſſimę Marię virginali vētre ꝓgrediēs ipſius virginis & totius generis humani fructus.i.vtilitas extitit.
Luc.xi. Qđ ſane mulier illa cognouit,q̄ extollens vocē de turba:Beatus,inquit,vēter qui te
Fructus. portauit.Fructū quippe illud qđ vtile eſt vocare cōſueuimus.Q̄m autē fideles iam in libertatē cōuerſos humiliauerat dicendo.Niſi dn̄s cuſtodierit,& vanum eſt vobis &c.ne viles ideo viderētur,eos etiā cōmendare intēdit ſic. Quis dixerim vanū eſſe ſurgere ante lucē, fideles illos quorū captiuitas cōuerſa eſt iam in libertatē:tamen nō idcirco viles eſſe iudicētur.Nā ſicut ſagittę in manu potētis.i.in manu robuſti ſagittarii efficaces ſunt ad īterficiēdū:ita filii excuſſorū.i.fideles iſti exiſtētes filii apoſtoloꝝ validi ſunt ad perimēdum malos ꝑdicatione ſua in hoc ꝙ mali ſunt.
Excuſſores Excuſſores quippe apoſtoli cōgrue dicuntur,eo ꝙ ꝑdicatione ſua fideles ex ore diaboli lupi rapaciſſimi & a maſſa perditorū excuſſerūt,a ſimilitudīe militū ſtrenuorū qui per violentiā,ꝑdā ab hoſtib⁹ excutiūt, & a ſimilitudine meſſorum qui vulgo dicuntur excuſſores,eo ꝙ ſint grana a paleis verberibus excutientes.Non ſolū autē fideles iam liberi facti validi eſſe cōprobantur,ga filii excuſſoꝝ ſunt:ſed p hoc quoq; quoniā cū ipſi ſint filii excuſſorū : Beatus vir ille & hic & in futuro,q implebit opere deſideriū ſuū ex ipſis, per exemplum & doctrinā acceptū,deſiderium ſcilicet bene operādi.Cum em̄ virū hūc per eos cōſtet eſſe beatū, proculdubio præcipue palā eſt illos eſſe beatos.In hoc autē apparebit vir ille beatus,ga non cōfundetur.i.non erubeſcet ſuperatus,cū diſputando loquetur inimicis ſuis infidelibus & hęreticis ī porta.i.in manifeſto . Qđ ſane per hanc poſitionē intelligitur quę eſt in porta, eo ꝙ in portis ciuitatū manifeſta iudicia ciues facere conſueuerunt:vel ſic. Cum loquetur inimicis ſuis diſputando in porta.i.ſic vt non ſint inimici extra portam:ſed vt ſint in porta.i.in fide quæ porta eſt & ingreſſus ad cæteras virtutes.

In pſal.CXXVII.

TItulus.CXXVII. Canticum graduum.Oſtenſo hoc,ꝙ niſi dominus cuſtodierit ciuitatem fruſtra vigilat qui cuſtodit eā. Vnde ſollicitudo cadendi oriri debet quæ octauus gradus eſt,de nono gradu in ſequēti pſalmo perfecti agūt,qui talis eſt,timere ſcilicet dn̄m caſto timore.i.eū diligere ſic vt timendo in viis eius ambuletur.Qui nimirū timor ea cōſideratione habēdus eſt, ꝙ nullus ſtare poteſt:niſi dn̄o cuſtodiēte.Ad quē timoris gradū,perfecti qui in hoc pſalmo agūt auditores inuitant: oſtendēdo & hic & in futuro beatos eſſe illos q timēt dn̄m.Notādū autē, ꝙ & ſi in aliquo aliorū graduū ſuperioꝝ caſtus timor accipi potuit:ī hoc tamen differt,qm̄ hic timor ille accipiť q ea habetur cōſideratione ꝙ nullus poteſt ſtare niſi domino cuſtodiente.

BEati omnes & hic & ī futuro,qui timent dn̄m.Ac ſi dicat . Quādoquidē vt in priori pſalmo dictū eſt nullus pōt ſtare niſi dn̄o cuſtodiente:vos q iam ad hoc aſcēdiſtis : vt cognoſcatis nullū poſſe ſtare aliter,hac cōſideratione timete dn̄m caſto timpre.i.diligite eū. Beati em̄ om̄es & hic & in futuro qui timent dn̄m: & illi inquā qui ſic eū timēt , ꝙ exiſtētes in viis eius.i.in ꝑceptis eius quę ſunt vię ad vitā ambulāt.i.promouētur in ipſas vias comp lēdo eas perſeuerāter. Facit aūt apoſtropham ad quēlibet ipſorū auditoꝝ vt magis eū incitet,ad hūc timorē, oſtendēdo q̄ vtilitas in futuro & hic ex iſto timore cōtinget. Dico, ꝙ beati oēs qui timēt dn̄m. Et ecce quā beatitudinē in futuro & hic habebis tu quicūq;,ſi eum timueris. Vere hic beatus es iam ſpe: & in futuro bene tibi erit,id eſt beatus eris ipſa rei experientia.Beatus es inquam hic iam ſpe & bene tibi erit in futuro:ga manducabis labores manuum tuarum,id eſt reficieris ſpiritaliter laboribus manuum tuarum.i.æterna beatitudine,quam acquires laboribus bonorum operum tuorum:a ſimilitudine ſtrenui laboratoris qui manibus in æſtate laborando,acquirit vnde in hyeme paſcaꝰ

tur.Beatus es etiam in pręſenti:quoniam
vxor tua.i.ſenſualitas tua , q̄ ſubdita erit
rationi:vt vxor viro, ideoq; vxor dicitur,
erit abundans bonis operibus, ſicut eſt vi
tis abũdans racemis. Vxor inquã tua erit
abũdans, & hoc in lateribus domus tuę.i.
in officio laterũ domus tuę,in officio mẽ-
brorum ſcilicet quæ dicũtur latera corpo
ris,qđ eſt domus animæ , eo ꝙ exteriores
partes corporis ſunt, & ipſum corpus am
bientes,ſicut latera domus exteriora ſunt
domus partes & ipſam domũ ambientes.
Membrorũ nempe officio ſenſualitas ope-
ra bona fructificat : a ſimilitudine vitis q̄
in aprico laterum domus exiſtens , magis
fructifera eſt.Notandũ autem,ꝙ dũ ratio-
nalitati ſenſualitas ſubiicit̃:vtraq; in quie
te eſt:præualente vero ſenſualitate vtraq;
de quiete ſua expellitur:qđ pręmonſtratũ
eſt in Adam & Eua vxore eius:Dũ Adam
Euę præualuit vterq; in paradiſo manſit:
cęterũ poſtea Adę Eua pręualente,de pa-
radiſo expulſus eſt vterq; . Vxor inquam
erit abundãs filiis.i.operibus bonis, & fi-
lii tui qui de vxore illa generabũtur,bona
opera ſcilicet erũt ſicut nouella oliuarũ.i.
ſimiles nouellæ oliuę. Sicut enim nouella
oliuarũ quę parua eſt paulatim in adultã
oliuam excreſcit:ita & bona opera in pace
concordię eccleſiaſticę facta, paulatim per
hanc pacẽ excreſcent:donec ad illã pacem
perfectam æternæ patriæ pertingere fide-
les faciant.Per oliuã nimirũ congrue pax
accipitur, eo ꝙ oliua ſignũ pacis ſit. Filii
inquam tui exiſtentes in circuitu menſæ
tuę.i.ĩ circuitu Chriſti qui mẽſa tua eſt.i.
refectio tua ſpiritalis. Qđ eſt dicere. Illos
filios tuos dico comparabiles eſſe nouellę
oliuę q in circuitu Chriſti ſunt.i.ad Chri
ſtũ intendentes & ad eius honorẽ procrea
ti.Et eſt dictũ a ſimilitudine filiorũ in cir-
cuitu paternę menſę exiſtentium: vt inde
alantur.Dixi ꝙ ille qui timet dominũ la-
bores manuum ſuarũ in futuro manduca
bit:& hic vxor eius erit abũdans ſicut vi-
tis,& filii eius ſicut nouella oliuarũ. Ecce
igitur ſic ſicut in pręſenti oſtẽſum eſt.be-
nedicetur , id eſt beatificabitur homo ille
qui timet dominũ caſto timore . Quare o
tu quicunq; auditor time dominum. Qđ
ſi feceris benedicat tibi dominus.i.exaltet
te beatitudine. Et hoc cõtingat ex Sion.i.
ex hoc ꝙ tu eris Sion, ſpeculãs futura nõ
attendens præſentia. Et hoc quidem mo-
do benedicat te ꝙ hic videas viſu mentis
omnibus diebus vitę tuæ bona Hieruſalẽ
cæleſtis.i.bona ſimilia bonis Hieruſalem:
vt videlicet a vitiis quieſcas, dei dilectio-
ne exardeſcas: ad ſimilitudinẽ ciuiũ Hie-
ruſalẽ etſi nõ adeo perfecte. Vnde proſper
Eſt & ĩ hac vita:multis requies data ſan-
ctis. Videas hic ĩquam bona Hieruſalem.
Et in futuro videas ipſa rei experientia fi
lios filiorum tuorum.i.filios generandos
a filiis tuis:ſcilicet remunerationem bono
rum æternorum,quæ dicuntur filii filio-
rũ.i.operum bonorum,eo ꝙ ab ipſis proce
dẽt:vt filii a patribus. Exponit autẽ,quid
dicat filios filiorũ:ſic. Videbis inquam fi-
lios filiorum ſcilicet pacem æternam dan
dã ſuper Iſrael.i.dandã a ſuperiori diſpo-
ſitione dei,illis qui hic ſunt iſrael:quã plu
raliter voco filios:cũ ſit vna propter plu-
res eam participaturos,

In pſal.CXXVIII.

TItulus.CXXVIII.Canticum gra
duum.Poſtq̃ ad timorem qui no-
nus gradus eſt auditores perfecti
inuitauerũt,qa timor iſte ocioſus eſſe nõ
põt:ſed timorem hũc bona operatio comi
tatur:quę quidẽ beata merces eſt huius ti
moris,quę a domino vt in pręcedẽti pſal-
mo oſtenſum eſt,timẽtibus multiplicatur
& pro hac ſane bona operatione & timo-
re,ſępius ab infidelibus aut a falſis fideli-
bus tribulationes corporis ſuboriuntur.
adhortantur perfecti in hoc pſalmo agen
tes auditores ad conſtantiam inſuperabi-
lem ne deficiant in his tribulationibus: q̄
cõſtantia quidem decimus gradus eſt:ſed
vſqueadeo in timore caſto & opere bono
conſtantes ſint vt exemplo ipſorum perfe
ctorum veraciter dicere poſſint.

SAEpe expugnauerũt me
&c. Ac ſi dicant adhor-
tati ſumus fideles quoſ-
q; ad timorem,& ad am-
bulandum bene operãdo
in viis domini. Cęterum
quoniam huius rei occaſione tribulatio-
num impugnationes a peccatoribus oriẽ
tur,adhortamur quoq; fidelem quẽq;, qui
poſtq̃ ad hoc timoris & bonę operationis
aſcẽderit,Iſrael ſit:ne in iſtis impugnatio

nibus deficiat: ſed adeo conſtás ſit ꝙ nūc, id eſt ſtatim indilate veraciter ad dei laudē & gratiarū actionē dicat poſtq̄ ſuperari nō poterit. Sępe expugnauerūt.i.impugnauerūt me. Non ponit autē qui ſint impugnatores. Conſtat em̄ bonos nō a bonis ſed a malis ſolūmodo īpugnari. Impugnauerūt inquā me. Et hoc cōrigit a iuuētute mea.i.ideo me impugnauerūt, qa veterem hoīem cū actib⁹ ſuis exuerā: & nouū hoīem qui ſcḋm deū creatus eſt cū actib⁹ eius induendo, per ipſius noui hoīs timorē & bonā operationē iuuenis factus fuerā. Vel a iuuētute.i.a tēpore iuuētutis.ſcilicet a tēpore fortitudinis meę adeptę per timorē & cęteros gradus ſuperiores, q̄ per iuuentutē accipiť, eo ꝙ in iuuenib⁹ ineſt fortitudo ꝑcipua. Facit aūt apoſtrophā ex gratulatiōe nimia: & vt addat ſic. Sępe in quā expugnauerūt me a iuuētute mea: & ideo ſępe, etenim nō potuerūt mihi in primis ꝑualere. Hoc aūt totū ē, ac ſi diceret. Sępe impugnauerūt me a iuuētute mea: & nullo modo potuerūt mihi ꝑualere. Exponit aūt qui impugnauerūt, & quomodo impugnauerūt, & quid ꝑ impugnationem effecerūt: ſic. impugnauerūt inquā, & hoc modo quidē videlicet, ſupra dorſum meū fabricauerunt pc̄tōres antonomaſice. Per dorſum datur intelligi: qm̄ & ſup cætera mēbra fabricauerūt. Cū ponit ſupra dorſum fabricauerūt denotat vehementiā flagellationum: ꝙ ita ſcilicet iugiter & vehemēter ei⁹ flagellationi vacauerūt, ſicut fabricatores q vehemēter & aſſidue incudē malleis in fabricatione contundūt. Denotat quoq; p dorſum qḋ pars eſt corporis ꝙ eū ſolū ī corpore impugnauerūt: & qa aliquid in ipſa impugnatiōe effecerūt a ſimilitudine fabricantiū q aliquid fabricando efficiūt. Oſtēdit ergo qḋ per impugnationē effecerūt: addēdo ſic. Fabricauerūt inquā ſupra dorſum meū, & fabricādo prolongauerūt iniquitatē ſuā, ſcilicet cū eoꝝ iniqtas magna eſſet quādo ſolā habebāt īpugnādi volūtatē, cū iā flagellando ſupra dorſum meū fabricauerūt: tūc iniquitatē ſuā prolōgauerūt.i.maiorē fecerūt. Peius em̄ eſt male facere q̄ tm̄ male velle. Eſt aūt poſitū a ſilitudine ferri vel cuiuſlibet æris qḋ fabricādo prolongať & extēdiť. Cū dicit iniquitatē ꝑſecutoꝝ prolongatā, ex oppoſito docet ſuiipſius patiētis iuſtitiā per eandē fabricationē prolongatā. Qm̄ ergo fabricauerūt & prolōgauerūt, dn̄s q cū ſit dn̄s oīpotēs eſt & iuſtus, & ideo iuſtitiam facere debet: ī futuro cōcidet ceruices peccatoꝝ.i.cōcidet & in ęternū deſtruet ipos peccatores: ꝑpter ceruices.i.ꝑpter ceruicoſitates eoꝝ, ſcilicet ꝑpter ſuperbias quę per ceruices intelligūtur, eo ꝙ in ceruicū eleuatione denotātur. Ne vero peccatores cōcidātur, cōfundātur bona erubeſcentia de ſupba actione ſua: & ſic cōuertātur retrorſum poſt nos: vt imitatores noſtri fiāt oēs illi peccatores q oderūt Sion.i.qui nō ex merito, ſed ex odio perſecuti ſunt nos exiſtētes Sion. Q; ſi cōuerti noluerint: cōcedo de eis qḋ iuſtū eſt, ſcilicet fiant iuſto iudicio dei aridi ab omni virtute anteq̄ de hac vita euellātur. Et nō quoquo modo, ſed ſicut fœnū tectorū qḋ priuſq̄ ab aliquo euellať ex toto aruit p ſe: vtpote nullū habēs terrę fundamentū. Sic & ipſi vero fundamēto Chriſto carētes etiā in hac vita degētes interius exareſcant. Per hoc autē eos ab iniquitate eoꝝ deterret. Cum dicit priuſq̄ euellatur, innuit pc̄tōres de hac vita nō volētes migrare ſicut iuſtos: ſed euellēdos eſſe, id eſt vi quadam extrahendos eſſe & inuitos. Fiant inquam ſicut fœnū tectorū. De quo fœno qa inutile eſt nō implebit manū ſuā q metet.i.meſſor meſſiū ſpicas & alia fœna vtilia colligens nō colliget ex hoc fœno aliquātulū vt inde manū impleat. Et nō implebit ex eo ſinū ſuū ille q manipulos alterius vtilis fœni, vel meſſium colliget.i.nō colliget inde multū, vt ſinū ſuū ex eo poſſit implere, ſicut ex bono fœno vel ex meſſe aliquando tātū colliget: vt inde manū impleat, aliqn̄ tantū vt impleat ſinū. Qḋ eſt dicere. Adeo eſt inutile fœnū illud tectoꝝ qḋ nullus ex eo curabit parū colligere: vt inde impleat manum: vel multum colligere vt impleat inde ſinū. Similiter etiā de pc̄tōrib⁹ cōtinget. Cū em̄ angeli qui ad metendū fideles diſpoſiti ſunt quoſdā ſic colligunt de hac vita: vt parū quid, minus pfectos ſcilicet a ſimilitudine metētis aliquid parū de fœno vel de meſſe: vt inde manum impleat: quoſdam vero ſic colligūt: vt magnū quid perfectos ſcilicet a ſimilitudine multū de fœno vel de meſſe metentis, vt inde ſinum

Dorſum.

Fœnū tectorum.

impleat:peccatores neq; colligẽt,vt paruũ neq; vt magnũ.Et ideo nõ colligent, quia illi qui præteribãt, prędicatores ſcilicet q erãt hãc vitã prętereuntes & contẽnentes tendẽdo ad patriam nõ eius voluptatibus adhęrẽtes,nõ dixerũt illis peccatorib⁹,benedictio dñi.i.exaltatio in fide & virtutibus a deo data ſit ſuper vos.Notãdũ ꝙ & voce & affectione de omĩbus tam bonis q̃ impiis dixerũt:vt ſup oẽs bñdictio dei eſſet.Aliter eñ perfecti nõ eſſent, cũ dñs dicat:Orate pro perſequẽtibus & calũniantibus vos.Cæterũ cũ dicit,non dixerũt benedictio dñi ſuper vos,cõpendioſa poſitio eſt,ac ſi diceret.Non dixerũt.i.dicto prędicationis ſuę nõ effecerũt:vt veraciter dicere poſſent:benedictio dñi in fide & virtutibus facta eſt ſup vos o peccatores.Qđ eſt dicere. Per dicta pdicationis ſuæ non potuerũt eos ad hoc bonitatis adducere: vt digni eſſent diuina benedictione. Exponit aũt quomodo eis nõ benedixerũt , ſic. Dico nõ dixerũt: Benedictio dñi ſup vos, ſcilicet nõ dixerũt:Benediximꝰ vobis poſitis in noĩe dñi.i.dicto prędicatiõis ſuę in eis induratis nõ effecerũt hoc: vt veraciter dicere poſſent,nos bñdiximus vobis.i. exaltauimus vos,ſcilicet fuimꝰ cauſa quare exaltaremini vos:ponẽdo vos per prędicationẽ noſtrã in noĩe dñi.i.in honore dñi ſcilicet hoc in vobis efficientes pdicando: vt honori dñi vacaretis.Quod eſt dicere. Nõ potuerũt eos ad hoc pdicatiõe ſua pdicatores adducere:vt deum bene viuẽdo honorarẽt,& ſic ab eo benedicerentur.

Matth.v.

In pſal.CXXIX.

Titulus.CXXIX.Canticũ graduũ Oſtẽſo decimo gradu,cõſtãtia ſcilicet quę habẽda eſt in tribulatione:de vndecimo perfecti in ſequẽti pſalmo agũt:ſcilicet de clamore intẽſo qui habendus eſt ad deũ ab his qui in profundis tribulationũ ſunt:ne dñs patiatur eos deficere obſeruãdo iniquitates eorũ.Quiquidẽ deficerẽt ſi deus vellet iniquitates eorũ obſeruare ad vlciſcendũ.Nullus eñ adeo ſanctus in quo nihil iniquitatis inueniri poſſit.Vt igitur pfecti in hoc pſalmo agẽtes his qui pro dñi timore & obœdientia in tribulatione ſunt poſiti,exẽplũ tribuãt clamandi ſic ad dominũ ne deficiant,oſtẽdũt ſe ſic ad dominũ clamaſſe: reputando ꝙ ſi dñs vellet iniquitates obſeruare,nullus poſſet cõſtãtiã habere. Oſtẽdũt quoq; ſe in dño ſperaſſe non ex meritis eorũ: ſed ex eo, ꝙ ipſe ꝓpitius eſt: vt alios inſtruãt exemplo ſuo,omnem ſpem ſuã non in meritis ſuis, ſed in miſericordia dñi ponere.

De profundis &c.Ac ſi dicat. Qui iã ad conſtãtiã in tribulatiõibꝰ deuenerũt,ne a cõſtãtia ſua occaſiõe ipſarũ tribulationũ deficiant,de profunditate ipſarũ tribulationum ad dñm clamẽt, & exemplo meo hoc faciãt. Ego nãq; in profundis tribulationũ poſitus,a ſimilitudine illius qui in profundis fluctuũ poſitus clamat ad eos qui ſupra littꝰ ſũt vt ei ſuccurrãt:de ipſis profundis tribulationũ clamaui.i.clamore intenſo egi. Dicens etiã ore,o domine exaudi vocẽ meã. Exaudi inquã & non remiſſe:ſed ſicut ego cum intẽſo clamore oraui: ita quoq; fiãt aures tuę intendẽtes.i.potẽtia miſericordię tuæ per quam orãtes te miſericorditer audis, fiat intendens in vocẽ depcationis meę.i. fiat intẽſe audiẽs vocẽ meã qua te depcor ſic ſcilicet fiat intẽdens:vt qđ intenſe oro intẽſe cõpleas : vt me videlicet illęſum in profundis tribulationũ cuſtodias:vel ĩ vocẽ deprecationis meę.i.in vocẽ procedẽtẽ ex depcatione intenſi clamoris interioris. Notandũ qa qđ ponit apoſtrophatice ad deũ,De profundis clamaui ad te dñe, hoc facit ad gratiarũ actiones,ex eo ꝙ ipm clamantẽ fecit.Et per hoc inſtruit auditores vt cũ fient clamãtes,ex hoc ipſo ꝙ clamãtes erũt,deo referãt grates.Fiant inquã aures tuę intẽdentes.Ne vero fiãt nõ intendẽtes,non obſerues iniquitates meas.i.nõ habeas eas ĩ memoria ſic vt punire diſponas,& ſic me deficere a cõſtãtia mea pmittas.Si eñ iniqtates & meas & cęterorꝫ obſeruaueris,vt eas vlciſcaris dñe,qs ſuſtinebit te dñe.i.qs ſuſtinẽdo pro te tribulationes, te remuneratorẽ expectabit? Nullus. Ac ſi dicat . Noli meas iniquitates obſeruare:vt pro eis me deficere permittas.Nã ſi meas obſeruaueris conſtat a ſimili, ꝙ & cæterorũ obſeruabis,& ſic nullus vlterius erit pro te indeficiẽter patiens, & inde te remuneratorẽ expectãs . Quis autẽ dicã, quis ſuſtinebit:tamẽ ego ſuſtinui te dñe.i.

ſuſtinendo pro te tribulationes:inde te remuneratorem expectaui, & nõ ex meritis meis:ſed inde:qa propitiatio eſt apud te.i. in tui natura ſcilicet:qa ex natura tibi cõtingit:vt nobis propitieris, & etiã expectaui te remuneratorẽ ꝓpter legẽ tuã.i.propter conditionalẽ conſtitutionẽ tuã a me completã.Conſtituiſti nẽpe,dimittite debitoribus & dimittet̃ vobis:qđ prout potui cõpleui. Vel vniuerſaliter propter legem tuã.i.propter oĩa legis tuæ ꝓcepta inquantũ potui a me cõpleta. Vt autẽ auditores ĩſtruat dñm ſuſtinere:facit ad eos apoſtropham,dicẽs ſe dñm ſuſtinuiſſe ſic. Dixi o auditores, ꝙ ſuſtinui dominũ, & verũ dico. Suſtinuit eñ anima mea eũ in verbo eius.i.in conſideratione verbi eius, ſcilicet qa promiſit ſe remuneraturũ ſuſtinẽtes ſe:ideo anima mea ſuſtinẽdo pro eo tribulationes ipſum remuneratorẽ expectauit.Et non ſolũ in conſideratione promiſſiõis eius ſperauit anima mea eum remuneratorẽ: ſed etiã ſperauit aĩa mea in dño.i.in conſideratione dñi, ſcilicet qa cõſideraui eũ dñm omnium eſſe,ſpem habui ꝙ me poſſet remunerare.Sperauit inquã aĩa mea in dño:incipiẽs ſperare a matutina cuſtodia.i.ab illo tẽpore ex quo ego veniẽs ad mane.i.ad claritatẽ fidei cuſtodire me a vitiis incepi,& ſperaturus in dño ſum pſeuerãter vſqꝫ ad noctẽ.i.vſqꝫ ad finem huius vitę.Et qa ego ſperaui & ſemper ſperaturus ſum:exemplo mei ſperet in dño quicũqꝫ eſt Iſrael.Et nõ ſperet ex meritis ſuis:ſed ex gratuita miſericordia domini. Quia mĩa eſt apud dñm.i.in natura dñi,ſcilicet naturale eſt ei:vt ſperantiũ in ſe miſereatur.Et ideo etiã ſperet,qa apud eũ fuit copioſa redẽptio.i.qa morte ſua redimet oẽs in ſe ſperaturos tam gentiles q̃ iudęos.Vel copioſa redẽptio, quãtũ ad vitia.Redemit eñ nos non ſolum a peccatis originalibus,ſed ab actualibus.Et ideo adhuc ſperate,quoniã ipẽ redimet iſrael.i.in fine vitę ſaluabit vnũquẽqꝫ exiſtẽtẽ iſrael ex oĩbus iniquitatib⁹ eius, ſcilicet cũ poſt remiſſionẽ peccatorũ ĩ baptiſmo vnuſqſqꝫ exiſtẽs iſrael multas admittat iniquitates In multis eñ vt ap̃lus Iacob⁹ teſtat̃,offendimus oẽs:ipſe redẽptione mortis ſuę ſaluabit ipm̃:iſrael pœnitẽtẽ ab illis iniqtatibus in exitu vitę ſuę ne pro illis pereat.

Matth.vj. · Iacob.iij.

In pſal.CXXX.

Titulus.CXXX. Canticũ graduũ: Vndecimo gradu pertractato ſcilicet clamore in tribulatione corporis,ne fiat ibi defectus duodecimũ gradũ in ſequẽti pſalmo pfecti in ipſo agẽtes ad inſtructionẽ auditorũ oſtendũt apoſtrophatice ad deum gratiarũ actionẽ agẽdo oſtẽdendo ſcilicet ſe ſemp in humilitate pſiſtere:q̃ duodecimus gradus eſt vt ea mirabilia ſuperiorũ graduũ ad quę iã aſcenderũt,non ſibi ſed domino aſcribant.

Domine non eſt exaltatũ &c.Ac ſi dicat.Cũ qcũqꝫ ad hos ſupiores gradus aſcẽderint: nõ eſt eis inde ſuperbiendũ:ſed ẽ tũc eis in his humilitas habẽda:vt hęc nõ ex ſe ſed ex dño eſſe iudicent. Quodquidem eſt gradũ duodecimũ aſcẽdere.Hãc aũt hũilitatẽ ad exẽplũ mei habeãt.Cũ eñ iã hos ſupiores grad⁹ aſcẽderim,o dñe nõ eſt inde exaltatũ cor meũ in ſuperbiã,neqꝫ oculi mei exteriores elati ſunt ſupbe.i.nõ apparuit inde ſupbia aliqua in elatione oculoꝝ meoꝝ.Aliquando quippe ſupbia ĩ corde latet:vt nõ appareat exterius,aliquãdo quidẽ in oculoꝝ elatione denotat̃.Qm̃ indeterminate poſuerat, nõ eſt exaltatũ cor meũ:in quo nõ fit exaltatũ determĩat ſic. Nõ eſt inquã exaltatũ cor meũ,& nõ ſolũ remoueo illud fuiſſe exaltatũ in paruis reb⁹:ſed etiã neqꝫ ambulaui ĩ magnis neqꝫ ĩ mirabilib⁹ſup me exiſtẽtib⁹,ſcilicet ego poſitus ĩ magnis & mirabilib⁹ gradib⁹ ſupiorib⁹ q nõ ſunt ex me: ſed ſup me.i.ex dono dei q eſt ſuperior me nõ ambulaui.i.nõ promoui me ſupbe ĩ illa magna & mirabilia:vt ex me ea eſſe reputarem.Qđ eſt dicere. Nõ ſuperbiui cõ tuitu illorũ magnorũ & mirabilium.Non ſolũ autem non ambulaui in magnis & in mirabilibus:ſed & humiliter ſenſi ea ex te eſſe. Et ſi ego nõ humiliter ſentiebam:ſed ex contrario exaltaui animam meã, id eſt ſuperbiui in anima mea iſta reputando ex me eſſe:ſicut puer qui adhuc incumbẽs ſuper matrem ſuam ab ea lactatur, ſi fuerit ablactatus.i.a lacte ſeparatus,perit: per ſe nempe nondũ viuere poteſt: ita digne retributio pereundi veniat in animã meã.i. ita pereat anima mea.Idcirco vero ſic ſub

hac cōditione ſe deuouet perditiōi:vt auditores a ſupbia retrahat: docēs in ſe eos periturος eſſe niſi humiliter ſenſerint. Dixi ꝙ nō eſt exaltatū cor meū contuitu ſuperiorū magnorū:ſed humiliter ſenſi. Ergo exemplo mei quicūq; eſt Iſrael nō ſupbe in ſe confidat:ſed ſperet humiliter quicūq; eſt iſrael omnia magna eſſe in dño.i. in dono dñi,non in meritis ſuis. Speret in quā incipiēs ex hoc nūc.i.ex inſtanti pſenti tēpore,& perſeuerans in ſpe vſq; in ſeculum futurū:vel ſic. Non eſt inquā exaltatū cor meum vel nō ambulaui.i.non promoui me ſuperbe in magnis neq; in mirabilibus.i.in cōſideratione magnorū & mirabilium,extendendo me ſuper me: vt me ſcilicet maiorem facerem q̄ eſſem. Vnde
Luc.xvij. dñs.Cum feceritis oīa quæ pcepta ſunt vobis:dicite ſerui inutiles ſumus.Quocirca quicūq; Iſrael exiſtens exemplo mei nō ſuperbiat:ſed humiliter ſentiat:& ſic ſperet iſrael remunerationē in dño.i.in conſideratione dñi, cōſiderando ſcilicet eū eſſe dñm & potentē ad remunerādū. Alioquin autē remuneratio ſperanda non eſſet. Speret inquā iſrael in domino:incipiēs ex hoc nunc & perſeuerans vſq; in ſeculum futurum.Hoc vt ſuperius exponitur.

In pſal.CXXXI.

Titulus.CXXXI.Canticū graduū. Poſtq̄ de humilitate habēda ī magnis & mirabilibus actū eſt, quæ duodecimus gradus eſt, agūt etiā perfecti de gradu tertiodecimo in pſalmo ſequēti, qui gradus nihil aliud eſt q̄ hoc ꝙ iā ad hoc dignitatis aſcenderūt:vt iā diſponāt viuere ad conformitatē apoſtoloꝝ,in vnū habitādo & oīa cōmunia habēdo. Et qm̄ hoc ſuis meritis aſſequi nequeūt,orāt quatinus hoc meritis Chriſti ſui capitis aſſequātur,q māſuetus fuit & in oībus vt firmiter promiſit obœdiēs patri.Hoc aūt ea fiducia ſe dicūt orare: qa dñs pater iurauit Dauid Chriſto,qa de fructu vētris ei⁹ ponet ſup ſedē ſuā,& qa elegit dñs Siō dicēs hęc requies mea &c. Totū aūt hoc voco hic gradū: & ꝙ ad cōformitatē apl'orū viuere diſponūt:& ꝙ hoc orāt adipiſci merito māſuetudinis Dauid Chriſti.De hac ergo diſpoſitiōe & oratiōe ea ītētiōe agūt vt auditores ſui exēplo īuitēt ad hūc gradū diſpoſitionis & orationis aſcendendū.

Memento dñe Dauid &c. Ac ſi dicat.O auditores poſtq̄ iā ſuperiores gradus aſcēderitis,ad hunc etiā aſcendere laborate: vt ad cōformitatē aploꝝ viuere diſponatis, & de hoc adipiſcēdo merito manſuetudinis Chriſti veri Dauid oretis. Inde vero, me vobis exēplū habetote. Ego nāq; poſtq̄ ad cōformitatē apoſtoloꝝ viuere diſpoſui de hac adipiſcēda ſic dñm patrem oraui. Vt mihi qđ diſpoſui cōcedas,qm̄ ad hoc adipiſcendū merita mea nō ſufficiūt:Memento dñe pater Dauid Chriſti capitis mei, manu fortis q viriliter egit in obœdiētia ſua:vt eius virilitatis & fortitudinis meritū in me remuneres cōcedēdo mihi per eum qđ diſpoſui & vnde oro. Et memēto oīs māſuetudinis eius,ſcilicet ꝙ in oībus fuit māſuetus & patiēs,nulli malū p malo retribuēs,nunq̄ iugū pręceptoꝝ dñi detrectās,eiuſq; māſuetudinis meritū in me remunera : cōcedēdo qđ diſpoſui & vnde oro:vel ſic poteſt verſus iſte legi: vt nō accipiamus Dauid quantū ad noīs interpretationē,ſic.Memento dñe Dauid Chriſti:vt pro ei⁹ amore cuius mēbrū ſum adipiſcar qđ diſpoſui.Et memēto oīs māſuetudinis ei⁹.i.ī memoria habe oēm obœdiētiā eius cū māſuetudine cōpletā:vt eius māſuetudinis merito adipiſci me pmittas qđ diſpoſui & vnde oro. De hac māſuetudīe dicit Eſaias. Sicut ouis ad occiſionē ductus Eſa.liij.
eſt & nō aperuit os ſuū. Memēto īquā māſuetudinis.i.māſuetę obœdiētię ei⁹ cōpletę ſicut iurauit dño patri, ſicut votū vouit deo Iacob.i.dño patri q deus eſt Iacob .i.viriliū luctatoꝝ,cui ipm obœdire decebat cū ipſe p̄ cęteris eēt Iacob.Nō dicit iurauit & votū vouit, qđ ipſe iuramentū & votū fecerit:ſed p hęc duo innuit,qm̄ hāc māſuetā obœdiētiā eſſe cōplēdā firmiter apud ſe diſpoſuit.His enim duob⁹ modis voto.ſ.aut iuramēto,ſolēt firmit̄ res futurę diſponi. Cū dñm patrē deū Iacob dicit, p hoc auditores inuitat: vt Iacob ſtudeāt effici. Iurauit īquā & votū vouit.i.firmit̄ ſecū diſpoſuit,ita dicēs.Si itroiero ī tabernaculū.i.ī hītaculū dom⁹ meę,& ſi īgreſſ⁹ tabernaculū aſcendero in lectū ſtrati mei, id eſt in lectū conſtratū culcitris vel aliis

Lectus. Stratum. pānis. Lectū quippe dicimus ipſum inſtrumentū. Stratū vero pannos & culcitras q̄ ſupra ponūtur. Et poſtq̄ lectū ſtrati aſcendero, Si dedero ſomnū oculis meis, & etiā qđ minus eſt, ſi dedero dormitationē.i. breuiſſimū ſomnū palpebris meis: vt aliquantulum permittā claudi ſomno palpebras oculorū meorū, & ſi etiā qđ multo minus eſt dedero requiem ſomni tēporib⁹ meis. Prius em̄ tempora ſomno aggrauantur q̄ palpebrę domitādo claudātur. Si hæc inquā ſuperiora dona quietis admiſero, donec cōpleam qđ mihi iniunctū eſt. Scilicet donec per mortē meā & p̄dicatores meos inueniā locū dn̄o patri.i. donec inueniā tales qui ſint locus.i. ſpiritalis habitatio domini patris, quos inhabitet per adiutricē gratiam, & talē locū inueniā qui ſit tabernaculū deo Iacob.i. qui ſit bona vita militans deo patri cui militandū eſt, cū ip̄e ſit deus Iacob.i. fortiū luctatorū: tūc indign⁹ ſum ego remuneratione. Hęc autē omnia ad ſolam ſimilitudinē dicūtur. Eſt autem æquipollens, ac ſi ſic breuiter eſſet poſitū. Sicut bonus miles donec peracto propoſito militiæ ſuę nō intrat tabernaculū domus ſuę ad hoc: vt lectū ſuū aſcendens ſatiſfaciat ſibi diu p̄ ſomnū quieſcendo: aut ſaltē parū quieſcat dormitādo: vel pauxillū requiē tēporibus dādo: ita nec ego multum parūve quieſcā.i. ceſſabo donec propoſitū iniunctę obœdientię meę cōpleuero, ſcilicet vt per mortē meā & per doctrinam prędicatorꝝ meorū tales & ex Iudęis & ex gētibus dn̄o acquirā, quos ſpiritaliter inhabitet, & qui ſint ei bona vita ſua militantes. Verbis his Chriſti ad auctoritatis pondus interpoſitis: perfecti rurſus in perſona ſua ipſorū agentes eū cōpleſſe iam qđ diſpoſuit, cōfirmant ſic. Dico ꝙ iurauit & votū vouit dn̄o dicens ꝙ inueniret locū.i. ſedem dn̄o, eccleſiā ſcilicet. Et ecce manifeſtū eſt ipſum iā ſedē dn̄o acquiſiſſe. Nam audiuimus eā ſedē.i. eccleſiā iā eſſe in effrata.i. in Iudaico populo, qui per effrata cōueniēter accipitur. Effrata nāq; loc⁹ eſt in Iudęa, qui & Bethleem dicitur. Interpretať quoq; effrata ſpeculū. Iudaic⁹ ergo populus cōgrue per effrata deſignatur, eo ꝙ ſpeculans fuerit, ſcilicet oīa carnalia faciēs per ſpeculū & in ęnigmate cū omnia fecerit cū obſcura ſignificatione.

Effrata.

Cum dicit audiuimus eā in effrata, iſtud eā relatū eſt ad locum qđ ſuperius poſitū eſt: vbi dixerat, locū dn̄o tabernaculū deo Iacob. Qđ certe non eſt incōueniens: & ſi locū ſit maſculinū eam vero fœmininum. Non em̄ relatiuū eſt ſecūdū genus, ſed ſecundū ipſius vocis ſignificationē. Idē em̄ eſt cū ponit locū ac ſi poneret ſedē, iuxta quā æquipollentiā relatiua vox eſt eā ad locū. Dico ꝙ audiuimus eam in effrata. Et nō ſolū audiuimus eā in effrata: ſed & inuenimus eā ſedē dn̄i eccleſiam eſſe in campis ſyluæ.i. in cāpis factis ex ſylua ſcilicet in populis gentiū, qui cū prius inculti eſſent, vt ſylua: ex īcultis facti ſunt culti ad modū camporū. Hoc autē totū eſt ac ſi taliter eſſet poſitū. Iam audiuimus eccleſiā eſſe & in gētibus & in Iudęis. Quoniā vero ſuperius orauerat dicēs: Memēto domine Dauid, & nō oſtenderat diſpoſitionem ſuā pro qua orauerat eā oſtēdit cū addit. Introibimus &c. Qđ ſic adaptatur. Dico. Memēto dn̄e dauid, & omnis māſuetudinis ei⁹: vt ipſius ſcilicet māſuetudinis merito nobis hoc adipiſci cōcedas qđ diſpoſuimus. Nos etenim hoc diſpoſuimus, ꝙ introibimus per obœdientiam in tabernaculū.i. in militiā eius dauid. Exponūt aūt quomodo introibunt: ſic. Hoc modo ſcilicet introibimus.i. venerabimur cū corde ore & opere permanētes in loco illo.i. i ſtatu illo viuēdi in quo ſteterūt.i. in quo perſeuerāter vixerūt pedes eius.i. apoſtoli & cæteri diſcipuli eius, qui pedes eius dicuntur, eo ꝙ eū in notitiam hominū portauerūt. Qđ eſt dicere. Sicut pedes eius militauerūt ei in vnitatē fidei & cōcordię tēdēdo & cohabitando, & omnia cōmunia habendo: vtpote quibus erat cor vnū & anima vna: ſic & nos ei militare diſpoſuimus, in vnū cohabitando & omnia cōmunia habēdo. Vt autē introire poſſimus in tabernaculū illius & adorare in loco vbi ſteterūt pedes ei⁹, ſurge dn̄e pater.i. ſublimis & potēs appare eundo in requiē tuā: ſcilicet per hoc manifeſta potentiā tuā vt venias nō localiter: ſed ſecundū inoperantem gratiā in nos quos aduētu tuo facies requiem tuā.i. adeo ſanctos facies: vt i nobis quieſcas.i. delecteris, ſicut aliqs in quiete delectatur. Tu inquā ſurge & per tuū ſurgere ſurgat etiam arca ſanctificatiōis

tuę.i.ſublimeť arca tua quã ſanctificaſti p
mortem & reſurrectionẽ tuam & peccato
rũ remiſſionem,& nos videlicet ſublime-
mur q ſum⁹ eccleſia tua dicti arca tua,eo
Arca dñi eccleſia. ꝙ prefigurata fuit eccleſia per arcã dñi.Si
cut enim in arca figuraliter manna conti
nebať qđ ſpiritalis cibus erat:ita in eccle-
ſia cibus ſpiritalis dñici corporis quod p
mãna pfignatum eſt habeť & etiã panis i-
tellectus per idẽ mãna ſignificat⁹. Ibi etiã
lex cõtinebatur:& ſimiliter hic lex vtraqꝫ
noua.ſ.& vetus habeť.Ibi quoqꝫ virga Aa
ron fuit,hic quoqꝫ regnum eſt Chriſti.i.a
Chriſto fidelibus datũ vt vnuſquiſqꝫ ſui
ipſius rector ſit.Per virgã quippe e conti-
guo ſceptrũ:per ſceptrũ autẽ regnũ acci-
pimus eo ꝙ regni ſit ſignum.Surgat iquã
.i.ſublimetur eccleſia,arca ſanctificationis
nos.ſ.& hoc quidem modo ſublimetur.Sa
cerdotes videlicet tui induanť iuſtitiã.i.
nos qui ſumus ſacrificãtes noſmetipſos ti
bi bene viuẽdo: ideoqꝫ ſacerdotes tui dici
mur, induamur iuſtitiã p emphaſim.i.re-
pleamur valde & adornemur iuſtitia vir
tutũ & bonorũ operũ:a ſiſitudine corpo-
ris qđ indumẽto circũdatur & ornatur,q̃
nimirũ iuſtitię indutio pfigurata eſt i le-
uiticis ſacerdotib⁹,qui i tẽpore ſacrificii
induebanť ephot lineo & tunica talari &
aliis inſignibus.Sicut eñ illis inſignib⁹ ex
terius apparẽtib⁹ ipſi adornabanť:ita quo
qꝫ & nos ſacerdotes noui teſtamenti iuſti
tia p bona opa apparẽte exterius adorna-
bimur.Nõ ſolũ aũt ſacerdotes tui nos.ſ.i
duanť iuſtitiã,ſed iidẽ ſacerdotes ſcti tui
exiſtẽtes.i.a te p mortẽ & veniã pctõrũ ſcti
ficati exultẽt de dono innocentię.ſ.da eis
innocẽtiã vt p hoc exultẽt. Hoc aũt vt iu
ſtitia induamur & de innocẽtia exultem⁹
nõ oramus pꝑter fiduciã meritoꝝ noſtro
rũ:ſed pꝑter Dauid ſeruũ tuũ.i.pꝑter me
rita Chriſti veri Dauid,qui ſecũdũ hũani
tatẽ ſeruus tuus fuit in oĩbus tibi deuot⁹
& obœdiens:cuius mẽbra ſumus per fidẽ.
Oramus vt des nobis iuſtitiã & innocen-
tiã:& ſic cõformes erim⁹ Chriſto i facie.i.
in pulchritudĩe virtutũ q̃ p faciẽ accipiť,
eo ꝙ i facie exteriori pulchritudo exteri-
or denotať.Poſtq̃ aũt faciẽ Chriſti adepti
erimus:nõ auertas.i.a nobis p pctã auerti
nõ pmittas faciẽ.i.pulchritudinẽ illãChri
ſti tui.Facit aũt ad auditores apoſtrophã,
vt oſtendat orare ſe nõ ex diffidẽtia:& ſiẽ
eos ad hoc idẽ orandũ impellat. Oram⁹ ꝗ
auditores iuſtitiã & innocẽtiã induamur:
& vt a nobis facies Chriſti nõ auertatur.
Hoc itaqꝫ confidẽter oramus. Dñs eñ pa
ter iurauit dño Dauid Chriſto filio ſuo
veritatẽ.i.p ſeipſum q veritas eſt,iurauit
.i.firmiſſime promiſit ad modũ iurãtis:&
ſic iurauit ꝙ nõ fruſtrabiť eũ.i.non deci-
piet eũ,nõ cõplẽdo qđ iurauit.Dico iura-
uit dicẽs:De fructu vẽtris tui ponã ſuper
ſedẽ tuã.i.quoſdã de filiis tuis ſpirituali-
bus faciam in æterna beatitudine tibi i fu
turo cõregnare: a ſimilitudine regis q fi-
liũ ſuũ quẽ ſecũ vult facere cõregnare,ſu
per ſedẽ ſuã regiam ponit.Fructũ vẽtris fi Fructus ventris.
lios ſpirituales dicit non ꝙ ex ventre ge-
nerati ſint ab eo,ſed a ſimilitudine filiorũ
qui fructus ventris ſunt.Cũ aũt ponit nõ
fructũ ſed ex fructu innuit nõ oẽs ſed par
tẽ ſup ſedẽ eſſe ponẽdã.Nõ eñ oĩs q dicit,
dñe dñe,intrabit in regnũ cęloꝝ. Oẽs qdẽ
ad fidẽ veniẽtes ſunt filii ſed nõ oẽs ſaluã
di.Vel quoſdam ex fructu ventris tui po
nã ſuper ſedẽ tuã hic.i.tecũ cõregnare fa-
ciã vt ſeipſos bene viuendo regãt ad con
formitatẽ tui,qui hic degens te bene rexi-
ſti.Quoſdã inquã de fructu ventris tui.i.
de filiis tuis ponã ſup ſedẽ tuã.Qđ tamẽ
tali ſub conditione promitto.ſ.ſi filii tui
& filii illorũ.i.imitatores eoꝝ cuſtodierit
per cõpletionẽ teſtamẽtũ meũ.i.pmiſſum
meũ qđ mihi ſub teſtimonio patrinoꝝ p-
miſerũt &.i.ſcilicet ſi cuſtodierit teſtimo
nia mea.i.pcepta mea,& nõ dico pręcepta
veteris teſtamenti,ſed hęc q̃ docebo eos p
Dauid filium meum.ſ.teſtimonia nouę le
gis:ſedebũt ſup ſedẽ tuã.i.tibi conregna-
bũt hic bene viuendo & ſe regẽdo ad tui
cõformitatem vſqꝫ in ſeculũ futurũ.i.vſqꝫ
ad finẽ huius vitę. Vel ſedebũt ſup ſedem
tuã in futuro.i.tibi cõregnabũt i beatitu
dine:vſqꝫ in ſeculũ.i.in ęternũ.Teſtamen-
tũ & teſtimonia idẽ hic ſunt:ſed cũ dicit
teſtamentũ innuit complẽda eſſe pręcepta
dñi qa promiſerunt,cũ vero dicit teſtimo
nia hęc q̃ docebo eos,innuit cõplẽda eſſe
eo ꝙ ipſe docet.Verbis paternę pmiſſiõis
iterpoſitis ad oſtẽſionẽ certitudinis, agũt
perfecti in pſona ſua oſtendendo hoc ꝙ fi
lii Dauid ſuper ſedem Dauid ſedebũt nõ
ex eoꝝ meritis eſſe ſed ex gratuita dei ele

ctione. Hoc itaq; ſic dicit. Dñs pater dicit ꝙ filii Dauid ſedebũt ſup ſedẽ ei⁹, & hoc non accidet eoꝝ meritis ſed gratuita dñi patris electiõe. Qm̃ dñs pr̃ elegit Siõ.i.totam eccleſiam quã fecit eſſe Sion:elegit in quam eam ſibi in habitationẽ.i.ad hoc vt eam inhabitet ſecũdũ inoperãtem gratiã. Vnde legitur. Quos †elegit hos & vocauit:elegit ſibi inquã Sion dicẽs:hæc.ſ.Siõ eſt reqes mea.i.delectatio mea,vſq; i ſeculũ ſeculi.i.vſq; i ſeculũ futurũ. Hic habitabo.i.i hac.ſ.Sion habitabo ſecũdũ inoperãtẽ gratiã,& hoc nõ ex meritis ei⁹ Siõ, ſed ideo ſolũmõ qm̃ elegi eã gratis ad ſaluationẽ.Cũ aũt Sion elegerim:viduã ei⁹.i.illos ex ipa Siõ qui ideo dicunt vidua quia deſolati ſunt a terrenis quibus iam abrenũciauerũt,ceu vidua eſt a marito iã mortuo deſolata:benedicã.i.ſublimabo hic:& hoc benedicẽs.i.in benedictione illa pſeuerãs:& pauperes eius.i.illos eoſdẽ quos dixi viduam qui etiã ſpiritu pauperes.i.humiles ſunt:ideoq; digni benedictione & ſaturatione:ſaturabo in aĩa panibus.i.multiplicibus chariſmatib⁹ ſpũalis intellect⁹: quæ erunt eis panes.i.dulciſſimę refectiones,ſicut panes dulciſſimę refectiões ſunt. Exponit aũt quomodo benedicet:ſic. Hoc quidẽ modo benedicã.i.ſublimabo illos ex Sion q vidua ſunt.ſ.eoſdẽ ſacerdotes eius exiſtentes,cũ ſe bene viuẽdo hoſtiã laudis ſacrificẽt : induam ſalutari.i.circũmuniã & ornabo cõformitate ſaluatoris Chriſti: vt ſint ei in ſublimitate iuſtitiæ cõformes inquãtũ poſſibile eſt:& ipſi ſacerdotes ſancti eius exiſtentes.i.ſanctificati p mortem Chriſti & peccatoꝝ indulgẽtiã,exultabũt de exultatione.i.de innocẽtia, q̃ exultatio dicit eo ꝙ exultationis cauſa ſit. Siue qd̃ addit exultatione: ad inculcationẽ addit. Quaſi dicat:nimis exultabunt. Hic inquã ſacerdotes eius induã ſalutari. In futuro vero illuc producã cornuDauid.i.in illos eoſdẽ extendam ſublimitatẽ glorię quę iã eſt in Dauid filio meo,vt eandem habeãt ſublimitatẽ,q̃uis minus & hic interim per illuſtrationẽ gratiæ paraui eos lucernã.i. vas lucis:lucernã inquam & hoc Chriſto meo.In quibus.ſ.ipſe p doctrinã ſuã mundo luceret.Bene vero ponit non lucẽ ſed lucernã:cũ ipſi nõ ſint lux ſed vaſa ipſius lucis & miniſtri. Vas quippe lucernã dici mus. Vñ de Ioãne Baptiſta legit.Nõ erat ille lux,ſed vt teſtimoniũ phiberet de lumine.In eos inquã producã cornu Dauid Inimicos autẽ eius viduę,perſecutores.ſ. induam per emphaſim cõfuſione.i.circundabo & in corpore & in aĩa cõfuſione pditiõis ęternę:ſanctificatio aũt mea.i.vidua a me ſanctificata ſup ipm̃ Dauid Chriſtũ in fide & cõformitate fundata & ei initẽs efflorebit.i.ex flore bonę opationis trãſiet in fructũ ęternę remuneratiõis: a ſimilitudine floris qui in fructũ trãſit. Vel ſic.Nõ ſolũ illuc pducam cornu Dauid:inimicos aũt.i.ſed etiã inimicos eius viduę perſecutores.ſ.in parte quidẽ induã.i.replebo hic confuſione.i.erubeſcẽtia de peccatis & ſic cõuertent.Sanctificatio aũt mea.i.ſanctificata vidua mea ſup ipſum Dauid fide & conformitate fundata,efflorebit.i.ex toto cũ pſeuerantia in bonis operibus florebit, & per hoc pertinget in futuro ad cornu Dauid.

Sion. Roma.viii † pdeſtinauit. Ioan.i.

In Pſal.CXXXII.

T Itulus.CXXXII.Canticum graduũ Tertiodecimo gradu i pſalmo ſupiori oſtẽſo,qui.ſ.fuit hoc qd̃ diſpoſuerũt ad conformitatẽ apoſtolorũ cohabitando in vnũ deo militare,& de hoc adipiſcendo orauerũt:agũt pfecti i ſequẽti pſalmo de gradu quartodecimo qui nihil aliud eſt q̃ hoc qd̃ ſuperi⁹ orauerũt ſcilicet ipſum habitare fratres i vnum,qd̃ bonum eſſe perhibẽt & iocundũ,vt ſic auditores attrahãt ad hũc gradũ aſcẽdẽdũ.

E Cce q̃ bonum &c. Ac ſi dicãt.Qui ſupiores grad⁹ iã aſcẽdiſtis:ad hũc etiã aſcẽdite,vt etiã fratres in vnũ habitetis & ſic deo militetis.Indevero nos exemplũ habeatis.Ecce em̃ iam in euidẽti eſt ꝙ habitamus ſimul oĩa cõmunia habẽtes,& ſic cohabitam⁹ vt ſimus fratres, & nõ nequã fratres , ſed fratres ſpũales in vnũ fidei & cõcordię tendentes.Aliter em̃ cohabitare nõ pdeſſet:& cũ iã cohabitemus ecce in pſenti & euidẽti nobis eſt: qm̃ q̃ bonũ eſt.i. pluſq̃ valde vtile eſt & q̃ iocundũ.i.pluſq̃ valde delectabile ẽ habitare ſimul nos fratres,in vnũ fidei & cõcordię tẽdẽtes.Hoc aũt habitare ſi ſimpliciter bonũ eẽt apperẽ dũ eſſet.Quãto magis ergo cũ bonũ ſit &

iocũdum . Oſtẽdũt aũt vnde ꝓbari poſſit:
habitare iſtud eſſe bonũ & iocũdũ,ſic.Bo-
nũ eſt & iocundũ habitare fratres in vnũ.
Sicut vnguẽtũ.i.vtpote ſpũale donũ.ſ.in-
de probatur eſſe bonũ & iocũdũ,qa ſpũa-
le donũ eſt dictũ ideo vnguẽtũ qa per ipm
habitare ſpũaliter inungimur,vt ſim⁹ re-
ges noſtri & ſacerdotes noſipſos deo bo-
na vita ſacrificãtes:a ſimilitudine regũ &
ſacerdotũ qui inunguntur in tẽpore ordi
nationis ſuę.Sicut vnguentũ dico exiſtẽs
in capite.i.in poteſtate capitis Chriſti.ſ.
qđ vnguẽtũ nõ habeť niſi dono capitis,qđ
vnguentũ deſcendit a dono ipſius capitis
in barbã.i.in bonos oẽs fortes cõtra vitia
& viriles in morib⁹,qui cõgrue per barbã
accipiunť,eo ꝙ tũc hõ fortis fit & ad viri
lẽ ętatẽ ꝑuenit cũ barbat⁹ efficitur.Expo-
Barba Aaron. nit aũt ipſam barbã per partes ſic.Deſcen
dit inquã in barbã.ſ.in barbã Aaron.i.in
viriles & fortes Chriſti.i.in apl'os & diſci
pulos cęteros Chriſti primitiuos,q anto-
nomaſice barba Chriſti dicunť.Cũ etiam
oẽs boni barba eius dici poſſint , eo ꝙ ipſi
primitiui viriliores & fortiores extiterĩt:
qui legunť poſt aſcẽſionẽ dñi in Hieruſa-
lẽ ꝑ dies plurimos cohabitaſſe & cor vnũ
Aaron. & aĩam habuiſſe. Aaron ſumm⁹ ſacerdos
& oĩm ſacerdotũ in veteri teſtamẽto prin
ceps,montanus interpretať:Quocirca iu-
ſte per Aaron Chriſtus accipiť,q princeps
oĩm ſacerdotũ exiſtens & ſupremus,mon-
tanus quoq; fuit.i.in ſublimi virtutũ mõ-
te ſublimat⁹.Siue etiam mõtanus de mõ-
te.i.de ſupernis in mundũ ad ſalutẽ hoĩm
Ioan.viij. a deo patre miſſus . Vñ idẽ dicit.Vos de
deorſum eſtis:ego de ſupnis ſũ.Et non ſo
lũ in barbã Aaron deſcẽdit,ſed etiã deſcẽ
dit a barba Aaron in orã veſtimenti ei⁹.i.
in martyres,q cũ fuerĩt ꝑcipui poſt apl'os
dicendi ſunt ora in veſtimẽto dei.i.ſupio-
res ĩ eccleſia:ſicut ora ſuperior pars eſt ve
ſtimenti.Eccleſia vero veſtimẽtũ dei dici-
tur:eo ꝙ ornatus eius eſt ſicut veſtimẽtũ
corporis.Notãdũ ꝙ barba Aarõ & ora ve
ſtimenti partes ſunt barbę quã poſuit vni
uerſaliter cũ dixit qđ deſcendit in barbã.
Hoc aũt cohabitare qđ oſtẽderãt eſſe do-
nũ ſpiritale:oſtẽdũt quoq; gratuitũ eẽ:ſic.
Dixim⁹ ꝙ ꝑ hoc cõprobať ꝙ cohabitare ẽ
bonũ & iocũdũ,qm̃ eſt ſicut vnguẽtũ: & ꝑ
hoc quoq; qa eſt ſicut ros.i.vtpote donũ
gratuitũ qđ per rorẽ intelligiť,eo ꝙ ros ſi
ne labore vel ꝓcio vel ſtudio hoĩm gratis
cõtingit.Sicut ros inquã hermon.i.exalta Hermon.
ti luminis.ſ.vtpote donum datũ gratis a
Chriſto qui diciť hermõ.i.lumẽ exaltatũ.
Nam cũ oẽs fideles lumen dici poſſint,eo
ꝙ alios doctrina illuminẽt & exẽplo,ipſe lu
men eſt ſup oĩa illa lumina exaltatum &
ſublimatũ.Vnde Ioannes.Erat inquit lux Ioan.j.
vera q̃ illuminat omnẽ hoĩem &c.Dico ſi
cut ros hermon qui ros deſcẽdit a barba
Aaron & ab ora veſtimenti in mõtẽ Siõ.i.
in illos oẽs qui in Sion.i.in eccleſia poſſũt
dici mõtes ꝑ ſublimitate vitę ſuę:vt cõfeſ
ſores & ſi alii aliqui ſunt in eccleſia ꝑfecti.
Non eñ oĩbus eccleſię filiis grad⁹ iſte co-
habitandi cõpetit.Cõgruit aũt regulari-
bus,& canonicis,& cœnobitis . Interpˀtať
autẽ hermon nõ ſolũ exaltatũ lumen,ſed
etiã anathema:Iuxta quã interpretationẽ
hoc ſic legiť.Dico ſicut ros.i.gratuitũ do
num,ros inquã dat⁹ hermon.i.eccleſię de
iudaico populo primitiuę,q ſane populus
anathema per emphaſim diciť,vel qa Chri
ſtum anathematizauerit dicens eũ ſedu-
ctorẽ & dęmone plenũ:vel quia ipſum ana
thematizauit.i.malis actibus ſuis a deo di
uiſit.Anathema qppe diuiſum diciť . Per
hoc ergo ꝙ donũ iſtud fuit hermõ datũ
gratuitũ fuiſſe cõprobať.Et q ros ab her-
mon deſcẽdit ĩ mõtẽ Sion.i.in illos ex gẽ-
tib⁹ qcũq; ſunt mõtes in Sion.i.ſublimes
ſanctitate in eccleſia.Cõprobãt aũt adhuc
quia habitare in vnũ bonũ eſt & iocundũ
ſic.Vere habitare ĩ vnũ bonũ eſt & iocun
dũ.Q̃m illic.i.in illa habitatione mãdauit
dñs bñdictionẽ: fratrib⁹ ꝑſiſtẽtibus in illa
habitatione legauit dñs ſublimitatẽ.ſ.de
dit eis propter hanc cohabitationẽ,ſubli-
mitatem in virtutibus & bonis operib⁹,&
mandauit.i.legabit eis vitã in futuro du-
raturã vſq; in ſeculũ.i.in æternum.

In Pſal.CXXXIII.

Pſalmi.cxxxiiii.titulus Cãticũ gra
duũ.Poſtq̃ de gradu quartodecio
ꝑfecti ad auditoꝝ inſtructionẽ ege
rũt de vltimo,quintodecimo.ſ.agũt q ni-
hil aliud eſt q̃ poſtq̃ hos grad⁹ aſcẽderit,
hos oẽs non ſibi ſed dño aſcribere , & oĩa
bona opa reſpectu cęleſtis patrię facere:&
ſic deũ bñdicere. Ad hũc aũt gradũ ꝑfecti
hic agẽtes,auditores aſcẽdere ĩuitant,ſic.

ECce nunc &c. Ac ſi dicát. Vos oēs ſerui dñi q iá habitare in vnū,bonum & iocūdū eſſe dicitis: ecce nūc .i.in pſenti nunc benedicite dñm.ſ.indilate in pſenti tempore exaltate dñm bona vita veſtra in ſupradictis gradibus pſeuerādo,vel ſuperiores grad⁹ quos iá aſcēdiſtis ipſi aſcribendo & oīa opa veſtra bona reſpectu patrię cęleſtis agēdo. Notādū φ cū ponit ecce nūc,iſtud ecce poſitum eſſe ad determinandū nunc,quia nūc nō ſolummodo pręſentis temporis eſt ſignū,ſed etiá proximi pteriti & proximi futuri. Vnde vſualiter dicimus:nūc veni,& nūc veniá.Quia dixerāt Oēs ſerui dñi bñdicite dñm,cū quidá nequá ſerui ſint,de quibus ſeruis dicát,determinát addēdo ſic. Vos inquá ſerui qui in domo dñi.i.in eccleſia ſtatis.i.pſeuerātis per fidē:ſic tamen vt ſteris in atriis domus dei noſtri.i.i amplitudine dilectiōis, quá perfecti domus dei.i.eccleſię hñt erga deū & proximū:& in amplitudine cęterarū virtutū q per atria denotanſ,eo φ ampla ſint. Benedicite inquam dñm oēs ſerui dñi,& vos exiſtentes in noctibus.i.i his diebus tranſitoriis qui ad alterius vitę reſpectū noctes dicunſ propter frequentiam perſecutionū,extollite man⁹ veſtras i ſancta cęleſtia.ſ.non deprimite opera vrā agē do ea reſpectu temporaliū ſed extollite.i. ſublimate tendendo per ea in ſancta.i.facite ea reſpectu ſanctorum cæleſtium bonorum vt ea adipiſcamini:& benedicite.i.exaltate dñm aſcribendo ipſi hoc ipm φ manus in ſancta extollitis, vel φ in ſuperioribus bonis perſiſtitis.Quoniam autem o quicūq auditor ad benedicendum & manus extollendū nō ſufficis per te niſi dño benedicente,Benedicat te.i.ſublimet te in virtutibus dominus Chriſtus ex Sion pcedens.i.ex populo iudaico,ſecundum qđ homo,q ſecundum qđ deus fecit cęlum & terram.i.& maiores & minores,ideoq benedicere poteſt,qa deus & homo. Vel benedicat te dominus.i.magis & magis i virtutibus exaltet:& hoc cōtingat ex Sion.i. inde quia iam es Sion, ſpeculans futura non attendens præſentia.

¶Explicita ſunt cantica graduum.

In Pſal.CXXXIIII.

PSalmi.cxxxiiii. titulus Alleluia. Vox pphetę adhortātis oēs i humano genere fideles ad laudē dñi quia bonus,& quia elegit Iacob & Iſrael: & quia omnia quæcūq voluit fecit,q etiá multipliciter oſtēdit,vt auditores magis attrahat ad laudem domini.

LAudate nomen dñi.i.laudate voce & affectiōe dominū Chriſtū cōtuitu nominis eius qđ eſt dñs:laudate iquá ſerui dñm. Ac ſi dicat.Laudate eū debetis,cū ſitis eius ſerui.i.illius poteſtati ſubditi & ipſe dñs oīm.Vos dico laudate:q i fide manētes ſtatis in domo dñi & i atriis domus dei noſtri.Hic verſus:ita vt i pſalmo ſuperiori exponiſ.Laudate inquá dñm voce & affectione,qm̄ bonus eſt in natura: & pſallite noi eius.i.bñ opamini ad honorē ei⁹,cōtuitu nois eius qđ eſt dñs,qm̄ nomen eius ſuaue eſt.i.ſuauē & mitē rem ſignificat, nō ſignificat rē aſperá & odibilē ſicut in ſecularib⁹ dñis.Laudate inquá dominū & pſallite noi ei⁹, & hoc eo cōtuitu etiam,qm̄ dñs gratuita mīa elegit ſibi Iacob in poſſeſſionē.i.illos qui adhuc i actiua uita degētes cōtra vitia ſunt viriliter luctātes:& Iſrael.i.illos qui iá in cōtēplatiua vita poſiti ſunt deū vidētes,elegit ſibi in poſſeſſionē vt videlicet eos p inhabitātē grām poſſideat: dirigēdo de bono i melius. Dico laudate & pſallite:& ideo vos ſic adhortor,qa ego q ppheta ſum,cui⁹ auctoritati credēdū eſt cognoui a magiſtra veritate mihi interi⁹ pſidente,φ dñs magn⁹ eſt in potētia,& ſic magnus φ ipſe de⁹ nr exiſtens q tāto ante tpe exiſtimus non recens deus.ſ.magnus eſt p oībus diis.i.ſup oēs ſanctos ab eo deificatos,q tñ valde magni ſunt vt Moyſes & Abrahá,& cęteri q dii facti ſunt p grām.Ipſe qppe de⁹ eſt per naturá:ideoq maior.Cū dicit deus noſter ponit hoc ad Iudęos incredulos deuincēdū,q eū deū eē denegauerūt.Inde vero magnus oſtēdiſ,qa oīa qcūq voluit dñs.i.ſola volūtate fecit:& oīa qcūq voluit vt nihil exciperet. Volūtas em̄ eius,facere eſt. Fecit inquá oīa qcūq voluit:in cęlo.ſ.& i terra.i.& in maiorib⁹ fidelib⁹ & in minoribus:illud videlicet ipſe in eis per gratiá

fecit ꝙ iſti cælũ, illi vero terra ei⁹ ſunt: & fecit q̃cũq; voluit in mari. i. in minorib⁹ im piis eũ amaricãtib⁹, & in oĩbus abyſſis. i. ĩ omnibus maioribus amaricãtib⁹ qui ſunt abyſſi. i. in nequitia ꝓfundi. Hoc eñ in eis effecit: vt pſecutio eoꝝ cederet ad vtilita tẽ ſuorũ quos ꝑ eo pſequunẽ. Nã impius pio viuit. Exponit aũt q̃ ſint illa quæ fecit in cęlo & in terra, cũ dicit educens & cęte ra vſq; ad Dñe nomen tuũ. Dico ꝙ dñs fe cit oĩa quęcũq; voluit. Dñs inquã educẽs ab extremis terrę nubes. i. ex illis q erãt ex tremi terrę. i. viles inter terrenos & extre mi in diuitiis & in ſenſu & ĩ genere ſicut Petrus & Andreas piſcatores pauperrimi & cęteri ignobiles diſcipuli fuerunt: fecit nubes. i. fecit eos ſublimes in ſanctitate ad modũ nubiũ, & dedit eis officiũ alios com pluẽdi doctrina ſua: a ſimilitudine nubiũ terrã cõpluẽtiũ: & bene ponit educẽs: Cũ eñ prius eſſent extremi ab extremitate il los eduxit: cũ eos ita in ſanctitate ſublima uit vt inter hoĩes habeanẽ pcipui. In illis aũt nubibus fecit fulgura. i. illuminationẽ cognitionis ſuę: q̃ p fulgura denotaẽ: eo ꝙ luculenta ſunt. Fulgura pluraliter ponit: propter plures perſonas illuminatas. Ful gura inquã tẽdentia in pluuiã doctrinę. ſ. quę ad hoc in eis fecit vt per ipſas illumi natiões alios doctrina ſua cõpluãt, qđ mi nime facere poſſent niſi illuminati pri⁹ eſ ſent. Dico dñs fecit oĩa q̃cũq; voluit edu cens nubes ab extremis terrę. Qui dñs ꝓ ducit de theſauris ſuis. i. de occultis arcą nis diſpoſitionis ſuę, q̃ theſauri dicunẽ, eo ꝙ abſcondita ſunt vt theſauri: ventos. i. il los ſpiritales viros quos ſuperi⁹ nubes di xit: qui venti dicunẽ eo ꝙ ad modũ vẽto rum agiles ſunt ad deũ cõtẽplãdũ. Qđ eſt dicere. Hoc ꝙ vẽti efficiunẽ, cõtingit ab occulta diſpoſitione dei, qui tanto lauda bilior, quãto icõpręhẽſibilior. Vel ſic. Qui ꝓducit de theſauris ſuis. i. de ſedibus cęlę ſtib⁹ vẽtos. i. angelos ad hoc vt eorũ offi cio nubes eductę ab extremis terrę ad pdi cãdũ & cętera bona agẽdũ ꝓmoueanẽ. A ſi

Angeli.

militudine vẽtoꝝ nubes flatu ſuo ꝓmouẽ tiũ. Venti vero angeli dicunẽ, & quia ĩui ſibiles ſunt ad ſimilitudinem vẽtoꝝ & ꝗa agiles ad officium ſibi iniunctum exequẽ dũ & ad deũ cõtẽplandũ. Et q dñs pcuſſit . i. morte ſua deſtruxit primogenita Aegy pti in baptiſmo. i. originalia pctã generis humani: q̃ primogenita dicunẽ eo ꝙ a pri mordio natiuitatis quaſi hæreditarie ipſi generi humano principabanẽ, qđ ęgyptus dicẽ, eo ꝙ in afflictione & ĩ tenebris igno rãtię detinebaẽ. Aegyptus quippe tenebrę vel afflictio interpretaẽ. Percuſſit inquam primogenita ægypti: incipiens ab hoĩe & ꝓducens vſq; ad pecus. i. & in hoĩbus per cuſſit & in pecudibus illa primogenita. ſ. & in ſapiẽtibus rationabiliter vt hoĩes ſe habẽtibus, & in idiotis qui bruti erant vt pecudes. Qđ pſignatũ eſt in pcuſſione pri mogenitoꝝ ægypti ſub Moyſe. Nõ ſolum aũt pcuſſit dñs primogenita: ſed etiã emi ſit. i. extra miſit manifeſte. ſ. miſit ſigna, & nõ qualiacũq; ſigna ſed ꝓdigia. i. maxima ſigna in medio tui ęgypte. i. in cõmuni ge neris humani. Exponit aũt q̃ ſigna adden do ſic. Emiſit inquã ſigna: ĩ deſtruẽdo Pha raonem & oẽs ſeruos eius. Hęc. ſ. fuerũt ſi gna ꝙ deſtruxit Pharaonẽ & oẽs ſeruos eius in baptiſmo. i. deſtruxit nõ eſſentiali ter ſed potentialiter diabolum & oẽs mali gnos ſpũs. Qđ pręmõſtratũ eſt in Pharao ne: qui ĩ mari rubro cũ exercitu fuit ſub merſus. Deſtruxit aũt Deus potentialiter diabolũ cũ oĩbus miniſtris eius, cũ nõ ſo lũ originalia ſed etiã actualia pctã in ba ptiſmate remittens: potentiam quã p ipſa peccata in hoĩbus habebant ad nihilũ re degit. Diabolus nimirũ recte Pharao dici tur eo ꝙ ſibi ſubditũ genus humanũ acri ter vrgebat, ſicut Pharao filios Iſrael an teq̃ a dño liberarenẽ violẽta tyrannide ꝑ mebat. Qm̃ etiã Pharao diſſipatio interṗ taẽ: cõgrue p emphaſim diabolus Pharao dicẽ: qui oĩm virtutũ ĩquãtũ põt, diſſipa tor eſt atq; bonoꝝ. Bñ quoq; dicit emiſit ſi gna. i. manifeſta fecit ſigna in medio tui ęgypte, quia ſigna illa, ꝙ Pharaonẽ & ſer uos eius deſtruxit palã fuerũt exteri⁹ per bonã fideliũ operationẽ, quæ qdẽ nulla eſ ſent ſi Pharao deſtructus nõ eſſet. Emiſit ĩ quã dñs ſigna Pharaonẽ in baptiſmate dę ſtruẽdo qui etiã poſt baptiſma in ſuis per cuſſit gentes multas. i. deſtruxit mlta pec cata, quę propter magnã multitudinẽ gẽ tes multę dicunẽ: hoĩm eñ multitudines gẽtes dicimus: & occidit. i. deſtruxit ĩ ſuis reges fortes, id eſt ipſa peccata quę ſupe rius gentes multas dixit: quæ etiam reges.

Aegyptus.

Pharao.

dicunt̃,eo ꝙ ante Chriſti aduẽtũ more regum hoſbus dñabant̃:& fortes reges dicũtur,eo ꝙ ex eorũ dñatu ſe nõ poterãt homines expedire per ſe. Quę pro certo pctã in ſuis poſt baptiſma dñs deſtruxit,in quibuſdam quidẽ ſic vt nunq̄ poſt baptiſmũ eis prævalere poſſent.In quibuſdam vero ſic vt poſtq̄ eis prçualuerint rurſus ꝑ gratiam pœnitẽdo delerent̃. Quã vtiq̄ pctõrũ deſtructionẽ dñs pręfigurari voluit,cũ ingrediẽtibus in terrã ꝓmiſſionis filiis Iſrael multas gẽtes & reges fortes qui terrã illam poſſidebãt a facie eorũ deſtruxit & terrã ipſam eis ablatam filiis Iſrael ĩ hęreditatẽ dedit.Exponit aũt q̃ fuerunt illa pctã q̃ deſtruxit,quos reges fortes ſuperiꝰ nũcupauit ſic.Reges inquã fortes ꝑcuſſit: ſcilicet Seõ regẽ Amorreorũ.Seon aũt tẽ-

Seon.

ptatio calẽs vel tẽptatio oculorũ interp̃tatur. Vnde per Seon tẽptatio vehemẽs ĩtelligit̃ q̃ calens dicitur eo ꝙ valde ferueat, dũ ad cõſentiẽdum fideles nimis ĩcitat cũ eis ſępius inſtat.Quę etiam tẽptatio oculorũ dicit̃, vt a parte ꝑcipua totũ deſignetur:& ſic per oculos cũ iſte ſenſus in ſenſibus corporis ꝑcipuus ſit:tẽptatio oĩm ſenſuũ corporis accipiat̃.Quæ nimirũ tẽptatio rex eſt Amorreoꝝ.i.princeps eſt amaricãtiũ.ſ.illis dñat̃ quos ad cõſenſum pertrahẽs Amorreos facit.i.deũ amaricãtes.

Amorrei.

Amorrei quippe amaricãtes interp̃tãtur. Huiuſmodi vero tẽptationem dñs in ſuis deſtruxit nõ vt nõ inſtaret ſed ne ſuis per conſenſum p̃ualeret: ſicq̄ rex eoꝝ eſſet & eos Amorreos faceret.In quibuſdam vero & ſi eis poſt baptiſma p̃ualuit:eã tñ ꝑ pœnitentiam ſic deſtruxit vt nõ habeat vlterius locũ eis p̃ualendi:& nõ ſolum ꝑcuſſit

Og.

Seon ſed & Og regẽ Baſan.Og aũt interpretat̃ cõcluſio:Baſan vero confuſio. Per Og ergo oꝑatio praua denotat̃ q̃ ideo cõcluſio dicit̃ qa male operãtẽ ſic concludit & alligat vt difficulter inde expediri valeat.A ſimilitudine in carcere concluſoꝝ qui inde facile egredi per ſe non poſſunt.

Baſan.

Hæc equidẽ mala oꝑatio rex eſt Baſan.i. potẽs ducere male operãtes ad Baſan.i.ad cõfuſionẽ ęternæ perditiõis:vel ad hãc cõfuſionẽ vt malo merito ipſius confuſionis de malo in peius pręcipites eant.Hãc aũt malã operationẽ vel in ſuis deus deſtruit, vt eis nullo modo pręualeat,vel ſi quoquo modo in ipſam inciderint ꝑ pœnitentiam eã euacuat.Et percuſſit oĩa regna Chanaã .i.oẽs reges Chanaam. Per chanaã q interpretat̃ commotio vel paratus humilitati, Chanaam.
praua conſuetudo exprimit̃, q̃ illos quibꝰ rex eſt eis dñando cõmouet.i.a deo ſeparat & eos a deo ſeparando humilitati parat.i.deiectioni ęternę ꝑditiõis.Quã nimirũ cõſuetudinẽ in quibuſdã ſuoꝝ deꝰ percutit:auferẽdo ꝑ pœnitentiã poſtq̄ eis ineſt:in aliis vero ſic vt nullatenus in eis regnet.Litera ſic adaptatur. Percuſſit nõ ſolũ Seon & Og,ſed & oĩa regna Chanaã.i. oẽs reges illos q ſunt Chanaã.i.cõmouentes a deo hoĩes & eos humilitati deiectionis æternę parantes.ſ.ꝑcuſſit prauas conſuetudines , ne eſſent fideliũ ſuorũ reges. Seon ĩquã ꝑcuſſit & Og,& reges Chanaã & his percuſſis terram prius exiſtentẽ hæreditatem eoꝝ.i.terrenã ſenſualitatẽ fidelium q̃ prius erat hæreditas horũ regũ.ſ. quã iſti reges poſſidebãt vt aliq̄s hęreditatẽ poſſidet:dedit hęreditatẽ Iſrael populo ſuo.ſ.fecit vt his regibꝰ expulſis populus fideliũ ſuoꝝ iã Iſrael exiſtẽs ipſam ſenſualitatẽ ſuã vt hęreditatẽ poſſideat & excolat & ipſam per rationẽ bene regẽdo terrã dei fructificãtẽ ĩ bono opere faciat.Poteſt autem aliter legi verſus ille qui eſt:emiſit ſigna vt ſequẽtes nõ mutent̃ ĩ ſentẽtia:ſic. Percuſſit ĩquã primogenita Aegypti: & ꝑ hoc illa percuſſit qm̃ emiſit ſigna ĩ medio tui ęgypte.i.manifeſte miſit in cõmunitatẽ tui o humanũ genus ſigna,& nõ qualiacũq̄ ſigna ſed prodigia,miracula.ſ.apl'oꝝ q̃ prodigioſa fuerunt & magna:Signa dico tendentia in Pharaonẽ & in oẽs ſeruos eius.i.in deſtructionẽ potentiæ diaboli & omniũ ſpirituũ malignoꝝ eiꝰ miniſtrorũ. Ac ſi dicat.Ad hoc emiſit ſigna, vt ꝑ ea ſi gna genus humanũ ad fidẽ vocaret,& per fidẽ & baptiſma ĩ eis peccatũ originale deleret:& ſic occaſione horũ ſignoꝝ diabolo & ſeruis eius poteſtatẽ quã in genere hũano habebãt auferret.Qui etiã occaſiõe eorũdẽ ſignoꝝ ꝑcuſſit ꝑ fidẽ in baptiſmate gẽtes multas & occidit reges fortes.ſ.Seõ regẽ Amorreorũ & Og regẽ Baſan, & oĩa regna Chanaã:& his percuſſis:terram exiſtentem eorum hæreditatẽ,dedit hæreditatem Iſrael populo ſuo.Hi tres verſus vt ſuperius expoſiti ſunt:ita hic quoq̄ expo-

nunť.Per gentes multas & reges actualia pctã intelligunť in baptiſmo ꝑcuſſa,cõſenſus videlicet & opatio & cõſuetudo.Qm̃ ergo gẽtes & reges ꝑcuſſiſti & cũcta ſuperius oſtẽſa feciſti,o dñe nomẽ tuũ in æternũ durabit.ſ.contuitu horũ ſupradictorũ ab hoĩbus glorificaberis,& illa gloria tua in æternũ durabit: & inde continget ꝙ ĩ ęternũ erit:qm̃ o dñe memoriale tuũ durabit in gñatione hac pſenti & vſqꝫ ĩ gñationẽ vltimã.ſ.ꝑcuſſio gẽtiũ & regũ fiet a te in oĩbus generationibus huius vitę in diuerſis fidelib⁹ futuris iã natis & adhuc naſcituris & ide ſemp ab ipſis fidelib⁹ glorificaberis.Diciť aũt ꝑcuſſio pctõrũ memoriale dei,eo ꝙ cũ a deo fiat & ſignificatũ ſit illi⁹ occiſionis regũ & gẽtiũ,ꝗ contigit ad hiſtoriã ingredientib⁹ filiis Iſrael in terrã ꝓmiſſionis:illã hiſtoriã ſępi⁹ ad memoriã reducit.Nõ ſolum aũt o auditores erit gloria dñi ĩ ęternũ ꝓpter ſupradicta bñficia,ſed ideo quoqꝫ,qa dñs iudicabit.i. iuſto iudicio ſuo dignitate & gloria ſublimabit populũ ſuũ, populũ.ſ.fideliũ poſtꝗ ab hac vita diſceſſerint vnde ab hoĩb⁹ in hac vita degẽtib⁹ glorificabiť: & adeo populũ ſeruoꝝ ſuoꝝ iuſto iudicio ſublimabit ꝙ in illis ſeruis ſuis depcabiť.i.depcabilis erit poſcẽtib⁹ ĩ meritis ſeruoꝝ ſuoꝝ, vt eis eoꝝ intercedẽtib⁹ meritis cõcedat, qđ poſtulabũt.Vnde quidẽ habet vſus viuoꝝ fidelium, vt ſanctos q iã ab hac vita diſceſſerũt,pro ſe dñm orare rogẽt. Facta exhortatiõe ſua ad laudãdũ dñm, vt auditores ab idolatria penitus reuocãdo , eos magis ad dei laudẽ attrahat , immorať in idolorũ depſſione ſic . Dixi o auditores ꝙ dñs adeo potẽs eſt ꝙ oĩa quęcũqꝫ voluit fecit,vt etiã ꝑ partes oſtẽſum eſt: ſed dii gentiũ qui nec etiã dii,ſed ſimulacra dicẽdi ſunt,neqꝫ aliquid volũt neqꝫ aliqd poſſunt.Inde vero eſſe impotẽtia cõuincunť, qm̃ ipſa ſimulacra gentiũ argentũ & aurũ exiſtẽtia ſecũdũ materiã,& opa manuum hoim ſecũdũ formã:Os imaginariũ habẽt & nõ loquenť.Oculos imaginarios hñt & nõ videbũt.Aures imaginarias habent & non audient:& bene dico ꝙ non loquenť, neqꝫ enim eſt in ore ipſoꝝ ſpũs.i.flatus,ſine quo locutio nõ formať.Cũ igiť ſimulacra ſic impotẽtia ſint, & tñ a ſtultis gentilib⁹ quaſi dii colanť:ſimiles illis fiãt iteri⁹ illi q faciũt ea ſicvt colãt:& oẽs q & ſi nõ faciunt tñ cõfidunt in eis,niſi tandẽ reſipuerint.ſ.ſic fiant ſurdi & cęci ratione interi⁹ ſicut illa exteri⁹.Hoc nõ ĩpcãdo,ſed concedendo dicit,vt ſic auditores ab idoloꝝ cultura deterreat.Illi inquã ſimiles illis fiãt qui faciũt ea,& q confidunt in eis. Vos vero domus Iſrael.i.familia fidelium ſubditorũ ĩ iudaico populo, benedicite.i. exaltate dñm Chriſtũ ope & corde:& vos domus Aaron.i.familia platoꝝ maiorũ fideliũ ex Iudæis,benedicite dñm:& vos in gẽtibus qui timetis dñm caſto timore tã plati ꝗ ſubditi bñdicite dñm,dicẽtes etiã exterius ore.Benedict⁹.i.in ęternũ exaltatus ſit dñs Chriſt⁹ ex Sion.i.ex Iudęis naſcẽs ſecũdũ qđ hõ,qui etiã ſecũdũ qđ de⁹ habitat in Hieruſalẽ.i.dñať in ciuib⁹ cęleſtis Hieruſalem.Qđ eſt dicere.Benedicendus eſt ꝙ deus eſt & homo.Per Aaron maiores plati accipiunť,ꝑ Leui minores,cũ tñ Aaron tribus ex tribu Leui fuerit.Sed cũ dignior pars tribus Leui trib⁹ Aaron fuerit ꝑ tribũ Aaron cõgrue maiores pręlati intelliguntur:ideoqꝫ vox iſta ꝗ eſt Leui ad ſignificãdũ minores platos reſtrigiť

In Pſal.CXXXV.

Titulus.CXXXV.Alleluia vox ꝓphetę adhortãtis oẽs ad confitẽdũ dño,tũ quia bonus in natura tũquia in ęternũ eſt miſericordia eius,tũ etiam quia deus deorum & dñs dñorũ,& quia facit mirabilia magna,quę ꝑ totũ fere pſalmum ad eius laudem oſtendit.

Confitemini dño pñ,vel dño filio laudẽ corde voce & ope o vos oẽs fideles,& hoc eo cõtuitu qm̃ bonus in natura.Qui vero eũ in natura bonũ eſſe cõtueri nõ ſufficitis,cõfitemini eo contuitu qm̃ vſqꝫ ĩ ęternũ durabit miſericordia eius.i.beneficiũ miſericordię eius qđ hũano generi iugiter ĩpendit.vel ſic.Qm̃ mĩa ei⁹ eſt ducẽs nos in ęternũ.i.in ęternã vitã ꝑ indulgẽtiã criminũ & augmẽtũ virtutũ:Cõfitemini ĩquã illi exiſtẽti deo deorũ.i.deificatoꝝ ab illo ſctõrũ. Ac ſi dicat. Cõfitẽdũ eſt illi,cũ ĩpe de⁹ ſit oẽs ſanctos deificãs.Cõfitemini dño oĩm dñoꝝ. Ac ſi dicat:Cõfitẽdũ eſt illi,cũ oĩm dñorũ dñs exiſtat:cõfitemini cui cõfitẽdũ eſt vtpote

q fecit mirabilia magna,exiſtens ſolus de⁹ per naturam,& dñs per omĩpotẽtiã. Solus autẽ addit ad remotionem quia poſuerat deorum & dñorũ vt ſolũ eũ oſtẽdat deũ ĩ natura & dominum in omnipotẽtia. Notandũ ꝙ in fine vniuſcuiuſꝙ verſus hui⁹ pſalmi repetẽdum eſt:qm̃ in ęternũ miſericordia eius,qđ ad laudẽ dei propheta ponit:& eſt in vnoquoꝙ iſtud exponendum, vt in primo verſu iam expoſitum eſt.Siue non ita ample oportet vt accipiať miſericordia in vnoquoꝙ verſu vt ĩ primo accipiť ſed ſtricti⁹: vt illa ſola ĩ vnoquoꝙ verſu accipiať quę in vnoquoꝙ denotať. Verbi gratia:Cõfitemini inquã illi q ſolus exiſtẽs dñs & deus fecit mirabilia magna,qm̃ hoc miſericordia.i.beneficiũ miſericordię eius.ſ.ꝙ facit mirabilia magna durabit in æternum:vel eſt ducens nos in æternum. Exponit aũt quę mirabilia fecit ſic.Fecit ĩ quã mirabilia,hæc ſcilicet.Qui nẽpe fecit cęlos.i.prelatos ſublimes in ſanctitate ad modum cęlorũ:& hos cęlos fecit in intellectu ſuo.i.in ſapiẽtia ſua.Si dicam⁹de dño patre:dicemus ꝙ cælos fecit in ſapiẽtia.i. in filio.Vnde pſalmographus alibi. Verbo dñi cæli firmati ſunt. Si vero dicamus de dño filio,dicemus ꝙ cęlos fecerit in ſe ipſo.i.per ſeipſum q eſt ſapiẽtia patris nõ per vires alienas:& qui firmauerit in fide terrã.i.ſubditos,terrã eius fructiferã exiſtentes:terrã dico fundatã ſuper aquas baptiſmatis quę fundamẽtũ & initium ſunt virtutum.Niſi eñ quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu,non põt introire in regnũ dei.Vel firmauit terrã in cõſtãtia virtutũ nõ ſummergẽdã ab aquis.i.a perſecutoribus circũquaꝙ eam ad modum aquarum per incorporationem demergere nitẽtib⁹ ſed extãtem ſuper aquas.i.ſuperiorem aqs & inſuperabilem ab eis ne aliquaten⁹ ipſis cedat.Dictum eſt hoc a ſimilitudine hui⁹ terrę immobilis q̃ aſſeritur ſup aquas fundata eſſe: quæ a circũquaꝙ inſtantib⁹ marinis aquis ſummergi non poteſt.Confitemini inquam domino qui illos quos ſuperius dixi cælos & terrã.i.prælatos & ſubditos fecit per gratiam ſuam eſſe luminaria magna.i.magnos in illuminatione cognitiõis ei⁹,vt etiã aliis eſſent luminaria, illuminãdo eos eadem cognitione per doctrinam.Qđ pręfiguratũ eſt in luminaribus,q̃ deus in cęlo poſuit vt terrã illuminarẽt.Luminaria inquã magna fecit,& ecce quę luminaria:Solẽ.ſ.fecit.i.illos q dicẽdi ſunt ſol.Exponit ergo ꝑpter quid fecit ſolẽ cum addit, ſolẽ inquã redactũ in poteſtatem diei.i.in poteſtatẽ clariſſimæ cognitionis q̃ dies dicitur ꝑpter ſuæ dignitatis excellẽtiã.Quod eſt ac ſi dicat.Quoſdã ſic fecit eſſe luminaria,vt ꝑpter magnitudinẽ illuminationis ſuę quæ dies dicitur ipſi ſol dicanť.Qđ eſt dicere.Quoſdã fecit magis aliis cognitiõe ſua illuminatos. Fecit etiã lunã & ſtellas redactas ĩ poteſtatẽ noctis.i.quoſdã illuminauit mediocri potẽtia cognitiõis,vt poſſint luna dici,ad cõparationẽ magis illuminatorũ qui ſol dicuntur,& quoſdam minori potẽtia cognitiõis vt poſſint ſtellæ dici ad cõparationẽ mediocriter illuminatoꝝ qui luna dicuntur.Sol quippe lõge clarior eſt luna,& luna ſtellis:ideoꝙ cõgrue p ſolẽ magis illuminati,per lunã vero mediocres,p ſtellas autẽ minores illuminati intelliguntur.Illorũ vero illuminatio qui luna dicuntur & ſtellę & ſi dies dici poſſit ſecundũ ſe tñ ad eorum illuminationis cõparationẽ qui ſol ſunt quę antonomaſice dies eſt,nox appellať.Iuxta qđ alibi Pſalmiſta teſtatur.Dies diei eructat verbũ,& nox nocti ĩdicat ſciẽtiã.Iſta quidẽ luminaria & ſi inter ſe collata q̃dã maiora ſint q̃dã mediocria,q̃dam vero minora,oĩa tñ ſunt ſecũdũ ſe magna & glorioſa:ideoꝙ nõ ĩmerito poſitũ eſt q fecit luminaria magna.Exponit ergo ꝑ qđ fecit cęlos & terrã & luminaria cũ addit. Qui percuſſit ęgyptũ &c.Qđ ſic adaptať. Cõfitemini inquã dño q per hoc fecit cęlũ ꝙ terrã & luminaria ꝙ ꝑcuſſit ægyptũ cũ primogenitis eoꝝ.i.deſtruxit ęgyptios & prĩogenita eorũ.ſ.hoĩes q erãt ægyptii.i. tenebroſi ignorãtia & afflicti ſub põdere pctõrũ actualiũ.Per ſidem deſtruxit ſcđm qđ erãt ęgyptii,& eos deſtructos ſic illuminauit & a pctõrũ afflictiõe liberauit:& eorũ primogenita deſtruxit.i.peccata originalia.Ne vero videretur oẽs ægyptios deſtruxiſſe,addit:Cõfitemini ĩquã illi q eduxit Iſrael de medio.i.de cõmuni eoꝝ ęgyptiorum. Ac ſi dicat. Ita dico eum ægyptũ percuſſiſſe ꝙ quoſdã ex ægyptiis pœnitentia ꝑcuſſit & ꝑ hoc eos Iſrael fecit,& ſic ipſos a conſortio aliorũ Aegyptioꝝ in

Ioan.iij.

Sol.

Pſal.xviij.

Aegypto remanentiũ eduxit. Et hoc fecit in potenti manu.i. in potenti operatione gratię ſuę & in brachio excelſo.i.in fortitudine excelſa.i.in fortitudine illius potẽtis oṗationis gratię ſuę quæ excelſa eſt.i. prę cęteris fortitudinibus celſa & glorioſa:quę per brachiũ denotatur eo ꝙ in brachio fortitudo ſit. Brachiũ & manus hic idẽ ſignificãt:ſed manus notat operationẽ:brachiũ vero fortitudinẽ. Oſtẽdit aũt per quid Iſrael eduxit de Aegypto,per baptiſma videlicet,cum addit: Confitemini dño q vt educeret Iſrael de Aegypto diuiſit in diuiſiones.i.diuiſit in diuerſitates mare rubrũ.i.baptiſmũ p rubrũ mare pfiguratũ:vt aliis eſſet in ruinã, aliis ĩ ſaluationẽ, vt in pſalmũ.lxxvii. expoſitũ eſt in loco vbi habetur interrupit mare &c. Notandũ cũ ponit,diuiſit, nõ ſuperflue additũ eſſe in diuiſiones:vt innuat multiplicitatẽ diuerſitatũ ĩ ipſo baptiſmate. Licet eñ vnũ ſit: diuerſis modis tñ pluribus bonæ vitę,boni p ipſum ſaluanť:& diuerſis modis pluribus malę vitę mali p ipm damnãtur. Diuiſit inquã mare rubrũ:& p mediũ eius maris eduxit Iſrael.i.populũ ſaluandorũ de ægypto infidelitatis. Cũ dicit,p mediũ eius:nihil plus notamus q̃ ſi poneret per illud mare rubrum: ſed hęc verba ponit ad hiſtorię ſimilitudinẽ. Per mediũ quippe maris rubri diuiſi, leguntur filii Iſrael fuiſſe de Aegyptiis liberati. Eduxit inquã Iſrael per baptiſmũ. Et Pharaonẽ.i. diabolũ & virtutẽ ei⁹.i.exercitũ ſpirituũ malignorũ q prius Iſrael dominabať dum erat in Aegypto,excuſſit ab Iſrael.i.excuſſit iugũ potentię eius a ceruice fideliũ, in mari rubro ſummergens.i. in baptiſmate diſperdẽs ipm Pharaonẽ & oẽm eius exercitũ. Qui etiã poſtq̃ populũ ſuũ per mare rubrũ eduxit & Pharaonẽ ibi demerſit:eũdẽ populũ ſuũ tranſduxit,& adhuc tranſducit ad patriã cęleſtem p deſertũ huius vitę p virtutes & bonas operationes. Qđ in filiis Iſrael pmonſtratũ eſt qui in terrã promiſſionis per deſertũ ſunt tranſducti. Qꝫ etiã ne populus ei⁹ ĩ hac traductione a magnis & fortibus regibus occurrẽtib⁹ impedireť:pcuſſit reges magnos.i. magna peccata criminalia pcuſſit,ne ſuorũ reges eſſent. Et nõ ſic percuſſit vt nõ perirẽt,ſed & occidit .i. ex toto deſtruxit illos reges magnos fortes prius exiſtẽtes: ſic vt inde modo quolibet ſeſe expedire non poſſent. Occidit inquã reges magnos & fortes .ſ. Seon regẽ Amorreorũ,& Og regẽ Baſan, & oĩa regna Chanaam. Et his occiſis terrã prius exiſtẽtẽ hęreditatẽ eorũ dedit hęreditatẽ Iſrael.i.populo fideliũ ſeruo ſuo exiſtẽti in oĩbus ſibi obœdiẽti. Iſti ſeptem verſus ita in hoc pſalmo exponũtur,vt iã in pcedenti pſalmo expoſiti ſunt. Dico ꝙ dñs pcuſſit reges magnos & fortes:& nos de Aegypto eduxit,& cętera beneficia cõtulit:qđ eqdẽ nõ ex meritis noſtris,ſed ex ſola ſua miſericordia fecit. Quia cũ ipſe nos diu obliuioni dediſſe viſus eſſet, memor fuit noſtri in humilitate nſa.i.in cõſideratione humilitatis nſę.ſ.miſericorditer reſpiciẽs deiectionem mortalitatis & paſſibilitatis nſę in quã p Adã deueneramus. Et noſtri memor exiſtens morte ſua redemit nos ab inimicis nſis: a vitiis.ſ.& a ſpiritibus malignis. Notandũ qm̃ & ſi ſuperi⁹ dixerit,ꝙ nos ab inimicis eripuit: hic tñ preciũ mortis ſuę denotat ad exaggerationẽ ipſius beneficii vt nos in laude dei promptiores reddat cũ dicit,redemit. Dico ꝙ nos redemit q etiã poſt redẽptionẽ dat iugiter eſcã ſpiritalẽ corporis ſui oĩ carni.i.oĩs modi hoĩ tã Iudęo q̃ Gẽtili: tã nobili q̃ ignobili : vnde aĩa inceſſanter reficiť. Nõ eñ eſt pſonarũ acceptio apud deũ. Cũ dicit oĩ carni idẽ eſt ac ſi poneret oĩ hoĩ:totũ a pte deſignãs. Cõfitemini inquã deo cęli:ac ſi dicat. Cũ tot mirabilia humano generi fecerit:cõfitemini illi. Et cũ etiã deus ſit nõ tãtũ hoĩs, ſed cęli.i.ſpirituũ cęleſtiũ:hac occaſione cõfitemini illi. Cõfitemini quoꝗ dño dñoꝝ.i.cõfitemini etiã ideo, qa dñs eſt oĩm dñoꝝ:& ideo qm̃ ĩ ęternũ miſericordia ei⁹. Hoc iõ repetit:vt ſicut ĩ laude ĩcępit:ita finiat ĩ laude.

In Pſal.CXXXVI.

Titulus.CXXXVI.Pſalm⁹ Dauid propter Hieremiã. Qđ ſic exponit. Pſalmus iſte eſt Dauid.i.fideliũ q hic agũt cõpoſit⁹ pꝑter Hieremiã.i. iuxta Hieremiã pphetã.ſ.nõ diſcordãs a prophetia Hieremię:ſed cõtinẽs in ſe myſtice licet breuiter, qđ ad hiſtoriã prolixe prophetizatũ eſt a Hieremia. Qui tñ Hieremias in fine libri ſui myſtice pphetizauit,qđ ad hiſtoriã pdixerat de captiuitate

Hieruſalē in Babyloniā facta ꝑ Nabucho
donoſor,q̄ ſignū erat captiuitatis fideliū,
cęleſtis Hieruſalē ciuiū: qui vere captiui
dicēdi ſunt dū a cęleſti Hieruſalē exulāt,
inter Babylonis ciues corpore cōuerſan-
tes.ſ.inter impios huiꝰ mūdi filios,ꝗ iure
Babylon dicit.i.cōfuſio,eo ꝙ amātes ſe in
cōfuſionē ꝑcipitaturus eſt æternā. Iuxta
Matt.viij. illud dñicū. Filii aūt regni huiꝰ deiicient
in tenebras exteriores. De hac ergo capti
uitate ab Hieruſalē cęleſti, perfecti fideles
in ea poſiti agūt, dicētes ſe ſuper flumina
Babylonis ſediſſe: & illic ꝓ recordatione
Sion fleuiſſe, & organa a ſalicibus ſuſpē-
diſſe,& canticū dñi ī aliena terra nō cāta-
uiſſe. Promittūt quoq; ſe Hieruſalem cęle
ſtis aſſidue recordaturos eſſe, & orant vt
dñs memor ſit tribulationū q̄ eis a filiis
Edom inferunt,vt eas q̄ñq; remuneret: &
etiā cōdolent de miſeria filiæ Babylonis.
Hoc autē totū in hoc pſalmo dicūt,vt cę
teros fideles in hac eadē captiuitate poſi
tos inſtruāt, vt & ipſi ſimiliter in hac ca-
ptiuitate ſe habeāt. Sūt autē huiꝰ pſalmi
verba iuxta hiſtoriam poſita.

SVper flumina Babylonis
exiſtētes,nō ſummerſi ꝗ-
dē ab ipſis fluminibus.ſ.
exiſtētes ſupra fraudulē
ta negocia huius mūdi
nō ſubditi ꝗdē ipſis ne-
gociis:ſed ſup ea exiſtētes & ea ſpernētes.
vel ſup flumina Babylonis exiſtētes.i.ſu-
pra res ſeculares quas cōtēnimus & ꝗbus
ſubiici renuimus: quę ꝗdē res & negocia
ſecularia adamantes ſe ſummergūt, & ad
dānationē ꝑtrahūt more fluminū q̄ cadē-
tes ī ſe ſummergūt & ī mare deferūt: illic
ſedimꝰ.i.illic cōuerſando corpore.ſ.iuxta
illa flumina Babylonis, licet nō ab his ſū-
mergeremur:ſedimus tñ.i.deiecti fuimus
& anxiati.ſ.magnā deiectionē eſſe reputa
uimꝰ iuxta illa flumina corporaliter habi
tare vñ ꝗpꝑ nobis plures anguſtię cōti-
gere: & ſedēdo fleuimꝰ.i.a fletu corporis
abſtinere nequimꝰ. Qm̄ aūt poſſent flere
infructuoſe:ſicut illi ꝗ flent, vel de rerum
amiſſione,vel alia hmōi occaſione, deter-
mināt vnde fleuerūt,addēdo ſic. Fleuimꝰ
inquā dū recordaremur tui o Sion cęle-
ſtis.ſ.fleuimus ꝓ recordatione Hieruſalē
cęleſtis cuiꝰ ciues ſumꝰ:a qua hic ī Baby-
lonia poſiti peregrinamur. Vel.fleuimꝰ cō
patiēdo:ea occaſione,ꝗa multos huiꝰ Ba-
bylonię ciues vidimus ab his fluminibus
ſummergi. Fleuimꝰ inquā dū hoc eſſet q̄d
ſemp recordaremur tui o cęleſtis Sion: &
recordādo tui nō poſſemꝰ ſummergi:ac ſi
dicat: Licet nō ſūmergeremur: ex ſola tñ
cōpaſſione ſūmerſionē alioꝝ fleuimꝰ. Vel
fleuimꝰ de ſūmerſione aliorū dū recorda
remur tui Sion.i. dū de te iugiter cogita
remꝰ:ad quā metuebamꝰ eos ſūmerſos nū
q̄ eſſe ꝑuēturos. Sedimꝰ īquā & fleuimꝰ,&
corporaliter cōuerſando ī Salicibus.i.īter
impios ꝗ ſteriles ſunt ab opibꝰ bonis,ideo
ꝗ Salices dicunt: cū Salices ſteriles arbo-
res ſint. In Salicibꝰ dico ī medio eiꝰ Baby
lonię exiſtētibꝰ.ſ.q̄ iā erāt in ꝓfundo Ba-
bylonis:vñ nullatenꝰ poterāt erui: ſuſpē-
dimus organa nr̄a ab illis Salicibus.i.elō-
gauimus & ſeparauimꝰ ꝑdicationes nr̄as
ab illis impiis ſterilibus. Quę ꝑdicationes
organa dicūt: quātū ad fideles auditores
quos delectāt ad modū organoꝝ: ac ſi di-
cat: Ideo ꝑdicationē ab eis elōgauimꝰ:q̄m
eos eſſe ſteriles & obſtinatos ī malitia co-
gnouimꝰ. Vñ dñs dicit. Nolite ſanctū da Matt.vij.
re canibꝰ:nec margaritas ponere añ por-
cos. Et apl's ad Timotheū:hęreticū hoīem
poſt ſecūdā & tertiā correptionē deuita
&c. Poſſet obiici. Quare dicitis vos orga
na ꝑdicationū ſuſpēdiſſe? Fuit ne ꝗſq̄ ꝗ ꝑ
dicationē veſtrā expeteret? Huic igit anti
pophorę talis dat reſpōſio. Ideo nos ſuſ-
pēdere organa decuit:ꝗa illi qui captiuos
duxerūt nos.i.maligni ſpūs ꝗ ꝑ Adā in ca
ptiuitatē hāc mortalitatis& paſſibilitatis
adduxerūt nos:illic exiſtētes.i. ī ſalicibus
illis ꝑſidētes,ꝑ ipſas ſalices loq̄ndo īterro
gauerūt nos verba cantionū.i.verba ꝑdi-
cationū q̄ fidelibꝰ ſunt delectabiles vt cā
tiones. Interrogauerūt ꝗdē nō vt eis obtē
perarēt, ſed vt ea ſpernerēt & cōculcarēt.
Determinat aūt q̄ verba cantionū īterro-
gauerūt,cū addit ſic. Dico īterrogauerūt
nos:qui captiuos duxerūt nos. Et ipſi iidē
ſpūs maligni ꝗ ꝑ inobœdiētiā Adę abdu-
xerūt nos.i. ab æterna beatitudine in hāc
captiuitatē duxerūt nos,ꝑ illas ſalices in-
terrogauerūt nos dicētes: Cantate vnum
hymnū de canticis Sion.i. cū iocūditate
nobis ꝓferte vnā iocūdā ꝑdicationē ex il-
lis iocūdis ꝑdicationibꝰ q̄ attinēt ad Sion

cęleſtē.Interrogauerunt ínquā nos verba cantionū.Nos aūt ab eis organa ſuſpēdētes dixim⁹.Quō cantabimus vobis cāticū dñi i terra aliena.i.i cōſideratione alienæ terrę! Ac ſi dicāt:Cū vos cōſiderem⁹ terrā ſterilē eſſe & alienā a deo:& nō cōgruā ſemini doctrinę dñi, vobis canticū doctrinę dñi nō cantabim⁹. Vel ſic.Nos cōuerſantes corpore ī terra aliena.i.īter vos terre nos & a deo penitus alienos quō cantabimus vobis canticū dñi! Vel ſic: Quō cātabimus canticū dñi vobis exiſtētib⁹ ī terra aliena.i. in terrenitate veſtra ą a deo eſt aliena & ſemini doctrinę nō cōgrua!Inutile qdē eſſet vobis canticū doctrinæ dñi cantare,ideoꝙ nō cātabim⁹.Qm̄ aūt dixerāt ſe canticū cęleſtis Hieruſalē īfidelib⁹ nō cātaturos:ne viderent Hieruſalē obliuioni daturi remouēt hoc ſic. Quis non ſim⁹ cātaturi cāticū dñi infidelib⁹:tñ nūq̄ oblitus ero Hieruſalē: qđ de ea nō cātē inter fideles q huic cantico ſunt habiles. Qđ ſi oblit⁹ fuero tui o Hieruſalē: ꝙ oīs deuotio mea ad te nō ītēdat : ꝙ de te nō cantē illis q ad hoc erunt idonei,dextera mea.i. bona opatio mea det oblíuioni, ad eo vt nūq̄ remuneret. Vel dextera mea.i. collocatio mea ad dexterā dei patris quā expecto det obliuioni:ſic vt nūq̄ eā adipiſcar. Vel dextera mea.i.opatio mea bona det obliuioni.i.obliuiſcar bñ opari. Et nō ſolū hoc infortuniū mihi cōtigat,ſed etiā adhęreat lingua mea faucib⁹ meis.i.mutus fiā quātū ad bonā locutionē:a ſilitudine illius q cū ſua līgua faucib⁹ ſuis adhęreat,nō poteſt loq. Adhęreat īquā lingua mea faucib⁹ meis:ſi nō meminero tui.Idē eſt ſi oblitus fuero tui, & ſi nō meminero tui,ſed ꝓpter diuerſum repetitū eſt. Non ſolū autē meminero tui vtcūꝙ, ſed etiā o Hieruſalē ꝓponā.i.ante ponā te ī principio.i. ꝑcipuitate lętitię meę.ſ.ſi hoc mihi cōtigerit vt de multis reb⁹ aliis lęter: tu tū de qua adipiſcēda iā ſpem habeo principiū eris.i.ꝑcipua cauſa lętitię meę. Vnde

Matth.vj. dñs ī euāgelio:Primū q̄rite regnū dei.Nō dicit primū quantū ad ordinē: ſed idē eſt ac ſi diceret: Præcipue q̄rite ore,corde,& ope regnū dei.ſ.Hieruſalē cęleſtē.Q, ſi nō propoſuero te Hieruſalē ī pricipio lętitię meę:obliuioni det dextera mea: & adhęreat lingua mea faucib⁹ meis.Hoc ſubauditur ꝑ apoſiopeſim.Has aūt conditiones ideo ponūt vt oſtendāt bonū votū ſuū de Hieruſalē:& innuāt maximū detrimētū eis affuturū q votū bonū de Hieruſalē nō habebūt.Orāt etiā de remuneratione tribulationū quasꝑ deo patiunt,ſic:Dico ꝙ nō oblit⁹ ero Hieruſalē: & ꝙ ꝓpoſuero Hieruſalē ī pricipio lętitię meę.Cuius rei gſa multę tribulationes nobis īferunt a filiis Edom.i.a filiis terrenis & ſanguineis.ſ. a filiis Babylonis.i.ab impiis hoīb⁹,q ꝑfigurati ſunt p filios Eſau q & Edom dicit,q ī reditu filioꝝ Iſrael de captiuitate Babylonię ī Hieruſalē impediuerūt eos īquātū potuerūt ne ciuitatē & tēplū reędificarēt. Eodē quippe modo filii hui⁹ mūdi fideles tribulationib⁹ impedire nitunt,ne ſeipſos deo tēplū bñ viuēdo ædificēt. Edom autē terren⁹ vel ſanguineus īterptat.Dico ꝙ ꝓ recordatione Hieruſalē īferunt nobis tribulationes,a filiis Edom. Et tu dñe,& ſi modo videaris nos hic obliuioni dare,memor eſto ī die Hieruſalē.i.ī die iudicii: in qua plenarie cōſtitues Hieruſalem cęleſtē filioꝝ Edom.i.memor eſto tribulationū q̄ nobis ꝓ recordatione Hieruſalē inferunt a filiis Edom.i.a ꝑſecutoribus filiis huius mūdi,terrenis vel ſanguineis:vt eos remuneres qñꝙ.ſ.in die Hieruſalē. Vel pōt eē cōceſſio dānationis filioꝝ Edom:vt eos a neq̄tia ſua deterreat ſic: Memor eſto dñe in die Hieruſalē.i.ī die iudicii filioꝝ Edō ꝑſequētiū nos ꝓ recordatiōe Hieruſalē vt eos iuſte punias. Qui nimirū filii Edō cōtradicūt īter ſe vnus alii.Exinanite,exinanite illa q̄ ſunt ī ea.i.ī ciuib⁹ ei⁹ Hieruſalē,vſꝙ ad fundamentū:ac ſi dicat: Quia vidēt nos ad Hieruſalē rēdere:inuidia tacti ꝑſequūtur nos tribulationib⁹ dicētes: Perſequamur eos tribulationib⁹ aſſiduis, & ſic exinaniamus.Exinaniam⁹ īquā.i.euacuemus virtutes & opa bona eoꝝ,qb⁹ ad cęleſtē Hieruſalē tēdūt:& intātū exinaniamus, ꝙ vſꝙ ad exinaniēdū fundamētū ꝑueniam⁹.ſ. vſꝙ adeo eos perſequamur vt etiā fidē eis extorqueamus, q̄ fundamētū eſt oīm virtutū & operū bonoꝝ ipſoꝝ.Cōdolent etiā de miſeria filioꝝ Edom, quos filiā Babylonis vocāt,vt oſtēdāt eos ꝑ nomē ſexus fœminini effœminatos eſſe ī virtutib⁹,ſic: Vos filii Edom,q etiā filia eſtis Babylonis.i.huius mūdi,dicitis exinanite

Edom.

& reputatis nos miſeros: vos vero eē beatos. Ecõtrario vero tu filia Babylonis miſera es. Et ſi i ſecularib⁹ floreas: ſed beat⁹ & hic & in futuro qcũqȝ fideliũ retribuet tibi retributionē tuā quā retribuiſti nobis. Exponit ergo quā retributionē retribuet, cũ addit. Beat⁹.ſ.& hic & i futuro q tenebit puulos tuos ne creſcant.ſ.illa mēbra tua, q̄ nõdũ in adultā nequitiā deuenerũt: ſed adhuc pua ſunt i malitia, retētabit a malitia ſua p prædicationē: ne i ea creſcant: & ſic eos tenebit, qꝛ allidet illos paruulos tuos ad petrā fortitudinis, Chriſtũ.ſ. deſtruet eos ſcḋm qꝛ mali ſunt: iũgēdo eos p fidē petrę fortitudinis Chriſto, a ſiſitudine puuloꝝ q alliſi ad lapidē interimũtur: ac ſi dicat: Beatus & hic & i futuro qcũqȝ fideliũ puulos tuos p fidē icorporabit: iũgēdo ipſos Chriſto capiti, ſicut tu quoſdā ex puulis nr̄is: ex idiotis.ſ. deficiētibus a fide ꝓpter blāditias, vel ꝓpter tribulationes icorporaſti tibi. Cõſtat em̄ impios, quoſdā ex fidelib⁹ idiotis incorporaſſe ſibi. Et ecce retributio quā filię Babylonis filii Hieruſalē beati retribuũt: vt ſic puulos ei⁹ p fidē incorporēt: ſicut ipſa puulos ipſoꝝ incorporare nitit̃. Vel puulos filię Babylonis, quoſqȝ impios vocat, q hic ſcḋm ptē a fidelibus incorporant̃, q puuli dicunt̃ eo qꝛ licet nimis nequā ſint: tñ more puuloꝝ i malitia ſua creſcũt: ſicut aſſidue iniuſti i malitia ſua augmētant̃. In futuro vero & iuſti pfecte adulti erũt i charitate, vt nihil volũtatis habeāt niſi bonę: impii vero ſic i impietate adulti, vt ex inuidia glorię bonoꝝ & tormētoꝝ ſuoꝝ nihil volũtatis habeāt niſi malę: nullā tñ poteſtatem malę operationis habituri.

In Pſal. CXXXVII.

Titulus. CXXXVII. Pſalmus ipſi Dauid.i. Chriſto directus. Nõ qꝛ hic Chriſtus loquat̃: ſed qa fideliũ pfectoꝝ maſſa i hoc pſalmo agēs, verba ſua dirigit ad Chriſtũ ad grãrũ actionē, oſtēdēs bonā affectionē ſuā quā habet cõfitēdi ipſi dño Chriſto & pſallēdi. Qḋ ad inſtructionē auditoꝝ facit, vt eos iſtruat hāc eādē affectionē habere. Orat quoqȝ de multiplicatione virtutũ: vt eoſdē iſtruat orare, & optat reges terrę vt dño cõfiteāt̃ & i viis ei⁹ cantēt: & ſubdit cauſas, quare ipſi cõfiteri debeāt, & in viis ei⁹ cātare.

Confitebor tibi dñe Chriſte in toto corde meo.i. laudabo te i tota affectione cordis mei, licet a Iudęis vituperatus fueris. Et merito cõfitebor: qm̄ audiſti ſic vt ipetrarē, oīa verba oris mei: ac ſi dicat. Nõ ſolũ te verbis cordis oraui cogitationib⁹.ſ. ſed & verbis oris exterioris. Et illa verba oīa audiſti: illa videlicet oīa q̄ digna erāt ipetratiõe. Vñ idē i euāgelio: Qḋcũqȝ petieritis patrē i noīe meo, det vobis. Cõfitebor iquā i toto corde. Et nõ ſolũ hoc, ſed & pſallā tibi.i. bene operabor ad honorē tuũ: in cõſpectu.i.i cõſideratione angelorũ.ſ. nõ ad humanũ fauorē bene opabor: ſed ex ſola dilectiõe tui, ſicut angeli ex ſola dilectione miniſteria eis iniũcta operant̃. Vel pſallā tibi i cõſpectu angelorũ ponēdus.i. i eadē ſpeciali cõtēplatione diuinitatis tuę i qua ipſi poſiti ſunt .ſ. ea itētione pſallā vt ad eũdē cõſpectũ attigere merear quo angeli pfruũtur. Et adorabo ad templũ ſanctũ tuũ veniēs.i. veniēs ad hoc bñ viuēdo vt merear eē ſanctũ tēplũ tuũ in quo ſpiritaliter ihabites adorabo te in illo tēplo.i. venerabor te quodā ſingulari cultu pcipuę venerationis, te deũ & dñm & me creaturā & ſeruũ reputādo & ſanctũ tēplũ tuũ bona vita mea me faciendo. Hoc aũt adorare deũ i hmõi tēplo pfiguratũ eſt i lege veteri, in qua cõſtitutũ erat vt poſt ędificationē tēpli nemo deũ adoraret, niſi i tēplo. Adorare qdē ꝓprie dicim⁹ Deũ pcipue digno & ſingulari cultu colere: dũ eũ ſolũ deũ & dñm cognoſcim⁹: & nos ſeruos ei⁹ & creaturā eē reputamus. Vñ i Apocalypſi legit̃ angelus ab adoratione ſui Ioãne ſic phibuiſſe. Vide ne feceris: cõſeruus tu⁹ ſum & fratrũ tuorũ. Deũ adora. Adorabo iquā & cõfitebor noī tuo ſup miſericordia tua & veritate tua.i. laudabo te ex conſideratione noīs tui: qḋ eſt dñs: Et hęc cõfeſſio cõtiget de miſericordia tua & veritate tua.ſ. cõfitebor tibi ꝓpter miſericordiā tuā & veritatē pmiſſionis tuę cõpletā.i. ea occaſione tibi cõfitebor, qa nos ſaluaſti p miſericordiā & vt pmiſſionē tuā verificares. Promiſeras.n. te gen⁹ humanũ ſaluaturũ. Et ideo quoqȝ cõfitebor. qm̄ magnificaſti nomē ſanctũ tuũ ſup oē nomē.i. oſtēdiſti ipſa rei euidentia

Io. xv.

Adorare.

Apoc. xix.

nomē ſanctū tuū qđ eſt deus & dñs maius
Philip.ij. eſſe & glorioſius oī noīe. Vñ Apl̄s:Et de-
dit illi nomen qđ eſt ſup oē nomē. Quis
eñ noīa hęc angeli,archāgeli,virtutes,&
cętera hmōi glorioſa ſint & magna deſi-
gnēt:nomē tñ dñi Ieſu:Deus.ſ.& oīm dñs
& oīpotēs glorioſius eſt,& lōge maius de
ſignās.Oſtēſa bona affectione ſua quā ha-
bet confitēdi & pſallendi:ſequit̄ oratio q̄
talis eſt:Cōfitebor īquā & pſallā,& adora
bo.Ideoq̄ ī quacūq̄ die īuocauero te.i.īte
rius bona affectione: nō ſolū exteri⁹ voce
orauero te,poſcēs multiplicari a te in aīa
mea virtutē: exaudi me vt multiplices in
aīa mea virtutē.Qđ p certo facies:revera
multiplicabis.i. augmētabis de die in diē
oēm virtutē ī aīa mea.Hoc aūt nimia cer
titudine ſibi pmittit:vt ſic magis audito
res ad hoc orādū īpellat ſpe cōſequēdi. Fa
cta oratione p ſe orat etiā p fidelib⁹ aliis
vt & ipſi reges ſuimet exiſtētes: cōfiteant̄
dño,exēplo ſuo vt cantēt ī viis ei⁹ :qđ eis
vtiliſſimū eſt.Hoc aūt ea ītētione facit,vt
auditores īſtruat p aliorū vtilitate orare.
Dico cōfitebor & pſallā: & exēplo mei cō
fiteātur tibi dñe laudē oīmodā oēs reges
terrę.i.oēs fideles facti reges terræ ſuę.i.
ſenſualitatis ſuę vt bene regāt eā & faciāt
terrā fructificantē deo bona opa:& ea oc-
caſione cōfiteātur: qa iā audierūt oīa ver
ba oris tui p p̄dicatores tuos.ſ.illa oīa do
ctrinę tuę verba ad īſtructionē fidei & mo
rū ptinētia:ſine quorū notitia nemo ſalua
tur q̄ tu ipſe ore tuo diſcipulis locut⁹ es.
Multa qppe myſtica & arcana locutus eſt
dñs: quę nō oīa audierūt oēs reges terrę.
Ideoq̄ cū dicat oīa verba oris tui : deter-
minandū eſt de illis verbis dictū eſſe,q̄ ad
fidē & mores attinētia ignorare nō licet.
j.Cor.xiiij Vñ legit̄ in Apl̄o:Ignorās ignorabit̄.Cō-
fiteātur īquā: & ſic qdē qđ ī viis dñi exi-
ſtētes.i. in cōpletione p̄ceptorū ei⁹ q̄ ſunt
vię ad vitā cantēt.i.delectent̄ ī ipſis viis:a
ſiītudine cantātiū q ī cātu ſuo delectant̄.
Poſſent nēpe ī viis dñi eſſe ſic quaſi inuite
cōplētes & nō cantarēt qđ nimirū nō eēt
adeo vtile. Cōfiteant̄ inquā & cantēt. Et
hoc ea occaſione:qm̄ magna eſt gloria dñi
quā in futuro dabit cōfitētibus ſibi & in
viis ei⁹ cantātib⁹.Cōfiteātur etiā & cātēt
eo cōtuitu, qm̄ dñs eſt excelſus.i.oīpotēs
ideoq̄ ipſi cōfitēdū eſt. Et qa humilia re-
ſpicit reſpectu miſericordię ſuę.i.miſeret̄
hic oīm humiliū ſibi cōfitentiū:& cū hu-
milia reſpiciat alta etiā.i.ſuperba cogno-
ſcit vt puniat:alōge exiſtēs nō ſcđm locū
ſed ſcđm miſericordiā.ſ. puidet vltionē
ſuperborū ſic vt lōge faciat ab eis miſeri-
cordiā ſuā ppter eorū mala merita.Expo-
nit aūt qualiter humilia reſpicit ſic: Vere
reſpicis reſpectu miſericordiæ, & me hu-
milē & cęteros mei modi. Nā ego exiſtēs
in medio.i.in plenitudine tribulationis ſi
ambulauero.i.ſi perſeuerauero in cōſtātia
mea ne p tribulatione deficiā : ſicut verē
ambulo: p hoc cōtingit mihi huiuſmodi
ambulatio:qa viuificabis me interi⁹ ī aīa
per gratiā cū exteri⁹ ī corpore p tribula-
tione mortificatus ero:ac ſi dicat: In hoc
cōprobat̄,qa me humilē reſpicis qm̄ p gra
tiā tuā īteri⁹ me viuificātē,me facies ī me
dio tribulationis cōſtātē.Et ſic qdē me vi
uificabis q̄ extēdiſti manū tuā.i.extēſum
mihi facies auxiliū gratię tuę ſup irā ini-
micorū meoꝝ.i.ſupra iracūdā impugna-
tionē inimicorū meorū.Qđ eſt dicere:Cū
magna ſit eoꝝ impugnatio : maius tñ eſt
in me auxiliū gratię tuę.Extēdes īquā hic
mihi manū tuā:& tādē poſt mortē corpo-
ris fecit.i. faciet me ſaluū dextera tua .i.
miſericordia tua:a tormētis oībus eripiē-
do:& ad dexteram patris me collocando.
¶Poſt ſuę ſalutis oſtēſionē oſtēdit: iuſtam
inimicorū retributionē:apoſtrophā faciēs
ad auditores vt eos ab inimicoꝝ cōformi
tate retrahat ſic. O auditores:dico q̄ me
ſaluū faciet dñs.Ecōtrario vero dñs retri
buet in futuro iuſtā inimicis meis damna
tionē pro me.i.ideo qa mihi tribulationē
iniuſte inferūt . Vel p me.i.loco mei.ſ.qa
eis hic nolo mala p malis retribuere. Vñ
Apl̄us: Mihi vindictā ego retribuā: dicit Rom.xij.
dñs. Orat etiā aſſeq qđ annumerauit,ſic.
Dico q̄ dñe viuificabis me interius p gra
tiā in virtutibus:& ſaluū me facies. Et ſic
oro vt fiat o dñe:qa miſericordia tua quā
naturaliter habes:duratura eſt ī ſeculū.i.
in æternū: ne deſpicias opa manuū tuarū
.i.ne videaris deſpicere digna opa tua q̄
in me opari incœpiſti:viuificationē.ſ. ani
mę in virtutibus:quę qdē opera videreris
deſpicere ſi viuificationē illā in me nō p-
ficeres:ac ſi dicat: Perfice in me viuifica-
tionis opera,quę iam incœpiſti.

In Pſal.CXXXVIII.

TItulus.CXXXVIII.Pſalm⁹ Dauid Chriſti reſpiciẽtis ĩ finẽ.i.in pfectã ſui cõſummationẽ:de qua hic agit. In hoc eñ pſalmo dñicus homo ad grarũ actionẽ deo patri loquẽs:oſtẽdit perfectã innocẽtię. & iuſtitię, & ſciẽtię,& toti⁹ bonitatis ſuę cõſummationẽ,vt auditores inexcuſabiles reddat : oſtendẽs ſe adeo dignũ eſſe cum perfecte cõſummatus ſit: ad cui⁹ exẽplũ & ipſi iquãtũ poſſibile eſt cõſummenť,& ſic eos ad ſui cõformitatem attrahat.

DOmine pater pbaſti me.i.feciſti me approbare & experiri pręcepta tua,vt mihi nõ viderenť aſpera & iniocũda, ſed pbabilia & laudabilia & delectabilia.Hęc oratio cõpẽdioſa eſt, æquipollens ac ſi poneret. Dñe pater poſuiſti me ĩ approbationẽ & experientiã pceptoꝝ tuoꝝ, vt ea cõplerẽ.Et me ĩ hãc experiẽtiã adductũ cognouiſti.i.dilexiſti.Ea qppe q̃ diligit dr̃ de⁹ cognoſcere: & ea q̃ odio habet dr̃ neſcire.Iuxta qđ ĩ euãgelio de impiis & fatuis legiť : Amen dico vobis, neſcio vos. Q m̃ aũt ſe a deo pbatũ & cognitũ aſſeuerauerat,poſſet ab ĩfidelib⁹ obiici:Cũ ſic pbatus ſis & cognit⁹:mirũ eſt cur te de⁹ pater pmittet humiliari:q p certo hoc de te nõ pateret niſi mala tua merita pmererẽt Ad hoc ergo remouẽdum,ſic addit.Licet me pbaueris & cognoueris: tu tñ qui nil mali vis cognouiſti.i.voluiſti,& ab ęterno diſpoſuiſti ſeſſionẽ meã.i.humiliationem meã in mortẽ: & ſic p ceſſionẽ cognouiſti reſurrectionẽ meã:ac ſi diceret: Hoc non erit ex malis meritis meis q ĩ mortẽ humiliabor,ſed ex ſolavolũtate & diſpoſitione tua. Nec ſolũ aũt me pbaſti & cognouiſti:ſed vt maius qd dicã:intellexiſti cogitatiões meas.i. adeo ſctãs & idoneas feciſti cogitationes meas vt ĩtellectu tuo eſſent dignę.Illa nẽpe de⁹ tãtũ ĩtelligere dr̃, quę idonea ſunt:ac ſi dicat:Dilexiſti cogitationes meas,vt pote dignas & idoneas. Intellexiſti ĩquã:& hoc nõ a moderno tpe ſed delõge.i.ĩtellexiſti oĩa q̃ cogitaui a principio hũanitatis meę.Et ĩtellexiſti ſemitã meã.i.dilexiſti cõpletionẽ oĩm arduoꝝ & pcipuoꝝ pceptoꝝ q̃ ĩ me ẽ,q̃ ſemita dr̃ eo q ad modũ ſemitę arcta ſit.i. paucis cõis. Et p ſemitã & cogitatiões ĩueſtigaſti.i.me ĩueſtigare & exqrere feciſti:funiculũ meũ .i.dimẽſionẽ hęreditatis meę,q̃ p funiculũ accipitur,eo q funiculo hęreditas mẽſureť.qđ eſt dicere.Per cõpletionẽ arduorũ pceptorũ tuorũ feciſti me exqrere a te hęreditatẽ.ſ.gen⁹ hũanũ:qđ dimetiar:ptẽ aſſumẽs ĩ ſaluationẽ:ptẽ vero dimittẽs. Vñ in pſalmo.ii.Poſtula a me, & dabo tibi gẽtes hęreditatẽ tuã. Vbi hic habeť funiculũ,in hebraica trãſlatiõe habeť accubationẽ.Quęvox ęqpollẽter hic idẽ deſignat cũ funiculo.ſ.ptẽ ſaluãdorũ: q̃ dei accubatio dr̃.i.dei reqes:eo q ĩ ea delectatus eſt de⁹, ſicut glibet ĩ accubatione.Nõ ſolũ aũt intellexiſti cogitatiões &c.ſed vt vniuerſaliter dicam : Et.i.etiã oẽs vias meas præuidiſti.i.opationes meas oẽs qb⁹ ĩcedo ab ęterno diſpoſuiſti.i.voluiſti.Qđ vtiq nõ eſſet niſi idoneę eẽnt.Vel oẽs vias meas puidiſti.i.me puidere feciſti : vt nil temere facerẽ & ĩprouiſe:ſed oĩa cũ rõne & puidẽtia.Ea qppe ſapiẽter aguť q̃ rõnabiliter puideť.Q m̃ aũt ſe ad ĩſtructionẽ ſuorũ cõmẽdauerat,ne videreť hoc ex arrogãtia feciſſe.Arrogãtiã aũt dicim⁹ qñ ſibi glibet hoc qđ nõ habet iactãter aſcribit: remouet hoc ſic.Dico pbaſti me &c. Hoc aũt q ſic me cõmẽdaui nulli videať arrogãter eẽ dictũ,qa ſermo iſte quo me cõmẽdaui nõ eſt tm̃ in lingua mea,ſed etiã ĩ re eſt.qđ eſt dicere.Nõ ſic ea loquor,vt purę voces ſint:Ita nãq eſt ĩ re vt dico.Et hoc tibi eſt,ecce.i.pſens & cognitũ,qa nõ ẽ ſermo tm̃ in lingua. Tu eñ dñe cognouiſti oĩa nouiſſima & antiqua.i.pterita & futura:& cũ oĩa cognoueris:& hoc quoq cognoſcis:Dico q qm̃ ĩtellexiſti cogitatiões meas & puidiſti oẽs vias meas , & pbaſti me.Et ſic,tu q potẽs es me formare formaſti me.i.me formoſum ĩteri⁹ feciſti ĩ moribus.Licet p tribulationes videar informis exterius.Vnde Pſalmiſta alibi: Specioſus forma prę filiis hominũ. Tu inquam formaſti me.Et ſuper formatum poſuiſti manũ tuam.i.auxiliũ gratię tuæ.ſ.ne aliqua tenus a formoſitate illa deficiam:poſuiſti ſup me adiutoriũ gratię tuę qđ me faciat perſeuerare. A ſilitudine adiuuãtis,q manũ ſup aliquẽ ponitvt eũ teneat ne cadat. Notãdũ q hoc totũ dictũ ẽ reſpectu ſoli⁹

Neſciat q̃ deus.

Luc.xiij. Matt.xxv.

Intelligat quę deus

Arrogãtia

Pſal.xliiij.

humanitatis. Dico ꝙ me formaſti &c. Et nō ſolū formoſum me ī morib⁹ feciſti: ſed etiā ſciētē, vt te ſingulariter & ſecretius cęteris ſcirē. Et hęc ſciētia tua. i. mihi a te data: nō ē p me cōtēptibilis facta, ſicut fuit p Adā q cū tui ſciētiā habuerit: & ab ea male agēdo diſſenſerit, eā cōtēptibilē videri fecit. Illud em̄ qd̄ cōtēptibile eſt, vt vile aliqd dimitti ſolet. Nō eſt īquā p me cōtēptibilis facta: ſed ſciētia tua ex me bn̄ operāte & ſic in ea pſiſtēte mirabilis facta eſt aliis & admiratiōe digna & deſiderabilis. Cū em̄ ſapiēter me p̄dicare viderēt & bn̄ opari: ſciētiā a te mihi datā miro modo p̄cioſam eē iudicauerūt. Vn̄ ī euāglio. Stupebāt aūt oēs q eū audiebāt, ſup prudētia & reſpōſis eius. Et nō ſolū mirabilis facta eſt, ſed & cōfortata eſt ī pte ſaluādorū q̄ p Adā ī oī humano genere debilitata fuit: ac ſi dicat: Sciētia qua te gen⁹ humanū ſciret, niſi Adā peccaret, eo peccāte ſic debilitata fuit ī oībus, vt vix aliquā tuę notitię ſcintillulā haberēt: & te q̄ſi p ſomniū viderēt. Vn̄ etiā Paulus dicit: Videmus nūc p ſpeculū in ęnigmate. Per meę vero mortis obœdiētiā ſciētia iſta ī fidelib⁹ cōfortabiť. i. corroborabiť, vt te etiā ſolito pleni⁹ ſciant. Licet ī hac vita nō ſint hāc ſciētiā pfecte habituri: qd̄ ī futuro habebūt. Q̄m aūt de ſciētia egerat, q̄ p̄cipue ſolet eſſe cauſa ſupbię, vt ait Apl's, ſciētia īflat: hāc ſciētiā habituris humilitatis exēplū ī ſe p̄ſcribit ſic: Mirabilis inquā facta eſt ſciētia tua, & cōfortata ē ex me. i. p me. Et licet hāc plenarie ſciētiā habeā: tn̄ nō potero ad eā. i. nō me potētē iudicauero ad eā poſſidēdā per me, ſine tuo auxilio. ſ. ꝙ ſciēs ſum nūq̄ mihi, ſed tibi ſemp aſcribā. Per hoc autē plane auditores īſtruit, vt null⁹ de ſciētia ſua ī ſe, ſed ī dn̄o gloriet. Vn̄ Apl's: Quid em̄ habes qd̄ nō accepiſti? Si aūt accepiſti qd gloriaris q̄ſi nō accepis? Mirabilis īquā facta eſt ſciētia tua. Et cū me tanta ſciētia ſpiritali illuminaueris, quo ibo a ſpū tuo? Qd̄ eſt dicere. Si a ſpū tuo me hac ſciētia illumināte ſcd̄m humanitatē male viuēdo receſſero: quo ibo. i. ad quē aliū me cōferā ſcd̄m deuotionē, q me illuminet? Ad nullū ire potero. Et cū vltionē tuā ex merito ſenſur⁹ ſim: ſi a ſpū tuo receſſero, quo a facie tua fugiā. i. ad quē locū fugeť potero a p̄ntia tua vt vltionē iſtā euadā? Nuſq̄. Si em̄ fugere volēs aſcendero localiter in cęlū: tu illic es: nō localiter ſed potētialiter. Et ſi deſcēdero ad īfernū vt tuī pſentiā euadā: qd̄ tn̄ nūq̄ erit: fruſtra erit, q̄m illic ades. i. es ibi pſēs potētialiter q me punies. Ideoq̄ nō eſt a te recedēdū: cū nuſq̄ poſſit fieri cōfugiū. Nō ſolū aūt ades ī cęlo & ī inferno: ſed etiā ī hoc mūdo: qd̄ me diū eſt īter cęlū & īfernū. Qd̄ īde oſtēdiť. Si em̄ ī hoc medio exiſtēs ſumpſero pēnas meas. i. virtutes q̄ pēnę ſūt bene ſumētib⁹ per quas ad paradiſum volať: & etiā ſi eas ſumpſero ī diluculo poſitas. i. in illuminatione bonę volūtatis: et ſi habitauero p̄ volatione ſpei & bonę vitę cōuerſatione ī extremis. i. ī portu hui⁹ maris. i. ī alia vita q̄ extrema eſt poſt hāc vitā, ppter ſui mutatioē mare dictā. Quę etiā portus quietis eſt ſi delib⁹ de hui⁹ vitę tēpeſtate euadētibus: ades. i. pſens eē ī hoc medio appares: per me pēnas ſumētē, & in extremis maris habitātē. Notādū qa nō ideo dicit ſi ſumpſero &c. qn eas pēnas a primordio habuerit: ſed ad oſtēſionē, cōceſſionē facit de re quę nō erit: ac ſi dicat: Cōcedať vt pēnas ſumā ī diluculo: & ideo ſumā vt in extremis habitē: & p hoc palā erit: qa ī hoc medio ades. Poſſet q̄ri. Quō cōſtabit qa adeſt in medio: ſi ſumpſeris pēnas? Ad qd̄ deſignādū addit ſic. Vere cōſtabit te adeſſe ī hoc medio: ſi ſumpſero pēnas. Eteni man⁹ tua. i. opatio potētię tuę deducet me illuc vt pēnas ſumā: & ī extremis maris habitē. Sed et ſi hoc ſit ꝙ pennas ſumpſero & in extremis maris habitauero: & ibi tenebit me. i. pſeuerare faciet dextera tua. i. miſericordia tua. ſ. poſtq̄ iſta adeptus ero, nec in his perſeuerare potero, niſi miſericordia tua tenēte me. Notādū ꝙ cū in ſua pſona dn̄ic⁹ homo ponat: quo ibo a ſpū tuo &c. vſq̄ Et dixi forſitan &c. Nō ideo ſic agit in pſona ſua vt vnq̄ hoc ſit ī eo futurū vt a ſpiritu dei eat & a facie ei⁹ fugiat. Quo eteni modo recederet a dei ſpū: q dei verbo pſonaliter eſt vnitus? Sed hoc idcirco in pſona ſui trāſfigurať vt ī ſe mēbra ſua inſtruat, ne aliqd ipſoꝝ a dei ſpū recedere preſumat oſtēdēdo ī ſe ꝙ nemo recedēs a facie ei⁹ fugere pōt. Eſt igiť ęque valēs: ac ſi ſic poneret. Cū me ſic mirabilē ī ſciētia feceris, & eādē ſciētiā ī hūano gn̄e cōfortaueris, patet ex hoc ꝙ nulli eſt a ſpiritu

Luc. ij.

j. Cor. xiij.

j. Cor. viij.

j. Corint. j.
.j. Cor. iiij.

tuo recedēdū. Quo ibūt enim mei a facie tua recedētes! & quo a facie tua fugient! Nuſq̄. Si eñ aſcēderint in cęlū tu illic es: ſi deſcēderint ĩ infernū, ades: Si ſumpſerit in hoc medio pēnas ſuas diluculo, & habitauerint in extremis maris, ades. Etenī illuc man⁹ tua deducet eos: & tenebit eos dextera tua. Perfectione iuſtitię & moꝝ & ſciētię ſuę oſtēſa: oñdit etiā ſe tū a Iudęis in mortē cōculcādū eſſe licet adeo pfect⁹ ſit, vt poſt cōſequēter fructū paſſionis ſuę oſtēdat: & ſic eos qb⁹ paſſio ſua ſalutifera eſt ſibi obnoxios reddat: & ad iuſtitiæ & ſanctitatis ſuę cōformitatē: & ad patiēdū ꝑ ſeipſo attrahat: incredulos vero Iudęos reſipiſcere negligētes, de morte ſua inexcuſabiles oſtēdat: cū eū vſquequaqꝫ pfectū in mortē cōculcauerit. Hoc ergo ſic dicit. Dico ꝙ formaſti me. Et cū me ſic formaueris dixi. i. cōcepi apud me, tenebrę cōculcabūt me ĩ mortē ex inuidia formoſitatis & ſciētię meę. Tenebras Iudęos p emphaſim dicit, eo ꝙ ignorātię tenebris nimis fuerint ĩuoluti: cū creatorē & ſaluatorē ſuū in mortē ex inuidia dederint. Tenebrę in quā cōculcabūt me. Et hoc forſitan faciēt .i. iprouiſe & irratiōabiliter & temerario motu. Vel forſitan. i. re vera, ſicut etiā in euāgelio forſitan nō dubitatiue, ſed affirmatiue ponit̄, cū dicit. Si crederetis Moyſi, forſitan crederetis & mihi. Cōculcabūt inquā me tenebrę. Et ex mei cōculcatiōe cōtiget, ꝙ nox p emphaſim erit illuminatio mea. i. ps ſaluāda ex Iudaico populo q per emphaſim nox dr̄, eo ꝙ ignorātię noctē ſit ĩuolutus, illuminabit̄ fide & dei cognitione p me. Nox dico ponēda ĩ deliciis meis. i. inter delicias meas. ſ. in cōſortio & cōformitate diſcipuloꝝ meoꝝ, q ſunt delicię meę, in quoꝝ ſc̄titate delector, ſicut in ſūmis deliciis. Inde vero certū eſt mihi, ꝙ illi q nox & tenebrę dicunt̄ p cōculcationē illuminabūt̄, qa ipi iidē exiſtētes mō tenebrę nō obſcurabunt̄ a te. i. nō excęcabūt̄ iuſto iudicio tuo: ſicut mō iuſte obſcurantur p malis meritis ſuis. Cū dicit, nō obſcurabunt̄, dat̄ intelligi p lyptoten, qm̄ a deo patre illuminabunt̄, & p hoc palā eſt ꝙ & a filio illuminabunt̄. Nā q̄cūqꝫ pater eadē & fili⁹ opat̄: & ecōuerſo: vnū eñ ſūt Nō obſcurabunt̄ inquā a te. Et idē populus nox exiſtēs ſic a te fide & cognitione

Forſitan.

tui illuminabit̄, vt dies dici poſſit ꝑ nimia claritate fidei & cognitionis ſuę. Vel ſic. Nox illuminabit̄ ſicut dies. i. ad cōparationē apl'orū q p emphaſim dies dicūtur. Nox inquā illuminabit̄. Et ſic illuminabit̄ ꝙ ſicut erūt tenebræ ei⁹ ita erit & lumē eius. i. quāta erit cognitio tenebrarū ignorātię ei⁹ tāta erit illuminatio fidei & cognitionis eius. ſ. ſi magna fuerit ignorātię & pc̄tōrū ei⁹ cōfeſſio, magna erit illuminatio. Per hoc aūt inuitat auditores ad vehemētē pc̄tōꝝ ſuoꝝ cōfeſſionē, vt vehemētiorē veniā ꝓmereant̄. Poſſet q̄ri. Quare poti⁹ p te illuminabit̄ nox: cū p nullū ꝑcedentiū ſc̄tōrū illuminari potuerit! Ad qđ oſtēdēdū reſpōdet ſic. Ideo nox erit illuminatio mea. i. ideo dign⁹ ſum, vt p me illuminent̄ illi q nox ſunt: qa tu poſſediſti renes meos. i. delectationes meas, q̄ p renes denotant̄ eo ꝙ ex renibus delectatio ꝓcedere ſoleat. Cōgrue nēpe poſitū eſt tu, ad differētiā: ac ſi dicat: Delectationes cęterorū in pte diabolus poſſidet: cū aliqñ illicita in eis cogitatio ſuboriat̄: Delectationes vero meas tu ſolus & poſſides, & ab initio mei poſſediſti: vt nulla ĩ me delectatio habeat̄ niſi tibi placita & a te diſpoſita. Ideo ꝙ ſolus ex oīb⁹ dign⁹ ſum: p quē infideles illuminent̄. Et tu etiā ſuſcepiſti me de vtero matris meę. i. tu fuiſti ſuſceptor & patronus meus a tpe illo, ex quo ĩ vtero matris meę fui. ſ. ita ſuſceptor meus extitiſti vt me ſolū ĩmunē a pc̄tō faceres originali. Et ideo quoqꝫ dign⁹ ſum, vt p me nox illuminet̄, qa ego cōfitebor tibi pſeuerāter. i. nullo tpe deſiſtā a confeſſione laudis tuę. Qđ eſt dicere. Quicqd boni ĩ me eſt: laudi tuę aſcribā. Et ideo adhuc: qa magnificatus es p me. i. qa p p̄dicationē & bonā vitā meā magnificatus & glorificatus es apud diſcipulos meos. Vñ idē ĩ euāgelio dicit: Pater manifeſtaui nomē tuū hoībus quos dediſti mihi. Magnificatus es ĩquā p me. Et hoc terribiliter. i. ita ꝙ aliis terrorem intulerim iuſtę damnationis niſi & ipſi te exemplo mei magnificare ſtuduerint. Et ideo quoqꝫ dignus ſum: quia per me mirabilia oſtēſa ſunt opera tua, id eſt me rationabiliter habendo oſtendi mirabilia & digniſſima eſſe ea, quæ in me operatus es, rationalitatem. ſ. & virtutes quarum dignitatem per effectū operū bonorū oſtēdi

Io. xvii.

Ac ſi dicat.Adam in quo rõnabilitatẽ &
virtutes opatus es,ea mirabilia & digna
nõ oñdit,dũ ab eis defecit. Ego vero mi
rabilia oſtẽdi,dũ in eis pſiſtẽs ea exterius
p opa bona manifeſtaui.Mirabilia inquã
p me facta ſunt opa tua:& ea aĩa mea co
gnoſcet nimis .i. reputabit valde digna
& mirabilia.Ac ſi dicat.Sicut iã ea mira
bilia reputaui, ita quoq̃ ĩceſſanter mira
bilia eſſe reputabo,& ea mirablia eẽ aliis
manifeſtabo.Quę p certo Adã mirabilia
nõ reputauit, dũ in eis pſeuerare negle-
xit.Cũ dicit aĩa mea cognoſcet:idem eſt
ac ſi dicat ego cognoſcã.Partẽ eñ p to-
to ponit. Qm̃ aũt dixerat patrẽ p ſe eſſe
magnificatũ, quõ p eũ magnificatus ſit
oſtẽdere intẽdit,ſic.Dico q̃ p me magni-
ficatus es,& p hoc te magnificaui,qa nõ
eſt a me occultatũ os meũ a te datũ:qđ
os.ſ.tu feciſti ĩ occulto.i.in ĩteriori meo
in aĩa.ſ.quę occulta eſt.Ponit aũt hic os
Os aĩę. pro oſſe,nõ pro ore.Dicit vero rationali
tatẽ eẽ os aĩę,eo q̃ robuſtior pars aĩę ſit,
ſicut os in corpe robuſtius eſt.Hoc autẽ
qđ dicit,nõ eſt occultatũ idẽ eſt ac ſi di-
cat.Os meũ a te datũ,qđ videlicet feciſti
in occulto,nõ eſt a me occultatũ.ſ.vis ra
tionis meę nõ eſt a me occultata,ſed ex-
terius manifeſtata, dũ te bene viuẽdo &
aliis pdicãdo glorioſum & magnũ oñdi.
Quę vtiq̃ rõnis vis ab Adam occultata
fuit,dũ ab obœdiẽtia dei deſiſtẽs eũ glo
rificare & magnificũ oñdere nõ ſtuduit.
Dictũ eſt a ſilitudine ĩertis militis q gla
diũ ſuũ cũ viriliť pugnare deberet,abſ-
cõdit. Cũ dicit os nõ eẽ occultatũ,p ly-
ptoten dať ĩtelligi:q̃ illđ os bñ operãdo
manifeſtauit,& ſic deũ magnificauit. Di
ciť quoq̃ liberũ arbitriũ os aĩę. Cuius p
certo tũc vis occultať,cũ nõ recte vſur-
pať,& ad mali opis exercitiũ flectiť. Nã
cũ a dño ideo datũ ſit vt ĩ bono exercea-
tur,& ſic ſit meritũ:ille reuera illud nõ
ad hoc eſſe datũ ĩpa rei experiẽtia negat,
q potius ad vſum opationis prauę declĩ
nat. Quia vero dixerat os ſuũ nõ eſſe oc
cultatũ,poſſet dici. Nõ eſt mirũ ſi os nõ
occultaſti:qa forſitan ĩ hac paſſibilitate
in qua ſumꝰ nos,nõ fuiſti. Cõtra qđ rñ-
dẽdo ſe fuiſſe paſſibilẽ oſtendit,vt p hoc
magis cõmẽdet pſeuerãtiã ſuę bonę opa
tionis.Magnũ.n.fuit eũ ĩ pposito boni-
tatis ſuę pſeueraſſe,cũ ex debilitate paſ-
ſibilitatis habuerit poſſe deficere. Hoc
autem ſic dicit.Dico nõ eſt occultatũ os
meũ:& ſubſtãtia mea .i. natura mea,quã
ſuperiꝰ os vocaui nõ eſt occultata .ſ. vis
rõnalitatis & liberi arbitrii mei non eſt
occultata licet ſit exiſtẽs in inferioribus
partibꝰ terrę.i.ĩ huiꝰ mũdi partibꝰ, q̃ di
cũtur inferiora terrę.i.indigniores ptes
terrę,ad reſpectũ paradiſi terreſtris ĩ quo
Adã poſitꝰ primũ fuit:q dignior & ſupe
rior dr,eo q̃ ibi nulla ſit aeris inclemen-
tia,ĩmoderatio nulla,neq̃ caloris neq̃ fri
goris,ſed oĩa ſerena & tẽperata.Cęterũ ĩ
huiꝰ mũdi cõualle eſt maxĩa aeris ptur-
batio:vñ multiplex paſſio cõtingit.Ideo
q̃ mũdus iſte paradiſo inferior,nõ ſcđm
ſitũ loci,ſed ſcđm indignitatem rei.Hoc
aũt qđ dicit ſubſtãtia mea in inferioribꝰ
terrę,ſic adaptať. Subſtãtia mea.i.vis na
turę meæ nõ eſt occultata,ſed p pſeuerã
tiã bonę opationis manifeſtata : licet ſit
poſita ĩ inferioribꝰ terrę.i.ĩ huius mũdi
calamitoſa cõualle, vbi poſſet eẽ locꝰ oc
cultãdi ꝓpter inſtãtiã multimodę anxie
tatis.Qđ p certo Adã fecit.ſ.vim natu-
rę ſuę abſcõdit:nõ pſiſtẽdo ĩ obœdiẽtia:li
cet nõdũ ĩ inferioribꝰ terræ poſitꝰ eſſet,
ſed ĩ paradiſo vbi nulla paſſiõis anxietas
nulla deficiẽdi neceſſitas.Nõ eſt occulta
ta ſubſtãtia mea idẽ eſt,qđ nõ ẽ occulta-
tũ os meũ:ſed repetitũ eſt vt addat ĩ infe
rioribꝰ terrę. Cũ igitur pfectus ſim eo q̃
renes meos poſſediſti & ſuſcepiſti me de
vtero matris meę & nõ eſt occultatũ os
meũ:pcul dubio patet q̃ oculi tui vide-
rũt impfectũ meũ.i. ocli diſpoſitiõis tuæ
pręuiderũt & voluerũt ĩpfectionẽ meã.i.
mortẽ meã, q̃ ſũma debilitas eſt & impfe
ctio.ſ.cũ adeo cõſummatus ſim in oĩ pfe
ctione ſctĩtatis,ideoq̃ vt p me fideles ſal
uetur dignꝰ ſim,placuit diſpoſitioni tuę
vt ſcđm mortalitatẽ impfectꝰ eſſem & de
bilis,& p ſalute meoꝝ futurorũ moriar.
Et p hãc impfectionẽ mortis meę ĩ me li
bro tuo dies ſcribẽť.i.ĩ exẽplo mei q ſum
liber tuꝰ quẽ ꝓpoſuiſti exẽplar iuſtitię ĩ
oĩbꝰ:ſcribẽť dies.i. pfecti effecti efficienť
illi q futuri ſũt dies.i. clari & illumĩati ĩ
ſcientia:diſcipuli mei.ſ. Qđ aũt ſe librũ
dicit,& dies ſcribẽdos eſſe ad exẽplũ ſui
aſſerit:a ſilitudine dictũ eſt optimi libri,

ad cuius exēplū cęteri libri ſcribunt. Exponit aūt quō ad eius exēplū ſcribentur, addēdo ſic. Dico ꝙ in me libro dies ſcribētur. ſ. formabūtur ad exēplū mei. i. interius ĩ virtutib⁹ fiēt formoſi: & nemo formabit in eis remanēs. Ac ſi dicat. Cū plures ad eorū exēplū formoſi ſint efficiēdi, nullus tñ in eis ſpē ponet formoſitatis: vt dono ipſoꝝ putet ſe formoſum fieri.
i. Corin. i. Vnde Paulus. Nūquid Paulus crucifix⁹ eſt pro vobis? aut in noīe Pauli baptizati eſtis? Nemo inquā ĩ eis ſpem habebit formoſitatis. Mihi aūt. i. ſed ad honorē meū nimis honorificati ſunt amici tui de⁹. i. honorificabūtur ĩ virtutū formoſitate fideles, q bñ viuēdo amici tui futuri ſunt. Ac ſi dicat. Mihi ſoli aſcribēdū eſt, ꝙ quicūq fideles erūt ĩ virtutib⁹ formoſi: per me eñ formoſi fiēt. Et etiā qđ maius eſt, mihi. i. ad honorē meū nimis cōfortatus eſt principat⁹ eoꝝ. i. cōfortabit ĩ virtutū formoſitate. Ac ſi dicat. Mihi aſcribēdū eſt ꝙ diſcipuli mei q principes & digniores ſunt ĩter ipſos amicos, cōfortati & robuſti erūt ĩ hac formoſitate. Ego. n. dinumerabo eos amicos. i. eos de maſſa pdendoꝝ exēptos, certo nūero ad formoſitatē ſalutis eligā. Ac ſi dicat. Ita mihi certus erit numer⁹ eoꝝ, vt neq creſcere neq decreſcere poſſit. Per hoc aūt eos reddit beniuolos, cū ad ſalutē eos dicat eſſe dinumeratos. Quia vero dixerat dinūerabo, ne viderent apud hoīes numerabiles, addit. Et licet dicam ꝙ eos dinumerabo, tñ multiplicabunt adeo vt ſint ſup harenā: nō vt ſint plures nūero q̄ harenę, ſed ſup harenā erūt. i. magis ĩnumerabiles q̄ harena. ſ. vt citi⁹ poſſit numer⁹ harenę ſciri q̄ eorū numerus. Hoc aūt ꝙ ſic amici tui honorificabunt, nō ſolū accidet p imꝑfectū meū. i. p mortē meā: ſed p hoc quo ꝙ ꝙ exurrexi. i. ꝙ ex morte ſurgā & immortalis ſiā & ĩpaſſibilis: Et licet nondū exurrexerim, tñ ego adhuc exiſtēs mortalis & paſſibilis ſum tecū coętern⁹ & conſubſtātialis ſcđm ꝙ de⁹: ideoq potēs ſum amicos tuos honorificare. Inde vero patet ꝙ tecū in eſſentia idē ſum, qm̄ ſi occideris de⁹ pater pctōres. i. cōſtat ꝙ tu occidiſti iam excęcādo in aīa iuſto iudicio tuo pctōres reſipiſcere nolētes, dicēs illis occulto & inaudibili dicto diſpoſitionis tuę: O viri effuſores ſanguinū. i. o viri pximoꝝ ĩterfectores, aliqñ ĩ corpe puniendo, aliqñ vero ĩ aīa eos blāditiis decipiēdo, declinate a me. i. diſcedite & elōgamini a mei cognitiōe & volūtaria ſubiectione. Et ideo nēpe declinate: qa dicitis ĩ cogitatiōe vr̃a neqſſima: Fideles accipiāt ĩ vanitate ciuitates ſuas. i. collectiōes hominū quas ſibi cōformāt. ſ. cū ipi multos ſibi colligāt qb⁹ neſcio q̄ inuiſibilia bona pmittūt: vnde ipſi quoq remunerationē expectāt. Hoc faciāt in vanitate. i. ĩutiliter, vt nec ipſi inde qcq̄ vtilitatis habeāt vnq̄, nec illi quos ſibi cōformando accipiūt. Nōne illos pctōres q male viuendo oderūt te, oderā. i. odiui occidēdo eos tecū ĩ aīa excęcādo? Odiui vtiq: ideoq cōſtat ꝙ tecū idē ſum ĩ natura. Hoc aūt idē ē ac ſi ſic poneret. Inde patet me tecū eē: qa pctōres quos occidiſti eos odio habēs ideo qa dixerūt ĩ cogitatiōe ſua accipiāt fideles ĩ vanitate ciuitates ſuas, eos ſiliter occidi odio habēs. Et licet eos oderā tñ ex cōpaſſione miē tabeſcebā. i. anxiabar p eis in aīa: a ſiltudine illius q ex nimia anxietate tabeſcit. Tabeſcebā inquā extēdēs me cōſideratiōe ſup illos ĩimicos meos exiſtētes q iuſte puniēdi ſūt. ſ. anxiabar ex cōpaſſiōe dānatiōis eoꝝ quā p̄uidebā. In hoc aūt nobis exēplū ĩ ſe pſcribit quatin⁹ de ĩimicoꝝ dānatiōe cōpatiēdo anxiari debem⁹: & ſi eos ĩ hoc ꝙ mali ſunt, odimus. Vñ Proſper. Recte ĩ malis odim⁹ maliciā, & diligim⁹ creaturā. Quia vero dixerat ſe odio hr̃e pctōres, cū qđdā odiū malū ſit: de quo odio dicat, determīat cū dicit: Oderā ĩquā illos, & hoc nō ĩiquo odio, ſed pfecto odio oderā illos. i. tali odio qđ bonū ē & ad pfectos viros ptinet. Oderā. ſ. eos ĩ hoc ꝙ mali, nō ĩ hoc ꝙ dei creatura erāt. Dico ꝙ tabeſcebā ſuper ĩimicos meos: & licet ex cōpaſſiōe dānatiōis eoꝝ tabeſcerē, tñ ĩimici facti ſūt mihi male viuēdo, qđ minime facere deberēt: ideoq eos iuſte odio habui. Poſtq̄ cōſummatā pfectiōnē ſuā ad auditoꝝ inſtructionē oñdit: orat de pſeuerātia eiuſdē pfectiōis vt eoſdem auditores de hac eadē pfectione orare inſtruat. Dixi o dñe pf ꝙ probaſti me & cognouiſti me & cognouiſti ſemitā meā. Hoc aūt oro vt pſeuerāter facias. ſ. pſeuerāter pba me deus

pater.i.duc me perſeuerãter in approbationem & experientiã preceptorũ tuorũ: & hoc dico ſcdm cogitatiões. Quod eſt dicere. Fac me probe & diligẽter de preceptis tuis cogitare. Et ſic ſcito cor meũ ſcilicet adeo cordis mei cogitatiões probas facias, vt cor meũ ſic dignũ ſit vt illud ſcias.i.diligas. Illa eñ deus ſcire dicitur que diligit. Nõ ſolum autẽ me proba quãtum ad cogitationes, ſed etiã oro interroga me quãtũ ad opera.i.fac me experiri & approbare mãdata tua quãtũ ad opa.ſ.fac vt bene operer cõplẽdo pcepta tua. Interrogare ponitur p experiri vel pro inueſtigare, eo q interrogando ſolet fieri epẽriẽtia & inueſtigatio. Interroga inquã me ſcdm opa, & ſic cognoſce ſemitas meas.i.adeo me precepta tua experiri facias, vt ſemitas meas cognoſcas.i.vt rationes meas diligas: que ſemite dicuntur, eo q ardue ſunt & ſingulares. Proba inquã & interroga & vide miſericorditer.ſ. hoc non oro ſolis meritis meis, ſed hec oro facias reſpectu mie tue. Illa quippe deus videre & reſpicere dicitur quorũ miſeretur. Vide inquã: Si tñ in me eſt aliqua via iniqtatis.i.operatio iniquitatis, quæ in aliis eſt via ad dãnationẽ: tũc nunq̃ me videas. Ac ſi dicat. Vide me, cũ non ſit in me via iniqtatis. Et deduc me in via eterna facta.i. me pſeuerare fac in via mandatorũ tuorũ, ſic vt mihi ſit eterna.i.aſſidua ad æternitatẽ ducẽs: ſcilicet ſic fac me in ea perſeuerare, vt nũq̃ ab ea deſiſtã, & per eã ad æternitatẽ attingam. Multi eñ ad tẽpus pſeuerãtes qñq deficiũt: & ſic ad eternitatem nõ attingunt.

In Pſal.CXXXIX.

Titulus.CXXXIX. Pſalmus Dauid.i. vniuſcuiuſq fidelis reſpiciẽtis in finẽ.i. in Chriſtũ, qui eſt finis & perfecte cõſummatus ĩ oĩ iuſtitia & ſanctitate: vt in pſalmo ſupiori oſtenſum eſt. Cuius perfectionis vt valeãt eſſe participes orãt vt deus p gratiã eripiat a malis hoĩbus.i.a male operãtib⁹: & iniquis.i.ab hereticis qui eos ſibi cõformare nitũtur. Hãc aũt orationẽ ea intẽtione faciunt: vt aliis hoc idem orãdi dent exemplũ. Oſtendũt quoq ipſoꝝ hereticorũ infeſtationem & occultã & manifeſtã: vt auditores ab ea cauere doceant.

Eripe me dñe p auxiliũ gratie tue ab hoĩe malo.i.a maſſa hoĩm mala operãtiũ: ne me ſibi conformare poſſint. Et eripe me a viro ĩiquo.i.a maſſa virorũ hereticoꝝ: antonomaſice iniquorũ, ne me ſibi valeãt conformare. Bene vero ſingulariter primo ponit ab hoĩe malo, & a viro iniquo: poſtea pluraliter ponit q cogitauerũt. qa & vnũ qd ĩ maſſa ſunt & multe pſone. Cũ aũt ſe & de mala operãtib⁹ & a viris iniquis eripi orauerit ſi delis ĩ hoc pſalmo agẽs: pcipue ĩmorat ĩ oſone ereptiõis ab hereticis, cũ periculũ maximũ ĩ eis ſit. Horũ aũt hereticoꝝ impugnationẽ oſtẽdit, ſic. Eripe me inquã a maſſa viroꝝ ĩiquoꝝ: q viri iniqui cogitauerũt iniqtates.i.iniquas & hereticas cogitatiões adinuẽtas ĩ corde nõ ĩ ſcripturis. Ac ſi dicat. Ideo neceſſe eſt orare me vt a viris iniqs eripiar: qa ipſi cogitauerũt & adhuc cogitãt ĩiqtates quas ĩ corde adiuenerũt, & a ſcripturis nõ habuerũt. Et nõ ſolum cogitauerũt, ſed & tota die.i.iugiter cõſtituebãt.i. aduerſus catholicos plia moliebãt p garrulitatẽ multiplicũ argumẽtationũ ſuarũ. Et nõ qualicũq mõ cõſtituebãt plia, ſed ita q acuerũt linguã ſuã.i.acuta & ſubtilia fecerũt verba ſua vt magis lederẽt, & eo ampli⁹ piculoſa eſſent. Acuerũt inquã exñtes ſicut ſerpẽtes.i.cõparabiles ſerpẽtib⁹. Sicut.n.ſerpẽtes tortuoſe incedẽtes latenter ſerpũt, & ſic ĩ occulto pcutiũt: ita ipi tortuoſe ĩcedẽtes p diuerſos errores hereſum ĩ occulto & ex ĩprouiſo incautos pcutiũt. Et ſub labiis eoꝝ ẽ venenũ aſpidũ.i.ĩ verbis eoꝝ latet error ĩſanabilis, ſicut venenũ aſpidũ ĩſanabile eſt. Poſtq̃.n. eo errore qlibet ĩbutus erit, vix illo poterit expediri: ſicut aliqs veneno aſpidũ imbutus, eo aut vix aut nũq̃ expeditur. Cõgrue vero ponit ſub labiis: Cũ.n.eoꝝ verba blãda videãtur & bona: latet ĩ eis error inextricabilis. Poſtq̃ oſtẽdit neceſſariũ eſſe ſe orare vt a viris iniqs eripiat, cũ aduerſ⁹ catholicos cõſtituãt plia audit⁹ etiã quorũ valde piculoſus eſt: eãdẽ oſonẽ ad aliud repetit vt videlicet oſtẽdat neceſſariũ eſſe orare, cũ aduerſus eũ

Hereticoꝝ impugnatio.

conſtituant prelia,quæ etiá oſtēdit.Hoc autē ſic dicit. Non ſolū oro eripi ab homine malo & a viro iniquo ideo qa conſtituūt prelia aduerſus quoſcūq catholicos,quę periculoſa ſunt etiá ſolū audientibꝰ:ſed & oro cuſtodi me dñe de manu pctōris.i.de ptāte cuiuſcūq mala operantis ne me poſſit incorporare ſibi:& eripe me a viris iniquis.i.hęreticis ne ícorporer ab eis,q cogitauerūt ſupplātare greſſus meos.i.ideo a viris íiquis oro eripi, qa cogitauerūt & adhuc cogitāt ſupplātare greſſus meos.i. cogitaueſt qualiter affectiones fidei meę peſſundare poſſent. Ac ſi dicat.Si tm̄ aduerſus alios & nō aduerſus me cogitarent,timendū eſſet mihi:ne cæterorū exemplo contra quos cogitant incorporarer,ſi ipſi incorporarentur. Quanto magis ergo timendū eſt cū aduerſus me cogitauerint! Nō ſolū autem hoc cogitauerunt,ſed & ipſi superbi exiſtētes.i. ex ſupbia errātes,abſcōderūt mihi laqueū.i. niſi ſunt abſcōſe parare mihi laqueū.i.errorē quo me illaquearent & ſibi conformarēt.Bene vero dicit abſconderūt.Tūc em̄ í abſcōdito parant erroris laqueū,cū quędā blāda verba quę ſancta videntur admiſcēdo,inductionibꝰ ſuis fideles í errorē attrahere nitūtur:a ſimilitudine venatoris,q ferę vel volucri decipiēdę,laqueū í abſcōdito tendit.Nō ſolū aūt abſcōderūt laqueū,ſed & manifeſte extenderūt funes in laqueū.i.extenſas & ordinatas fecerūt argumētationes ſuas,vt eſſent mihi in laqueū.i.í captionē & interēptionē:q̄ dicūt funes eoq graues ſint ad dirūpendū ſicut laquei de funibꝰ facti:a ſilitudine venatoris q ad feras illaqueādas laqueos factos de funibꝰ extēdit.Nō ſolū aūt funes extēderūt,ſed & ipſi exiſtentes non in itinere ſed iuxta iter.i.viſi tenere authoritatē ſanctorum quę fidelibꝰ eſt rectū iter fidei,quá ipi ſiniſtre exponūt,& ſic nō ſunt in ipo itinere,ſed iuxta iter:tali modo poſuerūt mihi ſcandalū.i. offendiculū erroris periculoſiſſimū.Tūc em̄ citius aliqs decipit,cū ipſi authoritas ſiniſtre interptata ptēditur.Qm̄ aūt extenderunt funes,& iuxta iter ſcādalū poſuerūt,dixi dño & interiꝰ bona affectiōe,& exteriꝰ ore:Deus meus es tu.i.creator meus:te.ſ. reputo creatorē & me reputo creaturá. Et cū te deum meū eſſe reputē:exaudi dñe vocē deprecationis meæ.ſ.cū ſis dñs oīpotens,audi vocē meá qua te deprecor vt efficias qđ oro.Quę nimirū vox depcatiōis hæc eſt. O dñe,reuera dñe,qui iá hoc mihi bñficiū concedis,q tu exiſtis virtus & cauſa ſalutis meæ.i.q es cōſtantia mea í oī bono,per quá ad ſalutē æternā attingá:tu obumbraſti ſup caput meū poſitū in die belli.i.dediſti obumbrationē.i.refrigeriū mię tuę: ſup mentē meá poſitá í feruore belli q per diē intelligit eo q í die feruor Solis fit.Quod eſt dicere:qui iá hoc mihi beneficiū contuliſti, vt cū in feruore belli hęreticoꝝ poſitus eſſem mentē meá refrigerares ſpiritali & inuiſibili refrigeratione gřę tuę,ne deficeret ſub ęſtu nimio illius belli:a ſilitudine puguantiū q obūbrātur ne pter ęſtū deficiāt.Tu inquá dñe nō tradas me pctōri.i. ne pmittas me tradi hęretico antonomaſice peccatori vt illi cōformer. Neceſſe eſt autē vt hoc orē.Ipſi.n.pctōres cogitauerūt cōtra me.ſ. cogitauerūt talia q̄ mihi cōtraria ſint:quali videlicet mō me decipiāt. Me dico ſeparatū a deſiderio meo. Deſidero.n.í integritate fidei pſiſtere.A quo népe deſiderio remouerer,ſi pctōri cōformarer.Et qa cōtra me cogitauerunt oro ne derelíquas me íadiutū,cū ego íquātū poſſum p liberū arbitriū pctōribꝰ reſiſtā. Ne derelíquas me idē eſt qđ ſupius poſitū eſt ne tradas me pctōri,niſi qa liberū arbitriū notat:& eſt ex nimia affectione repetitū.Ille qppe q p ſe aliqd operat:opportune orat vt adiuuet. Dico,ne derelinquas me:ne pctōres exaltētur.i. ſupbe glorient ſi derelictꝰ fuerim. Ne exaltent inquá,& hoc forte.i. ífortunate ad eorū videlicet ífortuniū.Iſtud aūt qđ dicit ne forte exaltētur,oſo eſt p pctōribꝰ,vt pro inimicis auditores orare íſtruat.Ac ſi dicat.Ideo oro nō derelíqui:qa ſi derelictꝰ deficerē pctōres inde ad eorū infortuniū & dānationē exaltarent. Vel ne exaltent forte .i. temere. Ac ſi dicat. Ideo oro vt nō exaltent,qa temeraria eſſet hmōi exaltatio,ideoq nociua eis.Ne derelíqqas inquá me.Et neceſſe eſt vt hoc orē.Ná circuitꝰ eoꝝ opit & opiet iugit caput eoꝝ: íōq piculoſū eſt cū eis agere.Capút eoꝝ

ſummā hęreſis dicit,eo ꝙ ad eā oēs eorū
ſententię ſpectant ſicut caput oīm mem-
brorum principale eſt. Circuitum dicit,
multiplices anfractus argumētationū &
ſentētiarū ipoꝝ,qbus ſummā hęreſis ſuę
occultāt & muniūt,ne a catholicis pima
tur:a ſiſ'itudine ſerpētis q circuitu cau-
dę caput operit:ī quo pręcipue vitalitas
ei⁹ eſt ne ī eo percutiať.Exponit aūt hoc
qđ poſitū eſt circuit⁹ eorū operiet caput
eoꝝ,ſic. Circuit⁹ inquā eoꝝ opiet caput
eoꝝ.i.multiplex anfract⁹ ſentētiarū & ar
gumētationū eoꝝ occultabit & pmuniet
ſummā hęreſis eoꝝ ne poſſit extigui.Qđ
eſt dicere:Labor labioꝝ ipoꝝ operiet eos
.i.verboꝝ ſuoꝝ multiplicitas ī qbus īue
niendis ipſi valde laborabūt,muniet eos.
Quia p hęreticis orauerat,dicēs ne for-
te exaltenť,oñdit ꝙ nō exaltabunť,ſed q-
dā eoꝝ cōuertētur,& ſic ſaluabūtur:qdā
vero ī garrulitate pſiſtētes dānabuntur.
Hoc aūt ea intētiōe dicit,vt oēs audito-
res ab hęreſi retrahat.Oro ne forte exal-
tenť:& vere nō exaltabunť:nā cadēt car
bones ſup eos.i.ſpiritales viri q ſunt car
bones deſolatorii,igne caritatis & dei co
gnitiōis accēſi,cadēt ſup eos.i.cū magno
pōdere ſētētiarū ſuarū auctēticarū oppri
mēt eos & deuīcēt:a ſiſ'itudine pōderoſę
rei deſup cadētis q̄ aliquē opprimit. Nō
ſolū aūt carbones cadēt ſup eos vt deuī-
cāt:ſed etiā dñe p eoſdē carbones deiici-
es eos a ſupbia eorū.i. eos hūiles facies,
mittēs poſtea ī ignē.i.ī illuminationē ſpi
rit⁹ ſancti.Et ī ignē miſſi vlteri⁹ nō ſub-
ſiſtēt.i.nō pmanebūt ī miſeriis hęreſum.
Hoc aūt de parte dictū eſt.Sup quoſdam
inquā eorū cadēt carbones:& deiiciētur
ī ignē & ī miſeriis nō ſubſiſtēt. Vir autē
qcūq; linguoſus.i.qcūq; ex eis reſipiſcere
nolēs ī linguoſitate hęreſis ſuę pſeuera-
bit,ī terra hac nō dirigeť a dño,vbi loc⁹
eſt dirigēdi.i.q̄diu in hac terra viuet nō
diriget eū dñs,vt fidei rectum iter ince-
dat. In īteritu vero cū aīa ſepabiť a cor-
pore,ipm virū iniuſtū.i.virū linguoſum
ideo qa īiuſtus eſt capiēt mala æternę dā
natiōis ne vlteri⁹ euadat.Quia vero vir
linguoſus ſic dānabiť,cognoui ego p cō-
trariū. Per hoc.ſ.hoc cognoui,qa cogno
ui ꝙ dñs faciet in futuro iuſtū iudicium
inopis.i.iuſte remunerabit quēq; fidelem
ſuū,q p eo hic inopiā patiť. Ac ſi dicat.
Cū ſuos ſit ęterna btītudine remunera-
tur⁹, certū eſt īde mihi,ꝙ & viros līguo
ſos eſt iuſte dānaturus.Et nō ſolū faciet
iudiciū inopis,ſed & faciet vindictā pau
perū de viris linguoſis.ſ.inde mihi certū
eſt ꝙ viros linguoſos dānabit, qa certus
ſum ꝙ paupes ſuos de illis viris linguo-
ſis vindicabit:quę pro certo vindicta nō
erit alia q̄ dānatio ęterna.Cū dicit ꝙ fa-
ciet de viris linguoſis vindictā pauperū,
dať ītelligi qm̄ ipſos paupes pſequētur.
Ad hoc autē qđ extra librū intelligiť,ſic
ſequētia iūgūtur.Dico ꝙ faciet de līguo
ſis vindictā pauperū,propterea ꝙ eos pſe
quūtur. Verūtñ licet eos pſequātur me-
tu eorū iuſti a tui cōfeſſiōe o de⁹ nō de-
ficiēt:ſed iuſti iugiter cōfitebunť nomi-
ni tuo.i.laudabūt te ex cōſideratiōe no-
minis tui qđ eſt dñs. Vel ſic.Dico ꝙ virū
iniuſtū mala capiēt in īteritu. Inde vero
hoc cognoui,qa dñs faciet iudiciū īopis
.ſ.faciet hic iudiciū de quocunq; bono p
eo īopiā patiēte. Iuxta qđ legiť. Incipiat i.Pet.iiii.
iudiciū a domo dei.Exponit ergo qđ iu-
diciū faciet de inope,cū ſic addit.Et.i.fa-
ciet vindictā pauperū.i.iuſto iudicio ſuo
faciet vindictā de paupib⁹ ſuis peccanti-
bus cū eos hic p trāſitoria flagella corri
git:vt p hoc cōprobet ꝙ cū nec ſuis par-
cat,multo minus ī futuro parcet īiuſtis.
Faciet inquā vindictā pauperū. Verūtñ
q̄q̄ hic paupes ſuos iuſtos p flagella cor-
rigat,iuſti nō ideo deſiſteut a laude tui,
ſed iuſti cōfitebūť noī tuo.Hoc vt ſupi⁹
exponiť.Hic inquā cōfitebūtur noī tuo.
Et ī futuro ipi recti habitabūt in ęterna
gloria,exiſtentes o Chriſte cū vultu tuo
.i. cū pñtia tua vidēdo te facie ad faciē.
Vel ſic:ſi de patre dicatur.Et ī futuro o
deus pater ipſi recti habitabunt.i.mane-
būt ī ęterna gl'ia cū vultu tuo.i.cū Chri
ſto filio tuo,q vultus tuus dicitur:vt in
quarto pſalmo oſtenſum eſt vbi dicit:Si
gnatū eſt ſup nos lumen vultus tui.

In Pſal.CXL.

TItulus. CXL. Pſalmus Dauid.ſ.
fideliū ad inſtructionē auditorū
oſtendentium ſe ad dominū cla-
maſſe & eum oraſſe,vt eos digue faceret
orare & bene operari, & eoſdem cuſto-
diret ne in ore vel in corde criminaliter

peccarēt,& ne cum hoībus operantibus
iniqtatē cōicarēt.Oſtēdūt quoq̧ ꝙ ſi pec
cauerīt a iuſtis corripient:vt auditores
inſtruāt ne ſi qñ peccauerint,a iuſtis cor
ripi fugiāt. Prędicūt quoq̧ quorūdā pec
catoꝝ cōuerſionē,vt auditoribus exēplū
cōuertēdi pctōres tribuāt.Oſtēdūt inſup
ſe a quibuſdā pctōribus nō cōuertendis
eſſe paſſuros tribulationes,& ꝑ ipſis tri-
bulationibꝰ orāt:vt auditoribꝰ exēplum
tribuāt & patiēdi & ī tribulationibꝰ orā
di.Agūt quoq̧ de quorūdā Chriſtianoꝝ
in tribulationibus defectu:quos.ſ.ꝓpter
iniqtatis ſuę meritū deus deficere patit:
vt per hoc deterreāt ab iniqtate audito-
res,ne deficiāt & ſic inęternum pereant.

Domine deus ad te miſeri
cordē & oīpotētē reſpi-
ciens clamaui.i.clamorē
intēſę affectiōis emiſi:vt
tibi prorſus volūtate bo
na deuotꝰ eſſem. Qm̄ er
go clamaui exaudi me:vt qđ clamaui im
petrē. Nō ſolū aūt clamaui:ſed & pſeue-
rāter clamabo.Et cū clamauero ad te in
tēde voci meę.i. fac te intēſum interiori
voci clamoris mei:vt videlicet qđ intēſe
oro,tu intēſe cōferas. Clamaui inquā &
clamabo:& ecce qđ clamaui & clamabo.
Dirigat.ſ.a te oſo mea .i. fac oſonē meā
directā & iuſtā. Quia vero quorūdā hy-
pocritarū oſo hoībꝰ directa videt cū po
tius ſit iiuſta:ad determinādū addit,ī cō
ſpectu tuo.Ac ſi dicat:Nec oro vt tm̄ in
cōſpectu hoīm dirigat,ſed ī cōſpectu tuo
.i.ſic dirigat vt ſit in bn̄placito tuo.ſ.vt
ea petā quę tibi placēt,& q̄ petenda ſunt.
Qm̄ aūt qdā orāt ea q̄ orāda ſunt & deo
placēt: & hoc tn̄ nō bona intētiōe vt illi
q ſapiētiā orāt adipiſci nō vt ſapiēter vi
uēdo cęleſtia bona expetant, ſed vt ex ea
cōſecuta ſeſe aliis ꝓferāt,addit ſicut in-
cēſum.Ac ſi dicat.Ita oro,dirigat oratio
mea ī cōſpectu tuo vt ſit ſicut incenſum:
ſic.ſ. ad cęleſtia bona intētiōe intēdēs ſi-
cut fumus incēſi ad ſupiora tendit. Hoc
aūt totū eſt ac ſi dicat.Fac me orare ea q̄
orāda ſūt:& hoc ītētiōe cęleſtiū bonorū.
Et eleuatio manuū mearū.i.operū meoꝝ
ſit ſacrificiū veſptinū.i. cōpletio nouę le
gis quę eſt dulciſſimū ſacrificiū deo. Vn
de,Proſper.Offerri nequit hoſtia maior, Hoſtia maxima.
Qꝫ cū hō caſtorū ꝓfert libamina morū;
Et de virtutum munere ſacra litat.
Dicit aūt noua lex veſpertinū ſacrificiū, Lex noua.
vel qa nouiſſima eſt poſt veterē:ſic vt eā
nulla alia ſequat:ſicut veſperū cū ſit ex-
tremū nulla pars diei ſeqtur:vl' qa ī mor
te Chriſti dedicata eſt q̄ veſptinū ſacriſi
ciū dr̄, eo ꝙ circa veſperū ad horā nonā
.ſ.ſeſe moriēdo deo ſacrificiū laudis ob-
tulit.Quę nimirū mortis oblatio in lege
veteri ꝑ agnū figurabat,ꝑ cuiꝰ veſptinū
ſacrificiū ppl'us Iſraeliticꝰ eſt ab ęgyptia
ca ſeruitute liberatꝰ.Eleuatio inquā ma
nuū mearū ſit ſacrificiū veſptinū.ſ.ſic ꝑ-
mittas me bona opa mea bona intētione
eleuare & magnificare vt nō ſolū veterē,
ſed & nouā legē cōpleā. Vn̄ dn̄s ī Euāg.
Niſi abūdauerit iuſtitia vſa plus q̄ *Scri-* Matth.v.
barū & Phariſęoꝝ, nō ītrabitis in regnū
cęloꝝ.Nō ſolū aūt clamore intēſo oraui
vt oſo mea dirigatur,& eleuatio manuū
mearū ſit ſacrificiū veſptinū:ſed etiā de
cuſtodia oris ſic oraui. Pone dn̄e cuſto-
diā ori meo.i. cuſtodi potētia volūtatis
tuę os meū.Ne vero videret orare vt ſic
cuſtodiret ne aliqd loqretur,ad determi
nādum ſic addit. Et.i.ſcilicet labiis meis
pone oſtiū .i. talē cuſtodiā q̄ cōparabilis
ſit oſtio.ſ.ſicut oſtiū ad hoc ī domo poni
tur vt his q ī domū ītrare digni ſūt ape
riat.His vero q ītrare nō debēt claudat:
ita quoq̧ ori meo cuſtodia mīę tuę pręſi
deat vt q̄ loquēda ſunt dicā,q̄ vero va-
na ſunt & nociua, taceā. *De* oī em̄ ver- Matt.xii.
bo ocioſo quodcūq̧ locuti fuerint hoīes
reddēt rationē ī die iudicii.Pone inquā
oſtiū labiis meis.Oſtiū dico circūſtātię.i.
talē cuſtodiā ori meo pone,vt nō ſimpl'r
os ab illicita locutiōe cuſtodiat,ſed quæ
etiā oībꝰ corpis ſenſibꝰ circunſtet, & eos
ab illicitis motibꝰ muniat:viſum.ſ.ne il
licite videat,aurē ne illicite audiat:& cę
teros ſenſus ſil'iter.Nō ſolū aūt oro poni
cuſtodiā ori,ſed oro quod maius eſt.ſ.ne
declines.i.ne permittas declinari & a di
gnitate ſctītatis ſuæ humiliari cor meū
in verba malitię.i.ad cogitandum verba
malitiæ.i.verba illa quę malitioſi homi-
nes loquuntur excuſando ſe de peccatis,
vel per infirmitatē naturę vel per neceſ-
ſitatem facti.Ac ſi dicat.Non ſolum oro
ne verba malitię loquar,ſed etiam quod

mimũ eſt oro,ne ĩ corde verba malitię cõcipiã vt me de pctĩs excuſem.Nõ ſolũ aũt hoc oro,ſed hoc quoq;,nõ pmittas declinari cor meũ ad excuſandas excuſatiões mei exñtis in pctĩs.ſ. vt ſi aliquo mõ cõtigerit vt me ſtulte de pctĩs excuſem,ad hoc ſaltẽ excęcatiõis ne me pmittas deiici vt ipſas excuſatiões excuſem.i.ipas eẽ iuſte factas in corde cõcipiã. Peior.n.eſt excuſatio excuſatiõis,q̃ excuſatio de peccatis.Oſtẽdit aũt q̃ ſibi vtilitas cõtinget ſi ofo ſua ſupius poſita admittat̃:vt per hoc magis qđ orat aſſequi mereat̃.Oro, pone cuſtodiã ori meo,& nõ declines cor meũ. Qđ ſi impetrauero beat⁹ ero:qa cũ hoĩbus opantibus iniqtatẽ criminalẽ nõ cõicabo.i.nõ ero pticeps & coopator iniqtatis eoꝝ.Et determinãdũ eſt ppter ſequẽtia:qa dictũ eſt hoc de min us opantibus:Nõ cõicabo inquã cũ min⁹opantib⁹ iniqtatẽ:& etiã nõ cõicabo cũ electis eorũ.i.cũ ꝑlatis & cũ maiorib⁹ eoꝝ operantiũ iniqtatẽ.Ne vero videret̃ ſe penit⁹ex arrogãtia iuſtificare:ad exemplũ hũilitatis ſe indigere correptiõe oſtẽdit ſic. Nõ cõicabo inquã cũ opantib⁹iniqtatẽ:ita.ſ. vt criminaliter peccẽ. Sed tñ cũ venialiter peccauero corripiet me eccłiaſtica diſciplina iuſt⁹ qlibet eccłię ꝑlatus:& hoc nõ ĩ ira ſed ĩ mĩa. Et increpabit me ſeueris verbis:& illđ tñ fiet ĩ mĩa. Corripiat inquã a iuſto:oleũ autẽ pctõris nõ ĩpinguet caput meũ.i.mẽtẽ meã:& ſic oro vt eueniat oleũ.ſ.pctõris.i.adulatio cuiuſlibet pctõris:dicta oleũ, eo ꝙ ad modum olei ſuauis ſit & blãda, nõ impinguet caput meũ.i.nõ deliniat mẽtẽ meã & delectet vt ad conſenſum illicitũ ptrahat:ad modũ olei qđ quos ĩpinguat delinit.Nõ ĩpinguet inquã,vt me ſibi conformet.Et vere nõ ĩpinguabit, ſed ego poti⁹ pctõꝝ ptẽ mihi cõformabo.Q̃m adhuc aliquãtulũ ſpatii reſtat,& poſt ofo mea ſuperi⁹ poſita erit in bñplacitis eoꝝ.i.cõtinebit̃ ĩter bñplacita eoꝝ.ſ.placebit eis hoc idẽ orare qđ ſuperi⁹ oraui:& p hoc ofo mea erit in bñplacitis eorũ ꝙ abſorpti ſunt ĩũcti petrę.i.a nobis abſorbebuntur.i.incorporabũtur iungendi petrę firmitatis Chriſto p bonã vitã.Abſorbebũt̃ inquã, nõ mĩores tm̃:ſed qđ mirabili⁹ erit,etiã iudices eoꝝ:ꝑlati.ſ.quoꝝ iudicio & exẽplo mĩores peccãt. Abſorbebũtur inquã, & hoc p verba ꝑdicatiõis meę. Audiẽt.n. auribus cordis verba mea:& merito,q̃m ĩpſa potuerũt.i. potẽtia erũt & valentia ad eos inſtruẽdos.Quidã inquã audient verba mea & abſorbebunt̃ iũgẽdi petrę. Quidã vero nõ audituri erũt dicẽdi per emphaſim infern⁹, eo ꝙ ſe male viuẽdo, & cęteros malo exẽplo ad infernũ attrahẽt:& ſecus hũc infernũ.i. iuxta iudiciũ hui⁹ inferni,diſſipata ſunt oſſa nr̃a.i.diſſipabunt̃.ſ.deſtruent̃ fortiores ex noſtris ſcđm corpus p varia tormẽta:oſſa dico diſſipata ſicut craſſitudo terrę erupta ẽ ſup terrã.i.ſicut fimus licet ſordidũ aliqđ & vile,tñ ſup terrã dirupt⁹.i. diſperſus,terrã craſſam reddit & fertilẽ:ſic & nos ceu viles & ſordidi p varia ſupplicia diſcerpẽdi, eccłię filios exẽplo cõſtantię nr̃ę pingues in virtutibus reddemus, & ſic fertiles ĩ bonis opib⁹ faciem⁹.Diſſipabimur inquã ſcđm corpus,ideoq; oro dñe ne auferas aĩam meã.i.ne pmittas ab his diſſipatoribus auferri animã meã,vt metu corporeę diſſipatiõis eis cedat.Ne auferas inquã,neq; debes auferre:quia ꝺ dñe reuera dñe ocłi mei ĩteriores.i.affectiões meę ad te reſpiciũt:& ſperaui ea q̃ ſunt ĩ te.ſ.ęterna bona nõ ſcłaria.Nõ auferas inquã aĩam meã,ſed cuſtodi me a laqueo blãditiarũ,quẽ ſtatuerũt .i. ſtatuẽt pctõres mihi.i. ad incõmodũ meũ,vt me p eũ illaqãntes a ꝓpoſito ſctĩtatis meę reuocẽt.Cuſtodi inquã me ne illaqueer illo laqueo.Et nõ ſolũ a laqueo blãditiarũ oro cuſtodiri,ſed & cuſtodi me ne ſuperer a ſcãdalis opantiũ iniqtatẽ.i. a tribulationib⁹ manifeſtis,q̃ mihi opatiões iniqtatis inferẽt,quas ſcãdala voco,eo ꝙ illatę plurimos ſcãdalizãt.Cuſtodi me inquã:& vere cuſtodies me ne cadã. Multi vero Chriſtiani pctõres ĩ retiaculo eius iniqtatis poſiti cadẽt.i. deficiẽt a ꝓpoſito cõfeſſiõis ſuę:vel p laqueũ vel p ſcãdala.Ac ſi dicat:Me cuſtodies ne aliquo mõ cadã:mł'tos vero chriſtianos pctõres merito ĩiqtatis ſuę qua irretiti ſũt,deficere pmittes.Pctõres ĩquã ĩ retiaculo ei⁹ ĩiqtatis poſiti ſũt,ĩõq; cadẽt.Ego aũt q cuſtodiri a te oro ſingulariter ſum.i.ſingularit̃ me habeo.ſ.ſingularẽ ſpẽ & appetitũ habeo cęleſtiũ bonoꝝ,nõ mł'tiplicẽ ap

petitū terrenorū & ſingulariter ero donec de hac vita, corpali morte trāſeā. Et qa ſingulariter ſum & ero, nō permittas me cadere. Vñ Pſalmograph⁹ alibi. Vnā pcii a dño hác reqrā &c. In Pſal. CXLI. Pſal.xxvi.

TItulus. CXLI. Intellectus Dauid, cū eſſet in ſpelūca. Intellectus ſane pſalmus iſte dicit, eo q̄ in eo intellect⁹ Chriſti veri Dauid quē in paſſione ſua habuit cōtinet. Titulus ſic exponit. Intellect⁹ iſte. i. pſalm⁹ iſte eſt Dauid Chriſti habit⁹ illi Dauid cū eſſet in ſpelūca. i. ī aſſumpta hūanitate mortali: quę ad reſpectū deitatis humilis fuit ad modū ſpelūcę: & ī qua latuit vt ī ſpelūca. Vel ſic. In hoc pſalmo denotat intellect⁹ Dauid Chriſti, habit⁹ cū eſſet in ſpelūca: hoc vt ſupra exponit. Vel habit⁹ cū eſſet in ſpelūca ſepulcri nōdū re, ſed iā cōſide ratiōe. ſ. cū iā cōſideraret ſe moriturū in ſepulcro eſſe ponendū. Hęc verba ptulit vel hūc intellectū q in hoc pſalmo cōcipit habuit. Vel cū eſſet adhuc in ſpelūca ante paſſionē. i. in hoc mundo corpaliter cōuerſans: q nimirū pper ſui humilitatē ſpelūca dr ad reſpectū patrię cęleſtis q̄ mons ſublimis appellatur. In quo mūdo quaſi in ſpelūca Chriſt⁹ latuit, dū incarnat⁹ mortalis & paſſibilis apparuit. Titulus aūt iſte, iuxta hiſtoriā poſit⁹ eſt: q̄ talis eſt. Cū a Saule Dauid pſequeret ſpelūcam ingreſſus eſt: & ibi latuit. Accidit aūt vt pſecutor ei⁹ Saul cū ad locū eiuſdē ſpelūcę perueniret, & Dauid ibi latere ignoraret: cauſa ventrē purgādi eā igrederet, quo purgāte Dauid latēter ad eū acceſſit: & clam orā chlamydis. i. veſtimēti eius abſcidit, vt hoc ſigno cōprobaret q̄ eū occidēdi facultatē habuiſſet. Allegoria aūt hui⁹ hiſtorię, nō vſq̄quaq̄ pſequēda, talis eſt. Per Dauid quidē p pſecutione Saulis in ſpelūca latitātē, Chriſtus multo tpe vitę ſuę a Iudæis mēbris diaboli pſecutus ī hoc mūdo hūanit⁹ latēs exprimit. Per Saulē vero in ſpelūcā cauſa ponēdi fœtida ſui vētris īgreſſum diabolus figurat: qui p pctm̄ primi parētis hūc mūdū ingreſſus eſt, vt cogitationes & opationes fœtidas & illicitas hic poneret. Cuius veſtimēti orā Dauid Chriſtus gladio abſcidit, cū hūani gñis qđ ſibi vt veſtimētū cōiunctū erat partē ſaluādam ab ipſi⁹ ſubiectiōe ſpiritalis doctrinę gladio ſequeſtrauit. Eſt igit in hoc pſalmo vox capitis qualiter ī cōſideratiōe paſſionis ſuę ad dñm clamauerit & eū depcat⁹ fuerit oſtēdētis, vt in ſe mēbris ſuis exēplū pſcribat in tribulationib⁹ orādi. Paſſionē quoq̄ ſuā īdicat, vt illos p quorū ſalute paſſus eſt, obnoxios ſibi reddat, & patiēdi p ipſo eis exemplū attribuat. I.reg.xxiiii

VOce mea. i. mihi cōgrua voce videlicet intēſę deuotionis ſancta & pura o auditores ad dñm patrē clamaui. Qđ eſt dicere: Intēſam erga eū deuotionē & affectionē habui: quę clamor intēſus fuit. Nō ſolū aūt clamaui affectuoſe me erga eū habēdo: ſed etiā voce mea interiori depcat⁹ ſum: i. depcationē feci reſpiciēs ad dñm miſericordē & oīpotētē. Nō tm̄mō clamaui ad dñm & depcatus ſum eū: ſed & nūc effundo. i. ex toto fundo oronē meā ī cōſpectu eius. ſ. manifeſto oronē meā ī cōſpectu. i. ī cognitiōe ei⁹: a ſılitudine rei īcluſę, q̄ cū effundit. i. extra fundit, manifeſtat. Qđ eſt dicere. Orationē meā ipſi manifeſtā & cognitā facio. i. tale quid oro qđ cū idoneū ſit, eſt ei⁹ cognitiōe dignū. Illa. n. q̄ ſunt idonea deo antonomaſice dicunt cognita & manifeſta. Effundo inquā oronē, & ante ipm̄ exiſtēs. i. in familiaritate & beniuolentia eius pronūcio. i. narro interius tribulationē meā: quā pro ei⁹ obœdiētia cōplēda iugiter patior, & adhuc ſum paſſur⁹. Pronūcio qdē nō ad iactātiā, ſed ad remunerationē p ea obtinēdā: a ſılitudie ſtrenui militis, q cū dño carus ſit, nō p nuncios ei loqtur, ſed ante ipm̄ exiſtēs laborē quē p ipſo paſſus eſt fideliter narrat, vt eiuſdē laboris a dño mercedem accipiat. Tribulationē inquā meā pnūcio in deficiēdo ſpm̄ meū. i. ī deſtruēdo volūtatē aīę meę: ſpm̄ dico prodeūtē ex me. i. ex fragilitate hūanitatis meæ. Ac ſi dicat. Sic tribulationē meā pronūcio, vt cū ex fragilitate carnis habeā nolle pati: hanc meā volūtatem abiiciam, & tuę volūtati obœdire paratus ſum. ſ. vt patiar. Iuxta quod idem in Euangelio. Pater ſi fieri poteſt, tranſeat a me calix iſte: veruntamen non ſicut ego volo: ſed ſicut tu. Vbi Mat.xxvi. Luc.xxii.

nos hic habemus in deficiẽdo: hebraica trãſlatio habet cũ anxiaret cor meũ. vñ cõſtat ꝙ ĩ hac trãſlatione deficiẽdo legi poteſt ꝑ anxiãdo:nõ ideo qdẽ poſitũ, vt anxietas aliqua paſſionis generaſſet ĩ eo defectũ:ſed vt vehemẽtiã ſuę paſſiõis oñ dat ꝙ̃ defectũ poſſet in alio generare. Se cũdũ igit̃ hãc ſẽtẽtiã ita legit̃.Pronũcio ĩquã tribulationẽ meã habitã & habẽdã in deficiẽdo ſpiritũ meũ.i.ĩ anxiãdo ani mã meã.ſ. ꝙ̃ tribulatio iã cauſa eſt cũ ha beat̃ nũc,& cauſa erit cũ habebit̃ quare aĩa mea anxiet̃.Ne vero videretur anxie tas hęc ipſi ꝑter velle cõtigere addit, ex me.Qđ eſt dicere anxiabor inquã:& hoc ꝙ aĩa mea anxiabit̃ cõtinget ex me.i.ex diſpoſitione & volũtate mea. Poſtꝙ̃ oſtẽ dit ſe clamaſſe & depcatũ fuiſſe:oſtendit etiã ſe bñ operatũ fuiſſe & opa ſua deo placuiſſe,vt exẽplo ſui auditores ad bñ operãdũ ĩcitet,ſic.Clamaui inquã & de precatus ſum & etiã bona opa egi:& tu q iuſtus iudex es,cognouiſti ſemitas me as.i.tibi placuerũt bona opa mea ardua & ſingularia. Tametſi vero adeo dignus ſum vt ſemitas meas cognoſcas:tñ mihi hi poſito ĩ hac via bonorũ operũ in qua ambulabã.i.iugiter ꝑmouebar, abſcõdẽ rũt laqueũ.i.abſcõſe ꝑ reputatiõe ſua pa rauerũt mortẽ qua me illaqueent & deti neãt.Hoc qđ ꝑterite poſitũ eſt:ꝑ futuro legẽdũ eſt.Ac ſi dicat.In via hac qua am bulo:abſcõdẽt laqueũ mortis mihi. Ego vero cũ in mortẽ me dare parabũt:cõſi derabã ad dexterã.i.reſpiciã ad potiores meos ad diſcipulos.ſ.q p dexterã expri munt̃ qđ digni⁹ membrũ eſt,eo ꝙ ĩ eccle

Luc.xxii.

ſia digniora mẽbra ſint. Vñ in euãgelio. Cõuerſus dñs reſpexit Petrũ.Cõſidera bã inquã & videbã.i.experiar an ſit aliqs meorũ me cognoſcẽs: & nõ erat aliqs eo rũ q cognoſceret me.i.nõ erit aliqs meo rũ q cõſtãter me cõfitẽdo cõprobet ſe co gnoſcere me verũ & deũ & hominẽ eſſe. Cũ.n.me denegabũt:ſe me nõ cognoſce re videri faciẽt.Qđ dicit.Cõſiderabã & videbã:ad humanũ modum loquit̃. Ac ſi breuiter ponat:Experiar rei euidẽtia: ꝙ nullus me cognoſcet . Et licet nullo mę cognoſcẽte poſſet fugiendi locus eſſe:tñ periit.i.pibit fuga a me.i.nullo mõ mor tẽ fugiã.Et cũ fuga a me pibit,non eſt.i. nõ erit aliqs meorũ q requirat animam meã.i.q requirat cauſam vitę meę,quare ab eis auferat̃.ſ.nõ aliqs erit meorũ,q au ſus ſit ꝑ me dare ſentẽtiã me indignum eẽ morte:A ſimilitudine patroni aliquẽ inſontẽ liberare nitẽtis, q reqrit cauſam damnationis ei⁹ vt eã cõuincat iiuſtã eẽ Vel reqrat animã meã.i.ĩnocẽtiã animę meę:& ſic ꝑ me det ſentẽtiã . Ac ſi dicat ponat̃ vt me deũ eẽ nõ cognoſcãt , iuſtũ tñ erit & ſi purus hõ videar:vt cũ inno cẽs ſim,animã meã reqrãt dãdo ſentẽtiã ꝑ me.Cęterũ neq; me cognoſcẽt:neq; ani mã meã reqrẽt.Ideo ꝙ nullũ habeo auxi liatorẽ ad te dñe mi reſpiciẽs clamaui.i. intẽſo clamore agã:Dixi.i.dicã & ĩterio ri voce & exteriori.O dñs tu es ſpes mea & nõ ali⁹,ꝑ te.ſ.ſpero liberari & remune rari:& portio mea.i.pars mea eſt ĩ terra viuẽtiũ.i.electio mea eſt in illis q futuri ſunt ĩ terra viuẽtiũ.ſ.partẽ illã hoĩm ꝑ mortẽ meã eligã q ĩ terra viuẽtiũ ſũt fu turi.Ac ſi dicat, hoc ſpero de te: ꝙ illos dabis mihi ĩ partẽ & hęreditatẽ q ĩ terra viuẽtiũ ſunt futuri.Qm̃ igit̃ es ſpes mea & qa portio mea ĩ terra viuẽtiũ , intẽde ad deprecationẽ meã.i. diligẽter attẽde deprecationẽ meã:vel ĩtẽſum te fac depcationi meę vt videlicet ĩtẽſe cõferas qđ intẽſe depcor. Et neceſſe eſt vt hoc orẽ: qa humiliat⁹ ſum nimis.i.vehemẽter hu miliat⁹ & deiect⁹ ero ĩ tribulationib⁹.In tẽde inquã ad depcationẽ meã:quę dep catio talis eſt:libera me a Iudęis pſequẽ tib⁹ me:ne eis cõformer.Neceſſe eſt autẽ vt orẽ a pſequẽtib⁹ liberari:qa cõfortati ſunt ſup me opprimẽdũ.i.ſe fortes repu tabũt ad opprimẽdũ me & deuincẽdũ:& nõ ſolũ oro libera ne cedã:ſed etiã poſt ꝙ̃ me mortuo a Iudęis cuſtodiar in ſepul cro vt ĩ morte ꝑpetua detinear,educ aní mã meã.i.me de cuſtodia Iudęorũ reſuſ citãdo.Notãdũ ꝙ ponit educ aĩam,qa ſi diceret educ me poſſet ĩtelligi vt corp⁹ eius inreſuſcitatũ vel vi vel aliquo mõ de eorũ cuſtodia,educeret̃.ſed cum dicit educ aĩam dat̃ ĩtelligi ꝙ ſe ſic orat edu ci vt ei⁹ aĩa ſuſcitet̃ quã ĩ morte ſe deti nere arbitrant̃.Educ inquã animã meã. Et hoc ad cõfitẽdũ noĩ tuo.i.ad laudãdũ te ex cõſideratione noĩs tui qđ eſt dñs.ſ. ideo educ vt iuſti diſcipuli mei,cõſidera

tione eductionis mei tibi cõfiteanť. Et vere per eductionẽ mei tibi iuſti cõfitebunť. Me etenim expectãt iuſti expectaturi donec retribuas mihi eductionẽ, ꝑ cõpletione obœdiẽtiæ meę & ea occaſione cõfiteanť tibi. ſ. expectãt iuſti & pſeuerãter expectabũt vt ꝑ obœdiẽtia mea cõpleta hanc des mihi retributionẽ vt me de morte educas: & tãdiu expectabũt donec hãc mihi retributionẽ facias: & ſic tãdẽ ea occaſiõe tibi iugiter cõfitebunť: ideo ꝙ dignum eſt vt me de cuſtodia educas.

In Pſal. CXLII.

Titulus. CXLII. Pſalmus Dauid: qñ eũ pſequebať filius ſuus. Qđ ſic exponiť, Pſalm⁹ iſte eſt Dauid .i. fidelis pœnitẽtis, & iã ſic viriliter agẽtis: Licet prius nõ viriliter egerit dũ in peccato fuit, Dauid ĩquã pœnitẽtis pſalmus, cõpoſit⁹ qñ. i. qa pſequebať eũ fili⁹ ſuus. i. praua ſuggeſtio oriẽs ex cõſuetudine peccati iã dimiſſi: q̃ filius ei⁹ diciť, eo ꝙ ex fragilitate naturę ei⁹ vitiatę ꝓcedit: ſicut filius qlibet ex patre ſecũdũ originẽ carnis ꝓcedit, Ac ſi dicat. hęc ſũt verba cuiuſlibet iam pœnitẽtis & a pctõ ceſſantis, q̃ ea occaſione ꝓfert qa licet iã peccatũ dimiſerit tñ ex ipſa peccati dimiſſi cõſuetudine ſuggeſtio praua ſuboritur, quę eum perſequitur & eum ad ipſum peccatum rurſum impellere nititur. Conſiderans autem pœnitens in huiuſmodi perſecutionis anxietate poſit⁹, in qua poſt baptiſmum antea q̃ peccaret virtutum ſublimitate fuerit: & ad quantam ꝑ peccatũ deiectionẽ deſcẽderit: contuens quoq; quantã & q̃ grauiſſimã primi parentes pro peccato ſuo incurrerit damnationẽ, & cum ſimiliter peccet metuẽs grauẽ ſubire vltionẽ: orat & de peccati remiſſione & de virtutum adeptione oſtendens ſui deiectionẽ & ſuggeſtionis ſuę perſecutionẽ: & qa inde patiatur ſpiritus anxietatẽ: orat etiã de bonorũ operũ perſeueratione, & de inimicorum ereptione, & de audiẽda mĩa in mane, ꝓtendens plures cauſas quibus exaudiať. Hoc autem totũ ea intentione dicit: vt quod deſiderat, orando adipiſci poſſit. Promittit quoq; tandẽ ex nimia cõfidentia ſe adepturũ qđ orat: vt alios pœnitẽtes ſpe adeptionis ad orãdum attrahat.

Domine exaudi orationẽ meã. Ac ſi dicat cum ego iã pœnitens, te deñ meũ eſſe reputẽ & non me liberũ meũ faciam, ſed me tibi ſubiiciã: tu dñe exaudi orationẽ meã, vt qđ a te poſtulo ĩpetrẽ. Et ꝑcipe aurib⁹ potẽtię tuę obſecrationẽ meã. i. audi efficaciter obſecrationẽ meã: a ſimilitudine audiẽtiũ, q verbis q̃ libẽter audiũt aures diligenter aduertũt, vt ea ꝑcipiãt & ꝑcepta cõpleãt Aures dñi dicit: facultatẽ potẽtię efficiẽdi hoc qđ a dño poſciť. Orõnẽ illã dicit deprecationẽ, q̃ fit ſine adiuratione aliqua: obſecrationẽ vero q̃ fit q̃ſi cũ adiuratione, q̃ videlicet ex vehemẽtiori deſiderio fieri ſolet. Nõ tñ dicẽdũ eſt vt ad deũ fieri poſſit adiuratio: ſed cũ eũ ꝑ merita dñi Ieſu oram⁹, more adiurãtiũ cũ eo agimus, hoc autẽ qđ hic ĩdeterminate ponit exaudi orationẽ & obſecrationẽ in ſequẽtib⁹ determinat vbi ponit: Non auertas &c. vſq; ad, ſpũs tuus. Quia vero dixerat obſecrationẽ, denotat ſe obſecrare. i. quaſi cũ adiuratione orare, cum ſubdit in veritate. Qđ eſt dicere. Auribus potẽtię tuę ꝑcipe obſecrationẽ meã. Et hoc quęſo fac nõ ĩ cõſideratiõe meritorũ meorũ, vtpote q̃ nulla ſunt: ſed in veritate tua. i. ĩ cõſideratione meritorũ veritatis tuæ, filii tui videlicet per quẽ oĩa ꝓmiſſa tua vera eẽ cõprobaſti, ea cõplẽdo. Dico exaudi orationẽ meã. Et cũ nulla ſint merita mea ĩ quorũ cõſideratione me orãtem exaudias: exaudi me in tua iuſtitia. i. ĩ cõſideratiõe iuſtitiæ tuæ filii tui videlicet ꝑ cui⁹ mortẽ peccatores iuſtificas, ideoq; iuſtitia tua ꝑ emphaſim diciť. Iuxta illud apl'i. Qui factus eſt nobis iuſtitia: & redẽptio & ſctĩficatio. i. Corin. i. Veritas & iuſtitia hic idẽ deſignãt, chriſtũ videlicet ſed qa hęc vox q̃ eſt veritas cõmunior eſt: notat eñ ĩ ea & peccatorꝫ iuſtificationẽ, & iuſtã bonorũ & malorũ remunerationẽ & vniuerſarum ꝓmiſſionũ patris cõpletionẽ: ponit vocẽ aliam q̃ ſpecialius notat hoc qđ ad ei⁹ orationẽ ꝑtinet cũ eã iuſtitiã vocat. Per hanc eñ vocẽ q̃ eſt iuſtitia denotať vt ſuperi⁹ diximus ꝙ ipſe peccatores iuſtificat. Quã iuſtificationẽ pœnitẽs hic orãs adipiſci

Obſecratio

Veritas iuſtitia.

rurſus ītēdit,cū eā iā peccādo amiſerit: cū vero eū iuſtitiā nūcupat: magis dñm patrē flectit ad cōferēdū ꝑ eū qđ orat.Eq pollēs autē hoc eſt:ac ſi dicat. Per illius merita oro me exaudiri ꝑ quē ꝓmiſſionē iuſtificatiōis tuę veracē effeciſti:q cū oīm vere pœnitētiū iuſtificatio exiſtat, & mihi pie iuſtificationē conferat: Oro exaudi me.Et etiā oro nō ītres ī iudiciū cū me ſeruo tuo.ſ.cū me ſeruū tuū iā faciam pœnitēdo,& de pctō commiſſo tibi ſatiſfacere cupiēdo,nō ītres mecū ī iudicium.i.noli mihi īputare pctā mea,vt ea iuſto iudicio punias:a ſimilitudine iudicū,q cū reo quolibet iudiciū ineūt,vt eū iuſte damnēt.Nō ītres īquā ī iudicium cū me ſeruo tuo.Neceſſe eſt autē vt hoc orē,qa nō iuſtificabit̄ ī cōſpectu tuo oīs viuēs.i.nullus viuēs īuenieť pfecte iuſt⁹ ī cōſideratiōe tua:et ſi iuſt⁹ pfecte videatur ī cōſpectu ſuo & in cōſpectu hoīm, vñ apl'us.Nihil mihi cōſci⁹ ſum, ſed nō ī hoc iuſtificat⁹ ſum.Ac ſi dicat. Vt de me taceā q mortu⁹ ſum ī pctīs, ſi oēs illos accipias q vere viuētes ſunt ī virtutib⁹,& velis oīa eorū mala facta iuſte diſquirere:null⁹ ī cōſideratiōe pſcrutationis tuę ita iuſtus īuenieť,ī quo multa pctōrū macula nō reperiat̄:ideoq̧ potius me mortuū ī pctīs nimis neceſſe ē timere,ne mecū ī iudiciū ītres.Nā ſi ītrares,me iuſto iudicio ſine fine punires.Nō ītres inquā.Qđ nēpe ea occaſiōe oro, qa inimicus diabolus.ſ.vel ſuggeſtio praua pſecutus eſt animā meā, īſtimulando eā ad pctā.Et nō īefficaciter eſt pſecutus, ſed ſic ꝙ a dignitate ſctītatis ſuę humiliauit.i.deiecit vitā meā.i.animā meā quæ prius ꝑ emphaſim vita dicēda erat.Humiliauit inquā animā cōſenſu prauo & opatione:animā dico exiſtētē ī terra.i.ī appetitu terrenorū.ſ.cū prius ſola cęleſtia ꝑ virtutes appeteret a ſublimitate illi⁹ appetit⁹ eā virtutes ei demēdo deiecit,& ad ſola terrena appetēda adduxit: quod certe nō mediocriter periculoſum eſt.A ſimilitudine captę auis cui pēnę demunt̄ vt ī terra detēta, facultatem volādi ad ſublimia nō habeat vlterius. Nec ſolū autē animā meā cōſenſu & mala opatione humiliauit: ſed ēt me humiliatū collocauit.i.firmiter ſtabiliuit per

i.Cor.iiii.

cōſuetudinē prauā ī obſcuris.i.ī obſcutatib⁹ peccatorū,cū antea eſſem ī nimia claritate virtutū.Qđ ē dicere. Fecit me cōſuete agere pctā:ex quibus pctīs ad nimiā obſcurationē ignorātię deueni:collocauit īquā me in obſcuris,me dico factū ſicut mortuos ſeculi.i. adeo mortuum ī aīa ſicut illi ī ſeculo qui iā mortui ſunt ī aīa.ſ.ita ī pctīs collocauit vt mortuus eſſem ſicut cęteri appetitores hui⁹ ſeculi q iā ī aīa mortē excęcatiōis & amiſſionis virtutū īcurrerūt,ī futuro vero ī tenebras exteriores eiicient̄. Et qm̄ humiliat⁹ ſum & ī tenebris collocatus: tali occaſione anxiat⁹ eſt ſpūs me⁹.i.cōturbata ē rō ſpūs mei & coanguſtata ſuꝑ me.i.de me humiliato & ī obſcuris collocato.Qđ ē dicere.Rōne mea cōſiderās me ſic humiliatū & ī obſcuris collocatū nimiā īde ī aīa habui anxietatē,Vel ſic: vt tñ ſentētia eadē ſit.Anxiatus eſt ſpūs meus.i.ratio aīę meę cōſiderans ſup me humiliatū & ī obſcuris collocatū: a ſimilitudine cuiuſlibet amici,q īcūbēs ſuper amicū mortuū ꝑ ei⁹ morte nimis anxiatur.Quia vero poſſet ſpūs anxiari nō ex volūtate liberi arbitrii, qđ īfructuoſum eēt,ſicut aliqs īterdū ex amiſſiōe tēporaliū ex neceſſitate anxiat̄:addit:Cor meū turbatū eſt.i.rō cordis mei ex anxietate turbata ē nō ex neceſſitate,ſed ī me .i.in volūtate liberi arbitrii mei.ſ. ſpōte mea īde anxior,ideoq̧ magis veniā ꝓmereor. Anxiat⁹ eſt ſpūs me⁹,& turbatum ē cor meū idē ē repetitū:vt apponeret ī me,ad determinationē.Anxiat⁹ ē īquā ſpūs meus:ideo ꝙ collocat⁹ſum ī obſcuris,& nō ſolū occaſiōe hui⁹ collocatiōis anxiat⁹ eſt ſpūs me⁹,ſed ideo quoq̧ qa cū ſic humiliat⁹ eſſem & ī obſcuris collocat⁹,memor fui dierū antiquorū.i. virtutū antiquarū qs.ſ.antea q̄ peccarē habueram,& peccādo amiſerā,q̄ ꝓpter claritatis ſuæ magnitudinē dies dicēdę ſunt.Vel ideo anxiat⁹ ſū qa memor fui dierū ātiquorū .i.memoriā habui illi⁹ rei q̄ cōtigit ī ātiqs dieb⁹.ſ.q̄ grauiter primi parētes ꝓpter pctm̄ ſuū dānati fuerūt.Et cū ſimile qd agerē,metui grauiter dānari.Non ſolū autē memor fui dierū antiquorum, ſed ēt occaſiōe hui⁹ memorię meditatus ſum ī oībus operib⁹ tuis.i. meditationē

habui ĩ oĩb⁹ opꝫrib⁹ tuis cõplẽdis.ſ.meditatus ſum quõ oĩa opa tua cõplerẽ.Et nõ ſolũ meditat⁹ ſũ,ſed & iugiter meditabor ĩ cõplẽdis factis manuum tuarũ.i. opationũ tuarũ:videlicet meditabor q̃li mõ opa faciã,q̃ facta q̃dẽ nequeunt fieri niſi ꝑ opationes gr̃ę tuę.Ideoqꝫ q̃ſo:nõ ĩtres mecũ ĩ iudiciũ.Nõ ſolũ vero meditat⁹ ſum & meditabor ſed etiã expandi, man⁹ meas.i.dilataui & extẽdi affectiões meas,ad te amplexandũ & diligẽdũ non ad terrena obtinẽda.Q đ eſt dicere.Intẽſe me ꝑparaui ad te diligendũ:a ſimilitudine illi⁹ q ad amplexãdũ illũ quẽ valde diligit,man⁹ expãdit.Expãdi ĩquã man⁹ meas ad te.Et adhuc aĩa mea tibi ĩhiat, & te adipiſci deſiderat: ita vehemẽter ſicut terra ſine aq̃ aquę ĩhiat q̃ ſatiari valde deſiderat.Q đ ẽ dicere.Te nimis diligo:tibi ſoli adhęrere cupio.Q m̃ ergo in operib⁹ tuis meditatus ſum, & ad te manus meas expãdi: exaudi me dñe vt cõferas qđ oro,& hoc velociter.i.ĩdilate. Et dignũ ẽ vt me exaudias.Nã iã defecit in me ſpũs me⁹.i.volũtas ſpũs mei:illa videlicet q̃ ex carnis fragilitate mihi cõtigebat.Q đ eſt dicere. Volũtatẽ fragilitatis meæ poſtpoſui & ad nihilũ eã redegi: & tuę volũtati adiplẽdæ adhęſi.Notãdũ qꝫ qđ dicit velociter exaudi me, idẽ eſt qđ ſuperi⁹poſuit:dñe exaudi oĩonẽ meã:ſed ideo repetitũ eſt poſt multã interpoſitionẽ,vt tãdẽ exponat ꝑ partes oĩonẽ ſuam ſic.Exaudi me ĩquã velociter:me dico ſic orãtẽ:Nõ auertas faciẽ tuã.i. pulchritudinẽ tuã a me:virtutes.ſ.q̃ ſunt aĩæ pulchritudo.Facies ꝑ pulchritudine ponit̃ eo qꝫ ĩ facie pulchritudo notet̃.Ac ſi dicat.Propter merita pc̃torũ a me faciem auertiſti.i.pulchritudinẽ virtutũ q̃ ꝑ te dat̃: Cæterũ q̃a iã ago pœnitẽtiã,oro ne vlteri⁹ a me faciẽ auertas. Hic dat̃ ĩtelligi ꝑ Lyptotẽ redde mihi faciẽ tuã:quã a me ꝑpter pc̃torũ meoꝝ m̃titudinẽ auertiſti . Nõ auertas ĩquam a me faciẽ.Et ſi auerteris ſimilis ero deſcẽdẽtib⁹ ĩ lacũ.i. ĩ ꝓfũditatẽ ĩferni:vt ſimul cũ eis deſcendã.Ac ſi dicat.Si a me faciẽ tuã ĩ ęternũ auerteris ĩ ꝓfundũ ĩferni cũ pc̃torib⁹ localiter deſcẽdã vbi nulla ẽ redẽptio:ideo qꝫ oro nõ auertas faciẽ tuã a me.Oro vt hic nõ auertas faciẽ,oro quoqꝫ vt ĩ mane diei iudicii.i.ĩ matutina reſurrectiõe

q̃ erit ĩ diluculo octauę diei facias audită miſam tuã:illđ videlicet verbũ ſuauiſſimũ qđ ſaluandis miſericorditer dices, Matt.xxv. qđ mĩa dicit̃:qđ tale erit.Venite bñdicti &c.Quia vero multi dãnãdi ad nullã vtilitatẽ ſuã hoc audiẽt:addit. Fac ĩquã auditã.Et hoc mihi.i.ad vtilitatẽ meã ita, .ſ.ut vn⁹ ſim ex illis q̃bus hoc verbũ mĩę dicet̃.Ideoqꝫ fac auditã: q̃a ĩ te nõ in me ſpaui.i.in te oẽm ſpẽ ſaluatiõis meæ poſui,nõ ĩ meritis. Oro nõ auertas faciem tuã a me.i.virtutũ oro pulchritudinem mihi cõfer.Et nõ ſolũ virtutum oro pulchritudinẽ mihi dari:ſed etiã oro, notã fac mihi viã bonorũ operũ. Et ne putaret̃ hoc orare,vt ei ſolũmõ ſcđm ſciẽtiã viã hãc ſibi notã faceret:determinat quõ oret ſibi fieri notã ſic.Notã inquã fac mihi bonorũ operũ viã ĩ q̃ videlicet ambulem.i.ꝑ mouear de bono ĩ meli⁹.ſ.fac mihi notã viã hãc ſcđm experiẽtiã ꝓmotionis.i.fac me frequẽtare hãc viã. A ſimilitudine viatoris dictũ eſt:cui bñ nota eſt via quã frequẽtat.Ideo vero fac mihi notã viã ĩ q̃ ambulẽ:q̃a animã meã quã pccãdo pri⁹ depſſi nũc tãdẽ leuaui.i. ſublimaui pœnitẽdo,bene cogitãdo,virtutes & bona opa adamãdo. Leuaui ĩquã animã meã,ad te diligẽdũ & adipiſcendũ.ſ. ea ĩtẽtiõe animã meã leuaui vt te valeã adipiſci.Oro notã fac viã ĩ q̃ ambulẽ:oro quoqꝫ eripe me de inimicis meis de ſuggeſtionib⁹.ſ.& malignis ſpiritib⁹ & etiã de inimicis exteriorib⁹ me a bono ꝓpoſito meo reuocare nitẽtib⁹,ne mihi pręualeãt.Vel eripe me de inimicis meis.ſ. de pccatis iã cõmiſſis eripe indulgẽdo. Et eripere debes o dñe:nã ad te cõfugi pœnitẽdo & orãdo.Quia vero nõ ſufficeret ab inimicis eripi,niſi etiã ſit bene opari: doce me illuſtratiõe gr̃ę tuę,facere volũtatẽ tuã.i.cõplere p̄cepta tua.Et ideo te oro vt doceas q̃a de⁹ meus es tu.ſ.cũ tu ſis creator me⁹ ſine quo eẽ nõ potui,ſcio q̃a ſine te nequeo bene operari,ideoqꝫ te oro doce me &c. Notãdũ qꝫ idẽ eſt doce me facere volũtatẽ & qđ ſuperi⁹poſitũ ẽ, notã fac mihi viã ĩ qua ambulem:ſed ad aliud repetitũ eſt,ad hoc videlicet vt innuat nõ ſufficere ab inimicis eripi niſi ſe quat̃ bene opari:& q̃a nullus põt bñ agere,niſi dño docẽte.Oratione facta ex nimia certitudine bonæ cõſciẽtiæ ꝓmittit

ſibi qđ orauit.Et hoc valet ad cõſolatiõ
nẽ alioꝝ pœnitẽtiũ:vt ſpe adeptiõis freti
ñ de mĩa deſperẽt,ſedvt mĩaꝫ aſſequãt exẽ
plo ei⁹ orẽt.Hoc ergo ſic dicit.Oraui ne
auertas faciẽ tuã a me.i.virtutũ pl'chri
tudinẽ:& notã fac viã ĩ q̃ ãbulẽ,& vt me
ab ĩimicis eripias,& vere adipiſcar qđ o
raui.Nã ſpũs tu⁹ bon⁹ deducet me ĩ ter
rã rectã.ſ.cũ ego me fecerĩ terrã prauã&
ſterilẽ nullũ fructũ operũ bonoꝝreddẽtẽ
ſed ſpĩas operũ maloꝝ pferẽtẽ:ſpũs ſan
ct⁹ tu⁹ q cũ bon⁹ſit ĩ natura me quoq bo
nũ faceť põt de hoc ꝙ ſũ praua terra du
cet me ad hoc vt ſim bona & recta terra
& fertilis ĩvirtutib⁹& bõis opib⁹.Et p ſã
ctũ ſpũm tuũ ponẽdo me ĩ ęqtatevirtutũ
& operũ bonoꝝ:ęqtate dico tua.i.a te dã
da:viuificabis me ĩ aĩa p hãc æqtatẽ,qui
mortuus ſum p pctm̃.Viuificabis inquã
me:&hoc facies ꝑpter nomẽ tuũ.i.ꝑpter
gloriã tuã augmẽtãdã:vel ꝑpter nomen
tuũ.i.ꝑpter mĩam tuã,nõ ꝑpter merita
mea.Et viuificãdo educes de tribulatiõe
anxietatis animã meã.ſ.cũ ego nimis an
xier de hoc ꝙ mortuus ſim ĩ aĩa p pctm̃,
& ꝙ virtutũ pulchritudinẽ amiſi,tu eri
pies aĩam meã ab hac anxietate viuificã
do me ĩ virtutib⁹.Et p hoc diſpdes ĩ mĩa
tua.i.ĩ reſpectu mĩę tuę nõ ĩ cõſideratiõ
ne meritorũ meorũ inimicos meos.i.de
ſtrues p mĩam ĩdulgentię pctã cõmiſſa q̃
mihi inimicanť,animã meã deformãdo.
Et nõ ſolũ pctã cõmiſſa p indulgẽtiã diſ
perdes ſed & pdes oẽs inimicos q tribu
lãt animã meã.ſ.prauas ſuggeſtiones &
malignos hoĩes q anxiãt animã meã volẽ
do eã ad pctã cõſueta ĩpellere pdes.i.ĩeffi
caces reddes.Et cũ hoc totũ p mĩaꝫ fece
ris facies hoc quoq:qa ego & ſi pri⁹ pec
cãdo tibi repugnauerim tñ ſeruus tuus
ſum.i.me tibi ſeruũ feci pœnitendo,& ſa
tiſfacere cupiendo. In Pſal.CXLIII.

Titulus.CXLIII.Pſalm⁹ Dauid.i.
maſſę fideliũ aduerſus Goliã pu
gnãtis,videlicet bñ viuendo pu
gnãtis cõtra diabolũ & mẽbra ei⁹ & con
tra vitia q̃ ĩſtigãt eũ ad malã opationem
& ſic eũ ſupare ĩtẽdũt.Hęc igiť pugna p̃
figurata ẽ p pugnã Dauid q pugnauit,
cõtra Goliã,& eũ cũ lapide deiecit.Sicut
.n.p Dauid Golias ei⁹ pſecutor lapidis,p
cuſſiõe deiectus eſt: ita quoq diabol⁹ vi
cẽ Golię retinẽs & mẽbra ei⁹, maligni vi
delicet hoĩes & vitia ab eo illata p vnũ

quẽq fidelem q ẽ Dauid manu fortis viri
liter agẽs cũ auxilio xpi q ẽ petra fortitu
dinis, ſupať. In hoc ergo pſalmo maſſa p
fectoꝝ ad ĩſtructionẽ minoꝝ deũ bñdicit
ideoq miſericorditer eã ab ĩimicis libe
rauit.Docẽdo viriliter eã cõtra ipos pli
ari,& qa iugiter eã ꝑtegit & ea cõſidera
tiõe qa hoĩb⁹ fidelib⁹ iã innotuit . Orat
quoq vt eis ĩnoteſcat qb⁹ nõdũ ĩnotuit.
Orat ĩſup ab hęriticis liberari & eripi ne
eũ ſibi cõformare poſſit aut verbis aut ſi
mulatiõe operũ ſuoꝝ aut tribulatiõib⁹:
& p hoc mĩores orare ĩſtruit.Oñdit quo
ꝙ q̃ piculoſa ſit eoꝝ ĩpugnatio tũ qa mlti
plex ẽ eoꝝ error,tũ qa cõpoſite& dialecti
ce loquũť,tũ qa a plurib⁹laudãť:vtp hoc
mĩores ĩſtruat ab eoꝝ deceptiõib⁹caueť.

Benedict⁹ ẽ a me dñs de⁹
meus &c.Ac ſi dicat . O
vos auditores exemplo
mei bñdicite dñm . Ego
.n.bñdico.i.exalto & ore
& affectione & ope dñm
patrẽ:qa & dñs ẽ oĩpotẽs & de⁹ meus.i.
creator me⁹.Bñdict⁹ ẽ inquã dñs.i.exal
tat⁹ a me,qa dñs de⁹docet.i.doctas fecit
man⁹ meas ad pliũ cõtra diabolũ & mẽ
bra ei⁹ vitia faciẽdũ.Et q docet digitos
meos ad bellũ idẽ faciẽdũ.p pliũ & bellũ,
idẽ hic deſignať,pugna.ſ.contra diabolũ
& ei⁹ mẽbra & vitia.Per man⁹ vero & di
gitos diuerſa denotãť.Nã qa tota manu
commin⁹ gladiis pugnatur,digitis vero
eminus ſagittis & cæteris miſſilib⁹ agiť
q̃ pugna qdẽ min⁹ẽ piculoſa q̃ q̃ ſit cõmi
n⁹:ideo hic p pliũ manuũ denotaťpliũ cõ
tra maiores tẽtatiões grauiſſime & q̃ſi cõ
min⁹ ĩſtãtes.Per bellũ vero digitoꝝ acci
piť bellũ minoꝝ ſuggeſtionũ min⁹ graui
ter & q̃ſi emin⁹ ĩfeſtãtiũ.Hoc aũt qđ du
plici ſilitudĩe ponit:ęq̃ valẽs eſt ac ſi tali
mõ poſitũ eẽt.Ea occaſiõe dñm exalto qa
cũ ſit dñs & de⁹ me⁹ illuſtrãdo me ĩtelli
gẽtia ſpũali & virtutib⁹me doctũ & ĩſtru
ctũ fecit cõtra maiores & mĩores ſugge
ſtiões viriliter pliari:dñs de⁹ ĩquã exiſtẽs
mĩa mea p ẽphaſim.ſ.nõ ex meritis meis,
ſed ex ſola mĩa ſua me ad pliãdũ doctũ fe
cit & exiſtẽs refugiũ meũ.i.ſecuritas mea
cui⁹ auxilio fret⁹ ſecur⁹ ĩ hoc plio pſiſto
Refugiũ p ſecuritate poniť:eo ꝙ ad ſecu
rũ locũ a timentibus refugiũ fiat ſepius.
Exiſtens inquam refugium: & etiam ex
iſtẽs ſuſceptor meus.i.medicus & repa

rator meus:q rationẽ & liberũ arbitriũ,
meũ q̃ ꝑ origĩale pc̃tm̃ debilitata fuerãt,
ꝑ mortẽ vnigeniti ſui repauit & corro-
borauit.Et exiſtẽs quoq; liberator meꝰ:
qa ꝑ ĩdulgẽtiã grẽ ſuę a pc̃tõrũ q̃ cõmi-
ſerã me ſeruitute liberauit:& exiſtẽs ꝓ-
tector.i.defenſor meꝰ:ne cedã ĩpugnatio
nibꝰ inimicoꝝ ĩteriorũ.i.prauarũ ſugge
ſtionũ,& exteriorũ hęreticorũ videlicet
& virorum iniquoꝝ.Et ĩ ipſo ſpaui.i.ea
bona q̃ ĩ ipſo ſunt,ſpaui ꝑ eũ me adeptu
rũ:ĩmortalitatẽ.ſ.& ĩpaſſibilitatẽ.Qđ eſt
dicere.Et ipſe ẽ exiſtẽs ſpes mea:ꝑ quem
videlicet,ſpẽ habeo attĩgẽdi ad bona æ-
terna.Et hac quoq; cõſideratiõe bñdictꝰ
eſt a me.In ipſo ĩquã ſpaui q auxilio grę
ſuę ſubdit ſub me.i.mihi ppl'm ĩimicorũ
meũ factũ ꝑ cõformitatẽ.ſ.q maximã ma
lignorũ hoĩm mihi priꝰ aduerſantiũ ml'
titudinẽ mihi ſubdidit ſic vt cõformis
mihi efficereẗ.Vel ſic:ſubdit ppl'um meũ
ſub me.i.multitudinẽ ſuggeſtionum ex
mei fragilitate oriẽtiũ·q̃ cũ ml'tę ſint po
pulus dicunẗ,ſubdidit mihi:vt non ſolũ
ſic me ab eis ꝓtegat ne mihi ꝑualeãt,ſed
vt facilitatẽ habeã quotiẽs oriunẗ eas fa
cile cõculcãdi & pœnitꝰ a me repellẽdi.
Poſtq̃ oñdit ſe bñdicere dño cõtuitu bñ
ficioꝝ ſibi collatorũ:vt magis auditores
ad bñdicẽdũ exuſcitet: oſtẽdit ꝙ bñdicit
ei cõſideratiõe eorũ bñficiorũ q̃ cõmuni
ter oĩ hoĩ ſaluãdo cõtulit.Hoc aũt ſic di
cit.Dixi dñe ꝙ bñdictus es a me: ideo qa
me doctũ faciendo ad ꝑliũ mĩa mea es &
refugiũ &c.Et ẽt ea cõſideratiõe bñdictꝰ
es a me,qa cũ hõ ꝑ Adã vile qd factũ eẽt
& abiectũ o dñe qd ẽ hõ.i.q̃ magnũ qd&
q̃ ꝑciosum factꝰ ẽ hõ qſq; ſaluãdꝰ: ꝑ hoc
qa ĩnotuiſti ei.i.te illi manifeſtaſti ꝑ fidẽ
& ĩtellectũ,cũ priꝰ a tui cognitiõe elõga
tꝰ eẽt ꝑ originale pc̃tm̃. Aut ideo q̃ ma-
gnũ qd ẽ filiꝰ hoĩs.i.filiꝰ Adę qa reputas
eũ.ſ.vnuſqſq; fidelis ſaluãdꝰ cũ priꝰ eẽt
fil'ꝰ primi hoĩs Adę nõ ſolũ ſc̃dm carnis
originẽ,ſed etiam ſc̃dm originalis culpę
dãnationẽ magnũ qd factꝰ ẽ ꝑ hoc qa re
putas eũ.i.qa magnificas eũ magni ꝑcii
habes eũ,& exiſtimationẽ habesde eo ori
ginalis culpę labẽ ab eo auferẽdo & ĩ eo
virtutũ pulchritudinẽ reſtituẽdo vl' re-
putas eũ eẽ dignũ collocari ĩter angelos
vt ex eo ordo angelorum q corruit,ſup-
pleaẗ.Hic autẽ verſus ęq̃ valẽs ẽ,ac ſi bre
uiter diceret.Ideo bñdictꝰes a me:qa cõſi
dero ꝙ cũ hõ filiꝰ eẽt ꝑditiõis & qd vile
& abiectũ: tu eũ magnũ qd eẽ feciſti,tui
cognitiõe eũ illuminãdo & virtutes ĩ eo
reformãdo & ſic eũ magni ꝑcii eẽ repu-
tãdo.Poſſet qri,Dicis ꝙ hõ qd magnũ fa
ctus ẽ:ꝑ hoc ꝙ ĩnotuiſti ei & reputas eũ,
Nõne ꝑ ſe magnũ qd erat? Ad qđ ſic ad-
dit.Hõ vanitati &c.Ac ſi dicat. Per hoc
magnũ qd hõ factꝰ ẽ:qa ĩnotuiſti ei & qa
reputas eũ.Qui hõ cũ factꝰ eẽt, ad ſimili
tudinẽ veritatis,ad ſimilitudinem dei.ſ.
peccãdo ĩ Adã/ſil'is factꝰ ẽ vanitati.i.fecit
ſe ſimilẽ vanitati.i.nihilo.Quaſi diceret.
Nõ dico ꝙ nihil factꝰ ſit,ſed ſe ſimilẽ fe-
cit nihilo vt iã fere ad nihilũ videreẗ eẽ
redactꝰ,cũ a vero eẽ ad cuiꝰ ſimilitudinẽ
factꝰ erat,ad nõ eẽ tẽderet,& ꝑoriginale
pc̃tm̃ & ꝑ actualia.Et ĩ hoc adhuc oñdit
ſimilẽ ſe feciſſe vanitati, ꝙ dies eiꝰ cito
ꝑtereũt ſicut vmbra.Ac ſi dicat. Adhuc
pœnã ĩ ſe retĩet de hoc ꝙ a vero eẽ rece
dẽdo,ad nõ eẽ tetẽdit.Inde.n.hoc habet
ꝙ dies eiꝰ trãſitorii ſũt vt vmbra.De iu
uẽtute eñ ĩ ſenectutẽ trãſit:& ſic ad vl-
timũ moriẗ.Vñ adhuc vanitati videẗ ſi
milis.Qua.n.rõne illđ qđ trãſitoriũ ẽ va
nũ eẽ denegeẗ? Vñ Salomõ vanitas vanĩ Eccl.i.
tatũ dixit eccleſiaſtes,vanitas vanitatũ,
& oĩa vanitas.Oſtẽſo hoc ꝙ deũ bñdicit
ea occaſiõe qa fidelibꝰiã ĩnotuit:orat vt
ſaluãdis illĩs ĩnoteſcat qbus nondũ ĩno-
tuit.Dixi dñe qa magnũ qd effecti ſunt
hoĩes fideles: ꝑ hoc ꝙ innotuiſti eis.Vt
vero cęteri hoĩes ſaluãdi magnũ qd fiãt
te eis notificando & vt ei s innoteſcas: o
dñe ĩclina cęlos tuos.i. humilia ꝑdicato
res tuos q ſublimes ſũt ĩ ſciẽtia.Humilia
ĩquã,vel ſic vt ꝑſecutiões ꝑ doctrina pa
ti nõ ſuffugiãt:vel humilia vt cũ ſupmi
ſint ĩ ſapiẽtia ad capacitatẽ audiẽtiũ do-
ctrinã ſuã cõtẽperẽt vt dent eis lac potũ
nõ eſcã,& ſic eis te ĩnoteſcere faciãt.Vñ i.Corin.i.
Apl'us.Nõ in ſapiẽtia verbi:vt non eua- i.Corin.ii.
cueẗ crux Chriſti.Et alibi.Nihil iudica
ui me ſcire inter vos:niſi Chriſtũ Ieſum
& hunc crucifixum:Inclina ĩquã cęlos:
Et per cęlos deſcẽde ĩ notitiã auditorũ.
Et bene dicit deſcẽde.Cũ eñ ipſi adhuc ĩ
intellectu debiles ad diuinę cõtẽplatiõis
ſublimitatẽ nõ valeant aſcẽdere:tunc ad
eos deſcendit diuina clemẽtia,cũ aliquã
tulũ eos cognitionis ſuę radiis illuſtrat.

Deſcēde inquam ad eos p cognitionē & deſcēdēdo tāge nō ſolū minores,ſed etiā mōtes.i.maiores & platos:tāge īteri⁹ ti more peccatorū ſuorum:& tacti fumiga būt.i.fumū emittent ex ſe.i.lacrimoſam cōpūctionē,q̄ ad modū fumi,corporis oculos turbat. Vt aūt p cęlos inclinatos ipſi mōtes tui notitiā plenari⁹ capiāt,& tāgantur & fumigent:per eoſdem cælos fulgura.i.ſplēdeſcere fac coruſcatio nes .i.miracula quæ coruſcationes dicūtur eo ꝙ hoīes vidētes ſtupidos reddūt ad modū coruſcationū fulgurū,fulgura in quā coruſcationes & fulgura:& ſic diſſi pabis.i.diuides eos ſaluādos a cōformitate pdēdoꝝ.Et qa miracula nō ſufficerēt,emitte quoq̄ p cęlos ſagittas tuas.i. manifeſte mitte doctrinas tuas,primordiales.ſ.doctrinas,q̄ poſtq̄ notitię dei alí quātulū habēt,idiotis a pdicatorib⁹ ſuggerunť:q̄ ad modū ſagittarū penetrant vſq̄ ad cor & īterficiūt eos ī hoc ꝙ mali ſunt:vel ſic.poſtq̄ aliquātulum p cęlos ad eoꝝ notitiā deſcēderis,& iā aliqd pri mordialis doctrinę ſuſceperint:vt nō ex toto rudes ſint:tūc p eoſdē cælos emitte ī eos ſagittas tuas.i. pcepta & inſtituta tua ad modū ſagittarū corda pœnetrātia.Illa videlicet magna viuēdi īſtituta q̄ poſt ībutionē primordialis doctrinæ a doctorib⁹ adminiſtranť.Emitte inquā ſagittas & ſic cōturbabis eos.ſ.poſtq̄ eos ī ſtruxeris q̄ digna ſint & q̄ ſancta pcepta tua:conturbabunť.i.dolebunt de hoc ꝙ his pceptis operā nō dederūt. Facta ora tione p aliis,orat etiā p ſe vt ab hęreticis libereť,ſic dicēs:Oraui p aliis dicēdo Dn̄e īclina &c.Oro quoq̄ p me cū ab hę reticis īpugner:emitte manū tuā de alto.i.manifeſte mitte mihi auxiliū tuum

Manus. de altitudine potētię tuę.Man⁹ p auxilio ponit:eo ꝙ labi volēti manu auxiliamur.Emitte īquā mihi auxiliū potentię tuę.Et ſic eripe me de aqs multis. Et nō mediocriter eripias,ſed libera me de aqs multis.i.ſic me eripias de variis & mul tiplicib⁹ doctrinis hęreticorū vt ex toto ex eis me liberes,vt eis libere cōtradicā ne ī aliquo decipiar.Aquas multas hęre ticorū doctrinas dicit,eo ꝙ ad modū aq turbidę ſordidę ſūt:& mltiplices ſūt & varię nō ī ſimplicitate fidei concordes. Nō ſolū aūt me de aqs multis, ſed & de manu filiorū erue alienorū.i.de opatiōe filiorū alienorū.ſ.ne decipiar p ſimulatā operationē hęreticorū.q cū fuiſſent filii ſecūdū participationē eccleſiaſticorū ſacramētorū,alieni facti ſunt p errorē ſuū. Hoc autē totū eſt:ac ſi breuiter poneret ſic.Libera me ſic ab hęreticis vt nō decípiar neq̄ p doctrinā neq̄ p ſimulationē operū eorū q̄ videnť eē bona,& peruerſa ſunt.Quia liberari ſe orauerat & de doctrinis & de opatione hęreticorū:ſingulis ſingulas cauſas reddit ſic. Libera me īquā de aqs multis hęreticorū quorū os locutū ē vanitatē.Ac ſi dicat neceſſe eſt vt orē liberari a doctrinis hęreticorū : q nihil loquunť niſi vana & errore plena. Et ideo oro liberari de opatione hęreticorū exiſtētiū filioꝝ alienoꝝ:qa dextera eorū.i.opatio eoꝝ q̄ videť eē dextera.i. bona,ē dextera iniqtatis.i.opatio iniqua Vn̄ neceſſe ē vt de vtroq̄ orē liberari,ne ī aliquo decipiar.Si vero me liberaueris de aqs mltis q̄ ſpectāt ad vetuſtatē Adę: o de⁹ cātabo tibi nouū cāticū.i.laudabo te nouo cātico.Fide videlicet īntegra q̄ p nouū hoīe3 data ē.Si aūt de manu filioꝝ alienoꝝ me liberaueris pſallā tibi.i.bene opabor ad laudē tui.Et hoc nō faciā īui tus:Sed ī pſalterio decachordo.i.ī aīa decē pceptis legis īſtructa.ſ.ī volūtate aīæ decē legis pcepta cōplēte q̄ pſalteriū dicit eo ꝙ vt iā ſępe dictū eſt ad ſimilitudinē pſalterii a ſupiori laude reſōat.Chordæ vero dicunť legis pcepta eo ꝙ dulcē deo melodiā p ſui cōpletionē reddāt:a ſi militudīe chordarū dulcē ex ſe cātū red dētiū. Vel ſic.Libera īquā me de aqs mltis & de manu filiorū alienoꝝ.Qd ſi feceris o de⁹,cāticū nouū cātabo tibi.i.laudabo te nouo cātico.ſ.cōpletiōe illorū ſublimiū pceptoꝝ,q̄ cū ī veteri teſtamento nō eēnt data,ī nouo teſtamento data ſūt:ſicut inimicū diligere,ſecularia poſt ponere & cętera hmōi. Vn̄ dn̄s ī euāgelio dicit.Niſi abūdauerit iuſtitia veſtra plusq̄ ſcribarū & Phariſęorū,nō īrabitis ī regnū cęloꝝ.cātabo īquā tibi nouū cāticū.Et ēt pſallā tibi ī pſalterio decachordo.i.laudabo te bona opatiōe ī vo luntate animę decē pręceptis legis veteris adornatę.Qd eſt dicere. Laudabo te cōpletione noui & veteris teſtamēti.Repetit autē ex nimio deſiderio īpetrandi

Decachordum.

Matth.v.

oratione quã de ereptione hereticorũ fecerat: vt etiã oſtẽdat q̃ piculoſa ſit eorũ impugnatio ſic. Cãtabo ĩquã tibi & pſallã. Et vt hoc ſit eripe me de gladio, & q̃a dicit̃ gladi⁹ ſancti ſpũs q bon⁹ eſt & vtilis: determinat de quo gladio dicat, cum addit maligno. Ac ſi dicat libera me de hereticorũ doctrina: q̃ gladi⁹ malign⁹ eſt virtutes ĩterficiẽs in aĩa ſibi cõſentiẽte. Hoc aũt idẽ eſt qđ ſuperius dixit libera me de aquis multis: Eripe me inquã de gladio maligno: & etiã erue me de manu filiorũ alienoꝝ, quoꝝ os locutũ eſt vanitatẽ & dextera eoꝝ dextera ĩiq̃tatis, hoc vt ſuperi⁹ exponit̃. Eripe inquam me & erue. Qui ad hoc faciẽdũ potẽs es: vtpote q das ſalutẽ regib⁹. i. fidelibus omib⁹ quos ſui reges effeciſti, das ſalutẽ, virtutes. ſ. q̃ ſunt ſalus aĩę. Et q morte filii tui redemiſti a peccatis originalib⁹ & actualibus Dauid. i. vnũquẽq; fidelẽ manu fortẽ viriliter agẽtẽ. Dauid dico factũ ſeruum tuũ tibi volũtarie obœdiẽtẽ. Erue inquã me dẽ manu & opere filiorũ alienorũ. Qđ valde q̃dẽ mihi neceſſariũ eſt: vtpote quorũ filii. i. quorũ cogitationes exiſtẽtes nõ in antiqua auctoritate ſcripturarũ ſed ĩ iuuẽtute. i. ĩ erronea nouitate: iuuẽtute dico ſua. i. ab eis ĩuẽta, ſũt ſicut nouellę plãtationes. i. cõparabiles arborib⁹ vel herbis iuuenib⁹ nouiter plãtatis: ita. ſ. ſemp de die in diẽ in peius augmẽtant̃: quẽadmodũ nouellę plãtatiões q̃ ſemp dũ nouellæ ſunt, creſcũt. Vel ſic. Quorũ filii. i. cogitationes ſunt ſicut nouellę plãtationes, cõparabiles. ſ. ſunt nouellis plãtationib⁹: & hoc ĩ iuuẽtute ſua. ſ. in hoc ſunt ſimiles nouellis plantationibus, ꝙ ſemp iuuenes ſunt, ſemp nouæ ne aliquaten⁹ antiq̃s auctoritatib⁹ ĩnitãtur. Dico ꝙ filii eorũ ſunt ſicut nouellæ plãtatiões. Filię vero eorũ. i. locutiones eorũ cõpoſitę ſunt. i. ornatę ſic vt dialectice & rhetorice & vrbane loquãtur vt magis decipiãt. Ideoq; cũ valde piculoſum ſit cũ eis agere: oro erue me ab ipis. Cõpoſitę inquã ſunt. i. ornatę, & nõ mediocriter ornatę ſed circũornatę. i. vſq; quaq; & p oĩa ornatę: vt. i. vtpote ſimilitudo tẽpli exiſtẽtes. i. fidei q̃ tẽplũ dicit̃, eo ꝙ in ea oĩa bonorũ operũ & virtutũ ſacrificia deo offerunt̃: ſicut ĩ tẽplo ſacrificia deo offerunt̃, ſicut ĩ tẽplo ſacrificia offerebant̃. Hac etiã eadẽ ſimilitudine fides eccleſia dicit̃: iuxta illud pſperi: Nõ eſt locus veri ſacrificii extra catholicam eccleſiã. Hoc aũt qđ dicit vt ſimilitudo tẽpli: idẽ valet ac ſi dicat: Locutiones eorũ circũornatę ſunt: vtpote ſimiles verbis fidei. Ita nãq; loquũtur vt q̃dã verba dicãt q̃ ad fidẽ ptinere vident̃, vt citius fallãt, q̃bus errorẽ ſuũ latẽter admiſcẽt. Cõgrue nẽpe cogitationes filii, & locutiones filię dicunt̃. Quia cũ vtraq; ab ipis ꝑcedãt ſicut filii & filię ex patrib⁹, cogitatiões tñ digniores locutionib⁹ exiſtũt cũ locutiões cogitationũ ſignũ ſint. Ideo ꝙ p dignioris ſexus vocabulũ, p filios. ſ. cogitationes: Locutiones vero p ĩdignioris ſexus nomẽ, videlicet p filias exprimũtur. Dicunt̃ quoq; locutiones filię eo ꝙ ornant̃ & ꝓnatu ſuo auditores alliciũt: ſicut filię Madianitarũ ſub tpe Moyſi cũ adornatæ a parẽtibus, filiis Iſrael exponerent̃, eos ornat⁹ ſui ſpecie deceperũt, & ad ſtuprũ ĩpellẽdo eos deũ offẽdere fecerũt: qua etiã occaſiõe a madianitis ſuperati fuerũt. Ideo etiã oro dñe, eripe me de maligno gladio verboſitatis filiorũ alienorũ: q̃a prõptuaria eorũ. i. ĩgenia eorũ in q̃bus cõtinent̃ prauę cogitationes ſicut ĩ prõptuariis vinũ & annona, ſunt plena. i. referta ipſis prauis cogitationibus: eructãtia. i. plenarie ipſas cogitationes verbis manifeſtãtia ex hoc ĩ illđ trãſfũdo. i. ex hac argumẽtatione ĩ hãc aliã argumẽtationẽ: a ſimilitudine prõptuarii valde pleni ĩ quo vinũ vel annona ex vno vaſe ĩ aliud trãſportat̃. Qđ eſt ac ſi dicat. Cũ eorũ ĩgenia prauis cogitationibus referta ſint: illas multis argumentationib⁹ emittũt. Per quas videlicet argumẽtationũ vires mltos ſibi cõſentire cogũt: ideoq; cõtra ipſos agere nimis eſt piculoſum. Et ideo etiã piculũ eſt cũ ipſis lõqui: & oro me ab ipis eripi, q̃m oues eorũ ſunt fœtoſę illi videlicet q ſunt principes ĩter eos dicti oues eo ꝙ minores in errore generãt ad modũ ouiũ agnos generantiũ: fœtoſi ſunt. i. multos habentes fœtus, multos videlicet filios ꝓcreãtes, quorũ filiorũ exẽplo plures alliciunt̃: fœtoſi inquã ſunt: & nõ ĩ doctrina fidei ſũt filios generãtes: ſed ſunt abũdãtes filiis

Locus ſacrificii.

Locutiões filię ſunt.

in egreſſibus ſuis, nõ in ingreſſibus fidei. Qđ eſt dicere: Cũ a fide catholica egrediãtur, in huiuſmodi egreſſib⁹ multos ſibi cõformitatis filios acquirũt, quos ſecũ ſimiliter egredi faciũt. Et ideo quoq₃ deceptibiles ſunt & periculoſi, & oro ab eis eripi, quia boues eoꝝ craſſę ſunt: doctores videlicet eoꝝ ſuperius dicti oues q etiã dicuntur boues, eo ꝙ minores blãditiis verboꝝ ſuoꝝ lactãdo ſibi alliciũt: & illectos doctrinis puerſis puerſius excolũt: ad modũ vaccarũ vitulos lactantiũ & arua excolẽtium craſſi ſunt. i. terrenis diuitiis impinguati, & locupletati quarũ largitionib⁹ ſibi plures adiũgũt, quos verboꝝ ſuoꝝ inductionibus vel argumẽtationib⁹ ſupare nõ poſſunt. Et idcirco inſup metuẽdi ſunt, & me neceſſariũ eſt ab eis eripi. qa cũ maceriam extruãt. i. cõgeriẽ argumẽtationũ q̃ maceria dicit, eo ꝙ ex plurib⁹ argumẽtationib⁹ fiat ſicut maceria ex multis lapidib⁹: facilis nõ eſt ruina macerię ipſoꝝ ſcilicet congeries argumẽtationũ ipſorũ nõ facile poteſt dirui & annihilari. Maxima nãq₃ vis eſt in argumẽtatiõib⁹ eoꝝ. Oues & boues fœminine hęreticos dicit, eo ꝙ ad modum ſexus fœminini in virtutib⁹ ſint effœminati. Nõ eſt inquã ruina macerię eoꝝ: neq₃ trãſitus eſt ipſius macerię: ſcilicet cũ quoſdã idiotas pdendos includũt in ipſa cõcathenatiõe argumẽtationũ ſuarũ non inde poſſunt trãſire, neq₃ euadere: a ſĩlitudie captiui q ĩ carcere poſitus maceriis circũquaq₃ incluſus inde euadere nõ põt. Non eſt inquã tranſitus macerię: neq₃ clamor. i. neq₃ ſubtilitas & intẽtio intellectus eſt in plateis eoꝝ. i. in amplitudine erroris eorũ ſcilicet cũ ipſi cõſiſtãt, nõ in veritate q̃ certũ qđ eſt & arctũ: ſed ĩ errore q amplũ qđ eſt & infinitũ, q nimirũ ꝑpter ſui amplitudinẽ platea dicit, & in inueniẽdo errorẽ ſe ſubtiles reputẽt & intẽſos: nulla tñ in eis ſubtilitas eſt, aut aliqua ĩtẽſio. Nulla nãq₃ ibi eſſe dicẽda eſt intellect⁹ intẽſio ſiue ſubtilitas, vbi nihil eſt niſi error & imprudentia. Clamor vero ſubtilitas & ĩtẽſio dicit: ideo qa ſicut alta voce exteriori corp⁹: ita quoq₃ ſuo modo intẽſione & ĩtellect⁹ ſubtilitate anim⁹ clamat. Vñ ſępius ĩ euãgelio dñs Ieſus legit clamaſſe: nõ ꝙ voce exteriori: ſed ꝙ ſubtilitate intellect⁹ & intẽſione clamauerit: vel nõ eſt clamor in plateis eoꝝ. i. nõ eſt manifeſta locutio ĩ amplitudine erroris eoꝝ, ſcilicet nõ audẽt manifeſte in cõciliis vbi fit cõuẽtus catholicorũ de magnis errorib⁹ ſuis diſputare: ſed occulte ĩ thalamis vbi falliẽdi locus eſt inde cũ idiotis agũt. Clamor pro manifeſta locutiõe ponit, eo ꝙ clamãtiũ vox manifeſtior ſit, q̃ vox ſuauiter loquentiũ. Et ideo quoq₃ oro me ab ipſoꝝ cõformitate eripi: quia ſtulti & idiotę hoĩes beatũ dixerunt populum hęreticorum, cui hęc ſupra dicta ſunt, ſcilicet cũ filii eorũ ſunt ſicut nouellę plãtationes & filię eoꝝ ſunt cõpoſitę, & prõptuaria eoꝝ plena, & oues eoꝝ fœtoſę & boues eorum craſſę, & nulla ruina neq₃ trãſitus eorũ macerię, cõclamant eos vere btõs eſſe: & hac laude eis plurimi adiiciũtur decepti. Vñ me neceſſariũ eſt orare: ne & ego ſimili modo decipiar. Stulti inquã dicũt hũc populũ beatũ eſſe. Qđ pro certo falſum eſt. Sed ille ppl'us ꝓculdubio ẽ beatus, cui⁹ eſt dñs de⁹ eius, ſcilicet cui null⁹ error dominat: ſed cuius de⁹ eius eſt dñs, id eſt qui deũ ſuũ reputat dominũ ſuum.

Clamor Chriſti.

In pſal. CXLIIII.

Titulus. CXLIIII. Laudatio ipſius Dauid. Qđ ſic exponit. Laudatio hęc, pſalmus videlicet iſte aſcribit ipſi Dauid Chriſto. Nõ ꝙ hic Chriſt⁹ loquat, ſed qa ꝑfectioꝝ fideliũ collectio: vt minores ad deũ laudandũ inſtruat ſe deũ laudaturũ & actiua & cõtẽplatiua vita ꝓmittit. Multiſq₃ modis eũ cõmẽdat, referẽdo ei⁹ magnitudinẽ & iuſtitiã, & ſuauitatem & alia multa de eo glorioſa.

Exaltabo te deus me⁹ rex. Ac ſi dicat: Licet domine Ieſu te Iudęi ĩcreduli ſpernãt & ſolũ hoĩem eſſe reputẽt cũ tu tñ de⁹ me⁹ ſis & rex me⁹. i. creator & rector me⁹ q quicqd in me boni eſt diſponis & regis: iugiter in hac vita exaltabo te. i. ſublimabo & glorificabo te, actiua vita mea. Et etiã bñdicã noĩ tuo. i. laudabo te cõtuitu noĩs tui qđ eſt dñs. Bñdicã inquã te benedictiõe duratura in ſeculũ & in ſeculũ ſeculi, ſcilicet laudabo te laude cõtẽplatiue vitæ & in hoc ſeculo & in futuro duraturę. Iuxta illud euãgelii. Maria optimã partẽ elegit quę nõ auferet ab ea. Actiua vero vita tantũ in hoc ſeculo durabit. Luc. x.

Benedicam inquã nomini tuo. Et hoc nõ
in proſperis tm̃,vel in aduerſis tm̃:ſed be-
nedicã tibi, id eſt laudabo te per ſingulos
dies & proſperitatis & aduerſitatis:vel be
nedicã tibi per ſingulos dies.i.per ſingulas
aſcẽſiones virtutũ:ſcilicet laudabo te aſcẽ
dẽdo de virtute in virtutẽ,quę dies dicũ-
tur,eo ꝙ ad diei ſimilitudinẽ ſpiritualiter
aĩam illuminẽt.Dico benedicã tibi,& lau-
dabo nomẽ tuũ.i.laudabo te cõſideratio-
ne nominis tui in ſeculũ & in ſeculũ ſecu-
li. Hoc cũ idẽ ſit qđ ſuperius dictũ eſt be-
nedicã nomini &c.ideo repetitũ eſt vt ſub
dat cauſas cur eũ taliter laudabit. Lauda
bo inquã o auditores dñm in ſeculũ & in
ſeculũ ſeculi.Et hoc ea conſideratione: qa
magnus eſt dñs in natura.i.potens & lau-
dabilis.i.dignus laude.Et hoc nimis.i.ſu-
pra humanũ intellectũ.Magnus inquã eſt
& adeo ꝙ magnitudinis eius nõ eſt finis
id eſt terminus:ſcilicet nõ poteſt termina
ri,non poteſt menſurari,neq; loco neq; in-
tellectu q̃ magnus ſit: incircũſcriptus eſt
enim:vel magnitudinis eius nõ eſt finis.i.
ęterna eſt.Dico ꝙ ego laudabo dñm ea cõ
ſideratione:qa magnus eſt in natura. Ge-
neratio vero & generatio quę nõ eſt ſuffi-
ciens ad hoc cõſiderandũ, ſaltem laudabit
opera tua o dñe,& laudãdo opera pronũ-
ciabũt inter ſe cum laude potentiã tuam.
Qđ eſt dicere.Illi q ſunt idiotæ & ſimpli-
ces in generatione,& generatione.i.in di-
uerſis generationibus fideliũ qui nõ erũt
ſufficiẽtes videre te magnũ eſſe in natura
conſiderabũt tamen mirifica opera tua vi
ſibilia:ſolem videlicet & lunã & cętera hu
iuſmodi:& laudabũt ea,eo ꝙ egregia ſunt
& laudãdo ea ex ipſis cõſcẽſum ad te crea
torẽ facient,& eorũ conſideratione te po-
tentẽ pronũciando adinuicẽ tali te occa-
ſione laudabũt. Cum dicit bis generatio,
datur intelligi de omnibꝰ fideliũ genera-
tionibꝰ.Et notatur,ꝙ laus hęc ex ſola ge-
neratione operũ quę nõ eſt vſquequaq; ꝑ-
fecta:in hac ſolũmodo vita habebitur,vbi
diuerſę generationes ſunt.In alia nãq; vi-
ta ſimplex erit ſanctoꝝ generatio & in oĩ-
bus dei pfecta cognitio & laudatio. Iuxta
Hier. xxxi. illud prophetę.Nemo dicit proximo ſuo,
cognoſce deum,qa oẽs ſcient me a minore
vſq; ad maximũ. Non ſolũ aũt ꝓnũciabũt
potentiã tuã cõtuitu operũ tuoꝝ,ſed etiã
loquẽtur magnificentiã glorię ſanctitatis
tuę.i.magnificẽtiã glorioſę ſanctitatis tuę
ſcilicet laudabũt te loquẽdo adinuicẽ ma
gnificã & glorioſam ſanctitatem morũ &
virtutũ quã in hac vita ſanctis tuis das.
Et mirabilia tua narrabũt, ſcilicet lauda-
bũt te,narrando adinuicẽ mirabilia.i.mi-
racula q̃ per ſanctos tuos operaris.Hoc au
tẽ totũ eſt,ac ſi dicat.Laudabũt te,cõtuitu
morũ & virtutũ & miraculoꝝ ſanctorum
tuorũ.Et etiã ad tui laudẽ dicent inter ſe
virtutẽ terribiliũ tuorũ.i.virtuoſam potẽ
tiã terribiliũ vltionũ tuarũ,qua hic ĩpios
multipliciter punis.Qđ eſt ac ſi dicat.Lau
dabũt te occaſiõe potẽtię tuę,qua hic etiã
impios punis. Et ad laudẽ tui,magnitudi
nẽ tuã inter ſe narrabũt,ſcilicet laudabũt
te narrãdo magnitudinẽ tuã.i.magnã pro
motionẽ fideliũ tuoꝝ in moribꝰ & virtu
tibus. Qđ eſt dicere. Laudabũt te de hoc,
ꝙ tuos in virtutibus ꝓmoues & moribꝰ.
Et nõ ſolum hoc ſed etiã ad tui laudẽ eru
ctabũt.i.plenarie referẽt adinuicẽ memo-
riã abundãtię ſuauitatis tuę.i.memoriam
abũdãtis ſuauitatis tuę.i.mĩæ tuę,ſcilicet
laudabũt te plenarie referẽdo memoriam
abũdantis mĩę tuę.Qđ eſt dicere:Ea occa
ſione laudabũt te,qa recẽſebũt te magnifi
care ſanctos tuos ĩ ſanctitate morũ & vir-
tutũ,non ex meritis ſuis: ſed ex memoria
abũdantis mĩę tuę,ſcilicet qa memor es ꝑ
mĩam ſanctificare tuos, quos viſus es per
Adã obliuioni dediſſe.Et etiã exultabunt
iuſtitiã tuã.i.ad tui laudẽ exultãter narra
bũt iuſtitiã tuã,ſcilicet hoc apud ſe dicẽt:
quia ꝙ hic impios punis,iuſto iudicio fa-
cis,& hac occaſione te laudabũt. Nõ ideo
dicit exultabũt ꝙ ipſi exultẽt de pœna ĩ-
piorũ:ſed qa recẽſendo pœnã eorũ,inde ꝙ
tales nõ fuerũt,exultabũt.Vnde pſalmiſta
alibi. Lętabit iuſtꝰ cũ viderit vĩdictas &c. Pſal.lvii.
Dico o auditores,ꝙ eructabũt memoriam
abundãtis ſuauitatis dñi.Et merito.Nam
dñs eſt miſerator,ſecũdũ bñficia mĩæ im-
pẽſa,& miſericors ĩ natura,& ſi nulli bene
faceret,patiẽs in expectando pctõres, quos
nõ ſtatim iuſte punit.Miſericors eſt ĩquã:
et non parũ: ſed multũ miſericors plus q̃
aliqs ſufficiat ad exponẽdũ. Oſtẽdit autẽ
ꝙ multũ ſuauis eſt.i.miſerator,addẽdo ſic
Miſerator inquã & dñs.Et nõ paucis: ſed
ſuauis.i.miſerator eſt dñs vniuerſis.i.oĩs

modi hominibus, tam Iudęis q̃ gentilib⁹, ſcilicet beneficia miſericordiæ ſuæ pluri-ma omnis modi hominib⁹ impẽdit. Et mi ſerationes.i.bñficia miſericordię ei⁹ ſunt ſuper omnia opera eius.i.præſunt omnis modi operib⁹ eius. Ac ſi dicat. Cũ in ſuis operatur fidẽ,charitatem,& cęteras virtu tes,hoc ex miſeratione facit. Cũ vero pręeſt eiſdem operibus eoꝝ:vt magis magiſq; promoueantur,in ipſis etiã promotionib⁹ miſerationes eius denotantur. Quoniã dixerat, ꝙ opera domini cauſa & materia eſſent,quare ipſe a fidelibus laudaret,orat & optat,vt hoc ſit ſicuti ſuperius enũciauit. Dixi domine ꝙ generatio & generatio laudabit opera tua &c. Scilicet qa opera tua cõſiderata egregia,cauſa erũt,quare a fidelib⁹ in omni generatiõe lauderis. Et ita ſit. Confiteantur tibi dñe.i.laudent te omnia opera tua.i.omnia opera tua cõſiderata materia ſint,quare a fidelib⁹ lauderis. Et quicquid ſit de cæteris operibus, ſaltem ſancti tui quos in moribus & virtutibus perfectos facis benedicant tibi.i.laudent te. Qđ eſt dicere. Sanctitas tuorũ ſanctorũ materia ſit laudis tuę. Hoc vero qđ ſequitur nõ eſt oratio vel optatio,cum dicit,gloriam regni &c. ſed enarratio eſt ad dei laudem ſpectans,quæ ſic ſuperioribus iũgitur. Dixi ꝙ fideles in generatione & generatione,magnificẽtiam glorioſę ſanctitatis quã tu deus hic das ſanctis loquẽtur,& hac conſideratione te laudabũt. Et nõ ſolum hoc, ſed etiã ad tui laudẽ adinuicem gloriã regni tui dicent.i.laudabũt te dicẽdo & recẽſendo gloriam quã in futuro ſanctis tuis in regno tuo dabis. Et dixi ꝙ virtutẽ terribiliũ tuorũ dicẽt,ſcilicet ad tui laudẽ dicẽt inter ſe virtuoſam potẽtiam vltionum tuarũ terribiliũ qua hic impios punis. Et non ſolum hoc: ſed & loquẽtur potentiã tuã qua impios in futuro punies,& hoc contuitu laudabunt te. Loquẽtur inquã inter ſe potentiã tuã, ita tamen vt aliis filiis hominũ.i.hominibus ipſam ignorãtibus notã faciãt hãc potẽtiã tuã,& ſic eos ab hac potẽtia,ne eos puniat cauere per bonã vitã faciant. Et dixi, qm̃ inter ſe dicũt gloriã regni tui,& ſic tamen vt aliis ignorãtibus notã faciãt gloriã magnificẽtię.i.magnificã gloriã regni tui:& notificãdo eos ad appetitionẽ regni huius attrahãt. Regni tui dico, qđ regnũ tuũ eſt regnũ oĩm ſeculorũ.i.durabile per oĩa ſecula,ſcilicet ęternũ eſt. Ideoq; nimio deſiderio eſt appetendũ. Dixi quoq; ꝙ notam faciet potentiã tuã,vt inde hoĩes caueant. Et hæc dominatio.i.potẽtia tua durabilis eſt in omni generatiõe huius vitæ & vſq; in generationẽ poſt hãc vitã futurã. Ideoq; valde timẽda eſt & cauenda. Cũ dicit in omni generatione dat intelligere plures generationes,& per hoc innuit totam hãc vitã in qua multiplex eſt generatio. Cũ dicit in generatione,aliam vitã notat,in qua nõ erit generationũ multiplicitas:ſed vna ſimplex generatio. Nõ ſolũ autem poſt hãc vitã potẽtia dñi puniet iniquos in inferno:ſed quãdiu etiã tota hæc vita durat multos eorũ punit ibi iã iuſte poſitos. Dico ꝙ regnũ & dñatio dñi ęterna ſunt. Qđ regnũ bonis promiſit, & quã dominationẽ cõminatus eſt malis. Et fidelis eſt dñs.i.verax eſt in oĩbus verbis ſuis, tam in ꝓmiſſione regni q̃ in cõminatione iuſtę† dãnationis,nõ ſicut quidã de miſericordia dñi nimis temere ꝓſumẽtes ſolũmodo dicũt eũ eſſe veracẽ in promiſſione regni,& nõ in cõminatione mortis. Quod nefas eſt etiã adcogitandũ. Niſi eñ malos iuſte in æternũ dãnaret, in oĩb⁹ verbis ei⁹ fidelis nõ eſſet. Per hoc aũt ꝙ cũ in oĩbus eſſe veracem aſſerit,cõſolatur & certificat bonos de regni ꝓmiſſione,& terret malos de dãnationis cõminatione. Fidelis inquã eſt,& etiã ſanct⁹ eſt.i.iuſtus ĩ oĩb⁹ operib⁹ ſuis,ſcilicet & iuſte operatꝛ ſaluationẽ bonorũ,& iuſte operatꝛ dãnationẽ malorum. Hoc autẽ bene ſpectat ad laudẽ dei,ne cũ videatꝛ in iuſtorũ ſaluatiõe mitis,in malorũ dãnatiõe videretꝛ ĩmitis. In hoc aũt dñs cõprobatꝛ eſſe fidelis.i.verax ĩ oĩb⁹ verbis ſuis,qa cũ regnũ ſuũ ꝓmiſerit hoĩb⁹ corruẽtib⁹ inde ꝑ originalia pctã & actualia, & ꝑ ſe nõ poſſint ad illđ aſcẽdere. Alleuat dñs ꝑ adeptionẽ gřę oẽs q inde corruũt.i. oĩs modi hoĩes q inde corruũt ꝑ pctm̃ originale & ꝑ actualia. Alleuat qdẽ poſt corporis mortẽ,dãdo eis in ipſo regno ꝑfectã beatitudinẽ:a ſimilitudine boni paſtoris,q ouẽ quę de paſcuis vel de ouili mõtis cuiuſlibet corruit, & nõ põt ꝑ ſe aſcẽdere in hũeros ſuos leuat & ad paſcua,vel ad ouile reportat. Et bene ponit oẽs,nõ ꝙ oẽs al-

Generatio multiplex.

Dominatio quã patiũtꝛ mali eſt eorũ dãnatio

† dñationis.

leuet qui inde corruunt:ſed quia ex omni
genere corruentiũ multos alleuat, videli-
cet & de minus grauiter,& de magis gra-
uiter peccãtibus. Alleuat inquã poſt mor
tẽ.Et qa nõ poſſent alleuari ad hoc regnũ
poſt mortẽ niſi prius in hac vita erigeren
tur p pctõꝝ remiſſionẽ, prius erigit oẽs.i.
oĩs modi eliſos tam grauius q̃ minus gra
uiter eliſos. Scilicet cũ ex toto ſint eliſi.i.
cũ in eis cõfractę ſint virtutes & liberũ ar
bitriũ propter nimiũ pondus peccatoꝝ,&
per ſe nõ poſſint de cõfractione hac erigi,
erigit eos peccata remittẽdo, & innocẽtiã
in eis reſtituẽdo.A ſimilitudine illius qui
cũ de aliquo loco ſublimi ceciderit,& gra
uiter eliſus per ſe erigi nequit, a quolibet
erigiť.Facit autẽ apoſtrophã ad deũ ex af
fectione nimia ad gratiarũ actionẽ ſic:Di-
co dñe, ꝙ oĩs modi eliſos erigis. Et oculi
interiores oĩm erectoꝝ.i.mẽtes oĩm erecto
rũ,o dñe in te miſericordẽ & potẽtẽ reſpi
ciẽtes & intẽdẽtes,ſperãt a te ſibi dari eſcã
& ſaluationẽ,& cuſtodiã: & ſic demũ alle-
uationẽ. & tu das eſcã.i.ſpiritalẽ eſcã do-
ctrinę & intellectus, eſcã dico illorũ.i.illis
cõgruã:vt paruis quidẽ lac aliis vero ſoli
dũ cibũ tribuas.Das inquã eis eſcã illorũ,
& hoc in tẽpore opportuno.i.in hac vita
vbi ẽ tẽpus opportunũ.In alia quippe vita
nõ erit tẽpus doctrinę.Dico ꝙ das eis eſcã
& hoc nõ parce:ſed aperis tu manũ tuã.i.
apertã facis & amplã operationẽ largita-
tis tuę. A ſimilitudine largi diſpẽſatoris
qui cũ aliquid dat nõ cõtrahit manũ: ſed
vt large det,manũ aperit.Aperis inquam
manũ,& ſic imples bñdictione.i.eſca bñdi
cta omne aĩal.i.oẽs illos q ſunt aĩalia ſcili-
cet mãſueti ad iugũ dñi deferẽdũ ſicut bo
ues,quos vulgo aĩalia dicimus: vel q ſunt
aĩalia,ſcilicet nondũ ſpiritales, ſed adhuc
aĩales.i.carnales.Quod eſt dicere.Das eis
plenarie eſcã illorũ.Non ſolũ aũt o audi-
tores dat ſuis eſcã:ſed etiã dñs exiſtẽs iu-
ſtus in oĩbus viis ſuis.i.in p̃ceptis ſuis per
quę veniť ad ipm.ſ.qui nihi p̃cipit,niſi qđ
iuſtũ eſt, & exiſtẽs ſanctus.i.miſericors in
oĩbus.i.in oĩs modi operibꝰ ſuis. Scilicet
q cũ ſit iuſtus in p̃ceptione mãdatorũ,mi-
ſericors eſt quoq̧ operãdo & cõplẽdo au-
xilio gratię ſuę eadẽ p̃cepta in ſuis:prope
eſt oĩbus inuocãtibꝰ eũ.i.paratꝰ eſt facere
volũtatẽ inuocãtiũ eũ. Prope eſt inquã vt
pote dñs,& cũ dñs ſit prope eſſe debet ſer
uis ſuis ſe inuocãtibꝰ. Determinat aũt q-
bus ꝑpe ſit,cũ addit.Prope eſt.ſ.oĩbus ĩuo
cãtibꝰ.i.orãtibꝰ eũ in veritate,nõ in vani-
tate qdẽ. Ille vero ĩuocare dr̃ in veritate,q
petit ea q̃ petẽda ſunt,bona videlicet,& ſic
petit vt petẽda ſunt,ſcilicet ĩtẽſa affectio
ne. Qꝫ dñm iuſtũ dicit & ſanctum,hoc ad
laudẽ eiꝰ bene attinere videť.Prope eſt in
quã dñs,& nõ ſolũ paratus eſt facere volũ
tatẽ timẽtiũ ſe,ſic:vt nõ faciat,ſed etiã fa-
ciet.i.cõplebit volũtatẽ timẽtiũ ſe timore
caſto.i.diligẽtiũ ſe:& deprecationẽ eorum
exaudiet vt eã perficiat.Sciendũ,qđ ſancti
volũt,hoc idẽ dep̃cãtur. Sed cũ dicit ſctõs
bene velle & deprecari qđ volũt, inſtruit
nos eorũ exẽplo: vt cũ aliquid bñ volumꝰ
de hoc eodẽ,vt fiat,deũ oremus. Exponit
aũt qd ipſi velint & dep̃ceñť,ſic.Dep̃catio
nẽ inquã eoꝝ exaudiet.Et.i.ſ.ſaluos faciet
eos hic faciẽdo bñ opari qđ ſaluberrimũ ẽ.
Et cũ hãc ſaluationẽ adepti ſint, cuſtodit
dñs ſcđm pſeuerantiã eos ne hãc ſalutem
amittãt. Cuſtodit inquã vtpote diligẽtes
ſe,& qa diligẽtes digni ſunt vt cuſtodiantť
Saluos faciet inquã ſuos hic:vt tãdẽ ĩ re-
gnũ eiꝰ alleueñť. Ex oppoſito oẽs pctõres
nõ reſipiſcẽtes diſpdet,& hic excęcãdo,& ĩ
futuro ſine fine dãnãdo.Oſtẽſis mľtis cau
ſis qbus deꝰ laudabilis exiſtat ſicut ĩ prĩci
pio pſalmi ſe eũ laudaturũ ꝑmiſit:Ita quo
q̧ ſe eũ laudaturũ in fine ad maiorẽ aſſer-
tionẽ ꝑmittit. Oſtẽdi o auditores, ꝙ dñs
ſuauis ẽ & magnꝰ & iuſtꝰ, & ꝙ volũtatẽ
timẽtiũ ſe facit,& eos cuſtodit.Cũ ergo ta
lis & talis ſit:Laudationẽ dñi loq̃ť os meũ
.ſ.laudabo eũ ore.Per hoc aũt ĩnuit,ꝙ etiã
laudabit eũ & affectiõe & ope.Dico ꝙ lau
dabo eũ ore.Et exẽplo mei oĩs qcũq̧ ẽ,ad-
huc caro p emphaſim:qcũq̧.ſ.ẽ carnalis ad
huc & nõdũ ſpiritalis,ipe ſpiritalis effectꝰ
bñdicat noĩ ſctõ eiꝰ.i.laudet eũ ex cõſide-
ratiõe ſctĩ noĩs eiꝰ,qa vcꝫ iuſtus dr̃ & ſua-
uis,& deꝰ,& dñs,& multis aliis ſctĩs voca
bulis nũcupať.Bñdicat inquã noĩ ſctõ eiꝰ
bñdictiõe tẽdẽte in ſeculũ & ĩ ſclm ſcli.ſ.
laudet eũ,& p totã hãc vitã & in futura.
Hic quidẽ benedicãt eũ affectione, ore, &
opere:in futuro vero ſola affectione.

In pſal.CXLV.

Titulus.CXLV.Alleluia. Vox pro
phetæ fideles oẽs reuocãtis ne cõ

tuitu tēporalium confidant in principibus in quibus nō eſt eorꝝ ſalus, & ne cōfidēdo eos adulatorie laudēt, & etiā eos fideles attrahēris ad dei laudē ex multis occaſionibꝰ quas ſupponit: vt autē authorizabilior ſit eiꝰ exhortatio ī prīcipio pſalmi introducit ratiōalitatē ſuā, ad deū laudādū ſenſualitatē inuitātē, & poſtmodū ſenſualitatē ſe laudaturā ꝑmittētē. Quę vtraqꝫ locutio nō eſt in voce: ſed ī cogitatiōe.

Lauda aīa mea dn̄m. Ac ſi dicat. Multi principes ſeculares laudāt, adulatorie in eis cōfidēdo, & eis mala vita cōſentiendo. Caeterū tu ſenſualitas aīę meę, dn̄m lauda ſolūmodo, bonā vitā inſtituēdo. Sēſualitatis exhortatione ſcripta, ſenſualitas reſpōdēs inducit̄, & ſe dn̄m laudaturā iugiter ſic ꝑmittēs. Dicis o rationabilitas vt deum laudē, qđ vere faciā. ſ. laudabo dn̄m in vita mea bona. Scilicet bonā vitā inſtituā, & ſic eū laudabo. Et hoc non horarie: ſed pſallā deo meo quādiu fuero, id eſt quādiu ī hac vita ero, bona operatione mea deū laudabo. Dicit̄ aūt ſenſualitas bene operari, eo qꝫ ea vegetāte corpus bene operat̄. Poſtq̄ ſe ꝓpheta deū laudaturū oſtēdit, apoſtrophā ad auditores faciendo eos ab hoīm cōfidētia remouere, & ad dei laudē ita conat̄ attrahere. Laudabo inquā dn̄m. Vn̄ vos auditores deū exemplo meo laudātes in ipſo deo cōfidite, & nolite cōfidere ī ſecularibꝰ principibꝰ: vt ipſi vobis aliqđ ex ſe poſſint facere. Nihil em̄ ſit viſibiliter aut ſenſibiliter, qđ aut nō iubeat̄, aut ꝑmittat̄ de illa īuiſibili & intelligibili aula ſummi īꝑatoris. In principibꝰ dico filiis hoīm. ſ. q hoīes ſunt nō digniores vobis in natura, ideoqꝫ ſatis indignū eſt vos in eis cōfidētiā ponere. Maledictꝰ em̄ hō q
Hier. xvij. cōfidit in hoīe, & a dn̄o recedit cor eiꝰ. In filiis hoīm dico, in qbꝰ nō eſt pendēs ſalus veſtra, q videlicet nō poſſunt ſaluare vos pluſq̄ vos eos, & idcirco nō eſt ī eis cōfidēdū. In hoc aūt qꝫ ī nullo prīcipe ſalus veſtra pēdet: nec ī aliquo cōfidēdū eſt, qa quādoqꝫ exibit ſpūs eiꝰ. i. ſeparabit̄ a corpore, & tūc corpus reuertet̄ in terram, vt terra fiat: terrā dico ſuā materiā exiſtētē. De limo quippe terrę legit̄ hō factꝰ fuiſſe. In illa ergo die in qua ſpūs prīcipū exibūt, peribūt. i. annihilabunt̄ oēs cogitationes eorū ſcilicet ī irritū ducet̄ qꝫ quoſdā cogitauerūt deprimere, quoſdā aūt ī diuitiis ſublimare. Vn̄ palā eſt, miſeros eos eſſe q in eis ſpem ponunt adiutorii. Ex oppoſito vero btūs ille cuiꝰ deꝰ eſt adiutor eiꝰ. ſ. q deum ſuū optat, & expetit adiutorē ſuū ad om̄e bonū, nō aliquē principē terrenū. Deꝰ dico Iacob. ſ. q deꝰ eſt & adiutor oīm viriliter cōtra vitia luctātiū. Per hoc aūt auditores īpellit: vt Iacob eſſe nitātur. Dico, cuius deꝰ eſt adiutor eiꝰ, & ſpes remunerationis eiꝰ eſt in dn̄o deo ipſius nō in prīcipibꝰ. In dn̄o inquā q adeo potēs eſt qꝫ fecit cęlū & terrā mare & oia q̄ in eis ſunt: tā ſpūs cęleſtes, q̄ hoīes & piſces & cęteras creaturas. Ideoqꝫ cū tātus ſit ī eo ſperādū eſt. Nec vane ponit̄ ſpes ī eo, qui nēpe nō ad horā ī ꝓmiſſiōe verꝰ eſt: ſed cuſtodit veritatē in ſeculū. i. in aeternū, nunq̄. ſ. veritatē omittit, ſed eā ſemp diligit. A ſilitudīe viri q hoc qđ diligit bn̄ cuſtodit. Cū igit̄ in aeternū verꝰ ſit & ſperātibꝰ in ſe ſalutē ꝓmiſerit: ī eo ꝓculdubio ſperādū eſt. Et ſi pro eo pſecutiones iniuriarū occurrerint, nō eſt fugiēdū. Ipe nāqꝫ facit iuſtū iudiciū iniuriā patiētibꝰ pro eo. Sic videlicet eis iudiciū facit: vt eos remunerādo digne, eorū pſecutores puniat iuſte. Quia dixerat ī deo & nō in prīcipibꝰ eſſe cōfidendū, poſſet obiici. Vere in deo de bonis caeleſtibus eſt ſperandū: ſed tn̄ de bonis ſecularibꝰ in prīcipibꝰ eſt cōfidēdū. Ad hoc ergo remouendū, ſic additur. Dico qꝫ facit iniuriam patientibꝰ iudiciū. Et nō ſolū hoc beneficiū facit: ſed etiā dat eſcā corporalē eſuriētibus. Licet em̄ aliquādo eſca detur a principibus, nō tamē abſqꝫ dei iuſſu aut ꝑmiſſione datur. Per eſcam innuit, quoniā etiā ſecularia bona oīa tribuit. Non ſolū autē hoc beneficiū confert dn̄s: vt det eſcā eſurientibus, ſed & hęc alia cōfert quę ſubſcribūtur, quorū conſideratione confidēdū eſt in eo. Scilicet dn̄s ſoluit compeditos. i. illos qui cōpediti ſunt & alligati praua cōſuetudine peccati, volente eos ad peccata trahere: nec facilitatē habēt bene operādi, a vinculo prauę illius conſuetudinis ſoluit, ne eis grauiter adeo inſtet, & facilitatē bene operādi eis cōcedit: a ſimilitudine viri cōpediti, qui cum ſui libertatē nō habeat ſi ſoluatur ab aliquo a cōpedibꝰ ī ſui

libertatẽ reſtituitur. Non ſolũ autem cõpeditos ſoluit: ſed etiam dñs illuminat lumine ſpiritalis intelligẽtię cęcos, illos ſcilicet qui cęci ſunt & expertes intellectus. Et non hæc beneficia tñ agit: ſed inſuper qđ maius eſt, dñs erigit eliſos, ſcilicet illos qui ex toto ſunt eliſi per peccata, in qbus ex toto virtutes & liberũ arbitriũ cõfracta ſunt & debilitata, erigit ab hac eliſiõe peccata p cõfeſſionẽ indulgẽdo, & ĩ eis virtutes & liberũ arbitriũ redĩtegrãdo. Poſtq̃ vero ſunt erecti, dñs illos factos iuſtos dirigit. i. ꝓmouet de virtute in virtutem: vel ſi ſit ibi diligit: eadẽ ſentẽtia eſt. Et nõ tantũ eos dirigit ꝓmouendo: ſed etiã dñs cuſtodit p gratiã ſuã aduenas, ne ab hac promotione deficiãt. Qđ eſt dicere. Perſeuerare facit in hac ꝓmotione illos qui nõ reputãt ſe ciues huius patrię: ſed aduenas id eſt ſupnę patrię ciues. Si vero de aliquibus cõtigerit: vt ab hac promotione deficiãt & fiãt pupillus & vidua. Pupillus qui dẽ deo patre carẽtes, & vidua a deo recedẽtes, cui adhæſerũt ſeculo cõtempto: ipſos tñ factos peccãdo pupillũ & viduã, & per hoc a gratia ei⁹ repulſos, ſuſcipiet in pticipationẽ gratiæ, ſi p pœnitentiã voluerint redire. A ſimilitudine pii ſpõſi, q ſponſam quã propter fornicationẽ a ſe reppulit ex mĩa ſuſcipit, ſi a fornicatiõe deſiſtere voluerit. Suſcipiet inquam eos licet pctõres. Et ſuſcipiẽdo diſperdet p indulgentiã viã peccatoꝝ, ſcilicet multitudinẽ pctõrũ, per quã ipſi prius pctõres exiſtẽres tendebant ad mortẽ. Suſcipiet inquã. Et ĩ ipſis ſuſceptis regnabit dñs in ſecula. i. per oĩa ſecula iſta præſentia, ſcilicet ipſi erũt regnũ & poſſeſſio dñi, q̃diu hęc ſecula durabũt. Dominus inquã regnabit. Dñs dico exiſtens de⁹ tuus *Sion*, ſcilicet quẽ tu deũ tuũ reputas o *Sion*, collectio fideliũ ſpeculãs futura, nõ attẽdẽs pſentia. Et nõ ſolũ regnabit quãdiu hęc ſecula durabũt: ſed & ĩ generatiõe hac pſenti, & durãdo vſq; ĩ generationẽ futurã. Qđ eſt dicere. Et hic & in futuro regnabit in eis, hic qdẽ bene ꝓmouẽdo, in futuro vero ſine ſine beatificãdo.

In pſal. CXLVI.

Titulus. CXLVI. Alleluia. Vox ꝓphetę fideles oẽs ad dei laudẽ inuitãtis, ex cõſideratiõe, qa Hieruſalẽ cæleſtẽ ĩ futuro ædificabit, & hic diſperſiones Iſraelis congregabit: & ex conſideratione cæterorum beneficiorum quæ in hoc pſalmo oſtendit.

Laudate dominũ patrẽ, o fideles in tempore gratię futuri, pſalmo: quoniã bonus eſt pſalm⁹. i. vtilis eſt vobis pſalmus. Et qa vtile vobis eſt & ſalutiferũ: vt deũ pſalmo laudetis, hęc laudatio pſalmus videlicet exiſtens iocũda. i. deo delectabilis & decora. i. honeſta ſit deo noſtro a vobis data. Ac ſi dicat. Quãdoquidẽ vtile vobis eſt, & ipſi iocundũ & decorum, vt cũ pſalmo laudetis: perſoluite ei hanc talẽ laudationẽ. Quoniam autẽ cũ pſalmus in pſalterio fiat eſt ibi & vox & manuũ operatio, per pſalmũ accipitur & laus dei in bona operatione, & laus in voce exteriori ſcilicet in ore, & laus in voce interiori videlicet in affectione. Laudate inquã dñm patrem. Et hoc ea conſideratione, quia dominus in futuro erit ædificans Hieruſalẽ cęleſtem, ſupplendo ex numero hominum quicquid per ſuperbiã decidit angelorũ. Et vt ex hominib⁹ cęleſtis Hieruſalẽ ædificetur: congregabit hic in vnitatem fidei diſperſiones Iſraelis, ſcilicet diſperſiões hominũ qui futuri ſunt iſrael. Qđ eſt dicere. Saluandos ex quibus Hieruſalem ædificabitur, prius in diuerſos errores idolatriæ diſperſos in vnitatẽ fidei congregabit, & ſic eos hic faciet iſrael. Cõgregabit inquã Qui etiã poſtq̃ congregati erunt, ſanat, id eſt ſanabit eos factos contritos corde. Qđ eſt dicere. Cum poſt fidei perceptionẽ adhuc infirmi erunt ex conſuetudine peccatorum, & debiles ad bene operandũ: ſanabit medicamẽto gratię ſuę in eis hanc infirmitatem: ſic vt eis tribuat bene operandi facilitatem. A ſimilitudine infirmi, qui cũ poſt euaſionẽ morbi debilitatẽ adhuc ex ipo morbo retineat paulatim ex illa debilitate ſanatur, dũ in priſtinam corporis virtutem medicoꝝ auxilio reſtituitur. Et ideo ſanabit, qa erunt in corde compũctione contriti. Cor enim contritũ & humiliatũ nõ deſpiciet deus. Et prius q̃ eos ex hac debilitate ſanet, alligat. i. alligabit contritiões eorũ, ſcilicet cõſolidabit p baptiſmũ & per cętera ſacramẽta eccleſiaſtica virtutes animę & liberũ arbitriũ quę peccando pſal. l.

confregerũt & deſtruxerũt. Qđ eſt dicere.
Redintegrabit virtutes & liberũ arbitriũ
eorũ quę ipſi peccãdo diſperdiderũt. A ſi-
militudine medici q cuiuſlibet oſſa cõtri-
ta ſiue vulnera alligãdo ſanat. Laudate in
quã dñm. Qui poſtq̃ cõtritos corde ſana-
bit faciẽdo p illuminationẽ gratię ex ipſis
multitudinẽ ſtellarũ. i. multas ſtellas nũe-
rat. i. numerabit multitudinẽ illarũ ſtella-
rũ, ſcilicet cuſtodiet illos ne deficiant, qui
multę ſtellę erũt lucẽtes videlicet ĩ medio
nationis prauę & doctrina & bona vita a
ſimilitudine ſtellarũ nocte ĩ firmamẽto lu-
centiũ. Numerare pro cuſtodire ponit, eo (Nũerare.)
ꝙ ad hoc res numerari ſolet: vt numerata
cuſtodiat. Numerat inquã multas ſtellas.
Et oĩbus eis noĩa vocat. i. vocabula impo
net. Qđ eſt dicere. Dabit eis diuerſa cha-
riſmata: quorũ occaſione diuerſa noĩa eis
imponent: vt alii martyres & alii cõfeſſo-
res, ſeu etiã monachi ſiue eremitę vocen-
tur: aut aliis plurimis honeſtis noĩb⁹ nun
cupent. Qm̃ autẽ naturę diuinę idẽtitatẽ
oſtẽderat vbi dixit: Laudate dñm: plurali
tatẽ etiã perſonarũ oſtẽdit ſic. Laudate in
quã dñm, et hoc ea occaſione qa magnus (Magn⁹ pr̃ & filius & ſpũſanct⁹.)
eſt ĩ natura de⁹ noſter, pater ſcilicet potẽs
eſt, quẽ nos prophetæ viri authorizabiles
deũ eſſe reputamus. Et magna virt⁹ ei⁹. i.
filius q virtus patris dicit, eo ꝙ pater oĩa
per eũ diſponit & moderat. Per has duas
pſonas quas affirmat eſſe magnas, ſpiritũ
ſanctũ eẽ magnũ innuit. Ne vero propter
vocabula diuerſa, in natura videret eẽ di-
uerſitas, remouet hoc cũ addit. Et licet a
patre ſit alia pſona fili⁹, tñ ſapiẽtiæ. i. filio
eius patris nõ eſt numerus. i. diuerſitas & (Nũer⁹ nõ eſt ĩ trinitatis eſſentia quia vnũ ſunt.)
multiplicitas & varietas ĩ natura. Nõ eñ
numerat alia patris, alia filii eſſentia: ſed
pfecte eſt eis eadẽ & inuariabilis natura.
Numerũ pro diuerſitate & multiplicitate
ponit, eo ꝙ res diuerſas & multiplices nu
merare cõſueuimus. Quia vero & vnitatẽ
in natura, & in pſonis eſſe multiplicitatẽ
oſtẽderat, cũ hui⁹ ſecreti intellect⁹ oĩb⁹ fi
delib⁹ nõ pateat, oĩbuſq; tñ inde fides eſt
habẽda: ſunt eñ hęretici multi q cũ hui⁹
tãtę rei notitia careãt, nõ cũ mãſuetudine
hoc inquirũt: ſed immãſueti exiſtẽtes fidẽ
habere cõtemnũt. Cõmendat fidei mãſue
tudinẽ, oſtendens ꝙ mãſueti a dño ſuſci-
piunt, & ecõtrario pctõres immãſueti hu
miliant: vt ſic nos ab immãſuetudĩe retra
hẽdo ad mãſuetudinẽ inuitet. Dico ꝙ ma
gnus eſt dñs: pater & fili⁹ & ſpũs ſanctus.
Dñs inquã ſuſcipiẽs manſuetos, qui ſi ſta- (Mãſueti.)
tim nõ intellexerint, fidẽ nõ repellunt: ſed
ad hoc intelligẽdũ qualiter vnus & trin⁹
ſit mãſuete inueſtigãdo nitunt. Suſcipiẽs
quidẽ mãſuetos. i. medẽs eis: vt ignorãtiæ
debilitatẽ auferat: & facultatẽ intelligẽtię
cõferat. Peccatores autẽ antonomaſice ſci
licet immãſuetos, per ſubtractionẽ gratiæ
ſuę humiliãs. i. deiiciẽs ab intelligẽtia vſq;
ad terrã. i. vſq; ad terrenũ intellectũ. Qđ
eſt dicere. Ideo qa immãſueti ſunt ſubtra
hẽdo lumen gratię ſuę humiliat eos dñs:
vt nõ ſolũ nõ intelligãt: ſed vt etiã qđ gra
uiſſimũ eſt de deo terrene ſentiãt: vtq; de
quolibet hoĩe de ipſo agãt. Qm̃ ergo man
ſuetos ſuſcipit, & peccatores ſe ſuperbe &
immãſuete habẽtes humiliat, vos fideles
quicũq;: vt ſi nõdũ ſuſcepti eſtis ſuſcipia-
mini, ſi vero iam ſuſcepti magis & magis
ſuſcipiamini manſueti exiſtẽtes: pręcinite
dño in cõfeſſione pctõrũ veſtrorũ. Qđ eſt
dicere. In primis peccata veſtra humiliter
cõfitemini, quę confeſſio dulcis cantus &
primus erit deo. Et poſt cõfeſſionẽ pſalli-
te deo noſtro. i. bene operamini ad hono-
rem dñi. Pſallite inquã exiſtendo in citha-
ra. i. in mortificatione carnis. Et vere pręcinẽdum & pſallendũ eſt deo noſtro. Qui
nempe cũ hoc eſt qđ operit cælũ in nubi- (Cælum.)
bus. i. cũ occultet myſtica arcana ſua in pdicatoribus qui propter ſui ſublimitatẽ
cælum dicũtur, idem tamẽ cęlum parat. i.
facit pluuiã. i. apertam & irrigantẽ doctri
nam terrę ſuæ eccleſiæ. Qđ eſt ac ſi dicat.
Cũ ipſe in apoſtolis & prophetis occultet
myſticũ intellectum ſecretorũ ſuorũ, ideo
ne vileſcat: eũdem tamẽ intellectũ fidelib⁹
qui terra eius ſunt aliquando per illumi-
nationẽ gratię ſuę reuelat: vt ſit eis in lo-
co pluuiæ, ſcilicet vt eos imbuat & ferti-
les faciat, ad ſimilitudinẽ pluuiæ terrã ri-
gãtis & fertilẽ faciẽtis. Dicunt etiã huiuſ (Cælum.)
modi arcana cęlũ, eo ꝙ ſicut cęleſtia celan
tur. Exponit autẽ quomodo cælum hoc fa
cit pluuiam, ſic. Parat inquã deus cælũ ter
ræ pluuiam. Qui videlicet illud cælũ exi-
ſtens in montibus. i. in apoſtolis & prophe
tis quos ſuperi⁹ nubes vocauit, pducit. i.
aperit & manifeſtat fidelib⁹ ſuis: cęlũ dico

exiſtēs fœnū,& hærbā. hęrbā pro frumēto
ponit,eo ꝙ dū eſt viride,hęrba dicit̃.Fru-
mētū autē dicit̃ myſticꝰ intellectꝰ, q ſolis
ſpiritalibꝰ & bene rationalibus cōgruit,ſi
cut frumētum rationabiliū aīaliū ſcilicet
Fœnum. hoīm eſt cibus.Fœnū aūt qđ ſolis irratio-
nabilibꝰ idoneū eſt, intellectū ad literā de
ſignat:quo ſolo idiotę & rudes fidelesvtū
tur,q quaſi irratiōabiles vident̃,quos etiā
iumēta vocat ad cōparationē myſtice ītel
ligētiū.Exponit aūt qbus ꝓducit fœnū, &
qbꝰ hęrbā,ſic.Producit inquā fœnū & hęr
bā. Hęrbā dico datā ſeruituti hoīm.i.ꝑfe-
ctioribꝰ fidelibꝰ,q dicunt̃ ſeruitꝰ hoīm,eo
ꝙ minus ꝑfectis hoībus ſeruiāt ī doctrina:
vt Hieronymꝰ,Auguſtinꝰ,Ambroſiꝰ,Gre
goriꝰ,& cęteri tales. Producit īquā hęrbā
ſeruituti hoīm.i.ꝑfectis . Qui etiā dat iu-
mētis.i.minꝰ ꝑfectis & idiotis eſcā ipoꝝ.i,
eſcam eis cōgruā,videlicet fœnū.Ne vero
videret̃ hoc fœnū & hęrbā dare ſolis fide
libꝰ ex iudęis:oſtēdit qm̄ etiā hoc dabit fi
delibꝰ ex gētibꝰ,ſic.Dabit inquā eſcā fœni
& hęrbę.Et nō ſolū fidelibꝰ ex iudaico po
Pulli cor- pulo:ſed & pullis coruoꝝ.i.filiis gētilium
uorum. idolatrarū,q ſīles ſunt coruis ī nigredine
pctōꝝ,pullis inquā nō oībꝰ: ſed īuocātibꝰ
eū.i.orātibꝰ eū ī puritate fidei. Scilicet fi-
delibꝰ ex gētibꝰ, q cōgrue pullis coruorū
cōparāt̃.Sicut em̄ coruoꝝ pulli dū adhuc
patribꝰ nigredine diſſimiles ſunt ab ipſis
nō paſcunt̃:ſed de rore viuere a phiſiolo-
gis aſſerunt̃ : ita quoq; ex gētibꝰ fideles,q
iā ꝑ baptiſmū ipſoꝝ patribꝰ in nigredine
pctōrū diſſimiles ſunt,nō ipſoꝝ patrū er-
roribꝰ replent̃:ſed rore doctrinę ſpiritalis
reficiuntur.Dixi ꝙ iā manſuetos ꝓcinen-
tes & pſallētes ſuſcipiet & dabit eis fœnū
& hęrbā, In fortitudīe vero equi.i.ī forti
equo,ſcilicet in hoīe ſuꝑbo,q ꝑ equū fortē
accipit̃,eo ꝙ ſit aīal ſuꝑbiſſimū,nō habebit
volūtatē bn̄placētię.Qđ eſt dicere.Nō di-
liget ſuꝑbos:neq; ſuſcipiet.Nec bn̄placitū
erit ei ī tibiis viri.i.nō diliget voluptates
ſeculares hoīs alicuiꝰ,q̄ ꝑ tibias accipiunt̃
Tibiæ. quę ſunt muſica īſtrumēta ad voluptuo-
ſos attinētia:vel tibias viri dicit ſubterio
ra hoīs q̄ etiā crura dicunt̃,ꝑ quę luxurio
ſi hoīes accipiunt̃,eo ꝙ ī renibꝰ q tibiis cō
tigui ſūt,luxuria ꝓcipue dn̄at̃.Cū ergo di
cit ī tibiis viri bn̄placitū nō erit ei,idē va
let,ac ſi dicat̃ ī luxurioſis hoībꝰ bn̄placētia
nō erit ei.ſ.nō diliget luxurioſos neq; ſuſ-
cipiet:ſed eos iuſte diſperdet. Qđ nimirū
per viſionē ꝓfiguratū eſt Ezechielis ꝓphe Ezech.viſi.
tę:cui dn̄s a cīgulo ſuperiꝰ,ī electri ſpecie,
a cingulo vero īferius ī ſpecie ignis legit̃
apparuiſſe.Cū em̄ ſic apparuit:formā oīm
chriſtianoꝝ & ſaluādorū & ꝑdēdorū in ſe
ſuſcepit.Nā ꝑ partē ſuperiorē q̄ electri cla
rā ſpeciē obtinuit:ſaluādi ad ſuꝑnā patriā
intēdētes accipiunt̃,q in virtutibꝰ & operi
bus bonis habent̃ clari & cōſpicui.Per in-
feriorē vero partē q̄ ignea apparuit,ſuꝑbi
ſignabant̃ & mūdanis voluptatibꝰ dediti,
qui pro delictis ſuis igni tartareo ſunt tra
dēdi.Nō erit inquā bn̄placitū ei in ſuꝑbis
nec in luxurioſis : ſed beneplacitū eſt dn̄o
reſpiciēti reſpectu mīę ſuꝑ timētes eū ca-
ſto timore.Qđ eſt dicere.Bene placet dn̄o
ī timētibꝰ ſe,quos reſpicit reſpectu mīę:vt
faciat eos timētes ſe. Beneplacitū eſt ei in
eis qui ſperāt nō ſuꝑbe in ſeipſis:ſed ſuper
mīa.i.de mīa eiꝰ. Non em̄ ſufficit timere:
niſi etiam ſit ſperare.Et ecōuerſo. Qđ eſt
dicere.Dominus diligit timētes ſe, & ſpe-
rantes ſalutem in eo: non præſumentibus
de meritis ſuis arroganter.

In pſal.CXLVII.

PSalmi.CXLVII.Titulus.Alleluia.
Vox ꝓphetę q cū in ſuperiori pſal
mo fideles ad laudādū deū inuita
uerit ex cōſideratiōe ædificatiōis Hierl̄m
cęleſtis & cōgregatiōis idolatrarū iſrl̄ fa-
ctorum:in hoc quoq; pſalmo fideles ad dei
laudē adhortat̃ ex ea occaſione,quia feras
portarū eccleſiæ cōfortauit, ne valeant ab
hęreticis cōfringi.Et etiam ex conſidera-
tione conuerſionis quorūdam hęreticorū
quā etiam in hoc pſalmo oſtendit.

LAuda Hieruſalem dn̄m:
lauda deū tuū Sion.Ac ſi
dicat : Tu eccleſia lauda
dn̄m patrē eo cōtuitu,qa
dn̄s eſt. Lauda inquā ſic: Hieruſalē.
vt ſis Hieruſalē.i.pacifi-
cata,pacē videlicet habēs ad deū & ad ꝓxi
mū,q̄ pax eſt ei ſūma laus . Et lauda eū eo
cōtuitu,qa eſt deꝰ tuus creator tuus. Lau
da inquā ſic vt ſis Sion, ſpeculans ſcilicet
cæleſtia,quæ ſpeculatio eſt ei laus, in qua Sion.
ipſe valde delectatur.Dico lauda dominū
deum tuum.Et ideo eum lauda,quoniam
confortauit ſeras portarum tuarum, ſci-

licet confortatos & inſuperabiles faciet cõtra hæreticos, prælatos tuos, q erunt ſeræ portarũ tuarũ.i. munitores ſcripturarũ ꝓphetarũ, ne ab hereticis valeãt diſſipari: q earũ auctoritatẽ ad nihilũ redigere intendẽt: vt Manichei & alii plures affirmantes ipſas eſſe funditus euacuandas. Dictũ eſt a ſimilitudine ſerarũ, quę ad hoc portis infigunť vt eas muniant, ne qlibet raptor domũ introeat ad deuaſtandũ. Eccleſię portę ꝓphetę dicunť, eo ꝙ p doctrinas ſuas fidei introitus fuerũt: quẽadmodũ portę dom⁹ alicuius introit⁹ ſunt. Per hoc aũt ꝙ ſeras confortabit ne cedãt impugnationibus hęreticoꝝ, benedixit.i. benedicet filiis tuis in te permanẽtibus, non ex fidei tuæ cõmunitate p deceptionẽ hęreticoꝝ egredientib⁹. Benedicet quidẽ filiis tuis, & augendo eos ſecundũ numerũ, & ſublimãdo in virtutibus: qui ꝑfecto ab hęreticis diſſiparenť, niſi ſerę confortarenť. Dico lauda dñm, qui non ſolũ cõfortabit ſeras portarũ tuarum videlicet Auguſtinũ, Hieronymũ, Hilariũ & cęteros, & non ſolũ benedicet filiis tuis: ſed etiã qui poſuit fines tuos pacẽ per emphaſim.i. qui ponet affines tuos.ſ. hæreticos pacificos, qđ eſt dicere. Qui faciet hæreticos impugnatores tui tecum pacẽ habere & concordiã: conuertendo eos ne amplius inſtent tibi falſis argumẽtationibus. Affines eccleſiæ hæreticos dicit, eo ꝙ ipſi in hoc videanť eius eſſe vicini, qm̃ eiſdem ſacramentis eccleſiaſticis vtunť, & eaſdem auctoritates, quas male exponẽdo puertũt recipere videnť. Ponet inquã fines tuos pacem, & etiã ſatiat.i. ſatiabit te adipe frumẽti: nõ furfure tantũ, videlicet myſtico intellectu legis, non eo tãtũ q ad literã eſt. Adipem dicit frumenti medullã, quę etiã vulgo farina dicit. Per adipẽ ergo frumẽti qui interi⁹ eſt & ꝓcioſum qd & guſtu dulcior q̃ furfur myſticus legis intellectus accipiť qui interior eſt & ſubtilis & precioſus & longe dulcior, q̃ literalis intellectus, quo fideles eccleſię Chriſto reuelante ſatiantur. Per furfur autẽ qđ exterius eſt & groſſum aliqd & non adeo precioſum: intellect⁹ ad literam intelligitur, q quaſi exterior, & ad cõparationẽ myſtici intellect⁹ groſſum aliqđ eſt, & non vſquequaq ꝓcioſum, quo ſolo ſynagogę filii veteres imbuunť. Vñ dñs ad diſcipulos teſtat⁹ eſt. Vobis datum eſt noſſe myſterium regni dei: cęteris autẽ in parabolis, vt videntes non videant, & audientes non intelligant. Exponit aũt quomodo ponet eccleſiæ fines pacẽ, ſic. Lauda inquã dominũ, qui emittit.i. q emittet eloquiũ ſuũ terrę.i. doctrinã ſuã terrenis, ſcilicet hæreticis, ac ſi dicat: Hoc modo affines eccleſiæ hęreticos cum eccleſia pacificabit: quia p fideles eccleſię ſatiatos adipe, emittet doctrinã fidei hęreticis terrenis ſententiis adherẽtibus. Nõ aũt erit inefficax ſermo doctrinę ei⁹, ſed velociter currit.i. curret ſermo doctrinę eius.i. citiſſime penetrabit in corda terrenoꝝ. vel velociter curret ſermo eius.i. cito ꝓmouebiť, & cũ ſummo impetu eloquẽtiæ fluet, vt nõ poſſit a falſis hęreticorũ obiectionibus impediri. Iuxta illud de Stephano. Nõ poterãt reſiſtere ſapientię, & ſpiritui q loquebať. Curret inquã velociter ſermo eius. Qui p efficaciã hui⁹ ſermonis dat.i. dabit niuem ſicut lanã, ſcilicet ipſos hęreticos q erunt nix.i. ad modũ niuis nimis congelati & a charitate frigidi faciet adeo in charitate feruidos, vt etiã det eos lanam aliis frigidis.ſ. vt eos q caritate erunt frigidi foueãt, & in caritate feruere faciãt, ad ſimilitudinẽ lanę, ex qua veſtimentũ fit vt corpus foueat & calidũ reddat. Dabit inquã niuẽ ſicut lanã & nebulã ſicut cinerem ſpargit.i. ſparget.i. illos hęreticos qui prius erunt nebuloſi & in intelligentia obſcurati illuminabit vero fidei intellectu, & eos illuminatos ſparget ſicut cinerẽ.i. diſtribuet eos ad prędicãdũ aliis nebuloſis, vt videlicet ſint in loco cineris facientes videlicet eos in intelligentia & bonis operibus fertiles. Quos ipſimet prius p deceptiones ſuas ab eccleſia ſublatos reddiderãt ſteriles. Dicit aũt hoc a ſimilitudine cineris, qui a ruſticis in loco fimi ſup terrã ſpargiť, vt eã impinguando fertilẽ faciat. Non ſolũ aũt dabit niuẽ ſicut lanã & ſparget nebulã ſicut cinerẽ, ſed etiam mittit.i. mittet aliis ſicut buccellas.i. comparabiles buccellis cryſtallum ſuã factã, quod eſt dicere. Non ſolũ hęreticos illos qui nix erũt .i. cito poſſibiles ad reſoluendum de infidelitatis duritia, ſicut nix cito poteſt reſolui, ſed & illos qui adeo indurati erunt in infidelitate, vt vix poſſint reſolui. Vnde etiam cryſtallus dicuntur, præ nimietate videlicet duritiæ ſuæ. Cryſtallus quippe vt phy

Serę. | Portę eccleſię. | Hæretici. | Adeps frumenti. | Furfur. | Luc. viii. | Act. vi. | Cryſtallus

ſici perhibent ex glacie per diuturnum tē
pus indurata effi citur,cuius cryſtalli tan
ta eſt duritia vt vix frangi valeat aut ſeca
ri.Cryſtallū aūt hanc hęreticos.ſ. ex tanta
obſtinatione duritiæ reſoluit deus, cū eos
per fideliū prędicationē cōuerſos ad eccle
ſię cōmunitatē reducit, & eorū corda pri⁹
dura ad fidei perceptibilitatē mollia facit.
Hanc cryſtallū liquefactā tam perfectā in
ſciētia & ſanctitate morū reddit:vt eā etiā
aliis qui prius ab ea decepti ſunt, & a fide
ſeparati: buccellarū vicem retinere faciat:
ſcilicet vt eos reficiant dulcedine prædica
tionis ſuę ad modū buccellarū,quibus ali-
quis eſuriēs reficitur. Bene vero dicit eos
non panes integros ſed buccellas:vt p hoc
innuat, ꝙ nullus adeo pfect⁹ eſt q oēm ſciē
tiam vel doctrinam obtineat,ſed vnuſquiſ
ꝗ partē aliquam obtinet,ceu buccella pa-
nis pars eſt. Congrue quoꝗ ponit nō ſim-
plicem cryſtallū,ſed cryſtallū ſuā:vt p hāc
vocē determinet,ꝙ non oēm cryſtallum eſ
ſe buccellas faciet,ſed illā tātū quę ſua erit
ſcilicet quę iā eſt ad ſaluationē prędeſtina-
ta.Dabit inquā niuē vt lanā, & mittet cry
ſtallū vt buccellas. Et tunc quis exiſtēs an
te faciem frigoris eius ſuſtinebit ipſam fa
ciem?Nullus.ac ſi dicat. Cum ipſe eos qui
frigus dici per emphaſim poterunt,eo ꝙ a
caritate frigidi penitus erunt,quod poſtea
frigus ī calorē caritatis mutatū, ipſius dei
poſſeſſio fiet ad diſperdēdum & impugnā
dum cęteros frigidos mittet:quis hęretico
rum ante faciem.i.ante pręſentē eorum in
ſtantiam exiſtens poterit tantā inſtantiam
verborū & facundię illorū ſuſtinere & reſi
ſtere,vt ſuperetur ſic vt non habeat qd cō
tradicat?Nullus. Hoc aūt qđ ſub interro-
gatione cū maiore laudis pondere ponit,
æquiualēs eſt,ac ſi taliter poneretur. Cum
ipſe illos qui prius frigidi adeo erūt vt nix
& cryſtallus dici poſſint:feruentes effectos
ad hęreticos impugnādū mittet, tāta erit
eorum ſapientia,tanta facundia:vt eis nul
la poſſit hęreticorum eloquentia reſiſtere.
Quia vero de hęreticorū cōuerſione ege-
rat,vult oſtendere hanc conuerſionem to-
tius cooperatione trinitatis eſſe futuram
qđ ſic dicit . Dabit inquā deus pater niuē
ſicut lanā, & cryſtallū ſicut buccellas. Vt
hæc aūt fiant,emittit.i.emittet verbū ſuū,
id eſt ex ſe mittet filium ſuū ad hoc faciē-
dum.Mittet quidem non localiter, non vi
ſibiliter,ſed ſpiritaliter & ineffabiliter. Vel
emittet verbū ſuū.i. in aperto mittet filiū
ſuū,quantū ad notitiā,quod eſt dicere.Da
bit eis notitiam filii ſui,ſcilicet fidē, vt eū
verum & deū & hominē, & ſibi coæternū,
& conſubſtantialē credāt.Et per emiſſionē
verbi liquefaciet ea,niuē ſcilicet & cryſtal
lum,quod eſt dicere. Cum antea valde fue
rint indurati : & adeo vt nix & cryſtallus
dicantur : ipſe filio cooperante ex duritia
reſoluet,& eos liquidos faciet & molles,&
ad credendum faciles.Non ſolum aūt hæc
per filiū operabitur,ſed & per ſpiritū ſan-
ctum.Nam ſanctus ſpūs eius flabit.i.ad ni
uē & cryſtallū interius aſpirabit:& ſic flu-
ent aquę facti.Fluēt quidem.i. proni & flu
xi ad fidē & caritatē fient.Aquę vero erūt
aliis.i.alios induratos,ad modū aquarū ir-
rigabunt doctrina ſua, & a duritia ſua re-
ſoluent & fertiles faciēt.A ſimilitudine au
ſtri dictum eſt, quo flante niues & glacies
reſoluunt,& aquę factę fluunt.Exponit au
tem quomodo nix & cryſtallus reſolutę &
liquefactę aliis efficiantur aquæ, ſic. Dico
ꝙ dn̄s liquefaciet niuē & cryſtallū:& faciet
aquas fluētes: qui nempe dn̄s p has aquas
annunciat.i.annūciabit aliis induratis effi
ciendis per hoc Iacob.i. viriliter luctanti-
bus verbum ſuum.i. notitiam filii ſui, vel
verbum ſuū.i.prędicationē fidei.Et poſt an
nunciationē verbi fidei annūciabit eiſdem
efficiēdis Iſrael.i.deū in cōtemplatione vi-
dentibus iuſtitias & iudicia ſua.i. iuſta iu
dicia ſua,præcepta videlicet ſua quę dicū
tur p emphaſim iuſtitię, eoꝙ iuſta ſunt &
cōplentes ſe iuſtificāt & iudicia dicunt: eo
ꝙ ipſe ea faciēda eſſe iudicat. Qm̄ ergo iu
ſtitię ſunt & iudicia, enūciatione ſunt di-
gna.Dicit autē ꝙ hęc ſupradicta beneficia
nō faciet hęreticis omnibus,ſed quibuſdā,
vt p hoc eos qbus hæc fient beniuolos ma
gis,& haud ingratos reddat.Dico ꝙ hęre-
ticos niuē & cryſtallū exiſtētes reſoluet,&
etiā eos eſſe aliis aquas faciet.Nō aūt fecit
.i.faciet taliter omni nationi.i.omni multi
tudini hęreticorum.ſ. non ſic reſoluet, &
aquas eſſe faciet omnes hæreticos, & non
manifeſtabit eis iuſta iudicia ſua.ſ.non fa-
ciet omnibus manifeſtum,qualiter quoſdā
p miſericordiā reſoluere & illuminare iu-
dicet:Quoſdā vero iuſto iudicio ſuo ſub-

trahendo gratiã induret & excęcet,vel nõ manifeſtabit omnibus iudicia ſua.i.præcepta ſua: ſcilicet non faciet omnibus manifeſtũ,qualiter eius pręcepta ſint complenda.

In Pſal.CXLVIII.

Pſalmi. CXLVIII. Titulus. Alleluia.vox prophetę fideles omẽs ad laudandum deum adhortantis, ex conſideratione omniũ creaturarũ ei⁹,& cõtuitu exaltationis populi ſui in futuro.

Laudate,omẽs fideles, dominũ,Chriſtũ omnimoda laude,de cælis.i. de conſideratione cælorum quos creauit.Per cęlos hic accipimus ipſos cęlos materiales,& omnes creaturas quæ in eis ſunt,tã rationales, vt ſpũs cæleſtes q̃ irrationales: vt ſolẽ & lunam,& ſtellas.Materiales vero cęlos dicim⁹,& aerẽ, & ęthera & ipſum firmamentũ, & etiã ſeptẽ circulos ſeptẽ planetarũ. Quoniã aũt cũ ſimpliciter dixerat Laudate dñm de cęlis:per cęlos vt dixim⁹: acceperat & ipſos cælos,& creaturas illas, quę in eis ſunt,ad exaggerationem diuinæ laudis ipſas creaturas deſignare p partes intendit ſic.Laudate inquã dominũ de cælis: Videlicet laudate eũ in excelſis.i. in cõſideratione illarũ creaturarũ,quæ in cælo ſunt excelſę.i.dignioris naturę.Exponit autem illas creaturas excelſas per partes, cũ addit.Laudate eum oẽs angeli eius.i.o vos oẽs angeli qui tantæ dignitatis exiſtentes eſtis ab eo creati , eſtote fidelibus materia laudandi eum,quod eſt ac ſi dicat.Laudate eum o fideles,ex conſideratione angelorũ, quos adeo dignos creauit. Nec ſolũmodo vos angeli materia ſitis fidelib⁹ eũ laudandi,ſed etiã laudate eũ oẽs virtutes eius.i.o vos oẽs cęleſtiũ ſpirituũ ordines ab eo digniſſimi in natura creati:eſtote fidelib⁹materia eum laudandi.Per virtutes quę ſunt vnus ordo cęleſtiũ ſpirituũ,oẽs ordines pter angelos deſignat.qđ ex Hebraica tranſlatione perpẽdit,in qua habet, Laudate eũ oẽs exercitus eius. Notandũ ꝙ cõgrue ponit angeli eius & virtutes eius,cũ poſt tamen non dicat,ſol eius ſiue luna eius. Nõ ꝙ & hę creaturę eius non ſint,ſed cũ cęleſtes ſpiritus qui digniores ſunt eius eſſe creaturas affirmat.de cęteris proculdubio conſtat.Excelſis etiã & dignorib⁹ cælorũ creaturis per partes denotatis agit de indignioribus cęleſtibus creaturis,quæ tamen quantum ad ſui naturã ſatis egregię ſunt, cum ſubdit.Non ſolũ laudent illum angeli & virtutes,ſed etiã Laudate eũ ſol & luna:laudate eũ omnes ſtellę,quod eſt dicere Vos ſol & luna,& ſtellę mirifice ab eo cõpoſitæ,eſtote fidelibus materia eũ laudandi.Non ſolũ aũt ſol & luna,& ſtellę ſecundũ hoc qđ exiſtunt ſint materia eũ laudandi,ſed & lumen ex eis pcedens laudet.i.materia ſit laudandi dñm.Alia quippe cõſideratio eſt laudare dñm de hoc ꝙ hęc exiſtũt alia vero de hoc ꝙ lumen emittunt. Cęlorum creaturis p partes oſtenſis de ipſis cælis etiã agit cum ſubiũgit. Nõ ſolũ laudẽt eum ſol,& luna,& ſtellę,& lumen , ſed etiã laudate eũ.i.materia eſtote laudandi eum vos ſuperiores cęli,cęlorũ inferiorũ cõplexiui.Superiores q cælos inferiores ambiũt dicit firmamentũ & ęthera. Inferiores vero circulos planetarũ & aerem. Et nõ ſolũ modo cęli dñm laudent,ſed & aquę quę ſuper cęlos ſunt laudent nomen dñi.i. cauſæ ſint quare a fidelibus laudet nomen dñi.i. quare dñs laudetur, ex conſideratione magni nominis eius qđ eſt dñs& creator,q in hoc valde potens & mirabilis apparet, ꝙ non ſolum ſub firmamento,ſed etiam ſup firmamẽtũ aquas creauit.Iuxta qđ in Geneſi legit. Diuiſit deus aquas quę erãt ſub firmamento,ab his quę erant ſup firmamẽtũ.Quare autẽ ibi creatę ſunt, & ſi nos lateat,non tamẽ abſq; ratiõe & vtilitate maxima factũ eſſe putandum eſt.Poteſt quęri, quare deum laudabimus ex conſideratiõe ſolis & lunę,& ſtellarũ,& cęlorũ,& aquarũ ad quod reſpondet ſic.Idcirco fideles eum laudate contuitu oĩm horũ,qa ipſe dixit.i. ſtatuit,voluit, diſpoſuit: & ex nihilo facta ſunt quatuor elementa quę fuerunt materia iſtorũ oĩm.Ipſe poſtea mandauit in eadem diſpoſitiõe ſua,& creata ſunt hæc oĩa .i.ex his quatuor elemẽtis formata. Poſtq̃ vero creata ſunt per eandẽ diſpoſitionẽ ſuam ſtatuit ea vſq; in ſeculũ ſeculi duratura.i.ita ea ſtabiliuit, vt ịnęternũ durabilia ſint. Et pceptũ.i. ſtatutũ ſuũ poſuit in eis quali modo vnũquodq; ſe haberet,& illud ſtatutũ nõ pręteribit.i.nõ exinanietur, ſed ſemp erit firmũ & ſtabile.Poſtq̃ fideles inuitauit ad dei laudẽ ex cõſideratiõe cęloꝝ

Margin notes: Cęli. — Virtutes. — Geneſis.

& quæ in eis ſunt,ad eandē laudē eos inui tat ex conſideratione terrę & creaturarū, quę in ea ſunt addēdo ſic.Dixi Laudate do minū de cęlis . Nō ſolū aūt eū laudetis de cōſideratione cęlorū,ſed etiā laudate dñm de terra.i.de cōſideratione terrę ab eo crea tę:ſicut ſuperi⁹ p cęlos accepit & ipſos cæ los,& quę in eis ſunt:ita hic quoq̧ p terrā notat,& ipſam terrā & creaturas quę cōti nenť in ea: quas ad cumulū diuinę laudis p partes deſignat cū ſic addit:videlicet lau dēt eū dracones oēs abyſſi, & ignis:& grā do,& nix,& glacies,& ſpūs excitator pcel larū: ventus.ſ. q cōmouet pcellas in mari, qđ eſt dicere.Hęc oīa quę potēter operat⁹ eſt & mirifice,materia ſint, quare a fideli bus laudeť.Cum aūt de terrenis creaturis ad dei laudē agat:has nō incōgrue prępo ſuiſſe videť.Oīa eñ iſta & ſi hominib⁹ ſint nociua, hoc ipſum tamē ꝙ aliquando no cent,iuſto iudicio dei cōtingit qui per ha rū creaturarū officiū,vltionē de offendēti bus ſe accepit. Et quia minus de his cōſta bat an ad dei laudē pertineāt.de his prius agit:& ecce quomodo noceāt.Dracones.n. cū ignę naturę ſint & inter cætera animā tia terrę pręcipui: vt etiā elephantes ſtri ctione caudę poſſe rūpere perhibeanť:iuſto iudicio dei aliquādo ad correctionē peccā tiū aerē cōmouent & flatu ſuo corrūpunt ſic vt inde clades mortifera oriať:hoīes in terdum deuorant & eorū pecora,vel flatu ſuo incēdūt.In abyſſis vero ſæpe homines ſubmerguntť & pereūt:vt in nimiis pfundi tatibus fluminū.Qualiter aūt ignis & grā do,& nix,& glacies, & ſpūs pcellarū hoīes lędāt,cū valde ſit expertū, nō eſt exemplis oſtēdere neceſſariū. Et cū hęc oīa iuſto iu dicio dei noceant,tñ oīa ad laudē iuſtitiæ ei⁹ ſpectāt.Qꝫ aūt hęc ad iuſtitiā dei atti nēt euidēter innuiť cū addit: quę oīa dra cones.ſ.& abyſſi &c.faciunt verbū ei⁹.i.p ceptū ei⁹,nocēdo his qb⁹ iuſto iudicio dei nocere cogūť.Nō ſolū aūt hæ nociuę crea turę ſint materia diuię laudis,ſed & vtiles terrenę creaturę deū laudēt.i.materia ſint fidelib⁹ deū laudādi.Montes videlicet lau dēt deū & oēs colles q neceſſarii ſūt hoīb⁹: qa in eis meſſes & vineæ ſunt vnde hoīes alūtur & potanť:in ipſis quoq̧ eorū armē ta paſcunť.Et ligna fructifera laudent deū q̄ in mōtibus naſcunť:quoꝝ fructib⁹ hoīes reficiunť. Non ſolū autē ligna fructifera, ſed & oēs cedri laudent deū.Per cedros au tem quę arbores ſunt ſteriles:cęteras arbo res ſteriles accipit,quę licet infructiferę,ad ędificādū tamē domos,& ad alios vſus ho minū ſunt idonęę.Laudēt quoq̧ deū beſtię ſylueſtres:quarū alię iuſto iudicio dei no xię ſunt:vt leones & lupi. alię vero dei mi ſericordia vtiles vt lepores & cerui:laudēt etiā vniuerſa pecora.ſ.domita aīalia,vt bo ues & iumēta,quę ad vſus hoīm ſunt vti lia.Serpētes quoq̧ laudēt, quæ iuſto iudi cio dei nocēt,& volucres pennatę quę pro ſunt. Pennatę nō eſt poſitū ad differentiā: ſed ad maiorē potentię dei laudē.Aliud.n. eſt dei potentiā laudare,eo contuitu ꝙ vo lucres exiſtūt:aliud aūt ꝙ cū pennatę ſint. ad volandū potentes ſunt.Sint etiā mate ria laudandi deū,reges terrę & oēs populi ſubditi,& etiā cęteri principes minores re gibus,vt duces & comites.& nō ſolū prin cipes,ſed & oēs iudices terræ,tā illi q ſunt principes,q̄ qui principes non ſunt.Plures eñ ſunt minores iudices,qui & ſi quodam modo principes ſint,tamē vſualiter princi pes nō dicunť:hoc aūt totū eſt ac ſi dicat. In hoc quoq̧ o fideles habete materiā lau dandi deū, ꝙ ita pulchre & ordinate gen⁹ humanū diſpoſuit,vt alii reges,alii princi pes,alii iudices,& alii ſubditi ſint. Quorū quidē regū & principū,alii iuſta dei pmiſ ſione ſibi ſubditos tyrānide ſua multiplici ter affligūt,alii vero bene miſericordia dei regunt.Sint quoq̧ materia deū laudādi iu uenes & virgines.ſ.virilis ſexus & fœmini nus.Per iuuenes ſexū virilem,per virgines aūt ſexū muliebrē deſignat.Senes inſup cū iunioribus laudēt nomē dñi.i. ſenes & iu niores ſint materia quare laudeť dñs,ex cō ſideratione noīs ſui qđ eſt creator & omni potēs.qđ eſt dicere. Fideles laudēt dñm ea cōſideratione,ꝙ diuerſas hoīm ętates im poſuit tā in maſculino ſexu q̄ in fœmini no.ſ.iuuentutē & ſenectutē & cęteras æta tes.Cū dicit ſenes cū iunioribus:dat intel ligere ſimiliter de aliis ætatib⁹,quarū oīm cōſideratione deus laudandus eſt . Et hoc etiā ſit materia laudandi dñm, qa ſecundū humanitatē exaltatū eſt nomē ei⁹ ſolius.ſ. ipſe ſolus ex oībus craturis habet nomen qđ eſt exaltatū ſup oēe nomē.Nulla.n.cre atura,neq̧ hō,nec qs cęleſtis ſpūs,dñs oīm

Dracones.

Cedri.

& omnipotẽs dicit̃,ſed ipſe cũ ſit creatura ſecundũ humanitatẽ, dñs dicit̃ & omnipotẽs:in cuius noĩe genu oẽe flectit̃,cęleſtiũ terreſtriũ & infernorũ.Exponit aũt in quã tũ ſit nomen eius exaltatũ ſic. Exaltatũ eſt inquã nomẽ eius ſolius:& adeo eſt exaltatũ ꝙ confeſſio.i.laus eius eſt ſuper cælũ & terrã.i.in rationabilib⁹ creaturis quę ſunt ſuper cælũ & terrã,in cæleſtibus videlicet ſpiritibus & in hoĩbus:qđ eſt dicere. Cum oĩpotens ſit & oĩm dñs,ab hominib⁹ & ab angelis laudatur.Poſtq̃ oſtẽdit ex conſideratione oĩm creaturarũ deũ eſſe laudandũ oſtẽdit etiã eũ eſſe laudabilem ea occaſione: qm̃ in futuro ſuos exaltabit : hoc ergo ſic dicit. Non ſolũ o fideles laudetis dñm ex conſideratione cęlorũ & terrę & creaturarũ quę in eis ſunt,ſed inde etiã occaſionẽ habete laudãdi: qm̃ in futuro exaltabit cornu populi ſui.i.exaltabit in ęterna beatitudine populũ ſuũ ꝓpter cornu eius.i.ꝓpter ſublimitatẽ quã habet hic in morib⁹ & in virtutibus, quę per cornu accipit̃, eo ꝙ in animali ſublimior hęc pars habeatur, qđ eſt dicere. Merito ſublimitatis & virtutũ & morũ quã hic habet populus fideliũ ſublimabit eũ ęterna gloria in futuro: ideoq; dignũ eſt vt hac conſideratione a fidelibus laudet̃.Exaltabit inquã cornu populi ſui in futuro: futur⁹ tunc hymnus.i. cauſa hymni omnibus ſanctis eius,ſcilicet quẽ laudabunt tunc oẽs ſancti eius, laude æterna dilectionis.Exponit aũt qui ſint illi ſancti per partes ſic.Sanctis eius dico.ſ.filiis Iſrael.i. fidelibus ex iudaico populo & etiã populo appropinquãti ſibi.i.appropinquanti illis filiis Iſrael.ſ. populo fideliũ ex gentibus qui per lapidẽ angularem Chriſtum appropinquabit.i.cõiunget̃ fidelibus ex iudęis,vt ex his duob⁹ parietibus ciuitas vna Hieruſalẽ videlicet ęterna conſtituatur. Vel ſic,vt determinatio ſit.Hymn⁹ inquã erit oĩbus ſanctis eius, Sanctis dico exiſtentibus filiis Iſrael.i.filiis ſpiritalibus deũ in cõtemplatione videntibus, ac ſi dicat.Secundũ eũ ſtatũ ipſum laudabunt, in quo cum ſpiritales filii ſint eum in contẽplatione videbunt.Ne vero ſic intelligerẽtur tunc Iſrael futuri vt nunc ſunt.ſ.a longinquo vidẽtes,& quaſi ꝑ ſpeculũ,addit. Filiis Iſrael dico.ſ.populo appropinquanti ſibi in cognitione.qđ eſt dicere. Qui populus filiorũ tunc ſic erit Iſrael, vt ei ſecũdũ cognitionẽ appropinquet : vt ſcilicet non iam quaſi per ſpeculũ, ſed vt facie ad faciẽ deũ videant & cognoſcãt. Iuxta illud Apoſtoli. Nunc cognoſco ex parte,tunc aũt cognoſcam ſicut & cognitus ſum. i.Cor.xiij.

In Pſal.CXLIX.

Titulus.CXLIX.Alleluia. vox prophetę oẽs fideles ad cantandũ domino nouum canticũ inuitantis, & quid ſit cantare nouũ canticum exponẽtis,quæ etiam vtilitas ſic cantantibus accedet oſtendentis,

Cantate dño Chriſto canticũ nouũ o fideles.i.laudate nouo cantico dñm. Vetus quidẽ canticũ eſt actib⁹ veteris hoĩs adhęrere. Nouũ autẽ canticũ eſt noui hoĩs Chriſti inquãtũ poſſibile eſt cõformitatẽ in nouitate vitę habere.Iuxta illud Apl'i. Renouamini ſpũ mẽtis veſtræ, Ephe.iiij. & induite nouũ hoĩem,q ſecũdũ deũ creatus eſt in iuſtitia & ſanctitate veritatis.Dico Laudate dñm nouo cãtico:& ſic eũ ĩ nouitate vitę laudetis:vt ĩ coĩtate fidei eccleſię ſanctoꝝ ꝑſiſtatis.Laus eñ ei⁹ tãtũ eſt in eccl'ia ſanctoꝝ.ac ſi dicat.Cũ vitę nouitatẽ in virtutib⁹,& bonis opib⁹ habeatis:oportet ideo vos in fide eccl'ię ſanctoꝝ ꝑdurare q̃a nõ digne laudat̃ de⁹,niſi ab his q in eccleſia ſanctorũ ſunt.Nõ eſt.n.ſpecioſa laus in ore peccatoris.Eccleſiã ſanctoꝝ dicit ad differentiã eccleſię malignorũ,quę eccleſia abuſiue dicit̃. Cantate inquã fideles nouũ canticũ dño.Et qcũq; cantantiũ ad hoc dignitatis aſcẽdet:vt iam hic fiat Iſrael.i. videns deũ in cõtemplatione,non ex hoc lætetur in ſe aſcribẽdo ſibi,ſed lętetur Iſrael quicũq; in eo q per gratiã fecit eũ eſſe Iſrael,ſcilicet in dño lętetur,aſcribendo ei hoc ꝙ Iſrael eſt. Et etiã ſanctę aĩę iã exiſtẽtes filię Sion.i.ſpiritales filię dei per adoptionẽ gratię:filię dico Sion.i.æterna ſpeculantes non in ſe ſuperbe de hoc exultent,ſed exultent in rege ſuo,ſcilicet in domino exultẽt cũ gratiarum actionibus de hoc ꝙ ſic eos regit promouendo de bono in melius, vt Sion ſint. Aliud quippe eſt laudare deum, de hoc ꝙ ſuos Iſrael eſſe facit: aliud de hoc ꝙ eoſdem in hac contemplatione regendo perſeuerare facit.Sanctas animas ꝑ Eccl.xv.

nimia virtutũ pulchritudine filias dicit,eo ꝙ maior ſpecies & pulchritudo inſit filiabus q̃ filiis.Exponit aũt per partes quid dicat nouũ canticũ eſſe,ſic. Cantent inquã fideles dño nouũ canticũ: videlicet laudent nomen ei⁹.i.laudẽt eũ ex cõſideratione nominis eius. Laudẽt inquã & hoc in choro pſiſtentes.i. in concordia dilectionis habendę ad deũ,& ad proximũ:quę per chorũ accipitur,eo ꝙ chorũ proprie dicamus, collectionẽ aliquorũ concorditer canẽtium. Et laudent eũ in tympano.i.in carnis mortificatione per ieiunia & vigilias, & in remouendo a ſe cõcupiſcẽtias carnales. qđ vtrũ ꝙ per tympanum denotatur,eo ꝙ inuoluatur mortuorũ animaliũ corio,& a carne ſeparato,& ab omni humore ſuperfluo exiccato:& pſallant ei.i.bene operenť ad honorẽ eius,operã dando in pſalterio.i.in viuificatione ſpirit⁹ p virtutes,qui eſt dignior & ſuperior pars in homine. Ideo p pſalteriũ competenter intelligiť, qđ a ſuperiori ſonat.Idcirco vero laudent dñm in choro, in tympano & pſalterio: quia beneplacitũ eſt domino has laudes eſſe in populo ſuo, quę ſola cauſa ſufficiẽs eſſe deberet ad hoc agẽdũ,ſi nulla alia adeſſet. Et etiã hac alia cauſa eũ ſic laudate, qa manſuetos exaltabit.i.mãſuete eum laudãtes, & hic & in futuro valde ſublimabit. Et exponit hoc per partes ſic.In futuro qđẽ eos exaltabit, du-

Gloria ęterna.

cens in ſalutẽ ęternę glorię.Et tanta erit illa gloria,ꝙ ęterna exultatione exultabunt ſancti.i.manſueti in gloria.i. in perceptione illius glorię. Ne vero putarentur participaturi gloriã ęqualiter, oſtendit ꝙ inæqualiter participabunt,alii plus,& alii minus.Et p hoc magis auditores ad bene viuendũ adhortať,vt hãc gloriã participare poſſint inteſius.Et hoc ſic dicit.Exultabũt inquã ſancti in gloria. Et ſic tamen ꝙ lętabunť in cubilib⁹ ſuis.i.ſibi cõgruis.ſ.in di-

Cubilia.

uerſis participationib⁹ illius glorioſę quietis, quę p cubilia deſignať, eo ꝙ cubilia ad quietis vſus idonea ſunt. Ac ſi dicat.Ita de ea gloria lętabunť,vt vnuſquiſq; prout ſibi cõgruum erit & meritus fuerit:diuerſo modo participet,vnus plus, & alius min⁹.

Ioan. xiiii. i. Corin. xv

Iuxta illud dñicũ: In domo patris mei mãſiones multę ſunt.De hoc etiã Apľs teſtatur.Sicut ſtella differt a ſtella in claritate: ſic & reſurrectio mortuorũ. Dico ꝙ in futuro exaltabit manſuetos in ſalutẽ.Hic autem ſic eoſdẽ exaltabit, quia exultationes dei erũt in gutture eorũ.i.exultanter erũt ſermones prædicationis dei in gutture eorũ.quod eſt dicere.Exultanter prædicabũt aliis doctrinam dei voce exteriori quæ formatur in gutture, qđ eqdẽ prædicare,magna eſt exultatio & magna dignitas,teſtãte dño in euangelio ſic. Qui me confeſſus fuerit corã hoĩbus,cõfitebor & ego eũ corã patre meo.Quia vero poſſent exultãter de deo pdicare, ſic tamẽ vt nõ eſſet promũ & facile,ipſum verbũ pdicationis p voluntate ſua,& p capacitate audientiũ cõtẽperare,nec eſſet efficax eorum prædicatio,determinat quomodo pdicabũt,cũ ſic addit. Et ſic erũt exultationes dei in gutture eorũ, ꝙ in manibus eorũ.i. in poteſtatib⁹ eorũ erunt gladii ancipites.i.doctrinæ verba interficiẽtia hoĩes ſecũdum qđ mali ſunt, ideoq; gladii dicta . Dicunť aũt ancipites, eo ꝙ ad ſimilitudinẽ gladioꝝ ancipitũ,ex vtraq; parte vitia reſecant,& per veterem legem.ſ.& p nouã: Vel qa duabus de cauſis in hoĩbus infidelitatẽ perimũt.ſ. pmittendo credẽtibus & corporalẽ ſoſpitatẽ,& æternã felicitatẽ,qđ eſt ac ſi dicat. Sic exultanter doctrinę verbũ annũciabunt vt facultatẽ habeãt eã prout opportunũ fuerit diſponẽdi.A ſimilitudine ſtrenuorũ militũ qui gladios in manibus habendo facultatẽ habẽt eos put eis placitum eſt circũquaq; vertẽdi.Oſtẽdit aũt ad quẽ effectũ vtilitatis erũt gladii ancipites in manib⁹ eoꝝ,cũ ſic addit.Gladii inquã erũt in manib⁹ eoꝝ & hoc magna vtilitate.ſ. ad faciẽdã vindictã in nationib⁹.i. ad hoc erũt in manibus eorũ gladii,vt vĩdictã dei exerceãt in multitudinib⁹ hęreticorũ quę nationes dicuntur,eo ꝙ in diuerſis hæreſibus natæ ſunt. Vindictã qđẽ in eis deo pdicatores faciũt, vel cũ eorũ quoſdã cõuerſos eccleſię recõciliãt,vel cũ alios nolẽtes cõuerti,anathemate eccleſiaſtico more damnãt.Qm̃ autẽ ſimpliciter dixerat ad faciẽdã vindictã, ne videreť ꝙ aliquã vindictã ſecularẽ eſſent inde accepturi,dat intelligere quã vindictam faciẽt,cũ ſic adiungit. Et ad faciẽdas increpationes in populis.i.in multitudinibus hęreticoꝝ.ac ſi dicat.Ad hoc habebũt gladios ancipites pdicationis in manibus, vt per hanc prædicationem hæreticorum

Matt.x.

Gladii ancipites.

multitudines redarguendo increpẽt,& ſic in eis vindictã faciant,quoſdã vt dixi fidei reconciliando,quoſdã vero anathematizã do.Nõ ſolũ autem in manibus gladios ha bebunt ad deuincẽdos minores hereticos: ſed etiam ad alligãdos in cõpedib⁹ diſpu tationũ reges eorũ.i.principales hereticos qui reges ſunt & duces perfidię eorum.qđ eſt dicere. Ad hoc eis dabuntur gladii ſciẽ tię vt eos qui principes ſunt errorũ,diſpu tationibus ſuis ſuperẽt,& quaſi cõpedibus alligent,ne facultatẽ habeant reſiſtendi.Et nõ tantũ ad alligandos minores principes habẽt gladios in manibus,ſed & alligãdos in manicis ferreis.i.in multiplicibus fortiſ ſimis vinculis argumentationũ, vnde non poſſint euadere:ſicut de manicis ferreis nõ poteſt vinctus quilibet euadere:nobiles eo rum hereticorũ.i.illos hereticos q nobiles & digniores ĩter cęteros reputenť, vt etiã facere miracula videanť: pretendẽdo quã dam ſpeciem vanę religionis,quod eſt dice re. Ad hoc eis ancipites gladii dabunť, vt illos hæreticorũ qui nobiles eſſe videntur multis & fortiſſimis argumentationũ ne xibus aſtringãt,ne reſiſtendi facultatẽ ha beant.Et ad hoc etiã gladii ancipites erũt in manibus eorũ vt poſtq̃ reges & nobiles alligauerint & ſuperauerint, faciant in eis regibus & principibus iudiciũ conſcriptũ ,i.iudicium illud eccleſiaſticę diſciplinę,qđ eſt conſcriptũ.i. in multis auctoritatibus ſcriptũ:pœnitẽtibus quidẽ pœnitẽtię pon dus prout iuſtũ eſt,imponãt,non pœniten tes aũt iuſto anathemate damnẽt.Hæc au tẽ gloria eſt oĩb⁹ ſãctis ei⁹.ſ.hãc gloriã re putãt ſancti ei⁹.ſ. fideles qꝙ ꝓ ſumma glo ria,vt laudẽt eũ in choro, in tympano, & pſalterio:& exaltẽt ĩ ſalutẽ,& alligẽt reges & nobiles in manicis & cõpedib⁹, & faciãt in eis iudiciũ cõſcriptũ.Hoc aũt ideo dicit vt magis inuitet auditores ad hęc oĩa quę in pſalmo admonuit.Hoc aũt qđ dixit ex altabit mãſuetos &c.ſic aliter legitur. Ex altabit inquã vt ſuperius expoſitũ eſt mã ſuetos ducẽdo eos in ſalutẽ ęternę gloriæ, in qua gloria exultabunt ſancti.i. ipſi man ſueti & lætabuntur in cubilibus ſuis. hoc vt ſuperius exponiť. Vt aũt in gloria exul tent : hic interim exultationes dei ſint in gutture eorꝫ. Aliogn eñ in futuro in ſalu tẽ nõ exaltarenť.hoc etiã & cętera q̃ ſequũ tur,vt ſuperius exponuntur.

In Pſal.CL.

Psalmi.CL. Titulus. Alleluia.Vox pphetæ adhortãtis oẽs fideles ad dei laudẽ cõtuitu beatitudinis ſã ctorũ in futuro habẽdę,quã etiã per partes ponit,vt magis auditores ad huiuſmodi laudem incitet.

Laudate dñm Chriſtũ, & ore,& corde,& opere,o fi deles:in ſanctis ei⁹.i.in cõ ſideratione ſanctorũ eius. Determinat aũt ſecundũ quẽ ſtatũ ſanctorũ adhor tetur fideles ad dei laudẽ,cũ addit ſic.Lau date ſcilicet eũ in firmamento.i.in conſide deratione firmamenti virtutis eius,ac ſi di cat: Laudate dñm ea occaſione, qa ſanctos ſuos in futuro ſic in virtute firmabit,vt in eis nullus ſit vlterius defectionis loc⁹.Qui & ſi hic ſint fortes, & vt ita dicã ſpiritali ter virtuoſi, ex carnis tamẽ debilitate loc⁹ in eis eſt deficiendi.Oſtẽdit autẽ ad maio rẽ dei laudẽ plures eſſe virtutes: in quibus confirmabunť,ne putaretur vna ſola eſſe, quia ſingulariter dixerat in firmamẽto vir tutis eius.Laudate inquã eum in firmamẽ to virtutis,quæ virtus quidẽ non erit ſim plex ſed plures.Ideoqꝫ laudate eũ in virtu tibus eius.i.in cõſideratione virtutũ in q bus ſanctos in futuro cõfirmabit. Licet.n. virtutũ effectus tunc nõ exercebunt, ipſas tamen affectiones, quas virtutes dicimus habebunt.Nam & ſi non reſtet bene operã di ſeu ꝓ Chriſto patiẽdi locus,nihilomin⁹ tamẽ naturaliter patiẽtia.ſiue caritas ha bebiť.Et de cæteris virtutib⁹ ſimiliter erit ꝑter ſpem & fidem quę euacuabunť. Non ſolũ aũt laudetis in virtutibus,ſed etiã lau date eum ſecundũ multitudinem magni tudinis eius.i.ſecundũ reſpectum multipli cis magnitudinis,qua ſanctos ĩ futuro ma gnificabit,ſcilicet ſicut eos multũ magnifi cabit,ita eũ multũ laudate.Exponit autem hanc magnitudinem per partes,cũ ſubiun git ſic.Laudate eũ in ſono tubę.i. in conſi deratione ſoni tubę,ſcilicet in cõſideratio ne victorię,quã ſuis in futuro dabit.cũ eis vlterius neqꝫ mors neqꝫ diabolus, neqꝫ illi cita ſuggeſtio præualere poterit: quæ per ſonum tubæ accipitur,eo ꝙ finito prælio & fugatis hoſtibus victores ſoleant tubã

canere. Laudate etiā eū in pſalterio & cithara.i.in cōſideratione glorificationis aīę quæ pſalteriū dicit̄,& corporis qđ cithara appellat̄. Anima quidē eo ꝙ ſuperior pars hominis eſt,per pſalteriū deſignatur, qđ a ſuperiori ſonat. Per citharā vero eo ꝙ ab inferiori ſonat,corpus qđ in hoīe inferius eſt,exprimit̄. Exponit quoqꝫ ꝑ partes corporis glorificationē,cū ſic addit. Laudate eū in tympano.i.in cōſideratiōe tympani, ſcilicet in conſideratione remotionis carnaliū voluptatū,quę per tympanū denotatur,eo ꝙ ſuperindutū ſit corio a carne ſeparato,& ab oīni humore ſuperfluo exiccato,ac ſi dicat.Ea cōſideratione eū laudate, quia corpus adeo purificabit, vt ab eo oīs voluptas carnalis ad peccatū cedēs remoueatur.Non ſolum aūt in tympano, ſed & in choro laudate eum.i. in conſideratione chori.ſ.in conſideratione cōcordię habendę cum angelis,quę per chorū exprimitur: eo ꝙ chorū proprie dicimus cōuētū hoīm cōcorditer canentiū,ac ſi dicat:Corpus qđ tā fragile quid eſt & tā debile & grauiſſimę naturę adeo glorificabit, immortale faciens & agilis naturę:vt accedat aliquatenus ad cōformitatem angelicę naturę. Determinat autem per quid ad hoc dignitatis attingent,cū addit.Laudate eū in chordis.i.in cōſideratione chordarū,ſcilicet ea conſideratione qua ſuos chordis faciet ſimiles. Sicut eīn inteſtina arietū cū prius pinguia ſint & groſſa,& tūc ad nullū ſonū vtilia,ſeparata a pinguedine exſiccātur, & ad gracilitatē ꝑueniunt:& ſic inde chordę fiunt,quę dulcē ſonum reddunt: ita quoqꝫ ſancti quū hic ꝑ nimiā afflictionē ieiuniorū & vigiliarū graciles in carne fiūt,& macri:per hoc in futuro ad hoc dignitatis attingent,vt ad modū chordarū dulciſſimū melos purę conſcientię & corporeę glorificationis reddant. Non ſolūmodo in chordis ſed & in organo laudate eū.i. in cōſideratione diuerſorū meritorū ſanctorū quæ ꝑ organū recte intelliguntur. Sicut eīn in organo,qđ muſicū inſtrumentū eſt, plures ſunt fiſtulę diuerſę,alię maiores & alię minores, quæ tamen concordē ſymphoniam emittunt: ita quoqꝫ ſanctorū merita, licet diuerſa.alia eīn maiora & alia erunt minora:ad modū tamen ſymphoniæ concordis & dulciſſimę deo delectabilia erunt.Nō ſolum autē in organo,ſed inſuper laudate eū in cymbalis.i.in conſideratione cymbaloꝝ. ſcilicet in conſideratione ſanctoꝝ,qui ſimiles fient cymbalis in corporibus.i. ſic nitidi in carne ad ſimilitudinē cymbalorū quę cum ſint ex electo aurichalco, nitidi coloris ſunt.In cymbalis dico bene ſonantibus ſcilicet qui ſancti dulcē cantū rectę conſciētię deo proferēt,& bonę deuotionis,ad cōparationem cymbalorū bene ſonātiū. Oſtēdit aūt ꝙ nō mediocriter deo cantabunt, cum addit. Laudate inquā eū in cymbalis iubilationis.i.in conſideratione ſanctorū, qui deo iubilo intenſę affectionis ſine fine cantabunt. Vt aūt vniuerſaliter dicam, o fideles:omnis ſpiritus laudet dnm.i.omne ſpiritale ſit vobis materia laudandi dnm, ac ſi dicat.Corpora & animę fidelium,quę ipſe glorioſa faciet & ſpiritalia, ſint vobis o fideles materia deū laudandi. Corpra quidē ſanctorū ſpūs dicit, nō ꝙ in die iudicii nō ſint futura corpora vere ſicut nūc ſūt: ſed quia quodāmodo ſpiritibus in immortalitate & agilitate fient cōformia. Vnde apoſtolus.Seminatur corpus animale:ſurget corpus ſpirituale.Et paulopoſt.Sed nō prius qđ ſpiritale eſt,ſed qđ animale eſt,deinde qđ ſpiritale. Vel ſic.Quia inuitauerat fideles,ad laudem domini occaſione corporeę glorificationis, adhortatur etiam eos ad eandem laudem occaſione glorificationis ſpiritus,cum addit.Non ſolum o fideles laudetis deum in chordis & organo & cymbalis,ſed etiam omnis ſpiritus ſanctorum laudet dominū.i.omnes animę ſanctorum,quę vſquequaqꝫ glorificabūtur in futuro,vobis o fideles materia ſint laudandi dominū,Cui ſit honor & gloria in ſeculorum ſecula.Amen.

Chordę. Organum. Cymbala. Corpora ſanctorum Spiritus. 1. Corin. xv. Ibidem.

¶Finis expoſitionis luculentiſſimę & eruditiſſimæ.B.Brunonis Carthuſianorū Patriarchę & theologię in ſchola Pariſienſi ꝓfeſſoris doctiſſimi. In typographia Iodoci Badii Aſcenſii,ad Calendas Febru.M.D. XXIIII.Calculo Romano.

Deo gratiæ.

¶Incipit Præfatio ſancti Hieronymi in omnes epiſtolas ſancti Pauli.

PRimum quęritur quare poſt euangelia quæ ſupplementũ legis ſunt & in quib⁹ nobis exempla & pręcepta viuẽdi pleniſſime digeſta ſunt voluerit Apoſtolus has epiſtolas ad ſingulas eccleſias deſtinare. Hac autẽ cauſa factum videtur: vt ſcilicet initia naſcentis eccleſiæ nouis cauſis exiſtentibus pręueniret: & vt pręſentia atq; oriẽtia reſecaret vitia: & poſt futuras excluderet quęſtiones, exemplo prophetarũ, qui poſt editã legem Moyſi in qua omnia dei mãdata legebãtur: nihilominus tamẽ doctrina ſua rediuiua ſemper populi cõpreſſere peccata: & propter exẽplũ viuendi, libros ad noſtrã etiã memoriam tranſmiſerunt. Deinde quęritur cur non amplius q̃ decẽ epiſtolas ad eccleſias ſcripſerit. Decẽ ſunt enim cũ ea quę dicitur ad Hebręos: nam reliquę quatuor ad diſcipulos ſpecialiter ſunt porrectę. Vt oſtẽderet nouũ non diſcrepare a veteri teſtamẽto: & ſe cõtra legẽ non facere Moyſi: ad numerũ primorum decalogi mãdatorũ ſuas epiſtolas deſtinauit: & quot ille pceptis a Pharaone inſtituit liberatos: totidẽ hic eplĩs a diaboli & idololatriæ ſeruitute edocet acquiſitos. Nã & duas tabulas lapideas duorũ teſtamentoꝝ figurã habuiſſe viri eruditiſſimi tradiderũt. Epiſtolã ſane quę ad Hebręos ſcribitur, quidã Pauli nõ eſſe affirmãt: eo ꝙ non ſit eius nomine titulata: & propter ſermonis, ſtiliq; diſtãtiã: ſed aut Barnabę iuxta Tertullianũ: aut Lucę iuxta quoſdã vel certe Clementis diſcipuli apoſtolorũ & epiſcopi Romanę eccleſię poſt apoſtolos ordinati. Quib⁹ reſpõdẽdũ eſt: ſi propterea Pauli nõ erit: qa eius nõ habet nomen: ergo nec alicuius erit: qa nullius nomine titulatur. qđ ſi incõueniẽs abſurdũq; eſt: ipſi⁹ magis eſſe cõcedẽda eſt quę tãto doctrinæ ſuæ fulget eloquio. Sed quoniam apud Hebręorũ eccleſias quaſi deſtructor legis falſa ſuſpitione habebatur: voluit tacito nomine de figuris legis & veritate Chriſti reddere rationẽ: ne odiũ nominis in frõte ptitulati, vtilitatẽ excluderet lectionis. Nõ eſt ſane mirum ſi eloquẽtior videaẽ in pprio .i. Hebręo q̃ in peregrino .i. in Gręco: quo cęterę epiſtolę ſunt ſcriptę ſermone. Mouet etiã quoſdam quare Romanorũ epiſtola in primo ſit poſita: cũ eam non primo ſcriptã ratio manifeſtet. Nã hãc ſe proficiſcẽtẽ Hieroſolymã ſcripſiſſe teſtatur: cũ Corinthios & alios iam ante vt miniſteriũ qđ ſecũ portatur⁹ erat colligerẽt literis, adhortatus ſit. Sed inde intelligi qdã volũt ita oẽs epiſtolas ordinatas vt prima poneretur, q̃uis poſterior fuerit deſtinata: vt per ſingulas epiſtolas gradib⁹ ad ꝑfectiora veniretur. Romanorũ nãq; plęriq; tã rudes erãt, vt nõ intelligerẽt dei ſe gratia & nõ ſuis meritis eſſe ſaluatos: & ob hoc duo iter ſe populi cõflictarent. Idcirco illos indigere aſſerit corrigi: vitia gentilitatis priora cõmemorãs. Corinthiis autẽ iam dicit ſciẽtię gratiã eſſe cõceſſam: & nõ tã oẽs increpat, q̃ cur peccãtes nõ increpauerũt rephendit: ſicut ait: Auditur inter vos fornicatio. Et iterũ: Congregatis vobis cũ meo ſpiritu: tradere huiuſmodi Sathanę. In ſecũda vero Corinthii laudãtur, & vt magis ac magis proficiãt cõmonẽtur. Galathę vero iã nullius criminis arguũtur: niſi hoc tm̃ ꝙ callidiſſimis pſeudoapoſtolis crediderũt. Epheſii ſane nulla rephẽſione, ſed multa laude ſunt digni: qa fidẽ apoſtolicã ſeruauerũt. Philippenſes etiã multo magis collaudãtur: qui nec audire qdẽ falſos apoſtolos voluerunt. Theſſaloniſſenſes nihilominus in duabus epiſtolis omni laude ꝓſequitur, eo ꝙ nõ ſolũ fidẽ incõcuſſam ſeruauerint veritatis: ſed etiã in ꝑſecutione ciuiũ fuerint cõſtãtes inuẽti. Coloſſenſes autẽ tales erant, vt cũ ab apoſtolo viſi corporaliter nõ fuiſſent: hac laude digni haberẽtur. Et ſi corpore, inqt, abſens ſum: ſed ſpiritu vobiſcũ ſum gaudens, & vidẽs ordinem veſtrum. De Hebręis vero quid dicẽdum eſt quorũ Theſſaloniſſenſes qui plurimũ laudati ſunt imitatores facti eſſe dicũtur. Sicut ipſe ait. Et vos fratres imitatores facti eſtis eccleſiarũ dei, quæ ſunt in Iudæa: eadem enim paſſi eſtis & vos a cõtribulibus veſtris, quæ & illi a Iudæis:

Paulus cur nõ amplius q̃ .x. epiſt. ad eccleſias ſcripſerit.

Epl'a Romanorũ quare prima ſit poſita.

Apud ipſos quoq; Hebręos eadem cōme-
morat,dicens. Nā & vinctis cōpaſſi eſtis,
& rapinam bonorū veſtrorū cum gaudio
ſuſcepiſtis,cognoſcētes vos habere melio
rem & manentem ſubſtantiam.

Incipit Prologus ſpecialis in
Epiſtolam ad Romanos.

ROmani ſunt q ex Iudæis
& gentibus crediderūt.
Hi ſuperba contentione
volebāt ſe alterutrū ſup
ponere.Nam Iudęi dice-
bāt:Nos ſumus populus
dei quos ab initio dilexit & fouit: nos cir
cūciſi ex genere Abraham, ſancta deſcēdi
mus ex ſtirpe: & notus retro apud Iudæā
tm̄ deus.Nos de ægypto ſignis dei & vir
tutibus liberati mare ſicco pertrāſiuimus
pede : cū inimicos noſtros grauiſſimi flu-
ctus inuoluerēt.Nobis pluit māna dn̄s in
deſerto: & quaſi filiis ſuis cæleſte pabulū
miniſtrauit . Nos die noctuq; in columna
nubis igniſq; ꝓceſſit,vt nobis ī inuio iter
oſtenderet. Atq; vt cætera eius circa nos
immēſa beneficia taceamꝰ: nos ſoli digni
fuimus dei legem accipere,& vocē dei lo-
quētis audire,eiuſq; cognoſcere volūtatē.
In qua lege nobis promiſſus eſt Chriſtus
ad quos etiā ipſe ſe veniſſe teſtatus eſt,di
cēs:Nō veni niſi ad oues quę perierāt do-
mus Iſrael:cū vos canes potiꝰ q̄ homines
appellauerit . Aequū ne ergo eſt vt idola
hodie deſerētes quibus ab initio deſerui-
ſtis,nobis cōparemini:& nō potius in Pro
ſelitorū locū ex legis auctoritate & cōſue
tudine deputemini?Et hoc ipſum nō me-
rebamini: niſi qa larga ſemper dei clemen
tia voluit vos ad noſtrā imitationem ad-
mittere.Gentes etiā ecōtrario reſponde-
bāt.Quāto enim maiora erga vos dei be-
neficia narraueritis: tāto maioris vos cri
minis reos eſſe mōſtrabitis. Semper enim
his omnibus extitiſtis ingrati.Nā ipſis pe
dibus quibus aridū mare tranſiſtis, lude-
batis ante idola q̄ feciſtis : & ipſo ore quo
paulo ante ob necē aduerſariorū dn̄o can
taueratis,ſimlacra vobis fieri popoſciſtis:
illis oculis quibus venerādo deū in nube
vel igne cōſpicere ſolebatis,ſimulacra in-
tuebamini.Māna quoq; vobis faſtidio fuit
& ſemp in deſerto cōtra dominū murmu-
raſtis:ad Aegyptū vnde vos manu valida
eiecerat,redire cupientes.Quid plura?Ita
patres veſtri crebra ꝓuocatione dominū
irritauerūt vt oēs in eremo morerentur,
nec plus ex ſenioribus eorū q̄ duo hoīes
terrā repromiſſionis intrarēt.Sed qd anti
qua replicamus, cū etiā ſi illa minime fe-
ciſſetis,de hoc ſolo nemo vos dignos ve-
nia iudicaret ꝙ dn̄m Chriſtū prophetarū
ſemp vobis vocibus repromiſſum,nō ſolū
ſuſcipere noluiſtis,ſed etiā morte peſſima
peremiſtis?Quē vt nos cognouimꝰ ſtatim
credidimꝰ:cū nobis de eo antea nō fuerit
prędicatū. vnde ꝓbatur ꝙ idolis ſeruiui
mus,nō obſtinationi mētis,ſed ignorātiæ
deputādū.Qui enī cognitū ilico ſeqmur:
olim vtiq; ſequeremur ſi antea cognouiſ
ſemus.Sic autē vos de generis nobilitate
iactatis:quaſi non morū imitatio magis q̄
carnalis natiuitas filios vos faciat eē ſan-
ctorū.Deniq; Eſau & Iſmahel cū de ſtirpe
ſint Abrahę:minime tn̄ in filiis reputanť.
His taliter altercātibus,Apoſtolus ſe me
diū interponens: ita partiū dirimit quæ-
ſtiones:vt neutrum eorū ſua iuſtitia ſalu
tem meruiſſe cōfirmet:ambos vero popu
los & ſcienter & grauiter deliqſſe:Iudęos
quidē ꝙ per pręuaricationē legis deū in-
honorauerint: gentes vero ꝙ cū cognitū
de creatura creatorē vt deum debuerint
venerari:gloriā eius in manu facta muta
uerint ſimulacra:vtroſq; etiā ſimiliter ve
niā cōſequutos æquales eſſe veraciſſima
ratione demōſtrat:pręſertim cū in eadem
lege ꝓdictū,& Iudęos & gētes ad Chriſti
fidem vocādos eſſe oſtendat,quamobrem
viciſſim eos humilians ad pacem & con-
cordiam cohortatur.

Finitur prologus ſpecialis.

Incipit argumentum.

ROmani ſunt partis Italię.Hi pręuēti ſunt a falſis apoſtolis: & ſub
nomine domini noſtri Ieſu Chri
ſti in legem & prophetas erant inducti.
Hos reuocat Apoſtolus ad verā & euan-
gelicam fidem,ſcribens eis a Corintho.

Sequitur prologus beati Brunonis
Primi Carthuſię Prioris in expoſitionem
Epiſtolarum diui Pauli Apoſtoli.

PAulus nondum Romam venerat,ſed per quoſdam diſcipulos ibi prędicãtes fidem ſuſceperãt aliquot Romani: partim Gẽtiles, partim Iudęi: inter quos erat incõueniẽs altercatio:certabãt enim Iudęi ſe debere ꝓferri Gentilibus,& Gẽtiles ecõtrario digniores Iudæis debere ſe ꝓferri aſſerebant. Cauſa Iudęorũ hæc erat, quia repromiſſio huius ſaluationis facta erat patribus eorũ, vt Abraham, Dauid, & cæteris: qꝛ etiam & deus illis dederat legem & prophetas quę omnia pręſignabãt ſaluationem per Chriſtum futuram, gentium autẽ in nullo horũ meminerat: ideoq; eos digne pręferendos eſſe gẽtibus in hac ſaluatione. Ecõtrario Gentiles opponebãt, ideo Iudęos debere iudicari indigniores:quia ſi deus tantã eorũ diligentiam habuerat,vt quæ pręmiſſa ſunt illis tribueret:ipſi in omnibus abuſi fuerãt bonis dei,pręuaricando legem quã dederat, contemnẽdo prophetas quos miſerat: Ad vltimũ ſaluatorem ſibi miſſum, damnantes crucis patibulo: quare potiꝰ in his deprimi:ꝙ exaltari deberent. Sed ipſi Gentiles merito præferri deberent,qui vt primũ audierunt verbum dei, fidem ſuſceperunt,etſi ante non crediderãt, quia nec legem nec prophetas habuerant, excuſabiles ſeſe aſſerebant. Quã ſeditionem,qꝛ diſcipuli quorum prædicatione conuerſi fuerant: ſedare non ſufficiebãt, miſerunt ad Paulum, vt per magiſtrum efficerent ad qđ auctoritas eorum inſufficiens erat. Hac autem Paulus accepta occaſione,ſcribit ad illos hãc epiſtolam in qua materiã habes:Romanos,ſeu Gentiles,ad fidẽ cõuerſos:de quibus in hunc modũ agit, cõprimendo primũ Gentiles,ne efferẽdo ſe, ſeu de ſapientia, ſeu de libertate arbitrii, ſicq; detrahendo gratiæ Chriſti,arbitrentur ſe digniores in fide,quibuſlibet qui fidem ſuſceperint, cũ per gratiam dei ſolã fides & ſaluatio tribuatur. Si enim de libero arbitrio ſe efferunt,in eo vtiq; plurimũ rei ſunt,cũ habuerint naturalem ſciẽtiam, qua cognoſcere poſſent creatorem ſuũ,ſine omni docente,negligentes creatorẽ,creaturas adorauerũt,& cętera multa,ad deprimẽdam elationem Gentilium ponit. In depreſſione autem Iudęorum,qꝛ eos magis obſtinatos ſenſit,quaſi qui plures cauſas obtenderent,diutius immoratur,probans non eſſe ſuperbiendum eis,ſi legem & prophetas habuerunt,cum in quibus placare dominũ debuiſſent, pręuaricando ſemper offenderint deum. Hæc & alia multa ad cõpeſcẽdos Iudęos adducit eo fine ſic agit,vt vtroſq; ,Iudęos & Gẽtiles ſubiiciat gratię dei, credẽtes nihil ꝑuenire Iudęis ex genere,lege,vel prophetis:Neq; Gentilibus ex ignorãtia quã obtendunt,ſeu ex libero arbitrio.

Epiſtolę beati Pauli Apoſtoli ad Romanos. Cap. I.

PAulus ſeruꝰ Ieſu Chriſti vocatus Apoſtolꝰ, ſegregatꝰ in euãgeliũ dei qđ ante promiſerat ꝑ prophetas ſuos in ſcripturis ſanctis de filio ſuo qui factus eſt ei ex ſemine Dauid ſecundũ carnem, qui prędeſtinatus eſt filius dei in virtute ſecũdũ ſpiritum ſanctificationis ex reſurrectione mortuorũ Ieſu Chriſti domini noſtri,per quem accepimus gratiã & apoſtolatum ad obœdiendũ fidei in omnibus gentibus pro nomine eius: in qbus eſtis & vos vocati Ieſu Chriſti:omnibus qui ſunt Romę dilectis dei vocatis ſanctis, Gratia vobis & pax a deo patre & domino noſtro Ieſu Chriſto. Primũ quidem gratias ago deo meo per Ieſum Chriſtũ pro omnibus vobis:quia fides veſtra annũciatur in vniuerſo mundo. Teſtis enĩ mihi eſt deus cui ſeruio in ſpiritu

meo in euangelio filii eius q̄ ſine intermiſſione memoriam veſtri facio ſemper in orationibus meis, obſecrās ſi quomodo tādē aliquādo proſperū iter habeā in volūtate dei veniēdi ad vos. Deſidero enim videre vos vt aliquid impertiar vobis gratię ſpiritualis ad confirmandos vos: id eſt ſimul cōſolari in vobis per eam quę inuicē eſt fidem veſtram atq; meam. Nolo autē vos ignorare fratres, quia ſæpe propoſui venire ad vos: & prohibitus ſum vſq; adhuc, vt aliquē fructū habeā in vobis ſicut & in cæteris gētibus. Gręcis ac Barbaris ſapientibus ac inſipiētibus debitor ſum, ita quod in me prōptū eſt & vobis qui Romæ eſtis euangelizare. Non enī erubeſco euangelium. Virtus enim dei eſt in ſalutem omni credenti, Iudęo primū & Græco. Iuſtitia enim dei in eo reuelatur ex fide in fidem, ſicut ſcriptū
Abacuc.ij. eſt. Iuſtus autē ex fide viuit. Reuelatur enim ira dei de cęlo ſuper omnē impietatē & iniuſtitiā hominū, eorū qui veritatē dei in iniuſtitia detinēt: quia quod notū eſt dei, manifeſtū eſt in illis. Deus enim illis reuelauit. Inuiſibilia enim ipſius a creatura mūdi per ea quę facta ſunt intellecta cōſpiciūtur, ſempiterna quoq; eius virtus & diuinitas: ita vt ſint inexcuſabiles. Quia cū cognouiſſent deū non ſicut deū glorificauerūt, aut gratias egerūt: ſed euanuerūt in cogitationibus ſuis: & obſcuratū eſt inſipiēs cor eorū. Dicētes eni ſe eſſe ſapiētes, ſtulti facti ſunt. Et mutauerūt gloriā incorruptibilis dei in ſimilitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & ſerpentū. Propter quod tradidit illos deus in deſideria cordis eorū in immunditiā, vt contumeliis afficiant corpora ſua in ſemetipſis: quia cōmutauerūt veritatem dei in mendaciū: & coluerunt, & ſeruierūt creaturę potius q̄ creatori, qui eſt benedictus i ſecula, Amen. Propterea tradidit illos deus in paſſiones ignominię. Nā fœminæ eorū immutauerūt naturalem vſum, in eū vſum qui eſt cōtra naturā. Similiter autē & maſculi relicto naturali vſu fœminę, exarſerūt in deſideriis ſuis in inuicē: maſculi in maſculos turpitudinē operātes, & mercedē quā oportuit erroris ſui i ſemetipſis recipiētes. Et ſicut non ꝓbauerūt deū habere in notitia, tradidit illos deus i reprobū ſenſum, vt faciāt ea quę nō cōueniūt, repletos omni iniquitate, malitia, fornicatione, auaritia, nequitia: plenos inuidia, homicidio, contētione, dolo, malignitate: ſuſurrones, detractores, deo odibiles, contumelioſos, ſuperbos, elatos, inuentores malorum, parentibus non obœdientes, inſipiētes, incōpoſitos, ſine affectione, abſq; fœdere, ſine miſericordia: qui cum iuſtitiā dei cognouiſſent nō intellexerūt: quoniā q talia agūt, digni ſunt morte: nō ſolum qui ea faciūt, ſed etiā qui conſentiunt facientibus.

Brunonis Carthuſię Patriarchę expoſitio in epiſtolam ad Romanos.

Sicut mos eſt in epiſtolis: ſalutem pręmittit dicens: Paulus q prius Saulus a ſaule & genus, & nomē, & ſæuitiam traxerat. Hoc autem nomen Paulus, Hebręa lingua ſonat quietus. Vnde ſicut ex auctoritate, quia hoc nomen apud omnes notū & honorabile erat: ſic etiam ex auctoritate ſua valet ad intētionem. Hic enim Paulus vt quietos & tranquillos inter ſe redderet Romanos intendit: Vel ſi, Paulus, latine dicatur quaſi modicus: iterum bene ad rem. Hic enim laborat vt Romanos modicos & humiles p epiſtolam redditos, ſubiiciat gratiæ dei.

Paulus Hebręa lingua quietus ſonat.

Paulus inquam ſeruus Chriſti Ieſu. Quia oībus modis ad humilitatē ſuadendā hic intēdit: ideo nomini dignitatis, nomē prępoſuit humilitatis. Dicēs: Paulus ſeruus Chriſti Ieſu regis & ſacerdotis: qui ſolus regere valet, atq̧ veſpertino ſuo ſacrificio ſaluare. Seruus etiā Ieſu. i. Saluatoris, ꝓter quē nemo ſaluare ſufficit: ſic & vos exemplo meo nihil de vobis cōfidatis, ſed penitus ſubiiciamini ſeruituti Ieſu Chriſti. Paulus ĩquā ſeruus Chriſti Ieſu, vocatus per gratiā dei: non merito legis vel generis, ſed ꝑ ſolā gratiā ad hoc vt ſit apoſtolus, cuius auctoritati vos obœdire bonū eſt. Vel Paulus apoſtolus, non in occulto, ſed vocatus ab oīb⁹, qa iā oēs cognouerūt me a deo cōſecratū apoſtolū: vnde magis mihi obœdiēdum eſt. Quę vtraq̧ ſentētia valet ad vtrūq̧ populū, Iudęū ſeu Gētilē comprimēdū. Diuerſis modis vocationes dei fiūt. Hic autē Paulus vocatus eſt, & ꝑ afflictionē corporis exteri⁹: & per vocem Chriſti dicētis: Saule, quid me ꝑſequeris? & interiori inſpiratione. Paulus hic ſegregatus. nō determinat a quo, ſed in quid. ſ. in euāgeliū. Segregatus inquā vel ab aliis apoſtolis: quia illi cōſtituti ſunt p̄dicatores Iudęorū: ego autē gentiū. Cū eñ Paulus ad fidē cōuerſus inſtructus eſſet ꝑ aliquot dies a diſcipulis qui erāt Damaſci: cōtinuo de Chriſto in ſynagoga docere cœpit, quare præpoſitus Damaſci voluit eū cōpręhēdere, ſed a fratribus ꝑ murum demiſſus eſt in ſporta: & ſic euaſit minas ei⁹, & īde abiit ī Arabiā p̄dicās ibi gētib⁹ tribus annis: poſt quos rediit ī Hieruſalē, ibiq̧ inuenit Petrum & Iacobū, qui ſatis prius mirati fuerāt audiētes Paulū prędicantē gētibus, quē nūq̄ viderāt: dederūtq̧ Paulo & Barnabę dextras ſocietatis, approbātes doctrinā eorū, ſeq̧ idē prędicare dicentes: nō q̧ Paulum conſecrarēt apoſtolū: quē ipſe deus cōſecrauerat: ſed concordātes doctrinā ei⁹, vt hi qui ꝑ eos cōuerterentur: vnius & eiuſdē fidei ſe eſſe crederent. Vel ſegregatus a lege: quia cū ego phariſęus. i. cuſtos: & de precipuis in lege eſſem, & genere, & ſcientia, videns eā nō valere ad ſaluationem: ſeparaui me ab ea. Q̄ ſi ego qui tantus eram in lege: legem deſerui: quanto magis vos ab ea recedere debetis, qui longe me inferiores eſtis. Hæc vltima ſententia ſpectat ad Iudæos tātū: prior vero ad vtroſq̧. Hucuſq̧ commēdauit propriam perſonā, tum per humilitatē, tum per auctoritatē. Hic incipit cōmēdare p̄dicationē ſuā, dicēs: Segregatus inquam, ſeu a lege, ſeu ab ap̄lis aliis veniēs ī euāgeliū p̄dicādū. Euāgeliū bonū nūciū dicit: euangeliū dico dei. Noua lex, dei ſpecialiter eſſe dicit, q nō ꝑ miniſtrū: ſed eā ꝑ propriā ꝑſonā docuit. Vetus autē lex ꝑ angelū data eſt Moyſi: & ꝑ Moſen data eſt Iudęis: quare nō ita ꝓprie dicit eſſe dei, qđ euāgeliū anteq̄ daret ꝓmiſerat deus, vt ille q daturus erat. Promittere eñ cōuenit ei q rē ꝓmiſſam daturus eſt. Vnde deus qdē ꝓmiſit, prophetæ vero velut miniſtri: nec dare potētes p̄dixerūt. In hoc autē q̧ ait deū hoc ꝓmiſiſſe ab æterno, notat magnā diligētiā dei fuiſſe in hoc euāgelio, qđ ante ꝓmiſerat per prophetas. i. per eos qui futura ꝓuiderūt. Et qa fuerūt qdā phitonico ſpiritu futura p̄dicētes: quidā etiā diuinitus inſpirati prophetātes, vt Balaam: nec tñ officium hoc a deo habētes: determinat prophetas ſuos q & ſciētiā futurorū: & miniſterium prophetādi a deo acceperūt. Et vt hęc ꝓphetia ꝑpetuo maneret, ꝓmiſſa eſt in ſcripturis ſanctis. i. vel per ſpiritū ſanctū editis, vel ſanctificātibus eos, q ſicut ſcripturę docēt operātur. Hic ingredit cōmēdationē Chriſti, a quo ꝓmiſſa cōmendatione eius ſe accepiſſe apoſtolatū dicit: Scripturis dico habitis de filio. Oīs eñ ſcriptura et ſi de patre, ſeu de ſpiritu ſancto agat, ꝓcipue de filio videtur agere, qa quęcunq̧ in ſcripturis p̄dicta fuere: per filiū cōſummata ſunt. De filio dico nō adoptiuo, ſed ſuo. i. conſubſtātiali ipſi & coæterno. Qui filius factus eſt. i. facturam quādam accepit. Diceret aliquis: quid hoc eſt miraculi vt filius cum patre ſempiternus, factus ſit in tempore? Contra hoc ait. Factus eſt dico: non ſecūdū deitatem: ſed ſecūdum carnem: quā in ſe deitati perſonaliter vniuit in tempore. Carnem dico, aſſumptā ex ſemine. i. ex carne Dauid: ſecūdū genus matris Chriſti: in qua facturam carnis accepit. Ei. ſ. deo. i. ad manifeſtationē dei. Niſi enim Chriſtus carnem aſſumeret, rara vel nulla de deo notitia hominib⁹ eſſet. Chriſtus ſimiliter de Salomōe ſeu Roboan na-

tus eſſe dici poſſet:ſed qa ad Abraham &
Dauid factę ſunt repromiſſiones de Chri
ſto: ideo de altero eorũ: vel vtroq; natus
eſſe dicit̃ vbiq; . Hic autẽ cauſa eſt quare
ſileat Abrahã,& ꝑponat Dauid.Per Abra
ham enim iuſti,qa iuſtus fuit.Per Dauid
peccatores:qa plęrunq; grauiter deliquit,
accipiuntur.Sed hic ad peccatores ſermo
erat,vtq; ſe peccatores cõfiterent̃, Paulus
intẽdebat:& idcirco Dauid in memoriam
peccatorum hic poſuit . Qui Chriſtus in
tẽpore qdẽ factus eſt:ſed ab ęterno prędeſtinatus.i.prærordinatus & diſpoſitus eſt
filius dei eſſe aſſumẽdo carnem.Chriſtus
dico ſcdm ꝙ filius dei eſt permanẽs in vir
tute.i. in eadẽ diuinitatis potẽtia ſemper
cũ patre.Nec ſcdm deitatẽ prędeſtinatus
Prædeſtinare de quo dicitur. ſed ſcdm ſolam humanitatẽ.Prędeſtinare
enim de re quę nõ eſt dicitur : filius autẽ
dei in principio ſemper fuit . Sed quia in
Chriſto duę naturę cõſiderãtur:altera di
uina,altera humana.Propter vtriuſq; ſub
ſtãtię indiuiſam copulam dicitur plęrũq;
de diuina: qđ propriũ eſt humanę:vt hic,
vbi dicitur,prędeſtinatus filius qđ in natura deitatis eſſe nequit : ea ſimilitudine
qua cõſiderãtes in homine,corpus & animã : plęrũq; propter affinitatẽ dicunt de
anima qđ ꝓpriũ eſt corpori,& econuerſo:
qđ genus dicẽdi in Chriſto expreſſius cõ
uenit,cũ ibi homo deus, & deus homo di
catur.In homine vero corpus animam,&
animã corpus dicere nõ licet.Cũ autẽ referimus,ſic qui Chriſtus,neutrã naturam
excludimus.Sed cũ per partes exequimur
qđ diuinę cõuenit diuinę:qđ humanę attribuamus humanę. Chriſtus inquã prędeſtinatus eſt fieri homo:nõ ex cõcupiſcẽ
tia carnis:ſed ſcdm ſpiritum.i. de ſpiritu
ſancto cõceptus eſt. Spiritũ dico ſanctificationis:qui eũ ſanctificauit in vtero matris immunẽ factũ a peccatis.Q; Chriſtus
filius dei ſit in virtute,apparet ex reſurre
ctione mortuorũ , per hoc ꝙ reſurgens a
mortuis,mortuos fecit reſurgere ſecũ,qđ
vtiq; inauditũ facere non poſſet,niſi deus
eſſet. Mortuorũ dico non omniũ,ſed eoꝝ
tm̃ qui fuerũt domini noſtri Ieſu Chriſti.
Non enim infideles ſecũ reſurgere fecit.
Qui cum Vnde dicũtur illi potiſſimũ cõſurrexiſſe
Chriſto Chriſto, qui cũ Abrahã in Ebron ſepulti
ſurrexerũt ſunt.Per quẽ Ieſum Chriſtũ accepim⁹gra
tiã.i.remiſſionẽ. Paulus vt melius humilitatẽ ſuadeat,nomen humilitatis ꝑponit
nomini dignitatis.Accepim⁹ etiã apoſtolatũ in oĩbus gẽtibus.Spiritus eñ ſanctus
apoſtolũ gentiũ me conſtituit:vbi ait:Segregate mihi Barnabã & Paulũ ad opus,
ad qđ † aſſumpſit eos.Accepimus inquam † aſſũpſi.
in gentibus apoſtolatũ: ad obœdiendũ fidei.i.ad hoc vt prędicaremus fidẽ,& poſt
acceptã fidem:obœdiẽdũ eſſe his quę admonet fides:nõ ſuperbiẽdo derogare gra
tię dei:hoc autẽ debere fieri, pro nomine
eius.i.ad gloriã nominis dei. In quibus.i.
inter quas gẽtes eſtis vos Romani,& Gẽtiles,& Iudęi vocati.i.per vocationẽ gratię dei.Nõ ex merito veſtro ad fidẽ electi
eſtis inquã Ieſu Chriſti.i. ad hoc vt ſitis
Ieſu Chriſti:Q; ſi modo Iudęi vellẽt obii
cere ſe nõ debere ſubiici Paulo:cũ gentiũ
tm̃ Apoſtolus ſit,errarẽt . Poſtq̃ eñ inter
gentes habitant:de apoſtolatu eius ſunt:
cuius & gẽtes,vt ſi modo quilibet alienigenę veniãt in epiſcopium aliquod:etiã ſi
natione alieni ſunt,ꝓpter habitationẽ tñ
cõputabũtur de ipſo epiſcopio.Sic illi Iu
dęi,qa ad gẽtes contulerãt ſe,in gentibus
deputabãtur. Paulus inquã talis,& talis,
Apoſtolus dei,ſcribit oĩb⁹ q ſunt Romæ .
Vt autẽ infideles excludat, ſubdit, oĩbus
dico Dilectis dei.i.quos deus diligit:& vt
ſui fierẽt pręelegit.His dico ex dilectione
& gratia dei. Vocatis ſanctis.i.ad hoc vt
ſint ſancti:Sit vobis gratia.i.remiſſio peccatorũ veſtroꝝ. Et pax.i.trãquillitas animi,& perſeuerantia in bonis,A deo q poteſt, Patre noſtro,& ideo voluntatem habet:& a domino Ieſu Chriſto, qui ſimiliter & vult & poteſt.Paulus multiplici &
aſpera increpatione correcturus Romanos,vt benigne ſuſtineant aſpera quæ dicturus eſt eis,eoſq; ſibi reddat beniuolos,
prędicit ſe gratias agentem deo, pro bonis quæ iam acceperunt . Et de his quæ
adhuc neceſſaria ſunt illis omni ſollicitu
dine orare deum. Quaſi diceret . Ego de
inſtructione veſtri multa dicturus ſum
vobis: ſed primum ante omnia dicam qđ
amplius mihi gratum eſt : & de quo magis ſum ſollicitus : hoc ſcilicet , gratias
ago deo.Gratias agere deo,eſt totum deo Gratias agere deo quid eſt.
attribuere & nihil homini. Vnde ait,gra
tias ago deo,id eſt bona quę iam in vobis

videō:gratię dei aſcribo,& nō vobis:Deo
†ſpeciali meo,qui quodā† ſpirituali modo me⁹ eſt.
Per Ieſum Chriſtū quē ſolū mediū habeo
inter me & deū. Vos aūt ꝑ me trāſitis ad
Chriſtū,& ꝑ Chriſtū ad deū. Et ideo grās
dico per Chriſtū. Vobis aūt gratię agēdę
ſunt ꝑ me Chriſto,& ſic deo. Fortaſſis pu
tarēt alteri. Vel Iudęi ſolū vel gētiles,ꝙ ꝓ
alteris tm̄ grās ageret.i.bona eoꝝ ſoli grę
dei aſcriberet: ne ꝑ hoc alter in alterū ſe
efferat:ait ꝓ vobis Romanis: ſeu ſitis Iu
dęi,ſeu Gētiles.Oībus ago grās,& bonę ſi
dei veſtrę,ipſi ſoli aſcribo.Determinat vñ
grās agat,dicens: Inde grās deo refero:qa
fides dei in vobis eſt.Et veſtra fides vobis
ſolis non ꝓficit:ſed annūciat̄ in vniuerſo
mūdo:Audito em̄ ꝙ Romę ſit recepta fi
des Chriſti, q̄ eſt caput orbis,ſuſcipiūt eā
cęteri,imitādo caput ſuū. Vere bonę ve
ſtræ fidei iā habitū,grę dei bonæ aſcribo,
qa ī ofonib⁹ meis memoriā veſtri facio.i.
pro bonis q̄ habituri eſtis deū orās ipſi to
tū aſcribo. Si em̄ bona poſt fidē veniētia,
dei gratię aſcribunt̄,maxime ꝓ fide agēdę
ſunt gratię deo, q̄ hominē de ſolis pecca
tis trahit ad iuſtitiā.Et ꝙ memoriā veſtri
facio:mihi teſtis eſt deus,quē ſi ad teſtifi
candū (qđ falſum eſt) aduocarē:falſitatis
reū iudicarē. Fortaſſis diceret aliqs,quia
deū nō curas.Ideo leuiter eū falſę rei teſtē
aduocas. Cōtra hoc ait:Cui deo ego ſer
uio,ſeruus autem ad teſtimoniū falſitatis
dn̄m nō vocaret. Seruio vtiꝗ deo in ſpi
ritu meo.i.ex volūtate, non ex coactione:
vel in ſpiritu.i.nō in carnalibus, ſed ī ſpi
ritualib⁹ ſeruio deo.Determinat ī qua re
ſeruiat.ſ.ī euāgelio.i.in annūciatione filii
eius. Hoc aūt ſeruitiū magis tūc tēporis
gratū erat deo ꝓdicare gloriā Chriſti,filii
dei. Inde mihi teſtis eſt deus,ꝙ ī ofonib⁹
meis facio memoriā veſtri.i.facio deū me
morē veſtri,ſine ītermiſſione,qa nūq̄ orās
intermitto vos. Poſſet qdē orare ſemel in
mēſe:& ſic parū eſſet eos tūc nō intermiſ
ſos fuiſſe.Ideo ait:In ofonib⁹ ſemp.i.omni
die cōtinuatis,memoriā veſtri habeo:Nō
ſolū orās:ſed etiā obſecrās, in qbuſdā ſa
cramētis & cōiurationib⁹ deū obnixe po
ſtulās, ſi exauditus habeā iter veniēdi ad
vos:habeā dico. Quomodo.i.ſub quacūꝗ
difficultate hoc fieret,ſeu latronē,ſeu tē
ꝑſtatē nō curarē.Habeā hoc tādē.In hoc
oſtēdit ſe diu deſideraſſe: nec potuiſſe ſe
efficere.Habeā iter aliqñ.i.in quocūꝗ tē
pore,ſeu hyeme, ſeu æſtate hoc fieret,nō
curarē.Itē dico ꝑ ſpiritu in hoc,vt qđ vo
lo efficerē,& qa multę res effectū habēt q̄
deo diſplicent,addit:In volūtatē dei.Niſi
em̄ deus hoc vellet, effectū hui⁹ rei poti⁹
nollē q̄ cuperē. Ideo volui venire ad vos:
qa deſidero videre vos:ad hoc vt impṫiar
vobis aliqd grę. Vos qdē gratiā fidei iam
habetis,ſed cū ad cuſtodiā huius alię grę
opportunę eēnt,vt grā vnitatis:nō tn̄ de
terminat quā gratiā: quia miniſtraret eis
omnē illā quā videret neceſſariā.Impṫiar
dico:aliqd grę,nō ſecularis vt eſſet ſi cōci
liaret illos cū qbuſlibet principib⁹ mūdi:
Sed gratię ſpūalis.i.q̄ grā nutriat ſpiritū
in vitā ęternā.Ne forte gratiā fidei quā a
diſcipulis Pauli acceperāt: inutilē opina
rent̄:qa dixit ſe daturū illis gratiā,ait:Nō
dico vt impṫiar vobis gratiā ad initiādū
vos in fide:fidē em̄ ſanā accepiſtis:ſed ad
cōfirmādos vos.i.ad confirmādā fidē ve
ſtrā,in his q̄ fidē comitari debēt.ſ.vt vni
tatē habeatis. Nec alter alterū digniorē,
ſeu īdigniorē gratia dei iudicetis.hoc qđ
dico deſidero confirmare vos.i. deſidero
cōſolari in vobis ſimul. Vbi ait ſimul cō
ſolari:oſtendit ſe de errore eoꝝ doluiſſe:
Vbi ait ſimul,innuit ꝙ ꝑ doctrinā ſuā cō
ſolādi ſunt:& ꝓpter vtrūꝗ æquanimiter
debere eos tolerare quālibet aſꝑā īcre
pationē Pauli: cū & ꝑ hoc cōſolandi ſint,
& Paulus de errore eoꝝ doluerit,vt q̄ er
rorē ab eis auferat ſollicitus ſit.conſolari
inquā deſidero in vobis ꝑ fidē veſtrā atꝗ
meā:factā eā.i.talē q̄ eſt inuicē.i.q̄ eādē vi
ciſſitudinē habeat, vt ſicut fides mea to
tū aſcribit gratię dei,ſic veſtra faciat. Vel
aliter.Cōſolari cupit per fidem meā factā
veſtram:vt omne bonū credatis eſſe ꝑ gra
tiam dei,fidem veſtrā dico,factā eā.i.talē
quę eſt inuicē.i.modo ſuo ſubſeruientem
vt ſicut ego (qđ magiſtri eſt) pręcipiēdo
doceo: ſic vos (qđ diſcipulorū eſt) obœ
diēdo diſcatis.Ego vtiꝗ deſideraui veni
re ad vos,ſed nō potui: qa ꝓhibitus ſum.
Prohibitiones hę quandoꝗ fiebant Paulo
per ſpiritum ſanctum: plęrunꝗ per peri
cula latronum,ſeu tempeſtatum in mari.
Quare autē venire prohibitus ſum:Nolo
vos ignorare fratres mei in fide. Si enim

cauſam huius ꝓhibitionis diligẽter inquiratis,vobis ꝓderit ad correctionẽ: dũ pro peccato cõtẽtionis veſtrę me eſſe ꝓhibitũ intelligetis.Hoc inquã nolo vos ignorare quia ſępe propoſui venire ad vos:& ꝓhibitus ſum venire vſqꝫ adhuc.Vbi ait adhuc, oſtendit ſe multotiẽs prohibitũ eſſe: quaſi diceret.Sicut ſępe propoſui,ſic ſępe prohibitus fui. Venire inquam propoſui ad vos ideo vt habeam in vobis, qđ & habeo in aliis,aliquẽ fructũ.i. vel vt vos me docẽte correcti fructificetis in melius:vel vt ego fructũ mercedis recipiã:quia laboraui in vobis.Habeam dico in vobis ſicut habeo in cęteris gentibus.i.vt ſicut alias gentes docui,oĩa referre gratię dei:Sic & vos edocti a me idẽ faciatis: nec a doctrina veſtri & aliarũ gẽtiũ ceſſare queo: ego eñ debitor ſum.i.ex debito ꝑdico.Sic eñ mihi eſt iniũctũ a ſpiritu ſancto Gręcis ac Barbaris.Pręter Gręcos oẽs gentes vocat

Barbari.

Barbaros:ſed Gręci ſemper ſapientiã præ cęteris ſectati ſunt:& etiã in Gręcia Paulus primũ eccleſias de gẽtibus conſtituit: & in illis ſeu Gręcis,ſeu Barbaris,debitor ſum:ſapientibus & inſipientibus:qa apud Græcos ſunt ſapiẽtes:& inſipientes: & ſic apud Barbaros. Et ſicut aliis gẽtibus debeo:ſic debitor ſum euãgelizare vobis Iudęis & Gentilibus cõuerſis:q Romę eſtis. Qđ.ſ.euangelizare: promptũ eſt.i.paratũ eſt ſcđm hoc ꝙ in me eſt.i.inquãtũ ad me pertinet.Videte ne vos imparatos auditores inueniã. Vere promptũ eſt in me,ego

Euãgeliũ quis tripliciter erubeſcit.

enim nõ erubeſco euangeliũ. Tribus modis erubeſcit quis euangeliũ.Vel cũ miſerias Chriſti,crucem,mortẽ,&c. ſtulte verecundatur prędicare.Vel cum corrupte viuens iuſtitiam timet prędicare, ne reꝑhendatur aliter docere, & aliter viuere . Vel ad confirmationẽ prædicationis ſuæ virtus miraculorum deficit . Sed Paulus nullo horũ modo erubeſcebat. Propterea non erubeſco euangelium.Nam in euangelio ꝓſto eſt mihi virtus dei: qua & peccata dimitto:& miracula operor:qđ euangelium dico:valens omni credenti in habendam ſalutem per fidem qua credidit : omni credenti dico.ſ.Iudęo primũ,tẽpore

Eccleſia Chriſti in Iudęa cœpit.

credenti.In Iudęa eñ cœpit eccleſia Chriſti.Credenti etiam Gręco.i.gẽtibus : quia Gręci ſcđm ſcientiam caput erãt gentiũ. Ideo per Græcos quoſcũqꝫ Gentiles ſignificat.Vel ita euangeliũ ſalus eſt credenti Iudęo:& Gręco primũ.i.maxime,quia ſufficientẽ ſalutẽ dabit vtriqꝫ.Vere per euãgeliũ habetur fides:& p fidẽ ſalus ęterna. Nam in eo euangelio reuelatur: & cognitione & habitudine:ex fide.i.per fidem ex euangelio acceptã. Iuſtitia.i.executio bonorũ operũ:per quã iuſtitiã habetur ſalus æterna.Qꝛ ſi per euãgelium fides:per fidẽ autẽ iuſtitia:per iuſtitiã vero ſalus æterna:Igitur per euãgeliũ ſalus: addit quiddam amplius:qđ ad rem valet ſic. Reuelatur ex fide eundo in fidem.Non ſic ait vt diuerſas fides itelligat:ſed vt doceat multos gradus eſſe in fide.Romani ſanẽ quidẽ fidem habebant de Chriſto:ſed in hoc errabant:quia nõ omnia gratię dei attribuebãt.In quo gradu fidei Paulus eos locare intendit: ex fide habetur iuſtitia : & inde ſalus. Sicut ſcriptum eſt in Abacuc Abakuc ij propheta.Iuſtus autem ex fide viuit: per prophetam cõfirmat euangeliũ: ait enim propheta.Ex fide quę per euãgelium habetur:fit homo iuſtus: bene operãdo,& p iuſtitiam viuit in æterna ſalute.Hucuſqꝫ blanditus eſt Romanis dicendo ſe ſollicitum de ſalute eorũ:vt æquo animo ſuſcipiant correctiones Apoſtoli.Hic autẽ primo aggrediť gentiles: quos facilius poſſe corrigi intelligit:vt poſtea diutius in cõfutatione Iudęorum immoretur:attamen autem ſic dicens ingreditur.Vere ex fide iuſtitia:& ex iuſtitia ſalus.Nam per contrarium ex impietate.i.ex non fide,ſeu ex idolatria ſequitur iniuſtitia.i.mala opera: & ex iniuſtitia ſequitur ira dei.i. damnatio æterna,ſaluti contraria: qđ æquipollenter ſic ait. Vere ex fide reuelatur iuſtitia:& ſic ſalus.Nam ſuper omnem impietatem:ſuper dicit,ad oppoſitionem impietatis: & cũ dicit impietatẽ: magis eſt ꝗ̃ ſi diceret oẽs impios.Si enĩ impios diceret, oẽs qdẽ impios,ſed nõ ꝓ ſingulis impietatibus opprimendos diceret. Sed cũ dicit omnẽ impietatẽ, & oẽs impios ꝓ ſingulis impietatibus puniẽdos eſſe inſinuat. Sup omnẽ vtriqꝫ impietatẽ: ex qua infidelitate procedit iniuſtitia.i.puerſa cogitatio vel operatio:& ſup omnẽ iniuſtitiã reuelatur .i.cognoſcitur eſſe ira dei vẽturi de cęlo ĩ die iudicii.Tũc enĩ reuelabitur his q vſqꝫ

ad diē illū nō crediderit Christū eſſe iudi
cē oīm. Vel ira dei reuelaẗ de cęlo,qa ipm̄
elementum in ornatu & factura ſua oſten
dit metuēdā eſſe irā eius: qui talē creatu-
rā formauit.Reuelaẗ inquā ira ſup iniuſti
tiā hoīm:eoꝝ hoīm dico:qui veritatē.i.ve
rā cognitionē de deo quā naturaliter ha-
bēt,vel habere poſſunt:eā detinēt.i.retra-
hūt:ne qđ natura exigeret:aſcēdat ad ali-
quid magis de deo agnoſcendū. Detinent
vtiq; eā in iniuſtitia.i.p mala q̄ operātur.
Vere impii veritatē dei ſic detinēt: qa qđ
notū eſt dei.i.qđ cognoſci pōt de deo : il-
lud manifeſtū eſt,ſi nō in actu rei,tñ in il-
lis.i.in rationibus eoꝝ,& in potētia intel-
lectus ſui. Vere qđ notū eſt dei manifeſtū
eſt in illis oībus potētialiter. Nā deus ma
nifeſtauit in actu illis.i.qbuſdā illorū:hoc
qđ notū eſt dei.Qđ ſi qbuſdā reuelatū eſt
in actu:cōſtat qa manifeſtū eſt in potētia.
Plato em̄ & qdam philoſophi naturaliter
cognouerūt eſſe vnū creatorē omniū:non
tñ ſine adiutrice gr̄a dei: pbat ꝙ de⁹ qbuſ
dā actu reuelauit hoc,& modū reuelatio-
nis ſubdit dicēs.Vere deus quibuſdā re-
uelauit.Nā inuiſibilia ipſius diuinæ eſſen
tię cōſpiciunẗ a creatura mūdi:nec obſcu
re ſed lucide intellecta p illa q̄ ea ſunt:p ī
uiſibilia patrem ſignificat, qa a nullo du-
cit principiū:ſicut fili⁹ & ſpūſſanct⁹ a pa-
tre.Ideo aūt pluralē numerū poſuit: qa in
firmitas humani intellect⁹ nō ſufficit cō-
ſiderare in deo niſi p interpoſitiones tem-
porū q̄ ī eo naturalia & ſimul ſunt,& vno
ictu(ſi fieri pōt)cōſideranda.Sempiterna
quoq; virt⁹ eius.i.eius diuinę eſſentię.i.fi
li⁹ q virt⁹ & ſapiētia patris dicit ſemp cū
patre ęternus,& diuinitas.i.bonitas. Vn-
de & bonos hoīes diuinos vocamus.Boni
tas.i.dilectio ei⁹ diuinę eſſentię.ſ.ſpūſſan-
ctus q nihil aliud eſt q̄ bonitas,& dilectio
patris & filii.Hęc inquā virt⁹ & diuinitas
cōſpiciunẗ intellecta,per ea quę facta ſunt.
Homo em̄ inuiſibilia ītelligere nequit,ni
ſi p ea q̄ videt.Sed cum aſpicit aliquē re-
gē magni imperii,per eū quodāmō intelli-
git eū regē lōge maiorē q iſtū creauit.Cū
vero videt virtutē,ſeu ſapiētiā in aliquo
cogitat multomagis virtutē eſſe & ſapiē-
tiā in eo q dedit illi.Sic de bonitate ſeu di
lectione dei:per bonitatē creaturę pōt co-
gnoſci.Hāc aūt virtutem & diuinitatē in

Bonos homines diuinos vocamus.

deo naturaliter pēſare ſuffeciſſet, & ſi illā
noīa.i.fili⁹ & ſpūſſanctus ignorarent . Idē
em̄ eſt virt⁹ & diuinitas ſeu dilectio dei,
qđ filius & ſpūſſanctus. Virt⁹ & diuinitas
dei,p ea q̄ facta ſunt intelliguntẗ.Ita vt ho
mines ſint iexcuſabiles ex hoc,qa cum co-
gnouiſſent deū,ſi nō actu,tñ p potētiā ei⁹
intellect⁹ naturalis:nō glorificauerūt deū
colēdo & honorādo eū ſicut deū,aut gr̄as
egerūt.i.bona cogitationis ſuę,non gratię
dei ſed ſibi attribuerūt.Deo qdē non ege-
rūt gr̄as:ſed in cogitationib⁹ ſuis ſe efferē
tes euanuerūt a ſimilitudine fumi:q quā-
to plus aſcēdit,tāto ampli⁹ nihil fit. & qa
ſupbiēdo euanuerūt:ideo cor.i.intelligen
tia eoꝝ pri⁹ ſubtilis obſcurata eſt propter
ſupbiā:adeo vt fieret inſipiēs . Euanuerūt
vtiq;.Nā dixerūt ſapiētes eſſe ſe.i.a ſeipſis
ſine dono dei ſapiētiā ſuā eſſe.Et vere cor
eoꝝ obſcuratū eſt:nā hoc dicētes,& ita eſ
ſe credētes facti ſunt ſtulti,& ſic de ſupbia
in ignorātiā:de ignorātia in ſtultitiā lapſi
p̄cipitati ſunt:adeo ꝙ mutauerunt gloriā
incorruptibilis.i.inuariabilis Dei, præter
quē oīs creatura variabilis,& ideo corru-
ptibilis eſt: gloriam vtiq; ei⁹ dei mutaue-
rūt nō in verū hoīem:ſed in imaginē cor-
ruptibilis hoīs.Et vt expreſſum facerēt ſi
bi ſimulacrum,mutauerunt hoc in ſimili
tudinē imaginis, id eſt in ſimilem imagi-
nē,colētes creaturā loco creatoris.Prius ī
ſimilitudinem hoīs.Dehinc in ſimilitudi-
nē volucrū.Poſtea in ſimilitudinē quadru
pedum.Et poſt hoc in ſimilitudinē ſerpen
tium mutauerunt cultū & religionē creā
toris gentiles.Sicut dictū eſt: qa in intelle
ctu ſupbierunt:ideo ītellectu priuati ſūt.
Quia iterū creatorem reſpuerunt,in cul-
tura creaturę puniti ſunt.Iterū qa vt na-
tura docebat deum glorificare noluerūt,
ſed ad qđ natura repugnabat : creaturas
coluerunt.Ideo ad peccata q̄ cōtra natu-
rā ſunt,deuoluti ſunt,ſicut ſequitur.Pro-
pter qđ.i.quia qđ cōtra naturā fuit,crea-
turas coluerūt.Ideo ſubtrahēdo gratiam,
tradidit illos de⁹ in deſideria cordis eoꝝ,
vt animo cuperēt. Dehinc ī immūditiā.i.
in opus deſideratę immūditię:ad hoc in-
quā ſic tradidit illos vt corpora ſua affi-
ciāt.i.cōtaminēt contumeliis.i.his pollu-
tionibus q̄ ſi violēter inferrentur eis, pro
magna cōtumelia haberent.afficiāt dicō

Fum⁹ qui to pl⁹ aſcēdit tanto amplius nihil fit.

in ſemetipſis.i.vel alter in alterū, vel ĩ ſe-
metipſis.Hoc intellexerūt debere fieri nō
a deo,q̄ priꝰ de ītellectu ſe efferebant. Qđ
dixit ſuperius mutauerunt gloriam: id re-
petit: vt enumeret modos mutationis,di-
cēs.Qui gētiles cōmutauerunt veritatē.i.
cultum quē naturalis veritas aſſerebat ex
hibēdū eſſe deo in mēdaciū.i.in creaturas
quas mēdaciter fingebāt eſſe deos, & poſt
q̄ finxerūt,coluerūt.i.adorauerūt eos . De
hinc etiā ſeruierūt offerendo,& immolan
do creaturę:his tribꝰ modis mutauerunt
gloriā dei.Priꝰ mēdaciter putauerūt ido-
lum eſſe deum.Dehinc adorando. Tertio
hoſtias immolādo.Seruierūt vtiq̧ creatu
rę,iudicātes hoc potiꝰ eſſe q̄ ſeruire crea-
tori,qui creator in auerſiōe eorū nihil per
dit:eſt enī bn̄dictus ĩ oīa ſecula,q̄cq̄d ado
rent illi:amen.i.pfecto ita eſt.Qđ iterū ſu
perius ait: tradidit illos deꝰ in deſideria:
hic repetit idē vt pœnā peccati comparet
ipſi pctō . Quia ſicut qđ natura exigebat
creatori cultū denegātes: ad nō naturalē
cultum creaturarum ſe cōtulerūt: ſic ipſi
in non naturalia pctā deuoluti ſunt.Enu-
merat etiā ipſum peccatum: quomodo in
vtrūq̧ ſexū ſit diffuſum dicēs. Propterea
qa ſeruierūt creaturę & nō creatori:tradi
dit illos deꝰ priuatos gr̄a ſua in paſſiones
†facta ignominię.i.in ignominioſa†peccata,q̄ li-
cet caro male cōcupiſceret: tn̄ ipſa natu-
ra violētiā patiebat̄:dū in ſe non naturali
ter operaret̄.Enumerat paſſiones ignomi
nię dicēs.Traditi ſunt vtiq̧ ĩ ignominias.
Nā fœminę horū gentiliū immutauerunt
naturalē vſum viri in eū vſum q eſt cōtra
naturā,vt vna abuteret̄ altera,qa natura-
lē cultū creatori negauerāt.Silr̄ aūt vt fœ
minæ maſculi,relicto naturali vſu fœmi-
nę:exarſerunt in deſideriis ſuis in inuicē:
vt alter alterū igne libidinis incēſi cōcu-
pierint,& ſicut animꝰ eoꝝ deſiderauerat,
opę cōplētes turpitudinē maſculi i maſcu
los.Et ſic recipiētes mercedē erroris ſui.i.
pœnā illiꝰ peccati. Quia cū cognouiſſent
deū:nō ſicut deū glorificauerūt:recipien-
tes hanc nō in dāno poſſeſſionis,vel filio-
rū,ſed in ſemetipſis qa ipſi iidē hac pœna
puniti ſunt. Quā vtiq̧ mercedē oportuit
.i.cōueniēs fuit eos recipe:vt qa qđ natu-
ra monebat ne facerēt, ſpreuerunt creato
rē,& adorauerūt creaturā,recte cōparatū
eſt vt ꝑ hoc nō naturali pctō,in nō natu-
rale pctm̄ & pœnā peccati p̄cipitarent, &
ſicut qa in nō naturali cultu creaturę pec
cauerūt:p nō naturalia peccata puniti ſūt
ſic qa nō pbauerunt deū habere ĩ notitia
.i.quia nō habuerūt deū in cognitiōe ſua:
quē merito cognoſcēdū ipſa natura pba-
bat.i.qa in cognitione dei ſibi naturaliter
conceſſa abutēdo ea per ſuperbiā peccaue-
runt:iō opportune cognitiōe priori amiſ-
ſa,tradidit illos deꝰ in reprobū ſenſum,qa
recto ſenſu vti noluerūt . Tradidit inquā
ad hoc vt faciāt ea q̄ nō cōueniūt.i.q̄ ipſa
natura ſatis apte intelligeret nō cōuenię
tia eſſe. Primū qa cōceſſa cognitiōe abuſi
ſunt: putātes hoc bonū naturalis intelle-
ctus a ſe & nō a deo eſſe:priuati ſunt con
ceſſo ītellectu, & creatorē derelinquendo
cōtra naturam creaturas coluerūt: quare
iterū p naturalia puniti ſunt.Sed quia ad
huc nō pœnituerūt poſt nō naturalia : in
alia mala p̄cipitati ſunt,ſicut ſequit̄. Illos
tradidit dn̄s in reprobū ſenſum:illos dico
repletos omni iniq̄tate:qa & oēs iniq̄tates
habuerunt & ſingulas ad plenū. Cū dixit
omni iniq̄tate:cōprehēdit oīa q̄ ſequūtur:
ſed vt magis illos deterreat: ſingula gene
ra iniq̄tatis enumerat dicēs. Vere oī iniqta
te:qa repletos malitia.Malitioſe.n.agebāt
in pximos,auferēdo bona eoꝝ,vel verberi
bus eos afficiēdo.Repletos ēt fornicatiōe:
Fornicationem vocat quicq̄d fit p̄ter legi Fornicatio quid eſt.
timam vxorē:q̄ ſicut cauſa generādę pro-
lis:ſic cauſa vitādę fornicationis dicit̄.Re
pletos etiā auaritia:illicite retinēdo ſua:
vel cōcupiſcēdo aliena,& repletos neq̄tia:
vel a nequeo nequis: vel a noīe qđ eſt neq̄
dicit̄ nequitia:qa nequeunt ſe cōtinere ab
illicitis.Qui aūt ſe cōtinere nequit:nō eſt
dicēdus aliquis . Plenos etiam inuidia:qa
licet nō ſibi cupiant bona aliorum:tn̄ eos
non habere vellēt hęc bona. Plenos etiam
homicidiis,q̄ nō ſolum manibꝰ ſed tracta Homicidia fiūt dupliciter.
tione & cōſenſu fiūt. Plenos cōtētione:qa
inter ſe clamoribus & opprobriis litigāt.
Plenos dolo:qa & aliud agunt & aliud co
gitant.Plenos malignitate:quia contraria
benignitati ſemper in amaritudine animi
ſunt.Qui etiā ſunt ſuſurrones: mala de p
ximo ad proximum transferētes occulte:
detractores etiam bona quæ ſunt auferen
tes:mala quæ non ſunt imponētes:ne hæc

duo facilia viderenť:qa ꝑ verbis tm̃:nõ ſe
crederẽt dãnari:aggrauat hęc duo dicẽs.
Suſurrones & detractores , odibiles deo.
Eos etiã dico cõtumelioſos.i.cõtumelias
turpitudinis inferẽtes ſibi viciſſim.Super
bos.i.ſe ſupponẽtes aliis:vel ſupponere cu
pientes.Elatos q nec pares ſibi:nec ſe ma-
iores pati poſſunt:vt Cęſar qui noluit pa
ti maiorem Pompeium,nec Pompeius pa-
rem ſibi Cęſarem.Inuentores etiam malo
rum ſeu malarum cõſuetudinum,ſeu tor
mentorum.Non etiam obœdientes carna
libus parentibus qđ natura admonet etiã
in pullis auium.Inſipiẽtes.i.indiſcreti ad
bonum & ad malum.Incompoſitos & ve-
ſtimẽtis,& per immodificationem mẽbro-
rum.Per hæc eñ quæ extra videm⁹:ſic de
interioribus penſamus.Sine affectione.i.ſi
ne applicatione animi ad aliquod dignũ:
abſq; fœdere.i.ſine colligatione animi: qa
enim fœdera valent ad nutrimẽtum fidei
vt ſemper multiplicarentur: ꝓhibita ſunt
coniugia in eadem cognatione:quæ iã ſa-
tis vinculo ꝓpinquitatis fœderata eſt.Qui
etiam ſunt ſine miſericordia:quia ſi quos
viderint miſeros:non habent ad eos viſce
ra miſericordiæ.In his omnibus gentiles
pro pręmiſſis peccatis puniti ſunt:Sed qa
necdum per hæc pœnituerunt: præcipita
ti ſunt in aliud malum,vt excæcati ꝓmit
terent ſibi impunitatem peccatorum. Vn
de ſic ait.Qui gentiles excęcati non intel-
lexerunt:qm̃ illi qui talia agunt vt prædi
cta ſunt:digni ſũt morte æterna. Hoc mo
do non intellexerunt cum prius naturali
ter cognouiſſent iuſtitiam dei: qua cogni
tione priuati dicti ſunt:quia inde ſupbie-
runt.Digni vtiq; ſunt morte: nõ ſolũ qui
faciunt ea prædicta:ſed etiam qui conſen
tiunt facientibus. Conſentire ſecũdũ Am
broſium eſt ſi quæ poſſit repręhendere ta
ceat:aut hæc audiens aduletur.Si ergo fa
cientes prædicta mala , & cõſentientes eis
damnatione digni ſunt : nemo gentilium
mortem hanc euadet.

Cęſar & Pompeius ſe inuicem cõpati nolebant.

Cõſentire peccatis qđ eſt.

Cap.II.

PRopter qđ inexcuſa-
bilis es o homo om̃is
qui iudicas.In quo eñ
alterũ iudicas, teipm̃
cõdẽnas. Eadem enim
agis quę iudicas.Scimus eñ qm̃ iudi
cium dei eſt ſecũdũ veritatem in eos
qui talia agunt. Exiſtimas aũt hoc ò
homo qui iudicas eos q talia agũt &
facis ea:quia tu effugies iudiciũ dei?
An diuitias bonitatis eius & patien-
tię,& lõganimitatis cõtẽnis?Ignoras
qm̃ benignitas dei ad patiẽtiã addu-
cit?Secũdũ aũt duritiã tuã & impœ-
nitens cor,theſaurizas tibi irã in die
iræ & reuelationis iuſti iudicii Dei:
qui reddet vnicuiq; ſecũdũ opa eius.
His quidẽ qui ſecũdũ patientiã boni
operis gloriã & honorẽ & corruptio
nẽ q̃rẽtibus vitã ęternã. His aũt qui
ſunt ex cõtẽtiõe & qui nõ acquieſcũt
veritati,credũt aũt iiquitati: ira & in
dignatio,tribulatio & anguſtia in o-
mnem animã hois operãtis malũ:Iu-
dęi primũ & Gręci.Gloria aũt & ho
nor & pax omni operãti bonũ:Iudęo
primũ & gręco.Non eñ eſt acceptio
ꝑſonarũ apud deũ.Quicunq; eñ ſine
lege peccauerũt,ſine lege peribũt,&
quicũq; in lege peccauerũt,ꝑ legẽ iu
dicabunť.Non.n.auditores legis iu-
ſti ſunt apud deũ : ſed factores legis
iuſtificabunť. Cum.n.gẽtes q̃ legem
nõ habẽt naturaliter ea q̃ legis ſunt
faciunt,eiuſmodi legem non habẽtes
ipſi ſibi ſunt lex:qui oſtẽdũt opus le-
gis ſcriptũ in cordibus ſuis, teſtimo-
niũ reddente illis cõſciẽtia ipſorum,
& inter ſe inuicem cogitationũ accu-
ſantiũ aut etiã defendentiũ: in die cũ
iudicabit deus occulta hominũ ſecũ
dum euangeliũ meũ per Ieſum Chri
ſtũ.Si aũt tu Iudæus cognominaris,
& requieſcis in lege , & glotiaris in
deo,& noſti voluntatem eius , & pro
bas vtiliora inſtructus per legem:cõ
fidis teipſum eſſe ducem cęcorum,lu
men eorum qui in tenebris ſunt : eru
ditorẽ inſipientiũ:magiſtrũ infantiũ,

habentē formā ſciētiæ & veritatis in
lege:qui ergo aliū doces,teipſum nō
doces.Qui p̄dicas non furandū,fura-
ris:qui dicis nō mœchandū,mœcha-
ris.Qui abominaris idola:ſacrilegiū
facis.Qui in lege gloriaris:per p̄ua-
ricationē legis deum inhonoras.No
men eñ dei ꝑ vos blaſphemať inter
gētes,ſicut ſcriptum eſt.Circūciſio q
dem ꝓdeſt ſi legē obſerues:ſi aūt prę
uaricator legis ſis:circūciſio tua præ
putiū facta eſt.Si igiť præputiū iuſti
tias legis cuſtodiat:nōne p̄putiū illi-
us in circūciſionē reputabiť?& iudi-
cabit id qđ ex natura eſt p̄putiū legē
cōſummās te:qui ꝑ literā & circunci
ſionē p̄uaricator es legis.Nō eñ qui
in manifeſto Iudęus eſt:neq; q̄ in ma-
nifeſto i carne eſt circūciſio:ſed qui i
abſcondito Iudęus eſt, & circunciſio
cordis in ſpiritu nō litera:cuius laus
non ex hominibus,ſed ex deo eſt.

HVcuſq; gētiles ſecūdū priorē ſta-
tum ſatis dehoneſtauit:oſtenſo ꝙ
de ignorātia excuſari nō poſſunt:
cum naturaliter cognitionem de deo ha-
buerit qua propter peccatū priuati ſunt.
Hoc autem de ſolis gentilibus dictū trāſ-
fundit hic in vtroſq;.i.in Iudæos & genti
les:dicēs vtrūq; populum inexcuſabilē:qa
ſi Iudęus dicat ſe fuiſſe peculiarem popu-
lum dei de genere Abrahę natum,legē &
prophetas habuiſſe,cūq; ſic deo dilectꝰ ſit
nō eſſe credendum:ꝙ deus hunc ꝑmittat
perire adeo dilectum licet errauerit: īpro-
peretq; gentili ꝙ ſaluatione indignus ſit:
cuius nec aliqñ deus memor fuerit.Si ve-
ro ecōuerſo dicat gentilis Iudęum ſalute
indignum,quia cum deum ꝑ legē cogno-
uerit,ſicut deū glorificare noluit,ſeq; ſō p̄
ferēdū putet Iudęo:quia vt primū de deo
audiuit:ſtatim credidit,neq; reū eſſe eorū
q̄ per ignorantiam peccauit.Cōtra vtrūq;
agit Apoſtolus:dicens gentilem de igno-
rantia inexcuſabilem, qa naturalē habuit
cognitionem:Iudæum vero fruſtra ī lege
vel genere gloriari:cū ſemp deterior fue-
rit,vnde meliorari debuerit:p̄uaricādo le

gem fide degenerādo ab Abrahā, & filiā.
quaſi diceret.Propter qđ.i.quia q faciunt
& qui conſentiunt,digni ſunt morte:ideo
tu homo vnanimiter viuens & intelligēs,
om̄is Iudęus & gētilis,inexcuſabilis es,tu
dico qui iudicas.i.damnas alium.Si enim
tu Iudęus dicis te p̄ferendū gentili:qa di
lectus deo fueris,quem dicis nec aliqñ me
morem fuiſſe gētilis.Vel ſi tu gentilis p̄fe
ras te excuſatum per ignorantiā Iudæo,q
deum per legem ſibi cognitum inhonora-
uit,vterq; inexcuſabilis es:& gētilis:qa na
turalem cognitionē habuit,& Iudęus quē
lex & naturalis intellectus de deo docuit.
Vere vterq; inexcuſabilis es, qa in eo con
demnas teipſum,ī quo tu iudicas alterū:
ſiue Iudęus gentilem,ſiue gentilis iudęū.
Si enim lex data damnat Iudęum, qa non
cuſtodiuit eam:lex naturalis ſimiliter nō
cuſtodita,damnat gentilem. Vere teip̄m
cōdemnas.Nam tu agis eadē quæ iudicas
.i.damnas in alio.Si enim tu Iudæus ꝑ p̄-
dictis gentilem putas damnādum, tibi ve
ro eadem ſcelera agenti,pro lege,& gene-
re putas eſſe parcēdum : fruſtra opinaris.
Ecōtrario,ſi tu gētilis dānas Iudæū qa le-
gem habuit & non cuſtodiuit eā:in eo dā
mnas teipſum præuaricatorem naturalis
legis.Vere in quo iudicas alterū:damnas
teipſum. Nā nos qui auctoritatis magnæ
ſumus, hoc qm̄ cōtra eos qui agunt talia
ſicut prædicta ſunt, eſt iudicium dei non
ſecundum ignorantiam quam tu gentilis
fruſtra p̄tendis:Nec ſecūdum genꝰ Abra
hę in quo tu Iudęe gloriaris: ſed ſecundū
purā veritatē.i.ſecūdū actus ſingulorum
iudęi & gentilis.Nos ſcimus,tu aūt exiſti
mas.i.falſo opinaris hoc o hō ſeu Iudæus
ſeu gentilis,qui iudicas eos q talia agunt
q̄ prædicta ſunt,& ea tu ipſe facis.Hoc in
quam exiſtimas qa tu effugies iudiciū dei
.i.vnde alium damnandum iudicas, ex eo
dem te impunitum euadere credis.Primū
qa putant fieri iudicium dei ſecundū di-
gnitatem vel indignitatē perſonarū & nō
ſecūdū opa:cadunt in hoc malū, ꝙ impu-
nitatē ſibi pollicenť:& iterū per malū īpu-
nitatis ſibi promiſſę ruunt in aliud,in hoc
ſcilicet ꝙ abutūtur bonitate & patientia
dei,qđ ibi ſupra ait,quia tu effugies iudi
ciū dei,idem ſupra ſignificauerat, vbi ait.
Non intellexerunt quoniam q talia agūt

digni ſunt morte:in vtroq; agens de ipſa-
mitate quã ſibi ꝓmittũt:Sed ibi tm̃ de gẽ-
tilibus:hic vero de vtriſq; intelligit,& an
te putando te effugere iudicium dei con
temnis diuitias eius bonitatis.dictum a ſi
militudine potẽtis: qui ſi porrigeret cibũ
alicui,ille vero cui porrigeretur idignãs
eo vti proijceret eum,videret̃ ſic ſperne-
re,non cibum,ſed datorem cibi : Sic ille q
abutit̃ bonitate dei:non vtens ea ad corre
ctionem ad quã deus dat:hic reus eſt non
tm̃ pteritorum, ſed etiã contẽptę maieſta
tis.Diuitias bonitatis ideo dicit:qa de⁹ &
temporalia abunde dat malis, quibus nec
digni eſſent,vt cõſiderãtes benignitatem
dei reuertant̃ ad eũ.Dat etiam magiſtros
qui doceãt:& intelligẽtiã qua ad deum re
uerti bonum eſſe ſciant,& multa alia.An
diuitias bonitatis eius contemnis, & diui
tias patientię eius:qa nõ in vno,ſed ĩ mil-
le peccatis te patit̃,& diuitias lõganimita
tis,qa p mlta tpa correctionẽ tui ſuſtinet:
cõtẽnis inquã ignorãs qm̃ benignitas dei
per bonitatẽ,patiẽtiã,& lõganimitatẽ quã
tũ ĩ ſe eſt:adducit te ad pœnitentiã!Beni
gnitas dei quãtũ ĩ ſe eſt:vocat te ad pœni
tẽtiã:ſed ſcd̃m duritiã tuã.i.ſcd̃m act⁹ tu
os obſtinatos ĩ malo,& ſcd̃m cor tuũ ĩpœ
nitẽs:qa nec a malo ope recedis:nec te ma
le opari intelligis . Sũt.n.qdã ĩ malis opi-
bus obſtinati,q tñ ſe male agere credunt.
Tu inquã ſecũdũ cor impœnitẽs, theſau-
rizas tibi irã.i.cõgregas tibi ppriã dãna-
tionẽ futurã in die irę.i.cõmunis damna-
tionis impioꝝ.Die eñ reuelatiõis iuſti iu
dicii dei:qa in die illo Chriſtus eſſe iudex
omniũ credet̃ ab impiis,q ſemp hoc nega-
uerũt.Tunc eñ videbit eũ oĩs caro:q de⁹
reddet tũc vnicuiq;,& Iudęo & Gẽtili:ſe-
cũdũ opa eius,non parcẽs Gẽtili p ignorã
tia:nec ſaluans Iudęũ pro lege,vel genere
Abrahę.Qđ dixit ĩ toto,p partes exequit̃
dicens. Vnicuiq; reddet ſcd̃m opa.His q-
dem qui ſunt boni operis.i.q bene operati
ſunt ſecũdũ patiẽtiã.i.nõ abutẽtes patien
tia dei:ſed corrigentes ſe cũ ſuſtinerent̃ a
deo. Vel ſecũdũ patientiã:quia æquanimi
ter tolerauerũt q̃cũq; aduerſa p Deo: His
vtiq; reddet gloriã.i.claritatẽ corporis &
illuminationem aĩæ: & reddet honorẽ:qa
in pſentia Chriſti inter honorabiles: quia
cũ angelis dei reddet etiã ĩcorruptionẽ.i.
permanẽtẽ ſtatũ ĩ gloria & honore:q̃ p hõ
rã habere poſſent & pdere.His cũ hac de-
terminatione dico q̃rẽtibus vitã ęternã.i.
ſi bene operent̃ amore vitę ęternę;nõ q̃rẽ-
tes inde tpalia lucra vel gloriã mundi:his
qui ſunt boni opis, ſic reddet : his autem
q ſunt ex cõtẽtiõe.i.q ſe cõtẽtioſe alterna
tim pferũt, hoc vitium maxime repoſcit:
qa in hoc laborabãt,& ab hoc eos deterre
re nitit̃.His inquã qui cõtẽdũt & qui non
acquieſcunt veritati: qñ bonũ ſuadet̃ eis:
vt Romani qui nolebãt acqeſcere diſcipu
lis Pauli:ſed credebãt iniqtati:pferẽtes ſe
alter alteri:his vtiq; erit ira.i.ęterna dãna
tio,& talis ira q̃ ſit indignatio.Impii enim
in ignem poſiti grauiter indignabunt̃ ſi-
biipſis q male egerint,& interim dũ illud
iudiciũ morabitur in oẽm aĩam hoĩs ope-
rãtis malũ.Iudæi dico primum.i.maxime
operãtis malũ:quia & naturalis & datę le
gis reus eſt,& gręci.i.gentilis qui de natu
rali lege ſolum arguit:in animã operantis
malum Iudęi indifferẽter & gręci erit tri
bulatio.i.damnatio & anguſtia.Hoc eſt il
lud qđ dixit indignatio:qa determinat de
malo qd fieret:& poſt iudiciũ & ante: De
bono vero nõ ante ſed poſt iudiciũ dicit̃
quid illi futurum ſit ĩterim dũ veniat̃ ad
iudiciũ. Operanti malum erit tribulatio.
Omni vero operanti bonum:Iudęo ſecun
dũ tempus primũ bene operãti . In Iudæa
eñ pricipiũ habuit eccleſia Chriſti:& gręco.i.gẽtili poſterius tpe operãti bonũ:erit
gloria.i.illa claritas & honor: qa inter hõ
norabiles erit:& pax.i.in gloria & honore
diuturna trãquillitas.Vere Iudæo & Gẽ-
tili indifferẽter dabit̃ gloria: ſolummodo
bene operati ſint. Nam apud deum nõ eſt
acceptio perſonarũ vt Iudęũ male agentẽ
ſaluet,qa habuit legẽ:gentilẽ bene meritũ
reprobet:quia non fuit de carne Abrahæ:
cuius fidem melius eſt imitari q̃ ab eo li-
neam generis trahere:cum multi de Abra
ham carne in gentes tranſierint.Multi ve
ro de gẽtibus fidẽ Abrahę imitando:ſe di
gnos ꝓmiſſionib⁹ Abrahę fecerint: & ĩ Iu
dęos reputati ſint vt Proſeliti.Probat deũ
nõ accipere perſonã Iudęi ſeu Gentilis:qa
vtrũq; iudicabit:& modum iudicii futuri
in vtrunq; exponit dicẽs. Vere apud deũ
nõ eſt acceptio pſonarũ:quia iudicat oẽs;
& eos qui ſine lege,& eos qui in legẽ ſũt.

Google

Quicũq; eñ peccauerunt ſine lege.i.non habẽtes legẽ ſcriptã: ipſi peribũt ſine lege .i.damnabunť.nõ de pũaricatione ſcriptę legis:ſed tñ naturalis.Hoc de gẽtilib⁹ dictũ eſt,& qcũq; peccauerũt in lege.i.habẽtes legẽ ſcriptã vt Iudæi:ipſi iudicabũtur per legem.i.de pũaricatione datę legis adiuncta peccatis eoꝝ damnabunť. Opponeret Iudęus licet trãſgreſſus in lege fuerit: ſe tñ nõ damnari:ſed parcendũ ſibi a deo. Cõtra hoc Paulus.Vere habentes legẽ de peccato iudicabunť: qm̃ apud deũ nõ ſũt iuſti:& ſi apud hoĩes reuereanť auditores legis.i.qui ſolũmodo legẽ audierũt:nec eã operati ſunt vt Iudęi:ſed factores legis:ſiue eã audierint:ſiue eã ſolũmodo operati ſint:illi iuſtificabunť:ſeu fuerint gentiles ſeu Iudęi:ſolummodo opus legis cõpleuerunt.Hic verſus qui ſequiť: ſolũmodo de gẽtilibus agit:pbãs eos ſaluari p legẽ naturalẽ:faciẽtes eadẽ quę ſũt ſcriptæ legis, & damnari ſi non fecerint.De vtroq; agit hic verſus,& de ſalute gẽtiliũ pp̃ter opus legis,& de damnatione eorũdẽ ſi non operati ſint legẽ,ac ſi opponereť Paulo:Dicis q; quicũq; factores legis fuerint ſaluabuntur:ſed gẽtiles ſaluari nõ debẽt: qa etiam ſi opus legis faciũt:ĩdifferẽter hoc faciũt: nõ ducti †ratione:ſed †caſu,vt illi qui de nullis p ſcripturas ĩſtructi ſint.Cõtra hoc Paulus.Vere gentiles ſi fuerint factores legis iuſtificabunť,& ecõtrario ſi malũ opati ſint:ita & ĩdignatiõe dãnabunť:ex merito debẽt ſaluari p bono,& puniri p malo. Quia ipſi ſibi ſunt lex.i.naturalẽ legẽ in ſe ipſis habẽt:ipſi dico nõ habentes legẽ eiuſmodi.i.ſcriptã ſicut Iudęi, & vere ipſi ſibi ſunt lex:cũ hoc ſit q; gentes quæ legẽ ſcriptam non habẽt.i.gentiles faciunt ea quę ſunt legis ſcriptę.i.quę ſcripta lex præcipit:naturaliter.i.naturalẽ legẽ ſequentes. Nec indifferenter ea q̃ legis ſunt faciunt: qa qui oſtẽdunt per operationem ſcriptũ eſſe in cordibus ſuis opus legis: deſerẽdo mala,adhærẽdo bonis.Hoc enim eſt opus legis:declinare a malo & facere bonũ:q; ſi per legẽ naturalẽ nõ creditis gẽtiles ſaluari:nihil hoc ſalutẽ eoꝝ impedit:qa in die cũ iudicabit de⁹:apparebit opus legis ſcriptum fuiſſe in cordibus eorũ. Tunc in illo die conſcientia ipſorum q̃ tunc oĩb⁹ palam fiet(ibi eñ ſingulorũ opa oĩbus palã erunt)reddẽte illis teſtimonium de bonis ſeu malis q̃ fecerũt. Multos eñ teſtes tũc habebũt:cũ conſciẽtia eoꝝ nemini occultabiť,& ſicut de operibus,ſic cõſciẽtia eorũ reddẽte illis teſtimoniũ cogitationũ,qa ſicut opa:ſic iuſtificabũtur etiã cogitata. Cogitationũ dico accuſantium eos ſi malę ſint:aut etiã defendẽtiũ eos ſi bonę ſint: & hoc inter ſe, qa q̃ mala fuerint,accuſabunt bona & inuicẽ:qa ecõtrario bona impugnabũt mala.Hęc pugna fiet ĩ illis quorũ bona vel mala incerta ſunt:ſed in qbus bona ſine admixtione malorum certa ſunt vt in ſanctis,& in qbus mala ſine refrigerio bonoꝝ certa ſunt vt in valde malis:in his nõ erit accuſationis huius:vel defenſionis colluctatio ſed certa ſalus valde bonis:ĩdubitata dãnatio valde malis:hoc autẽ teſtimoniũ operũ & cogitationum reddet illis ſua cõſciẽtia ĩ die illo cũ iudicabit de⁹ occulta omniũ hoĩm.i.incerta eorũ vel bona vel mala.Iudicabit vtiq; p Ieſum Chriſtũ:q cõſtitutus eſt iudex omniũ ſecũdũ euãgeliũ meũ.i.ſecũdũ q; ego annũcio,qa deus p Chriſtum iudicabit oĩa. Probauit gẽtilẽ poſſe ſaluari naturaliter facientẽ opus ſcriptę legis.Nunc autẽ probare incipit nihil prodeſſe Iudęo q; Iudę⁹ dictus eſt qui legẽ & circũciſionẽ habuit: niſi opus legis & circũciſionis impleuerit dicẽs:gẽtilis legem naturalem habuit: tu autẽ Iudęe,& naturalẽ & ſcriptã legẽ habuiſti.Conſiderãdũ eſt q; de Iudęo & gẽtibus ſecũdũ priorẽ ſtatum agat apoſtolus. Tu inquã cognominaris Iudæus.i.hoc dignitatis cognomẽ habes:q; Iudę⁹ diceris. Ante Iudã Machabęum illi ſolũ de tribu Iuda Iudęi vocabanť: Iſrael aũt oẽs dicebanť:ſed a Iuda Machabęo pp̃ter pbitatẽ eius dicti ſunt oẽs Iudęi.Cõcedo ait Paulus te cognominari Iudæũ:qa tu requeſcis in lege.Alię eñ gẽtes erronęę ſunt: nõ habẽtes documenta vitę: ſed tu quietem habes in ſciẽtia legis,& gloriaris in deo,qa ĩ Iſrael tãtũ dicitur notus deus.Alię gẽtes quaſi ſine deo ſunt:vnde te iactando gloriaris.Noſti & volũtatẽ eius.ſ.dei:qd fieri velit,quid non fieri.Et tu inſtructus p legẽ pbas vtiliora.i.de vtilibus legis vtiliora diſcernere noſti.Cõfidis etiam teipſum eſſe ducem cæcorum gẽtilium:quia ſi qui de gẽtilib⁹ in iudaiſmũ tranſire voluerit:

Margin notes: †noĩe †cauſa. — Opus legis qd eſt. — Iudęi vñ dicuntur.

doces eos obſeruare ſabbatū,& cætera le-
gis,cū adhuc neſciētes qd hęc ſignificant
cęci ſint.Cōfidis etiam te eſſe lumen eoꝝ:
qui in tenebris ſunt:cū enim illi obſerua-
uerint ſabbatum:adhuc ignorātes myſte
riū ſabbati:illuminas eos docendo qd hęc
ſignificēt:& ad qd valeant & ſic de tene-
bris ignorātię educis.Confidis etiā te eſſe
eruditorē inſipiētiū Iudęorū: qa ſi qui ī le
ge inſipiētes ſint:doces eos eſſe ſapientes.
Confidis etiā te eſſe magiſtrū infantiū:qa
ſi quid ſimplices nec fari de lege nouerit:
doces eos diſputare de lege.te etiā haben
tem formam ſciētię:qa ſi qs velit conſide-
rare de lege quāta ſit:ſciat eā tātā eē quā
ta ſciētia tua in ea eſt:habētē etiā formam
veritatis in lege:qa & ſciētia legis,& q̄cū
ꝗ docet vera eſſe noſti. Poſſumꝰ eñ habe
re ſciētiam Ouidii:nec tñ vera eſſe ſcimꝰ
(Iudęus q̄li ter dicaẗ eſſe dux cęco rum.) q̄ ibi narrata intelligimus.Ergo quoniam
quidē dux es cæcorū, & de doctrina legis
illuminās eos:tu qui aliū doces: quare nō
doces teipſum?Sic cū debes per legē proff
cere:reiiciēdo opus legis:ampliꝰ reus eſſe
cōuinceris.Tu etiam q ṕdicas nō furādū:
quare furaris?Furabanẗ inter ſe Iudęi res
ſuas plęrūq;:qđ aūt deterius eſt furabanẗ
ſanū intellectū de lege.Tu etiā q dicis nō
(Iudæi dicū tur mœ- chari du- pliciter.) eſſe mœchādū:quare mœcharis?Mœcha-
banẗ ad literam:mœchabanẗ etiā adulteri
num intellectū ponētes in lege:poſtq̄ ſanū
ſenſū legis furati fuerāt.Tu etiā q abomi-
naris idola.i.qui gētiles colētes idola:nec
hoīes vocādos eſſe iudicas: quare ſacrile-
giū facis.i.tu ipſe quare colis idola?Plærū
ꝗ eñ Iudęi ad culturā idolorū lapſi ſunt:
faciebāt ſacrilegiū:denegātes Chriſto cul
(Sacrilegiū quid eſt.) tū ſuū.Sacrilegiū eñ eſt creaturā : qđ na-
turaliter creatori debet,negare:cultum.ſ.
deo.Tu etiā q gloriaris ī lege.i.q iactas te
ſolum legē habuiſſe:quare inhonoras deū
(Prævari- cari in lege quid eſt.) per ṕuaricationem legis?Pręuaricari eſt ī
lege nō facere quę facienda ṕcipit,& face-
re quæ fieri interdicit.Iudæi autem deſe-
rēdo legem:faciēdo cōtraria legi,deum in
honorabant,quātum ad opinionem homi
num:nihil tñ glorię eius detrahētes. Ve-
re deum inquātū vobis eſt inhonoratis,qa
nomē dei blaſphemaẗ p vos inter gentes.
Cum eñ gētes videāt vos cōtraria legi fa
cere:iuſtitiā dei ꝓphanare: cibis gētilium
cōmunicare,& ſimilia:dicūt & putāt deū
ſic vos inſtituiſſe : nec ſatis prouide taleſ
cultui ſuo delegiſſe.Hoc Ezechiel dixit:li
cet aliis verbis,de Iudęis inter gētes diſꝑ
ſis tranſeuntibus ad idolatriam. Vñ Pau-
lus ſic ait.Hoc ꝙ dico deum blaſphema-
ri per vos:īter gētes dico ſicut ſcriptū eſt.
Scriptura eñ in hac re teſtimonium phi-
bet,& qa pręuaricatus es in lege: ideo cir
cūciſio tua præputium facta eſt.i.nō plus
valet te eſſe circūciſum:q̄ gētilem prępu-
tiatum.Sicut ſuperius aſſeruit nihil pro-
deſſe ꝙ Iudęus vocaretur:ꝙꝗ legem habe
ret:ita probat hic nihil valere circunciſiō
nem illi qui circūciſionis myſterium non
impleuerit.Illa enim abſciſſio carnis ſigni
ficat carnalem generationem quæ in pec-
catis eſt debere abſcindi, & ſpiritualē ge-
nerationem exinde eſſe tenēdam. Diceret
Iudæus:Si circunciſio ſit præputium:pro
nihilo data eſt,cum nō proſit . Cōtra hoc
Paulus.Circunciſio quidem prodeſt:ſi ob
ſerues legem circunciſionis.i.ſi quomodō
circunciſio ſignat:omnia vitia a te circun
cidas:prodeſt quidem obſeruata lege, ſed
ſi ſis præuaricator legis circunciſionis:nō
abſcindendo vitia cordis: circunciſio tua
ſic facta eſt præputiū,id eſt non eſt vtilior
tibi q̄ præputium gentili.Circunciſio di- (Circūciſiō quid ſignī ficat.)
citur ipſa munditia carnis. Præputium.i.
caro quæ amputabaẗ dicitur ipſa immū-
ditia:quia caro ipſa reclinatorium ſit libi
dinis.Et quia circunciſio lege circunciſio
nis non obſeruata ſit præputium:igiẗ prę
putium ſi iuſtitias legis circunciſionis cu
ſtodiat:ſiet circunciſio.Sed ne aliquis au-
deat contradicere:ponit ſub interrogatiō
ne dicens. Si præputium.i.gentilis quem
tu ipſam immunditiam iudicas:te autem
circunciſionem.i.ipſam munditiam.ſi in-
quā præputium cuſtodiat iuſtitias legis
circūciſionis,ꝙ vitia cordis abſcidat: etiā
carne non amputata:nonne ṕputium illiꝰ
cuſtodientis legem circunciſionis reputa
bitur in circuncifionem.i.nonne ſic pro-
derit illi quemadmodum circūciſo lex cu
ſtodita circunciſionis? & nonne præputiū
qđ eſt conſummans.i.implens legem cir-
cūciſionis,& hoc ex natura.i.per naturalē
legem iudicabit.i.damnabit te cōparatio-
ne ſui:te dico q es præuaricator legis ſer
uatę per literam:quia literalem cuſtodiā
eligis,& ſpiritualem reiicis,præuaricator

etiam es p circũciſionẽ in carne habitã &
in corde nõ obſeruatã! Vere circũciſio fit
prępurium. Nã qui in manifeſto.i.ſolo no
mine Iudęus eſt: hic nõ eſt credẽd⁹ eſſe Iu
dęus: neq̧ circũciſio q̃ eſt i manifeſto, & ita
ꝙ i carne tm̃, & nõ in corde: hęc nõ eſt di-
cenda circũciſio. Probat iterũ ꝙ p̃putium
(ſicut dictum eſt) fiet circũciſio, dicẽs. Iu-
dęus in manifeſto nõ eſt Iudęus: ſed ille q
in abſcõdito.i.in operũ exhibitione Iudę⁹
eſt, & ſi non vocetur hoc noĩe, & circunci
ſio cordis facta in ſpiritu.i.ſpiritualiter i
pleta: non in litera.i.nõ literaliter, vt car-
nalis. Hæc vtiq̧ ſpiritualis eſt & vera cir-
cũciſio. Laus cuius.i.q̃ laudabilis circũci-
ſio nõ eſt ex hoĩbus ſed eſt ex deo. De⁹ eñ
ſolus iuſtitiã cordis dare poteſt: homines
vero amputare carnem, & nihil aliud poſ
ſunt.

Cap. III.

QVid ergo amplius iu-
dæo eſt: aut q̃ vtilitas
circũciſionis? Multum
per omnẽ modum. Pri-
mum quidem, quia cre
dita ſunt illis eloquia dei. Quid enim
ſi quidam illorũ nõ crediderunt? Nũ
quid incredulitas illorũ fidẽ dei eua-
cuauit? Abſit. Eſt autem deus verax:
omnis autẽ homo mendax, ſicut ſcri-
ptum eſt, vt iuſtificeris in ſermonib⁹
tuis, & vincas cũ iudicaris. Si autem
iniquitas noſtra iuſtitiam dei cõmen
dat: quid dicemus? Nunquid iniquus
eſt deus qui infert iram? Secũdũ ho-
minem dico. Abſit. Alioquin quomo
do iudicabit deus hunc mundum? Si
eni veritas dei in meo mendacio abũ
dauit in gloriã ipſius: quid adhuc &
ego tanq̃ peccator iudicor? & non ſi-
cut blaſphemamur, & ſicut aiunt qui
dam nos dicere faciamus mala vt ve
niant bona, quorum damnatio iuſta
eſt. Quid ergo? Pręcellimus eos? Ne
quaq̃. Cauſati enim ſumus Iudæos &
Gręcos omnes ſub peccato eſſe, ſicut
ſcriptum eſt. Quia non eſt iuſtus quiſ
q̃, non eſt intelligens, non eſt requi-
rens deum. Omnes declinauerunt ſi-
mul: inutiles facti ſunt: non eſt qui fa
ciat bonũ, non eſt vſq̧ ad vnũ. Sepul-
crum patens eſt guttur eorũ: linguis
ſuis doloſe agebant: venenum aſpidũ
ſub labiis eorum. Quorum os male-
dictione & amaritudine plenum eſt:
veloces pedes eorum ad effundendũ
ſanguinem. Cõtritio & infelicitas in
viis eorũ, & viam pacis non cognoue
runt: nõ eſt timor dei ante oculos eo
rum. Scimus autem quoniam quęcũ
q̧ lex loquitur, his qui i lege ſunt, lo
quitur: vt omne os obſtruatur, & ſub
ditus fiat omnis mũdus deo: quia ex
operibus legis non iuſtificabitur oĩs
caro coram illo. Per legem enim co
gnitio peccati. Nunc autem iuſtitia
dei ſine lege manifeſta eſt: teſtificata
a lege & ꝓphetis. Iuſtitia autem dei
per fidem Ieſu Chriſti: in omnes & ſu
per omnes qui credunt in eum. Non
enim eſt diſtinctio. Omnes enim pec
cauerunt, & egẽt gratia dei iuſtifica
ti gratis per gratiã ipſius, p redẽptio
nem q̃ eſt in Chriſto Ieſu: quẽ propo
ſuit deus ꝓpitiatorẽ p fidẽ in ſangui
ne ipſius, ad oſtenſionem iuſtitię ſuæ,
ꝓpter remiſſionem p̃cedentium deli
ctorum in ſuſtentatione dei ad oſten
ſionem iuſtitiæ eius in hoc tẽpore, vt
ſit ipſe iuſtus & iuſtificãs eum qui ex
fide eſt Ieſu Chriſti. Vbi eſt ergo glo
riatio tua? Excluſa eſt. Per quã legẽ?
Factorum? Non. Sed per legẽ fidei.
Arbitramur enim iuſtificari hominẽ
per fidem ſine operibus legis. An Iu
dæorum deus tantũ? Nonne & gen
tium? Immo & gentium. Quoniam
quidẽ vnus eſt deus qui iuſtificat cir
cũciſionem ex fide, & p̃putium per fi-
dem. Legem ergo deſtruimus per fi-
dem? Abſit. Sed legem ſtatuimus.

QVia ꝓbauit ſuperius pręputiũ
fieri circũciſionẽ: & econuerſo
circũciſionẽ fieri pręputiũ,op-
poneret per hoc Iudæus nihil
plus ſub veteris teſtamenti ſtatu collatũ
eſſe ſibi,q̃ gentili. Ad hoc refellendũ ait
Paulus inſerẽdo obiectionẽ Iudęi,qa di-
xi pręputiũ reputari in circũciſionem,&
ecõuerſo,ergo ꝓpter hoc dicturꝰ eſt mi-
hi: Quid amplius collatũ eẽ Iudęo in ve
teri ſtatu q̃ gẽtili? Aut quæ vtilitas fuit
circũciſionis Iudęo, cũ gentili idem vale
ret præputiũ? Pro nihilo videretur facta
circunciſio,lex ſuperflue data,ſi abſq; his
potuit bonũ legis & circũciſionis habe-
ri:ſicut oſtẽditur in gentili.Habuit vti-
q; Iudęus in veteri ſtatu multo amplius
collatũ ſibi(etiã ſi nõ obſeruauit)q̃ gen
tilis.ꝙ eñ circũciſus eſt & edoctus de cę
teris in lege,præparationes bonę fuerũt
& quędã inſtructiones,ad intelligendum
fidem Chriſti.Sed gentilis nullã penitus
inſtructionem pręter naturalẽ intellectũ
habuit. Nõ tñ amplius dico Iudęo ꝙ in
fide Chriſti dignior habẽdus ſit gentili,
ſed vtiq; magis ꝑparatus eſt ad fidẽ:qua
re ſi nõ conſenſit fidei,magis dãnatus q̃
gentilis.Si vero conſenſit,nõ tamen gen
tilem dignitate fidei exceſſit. Quęris qd
amplius collatũ ſit Iudæo? Multũ vtiq;,
& per oẽm modũ, & ſcd̃m aĩam, & ſcd̃m
corpus, & in vnoquoq;:& in corpe,& in
aĩa multa bona facta ſunt Iudæo,quorũ
nihil gentilis habuit.In corpore quia li-
berauit eos ab inimicis:& dedit eis ter-
rã repromiſſionis &c. In anima quia in-
ſtruxit eos per legem,& habuerũt cogni
tionem dei &c. Et multa ſimilia cõtulit
eis,& in corpore & in aĩa. De quibus ait
Paulus. Multa quidem reponere poſſem
ad cõprobandũ amplius eſſe collatũ Iu-
dæo q̃ gentili:ſed primũ.i.qa hoc præci-
puũ eſt ad ꝓbãdũ qd̃ intẽdo ponã iſtud:
ideo amplius collatũ eſſe Iudæo,qa cre-
dita .i. ꝓpoſita ſunt illis ad inſtructionẽ
eorũ eloquia dei.Præcepta quę deus de-
dit in lege & ꝓphetis.Cõtra hoc Iudęus
iterũ.Per data eloquia amplius non fuit
Iudæo q̃ gentili: qa nõ credidit eloquiis
dei.Vere ait Paulus amplius per credita
eloquia fuit Iudæo:qa ſi quidã illorũ Iu-
dæoꝝ nõ crediderũt eloquiis dei,& ideo
reprobati ſunt:qd ĩpedit ad hoc vt nõ ſit
ampliꝰ collatũ Iudęo q̃ gẽtili? Nihil vti-
q; ĩpedit:qa quantũ in deo fuit,ꝑparauit
eos ad fidẽ,licet increduli ꝑmanſiſſent.
Vere ſi quidã illoꝝ nõ crediderũt,nihil
ĩmpedit:qa deus qd̃ ꝓmiſerat,ꝓpter in-
credulitatẽ eoꝝ implere nõ dimiſit.Nũ-
quid eñ incredulitas eorũ quorũdã eua
cuauit fidẽ.i.impletionem ꝓmiſſoꝝ dei?
Nihil vtiq; eoꝝ quæ ꝓmiſit deꝰ inexple-
tũ dimiſit:& ideo nihil amplius impedit
habuiſſe Iudæũ, licet quidã in increduli
tate dãnati ſint.Quæro an ꝓpter ĩcredu
los euacuata ſit fides dei? Sed abſit hoc:
vt fides dei aliquo modo poſſit vel cre-
dat̃ euacuari:qa licet quidã illoꝝ nõ cre
diderint,tamen deus eſt verax .i. imple-
tor oĩm quæ promiſit. Deus vtiq; verax
eſt,ſed omnis homo quicunq; ſit,ſeu Iu-
dæus ſeu gentilis,mẽdax eſt.i. peccator.
Deus enim ad ſaluandũ veniens,omnem
hominẽ ſub peccato reperit,& ſcd̃m me-
rita ſalute indignũ. Vnde palã eſt fidẽ &
ſaluationẽ dei Iudæis & gentilibꝰ æque
prouenire ex gratia.Mendacium dicitur
oẽe peccatũ: qa oĩs creatura quæ natu-
raliter obſequi debet creatori ſuo, cum
trãſgredit̃ mandatũ dei,mendoſam facit
naturã ſuã,deſerẽs puritatẽ,in qua crea
ta eſt.Qꝫ deꝰ ſit verax aſſero etiã p ſcri-
pturæ teſtimoniũ. Hoc.n.dico ſicut ſcri
ptum eſt de veritate dei ĩ pſalmo. Deus
ꝓculdubio verax eſt.Ait eñ Dauid. Iu-
ſtificeris in ſermonibꝰ tuis.i. iuſtificãdo
me verꝰ appareas in ꝓmiſſionibus tuis.
Illud vt ad cõtinuationẽ pſalmi legit̃ in
quo agebat Dauid multoꝝ criminũ reꝰ,
vt de ꝑditione militis, de morte ꝓximi,
de illicita cõcupiſcẽtia & adulterio age
bat,vt horũ oĩm conſequeret̃ veniam,de
qua certꝰ erat p repromiſſionem ſibi de
Chriſto factã,q̃ ad eos ſolũ facta eſt q per
Chriſtũ ſaluãdi erãt,vñ cõfidit ſe ema-
culãdum ab hoc crimine,alioquin enim
indignꝰ eſſet futura ſaluatiõe. Præterea
notandũ eſt ꝙ cũ Dauid nullum præten
dens meritum,ex ſola gratia confidat ſe
ſaluandũ,ſeq; in peccatis cõfiteatur,quo
nemo ſanctior vixit in lege, neminem ex
merito poſſe ſaluari, ſed p ſolam gratiã.
Iuſtificeris vtiq; in ſermonibꝰ tuis,& vi
cas impios,cũ iudicaris ab illis non eſſe

Mendaciũ dr̃ oẽ pecca tum.

Pſal l.

filius dei, cũ vincas eos de hoc iuſtificando hoĩes ſicut ꝓmiſiſti. Vel vincas cũ iudicaris.i.priciparis alicui, vt mihi. Aiũt eñ me nõ ſaluandũ ꝓpter pctm̃, licet mihi repromiſſus ſis. Hic quiddã ĩgreditur Paulus qđ ab incepto alienũ videť: ĩponebatur eñ ipſi & aliis Apoſtolis, ꝙ docerẽt bonũ eſſe peccare, qa quanto plura eſſent pctã hoĩm, tãto glorioſior appareret deus, dimittens oĩa quotquot eſſent, accipiẽtes inde occaſionẽ: quia vbi abundauit delictũ, ſupabundauit ibi gratia: & ſimilia. Quod hic deſtruere ĩgreditur Paulus, & ſatis bene ad rem. Hic eñ probabit oẽm ſalutẽ eſſe ex gratia dei, & nihil ex merito hoĩs, dicẽs: Quia oĩs homo mendax reus inuentus eſt: deus autem omnem reum iuſtificãs ex gratia in promiſſis verax eſt. Per hoc apparet ꝙ iniquitas noſtra commendat iuſtitiã dei.i. cõmendabilem facit deum, per ſolam gratiam iuſtificãtem homines a peccatis: & hoc vtiꝗ verũ eſt: qa quãto gratia eius copioſior eſt in remiſſionem peccatorũ, tanto proculdubio commendabilior eſt deus. Sed licet quęcunꝗ peccata ſint dimittat, non tñ inde cauſam peccãdi dat. Iniquitas noſtra commẽdat deum, ſed ſi hoc eſt, ꝙ ex iniquitate noſtra commendabilior ſit deus, quid ad hæc dicemus? Mirabile quid videť inde conſequi. Ideo quid dicemus, qa nunquid deus iniquus eſt, qui infert irã.i.vltionem propter peccatum quod cõmẽdabiliorem facit deũ? Aequitati videtur hoc eſſe contrarium. Hoc ꝙ dico non ſatis eſſe ęquum, qa punit peccatũ quod cõmẽdat eum. qđ totũ dico ſcđm hominẽ.i.ſcđm carnaliter intelligentẽ. Sed ex me hoc dico, abſit hoc vt deus iniquus ſit, qa peccatũ punit. Et hoc probat ab impoſſibili dicens. Vere deus non eſt iniquus inferens iram: quia alioquin.i.ſi deus iniquus eſſet, quomodo iudicabit hunc mundũ? Non eſt credẽdum vt ille qui cõſtitut⁹ eſt iudex totius mundi, iniquus ſit: & hoc ĩpoſſibile. Vere ſi iniquus eſt deus, mũdũ nõ iudicabit, qa nec me ſolũ. Me aũt ideo nõ iudicabit de pctõ, qa ſic gloriã eius augeo. Si eñ in meo mẽdacio.i. ꝓpter meũ peccatum abundauit veritas dei.i.abundantius oſtẽditur deus ex veritate ꝓmiſſionis ſuę, dimiſiſſe peccata. Abundauit dico in gloria ipſius dei: quia quãto plura dimiſit, tãto glorioſior de mĩa cognoſcitur. Si vtiꝗ pctm̃ meum cauſa eſt glorię eius, quid adhuc.i.quare etiã in hoc mũdo & ego (vt alios omittã) iudicor.i.cõdẽnor tãꝗ peccator? Deberẽ de pctõ hoc argui, in quo augeo gloriã dei? Cur etiã non facimus mala, vt bona miſericordię dei per hoc veniãt in augmẽtũ, ſicut nos blaſphemamur a quibuſdã credere. Sicut etiã nos aiũt illi quidẽ nõ ſolũ credere, ſed etiã dicere, & prædicare hoc aliis, faciamus mala .i. certatim peccemus, vt veniãt bona.i.vt deus habeat quod multipliciter remittat. Damnatio quorũ ita nos blaſphemantiũ iuſta eſt.i.iuſte dãnãdi ſunt ꝓ hac blaſphemia. Q̃z ſi ꝓ peccato blaſphemię iudico hos debere dãnari: conſtat ꝙ nõ prædico ꝙ peccare bonũ ſit. Hi autẽ q ſic ſentiebãt de mĩa: in mĩa eſſe gratiã dei p̃dicabant. Quia ſuperius ꝓbatũ eſt oẽm hominẽ eſſe mendacem, & Iudęũ & gentilẽ. Igiť o Iudæe dic mihi, qđ.i.quę cauſa eſt quare p̃cellere debeamus eos.ſ.gẽtiles in ſaluationẽ? Nequaꝗ̃ vtiꝗ pręcellimus eos. Vere nõ pręcellimus. Cauſati eñ ſumus.i.cõuenientibus cauſis & rationibus approbauimus Iudęos & gẽtiles oẽs (neminẽ excipio) eſſe nõ ſolũ in pctõ, ſed ita ſub pctõ depreſſos ꝙ nemo per ſe poſſet reſurgere, ſine gratia adiutrice. Probat de Iudęis ꝙ omnes ſub peccato ſint, dicens: In eo ꝙ dico oẽs Iudæos ſub peccato eſſe, ſcriptura mihi teſtimonium perhibet. Hoc enim aſſero ſicut ſcriptum eſt in pſalmo: quia nõ eſt iuſtus quiſꝗ̃. Illud quia in ordine pſalmi legitur, non eſt vtiꝗ quiſꝗ̃ iuſtus.i. deſerens malum, & faciẽs bonũ. Et hoc ideo, quia non eſt quiſꝗ̃ intelligens. Ideo autem non intelligunt, quia non eſt quiſꝗ̃ requirens deum. Q̃z ſi deum requirerent, vtiꝗ intelligerent: & intelligentes ſectarentur iuſtitiã. Nemo in Iudęis iuſtus eſt, ſed oẽs declinauerunt male operando in ſeipſis. Quod nec ſufficiẽs fuit illis, ſed etiam facti ſunt inutiles .i. deprauationi aliorũ intendentes: qui adeo declinauerunt ꝙ non eſt inter eos qui faciat bonum. Nec dico vt pluribus a bono excluſis, aliqui in bono remaneãt: ſed

Pſal.xiii. nō eſt inter eos faciens bonū,eundo vſq;
ad vnū:quia nec vnus faciēs bonū inter
eos relinquitur. Vel non eſt faciēs bonū,
donec veniat ad vnū.i.ad Chriſtū p fidē.
Qui em̄ fide ad Chriſtū venerit,hic vti-
Ibidem. q; bonū facit.Non eſt in eis qui bonū fa-
ciat,ſed guttur eorū eſt patēs ſepulcrū:
Quod receptis cadauerib⁹ fœtet, & ad-
huc ad recipiēda cadauera patet. Sic illi
& de priorib⁹peccatis fœtēt,& adhuc ad
Pſal.xiii.& patrāda ſcelera inhiāt:& (qđ aperte face
cxxxix.& re nō poſſunt)agebāt linguis ſuis dolo-
Deu.xxxii ſe,aliud cogitādo,& aliud ſimulando,&
ſub labiis eorū.i.in corde quod eſt ſub la
biis, eſt venenū aſpidū inſanabile:qa ne-
mo q̄diu conſenſerit illis poterit ſanari.
Os quorū Iudęorū plenū eſt maledictio-
ne.Maledicebāt em̄ Chriſto,dicētes eum
Pſal.ix. filiū fabri,& ſimilia.Plenū eſt etiā os eo℞
amaritudine.Amara verba dicebant in-
Mar.x.& clamantes:Crucifige,crucifige eū.Et pe-
Luc.xxiii. des.i.affectiones eorū Iudęorū ſunt velo
ces ad effundendū ſanguinem. Prius em̄
voluntate effuderūt ſanguinem Chriſti
Iudęi ſunt q̄ actu. Et quia adeo iniqui ſunt:ideo in
per orbē. viis.i.operibus eorū eſt contritio.i.miſe-
ra per orbem eorū diſperſio,facta per Ro-
manos.Eſt etiā in operibus eorū infelici-
tas.i.animarum damnatio,quę ſola infe-
licitas dicēda eſt. Et hoc totum fuit eis
ideo,quia cognoſcere noluerunt viā pa-
cis.i.Chriſtū, per quē itur ad verā pacē.
Et ſicut nō cognouerūt eum dilectione,
ſic nec etiā timore. Nō eſt em̄ timor dei
ante oculos eo℞:quia etiā ſi in natura ti
morē dei haberēt,& deū timendū eſſe be
ne reminiſcerentur:tamen timorem dei
tunc non habuerūt ante,ſed poſt oculos,
quia contempſerūt.Diceret fortaſſis Iu-
dęus,hæc dicta eſſe de gentili. Cōtra qđ
Paulus. Tu Iudæus fortaſſis arbitraris
hęc nō eſſe dicta de te:ſed ego & quicūq;
ſancti ſcimus,authoritati quorū non eſt
obnitendū.Scimus vtiq; qm̄ quęcūq; lo-
quitur lex.i.pſalmus iſte,proculdubio lo
quitur his qui ſunt in lege.i.Iudęis,hoc
nos ſcire dicim⁹,vt p hoc dictū,obſtrua-
tur oē os. Iudęo.n.cōuicto nō eſt q repu
gnet,cū gentilē ſub peccato nō dubiū ſit
vlli. Et ſic conuictis oībus ſubditus fiat
oīs mūdus:tā in Iudæis q̄ in Gentilibus
deo.i.confiteātur oēs per ſolam gratiam

dei ſe ſaluari.Et iuſtū eſt vt oīs mundus
ſubditus ſit deo,& nemo legi:quoniā nō
iuſtificabitur aliquis ex operib⁹ legis co-
rā deo,& ſi in oculis hoīm iuſtus videa-
tur.Sed omnis qui eſt in lege pmanet ibi
caro .i. carnalis. Vere nemo iuſtificabi-
tur ex operibus legis.Nā per legem habe
tur cognitio peccati,& non iuſtificatio a
peccatis.Q; ſi aliqui vt Moyſes & Dauid
ſub lege juſtificati ſunt,non hoc habue-
rūt ex lege,ſed per fidē Chriſti,quem re-
demptorem credebāt & expectabant. Sic
omnes iuſti ſub veteri lege nō per legem
ſed per Chriſtū iuſtificati ſunt:quem cre
dentes expectabāt ventur̄ū.¶Nota in pri- Homo ſu perbiendo cecidit.
ma cōditiōe hoīs,homo ſupbiendo ceci-
dit,quem deus diu expectauit,vt ſi poſſet
per naturalē intellectū reſurgeret:ad qđ
poſtq̄ homo ſe inefficacē comperit,dixit:
qa ſi legē haberet, per quā mala a bonis,
& ecōuerſo bona a malis diſcerneret,ſic
tādem reſurgere poſſet. Deus autem vt
hoīem vbiq; per ſe impotentē oſtēderet,
dedit legem qua bona a malis diſcernere
poſſet,nec tamē ſic liberari potuit.Deus
vtiq; ſic futurū de homine bene cogno-
uerat,ſed pro voto hoīs & naturalē ītel
lectū dimiſit,& poſtea legē indulſit,vt p
hæc cōceſſa nō liberatus,crederet ſe ni-
hil eſſe per ſe:& ſic ad gratiā dei cōfuge
ret,quā deus poſt naturalē intellectum,
poſt legē,quæ ad iuſtificationē nō ſuffi-
ciebant cōuenienter indulſit:poſt quā iā
nec putari poterat aliud genus ſaluatio
nis.Et quia p legem ſola cognitio pecca-
ti,igit̄ nūc tandē hoc oſtēſo,manifeſta iu
ſtitia eſt dei ſine lege.i.apertū eſt deū iu-
ſtificare credētes,per ſolā gratiā ſine oīni
lege.Illud autem illatiuū eſt:quę iuſtitia
dei teſtificata eſt, per gratiā fieri a lege
Moyſi,& a cęteris prophetis. Probato q;
iuſtitia dei fiat ſine lege, ſubiūgit p quæ
fiat. Per fidem ſcilicet, & per effuſionem
ſanguinis Chriſti dicēs. Iuſtitia dei non
fit per legē:ſed fit per fidē Ieſu Chriſti 1
omnes illos qui credūt.Quicunq; em̄ in
Chriſtū credit, iuſtificabitur a peccatis:
& etiā ſup oēs:quia iuſtificatus nūq̄ tm̄
mereri poteſt,quin gratia dei meritū ei⁹
retribuēdo ſuperet. Vere omnes iuſtifi-
cantur per fidem.Nam non eſt diſtinctio
vt hic iuſtificetur per meritum:hic per

gratiam,propterea nō eſt diſtinctio,quia oēs tā Iudęi ꝗ̃ gentiles peccauerūt:vt ſupra oſtenſum eſt: & ideo oēs egēt gloria dei.i.iuſtificari per deū:in qua re glorioſus apparet deus.Egebāt vtiꝗ gloria dei qa iuſtificati ſunt gratis ſine merito eorū:per gratiā ipſius.i.per effuſionē ſancti ſpiritus,cuius gratia data eſt per pręcedētem redemptionem,quę eſt in Chriſto Ieſu.i.per datū preciū ſanguinis Chriſti: quē Ieſum deus pater ꝓpoſuit.i. in propatulo hominē factū mūdo expoſuit propitiatorē. In Chriſto eṁ deus propitiatus eſt mūdo per fidē .i. his qui ſanā fidē de Chriſto habēt. Propitiatorē etiam in ſanguine ipſius Chriſti:quia nec fides ſine effuſiōe ſanguinis,nec ſanguis ſine fide ad ſalutē ꝓficeret.Deus vtiꝗ ſic propoſuit Chriſtū ad oſtenſionem iuſtitię.i. vt oſtēderet ſe iuſtū & veracem propter remiſſionem delictoꝝ pręcedētiū.i.vt remitteret delicta Abrahę & iuſtorū pręcedentia in ſuſtentatione dei.Deus eṁ delicta eorū cū fierent patienter ſuſtinuit: donec in tēpore gratię purgaret illos ab eis. Propoſuit etiā deus Chriſtū propitiatorē ad oſtenſionē iuſtitiæ.i.iuſtificationis eius.ſ. vt in hoc tēpore gratię oībus ſatis oſtenſum eſſet:cū neꝗ naturalis ītellectus,neꝗ lex data a vinculo peccati liberaret, quod ſolus deus iuſtificare poſſet.Hoc inquā oſtēderet:vt ſit de⁹ ipſe iuſtus.i. verax in cōpletione ꝓmiſſorū.Et vt ſit iuſtificās omnē eū a peccatis qui eſt ex fide Ieſu Chriſti. Qñquidē(vt ſupra ꝓbatū eſt) oīs iuſtitia per fidē eſt, & in oēs.Nō eṁ diſtīguit Iudęus a gētili,cū oēs ęque pecauerint : ergo o Iudęe, vbi eſt tua gl̃iatio?Nō tibi reliquit vnde iā glorieris ī lege,cū p legē nulla ſit iuſtificatio,ſed oīs per fidē.Propterea excluſa.i.ablata eſt tua gloriatio,qua per legē te præferebas gentili.Sed per quā legem excluſa eſt glorificatio tuę legis?An p ſimilē legē factorū ablata eſt?Lex vet⁹ erat lex factorū:quia ſimiliter neceſſe erat in ea operari immolando:cæteros ritus carnales obſeruando:velut in agro aut vinea.Qꝫ ſi deus huic legi factorum aliam ſimilē legē ſuperinduceret:videretur incongruū & indifferens,vt per facta:facta repelleret.Ideo ait nō per legē factoꝝ excluſa eſt gloria tua:ſed p legē fidei.i.per fidē iuſtificantē:cuius fidei lex eſt Euangeliū.Vere per fidē excluditur gloriatio tua:nā fides ſola iuſtificat ſine omni opere legis.Et huic loco inſerit authoritatem dicens:Ego & iuſti mecum arbitramur iuſtificari hominē per ſolā fidē ſine operibus legis.i.licet nulla præceſſerint opera legis,ſola tñ fides ſufficit ad hoīs iuſtificationē. Diceret Iudęus:cōcedo p fidem iuſtificari,ſed ſolos Iudęos.Cōtra hoc Paulus.Nō eſt credendū ꝙ deus Iudęos ſolos per fidem iuſtificet. An enim deus creator eſt tm̃ Iudęorū?Nōne ſicut Iudęorum ita & gētium creator eſt? Nō ſolū Iudęoꝝ,immo etiā gentiū deus eſt. Qꝫ ſi ęque gentiles creauit vt Iudęos:cōſtat deū vtroſꝗ velle æqualiter ſaluare. Vere qui deus eſt Iudęorū,eſt deus gentiū:qm̃ quidem vnus eſt deus omniū.Qꝫ ſi vnus tm̃ eſt deus, conſtat eundem eſſe deum gentium quem & Iudęoꝝ.Quādo quidem vnus gentiū & Iudeoꝝ eſt creator,conſtat ꝙ hic vnus idem eſt:qui iuſtificauit circūciſionem.i.Iudęos ex fide, & nō per legē. Et qui iuſtificauit pręputium.i.gentiles ſimiliter per fidē.Hi qui inſidiātur literę dicūt quiddam expreſſius notari,per hoc ꝙ ait ex fide ꝗ̃ vbi ait per fidē.Vult eṁ deſignare dicens ex fide,ꝙ nec etiā aliquod initiū iuſtificationis habuerint Iudęi niſi ex fide.De gētibus vero quia nulla erat dubietas,nō ſic expſſit.Sed Augu.dicit ęquipollere ex fide,& p fidē,cū alibi dicat Apl'us,Iudæos per fidem,gētiles ex fide iuſtificari.Et qa dicimus per fidē ſolā iuſtificari,ſine operibus legis. Ergo.i.an ꝓpter hoc deſtruimus legē per fidem inductā?Abſit hoc vt fides legē deſtruat:nos vtiꝗ nō deſtruimus,ſed potius ſtatuim⁹.i.ſtabilē & valentē comprobam⁹ fuiſſe legē.Niſi enim fides ſequeretur quę iuſtificaret:pro certo lex vet⁹ irrita eſſet:quia neꝗ res,neꝗ figura fieret.Sed modo valens eſſe probatur,per hoc ꝙ figurauit gratiā quę ſic iuſtificaret per fidē.Vult etiā cōprobare per exemplū Abrahę ꝙ lex iuſtificare nō poſſit, & ad hoc fides ſola ſufficiat,qui priuſꝗ̃ legem circunciſionis haberet,per fidem ſolam iuſtificatus eſt,dicens.

In libro de ſpū & litera.

Cap.IIII.

QVid ergo dicemꝰ inueniſſe Abrahã patrẽ noſtrũ ſcđm carnẽ? Si enĩ Abraham ex operibus legis iuſtificatus eſt, habet gloriã, ſed nõ apud deum.

Geñ.xv. Gala.iii. Iaco.ii.

Quid enim ſcriptura dicit? Credidit Abraham deo: & reputatũ eſt illi ad iuſtitiam. Ei autem qui operatur, merces nõ imputatur ſcđm gratiam, ſed ſcđm debitum. Ei vero qui nõ operatur, credenti autem in eum qui iuſtificat impiũ: reputatur fides eius ad iuſtitiam ſcđm propoſitum gratię dei: ſicut & Dauid dicit beatitudinẽ hominis cui deus accepto fert iuſtitiam

Pſal.xxxi.

ſine operibus. Beati quorum remiſſę ſunt iniquitates, & quorũ tecta ſunt peccata. Beatus vir cui non imputauit dñs peccatũ. Beatitudo ergo hæc in circuncíſione tm̃ manet: an etiã in præputio? Dicimus enĩ, quia reputata eſt Abrahę fides ad iuſtitiã. Quomodo ergo reputata eſt, In circũciſione, an in præputio? Non in circũciſione, ſed in præputio. Et ſignũ accepit circunciſionis ſignaculum iuſtitię fidei quę eſt in pręputio, vt ſit pater omniũ credentium per præputium, vt

Al. † vt

reputetur & illis ad iuſtitiam. Et † ſit pater circunciſionis, non his tm̃ qui ſunt ex circunciſione, ſed & his qui ſectantur veſtigia fidei, quę eſt in præputio patris noſtri Abrahę. Non enĩ per legem promiſſio Abrahę, aut ſemini eius vt hęres eſſet mũdi, ſed per iuſtitiã fidei. Si enim qui ex lege hæredes ſunt, exinanita eſt fides, abolita eſt promiſſio. Lex enim iram operatur. Vbi enim non eſt lex, nec præuaricatio. Ideo ex fide vt ſcđm gratiã firma ſit promiſſio omni ſemini: non ei qui ex lege eſt ſolum, ſed & ei qui ex fide eſt Abrahę q̃ pater eſt omniũ noſtrum: ſicut ſcriptum eſt. Quia patrem multarũ gentium poſui te ante deum cui credidiſti: qui viuificat mortuos, & vocat ea quę nõ ſunt, tanq̃ ea quę ſunt: Qui contra ſpem in ſpẽ credidit, vt fieret pater multarũ gentiũ ſecũdũ quod dictum eſt ei: Sic erit ſemen tuum, ſicut ſtellę cęli, & tãq̃ arena maris.

Geñ.xvii. &.xviii.

Geñ.xiii. &.xv.& xxii.

Et non infirmatus eſt in fide, nec conſiderauit corpus ſuũ emortuum: cũ iam fere centũ eſſet annorũ, & emortuã vuluã Sarę. In repromiſſione etiam dei nõ hæſitauit diffidentia, ſed cõfortatus ex fide dans gloriã deo, pleniſſime ſciens, quia quæcunq; ꝓmiſit deus, potens eſt & facere, ideo & reputatum eſt illi ad iuſtitiã. Non eſt aũt ſcriptũ tm̃ ꝓpter ipm quia reputatũ eſt illi ad iuſtitiã, ſed & propter nos, quibus reputabitur credẽtibus in eũ. Qui ſuſcitauit Ieſum Chriſtũ dñm noſtrũ a mortuis. Qui traditus eſt ꝓpter delicta noſtra: & reſurrexit ꝓpter iuſtificationem noſtram.

QVoniã qdẽ ex opibꝰ legis nulla iuſtificatio, ſed ꝑ fidẽ tm̃. Ergo qd dicemꝰ? Abrahã patrẽ nr̃m ſic gẽtiũ vt Iudęorũ ſcđm fidẽ inueniſſe ſcđm carnẽ. i. ſcđm carnalis legis obſeruãtiã? Vel ita. Quid dicemꝰ inueniſſe ex carnis circũciſione Abrahã patrẽ noſtrũ. i. Iudęorũ, ſcđm carnẽ. i. ſcđm propaginẽ carnis: qui oĩm credentiũ pater eſt ſcđm inſtitutionem fidei. Nullam vtiq; iuſtificationẽ ex opibus legis inuenit Abrahã: qđ ita ꝓbat, per quoddã incõueniẽs. Vere Abrahã nõ eſt iuſtificatꝰ per legẽ. Nã ſi iuſtificatꝰ eſſe credatur ex operibꝰ legis: habet quidem gloriã apud homines, ſed nõ apud deũ glorioſus eſt: quia nec in cõſpectu eius iuſtificatus eſt, qđ impoſſibile eſt, vt quilibet iuſtificatꝰ apud deũ ſit ĩglorioſus. Vel ita. Si Abrahã iuſtificatꝰ eſt ex lege, habet inde referẽdã gloriã meritis ſuis, ſed nõ apđ deũ. i. nõ eſſe hoc referẽdũ gratię dei: ſed derogare gratię dei, & derogantem iuſtificari qui iniuſtꝰ eſt, ſimul eſſe nõ poſſunt.

Probauit per legem nō poſſe iuſtificari,
ꝑ pręmiſſum incōueniēs probat ꝑ fi-
dem iuſtificari,ꝑ ſequentem authorita
tē dicens.Impoſſibile eſt ex oꝑibꝰ legis
iuſtificari, ſed fides iuſtificat,teſte ſcri-
ptura.Quid em̄ ſcriptura dicit?Hoc ſci-
licet Abrahā credidit deo,& illud crede
re reputatū eſt ei ad iuſtitiā.i.ꝑ fidē qua
deo credidit,meruit iuſtificari.Reputa-
tū eſt,ideo dicit,qa multotiēs & diuerſis
tꝑibus repromiſit hoc illi deus & nulla
vice Abrahā hęſitauit,ſed ſemꝑ credi-
dit.Qꝫ dixit de Abrahā,eū.ſ.iuſtificatū ꝑ
fidē,& nō ꝑ opa legis,adaptat oībus di
cēs:Nō ſoli Abrahę hoc fit,nihil.ſ.iuſti-
ficatiōis īuenire ex oꝑibꝰ legis,ſed etiā
omni ei qui oꝑatur.i.qui legē operū.i.
veterē,& nō gratiā ſequiť:illi nō compu
tatur merces ſcđm gratiam.i.iſte quęrit
remunerari nō ꝑ gratiā dei,ſed ſcđm de
bitū.i.ſcđm ꝙ meritis oꝑū ſuorū debe-
tur.Ei vero qui non oꝑatur.i.qui legē
operū nō ſequitur, ſed credēti in eū qui
iuſtificat impiū.i.qui ex īpio ſi credidit
facit iuſtū: fides inquā eiꝰ credētis repu
tať illi ad iuſtitiā:qa iuſtificať ſine omni
merito:per ſolā fidē ſicut ſupra oſtēſum
eſt in Abrahā. Vel aliter. Licet dixerim
ꝑ fidē ſolā ſine lege iuſtificari,tn̄ ei qui
oꝑať.i.ꝗ tēpus habet oꝑādi nō eſt va
candū ocio,ſed bene operādo credēdum
eſt veniēti gratię. Nō em̄ talibꝰ qui ętа-
tē oꝑādi habēt imputať merces:ſed fit
retributio,nō gratia tm̄, ſed ſcđm debi-
tū.i.ſic debēt mereri, vt ꝑ meritū adiu
uēt gratiā.Ei vero ꝗ nō oꝑať.i.ꝗ nō ha
bet tēpus oꝑādi vt pueri ſtatim moriē
tes,ſed credēti in eū ꝗ ꝑ fidē iuſtificat
impiū,illi reputať fides eiꝰ ad iuſtitiā.i.
ſola fides ſufficit ad iuſtificationē eius,
cui tenera ętas opera negauit.¶Sicut ſu
ꝑius ꝓbauit per exemplū Abrahę,oēm
credentē iuſtificari ꝑ fidē:ita hic pro-
bare incipit per authoritatē Dauid oēm
iuſtificationē eſſe ex gratia. *Sicut* em̄ fi-
des per gratiā:ita iuſtitia ex ſola gratia
dei habeť.Vnde ſic ait. Fides reputatur
omni credēti ad iuſtitiā:quæ iuſtitia eſt
ſcđm ꝓpoſitū gratię dei.i.omnis iuſtifi-
catio fit per gratiā dei:quę gratia ꝓpoſi
ta & pręparata eſt omni credēti.Iuſtitia
vtiqꝫ fit ꝑ gratiā dei,ſicut non ego ſolus

ſed & Dauid dicit:hoc ſcilicet eius ho-
minis eſſe beatitudinē.i.vitę huius mun
ditiā,& in futuro vitā æternā:cui deus
accepto.i. acceptabili deo:vel cui deꝰ ac
cepto.i.gratis ſine merito fert iuſtitiā.i.
quem deus ex gratia iuſtificat ſine oꝑi
bus iuſtificationē ꝓmerētibꝰ. Hoc vtiqꝫ
ait Dauid ita dicēs:Beati ſunt illi quoꝝ pſal.xxxi.
iniquitates remiſſę ſunt.Nō determinat
ꝑ quem,ſed ſequēs verſus innuit a dn̄o
has remitti.Illi vtiqꝫ ſunt beati:iniquita
tes quorū.i.ī quibꝰ naturalis fomes pec-
cati remiſſus & debilitatus eſt, ꝙ iam in
actū trāſire nō pōt:ſi velint vti libero ar
bitrio cōfortato.*Sed* quia remiſſum eſſe
fomitē peccati nō ſufficeret ad ſalutē,ni
ſi ꝑ̄terita ꝑccata dimitterētur,addit.Et
beati ſunt illi,ꝑccata quoꝝ actualia te-
cta ſunt in baptiſmo.Tecta ideo:qa deus
iā nō videt ad puniēdū. Beatus etiā vir
ille cui dn̄s nō imputat ꝑccatū origina
le.Hic nō multum videtur agere de gra
tia. ¶Sciēdū tn̄ eſt,ꝙ totus pſalmus ver
ſatur circa cōmendationē gratiæ dei,&
ꝓbat neminē poſſe iuſtificari niſi ꝑ gra-
tiā.Quoniā quidē ita legitur in Dauid:
ergo ꝑ authoritatē hāc cōſtat ꝙ bea-
titudo.i.iuſtificatio(ſicut dictū eſt)fit ꝑ
gratiā.*Sed* cum ſic fiat,videamus an hęc
beatitudo maneat in circunciſione .i. in
Iudęis tm̄:an ſicut in Iudęis,ſic etiam in
pręputio.i.in gētilibus. Vult iterū ꝓba-
re ꝑ Abrahā ꝗ priuſꝗ̄ circūcidereť,ꝑ
fidē iuſtificatus fuit:ſic gentiles ꝑ gra
tiā iuſtificari,vt Iudęos dicēs.Ideo quę-
ro an in circunciſione ſolū,an in prępu-
tio maneat hæc iuſtificatio:qa nos dici-
mus ꝙ fides Abrahę reputata ē ei ad iu
ſtitiā.i. ꝙ Abrahā ꝑ fidē iuſtificatꝰ ſit:
& cū ꝑ fidem iuſtificatus ſit,ergo dicē-
dū reſtat quō.i.in quo ſtatu reputata eſt
ei fides ad iuſtitiā, an in circūciſione,an
priuſꝗ̄ circūcideretur, dum adhuc eſſet
in ꝓ̄putio.i.in gentilitate?Quęro in quo
ſtatu ſed palam eſt,quia in circūciſionis
tempore non eſt iuſtificatus ꝑ fidē,ſed
dum adhuc maneret in præputio. Qꝫ ſi
Abrahā incircūciſus adhuc ꝑ fidē iuſti-
ficatus eſt, quare ſimiliter gētiles incir-
cūciſi nō iuſtificentur ſi fidem habeant?
Opponeret iterū Iudęꝰ. *Si* circūciſio ni-
hil ad iuſtificationē Abrahę ꝓfuit,qua-

re poſtq̄ iuſtificatus eſt ſe circũcidit: Op
portune inquã vt veritatem rei quã ha-
bebat occultã in aĩa, figuraret in carne:
intẽdens magis docere circũciſionẽ cor-
dis q̄ carnis: qđ ęquipollẽter ait. Et licet
Abraham in p̄putio iuſtificat⁹ ſit, tamen
poſtea accepit in carne ſignũ circũciſio-
nis & iuſtificationis habitę, nõ vt per cir
cũciſionẽ iuſtificaretur, ſed vt ſic oſtẽde
retur iuſtus. Signũ dico nõ apertũ oĩbus
ſed ſignaculũ, quod quiddã occultũ cõti
neret: a ſimilitudine cęrę cui imprimitur
ſigillũ, quę ĩ ſe cõtinet qđ extra nõ appa
ret. Sic circũciſio carnis ſignum quidem
erat interioris iuſtitiæ, quod vix aliqui
Iudęi ſane attẽdebãt. Signaculũ dico iu-
ſtitię fidei. i. iuſtificationis habitę per fi-
dem, quę fides & quę iuſtitia eſt ĩ prępu-
tio. i. cõſideratur in Abrahã tẽpore prę-
putii, & cõueniẽter ĩ eo ſtatu Abraham
iuſtificatus eſt, vt ita ſit pater. i. inſtitu-
tor ſcđm formã fidei: nõ ſolum Iudęorũ,
ſed & omniũ credentium, ſit inquã pater
fidei omniũ per prępputiũ. i. per fidẽ in tẽ
pore prępputii habitã. Et quẽadmodũ il-
li, ſic illis omnibus credẽtibus reputetur
credere ſuũ ad iuſtitiã. Et ſicut Abrahã
pater eſt fidei: ita ſit pater. i. ĩſtitutor cir
cũciſionis. i. iuſtificationis, quę ex fide cõ
ſequiť. Sit pater dico nõ his tm̃ qui ſunt
ex circũciſione carnis. i. Iudęis: ſed etiam
omnibus his qui ſectantur veſtigia fidei
Abrahę, exemplo illius bene operãdo per
fidem, quę fides eſt habita in tẽpore prę-
putii, patris noſtri Abrahę. Vere Abra-
hã pater erit omniũ credẽtiũ, nõ per le-
gem ſed per fidem. Nam huius rei pro-
miſſio. ſ. vt eſſet hæres mũdi, quod idem
eſt quod eſſe patrem omniũ gentiũ. Hęc
inquã promiſſio non eſt facta per legem
. i. merito legis, ſed merito fidei: ꝙ ſi non
eſt promiſſum per legem: nec impleri de-
bet per legẽ, quod ſic ait. Promiſit quidẽ
deus Abrahę aut ſemini eius. i. Chriſto
vt eſſet hęres mundi: vbi dictum eſt. Da-
bo gentes hęreditatẽ tuã &c. Hoc inquã
nõ promiſit per legẽ, ſed per iuſtitiã fidei
. i. quę iuſtitia ex fide ſequiť, quã fidẽ &
iuſtitiã fidei oportet habere omnes qui
ſe volũt annumerari in hæreditatẽ Chri
ſti: Abrahã autẽ fidem in ſe habuit, & iu
ſtitiã quã oportet imitari filios eius. Ve
re per legẽ nõ ſit promiſſio: quia ſi ii tm̃
q̄ ſunt ex lege. i. Iudęi, ſunt hęredes pro-
miſſionis Abrahę: ergo fides Chriſti eſt
exinanita. i. inanis eſt, & fruſtra recepiſtis
eã o Iudęi, ſi lex ſufficiebat vobis: vt hæ-
redes eſſetis: quod maximũ incõueniens
iudicatis voſipſi: vt fides Chriſti fruſtra
ſit. Nec hoc ſolũ eſt: ſed etiã ſi Iudęi ſolũ
hęredes ſunt, ſic abolita. i. deleta eſt pro-
miſſio & falſa: quod dictum eſt in ſemine
tuo benedicẽtur oẽs gẽtes: cũ in ſolis Iu
dęis hęc benedictio fiat. Vere qui ex le-
ge ſunt tm̃, nõ merentur hęreditatẽ. Nã
lex operatur & meretur ſolũmodo iram:
quia ſi qui ſub lege bene operati ſunt, per
fidem hoc fuit, & nõ per legem. Vere lex
operatur iram: nã pręuaricationẽ: & vere
pręuaricationẽ: nã ſi vbi nõ eſt lex, nõ eſt
pręuaricatio: & vbicunq̧ eſt præuarica-
tio, ibi lex eſt. Propter ſupradicta q̄ ex le
ge ſunt, hęredes nõ erũt: ſed ideo qui ex
fide ſunt hęredes erunt, vt promiſſio fa-
cta & implenda ſcđm gratiã firma ſit oĩ
ſemini. i. omi imitãti Abrahã per fidem:
non ei ſolum qui ex lege eſt. i. Iudæo: ſed
etiã omni ei qui eſt ex fide Abrahę. i. qui
per fidem ſequitur Abrahã: qui Abrahã
eſt pater omniũ noſtrũ, tam gentilium q̄
Iudęorũ: ſcđm formã fidei & iuſtitię. Pa
ter vtiq̧ omniũ eſt: ſicut ſcriptum eſt in
Geneſi. Illud q̄a ad ordinẽ literę de qua
ſumptum eſt, reſpicit. Hoc inquã ſcriptũ
eſt. Ego diſpoſui te Abrahã futurum pa
trem ſcđm inſtitutionem fidei multarũ
gentiũ: te dico per iuſtitiã factũ ante deũ
. i. in bñplacito dei cui credidiſti. ¶ Hinc
ſequuntur verba Pauli. Qui deus mor-
tuos peccato viuere facit, iuſtificatos per
fidem: nec tm̃ viuificat, ſed etiam per gra
tiã vocat ea quę non ſunt. i. gentiles qui
propter non habitam legem nihil eſſe vi
dentur: tanq̄ ea quæ ſunt. i. quemadmo-
dũ vocat Iudęos qui ſe ſolos eſſe per le-
gem gloriantur. Probauit ſuperius per
Abraham omnem iuſtificationẽ eſſe ex fi
de: vt autem in plenitudine fidei perfe-
cte imitemur Abrahã: determinat quali
tatẽ fidei Abrahę: vt ſicut quęcũq̧ ſcđm
viſum hominũ impoſſibilia credidit ſibi
per deum impleri: ſic & nos de potentia
dei non hęſitemus, opponentes ei legem
naturę. Vnde ſic ait. Abrahę dictum eſt:

Poſui te patrẽ multarũ gẽtiũ:qui Abraham credidit,cõtra ſpem in ſpe:poſſet dicere cõtra opinionẽ.Spes dñi certa expectatio rei futurę dicitur.Sed cõgrue dixit cõtra ſpem,quia ſcdm legẽ naturę viſa annoſitate ſua & ſterilitate vxoris,certiſſime ſperabat nõ iam ſe habiturum ſemen:ſed cõtra ſpem quam ſibi lex naturę porrigebat credidit in ſpe,quã fracto iure naturę,omnipotentia dei ſuggerebat. Credidit vtiq; hoc vt fieret pater multarũ gentiũ:de quo ſcdm hoĩem ſatis ambigere poſſet, cũ videret ſe vnius tm̃ filii procreatorẽ. Credidit inquã illud totũ quod dictũ eſt ei.i.credidit ſe patrẽ futurũ multorũ:nõ ſolũ ſcdm propaginẽ carnis,ſed ſcdm imitatam formã fidei.Hoc inquã dictum eſt ei.Sic erit ſemen tuum Abrahã:ſicut ſtellę cęli,& ſicut arena maris.Per ſtellas cęli,ſpirituales filios Abrahę luce virtutum conſpicuos ſignificat. Per arenam maris infructuoſos carnales filios deſignat. Sic promiſſum eſt Abrahę:& accepta hac promiſſione q̃diu diſferebatur,propterea nõ eſt infirmat9 in fide:vt minus crederet firmę promiſſioni ſibi factę:vtq; firmus in fide promiſſæ rei perduraret,non conſiderauit corpus ſuũ emortuũ.i.nõ penſauit naturalẽ defectum generãdi poſſe immutare voluntatem dei:cum eſſet fere centum annoꝝ,& tempus generãdi iam in eo præteriiſſet. Et non conſiderauit vuluam Sarę emortuã.i.genitalia vxoris defeciſſe, & vitio ſterilitatis,& annoꝝ antiquitate.Nõ eſt infirmatus in fide primę ꝑmiſſionis:in repromiſſione etiã dei,quia deus multoties idem ipſi repromiſit. In repromiſſione vtiq; illa,quã deus priuſq̃ finiret annus ſe daturum filiũ promittebat:in hac vtiq; nõ hęſitauit diffidentia.Hæſitauit quidẽ admirando & reuoluendo ſecum myſteriũ rei,ſed nõ hęſitauit per diffidẽtiam,vt diffideret nõ implẽdum ſibi totũ quod deus ꝑmiſerat: ſed confortatus eſt fide.Cum em̃ poſſet obiicere rem toties promiſſam,diu ſuſtinendo:dubium me mora facit, fortior in credulitate rei promiſſę ſurrexit:dans inde gloriã deo: nihil meritis ſuis de bono huius ꝑmiſſionis aſcribens:ſed in omnibus glorificans deũ,ſciens hoc pleniſſime ſine omni hęſitatione:quia quæcũq; promiſit deus potens eſt etiã facere iuxta omnem modũ quem promiſit:& ideo q̃a ſciens promiſſis dei pleniſſime fidẽ adhibuit,nõ ſolum cõpletum eſt ei promiſſum, quia ſic credidit,ſed etiã reputatum eſt illi ad iuſtitiã.i.merito tãtę fidei meruit iuſtificari. Quia modo ſatis modũ fidei Abrahæ expreſſerat:quę de eo dixit adaptat ſuæ intẽtioni dicens:Quia ſic credidit Abrahã,ideo iuſtificatus eſt.Hoc tñ de Abrahã nõ hic ſcriptũ tm̃modo ꝑpter ipſum Abraham de tanta fide laudãdum. Hoc ſcilicet quia reputatum eſt illi ad iuſtitiam:ſed etiã ſcriptũ propter nos in fide Abrahæ conformãdos,quibus credentibus credere noſtrũ(ſicut in illo videm9) nobis ad iuſtitiã reputabitur.Credẽtib9 dico in eum qui ſuſcitauit Chriſtum Ieſum dñm noſtrũ a mortuis.i.ſicut Abraham,quod cõtra naturam erat, a deo ſe accepturum credidit:ſic neq; nos hęſitemus credere & cõfiteri licet cõtra ius naturæ ſit Chriſtum ſurrexiſſe a mortuis. Qui em̃ author eſt naturę,ſicut placuit potuit eã inuertere.Hęc duo quę ſequũtur:tradit9 eſt ad mortẽ, & reſurrexit ꝑpter iuſtificationem ad probationẽ præmiſſorum neceſſaria nõ erant:ſed ad inſtructionem Romanorũ vidit ea opportuna:& ideo ſubiunxit:Qui traditus eſt: nõ determĩat ad qd, ſed ſatis patet:quia ad mortem. Et hoc propter delicta noſtra.i. vt nos mũdaret a delictis noſtris, qui etiam reſurrexit ꝑpter iuſtificationem noſtram.i.vt nos mundatos a delictis noſtris, per poſitionẽ virtutũ iuſtos efficeret.Nõ ideo,ait, mortuus eſt propter delicta noſtra,reſurrexit propter iuſtificationẽ,quin mors eius cauſa ſit noſtrę iuſtitię:& reſurrectio cauſa remiſſionis peccatorum.Sed ideo ait reſurrexit, propter iuſtificationem,vt oſtẽderet reſurrectionem eius ſic eſſe cauſam noſtræ iuſtificationis:vt eſſet ſignum rei futurę in nobis:Duplicis.ſ.reſurrectionis. Prima eſt qua in baptiſmo a morte peccati reſurgimus,ad viuẽdum in iuſtitia. Hęc autem reſurrectio animę,quę prius mortua in peccatis,nunc autẽ confortato libero arbitrio poteſt obniti oĩ malę ſuggeſtioni:deũq; cognoſcit. Secũda reſur-

Spes quę eſt.

Gẽ.xvi.

Reſurrectio duplex.

rectio eſt futura ſecūdū corpus: quando impaſſibilitate & immortalitate reſumpta conregnabimus Chriſto ſi prima reſurrectio integre fuerit cuſtodita:quę reſurrectio Chriſti & pentechoſtes quæ de eadem reſurrectione pendet, ideo variis tēporibus celebrant̄,quia adhuc vētura pręſignāt,nec ſolum de pręteritis agunt vt feſtum natiuitatis.

Cap.V.

IVſtificati igitur ex fide pacē habeamus ad deū per dominū noſtrū Ieſum Chriſtū:per quem habemus acceſſum per fidem in gratiam iſtā in qua ſtamus & gloriamur in ſpe glorię filiorū dei.Non ſolū autē, ſed etiam gloriamur in tribulationibus: ſciētes ꝙ tribulatio patiētiā operat̄: patiētia aūt probationē:probatio vero ſpem.Spes aūt nō cōfundit:qa charitas dei diffuſa eſt in cordib⁹ noſtris per ſpiritū ſanctū qui datus eſt nobis Vt quid em̄ Chriſtus cū adhuc infirmi eſſemus ſecundū tēpus pro impiis mortuus eſt? Vix em̄ ꝓ iuſto quis moritur.

Heb.ix. i.Pet.iii. Nā pro bono forſitan quis audeat mori. Cōmendat autē charitatē ſuam deus in nobis:quoniā ſi cum adhuc peccatores eſſemus ſecundū tempus,Chriſtus pro nobis mortuus eſt: multo igitur magis nūc iuſtificati in ſanguine ipſius ſalui erimus ab ira ꝑ ipſum. Si enim cū inimici eſſemus reconciliati ſumus deo per mortē filii eius:multomagis recōciliati ſalui erimus in vita ipſius.Non ſolū autē ſed & gloriamur i deo ꝑ dominū noſtrū Ieſum Chriſtū:ꝑ quē nūc recōciliationem accepimus.

De cōſe.di. .iii.qrit in ſi.& ca.placuit. Propterea ſicut per vnū hominē peccatū in hunc mundū intrauit,& ꝑ peccatū mors:& ita in omnes hoies mors pertrāſiit: i quo oēs peccauerunt. Vſq; ad legē enim peccatum erat in mundo.Peccatū autem non imputabatur cū lex non eſſet:ſed regnauit mors ab Adā vſq; ad Moyſen:etiā in eos qui nō peccauerūt in ſimilitudinē pręuaricationis Adę, qui eſt forma futuri.Sed nō ſicut delictū: ita & donum. Si enim vnius delicto multi mortui ſunt:multo magis gratia dei & donum in gratia vnius hois Ieſu Chriſti in plures † abundauit: & non ſicut per vnū peccatū†:ita & donū. Nam iudiciū ex vno in cōdēnationem:gratia autē ex multis delictis in iuſtificationē. Si em̄ in vnius delicto mors regnauit per vnū:multo magis abundantiam gratię & donationis & iuſtitiæ accipientes in vita regnabūt per vnum Ieſum Chriſtū.

†Habet hoíes. †delictū

Igitur ſicut per vnius delictum in omnes homines in condēnationē, ſic & per vnius iuſtitiā in oēs homines in iuſtificationē vitæ. Sicut enim per inobœdientiam vnius hois peccatores conſtituti ſunt multi,ita & per vnius†obœdientiā iuſti conſtituentur multi. Lex autē ſubintrauit, vt abundaret delictum.vbi autē abundauit delictū,ſuperabūdauit & gratia,vt ſicut regnauit peccatū in mortē,ita & gratia regnet per iuſtitiā in vitā æternā, ꝑ Ieſum Chriſtum dominum noſtrū.

†Habet hoís.

QVandoquidē ſufficiēter ex ſuperioribus probatū eſt omnē iuſtificationē eſſe ex fide:igit̄ iuſtificati ex fide habeamus pacē.i. concordiā inter nos:vt neq; Iudęus gentili,nec gentilis Iudæo in hac noua gratia ſe præferat:vt autem magis eos & a diſcordia deterreat,& ad concordiā inducat,ait:Habeamus pacē ad deū.Si em̄ inter nos diſcordes fuerimus:ad deū vtiq; pacē nō habemus.Habeam⁹ dico pacē ꝑ dominū noſtrum Ieſum Chriſtū,cui in om̄ibus obœdire debemus:q tradi voluit ad mortem ꝓpter delicta noſtra &c.Per quē Chriſtū nō ſolū delicta dimiſſa ſunt,vita,& iuſtitia data:ſed etiā habemus gratiā iſtā.i.tā excellentē,vt depellere morbos: facereq;

by Go

miracula. Sed ne Iudęi opinarent̃ p meritũ legis aliquẽ gradũ habere in hãc gratiã: ait paulus. Per quẽ Chriſtũ: etiã acceſſũ. i. primũ gradũ veniẽdi ad hãc gratiã habem⁹: quã gratiã cõſeqmur p fidẽ ſicut iuſtificationẽ: qa & fides iuſtificat: & fides gratiã hãc dat ĩ q̃ gr̃a nos ſtam⁹. i. pſeueram⁹. Adę qdẽ multa gr̃a collata ẽ: ſed ĩ ea nõ ſtetit. Et ſtãdo ĩ hac gratia gloriamur ĩ ſpę glorię filiorũ. i. ex eo qa certiſſime ſperamus nos habituros gloriã quã habẽt filii dei. nõ ſolũ aũt ſpę huius glorię ſed etiã gloriamur ĩ tribulationib⁹. Hęc eſt maxima virtus in hoc gaudere qđ naturale eſt formidare: ideo in tribulationib⁹ gloriamur: qa ſciẽtes ſumus ꝙ tribulatio patiẽtiã opat̃. i. ꝗvſus & cõſuetudo tribulationũ nutrit patiẽtiã, patiẽtia autẽ opat̃ ꝓbationẽ. i. purgationẽ, qa ſicut aurũ purgat̃ p ignẽ, ſic qđ ĩ iſtis purgãdũ eſt igne tribulatiõis excoquit̃. vñ eos q in tribulatione vitã finiũt ſanctos ſine aliqua hęſitatiõe cõfidimus, qa qcqđ pri⁹ peccauerũt, ignis tribulationis totũ excoxit. Eos vero q in pace vitã finiũt, quãtũcũq̄ laudabiliter vixerĩt (nemo em̃ ſine ſorde eſt) ſine certa miraculorũ oſtẽſione: ĩ catalogo ſanctorũ nõ annumeram⁹. Probatio vero opat̃ ſpem. Certiſſime em̃ ſperare põt: q ſufficiẽter purgat⁹ eſt. Spes autẽ ſic poſt purgationẽ habita nõ cõfundit. i. nõ facit erubeſcere eos q ſperãt quos faceret cõfuſibiles ſi inexpleta eſſet. Vere ſpes nõ cõfundit ſed implebit̃ qđ certũ habem⁹ p ſpiritũ ſanctũ q datus eſt nobis. Sp̃us em̃ ſanctus iã nos ex parte deificãs: certitudinẽ dat: qa nos plenarie deificabimur, ĩ futuro illuminati ſecũdũ animã maiori cognitione dei: & ſecũdũ corpus incorruptibiles futuri. Qꝫ ſpiritus ſanct⁹ datus ſit nobis apparet ex eo, qa charitas dei diffuſa eſt in cordib⁹ noſtris. i. qa dilectio dei amplificata eſt in cordib⁹ noſtris: qa parati ſumus p eo & pati & mori. Vel aliter. Vere nõ cõfundit, ſed implebit̃: qđ patet ex eo: qa charitas dei diffuſa eſt. i. qa deus abunde diligit nos, & qa charitas dei ad eo ferueat erga nos. Hoc ſentimus ĩ cordibus noſtris illuminatis p ſpiritũ ſct̃m̃ q dat⁹ eſt nobis. Probat ꝙ ſpes (ſicut dictum eſt) impleat̃ diuerſis de cauſis: tum qa ſi nõ impleret̃ fruſtra deus hõ eẽt factus: mortẽ guſtaſſet, niſi ſpẽ cõſummando qđ cœperat pie pficeret. Tũ etiã ideo, ſi cũ impii eſſemus, & damnationis meritum eſſet in nobis, tãtũ qđ facere voluit vt p nobis impiis difficultatem mortis ſubiret: Nõ eſt ambigẽdũ quin nos iã iuſtificatos, & iã meritũ ſaluationis ptẽdẽtes ſaluos faciat: quod facile eſt ei: qa nõ oportet eũ amplius mori. Vñ ſic ait. Vere ſpes nõ cõfundit ſed implebit̃: qa niſi ſicut ſperam⁹ cõſummaret̃: vt qđ Chriſtus mortuus eſt iuſtus p impiis? Vel vice impiorũ qa impii mori deberent pro peccato ſuo. Vel cauſa impiorũ redimẽdorũ. Diceret aliquis qa mortu⁹ eſt ideo non poteſt. Mortuus dico ſecũdũ tẽpus: die enim tertia ſurrexit. Iterum aduerſarius, impii quidem fueratis, ſed iam tẽpore mortis eius iuſtificati: impiis dico ita cum adhuc tempore mortis ſuę infirmi eſſemus. i. in ĩpietate pduraremus. Fruſtra iuſtus mortuus eſt pro impiis, ſi iuſtificatos ſaluare deſerit. Non eſt credendũ ꝙ inexpletum dimittat: p quo tã tam difficultatem ſubiit. Diceret aliqs: fuit ne adeo magnũ mori pro ĩpiis? Ita inquam. Vix em̃ quis. i. aliquis: vel morte dignus, vel cito moriturus moritur p iuſto. i. vel vice vel cauſa iuſti. Vnde magnum quid eſſe conſtat: Chriſtũ q reſpectu iuſtitię ſuę non moriturus erat: mori pro impiis. Ideo dico vix aliquem mori pro iuſto. Nam forſitã aliquis audeat mori pro bono. Qꝫ ſi dubietas eſt vtrum quis moriatur pro bono: magnum fuit mori Chriſtũ pium p impio. Vix aliquis audeat mori pro iuſto, Sed Chriſtus pro nobis mortuus eſt: & per hoc commendabilem facit deus ſuam charitatem in nobis, quoniam ſi cum adhuc eſſemus peccatores: mortuus eſt Chriſtus qđ tã difficile & indebitũ fuit, iuſtus p nobis peccatoribus. Igit̃. i. ppterea multo magis credendũ eſt, ꝙ nos iuſtificati nũc q pri⁹ peccatores eramus in ſanguine ipſius. i. per effuſionem ſanguinis ei⁹ ſalui erim⁹ liberati ab ira per ipſum quem amplius non oportet a ſtatu ſuo mutari, vti quãdo p peccatorib⁹ mortẽ ſubiit. Et qa poſſemus iuſtificari: nec tamẽ pacẽ perditã recupare cũ deo, ait: Vere iuſtificati ſal-

ni erimus, dũ iã iuſtificatiõis meritũ pͤdimus, qa cũ inimici eſſem⁹, & meritum damnationis haberemus, ſumus recõciliati deo p rẽ tã grauẽ: vt mortẽ filii ei⁹. Etſi prius inimici, modo morte filii eius ſumus recõciliati, multo magis credendũ eſt, ꝙ nos reconciliati, & iã quodãmõ ſalutẽ ꝓmeriti, ſalui erimus: & ſatis leuiter ſaluabit nos: qa in vita ipſius. Nõ eñ iã oportet eũ mori, ſicut prius. Cõſiderãdũ eſt quomõ ſingula ſingulis opponat. Peccatores iuſtificati, inimici recõciliati, p mortẽ in vita, nõ ſolũ ſalutẽ futurã expectamus. ſed etiã ſpe & gaudio illius gloriamur in deũ, etiã dũ hic ſumus: gloriamur inqt p dñm noſtrũ Ieſum Chriſtũ, p quẽ nũc paulo ante accepimus inimici recõciliationẽ ad deum. ¶ Opponeret aliqs. Chriſtus qdẽ ſatis iuſtus fuit, ſed non videtur iuſtitia eius ſufficiẽs ad ſaluationem omnium: qđ apoſtolus ꝓbat dicens. Cum per vnius inobœdientiam omnis homo lapſus ſit: dignum & æque cõparatũ videt: vt per vnius obœdiẽtiã lapſus humani generis reparet: p Ieſum ſolũ. Propterea recõciliari potuimus ad ſaluationẽ, ſicut per vnũ hominem intrauit non immiſſum a deo, ſed quadã violẽtia peccatũ in mundũ hunc .i. adeo miſerũ per peccatũ factũ, & conſequẽter ꝑ peccatũ vnius hominis intrauit mors & corporalis & ſpiritualis in eundẽ hominem: & ita ab eo pertranſiit mors in omẽs homines. Et merito ab eo in oẽs, qa hic fuit in quo peccauerunt omnes. In lumbis eñ Adę tota illa maſſa humani generis peccato pręuaricationis corrupta eſt. Quidam protendunt hunc verſum, vſqꝫ ad illud longe inferius: Igitur ſicut p vnius. &c. Sed ſicut expoſuimus, ſatis abbreuiari põt. Vere omnes peccauerunt in Adã & ſi ante legem fere ab omibus hoc ignoraretur. Peccatũ enim erat in mundo ab Adã vſqꝫ ad legem. Sed licet ita eſſet: tñ hoc peccatũ nõ imputabat .i. nemo reus ꝓ originali iudicabat ante Moyſen cum lex nõ eſſet, q̃ poſtq̃ venit peccatũ hoc patefecit, vel dicamus in toto. Peccatum hoc quidẽ erat in mundo ante legem: ſed ideo neſciebat, qa nullũ peccatum imputabat: cũ lex non eſſet. Et licet peccatum originale ante legem non imputaret: tamen p hoc ſatis dinoſci põt: qa mors corporalis q̃ pœna fuit pro originali, illa regnauit pręmittendo ante ſe oẽs miſerias ſuas, ſitim, famẽ, febres, & cętera. Regnauit inquam ab Adam vſqꝫ ad Moyſen, nõ ſolum in eos q originali peccato ſua peccata adiunxerũt: ſed etiã in eos q non peccauerunt. In ſimilitudinẽ præuaricationis Adæ .i. qui ex parte ſua non ſimiliter præuaricati ſunt vt Adam. Hi ſunt paruuli qui non habuere tempus peccandi, ſed ſolummodo de originali ſunt puniti Qui Adã eſt forma futuri Adę .i. Chriſti Adã forma Chriſti fuit: qa ſicut ille pr eſt omniũ ſecũdũ carnẽ: ſic Chriſt⁹ pater fideliũ ſecũdũ fidẽ. Et ſicut ex latere Adæ dormientis formata eſt Eua, ſic ex latere Chriſti ſoporati ſomno mortis in cruce fabricata eſt eccleſia. Et ideo Adã forma Chriſti qa deus decreuit p vnũ Chriſtũ emẽdare, qđ p vnũ Adã pctm̃ eſt. Vel ſic legamus ſecũdũ Ambroſiũ. Vere oẽs peccauerũt in Adã. Nã originale peccatum erat in mũdo vſqꝫ ad legem. Sed licet in mũdo eſſet, tamẽ nõ imputabat illud peccatũ: qa lex nõ eſſet q̃ peccatum hoc inſinuaret, ſed licet neſciret hoc peccatum: tñ ꝓ pœna huius peccati regnauit mors ab Adã vſqꝫ ad Moyſen, nõ ſolum in eos q de actualibus reb⁹ peccauerũt: ſed etiã in eos q peccauerũt in ſimilitudinẽ præuaricationis Adę .i. q pro ſola ſimilitudine: qa fuerũt filii ꝑuaricatoris Adæ damnati ſunt. Oſtendit ſuperius Chriſtum vnũ ſufficiẽtẽ eſſe ad ſaluationẽ omniũ: qa ſolus Adã ſufficiẽs fuit ad ꝑditionem omniũ. Et ſicut perſonã Chriſti, perſonæ Adę cõtulit: ſic cauſam Chriſti .i. obœdiẽtiam opponit cauſę Adę: q̃ eſt inobœdiẽtia: & effectũ cauſę Chriſti .i. iuſtificationem in pręſenti: & vitam æternã in futuro, opponit effectui illius .i. morti tẽporali, & æternę damnationi. Probat etiã gratiam Chriſti longe amplius abũdare peccato Adę. Cũ eñ ab Adã originale tãtũ cõtraximus: gratia Chriſti nõ ſolũ originale: ſed cũ eo quęcũqꝫ actualia dimiſit ĩ baptiſmo. Litera ſic iungit. Adam vetus forma fuit futuri Adę: ſed licet vna pſona vni eſſet oppoſita, tñ cauſę ſunt diſſimiles. Nõ enim ſicut fuit delictũ Adę, ita eſt etiã donũ dei q̃ eſt gratia. Vere nõ ſic

Adã omẽs corrupit.

Adam ſigurauit Chriſtum

Baptiſmo dimittunt oĩa peccata ĩt actualia

fuit donũ Chriſti: vt delictũ Adę: nam donum Chriſti multo magis abundauit ſuper delictũ Adę, qa delictũ vnũ fuit quod vocamus originale: Chriſtus autẽ & originale & q̃cũq; actualia dimiſit: & ꝓbat. Vere ſolus Chriſt⁹ ſufficiẽs fuit ad iuſtificationẽ omniũ. Nã ſi delicto .i. ꝑ delictũ vnius Adę & ꝑ vnũ (qđ in ſequẽtib⁹ plenius determinabit) .i. ꝑ inobœdientiã. Si per hoc inquit vnũ delictũ (qđ originale vocamus) multi peccato mortui ſunt, cõtrahentes illud originale a primo patre. Multi nõ ideo dicit quin oẽs hoc peccato preſſi ſint, ſed nõ oẽs in eo ꝑdurantes detenti ſunt: deponẽtes illud originale per acceptã fidem Chriſti. Si inquit ꝑ vnũ delictũ vnius, multi mortui ſunt: multomagis ſecũdũ dignitatem ꝑſonę Chriſti & cauſę, abũdauit gratia dei .i. remiſſio peccatorũ. Abũdauit etiã donũ .i. corroboratio ꝑ ſpiritũ ſanctũ. Poſtq̃ eñ remiſſa ſunt peccata: neceſſaria ſunt arma ſpiritusſancti, q̃bus reſiſtamus diabolo male ſuadenti. Gratia inquit & donũ abundauit in gratia .i. per gratiam vnius hominis. Congrue ait ꝑ gratiã: qa quemadmodũ cõtractio originalis fuit ꝑ neceſſitatem, ſic ſaluatio facta eſt per gratiã .i. per voluntatẽ. Nemo eñ niſi ex voluntate ſaluat᷑. Sicut inq̃t delictũ vnius diffuſum eſt in multos, ſic ęque cõparatũ eſt: ꝙ gratia vnius hominis abundauit in plures. Nõ dicit in plures gratiã abũdaſſe q̃ delictum: ſed in plures .i. in multos. Non eñ oẽs ſaluati ſunt qa noluerũt: vnius hominis dico, qui nihil minus potuit q̃ voluit: Nã Ieſu Chriſti .i. ſaluatoris & regis. Sicut cauſas Chriſti & Adæ diuerſificauit, ſic effectus cauſarũ opponendo diſtinguit dicẽs. Sicut donũ Chriſti tale nõ fuit quale delictũ Adę: ſic etiã non ſicut fit per vnũ peccatum Adæ, ita fit per donum Chriſti .i. effectus peccati Adę & gratię Chriſti diuerſi ſunt: qa peccatum ſimplex, donũ vero multiplex. Et hoc probat dicens. Vere effectus peccati Adę, & effectus gratię dei non ſunt ſimiles. Nã iudiciũ .i. iuſta ſententia dei fit in condemnationẽ .i. cõdemnat filios Adæ ex vno delicto .i. ſolummodo ꝓpter originale: ſed gratia Chriſti fit in iuſtificationem .i. iuſtificat filios ſuos ex multis delictis .i. ſic de actualibus vt de originali.

¶Notandũ eſt ꝙ illud primũ peccatũ debilitauit quidẽ naturã noſtrã, & proniorem fecit in caſum: ſed tamẽ nõ fuit cauſa actualiũ peccatorũ, quibus naturali ratione (licet multa parte debilitata) poſſemus reſiſtere. Videdũ etiã ꝙ licet in peccato Adę, multa conſiderentur: vt ſuperbia, gula, tamen vnum ſolum dicitur: qa inobœdientia probat: ꝙ gratia iuſtificauerit ex multis delictis dicens: Vere per gratiã Chriſti iuſtificantur homines ex multis delictis. Nã accepta iuſtitia (qđ maius eſt) regnabunt cũ Chriſto in vita æterna qđ ęquipollenter ait. Homines accipientes abundantiã gratiæ eius .i. abũdantem remiſſionem, quia nõ ſolum originalis: ſed etiã omniũ actualiũ. Et accipientes abundantiam donationis .i. dona ſpiritusſancti ad cõfortationẽ in bono abundantem. Et accipientes abundãtiam iuſtitiæ .i. iuſtę operationis: qa poſtq̃ dimiſſa ſunt peccata & ſpiritusſanctus corroborat: ſic demum licet bene operari. Hęc inquam accipientes conregnabũt deo poſiti in vita æterna, quæ omnia, & gratiam, & donationem, & regnum, accipient per vnum Ieſum Chriſtum. Et vere per hunc vnum: qa ſi in delicto vnius Adæ qđ cauſa fuit perditionis, regnauit mors: & temporalis & æterna per vnum delictum .i. per inobœdientiam: multomagis ſecundũ dignitatem perſonæ, cauſæ, & effectus: hi qui ſunt accipientes abundantiam gratiæ, donationis, & iuſtitię: regnabunt in vita per vnum Ieſum Chriſtum. Quoniam quidem & ſimilitudo eſt ibi: qa Adam vnus, Chriſtus vnus: & maioritas ſecũdum dignitatẽ quæ dicta eſt Igit᷑ a ſimili, & a maiori inferre poſſum, ꝙ ſicut per delictum vnius Adæ (delictũ dico tranſiens in omnes homines) ventũ eſt in condemnationem: ſic & per iuſtitiam vnius Chriſti tranſeuntem in oẽs homines ſecundũ potentiam. (Chriſtus enim ſufficiens preciũ ꝓ omnib⁹ dedit) ꝑ vnius inq̃t iuſtitiã ventũ eſt in iuſtificationẽ vitę. Oſtẽdit ſatis ſuperi⁹ ꝙ Chriſtus potẽs eſſet: & reſtaurare ſufficeret: q̃cq̃d lapſum fuerat ꝑ Adam, ſed non determinauerat q̃d in hac reparatione ageret, ſeu per potẽtiã, ſeu per meritum, qđ

hic determinat dicēs. Quia quemadmodum Adam male merendo per inobœdiētiam omnes pręcipitauit: Sic Chriſt⁹ bñ merendo per obœdientiam omnes redemit. Litera ſic iungitur. Vere per delictum vnius omnes condemnantur. Nam per inobœdientiam. Et ſicut per inobœdientiam vnius hominis conſtituti ſunt multi peccatores: qa non omnes remanſerunt in peccato: ita & per obœdiētiam vnius Chriſti hoc promerentem, conſtituentur multi iuſti. Multi ideo, quia non omnes iuſtificari voluerunt. Cum modo dicat Chriſtum iuſtificare homines a peccatis: dicit ꝙ etiam tranſgreſſores legis a præuaricatione acceptæ legis iuſtificat. Et hoc ideo adducit, vt comprobet Iudęos magis obnoxios eſſe gratiæ dei, ꝗ etiam gentiles: quibus ſe præferebant in hac noua gratia: qa gentiles de naturali ſolum rei erant: Iudęi vero & de naturalis & ſcriptæ legis præuaricatione rei erant. Litera ſic iungitur. Obœdientia Chriſti multos iuſtificauit: lex autem delictum abundare fecit: lex inquit ſubintrauit: qa peccatum prius intrauerat. Intrauit lex ad hoc vt abūdaret delictum, non qa lex mala eſſet: ſed qa ſub illa erāt quos reos faceret, iubendo, non adiuuando. Lex tribus modis habebatur in tempore ſuo. Quibuſdam enim erat ſolum modo in ſignum, vt Abrahę: qui circunciſus eſt: non vt per hoc iuſtificaretur, ſed in ſignum iuſtificationis iam acceptæ per fidem. Aliis lex erat pędagogus, vt quemadmodum puerum ne inſoleſcat vagando pædagogi coercet cuſtodia: ſic lex minādo pœnā coercebat quoſdam ab actu peccati. Aliis autem erat lex cauſa præuaricationis. In his autem duobus qbus lex in ſignum iuſtitiæ vel pędagogus erat nihil operabatur: qa qui iuſti erāt vt Abraham: per fidem hoc erāt non per legem. Qui vero ſe timore coercebant a malo, non hoc per legem: ſed ꝑ donū ſpiritusſancti. i. per ſpiritū timoris faciebāt. Aliis vero lex cauſa erat delicti, quia præuaricationis. Per legem delictū abundauit: ſed per gratiam euacuatum eſt. Vbicunq; enim abundauit delictum, vel ſub lege vel extra legem: ibi gratia abundauit ſuper delictum: qa non ſolum

Lex trib⁹ modis habebat i tēpore ſuo.

remiſit peccata, ſed & iuſte operari conceſſit. Quia iterum aliqui errabant ex eo ꝙ dictum eſt gratiam ſuperabūdaſſe vbi fuit delictum, dicentes ſe impune opportune etiam peccare, qa gratia dei omnia dimitteret: & quanto plura tanto glorioſior eſſet. Determinat quidem Paulus, gratiam dei quotquot peccata ſint in baptiſmo omnia dimittere: Sed poſtꝗ iuſtificati ſunt: ſi iterum peccant, non ſicut prius ex gratia, ſed merito pœnitentię dimittentur peccata. Vnde ſic ait. Gratia vtiq; dei abundauit hac lege: vt ſicut peccatum ante iuſtificationem regnabat ducendo in mortem: ita & gratia poſtꝗ remiſit peccata regnet per acceptam iuſtitiam bene conſeruatam, eundo in vitam æternam. Non iam amplius reſpiciendo ad iniquitatem. Regnet dico, Per dominum noſtrū Ieſum Chriſtū. q poſtꝗ iuſtificauit per gratiam: dat vitam æternam.

Cap. VI.

QVid ergo dicem⁹? Manebimus in peccato vt gratia abūdet? Abſit. Qui enim mortui ſumus peccato: quomodo adhuc viuem⁹ illo? An ignoratis fratres: quia quicūq; baptizati ſumus in Chriſto Ieſu: in morte ipſius baptiſati ſumus. Conſepulti eñ ſumus cū illo per baptiſmum in mortē: vt quomodo Chriſtus ſurrexit a mortuis ꝑ gloriam patris: ita & nos in nouitate vitę ambulemus. Si enim complantati facti ſumus ſimilitudini mortis ei⁹ ſimul & reſurrectionis erimus. Hoc ſcientes qa vetus homo noſter ſimul crucifixus eſt: vt deſtruatᷣ corpus peccati: vt vltra non ſeruiamus peccato. qui enim mortuus eſt: iuſtificatus eſt a peccato. Si aūt mortui ſumus cum Chriſto credimus quia ſimul etiā viuemus cum Chriſto: ſcientes ꝙ Chriſtus reſurgens ex mortuis, iā nō moritur: mors illi vltra non dominabitur. Quod enim mortuus eſt peccato

mortuus eſt ſemel,qđ autem viuit,vi
uit deo.Ita & vos exiſtimate vos mor
tuos quidē eſſe peccato,viuentes au-
tem deo in Chriſto Ieſu.Non ergo re
gnet peccatum in veſtro mortali cor
pore,vt obœdiatis cōcupiſcētiis eius.
Sed neq̧ exhibeatis mēbra veſtra ar-
ma iniquitatis peccato, ſed exhibete
vos deo,tanq̄ ex mortuis viuentes, &
membra veſtra arma iuſtitię deo.Pec
catum enim vobis non dominabitur.
Non enim ſub lege eſtis,ſed ſub gra
tia.Quid ergo? Peccabimus, qm̄ nō
ſumus ſub lege ſed ſub gratia? Abſit.
An neſcitis quoniā cui exhibetis vos
ſeruos ad obœdiendū: ſerui eſtis eius
cui obœdiſtis: ſiue peccati ad mor-
tem: ſiue obœditionis ad iuſtitiam?
Gratias autē deo ꝙ fuiſtis ſerui pec-
cati:obœdiſtis autem ex corde i eam
formā doctrinæ in qua traditi eſtis.
Liberati autem a peccato: ſerui facti
eſtis iuſtitiæ.Humanum dico:ꝑpter
infirmitatem carnis veſtrę. Sicut em̄
exhibuiſtis membra veſtra ſeruire im
munditię & iniquitati ad iniquitatē:
ita nunc exhibete membra veſtra ſer
uire iuſtitię in ſanctificationem.Cum
enim ſerui eſſetis peccati: liberi fui-
ſtis iuſtitię.Quem ergo fructum ha-
buiſtis tūc in illis in quibus nūc erū
beſcitis? Nam finis illorum mors ē.
Nūc vero liberati a peccato, ſerui au
tem facti deo:habetis fructum veſtrū
in ſanctificationem:finem vero vitam
æternā.Stipēdia enim peccati mors,
gratia autem dei vita ęterna,in Chri
ſto Ieſu domino noſtro.

QVādoquidem gratia regnare de
bet per iuſtitiam conſeruatam
ſemper donec veniat in vitā ęter
nam:ergo quid dicemus? Permanebimꝰ
iterum in peccato iuſtificati iam ꝑ gra-
tiam vt abundet gratia iterum remit-
tendo gratis quæ iterū deliquimus? Ab
ſit hoc:vt tam peruerſa intētione reuer
tamur in peccatum.Hic incipit loqui de
duplici reſurrectione.Prima qua ſecūdū
animā iuſtificamur in baptiſmate:qđ ba
ptiſma cōſecrauit nobis Chriſtꝰ in mor
te ſua fundēdo aquā remiſſionis de late
re ſuo:inſinuās nos debere cōmori ſibi ī
baptiſmo:vt quēadmodū ille ſemel mor
tuus ad actus veteris hoīs nō eſt reuer-
ſus:ſic & nos ſemel iuſtificati in baptiſ-
mo,omnē vetuſtatē peccati ibidē interfi
cientes,reſurrectionē animæ (ibi em̄ iu-
ſtificata reſurgit) cuſtodiamus: ambulā
do in nouitate vitę,qa ſi reſurrectionem
animę in iuſtitia cōſeruauerimus: futu-
ram reſurrectionē corporū cū Chriſto,ī
incorruptione ꝑfecto habebimꝰ.Reuer-
tamur ad literā vbi ꝓbat non debere re
uerti ad peccatū dicens.Vere ſemel iu-
ſtificatis,non eſt vlterius permanēdum
in peccato.Nā nos qui in baptiſmo mor
tui ſumus peccato.i.ad hoc ne vltra opē
remur pctm̄:mortui dico ſecūdū depoſi
tam vetuſtatē peccati: quō.i.qua ratione
nos qui ſic cōmortui ſumus Chriſto,ad-
huc viuemꝰ.i.ꝑſeuerabimus in illo pec-
cato? Et vere non amplius viuere debe-
tis in peccato illo:qa an ignoratis vos q
cūq̧ baptizati ſumus in Chriſto Ieſu.i.ꝑ
inſtitutionē Chriſti:vel ꝑ Chriſtū cōſe-
crantē nobis baptiſma. Nos vtiq̧ bapti-
zati.i.abluti a peccatis ſumus in mortē
ipſius.i.in ſimilitudinē mortis eius:vt ſi
cut ille ſemel mortuus eſt & ſemꝑ viuit:
ita & nos ſemel in baptiſmo peccatis mo
riamur,& in iuſtificatione ſemꝑ viuamꝰ
Sicut ꝓbauit ꝙ ſemel iuſtificati iterum
peccare non debemus: ſic etiā ꝓbat ꝙ a
peccato nos bene cōtinere poſſumus, di-
cens. Vere iuſtificati poteſtatē habemus
ſi volumus,nō peccādi.Nā nos conſepul
ti ſumus:non ſolū mortui cū Chriſto,in
mortē ꝑ baptiſmū,ꝙ quēadmodū Chri-
ſtus in ſepulchro poſitꝰ poteſtatē nō ha
buit ſecūdū carnē manū vel pedē extēde
re ad actus veteris hoīs:ſic & nobis ſi vo
lumus,in baptiſmo poteſtatē dedit iam
amplius nō reuertēdi ad vetuſtatē pec-
cati.Ad hoc vtiq̧ conſepulti ſumus, vt
quō Chriſtus ſurrexit a mortuis,nō am
plius reſumpturus actum mortalitatis:
ſurrexit dico,ꝑ gloriā patris.i.ꝑ verbum

Reſurrectio duplex eſt.

ſibi vnitũ:vel ꝓpter magnificandã gloriã
patris:ita nos poſiti in nouitate vitæ.i.
in reſurrectione animę per baptiſmũ iu-
ſtificatę:ambulemus proficiẽdo in acce-
pta nouitate. Vere in nouitate vitę poſ-
ſumus ambulare. Nam nos ſumus ſimi-
les reſurrectionis eius,qa quẽadmodum
Chriſtus reſurgẽs nouus homo fuit, ita
& nos p baptiſmũ vetuſtate peccati depo
ſita:in nouitate bonorũ operũ noui ho-
mines ſimus. Et vere ſimiles reſurrectio
nis erimus:ſi cõplãtati ſumus: nec p nos
hoc poteſt fieri,ſed p gratiã dei facti cõ-
plantati ſimilitudini mortis eius.i.ſi cõ-
mortui fuerimus Chriſto, ea ſimilitudi-
ne vt ſicut ille ſemel depoſitis miſeriis
veteris hominis:ad illas vltra nõ rediit:
ſic & nos in baptiſmo ſemel depoſita ve-
tuſtate peccati:ad illud vltra nõ regredi
amur. Si eñ ſic cõplãtati ſumus ſimilitu
dini mortis eius,ſimul etiã merito vnita
te mortis erimus cõplãtati ſimilitudini
reſurrectionis eius,in nouitate operũ ꝓfi
ciẽtes. Cõplantati ab illa ſimilitudine di
ctũ eſt: qua ramꝰ bonę arboris trũco ma
lę arboris inſerit̃: fructuſq; nouos ibidẽ
facit:ſic & nouitas iuſtificationis inſerta
trunco noſtrę vetuſtatis,extincto ſapore
veteri,fructus faciat iſertę nouitatis. Si-
miles vtiq; mortis Chriſti debemꝰ fieri:
Sciẽtes hoc qa vetus homo noſter ſimul
cũ Chriſto affixꝰ eſt cruci:ad hoc vt de-
ſtruat̃ i nobis corpus peccati:ita deſtrua
tur corpus noſtrum in eo qđ peccabat vt
vltra nõ ſeruiamus peccato, ſed imperiũ
habeamus ſup peccatũ. Dñs Ieſus aliud
Cruci cur affixus dominus.
genus mortis ſi vellet eligere poſſet: ſed
nõ ſine myſterio cruci affigi magis vo-
luit,ſignificãs nobis vt quẽadmodũ ma-
nus & pedes,ſenſus ſcilicet humanos af
fixos habuit:ſic & nos nõ ſolũ opera ſed
etiã ſenſus affixos habeamus:ne cogite-
mus vel operemur mala. Et bñ debemus
& poſſumus nõ ſeruire peccato. Nã ille q
mortuus eſt in baptiſmo:a peccato libe-
ratus eſt. Nec hoc ſolũ:ſed etiã iuſtifica-
tus a pctõ. ¶Poſtq̃ de prima reſurrectiõe
q̃ eſt animę,ſufficiẽter edocuit, quomo-
do eſſet obſeruãda:ſubiũgit de ſecũda di
cens:nos eã habituros merito primę be-
ne cuſtodirę. Vtq; magis capiamur amo
re eius:ponit cõmẽdationẽ ipſius,aperiẽs
q̃ digna ſit & q̃ vtilis dicẽs. Nõ ſolũ mor
tui peccato iuſtificamur,q̃ iuſtificatio eſt
prima reſurrectio:ſed etiã ſi mortui ſu-
mus peccato:hoc eſt cũ Chriſto: vt quẽ-
admodũ Chriſtꝰ ſemel mortuus nũq̃ ad
depoſitã vetuſtatẽ rediit:ſic & nos ſemel
p baptiſmũ in peccato mortui,nõ reuer-
tamur ad peccatũ. Credimꝰ vtiq; & nos
etiã viuemus in ſecũda reſurrectione ſi-
mul.i.facti impaſſibiles & imortales:neq;
hoc alibi niſi cũ Chriſto.i.in oculis eius
viuemus poſiti incorruptibiles. Si mor-
tui ſumus cũ Chriſto ꝑfecto credimus,ꝙ
viuemus cũ Chriſto,ſciẽtes hoc ꝙ Chri
ſtus ſurgẽs a mortuis iã nõ morit̃.i.iam
nõ vlteriꝰ mortẽ guſtabit:qa ſemel mor-
tuus ad iuſtificationẽ oĩm ſufficiẽs fuit.
Nec ſolũ nõ morit̃: ſed etiã mors nõ illi
vltra dominabit̃. Dominia mortis ſunt, Mortis dominia q̃ ſunt.
fames,eſuries,febres,& quęcũq; miſeriæ.
Caput etiã & cõpletio oĩm miſeriarum
mors. Sed nec mors nec miſerię q̃ ſunt ꝑ
nũcię mortis:dominabunt̃ ampliꝰ Chri-
ſto ſemel mortuo. Vere Chriſtꝰ iã nõ mo
ritur. Nã hoc ꝙ mortuus eſt peccato.i.
ad deſtructionẽ peccati mortuꝰ eſt ſemel
.i.ſemel mori ſuffecit. Et ideo ſemel com
mori illi in baptiſmo ſufficiat nobis pſe
uerãdo in accepta iuſtificatione. Probat
etiã ꝙ mors vltra nõ dominabit̃ Chri-
ſto. Nã hoc qđ viuit viuit deo.i.vita dei
qa ſi quẽadmodũ deꝰ viuit ęternaliter &
ſine corruptione:ꝑfecto nullũ dominiũ i
eo mortiſerit. Qđ dixit i toto debere cõ
mori Chriſto,vt ei cõuiuamus: adaptat
modo Romanis quorũ hic intẽdebat in-
ſtructioni:dicẽs. Quãdoquidẽ neceſſe eſt
cõmori Chriſto ſi volumꝰ viuere cũ eo:
ita.i.hac ratione edocti vos Romani exi
ſtimate vos qdẽ eſſe mortuos pctõ.i.cre-
dite vos mortuos eſſe in baptiſmo: ne vl
tra manũ porrigatis ad actũ peccati:ꝙ ſi
ita mortui eſtis, exiſtimate etiam vos vi
uẽtes deo.i.in accepta iuſtificatione ani
mę viuentes & hoc merito in corruptio
ne corporũ victuros:& hoc totũ in Chri
ſto Ieſu.i. p Chriſtũ Ieſum:q & in pſenti
iuſtificat:& in iuſtificatione pmanẽtibꝰ,
vitã æternã pparat. Qđ dixerat ſuperius
nos mortuos eſſe peccato, & viuẽdũ eſſe
deo:videns hominẽ nullo modo poſſe in
hac vita ſe cohibere a venialibꝰ:determi

nat in quibus peccatis mori debeam⁹, & poſſimus:ſciens fomitem peccati naturaliter ineſſe cuiqꝫ. Sed iā cōfortato libero arbitrio,poſſumus coercere fomitē pecca ti ne prorūpat in actum. Et hoc determinans ait:Quādoquidē viuētes eſtis deo: ergo peccatum.i.naturalis fomes pecca ti,non regnet in vobis.Regnare peccati eſt:conſentiēdo,agēdo,& in opere pecca ti conſueſcendo.Peccatū vtiqꝫ nō regnet in corpore veſtro.i.qđ iā veſtrū eſt,& per confortationē liberi arbitrii ſubiectū dominio rationis.Corpore dico licet iuſtificato:tamē adhuc mortali:&(niſi ratione regat̄)prono in opus peccati.Quare videndū eſt ne cōſentiētes mortalitati veſtrę,nō viuatis deo.Nō itaqꝫ regnet peccatū vt obœdiatis cōcupiſcentiis eius.ſ. pcti.i.vt qđ male ſuadet infirmitas carnis veſtrę,opere pficiatis.nec ſolū nō obœdiatis opere:ſed neqꝫ exhibeatis ita vt parata & opportuna p conſenſum faciatis mēbra veſtra peccato.Quia ſicut nec operari,ſic nec malo conſentire debetis. Mēbra veſtra dico tūc facta arma iniqtatis,ſi fuerint exhibita peccato. Si em̄ peccato cōſenſeritis,tūc iniquitas armat̄ mēbris veſtris:vt p hęc arma pficiat qđ male cupit.Nolite vos exhibere delicto, ſed exhibete vos deo.i.pparate vos bene operando idoneos deo.Et iuſtū eſt,vos dico factos viuentes in iuſtitia tanq̄ ex mortuis:mortui em̄ eratis ī peccato.Nec ſolum actu exhibete vos deo:ſed etiā membra veſtra in cōſenſu & exhortatione bonorū pręparate deo.Membra veſtra dico facta tūc arma iuſtitię.His em̄ armis perficiet iuſtitia qđ bn̄ ſuadet & cupit. Debetis vtiqꝫ & poteſtis exhibere vos deo. Nam peccatū,etſi naturaliter ſit ī vobis, nō tn̄ dominabit̄ in vobis ſi cōfortato libero arbitrio velitis vti,ſed poti⁹ vos dominabimini ipſi peccato, ne habeat actū. Vere pctm̄ nō dominabit̄ in vobis:nō iā em̄ eſtis ſub lege q̄ reos faciebat iubēdo non adiuuādo:ſed eſtis ſub gratia q̄ dimittit peccata,& adiuuat operari bona. Quia iterū errare ex eo quoſdā ſentit: ꝙ dixerat p gratiā oīa dimitti,& hac fiducia ſe peccare qa gr̄a parata erat:& ſufficiens relaxare oīa:cōtra ſic male operantes dicit hac intētione nō eſſe peccandū, qa gratia oīa quidē dimittit,ſed ſi aliqs peccādo ſe ſubduxerit gratiæ factus ſeruus peccati:quomodo ſcit ſi ad gratiā reuerti poterit:cū iā ſub iugo peccati ligatus ſit?Quādoquidē ſub gratia ſumus q̄ ſufficienter purgat oīa : ergo qđ dicemus?An ideo licite peccabim⁹ quoniam nō ſumus ſub lege quę iubēdo grauat & nō adiuuat:ſed ſumus ſub gratia,quæ & peccata remittit,& bn̄ opari adiuuat?Ab ſit.Hoc inquit abeſſe debet vt peccemus fiducia gratię:qa an neſcitis ꝙ ſerui eius eſtis cui exhibuiſtis vos ad obœdiēdum? Serui dico facti cui obœdiſtis,ideſt in ea hora qua cito obœdiſtis. Ei⁹ ſerui dico: ſiue peccati cui obœdiſtis ducentis ad mortem .i. ad dānationē.Siue ſerui eſtis obœditiōis.i.iuſtitię ducētis vos ad maiorem iuſtitiā:qa obœdiendo pctō, ſerui peccati efficiemini:nec huius ſeruitutis vincula rūpere poteſtis libertate pdita. Ideo bonū eſt vt ſerui facti iuſtitię a gr̄a nō declinetis,qa ſerui facti pcti nō poteſtis veſtro iure reuerti ad gratiā,Ideo in iuſtitia pdurate: nec ꝑpter hoc ſolū, ſed etiam ideo quia cū olim iugo peccati depoſito,facti eſtis ſerui iuſtitię:ſi iterū ad vomitū veteris ſeruitutis relabimini,rei eſtis inſtabilitatis, & iuſtæ pditionis: qđ ſic ait.Nō ſolū ꝑ eo ꝙ pmiſſum eſt pdurare debetis in iuſtitia ſed etiā ꝑ eo qđ ſequit̄. Vnde gratias ago deo meo qui vos gratis ſine merito veſtro a iugo peccati liberauit.Inde vtiqꝫ gratias ago : qa vos aliquādo fuiſtis ſerui peccati,ſed iā obœdiſtis,nec coacti,ſed ex corde ideſt ꝓpria voluntate eundo in formam doctrinę.i. in doctrinā quæ vos fecit deo cōformes. Imago em̄ dei deformata & excęcata fuerat in vobis:ſed per inſtructionem meam imaginem dei ī vobis reformaui. Formā dico illam,ideſt tam excellentem ſicut reformationem imaginis dei:in quam formam traditi eſtis per miſericordiam dei, & doctrinam noſtram.Per vos em̄ inſufficientes eratis reformari.Olim fuiſtis ſerui peccati,ſed nunc liberati a peccato:facti eſtis ſerui iuſtitię:& ideo nolite vlterius redigi in ſeruitutē peccati.Et vobis factis iā ſeruis iuſtitię dico humanū.i.pcipio vobis quiddam ſatis leue,ad quod humanitas veſtra ſatis pōt ſufficere . Et

Regnare pcti qđ eſt

hoc quia ſpirituale eſt arduum non præci
pio vobis:facio propter infirmitatem car
nis veſtræ.i.quia ſcio vos adhuc carnalita
te premi,nec ſatis firmos in ſpiritualibus:
humanum vtiq; dico. Nam hoc humanũ
eſt ſicut exhibuiſtis membra veſtra ſerui
re immunditię.i.luxuriæ,gulę,libidini: ſer
uire etiam iniquitati.i.omni cõtrario ęqui
tati ad conſummandam iniquitatem: ſal
tem ita nũc fideles facti exhibete membra
veſtra ſeruire iuſtitię eundo in ſanctifica
tionem.i.in plenitudinẽ iuſtitię.Hoc vtiq;
ſatis humanum eſt, vt quantum ſeruiſtis
diabolo:tantũ ſeruiatis deo,cui multo ma
gis eſtis obnoxii. Vere quia ſerui facti eſtis
dei,ſeruire debetis iuſtitiæ. Nã cum prius
eſſetis ſerui peccati:liberi tunc fuiſtis iuſti
tię.i.expertes ab omni iuſtitia,fideliter ſer
uientes peccato.Sed nunc facti ſerui iuſti
tię,longe fidelius ſeruire debetis deo.Quã
doquidem amore peccati feciſtis vos exper
tes totius iuſtitiæ: ergo quem fructum.i.
quid vtilitatis habuiſtis tunc ante conuer
ſionem de illis in quibus nũc poſt conuer
ſionem erubeſcitis? Ideo ſic interrogando
inuehitur in eos, vt a ſeruitute peccati:
magis deterreat.De temporali fructu pec
cati ideo ſolum requiro: nam de fine eorũ
ſatis conſtat:finis illorum eſt mors.i. in fi
ne vitæ abſorbet iſtos æterna damnatio.
Serui facti peccati nullum fructum habui
ſtis,ſed nunc per gratiam liberati a pecca
to,ſerui autem facti deo: habetis fructum
veſtrum, id eſt fide ſuſcepta dignum:fru
ctum dico tendentem in ſanctificationem,
id eſt in plenitudinem iuſtitiæ. Impii mor
tem habẽt:ſed vos habetis finem vitã æter
nam. Vere mors eſt finis illorum:nã mors
eſt ſtipendium peccati.i. peccatum mini
Stipẽdium gd dicitur. ſtrat hanc ſtipem,id eſt mortem. Stipendi
um dicitur hoc quod tribun9,vel prætor,
penſata mercede militis,miniſtrat ei in ex
ercitu. Mors habetur ex peccato, ſed vita
æterna habetur per gratiam dei. Licet eñ
aliquod meritum ſit ibi:prima tamen iuſti
ficatio fuit ex ſola gratia. Et directio vitæ
quæ ſequitur,& eadẽ gratia lõge amplius
ꝙ meruerit remunerat:gratia dat vitam æ
ternam:& hoc in Chriſto Ieſu.i.per Ieſum
Chriſtum dominum noſtrum.

Capitulum. VII.

AN ignoratis fratres (ſcientibus enim le
gẽ loquor) quia lex
in homine dominatur
quanto tempore vi
uit? Nam quæ ſub viro eſt mulier: vi
uente viro alligata eſt legi: Si autem
mortuus fuerit vir eius:ſoluta eſt a le
ge viri. Igitur viuente viro † vocabi † marito
tur adultera ſi fuerit cum alio viro: ſi
autem mortuus fuerit vir eius: libera
ta eſt a lege viri: vt non ſit adultera ſi
cum alio fuerit viro. Itaq; fratres mei
& vos mortificati eſtis legi per cor
pus Chriſti: vt ſitis vos alteri9 qui ex
mortuis reſurrexit: vt fructificetis
deo. Cum enim eſſemus in carne: paſ
ſiones peccatorum quæ per legẽ erãt
operabantur in membris noſtris: vt
fructificarent morti. Nunc autem ſo
luti ſumus a lege mortis in qua deti
nebamur: ita vt ſeruiamus in nouita
te ſpiritus & non in vetuſtate literæ.
Quid ergo dicemus? Lex peccatũ eſt? De ꝓhibitu. nã cõcupiſcẽtiam. Exodi.xx. Deut.v.
Abſit. Sed peccatum non cognoui: ni
ſi per legem. Nam concupiſcentiam
neſciebam niſi lex diceret. Non con
cupiſces. Occaſione autem accepta:
peccatum per mandatum operatum
eſt in me omnem concupiſcentiã. Si
ne lege enim peccatum mortuũ erat.
Ego autem viuebam ſine lege aliquã
do, Sed cum veniſſet mandatum pec
catum reuixit. Ego autem mortuus
ſum: & inuentum eſt mihi mandatum
quod erat ad vitam hoc eſſe ad mor
tem. Nam peccatum occaſione ac I. Timo.I.
cepta per mandatum ſeduxit me: &
per illud occidit. Itaq; lex quidẽ ſan
cta: & mandatum ſanctum, & iuſtum
& bonum. Quod ergo bonum eſt: mi
hi factum eſt mors? Abſit. Sed pecca
tum vt appareat peccatum per bo
num operatum eſt mihi mortem: vt

fiat ſupra modum peccans peccatum per mãdatum. Scimus enim: quia lex ſpiritalis eſt. Ego autẽ carnalis ſum: vęnundatus ſub peccato. Quod enim operor non intelligo. Nõ enim quod volo † hoc ago: ſed quod odio † illud facio. Si autem quod nolo illud facio conſentio legi quoniã bona eſt. Nunc autem iam non ego operor illud: ſed quod habitat in me peccatũ. Scio enĩ q̃a non habitat in me: hoc eſt in carne mea bonum. Nam velle adiacet mihi: perficere autem bonum non inuenio. Non enim quod volo bonum, hoc facio: ſed quod nolo malum hoc ago. Si autem quod nolo illud facio: iam non ego operor illud: ſed quod habitat in me peccatum. Inuenio igitur legem volenti mihi facere bonum: quoniam mihi malum adiacet. Condelectot enim legi dei ſecundum interiorem hominem. Video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meę & captiuantem † me in lege peccati quæ eſt in membris meis. Infelix ego homo: quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia dei, per Ieſum Chriſtum dominũ noſtrum. Igitur ego ipſe mẽte ſeruio legi dei: carne autem legi peccati.

†bonum
†malum

Di.vi.ca.ſi. ſi xxxij.q. v.ſi paul⁹

† captiuum me ducẽre ĩ lege &c. xv.q.i.ſ.j.

Quia ſuperius ſatis probauerat debere eos ſubiici gratię, & ſeruiendum eſſe deo, ne modo in legalib⁹ putarent ſe debere ſeruire deo (peccatum enim eſſe credebãt ſi etiam in tempore gratiæ legalia prętermitterent) probat Paulus non vlterius ſeruiendum eſſe in legalibus, quæ ſi deſerunt: non eſt peccatum: ſi faciunt, rei ſunt. Non enim tenenda eſt vmbra poſtq̃ venit veritas, & cum carnalem legem expellat: ſpirituali legi alligat eos. Litera ſic iũgitur. Per Chriſtum Ieſum eſt vita æterna tantum. Nam per legem non: quia an ignoratis fratres: vt magis excitet ad intellectum huius rei: & fratres vocat, & interrogat. Nec ignorare debetis (ſcientibus enim legem loquor) quia ſi bene conſulitis idẽ inuenietis. An ignoratis dico q̃ lex quęcũq; poſita ſit: dominatur in homine, non ſemper, ſed quanto tempore viuit lex in eo homĩe, vel homo ſub ea lege? Velut ſi in qualibet vrbe præceptio aliqua poneretur vſq; ad determinatos annos, q̃ intra hos annos præceptum poſitum non attenderet, reus eſſet tranſgreſſionis poſitæ legis. Qui vero finitis determinatis annis faceret contra poſitam legem, reus inde nõ eſſet: quia tempus eiuſdem legis iam præteriſſet. Sic de lege iudęorum, qui tempore Moyſi vſq; ad tempus Chriſti eam non obſeruaret: reus eſſet. Sed poſtq̃ venit gratia, iam tempus eius legis præteriit: & ſic reus non eſt qui eam deſerit. Vere lex poſita dominatur q̃diu homo viuit ſub lege: vel lex in homine. Nam lex coniugalis iſta eſt. Mulier quę eſt ſub viro, maritali modo fœderata, illa alligata eſt legi viri, viuente viro: ſed ſi mortuus fuerit vir eius: ſoluta eſt mulier a lege viri. Quandoquidem mulier viuente viro alligata eſt ei. Igitur ſi viuente viro ſuo, habuerit rem cum alio viro, vocabitur adultera. Sed ſi vir eius mortuus fuerit, liberata eſt a lege viri: ita vt ſi fuerit iuncta cum alio viro iam non iudicetur adultera. Et ita.i. ſimili ratione fratres mei vos eſtis mortificati veteri legi, quæ data fuit ſolummodo vſq; ad aduentum Chriſti. Mortificati dico per corpus Chriſti.i. per Chriſtum aduenientem, qui corpus.i. veritas ipſius legis fuit: & cuius corporis lex vmbra fuit. Nec mortificati vt vidui remaneatis, ſed vt amodo ſitis alterius: eius ſcilicet qui reſurrexit ex mortuis, per quod ſatis commendabilis eſt vobis. Reſurrexit ad hoc vt per eum fructificaremus deo.i. per gratiam ad honorẽ dei. Et modo tandem fructum facere licet ſub gratia, quia cum eſſemus in carne.i. detenti in carnalitate: tunc paſſiones peccatorũ .i. mala deſideria, quæ licet ſenſualis homo affectaret, rationalis tamen paſſiones eſſe iudicabat, quæ paſſiones erant notæ per legem: & augmentatæ per delictum pręuaricationis. Operabantur in membris noſtris vt fructificarẽt morti.i. vt facerent fructũ damnationis. Sed nunc poſtq̃ venit gratia ſumus ſoluti a lege veteri, quæ erat nobis lex mortis, in qua morte peccati detinebamur: nec adiutorio legis ſurgere potera-

Veritas vmbrã fugare debet.

Viri mors mulierem ſoluit a lege viri.

mus. Soluti inqt ſumus a lege carnali: Ita
.i. propter hoc, vt amodo ſeruiamus in no
uitate ſpiritus .i. ſpiritualiter renouantes
nos quotidie bene agẽdo: iuxta illud: Re-
nouamini ſpiritu mentis veſtræ, & nõ am
plius ſeruiamus in vetuſtate literę, adhę-
rentes literali intellectui: vt vetuſtas con-
ſueuit. Quia dixerat ſuperius Iudęos mor
tificatos eſſe veteri legi: nec eſſe reuerten-
dum ad eã: quia paſſiones peccatorũ erant
per legẽ: & per eã fructificabant morti: ap-
pellauerat etiã eã legẽ mortis, ne male opi
narent Iudæi Paulũ hoc intelligere: vt lex
eſſet cauſa peccati efficiens: & ad peccãdũ
cõpellens: probat legem quãtũ in ea eſt, eſ-
ſe bonam. Qꝫ vero Iudęi amplius ſub lege
peccarent, hoc corrupta natura faciebat,
non lex. Litera ſic iungitur. Quandoquidẽ
per legem fructificabamus morti. Ergo qđ
dicemus? Dicemus ꝙ lex eſt peccatũ .i. cau-
ſa peccati efficiens & compellens ad peccã
dum? Abſit hoc vt legem dicamus eſſe pec
catum, qđ ſi diceremus, & legem eſſe iniu-
ſtam probaremus, & deum datorem legis
de iniuſtitia argueremus: qui legem dediſ
ſet cõpellentẽ ad peccatũ. Per legẽ vtiqꝫ nõ
eſt peccatũ, ſed bonum. Cognitio enim pec-
cati. Nõ enim cognoui peccatũ niſi ꝑ legẽ.
Ante legẽ vtiqꝫ fuit cognitio peccati, cum
pincerna & piſtor Pharaonis cauſa peccati
in carcerẽ miſſi ſunt. Sed ꝑ legem dicit co
gnitum eſſe peccatũ, quia originale fere ab
omnibus ante legem ignorabatur: & actua
lia multa neſciebãtur eſſe peccatum, vt cõ
cupiſcentia de qua ſubdit. Pœna etiã infer
nalis quæ ſequitur de peccatis non ita ſcie
batur, nec meritum futurum non peccanti
bus. Putabant enim omnes in inferno ꝑmã
ſuros, licet ſub diſſimilitudine pœnarum.
Sed per legem cognitũ eſt originale, cogni
ta ſunt etiam multa actualia, prius inco-
gnita. Nec etiam ea quę cognita erant, tan
ta eſſe credebantur. Cognita eſt etiã futu-
ra damnatio pro peccatis, & ideo ait. Per le
gẽ cognoui peccatũ, & originale, & actua-
lia quanta erant: pœnãqꝫ pro iis futuram.
Vere per legem cognoui peccatum. Nam
hoc ſcilicet concupiſcentiam, quã eſſe pec-
catum neſciebam, niſi lex ita diceret: nõ cõ
cupiſces. Lex quidem bona eſt, quia dat co
gnitionem peccati: ſed tamen per legem ni
hil bonum, ſed omne malũ habui: licet nõ
culpa legis: qđ ęquipollenter ait. Licet lex
bona ſit, tamen peccatum .i. corrupta natu
ra: vel diabolus inſtimulans: operatum eſt
in me concupiſcentiam omnem .i. volunta
te, actu, conſuetudine peccãdi. Hoc inquit
operatum eſt peccatum accepta occaſione
per mandatum .i. per legem mandatam ho
minibus. Accepta ait occaſione .i. opportu
nitate ex lege: tum quia fragilitas humana
magis tendebat in vetitum: tum quia dia-
bolus feruentius accepta lege inſultabat
homini, videns legem datam fore quẽdam
gradum homini redeundi ad ſaluationem
quem prius quieto iure poſſidens inquie-
tare negligebat. ¶ Notandum etiam ꝙ pec
catum corruptam vocat naturam. Sunt .n.
in vnoquoqꝫ & ſenſualis homo & ſpiritua
lis. Senſualis dicitur pars illa animæ cum
corpore quę ſenſificat corpus, & ita premi
tur mole carnis, vt per ſingulos ſenſus cõ
gaudeat voluptati, diligens ſuauia guſtu,
canora auditu, delectabilia viſu, iocũda ta-
ctu, bene fragrantia odoratu. Illa vero pars
animę quę nõ ita premitur carne: & hic di
citur rationalitas, contradicit ſenſualitati,
& naturaliter appetit qđ bonum eſt. Vere
peccatum operatum eſt in me malum, per
mandatum. Nam dum eram ſine lege, mor
tuum erat peccatum .i. corrupta natura ſe
cundũ ꝙ minus impugnabatur a diabolo,
minus cupiebat peccatum, quia non erat ꝓ
hibitum. Peccatum tunc mortuũ erat, ego
autem viuebam .i. viuere mihi videbar cũ
eſſem aliquando ſine lege: quia & minꝰ co
gnoſcebam, nec ita cõcupiſcebam peccatũ:
nec diabolus adeo inardeſcebat. Ante le-
gem mortuum erat peccatum: ſed cum ve
niſſet mandatum: qđ mortuum erat reui-
xit peccatũ .i. corrupta natura vires reſum
pſit, magis ſtimulante diabolo: & vt eſt vi-
tium humanæ fragilitatis magis concupi
ſcendo interdicta. Reuixit ideo: qa in prin
cipio vixerat, & cognitum fuerat origina-
le cum adhuc recẽs erat. Veniẽte mãdato
reuixit pctm̃: ego aũt ſum mortuus: nõ ſo-
lum de prioribus, ſed etiam de pręuarica-
tione datę legis reus factus. Et quandoqui
dem per legẽ reuixit peccatũ: & ego mor-
tuus ſum: igit̃ mandatum qđ erat mihi da
tum ad vitã ſecundũ intentionẽ datoris:
hoc mãdatũ, nõ iã ad vitã, ſed inuerſum in
uentũ eſt mihi eſſe ad mortẽ. Nõ qa me cõ

Pctm̃ ẽ cor rupta natura.
Hõ duplex

pelleret ad peccatũ : ſed qa cauſa fuit ſine
qua nec reus eſſem ꝑuaricationis,& cauſa
ꝓ qua diabolus magis inſurgeret:cõtra qđ
lex non adiuuabat,ſed pręcipiẽdo impedie
bat:Congrue dicit inuentum eſt ad mortẽ
Non enim poſitum erat mandatũ ad mor
tem . Probat mandatum eſſe ſibi ad mortẽ
non tamen culpa legis, ſed vitio corruptę
naturæ compellentis dicens. Vere manda-
tum inuentum eſt mihi ad mortem,nã pec
catum.i.corrupta ſenſualitas ſeu diabolus
accepta occaſione:ſeu quia ſuaſio delecta-
tionis ad peccãdum vehementior eſt cum
adeſt prohibitio,ſeu qa diabolus ardẽtius
incumbebat.Sic vtiqꝫ accepta opportunita
te per mandatũ ſeduxit me, vt cõſentirem
peccato:& ꝑ illud ſeducere occidit me prę
cipitando in actũ peccati.Et quandoquidẽ
mandatum erat ad vitam,ex culpa peccati
inuerſum eſt ad mortem. Igitur lex ſancta
eſt.i.præcepta legis ſancta ſunt, & manda-
tum.i.opus præceptorum:vt ieiunare, da-
re eleemoſynam.Hoc inquit mandatũ ſan
ctum.i.ſancitum & firmatũ in bono eſt.Eſt
etiam iuſtum ęquitatem ſeruans ad proxi
mũ.Eſt etiam bonum.i. vtile implẽti illud.
Modo ſufficienter probauit legem eſſe bo
nam in ſe.Sed diceret Iudęus:non curo an
lex bona ſit,cum ſit mihi cauſa damnatio-
nis:quo contra Paulus probat per legẽ ne
minẽ damnari, ſed potiꝰ enutriri in bono.
Corrupta vero natura hæc,cauſa eſt com-
pellens ad peccatum. Vnde ſic ait. Quãdo
quidem mandatum ſanctum eſt:ergo illud
qđ in ſe bonum eſt credi debet, qđ mihi fa
ctum eſt mors.i.cauſa cõpellẽs me ad mor
tem? Abſit hoc vt illud qđ bonũ eſt:ſit cau
ſa quę malum efficiat.Mandatum vtiqꝫ qđ
bonum eſt,non eſt mihi factũ mors,ſed pec
catum.i.corrupta natura:vel diabolus in-
ſtimulans peccatum: ita dico vt appareat,
id eſt vt cognoſcatur eſſe peccatum : illud
operatum eſt mihi mortem per bonum.i.
accepta occaſione a lege quæ bona eſt,coe-
git me magis peccare.Præuaricari etiã qđ
prius non erat. Operatum eſt dicit ita per
bonum vt peccatum fiat: peccans nunc in
lege ſupra priorem modũ.i.priuſq̃ lex da-
retur per mandatum.i.per præuaricatio-
nem mandati magis peccans. Vere lex nõ
eſt operata mortem ſed peccatum.Nã nos
ſcimus ab auctoritate vim habente.Scimꝰ

vtiqꝫ quia lex eſt ſpiritualis.i.vel data per
ſpiritum ſanctum, vel nutriens ſpiritũ ho
minis,quorum alterum ſi ſit: conſtat quia
non eſt cauſa mortis.Lex vtiqꝫ eſt ſpiritua
lis,ſed ego ſum carnalis.i. adhęrens carna
litati:vęnundatus:quem primus parens ꝓ
guſtu pomi vęnundedit: nec ita vt ſim ſo-
lum in peccato:ſed etiam ſub peccato:quia
& ſi volo,& diu laboro, per me tamen ſur-
gere nequeo . ¶Hic incipit oſtendere ꝙ
lex & rationalis homo in volũtate boni cõ
ſentiant:ſed tamen ab illo tertio.i. a corru
pta natura ſuperantur.Et hoc de rationali
tate ꝙ bona ſit & bonũ velit conuenienter
probat.Sicut enĩ ſi lex mala eſſet, dator le-
gis inde vituperaretur. Sic etiam ſi natu-
ralis ratio aduerſaretur bono: iuſte qui ra
tionem dederat de malo ratiõis calumnia-
retur. Vere ſub peccato ſum. Nam qđ ego
operor, ſiue dimittẽdo bonum qđ vtiqꝫ eſt
operari malum,ſiue faciendo malum,quod
inquã operor ego ſenſualis : intelligo ego
rationalis non eſſe operandum. Vere ope-
ror dimittendo bonum: quod intelligo nõ
eſſe operandum. Non enim ago hoc bonũ
qđ ego rationalis volo: & vere operor fa-
ciendo malum quod intelligo non eſſe ope
randum.Nam ego carnalis facio illud, qđ
ego rationalis odio. Et nunc quia lex ſpiri
tualis & bona eſt : Rationalitas vero mea
bonum vult cum lege : inde apparet : ꝙ
lex & ratio ſimul ſentiant, licet carnalitas
pręualeat.Ago ĩquit illud quod odi, id eſt
illud quod nolo.Si autẽ rationalis nolo il-
lud quod carnalis facio : ecce iam conſen-
tio legi , id eſt idem volens teſtis ſum le-
gi de hoc ꝙ bona eſt. Quandoquidem ego
rationalis nolo illud quod carnalis facio.
(Illud nunc illatiuum eſt) Ergo ego ra-
tionalis iam non operor illud quod me no
lente operatur caro,ſed peccatum,id eſt fo
mes peccati,quod peccatum habitat, id eſt
aſſidue remoratur in me carnali . Et vere
peccatum habitat in me: quia bonum non
habitat in me. Qđ ſic ait. Scio quidẽ quia
bonũ nõ habitat in me,hoc qđ dico in me
eſt.i.in carne mea.i. in me carnali . Et hoc
probat. Vere bonum non habitat in carne
mea: nam neqꝫ per voluntatem,neqꝫ per a-
ctum . Per voluntatem quidem non habi-
tat. Nam velle bonum adiacet mihi carna
li.i. quodammodo approximat carni. Ne-

mo enim tã impius,quin aliquando ſaltem bonum velit:quod ſi adiacet,ergo non habitat in me:velle bonum adiacet.Sed perficere bonũ:illud nullo modo inuenio in carne mea. Vere perficere bonũ non eſt in me carnali.Nam ego carnalis nõ facio hoc bonum quod volo rationalis. Sed ago carnalis hoc malum: quod nolo rationalis. Vel aliter. Vere perficere bonum ex toto nõ inuenio in me. Nam etiam hoc bonum nõ facio quod bonum eſſe cognoſco: & ideo facere volo. Non enim omnia bona mihi nota ſunt. De eo qđ dixit ſuperius ad aliud ꝓbandum,non qđ volo hoc ago:iterum hoc per aliud probato,infert dicens. Quandoquidem ego rationalis nolo malũ, qđ ago carnalis:ergo ego rationalis non operor illud malum, ſed peccatum.i. corruptio naturæ:quod peccatum habitat in me carnali,operatur illud malũ. Repetit locum vnde inferat:ſi qđ nolo illud facio. Quandoquidem ego rationalis nolo malum.Lex autem(ſicut probatum eſt) malum ſimiliter non vult.Igitur ego rationalis inuenio legem eſſe bonam,id eſt vtilem mihi rationali volenti facere bonum.Lex bonum docẽs, & ratio bonum volens:conſentiendo in bono ſeinuicem inueniunt. Volenti facere bonum & non facienti,bene dico: quoniã malum carnalitatis adiacet mihi rationali: & propterea bonum quod volo perficere nequeo. ¶Nota quoniam Paulus figuratiue ſub perſona ſua de omnibus loquitur,aſſumens ſibi perſonam, nunc ante legem nũc in lege. Vere bonum inuenio in me. Nam ego condelector legi dei : quia & illa bonũ vult & ego cum ea.Cõdelector dico ſecundum interiorem hominem, quia interior homo rationalis vult quidem bonum:& ſi nequeat operari:cum modo dixerit, ꝙ lex & rationalitas bonum velint: oſtẽdit vtrũ ꝙ ſuperari a tertio,id eſt a carnalitate: qđ tertium oſtendit ſuperandum eſſe per gratiam, & hoc ſatis idonee facit. Cum enim legem oſtendat deprimi per carnalitatem, nec eos qui ſub lege fuerunt quicq̃ boni feciſſe niſi per gratiam, per hoc plane Iudęos inſinuat debere ſubiici penitus gratiæ dei,& non amplius legi.Per hoc iterum ꝙ rationalitatem,etſi bonum vellet:ſuccubuiſſe tamen carnalitati dicit : gentiles ne ſe de libero arbitrio efferant,deprimit, & ſic omnes gratię dei ſubiicit.Licet ſecundum interiorem condelector legi dei: tamen video aliam legem in membris meis.i. in carnalitate mea.Legem ideo dicit: quia quemadmodum ratio dictat agere quod bonum eſt:ſic ſenſualitas quod malum eſt : legem membrorum dico repugnantem legi mentis meæ,id eſt bonis quæ ratio ſuadet.Nec ſolum repugnantem: ſed etiam captiuum ducentem me in legem peccati : vt operer ea quæ corrupta ſenſualitas dictat:quę lex peccati eſt in membris meis,id eſt in ſingulis ſenſibus diffuſa. Et quandoquidem lex membrorum captiuum me ducit in peccatum:ergo ego rationalis ſum infelix: quia ſum homo,id eſt qa carnalitate deprimor: & me infelicem quis liberabit de corpore mortis huius,id eſt de morte peccatorum quæ ſunt in corpore meo : vel de corpore mortis, id eſt de tota hac maſſa peccatorum quæ ducunt ad mortem!Lex non poteſt liberare me Iudæum, non ratio naturalis me gentilem:cum hæc in vtroꝗ deficiant. Scio liberationem meam,gratiã dei datam per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum.Illa ꝑfecto liberabit me, & ideo vos Iudæi gratiæ efficaci:non legi impotenti: vos iterum gentiles gratiæ dei non rationi debilitatę,ſubiicimini. Conſiderandum eſt ꝙ duplex velle bonũ ſit in homine.Alterum ſecũdum naturalem rationem, quæ corruptione peccati depreſſa:bonum quod vult operari non ſufficit. Alterũ velle ſecũdum inſpirationẽ ſpiritus ſancti,per quem fomes peccati deprimitur vt bonum operari poſſimus. Velle autem naturalis rationis hoc erat:de quo ſuperius dicebat. Nõ qđ volo bonum hoc ago. ¶Dixerat ſuperiꝰ interiorem hominem & legem condelectari in bono ſola voluntate non actu,quia cõtra hæc duo inualeſcebat fomes peccati:legem & rationem expugnans: ſed poſtq̃ deus oſtendit vtrumꝗ bonum legis & rationis in homine deficere:dedit ad vltimum gratiam ſuam, quæ liberum arbitrium confortauit: vt iam ſi velit homo bonum poſſit operari : & bene coercere fomitem peccati. Qꝫ autem hominem redemptum per gratiam : deus non penitus a fomite peccati diuiſit, cauſa hæc fuit: quia reliquit meritum homini. Si enim homo ſola neceſſitate qa non poſſet, non peccaret

Fomes pcti quare relictus eſt hominibus.

non eſſet meritum quo ſaluari deberet. Vt autem locus eſſet merendi, fomitem peccati reluctantem dimiſit: debilitatum tamen &(ſi velit homo)ſubditum rationi. Q; iterum hominem a peccato redemptum, non in tanta dignitate reſtituit: in quanta fuerat Adam cum cecidit, factum eſt ne iterũ homo de ſubita & tãta felicitate ſuperbiẽdo, irreparabiliter caderet. Quare ad memoriam peccati, & ad cuſtodiam humilitatis opportune relicta eſt pœna peccati: vt etiam per hoc oſtendatur vis ſancti ſpiritus: adiutorio cuius, rationalis homo ſubigit ſibi carnalem: cui ſubiectus fuit q̃diu ſine gratia fuit. Litera ſic iungitur. Quandoquidem gratia dei data per Ieſum Chriſtum me liberauit: igitur ego ipſe qui ante gratiam ſubiectus eram carnalitati: iá qđ bonum volebam potens operari: non ſolũ volo, ſed etiam ſeruio mente, id eſt poteſtatem habeo ſecundũ ꝙ ratio ammonet bene operando ſeruire legi dei. Nec ita tamẽ vt fomes peccati penitus in me deſtructus ſit: ſed poteſtatem habeo ſeruire carni. i. ſecundum carnalitatem legi peccati. In hoc etiam maximum notat miraculum, ꝙ fomes peccati contra quem nihil prius poterat ratio: nunc ſubiaceat rationi ſi velit homo.

Capitulum. VIII.

Nihil ergo nunc damnationis eſt his qui ſunt in Chriſto Ieſu: qui nõ ſecundum carnem ambulant. Lex enim ſpiritus vitæ in Chriſto Ieſu liberauit me a lege peccati & mortis. Nam quod impoſſibile erat legi in quo infirmabatur per carnem: deus filium ſuum mittens in ſimilitudinem carnis peccati: & de peccato damnauit peccatum in carne, vt iuſtificatio legis impleretur in nobis: qui non ſecundum carnem ambulamus: ſed ſecũdum ſpiritum. Qui enim ſecundum carnem ſunt: quæ carnis ſunt ſapiunt: qui vero ſecundum ſpiritum ſunt: quæ ſunt ſpiritus ſentiunt. Nam prudentia carnis mors eſt: prudentia autem ſpiritus vita & pax. Quoniam ſapientia carnis inimica eſt deo. Legi enim dei non eſt ſubiecta, nec enim poteſt. Qui autem in carne ſunt: deo placere non poſſunt. Vos autem in carne nõ eſtis, ſed in ſpiritu: ſi tamen ſpiritus dei habitat in vobis. Si autem quis ſpiritũ Chriſti non habet: hic non eſt eius. Si autem Chriſtus in vobis eſt: corpus quidem mortuum eſt propter peccatum: ſpiritus vero viuit propter iuſtificationem. Q; ſi ſpiritus eius qui ſuſcitauit Ieſum a mortuis habitat in vobis: qui ſuſcitauit Ieſum Chriſtum a mortuis viuificabit, & mortalia corpora veſtra: propter inhabitantem ſpiritum eius in vobis. Ergo fratres† debitores ſumus: non carni vt ſecũdum carnem viuamus. Si enim ſecundum carnem vixeritis, moriemini. Si autẽ ſpiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis. Quicunq; enim ſpiritu dei aguntur: hi filii ſunt dei. Non enim accepiſtis ſpiritum ſeruitutis iterum in timore: ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum dei: in quo clamamus Abba pater. Ipſe enim ſpiritus teſtimonium reddit ſpiritui noſtro: ꝙ ſumus filii dei. Si autem filii & hæredes: hæredes quidem dei: cohæredes autem Chriſti: ſi tamen compatimur vt & glorificemur. Exiſtimo enim ꝙ non ſunt condignæ paſſiones huius temporis ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis. Nam expectatio creaturæ reuelationem filiorum dei expectat. Vanitati enim omnis creatura ſubiecta eſt, non volens: ſed propter eum qui ſubiecit eam in ſpe: quia & ipſa creatura liberabitur a ſeruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum dei. Scimus enim: ꝙ omnis creatura ingemiſcit & partu-

xxxij. di. c. ꝓpoſuiſti.

†ſpiritui

xix. q̃ſt. ij. duę. in fine de renũ. c. niſi. §. verũ ſi.

ij Thi. i. Gal. iiij.

i. q. iij. ſaluator in prin.

De pen. di. iiij. c. hanc ſocietatẽ. § q autem.

rit vſq; adhuc. Nõ ſolum autem illa:
ſed & noſipſi primitias ſpiritus habẽ-
tes,& ipſi intra nos gemim9,adoptio
nem filiorum dei expectantes redem-
ptionẽ corporis noſtri. Spe enim ſal-
ui facti ſumus. Spes autem quæ vide
tur non eſt ſpes. Nam quod videt qs
quid ſperat? Si autem quod non vide
mus,ſperamus: per patientiam expe-
ctamus. Similiter autem & ſpiritus
†noſtrę adiuuat infirmitatem†noſtram. Nam
opatiõis. quid oremus ſicut oportet neſcimus:
ſed ipſe ſpiritus poſtulat ꝓ nobis ge-
mitibus inenarrabilibus. Qui autem
ſcrutatur corda: ſcit qd deſideret ſpi-
ritus: quia ſecundum deum poſtulat
pro ſanctis. Scimus autem quoniam
diligentibus deum omnia cooperan-
†coopat. tur† in bonum: his qui ſecundum pro
De pœni. di.ij.c.tali= poſitum vocati ſunt ſancti. Nã quos
b9 &.c.apl's præſciuit & prędeſtinauit conformes
& d.ſt. iiij. fieri imaginis filii ſui: vt ſit ipſe pri-
ca. ſi ex bo= no ·§· ſicut ergo. mogenitus in multis fratribus. Quos
autem prædeſtinauit: hos & vocauit:
& quos vocauit, hos & iuſtificauit:
quos autem iuſtificauit, illos & ma-
gnificauit. Quid ergo dicem9 ad hęc?
Si deus pro nobis: quis contra nos?
Qui etiam proprio filio ſuo non pe-
percit: ſed pro nobis omnibus tradi-
dit illum. Quomodo non etiam cum
illo omnia nobis donauit? Quis accu
ſabit aduerſus electos dei? Deus qui
iuſtificat. Quis eſt q cõdemnet? Chri-
ſtus Ieſus qui mortuus eſt: immo qui
& reſurrexit: qui eſt ad dexteram dei:
qui etiam interpellat ꝓ nobis: Quis
ergo nos ſeparabit a charitate Chri-
ſti? Tribulatio An anguſtia, An perſe
cutio, An fames, An nuditas, An peri
culum, An gladius? Sicut ſcriptũ eſt.
Ps.xliij. Quia propter te mortificamur tota
die: ęſtimati ſumus ſicut oues occiſio
nis. Sed in his omnibus ſuperamus ꝓ
pter eum qui dilexit nos. Certus ſum
enim: qa neq; mors, neq; vita, neq; an-
geli, neq; principatus, neq; virtutes,
neq; inſtantia neq; futura, neq; forti-
tudo, neq; altitudo, neq; profundum,
neq; creatura alia† poterit nos ſepara †aliqua.
re a charitate dei, quæ eſt in Chriſto
Ieſu domino noſtro.

Expoſitio Cap. VIII.

QVandoquidem mente ſeruire poſ
ſum legi dei. Ergo nunc in tempo
re gratię nihil damnatiõis relictũ
eſt his q ſunt in Chriſto Ieſu, id eſt q in fi-
de Chriſti renati ſunt. Non ꝙ modo boni
ſint, modo male agendo non ſint, ſed quia
ita ſunt in Chriſto Ieſu ꝙ non ambulãt ſe
cundum carnem. i. non delectantur in ma-
lis ſectando carnalitatem. Ambulare con-
grue remouet. Impoſſibile enim eſt non in
uicẽ facere quæ carnis ſunt. Propterea nõ
dixit, qui ſunt ſecundum carnem, ſed qui
ambulant, id eſt qui de malo non pœnitẽt
ſed conſueſcendo delectantur in eo. Vere
nihil damnationis eſt his qui ſunt in Chri
ſto Ieſu. Nam lex ſpiritus, id eſt vel quã ſpi
ritus ſanctus dictat: vel ipſa rationalitas:
ſpirit9 dico datoris vitæ, id eſt qui dat hic
viuere in virtutibus: vnde etiam prouenit
vita æterna. Vitę dico habitæ in Chriſto
Ieſu, id eſt per Chriſtum Ieſum. Liberauit
me a lege peccati, id eſt a fomite peccati, &
a lege mortis. i. ab actu fomitis peccati, ne
quod fomes male ſuadet, operarer. Vere li-
beratus ſum a lege peccati: nam per filium
dei. Deus enim miſit filium ſuum: non ꝙ fi
lius abeſſet alicubi, ſed quia ipſe natura in
uiſibilis per vnitam ſibi carnem factus eſt
viſibilis. miſſus dicitur ſecundum cogni-
tionem noſtram. Miſit vtiq; deus filium ſu
um, non in carnem peccati, ſed in ſimilitu-
dinem carnis peccati. i. in carnem ſimilem
carni peccatrici. Chriſt9 eñ oẽm carnis ma
teriã p̃ter peccatũ ſuſtinuit: & per miſſum
filium damnauit peccatum. i. fomitẽ pecca
ti: quod erat in carne noſtra. De peccato. i.
per filiũ qui fuit hoſtia ꝓ peccatis omniũ
oblata. Vnde & Chriſtus dictus eſt pecca- Chriſt9 dictꝰ eſt pctm̃
tum. Hoſtia enim pro peccato oblata: pec-
catum dicebatur. vel pro peccato. Vel ita.
Damnauit peccatum. i. ſathanam de pec-

cato:quod diabolus fecit in carne Chriſti. Diabolus enim ius habebat in omnem hominem propter originale peccatū : de quo quia Chriſtus reus non fuit (non enim in concupiſcentia carnis natus eſt) in eū diabolus indebitum ius vſurpauit : ideo ius quod conceſſum ipſi erat in omnes,perdidit, & ſic quia inconceſſa captauit : iuſte conceſſa perdidit . Damnauit vtiꝗ peccatum:ad hoc vt impleretur in nobis iuſtificatio legis.i.quā lex præſignabat,& implere non poterat in nobis de termino: ꝗ non ambulamus ſecundū carnem.i.ſequēdo deſideria carnis:ſed ambulamus ſecundū ſpiritū.i.ſecundū qđ dictat ſpiritus ſanctꝰ,vel ratio.Damnauit dico peccatum,qđ ſcilicet damnare peccatū impoſſibile erat legi.Lex enim impotens erat liberare ab originali, in quo.i.in implenda iuſtificatione, lex infirmabatur per carnem.i. quia carnalitatē ſectabatur:vere iuſtificatio non impletur, iis qui ambulant ſecundum carnem.Nā ii qui ſectantur carnalitatem, ſapiunt.i.ſaporem bonū capiunt in his quæ carnis ſunt. Amodo in ſequentibus longe commendabit legem ſpiritualem per oppoſitum, deprimendo carnalem.Quid inde diceret aliquis ſi ſapiunt ea quæ carnis ſunt?Malum vtiꝗ multum eſt hoc. Nam prudentia carnis eſt mors.i. vacare iis quæ caro ſuadet, mors animæ eſt. His qui ſequuntur ſpiritum implebitur iuſtificatio legis . Nam ꝗ ſunt ſecundū ſpiritum,ſentiunt.i. ſapiunt & ſectantur ea quę ſunt ſpiritus . Et quid inde diceret aliquis?Multum equidem.Nā prudentia ſpiritus eſt vita.i. viuere hic in virtutibus, & eſt pax.i.trāquillitas animi, & quies a tēptationibus . Non em̄ omnes qui viuunt in virtutibus pacem hanc habent,ſed admodū pauci: ideo prudētia carnis eſt mors,qm̄ ſapientia carnis eſt inimica deo,q̄diu inimicatur deo, viuere neqt. Sed qui bonū carnalitatis ſuę deo præponit:regnū dei (quātum in ſe eſt)diminuit, ſubiiciens ſe regno carnis. Vere ſapientia carnis eſt inimica deo. Nā non eſt ſubiecta legi dei,ſed imperio carnis.Nō eſt ſubiecta quia nec eſſe poteſt ſubiecta, q̄diu carnalitati adhęret.Quid em̄ enumerare q̄ro ſingula dicens, prudentia carnis eſt mors & inimica deo?vt paucis cōpręhendam:quicunꝗ ſunt in carne.i. in carnalitate, q̄diu ibi detinentur , deo placere non poſſunt. Quia modo dixerat,qui in carne ſunt deo placere nequeūt,ne per hoc deterreret Romanos qui prius iuſtificatione accepta ad aliqua peccata relapſi fuerāt,demulcet eos blandiendo tamē quę facienda ſint eis aperte inſinuans. Qui in carne ſunt deo placere non poſſunt:Sed vos o Romani nō iam eſtis in carne,nec vos in carne eſſe intelligo,ſed eſtis in ſpiritu . Hac conditione tamen vos eſſe in ſpiritu pronuncio,ſi ſpiritus dei quem in baptiſmo accepiſtis habitat.i.perſeuerat in vobis.Si quis autē(non dico de vobis,ſed quicunꝗ ille ſit)qui non habet ſpiritū Chriſti, hic nō eſt eiꝰ.ſ.dei.i. non habet partem cum deo.Hic plane oſtēdit Apoſtolus ſpiritum ſic a filio vt a patre procedere,vbi ait ſpiritū dei, & ſpiritū Chriſti,& ꝙ idem ſit ſpūs dei & ſpūs Chriſti.Si aūt Chriſtꝰ.i. ſpūs Chriſti eſt in vobis,corpus quidem veſtrum mortuum eſt .i.mortalitati adhuc ſubiacet propter peccatum.i.vel ꝓpter pœnam peccati,vel propter cuſtodiam,ne iterum cadatis per elationem. Corpus quidem adhuc eſt mortuum,ſed ſpiritus veſter iam viuit ꝓpter iuſtificationē.i.per opera iuſtitię quæ exercet iuſtificatus a peccatis:vbi ait:Si Chriſtus eſt ī vobis,innuit Chriſtū & ſpm̄ ſctm̄ idē eſſe in ſubſtantia deitatis.Nec ſolum ꝑ ſpiritum habitantem in vobis,vitam ſpiritus habebitis,ſed etiam ſi ſpiritus eius qui ſuſcitauit Ieſum a mortuis, pro hac cauſa quia ſpiritus ſanctus in eo habitauit.Si inquit idē ſpiritus habitat in vobis, viuificabit etiam mortalia corpora veſtra,facta immortalia propter eandem cauſam, ſcilicet propter inhabitantem ſpiritum eius in vobis.Et quia ſic de vobis facere poſſit, & facturus ſit,pręſignauit in eo ꝙ iam ſuſcitauit Ieſum Chriſtum a mortuis.Qꝫ ſi quæritur, quare Chriſtus ante omnes incorruptibilis ſuſcitatus ſit ? Reſpondetur ideo quia de ſpiritu ſancto conceptus ſit : quia peccatum non fecit, & quia per eum incorruptionem omnes habituri ſunt: dignum fuit,vt omnes in hoc, & tempore præueniret,& plus omnibus acciperet.Quādoquidem deus & iam animā viuificauit,& corpus viuificabit,ergo fratres iam nō ſumus debitores carni.i. iam nihil debemus carnalitati,ſed ſpiritui: quia per ſpiritum vi-

Chriſtus quare ante oēs incorruptibilis ſuſcitatꝰ eſt.

uimus,& adhuc viuificabimur. Debemus
Carni qd debemus. quidē carni q̄ neceſſaria ſūt ei: vt victū &
tegumētū: ſed nō ita vt viuam⁹ ſequētes
carnalitatē. Si eñ ſcd̄m carnē vixeritis, nō
viuificabimini, ſed moriemini. Si aūt facta
carnis mortua feceritis, p ſpiritū viuetis,
& hic ſcd̄m aīam, & in futuro ſcd̄m corpo
ris incorruptionē. Et mortificare debetis.
Nā ſpiritu dei agimini, & vere viuetis, qa
filii dei eritis. Qd̄ ſic ait. Vere ſi mortifi-
caueritis carnē, p ſpiritū viuetis. Nā qui-
cūq; agūtur ſpiritu dei (qd̄ eſt mortifica-
re facta carnis) hi ſunt filii dei, & hæc eſt
vita æterna. ¶ Poſtq̄ ſatis cōmēdauit legē
ſpiritus, oſtēdit quāta vtilitas ſit nobis p
ſpiritū ſanctū: qd̄ iā partim ſupra oſtēdit.
Vere filii eſtis. Nō eñ iā eſtis ſerui, qd̄ ſic
ait. Vos quidē accepiſtis ſpiritū, ſed nō ſpi
ritū ſeruituris: vt ampli⁹ ſerui ſitis, & ſer
uiatis iterū in timore. Dū eñ ſub lege era
tis, timore pœnarū quas lex minabaẗ ſer-
uiebatis: qui autē timore pœnę ſeruit pœ
nā euadit, gloriā nō meretur. Spiritū ſer-
uitutis vtiq; non accepiſtis, ſed accepiſtis
ſpiritū adoptionis filiorū. i. p quē adopta-
mini in filios dei. In quo ſpiritu docente,
Abba quid ſignificat. nos clamamus abba pater. Abba hebręum
eſt, ſignificās id qd̄ pater, vel pater grecū.
Ideo hebręam vocē poſuit, & vocē gentiū:
ſeu grecā, ſeu latinā: vt oſtēdat vtrūq; po
pulū, iudęū & gentilē in nouitate ſpiritus
debere ſeruire deo, nō iam in vetuſtate li-
terę. Vere in ſpiritu clamam⁹ abba pater.
Nā ſpiritus ſanctus reddit teſtimoniū ſpi
ritui noſtro. i. docet rationē noſtrā, hoc q;
ſumus filii dei. Niſi enim ſpiritus hoc in-
ſinuaret: neſciremus nos eſſe filios dei. Si
autē ſumus filii, erimus etiā hęredes. Ecce
quot vtilitates ſunt nobis p ſpiritū. Prius
adoptamur in filios. Dehinc clamamus.
Hęredes etiā cōſtituimur, nec vilis hęredi
tatis, ſed hęredes dei, quia deus diſtribuet
nobis hęreditatē ſuā. i. toti⁹ boni ſufficiē-
Hęredes dei qualiẗ dicunẗ eſſe chriſtiani. tiā. Si quærim⁹ quomodo ſumus hęredes
dei: cū vſus habeat hæredē eſſe morte de-
ceſſoris? Reſpondetur, quia deus quodam
modo nobis morietur in futura beatitudi
ne, ſecundū hoc q; nūc videmus eū per ſpe
culum & in ęnigmate, tūc autē facie ad fa
ciem ſum⁹ viſuri. Hęredes erimus dei, co-
hęredes autē Chriſti, quia eandē hęredita
tem quā Chriſtus. i. incorruptionē ſcd̄m
carnē modo noſtro accipiemus. Hæredes
dicit dei, velut eius cui⁹ eſt hęreditas, eāq;
diſtribuit. Cohæredes Chriſti, velut eius
qui nobiſcū partē capiet hæreditatis. Co-
hęredes erimus Chriſti, hac tamen condi
tione dico: ſi cōpatimur Chriſto nō inten
tione laudis vel lucri tēporalis: ſed vt glo
rificemur, deſiderio tm̄ æternę glorię. Cō-
pati vtiq; debemus, vt glorificemur. Nam
ego exiſtimo (& verū eſt) q; oēs paſſiones
huius tēporis. i. quę tēporales ſunt & hu-
ius. i. tam breuis tēporis, nō ſunt cōdignę
ad promerendā futurā gloriam, quę reue
labitur in nobis, qa nec nos ipſi qui eā ha
bituri ſum⁹, q̄ digna & magna ſit ītelligi-
mus. Vere gloria hæc reuelabiẗ in nobis.
Nam expectatio creaturę. i. totius eccleſię
expectat reuelationē filiorū dei, vt & ipſi
inter filios dei reuelētur. Qꝫ ſi omnis ec-
cleſia hoc expectat, credendū eſt futurū eſ-
ſe qd̄ expectat. Expectatio expectat, frequē
tiam notat. Creaturā vocat eccleſiā, nam
hęc ſpecialiter creatura dei eſt, quā etiam
iuſtificādo nouā creaturā fecit: & qa cau-
ſa eius bona oīa creata ſunt: ideo creatu-
ra. i. eccleſia expectat hanc reuelationē, qa
ſubiecta eſt vanitati. i. miſeriis carnis, quæ
vanę ſunt. Si eñ modo comedit, poſt mo-
dicū iterū eſuriet, ſi bibit: iterū ſitiet, & ſic
in cæteris. Et qa hæc oīa videt vana, ideo
expectat hoc vbi nulla ſit varietas. Subie-
cta quidē eſt vanitati, ſed nō volēs, qa nol
let pati hęc vana, & licet nō volens, tamē
propter eū ſuſtinet qui ſubiecit eā his mi
ſeriis ne iterū ſuperbiendo periret. Subie-
cit dico in ſpe poſitā, vt ſpem haberet eua
dēdi hanc vanitatē. in ſpe dico hac: quia. i.
q; vt Chriſtus, ſic etiā ipſa creatura libe-
rabiẗ a ſeruitute corruptionis. i. variabili
tatis, trāſferēda a ſeruitute in libertatē, a
corruptione in gloriā filiorū dei. Bene di
co nō volens ſubiecta eſt: nam nos ſcimus
q; oīnis creatura. i. eccleſia, ingemiſcit aīo
& pturit. i. maximo conatu laborat operā-
do, quēadmodū pturiēs fructū de labore ex
pectās. Parturit dico vſq; adhuc, qa a pri-
mo iuſto ſemp ī labore fuit ecclīa vſq; ad
hoc tēpus. Creatura vtiq; ingemiſcit, non
ſolū aūt illa creatura, ſed etiā noſipſi q tā-
tę dignitatis ſum⁹ q; etiā dii eſſe reputa-
mur: nos dico habētes primitias ſpūs, qa ī
primitiua eccleſia prius oīb⁹ & abūdātius

Spūſſ. ectius i apoſtolis q̄ in prophetis.

ſpiritū ſanctū accepimus, abūdantius etiā pphetis q p̄ceſſerūt: nō eñ ſemp per ſpiritū ſanctū loquebanť, quia aliq̄n recedebat ſpūs ſctūs ab eis, & q̄ falſa erāt p̄dicebant: vt Nathā q̄nq₃ & quidā alii: ſed apl'i nunq̄ priuati ſunt ſemel accepto ſpiritu ſancto. Nos ipſi habētes primitias ſpūs, q adeo digni ſumus etiā ipſi iidē a deo fragiles ſumus ꝙ gemimus quēadmodū creatura. Et ne putarenť gemere cōpaſſione ſubditoꝝ: & nō pro ſe, determinat: Gemim⁹ dico intra nos. i. preſſi tētatiōib⁹ q̄ nos cōturbāt interius. Prius ipſi, nota eſt dignitatis: Alterū ipſi, fragilitatis. Per hoc apl'us multū cōſolať eccleſiā: & inuitat ad patientiā: ꝙ dicit apoſtolos eadē fragilitate premi, qua p̄muntur ſubditi. Subdit etiā magnā con ſolationē quā habēt, dicēs. Gemimus dico, expectātes adoptionē filiorū dei. i. vt adoptemur i filios dei. Duplex adoptatio eſt.

Adoptatio eſt duplex.

Prima qua de⁹ peccata dimittit & iuſtificat. Secūda qua in æterna beatitudīe ſanctos cohęredes faciēs Chriſti, eos remunerat. De hac aūt ſecūda innuit ſe Paulus intelligere cū ait. Adoptionē dico. i. redēptionē corporis noſtri. i. in qua adoptione corpus noſtrū modo fragile nulla corrūpetur mutabilitate. Per hoc ꝙ dicit expectātes, innuit ſe de futura adoptiōe loqui: nō de iā habita. Rem eñ iā habitā: non expectamus. Credēdū eſt etiā Chriſtū aſſumpſiſſe ideo corpus cum aīa: vt vtrūq₃ liberaret a corruptiōe. Vere expectamus: qa ſpem habemus. Spes autē iſta magnū habet meritū: nā ſaluos nos facit. Qđ ſic ait. Spe. i. merito ſpei: qa rem inuiſibilē & etiā incogitabilē conſtāter ſperamus: hoc merito ſalui ſumus: & in hac ſpe facti ſum⁹ ab alio, nō a nobis. Non eñ fragilitas noſtra niſi ſpiritu ſancto cōfortata ſperaret, qa neſciret: & ſic nec meritū ſalutis haberet, ſpe ſalui facti ſumus, tantū meritū habet vera ſpes: ſed illa ſpes. i. res ſperata quę videť iam nō eſt ſpes, nec ſpei meritū habet. Spes eñ eſt de re quę non videť: vt ſi ſperamus aliquē nobis daturū pecuniā, illud qđ ſperamus nōdū videmus. ſ. nos habere pecuniā: & ſi pecuniā ipſam videamus. Rei autē quę iā habetur nō eſt ſpes: ſed iam vſus habetur. Vere rei quę videtur nō eſt ſpes, nā qđ videt quis: illud quomodo vel quare ſperat? Non eſt amplius ſperandū, ſed eo vtendū.

Chriſtus quare aſſūpſit corp⁹ cū anima.

Spes eſt de re quę non videtur.

Rei quę videtur nō eſt dicenda ſpes: ſed ſi illud qđ nō videmus ſperamus, meritū huius ſpei habemus. Nam expectamus rē ſperatā p patientiā. i. i expectādo patienť oīa toleram⁹, deſiderio rei quā ſperam⁹. Et hęc ſpes quę tāti eſt meriti, per ſpiritū ſanctū habetur. Nec hoc ſolū dat nobis ſpūs ſanctus, ſed etiā ſimiliter. i. ſicut ſpem: & per ſpem patientiā: ſic idem ſpiritus adiuuat noſtrā infirmitatē. Sicut eñ infirmi ſine ſpiritu ſancto eſſemus in ſpe: ſic etiā infirmaremur in oratione niſi doceret nos ſpiritus. Vere ſpirit⁹ adiuuat nos infirmos. Nam nos neſcimus quid oremus, ſicut ſcire oportet & orare: ſcimus quidē quomodo nō oportet. Nos vtriq₃ neſcim⁹: ſed ipſe ſpiritus poſtulat. i. poſtulare nos facit & inſinuat. Poſtulat dico pro nobis. i. vel vice noſtri, vel cauſa noſtrę vtilitatis: gemitib⁹ inenarrabilibus. Gemitus ideo inenarrabiles dicit: quia ipſi contēplatores neſcirent explicare nec poſſent, quot & quātis deſideriis ęſtuant. Ex eo ꝙ dictum eſt ſpiritus poſtulat, quidā in errores lapſi ſunt: dicentes ſpiritū minorē patre & filio: quia qui poſtulat minor intelligiť eo a quo poſtulat: curialitatē Pauli, vertētes in hæreſim. Sicut eñ qui modo docuiſſet aliquē quo genere loquēdi: & quibus verbis loquereť cū principe: ille per illū inſtructū diceret loqui eidē principi: ſic ſpūs ſanct⁹ quid & quomodo poſtulemus nos inſtruit: & per nos inſtructos diciť poſtulare, non aliter. Qđ ſupra dixit: neſcim⁹ orare ſicut oportet: hoc in ipſo apertum eſt qui cōtra ſalutē ſpiritū Sathanę orauit auferri a ſe: datū ſibi ob cuſtodiā hūilitatis, ne qa raptus erat ad tertiū cęlū, & audierat quę nō licebat homini loqui ſupbiret: ſed per impellentē fragilitatē, puſillanimitatē carnis reminiſcereť. Spūs ſanctus ſperare nos facit, orare nos docet: & exaudiri nos facit. Qđ ſic ait. Spūs poſtulat: ille autē qui ſcrutať corda. i. de⁹, ſcit. i. complet & approbat qđ deſiderat. i. deſiderare nos facit ſpūs ſctūs. Scit ideo qa ſpiritus poſtulat ſcđm deū. i. docet nos ſpūs poſtulare, qđ deo bonū eſt cōcedere. Poſtulat dico pro ſanctis. i. vel vice vel cauſa ſanctoꝝ. Scrutatur ab ea ſimilitudine dictū eſt: qa quēadmodū ille qui multo ſcrutinio rem inueſtigat meli⁹ rem ipſam cognoſcit: ſic deus nō ꝙ ſcrutando

Spūſſ quō poſtulet.

laboret:ſed quaſi ſcrutator & longe meliꝰ
occulta cordiũ nouit. Non ſolum ſpiritus
ſpem dat, orare íſinuat, exaudiri facit: ſed
& queçũq; proſpera vel aduerſa cõtingãt
ſanctis: omnia facit ille eſſe ad bonũ. Lite-
ra ſic iũgitur. Orare ſicut oportet per nos
neſcimus: Hoc autẽ per ſpiritũ ſanctũ ſci-
mus, quoniá idem ſpũs cooperat̃ oĩa ſeu
proſpera, ſeu aduerſa in bonũ.i.ad vtilita-
tem ſanctorũ. Vel omnia cooperãtur a ſpi
ritu ſancto in bonum: vt paſſiue dicamus.
Vel in actiuo ſenſu oĩa cooperãtur in bo-
nũ: & iterũ per ſpiritũ ſanctũ. Sentẽtia nõ
mutatur, cooperãtur dico diligẽtibꝰ deũ:
nec q modo diligãt, modo peccãdo odiãt:
ſed his.i.huiuſmodi diligẽtibus qui a deo
vocati ſunt: ad hoc vt ſint ſancti: & qa nõ
oẽs vocati electi, adiũgit. Vocati dico ſecũ
dũ propoſitũ pręſciẽtię dei quę nullo mo
do poteſt immutari. Vere ſcd̃m propoſitũ
vocati ſunt, & oĩa cooperãtur illis in bo-
num. Nam deus p̃ſciuit eos ab ęterno ſibi
idoneos & electione dignos. Et quia p̃ſci-
uit ab æterno: p̃deſtinauit etiá eos.i.præ-
parauit in tẽpore congruo. Hæc prępara-
tio fuit oblatio gratię: & ĩterna aſpiratio.
Pręſciuit inquit & pręđeſtinauit fieri con
formes.i.imitatores imaginis.i.puritatis
Filium dei imitari debemus per puritatẽ. filii eius: qa in hoc mũdo per puritatẽ ſo-
lam imitari licet filiũ dei: quẽ in futuro p
maiorẽ puritatẽ & inuariabilitatẽ imita-
bũtur ſancti. Hoc autẽ de diuina eſſentia
filii dicimus. Qz ſi per hoc filiũ a patre vi
demur diuerſificare: qa dicimus imaginẽ
filii. Reſpondemus φ in ſubſtantia quidẽ
per oĩa idem ſunt: ſed in perſonis eſt varie
tas. Et in eo, φ pater ſine principio: nõ ab
alio: filius autẽ a patre principiũ habet: li
cet ſemper fuerit cũ patre: & ſic ab alio. Si
aũt ſcd̃m humanitatẽ de Chriſto hic agi
mus: cõgrue ſequẽtia cõſentiũt: quę ſcd̃m
carnẽ de Chriſto ſolũmodo agunt: & dice
mus. *Simus* cõformes imaginis filii eius,
vt quomodo in nouitate ſpũs ambulauit:
ſic & nos ambulemus. Ita tñ cõformes ſe-
cundũ vtrãq; ſentẽtiá: vt ipſe filius ſit pri
mogenitus in multis fratribus: vt queãd-
modũ primogenitus filiꝰ dñs eſt paternæ
hęreditatis, & qđ inde habent alii filii ab
eo habẽt. Sic & Chriſtus dñs eſt in hac hę
reditate: & quicũq; aliquid inde habẽt, ab
eo & per eũ totũ habẽt. Dicitur etiá pri-
mogenitus mortuoꝝ: qa primus reſurre-
xit a mortuis: etiá ſic vt cũ eo incorrupti-
biles reſurrexiſſe credãtur quidã ſancti. Si
qui autẽ per Chriſtũ ſuſcitati ſunt: nõ ſur
rexerũt a mortuis, qa iterũ morituri. Nec
ſolum pręſciuit: ſed quos p̃deſtinauit, hos
etiá vocauit: qa poſtq̃ inſpirauit eos, voca
tores adhibuit interius p̃paratis, quorum
vocatio fruſtra eſſet: niſi ſpũs operaret̃ in-
terius. Et quos vocauit, hos etiá iuſtifica-
uit: remittẽdo peccata: infundẽdo gratiá.
Quos autẽ iuſtificauit: illos etiá magnifi-
cabit in futuro, quãdo conregnabũt ſecũ.
Vel magnificauit ſcd̃m certitudinẽ futu-
rę rei dicit: & ſcd̃m quoſdã qui iá cũ deo
regnãt quãtũ ad aĩas. Quandoquidẽ deus
electos ſuos pręſciuit, pręparauit, iuſtifica
uit: & ad vltimũ magnificabit. ergo quid
dicemus ad hæc? Eſt aliquid qđ contraire
poſſit huic diuinę diſpoſitioni? Cõtra hoc
vtiq; nihil poteſt dici, qa deus eſt pro no-
bis, & ſi deus pro nobis quis poteſt eſſe cõ
tra nos? Quis poteſt puertere ne perficiat̃
qđ deus de nobis pręordinauit? Vere deꝰ
eſt pro nobis. Ná ipe eſt q nõ pepercit etiá Deꝰ eſt p nobis.
filio ſuo, ſed tradidit.i.diſpoſuit illũ tra-
dendũ ad mortẽ pro oĩbus electis ſuis. Et
cũ rem tam difficilẽ fecerit, ſicut eſt filiũ
pręomnibꝰ filiis charũ tradere morti pro
nobis: quomodo.i.qua ratione nõ etiá do
nabit nobis oĩa quę reſtãt, cũ illo filio quẽ
longe chariorẽ omni re habuit, quẽ nobis
in articulo mortis dedit? Non eſt creden-
dũ, vt qui filiũ dedit: quæ minora ſunt fi-
lio nobis negaturus ſit. Et quãdoquidem
deꝰ nos adeo dilexit, vt filiũ traderet pro
nobis: quis iá accuſabit aduerſus nos ele-
ctos dei? Accuſare eſt aduerſus electũ, quo Accuſare quid eſt.
modo ſubuertat̃ diſponere queãdmodum
Sathá vidẽs Iob in terrenis abũdare, quia Iob tẽtatꝰ a Sathana nõ decidit ĩ ĩpatientiã.
in his putauit Iob mẽte detineri: pertracta
bat φ res eius demoliendo iuſtitiá eiꝰ per
impatiẽtiá de dãno rerũ veniẽtẽ deſtrue
ret: ſed qa electus erat Iob, *Sathan* nõ po-
tuit. A principio eñ ex quo dixit: Ponã ſe
dem meá ad aquilonẽ, ſemp laborauit de-
ſtruere regnũ Chriſti: in quo adhuc male
perſeuerat. Diabolus vult accuſare ſed nõ
poteſt, deus autẽ poteſt, ſed nõ vult: deus
eñ eſt qui iuſtificat. Quis eſt etiá qui con
dẽnet electos dei? *Sathan* quidẽ condẽna-
re vult: ſed non poteſt. Chriſtus quidẽ poſ

ſet:ſed non vult: qđ ex eo palá eſt,ꝙ Chri
ſtus Ieſus eſt, qui mortuus eſt pro nobis.
Nec hoc ſolum: immo qui etiam reſurre-
xit vt & nos reſurgere faciat,qui etiam eſt
ad dexteram dei, vbi & nos ſecum colloca
bit:qui etiá interpellat pro nobis vbi eſt in
dextera patris,qui hęc omnia pro nobis fe
cit & facit:credendũ eſt ꝙ nos cõdemnet?
Interpellare dicitur Chriſtus,non ꝙ voce
Chriſtus quõ interpellet. clamet: ſed aſſumpta humanitas q̃ in ocu
lis dei eſt,ſemper deũ pulſat & memorem
facit,vt perficiat illud pro quo filium car
nem aſſumere voluit:quẽadmodũ legatus
per ſolá repręſentationẽ perſonæ legatio-
nis ſuę memorẽ faceret ad quẽ miſſus eẽt
in eo ꝙ ſe illi repręſentaret. Quãdoquidẽ
deus pręſciuit,iuſtificauit &c.ergo qs nos
ſeparare poterit a charitate Chriſti vt ſic
puertat cõſiliũ dei?Separabit nos tribula-
tio.i.quęlibet afflictio carnis?An anguſtia
id eſt anxietas animi.An perſecutio de lo-
co ad locũ. An fames,quia ſæpe eſuriit,vt
etiã tęderet eum viuere. An nuditas. An
periculũ.i.cõminatio mortis.An gladius.
An ipſa occiſio?Nihil vtiꝗ horũ nos ſepa
rabit ſicut ſcriptũ eſt in libro pſalmorũ:il
Pſal.xliij. lud qa iũgitur in poſterũ. Propter te mor
tificamur tota die:æſtimati ſum⁹ vt oues
occiſionis: non quæ reſeruãtur ad fœtus,
ſed quæ ſunt occiſionis.i.quę ſteriles ſunt
occidũtur: & ſi propter te occidimur,con
ſtat ꝙ a te non ſeparabimur:Sed quæ cu-
ra ſi mortificamur?In his eñ oĩbus:tri-
bulatione,anguſtia,& cæteris ſuperamus:
propter eũ feruentes amore eius:qui dile-
xit nos. Vere ſuperabimus,qa neꝗ mors.i.
cõminatio mortis : Neꝗ vita.i.promiſſio
vitæ,vel glorię mundi. Neꝗ angeli,qui le
gatione dei funguñ. Neꝗ principatus.i.
neꝗ ordo ille qui etiam ſup angelos prin-
cipatum habet.Neꝗ virtutes.i.neꝗ ordo
ille cuius officiũ eſt operari miracula.Vel
iſta ſi volumus de malis angelis intelligi-
mus:inter quos etiã ſunt diſcretiones of-
Demonũ officia. ficiorũ.De ſingulis enim ordinibus aliqui
lapſi ſũt:vt dicam⁹. Neꝗ angeli mali quo
rum officium eſt explere legationes.Neꝗ
principatus:qui in genere malorum ſubdi
tis angelis principanť.Neꝗ virtutes,ma-
li enim ſpiritus miracula faciũt. Neꝗ in-
ſtantia,id eſt p̃ſentia ſeu proſpera ſint ſeu
aduerſa:neꝗ futura huius mũdi bona vel
mala. Neꝗ fortitudo, id eſt violentia cu-
iuſlibet fortiſſimi.Neꝗ altitudo,id eſt pro
miſſio honoris. Vel altitudo vt illa quan-
do diabolus purpuratum ſe & diademate
renitentem oſtendit. Neꝗ profundum,id
eſt & ſi aperto inferno minaretur mihi in
ipm̃ præcipitiũ.Neꝗ creatura alia.i.ſi no
uam & non viſam creaturam facerent.Ni
hil horũ oĩm poterit nos ſeparare a chari
tate dei:q̃ eſt in Chriſto Ieſu dño noſtro.

Capitulum.IX.

VEritatem dico in Chri
ſto Ieſu , non mentior,
Teſtimoniũ mihi per-
hibẽte cõſcientia mea
in ſpiritu ſancto: quo-
niam triſtitia mihi eſt magna:& con
tinuus dolor cordi meo.Optabã eñ
egoipſe anathema eſſe a Chriſto pro
fratribus meis qui ſunt cognati mei
ſecundum carnem,qui ſunt Iſraelitę:
quorum adoptio eſt filiorum:& glo
ria,& teſtamentũ,& legiſlatio,& ob-
ſequium,& promiſſa:quorum patres
ex quibus eſt Chriſtus ſecũdum car- Pſal.l.
nem: qui eſt ſuper omnia deus bene-
dictus in ſecula amen.Non autem ꝙ
exciderit †verbum dei.Non enim oẽs †excidit
q ex iſrael †ſunt,hi ſunt iſraelitę,neꝗ †circũci
qui ſemen ſunt Abrahę:oẽs filii ſunt ſione.
Abrahę:ſed i Iſaac vocabitur tibi ſe-
men.i.non qui filii carnis hi filii dei:
ſed qui filii ſunt ꝓmiſſionis,æſtiman Gene.xxi.
tur in ſemine. Promiſſionis enim ver Gala.iiij. Gen̄. xviij.
bum hoc eſt ſecundũ hoc tempus ve
niam,& erit Sarę filius. Non ſolum Gene.xxv.
autem illa:ſed & Rebecca ex vno cõ
cubitu habens Iſaac patris noſtri.Cũ
eñ nõdum nati fuiſſent: aut aliquid
boni egiſſent,aut mali:vt ſecundum
electionẽ propoſitũ dei maneret:non
ex operibus: ſed ex vocante dictũ eſt
ei:qa maior ſeruiet minori ſicut ſcri-
ptum eſt.Iacob dilexi: Eſau aũt odio Malach.i.
habui.Quid ergo dicemus? Nũquid xlvij.diſt.l. quãtũlibet
iniquitas apud deũ?Abſit.Moyſi eñ

Exo. xxxiij †cui miſert⁹ ſũ. De pe. diſt. ij. ſi cũ. ꝟ. liberi. Exo. ix. †ſeruaui xlv. diſt. de iudæis.

dicit. Miſerebor cui miſereor†& miſericordiam pręſtabo cui miſerebor. Igitur non volẽtis neq; currẽtis : ſed miſerẽtis eſt dei. Dicit enim ſcriptura Pharaoni. Quia in hoc ipſum†excitaui te vt oſtendã in te virtutẽ meã: & vt annũcient nomẽ meũ in vniuerſa terra. Ergo cui vult miſeret: & quẽ vult indurat. Dicis itaq; mihi. Quid adhuc queritur? Voluntati eñ eius quis reſiſtit? O homo tu quis es qui reſpondeas deo? Nũquid dicit figmẽtũ ei qui ſe finxit : quid me feciſti ſic? An non habet poteſtatẽ figulus luti ex eadẽ maſſa facere aliud quidẽ vas in honorem: aliud vero in contumeliam?†Q; ſi deus volẽs oſtendere irã & notam facere potentiam ſuã: ſuſtinuit in multa patientia vaſa irę apta in interitũ: vt oſtenderet diuitias glorię ſuę in vaſa miſericordię quę præparauit ĩ gloriã. Quos & vocauit nõ ſolũ ex Iudęis, ſed etiã ex gẽtib⁹: ſicut in Oſee dicit. Vocabo nõ plębẽ meã: plębem meã, & non dilectã, dilectã: & non miſericordiã conſecutam, miſericordiã cõſecutam. Et erit in loco vbi dictum eſt eis nõ plębs mea vos: ibi vocabũtur filii dei viui. Eſaias autẽ clamat pro Iſrael. Si fuerit numerus filiorũ iſrael tanq̃ arena maris: reliquię ſaluę fient. Verbũ eñ cõſummãs & abbreuians in æquitate: quia verbũ abbreuiatũ faciet dñs ſup terram. Et ſicut p̃dixit Eſaias. Niſi dominus ſabaoth reliquiſſet nobis ſemen, ſicut Sodoma facti eſſemus : & ſicut gomorra ſimiles fuiſſemus. Quid ergo dicemus? Q; gentes quę nõ ſectabãtur iuſtitiam appręhenderũt iuſtitiam : iuſtitiam autẽ quæ ex fide eſt. Iſrael vero ſectando legem†iuſtitiæ: in legẽ iuſtitię non peruenit. Quare? Quia nõ ex fide: ſed quaſi ex operib⁹.

Eſa. xlv. Hier. xviij ecclc. xxviij

†quid.

Oſee. ij. diſti. j. Pe. ij. xxxv. q. j. cũ legit. ꝟ. hac itaq;.

Eſa. x.

Eſa. j.

†iuſtitiã

Offenderũt eñ in lapidem offenſionis : ſicut ſcriptum eſt. Ecce pono in Sion lapidem offenſionis & petram ſcandali: & omnis qui credit in eum non confundetur. Eſa. xxviij.

IAm ampli⁹ nõ ſeparabor a charitate Chriſti, ſed olim ſeparatus fui: & inde multũ doleo, & de hoc ꝙ doleo, veritatẽ dico poſit⁹ in Chriſto: ĩ cuius corpore mẽtiri nõ licet. Nec ĩ vno verus: vt ĩ alio mẽtiar. Sed nõ in aliqua parte mẽtior: nec ſolũ Chriſto: ſed etiã cõſciẽtia mea mihi ꝑhibẽte teſtimoniũ ꝙ nõ mẽtior: Cõſciẽtia dico fundata in ſpũ ſancto cũ quo nõ ꝑhiberet falſum. De hoc inquit dico veritatẽ: qm̃ triſtitia magna eſt mihi ſcd̃m afflictionẽ corporis: & cõtinuus dolor cordi meo interi⁹: dolor inq̃t eſt mihi, & merito. Ego eñ ip̃e q mõ ſepari nequeo: optabã eẽ nõ ſolũ ſeparatus: ſed etiã anathema. i. ſepatio aliorũ a xp̃o ꝓ fratrib⁹ meis: q̃a hos q mõ fratres ſũt ĩ xp̃o, ſeparare volebam a deo: q etiã ſunt cognati mei ſcd̃m carnẽ: q̃a licet oĩbus ĩ dilectiõe obnoxii ſimus: domeſticis tñ generis noſtri hãc debem⁹ ĩpẽſius: q etiã ſũt veri iſraelitę vidẽtes deũ: quoꝝ etiã adoptio filioꝝ. i. q adoptati ſũt : filios dei. Quorũ etiã gl'ia miraculoꝝ. Quoꝝ etiã eſt teſtamẽtũ. Euãgeliũ repromiſſũ. Quib⁹ etiã ẽ latio legis. i. ſpũalis ĩtelligẽtia quã fert lex. Quib⁹ etiã ẽ obſequiũ. i. cult⁹ dei. Quib⁹ etiã facta ſunt ꝓmiſſa ſaluatiõis. Quib⁹ etiã patres fuere illi ex q̃bus xp̃s nat⁹ eſt ſcd̃m carnẽ: q ſcd̃m deitatẽ de⁹ eſt ab initio: manẽs ſup oĩa, de⁹ dico bñdict⁹ æternaliter ĩ ſcl'a amen. Ideo Paulus plures & maiores aliis apl'is ſuſtinuit ꝑſecutiões: q̃a ꝑſecut⁹ fuerat eccleſiã xp̃i: qđ idẽ ꝑhibet dicẽs: q̃a plus oĩb⁹ laboraui, q̃ tñ augmẽtatio ꝑſecutiõis fuit ipſi ad cuſtodiã iuſtitię, & incremẽtũ gl'ię. Probauit ſufficienter ſuperius ꝙ electos dei nulla res poſſet a deo ſeparare. In ſequentibus aũt probare vult hãc electionẽ filiorũ nõ ſcd̃m propaginẽ carnis, ſed ex vocatiõe dei fieri. Litera ſic iũgit̃. Ego olĩ optabam eſſe ſeparatio filioꝝ dei a xp̃o: ſed tñ nõ excidit verbũ dei. i. licet multũ ſęuirẽ ĩ ſeruos dei: aliq ſubuerterẽtur: tñ ꝓpterea nõ excidit verbũ. i. nõ ĩexpleta periit ꝓmiſſio dei: q̃ ſe ꝓmiſerat redẽptuꝝ iſrl': q̃a licet

Paul⁹ quare maiores ꝑſecutiões ſuſtinuit aliis aplis.

multi ſcd̃m carnem de Iſrael a ſaluatione alienati ſint: oẽs tñ veri iſraelitę electi ſũt & ſic impleta eſt promiſſio. Vere & ſi aliqui ſeparati ſunt a deo: propterea nõ excidit verbũ dei: quoniã non oẽs hi qui ſunt ex iſrael ſcd̃m carnẽ, vocandi ſunt iſraelitę. Tempore enim Hieroboã multi Iudæi tranſierũt ad culturã idolorũ, & reputati ſunt inter gentes: multotiens etiã fecerũt: Multi etiã de gentibus in ritus iudæorũ tranſierũt: & inter Iudæos reputati ſunt. Non oẽs qui ex Iſrael ſunt ſcd̃m carnẽ dicẽdi ſunt iſraelitę. Neq; oẽs vocandi ſunt filii .i. hęredes Abrahę, ideo quia ſcd̃m carnẽ ſunt ſemẽ Abrahę. Iſmahel eñ de ſemine carnis Abrahę fuit, nec tamẽ hęres. Vnde ſcriptũ eſt: Eiice ancillã & filiũ eius, nõ eñ hęres erit &c. Sic etiã nec filios Abrahę dicimus degenerãtes a fide ei⁹. Cõſuetudo enim patrum eſt, eum vocare filium ſuũ qui imitatur patrem. Eũ vero qui cõtrarius eſt factis patris, dicit pater non eſſe filium ſuũ: licet vere ſciat de carne ſua generatum. Non omnes qui ſcd̃m carnem ſunt de ſemine Abrahę ſũt: ſed q ĩ ſimilitudine Iſaac per repromiſſionem dei nati ſunt: hi vocãtur filii Abrahę. Sic enim teſtatur ſcriptura dicens. In Iſaac .i. in ſimilitudine Iſaac erit tibi ſemen. Nec hoc ſecũdũ carnem: ſed vocabitur .i. per vocationẽ & repromiſſionem dei, erunt tibi filii: non tantũ ſcd̃m lineam carnis, quãtũ per imitationem fidei. Iſaac enim natus non lege carnis, quia de vetulo patre, & matre ſterili, cuius genitalia iam marcida ſenio fuerãt: ſignificauit nõ vocãdos filios Abrahę propter lineam carnis: ſed exemplo Iſaac ſecundum promiſſionem dei. Exponit apoſtolus quid ſit hoc. In Iſaac vocabitur tibi ſemen dicens: Id qđ dico ſemen vocabitur tibi in Iſaac ſic eſt intelligẽdum. Non qui filii carnis Abrahę ſunt: hi ꝓpterea ſunt filii dei: ſed hi qui ſunt filii promiſſionis, id eſt per repromiſſionem electi: hi æſtimãtur ĩ ſemine Abrahę imitatores fidei ei⁹: quemadmodum Iſaac per repromiſſionẽ natus eſt. Et vere per repromiſſionem. Nã hoc eſt verbum promiſſiõis factæ de Iſaac qđ verbũ locutus eſt angelus ad Abrahã determinans conceptionem filii diu ante promiſſi dicens. Ego veniam ſecundũ hoc tempus .i. poſt reuolutũ annum hac eadẽ

Gene. xxi.

die: & poſtq̃ aduenero, erit Sarę filius. *Secundũ Ambroſium* præmiſſa litera longe ſupra aliter iungitur. Ita. Ego optabã eſſe ſeparatio bonorum a Chriſto qđ faciebã pro fratribus meis .i. amore fratrum meorum iudæorum & zelo legis, quã qa chriſtianos putabam inuertere, dolebam: nec mirũ ſi pro fratribus meis: qa ſunt cognati mei ſecundũ carnem & qui eſſe debuiſſent veri iſraelitę, & quorũ eſt adoptio filiorum dei .i. qui debebant adoptari in filios dei, niſi hoc malitia eorum auerteret: & quibus erat gloria eloquiorum dei creditorum illis: & quibus debebatur teſtamentum, id eſt euangelium: & quorũ erat legiſlatio & obſequium, id eſt cultus dei. Et promiſſa debebantur eis. Patres quorũ fuerunt illi, ex quibus ſecundum carnem natus eſt Chriſtus. Sed licet hęc promiſſa illis, iniquitate ſua impediente nõ adepti ſint: non tamen ideo dico ꝙ propterea exciderit verbum, id eſt impletio promiſſionis dei: quoniam ſi non omnes qui ſecũdũ carnem Iudęi, tamen quicunq; veri iſraelitę fuerunt, promiſſionem dei acceperunt. Sequens litera non mutatur. Non ſolũ autem hanc Sara promiſſionem habuit, ſed etiam Rebecca. Conuenienter de Rebecca inducit, in cuius filiis apertũ eſt, ex electione tantũ dei bonum aliquem fieri. Si enim ex genere nõ eſt cauſa, quare Iacob magis eligatur q̃ Eſau, in quorũ electione, vel reprobatione nulla parentũ, nulla filioꝝ merita ꝓceſſerũt. Et ideo per Rebeccam apertius probat ſcd̃m ꝓmiſſionẽ filios Abrahę fieri q̃ per Sarã, quæ ſolum electũ habuit. Accepit vtiq; repromiſſionẽ Rebecca habẽs filios ex vno eodẽq; cõcubitu Iſaac patris noſtri. Vt ſciatur merita parẽtum nõ ꝓfuiſſe Iacob: nec nocuiſſe Eſau: determinat eos eſſe generatos de eodẽ concubitu: ne ſi (vt quidã phyſici volunt) diuerſis tẽporibus generati eſſent: putarẽtur parentes eſſe grati deo cũ genuerũt Iacob: ingrati quãdo genuerũt Eſau. Sicut parentum, ſic etiam merita filiorum excludit, dicẽs. Rebecca vtiq; habuit promiſſionem. Nã dictũ eſt ei. Maior ſeruiet minori. Sed anteq̃ dicat promiſſionem, conuenienter merita filiorũ cũ meritis parẽtum excludit: vt conſtet omnem electionem eſſe primũ, & principaliter ex gratia dei dicens. Re-

becca habuit filios, qui cũ nondũ nati eſ-
ſent:per hoc excludit merita filiorũ . Sed
tamen q̃a in ventre matris luctati eſſe di-
cũtur,ne ideo putarent ibi potuiſſe mere
ri,hoc determinãs ait. Aut cũ nondũ egiſ
ſent aliquid boni vel mali:pro quo hic de
beret eligi,hic reprobari.Ideo priuſq̃ age-
rent bonũ vel malũ: dictum eſt vt propoſi
tũ.i.prędeſtinatio dei qua hũc eligebat, al
terũ reprobabat,maneret.i.permanere cõ-
probaretur ſcd̃m electionem dei, quæ ele-
ctio nõ erat facta ex operibus.i.quia bene
egiſſet Iacob, ſed ſolũmodo ex vocãte.i.ex
Maior ſeruiet minori. gratia & beneplacito vocãtis dei.Hoc vti
ꝗ dictũ eſt:quia.i.ꝗ maior ſeruiet mino-
ri. Non ideo dicit ſeruire ꝙ Eſau aliquan
do ſeruierit Iacob: ſed plerũq; dominatus
ſit ei , vt qui fortior erat in terra. Et ideo
ſic intelligendũ eſt . Maior ſeruiet.i.vtilis
erit minori.Quãto enim Eſau magis per-
ſequebatur Iacob : tãto magis meritũ pa-
tientię accreſcebat patienti: & ita dictum
eſt in geneſi,maior ſeruiet minori.Hoc au
tẽ dictũ eſt Rebeccę anteq̃ pueri naſcerẽ-
tur qđ dictũ eſt ſicut ſcriptũ eſt per Mala-
chiam de eiſdem,lõge poſt eorũ deceſſum.
Hoc vtiq; ſcriptũ eſt. Ego dilexi Iacob, &
pro hoc p̃cipue elegi eũ. Eſau aũt q̃a odio
Odiũ dei quid eſt. habui reprobaui.Odiũ em̃ dei nihil aliud
eſt q̃ ex ęquitate gratiã ſubtrahere. Cõue
nienter ſicut de pręcedẽti teſtimoniũ po-
ſuit vt p̃ceſſiſſe merita eorum excluderet:
ita & de ſequẽti teſtimoniũ poſuit:vt oſtẽ
dat ſequẽs meritũ Iacob inſufficiens fuiſ-
ſe , & penitus per ſe indignũ fuiſſe gratia
dei:& ideo conſtare ꝙ per miſericordiam
electus ſit:vt etiã oſtenderet ꝙ Eſau iuſte
negata ſit gratia: q̃a non eſſet cooperatu-
rus gratię.Querit cur Iacob electus ſit, &
Eſau reprobatus:cũ in neutro meritũ bo-
ni vel mali p̃ceſſerit,quæ cauſa fuerit ele-
ctionis vnius:& reprobatiõis alterius? Ad
hoc reſpondet Iacob electũ eſſe per miſeri
cordiã:Eſau reprobatũ ſcd̃m iuſtitiã.Deꝰ
enim cũ primũ creauit hominẽ, multipli-
ci eũ inſigniuit gratia:quã q̃a peccando a
ſe repulit indignũ ſe fecit g̃ra dei,& exin-
de deus nihil homini debuit, ſicq; non eſt
relictũ homini vnde iuſte poſſet cõqueri,
ſi deſtituit gratia dei. ¶Q; ſi iterũ querit
cũ vterq; ex iuſtitia p̄pter originale poſ-
ſet reprobari,nihilq; meriti ĩ ambobus re-
pertũ ſit:pro quo huic ſic data ſit gratia:
huic negata: quare magis Iacob electꝰ ſit
q̃ Eſau? Ad hoc reſpondet , q̃a deus iacob
idoneum & cooperaturũ gratię preſciuit.
Eſau vero non idoneũ,quia nõ cooperatu
rũ : ideo vni miſericorditer tribuit qđ ab
altero iuſte p̄pter originale alienauit . qđ
ſatis aperte in Iuda cõſideratur, quẽ licet
deus pro certo periturũ cognoſceret,per-
miſit tamẽ illi gratiã miraculorũ vt aliis
apoſtolis,cũ iam fur eſſet,& loculos habe-
ret.Non tñ ideo quin ſciret illũ irreuoca-
bilem a malo,ſed vt cõprobaret nobis per
hũc iuſte ſe quibuſdã oẽm negare gratiã,
vt pueris ſtatim ſine baptiſmo moriẽtibꝰ: Pueris ſine baptiſmo moriẽtibus, cur dñs omnẽ gratiã denegat.
quibus ideo oẽm gratiã denegat, q̃a ſi tẽ-
pus haberẽt operandi, & gratia eis cõceſ-
ſa eſſet:abuterẽtur ea:& ſic pro gratia lon
ge grauius punirẽtur : cui ſi cooperarent
ſaluarẽtur.Vt autẽ hoc deꝰ notũ faceret,
dedit quibuſdã gratiã:de quibus nõ heſi-
tabat quin abuterẽtur ea, ſed vt etiã palã
oculis haberemus iuſte quibuſdã oẽm ſe
denegare gratiã.Iterum aliud. Cum deus
omnia creauit,quędã neceſſaria vt ortum
ſolis & huiuſmodi : quædã voluntaria vt
hominẽ & angelũ cõſtituit. Deus autẽ ſic
vnũ per miſericordiam eligit, ſic alterum
per iuſtitiã reprobat: vt tñ volũtariam fa
cultatẽ in eis non deſtruat:q̃a & ſi multos
in hoc ſeculo ſanctos multiplici muniuit
gratia:nõ tamẽ coegit eos vt ex neceſſita-
te bonũ agerent , nec ad malum ſi vellent
declinare poſſent: ſed adiuuit per gratiã:
quia vidit eos gratię cooperaturos.Econ-
trario nõ ita Iudę ſubtraxit gratiã:vt gra
tia ſubtracta impelleret eũ , vellet, nollet
operari iniquitatem: ſed vt appareret qđ
per ſe poſſet iniquitas.Si enim gratia da-
ta vel negata compellens eſſet ac neceſſa-
ria:iam non eſſet relictũ homini meritum
ſaluationis vel damnationis. Quandoqui
dem Iacob nullo merito præcedẽte eligit:
Eſau ſimiliter ſine merito reprobatur. er-
go quid dicemus? Nunquid iniquitas eſt
apud deũ : qui Iacob eligens ſine merito:
Eſau reprobat ſimiliter ſine merito? Abſit
hoc vt p̄pterea deꝰ dicat eſſe iniquus. Ve
re in electione Iacob & reprobatione Eſau
nõ eſt iniquus deus: q̃a hũc eligendo mi-
ſericors eſt:hũc reprobando iuſtus eſt.De
iuſtitia ſequitur ĩferius,vbi de Pharaone

Google

Mia dei. ſubdit,probat de miſericordia dicẽs.Ve re quia elegit Iacob nõ eſt iniquus,eſt eñ miſericors.Moyſi eñ dixit de⁹:Eius cuius miſereor in pſciẽtia:miſerebor i iuſtifica tione. Et cuius miſerebor in iuſtificatiõe: illi pſtabo miſericordiã in ſaluatione.Hic ſatis oſtẽdit oĩa eſſe ex miſericordia, quia pręſciẽtia,iuſtificatio,ſaluatio: oĩa fluunt a fonte miſericordię.Quãdoquidẽ omnia (ſicut oſtẽſum eſt)fiunt per miſericordiã dei.Igiť velle bonũ nõ eſt volẽtis,vt aſcri batur ei.Neq̃ currere eſt currẽtis.i.opera ri non eſt operãtis: ſed miſerentis eſt dei. Neq̃ velle neq̃ facere bonũ poteſt homo, niſi miſericordia dei per ſpiritũ ſanctum operetur in eo.Vere miſerẽtis dei eſt vel le & perficere:quia non miſerẽtis eſt neq̃ velle neq̃ perficere(hoc eſt reprobare)qđ aperte in Pharaone oſtẽditur.Dicit enim ſcriptura pharaoni in geneſi.Conuenien ter de pharaone inducit, cui de⁹ hãc gra tiã propoſuit:vt ſi vellet p doctrinã Moy ſi bene agere poſſet.Certũ quidẽ de⁹ habe bat Pharaonẽ nunq̃ pœniturũ,ſed vt in eo cui gratiã doctrię cõceſſit:eaq̃ abuſus eſt plane, nobis oſtenderet gratiã iuſte ne gatam Eſau priuſq̃ mereretur, & omnib⁹ quibus ita negatur: q̃a ſi deus daret gra tiã abuterẽtur ea: & inde grauius punirẽ tur:ideo etiã deus Pharaoni doctores ad hibuit:vt mala quæ prius in illo latebant modo aperta fierẽt:dũ deo in tot & tantis reſiſteret:& prophetis & miraculis nõ ac quieſceret.Hoc inquã ſcriptura dicit Pha raoni:q̃a in hoc ipſum:hoc qđ i geneſi cõ tinuatur: in hoc ipſum i quo tu eras.i.tu eras in malo,ſed occultus, & in hoc malo excitaui te ſubtrahẽdo gratiã vt appare res malus ſicut eras.Ideo vtiq̃ vt oſtẽdam in te virtutẽ meã.i.ſigna miraculorũ quæ nõ oſtenderẽ ſi acquieſceres.Ideo etiã oſtẽ dam,vt nomen meũ annũcietur in vniuer ſa terra , ꝑpter miracula facta in ægypto. Vbicũq̃ eñ audiebãtur ſigna ægypti di cebatur:Magnus eſt deus hebręorũ.Quã doquidem deus ex volũtate elegit Iacob, & ex voluntate reprobat Eſau. Ergo palã eſt, ꝙ deus miſeretur cuius vult:quia vi det eũ cooperaturũ gratię, & indurat quẽ vult:quia videt eum nõ idoneum gratiæ.

Indurare dei qd eſt. Indurare dei,eſt gratiam nõ accõmodare. Quia dixi deũ miſereri huic , & indurare

Exod. xxxiij.

hunc ex voluntate , itaq̃ dicis: & obiicis mihi. Quid adhuc quęritur a nobis vt be ne agamus:qui reprobati bene agere non poſſumus? Vel ita. Quid adhuc quærit.i. conqueritur deus de nobis ſi offendimus cũ indurati nõ offendere non poſſumus? Non eſt vnde queratur.Vel quid a nobis requirat : q̃a quis poteſt reſiſtere volũtati ei⁹? Vbi nos indurat,videtur nõ velle nos bene agere, cuius volũtatẽ impoſſibile eſt mutari. Paulus hęc oĩa ideo dicit,q̃a vide bat Romanos in ſapiẽtia mũdi nimiũ glo riari:& ad huiuſmodi q̃ſtiones ſupra mo dũ inſiſtere : ideo vt magis reprimat eos, ſic totũ attribuit gratię dei:vt nihil videa tur relinquere libertati arbitrii: qđ tñ ſa tis cõmode intelligiť:quia nec ipſum ini tiũ bonũ volẽdi ex nobis ſolũ eſſe poteſt ſi nõ inſpiret gr̃a dei.Vnde ſic ait. Tu dicis mihi q̃d adhuc quęriť a nobis:ſed o tu ho mo adhęrẽs hũanitati:tu quis es q̃ reſpon deas deo.i.q̃ ſi de⁹ myſteriũ huius rei tibi enarrauerit,intelligas illud? Vel tu q̃s es qui reſpõdeas.i.qui litiges & diſputes cũ deo:de myſterio hui⁹ rei?Nõ habes ſuper hoc reſpondere deo: ſicut nec opus figuli habet de factura ſui contradicere figulo: & eſt apta ſimilitudo:q̃a quẽadmodũ figu lus de luto,ſic de⁹ hoĩem lutũ: & oĩni pol lutiõe infectũ inuenit. Nõ habes vtiq̃ q̃d reſpõdeas deo. Nũquid eñ figmẽtũ dicit ei q̃ ſe finxit:q̃d me ſic feciſti breue vel lõ gũ:informe vel formatũ? An nõ habet fi gulus poteſtatẽ luti,cui⁹ eſt luti materia? Sic de⁹ vos oẽs in luto ſordidatos origi nali repperit.An nõ vtiq̃ poteſt ex eadem maſſa q̃ tota in ſe immũda eſt facere aliud quidẽ vas in honorẽ quo bibať:aliud vero in cõtumeliã:in quo ſordida familię repo nanť?Et ſicut figulus poteſtatẽ habet i lu to hoc vas facere ſicut placet honorabile. Hoc aliud ſicut materia vaſis erat immũ da:imũditię deſtinare:ſic de⁹ oẽm maſſam hoĩs corruptã ꝑpter originale inueniens, ſi partẽ hui⁹ maſſę mũditię deſtinat:miſe ricordię eſt:ꝙ vero aliã partẽ in immũdi tia ſordeſcere deſerit,æquitatis eſt:& con tra æquitatẽ reclamare iniuſtum eſt: ſicut oſtẽſum eſt.Si illud qđ pctõ ſuo ſordidatũ eſt:de⁹ ſequẽdo iuſtitiã in immũditia de ſerat nõ habet homo ſup hoc q̃d cõtradi cat deo.Quid etiã diceť de hoc, ſi de⁹ qui

bus nõ debet ex mĩa dat gr̃am,& illi acce-
pta gr̃a abutunt̃,nonne q huiuſmodi ſunt
merito reprobant̃? Qđ ęquipollenter ait.
Si inquã deus volẽs oſtendere irã.i.dãna-
tionẽ impiorum apertã facere hoĩbus,ſibi
quidem notum erat nunq̃ eos gratiæ da-
tę cooperaturos:volẽs etiã notã facere po
tẽtiã ſuã.i.quãta potẽtia patientię faceret
ſuos pſecutiões impiorũ tolerare,per qđ
nec in impiis reprobatis deus operat̃ ſine
mĩa,cũ patiẽtię meritũ accreſcat ſuis p in
durationẽ maloꝝ. Volẽs vtiq3 deus oſten-
dere iram in impiis,potẽtiã in electis:ſuſti
nuit in patiẽtia multa, & ſm tẽpus,& ſm
numerũ ĩpietatũ. Suſtinuit dico vaſa iræ
.i.eos in q̃bus iuſte infundẽda eſt ira.i.da-
mnatio. Vaſa dico aperta in interitũ.i.in
perditionẽ ꝓpter ſolũ originale ſi nũq̃ da-
ret̃ gratia qua abuterent̃. Suſtinuit iõ vt
oſtenderet diuitias glorię ſuę.i.diuitẽ glo
riam ſuam in vaſa miſericordię.i.in eos i
quos infundẽda erat mĩa,quę vaſa p̃para-
uit.i.p̃deſtinauit deus ad habẽdã futurã
gloriã.Nec ſolũ p̃deſtinauit:ſed quos.i.va
ſa miſericordię etiã miſſis p̃dicatorib⁹ vo
cauit.Illud quos ad ſententiã reſpicit, nõ
ad literã. Vocauit dico nos.ſ.& quos nos?
.i.non ſolũ ex Iudęis,ſed etiã ex gẽtib⁹:q̃a
quẽadmodũ Iudęos vocauit,ſic & Gẽtes.
Probat ꝙ vocatio gẽtiũ ex deo ſit dicens.
Vere deus vocauit gentes, ſicut dicit nõ
Oſee,ſed dñs in Oſee. Hoc vtiq3 dicit. Vo
cabo plębẽ meã:non plębẽ meã.i.gentilita
Oſee.ii. tem q̃ modo non plębs mea dicit̃. Vocabo
per gratiã,& faciã plębẽ meam,& non dile
ctam gentilitatem. Vocabo p gratiã,& fa-
ciam dilectam iuſtificãdo a peccatis: & eã
dem gẽtilitatẽ non conſecutã mĩam:faciã
cõſecutã mĩam in ſaluatione. In ſignũ aũt
ſaluãdę gẽtilitatis hic Oſee p̃dicatur⁹ ſa-
lutem gẽtium,iuſſus eſt a deo ducere vxo
rem fornicationis &c. Vocabo vtiq3 genti
litatem,& hoc erit in loco vbi dictum eſt
non plębs mea vos.i.in toto mũdo vbi Iu
dæi ſolum plębs dei vocabant̃,gentiles ve
ro non ibidem vocabunt̃ amodo gentes,
ſed vocabunt̃ filii dei viui:qui vitam ęter
nam quam habet daturus eſt eis: quos ex
electiõe vocauit. Vel ita:in loco.i.in Iudęa
vbi dictum eſt,non plæbs mea vos:ibi vo-
cabuntur filii dei:quia & de Iudæis electi
ſunt apoſtoli,p quos gentes conuerſæ ſũt:
& in Iudæa originem primam habuit ec-
cleſia. Poſtq̃ vocationem gentium auctori
tate Oſee confirmauit:probat per Eſaiam
ſaluationẽ Iudęorũ: & cõuenienter hoc p
bat. Gentiles eñ improperabant Iudęis ꝙ
ſemel culpa ſua repulſi & reprobati:vlte-
rius indigni eſſent ſaluatione dei. Oſee ſic
dicit de gentib⁹:Eſaias autẽ clamat & af-
firmat hoc pro Iſrael.i.pro honorãdo Iu-
daico populo:cui multotiẽs mala ſua im-
properauit. Hoc vtiq3 clamat. Si.i.licet fue
rit numerus filiorũ Iſrael innumerabilis,
tanq̃ arena maris:tñ reliquiæ Iſrael.i.vi-
les & abiecti qui nihil in carnalitate legis
cõfidẽt:huiuſmodi reliquiæ ſaluę fient.
Vel reliquię.i.quos deus ſibi reliquit, &
idoneos ſaluationi reſeruauit,hi ſaluabũ
tur. Determinat modũ ſaluationis: ne per
legem putarent ſe ſaluari. Vere ſaluę fiẽt
reliquię:nam per verbũ.i.per doctrinam ſi
dei:qđ verbũ erat cõſummãs.i.perfecte iu
ſtificans:qđ lex facere nõ potuit. Erit etiã
abbreuians & præcepta legis: quæ oĩa ad
dilectionem dei & proximi reducet, & ſa-
crificia:quę oĩa ad vnum ſacrificiũ corpo
ris Chriſti rediget. Et ne q̃a legem abbre-
uiaret,iniuſtum iudicaretur, hoc verbũ,
ideo addit in æquitate: q̃a & ſi abbreuiat
legem,ęquum tamen erit & iuſtum. Quod
palam eſt ex eo ꝙ dñs faciet hoc verbum
abbreuiatum ſicut dictum eſt ſm ſacrifi-
cia & præcepta. Nec ſup Iudæos ſolũ: ſed
etiam ſuper terrã.i.ſuper gentes. Vel ita.
Saluę fient reliquiæ. Nam per verbum il-
lud de quo dictũ eſt:in principio erat ver Ioan.i.
bum &c. Qđ verbum.i.Chriſtus erit con
ſummans & abbreuians legem in æquita-
te ſicut dictum eſt:q̃a dominus faciet hoc
verbum breuiatum.i.ſecũdum aſſumptã
carnẽ mortalitatis & paſſibilitatis ab an-
gelis minoratũ. Iuxta illud. Minoraſti eũ Pſal.viii.
paulominus ab angelis. Et hoc verbum
faciet ſuper terram.i.qđ in natura deita-
tis erat inuiſibile per aſſumptam carnem
hominibus in terra exhibebit viſibile. Ve
re per verbum breuiatum ſaluę fient reli-
quię. Nam niſi dominus reliquiſſet nobis
hoc ſemen perderemur: Et hoc dico nõ ſo
lum ex me:ſed etiã ſicut p̃dixit Eſaias va-
ticinans de eodẽ:Niſi dñs ſabaoth.i.exer-
cituum tam cæleſtium q̃ terrenorum reli
quiſſet nobis ſemen.i.Chriſtum:quẽ ante

tempora ſic cōſtituit,& in tempore dedit.
Vel ſemen.i.verbum prædicationis ꝑ qđ
fructificant credentes. Vel niſi dn̄s aſcen-
dens reliquiſſet nobis ſemen.i.apoſtolos:q
in nobis verbum fidei ſeminarent:nos vti
ꝗ facti eſſemus ſicut Sodoma & ſicut Go
morra.i.penitus periclitaremur & meri-
to:quia ſimiles fuiſſemus ſpernendo præ-
cepta dei.Qđ ſuperius dixit de vocatio-
ne Gētium per Oſee,ne Iudęi negarēt hoc
dictum eſſe de Gentibus,ſed de ſe q mul-
totiens a deo recedendo non plębs dei fa-
cti ſunt.Exponit Paulus quō de Gentibus
Oſee.ij. hęc verba tm̄ agant.Quandoquidem ſupe
rius dictum eſt nonplębē meā vocabo plę
bem meam:ergo quid dicemus?Et quomo
do hanc auctoritatē accipiem⁹. Hoc vtiq̄
in verbis Oſee exponemus ꝙ gentes quæ
non ſectabantur iuſtitiam.i.quæ nec legē
habebant:nec bono rationis ſuæ vtebant:
appræhenderūt non ex merito, ſed ex gra
tia ingerente eius iuſtitiam:nec carnalem
iuſtificationem:ſed iuſtitiam quæ eſt ex fi
de.Partem iterum auctoritatis quā Eſaias
pro Iſrael protulit:Hāc.ſ.ꝙ non numero-
ſitas filiorum Iſrael ſaluaretur, exequitur
apoſtolus:ponēdo cauſam quare reprobe-
tur dicens.Gentes appręhenderunt iuſti-
tiam:ſed Iſrael.i.Iudaicus populus ſectan
do legem carnalis iuſtitiæ:non peruenit ī
legem ſpiritualis iuſtitiæ. Sed quare non
peruenit?Ideo qa nō ex fide credidit ſe iu
ſtificari , ſed præſumpſit quaſi ex operib⁹
poſſet iuſtificari.Et qa nō ex fide credide
runt ſe poſſe iuſtificari: ideo offenderunt
.i.offenſionem ſibi fecerunt in lapidē.i.in
Chriſtum qui lapis fuit:q & inimicos con
tereret:& in quo fundamenta iuſtorū cō-
ſiſterent.Lapidē dico offenſionis.i.qui la-
pis per humilitatem quam habuit aptus
fuit,in quo offenderent ſuperbi ſicut ſcri
j.Petri.ij. ptū eſt in Eſaia.Ecce pono in Sion.i.in Iu
daico populo lapidem offenſionis.i.Chri-
ſtum,& petram ſcandali.Inter lapidem &
petram,nulla diſtātia eſt: ſed offenſionem
vocat peccata facta in Chriſtum.Scanda-
lum vocat damnationem,ex culpa pecca-
torum prouenientem.Licet dicam ꝙ Chri
ſtus lapis offenſionis fuerit Iudæis:tm̄ nō
omnes offenderunt in eo: ſed oīs de Sion
qui credit in eum lapidem, non erubeſcet
ſe crediſdiſſe.

Cap.X.

FRatres volūtas quī-
dē cordis mei & ob-
ſecratio ad deū fit ꝓ
illis in ſalutē. Teſti- xv.q.j.ca.j.§.de eiſdē.
moniū em̄ ꝓhibeo il-
lis ꝙ æmulationē q-
dem dei habēt:ſed non ſcd̄m ſciētiā.
Ignorantes em̄ iuſtitiam dei:& ſuam
q̄rentes ſtatuere,iuſtitię dei non ſunt
ſubiecti.Finis em̄ legis Chriſt⁹ ad iu De conſe.
ſtitiā omni credenti. Moyſes em̄†ſcri diſt.iiij.ſi quis autē
pſit:qm̄ iuſtitiā q̄ ex lege eſt q fecerit in fi.
homo,viuet in ea. Quę autem ex fide †dixit Leui.xviij
eſt,iuſtitia ſic dicit.Ne dixeris in cor Deut.xxx.
de tuo qs aſcēdet in cęlū:id eſt Chri
ſtum deducere:aut quis deſcendet in
abyſſum:hoc eſt Chriſtum a mortuis
reuocare.Sed qd dicit ſcriptura?Pro Deut.xxx.
pe eſt verbum in ore tuo & in corde
tuo.Hoc eſt verbum fidei qđ p̄dica-
mus,quia ſi confitearis in ore tuo do
minum Ieſum,& in corde tuo credi-
deris ꝙ deus illum†excitauit a mor- †ſuſcita
tuis,ſaluus eris.Corde†em̄ credit ad uit.
iuſtitiam:ore autē confeſſio fit ad ſa †autem
lutem.Dicit em̄ ſcriptura. Om̄is qui j.q.iij.noli te.
credit in illum,nō cōfundet. Nō em̄ De conſe.
eſt diſtinctio Iudęi & Græci. Nā idē diſt.iiij. baptiſmi
dn̄s omniū:diues in oēs qui inuocant vicem.
illū.Omnis em̄ quicūq̄ innocauerit De ſacra vnct.cap. vnico.
nomen dn̄i,ſaluus erit.Quō ergo iuo Iohel.ij.
cabūt:in quē nō crediderūt?Aut quō Actuū.ij.
credēt ei quem non audierunt?Quo- De pœn. diſt.iij.
modo aūt audiēt ſine p̄dicante?Quō adhuc per fid.
vero p̄dicabunt,niſi mittātur? Sicut De hære.
ſcriptū eſt. Q̄ ſpecioſi pedes euange cum ex iniuncto.&
lizantium pacē:euāgelizantiū bona. ca.excōicamus &.§.
Sed non omnes obœdiunt euāgelio. quia vero
Eſaias enim dicit . Dn̄e quis credidit Eſa.liij. Naū.j.
auditui noſtro,ergo fides ex auditu: Eſa.liij.
auditus autē per verbū †Chriſti.Sed
dico.Nunquid non audierūt? Et qui †Dei
dem in omnem terrā exiuit ſonus eo

rum, & in fines orbis terræ verba eo
rum. Sed dico nunquid Iſrael non co
Deu.xxxii. gnouit? Primus Moyſes dicit. Ego ad
ęmulationē vos adducā in nō gentē,
in gentē inſipientē, in irā vos mittā.
Eſa.lxv. Eſaias aūt audet & dicit: Inuētus ſum
a non q̄rentibus me, palam apparui
his qui me non interrogabant. Ad Iſ-
rael autem dicit. Tota die expādi ma
nus meas ad populum non credētē,
ſed contradicentem mihi.

NE quia modo dixerat Iſrael nō p-uenit in legem iuſtitię: ſed offenderunt in Chriſtum: putaret apoſtolus Iudęos ideo dicere reprobatos: nec vlterius poſſe ſaluari. Dicit ſe orare pro illis pro quibus vtiq̄ nō oraret, ſi apud deū reprobatos cognoſceret. Vnde ſic ait. Licet Iudęi offenderint in Chriſtū: tamē fratres voluntas cordis mei fit pro illis. i. bonam voluntatē habeo ad illos, quos ſi pœniteant confido ſaluandos. Nec ſolum volūtas, ſed etiam obſecratio fit ad deū pro illis: ad habendam illis ſalutem. Ideo vtiq̄ obſecro deum pro illis, quia teſtimonium illis perhibeo φ pro certo habent æmulationem. i. dilectionem dei. Vel æmulationem. i. indignationē aduerſus ſanctos, zelo dei, & ſuę legis. Exiſtimātes enī ſic tuendam eſſe legem ſuam, perſequunt̄ ſanctos. Habent vtiq̄ ęmulationē dei: ſed nō ſecūdum ſcientiam. Non enim ſcienter ſic diligunt legem: vel ſic indignant̄ pro lege. In
Act.iii. de ait beatus Petrus. Scio fratres quia per ignorantiam feciſtis &c. Vere nō ſecūdū ſcientiam. Nā ipſi ignorantes iuſtitiā dei. i. omnem iuſtificationē ex ſolo deo eſſe: & q̄rētes ſtatuere. i. cōfirmare ſuam iuſtitiā φ per carnalia opa legis iuſtificarent̄: quæ vtiq̄ iuſtitia nō dei: ſed eo℞ eſſet. Hoc vtiq̄ quęrentes non ſunt ſubiecti iuſtitię dei. i. deo iuſtificāti: ſed poti⁹ derogādo deo: iuſtitiam q̄ dei eſt, aſcribebāt ſibi. Vere iuſtitię dei non ſunt ſubiecti. Nam Chriſto noluerunt ſubiici, qui Chriſtus eſt ad iuſtitiā omni credenti. i. qui omnem credētem iuſtificat. Chriſt⁹ dico: qui eſt finis legis: & ſcdm impletionē ei⁹, & ſcdm hoc φ veniente Chriſto finita eſt lex illa: & iam per Chriſtum locū habet gr̄a. Vere Chriſtus eſt ad iuſtitiam nā lex nō eſt ad iuſtitiam. Moyſes enim ſic ſcripſit qm̄. i. φ homo qui fecerit iuſtitiā: quæ eſt ex lege. i. carnales obſeruantias quas p̄cipit lex: ipſe viuet in ea lege. i. hoc ſolum habebit ex impletione carnalis legis, φ non morietur iudicio legis. Qui enim legem facit, pœnā ſolūmodo euadit: ſed p̄ eā non iuſtificat̄. De iuſtitia legis ſic ait. Sed de iuſtitia q̄ eſt ex fide: ſic dicit idem Moyſes. Ne dixeris ī corde tuo. i. nec corde credas: nec ore loquaris hoc: quis aſcendit in cælum? i. ne dubites etiam quoſdam aſcendiſſe in cęlum, & adhuc quoſcūq̄ iuſtos aſcenſuros eſſe. Id enim dicere quis aſcendit in cælum, eſt deducere Chriſtū de cælo. i. negare φ Chriſtus in cælum aſcenderit. Aut ne dixeris ī corde tuo, q̄s deſcendit in abyſſum. i. in infernū? quia hoc dicere eſt reuocare Chriſtum ex mortuis, φ nec Chriſtus mortu⁹ ad infernum deſcenderit: nec inde Abraham ſanctoſq̄ ſuos abſtraxerit: q̄d vtrūq̄ cōtra fidē eſt. Hoc ne credideris ſed hoc q̄d ſequit̄ crede. Quid enim dicit ſcriptura per eūdem Moyſem? Prope eſt verbum in ore suo, id eſt paratum eſt verbum doctrinæ. Vel verbum Dei Chriſtus in ore tuo vt confitearis, & rationabiliter tuearis illud. Et hoc idē verbum, p̄pe eſt etiam in corde tuo, vt credas illud. Et hoc verbū q̄d p̄pe eē dico eſt verbū fidei. i. doctrina habilis ad credēdū. Vel Chriſtus ī quē cōueniēter credi oportet, q̄d verbum nos prędicamus. Hoc. ſ. inde p̄dicamus, quia. i. φ ſi confitearis dn̄m Ieſum in ore tuo: & credideris in corde tuo φ deus excitauit illum a mortuis, & quæcunq̄ impoſſibilia de eo credas, nec legē naturę potuiſſe ipſi obſiſtere: ſi hoc inq̄t confitearis, & credas, non ſolum viues vita p̄ſenti vt p̄ legē, ſed etiā ſaluus eris æternaliter. Vere ſi corde credideris, ſaluaberis. Nam corde credit̄ ad habēdā iuſtitiam. i. iuſtificationē a peccatis. Qui aūt iuſtificatus eſt: de ſaluatione ſecurus eſt. Et vere ſi cōfitearis ore, ſaluaberis. Nam confeſſio fit ore ad cōſequēdam ęternam ſalutem. Ideo ſalutē (q̄a maius videt̄) poſuit ad cōfeſſionē oris. Hoc em̄ cōfiteri. ſ. deum, magnum & pręcipuū erat in tempore apoſtoli ſęuiente perſecutione: quo tempore multi ſane credentes non audebant palam loqui: nec confiteri;

Probat ꝙ credulitas cordis iuſtificet, ab auctoritate ſcripturæ: nec tñ determinat cuius ſit hęc ſcriptura:ſed in pſalmis mul totiens ęque valens inueniť. Vere corde crediť ad iuſtitiã.Nã ſcriptura dicit. Oĩs ſiue Iudęus,ſiue Gẽtilis,qui credit in illũ quẽ deus excitauit a mortuis nõ cõfunde tur.i.nõ erubeſcet quaſi male crediderit. Bene dico omnis. Nam non eſt diſtinctio apud deũ:Iudęi & Gręci.i.deus ĩ ſaluatio ne ſua indifferẽter accipit Iudęũ vt Gẽti lẽ,& Gẽtilẽ vt Iudęũ.Vere apud deũ nul la eſt diſtinctio Iudęi & Gẽtilis:nam idem eſt dñs omniũ.Qui enim creauit vnũ:crea uit & alterum.Vnde apparet ꝙ ęquã vo lũtatẽ habeat ad vtrũq;,& ſicut volũtatẽ, ſic etiã habet potẽtiã.Nã ipſe eſt diues: & abũdãter retribuẽs in oẽs qui inuocãt il lũ.Probat ꝙ cõfeſſio ſit ad ſalutẽ.Reſpon det tñ litera ad proximũ.Vere de⁹ eſt di ues in oẽs qui inuocãt illũ.Nam oĩs qcun ꝙ ſit ille,ſiue Iudęus,ſiue Gẽtilis,qui inuo cauerit nomẽ dñi ſaluus erit. Quandoq; dem oportet eos iuocare vt ſaluenť: ergo oportet eos primũ credere,vt poſtea inuo cẽt.Quõ eñ inuocabũt illũ in quẽ nõ cre diderũt?quaſi diceret,quia credent inuo cabunt.Aut quõ credent ei quem non au dierunt?id eſt quia audient credent.Quõ autem audiẽt ſine prędicãte?.i.quia ṗdica bit illis audient. Quõ vero prædicabunt niſi mittanť?.i.quia deus mittet illos prę dicabunt.Ex oĩbus his interrogationibus intẽdit totũ venire ex gratia dei,a princi pio vocationis vſq; ad ſaluationem eorũ. Cũ enim dicit prædicatores a deo miſſos quos audierũt:& poſt auditũ credunt: & deinde inuocãt,& ſic ad vltimum ſaluan tur:totum innuit referẽdũ eſſe gratię dei. Vere ṗdicatores mittunť a deo ſicut ſcri ptum eſt in Eſaia. Q̃ ſpecioſi ſunt pedes .i.aduentus euangelizantiũ.i.bene annun ciantiũ pacẽ inter deũ & hominẽ.Et euan gelizantiũ bona.i.humilitatem, caſtitatẽ, & his ſimilia. Quia ſupra dixerat eo ꝙ au dierunt crediderunt:ne putaremus ꝙ ſo lum audire ſufficeret ad habẽdam fidem non operante ſpiritu ſancto interius, ait. Licet dixerim quia audient credẽt: tñ nõ omnes qui audiunt, obœdiunt euãgelio. Nec ſolus hoc dico:ſed Eſaias mecũ ſen tiens dicit hoc. Dñe quis credidit audi

Eſa.liij.

tui noſtro?.i.vel his q̃ audierũt a nobis,vl his q̃ nos audiuim⁹ a te & nũciauim⁹ illis? Per hoc ꝙ ait quis credidit, innuit mltos audiſſe:& ſi non oẽs, aliquos tñ crediſſe Et q̃nquidẽ aliqui crediderũt: ergo fides habeť ex auditu.i.credunt aliqui,quia au diunt.Non tñ ex omni auditu habeť ſana fides:ſed ex auditu qui ſit ṗ verbũ.i.ſecũ dũ doctrinam Chriſti,fides eſt ſalubris. Li cet pauci crederẽt auditui noſtro:tñ dico, nunqd nõ audierũt?quaſi diceret.De hoc ꝙ non crediderunt inexcuſabiles ſunt:qa verbũ fidei audierunt. Equidẽ in oẽm ter ram exiuit ſonus.i.fama eorum prædica torũ.Nec ſolũ fama:ſed etiã verba eoꝝ.i. eadẽ q̃ ipſi ṗdicabant,audita ſunt in fines terrę:& ita dico terrę ꝙ orbis.i.orbicula tę terrę.In omni eñ pte terrę audita ſunt verba apoſtoloꝝ.Audierãt vtiq; ſicut pro batũ eſt.Nec ſolũ eos audiſſe dico:ſed di co ꝙ etiã cognouerũt qđ īterrogatiue po nit vt magis eos excitet dicẽs.Nunqd Iſ rael.i.Iudaicus popul⁹ nõ cognouit?Duo ſunt gña cognitionis. Vnũ quo ſicuti rẽ bonam eſſe cognoſcim⁹,bonũ hui⁹ rei dili gimus & approbamus:& hęc eſt bona co gnitio. Alterũ quo rẽ,ſicuti diciť,ita eẽ vi demus,nec cõtradicere poſſumus:& tñ rẽ illã nõ diligimus,ſed (qđ ſolũ poſſumus) iniquum velle ad illã habem⁹. Hęc eſt ma la cognitio, quã Iudæi in Chriſtũ habue rũt. Probat auctoritate Moyſi Iudęos co gnouiſſe Chriſtũ dicẽs. Vere Iſrael cogno uit.Nã Moyſes primus tẽpore ſm ſcripta: nemo eñ ante eũ ſcripſit prophetiã. Per hoc autem ꝙ ait primus,innuit eiuſdẽ rei multos teſtes eẽ licet nõ reponat eos. Vel primus.i.ṗcipuus ſm dignitatem.Moyſes inquit primus dicit hoc.Ego adducã vos o Iudęi ad ęmulationẽ.i.ad inuidiã & idi gnationẽ animi,in nõ gentem.i.cõtra gen tilitatem quę prius gens mea non diceba tur:quos voſipſi canes vocabatis. Vel in non gentem.i.contra gentilitatem quã fa ciam non gentẽ.i. non ſicut genita eſt di mittam eam, ſed faciã nouam creaturam: regeneratam aqua & ſpũ ſancto.Nec ſolũ adducã vos vt videatis: ſed etiã mittam vos ĩ iram,vt pſequamini eos. Mittã dico in iram.i.cõtra gentilitatem inſipientẽ.i. quæ prius erat inſipiens,quia licet multi philoſophi gentium ſcientiã haberent de

Cognitiõis duo ſunt genera.

mundanis,tñ inſipientes erant cum veri-
taté diuini cultus ignorarent.Per hoc au
tem ꝙ Iudæi vidẽt propheriã Moyſi com
pletam eſſe, in eo quia inuident gentilib⁹
factis chriſtianis, idolatriam deſerẽtibus:
& nouam legem ſequentibus,cognoſcunt
aduenisse tempus illud:de quo hoc prędi
cebat Moyſes,ſed amaritudo eoꝝ nõ vult
acquieſcere verę cognitioni. Moyſes hoc
dicit de Iudæis.Eſaias autem audet & di
cit hoc de ſaluatione Gentiũ & reproba-
Eſaias q̃re a Iudæis interfectus fuit. tione Iudęoꝝ.Audet vtiq̃.Hic eñ Eſaias
quia manifeſtius cæteris ſaluationem Gẽ
tium prophetauit,multa pertulit a Iudæis,
& ad vltimum interfect⁹ eſt ab eis.ideo ſic
ait:audet.i.non reformidans:ſed cum au-
dacia dicit hoc.Inuentus ſum non quærẽ
tibus me.Vbi ait ſe inuentum & non quę
ſitum,quæ repugnare videntur : oſtendit
ex ſola miſericordia Dei gentes inueniſſe
ſalutem.Inuentus ſum inquam a gentib⁹
non quęrentibus me,naturali ratione,quã
eis ad intelligendum me dederam, & ap-
parui his palam.i.in manifeſto omniũ po-
ſitus.His dico qui non interrogabant me
.i.cognitionem mei ab aliquo intelligen-
te.Si enim me ſua ratione quærerent: nec
cognoſcere ſufficerent,opportunum eſſet
vt interrogarent ab intelligẽte:qđ ipſi mi
nus intelligerent. Sic ait Eſaias de Genti
bus.Ad Iſrael autem.i.ad Iudaicum popu
lum dicit hoc.Tota die.i.toto tempore p
prædicatores. Vel tota illa die qua pepen
di in cruce,expãdi manus meas.i.affectio
nes & opera mea ad populum Iudaicum,
non credentem.Nec ſolum non credentẽ,
ſed etiam contradicentem mihi.Expanſio
manuum Chriſti in cruce ſignificauit di-
lectionẽ:qua ſemper amplexari voluit Iu-
dæos,qua etiam in cruce ſi pœniterẽt pa-
ratus erat omnia dimittere.Ecce iterũ in
Eſaia oſtendit Iudęos cognouiſſe,cum vi-
deant hoc qđ dixit impletum eſſe. Oſten-
dit etiam ſaluationem Gentium & repro
bationem Iudæorum.

Cap. XI.

DIco ergo: Nunquid re
pulit de⁹ populũ ſuũ?
Abſit. Nam & ego Iſ-
raelita ſum ex ſemine
Abrahã de tribu Ben
iamin. Non repulit deus plębẽ ſuam
quã præſciuit. An neſcitis quid dicit
ſcriptura in Helia:quẽadmodũ inter
pellat deũ † aduerſum Iſrael? Dñe ꝓ- † pro
phetas tuos occiderũt:altaria tua ſuf iij. Reg. xix
foderũt:& ego relictus ſum ſolus: &
q̃runt animam meam.Sed quid dicit
illi diuinum reſponſum? Reliqui mi- iij. Reg. xix
hi ſeptem milia virorum:qui nõ cur-
uauerunt genua ante Baal. Sic ergo
in hoc tẽpore reliquię ſcđm electio-
nẽ gratię dei ſaluę † fient.Si aũt gra- † factæ
tia iã non ex operibus. Alioquin gra ſunt.
tia iam nõ eſt gratia.Quid ergo? Qđ
q̃rebat Iſrael hoc nõ eſt conſecutus:
electio autem cõſecuta eſt:cæteri ve-
ro excęcati ſunt ſicut ſcriptũ eſt.De- Eſa. vi.
dit illis deus ſpiritũ cõpũctionis,ocu
los vt non videãt, & aures vt non au
diãt:vſq; in hodiernũ diem.Et Dauid
dicit. Fiat menſa eorum coram ipſis Pſal. lxviii.
in laqueum,& in captionẽ, & in ſcan
dalũ,& in retributionem illis.Obſcu
rentur oculi eorum ne videãt:& dor-
ſum eorum ſemper incurua.Dico er-
go.Nunquid ſic offenderunt vt cade
rẽt? Abſit.Sed illorum delicto ſalus
eſt gentibus:vt illos æmulentur.Qđ
ſi delictũ illorũ diuitię ſunt mũdi:&
diminutio eorũ diuitię gentiũ:quãto
magis plenitudo eorũ? Vobis eñi di-
co gẽtibus.Qđ diu quidẽ ego ſum gẽ
tium apoſtolus,miniſterium meũ ho
norificabo:ſi quo modo ad æmulan-
dum prouocẽ carnem meã: & ſaluos
faciam aliquos ex illis. Si enim amiſ
ſio eorum reconciliatio eſt mundi:
quæ aſſumptio niſi vita ex mortuis?
Qđ ſi delibatio ſancta eſt,& maſſa:&
& ſi radix ſancta,& rami: ꝙ ſi aliqui
ex ramis fracti ſunt: tu autem cum
oleaſter eſſes inſertus es in illis:& ſo
cius radicis & pinguedinis oliuę fa-
ctus es : noli gloriari aduerſus ra-

mos,ꝙ ſi gloriaris, nō tu radicē por
tas:ſed radix te. Dicis ergo: Fracti ſūt
rami, vt ego inſerar. Bene. Propter in
credulitatem fracti ſunt. Tu autē ſi
de ſtas. Noli altū ſapere ſed time. Si
enim deus naturalibus ramis non pe
percit, ne forte nec tibi parcat. Vide
ergo bonitatē & ſeueritatē dei. In eos
quidem qui ceciderunt ſeueritatē, in
te autem bonitatem dei, ſi permanſe
ris in bonitate. Alioquin & tu excide
ris. Sed & illi ſi non permanſerint in
incredulitate, inſerentur. Potēs eſt.n.
deus iterum inſerere illos. Nam ſi tu
ex naturali exciſus es oleaſtro, & con
tra naturam inſertus es ī bonam oli
uam: quāto magis hi qui ſcd̄m natu
ram inſerent̄ ſuę oliuæ? Nolo enim
vos ignorare fratres myſterium hoc,
vt non ſitis vobiſipſis ſapientes, quia
cęcitas ex parte contigit in Iſrael do
nec plenitudo gentium ītraret: & ſic
oīs Iſrael ſaluus fieret, ſicut ſcriptum
Eſa.lix. eſt. Veniet ex Siō, qui eripiat & auer
tat impietatem ab Iacob. Et hoc illis
a me teſtamentū cū abſtulero pecca
ta eorū. Scd̄m euāgeliū quidē inimi
ci ꝓpter vos, ſcd̄m electionē aūt cha
De pœn. dist.iiij. Sine pœnitentia. riſſimi ꝓpter patres. Sine pœnitētia
enim ſunt dona & vocatio dei. Sicut
enim aliqn̄ & vos nō credidiſtis deo,
nūc aūt miam cōſecuti eſtis ꝓpter in
credulitatē illorū: ita & iſti nūc non
crediderunt in veſtrā miam, vt & ipſi
De pœni. diſtin.iij. totam. Sap.vij. miam cōſequant̄. Concluſit eni deus
oīa in icredulitate, vt omniū miſerea
tur. O altitudo diuitiarū ſapientię, &
ſciētię dei, q̄ incōpręhēſibilia ſunt iu
dicia eius, & inueſtigabiles viæ eius.
Quis.n. cognouit ſenſum dn̄i, aut qs
conſiliarius eius fuit? Aut quis prior
Sapien.ix. Eſa.xl. j.Cor.ij. dedit illi, & retribuet̄ ei? Qm̄ ex ipo,
& ꝑ ipſum, & in ipo ſunt oia, ipſi ho
nor & gloria in ſecula ſclorū. Amen.

Expoſitio Cap. XI.

QVia dico populum Iudæorū non
credentem, ſed contradicentem:
ergo dico.i. nūquid propterea di
cere exiſtimor ꝙ deus repulit populū ſuū
Iudaicum quem prius elegerat? Abſit hoc
vt deus aliquando repellat populum ſuū.
Vere non repulit. Nam ego Iſraelita ſum:
& multi alii qui nō ſum⁹ repulſi. Nec ita
Iſraelita vt aliunde natus in Iudaiſmum
tranſierim, ſed ſum ex ſemine Abrahæ.
Nec iterum de Iſmahele, vel de filiis Ce
turę, ſed de tribu Beniamin. Hæc tribus
aliis prælata fuit: quia q de hac tribu fue
runt: non tam ſæpe vt alii ad idolatriam
delapſi ſunt. Et quia ego de ſemine Abra
hæ non ſum repulſus: apparet per hoc
ꝙ Deus non repulit plæbem ſuam. Illam
vtiq; voco plæbem Dei quam præſciuit,
id eſt prædeſtinauit ad ſaluationem. Non
vtiq; modo repulit quemadmodum olim
exiſtimāte Helia omnes præter ſe receſſiſ
ſe a cultu Dei: multi tamē quos ipe igno
rabat, reſeruati ſunt a deo. Sic modo mul
tos Deus electos habet quos ignoramus.
Pro certo deus nō repulit plæbem ſuam:
quia an neſcitis quid ſcriptura dicat ī He
lia, id eſt vbi loquitur de Helia: quemad
modum ille Helias interpellat deum †ad †pro
uerſus Iſrael, id eſt ad damnationem Iu
dæorum: dicens hoc in tertio libro regū.
Domine Achab & Ieſabel occiderunt pro iij.Re.xix.
phetas tuos. Suffoderunt etiam altaria
tua. Fideles enim de Iſrael quia non aude
bant ad adorandum conuenire in Hieru
ſalem, latenter ideo in ſpeluncis & ſyluis
conſtruxerant aras, ibiq; immolabāt: quas
aras etiam a fundamentis euerterāt ido
latræ Iſraelitæ, quoſq; immolantes inue
niebant, occidebant. Alios (inquit) ꝓphe
tas occiderunt: & ego ſolus relictus ſum
in cultu dei, & adhuc quærunt animam
meam vt me cum aliis interficiant. Sic
ait Helias. Sed quid dicit illi diuinum re
ſpōſum? Hoc vtiq;: ego reliqui, id eſt reſer
uaui mihi ſeptem milia virorum, qui non
curuauerunt genua ante Baal, id eſt qui
non adorauerunt idola. Non ideo dicit ſe
ptē milia vt hic numerus determinat⁹ eſ
ſet in illis: ꝙ neq; plus neq; min⁹ ibi eſſet:
ſed qa per ſeptē vniuerſitas deſignat̄: ideo
etiā cert⁹ numer⁹ ī īcerta re ponit̄: vt oſtē

dať hic numerꝰ electoꝝ deo eſſe cognitꝰ:
etſi ab hoībus ignoreť.Qđ de Helia p̄miſit adaptat modo dictis ſuis ita.Quādoq̄dē in tp̄e Heliȩ multi fideles reſeruati fuerant,quos tñ ipſe ignorabat:ergo.i.ppter
ea p ſimile credēdū eſt ꝙ ſic.i.p miſericor
diam dei ſicuti tunc.Vel ſic.Quia quēadmodū tūc ignorabatur,ſic & modo electos
dei diſcernere nō ſufficimꝰ.Sic inqt nunc
vt olim etiā hoc in tēpore gratiȩ qua cau
ſa magis credēdū eſt deū miſericorditer ſi
bi reſeruaſſe electos magis q̄ olim,cū non
erat tēpus gratiȩ.Hoc inquā in tp̄e gratiȩ
ſaluȩ factȩ ſunt reliquiæ.i.illi quos deꝰ ſibi reliquit,idoneoſq̄ ſaluationi p̄ſciuit.Re
liquiȩ ſaluȩ factȩ ſunt,& hoc ſm electionē
dei ab ȩterno p̄uiſam:q̄ electio non fuit ꝓ
pter merita,ſed fuit gratiȩ:qa & per gr̄am
elegit, & per gratiā ſaluauit . Si autē hæc
electio eſt per gratiā:iā cōſtat ꝙ nō eſt ex
operibus promerētibꝰ illam:alioquin ſi ꝓpter opa eligerenť: iā illud qđ vocať gr̄a,
non eſſet pura gratia,ſed meritū.Hoc aūt
cōueniēter de gr̄a inducit:vt nec illi quos
deꝰ ſibi reliqt putent ſe electos ex merito:
ſicut malos quia male meruerūt reprobatos:& hȩc dicēs bene ſeruit itētioni.¶Sūmam auctoritatū ſupra poſitarū hic breuiter colligit:vt aperiat qđ per illas aucto
ritates intēdebat dicēs. Quia ſuperiꝰ dixi
ſcđm Eſaiam Iudȩos nō credētes,ſed contradicentes . Dixi iterum ſecūdū eundem
reliquias Iudȩorum eſſe ſaluatas.Ergo qd
ex his dictis q̄ ſibi obuiare videnť collige
mus? Hoc vtiq̄ dicemꝰ:qa qđ q̄rebat Iſrael.i.Iudaicus populus ſtatuere:ſ.iuſtitiam
ſuam,& in ea ſaluari:hoc nō eſt cōſecutꝰ.
Iſrael ī toto nō eſt cōſecutꝰ:ſed electio cō
ſecuta eſt.i.hi quos deus elegit de Iſrael
conſecuti ſunt ſaluationem.Cæteri vero
qui non ſunt electi:non ſolū nō conſecuti
ſunt:ſed etiam ſunt excȩcati. Et hoc dico
ſicut ſcriptum eſt in Eſaia:licet aliis verbis,eodem tñ ſenſu.Dedit illis Iudȩis deꝰ
ſpiritum cōpūctionis.ſ.ſpiritum malignū
q̄ pūgeret eos:& cogeret male agere . Vel
ſpūm.i.voluntatē cōpunctionis:qua pungerenť inuidendo,& iraſcēdo fidelibꝰ.De
dit etiā illis oculos.i.naturalē rationē:ſed
ita vt nō videāt.i.vt bono rationis priuētur.Dedit etiā aures.i.eandē rationē qua
ſi qđ p ſe nō poſſent intelligere: debuerāt
audire & addiſcere . Nō audiāt dico:vſq̄
in hodiernum diē.Hic dies hodiernꝰ fuit
pphetȩ:hodiernus etiā vſq̄ ad finē mundi:ſicut illud ī balneis:hodie cū p̄cio,cras
ſine p̄cio.Dicit etiā Dauid de excȩcatiōe
Iudȩorū hoc:fiat mēſa eorum.i.ſcriptura pſal.lxviii
qua debuerant aīaduertere bonū:fiat illis
in laqueū.i.illaqueenť in illa quotidie deterius intelligēdo:fiat etiā illis in captionē qa capti ſunt a Romanis:& fiat illis in
ſcandalū.Miſeriā eoꝝ diſperſoꝝ per mūdū
vocat ſcandalū:fiat etiā illis in retributio
nē.Cū captionē & ſcādalū retributionem
poſſet vocare.Aeternū tñ interitum quia
ꝑmanens erit:retributionē intelligit. Vel
ita mēſa eoꝝ.i.hoc ꝙ ſe fellitos & acidos
intulerunt deo,q de cōuerſione eorū reficí volebat: fiat illis in laqueū.i.illaqueenť
ideo obſidione Romanorū. Cȩtera nō mu
tanť.Et oculi.i.ratio eorū obſcurēť,ne videant & intelligāt bonū. Et dorſum eorū
.i.eādē rationē qua ſe ad cognitionem dei
erigere debuerunt illud incurua in terre
nis,ſemꝑ magis & magis p̄cipitando ī pœ
nis . ¶Quia dixi Iudæos excæcatos.Ergo
nunqd ppterea dico ꝙ ſic offenderunt: vt
caderēt inutiliter & irrecuperabiliter qđ
ſolūmodo in eis caſus ſit? Hic intendit re
primere gētiles ne ſe p̄ferant Iudȩis, licet
eos dixit excȩcatos:qa caſus eorum eſt recuperabilis,& ſaluationi gētiū plurimum
vtilis dicens.Abſit hoc vt licet offenderit
irrecuperabiliter ideo cadāt,& inutiliter.
Vere non inutiliter,ſed delicto.i.per delictum eoꝝ.ſ.Iudȩoꝝ eſt facta ſalus gētium.
Niſi enim Iudæi reſpuerent verbum dei:
apoſtoli non tranſirent ad gētes.Salus vtiq̄ facta eſt gentibus,vt gentes ȩmulentur
.i.imitenť illos Iudȩos qui fideles fuerunt
& quorū lex firmamentū eſt noui teſtamē
ti. Vel ita. Per delictum Iudæorum eſt facta ſalus Gentibus,ita vt Iudȩi æmulētur
illos.i.imitētur gentes in fide Chriſti . Et
ſcđm hoc ꝓbať ꝙ caſus Iudȩoꝝ ſit recuperabilis.Qȝ ſi delictū eorum pro quo Iudei
repulſi ſunt diuitiæ ſūt mūdi.i.cauſa fuit
quare gentilitas ditaretur gratia dei:quāto magis plenitudo eoꝝ.i.Iudæi plenarie
ſaluati,erunt diuitiæ gentiū? Per hoc caſus Iudæorum recuperabilis probatur.Si
enim deꝰ malū Iudȩorū vtile fecit gētibꝰ:
multo magis credendum eſt ꝙ bonū eorū

longe vtilius faciet gẽtib⁹. Delictũ eorum
ſunt diuitię mundi: Et diminutio illoꝝ.i.
apoſtoli q de Iudęis electi ſcd̃m ſe partem
Iudęorũ diminuerũt. Hęc inquã diminu-
tio ſunt diuitię gẽtiũ: apoſtoli em̃ ditaue-
rũt gẽtes verbo dei. Non ideo dicit pleni
tudo ꝙ oẽs ſaluãdi ſint: ſicut nec vniuer-
ſa gẽtilitas electa eſt: ſed qa multi ſaluabũ
tur. Vere plenitudo Iudęorũ ſaluabit̃. Nã
etiam in tpe excęcationis eorum ſaluabũ-
tur aliqui ex illis. Et hoc dico vobis genti
bus: qa ſemp q̃diu quidẽ ego ſum apoſto-
lus gẽtiũ: ad quas ſolũmodo miſſus ſum:
honorificabo tñ meum miniſterium: qa cũ
officium meũ hoc ſolũ exigat p̃dicare Gẽ
tibus: honorificũ faciã illud ſupra hoc qd
debeo: laborãdo ĩ Iudęis. Honorificabo di
co ſi quo modo (qcqd em̃ paterer non cu-
rarem) prouocẽ carnẽ meam.i. Iudæos ſm
carnẽ mihi ꝓpĩquos ad ęmulãdũ.i.ad imi
tandũ me in fide, & vt ſic ꝓuocãdo ſaluos
faciam.i.deus ꝑ me ſaluet aliquos ex illis.
Cauſam reddit quare debeat laborare in
eis: & idẽ videt̃ ſuperi⁹ poſuiſſe: ſed ibi cũ
determinatione tẽporis, vbi ait. Plenitudo
quã in finẽ mundi cõſtat fore. Hic aũt ad
aliud ponit, & ſine determinatione tempo
ris dicens. Ideo laborabo ſaluos facere ali-
quos ex illis. Nã ſi amiſſio eoꝝ eſt recõci-
liatio mundi.i.ſi excæcatio eoꝝ cauſa fuit
vt gẽtilitas recõciliaret̃ deo: quæ.i.qualis
dicẽda eſt aſſumptio Iudęoꝝ in quocunqꝫ
tpe niſi vita ex mortuis? Quia ſi de⁹ ꝑ ma
lũ eorũ recõciliauit ſibi mũdũ: multo ma-
gis credẽdũ eſt ꝙ per aſſumptionẽ eoꝝ fa
ciet de⁹ viuere multos in pctõ mortuos: q
exemplo illoꝝ ꝓuocati viuẽt in fide Chri
ſti. Probat ꝙ gen⁹ eoꝝ nõ impediat aſſum
ptionẽ eoꝝ: ſed ſola ĩcredulitas dicẽs. Bñ
dico aſſumptio. Nã bñ poſſunt aſſumptio
nẽ mereri. Si enim delibatio ſancta eſt.i.ſi
apľi & alii q de gñe eoꝝ electi ſunt, ſancti
ſunt: cõſtat ꝙ etiã maſſa.i.illa plenitudo
Iudęorũ ſalua eẽ põt. Si em̃ apľis nihil ob
fuit genus: nec aliis obeſſe debet. Deliba-
tionẽ dicit ab ea ſilĩtudine: quẽadmodum
parũ qd guſtat̃ de cibo ꝑ qd̃ tota maſſa be
ne an male cõdita ſit, ꝓbat̃: Sic apoſtoli de
libatio dicebant̃ totius maſſę Iudæorũ: in
qbus planũ erat Iudæis gen⁹ nihil obeſſe.
Probat iterũ idẽ ꝑ aliud. Ideo etiã conſtat
eos bñ poſſe aſſumi. Nã radix eoꝝ.i. Abra
hã, Iſaac, & Iacob, ꝙ ſi radix eoꝝ ſcã eſt:
rami etiã ſancti eẽ poſſunt. Dices iterũ mi
hi: ꝙ rami illi fracti ſunt: ꝙ ſi aliq ex ramis
ꝑ incredulitatẽ a radice fracti ſunt: tu aũt
inſert⁹ es in illis.i. loco illoꝝ cũ eſſes olea-
ſter.i.ſterilis, & a ſancta radice alienus: fa-
ctus es etiã ſoci⁹ radicis.i.ꝓphetarũ: in q-
bus radicata eſt fides. Et fact⁹ es ſoci⁹ pin
guedinis.i.apoſtoloꝝ: q pinguedinẽ fidei,
& abundãtiã ſancti ſpũs habuerũt. Radi-
cis & pinguedinis dico oliuę.i. Iudaici po
puli: qa ꝓphetę & apľi de Iudæis nati ſũt.
Et ſi tu alienus a radice ĩſert⁹ es: noli glo
riari aduerſus ſtãtes ramos: neqꝫ te p̃ferre
illis: quaſi tu ꝓpter meritũ ſis eligẽdus, il-
li ꝓpter genus abiiciẽdi. Qꝫ ſi tu importu
ne gloriaris, dicet̃ tibi: Frater tu non por-
tas radicẽ, ſed radix portat te: qa in te nul
lũ exẽplũ boni: in radice vero (vt in Abra
ham) exẽplũ toti⁹ fidei. Quia mõ abſtuli ti
bi gloriari, aduerſus ſtãtes ramos: ergo.i.
ꝓpterea dices mihi: quia aduerſus fractos
gloriaberis ita. Naturales rami ꝑ ĩcreduli
tatem fracti ſunt, vt ego ĩſerar loco eorũ.
Hoc bñ eſt & ſic cõcedo ait Paulus, ſed il
li nõ ꝓpter gen⁹, ſed ꝓpter incredulitatẽ
fracti ſunt. Tu aũt ſtas loco illoꝝ ꝑ ſola fi
de. Et ideo noli altum ſape.i.ſupbire con-
tra fractos: ſed time ne ſimiliter frãgaris:
timẽdũ vtiqꝫ eſt: qa ſi de⁹ nõ pepcit natura
lib⁹ ramis.i. Iudęis: ne forte nec parcat ti-
bi cui min⁹ debere videt̃ nõ naturali: quia
tu nõ naturalis ꝑ grãm ĩſert⁹ es: ille natu
ralis ꝓpter culpã repulſus ẽ. Ergo vide bo
nitatẽ & ſeueritatẽ Dei. In eos qdẽ q ceci-
derũt.i.in Iudęos: vide ſeueritatẽ. In te au
tẽ q ꝑ miſericordiã inſert⁹ es, vide bonita
tẽ dei. Bonitatẽ ea lege dico, ſi tu permãſe
ris in ea bonitate cooperãdo acceptæ gr̃ę.
Alioqn ſi nõ pmãſeris: ſicut Iudę⁹ exciſus
eſt: ita tu etiã excideris: & illi Iudęi ſi non
permanſerint: in incredulitate iterum ĩſe-
rentur: & bñ dico inſerent̃. Nam deus po
tẽs eſt iterum inſerere illos ſicuti olim eoſ
dem inſeruit. Et vere deus potẽs eſt, nam
actum huius potentiæ aliquos licet pau-
cos inſerendo hoc tẽpore paulatim exer-
cet: qd ęqpollẽter ait. Deus vtiqꝫ põt eos ĩ
ſerere. Nã ſi tu Gẽtilis exciſus es ex olea-
ſtro.i.ex infructifera radice: oleaſtro dico
naturali tibi per longam conſuetudinem.
Et ſi inſertus es per gratiam in bonam oli

uam:& hoc contra naturã.i. contra con-
ſuetudinẽ q̃ diuturnitate tẽporis in natu
rã trãſierat:quãto magis hi Iudęi inſeren
tur ſuę oliuę q̃ eoꝝ ẽ ſcđm naturã? Si tu
nõ naturalis inſertus es ꝓpter fidẽ:nõ eſt
cauſa quare naturales rami nõ debeãt in
ſeri ꝓpter eãdẽ cãm.¶Probauit ſuperiꝰ ꝙ
deus potẽtiã haberet inſerẽdi illos p actũ
ſuæ potẽtię,qa reuera ĩſerent dicẽs: Vere
Iudęi iterũ inſerent.Nã & nũc tẽpore ex-
cęcationis eoꝝ ſcđm partẽ inſerunt:& ad
vltimũ oĩs Iſrael ſaluus fiet. Qꝛ nũc aliq̃
inſerunt cõcipimꝰ vbi ait:cęcitas ex par-
te cõtigit ĩ Iſrael.Si eñ ĩ parte nõ ĩ toto:
quare nõ dicimꝰ nũc etiã partẽ eoꝝ rein-
ſeri? Et o fratres nolo vos ignorare, hoc
cõtigiſſe.ſ. cęcitatẽ in Iſrael vt itrarẽt gẽ
tes:qđ vtiq̃ myſteriũ eſt:qa ſi ordo rei cõ
ſideratur, cauſa tñ excęcationis Iudęorũ, &
illuminationis gẽtiũ,nõ intelligitur.Quam
cęcitatem & illuminationẽ:ideo nolo vos
ignorare eſſe myſteriũ,vt non ſitis vobiſ-
metipſis ſapiẽtes.i.vt non ĩputare poſſitis
hoc ſapiẽtię veſtrę,q̃ ſacramẽtũ huius rei
intelligere nõ ſufficit.Si eñ hęc cauſa nõ
ſub myſterio occultaretur:ſed vobis aperta
fieret:pſumẽdo imputaretis hoc ſapiẽtiæ
veſtrę:q̃ qa in cognitione huius myſterii
deficit,imbecillitatẽ ſuã ĩtelligit,& miratur
altitudinẽ diuini cõſilii. Hoc inquã nolo
vos ignorare:quia.i. ꝙ cæcitas cõtigit in
Iſrael.Et hoc ex parte:nõ eñ oẽs excęcati
ſunt.Cõtigiſſe dicit quãtũ ad ignorantiã
hominũ,q̃ cauſas huiꝰ myſterii neſcit: cũ
tñ nihil cõtingẽtię, nihil fortuitũ ĩ ꝓuidẽ *Contingẽs deo nihil.*
tia dei fit: q ſicut oĩa, ſic & cauſas omniũ
nouit.Cęcitas vtiq̃ cõtigit ĩ Iſrael,donec
intraret plenitudo gentiũ.Illud donec,&
tẽporale eſt & cauſale.Quaſi diceret.Ideo
Iudęi excęcati ſunt, vt intraret, & tãdiu,
donec intraret plenitudo gentiũ. Nec ſic
plenitudo vt ſinguli de gẽtibꝰ ſaluarentur,
ſed eo reſpectu quo vix aliquĩ de gẽtibus
prius ſaluabantur.Dicitur in tẽpore gratiæ
fuiſſe plenaria ſaluatio gẽtiũ.Et ſic poſtq̃
introiſſet plenitudo gentiũ, ſaluus fieret
oĩs Iſrael:nõ tamẽ oẽs Hebręi:ſed quicũq̃
eſſent Iſrael videntes deũ.Sentẽtia tamen
quorũdã eſt oẽs Iudęos in fine mũdi ſaluã
dos.Probat ꝙ Iudęi nũc partim ſaluẽtur,
& in fine plenarie per auctoritatem Eſaię
dicens:Qꝛ dico Iſrael ſaluũ fieri,hoc non
ex me: ſed ſicut ſcriptum eſt aſſero. Hoc
vtiq̃ ſcriptum eſt. Veniet ex Sion.i.ex Iu
daico populo, qui eripiat quadam violen
tia,& multo labore,vt modo fit in tẽpore
excęcationis,qui etiam quadam facilitate
auertat qđ erit in fine mũdi,quãdo Iudęi
vltro properabunt ad ſaluationẽ. Eripiat
dico & auertat impietatem ab Iacob.i.a
Iudaico populo.Impietatem nõ dicit hic *Impietas.*
conſuetã idololatriam:ſed denegare cul-
tum filio dei,qđ Iudęi faciebãt,hoc vocat
impietatem. Ritus enim eorũ poſtq̃ tem-
pus gratiæ venit vere idololatria fuit.
¶Determinauit p quẽ ſalus fieret Iudęis.
Determinat etiã tẽpus quãdo hoc futurũ
ſit,dicens:Et hoc teſtamentũ.i.hęc teſtata
promiſſio,cõplebitur illis a me:tunc cum
abſtulero peccata eorũ, eoſq̃ iuſtificaue-
ro:qđ nũc paulatim fit,& in vltimis die-
bus plenarie.Nũc qdẽ eripiũtur ab impie
tate, & fiũt dilecti.Alii vero qui nolũt eri
pi,ſunt inimici: & hoc ſcđm euangeliũ.i.
propterea qa euangelio inuidẽt,& detra-
hũt,per qđ gẽtes cõuertũtur. Inimici vti
q̃ ſunt. Et hoc ꝓpter vos.i.ad vtilitatem
veſtrã.Niſi eñ Iudęi verbũ dei reſpuerẽt,
apoſtoli vtiq̃ nõ tranſirẽt ad gentes. Alii
ſunt inimici.Alii autẽ.i.prędeſtinati ſunt
chariſſimi ſcđm electionẽ.i. nõ ꝓpter me-
ritũ:ſed qa deus elegit eos p gratiã.Cha-
riſſimi etiã propter patres:nõ tamẽ ꝓpter
meritũ patrũ,ſed vt impleãtur promiſſio
nes factę patribus eoꝝ.Vere ſcđm electio
nem,& propter patres. Nam vocatio dei
.i.electio eorũ:& dona.i.impletiones pro-
miſſionũ ſunt ſine pœnitẽtia.i.ſine immu
tatione,qa quemadmodũ promiſit, & ele-
git,ſic complebit:vel ita: Vere chariſſimi
ſcđm electionẽ. Nam dona dei.i.remiſſio
peccatorum:& vocatio dei.i.inſtructio fi-
delium,quos poſtq̃ in baptiſmo iuſtifica-
uit,per doctores inſtruit: Hęc vtiq̃ dona
& vocatio dei ſunt ſine aliquo merito.Nã
ſine pœnitẽtia corporalis afflictionis quæ
meritũ pœnitẽtię præcelleret apud deũ,ſi
dona & vocatio eius fierẽt ſcđm meritũ
Iudęi vtiq̃ eligũtur.Nã ſicut vos Gẽtiles
& quidã Iudęi ante legẽ vos aliquãdo nõ
credidiſtis deo:nũc autẽ in tẽpore gratiæ
cõſecuti eſtis miſericordiã.i.ex miſericor
dia ſaluationẽ: & hoc ꝓpter incredulita-
tẽ Iudęorũ.Qꝛ eñ verbũ dei nõ receperũt

hoc ad gentes tranſmiſit apoſtolos. Sicut inquit vos olim nō credētes modo cōſecuti eſtis miſericordiam : ita & iſti Iudęi, nūc nō crediderūt,euntes in veſtrā miſericordiā.i.nolentes ſaluari:ſicut vos ꝑ miſericordiā dei: ideo nō crediderūt:vt quē admodū vos:ſic etiā ipſi cōſequātur miſericordiam. Vobis incredulis miſertus eſt deus:vt hoc ſolūmodo imputaretur gratię ſuę,ſic & Iudęis diſpoſuit in incredulitate dimerſis miſereri, vt vterq; Iudęus & Gētilis ęque totum referret gratię dei, ſuāq; imbecillitatē cognoſcens nō ſuperbiret.Deus enim vidēs diabolū & hominē vtrūq; cecidiſſe p ſuperbiā, multū exinde ſtuduit pcauere homini a ſuperbia,quare vtrūq; Iudęū & Gentilē labefactari pmiſit in incredulitatē,vt quāto magis infirmitatē ſuā cognoſcerēt,tāto amplius miſericordię dei ſeſe ſubiicerēt. Vere incredulitas Iudęorū cauſa eſt vt miſericordiā cōſequātur. Nā deus concluſit oīa,nūc Gentiles,nūc Iudęos in incredulitate: vt oīb9 factis incredulis, opportune miſereatur oīm.Si eñ alii vel vtriq; ī fide pſtitiſſent, profecto qđ miſericordię dei erat,merito fidei ſuę aſcriberēt.Et cauſas horū quare nūc iſti cōcludātur,nūc illi,noli inueſtigare,ſed admirare cōſilium dei mecū dicēs : O altitudo iudiciorū dei qbus nūc Iudæi repellūtur,nūc Gentiles inſeruntur.Hæc vtiq; iudicia ſic alta ſunt,quēadmodū ſapiētia & ſciētia dei.Qđ ita ait . O altitudo.i.pfūditas diuitiarū ſapiētię.i. diuitis ſapiētię & ſciētię dei . Sapientia & ſciētia dei diues dicitur ſcđm multā copiā.Alta dicitur ſcđm inſcrutabilē profunditatē. Sapiētia dei dicit̄ qua ſe quātus eſt cognoſcit. Sciētia qua quęcūq; ſunt creaturarū nouit. O altitudo ſapiētię & ſciētię dei,ꝗ incomphēſibilia ſunt iudicia eius.i.nemo ſufficit compræhendere profunditatem iudiciorum quę pertractat apud ſe.Diceret aliquis. Q;diu apud deū pertractātur iudicia:verū eſt ꝙ nō intelligūtur: ſed in actū deducta,ſatis comphendūtur. Cōtra hoc Paulus.Iudicia dei dū apud deū pertractātur,ſicut cōpręhendi nequeunt: ita etiam vię eius.i. operationes ipſorū iudiciorū ſunt inueſtigabiles. Probat p Eſaiā qđ præmiſit dicēs. Vere ſapiētia & ſciētia dei ſunt inueſtigabiles.Nā quis cognouit

Sapiētia. Scientia dei.

ſenſum dñi ? Nemo vtiq; qđ deus ſenſit, connoſcere potuit. Et vere iudicia & opa iudicioꝝ ſunt inueſtigabilia.Nam qs fuit conſiliarius eius,cuius conſilio ordinaret ſua? Vel quē in conſilio diſpoſitionis ſuæ admitteret ? Nemo vtiq;. Et ſicut nemini aperuit ſenſum ſuum : ita quæq; bona ex miſericordia tribuit.Quis eñ dedit illi ? potuit quidē aliqs poſt acceptā gratiā in aliquo mereri.Sed qs dedit illi prior ante ꝗ deus daret gratiā: & ei ſic danti nō gratis dabit̄ a deo,ſed retribuet̄ qa pmeruit? Hęc ſunt Eſaię: quę autē ſequūtur verba ſunt Pauli . Vere nemo prior dedit illi, quoniā ex ipſo, & p ipſum,& in ipſo ſunt oīa . Per diuerſas ꝓpoſitiones,ex ipſo,per ipſum,in ipſo,notat diſtinctionē perſonarū trinitatis.Per idē pronomen ter repoſitū,notat idētitatem ſubſtātię dicens.Ex ipſo.i.ex patre ꝙ principiū nō eſt ab alio: Et p ipſum.i.p filiū: q a patre principium habet:& p quē pater fecit oīa.Et in ipſo.i. in ſpiritu ſancto, q a patre procedit & filio,q bonitas dei dicit̄:per quā bonitatem ſubſiſtūt creata.Ex ipſo inquā,& p ipſum, & in ipſo ſunt oīa:ipſi itaq; de oībus debetur gloria & gratiarū actio,pro oībus bonis ꝗ dat miſericorditer. Et hęc gloria ſit in ſecula.i.æternaliter: amen.i. videte vt ita fiat . Poterat hic finiſſe epiſtolā,ſufficienter eñ vtrūq; populū ne inter ſe viciſſim ſuperbirēt repreſſerat, multaſq; rationes inde pmiſerat: Sed quia eis iā non intra ſe cōtētioſe ſuperbiētibus neceſſaria erat alternata dilectio:Admonet ideo eos iā a cōtētione ſedatos ſubſeruire ſibi inuicem,vnūq; ſupportare alterū, vt p huiuſmodi ſubſeruire coaleſcat in eis & conualeſcat vinculum dilectionis.

Trinitatis breuis & bona declaratio.

Cap.XII.

OBſecro itaq; vos fratres per miſericordiā dei vt exhibeatis corpora veſtra hoſtiā viuentem, ſanctam, deo placentem, rationabile obſequiū veſtrum. Et nolite conformari huic ſeculo : ſed reformamini in nouitate ſenſus veſtri,vt probetis quę ſit volūtas dei bona,& beneplacēs & pfecta.

Dico enim per gratiam quæ data eſt
De renun. c.j. li.vj. lxxxix.di.c.j.de ſum. tri.dãnamus.
mihi omnibus qui ſunt inter vos non
plus ſapere,q̃ oportet ſapere : ſed ſa-
pere ad ſobrietatem,& vnicuiq; ſicut
deus diuiſit mẽſuram fidei. Sicut em̃
in vno corpore multa membra habe
mus,omnia autem membra non eũ-
dem actũ habent: ita multi vnũ cor-
pus ſumus in Chriſto, ſinguli autem
alter alterius membra:habẽtes autẽ
donationes ſecundũ gratiã quę data
eſt nobis,differentes.Siue prophetiã,
ſecũdũ rationẽ fidei . Siue miniſteriũ
in miniſtrando.Siue qui docet in do-
ctrina.Qui exhortatur,in exhortãdo.
Qui tribuit,in ſimplicitate. Qui prę
eſt,in ſollicitudine.Qui miſeretur,in
hilaritate. Dilectio,ſine ſimulatione.
Amos.v. .j.Pe.ij.
Odientes malum, adhęrentes bono.
Charitatem fraternitatis inuicem di
ligentes,honore inuicem pręuenien-
tes . Sollicitudine non pigri, ſpiritu
feruentes,domino ſeruiẽtes.Spe gau
dentes,in tribulatione patiẽtes.Ora-
tioni inſtãtes.Neceſſitatibus ſancto-
rum cõmunicantes . Hoſpitalitatem
Pſ.cxxv. Heb.xiij. lxxiij. diſt. in hoie. xxiij.q.iij. certũ eſt.
ſectantes. Benedicite perſequentibus
vos.Benedicite,& nolite maledicere.
Gaudete cum gaudentibus, flete cũ
flentibus.Idipſum inuicem ſentiẽtes.
Non alta ſapiẽtes, ſed humilibus cõ
ſentientes.Nolite eſſe prudẽtes apud
voſmetipſos.Nulli malum pro malo
Prouerbi. xvij. j.Pe.iij. xxiij. q.iii. ſex. ij.Cor.ii. xi.q.iii.ſn= ter verba. Heb.xii. xi.q.iii. ira ſępe. Ezech.ix. xxiii.q.iiij. ego autẽ. Deu.xxxii Prouerbi. xxv.
reddentes.Prouidentes bona non tm̃
coram deo , ſed etiam corã omnibus
hominibus . Si fieri poteſt qđ ex vo-
bis eſt,cum omnibus hominibus pa-
cem habentes. Non voſmetipſos de-
fendentes chariſſimi,ſed date locum
irę.Scriptum eſt enim:Mihi vindictã
& ego retribuam,dicit dominus.Sed
ſi eſurierit inimicus tuus,ciba illum:
ſi ſitit,potũ da illi. Hoc enim faciẽs,
carbones ignis cõgeres ſuper caput
eius. Noli vinci a malo ; ſed vince in
bono malum.

Expoſitio Cap.XII.

LItera ſic iungitur.Quandoquidẽ
ex deo:& per deum, & ĩ deo ſunt
omnia.Itaq; fratres obſecro.i. per
omnia ſacra moneo vos . Obſecro vtiq; p
miſericordiam dei.i.per apoſtolatũ mihi,
non quia meruerim,ſed per miſericordiã
traditum.Vel obſecro per miſericordiam
dei,ex qua omnia bona eſſe ſuperius pro-
baui:vt exhibeatis.i.prępparata faciatis,nõ
ſolum animas , ſed etiam corpora veſtra.
Exhibeatis dico hoſtiam. i. mortificatam
ſcđm depoſitionem ſordium , & viuẽtem
ſcđm poſitionem virtutum.Nec ad tẽpus
viuentem : ſed ſanctam.i.in vita virtutũ
ſanctam & perdurantem,& in hac vita &
ſanctitate non lucrum vel laudem mũdi,
quęrentem:ſed deo per omnia placentem.
¶Et ne quia modo dixerat,exhibere cor-
pora veſtra hoſtiam,putaret aliquis affli-
gendum eſſe corpus ſine aliqua temperan
tia,ideo addit Apoſtolus.Ita dico hoſtiã,
vt obſequiũ veſtrum ſit rationabile .i. vt
cũ diſcretione ieiunetis,vigiletis &c. Mo
do diceret aliquis. Paratus ſum exhibere
me deo q̃diu non conturbat me mundus:
ſed durum eſt reſiſtere mũdo cogenti me.
Contra hoc Paulus. Vos vtiq; tales exhi-
bete:& nolite conformari.i.conformes fie
ri huic ſeculo,vt in aliquo obtemperetis
mundo blandienti ſeu deterrenti vos.No
lite conformari ſeculo : ſed reformamini
per baptiſmũ, qui prius deformati eſtis p
culpam Adę,vel reformamini.i. quotidie
innouamini, qui nouam formam iuſtifica
ti accepiſtis.Reformamini dico,proficien
do aſſidue in nouitate ſenſus veſtri.i.ſem
per magis ac magis bene operando inno-
uamini , vt ſic probetis.i.probabiliter co-
gnoſcatis,quæ ſit voluntas dei, voluntas
dico bona.i.vtilis facientibus eam,& bene
placens,his qui actu experiũtur eam, nec
ita in vno bene placens, vt in alio diſpli-
ceat,ſed in omnibus perfecta.Corpora ve-
ſtra hoſtiã exhibere deo illud ammoneo,
ſine aliqua diſtrictione obœdientię . Hoc
autem qđ ſequitur dico per gratiam.i.p̃-
cipio auctoritate noſtri apoſtolatus. Con
ſiderandum eſt quare prædicta ſolum mo

Prelati vltra pcepta nō cogant.

neat:quę autē ſequitur omni auctoritate interdicat:ea enim q̄ offenſionē generāt, licet prelatū ſubditis vi obœdiētię īterdicere:ſed poſtq̄ legē nō violant: nō ita cogendi ſunt ad meliora, ſolūmodo bene faciāt:ſed ex dilectione monēdi. Si em̄ diſtrictione obœdiētię ad perfectiora cogerent magis in hoc dānaret eos prelatus, q̄ adiuuaret,cū ſi pręceptū nō facerēt:damnarētur propter inobœdiētiā: & ideo potius ammonitione trahēdi ſunt ad meliora q̄ coactione,quare ſic ait. Per gratiā apoſtolatus q̄ data eſt mihi: dico & pcipio oīb⁹, & ita omnibus ꝙ ſingulis qui ſunt inter vos:hoc.ſ.dico:nō plus laboretis ſapere q̄ oportet ſapere.i. q̄ fides ſana exigit : nec vobis penitus interdico ſapere : ſed volo vos ſapere ad ſobrietatē. Nec iterum vos omnes ad eūdē terminū volo de ſapientia laborare:vt non ſatis ſit vobis:niſi omnes ęquo modo ſapiatis: & ideo vnicuiqꝫ ſufficiat ſapere ſicut deus diuiſim dedit ſingulis menſurā fidei.i.dona ſua mēſurata ſcd̄m modū & opportunitatē fidei veſtrę. Ideo Romanos a nimietate ſapiētię reprimit: qa ipſi ſupra modū inueſtigabāt cauſas myſteriorū dei . Hoc autē ꝙ deus nemini totū ſapere dedit,ſed p partes ſingulis diuiſit,multū valet ad hoc vt ſibi ſubſeruiant: & vt alter alteri viciſſim ſeſe cōtemperēt. Cū enim vnus ignorat,qđ alter ſapit,& ecōuerſo : ī diuerſitate acceptarū gratiarū ſubſeruit alter alteri,de quo cōgruā ſimilitudinē ſuppoſuit:qa quēadmodū diuerſa mēbra in vno corpore diuerſos† ſenſus habētia: pes manui ſubſeruit: dū portat manū ad tāgendū qđ cupit,manus pedi:dū pedē veſtit. Sic & nos diuerſa mēbra ſumus,vnū corpus eccleſię efficiētia. Sicut enim ab eadē anima diuerſa membra in eodē corpore ſenſificātur : ita nos in corpore eccleſię p eūdē ſpiritū oēs viuificamur. Litera ſic iūgitur:Deus vtiqꝫ dona ſua diuiſim dedit . Nā ſicut in vno corpore habemus quidē multa membra, ſed nō oīa mēbra habēt eūdē actū: ita nos multi vnū corpus ſumus in capite Chriſto:ſed ſinguli ſumus mēbra:ita ꝙ alter alterius.i.vt hic oculus ſubſeruiat illi pedi, & ſic in cęteris, quę cōtemperātia ſubſeruitionis plurimum eſt idonea ad cuſtodiā humilitatis & vnionis. Singuli ſumus

Sapiendū quō & qb⁹ ſobrie.

†tactus.

alter alterius mēbra : igitur.i.ppterea qa voluit nos deus ita viciſſim ſubſeruire,ſumus habētes donationes differētes:vt hic prophetiā,hic doctrinā &c. Si em̄ ſinguli omnes donationes haberēt,nō eſſet vnde alter alteri ſubſeruiret,vel neceſſari⁹ eēt, & ſic alter in alterū ſuperbiret: nō relicto vnde vnus alteri ſe contēperaret. Habētes dico differentes donationes: & hoc ſcd̄m gratiā.i.per ſpiritū ſanctū,quę gratia data eſt nobis p gratiā nō recōpēſata p meritū . Donationes dico vt ſiue habeamus prophetiā.i. certā de futuris cognitionē, vel quorūlibet ſecretorū reuelationē,habētes dico prophetiā & hoc ſcd̄m rationē fidei. Nō determinat cui⁹ fidei,vel noſtrę vel auditorum:& ad vtrūqꝫ referri poteſt ita. Scd̄m rationē fidei noſtræ, quia deus ſcd̄m qđ videt cōueniēs eē & modū fidei noſtrę,vel reuelat ſecreta,vel pnūciat futura: vel ſcd̄m rationē fidei auditorū, qa quēadmodū deus videt fidē & capacitatē audiētiū:tm̄ dat pdicatoribus, vt reuelēt eis vel annūciēt. Nos vtiqꝫ habentes prophetiā ſcd̄m rationē fidei: vel noſtræ, vel auditorū ſimus alter alterius mēbra. Siue habemus miniſteriū adminiſtrādi fratribus tēporalia:debemus alter alterius eſſe mēbra in miniſtrādo , ſicut nobis creditū eſt . Siue ille qui docet: docere dicit ꝙ & ſcientiā docēdi,& gratiā ſermonis habeat qui inquā docet ſit mēbrū alterius in doctrina. Ille vero q exhortatur ſit mēbrū alterius in exhortādo. Docere eſt ſapientis minus ſcientē:ſed exhortari poteſt & animare ad bonū,minus ſciens longe ſe prudentiorē,vt quilibet ruſticus poſſet quidē exhortari ad bellū fortē militē: cui⁹ tamē belli peritiā ruſticus ignoraret. Qui autē tribuit,tribuat in ſimplicitate.i.nō ſpe recipiendi:nō amore terrenę laudis,ſed pro ſola dilectione pximi. Ille vero qui pręeſt, præſit in ſollicitudine.i. omni vigilantia curā ſubditorū gerat. Qui habet qđ eroget,ſimpliciter tribuat. Qui vero nō habet qđ tribuat:miſereaꝫ tm̄ animo : & ille qui miſereꝫ faciat hoc in hilaritate.i.non coactus præcepto legis,ſed feruēs ſpiritu dilectionis. Et qa vt hoc modo ſibi inuicē ſubſeruiēdo,alter alteri ſe contēperarent, vidit neceſſariā eſſe dilectionē: ſubiungit de illa dicens,vt his modis alter alterius

Docere Exhortari ꝙ quorū ſint.

mēbrū fiat,ſit in vobis dilectio:& hoc ſine ſimulatione,vt & foris ſe oſtendat, & intus ardeat dilectio. Nec ita diligatis, vt malo proximi adhęreatis, ſed odiētes malū eius,bono vero proximi ſitis adhęrētes .i.cooperantes.Nec ſufficiat in vobiſipſis habere dilectionē:ſed etiā diligētes charitatem fraternitatis.i.bonę dilectionis eſſe in fratribus veſtris:charitatē dico inuicē habitā,ꝙ alter in alterū operetur charitatem:vel ita. Sicut vos proximos diligere volo:ita volo vos eſſe diligētes charitatē fraternitatis,recōpenſatā inuicē:ꝙ ſi proximi aliqua opa charitatis recōpēſant vobis,libēter ſuſcipite.Erant eī qdā q bene faciebāt ꝓximis: ſed ne remunerationem huius meriti pderēt:nolebāt recipere aliquid inuicē a ꝓximis:& vt dilectio veſtra incremētū ſemp habeat, ſitis honore puenietes inuicē.i.alter alterū,vt q citius poteſt aſſurgat alii: amplectaī ꝓximū omni genere dilectionis: vtq̄ bonū fraternitatis accreſcat in vobis:eſtote nō pigri ſollicitudine, vt omni vigilantia ſollicitus ſit alter alterius leuare neceſſitatē.Hāc ſollicitudinē ſuperius pcepit prelatis,quā hic fratribus ex quadā paritate cōmēdat.Qꝫ ſi nō habēt qđ ſollicite tribuāt: ſint tū feruētes ſpiritu.i.charitas ardeat in animo eoꝝ,licet nō habeāt poſſibilitatē operādi. Et ne cōtēplatores malū putarēt a culmine cōtēplationis cōdeſcēdere neceſſitatibus ꝓximi:ait Paulus.In his oībus ſciatis nos eſſe ſeruiētes dn̄o.Deus eī hoc gen⁹ ſeruitutis multū diligit. Cūq̄ ſic diligentes in cura proximi ſtudueritis, ne expectetis pręſentē mercedē,ſed eſtote gaudētes ſpe futurę remunerationis. ¶Oſtenſo quomodo ſe debeāt exhibere bonis,determinat quomodo ſe habeāt contra malos dicēs.Ne autē ſpe futura fruſtremini:eſtote patiētes in tribulatione.i.patiēter ſuſtinete q̄cūq̄ p Chriſto vos pati oportuerit. Vt aūt in patiētia pſeueretis: eſtote inſtātes orationi:qa ſi in oībus oratio cōmoda eſt,multo magis ad pferēdū paſſiones quę adeo carni repugnāt,eſt neceſſaria.Si vero nō adeo ingruant vobis tribulationes, eſtote ſaltē cōmunicātes neceſſitatib⁹ ſanctorū vt indigētiis horū q patiuntur,vos & veſtra cōmunia faciatis.Nec ſolum cōmunicātes:ſed etiā ſectātes hoſpitalitatē, vt ſanctos quos impii pſequūtur,vos intimidi hoſpitio recipiētes,curā eoꝝ habeatis.Patimini qdē tribulātes vos, nec hoc ſolū:ſed etiā benedicite pſequētibus vos: nec ſemel, ſed aſſidue benedicite: nec vt reſpectu patiētię veſtrę benedicatis,& cōſideratione crudelitatis eoꝝ maledicatis, ſed nūq̄ velitis maledicere. Vt autē dilectio integra ſit,debetis cōgaudere gaudētibus,& hoc de ſpiritualibus bonis haud dubiū eſt:& de tēporalib⁹ quātū ratio admittit.Debetis etiā flere cū flētibus,ſi pœnitētia ductus affligitur: ſi etiā nimis vehemēti dolore carnis anguſtiat:in quo tn̄ dolore modus eſt habēdus. Vt autē vere lugeatis cū lugētibus,eſtote ſentientes id ipm,vt nō tm̄ vultu,ſed corde interius affligamini, & hoc inuicē hic illi,ille iſti.vt autē idipſum ſentiatis,eſtote non alta ſapientes.i.nō ſuperbiētes, ſed conſentiētes humilibus.i.idē ſentite cū abiectis, & vt noueritis cōſentire humilibus,nolite eſſe prudētes.i.prouiſores eorū, quę expediūt ſolūmodo apud voſmetipſos:ſed etiā ꝓuidete aliis:vos dico nō reddētes alicui malū ꝓ malo.Prudentes,inqt,eſtote nō tm̄ ꝓuidētes, quæ bona ſunt corā deo:ſed etiā corā hoībus oībus,tā fidelibus q̄ infidelibus.Nō eī ſufficit teſtimoniū cōſcientię noſtrę ſolū, niſi et extraneorū teſtimonia cōueniāt.Quare quę laudis ſunt & apud deū & apud hoīes ea vtiq̄ gerenda ſunt. Vt aūt bona veſtra oībus placeāt,ſitis habētes pacē cū oībus hoībus ſi fieri poteſt, vt & ipſi velint habere pacē vobiſcū, ꝙ ſi nolunt:fiat pax illa:ꝙ.i. quantū ex vobis eſt. Vel ita habete pacē cū omnibus ſi fieri poteſt,vt caro veſtra diligat affligētes ſe,qđ tamē ex vobis eſt,qa ſi vultis ex ratione poteſtis omnes diligere. Quam pacem vt integram ſeruetis: non ſitis defendentes voſmetipſos ſi mala inferūt vobis, vos dico ſi hoc feceritis,tunc chariſſimi. Ne inquā defendatis vos: ſed æquanimiter ſuſtinendo date locū iræ perſequētiū: vt liceat ſęuire quomodo volunt:vel ita. Patiendo malos date locum irę dei: deus enim ſic propoſuit vlciſci de impiis,vt ad libitum eorū exerceāt iniquitatē ſuam,vt nulla miſeria dānationi eorū deeſſe queat. Debetis dare locū irę: vel hoc,vel illo modo.Nam ſcriptum eſt in Salomone di-

Ezech.ix. ſecūdū aliā literam & Deu.xxxii Prouerbi. xxv.

cente domino:Mihi reſeruate vindictam,
& ego retribuam impiis.Sic autē faciēdū
eſt,q̄a.hęc dicit dn̄s. Nec ſolū nō defenda
tis vos ab impiis:ſed etiā diligite illos, &
benefacite illis.Q̄d ſic ait:Si inimicus tu⁹
eſurierit,ciba illū.Si ſitit,da illi potū. Nā
hoc faciēs, congeres ſuper caput.i. ſuper
mentē eius carbones ignis.i.vel feruorem
dilectionis:q̄a admirando patientiā tuam
diligat & imitetur bonū tuū. Vel carbo-
nes ignis.i.ignitam pœnitentiā: q̄a vidēs
cōſtantiā tuā ardenter pœnitebit vt tibi
aſſimilari mereatur,vtq; ſuper mentē ini-
mici huiuſmodi carbones ingeras noli p
impatiētiā tuā vinci a malo illius:ſed vin
ce malum inimici ſuperādo illud in bono
indeficientis patientiæ.

Cap.XIII.

Sap.vi. De cō.ſi. omni.

xi.q.i. magnu. xxiii. q.v. p̄deſt de malo. ſolute. xxiii. q. i. q̄d culpat. xi.q.i.q re ſiſtit.

Omnis anima poteſtati
bus ſublimiorib⁹ ſub
dita ſit. Nō eſt eni po-
teſtas niſi a deo. Quæ
autem ſunt a deo,ordi
nata ſunt. Itaq; qui reſiſtit poteſtati,
dei ordinationi reſiſtit,Qui autem re
ſiſtunt, ipſi ſibi damnationem acqui-
runt. Nam principes nō ſunt timori
boni operis,ſed mali. Vis autem non
timere poteſtatem? Bonū fac:& habe
bis laudē ex illa. Dei enim miniſter

†male. xxiii.q.ſi.§.i. & q v. non ſolū.

eſt tibi in bonū.Si autem† malū fece
ris,time. Nō enim ſine cauſa gladiū
portat.Dei enim miniſter eſt: vindex
in iram ei qui male agit.Ideoq; neceſ
ſitate ſubditi eſtote : non ſolum pro-
pter iram,ſed etiam propter conſciē-
tiam. Ideo enim & tributa pręſtatis.
Miniſtri enim dei ſunt, in hoc ipſum
ſeruiētes.Reddite ergo omnibus de-

Matt.xxii. xxiii.q.ſi. ſi in morte.

bita.Cui tributum tributum: cui ve-
ctigal vectigal:cui timorem timorē:
cui honorem honorem. Nemini quic
q̄ debeatis niſi vt inuicem diligatis.
Qui enim diligit proximū,legem im

Deut.v.

pleuit. Nam non adulterabis . Non
occides.Non furaberis. Non falſum
teſtimoniū dices . Non concupiſces,
et ſi quod eſt aliud mandatū in hoc
verbo inſtauratur. Diliges proximū

Leuit.xix. Matt.xxii.

tuum ſicut teipſum . Dilectio proxi-
mi malum non operatur . Plenitudo
ergo legis eſt dilectio . Et hoc ſcien-
tes tempus,quia hora eſt iam nos de
ſomno ſurgere . Nunc enim propior
eſt noſtra ſalus : q̄ cum credidimus.
Nox præceſſit:dies autem appropin
quauit.Abiiciamus ergo opera tene-
brarum,& induamur arma lucis: ſic

Luc.xxi. xliiii.d.§.ſ.

vt in die honeſte ambulemus. Non
in comeſſationibus & ebrietatibus.
Non in cubilibus & impudicitiis.
Non in contentione & æmulatione:

†induite. Gal.v. I.Pe.ii.

ſed † induimini dominū Ieſum Chri-
ſtum. Et carnis curam ne feceritis in
deſideriis.

Poſtq̄ docuit quomodo viciſſim
inter ſe agendum eſt ſubditis,do
cet illos quiddam maius debere
pręlatis:etiam infidelibus, ſalua tamē in-
tegritate fidei.Erant enim qui crederent
ſe fidelibus dominis nihil iam debere, q̄a
fratres eorū erant in fide.Infidelibus au-
tem dominis penitus omnem ſeruitutem
negabāt, abſurdū iudicātes vt qui fidelis
eſſet,infideli ſubiiceretur.Litera ſic iūgit.
Hęc quę prædicta ſunt,viciſſim ſibi debēt
ſubditi . Sed quidam maius.ſ.ſubiectionē
debent principibus:& ideo omnis anima
ſubdita ſit poteſtatibus ſublimioribus.i.
ſcd̄m volūtatē dei ſublimatis. Ideo p ani-
mā quę pars eſt hominis totū hominē aſ-
ſignauit.vt oſtēdat nō ſolum corpore,ſed
& etiā volūtate ſeruiēdū eſſe principib⁹.
Vere oīs homo debet ſubdi poteſtatibus.
Nā nō eſt aliqua poteſtas:bona,ſeu mala:
niſi a deo,nec ſic a deo,vt hoc nolēs p̄mit
tat:q̄a q̄cunq; ſunt a deo,ordinata ſunt.i.
ordinabiliter diſpoſita,non fortuito caſu
ruētia.Quādoq̄dē & poteſtas & oīa a deo
ſunt ordinata:itaq; q reſiſtit poteſtati,reſi
ſtit ordinationi dei.i.deo poteſtatē hāc or
dināti. Nec ſic reſiſtere leue putetis, q̄a q
ſic reſiſtūt p huiuſmodi reſiſtere acq̄runt
ipſi ſibi damnationē.i.hęc ſola cauſa ſuffi
cit ad damnationem eorum. Nō eſt vtiq;

Principes an ſint timendi.

reſiſtendum principi. Nam principes non ſunt timori boni operis.i.qui bene operať non eſt quare timeat principem:quia etiã ſi pro bono opere infeſtus eſt ei:eũq; perſe quitur, auget virtutem eius & meritum. Quare bene operanti nõ eſt timori,ſed eſt timori mali operis.i. q male operatur, ille vtiq; timere poteſt principem. Nunc ex p̃ miſſis conſiliũ colligens ait. Princeps non eſt timẽdus bonis: ꝙ ſi tu ſimiliter vis nõ timere poteſtatẽ,fac bonũ,& bonũ faciens habebis laudẽ ex illa queçũq; ſit, bona vel mala:quia ſi bona eſt,de bono laudabit te, ſi vero mala,perſequetur te bene operãtẽ: & ex virtute patientiæ laudaberis. Vere laudem habebis ex ea. Nam hic idẽ princeps miniſter dei eſt tibi in bonũ.i.ad vtilitatem ſi bene feceris: ſed ſi male feceris, time eũ. Timendus vtiq; eſt male faciẽti: nam hic iudex non ſine cauſa portat gladium. Vere non ſine cauſa: nam hic miniſter dei eſt:vindex ei.i.ad damnũ eius qui malum agit: vindex dico in iram.i.in vindictam dei faciendam:vel vindex in iram .i.in ſignũ futurę vltionis,quã animaduertũt per temporalem vltionem quã vidẽt. Quãdoquidem hic princeps miniſter dei eſt:ideo eſtote ſubditi animo,huic neceſſitati.i.principi cui velitis nolitis ſubiiciemini,vt illud cupias quodcũq; neceſſe eſt. Subditi inquam eſtote: nõ ſolum propter iram principis vitandã,ſed etiam propter conſcientiam veſtram in puritate conſeruandam,qa niſi animo ſubiiceremini principi: polluta eſſet conſcientia veſtra, obuiãs diuinę ordinationi. Debetis vtiq; ſubditi eſſe principi:nã ideo.i.in ſignũ huius ſubiectionis,pręſtatis vos tributa,& cętera debita:vos dico in hoc ipſum ꝙ tributa præſtatis poteſtatibus ſeruientes deo: nam ipſi principes miniſtri ſunt dei.i.miniſtrant deo per accepta tributa quę dant eis vires & poteſtatem operandi qđ deus diſponit. Vel ita,vos pręſtatis tributa & bene facitis. Nam hi principes ſunt miniſtri dei ſeruientes.i. quos deus conſtituit ſeruire ſibi in hoc ipſum, in tributis quæ a vobis accipiunt. Cum enim deus primũ regem cõſtituit Saulẽ: dixit eum non vlterius de labore ſuo victurum, ſed de laboribus ſubditoꝝ. Et quia vel vos in hoc ipſum ꝙ tributa ſolui*tis*, deo ſeruitis,vel principes in hoc ipſum deo ſeruiũt: ergo omnibus principibus reddite debita. Cui principi debetis tributum,reddite tributum. Cui debetis vectigal, reddite vectigal. Tributũ dicitur vt obſonia illa quæ domi ſoluebãtur. Vectigal qđ ſemper ad domos dominorum vehebatur,vt eſt hodie cenſus. Cui debetis honorem ſolum impendite honorem. Cui timorem,exhibete timorem,& omnem reuerentiam. Vt breuiter omnia colligam:vniuerſaliter p̃cipio: nemini quicq̃ debeatis, neq; tributum,neq; vectigal, neq; aliud, niſi vt diligatis inuicem,quia volo vos ſemper debitores eſſe dilectionis:ita ꝙ nũq̃ a dilectione ceſſetis: ideo vos volo ſemper diligere inuicem:quia qui diligit proximũ, legem impleuit. Et vere legem impleuit:nam nõ adulterabis: non occides: non furaberis: non falſum teſtimoniũ dices: non concupiſces: et ſi qđ eſt aliud mandatum in lege,inſtauratur.i.impletur hoc verbo. Diliges proximũ tuũ ſicut teipſum. Vere in dilectione proximi impletur omne mandatũ legis. Nam dilectio proximi malum non operatur. Qui enim diligit proximũ, non adulterabit cum vxore eius. Non occidet eum. Non furabitur res eius &c. Et quandoquidem dilectio proximi malum non operatur. Ergo dilectio eſt plenitudo legis:qui enim malum non operatur,legẽ impleuit. Scimus vtiq; quia dilectio malũ non operatur: nec hoc ſolum ſcimus de ea:ſed hoc etiam ſcientes ſumus de dilectione,ꝙ facit nos de ſomno ſurgere, bonũq; operari. Vis tamen cõtinuationis & ſumma ſententiæ pendet ad illud quod ſequitur. Abiiciamus ergo opera tenebrarum. Sed præmittit quaſdam rationes,vnde opportunius inferat dicens: Dilectionem non operari malum ſcimus:etiã hoc de dilectione ſcientes: quia.i. ꝙ hora eſt, quaſi diceret,tempus eſt:ſed ideo per horam ſignificauit illud tempus, vt oſtendat breue eſſe & cito tranſiens: & niſi in eo pœniteamus irrecuperabile. Scimus vtiq; quia hora eſt iam .i. amodo ex quo per fidem iuſtificati ſumus ſurgere nos de ſomno, id eſt de calamitate corporis, quæ ad bene operandum pigros nos facit. Surgere dicit quaſi bonis operibus omni ſtudio inuigilare. Sũt enim quidam

Tributũ quid dicať. Vectigal quid dicať.

qui poſtq̃ iuſtificati ſunt,cum feruere de-
berent in labore bonæ operationis,torpēt
& negligūt quaſi ſecuri ex iuſtificatione:
& quia cōtinēt ſe a criminalibus. Vere de
ſomno ſurgere debemus: nā credidim⁹.i.
fidē accepim⁹,q̃ fides ꝓpinquos nos fecit
ſaluationi:ſed nūc ꝑ meritū eorū quę poſt
acceptam fidē operati ſumus: propior eſt
noſtra ſalus q̃ olim eſſet cū ſolū credidi-
mus.i.cū gratia ſola eſſet in nobis, & ad-
huc nullū meritū. Vel ita. Nūc eſt ꝓpior
ſcđm tēpus noſtra ſalus.i.dies noſtrę ſal-
uationis,q̃ eſſet olim cum primū credidi-
mus.Quotidie em̄ magis ac magis, futu-
ro iudicio ꝓpinquam⁹,in quo remunera-
bimur. Vere nūc prope eſt noſtra ſalus:nā
nox.i.ignorātia in infidelitate habita prę
ceſſit:& ideo cauēdū eſt ne in hanc noctē
recidamus. Nox,inqt,ꝓceſſit,ſed dies ſal-
uationis noſtræ ꝑ ꝓmiſſos radios, vt ꝑ fi-
dē,ſpem,dilectionē,& cętera appropinqua
uit.i.ꝓpe eſſe intelligit᷑. Virtutes em̄ quæ
habētur in pſenti:radii ſunt futurę iocū-
ditatis. Et quādoquidē nox eſſe deſiit,&
dies appropinquauit.Ergo abiiciam⁹ opa
tenebrarū.i.quę operati ſum⁹ dū in igno-
rātia eſſemus. Vel opa tenebrarū.i.digna
tenebris,& digna nō uideri,ſed ſemper oc
cultari. Abiiciamus,inqt,hęc opera & in-
duamus nos opa lucis.i.verę cognitionis
vel opera digna luce & manifeſtatione, q̃
opera ſunt arma, quibus & fidem noſtrā
tuemur,& inſurgētia uitia ſuperamus,vt
induti armis lucis,honeſte ambulemus.i.
de bono in melius proficiamus. ſicut qui
poſiti ſunt ī die.i.in cognitione veritatis.
Poſitos enim in die decet opa noctis abii-
cere:& arma lucis aſſumere. Nos dico ſic
ambulemus in die nō remanētes in comeſ
ſationibus.i.in publicorū conuiuiorū cō-
uenticulis, & nō manētes in ebrietatibus
vt nimię potationi incūbamus. Non etiā
in cubilibus,ad quæ cubilia de nimietate
ſaturitatis & potationis itur,ibiq; ſuper-
flua quies habet᷑. Et nō manētes in impu-
dicitiis.i.in delectatione libidinis.Qui em̄
ebrius ad cubile deſcēdit: cōſequēter vr-
getur facibus libidinis: & nō manētes in
contētione.Intēperantia enim potus & li-
bidinis frequēter iurgia cōcitat, & ne ſi-
tis in ęmulatione.i.in inuidia. Quidā qui
nō audet cōtēdere,qđ poteſt inuidet pro
ximo.In his itaq; non remaneatis: ſed in-
duimini dominū Ieſum Chriſtū.i. veſtite
nuditatē veſtrā fide Chriſti & virtutibus
quę ſuper hanc fidem ædificātur. Homo Gen.iij.
em̄ propter peccatum de paradiſo nudus
eiectus eſt,ſed nuditas iſta velari debet or
namento fidei,cęterarūq; virtutū. Et vos
induti dominū Ieſum Chriſtū ne feceri-
tis.i.non facietis curā carnis. Nec curam
quā neceſſitas poſtulat prohibeo: ſed ne
feceritis curā carnis in deſideriis, vt deſi
deria carnis ſectemini.

Cap.XIIII.

INfirmū autem in fide De conſe. di.v.non mediocri ter.
aſſumite,non in diſce-
ptationibus cogitatio
nū. Alius enim credit
ſe manducare omnia.
Qui autem infirmus eſt,olus mandu
cet. Is qui manducat non manducan
tem non ſpernat:& qui non mādúcat
manducantē non iudicet.Deus enim Iacobi.ij.
illū aſſumpſit. Tu qs es qui iudicas ij.q.i. multi. in fi. &
alienum ſeruū? Domino ſuo ſtat aut ca.de⁹ i fi.
cadit.Stabit autem. Potens eſt enim xxx q.v. nullam eſſe
deus ſtatuere illum.Nam alius iudi- lxxvj. di. vtinam.
cat diem inter diem: alius autem iu-
dicat omnē diem. Vnuſquiſq; in ſuo
ſenſu abundet.Qui ſapit diem, domi
no ſapit: & qui manducat, domino
manducat.Gratias enim agit deo.Et
qui non manducat domino,non man
ducat,& gratias agit deo.Nemo em̄
noſtrum ſibi uiuit,& nemo ſibi mori
tur.Siue enim viuimus, domino viui
mus: ſiue morimur, domino mori-
mur. Siue ergo viuimus, ſiue mori-
mur,domini ſumus. In hoc em̄ Chri-
ſtus mortuus eſt & reſurrexit: vt &
viuorū & mortuorū dominetur. Tu Iacobi.iiij.
autē quid iudicas fratrē tuū? aut tu De pœ. & re. cum ex
quare ſpernis fratrē tuū? Oēs enim ore.
ſtabimus ante tribunal †Chriſti.Scri †dei.
ptū eſt enim. Viuo ego, dicit domi- Eſa.xlv. Phil.ij.
nus:quoniā mihi flectetur omne ge- xxiij.q.iiij. ſi qs a ca
nu:& omnis lingua confitebitur deo tholica.

Itaq; vnuſquiſq; noſtrum pro ſe rationem reddet deo. Non ergo amplius inuicem iudicemus: ſed hoc iudicate magis, ne ponatis offendiculum fratri vel ſcandalũ. Scio & cõfido in domino Ieſu: qa nihil cõmune per ipm, niſi ei qui exiſtimat quid cõmune ſit eſſe: illi cõmune eſt. Si enim propter cibum frater tuus contriſtatur, iã nõ ſcd͂m caritatem ambulas. Noli cibo tuo illum perdere, pro quo Chriſtus mortuus eſt. Nõ ergo blaſphemetur bonum noſtrum. Nõ eſt eñ regnum dei eſca & potus: ſed iuſtitia & pax, & gaudiũ, in ſpiritu ſancto. Qui enim in hoc ſeruit Chriſto, placet deo: & probatus eſt hominibus. Itaq; quæ pacis ſunt ſectemur: & q̃ ędificationis ſunt inuicem cuſtodiamus. Noli propter eſcam deſtruere opus dei. Omnia quidem ſunt mũda: ſed malum eſt homini qui per offendiculũ manducat. Bonum eſt nõ manducare carnem & nõ bibere vinum, neq; in quo frater tuus offenditur aut ſcãdalizatur, aut infirmatur. Tu fidem quã habes penes temetipſum, habe corã deo. Beatus qui nõ iudicat ſemetipſum in eo qđ probat. Qui autem diſcernit, ſi manducauerit damnatus eſt, quia non ex fide. Omne autẽ quod non eſt ex fide, peccatum eſt.

xxviii. q. i. ca. i.

i. q. i. ſanat xxviii. q. i. §. i. & c. ſic eñ i prin. de pſcrip. c. ſi. de reſti. ſpo. literas.

QVia Romani graui ĩter ſe diſcordia diſceptabant dicentes: hi q de iudaiſmo cõuerſi erãt, quoſdã cibos eſſe immundos, nec eis vti debere. Calumniabantur etiã Iudęi gentilibus, quia comederent idolotica: dicentes eos adhuc hærere ritibus gentilitatis. Ecõtrario gentiles ſcientes omnes cibos mundos, vtebantur illis, accuſantes Iudęos ꝙ non haberent integram fidem: quia in hunc modum confligebãt. Apoſtolus volens eos reuocare ad pacem, inſtruit eos nõ facere ſcandalum fratribus inter ſe: nec de conſcientiis alter alterũ iudicare. Scandalum faciebat ille qui propter incitandã iram proximi comedebat quod proximum offendebat: vel eũ ſub incredulitate comedere faciebat qđ ĩmũdũ putabat. Iudicare de conſciẽtiis erat, cũ Iudęus credẽs quędã immũda, dãnaret gentilẽ, dicẽs eũ ideo vti idoloticis, qa adhuc idolis adhęreret. Litera ſic iungitur. Curã carnis ne feceritis: ſed hoc facite. Infirmũ in fide. i. eum qui nõ habet firmã fidẽ credẽdo quaſdã creaturas dei immundas: & hic erat Iudęus, illũ nolite ſcandalizare vos q firmi eſtis ĩ fide, ſed aſſumite eũ. Aſſumere eſt cõdeſcẽdere ĩfirmitati ei⁹: abſtinere a qbus abſtinet, & ſic alliciẽdo eũ paulatim de ĩtegritate fidei doceat, donec ad pfectionẽ veniat. Hic ſcãdalũ remouit. Aſſumite infirmũ nõ remanẽtes in diſceptatiõib⁹ cogitationũ ei⁹. ſ. ĩfirmi. i. ne diſceptetis iudicãtes aliquẽ de cõſciẽtia cordis, quæ ſoli deo cognita eſt & nõ vobis. Vere infirm⁹ debet aſſumi. Nã alius eſt perfectus q aſſumere & docere eũ poteſt. Alius aũt eſt infirmus q aſſumptione indiget. Qđ ſic ait: Ali⁹ ſe credit poſſe mãducare oĩa, ſciẽs oĩa eſſe mũda, & hic eſt fide firmus. Alius aũt eſt infirm⁹ putans ſe nõ poſſe oĩa mãducare. Hic aũt q infirmus eſt nolẽs vti carnib⁹ gentiliũ, mãducet. i. pmittať manducare holus. i. ſi velit abſtinere: vtiq; bonũ eſt, nec inquietetur. ¶ Hic ĩcipit cõpeſcere Romanos ne iudicent de cõſciẽtiis. Qui nõ vult manducare, permittatur abſtinere. Is aũt qui manducat ſciẽs omnes cibos eſſe mũdos nõ ſpernat nõ mãducantem. i. gentilis comedens non contemnat Iudęum abſtinentem, arguẽs eum de imperfectione fidei. Et ille qui non manducat. i. Iudęus, non iudicet. i. nõ dãnet mãducãtem gẽtilem. Nõ debet alter alterum ſpernere ſeu iudicare: nam deus aſſumpſit illũ. i. vtrũq;: & manducantẽ, & nõ mãducantẽ. Aſſumpſit dico per fidẽ quam iã habent vt ſeruos. Et q̃nquidẽ a deo aſſumpti ſunt facti ſerui eius: tu quis es qui iudices ſeruum alienũ? Nec leges mũdi hoc patiũtur: vt ſeru⁹ ab alio q̃ a dño ſuo iudiceť. Non vtiq; iudicare debes alienũ ſeruũ: qa ſeru⁹ ille ſtat bene operando reſeruatus dño. i. iudicio dñi ſui, aut peccando

Aſſumere quid eſt.

cadit a dño ſuo iudicãdus. Si etiã plane
noueris eũ cecidiſſe,ne tñ iudices eũ:qa
cras põt pœnitẽdo eẽ melior te:& de oĩ-
bus bona ſemp ſuſpitio tenẽda eſt. Q̃ ſi
etiã cecidit:ſtabit aũt fortaſſis cras.i.for
tis apparebit in bono. Vere ꝙ ſtabit ſu-
ſpicãdũ eſt de eo:nã deus cuiꝰ ſeruus eſt,
potẽs eſt iterũ ſtatuere eũ. Quia dñi ſo-
lũ eſt iudicare ſeruũ,tu nõ debes iudica-
re eũ:ꝑterea ideo ne dãnes eũ.Nã qđ fa-
cit, ex iudicio & ſana intẽtiõe animi fa-
cit.Qđ ſic ait. Aliꝰ ſeu Iudęꝰ ſeu gẽtilis
iudicat diẽ ĩter diẽ.i. vno die abſtinẽdũ,
alio nõ.Aliꝰ aũt iudicat oẽm diẽ in abſti
nẽtia obſeruãdũ:& qcũqꝫ iudicat abſtinẽ
dũ ſane ſentit:& inde laudãdus eſt nõ dã
nãdus.Qui iudicat abſtinẽdũ,ſiue hic ſi-
ue ille:ſane ſentit: & volo vt vnuſquiſqꝫ
abũdet ĩ ſuo ſenſu.i.ĩ eo qđ ſapiẽter ſen-
tit,& optatur:vt ſi mõ bene abſtinet,poſt
modũ meliꝰ abſtineat: & cętera bona ſe-
ctet.Notandũ eſt ꝙ ſi abſtinere eos malũ
eſſet,nollet eos Apl's abũdare in hoc ſen
ſu:ideo vtiqꝫ opto vt in hoc ſenſu abun
dẽt:qa q ſapit diẽ.i.q in abſtinẽtia obſer-
uat diẽ,ſapit hoc dño .i. ad honorẽ dñi:
& q mãducat,mãducat ſilr dño.Nã mã-
ducãs agit gr̃as deo:& ꝑ ſano intellectu
habito de creaturis dei,& qa ſuſtẽtat his
bñficiis. Et ille q nõ mãducat,nõ mãdu-
cat dño.i. ieiunat ad honorẽ dei,& gr̃as
iterũ agit dño ꝑ abſtinẽtia ſibi collata:&
ꝑ hoc ſatis oſtẽdit vtrũqꝫ ſane intellige-
re:neutrũqꝫ ꝑ hoc debere dãnari. Vel il-
lud ſupius aliter legit.Ne iudices alienũ
ſeruũ:nã alius.i. hõ iudicat diẽ ĩter diẽ
.i.de ꝓſenti ſolũ.Alius.i.deꝰ iudicat oẽm
diem,ſic de futuro vt de ꝓſenti.Et cũ ho
mo ſane iudicet de ꝓſenti,volo vt vnuſ-
qſqꝫ hoĩm abũdet ĩ ſuo ſenſu bono:cęte-
ra nõ mutant. Vterqꝫ mãducãs & abſti-
nẽs gr̃as agit deo,& iuſte. Nã nemo no-
ſtrũ viuit ſibi.i.nemo debet q̃rere gloriã
ſuã dũ viuit:& nemo iuſtoꝝ morit ſimi-
liter ſibi. Vere nec viuimꝰ nec morimur
nobis,nã dño:ſiue em̃ viuimus dño.i.ad
honorem dñi viuimꝰ:ſiue morimur,dño
morimur.Et qa viuimꝰ & morimur dño
ergo ſumus dñi ſiue viuimus,ſiue mori-
mur.Quare tu quicũqꝫ ne iudices alienũ
ſeruũ. Vere dñi ſumꝰ:nã in hoc mortuꝰ
eſt Chriſtꝰ & reſurrexit:vt ꝑ meritũ mor

Bonꝰ quilibet pręſumitur.

Viuit ſibi nemo.

tis,& potẽtiã reſurrectiõis dñet mortuo
rũ & viuoꝝ.Et cũ deus oĩm dñet,tu aũt
abſtinẽs quid.i.quare iudicas fratrẽ tuũ
mãducãtẽ:aut tu manducãs quare ſpnis
fratrẽ tuũ ieiunãtem? Nolite vos alter-
utrũ iudicare:nã oẽs ſtabimus ante tri-
bunal dei,iudicãdi a deo.Stabimus dicit
a ſilitudine expectãtiũ ſententiã iudicii.
Tribunal dicit quaſi deus ſeſſurus ſit:ad
modũ cuiuſlibet potẽtis ꝑ tribunali. Ve
re oẽs ſtabimus:nã ita ſcriptũ eſt:hęc di
cit dñs ꝑ Eſaiã:Ego viuo.Ecce ſacramẽ-
tũ:vt qđ ſequitur certiſſime credat. Cũ
tamẽ Eſaias dicebat viuo,ĩtelligebat de
Chriſto qui guſtaret aliquãdo mortem,
quem reſurgentẽ pater cõſtitueret oĩm
iudicem:quod infideles falſum putaue-
runt,cũ viderent eum mortuũ.Et in vo
ce Chriſti ſic ait:Ego vere viuo:quod pa
lam erit ex eo:qm̃ mihi flectetur oĩe ge
nu.i.oĩs creatura,mihi in iudicio ſubii-
cietur:& tũc oĩs lingua.i.oĩs cõſcientia
confitebitur dño.Et qñquidẽ ita ſcriptu
ra ait:oẽs.ſ.a deo iudicandos. Itaqꝫ con-
ſtat ꝙ vnuſquiſqꝫ noſtrũ reddat rationẽ
deo pro ſe,& nõ pro proximo. Et quãdo
quidẽ pro nobis reddituri ſumus ratio-
nem:ergo nõ amplius iudicemus nos in
uicẽ.i.ſubditus ſubditũ. Per hoc inuicẽ
innuit ſe non ꝓhibere iudicium pręlato
rũ in ſubditos,de qbus iudicare debent,
ſed ſolos ſubditos compeſcit ne ſe alter-
utrũ ꝓſumãt iudicare.Poſtq̃ ſatis oſten-
dit nõ debere ſe inuicẽ iudicare de con-
ſciẽtiis:ꝓhibet eos a ſcandalis fratrũ,di-
cens: Ne iudicetis inuicẽ:ſed hoc magis
iudicate,ne ponatis offendiculũ fratri,
vel ſcãdalũ.Offendiculũ vocat,vt ſi face
ret fratrẽ peccare comedentẽ in incredu
litate:vel ſi eo animo comederet,vt fra-
ter hoc abominans rixaret & ſperneret
comedentẽ.Scandalũ vocat cõtriſtatio-
nẽ fratris habitã ex eo,ꝙ videt eũ com-
edere qđ ĩmũdũ putat. Obiiceret Paulo
ille q oĩbꝰ vtẽdũ eſſe ĩtelligit.Tu fortaſ-
ſe cũ Iudęo infirmaris q dicis me offen-
dere cũ vtor creaturis dei. Abſit hoc ait
Paulus vt ego accuſem te quin ſane cre-
das.Scio.n.& hoc cõfido ĩ dño Ieſu.i.per
Ieſum tibi teſtor:ꝙ nihil eſt cõe .i. ĩmũ-
dũ:& hoc ꝑ ipm̃.i.ꝑ Chriſtũ q nos ſoluit
a lege,ſub qua m̃lta iudicabant ĩmũda:

ſed quia euacuata hac lege libertas red-
dita eſt,iā nihil cōmune dicēdū eſt. Scio
vtiq nihil eē cōmune niſi ei q exiſtimat
aliqd cōmune eſſe:illi ꝑ certo commune
eſt nō ꝓpter ipſam creaturā,ſed ꝓpter fi
dei ſuę īfirmitatē.Ne ponas ſcādalū fra-
tri. Nā ſi frater tuus cōtriſtaẽ ꝓpter ci-
bū quē ſumis:iā nō ambulas ſcdm chari
tatē,qa nō geris curā ꝓximi.Vt ab offen
diculo fratris caueas:noli cibo tuo(q vi
le quid eſt)pdere illū:vt vel facias eum
comedere tecum in īfidelitate,vł rixeris
cū illo.Noli inquā ꝓ tā vili re negligere
eū ꝓ quo Chriſtus mortuus eſt .i. quem
Chriſt⁹ adeo dilexit, vt ꝓ eo mori volue
rit.Q̄nquidē cib⁹ vile qd eſt:pdere autē
proximū graue eſt:ergo ne cibo nr̄o per-
datur ꝓximus.Bonū noſtrū .i. ſanus in-
tellectus quē de creaturis habemus:hoc
vtiq bonū nō blaſphemeẽ.i.nō fiat blaſ-
phemabile:vt ꝑ hoc bonū fratrē ſimplicē
offendam⁹.Determinat in quibus nō ſit
offendendus ꝓximus:in his.ſ. q̄ ſaluatio
nē īpediūt:& in quib⁹ nō ſit ſequēdus:in
Regnū dei nō eſt eſca & potus. his.ſ.quę ſalutē aīę auferūt dicens.Cibo
non debes ꝓximū pdere:nā eſca & potus
nō eſt regnū dei.i.vti hac eſca & hoc po
tu nō dat regnum dei:nec tollit ſi abſti-
neas ab his. Hæc nō dant regnū dei.Sed
iuſtitia.i.ęquitas ſeruata ad ꝓximū vt in
nullo eū offendam⁹:& pax.i.cōcordia ex
ſeruata ęqtate veniens. Et gaudiū:ꝙ al-
ter in dilectiōe cōgaudere alteri:qđ gau
diū in pace nutritū eſt ī ſpū ſctō.i. ſcdm
qđ dictat ſpūs ſanct⁹. Hęc inquā ſunt re
gnū dei:nā ī his ſeruiẽ Chriſto. Qui aūt
in his.i. pace, iuſtitia, & gaudio, ſeruit
Chriſto:hic placet deo:& ꝓbat⁹ eſt hoī-
bus.i.hęc ſeruit⁹ ꝓbabilis iudicaẽ ab oī-
bus:nec eſt ſicut tua comeſtio ī qua offē
diẽ ꝓxim⁹.Ideo prius ait ſeruit Chriſto,
dehinc placet deo: qa Chriſt⁹ legē pacis
& iuſtitię dedit hoīb⁹:q niſi ꝑ Chriſtum
placere nō poſſunt deo.Q̄nqdē ſeruitus
pacis placet deo,& ab hoībus approbaẽ.
Itaq ſectemur ea q̄ pacis ſūt:nō litigem⁹
cū ꝓximo,ſed etiā ſectemur ea q̄ ſunt ędi
ficationis:& hoc inuicē vt tu ędifices il-
lū in tuo bono,& ille te ī ſuo.Qđ hic ait
ędificationis,idē eſt qđ ait ſuperius,infir
mū aſſumite.Sectemur ea q̄ ſunt ędifica
tiōis,nō ea q̄ ſūt deſtructiōis. qđ ſic ait.

Noli ꝓpter eſcā tuā qua ꝓxim⁹ offendiẽ
deſtruere ī eo opus dei.i. fidē quā iā ope
rat⁹ eſt in eo de⁹. Si eñ nimia diſtrictiōe Correctio nō debet eē rigida.
cogas eū:hoc tātillū boni qđ habet, deſe
ret.Quare magis eſt nutriēda infirmitas
ei⁹,q̄ nimia aſperitate cogēda:qđ Petrus
idonee ſatis obſeruabat:cū Iudæos quos
ad fidē Chriſti cōuerterat:adhuc circū-
cidi & ī quibuſdā legalib⁹ ꝑmittebat:de
qbus ſi intēperāter cogerẽt eos:citi⁹ qđ
ab eo acceperāt dimitterēt, q̄ ita repenti
ne ad ꝑfectiōnē aſcēderēt.Sciebat eñ eos
paulatim poſſe & debere ad ꝑfectiōnē ad
duci:ſicut factum eſt. Noli ꝓpter eſcam
deſtruere fidē ꝓximi: nō ꝙ eſca immūda
ſit,oīa quidē mūda ſunt, ſed tñ malū eſt
hoī,q mādūcat ꝑ offendiculū ītēdēs offē
dere ꝓximū.Nec ſolū vt caueas ab offen
ſione proximi debes abſtinere ab his:ſed
etiā ab oī carne & ab oī potu in quo fra
ter offendiẽ.Qđ ita ait.Bonū eſt tibi nō
māducare carnē:nec bibere vinū:neq ali
qd in quo frater tu⁹ offendit ſe peccādo:
vel offendiẽ a te:& ſcādalizaẽ cōtriſtan-
do,aut infirmaẽ in fide aliquātulū hęſi-
tādo.Ne offendas ꝓximū debes abſtinere
ab his. Tu qdē habes fidē ſanā penes te-
metipſum: habe illā corā deo .i. ſufficit
tibi vt deus intelligat fidē tuā,nō opor
tet vt corā abſtinēte q offenditur facias
opus ei⁹ fidei:ideo penes temetipſum fi-
dē hāc habeas,nō corā abſtinēte:nā bea-
tus eſt ille q nō iudicat.i. q nō dānat ſe-
metipm̄,ī eo qđ ꝓbat.i.qđ ꝓbabiliter ve-
rū eē credit. Sed ſi tu vteris cibis qb⁹ li-
cet vti ad offenſionē ꝓximi, in eo qđ ꝓ-
bas iudicas te reū offenſiōis factę in fra-
trē.Ille q in eo qđ ꝓbat ſe nō dānat bea-
tus eſt,ſed ille qui diſcernit cibos a ci-
bis dicens hos mundos,illos immundos,
hic ſi in hac dubietate māducauerit dā-
natus eſt:non quia cibus immundus ſit,
ſed qa nō comedit ex fide vt crederet eē
mūda. Vere qa non ex fide dānatus eſt:
nā omne qđ nō eſt ex fide,peccatum eſt.

Cap.XV.

Debemus autem nos fir
miores imbecillitates
infirmorum ſuſtinere,
et non nobis placere.
Vnuſquiſq veſtrū ꝓxi

mo ſuo placeat in bonū ad ędificatio
nem. Eteñ Chriſtus non ſibi placuit:
Pſal.lxviii ſed ſicut ſcriptum eſt: Improperia im
properantiū tibi ceciderūt ſuper me.
Quæcunq; enim ſcripta ſunt, ad no-
ſtram doctrinā ſcripta ſunt: vt per pa
tientiam & conſolationem ſcriptura
rum, ſpem habeamus. Deus autem pa
tientię & ſolatii det vobis idipſum ſa
pere in alterutrum ſcđm Ieſum Chri
ſtū, vt vnanimes vno ore honorifice-
tis deū & patrē dñi noſtri Ieſu Chri-
ſti. Propter quod ſuſcipite inuicem: ſi-
cut & Chriſtus ſuſcepit vos in hono-
rem dei. Dico eñ Chriſtū Ieſum mini
ſtrū fuiſſe circūciſionis propter veri-
tatem dei ad confirmādas promiſſio
nes patrum: gentes autem ſuper miſe
ricordia honorare deum: ſicut ſcriptū
ii.Reg.xxii eſt. Propterea confitebor tibi in gen-
tibus dñe: & nomini tuo cantabo. Et
Pſal.xvii. iterū dicit: Lętamini gētes cum plę-
Pſal.cxvii be eius. Et iterum: Laudate omnes gē
tes dñm: & magnificate eum omnes
Eſa.xi. populi. Et rurſus Eſaias ait. Erit radix
Ieſſe: & qui exurget regere gentes, in
eum gentes ſperabunt. Deus autem
ſpei repleat vos omni gaudio & pa-
ce in credendo: vt abundetis in ſpe &
virtute ſpiritus ſancti. Certus ſum au
tem fratres mei & ego ipſe de vobis:
quoniā & ipſi pleni eſtis dilectione,
repleti omni ſcientia: ita vt poſſitis
alterutrum monere. Audacius autem
ſcripſi vobis fratres ex parte: tanq̄ in
memoriam vos reducēs: propter gra
tiam quæ data eſt mihi a deo: vt ſim
miniſter Chriſti Ieſu in gentibus, ſan
ctificans euāgelium dei, vt fiat obla-
tio gentium accepta & ſanctificata
in ſpiritu ſancto. Habeo igitur glo-
riam in Chriſto Ieſu ad deum. Non
enim audeo aliquid loqui eorū quæ
per me non efficit Chriſtus in obœ-

dientiam gentium, in verbo & factis,
& in virtute ſignorum & prodigiorū
in virtute ſpūs ſancti: ita vt ab Hie-
ruſalem per circuitum vſq; ad Illiri-
cum repleuerim Euangelium Chri-
ſti. Sic autem hoc prædicaui euange
liū, non vbi nominatus eſt Chriſtus,
ne ſuper alienum fundamentū ædifi-
carem: ſed ſicut ſcriptum eſt: Quoniā Eſa.lii.
quibus nō eſt annunciatum de eo, vi-
debunt: & qui nō audierūt de eo † in † al. non
telligent. Propter quod & impedie- habet de
bar plurimum venire ad vos, & pro- eo.
hibitus ſum vſq; adhuc. Nūc vero vl-
terius locū non habens in his regio-
nibus, cupiditatē autē habens venien
di ad vos ex multis iam præcedenti-
bus annis: Sed cū in Hiſpaniā profi-
ciſci cœpero, ſpero q̄ pręteriēs videā
vos: & a vobis deducar illuc, ſi vobis
primum ex parte fruitus fuero. Nunc
igitur proficiſcar in Hieruſalem mi xxii.q.ii.
niſtrare ſanctis. Probauerunt enim beatus.
Macedonia & Achaia collationem † † al. col
aliquam facere in pauperes ſanctorū lectionē
qui ſunt in Hieruſalem. Placuit enim
eis, & debitores ſunt eorum. Nam ſi
ſpiritualiū eorū participes facti ſunt
gentiles debent & carnalibus mini-
ſtrare eis. Hoc igitur cum conſum-
mauero & aſſignauero eis fructum
hunc, per vos proficiſcar in Hiſpa-
niam. Scio † autē qm̄ veniens ad vos † al. ſci-
in abūdātia benedictionis Chriſti ve ens.
niā. Obſecro ergo vos fratres per do
minū noſtrum Ieſum Chriſtū, & per
charitatem ſpirit9 ſancti, vt adiuue-
tis me in orationib9 veſtris ad deū, vt
liberer ab infidelibus qui ſunt in Iu-
dęa, & obſequii mei oblatio accepta
fiat in Hieruſalē † ſanctis, vt veniam † al. Hie
ad vos in gaudio p̄ voluntatem dei, roſoly-
& refrigerer vobiſcū. Deus autem pa mis.
cis ſit cū omnibus vobis. Amen.

AD hoc diceret ille qui ſanę fidei eſſet. Si ego, qđ vtiq; tu fateris, ſanę fidei ſum oīa mūda credēs: hic aūt īfirmaṫ ī fide: iuſtior cauſa videṫ: vt infirm⁹ firmū ſeq̄reṫ q̄ ego firm⁹ ſeq̄rer īfirmitatē illi⁹. Nō ſic eſt ait Paulus. Sed licet tu ſanę fidei ſis, hic autē infirmę: tū nos firmiores debem⁹ ſuſtinere: & quadā ꝑticipatiōe ībecillitates infirmoꝝ ad melius enutrire: & nō debem⁹ nobis placere in oībus. Nobis nō vtiq; placeam⁹, ſed vnuſq̄ſq; placeat ꝓximo ſuo: & hoc ī bono: q̄a ad ędificationē ꝓximi q ſm charitatē ędificād⁹ eſt. Nobis nō vtiq; placeamus: etenī Chriſt⁹ (quē p oīa ſequi debemus) nō placuit ſibi. i. nō cōſenſit īfirmę carni: ſed ſicut ſcriptū eſt in pſalmo: ait Chriſt⁹ ad patrē: Improperia improperātiū tibi quadā mole ceciderūt ſup me: & ī morte deꝓſſerunt me. Quaſi diceret: q̄a eieci de tēplo vēdētes & emētes ī quo tibi improperabāt: ideo adiudicauerūt me morti. Quid inde diceret aliq̄s, ſi ita ſcriptū eſt? Multū vtiq;, q̄a q̄cūq; ſcripta ſūt de Chriſto, ad noſtrā doctrinam ſcripta ſunt: vt p doctrinā habeamus patiētiā: & in patiētia habeam⁹ cōſolationē ſcripturarū, quę plurimū vtilis eſt patiētib⁹: & vt p patiētiā & hanc cōſolationē habeamus ſpē futurę retributiōis. Et q̄a merita veſtra & doctrinā meā inſufficientia video ad hęc obtinēda, opto vt deus dator patientię & ſolatii, det vobis ſapere idipm, vt oēs verā cognitionē habeatis. & hoc ī alterutrū: vt qđ ſane ſentit iſte, ſentiat & ille econuerſo. Sapere dico ſm. i. p Ieſum Chriſtū: vt vos vnanimes vno ore, & vna volūtate & eadē cōfeſſiōe honorificetis deū & patrē dñi noſtri Ieſu Chriſti. Nō q; de⁹ & pr̄ diuerſos ſignificēt, ſed in eodē diuerſas cauſas aſſignat: dicēs eū honorificādū: tū q̄a de⁹ eſt, tum q̄a pr̄ eſt dñi Ieſu Chriſti p quē oē bonū ꝓuenit nobis. Propter qđ. i. vt idipm ſapiatis, & eodē aīo, vnaq; cōfeſſiōe deū honorificetis: Suſcipite vos inuicē: vt alter alterū omi benignitate ſuſcipiat: ad inſtruēdū ſupportātes vos in alterutrum. Suſcipite dico, ſicut & Chriſt⁹ ī magna altitudīe ſuſcepit vos. Suſcepit vtiq; ī honorē. Honor maxim⁹ fuit remittere pctā: quē honorē augmētabis reddēdo incorruptionē. Honorē dico dei. i. a ſolo deo datū. De⁹. n. p grām dat, & dabit hūc honorē, ad quē hūdū deficiūt merita nr̄a. Probat qđ ait: Suſcepit vos Romanos: nā Iudęos & gētiles: & primū de Iudæis ait. Vere Chriſtus ſuſcepit vos o Iudęi. Nā ego dico (cui credi oportet) Chriſtū Ieſum miſtrū fuiſſe circūciſiōis. i. Iudęorū. Chriſt⁹. n. miniſter fuit, & quaſi ap̄l'us Iudęorū, quibus ī ꝓpria pſona pdicauit. Hoc aūt fuit non ex merito Iudęoꝝ, ſed ꝓpter veritatē dei. i. ꝓpter promiſſa dei. Ideo ꝓpter ꝓmiſſa ad cōfirmādas. i. vt p ipm actū cōfirmareṫ ꝓmiſſiones patrū. i. factę patrib⁹ eoꝝ. Vel ita. Chriſt⁹ miniſter fuit ꝓpter veritatē dei. i. ꝓpter complentionē ꝓmiſſoꝝ dei: & ad confirmādas p veritatē facti ꝓmiſſiones patrū. i. quas fecerāt patres. i. prophetę, patres Iudęorū. Deus eīn & per ſeipſum ꝓmiſerat, vt Abrahę & frequētius p prophetas. Probauit deū ſuſcepiſſe Iudęos, ad qđ probādū nullā induxit authoritatē: quia quaſi oībus patens erat. Probat idem de gentibus per authoritates, q̄a dubietas q̄buſdā inde erat dicens. De Iudęis hoc dico. Dico etiā q; gentes debēt honorare deū, ſuper. i. de mīa ſibi facta. Et hoc dico ſicut ſcriptū eſt ī pſalmo. Illud ꝓpterea in ordine pſalmi vim habet: vox filii ad patrē. O dñe pater ego cōfitebor tibi ī gētibus. i. gētes faciā cōfiteri nomini tuo. Nec ſolū confitebor: ſed etiā cantabo & exultabo nomini tuo. Et iterū dicit ſcriptura per Eſaiam. O vos gentes lętamini cū plębe eius. i. cū Iudęis, qui dicebantur peculiaris populus dei, quas gentes fruſtra Eſaias inuitaret ad lętitiā, niſi conſideraret earū ſuſceptionem. Et iterū Dauid de gentibus. Omnes gentes. i. ſinguli de gentibus laudate dñm: nec ſolū laudate, ſed etiā magnū oſtendite eum operibus bonis, omnes populi qui in ſingulis gentibus eſtis. Et rurſus de eodem ait Eſaias. Ieſſe pater Dauid erit radix eius originis, de qua naſcetur Chriſtus qui exurget regere gentes: & in eo rege ſperabunt gentes. Exurrexit Chriſtus: q̄a ſolus immunis a peccato inter omnes. Surrexit altius tertia die reſumpta incorruptione: cum deus pater dedit omne iudicium huic filio regi. Moneo vt

vos ſuſcipiatis inuicē,ſed quia nec viri-
bus veſtris:nec doctrina mea,hoc perfice
re poteſtis:precor vt de⁹ ſpei in quē ſpe-
ro, & vos ſperare debetis:repleat vos oī
gaudio.i.pfectione dilectionis:quod gau
diū vt digni ſitis habere:repleat vos pa-
ce.i.omni concordia. Pace dico reforma
ta in credēdo.i. in vna eadēq; ītegritate
fidei:vt eadē fides faciat pacē in vobis.
Pax vero nutriat gaudiū: repleat dico fi
de,pace,& gaudio:vt abūdetis in ſpe.i.vt
quanto melius agetis, firmius & abun-
dantius ſperetis:& ne ſpes veſtra pertur
betur: Abūdetis in virtute ſpiritus ſan-
cti.i.ſpiritus ſanctus copioſas vires mini
ſtret vobis,pſeuerandi in bono.¶Paulus
incipit hic conuenire quoſdā de Roma-
nis:laudās eos de ītegritate fidei,de ple-
nitudine dilectionis & oīs ſciētię. Sed ta
men aliquātulū tangit eos:quia nō cor-
rexerant imperfectionē errantiū fratrum
cum bene poſſent,quia ſapiētes:cū debe-
rent,quia eos diligerent:cum etiā neceſ-
ſe hoc eſſet,qa paulus intentus aliis non
ſufficiēter vacare poſſet correctioni Ro
manorū.quaſi diceret. Cōſcientia veſtra
certa eſt de integritate fidei eoꝝ. Simili
ter etiā egoipſe certus ſum fratres mei
de vobis,qm̄ ipſi pleni eſtis fide & dile-
ctiōe. Nec litigatis cū fratribus veſtris:
repleti omni ſcientia:ita vt poſſitis mo-
nere alterutrū.i.inſtruere infirmā fidem
aliorū.Et licet pleni ſitis dilectione & ſci
entia:tn̄ audacius.i.cū aliquātula auda-
cia ſcripſi vobis fratres ex parte .i. ſcdm
eā partē qua aliquātulū imperfecte agen
do litigia fratrū nō cōpeſcuiſtis. Scripſi
quidē nō vos docēs quos ſapientes ſcio,
ſed tanq̄ reducens vos in memoriā eorū
quę credo vos ſcire: ſed nō ſatis eorū re-
miniſcimini. Dicerent illi quia perfectos
nos fateris:quare nos redarguis? Auda-
cter ait Paulus propter gratiam.i. pro-
pter dignitatem apoſtolat⁹ quę data eſt
mihi a deo:& hoc magiſteriū meum co-
git me vt vos ſic admoneā. Data eſt mi-
hi gratia ideo vt ſim miniſter Ieſu Chri
ſti in gētibus.i.per miniſterium meū gē-
tes ſubiiciā Chriſto,ſanctificās euāgeliū
dei:quod ſanctifico dū idem operor qđ
prædico. Sanctificans ideo vt fiat acce-
pta deo oblatio gentium.i. ego offerens
gētes acceptus ſim deo:vel vt gētes obla
tę acceptę ſint deo.Oblatio dico accepta
& ſanctificata ī ſpiritu ſancto,quia p im-
poſitionē manus do ſpiritum ſanctū:qđ
pſeudo doctores facere nequeūt.Et quia
ſanctifico euāgeliū:igiť habeo gloriā.i.
glorior multū in apoſtolatu meo.Gloriā
dico referēdā non ad me ſed ad deum:&
hoc in Chriſto Ieſu .i. p Chriſtū,qui me
cōſecrauit apoſtolū:ideo habeo gloriā:
qa nō audeo loqui aliqd eorū quę Chri-
ſtus nō efficit per me miniſtrū, vt faciūt
pſeudo:qui dicūt ſe feciſſe quę nunq̄ fe-
cerūt.Ea non loquor quę p me nō efficit
deus,ſed loquor ea quæ per me Chriſtus
efficit in obœdiētiam gētiū.i.vt vel ego
obœdiā ipſi ī gētib⁹, vel gētes p me obœ
diant ei.Efficit dico per me verbo.Chri-
ſtus eñ loquiť in me.Efficit etiā factis.i.
in opib⁹ meis:qa qđ bene loquor,operor.
Efficit dico in virtute ſignoꝝ & pdigio
rū ad quę faciēda dat mihi virtutem.Si-
gna vocat:vt depulſiōes morboꝝ: Prodi
gia.ſuſcitare mortuos. Prodigiorū dico
factorū in virtute ſpirit⁹ ſancti. Vel effi
cit Chriſt⁹ per me in virtute ſpūs ſancti,
quē per man⁹ meas diſtribuit. Sic inquā
efficit,vt ego repleuerim.i.plenarie præ
dicauerim euāgeliū Chriſti,incipiēdo ab
Hieruſalē vſq; ad Illiricū mare:nec recta
via,ſed per circuitū.i.ſingula loca circū-
eundo. Sic aūt prędicaui euangeliū,non
in Iudęa vbi Chriſtus nominatus eſt ne
ædificarem ſuper alienum fundamētū.i.
ſup fidem quā alii Apoſtoli prædicaue-
rāt. Nec tamen hęc cauſa fuit quare ibi
nō prędicauerit,ſed qa deus ad gētes eū
direxit, ne ædificarem dico ſic:ſed ſicut
ſcriptum eſt in Eſaia. Gentes quibus nō
eſt annunciatum de eo videbunt deum:
& qui nec etiam audierūt,intelligēt.Pro
pter qđ qa rudibus & quaſi lapideis præ
dicabam, plurimum impediebar venire
ad vos o Romani, quare neceſſe eſſet:vt
vos qui ſani eratis, īfirmos ędificaretis.
Olim impediebar,ſed nunc vlterius non
habens locum in his regionibus:quia o-
mnes cōuerſi ſunt.Habens autē cupidi-
tatē veniendi ad vos:ex multis iam prę-
cedentibus annis,in quo notare poteſtis
quātam diligentiā habeam ad vos.Cum
ego proficiſci cepero in Hiſpaniam:ſpe-

ro ꝙ videam vos,pręteriens per vos.Nõ
enim cauſa eſt,quare remorer vobiſcum
qui fideles eſtis. Videam vos dico:& de
ducar illuc a vobis,ſi tñ fruitꝰ prius fue
ro vobis ex parte.i.aliquãdo remorando
vobiſcum: quia hic vlterius locum non
habeo,& ad vos trãſire cupio. Igitur qđ
prius faciẽdum eſt operabor:ſcilicet ibo
Hieruſalẽ miniſtrare ſanctis.Quãdo Pe-
trus & q cum eo erant Paulo & Barnabę
dextras dedere ſocietatis,iniunxerũt eis
vt in eccleſiis gentium collectiones face
rẽt:vnde miniſtrarẽt ſanctis in Hieruſa-
lem:quibus infideles omnia abſtulerant.
Vadam miniſtrare ſanctis, quia Macedo
nia & Achaia.i. eccleſię eorũ probum iu
dicauerũt facere aliquã collectionem in
pauperes ſctõꝝ deferẽdam.i.in pauperes
ſanctos qui ſunt Hieruſalem. Probaue-
runt quidem hoc non a nobis coacti,ſed
quia ita placuit eis:& ſi non placeret,de
bitores tñ ſunt eorũ : & ex debito facere
oporteret. Vere debitores ſunt eorum.
Nam ſi gẽtiles facti ſunt participes ſpi-
ritualiũ bonorũ eorũ ſanctorũ,quia ſan-
cti illi ſpiritualia gentibus miniſtraue-
runt:debẽt etiam gentes miniſtrare ſan-
ctis in carnalibꝰ. Quandoquidẽ hoc mi-
hi prius faciendum reſtat.Igitur cũ hoc
cõſummauero:& cũ aſſignauero.i. ſub ſi
gillo eis reddidero fructũ hunc:profici-
ſcar in Hiſpaniam trãſiens per vos.Scio
autem quoniam veniẽs longo deſiderio
actus, veniã ad vos in abundãtia benedi
ctionis Chriſti .i. benedictionem Chriſti
faciam abundare in vobis, impertiẽs il-
lud gratię dei qđ deeſt.& quia nunc itu-
rus ſum Hieruſalem:Igitur obſecro vos
fratres per dñm noſtrum Ieſum Chriſtũ,
vt adiuuetis me in orationibꝰ fuſis pro
me ad deum:vt hoc adiutorio liberer ab
infidelibꝰ qui ſunt ĩ Iudęa:& vt ita obla
tio obſequii mei.i.ĩ qua obſequor,fiat ac
cepta ſanctis in Hieroſloyma,ſine dimi-
nutione illis pręſentata:vt hoc proſpere
cõpleto,veniã ad vos in gaudio ꝑ volun
tatẽ dei.i.ſicut deus diſpoſuerit:& refri
gerer vobiſcũ perficiẽs in vobis qđ impꝑ-
fectũ inuenero. Sed qa ad hoc neqꝫ ꝑ vos
neqꝫ ꝑ me ſufficitis: deus pacis ſit faciẽs
pacem cum omnibus vobis Amen.

Cap.XVI.

COmmẽdo autẽ vobis
Pheben ſororẽ noſtrã
quę eſt i miniſterio ec
cleſię q̃ eſt Cenchris:
vt eã ſuſcipiatis i dño
digne † ſanctis:& aſſiſtatis ei in quo †al'.ſatis
cũqꝫ negocio veſtri indiguerit.Etenĩ
ipſa quoqꝫ aſſiſtit multis & mihiipſi.
Salutate Priſcã & Aquilã adiutores
meos i xp̃o Ieſu:q ꝓ aia mea ſuas cer-
uices ſuppoſuerũt:qbus nõ ſolũ ego
grãs ago,ſed & cũctę eccl'ię gẽtiũ:&
domeſticã eccleſiã eorum. Salutate
Ephenetũ dilectũ mihi:q ẽ primitiuꝰ
eccl'ię Aſię in xp̃o Ieſu.Salutate Ma-
riã q̃ multũ laborauit i vobis.Saluta
te Andronicũ & Iuliã cognatos & cõ
captiuos meos:q ſũt no biles i Apl'is
q̃ & añ me fuerũt i xp̃o Ieſu.Salutate
Ampliatũ dilectiſſimũ mihi in dño.
Salutate Vrbanũ adiutorem nr̃m in
xp̃o Ieſu:& Stachem dilectũ meũ.Sa
lutate Appellen probũ in xp̃o. Salu
tate eos qui ſunt ex Ariſtoboli domo
Salutate Herodianẽ cognatũ meũ.
Salutate eos q ſunt ex Narciſci do-
mo:qui ſũt in dño. Salutate Triphe-
nã & Triphoſam, q̃ laborant in dño.
Salutate Perſidam chariſſimam, quę
multum laborauit in dño. Salutate
Rufum electũ in dño:& matrẽ eiꝰ,&
meã. Salutate Aſincretũ & Phegon-
tiam,Hermen,Patroban,Herman,&
qui cũ eis ſuut frẽs.Salutate Philolo
gũ & Iuliam,& Nereũ & ſororẽ eius
& Olimpiadẽ : & oẽs qui cũ eis ſunt
ſctõs.Salutate iuicẽ in oſculo ſancto.
Salutãt vos oẽs eccl'ię Chriſti.Rogo
aũt vos fratres vt obſeruetis eos qui
diſſenſiones,& offendicula pręter do
ctrinam quã vos didiciſtis faciunt:&
declinate ab illis. Hmõi enĩ Chriſto
dño nr̃o nõ ſeruiunt,ſed ſuo ventri,&
per dulces ſermões & bñdictiões ſe-

ducũt corda ĩnocẽtiũ. Veſtra.n.obœ-
diẽtia in oĩ loco diuulgata eſt. Gau-
deo igitᷣ in vobis:ſed volo vos ſapien
tes eſſe in bono,& ſimplices in malo.
† Alˀ. Sa tan. Deꝰ aũt pacis cõterat ſatanã † ſub pe
dibꝰ veſtris velociter. Gratia dñi no
ſtri Ieſu Chriſti vobiſcũ. Salutat vos
† Alˀ. habet frater. Timotheꝰ adiutor † meꝰ: & Lucas †
& Iaſon,& Soſipater cognati mei. Sa
luto vos ego tertius,q ſcripſi epiſto-
† Alˀ. lucius. lã hãc in dño. Salutat vos Gaius ho-
ſpes meus,& vniuerſa eccleſia. Salu-
tat vos Eraſtus Archariꝰ ciuitatis,&
quartus frater. Gratia dñi noſtri Ieſu
Chriſti cũ oĩbus vobis amen. Ei autẽ
qui potẽs eſt vos cõfirmare iuxta euã
geliũ meũ,& p̃dicationẽ Ieſu Chriſti
ſcd̃m reuelationẽ myſterii tp̃ibꝰ ęter
nis taciti: qđ nũc patefactũ eſt ꝑ ſcri
pturas prophetarũ ſcd̃m p̃ceptũ ęter
ni dei:ad obœditionẽ fidei in cunctis
gentibus cogniti,ſoli ſapiẽti deo per
Ieſum Chriſtum, cui honor & gloria
in ſecula ſeculorum Amen.

FInita epiſtola inſerit ſalutatiões
ſuas dicens. Cũ his quę ſuperius
cõmendaui,cõmendo etiã vobis
Pheben ſororẽ noſtrã,quę eſt in miniſte-
rio ecclˀię.i.quę miniſtrat neceſſaria cui-
dã ecclˀię,quã cõſtituit Cẽchris. Hoc in-
quã de ea cõmẽdo:vt ſuſcipiatis eam in
dño digne ſctis.i.vel quõ vos ſctõs decet
eã ſuſcipe:vel quõ ea ſctã ſuſcipiẽda eſt:
& ei ſuſceptę aſſiſtatis in quocũq; nego-
cio ĩdiguerit veſtri. Per hãc Pheben eun
tẽ Romã,dr̃ Aplˀs miſiſſe ſuã eplˀam:quã
ideo cõmẽdat, vt Romani audita autho
ritate eiꝰ acqeſcãt ei ĩ oĩbꝰ q̃ bene ſuade
bit. Aſſiſtẽdũ ẽ ei: etẽi ip̃a aſtitit multis
ſctis:& mihiipſi miſtrãdo. Salutate etiã
Priſcã & Aquilã adiutores meos ĩ Chri-
ſto Ieſu. Vel ſalutate in Chriſto q vterq;
ſuppoſuerũt ſuas ceruices ꝑ aĩa mea. Hi
Paulo ĩ multis ꝑiculis & carceribꝰ ſubue
nerũt. Quibus nõ ego ſolus gratias ago:
ſed etiã cũctę ecclˀię gẽtiũ q modo nõ ha
berẽt Aplˀm ſuũ,niſi ꝑ adiutoriũ iſtoꝝ. Sa
lutate & domeſticã eccleſiã.i.familiã eo-
rũ. Salutate Ephenetũ dilectũ mihi,q eſt
primitiuꝰ Aſię in Chriſto. Hic primꝰ de
Aſia fidem accepit a Paulo. Salutate &
Mariã,q̃ mltũ laborauit ĩ vobis,ab erro
re reuocãdo vos. Hęc Maria dr̃ nũciaſſe
Aplˀo diſſenſionẽ Romanoꝝ:qua occaſio
ne ſcripſit eis hãc eplˀam. Et hęc Romam
redierat:& iõ dicit eã laboraſſe. Saluta-
te Andronicũ & Iuliã cognatos meos,in
gñe Iudęoꝝ: & cõcaptiuos meos, q ſæpe
mecũ capti fuerũt q ſũt nobiles ĩ Aplˀis.
Hi de ſeptuagita duobꝰ fuiſſe credunt:q
& ante me fuerũt ĩ Chriſto,q prius Pau
lo ad fidẽ cõuerſi ſũt. Salutate Appellen
& Probũ ĩ Chriſto. Salutate eos q ſũt ex
domo Ariſtoboli.i. familiã qa fidelis eſt.
Dñm neq̃q̃,qa ĩfidelitatis ẽ reꝰ. Salutate
eos q ſunt ex domo Narciſci,nec oẽs,ſed
eos q ſũt ĩ fide ĩ dño. Aliq.n.ex eiꝰ fami-
lia adhęrẽt dño ſuo ĩ infidelitate. Saluta
te Rufũ electũ ĩ dño & mr̃em eiꝰ,ac meã.
Eius ſm̃ carnẽ,meã ſm̃ bñficiũ. Et vt finẽ
faciã. Salutate vos ĩuicẽ ex parte mea in
oſculo ſctõ.i.alter alteri dicat. Aut ex ꝑ-
te Pauli,oſculãtes ſe ĩ oſculo pacis ĩ lo-
co eiꝰ. Sicut ego ſic oẽs ecclˀię Chriſti ſa
lutãt vos. Iõ Paulus ex noĩe ꝓbatas ſalu
tauit ꝑſonas:ne cũ mõ ſuadet Romãis a
pſeudo declinare:forte poſſẽt de aliquo
horũ dubitare quos ſalutauit. Vos autẽ
fr̃es ſalutatos rogo vt obſeruetis.i.vt cal
lide cuſtodiatis vos ab eis q faciũt diſſen
ſiões & ẽt offendicula,p̃cipitãdo ĩ pctm̃.
Docẽtes qđ p̃ter doctrinã ẽ,quã vos a me
didiciſtis:& vt vos obſeruetis,declinãdo
penitꝰ ſeꝑamini ab illis:qa q eiuſmõi ſũt
nõ ſeruiũt Chriſto dño nr̃o, ſed ſuo ven
tri. q̃rũt.n.q̃ ſua ſũt,nõ q̃ Ieſu Chriſti. Et
hi tales ſeducũt corda ĩnocẽtiũ.i. ſimpli
ciũ.ꝑ dulces ſermões.i.ſeductorios:& ꝑ ſi
mulatas bñdictiões. Debetis declĩare ab
his:nã obœdiẽtia vr̃a & bonũ eiꝰ diuul-
gata ẽ ĩ oẽm locũ:& ꝓpterea ĩ vobis. Sed
tñ volo vos ſapiẽtes & aſtutos eẽ ĩ bono,
& ĩ malo ſimplices,vt malitia pueri ſitis.
Licet dixerĩ vos ſapiẽtes:tñ qa ſapientia
vr̃a parũ ex ſe ſola põt:p̃cor vt deꝰ pacis
cõterat Satanã:& mẽbra eiꝰ ſub pedibus
vr̃is ꝓſtrata:& hoc velocit. His dictis ſa-
lutat eos Paulus dicẽs: Gr̃a dñi nr̃i Ieſu
chriſti ſit vobiſcũ. Salutat vos Timotheꝰ
adiutor meꝰ,& Lucas,& Iaſon,& Soſipa-

ter:vel pater Soſii, q ſunt cognati mei. Saluto vos ego Tertius:q ſcripſi epiſtolā in dño.Hic Terti⁹ erat notari⁹ apl'i:q ſalutationib⁹ aliorū ſuā īſeruit.Ad ſalutationes ſuas reuertit paulus & ait. Salutat vos Gai⁹ hoſpes me⁹:& vniuerſa ecclesia.i.familia ei⁹.Salutat vos eraſt⁹ arcarius.i.theſaurari⁹ ciuitatis: & Quartus frater.Oēs iſti ſic dicētes.Gr̄a dñi noſtri Ieſu Chriſti cū oīb⁹ vobis. De oībus aūt bōis veſtris ſit deo honor,& gl'ia. Ei dico q potēs eſt cōfirmare vos:iuxta euāgeliū meū.i.ſicut ego p̄dico vobis:& iuxta p̄dicationē Ieſu xp̄i:cui⁹ p̄dicatio eadē eſt cū meo euangelio.Euangelii dico & p̄dicationis habiti ſcd̄m reuelationem myſterii. Myſteriū vocat ſaluationē hominū:q̄ occulta fuit ſemp an̄ aduētū xp̄i: ſed p eū reuelata.Myſterii dico taciti tēporis ęterni an̄ xp̄m:qd̄ myſteriū nūc in tpe gr̄ę patefactū eſt p ſcripturas pphetarū:nūc tādē itellectas p xp̄m.Patefactū dico ſecundū pręceptū æterni dei.cui ab æterno hoc in patulo erat: Patefactum ideo ad obœditionē fidei in cūctis gētibus.i.vt cūctę gētes obœdiāt fidei. Q̄ꝫ ſi q̄rere velis quare olim tacitū nūc reuelatū,fruſtra hoc inq̄ris:qa myſterii dico cogniti ſoli ſapiēti deo:q ſolus ſemp cauſā ei⁹ ſapuit.Patefactū dico p Ieſum Chriſtum.Cui Chriſto.ſ.q potēs eſt,ſit honor & gloria in ſecula ſeculorum.Amen.

Prolog⁹ ī primā epiſtolā ad Corīthios.

EPiſtola prima ad Corinthios mltas cauſas diuerſaſq; cōplectit.Quarū partē relatione fratrū cognouit apl'us. Partim ipſorū Corinthiorū ſūt l'ris indicatæ. Nōnullas vero p officii ſui cura aut ordinat aut emēdat: & variis curationib⁹ medet diuerſa īfirmitate lāguētib⁹.Nā apud eos primū curat diſſenſionis vitiū:qd̄ multi pſeudo apl'orū ītulerūt,vnitatem ſcindētes eccleſię: vt pprii noīs facerēt ſectatores:qd̄ his exprobrat verbis apl'us. Hoc aūt dico qd̄ vnuſq́ſq; veſtrū dicit.Ego qdē ſum pauli:ego autē appollo:ego vero Cephe:ego aūt xp̄i. Et ob hoc qdē horū ſe dicit facere noīm mētionē:vt multo magis erubeſcāt id ſe facere ſub falſorū apl'orū noībus:qd̄ etiā ſi ſub Pauli &Petri fieret noīe:diſpliceret. Secūda cauſa ei⁹ īducit q paternę oblit⁹ reuerētię vxorē ſibi nō erubuit facere de nouerca. Qd̄ facinus licet fornicationē appellauerit apoſtolus:tñ ita cōdēnauit: vt in vltionē facti auctorem talis operis diabolo iudicauerit deputandū:Impoſita iudiciorū & litiū tertia q̄ſtione.Quarto loco matrimoniorū iura tractant his. Quinto loco virginitatis cōſiliū velut e vicino cōiūgit.Sexto loco de eſcarū licētia diſputatur.Septimo atq; octauo loco de attōdēdo viris:& mulierib⁹ velādo capite:ac ſacramētorū cōmunione p̄cipit. Nono loco ęmulatio q̄ diuerſitate donorū ſpiritualiū naſcebat ſub exēplo membrorū & corporis caſtigat.Decimo reſurrectionis ſpes multis & argumētis & rationib⁹ approbat. Vltimo de colligēdis ad neceſſitatem ſanctorū noīe charitatis cura vel ędificatio cultui imponit.Interſerunt his pauca q̄ aut (vt q̄buſdam videt)pendēt ex ſuperiorib⁹ aut habēt,licet proprias,tamen paruulas actiones.

¶Argumentum priſcum in eandem.

COrinthii ſunt Achaici: & hi ſimiliter ab apoſtolo audierūt verbū veritatis: & ſubuerſi ſunt multifarie a falſis apoſtolis. Quidā a philoſophię verboſa eloquentia.Alii ſecta legis Iudaicę inducti ſunt. Hos reuocat apoſtolus ad verā fidē & euangelicā ſapientiam: ſcribens eis ab Epheſo per Timotheum diſcipulum ſuum.

¶Argumentum.B. Brunonis in eandē.

PAulus ipſe idē prædicauerat Corinthiis & ad fidem conuerterat: apud quos p annū & dimidiū (ſicut credim⁹)cōmoratus eſt. Vidēs ꝙ diu & ī multis cōſulendū eſſet Corinthiis: qa nimis adhęrebant carnalitati. Q̄ꝫdiu autē Paulus p̄ſens fuit adheſerūt cū ſimplicitate p̄ceptis eius:q̄bus ipſe quaſi ſimplicibus ſimpliciter prędicauerat,ſciēs carnalitati eorū potius obeſſe myſteria fidei:ſi eis reuelarent q̄ pdeſſe:& ideo bonū iudicauit ſimplicitatē eorū magis in ſimplicibus fouēdā eſſe,q̄ in altitudine myſte-

riorum dei(de quibus potius hęſitarent
q̃ crederent)corrumpendam. Sed Paulo
a Corinthiis reuerſo introierunt in eos
pſeudo doctores qui bonam ſimplicita-
tem prioris doctrinæ inuerterent: quo-
rum doctrina qa in mundanis rationibꝰ
verſabatur,quę pœnitꝰ ſpirituali doctri
nę contradiceret:cœpit magis allicere,&
ad perſuadendum ſibi adducere Corin-
thios qa magis mũdo adhęrebant q̃ deo.
& deſtruere in eis calliditate humanę ra
tionis,qđ Paulus ædificauerat ſequendo
Corinthiorũ errores erant multiplices. ſimplicitatem fidei.Corinihii autem de-
clinantes ab inſtructione pauli, præcipi-
tati ſunt in multos errores vt æſtimarẽt
merita baptizantium prodeſſe baptiza-
tis quanto maiora eſſent:& nocere ſi mi
nora fuiſſent. Et hoc modo homini tri-
buebant quod ſolius dei erat:ſcilicet di-
mittere peccata.Qua de re fiebat:vt qui
a digniore baptizatus erat:iudicaret mi
nus ſe dignum eum qui a minus digno
baptizatus eſſet:in hoc vtriq; derogando
deo errabãt:etiam in eo quia corpus do
mini paululum diſcernebant ab aliis ci-
bis.Iterũ in eo qa viri velato capite mu-
lieres diſcooperto orarent.Erat etiã aliꝰ
error: quia futuram reſurrectionem nõ
(ſicut Paulus prædicauerat)credebant.
Accuſabantur etiam inde: quia audieba
tur inter eos fornicatio,quam nec pate-
rentur gentiles.Quidam enim eorum no
uercam ſuam duxerat in vxorem: quem
nec corrigendo emendauerant: nec par-
ticipationem eccleſiæ huic tam facino-
roſo interdixerant: ſed per illicitam pa-
tientiam huic inceſtui conſentire vide-
bantur.Quibus erroribus cognitis Pau
lus per Soſthenẽ miſſum ſibi cum epiſto-
Cloes. la a fratribus qui erant Cloes, qui locus
in archiepiſcopatu Corinthiorum clau-
debatur: ſcripſit ad eos hanc epiſtolam:
in qua agit de Corinthiis errantibus:er
rores eorum enumerando:eoſdemq; cõ-
gruis rationibus improbando:ea vtriq; ĩ
tẽtione vt ab his vitiis eos retrahat.

Sequit̃ Epiſtolę prioris.B.Pauli Apo-
ſtoli Ad Corinthios.

Cap.I.

PAuꝰ lꝰ vocatus Apoſtolꝰ Chriſti Ieſu per volũtatem dei:&
Soſthenes frater eccleſiæ dei quæ eſt
Corinthi,ſanctificatis in Chriſto Ieſu
vocatis ſanctis:cum omnibus qui in-
uocant nomẽ dñi noſtri Ieſu Chriſti: Infra.xiiii.
in omni loco ipſorũ & noſtro.Gratia
vobis & pax a deo patre noſtro:& do
mino Ieſu Chriſto. Gratias ago deo
meo ſemp̱ ꝓ vobis in gratia dei q̃ da
ta eſt vobis in xp̃o Ieſu:quia in oĩbus
diuites facti eſtis in illo, in oĩ verbo,
& in omni ſciẽtia:ſicut teſtimoniũ xp̃i
cõfirmatũ eſt in vobis: ita vt nihil vo
bis deſit in vlla gratia: expectãtibus
reuelationẽ dñi noſtri Ieſu Chriſti: q
cõfirmabit vos vſq; in finẽ ſine crimi
ne,in die aduẽtus dñi noſtri Ieſu xp̃i.
Fidelis deus,ꝑ quẽ vocati eſtis in ſo- Infra.x. i.Theſſ.v.
cietatẽ filii eiꝰ Ieſu Chriſti dñi noſtri.
Obſecro autẽ vos fratres ꝑ nomẽ dñi
noſtri Ieſu Chriſti:vt idipſum dicatis
oẽs & nõ ſint ĩ vobis ſchiſmata. Sitis
autẽ ꝑfecti in eodẽ ſenſu et in eadem
ſciẽtia.Significatũ eſt em̃ mihi de vo
bis fratres mei ab his qui ſunt Cloes,
quia cõtentiones ſunt inter vos. Hoc
autẽ dico, ꝙ vnuſquiſq; veſtrũ dicit.
Ego quidẽ ſum Pauli.Ego aũt Appol Infra.iii.
lo,Ego vero Cephę,Ego autẽ Chriſti.
Diuiſus eſt Chriſtus? Nũquid Paulus
crucifixus eſt ꝓvobis? Aut in nomine
Pauli baptizati eſtis? Gratias ago deo
meo ꝙ neminẽ veſtrũ baptizaui, niſi
Criſpum et Gaium, ne quis dicat ꝙ ĩ

nomine meo baptizati eſtis.Baptiza-
ui auté & Stephane domũ:cæterũ ne
ſcio ſi qué aliũ veſtrũ baptizauerim.
Nõ enim miſit me Chriſtus baptiza-
re ſed euãgelizare:nõ in ſapiẽtia ver
bi:vt non euacuet crux Chriſti. Ver-
bum enĩ crucis pereũtibus qdé ſtul-
titia eſt:his auté qui ſalui fiũt.i.nobis
Eſa.xxix. Abdię.i. virtus dei eſt.Scriptũ eſt enim.Perdã
ſapiẽtiã ſapientiũ:& prudẽtiã prudẽ-
tium reprobabo.Vbi ſapiés? vbi ſcri-
ba? vbi inquiſitor huius ſeculi? Nõne
ſtultã fecit deus ſapiẽtiã huius mũdi?
Nã quia in dei ſapiẽtia nõ cognouit
mũdus ꝑ ſapiẽtiã deũ: placuit deo ꝑ
ſtultitiã p̄dicatiõis ſaluos facere cre-
dẽtes. Quoniã & Iudęi ſigna petunt,
& gręci ſapiẽtiã q̃rũt.Nos aũt p̄dica
xxxviii.di. ſi iuxta. §vi.di.naſci mus Chriſtũ crucifixum:Iudæis qui-
dem ſcãdalũ,gentibus autẽ ſtultitiã:
ipſis autẽ vocatis Iudæis atq; gręcis
Chriſtũ dei virtutẽ & dei ſapiẽtiam.
Quia qđ ſtultũ eſt dei: ſapientius eſt
de preb. cap.pe. hoibus,& quod infirmũ eſt dei,fortiꝰ
eſt hominibus.Videte enim vocatio-
nẽ veſtrã fratres,qa non multi ſapiẽ
tes ſecũdũ carnẽ non multi potẽtes,
non multi nobiles , ſed q̃ ſtulta ſunt
mũdi elegit deus vt confundat ſapiẽ
tes,et infirma mũdi elegit deus vt cõ
fundat fortia:et ignobilia mundi , et
contẽptibilia elegit deus,et ea q̃ non
ſunt,vt ea quę ſunt deſtrueret,vt non
glorietur oĩs caro in conſpectu eius.
Ex ipſo autẽ vos eſtis in Chriſto Ieſu,
qui factus eſt nobis ſapiẽtia a deo , et
iuſtitia,et ſanctificatio,et redẽptio,vt
ii.Corin.x. Hiere.ix. quemadmodũ ſcriptum eſt, Qui glo
riatur,in domino glorietur.

PAulus &c.Quia auctoritate opꝰ
erat ad premendam Corinthio-
rum ſuperbiã nomẽ authoritatis
ponit:dicens.Paulus:qđ vtiq; nomẽ vbi-
q; notum eſt . Paulus dico vocatꝰ a deo
.i.apoſtolus diuina vocatione cõſtitutꝰ.
Vel vocatus ab omnibꝰ:qa iã oẽs noſcũt
eũ eſſe apoſtolũ.Apoſtolus dico.i. legatꝰ
Chriſti Ieſu.i.nõ ſe pręſumptuoſe inge
rens vt pſeudo,ſed legatus Chriſti Ieſu:
nec a Chriſto miſſus ꝑ exercẽdæ iræ op
portunitatẽ vt Saul:ſed ꝑ voluntatẽ.i.ꝑ
beneplacitũ dei.Paulus vtiq; & cũ eo So
ſthenes frater:nõ qa Soſthenes ĩ hac epi
ſtola qcq̃ ſcripſerit:ſed vt Paulus ꝑ hoc
oſtẽdat oẽs errores ſe cognoſcere:qa qui
de eiſdẽ erat,& inter eos conuerſabat̃ ei
nunciauerat:ideo etiã vt oſtẽdat Soſthe
nem errores eorũ nũciaſſe ſibi, non malo
aĩo cõtra eos habito,ſed deſiderio corre
ctionis eorũ.Paulus inquã & Soſthenes
frater ſcribũt eccleſię dei q̃ eſt Corinthi.
Eccleſiæ dico ſanctificatis .i. a peccatis Eccleſia col
in baptiſmo iuſtificatis . Et hoc totũ in lectiuũ no
Chriſto Ieſu nõ ꝑ meritũ baptizãtiũ,qa men eſt.
eccleſia collectiuũ nomẽ eſt,ſatis cõgrue
iungit̃ plurali vt dicamus eccleſię ſancti
ficatis:nec ſolũ ꝑ Chriſtũ ſãctificatis,ſed
ꝑ gratiã eiuſdẽ vocatis ſanctis .i. ad hoc
vt ſanctificarent̃ vt totũ, & ſanctificatio
ad vocationẽ: ipſaq; ſanctificatio ex deo
eſſe cognoſcat̃:& oẽ meritũ baptizati &
baptizatoris excludat̃.Paulus ſcribit ec
cleſię Corinthiorũ cũ omnibus.i. & oĩ
bus eccleſiis in eiſdẽ erroribus detentis.
Omnibus dico q inuocãt nomẽ dñi no-
ſtri Ieſu Chriſti,quẽ in eo quẽ inuocant
cõfitent̃ ſolũ eſſe iuſtificãtem.Nec omni
bus eccleſiis dico ꝑ mũdum, ſed his quæ
ſunt in oĩ loco ipſorũ Corinthiorũ.i.
omni eccleſię metropoli Corinthiorum
ſuppoſitę,& in eundẽ errorẽ lapſę,quę ec
cleſię & ſi locus ipſorũ Corinthiorũ ſũt,
qa eis præferunt̃ noſtro etiã loco , qa ſic
eas Corinthiis ſuppono: vt tñ ꝓuidẽtiã
meã illis ſemꝑ adhibeã:quẽadmodũ Corĩ
thiis.Hoc ideo Paulus ait, ne Corinthii
dicerent:de nobis tm̃ habes iudicare,nos
vero de ſubditis.Cuius moris adhuc te
net̃ regula:quia ſummus põtifex, & ſi ec
cleſias eccleſiis ſubiecerit,de omniũ tñ er
rore diſcutit,ſed ex iure mediãtibꝰ me-
tropolitanis.Paulus & Soſthenes ſcribũt
hoc Corinthiis:gratia ſit vobis & pax.
Cũ inter Corinthios quidã eſſent q gra-
tiam ſibi datã in baptiſmo cuſtodiſſent ĩ
tegrã bene agẽdo:qbus vtiq; remiſſio nõ
erat optãda quã iã acceperãt,& acceptã

ſirme tenuerāt. Cū vero inter eoſdē alii
eſſent q gratiā acceptā errādo adnihila
uerāt: & his iterata remiſſio eſſet neceſ-
ſaria: ꝑ hac diuerſitate ꝑfectorū & īpfe-
ctorum diuerſo mō optāda eſt hęc gra-
tia: vt dicamꝰ vobis q iterū peccaſtis ſit
ſecūda gratia.i.iterato remittant̄ pecca
ta: vobis aūt q acceptā iuſtificationē nō
irritā feciſtis peccādo ſit gr̄a.i.acceptę iu
ſtificationis pſeuerās cuſtodia. Sic de pa
ce: peccatoribꝰ ſit pax aī reſtituta: nō pec
cātibꝰ trāqllitas aī pſeueret. Gr̄a īquā &
pax ſit vobis a deo patre noſtro: & dn̄o
Ieſu Chriſto a quo ſolo credite eſſe oēm
iuſtificationē: excluſo oī merito baptiza
toris: qa de Corinthiis qdā erāt pſeuerā
tes in doctrina pauli nō coīcātes errori
aliorū: primū ſeparatī loquit̄ iſtis: vt au-
dito ꝙ bonū ſuū tātę auctoritatis ſit apd̄
apoſtolū, magis aīent̄ ad bonū: ideo & vt
ꝑ hoc magis īcūbāt correctiōi errātiū fra
trū: & vt errātes abſqꝫ reclamatiōe obe-
diāt iſtis cū audierint ꝑfectionē eorū tā-
ti eē apd̄ apl̄m. Vn̄ ſic ait. Gr̄as ago deo
meo.i.quē meum facio nō detrahēdo ei,
quēadmodū pſeudo q dicūt merita bapti
zantis nocere vel ꝓdeſſe baptizatis. Gra
tias vtiqꝫ ago deo meo ꝓ vobis ſemp.i.in
oī oratiōe mea. Ago inquā gr̄as in gr̄a.i.
in cōſideratiōe gr̄ę dei pſeuerātis in vo-
bis: q̄ gr̄a data eſt vobis ī Chriſto Ieſu.i.
ꝑ Chriſtū Ieſū: q hoī recōciliato deo mi-
niſtrat hāc gratiā. De hoc vtiqꝫ gratias
ago: qa.i.ꝙ facti eſtis diuites ī oībꝰ: qa &
ſingulas gr̄as & oēs copioſe habetis. Fa-
cti dico ī illo.i.ꝑ Chriſtum cuiꝰ ſola mīa
dat gratiā. In oībꝰ dico.ſ.ī oī verbo.i.in
oī doctrina ſpiritualiū, mediocriū, & ſim
pliciū: diuites etiā ī oī ſciētia lr̄ali, mora
li, & allegorica: ita diuites ī oībꝰ ſicut te
ſtimoniū Chriſti.i.doctrīa de Chriſto at
teſtata vobis ꝑ ſcripturas, ſicut īquā hoc
teſtimoniū cōfirmatū eſt.i.firmiter pſe-
uerat ī vobis. Ad quē modū em̄ firmā te
nuiſtis fidē Chriſti: ad eū modū ditauit
vos deꝰ ſuis gratiis: cuiꝰ rei cōfirmatio
veſtra cauſa & ſimilitudo fuit. Ita vtiqꝫ
teſtimoniū Chriſti cōfirmatū ī vobis: vt
nihil deſit vobis ī vlla gr̄a.i.vt oēm gra-
tiā tā firmiter teneatis quāta firmitate
vobis tradita eſt. Vobis dico expectātibꝰ
reuelationē dn̄i nr̄i Ieſu xp̄i.i.ꝓpter ſecu
ritatē quā ex cōſeruata iuſtificatiōe ha-
betis ſecure p̄ſtolamini diē vr̄ę diſſolu-
tionis ī q̄ reuelabit̄ vobis. Dū enim viui
mus, aīa nr̄a circūſepta carne neqt intue
ri diuinā eſſentiā, quā pleniꝰ ītuebit̄ dū
a mole carnis liberabit̄. quā reuelationē
q bn̄ agit, ſecure expectat: q vero male, po
tius fugere hanc videt̄ q̄ expectare. Vos
vtiqꝫ Chriſtū expectatis q quēadmodum
vos cōfirmauit ī p̄terito: ſic etiā cōfirma
bit cōtinue vſqꝫ ī finē.i.vſqꝫ ī diē diſſolu
tionis vr̄ę. Nec ita dico cōfirmabit vt a
venialibꝰ vos cohibere poſſitis, ſed cōfir
mabit ſine crimine.i.īmunes factos a ca-
pitalibꝰ. In finē dico.ſ.vſqꝫ ī diē aduētus
dn̄i noſtri Ieſu Chriſti, q vnicuiqꝫ iuſto
aduenit, ī diſſolutiōe ſuſcipiēs aīam eiꝰ
trāſferēdā. Ideo ſic determinauit ſine cri
mine: ne ſi forte viderēt eos ī venialibus
cadere, īſultarēt & dicerēt. Ecce nunc ap
paret iuſtitia eorū quos dn̄s Paulus tāti
faciebat. Vere de cętero cōfirmabit: nam
hoc ꝓmiſit dicēs. Ecce ego vobiſcū ſum
oībꝰ diebꝰ vſqꝫ ad cōſummationē ſeculi.
Deꝰ vtiqꝫ q ꝓmiſit fidelis ē & mētiri non
pōt: vn̄ cōfido: qa cōfirmabit: cōfido etiā
ideo: qa ꝑ quē deū vocati eſtis: q ſi vos dū
ī pc̄tō eſſetis ꝑ mīam vocauit, credēdū ē
vtiqꝫ ꝙ iā iuſtificatos & iā ꝓmerētes cō-
firmet de cętero. Per quem vtiqꝫ vocati
eſtis ī habēdā ſocietatē filii eiꝰ.i.vt ꝑ mō
veſtro ī iuſtitia cū filio eiꝰ permaneatis.
Nec adoptiui filii dico: ſed Ieſu xp̄i nr̄i
ꝓprii & cōſubſtātialis. ¶Poſtq̄ ꝑfectos ī
bono ſuo corroborauit, cōuertit ſermo-
nē ad eos q peccauerāt ī prędictis dicēs.
Vos ꝑfectos de confirmatiōe vr̄i laudo:
ſed vos q erratis obſecro.i.oī diſtrictiōe
cōiuro ꝑ nomē dn̄i nr̄i Ieſu xp̄i: quos tn̄
fr̄es appello, licet erraueritis. Iō fr̄es eos
vocat, ne ſi nō fr̄es eos appellaret ꝓ nimie
tate pc̄tī deſperarēt. Obſecro īquā vos vt
oēs dicatis idipſum.i.vt oēs cōfiteamini
ſolū deū poſſe pc̄tā dimittere: & hoc dicē
do nō ſint ī vobis ſchiſmata.i aliq̄ ſciſſu
rę īfidelitatis. Schiſmata nō ſint: ſed ſitis
ꝑfecti ī eodē ſenſu.i.ī eadē volūtate, & in
eadē ſciētia, vt idē & velitis & ſciatis. ſūt
em̄ q idē volūt nec tn̄ idē ſciūt. Sunt alii
quorū diuerſa eſt volūtas, & tn̄ eſt eadē
ſciētia. Propterea ſic vos obſecro: quia ſi
gnificatū eſt mihi ꝑ literas de vobis fr̄es

mei:qđ p cā pđicta repetit. Significatū ē vtiq̧ ab his q̄ sunt Cloes.q̄a.i. ꝙ cōtētiones sunt īter vos.i.ꝙ alter cōtēdat ī alterū. Cloes nomē ē loci in archiepiſcopatu Corīthiorū. Vñ hęc cōtētio mādata fuerat ipſi ꝑ Soſthenē. Qđ nomē hic iō ponit, ne errorē ſuū diſſimulare velīt Corīthii. Sciētes ꝙ Paulus ab eiſdē q̄ īter eos cōuerſant̄ hoc agnouerit. Nec ſolū ꝙ cōtēdatis noui:ſed ēt verba ipſi⁹ cōtētiōis. Hoc aūt dico: ꝙ dicit vnuſq̄ſq̧ veſtrū, ꝑferēs ſe de baptizatore ſuo alter ī alterū. Hoc vtiq̧ dicit:ego q̄dē lōge maiori iuſtitia diſcret⁹ ab illo q̄ īferiorē habuit, baptizatorē. Ego q̄dē ſū Pauli. Ego aūt apollo:q̄ erat archiepiſcop⁹ Corīthiorū. Ego vero Cephę.i. Petri. Nō iō hęc noīa ponit:ꝙ de his gloriarēt̄:cū nec Petrū vidiſſēt:ſed iō q̄a ſi noīa illoꝶ pſeudo de q̄bus glīabant̄ reponeret:dicerēt Paul⁹ q̄a īuidet iſtis:nollet nos glīari de noīb⁹ eorū:ſed bonū iudicaret:ſi de noīe ſuo ſociorūq̧ glīaremur. Ad hoc remouēdū poſuit Paul⁹ nomē ſuū & Petri:oſtēdēs ꝙ de ſuo noīe nollet eos gloriari. Q̄ꝫ ſi nō de noīe Pauli, multo min⁹ gloriādū ē de pſeudo doctorib⁹. Infideles hoc dicunt. Ego pauli, Ego Cephæ. Sed fidelis dicit: ego ſū xp̄i, cuius gr̄a ſola iuſtificat. Et q̄a hic dicit ſe eē pauli:hic alteri⁹:ergo xp̄s diuiſus ē:& iā nō vn⁹ ſed multi xp̄i ſūt. Quiſq̧ eñ baptizatorē ſuū facit xp̄m, dū dimittere pc̄tā, qđ xp̄i ſolū ē, attribuit illi. Vel ita. Chriſt⁹ diuiſus eſt, q̄a diuiſim dat mūera gr̄ę ſuę, dū min⁹ ꝑ iſtū, magis ꝑ illū iuſtificat. Vł q̄a ſic male dicēdo erratis:ꝑpterea xp̄s diuiſ⁹ ſepat⁹ ē a vobis. Vos xp̄m diuiditis faciēdo q̄ſq̧ ſuū xp̄ꝫ. Vel creditis xp̄m diuiſim dare gr̄am. ſed nūq̄d paul⁹ quē aliq̄ ī vobis xp̄m ſuū faciūt:vel ꝑpter cui⁹ meritū creditis xp̄m meli⁹ dare vni q̄ alii? Sed nūq̄d paul⁹ crucifix⁹ ē ꝑ vobis? Hoc vtiq̧ negare nō poteſtis qu ꝑ xp̄m redēpti ſitis quē Paulus nō attigit. Aut nūq̄d ī noīe Pauli baptizati eſtis? Si vtiq̧ verba baptiſmi ſolerter attēderitis q̄b⁹ deo ſoli cōfitemini:ītelligeretis omnē iuſtificationē eē ex deo: & q̄ñq̄dē hoc bonū baptiſmi vobis errātib⁹ ſit ī malū:ideo q̄a hoc bonū nō feci gr̄as ago deo meo ꝙ nemīnē veſtrū baptizaui niſi Criſpū & Gaiū:ꝑpterea nolo aliquos baptizaſſe:ne dicat aliq̄s ꝙ ī noīe meo baptizati eſtis: cū Criſpo & Gaio baptizaui ēt domū.i. familiā Stephanę. De his recordor:ſed neſcio ſi forte aliquē aliū baptizauerim. Ideo tā paucos baptizaui:q̄a xp̄s nō miſit me baptizare. In hoc multū humiliat miniſteriū baptizādi vbi dicit ſe nō eē miſſū ad hoc qđ ēt facere pōt q̄libet infideles:ſi neceſſitas popoſcerit. In quo tñ Corinthii viciſſim ſe ꝑferebāt alter alteri. Dicit hic ſacramētū ecclīæ iō tp̄e neceſſitatis cōceſſū eē ēt īfideli: q̄a ē illđ ſine quo nemo pōt ſaluari. Sed alia ſacramēta pmiſſa ſūt ideo ſolis miniſtris q̄a ſi ad ſalutē ꝑtīnt:nō ſunt tñ ea ſine q̄bus hō neq̄at ſaluari:q̄a ſola fides baptiſmatis (ſi ītegre ſeruata ſit) ad ſalutē ſufficit. Hic de baptiſmo finē facit:& de pđicatiōe ſua ſermonē īcipit dicēs. Chriſtus nō miſit me baptizare, ſed euangelizare. Pręḋicare q̄dē miſit me nō ī ſapiētia verbi.i. nō ī verboſa ſapiētia mūdi:& hoc iō vt nō euacuet̄ crux xp̄i. Si eñ rōnes hūanę ſapiētię ſeq̄rer:q̄ penitus deſtruūt immortalē mori poſſe:mortuū iterū viuere:iā penit⁹ cōprobaret̄ xp̄m nō guſtaſſe mortē crucis:& ſic deſtrueret̄ pciū toti⁹ ſalutis:quare nō ī verboſa ſapiētia mūdi miſſus ſū, ſm̄ q̄s rōnes facile euacuari poteſt crux xp̄i. Vere ſi ſeq̄rer ſapiētiā mūdi, euacuaret̄ crux xp̄i. Nā verbū.i. pđicatio crucis peūtib⁹.i. ſapiētib⁹ mūdi q̄ iō peūtes dicunt̄:q̄a ſapiētia eorū cito peribit & deſtruet̄. Vł q̄a ꝑpter hāc ſapiētiā pibūt & dānabunt̄. Verbū vtiq̧ crucis ſapiētib⁹ q̄dē hui⁹ mūdi ſtultitia eſt: quia humana rō nemīnē cogit vt xp̄s q̄ īmortalis erat ī natura mori potuerit: q̄ mortuus iterū vixerit. Pereūtib⁹ q̄dē eſt ſtultitia:ſed his q̄ ſalui ſiūt.i. nobis q̄ a verboſa ſapiētia declinam⁹:nobis vtiq̧ verbū crucis eſt virt⁹ dei. Cōſiderātes eñ ꝑ tātā debilitatē (vti ꝑ mortē) ſuꝑari antiquū hoſtē:cui⁹ fortitudo ī oē gen⁹ hoīm ꝑualuerat miramur in hoc magis virtutem dei:vbi per debilitatē deſtruxit fortitudinem: Quia ſi ꝑ apertā fortitudinē minorē extingueret potētiā, vere non in ſapiētia verbi miſiſſet me de⁹: ſic eñ ſcriptum eſt ī Abdia. Ego ꝑdā (ait dn̄s) ſapiētiā ſapiētiū:ſiue quia deſtruā illā, ſiue quia damnabo illos: ꝑpterea adhæſerūt

Cloes.

Appollo fuit archi eps Corinthiorum.

Sacramētorū quorū q̄ miniſtri.

Sapientes mūdi peūtes dicunt̄.

humanę ſapientię.Nec ſolũ ſapientiá per
dam:ſed etiá prudentiá.i.ꝓuidentiá qua
callide ſciunt p̃munire ſentẽtias ſuas ne
aliqua impugnatione frágant. Quidam
em̃ habẽt ſapientiá artis,qui tamẽ neſci
unt ſe ſatis pręmunire cõtra cauillatio-
nes obiiciẽtis.Illá vtiq; prudẽtiá repro-
babo:qa neminẽ de huiꝰ mũdi prudenti
bus in miniſterio meę p̃dicationis aſſu-
mam,vel iungit ibi vbi ait pereũtibꝰ.Ve
re pereũtes.ná ſcriptũ eſt.Perdá ſapiẽtiá
ſapiẽtiũ.& vere huiuſmodi prudẽtes re
probati ſunt:Hęc ſũt verba apoſtoli.Ná
vbi eſt ſapiẽs.i.logicus ille qui in argu-
mẽtatione ſua cõfidit:& vbi eſt ſcriba.i.
ethicus q de moribꝰ agit: Et vbi cõquiſi
tor huius ſeculi.i.phyſicus q naturas o-
mniũ rerũ cõquirit!Si logicus ille dicat
ſi peperit,cũ viro concubuit, mentit: qa
Maria ſine coitu virili de ſpiritu ſancto
cõcepit.Si ethicꝰs de moribꝰ:de cultura
idolorũ doceat:repellit: qa noui mores,
nouus cultus inductꝰ eſt.Si iterũ phyſi-
cus dicat repugnare naturę vt virgo pa
riat:mortuꝰ viuat,mẽdacii reus eſt.Quá
doqdẽ & ſapiẽs & ſcriba & phyſicꝰ repel
lunt:nõne p hoc palá eſt ꝙ deus fecit.i.
comprobauit eſſe ſtultá ſapientiá huius
mũdi:ideo deus ſapiẽtiá huius mũdi re-
pellit:ná ſic placuit deo.et cũ audias hoc
placere deo,cauſam huius ne qũeris.Pla
cuit vtiq; deo p ſtultitiá p̃dicationis.i.&
per ſtultą rem p̃dicatá,& per ſtultos p̃di-
catores ſaluos facere credẽtes in ſe: ideo
per ſtultitiam placuit ei ſaluare credẽtes
qa mundus.i.hoĩes mũdi non cognoue-
runt deũ p carnalẽ ſapientiá.Qꝫ ſi aliqui
philoſophi intellexerũt eſſe vnum deum
qui omnia creaſſet,nõ tñ hoc cognoue-
runt in ſapiẽtia dei.i.vt intelligerẽt cõſi
lium dei:quo ordine diſponebat ſaluare
perditũ hominẽ per ĩcarnationẽ verbi, &
cętera.Vel ita ꝙ mundus non cognouit
deum per ſuam ſapientiá. Hoc fuit in ſa
pientia dei.i.ita placuit ſapientię dei:vt
mundanę non admiſceret ſuam. Vere p
ſtultitiá ſaluauit credẽtes:ná & res præ-
dicata ſtulta fuit:& prædicatores ſtulti.
Vere per rẽ ſtultá prędicatá,ná quoniá
Iudęi q iam per ſigna deũ vt in Aegypto
cognouerát,petũt adhuc ſigna ad cõpro
bandũ eſſe verũ de Chriſto qđ p̃dicat: &

gręci.i.gẽtiles q deũ ignorát q̃rũt ſapien
tiá.i.volũt ſibi p mũdanas ratiões appro
bari qđ de Chriſto dicit.Nos autẽ vt ſa
tiſfaciamus Iudęis,p̃dicamꝰ Chriſtũ vir
tutẽ dei,qa Iudęi virtutẽ miraculorũ re
quirũt.Gręcis vero q̃rẽtibꝰ ſapiẽtiá p̃di
camꝰ Chriſtũ eſſe ſapiẽtiá dei. qđ vtrũq;
electis qdẽ Iudæis & gręcis virtus eſt &
ſapiẽtia,ſed reprobatis ſcádalũ ẽ & ſtul
titia.Et ideo diximus p ſtultá rẽ ſaluos
fieri credẽtes.Nũc literá exponamus.Ve
re p ſtultitiá deus ſaluat credentes: q uo
niá Iudęi quidẽ petunt ſigna: qui p mira
cula deũ cognoſcere cõſueuerũt. Et gręci
mũdaná quęrũt ſapientiá:qa aliud nõ
intelligũt. Nos aũt ſtulti p̃dicamus rem
ſtultá.ſ.Chriſtũ crucifixum,Iudęis qdem
ſcádalũ,qa improperat eis ꝙ regẽ ſuum
crucifixerũt.Gẽtibus autẽ ſtultitiá,qa in
telligere neſciũt qua ratiõe quẽ deũ dici
mus,eũdẽ mortuũ fuiſſe dicamꝰ. Iudæis
quidẽ & gręcis reprobatis ſcádalũ eſt &
ſtultitia:ſed ipſis Iudęis atq; gręcis voca
tis.i.a deo electis p̃dicamꝰ Chriſtũ virtu
tẽ dei:ꝙ deꝰ maius miraculũ operari non
potuit q̃ p mortẽ deſtruere mortẽ.Prędi
camus etiá Chriſtũ ſapientiá dei: qa ma
ior ſapiẽtia nequit inueniri q̃ p humili-
tatẽ ſupbiá:& p debilitatẽ deſtruere for
titudinẽ.Vere Chriſtꝰ ẽ ſapiẽtia dei. Ná
illđ dei qđ eſt ſtultũ ſcđm æſtimationem
hoĩm,ſapiẽtius eſt hoĩbus.Vel qa hoĩes
tátá ſapientiá capere , vel tam ſapienter
operari nequeũt.Et vere Chriſtus eſt vir
tus dei.Ná illud dei qđ eſt infirmum vel
ſtultũ ſecũdũ æſtimationẽ hoĩm ſapiẽtiꝰ
eſt hoĩbus.Vel qa hoĩes tátá ſapiẽtiá ca
pere,vel tá ſapiẽter operari nequeũt. Et
vere Chriſtus eſt virtus dei. Ná illđ dei
qđ eſt infirmũ ſecũdũ carnales:hoc ẽ for
tius hoĩbus.Vel qa intelligere virtutem
hanc neſciũt.Vel qa táta fortitudine ni
hil facere queũt.Vel aliter ſupior litera
iungit ita.Ideo mũdus nõ cognouit deũ
p ſapientiá.qm̃ Iudęi petũt ſigna,& gręci
ci ſapientiá:nos vero p̃dicamus Chriſtũ
crucifixũ:Iudęis quidẽ nõ ſignũ ſed ſcan
dalum:gręcis autẽ vel gẽtibus nõ ſapien
tiam ſed ſtultitiá.Et qa in cruce Chriſti
nec virtutẽ nec ſapiẽtiá mũdus ĩtelligit:
ideo deũ nõ cognouit.Et eſt ibi finis ſen
tentię.Sed licet reprobis Iudęis atq; gręꝫ

cis Chriſti crux ſcandalũ ſit & ſtultitia: tamen ipſis Iudæis vocatis atq; græcis Chriſtus eſt dei virtus & dei ſapiẽtia. Se quens litera nõ mutatur: ꝓbauit ex parte ꝙ ꝑ ſtultitiã: nã per ſtultã rem prædicatam ſaluarentur credẽtes. probat nũc aliam partem ſcilicet ꝙ per ſtultos prędicatores ſaluauerit deus credẽtes dicens. Vere per ſtultitiam ſaluauit deus credẽtes. Videte eñ vocationem.i. vocatores veſtros ꝑ quos ad fidẽ vocati eſtis. Hoc inquam videte de eis: qa non multi ſapiẽtes & cætera. ſed q̃ ſtulta ſunt elegit deꝰ in miniſterio vocationis veſtræ. Vel ita iungitur ad proximũ. Vere illud dei qđ ſtultum & infirmũ eſt ſapiẽtius & fortiꝰ eſt hoĩbus. Nam modo videte vocatores veſtros: inuenietis eos ſtultos & ĩfirmos Et ſecundum hãc cõtinuationẽ illud ꝓcedens.i. qđ ſtultum & infirmum eſt dei, ſapientius & fortius eſt hominibꝰ: reſpicit ad comprobãdũ prędicatores ſtultos fuiſſe: ſicut in præcedenti voluit ad hoc oſtendẽdũ ꝙ res prędicata fuerit ſtulta. In ſequenti etiã notaꝛ effectus huiꝰ ſtultitię & inſipientię. Videte inquã vocationem veſtrã.i. ꝑ quos vocati eſtis fratres: qa in eis nõ ſunt multi ſapientes ſecũdũ carnem.i. carnalem ſapiẽtiã: nõ ſunt multi potentes ſecundũ carnẽ: nõ multi nobiles ſecundũ carnis generoſitatẽ. Dicũt ſancti ideo Paulũ dixiſſe: nõ multi, qa ipſe fuit ſecularium literarũ perfectus: Terrenarum opũ diues: Romana parẽtela conſpicuus. Vocatores vtiq; veſtri, nec ſapiẽtes nec nobiles, ſed deus elegit ea quę ſtulta ſunt mundi.i. quę mũdus ſtulta reputat vt per hęc deus ſtulta cõfundat.i. erubeſcere faciat ſapientes mũdi, vidẽtes ſe nõ poſſe reſiſtere argumentis ſuis ſtultis ꝓdicatoribus dei. Elegit etiã deus infirma mũdi: eos ſcilicet q nulliꝰ potẽtię erãt in mũdo: vt ꝑ hęc infirma confundat fortia .i. potentes mundi erubeſcere faciat. Et ignobilia mũdi.i. eos q de genere ſuo nõ poſſent gloriari: et cõtẽptibilia.i. eos in qbus nec aliqua pſonarũ reuerẽtia. Hæc elegit deꝰ &(vt ſingula enumerẽ)& ea q̃ nõ ſunt.i. q̃ nulla eẽ mũdo videbanꝛ hæc elegit deꝰ, vt ꝑ ea q̃ nõ ſũt deſtrueret ea q̃ ſunt.i. q̃ bona mũdi eſſe videnꝛ. Et hoc totũ ſic ideo fecit deꝰ: vt oĩs caro nõ glorieꝛ.i. vt oĩ carni cõueniat nõ gloriari ĩ cõſpectu eiꝰ.ſ. qa ſi ꝓdicatores abiectionẽ ſui cõſiderarẽt: vel gẽtes eos cõuerſę ĩtelligerẽt nihil ſibi, ſed totũ referẽdũ eẽ grę dei. Vel ita. Vt eiꝰ non ſic obliqueꝛ. Non glorieꝛ oĩs caro ĩ cõſpectu eiꝰ dei.i. conſiderãs virtutẽ dei & ĩfirmitatẽ ſuã: nec ꝓdicator ſibi nec ſubditi aſcribẽt aliqd magiſtris, ſed totũ grę dei. Sed licet ꝓdicatores ſtulti eſſent & ĩfirmi: vos tñ nihil minus ꝑpter hoc habuiſtis: eſtis eñ ĩ Chriſto Ieſu fideles facti. Et cũ tãta ĩfirmitas ꝓdicatorũ appareat: vos tñ nihil minus habetis: cõſtat ꝑ hoc totũ eẽ ex ipſo deo: & nihil ex merito doctorũ. ¶Hic optime cõſideraꝛ effectꝰ ſtultitię & infirmitatis. Vos inquã eſtis ĩ Chriſto Ieſu: q Chriſtꝰ factus eſt nobis ſapiẽtia a deo, qa deꝰ per Chriſtũ inſtruẽs nos: effecit nos ſapiẽtes miniſteriorũ dei: & vt ſapiẽtes efficeret: factꝰ eſt nobis iuſtitia: faciẽs nos viuere ĩ iuſtitia virtutũ. Vt autẽ ĩ iuſtitia viueremus: factꝰ eſt nobis ſctĩficatio. Sanctificauit eñ nos remittẽdo pctã: & vt ſctĩficaret factꝰ eſt redẽptio.i. dedit ꝓciũ ſanguinis ſui quo nos redimeret vt redemptos ſanctificaret: ſanctificatos ĩ iuſtitia virtutũ cõfirmaret: & ĩ iuſtitia manẽtibꝰ ſapiẽtiã daret. Hęc oĩa factꝰ eſt nobis: vt qcũq; gloriaꝛ: glorieꝛ nõ ĩ ſe, vel ĩ doctoribꝰ, ſed ĩ deo: ad quẽ modũ ſcriptũ eſt in Hieremia ſic. In hoc glorieꝛ qui gloriaꝛ ſcire & noſſe me: qa ego ſum dominus.

Paulꝰ laudat.

Hiere.9.

Cap. II.

ET ego cũ veniſſem ad vos fratres: veni non in ſublimitate ſermonis aut ſapiẽtię: annũciãs vobis teſtimoniũ Chriſti. Nõ enim iudicaui me ſcire aliquid inter vos, niſi ieſum Chriſtũ: & hũc crucifixum. Et ego in infirmitate & timore & tremore multo fui apud vos: & ſermo meus & ꝓdicatio mea nõ in ꝑſuaſibilibus humanę ſapiẽtię verbis: ſed in oſtenſione ſpũs & virtutis: vt fides veſtra nõ ſit in ſapiẽtia hominum ſed in virtute dei. Sapientiã autẽ loq

mur inter perfectos. Sapientiam vero non huius ſeculi, neq̧ principū huius ſeculi qui deſtruuntur, ſed loquimur dei ſapientiam in myſterio quę abſcō dita eſt, quā prædeſtinauit deus ante ſecula in gloriā noſtrā, quā nemo pri cipū huius ſeculi cognouit. Si em̄ co gnouiſſent, nunq̄ dominū gloriæ cru

Eſaię.lxiiii

cifixiſſent. Sed ſicut ſcriptum eſt. Qđ oculus nō vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit. quę pręparauit deus his qui diligunt illū. Nobis autem reuelauit deus per ſpiritū ſuū. Spiritus em̄ omnia ſcrutat̃, etiā ꝓfunda dei. Quis enim ſcit hominum quæ ſūt hominis, niſi ſpiritus hominis qui in ipſo eſt? Itaq̧ & quę dei ſunt nemo cognouit niſi ſpiritus dei. Nos autem non ſpiritū huius mundi accepimus: ſed ſpiritū qui ex deo eſt, vt ſciamus q̄ a deo donata ſunt nobis, quę & loquimur, nō i doctis humanę ſapiētię verbis, ſed in doctrina ſpiritus, ſpirituali

De conſe. diſt.iiii.ſicut i ſacramentis.

bus ſpiritualia comparātes. Animalis aūt homo nō ꝑcipit ea q̄ ſunt ſpiritus dei. Stultitia em̄ eſt illi, & non poteſt intelligere, quia ſpiritualiter examinatur.

†Habet homo.

Spiritualis aūt †iudicat omnia et ipſe a nemine iudicat̃, ſicut ſcriptū

†Nō habet clauſulā illā ſcriptū eſt

eſt: Quis enim cognouit ſenſum domini, aut quis inſtruxit eum? Nos autem ſenſum Chriſti habemus.

Eſa.xl. Roma.xi.

DIxi ꝙ vocatores veſtri ſtulti & contemptibiles fuerūt: & quēadmodum illi: ſic ego ipſe cū veniſſem ad vos o fratres: nō veni per ſublimitatē ſermonis. i. laborans artificioſe loqui: & vti glorioſis verbis: cū vtiq̧ ꝓpter inſipientiam nō dimiſi: aut nō veni per ſublimitatem ſapientię: vt p mundanā ſapientiā vobis prędicarē. Sunt em̄ quidā q ſublimes quidē ſermones habēt: nec tamen tātam ſapiētiā artis. Iterū quidā ſciunt pręcepta artis: non tamē ſatis habētes artifi cia locutiōis. Ego īquā p ſublimitatē ſermonis aut ſapiētię nō veni annūciās vobis Chriſtū: & hoc p teſtimoniū: qa qđ de Chriſto dicebā, ſic teſtificatū in ꝓphetis oſtēdebā. Vere nō ī ſublimitate ſermōis aut ſapiētię ꝑdicaui: nō em̄ iudicaui me ſcire aliqd īter vos: cū vtiq̧ multa ſcirē niſi Chriſtū Ieſum: & hūc ſcđm ſtultitiā gētiū & īfirmitatē Iudęorū crucifixum. Nō em̄ ꝑtuli me aliis ꝑdicatorib⁹ p ſapientia mūdi quā habuerā: ſed eādē ſtultitiā. i. crucē Chriſti ꝑdicaui quēadmodū illi: p ſublimitatē ſermōis & ſapiētię non veni: nec etiā p reuerētiā ꝑſonæ: ſed ego fui apđ vos ī īfirmitate. i. ī multa tribulatiōe: & ꝓpter hāc īfirmitatē fui ī timore dei & tremore corporis. Et licet hęc omnia paterer: tn̄ ſermo me⁹ quē habebā ī priuatis: & ꝑdicatio mea ī publico habita nō fuit ī ꝑſuaſibilib⁹ verbis humanę ſapiētię. i. nō tātū ſtudui appoſite loq ad ꝑſuadēdū: ſed fuit ꝑdicatio mea ī oſtēſiōe ſpūs. i. vt ſpūs ſctūs cōprobaret̃ loq p me. Et ī oſtēſione virtutis. i. miraculorū dei: & ideo ī ſpū & virtute dei ſolū: vt fides veſtra quā vobis miniſtraui nō ſit ī ſapiētia hoīm: ſed cōſtet ī virtute dei. Et licet nihil me iudicauerim ſcire apđ vos: tn̄ nos ſapiētiā loquimur: ſed inter ꝑfectos: vobis aūt qa īꝑfecti eratis loq nō potui. Sed licet nō loq̄remur eā vobis: tn̄ habemus ſapiētiā, nec carnalē ſed ſpūalē q̄ lōge dignior eſt carnali cui adhęretis. Qđ ſic ait. Sapiētiā qdē habem⁹: ſed non eā q̄ ſit hui⁹ ſeculi. i. carnaliū. Neq̧ ēt eā q̄ ſit principū hui⁹ ſeculi. i. vel philoſophorū: vel malignorū ſpirituū q prīcipāt̃ hoīb⁹ mūdi, q prīcipes deſtruunt̃ & ſecūdū doctrinā & ſcđm hoc ꝙ ꝓpter falſā doctrinā dānant̃. Sapiētiā hui⁹ ſeculi nō loquimur ſ; loqmur ſapiētiā dei exiſtētē ī myſterio. Sapiētiā dei hic vocat illđ cōſiliū quo de⁹ p īcarnationē filii humanū gen⁹ ſaluare diſpoſuit. Sapiētiā hāc loquimur latētē ī myſterio: nec ita vt qcūq̧ poſſint eā aīaduertere vt myſteriū baptiſmi: & q̄dā alia: ſed q̄ abſcōdita ē & nemini niſi paucis per ſpiritū ſctm̄ reuelata. Quā ſapientiam deus prędeſtinauit ante ſecula. i. deus ab æterno ſic futurā ꝑordinauit in gloriā noſtrā. i. omniū fideliū: vt oēs p hanc habeamus æternam gloriā. Vel ita

in gloriam noſtram.i.prędicatorū qui mi
niſtramus hanc ſapientiā. Conueniēs qui
dem fuit vt nos qui miniſtramus aliis, co
pioſius aliis de hac ſapientia intelligere-
mus:qa ſapientiā nemo principū huius ſe
culi.i.philoſophorum vel dęmonū cogno
uit.Vere principes non cognouerūt: Nā
ſi cognouiſſent nunq̄ crucifixiſſent:diabo
li qui hoc poſuerunt in cor iudę vt trade
ret eū:vel in corda iudęorū vt crucifige-
rent Ieſum.Nunq̄ vtiq̄ crucifixiſſent quē
per hanc crucifixionē ſcirent eſſe dominū
gloriæ. Si cognouiſſent nō crucifixiſſent.
Sed non cognouerūt ſicut ſcriptum eſt in
Eſaia.Hoc inquā ſcriptū eſt:quod oculus
nō vidit.Illud qđ de litera Pauli eſt:& nō
Eſaię ſic dicentis:oculus.i.ſenſualis homo
nō per ſe vidit: & auris.i.idē ſenſualis qđ
per ſe intelligere nō potuit,ab alio docēte
nō audiuit:nec etiā in cor.i.ī ipſam ratio-
nem hominis.i.humaniter ſapiētis,aſcen-
dit:qa ſi homo intelligeret,tūc vtiq̄ qđ nō
intelligēs vile credit aſcēderet in eo & ma
gnū eſſe crederet.Hęc inquā nec vidit nec
audiuit quę.i.quāta & q̄ digna deus præ-
parauit his qui diligunt eū. Vel illud qđ
nomen eſſe legatur ſic . Scriptū eſt hic qa
illud qđ oculus nō vidit & cætera: eſt illa
quę preparauit deus diligētibus ſe . Et eſt
ſatis bona relatio.Diceret aliquis. Si ī cor
hominis hoc non aſcendit:quomodo ergo
tu noſti? Ad hoc Paulus. Nemo quidē hu
ius ſeculi cognouit: ſed nobis qui iā mun
dū exuimus reuelauit hoc deus per ſpiri-
tū ſuū.Spiritus enī dei docuit: in quo hu
mana ſapientia penitus deficit.Credendū
eſt vtiq̄ ꝙ per ſpiritū ſuū reuelauerit no-
bis deus:nā ſpiritus dei ſcrutatur omnia:
nō ꝙ ipſe ignotū quid habeat:quare eum
ſcrutari oporteat: ſed qa aperit nobis oīa
quę maximo ſcrutinio ſunt inueſtiganda.
Aperit etiam nobis profunda dei.i.altio-
ra & occultiora eſſentię dei:vt illud quo-
modo trinitas in vnitate,vnitas in trinita
te maneat:probat qđ dixit a minori & a ſi
mili ita . Vere ſpiritus dei tantū ſcrutari
poteſt ea quæ ſunt dei.Nā ſpiritus homi-
nis tantū nouit ea q̄ in ipſo homine ſunt:
& ſi ſolus ſpiritus hominis nouit ea quæ
ſunt eius hominis: p ſimile & a maiori cō
ſtat ꝙ ſpiritus dei ſolus ſcrutetur ea quæ
ſunt dei.Qđ ſic ait,Spiritus inquā ſcruta

Scrutatur quomodo ſpiritus.

tur profunda dei.Nā quis hominū ſcit ea
quę ſunt hominis alterius:niſi ſpirit⁹ eiuſ
dem hominis qui eſt in ipſo? Nemo vtiq̄.
Et quādoquidē nemo cognoſcit quæ ſunt
hominis niſi ſpūs eiuſdē : Ita ſimili ratiōe
& ea quę dei ſunt nemo cognouit niſi ſpi
ritus dei qui nobis reuelauit ſapiētiā dei.
Dixerat quidē deū reuelaſſe ſibi per ſpiri-
tū:ſed nondū dixerat eos accepiſſe ſpiritū
illum de quo ſubiūgit . Nobis non tm̄ re-
uelauit per ſpiritū ſuū deus : ſed etiā nos
accepimus ſpiritū nō huius mūdi, ſed ſpi
ritū qui eſt ex deo:vt p eū ſpiritū ſciamus
myſteria dei: quæ per gratiā donata ſunt
nobis a deo quę etiā loquimur & manife-
ſtamus:nō in doctis verbis humanę ſapiē-
tię herēdo: ſed loquimur hæc in doctrina
ſpiritus.i.ſcđm ꝙ dictat ſpiritus ſanctus:
& docet nos . Nec quibuſcunq̄ loquimur
hęc myſteria:ſed tm̄ ſpiritualibus: nos di
co cōparātes.i.æquo examine trutinantes
ſpiritualia ſpiritualibus:qa ſi ſpiritualem
auditorē habemus:ſpiritualia ipſi damus:
ſi carnalē reticemus.Spiritualis ſpiritua-
lia percipit.ſed homo animalis q ſenſuali-
tate ſola viget vt aliud animal,nō ratiōe:
hic inquā nō percipit ea quę ſunt ſpiritus
dei.Propterea nō percipit qa ſtultitia eſt il
li.i.qa quod ſpiritus docet, ſtultū reputat
adhærēs carnalitati: & qa ſtultitia eſt illi:
ideo nō poteſt intelligere quę ſunt ſpirit⁹
dei.Animalis vtiq̄ non poteſt intelligere,
quia examinatur.i. cōprobať animalitas
eius:& de impietate ſua cōuincitur ſpiri-
tualiter.i.per ſpiritualia illa quę ipſi cōce
dūtur.Deus enī quibuſdā dat quaſdā gra
tias:ſciens eos pro certo gratię nō coope-
raturos:ſed hoc facit vt manifeſta ſit im-
piorū iuſta damnatio.Vel ita vt imperſo-
nale ſit examinatur. Animalis ideo homo
nō percipit ea quę ſunt ſpiritus:qa exami
natur.i.fit examinatio & approbata cogni
tio eorū ſpiritualiter viuendo. Hi autem
qui carnaliter viuūt: intelligere nequeūt.
Animalis non percipit:ſed ſpūalis iudicat
omnia.i.diſcernit eligēdo bona:reproban-
do mala.Et ipſe ſpūalis iudicatur a nemi-
ne aīali.Carnalis enī nequit adimaduerte
re cauſam quare ſpiritualis hoc eligat,al-
terū reiiciat. Vere ſpiritualis non iudicať
a carnali . Nam ſpiritualis habet ſenſum
Chriſti : quē carnalis cognoſcere nequit.

Qđ ita ait. Quis aīalis cognouit ſēſū.i.ſapiētiā dñi: vt nouerit diſpoſitiōes ei9. Aut quis inſtruat eū quid faciēdū ipſi ſit: quid non faciendū? Animalis vtiq; ſenſum domini nō cognouit: ſed nos per ſpiritū quē accepim9: habem9 ſenſum Chriſti: & ideo a nemine carnali poſſumus iudicari.

Capitulum.III.

ET ego fratres nō potui vobis loqui quaſi ſpiritualibus: ſed quaſi carnalib9. Tanq̄ paruulis i Chriſto lac vobis potū dedi nō eſcam. Nondū enim poteratis: ſed nec nunc quidem poteſtis. Adhuc enim carnales eſtis. Cum eñ ſit inter vos zelus & contētio: nonne carnales eſtis & ſecundū hominē ambulatis? Cū enim quis dicat ego quidē ſum Pauli: alius aūt ego Apollo: nōne homines eſtis? Quid igitur eſt apollo? Quid vero Paulus? Miniſtri eius cui crediſtis. Et vnicuiq; ſicut dñs dedit. Ego plantaui: Apollo rigauit: ſed deus incremētum dedit. Itaq; neq; qui plantat eſt aliquid: neq; qui rigat: ſed qui incremētum dat deus. Qui autē plantat & qui rigat, vnum ſunt. Vnuſquiſq; autē propriā mercedē accipiet ſecūdum ſuū laborē. Dei enim ſumus adiutores. Dei agricultura eſtis. Dei ædificatio eſtis. Secundū gratiam dei quę data eſt mihi: vt ſapiens architectus fundamentū poſui: alius aūt ſupædificat. Vnuſquiſq; autē videat quomodo ſuperædificet. Fundamētū enim aliud nemo poteſt ponere p̄ter id qđ poſitum eſt: qđ eſt Chriſtus Ieſus. Si quis autē ſuperædificat ſupra fundamentū hoc, aurū, argētum, lapides p̄cioſos, ligna, fœnū, ſtipulam: vniuſcuiuſq; opus manifeſtū erit. Dies eñ domini declarabit: quia in igne reuelabitur: & vniuſcuiuſq; opus quale ſit, ignis probabit. Si cuius opus manſerit qđ ſuperædificauit: mercedem accipiet. Si cuius opus arſerit, detrimentum patietur: ipſe autem ſaluus erit: ſic tamen quaſi per ignem. Neſcitis quia tēplū dei eſtis: & ſpiritus dei habitat in vobis? Si quis aūt templum dei violauerit: diſperdet illum deus. Templū enim dei ſanctū eſt, qđ eſtis vos. Nemo vos ſeducat. Si quis videtur inter vos ſapiēs eſſe in hoc ſeculo: ſtultus fiat vt ſit ſapiens. Sapientia enim huius mūdi ſtultitia eſt apud deū. Scriptū eſt enim. Comprehendā ſapiētes in aſtutia eorū. Et iterū. Dominus nouit cogitationes ſapientium: quoniā vanæ ſunt. Nemo itaq; glorietur in hominibus. Oia enim veſtra ſunt: ſiue Paulus, ſiue Apollo, ſiue Cephas, ſiue mūdus, ſiue vita, ſiue mors, ſiue p̄ſentia, ſiue futura. Omnia enim veſtra ſunt: vos autē Chriſti: Chriſtus autē dei.

xv.q.ij. q̄dā lex.§.q ſcripſi. Pſal.j. xix. diſtin. ſecūdum. De p̄ſ. non bap. c. ſi. de ſūma tri. c. vnico i cle. De pe. diſt. ij. ſi enim. ver. liberi arbitrij. infra. vj. ij. Cor. i. vj. xxxij. q. iiij i co. xxviij. diſcretum. Ro. j. Iob. v. Pſal. xciij. xxiij. q. vij. qđ aūt. i ſi.

LIcet fratres ſpirituales ſim9 ſicut oſtenſum eſt: & ſpiritualia doceamus: tamen ego fratres nō potui vobis loqui quaſi ſpiritualibus ſed quaſi carnalib9 locutus ſum: & qa carnales eratis, dedi vobis tanq̄ paruulis in Chriſto.i. teneris in fide Chriſti lac potū. Per lac ſignificat dulcedinē doctrinę: per potū facilitatem. Dedi vobis lac nō eſcam.i. illā doctrinā in ſimplicitate veſtra ruminare quę potius erat facilitate nutrienda q̄ difficultate p̄menda. Ideo ſpiritualia non dedi: qa nōdum capere poteratis: ſed necdū quidē poteſtis: licet de nouis doctoribus modo gloriemini. Vere nondū poteſtis. Nā adhuc carnales eſtis. Et vere carnales. Nā cū modo ſit inter vos zelus.i. inuidia animi, & contentio in verbis, nōne carnales eſtis: & nōne ambulatis ſecundū hominē.i. ſecūdū carnalem doctrinā eorū hominū quos ſequimini? Vere carnales eſtis & ſecundū hominē ambulatis: qa cum aliquis veſtrū dicat, ego quidē ſum Pauli: alius autē dicat: ego ſum Apollo: nōne homines eſtis, id eſt nonne ſcđm hominem ſapitis? Quia dicitis ego Pauli, ego Apollo: Igiť dicite

mihi quid eſt Apollo:quid vero Paulus?& quid eos conferre vobis creditis?Hoc vere de eis ſentire poteſtis: qa miniſtri ſunt eius cui vos crediditis. Et nihil aliud ſũt niſi ꝙ ex præcepto dei miniſtrant vobis q̃ dei ſunt:licet diuerſo mõ. Quia ſicut dñs dedit vnicuiqꝫ noſtrũ,ad eũ modũ ego plãtaui.i.euãgelizaui, & ad fidem vos traxi: Apollo vero rigauit.i.baptizauit vos iam per me credẽtes:ſed deꝰ ſolus dedit incrementũ bonorũ per ſpiritũ ſuum.Sequitur metaphorã plantatę arboris,quã alius rigat,alius plantat,& deus ſolus incrementũ dat.Et qa ſolius dei eſt incrementũ dare:itaqꝫ neqꝫ ille qui plantat eſt aliqd quãtũ ad donũ fidei,neqꝫ ille qui rigat aliqd eſt in remittẽdis peccatis,ſed deus totum eſt qui ſolus dat incremẽtũ fidei: & ſequẽtis iuſtitiæ.Diceret aduerſarius:licet miniſtri ſint dei:tñ diuerſi ſũt ĩ meritis,& merita credo aliqd cõferre mihi.Contra hoc Paulus licet alter dignior alter minus: tñ qui plantat & qui rigat vnũ & indifferentes ſunt in adminiſtrando : ſolũmodo donum dei diſpenſant:qđ nec augeri põt nec minui bonis maliſve meritis eorũ, licet q plantat & qui rigat indifferẽtes ſint:in eo ꝙ miniſtri ſunt Chriſti. In eo tñ differũt, ꝙ vnuſquiſqꝫ accipiet propriã mercedem menſuratã ſibi ſcđm ſuũ laborẽ.i.pro modo quo ĩ opere dei laborauit.Plus enim ei debetur:qui plus meretur.Et hoc bene ad intentionẽ.Vbi eñ oſtendit ſe magis aliis in fide corinthiorũ promereri,& de ſe gloriandũ non eſſe ſubditis dicit. Longe minus in his qui minus merentur gloriãdũ, & nihil penitus eſſe oſtendit.Reuertamur ad literã.Vere ſcđm propriũ laborem accipiet mercedẽ: nos eñ in vobis deũ plus aliis adiuuimus,& ideo plus aliis remunerabimur qđ ita ait.Nos ſumus adiutores dei.i.operarii: & vt ſerui miniſtrãdo præceptis dñi adiuuimus deũ in vobis miniſtrãdo fidẽ eius ſicut ipſe nobis diſpoſuit. Vere deũ adiuuimꝰ in vobis.Nã vos eſtis agricultura dei.i.cultus agri:a quibꝰ iam eradicatę ſunt ſpinę peccatorꝫ.Eſtis inquã agricultura per ablationẽ malorũ: & eſtis ædificatio dei per poſitionẽ virtutũ,qa ſuper fidẽ veſtrã deus iã alias virtutes ædificauit. Et ꝙ eſtis agricultura & ædificatio dei,hoc eſt ꝑ me.Ego eñ poſui fundamentũ.i.fidẽ ſup quã fundãť alię virtutes. Poſui vtiqꝫ vt architectus.i.pĩceps tecti, qa & ſi alios coadiutores in vobis habui:ego tamen princeps ibi fui . Architectus dico ſapiẽs.i.cũ diſcretione ſingulis qđ capacitati eorꝫ ſufficere poterat impertiẽs. Hoc autẽ feci ſcđm gratiã dei: fundare eñ vos in fide nõ poſſem, niſi operaretur mecum gratia dei,ad quã habendã non ꝑmiſi meritũ, ſed quę ex miſericordia data ẽ mihi. Ego qđ ad me pertinuit ſanũ fundamentũ poſui:ſed alius cuius eſt ædificare ſup hoc fundamentũ videat quid ſuperædificet.Alius eñ eſt qui ædificat ſup hoc fundamentũ,quaſi diceret qđ meũ fuit fundamentũ poſui: qđ veſtrũ eſt videte vt bene ſuperædificetis. Ille ſuperædificare diciť: qui vel virtutes ædificat , vel ſi peccat nõ ita tamen vt fundamentũ deſtruat:qđ deſtruitur per criminalia:niſi per aptã pœnitẽtiam deleantur. Deſtruitur etiã per venialia quæ nõ ſolũ ex neceſſitate habemꝰ, Cum etiã iuſtus ſepties cadat in die . Sed per ea venialia quę ex volũtate,& impœnitẽtes in eis cõſentiendo admittimus. Ego quidẽ prouide poſui fundamentũ. Videat autẽ vnuſquiſqꝫ veſtrũ quomodo ædificet ſuper hoc fundamentũ:arbitrio eñ veſtro iã per acceptã gratiã confortato relinquitur hoc opus.¶Notandũ eſt ꝙ ſuperædificare diciťur hi ſolũ quorũ culpis non deſtruitur fundamentũ.Qui eñ deſtruit potius dicẽda eſt euerſio peccati q̃ ſuperædificatio.Videndũ vtiqꝫ eſt vobis de ſuperædificatione ne varietur. Nam de fundamento ſecuros vos reddo,qa vnũ eſt. Nemo enim poteſt fundare aliud fundamentũ qđ ſit ꝑter id qđ poſitũ eſt a me.qđ fundamentũ.i.fides eſt Chriſtus Ieſus. Fides enim tua de Chriſto (iuxta Auguſtinũ) Chriſtus eſt ĩ corde tuo.Si quid eñ aliud pręter fidẽ ponitur:euerſio fundamẽti nõ fundamentũ eſt.Fundamentũ qdẽ vnũ eſt & aliud eſſe nequit:ſed ſuperædificatiões ſunt diuerſę,qa alius aurũ,aut argentum: alius fœnũ vel ſtipulã ſuperædificat . Qđ ita ait.Si quis autẽ ſupædificat ſupra hoc fundamentũ.i.fidẽ,aurũ, argentũ, lapides pręcioſos:per hęc tria virtutes,ſed diſcretę intelliguntur. Vel ligna,fœnũ, ſtipulam, per hæc tria diſcreta mala: quę tñ fundamentũ nõ deſtruant,accipiunť. Hæc autẽ

Supędificare q̃s dicit.

Prouerb. xxiiii.

omnia per ignẽ (ſicut proxime ſubiũget) probabũtur. Per aurũ perfecta iuſtitia: vt eorũ nihil penitus purgãdũ ſit qui vtiq; p ignẽ trãſituri ſunt: nõ vt ibi aliqua acer bitate detineant: ſed ſicut puriſſimũ aurũ igni adhibitũ nõ ſolũ nullũ patit̃ detrimẽ tũ, ſed per hoc maiori nitore ſit ſplẽdidi⁹: Sic pfecti, ignis vtiq; lęſionẽ nõ ſentiũt: ſed probabiliores agilitate virtutũ ab hoc igne facillime emergũt. Per argentũ ſigni ficant̃ iuſti: in qbus tñ aliqua leuia purgã da ſunt: qa velut argentũ in igne poſitum decolorat̃: q color arte artificis poſt ignẽ reddit̃: ſic illi ignẽ quidẽ patient̃ ſed leui ter: qa leuia cõmiſerũt. Per lapides pcioſos ſignãtur iuſti: licet premãtur aliquot ve nialib⁹: magis tñ adheſerũt iuſtitię: & ideo patient̃ quidem in igne magis his pdictis: quẽadmodũ lapides pcioſi plus detrimẽti per ignẽ ſentiũt q̃ argẽtũ. Pluraliter ideo lapides dixit: qa ĩ hoc gradu diuerſi erũt: & ſcdm diuerſitatẽ meritorũ ſentient. Per hęc tria genus perfectorũ. Per tria quæ ſe quunt̃, ſignant̃ impfecti. Per ligna accipiũ tur hi qui in mũdo quidẽ remanẽt. Vxo res, filios, & poſſeſſiones habẽt: quos pẽſa re oportet: quę vxoris ſunt, & filiorum, et ideo plurimũ laborare. Nec orationib⁹ ec cleſię pp̃ter hoc quomodo deberẽt, poſſũt intereſſe. Hi tñ, qa non ſic diligũt mundũ vt eũ deo pręponãt: ſaluabũtur quidẽ: ſed tamen diu per ignẽ puniẽtur: quẽadmodũ lignũ lõga materia eſt ignis, & multo ſpa tio cõburitur. Per fœnũ ſignantur illi qui aliquãdiu quidẽ affliguntur per ignẽ: Sed velut fœnũ qđ cito ĩ igne deficit cito eua dẽt. Per ſtipulam vero quę propter aridi tatem citius fœno cõburitur: ſignãtur hi quorũ pœna compẽdioſa erit in tranſitu ignis. Si qs aũt ędificat hęc vel hæc, opus vniuſcuiuſq; ſeu ſit aurũ, ſeu lignum, vel qđcũq; aliud, manifeſtũ erit. Et hoc pbat. Nam dies dñi declarabit hoc opus. Diem dñi vocat ab hora diſſolutionis vniuſcu iuſq; vſq; ad iudiciũ. Ex quo eñ anima ſe paratur a corpore, dies dñi eſt in eo: quia nihil iam operari poteſt pt̃er voluntatem dei: ſed dũ homo viuit dies hominis eſt, & nõ dei: Quia operatur hõ qđ ſibi placet: bo nũ vel malum ex libertate arbitrii. Vere dies domini declarabit. Nam in igne reue labitur. i. palam fiet opus eius. Hunc ignẽ

Dies dñi & hominis.

continuũ dicit ſicut diem. In morte enim hominis paratus eſt diabolus cũ igne & tortoribus ſuis. Et ſi quid purgandum eſt purgat per adhibitũ ignem. Si vero nihil purgatiõis eſt opus (vt ĩ beato Martino) ipſa euaſio ignis reuelat bonitatẽ ſui ope ris: vt ĩ eo quẽ torquet nõ fuiſſe aliqd ſor dis. Sed qa nondũ plane poteſt hoc videri: in igne purgatorio ſingulis ſingulorũ ope ra reuelabũtur. Vere opus cuiuſq; reuela bitur in igne. Nã ignis ille probabit qua le ſit opus vniuſcuiuſq;. Seu ſit aurũ, ſeu lignũ, vel quodcũq; ſit. Vere ignis proba bit ſingulorũ opus. Nam eſt & bonũ opus & malum: bonũ vtiq;. Si enim opus alicu ius qđ ædificauit ſuper fundamentũ man ſerit illęſum, hic vtiq; accipiet mercedem ſuperædificati boni. Malũ opus probabit ignis. Nam ſi opus alicuius arſerit. i. arde re poſſe inuentũ fuerit, vt lignũ, fœnũ, ſti pula: hic vtiq; patietur detrimentũ & af fligetur per violẽtiã ignis. Sed licet patia tur detrimentum: tamen ipſe ſaluus erit. Sic tamẽ dico ſaluũ quaſi per ignẽ trãſitu rũ. Prius enim quod dulce cõmittere fuit puniri oportet per amaritudinem ignis. ¶Determinauit modo diſcretiones operũ quę nõ deſtruunt fundamentũ, dicens oẽs ſaluãdos qui illud nõ deſtruunt: nũc ſub iũgit de operibus his quę deſtruũt funda mentũ: & theſaurizãt æternũ interitũ di cẽs. Si quis nõ deſtruit fundamentũ ſalua bit̃, ſi quis autẽ violauerit tẽplũ dei diſper det̃. Sed vt cõpungat eos, pmittit interro gationẽ hãc dicẽs. An neſcitis qa vos eſtis tẽplum dei: deus autẽ ſanctificat vos vt ſi tis ſibi tẽplũ. Et ita dico tẽplũ q; ſpũs dei omni aſſiduitate habitat in vobis. Si quis autẽ violauerit ſe templũ dei, deſtruendo fundamentũ fidei, vel in ſe per criminalia, vel in auditorib⁹ docẽdo falſa: illum vtiq; diſperdet de⁹ in æternũ interitũ. Et meri to qui violat diſperdetur. Nã tẽplum dei ſanctũ eſt, & violari non debet: qđ templũ vos eſtis. Et qa templũ dei eſtis: propterea videte ne aliquis pſeudo doctorum ſedu cat vos per falſam doctrinã. vel nemo no ſtrũ ſeducat ſeipſum deſtruẽdo fundamẽ tũ fidei. Nemo inquã ſeducat ſe: ſed ſi qs manẽs inter vos videtur ſibi eſſe ſapiẽs in hoc ſeculo. i. de ſeculari ſcientia: fiat ſtul tus, id eſt credat & confiteat̃ ſe eſſe ſtultũ:

vt ſic mereatur eſſe vere ſapiens: vere ne-
ceſſe eſt eū ſtultū fieri vt fiat ſapiēs. Nam
ſapiētia huiꝰ mūdi ſtultitia eſt apud deū.
Et vere ſtultitia eſt apud deū. Nā ſcriptū
eſt in Iob de mūdana ſapiētia ſic loquente
deo. Sapiētes mūdi ego cōprehendā.i.con
cludā in ipſa aſtutia eoꝝ.i.in eo in quo ſe
magis aſtutos intelligūt nec reſiſtere po-
terūt. Et iterū de mūdi ſapientia ſcribitur
in pſalmo. Dn̄s nouit cogitationes ſapien
tiū. Noſtra trāſlatio habet hoīm.i.huma-
niter ſapientiū. Hoc nouit de illis qm̄ va-
nę ſunt. Quādoquidē hominis ſapiētia ꝓ-
bat̄ eſſe ſtultitia: itaq; nemo veſtrū vlteriꝰ
gloriet̄ in hominibꝰ.i.in his doctoribꝰ de
quibꝰ ꝓpter humanā ſapientiā gloriami-
ni. Probat non eſſe gloriandū in his: tū qa
ſerui eorū ſunt: q eis ꝑdicāt: etiā ipſe idē.
De re autem inferiori vel æquali gloriari
non licet: ſed ſolūmodo de maiori ſe: tum
ideo qa ſi de Paulo & Cepha nō eſt gloriā
dū: multo minus de illis carnalibus quos
cōſtat longe eſſe inferiores iſtis. Vnde ait.
Nō eſt gloriandū vobis in hominibꝰ: nam
omnia veſtra ſunt.i.ſeruituti veſtrę depu
tata: ſiue etiā ſit Paulus, ſiue Apollo, ſiue
caput eorū Cephas.i.Petrus, ſiue mundus
veſter eſt: ſeruit enim vobis: & ſi miniſtrat
neceſſaria, & ſi aſpera quælibet ad meritū
iuſtitiæ veſtræ inferat: ſiue vita veſtra eſt.
Nā vt de male actis pœniteamini, & poſt
bene agēdo promereamini: ꝑſens vita con
ceditur vobis: ſiue mors veſtra eſt. Vtile
enim eſt amplecti mortē pro Chriſto ſi ſe
ingeſſerit: ſiue præſentia, ſiue futura bona
vel mala. Veſtra ſunt vere hæc ꝑdicta: nā
oīa veſtra ſunt, vos autē ſolūmodo Chri-
ſti eſtis, in quo ſolo gloriari debetis. Chri-
ſtus autē eſt dei, nō ꝙ xp̄s ab eo differat in
ſubſtātia: ſed qa per mediātē Chriſtū redu
cimur ad deū. Cephas caput, Simon obœ-
diens: Bariona filius colūbę dicitur. Quia
autem hoc nomē Cephas mutauit ei deꝰ, (Bariona filius colūbę dicitur.)
& vocauit Petrum: inde cōſuetum eſt mu
tare nomina apoſtolicorum.

Capitulum.IIII.

SIc nos exiſtimet homo
vt miniſtros Chriſti &
diſpenſatores miniſte-
riorum † dei. Hic iā quę- († myſteriorum.)
rit̄ inter diſpēſatores: vt fidelis quis
inueniatur. Mihi autem pro minimo (vi.q.i.btūs)
eſt vt a vobis iudicer: aut ab humano
die. Sed neq; meipſum iudico. Nihil (De pe.diſt.)
eñ mihi conſcius ſum: ſed non in hoc (iii.adhuc)
iuſtificatus ſum. Qui autem iudicat (ꝑſidi inſt &c in fi.)
me: dominus eſt. Itaq; nolite ante tē- (xi.q.i.ſacerdotibꝰ i fi.)
pus iudicare: quoaduſq; veniat domi
nus qui & illuminabit abſcondita te
nebrarum: & manifeſtabit conſilia
cordium: & tunc laus erit vnicuiq; a
deo. Hæc autem fratres transfigura-
ui in me, & Apollo, propter vos: vt
in nobis diſcatis ne ſupra q̄ ſcriptum
eſt vnus aduerſus alterum † infletur († talium.)
pro alio. Quis enim te diſcernit?
Quid autem habes quod non acce-
piſti? Si autem accepiſti: quid glo- (De pe.di.ii apoſtolus.)
riaris quaſi non acceperis? Iam ſatu-
rati eſtis: iam diuites facti eſtis. Sine
nobis regnatis. Et vtinam regne-
tis: vt & nos vobiſcum regnemus.
Puto enim ꝙ deus nos apoſtolos no
uiſſimos oſtendit tanq̄ morti deſti-
natos: quia ſpectaculum facti ſumus
mundo, & angelis: & hominibus.
Nos ſtulti propter Chriſtum: vos
autem prudentes in Chriſto. Nos in-
firmi: vos autem fortes. Vos nobi-
les: nos autem ignobiles. Vſq; in
hanc horam, & eſurimus, & ſiti-
mus, & nudi ſumus, & colaphis cę-
dimur, & inſtabiles ſumus: & la-
boramus operātes manibus noſtris.
Maledicimur: & benedicimus. Per-
ſecutionem patimur: & ſuſtinemus.
Blaſphemamur: & obſecramus. Tan
q̄ purgamenta huius mundi facti ſu
mus omnium periſpema vſq; adhuc.
Non vt confundam vos hæc ſcri- (xxviii.q.i. ſicut enim)
bo: ſed vt filios meos chariſſimos
moneo. Nam ſi decem milia pæ-
dagogorum habeatis in Chriſto: ſed
non multos patres: Nam in Chriſto

Ieſu per euangelium ego vos genui.
Ephe.v. Philip.iij. infra.xj. Rogo ergo vos fratres : imitatores
mei eſtote: ſicut & ego Chriſti . Ideo
miſi ad vos Timotheum qui eſt fili9
meus chariſſimus & fidelis in domi-
no : qui vos cõmonefaciat vias meas
quæ ſunt in Chriſto Ieſu : ſicut vbiq;
in omni eccleſia doceo. Tanq̃ nõ ven
turus ſim ad vos ſic inflati ſunt qui-
dam. Veniam autẽ ad vos cito ſi do-
minus voluerit:& cognoſcam nõ ſer
monem eorũ qui inflati ſunt: ſed vir-
xxxvij. diſ. omnẽvim. tutẽ. Non enim in ſermone eſt regnũ
dei ſed in virtute. Quid vultis? In vir
ga veniam ad vos: an in charitate &
ſpiritu manſuetudinis?

QVia modo adeo ſe humiliauerat
Paulus dicẽs:& apollo veſtri ſũt:
ne propterea inflarent corinthii:
dicit ſe eẽ magnę dignitatis, q̃a miniſtros
Chriſti &c. Litera ſic iungitur, licet pręmi
ſerim ego Paulus & Apollo veſtri ſumus:
tamen ſic nos exiſtimet homo quicũq; eſt
inter Corinthios vt miniſtros Chriſti.i.vt
eos qui digni ſunt miniſtrare Chriſtũ &
fidem eius ſubditis : exiſtimet etiã nos vt
diſpẽſatores miniſteriorum dei. Diſpenſa-
mus enim eccleſiaſtica officia: hũc pręſby
terũ, aliũ diaconũ conſecrãdo. Vel diſpen-
ſatores myſteriorũ.i.ſecretorũ dei:ſcimus
eñ & loquimur fidelibus cõſilia dei:Pro-
pterea dico , ſic nos exiſtimet hõ:q̃a hic.i.
in hac eccleſia corinthiorũ iam.i.ante op-
portunũ tempus iudicii. In hoc eñ mũdo
quia occulta ſunt opera:iudicare nõ licet:
Vel hic.i.hac occaſione qua dixi nos debe
re exiſtimari miniſtros & diſpenſatores:
propterea iam quęritur inter diſpenſato-
res quis eorũ inueniatur vt fidelis.i.per-
fectus:& cuius iuſtitia cõferat diſcretum
aliquid baptizatis ſuis: Vt fidelis dictum
eſt:ſicut ibi habitu inuẽtus vt homo. Sed
quicquid alii diſpenſatores ſentiant : ego
tamen hoc reſpondeo : q̃a mihi pro mini-
mo eſt & paruipendo vt a vobis iudicer.i.
vt vos me condemnetis:aut vt iudicer ab
humano die.i.ab homine,qui etiam ꝓpter
ſubtilitatem ingenii dies dicatur. Vos me
neſcitis iudicare: ſed neq; ego ipſe iudico,
id eſt repręhẽdo meipſum in aliquo: ideo
quia nihil cõſcius ſum mihi,& ſicut ſcien
tia mea non inuenit quid iudicet: multo-
minus vos qui occulta conſcientię ſcruta
ri non poteſtis. Sed licet conſcientia mea
nullius accuſet me: tamen nõ in hoc iuſti
ficatus ſum,q̃a fortaſſe quędam ęſtimo bo
na quę de radice mala pullulant. Nec ho-
mo, nec ipſa conſcientia mea iudicare me
poteſt:ſed ille qui iudicat.i.qui iudicandi
me poteſtatem habet:dominus eſt,& præ-
ter eum nemo hoc poteſt. Et quãdoquidẽ
deus ſolus iudicare poteſt,homo vero nõ
q̃a nec ſeipſum ſatis intelligit. Itaq; noli-
te iudicare me , vel alium ante tempus,id
eſt nũc cũ adhuc occulta latẽt, quoaduſq;
veniat dominus ad iudicium:qui vtiq; ve
niet,& illuminabit.i.palam faciet abſcon-
dita tenebrarum.i.peccatorum , q̃a inter
peccata quędam latent abſconſa. Qui etiã
manifeſtabit conſilia cordium.i.opera bo
na,quę ex cõſilio & deliberatione recti cor
dis facta ſunt , & tunc in aduẽtu illo vni-
cuiq; qui ex conſilio cordis recte egit, erit
laus a domino. ¶Qđ ſupra ait corinthios
dicere ego ſum Pauli,ego ſum Apollo;ex-
ponit hic quomodo figuratiue hoc dixe-
rit:ſignificãdo illos de quibus gloriabant
per nomẽ ſuũ: & per Apollo qđ vtiq; fecit
in exemplũ humilitatis. Vnde ſic ait. Qđ
ſupra poſui vos dicere ego ſum Apollo,
ego Pauli,non ideo ſic feci ꝙ de nobis glo
riaremini:ſed o fratres ego tranſfiguraui
id eſt trãſtuli hęc ĩ me figuratiue loquẽs:
dũ nomĩa noſtra illis pſeudo attribuebã.
Hæc vtiq; trãſfiguraui in me & in Apol-
lo,& hoc propter vos inſinuandos vt vos
diſcatis in nobis,ne vn9 infletur aduerſus
alterũ pro ſe facto alio.i.digniori q̃ alter
ſit per meritum ſui baptizatoris. Vel pro
alio.i.pro iuſtiori doctore quem habuit.
Ne inflemini dico agentes qđ ſupra. Scri-
ptum eſt ſuperius vt qui gloriatur,non in
merito hominis,ſed in domino glorietur:
non debes inflari aduerſus alterum : quis
eñ eſt qui te diſcernit ab alio ſciens meri
ta ſingulorũ? Stultus vtiq; eſt,qui te diſcer
nere præſumit. Iterum non debes inflari:
quia quid habes tu ab illo doctore de quo
gloriaris quod non accepiſti a me? Magis
vtiq; a me accepiſti , quia fidem , q̃ ab il-
lo. Iterum non debes inflari : quia ſic ac-

cepiſti a me: qđ de alio gloriaris quaſi nō acceperis a me qđ ab illo? magis vtiq̧ a me. Vel aliter. Noli inflari qa quis eſt qui te diſcernit a maſſa perditorū in Adā vt faciat te vas in honorē: niſi deus ſolus? Nemo vtiq̧ iterum ne infleris: qa quid habes tu boni ab aliquo qđ non accepiſti a deo? deus totius boni eſt largitor: iterū nō debes inflari: qa ſi tu accepiſti aliquid a deo: quid gloriaris inde: aſcribens hoc merito hominis quaſi non acceperis illud a deo? Dico ne gloriemini: ſed male dico: qa vos merito debetis gloriari: iam eñ eſtis ſaturati.i. ſatis habetis bona in vobis: iā etiam facti eſtis diuites, habētes qđ diuidatis ſingulis: etiā regnatis.i. vos ipſos bene regitis ſine nobis. Hęc oīa ironice: ſed amodo ſerio. Regnatis dico (& vtinā in veritate regnetis.) Hoc enim cuperē vt regimine noſtro nō indigeretis: ita regnetis vt & nos regnemus nobiſcum.i. vt vos ī regno illo dignitate vitę nos pręcederetis. Mallē certe vos pręire: & me ſequi, q̄ econuerſo: quia de me certior ſum q̄ de vobis. Iterū ironice: vos vtiq̧ regnatis, nos minime: quia puto qđ vos equidē putatis: hoc ſcilicet ꝙ deus oſtendit nos nouiſſimos.i. deteriores & nullius dignitatis apl'os. Nos dico tanq̄ deſtinatos morti.i. qa adeo affligimur pro Chriſto, vt ſolūmodo ad mortē nati videamur: propterea vobis in mūdo florentibus contēptui ſumus. Ideo etiā quia ſpectaculum facti ſumus huic mundo: conueniunt enim omnes ad oppreſſionem noſtri: & mala noſtra ludus eſt eorū. Huic mundo dico: nam & angelis malis q gaudēt de afflictione noſtri & hominibꝰ. Et ideo nos reputamur ſtulti: ſed hāc ſtultitiā bonū eſſet imitari: qa propter Chriſtum nos ſtulti: vos aūt prudētes in Chriſto: qđ vtiq̧ nec eſtis: nec eſſe debetis. Nos infirmi & imbecilles mundo: vos autē fortes & de potentia mundi gloriantes. Vos nobiles: nos autem ignobiles. Vel aliter: vt ſine ironia legatur. Vellem nos regnare vobiſcū: nam certus ſum ꝙ reuera regnabimus: puto enim: & hoc vtiq̧ confido ꝙ deus oſtendit nos nouiſſimos apoſtolos.i. ſimiles nouiſſimis.i. Enoch & Helię: qa tāta patimur modo in pricipio eccleſię, quāta illi paſſuri ſunt ab Antichriſto in fine. Vnde idē Paulus ait. Nos ſumus in quos ſines ſeculorum deuenerūt. Quare etiam Nero dictus eſt antichriſtus, qa quemadmodum iſte Enoch & Heliam: ſic ille Petrum & Paulum interfecit. Vere nouiſſimi ſumus: nam deſtinati morti: nā ſpectaculum mūdo. Et cætera ſimiliter exponantur: ſed ironice. Nos ſtulti, vos prudentes: vos fortes, nos debiles, hic eadem ironia. Nec ſolū præmiſſa mala patimur ſed a principio prædicationis noſtræ vſq̧ in hāc horā, & eſurimꝰ & ſitimꝰ: & nudi ſumus, & colaphiſcędimur, & īſtabiles ſumꝰ de loco ad locum fugati: & laboramꝰ operantes manibus noſtris vnde victum habeamus. Maledicimur ab impiis, & nos benedicimus illos. Patimur perſecutionem; & ſuſtinemus alacriter. Blaſphemamur & obſecramus impios: ne blaſphement: vel deū vt ignoſcat blaſphemātibus. Et adeo ſęuiunt in nos ꝙ facti ſumus tanq̄ purgamēta huius mūdi. Videtur eñ illis ꝙ mūdus de nobis polluatur, & per interitū noſtrū purgetᷣ. Facti ſumꝰ vtiq̧ periſpema.i. purgatio oīm: qa iam oēs purgarentᷣ ſi nō eſſemus: ſed de nobis polluuntur. Periſpema dicitur purgamentū pomi, vel ſpuma ferri ſcđm Ambroſium: tales facti ſumus a principio mūdi vſq̧ adhuc. ¶ Quia aſpere locutus fuerat corinthiis: incipit eis iterū blādiri dicēs: licet ironice dixerim vos prudentes, fortes, & nobiles, tñ non ſcribo hęc vt cōfundam vos, & erubeſcere faciā: ſed moneo vos nunc blande, nunc aſpere: vt meos cariſſimos filios. Vere filios: nā ſi habeatis decē milia pędagogorū.i. magiſtroꝝ (etiā fideliū in Chriſto) tamē nō habetis multos patres, ſcđm fidem: vere non multos, nā me ſolū. Ego eñ genui vos in Chriſto Ieſu, per euangeliū meū. Et quandoqdē ego pater vos filii. Ergo rogo vos fratres eſtote mei imitatores: vt filii patris. Ideo eñ qa filii eſtis: & vt imitatores ſitis: miſi ad vos Timotheū qui eſt filius meus chariſſimus & fidelis in dño: & huic acquieſcite. Miſi ideo vt ſit qui vos cōmonefaciat vias meas: vt ſicut ego, ſic & vos, in omni iuſtitia ambuletis: quę vię ſunt inſiſtendę: quia ſunt in Chriſto Ieſu: & omnis eccleſia ſequitur eas. Qđ ita ait: ſicut ego doceo vbiq̧: nec paſſim in agris: ſed ī oñi eccleſia. Per hunc Timotheū dicitur apoſtolus miſiſſe hanc epiſtolam corinthiis:

Periſpema quę dicuntur.

locutus eſt ſuperius de baptizatoribus illis: & ſatis probauit non vnũ præferendũ eſſe alteri. Cauſatus eſt etiã illos de mũdana ſapientia: ꝙ nimię laudis eſſet apud illos: & de contẽptu ſuo: nunc autẽ tranſit ad illud, de fornicatore quodã qui nouercam ſuam duxerat vxorẽ: quẽ ipſi nec a cõmunione eccleſię ſeiũxerant, nec de peccato fratris condoluerãt: ſed potius inflabãtur inde dicentes: ꝙ ſi a bono baptizatus eſſet nunq̃ in tãtã peccati foueam rueret: quẽadmodũ apparebat: in quibus ne ſimiliter peccarẽt, operabatur iuſtitia baptizatoris. Litera ſic iũgitur. Ego ſollicitus de vobis vt pater de filiis: mitto ad vos Timotheum: ſed quidã de vobis ſunt inflati. & fortaſſe propter ſuperbiã ſuam non eũ audituri: ideo de ſuperbia hic tangit eos: vt in om̃i humilitate ĩueniat eos obœdiſſe Timotheo. Inflati vtiq; eſtis: ſic tãq̃ ego non ſim venturus ad vos: nec aduentum meum reueremini, quem vtiq; vereri vos oportet, niſi voſipſos correxeritis. Fortaſſe creditis me non venturum: quia modo mitto Timotheũ: ſed ſcitote qa cito veniã ad vos: qđ tamen iuris non eſt: & ideo determino ſi dominus voluerit, cuius voluntati contraire nõ licet. Veniã vtiq; & tũc cognoſcam. i. approbabo iuxta illud: nouit dominus qui ſunt eius. Cognoſcam vtiq; non ſermonem eorum. i. non curialitatem & artificium ſermonis: cui adhęrẽt hi qui per huiuſmodi ſermonem inflati ſunt: ſed cognoſcã & laudabo in vobis virtutem. i. humilitatem: patientiã &c. Hęc enim laudari debẽt non ſublimitas ſermonis: ideo cognoſcam virtutẽ & non ſermonem: quoniam nõ in ſermone huius mũdi eſt. i. acquiritur regnũ dei: ſed in virtute integrę fidei & boni operis. Et ꝙ duo vobis propoſui: ſermonẽ quem reprobo: virtutem quã approbo: Quid vultis. i. quid horum eligitis? veniam ad vos in virga. i. in aſperitate correctiõis: an veniã ad vos in charitate. i. in lenitate? Et adeo ꝙ in ſpiritu mãſuetudinis. i. quaſi aſſuetus manui & gaudens deſeruire vobis? Si in ſermone ĩuenero veniam in virga: ſi in virtute veniam in ſpiritu charitatis. Videtur vbi ait in virga an in charitate per hoc innuere quaſi correctio non ſit ex charitate ſi aſpera eſt: qđ vtiq; falſum eſt: ſed dicit hoc ſcđm infirmitatem eorum qui totum iudicabãt eſſe ex ira, qđ voluntati carnis contraibat.

Capitulum. V.

OMnino auditur inter vos fornicatio: & talis fornicatio qualis nec inter gẽtes: ita vt vxorem patris ſui aliquis habeat. Et vos inflati eis: & non magis luctum habuiſtis: vt tollatur de medio veſtrũ qui hoc opus fecit. Ego quidem abſens corpore, pręſens autem ſpiritu: iam iudicaui vt præſens eum qui ſic operatus eſt in nomine domini noſtri Ieſu Chriſti, congregatis vobis & meo ſpiritu cũ virtute domini Ieſu, tradere huiuſmodi hominem Sathanę in interitum carnis: vt ſpiritus ſaluus ſit in die domini noſtri Ieſu Chriſti. Non eſt bona gloriatio veſtra. Neſcitis quia modicum fermentum totam maſſam corrumpit? Expurgate vetus fermẽtum: vt ſitis noua conſperſio ſicut eſtis azimi. Etenim paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus. Itaq; epulemur: non in fermento veteri: neq; in fermento malitię & nequitiæ: ſed in azimis ſinceritatis & veritatis. Scripſi vobis in epiſtola: ne commiſceamini fornicariis. Non vtiq; fornicariis huius mũdi: aut auaris: aut rapacibus: aut idolis ſeruientibus: alioquin debueratis de hoc mundo exiſſe. Nunc autem ſcripſi vobis non commiſceri. Sed ſi †qui frater nominatur inter vos, eſt fornicator, aut auarus, aut idolis ſeruiẽs, aut maledicus, aut ebrioſus, aut rapax: cum huiuſmodi nec cibum ſumere. Quid enim mihi eſt† de his qui foris ſunt iudicare? Nõne de his qui intus ſunt vos iudicatis. Nã eos qui foris ſunt deꝰ iudicabit. Auferte malum ex vobiſipſis.

Coloſſ. iii.

xxiiii. q. i. audiuimꝰ ꝙ in q̃bus

Gala. v.

De cõſe. miſ. ca. ſi. l. q. i. ſi inq̃t.

De diuor. gaudemꝰ.

† ſi quis.

† non habet eſt. xlv. diſ. ſed illud.

VTiq; veniendū eſt ad vos in virga quoniā auditur inter vos eſſe fornicatio. Audit vtiq; omnino.i.ſecūdū infamiā omniū:de quo quia oēs infamāt vos: (fama etiā hoc attulit ad me) non eſt expectādus accuſator. Nec quæ patienda ſit:ſed talis fornicatio qualis nec auditur inter gentes.i. inter gentiles primæ geniturę adhuc adhęrētes. Auditur ita vt aliquis de vobis habeat vxorem patris ſui, id eſt nouercam ſuam duxerit vxorem. Dicerent illi:Quid ad nos? Multum ait Paulus:quia enim frater peccauit, vos inde inflati eſtis ſuperbiētes, quaſi melius illo per baptiſmū iuſtificati: qa nō ſimiliter corruiſtis. Nec ſolum inflati, ſed etiā nec habuiſtis luctū condolēdo caſui fratris, magis.i. qđ eligendum eſſet vobis non inflari. Nec hoc curę habuiſtis: vt tollat de medio veſtrum.i. vt a communione eccleſiæ ſeparetis eum qui hoc opus fecit:qui vxorem patris ſibi illicite vſurpauit: vos pſentes non tuliſtis eum de medio veſtrum: ſed ego abſens vtiq; corpore, pręſens autem ſpiritu.i. auctoritate apoſtolica. Dicunt etiam ſancti q ſpiritus ſanct[9] nota fecerat ei etiam abſentiū facta. Pręſens vtiq; ſpiritu iam iudicaui.i.condemnaui eum: vt ſi præſens fierem corpore:eum dico qui ſic operatus eſt cū vxore patris, iudicaui vtiq;: & hoc ſciatis me feciſſe in noīe dñi noſtri Ieſu Chriſti: ne dicatis q repulſio eius detrimentū ſit eccleſię Chriſti:qui potius in hoc honoratur, q̄ eccleſia eius minoret. quę vtiq; veneno huius mali inficeret ſi non hic repellatur. Iudicaui vtiq; vobis cōgregatis tradere hūc Sathanę: Vel illud, in noīe dñi, ad ſequētem literā reſpicit ſic. Hoc inquā de eo iudicaui vt vobis congregatis in nomine domini Ieſu Chriſti:& pręſente meo ſpiritu.i. auctoritate mea vobis cooperante. Quid inde diceret impius ſi ſpiritus tuus nobiſcum ſit? multū vtiq; ait Paulus. Nam ſpiritu meo dico manēte cum virtute dñi Ieſu:quia virtus dei mihi, & per me vobis cooperabit. Iudicaui inquam oportere vos tradere eū q huiuſmodi eſt, Sathanę. Tradere Sathanę dicit excōmunicare. Queadmodum enim diabolus omne ius habet in hominē priuſq̄ per fidem iuſtificetur: ſic poſtq̄ pro culpa a ſacramentis eccleſię, quibus armis contra Sathanam muniti ſum[9]

Hic ſatis innuit q ſama criminis ad damnationē ſufficiat: etiā ſi nō ſit accuſator.

Sathanæ tradere eſt excōicare.

ſeparatur:exinde ſub iugo Sathanę religatur:quia nec per ſe reſiſtere poteſt, nec fortaſſe vult: & ab auxilio dei penit[9] deſtituitur. Tradere dico Sathanę in interitū carnis.i. ad hoc vt caro eius quę in peccato iocundata eſt:ſenſim intereat afflictione morborum. Diabolus enim poſtq̄ videt hominem ſine deo debilitatum libere aggredit eum: & per varios morbos vexat carnem eius. Qđ ideo deus patitur, vt homo vidēs ſe, poſtq̄ a deo receſſit, p tot morbos anguſtiatum:confiteat peccatū:& pœnitēdo reuertat ad deū, vt ſpūs eius ſaluus ſit. Vel ita. Tradere Sathanę in interitum:qa poſt q̄ non protegitur ſacramentis eccleſiæ, de malo quotidie pręcipitat in peius: qui interitus animæ eſt, carnis.i. per carnem cui conſentit male ſuadenti. Nec ideo tradere vt perpetuo pereat: ſed vt dum mole peccatorum premitur condolens de peccatis pœniteat: & ſic ſpirit[9] ei[9] ſaluus ſit in die .i. in illuminatione dñi noſtri Ieſu Chriſti Tunc enim Chriſtus illuminat eum: cum pœnitendi deſiderio ferueſcit. Qđ vtiq; videndum eſt eccleſię pręlatis: vt ea intentione reos excōmunicent qua Paulus.ſ. vt ſpiritus eorū ſaluentur. Quandoquidē luctū non habuiſtis, nec eum de medio veſtrū tuliſtis:inde apparet q glориatio veſtra nō eſt bona. Malum eſt eñ eū de iuſtitia gloriari qui & ſalutem pximi negligit, & ſe morbo eius inficit. Vere non bene gloriamini: qa an neſcitis vos q modicū frumētum ſi fuerit acidum totam paſtæ maſſam corrūpit factam acidam? Sic & iſte (modicū quid ſecūdū numerū eccleſiæ) corrumpit totā eccleſiā:factam ream ex cohabitatione huius cui pticipauit. Quandoquidē fermētū hoc eccleſię maſſam corrumpit: ergo auferēdo hunc & omne malū de medio veſtrum expurgate fermētum.i. inflationem veſtram. Et ſi quod aliud ſcilicet peccatū eſt expellēdum. Fermentū dico vetus. Niſi enim vos purgaueritis: eſtis mēbra veteris hoīs. Expurgate itaq;: vt ſitis conſperſio. Farina p aquā cōglutinata ſine fermēto dicit, cōſpſio. Humanitas aūt noſtra q̄ p ſe ſterilis eſt & arida: p farinā ſiccā accipit: quę rore ſpiritus ſancti in baptiſmo cōglutinat: vt ariditate depulſa fructū faciat: queadmodum farina per aquā copulat vt vtilitatem habeat. Sitis inquā cōſperſio noua.i. facti mē-

Excōicatio fert vt ſpūs ſaluetur.

Conſperſio

bra noui Adę.ſ.Chriſti,q vos p ſpm̃ ſanctũ
renouauit.Nunc eſtote noua conſperſio ſi
cut prius in baptiſmo fuiſtis azimi.i.ſine
fermento totius peccati.Bonũ eſt enim ſic
vos modo p pœnitentiã (quæ eſt alter ba-
ptiſmus) purgari: ſicut priꝰ p baptiſmum
Azimus qd dicitur. purgati fuiſtis.Azimus gręce ſine fermẽto
Zimꝰ fer- dicit latine . Zimus eſt fermentũ a ſine vt
mentũ eſt. ibi acephali.i.ſine capite.Vos vtiq; expur-
gare debetis : etenim Chriſtus immolatus
eſt in ara crucis: qui Chriſtus eſt noſtrum
paſcha.i.noſter tranſitus de morte ad vitã
de corruptione ad incorruptionẽ: per quẽ
nunc tandẽ nos purgare poſſumus, q priꝰ
ſub iugo diaboli victi nõ poteramꝰ. ¶Hic
mittit nos ad hiſtoriam vbi filii Iſrael vt a
plaga Aegypti liberarentur ſanguine im-
molati agni,poſtes linire iubentur:poſt cu
ius agni immolationẽ de Aegyptiaca ſer-
uitute liberati:tranſeunt ad terram repro
miſſionis. Hoc enim feſtum immolationis
agni paſchę dicitur apud eos:Paſcha apud
Paſcha apđ nos tranſi græcos,tranſitus apud nos.Ille vtiq; agnꝰ
tus dicitur verum agnũ in quo macula non fuit:Chri
ſtum ſignificauit:per cuius ſanguinem ef-
fuſum liniuntur mentes noſtræ:& ſic libe-
ramur a plaga percutiẽtis angeli:ad eſum
cuius agni quotidie conuenit eccleſia, per
Euchari- hoc tranſitura ad veritatem rei:qua nunc
ſtię veritas vtitur ſub ſpecie panis & vini:quorum li-
cet ſpecies maneat: credimus tamẽ reuera
tranſire in veram ſubſtãtiã corporis & ſan
guinis Chriſti:p hęc tranſituri in ęternita
tem. Epulemur dico nõ manẽtes in veteri
fermẽto,ſed neq; in fermẽto malitię in no-
biſmetipſis habitę:nec in fermento nequi-
tię,vt ne qd agamꝰ cõtra proximũ: ſed ma
nentes in azimis.i.in humilitate,ſincerita-
tis.i.puritatis conſeruatę in nobis: & veri
tatis ne fraudemus proximũ.Paulus iã an
te de vitãda fornicatione ſcripſerat corin
thiis:ſed dicta eius male interptãtes exiſti
mabant ꝙ de gentibus vitandis cũ forni-
carentur prẹciperet. Nunc autem per hoc
ꝙ iam de hoc crimine ſcripſerat illis eos
reprẹhendit:& quomodo ſcripturã quam
miſerat intelligere deberẽt,inſinuat dicẽs.
Iure vtiq; arguo vos de hoc ꝙ non tuliſtis
fornicatorẽ illũ de medio veſtrũ . Ego enĩ
ſcripſi vobis in epiſtola iam miſſa ꝙ nõ cõ
miſceamini fornicariis:non vtiq; præcipi-
ens hoc de fornicariis huius mũdi.i.de gẽ-
tibus q non deũ ſed mundũ ſequunt.Scri-
pſi etiã vobis ne cõmiſceamini aut auaris,
aut rapacibus,aut ſeruiẽtibus idolis.i. his
qui vel ad culturã idoli redeunt:vel q ido
lis immolata ſub veneratione idoli come-
dũt.Vere nõ de fornicariis gentiliũ hoc p
hibui:alioquin enĩ.i.ſi aliter agens de gen
tilibus vitandis hoc præceptũ darẽ: iam ſi
obœdire velletis: debueratis exiſſe de hoc
mundo.i.melius eſſet vobis mori negligen
do quęcũq; mundus habet:q̃ ,ppter timorẽ
aliter agẽtes cõmuniceris fornicariis:olim
ſcripſi male intellexiſtis, ſed nunc determi
no vobis ꝙ ſcripſi nõ debere vos cõmiſce-
ri cum eiuſmodi.Qđ ſic intelligẽdũ eſt.Si
is q frater eſt in fide: nominat fornicator,
aut auarus, aut ſeruiens idolis cultu,vel
comedendo idolotitũ ſub veneratione:aut
maledicus,aut ebrioſus.i.conſuetus detra
ctioni & ebrietati,aut rapax nominatur cũ
illo qui eſt eiuſmodi:vt omnem cõmunio-
nem excludam:qđ leuiꝰ videtur prohibeo
ſcilicet nec cibum ſumere.Notat beatꝰ Au Occultũ nõ
guſtinus in eo vbi ait.Si nominatur & nõ debet ex:õi
dixit ſi eſt:hoc intellexiſſe apoſtolũ: quia ſi catione ple
frater eſt criminis reus:& latet culpa eius cti.
non debet excõmunicari.De incertis enim
non eſt habendum iudicium:ſed de crimi-
ne qđ manifeſtatũ & comprobatum eſt: &
ideo dixit nominatur.De hoc vtiq; non iu
dicandus eſt reus.Vere de fratribus debe-
mus iudicare: nã quid mihi.i. quid ad me
ptinet & ad eccleſiam de his qui foris ſunt
id eſt de gentilibus iudicare?nihil vtiq;.Et
ꝙ de his qui extra eccleſiam ſunt iudicare
non licet:nõne vos iudicatis.i.iudicare de
betis de his qui intus ſunt.i.in eccleſia.Ve
re de his qui intus ſunt,iudicatis tantum.
Nam eos qui foris ſunt.i.gentiles,deus iu-
dicabit:& ad vos nihil ptinet de illis.Quã
doquidẽ de fidelibus iudicandum eſt vo-
bis:igitur auferte malum fornicatoris fra
tris ex vobis.quod niſi auferatis: iam ipſis,
id eſt iam culpa eiuſdem criminis vos con
taminatis.

Capitulum.VI.

AVdet aliquis veſtrum
habens negocium ad-
uerſus alterum iudica
ri apud iniquos : & nõ
apud ſanctos? An neſci

tís quoniam ſancti de hoc mundo iu-
dicabunt? Et ſi in vobis iudicabit mũ
Qui ſi. ſūt legi. p venerabil. §. rationibus.
dus:indigni eſtis qui de minimis iudi
cetis. Neſcitis quoniam angelos iudi
cabimus:quanto magis ſecularia? Se
† contēdibiles.
cularia igit' iudicia ſi habueritis † cō-
temptibiles qui ſunt in eccleſia illos
conſtituite ad iudicandum. Ad vere-
cundiam veſtram dico. Sic non eſt in
ter vos ſapiens quiſq̃ qui poſſit iudi-
care inter fratrem ſuum: ſed frater cū
fratre iudicio contendit, & hoc apud
infideles. Iam quidem omnino deli-
ctū eſt in vobis: ꝙ iudicia habetis in-
ter vos. Quare nō magis iniuriam ac
cipitis? Quare non magis fraudem
xxiii. q. iij. §. j.
patimini? Sed vos magis iniuriam fa
citis & fraudatis: & hoc fratribus. An
neſcitis, quia iniqui regnum dei non
xxi. diſt. deniq.
poſſidebunt? Nolite errare. Neq; for-
Ephe. v. j. Timo. j.
nicarii, neq; idolis ſeruiētes, neq; adul
teri, neq; molles, neq; maſculorum cō
cubitores, neq; fures, neq; auari, neq;
ebrioſi, neq; maledici, neq; rapaces, re
gnum dei poſſidebunt. Et hæc qui-
† aliqn̄.
dem † fuiſtis: ſed abluti eſtis, ſed ſan-
ctificati eſtis, ſed iuſtificati eſtis: in no
mine domini noſtri Ieſu Chriſti: & in
xi. q. i. aliud De pe. di. j. aliud iſta. x. Eccl. xxxvii
ſpiritu dei noſtri. Omnia mihi licent:
ſed non omnia expediunt. Omnia mi-
hi licent: ſed ego ſub nullius redigar
poteſtate. Eſca ventri & venter eſcis:
deus autem & hunc & hanc deſtruet.
Corpus autē non fornicationi ſed do
mino: & dominus corpori. Deus vero
& dominum ſuſcitauit: & nos ſuſcita
bit per virtutem ſuam. Neſcitis quo-
niam corpora veſtra mēbra ſunt Chri
ſti? Tollens ergo membra Chriſti, fa-
ciam membra meretricis? Abſit. An
Geñ. ii. Ephe. v. Matt. xix. De big. debitū. xxvi. q. ii. ſiet ll'd.
neſcitis: quoniam qui adhæret mere-
trici vnum corpus efficitur? Erunt enī
(inqt) duo in carne vna. Qui aūt ad
hęret deo: vnus ſpirit⁹ eſt. Fugite for
nicationem. Omne enim peccatum
quodcūq; fecerit homo extra corpus
eſt. Qui autem fornicatur: in corpus ii. Corin. vi
ſuum peccat. An neſcitis quoniã mē-
bra veſtra templum ſunt ſpiritus ſan
cti qui in vobis eſt quē habetis a deo,
& non eſtis veſtri? Empti enī eſtis pre
cio magno: glorificate & portate de-
um in corpore veſtro.

HAc occaſione quia de iudiciis incepit, tranſit vt mala ex iudiciis prouenientia corrigat in corinthiis. Si quis enim eorum auferret quicq̃ alteri non ille patienter hoc tolerabat: ſed impatiens fratrem ad cauſam compellebat: nec coram eccleſiaſticis iudicibus: ſed ſpretis illis coram ſecularibus fraudem etiam faciebat fratri dando munus iudici ad oppreſſionem fratris: Litera ſic iungitur. Iudicare quidem vobis licet de fratribus: ſed nō eo modo quo intemperāter audetis apud iniquos. Vel ita. Auferre malum ex vobis bonum eſt. Sed quare audet aliquis veſtrum. Vbi ait audet, notat eſſe peccatum huiuſmodi auſum. Cur inquã audet aliquis veſtrum habens negocium. i. querelam de ſecularibus rebus aduerſus alterum fratrē: iudicare. i. inire iudicium cum fratre apud iniquos iudices. i. ſeculares: & nō apud ſanctos. i. fideles eccleſiæ iudices? Dicerent illi timemus inquietare ſanctos ab orationib⁹ ſuis. Non vtiq; (ait Paulus) quia an neſcitis vos ꝙ ſancti in futuro iudicio iudicabunt de hoc mundo? Et ſi in vobis. i. in cōparatione veſtri iudicabitur hic mundus in vltimo iudicio: an eſtis indigni qui hic iudicetis de minimis ad comparationē futurorum, ſcilicet de temporalibus eccleſiæ rebus? Et ſicut homines: ſic etiam dęmones in ſimilitudine noſtra iudicabuntur: qa an neſcitis vos, quia apoſtatas angelos iudicabimus comparatione veſtri. Q; ſi angelos, quanto magis ſecularia licet iudicare? Homines iudicabuntur mali in comparatione bonorum quia cum eiuſdem conditionis fuerint, nec idem cū bonis operati ſint, hæc ſola comparatio ſententia damnationis eorum eſt. ¶ Dęmones duplici modo in ſimilitudine iuſtorum damnabuntur: tum quia firmioris naturę q̃ homo creati ſunt,

nec in bono perſtiterũt. Tum quia ſemper inuident iuſtis,nec eos ſuperare queũt.Pro huius pugnę victoria iuſti damnabũt malos angelos. Nunc iterũ ironice reprehendit eos de hoc ꝙ inſipientes conſtituebant iudices: qua de re fiebat vt cauſę eccleſiarũ transferrent ad ſeculares.Quandoquidẽ(ſicut probatũ eſt) eccleſia iudicare debet inter fratres:igitur ſi habueritis ſecularia iudicia.i.lites inter vos pro temporalibus reb⁹.Per illud notat melius eſſe ſi nõ haberent huiuſmodi iudicia.Si inquã habueritis hęc iudicia,conſtituite illos ad iudicãdum.i. præficite vobis illos in iudices qui ſunt contemptibiles.i. inſipiẽtiores in eccleſia.Et hoc ironice dicit:quia ſic eos facere ſciebat.Et hoc ꝙ dico contemptibiles conſtituite ad iudicandum:hoc dico ad veſtram verecundiam:non pręcipiendo vt faciatis:ſed memorando qđ facitis,vt verecũdiam habeatis.Nam cum ita facitis an ſic, id eſt adeo inſipientes facti eſtis: ꝙ non eſt inter vos quiſq̃ ſapiens qui poſſit iudicare inter fratrem & fratrẽ?ſed quia adeo oẽs deſipuiſtis: ideo frater contendit cum fratre,iudicio.i.per cauſam.Nec malum contẽtionis ſufficit: ſed etiam hoc fit apud infideles iudices penuria eccleſiaſticoꝝ iudicum. Quoquidem ex iudicio hoc malum euenit:ꝙ contenditis viciſſim:& iura eccleſiæ ad infideles refertis. Iam certe propter ea omnino.i.ſicut omnibus patet delictum eſt in vobis.De hoc ꝙ iudicia habetis inter vos. Melius enim eſſet non reclamare ſua: q̃ ex reclamatione tot mala prouenire eccleſiæ. Et qa delictum eſt inter vos fieri iudicia:quare nõ magis accipitis.i.ſine reclamatione toleratis iniuriam eius qui veſtra tollit aperte?Et quare non magis patimini fraudem.i.occultum damnũ fratris circumuentione factum,q̃ de reclamatione veſtra ſic vileſcat eccleſia? Bonum eſſet vos pati iniuriam a fratre illatam: quia non ſolum non patimini: ſed etiam vos facitis ei iniuriam reauferendo ſua. Et etiam fraudatis, id eſt occulte iudicem præuenitis munere veſtro ad oppoſitionem † fratris:& hoc totũ facitis non extraneis:ſed fratribus quos ſupportare deberetis.Et hoc facientes fratribus inique agitis.Sed an neſcitis vos,qa iniqui non poſſidebunt regnum dei? Propterea ne a regno dei alieni ſitis,nolite errare fraudando & iniuriando fratrib⁹.Vere iniqui non poſſidebunt.Nam neq; fornicarii, neq; qui ſeruiũt idolis,neq; adulteri, neq; molles qui patiuntur:neq; concubitores maſculorum qui agunt,neq; fures,neq; auari,neq; ebrioſi,neq; maledici, neq; rapaces,regnum dei poſſidebunt. ¶Ne modo corinthii deterrerentur his & deſperarẽt: quia fortaſſe ad hæc poſt baptiſmũ redierant: conſolatur eos Paulus blandiẽdo eis vnde ait.Nolite terreri pręmiſſis:vos quidem & hęc feciſtis quę præmiſi: ſed abluti eſtis ab his in baptiſmo,ſed etiam ſanctificati eſtis.i.confirmati donis ſancti ſpiritus ſed eſtis iuſtificati poſitione virtutũ in nomine domini noſtri.i.patris: & in nomine Ieſu Chriſti, & in ſpiritu dei noſtri qui ab vtroq; procedit:quæ nobis commemorata ſunt in baptiſmo. Quia dixerat ſuperius: quare non magis iniuriam accipitis: dicerent illi.Nonne licet nobis repetere noſtra? determinat Paulus:quia quędam ſunt quę ſic licẽt vt meli⁹ ꝓſint dimiſſa:& hæc ſunt res temporales. Quædam ſunt quæ ſic licent vt iudicium eorũ dimitti non debeat & hæc ſunt criminalia quæ animam occidunt.Litera ſic iungitur. Licet dixerim accipite iniuriam magis q̃ reclametis:ſcio tamen ꝙ mihi & vnicuiq; veſtrũ licent hæc omnia.i.repetere ſua, cauſam inire cũ fratre &c.Sed q̃uis liceant:tamen hæc omnia non expediunt.i.nõ expeditos ad bona nos faciunt,immo impeditos.Idem iterũ nunc ſubdit aliam cauſam. Omnia mihi licent: ſed tamen ego propterea non redigar ſub poteſtatẽ vllius iudicis:aut alicuius rei vt magis charã habeam illam q̃ pacẽ fratris. Vel ita.Ego non redigar ſub poteſtatẽ vllius iudicis:vt pręmio vel aliquo obſequio præueniam eum ad oppreſſionem fratris. Nec ſolum hæc licita dimittenda ſunt, ſed etiam neceſſaria corporibus,pro quib⁹ ſimiliter non debet frater inquietari, vt ꝑ eſca,quæ vtiq; parat̃ ventri,& venter ſuſtẽtatur eſcis.Sed licet adeo neceſſaria ſit,tamen non eſt litigandum pro hac:quia de⁹ & hunc ventrem& has eſcas deſtruet.Pro his temporalibus quia cito tranſeunt, nec damnant animam non repetita:ne curetis habere iudicium: ſed fornicationem illam non patimini indemnatam. Quod ſic iungitur.Eſca debetur ventri,ſed corpus non

† oppreſſionem.

debeť fornicationi: ſed domino ſeruire debet per omnia: & dominus debetur corpori ibi ſeruiēti: quia cum per ſe nudum ſit: veſtit eum deus ornamēto virtutum ſi ſeruierit domino. Vere dominus bene faciet corpori: nam domin⁹ ſuſcitabit nos in incorruptionem: ſed huius rei probationem præmittit dicēs. Vere deus ſuſcitabit nos nam ipſe ſuſcitauit iam dominum Ieſum, in quo carnem noſtrā ſuſcitauit: & hoc in nobis perficiet. Et ſi quęris quomodo ſuſcitet? ſcito quia per virtutem ſuam. Hoc dicit ad comprimendum corinthios qui de reſurrectione dubitabant: quod in ſequentib⁹ declarabitur. Dixit cauſam quare corpus debeatur deo: ſubdit cauſam quare nō debeatur fornicationi, dicens. Corpus non eſt ſubdendum fornicationi: quia an neſcitis vos quoniā non ſolum animę, ſed etiam corpora veſtra membra Chriſti ſunt? Anima membrū eſt Chriſti, quia per rationē figit oculos interiores in admiratione dei. Corpus mēbrum eſt Chriſti: dum per manum miniſtrat pauperi, pedibus viſitat infirmū &c. Et quandoquidē mēbra Chriſti ſumus: ergo tollens membra Chriſti: faciā ea membra meretricis? Abſit hoc. Poſſunt vtiq; fieri membra meretricis: quia an neſcitis vos ꝗ qui adhęret meretrici, efficiť vnum corpus cum illa? Duobus modis adhęrens meretrici corpus ei⁹ efficitur. Vno per illam commixtionem carnis: per quam in quandam vnitatem aſtringuntur. Altero fit participatione peccati. Qꝫ per coniūctionem carnis vnum corpus efficiātur ꝓbat: quia de hoc magis ambigebatur: vere vnum corpus efficiuntur: nam Moyſes dicit in Geneſi: erunt duo in carne vna. Hoc tamen de legitimo matrimonio dixit: ſed eadem coniunctio & identitas carnis fit in copula adulterii ſicut in matrimonio. Qui adhæret meretrici fit vnum corpus cum illa. ſed qui adhęret domino, vnus ſpiritus eſt. i. vnitur domino in identitate ſpiritus. Et quia tantum malum fornicationis eſt: propterea fugite fornicationem. ¶ Notandum eſt qđ ait: fugite fornicationē: hoc eñ peccatum non eſt expectandum: ſed anteq̄ veniat quibus adiumentis poſſumus ab eo fugiēdum eſt: difficile enim eſt euadere ab ea poſtq̄ igneas ſagittas fornicatio intorſit: & ideo dixit fugite & non expectate: qa

Meretrici adhęrēdo quō q; fieri mēbrū dicat.

Fornicatio fugiēda eſt

vbi aliquos acceſſus habet: nō eſt hominis inde eam expellere. Subdit cauſam quare fugienda ſit fornicatio dicēs: ideo vtiq; fugere debetis fornicationem. Nam omne aliud peccatum quodcūq; fecerit homo extra corpus eſt: ſed ille qui fornicatur: peccat intra corpus ſuum. Sunt vtiq; quædam peccata, quę penitus nullam delectationem afferunt carni: vt homicidium. Manus enim ſi occidit: non in eo delectationem ſentit. Sunt tamē quędam alia in quibus delectatur caro: vt quando cibus bene reſpondet palato: Vel quando videť qđ oculos paſcit audiť qđ iucundum eſt auribus, & huiuſ modi. Sed tamen hæc omnia dicuntur eſſe extra corpus ad cōparationem fornicationis: quia qui fornicať peccat intra corpus ſuum: quia ipſa anima tranſit eo actu in ipſam carnalitatem: in hoc enim oīs ſenſualitas conſentit & cooperatur: & in ipſā carnem tranſit. Vel aliter ſecundū Ambroſium vt fornicationem hic de adulterio ſolum intelligamus: fugite fornicationem. i. adulterium: quia omne aliud peccatum eſt extra corpus. i. extra vxorem: ſed qui fornicatur peccat in. i. contra corpus ſuum. i. cōtra vxorem ſuam: quia pro peccato fornicationis vxor poteſt ſeparari ab eo & non propter aliud. Corpus viri dicitur vxor: quia cum maritus & vxor vnū corpus efficiantur: vir quidem caput eſt: mulier autem portio viri in eodē corpore. Vel aliter ſecūdū nouitatē quorundā: & videbiť hæc ſententia continuari ad illud quod pri⁹ dixerat fornicatorem illum eiiciēdum ab eccleſia. Oīe peccatum quodcūq; fecerit aliquis homo. i. vtens ratione: illud eſt extra corpus. i. extra eccleſiam, quę capitis Chriſti corpus eſt: quia quæ ratione vtens facit venialia ſunt: & propter hęc nō ſeparatur ab eccleſia: ſed ille qui fornicatur peccat in corpus ſuum. i. contra eccleſiam cuius corporis membrum eſt: pro peccato enim fornicationis ab eccleſia ſeparatur. Iterū cauſa quare fugiant fornicationem, propterea fornicatio fugienda eſt: quia an neſcitis ꝗ membra veſtra templum ſunt ſpiritus ſancti. i. ſpiritus ſanctus membris veſtris vtitur dum per manum noſtram eleemoſynā dat pauperi. Pedibus itur ad viſitationem infirmi. Et qa mēbris veſtris ſic vtitur ſpūs in adminiſtratione ſua: nolite illum forni

Vir caput eſt vxoris.

cando expellere a vobis. Iterum ideo quia qui ſpiritus in vobis eſt aſſidua manſione: nec ideo iterum repellatis eum, quia quem ſpiritum habetis a deo: ipſe enim dator ſatis vobis cõmendabile facit donum ſuum. Et pro tot cauſis nolite mẽbra veſtra ſubdere fornicationi. An etiã ignoratis ꝙ vos non eſtis veſtri iuris: ſed dei? Qui enim alterius eſt, imperio eius mancipare ſe debet. Vere non eſtis veſtri, eſtis em̃ empti: & ei⁹ ſerui eſtis q vos emit. Nec empti leui precio ſed magno: qa ſanguĩe Chriſti. Et ideo nolite fornicari: ſed glorificate deum.

Glificare deũ qd eſt.

Glorificare deum eſt munditia vitę dei gloriã nunciare. Qui enim videt iuſtitiã iuſti glorificat deum: cauſa cuius & adiutorio ſic viuit.

Portare deũ qd eſt.

Glorificate dico: & portate deũ. Portare deũ eſt onus totius aduerſitatis, quæ cauſa dei infertur, ſuſtinere patiẽter: & exemplo patiẽtiæ deum ad alios portare: qui viſa patientia huius gaudeant contumeliam pati pro nomine Chriſti. Portate dico deum nõ ſolum in anima, ſed etiam in corpore veſtro: vt mũditia corporis veſtri digna ſit portare iugum Chriſti.

Capitulum. VII.

xiii. di. nerui. xxii. q. ii. ſicut nõ. § his ita.

De piu. le. ca. ii.

De quibus autem ſcripſiſtis mihi, bonũ eſt homini mulierem non tãgere. Propter fornicationẽ autem vnuſquiſqꝫ ſuam vxorem habeat: & vnaquęqꝫ ſuum virum habeat. Vxori vir debitum reddat: ſimiliter autem & vxor viro. Mulier ſui corporis poteſtatem non habet ſed vir: ſimiliter autem & vir ſui corporis poteſtatem nõ habet ſed mulier.

xxvii. q. ii. ſũt q dicũt. De ꝯſang. non debẽt. De rap. ca. pe. § ꝓterea. xxxi. diſ. ãte triẽnium. xiii. di. nerui. xxxii. q. ii quicqd.

Nolite fraudare inuicem, niſi forte ex cõſenſu ad tempus vt vacetis orationi: & iterum reuertimini in idipſum: ne tentet vos Satanas ꝓpter incontinẽtiam veſtram. Hoc autem dico ſecundum indulgentiam: & non ſecũdum imperium. Volo autem oẽs vos homines eſſe, ſicut meipſum. Sed vnuſquiſqꝫ proprium donum habet ex†deo: alius quidem ſic, alius vero ſic. Dico autem non nuptis & viduis: bonum eſt illis ſi ſic permanſerint: ſicut & ego. Qꝫ ſi ſe non continent, nubant. Melius eſt enim nubere q̃ vri. His autem qui matrimonio iuncti ſunt, præcipio non ego ſed dominus: vxorem a viro non diſcedere. Qꝫ ſi diſceſſerit manere innuptam: aut viro ſuo reconciliari. Et vir vxorem nõ dimittat.

†a

xxxi. q. ii. & de nuptiis.

Nam cæteris dico ego non domin⁹. Si quis frater vxorem habet infidelem, & hæc conſentit habitare cum illo: nõ dimittat illam. Et ſi qua mulier fidelis habet virum infidelem & hic conſentit habitare cum illa: nõ dimittat virum.

xxviii. q. i. § i. & ca. iã nunc. De diuor. gaudemus. xxviii. q. i. iã nunc.

Sanctificatus eſt em̃ vir infidelis per mulierem fidelem: & ſanctificata eſt mulier infidelis per virum fidelem. Alioquin filii veſtri immundi eſſent: nũc autem ſancti† ſunt. Qꝫ ſi infidelis diſcedit: diſcedat. Non enim ſeruituti ſubiectus eſt frater vel ſoror in eiuſmodi.

†mundi.

xxviii. q. i. ſi nulli modo & ca. ſi infideles.

In pace autem vocauit vos deus. Vnde enim ſcis mulier ſi virum ſaluum facies? Aut vnde ſcis vir ſi mulierem ſaluam facies? Niſi vnicuiqꝫ ſicut diuiſit dominus. Vnũquemqꝫ ſicut vocauit deus ita ambulet: & ſicut vbiqꝫ in omnibus eccleſiis doceo. Circunciſus aliquis vocatus eſt: non adducat præputium. In pręputio aliquis vocatus eſt: non circuncidatur. Circũciſio nihil eſt, & pręputium nihil eſt: ſed obſeruatio mandatorum dei. Vnuſquiſqꝫ in qua vocatione vocatus eſt: in ea permaneat, Seruus vocatus es: non ſit tibi curę: Sed & ſi potes fieri liber: magis vtere.

Ephe. iiii. xxi. q. i. ca. ſ. De regu. li- cet in prin.

Qui enim in domino vocatus eſt ſeruus: libertus eſt domini. Similiter qui liber vocatus eſt: ſeruus eſt Chriſti. Precio empti eſtis: nolite fieri ſerui hominum. Vnuſquiſqꝫ ergo in quo vocatus eſt frater: in hoc permaneat apud deum. De virginibus

ſupra. vi. i. po. i.

xxviii. q. i. ſic enim.

lxxxiiij. diſ. cũ i pterito

autem præceptum domini nõ habeo: conſilium autem do tanq̃ miſericordiam conſecutus a domino: vt ſim fidelis. Exiſtimo ergo hoc bonum eſſe

De tranſl. quanto.

propter inſtantem neceſſitatem: quoniam bonum eſt homini ſic eſſe. Alligatus es vxori: noli quęrere ſolutionem. Solutus es ab vxore: noli quærere vxorem. Si autem acceperis vxoré, non peccaſti: & ſi nupſerit virgo, non peccauit. Tribulationem tamen carnis habebunt huiuſmodi. Ego autem

xxxi. di. lex. & xxxii. di. ca. i.

vobis parco. Hoc itaq; dico fratres. Tempus breue eſt. Reliquum eſt, vt & qui habent vxores tanq̃ non habentes ſint: & qui flent tanq̃ non flentes: & qui gaudent tanq̃ non gaudentes: & qui emunt tanq̃ non poſſidẽtes: & qui vtuntur hoc mundo, tanq̃ nõ vtãtur. Pręterit enim figura huius mundi. Volo autem vos ſine ſollicitudine

De de. piu. diuerſis.

eſſe. Qui ſine vxore eſt: ſollicitus eſt quæ domini ſunt: quomodo placeat deo. Qui autem cum vxore eſt, ſollicitus eſt quæ ſunt mũdi, quomodo placeat vxori & diuiſus eſt. Et mulier innupta & virgo cogitat quæ domini ſunt: vt ſit ſancta corpore & ſpiritu. Quæ autem nupta eſt, cogitat quæ ſunt mundi: quomodo placeat viro.

xxvii. q. i. de viduis. ii.

Porro hoc ad vtilitatem veſtram dico: nõ vt laqueum vobis iniiciam: ſed ad id quod honeſtum eſt: & quod facultatem præbeat ſine impedimento

† dño obſeruandi

dominum† obſecrandi. Si quis autem turpem ſe videri exiſtimat ſuper virgine ſua ꝙ ſit ſupadulta, & ita oportet fieri: quod vult faciat. Non peccat ſi nubat. Nã qui ſtatuit in corde ſuo firmus, non habens neceſſitatem: po-

xxviii. q. i. ſic enim.

teſtatem autem habens ſuæ voluntatis: & hoc iudicauit in corde ſuo ſeruare virginem ſuam: bene facit. Igitur & qui matrimonio iungit virginem ſuam, benefacit: & qui non iungit, melius facit. Mulier alligata eſt legi:

Roma. vii. ii. q. iii. cœ themium. De ſepul. de vxore. De ſecun. nup. c. vlti. xxxi. q. i. c. ſi

quanto tempore vir eius viuit. Q; ſi dormierit vir eius: liberata eſt a lege. Cui vult nubat: tantũ in domino. Beatior autem erit: ſi ſic permanſerit ſecũ dum meum conſilium. Puto autem: ꝙ & ego ſpiritum dei habeam.

HIc de fornicatore illo finis eſt: ſed hac occaſione quia de fornicatione loq; cœperat conueniẽter reſpõdet corinthiis, qui per literas eum interrogauerãt ſi licet & coniugia celebrare. An neceſſitas chriſtianæ religionis coget eos debere in continentia perdurare? Erant eñ apud eos quidam ſupra modum religioſi qui dicerent neminem in opere coniugii manentem poſſe ſaluari. Sed Apoſtolus ſciens infirmitatem fidei eorum patiebatur hoc in illis. Non ꝙ crederet eos ſaluandos: ſed vt ſic enutriret eccleſiam paulatim ducendo in perfectionem. Litera ſic iungitur. Fornicatio eſt fugienda: nec tamen ſic

Fornicatio eſt fugiẽda

vt coniugium deſtruamus: ſed vt propter fornicationem vitandam vnuſquiſq; habeat ſuam. Et hoc dico reſpõdens ad ea de quibus ſcripſiſtis mihi: interrogantes an liceret nubere, an neceſſe eſſet continere. Et de hoc reſpondeo vobis: ꝙ bonum eſt vtique ꝙ homini mulierem non tangere illo modo coeundi: ſed tamen propter vitandam fornicationẽ vnuſquiſq; habeat ſuam vxorem: & vnaquęq; mulier habeat ſuum virum: hoc concedo. Vbi ait ſuam vxorem excludit eos quibus non licitum eſt legitime ducere vxorem: vt eos qui altari miniſtrant. Vbi ait mulier habeat virum: excludit eas, quæ non legitime copulantur, nec habent viros: iuxta illud in euangelio. Hic quem nunc habes non eſt tuus vir. Licet vnum bonum coniugii hic ſolũmodo reponat: ſcilicet vitationem fornicationis: iſta tamen ſunt, ſcilicet intentio ſobolis: fides thori. i. ne fornicẽtur: & figura veri coniugii Chriſti & eccleſię. Quando enim deus primũ fœminã iũxit viro de coſta viri for-

Ioan. iiii.

matam: figurauit eccleſiam iungẽdã Chriſto de latere ei[9] in cruce formatã. Nec ita vir & vxor cõueniãt (ſicut qdã pſeudo ꝑdicant) ſine cõmixtione: velut frater & ſo-

ror cohabitent:ſed vir reddat debitū vxo-
ri : ſimiliter autem & vxor reddat debitū
viro.Sciens hoc quia mulier non habet po
teſtatem ſui corporis vt ſi velit contineat,
ſed vir. Similiter & vir non habet poteſta
tem ſui corporis:ſed mulier.i. neuter pote
ſtatem habet continendi ſine conſenſu al-
terius.Et propterea nolite fraudare inuicē
.i.non ſubtrahat ſe alter alteri in opere cō
iugii:niſi forte hoc fiat ex conſenſu vtriuſ
q;:& hoc non continue,ſed ad tempus.& ꝓ
hac cauſa vt purius vacetis orationi.Qꝫ ſi
Cōtinētia qñ & qbus neceſſaria.
legitime nuptos oportet continere vt di-
gne mereanť orare:mlťo magis illos q for-
nicantur.Et eos qui nō ſolū orant,ſed quo
rum manus etiā dñica ſacra tractāt & po-
pulo diſpenſant.Et tempore orationis præ
terito reuertimini in ipſum opus coniugii
ne vos a legitimo ceſſantes temptet Satha
nas ſtimulans vos ad illicita . Et hoc dico
propter incontinentiā veſtram. Scio enim
fragilitatē veſtram,quę magis per indulgē
tiam nutriēda eſt: ꝗ per aſperitatē deterrē
da.Licet propter vitādam fornicationē cō
ceſſerim vobis ducere vxorem: hoc tamen
dico ſecūdū indulgētiam,ne videar vos in
tēperate cogere.Nō hoc dico ſecundū im-
periū:vt huꝰ rei p̄ceptū faciam.Si hoc eñ
pręceptum eſſet: iam omnes ex neceſſitate
vxores ducerent.Et licet ita vobis indulge
am:tamen ego volo omnes hoīes eſſe ſicut
meipſum:vt quēadmodum ego , ſic omnes
cōtinerent.Ex hoc verbo intelligitur Pau-
Paulꝰ virgo fuiſſe atteſtatur.& quō ſibi voluerit omnes.
lus(& hoc teſtatur Ambroſius)virgo fuiſ
ſe:ſed quidam atteſtanť vxorem eum prius
habuiſſe.Hic etiam obiiciunt,quia ait vo-
lo continere oēs ꝙ coniugiū deſtruere vel
let,ſed nihil eſt:qa ſi oēs exēplo Pauli con-
tinerent,ipſi idem aliquos ex ſeipſis coniu
gia inire cogerent ne bonum dei inſtitutū
periret.Dicit etiā bene Auguſtinꝰ, quia ſi
oēs eſſent ſicut Paulus cito ciuitas dei &
numerus fratrū impleretť. ¶Ne iterū qa di
xerat:volo vos eſſe ſicut me:putarēt ſe nō
ſaluari niſi per cōtinentiā aſſimilarenť ei.
Contra hoc ait Paulus. Licet dicā ꝙ vellē
vos imitari me ꝑ continētiā:tñ vnuſquiſq;
veſtrū habet propriū donū ſufficiēs ſibi ad
ſalutē:qđ ego fortaſſis non habeo . Et hoc
donum habet ex deo.Alius qdē ſic, qa lar-
gus in eleemoſyna.Aliꝰ vero ſic:quaſi for-
tis in patientia:magnus in oratione.Sic di
co de coniugatis.Hoc aūt dico non nuptis
.i.virginibꝰ in vtroq; ſexu:& viduis ī vtro
q; ſexu:qa bonū eſt illis ſi ſic continendo ꝑ
maneant:ſicut plures,& ego contineo. Qꝫ
ſi nō ſe cōtinent.i.cōtinere nolūt , vel non
poſſunt: ſecūdū indulgentiā dico nubant:
ideo nubere hmōi cōcedo:qa meliꝰ eſt nu-
bere(nō dico ꝗ fornicari)ſed(qđ minꝰ eſt)
vri.i. deſideriis libidinis agitari & vinci.
Non nuptis & viduis alterū ſecūdū indul
gentiā,alterū ſecūdū conſiliū dico: ſed his
qui matrimonio iuncti ſunt:non ſolum di
co ſed p̄cipio.non ego ſed dñs.i.nō mea au
ctoritate,ſed dñi pręcipientis in euangelio
vxorem nō diſcedere a viro.Hoc pręceptū
qa ſatis notum erat imperfectū poſuit,præ
termittēs hoc niſi cauſa fornicationis. Qꝫ
ſi vxor a viro diſceſſerit ꝓpter fornicatio-
nē,aut ꝑ conſenſum continentię:p̄cipio il-
lam manere innuptā,aut reconciliari viro
ſuo.Et vir ſimiliter nō dimittat vxorē:niſi
ꝓpter cauſam p̄miſſam fornicationis. Hic
iterum p̄ceptū imperfectū poſuit:qa pręmi
ſerat.Et eſt ita intelligēdū. Vir non dimit-
tat vxorē niſi propter fornicationē. quā ſi
ꝓpter hoc dimiſerit:maneat innuptus: vel
vxori recōcilieť.In libro beati Ambro.hoc
tñ inueniť: ideo nō totū de viro præceptū
eſſe qđ de muliere:qa vxor mēbrū viri eſt:
& penitus viro ſubiecta:quare ſi a viro diſ
cedit non licet adhærere alteri. Sed vir qa
ſub ſe vxorē habet,& vbiq; dñatur ei:ideo
licere viro ſi iuſta cauſa ab vxore diſceſſe-
rit ducere alteram qđ non licet vxori. His
non ego pręcipio:nam cęteris tantū ego di
co non dñs.i.ex auctoritate mea.Nō ꝙ do
minus non cōſentiat, ſed quia auctoritatē
eius de hac re in ſcriptura non inuenio.Cę
teris dico.i.fideli & infideli,& ecōuerſo le-
ge coniugii iunctis. Hoc vtiq; dico ꝙ ſi qs
frater fidelis habet īfidelē vxorē,& hæc in
fidelis cōſentit habitare cū illo fideli: non
dimittat illā, nec quia fidelis eſt aſperneť
eam infidelē,& econuerſo.Si qua mulier fi
delis habet virū infidelē,& hic īfidelis cō
ſentit habitare cū illa fideli: non dimittat
virum. Vere fidelis mulier non debet di-
mittere virū infidelem.Nā plerūq; vir infi
delis ſanctificatus.i.fidelis factus eſt ꝑ mu
lierem fidelem cohabitantem ei, & ſæpius
cōmonentem eum ad fidem.Vel aliter.Fi-
delis mulier non dimittat virum infidelē,

nam vir infidelis in ipſo opere coniugii ſanctificatus.i.mūdus eſt, & hoc per mulierē fidelē.i. per virtutē fidei quā habet mulier.Et iterū. Vir fidelis non dimittat vxorē infidelem. Nā plerūq mulier infidelis ſanctificata eſt accepta fide per virū fidelem:inde docētē eā.Vel aliter.Mulier infidelis in ipſo coitu ſanctificata & munda eſt,preualente fide viri ſui.Non debēt vtiq viciſſim ſe dimittere ꝑpter pmiſſa, ſed ſimul manere:qa alioqn.i.ſi alter alterū dimiſerit:filii veſtri eſſent immundi.i. nō legitimi,ſed ſpurii,Si eñ cōnubiū ſoluitur,legitimū fuiſſe nō creditur: & ideo filii nō legitimi ſi ſe dimittunt filii ſunt immūdi:ſed nūc.i.ſi cohabitant: filii ſunt ſancti,id eſt iudicantur legitimi. Vel aliter.Ideo non ſeparemini,alioquin,id eſt ſi aliter fiat, filii veſtri eſſent immundi.i.in infidelitate permanerēt. Si enim alter parentū cū infidelis eſſet ad fidē tranſiret:filii vtiq illi parēti adhererēt,qui in priori ſecta remaneret:in qua filii nati eſſent, & in qua cōſueuiſſent.Et ideo amore filioꝝ bonū eſt parētes ſimul manere. Filii vtiq veſtri eſſent immūdi p infidelitatem.Sed nūc ſi ſimul māſerint parētes, ſunt ſancti .i.per fidē purificati. Præcipio ne fidelis, ſiue vir,ſiue mulier,ſeparetur ab infideli. Qꝫ ſi infidelis vel vir vel vxor diſcedit,& nō conſentit habitare cū fideli, diſcedat: nō ſequatur eū q fidelis eſt.Ideo dico permittatur infidelis diſcedere remanēte fideli. Nam frater aut ſoror fidelis non eſt ſubiectus ſeruituti in reb⁹ eiuſmodi quæ fidē eius deſtruāt.Debēt vtiq alter alteri ſubſeruire lege coniugii, ſed nō contra fidem.Dico ſi diſcedit diſcedat: ſed tamen mallem vos in pace cohabitare. Nā deus vocauit nos ad fidem in pace.i.vt cōiugii copulam nō rumperemus. Si enim nollet nos remanere in cōiugio,prius vtiq amouendi eramus a coniugio:& deinde vocādi ad fidem. ¶Notandū eſt quædā eſſe in quibus deus vocat hominē.In illis.ſ.opus quorum nō cōtradicit fidei:vt Petrum in piſcatione: cui poſt vocationē ad piſcādū reuerti licuit. Alia ſunt a quibus vocat, ad que poſt fidē reuerti nō licet, vt Matheum a theloneo vocatum: nec ad opus thelonei poſtea reuerſum. Inde apparet quia fides Chriſti nemini ſtatum priorem

Vocat Chriſtus varie.

aufert, ſolūmodo fidem non deſtruat. In pace propterea vobis cohabitandū eſt, qa vnde ſcis tu mulier fidelis, ſi ſaluū facies virum infidelem? Aut vnde ſcis tu vir fidelis ſi ſaluā facies mulierē infidelem? niſi ſic ambulet quiſq veſtrū,ſicut deus diuiſim propoſuit vnicuiq veſtrū. Viro.ſ.vt regat vxorem,vxori vt ſubſeruiat viro:& vnde adhuc hoc ſcitis niſi ambulet quiſq veſtrū,ita ſicut deus vocauit vnūquēq vt ſi in coniugio vocatus fuit maneat in cōiugio? Si ſimul habitaueritis tunc ſciri poterit an fidelis infidelē lucrabitur: ſed ſi ſeparamini quomodo hoc ſcief? Et hoc dico vobis in cōiugio ſimul manere,ſicut in omnibus eccleſiis doceo. Hoc ideo dicit,qa imponebant ei quidā ꝙ Corinthiis (quia nimis carnales erant) coniugia indulgebat,que ab aliis eccleſiis penitus interdicebat.Sicut modo dixit non eſſe mutandū ſtatum coniugii propter fidem, ſic per ſimile alios ſtatus in qbus vocati ſunt cōcedit:ſalua tamen integritate fidei. Et illud.Sicut in omnibus eccleſiis doceo,ſequenti litere cōiūgit,ita.Qui vocatus eſt in coniugio,permaneat in eo.Et ſicut ego in omnib⁹ eccleſiis doceo: ſi aliquis circūciſus vocatus eſt.i.in ritibus Iudeorū qui fidem nō violant: ille nō cogatur adducere preputiū.i. morē gentilitatis vt cogat vti cibis quos nō cōſueuerūt:qui nec nocent nec adiuuāt comeſi,vel non comeſi. Iterū ſi aliquis vocatus eſt in preputio.i. in gentilitate nō circūcidatur.i. nō cogatur ſequi ritus Iudei.Neuter vtiq cogendus eſt,qa nec circūciſio aliquid eſt,nec ꝑputiū aliqd ē.i.nec abſtinere nec comedere hos cibos prodeſt,vel nocet ad beatitudinē:ſed ſolūmodo obſeruatio mandatoꝝ dei ad habendam beatitudinem ſufficit. Et ſicut de circunciſo & preputiato hoc vniuerſaliter dico ꝙ vnuſquiſq veniens ad fidem,permaneat in eo ſtatu in quo vocatus eſt: & ſciat hunc ſtatum vocationē dei,qa (ſicut ſupra dixi) ſi deus hunc ſtatum negligeret,nunꝗ vocaſſet eum ad fidem:ꝗdiu in eo fuiſſet.Et ideo ſi tu vocatus es ſeruus, non ſit tibi cure manere in ſeruitute: ſed & ſi potes liber fieri aliquo modo,magis vtere ipſa ſeruitute,qa quāto plus nunc deprimeris,tanto plus in futuro exaltaberis. Ideo dico magis vtere

ſeruitute: qa ille q vocatus eſt ſeruus ma
nēs in dño:hic eſt libertus.i.ſeruus dñi,&
ſimiliter ſeruus eſt Chriſti ille q liber vo-
catus eſt. Seruus & libertus hic idē ſigni
ficāt:ſed honeſtius vocabulū ſeruo dedit,
vt magis alliceret eū ſibi. Q꜉ qa vterq꜃ ſer
ui eſtis Chriſti: ꝓpterea nolite fieri ſerui
hominum:ita ꝙ in vobis pereat ſeruitus
Chriſti:& eſt p̄miſſa cauſa:empti eñ eſtis
precio ſanguinis Chriſti. Et licet dicā no
lite fieri ſerui hominū:tñ in quo vnuſqſq꜃
frater.i.fidelis vocatus eſt i ſeruitute vel
in libertate,in hoc maneat, & ita ꝙ apud
deū.Propter vitādā fornicationē cōceſſit
ſuperius vnūquēq꜃ volētē habere ſuā.De-
dit etiā p̄ceptū dñi de coniugatis ne a ſe
inuicē diſcederēt.Dedit præceptū ſuū de
his quorū alter eſſet fidelis,ne ab infideli
diſcederet.Sed qa pręceptū ꝑmanēdi in
virginitate nō dederat: q̄rere poſſent Co
rinthii quare hoc p̄teriſſet:ad hoc reſpō-
det Paulus.Litera ſic iūgit. De cōiugatis
pręceptū dñi : de his autē quorū alter fi-
delis eſt meū p̄ceptū dedi. Sed de virgini
bus p̄ceptū ideo nō determino:quia inde
Virginitas an fuerit p̄cepta a deo. pręceptū dñi nō habeo . Nō eñ inuenio
in ſcriptis dominū p̄cepiſſe vt oēs ꝑſeue
rent in virginitate : & qa p̄ceptū dñi ſup
hoc nō habeo:propterea do conſiliū illud
ſupradictū. Bonū eſt virginibus ſi ſic per
maneāt vt ego &c. nūc autē cōſiliū iſtud
approbat,dicēs: Hoc vtiq꜃ conſiliū meum
tenendū eſt.Hoc enim dico tāq̄ miſericor
diā cōſecutus a dño. Miſericordiā vocat
hic & remiſſionē peccatorum , & maxime
apoſtolatū ſuū,qđ vtrūq꜃ ꝑ gratiā accepit
a dño.Ita miſericordiā cōſecutus ſum,vt
ſim fidelis in cōmiſſo apoſtolatu:fideliter
eñ diſpēſo myſteria fidei credita mihi a
deo:in quo qa fidelis ſum,nō eſt ambigen
dū quin vtile ſit conſiliū meū. Et qa fide-
lis ſum:ergo ſcđm fidem exiſtimo hoc p̄-
dictum conſiliū eſſe bonū.ſ. permanere in
virginitate ſi poſſunt,vt ego. Bonū vtiq꜃
eſt propter vitandā neceſſitatē inſtātem,
.i.quę quotidie inſtat cōiugatis in nutriē
dis filiis & in ſe alterutrū ſuſtētādis &c.
Maius bonū eſt virginitatis beatitudo ꝑ-
manens, quę merito virginitatis acquiri-
tur,q̄ vitare pœnurias mūdi:ſed infirmis
auditoribus temporale bonū virginitatis
prętendit.Quia enim carnales erant,ſcie-
bat eos magis vtilitate carnis poſſe ad bō
nū induci,q̄ vtilitate ſpiritus: quia ſpiri-
tuales non erant.Hoc ideo exiſtimo bonū
eſſe,quoniam ita eſt in rei veritate. Q꜉ ſic
ait.Bonū eſt homini vtriuſq꜃ ſexus ſic eē:
ꝑmanere.ſ.in virginitate vel cōtinētia.
¶Quia adeo bonū continētię prætulerat,
ne ideo putarent coniugati debere ſolui
matrimonia & continere. Cōtra hoc Pau
lus opponens ait.Licet dixerim bonū eſſe
ſectari caſtitatē:tamē ſi alligatus es vxori
noli q̄rere ſolutionem,bona enim eſt caſti
tas coniugalis.Oppoſita ſentētia: Sed qa
melior eſt continentia vidualis ſi ſolutus
es ab vxore, noli iterum quęrere vxorem,
ſed contine. Iterum ne innupti dicerent,
verum quidem eſt, ꝙ coniugati nō debēt
diſſolui: ſed nos qui in lege coniugii non
tenemur:peccatum facimus ſi nupſerimꝰ.
Contra hoc Paulus. Licet bonū ſit homi-
ni eſſe in caſtitate:tamen ſi tu vir accepe-
ris vxorem,non peccaſti:& ſi virgo nupſe
rit,non peccauit.Sed licet virginibus ſine
peccato nubere liceat: tamen ſi nupſerint
habebunt tribulationem carnis huiuſmo
di.i.quæ ſequitur modū coniugii.ſ.gemi-
tus ventris,nutrimenta filiorū,& ſimilia.
Coniugatę habebunt quidem tribulatio-
nem carnis,ſed ego vobis virginitatē cu-
ſtodire volentibus parco : dum ad ea vos
prouoco quę tribulationes carnis & me-
moratas ſollicitudines excludūt.Poſtq̄ cō
ceſſit vt quæ nolunt continere nubāt:de-
terminat quomodo ſecūdū ſalutē animæ
in coniugio ſe debeāt habere dicēs:Quia
ſine peccato accipere vxorem cōceſſi.Itaq꜃
.i.vt ſine peccato maneatis in cōiugio:de-
termino vobis vt qui habent vxores ſint
tanq̄ non habentes.i.non magis volupta-
ti q̄ deo inſeruiētes. Et q flent de damnis
ſecularibus ſic foris fleant vt interius per
ſpem gaudeant:& qui gaudent ex proſpe
ritate temporali vt intus ſpiritualiter ti-
meant, nec donent ſe corrumpendos feli-
citati,nec aduerſitati frangendos.Q꜉ au-
tem ſic ſe habere debeāt hoc dico fratres,
quia tempus iſtud breue eſt , & in proxi-
mo eſt finis. Vnde qa tēpus breue eſt,hoc
eſt reliquū.i.hoc ſolum ſaluti relinquitur
vt qui habent vxores ſint tanq̄ non habē
tes:& qui flent tāq̄ non flentes:& qui gau
dent,tanq̄ non gaudentes:vt quicquid in

hoc mūdo eſt pro paruitate temporis po
tius non eſſe videatur q̄ eſſe.Et qui emūt
ſint tāq̄ nō poſſidētes.i. vtātur velut ſine
quibus non poſſunt:ſed non delectentur.
Et qui vtūtur hoc mūdo,faciant tāq̄ non
vtātur.i.totū ex neceſſitate,nihil ex dele-
ctatione:propterea ſic reſp .ied· · eſt mun
dus:quia figura huius mūdi ,ęterit.Mū
dus quidē nō pręteribit, ſed formę ſubſtā
tiarum eius deſtruentur,vt aurum rubo-
re perdito redibit in terrā,& cętera ſimi-
liter.Damnatis enim impiis figura huius
mundi mundanorū igniū conflagratione
peribit:ſicut factum eſt mūdanarum aqua
rum inundatione diluuiū.Et quia figura
mūdi pręterit:ideo volo vos eſſe ſine ſol-
licitudine,ne grauati terrenis damnū cę-
leſtiū incurratis. Sine ſollicitudine dicit,
vt coniugati quātū poſſunt exonerent ſe
mūdanis. Continētes ſint expertes totius
mundanę ſollicitudinis. Et ita exequitur
dicens.Volo quidem omnes eſſe ſine ſolli
citudine: ſed tamē alter expeditior eſt ad
hoc,alter impeditior.Qui enim ſinevxore
eſt,virgo,vel continens ſollicitus eſt.i.ſol
licitus eſſe poteſt in his quę ſunt domini
i.quę ad deum pertinent.Licet etiam eſſe
ſollicitū,quomodo placeat domino . Vbi
ait ſollicitus eſt quę ſunt domini:intelli-
git de his quę ſaluti ſufficiūt:& ſine q̄bus
nemo ſaluat̃. Vbi ait: Quomodo placeat
deo: intelligit illā ſummā perfectionē cui
nō ſufficit hoc ſolū qđ neceſſarium eſt ſa
luti:niſi bona ſua pauperibus diſperſerit ,
mūdū deſeruerit : nudus nudam crucem
ſecutus ſit. Qui ſine vxore eſt,ſic ei licet,
qui autem cum vxore eſt,cogente neceſſi
tate ſollicitus eſt de his quę ſunt mundi,
vt miniſtret vxori & pueris : ſine quibus
durare nequeūt. Sollicitus etiam eſt quo
modo placeat vxori dando monilia, præ-
parādo ornamenta,& ſic diuiſus eſt,q̄a ex
maxima parte diſtrahitur in cultu vxoris
& cultura familiæ : & ſatis modica pars
eius obſequio dei relinquitur . Sicut vir
continens cogitat ea quę ſunt domini:ſic
etiā mulier quę innupta eſt.i.virgo & vi-
dua cogitat ea quę ſunt domini:vt ſit ſan
cta & corpore & ſpiritu.i. per vtrāq; inte
gritatē corporis & ſpiritus.Ea vero quæ
nupta eſt,cogitat quę ſunt mūdi.i.neceſſa
ria domui,& quomodo placeat viro in ſu

perfluis.Et cū ita cōmendē vobis continē
tibus continentię bonū: porro.i.nō aliter
hoc dico,q̄ ad vtilitatem veſtrā.ſ.non vt
per hoc iniiciam vobis laqueū, cogēs vos
vouere virginitatem:qđ votū poſtea fran
gatis: ſed hoc dico hortādo vos ad id qđ
eſt honeſtum.i.a contagione alienū, & qđ
prębeat facultatē obſeruādi vos domino
ſine impedimēto tribulationis carnis. Per
hoc enim poteſtis obſeruare mūditiā ve-
ſtram:cū ad hoc nō impediat vos tribula
tio carnis q̄ coniugatas premit. Fortaſſis
dicerēt parentes . Virginibus quidē nu-
bere licet:ſed noſtra culpa eſt ꝙ filias no-
ſtras vt in virginitate maneāt non cogi-
mus.Contra hoc Paulus ait. Licet conti-
nentes dixerim habere facultatem:vt ſine
impedimēto ſeruiāt domino:qđ nō habēt
coniugatę:tamē ſi quis pater exiſtimat ſe
videri turpē.i.timet ſe infamari ſup.i. de
virgine ſua volente nubere:ꝙ illa ſit non
ſolum adulta:ſed & ſuper adulta: & ſi ita
oportet fieri, q̄a niſi maritetur in ꝓximo
eſt infamia : faciat pater qđ vult filia . In
hoc enim nō peccat pater ſi nubat filia q̄
mauult coniugiū q̄ caſtitatem.Iterum q̄a
quidam patres filias in propoſito virgini
tatis manere volentes , cupiditate dotis,
& vt habeant incrementū generis, & pro
huiuſmodi cogūt violenter nubere.Inter
dicit Paulus ne hoc fiat.Litera ſic iungit̃.
De patre qui filiam volentē permittit nu
bere dico ꝙ non peccat:nam de illo qui fi
liam volentem concedit manere in virgi
nitate,quid aliud dicā: niſi ꝙ bene facit ?
Ille vtiq; qui ſtatuit in corde ſuo.i.qui ra
tionabili diſponit cōſilio:ille dico firmus
& perdurans in hoc non vtiq; habens ne-
ceſſitatem prædictam:quia de filia non ti
met infamiam:ſed habens poteſtatem ſuę
voluntatis efficiendę , quia filia conſen-
tit:& qui hoc nō ſolum ſtatuit: ſed etiam
iudicauit.i.deliberationes in corde ſuo fe
cit:conſiderando pondus coniugii,admi-
rando decus virginitatis. Hic vtiq; ſi iu-
dicauit ſeruare virginem ſuam bene fa-
cit: dum eam volentem in virginitate cu
ſtodit.Quandoquidem qui volentem per
mittit nubere non peccat : & qui nolen-
tem nubere bene facit,ſi conſeruat in vir-
ginitate . Igitur & qui matrimonio iun-
git virginem ſuam ita volentē bene facit:

& qui non iungit nolentem iungi,bene,& melius facit. Sicut de virginibus dixi ꝙ non peccat quæ nubit: & quæ non nubit, melius facit: Sic de mulieribus,ꝙ illa quę viro iuncta eſt nõ peccat: ſed quæ in caſtitate mãſerit,beatior erit.Qđ ita ait.Mulier alligata eſt viro,quãto tempore viuit vir eius. Qꝫ ſi dormierit vir eius,liberata eſt a lege viri.Et licet nubere cui vult tñ modo in domino.i.legali more coniugii. Sed q̃uis liceat ei nubere:tamen erit perfectior ſi permanſerit ſic.i.innupta:agens ſecũdum conſilium meum.Quid inde dicerent illi ſi tu ita conſulis? Ad hoc Paulus. Non eſt ſpernendum conſilium meũ: quia puto ꝙ ſicut alii apoſtoli: ſic & ego habeam ſpiritum dei,& per ſpiritum,gratiam conſilii.

Cap.VIII.

De renũ. niſi.§.pro defectu.

DE his autem quę idolis ſacrificantur ſcimus, quia omnes ſciẽtiam habemus: Scientia inflat:charitas vero ædificat. Si quis autem ſe exiſtimat ſcire aliquid,nondum cognouit quemadmodum oporteat eum ſcire. Si quis autem diligit deum, hic cognitus eſt ab eo.De eſcis autem quæ idolis immolantur:ſcimus quia nihil eſt idolũ in mundo:& ꝙ nullus deus niſi vnus. Nam et ſi ſunt qui dicãtur dii,ſiue in cęlo,ſiue in terra (ſiquidẽ ſunt dii multi,& domini multi) nobis tamen vnus deus pater ex quo omnia & nos in illo: & vnus dominus Ieſus Chriſtus per quem omnia, & nos per ipſum:ſed non in omnibus eſt ſcientia.Quidam autem cum ſciẽtia vſqꝫ nunc idoli: quaſi idolotitum manducant: & conſcientia ipſorum cum ſit infirma polluitur. Eſca autẽ nos non commendat deo. Neqꝫ enim ſi non manducauerimus, deficiemus: neqꝫ ſi manducauerimus, abundabimus. Videte autem ne forte hęc licẽtia veſtra offendiculum fiat infirmis. Si quis enim viderit eum qui habet ſcientiam in idolio recumbẽtem: nõne conſcientia eius cum ſit infirma ædificabitur ad manducandum idolotita? Et peribit infirmus in tua conſcientia frater, propter quem Chriſtus mortuus eſt. Sic autem peccantes in fratres: & percutientes conſciẽtiam eorum infirmam, in Chriſto peccetis. Quapropter ſi eſca ſcandalizat fratrem meum, non manducabo carnem in ęternũ,ne fratrem meũ ſcandalizem.

Rom.xiiii de renun. ni.§.pcurraui. xxiii.q.iii. ca.i.§.item ſicut legiſt.

ERror erat in Corinthiis de vſu ciborũ.Quidã enim ſciẽtes oĩa eſſe munda: ſana fide comedebãt oĩa. Hi autẽ qui fide infirmi erãt,cũ viderent prudẽtiores ſe idolotita comedere,credebãt eos ſub veneratione idoli ſic agere,& dicebãt:Bonũ eſt vt reuertamur ad idolotita. Niſi enĩ intelligerẽt aliqd eſſe idolũ nõ comederẽt ĩmolata illis hi q inter nos prudẽtiores ſunt.Cũ autẽ ſic qdã eorũ errarent: nolebãt tñ deſiſtere prudẽtiores a cibis illis:& ſic pcutiebãt cõſciẽtias infirmorũ.Et de huiuſmodi ĩcipit hic Paulus dicẽs:De cõiugiis p epiſtolã interrogaſtis me:ſed de his q̃ ſacrificanẽ idolis nihil requiſiſtis a me:nec oportuit:qa ſcimus.i.& vos ſcitis & ego ſcio. Et cũ ęqualiter ſciamus nõ oportuit vos q̃rere a me: & hoc dicit ironice.Scimus vtiqꝫ de his quia oẽs nõ hãc ſolã:ſed habemus quãcũqꝫ ſciẽtiã. Modo ĩprobat hãc ſciẽtiã p malũ qđ inde ſequiẽ dicẽs. Nos vtiqꝫ ſcimus:ſed ſciẽtia iſta nõ ſatis laudanda eſt: qa inflat.i.facit vos ſupbire cõtra infirmos fratres in qb9 nõ ex charitate agitis,ſed male: qa charitas ędificat nutriẽs virtutes in pfectionis cõſummationẽ. Et ideo ſciẽtia veſtra inflat:qa nõ contẽperaẽ charitate.Improbauit ſciẽtiã eorũ p malũ ſupbię cõſequens illã nũc ipſam ſciẽtiã:oſtẽdẽs eos inſcientes in quo ſe exiſtimant eſſe ſciẽtes. Licet dixerim vos ſcientes:tamen ſi quis exiſtimat ſe ſcire aliqd vti vos ſine charitate: profecto hic nõdum cognouit ad quẽ modum oporteat eum ſcire.Modus,enim hic eſt ſcientiam contemperari charitate.

Scientię modus.

Oppoſita ſentētia. Qui inflať, ſciētię modū nō cognouit: ſed ſi quis diligit deū, qa habet charitatē proximi: hic vtiq̧ cognitus & approbatus eſt a deo. Nūc determinat ſciētiā eorū in quo laudanda ſit, & in quo reprobāda dicēs: Scim⁹ ꝙ diligēs deū a deo cognoſciť. De eſcis autē quę immolantur idolis: ſcimus. i. vos fide firmi mecū ſcitis: ꝙ idolum nihil eſt in mūdo. i. in creatione mūdi. Deus quidē lapidē vel lignū vnde formať idolū creauit: ſed factură idoli non fecit. Nō eñ creaturę illi ex deo hoc prouenit vt dicať idolum: ſed ab artifice. Et hoc etiā ſcitis, ꝙ non eſt vllus deus niſi vnus ſolus: vnde cōſtat idolum nō eſſe deū. Vere vnus tñ eſt deus. Nā et ſi ſunt q dicātur dii: ſiue ī cęlo vt angeli: ſiue in terra vt apoſtoli: iuxta illud. Ego dixi dii eſtis. Bene dico dicātur dii, qui ſi quidē in veritate ſunt multi dii: & in diis multi domini: vt in cęlo archāgeli dominanť angelis: in terra apoſtoli martyrib⁹. Licet vtiq̧ ſint multi dii: nobis tñ eſt vn⁹ deus pater: ex quo ī principio creata ſunt oīa: & nos creati ſubſiſtimus in illo p gubernationē eius: & vn⁹ deus eſt dñs Ieſus Chriſtus. Et bene de vnitate Chriſti cū patre ſubdidit. De hoc eñ hęſitabāt Corinthii. Per quē Ieſum Chriſtū facta ſūt oīa. Pater eñ oīa cōdidit in filio: & nos p ipm Chriſtū mediantē ſumus in deo. Sed licet in his ſanam habeamus ſcientiā: tñ nō in oībus ſciētia noſtra æque pfecta. Vere nō in oībus, quidā eñ nō integrę fidei cōſciētia idoli manēte vſq̧ nūcq̧ua idolū venerādum eſſe credūt: manducāt quaſi idolotitum. i. immolata idolo ſub veneratione idoli. Et hoc faciēdo polluitur conſciētia ipſorū, cū ſit infirmať p impfectione fidei: illos qdē polluit eſca qua vtuntur, qa nos vidēt vti: ſed illa eſca nō commendat nos deo. Nūq̄ enim ꝓpter hāc eſcā chariores erimus deo. Quare nō in hoc deberemus offendere. Vere hęc eſca nō cōmēdat nos deo: Nā ſi nō māducauerim⁹ hāc eſcā neq̧ ideo deficiemus a deo: neq̧ ſi māducauerimus propterea abūdabimus in bono. Et qñqdē nil īpedit abſtinere, nil adiuuat comedere: Videte ergo ne forte hęc licētia veſtra noceat. Licet vtiq̧ ſcđm ſanā fidē veſtrā: ſed nō ita licet vt p hoc fiat offendiculū infirmis fratrib⁹ ꝙ cōtuitu nro manducādo idolotita peccēt, qa ſub veneratione idoli. Propterea dico ne fiat offendiculū, qa ſi qs nō ſanę fidei viderit eū recūbentē in idolo. i. in loco vbi immolatur idolo: eū dico q habet ſciētiā ꝙ oīs creatura dei mūda ſit: nec cōtamineť ꝓpter idolū ſi ſana fides ſit. Vidēs hoc infirmus nōne cōſciētia eius cū ſit infirma animabiť exēplo tuo ad māducādū idolotita ſub veneratione idoli? Et ſic p infirmā cōſciētiā peribit infirmus frater in tua ſciētia cui⁹ exēplo comedit. Nec hoc leue putes, quia hic eſt frater ꝓpter quē Chriſtus mortu⁹ eſt: & ꝓpter quē modicū cibū non vis dimittere, nihil tibi cōferētē. Et quia in tua ſcientia peribit frater: peccas in fratrē. Sic aūt peccātes in fratres, & percutiētes cibo veſtro infirmā cōſciētiā eoꝝ, peccatis contra Chriſtū q mortuus eſt ꝓpter infirmū. Quapropter. i. qa peccare in fratrē peccare eſt in Chriſtū: ſi eſca mea ſcādalizat fratrem meū, nō māducabo carnē in æternū. Verū qdē eſt qa in æternitate nemo vteť cibo carnis: ſed ideo ſic ait vt magis deterreat a ſcādalo fratris cū dicit. Q̷ ſi ī ęternū cibus carnis comedereť ſibi, reſpueret eū ne poneret offēdiculū fratri: ideo nollē in æternū māducare carnē. Nō ideo ſolū ne fratrē meū peccare facerē: ſed ne eum ſcandalizem. i. ſaltem animo contriſtem.

ps. lxxxi. Dij aliqui dicūtur.

Cap. IX.

NOn ſum liber? Non ſum apoſtolus? Nonne Chriſtū Ieſum dominum noſtrum vidi? Nonne opus meū vos eſtis in domino? Et ſi aliis non ſum apoſtolus: ſed tamē vobis ſum. Nam ſignaculū apoſtolatus mei vos eſtis in domino. Mea defenſio apud eos qui me interrogant hæc eſt. Nunquid non habemus poteſtatem manducandi & bibendi? Nunquid non habemus poteſtatē ſororem mulierculam circūducendi, ſicut & cæteri apoſtoli, & fratres dñi, & Cephas? Aut ſolus ego & Barnabas: non habemus poteſtatem hoc operandi?

xxxi. di. oīno. xxviii. q. i. ſi nūc l[illegible]

xxxi.q.i.eccleſias. De pſcrip. cũ ex offi cii. Quis militat ſuis ſtipendiis vnq̃? Quis plantat vineã:& de fructu eius non edit? Quis paſcit gregem,& de lacte gregis non mãducat? Nũquid Deut xxv. .i.Tim. v. xiii.q.i.eccleſias. De pbẽ.extirpãdę .§. cũ igitur. xv.q.i.firmiſſime.§. ex eo. Ro.xv. xiii.q.i.eccleſias. .§.his ita. xxviii.q.i. iam nũc. ſecũdũ hominem hęc dico? An & lex hęc non dicit? Scriptũ eſt eñ in lege Moyſi:Nõ alligabis os boui triturãti. Nunquid de bobus cura eſt deo? An propter nos vtiq; hoc dicit? Nã propter nos ſcripta ſunt, quoniã debet in ſpe qui arat arare:& qui triturat,in ſpe fructus percipiendi. Si nos vobis ſpiritualia ſeminauimus, magnum eſt ſi nos carnalia veſtra metamus? Si alii poteſtatis veſtræ participes ſunt,quare non potius nos? ſed non vſi ſumus hac poteſtate. Sed oia ſuſtinemus, ne quod offendiculũ demus euangelio Chriſti. Neſcitis quo xiii.q.i.eccleſias. De pbẽn. cũ ſcdm. & ca.extirpandę. xvi.q.i.doctos. i.q.ii. ſacerdos. niam qui in ſacrario operantur quæ de ſacrario ſunt,edũt? Et qui altario deſeruiũt,cum altario participãt: ita & dominus ordinauit his qui euãgelium annũciant,de euangelio viuere. Ego autem nullo horum vſus ſum. Non autem ſcripſi hęc,vt ita fiant in i.q.ii. ſacerdos. in fi. xxiiii.q.vi. .§.itẽ cum redderet. me. Bonum eſt enim mihi magis mori, q̃ vt gloriam meam quis euacuet. Nam et ſi euangelizauero, non eſt mihi gloria. Neceſſitas enim mihi incũbit. Vęh enim mihi eſt,ſi non euãgelizauero. Si enim volens hoc ago mercedem habeo: ſi autem inuitus diſpenſatio mihi credita eſt. Quæ eſt ergo merces mea? Vt euangelium p̃dicans ſine ſumptu ponam euangelium,vt non abutar poteſtate mea in xxiiii.q.i. iam nũc. euangelio. Nam cum liber eſſem ex omnibus omniũ me ſeruũ feci,vt plures lucrifacerem. Et ſactus ſum Iudęis tãq̃ Iudæus vt Iudęos lucrarer. xlv. diſt. recedite. His qui ſub lege ſunt,quaſi ſub lege eſſem: cum ipſe non eſſem ſub lege, vt eos qui ſub lege erãt lucrifacerẽ. His qui ſine lege erant tãq̃ ſine legẽ eſſem:cum ſine lege dei nõ eſſem:ſed in lege eſſem Chriſti, vt lucrifacerẽ eos qui ſine lege erãt. Factus ſum infirmis infirmus, vt infirmos lucrifacerem. Omnibus omnia factus ſum, vt omnes facerem ſaluos. Omnia autem facio propter euangelium, vt particeps eius efficiar. Neſcitis ꝙ hi qui in ſtadio currunt,omnes quidem currunt: ſed vnus accipit brauium? Sic currite vt cõpręhendatis. Omnis enim qui in agone contẽdit,ab omnibus ſe abſtinet:& illi quidem vt corruptibilem coronam accipiant: nos autem incorruptam. Ego igitur ſic curro non quaſi in incertum: ſic pugno,non quaſi aerem verberans. Sed caſtigo corpus meũ & in ſeruitutem xxxii. q. v. ſi enim Paulus. redigo: ne forte cũ aliis p̃dicauerim: ipſe reprobus efficiar.

DIſſuadet iterũ ab offendiculo fratris dicens: licet ſana ſit fides veſtra:debetis tamen abſtinere a cibis pro quibus offenditur infirmitas fratris:quẽadmodũ videtis me,qui cũ habeã poteſtatẽ accipiendi temporalia a Corinthiis quibus prędico: nolo tamẽ offendiculum faciã infirmitati eorũ. Et ꝙ poſſet accipere ab eis iure prędicationis, pbationes pmittit dicẽs: Poſſum quidẽ a vobis carnalia accipere ſi voluero:qa nõne ſum ego liber: nõne habeo libertatẽ illam quã habẽt alii apoſtoli,qui de pdicatione ſum ptus accipiũt? Sic idſo ait quia bonũ ſuũ illi pſeudo verterãt in malũ dicẽtes:Ideo nõ a vobis neceſſaria accipit:qa ſcit ſe nõ eſſe apoſtolũ,cũ illi ſolũ ſint apoſtoli q cũ Chriſto in terris cõuerſati ſunt: hic autẽ nõ vidit eũ. Vere liber ſum vt alii. Nonne ego ſum apoſtolus? Non,dicerẽt illi:quia nõ vidiſti Chriſtũ. Cõtra hoc Paulus. Sũ vtiq; apoſtolus. Nõne vidi Chriſtũ dominũ noſtrũ? Vidit eum in hora vocationis quãdo dictum eſt ei:Saule Saule quid me perſequeris? Vidit iterũ eũ,quãdo illi orãti in templo dictum eſt: portabis nomen meũ in gentibus &c. Sum apoſtolus:quia

vidi Chriſtũ.Sum etiã ideo,qa nõne opus meũ.i.mei apoſtolatus vos eſtis: & hoc in dño:cuius gratia ĩ me & ĩ vobis opat̃ ſine oĩ merito. Vos vtiq̃ eſtis meũ opus ĩ dño quia etſi.i. licet aliis nõ ſum apl's (qđ vti q̃ ſum) ſed tñ vobis apoſtolus ſum. Vere vobis pcipue.Nã vos eſtis ſignaculũ apoſtolatus mei.i. qa ſignatę & expreſſę ſunt in vobis gratię dei p miniſteriũ mei apoſtolatus.Ideo vos eſtis approbatio apoſtolatus mei:& hoc totũ in dño:qa & apoſtolatus mei & gratię vobis dãtę ſunt p miſericordiã dei.Hoc ideo dicebat qa Corinthii acceperãt diuerſas gřas vt curationes,& genera linguarũ,quã gratiã aliis p̃ferebant,cũ eſſet minima,vt ipſe dicturus eſt.Et q̃ p gratias acceptas eſtis ſignaculũ mei apoſtolatus, hæc eſt mea defenſio.i.p hoc defendor & cõprobor eſſe apoſtolus apud eos q me interrogãt.i. q dubitãt de me: qa nõ corpore cũ Chriſto cõuerſatus ſim vtrũ ſim apoſtolus an nõ. Poſtq̃ pbauit ſe apoſtolũ:probat q̃ iure apoſtolatus poſſit accipere tẽporalia ab his qbus miniſtrat ſpiritualia dicens.Quãdoqdẽ (ſicut probatũ eſt) apoſtolus ſum. Nũquid non habemus poteſtatẽ mãducãdi & bibendi apud eos qbus p̃dicamus? Et nũqd nõ habem⁹ poteſtatẽ circũducẽdi mulierẽ.i.vt circũquaq̃ nobiſcũ ducam⁹mulieres q̃ nobis de ſuis tẽporalibus miniſtrẽt.Mulierẽ dico nõ in ope carnis, ſed fide & pia conuerſatione ſororẽ.Hãc formã habẽdi fideles mulieres ĩ comitatu ſuo traxerũt apl'i a dño Ieſu,q ideo mulieres ſecũ cohabitare voluit: vt oſtẽderet ſicut virũ ita ſe redimere mulierẽ. Vnde qdã dubii erãt ppterea qa mulier cauſa fuit totius pditionis.Nunqd inquã poſſum⁹ hoc ſicut & cęteri apl'i poſſunt : etiã fratres dñi.ſ.Iacobus Hieroſolymitanus, & Iudas Zelotes, qui Iacobi frater dicit̃, & ſicut Cephas.i. Petrus q vtiq̃ mulieres in ſuo comitatu habuit?Et cũ oẽs habeãt: aut ego ſolus & Barnabas q mecũ laborat in euãgelio: nõ habemus poteſtatẽ operandi hoc.i.vt quẽadmodũ alii ſic & nos accipiam⁹ a ſubditis?Qđ licitũ ſit ei accipere pbat,& humanis rationibus,& p legẽ veterẽ:& p euangeliũ dicens. Vere debemus ex licito hoc opari. Quis eñ vnq̃ militat in caſtris vipẽs de ppriis ſtipẽdiis?Lex militię nõ patitur hoc. Et qs plãtat vineam,& nõ edit fructũ ei⁹?Et qs paſcit gregẽ,& nõ mãducat de lacte gregis?Sed nũqd ſcđm hominẽ.i.ſcđm humanas rõnes dico & approbo hoc q̃ carnalia a ſubditis accipe debeã? Dico etiã hoc p legẽ:qa an etiã lex hęc nõ dicit? Dicit vtiq̃ qa ſic ſcriptũ eſt in lege Moyſi.Nõ alligabis os boui trituranti in area:ſed comedet de his q̃ triturat.Diceret carnalis:quid ad te? De boue eñ hoc p̃ceptũ eſt:nõ de hoĩe. Cõtra hoc Paulus. Nũqd deo cura eſt de bobus ĩ lege, vt de eis p̃ceptũ ibi poſuerit?De bobus vtiq̃ nõ eſt hęc cura deo. Sed an ppter nos vtiq̃ hoc dicit? Vere ppter nos:nã etiã hęc alia propter nos ſcripta ſunt.ſ.q̃ ille q arat debet arare in ſpe pcipiẽdi tẽporales fruct⁹, & ille q triturat,ĩ ſpe pcipiẽdi fructus trituret.Arare dicit ſpinas infidelitatis eradicare de bono fidei, eũ q infidelis eſt excolere.Triturare dicit poſtq̃ iã ſunt in eccleſia accepta fide triturat eos p̃dicator, ſeparãs grana a paleis,bonos a malis.Et q arat,& q triturat meret̃ accipe tẽporalia. Probat iterũ idẽ aliis rõnibus dicẽs. Et ſi nos p̃dicatores ſeminauim⁹vobis ſpũalia, magnũ eſt mõ.i.nulli⁹ p̃cii reputari debet ſi nos metamus a vobis veſtra carnalia? Et ſi alii.i. pſeudo doctores ſunt pticipes veſtrę rei,ita vt ptãti ſuę faciãt de veſtris qđ placet:quare nõ poti⁹ nos q ſanã doctrinã miniſtramus?Probato q̃ ſit apl's:& q̃ lege miniſterii ptãtẽ habeat accipiendi ab eis, tãdẽ venit ad illud ppter qđ incœpit dicẽs:Licet apl'i eſſem⁹,& ptãtẽ ex apoſtolatu haberem⁹:tñ nõ ſum⁹ vſi hac ptãte,vt aliq̃ a vobis accipemus.Dicerẽt illi:fortaſſe nõ ĩdiguiſtis.Egem⁹ vtiq̃,ſed tñ ſuſtinem⁹ oĩa,famẽ,ſitim,nuditatẽ. Propterea ne dem⁹ aliqđ offendiculũ euãgelio Chriſti.i. ne ĩ aliquo videamur impedire bonũ nřę p̃dicationis. Timebat Paulus ĩ hac re plura offendicula: qa ſi acciperet ab eis q min⁹ erãt auari mallẽt nõ audire p̃dicationẽ,q̃ dare temporalia. Pręterea quia ſi Paulus acciperet,acciperent ſiľr pſeudo:q licet Paulo aduerſarent̃: tñ in hoc & in q buſdã eũ ſequebant̃:nõ audẽtes facere qđ Paulus non accipiebat:qui ſi exẽplo Pauli occaſionẽ accipiendi haberent,pro paucis cibis (quia guloſi erant) abſoluerent eos a magnis peccatis : & hac occaſione ipſi

Corinthii ſecurius peccarēt. Nō vtimur
poteſtate ne faciamꝰ offendiculū. Ideo eñ
nō dimittimꝰ qn nobis liceat: neſcitis eñ
ꝙ q in ſacrario.i.in opere tēpli: vt in cor-
tinis, vel in aliqua reparatione operantur
edūt illa q̄ ſunt de ſacrario? Sacrariū dici *Sacrariū qd dicit.*
tur quaſi ſecretarium poſt altare. Et an
neſcitis ꝙ ſacerdotes q deſeruiunt altari
partē capiūt cū altario? Pars eñ ſup alta-
re cōburebatur, & pars ſacerdotibus in ci
bos reſeruabat. Vel aliter, vt ilud prĕmiſ
ſum de gētilibus dicamus. Neſcitis quo-
niā hi q operant in ſacrario gentiliū edūt
ea q̄ ſunt de ſacrario? Et q ſeruiūt altari
Iudęorꝝ participant cū altario? Ita.i.eodē
ordine: viuere.ſ.de p̄dicatione: ordinauit
dn̄s his q annūciāt euāgeliū, vbi ait ī euā
gelio. Edētes & bibētes q̄ apud illos ſunt
Luc. x. [illegible] &c. Et licet dn̄s ſic ordinauerit: tamē ego
nō ſum vſus aliquo horū, vel cibo, vel po-
tu, vel tegumēto. Dicerēt illi. Callide Pau
lus agit ita loquēs, vt qđ priꝰ ſimpliciter
non accepit, modo duplicatum recipiat.
Contra hoc Paulus. Licet ita ſcribam: ta-
men non ideo ſcripſi hæc.ſ.me non fuiſſe
vſum aliquo horum, vt ita ſiāt in me de-
inceps.i. vt qđ prius nō cepi modo mul-
tiplicatū recipiam: ideo nec feci, nec amo
do volo fieri in me: quia magis bonum eſt
mihi mori nedum pati pœnuriā, q̄ vt qs
euacuet gloriam meam.i.remunerationē
quam expecto de euāgelio. *Si* enim cū of-
fendiculo fratris euangelizarem: gloriam
vtiq꞉ meriti mei euacuarem. Vel ita. Bo-
nū eſt mihi magis mori, q̄ modo moriar.
Nūc enim multis tribulationibꝰ morior.
ſed mallem adhuc maiori egeſtate mori
q̄ vt quis euacuet gloriam meā. Vere glo
ria mea ne euacuetur timēdum mihi eſt.
Nam ſi ego euangelizauero ſic.i.cū offen
diculo fratris, cupiditate accipiendi ſum-
ptus a vobis: iam non eſt mihi gloria, ſed
perit remuneratio mei. Vere nō debetur
mihi gloria. Nam neceſſitas.i.egeſtas in-
cumbit mihi quæ me euangelizare cogit,
vt ſic habeā ſtipendia. Vere neceſſitas in-
cūbit. Nam ſi non euāgelizauero eſt mihi
vęh.i.dolor egeſtatis: famis.ſ.& nuditatis.
Si ex neceſſitate euangelizauero non eſt
mihi gloria. *Si* autem hoc ago volens.i.
ex voluntate tm̄, nō pro cupiditate ſum-
ptuū: tunc habeo mercedē mei euangelii.

Vel aliter ad hoc qđ ſuperius dixit. Malo
mori, q̄ gloriam meam euacuari. Diceret
aliquis: *Si* euangelium tuū res talis eſſet,
pro qua ſi non fieret non deficeremus.
Vel pro qua ſi fit non in melius abunde-
mus, vt eſſet idolotita ſana fide comede-
re: credi poſſet ꝙ gloria tua periret, ſi cū
offendiculo fratris euangelizares. *Sed* qa
euangelium tuum res tantæ dignitatis
eſt, per quam ſaluentur homines, non eſt
credibile ꝙ pro offenſione infirmi fratris
pereat gloria tua de euangelio. Euacua-
bitur pro certo, ait Paulus. Nam ſi euan-
gelizauero tm̄, & ab offendiculo fratris
non declinauero: nō erit mihi gloria pro
ſolo euāgelizare. Nullius enim meriti eſt
ſic euangelizare, vt offenſionē fratris non
caueamus. Vere non eſt multum euan-
gelizare ſolūmodo. Nam neceſſitas euan-
gelizandi incumbit mihi, ex iniuncto of-
ficio. Et vere neceſſitas officii mei euan-
gelizare me cogit. Nam vęh.i.damnatio
mihi eſt ſi nō euangelizauero. Et inde pa
lam eſt ꝙ non eſt tanti euangelizare cu-
ius gloria propter offendiculum fratris
non pereat. *Si* ex neceſſitate miniſterii
mei tātum euangelizauero non eſt mihi
gloria: ſed ſi hoc ago volens, non vt cu-
piditate ſumptus fratrem offendam: tūc
habeo ego de euangelio meo mercedem.
Sed ſi hoc facio inuitus, id eſt neceſſitate
coactus paruipendens offendere fratrem,
hoc quidem verum eſt ꝙ diſpenſatio do-
norum dei credita eſt mihi, id eſt ꝙ non
minus propter peccatum meū diſpenſat
deus gratias ſuas: ſed tamen ſine merce-
de mea. In hoc verbo mihi inuito & pec-
canti per offendiculum fratris credita
eſt diſpenſatio gratiarum dei: accipiunt *Miniſtri*
ſancti auctoritatem: ꝙ licet miniſter ma- *malitia nō*
lus ſit, dona tamen dei per eum diſpenſa- *obeſt dei*
ta non minuuntur propter peccatum il- *donis.*
lius: ſicut nec augētur propter iuſtitiam
eius. Et quia dixi ſi volens hoc ago: tunc
ex voluntate mercedem habeo. Ergo di-
camus modo quæ eſt merces mea, id eſt
qualis debet eſſe voluntas pro qua mihi
merces veniat: talis eſſe debet voluntas:
vt ego prædicans euangelium ponam, id
eſt collocem euangelium, & fundamentū
eius conſtituam, ſine ſumptu accepto a
Corinthiis, pro quo offenderentur. Ideo

ſine ſumptu vt non abutar.i.vt non male vtar poteſtate mea conceſſa mihi in euangelio. Potés eñ ſum de euãgelio ſumptus accipere: ſed ſi fratrem in hoc offendero: male vtor hac poteſtate. Credẽdum eſt ꝙ ſine ſumptu ponã euãgelium ne offendaẽ infirmitas auditoꝝ:nam(qđ ſumptu maius eſt) cũ liber eſſem ex oĩbus:& nulli eorum aliqd deberem, feci me ſeruũ omniũ vt ſic lucrifacerẽ plures. Et qui ꝓ vtilitate eoꝝ iugum ſeruitutis ſub omnibus habui:credẽdum eſt ꝙ a ſumptu cõtineam, timens offenſionem fratris:ꝓ quo lucrando ſeruum me exhibui. Vere ſeruum oĩm me feci. Nam Iudęorum, Samaritanorum, Gentilium,& infirmorum fratrum. Quod ita exequitur. Factus ſum Iudæis tanq̃ Iudęus, cõdeſcendens ritibus eorum, abſtinẽdo a carnib⁹ a quibus abſtinebãt:vt ſic lucrarer Iudęos libentius mihi acquieſcentes:quia rit⁹ eoꝝ nõ aſpernarer. His etiã q ſub lege ſũt.i. Samaritanis, q qnꝙ libros Moyſi tenẽt, ſed ꝓphetas nõ habent: fact⁹ ſum quaſi ſub lege eſſem:cum tñ ipſe non eſſem ſub lege: ſed ideo feci vt hoc modo lucrifacerẽ eos qui erant ſub lege.i. Samaritanos. Samaritani ſunt quos rex Aſſyriorum captiuatis filiis Iſrael poſuit ad incolenda loca Samarię,& ſunt ex origine Perſarũ:qui quinꝙ libros Moyſi receperũt, cũ multis tribulationibus vexaret eos deus: qa terrã populi ſui Iſrael ſibi illicite vſurpaſſent. His etiã qui erant ſine lege.i. gentilibus factus ſum tanq̃ eſſem ſine lege:co utens cibis eorum:& aſſerẽs deum elegiſſe eos:cum tamen nõ eſſem ſine lege Dei, ſed eſſem in lege Chriſti:ſic ideo fact⁹ ſum vt lucrifacerem Gentiles qui erant ſine lege. Factus ſum etiam infirmis fratribus infirmus:abſtinẽs a licitis cibis, ne generarẽ offendiculum eorum infirmitati, vt ſic lucrifacerem infirmos. Et quid enumerẽ ſingula? Omnibus factus ſum omnia: pfectus perfectis:& ſic in ſingulis, vt omnes ſaluos facerem. Hęc autem oĩa facio ꝓpter collocãdum euãgelium:qđ niſi ſic facerẽ:euacuareẽ propter offendicula fratrum. Propter euãgelium ideo vt efficiar particeps eius.i. vt partem capiam remunerationis quam euangelium atteſtaẽ,& fidelib⁹ promittit. Hic totũ qđ de ſe induxiẽ adaptauit. Quaſi diceret, quẽadmodum omnib⁹

Samaritani q ſint.

oĩa factus ſum ꝓpter euangeliũ:ſic & cõpatimini ĩfirmitati fratrũ vt participes ſitis ꝓmiſſę beatitudinis. Dixi abſtinẽdum eſſe vobis a licitis cauſa infirmorũ fratrũ: Sicut ego Apoſtolus veſter a licitis abſtineo, ne dem offendiculum euãgelio Chriſti:qđ totũ ideo facio: vt accipere merear qđ expecto. Inductus exemplo eorum q vt temporalem coronam accipiant, abſtinent ſe ab omnibus quæ ad accipiendam coronam eos impediant. Quia an neſcitis ꝙ hi qui in ſtadio currunt, omnes quidem currũt:ſed vnus accipit brauium.i. coronam vel pmium curſus? Stadium dicitur ſpatium ducentorum &.xxv. paſſuum quantũ Hercules vno anhelitu cucurrit & nõ reſpirauit:& diciẽ ſtadium a ſtãdo:qa ſtatur in fine curſus. Q̃nquidẽ currẽtes ĩ ſtadio ſollicite intendunt ad accipiendũ brauiũ:ſic ergo currite abſtinendo ab oĩbus q̃ impedire vos poſſunt vt oẽs cõprehendatis brauiũ ęternæ felicitatis. Si eñ oẽs hic currunt vbi vnus tñ accipit brauiũ multo ſollicitius currere debetis:vbi oẽs æternum brauium accipietis. Sic vtiꝙ currere debetis abſtinendo ab omni qđ vos impedire poſſit. Nam omnis ille qui contẽdit in agone.i. in certamine curſus, abſtinet ſe ab omnibus impedientibus curſum. Et illi quidem currentes in ſtadio ſic ſe abſtinent vt accipiant corruptibilẽ coronam: nos accepturi incorruptibilem, longe amplius abſtinere nos debem⁹, quãto digniori corona remunerabimur. Et quia icorruptã coronã expecto, igiẽ ego ſic curro non quaſi in incertũ. Ille currit ĩ incertũ q mõ male, modo bñ agit. Cũ eñ bñ agit ſperat ſe accepturum:quãdo vero male, diffidit. Currere dicit bene operari ſine impedimẽto illatę tribulationis: Pugnare dicit quãdo infertur tribulatio & fortiter reſiſtit. Sic etiam pugno, non quaſi verberans aerem, vt qđ bene dicam, opere ĩn me nõ cõpleam:qui enim in vanũ verba dicit, aerẽ ſolum verberare dicitur. Vel ita. Nõ quaſi aerẽ verberans.i. non fruſtra ictus meos proiiciens, ſicut ille qui pugnat cum hoſte, quando proiecto ictu nõ tangit hoſtẽ, dicitur verberare aerem: Sed ego conterens hoſtem, non verbero aerem: ſed caſtigo corpus meum.i. carnis concupiſcẽtias comprimo:& ita ꝙ corpus redigo in ſer-

Stadiũ qđ ſit & vnde.

In incertũ q̃s currit.

uitutem.i.vt caro nō ſolum nō repugnet: ſed etiam ſeruiat ſpiritui.Ideo ſic caſtigo & redigo ne forte contingat qđ contingere poſſet:vt cum aliis pdicauerim:ipſe efficiar reprobus & damnabilis. Vbi ait:ne forte,bene oſtendit deum ſic eligere ſuos vt non cogat eos : ne libertatem arbitrii i eis deſtruat,quin ſi velint iterum cadere, poſſint.

Cap.X.

Exodi.xiiij. De conſe. diſtin. iiij. necque eoꝝ.

NOlo enim vos ignorare fratres quoniam patres noſtri omnes ſub nube fuerunt:& omēs mare trāſierunt, & omnes in Moyſe baptizati ſunt in nube & in mari. Et omnes eandē eſcam ſpiritalem manducauerunt,& oēs eū

De cōſ.diſ. ij.reuera. & ca.in calice. Nūe.xiiij.

dē potū ſpiritalē biberūt.Bibebāt autē de ſpiritali cōſequēte eos petra.Petra aūt erat Chriſtus.Sed nō in pluribus eorū beneplacitū eſt deo.Nā pſtrati ſunt in deſerto.Hęc aūt in figura facta ſunt noſtri:vt nō ſim9 concupiſcētes malorū ſicut & illi cōcupierunt.Neq; idolatræ efficiamini ſicut quidam ex ipſis: quēadmodū ſcriptū

Exod.xxxij Nūe.xxv.

eſt.Sedit populus māducare & bibere:& ſurrexerunt ludere. Neq; fornicemur ſicut quidam ex ipſis fornicati ſunt : & ceciderunt vna die viginti tria milia. Neq; tēptemus Chriſtū ſicut quidā eorū tēptauerūt: & a ſerpē

Iudic.viii.

tibus perierūt.Neq; murmuraueritis ſicut quidam eorū murmurauerūt:& perierunt ab exterminatore.Hęc aūt omnia in figura contingebant illis: ſcripta ſunt aūt ad correptionem noſtram,in quos fines ſeculorum deue

xj.q.ij.gl'ia xxxij.q.iiij quis ignoret. xlix.diſtin. c.j.§.iugē. De pœ.diſ. ij.inter hęc ſciendum.

nerunt.Itaq; qui ſe exiſtimat ſtare,videat ne cadat.Tēptatio vos non apphendat niſi humana.Fidelis aūt deus eſt qui nō patietur vos tēptari ſupra id quod poteſtis:ſed faciet etiā cū tēptatione prouētū:vt poſſitis ſuſtinere.Propter qđ chariſſimi mihi:fugite ab idolorum cultura.Vt prudētibus loquor,voſipſi iudicate quę dico. Calix benedictiōis cui benedicimus:nōne communicatio ſanguinis Chriſti eſt?Et panis quē frāgimus:nōne pticipatio corpis dńi eſt?Qm̄ vn9 panis & vnū corp9 multi ſum9:oēs qdē de vno pane& de vno calice pticipam9. Videte Iſrael ſecundū carnem.Nonne q edunt hoſtias,participes ſunt altaris?Quid ergo? Dico ꝙ idolis immolatum ſit aliquid? aut ꝙ idolū ſit aliquid?Sed quæ immolant gentes: dęmoniis immolant,& non deo.Nolo autem vos ſocios fieri dęmoniorū.

De cōſ.diſ. ij.relatum

Decr.xxxij xxxiij.q.ij nō ſatis in primo.

Nō poteſtis calicem domini bibere: & calicem dæmoniorū . Nō poteſtis menſę dńi participes eſſe: & mēſę dęmoniorum. An æmulamur dominū? Nunquid fortiores illo ſumus ? Oīa mihi licent:ſed non omnia expediūt. Omnia mihi licent:ſed nō omnia ędificant.Nemo quod ſuum eſt quærat: ſed quod alterius.Omne quod in macello vęnit manducate:nihil interrogantes propter cōſcientiam.Domini eſt terra,& plenitudo eius. Si qs vocat vos infidelium ad cœnam:& vultis ire : omne quod vobis apponitur manducate:nihil interrogantes propter conſcientiam. Si quis autem dixerit hoc immolatum eſt idolis: noli te manducare propter illum qui indicauit:& propter conſcientiam.Cōſcientiam autem dico:non tuā ſed alterius.Vt quid enim libertas mea iudicatur ab aliena conſcientia?Si ego cum gratia participo : quid blaſphemor pro eo ꝙ gratias ago ? Siue ergo manducatis ſiue bibitis:vel aliud quid facitis omnia in gloriam dei facite . Sine offenſione eſtote Iudęis & Gentibus & eccleſiæ dei:ſicut & ego

Eccleſiaſt. xxxvij. Supra.vj.

Pſal.xxiij.

xxx. diſt.ſi qs carnem

Coloſ.iij.

per omnia omnibus placeo: nõ quæ-
rens quod mihi vtile eſt: ſed qđ mul-
tis vt ſalui fiant.

QVia Paulus dixerat caſtigo cor
pus meum &c. ne ipſe reprobus
efficiar. Ad hoc diceret aliquis.
Quare tantopere laboras ne re
proberis? Non enim credẽdum eſt deum
leuiter reprobare nos quibus baptiſmum
fidem & cætera ſacramenta eccleſiæ cõtu
lit: etiam ſi iniuſte aliquando ſimus opera
ti. Contra hoc Paulus probat nihil valere
ad ſalutem ſacramenta ſi deſint bona ope
ra. Patres enim veteris teſtamenti eadem
quæ habemus in veritate habuerunt in fi
gura: ſed quia male operati ſunt non pro-
fuerunt illis ſacramenta: ſic nec nobis pro
derunt: ſi mala fuerint opera noſtra. Lite-
ra ſic iungitur. Propterea tantopere labo
ro, ne reprobus efficiar. Video enim non
mihi ſufficere accepta ſacramẽta ſi deſue
rint opera: quẽadmodum nec patribus no
ſtris ſub veteri non ſuffecerunt: quia ma-
le opati ſũt. Qđ vt videatis nolo vos igno
rare o fratres: quoniam patres noſtri. i. Iu-
dæi, qui nos in cultu dei p̄ceſſerunt & do
cuerunt, & quorum figuræ veritatem no
ſtram genuere. Illi inquam patres oẽs, nul
lo ſeparato, fuerunt ſub nube. Nubes illa
quę inter Aegyptios & Iudęos poſita fuit
vſq; ad mare rubrum, ſignificauit diuinã
miſericordiam quæ cathecuminos prote-
git donec veniant ad baptiſmũ. Et oẽs pa
tres noſtri tranſierũt mare rubrum: ita &
nos omnes per baptiſmũ tranſimus. Et oẽs
patres noſtri i Moyſe. i. in regimine Moy-
ſi baptizati ſunt. i. profecti ſunt in nube ſe
parante eos ab Aegyptiis, & i maris trãſi-
tu. Baptizati dicit: cum nec iſta vox de il
lis tũc dicta ſit: nec mare illud veritas ba-
ptiſmi fuerit: quia figura tantum: ſed no-
men ſignificatę rei pro ipſo ſignificãte po
nit: quia quẽadmodũ illi in ducatu Moyſi
protecti ſunt, longe melius nos duce Chri
ſto protegimur in baptiſmo, in quo nobis
peccata remittit: & liberum arbitrium no
ſtrum confortat vt poſſit reſiſtere diabo-
lo male ſuadenti. Ideo etiam ait baptizati
ſunt: quia q̃ efficax nobis eſt baptiſm⁹ ad
ſalutem: ſic eſſet eis tranſitus maris, ſi cre-
dentes mandatis dei obœdirent. Et omẽs
patres noſtri manducauerunt eãdem eſcã
. i. manna. Eſcam dico ſpiritualem. i. ſpiri-
tualis eſcæ corporis & ſanguinis Chriſti
ſignificatiuam. Ideo etiam ſpiritualem: q̃a
qđ eſca corporis & ſanguinis Chriſti fa-
cit in nobis, idem prodeſſet eis ad ſalutem
manna illud ſi in bono perſtitiſſent. Nõ q̃
aliud fuerit q̃ manna. Et omnes biberunt
eundem potum. i. aquam fluentem de pe-
tra: potum dico ſpiritualem: quia potum
ſanguinis Chriſti figurantem & idem in
fide valentem eis ſi boni eſſent. Nec ſemel
inde biberũt: ſed bibebant aſſidue de pe-
tra. i. de aqua manante de petra conſequẽ
te eos: quia quocunq; ibãt in deſerto, aqua
illa ſequebatur illos: petra dico ſpirituali
. i. ſpiritualem petram Chriſtum ſignificã
te. Quare nõ ſemel ſed continue bibebant
quia non ſufficit nobis qui quotidie i pec
catum labimur ſemel ſumere ſanguinem
Chriſti: quia ſicut quotidie cadimus ſic iu
gi medicamine egemus. Petra autem illa
vnde manabat aquã, erat Chriſtus: de cu-
ius latere fluxit aqua noſtræ regeneratio
nis. Et licet tot ſacramenta habuerint pa-
tres noſtri: tamen non in pluribus eorum
beneplacitum eſt deo: quia peccando, da-
tis ſacramentis indignos ſe fecerunt. Ve-
re plures eorum non placuerũt deo. Nam
proſtrati ſunt in deſerto prouocantes ſu-
per ſe iram dei, male agendo. Et hæc præ-
dicta non ſolum cauſa eorum facta ſunt,
ſed etiam in figura noſtri. In omnib⁹ enim
prædictis figurata eſt veritas ſacramẽto-
rum quæ data eſt nobis per Chriſtũ. Ideo
in figura noſtri facta ſunt: vt non ſim⁹ cõ
cupiſcentes malorum, ſicut & illi multo-
tiens mala concupierunt. ¶ Hic Paulus ſe
inſerit eis vt melius eos retrahat, peccata
quorum compatiendo ſua facit. Nũc quę-
dam peccata Iudæorum reponit quæ vi-
dit in Corinthiis eſſe dicens. Ne ſitis con
cupiſcentes malorum ſcilicet: neq; efficia-
mini idolatræ. Hic iam ſeparat ſe ab illis
quibus in idolatria non conſenſit. Ne in-
quam ſitis idolatrę ſicut quidam eorũ fue
runt. Corinthii autem idolatræ erãt: quia
vel ſub veneratione idoli idolotita come-
debant: Vel non curãtes offendere fratrẽ
manducando idolotita cauſa erant quare
infirmus frater idolatra eſſet, & ſic de ido
latria accuſabiles. Idolatræ fuerunt quidã

Iudæorum quemadmodum de eis ſcriptū eſt in Exodo. Sedit populus Iudæorū mā ducare & bibere, quæ immolauerūt vitu lo cōflatili: & poſtea ſurrexerūt ludere. i. choreas ducere & cætera corā idolo. Vel ſurrexerunt ludere. i. idolum adorare: qđ ludus & deriſio videbatur de his qui per tot miracula erant inſtructi. Neqꝫ fornice mur ſicut quidam ex ipſis fornicati ſunt cum Madianitis. Et propterea ceciderunt xxiii. milia. Fornicatio erat in Corinthiis vt in eo qui duxerat vxorem patris, cuius per conſenſum alii erant rei. Neqꝫ tempte mus Chriſtum ſicut quidam eorum tēpta uerunt dicentes. Nunquid poterit de⁹ pa rare menſam in deſerto? & illi perierunt a ſerpentibus venenantibus eos: donec Moy ſes ſerpentem ęreū erexit in ligno: quem q Iudęorum videbat: ea die a lęſione ſerpen tum ſecurus erat: qui ſerpens ſignificauit Chriſtum ſecūdum humanitatem, vt idē in euangelio phibet. Sicut exaltauit Moy ſes ſerpentem in deſerto, ſic oportet exal tari filium hominis. Temptabant Corin thii deum: dū de reſurrectione dubitabāt quaſi deus non poſſet quicquid ex bonita te vellet. Neqꝫ murmuraueritis: qđ vtiqꝫ faciebant Corinthii, quorum quidam di cebant Paulum nō eſſe apoſtolum & ſimi lia: ſicut quidam Iudæorum murmuraue runt: vt filii Chore & Dathan & Abiron: dicentes Moyſen non ex præcepto dei cō ſecrare Aaron in ſacerdotem: ſed pro ex altatione ſui generis: & ideo perierunt ab exterminatore. i. a percutiēte angelo. ¶ No tandum eſt ꝙ quia Iudæi rudes erant: nec ſpiritualia capere poſſent: ideo in carnali bus ſeruire deo propoſitum fuit illis: & ſi cut in carnali ſeruitute offendentes ſecū dum carnem puniebantur: ſic & nos qui bus ſpiritualia data ſunt: ſi in eis offendi mus: ſecundum animam puniemur. Non ſolum prædicta ſacramenta in figura no ſtri præceſſerunt: ſed etiam hæc omnia & peccata & pœnę peccatorū contingebant illis in figura noſtri: quia ſi illi manētes ī vmbra, pro tranſgreſſu vmbræ damna ti ſunt, quanto magis nos ſi in ipſa veri tate peccamus? Non ſolum hæc illis in figura noſtri contigere: ſed etiam ſcripta ſunt hæc ad correptionem noſtram, vt per exempla eorum corripiamur. Noſtram di co, in quos nos deuenerunt fines ſeculo rum: quia quantſicūqꝫ duratura ſint hæc ſecula: nos tamen fines habem⁹: quia hi ri tus qui per euangeliū dati ſunt, ſiūt vlti mi ritus. Et ipſi q̄diu mundus erit non ſi nientur. Vel ita. In nos deuenerunt fines ſeculorum: quia ſinita eſt omnis ſeculari tas. ſ. veterum rituum carnalitas: & tradi ta eſt nobis ipſa veritas. Quandoquidem priora ſacramenta patribus noſtris nihil profuerunt propter peccatum: & hæc ad noſtram doctrinam ſcripta ſunt. Itaqꝫ. i. p pterea ille veſtrum qui ſe exiſtimat ſtare, ſcilicet q ſane intelligit de creaturis dei: ſibiqꝫ licere oīa: videat ne cadat per of fendiculum fratris. Et ne in hoc verbo qa dixerat videat ne cadat, turbarentur Co rinthii ſcientes iuſtum etiam ſepties ī die cadere. Determinat Paulus de quo caſu ī telligat dicens. Videat quiſqꝫ ne cadat: ſic vt non appręhendat vos temptatio. i. dele ctatio peccati: niſi quæ ſit humana. i. neceſ ſitate carnis veniens. ſ. venialis. Quod ad vos pertinet: videte vt faciatis: qa deus fi delis eſt: & verax in promiſſis: qui fideles ſuos in nullo deſerit: qui de⁹ nō patietur vos tēptari ſupra id qđ pati poteſtis. Secū dum enim ꝙ videt fortitudinem vel tene ritatē cuiuſqꝫ, tribulationes diſponit. Nec ſolum non patietur vos ſupra modum tē ptari: ſed etiam faciet vobis cum tempta tione prouentum. i. & augmentum virtu tis qua perſeueretis, & augmentum tribu latiōis: faciet dico ita vt vos poſſitis ſuſti nere ne in tribulatione deficiatis. Propter qđ. i. quia videndum eſt ſtanti ne cadat: & deus pręſto eſt qui manum porrigat. Ideo fugite a cultura idoloꝝ, ſi hoc facitis: tūc eritis mihi chariſſimi. Fugere a cultura idoloꝝ dicit: & īfirmis qui ſub veneratio ne idoli comedebant: & his qui licet ſanę fidei eſſent: tū cauſa erant qua fratrum in firmitas corrumperetur. Et vt fugiatis a cultura idolorum rem ſubtilem dicturus ſum, in qua loquor vobis, non vt ſimplici bus: ſed vt prudētib⁹: & ideo vos ipſi iudi cate. i. q̄to ſubtili⁹ poteſtis apud vos diſcu tite hoc qđ vobis dico. Summam ſentētię breuiter extra colligamus: ideo fugere de betis a cultura idolorum: quia ſicut ille q corpori & ſanguini Chriſti communicat vnum quodammodo fit cū Chriſto, ſic il-

Idoloꝝ cul tura eſt fu gienda.

le qui communicat idolo,idolotita comedendo incorporatꝰ diabolo.Nūc literā exponamꝰ.Fugiēdū vobis eſt a cultura idolorum:quia calix.i.ſanguis Chriſti.Calix dico benedictionis per quē benedictiones gratiarū accipimus:qa per ſanguinē Chriſti ſi digne ſumimus, & a prioribus peccatis liberamur,& cōtra veniētia confortamur:cui calici nos benedicimus:laudātes eum ꝙ nunq̄ huiuſmodi calix fuerit, q & a peccatis liberaret:& ne vltra peccaremꝰ cōfortaret. Vel calix benedictiōis.i.quem ipſe deus benedicit & cōſecrat: & cui nos benedicimꝰ per officiū noſtrū:deꝰ eñ hoc efficit p ſacerdotē miniſtrū. Hic itaq; calix nōne eſt cōmunicatio ſanguinis Chriſti.i.nōne per ſanguinē aſſumptū vnimur Chriſto:ipſiq; cōformamur? Et panis.i.verū corpus Chriſti q ſub ſpecie ſola panis accipitur.Panis dico quē nos in altari frāgimus,vt qđ vnū eſt i veritate:licet ita videatꝰ,ſcindi tñ nō poteſt, diuidētes ſignificemus nos q diuerſę perſonę ſumus:vnum fieri in Chriſto.Hic inquā panis quē frangimus,nōne eſt participatio corporis dñi .i.nōne per hoc corpus,deū in nobis capimus:eūq; nobis incorporamꝰ? Ideo ī duabus ſubſtantiis,corporis.ſ.& ſanguinis ſacrificium hoc deus inſtituit: vt p carnem in altari traditā oſtēderet ſe redimere carnē noſtrā,p hæc ſacramēta in incorruptionē quādoq; trāſferēdā: & p ſanguinē q tradit inſinuaret ſe ſimiliter redemiſſe aīam noſtrā:ad qđ de aīa inſinuādū:qa re incorporali vti nō potuit digne per ſanguinē:q ſedes aīę dicitꝰ:animā figurauit. Nec ī duas ſubſtantias diſtribuit vt diuerſas partes eius intelligeret.Qui eñ ſanguinē tātum vel corpus ſolum,totū accipit: qui vtrūq; accipit non magis per vtrūq; q̄ per alterū accipit. Qꝫ corpus ſicut vera caro Chriſti eſt ſub ſpecie panis : ita p ſolā ſpeciem atteritꝰ,diminuitur,in partes diuiditꝰ:cum in veritate,incorruptibile,indiuiſibile,impotens diminui,pmaneat. Vere per acceptionē ſanguinis & corporis Chriſti vnimur Chriſto : qm̄ multi ſumꝰ vnus panis .i.ſicut in pane diuerſa grana ī vnitatē panis tranſeunt: ita & nos vnimur fide,ſpe, & charitate.ſumus etiā multi vnū corpꝰ ſm diuerſitatē mēbroꝝ:ſibi inuicem ī vnitate dilectionis ſubſeruientiū.Nos oēs ſumus vnus panis & vnum corpus: qui participamus de vno pane & de vno calice.i. de corpore & ſanguine Chriſti p quē counimur Chriſto incorporantes eū nobis. Modo ſm Ambroſium qđ ſequitꝰ dicamꝰ. O Iſrael.i.o fidelis aīa q̄ deū intueris:qđ ī ſpiritualibus modo vobis oſtendi, videte idē fieri ſm carnem.i.p carnalē participationē idolotiti diabolo cōmunicare.Nonne eñ qui edunt hoſtias īmolatas diabolo participes ſunt altaris diaboli?.i.nōne cōmunicant ipſi diabolo per hoc ꝙ participant q̄ ſuper altare idoli immolantꝰ? Quēadmodū in ſpiritualibꝰ,ſic in carnalibꝰqa fiat negari non pōt.Quia dico comedentes īmolata idolo participare diabolo: ergo quid dico.i.an hoc dicere exiſtimor ꝙ īmolatū idolis ſit aliqd aliud q̄ eſſet prius q̄ immolaretꝰ?Abſit hoc vt videar hoc dicere ꝙ idolum ſit aliqd aliud q̄ lapis vel lignū,vel illud vñ fabricatum eſt:qa per immolata ipſi dico hoīem vniri diabolo? Nō vtiq; dico ꝙ immolatum idolis, vel idolū aliqd ſit qđ prius non fuerit: ſed hoc dico ꝙ gentes q̄ immolant hęc:immolāt illa dęmoniis,& per hoc vniuntur ipſis nō p carnē immolatā ꝙ aliud ſit q̄ caro:neq; p idolum ꝙ aliud ſit q̄ prius fuerit,dęmoniis īmolant & non deo.Quare diabolo ſeſe incorporāt.Vel aliter vt extra librū adaptātionem ſimilitudinis accipiamꝰ:ita qa cōmunicantes corpori & ſanguini Chriſti vniuntꝰ Chriſto: ita per ſimile participantes īmolatis idolo vniuntꝰ diabolo.Et hoc extra literam accipiamus:vt qđ per ſpūalia oſtendit,in carnalibus videatis:videte modo Iſrael.i.Iudaicum populum ſm carnem.i.ſm carnales ritus agentem. Nonne enim qui apud Iudęos edunt hoſtias īmolatas deo,participes ſunt altaris.i.participant deo cui īmolāt in altari? Eodē modo q edunt idolotita participes ſunt diaboli. Et hoc extra librū.Sequens litera ſic iungitꝰ.Quādoquidē dico comedētē idolotita participare diabolo:ergo qd videor dicere?Sequens litera nō mutatꝰ.Propterea volo vos fugere a cultura idolorum:qa nolo vos fieri ſocios dęmonioꝝ: ſicut pbatū eſt eſſe eos qui idolotita comedunt. Ideo eſſetis ſocii dęmonioꝝ,niſi idola fugiatis; quia non poteſtis bibere calicē dęmonioꝝ & calicem domini.Et non poteſtis eſſe par

Euchariſtię myſteria.

ticipes mēſę dñi & menſę dęmonioꝝ. De-
bemus fugere a cultura idoloꝝ ne aſſocie
mur dęmoniis. Debemus etiā ideo:qa par
ticipando mēſę dæmoniorū æmulamur.i.
inuidemus dño:cuius regnū ex nobiſipſis,
& imitatoribus noſtris diminuimus. Sed
an æmulamur dominum? Malo vtiq; nō
inuidemus ei:quia nunquid fortiores illo
ſumus? Qui autem fortiori ſe inuidet ma
le agit:quia opprimitur ab illo. Dicerent
ad hęc qui ſana fide idolū illiq; immola-
ta nihil eſſe crederent. Videris Paule in-
telligere imolata idolo aliquid eſſe; cum
nos propterea dicas fieri ſocios dæmonio
rum. Abſit hoc ait Paulus. Hoc enim pla-
ne profiteor:ꝙ omnia iſta licita ſunt mi-
hi:& cuicunq; ſanam fidem habenti ex fi-
de comedere:ſed tamen ideo nō licere : ꝙ
non omnia expediunt:ſed potius beatitu
dinem per offendiculū fratris impediunt.
Iterum idem:omnia vtiq; mihi licent ſecū
dum ſanam fidem:ſed non oīa ædificāt
proximum:& in eo ꝙ deſtruunt eum,non
licent. Et quia ad ædificationem proximi
omnia agenda ſunt:propterea nemo quę-
rat qđ ſuum eſt tātū & nō proximi:ſed q̄-
rat qđ alterius.i.qđ ad ædificationem ꝓxi
mi valet. ¶Quia modo dixit ſecūdū fidem
licere:propter offendiculum fratris nō li
cere. Determinat modum qñ his cibis vti
liceat:& quando non,dicens. Ne in præ-
dictis offendatis ſic diſcernite. Omne qđ
in macello vęnit.i.vęndit̄ manducate: ni-
hil interrogantes propter conſcientiam:
quā in ſequentibus determinabit. Mandu
cate omnia:quia domini eſt terra & pleni
tudo eius . Si quis autē infidelium vocat
Iudicare de infidelibus nō habemus. vos ad prandium:& vultis ire,qđ bene li-
cet:quia de infidelibus non habemus iu-
dicare:omne qđ vobis apponit̄ manduca-
te nihil interrogātes propter conſciētiā:
quam iterum determinabit: vos nihil in-
terrogetis. Sed ſi qs dixerit vobis. Hoc eſt
immolatū idolis,nolite illud māducare ꝓ
pter illū qui indicauit & propter cōſcien
tiam quam nunc determinat. Conſcientiā
autem dico non tuā qui fide ſanus es:ſed
propter conſcientiā alterius.i.infirmi fra
tris ne offendat te. Dixit cōſcientiam,pri
mum notās cōſcientiam Iudęi:q ſi videat
chriſtianū idolotita comedētē:dicet nō ad
hęrēdū eſſe chriſtianæ fidei:qa reuertunt̄
ad culturā idoli. Scđo cōſciētiā gentilis,q
vidēs illud idē dicet:quare dimitterē ido
la mea:cū chriſtiani ad ea reuertant̄? Ter
tio cōſciētiā infirmi fratris ꝓpter cauſam
ſępe dictā. Propter cōſcientiā alteri⁹ abſti
nere debes. Quia vt qd libertas mea.i.hoc
qđ mihi ex ſana fide licet, iudicat̄.i.iudi-
cabilis fiat & dānabilis ab aliena cōſciētia
.i.ꝓpter infirmā cōſciētiā fratris. Et ſi ego
participo idolotitis cū gr̄a.i.comedēs ī no
mine dñi:quare blaſphemor.i.cur me blaſ
phemabilem exhibeo ꝓ eo ꝙ gr̄as ago? Pu
tat em̄ me infirmus vel infidelis idola ve-
nerari,cū ago gratias deo. Qñquidē con-
ſcientia nullius lędenda eſt:ergo ſiue mā-
ducatis ſiue bibitis:vel aliud quid facitis:
hæc & oīa facite non in licentiā fidei ve-
ſtrę:ſed in gloriam dei,vt nemo iuſte vel ī
iuſte poſſit calumniari fidē Chriſti. Et vt
in gloriā dei oīa faciatis: eſtote ſine offen
ſione Iudęis & Gentibus,& eccleſiæ dei.i.
infirmis fratribus:ſicut ſupra determina-
tū eſt. Eſtote dico & ſicut ego placeo.i.pla
cere laboro oībus per oīa:non quęrens qđ
mihi ſolū vtile eſt:ſed qđ vtile ſit multis:
vt ſic ſalui fiant multi per me. Et vt mul-
tis vtiles ſitis,eſtote in hac re imitatores
mei . Q; ſi mei eritis & Chriſti : ſicut &
ego Chriſti imitator ſum.

Cap. XI.

IMitatores mei eſtote:
ſicut & ego Chriſti. Supra.iiii
Laudo autem vos fra- De ſacra vnct.cap. vnico.
tres ꝙ per omnia mei
memores eſtis . Et ſi- Ephe.v.
cut tradidi vobis præcepta mea tene De hęre. vergentib.
tis. Volo autem vos ſcire:ꝙ omnis vi
ri caput Chriſtus eſt:caput autē mu-
lieris vir . Caput vero Chriſti Deus.
Omnis vir orans aut prophetans ve-
lato capite,deturpat caput ſuum. O-
mnis autem mulier orans aut ꝓphe-
tans non velato capite: deturpat ca-
put ſuum. Vnum eſt enim ac ſi decal
uetur . Nam ſi non velatur mulier:
tondeatur . Si vero turpe eſt mu-
lieri tonderi aut decaluari : velet ca-
put ſuum. Vir quidem non debet ve-

lare caput ſuum:qm̄ imago & gloria
dei eſt:mulier aũt gloria viri eſt. Nõ
eñ vir ex muliere eſt:ſed mulier ex vi
ro.Eteni nõ eſt creatus vir ꝑpter mu
xv.q.iij. cap.j. lierem:ſed mulier ꝑpter virũ.Ideo de
xxxj.q.iiij epiſt.j. bet mulier velamẽ habere ſuꝑ caput
ſuum:& ꝑpter angelos.Verũtñ neq;
vir ſine muliere,neq; mulier ſine viro
in dño.Nã ſicut mulier de viro:ita &
vir ꝑ mulierẽ.Omnia aũt ex deo.Voſ
ipſi iudicate:decet mulierẽ nõ velatã
orare deũ?Nec ipa natura docet vos.
xxiij.diſt. Qꝛ vir quidẽ ſi comam nutriat igno
prohibet. minia eſt illi.Mulier vero ſi comã nu
triat gloria eſt illi:qm̄ capilli ꝑ vela
mine ei dati ſunt.Si qs aũt videt̃ cõ
tentioſus eſſe:nos talẽ cõſuetudinem
non habemus,neq; eccleſia dei. Hoc
aũt pręcipio:non laudãs ꝙ nõ in me
lius:ſed in deterius cõuenitis. Primũ
quidem conuenientibus vobis in ec
cleſiam audio ſciſſuras eſſe iter vos:
& ex parte credo.Nam oportet & hę
reſes eſſe,vt & qui probati ſunt mani
xliiij.diſt. q.ij. feſti fiant in vobis.Conuenientib9 er
go vobis in vnum,iam non eſt dñicã
cœnam manducare.Vnuſquiſq; eñ
ſuã cœnam pręſumit ad mãducãdũ.
Et alius quidẽ eſurit:alius aũt ebrius
eſt.Nunquid domos non habetis ad
manducandum & bibendum?Aut ec
cleſiam dei cõtemnitis,& cõfunditis
eos qui non habent?Quid dicam vo
bis.Laudo vos,i hoc non laudo. Ego
enim accepi a domino, qđ & tradidi
vobis:qm̄ dñs noſter Ieſus Chriſtus ĩ
qua nocte tradebatur,accepit panem
& gratias agens fregit & dixit:Acci
pite & mãducate.Hoc eſt corp9 meũ
†oĩbus qđ ꝑ †vobis tradetur. Hoc facite in
xv.diſt.ca. ſina. meã cõmemorationẽ. Similiter & ca
De conſe. diſt.ij.ſcriptura & ca.iteraſ. licẽ:poſtq̄ cœnauit dicens.Hic calix
nouum teſtamentũ eſt in meo ſangui
ne.Hoc facite quotienſcunq; ſumitis
in meam commemorationem.Quo
tienſcũq; eni manducabitis panẽ hũc
& calicẽ bibetis:mortẽ dñi annucia
bitis donec veniat.Itaq; quicũq; man
ducauerit panẽ vel biberit calicẽ do
mini idigne:reus erit corporis & ſan
guinis domini. Probet autem ſeipm̄ xj.q.iij.ad menſam
homo:& ſic de pane illo edat: & de
calice bibat. Qui enim manducat & Ioan.vj.
bibit indigne, iudicium ſibi mandu j.q.j.per Eſaiam.
cat & bibit:non diiudicans corp9 do De conſe. diſt.ij.& ſi
mini. Ideo inter vos multi infirmi & cto & cap. ſicut Iudas.
imbecilles,& dormiunt multi. Qꝛ ſi
noſmetipſos diiudicaremus: non vti De pœ.diſ. j.tres.
q; iudicaremur. Dum iudicamur aũt
a domino corripimur: vt non cũ hoc
mundo damnemur. Itaq; fratres mei
cum conuenitis ad manducãdum in De cõſ.diſ. ij.liquido.
uicem expectate. Si quis eſurit,domi
manducet:vt non in iudicium conue
niatis.Cætera autem cum venero diſ
ponam.

POſtq̄ de immolatis Idolo reprehen
dit eos:ne vl' ſub offendiculo frĩs;
vel ſub veneratione idoli pticipa
rẽt illis:trãſit ad aliud qđ nimis impudice
cõſueuerãt.ſ.vt viri velato capite orarẽt ĩ
eccleſia:mulieres vero denudato:qđ ne vl
terius fiat in eis ꝓhibet:& lege conditiõis
eorũ & auctoritate ſanctoꝝ: & qa natura
repugnat.Litera ſic iungit̃. De hoc ꝙ vel
ſub veneratione idoli:vel ſub offendiculo
fratris idolotita comeditis: vos repręhen
do.De hoc autem laudo vos o fratres ꝙ
eſtis memores mei per omnia quæ impe
raui vobis.Memores ideo: qa ſicut tradi
di vobis præcepta mea:ſic tenetis, nihil ſ
expletum prætermittentes.Et hoc totum
ironice:qa mandatũ eius vix in aliquo te
nuerant.Sed licet ita laudem vos:in eo ta
men vitupero ꝙ vir velato capite,mulier
nudato,deturpat ſe.Sed pręmittit ratio
nes quibus ſic nõ debere fieri approbet di
cens. Ne tam peruerſo more deturpetis
capita veſtra:volo vos ſcire ꝙ Chriſt9 ca
put eſt omnis viri diuitis vel pauperis.A
deo enim pricipium habet non ab alio.Et
quemadmodum in capite oẽs ſenſus ha

bemus,& nullũ ĩ corpe ṗter tactũ,quẽ ha‑
bemꝰ iterũ ĩ capite:ſic oẽs ſenſus nr̃i cõſen
tire & cooperari debẽt capiti ſuo Chriſto
Chriſtus eſt caput viri:vir autẽ caput eſt
mulieris.i.pricipiũ.De coſta em̃ viri fabri
cata eſt mulier : & ſic materiã pricipii ſui
traxit a viro:q vir a deo tm̃ habuit princi
piũ.Chriſtꝰ eſt caput viri:deꝰ vero eſt ca‑
put.i.pricipium Chriſti: ſm̃ hoiem caput
ſpecialiter:qa ĩmunẽ a pctõ ꝑ vnitã ipſi di
uinitatẽ Chriſtũ deꝰ cõſtituit. Scd̃m dei‑
tatẽ deus eſt caput Chriſti: qa filiꝰ princi
piũ habet a patre:pr̃ non ab alio.Et qa vir
Chriſtũ ſolũmõ caput habet: ideo oĩs vir
orãs in eccleſia dñicã oronẽ, vel quaſlibet
orones,aut ꝓphetãs.Prophetare dicit,vel
ſymbolũ dicere,in quo carnis reſurrectio
& vita ęterna q̃ futura ſunt ṗdicunt̃. Vel
ꝓphetãs.i.legẽs ĩ eccleſia & reuelãs q̃ præ
terita ſunt vel futura ſolũmõ de Chriſto.
vir ita faciens deturpat caput ſuũ.Poſſe‑
mus hic dicere caput viri Chriſtũ quẽ dũ
inhoneſte agit,quãtũ ad ſe deturpare vi‑
det̃,cuiꝰ iuſſa ſpernit:ſed qa ſequẽs lr̃a ſic
nõ patit̃ dicimus. Vir velato capite orans
deturpat ꝓpriũ caput:dũ libertatẽ quam
habet(qa ſub nullo ṗter Chriſtũ eſt)tegit
velamento:qđ ſignũ eſt erubeſcendę ſubie
ctionis. Vir velato capite orans deturpat
ꝓprium caput:ſed oĩs mulier orãs aut ꝓ‑
phetans(ſicut ſupra expoſitũ eſt) nõ vela
to capite:deturpat ꝓpriũ caput qđ ſemp
velare deberet in ſignũ eius erubeſcentię,
ꝙ totius ꝑditionis cauſa ſit mulier, & ma
xime cũ in eccleſia ſuo p̃ſentat̃ iudici:cui
omne genꝰ hoim infeſtũ fecit: dũ diabolo
conſenſit:& ad cõſentiẽdũ eidẽ virũ impu
lit. Vere mulierem nõ velare caput:eſt de‑
turpare caput.Nã vnũ & idẽ eſt ꝙ nõ ve‑
lat caput ac ſi decaluetur.i.capillos ĩ frõ‑
te diſcriminet,cũ certũ ſit ꝙ nolit tõderi.
Decaluet̃ tm̃ poſuit qđ vtiq; habet ꝓ icõ
ueniẽti:qa ſciebat illas nullo mõ velle tõ‑
deri. Vere nõ velare caput eſt decaluari:
nã ſi nõ velat̃ mulier tõdeat̃ : qđ qa nullo
mõ faciet ſequit̃ vt nõ velato capite decal
uetur. Ex nõ velato capite ſequit̃ neceſſa‑
rio vel decaluari vel tõderi: ſed ſi turpe ẽ
mulieri qđ vtiq; dedeceret tõderi vel de‑
caluari:velet caput ſuũ qđ deceret.Mulier
velet caput:ſed vir nõ debet velare caput:
qm̃ vir eſt imago dei a quo formã & prin
cipiũ habet:& eſt vir gl̃ia dei . *Si* em̃ bene
egerit:gloriat̃ deꝰ in eo . Vir eſt imago &
gl̃ia dei.*S*ed mulier eſt gloria viri:quia de
bet a viro gubernari:& ſi bene gubernata
fuerit,gloriã habet ſup his q̃ mulier bene
geſſit. Vere vir ſolius dei gloria eſt:& mu
lier gloria viri.Nã vir nõ eſt ex muliere.i.
in prima cõditione vir nõ habuit originẽ
ex muliere q̃ necdũ erat: ſed mulier prin‑
cipium habuit ex viro quia de coſta Adæ
ædificata eſt Eua.Iterũ vere vir eſt gloria
tantũ dei:& mulier viri . Etem̃ vir nõ eſt **Vir eſt glo‑ria dei.**
creatꝰ ꝓpter mulierẽ vt ſeruiret ei:qa deo
ſoli:ſed mulier creata eſt ꝓpter virũ:vt oĩ
ſeruitute maneret in adiutorio viri.Et qa
mulier ad gloriã viri facta eſt:& vt ſemper
viro ſubeſſet:ideo mulier debet ſemp ha‑
bere poteſtatẽ.i.ſignũ qđ ſit alienę ptãtis
ſupra caput,qđ velare debet ĩ ſignum ſub
iectionis & propter angelos.i.propter do
ctores eccleſię q angeli dicunt̃:qa dei nun
cii ſunt:Ne viſa laſciuia impudicarũ mu‑
lierũ illicite moueant̃ ad eas. Vel propter
angelos dei q p̃ſentes ſunt in oĩbꝰ eccleſię
ſacramẽtis:ne offendant̃ ĩtẽperãtia tãtę li
bidinis. Vl' ꝓpter angelos.i.ꝓpter patriar
chas & priores ſanctos:q ne hoc fieret ꝓ‑
hibuerunt . Quia modo adeo depreſſerat
muliebrẽ ſexum:ſic ꝑ omnia viro ĩdignio‑
rẽ factũ.Nũc releuat & cõſolat̃ eũ dicens.
Licet in prima creatione vir mulierẽ prę‑
ceſſerit:tñ in ſequẽti ſucceſſione generan
di vir & mulier pares ſunt: qa neq; vir ſi‑
ne muliere:neq; mulier ſine viro genera‑
re queunt:ſed participatione alteriꝰ ęqua
liter generat vterq;. Nec tñ ꝙ ex ſe ꝓcrea
ri poſſint:ſed totũ in dño:dñs em̃ ꝑ cõiũ‑
ctionem maſculi & fœminę creat hoiem.
Vere nec vir ſine muliere,nec mulier ſine
viro:nã ſicut mulier generat̃ de viro : ita
& vir generatur per mulierem. ¶Hic qui **Mulier ad gñationem**
dam inſidiantur verbis Pauli quare dixe‑ **concurrit.**
rit mulier de viro,vir non de muliere,ſed
per mulierem.Dicẽtes de ſolius viri ſemi‑
ne cõcipi puerum,ſine ſemine matris: ſed
tantũ per mulierem foueri puerum ĩ vte‑
ro matris:nec mater habeat ibi ſemen ſed
ſolam vteri nutrituram.Male exponentes
verba Pauli:cum per tam bene ſit mate‑
riale:quemadmodum de. Licet dicam mu
lierem generari de viro & econuerſo : ta‑
men hęc & omnia q̃cunq; ſunt ex deo ſũt:

quia nec vir nec mulier p ſe pñt aliqd ſi ne deo.¶Hæc pmiſſa legunt́ ſub allegoria ſic.Vir q in prima creatiõe fact⁹ fuit a deo ĩ multa rõnalitatis fortitudine ſignificat rationẽ,q̃ ſemp regere debet ſenſualitatẽ:mulier autẽ quę nõ adeo fortis fuit ſicut vir,ſignificat ſenſualitatẽ:q̃ bene gubernata obœdire debet rõni.Quod vtiq; diabolus ſubtiliter intuens,virũ ſe nõ poſſe peruertere cũ magis rõne vigeret,q̃ ſenſualitate molleſceret:aggreſſus eſt mulierẽ quã ſenſit magis ſenſualitate premi,q̃ rõne erigi.Et ſm hoc ſic dicim⁹ vir nõ debet velare caput:qm̃ vir ẽ imago dei:i.p vim rõnis imaginat́ deũ,& per rationẽ agendo gloria eſt dei.Glorificatur eñ deus in bene agẽtibus ſeruis:mulier aũt .i. ipſa ſenſualitas gloria eſt viri p rõnẽ deũ imaginãtis:ſenſualitas eñ bene operãdo cõſentiẽs rõni, gloria ei⁹ eſt: Et licet per virũ rõnẽ,p mulierẽ accipiamus ſenſualitatem:nõ tñ negamus quin vtrũq; ſit in vtroq;,& ratio ĩ muliere vir dicit́:& ſenſualitas in viro mulier appellatur. Nec ſic de rõne & ſenſualitate hic agimus quin ſemp ad ipſas pſonas reſpiciamus.Vir debet eſſe gloria dei:& mulier viri.Nã vir nõ eſt ex muliere.i.rõnalitas nõ debet pẽdere ex ſenſualitate,ſed mulier ex viro.i.ſenſualitas ex rõne.Vir vtiq; nõ eſt ex muliere.Etem̃ vir non eſt creat⁹.i.ratio nõ ad hoc data eſt homini pp̃ter mulierẽ .i. vt ſequat́ ſenſualitatẽ, ſed mulier pp̃ter virũ.i. ſenſualitas creata eſt pp̃ter obœdiẽdum rõni.Et qa mulier propter virũ creata eſt:ideo deberet habere ſignum poteſtatis ſupra caput:& pp̃ter angelos,ſicut dictũ eſt.Sed licet virũ tãta dignitate prętulerim mulieri:tñ neq; vir ſine muliere,nec mulier ſine viro.i.alter nõ pręcedet alterũ in dño.i.in beatitudine,ſolũmodo bene operẽtur:licet in prima creatiõe vir mulierẽ pceſſerit.Vere alter nõ pręcedet alterũ in ſaluatiõe. Nã illud qd ſupra dictũ eſt mulier de viro:vir nõ de muliere,nihil nocebit:cũ ĩ ſucceſſiõe gñationis vir ita ſit de muliere,ſicut mulier de viro:licet in prima creatione mulier de viro ſolo generata ſit,oĩa autẽ ex deo ſicut dictũ eſt. ¶Probauit ſm ordinem creationis ſcdm inſtituta patrũ,virum nõ debere velari, nec mulierẽ denudare caput.Probat idẽ per naturã vtriuſq;:quæ viro breuiores capillos dedit in ſignũ libertatis:mulieri prolixos in ſignũ velãdi pudoris.Licet eñ quidã viri lõgiores habeãt:hoc fit p artẽ nõ per naturã. Si vero fœminę breuiores habeãt hoc eſt ex aliquo vitio,nõ ex natura.Litera ſic iungit́.Probaui ſuperi⁹ p ordinẽ creationis velandũ eſſe caput mulieris.Nũc voſipſi Corinthii iudicate qd nõ debere fieri,pbabo p naturã. Iudicate inquã:an decet mulierẽ nõ velatã orare deũ? Nõ vtiq;:qa nec ipſa natura docet vos ſic agere:imo phibet. Et cũ natura phibeat: ſi vir quidẽ nutriat comã,ignominia eſt illi:qa cõtra naturã agit. Si vero mulier nutriat comã, gl'ia eſt illi:qm̃ capilli lõgi dati ſunt ei a natura p velamẽ.i.ĩ ſignũ velaminis,qd capiti ſemp debet ſupponi.Probaui p ordinẽ creationis & p legẽ naturę virũ nõ debere caput velare:nec mulierẽ denudare. Sed ſi qs ĩter vos videt́ cõtentioſus,nec conſentit noſtris rõnibus:hoc vnũ dicemus ei:frater nos nõ habem⁹ talẽ cõſuetudinẽ:nec habuimus ĩ ſynagoga Iudęorũ:neq; adhuc habemus in noua eccleſia dei:vt vir velato capite,mulier nõ velato oret.Et qa cõſuetudo hoc nõ habuit, nec adhuc habet,pp̃terea qa admonitio ne nr̃a abuteris:iã nõ ſolũ ſuadeo:ſed ex authoritate noſtra pcipio ne vlteri⁹ fiat hoc ĩſuetũ.¶Poſtq̃ ab hoc malo coercuit Corinthios,trãſit ad alia:in quib⁹ longe deterius offendebant:ſeducti eñ a pſeudo magiſtris dereliquerãt inſtitutionem Pauli quã eis tradiderat de ſuſceptione corpis & ſanguinis Chriſti.Suaſerãt eñ eis pſeudo q; poſt cœnã cõmunicari deberẽt:hac eñ hora Chriſtus tradiderat hęc ſacramẽta diſcipulis ſuis participãda.Vnde in multa mala deuenerãt:qa cũ ĩter eos eſſent ſchiſmata,ad vnitatẽ corporis Chriſti accedere pſumebãt, & aliud malũ qa prius cœnabãt & inebriabãtur:& hoc ĩ eccl'ia:& ĩ his cœnis eos qui tãtos apparat⁹ nõ habebãt erubeſcere faciebãt:nec indigẽtibus aliquid miniſtrabant:& poſt hęc mala menſę dñi ſe ingerebãt. Litera ſic iungitur. Hoc qd pmiſſum eſt ne ſiat pcipio illud:aliud nõ laudans,ſed magis improbans.Hoc ſcilicet

Ratio ſenſualitatẽ ſemp regere debet.

ꝙ conuenitis ad cœnã dominicã in qua
deberetis vnũ fieri:vos dico nõ ꝑ hoc ꝓ-
fecturi in melius,ſicut deberetis,ſed la-
pſuri in deterius. Et cũ multa ſint mala
veſtra:primũ quidẽ omniũ hoc repono,
ꝙ vobis cõuenientibus in eccleſiã audio
ĩter vos eſſe ſciſſuras & diſcordias:cum
eccleſia vnitatẽ exigat:& ſicut audio,be-
ne credo ex pte .i. ꝓpter partẽ de vobis:
quos in ſchiſmatib⁹ ſcio gloriari.Credo
vtiq;:nã oportet credere. Nam religioſę
perſonę mãdauerũt mihi. Vel ita:ſciſſu-
rę ĩ vobis ideo ſunt:nã oportet eſſe ſciſ-
ſuras.i.quaſlibet diſcordias:&(qđ mai⁹
eſt)hęreſes.Neceſſe eſt eñ vt veniãt ſcã-
dala:ad hoc vt q ꝓbati ſunt & a deo ele-
cti,fiant manifeſti in vobis, perdurantes
in temptationibus:& vt reprobi fiãt ſi-
militer manifeſti.Quãdoquidem ſciſſu-
rę ſunt in vobis,ergo cõuenientibus vo-
bis in vnũ qui vnitati contradicitis:iam
nõ eſt.i.pro ſola cauſa diſcordię nõ licet
mãducare dominicã cœnam.i.corpus &
ſanguinẽ Chriſti,quę dñs diſcipulis ĩ cœ
na tradidit,vel iam.i. in hoc mũdo dñi-
ca cœna vobis pro diſcordia interdici-
tur:ſed in futuro damnabimini penitus.
Propter ſciſſuras nõ licet corpus Chri-
ſti accipere.Ideo etiã vobis nõ licet:quia
vnuſquiſq; veſtrũ pręſumit.i.pręſumen-
do anticipat propriã cœnam:nõ ſolũ ad
apparandũ,ſed etiã ad comedendum.Et
pręterea aliud malũ:qa alius quidẽ(qui
nõ habet vnde ſibi pręparet)eſurit. Ite-
rũ aliud malũ:Alius autẽ ebrius eſt. Sed
ſic in eccleſia comedentes nunquid non
habetis priuatas domos ad mãducandũ
& bibendũ?quas ſi nõ haberetis,tolerabi
lius eſſet in platea comedere.Aut contẽ
nitis eccleſiam dei in qua inebriamini:&
cõfunditis eos.i.verecũdiã infertis pau-
peribus qui nõ habent quid ſibi præpa-
rent?Et quia ſic impudenter agitis,quid
dicã vobis?Certe ſine charitate eſtis cõ-
temptores dei,ſectatores gulę &c.Laudo
ego vos in hoc?vtiq; nõ laudo,imo vitu
pero:vel ita. Laudo vos ĩ quibuſdã aliis:
ſed in hoc nullatenus laudo.Poſtq̃ vitu-
perauit in eis ordinem in quo male con-
ſueuerãt:determinat eis quõ ſacramẽta
Chriſti accipere debeãt:ſcilicet in abſti-
nẽtia,nõ in ebrietate:ſed in dolore & in
tribulatione.Litera ſic iungitur.Nõ lau
do vos,qa corpus dñi ebrii ſuſcipitis:ſic
eñ nõ eſſet accipiendũm:ſed in cõmemo
ratione tribulationis & mortis Chriſti.
Sed priuſq̃ ad hoc veniat: cõmendat il-
lud qđ dicturus eſt authoritate dñi,di-
cẽs. Ego accepi ab ipſo dño qđ iã tradi-
di vobis:& nũc iterũ tradã. Hoc ſcilicet
ꝙ dñs noſter Ieſus Chriſt⁹ in illa nocte.
Nox aũt ſignum eſt aduerſitatis & triſti
tię:in qua nocte nõ epulabat̃,nõ inebrie-
bat̃:ſed ad mortẽ ꝓ peccatis noſtris tra-
debatur:accepit panẽ.i. verã ſubſtãtiam
panis.Et agẽs gratias deo patri de hoc:
quia ſicut per eũ diſpoſuerat,humanum
genus redimebat:& in obœdiẽtia patris
perſeuerabat.In his verbis quib⁹ Chriſt⁹
gratias egit patri,dicitur ſubſtantia pa-
nis & vini appoſita in altari trãſire in ve
rã carnem,& verũ ſanguinẽ Chriſti.Gra
tias inquã agẽs fregit illud,quod vnũ &
inſeparabile durat inęternum:ſed fregit
cũ ſingulis totũ dedit:vt ꝑ hoc inſinua-
ret nos qui pſonis diuerſi ſumus,debere
vnũ fieri in dilectiõe dei.Fregit inquã &
dixit:Accipite.i.acceptabile hoc habete,
& ſubtiliter diſcutite myſteriũ huius ſa
cramenti:vt queadmodũ ego ꝓ vobis:ſic
& pro noĩe meo & proximis pati gaudea-
tis.Accipite inquã & manducate.In qua
re Chriſtus inſinuare voluit nõ ſuffice-
re nobis ſi credamus,niſi guſtãdo videa-
mus q̃ ſuauis eſt dñs:ſicut mãducare nõ
proficeret niſi crederem⁹. Et hoc qđ pa-
nis paulo ante erat,nũc vere eſt corpus
meũ:qđ corpus tradetur ꝓ vobis in mor
tẽ:licet nũc illud vobis porrigã immor-
tale,& impaſſibile.¶Notãdũ eſt hoc etiã
ſic eſſe ſigna ſubſtãtię:vt nullã ibi quali-
tatẽ notent:neq; mortalitatẽ,neq; ĩmor-
talitatẽ.Nec mirandũ eſt ſi(queadmodũ
ait Aug.)manibus mortalibus ſe ĩmor-
talem ferebat:cũ in transfiguratione qui
tunc & poſtea mortalis fuit:ſe in gloria
ĩmortalitatis & impaſſibilitatis Petro,
Iacobo,& Ioãni oñdit.Mãducate,inquit,
corpus meũ:& hoc facite.i.cõtinue ſumi
te.Nõ in gaudio & ebrietate,ſed in meã
cõmemorationẽ:vt vos ſemper memo-
res paſſiõis & mortis meę,& pati & mo-
ri velitis pro me.Similiter ſicut corpus,
accepit calicẽ poſtq̃ cœnauit:hic innuit

ꝙ poſt cœnam corpus ſimiliter dederit. Accepit inquã calicem dicẽs: Hic calix q paulo ante vera ſubſtantia vini erat: hic vtiq; calix eſt me⁹ ſanguis: & in hoc meo ſanguine eſt nouũ teſtamẽtũ. i. noua promiſſio. Lex eñ vet⁹ carnalia ꝓmittebat: ſed hoc ſacramẽtũ corporis & ſanguinis mei rem nouã: quia ſpirituale beatitudinẽ promittit. Teſtamẽtũ etiã ideo nouũ: qa nũq̃ eſt immutãdũ vt alii ritus inducãtur: & hoc. ſ. ſanguinẽ meũ: facite. i. ſumite in meã cõmemorationem. i. contrito & humiliato corde: nõ ſemel, ſed quotienſcũq; ſumitis. Et iuſtũ eſt vt hoc ſumatis in memoriã mei: quia quotiẽſcũq; manducabitis panem hunc. i. verũ corpus meũ quod ſpeciẽ & ſaporẽ panis retinet, ne ſumẽtes illud obhorreãt: & quotiens bibetis hũc calicẽ. i. ſanguinẽ meũ propter idem ſaporẽ & ſpeciem vini retinẽte: quotiẽs inquã hęc ſumetis, annũciabitis. i. repſentabitis mortẽ dñi: cui ſemper compati & cõmori debetis: facientes hoc donec dñs veniat ad iudiciũ: & ſeipſum vobis facie ad faciẽ tradat. ¶ Notandũ eſt cur dñs Ieſus poſt cœnã celebrato veteri paſcha, corpus & ſanguinẽ ſuũ, nouũ. ſ. paſcha diſcipulis tradiderit: qđ ſatis cõpetẽti ordine factũ eſt. Si eñ prius nouũ paſcha, deinde vetus celebraret, nõ videref ꝑ hoc nouũ ſacramẽtum deſtruere vetera, nec finem eſſe veterum: ſed videretur innuere ꝙ iterũ poſt hæc noua reducturus adhuc eſſet illa vetera: vt autẽ oſtenderet oĩa vetera in hoc nouo ſacrificio finẽ habere: nec illa vnq̃ eſſe reducẽda: congrue vetus paſcha ad deſtructionem præmiſit: & nouũ paſcha qđ ꝑmãſurũ erat ſuppoſuit: in quo oĩm veterũ finis fuit. Q̃nquidẽ in cõmemorationem & in cõformitatẽ Chriſti ſumenda ſunt hęc ſacramẽta. Itaq; quicũq; mãducauerit panem. i. corpus dñi. Vel biberit calicem. i. ſanguinẽ dñi indigne. i. in ſciſſura, in ebrietate: vel in hmõi malis, ille erit reus corpis & ſanguinis domini. i. damnabilis ꝑpter corpus & ſanguinẽ Chriſti indigne acceptũ. Ne aũt reus fiat homo ꝓbet ſeipm. i. examinet & diiudicet, ſe nõ cõferẽs illi q male agit: quaſi per hoc iuſtitiã ſuã pręferat: ſed ſe ipſe in cõtuitu infirmitatis ſuę diiudicet: & ſic probat⁹ edat de pane illo, & de calice bibat. Oportet vt homo ſic ſeipſum ꝓbet. Qui eñ manducat & bibit indigne: hic mãducat & bibit, nõ indulgẽtiã: ſed iudiciũ. i. dãnationẽ ſibi: & merito: qa nõ diiudicans. i. partũ diſcernẽs ab alio cibo corpus dñi: queadmodũ nõ diſcernebãt Corinthii: qa qđ in toto pręmiſerat de Corinthiis maxime intellexerat. Ex pręmiſſis infert ĩ eos. Quia indigne ſumitis corpus dñi: nec ab aliis cibis illud diiudicatis: ideo ĩter vos o Corinthii multi ſunt infirmi febribus & hmõi paſſionibus: & multi imbecilles qui virtute membrorũ priuantur: & etiã dormiũt multi ſomno mortis. Quia non examinamus nos, ideo ſic affligimur: ſi vero noſmetipſos diiudicaremus. i. mala facta noſtra diiudicaremus. i. dãnaremus flagello pœnitẽtię: nõ vtiq; iudicaremur. i. dãnaremur ꝑ his a dño. Vnde eñ homo ſeipm iudicat inde liber euadit iudiciũ dei. Et licet p infirmitatẽ & imbecillitatẽ ſic affligamur a dño: tñ dũ ſic iudicamur & ſm quoſdam de nobis male agentes dãnamur: nos alii ne ſimiliter peccem⁹ corripimur a dño: ĩ quo eñ deus iudicio agit cõtra impios: in eo miſericorditer caſtigat ſuos. Corripimur dico vt correcti non dãnemur cũ hoc mũdo: ideo nõ ait cũ Corinthiis, ſed cũ mũdo. Intelligit eñ eis q peccant non plus ꝓdeſſe accepta ſacramẽta: q̃ his qui in mũdo. i. in gentilitate adhuc permanent: q̃nquidẽ indigne ſumẽtes dãnãtur: & qa per dãnationẽ impioꝝ corripimur. Itaq; fratres mei vt digne & bene correpti ſuſcipiatis cũ vos cõuenitis ad manducãdũ cœnam dñi, expectate inuicem. i. alter alterũ nõ anticipantes, cõſtitutam horã accipiendi dñicã cœnã. Scdm enim traditionẽ dñi cõſueuit eccl'ia in die cœnę ad veſperũ cõmunicare. Dico vt expectetis. Si quis vero eſurit & legitimã horã expectare negligit: malo vt mãducet: domi q̃ ante horã anticipet cœnã Chriſti: nõ tñ poſtq̃ comederit participatur⁹ menſę Chriſti. Sic inuicem expectare vos volo: vt nõ conueniatis in iudicium. i. cõuentus veſter non ſit vobis cauſa damnationis. Hęc ſupradicta modo vobis propoſui: quia ſcio vos ſine his nõ poſſe ſaluari. Cętera autẽ ſine quibus tamen ſal-

Iudicãs ſeipm liber euadit iudiciũ dei.

uari poteſtis:ſed ad incremētū glorię pficua:illa cū ego venero diſponā vobis.

Cap.XII.

DE ſpiritualib9 autem nolo vos ignorare fratres.Scitis aūt qm̄ cū gētes eſſetis,ad ſimulachra muta ꝑut ducebamini euntes. Ideo notū vobis facio, ꝙ nemo in ſpiritu dei loquens dicit anathema Ieſu.Et nemo poteſt dicere dn̄s Ieſus,niſi in ſpū ſancto.Diuiſiones vero grāꝛū ſunt:idē autē ſpūs. Et diuiſiones miniſtrationū ſunt,idē aūt dn̄s. Et diuiſiones opationū ſunt, idē vero de9 q opat̄ oīa i oībus.Vnicuiqꝫ aūt datur manifeſtatio ſpūs ad vtilitatē. Alii quidē ꝑ ſpiritū dat̄ ſermo ſapientię. Alii aūt ſermo ſcientiæ ſcd̄m eūdē ſpiritū. Alteri fides in eodem ſpiritu. Alii gratia ſanitatum in vno ſpiritu. Alii opatio virtutū. Alii prophetia.Alii diſcretio ſpirituū.Alii genera linguarum.Alii interpretatio ſermonum.Hęc autem omnia operatur vnus atqꝫ idem ſpiritus,diuidens ſingulis prout vult.Sicut em̄ corpus vnū eſt,& mēbra habet multa,omnia autē membra corporis cum ſint multa,vnum corpus ſunt:ita & Chriſtus. Etem̄ in vno ſpiritu oēs nos in vnum corpus baptizati ſumus:ſiue Iudęi,ſiue gentiles,ſiue ſerui,ſiue liberi:& omnes in vno ſpū potati ſumus.Nā & corpus non eſt vnum membrum,ſed multa.Si dixerit pes,qm̄ nō ſum manus,nō ſum de corpe:num ideo non eſt de corpe? Et ſi dixerit auris qa nō ſum oculus,nō ſum de corpe:nū ideo nō eſt de corpe? Si totū corpus oculus,vbi auditus? Si totū auditus,vbi odoratus?Nūc aūt poſuit deus membra,vnūquodqꝫ eorū i corpe ſicut voluit. Qꝫ ſi eſſent oīa vnū membrum, vbi corpus?Nunc autem multa quidem membra: vnum autem corpus. Non poteſt autem oculus dicere manui,opera tua non indigeo:aut iterū caput pedibus:non eſtis mihi neceſſarii. Sed multo magis quę vident̄ mēbra corporis infirmiora eſſe,neceſſariora ſunt.Et quę putamus ignobiliora membra eſſe corporis, his honorē abundantiorem circūdamus. Et quæ inhoneſta ſunt noſtra,abundātiorem honeſtatem habent:honeſta autē noſtra nullius egent:ſed deus temperauit corpus ei cui deerat:abundantiorem tribuendo honorem, vt non ſit ſchiſma in corpe:ſed in idipſum pro inuicem ſollicita ſint membra. Et ſi quid patitur vnum membrum,cōpatiuntur omnia membra: ſiue gloriatur vnum membrum,congaudent omnia membra.Vos autē eſtis corpus Chriſti:& mēbra de mēbro. Et quoſdam quidem propoſuit deus in eccleſia:primū apoſtolos,ſecūdo prophetas, tertio doctores, deinde virtutes: exinde gratias curationū,opitulationes,gubernationes,genera linguarū: interpretationes ſermonum.Nūquid oēs apoſtoli? Nūquid oēs prophetę? Nūquid oēs doctores? Nunquid oēs virtutes? Nūquid omnes gratiam habent curationū?Nunquid omnes linguis loquuntur?Nunquid omnes interpretantur. Aemulamini aūtē chariſmata meliora †. Et adhuc excellentiorem viam vobis demonſtro.

Margin notes: ſ.q.i. multę autem. — Rom̄.xii. Ephe.iiii. lxxxix. di. ca.i. de hære. cū ex iniuncto. — Infra.xiiii. † al'. maiora.

HIc finis eſt de ſacramentis altaris:nunc tranſit vt doceat eos de donis ſpiritus ſancti : in quibus grauiter errabant.Qui enim maiora dona acceperant,gloriabātur aduerſus eos quib9 minores gr̄ę cōceſſę fuerāt.Hi autem qui minus acceperant,deſperabant: quia inferiores erant in donis ſpiritus ſancti.Qui vero maiorib9 gratiis abundabant,arrogabant hoc meritis ſuis:& meritis inferiorū hoc improperabant,in

hunc modũ derogãdo ſpiritui.Errabant
etiã ĩ hoc ꝙ grãs illas quæ ĩferiores erãt
vt genera linguarũ ꝓferebãt cęteris,ma-
giſqꝫ appetebãt.Vt aũt hũc errorẽ depel
leret,inſtruit eos ſic dicens. Cætera quæ
diſponã cũ venero ꝓtermitto:ſed de ſpi-
ritualibus vos docere illud nullo modo
differo. Nolo inquã vos fratres ignora-
re de ſpiritualib⁹.i.de donis ſpũs ſancti,
qd de his ſentiẽdũ ſit vobis.Hoc autẽ de
ſpũ dico ꝙ facit ceſſare a malo,& operari
bonũ. Sed ad hoc inducẽdũ ꝓmittit ſili-
tudinẽ dicẽs.Ideo ſcitote ꝙ ſpũs ſanctus
faciat nõ ſepari a Chriſto:qm̃ ſcitis ꝙ cũ
adhuc eſſetis gẽtes.i.gẽtiles vel gẽtiliter
viuẽtes:eratis euntes ad ſimulachra mu
ta ꝓut ducebamini a maligno ſpũ:qa ali⁹
ad ĩmolandũ,alius ad thurificãdũ,alius
ad adorandũ ducebaṫ.Vbi ait muta ido
la oſtendit ꝙ ratione nõ ducebãtur quæ
ſatis diſcernere poſſet:idolũ nõ eſſe deũ,
ſed ꝑ malignũ ſpiritũ.Et ideo qa a mali-
gno ſpiritu ad malũ ducebamini:ꝑ ſimi-
le notũ facio vobis ꝙ ꝑ ſpm̃ ſctm̃ a prio-
ri malo deſiſtitis. Qđ ęquipollenter ait.
Hoc facio vobis notũ ꝙ nemo loquẽs in
ſpũ dei,loquẽs actu,cogitatione, & ver-
bo:ſpũs em̃ q res eſt ĩuiſibilis nõ cogno-
ſcitur eſſe in hoĩe niſi per hęc quę extrin
ſecus vidẽtur vel audiũtur:nemo inquã
loquẽs in ſpũ dei:dicit ſimiliter actu,ver
bo,cogitatione,anathema.i.ſeparationẽ
a Ieſu.Nemo em̃ habens donũ ſpũs ſan-
cti poterit operari, cogitare:vel loqui ꝓ
quo ſepareṫ a Ieſu q̃diu ſpũs in eo man-
ſerit. In hoc multum releuat deſperatio
nem eorum qui minores gratias accepe-
rant:cum dicat nõ poſſe ſeparari a Ieſu:
in quo ſpũs dei per aliquod donũ mãſe-
rit.Nec ſolũ facit ſpiritus ne ſeparemur
a Ieſu:ſed etiam nemo poteſt dicere ver
bo,opere,cogitatiõe. Ieſus eſt dñs meus,
quia ego ſeruus eius.i. nemo poteſt bo-
num operari, niſi in ſpiritu ſancto qui ꝑ
eum operaṫ.Ieſus eſt dñs meus. Hoc ne-
quit dicere qui non eſt ſeruus eius:qa ſi
non eſt ſeruus, mẽtitur potius q̃ verum
dicat. Hic multũ deprimit eos q de ma-
iorib⁹ donis ſe ꝓferebãt aliis:cũ dicat ni
hil eſſe ex merito hoĩs:ſed totũ in ſpiri-
tu ſctõ. Licet hoc indifferenter det ſpũs
declinare a malo & facere bonum:grãs tñ
eiuſdẽ ſpũs diuiſim diſtribuũtur diuer-
ſis. Sed licet diuiſiões ſint gratiarum,tñ
idem & indiuiſus eſt ſpũs q diuiſas dat
grãs. Et ſicut ſunt diuiſiões gratiarũ,ita
ſunt diuiſiões effectuũ earũ.ſ.miſtratio-
nũ.Hic em̃ miſtrat in epiſcopio:hic in ſa
cerdotio:& ſic ĩ cæteris gradib⁹ eccleſię.
Dicimus etiã miniſtrationes in qbuſcũ-
ꝙ idonee miniſtram⁹ ꝓximo.Et licet di-
uiſiones ſint miſtrationũ,tñ idẽ eſt dñs q
dat gratiã in qua miniſtram⁹. Sunt etiã
diuiſiones opationũ quę in nobiſipſis be
ne operamur:orãdo, vigilãdo,ieiunãdo:
& hę opationes ſunt effect⁹ gratiarũ. Et
licet diuiſę ſint opatiões,tñ idẽ eſt deus
qui operaṫ oĩa quęcũqꝫ opportuna videt
ſaluti ĩ oĩb⁹. Qđ ita ait.Idem ſpũs,idem
dñs,idem deus:nõ ꝙ diuerſas intelligat
ſubſtãtias,ſed vt trinitatẽ in pſonis,vni-
tatẽ deſignet in ſubſtãtia.Et licet ſint di
uiſiones gratiarũ,tñ vnicuiqꝫ daṫ mani-
feſtatio ſpũs.i.aliqđ bonũ ꝑ qđ ſpũs opa-
ri ĩ eo manifeſteṫ ad vtilitatẽ.Sic.n.vtile
eſt min⁹ donũ cui daṫ:ſicut maius donũ
alteri. Deus em̃ non ſcđm merita hoĩm
grãs ſuas diſtribuit:plerũqꝫ em̃ min⁹ di-
gno maius donũ: plerũqꝫ digniori min⁹
daṫ:ſm ꝙ de⁹ videt hũc magis opportu-
nũ ad illud exercẽdũ,illũ ad aliud:enũe-
rat grãs dicẽs: Diuiſiones vtiqꝫ ſunt gra
tiarũ. Nã alii quidẽ.i.diſcrete datur per
ſpm̃ ſapiẽtia.i.cognitio diuinorũ,& ſer-
mo ſapiẽtię vt gratioſe eloqui poſſit qđ
bene ſapit.Alii aũt daṫ ſciẽtia de hũanis
& ſermo:vt expedite loquatur qđ ſcit:&
hoc ſcđm eũdẽ ſpm̃,excluſo merito hoĩs.
Alteri daṫ fides.i. vel cõſtãtia fidei vt ꝑ
fide tuẽda nõ dubitet mori.Vel fides qa
nouit ſacramẽta fidei:& hoc in eodẽ ſpi
ritu.Alii datur grã ſanitatũ:vt ꝑ virtu-
tẽ ſpũs poſſit depellere morbos:& hoc in
vno eodemqꝫ ſpũ:qa tędebat eũ ſingulis
donis ſpm̃ apponere.cõprehẽdit cęteras
gratias:& ad vltimũ ſubdit oẽs dari per
ſpiritũ.Alii datur operatio virtutũ.i.mi
raculorũ quę cõtra legem naturę fiunt:
vt cæcum illuminare,mortuum ſuſcita-
re.Alii datur prophetia.i. reuelatio fu-
turorum,vł intellectus ſcripturarũ.Alii
datur diſcretio ſpirituũ:quia ſcit diſcer
nere quo ſpiritu quiſqꝫ operetur ali-
quid vel loquaṫ.Alii dantur genera lin-

guarũ:qa ſcit loqui diuerſis linguis. Alii datur interpretatio ſermonũ:ꝙ gręcum ſcit interpretari per latinũ,vel econuerſo. Vel interpretatio ſermonũ.i. expoſitio allegoriarũ. Et cũ diuerſis hęc diuerſa dentur,tñ hęc oĩa operatur vnus atq idem ſpiritus:quem ſupra vocaui deum & dñm: ſpiritus dico diuidens ſingulis prout vult.i.per gratiã nõ per meritum. ¶Hic incipit oſtendere diuerſitatẽ membrorũ in eodem capite qui eſt Chriſtus: & quomodo illa diuerſa vnũ ſtant in capite Chriſto. Litera ſic iũgitur. Bene dico ſpũs diuidẽs ſingulis.i.diuerſis membris diuerſas cõferens gratias. Nã Chriſtus eſt vnũ corpus diuerſa habẽs membra:ſicut vides ꝙ corpus hoĩs vnũ eſt,& tñ habet multa mẽbra .i. diuerſos actus habentia:& tñ omnia mẽbra corporis cũ ſint multa .i. diuerſa , ſunt vnum corpus. Ita Chriſt9 diuerſa mẽbra habet in eccleſia:& tñ in eo capite vnũ ſunt:nec mirũ:quia ſicut per eandẽ animã diuerſa mẽbra viuũt,ſic per eundẽ ſpm̃ vniuerſa mẽbra eius regũtur. Vere Chriſt9 eſt vnũ corpus:etem̃ oẽs nos ſum9 baptizati & viuificati ĩ vno ſpũ,trãſeũtes ĩ vnũ corpus Chriſti. Oẽs dico indifferẽter ſiue ſim9 Iudęi,ſiue gẽtiles,ſiue ſerui ſiue liberi. Et ſicut baptizati,ſic etiã oẽs poſt baptiſmũ potati ſumus vno eodẽq ſpiritu in cõfirmatione:& ĩ cæteris ordinib9 eccleſię. Vere nos baptizati ſumus oẽs.i. vere ſumus diuerſa mẽbra. Nã ſicut corpus hoĩs nõ eſt vnũ mẽbrũ ſed multa:& per ſimile nõ eſt Chriſtus vnũ mẽbrũ,ſed multa. Illud etiã totã refert ſententiam. Nũc infert a ſuperiori ꝙ nos omnes vno ſpũ baptizati & potati,ſum9 vnũ corpus Chriſti:quia vnũ:igiẽ ſi dixerit pes.i.inferius membrũ in eccleſia:qm̃ nõ ſum manus.i. talis operator vt ille:ideo nõ ſum de corpore Chriſti:non ideo ſequitur eũ nõ eſſe de corpore Chriſti. Qđ eſt dicere ille q eſt inferior non poteſt ſe abrũpere ab vnitate Chriſti:quia habet aliũ ſuperiorẽ ſe in eodẽ corpe Chriſti. Et ſicut pes nõ abrũpitur,qa non eſt manus:ita ſi dixerit auris.i.ille quem per aliũ docẽtẽ oportet intelligere qa nõ ſum oculus.i. quia per me nõ omnia intelligo:ideo nõ ſum de corpore:non ſequitur ideo non eſſe de corpore. Dixerat ſuperius ꝙ corpus non eſt vnum membrum,ſed nõ dederat rationem quare:& hoc nũc ſubdit, dicens. Vere auris licet nõ ſit oculus:tamen eſt de corpore:quia ſi ideo nõ eſſet: ſequeretur ꝙ oculus eſſet totũ corpus. Sed ſi oculus eſſet totum corpus,vbi eſt auditus? Ecce pœnuria in corpore. Et ſi auditus eſt totũ corpus,vbi eſt odorat9? Iterum pœnuria. Per odoratũ diſcretionem boni & mali accipimus. Ne autẽ in corpore eſſet hæc pœnuria,poſuit nunc deus diuerſa mẽbra, vnũquodq eorũ in vno corpore,ſicut voluit diſtribuens eis gratias. Nõ ſolũ ꝓpter remouẽdã pœnuriã vnũ membrũ nõ eſt totũ corpus,ſed etiã ideo eſſe nõ poteſt:quia ſi eſſent oĩa membra vnũ membrũ,vbi eſſet corpus? Periret vtriq corpus:quia ſi oĩa membra eſſent manus:nec ſic eſſet corpus hoĩs. Si iterũ oẽs in eccleſia eſſent Apl̃i,vel vnũ aliquid:nec ipſi eidẽ eſſent apoſtoli,cum nõ eſſent quib9 prędicarẽt. Q̃ñquidem ſi vnũ mẽbrũ totũ corpus diciẽ:& pœnuria in corpe,& etiã defectus corpis ſequitur: Propterea nũc quidẽ multa & diſcreta ſunt membra:corpus aũt horũ membrorũ vnũ eſt. Et quia ex neceſſitate inferiora vt ſupiora mẽbra ſic ſunt in corpore:igiẽ nõ poteſt oculus dicere manui .i.ſupior inferiori:non indigeo opa tua: cũ vnũ mẽbrũ ablatũ pœnuriã faciat corpori. Per hoc ſatis apparet, ꝙ qui maius donũ accepit:nõ habet vnde ſe præferat ei qui min9 accepit:cũ inferior ſic faciat pœnuriã corpis vt ſupior, ſi remoueaẽ. Aut iterũ caput pedib9. Superior ſimiliter inferiori dicere nõ poteſt,nõ eſtis mihi neceſſarii:cum oculus purgatiõe per manũ indigeat:caput vt pedibus portetur:ad hoc qđ guſtare, audire,vl̃ videre deſiderat. Inferiora non tm̃ nõ ſunt neceſſaria:ſed etiã multo magis ſunt neceſſaria aliqñ ea mẽbra corpis q̃ videnẽ eſſe infirmiora. Plęrũq em̃ qlibet idiotę magis neceſſarii ſunt in ꝓcuratione eccleſiaſticorũ,q̃ hi qui magis ſapientes ſunt ſcdm̃ opportunitatẽ tẽporis. Et ea membra eccleſię q̃ putamus ignobiliora qa labũtur,aliquãdo his circũdamus abundãtiorem honorẽ.i.hos tales ſolertiori cura fouere debem9:& reducere ad melio-

ra.Noſtra etiã mẽbra quę inhoneſta ſũt, vt pudenda in corpe.Et fornicator ille q vxorẽ patris duxerat ĩ eccleſia Corĩthiorũ. Vt Dauid qñ peccauit ĩ vxorẽ Vrię. Hęc inhoneſta habẽt abũdãtiorẽ honeſtatẽ.i. diligẽs & honeſta cura exhibẽda eſt eis:ne ſi ſpernãtur deſperẽt:quia fortaſſe cras perfecti erũt,vt in Dauid viſum eſt. Inhoneſta indigẽt honeſtate:ſed honeſta mẽbra nõ egẽt vllius honoris impenſi ſibi ab alio.Qui eñ perfecti ſunt nõ egent alio. Honeſta quidẽ nullo egẽt:ſed deus tẽperauit.i. modificauit corpus vt honeſta ornarẽt inhoneſta. Tẽperauit inquã tribuẽdo abundãtiorẽ honorẽ ei mẽbro cui aliqd deerat:vt membrũ ęgrũ maiori dilectione foueremus q̃ ſanũ. Ideo ſic tẽperauit vt nõ ſit ſchiſma.i.diſcordia ĩ corpe Chriſti:ſed oĩa mẽbra ſollicita ſint pro inuicẽ.i.alterũ pro altero:ſentientes idipſum .i. anguſtiã proximi iudicantes propriã. Et ſi quid moleſtię patit̃ vnum mẽbrũ,cõpatiant̃ oĩa mẽbra:ſiue gloriatur vnũ membrũ,cõgaudeãt omnia mẽbra. Et quicquid dixi de vnitate corporis Chriſti,totũ ſpectat ad vos o Corinthii:qa vos eſtis vnũ corpus Chriſti:& diuerſa mẽbra pendẽtia de mẽbro Chriſti,qui vos de fide docuit. Vel mẽbra pẽdentia de mẽbro.i.de capite Chriſto:qui ſupremũ membrũ eſt eccleſię. Locutꝰ eſt ſuperius de diuerſitate mẽbrorũ Chriſti, quõ vnũ ſint in capite ſuo Chriſto:loquitur adhuc de eiſdẽ mẽbris ſcd̃m diuerſitates donorũ quę habẽt a ſpũ ſancto:volẽs cõparare dona illa inter ſe quę magis ſint vtilia:q̃ minꝰ:vt charitas & prophetia q̃ maxĩa ſunt.Loqui diuerſis linguis, longe his inferius. Et hęc ideo cõparat, qa Corinthii gñª linguarũ (quæ vltima erat)pręferebãt oĩbus gratiis. Litera ſic iungitur. Vos eſtis membra pendẽtia de mẽbro.i.de capite Chriſto:in quo vnum corpus eſtis,& in hac vnitate diſcretio: qa quoſdã quidẽ.i.diſcrete poſuit deꝰ in ecclĩa.Primũ.i.in prĩo & excellentiſſimo gradu ponẽs Aplõs. Scd̃m poſt Apoſtolos poſuit prophetas.i.viros illuminati ſenſus:qui aperirent ſcripturas. Tertio gradu ſub prophetis poſuit doctores,q de moribus inſtruerẽt.In his tribus ſeruauit ordinẽ:reliqua ſine ordĩe miſcuit.

Deide poſt doctores poſuit virtutes,eos ſcilicet qui in virtute dei cæcos illuminarent:mortuos ſuſcitarent.Exinde poſuit gratias curationũ,eos ſcilicet q dono dei morbos depellerẽt.Dehinc opitulationes.i.adiutores prędicatiõis vt Barnabam & Timotheũ : quo officio adhuc fungũtur legati Romanę ſedis.Poſt hæc poſuit gubernationes.i. epiſcopos,pſbyteros:qui eccleſias fideliũ gubernarent. Ad vltimũ poſuit genera linguarũ.i.vltimã gratiã quã vos o Corĩthii maxime deſideratis.Et cõgrue deus diuerſitates gratiarũ in eccleſia ordinauit.Nunquid eñ oẽs fuerunt apoſtoli? Si oẽs vtiq; nec vnus. Nã ſi cũ omnes eſſent apoſtoli nõ eſſent quibus prędicarẽt verbũ dei:quia oẽs perfecti.Iterũ nũquid oẽs eſſent prophetę?Sic iam nihil alicui poſſet reuelari:qa ſinguli eſſent pphetę.Nunqd iterũ omnes erunt doctores?Nõ eſſet quem de moribus inſtruerent:quia omnes docti. Nunquid omnes virtutes? Sic nec eſſet cui fierent miracula.Nũquid omnes habent gratiam curationum?Non:quia nõ eſſet quem curarent.Nũquid omnes variis linguis loquũtur?Sic iam vile & cõmune fieret donum dei. Nũquid omnes interpretãtur.i. linguam in linguã trãſferre nouerũt?Si omnes interpretes:pro nihilo fieret interpretatio. Cum autem ſint tot dona ſpiritus ſancti:ęmulamini .i. deſiderate ea chariſmata .i. gratuita dona ſpiritus quę ĩter prędicta ſunt meliora.Chariſma gratuitũ dicitur.Et pręter hæc quę ſupra monſtraui:demõſtro vobis adhuc viam excellentiorem.i.charitatem,quæ via eſt & omni dono excellentior:quia cætera omnia non ſufficiũt ad beatitudinem ſine charitate.

Chariſma gratuitũ dicitur.

Cap.XIII.

SI linguis hominũ loquar & angelorũ,charitatem autem nõ habeam: factus ſum velut ęs ſonans aut cimbalum tinniẽs.Et ſi habuero prophetiam, & nouerim myſteria omnia,& omnem ſciẽtiam, & ſi habuero omnẽ fidẽ,ita vt mõtes trãſferã,charitatem

De pœn. diſt.ii.ſi eñ inge.

Seuidenter in ſi. de cõ. di. iiii. ſolet de pe. di. iii. ca ſi. & diſt. vii. nullus. xxxi. q. iii. illud. Phil. ii.

autẽ nõ habeam: nihil ſum. Et ſi diſtribuero i cibos pauperũ oẽs facultates meas: & ſi tradidero corpus meũ ita vt ardeã: charitatẽ aũt nõ habuero: nihil mihi prodeſt. Charitas patiẽs eſt, benigna eſt. Charitas non ęmulatur, Nõ agit perperã, nõ inflatur, non eſt ambitioſa, nõ quęrit q̃ ſua ſunt: nõ irritatur, nõ cogitat malũ, non gaudet ſup iniquitate: cõgaudet aũt veritati. Oĩa ſuffert, oĩa credit, oĩa ſperat, oĩa ſuſtinet. Charitas nunq̃ excidit: ſiue prophetię euacuabũtur, ſiue liguę ceſſabũt, ſiue ſciẽtia deſtruet̃. Ex parte. n. cognoſcim⁹, & ex pte ꝓphetam⁹. Cũ aũt venerit qđ ꝑfectũ eſt: euacuabit̃ qđ ex parte eſt. Cũ eſſem paruulus, loq̃bar vt paruulus, ſapiebã vt paruulus, cogitabã vt paruulus. Qñ aũt factus ſum vir, euacuaui q̃ erãt paruuli. Videmus nũc ꝑ ſpeculũ i ęnigmate: tũc autẽ facie ad faciem. Nunc cognoſco ex parte: tunc autẽ cognoſcã ſicut & cognitus ſum. Nũc autẽ manẽt fides, ſpes, charitas: tria hæc. Maior autẽ horum eſt charitas.

de pe. di. ii. charitas nunq̃.

QVia vult Corinthios magis appetere charitatẽ q̃ linguas: pbat charitatẽ excellentiorẽ eſſe q̃ loqui linguis, dicẽs. Charitas vtiq͂ linguis eſt excellẽtior: nam ſi ego loquar linguis oĩm hoĩm: loquar etiã linguis angelorũ: non ꝙ angeli linguis loquantur: ſed quibuſdã ſignis alteri alter voluntatẽ ſuam ſignificat: & ſi ego tantę perfectiõis eſſem vt ego monitiones angelorũ cognoſcerẽ, vel linguis angelorũ loquerer. Cũ eñ angeli aſſumpta forma aliqua hoĩbus loquũtur, neceſſe eſt vt verba humana ꝓferãt: ſi aũt hęc eadẽ verba loquar. vel ita. Si loquar linguis hoĩm. i. humaniter viuẽtiũ: & linguis angelorũ. i. eorũ q ĩ hoc mũdo cõtẽplatiue viuũt: charitatẽ autẽ nõ habeã: factus ſum inutilis velut ęs ſonãs: quod infructuoſe quãtũ ad ſe ptundit: aut velut cimbalũ tinniens: qđ aures hoĩm delectat, ſeq͂ ptundit & diminuit.

Angeli an loquãtur inter ſe.

Et ſi habuero prophetiã vt illuminato ſenſu vẽtura prædicerem. Et ſi nouerim oĩa myſteria. i. figuras operũ dei: vt diluuiũ figura fuit baptiſmi: & ſimilia. Et ſi nouerim oẽm ſcientiã. i. ipſoꝝ myſteriorũ ſignificationẽ. Et ſi habuero oẽm fidẽ ita vt mõtes (ad literã) trãſferã. Hoc eñ erat meritũ fidei: vt ſi fidelis diceret mõti tollere hinc & mittere ĩ mare, ita pro certo fieret. Vel aliter. Si habuero tã perfectam fidem vt mõtes. i. diabolos ab obſeſſis corporibus transferã in porcos vel in huiuſmodi: charitatem autem non habuero: nihil ſum. i. nullius meriti ꝓpter fidem ſine charitate iudicor. Et ſi diſtribuero. i. diuerſis tribuero non ſuperflua mea tm̃: ſed etiam facultates meas. i. quę facultas & poſſibilitas eſſet mihi retinere: diſtribuero dico non in ſuperflua, ſed in cibos: nec diuitum ſed pauperum: & oẽs quotquot ſunt facultates: Et ſi tradidero corpus meum ita vt ardeam ſicut Laurentius: charitatẽ autẽ nõ habuero: nihil mihi prodeſt. Cętera ſine charitate nõ proſunt: ſed charitas etiã ſi ꝑ ſe cõſiderari queat patiẽs eſt. i. virtutẽ patiẽtię habet: etiã ſi nihil qñq͂ patiat̃. Eſt etiam benigna. i. larga & abundans dilectione ꝓximi: etiam ſi non habet quid tribuat. Poſtq̃ bona in charitate poſuit: mala remouet ab eadẽ dicẽs. Charitas non ęmulatur. i. nemini inuidet. Non agit perperã. i. peruerſe aliquid: non inflatur. i. non ſuperbit de temporali bono vel ſpirituali: non eſt ambitioſa vt dignitates mundi concupiſcat: non quærit quę ſua ſunt tm̃: ſed ęque vtilitati intendit ꝓximi vt ſuę. Vel nõ q̃rit. i. nõ requirit q̃ ſua ſunt ſi qs abſtulerit ei. Nõ irritat̃. i. nõ prouocatur ad irã: nõ cogitat malum: vt dicat vel ĩferat alicui. Nõ gaudet ſup. i. de iniquitate: ſi videt inique agi in ꝓximũ, potius cõpatit̃: cõgaudet aũt veritati. i. ſm veritatem loquenti vel agenti. Oĩa etiã aduerſa quę inferũtur patienter ſuffert: tolerat omnia: credit quęcunq͂ de deo ſane credi oportet. Oĩa ſperat & in pręſenti virtutes, & in futuro gloriã. Oĩa ſuſtinet. i. ſi differat̃ retributio: longanimis eſt ĩ ſuſtinẽdo. Alia excellẽtia charitatis ſcilicet qa charitas nũq̃ excidit. i. permanens eſt in ęternum: & nũq̃ pręteriit. Ve

Charitati nullũ malũ ineſt.

re charitas ſola nō excidit.Nam prophe
tię & ſcientia quę inter cętera magis ſta
te videnť: illa deſtruunť.Siue eñ ꝓphe-
tię ſint,euacuabunť in futuro. Cũ enim
oĩa oïbꝰ aperta ſient,qd ꝓpharent? Si-
ue linguę ſint,ille ceſſabũt:oïbꝰ eñ in fu
turo idẽtitas erit ſermonis.Siue ſcientia
quę nũc habeť,illa deſtrueť: Quia de ſciẽ
tia qbuſdã videbať ꝙ ꝑmanẽs eſſet:ꝓbat
ꝙ reuera ſciẽtia p̃ſens deſtrueť:qa nũc co
gnoſcimus.i.ſcimus ex parte.i. imperfe-
cte.Et vere ꝓphetia euacuabiť.Nã nunc
ꝓphetamus ex parte.i.imperfecte : ſed in
futuro cũ venerit qđ ꝑfectũ eſt:euacuabi
tur om̃e illud qđ ex parte.i.imꝑfectũ eſt.
¶Opponeret aliqs.Verũ qdẽ eſt ꝙ ſcien-
tia nũc eſt imꝑfecta: ſed ꝑfecta erit in fu-
turo:ſed tñ illa pars ſciẽtię q̃ nũc eſt,nō
deſtruetur:ſed in illa totalitate ſcientiæ
claudeť. & hoc per inductã ſimilitudinẽ
Paulus deſtruit ꝙ nec illa ſcientia q̃ nũc — Scientiæ euacuatio
eſt ꝑmaneat:qa quẽadmodũ puer nil per
rationẽ ſed ꝑ ſenſus & ꝑ quaſdã imagĩes
intelligit de lapide ꝙ durus ſit & ſolidꝰ
& de aliis ſimiliter:cũ aũt idẽ puer factꝰ
eſt vir dimiſſis imaginibꝰ iã nō corpora
li ſenſu diſcernere quęrens ſola vi ratio
nis lõge melius cognoſcit de eiſdem: ita
vt ſenſualis & imaginaria cognitio quã
puer habuit nulla iã ſibi ratione vtenti
eſſe videať:ſic ſcientia huius mundi per
quaſdã ſimilitudines imaginať deum:vt
quia videt aliquẽ potentẽ penſat deũ qui
hũc creauit lõge potẽtiorẽ:& de cæteris
ſimiliter: Sed in futuro cognoſcemꝰ deũ
ſicuti eſt:quẽ nō cognoſcimꝰ mõ ſicut eſt
ſed tantũ imaginamur ꝑ quaſdã ſimilitu
dines.Et qa tũc ꝑfecta:nũc imꝑfecta : tũc
ſecundũ veritatẽ rei:nunc ſecundũ ima-
gines tantũ:ꝓpterea dixit ſciẽtiã deſtrui
Dilectio autem nō deſtrueť : qa eundem
tunc diligemus quẽ nũc diligimus: licet
tunc perfectius. Vere qđ imperfectum eſt
euacuabiť cũ venerit qđ eſt ꝑfectũ:quem
admodũ videtis ꝙ cũ eſſem paruulꝰ vim
rationis ignorãs loquebar vt paruulus,
ſapiebã vt paruulus,cogitabã vt paruu
lus:omnia imperfecte:Sed quando factus
ſum vir:& vim rationis exercui:euacua-
ui ea quæ erant paruuli: qa iam ratione
longe melius intellexi ea quæ dum eram
paruulus vix per imagines & ſenſus ali-
quantulũ cognoui.Similiter quemadmo
dum pueri videmus nunc.i.in præſenti
deum per ſpeculũ.i.nō per veritatẽ rei ſi
cuti eſt:ſed per quandã ſimilitudinẽ qua
deum imaginamur: nec ꝑ ſpeculũ qđ ali
quantulum ſit lucidum:ſed poſitũ in ęni
gmate.i.ĩ obſcuritate tãta vt veritas rei
ſecũdũ qđ eſt nullo modo cognoſcatur:
ſed tunc in futuro videbimus deũ facie
ad faciẽ.i.videbimus deũ ſicuti eſt.Et qa
ſic erit:apparet ꝙ p̃ſens ſciẽtia penitꝰ de
ſtruetur:ſed charitas ꝑmanebit: dũ eũdẽ
quẽ nunc diligmus,in futuro diligemus
De vobis vtiq; ſic erit: vt nũc imperfecte
tũc perfecte cognoſcatis:qa ego ipſe nũc
cognoſco deum ex parte.i.imperfecte:ſed
tũc in futuro cognoſcã eũ tã ꝑfecte ſicut
& ego cognitus ſum a deo:cui nihil la-
tet in me.Ideo charitas eſt excellẽtior qa
cũ alia deſtruanť:illa ſola permanebit:&
etiã nũc dũ in pręſenti cũ aliis virtutibꝰ
ꝑmanet:excellẽtior eſt oïbus illis. Sed li-
tera ſic iungitur.In futuro deſtruentur
ſed nunc manent fides,ſpes,charitas.Per
has omnes virtutes intelligit ꝙ fidẽ ſpẽ,
& charitatem,ſatis leuiter habere pote-
ſtis:qa non ſunt niſi tria hæc: & cum tã
pauca ſint:pręparant omnẽ gloriã.Et li-
cet ſimul maneant:tñ charitas eſt maior
horũ.i.inter hęc vel maior his, fide ſcili
cet & ſpe: & qa permanebit in æternũ : &
nunc maior eſt . ideo ſectamini charita-
tem pręcipue:non genera linguarum.

Cap.XIIII.

SEctamini charitatem,
ęmulamini ſpiritualia
magis autẽ vt prophe
tetis.Qui eñ loquitur
lingua,non hoibus lo
quitur ſed deo.Nemo enim audit: ſpi
ritus autẽ loquitur myſteria.Nã qui
prophetat , hominibus loquitur ad
ædificationem, et exhortationem , et
conſolationem.Qui loquitur lingua
ſemetipſum ædificat, qui autem pro-
phetat eccleſiam†ædificat. Volo au- — †Habet dei.
tem oẽs vos loqui linguis, magis au
tẽ ꝓphetare.Nã maior eſt qui ꝓphe-
tat q̃ q loqtur linguis:niſi forte inter

pretetur, vt eccleſia ędificationē accipiat. Nunc autē fratres: ſi venero ad vos linguis loquens: quid vobis prodero, niſi vobis loquar: aut in reuelatione: aut in ſciētia, aut in prophetia, aut in doctrina, Tamen quæ ſine anima ſunt vocem dantia, ſiue tibia, ſiue cithara, niſi diſtinctionem ſonituū dederint, quomodo ſcietur id qđ canit' aut qđ citharizatur? Etenim ſi incertā vocē det tuba: quis parabit ſe ad bellum? Ita & vos per linguam niſi manifeſtum ſermonem dederitis, quomodo ſcietur id quod dicitur? Eritis eñ in aera loquentes. Tam multa vt puta genera linguarum ſunt in hoc mūdo: & nihil ſine voce eſt. Si ergo neſciero virtutē vocis, ero ei cui loquor barbarus, & qui loquitur mihi barbarus. Sic & vos quoniam æmulatores eſtis ſpirituum ad ædificationem eccleſię, quęrite vt abundetis. Et ideo q loquitur lingua, oret vt interpretet'. Nam ſi orem lingua, ſpiritus meus orat, mens autem mea ſine fructu eſt. Quid ergo eſt? Orabo ſpiritu, orabo & mente. Pſallam ſpiritu: pſallam & mente. Cæterum ſi benedixeris ſpiritu: quis ſupplet locum idiotę? Quomodo dicet amen ſuper tuam benedictionem? Quoniam quid dicas neſcit. Nam tu quidem bene gratias agis: ſed alter non ędificatur. Gratias ago deo † ꝙ omnium veſtrum lingua loquor. Sed in eccleſia volo quinq; verba ſenſu meo loqui vt & alios inſtruam: q̄ decem milia verborum in lingua. Fratres, nolite pueri effici ſenſibus: ſed malitia paruuli eſtote: ſenſibus autem perfecti eſtote. In lege eñ ſcriptum eſt. Quoniam i aliis linguis & in labiis aliis loquar populo huic: & nec ſic exaudient me dicit dominꝰ. Itaq; lingue in ſignum ſunt non fidelibus, ſed infidelibus: Prophetiæ autē non infidelibus ſed fidelibus. Si ergo conueniat vniuerſa eccleſia in vnū, & omnes linguis loquantur, intrent autem idiotę aut infideles, nonne dicēt quid inſanitis? Si autem omnes ꝓphetent, intret autem quis infidelis vel idiota, conuincitur ab omnibus, diiudicatur ab omnibus. Occulta eñ cordis eius manifeſta fiunt, & ita cadens in faciem adorabit deum pronunciās ꝙ vere deus i vobis ſit. Quid ergo eſt fratres? Cum cōuenitis, vnuſquiſq; veſtrum pſalmum habet. Doctrinā habet. Apocalipſim habet. Linguam habet. Interpretationem habet, om̄ia ad ędificationem fiant. Siue lingua quis loquitur ſecundum duos, aut vt multum tres & per partes, & vnus interpretetur. Si autē non fuerit interpres taceat i eccleſia: ſibi autem loquatur & deo. Prophetę autem duo aut tres dicant, & cæteri diiudicent. Qđ ſi aliquid † reuelatum fuerit ſedenti, prior taceat. Poteſtis enim omnes ꝑ ſingulos prophetare, vt omnes diſcant, et omnes exhortentur. Et ſpiritus ꝓphetarum prophetis ſubiectus eſt. Non enim diſſenſionis eſt deus ſed pacis: ſicut in omnibus eccleſiis ſanctorū doceo. Mulieres in eccleſiis taceant. Nō enim ꝑmittitur eis loqui, ſed ſubditas eſſe, ſicut et lex dicit. Si quid autem volunt diſcere, domi viros ſuos interrogent. Turpe eſt enim mulieri loqui in eccleſia. An a vobis verbum dei ꝓceſſit, an in vos ſolos peruenit? Si qs videtur propheta eſſe, aut ſpiritualis, cognoſcat quę ſcribo vobis, quia domini ſunt mandata. Si quis aūt ignorat, ignorabitur. Itaq; fratres æmulamini prophetare, et loqui linguis nolite prohibere. Omnia autem honeſte et ſecundū ordinem fiant in vobis.

†Habet meo.

Eſa.xxviii.

†Aliis.

i.timo.ii. xxiii.di. mulier. Gen.iii.

xxxvii.di. ideo i fi & xxxviii.di. g ca.xv. q.i.§.i.

POſtq̄ de charitate ꝓbauit ꝙ ex-
cellentior eſſet non ſolū linguis
ſed & omni virtute: ꝓbat ꝙ pro
phetare dignius & vtilius ſit in eccleſia
q̄ loqui linguis:& hoc probat multis mo
dis dicens.Licet dicam prę omnib⁹ ſecta
mini charitatē:volo tamen æmulemini
ſpiritualia.i.deſideretis ſpirituales gra-
tias.Et cū omnes vtiles ſint:tamē deſide
rate vt ꝓphetetis magis q̄ loqui linguis
Et magis vtiq; eſt deſiderandū: quia ille
qui loquitur lingua incognita loquitur
non hominibus.i.non ad ædificationem
hominum ſed deo.i.ad honorem dei tā-
tum,q linguā dedit: Vere non hominib⁹.
nam nemo hominum audit.i.intelligit q̄
ille loquitur:ſed licet nemo audiat,tamē
ſpiritus ſanctus loquitur myſteria per il
lum loquentem lingua incognita. Vere
magis vtile eſt prophetare q̄ loqui lin-
guis:quia ille qui prophetat loquit̃ ho-
minibus ad ædificationē.Vel iungamus
ad proximum:vt tamen eadem ſit ſentē-
tia:propter hoc ꝙ nam,quia,enim proxi
mis reſpondere debent : loquens linguis
non loquitur hominibus.Nā ille tātum
qui ꝓphetat.i.qui obſcuritates ſcriptu-
rarum aperit.Hic loquitur omnib⁹ ædi
ficationem.i. vt inſtruat ruditatem eo-
rum:& poſtq̄ iuſtructi ſunt ad exhorta-
tionem vt ad meliora ſe erigant:& ad cō
ſolationem,vt in tribulationibus fortes
appareant.Ille vero qui loquitur lingua
incognita,vt plus ædificat ſemetipſum:
quandoq; nec ſe: quia non intelligit,op-
poſita ſententia. Sed ille qui prophetat
dum ſcripturas aperit totam eccleſiam ę
dificat.Et qa tanta vtilitas eſt prophetā
di:volo vtiq; vos oēs loqui linguis,ſed
tamen magis volo vos prophetare. Pro-
pterea quia ille qui prophetat maior eſt
dignitate,& merito,& vtilitate, q̄ ille q
loquitur linguis,niſi forte (qđ vix cōtin
git)ille interp̄tet̃.i. exponat cognita lin
gua qđ īcognita loquit̃,vt ſic eccleſia ac
cipiat ædificationē p ei⁹ īterp̄tationē, q̄
interpretatio idē valet qđ ꝓphetia. Pro
bat per ſimilitudinem ſui ꝙ non debeāt
inſiſtere varietatibus linguarum dicens.
Quia per linguam īcognitam eccleſia nō
ædificatur,non ſunt linguæ ideo multū
appetendę,nec etiam ideo,qa ſic ego nūc
etiam cum iam conuerſi eſtis: & linguas
habetis, venero ad vos fratres : loquens
linguis inauditis: quid vobis ꝓdero niſi
loquar vobis,aut in reuelatiōe:aut ī ſciē
tia:aut in ꝓphetia,aut in doctrina.i.ſi ni
hil loquar vobis in aliquo genere inſtru
ctionis.Reuelationem & prophetiam do
na dei intelligit. ſcientiam & doctrinam
induſtrialia:habentur enim per induſtri
am hominis. Et vocat doctrinam qđ qs
addiſcit ab alio. Scientiam autē hoc qđ
ſtudio,& proprio exercitio intelligit de
ſcripturis.Vel doctrinam de moribus in
quo operari oportet:ſciētiam de naturis
rerum ī quo ſpeculatio ſola ſufficit. Pro
phetiam vocat continuā futurorū cogni
tionem : non per figuras aliquas,ſed ſo-
la inſinuatione ſpiritus ſancti: reuelatio
nem vero ſubitam cognitionem futuro
rum:vt aliquis abreptus a ſpiritu ſubito
futura p̄dixerit & mox ſpiritus ab eo re-
ceſſerit.Vel reuelationē.i. cognitionē fu
turorum per ſomnia:vt in Danielę & Io
ſeph.Vel p res geſtas: vt Noe per arcam.
Probat idem ſimilitudine inanimatorū
dicens.Licet de me ipſo exemplum vobis
adduxerim:tamen non oportuit:quia in
his quę ſunt ſine anima, vocem.i.ſonum
dantia:ſiue hoc ſit tibia, ſiue cithara: ni
ſi dederint diſtinctionem ſonituum, quo
modo ſcietur qđ canitur aut qđ cithari
zatur?Sic & vos qa indiſtinctos ſonos cō
funditis: nō intelligit̃ qđ dicitis.Iterū p
aliud probo nō eſſe appetēdam confuſio
nem linguarum.Etenim ſi tuba det incer
tam vocem cum diſtincta ſit vox tubę in
uitans ad bellum:quis propter incertam
vocem parabit ſe ad bellū? Nemo vtiq;.
Vel illud etenim iungit̃ ad proximū. Ci
thara vel tibia cōfuſe ſonans non intelli
gitur.Nā tuba p ſimile dās vocē incertā
non intelligitur.Et ſicut tuba dās incer
tam vocē nō intelligit̃ ita & vos, niſi per
linguā dederitis manifeſtū ſermonē quo
modo ſcietur ab auditoribus id qđ a vo
bis dicetur? Neſcietur vtiq;.Nā vos eri-
tis loquētes in aera.i.fruſtra verberātes
aerem.Loquentes dico tā multa vtputa
.i.ſicut genera linguarū īfinita ſūt ī hoc
mūdo:& in ſingulis linguis nihil eſt ſine
voce:vnūqđq; habet ꝓpriū & diſtinctum
ab aliis vocabulum.Ergo qa lingue ſunt

diuerſę,& voces diſtinctę:ſi ego neſciero
virtutē.i.ſignificationē vocis quā pfero
ero barbarus ei cui loquar:& qui loquiť
mihi barbarus ſimiliter videbiť : ſic eſtis
& vos in alterutrū barbari. Vel vt hic ī
cipiat verſus.Sic.i.hac rōne: qa īcognite
loquiť,barbarus iudicať:vos etiā quoniā
eſtis ęmulatores ſpirituum,ideſt deſide-
ratores ſpiritualium bonorum, quærite
vt abundetis in his donis quæ valent ad
ædificationē ecclefię:vt pphetia.Et ne ī-
tēdatis varietatibꝰ linguarū:quia illa do
na appetere debetis q̄ valeāt ad ædifica-
tionē eccleſię.Ideo ille qui loquitur lin-
gua incognita,oret deū vt īterpretetur
.i.vt ſciat interpretari audiētibꝰ qđ alie
na lingua loquiť. Vel ita.Qui loquiť lin
gua,oret.i.loquať:ita vt qđ porat inter-
preteť.Sic vtiq̄ loquendum eſt: vt inter
pretatio comes ſit . Nā ſi ego ipſe orē.i.
loquar: vel orem deū lingua incognita:
ſpiritus meus ideſt ſpiritus ſanctus mi-
hi datus:vel ſpiritus meus .i. ratio mea
quæ licet non intelligat , bonum tamen
ſcit eſſe qđ dicit:qa ex dono dei: ratio in
quā vel ſpiritus meꝰ in me orat deū. Vel
orat.i.loquiť:ſed mens.i.intellectus meꝰ
eſt ſine fructu.i.ſine vtilitate cōpunctio-
nis:quia p hoc qđ nō ītelligo, compungi
nequeo.Quādoquidē ſi lingua incogni-
ta loquor ſine fructu ſum:qa nō īterpre
tor.Quid ergo eſt.i.quomodo orandum
eſt?Ita vtiq̄ orabo vel loquar ſpiritu.i.
voce incognita quā ſpiritus dat, vel ra-
tio eſt & ita orabo vt etiam mente.i.in-
telligentia:qa qđ intelligā,illud tm̄ pfe-
Pſallere qd eſt. ram. Vere orabo ſpiritu & mēte: nā ego
pſallam ſpiritu,pſallā & mente . Pſallere
dicit orare deū conſona vocis modula-
tione,quę cōſonantia diuerſarū vocū in
eccleſia innuit oēs in cōſonantia fidei &
vitę debere laudare.Bonum eſt ſpiritu ſi
mul & mente orare: cæterum.i. ſed ſi tu
bene dixeris ſpiritu.i.voce incognita tā-
tum quis in tua oratione ſupplet locū.i.
vocem idiotę?Cōſuetudo erat in eccleſia
vt idiotæ.i. rudes in fide etiam illiterati
qn̄ perorabat ſacerdos reſponderēt amē.
& cū ſpiritu tuo:ſed modo perorante ali
quo lingua incognita,etiā prudentiores
neſciebant vbi finis: vbi medium oratio
nis:qa non intelligebant:& ſic non pote-
rant facere,nec illud qđ idiotę conſueue
rant reſpōdere.Idioma diciť pprium, inde
dicunť idiotę qui in pprietate naturę ad
huc ſunt:nihil ſciētes niſi qđ a matribus Idioma qd dicať.
pueri didicerūt:vel illud cæterū nomen
ſit:ita.Propter hoc ꝙ pmiſſum eſt nō de
betis orare lingua tantū:cęterū.i. aliđ p
pter qđ ne faciatis idē:qa ſi tu bene dixe
ris ſpiritu &c. Vere nēo ſupplet locū idi
otę:qn̄ tu īcognita voce peroras: quomo
do em̄ dicet amen, ſup tuā benedictionē
etiam ſapiēs:qm̄ neſcit qd dicas?Non em̄
intelligit qn̄ tu incognita lingua loquēs
finire debeas aut pcedere.De hoc ꝙ pxi
mus te nō intelligit repręhēdo te:nā ſe-
cundū ppriā perſonā te non repręhēdo.
Nā tu quidē bene gratias agis ;quātū in
te eſt:ſed ideo male,qa alter.i. pximꝰ nō
ædificať:quia nec intelligit . Vel ibi ſu-
pra iungiť.Iuſte dixi benedixeris: nā tu
qdē bene gratias agis quātū in te eſt: ſed
frater non inſtruiť . Probat iterū exēplo
& auctoritate ſua ꝙ nō adeo debeant ſe
ctari linguas dicēs. Nolite loqui lingua:
ita vt nō ſit inſtructio pximi.nā ego quē
imitari debetis volo loqui in eccleſia qn
q̄.i.pauca verba meo ſenſu .i. intellectu
vt qđ loquar ītelligā.Per hoc notat eos
ſic quandoq̄ loqui ꝙ nec ipſi ſe intellige
rēt. Volo īquā loq meo ſenſu:vt & me &
alios inſtruā q̄ electiuū,qđ nullo mō vo-
lo loqui:ſcilicet decē milia.i.infinitatem
verborū lingua incognita: qđ vtiq̄ poſ-
ſem ſi vellē,& inde gratias ago deo: quo
niā ego ſi placet loquor lingua omnium
veſtrum:ſed.i.tamen in eccleſia volo &c.
Ideo Paulus ſe dixit habere genera līgua
rū:ne dicerēt Corīthii quia nō habet lin
guas.ideo nobis de linguis improperat.
Iterū aliud quare non appetāt linguas,
quia efficiūtur ſic paruuli. Sed litera ſic
iūgiť ad proximum. Sicut in me videtis
loquimini veſtro ſenſu : & ſimiliter fra-
tres ſectādo līguas quarū ſenſum nō ha
beatis,nolite pueri effici ſenſibus: qui lo
quunť qđ nō intelligūt:ſed eſtote paruu
li ſecūdū malitiā:& hoc dicit , quia erāt
multū malitioſi ſenſibus vel cogitatione
verbo & actu.Paruuli quidē malitia: ſed
ſenſibus eſtote pfecti.i.perfectā intelligē-
tiam appetētes vt pphetare poſſitis. Ite
rū ideo lingue nō ſunt appetēdę vobis:

quia fideles eſtis & linguę non fidelibus ſed infidelibus pſunt. Et ꝙ ita ſit, aucto ritatem pręmittit Eſaię: quã tñ in lege eſſe dicit, legis noĩe prophetiã deſignans. Vere nõ fidelibus ſed infidelibus. Nã in lege ſcriptũ eſt illud quoniã vel ibi cõtinuatur, vel hic ponit̃ pro ꝙ. ¶Hoc ĩquã ſcriptũ eſt ꝙ in aliis linguis .i. in varietate linguarum: & ĩ aliis labiis .i. in aliis ſermonibus: qa prius de carnalibus nũc autẽ de ſpiritualib⁹ loquar populo huic iudaico infideli vt mirãtes nouitatẽ linguarum audiant me: & tamẽ nec ſic .i. ꝓ tam euidenti miraculo exaudiẽt me. Qđ ꝙ ita ſit credite: qa hæc dicit dñs (ait in aliis labiis nihil ad ꝓbationẽ, ſed mos eſt vt auctoritates pfectę ponant̃). Nũc de lege pmiſſa infert Paulus. Quia populo incredulo diuerſę linguę ꝓpoſitę ſunt: itaꝙ p hoc apparet ꝙ linguę ĩ ſignũ .i. cauſa miraculi ſunt nõ fidelib⁹ quorũ fides nõ eget miraculis ſed infidelibus, q nouitate miraculorũ ad fidẽ trahẽdi ſunt. Oppoſita ſentẽtia. Linguę nõ fidelib⁹ ſed infidelibus: pphetię autẽ nõ fidelibus: ſtultum eñ eſſet myſteria fidei reuelare incredulis: ſed fidelib⁹. Et quia vos fideles eſtis: quęrite pphetiã quę fidelibus congruit. Iterũ aliud quare nõ appetant linguas: qa ſi illis loquẽtib⁹ in eccleſia variis linguis, forte infideles intrauerint: putabunt eos inſanire. Litera ſic iungit̃. Quia linguę nõ ſunt in ſignũ fidelib⁹: ergo vos qui eſtis eccleſia quare pꝓter linguas inſani reputamini? Si eñ cõueniat vniuerſa eccleſia in vnum: & omnes loquantur linguis incognitis: illis autẽ varietate lĩguarũ cõclamãtib⁹ intrẽt idiotę eccleſiã aut infideles aliq nõne dicerẽt ꝙ vos ĩſanitis qa phrenetico more tumultuatis? Varietate linguarũ cõclamãtes inſanos dicẽt. Sed ſi oẽs in eccleſia pphetẽt aperiendo ſcripturas: intret autẽ illis pphetantibus aliqs infidelis vel idiota: ſtatim cõuincit̃ ab oĩb⁹ ibi pphetãtib⁹. Audiẽs eñ pręcepta dei myſteria fidei: ſua cõſcientia cõuincit eũ & arguit: & ita diiudicat̃ .i. iudicabilẽ & dãnabilẽ ſe cognoſcit, inſtructus ab oĩbus q ibidem pphetãt, & tunc occulta cordis eius manifeſta fiunt ſibiipſi: qa in qbus ſe peccaſſe nõ putabat p doctrinã quã audit, grauiter ſe reũ cognoſcit. Et ita cõuictus cadẽs in faciem adorabit deũ vt accipiat remiſſionẽ peccatorũ, pnunciãs etiã palã oĩbus ꝙ deus vere ſit in vobis pphetãtib⁹: quos lĩguis tumultuãtes pauloante dicebat ĩſanire. Quia nec indiſcrete eos vult loq linguis ne iudicent̃ inſani: nec iterũ vult eos penitus reiicere donũ dei .ſ. loqui linguis. determinat quomodo vtant̃ hoc pcipue & aliis donis: oĩa faciẽdo ad vtilitatẽ pximi. Litera ſic iungit̃. Qñquidẽ linguis tumultuãtes inſani dicimur. Prophetantes vero deũ in nobis hr̃e dicimur. Quid ergo faciendũ eſt fratres? Prophetabitis ſemp neglectis penit⁹ lĩguis? Minime: ſed cũ conuenitis vnuſqſꝗ habet donũ ſuũ. Alius habet pſalmũ vt cãtet, vel interpꝛetet̃ pſalmos in eccleſia. Ali⁹ habet doctrinã vt ſciat inſtruere de morib⁹. Ali⁹ habet Apocalypſim .i. reuelationẽ occultorũ. Hæc tria poſuit ſolũ ad ſimilitudinẽ: duo quę ſequunt̃ ad intẽtionẽ. Alius habet linguã incognitã. Ali⁹ habet interpꝛetationẽ ſcripturarũ .i. pphetiã: & cũ hæc oĩa habeatis: oĩa fiant in vobis ad ędificationẽ eccleſię. Siue illud faciatis ſiue aliud: ſiue aliqs loquit̃ lingua ĩcognita hoc fiat ſecũdũ duos .i. duob⁹ tãtũ ſic loqui pmitto: aut ſecũdũ tres vt multũ dicã: nõ eñ plus ꝗ tribus hoc licere cõcedo: nec hic duo vel tres ineadẽ parte tẽpli conclamẽt: ſed p partes: vt ſi ille ĩ capite: hic in fine eccleſiæ. Vel p partes diei vt hic hora tertia: ille ſexta. Nec hi loquant̃ ſine ppheta: ſed ſemp vnus pſto ſit: vt qđ ĩ uſitato mõ dicit̃, populari lingua interpꝛetet̃. Si autẽ obiicitis ꝙ quãdoꝗ nõ fuerit pręſto interpres: malo vt loquẽs lingua ĩ eccleſia taceat: ꝗ ſine interprete barbarũ ſtrẽdat. Eccleſię nõ, ſed loquat̃ ſibi & deo .i. inſtructiõi ſui & diuinę laudi. Sicut loquẽtes linguis ſic etiã prophetę duo aut tres dicãt in eccleſia, & p partes ſimiliter Dicerẽt alii. Nos q tãtũdẽ ſcimus: nonne pphetabimus? Minime: ſed cęteri pphetę diiudicẽt ea ꝗ docent̃ ab illis fratrib⁹, vt ſi qđ male doceãt cęteri corrigant illos. Iterũ aliud de prophetis. Si vero repẽte fuerit reuelatũ quid a ſpiritu alii ſedẽti. ſurgat & loquat̃ ille: & q prior loquebat̃, modo taceat. Cõtingebat eñ plærũꝗ vt ſpũs ſubito arriperet aliquẽ: & de hoc p-

Fides fidelibũ miraculis nõ eget.

Apocalypſis ẽ reuelatio occultorum.

cipit apoſtolus,vt quādo hoc cōtigerit: hic talis pmittatˀ loqui.Loquatˀ q pri⁹ ſedebat & alter taceat.Et hoc ideo dico qa vos oēs poteſtis pphetare:eūdo p ſingulos:ſolūmodo videatˀ vt oēs diſcant.i. inſtruantur p prophetantē.Plerūq; em̄ cōtingit:vt q ſapientē ſe putabat addiſceret qđ neſciret p illū ſubito inſpiratum. Diſcant dico & ſic oēs exhortentˀ ad meliora:ideo præcipio vt prior taceat. Nā ſpiritus pphetarū ſubiectus eſt prophetis.i.ſpiritus ſanctus nō cōpellit eos loq̄, velint nolint,qa cū ſpūs ſit deus non eſt deus diſſenſionis,quę vtiq; diſſenſio fieret ſi conclamando litigarēt.Sed eſt de⁹ pacis & cōcordię:q̄ pax ſeruatˀ ſi ſe alternatim ſupportauerint. Hoc autē de linguis & pphetia:& charitate, & oībus pmiſſis dico vobis:ſicut ego idē doceo in omnibus eccleſiis, doctrinā quarū imitamini:qa eccleſiis ſanctorū. Vel illud idē ſequenti literę iungitur.Omnes quidem viri prophetare poſſunt:ſed mulieres nūq̄:& hoc dico ſicut in omnibus eccleſiis

Mulieres i eccleſiis nō loquantˀ.

doceo:immo taceāt mulieres in eccleſiis non em̄ a me vel alio doctore permittiˀ eis in eccleſia loqui:ſed pręcipio eas vbiq; ſubditas eſſe viris quibus ſe pariſicarent:ſi in eccleſia loqui pręſumerent. Et

Gen.iii.

hoc de mulieribus dico q; ſubditę ſint ſicut etiā lex dicit in geneſi.Sub viri poteſtate eris,& ipſe dominabitur tui.Dicerent illę.Nolumus loqui:ſed tantū interrogare.Non ſic vtiq;.Sed ſi quid volunt diſcere,interrogent viros ſuos: nō in eccleſia,ſed domi:in eccleſia nunq̄.Nam loqui in eccleſia turpe eſt mulieri.i. turpē & impudētem probat mulierem. Hęc de prophetis & mulieribus,& quęcunq; ſupra docui nolite ſuperbiēdo repellere: vt nouitates veſtras inducatis:qa an a vobis proceſſit verbum dei ad alias eccleſias:vt modo nouas inducatis† doctrinas

†inferatis.

Aut gloriamini quaſi in vos ſolos peruenerit verbum dei:& vos ſoli deum credatis? Nemo veſtrum pręſumendo quaſi ſapiens ſit negligat pręcepta mea: ſed ſi qs videtur iter vos eſſe propheta.i.ſcripturas intelligēs:aut etiā ſpiritualis.i. ſpiritualem vitam ducens: quicūq; ſit cognoſcat ea quę ſcribo vobis,& oportet:quia hęc mādata nō mea ſunt,ſed domini. Si quis autem contumelioſe ſe efferēs ignorat dedignans attendere hæc mandata: Dico vobis de illo : q; pro certo ignorabitur a deo : Quandoquidem ignorans hæc mandata a deo ignorabiˀ.Itaq; fratres mei ęmulamini.i.deſiderate pphetare ſicut præcipio,& tamen loqui linguis nolite prohibere,ſicut ſupra determinaui.Nolite prohibere: ſed omnia fiant in vobis honeſte,ideſt ad ædificationem eccleſiæ : & ſecundum ordinem quem ſupra diſpoſui,vt pauci loquantur vel pphetent:& per partes.

Cap.XV.

NOtum aūt vobis facio fratres euāgelium qđ prædicaui vobis. Qđ & accepiſtis,in quo & ſtatis.Per quod & ſaluamini:qua ratione p̄dicauerim vobis ſi tenetis, niſi fruſtra credidiſtis.Tradidi enim vobis in primis quod & accepi:quoniā Chriſtus mortuus eſt p peccatis noſtris ſecūdū ſcripturas.Et quia ſepultus eſt,et qa reſurrexit tertia die ſecundū ſcripturas : et quia viſus ē Cephę,et poſt hęc vndecim. Deinde viſus eſt pluſq̄ quingentis fratribus ſimul,ex quibus multi manēt vſq; adhuc,quidam autem dormierunt.

De ed.mil. cū marthę. in prin.

Deinde viſus eſt Iacobo , deinde apoſtolis omnib⁹,Nouiſſime aūt omniū tanq̄ abortiuo viſus ē et mihi.ego em̄ ſum minimus apoſtolorum , qui non ſum dignus vocari apoſtolus , quoniam perſecutus ſum eccleſiam Dei.

xxiiii.q.vi. qđ autem. Ephe.iii.

Gratia autem dei ſum id quod ſum: et gratia eius in me vacua non fuit, ſed abundantius illis omnibus laboraui.Non ego autem , ſed gratia dei mecum.Siue em̄ ego,ſiue illi: ſic prædicauimus:& ſic credidiſtis.Si autem Chriſtus p̄dicatˀ q; reſurrexit a mortuis,quō quidā dicūt in vobis:qm̄ reſurrectio mortuorū nō eſt? Si autē reſurrectio mortuorū nō eſt:neq; Chri-

i.Thi.i. viii.diſt. cōſuetuda de renun. niſi.§. quippe.

ſtus reſurrexit. Si autē Chriſtus nō re
ſurrexit, inanis eſt p̄dicatio noſtra: ina
nis eſt & fides veſtra. Inuenimur autē
& falſi teſtes dei, qm̄ teſtimoniū dixi-
mus aduerſus deū ꝙ ſuſcitauerit chri
ſtum, quē nō ſuſcitauit ſi mortui non
reſurgūt. Nā ſi mortui non reſurgūt,
neq; Chriſtus reſurrexit. Quia ſi Chri
ſtus non reſurrexit, vana eſt fides ve-
ſtra. Adhuc enim eſtis in peccatis ve-
ſtris. Ergo & qui dormierunt in Chri
ſto, perierūt. Si in hac vita tantum in
Chriſto ſperātes ſumus, miſerabilio-
I. Theſſ. iiii. Coloſſ. i. res ſumus omnibus hoibus. Nūc aūt
Chriſtus reſurrexit a mortuis primi-
tię dormiētiū qm̄ qdē ꝑ hoiem mors,
& ꝑ hominē reſurrectio mortuorū. Et
ſicut in Adā oēs moriuntur, ita & in
Chriſto oēs viuificabunt̄. Vnuſquiſq;
autē in ſuo ordine: primitię Chriſtus.
Deinde hi qui ſunt Chriſti, qui in ad-
uētu eius crediderūt. Deinde finis cū
tradiderit regnū deo & patri, cū eua-
cuauerit oēm principatū, & poteſtatē
Pſal. cix. & virtutē. Oportet autem illū regna
re, donec ponat oēs inimicos ſub pe-
dibus eius. Nouiſſime autem inimica
Pſal. viii. Heb. ii. deſtruetur mors. Omnia enim ſubie-
cit ſub pedibus eius. Cum autē dicat
omnia ſubiecta ſunt ei, ſine dubio prę
†Nā cū. ter eum qui ſubiecit ei omnia†. Cū au
tem ſubiecta fuerint illi omnia: tunc
ipſe filius ſubiectus erit illi qui ſubie
cit ſibi omnia, vt ſit deus omnia in oī
bus. Alioquin quid faciēt qui bapti-
xxii. q. i. noueritis. zantur pro mortuis? Si omnino mor
tui non reſurgūt, vt qd et baptizātur
De iure iur. & ſi Chriſtus. ꝑ illis? Vt quid & nos periclitamur
omni hora? Quotidie morior propter
†Pro veſtra glia †veſtram gloriam fratres: quā habeo
in Chriſto Ieſu domino noſtro. Sic ſe
cundum hominem ad beſtias pugna
ui epheſi, quid mihi prodeſt ſi mortui
Sapien. ii. non reſurgunt? Manducemus & biba
mus, cras enim moriemur. Nolite ſe- Eſa. xxii. de pe. di. ii. ſi enim. ꝑ. Petrus.
duci. Corrumpunt mores bonos col-
loquia mala. Euigilate iuſti, et nolite
peccare ignorantiam enim dei quidā
habent. Ad reuerētiam vobis loquor.
Sed dicet aliquis. Quomō reſurgent
mortui? Quali autem corpore veni-
ent? Inſipiens tu qđ ſeminas non viui
ficatur, niſi prius moriatur. Et quid ſe
minas? Non corpus qđ futurum eſt
ſeminas, ſed nudum granum, vtputa
tritici: aut alicuius cæterorum. Deus
autē dat illi corpus ſicut vult, et vni
cuiq; ſeminum propriū corpus. Non
omnis caro eadē caro: ſed alia homi-
nū, alia pecorū, alia volucrū, alia aūt
piſcium. Et corpora cęleſtia, et corpo
ra terreſtria. Sed alia quidē cæleſtiū
gloria, alia autē terreſtriū. Alia clari
tas ſolis, alia claritas lunę, et alia cla
ritas ſtellarū. Stella enim a ſtela diſ
fert in claritate, ſic et reſurrectio mor
tuoꝝ. Seminat̄ in corruptione, ſurget
in incorruptione. Seminatur in igno
bilitate, ſurget in gloria. Seminatur
in infirmitate, ſurget in virtute. Semi
natur corpus animale, ſurget corpus
ſpirituale. Si eſt corpus animale eſt Gen. ii.
et ſpirituale, ſicut ſcriptū eſt. Factus
primus homo Adā in animā viuentē:
nouiſſimus adā in ſpiritū viuificantē.
Sed non prius qđ ſpirituale eſt, ſed
qđ animale eſt, deinde qđ ſpirituale
eſt. Primus hō de terra terrenus. Secū
dus hō de cælo cæleſtis. Qualis terre
nus tales et terreni, et qualis cęleſtis:
tales et cęleſtes. Igitur ſicut portaui-
mus imaginem terreni, portemus et
imaginē cęleſtis. Hoc autē dico fra-
tres, quoniā caro et ſāguis regnū dei
poſſidere non poſſunt, neq; corruptio
incorruptelā poſſidebit. Ecce myſte
riū vobis dico. Oēs quidem reſurge
mus, ſed nō oēs immutabimur. In mo

mẽto,in ictu oculi,in nouiſſima tuba Canet enim tuba: & mortui reſurgẽt incorrupti:& nos imutabimur. Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionẽ,& mortale hoc induere immortalitatẽ. Cũ aũt mortale hoc induerit imortalitatẽ:tunc fiet ſermo
Oſee.xiii. qui ſcriptus eſt. Abſorpta eſt mors in victoria. Vbi eſt mors victoria tua? Vbi eſt mors ſtimulus tuus? Stimulus autẽ mortis peccatũ eſt:virtus vero peccati lex. Deo autẽ gratias, qui dedit nobis victoriam, per dominum noſtrũ Ieſũ Chriſtũ. Itaq; fratres mei dilecti, ſtabiles eſtote & immobiles: abundantes in oĩ opere dñi ſemper, ſcientes ꝙ labor veſter non eſt inanis in domino.

POſtq̃ docuit eos de baptiſmo, De corpore & ſanguine dñi, et de donis ſpiritus ſancti. Ad vltimum inſtruit eos de reſurrectione mortuorum:quã partim credebãt:partim negabant. Credebãt eñ Chriſtũ vere ſurrexiſſe a mortuis:eos etiam qui in nouiſſima tuba morerenť,& integra carne ſtatim reuiuiſcerent: Hos tales credebant reſurrecturos. Sed eos quorũ corpora in cineres diſſoluerenť:dicebãt nulla ratione poſſe reſurgere. Naturalib⁹ ſupra modũ adhęrẽtes argumẽtis. Litera ſic iũgiť. De linguis & ꝓphetia ſic vos doceo. De reſurrectione autẽ mortuorũ notũ facio vobis fratres:notũ inquã facio euãgeliũ .i.reſurrectionẽ mortuorũ: qđ maxĩa ps eſt meę ꝑdicationis: qđ euangeliũ de reſurrectione ego ꝑdicaui vobis:ne obtendatis vos quaſi ignorãter peccare: qđ ẽt accepiſtis:& turpe eſſe debet qđ ſemel bene crediđiſtis:iterũ negare,in quo ẽt ſtatis:niſi enim reſurrectionẽ credatis, fruſtra in fide ſtetis:ꝑ qđ etiã euangeliũ ſaluabimini:carnis eñ reſurrectionẽ partẽ dicimus fidei:ſine qua nemo poſſit ſaluari. Saluabimini dico ſi tenetis hoc euangelium ea ratione qua vobis prædicaui: & niſi hoc ſit ꝙ vos fruſtra crediđiſtis.i. niſi fidẽ veſtrã inutilẽ dicitis qđ Corinthii nullo modo fatereni eos ſcilicet fruſtra crediđiſſe. Trado vobis euangelium. Nam hoc qđ ego tradidi vobis ĩ primis .i.inter potiora fidei:qđ etiã nõ a me habeo ſed accepi a deo. Hoc ſcilicet euãgelium:ꝙ Chriſtus mortuus eſt ꝑ peccatis noſtris delẽdis:& ſi peccata noſtra deleta ſunt quorũ pœna mors eſt:q̃re in morte detinemur? Mortu⁹ eſt Chriſt⁹:& hoc dico ſecũdũ ſcripturas ꝓphetarũ idẽ atteſtantiũ. Cũ modo debeat probare de reſurrectiõe,ꝓmittit Chriſtum vere fuiſſe mortuum:vt verę morti vera ſit reſurrectio. Hoc etiã tradidi vobis de Chriſto ꝙ ſepult⁹ eſt:ne ſtatim poſt mortem reſurgẽs,diceref nõ vere mortuus eſt. Hoc ẽt tradidi vobis de eo ꝙ reſurrexit tertia die. Et hoc dico ſecũdũ ſcripturas q̃ hoc ꝑhibẽt. ¶Probauit ꝑ teſtimonia ſcripturarũ:ꝓbat etiã Chriſtũ reſurrexiſſe ꝑ teſtimonia eorũ qb⁹ poſt reſurrectionẽ viſus eſt. Et hoc tradidi vobis qa viſus eſt Cephę.i.Petro. Hãc apparitionem vbi & quõ facta ſit nõ legim⁹:ſed tãtũmõ ſcriptũ eſt:ſurrexit dñs & apparuit Petro:& poſt hęc viſus eſt vndecim aplis:qñ Thomas erat cum eis. Deĩde viſus eſt plus q̃ quingẽtis fratrib⁹ ſimul:ex qb⁹ mlti manẽtvſq; ad hoc tẽpus:& ſi placet q̃rite ab eis:qdã aũt eoꝝ dormierũt. Chriſtũ dicit mortuũ:hos dormiſſe. Deĩde ẽt viſus eſt Iacobo hieroſolymitano epiſcopo q videns Chriſtũ ĩ cruce,deuouit ſe nõ mãducaturũ panẽ donec videret xp̃m reſurrexiſſe. De his duab⁹ apparitiõib⁹: nihil in euãgeliis ĩueniť. Deĩde viſus ẽ oĩb⁹ aplis ĩ die aſcẽſionis. Nouiſſime aũt oĩm viſus Iacobi deuotio.
eſt mihi:pri⁹ ĩ via:poſt ĩ tẽplo orãti. Mihi dico tãq̃ abortiuo.i.vi qdã & cõpulſiõe ĩ apoſtolatũ nato. Abortiuũ ſe dicit: qa extra tẽpus nat⁹ ĩ xp̃o apoſtolatũ accepit:ĩ cęlo recepto dño cũ carne. Bñ dico abortiuo:Nã ego ſũ minim⁹ aplorũ:q nec etiã dign⁹ ſum vocari apl's,qm̃ ꝑſecutus ſum eccleſiã dei. Et licet dignus non fuerim:tñ ſum id.i.apl's q vtiq; ſũ ꝑ gratiã dei:& licet pri⁹ ꝑſecutor fuerĩ, tñ ex quo recepi gr̃a3 ei⁹:ipſa gr̃a nõ fuitvacua .i.ocioſa ĩ me:ſed laboraui oĩ gñe paſſionis abũdãti⁹ oĩb⁹ aliis aplis. Et licet dicã laboraui,tñ ñ ego ꝑ me hoc potui:ſ3 gr̃a dei opata eſt mecũ. Cũ dicat ſe tot & tãta ſuſtinuiſſe:ꝑ hoc ſatis approbat reſur Abortiuũ ſe vocat Paulus.

rectionem:ſpe cuius omnia patitur.Reuer
titur ad quod ſupra.Vere Chriſtus reſur-
rexit. Ná ſic pdicamus, ſiue ego ſiue illi
alii apoſtoli:locus ab auctoritate.Vos etiá
ſic crediſtis ꝙ Chriſtus vere reſurrexit:
nolite negare.Si autem pdicat̃ & negari
non poteſt ꝙ Chriſtus ſurrexit a mortuis:
quomodo quidá in vobis dicunt ꝙ non eſt
futura reſurrectio mortuorum?Si Chriſt⁹
reſurrexit(qd̄ vtiq; verum eſt)reſurrectio
mortuorum ſequitur ex neceſſitate.Proba
uit ſuperius auctoritatibus ſcripturarum
& teſtimoniis ſanctorũ qui viderũt Chri-
ſtum vere ſurrexiſſe a mortuis:& ex eo in-
tulit:qa ſi Chriſtus ſurrexit: & reſurrectio
mortuorũ erit. Hác aũt conſequẽtiá ſic ꝓ-
bat.Vere ſi Chriſt⁹ ſurrexit & reſurrectio
mortuorũ eſt.Nam ſi reſurrectio mortuo-
rũ non eſt,neq; Chriſtus reſurrexit.Hic lo
cus a ſimili eſt,& inter cauſam & effectum
diuerſis reſpectib⁹. Similitudo in eo eſt qa
ſi Chriſt⁹ in morte detineri nõ potuit, qa
pctm̃ qd̄ eſt cauſa mortis in eo nõ fuit:nec
nos ꝑ modo noſtro iuſtificati a pctĩs ĩ mor
te detinebimur.Q₂ ſi mortẽ euadim⁹,tunc
reſurgem⁹. ꝑ hác ſimilitudinẽ.ſ.ꝙ peccatis
iuſtificati ſumus, cũ Chriſto reſurgemus:
ſed qa Chriſtus lõge maior nobis eſt in iu
ſtitia:ideo maior erit in gloria reſurrectio
nis. Iterũ reſurrectio Chriſti & q̃cũq; ope-
ratus eſt in terris:oĩa ſpectauerũt vt hõ re
ſtitueret̃ pditę beatitudini. Q₂ ſi hic effe-
ctus.ſ.reſurrectio mortuorũ nõ ſequit̃:fru
ſtra cauſæ illę p̃ceſſerũt,ſed Chriſt⁹ reſur-
rexit:& hoc ꝓbat ꝑ multa incõueniẽtia ex
eo nõ reſurgẽte ꝓueniẽtia.Dico ꝙ Chriſt⁹
ſurrexit.Ná ſi Chriſt⁹ nõ ſurrexit,ergo p̃-
dicatio noſtra eſt inanis.i.ſine re : quia res
illa quá p̃dicat non ſic eſt:& de eodẽ aliud
incõueniens,qm̃ fides veſtra eſt inanis.i.in
fructuoſa:ſi Chriſt⁹ nõ reſurrexit:qd̄ corin
thii.ſ.fidẽ ſuá eſſe inanẽ nullo mõ faterent̃.
Iterũ aliud inconueniens, ſi Chriſt⁹ nõ re-
ſurrexit : qa tũc inuenimur nos falſi teſtes
dei patris:ideo qm̃ dixim⁹ teſtimoniũ con-
tra deũ:nõ eñ placet deo,ſi qs qd̄ nõ fece-
rit de⁹ attribuat ei:hoc.ſ.teſtimoniũ ꝙ de⁹
ſuſcitauerit Chriſtũ:quẽ ꝑ certo nõ ſuſci-
tauit ſi mortui nõ reſurgũt. Verum eſt ꝙ
mortui reſurgũt ſicut vos dicitis. Nam ſi
mortui nõ reſurgũt,neq; Chriſt⁹ reſurre-
xit:idem ſuperi⁹ poſuerat:ſed ad aliud:ibi
eñ vt illá ꝓbaret verá ſi Chriſtus ſurrexit
& mortui reſurgẽt.Hic aũt vt inferret ve
rá eá q̃ dicit nõ ſuſcitatũ eſſe Chriſtũ niſi
mortui reſurgát.Diceret corinthi⁹, Mallẽ
negare reſurrectionẽ Chriſti,q̃ cõcedere ꝙ
reſurgát mortui.Probat iterũ ꝑ incõueniẽ
tia Chriſtũ reſurrexiſſe,vere Chriſt⁹ ſurre
xit.Ná ſi nõ reſurrexit Chriſt⁹:fides veſtra
de Chriſto vana eſt . Nulla fuit illa fides
quá accepiſtis. Vere ſi Chriſt⁹ nõ reſurre-
xit,vana eſt fides veſtra.Ná adhuc eſtis in
peccatis veſtris.Legit̃ ſurrexiſſe ꝓpter iu-
ſtificationem noſtram. Q₂ ſi nõ reſurrexit
nec nos iuſtificauit,ſic igit̃ vana ẽ fides ve
ſtra.Et qa adhuc hoĩes ſunt in peccatis: er
go illi q̃ dormierũt in Chriſto.i.mortui in
Chriſti fide perierũt.i.damnati ſunt.Iterũ
aliud incõueniẽs.Et ſi nõ reſurrecturi ſpe-
rátes ſum⁹ in Chriſto tátũmodo in hac vi
ta ſicut vos dicitis,futurá nõ habituri:tũc
ſumus miſerabiliores oĩbus hoĩbus:qa nec
hac nec alia vita fruemur: cũ quottidie in
anguſtiis deuoluamur:quádoquidẽ tot in
cõueniẽtia ex negata reſurrectione ſe inge
runt:igit̃ nũc.i.ex p̃miſſis rationib⁹ colligi
tur:ꝙ vere Chriſtus reſurrexit a mortuis.
Chriſtus dico primitię & ſecũdũ tẽpus,&
ſecũdũ dignitatẽ:qa & ſi quidá ante eũ ſuſ
citati fuerunt nõ a mortuis ſed in nume-
ro moriẽtiũ relapſi ſunt.Dignitate qa ma-
iorẽ oĩbus gloriá habebit:& q̃cqd alii,totũ
habebũt ab illo:& ꝑ illũ.Chriſtus dico pri-
mitię dormientiũ. Per hoc innuit cũ dicit
Chriſtũ primitię ꝙ alii dormiẽtes ſecutu-
ri ſint eum in reſurrectione. Diceret aliqs.
Non videt̃ vt ꝑ meritum vnius hominis
Chriſti oẽs hoĩes reſurgere poſſint. Cõtra
hoc Paulus. Vere cęteri dormiẽtes ꝑ primi
tias ſuas.i.Chriſtum reſurgent,quoniáqui
dem per hominẽ vnum fuit mors omniũ
ita & per hominem vnum erit reſurrectio
mortuorum.Vnde hoc a ſimili.Nam ſicut
in ſolo Adam omnes moriuntur , ita & in
ſolo Chriſto omnes viuificabuntur.Si eñ
culpa ſolius Adę ad damnationẽ omnium
ſufficiens fuit:vt prętermiſſa maioritate ſi
militudinem ſolam loquamur:quare ſimi-
li modo iuſtitia ſolius Chriſti ad iuſtifica-
tionem omniũ non ſufficeret?¶Poſtq̃ ꝓba
uit reſurrectionẽ omniũ vere futuram:cõ-
grue ſubdit de ordine eius reſurrectionis:
vt ꝑ hoc magis certificaret eos & inuita-

Chriſt⁹ an prim⁹ reſurrexerit.

ret ad eandem reſurrectionē dicens. Licet omnes ęque reſurgant: tamen vnuſquiſq; erit in ſuo ordine: qui em̄ plus promeruit plus accipiet glorię: & ita ꝙ Chriſtus erit primitię tempore & dignitate ſicut ſuperius. Deinde poſt Chriſtum erūt in gloria ii qui ſunt Chriſti. In eo dico eos eſſe Chriſti ſcilicet q crediderunt in ſecundū aduētum eius.i.reſurrectionē: & ita crediderūt integritate fidei & boni operis:euntes obuiā in aduentū Chriſti. Potuiſſet dicere q crediderūt in natiuitatem Chriſti vel paſſionē:ſed ideo in aduentū dixit:qa reſurrectionē cōmendare eis intendebat. Et poſtq̄ ii qui ſunt Chriſti reſurgēt:deinde erit finis.i.impletio ꝓmiſſę beatitudinis:cū Chriſtus tradiderit regnū.i.eccleſiā ſuā quā cū potentia regit. Tradiderit dico deo & patri:tunc Chriſtus dicef tradere regnū patri cum eccleſiam ſuā locabit in oculis dei, vt qđ hic vidit ꝑ ſpeculū & in ęnigmate: ibi videat facie ad faciē. Deo dicit & patri, vt oſtendat eū qui ab alio initium non habuit. Vt etiā noret eum & creatorem eſſe: & creaturis paternā dilectionē adhibere. Cum tradiderit dico regnum:& cum euacuauerit omnē principatū, & poteſtatē, & virtutem. ¶Notandum eſt ꝙ in angelis diuerſitates officiorum de⁹ poſuerit: & hoc totū cauſa hominū: vt angeli adminiſtrēt ſaluti eorum. Sed poſtq̄ homines iā in perfectione erunt: & nulla adminiſtratiōe egebunt:nomina illa deſtruentur in angelis, qbus vocabantur pro diuerſitate humanæ adminiſtrationis. Sūt enim quidā inter angelos qui principatum habent ſuper oēs alios. Sunt etiam alii qui poteſtatiue perſſciunt ea quę a principatu iniūguntur eis. Sunt alii qui dicuntur virtutes: quia miraculorum ſunt operatores. Similiter & in malis angelis quidam ſunt principes ſuper omnes alios. Alii habētes poteſtatem efficiendi qđ principes præceperint. Alii virtutes qui aliqua noua inducāt quaſi miracula. Et hęc iterum in fine euacuabuntur. Quia ſicut boni angeli vltra non habebūt in quo homines tueanf:ſic nec mali in quo noceant hominibus. Sic etiam inter homines oīs differētia prelationis vel ſubiectionis deſtruetur: inter quos nulla erit regiminis inęqualitas. In fine tradet Chriſtus regnum ſuum patri: ſed interim dū nōdū

Angelorū noīa & officia ceſſabūt

finis eſt oportet regnare.i. Chriſtum cum potentia eccleſiam ſuam regere. Oportet ideo dicit:quia ſic prophetatum eſt in ſcripturis, quas ex neceſſitate oportet impleri. Regnare dico donec deus ponat omnes inimicos Chriſti ſub pedibus eius.i.tā plenaria ſubiectione ſicut ſunt aliqui pedibus aliorū proſtrati. Vel ſub pedib⁹ eius.i. ſubiectos humanitati Chriſti. Quæ per pedes ideo ſignatur:quia per humanitatē aſſumptam diuinitas venit ad homines. Et poſt q̄ hæc omnia erunt euacuata:tunc etiā deſtruetur mors nouiſſima: quia poſtq̄ non erit peccatum:nec pœna peccati.ſ.mors remanebit. Mors dico inimica: cui & homines inimicantur: & quę inimicatur hominibus. Vere inimici ponentur ſub pedibus Chriſti. Nam ſcriptū eſt in pſalmo. Oīa ſubiecit deus ſub pedibus eius.i. Chriſti ſicut expoſitū eſt in pſalmū. Tamē habetur ſubieciſti. Cum autem ſcriptura dicat oīa ſine dubio ſubiecta ſunt Chriſto:oīa pręter eū q ei.ſ. Chriſto ſubiecit omnia.ſ. præter diuinitatem. Deus qui Chriſto ſubiecit oīa non eſt Chriſto ſubiectus. Sed ipſe Chriſt⁹ erit ſubiectus illi.i.deitati:quę ſubiecit oīa ipſi.i.Chriſto. Diceret aliquis interim quidem Chriſtus erit ſubiectus deo donec ſibi deus ſubiecerit omnia:ſed poſtea non. Erit vtiq;(ait Paulus) quia cū ſubiecta fuerint Chriſto omnia, tunc ipſe Chriſtus ſubiect⁹ erit deo q ipſi ſubiecit oīa. Ita tamē ſubiectus:vt ſit ęqualis.ſ.vt Chriſtus ſit deus in oībus.i.in ſingulis creaturis: & ita in oīb⁹ ꝙ oīa ſingulis.i.perfecta beatitudo, perfecta gloria, & pax ſuperans etiam omne hominis deſideriū. Reuertitur vt probet reſurrectionem mortuorū dicens. Mors ꝑ Chriſtum deſtruetur: & homines tūc reſurgēt. alioquin.i.ſi dicas non eſſe reſurrectionem mortuorū:quid facient illi qui baptizātur pro mortuis? Tangit hic reprobum morē quorūdam:qui audito ꝙ reſurrectio futura eſſet eorum qui baptizarentur cū eſſent baptizati. Iterum loco infidelis patris iam mortui baptizabant ſe:vt ſic pater vel mater ſaluarentur in reſurrectione. Et hoc adducit ad verecundiam corinthiorum:quia ſi illi peruerſi tantam fidem de reſurrectione habebant: quantomagis corinthii deberent reſurrectionem credere! Litera ſic eſt. Quid facient illi qui baptizantur ꝑ mor-

Pſal. viii.

Baptizati ꝑ mortuis

tuis ſpe reſurgendi,ſi omnino mortui non reſurgunt? Vt quid etiam baptizantur ꝓ illis iuſtificandis:cum nec illi iuſtificētur? Si enim iuſtificarentur a peccatis & reſurgerent. Vel aliter ſic. Alioquin,id eſt ſi reſurrectio non eſt: quid facient illi qui baptizantur pro mortuis operibus,id eſt pro peccatis quę mortem operantur? Baptizantur dico ſpe reſurrectionis. Et quid facient ſi omnino mortui non reſurgunt? Vt quid etiam baptizantur pro illis, id eſt vt iuſtificentur a peccatis? Vel aliter. Alioquin ſi non reſurgūt mortui, quid facient illi qui baptizantur pro ſe mortuis,id eſt mortificandis peccato: Vel pro ſe mortificatis per peccatum deo. Cętera ſicut dicta ſunt. Iterum ſi reſurrectio mortuorum non eſt, vt quid etiam nos apoſtoli periclitamur omī hora? Non enim finem habent tribulationes noſtræ quas gaudemus pati ſpe futuræ reſurrectionis. Vere periclitamur:nam quotidie morior, id eſt pericula mortis patior fratres propter veſtram gloriam, vt vos digni ſitis gloria reſurrectionis. Vel ſecundū Auguſtinū. Morior,& hoc iuro per veſtram gloriam fratres: quā gloriam ſpe quidem iam habeo, in Chriſto Ieſu domino noſtro: qui iam in gloria,cū carne mea reſurrexit. Qui etiam vt ſecum reſurgerē promeruit. Si iterum mortui non reſurgunt:quid mihi prodeſt ſi ſecundū hominem, id eſt ſecundū humanæ rationis potentiam. Vel ſecundū hominem: quia ego homo,illi beſtię. Secundū hominē vtiq; pugnaui contra beſtias Epheſi.i.cōtra Epheſianos beſtiales:quia reſurrectionem negādo:hominem in hoc mundo ſolum viuere dicunt:quod & beſtię faciunt. Quid inquā illa pugna mihi prodeſt niſi poſt mortem habiturus ſim gloriam? Epheſii negabant reſurrectionem: contra quos Paulus multo labore diſputauit: approbans futuram eſſe reſurrectionem. Et quandoquidē ſecundū vos vita non reſtat poſt hanc. Nihil iam aliud agendum eſt:niſi vt deſperātes manducemus & bibamus:quia non vltra victuri moriemur. Hoc verbum dixerunt Iudæi cum affligerentur in captiuitate Babylonis, & deſperarent de adiutorio dei. Similiter qui reſurrectionem negant: de auxilio & potentia dei deſperant. Et qa fratres non ſic eſt deſperandum: ſed de reſurrectione confidendum:Ideo nolite ſeduci a pſeudo apoſtolis:qui non habēt fidem reſurrectionis. Per hoc ꝙ dicit ſeduci, notat ſeductores eſſe inter eos. Nolite credere ſeductoribus. Nam colloquia illorū mala,non ſolum fidem violant: ſed etiam corrumpūt bonos mores. Qui enim futuram vitam non credit: neſcio quare bonis moribus laboret adhærere. Et ne a ſeductoribus corrumpamini:euigilate ad hoc vt ſitis iuſti:& vt iuſtitiam conſeruetis. Nolite vlterius peccare:neceſſarium eſt vt euigiletis. Quidam enim inter vos habent ignorantiam dei, id eſt ignorant ęquitatem, & fidem dei: & hoc loquor vobis ad reuerentiam(id eſt ad erubeſcentiam)vt verecundemini de peccatis veſtris. ¶Poſtq̄ Paulus per neceſſarias rationes, per inconuenientia quæ inde proueniunt, iterum per potentiam Chriſti, futuram reſurrectionem approbauit: Vult illam approbare per legem naturæ: quia humana ſapientia magis argumentatur ſecundum† paſſibilitatem † naturę. Quaſi diceret. Licet ſuperiꝰ reſurrectionem ſatis approbauerim:tamen ſecundū legē naturæ obiiciēdo dicit mihi aliquis:quomodo reſurgūt mortui in puluerem iam diſſoluti? Natura non videtur hoc pati. Iterum ſi aliquo modo puluis ille conglutinatur:tamen quali corpore venient homines qui reſurgent? Nulla credi poteſt vt tanta gloria poſſit venire diſſoluto pulueri vt tu prędicas. Priori reſpōdet quæſtioni. Natura bene patitur mortuos reſurgere. Illud enim quod tu inſipiens qui de reſurrectione dubitas,ſemen inquam illud quod tu ſeminas non viuificatur, id eſt nullo modo viuere poteſt niſi prius moriatur & computreſcat: quemadmodum vides ꝙ oportet ſemen putreſſeri vt ſic poſtea viuat:Ne dubites iam hominem iterum poſt mortem viuere poſſe, cū per mortem oporteat viuere. Probat aliam quæſtionem,futuram ſcilicet gloriam corporum eiuſdem ſeminis ſimilitudine dicens. Vere in maiori gloria corporum venient. Nam qđ ſeminas tu non ſeminas illud corpus quod futurum eſt: ſed ſeminas nudum granum:corpus autē de nudo grano futurum: multa grana, paleas, & cul-

†poſſibilitatem. †materię

mos eſt habiturum. Similiter non ſit tibi
abſurdum: ſi dicamꝰ corpora noſtra in ma
iori gloria reſurrectura q̄ hic ſeminentur.
Tu ſeminas nudum granum, vtputa id eſt
ſicut eſt granum tritici: aut granum alicu
ius cæterarum ſegetum. Tu ſeminas nudū
granum: ſed deus dat illi grano corpus ſi-
cut vult, fertilitate granorum, ſpicarum
& culmorū glorioſum: & vnicuiqꝫ tamen
ſeminū reddit proprium corpus: quia ſi ſe
minatū eſt triticū pullulat triticū: & ſic in
identitate ſeminū ſingula grana reſurgūt,
& hoc in exemplum melioratę reſurrectio
nis: non amiſſę ſubſtantiæ. Cūqꝫ omnes in
hoc conueniant ꝙ reſurrectionis gloriam
ſunt habituri: in eo tamen differunt ꝙ qui
dam glorioſiorem ſunt habituri: quidam
non adeo: ſecundū differentiam meritorū.
Diceret aliquis. Cum omnis hominū ma-
teria ex eiſdem conſtet elementis: videtur
vt quicquid vni conferetur totum in alio
poſſideat ſimilis materia. Qđ Paulus (vt
ad meliora ſemper prouocet eos) per ſimi-
litudinem aliarum creaturarū improbat:
quia quemadmodum omnia animalia ex
eiſdem elementis facta ſunt: eadem tamen
materia non aufert, quin alia & alia inter
ſe ſint. In cæleſtibus etiam creaturis ex eiſ
dem materiis conſtitutis differentia eſt ad
inuicem claritatis: ſic in hominibus natu-
ra carnis omnibus eadem non impedit: qn
poſſint diuerſificari in gloria reſurrectio-
nis. Litera ſic iungitur. Licet omnes reſur-
gant in maiori gloria carnis: tamen diffe-
renter: nec hoc impedit eadem omnibus
materia conditionis. Sicut vides ꝙ non o-
mnis caro, eadem caro: licet omnis ex ea-
dem materia: ſed alia eſt caro hominum &
alia eſt pecorum. Alia autem eſt caro vo-
lucrum. Alia autem eſt caro piſcium. Et ſi-
cut terrena corpora inter ſe differunt: ſic
cæleſtia a terrenis. Sunt enim corpora cæ-
leſtia, & corpora terreſtria: & cum in hoc
ꝙ corpora ſunt, conueniant: tamen in hoc
differunt ꝙ alia quidem eſt cæleſtium cor
porum gloria: alia autem terreſtrium. Et ſi
cut cæleſtia a terrenis differunt: ſic ipſa cæ
leſtia inter ſe. Nam alia eſt claritas ſolis: &
alia eſt claritas lunæ: & alia eſt claritas ſtel
larum. In ipſis etiam ſtellis differentia: nā
ſtella differt a ſtella in claritate: & ſicut hæ
creaturæ viciſſim a ſe differunt claritate:
ſic etiam reſurrectio mortuorum differēs
erit iuſtis in claritate gloriæ. Et licet in
gloria reſurrectionis differant: hoc tamen
indifferenter habent ꝙ hic ſeminatur cor
pus hominis in corruptionem, id eſt ad
hoc vt corruptioni ſubiaceat. Seminare di
cit a die quo concipitur homo, vſqꝫ ad di-
em reſurrectionis omnium. Seminatur qui
dem in corruptione: ſed ſurget in incorru
ptione, id eſt vt ab omni corruptione alie-
num ſit: & hoc ſurgere erit in die iudicii.
Seminatur non ſolum in corruptione: ſed
etiam in ignobilitate. In multa enim vili-
tate carnis homo generatur: ſed tunc ſur-
get in gloria perpetuo habēda. Seminatur
hic in infirmitate: omnibus enim mor-
bis & diuerſis hic ſubiacet miſeriis: ſed
tunc ſurget in virtute impaſſibilitatis &
immortalitatis. Seminatur hic corpus ani
male quod quotidianis ciborum fomentis
ſuſtentari oportet, vt quodlibet animal:
Sed tunc ſurget corpus ſpirituale quod
ſpiritu ſolo regitur ſine vſu corporei cibi.
Vere animale corpus ſeminatur: ſiquidem
hoc veſtrum corpus animale eſt: ſurget
idem ſpirituale corpus: ſiquidem ſpiritua-
le tunc erit. Vel aliter. Vere corpus ſur-
get ſpirituale: nam ſi corpus modo dici-
tur animale, vocādum eſt etiam idem cor
pus ſpirituale: nam animale non diceretur
niſi reſpectu ſpiritualis vt quaſi vim rela-
tiuorum habeant animale & ſpirituale: ve
re corpus hoc eſt animale ſicut ſcriptum
eſt in Geneſi. Primus homo, hic autem di-
ctus eſt Adam, factus eſt in animam non Viuēs & viuificās differunt.
viuificantem corpus: quia cito morte diſ-
ſolutum eſt: ſed in animam viuētem, id eſt
quæ viueret ibi in carne: niſi enim corpus
cibis aleretur: anima non viueret ibi. Et
ideo dicitur viuens quaſi alienis viribus:
& non viuificans. Et vere ſurget corpus
ſpirituale: nam nouiſſimus Adam .i. Chri-
ſtus dicitur Adam, quia natus de ipſo ſe-
cundū lineam carnis: ideo autem nouiſſi-
mus: quia poſt eum non eſt futurus alius
Adam qui nouam inducat generationem.
Omnis enim homo, vel carnalis Adę filius
vel ſpiritualis. Hic inquā nouiſſimus Adā
factus eſt in ſpm̄ nōviuentē: ſed viuificātē.
In illa enim reſurrectiōe ſic anima corpus

viuificabit:vt nullo egens alimento viuat
perpetuo. Diceret ille. Licet Chriſtus qui
deus fuit : ita potuit viuificari : ego non
ſic potero qui tãtum homo ſum. Nihil im
pedit ait Paulus: quia licet Chriſtus deus
ſit:tamen nõ prius fuit illud corpus quod
eſt ſpirituale : ſed prius fuit illud corpus
quod eſt animale: & deinde fuit illud cor-
pus quod eſt ſpirituale. Vere primus ho-
mo factus eſt in animam viuentem. Nam
primus homo factus eſt de terra terrenus.
Et ſecundus Adam factus eſt in ſpiritum
viuificantem. Nam ſecundus homo factus
eſt cæleſtis veniens de cælo. Et qualis fuit
primus ille terrenus: tales ſunt & terreni,
qui adhęrẽt eius terrenitati. Et qualis fuit
ſecundus ille cæleſtis: tales etiam erũt imi
tatores eius cęleſtes. Et quãdoquidem qui
terrenum ſectabitur terrenus erit : & qui
cęleſtem:cęleſtis : igitur ſicut portauimus
imaginem terreni Adæ per peccatum : ſic
amodo portemus imaginem cæleſtis Adæ
per iuſtitiam vitæ:vt depoſito onere terre
nitatis gaudeamus in leuitate gloriæ cæle
ſtis. Quia modo dixerat qualis fuit cæle-
ſtis,tales erunt adhęrentes ei. Dixerat etiã
portemus imaginem cæleſtis: ne occaſione
horum verborum putaremus nobis ad ſal
uationem ſufficere veterem hominem in
baptiſmo deponere : & nouum hominem
ibidem aſſumere. Determinat Paulus non
ſatis eſſe hoc modo imaginem cæleſtis por
tare:niſi continua imitatione operum por
temus. Litera ſic iungitur. Licet dixerim,
portemus imaginem cæleſtis,& erimus cæ
leſtes:tamen hoc dico,id eſt determino vo
bis fratres quoniã,id eſt ꝙ caro & ſanguis,
id eſt qui carni acquieſcunt & ſanguini,
quædam enim peccata ſunt ex carnalitate,
vt mollis luxuria:quædam ex vitio ſangui
nis:vt ira ex melancholia: & quicunq; car
nem & ſanguinem peccati ſectantur:hi nõ
poſſunt poſſidere regnum dei,id eſt ſeipſos
Regnũ dei quid eſt. in futura gloria. Regnum enim dei nihil
aliud eſt ꝗ ipſi homines. In hac vita nemo
poſſidet ſe:quia nulla dies eſt qua nõ quiſ-
ꝙ poſſideatur a peccato: ſed in futura bea
titudine quiſq; iuſtorũ poſſidebit ſe. Vbi
nemo temptatione carnis inquietabitur.
Vere caro & ſanguis non poſſidebunt re-
gnum dei : nam caro & ſanguis eſt corru-
ptio: regnũ autẽ dei eſt incorruptio. Cor-
ruptio vero non poſſidebit incorrupte-
lam : igitur caro & ſanguis non poſſide-
bunt regnum dei. Quia modo ſuperius di
xerat: quicunq; portauerit imaginem cæ-
leſtis,reſurget in gloria. Dixerat iterum ꝙ
caro & ſanguis nullo modo poſſidebunt
regnum dei:ne hæc verba intelligeret ali-
quis eſſe contraria: ſoluit illud abſoluen-
do omnem contrarietatem dicens. Ne præ
dicta verba mea male interpretemini : ec-
ce dico vobis myſterium, id eſt aperio vo-
bis rem occultam: vt per eius apertionem
auferam a vobis huius rei dubietatem. Ve
re quidem eſt (ſicut præfatus ſum) ꝙ oẽs
reſurgemus, id eſt omnes corpora reſume
mus:ſed tamen non omnes immutabimur
in accipiendo gloriam:quia quidam reſur
gent ad pœnam ſibi augmentandam : alii
ad gloriam. Reſurgemus quidem in mo-
mento, & vt maiorem facilitatem reſurre-
ctiõis aperiat,corripit quod dixerat in mo
mento dicens. Reſurgemus in ictu oculi,
id eſt ꝗ cito oculus tranſit ad peruiden-
dum aliquid: Vel ꝗcito palpebra palpebræ
iungitur. Hoc autem fiet in tuba nouiſſi-
ma:non ꝙ vox tubę ibi audiatur: ſed ſicut Tubę ſonꝰ an pcedet reſurrectionem.
vox tubę victores inuitat ad palmam : vi-
ctis vero fit ad terrorem : ita vox illa ſi-
gnum erit iuſtis vt triumphi meritum ac
cipiant:impiis autem terrorem pœnę incu
tiat. Nouiſſima ideo:quia cum multas vo-
ces dederit Chriſtus in mundo.vnde ter-
reret impios,lætificaret iuſtos:vox illa iu-
dicii nouiſſima erit cõſummans iuſtis glo
riam : impiis iram indeficientem. Et quia
de tuba hac nihil amplius dixerat ſubdit.
Bene dico tuba. Nam canet tuba. Non de-
terminat vtrum Chriſtus vel angelus tu-
ba illa canere debeat. Vel vt ſit nominati-
uus, tuba illa canet & in voce tubę reſur-
gent mortui incorrupti,id eſt in integrita
te membrorum reſtaurati: quidam tamen
dolore pœnarum corrumpendi:ſed nos ele
cti dei immutabimur:accipiendo gloriam
reſurrectionis. Vere ĩmutabimur:nã opor
tet,id eſt(vt vere ſint ſcripturæ) ineuita-
bile eſt.oportet inquam corruptibile hoc,
id eſt corpus tot miſeriis attritum,indue-
re incorruptionẽ:Et quia incorruptũ poſ-
ſet eſſe ad tẽpus,vt tamen nõ euaderet:ad
didit & oportet mortale hoc corpus in-
duere immortalitatem: Vere hoc mortale

fiet immortale: nam mors abſorpta: id eſt
deſtructa & deglutita eſt in victoria Chri
ſti, qui morte ſua mortem ſuperauit: vel
in victoria ſua, id eſt mortis: per hoc enim
ꝙ mors inuadere Chriſtum præſumpſit in
quo non erat peccatũ quod eſt cauſa mor-
tis: in ipſa ſua præſumptiõe occubuit. Hęc
Oſee. xiii. autem auctoritas in Oſee ſic inuenitur. O
mors ero mors tua. Et quia hanc ſcriptu-
ram quidam male interpretabantur dicen
tes hoc ſcriptum eſſe de morte animæ non
corporis: pręmittit Paulus expoſitionẽ hu
ius auctoritatis dicens. Cum autem hoc
mortale corpus induerit immortalitatem.
Nõ enim (ſicut quidam male ſuſpicãtur)
anima ſola euaſura eſt mortem: ſed cũ ani
ma etiam corpus: tunc fiet, id eſt implebi-
tur ſermo ille qui ſcribitur in Oſeę. Abſor
pta eſt mors in victoria ſicut dictũ eſt. Ver
ba quæ ſequuntur eiuſdem prophetę eſſe
dicuntur, inſultãtis ipſi morti quia deſtru
cta ſit: & dicentis. Quandoquidem abſor-
pta eſt. Vbi eſt o mors nunc tua victoria:
qua iuri tuo omnia ſubiiciebas? Et o mors
vbi eſt modo tuus ſtimulus, id eſt peccatũ
quod in aculeo ſuę caudę mortem loco ve
neni geſtabat? Ait Paulus bene dico ſtimu
lus: nam peccatum eſt ſtimulus mortis. i.
aculeo ſuo mortem hominibus inſtimu-
lans. Pro eo ꝙ Paulus quid ſit ſtimulus ex
ponit: pręcedentia verba putantur nõ eſſe
ipſius: Vel ſi ſunt Pauli, non tamen muta-
tur ſententia. Inſultando enim dicit mor-
ti: quia modo abſorpta es. Vbi eſt o mors
tua victoria? Cętera non mutantur. Ne ite
rum dicerent. Cum deſtructo peccato de-
ſtruatur mors: bene modo nobis eſt: quia
per legem deſtruemus peccatum. Contra
hoc Paulus. Peccatum eſt ſtimulus mortis.
Lex vero nullo modo debilitat peccatum:
immo eſt virtus, & augmẽtum peccati. Et
hoc congrue remouit: vt ſicut per Chri-
ſtum probauerat fieri reſurrectionem: ſic
per eundem oſtẽdit eſſe omnem peccati re-
miſſionem. Et quia lex auget peccatũ: ideo
nulla legi gratia, ſed deo oẽs agamus gra-
tias: qui dedit nobis victoriam peccati, &
mortis: & hoc per dominum noſtrum Ie-
ſum Chriſtum. Et quia ex deo & per Chri
ſtum omnis victoria. Itaqꝫ fratres mei vt
ſitis deo dilecti eſtote ſtabiles in bono: dum
in quiete pacis eſtis. Eſtote etiam immobi-
les a fide, ſi aduerſa irruerint. Vos dico abũ
dantes in opere domini: vt ſemper melius
& melius operemini. Vos dico ſemper ſciẽ
tes ꝙ labor veſter non eſt inanis, id eſt ſine
fructu: ſed in gloria magna reſurrecturi
eſtis: & hoc in domino. i. per dominum mi
ſericorditer agentem in vobis.

Capitulum. XVI.

DE collectis autem quæ
fiunt in ſanctos: ſicut
ordinaui in eccleſiis
Galatię: ita & vos fa-
cite per vnam ſabba-
ti. Vnuſquiſqꝫ veſtrum apud ſe repo-
nat recondens quod ei bene placue-
rit: vt non cum venero tunc collectę
fiant. Cum autem pręſens fuero, quos
probaueritis per epiſtolas, hos mit-
tam perferre gratiam veſtrã in Hie-
ruſalem. Qꝫ ſi dignum fuerit: vt ego
eam: mecum ibunt. Veniam autem xxi. q. xi.
ad vos: cum Macedoniam pertranſie ſi aduerten dũ. § ii.
ro. Nam Macedoniam pertranſibo.
Apud vos autem forſitan manebo,
vel etiam hyemabo: vt vos me dedu-
catis quocunqꝫ iero. Nolo enim vos
modo in tranſitu videre. Spero enim
me aliquantulum temporis manere
apud vos: ſi dominus permiſerit. Per-
manebo autem Epheſi vſqꝫ ad Penthe
coſten. Oſtium enim mihi apertum
eſt magnum, & euidens: & aduerſarii
multi. Si autem venerit Timotheus
videte vt ſine timore ſit apud vos.
Opus enim domini operatur ſicut &
ego. Ne quis ergo illum ſpernat. De
ducite autem illum in pace: vt veni-
at ad me. Expecto enim illum cum
fratribus. De Apollo autem fratre
vobis notum facio: quoniam mul-
tum rogaui eum vt veniret ad vos
cum fratribus: & vtiqꝫ non fuit volũ
tas eius vt nunc veniret. Veniet autẽ:
cum ei vacuum fuerit. Vigilate: ſta-

te in fide: Viriliter agite & confortamini: Omnia enim veſtra in charitate fiant. Obſecro autem vos fratres, noſtis domũ Stephanę, & Fortunati, & Achaici: qm̃ ſunt primitię Achaię: & in miniſterium ſanctorum ordinauerunt ſeipſos: vt & vos ſubditi ſitis eiuſmodi, & omni cooperanti & laboranti. Gaudeo autem in pręſentia ſtephanę, & fortunati, & achaici: quoniam id quod vobis deerat ipſi ſuppleuerunt. Refecerunt enim & meum ſpiritum & veſtrum. Cognoſcite ergo qui eiuſmodi ſunt. Salutant vos omnes eccleſię Aſię. Salutãt vos in domino multum Aquila & Priſca cum domeſtica ſua eccleſia: apud quos & hoſpitor. Salutant vos omnes fratres. Salutate inuicẽ in oſculo ſancto. Salutatio mea manu Pauli. Si quis non amat dominum noſtrum Ieſum Chriſtum: ſit anathema maranatha. Gratia domini noſtri Ieſu Chriſti vobiſcum. Charitas mea cum omnibus vobis in Chriſto Ieſu. Amen.

xxiij q.iiii. guiliſarius xxiiij.q.iij. cũ ergo.&. et in alia.

Poſtq̃ ſingula quæ præcipiẽda erãt diſpoſuit: ſecundũ ordinẽ rectę fidei in fine epiſtolę de quibuſdam priuatis eos ammonet: ſcilicet vt ſanctis q erant in Hieruſalem: quos & rapina infidelium, & publica fames oppreſſerat, ſubuenirent: miniſtrantes aliquid de ſuis abundantiis. Litera ſic iungitur. De reſurrectione mortuorum ſic credite. De collectis autem quæ fiunt deferendæ in ſanctos q ſunt in Hieruſalem ita & vos facite per vnã diem ſabbati, id eſt ſeptimanę: ſicut ordinaui debere fieri in eccleſiis Galathię. Et ne putetis hæc collecta meis vſibus me velle deputare: præcipio vt vnuſquiſq; veſtrum reponat apud ſe: non tamen ſic vt ſuum eſſe putet illud: ſed recõdens: & quaſi alienum integre conſeruet: qđ ei bene placuerit pauperib⁹ ſanctis erogare. Ideo dico facite per vnã ſabbati: vt nõ cũ venero tũc primum collectę incipiãt fieri. Vt aũt cẽm ſuſpitionẽ auferã a vobis male ſuſpitioſis: cũ ego præſens vobis fuero non proprios legatos ſed hos quos ꝓbaueritis (id eſt quos ex vobiſipſis elegeritis) mittam perferre gratiã veſtram, id eſt gratuitum donum veſtrum in Hieruſalem. Mittam dico per epiſtolas, id eſt cum epiſtolis meis in ſignũ ipſis traditis. ¶ Dicerent corinthii: aliorum munera ipſe defers: & noſtra quare deferre dedignaris? Ad hoc Paulus. Certe ſi dignũ fuerit donum veſtrum vt ego ire debeã: ibũt mecum legati veſtri: vt ego ſimul veniens commendem gratiam veſtram. Sic faciam de gratia veſtra. Veniam etiam ad vos cũ pertranſiero Macedoniam: prius ſum eñi ad macedonas iturus. Bene dico pertrãſiero: nam vere pertranſibo Macedoniam: ſed poſtea manebo apud vos forſitan, id eſt ſi deus conceſſerit. Vel etiam vt plus dicam: hyemabo penes vos, vt vos deducatis me quocunq; a vobis diſcedens iero. Ideo hyemabo: quia nolo vos modo videre in tranſitu. Ideo non in tranſitu videbo vos: quia ſpero me aliquantum manere apud vos ſi dominus permiſerit. Et licet dicã me trãſiturum ad vos prius tamen permanebo Epheſi vſq; ad Penthecoſten. Et neceſſe eſt ibi permanere me: quia oſtium apertum eſt mihi magnum, id eſt quia multi epheſiorum ad fidem ſe præparant. Et oſtium euidens: quia iam quædam ſigna fidei video in eis: & oportet me inſiſtere: quia aduerſarii multi ſunt qui volunt eos ſubducere Chriſto. Ego modo Epheſi manebo. Si autem Timotheus deferens hanc epiſtolam venerit ad vos: videte vt ſine timore ſit apud vos. Quicquid enim mihi de vobis nũciauit, ad correptionẽ veſtrã fecit, & ideo videte ne eum inquietetis: vtiq; ſine timore debet eſſe apud vos: quia opus domini operatur in vobis, ſicut ego & alii diſcipuli. & quia opus domini operatur: ergo videte ne quis ſpernat eum: ſed obtemperate monitis eius. Nec ſolum non ſpernatis eum: ſed etiã illum reuertentem ad me deducite in pace: vt illęſus veniat ad me: ego eñ expecto illũ cũ aliis fratrib⁹. Apollo epiſcopus corinthiorũ fugiens diſſenſionẽ eorũ reuerſus fuerat ad Paulũ, de quo corinthii ſcripſerãt Paulo: vt eis remitteret epiſcopum ſuũ. Reſpõdet eis Paulus q; Apollo nolit reuerti, priuſq̃ bene ſint correcti dicẽs. De Timotheo ſic agite: de Apollo au

rem fratre noſtro & epiſcopo veſtro ſignifico vobis:quoniam multum rogaui vt veniret ad vos:& vtiq; non fuit voluntas ei⁹ vt nunc veniret ad vos:ſed veniet cum vacuum ei fuerit,& vos bene correctos intellexerit. Vt autem aduentum huius patris veſtri mereamini,vigilate.i.ſtudioſe cauete vobis ne erretis,& ſtate in fide: vt a ſana fide non deuietis:& in fide ſtantes agite viriliter.i.bene operamini.Nec ad horã ſed in bonis actibus perſeuerando confortamini.Studentes vt omnia veſtra fiant in charitate.i.in dilectione dei & proximi: in qua hucuſq; nimiũ tepuiſtis. Obſecro vos fratres vt ſubditi ſitis Stephanę, & Fortunato,& debetis.Noſtis enim domũ Stephanę & Fortunati,& Achaici. Hoc inquã noſtis ꝙ iſti ſunt primitię achaię.Primi.n.de achaia crediderũt. Corĩthus in achaia eſt. Noſtis etiã hoc ꝙ iſti ordinauerũt ſeipſos in miniſterium ſanctorum: quib⁹ propriis manibus & de ſuis rebus miniſtrauerunt. Hoc inquã obſecro vos:vt ſubditi ſitis his oĩbus qui in vobis ſunt eiuſmodi: & omni cooperanti illis in bono:& laboranti ſimiliter in miniſterio ſanctorũ. Vt autẽ ſubditi ſitis illis : ſcitote quoniã ego gaudeo in pręſentia ſtephanę,fortunati,& achaici:ſic enim mihi eſt de illis quaſi ſi pręſentes eos habeam.Gaudeo inquã & merito : quoniã ipſi impleuerũt in me & in ſanctis hoc qđ deerat vobis:ipſi enim miniſtrauerunt nobis in tẽporalibus:qđ cum vos debuiſſetis neglexiſtis. Vere ipſi ſuppleuerunt,nam refecerunt ſpiritum meũ miniſtrando neceſſaria,& per hoc ſpiritum veſtrum.Niſi eñ bonis ſuis fouiſſent nos:non poſſemus tãdiu immorari veſtrę inſtructioni . Et quia refecerunt ſpiritum meũ & veſtrum: ergo cognoſcite.i. ex dilectione obœdite eis : & omnibus qui ſunt eiuſmodi.Salutant vos o corinthii omnes eccleſiæ.Salutant multũ in dño Aquila & Priſca : cum domeſtica ſua eccleſia.i.& eorum familia vos ſalutat. Salutant vos omnes fratres. Salutate vos inuicem in oſculo ſancto.i.oſculamini vos alterutrũ, euacuãtes a vobis ſchiſmata.Salutatio quę ſequitur facta eſt propria manu:mea dico ſcilicet Pauli, hæc ſcilicet gratia domini noſtri &c.¶Mos erat Pauli vt ipſe idem manu propria epiſtolam clauderet,ne dubitaretᷣ qn a ſe mitteretur epiſtola:& hoc propter pſeudo: qui ſub nomine Pauli furtiuas mittebant epiſtolas. Ab hac autem ſalutatione ſua excludit infideles dicens.Si quis non amat dominum noſtrum Ieſum Chriſtum:hunc non ſaluto: ſed ſit anathema.i.ſeparat⁹ a deo. anathema dico Maranatha . Hoc verbũ ex Syro ſermone conficitur,& hebręo:& ſonat dominus venit.Quaſi diceret.Qui non amat Chriſtum ſeparetur ab eo: dum ipſe dominus ad iudicandum venit. Vel ſit anathema,& malo ſuo:quia domin⁹ venit fortaſſis hodie vel cras:vt vlciſcatur de eo. Hæc autem eſt mea ſalutatio,a qua impios ſeparo.Gratia domini noſtri Ieſu Chriſti ſit vobiſcum: & charitas mea ſit cum omnibus vobis,id eſt oẽs vos diligatis me, licet aliquãtulum aſperius vos correxerim:& hoc ſit in Chriſto Ieſu.i. propter amorẽ Chriſti Ieſu:Amen.i.ita fiat.

Maranatha quid ſonat.

¶Sequitur Prologus in ſecundam epiſtolam ad Corinthios.

IN ſecunda ad Corinthios epiſtola quaſi in parte ſuperiori poſt tribulationum ſuarum relationes: reddit cauſas quare ad eos ſecundo non ierit:quoniã non leui mutatione cõſilii feciſſe ſe aſſerit ſed ne aduentu ſuo triſtitiam incurreret cum in peccato permanere diſcipulos repperiſſet.Deinde poſt agnitos fructus pœnitentię reconciliat eum eccleſiæ: quẽ in prima propter fornicationem a conſortio ſanctorum iuſſerat amoueri . Tertio contra pſeudo apoſtolos officii ſui dignitatem tuetur : & noui teſtamenti miniſtros tanto anteire gratia oſtendit : quanto euangeliũ eſt lege præſtantius . Immoratur etiam in cauſa illa plurimum quã breuiter in prima contigerat:vt prompto ac libenti animo neceſſaria præſentis vitæ non habentibus largiantur:& vtilitate ſpiritualis cõmercii cõmutent præſentia cum futuris: atq; abundantia ſua ſanctorum inopiã ſuppleant:vt viciſſim eorum inopia ſanctorũ abundantia ſuppleatur . In fine reppetit quod ſuperius contra pſeudo apoſtolos egerat:& iactationem eorum : prędicationeſq; de ſe glorioſas,vel collata antiquitate generis: vel catalogo iniuriarũ ac periculorum ſuorũ euacuat;diciťq; eos opera-

rios ſubdolos, qui ad imitationem Satanę transfigurentur in apoſtolos Chriſti: ſub p̄dicationis ſpe lucra pecuniaria queq; ſectantes.

Argumentum in eãdem.

POſt actã a corinthiis pœnitentiã: cõſolatoriã ſcribit eis epiſtolam apoſtolus a Troade per Titum, & collaudans eos hortatur ad meliora: cõtriſtatos quidem eos ſed emẽdatos oſtendens.

Argumẽtum.b.Brunonis in eandẽ.

PAulus hanc iterũ epiſtolã ſcribit ad Corinthios: quorũ alios ſufficienter per priorem epiſtolã correxerat: ſed quidam eorũ eo adhuc errore grauabant: vt pſeudo doctores Paulo pręferrẽt: accuſantes Paulum de ſimplicitate ſermonis, extollentes pſeudo in ſapientia carnali. Quare & in hac epiſtola ſatis immoratur in depreſſione pſeudo doctorũ: & in commẽdatione ſui apoſtolatus. In primis etiã eos qui iuſti erãt ĩ corinthiis: ſeu q̄ modo per epiſtolã Pauli bene fuerãt correcti: ſeu illos q̄ a principio acceptę fidei perdurauerũt ĩ bono cõſulẽdo. Hi eñ multa patiebantur a fratrib9 ꝑuerſis: quos illi pſeudo cõcitabãt in ſanctos. Cũq; oẽs bonos indifferẽter cõſoletur: eũ quẽ ex noĩe repręhẽderat: q̄a vxorem patris ducere p̄ſumpſerat, q̄a bene correctũ audiuit, ſingulare p̄ceptũ de eo ponit vt reſtitueret eccleſię a qua ꝓ pctõ ſe alienatũ hũiliter tolerauit. De collectis etiã de q̄bus in prima epl'a illis ſcripſerat ĩ hac diffuſius agit: vt q̄ breui ammonitione abuſi fuerant: iterata & magis ꝓducta ammonitiõe de eodẽ cõtẽnere nõ audeãt. In hac aũt epl'a materia ſunt ipſi iidẽ corinthii correcti ſeu incorrecti. De his aũt agit cõſolãdo bonos ne deficiãt in aduerſis: ſed per patientiã tribulationum certatim ꝓficiãt in augmentũ virtutum. Incorrectis vero errorẽ ſuũ & pctã improperat: ea vtiq; intẽtione de vtriſq; habita vt diuerſitatẽ eoꝝ in quãdã redigat vnitatem: ſcilicet vt & boni in melius proficiant: & mali declinando errorem ſuũ ſalubri imitatione bonos inſequantur.

Epiſtolę.II.ad Corinth. Cap.I.

PAul9 apl'us Chriſti Ieſu, ꝑ volũtatem dei, Et Timotheus frater eccleſiæ dei quæ eſt Corinthi: cũ omnibus ſanctis qui ſunt in vniuerſa Achaia. Gratia vobis & pax a deo patre noſtro & domino Ieſu Chriſto. Benedictus deus & pater domini noſtri Ieſu Chriſti, pater miſericordiarũ & deus totius conſolationis: qui conſolatur nos in om̃i tribulatiõe noſtra: vt poſſimus & ipſi cõſolari eos qui in om̃i preſſura ſunt per exhortationẽ: qua exhortamur & ipſi a deo: Quoniã ſicut abundãt paſſiones Chriſti in nobis: ita & per Chriſtũ abundat conſolatio noſtra. Siue autem tribulamur pro veſtra exhortatione & ſalute: ſiue conſolamur pro veſtra conſolatione: ſiue exhortamur pro veſtra exhortatione & ſalute, quæ operatur tolerantiã earũdem paſſionũ quas & nos patimur: vt ſpes noſtra firma ſit pro vobis: ſcientes quoniã ſicut ſocii paſſionũ eſtis: ſic eritis & conſolationis. Non eñ volumus ignorare vos fratres de tribulatione noſtra quę facta eſt in Aſia: quoniã ſupra modũ grauati ſumus & ſupra virtutẽ: ita vt tęderet nos etiã viuere. Sed ipſi in nobiſipſis reſpõſum mortis habuimus: vt non ſimus fidentes in nobis, ſed in deo qui ſuſcitat mortuos: qui de tantis ꝑiculis nos eripuit & eruit: in quẽ

Ephe.i. i.Pe.i.

ſperamus, quoniam & adhuc eripiet
adiuuātibus & vobis in oratiōe pro
nobis:vt ex multarū perſonis facierū
eius quę ī nobis eſt donatiōis ꝑ mul
tos gratię agātur pro nobis.Nā glo
ria noſtra hæc eſt,teſtimoniū cōſcien
tię noſtrę:ꝙ in ſimplicitate cordis &
ſinceritate dei & nō in ſapientia car-
nali:ſed in gratia dei cōuerſati ſum⁹
in hoc mūdo:abundātius aūt ad vos.
Non eñ alia ſcribimus vobis q̄ quę
†cogno-ſcitis. legiſtis & cognouiſtis†.Spero aūt ꝙ
vſq; in finem cognoſcetis, ſicut & co
gnouiſtis nos ex parte:qa gloria ve-
ſtra ſumus ſicut & vos noſtra: in die
dñi noſtri Ieſu Chriſti.Et hac cōfidē-
tia volui prius venire ad vos:vt ſecū-
dā gratiā haberetis : & ꝑ vos trāſirē
in Macedoniā, & iterū a Macedonia
venirē ad vos:& a vobis deduci in Iu
dęam.Cum ergo hoc voluiſſem:nun
quid leuitate vſus ſum?Aut quæ co-
gito ſecūdū carnē cogito vt ſit apud
me eſt & non?Fidelis autē deus:quia
ſermo noſter qui fuit apud vos nō eſt
†non habet ſed ē in illo ē. in illo & non:ſed eſt in illo eſt†. Dei
enim filius Ieſus Chriſtus qui in vo-
bis per nos prędicatus eſt per me &
Siluanū & Timotheum : non fuit in
illo eſt & nō:ſed ē in illo fuit.Quot-
quot enim promiſſiones dei ſunt : in
illo eſt.Ideo & ꝑ ipm dicimus amen
deo ad gloriā noſtrā. Qui aūt confir
mat nos vobiſcum in Chriſto: & qui
vnxit nos deus,& qui ſignauit nos &
dedit pignus ſpiritus in cordibus no
ſtris.Ego aūt teſtem deum inuoco in
animam meam ꝙ parcens vobis non
veni vltra Corinthū:non quia domi-
namur fidei veſtræ:ſed adiutores ſu-
mus gaudii veſtri.Nam fide ſtatis.

MOre ſuo ſalutem pręmittit dicens
Paulus(qđ nomen tam humilita-
tis q̄ auctoritatis eſt) Paulus in-
quā apoſtolus.i.legatus Chriſti Ieſu: glo-
riam eñ Chriſti annūciat.Apoſtolus dico
nō per temerariā præſumptionē vt pſeu-
do,ſed per volūtatē.i.per beneplacitū dei:
& cū eo Timotheus frater.i.cooperator ī
opere Chriſti.Ideo Timotheū reponit per
quē primā epiſtolam miſerat: vt ſciāt ſibi
cognita eſſe oīa quę apud eos gerunť.Pau
lus inquā & Timotheus ſcribūt ecclīæ.i.
cōuocationi fideliū. Eccleſiæ dico dei.i.in
qua gratia dei tantū operatur:& nō meri
ta doctorū vt pſeudo gloriantť.Eccleſię di
co quę eſt Corinthi. Corinthiorū vtiq; ec
cleſię ſcribit cū omnibus.i.& omnib⁹ ſan
ctis.i.in baptiſmo per Chriſtum ſanctifica
tis:cū omnibus dico q ſunt in vniuerſa ec
cleſia.Quaſi diceret.Eccleſię Corinthi oī-
buſq; eccleſiis illi ſubiectis . Achaia eñ di
citur prouīcia in qua metropolis Corin-
thus ſita erat. Vobis Corīthiis ſit gratia,
his qui peccauerūt ſecūda remiſſio: his q
bene correcti ſunt,vel qui poſt acceptā fi-
dem nō peccauerūt: ſit perſeuerātia gra-
tiæ bene cuſtoditę . Et ei ſcilicet ſit pax.i.
bona trāquillitas animi a deo qui poteſt:
patre noſtro,qui piū ad nos affectū habet,
& a deo qui ſimiliter poteſt,Ieſu Chriſto,
& vult:qa ſaluare nos officiū ei⁹ eſt. Nūc
in primis gratias agit deo pro perſeuerā-
tia eorū qui lapſi non fuerant,& pro cor-
rectione eorum qui errore contempto be-
ne ſe emendauerāt:cōſolaturq; eoſdē exē-
plo ſuo vt fortes ſint in aduerſis,quæcūq;
oporteat eos pati,dicēs . Quia vos in fide
Chriſti laborare video: inde gratias agēs
dico : Benedictus ſit deus dñi noſtri Ieſu
Chriſti : & pater dñi noſtri Ieſu Chriſti.
Deus ei⁹ eſt ſcđm ꝙ Chriſtus homo fuit.
Pater Chriſti eſt ſecūdum deitatē in qua
filius æqualis eſt patri:ipſe tamen princi-
piū habens a patre,nō pater ab eo. Qui ſi
Ieſu Chriſti pater eſt cū nos Chriſti filii
ſimus:ſic per Chriſtū deū patrē habemus.
Duo p̄dicta deus & pater ſpectāt ad Chri
ſtū:eadem duo quæ ſequuntur ſpectāt ad
homines.Benedictus etiā ſit q deus & pa-
ter eſt Chriſti. Pater eſt etiā miſericordia
rū.Cū poſſet dicere dator miſericordiarū
dixit pater: vt oſtendat eū & datorē, & ex
paterno affectu nobis bona dantem.Pater
inquā miſericordiarum:& deus totius cō
ſolationis. Miſericordię dicunť omnia do
na dei, ſeu dētur in aduerſis,ſeu in proſpe

Achaia puincia eſt ī qua Corinthus ſita erat.

ris. Conſolatio aũt dicitur tantũ vbi fuit deſolatio. Poſſet etiã dixiſſe ſi vellet pater cõſolationis & deus miſericordiarũ, idẽq̃ eſſet. Deus dico conſolationis non imperfectę: ſed totius. i. perfectę. In quibuſcunq̃ enim deſolamur: potens & pręſto eſt cõſolari nos deus: q̃a conſolatio nunc eis fuerat opportunior: ideo circa bona conſolationis magis immoratur dicens. Qui de⁹ conſolatur nos, me ſcilicet & condiſcipulos meos in tribulatione noſtra quã patimur. Nec ĩ quadã tm̃, ſed in oĩ. Vbicũq̃ enim tribulamur facile vel difficile ſcđm modũ tribulatiõis pręſto eſt medicina cõſolantis. Conſolatur inquã non ſolum vt nos liberet: ſed etiam vt poſſimus & ipſi q̃ tribulamur conſolari eos qui modo videbamur deſolati: & per exemplum patiẽtię noſtrę: & per exhortationẽ ſermonis. Conſolari dico eos qui ſunt in preſſura tribulationũ. Nec in quadã tm̃: ſed in oĩ preſſura interiori vel exteriori poſſumus eos conſolari per exhortationẽ. Poſſet dicere per conſolationẽ: ſed vt oſtenderet ſe non ſimpliciter conſolari, ſed etiam fortiores fieri. Ait per exhortationẽ qua alii ſancti & noſipſi exhortamur a deo: vt videntes deum pręſentem nobis in tribulatione nihil dubitemus ĩ quęcũq̃ tormẽta irrũpere: & alios ad exemplũ ac virtutem patientię, verbo & exemplo inuitare. Et vere exhortamur a deo: quoniam ſicut abundãt paſſiões Chriſti. i. quas vel pro Chriſti nomine, vel pro exẽplo Chriſti pro nobis paſſi ſuſtinemus. Sicut enim paſſiones abundant in nobis: ita copioſe abundat etiam conſolatio noſtra per Chriſtũ nos conſolantẽ. Vel per Chriſtum: quia per exemplũ patientię eius conſolamur. Et quæcũq̃ patimur: & quandocũq̃ conſolamur: hoc nõ ſolum propter nos: ſed etiã ad inſtructionem veſtri: ſiue enim tribulamur hoc fit pro veſtri exhortatione: vt ad patiendas tribulationes fortes ſitis: & ſic pro ſalute æterna habenda: ſiue etiam conſolamur, hoc fit pro veſtri conſolatione, vt ſciatis vos ſimiliter a deo in tribulatione conſolandos: & ſic pro futura ſalute habenda: ſiue etiã exhortamur: hoc totum fit pro veſtri exhortatione, vt vos exemplo noſtro & doctría exhortati ſitis ad meliora: & ſic pro habẽda vobis ſaluatione. Videndum eſt q̃ hæc verba tribulamur, conſolamur, exhortamur, hic in paſſiua ſignificatione legũtur: vere totũ pro vobis, q̃a quę tribulatio, cõſolatio, & exhortatio operatur in vobis verbo & exemplo noſtro, tolerãtiã paſſionũ etiã earũdem quas patimur etiã nos, qui tantę auctoritatis apud deum ſumus: non ergo miremini ſi vos inferiores deus permittat vexari. Operatur in vobis tolerantiã, vt ſpes noſtra habita pro vobis qua & vos ſperamus in bono perſeuerare, & ſalutẽ æternã appręhẽdere: vt hęc ſpes ſit firma. i. permanens: & veritate virtutis roborata. Non ait de vobis ſed pro vobis: vt oſtendat ſuã charitatẽ pro bono eorũ affectuoſe ſollicitam eſſe. Patimur inquã ſcientes: quoniã ſicut eſtis nõ dicam participes, ſed ſocii paſſionũ noſtrarũ: ſic eritis etiã ſocii conſolationis, quã futurã expectamus nobis & vobis in gloria. Et p̃ hoc q̃ ſocios eos vocat: multũ animat ad patiẽtiã. Ea occaſione q̃a de paſſionibus loqui cœpit, trãſit ad enumerãdas difficultates quas paſſus eſt in Aſia. hoc autem facit ne poſſent obiicere Corinthii: Exemplo tuo nos Paule prouocas ad ferẽdas tribulationes: qui nũq̃ fortaſſe tam grauiter vt nos tribulatus es. Litera ſic iũgitur. Bene dico patimur: nã nos ſupra modũ grauati ſumus in Aſia. Sed priuſq̃ hoc dicat: pręmittit vnde intẽdant totum ſpectare ad ſeſe quicquid dicturus eſt. Grauati quidem ſumus: & hoc nõ volumus vos ignorare fratres de tribulatione noſtra quę facta eſt in Aſia. Ibi eñ apud Epheſum q̃a puellã ſpiritũ phitonis habẽtem mũdauit: & ſic dominis eius quęſtum quem de diuinatione puellę habebãt abſtulit: inſtinctu eorũ tota ciuitas irruit in eũ. Cũq̃ rationẽ reddere vellet: ne audiretur cõclamabãt magna Diana epheſiorũ. Ibiq̃ tot verberibus afflixerunt eũ vt in platea velut mortuus relinqueretur. Hoc inquã nolo vos ignorare: quoniã ibi apud Epheſum grauati ſumus ſupra modũ priorũ tribulationũ, & ſupra humanã virtutẽ. Virtus eñ hominis tanta pati nõ poſſet. Ita vtiq̃ grauati ſum⁹ vt tęderet nos nõ dico pati: ſed etiã viuere: nec tantum tęduit nos viuere: ſed etiã ipſi habuimus in nobis. i. in anima noſtra reſpõſum mortis: q̃a cõſulentes aĩam noſtram: ſi forte viui euaderemus: reſpon

debat nobis mortem.Ne per hoc ꝙ dicit,
tędebat nos in tormētis viuere,putaret̃ ſi
bi cōtraire:vbi ait.Conſolatur nos deꝰ in
omni tribulatione.Contra hoc ait:ideo tā
tū grauati ſumus vſq; ad tędium vitæ &
reſponſum mortis. vt non ſimus fidentes
in nobis.i.viribus noſtris nihil aſcribamꝰ:
ſed in deo tantū confidamus qui ſuſcitat
mortuos:me eñ de morte.i.de eo pro quo
alius homo moreretur,liberauit. qui etiā
frequenter eripuit nos de tantis periculis
quę paſſi ſumus.in quē euntes bene agen
do ſperamus,quoniam vt olim ſic etiā ad-
huc in futuro eripiet, in hac ereptiōe ad-
iuuantibus aliis fidelibus & vobis in ora-
tione.i.per orationē factam pro nobis: Sic
dico adiuuantibus: vt per multos adiuto
res agantur deo gratiæ pro nobis: gratiæ
dico eius donationis.i.patientię & ſpei:&
omnis bonæ donationis quæ in nobis eſt.
Agantur dico ex perſonis multarū facie-
rum.i.ex perſonatis multiplici facie virtu
tū variatis.Sicut enim homo facie diſtin-
guitur ab alio:ſic in eccleſia hic per humi
litatem quaſi facie diſtinguitur ab alio:&
alius per patientiā ab iſto,& ſic mēbra ec-
cleſię diuerſas virtutes diſtinctas habent
facies. Ex perſonis autē multarū facierū.i.
varietate virtutū diſtinctis agātur gratię
deo pro nobis. Vel ita. Ex pſonis multarū
facierū.i.ex diuerſitate ætatū & ſexus.per
ſonas multarū facierum vocās pueros: iu
uenes & cęteras ętates vtriuſq; ſexus. Vel
ita. Agātur pro nobis gratiæ donationis
quæ eſt in nobis.Agātur dico per multos,
& qđ dico p multos,hoc eſt ex pſonis mul
tarum facierum.Per hoc ꝙ ait vobis adiu
uātibus pro nobis ſatis cōmendat & alli-
cit eos ſibi quos tāti facit:vt pro apoſtolo
intercedere digni ſint. In his enim verbis
parificat eos ſibi. ¶Hucuſq; de Corīthiis
perfectos cōſolatus eſt.Hic trāſire videtur
ad illos q nondū ſatis correcti adhærebāt
pſeudo magiſtris: memorans hic q̄ digne
cōuerſatus ſit apud eos:& quomodo ī nul
lo grauis fuerit eis a qbꝰ nec victualia re
cepit dicēs.Dignū vtiq; eſt vt gratias aga
tis pro nobis:nā nos cōuerſati ſumꝰ apud
vos ī ſimplicitate & ſinceritate. Sed priuſ
q̄ hoc dicat: pmittit teſtimoniū huius rei
dicēs. Et ſi vos negetis nos bene cōuerſa-
tos eſſe apud vos,nō curo.Nam gloria no
ſtra hæc eſt.i.in hoc multum de puritate
meę cōuerſationis glorior,habēs teſtimo-
niū cōſciētię noſtrę. Cōſciētia eñ mihi te
ſtis eſt:ꝙ in ſimplicitate nō vt defraudarē
vobis res veſtras vt pſeudo:ſed in ſimplici
tate nihil a vobis accipiēs: & in ſincerita-
te dei.i.in puritate fidei: nō admiſcēs(vt
illi)falſa veris:& nō in ſapiētia carnali:nō
eñ adheſi carnalibꝰ documētis vt illi:ſed
in gratia dei.i.in magnificādo gratiā dei:
ex qua oīe bonū & nihil ex carnali ſapiē
tia.In gratia inquā dei cōuerſati ſumꝰ in
hoc mūdo: abūdantius tñ cōuerſati ſumꝰ
ad vos apud quos maiora ſuſtinui cū ni-
hil a vobis reciperem,ne arguendi vos au
ctoritatem amitterem. Dicerēt Corinthii
ideo Paulus hic cōuerſationis ſuæ memo
riā facit:vt qđ olim nō accepit,modo mul
tiplicatū recipiat.Cōtra hoc Paulꝰ:ne pu
tetis intētione accipiēdi a vobis,cōuerſa-
tionē meā apud vos memorare. Nō enim
alia in hac epl'a ſcribimus vobis:q̄ quæ in
priori epiſtola legiſtis:in qua ſcripſi me ni
hil acceptū a vobis.Nec alia modo ſcri
bimus q̄ vos cognouiſtis de nobis:quādiu
apud vos fuimus,nihil a vobis accipiēdo:
ſed de labore manuū viuēdo. Et ſicut tūc
cognouiſtis: ſic etiā ſpero ꝙ vſq; in finem
cognoſcetis me nihil accipere a vobis: ſi-
cut iā etiā cognouiſtis nos manētes apud
vos.Cognouiſtis dico ex parte.i.ſecūdum
opus qđ exterius videbatis:ſed aliā partē,
id eſt volūtatem ignorabatis:ideo talē me
volui cognoſci, ſcilicet nihil accipiērem a
vobis: qa nos ſumus gloria veſtra ſicut &
vos noſtra.i.qa volui me gloriari in obœ
diētia veſtra:& vos gloriari ī doctrina no
ſtra: q̄ vtiq; gloria nō eſſet ſi grauarē vos
tēporalia a vobis accipiendo.Malletis eñ
repellere doctorē q̄ eū ſuſtentare:q̄ gloria
mihi de vobis & vobis de me apparebit in
die dñi noſtri Ieſu Chriſti : quādo vos de
obœdiētia exhibita:ego de doctrina remu
nerabimur.Tranſit iterū ad aliud. Illi eñ
accuſabant eum de leuitate:quia in priori
epiſtola dixerat ſe venturum ad eos & nō
venerat. De mendacio autē nō poterāt eū
arguere.Dixerat eñ:veniā ſi dominus per
miſerit.Litera ſic iūgitur.Et hac confidē-
tia vel quia ſimpliciter & ſincere conuer-
ſatus ſum apud vos. Vel qa vos eſtis glo-
ria mea:ego veſtra.Hac inquā vel hac cō-

fidentia volui venire ad vos: prius quidē
volui ſed modo nolo. Volui vtiq; tunc vt
per aduentū meū haberetis ſecūdam gra-
tiā.i.qa poſt baptiſmū peccaſtis in ſecūdā
remiſſionē:& volui ꝑ vos trāſire in Mace-
doniā:& a Macedonia reuertens, iterū vo
lui venire ad vos: & a vobis volui deduci
in Iudęā.Et qa ſic prius volui:ergo cū vo-
luiſſem hoc.i.venire ad vos : nūquid vſus
ſum leuitate:qa nō veni ſicut prius volui?
Aut qa nō veni, an ea q̄ cogito ſcđm car-
nē.i.carnale cōmodū cogito:vt ideo veni-
re dimiſerim , qa nihil me a vobis ſperarē
recepturū?an inquā ſcđm carnē cogito vt
ꝓpterea ſit apud me,eſt & nō.i.affirmatio
& negatio de eodē? Q; apud me nō ſit eſt
& nō:apparet in illo ſermone q noſter ſer
mo fuit apud vos dū præſens eſſem inter
vos: qa in illo ſermone tūc habito nō fuit
eſt & non.i.affirmatio & negatio de eodē:
& ꝙ ita ſit: deus q fidelis eſt & verax hoc
nouit. Vel aliter. Vere apud me non fuit
eſt & nō:qa deus fidelis.i.verax eſt.Cū au
tē deus doctores veritatis ſe daturū ꝓmi-
ſerit:ſi me doctorē falſitatis inſtituit:ꝑfe-
cto mendacii reus eſt. Et ꝙ deus ſit fidelis
promittēs doctores veritatis apparet ī eo:
qa ſermo noſter q fuit apud vos,in illo ſer
mone nō fuit:eſt & nō. Vere de[9] fidelis ē:
nā in Chriſto Ieſu q Chriſtus Ieſus filius
dei eſt,q etiā Chriſtus ꝑ̄dicatus eſt in vo-
bis ꝑ nos: ſcilicet per me & Siluanū & Ti-
motheū.In illo Chriſto nō fuit eſt & nō.i.
affirmatio & negatio de eodē: ſed ſemper
fuit in illo eſt.i.veritas.ſeu negādo,ſeu af-
firmādo. Vere in illo nō fuit eſt & nō. nā
quotquot ſunt ꝓmiſſiones dei patris in il
lo ſunt eſt.i.verę & cōpletę: vel etiā ſimili
ter.Et qa ꝑ Chriſtū cōpletę ſunt ꝓmiſſio-
nes dei patris in illo ſunt eſt.i.verę & cō-
pletę ſunt ꝓmiſſiones dei:ideo & ꝑ ipſum
Chriſtū dicimus amen.i.ita eſſe cōpletū ſi
cut ꝓmiſſum eſt. & hoc totū deo.i.ad glo
riā dei,& ad gloriā noſtrā.qa per veritatē
dei cōprobatᷣ veritas noſtra. Licet dicā ad
gloriā noſtrā: tñ non nobis ſed deo debetᷣ
gloria:qui de[9] cōfirmat nos vobiſcū vtve
ritas in vobis ſit : & hoc in Chriſto. Qui
etiā de[9] vnxit nos oleo ſanctificationis in
baptiſmate. Qui etiā ſignauit nos.i.ſignū
diſcretiōis ab aliis(ſcilicet virtutes)dedit
nobis. Qui etiā pignus ſpūs dedit.i.ſpiri-
tū ſanctū vt ſit nobis arra futuræ gloriæ:
quē ſpiritū dedit in cordib[9] noſtris habi-
tatorē cōtinuū. Et cū ſpūs ſctūs ſit in no-
bis : nō eſt credēdū ꝙ leuitas vel mēdaciū
fuerit in nobis.¶Poſtq̄ ſe excuſauit ꝙ nec
pro leuitate: neq; ſcđm carnē cogitans ad
eos venire dimiſerit:ſubdit cauſam quare
nō venerit dicēs. Pro leuitate,vel qa car-
naliter cogitarē venire nō dimiſi: ſed ideo
vt parcerē vobis nō veni.Et vt credatis vt
vobis parcerē me non veniſſe: ego inuoco
deū teſtē hui[9] rei.Mali qdē negligētes of-
fendere deū: teſtē falſitatis nō multū cura
rēt aduocare deū : ſed Paulus q ſe totū in
deo poſuerat: nō ꝑ̄ſumeret deū facere te-
ſtē ei[9] rei quā verā nō intelligeret. Aliter
eñ agēs,mēdacii deū argueret. Deū vtiq;
inuoco teſtem: nō ſolū cōtra corpus,vt ſi
mēdax fuero:ī ſolo me puniat corpore:ſed
etiā in.i.cōtra animā meā vt perdat eā cū
corpore:ſi mēdacii teſtē facio deū.Inde deū
aduoco teſtē:ꝙ parcens vobis.i.vt cōmo-
dius poſſem parcere vobis nō veni Corin
thū vltra.i.vlteri[9] q̄ prima vice. ¶Priuſq̄
dicat in quo eis nō veniēdo pepercerit,de
terminat hic ꝙ ait parcēs.Corinthii enim
inſidiātes verbis eius dicerēt.Ita ais te pe-
perciſſe:ac ſi regia poteſtate habeas nos co
gere ex tua volūtate.Parcēs nō ideo dico,
quia nos dominamur fidei veſtrę:fides eñ
res eſt volūtaria nō neceſſitate dominii co
gēda.Dominari autē dicitᷣ in poteſtatibus
illis: vbi filius ſuccedit patri vſu neceſſa-
rio:ſed in prelatis eccleſię(etiā in ſeculari
bus qui nō lege ſucceſſiōis ſed per electio-
nem præſunt) potius dici debet ſeruitus
q̄ dominium.Ideo ait non dominamur fi-
dei veſtrę:ſed ſumus adiutores veſtri,non
ceſſantes orare deum pro correctione ve-
ſtri: adiutores dico gaudii veſtri.In illa.n.
re vos adiuuamus de qua habituri eſtis ꝑ
manens gaudium:quare nobis obſequi de
betis. Vere non dominamur vobis:nā vos
ſtatis fide:quæ voluntatis res eſt non ne-
ceſſitatis:ſi vos ſtatis.

Mendaciū nō eſt cum ſpū ſancto.

Fides res eſt. voluntaria.

Capitulum.II.

STatui autē hocipſum
apud meme iterum in
triſtitia venirē ad vos.
Si enim ego contriſto

vos: & quis eſt qui me lætificet: niſi
qui contriſtatur ex me?Et hoc ipſum
ſcripſi vobis: vt non cum venero tri-
ſtitiam ſuper triſtitiam habeam: de
quibus oportuerat me gaudere:con-
fidens in omnibus vobis:quia meum
gaudium,omnium veſtrum eſt.Nam
ex multa tribulatiõe & anguſtia cor
dis ſcripſi vobis per multas lachry-
mas:non vt contriſtemini: ſed vt ſcia
tis quam charitatẽ habeam abundã-
tius in vobis.Si quis autem cõtriſta-
uit me,non me cõtriſtauit:ſed ex par
te vt nõ onerẽ omnes vos. Sufficit il
li qui eiuſmodi eſt obiurgatio hæc q̃
fit a pluribus, ita vt econtrario ma-
gis donetis & conſolemini: ne forte
abũdantiori triſtitia abſorbeatur,qui
eiuſmodi eſt.Propter qđ obſecro vos
vt confirmetis in illum charitatem.
Ideo enim & ſcripſi vobis vt cogno-
ſcam experimentũ veſtrũ:an in omni
bus obœdiẽtes ſitis. Cui aũt aliquid
donaſtis:& ego.Nam & ego qđ do-
naui,ſi qd donaui,donaui ꝓpter vos ĩ
perſona Chriſti:vt nõ circũueniamur
a Satana. Nõ enim ignoramus cogi
tatiões eiꝰ. Cũ veniſſem aũt Troadẽ
propter euangeliũ Chriſti:& oſtium
mihi apertũ eſſet in domino:non ha-
bui requiem ſpiritui meo, eo ꝙ nõ in
uenerim Titũ fratrẽ meũ:ſed valefa-
ciẽs eis,profectus ſum Macedoniam.
Deo autẽ gratias qui ſemper trium-
phat nos in Chriſto Ieſu:& odorẽ no
titię ſuę manifeſtat ꝑ nos in omni lo
co:qa Chriſti bonus odor ſumꝰ deo:
in his qui ſalui fiũt:& ĩ his q pereũt.
x xiij.q.iiij. Nabuchodonoſor. Aliis quidem odor mortis in mortẽ:
aliis autem odor vitę in vitam.Et ad
hęc quis tam idoneus?Non enim ſu-
mus ſicut plurimi adulterantes ver-
bũ dei: ſed ex ſinceritate ſicut ex deo
coram deo in Chriſto loquimur.

POſtq̃ determinauit quõ dixerit
parcẽs:determinat in quo ꝑperce
rit dicẽs.Ego vtiq; nõ veni Corin
thũ:ſed ſtatui hoc ipm qđ ĩ priori epl'a ſta
tuerã. Statui inquã apud me nõ ꝑcipitio
incõſideratę ſentẽtię, ſed apud me diligen
ter ꝑtractãs ex cõſilio ſtatui, ne iterũ veni
rem ad vos ĩ triſtitia.i.ad cõtriſtãdũ vos.
Iterũ dicit qa in prima epl'a venerat cõtri
ſtari eos,qa lapſi fuerãt in ꝑccatũ:ſi nõ ꝑ-
ſentialiter:tñ ꝑ epiſtolã. Vel ita. Ego iã ſe
mel venerã:ſed ideo nolui iterũ venire:ne
aduẽtus meꝰ eſſet vobis in triſtitia. Ideo
Paulꝰ venire noluit:qa ſi ꝑſens fieret:opor
teret eũ vt impœnitentes ſeueritate iudi
cii remoueret ab eccleſia:qa ꝑſens nõ poſ-
ſet vti tãta lenitate,vidẽs mala eoꝝ: quan
ta tẽperãtia erga illos ꝑ epiſtolã vtit:& ſic
malũ hoc eueniret:vt cũ ĩ vnitatẽ eccleſiæ
eos reuocare deberet:potius ꝑ diſtrictionẽ
iuſtitię eos ab inuicẽ ſeparet: quos abſens
per lenitatẽ miſericordię ad vnitatẽ reuo
care potuiſſet:quod vtiq; fecit.Ideo nolui
iterũ venire:qa ſi ego cõtriſto vos quocũ-
q; modo, qs eſt in vobis q me lętificet niſi
ille q cõtriſtat ex me.i.ſcđm meã volũtatẽ
vt cõtriſtatꝰ de pcto pœniteat? Q; ſi veni
rẽ:nõ fieret vt aliqs me hoc modo lętifica
ret.Me eñ ꝑſente diſtrictio iuſtitię magis
vos deterreret q̃ ad pœnitentiã ſuaderet.
Illud etiã innuit ac ſi diceret.Propter deũ
qdẽ pœnitere debuiſſetis &(vt illud omit
tam) pro eo ſolo vt me doctorẽ veſtrũ lę-
tificaretis.Et hoc ipm.ſ.ne veniẽs ĩ triſti-
tia neminẽ q me lętificaret ĩuenirẽ:ſcripſi
vobis ideo:vt cũ pręſentialiter venero:nõ
habeã triſtitiã ſup triſtitiã. Huiuſmodi q
dẽ triſtitiã audiẽs vos ꝑccaſſe habebo ſe-
cũdã ſi veniẽs vos incorrectos inuenero:
vtq; vos correctos inueniã, ſcribo nũc me
ĩ eo lętificari tñ q ad pœnitẽtiã cõtriſtat.
Triſtitiã dico habeã de vobis ĩcorrectis:de
quibus modo primũ oportuerat me gau-
dere bñ correctis.Et reuera gaudebo ſicut
oportuit.Nã cõfidẽs ſum in oĩbꝰ vobis ꝙ
de correctione veſtri gaudebo:ꝓpterea qa
quãdiu eram apud vos, gaudiũ meũ erat
gaudiũ oĩm veſtrũ:qa vt primũ videbatis
me gaudẽtem, etiã nõ intellecta re de qua
gaudebã,pia affectiõe cõgaudebatis mihi:
& propterea cõfido ꝙ reuera de vobis cor
rectis gaudebo. Vel ita. Confidens ſum

in vobis,quia gaudiũ meũ eſt gaudiũ oĩm veſtrũ.i.ꝙ gaudiũ qđ futurũ expecto (vt digni ſitis habere deũ oro)& vos habituros cõfido. Ideo ait cõfidẽs in oĩb⁹:ne peccãtes putarẽt Paulũ diffidere de ſaluatione ſui. Quia dixit triſtitiã habeã ſup triſtitiã:dicerẽt illi:habuiſti ne triſtitiã? vtiꝗ habui. Nã ego ſcripſi vobis ex multa tribulatione corporis,ieiunãdo,vigilãdo, vt deus parceret vobis:& ex multa anguſtia cordis ſollicitus de ſalute veſtra ſcripſi vobis affligẽdo me p multas lachrymas.Nec ideo me tribulatũ & anguſtiatũ eẽ memoro vt vos mecũ cõtriſtemini:ſed vt ſciatis quantã charitatẽ habeã ad oẽs.Charitatẽ dico abũdantius in vobis oſtenſam: apud quos & diutius mãſi: & nihil a vobis recipiẽs,de labore manuũ vixi. Oſtẽſa cauſa ꝗre ad eos non venerit: ꝗ cauſa ad ſuaſionẽ correctiõis idonea fuit: ſubdit de illo quẽ ab eccleſia ſeparari iuſſerat in alia ep̃la:qa duxerat vxorẽ patris:cui⁹ pœnitentiã(qa audiuit indulgẽtia dignã)ſcribit eccleſiæ Corinthiorũ:vt eũ recipiãt: ſciẽtes Paulũ indulſiſſe illi. Litera ſic iũgit̃.Nolo vt vos cõtriſtemini:ſed ſi qs cõtriſtauit me(vt ille q vxorẽ patris duxit)nõ me tm̃ cõtriſtauit,ſed vos:& hoc ex pte: nõ em̃ oẽs cõtriſtati eſtis: ſꝫ boni tm̃ cõdoluere fratri peccãti.Ex parte ideo dico: vt non onerẽ oẽs vos.i.indignũ eſt hoc onus ĩponere vobis oĩbus vt fratri nõ cõpatiamini. Hoc autẽ ironice dicit ꝑpter eos q ſupbierũt de lapſu fratris:cui cõdolere debuerãt:vel ita. Nõ me cõtriſtauit tantũ:ſed vos ex pte.i. ſcd̃m partẽ bonorũ:& hanc partẽ excipio vt nõ onerẽ oẽs vos de cõtẽptu peccantis fratris:quidã em̃ veſtrũ (ſicut iuſtũ erat) cõdoluerũt.De illo aũt q me & vos cõtriſtauit:ſcitote qm̃ ſufficit illi q eſt eiuſmodi.i.tãtę fragilitatis:ꝙ(ſi nimia diſtrictiõe vexet̃)deſperabit.Illi ĩquã ſufficit hęc obiurgatio:qua eũ obiugati eſtis, pellẽdo ab ecc̃lia pro pc̃tõ.Obiurgatio dico ꝗ fit illi a plurib⁹ peccãti fratri iuſte cõdolẽtib⁹ ſufficit:ita vt vos ecõtrario agentes:vt ſicut ab ecc̃lia prius ſeparaſtis, nũc ecõtrario eccleſię eũ reſtituatis.Ecõtrario ĩquã ſicut amplius obiurgaſtis: & ille patiẽter ſuſtulit:ita magis donetis.i.remittatis ei peccatũ ſuũ,& ne putet hoc vos agere,quaſi nõ curãtes de eo, cõſolemini eũ frequẽter per cõſolationes ſcripturarũ.Ideo dico donetis & cõſolemini,ne forte (qđ cito cõtigere poſſet)hic q eſt eiuſmodi.i.multę fragilitatis abſorbeat̃.i.deſperãs deglutiat̃ abũdantiori triſtitia.Si em̃ ſupra modũ coercẽatis eum,deſperabit de ſalute:& cito reuoluet̃ etiã ĩ deteri⁹ peccatũ.Melior eſt.n. miſericordia ad ſalutẽ ꝗ ſeueritas iuſtitię generãs deſperationem.Propter qđ ne ille abſorbeat̃ cũ poſſem ĩparce:magis ex charitate,obſecro vos vt charitatẽ bene incẽptã(charitas em̃ fuit ꝙ eũ ex p̃cepto meo vt corrigeret̃ ab eccleſia expuliſtis)Obſecro inquã vt charitatẽ hanc cõfirmetis.i. firmã & perfectã oſtẽdatis in illũ indulgẽdo,& in eccleſiã recipiẽdo:quã charitatem incœpiſtis eũ abiiciẽdo. Debetis indulgere ei: nã ideo ſcripſi vt cœptam charitatẽ cõſummetis: & vt cognoſcã experimentũ veſtrũ.i.vos expertos cũ eũ ab eccleſia ex obœdiẽtia ſeparaſtis: Cognoſcam dico an obœdientes ſitis in omibus:vt ſicut prius obœdiſtis eũ remouẽdo:ſic nũc obœdiatis indulgẽdo ipſi. Et ſicut moneo debetis indulgere: qa ſi vos alicui cõdonaſtis aliqd, & ego vobiſcũ indulſi.Dicerẽt illi donaſti fortaſſe:ſed nõ propter nos.Ita inquã: nã qđ ego donaui , ſi aliquãdo donaui aliqd, hoc ꝑpter vos donaui . Vbi ita dictũ ſuũ reprimit.Si quid donaui:oſtẽdit ſe paucis indulſiſſe ꝓ alio, vt nos admoneat nõ pro carnali dilectiõe,ſed magis pro fructu pœnitẽtię dimittenda eſſe peccata.Iterum ille.Quid inde ſi tu cõdonaſti? Multũ vtiꝗ quia hoc donaui in pſona Chriſti. idẽ valuit illi cui donaui,ac ſi Chriſtus donaret ei in propria pſona.Oportet vtiꝗ vos indulgere ei tũ propter me:propterea vt nõ circũueniamur.i.ne decipiamur a Satana. Sicut enim in nimia mollitie decipit:ſic in ſeueritate quę ſupra modum eſt,diabolus circũuenit:ideo moneo ne circũueniamini a Satana: quia nos non ignoramus cogitationes eius Satanę,ꝗ verſutę ſunt: vbi etiã intelligimus virtutẽ:vt in diſciplinãdo peccatore ſuã inferat fallaciam.Oſtendit iterũ Paulus ꝙ culpa eoꝝ fuit:dũ propoſitũ veniẽdi ad eos mutauit:qa eos ĩcorrectos audiuit. Nõ vltra veni Corinthũ: ſed veni vſꝗ Troadẽ.Cum autẽ veniſſem Troadẽ ꝑpter euãgeliũ Chriſti p̃dicãdũ: (vbiꝗ em̃ p̃dicabat) & cũ ibi Troade eẽt

mihi apertū oſtium.i.mentes eorū paratę
eſſent ad recipiendū verbū Chriſti:& hoc
in dn̄o:dn̄s enim corda eorū aperiebat:cū
ita veniſſem non habui requiem ſpiritui
meo.Requiem ſe dicit non habuiſſe,qa in
p̄dicādo non potuit tūc laborare.Requiē
non habui,eo ꝙ non inueni in Troade fra
trem meū Titū. Per Timotheū & Titum
epiſtolam primā Corinthiis miſerat: Ti-
motheus autē reuerſus erat ad Paulū:ſed
Titus detinebat̄ adhuc corinthi laboran-
do de correctione eorū. Hoc autē ꝙ pro-
pter abſentiā Titi troadibus p̄dicare non
potuit:culpa fuit corinthiorū: quorū in-
correctio Titū detinebat.Propter Titum
noluit troade p̄dicare Paulus:vel quia Ti
tus prius eis prædicauerat: ne Paulus eo
abſente p̄dicans videretur minuere pote-
ſtatem Titi. Vel qa Titus interpres erat
Pauli:& linguā eorū expreſſius loqui po-
terat. Non vtiq̄ requiem habui: ſed vale
faciēs eis troadibus profectus ſum in Ma
cedoniā.Hi Macedones in magno honore
ſuſceperūt apoſtolū:vt etiā de rebus eorū
quicquid vellet,diſponere poſſet.❡Hic in
cipit Paulus magnificare ſe & miniſteriū
ſuū:& pſeudo apoſtolos multipliciter de-
primere:qa quidā Corinthiorū illos præ-
ferebāt Paulo.Profectus ſum in Macedo-
niam:ibi autē ſum cōſtitutus triūphator
in Chriſto:& inde gratias ago deo q ſem-
per triūphat nos.i.triūphare nos facit in
Chriſto Ieſu.i.per Chriſtū Ieſum,ī quo nō
triūphant pſeudo: & qui deus manifeſtat
odorē notitię ſuę.i.Chriſtū:per cuius hu-
manitatē odoramus diuinā & indiuiſibi-
bilē eſſentiā. Vel manifeſtat per nos odorē
ſuę notitię.i.p̄dicationē noſtrā per quam
virtus dei manifeſtatur in omni loco quo
p̄dicamus.Manifeſtat vtiq̄ per nos:qa nos
ſumus bonus odor Chriſti.i.ſi quis puri-
tatē actuū noſtrorū cōſiderat:poteſt odo-
rare bonitatē Chriſti cuius nos ſum⁹ mi-
niſtri.Bonus inquā odor ſumus:& ſi non
quibuſdā incredulis: tn̄ deo qui videt in-
teriora cordis noſtri. Bonus inquā odor
ſumus quātū ad deū:& ī his qui ſalui fiūt
per euāgeliū noſtrū:& in his q pereūt per
contēptū eiuſdē euāgelii quātū ad deū:in
vtriſq̄ ſaluādis & perituris bon⁹ odor ſu
mus:ſed quātū ad hoīes, aliis quidē ſum⁹
odor mortis.Increduli eī̄ audiētes a no-

Odor xp̄i bon⁹ ſunt p̄dicatores

bis fidē Chriſti:dicūt ſe odorare rem mor
tiferā.Odor mortis dico valēs eis in mor-
tē.i.ad dānationē.Aliis autē.i.fidelib⁹ ſu-
mus odor vitę. Per doctrinā.n.noſtrā odo
rāt vitā iuſtitię eūdo ſic in vitā æternam.
Deus per nos manifeſtat odorem iuſtitiæ
ſuę:& ad hęc manifeſtāda qs inter pſeudo
tam idoneus ſicut ego & coapoſtoli mei?
Nemo vtiq̄ tam idoneus:nā nos nō ſum⁹
ſicut plurimi: ſcilicet pſeudo adulterātes
verbū dei:ſicut eī̄ adulter rē alteri⁹ vſur
pat illicite:ſic pſeudo miniſteriū p̄dicatio
nis a nemine ſibi iniunctū. Sicut etiā adul
ter fructū ſobolis nō quærit in opere tur-
pitudinis ſuę:ſed ſolūmodo explere libidi
nē:ſic illi pſeudo ſolūmodo vt lucrari poſ
ſint tēporalia:nō curāt de eis quos docēt,
ſiue pereāt,ſiue nō pereant. Non inquam
adulteramus verbū dei: ſed loquimur ex
ſinceritate.i.ſecundū puram fidei verita-
tē.Non iterū adulteramus: ſed loquimur
ī Chriſto.i.ſcd̄m fidē & īſtitutionē xp̄i lo
quimur ex deo.i.ſecundū ꝙ deus loqui in
ſinuat: & coram deo.i.in beneplacito dei.

Adulterāt pſeudo verbum dei.

Capitulum.III.

INcipimus iterū noſ-
metipſos cōmendare.
Aut nūquid egemus
(ſicut quidā)cōmen-
datitiis ep̄lis ad vos,
aut ex vobis?Epiſtola
noſtra vos eſtis ſcripta in cordib⁹ no
ſtris:quę ſcitur & legit̄ ab oībus ho-
minib⁹:manifeſtati qm̄ epiſtola eſtis
Chriſti miniſtrata a nobis & ſcripta,
nō atramēto:ſed ſpiritu dei viui. Nō
in tabulis lapideis:ſed in tabulis cor
dis carnalibus. Fiduciā autē talē ha-
bemus per Chriſtū ad deū:nō ꝙ ſuffi
cientes ſimus cogitare aliquid a no-
bis quaſi ex nobis: ſed ſufficiētia no-
ſtra ex deo eſt: qui & idoneos nos fe-
cit miniſtros noui teſtamēti: nō lite-
ra ſed ſpiritu. Litera eī̄ occidit:ſpiri
tus autē viuificat. Qꝫ ſi miniſtratio
mortis literis deformata in lapidib⁹
fuit in gloria:ita vt nō poſſent inten
dere filii iſrael in faciē Moyſi ꝑpter

gloriam vultus eius quæ euacuatur: quomodo non magis miniſtratio ſpiritus erit in gloria? Nam ſi miniſtratio damnationis in gloria eſt: multo magis abundat miniſterium iuſtitiæ in gloria. Nam nec glorificatum eſt quod claruit in hac parte: propter excellentem gloriam. Si enim qđ euacuatur per gloriam eſt: multo magis quod manet in gloria eſt. Habentes igitur talem ſpem: multa fiducia vtimur. Et nõ ſicut Moyſes ponebat velamẽ ſuper faciem ſuam: vt non intẽderent filii Iſrael in faciem eius quod euacuatur: ſed obtuſi ſunt ſenſus eorum. Vſq; in hodiernum enim diẽ id ipſum velamen in lectione veteris teſtamenti manet nõ reuelatum: qđ in Chriſto euacuatur: ſed vſq; in hodiernum diem cum legitur Moyſes, velamẽ poſitum eſt ſuper cor eorum. Cũ autem conuerſus fuerit ad deum: auferetur velamen. Dominus autẽ ſpiritus eſt. Vbi autem ſpiritus domini, ibi libertas. Nos vero omnes reuelata facie gloriam domini ſpeculãtes: in eandem imaginem trãſformamur a claritate in claritatem tanq̃ a domini ſpiritu.

Exod. xxxiiij.

Ioan.iiij. xix.q.ij. duç in ſi. De renũ.ni ſi.de regu. lʒ in prin.

ET quia dico nemo ad hæc tã idoneus: dicitis propterea ꝙ iterum (vt in alia epiſtola vbi dicebã oĩbus omnia factus ſum &c.) incipimus cõmendare.i.magnificare noſmetipſos. Nõ vtiq;: ſed miniſteriũ dei in nobis. Aut nunquid egemus ſicut quidam (ſcilicet pſeudo) commẽdatitiis epiſtolis miſſis ab aliis ad vos: aut ex vobis miſſis ad alios? Illi.n. pſeudo vt magis poſſent lucrari cũ trãſibant de loco ad locum: ꝓcabãtur vt illi a quibus irent commendarẽt eos per epiſtolas illis ad quos tranſibant. Ego vtiq; non egeo epiſtolis commendatitiis: nam vos eſtis noſtra epiſtola, quia ſignaculum mei apoſtolatus qui vos in fide Chriſti fundaui. Epiſtola dico ſcripta ĩ cordibꝰ noſtris: fidem enim veſtram nunq̃ obliuiſcimur: ſed de ſalute veſtra ſollicite deum rogamus: quæ epiſtola ſcitur ab omnibus. Oẽs enim ſciunt vos per me ad fidem conuerſos: & quæ epiſtola legitur ab omnibus. Si quis enim velit cognoſcere qualis ſim in vobis: me legit & cognoſcit. Vos dico manifeſtati quoniam eſtis epiſtola Chriſti: q̃ fides veſtra & bona vita oſtẽdit virtutem Chriſti. Epiſtola Chriſti dico miniſtrata a nobis. Per hoc enim ꝙ eſtis mea epiſtola q̃ vos ĩſtruxi: ego autem epiſtola Chriſti, ſic me mediante eſtis epiſtola Chriſti: quem Chriſtum vobis diſpenſaui. Epiſtola dico ſcripta: non atramento.i.non delebiliter. Vel atramẽto.i.aliqua cõtagione vt pſeudo ſuos ſequaces polluunt: ſed ſcripta ſpiritu dei.i.indelebiliter. Dei dico viui, q̃ & vos perpetuo viuere faciet: non iterũ ſcripta in tabulis lapideis.i.induratis, & verbum dei non ſentientibus: ſed ſcripta ĩ tabulis carnalibus.i.ſenſibilibus: & verbum dei ad fructum faciendum ſuſcipientibꝰ. Tabulis dico cordis.i.interioris intellectꝰ vbi ait. In tabulis lapideis mittit nos ad memoriam veteris legis quæ data eſt ĩ lapideis tabulis: ſignificans corda Iudæorũ lapidea. Quia ſicut lapis ſculpturam quidem recipit ſed nihil ſentit: ſic corda Iudæorum, corticem quidem legis.i.carnalem intellectum ſuſceperunt: ſed medullã legis ſpiritualem.ſ.intellectum non ſenſerunt. Dixit ſuperius. Nemo tam idoneus vt ego: iterum vos eſtis epiſtola mea: & ꝑ me eſtis epiſtola Chriſti: & ad hæc ſubdit talem fiduciam.ſ.ꝙ fiducialiter dixi me magis idoneum &c. Hanc talem fiduciam non nobis præſumimus referendã: ſed habemus hanc fiduciam referẽdam ad deũ. Q; enim idoneus ſum, ꝙ vos eſtis epiſtola mea: hoc totum deus operatur. Habemus inquã ad deum & per Chriſtum mediãtẽ: Chriſtus enim ſecundum imperium Dei conſecrauit me idoneum apoſtolum. Fiduciã vtiq; hãc habemꝰ ad deũ: nõ ita ꝙ ſufficientes ſimus cogitare nedũ operari aliquid a nobis.i.ad vtilitatem noſtram, quaſi hoc poſſit eſſe ex nobis.i.ex viribus noſtris, ſine coo͏̃perãte gratia dei. Et licet nihil ſufficiamus ex nobis, tamen ſufficimꝰ: ſed illa ſufficientia noſtra non tm̃ cogitãdi, ſed ſicut præmiſſum eſt idonee operandi. Omnis hæc ſufficientia qualiſcunq; ſit

ex deo eſt. ¶Commendauit perſonam ſuã
ſatis:nunc commẽdat miniſterium ſuum
qđ iterum retorquebit ad commendatio-
nem ſui dicens.Qui de⁹ fecit nos idoneos
miniſtros. Quomodo idoneos ſupra ſatis
oſtendit: ſed cuius rei miniſtri ſint illud
ſubdit.Miniſtros dico noui teſtamẽti. Ve
tus teſtamentum prius fuit: qđ & delẽdũ
erat per nouum:& carnales ſecũdum car-
nalitatem inſtruens.Sed euãgelium teſta-
mentum nouum eſt:docens & innouãs ſpi
ritum hominis:nec alio teſtamento immu
tandum. Miniſtros dico noui teſtamenti
exiſtentis:non in litera tm̃ vt vetus:ſed in
ſpiritu & litera. Vetus enim lex literalis
quidem præcepta dabat:ſed quia gratiam
ſpiritus non habebat:ideo magis nocebat
ꝗ̃ adiuuaret. Ideo dico nouum teſtamen-
tum eſſe in ſpiritu:quia ſi in litera tm̃ eſ-
Litera occidit. ſet, occideret.Litera enim occidit ſed ſpi-
ritus viuificat.Lex vetus quę in litera tm̃
exiſtebat occidere dicit̃:non quia deus da
tor legis,vel Moyſes miniſter legis hoc fa
ceret:ſed impia carnalitas hominum quæ
non promeruit vt haberet adiutricẽ gra-
tiam cum litera.Quæ litera ideo occidit:
quia auget concupiſcẽtiam peccati dum
prohibet:natura eſt enim noſtræ fragilita
tis vt auidius ruat ĩ vetitũ: cumulat etiã
peccatum pręuaricationis qđ non erat an
te legem datam. Litera quidẽ ſic occidit:
ſed ſpiritus.i.euangelium cum adiutore
ſpiritu datum facit viuere in iuſtitia. Cõ
mendato euangelio ſuo eandem commen
dationem refundit in ſe dicens.Et qa mi-
niſter ſum teſtamẽti exiſtentis in ſpiritu:
merito ſpiritualis adminiſtrationis habe-
bo gloriam. Vere miniſtratio ſpiritus erit
mihi in gloria: qa miniſtratio mortis fuit
Moyſi in gloria.Hoc ita ait.Qꝫ ſi miniſtra
tio mortis.i.veteris legis:quæ & concupi
ſcentia maiore & noua p̃uaricatione mor
tem inferebat:Si inquam miniſtratio hæc
mortis literis tm̃ formata non adiutorio
ſpiritus proficua facta:formata dico in la
pidibus.In tabulis enim lapideis lex Moy
ſi data fuit: vt ſignificaret lapidea corda
Iudæorum.Si inquã hæc miniſtratio fuit
Moyſi valens in habenda gloria: ita dico
in gloria vt filii Iſrael non poſſent inten-
dere ĩ faciem Moyſi propter gloriam vul-
tus eius:quæ gloria euacuatur. Hanc eñ
gloriam vultus ſcim⁹ cito elapſam a Moy
ſe.Si inquã miniſtratio mortis fuit Moy-
ſi in tãta gloria:quomodo miniſtratio ſpi
ritus.i.euangelii cũ quo per manus meas
ſpirituſſanctus adminiſtratur: quomodo
hoc non erit mihi magis valens in haben-
da gloria ꝗ̃ Moyſi? Nõ hoc dicit vt ſe me
rito præferat Moyſi:ſed ſola dignitate mi
niſterii.Per manus enim Moyſi præcepta
ſola dabantur nulla gratia:ſed a Paulo &
præcepta: & per impoſitionem manus ei⁹
gratia ſpirituſſancti adiuuans,vt quæ prę
cipiebantur poſſet homo operari. Qꝫ ait
in faciẽ Moyſi nõ poſſe intendere Iudęos:
ſignum erat ꝙ ſpiritualem intellectum le
gis capere non poterant:quem facies.i.in-
tellectus Moyſi lucide cognoſcebat. Iterũ
ꝙ gloria vultus eius euacuata eſt:ſignifi-
cauit illa quæ miniſtrabat temporalia eſ-
ſe non permanentia:pro quibus tempora-
lem habebat gloriã. Vere miniſtratio ſpi-
ritus erit mihi in gloria:nam adminiſtra-
re ſpiritum eſt adminiſtrare iuſtitiam.Mi
niſterium autem iuſtitiæ eſt valens in ha
benda gloria. Nam ſi miniſtratio damna-
tionis.i.veteris legis quæ & peccatum &
pręuaricationem peccati fecit: Si inquam
hæc miniſtratio Moyſi eſt in gloria:mul-
to magis miniſterium.i.adminiſtratio iu-
ſtitiæ abundat mihi in gloria. Abundat
ideo:quia gloria mea permanẽs:illa trãſi-
toria. Vbi ſupra ait. Miniſtratio mortis
mortem peccatum intelligit.Hic autẽ per
damnationem,pœnã peccati accipit. Ve-
re miniſtratio mea abundat in gloria mul
to magis:nam nec glorificatum eſt.i.non
debet dici glorificatum hoc qđ claruit ĩ
hac parte.i.in facie Moyſi propter excellẽ
tem gloriam.i.ad comparationem gloriæ
meæ excellentioris.Vel ita.Non debet di
ci glorificatum illud quod claruit ĩ Moy
ſe in hac parte.i.reſpectu huius meę par-
tis:propter excellentem gloriam quæ par
tis meę eſt & nõ partis Moyſi. Vere glo-
ria mea ſuperexcellens eſt, nam mea p̃ma-
net:illa autem tranſit.Et vere illud qđ ma
net eſt in gloria mihi:ſi vetus teſtamẽtum
qđ euacuatur Moyſi eſt per gloriam: idẽ
valet qđ in gloria: multo magis euãgeliũ
meum quod permanet eſt mihi ſufficiens
in habenda gloria.¶Notandũ eſt ꝙ prius
ait ſe miniſtrare ſpiritum: per ſpiritũ ve-

ro iuſtitiam: deinde qđ permanet. Moyſes vero miniſtrauit literam cōtra ſpiritum: damnationē contra iuſtitiam. Hoc qđ euacuatur contra hoc qđ permanet. Et ſicut damnatio effect⁹ eſt peccati: ſic iuſtitia effectus ſpiritus. Huſcuſq; miniſterium ſuū miniſterio veteris legis prætulit: vbiq; deprimens pſeudo qui veterem legem reducebāt. Si enim Moyſes miniſter mortis eſt & damnationis: quanto magis hi qui tanta indignitate īferiores ſunt Moyſe? Quia excellentem gloriam expectamus: igitur nos habentes talem ſpem (ſcilicet permanentis glorię) vtimur multa fiducia: nō reprimētes verbum dei formidine cuiuſcūq; difficultatis. Vtimur qdem fiducia: & non facimus ſicut Moyſes qui ponebat velamen ſuper faciem ſuam: ideo vt non intenderent filii Iſrael in faciem eius: qđ velamen modo per euāgelium noſtrum euacuatur. In euangelio enim aperitur quicquid in figuris veteris legis claudebatur. Diceret ille. Quare dicis velamē legis euacuatū: quæ ſicut prius ita & nunc obſcuratur? Contra hoc Paulus. Euacuatum eſt quidem velamen legis: ſed ſenſus impiorum peccato infidelitatis ſunt obtuſi. Et vere obtuſi: nam a tempore datę legis vſq; in hodiernum diem meum id velamen ipſum quale prius erat manet in lectione veteris teſtamenti non reuelatum. Cū eñi infidelibus exponuntur figuræ veteris legis, infidelitas claudit corda eorum: & ſic velamen legis nō eſt illis reuelatū. Nō qa euangelium noſtrum hoc velamentū non auferat: ſed quoniā non accedūt ad Chriſtū: in quo Chriſto. i. in fide cuius euacuatur hoc velamen. Velamen quidem eſt in veteri teſtamento: non ideo quin vetus teſtamentum per euangelium apertum ſit: ſed quia vſq; in hodiernum diem, cum legitur & exponit̄ eis Moyſes: velamen infidelitatis eſt poſitū ſuper impœnitens cor eorum qđ velamē euacuatum eſt in Chriſto ad quem conuerti nolunt. Et q; ita dicendum ſit, ſequens litera innuit. Velamē ſuper cor eorum: quia non accedunt ad Chriſtum: ſed cum conuerſi fuerint ad dominum, ablato prius velamine cordis ex quo animum pœnitendi habuerunt: Auferetur deinde velamen intelligentiæ, & apte cognoſcent myſteria legis. Vere qa cōuertentur ad dominum: auferet̄ velamen? Nam dominus eſt ſpiritus: vbi autem ſpiritus eſt domini. i. ſpirit⁹ dominus intrāſitiue dictum. Vel ſpiritus domini tranſitiue: deus enim ſeipſum dat. Vbi autem eſt ſpiritus domini: ibi remoto velamine eſt libertas intelligētiæ. Q; ſi dominus eſt ſpiritus, ſpiritus autem aufert velamen, quia eſt libertas: igitur conuerſis ad dominum auferetur velamen. Vbi eſt ſpiritus domini, ibi eſt libertas. Nos vero habemus ſpiritum domini. Habemus vtiq;. Nā nos diſcipuli Chriſti reuelata facie. i. illuminata mente, ſpeculātes de alto virtutum ī quo poſiti ſumus. Vel ſpeculantes. i. per ſpeculum nondum perfecte intuentes. Vel hoc vel illo modo ſpeculantes gloriam domini. i. eſſentiam deitatis: transformamur in eandem imaginem: quia q̄ ſubtiliter Chriſtus ſcripturas intelligit: idem per ſpiritū nos docuit. Transformabimur plenius reſumendo impaſſibilitatem eandem, & immortalitatem. Transformamur dico a claritate virtutis, eundo in maiorem claritatem. Vel a claritate fidei & ſpei quę nunc eſt, tranſlati in claritatem rei: vt videam⁹ deum ſicuti eſt. Transformamur inquam a claritate in claritatē tanq̄ a ſpiritu domini. i. q̄to dignius & magis egregie ſpiritus domini valet hoc efficere.

Deus dat ſeipſum.

Libertas vbi eſt ſpiritus dñi.

Cap. IIII.

IDeo habentes hāc adminiſtrationem iuxta quod † miſericordiam conſecuti ſumus non deficimus: ſed abdicamus occulta dedecoris: non ambulātes in aſtutia: neq; adulterantes verbum dei: ſed in manifeſtatione veritatis commēdantes noſmetipſos ad omnem conſciētiam hominum coram deo. Q; ſi etiam opertum eſt euangelium noſtrum: in his qui pereunt eſt opertum: in quibus deus huius ſeculi excęcauit mentes infidelium: vt nō fulgeat illuminatio euangelii glorię Chriſti: qui eſt imago † dei. Nō enim noſmetipſos prædicamus: ſed Ieſum

† habet dei.

† habet inuiſibilis.

Chriſtum dominũ noſtrum. Nos autem ſeruos veſtros per Ieſum: quoniã deus qui dixit de tenebris lumẽ ſplẽdeſcere: ipſe illuxit in cordibus noſtris ad illuminationem ſcientiæ claritatis dei in facie Ieſu Chriſti. Habemus autem theſaurum iſtum in vaſis fictilibus: vt ſublimitas ſit virtutis dei: & nõ ex nobis. In omnibus tribulationem patimur: ſed non anguſtiamur. Aporiamur: ſed non deſtituimur. Perſecutionem patimur: ſed non derelinquimur. Humiliamur: ſed nõ confundimur. Deiicimur: ſed nõ perimus. Sẽper mortificationẽ Ieſu Chriſti in corpore noſtro circunferẽtes: vt & vita Ieſu in corporibus noſtris manifeſtetur. Semper enim nos qui viuimus in mortem tradimur propter Ieſum: vt & vita Ieſu manifeſtetur ĩ carne noſtra mortali. Ergo mors in nobis operatur: vita autẽ in vobis. Habentes autem eundem ſpiritum fidei

Pſal.cxv. ſicut ſcriptum eſt. Credidi ꝑpter qđ locutus ſum: & nos credimus propter quod & loquimur: ſcientes quoniam qui ſuſcitauit Ieſum: & nos cum Ieſu ſuſcitabit & conſtituet vobiſcũ. Omnia enim propter vos: vt gratia abundans per multos in gratiarum actione abundet in gloriam dei. Propter quod non deficimus: ſed licet is qui foris eſt noſter hõ corrũpatur: tamen is qui intus eſt, renouatur de die in diem. Id enim quod in præſenti eſt momentaneum & leue tribulationis noſtræ: ſupra modum in ſublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis: non contemplantibus nobis quæ videntur: ſed quæ non videntur. Quæ enim videntur temporalia ſunt: quæ autem non videntur, æterna ſunt.

Expoſitio Cap. IIII.

ET ideo quia ſpeculamur gloriam domini, eundo a claritate in claritatem. Nos propterea habentes hanc miniſtrationem euangelii, non propter meritum noſtrum nobis traditã: ſed iuxta ꝙ conſecuti ſumus miſericordiam a deo. Non deficimus in hac adminiſtratione, quæcunqꝫ aduerſa ſe nobis ingerãt: ſed abdicamus non ſolum aperta ſed etiã occulta dedecoris. i. peccati hominem dedecorantis. Nos dico non ambulantes in aſtutia extorquendæ pecuniæ vt pſeudo a ſubditis: neqꝫ adulterantes verbum Dei vt pſeudo: ſed prædicando in manifeſtatione purę veritatis: non enim vt illi curamus appoſite loqui ad perſuadendum, ſed commendantes puritate ſermonis & vitę noſmetipſos, nõ ad oculum vt illi: ſed ad omnem conſcientiam hominum. Licet enim verbo nos inſequantur, tamen apud ſe laudant puritatem noſtram. Commendantes dico corã deo. i. in beneplacito dei: cui placere pſeudo parum aut nihil curent. Vel ita. Qꝫ ita ſit de nobis hoc dico coram deo, vt ipſe nobis teſtis ſit: qui ſolus occulta noſtra nouit. ¶Quia dixit ibi in manifeſtatione veritatis: obiiceret ille quibuſdam occultatum eſſe euangelium. Contra quod ait. Vtiqꝫ nos euangelizamus in manifeſtatione: quod etiam ſi opertum eſt euangelium noſtrũ: ſcitote ꝙ opertum eſt in his, id eſt in peccato eorum qui per infidelitatem pereunt: in quibus pereuntibus excæcauit mentes eorum: qa adhuc infidelium deus huius ſeculi, ideſt diabolus qui his qui de mundo ſunt dominatur. Iuxta illud. Princeps mundi huius eiicietur. Vel dicamus. Deus huius ſeculi, id eſt qui non tãtum cæleſtia, ſed etiã terrena gubernat. Fuit enim error quorũdam Deum cæleſtia gubernare tantũ: terrena ſolo caſu fortunę voluere. Vel ita deus huius ſeculi. Hoĩes enim de mundo diuerſos ſibi deos faciunt. Hic auaritiam colit, ille voluptatẽ: & ab huiuſmodi deo excæcantur. Excæcauit ita vt illuminatio euangelii, id eſt illuminatum euangelium non fulgeat, ſed opertum ſit illis. Euangelii dico gloriæ Chriſti, id eſt in quo Chri

Ioan xii. Deus cęleſtia & terrena gubernat.

Chriſtus dicit imago dei.

ſtus glorioſus approbatur: qui Chriſt⁹ eſt imago dei, id eſt repræſentans nobis deũ. Non ſic imago vt filius alius ſit a patre in ſubſtãtia, ſed ideo imago: quia qui videt filium videt & patrem, imago dei inuiſibilis: & quia deus in natura deitatis inuiſibilis: ideo oportuit vt per Chriſtum fieret viſibile quod in natura ſua eſt inuiſibile. Vere euangelizamus gloriam Chriſti. Nam non prædicamus noſmetipſos. Vel ibi ſupra iungitur. Vere non ambulamus in aſtutia vt pſeudo. Nam non prędicamus, id eſt prædicando commendamus noſmetipſos, id eſt hoc quod ex nobis ipſis eſt: ſed prædicamus Ieſum Chriſtum dominum noſtrum. Nos autem prędicamus ſeruos, non ſolum Ieſu: ſed etiam veſtros: per Ieſum, id eſt vt charitatem Ieſu in vobis ędificemus. Et merito per Ieſum: quoniam deus illuxit in cordibus noſtris, aperiens nobis myſteria ſua: vt docti ſimus euangelizare vobis. Illuxit deus qui dixit, id eſt q̃ ſolo dicto fecit ſplẽdeſcere lucem de tenebris. Cum enim in principio maſſa totius creaturæ tenebroſa eſſet, nulla formarum varietate diſtincta dixit: Fiat lux,

Gen. i.

& in hoc dicto tenebras expulit, & fecit lucere illam maſſam quæ in vnum confuſa erat, diſcernẽdo per varias formas. Hic inquam deus illuxit in cordibus noſtris, ad illuminationem ſcientiæ, id eſt vt nos illuminaret de ſciẽtia claritatis dei, id eſt diuinæ eſſentię: de qua nos illuminare nõ potuit niſi in facie, id eſt in cognitione & fide Chriſti Ieſu. Niſi enim Chriſtus ſe nobis viſibilem oſtenderet in quo tota deitas: nequaq̃ ſcientiam claritatis dei intelligere ſufficeremus. Commendauit ſe ſatis ſecundum ſpiritum; nunc ſe multum vilificat ſecundum corpus: & per hanc vilificationem commendans euangelium ſibi traditum. Niſi enim gloriam euangelii ſui mirabilem intelligeret: nequaq̃ pro eo tot & tanta pati vellet. Illuminauit nos deus de ſcientia diuinæ claritatis: quæ licet adeo digna ſit: tamen iſtum theſaurũ claritatis dei habemus nos in vaſis fictilibus, id eſt in corporibus noſtris. Theſaurum bene vocat. Theſaurus enim eſt q̃d diligitur & erogatur. Vaſa ſpiritus vocat corpora; quia ſpiritus nihil operaretur niſi per adminiſtrationem membrorum. Manu enim porrigimus pauperi: & ſic in cæteris. Fictilia dicitur propter fragilitatem ꝙ omni corruptioni ſubiaceant corpora noſtra. Ideo theſaurum iſtum habemus in vaſis fictilibus: vt ſit ſublimitas virtutis dei, id eſt vt in omnibus qui bene operantur virtus dei ſola ſublimetur, & extollatur: & appareat nihil eſſe ex nobis fictilibus: ideo competens fuit vt theſaurus dei in fragili vaſe reconderetur: ne ſi virtus hominis aliqua eſſet: incaute ſibi vſurparet quod proprium Dei eſt. Vere & nos fictiles ſumus: & virtus dei eſt ĩ nobis fragilibus. Nam in omnibus & locis & rebus patimur tribulationem corporis: ſed tamen non anguſtiamur ſpiritu: immo dilatamur. Aporiamur, id eſt pauperamur exterius: ſed non deſtituimur a Deo interius. Aporos græce pauper latine. Perſecutionem patimur de loco ad locum: ſed non derelinquimur a deo. Deiicimur, id eſt verberibus proſternimur: vel de alto præcipitamur: & tamen non perimus. Vt finem faciam ſemper ſumus circunferentes: hac illac in corpore noſtro mortificationem, id eſt illa quæ faciunt mortem: tribulationes ſcilicet quæ ſunt acceſſus mortis. Et debemus libenter pati: quia mortificatio hæc eſt Ieſu quam ipſe pertulit pro nobis: & nos exemplo eius hanc circunferentes: vt vita Ieſu Chriſti nõ ſolum in animabus, ſed etiam in corporibus noſtris manifeſtetur, reddita nobis immortalitate & impaſſibilitate. In depreſſione corporis ſui adhuc immoratur: oſtẽdens ſe hæc omnia pati ad commendationem euangelii ſui & gloriæ Chriſti: dicens. Bene dico circunferentes mortificationem: nos enim ſemper tradimur. Nõ ait ſemper eo ꝙ mori poſſet ſæpius q̃ ſemel; ſed quia quotidie tanta patiebatur, quæ virtus hominis (niſi moriendo) non euaderet: ſed per virtutem ſpiritus Paulus in melius reſtaurabatur. Mortificationem vocat tribulationes quibus paulatim ꝓpinquat ad interitũ. Mortẽ vero dicit vltimũ ictũ in quo diſſoluit. Nos ĩquã tradimur ĩ mortẽ: ſupi⁹ dixit exẽplo Ieſu. Hic ait propter Ieſum, id eſt amore Ieſu. Nos dico qui licet ita moriamur tamẽ vi

Corpora humana ſunt vaſa fictilia.

Aporos.

nimus.i.viuere poſſemus in gloria mun-
di:longe melius q̄ pſeudo veſtri ſi retice-
remus quæ Chriſtus iniũxit. Vel ita. Nos
quidem ſecũdum corpus tradimur ĩ mor
tem: qui tamen per mortem carnis meli⁹
viuimus ſecundum iuſtificationem ani-
mæ. Vel ita. Nos quidem tradimur ĩ mor
tem ſecundum iniuriam illatam corpori:
qui tamen viuimus non deficientes ꝑ vir
tutem dei. Morimur propter Ieſum: vt vi
ta Ieſu manifeſtetur ſicut in anima: ita &
in carne noſtra. Idem in præcedenti verſu
dixerat: ſed repetit vt ſoluat qđ hic poſ-
ſet obiici. Vita Ieſu erit in carne noſtra.
Qꝫ ſi obijcis carnẽ noſtram mortalem nõ
poſſe fieri immortalem quod eſt caro Ie-
ſu: vtiq̧ dico quia in carne noſtra morta-
li fiet vita Ieſu: & per Ieſum caro q̄ mor-
talis eſt, pro certo fiet immortalis. Quan-
doquidem in mortẽ tradimur: ergo mors
operatur in nobis quod ſuum eſt mortifi
cando corpora noſtra: ſed in vobis q ſpre-
ta imitatione noſtra adhęretis pſeudo. In
vobis vtiq̧ eſt vita, id eſt vos nihil patimi
ni: ſed malo veſtro. Vel ita. Quia vita Ie-
ſu manifeſtabitur in vobis mortificatis: er
go mors iſta operatur. i. vtile opus facit ĩ
vobis: ſcilicet vitam Ieſu. Qꝫ ſi mors vitã
Ieſu in vobis operatur: tunc vita præſens
quam diligitis operatur in vobis contra-
rium vitę Ieſu: ſcilicet damnationem. Vel
ita. Quia per mortem, vitam Ieſu habitu-
ri ſumus: ergo mors operatur in nobis qđ
bonum eſt: & per mortẽ noſtram vita ope-
ratur in vobis: quia merito mortis noſtrę
in fide & iuſtitia viuitis. Diceret aliquis.
Non oporteret te a deo mortificari ſi iu-
ſtitiam tuam quietam haberes: nec fidem
Chriſti in conſpectum hominum aſſere-
res. Contra hoc Paulus ait ſe non poſſe re
ticere fidem Chriſti, quia habet ſpiritum:
& per ſpiritum fidem: & quia fidẽ habet
ideo loquitur: & quia loquitur mortifica
tur: Et ꝙ ſic oporteat eum facere: probat
auctoritate Dauid in perſona martyrum
agentis dicẽs. Ideo aporiamur, deiicimur,
mortificamur: quia nos habentes ſpiritũ
datorem fidei, eũdem quem Dauid & alii
ſancti habuerunt: vel eundem quẽ vos ha
beris, ſi pro Chriſto pati velitis. Virtus
enim ſpiritus nulli deficit: niſi ei qui ſibi
ipſi primum defecerit. Nos inquam habe-
mus hunc ſpiritum: & ideo nos credimus
propter quod, id eſt quia credimus. Loqui
mur etiam in conſpectu hominum quod
credimus. Quia tribulationes præmiſerat
non ſubdidit: quia loquimur humiliati ſu
mus verberibus: quod tamen inde ſequit.
Credimus & ideo loquimur agentes ſicut
ſcriptum eſt in Dauid. Credidi propter
quod, id eſt quia credidi locutus ſum. Et
credendo & loquendo optimam fiduciam
habemus: ſcientes quoniam deus q ſuſci-
tauit Ieſum ſuſcitabit etiam nos: cum Ie-
ſu loco & immortalitate ponendos: & ibi
conſtituet, id eſt inæternum manſuros lo
cabit. Conſtituet dico vobiſcum, quos pa-
ratus eſt, ſi vultis, ſuſcitare cum Ieſu. Ideo
ait nos vobiſcum conſtituet, ne putarẽt il
li ſe nulla vitę iuſtitia apoſtolo poſſe pari
ficari: quare oſtendit ꝙ non ſecundum di
gnitates prælationum: ſed ſecundum fru
ctus operum ſinguli remunerabũtur. Per
hoc etiam ꝙ ait nos vobiſcum: multũ eos
allicit ad appetitum iuſtitię. Ideo dico vo
biſcum conſtituet: nam nos omnia pati-
mur: & operamur propter vos inſtruen-
dos: vt gratia abundans in me, abundet in
vobis. Quomodo in Paulo abundaret ſa-
tis notum eſt, vt gratia inquam abundans
in me abundet hac re ſcilicet gratiarum
actione: per vos multos facta in gloriã dei.
Qui merito debet glorificari a nobis: qui
nobis abundantem gratiam dedit: ipſe q-
dem non ait abundet gratia in vobis: ſed
per hoc ꝙ ad agendum gratias glorię dei
admonet, ſatis hoc innuit. Fruſtra enim
agerent gratias Deo: niſi abundarent gra
tia dei. Sicut hæc omnia ſe pati dixit ad
gloriã dei: ſic modo totum retorquet ad
vtilitatem Corinthiorum dicens. Propter
quod, id eſt quia omnia patimur propter
vos vt modo de gloria dei ſileam: etiam ꝓ
ſola vtilitate veſtra non deficimus quæ-
cunq̧ inferãtur tribulationes. Diceret ali
quis. Mirum eſt ꝙ te dicis non deficere:
quem quotidianis tribulationibus vide-
mus corrumpi. Ad hoc ait. Vtiq̧ non de-
ficimus ſed renouamur. Licet is, id eſt tam
vilis noſter homo, id eſt caro quæ noſtro
imperio, id eſt ſpiritui ſemper obœdire co
gitur: qui homo foris eſt: vt pluuias, ęſtus

quæcunq; aduerſa patiatur. Licet inquam is noſter homo corrumpatur: tamē is homo laudabilis qui intus eſt vbi debet vexatione exterioris hominis muniri: is inquam qui intus eſt: quanto magis is q foris eſt corrumpitur: tanto magis hic renouatur de die in diem, id eſt continue. Vel de die in diem, id eſt de virtute eundo in virtutem. Dico non deficimus: & merito. Nam id tribulationis noſtræ quęcunq; ſit magna vel pua: quod ſcilic et tribulatiōis in præſenti eſt momentaneum, id eſt eſt citiſſime tranſiēs, nec intolerabile ſed leue: hæc inquam talis tribulatio operatur in nobis pondus gloriæ ęternū. Pondus contra leue, gloriæ cōtra tribulationis: æternum contra momentaneum: & in ſublimitate, id eſt in cælo contra hoc qđ ait in pſenti. Pondus dictum eſt ab ea ſimilitudine quia qđ in trutina pondus habet, cari9 eſt, illud autē quod leue deterius eſt. Ideo hæc quæ patimur leuia & quaſi nulla iudicamus: quia nobis non contemplantibus. i. non affectantibus ea quæ videntur, ſed ea quæ non videnť. Ideo quæ videnť ſpernimus: quia temporalia ſunt quæ videntur. Ideo quæ non videntur deſideramus quia æterna ſunt quæ non vidētur.

Antitheſis inſignis.

Spernim9. q̄ videnť q̄ nō videnť deſideramus.

Cap. V.

SCimus enim quoniā ſi terreſtris dom9 noſtra huius habitationis diſſoluatur: q; ędificationem ex deo habemus domum non manufactam ſed æternam in cælis. Nam & in hoc ingemiſcimus habitationem noſtram quæ de cælo eſt: ſuperindui cupiētes: ſi tamen veſtiti & non nudi inueniamur. Nam & qui ſum9 in tabernaculo iſto ingemiſcim9 grauati eo q; nolumus expoliari: ſed ſuperueſtiri: vt abſorbeatur quod mortale eſt a vita. Qui autem efficit nos in hoc ipſum deus qui dedit nobis pignus ſpirit9. Audentes igiť ſemper & ſcientes: qm̄ dum ſumus in hoc corpore, peregrinamur a domino. Per fidem enim ambulamus & non per ſpeciem. Audemus autem & bonam volūtatem habemus magis peregrinari a corpore: & præſentes eſſe ad † dominum & ideo contendimus ſiue abſentes ſiue præſentes placere illi. Omnes enim nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti: vt referat vnuſquiſq; propria corporis prout geſſit: ſiue bonū ſiue malum. Scientes ergo timorem domini hominibus ſuademus: deo autem manifeſti ſumus. Spero autem & in conſcientiis veſtris manifeſtos nos eſſe. Non iterum commendamus nos vobis: ſed occaſionem damus vobis gloriandi pro nobis: vt habeatis ad eos qui in facie gloriantur & non in corde. Siue enim mente excedimus deo: ſiue ſobrii ſumus vobis. Charitas enim Chriſti vrget nos æſtimantes hoc: quoniam ſi vnus pro omnibus mortuus eſt: ergo omnes mortui ſunt: & p omnibus mortuus eſt Chriſtus: vt & qui viuunt iam non ſibi viuant: ſed ei qui pro ipſis mortuus eſt & reſurrexit. Itaq; nos ex hoc neminem nouimus ſecundum carnem & ſi cognouimus ſecūdum carnē Chriſtum: ſed nunc iam non nouimus. Si qua ergo i Chriſto noua creatura eſt: vetera tranſierunt: & ecce facta ſunt omnia noua. Omnia autem ex Deo qui nos reconciliauit ſibi per Chriſtum: & dedit nobis miniſterium reconciliationis. Quoniam quidē deus erat in Chriſto mundum reconciliās ſibi: non reputans illis delicta ipſorum: & poſuit in nobis verbum recōciliationis. Pro Chriſto ergo legatione fungimur tanq̄ Deo exhortante p nos. Obſecramus pro Chriſto: reconciliamini deo. Eum qui non nouerat peccatum, pro nobis peccatum fecit: vt nos efficeremur iuſtitia dei in ipſo.

† Deum.

Roma. iiij

viij. q. j. in ſcripturis xxxij. diſt. vlq.

Eſa. xliij. Apoc. xxj.

De pœ. di. ij. ſi enim vltrā pcē.

Diceret aliquis de æternitate inuiſibilium quid ſcitur niſi oſtendantur? Vtiq̃ ait Paulus. Q̃diu ĩ terrena habitatione tenemur videre nõ poſſumus: ſed diſſoluti ſtatim accipiemus. Et cauſam ponit quare videre non poſſumꝰ .i. quia in mortalitate adhuc tenemur: & tempus notat quando hæc habituri ſumꝰ ſolum poſt diſſolutionem dicens. Vere q̃ non videntur æterna ſunt: nam nos quibꝰ credi oportet: ſcimꝰ quoniam .i. ꝙ ſi terreſtris domus noſtra .i. corpus noſtrum, materia & loco habitationis terrenum: q̃a & de terra eſt & ĩ terra habitat. Domꝰ ideo quia anima in eo habitat velut aliquis in domo. Si inquam domus noſtra huiꝰ tam breuis & tam miserę habitatiõis diſſoluať prædictis tribulationibꝰ pro Chriſto paſſis: hoc inquã ſcimus quia ſic diſſoluetur: & quando diſſoluetur ꝙ habemus præparatam ædificationem ex deo .i. corpus immortale nobis ædificatũ a deo: non ꝙ deꝰ mortale corpus non fecerit: ſed quia illud per miniſterium maſculi & fœminę cõcreſcere iuſſit. Immortale autem corpus ſine miniſtro: & ipſe idẽ in eo faciet immortalitatem. Habemus vtiq̃ ędificationem .ſ. domum: non manu .i. non per miniſterium alterius factam, ſed æternam in cælis & permanentem. Per domum & per ædificationem corpus ĩmortale ſignificat. Vere habebimus domum ęternam in cælis: nã nos ingemiſcimus non propter ea q̃ patimur, non ꝙ de habenda immortalitate timeamus: ſed ingemiſcendo deſideramus ĩ hoc .i. in hanc immortalitatem venire. Ingemiſcimus inquam cupientes ſuperindui: nos iam induti ſumꝰ iuſtificationem animę: & ſuper hoc volumus indui habitationem noſtram .i. corporis immortalitatem quæ habitatio eſt nobis veniens de cælo. Immortalitas enim nobis reſeruatur ĩ cęlis. Hac tamen conditione dico ſuperindui: ſi nos ĩueniamur in die illo veſtiti iuſtificatione animæ, quæ in baptiſmo data eſt nobis prima veſtis. Diceret ille. Sicut veſtiti ita & nudi omnes indiſcrete ſuperinduentur. Hoc remouet. Veſtiti quidem induentur: ſed nudi iuſtitia animæ nõ veſtientur corporis ĩmortalitate. Notat hic duo genera bonorum: contemplatiuos de quibus modo prædixit: & eos qui in actiua vita manentes, iuſtitiam tamen dei cuſtodiunt: de quibus ſubdit dicens. Vere p̃fecti ingemiſcunt, cupientes ſuperindui immortalitatem: nam etiam nos minus perfecti qui ſumus in tabernaculo iſto: quibꝰ bonum eſt eſſe in carne & nutrire eã: quæ caro tabernaculum dicitur: quia in ea militare debet anima deo: nos etiam tales ingemiſcimus: ſuperindui ſimiliter cupientes: licet grauati ſimus eo corpore: q̃d tamen fouentes nolumus expoliari .i. ab anima ſeparari: ſed (ſi poſſibile eſſet) volumꝰ ſine illata morte ſuperueſtiri immortalitate: ita vt corpus quod nũc mortale eſt, nõ guſtando mortem repente abſorbeatur a vita ſuperueniente: & ſic fiat immortale. Et licet dicam, nos ingemiſcimꝰ & ſuperindui cupimus: tamen non a nobis hoc ẽ: ſed qui efficit nos in hoc deſiderio, & ita in hoc vt ſit ipſum .i. permanens in nobis hoc deſiderium: qui inquã hoc deſiderare nos facit, deus eſt. Vel aliter pręcedẽs verſus legitur ſic. Debemus ingemiſcere deſiderio eius habitationis quæ eſt de cælo. Nam etiam deſiderio terrenorum ingemiſcimus. Quod ita ait. Nos qui ſumus ĩ tabernaculo iſto .i. in carne iſta quam nutrimus, licet grauati mole huius carnis: tamen ingemiſcimus eo ꝙ .i. ideo: quia nolumus expoliari carnalibus iſtis: ſed ſubito vellemus ſuperueſtiri immortalitate: vt quod mortale eſt, abſorbeatur a vita: hoc non mutatur. Et licet ingemiſcamus amore terrenorum: tamen deus eſt qui efficit in hoc ipſum vt cupiamus ſuperindui habitatione quæ de cælo eſt: pręponentes cęleſtia terrenis: Deus dico qui nos vere efficiet immortales. Quod ex eo credi poteſt: quia dedit iam nobis pignus ſpiritus .i. ſpiritum ſanctum qui eſt arra & principium immortalitatis quam perficiet ĩ nobis. Et quia deus efficit nos in hoc ipſum: igitur audentes audemus. Audentes aſſiduitatem notat: audemus in eodem actu adhuc eſſe ſignificat. Audentes inquam ſemper & bene ſcientes. Quidam enim audent quod neſciunt: ſciunt q̃d quandoq̃ non audent. Nos vtiq̃ ſemper audentes & ſcientes: quoniam dum ſumus in hoc mortali corpore peregrinamur .i. ſeparamur a domino. Peregrinus dicitur qui tendit illuc quo nondũ p̃uenit: ſic ſancti ĩ hoc mũ

Corpꝰ humanũ eſt domꝰ terreſtris.

Bonorum duo gña.

Audentes quidam quod neſciunt.

Peregrinꝰ qs dicitur.

do tendunt ad deum: cuius faciem nōdū apprehenderunt. Vere in corpore manentes peregrinamur a domino: nam hic ambulamus per fidem. De re autem quæ nō videtur, fides dicitur: & non ambulamus per ſpeciem. i. per veram rei operationem. Nos inquam audentes audemus: licet vti ꝙ caro repugnet: tamen conſtanter audemus: & cum audacia bonam voluntatem habemus. Quidam enim audent ſine bona voluntate: quidam bene volunt, qui tamen non audent. Habemus inquam volūtatem magis peregrinari a corpore: quia natura carnis eſt vt nunq̄ velit diſſolui: ideo ait. Magis volumus ſeparari a corpore, & pręſentes ſic eſſe ad deum q̄ remanere cum corpore: nec domino præſentes fieri. Et ideo vt præſentes ſimus ad dominū, contendimus. i. laboramus placere illi, ſiue dum adhuc in hac vita abſentes ſumus a deo, ſiue cū in gloria pręſentes erimus deo laboramus vt hic & ibi placeamus ei. Et neceſſe nobis eſt vt placeamus illi: nam oportet. i. neceſſe eſt omnes nos manifeſtari ante tribunal Chriſti. i. coram Chriſto. Per tribunal qđ ſedes iudicis eſt iudiciū deſignat: vt vnuſquiſq; referat, id eſt reportet inde propria corporis: non ꝙ commiſſa animæ non ſit relaturus: ſed propria corporis. i. quæ operatus eſt dum in corpore vixit. Referat dico propria ꝓut geſſit, ſi tamen tēpus operandi habuit. Paruuli enim ſicut baptizati per ſolā gratiam ſaluabuntur: ſic pueri non baptizati propter ſolum originale damnabuntur. Referet propria prout geſſit, ſiue bonum fuit, ſiue malum qđ geſſit. Hic ſit quęſtio, vt qa ait prout geſſit: irrita videntur eſſe beneficia quę ſiunt pro mortuis: Sed contra hoc dicitur: qa ſi mortuus vt hoc pro eo fieret pie ordinauit. Vel ſi charitatiue agens contra proximum hoc beneficium promeruit: geſſiſſe dicitur mortuus qđ vel diſpoſuit fieri vel promeruit. Quia omnes ante tribunal Chriſti manifeſtabimur: ergo ſcientes timendum eſſe dominū, ſuademus hominibus timorem domini, vt de conſpectu iudicis referāt bonū. Opponeret ei aliquis. Suades hoc nō tam ad vtilitatem hominū, quantum ad commendationem tuam. Contra hoc ait: Suademus ſic hominibus: deo autem ſumus manifeſti qua intētione ſuademus, ſeu vtilitati hominū, ſeu commendationi noſtrę. Nec ſolū deo: ſed etiā ſpero nos eſſe manifeſtos in conſciētiis veſtris: qa et ſi ore de nobis maledicitis: tamen intus de nobiſmetipſis bene ſentitis. Et hoc dicentes ꝙ manifeſti ſimus deo & conſciētiis veſtris: non iterū (ſicut in alia epiſtola oppoſuiſtis) commendamus nos vobis: ſed potius damus vobis occaſionem. i. opportunitatem gloriādi pro nobis magiſtris veſtris. In excellētia enim magiſtri pręcellitis alios. Pro nobis dico ita vt habeatis quid reſpondeatis contra eos qui gloriātur in facie. i. in oculis hominū: & non gloriantur in corde ſuo: ſed male torquentur in propria conſcientia, hi ſunt pſeudo. Vere opportunitatē habetis gloriandi ꝓ nobis: nā quicqd facimus, facim⁹ vel ad gloriā dei, vel ad vtilitatē veſtrā. Qꝫ ita ait. Siue nos excedimus mente humanam naturam, vt audiamus illa quę nō licet homini loqui. Siue nos ſumus ſobrii. i. deponēdo ebrietatem ſecretorū dei: ſobrie cōdeſcendēdo infirmitati veſtrę, vt quando de coniugio pręcipiebat & huiuſmodi. Si inquā ſobrii ſum⁹, hęc ſobrietas vobis vtilis eſt. Et bonum eſt nos ita ſobrios eſſe: nam charitas Chriſti (etiam ſi nollemus) vrget nos vt contemperemus nos vobis. Vult oſtendere Chriſtum ſolum ad iuſtificationem & ſalutem ſufficere, & veterem legem quam pſeudo nitūtur reducere nil prodeſſe: ſed multum nocere, dicens: Charitas Chriſti vrget nos exiſtimātes hoc, quoniā ſi vnus .ſ. Chriſtus mortuus eſt pro redimendis omnibus: ergo omnes mortui ſunt originali peccato ꝑ mortē vnius. Nec pro hoc ſolo mortuus eſt vt peccato moreremur: ſed vt per mortē eius iuſtitię viueremus. Qđ ſic ait. Eſt Chriſtus mortuus ꝓ omnibus: ideo vt qui mortui ſunt peccato, & q viuūt iuſtitię, iam nō viuant attribuētes hoc ꝙ viuūt ſibi (vt fiebat ſub veteri lege) ſed viuāt ei. i. ad gloriā eius qui mortuus eſt pro ipſis peccato mortificādis: & reſurrexit pro eiſdē vt in iuſtitia reſurgerent. Quandoquidē in morte Chriſti mortui ſumus peccato: & eo reſurgente reſurreximus iuſtitię. i. qa Chriſtus ad omnem iuſtificationem ſufficit: itaq; nos ex hoc poſtq̄ Chriſtus paſſus eſt, & reſurrexit: ne

Mortuis an proſint ſuffragia.

minem nouimus.i. approbauimus ambu
lantẽ ſcd̃m carnem.i.ſcd̃m carnales ritus
veteris legis.Obiiceret ille. Quare ita im
probas legem quã Chriſtus approbauit &
tenuit? Cõtra hoc Paulus:etſi.i. q̃uis nos
olim cognouimus in tempore illo quo ad
huc inſiſtendę erant figurę Chriſtũ ambu
lantem ſcd̃m carnẽ.i.operantẽ ritus vete-
ris legis: ſed.i.tamen nunc poſtq̃ data eſt
gratia:iam olim quidẽ nouimus : ſed iam
amplius nõ nouimus Chriſtum ſcd̃m car
nẽ.Et quia iã neminẽ nouimus ſcd̃m car-
nẽ,ergo vetera tranſierunt.Pręmittit lo-
cum vnde inferat dicens.Si qua creatura
eſt in Chriſto.i.ſi hoc eſt ꝙ homo ſcd̃m re
creationem animę accipiat in Chriſto no
ua.i.innouata:vetuſtate peccati depoſita,
apparet ꝙ vetera tranſierunt . Et ecce in
euidenti eſt.Facta ſunt omnia noua crea-
tura ĩ Chriſto.Adhuc obiiceret ille. Et ſi
Chriſtus hoc operetur : tamẽ quia legem
a deo datam euacuat,non eſt ſequendus:
quia ex deo non operatur,ſed contra deũ.
Et Paulus in quo aduerſarius volebat in-
firmare rationes ſuas.ſ.qa Chriſtus ſcd̃m
deum hoc nõ faceret, in eodem approbat
dicens deum operari per Chriſtũ euacua-
tionẽ veteris legis . In Chriſto facta ſunt
omnia noua:hęc autem omnia quę Chri-
ſtus operatur ſunt ex deo:q deus ꝑ Chri-
ſtum hoc operatur.Recõciliauit enim hu
manũ genus ſibi per Chriſtum.i.per homi
nem illũ qui fuit medietas in qua conne-
cterẽtur duę extremitates longe a ſe diffe
rentes: homo.ſ.& deus:& qui deus dedit
nobis,mihi & aliis apoſtolis, miniſterium
recõciliationis.i.vt miniſtraremus homi-
nibus,quomodo per Chriſtũ reconciliati
ſunt deo,ſi volunt vt recõciliati Chriſto
reconciliẽtur deo.Quia iterũ deus poſſet
hoc operari per hominẽ Chriſtũ: ita ꝙ nõ
tota diuinitas ſic habitaret ĩ homine illo.
Determinat Paulus quomodo deus fece-
rit per Chriſtum.ſ. plenitudine diuinita-
tis habitante in eo corporaliter . Deter-
minat etiam quomodo ipſe factus ſit mi-
niſter reconciliationis.ſ.verbo tm̃ vt eam
prędicaret gentibus.Sed Chriſtus ſic fuit
miniſter reconciliationis,veluti per quem
& in quo res ipſa operata fuit: bene dico
deus reconciliauit nos ſibi per Chriſtum,
quoniamquidẽ deus erat in ipſo Chriſto
.i.tota diuinitas in homine illo.Deus di-
co reconcilians ſibi mundum.i. homines
mundi per Chriſtum . Reconcilians dico
ita.ſ.non reputans.i.non exigens, ſed in-
dulgens illis.i.mundo delicta ipſorum.Et
huius rei miniſterium ita dedit nobis, ꝙ
poſuit in nobis verbum reconciliationis,
id eſt vt prædicaremus reconciliationem
factam per Chriſtum,vt homines reconci
liantes ſe Chriſto,reconciliarentur deo .
Et qa deus poſuit in nobis verbum recon
ciliationis: ergo nos fungimur legatione
dei.Nec vilipendatis hanc noſtram lega-
tionem, quia fungimur ea pro Chriſto.i.
auctoritate Chriſti : ſcientes cõtemptum
meum,cõtemptum eſſe Chriſti.Et qa hac
legatione fungimur pro Chriſto,Obſecra
mus vos fratres reconciliamini deo,decli
nantes a malo,facientes bonum.Reconci-
liamini dico & hoc pro Chriſto .i. amore
Chriſti:qui tanta charitate vos dilexit.Et
obſecrationem noſtram nolite ſpernere :
ſed habeatis eam tanq̃ per nos deo exhor
tante vos.i. obſecrationem meam ſciatis
eſſe dei exhortationem. Bonum & dignũ
eſt vos reconciliari deo,qui deus eũ,id eſt
Chriſtum qui non nouerat peccatum (li
cet per ſcientiam,non tamen per experiẽ-
tiam facti) illum fecit deus peccatum ꝑ
nobis redimendis . Peccatum factus eſt
Chriſtus ſecũdum pœnam peccati quam — *Chriſtus peccatũ factus eſt.*
pertulit : ſicut aliquem innocentem ſuſ-
penſum diceremus furem ſecundum pœ-
nam furti quã pateretur:licet actus furti
nõ eſſet in eo. Vel Chriſtus dictus eſt pec
catum. Hoſtia enim illa quæ pro peccato
offerebatur peccatum vocabatur:ſic Chri
ſtus quia pro peccato omniũ oblatus eſt,
peccatum dicitur . Pro nobis inquã deus
Chriſtum fecit peccatum, vt nos efficere
mur,non tm̃ iuſti,ſed etiam ipſa iuſtitia:
nec falſa,vel legis:ſed vera iuſtitia dei,&
hoc in ipſo. i.per Chriſtum.

Cap.VI.

ADiuuantes autem ex-
hortamur ne inuacuũ
gratiam dei recipia-
tis.Ait enim : Tẽpore — *Eſaię. xlix.*
accepto exaudiui te:
& in die ſalutis adiuui te. Ecce nunc

tempus acceptabile: Ecce nunc dies
ſalutis. Nemini dantes vllam offen-
ſionem, vt nõ vituperetur miniſteriũ
i.Cor.xiiii. Infra.xi. noſtrũ. Sed in omnibus exhibeamus
noſmetipſos ſicut dei miniſtros, in
multa patientia, in tribulationibus,
in neceſſitatibus, in anguſtiis, in pla-
gis, in carceribus, in ſeditionibus, in
laboribus, in vigiliis, in ieiuniis, in
caſtitate, in ſcientia, in longanimita-
te, in ſuauitate, i ſpiritu ſancto, in cha
De pœ. di. ii. §. fi. ritate non ficta, in verbo veritatis, in
virtute dei. Per arma iuſtitiæ, a dex-
vi.q.i. ſunt plurimi. tris & a ſiniſtris. Per gloriã, & igno-
bilitatem, Per infamiam, & bonam fa
mam. Vt ſeductores & veraces: ſicut
qui ignoti & cogniti. Quaſi morien-
tes, & ecce viuimus: vt caſtigati &
non mortificati. Quaſi triſtes, ſemper
De reli. & vene. ſan. ca. vnico in de. autem gaudentes. Sicut egẽtes, mul-
tos autem locupletantes: tanq̃ nihil
habentes, & omnia poſſidentes. Os
noſtrum patet ad vos o Corinthii.
Cor noſtrum dilatatum eſt. Non an-
guſtiamini in nobis: anguſtiamini
autem in viſceribus veſtris. Eandem
autem habentes remunerationẽ. Tãq̃
filiis dico, dilatamini & vos. Nolite
iugum ducere cum infidelibus. Quę
De pœ. di. i. porro. §. fi. anteq̃. enim participatio iuſtitiæ cum ini-
De pœ. di. ii. ſi enim. quitate? Aut quæ ſocietas luci ad te-
nebras? Quę autẽ conuentio Chriſti
ad Belial? Aut quę pars fideli cũ infi
deli? Quis autem conſenſus templo
i.Cor.iii. dei cum idolis? Vos enim eſtis tẽplũ
Leui.xxvi. dei viui, ſicut dicit deus, quoniam in-
habitabo in illis: & inambulabo in-
ter eos, & ero illorũ deus, & ipſi erũt
Eſaiæ.lii. mihi populus. Propter quod exite de
medio eorũ, & ſeparamini, dicit domi
nus: & immũdũ ne tetigeritis, & ego
recipiã vos: & ero vobis in patrẽ: &
vos eritis mihi in filios & filias, dicit
dominus omnipotens.

OBſecramus adiuuantes: nos autẽ vt efficiamini iuſtitia dei adiuuãtes per miniſteriũ prædicationis domini in vobis. Vel adiuuantes vos inſtructione & orationibus ad deũ, exhortamur vos ne gratiã dei in vacuũ recipiatis: quaſi diceret: vos vtiq; gratiã dei recepiſtis: ſed videte ne in vacuũ. i. ne inutilẽ vobis receperitis. Bene dico gratiã: nunc eñ eſt gratia. Ait eñ pater ad Chriſtum integrũ cũ mẽbris ſuis q̃ eſt eccleſia. Ego exaudiui te. i. compleui qđ poſtulabas dimittẽdo peccata. Exaudiui inquã te in tẽpore accepto: & deo cui in eo placuit miſereri homini: & accepto homini, q̃a in eo ſe ſolutũ a morte peccati gauiſus ẽ. Exaudiui te dimittẽdo peccata. Adiuui etiã te cõfortatũ ad bona opa ſimiliter in tẽpore accepto: in die. i. in claritate verę cognitionis poſitũ. Die dico ſalutis: q̃a p veram cognitionẽ iter eſt ad æternã ſalutẽ. Hoc legitur i Eſaia. Modo Paulus quãdo hoc tempus acceptũ intelligendũ ſit exponit, ſic: Deus ait tempore accepto, & ecce fratres nũc. i. a paſſione Chriſti, in poſterum eſt illud tẽpus acceptabile: & ecce nũc eſt illa dies ſalutis in qua deo acceptum eſt exaudire & adiuuare. Et ideo ſic exhortamur vos: nos nemini dantes vllã offenſionẽ. i. ſic nos habẽtes moribus verbo & habitu vt nulli generemus offenſionẽ: in aliquo horũ. Ideo non dantes offenſionẽ vt nõ vituperetur miniſteriũ noſtrũ. i. ne apoſtolatus noſter vituperabilis ſit, qđ vtiq; eſſet: ſi qđ bene doceo: in meipſo nõ oſtenderẽ. Nullã damus offenſionẽ: ſed exhibemus nos miniſtros dei: & vt in eo permaneamus deus hoc cõcedat vt exhibeam9 noſmetipſos in omnib9 quæ loquimur & agimus, ſicut. i. vere miniſtros dei vt ibi quaſi modo geniti. ſ. in patientia multa. i. multipliciter patiendo corpore & animo exhibeam9 nos dei miniſtros. Subdit partes patiẽtię: in multa patiẽtia dico habita in tribulationibus, vt quocũq; modo corpus noſtrũ tribuletur, æquanimiter toleremus. Habita etiã patientia in neceſſitatibus ne aliqua indigẽtia deficiamus. Habita iterũ patientia in anguſtiis animi, & in plagis corporis, & in carceribus. Patiẽtes etiam in ſeditionibus quas aduerſum nos concitant infideles. Patientia iterum

Patientię ꝑtes multę ſunt.

habita in laboribus: manibꝰ enim noſtris laboramus,ne aliquem grauemus. Patientia habita etiam in vigiliis,plerunq; enim eum vigilare oportuit diſputãtẽ de fide. Habita etiã patiẽtia in ieiuniis: qꝛ multotiẽs eum ieiunare oportuit,modo coactione,modo indigentia,modo volũtate.Hæc omnia pręmiſſa partes ſunt patientię,cætera coęqueua ſunt illi. Exhibeamus nos ſicut dei miniſtros in caſtitate, ꝙ caſti ſimus animo & corpore. Exhibeamus nos etiam miniſtros dei,in ſcientia vt ſufficiẽter de omnibus docti ſimus. Vel vt caſtitatem & ſciẽtiam vnũ membrũ dicamus. Simus miniſtri dei,in caſtitate & in ſcientia.i.in caſta ſciẽtia:nõ ſit verſipellis ſciẽtia noſtra, vt ſcientia pſeudo doctorum. Simus etiã miniſtri dei in longanimitate. Qꝛ ſi differtur corona,patienter tamẽ ſuſtinemus onera. Simus etiam miniſtri dei in ſuauitate.i.in leni manſuetudine habita,in ſpiritu ſancto, non adulatoria ſuauitate.Exhibeamus iterũ nos dei miniſtros, in charitate non ficta, vt vere diligamus deum & proximum:& in verbo veritatis, vt in pura veritate ſonent verba noſtræ prædicationis: non vt pſeudo qui intendũt fallere mendacibus verbis.Simus etiã boni miniſtri in virtute dei, vt per ſigna miraculoꝝ comprobem me eſſe idoneum magiſtrum.Exhibeamus etiam nos miniſtros dei per arma iuſtitię,habentes iuſtitiam loco armorũ a dextris & a ſiniſtris, .i.a proſperis, & ab aduerſis,ꝙ nec proſperis ſeducamur,nec ꝑ aduerſa deiiciamur. Quę amodo ſequũtur, partes ſunt dextri vel ſiniſtri.A dextris dico vt per gloriam ꝙ ſi aliqui glorificant nos, vt ibi quando voluerunt ei ædificare aras:in hac gloria exhibeamus nos tãq̃ dei miniſtros. A ſiniſtris ſicut per ignobilitatem,vt quãdo detrahũt nobis dicẽtes nos falſa prędicare. In hac ignobilitate exhibeamus nos ſicut dei miniſtros. Iterũ per infamiã quæ pars ſiniſtrę eſt, vt quãdo dicebatur ei:inſanis Paule.Et iterũ per bonã famam:vt quãdo ab aliis prædicatio eius extollebatur: per hęc vtraq; exhibeamus nos ſicut dei miniſtros. Nos iterum habiti vt ſeductores,& ab aliis habiti vt veraces:Exhibeamꝰ nos ſicut dei miniſtros.Nos iterũ habiti,ſicut qui ignoti ſint deo:& ſecũdũ alios habiti tãq̃ deo cogniti:in vtroq; exhibeamꝰ nos ſicut dei miniſtros.Nos iterum habiti ſicut morientes.i.in criminalia cadẽtes ſecundũ quoſdã,& ecce ſecũdũ alios in iuſtitia viuimus: in vtroq; exhibeamus nos ſicut dei miniſtros. Nos iterum habiti vt caſtigati ſecũdũ quoſdã: q poſt illata nobis verbera dicerẽt:ecce nõ amplius audebũt loqui: & ſecũdũ alios habiti nõ caſtigati qui dicerẽt nũq̃ propterea reticebũt dei verbũ, quę caſtigatio eſſet mortificatio:& ideo ait mortificati:in vtroq; exhibeamus nos ſicut dei miniſtros.Nos iterũ habiti quaſi triſtes ſecũdũ quoſdã,ꝙ contriſtemur aduerſis corpore vel ſpiritu,habiti autẽ ſecũdũ alios ſemp gaudẽtes corpore & ſpiritu: in vtroq; exhibeamus nos ſicut dei miniſtros. Nos etiã ſcd̃m quoſdã habiti egentes,vel corporali bono vel ſpirituali: ſcd̃m alios autẽ habiti quaſi locupletãtes multos in ſpiritualibus bonis: in vtroq; exhibeamus nos ſicut dei miniſtros.Nos iterũ exiſtimati tãq̃ nihil penitus habẽtes boni tẽporalis,ſeu ſpiritualis ſcd̃m quoſdã: & ſcd̃m alios exiſtimati tãq̃ omnia.i.deũ poſſidẽtes:In vtroq; exhibeamus nos ſicut dei miniſtros. Vt pſeudo doctores in conſpectu veſtro deprimam: o Corinthii, os noſtrũ modo patet ad vos: multa de gloria noſtra & ſatis diffuſe loquendo,q in priori epiſtola me ſeruũ oĩm propoſui.Et vtiq; os noſtrũ digne patere potuit,qꝛ cor noſtrũ dilatatũ eſt: quęcũq; enĩ de gloria noſtra loquor,omnia in me circũſpicit eſſe cõſciẽtia mea. Et qꝛ os patet & cor dilatatũ eſt,iã amplius nõ anguſtiamini ĩ nobis. Quia enĩ ſimpliciter vos docui quos rudes inuenerã,dicitis culpã meã eſſe ꝙ in charitate anguſti eſtis: ſed vtiq; in exẽplo noſtro bene apparet ꝙ nõ anguſtiamini in nobis: ſed anguſtiamini in viſceribus veſtris.i. huiꝰ tenacitatis & anguſtię fomes eſt ĩ cordibus veſtris. Vel aliter:vt pauca ſuperius mutemus.Hortamur vos, ne gratiã dei fruſtra recipiatis: qđ ne fiat nemini ſitis dantes vllã offenſionem prauo opere vel exẽplo,vt miniſterium noſtrum.i. ne magiſteriũ noſtrũ per vos offendentes ſit vituperabile.Ne detis offenſionem,ſed exhibeamus nos in omnibus,vt melius eos alliciat ad bonũ,cũ eiſdẽ ſe inſerit dicẽs:nos ſicut dei miniſtros.

Et ſecūdū hoc ſicut in propria ſignificatione erit. Omnia quæ ſequūtur non mutantur, niſi ꝙ ſicut ad Paulum ſic expoſita ad eos ſpectare dicantur. Et quia o Corinthii nūc multa & ampla pręcepta do vobis: modo patet os noſtrum ad vos multa præcipiēdo, qui me prius arguebatis vos cōmonitos eſſe de paucis. Nec mirū ſi patenti ore multa vobis pręcipio, qa cor noſtrum dilatatū eſt. i. omnia in me inuenio quę vobis operanda trado. Et ex hoc iam apparet: qa non anguſtiamini in nobis ſi pauca opamini: ſed anguſtiamini in viſceribus veſtris. Nolite autem anguſtiari, ſed charitate dilatemini: ſicut alię eccleſię ita & vos: & hoc dico vobis tāq̄ filiis, vos dico ſpe quidē iam habentes eandē remunerationem quā nos habemus. ſ. cæleſtem gloriam. Et vt in mādatis dei dilatemini.

Lex vetus iugū dicit. Nolite ducere iugum cū infidelibus pſeudo. Per iugum veterem ſignificat legem, quæ grauiter opprimebat obſeruatores ſuos. Non debetis ducere iugum cum infidelibus: qa vos iuſti, illi iniqui. Vos lux, illi tenebrę. In vobis Chriſtus, in illis Belial. Vos fideles, illi infideles. Vos templū dei, illi idolorꝫ. Et quæ participatio iuſtitię cum iniquitate? Aut quę ſocietas luci ad tenebras? Nulla vtiq; ſocietas debet eē membrorum vbi eſt differentia capitum: ſed Chriſtus caput noſtrum: Belial caput illorum. Quæ autem conuētio Chriſti ad Belial? Aut quæ pars fideli cum infideli? Quis autem conſenſus templo dei cū idolis. i. cum illis impiis, qui velut idolum ſedes ſunt dęmonis? Sicut enim in idolo, ſic in ipſis reſponſa dabat dęmon. Bene dico templo dei: nam vos fideles eſtis templū dei viui, qa in vobiſipſis viuit: dum vos in bono viuere facit. Et hoc dico ſicut dicit dn̄s deus per Ezechielem: licet aliis verbis. Hoc inquā dicit deus: quoniā. i. ꝙ inhabitabo in illis fidelibus iuſtificādo eos per fidem, & etiā inambulabo de virtute promouendo in virtutē. Et ita apparebit ꝙ ego ero deus illorū, & ipſi erūt mihi populus. Quicūq; enim viderint iuſtitiā eorū dicēt: Hi ſunt populus dei, & deus habitat in illis. Nūc de hac auctoritate īfert Paulus aliā de eodē Ezechiele ſumptam. Vbi in captiuitate Babylonię Iudęis ſuadebat exire & ſeparari ab opibus malis gētiliū. Qđ ſi facerēt, pmittebat eis a deo liberationē dicēs. Propter qđ. ſ. vt ſitis populus dei, de medio impiorū exite: nō operātes q̄ operātur. Separamini etiā ab eiſdē volūtate, non tm̄ opere. Sic autē fieri neceſſe eſt, qa hęc dicit dn̄s. Ne etiā tetigeritis immūdū. i. nec etiā delectationē habueritis in immūditiis eorū, ꝙ ſaltem placeant vobis. Et ſi hoc feceritis: ego recipiā vos: & vobis receptis ero in patrē, & vos eritis mihi in filios, vel etiā in filias q̄ maiori diligētia ornātur a parentibus. Et hęc oīa credere & facere vos oportet, qa hęc dicit dominus omnipotens.

Cap. VII.

HAs igitur habētes promiſſiones chariſſimi, mūdem⁹ nos ab omni inquinamento carnis: & ſpiritus perficiētes ſanctificationem in timore dei. Capite nos. Neminem lęſimus. Neminem corrupimus. Neminē circūuenimus. Non ad condemnationem veſtram dico. † Prædiximus enim ꝙ in cordibus noſtris eſtis ad commoriendum & ad conuiuendum. Multa mihi fiducia eſt apud vos, multa mihi gloriatio pro vobis. Repletus ſum conſolatione: ſuperabūdo gaudio in omni tribulatione noſtra. Nam & cum veniſſemus Macedoniam, nullam requiem habuit caro noſtra; ſed omnē tribulationē paſſi ſumus. Foris pugnę, intus timores. Sed qui conſolatur humiles, conſolatus eſt nos deus in aduētu Titi. Non ſolū autē in aduētu eius: ſed etiam in conſolatione †qua cōſolatus eſt in vobis, referens nobis veſtrū deſideriū: veſtrū fletū, veſtrā æmulationē pro me: ita vt magis gauderē. Quoniā etſi contriſtaui vos in epiſtola, non me pœnitet. Et ſi pœniteret vidēs ꝙ epiſtola illa, et ſi ad horā vos cōtriſtauit, nūc gaudeo:

†Prędixi.
†quo.

non quia contriſtati eſtis: ſed quia cõtriſtati eſtis ad pœnitentiam. Contriſtati enim eſtis ſecũdũ deũ: vt in nullo dętrimentum patiamini ex nobis.
.i.Pe.ii. Quę enim ſecundum deum triſtitia, eſt pœnitentiam in ſalutem ſtabilem
xxvi.q.i. affectũ iſt. operatur: ſeculi autem triſtitia mortem operatur. Ecce enim hoc ipſum ſecundum deum contriſtari vos quã tam in vobis operatur ſollicitudinẽ: ſed defenſionem, ſed indignationem, ſed timorem, ſed deſideriũ, ſed æmulationem, ſed vindictam. In omnibus exhibuiſtis vos incontaminatos eſſe negocio. Igitur et ſi ſcripſi vobis, nõ propter eum qui fecit iniuriam, nec propter eum qui paſſus eſt: ſed ad manifeſtãdam ſollicitudinem noſtrã quã habemus pro vobis coram deo. Ideoq; conſolati ſumus. In conſolatione autem noſtra abundantius magis gauiſi ſumus ſuper gaudio Titi: quia refectus eſt ſpiritus eius ab omnibus vobis. Et ſi quid apud illum de vobis gloriatus ſum, non ſum cõfuſus: ſed ſicuţ omnia vobis in veritate locuti ſumus: ita & gloriatio noſtra quæ fuit ad Titum veritas facta eſt: & viſcera eius abũdãtius in vobis ſunt: reminiſcẽtis omniũ veſtrũ obœdiẽtiã, quomodo cũ timore & tremore excepiſtis illũ. Gaudeo q; in oibus confido in vobis.

Vandoquidẽ vobis exeuntibus de medio impiorum (dicit dominus) eritis mihi in filios & filias &c. Igitur o chariſſimi vos habentes has. i. præfatas promiſſiones vt eas appręhendamus: mundemus nos ab
Inquinamenta carnis q̃ ſunt. omni inquinamẽto carnis: & ab omni inquinamento ſpiritus. Inquinamenta carnis vocat libidinem, ebrietatem & huiuſmodi. Inquinamenta ſpiritus vt iram, inuidiam, & huiuſmodi, quę ipſam inficiũt animam ſine contagio carnis. *Sic* nos in vtroq; mũdemus a peccatis: perficiẽtes de hinc ſanctificationem. i. vt malis mundati in virtutibus perfecti ſimus. Hoc autẽ perficientes in timore dei. i. nõ timore hominũ vt quęramus apparere iuſti in facie & non in corde ſicut pſeudo: ſed in timore. Nec tãtũ pœnarum vt per hoc ſolummodo pœnas euadamus, ſed ĩ timore dei vt deum timeamus offendere, qui timor dicitur charitas. Vel aliter litera illa diuiditur. Mundemus nos ab inquinamẽto carnis: vt ſit ibi verſus, & nos mũdati pficientes ſanctificationem ſpiritus. i. ſecundum q; docet ſpiritus vel illæratio, vel pficientes ſanctificationẽ ſpiritus. i. rationis, vel ſpiritus ſancti. *Sententia* eſt eadẽ. In timore dei ſimiliter. Et vt mundati perficiatis ſanctificationem capite nos, id eſt accipite imitationem noſtram. Vel vt ibi verſus non ſit. Vos perficientes ſanctificationem: capite nos. i. imitamini nos ſicut dictum eſt. Nos vtiq; capere debetis, neminem enim veſtrum lęſimus impropetando, q; vel canes eſſetis, vel huiuſmodi: me aũt magnificando de genere Abrahæ vt faciunt pſeudo. Neminem iterum veſtrum corrupimus peruerſe docendo, vel prauo exemplo deprauãdo, vt iterũ pſeudo qui falſa veris admiſcendo corrũpunt fidem veſtram: prauo etiam vitæ exẽplo. Neminem etiam veſtrum circũuenimus: quemadmodum pſeudo, qui cum aperte nequeunt extorquere a vobis, fraudulenta ſeductione, eliciũt magis q̃ impetrent. Q; autem ſignifico vos corruptos & ſeductos eſſe ab illis pſeudo: hoc non dico ad cõdemnationem veſtram, id eſt vt per hoc intendam condemnare vos quaſi reprobatos a deo. Q; q; non dicam ad condemnationem veſtram ſcire poteſtis ex eo, quia prædixi in hac eadem epiſtola, q; vos eſtis in cordibus noſtris, vbi ait. Vos eſtis epiſtola noſtra ſcripta in cordib⁹ noſtris. Q; ſi vos condemnatos intenderem, nequaq̃ in cordibus noſtris vos inſererẽ, ſed eſtis in cordibus noſtris ad commoriẽdum. i. vt velim vos mecum commori peccato: ad conuiuendum. i. vt mecum viuatis iuſtitię. Vel ita vt pfectioribus loquatur. Eſtis in cordibus noſtris ad commoriendũ, vt velim vos mecum mori in pręſenti tribulatione, vt ſic mecũ ſitis ad cõuiuẽdũ ĩ æternitate: ideo dico capite nos:

quia multa fiducia mihi eſt apud vos de futuris bonis: vt cito ſuaſioni quã factur⁹ ſum acquieſcatis. Multa etiã gloriatio eſt mihi pro vobis. Multa em̃ apud alias eccleſias glorior de bono correctiõis veſtrę, prę̄ferẽdo vos illis in exemplũ. Propterea multa fiducia mihi eſt apud vos de futuro: iam enim repletus ſum cõſolatione in omni tribulatione quęcũq; ſit ſeu facilis, ſeu difficilis, ſeu intus, ſeu foris: nec quoquo modo cõſolor de correctione veſtra: ſed intãtũ ꝙ ſuperabundo gaudio: magis enim de veſtra correctione gaudeo, q̃ doleã de omni tribulatione noſtra. Dicerẽt illi. Eſt ne tibi tribulatio? Vtiq; bene dico tribulatione. Nã alibi & etiã cũ veniſſemus in Macedoniam: caro noſtra nõ habuit vllam requiẽ: ſed paſſi ſumus omnẽ tribulationẽ: foris .i. in corpore erant pugnę dũ flagellis affligebant me: & intus .i. in animo erãt timores, ne fideles paſſionibus meis ſcandalizarentur, & iudicarent me nõ eſſe ſequẽdũ, quia cõdemnati. Vel ita: foris .i. ab his qui extra eccleſiam erãt fiebãt mihi pugnæ ſicut dictum eſt: intus autẽ .i. in eccleſia, erant timores, ne a falſis fratribus ſeducerentur ſimplices. Foris & intus adeo patiebar: ſed deus q cõſolatur humiles .i. afflictos, cõſolatus eſt nos in aduẽtu Titi. Gauiſus ſum enim de receptione fratris qui participaret tribulationib⁹ noſtris. Non ſolum autẽ in aduẽtu eius conſolatus ſum: ſed etiã in conſolatione qua idem Titus conſolatus eſt in vobis: ꝑ hoc ſolatiũ eius correctionẽ veſtrã intellexi. Et ideo cũ de reditu eius gauderem ſimul cõſolatus ſum: intelligens correctionem veſtrã in eius ſolatio. Conſolatus eſt inquã me Titus, referens nobis deſideriũ veſtrum, quãto voto deſideraretis aduẽtũ noſtrũ. Referens etiã fletum veſtrũ .i. ꝙ lacrimis peccata dilueretis. Referens etiam veſtrã æmulationẽ .i. indignationẽ qua cõtra pſeudo pro me quẽ improbãt indignamini. Ita referẽs hęc vt magis modo gauderem de pœnitentia veſtra, q̃ prius contriſtatus eſſem de impœnitentia. Vel magis gauderem de veſtra conuerſione, q̃ dolerem de mea tribulatione. Et hoc noſſe debemus, qa cũ apoſtolus priorẽ epiſtolã per Timotheum miſiſſet Corinthiis, magis ad indignationem moti ſunt q̃ ad pœnitentiam: temerarium iudicantes ꝙ apoſtolus tanta ſeueritate auderet eos arguere: quo cognito Paulus per Timotheum pœnituit eũ ſcripſiſſe illis. Sed Tito apud Corinthios diutius morãte: & epiſtolam Pauli ſæpius relegente, ſub ammonitione Titi fecerunt fructum dignũ pœnitentię. Quo audito Apoſtolus magis gauiſus eſt de pœnitentia, q̃ prius doluiſſet de impœnitentia eorũdem. Qđ ſic ait. Vere per relationem Titi, factũ eſt mihi vt gauderẽ: quoniam et ſi contriſtaui vos in epiſtola prius miſſa: non tamẽ modo pœnitet me audita relatione Titi: licet prius pœniteret audita relatione Timothei. Prius qdẽ pœnituit, videns ꝙ epiſtola illa pri⁹ miſſa contriſtauit vos ad indignationem: licet ad horam: & ideo venialius me modo pœnitet: nũc enim gaudeo: nõ ideo qa prius contriſtati eſtis: ſed qa modo contriſtati eſtis ad pœnitentiam. Merito vtiq; gaudeo de vobis ad pœnitentiam cõtriſtatis: nam contriſtati eſtis ſecũdũ deum: deſerẽdo mala, adhęrendo bonis, ita ſecũdũ deũ, vt iam in nullo facto ex nobis patiamini detrimentum, quia & ipſa prior contriſtatio de qua verebar ne vobis fieret ad detrimentum, correcta eſt ſecundum deum. Vere in nullo ex nobis patimini detrimẽtum: nam triſtitia veſtra quæ eſt ſecũdum deum, operatur in vobis pœnitentiam valẽtem vobis in ſtabilem .i. ęternã ſalutem. Triſtitia ſecũdũ deum operatur ſalutem: ſed triſtitia ſeculi quæ adhuc in quibuſdam eſt apud vos, qui nolunt contriſtari ad pœnitentiã: hęc triſtitia operatur mortem .i. ſtabilem perditionem. Hoc cõgrue inſeruit ad deterrẽdum eos qui nondum pœnitebant. Vere triſtitia ſecundũ deum operatur pœnitentiam in ſalutem: nã operatur ſollicitudinem, defenſionem, & cæteras partes verę pœnitentiæ. Qđ ſic ait. Ecce enim in euidenti eſt hoc ipſum tam exiguũ ad comparationem ſalutis quam operatur: hoc ipſum dico, ſcilicet contriſtari vos ſecũdũ deum: ecce quantã ſollicitudinem proficiendi ſemper in melius operatur in vobis. Iſta .ſ. quę ſequitur copulatiua ſunt: valentia tñ ad ornatũ orationis. Operatur etiam in vobis defenſionem: quia iam zelum dei habentes defenditis me cõtra pſeudo, qui me improbãt.

Pœnitẽtia opať triſtitia ſecũdũ deum.

Operatur etiam indignationem,grauiter enim indignamini contra eos qui ſeduxerunt vos.Operatur etiam timorẽ. Timidi enim ſemper eſtis, ne in laqueũ recidatis. Operatur etiam deſiderium . Deſideratis enim appetitum bonorum:& æmulationẽ .i.imitationem iuſtorum . Operatur etiã vindictam.Si quis enim in eccleſia veſtra delinquit, ſtatim per iniunctam pœnitentiam vindicatis culpam eius. Et vt breuiter bona veſtra colligam,in omnib⁹ exhibuiſtis vos eſſe incontaminatos negocio id eſt religioni eccleſiaſticę. Vel incontaminatos eſſe a negocio ſeculari.i.a peccato.Et quia in omnibus vos incontaminatos exhibuiſtis:igitur nunc apparet intẽtio mea quam habui in priori epiſtola, qa etſi ſcripſi vobis:non tamen propter eum ſolum qui fecit iniuriam ducendo vxorem patris: nec iterum propter eum ſolũ ſcripſi qui paſſus eſt iniuriam tractus ad ſeculares iudices:ſed ſcripſi ad manifeſtãdam ſollicitudinem noſtram, quam ſollicitudinem habemus pro vobis: & hoc coram deo,id eſt in beneplacito dei:hoc enĩ bene placet deo vt de ſalute veſtra ſollicitus ſim. Vel hoc dico coram deo,id eſt teſte deo,qui conſcientiam meam nouit.Cũ enim Paulus de fornicatore illo ageret : non ad illum dirigebat ſermonem, ſed ad totam eccleſiam, intendens ne vnius pollutione,multi inficerentur. Et qa ſollicitudo noſtra pro vobis habita nũc manifeſtata eſt: qa completa: ideo ſumus conſolati . In conſolatione autem noſtra gauiſi ſumus:& de correctione veſtra, & de gaudio Titi abundantius q̃ doluiſſem prius de peccatis veſtris,vel de tribulationibus meis.Et cum de correctione veſtra & gaudio Titi abundantius conſolaremur : tamen magis abundantius gauiſi ſumus ſuper gaudio Titi q̃ de correctione veſtra . Similis poſitio. Virgilius doctior eſt Horatio & Lucano:magis tamen doctior Lucano q̃ Horatio.Ideo apoſtolus magis de gaudio Titi q̃ de correctione Corinthiorum gauiſus eſt: quia ſi non eſſet gaudiũ Titi,nec eos correctos eſſe crederet. Ideo etiam quia niſi Titus de hoc gauderet : exanimatus ex toto deficeret : qđ nec in eccleſia Corinthiorum,nec alibi laborare vellet . Vnde ipſe vel cauſas ponit : ideo magis gauiſus ſum ſuper gaudio Titi: qa ſpiritus eius refectus eſt ab omnibus vobis,etiam ab incorrectis, de quibus ſpem bonam habet corrigendi per eos qui iam bene correcti ſunt:qui ſpirit⁹ penitus deficeret ab inſtructione ſi Corinthios icorrigibiles inueniret . Et ideo etiam magis de gaudio Titi:qa ſicut apud illum Titũ gloriatus ſum de vobis o Corinthii :Cũ enĩ reformidaret venire ad vos accuſans inhumanitatem veſtram: dicebam vos benignos eſſe:eũq; honorifice recepturos.Si quid inquam gloriatus ſum de vobis: nõ ſum confuſus in hoc:qa ſicut ei prædixi, tales vos inuenit: & ideo me dixiſſe non erubui: ſed gloriatio noſtra quæ fuit habita ad Titum de vobis ita facta eſt veritas,ſicut dum apud vos eſſem⁹,omnia locuti ſumus vobis in veritate.i.ſicut manens apud vos vera dixi vobis de aliis:ſic modo vera dixi Tito de vobis.Et ideo adhuc magis de gaudio Titi : quia viſcera eius abundantius modo ſunt in vobis correctis:q̃ prius in incorrectis . Eius Titi dico reminiſcentis obœdientiam omniũ veſtrum.i. q̃ deuote ſibi obœdiſtis & nobis:reminiſcentis etiam quomodo excepiſtis eum cum timore animi & tremore corporis,ſcilicet in omni reuerẽtia.Et videns quomodo digne excepiſtis eum,gaudioq; confido in vobis,nõ tãtũ in hac re, ſed etiam in omnibus quæcunq; mandauero exequendis.

Cap.VIII.

Notam autem facimus vobis fratres gratiam dei quę data eſt in eccleſiis Macedonię : q; in multo experimẽto tribulationis abundãtia gaudii ipſorum fuit:& altiſſima paupertas eorũ abũdauit in diuitias ſimplicitatis eorum.Quia ſecũdũ virtutẽ teſtimoniũ illis reddo:& ſupra virtutẽ volũtarii fuerunt: cũ multa exhortatione obſecrantes nos gratiam & communicationem miniſterii quod fit in ſanctos. Et nõ ſicut ſperauim⁹:ſed ſemetipſos dederunt, primũ domino:deinde no-

bis per voluntatem dei:ita vt rogare
mus Titum,vt quemadmodũ cœpit:
ita & perficiat in vobis,etiam gratiã
iſtam.Sed ſicut in omnibus abunda-
tis fide & ſermone, & ſciẽtia,& omni
ſollicitudine:inſuper & charitate ve-
ſtra in nos: vt & in hac gratia abun-
detis. Non quaſi imperans dico:ſed
per aliorum ſollicitudinem etiam ve
ſtrę charitatis ingenium bonum com
probans.Scitis enim gratiam domi-
ni noſtri Ieſu Chriſti:quoniã propter
vos egenus factus cum eſſet diues:vt
illius inopia vos diuites eſſetis.Et cõ
ſilium in hoc do.Hoc enim vobis vti
le eſt:qui nõ ſolum facere,ſed & vel-
le cœpiſtis ab anno priore.Nunc ve-
ro & facto perficite,vt quemadmodũ
promptus eſt animus voluntatis:ita
ſit & perficiendi ex eo quod habetis.
Si enim voluntas prompta eſt,ſcd̃m
id quod habet accepta eſt,non ſcd̃m
xxv.q̃.i. ideo ꝙ va- id quod nõ habet. Non enim vt aliis
let ergo. ſit remiſſio,vobis autem tribulatio:
ſed ex ęqualitate in præſenti tempo-
re,veſtra abundantia illorum inopiã
ſuppleat:vt & illorũ abundantia ve-
ſtrę inopiæ ſit ſupplementum,vt fiat
Exod. xvi. ęqualitas ſicut ſcriptũ eſt. Qui mul-
tum habuit nõ abundauit:& qui mo
dicum,nõ minorauit. Gratias autem
ago deo qui dedit eandem ſollicitu-
dinem pro vobis in corde Titi:quo-
niam exhortationem quidem ſuſce-
pit:ſed cum ſollicitior eſſet ſua volũ
tate profect⁹ eſt ad vos.Miſimus etiã
cum illo fratrem noſtrum,cuius laus
eſt in euangelio per omnes eccleſias.
Non ſolum autem, ſed & ordinatus
eſt ab eccleſiis comes peregrinatiõis
noſtrę in hanc gratiam quę miniſtra
tur a nobis ad domini gloriam,& de
ſtinatam voluntatem noſtram: deui-
tãtes hoc ne q̃s nos vituperet in hac
plenitudine quæ miniſtratur a nobis
in domini gloriam. Prouidemus eñ Romá.xii.
bona,nõ ſolum coram deo,ſed etiam xii.q.i. noſ
coram hominib⁹.Miſimus autem cũ lo.
illis & fratrem noſtrum, quem pro-
bauim⁹ in multis ſępe ſollicitũ eſſe:
nunc autem multo ſollicitiorem:cõ-
fidentia multa in vos,ſiue pro Tito:
qui eſt ſocius meus & in vobis adiu-
tor:ſiue fratres noſtri Apoſtoli eccle
ſiarum gloriæ Chriſti. Oſtenſionem
ergo quæ eſt charitatis veſtrę & no-
ſtrę glorię pro vobis in illos,oſtendi
te in faciem eccleſiarum dei.

IN hoc enim vno quomodo de fu
turo facturi ſitis intelligo. Nunc
de collectis de quibus in prima
epiſtola cõpẽdioſe dixerat diffuſius ad-
monet:ſuadens eis & exemplo aliarũ ec-
cleſiarum & multis inductionibus. Lite-
ra ſuperius iũgitur. Cum veniſſemus in
Macedoniam,caro noſtra non habuit re-
quiem:ſed licet in primis requiem nõ ha
beremus,tamen deus in eccleſiis Mace-
donię dedit pacem & gratiã. Qd̃ ſic ait.
Notam facimus vobis fratres gratiã dei
quę data eſt in eccleſiis Macedonię. Gra
tiam dei digno nomine vocat eleemoſy-
nas:intelligens maiorem eſſe gratiã dei
miniſtrãdi pauperibus q̃ ſint genera lin-
guarum:& quædam alię gratiæ. De hac
gratia facio vobis notum ꝙ in multo ex
perimento tribulationis:Multas enim &
acres tribulationes expertę ſunt eccleſię
Macedonum. In multo inquã experimẽ-
to tribulationis fuit abundantia gaudii
ipſorum.i.abunde gauiſi ſunt:quia pro
Chriſto contumeliam pati digni habiti
ſunt,& paupertas ipſorum. Infideles eñ
pauperabant fideles. Paupertas inquam
ipſorum altiſſima.i.maxima. Vel altiſſi-
ma.i.digniſſima.Paupertas inquã abun-
dauit:quia quanto plus dederunt,tanto
pauperiores effecti ſunt. Abundauit di-
co in diuitias eorum:quia licet paupe-
res eſſent in habẽdo,diuites tamen erãt
in adminiſtrando eleemoſynam.In diui-
tias dico ſimplicitatis eorum. In ſimpli-
citate enim dabant, nõ putantes ſe pro-

pterea liberius poſſet peccare. Abũdauit vtiꝙ in diuitias:quia fuerũt voluntarii ſcđm virtutẽ & ſupra virtutẽ. Scđm virtutẽ dare eſt quæ ſibi neceſſaria ſunt, primũ retinere, deinde qđ ſuperabundat in paupes erogare. Supra virtutẽ dare eſt, nihil ſibi penitus reſeruare. Et qđ ſcđm virtutẽ & ſupra virtutẽ voluntarii fuerũt:inde reddo illis teſtimoniũ:nec coacti a nobis:ſed obſecrãtes nos.i.ꝑ quęcũꝙ ſacra adiurãtes cũ multa exhortatione dicentes. Ne ſollicitus ſis de nobis:qa laborioſi ſumus:& de labore noſtro (etiã ſi nihil nobis reſiduũ ſit) bene ſuſtentabimur. Obſecrãtes vtiꝙ nos accipere gratiã.i. eleemoſynas ab ipſis & cõmunicationem.i.res ſuas,quas oĩbus cõmunicare intẽdebãt. Cõmunicationem dico miniſterii.i. adminiſtrationis:qđ miniſterium ſit deferẽdũ in ſctõs q erant Hieroſolymis. ¶Hic notãdum ꝙ de abũdantia noſtra prius ſuſtẽtãdi ſunt ſancti. De eo aũt quod reſiduũ fuerit quicũꝙ egẽtes. Obſecrauerũt vtiꝙ nos:& nõ fecerũt ſicut ſperauimus.i.non hoc animo vt vitia eorum inulta pateremur:ſed primũ dederunt ſemetipſos deo,emendãtes vitia. Deinde dederũt ſe nobis ſumpt⁹ offerẽdo fratribus:& hoc per voluntatẽ dei. Hoc eñ vult de⁹ prius ſeipm:poſtea ſua deuouere:ita dederũt vt rogaremus Titũ,vt quemadmodũ bene cœpit,ita etiã perficiat in vobis alias gratias: & etiam iſtam gratiam exemplo eccleſiarũ Macedonię. Non ſolum rogauimus Titum vt hanc gratiã perficeret in vobis:ſed etiã vt per eũ abũdetis in hac gratia. Perficere ad Titũ: Abũdare pertinet ad Corinthios. Vel ita. Non tñ rogauimus Titũ perficere hoc ĩ vobis:ſed etiã egoipſe rogo vos,vt ſicut abundatis in oĩbus gratiis:ſcilicet in fide:ſanã eñ fidem, & bonis operib⁹ abundantẽ habetis. Abundatis etiam in ſermone & ſcientia:quia expeditum ſermonem ad exhortandum habetis:& ſcientiã ad intelligendũ. Abũdatis etiã in omni ſollicitudine. Omni eñ ſtudio ſolliciti eſtis:vt melius & melius operemini. Abũdatis ĩ charitate.i.in dilectione veſtra extenſa in vos (ſicut in his gratiis) ſic rogo vt etiã ĩ hac gratia eleemoſynarũ abũdetis. Et hoc nõ dico qua

Supra virtutẽ dare quid eſt.

ſi imperãs.i. nõ de hac re ꝓceptũ conſtituo:ne ſi forte nõ obtẽperaretis imperio: rei eſſetis inobœdiẽtię. Nõ vtiꝙ ex imperio dico:ſed dico hoc cõprobãs ingeniũ .i.rationẽ cũ volũtate. Debetis eñ rationabiliter penſare qd detis:ſcilicet tpalia. Et qd ꝓ his recepturi ſitis:ſcilicet æterna:& cũ ratione debet eſſe volũtas libentiſſime dandi. Cõprobãs inquã bonum ingenium etiam veſtrę charitatis per ſollicitudinem aliorum.i.per hoc ꝙ ſolliciti eſtis ſupplere inopiam indigentium fratrũ. Vel cõprobãs charitatem veſtram per ſollicitudinem aliorũ.i.per hoc ꝙ Titũ & alios diſcipulos de vobis facio ſollicitos. Et vtiꝙ debetis abundare in hac gratia:nam vos ſcitis gratiã domini noſtri Ieſu Chriſti:qm̃ id eſt ꝙ cum eſſet diues.i.deus in diuitiis omnipotentię ſuę, qui ęternus erat:ꝓpter nos ſaluãdos factus eſt in tpe. Nec diues fieri voluit:ſed factus eſt egenus.i.in omni egeſtate carnis viuẽs pręter egeſtatem iuſtitię. Ideo factus eſt egenus vt inopia.i. merito inopię illius vos eſſetis diuites iuſtitię. Et in hoc ꝙ benignitatem domini Ieſu circa vos exhibitam vobis recordor,in hoc vtiꝙ do vobis cõſiliũ ſalutis. Et bene dico cõſiliũ. Hoc eñ (ſcilicet abundare in eleemoſyna) vtile eſt vobis:q nõ ſolũ cœpiſtis facere, ſed etiam incepiſtis velle a priore anno. ¶Nota ꝙ pri⁹ facere,poſtea augmẽtat velle:facere eñ nõ ſufficit niſi ex voluntate:ſed velle ſufficit:licet nõ ſit copia faciẽdi. Cœpiſtis olim velle:nũc vero perficite id volũtate & facto:ita vt quẽadmodum prõptus eſt animus.i.diſcretio volũtatis (qđ ſupra vocauit bonũ ingeniũ) ita ſit promptus animus perficiẽdi. Et licet ita ſuadeam:perficiendi tñ dico ex eo.i. ſcđm hoc qđ habetis:& miniſtrare fratrib⁹ ferre poteſtis. Ideo dico ex eo qđ habetis,qa ſi volũtas veſtra prõpta eſt ad dandũ ſcđm id qđ habet:ĩ hoc vtiꝙ accepta eſt deo,nõ ſolũ in eo ſi dederit ſcđm id qđ nõ habet. Qđ ait ſm id qđ habet & qđ nõ habet:idẽ eſt qđ ait ſuperi⁹ ſcđm virtutẽ & ſupra virtutem. Qui.n.neceſſaria ſibi reſeruat:& ea q̃ ſuperabũdãt,erogat:hic ſcđm qđ habet dr̃ dare:qui vero nihil ſibi retinet:ſed oĩb⁹ erogatis nudus nudã crucẽ ſequitur:hic

Opus bonũ inuoluntariũ non laudatur.

dat ſcdm id qd nõ habet. Sed qa hui⁹ pfectionis nõ vidit eos capaces,hortať ad id qd leuius eſt. Opponeret aliqs: Cogis nos dare vt aliis de nro diteſcẽtib⁹ : nos poſtea egeam⁹.Mime:ſed ſcdm qd habetis & nõ ſcdm id qd nõ habetis:ego eñ nõ impero hoc:vt p veſtra data ſit remiſſio aliis:& remiſſi torpeſcant ocio:vobis aũt inde ſit tribulatio,vñ illis remiſſio. Hoc qdẽ nõ ĩpero,ſed hoc rogo,vt veſtra abũdãtia q̃ eſt ĩ tpalib⁹ ſuppleat ĩopiam illoꝝ ĩ pñti tpe:& hoc fiat ex ęqualitate: nõ vt illis tm̃ detis quãtũ vobis reſeruabitis:ſed tãtũ vnde ęq̃liter vt vos ſecuri ſitis ab egeſtate. Ideo abũdãtia vr̃a ſuppleat illoꝝ ĩopiã:vt etiã abũdãtia illorũ pfectoꝝ q̃ eſt ĩ virtutib⁹ ſit ſupplementũ vr̃ę ĩopię:q ſi diuites eſtis terrenoꝝ,ĩopes eſtis cæleſtiũ. Suppleat dico ita vt viciſſim ſuppleti fiat ęq̃litas illis ĩ ęterno bono:vt queadmodũ ſcti ĩ hoc mũdo participãt fructib⁹ laborãtiũ,ſic ĩ futuro hi q modo miniſtrãt ſanctis participẽt remuneratione eoꝝ. Nec ita dico, fiat ęq̃litas vt tãtũ accipiãt ĩpfecti quãtũ pfectiores,ſed ĩ hoc ęq̃litas:ꝙ ſinguli ſingl'os nũmos accipiẽt.i. pfectã & ſufficiẽtẽ btitudinẽ.Ideo.n.ſtatutũ fuit vt alii hoĩm laborarẽt,alii orõni vacarẽt. Vt oratores ſuſtẽtarenť alioꝝ labore, laboratores vero ſaluarenť eoꝝ orõne.Fiat dico ęqualitas ſicut ſcriptũ eſt figuratiue de futura ęqualitate:q multũ habuit,nõ abũdauit ſup modice habentẽ:& q modicũ habuit nõ minorauit.i.nõ habuit minus eo qui multũ collegit.Qui.n.mľtũ habet de gloria cęleſti,nõ ſic abũdat vt is q min⁹ habet ĩdigeat:ſed vtriq; & mľtũ & modicũ habẽti ęqualis eſt abũdãtia:qa vtriq; qd ſatis eſt:licet tñ differẽtia ſit illis ĩ gl'ia. Hoc ad literã ſcriptũ eſt de mãna quod colligebãt Iudęi:qa q multũ collegerat, licet ampli⁹ q̃ plenũ gomor nõ plus habuit q̃ gomor:& q min⁹ collegerat q̃ gomor non minus habuit q̃ plenũ gomor.

Gl'ia celeſtis nõ eſt oib⁹ equalis.

¶Dixi ſuperi⁹ ꝙ rogaui Titũ.De hoc autẽ grãs ago deo q dedit ĩ corde Titi eãdẽ ſollicitudinẽ p vobis quã & ĩ corde meo. Eãdẽ bene dico:qm̃ ipſe qdẽ bñ ſuſcepit exhortationẽ p vobis factã:ſed & ſi benigne ſuſcepit,tñ pfect⁹ẽ ad vos cũ eẽt ſollicitior de vobis ſua volũtate q̃ mea exhortatiõe. Miſim⁹ etiã cũ illo.ſ.Tito,fratrẽ nr̃m:laus cui⁹ eſt in euãgelio. Hunc fratrẽ alii dicũt Lucã,alii Barnabã.Si Lucã,dicim⁹ laus cui⁹ eſt ĩ ſcribẽdo euãgelio. Si Barnabã,ita laus cui⁹ eſt in pdicãdo euangelio p oẽs eccl'ias.Oĩs eñ eccl'ia laudat eũ. Nõ ſolũ aũt laudať in euãgelio:ſed etiã ab eccl'iis ordinat⁹ eſt comes nrę pegrinatiõis.Hic magis de Barnaba videť dicere:quẽ cũ Paulo fratres q erãt Hieroſolymis miſerũt in gẽtes ad pdicãdũ ſpũ ſancto dicẽte illis. Segregate mihi Barnabã & Saulũ ĩ opus quo aſſumpſi eos.Peregrinatiõis ideo dicit:cũ eñ a Iudęa mittiť ĩ gẽtes exit patriã:& ad loca peregrina trãſit.Comes dico factus in hãc gratiã eleemoſynarũ ſiľiter pdicandã:q̃ gr̃a a nobis recipiẽtib⁹, a vobis miniſtrať ſctis q ſunt Hieroſolymis:de quo gaudere debetis: qa miniſtrať ad gloriã dñi. Et vere deus ĩ hac adminiſtratione gl'ificať:& vt de gl'ia dñi ſileã:ſi nõ eſſet aliud,mĩſtrare deberetis ad cõplẽdã volũtatẽ noſtrã,doctrina cui⁹ filii dei eſtis. Volũtatẽ dico vtriq; ſequẽdã:qa deſtinatã.i.in hoc velle ordinatã deo. Deus eñ me ſic velle diſpoſuit.Miſim⁹ Titũ & cũ illo aliũ fratrẽ:deuitantes hoc,ne qs nos vituperet ĩ hac plenitudĩe eleemoſynarũ:q̃ a nobis miniſtrať ſctis ĩ Hieroſolymis.Ideo Paulus tot Idoneos teſtes mittebat ad accipiẽdas collectas,ne ſi p ſuſpicioſam pſonã hoc faceret:vituperarẽt eũ dicẽtes ꝙ de copia eleemoſynarũ in ſuos vſus retineret. Dico ne qs nos vituperet & bene:nã nos ſic faciẽtes puidem⁹ bona nõ ſolũ corã deo:ſed etiã corã oĩb⁹ hoĩbus. Nemo.n.aliqd vituperabile poterit ſuſpicari vbi tot idoneos teſtes viderit. In hoc verbo Pauli cõcipiť,ꝙ q ſe talẽ exhibet vt de eo ſiniſtra poſſit oriri ſuſpitio:etiã ſi nõ ſit re⁹ ĩde:peccat tñ dũ p negligẽtiã ſuã min⁹ puide agẽs ĩ frẽ ſuſcitat culpã.Cũ Tito autẽ & cũ illo alio frẽ miſim⁹ etiã fratrẽ noſtrũ quẽ ĩ multis pbauim⁹,& ſępe ſollicitũ eẽ de vobis.Hũc fratrẽ nõ nominat: ſed credim⁹ hũc eſſe Apollo epiſcopũ eoꝝ:q in prima ep'la rogat⁹ a Paulo noluit ire:audiẽs illos adhuc ĩcorrectos:ſed nũc audito p Titũ ꝙ eſſent correcti reuertiť ad illos. Dico eũ fuiſſe ſollicitũ:ſed ſciatis nũc multo ſol

Actu.xiii.

licitiorē eſſe de veſtra ſalute:cōfidentia multa habita in vobis:ſiue ꝑ Tito q cōmendauit correctionē veſtri illi,ſiue pro his q ſunt fratres noſtri.i.& ꝑ Tito & ꝑ his. Pro Tito dico q eſt ſocius meus ī oībus:& maxime adiutor in vobis,& ꝑ his q ſunt fratres noſtri apl'i.i.legati eccl'iarū glię Chriſti.i.ad pdicādū gloriā Chriſti.Et qa tā probatas pſonas ad vos miſimus:ergo oſtendite in illos charitatē veſtram:&(vt plus dicā) oſtendite in illos oſtenſionē quę oſtenſio eſt charitatis veſtræ. Si enim vos ingratos exhibueritis, palam erit vos ex timore ꝙ in peccatis eratis:& non ex charitate miniſtraſſe Tito & aliis:ſed benignitas veſtra nunc ad iſtos exhibita erit oſtenſio veſtrę charitatis:qa approbabit vos ex charitate feciſſe quod prius feciſtis.Oſtendite etiam oſtenſionē noſtræ glorię habitę apud illos pro vobis: multū em̄ gloriatus ſum & promiſi ꝙ honorifice eos ſuſcipietis. Oſtendite dico in facie cæterarum eccleſiarū,vt vos ſitis facies & forma: quorū ſimilitudini imprimantur alię eccleſiæ.

Cap.IX.

NAm de miniſterio qđ fit in ſanctos ex abundanti eſt mihi ſcribere vobis. Scio em̄ prōptum animum veſtrū pro quo de vobis glorior apud Macedones: quoniam & Achaia parata eſt ab anno præterito,& veſtra ęmulatio prouocauit plurimos. Miſimus autem fratres,vt ne quod gloriamur de vobis euacuetur in hac parte,vt quemadmodū dixi parati ſitis:ne cū venerint Macedones mecum, & inuenerint vos imparatos, erubeſcamus nos,vt non dicamus † vos in hac ſubſtantia. Neceſſarium ergo exiſtimaui rogare fratres vt præueniant ad vos:& pręparent repromiſſam benedictionem hanc paratam eſſe,quaſi † benedictionem,non quaſi auaritiam. Hoc autem dico.Qui parce ſeminat, parce & metet. Et qui ſeminat in benedictionibus,de benedictionibus & metet. Vnuſquiſꝗ ꝑut deſtinauit in corde ſuo,non ex triſtitia aut ex neceſſitate. Hilarem em̄ datorem diligit deus. Potens eſt autem deus oēm gratiam abundare facere in vobis,vt in omnibus ſemper omnem ſufficientiam habentes,abundetis in omne opus bonum:ſicut ſcriptum eſt.Diſperſit dedit pauperibus, iuſtitia eius manet in ſeculū ſeculi. Qui autem adminiſtrat ſemen ſeminanti:& panem ad manducandū pręſtabit. Et multiplicabit ſemen veſtrū, & augebit incremēta frugū iuſtitię veſtrę: vt in oib9 locupletati abundetis in oēm ſimplicitatē,quæ operatur per nos gratiarū actionē deo.Qm̄ miniſteriū huius officii nō ſolū ſupplet ea quæ deſunt ſanctis, ſed etiā abundat per multas gratiarū actiones in dn̄o ꝑ probationē miniſterii huius,glorificantes deū in obœdientia confeſſionis veſtrę in euāgelio Chriſti & ſimplicitate cōicatiōis veſtrę i illos & in oēs:& i ipſorū obſecratione pro vobis, deſiderantiū vos ꝑpter eminentē gratiā dei in vobis. Gratias ago deo,ſuper inenarrabili dono eius.

Margin notes: † Al'.dicam. — † Al'. habet ſic. — De pœ. & re. cū ex eo. — Pſal.cxi.

VT charitatem veſtram in illos oſtendatis admoneo. Nam ſcribere vobis de miniſterio.i.de collectis illis qđ miniſterium fit transferendū in ſanctos. De hoc inquā ſcribere eſt mihi ex abundanti.i.ſuperfluum iudicaui.Propterea ex abundāti,quia ſcio animum veſtrū promptū eſſe ad miniſtrandū:ꝑ quo ſcilicet qa parati eſtis glorior de vobis ita ī charitate diffuſis apđ Macedonas,dicēs.Qm̄ non ſolū Corinthus, ſed etiā tota Achaia ſub Corintho parata eſt miſtrare ſanctis ab anno pręterito, & ſic veſtra ęmulatio.i. imitatio prouocauit plurimos ad idē faciendum.¶Videndū eſt quāta ſubtilitate Paulus in primis exemplo Macedonū inducat Corinthios:nunc ecōuerſo Macedonas exem

plo Corinthiorũ. Et licet animus veſter
prõptus ſit,tñ miſimꝰ ad vos hos fr̃es:vt
qđ gloriamur apđ alios de vobis ne eua
cuetur.i.nõ deſtruať in hac parte.i.ĩ pa-
rata adminiſtratione. Miſimus inquã vt
quẽadmodũ in alia epl'a dixi parati ſitis:
ne cũ Macedones mecũ venerint ad vos,
& ĩuenerint vos imparatos, erubeſcamꝰ
nos in hac ſubſtãtia.i. eleemoſyna nõ p̃-
parata. Nos dico erubeſcamꝰ vt nõ dica
mus qđ vos erubeſcatis:q vtiq; ſi impa-
rati eſtis,merito erubeſceretis. Eleemoſy-
nã vocat ſubſtãtiã:qa per eã ſubſiſtimus
in p̃ſenti. Et qa vos imparatos nolui:er-
go exiſtimaui neceſſariũ rogare hos fra-
tres,vt pręueniãt me ad vos,& pręparẽt
benedictionẽ eleemoſynarũ,nõ parãdam
cũ venero:ſed eſſe paratã:hãc bñdictionẽ
dico repromiſſam a vobis:videte ne in
p̃miſſo infideles ſitis.Pręparẽt dico bene
dictionẽ ſic,quaſi bñdictionẽ.i. largã do-
nationẽ & nõ quaſi auaritiã.Si eñ modi
cũ dãt magis auaritia iudicabiť q̃ donũ.
Volo vt ipſi præparẽt:ego etiã p̃pria vo
ce hoc ipſum dico:& admoneo vt affluẽ
ter detis,qa q parce ſeminat.i. qui aua-
re eleemoſynã dat:metet quidẽ.i. remu-
nerabiť,ſed parce.Semĩare dicit eleemo-
ſynã dare:qa ſicut ille q ſeminat ad præ-
ſens perdit qđ in futuro multiplicatũ re
cipiat:ſic q dat eleemoſynã ad p̃ſens per-
dit qđ cẽtuplicatũ colliget ĩ gloria. Qui
ſeminat parce,metet parce: & q ſeminat
in bñdictionibꝰ.i.ĩ affluẽtia dãdi,hic vti
q; metet de bñdictionibꝰ.i.de copioſis re
munerationibꝰ. Et licet adeo affluenter
dare ſuadeã,tñ vnuſqſq; tribuat p̃ut de-
ſtinauit.i.ſicut poſuit ĩ corde ſuo.i.ex ar
bitrio p̃prię volũtatis.Nõ tribuẽs ex tri
ſtitia,vt doleat ſe tribuere.Aut ex neceſ
ſitate coacta volũtate tribuat.Poſſet eñ
coactus velle,tñ ſine triſtitia.Non inquã
ex neceſſitate, ſed ex hilaritate. Hilarem
eñ datorẽ diligit deus,qui hilaris hila-
re donũ tribuit. Supponit cauſas quare
hilariter dãdum ſit : quia temporalibus
bonis pręterea virtutibus in pręſenti:in
futuro cęleſti gloria merito eleemoſynæ
abũdabit,dicẽs:Date in hilaritate:qa po
tens eſt deus abũdare facere in vobis o-
mnẽ gratiã.i.& copiã tẽporaliũ, & virtu
tes,& futurã gloriã:ita vt vos ſemp ha-
bẽtes omnẽ ſufficientiã:& in oĩbus.i. in
ſingulis his gratiis. Habẽtes inquã oẽm
& in oĩbus deſiderio harũ gratiarũ abũ-
detis in omne opus bonũ vt eleemoſynã
& copioſe & hilariter, iterũ tã in veſtitu
q̃ in victu ſine oĩ querela tribuatis. Abũ-
detis dico ĩ hoc opus bonũ,ſicut ſcriptũ
eſt in pſalmo de eleemoſynario iuſto.Di-
ſperſit.i.nõ vni,ſed diuerſis ſua bona diſ-
tribuit:nec intẽtiõe recipiẽdi:ſed dedit,
nec eis q nõ egerẽt,ſed pauperibꝰ:& ideo:
iuſtitia.i. meritũ iuſtitiæ eius permanet
inęternũ.⸿Opponeret aliquis.Malo mi-
hi in futurũ reſeruare, q̃ modo diſperge
re,& in tempore egeſtatis indigere.Cõ-
tra hoc Paulus exponẽs etiã quid ſupra
intellexerit, dicens oẽm gratiã. Debetis
vtiq; abũdare in oẽ opus bonũ:quia il-
le qui adminiſtrat ſemen ſeminãti .i. res
temporales eleemoſynã danti:ille etiam
pręſtabit panem in ſequẽti anno:non ad
ſuperfluitatẽ,ſed ad mãducandũ.Multi-
plicabit etiã ſemen veſtrum,vt affluẽter
habeatis ad iterandas eleemoſynas.Ecce
gratia in temporalibꝰ. Augebit etiã me
rito eleemoſynarũ frugem.i.meritũ iuſti
tię veſtrę ĩ vobis habitę ſine aliqua diſtri
butione eleemoſynarũ. Augebit inquam
incremẽtum frugũ iuſtitię veſtrę,accre-
ſcere faciẽs meritũ priuatę iuſtitię p̃ me
ritũ eleemoſynę:ita augebit vt vos locu
pletati in oĩbus,& in multiplicatione ſe
minis,& incremẽto iuſtitię abũdetis me
rito ĩ oẽm ſimplicitatẽ.i.in p̃fectã & ſim-
plicẽ erogationẽ.Nũc iterũ ſubdit plura
bona de eleemoſynis p̃uenientia,dicens.
Quę ſimplicitas operať per nos actionem
gratiarũ deo:qa de adminiſtratione ve-
ſtra gratias agimus deo.Ecce vnũ bonũ:
& merito gratias:qm̃ miniſteriũ huiꝰ of-
ficii.i.miniſtratio veſtrę ſimplicitatis nõ
ſolum ſupplet ea quę deſunt ſanctis:ſed
etiam abũdat ĩ dño.i.in gloria dñi actio
ne gratiarum facta per multos.Abundat
etiã per probationem miniſterii huius:
quia omnes approbant & magnificãt hu
iuſmodi miniſtrationẽ. Per multos dico
glorificãtes deum in obœdiẽtia cõfeſſio
nis veſtrę.i.in eo q̃ fidei confeſſionẽ fe-
ciſtis in euãgelio Chriſti cui creditis:&
in obœdiẽtia qa fidẽ habẽtes cõfitemini
& ſtatim Chriſto obœdiſtis.Glorificãtes

Eleemoſyna ſubſtãtia vocať.

Seminare dr̃ eleemoſynã dare.

Datorẽ hilarem diligit deus.

pſal.cxi.

Eleemoſyna plura bona facit.

etiam dei in ſimplicitate cõmunicationis.i.in eo ꝙ ſimpliciter quæ ꝓpria ſunt communia facitis.Cõmunicationis dico factę in illos ſanctos & in omnes. Glorificantes etiam in obſecratione ipſoꝝ quibus miniſtratis. Obſecratione dico facta pro vobis: Ipſorum dico deſiderantium videre vos.Non ꝓ eo ꝙ temporalia ipſis datis:ſed propter gratiam dei quã ſciũt eminentem eſſe in vobis.Et quia tot bona de hac adminiſtratione conſequũtur: ideo gratias ago deo ſup.i. de dono eius quod vobis contulit:ſcilicet gratiã eleemoſynarum.Dono dico enarrabili.i.vt omnibus enarretur in exemplũ.Vel dono inenarrabili:enarrari enim nequeunt quot bona de hac dono proueniant.

Cap.X.

IPſe autem ego Paulus obſecro vos per manſuetudinem & modeſtiam Chriſti:qui in facie quidẽ humilis ſum inter vos, abſens aũt cõfido in vobis. Rogo autem vos ne pręſens audeam per eam confidentiam qua exiſtimor audere in quoſdam, qui arbitrantur nos tanq̃ ſcd̃m carnem ambulemus. In carne eñ ambulantes,nõ tñ ſcd̃m carnem militamus. Nam arma militiæ noſtræ non carnalia ſunt,ſed potentia deo ad deſtructionem munitionum conſilia deſtruentes: & omnem altitudinem extollentem ſe aduerſus ſcientiam dei, & in captiuitatem redigentes omnem intellectum in obſequium Chriſti,& in promptu habentes vlciſci omnẽ inobœdiẽtiam,cum ipleta fuerit veſtra obœdientia. Quę ſcd̃m faciem ſunt videte. Si quis confidit Chriſti ſe eſſe:hoc cogitet iterũ apud ſe:quia ſicut ipſe Chriſti eſt,ita & nos.Nã & ſi amplius aliquid gloriatus fuero de poteſtate noſtra, quã dedit nobis dominus in ędificationẽ, & non in deſtructionem veſtram:nõ

xxiiii.q.iii. de excõica-tionis. xxv.q.vi. ſchiſmatica. De poſtu. pręla.ca.i. .§.nos igitur.

erubeſcam. Vt autem non exiſtimer tanq̃ terrere vos per epiſtolas : quoniamquidem epiſtolę inquiunt graues ſunt & fortes,præſentia autẽ corporis infirma,& ſermo contemptibilis:hoc cogitet qui eiuſmodi eſt:quia quales ſumus verbo per ep̃las abſentes,tales & præſentes in facto. Non enim audemus inſerere aut comparare nos quibuſdam qui ſeipſos commendant:ſed ipſi nobis noſmetipſos metientes, & comparantes noſmetipſos nobis. Nos autem non in immenſum gloriabimur,ſed ſcd̃m menſuram regulæ quam mẽſus eſt nobis deus, menſuram pertingendi vſq; ad vos.Non enim quaſi non pertingentes ad vos,ſuperextẽdimus nos. Vſq; ad vos enim peruenimus in euangelio Chriſti:non in immenſum gloriãtes in alienis laboribus.Spem autem habentes creſcentis fidei veſtrę in vobis magnificari ſcd̃m regulam noſtram:in abundãtia etiam in illa quę vltra vos ſunt euãgelizare:nõ in aliena regula in his quę præparata ſunt gloriari. Qui autem gloriatur,in domino glorietur.Non enim qui ſeip̃m cõmendat ille probatus eſt:ſed quem deus commendat.

Ephe.iiii.

i.Corith.i. Hiere.ix.

POſtq̃ de gratia eleemoſynarum multiplici cõmendatione correctos ſufficiẽter admonuit:trãſit ad increpandum incorrectos qui adhuc pſeudo pręferebãt ſibi:quos pſeudo plurimum hic deprimit: authoritatem ſuã multipliciter & idonee cõmmẽdans.Nõ vt per hoc quærat gloriã ſuam:ſed hoc ſolum intendit:vt vilificatis pſeudo Corinthii non vltra adhęreant,ſibiq; tã glorioſe commendato exinde gaudeant adhęrere.Litera ſic iungitur.Vos bene correctos de gratia eleemoſynarum adhortor:vos autem incorrectos hoc non admoneo quos gratię dei idignos ſcio:ſed obſecro.i.per quæcũq; ſacra adiuro vos ipſe ego Paulus. ¶Nota ꝙ ait ipſe ego.

Dicebāt eñ Corīthii ꝙ ꝗdiu Paulus prę
ſens fuit illis humiliter ſatis:& nō ad lę
ſionē alicuius quicꝗ locut⁹ fuit,timens
fortaſſis:nunc vero abſens imperioſe mi
nabať eis,ac ſi poteſtatē imperialē habe
ret ī eos.Propterea ait. Ego ipſe Paulus
nūc īperioſe agēs,q olim humiliter,obſe
cro vos ꝑ māſuetudinē & modeſtiā Chri
Manſuetudo & modeſtia differunt.
ſti.Māſuetudinē dicit vbi gratis ſine iu
dicio oīa dimiſit.Modeſtiā dicit:quia cū
ageret iudicio,modeſte iudicabat cōdi
ens æquitatem mīa. Per māſuetudinem
vtiqꝫ & modeſtiam Chriſti obſecro vos
ego Paulus q humilis quidem,& oīa pa
tiēs exiſtimor fuiſſe inter vos:ꝗ hūilitas
quidē ſm ꝙ opinamini ī facie fuit:& nō
in corde:ſimulabā eñ extra humilitatē
intus fouendo ſuꝑbiā:dum pręſens fui
ſm vos humilis erā:ſed modo abſens cō
fido.i.cōfidenter & imperioſe ago in vo
bis:qđ quaſi nō auderē in aliis eccleſiis.
Nō ſolū quaſi poſtulās obſecro,ſed quaſi
rem debitā exigens rogo:ne pręſens au
deā.i.ſic vos corrigere ſtudeatis:ne cum
pręſens fuero,audeā .i. ſm vos audacter
pręſumā. Audeā dico in.i.cōtra quoſdā
adhuc incorrectos agere ꝑ eā cōfidentiā
.i. tā cōfidēter & poteſtatiue:qua cōfidē
tia exiſtimor a quibuſdā abſens ꝑ epiſto
lā audere.Cōtra quoſdā dico,q arbitran
Ambulare ſcđm carnem.
tur tāꝗ nos ambulem⁹ ſcđm carnē.Am
bularet Paulus ſcđm carnē,ſi vel amore
tēporaliū q ab eis acciperet,parceret eiſ
dem.Vel ſi male ſibi cōſcius timeret pa
ti ꝓ Chriſto. Bene dixi tanꝗ:nos eñ ve
re nō militamus ſcđm carnē.Militiā vo
cat ſuā ꝑdicationē.Diceret aliqs.Tu qui
dem aliqđ ſingulare donū dei habes:quo
ita poſſis egredi carnē:quod donū qa nō
habemus,neceſſe eſt carnē ſequi.Contra
hoc ait.Nō militamus ſcđm carnē. Nos
vtiqꝫ ambulātes in carne:ſimiliter eñ vt
vos onus carnis patimur:& tñ eam ſu
peramus. Vere nō militamus ſcđm car
nē:nā arma militię.i. prædicatiōis:& oīs
Arma militię miracula.
virę noſtrę nō ſunt carnalia.Arma mili
tię vocat miracula,ꝑ quę ꝑdicationē ſuā
cōfirmabat. Arma dicit etiā virtutes,&
quęcunqꝫ bona opa.Arma militię noſtrę
nō ſunt carnalia:ſi eñ carnē ſequeremur
profecto arma illa ſtatim nos deſererēt:
ſed arma noſtra ſunt potentia deo.i.peꝛ

deū,vel ad gloriā dei.Potētia ſunt ad de
ſtructionē munitionū:vt facile ꝑ hęc ar
ma deſtruamus quaſlibet munitiſſimas
hæreſes, vel philoſophicas rōnes. Vere
arma noſtra ſunt potentia deſtruere.Nā
etiā in actu ſumus deſtruētes:vbi actus
eſt,potentia abeſſe nequit. Litera tñ ibi
iungiť.Nō militam⁹ ſcđm carnē:nos di
co deſtruētes cōſilia.i.exquiſitas ratiōes.
Deſtruētes etiā oēm altitudinē phyſica
lis ſcientię,extollentē ſe aduerſus ſcien
tiā dei:vt illos qui ꝑ naturę legē oppo
nūt,non potuiſſe virginem parere,mor
tuū reſurgere: nec ſolum deſtruētes,ſed
etiā redigentes omnē intellectū cuiuſcū
ꝙ infidelitatis in captiuitatem,qa ſupe
ratis infidelib⁹ deponūt iugū diaboli,&
captiuāt ſe ſub iugo Chriſti. Redigētes
vtiqꝫ in captiuitatē ducēdo eos in obſe
quiū Chriſti:vt q prius male obſequebā
tur diabolo,amodo bñ obſequanť Chri
Paul⁹ an oēs infideles cōuerterit.
ſto.Quod ait.Omnem intellectū,oēm al
titudinē:nō ꝙ ſingulos īfideles cōuerte
rit,ſed qa de oī gñe infidelitatis aliquos
ad fidē traxit.Redigentes quidē in obſe
quiū Chriſti:ꝙ ſi aliqui ſunt nolētes re
digi:ſum⁹ habētes ī prōptu vlciſci oēm
inobœdiētiam.i. apoſtolica authoritate
oēm inobœdiētē dānare. In prōptu hoc
habet:qa nec cōſciētia mala eū reuocat:
nec tēporali munere ſeduciť.Diceret ali
quis. Qñquidē in prōptu habes vlciſci.
Quare ergo nō vlciſceris! Vlciſcar vtiqꝫ
nō tñ modo,ſed cū impleta fuerit veſtra
obœdiētia.i.cū ſeparauero de medio ma
lorū per patientiā expectationis eos qui
de vobis obœdituri ſunt fidei ex volun
tate.Diligēter intuēda eſt ſubtilis mode
ſtia Pauli, qui vltionem reproborū dif
fert:videns in hac ſua expectatione ele
ctorum ſalutem.Si eñ inultos pateretur
reprobos:atqꝫ hac cauſa reus eſſet : hos
tñ benigne patiēdo iudicat,ne cum lolio
frumentū eradicaret. Qꝫ nō ſcđm carnē
militem⁹ probaui per hoc ꝙ deſtruimus
altitudinē mūdanę ſciētię:& rebelles ca
ptiuamus in obſequiū Chriſti:quę ratio
nes non adeo videntur ſingulis:ſed mo
do videre & cognoſcite idem.ſ.ꝙ nō am
bulam⁹ ſcđm carnem. Videte inquā per
ea quę ſunt ſcđm faciē.i. quę ſunt ſcđm
corporalē viſionē:& ſine omni obſtaculo

videri poſſunt. Vel ita. Illos qui ſcdm faciem ſunt. i. qui ĩ facie ſe bonos ſimulãt: intrinſec⁹ aũt lupi ſunt, illos modo videte. Si qs pſeudo confidit nõ deo ſed ſibi: pręſumptor eẽ eſt nõ electus: ſi qs inquã cõfidit ſibi ſe eſſe Chriſti. i. ꝙ ipſe ſit apoſtolus Chriſti, nõ hoc ſolũ, ſed hoc iterũ ſimiliter cogitet: nec ĩaniter ſed apud ſe ſubtiliter diſcutiẽs: qa ſicut & ipſe Chriſti eſt diſcipulus, ita & nos ſumus. Vere ſicut ipſe eſt Chriſti, ita & nos. Nam nos ſum⁹ ita amplius eo. Qđ ſic ait. Si aliqd amplius fuero gloriatus de poteſtate noſtra qua incorrectos ab eccleſia ſeparare poſſum, & de cęteris apoſtolicę poteſtatis: quã poteſtatẽ dedit mihi dñs, ſed vobis pſeudo nõ dedit: vtiꝗ mihi dedit in ędificationẽ veſtrã. i. vt vos in fide & virtutib⁹ ędificarẽ: & nõ dedit ĩ deſtructionẽ veſtrã ſicut male opinanť quidã. ſ. me deſtructorẽ eccleſię: ſi inquã amplius gloriatus fuero nõ erubeſcã inde: qa gloria mea vere maior eſt. ¶ Opponeret aliquis Cũ debeas ędificare & nõ deſtruere, noli impatiẽter nos cogere, ne forte poti⁹ deſtruas ꝙ̃ ędifices. Contra hoc Paulus. Licet mihi opponatis ꝙ cũ debeã ędificare deſtruã: tñ ſcitote qa quales ſumus ꝑ epiſtolas abſentes, tales erim⁹ pñtes ĩ facto: & hoc ideo vt nõ exiſtimer tanꝗ̃ terrere vos abſens ꝑ epl'as. Tãꝗ̃ terrere bene dicit: qa ſi minareť abſens qđ implere formidaret pręſens: hoc vtiꝗ nõ eſſet terrere, ſed tanꝗ̃ terrere. Exiſtimer ideo dico, quoniãquidẽ ipſi inquiunt. Epiſtolę Pauli graues ſunt. i. ponderoſę & multę ſeueritatis. Et fortes. i. fortitudinẽ & quodã imperiũ minitãtes, ſed pſentia corpis eius infirma eſt. Cõtra hoc qđ ait fortes, & ſermo pſentię ei⁹ fuit cõtemptibilis. i. humilis ſatis & rudis: nũc aũt grauis: vt inquã nõ exiſtimer tãꝗ̃ terrere vos: hoc cogitet q hmõi eſt. i. q me dicit contẽptibilem & infirmũ. Cogitet inquã, qa quales ſum⁹ abſentes, ĩ verbo ꝑ epl'as miſſo, tales erimus etiã pſentes: nõ ſolũ in verbo, ſed etiã in facto: qa qđ ꝑ epiſtolã minamur, idem verbo & opere pſentes exercebim⁹. Vere quales ſumus abſentes verbo, tales praeſentes erimus in facto. Non enim ſumus de veſtris pſeudo qui ſe impudẽter ĩſerũt. i. ingerũt: nõ miſſi a deo: nec certe audem⁹ nos inſerere, vt (qđ nobis cõmiſſum nõ eſſet) vſurparemus illicite. Aut nõ audemus inſerti a deo nos comparare quibuſdã. i. pſeudo qui nõ a deo cõmẽdati ſeipſos cõmẽdant: cõmendatitias epiſtolas hincinde deferẽtes: his nõ audemus nos cõparare vt menſuram officii noſtri inexpletã negligamus. Quidã eẽ ex electiõe regulariter ĩſerti, poſtea ꝑuerſe agẽdo ꝑuerſis ſe cõparant. Nõ auſi ſumus inſerere nos: ſed ipſi ſumus metientes noſmetipſos in nobis: vt menſurã a deo nobis traditã nõ excedamus: qđ alienũ ẽ vſurpãdo, vt illi q ſe inſerũt. Sumus etiã noſmetipſos cõparantes nobis: nihil iniũcti officii linquentes inexpletũ. Cõparãtes nos nobis, nõ ſubſiſtẽtes intra ꝓpoſitã metã. Et licet metiamur & cõparemus nos nobis, tñ nos non gloriabimur in immẽſum. Vel põt hucuſꝗ conſtructio duci non ſupplendo ſumus ita. Nos metiẽtes & cõparantes nos nobis nõ gloriabimur. Nos aũt qui vtiꝗ digne poſſemus nõ gloriabimur in ĩmẽſum, ſed gloriabimur ſcdm mẽſurã regulę qua me & ſubditos idonee regulaui. Tũc fortaſſe diceret aliqs hãc mẽſurã tibi vſurpaſti. Cõtra qđ Paulus. Quã menſurã mẽſus eſt nobis deus. Iterũ ille, ſed nõ vſꝗ ad nos. Mẽſurã vtiꝗ dico ptingẽdi vſꝗ ad vos. Et vere ꝑtingimus vſꝗ ad vos. Non eẽ ſupextẽdimus nos quaſi qui nõ ſum⁹ ptingẽtes ad vos ſcdm mẽſurã nobis a deo mẽſuratã. Vere nõ ſupextẽdim⁹ nos. Nã vſꝗ ad vos ex menſura dei ꝑuenimus ĩ euãgelio Chriſti pdicãdo. Opponeret iterũ. Ingreſſus es in alienũ laborem. Cõtra hoc ait. Peruenimus ad vos non gloriantes in alienis laboribus. i. ſuper alienum fundamentum non aedificaui, non gloriantes dico: & nõ in immenſum duplicanda eſt illa negatio: vere peruenimus vſꝗ ad vos. Nam etiam vltra vos, quod ſic ait. Non in immenſum gloriantes, ſed habentes ſpem creſcentis fidei veſtrę. i. ꝑ creſcẽtem fidem veſtrã magnificari ĩ vobis: viſo eẽ fructu fidei veſtrę diceť. Magnus eſt doctor & inſtitutor fidei hui⁹. Magnificari dico ĩ vobis ſcdm regulã noſtrã. i. ſcdm hoc ꝙ ex omni ęquitate regulauimus vitã veſtrã, magnificabimur ĩ vobis. Spem

Mẽſuram nobis datã excedere nõ debemus.

etiam habentes euangelizare in illa loca quę vltra vos ſunt:& hoc in abũdãtia.In multis eñ locis euãgelizabo.Vel euãgelizare in abũdãtia ſignoꝝ & ſermonis:& nõ habentes ſpem gloriari in aliena regula.i.in alieno regimine:ſcilicet in his locis quę pręparata.ſ. euãgelizata ſunt ab aliis apoſtolis.Ego nolo gloriari in aliena regula.Similiter autẽ quicũq; gloriatur,videat vt glorieť in domino menſurante ſibi:nec temere ſibi vſurpet qđ de⁹ alii menſurauit.Omnem vtiq; gloriantẽ oportet gloriari in menſura domini.Nõ enim ille qui ſeipſum commendat.i. qui ſe ſine deo alterius ingerit regimini vt pſeudo:ille vtiq; nõ eſt approbat⁹ a deo, ſed ille quem commendat,& cui propriã menſuram diſtribuit.

Gloriari oportet in menſura domini.

Cap.XI.

Vtinã ſuſtineretis modicum quid inſipiẽtiæ meę,ſed & ſupportate me. Aemulor eñ vos dei ęmulatione.Deſpõdi enim vos vni viro virginem caſtã exhibere Chriſto.Timeo autem ne ſicut ſerpens Euam ſeduxit aſtutia ſua: ita corrumpantur ſenſus veſtri,& excidant a ſimplicitate quę eſt in Chriſto Ieſu.Nam ſi is qui venit,aliũ Chriſtum prædicat quem non prædicauimus,aut aliũ ſpiritum accipitis quem non accepiſtis,aut aliud euangelium quod nõ recepiſtis, recte pateremini. Exiſtimo enim nihil me minus feciſſe a magnis apoſtolis.Nam & ſi imperitus ſermone,ſed non ſcientia.In omnibus autem manifeſt⁹ ſum vobis. Aut nunquid peccatum feci,meipſum humilians,vt vos exaltemini?Quoniam gratis euangelium dei euangelizaui vobis.Alias eccleſias expoliaui, accipiens ſtipendium ad miniſterium veſtrum, & cum eſſem apud vos & egerem,nulli oneroſus fui. Nam qđ mihi deerat,ſuppleuerunt fratres qui venerunt a macedonia,& in omnibus ſine onere me vobis ſeruaui & ſeruabo Eſt veritas Chriſti in me,quoniã hæc gloria non infringetur in me,in regionibus Achaię.Quare?Quia nõ diligo vos.Deus ſcit. Quod autem facio & faciam,vt amputem occaſionẽ eorũ qui volunt occaſionem,vt in quo gloriantur,inueniãtur ſicut & nos. Nam eiuſmodi pſeudo apoſtoli ſunt operarii ſubdoli transfigurantes ſe in apoſtolos Chriſti.Et non mirum.Ipſe eñ Satanas transfigurat ſe in angelum lucis.Non eſt ergo magnum, ſi miniſtri eius transfigurentur velut miniſtri iuſtitię,quorum finis erit ſecũdũ opera ipſorum.Iterum dico,ne qs putet me inſipientem eſſe. Alioquin velut inſipientem accipite me,vt & ego modicũ quid glorier. Quod loquor, non loquor ſecundũ deũ, ſed quaſi in inſipientia , in hac ſubſtantia gloriæ. Quoniã multi gloriantur ſecundum carnẽ,et ego gloriabor.Libẽter enim ſuffertis inſipiẽtes, cũ ſitis ipſi ſapientes.Suſtinetis enim ſi quis vos in ſeruitutem redigit. Si quis deuorat . Si quis accipit.Si quis extollitur. Si qs in faciem vos cędit.Secundũ ignobilitatem dico,quaſi nos infirmi fuerimus in hac parte. In quo quis audet, (in inſipiẽtia dico)audeo et ego.Hebręi ſunt,et ego.Iſraelitę ſunt,et ego. Semen Abrahæ ſunt,et ego.Miniſtri Chriſti ſunt,et ego. Vt minus ſapiẽs dico:plus ego.In laboribus plurimis In carceribus abundantius.In plagis ſupra modum.In mortibus frequenter.A Iudęis quinquies quadragenas vna minus accepi . Ter virgis cæſus ſum. Semel lapidatus ſum . Ter naufragium feci . Nocte et die in profundo maris fui:In itineribus ſępe: Periculis fluminum: Periculis latronũ:

xxvii.di. ca.i.xxvii. q.i.nuptiarum. Gen.iii.

xxvi.q.ſ. epi.& cap. nec mirũ. de regu. iuri. Ne de. vel mo.ca.iii.

Periculis ex genere. Periculis ex gētibus. Periculis in ciuitate. Periculis in ſolitudine. Periculis i mari. Periculis i falſis fratrib9. In labore et erūna. In vigiliis multis. In fame et ſiti. In ieiuniis multis. i frigore et nuditate: præter illa extrinſecus ſunt inſtātia mea quotidiana, ſollicitudo omniū eccleſiarū, Quis infirmatur, et ego non infirmor? Quis ſcandalizatur, et ego nō vror? Si gloriari oportet, quę infirmitatis meæ ſunt gloriabor. Deus et pater domini noſtri ieſu Chriſti ſcit, qui eſt benedictus in ſecula, ꝙ non mentior. Damaſci prępoſitus gētis arethe regis cuſtodiebat ciuitatem damaſcenorū vt me cōpręhenderet, et per feneſtrā in ſporta dimiſſus ſum per murū et ſic effugi manus eius.

ii.q.vii.plę rūq.xxiiii q.i.qua di= gnis.

Actu.ix.

Dico qui gloriatur, glorietur ī domino, & ſuſtineretis modicū qd inſipientiæ meę. i. patienter ferretis aliquantulū meę gloriationis quę ſecundū reprobos inſipientia dicit̄, qd vtiꝙ verum cōcederē, ſi per hoc gloriā meā quærerem, ſed per cōmendationem mei hoc ſolū intendo, vt vos ab errore pſeudo doctorum retrahā: quare dicitur quidem inſipientia, ſed nō eſt inſipientia. Dico quaſi poſtulans, vtinam ſuſtineretis: nō hoc modo: ſed etiā pręcipio ſupportate me, nō cōtradicētes imperio meo vt filii patrē, diſcipuli doctorē. Me vtiꝙ ſupportare debetis, ego enim æmulor vos. i. feruenti motu animi diligo: & hoc æmulatione. i. dilectione: nō mei vt vos mihi aſcribere velim, ſed ęmulatione dei: quia dei ſolius vos eſſe volo. Tractum eſt a ſimilitudine ei9 q ſpōſam alterius diligit: nō ſibi ipſi ſed ad vtilitatē & honorē ſpōſi: ſicut Ioannes quando ſponſus eccleſię .i. Chriſtus eſſet putat9: dilexit eccleſiā, ideſt ſponſam: non ſibi, ſed ſponſo Chriſto dicens. Qui ſponſam habet, ſpōſus eſt amicus autem ſponſi ſtat & audit eum.

Ioan.iii.

Aemulatio dicitur motus animi, ſiue ad iram: ſiue ad amorem. Vere æmulatione dei ęmulor vos: ego enim deſpondi vos.

Aemulatio motus ai dicitur.

Hęc deſponſatio eccleſiæ incipiens a baptiſmo durat vſꝙ ad diē reſurrectionis omnium: in quo eccleſia nuptui tradetur ſpōſo ſuo Chriſto, recipienti tunc eam ī amplexib9: quā a principio fidei ſubarrauit anulo ſpiritus ſancti. Deſpondi vtiꝙ vos vni: & ſi vni, ergo nō mihi. Et vni viro. i. q vir legitimus: nō ſicut ille de quo dictum eſt. Hic quem nūc habes: non eſt tuus vir.

Ioh.iiii.

Deſpondi vos vni viro exhibere, ideſt vt exhibeā vos illi vni viro Chriſto virginem. i. incorruptos actu peccati. Virginem dico caſtam. i. carentē ęſtu: ꝙ nec voluntate conſentiat iniquitati. Ego quidem volo vos exhibere Chriſto:

Gen.iii.

ſed timeo ne ſicut ſerpens aſtutia ſua ſeduxit Euam: ita ſenſus veſtri ſeducti corrumpanť ab iſtis pſeudo: & corrupti excidant a ſimplicitate fidei: quæ ſimplicitas eſt in Chriſto Ieſu. Fides enim Chriſti in ſimplicitate cōſiſtit: non in verſuta duplicitate infidelitatis. Valde Corinthios deprimit: dū eos cōparat Euę, doctores vero eorum venenato ſerpēti. Timeo ne corrūpanť. Ne autem corrumpamini ab eis: non debetis eos pati. Nā ſi is .i. pſeudo qui venit a ſe non a deo. Vel q venit. i. qui venditur vobis. Hic eñ prędicationem ſuā optime vendicat: ſi is in quam prędicat alium Chriſtū quem nos nō prędicauimus vobis: Aut ſi ab eo accipitis alium ſpiritum quē nō accepiſtis a nobis. Aut ſi ab eo recipitis aliud euāgelium qd euangelium non recepiſtis a nobis. Si hæc inquam eſſent: tūc recte pateremini eū, ſed qa alium Chriſtū nō prædicāt: ſpiritum ſanctū non tribuūt quem a nobis accepiſtis: & aliud euangeliū nō ꝓdicāt: ideo a vobis patiendi non ſunt. Eos vtiꝙ pati non debetis ſed me: qa (vt de illis ſileam) exiſtimo me nihil min9 feciſſe: per qd minus ſeparatus ſim a magnis apoſtolis. i. a Petro: & ab illis qui videbanť eſſe colūnę: de quorū magiſterio hi pſeudo (falſo tñ) ſe mihi præferūt: qa nec illorū diſcipuli ſunt. Hic callide reſpōdet eis q obiiciebāt ei, ꝙ qa non eſſet apl's nō acciperet ſumptus de ꝓdicatiōe vt Petrus & alii. Nihil vtiꝙ min9 illis feci: nā & ſi viſus ſim vobis īꝑit9 ſermone: qa ſimpliciter locutus ſum vobis: tñ ſcitote ꝙ nō ſum īꝑit9 ſciētia. Sed qd

Paulus di at ſe non fuiſſe ſciē tia ipitū

hoc dico? vobis autē in oībus tam ſcien-
tia q̄ ſermone ſum manifeſtatus in nullo
eſſe imperitus. Vere nihil minus magnis
apl̄is feci: qa etiā plus illis. Et hoc laten-
ter dicit q̄ſi ſub quadā minoritate ſui re
digēs, hoc mō dicens. Aut nūquid pecca-
tum feci humiliās meipſum ſubripiendo
mihi id qđ ius p̄dicationis exigit, vt vos
per meam humiliationē exaltēmini? Niſi
enim me ita humiliarē nihil accipiendo:
maluiſſetis verbum dei reſpuere q̄ mihi
miniſtrare. An inquā peccaui qm̄ gratis
.i. nihil accipiēdo a vobis euāgelizaui vo
bis euāgeliū dei? Quærerēt illi. Vñ ergo
vixiſti? ait. Ego quidē expoliaui alias ec-
cleſias, accipiēs ab illis ſtipēdiū ad mini-
ſteriū veſtri. i. ad adminiſtrādū vobis euā
geliū. Iterū illi. Forſitā nullo indigebas.
Et ille. Cū eſſem apđ vos & p certo oib⁹
egerē: nulli tñ veſtrū fui oneroſus. Vbi
ait oneroſus: plurimū eos de auaritia ar
guit. Iterū illi. vñ ergo ſupplebas egeſta
tem? Bene ait paulus. Nā qđ mihi deerat
fratres qui venerūt a macedonia ſupple-
uerūt, & ita ī oībus tā veſtimēto q̄ victu
ſeruaui me vobis ſine onere, & ſimiliter
ſeruabo de cętero. Et in hoc ꝙ me reuera
ſic ſeruabo, veritas Chriſti eſt ī me. Qua
ſi diceret. Per veritatē Chriſti ſic me ſer-
uaturū aſſero. Veritas inquā Chriſti eſt
ī me, de hoc qm̄. i. ꝙ hęc gloria, ſcilicet ꝙ
ſic me ſeruabo, non infringet̄ in me hęc
gloria: nō tm̄ in Corintho ſed nec in re-
gionibus Achaię. Iterū ſic agis, qa nobis
inimicaris. Cōtra hoc paulus. Nō vtiꝗ ī
fringetur: ſed quare? Dicetis me ideo fa-
cere, qa nō diligo vos. De⁹ ſcit qa vos di-
ligo: ſed qđ facio & faciā nihil. ſ. accipien
do, hoc ideo facio vt amputē occaſionē
eorū pſeudo q a me volūt habere occaſio
nē accipiēdi: qa ſi ego acciperē, tūc & illi.
Amputē dico vt illi inueniantur ſicut &
nos nihil accipiētes: in quo tñ facere ali-
qd ſicut nos valde glorianť, licet nos pſe
quanť. Vel ita. Vt amputem occaſionem
pſeudo q volunt occaſionē accipiendi in
quo glorianť. i. in accipiendo: nō em̄ quæ
runt aliā gloriam niſi vt aliqui qui elici
ant in eo inueniant ſicut nos nihil acci-
pientes. Intuenda eſt ſubtilitas Pauli. Si
em̄ Paulus acciperet, cōtinuo & illi: poſt
q̄ autē de bonis eorū viuerēt, auctorita-
tē viderenť habere p̄dicādi eis: ꝙ ſi ex au
ctoritate prędicarēt, pculdubio fidē eo-
rū corrumperēt: & in hunc modū ſimili-
tudo pauli nutrimētū eſſet corruptiōis
Corinthiorū. Diceret aliqs. Tu dicis vt ī
ueniant ſicut & nos, poſſunt ne pſeudo ī
ueniri ſimiles nobis? Vtiꝗ ait paul⁹. Nā — Pſeudo ſe trāſferūt i apoſtolos Chriſti.
huiuſmodi pſeudo apoſtoli ſunt ſubdoli
operarii, in eo qa trāſfigurātes ſe in apo
ſtolos Chriſti: accipiendo ſi illi accipiāt
abſtinendo ſi illi abſtineant, & in cęteris.
Et non eſt mirum ſi in apoſtolos Chri-
ſti ſe ſe transfigurant: quia ipſe Satanas
caput eorum plærunꝗ trāſfiguratur in
angelum lucis: & qa Satanas tranſit in
angelū lucis: ergo nō eſt magnū admirā
dum ſi miniſtri Satanæ. i. pſeudo tranſ-
figurantur facti velut miniſtri iuſtitię: fi
nis quorū & miniſtrorū Satanę & mini-
ſtrorū iuſtitię erit ſecundū opera ipſoꝝ.
¶ Gloriatus eſt ſuperius de apoſtolatu
ſuo tradito ſibi a deo: gloriatus eſt etiā
de hoc, ꝙ plus oībus laborauit, gratis
euāgelizando euāgeliū dei & de cęteris:
in qbus vtiꝗ iuſte poterat gloriari: nūc
vero trāſit vt referat quędā ſecūdū car-
nem de gloria generis, qđ tñ (ſicut aper
te innuit) nullā intelligit gloriā: ſed tñ
neceſſe erat vt de carnalitate gñeris glo
riaret̄, cū em̄ pſeudo de huiuſmodi ſe ex
tollerēt: niſi paulus idē haberet, gloriarē
tur ſibi eſſe priuilegiū qđ paulo deeſſet,
& ſic inſipiētiū Corinthiorū fidē facili⁹
ſubuerterent q̄ gloriā Pauli: dū in ſe eſſe
oſtēdit: nihilꝗ ſibi cōferre, vituperat eos
q de hac re glorianť ī qua fructus nō eſt.
Litera ſic iūgit̄. Dixi ſuperius. Vtinā ſuſ-
tineretis inſipientiā meā: nūc iterum de
eodē dico, ne qs me putet inſipientē eſſe
de pręmiſſa gloriatione. Alioquin. i. ſi p-
pter pręmiſſam gloriam inſipiētię me ar
guitis: nunc accipite me velut inſipien-
tem: dū de carnalitate glorior quę longe
pręmiſſa gloria eſt inferior. Dicit velut
inſipientē: nō em̄ iudicādus eſt vere in-
ſipiens: qa gloriādo de carnalitate nō q̄-
rit in hoc gloriā ſuā: ſed ſolā Corinthio
rū ædificationē, qđ palā eſt in eo dū idē
reprobat carnis gloriā. Accipite me ve-
lut inſipiētem, vt ſicut pſeudo ſic & ego
glorier. i. referā de gloria carnis: qđ ſcili
cet hoc modo gloriari, modicum qd eſt:

nec vere glorię immorandū.Bene dico in-
ſipientem: qa qđ loquor de gloria carnis
non loquor ſecūdū deū apud quē humi-
litas cōmendaƭ : carnis gloria deprimiƭ;
ſed quaſi in inſipiētia hoc loquor. Quaſi
dicit.Quia nō vere inſipiēs, dū non verā
eſſe credit carnis gloriā.Loquor quidem
in inſipiētia immorādo in hac.i.carnali
gloria:vbi eſt ſubſtātia.i.in qua ſubſiſte-
re & pedē figere debemus.Et hoc ironi-
ce:qa in gloria carnis nullo mō ſubſiſten
dum eſſe intelligit.Diceret aliqs.Cū glo
ria carnis nō ſit ſecūdū deū,quare in hac

Carnis gloria nō ē ſecūdū deū.

ĩmoraris?Ideo vtiqꝫ quoniā multi.i.pſeu
do gloriant ſcdm carnē:ideo & ego glo-
riabor.i.pauca referā de eadē gloria.Glo
riabor,tū qa multi ſic gloriant, pręterea
qa vos ſuffertis.i.graue onus eorū por-
tatis.Suffertis dico inſipiētes.i.illos pſeu
do in inſipiētia gloriātes.Suffertis dico
libēter.i.a nullo coacti,qa ſic libet vobis
cum ſitis ipſi ſapiētes ironice.i.cū vobis
arrogetis ſapiētiā,male conſonat hoc ꝙ
ſuffertis eorū inſipientiam.In qbus illos
ſufferāt exequit dicēs,vtiqꝫ ſuffertis,ſuſ-
tinetis em̄ ſi qs illorum pſeudo redigit
vos in ſeruitutē.i.cogit deſeruire ſibi vt
ſeruos:Si qs etiā eorū deuorat bona ve-
ſtra.Illi em̄ pſeudo voraciter res eorū cō
ſumebant.Suſtinetis etiā ſi qs eorū acci
pit.i.capit vos ad ſe dolo.i. ſi qs vos de-
cipit.Si qs etiā eorū extolliƭ dicendo ſe
de genere Abrahę,vos autem canes:hæc
duo decipere & extolli opportuna erant
ad deuorandū bona eorū:& ad redigēdū
eos in ſeruitutē.Suſtinetis ſi qs extolliƭ:
& ſi quis ſe extollēdo cędit vos.i. impro
perat vobis ꝙ incircūciſi eſtis: & huiuſ-
modi.Cędit dico nō in abſcōſo ſed in fa-
ciem.i.in oculis veſtris pręſumit impro-
perare vobis.Cędit vos dico ſcdm igno-
bilitatem generis quā improperat vobis
Illos vtiqꝫ ſuſtinetis: nos autem minime
quaſi fuerimus infirmi in hac parte.i.im
potentes gloriari ſecūdū carnē. Sed non
ſumus in hoc infirmi:qa in quocūqꝫ ali-
quis eorū audet gloriari:audeo ſimiliter
ego.Vbi ait audet & audeo notat potiꝰ
pręſumptionē eſſe q̄ verā gloriam. Et ꝙ
dico ego audeo,hoc dico in inſipiētia,ſa
pientia em̄ admonet neqꝫ ſe pferre : neqꝫ
alium deprimere.Vere in quo audet qs,
audeo & ego.Nā ſi illi ſunt Hebręi.i.i he
raica lingua diſerti:& ego ſimiliter.He-
bręi dicunƭ ab heber prudētia cuius hęc
lingua reſeruata eſt. Si illi iterū glorian

Hebręi vñ dicuntur.

tur ꝙ ſūt Iſraelitę & ego ſiliter Iſraelita
ſū.Hebręi & Iſraelitæ poſſent eſſe:nec tū
de Abrahā vt Proſeliti,q a gētilitate in
circūciſionem trāſibant:ideo addidit. Si
illi ſunt ſemē Abrahę ſecūdū carnē: ſimi
liter & ego . ¶Poſtq̄ in gloria generis ſe
cōtulit illis.Trāſit ad gloriā miniſterii:
nō em̄ ſufficeret illis pſeudo in veteribꝰ
gloriari:niſi etiā gloriarenƭ in diſcipula
tu Chriſti. Vnde ſic ait.Si gloriantur ꝙ
ſunt miniſtri Chriſti pdicātes Chriſtum
& ego ſimiliter adminiſtro Chriſtū. Di-
co & ego.Plus etiam ego ſum miniſter
Chriſti q̄ illi:& hoc dico vt minus ſapiēs
dū me pfero,illos humilio . Qđ ait plus
ego:exequiƭ ita p ptes. Oſtēſus ſum plus
eſſe miniſter Chriſti:in laboribꝰ pluribꝰ
quos & manibus laborādo : & immenſis
periculis ſuſtinendo: ſæpius illis pertuli.
Abūdātius etiā oſtēſus miniſter Chriſti
in carceribꝰ:q̄ illi,q vt viderenƭ apoſto-
li Chriſti quādoqꝫ ſe patiebanƭ incarce-
rari.Oſtēſus etiā miniſter Chriſti in pla
gis ſupra modū humanę virtutis tolera
tis.Et frequēter oſtēſus miniſter Chriſti
in mortibus.i.in pœnis quę mortē cuicū
ꝙ inferre ſufficerēt:& mihi ſecūdū homi
nem:niſi qa ſpiritus ſanctus reſeruabat
me.Plagas enumerat dicēs.In plagis be-
ne dico:a Iudęis em̄ accepi quadragenas
.i.xl.pcuſſiones minꝰ vna.Nec hoc ſemel

Iudęorum traditio q̄ erat.

ſed quinquies.i.quinqꝫ vicibus.Traditio
Iudęorū ſic habebat,vt aliqs cōtra ſyna-
gogā agens.xl.ictibus puniretƭ: ſi immiſe
ricorditer cōtra eū agerēt, ſed ſi miſeri-
cordes eſſent de.xl.quot vellent ictus di
mittere poſſent.Modo qa paulū a verbo
prędicationis cōpeſcere nequibāt:ſecūdū
ritū ſuū ducebāt in ſynagogā:& ne peni
tus immiſericordes arguerenƭ vnū ictū
crudeli aſtutia relaxabant adhuc de pla
gis.Ter etiā apud gētiles in macedonia
cęſus ſum virgis.Semel ab Epheſiis lapi
datus ſum,quādo puellam a phytonico
ſpiritu liberaui . Ter etiā feci naufragiū
.i.ter ĩ mari naufragatꝰ ſum. Nocte etiā
& die in profundo maris fui. De hoc nō
legitur.Siue quēadmodū Ionas in mare

demerſus ſit ibiq; a deo reſeruatus.Siue
in profundo.i.in medio alti maris dici &
noctis continuum paſſus ſit naufragiũ.
Hęc naufragia patiebaẗ:dum ad prædi-
candum trāſiret nauigio. Oſtēſus etiam
plus miniſter Chriſti in itineribus ſæpe.
Periculis.i.per pericula fluminũ quorum
impetus paſſus ſum : & p̄ picula latronũ
verberantium & ſpoliantium me.Et per
picula ex genere meo.i.quę a Iudęis pa-
tiebar.Et p̄ pericula ex gētibus.i.quę pa
tiebar a gentilibus.Et per pericula in ci-
uitate ſępe mihi illata.Et per pericula la
tronum vel beſtiarũ in ſolitudine tolera
ta.Dum cauſa prędicationis nemora per
tranſirem:p̄ pericula etiam prętermiſſa ī
mari ſępe tolerata.Per pericula etiā quę
in falſis fratrib⁹ ſępe pertuli.Per hęc oīa
pręmiſſa oſtenſus ſum plus eſſe miniſter
Chriſti q̄ illi.Oſtenſus ſum etiam mini-
ſter Chriſti in labore & erūna.i.in erūno
ſo labore:quādo febres vel aliquos mor-
bos patiebar:& me tñ laborare oporte-
bat.In labore dico etiā habito in multis
vigiliis:qa cũ tota die prędicaſſet: nocte
laborabat vñ viueret.Vel orationi plę-
rũq; inuigilabat.Oſtenſus ſum etiam mi
niſter Chriſti:in fame & ſiti:& ī ieiuniis
multis:modo ſpōte,modo pœnuria tole
ratis.Oſtenſus ſum etiam miniſter Chri
ſti in frigore & nuditate:qa ſi frigus me
cogebat:nuditas erat quæ frigus foue-
bat.Hęc de q̄bus modo gloriatus ſum in
corpore p̄tuli:ſed pręter illa quę extrin-
ſecus.i.in corpore ſunt tolerata,eſt aliq̄d
q̄d me vexat interius : ſcilicet cottidia-
na ſollicitudo omnium eccleſiarum .i.q̄
omni die ſollicitus ſum de ſtatu totius
eccleſiæ.Hęc ſollicitudo eſt mea inſtan-
tia.i.aſſidue mihi inſtat:& pungit,& gra
Inſtantia plus eſt q̄ ſollicitudo uiter me ſtimulat.Plus eſt inſtātia q̄ ſol
licitudo.Inſtantia enim vexatio dicitur
corporis & animi.Sollicitudo ſolius ani
mi.Vere pro omnibus ſollicitus ſum:qa
quis fratrum infirmatur cadens in pec-
catum: vel etiam p̄ morbum corporis:&
ego ſtatim non infirmor.i.non iudico in
firmitatem eius meam eſſe condolendo?
Et quis fratrum ſcandalizatur vel in ci-
bo, vel in aliquo alio , & ego ſtatim non
vror.i.propter ſcandalizatum fratrē an
xietate animi non comburor?Gloriatus
ſum in pręmiſſis de his quę ſunt meę in-
firmitatis:& adhuc de eiſdem gloriabor
ſi me gloriari oportet:ſicut reuera neceſ
ſe eſt,vt deprimantur pſeudo & ædifice
tur eccleſia.Et in his de quibus gloriat⁹
ſum & gloriabor,deus ſcit q̄ in nullo ho
rum mentior:qui eſt deus & pater domi
ni mei Ieſu Chriſti:& per Ieſum Chriſtũ
familiaris mihi : qui deus eſt benedictus
in ſecula per Chriſtum Ieſum:& p̄ meam
prędicationem.De hoc inquā non men-
tior q̄ damaſci.i.apud damaſcum prępo
ſitus illius gētis:Prępoſitus dico Arethę
regis.i.ſub aretha rege q̄ ibi imperauit.
Hic præpoſitus conductus prece & pre-
cio Iudæorum cuſtodiebat ciuitatem da
maſcenorum:vt me cōpræhenderet.Pau
lus enim baptizatus ab Anania aliquan-
diu remoratus damaſci affirmabat ibi ī
ſynagoga quoniam hic eſt Chriſtus & cę
tera.Quo zelo commoti Iudęi conuene-
runt cum iudice vrbis vt Paulus cōpræ
henderetur:q̄ reus eſſet.Prępoſitus vole
bat me compręhendere:& ego per fene-
ſtram in ſporta demiſſus ſum a fratrib⁹
per murum.Domus enim in qua hoſpita
batur hærebat muro: & ſic effugi man⁹
ei⁹ præpoſiti. Non effugit vt reformida Actu.ix.
ret pati pro noīe Chriſti:ſed vt implere
tur q̄d vox diuīa dixerat de eo.Vas ele-
ctionis eſt mihi iſte,vt portet nomē meũ
corā regib⁹ & filiis Iſrael.Ego.n.oſtēdā
illi quāta oporteat eũ p̄ noīe meo pati.

Cap.XII.

SI gloriari oportet:non
expedit quidem . Ve-
niam autem ad viſio-
nes & reuelationes do
mini . Scio hominem
in Chriſto ante annos quatuordecim
ſiue in corpore,ſiue extra corpus: ne-
ſcio,deus ſcit raptum huiuſmodi vſq;
ad tertium cælum.Et ſcio huiuſmodi xiii.q.ii.fa-tēdũ xvi.q v.epi.añ ſt.
hominem, ſiue in corpore , ſiue extra
corpus neſcio,deus ſcit, quoniam ra-
ptus eſt in paradiſum , & audiuit ar-
cana verba quæ non licet homini lo
qui . Pro huiuſmodi gloriabor : pro
me autem nihil niſi in infirmitatibus

meis. Nam & ſi voluero gloriari: nō
ero inſipiens. Veritatem enim dicam.
Parco autem: ne quis me exiſtimet ſu
pra id qđ videt in me, aut audit aliqd
De cōſe. dist. ii. & ſā ex me. Et ne magnitudo reuelationū
cta. xxxii. q extollat me: datus eſt mihi ſtimulus
v. ſi paul⁹ carnis meę angelus Satanę q me co
in prin. v. q. v. nō oīs laphizet. Propter qđ ter dominum ro
gaui vt diſcederet a me: & dixit mihi.
Sufficit tibi gratia mea: Nam virtus
in infirmitate perficitur. Libenter igi
tur gloriabor ī infirmitatibus meis,
vt inhabitet in me virtus Chriſti. Pro
†Placēs. pter qđ placeo † mihi in infirmitati-
De renū. niſſ. §. alia bus meis: In contumeliis: In neceſſita
vero cū. tibus: in perſecutionibus: In anguſtiis
pro Chriſto. Cum enim infirmor tūc
potens ſum. Factus ſum inſipiens vos
me coegiſtis. Ego enim a vobis debui
commendari. Nihil enim minus feci
ab his qui ſunt ſupra modum apoſto
li. Tametſi nihil ſum: ſigna tamē apo
ſtolatus mei facta ſunt ſuper vos in o
mni patiētia in ſignis & prodigiis, &
virtutibus. Quid eſt enim qđ minus
habuiſtis præ cæteris eccleſiis, niſi ꝙ
ego ipſe nō grauaui vos? Donate mi
hi hanc iniuriam. Ecce tertio hoc pa-
ratus ſum venire ad vos: & non ero
grauis vobis. Nō enim quęro quę ve
De eſſ. cū. apoſtolus ſtra ſunt, ſed vos. Nec enim debēt fi-
lii parentibus theſaurizare, ſed paren
tes filiis. Ego autem libentiſſime im-
pendam & ſuperimpendar ego ipſe
pro animabus veſtris, licet plus vos
diligens minus diligar. Sed eſto. Ego
vos non grauaui, ſed cum eſſem aſtu
tus dolo vos cepi. Nunquid per ali-
quem eorum quos miſi ad vos circun
ueni vos? Rogaui Titum, & miſi cum
illo fratrem. Nunquid Titus vos cir
cunuenit? Nōne eodem ſpiritu ambu
lauimus, nonne eiſdē veſtigiis? Olim
putatis ꝙ excuſemus nos apud vos.

Coram deo in Chriſto loquimur. Oīa
autem chariſſimi propter ædificatio xi. q. iii. an
nem veſtrā. Timeo enim ne forte cum teceſſores. in fine.
venero non quales volo inueniā vos,
& ego inueniar a vobis qualem non
vultis, ne forte contentiones, æmula-
tiones, animoſitates, diſſenſiones, de-
tractiones, ſuſurrationes, inflationes,
ſeditiones ſint inter vos: ne iterum cū
venero humiliet me de⁹ apud vos, & Deu. xvii.
lugeam multos ex his qui ante pecca Mat. xviii. Ioan. viii.
uerunt, et non egerunt pœnitentiam Heb. x.
ſuper immunditia & fornicatione, et
impudicitia quam geſſerunt.

GLoriatus ſum ſuperius de meis
infirmitatibus. Si iterum gloria
ri oportet (ſicut vtiq; propter
pſeudo opportunum eſt. Interpoſitio) ſi
oportet non expedit quidem. i. me ī nul-
lo facit expeditum hęc gloria. Si inquam
oportet veniam ad viſiōes & cætera: aut
iungitur ibi. Licet quantum ad me nō ex
pediat, tamen veniam ad viſiones & reue
lationes domini: & in illis gloriabor. Vi
ſiones dicit & reuelationes, quia qđ vidit
reuelatum eſt ei⁹ cognitioni, ſed quidam
habuerunt viſiones vt Pharao, & Nabu
chodonoſor, nec tamē viſionū reuelatio-
nes. Nunc de ſe loquendo per tertiam p-
ſonam viſiones enarrat dicens. Scio ho-
minem (me ſcilicet) poſitum in Chriſto:
raptum & cętera: & hoc factum eſt ante
annos quatuordecim, nunc tranſactos.
Qđ tot annis reticuit nōdum aperiret:
niſi contemptus ſui miniſterii eum ve-
hementer vrgeret. Raptum ſiue in cor-
pore neſcio, ſiue extra corpus raptum ne Raptus Pauli ſiūe
ſcio, deus ſcit. Si paulus in corpore rapt⁹ corpore.
eſt ad hanc viſionem, corpus quidem lo-
caliter motum non eſt: ſed anima quæ in
carne premitur incarcerata mole carnis
ita vt nihil ſentiat niſi prius aliquo ſen-
ſu corporeo excitata. Anima quidem hu
ius ita expedita fuit in tempore eius re-
uelationis, vt nihil ſentiret carneæ mo-
lis: ipſum autem corpus ita creditur tē-
peratum, vt nullo pōdere ſui agilitatem [illegible] in aſa.
animę perturbaret. Si vero extra corpus
anima quidem libera pōdere carnis quo

deus voluit potuit duci:ſed ſiue alio du
cta ſit ſiue ibidem ſubſtiterit:nihil impe-
dit.quia poſtq̃ non ſenſit molem carnis
ex voluntate dei,videre potuit eum,quē
in futuro videbit ſicuti eſt.Hominē hu-
iuſmodi ſcio raptum vſq ad tertium cæ
lum,ideſt vſq ad tertii ordinis viſionem
Cælū dicit͂ viſio. Viſio cælum dicitur:quia pluribus cęla
tur: paucis aperitur. Primum cælum.i.
prima viſio dicitur qua deus corporali-
ter oſtendit aliqua ſecreta:vt Gedeoni in
ſicco vellere & madida area:& Machabęis
qui viderunt ignitas acies in aere præfi
gurantes bellum.Secundum cælum.i. ſe
cunda viſio eſt quando non per rem cor
poream ſed per imaginem aliquid oſten
Act.x. ditur:vt beato Petro imagines omnium
reptilium oſtenſę ſunt quādo dictum eſt
ei macta & māduca:quarum imaginum
res ibi non erant.Tertium cælum.i. ter-
tia viſio dicitur illa a duabus prædictis
diuerſa,quando neq per rem neq p ima
ginem rei oſtenditur:ſed ſicuti proprie-
tas rei eſt,ſimplici veritate aperitur. Et
hoc tertio modo manifeſtata ſunt paulo
arcana dei:non per rem neq per imagi-
nem.Vel aliter ſicut Dionyſius ariopa-
gita nouem ordines angelorum in tres
redigit.Angelos,archangelos, virtutes:
dicens primum eſſe ordinem. Principa-
tus,poteſtates,dominationes, ſecūdum.
Thronos Cherubim: & Seraphim dicēs
ordinem tertium.Et in quanta perfectio
ne hic tertius ordo intuetur deum, tam
perfecte Paulus vidit & cognouit arca-
na dei.Vel aliter:vt dicamus primum cę
lum corporeas cæli creaturas:ſolem,lu-
nam,& cętera.Secundum cęlum incorpo
reas vt angelos. Tertium cælum diuinā
eſſentiam,ad cuius cognitionem raptus
eſt Paulus.Scio etiam hominem huiuſ-
modi,ſiue in corpore ſiue extra corpus:
neſcio,deus ſcit hoc:ſcio quoniā.i.φ ra-
ptus eſt in paradiſum.i. in tā delitioſam
quietē mētis:vt nihil ſentiret carneę mo
Paradiſus quid dicit͂. lis.Paradiſus eñ dicit͂ hort⁹ deliciarū.Et
hic homo ita raptus audiuit arcana ver
ba quæ non licet homini loqui.i. quæ iu
Paul⁹ raptus q̃ arcana vidit. xta φ homo eſt,nemo intelligere ſufficit
Dicit beatus Auguſtinus hæc arcana eſ
ſe,φ vidit quomodo trinitas in vnitate,

vnitas eſſet in trinitate. Et pro eiuſmo-
di homine qui ſic raptus audire meruit
gloriabor:ſed pro me.i.ſecundum vires
meas nihil vnq̃ gloriabor,niſi in meis in
firmitatibus.Ideo dico gloriabor. Nam
& ſi voluero gloriari:ſiue in reuelationi
bus illis:ſiue in infirmitatibus meis,non
ero inſipiens.Ideo quia veritatem in o-
mnibus dicam:ſed neq hoc adhuc ſuffi
cit:vt de omī veritate liceat gloriari ad
dendum eſt:quia & veritatem dicam: &
ad ædificationem eccleſiæ per hoc proffi
ciam,qđ idem in ſequentibus ponit.Et li
cet ita poſſim gloriari:tamē parco, ideſt
parce de gloria refero:ne forte qs exiſti-
met me eſſe ſupra id quod videt in me.
Videt enim me hominem miſeriis preſ-
ſum:ſed quia ex altera parte videt p me
fieri miracula: putat de me ſupra huma
nitatem quam videt in me:vt illi qui vo
luerunt illi conſtruere aras. Vel exiſti-
met de me ſupra id qđ audit ex me quem
audit ſitire,algere,cæteris miſeriis ſub-
iacentem. Parco quidem gloriari & be-
ne facio: quia ne magnitudo reuelatio-
num extollat me in ſuperbiam:datus eſt
mihi ſtimulus carnis meæ,ſcilicet ange-
lus,ideſt legatus Satanæ principis dęmo
niorum:quem immiſit vt me colaphizet
ideſt vt ſi ex magnitudine reuelationum
erigere ceruicem volo: colaphum incu-
tiat tēptatio:& ſic quod Satanas intelli
git ad pœnam : diſponit mihi deus ad p
fectionem. Quidam dicūt per ſtimulum
carnis quaſcunq tēptationes intelligi:
alii ſolum temptationem libidinis. Pro-
pter qđ,ideſt qa Satanas colaphizat me,
rogaui dominum ter(finitum pro infi-
nito).i.multipliciter:vt hic angelus diſ
cederet a me:& dominus dixit mihi ro-
ganti.Q; ita tēptaris Paule hoc eſt gra-
tia mea:& hæc gratia ſufficit tibi.i.eſt ti
bi ſufficiens ad ſalutē:ſi enim hęc gratia,
ſcilicet cuſtodia humilitatis tibi deeſſet
omīs gratia tibi collata irrita foret.Hęc
inquam gratia ſufficit.Nam omnis vir- Virtute p̃ficit infirmitas.
tus perficitur in infirmitate bene tolera
ta.Virtus eñ quę habet infirmitatē con
trariam,cū qua legitime certet vt poſtea
coronetur,pfecta eſt.Hucuſq verba dñi,
nſic pauli. Quia virtus perficitur in ifir

mitate: igiť libēter amodo gloriabor in infirmitatibꝰ meis: vt merito bene toleratę infirmitatis:inhabitet in me virtus Chriſti,quā oportet in infirmitate pfici. Propter qđ:qa per hoc inhabitabit ī me virtus Chriſti : amodo bene placeo mihi in infirmitatibꝰ meis:ſcilicet in cõtumeliis quas verbo & opere, pro Chriſto gaudeo pati:& in neceſſitatibꝰ victus & veſtimēti:& in pſecutionibus de loco ad locū fugatus . Et in anguſtiis animi:his omnibus ꝓ Chriſto toleratis.Ideo in infirmitatibus placeo mihi:qa cū infirmor ī corpore,tūc merito infirmitate carnis, potens ſum ſpiritu. Nunc multis modis gloriatus ſum:& ita me commēdando factus ſum inſipiēs ſicut ſępe dictū eſt: me extollens,aliū deprimens:ſed vos coegiſtis me ad hanc inſipientiā.Vos vtiq; me coegiſtis vt me cõmendarē.Nam ego debui cõmēdari a vobis:qđ qa non feciſtis: oportuit me facere. Vtiq; cõmendari debuiſſem a vobis:qa nihil minus feci per qđ ſeparatus ſim ab his q ſecūdū vos ſūt apoſtoli ſupra modū meū.Illi ſecundum vos ſupra me ſunt:ſed licet nihil ſim reputatione veſtra:tñ ſigna apoſtolatꝰ mei facta ſunt ſup vos: p q̄ reuera apoſtolus eſſe cõprobor.Facta dico in omni patiētia apud vos habita: & in ſignis, curādo claudos,illuminādo cęcos.Et in ꝓdigiis ſuſcitādo mortuos.Et in virtutibꝰ vt in curationibus febriū & huiuſmodi.Vel ī virtutibꝰ:humilitate,ſobrietate: & cæteris. Vere nihil minus illis feci: qa qđ eſt hoc qđ habuiſtis minus cęteris eccleſiis: ꝓ qđ illę ſint p̄ vobis:niſi hoc ꝙ ego ipſe q debuiſſem nõ grauaui vos:aliqđ a vobis accipiēdo!Ironice. Donate mihi hāc iniuriam:qa iniurius fui dū vobis indulſi: in quo nemo alius ſuis indulſit eccleſiis.Et ſicut ī pręterito nõ grauaui vos: ita de cętero non ero grauis vobis:ego q paratus ſum venire ad vos.Ecce hoc tertio apparatu: ideo nõ ero grauis vobis, qa nõ quęro quę veſtra ſūt:ſed vos ipos. Et iuſte veſtra nõ requiro:qa filii carnales nõ debent theſaurizare parētibꝰ carnalibus,ſed parētes filiis.Licet filii ſpirituales hoc debeant parētibus ſpiritualibus:ſed ego non ſolū quę ſpiritualis pater debet filiis:ſed etiā omnē dulcedinē

Theſaurizare debēt parentes filiis.

carnalis patris exhibeo vobis. Non quæro quę veſtra ſunt:ſed ego libētiſſime īpendam vobis & ſpiritualia: & ſi qua habuero carnalia q̄ velitis : & ſup hoc etiā qđ impendam,ipſe ego impendar ꝓ animabus veſtris.i.paratus ſum mori ꝓ vobis ſaluandis:licet ego plus diligēs vos: qa & ſpirituali & carnali lege minus diligar a vobis.Licet plus diligens vos,minus diligar a vobis:tamē eſto.i. concedatur iſtud:non enim curo propter hoc inſequi vos modo.Obiicietis iterū mihi ꝙ callide ne quid in propria perſona a vobis acciperem me cõtinui:vt per legatos meos callidius,& ampliꝰ acciperem. Qđ ſic ait.Ego quidem non grauaui vos(ſicut probatum eſt) accipiēdo quicq̄ a vobis in propria perſona:ſed dicetis hoc ꝙ cum eſſem aſtutus,& ex aſtutia ipſe nollem accipere , dolo vos cepi.i.doloſe decepi vos qđ per me nolui,ꝑ alios a vobis extorquēdo.Vel aliter vt tota litera dicat hoc ſolū ita.Ego quidē (ſicut oſtenſum eſt)nõ grauaui vos:ſed eſto.i. iſtud cõcedetis qđ negare nequitis: ſcilicet ꝙ ego non grauaui vos in propria pſona. Sed tamē obiicietis iſtud ꝙ cū eſſem aſtutus,dolo vos cepi.Sic dictū eſt.Non vtiꝙ decepi vos:qa ſi hoc facerem , per aliquem eorum quos miſi,vos deciperē:ſed per neminem eoꝝ decepi vos.Qđ ſic ait. Nunquid per aliquem eorum quos miſi ad vos,circūueni vos!Minime.Circūueniret ſi diſcipulis ſuis iniungeret:vt cõmendando ſe quęcunq; poſſent,ſibi callide congregarent. Vere per neminem eorum quos miſi:circūueni vos. Nam neq; per titum,neq; per alium.Qꝫ ſic ait. Ego quidem rogaui Titū vt iret ad vos,& cū illo miſi fratrem.Hic frater creditur fuiſſe Barnabas:qui frater & coadiutor erat prædicationis.Paulo enim & Barnabę leguntur apoſtoli dediſſe dextras ſocietatis.Titum vtiq; miſi:ſed nunquid Titus circumuenit vos!Minime. Nonne ego & Titus ambulauimus in verbo domini eodem ſpiritu.i.eadem voluntate, vel eodē ſpiritu ſancto repleti! Et nonne ambulauimus iiſdem veſtigiis , ideſt iiſdem operibus: ꝙ id & non aliud q̄ ego Titus operatus eſt ! Sicut enim veſtigia indicia ſunt ambulationis,ſic opera volunta

Apſi paulo & Barnabę dextras ſocietatis dederunt.

tis. Qꝫ dico me nihil accepiſſe a vobis &
cętera p̃miſſa olim.i.ex quo incepi me cõ-
mendare:putatis ꝙ per hanc cõmendatio
nem quaſi rei in aliquo excuſem nos inde
apud vos.i.ꝙ hęc non loquamur ſcd̃m ve
ritatẽ, vel ad inſtructionem veſtri : ſed vt
ſic tegamus culpam noſtram.Scitote autẽ
ꝙ quicquid loquimur:corã deo.i.quaſi in
pręſentia dei loquimur : ſi enim ipſe deus
adeſſet:nihil eorũ quæ dico timore falſita
tis mutare oporteret.Loquimur corã deo
nos poſiti in Chriſto.Loquimur hęc nõ ſo
lum qa vera ſunt : ſed etiã propter veſtrã
ædificationem:vt vos per hæc ædificati a
pſeudo nõ ſeducamini.O chariſſimi.Ideo
hęc omnia loquimur. Hic bene ſuppleuit
dicendo propter veſtram ædificationẽ:qđ
ſupra deerat vbi ait,licet gloriari: verita-
tem enim dicam. Ideo autem ædificationi
veſtrę tam ſtudioſe incumbo: qa timeo ne
forte(qđ facile cõtingere poteſt) inueniã
vos non quales volo.i.incorrectos cum ve
nero : & tunc ego inueniar a vobis qualẽ
me inuenire nõ vultis.i.ex diſtrictione iu-
ſtitię culpas veſtras punientem.Hæc duo
ſcilicet ne inueniam vos non quales volo
primũ exequit̃. Deinde illud, ne inueniar
a vobis qualem non vultis,dicens. Videte
ne inueniam vos quales non volo: ſcilicet
ne forte(ad quas leuiter declinatis)ſint i-
ter vos cõtentiones: ꝙ de dignitate bapti
zantiũ litigabãt viciſſim:ne etiã ſint æmu
latiões.i.inuidiæ ꝙ alter alteri inuidet de
merito baptizatoris. Neue ſint inter vos
animoſitates:ꝙ alter alterũ cogebat agere
cauſam corã infidelibus iudicibus . Neue
ideo ſint diſſenſiões:Propterea eñ diſcor-
dia erat inter eos & odium.Neue ſint de-
tractiões ꝙ bona proximi quę ſunt detra-
hendo:mala quę nõ ſunt imponatis.Neue
ſint ſuſurrationes.i.occultę proximorum
deprauationes . Neue ſint inflationes.i.ne
hic qui oculus eſt in eccleſia,ſpernat eum
qui pes eſt:ne forte pro hac inflatione ſint
inter vos ſeditiones: vt alter alterũ verbe
ribus pręſumat affligere. Cauete hęc non
ſint inter vos:ne iterum cumvenero,iterũ
humiliet.i.affligat me de⁹ apud vos ſi in-
correctos inuenero.Quãdo prima vice ve
nit:oẽſꝙ infideles repperit: humiliat⁹ qui
dem eſt apud eos,& afflictus diuerſis vexa
tionibus:ſed nũc deterius humiliabitur,ſi
quos fideles fecit, apoſtatantes adhuc rep
pererit.Humiliet me de⁹ & lugeã multos:
ſi eñ tres ſunt,multi vidẽtur. Multos di-
co ex his qui ante prius miſſam epiſtolam
peccauerũt: & admoniti per epiſtolam nõ
egerunt pœnitentiã de p̃dictis malis.Etiã
ſuper,id eſt de immũditia:cum omne car-
nis peccatũ,imũditia dici poſſit:illud libi-
dinis qđ eſt cõtra naturam antonomaſice Fornicatio
vocat immũditiam. Nec de fornicatione, qđ vocat.
nec impudicitia quã geſſerũt.i.quã in ge Impudici-
ſtu:& aſſiduo vſu habuerũt,pœnitentiam tia quid vo
egerũt. Fornicationẽ vocat non lege cõiu catur.
gali tangere mulierẽ.Impudicitiam vocat
impudicũ habitum.Cum vxore eñ qui ſe
intemperanter habet,impudicus eſt.

Capitulum.XIII.

ECce tertio hoc venio ij.q.v.§.i.
ad vos:& in ore duoꝝ & cap. pla-
vel triũ teſtium ſtabit cuit.
oñe verbũ. Prędixi.n.
& prędico vt præſens
vobis & nũc abſens his qui ante pec
cauerũt & cæteris omnibus : quoniã
ſi venero iterũ,non parcam. An expe xxviij.q.i.
rimẽtũ quęritis eius qui in me loqui ſi eñ. ante
tur Chriſtus? Qui in vobis non infir finem.
matur: ſed potens eſt in vobis. Nam
etſi crucifixus eſt ex infirmitate : ſed
viuit ex virtute dei.Nam & nos infir
mi ſumus in illo : ſed viuemus cũ eo
ex virtute dei in vobis. Voſmetipſos
tẽptate:ſi eſtis in fide: ipſi vos proba
te. An non cognoſcitis voſmetipſos:
quia Chriſtus Ieſus in vobis eſt? Niſi
forte reprobi eſtis. Spero autẽ ꝙ co-
gnoſcitis: quia nos nõ ſumus repro-
bi.Oramus autem deum vt nihil ma
li faciatis:non vt nos probati parca-
mus: ſed vt vos qđ bonum eſt, facia-
tis.Nos autem vt reprobi ſimus.Nõ
enim poſſumus aliquid aduerſus ve-
ritatem:ſed pro veritate. Gaudemus
enim quoniã nos infirmi ſumus : vos
autem potẽtes eſtis. Hoc & oramus
veſtram cõſummationem. Ideo enim
hęc abſens ſcribo:vt non pręſens du-

rius agam ſecũdum poteſtaté, quam
dominus dedit mihi in ædificationé
& non in deſtructionem . De cætero
fratres gaudete . Perfecti eſtote . Ex-
hortamini, idipſum ſapite. Pacem ha-
bete: & deus pacis & dilectionis erit
vobiſcũ . Salutate inuicem in oſculo
ſancto. Salutant vos oés ſancti. Gra-
tia domini noſtri Ieſu Chriſti: & cha-
ritas dei: & cõmunicatio ſancti ſpiri-
tus ſit cum omnibus vobis. Amen.

OStendit quid intelligeret dicens:
nõ quales volo. Nunc oſtẽdit qđ
dicebat: Inueniar a vobis qualem
nõ vultis. Litera tñ ibi iũgitur. Ne cũ ve-
nero & cętera. Dicerẽt illi. Tu ne vẽturus
es? Ecce ait Paulꝰ tertio hoc apparatu nõ
dico veniá: ſed iam venio ad vos . Nec cũ
venero patiar vos: ſed ſtabit. i. ſtare oporte
bit omne verbũ: ſeu eorum qui accuſant,
ſeu qui defendũt . Stare verbũ dicitur cũ
verũ eſſe probatur. Stabit dico in ore duo
rum vel trium : nec quarũlibet perſonarũ
ſed teſtium. i. eorum qui idonei ſunt ad te
ſtificandũ. Dicerent illi. Minitaris te vẽtu
rũ, ſed cũ veneris quid facies? Contra hoc
Paulus. Veniá vtiq; & non parcá: qa præ-
dixi vobis cũ eſſem pręſens me non parci-
turũ vlterius: & idem nũc abſens prædico
per epiſtolá: vt pręſens. i. tãta virtute quã
ta pręſens vobiſcũ agebam. Pręd ico inquã
his qui ante prius miſſam epiſtolã pecca-
uerũt: nec adhuc correcti ſunt: & cæteris
oĩbus quicũq; ĩ peccatũ labũtur: hoc vtiq;
prædico: quoniã. i. ꝙ ſi venero iterũ (ſicut
diſpono) nõ parcã iterũ ſicut prius peper-
ci, cũ ex ignorãtia peccauiſſetis. Dicerent
iterũ illi. Quicquid modo minetur: tamen
cũ venerit leuiter poterit placari. Ad hoc
Paulus. Q; nõ parcã ſatis nõ creditis: ſed
an quęritis vos experimentũ eiꝰ Chriſti. i.
vt ideo maneatis incorrecti, vt potentiam
vltionis Chriſti experiamini qui Chriſtꝰ
loquitur in me? Non eñ hæc quæ loquor
a me ſunt: ſed a Chriſto. Salubrius eſt vt
vos corrigatis: q̃ dedignantes corrigi, va-
lidã manũ domini experiamini. Qui Chri
ſtus nõ infirmatur inter vos. i. non infir-
mus apparuit vobis non operando mira-
cula: ſed potẽs eſt in vobis. i. potentia eius
manifeſtata eſt vobis per miracula, q̃ Chri
ſtus operatus eſt per nos in medio veſtri.
Vere Chriſtus potẽs eſt. Nam & ſi obiici-
tis mihi eũ in cruce damnatũ, impotẽtem
apparuiſſe. Fateor quidẽ crucifixus eſt: ſed
ex infirmitate. i. ſcđm infirmitatẽ morta-
litatis & paſſibilitatis: quã in carne noſtra
aſſumpſit, ſed licet ita crucifixus ſit: tamẽ
viuit. i. potentialiter agit ex virtute dei. i.
ſecundũ deitatẽ: cuius virtus ab eo nõ re
ceſſit: & in quo omnis diuinitas corporali
ter habitauit. Vere Chriſtus viuit ex vir
tute dei: nam nos longe inferiores illo vi-
uemus ex virtute dei. Q; ſic ait. Nos qui
dem infirmi ſumus in illo. i. in ſimilitudi-
ne illius, vt quẽadmodũ ille pro nobis: ſic
& nos pro eo patiamur. Sic quidẽ infirmi
ſumus: ſed viuemus. i. potẽtialiter agemꝰ
in vobis ex virtute. i. per virtutẽ dei quã
habemꝰ familiarẽ in eo. ſ. Chriſto. Ne autẽ
nos viuẽtes ex virtute dei diſtrictius aga-
mus in vobis: tẽptate voſmetipſos. i. ſubti
li cõſideratione inueſtigate vos . Tẽptate
dico ſi adhuc eſtis in fide quã accepiſtis ꝑ
me. Si enim in meritis baptizantiũ confi-
dũt: ſi vetera reducunt, in fide nõ ſunt: qa
gratię dei detrahunt. Tẽptate ſi eſtis in fi
de: & vos in fide inuenti ipſi probate vos,
id eſt bonis operibus probabiles facti: fidẽ
veſtrã decorate. Q; ſi in fide nõ eſtis, vos
ſoli damnamini. Nihil a me requiritur: qa
an non cognoſcitis voſmetipſos : in eo ꝙ
Chriſtus Ieſus, id eſt fides Chriſti Ieſu in
vobis poſita eſt per miniſterium meũ: niſi
forte qđ leuiter eſſe poteſt, vos eſtis repro
bi, id eſt a deo reprobati, dũ vos indignos
exhibuiſtis ſacramentorum fidei. Dicerẽt
illi. Nec mirum ſi nos reprobi cũ ipſe re-
probus ſis. Ad hoc Paulus. Quicquid vos
opponatis: tamen ſpero ꝙ bene cognoſci-
tis hoc de nobis: ꝙ nos in nullo ſumus re
probi: & licet in nullo reprobi ſed in oĩm-
bus inueniamur probati: tamen nolumus
vos eſſe malos , vt quidam prælati qui vt
videatur probitas eorum exercendo pręla-
tionẽ ſuam, gaudẽt culpis ſubditorum.
Nos autem nõ ſic: ſed oramus deũ vt vos
nihil mali faciatis: & nõ oramꝰ hoc vt nos
appareamus probati. Si ex auctoritate pręla-
tionis vindicaret culpam ſubditi : tunc
probatus appareret . Hoc non oramus:
ſed vt vos faciatis quod bonum eſt : nos

vero nihil dignũ vltione inueniẽtes in vobis vt ſimus.i.appareamus reprobi. Tunc ꝓlatus nõ eſt quidẽ:ſed apparet reprobus quãdo nõ inuenit in quo exerceat poteſtatẽ cõmiſſi iudicii. Iterũ ſunt quidã ꝓlati: qui licet ſubditi eorum boni ſint:vexãt tñ eos ex imperio ſuſceptę poteſtatis.Contra hos Paulus. Ideo oramus vt nõ ſimus reprobi vobis faciẽtibus qđ bonũ eſt: qa nos nõ poſſum⁹ aliqd aduerſus veritatẽ.i.vbi vera iuſtitia eſt,eã ĩpugnare nõ licet. ſed poſſumus pro veritate tuẽda ſi qs eã male vel agẽdo vel dicẽdo ĩpugnat.Ideo oramus vt vos faciatis qđ bonũ eſt:qa gaudemus qñ nos infirmi ſumus, & poteſtas noſtra locũ nõ habet pfectis oĩbus. Vos autẽ eſtis potẽtes:purã habẽtes conſcientiã: & ideo iudiciũ noſtrũ nõ formidãtes.Nõ ſolũ gaudemus: ſed etiã oramus hoc vt vos potẽtes ſitis:ſcilicet veſtrã conſummationẽ.i.iuſtitię veſtræ perfectionẽ. Et ideo qa gaudemus & oram⁹ hoc: ego abſens ſcribo hęc vobis.Propterea vt cũ fuero pſens nõ agã durius ſcđm poteſtatẽ apoſtolat⁹ mei.Nec vtiqꝫ ſi ex poteſtate agerẽ, graue vobis eſſe deberet:qa hanc poteſtatẽ dedit mihi dñs in ædificationẽ veſtrã,& non in deſtructionẽ.¶Poſtq̃ de his q̃ fecerãt ſatis eos corripuit: trãſit vt in his q̃ de futuro reſtabãt corripiat illos dicẽs.In his pmiſſis ſic vos habete vt doceo & de cætero.i. in futuro fratres gaudete.i.ſic agite vt de opere veſtro gaudiũ ſemp expectetis:& vt vere gaudeatis: pfecti eſtote: & vos pfecti exhortamini impfectos ad pfectionẽ. Vos vero impfecti idẽ ſapite cũ pfectis exhortãtibus vos, & habete pacem cũ illis.i.ne abutamini correctione eorũ: ſed cũ oĩ modeſtia amplectimini iuſſa eoꝝ:qa ſi idẽ ſapitis & pacẽ habetis, ſic erit vobiſcũ deus pacis:qui diſcordes abiicit:concordes eligit.Et idẽ deus dilectionis erit vobiſcum: qa nõ ſufficit pacẽ habere niſi ſecũdũ deũ ſequaꝛ diligere.Et vt pax & dilectio dei ſit vobiſcũ:ſalutate vos inuicẽ in oſculo.i.alter oſculeꝛ alterũ, mortificata oĩ cõtẽtiõe inter vos. In oſculo dico nõ ꝙ ore tñ fiat & non corde: ſed in oſculo ſancto:ꝙ nulla irę ſcintilla in occulto cordis lateat.Et ſic debetis vos inuicẽ ſalutare:qa ſalutãt vos omnes ſancti: cõmendantes vobis dilectionem exemplo ſui.Salutatio propria Pauli ſequitur. Gratia domini noſtri Ieſu Chriſti.i.dominus noſter Ieſus Chriſtus dans gratiam qua peccata dimittit.Et charitas dei.i.deus pater cuius charitas pro ſalute hominũ,filiũ voluit incarnari.Et cõmunicatio ſancti ſpiritus.i.ſpiritus cõmuniter procedens a patre & filio. Vel cõmunicatio ſancti ſpiritus.i.ſpiritus ſanctus cõmunicans vobis gratias ſuas,ſit cum omnib⁹ vobis amen : & vt ita fiat vos laborate, & deus concedat.

Argumentũ in epiſtolã ad Galatas.

GAlatę ſunt gręci. Hi verbũ veritatis primum ab apl'o acceperunt: ſed poſt diſceſſum eius tẽtati ſunt a falſis apl'is: vt in legẽ & circũciſionẽ verterentur. Hos apoſtolus reuocat ad fidẽ veritatis: ſcribens eis ab Epheſo.

Prologus beati Brunonis in eãdem.

GAlatia locus quidẽ eſt in grecia:& in ea Paulus per aliquod tẽpus cõuerſatus fuerat prędicans Galatis verbũ dei: quos etiã in fide fundauerat.Et quãdiu Paulus apud eos remoratus eſt, ſatis honeſte ſe habuerunt in fide: ſed Paulo inde reuerſo pſeudo doctores(quoꝝ labor erat perſequi eccleſiam Chriſti) introierũt ad eos impie deſtruendo qđ Paulus religioſe ædificauerat:dicẽtes Paulo nõ eſſe credendũ, neqꝫ doctrinã eius tenendã: qa nec cũ Chriſto conuerſatus fuerat in terris: nec ab eo edoctus vel electus:nec ſaltẽ a Petro vel ab his q cũ Chriſto cõuerſati fuerant: erat ĩſtruct⁹.Hi etiã pſeudo gr̃e dei plurimũ derogabãt : dicẽtes eã nõ ſufficere ad ſalutẽ niſi circũciſio & cętera veteris legis tenereꝛ.ĩ quo Paulũ male docuiſſe arguebãt cũ legẽ deſtrueret:quã(ſicut oĩb⁹ notũ eſt)de⁹ p Moyſẽ dederat.quã ĩpe xp̃s dũ ĩter hoĩes cõuerſabaꝛ,obſeruauerat:& hoc dicẽtes apud eos q ſimplices erãt videbantur inducere cõgruas ratiões:qb⁹ fallaciis iam adeo fuerãt ſeducti,ꝙ niſi ſollicitudo Pauli cito p hãc epiſtolã occurreret : iã ſe diſponebãt ad circũcidẽdũ,& ad cætera legalia. In hac autẽ epiſtola Paulus agit de cõmendatione perſonę ſuę quã pſeudo deprimebãt. Agit etiã de deſtructione vete-

Galatia locus eſt in Grecia.

Paulus in hac epiſtola agit de cõmẽdatiõe ſui.

ris legis: nõ ꝙ improbet eam eo ꝙ tenẽda
fuit. Agit etiam de cõmendatione gratiæ
Chriſti . Hæc tria ſunt hic materia. Se in
hunc modũ commẽdat:ꝙ cũ illi obiiciant
ei ſe non vidiſſe Chriſtũ : nec ab eo electũ
vel inſtructũ: probat ꝙ lõge dignius aliis
apoſtolis electus ſit a Chriſto: & edoctus:
Illos enim dũ mortalis inter mortales con
uerſaretur elegit & docuit ſecundũ infir
mitatem carnalis intellectus: adhuc enim
carnales erant:nec myſteria diuinitatis ca
pere poterant:qa licet accepiſſent ſpiritũ:
nondũ tamen datus erat:niſi tm̃ ad remiſ
ſionẽ:qđ idem Ieſus plane innuit: vbi ait.
Multa habeo vobis dicere: ſed nõ poteſtis
portare modo:cum autem venerit ſpirit9
& cætera.Illos inquã adhuc mortalis qua
ſi carnales docuit: ſed Paulum iam factus
immortalis, iam ſedens in dextera patris:
iam dato ſpiritu ſancto elegit,vocauit, &
docuit: & ſic apparet: ꝙ in quo Paulus vi
debatur inferior,longe cæteris eſt glorio-
ſior. Veterem legẽ ſic improbat:oſtendens
eam datã vt eſſet in tẽpore:& veniẽte gra
tia ſtatim finem haberet:velut vmbra ve-
niente corpore:quę lex quãdiu durauit ni
hil aliud q̃ graue iugũ & onus importabi
le & inutile fuit:qa neminẽ iuſtificare po-
tuit.Deſtructa lege gratiam Chriſti com-
mendat: vt eam quæ ſola ſufficit ad ſalu-
tem : & ſine qua nec ante datam gratiam
nec poſt:aliquis potuit ſaluari.De his oĩ-
bus ſic agit:ea intentione vt Galatas vo-
lẽtes iudaizare retrahat ad hoc ne faciãt:
nec vltra pſeudo magiſtros audiant.

Epiſtolę ad Galatas. Cap.I.

PAul9 apo-
ſtol9
nõ ab
homi
nib9,
neq; p
homi
nem :
ſed p
ieſum
Chri-
ſtum , & deum patrem qui ſuſcitauit
eum a mortuis: & qui mecũ ſunt oẽs
fratres:eccleſiis Galatiæ,Gratia vo-
bis & pax a deo patre noſtro, & dñõ
Ieſu Chriſto:qui dedit ſemetipſum ꝑ
peccatis noſtris: vt eriperet nos de p̃
ſenti ſeculo nequã: ſecũdũ voluntatẽ
dei & patris noſtri:cui eſt gloria ĩ ſe
cula ſeculorũ,amẽ. Miror ꝙ ſic tã ci
to trãſferimini ab eo q vos vocauit ĩ
gratiã Chriſti ĩ aliud euãgeliũ,cũ nõ
eſt aliud niſi ſũt aliq q vos cõturbãt:
& volũt cõuertere euãgeliũ Chriſti.
Sed licet nos : aut angelus de cælo
euangelizet vobis p̃terq̃ qđ euange-
lizauimus vobis:anathema ſit. Sicut
prędiximus, & nũc iterũ dico:ſi quis
vobis euãgelizauerit p̃ter id qđ acce
piſtis:anathema ſit. Modo em̃ homi-
nibus ſuadeo,an deo? an quęro homi
nibus placere? Si adhuc hominibus
placerẽ:Chriſti ſeruus nõ eſſem.No-
tum enim vobis facio fratres euãge-
lium qđ euangelizatũ eſt a me: quia
nõ eſt ſecundũ hominẽ.Neq; em̃ ego
ab homie accepi illud,neq; didici:ſed
per reuelationẽ Ieſu Chriſti.Audiſtis
enim cõuerſationẽ meã aliquando in
iudaiſmo: quoniã ſupra modũ perſe-
quebar eccleſiã dei,& expugnabã il-
lam: & proficiebã in iudaiſmo ſupra
multos coętaneos meos in gñe meo:
abũdantius æmulator exiſtẽs pater-
narũ mearũ traditionũ.Cũ autẽ pla-
cuit ei q me ſegregauit ex vtero ma-
tris meę:& vocauit per gratiã ſuam:
vt reuelaret filium ſuũ in me:vt euan
gelizarem illum in gẽtibus:cõtinuo
non acquieui carni & ſanguini.Neq;
veni Hieroſolymam ad anteceſſores
meos apoſtolos , ſed abii in Arabiã:
& iterũ reuerſus ſum Damaſcũ. De-
inde poſt annos tres veni Hieroſoly
mã videre Petrum: & manſi apud eũ
diebus quindecim. Alium autẽ apo-

ſtoloꝝ vidi neminem: niſi Iacobū fratrem dn̄i. Quæ autē ſcribo vobis: ecce corā deo: quia nō mentior. Deinde veni in partes Syriç & Ciliciç. Eram aūt ignotus facie eccleſiis Iudeç: quç erant in Chriſto. Tantū autē auditū habebant: quoniā qui perſequebatur nos aliquando: nunc euangelizat fidem quam aliquādo expugnabat: & in me clarificabant † deum.

† glorificabant.

PAulus &c. In hoc principio hæc tria circa quç maxime verſat: ſcilicet cōmendationē ſui, improbationē legis, approbationē gratiæ breuiter colligit dicēs. Paulus apoſtolus nomē ſuū (qđ in oīni eccleſia notū fuerat) ad auctoritatem ponit. Paulus inquā apoſtolus: nō ab hominib⁹ eligētibus eū, neq; per hominē cōſecrātē eū: vt illi obiiciūt p̄ Ananiā. Ideo ait nō ab hominib⁹ neq; per hominē. Quidā em̄ nō ab hominibus, ſed a deo electi: p̄ hominē tamen ſunt cōſecrati & ecōuerſo. Vel ita. Paulus apoſtolus nō ab hominibus eligētibus: vel cōſecrātibus eum: neq; per hominē.i. nō per Chriſtū mortalē & in humanitate viuentē, ſed p̄ Ieſū xp̄m ſuſcitatū. De eo qđ ſequit̄ ſuſcitauit cōuenienter accipim⁹ ſuſcitatū. Dicerēt illi: Etiā ſi Chriſtus legē deſtruat: nō credimus: qa diſſentit a deo qui legē dedit. Ideo ſubdit apoſtolus per Chriſtū ſuſcitatū: & p̄ deū patrē qui ſuſcitauit eū a mortuis: quē fruſtra mori vellet ſi alio modo per legē iuſtificare poſſet hominē: ſed qa legē irritā vidit: legē excluſit vt per gratiā Chriſti perficeret in quo lex deficiebat. Paulus inquā & omnes fratres q̄ mecū, ſunt ſcribim⁹ eccleſiis Galatiæ. Ideo fratres ſibi in ſalutatione iungit: qa obiiciebant pſeudo Paulū ſolū eſſe in deſtructione legis quā Petrus & alii in ſuis paterentur eccleſiis. Vbi ait ſe non ab homine, ſed a Chriſto ſuſcitato: & a deo patre factū apoſtolū: ſatis in hoc ſe cōmēdauit. Vobis o Galatę ſit gratia.i. his qui peccauerunt ſit ſecunda remiſſio. His qui in iuſtitia permanſerunt: ſit perſeuerantia gratię. Sit etiam vobis pax, id eſt tranquillitas animi a deo patre noſtro & domino Ieſu Chriſto: qui vterq; & poteſt & vult. Modo cōmendabit gratiam Chriſti per oppoſitum improbando legem dicens. Qui Chriſtus dedit ſemetipſum nō aliud ſacrificiū: qa nihil pręter eum ſufficeret. Semetipſum dico qui tātus erat. Semet ad diſcretionē: ipſum ait ad magnitudinem. Dedit ſemetipſum pro peccatis noſtris delendis: quæ ſi lex deſtruere poſſet: monſtrū putaretur: ꝙ iam pater ſuperflue in mortem traderet filiū. Nec vt peccata pręcedētia ſolummodo tolleret mori voluit: ſed vt deſtructis peccatis eriperet nos de pręſenti ſeculo: in quo vidit neminem poſſe morari ſine peccato. In quo notatur maxima virtus Chriſti q̄ in fornace peccatorū nos liberat ab incēdio peccati. † Eriperet dico quaſi vi cōuerſatiōis bonę de ſeculo: ſed nequā.i. ſcđm nequitiā pc̄ti Chriſtus a ſeculo ſuos eripit. Q; Chriſt⁹ ī mortē ſe dedit hoc factū eſt ſcđm volūtatē dei & patris noſtri: q̄ qa legē inutilē vidit: vt nos ſaluaret ex pietate filiū in mortē tradidit. Et ꝙ Chriſtus dederit ſe pro peccatis noſtris in mortē per volūtatē dei: ſcitote ex eo: qa cui Chriſto cum deo eſt gloria de remiſſione peccatoꝝ, nō legi in hęc præſentia ſecula: & p̄manebit in ſecula: & permanebit in ſecula horū ſeculoꝝ cōſecutiua: amē.i. vere ita eſt ꝙ Chriſto gloria, nō legi. Amen quādoq; affirmatiuū: quādoq; optatiuū eſt. Et qa Chriſtus dedit ſe pro peccatis noſtris ſcđm volūtatē dei: & legē euacuauit: miror ergo ꝙ ſic.i. tā vehementer oībus mādatis meis derelictis: & tā cito. Parū enim eſt tēporis ex quo diſceſſi a vobis. Miror inquā de hoc ꝙ transferimini. Vt grauius eos deprimat ſic ait. Transferūtur enim inſenſibilia: vt lapides, ducūtur irrationalia. Agunt̄ ratione homines: ſed iſtos iudicat inſenſibiles: vnde ī ſequēti vocat eos inſenſatos. Miror ꝙ trāſferimini ab eo.ſ. deo. qui deus vocauit vos nō merito legis ſed per gratiā. Vocauit dico & interius aſpirādo, & prędicatores adhibendo in gratiam Chriſti.i. ad hoc vt eſſetis participes gratię Chriſti. Transferimini dico in aliud euangeliū. Secūdum illos veterē legē vocat euāgeliū: qđ tn̄ euāgeliū nō eſt aliud a noſtro: niſi ſūt illi aliq̄ qvos cōturbāt.i. pſeudo qveterē legē carnaliter docētes diſſentire faciūt ab euāgelio xp̄i: cū quo idē eſt intellectū ſpiritualiter. Cōturbāt dictū ē a ſimilitudīe turbatę aquę:

† Eripet de p̄ſenti ſeculo nequā.i. de cōformitate p̄ſētis mūdi, q non allicit. & tāto pl⁹ capit, quanto æterna min⁹ videntur.

in qua nihil clare diſcerni poteſt. Ita iſti ĩ-
tellectū Galatarū turbauerāt ꝙ iam malū
a bono nō diſcernebāt. Conturbāt vos &
volunt cōuertere euangeliū Chriſti. Con-
uertere dictū eſt a ſimilitudīe alicu⁹ iter
agētis: q ab obſtāte ſibi retro cōuertit̄: ſic
& iſti Galatæ accepta fide Chriſti p euā-
geliū Pauli iā bene directi fuerāt in ſemi-
ta boni operis: a quo volebāt eos cōuerte
re illi pſeudo. Vbi ait voluīt: innuit Gala-
tas nondū opere cōſenſiſſe illis: licet aſſen
ſu. Illi volūt cōuertere: ſed licet nos. i. ego
vel ipſe Petrus, aut angelus malignus ve-
niēs de cęlo. i. in ſplēdida figura vt facili⁹
ſuadere poſſit. Si eñ emergēs de tenebris
inferni toruū & informē ſeſe ingereret ad
decipiendū, nō tam idoneus eſſet. Vel an-
gelus bonus veniēs de cęlo: ſi euangelizet
ꝑterq̄. i. ꝑter hoc qđ euāgelizauimus vo-
bis: ſiue ſit apoſtolus ſeu angelus: illū non
ſolū audeo ſeparare a corpore Chriſti: ſed
etiā ſit anathema: vt ipſe ſeparatus ſit ſe-
paratio illorū. Hic callide reſpōdet illis q
obiiciebāt illi ꝙ Iudaicos ritus nō patere
tur in eccleſiis ſuis: nō intelligētes Petrū
ideo pati: non ꝙ illud approbaret: ſed ne
ruditatē fidei eorū potius his cōceſſioni-
bus nutriendā, q̄ nimia aſperitate deſtruē
dā terreret. Hoc aūt ſolis patiebat̄ Iudęis:
ſed Paulus qui gētibus ꝑdicabat nō habe
bat eis indulgere in his in q̄bus nunq̄ fue
rāt: qđ etiā poſtmodū vt fides Chriſti ſoli
da eſſet difficiliori labore deſtruere opor-
teret. Et q̄a nec angelū, nec apoſtolū pate-
remur aliud vobis ꝑdicantē: igitur ſi quis
pſeudo euangelizauerit vobis ꝑter id qđ
accepiſtis a me anathema ſit. Et hoc nunc
iterū dico de pſeudo ſicut modo ꝑdixi de
nobis & de angelo. Vel ita. Prædixi vobis
cū apud vos eſſem me oēs pſeudo excom
municaturū: ſic etiā nunc iterū dico. Si q̄s
vobis euāgelizauerit pręter id qđ accepi-
ſtis, anathema ſit. Dico anathema ſit: &
hoc & cętera ꝑmiſſa zelū Chriſti habēs di
co: q̄a an modo ſuadeo hominib⁹. i. an ſecū
dū voluntatē hominū ſuaſibiliter loquor:
an ſuadeo deo. i. ad gloriā dei? Quaſi dice-
ret. Ideo dico. Anathema ſit &c. q̄a olim q
dē āte fidē ſuadebā hoīb⁹ ꝑdicās legē: ſed
mō ī fide ſuadeo gloriā dei: ideo nō iā ſua
deo hoīb⁹, q̄a nō q̄ro placere illis: an eñ q̄
ro amplius placere hominib⁹? Si legē prę-
dicaret quā homo virtute ſua poterat ope
rari: tūc placeret hominibus. Sed nolo pla
cere, q̄a ſi adhuc placerem hominibus prę
dicando legem: iā non eſſem ſeruus Chri-
ſti: dum qđ attribuerem legi: detraherem
gratiæ Chriſti. Vel ita. An modo ſuadeo
hominibus an deo? Si legē prędicaret, ho-
minibus ſuaderet: quæ enim lex præcipit
homo ſatis pōt operari: vt abſcindere pel
liculam: immolare pecudem & huiuſmo-
di. Q̄ ſi per hæc ſaluum diceret hominē:
deo detraheret ſalutem hominis & aſcri-
beret homini. Cætera nō mutantur. ¶ Ad
illud qđ ſuperius dixit, non ab hominibus
neq̄ per hominē: hic reſpondere incipit.
Litera tamen prope iungitur. ideo homi-
nibus placere non quęro, ſed Chriſto: quia
euangelium meum non eſt ſecundū homi
nem: ſed a deo. Et ideo facio vobis notum
fratres euangeliū: non illud vetus, ſed qđ
euangelizatū eſt a me. hoc de eo facio vo-
bis notum qđ non eſt mihi traditū ſecun-
dū hominem. Et hoc probat. Vere non ſe — *Euangeliū Paulus a quo accepit*
cundū hominem, q neq̄ accepi illud euā-
gelium ab homine conſecrante me in hoc
miniſterium: neq̄ didici illud ab homine.
Poſſet conſecrari a deo: & tñ poſtea diſce
re pręcepta illa ab homine. Non accepi ab
homine nec didici: ſed per reuelationē Ie-
ſu Chriſti. i. per Ieſum Chriſtū aperte re-
uelantem mihi: non per parabolas loquen
tem ſicut alios apoſtolos docuit dū in car
ne eēt adhuc mortalis: & illi intellectu in-
firmiores. Vere non didici illud ab homi
ne, q̄a nec ante conuerſionem: nec poſt con
uerſionem. Ante conuerſionem prius oſtē
dit dicens. Audiſtis conuerſationem meā
aliquādo. i. tempore infidelitatis habitam — *Paul⁹ fuit magn⁹ eccleſię perſecutor.*
in Iudaiſmo: hoc audiſtis quoniam. i. ꝙ ꝑ-
ſequebar eccleſiam dei ſupra modum per-
ſecutorum: nemo enim tam violēs erat in
ſeruos dei. Perſequebar dico & expugna-
bam illam ſecundū quoſdā. multos eñ vo
lentes cōuerti adhuc ſpirās minarū & cę-
dis retroduxi. Plures etiam iam fideles fi-
dem negare coegi: expugnabam dico &
proficiebā in iudaiſmo. Lex enim mea ma
gis ac magis per me in incrementum pro
ficiebat. Proficiebam dico agendo ſupra
multos coętaneos: qui iuuenes & laborio-
ſi erant vt ego. Coętaneos dico nō Proſe-
litos: ſed ī genere meo: ita filios Abrahę vt

ego & in lege nutritos. Ego dico exiſtens
æmulator.i.imitator & amator: nõ tantũ
legis:ſed etiam paternarũ traditionũ.Pro
phetę enim pręter legem quaſdã traditio
nes dederunt:vt Zacharias ieiuniũ primi
& ieiunium quarti &c. Traditionũ dico
mearũ,quia tã bene operabar illas ꝙ qua
ſi meę proprię eſſe videbant̃: & cũ ego ita
perſequerer eccleſiam Chriſti: apparet ꝙ
ante conuerſionẽ euangelium non didici.
Subdit ꝙ poſt ſubditionem nõ didicerit.
Ego ita perſequebar eccleſiam Chriſti:ſed
cũ placuit ei ex gratia nõ ex merito: ei di
co q q̃ potentialiter me ſegregauit de vte
ro matris meę:de quo nunq̃ exirẽ niſi mi
ſericordia eius extraheret me:tam miſeri
corditer vocauit me per gratiã ſuã ad fi
dem. Vel ita.Qui me ſegregauit de matre
mea.i.a ſynagoga in qua puer nutritus &
doctus fueram:nec de ſinu vel gremio:ſed
de ipſo vtero ſynagogę. Phariſęus eñ erã
inter principes legis: & me inde ſegrega
tũ vocauit ad fidẽ per gratiam ſuã: nõ qa
zelum legis habuerã:vocauit inquã vt re
uelaret in me filium ſuũ. Si quis eñ voca
tionem mei conſiderat, intelliget omnem
ſalutẽ ex Chriſto:nullam ex lege,quæ mi
hi nõ profuit.Nec ideo ſolũ vocauit vt in
ſimilitudine mei reuelaret gratiã ſuã:ſed
ad hoc etiã vt euãgelizarem illũ in genti
bus,& notã facerem miſericordiã dei. Cũ
ita deo de me placuit cõtinuo nõ acquie
ui carni & ſanguini.i.iudęis male ſuadẽti
bus mihi: qui nihil aliud ſunt q̃ caro vo
luptuoſa.Et ſanguis.i.anima nõ ſcd̃m ra — *Iudęi ſunt caro voluptuoſa.*
tionẽ:ſed ſecundũ qđ per motũ ſanguinis
turpia cupit. Neq; cõtinuo veni Hieroſo
lymã ad apoſtolos anteceſſores meos:quia
me in fide anteceſſerant vt docerer ab il
lis:ſed cõtinuo abii ĩ Arabiã.Hęc Arabia
eſt in qua eſt mons ſyna prope ægyptũ in
deſerto. Et iterũ ab Arabia reuerſus ſum
Damaſcum. Deinde poſt annos tres veni
Hieroſolymã: nõ vt quaſi min⁹ ſapiẽs,in
terrogarẽ:ſed ſolũmodo videre Petrũ. Et
manſi apud eũ diebus.xv.& tam breui ſpa
tio ſi indigerẽ non ſatis poſſem doceri. Pe
trum ibi vidi: ſed aliũ apoſtolorũ neminẽ
illo tẽpore vidi:niſi Iacobũ fratrẽ dñi qui
epiſcopus erat Hieroſolymis.Et ſic appa
ret ꝙ poſt cõuerſionẽ nihil didici:quæ au
tẽ ſcribo vobis ſcilicet ꝙ nec ãte, nec poſt
didicerim credite: quia in his nõ mẽtior.
Ecce enim loquor hæc corã deo:ꝙ ſi deus
pręſens adeſſet nihil in ſermone meo falſi
tatis argueret. Deinde viſis Petro & Iaco
bo veni in partes Syrię & Cilicię. Ego ve
ro eram ignotus facie eccleſiis Iudęę,quæ
erãt in Chriſto:ꝙ ſi me nõ viderint:appa
ret me nihil ab eis didiciſſe.Facie quidem
erã ignotus:ſed auditũ tantũmodo habe
bant de me.Hoc inquã audierãt:quoniã.i.
ꝙ Paulus qui pſequebat̃ nos:aliquando.i.
tẽpore infidelitatis, nũc euãgelizat fidem
Chriſti: quã fidem expugnabat aliquãdo:
& hoc audientes in me conuerſo, & ſic p̃
dicante clarificabant deum,& magnifica
bant miſericordiam dei.

Capitulum. II.

DEinde poſt annos qua
tuordecim iterũ aſcen
di Hieroſolymã cum
Barnaba aſſumpto &
Tito. Aſcendi autẽ ſe
cundum reuelationem: & contuli cũ
illis euangelium qđ prędico in gen
tibus. Seorſum autem his qui videbã
tur aliquid eſſe:ne forte ĩ vacuũ cur
rerem aut cucurriſſem. Sed neq; Ti
tus qui mecum erat cum eſſet genti
lis compulſus eſt circuncidi: ſed pro
pter ſubintroductos falſos fratres q
ſubintroierunt explorare libertatem
noſtram quam habemus in Chriſto
Ieſu: vt nos in ſeruitutem redigerẽt.
Quibus neq;† ad horã ceſſimus ſub — †non habet neq.
iectioni: vt veritas euangelii perma
neat apud vos. Ab his autem qui vi
debantur eſſe aliquid: quales aliquã
do fuerint, nihil mea intereſt. Deus — Deuter.x.
enim perſonam hominis non accipit. — Roma.ii.
Mihi autem qui videbantur eſſe ali — Ephe.vi. Coloſſ.iii.
quid, nihil contulerunt. Sed econ — Actuũ.x. Iacobi.ii.
tra cum vidiſſent ꝙ creditum eſt mi
hi euangelium præputii, ſicut & Pe
tro circũciſionis: qui enim operatus
eſt Petro in apoſtolatu circunciſio
nis, operatus eſt & mihi inter gẽtes.

Et cum cognouiſſent gratiã quę da-
ta eſt mihi:Iacobus,& Cephas,& Io-
annes qui videbantur columnæ eſſe:
dextras dederũt mihi & Barnabę ſo-
cietatis:vt nos in gẽtes:ipſi autem in
circũciſionem, tantum vt pauperum
memores eſſemus. Quod etiam ſolli
viij.diſ.cõtempta. citus fui hoc ipſum facere.Cum autẽ
veniſſet Cephas Antiochiam in faciẽ
ei reſtiti : quia repræhenſibilis erat.
Prius enim q̃ venirẽt quidã ab Iaco-
bo cum gentibus edebat. Cum autẽ
veniſſent:ſubtrahebat & ſegregabat
ſe:timẽs eos qui ex circũciſione erãt.
Et ſimulationi eius conſenſerunt cę-
teri Iudęi:ita vt Barnabas duceretur
ab eis in illam ſimulationem.Sed cũ
vidiſſem ꝙ non recte ambularent ad
veritatem euangelii: dixi Cephæ co-
ram omnibus . Si tu cum Iudæus ſis
gentiliter viuis & non iudaice: quo-
modo gẽtes cogis iudaizare?Nos na
tura Iudęi: & non ex gentibus pecca
tores.Scientes autem ꝙ non iuſtifica
tur homo ex operibus legis niſi per
fidem Ieſu Chriſti : & nos in Chriſto
Ieſu credimus vt iuſtificemur ex fide
Roma. iij. Chriſti:& nõ ex operibus legis.Pro-
pter quod ex operibus legis nõ iuſti
ficabitur omnis caro. Qꝫ ſi quæren-
tes iuſtificari in Chriſto inuenti ſu-
mus & ipſi peccatores:nũquid Chri-
ſtus peccati miniſter eſt?Abſit.Si em̃
quæ deſtruxi iterum hæc reædifico:
pręuaricatorem me cõſtituo.Ego em̃
per legem legi mortuus ſum vt deo
viuã. Chriſto confixus ſum cruci.Vi
uo autem iam non ego: viuit vero in
me Chriſtus.Qꝫ autem nunc viuo in
carne,in fide viuo filii dei:qui dilexit
me: & tradidit ſeipſum pro me.Non
abiicio gratiam dei . Si enim per le-
gẽ iuſtitia:ergo Chriſtus gratis mor
tuus eſt.

DEinde poſt annos quatuordecim
a primo aduẽtu tranſactos: iterũ
aſcendi Hieroſolymã cũ Barna-
ba:aſſumpto etiã & Tito. Aſcẽdi dicit ſe-
cundũ ſitũ loci. Paulus ideo ſecũdo venit
Hieroſolymã adducẽs ſecũ idoneos teſtes
Barnabã de Iudæis, Titũ de gẽtilib⁹:quia
eccleſię qbus p̃dicabat opponebãt ei ꝙ diſ
ſentiret in prędicatiõe a Petro & ab aliis.
Quã dubietatẽ remouere volẽs cũ teſtib⁹
aſcendit Hieruſalẽ: non ꝙ dubius eſſet in
aliquo:ſed vt certũ fieret his qui dubita-
bãt ꝙ non diſſentiret a Petro.Aſcẽdi non
tantũ qa ſic volui:ſed etiã aſcendi ſcd̃m re
uelationem.i.quia reuelauit mihi deus ſic
oportere fieri:& tũc nõ didici ab illis: ſed
cõtuli cum illis euangelium dicens.Sic &
ſic prędico:nõne & vos eodem modo?Di-
ceret aliquis.Reticuiſti quædã quę genti-
bus p̃dicas. Non vtiq; ait Paulus:ſed euã
geliumqđ prędico in gentibus. Nec inde
verbũ ſubticui:cõtuli publice cũ tota ec-
cleſia.Seorſum autem.i.ſeparatim contuli
cum his qui videbãtur eſſe aliquid.i.cum
apoſtolis: non tamen ſeorſum cum his vt
alios excluderem,& priuate cum his age-
rem: ſed prius ſermo me⁹ publice fuit ad
omnes:nũc ad iſtos.Vel ita. Contuli cum
illis ſeorſum factis his.i.apoſtolis ne vide
rer impotens eſſe defendere euangelium
meum ſine auxilio eorum.Ideo ſic contu-
li ne forte(qđ cõtingere poſſet)currerẽ.i.
currere putarer , aut cucurriſſe, inuacuũ
niſi per hanc collationem approbarẽ meũ
euangelium.Nec tantum conferẽdo illud
comprobaui:ſed neq; etiã Titus qui mecũ
erat cum eſſet natione gẽtilis compulſus
eſt circũcidi . Per hoc qđ ait cõpulſus,in-
nuit illos pſeudo multum laboraſſe cõtra
Paulum vt circũcideretur Titus.Nec tã-
tum Titus non eſt compulſus ad hoc: ſed
neq; etiã ad horã ceſſimus ſubiectioni.Qꝫ
ſic ait.Non eſt cõpulſus circũcidi:nec pro
pter ſubintroductos falſos fratres.Infide-
les enim Iudęi quibus Paulus qa infideli-
bus non reſponderet,præmio conducebãt
falſos fratres:per quos Paulum impugnã
rent.Propter illos inquã qui doloſe ſubin
troierũt explorare libertatem noſtrã.i.fi-
dẽ quæ nos liberos facit a iugo legis:quã
libertatẽ habemus in Chriſto Ieſu:Explo-
rare ideo vt nos ſi poſſent redigerẽt in ſer

uitutem.i.in veterē legē quę grauis ſerui-
tus eſt. Per hoc fidē Chriſti multū cōmen-
dat, qa vocat libertatē: legem deprimit quā
vocat ſeruitutem. Propter illos inquā neq;
ſaltē ad horā ceſſimꝰ ſubiectioni.i.legi quę
cedentes ſibi ſubiicit ſeruituti. Ideo nō ceſ
ſimus, vt veritas euāgelii noſtri permane-
at apud vos.i. vt ſicut prædicauimus legē
eſſe inutilem, gratiam eſſe ſufficientem: ita
ſemper crederetis. Paulus alio tēpore Hie-
roſolymā veniēs, vt omnē de ſe ſuſpitionē
tolleret: Timotheū iam circūciſum iterū
fecit circuncidi: non ꝙ crederet aliquid iā
conferre circūciſionem: ſed quia impoſue-
rant ei quidā ipſum dixiſſe legē omni tem
pore fuiſſe inutilē. Qđ vt nihil eſſe proba-
ret Timotheū exhibuit ad circūcidendū:
ſed modo Titū circūcidi nulla ratione vo
luit: quia ſi modo cū veniſſet Hieruſalem
vt probaret nihil eſſe circunciſionem, eum
circūcideret, Dicerent eccleſię gentium: ec
ce falſitas Pauli quem vellet nollet, Titū, in
Hieruſalem circuncidere oportuit. Oſten-
dit per illam collationē euāgelii ꝙ poſt cō
uerſionem non ſit inuentus inferior Petro
& aliis. Adiungit etiam ꝙ ante conuerſio-
nem longe dignior illis fuerit ſub lege: cal
lide tamen quaſi pro nihilo ſibi ſit digni-
tas quā ante fidem habuit. Litera ſic iungi
tur. Contuli cū illis & apparui ſecūdū poſt
acceptā fidē irreprę henſibilis ſicut illi: ſed
quales fuerint aliquando.i.ante fidem Pe-
trus & alii qui videbantur ab his ſecundū
carnē ſapientibus eſſe aliquid: hoc memo-
rare quales illi fuerint qualis ego ſub lege
nihil mea intereſt.i.nihil cōfert in mea re.
Verum quidem eſt ꝙ ego tunc dignior il-
lis erā: ſed tamen non curo huiuſmodi glo
riam. Videbātur dicit quantū ad illos qui
petrum & alios ita iudicabāt magnos: Pau
lum nihil. Ideo quales tunc fuerint dicere
prætereo. Scio enim ꝙ deus non accipit ꝑ-
ſonam hominis.i. deus non habet acceptū
hominē propter ꝑſonā generis: diuitiarū
vel ſciētię. Dicere quales priꝰ fuerint: ideo
nihil intereſſe dico in mea re: qa hoc ſolū
mihi ſufficit ad cōmendationē ꝙ Petrus
& alii qui dicebantur eſſe aliquid, nihil mi
hi contulerunt.i.in nullo me correxerunt.
In nullo mihi profuerūt, dū contuli cū eis
euangeliū. Vel ꝑ aūt copulet dicere quales
fuerint ante fidem nihil mihi confert: ſed
hoc dicere ꝙ illi q videbant̃ eſſe aliquid ni
hil mili contulerunt: ſatis eſt ad cōmenda
tionē. Nihil quidem contulerunt mihi, ſed
etiam affectātes ſocietatem noſtrā, mihi &
Barnabę diſcipulo meo dederūt dextras ſo
cietatis. Quod ſic ait. Nihil cōtulerūt: ſed
ecōtrario cū illi vidiſſent ꝙ creditū eſt mi
hi a deo euāgeliū p̃putii.i. gētilitatis eadē
dignitate ſicut Petro creditum eſt euange
liū circunciſionis.i.in Iudęos. Ecōtrario di-
cit ſecundū opinionē eorū qui Paulū indi-
gniorē iudicabāt Petro. Bene dico cum vi
diſſent: viderunt enim, quia idem deus qui
operatus eſt Petro.i.ad gloriam & cōmen-
dationē Petri miracula ꝑ eum fecit in apo
ſtolatu circūciſionis: ſimiliter operatus eſt
& mihi.i. ad mei commendationem inter
gentes: gentium enim apoſtolus erat. Cum
vidiſſent creditū eſſe mihi euangeliū: & cū
idē per effectū cognouiſſent: videntes gra-
tiā quæ data eſt mihi (plures eñ q̄ illi con
uertebam ad fidē) Cognouiſſent dico Iaco
bus, & Cephas, & Ioannes, qui videbantur
eſſe columnę.i.ſuſtentatores eccleſię. Ii eñ
honoratiores cęteris erāt: quia Chriſtꝰ eos
in ſecretioribꝰ ſuis ſemꝑ admittebat: corā
qbꝰ tranſfiguratus fuit in monte. Ii inquā
hoc cognoſcentes dederunt mihi & Barna
bę dextras ſocietatis, intelligentes nos non
inferiores illis: ſed pares. Non diſcipulos
ſed ſocios. Coniungere dextras ſignū erat
concordię, quo ſeinuicem confœderabant
antiq. Societatē nobiſcū pacti ſunt: ita vt
nos prædicaremus in gentes: ipſi autem in
circunciſionem. Hoc tantū ſingulare no-
bis imponentes: vt eſſemus memores pau-
perū qui erant Hieroſolymis, qđ illi niſi ꝑ
nos non poterant. Qđ ſcilicet benefacere
pauperibus non ſolū volui, ſed etiam ſolli-
citus fui facere, ita ꝙ hoc ipſum.i.non mi-
nus feci q̄ illi precati ſunt. ¶ Poſtq̄ oſten-
dit illos nihil contuliſſe ſibi: & ſe potius
neceſſariū illis ſecūdū memoriā pauperū:
addit quoddā maius: ſcilicet ꝙ cū ipſe eſſet
irrepręhenſibilis: repręhenſibilē etiam oſtē
dit Petrū dicens. Cōferēs cū Petro & aliis
nihil mihi contulit, ſed ego cōtuli Petro.
Quia cum veniſſet Cephas Antiochiā ego
reſtiti ei: nec in occulto, ſed in faciem, id eſt
in conſpectu eccleſiæ. Ideo reſtiti: qa erat re
pręhenſibilis. & ſi nō per intellectum: tamē
per exemplū. Ideo Paulus reſtitit Petro in

faciē:quia Petrus nō peccabat in ſe:de quo
quidem ſecreto eſſet corrigēdus:ſed pecca
bat in cauta ſimulatione corrumpēdo ec-
Peccās publice, publice arguendus eſt. clesiam.& qui in publico peccabat,publice
arguēdus erat:qui enim viderant offenſio
nē neceſſe erat vt iidē viderēt offenſę emē
dationē. Petrus vtiq; erat reprehenſibilis:
quia priuſq̄ venirent quidam conuerſi de
Iudæis ab Iacobo q cathedrā habebat Hie
roſolymis:priuſq̄ hi venirent: Petrus ede-
bat cū gētibus ſine diſcretione ciborū.Priꝰ
ſic faciebat:ſed cum illi veniſſent.ſubtrahe
bat ſe a menſa gentilium: nec latenter ſub
trahebat:ſed ſegregabat ſe.i.ſeorſum facie
bat Iudęorum menſam a grege gentilium
Vel in alia domo. Vel in alia mēſa: timens
offendere eos qui erant ex circūciſione.i.
Iudęos,ſi participaret gentilibus : & huic
ſimulationi eius(Nō enim credebat diſcre
tionem vllam Iudęi & gētilis:ſed tātū pro
euitando ſcandalo ſimulabat) ſimulationi
inquā eius cōſenſerunt cęteri Iudęi:ita vt
etiam Barnabas diſcipulus meus ducere-
tur ab eis Iudęis in eandē ſimulationem:&
Petrus a Paulo reprehēſus fuit. nollet cōmunicare gentilibus.Petrus ſim-
pliciter non conſiderans per hoc corrumpi
fidem eccleſię declinabat a ſcandalo Iudæi
fratris per hanc ſimulationē:ſed ego cū vi
diſſem ꝙ non recte ambularent Petrus &
qui cum eo erant:non recte dico ad cōpro
bandum veritatem euangelii,qui prædica
uerant ritus Iudaicos iam inutiles:nec eſ-
ſe tenendos.Cum hoc vidiſſem dixi Cephę
coram omnibus (ſic enim oportebat dum
eius ſimulatio totius eccleſiæ eſſet corru-
ptio)Hoc inquā dixi ſi tu Petre cum ſis na
tione Iudęus viuis.i. viuere ſoles gentili-
ter:nihil iudicans immūdū:& non viuis vl
tra Iudaice vt ſecundū ritus,illos cibos de
immunditia damnes: ſi inquā tu naturalis
Iudęus non Iudaizas: quomodo.i. qua ra-
tione gentes quę nunq̄ Iudaizauerunt:co-
gis iudaizare exemplo tuo:licet nō ita præ
dices? Niſi em̄ in hoc publice correctus eſ-
ſet a Paulo:ſeq; ideo reprehenſibilē confi-
teretur:putarent non ſolum Iudęi:ſed etiā
gentiles inutilē eſſe fidem ſine lege.¶Huc
uſq; ſatis probauit ſe non eſſe inferiorē Pe
tro & aliis:immo neceſſarium & correcto-
rem eorū.Modo tranſit ad improbandā le
gem ꝙ nullo modo tenenda ſit dicens.Gē-
tes vtiq; non debent iudaizare: quia nos ꝑ
naturam Iudęi:ſi amodo iudaizamus:inu-
tiliter agimus.Qđ ſic ait.Nos quidem ſu-
mus Iudęi ꝑ naturam in Iudaiſmo nati: &
ſemꝑ inſiſtentes operi legis.Iudęi ſumus &
non ſumus peccatores ex gētibus.i.nō pec-
cauimus ad ſimilitudinē gentiū adorantes
idola & huiuſmodi:qđ non fecerāt Iudæi.
Et cum ſimus ꝑ naturā Iudæi:tamē nō iu-
ſtificamur ex operibus legis.Et nos hoc ſci
entes ꝙ nullus homo iuſtificatur ex operi
bus legis, niſi ꝑ fidē Ieſu Chriſti vt genti-
les:ſic & nos Iudęi credimus in Chriſto Ie
ſu, vt ſic iuſtificemur ex fide Chriſti tm̄:
& non ex operibus legis.Propter qđ.i.quia
nos Iudęi ex fide ſola iuſtificamur nō ex le
ge:ergo omnis caro.i.omnis gentilis carni
obœdiens:deum neſciens: non iuſtificabit
ex operibꝰ legis ſi ea fecerit. Si enim Iudęo
non ꝓſunt opera:multominus gentili. Car Populus gētilis caro dicitur.
nem vocat gētilem quia nunq̄ in cultu le-
gis dei:ſed ſemper fuit in opere carnis. Vel
ita,quia ſi Iudęus nō eſt iuſtus ex lege,mul
tominꝰ caro.i.peccator ex gētibus. Probat
iterum idem per impoſſibile & inconueni
ens.Dico ꝙ ex fide Chriſti iuſtificabimur:
ꝙ ſi ita non eſt:hoc eſt qđ ait.Si nos quęrē
tes iuſtificari in Chriſto.i.per fidē Chriſti:
nō dico putati exiſtimationem ſtultorum
nō curo:ſed ſi per fidem Chriſti quęrentes
iuſtificationem inuenti ſumus vt gentiles
etiam noſipſi peccatores : qa legē deſerui-
mus ad fidē Chriſti tranſeuntes:ſi hoc ini-
quā eſt:tunc Chriſtus miniſter eſt peccati:
ipſe enim docuit legem non eſſe tenēdam:
ſed ex fide eſſe omnem iuſtificationē. Sed
quia exhorrebat Chriſtū dicere miniſtrū
peccati:dicit hoc ſub admiratione ſic.Nū-
quid aliquis inſenſatꝰ audet dicere ꝙ Chri
ſtus miniſter eſt peccati? Abſit hoc vt Chri
ſtus miniſter ſit peccati. Vere Chriſtus nō
eſt miniſter peccati . Nam ego deſtruxi le-
gē quā nō reędifico:ne me conſtituā pręua
ricatorē.Si enim deſtructam legem reędifi
cans:ideo præuaricationis reus ſum: tunc
bene ſequitur ꝙ Chriſtus qa legem exclu-
ſit,non eſt miniſter peccati.Q; ſic ait.Si le-
galia quæ deſtruxi hæc iterum reędifica-
bo:docens ea eſſe tenēda:tunc profecto cō-
ſtituo me præuaricatorem legis quā redu
co.Ipſa enim lex præcipit ſe contemni poſt
q̄ venerit gratia:vt ibi ꝑ Moyſen:Prophe-
tam ſuſcitabit vobis deus de fratribus ve-

ſtris:ipſum audietis tanq̃ me. Quaſi diceret. Interim donec veniat audite me:cū venerit (me derelicto) confugite ad eū. Reędifico ideo dicit: Imponebāt enim ipſi quidā ꝙ prius ſtulte docuiſſet legem non eſſe tenendā:ſed modo correctus reducebat legem. Vere ſi legem reędifico:pręuaricatorē legis me conſtituo. Nam ego deſerui legem,per ipſam legem ita praecipientem:ne veniente gratia teneretur. Et non dicit deſerui:ſed mortuus ſum legi.i.ita legem deſtruxi:ſicut nunq̃ amplius ad illam reuerſurus:quomodo a morte nō fit reuerſio ad vitam. Legi ideo mortu⁹ ſum: vt viuā deo .i.per gratiā dei. Vere deſerēs legem viuit deo per fidē:nam ceſſat a malo & operatur bonū. Qđ ſic ait. Cōfixus ſum cruci Chriſti.i.affixos habeo ſenſus meos per virtutē crucis Chriſti: ne q̃diu in fide Chriſti ſum,liceat porrigere manum vel pedem ad opus malum. Confixus ſum cruci Chriſti.
Crucis myſterium. id eſt ad gloriā Chriſti qui me ſic confixit, & p hęc habemus ceſſare a malo. Chriſt⁹ ſi voluiſſet,aliud genus mortis elegiſſet: ſed voluit vt nec ipm̄ genus mortis myſterio careret praeſignans hoc in affixione ſuorū mēbrorū,quae ſecundū veterē hominē paſſibilis & mortalis vſq; ad diē crucis ſuſtinuerat: vt ſicut mēbra ſua cōfixa ſecundū virtutē hominis ad aliquos act⁹ extēdere non potuit, ꝙ in illa cruce ſic configebat hominē iuſtitię, vt q̃diu fidem Chriſti nō violaret:ad actum iniuſtitię declinare non poſſet. Confixus ſum cruci ceſſans a malo. Viuo aūt iam non ego qui eram ſecundū legem:ſed viuit in me Chriſtus.i.viuo ego ipſe factus Chriſtus per conformitatē:& p hāc partē habemus operari bonum. Viuo vtiq; deo per fidē,p dilectionē, per traditionem. Hoc ita ait. Ego viuo:ꝙ autē nunc viuo poſitus in carne, quia licet caro impugnet ſpm̄:tamē ſpiritus in me viuit, & iugulat deſideria carnis qđ miraculū eſt ita viuere in carne. Q; vero ſic viuo in fide.i. per fidem filii dei viuo, & non p opera legis,ſed per dilectionem Chriſti:qui dilexit me,hominem pſonaliter vniens ſibi. Viuo etiam & p traditionē:quia Chriſtus tradidit ſemetipſum in mortē pro me redimendo a morte:qđ non poterat effici per legē. Et quia per fidem viuo: & non per legē:igitur non reduco legem.qđ tamen ſic ponit. Non abiicio gratiam dei: qa reducere legē eſſet abiicere gratiā. Ideo nō reduco legem quia non per legem iuſtitia. Si enim per legem eſſet iuſtitia:ergo Chriſt⁹ gratis.i.ſuperflue mortuus eſt vt iuſtificaret:cū p legem habeatur iuſtitia: ſed Chriſtum ſupflue mortuū nolletis concedere.

Capitulum.III.

O Inſenſati Galatę: quis vos faſcinauit nō obœdire veritati? Ante quorum oculos Ieſus Chriſtus proſcriptus eſt: & in vobis crucifixus. Hoc ſolum a vobis volo diſcere. An ex operibus legis ſpiritū accepiſtis:an ex auditu fidei? Sic ſtulti eſtis:vt cū ſpiritu cœperitis:nunc carne conſummamini. Tanta paſſi eſtis ſine cauſa: ſi tamen ſine cauſa. Qui ergo tribuit vobis ſpiritū, & operat᷑ virtutes in vobis: ex operibus legis, an ex auditu fidei? Sicut
ſcriptum eſt. Credidit Abraham deo: Geñ.xv. Roma.iiii.
& reputatum eſt ei ad iuſtitiā. Cogno Iacobi.ii.
ſcite ergo qa q ex fide ſunt hi ſūt filii Abrahae. Prouidens aūt ſcriptura qa ex fide iuſtificat gentes deus: pręnunciauit Abrahę, quia benedicent᷑ in te
omnes gentes. Igitur qui ex fide ſunt Geñ.xxii.
benedicent᷑ cū fideli Abrahā. Quicūq; enim ex operib⁹ legis ſunt:ſub ma
ledicto ſunt. Scriptum eſt enī. Male Deu.xxvii.
dictus omnis † qui nō permanſerit in †homo.
omnibus quae ſcripta ſunt in libro legis:vt faciat ea. Quoniā autē in lege
nemo iuſtificatur apud deum manife Abacuc.ii.
ſtum eſt:quia iuſtus ex fide viuit. Lex Roma.i.
autem nō eſt ex fide:ſed qui fecerit ea Hebr.x.
viuet in illis. Chriſtus autem nos redemit de maledicto legis: factus pro nobis maledictum:quia ſcriptum eſt.
Maledictus omnis † qui pendet in li †homo.
gno,vt in gentibus benedictio Abrahę fieret in Chriſto Ieſu: vt pollicitatione ſpiritus accipiamus per fidem.

Hebr.ix. Fratres ſecundum hominem dico:ta-
men hominis confirmatum teſtamen
tum nemo ſpernit aut ſuperordinat.
Abrahæ dictę ſunt ꝓmiſſiones:& ſe-
mini eius. Nõ dicit & ſeminibus, qua
ſi in multis: ſed quaſi in vno & ſemini
tuo qui eſt Chriſtus. Hoc autem dico
teſtamentum cõfirmatum a deo: quæ
poſt quadringentos & triginta an-
nos facta eſt lex: non irritum facit ad
euacuandam promiſſionem. Nam ſi
ex lege hęreditas: iam non ex promiſ
ſione. Abrahæ autem per repromiſſio
nem donauit deus. Quid igitur lex?
Propter trãſgreſſionem poſita eſt: do
nec veniret ſemen cui promiſerat, or-
dinata per angelos in manu mediato
ris. Mediator autem vnius non eſt: de
us autem vnus eſt. Lex ergo aduerſus
promiſſa dei? Abſit. Si enim data eſ-
ſet lex quæ poſſet viuificare: vere ex
De pe.diſt. iij. totam. lege eſſet iuſtitia. Sed concluſit ſcri-
ptura omnia ſub peccato: vt promiſ-
ſio: ex fide Ieſu Chriſti daretur credẽ
tibus. Prius autẽ q̃ veniret fides ſub
lege cuſtodiebamur: concluſi in eam
xxiij. q. iiij. hęc aũt-§- ex his. fidem quæ reuelãda erat. Itaq; lex pæ
dagogus noſter fuit in Chriſto: vt ex
fide iuſtificemur. At vbi venit fides
iam nõ ſumus ſub pędagogo. Om̃es
De ꝯ'e. diſ. iiij. quõ in ſi. xxix. q. ij. in prin. enim filii dei eſtis per fidem, in Chri-
ſto Ieſu. Quicunq; enim in Chriſto ba
De piu. ſer uorũ. ca. j. ptizati eſtis: Chriſtum induiſtis. Non
eſt Iudęus neq; gręcus: non eſt ſeruus
neq; liber: non eſt maſculus neq; fœ-
mina. Omnes enim vos vnum eſtis in
Chriſto Ieſu. Si autem vos Chriſti: er
go ſemen Abrahę eſtis ſecundum ꝓ-
miſſionem hęredes.

ET quandoquidem per fidem iuſti
tia: & non per legem: O inſenſati
Galatę, quis vos faſcinauit vt nõ
crederetis veritati. Veritatem habetis in
vobis, ſcilicet fidem Chriſti quæ vere iu-
ſtificat & non creditis ei. Faſcinatos di- Faſcinati.
cit accuſans inſipientiam eorum: non eñ
differunt a vetulis quæ credunt quoſdam
faſcinatores ſolo viſu poſſe corrumpere
quos volũt. Vos dico faſcinatos ante ocu-
los quorum (quia ipſam veritatem habe-
tis & cognoſcitis) & in oculis veſtris Chri
ſtus Ieſus proſcriptus eſt. Proſcriptus dici Proſcript⁹ qs dicatur
tur qui a regno & hæreditate ſua depelli-
tur. Ii autem Chriſtum a regno & hęredi-
tate ſua depellebant: dum ſeipſos in qui-
bus regnare debebat, & qui eius erant hæ-
reditas Chriſto ſubducebant. Non ſolum
proſcriptus: ſed etiam Chriſtus eſt in vo-
bis crucifixus. Non enim magis viluit
Chriſtus in oculis Iudęorum & Pilati, q̃ in
vobis qui ſic eum contemnitis. Vel ita. An
te oculos quorum Chriſtus proſcriptus
eſt in aliis, quos malo exemplo deprauaſtis
& etiam in vobis ipſis qui Chriſtum repel
litis a vobis. Et licet ita ſit proſcriptus, ta-
men ipſe pro vobis eſt crucifixus: nec ita
eſſet proſcribendus. Hoc euidenter inſe-
ruit: modo reuertit̃ ad illud. O vos inſen-
ſati, licet modo ſatis probauerim fidem va
lere: legem irritam eſſe: & licet vos inſen
ſati ſitis, tamen voſipſos faciam confiteri,
& ꝓbare ꝙ ex fide ſit iuſtitia & non ex le-
ge. Qđ ſic ait. Multa alia occurrũt ꝑ quæ
hoc probare poſſem, ſed hoc ſolum ſuffi-
cit & hoc volo diſcere a vobis, an accepi-
ſtis ſpiritum ſanctum ex lege, an ex fide? Ex
lege non: quia vos gentiles legem non ha-
buiſtis. Et non ita ſimpliciter ponit, ſed ad
dit ex operibus legis: an ex auditu fidei de
primens legem cuius opera erant impor-
tabilia: commendans fidem quæ facillime
ex ſolo auditu habetur. Et cum ex fide ſpi
ritum accepiſtis: ſic modo ſtulti eſtis: vt
cum per ſpiritum cœperitis ſaluari: nunc
carne, id eſt per carnalem legem conſum-
memini, id eſt perficiamini. Plurimum de-
ſipitis cum illud quod minus eſt (ſcilicet
incipere) ſpiritui datis: & illud qđ maius
(id eſt perficere) attribuitis carni. Et quia
per carnem conſummationem quæritis: ſi
ne cauſa eſtis paſſi tãta. Vos quidem mul-
ta paſſi eſtis ab infidelibus: ſed fruſtra. *Si-
ne* cauſa dico vos tanta paſſos: tamen hac
conditione ſi ſine cauſa. i. ſi incorrigibiles
eſtis. *Si* eñ pœniteatis: præſto eſt indulgẽ-
tia. Et ſic dicẽs releuat ſpem eorum. Per il-

los quos ex fide ſola ꝓbauit habere ſpiritū quia nunq̄ legem habuerant. Vult modo ꝓbare de ſe ꝙ cum vtrūq; habuerit legem & fidē: per fidē tamē ſpiritū accepit non ꝑ legem: qđ niſi ꝓbaret dubietatem relinqueret. Vnde ſic ait. Quandoquidē vos ex fide ſpm̄ accepiſtis & non ex lege: ergo Paulus qui tribuit vobis ſpm̄.i.per manus cuius accepiſtis ſpiritū ſanctū: & qui operat̄ virtutes & miracula in vobis, dicite modo an ex operibus legis habuit ſpm̄? an ex auditu fidei? Ex vobis per ſimile iudicare poteſtis: quia ex fide non ex lege: licet vtrūq; habuerit. Ex fide habetur ſpiritus. Ex fide habetur iuſtitia: & ex fide promiſſio. Litera ſic iungitur. Ex fide ſic habetur ſpiritꝰ: ſicut ex eadem fide habetur iuſtitia. Iuſtitia vtiq; ex fide. Nā Abrahā credidit deo, id eſt fidē habuit: & hoc credere reputatū eſt ei ſufficiens ad habendam iuſtitiam. Et quia Abrahā per fidē habuit iuſtitiam, ergo cognoſcite: quia quicūq; ſunt ex fide, & non ex lege (ſicut nec Abrahā tunc erat) ii per fidē ſunt filii Abrahę.i.iuſti: qa imitatores fidei ſunt Abrahę. Non ſolum per fidem habet̄ ſpiritus & iuſtitia: ſed etiā in fide habetur benedictio: ſicut ibi legit̄. O Abrahā in te.i.in ſimilitudine fidei tuę, benedicent̄ non ſolum Iudęi: ſed etiam om̄es gentes. Sed anteq̄ ponat hanc auctoritatē, prædicit quomodo intelligendum ſit illud in te, dicens. Scriptura in Geneſi ꝓuidens .i. oſtēdens deum prouidiſſe: ſic em̄ ab ęterno deus deliberauit: prouidens inquā hoc quia.i.ꝙ deus iuſtificat non ſolū filios carnis Abrahę: ſed etiā gentes: iuſtificat dico non ex lege: ſed ex fide. Illa ſcriptura longe ante tēpus gratię pręnunciauit.i. oſtendit deum prænunciaſſe Abrahę: quia in te per imitatam fidem benedicentur omnes gentes. ¶Notandum eſt ꝙ cum debeat probare de benedictione ait. Iuſtificat ex fide: intelligens ꝙ vbi pręcedit iuſtitia: ibi ex neceſſitate ſequit̄ benedictio. Qđ hic vocat benedictionē, idē intelligit ꝓmiſſionē: teſtamentum, hęreditatem. Pręterea videndum eſt ꝙ non incongruo ordine ex fide prius habetur ſpūs, dehinc iuſtitia. Ad vltimū benedictio. Poſt fidem enim ſtatim dat̄ ſpiritus: ſine quo nemo poteſt bene opari. Dehinc per adiuuantem ſpm̄ ſequunt̄ opera iuſtitię. Poſt iuſtitiam ſequitur benedictio id eſt iuſtorum operum retributio. Et qa ſcriptura ſic ait per fidem mediante iuſtitia benedictionē conſequi: igitur ii q ſunt ex fide.i.qui eſſe ſuum collocāt in fide: qđ vtiq; Dauid & multi alii cū eſſent ſub lege: ſubſiſtere tamen habebant ex fide. Ii vtiq; qui ſunt ex fide benedicent̄ cū Abrahā, non circūciſo, ſed fideli.i.nō per legem, ſed per fidem. Nec hoc prętereūdū eſt ꝙ Abrahā ex fide iuſtificatus ſit priuſq̄ circūciſus fuerit. Vere ex fide ſolū habet̄ benedictio: nam ex lege non habetur, ſed potius maledictio. Quicunq; enim ſunt.i. ſubſiſtere ſe credūt ex operibus legis: ii ſunt ſub maledicto. Et hoc ꝓbat. Vere ſunt ſub maledicto. Nā ita ſcriptū eſt in Deuteronomio.i. in abbreuiatione legis: quando Moyſes datam legem breuiter recapitulauit. Et om̄ibus præceptis collectis poſtea ait. Omnis ille qui non permāſerit in omnibus quę ſcripta ſunt in libro legis huius (non dico ꝑmanſerit voluntate: ſed ita vt faciat om̄ia ea) maledictus ſit. Et hoc dicēs Moyſes idē erat ac ſi diceret. Hanc legem nō trado vobis ad habendā in ea iuſtificationē: ſed ad deprimendā duritiam veſtrā. Et ſcitote fugiendū vobis eſſe ad gratiam vt maledictū legis euacuet gratia Chriſti. Ipſe etiā Petrꝰ dicit tātū eē onus legis: quātū nec ipſi patres eoꝝ portare potuerūt. ¶Probauit modo ꝑ Abrahā & Moyſen iuſtitiā haberi ex fide & benedictionē: hoc vtrūq; eſſe ex fide iterū ꝓbat ꝑ Abacuc. Et conſiderandū eſt quomodo fidē ſemp ꝓ̄ferat legi: & ꝑ Abrahā qui fuit ante legem, & ꝑ Moyſen eiuſdē legis datorē: & ꝑ Abacuc ſub ipſa lege viuentē. Ex fide habet̄ iuſtificatio. Qꝫ autem in lege nemo iuſtificat̄ (non dico apud exiſtimationē hominū) ſed apud deū, manifeſtum eſt in Abacuc: quia ait ꝙ ex fide ſit homo iuſtus: & qui iuſtus eſt, viuit.i.ꝓmiſſam benedictionem appręhendit: & ſi ex fide ſola iuſtus viuit: tunc non ex lege. Opponeret ille: verum quidē ꝙ per fidē oportet iuſtificari hominē: ſed tamen lex adiuuat fidem, & quodāmodo neceſſaria eſt fidei. Qđ ita infert. Ex fide viuit iuſtus non ex lege. Lex autem non eſt.i.non pendet ex fide, nec vllū adiumentū eſt fidei. Sed vultis ſcire quid melius faciat? Hoc ſcilicet q fecerit ea quæ lex præcipit viuet in illis.i. qđ habet dimittetur ei: ſed nihil merito le

gis augmentabiť ei. Quia dixerat ſuperiꝰ.
Maledictus oĩs qui non fecerit pręcepta le
gis:diceret ille. Quãdoquidem Moyſes ſic
ait.Licet ſimus in fide:neceſſe tamen eſt vt
faciamus legem ne maledictũ Moyſi incur
ramus. Contra hoc Paulus. Licet Moyſes
maledixerit omni non facienti legem:nõ ta
men ideo adhęreatis legi:Chriſtꝰ enim re-
demit nos de illo maledicto legis:quod &
Moyſes cũ malediceret intellexit.Redemit
nos Chriſtus factꝰ pro nobis redimendis:
Chriſtꝰ ꝓ nobis factꝰ eſt maledictum.
non ſolũ maledictus:ſed etiã maledictũ. Si
quis eñ crucifigẽtium Chriſtũ voluit ma
ledicere alicui:maledicebat dicẽs. Sic tibi
contingat quomodo illi crucifixo. Vere ꝓ
nobis factus eſt maledictũ:qa ſcriptũ eſt in
Deuteronomio.Omĩs qui pendet in ligno
ſit maledictus. Chriſtus autem in ligno pẽ
dens: non vtiq; ex culpa proprii criminis:
ſed in eo ſolo maledictus ꝙ pœnã maledi-
cti ſuſtinuit.Moyſes enim pręceperat vt ſi
quis reus damnaretur:in ipſa damnatione
ipſi malediceretꝛ. Vel ita.Oĩs qui pendet in
ligno ſit maledictus. Deus enim primo ho
mine creato benedixit ei ſi in obœdientia
perſtitiſſet:ſed qa peccauit maledixit ei:qđ
maledicere nihil aliud fuit niſi ſpoliare eũ
de conceſſa impaſſibilitate & immortalita
te.Chriſtus vero carnẽ veteris Adę aſſu-
mens fuit maledictꝰ: quia paſſibilis & mor
talis.Qđ in eo palã fuit,dũ in ligno pepen
dit,pati enim nõ poſſet:ſi impaſſibilis eſſet.
Obiiceret ille gẽtilis. Et ſi Chriſtus ſoluit
maledictũ legis,nobis nõ habẽtibus legem
nihil ꝓfuit.Contra hoc Paulus Chriſtꝰ re
demit nos: vt ſicut in Iudęis,ſic in gentibꝰ
fieret benedictio.i.repromiſſio Abrahę ha
bẽda in Chriſto Ieſu non ꝑ legẽ.Fieret di-
co promiſſio:ita vt accipiamꝰ pollicitatio-
nẽ.i.rem frequẽter pollicitam.Pollicitatio-
nem dico ſpũs.i.factam nobis per ſpm̃. Vel
ſpũs,qa iã ſpm̃ ſanctũ ꝑ quẽ iã partim dei-
ficamur arrã habendę beatitudinis accepi
mus.Accipiamus dico nõ ꝑ legem: ſed ꝑ fi
dem.Qđ modo probauit per auctoritatem
legis & prophetę.ſ. per fidem accipere be-
nedictionẽ:idẽ ꝓbat ꝑ legẽ humanę conſue
tudinis dicens.Quia ſicut teſtamentũ cu-
iuſlibet hoĩs legaliter factũ deſtrui nõ po-
teſt:ita lex teſtamentũ dei irritũ facere.nõ
poteſt.Qꝫ ſi obiiciunt legem eſſe antiquio
rem hoc teſtamento & vetus nõ debere de
ſtrui per nouũ:nihil dicunt:cum hęc ꝓmiſ
ſio facta ſit Abrahę longe ante legem. Lite
ra ſic iungitur.Qđ per auctoritates modo
probaui:idem fratres nunc dico ſecũdum
hominẽ.i.per humanas conſuetudines af-
firmo ſic.Teſtamentũ hoĩs licet ſit cuiuſli
bet vilis hominis:tamen teſtamentum hoc
confirmatũ.i. legaliter factũ, vt ſint ibi te-
ſtes:moriturus teſtator &c. Hoc teſtamen
tũ nemo ſpernit vt inexpletũ deſerat. Aut
nemo ſuper hoc,aliud teſtamẽtũ ordinat.
Et ſicut teſtamẽtũ hoĩs nemo deſtruit: ita
lex teſtamentũ dei nõ facit irritum.Anteq̃
hoc ponat pręmittit ꝙ vere teſtamentum
dei factũ ſit,& poſtea ꝙ teſtamentum anti-
quius lege fuerit. Teſtamentũ hoĩs nemo
ſpernit:teſtamentũ aũt a deo factum eſt:qa
Abrahę dictę ſunt promiſſiones.Non dicit
ꝙ de diuerſis fuerint promiſſiones: ſed idẽ
multis repetitionibus & diuerſis tempori-
bus eſt pollicitũ. Abrahę dictę ſunt ꝓmiſ-
ſiones:& ꝑ Abraham dictę ſunt ſemini eiꝰ
id eſt Chriſto.Sicut quando promittiť pa-
tri fœcunditas filiorũ,augmentũ hęredita
tis,licet filius eius nondũ ſit:tamẽ in patre
promiſſio ſit filio.Promiſſio facta eſt ſemi-
ni:hoc dicit & non dicit facta eſt ſeminibꝰ.
Vel ita.Semini dicit,non dicit in ſeminibꝰ
quaſi in multis debeãt hæreditare gentes:
ſed quaſi in vno.i.ſemine tuo hęreditabũt
gentes:qui ſemen eſt Chriſtus.Bona eſt re
latio,quia proprium ſequitur. Hic oſtẽdit Nota elegãtię regulã.
teſtamentum dei factum eſſe ad Abraham.
nunc oſtendit teſtamentum eſſe antiquius
lege.Dico ꝓmiſſiones factas Abrahę: de eo
dem autẽ dico ꝙ hoc teſtamentũ confirma
tum eſt a deo:iurauit enim deꝰ illud ſe im
pleturum.Hoc inquã teſtamentum lex nõ
facit irritum:quę poſt quadringẽtos & tri
ginta annos facta eſt.Si enim teſtamentum
cuiuſlibet hominis non ſit irritum:quanto
magis teſtamentũ dei qđ cum iuramento
pollicitus fuit:& Abrahę tãto viro & tan
ta antiqtate tẽporis irritũ nõ erit. Lex nõ
facit irritum ad euacuandam ꝓmiſſionem
.i.vt euacuetur ꝓmiſſio. Qđ ait lex nõ fa-
cit irritum,ſic debemus intelligere facit ir
ritum: vt ipſa lex iuſtificet:benedictionem
tribuat:ſicut per fidem fieri promiſſum eſt
Abrahę. Vere euacuetur promiſſio:ſi teſta
mentum ſit irritum per legem.Nam ſi hę-
reditas habetur ex lege (quod tamen eſſe

nequit)ſi ex lege:iam nõ habetur ex repro
miſſione.Qꝫ ſi non ex repromiſſione:falſus
eſt deus qui promiſit.qđ ſi ita eſt:ergo nec
vllo modo habetur.Sed verus eſt deus qui
promiſit:ergo ex repromiſſione eius & nõ
ex lege.Si ex lege,nõ ex repromiſſione: ſed
ex repromiſſione habeť. Vere ex repromiſ
ſione:quia Abrahę donauit deus hęredita
tē per repromiſſionē: ergo non per legem.
Et quia probo per legem,nec iuſtitiam,nec
haberi benedictionem:igitur oppones mi-
hi quid profuit lex? Fruſtra videť eſſe data
cum neq; iuſtificet neq; ſaluet. Verũ quidē
ait Paulus ꝙ neq; iuſtificat:neq; ſaluat:nec
tamē ideo inutilis: qa poſita eſt ꝓpter trāſ
greſſiones multiplicandas: addidit eñ pec
catũ ꝑuaricationis qđ non erat. Et neceſſe
erat vt abũdarent tranſgreſſiones. Vbi.n.
abundauit delictum:ſuperabundauit gra-
tia. Vel ita. Poſita eſt lex propter vitandas
tranſgreſſiones:lex enim puniēs reũ time-
re facit peccatũ.Iterum ille.Si propter trāſ
greſſiones:ergo lex vtilis tenenda.Minime
Lex ad tp̄s fuit poſita
ait Paulus: quia lex ad tempus poſita eſt,
donec veniret ſemen.i.Chriſtus de quo ait
In ſemine tuo &c.cui ſemini promiſerat.i.
promiſſio facta fuerat.Lex dico ordinata.i.
non permanſura:ſed ſecundũ ordinem ſu-
um in tempore diſpoſita. Prius eñ lex na-
turalis: dehinc iſta lex ſcripta. Ad vltimũ
gratia,ordinata dico per angelos.i.p Moy
ſen & Aaron,qui fuerunt nuncii dei ad po
pulum: Vel per cęleſtes angelos:quorũ mi
niſterio tradita fuit lex Moyſi.Iterum ille.
Qđ per angelos factum eſt: deſtruere ma-
lum eſt.Contra hoc Paulus. Ita dico p an-
gelos ordinata vt eſſet in manu.i.in pote-
ſtate mediatoris Chriſti. Angeli enim qui
cunq; fuiſſent hoc voluerunt, vt veniente
fide euacuaretur lex. Et quia modo dixe-
rat mediatoris: qui enim medius eſt duas
extremitates coniũgens: videtur diuerſus
eſſe ab iis quæ coniungit: ne putareť Chri
ſtus dum mediator eſſet inter deum & ho
minem:vel non eſſe deus, ſed aliud a deo:
cui coniungebat hominem. Vel ſi deus eſ-
ſet putarentur duo,vnus qui coniungeret
medius duo extrema:alter deus cui coniũ
geretur homo.Et ad remouendũ hoc ſub-
dit.Dico mediatoris:mediator autem con
cedo ꝙ non eſt vnius rei tñ mediator, ſed
duarum extremitatum: quia propter vnũ
non diceretur medius:& licet non ſit vniꝰ
mediator,ſed duorũ:tamen propterea non
ſequitur ꝙ ſint duo dii:ſed vnꝰ tñ eſt deꝰ.
Vel aliter.Lex eſt poſita in manu mediato
ris:hic autem mediator non eſt vnius.i.iu
daici populi tñ:ſed eſt vnus,id eſt ęque gē
tilis ſicut Iudęi.Hoc inde conſtat, quia eſt
deus tam bene gentilis ſicut Iudęi.Infert a
ſuperiori: quia teſtamentum hominis ne-
mo ſpernit:aut ſuperordinat. Teſtamentũ
autem ante legem factum eſt:ergo lex non
deſtruit promiſſa dei.Sed hoc ſub interro
gatione ſic ponit:an fatendum eſt ꝙ lex ſit
aduerſus ꝓmiſſa dei: vt per legem habea-
tur quod per fidem ꝓmittitur? Abſit hoc
vt lex ſic aduerſetur promiſſis dei, vt effi-
ciat benedictionem quæ per fidem promit
titur. Vere lex non eſt aduerſus promiſſa
dei:vt poſſit benedictionē dare.Nam ſi lex
data eſſet quæ poſſit viuificare.i.i. promiſ
ſam benedictionem dare:tunc vere iuſtitia
eſſet ex lege, niſi enim iuſtitia præceſſerit:
benedictio nequit appræhendi: ſed ex le-
ge non eſt iuſtitia.Scriptura enim conclu-
ſit.i.oſtendit concluſa. Vel ſcriptura.i.ea-
dem lex & per additum peccatũ quaſi vio-
lenter concluſit, & concluſa eſſe oſtendit
omnia ſub peccato: ideo oĩa concluſa ſunt
ſub peccato,vt ſic concluſi crederent:& il-
lis tandem credentibus daretur promiſſio
id eſt promiſſa benedictio,nõ ex lege,ſed ex
fide Ieſu Chriſti. poſſet enim putari ꝙ li-
cet crederent,non tamē merito fidei accipe
rent benedictionem. ¶Nota ideo conclu-
ſit omnia ſub peccato vt crederent: niſi.n.
homines ita ligarentur ſub vinculo pecca
ti,ꝙ nec viribus ſuis reſpirare poſſent:nũ-
q̄ ad miſericordiam quæ in fide conſtat:
confugerent. Sed q̄uis lex viuificare non
poſſit:tamen opportuna fuit: quia priuſq̄
veniret fides nos Iudęi poſiti ſub lege cu-
ſtodiebamur.i.ſub cuſtodia legis nutrieba
mur ad venturam gratiam. Sub lege dico
concluſi,id eſt cōſtricti in carcere velut ſer
ui.Minabatur enim pœnam,non promitte
bat requiem. Cuſtodiebamur dico ex hac
cuſtodia tranſituri in eam fidem quę tũc fi
guris legis velata, erat reuelanda p Chri-
ſtũ.Et qa ſub lege cuſtodiebamur ĩ fidē ita
ꝙ lex fuit pędagogꝰ noſter:nutriēs nos po
nēdos ĩ Chriſto: ideo in Chriſto vt nos Iu
dęi iuſtificemur ex fide Chriſti nõ ex lege.

Pędagog⁹ dicit nutri tor pueri. Pędagogus dicitur nutritor pueri:q ſemp
ſequitur pedem eius.Similiter lex pędago
gus noſter fuit:nutriens pueritiã & ſimpli
citatem noſtram : ſicut ſolet puer nutriri
verberibus & minis. Nos pueri eram⁹ ſub
pędagogo.At vbi.i.poſtq̃ venit fides.i. ma
turitas morũ,& iam adulti ſumus:nos Iu-
dęi iam non ſumus ſub pędagogo.i.ſub le-
ge.Ideo nos Iudęi amplius non ſumus ſub
lege: quia vos omnes Galatę gentiles eſtis
filii dei per fidẽ habitã in Chriſto Ieſu nõ
minus q̃ nos.Et ſi vobis nihil min⁹ eſt apd̃
deũ per fidẽ q̃ nobis:fruſtra teneremus le-
gem quę per nos probaẗ nihil conferre no
bis. Q̃ ſi nos Iudęi legem quia inutilẽ di-
mittimus:vtiq̧ vos qui non habuiſtis inſa
nia eſſet apprę hẽdere.Bene dico vos filios
dei in Chriſto Ieſu. Quicũq̧ enim baptiza
ti eſtis in Chriſto.i. in inſtitutione Chriſti
Ieſu:induiſtis Chriſtũ. Induere dicit. Ho-
mo enim p peccatũ nudus & pœnuriã pa-
titur & ignominiã:ſed in baptiſmo veniẽs
ad Chriſtum induit eũ,& ad tegẽdam nu-
ditatẽ ſuam & ad gloriam.Bene dico qui-
cũq̧:Non eſt enim Iudęus neq̧ gręcus:Nõ
eſt ſeruus neq̧ liber.Non eſt maſculus ne-
q̧ fœmina.i.non natio,non conditio, nõ ſe
xus differens eſt in fide Chriſti.Omnes.n.
vos vnum corpus eſtis per fidẽ in Chriſto
Ieſu.Si autem vos eſtis Chriſti:cũ Chriſt⁹
ſit Abrahę.Supra enim dictum eſt: & ſemi
ni tuo qui eſt Chriſtus : ergo per Chriſtũ
vos gẽtiles eſtis ſemen Abrahę.Et ſi ſemẽ:
ergo hęredes benedictionis eius:non per le
gem:ſed ſecundũ promiſſionẽ.¶In eodẽ qd̃
ſuperius probauit adhuc immoratur:ſicut
enim probauit non amplius reuertendum
eſſe ad legẽ,quia pędagogus fuit. Fide au-
tẽ pfectis,pędagogo nõ eſt opus. Idem ad-
huc aliis rationibus probat.ſ. Iudæos non
amplius debere operari ſub lege : ppterea
quia lex loco tutoris & actoris fuit:quo tu
tore & actore non indiget maturitas fidei
Et hoc probat per ſimilitudinẽ pupilli:quẽ
pater moriẽs ſub tutore & actore eſſe diſ-
ponit:donec maturitas ętatis faciat eũ di-
Tutor. gnum libertate. Tutor pueri dicitur, qui
contra impugnantẽ tuetur eũ, ne exhęre-
dari poſſit.Actor pueri dicitur:vel idẽ,vel
alius:ſed pro diuerſa cauſa,ſcilicet qa agit
& diſpenſat bona pupilli . Soluit cenſus:
Reſpondet pro eo in cauſis . Lex ſimiliter
tutor & actor dicitur . Homines enim pa-
rum habentes diuinæ cognitionis:& in eo
dem ſatis miſeri & pupilli indigebant pri⁹
lege quæ cõſtringeret eos vt ſeruos:vt ſub
hac diſtrictione nutriti migrarent ad per-
fectionem fidei:& tunc lex erat eis tutor p
præcepta quę dabat dicens. Ne facias hoc
& illud:qd̃ ſi feceris,morte morieris. Sic p
data præcepta tutabaẗ eos lex,& defende-
bat contra irruentia vitia: a quibus timo-
re ceſſabant,nõdum dilectione . Lex etiam
erat eiuſdem populi actor:per ſacrificia q̃-
bus agebatur apud deum: vt expiarentur
a peccatis.Litera ſic iungitur. Non ſolum
per id qd̃ pręmiſſum eſt,ſcilicet quia lex pę
dagogus fuit:probo non vltra manendum
eſſe ſub lege : ſed etiam per hoc q̧ lex lo-
co tutoris & actoris fuit : quibus quia vl-
tra non indigemus:legem tenere iniuſtum
eſt.Vel aliter iungitur vt ſit aduerſa ſen-
tentia,ita. Quia vnũ ſumus in Chriſto, &
per fidem ſemen Abrahę ſumus:verũ qui-
dem eſt quia propter hęc non iam debem⁹
tenere legem: ſed tamen neceſſaria fuit dũ
tutore & actore adhuc pupilli indigeba-
mus. Et ſecũdũ hanc continuationẽ cauſa
quę pri⁹ nõ erat reddita modo ſupplebiẗ.

Capitulum.IIII.

Dico autem:Quãto tem
pore hæres paruulus
eſt, nihil differt a ſer-
uo cũ ſit dominus oĩ- xxiiii.q.iiii
um: ſed ſub tutoribus quidã ver. ebionitę.
& actoribus eſt vſq̧ ad pręfinitũ tem
pus a patre . Ita & nos cum eſſemus De cõſe.di. iiii. pprie
paruuli : ſub elementis mũdi eramus iuſſi.
ſeruientes.At vbi venit plenitudo tẽ-
poris,miſit deus filium ſuum factum
ex muliere , factum ſub lege : vt eos
qui ſub lege erant redimeret: vt ado-
ptionem filiorum reciperemus.Quo-
niam autem eſtis filii dei : miſit deus
ſpiritum filii ſui in corda veſtra†cla- †noſtra. Mar. xiiii.
mantem Abba pater . Itaq̧ iam non Roma.viii
eſt ſeruus ſed filius. Q̃ ſi filius & hę
res per deum. Sed tunc quidem igno
rantes deum:his qui natura non ſunt
dii,ſeruiebatis. Nunc autem cum co-

gnoueritis deũ (immo cogniti eſtis a deo) quomodo conuertimini iterum ad infirma & egena elementa quibus denuo ſeruire vultis? Dies obſeruatis, & menſes, & tempora, & annos. Timeo† ne forte ſine cauſa laborauerim in vobis. Eſtote ſicut ego: quia & ego ſicut vos. Fratres obſecro vos; nihil me læſiſtis. Scitis autem quia per infirmitatem carnis euangelizaui vobis iampridem: & tẽptationem veſtram in carne mea non ſpreuiſtis; neq; reſpuiſtis: ſed ſicut angelum dei accepiſtis me: ſicut Chriſtum Ieſum. Vbi eſt ergo beatitudo veſtra? Teſtimonium enim perhibeo vobis: quia ſi fieri† potuiſſet oculos veſtros eruiſſetis & dediſſetis mihi. Ergo inimicus vobis factus ſum, verum dicens vobis? Aemulantur vos non bene: ſed excludere vos volunt, vt illos æmulemini. Bonum autem æmulamini in bono ſemper: & non tm̃ cum præſens ſum apud vos. Filioli mei quos iterum parturio, donec formetur Chriſtus in vobis. Vellem autem eſſe apud vos modo, & mutare vocẽ meam, quoniam confundor in vobis. Dicite mihi, qui ſub lege vultis eſſe. Legem non legiſtis? Scriptum eſt enim quoniã Abrahã duos filios habuit: vnũ de ancilla: & vnũ de libera. Sed qui de ancilla ſecũdum carnem natus eſt: qui autem de libera per repromiſſionem. quæ ſunt per allegoriam dicta. Hęc enim ſunt duo teſtamenta. Vnũ quidem in mõte Sina in ſeruitutẽ generãs: quę eſt Agar. Sina enim mons eſt in Arabia: qui coniunctus eſt ei qui nũc eſt Hieruſalem: & ſeruit cũ filiis ſuis. Illa autẽ quę ſurſum eſt Hieruſalem, libera eſt, quæ eſt mater noſtra. Scriptum eſt enim: Lętare ſterilis quę nõ paris: Erumpe & clama quæ nõ parturis: quia multi filii deſertę magis q̃ eius quæ habet virum. Nos autem fratres ſecũdũ Iſaac promiſſionis filii ſumus. Sed quomodo tunc is qui ſecundum carnem natus fuerat, perſequebatur eũ qui ſecundum ſpiritum: ita & nunc. Sed quid dicit ſcriptura. Eiice ancillam & filium eius. Non enim hęres erit filius ancillæ, cum filio liberæ. Itaq; fratres non ſumus ancillę filii, ſed liberæ: Qua libertate, Chriſtus nos liberauit.

[Margin: †habet vos. — †poſſet. — Gene. xxi. — Sina mõs eſt in Arabia. — Eſaiæ. liiii. — xxiiii. q. iiii. qui ſcd̃m carnem. Ro. ix. — Gene. xxi. xxxii. q. ii. non ols. &. q. iiii. recurrat.]

Dixerat quidem non amplius opus eſſe pędagogo: ſed cauſam nõ poſuerat quare: quam hic ſubdit dicens: Licet vos modo vnũ in Chriſto pędagogo non egeatis: tamen dico ꝙ vos iã indiguiſtis. Sicut videtis ꝙ quantocunq; tempore ſecũdũ diſpoſitionem patris paruulus eſt: hic qui eſt hęres futurus quãto tempore ſiue. xx. ſiue. xv. paruulus eſt. Licet ſit deſtinatus hęres, tamẽ nihil differt a ſeruo: quia ſępe conſtringitur & verberatur a tutore ſuo: cum. i. q̃uis futurus ſit domin⁹ omniũ: nihil differt: ſed pupillus ille eſt ſub tutoribus qui tuentur hęreditatem eius ne violenter auferatur: & ſub actoribus q cauſas pro eo agunt; & de hęreditate eius diſponũt. Eſt vtiq; ſub illis vſq; ad tempus qđ pręfinitum eſt a patre ſuo. i. q̃diu pater ſuus conſtituit eum eſſe alieni iuris. Cõſuetudo enim erat vſq; ad xx. & ii. annos puerũ eſſe ſub patrono: ne diſſiparet illicite ſubſtantiam ſuam. Quia Paulus nõ adaptat omnẽ ſimilitudinẽ: bonũ eſt vt adaptemus ſingula. Quãto tẽpore: hoc enim fuit a primo homine vſq; ad Chriſtum: hic qui eſt futurus hęres. ſ. Iudaicus populus: cui erat repromiſſa ſalus q̃diu hic hęres eſt paruulus omni tẽpore vſq; ad Chriſtum, in cognitione dei paruulus fuit: & cũ paruulus eſt, nihil differt populus ille a ſeruo. Si enim pręcepta ſibi faceret, vitabat pœnã: ſin autẽ, torquebat vt ſeruus aſperrime: nihil interim differt a ſeruo licet ſit futurus dominus omniũ bonorũ hęreditatis: ſic populus ille preſſus ſeruitute legis: ſi de lege tranſiret ad

[Margin: Iudęi erãt futuri hæredes cęleſtis patrię.]

fidem,conſtituēdus erat dominus cęleſtis hęreditatis. Paruulus nihil differt a ſeruo: ſed eſt ſub tutoribus & actoribus.i. ſub lege quę tutatur eū p pcepta: & agit pro eo p ſacrifícia. Eſt vtiq ſub illis vſq ad tēpus qđ pfinitū a deo patre:in quo tēpore de ſeruitute legis trāſferretur ad libertatē fidei.Et quēadmodū paruulus hęres ſub tutoribus & actoribus eſt: ita & nos cū eſſemus paruuli in cognitione dei, eramus nō liberi,ſed ſeruiētes ſub elemētis.i.ſub legalibus.Quia ſicut puer p elemēta alphabeti tranſit ad cognitionē literarū:ſic p legē transeūdū erat ad cognitionē dei in fide habendā. Elemētū dicit̄ vel quaſi eleuamentū:per hoc enim ad ſciētiā quis eleuatur. Vel quaſi elimētū ab elimo elimas. Vel qſi hylementū:hyle eīm materia. Eramus ſub elementis mūdi.i.quę lex & mūdana promittebat,& carnalia docebat.Prius ſic paruuli eram⁹.At vbi.i.poſt q̄ venit plenitudo tēporis,ſiue tēpus plenitudinis. Plenitudo ideo: qa q̄cūq expectata fuerāt in anteactis ſeculis: tūc fuere cōpleta.Tūc enim pfecta iuſtificatio q̄ antea nō fuerat.Tūc pſens & plena ſaluatio quā ante diē illū expectabat Abraham cū cęteris ſanctis.Vel aliter.Poſtq̄ venit plenitudo.i.finis & conſummatio tēporis,qđ conſtituerat primū pręterire deus:tūc miſit deus filium ſuū.Cū filius dei vbiq totus & pſens eſſet:hoc mittere nihil aliud fuit q̄ q eum qui inuiſibilis erat in forma ſerui viſibilem exhibuit.Filium dico quē adeo humiliauit vt factum ex muliere.i. vt eū qui infactus & ſempiternus erat,facturam nouā ex muliere vellet ſuſcipere. Factum etiā ſub lege:quia ſub lege vixit: & legē impleuit dum hoſtia pro illo data fuit.Ideo ſub lege,vt precio ſanguinis dato redimeret eos qui erant ſub lege. Niſi enim ſub lege fieret,legēq teneret, a lege liberare & legē deſtruere nō poſſet, ſicut oportuit vt mortem guſtando,mortē deſtrueret. Vt redimeret,& vt redempti reciperemus adoptionem filiorum.i. eſſem⁹ filii ſuſcipiētes adoptionem.i.hæreditatē æternam quā nobis gratia dei adoptauit. Vbi ait factum ex muliere. Quæritur cū vbiq deus totus eſſet,quomodo magis fuerit in vtero virginis? Cuius rei ponunt ſancti ſimilitudinē huiuſmodi:q ſicut anima dum eſt in corpore corpus ipſum ſenſificat: regit & viuere facit: ſegregata a corpore: alibi quidē tota ſimiliter eſt,nec tamen ibidem officiū facit: Ita diuinitas licet alibi tota ſit vt in vtero virginis:nō tamen ſequitur q idem operetur alibi qđ in vtero virginis.Superius notaſſe debuimus q quēadmodū paruulus ille ſi prius q̄ veniat ad maturos annos moritur,hęreditatē amittit:ſic q de lege ad maturitatē fidei tranſire noluerit:expers ſit hęreditatis.Dicerent Galatę: Vos quidē Iudęi recipietis adoptionem filiorum: ſed quid pderit nobis? Ad hoc Paulus.Non ſolum nos ſumus filii: ſed q vos Gentiles ſimiliter eſtis filii:probat hoc q deus miſit ſpiritum filii ſui.i.eundem quē filius habuit vel quem filius dedit:miſit dico in corda noſtra.i.meum & veſtra:ſpiritū dico clamantem.i.clamare nos facientē: Abba Iudęos: pater Gentiles. Et quandoquidem vtriq filii ſum⁹ & clamam⁹. Itaq iam nō eſt aliqs ſeruus,ſed filius.Q ſi filius: erit etiam hęres beatę hęreditatis.Et q ita futurum ſit:teſtor vobis per deum. Vel ita. Hęres erit per deum.i.per miſericordiam dei non per legem. Nunc reducit eis ad memoriam priorem ſtatum quem habuerunt in cultura idolorum:probans pro nihilo idola dimiſiſſe,ſi legem accipiſſent. Lex enim iam eſt idolatria ex quo venit gratia.Quia qui legem putat eſſe ad iuſtificandum neceſſariam: derogando deo,qđ dei eſt,legi attribuit:quemadmodum idolatrę attribuebant qđ dei erat,idolo.Nūc etiam ſi legem accipiunt deterius erit q̄ prius:tunc enim per ignorantiam:nūc vero ſcientes & prudentes manū mittent in ignem.Litera ſic iungitur. Nūc eſtis filii: ſed tunc quidem ante conuerſionem ſeruiebatis his qui nō erant dii: et ſi per opinionem,non tamen per naturam. Tūc ſic ſe ruiebatis:ſed nūc cū cognoueritis deū contra hoc qđ ait ignorātes:& dicens cū cognoueritis Paulum dixiſſe eos & corrigo:immo cū vos cogniti.i.approbati eſtis a deo:quomodo.i.qua ratione cōuertimini iterum quia olim in eodē eratis ad elementa.i.ad illa legalia infirma, id eſt etiā tempore ſuo impotentia iuſtificare quēlibet:& etiā in illa infirmitate egena,id eſt alieno auxilio egētia.Hoc eīn tantulū qđ

Elemētū dicit̄ quaſi eleuamētū

Deus qui vbiq eſt quō in vtero fuit.

Legē antiquā ſeruare. eſt ferme idolatrare.

†fiebat. faciebat† niſi per auxiliũ futurę fidei non poterat : quibus elementis modo ſeruire vultis & denuo. Lex enim amodo vobis erit idẽ qđ idolũ fuit olim. Vere cõuertimini ad legẽ. Nã vos iã obſeruatis dies.i. ſabbata. Obſeruatis etiã menſes.i.innouationes lunę. Et tẽpora.i.ieiunia Hebręorũ in tẽporibus ſtatuta. Obſeruatis etiã annos.i.ſeptimũ annũ: & iubileũ more Hebręorũ. Et qa ſic agitis timeo vos.i.nihil adeo in vobis timeo ſicuti vos. Timeo inquã ne forte (qđ cito contingere poteſt) laborauerim in vobis ſine cauſa.i.ſine fructu vtilitatis. Sed ne me fruſtra laboraſſe cõtingat: eſtote ſicut ego nõ curãtes legalia, qa & ego fui olim legalis ſicut vos eſſe vultis, & deſerui. Modo videte q̃ inſipienter hoc velitis. Vel ita. Eſtote ſicut ego, quia ego ſum ſicut vos gentiliter viuẽs. Imponebãt Paulo ab illis pſeudo ꝙ odiũ haberet Galatas: & ideo nõ aperuiſſet illis oẽm veritatẽ: de quo modo excuſat ſei & laudat eos de priori conuerſatione: in qua ſe multũ benignos exhibuere Paulo. Ideo etiam ſic blanditur: quia poſt pauca verba aſperius eſt eos aggreſſurus. Litera ſic iungit. Eſtote ſicut ego: & obſecro vos vt ſitis fratres mei, piam affectionẽ habẽtes erga me: nihil enim lęſiſtis me in aliquo: quare ego odiens vos debuerim ſubticuiſſe veritatẽ. Nihil me lęſiſtis: ſed ſcio (& vos bene ſcitis) quia euangelizaui vobis per infirmitatẽ carnis: non tamen ſpiritus: quia ſi infirmabar: & contẽptibilis erã ſcđm carnem: in virtute ſpiritus per miracula fortis apparebã. Prędicaui ꝑ infirmitatem: nec pauco tempore: ſed iam pridie ꝙ tędio vobis eſſe poſſet mea infirmitas. Et cum tãta me premeret infirmitas, vos tamen nõ ſpreuiſtis cum prędicabã, neq̃ reſpuiſtis cum primũ ad prædicandũ veneram: tẽptationẽ veſtram factã in carne mea. In infirmitate enim mea temptabat vos deus: quaſi diceret. Si infirmitatem Pauli abiiciunt, rei ſunt. Si benigne ſuſcipiũt, digni ſunt. Reſpuere plus eſt q̃ ſpernere: ſicut penitus abiicere magis eſt q̃ patiendo cõtemnere. Non me ſpreuiſtis, ſed excepiſtis me ſicut angelum dei: & ſicut Chriſtum Ieſum. Et cũ per hoc appareat nullã odii: ſed multã eſſe cauſam dilectionis: Male ſentit qui me ſuſpicatur inimi-

Reſpuere plus eſt q̃ ſpernere.

cari vobis. Et qa in exceptione mei adeo benigni fuiſtis: ergo vbi eſt beatitudo veſtra qua ſic prius euangelio obœdiebatis! Et vere beatitudo, qa ipſe teſtimoniũ phibeo vobis, qđ ſi fieri poſſet eruiſſetis oculos veſtros, & dediſſetis mihi. Poſſe fieri intelligit qđ opportunũ eſt fieri. Et qa tãta vi dilectiõis mihi deuincti eratis: ergo nec credẽdũ eſt ꝙ ego fact⁹ ſum inimicus vobis: qđ ideo putatis: qa ſum dicẽs verũ vobis. Si veritatẽ reticerẽ: & vos blandimẽtis palparem: ſic me iudicaretis amicũ. Ego nõ ſum inimicus vobis: ſed illi æmulantur.i.diligũt vos nõ bene: ſed ideo qa volũt vos a fide Chriſti excludere. Ita vt poſtq̃ vos plenius in errorẽ ſuũ duxerint: vos æmulemini illos: & exigãt a vobis imperioſe qđ voluerint: ſed nolite æmulari illos: ſed æmulamini & me & quẽlibet bonũ. Nec aliquãdo in malo ſi forte ſuadeã: ſed ſemp in bono: & nõ tm̃ cũ pſens ſum apud vos æmulamini me: ſed etiã cũ abſens fuero. Idẽ qđ ſuperius probauit: ſ. legem nõ eſſe tenendã: adhuc probat ꝑ verba ipſius eiuſdẽ legis. Sicut enim poſtea oſtẽdit veniẽte libertate fidei repudianda eſt ſeruitus legis. Litera ſic iũgit. Aemulamini me: & quẽlibet bonum. Illos vero ne æmulemini: ꝙ ſi eos æmulari vultis o filioli mei, dicite mihi. Illuc vſq̃ pendet cõſtructio. Eos q prius erãt filii ſcđm integritatẽ fidei, diminutiue filiolos appellat: quia volẽtes adhęrere peruerſis: plurimũ diminuti erant in bono filiationis. Filioli mei quos ego parturio.i.de quorũ inſtructione, maximo conatu laboro. Parturire enim dicit labor ille quẽ in emiſſione pueri mater patitur prius q̃ puer extra mittatur. Quos parturio iterũ. Olim eñ cum infideles eratis multũ laborẽ habui in vobis. Parturio & laboro in vobis, donec in Chriſto reformemini: in fide cuius deformati eſtis; qa illis pſeudo ſaltem conſenſiſtis. Nec ait donec reformemini: ſed donec Chriſtus formetur in vobis. Chriſtus enim deformatus eſt, & formam ſuam perdidit in vobis ſeductis. Vel deformatus eſt in vobis, id eſt in ſimilitudine veſtri. Audientes enim alii quomodo fidei Chriſti detrahitis: dicunt exemplo veſtro inſufficientem eſſe ad ſalutem fidẽ Chriſti: Vt magis eos deterreret, aggrauauit di-

Bonos æmulari debemus.

Parturire qđ dicit.

ctum dum ait donec formetur Chriſtus,
quem,quaſi diceret,deformaſtis. Filiolos
vos appello: ſed licet abſens dicã filiolos:
tamẽ modo vellem eſſe pręſens apud vos,
& ſic mutare vocem meam: quia ſi modo
vos appello filiolos:præſens dicerem,vos
alienos detrahentes deo & multa alia op
probria:quæ Paulus licet diceret, ſi præ-
ſens eſſet, noluit tamen in epiſtola ſcribe
re, ſciens epiſtolam permanſuram: & de
correctione eorum confidens,quorum im
properium durare noluit: & merito cum
eſſent corrigendi.Si apud vos eſſem,mu-
tarem vocem. Ideo quoniam nunc con-
fundor,id eſt verecundor in vobis. Lau-
daueram enim fidem veſtram apud alias
eccleſias,quæ audiẽtes corruptionem ve-
ſtræ fidei,æſtimant me reum mendacii,&
ſuper hoc erubeſco. Vos filioli mei dici-
te mihi. Vel ſi placet: non oportet illuc
vſq; protendere ſic continuando. Aemu-
lamini me,qđ vtiq; debetis,quia vos eſtis
filioli mei quos iterum parturio &c.Sen-
tentia verborum non mutatur. Et quia
confundor in vobis ſeductis:modo dicite
& reſpondete mihi:vos qui ſub lege vul-
tis eſſe non legiſtis vos legem? Complẽ-
xionem facit illis vtrinq; ferientem, quia
ſi legem non legerũt,ſtultum eſt tranſire
ad illud quod neſciunt.Si autem legerũt
cum eadem lex veniẽte fide prohibeat ſe
teneri,plurimum deſipiunt qui eam tene
re volunt. Alterum tamen membrum cõ
plexionis exequitur,hoc eſt ſi legem lege-
runt.Dicerent illi.Quid inde ſi legem le-
gimus? Ideo quęro an legiſtis, quoniam
ipſa lex ſe non eſſe tenendam aperte in-
nuit. Scriptum eſt enim in lege:quoniam
Abraham habuit duos filios.Multos qui *(Abraham duos filios habuit.)*
dem filios habuit Abraham: ſed de his
duobus conueniens figura fuit ad fidem
& legem. Hæc autem verba non eadem
inueniũtur in Geneſi: ſed æque valentia.
De quibus duobus filiis Moyſes totum
ad finem vſq; deſcripſit, quod non fecit
de cæteris. Quia Paulus non ſecundum
ſingula allegoriam ſequitur,bonum eſt vt
in eiſdem verbis eam aperiamus.Abrahã
qui interpretatur pater multarum gen- *(Abrahã pater multarũ gẽtiũ interpretatur.)*
tium: habens duos filios,ſignificat deum
habentem duos filios, id eſt duos popu-
los:Gentilem ſcilicet & Iudęum.Non ta-
men q; ſinguli eorum ſint filii dei,niſi qui
in vtroq; populo, digni fuerint inuenti.
Duos filios habuit Abraham. Vnum de
ancilla,id eſt Hiſmael de Agar. Et vnum
de libera,id eſt Iſaac de Sara.Filius de an
cilla ſignificat Iudaicum populum,filium
ancillę,id eſt legis,qui bene dicuntur filii
ancillę,qui velut ſerui ſeruiebant timore
pœnę & amore carnaliũ in carnalibus. Fi
lius autẽ liberę ſignificat populũ fidelem
qui in libertate fidei deo ex dilectione ſer
uit:nõ ex timore:nec propter temporalia
ſed propter æterna.Et licet vterq; eſſet fi
lius Abrahæ, tamen diuerſo modo nati.
Qui enim fuit de ancilla,ſcilicet Hiſmael
de Agar:hic natus eſt ſcđm carnẽ:quia &
Agar iuuencula erat & fœcunda. Simili-
ter legalis populus natus eſt de ancilla.ſ.
de lege ſecũdũ carnem:quia & in carnali-
bus & amore carnalium ſeruiebat: ſi pec-
caret ſtatim in carne puniri timebat. Fi-
lius autẽ qui fuit de libera.ſ.Iſaac,de Sara
natus eſt nõ ſecũdũ carnẽ. Sara enim ve-
tula erat & ſterilis, ſed per repromiſſionẽ
dei.Deus enim ſicut pie promiſerat virtu
te ſua: naſci fecit filiũ de ſterili & decre-
pita.Similiter populus fidelis qui fuit de
libera.i.natus ex fide quę libera eſt per di
lectionẽ:non ſicut ex ancilla per timorem.
Hic populus natus eſt per repromiſſionẽ:
quia deus miſericorditer promiſerat ſe p
fidem facere ſaluationem: ideo etiã per re
promiſſionẽ: quia nõ ſeruit deo deſiderio
carnalium quę videt,ſed amore ſpiritaliũ
quę nemo vidit:ſed per ſolam repromiſſio
nem dei habiturũ ſe confidit.Quę omnia
ſcilicet Abrahã habuiſſe duos filios. Hũc
de ancilla ſecũdũ carnẽ.Hũc de libera per
repromiſſionẽ. Hæc omnia dicta ſunt per
allegoriam.i.per alium intellectum q̃ ſit li
teralis hic habendum.Ipſe tamen nõ ſin-
gulorum allegoriam exequitur, niſi ſolũ
de ancilla & libera.Vere ſunt dicta per al
legoriã.Hæc enim.i.ancilla & libera:ſunt
id eſt ſignificant duo teſtamenta, vetus
& nouum. Vnum quidem teſtamentum,
id eſt legem generans filios in ſeruiturẽ:
quia & timore pœnę, & p carnalibus ſer-
uiebant. Illud vnũ dico datum in monte
Sina:ibi eñ lex data fuit in deſerto. Sina
intepretatur mandatum: & per montem *(Sina mandatũ interpretatur.)*
altitudinem ſuperbię accipimus, vt dica-

mus generans in ſeruitutem in monte
Sina.i. in ſuperbia mandati. Iudæi enim
qui ſoli legem habebant, ſuperbiebant di-
centes ſe populum dei, alios non populũ,
ſed canes. Vnum teſtamentum datum eſt
in monte Sina quæ eſt Agar.i. qđ teſta-
mentum ſignificat Agar. Relatio bona eſt
per quæ: quia ſequitur proprium fœmini-
Agar alienatio interpretatur. ni generis. Agar interpretatur alienatio,
ex ipſo nomine innuens vetus teſtamen-
tum alienãdum eſſe & deſtruendum. Idẽ
ſignificauit hoc qđ non in terra repromiſ-
ſionis, ſed in deſerto datum fuit, ꝙ nunq̃
per opera huius legis vẽturi eſſent in ve-
ram terram repromiſſionis. Vere in ſerui
Sina mõs eſt in Arabia. tutem: nam Sina eſt mons in Arabia. Per
hoc enim ꝙ dum eſſent in captiuitate, ac
cipiebant hãc legem, ſignificabatur ꝙ lex
in captiuitate data generabat eos in ſer-
uitutem: nunq̃ per opera legis venturos
Allegoricus intellectus. Arabia qđ interpretat. in libertatem. Eidem allegoricus innuit
intellectus. Arabia enim humilitas vel af
flictio interpretatur. Vnde ſic dicimus:
Sina mons eſt in Arabia.i. mandatum: &
ſuperbia eſt in afflictis ſeu (qđ idẽ eſt) hu
miliatis. Per hoc enim ꝙ ſuperbiebant de
mandato, & ſępiſſime velut mali ſerui af-
fligebantur per legem, apparet ꝙ lex illa
generaſſet eos in ſeruitutem. Sina mons
eſt in Arabia, qui mons coniunctus eſt.i.
aſſimilatus ei Hieruſalem.i. Iudaico po-
pulo videnti deum: quia aliæ gentes tũc
temporis neſciebãt deum. Hieruſalem di
co, quæ nunc eſt.i. quæ in pręſentibus vi-
det, & colit deum non in ſpiritalibus: &
ideo non viſura in futuro. Mons ille con-
iunctus eſt: non ꝙ radices eius porrigan-
tur vſq; Hieruſalẽ, ſed aſſimilatus Iudęis,
quia per montem Sina ſignificatur ſuper-
bia eorum: qua de mandato ſuperbierũt.
Per Arabiam ſignificatur afflictio eorum
qua peccantes per legem affligebãtur mo
re ſeruorum. Et Hieruſalem quę nunc eſt
& quæ ſeruit timore pœnę, nõ amore: Ser
uit dico cum filiis ſuis.i. cum Proſelitis:
qui de gentilitate in circũciſionẽ trãſiẽrũt.
Vel ſeruit tota inſimul ſynagoga cum fi
liis ſuis propriis, Hic illo genere ſeruitu-
tis, hic alio. Hieruſalem quæ nunc eſt ſer-
uit: ſed illa Hieruſalem quæ eſt ſurſum.i.
non carnalia, ſed ſpiritalia appetens, hæc
eſt libera: quia nõ ex timore, ſed ſeruit ex
dilectione: nec tẽporalia quęrit, ſed æter-
na. Hęc eſt eccleſia fidei, quę ſuperior Hie-
ruſalẽ eſt mater noſtra. Eccleſia enim nos
genuit in libertatem fidei. Vere libera.
Nã lętatur, erumpit, & clamat. Vere ma-
ter. Nam filii eius multi. Q; ſic ait. Libe-
ra eſt mater noſtra. Nam ſic de ea ſcriptũ
eſt in Eſaia. Lętare tu Sara ſterilis quę mo
do non paris: erumpe & clama quæ non
parturis, id eſt quæ nec de pariendo labo-
ras. Ideo lętare: quia magis multi filii tui
deſertæ Saræ q̃ ſint filii eius Agar, quæ
nunc habet virum. Habebat Agar Abra-
ham cohabitatione, non tamen dilectio-
ne. Carebat Sara Abraham cohabitatio-
ne quem tamen habebat dilectione, quia
colebat & diligebat eam vt legitimam
vxorem. Eſaias qui poſt longa ſecula fuit
ab Abraham, fruſtra ſic loqueretur de Sa
ra & Agar. Ad literam. Quare ſic intelli-
gendum eſt. Vere libera eſt: nam ſic ait
Eſaias. O tu ſterilis eccleſia. Quia quædã
ſteriles quæ poſtea pariunt per gratiam
vt eadem Sara & Elizabeth: ideo addit,
tu ſterilis quæ non paris lætare animo.
Erumpe etiam exteriori gaudio & clama
id eſt inuita alios ad congaudendum ti-
bi. Tu dico quæ non ſolum non paris, ſed
nec etiam parturis, id eſt ſpe carens in
tempore legis de pariendo non conaris.
Probauit ꝙ ſit libera: probat etiam ꝙ ſit
mater. Litera tamen reſpondet ad proxi-
mum: ideo lętare &c. quia filii deſertę, id
eſt eccleſiæ, quæ in tempore legis cohabi-
tatione a deo derelicta fuit non dilectio-
ne. In tempore etiam legis magis dilexit
deus libertatem fidei q̃ ſeruitutem legis.
Filii inquam deſertæ magis multi ſunt q̃
ſint filii eius legis quæ nũc habet virum:
tunc enim lex multos generabat: ſed qui
fideles erant vt Moyſes & prophetæ, vi-
dentes duritiam eorum, nec ſaltem cogi-
tabant eos de ſpiritalibus docere, quos
quotidie in carnalibus mandatis videbãt
tranſgreſſores eſſe. Lex quidem tunc ha-
bebat virum, id eſt deum cohabitatione,
non tamen dilectione. Duæ matres ſunt:
altera libera, altera ancilla: ſed nos fratres
ego & quicũq; fideles, ſumus filii nõ ſerui-
tutis, ſed promiſſionis, id eſt per promiſ-
ſam gratiam dei ſecundum.i. in ſimilitu-
dinẽ Iſaac qui non lege carnis, ſed virtute

diuini promiſſi natus fuit. Oſtendit nos eſſe natos in ſimilitudine Iſaac:quia eadẽ ſigna quorum figura pręceſſit in illo: videntur hodie in filiis eccleſiæ. Et tamen aduerſatur coniunctio literæ hoc modo. Licet ſimus filii promiſſionis: tamen quomodo tunc in tempore Abraham,hic qui ſecũdum carnem natus fuerat.i. Hiſmael perſequebatur eum qui ſecundum ſpiritũ natus eſt,ſcilicet Iſaac. Hiſmael enim natu maior verberabat Iſaac adhuc tenerum: quem videbat dominũ ſibi,& hæredem futurum: ita etiam fit nũc ꝙ qui carnales ſunt perſequuntur ſpiritales & affligunt:& quia ſicut Iſaac affligebatur ab Hiſmael: ita & nos ſpirituales affligimur a carnalib⁹. Itaq; fratres per hoc apparet ꝙ non ſumus filii ancillę:fuimus quidem ſerui olim ſub lege:ſed iam ſumus filii liberę,id eſt gratiæ. *Sed* interſerit quędam dicens:qui ſecundum carnem ſunt,perſequuntur nos: ſed non eſt curandum: ipſi enim eiicientur:& nos in hæreditatem introibimus.Qđ ſic ait.Quid dicit ſcriptura?In eodem Moyſe inuenitur: quia cum Sara vidiſſet Agar & puerum eius ſuperbientes cõtra ſe & Iſaac,ait ad Abraham: Eiice ancillam & filium eius.*Similiter* filii gratiæ dicunt:Domine eiice ancillam, id eſt legem: & filium eius, id eſt Iudaicũ populum. Non enim filius ancillæ,id eſt legis, hæres erit in promiſſa beatitudine cum filio liberę,id eſt fidei,quemadmodũ filius Agar ancillæ non fuit hæres cum filio Sarę liberę.Itaq; fratres iam non ſumus filii ancillę (ſicut expoſitum eſt) ſed liberę. Qua libertate.i.per hanc libertatẽ quã habemus,Chriſtus habens eandem,liberauit nos per eam.

Carnales ſpiritales perſequũt.

Cap.V.

STate: & nolite iterum iugo ſeruitutis contineri. Ecce ego Paulus dico vobis quoniam ſi circuncidamini,Chriſtus nihil vobis proderit. Teſtificor autem rurſum omni homini circuncidenti ſe: quoniam debitor eſt vniuerſę legis faciendę. Euacuati eſtis a Chriſto, qui in lege iuſtificamini, a gratia excidiſtis. Nos enim ſpiritũ ex fide ſpem iuſtitiæ expectamus.Nã in Chriſto Ieſu, neq; circuncifio aliquid valet,neq; pręputium: ſed fides quæ per † charitatem operatur.Currebatis bene:quis vos †faſcinauit veritati non obœdire? Nemini conſenſeritis. Perſuaſio hæc non eſt ex eo qui vocauit vos. Modicum fermentum totam maſſam corrumpit. Ego confido in vobis in domino, ꝙ nihil aliud ſapietis. Qui autem conturbat vos, portabit iudicium, quicunq; eſt ille.Ego autem fratres ſi circunciſionem adhuc prædico: quid adhuc perſecutionem patior? Ergo euacuatum eſt ſcandalum crucis?Vtinam & abſcindãtur qui vos conturbant. Vos enim in libertatem vocati eſtis fratres, tantũ ne libertatem in occaſionem detis carnis: ſed per charitatem ſpiritus ſeruite inuicem.Omnis enim lex in vno ſermone impletur. Diliges proximum tuum ſicut teipſum. Qꝫ ſi inuicem mordetis & comeditis: videte ne abinuicem conſumamini.Dico autẽ in Chriſto.Spiritu ambulate:& deſideria carnis non perficietis. Caro enim concupiſcit aduerſus ſpiritum:ſpiritus autem aduerſus carnem. Hæc enim ſibiinuicem aduerſantur: vt non quæcunq; vultis illa faciatis. Qꝫ ſi ſpiritu ducemini, non eſtis ſub lege. Manifeſta autem ſunt opera carnis, quæ ſunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxurio,idolorum ſeruitus, veneficia,inimicitiæ,contentiones,æmulationes, iræ,rixę,diſſenſiones,ſectæ,inuidiæ homicidia,ebrietates,comeſſationes, & his ſimilia: quæ prædico vobis ſicut prędixi:quoniam qui talia agunt regnum dei non conſequentur. Fructus autem ſpiritus eſt charitas,gau-

Actuũ.xv.

†dilectionẽ.
† impediuit.
Supra.iii.
i.Corin.v.
Matt.xxii.
Leuit.xix.
xxiii.q.vi.
iã vero.§.
itẽ cũ galatas.&.xix.q.ii. duæ ſunt.de regu.licet.
xxxii.q.iiii.
in eo.
De ſpõen.
auaritię.
ii.Cor.xii.
xxi.di.denique.
vi.q.i.illi qui.
De reli.
ca.i.
Apoc.xxii.

dium,pax,patientia, benignitas, bo-
nitas, longanimitas,manſuetudo, fi-
des, modeſtia , continentia, caſtitas.
Aduerſus huiuſmodi nõ eſt lex . Qui
Rom. xiii. j.Pe.ii. autem ſunt Chriſti,carnem ſuam cru
cifixerunt cum vitiis & concupiſcen-
tiis.Si viuimus ſpiritu:ſpiritu & am-
bulemus.Non efficiamur inanis glo
riȩ cupidi,inuicem prouocantes,inui
cem inuidentes.

Licet enim Chriſtus ſub lege fue-
rit: lex tamen nõ eſt dominata ei
qui peccatum non habuit: ſed ex
ſola libertate fecit,quicquid fecit.Et quia
filii liberȩ ſumus:& per Chriſtum liberta
tem appræhendimus:ſicut ex eadem legȩ
aperte colligitur:inſania eſt vt qui per fi-
dem liber eſt,ſeruũ ſe faciat per legem.Et
ideo qa liberi eſtis ſtate .i. perſeuerate in
hac libertate fidei & nolite cõtineri iugo
ſeruitutis.i.atteri onere legis iterum. Et
bene iterum:qa ſi vos fideles iam circũci-
dimini idem eſt,qđ ad idola conuerti qui
bus antea ſeruiebatis.Dicerent illi. Nolu
mus omnẽ legem ſuſcipere niſi ſolam cir-
cuncisionem quam habuit Abraham qui
fuit ſine lege.Contra hoc Paulus. Nolite
contineri iugo legis:quoniam Chriſtus.i.
fides Chriſti nihil proderit vobis ſi circũ
cidamini: & ecce ego Paulus cuius aucto
ritas vbiq; vulgata eſt : hoc dico & affir-
mo vobis,ꝙ ſi circũcidamini fides Chriſti
non proderit vobis.Non ſolũ quia Chri-
ſtus non proderit vobis: ſed etiã propter
importabile onus legis nõ debetis circũ-
cidi.Q; ſic ait:Teſtificor rurſum.i.vel ſi-
cut olim dũ eram in lege teſtificabar:Vel
rurſum.i.iterũ hoc adduco ad idẽ diſſua
dendũ qđ per pręmiſſa diſſuadebã.Teſtifi
cor omni homini circũcidenti ſe: quoniã
.i.ꝙ ipſe eſt debitor vniuerſȩ legis faciẽdȩ.
Circũciſio enim exigit vt ſequãtur cętera
opera legis:quẽadmodũ fides poſt baptiſ-
mũ exigit vt ſequantur opera fidei. Et ne
putetis vos poſſe circũcidi niſi onus legis
per omnia portetis : Vere Chriſtus nihil
proderit vobis:nam ſi circũcidamini:eua
cuati eſtis a Chriſto.i.inanis facta eſt vo-
bis fides Chriſti . Dicerent illi.Malumus
a Chriſto euacuari q̃ non circũcidi ſicut
deus mandauit.Ad hoc Paulus. Non ſo-
lum a Chriſto,ſed etiam excidiſtis a gra-
tia dei vos quicunq; in lege iuſtificamini
id eſt per legem iuſtificationem quęritis.
Hic bene determinat quomodo ꝓhibeat
circũciſionem:ſcilicet vt per eam nõ quę-
rant iuſtificationem: cum tamẽ paſſus ſit
circuncidi Timotheũ vt tolleret a ſe ſuſ-
picionem: vterq; tamen Paulus & Timo-
theus intelligens nihil conferre iuſtitiæ
circũciſionem.Vere nemo iuſtificatur in
lege:nã nos ſolum qui ſumus ex fide,expe
ctamus ſpem iuſtitiȩ.i.beatitudinem quæ
ex iuſtitia ſperatur.Et ꝙ expectatio noſtra
certa ſit,cõſtat ex eo,quia expectamus per
ſpiritum,ſic nos ſperare inſinuãtem.Ideo
ex fide tm̃ ſpem habemus:nam in Chriſto
Ieſu.i.in fide Chriſti Ieſu : neq; circũciſio
aliquid valet,neq; præputium,ſed ſola fi-
des, quæ tamen non ſit ocioſa, ſed opere-
tur:Nec contumelioſe: ſed per dilectionẽ
dei & ꝓximi. Fides ſola valet in Chriſto:
& in hac fide vos bene. i. per dilectionem
currebatis.i.operabamini. Sed quis impe-
diuit vos male ſuadendo non obœdire ve
ritati quã a me didiciſtis?Vt autem obœ
diatis veritati,ne conſenſeritis alicui car
nalium:quia hęc perſuaſio eorum non eſt
ex eo.i.ſecũdũ deum, qui per gratiã ſuam
vocat vos ad regnũ . Ideo ne conſenſeri-
tis, quia modicum fermentum.i.vel ſaltẽ
conſenſus,vel ſola perſuaſio,vel illi pauci
male ſuadentes: hoc inquam modicũ cor
rumpit totam maſſam, & facit acidam.i.
vel totam eccleſiam,vel omnia bona eoꝝ.
Modicum quidem fermẽtum corrumpit
totam maſſam;ſed vos non corrũpemini;
Ego enim confido in vobis & hoc in do-
mino. i. per cooperantem vobis gratiam
dei ꝙ nihil aliud ſapietis q̃ qđ ſanũ eſt,&
ego vos docui.Vos nõ aliud ſapietis:ſed
ille qui conturbat vos.i.qui puritatem fi
dei veſtrȩ admixtione infidelitatis turbi-
dam facit,ille portabit iudicium.i.ſuſtine
bit damnationem: etiam ſi ſit Petrus, aut
angelus de cęlo.Modo reſpondet ad illud
qđ imponebãt ipſi pſeudo: ſcilicet ꝙ pri⁹
quidem deſtruebat circũciſionem:ſed mo
do Hieroſolymis correctus a Petro & ab
aliis pręd icabat circũciſionẽ . Qđ falſum
eſſe comprobat dicẽs . Illi vos conturbãt;
ſed ego non conturbo vos. Si autem fra

tres ſicut illi imponũt,adhuc prędico circuncisionem . adhuc ideo quia dum erat Iudęus prędicabat eam. Si inquã ſic prędico adhuc: ſicut a principio prędicationis patior pereſecutionem a Iudęis. Q; ſicut imponũt ſi prædico circũcisionem: ergo euacuatum eſt ſcandalum crucis . Iudæi enim ſcandalizabantur in hoc ꝙ per ſolam crucem prędicabam iuſtificari hominem : ꝙ ſi cruci admiſceam circũciſionem:& ex vtroq; dicam iuſtificari:placati ſunt mihi Iudęi. Ego non vos conturbo, ſed illi conturbant vos.Et vtinam non ſolum pellicula pręputii: ſed penitus abſcindãtur illi qui vos conturbant.Non intelligit Paulus membrorũ abſciſionem : ſed ſicut abſciſi teſticuli non generant:ſic iſti abſcindãtur ne quęlibet generare poſſint in errore ſuo.Conturbant vtiq; vos,dum in ſeruitutem legis redigere volũt. Nam vos fratres vocati eſtis in libertatem dei. Hoc tantummodo videte : ne libertatem veſtram detis in occaſionem carnis. i. ne propter libertatẽ licentius vos poſſe peccare credatis. Nec hoc faciatis:ſed ſeruite inuicem per charitatem ſpiritus, id eſt per ſpiritalem dilectionẽ agentes . ¶Accepta occaſione vult oſtendere eis facilitatem nouę legis quæ in vno ſermone impletur : & hac iterum occaſione corripit eos a detractione,dicens:Seruite inuicem per charitateni.Nam omnis lex impletur in vno ſermone:in hoc ſcilicet:Diliges ꝓximum tuum ſicut teipſum: ſicut in epiſtola ad Romanos expoſuimus.Lex pręcipit dilectionem:ꝙ ſi ſpernentes legem inuicem mordetis detrahendo alter alteri: nec ſolum mordetis,ſed etiam comeditis id eſt bona proximi per inuidiam penitus deuoratis: Videte ne cõſumamini,id eſt ne deuoremini inuicem,id eſt tu:quia detrahis proximo:ille quia detrahit tibi. ¶Poſteaq̃ ſatis probauit legem non eſſe tenendam, incipit nunc approbare fidem & gratiam.Litera ſic iungitur. Videte ne conſumamini ſecundum ſuaſionem carnis:mordendo & comedendo vos inuicẽ: ſed dico vobis ambulate ſpiritu,id eſt perficite bene operando ſecundum ꝙ hortatur vos ſpiritus,id eſt ratio.Ambulate dico ſpiritu:& hoc in Chriſto,id eſt qđ tãtũ licet facere per Chriſtum : & non aliud: vt quis ſecũdum rationem operetur.Si in Chriſto eſtis, ſecũdum ſpiritum ambulabitis. Etiam aliud bonum inde prouenit, quia deſideria carnis,& ſi ꝑ impugnationem ſentiatis:non tamen actu perficieritis. Sed licet non perficiatis:tamen caro concupiſcit aduerſus ſpiritũ: & ſic impugnationẽ ſentitis. Vel dicamus iterum. Bene dico deſideria carnis: nam caro concupiſcit aduerſus ſpiritum:& ſpiritus.i.ratio concupiſcit ea quę ſunt aduerſus carnẽ. Vere caro & ſpiritus alter aduerſus alterum concupiſcit.Hæc enim.i.caro & ſpiritus aduerſantur ſibi:non caro carni:nec ſpiritus ſpiritui : ſed inuicem, id eſt caro in ſpiritum:ſpiritus in carnem.Aduerſantur ita vt non faciatis omnia illa quęcũq; vultis:ſeu carnales,ſeu ſpiritales . Nemo enim adeo iuſtus qui non ad vicem cadat.Nemo adeo malus qui non ab aliquo qđ caro ſuadet ſe aliquando cohibeat.Dixit ꝙ ſi viuimus,ſpiritu ambulare poſſumus . Q; ſi ſpiritum ſequimur deſideria carnis non perficimus : quæ caro pugnat aduerſus ſpiritum : de qua pugna carnis & ſpiritus modo vult diiudicare dicens: Caro contra ſpiritum:ſpiritus pugnat cõtra carnem. Q; ſi vos ducimini ſpiritu.i. ratione,iã nõ eſtis ſub lege.Lex enim poſita eſt vt peccatores cohibeat: ſed ſi ſecũdũ ſpiritũ agitis,iam nõ peccatis,& q̧ non peccat liber eſt a lege.Qui ſpiritu ducitur nõ eſt ſub lege:qui autem carne, iis captiuatur ſub lege.Qđ ęquipollẽter ait: Opera ſpiritus neminẽ redigunt ſub lege:ſed opera carnis illa ſunt manifeſta,nõ oportet improperare ea.Turpitudo enim eorum omnibus eſt nota & captiuitas. Ideo non curat deteſtari carnis opera: quia ſola eorum nomina ſatis aſſignant fœditatem. Opera carnis dico quę ſunt hęc.ſ. fornicatio,immũditia,impudicitia,luxuria. Fornicationẽ vocat cum meretricibus vel cõiugatis pollui.Immũditiã, turpitudinem illam quæ fit præter naturam . Et etiam in inceſtis oſculis, & in tractatione polluta . Impudicitiam vocat etiam ſi non ſit fornicator,vel immũdus : ſed in verbis & habitu:& motatione membrorum non ſit pudice temperatus. Luxuriam vocat ſuperfluitatem carnis,ſiue in gula,ſiue ĩ coitu. Quæ luxuria etiam haberi poteſt in vxo-

Opa ſpũs neminẽ redigũt ſub lege.

Fornicatio qđ vocat.

Immundicia qđ vocatur.

Impudicitia qđ vocatur.

Luxuria qđ vocat.

Opera carnis q̃ ſunt.

re ſi ſuperflue ea vtatur. Opera carnis etiã
ſunt ſeruitus idolorum, veneficia, inimi-
citiæ. i. longa odia, contẽtiones in verbis,
ęmulationes, ꝙ quilibet inuidens laborat
vſurpare ſibi bonum alterius. Sunt etiam
irę. i. ſubitę commotiones animi. Et de ira
rixę quando res agitur pugnis. Sunt ite-
rum diſſenſiones quæ ſæpe fiunt in eccle
ſia. Sunt etiam ſectę, pro quo in græco ha
betur hæreſes. Sunt etiam inuidiæ. i. ma-
lus liuor animi: qui licet ſe non conſecu-
turum ſciat rem proximi, inuidet tamen
ei: eũq; eã habere nollet. Iterũ homicidia:
ebrietates, id eſt conſuetę ſupra modũ po
tationes: & commeſſationes & ſimilia his
quæ modo prædico vobis ſicut olim prę-
dixi, cum vobis primum prædicaui vt ca-
ueatis ab illis: quoniam qui talia agunt: hi
non conſequentur regnum Dei: ſi in hoc
actu comprę̃henſi ſunt. Hęc prędicta ſunt
opera carnis: ſed opera ſpiritus ſunt hæc.
Et non ait opera ſed ad commẽdationem
ait fructus ſpiritus. His enim operib⁹ frui

Fruct⁹ ſpirit⁹ q̃s eſt.

prodeſt & oportet. Fructus inquam ſpiri-
tus eſt charitas, id eſt dilectio dei & proxi
mi: de qua charitate ſequitur gaudium &

Gaudium lęta cõſcientia dicitur

pax. Gaudium vocat lętam conſcientiam.
Pacem ad omnes ex dilectione cõcordiã.
Eſt etiam fructus ſpiritus longanimitas,
id eſt ſpes. Si enim tardat retributio: non
tamen minus ſperat: vel impatienter exp-

Patientia eſt opus ſpiritus.

ectat. Et eſt opus ſpiritus patientia: qua q̃-
cunq; toleramus aduerſa. Et bonitas. i. pia
affectio animi: etiam ſi non habet quid tri
buat. Benignitas, id eſt largitas communi
candi quæ habet. Manſuetudo ꝙ ita tra-
ctabilis & affabilis eſt omnibus. Et fides ꝙ
recte credit in deum. Modeſtia, id eſt tem-
perantia verborum & actus. Continentia,
qua etiam a licitis continet ſe aliquis. Ca
ſtitas, ꝙ caſte vtitur licitis vt vir vxore.
Hæc ſunt opera ſpiritus: & aduerſus ope-
ra huiuſmodi non eſt lex: ſicut ſupra dixi
mus, non eſtis ſub lege. Hæc ſunt opa car-
nis. Hæc ſunt opera ſpiritus: qui autem
ſunt Chriſti, faciunt opera ſpirit⁹. Qđ ſic
ait. Crucifixerunt hi qui ſunt Chriſti, car
nem ſuam: ꝙ nullos ſenſus q̃diu in Chri-
ſto ſunt inclinare queunt ad vitia. Illi di-
co certantes cum vitiis & cum concupi-
ſcentiis. Vitia accipit in actu. Concupiſcẽ
tias in voluntate. Non ſolum carnem cru
cifigamus ne malum operemur: ſed etiam
ambulemus ſpiritu, id eſt proficiamus be
ne operando ſecundũ ꝙ ammonet ratio.
Iuſtum eſt vt ambulemus ſpiritu quia vi-
uimus ſpiritu: & ſi iuſtificati viuimus ſpi
ritu: ſequitur vt etiam ambulem⁹ ſpiritu.
Viuit homo per iuſtificationẽ fidei. Am-
bulat cum operatur ea quæ fides exigit:
Et ſi viuimus & ambulamus: in hac am-
bulatione non efficiamur cupidi inanis, i.
mundanæ gloriæ. Non eſt peccatum ſi be
ne agentes laudamur: ſed ſi laudari cupi-
mus: non ſimus cupidi inanis gloriæ. Nos
dico ꝙ hoc cupimus inuicem prouocan- Superbia parẽ non patitur.
tes: quia ſuperbia quæ nõ patitur parem:
niſi præferatur omnibus, indignatur, pro
uocans ad litem. Et ſi non aperte prouo-
care audentes: ſaltem animo inuidẽtes in-
uicem, id eſt alter alteri.

Cap. VI.

FRatres. Et ſi præoc- i. diſtinct. ponderet.
cupatus fuerit homo
in aliquo delicto: vos
qui ſpirituales eſtis
huiuſmodi inſtruite
in ſpiritu lenitatis:
conſiderans teipſum ne & tu temptẽ
ris. Alter alterius onera portate: &
ſic adimplebitis legem Chriſti. Nam
ſi quis exiſtimat ſe aliquid eſſe cum
nihil ſit: ipſe ſe ſeducit. Opus autẽ ſu-
um probet vnuſquiſq;: & ſic in ſemet
ipſo tantum gloriam habebit: & non xxiij. q. iiij. ſi quis a catholica & ca. forte.
in altero. Vnuſquiſq; enim onus ſuũ
portabit. Communicet autem is q ca xiij. q. j. eccleſias.
techizatur verbo: qui ſe catechizat in
omnibus bonis. Nolite errare. Deus De pœ. & renũ. ex eo.
non irridetur. Quæ enim ſeminauerit ij. Theſ. iij
homo: hæc & metet. Quoniam qui ſe
minat in carne ſua: de carne & metet
corruptionem: qui autem ſeminat in
ſpiritu: de ſpiritu metet vitam æter-
nam. Bonum autem facientes non de † deſtituamus.
ficiamus: tempore eñi ſuo metemus
non deficientes. Ergo dum tẽpus ha-
bemus, operemur bonum ad omnes:
maxime autem ad domeſticos fidei.

Videte qualibus literis ſcripſi vobis
mea manu. Quicunq; enim volũt pla
cere:in carne hi cogunt vos circunci
di:tantum vt crucis Chriſti perſecu
tionem non patiãtur. Neq; enim qui
circuncidũtur legem cuſtodiũt: ſed
volunt vos circuncidi vt in carne ve
ſtra gloriẽtur. Mihi autem abſit glo
riari niſi in cruce domini noſtri Ieſu
Chriſti: per quem mihi mundus cru
cifixus eſt:& ego mundo. In Chriſto
enim Ieſu neq; circunciſio aliquid va
let:neq; præputium: ſed noua creatu
ra. Et quicunq; hanc regulam ſecuti
fuerint:pax ſuper illos & miſericor
dia & ſuper Iſrael dei. De cætero ne
mo mihi moleſtus ſit. Ego enĩ ſtigma
ta domini Ieſu ĩ corpore meo porto.
Gratia domini noſtri Ieſu Chriſti cũ
ſpiritu veſtro fratres. Amen.

POſtq̃ in communitate omnem ec
cleſiam correxit & inſtruxit:nunc
diuiſim admonet prælatos vt ĩ le
nitate inſtruant peccãtes ſubditos: & ecõ
uerſo admonet ſubditos vt ęquo animo ĩ
omni obœdiẽtia audiant prælatos dicẽs.
Quia viuitis ſpũ:ambulate ſpiritu:vos au
tem qui ſpiritales eſtis.i.prælati. Omnis
enim perfectus etiam ſi officio careat:im
perfecto tamen prælatus eſt. Vos inquam
ſpiritales licet in aliquo delicto præoccu
patus fuerit aliquis: nec mirum ſi peccat
quia homo. Præoccupatus dicit non ꝙ ex
induſtria peccauerit:ſed quia prouidere ſi
bi neſciuit. Vos inquam prælati inſtruite
hominem huiuſmodi in ſpiritu:non furo
ris,ſed in ſpiritu lenitatis. Nunc de plura
li tranſit ad ſingularem: loquens ſimiliter
cuilibet p̃lato. Cum lenitate corrige delin
quentẽ tu quicũq; prelate:conſiderans te
ipſum ne tu etiam tempteris ſimiliter. Sę
pe enim deus ſic pie diſponit:vt qui indi
gnando obhorret caſum proximi:in idem
præcipitetur vel in peius. Nec ſolum in
ſtruatis delinquentem: ſed etiam portate
onera alter alterius:prælatus onus ſubdi
ti. Portate dico compatiendo,orãdo, & ie
iunando vt fiat ei remiſſio. Et ſic viciſſim
ſupportando vos adimplebitis legẽ Chri
ſti. Chriſtus enim neſcius peccati:dũ pec
cata noſtra in cruce portauit: hãc in ſe le
gẽ attulit, vt alter ſic portaret peccatum
primi. Cõſiderate ipſum, ne ſimiliter tem
pteris. Nã ſi qs inconſiderate agens exiſti
mat ſe eſſe aliquid:cum ex ſe nihil ſit.& ſi
gratia in eo aliquid ſit:ipſe ſic opinans ſe
ducit ſeipſum.i.ſeductor ſuiipſius eſt. No
lite ſeduci,ſed vnuſquiſq; probet.i.videat
an probabile ſit opus ſuum:& ſic ꝓbat⁹ ha
bebit gloriam tñmõ in ſemetipſo.i.apud
ſe in conſcientia & non in altero.i.nõ ĩ cõ
ſideratione & cõtemptu alterius. In ſe de
bet gloriari non in altero. Nam vnuſquiſ Onus ſuũ
q; ſeu iuſtus ſeu peccator, portabit in die qſq; porta
illo onus ſuum.i.manipulũ ſuũ,quẽ opera bit.
ſua colligere digna ſunt,ſeu bonũ,ſeu ma
lum. Vel ita de peccatore tantũ ſermo ſit.
Tu vt iuſte ne glorieris in cõtemptu pec
catoris. Nam vnuſquiſq; peccator porta
bit onus ſuum.i.pondus peccati ſui. ¶Ad
monitis p̃latis quales ſe debeant exhibere
ſubditis:admonet ſubditos vt reuerenter
obœdiant p̃latis dicẽs. Prælatus cũ lenita
te inſtruat ſubditũ. Is aũt q catechizatᵣ.i.
qui inſtruitᵣ, licet non exemplo boni opis:
ſed ſaltem verbo:Is inquam communicet
& obœdiat ei in oĩbus bonis quæ facit &
hortatᵣ. Ei dico qui ſe catechizat.i.qui in
ſtruit illũ. Dico cõmunicate his q vos in
ſtruunt:& nolite errare.i.nolite vos excu
ſare,dicentes non eſſe obœdiendum eis q
verbo bene docent & nõ ſic agũt:ideo no
lite ſic errare: quia de⁹ nõ irridetᵣ.i.nõ cal
ua occaſione decipietᵣ:ꝙ ſi deciperetur ir
riſibilis eſſet. Vere nõ irridetᵣ:qa q̃ ſemina
uerit hõ hæc vtiq; metet. Et vere ſemina
ta metet:quoniã qui ſeminat in carne ſua
.i.qui operatur corruptibilia carnis deſi
deria:hic vtiq; metet de carne corruptio
nem:quia ſeminauit corruptionem. Qui
vero ſeminat in ſpiritu.i.ſecundum ratio
nem.hic metet de ſpiritu ſpiritalia.ſ.vitã
ęternam. ¶Poſtq̃ diuiſim p̃latos deide ſub
ditos inſtruxit:iterum omnem eccleſiam
mixtim admonet dicens. Vos prelati in le
nitate ſubditos inſtruite. Vos ſubditi in
omni bono his qui vos inſtruũt, commu
nicate. Omnes autem tam p̃lati q̃ ſubditi
ęque bonũ faciẽtes nõ deficiam⁹ bene ope
rãdo. Nec deficere debemus ĩ operãdo:qa

metemus mercedē operis tpe ſuo.i.oppor
tuno,nō deficientes in metendo.Et qa me
temus non deficientes: ergo dū tēpus ope
randi habemus.i.in hoc mūdo: operemur
bonum ad omnes:maxime tñ ad domeſti-
cos fidei. Prius enim fidelibus neceſſaria
miniſtrare debemus:dehinc ſi ſuperabun-
dat etiam infidelib⁹. Ab hoc loco apoſto-
lus propria manu pſcripſit epiſtolā:ne Ga
latę ambigerēt hāc epl'am eſſe Pauli:qa de
ſtruebat hic circūciſionē:de quo illi pſeu-
do dixerant Galatis:ꝙ modo Paulus do-
ceret circūciſionem. Vnde ſic ait: Vt hęc
pcepta credatis eſſe mea: videte qualibus
literis ſcripſi vobis ab hinc mea ppria ma
nu vt cognitione ſcripturę meę certi eſſe
tis hanc epiſtolam eſſe meam. Et his quæ
ſcripſi obœdire debetis:non illis.Quicun
ꝗ enim volunt placere illis Iudæis in car
ne.i.in carnalibus perſuaſis, hi cogūt vos
circuncidi.Cogunt vtiꝗ quia importuno
ſermone vos compellunt ad id qđ rationi
bus comprobare neſciunt.Cogūt vos cir-
cūcidi:hoc tñmodo intendentes, vt non
patiantur a Iudæis perſecutionem crucis
Chriſti quam prædicant.Iudæi enim cru-
cem Chriſti cum circunciſione bene con-
cedebant prædicari. Vere ideo tātū ne pa
tiantur:quia amore legis nihil faciūt. Qꝫ
ſic ait.Hi pſeudo qui circunciduntur nō
cuſtodiunt legem:ſed pro eo ſolo volunt
vos circuncidi:vt glorientur apud alios ī
carne veſtra circunciſa. Aiunt enim illis.
Videte quantum incrementū per nos lex
veſtra habeat:illi gloriantur in carne.Sed
mihi abſit gloriari niſi ī cruce domini no
ſtri Ieſu Chriſti. Ego enim nec quęro,nec
prædico gloriam niſi crucis.Per quē cru-
cem.Crux enim ſecundum Priſcianum de
dubiis generibus eſt.Et ſecūdum Haimo-
nem in gręco maſculini:& ideo tranſlator
noluit mutare relationem.Per quem cru-
cem:vel per quem Chriſtum crucifixum,
qđ idem valet. Mundus eſt mihi crucifi-
xus:ita ꝙ nihil amplius de ſuis oblectamē
tis offerat mihi mundus. Ego etiam cru-
cifixus ſum mundo:ꝙ ſi mihi mundus ali
qua offert:ita crux Chriſti me confirma-
tum aſtrinxit ꝙ nō poſſim declinare ab il
la.Ideo in cruce tantū glorior: qa in Chri
ſto Ieſu neꝗ circūciſio valet aliquid, neꝗ
pręputium: ſed ſolum modo noua creatu

Crux ſcdꝫ Priſcianū eſt dubij generis.

ra.i.fides quæ innouat mētem:& etiā car
nem quā facit a peccatis liberā.Non ideo
addidit præputium ꝙ aliquid putaret il-
lud valere ad fidē:ſed vt oſtenderet circū
ciſionem non plus conferre in Chriſto ꝗ p̄
putium.Ego tantū glorior in cruce: & q-
cunꝗ hanc regulam crucis ſecuti fuerit,
vt in ea tātū glorient,pax ſit ſup illos Ga
latas qui non peccauerunt.Et miſericor-
dia.i.ſecunda remiſſio his qui lapſi ſunt.
Et non tantū ſuper illos: ſed etiam ſuper
omnem Iſrael. Non qui fuerit carnis,ſed
dei.In Chriſto tantum quęrite gloriā.De
cætero.i.de circunciſione (quā excludo)
nemo mihi moleſtus ſit.Vel ita in pręteri
to me moleſtati eſtis:ſed de cætero.i.amo
do videte ne quis mihi moleſt⁹ ſit.Nec de
betis me moleſtare. Ego eñ porto in cor-
pore meo ſtigmata domini Ieſu Chriſti.
Stigma dicitur ſignum quod ſit calido
ferro. Hic aūt Paulus cathenas & cætera
tormenta ſuſtinens:pro Chriſto ſtigmata
.i.ſigna ꝙ miles Chriſti eſſet in corpe por
tabat. Gratia domini noſtri Ieſu Chriſti
ſit cum ſpiritu veſtro fratres.Amen.

Stigma qd dicitur.

Argumētum in Epiſtolam Pauli ad
Epheſios.

EPheſii ſūt Aſiani. Hi accepto ver
bo veritatis pſtiterūt in fide.Hos
collaudat Apoſtolus: ſcribens eis
ab vrbe Roma de carcere per Tichicum
diaconum.

Prologus b.Brunonis in eandem.

EPheſus ciuitas eſt in Aſia.
Nō hęc eſt Aſia q̄ diuidit
orbem,ſed eſt prouincia q̄
dam ī Græcia:habēs ſeptē
ciuitates: quarū Epheſus
metropolis eſt:quibus Ioā
nes relegatus in Pathmos inſulā ſcripſit
apocalypſim. Hi Epheſii audito verbo fi-
dei a Paulo crediderūt: & opa fidei lauda
biliter operati ſunt:quibus Apl'us dū Ro
mę eſſet in carcere ſcripſit hāc epl'am:ſol-
licite puidens eis ne forte de eo ꝙ in fide
bñ pſtiterāt ſupbirent: & hoc virtuti ſuæ
aſcriberēt.Qđ ſicut incepat ī eis mīa dei,
pie cōſummabat.In hac aūt epl'a materiā
habet bñficia dei.De qb⁹ ī hūc modū agit:
oñdēs ea eſſe nō ex merito hoīs:ſed ex bñ
placito dei.Oſtendit etiā bñficia dei eē hu
iuſmodi,ꝙ nemo tanta perfectione aſcen-

-dit in illis,quin adhuc relinquatur ei quo
aſcendere poſſit.Sicut enim homo ſemper
habet quo recidat: ita ſemper habet quo
creſcat . Agit etiam hic quomodo patres
debeant præeſſe filiis:filii parentibus ſub
iici.Similiter de dominis & ſeruis.De vxo
ribus & maritis quanta cõfœderatione ſi
bi viciſſim pro modo conditionis & ſexus
debeant ſubſeruire.De bñficiis dei in hũc
modum ideo agit: ne Epheſii de bono qđ
agunt occaſionem habeant ſuperbiẽdi:dũ
nihil ex ſe:ſed totum ſe habere audiũt ex
miſericordia dei.Iterum ideo ne torpeãt
in bene agendo:dum audiunt ſe poſſe in-
uenire quo creſcant in obſequio dei. Hos
Epheſios Paulus diſcedẽs ab eis in vnum
conuocauit dicens eis: Ecce ſanam fidem
tradidi vobis:videte ne hãc irritam facia
tis.Ego enim amodo liber ſum: ſed ſi ma-
le egeritis,deus hoc requiret a vobis.Pro
his verbis & huiuſmodi ſolertiores fue-
runt prouidere ſibi.

Epiſtolę ad Epheſios. Cap.I.

Aulꝰ
Apo-
ſtolꝰ
Ieſu
Chri-
ſti p
volũ-
tatem
dei ſã
ctis oĩ
bus q
ſunt Epheſi:& fidelibus in Chriſto Ie
ſu, Gratia vobis & pax a Deo patre
noſtro,& domino Ieſu Chriſto.Bene-
dictus deus & pater domini noſtri Ie
ſu Chriſti,qui benedixit nos in omni
benedictione ſpirituali in cæleſtibus
in Chriſto:ſicut elegit nos in ipſo an
te mundi conſtitutionem: vt eſſemus
ſancti & immaculati in cõſpectu eiꝰ
in charitate.Qui prædeſtinauit nos ĩ
adoptionem filiorum per Ieſum Chri
ſtum in ipſum: ſecũdum propoſitum
voluntatis ſuę:in laudem glorię gra-

ij.Cor.i. ij. j.Petr.j. De pœni. diſt.iiij. Bñdictus & ca.in do mo.

tiæ ſuæ:in qua gratificauit nos in di-
lecto filio ſuo:in quo habemꝰ redem
ptionem per ſanguinẽ eius in remiſ-
ſionem peccatorum, ſecundum diui-
tias gratiæ eius quę ſuperabundauit
in nobis in omni ſapientia & pruden
tia:vt notum faceret nobis ſacramen
tum voluntatis ſuæ ſecundum bene-
placitum eius qđ propoſuit in eo, in
diſpẽſatione plenitudinis temporum
inſtaurare oĩa in Chriſto quæ in cę
lis & in terra ſunt in ipſo.In quo etiã
nos ſorte vocati ſumus: prædeſtinati
ſecundum propoſitum eius qui opera
tur omnia ſecundum conſilium volũ
tatis ſuę,vt ſimus in laudem gloriæ
eius nos qui ante ſperauimus in Chri
ſto.In quo & vos cum audiſſetis ver-
bum veritatis,euangelium ſalutis ve
ſtræ recepiſtis.In quo & credentes ſi-
gnati eſtis ſpiritu promiſſionis ſan-
cto:qui eſt †pignꝰ hęreditatis noſtrę †arra
in redẽptionem acquiſitionis in lau-
dem glorię ipſius . Propterea & ego
audiens fidẽ veſtrã q̃ eſt in Chriſto Ie
ſu : & dilectionem in omnes ſanctos:
non ceſſo gratias agẽs pro vobis:me
moriam veſtri faciens in orationibus
meis:vt deus domini noſtri Ieſu Chri
ſti:pater glorię det vobis ſpiritum ſa
pientiæ & reuelationis in agnitione
eiꝰ illuminatos oculos cordis veſtri:
vt ſciatis quæ ſit ſpes vocatiõis eius:
& quæ diuitię glorię hęreditatis eiꝰ
in ſanctis:& quę ſit ſupereminẽs ma-
gnitudo virtutis eius in nos qui cre-
dimus ſecundum operationem potẽ-
tię virtutis eius : quam operatus eſt ĩ
Chriſto Ieſu : ſuſcitans illum a mor-
tuis.Et conſtituens ad dexteram ſuã
in cęleſtibus ſuper omnem principa-
tum,& poteſtatem,& virtutem,& do
minationem.Et omne nomen qđ no-
minatur nõ ſolum in hoc ſeculo: ſed

etiam in futuro: & om̄ia ſubiecit ſub
pedibus eius. Et ipſum dedit caput ſu
pra oēm eccleſiā q̄ eſt corpus ipſi⁹ &
plenitudo eius: qui omnia in omnib⁹
adimpletur.

Paulus &c. Paulus apoſtol⁹ Chri
ſti Ieſu: quē Chriſtus Ieſus apoſto
lum gētibus cōſecrauit. Vnde ap
paret q̄ vobis apoſtolus ſit. Paulus inquā
Apoſtolus Chriſti: nō p̄ meritū ſuū ſed p̄
ſolā volūtatē & bonū placitum dei. Sic &
vos q̄ boni eſtis nō merito veſtro: ſed gr̄a
dei referatis. Paulus inquā ap̄lus p̄ volūta
tē Dei ſcribit oībus ſanctis .i. perfectiorib⁹
qui in virtutibus ſancti ſunt. Scribit etiā
fidelibus .i. minus pfectis: qui tn̄ bene ſerua
uerunt integritatē fidei: Fidelibus dico i
Chriſto Ieſu .i. qui fidē Chriſti Ieſu cuſto
diunt: Sāctis dico & fidelib⁹ q̄ ſunt Ephe
ſi. Optat hoc Paulus: Gratia ſit vobis per
ſeuerans qui non peccauiſtis: his qui ſaltē
in venialibus lapſi ſunt ſit gratia ſecūdæ
remiſſionis. Sit etiam vobis pax a deo pr̄e
noſtro & domino Ieſu Chriſto, ſicut ſæpe
expoſitum eſt. ¶ Vt oſtendat omne benefi
cium eſſe ex miſericordia dei: i primis de
bn̄ficiis ſuis deo gratias agit dicens. Bene
dictus ſit de⁹ & pater domini noſtri Ieſu
Chriſti, qui ſi pater eſt Chriſti: nos aūt fi
de filii Chriſti: ſic p̄ Chriſtū pater nobis ē.
Benedictio nr̄a i deo, nihil aliud eſt q̄ lau
dare & magnificare gl'iam eius. Bn̄dictio
aūt dei in nobis exaltatio nr̄i eſt: & p̄fect⁹
noſtrę ſalutis. Hic nunc exequit̄ duas ele
ctiones dei i nobis. Primā qua nos ab æter
no tales futuros elegit. Alteram in tēpore
qn̄ nobis ſp̄ūm cooperātē nobis miſericor
diter infudit: & vtriuſq̄ electionis cōple
tiones adiungit. Primū ponēs eā q̄ tp̄e vl
tima fit: in qua imortalitatē & impaſſibili
tatē recuperaturi ſum⁹. Hāc aūt q̄a dignior
eſt p̄ponit ei q̄ cōplet̄: vbi aīa p̄ miam Dei
ab onere peccatoꝝ liberat̄ dicēs: Bn̄dictus
ſit de⁹ q̄ bn̄dixit .i. exaltauit nos. Ideo p̄ p̄
teritū qđ futurum eſt deſignauit: vt oñde
ret ſe adeo certū de hac futura bn̄dictiōe
quō aliq̄s cert⁹ eſt de eo qđ videt p̄teriſſe.
Ideo etiā ſic ait: q̄a intellexit ſanctos iā ſe
cūdū aīas cōregnare Chriſto. Bn̄dixit nos
de⁹ in oī bn̄dictiōe. Om̄i ideo q̄a ſufficiēs:
Bn̄dictione dico ſp̄ūali: licet em̄ ſm̄ corp⁹
fiat hęc bn̄dictio: tn̄ ē ſp̄ūalis: q̄a ſicut ſp̄ūs
hoīs ſolo i̅tuitu gl'ię dei ſuſtētabit̄: ſic cor
pus pabulo viſiōis dei ſaturabit̄. Bn̄dictio
ne dico habita iā q̄buſdā ſm̄ aīas: & plene
ſanctis oībus hn̄da: nō in hac terra: ſed in
cœleſtibus: vt etiam dignitate loci benedi
ctio hęc cōmendabilior ſit. Benedixit di
co ſic in Chriſto Ieſu .i. in opatiōe Chriſti
Ieſu: in quo pr̄ oīa operat̄. Oſtēſa impletio
ne alteri⁹ electiōis: ſubdit electionē q̄ ſm̄
iuſtificationē aīę implet̄ hoc tēpore: deter
minās p̄dictā impletionē eē ex mīa dei per
electionē de qua ſubdit dicēs. Sic nos de⁹
ex gr̄a bn̄dixit: ſicut ex ſola gr̄a elegit nos
ante cōſtitutionē mūdi. Vbi planū eſt nō
precesſiſſe meritū hoīs. Elegit nos dico in
ipſo Chriſto in quo oīa fecit: vel in ipſo p̄
māſuros. Ad hoc elegit vt eſſemus ſancti
& immaculati: ſancti poſitione bonoꝝ: im
maculati emūdatione maloꝝ. Eſſemus vti
q̄ tales i cōſpectu ei⁹ .i. vt cōſpiceremus eū
ſolum & in nullo mūdū attēderem⁹. Vel i
cōſpectu eius .i. q̄ ab eo cōſpiceremur. Ele
git nos dico in charitate .i. in ſola dilectio
ne. Dicta electione q̄ hic cōplet̄ ſm̄ iuſtitiā
aīę: ſubdit illā electionē cui⁹ iā p̄poſuit cō
pletionē dicēs. Elegit nos vt eſſemus ſan
ctiq̄ etiā p̄deſtinauit .i. p̄ordinauit ab ęter
no: vel p̄parauit in tp̄e nos i adoptionē fi
liorū habēdā. Noluit dicere imortalitatē:
ſed vt totū referret gr̄ę dei i adoptionē .ſ.
ſm̄ icorruptionē filiorū ex ſola adoptione
dei nobis cōceſſam. Adoptionē dico habē
dā p̄ Ieſum Chriſtū. Nos dico vēturos in
ip̄m: vt ſicut ipſe, ſic & nos immortales &
impaſſibiles. Prædeſtinauit dico ſm̄ p̄poſi
tū volūtatis ſuę .i. ſm̄ volūtatē ſuā p̄poſi
tā. Propoſitā .i. ſic ab ęterno p̄ordinatā: vel
p̄poſitā .i. oblatā oībus ſaluādis: niſi culpa
eoꝝ impedierit. Prędeſtinauit inquā ex ſo
la volūtate in laudē gl'ię, gr̄ę ſuæ .i. ad hoc
vt laudet̄ gr̄a ſua: in qua gr̄a multiplex ē
gl'ia. Sunt em̄ q̄dā gr̄æ dei vt iſta tp̄alia q̄
pie miniſtrat: in q̄bus nō eſt gloriādū: ſed
in icorruptiōe m'tiplex eſt gloria. Et hoc
dixiſſe debueramus: quia primū icipit cō
muniter a benedictionibus q̄ fiunt publi
ce oībus iuſtis. Dehinc deſcendit ad illas
q̄ fiunt apoſtolis. Tertio ſubdit de illis q̄s
deus dedit Epheſiis. ¶ Poſita duplici ele
ctione & dignioris cōpletione p̄miſſa: ſub
dit cōpletionē alterius dicens. In qua gr̄a

gratificauit nos.i.gratos nos fecit in dile
cto filio ſuo.i.in fide dilecti filii ſui:quem
quia diligit & nos filios filii ſui diligit.
In quo filio habemus redemptioné.Nec p
vile pcium:ſed p ſanguinem filii effuſum.
In quo etiam habemus remiſſionem pecca
torum.Omnes habent redemptioné:qa p
ciū ſufficiens redéptioni omniū ſi vellent
datū eſt.Sed hi ſoli habét remiſſioné: q ſe
dignos redemptione Chriſti exhibuerūt.
Habemꝰ remiſſioné ſm diuitias eiꝰ.i.ſecū
dū gratiā eiꝰ in hoc diuité:qa & originae
lia & actualia: & ſiue pauca fuerint, ſiue
multa:oīa ſine differétia remiſit.Enumera
tis bñficiis q̄ ſanctis fiūt ī publico,ab hac
cōmunitate,deſcédit ad apoſtolos dicens:
Quę gratia abundauit in nobis aplīs: ſup
.i.magis q̄ in cæteris. Et dignū fuit:qa ab
his accepturi erāt alii. Abundauit dico ī
omni ſapientia & prudentia.Sapientiā de
cognitione diuinorū dicit.Prudétiā qua
ſi puidétiā qua Paulus bene ſciebat pui
dere ſuis eccleſiis. Oī,nō qa oia ſcirét;ſed
qa quicqd ſibi neceſſe erat tā de diuinis:q̄
de hūanis in prōptu habebāt.Ita ſupabū
dauit:vt nobis apoſtolis notū faceret ſa
cramétū.i.ſecretū volūtatis ſuæ.i.ordiné
redéptiōis humanę.Sacramétū dicit qua
ſi ſecretum:eo ꝙ nō oībus,ſed paucis illd
liceat aſpicere. Notū faciet ſacramentum
hoc.ſ.inſtaurare ſecūdū bonū placitū eiꝰ;
non ſecūdū meritū hoīs: qa nullū erat qd
bonū placitū in eo Chriſto ꝑpoſuit.i.por
dinauit ab ęterno. Vel ꝑpoſuit.i.palā ex
poſuit deus bonū placitū ſuū ſi velit. Pro
poſuit dico ī diſpéſatione plenitudinis té
porū.i.in plenitudine temporꝶ.Tépus eñ
gratię,plenitudo temporū dicit. Vel quia
oīa ante p̄dicta & expectata in eo p Chri
ſtū fuere cōpleta. Vel plenitudo.i.finis &
cōſummatio téporū q̄ deus añ tépus gra
tię pire cōſtituerat. Plenitudine dico con
grue diſpéſata.Prius eñ voluit deꝰ expi
ri hoīes,ꝙ libertate arbitrii & naturali le
ge nihil poſſent. Dehinc ſcriptā legé tra
didit,p quā iterū impotétes euadere pctm̄
apparuerūt.Et poſtq̄ hō vndiq̄ ſe cogno
uit impotété:tūc demū appoſuit deꝰ op
portune gratiam : cuius adiutorio poſſet
hō quod p ſe nō poterat . Inſtaurare dico
oīa in Chriſto.i.p Chriſtū q̄ in cælis ſunt
imperfecta:& q̄ in terra ſunt per peccatum

Sacramentū quaſi ſecretū dicit.

Tempus gratię plenitudo téporū dicit.

corrupta. Ad hoc eñ deus fecit hoīem &
redemit:vt diminutioné angelorū reinte
graret ſaluato hoīe. Ideo etiā Chriſtꝰ car
né accepit vt hoīem corruptū in pctīs re
ſtauraret in iuſtitia . Sed hoc reſtaurare
diuerſis modis accipit . Chriſtus eñ fuit
cauſa reſtaurationis angeloꝝ: nō quantū
ad eos neceſſitas. Angeli.n.puri erāt:licet
quibuſdā ſociis imminuti. Chriſtus vero
cā & neceſſitas reſtaurationis hoim. Cau
ſa vt p eū reintegraretur lapſus angeloꝝ.
Neceſſitas ideo:qa niſi reſtauraret a Chri
ſto,pditus erat p pctm̄. Inſtaurare dico q̄ ī
terra ſunt:ita q̄ in ipſo pmaneāt. Niſi eñ
in fide eiꝰ pmanſerit:reſtauratio eoꝝ nul
la erit. Vel aliter . Inſtaurare ī Chriſto ea
q̄ in celis ſunt.i.ſanctos quoꝝ aīę iā in cæ
lis regnāt cū Chriſto: & ea q̄ in terra ſūt:
in ipſo.i.iuſtos,qui ſi adhuc cōuerſatione
tenent in terra,puritate tñ vitę iā in ipo
ſunt. Dicerét Epheſii. Vos qdé aplī ad tā
tā altitudiné vocati eſtis:ad quā nos poſſe
puenire ſtultū eſſet ſalté opinari. Ad hoc
Paulus. In quo Chriſto etiā nos aplī voca
ti ſumꝰ:nō merito nr̄o:nec dignitate gene
ris:ſed ſorte.i.diuina electione.Sors dicit
diuina electio:vt qñ humanū iudiciū defi
cit,cōferūt ſe hoīes ad electioné dei. Non
ſolū gratia vocati ſumus: ſed etiā p̄deſti
nati.i.pparati ſumus ſcd̄m ꝑpoſitū eiꝰ.i.
ſcd̄m ꝙ pietas eiꝰ de nobis ꝑpoſuit. Eius
dico:q ſicut hęc in nobis, ſic operat oīa in
ſingulis ſcd̄m cōſiliū volūtatis ſuę.i.ſcd̄m
voluntaté ſuā cōſilio & diſcretione agen
té. Vel ita. Non ſolū vocat nos ex gr̄a:ſed
etiā qui oīa q̄ poſt vocationé ſequunt:ope
rat in nobis ſcd̄m cōſiliū ſuę volūtatis:ſi
cut dictū eſt. Ideo vocati & p̄deſtinati , vt
ſimus in laudé glīæ eius.i.vt digna laude
glorificemꝰ deū:qui vult laudari a nobis.
Nō ꝙ laus nr̄a qcq̄ cōferat illi:ſed vt ha
beat cām bñfaciédi nobis. Simꝰ dico: nos
q anteq̄ vos ſperauimus in Chriſto. In té
pore tñ vos p̄cedimꝰ:ſed ſi vultis in glīa
non p̄cedimus. Sed fortaſſis p̄cedetis nos:
cū dona dei in ſola electione cōſiſtāt non
in genere. Vel in prioritate téporis. Nunc
ab apoſtolis deſcéſum facit ad bñficia dei
ipſis collata Epheſiis dicens. In quo Chri
ſto vos vocati eſtis ſicut nos: & prædeſti
nati non ex merito veſtro:ſed cū audiſſe
tis verbum veritatis:quia ex ſola gr̄a mi

Sors diuina electio dicitur.

Laus quare adeo requiritur.

ſit ad vos pdicatores,& vos iterius inſpiratos audire fecit. Nec ſolũ vocati, ſed in quo Chriſto:vos ẽt credẽtes ſignati eſtis, vt appareatis de militia Chriſti,ſpũ ſctõ. Spũ dico pmiſſionis.i.vel quẽ deus nobis pmiſit,vel q ſpũs iã ſm aĩam deificãs nos: pmittit nobis immortalitatẽ corporis in futuro. Qui ſpũs eſt pignus.i.arra & principiũ habẽdę hęreditatis noſtrę,nobis promiſſę in futura glĩa. Signati eſtis in redẽptionẽ.i.vt appareatis de his quos Chriſtus redemit:Redẽptionẽ dico acquiſitionis. Per hanc enim & nos deum acqrim⁹: & de⁹ nos acquiſiuit. Vocati eſtis & ſignati & cętera in laudẽ glorię ipſius.i.vt per vos laudeť glĩa ei⁹. Modo determinat intẽtionẽ ſuã dicẽs. Quia vocati credidiſtis: & ſpũ ſctõ ſignati eſtis: Propterea ego(& ſancti q mecum ſunt)ago gratias pro vobis,& agẽs gratias nõ ceſſo. Hic bñ innuit nõ eẽ torpẽdũ illis ſecuritate ſuę iuſtitię, ſed omni hora de incremento pfectiõis laborãdũ. Ego inquã nõ ceſſo audiẽs fidẽ veſtram q̃ eſt in Chriſto Ieſu. Hoc ad min⁹ pfectos reſpicit:de qbus in pricipio ait fidelibus in Chriſto Ieſu. Audiẽs etiã dilectionẽ veſtrã habitã in oẽs ſanctos. Hoc ad perfectiores reſpicit. De quib⁹ ibidẽ ait oĩbus ſanctis. Nõ ceſſo,grãs agẽs p vobis, faciens memoriam veſtri in orationibus meis p habendis bonis. Quaſi diceret. Sicut iam accepta bona intelligo eſſe ex grã dei:ſic ſentio de omnibus q̃ habituri eſtis. Facio memoriã veſtri:vt deus dñi nr̃i Ieſu Chriſti:cuius ſm humanã naturã deus eſt & pater glorię eius. Chriſtus eñ ſecũdũ deitatẽ quę in eo gloria eſt dei fili⁹ eſt. vt deus & pater det vobis ſpũm ſapientię & reuelationis:vt reuelate poſſitis intelligere myſteria dei. Sapientię dico & reuelationis habitę in agnitione ei⁹: vt deum eiuſq; myſteria cognoſcatis. Det etiã vobis illuminatos oculos: nõ dico corporis, ſed cordis veſtri. Tãgit hic ſtultum errorem quorũdam(maxime gentilium) qui ĩ primitiua fide:qa conſueuerant idola ſua quæ habebant manu tractare:putabant cęca mẽte deum rem huiuſmodi eſſe: quę & oculis carnis videri,& manib⁹ poſſet palpari. Det vobis illuminatos oculos:vt ſciatis quæ.i.q̃ digna res: & q̃ valens ſit ſpes. Nõ tñ res ſperata:ſed ſolũmõ ſperare bea- Sperare ſolũmõ beatum eſt.

tum eſt. Quæ ſit ſpes vocationis eius.i.rei ad quã vocamur: vel vocatorꝶ.i.electorũ eius. Et quę ſint diuitię glorię hęreditatis ei⁹.i.q̃ digna ſit hęreditas ei⁹:in qua ſunt diuitię.i.nulla pœnuria: ſed oĩs copia. In qua etiam eſt gloria.i.permanẽs gaudium ſine admixtione doloris. Hæreditatis dico diſtribuendæ in quibuſlibet ſanctis. Et vt ſciatis q̃ ſit magnitudo virtutis.i.virt⁹ eius magna & incompræhenſibilis. Et cũ hęc magnitudo futura ſit per omnes ſanctos,ſupereminẽs tamẽ futura in nos apoſtolos:qui prius aliis credidim⁹. Et ꝙ hãc virtutem deus operetur in nos,probo per hoc:quia iã eſt operat⁹ eã ĩ Chriſto. Qđ ſic ait. Virtutẽ hãc futurã in nos affirmo ſecũdũ operationẽ potentię virtutis eius.i. ſcđm virtutẽ eius potentialiter operantẽ: quã virtutẽ operat⁹ eſt in Chriſto. Et hãc virtutem exponit,approbans p hoc ꝙ ſiĺr & poſſit & operetur in nobis. Operat⁹ eſt virtutẽ ĩ Chriſto:ſuſcitãs illũ a mortuis: p qđ & nos ſuſcitabit,& apparet ꝙ poſſit. Et illũ.ſ.Chriſtũ ſuſcitatũ cõſtituẽs ad dexterã.i.ad ęqualitatẽ ſuã in cęleſtib⁹ & ita ꝙ ſupra omnem principatum,& poteſtatẽ & virtutem,& dñationem. ¶Hic quatuor ordines angelorꝶ habemus: & per hoc qđ ſequiť omne nomẽ, intelligimus reliquos ordines. Qđ nomẽ nominatur.i.nominabile eſt,nõ ſolum in hoc ſeculo: ſed etiam qđcũq; noĩabiť in futuro. Hoc ideo addidit,ne quis obiiceret ei. Secũdũ hoc ꝙ parum de angelis modo cognoſcitis: concedo Chriſtũ ſupra poni illis:ſed ſcđm hoc ꝙ de illis ĩ futuro pleni⁹ cognoſcetis:caro Chriſti nõ ſupraponeť illis. Cõtra hoc ait. Non ſolum qđ nominať in hoc ſeculo:ſed etiam ſupra omne illud qđ de angelis cognoſcetur in futuro eũ ſuprapoſuit oĩb⁹ & omnia ſuppoſuit ei. Quidam enim ſunt ſuprapoſiti multis:qui licet inferiores:nõ tamen ſunt ſubiecti eis. Vnde ait. Omnia Pſal. viii. ſubiecit ſub pedibus eius.i.tam plena ſubiectione:vt ille qui pedib⁹ ſubſterniť. Vel ſub pedibus.i.ſub hũanitate Chriſti oĩa ſubiecit. Diceret ille. Et quid per hoc probas ſi Chriſtũ ſuſcitatũ ſup omnia poſuit: & omnia ipſi ſubiecit? Bene per hoc probo ait Paulus: ꝙ ipſum Chriſtum Deus dedit caput ſupra oẽm eccleſiam:q̃ eccleſia eſt corpus ipſius Chriſti. Et putatis ꝙ

ſin capite glorioſus:& ĩ corpore remaneat
ignominioſus! Eccleſia eſt corpus & pleni
tudo eiꝰ Chriſti:q Chriſtꝰ ꝑ eã adimplet.
Niſi eñ iuſti reſuſcitent eũdo vſq; ad vlti
mũ iuſtum:corpus Chriſti remanet impfe
ctũ.Qui Chriſtus licet plenitudine eccl'iæ
adimpleatur, ipſe.tñ eſt oía.i.oís pfectio:ĩ
omnibus.i.in ſingulis mẽbris: qa nec ipſa
membra poſſunt adimplere eũ niſi ꝑ ipm.

Cap.II.

†cõuiuificauit. ET vos †cum eſſetis mor
tui delictis & peccatis
veſtris,in quibus aliqñ
ambulaſtis ſecundũ ſe-
culũ mundi huius:ſecũ
dũ principem poteſtatis aeris huius
ſpũs:qui nũc operatur in filios diffi-
dẽtię: in quibus & nos oẽs aliqñ con
uerſati ſumus in deſideriis carnis no-
ſtrę:faciẽtes volũtatẽ carnis & cogi-
xxvij.q.i. ſciendum. De pœ.di. iij.hãc ſocietatem. tationũ.Et eramus natura filii iræ ſi-
cut & cęteri. Deus aũt qui diues eſt ĩ
miſericordia ꝑpter nimiã charitatem
ſuam qua dilexit nos: & cum eſſemꝰ
mortui peccatis: conuiuificauit nos ĩ
Chriſto,cuius gratia eſtis ſaluati .Et
cõreſuſcitauit & cõſedere fecit in cęle
ſtibus in Chriſto Ieſu:vt oſtenderet ĩ
ſeculis ſuperueniẽtibus abũdãtes di-
uitias gratię ſuæ in bonitate ſuꝑ nos
in Chriſto Ieſu. Gratia enim ſaluati
eſtis per fidẽ:& hoc nõ ex vobis. Dei
enim donũ eſt : non ex operibꝰ :vt ne
quis glorietᷣ. Ipſius enim ſumꝰ factu
ra:creati in Chriſto Ieſu in operibus
bonis:q̃ pręparauit deus vt ĩ illis am
bulemus. Propter qđ memores eſto-
te,ꝙ aliqñ vos q gentes eratis in car
ne:q dicebamini præputium ab ea q̃
dicitᷣ circuncíſio in carne manufacta.
Qui eratis illo in tempore ſine Chri-
ſto alienati a conuerſatione Iſrael &
hoſpites teſtamentorum,promiſſiõis
ſpem non habentes : & ſine deo ĩ hoc
mundo. Nunc autem in Chriſto Ieſu
vos qui aliquando eratis longe:facti
eſtis prope:in ſanguine Chriſti . Ipſe
eni eſt pax noſtra:qui fecit vtraq; vnũ
& medium parietem maceriæ ſoluẽs
inimicitias in carne ſua.Legem man-
datorum decretis euacuans : vt duos
condat in ſeipſo in vno nouo homine
faciens pacem: vt reconciliet ambos
in vno corpore:deo per crucem inter
ficiens inimicitias in ſemetipſo. Et ve
niens euãgelizauit pacem vobis qui
lõge fuiſtis: & pacem his qui prope:
quoniam per ipſum habemus acceſ-
ſum ambo in vno ſpiritu ad patrem.
Ergo iam non eſtis hoſpites & adue-
nę,ſed eſtis ciues ſanctorum & dome
ſtici dei:ſuꝑędificati ſuper fundamen
tum apoſtolorum & prophetarũ:ipo
ſummo angulari lapide Chriſto Ie-
ſu:in quo omnis ædificatio cõſtructa
creſcit in templum ſanctum in domi
no.In quo & vos coędificamini ĩ †ha †taberñaculũ.
bitaculum dei in ſpiritu ſancto.

Expoſitio Cap.II.

DIxit ſuperius Epheſios ex electiõe
dei vocatos : ſpiritu ſancto ſigna-
tos:ſeq; pro eis orare : vt qđ deus
pie cœpit in illis:quotidiano perficiat in-
cremento:& poſtq̃ tam dignos eos dixit ĩ
hac nouitate gratiæ:reducit eis ad memo
riam priorem ſtatum quem habuerunt in
peccatis. Vt memores immunditię ſuę nõ
audeant pręſumere niſi de gratia dei:qua
ſi merito ſuo aliquid nouitatis habue-
rint . Iterum propter hoc cõmemorat eis
ſtatum infidelitatis:vt cum videãt ꝙ gra
tia dei eos de iniuſtitia ad iuſtitiam traxe
rit:certum habeant ꝙ ſi iam iuſti laborẽt:
deus qui illis iniuſtis contulit: multo am
plius & libentius conferet iam iuſtifica-
tis,ſi promereri voluerint . Litera ſic iun-
gitur. Nos apoſtoli credidimus:& vos ſi-
militer credidiſtis . Vel ibi.Deus ſuſcita-
uit Chriſtum a mortuis : & vos ſimiliter
ſuſcitauit a morte peccati. Vel cum ver-
bo quod inferius ſequitur ſic conſtruere
poſſumꝰ.Chriſtũ dedit caput ſupra eccle
ſiã: & vos cõuiuificauit Chriſto.Quocũq;

tñ iungaẗ:ibi tñ pendet ſentētia vbi ait. Chriſtū dedit caput ſupra eccleſiam, & vos dedit mēbra ipſi⁹. Vos inquā cū eſſe tis mortui delictis & pctīs. Mortui ideo, qa ita cōſepulti pctō ꝙ nulla vi humana poterāt euadere laqueū pctī. Delicta vocat qñ qđ deus pcipit nō faciēdo deſerimus. Peccata dicit actus illos: fornicari, furari, & hmōi. Peccatis dico veſtris.i.q̄ iam cōſueſcēdo in illis quaſi veſtra propria feceratis. Quō ī peccatis fuerint exequitur, dicēs. In quibus peccatis vos ali qñ.i. tēpore infidelitatis ambulaſtis.i.de malo ī peius pcipitabamini ſcd̄m ſeculū mūdi huius.i. ſequētes ſecularitatē quæ nunq̄ de deo, ſed ſemp ſollicita eſt de mūdanis. Et vt magis aggrauet pctm̄, addit nō ſolū ſcd̄m ſeculū: ſed etiā ſcd̄m principem ſpirituū.i. ſcd̄m diabolū qui princeps eſt, imperiū habēs ſup cęteros malignos ſpūs. Vel ſcd̄m pricipē ſpūs vt collectiue accipiamus quaſi dęmoniorū. Vel ſcd̄m principem ſpirituū.i. aliorū dęmonū. Sicut em̄ in bonis angelis quidā prælati ſunt, quidam ſubditi: ſic in malignis diſtinctiones eędē ſunt: & tamen vnus ſolus omnibus prelatus eſſe creditur. Principem dico poteſtatis aeris huius .i. qui poteſtatem habet in hoc aere: cōmouet enim plerūq; ventos & turbines in aere, quibus noceat hominib⁹, & fructibus, & terrę: vt ventus ille qui a regione deſerti veniens ſubruit domū: & filios Iob oppreſſit ab eo: pmiſſione tamen dei credi tur immiſſus. Quos malignos ſpūs ideo in aere cōuerſari deus diſpoſuit: quia ſi in terra cū hominib⁹ eſſent: & fruct⁹ terrę corrumperēt: & homines ipſos intolerabiliter affligerent. Per hoc autē ꝙ eos vocauit ſpiritus: vult carioſos reddere homīes vt prouide agāt: quia hoſtis qui imminet īuiſibilis eſt. Per hoc iterū ꝙ in aere eſſe dixit: de eodē nos admonet: qa inſidiator prope eſt. Qui princeps diabolus nūc quādo vos gratia dei ab eo liberauit: operatur in filios diffidentię .i. de quorū ſalute nos diffidimus. Spirit⁹ em̄ ſignificabat Paulo in quib⁹ laborare deberet: & in quib⁹ nō: ſciens cor eorū impœnitens. Vel in filios diffidērię q diffidūt de ſalute: audiētes em̄ ꝙ reſurrecturi ſint cęlū aſcenſuri: ſtultū hoc iudicāt:

Delicta & pctā ſunt diuerſa.

Dęmō poteſtatē quā habet in aere.

& ideo nolunt conuerti. Et cum de tantis peccatis gr̄a dei ad iuſtitiā vos traxerit, videte ne vnq̄ pſumētes: gratię dei detrahatis. Q; ad augmentū perfectionis peruenire poſſint ex ſequētibus indicat: quaſi reſpōdēdo obiiciētib⁹ ſibi Epheſiis. Nobis tāto onere peccati prius depreſſis nō licet ſperare de aliqua perfectione: ſed ſufficit ſi aliquo modo poſſimus ſaluari. Ad hoc Paulus remouendū ſe & apoſtolos parificat illis: qa ante fidē ſilr̄ ter fuerūt ī peccatis, tñ diſſimili modo ſicut indicabunt ſequētia. Vnde ſic ait. In quibus peccatis etiā nos apoſtoli: ſicut vos Epheſii oēs (etiā Petrus) aliquādo.i. ante fidem, cōuerſati ſumus. Vere in peccatis: nā ī deſideriis carnis noſtrę: vt quod caro ſuggerebat deſideraremus. Nec ſolum in deſideriis, ſed etiā facientes opere volūtatem carnis: ſicut comedere ad ſuperfluitatē, & luxuriari. Faciētes etiā volūtatē cogitationū, in quibus nō ita caro delectaẗ, vt laborare de gloria mūdi. Vel dictāte auaritia multa pati pro congregandis multis. Nec tm̄ in actualibus iſtis: ſed etiā eramus nos Iudęi filii irę.i. geniti ad vindictā tolerādā: natura.i. ꝑpter originale nos Iudęi ſicut & cæteri: licet tūc falſo opinaremur per circūciſionem mūdari a peccato Adę. Ira dei nihil aliud eſt q̄ vindicta. Si continuemus vel ad illud quod ait. Nos credidim⁹: & vos crediſtis. Vel ad illud. Suſcitans Chriſtum & vos ſuſcitauit: tunc hic bene verſus erit. Si autem inferius ad illud conuificauit porrigatur cōſtructio: nōdū finitur verſus ita dicēdo. Cū eſſetis mortui: cōuiuificauit vos Chriſto: deus autē fuit qui cōuiuificauit. Vel ſi ibi finis eſt verſus ſic cōtinuabimus. Nos quidē eramus in peccatis: ſed deus qui diues eſt & copioſus in miſericordia: miſericordia em̄ eius ſup oīa opa eius. Deus vtiq; propter charitatē ſuā nimiā.i. īcōpręhēſibilē qua charitate dilexit nos. Putarēt illi. Dilexit nos iuſtificatos: ſed nō ꝙ diligit aliquos ī pctō. Ad hoc Paulus. Dilexit dico etiā cū eſſem⁹ mortui pctīs. Ne videatur abſurdū ꝙ deus diligere diciẗ hominē in pctīs: creaturā em̄ ſuā vbiq; ſemper diligit: ſed malū qđ ī ea eſt odit. De⁹ inquā qa dilexit nos cōuiuificauit.i. viue-

Ira dei vindicta eſt.

Pſal. cxliiii

re nos fecit p iuſtitiā aię,Chriſto.i.ad ſi-
militudinē Chriſti,ꝙ ſicut ille iuſtus,ſic
& nos iuſti.Gſa cui⁹.ſ.dei vt nos,ſic etiā
vos eſtis ſaluati.i. cōuiuificati p iuſtitiā
aię. Vel ſi pēdeat infra cōſtructio,vt di-
camus cōuiuificauit nos & vos Chriſto:
tūc dicem⁹ cuius gſa eſtis ſaluati de fu-
tura ſaluatiōe.Cōuiuificauit nos prima
reſurrectiōe aię:cōreſuſcitabit etiā ſecū
da corpoꝝ reſurrectiōe. Propter certitu
dinē quā inde habet:qđ futurū eſt ſigni-
ficat per pręteritū.Et nos cōreſuſcitatos
Chriſto fecit conſedere vt iam in quiete
regnaturos.Cōſedere dico Chriſto in cę
leſtibus vt hęc beatitudo cōmendabilior
ſit etiā ex loco.Cōſedere dico Chriſto in
Chriſto Ieſu:& cū eo & per eū:ideo cōui
uificauit,& reſuſcitatos conſedere fecit:
vt per hoc oſtēderet in ſeculis ſupueniē-
tibus his.i. futuris diuitias gratię ſuę.i.
diuitem gratiā ſuā abundantē in nobis.
Gratię dico factę ī bonitate.i.ex ſolo be-
neplacito ſuo:quia ad promerendū gra-
tiā nullū pręceſſit meritū.Bonitate dico
facta ſuper nos.i. quę nos ſupauit:qa tan
ta eſt ꝙ nec eā intellectus noſter capere
ſufficit.Et hęc oīa dico in Chriſto Ieſu:ī
ipſo eñ & p ipm̄ hęc oīa in nobis opera-
tur deus:ideo voluit deus hęc nota fieri
his qui erāt futuri,vt intelligeret homo
quāta(ſi vellet)ſperare poſſet de bonita
te dei.Modo ponit illud qđ meritū vide
tur hominis.i.fidē:& meritū nō eſſe oſtē
dit. Vere in bonitate:nam vos p gratiā
ſaluati.i.iuſtificati eſtis.Concedo etiam
vt apponas per fidem:etenim.i.fides non
eſt ex vobis promerētibus vt fidē habea
Fides eſt donū dei.
tis.Vere fides non eſt ex vobis:nā eſt do
nū dei:& nō ex operibus veſtris. Et ideo
deus oīa ex gratia,& nihil ex operib⁹eſſe
voluit:vt nō gloriaretur aliquis. Vidēs
eñ angeli caſum & hominis fuiſſe ex ſu-
perbia,multū pręcauere voluit homini
a ſuperbia. Et ſicut fides ex dono dei, ſic
opa quę fidē ſequūtur per gratiā dei.Be
ne dico vt ne quis glorietur in fide:nam
etiā in operibus quæ ſequūtur fidem,nō
reliquit deus homini vnde poſſet gloria
ri.Qđ ſic ait. Nos ſumus factura ipſius
dei,cum nihil in bono eſſemus creati in
Chriſto.i.p Chriſtū Ieſum ī bonis opib⁹:
quę opera pparauit nobis deus vt in illis
ambulemus,per eū pfoficiam⁹ & creſca-
mus. Vel factura ſit ablatiu⁹:ita factura
.i.per facturā dei ſumus creati ī Chriſto.
Nihil ibi mutat̃.Qđ ſupra ait. Nos fui-
Iudęi non tā grauiter peccauerūt ſicut gentiles.
mus in pc̄tis ſicut vos:modo determinat
dicēs Iudęos non tā grauiter peccaſſe ſi-
cut gentiles:ſed licet ante fidē etiā viles
Iudæi abominarēt gentiles:deus tñ ſine
diſcretiōe pſonarū parificauit eos:nō il-
lis q prius improperabant eis:ſed ſanctis
ac pfectis.Et per hoc probat eos & gratię
dei multū obnoxios:& ꝙ de īcremēto iu
ſtitię,ſecure(ſi volūt) poſſunt laborare,
dicēs.Propter qđ vt ne qs veſtrū glorie-
tur,eſtote memores ꝙ aliqñ tpe infideli-
tatis vos gentes.i.tales quales in pecca-
to geniti eratis in carne.i. in operib⁹ car
nis. Vos dico q pręputiū.i.ipſa immūdi-
tia dicebamini ab ea circūciſione.i.a Iu-
dęis quę dicit̃ circūciſio.i. ipſa mūditia.
Et nihil eſt:qa hęc circūciſio ī carne erat
nō in corde.Facta etiā manu cuiuſcunq̧
nō per ſpiritū ſanctū.Memores etiā eſto-
te:qa illo tēpore infidelitatis eratis ſine
Chriſto:qa Chriſtus nō promittebat̃ vo
bis.Eratis & alienati a cōuerſione Iſrael
.i.Iudaici populi:non eñ tunc conuerſa
bātur vobis. Vel ſi forte cum eis cōuer-
ſabamini vt proſeliti:eratis hoſpites te-
ſtamētorū.i.inſtabiles.i. modo eūtes:mo
do redeūtes ad legem ducebamini.Teſta
Teſtamentū ſuū habuit quilibet propheta.
mētorū ideo pluraliter dicit:qa Moyſes
ſuū,Eſaias ſuū, & quilibet propheta ſuū
habebat teſtamētum. Eratis etiā tūc nō
habentes ſpem ꝓmiſſionis factę ad Abra
ham:nec eñ licebat tunc gētibus ſpera-
re ſalutē:& eratis ſine deo, idola adoran
tes. Vos dico in hoc mūdo.i. his munda
nis adhęrentes. Olim ſic eratis:ſed nunc
vos q aliqñ eratis lōge a deo & a Iudęis,
facti eſtis prope:vtriq̧ ī Chriſto Ieſu.i.p
Chriſtū Ieſum.Et quō p Chriſtum deter
mīat.In ſanguine.i.per effuſionē ſangui-
nis Chriſti. Probat de vtroq̧:ſed de Iu-
dęis primū,dicens. Vere facti eſtis prope
Iudęos:qa ipſe de⁹ eſt pax noſtra.i.pacifi
cauit nos ſimul,gētiles & Iudęos:q deus
facit vtraq̧.i. Iudęū & gentilem vnū per
vnitatē fidei:& morū, & ſacrificii. Vnū
autem hoc modo:ſoluens parietem me-
diū .i. qui in medio poſitus,alterum ſe-
parabat ab altero. Hic paries fuit ex pte

Iudęorũ,obſeruationes eorũ ex parte gẽ
tiliũ,cultus idolorũ.Et hũc parietem eo
rũ ſoluit,dum idolatriã & rit⁹ iudaicos
Maceria quid dicat. euacuauit. Parietẽ dico macerię. Mace-
ria dr̃ ſcdm quoſdã paries firmiter cõpa
ctus & cõnexus.Hic paries erat macerię
.i.fortis:& ad deſtruẽdũ difficilis:qa Iu-
dęi authoritate legis & prophetarũ,rit⁹
ſuos tuebãtur.Gẽtes aũt ꝑ philoſophiã,
ſuũ(in quo male cõſueuerant)defende-
bãt. Vel dicitur maceria congeries lapi-
dum ſine cœmẽto cõgregata.Sic ille pa-
ries fuit macerię.i. debilis,& Chriſto le-
uis ad diruendũ:vt ſicca cõgregatio la-
pidũ, & ſoluto medio pariete ſoluit in
carne ſua quã aſſũpſit ĩimicitias vtriuſ-
ꝗ populi.Deſtructis em̃ ritibus Iudęi &
gẽtilis,iam nõ erat vnde inimicarẽtur ſi
bi. Quõ ſoluerit inimicitias oſtendit in
parte Iudęoꝝ,quorũ ratio magis oppu-
gnabat:ſed qa gentibus nulla ratio erat,
de his nihil ſubdidit.Solués inimicitias,
quia euacuãs legem carnaliũ mandato-
rũ:decretis.i.datis mãdatis ex diſcretio
ne inuẽtis: ideo euacuãs hinc legem in-
de idolum:vt duos.i. Iudęum & gentilẽ
cõdat vtrũꝗ in ſemetipſo:& qa in ſe cõ-
dere poſſet adhuc diuiſos addit. Cõdat
inquã faciẽs pacẽ.i. pacificãs eos ſibi vi-
ciſſim.Et in quo pacẽ fecerit,ſubdit.Fa-
ciens pacem dico in ſe vno nouo homi-
ne.Nouo,quia homo gratię:ideo nouo:
qa ſi eſſet legalis,oppoſitus eſſet gentili:
ſi iterum gentilis,oppoſitus eſſet Iudęo:
& neuter cõſentiret inimico ſuo.Proba-
uit ꝙ gentilis ſit prope Iudæum:probat
eũdem eſſe prope deũ,dicẽs. Et ideo ſol-
uens ĩimicitias vt recõciliet deo ambos
.i.Iudęũ & gẽtilẽ copulatos in vno cor-
pore.i.in eccleſia. Recõciliationis modũ
ſubdit. Reconciliet dico,interficiens ipſe
Chriſtus in ſemetipſo inimicitias ꝗ erãt
inter deũ & hominẽ. Ita in ſemetipſo ꝙ
per crucem.i. per mortem crucis. ¶Hæc
autẽ oĩa parũ prodeſſent niſi prædicata
forent:ideo addit.Et ipſe Chriſt⁹ veniẽs
in carnem,euãgelizauit per apoſtolos pa
cem ad deũ reſtitutã vobis gentibus qui
longe fuiſtis a deo:quia ſine Chriſto &
ſine deo in hoc mũdo eratis. Euãgeliza-
uit etiã pacem his.i.Iudęis qui ꝓpe erãt:
quia deum colebãt.Hoc prędicare fecit:
qm̃ per ipſum Chriſtũ ambo & Iudęus &
gẽtilis habemus acceſſum ad patrẽ deũ:
nos ambo poſiti in vno ſpiritu fidei:cum
hic prius eſſet in ſpũ legis,hic in ſpũ ido
li.Et qa ambo ĩ eodẽ ſpũ poſiti acceſſum
habemus ad deũ:ergo vos gẽtiles Ephe-
ſii iam nõ eſtis hoſpites teſtamentoꝝ ſi-
cut illi improperabãt.Et iam nõ eſtis ad
uenę.i.nõ vltra vocamini Proſeliti:quia
licet tũc ſtabiles eſſent in lege,ſemper ta
men dicebãtur aduentitii. Non eſtis ho
ſpites,ſed eſtis cõciues.Nec eorũ qui vo
bis improperabãt,ſed ſanctorũ.i.quorũli
bet perfectorũ. Et nõ eſtis aduenę,ſed do
meſtici.i. naturales de domo. Nec eorũ,
ſed domeſtici dei.Vos dico ſuperędifica
ti hodie pietas:cras ſuper hanc ędificabi
tur humilitas. Et ſic ſuperædificati ſu-
per fundamẽtum.i. doctrinam apoſtolo-
rũ & prophetarũ:quorũ doctrina,funda
ta eſt eccleſia. Vel ſuper fundamẽtum.i.
Chriſtũ:ſuper quem apoſtoli & prophetę
fundati ſũt.Aedificati ipſo dico Chriſto
Ieſu exiſtẽte lapide:propter firmitudinẽ
ſũmo.i. cõſummãte iuſtitiã veſtrã angu
lari.i.vtrũꝗ populũ Iudęũ & gẽtilẽ in ſe
connectente. Lapis iſte vbi ad literã fue-
rit,certũ nõ habemus:fuiſſe tñ credim⁹,
ꝙ donec in conſummatione vtriuſꝗ pa-
rietis nõ idonee poni potuit:ſed in ſum-
mo mirabili conuenientia vtrũꝗ parie-
tem coagulauit. Hic lapis ſignificauit
Chriſtũ,Iudęũ,& gentilẽ in perfectiõe fi-
dei copulãtẽ.Qui Chriſt⁹ ſicut eſt ſum-
mus cõſummator iuſtitię:ſic eſt & prin-
cipium iuſtitię.Qđ ſic ait.In quo lapide
oĩs ędificatio conſtructa per fidẽ,creſcit
per operationẽ, in templum ſanctũ:vt ſit
homo templũ in quo habitet deus.San-
ctũ dico in dño.i.per dñm.In quo etiã la
pide Chriſto vos gentes coędificamini
cum Iudęis in habitaculum.i.ad hoc vt
ſitis habitaculum dei. Coędificamini di
co in ſpiritu ſancto .i. ꝑ ſpiritũ ſanctum
purificantem vos deo.

Capitu.III.

HVius rei gr̃a ego Pau-
lus vinctus Chriſti Ie-
ſu pro vobis gentib⁹:
ſi tamẽ audiſtis diſpẽ
ſationẽ gratię dei quæ

Sup.i. data eſt mihi in vobis. Quoniã ſcḋm
reuelationem notum mihi factum eſt
Sup.ii. ſacramentũ,ſicut ſupra ſcripſi in bre-
ui:prout poteſtis legentes intellige-
†Al'.my re prudẽtiã meã in † miniſterio Chri
ſterio. ſti:quod aliis generationibus non eſt
agnitum filiis hominum: ſicuti nunc
reuelatum eſt ſanctis apoſtolis ei9 &
prophetis in ſpiritu eſſe gentes cohę
redes,& concorporales, & comparti
cipes promiſſionis eius in Chriſto Ie
i.Cor.xv. ſu per euangelium: cuius factus ſum
miniſter ſcḋm donum gratię dei,quę
data eſt mihi ſcḋm operationem vir-
tutis eius.Mihi enim omnium ſancto
rum minimo data eſt gratia hæc:in
gentibus euangelizare inueſtigabi-
les diuitias Chriſti: & illuminare o-
mnes quæ ſit diſpenſatio ſacramentı
abſconditi a ſeculis in deo qui omnia
†Al'.pri creauit:vt innoteſcat principatibus †
cipibus. & poteſtatibus in cæleſtibus per ec-
cleſiã multiformis ſapiẽtia dei:ſcḋm
pręfinitionem ſeculorum quam fecit
in Chriſto Ieſu domio noſtro. In quo
habemus fiduciam & acceſſum in cõ
fidentia per fidem eius.Propter quod
peto ne deficiatis in tribulationibus
meis pro vobis quę eſt gloria veſtra.
Huius rei gratia flecto genua mea
ad patrẽ domini noſtri Ieſu Chriſti:
ex quo omnis paternitas in cælis &
in terra nominatur: vt det vobis ſcḋm
diuitias glorię ſuę virtutem corrobo
rari per ſpiritũ eius in interiore homi
ne habitare Chriſtum per fidẽ in cor
dibus veſtris:in charitate radicati &
fundati:vt poſſitis comprehẽdere cũ
omnibus ſanctis quæ ſit latitudo &
longitudo, & ſublimitas, & profun-
dũ.Scire etiam ſupeminentem ſciẽtię
charitatẽ Chriſti:vt ipleamini in oẽm
plenitudinẽ dei.Ei autẽ qui potẽs eſt
oia facere ſuperabundãter q̃ petimus
aut intelligimus ſcḋm virtutem quę
operatur in nobis:ipſi gloria i eccle-
ſia & in Chriſto Ieſu:in omnes gene-
rationes ſeculi ſeculorum Amen.

VT magis obnoxios reddat gra-
tię dei:dicit ꝙ deus fecerit eum
apoſtolũ propter illos. Vinctus
eſt etiã ꝑ eiſdẽ.Reuelauit,etiã ei de9 my
ſteria ſua ꝑpter eorũ vtilitatẽ. Vos co-
ędificamini in Chriſto:& gratia hui9rei
vt & vos coędificemini. Ego Paulus vin
ctus Ieſu Chriſti quẽ afflictũ nõ oportet
cõtriſtari. Vinctus vtiq; pro vobis gẽti-
bus. Si eñ ſaluti veſtrę nõ prædicarem:
nequaq̃ in vinculis eſſem. Pro vobis di-
co:ita tñ ſi audiſtis diſpẽſationẽ grę dei
.i. gratiam, ſcilicet apoſtolatũ ex gratia
dei mihi traditum. Gratiã dico diſpen-
ſatã a deo:qa deus bene diſpẽſauit apud
ſe,quare me apoſtolũ cõſtituit. Vel quã
gratiã ego diſpẽſo vobis & cæteris eccle
ſiis.Si inquã audiſtis gratiã quę data eſt
mihi in vobis.i.ſicut vere crediſtis me
eſſe apoſtolum vobis:ita vere credite me
eſſe vinctum pro vobis.Gratia vtiq; hęc
data eſt mihi:qm̃ ſacramentum.i.ſecre-
tũ dei,factũ eſt mihi notũ ſcḋm reuelatio
nẽ.i.ita vt reuelate ſciã inde loqui. No-
tum factũ eſt dico ſicut ſupra ſcripſi vo-
bis in breui ſermone:vbi ait. Ipſe eſt pax
noſtra:& eſt vera,vſq; ad Ergo non eſtis Sup.ii.
hoſpites. Ita ſcripſi prout bñ poteſtis in
telligere.Poteſtis vtiq; legẽtes.i.ſi attẽte
plegitis illud. Intelligere dico nõ tm̃ ſa-
cramẽtũ:ſed etiã poteſtis intelligere pru
dẽtiam meã habitã in myſterio.Idem eſt
qḋ in ſacramento Chriſti:qa & myſteriũ
noui: & prudẽter aperire ſcio qḋ myſte-
riũ nõ eſt cognitũ filiis hoĩm ĩ aliis ge-
nerationibus.i.in aliis ętatib9. Vel ſi ali-
quibus non ita cognitum ſicut nunc re-
uelatum eſt ſanctis apoſtolis eius:nec in
hoc videar gloriari; quia reuelatum eſt
in ſpiritu ſancto etiam prophetis.i.qui-
buſlibet illuminatis ſenſu hoc myſteriũ,
ſcilicet gẽtes eſſe cohęredes Iudęis in fu
tura ętate;& hic eſſe cõcorporales.i.ĩ eo
dẽ corpore Chriſti.i.in eccleſia eſſe etiã
cõparticipes promiſſionis factę ad Abra
hã.Cohęredes dico cõcorporales cõpti-
cipes eſſe in Chriſto Ieſu:qui fecit vtraq;

vnū eſſe ſic ī Chriſto:& hoc p euāgeliū: prędicatiōe cuius ad fidē veniūt. Quod euāgeliū nō eſt meū:ſed cui⁹ euāgelii factus ſum miſter. Nec hoc ex merito meo, ſed ſcd̄m donū gr̄ę dei:quā gratiā iterū nō promerui vt haberē,ſed quæ data eſt mihi ſcd̄m operationē virtutis ei⁹:quia virtus ei⁹ operata eſt multa p meā infirmitatē. Data eſt mihi. Et cui mihi? Mihi vtiq̧ minimo oīm ſanctorū. Data eſt gr̄a hęc.ſ. euangelizare in gentibus diuitias Chriſti īueſtigabiles.i. incōpręhēſibiles. Datū eſt etiā mihi illuminare omnes de hoc:quę.i.q̄ digna ſit diſpēſatio.i.impletio ſacramenti abſconditi a priorib⁹ ſeculis. In deo tamen.i. ī notitia dei exiſtētis:qui deus ignorare nō potuit:qa oīa creauit. Ideo euāgelizare,illuminare,vt ſapiētia dei p eccleſiā quę in prędicatione noſtra cōſtituitur, Sapiētia inquā dei p hoc innoteſcat principib⁹ & poteſtatibus.i.ordinib⁹ angeloꝝ exiſtētib⁹ ī cęleſtib⁹. Angeli eñ neſciētes ſaluationē hominū,mirant̄ & laudant deū:cū p p̄dicationē ap̄loꝝ:viſa cōuerſione intelligant ſaluationem eoꝝ. Sapiētia dei multiformis:qa hūc lenitate ſermonis,hūc aſperitate infirmitatis cōuertit:in diuerſo modo in diuerſis. Multiformis dico,oſtenſa ſcd̄m pręfinitionē ſeculoꝝ.i.in ſeculis a deo ordināte pręfinitis. Quā p̄finitionē .i.hoc qd̄ ī ſeculis ſe facturū p̄finierat fecit .i. cōpleuit ī Chriſto Ieſu dn̄o nr̄o:in quo.i.p quē Chriſtū habem⁹ fiduciā accedēdi ad deū. Nec ſolū fiduciā,ſed etiā habemus acceſſum ad deū:nō timētes repulſionē:ſed in cōfidentia.i. de introductiōe cōfidētes. Cōfidentia dico habita p fidē ei⁹.ſ.Chriſti,cui & ī quē credimus. Cōmemorauit ſe p̄pter vtilitatē eoꝝ cōſecratū a deo apoſtolū. Vinctū etiā ſe p̄pter eos,reuelata ſibi eē myſteria dei ad inſtruēdū eos. Propter qd̄,qa hęc oīa facta ſunt propter vos:quia etiā acceſſum habetis ad deum per fidem Chriſti nobiſcū. Propter hoc nō modo precor, ſed quaſi rē debitā peto:& a vobis exigo ne deficiatis in tribulationibus meis. Ideo per hanc exhortationem vult eos pręmunire Paulus:qa dubitabat ne forte tribulatione & afflictione magiſtri contēptui haberēt qd̄ ab eo qui cōtēptibiliter tra-

Sapientia dei qualiter ē multiformis.

ctabatur didiciſſent. Tribulationibus dico meis habitis p vobis. Ideo eñ de⁹ me p̄mittit affligi:vt qualis veſtra ſit fides ī tēptatione mea apparere faciat. De⁹ eñ Abrahā & quoſlibet alios nō ideo tēptauit q̧ qd̄ futurū eſſet ignoraret:ſed vt fidem eoꝝ p̄babilem indicaret mūdo:quæ tribulatio eſt gloria veſtra. Si eñ a tribulatiōe mea vires boni opis ſumitis:tunc digni eſtis gloria. Si aūt p̄pter me tribulatum deficitis,ignominia digni eſtis. Et gratia hui⁹ rei.i.ne deficiatis:qa hęc res grata eſt mihi,vos.ſ. nō deficere:ideo flecto genua. Sicut p genu erigit̄ corpus & humiliatur:ita per genu erectū & flexū elatio mentis & humiliatio accipit̄. Paulus vtiq̧ genua carnis flectebat,vt humilitatē ſpiritus innueret. Flecto genua ad patrē dn̄i noſtri Ieſu Chriſti: q & pater nobis eſt cū ſimus filii Chriſti cui⁹ pater eſt. Ex quo p̄re.i.ex inſtitutiōe & exēplo cui⁹ eſt nobis oīs paternitas.i.ſunt nobis oēs patres:quos vel in cęlis habemus angelos prouiſores nobis. Vel quos habemus ī terra vt epiſcopos,& quoſlibet eccleſię patres. Paternitas nō ita ſimpliciter eſt:ſed nominatur.i. quicūq̧ nominabiles dignitate virtutum ſunt nobis patres. Vel ita. Paternitas noīatur.i.ii prouiſores noſtri patres dicuntur ſolo noīe .i. nuncupatiue tm̄:nō ſubſtātialiter qd̄ deus ſolus eſt. Flecto genua ad deum:vt det vobis ſcd̄m diuitias glorię ſuę.i.abūdanter & glorioſe ſcilicet cum potētia. Det dico virtute corroborari .i. vt vos corroborati ſitis in bono. Et hāc virtutē in vobis nō veſtrā eſſe credatis:ſed per ſpiritū eius:vt gratię dei oīa aſcribatis. Det dico virtutē nō exterius,ſed in interiore homine. Ideo deus virtutem iuſtitię in aīa ordinauit:qa ſi eſſet in corpore qd̄ omni aduerſitati expoſitū eſt ſicut corpus,tā cito deficeret virt⁹ quę longe melius ſedet in aīa:de quo ait Chriſtus. Poſtq̄ occiderint corpus,aīę non habent quid faciant,vt det vobis ſpm̄:& vt det vobis habitare Chriſtū ī cordib⁹ veſtris: nō q̧ ibi corpaliter ſedeat:ſed per fidē. Licet vbi ſp̄us,ibi Chriſtus:tñ neutrum eſt ſupfluū:quia ſpirit⁹ per dilectionē,Chriſtus per fidem. Flecto genua ideo vt vos radicati & fundati ī charitate. A ſimili-

Tribulatiōes quas requibuſdā a deo inſligūtur.

tudine arboris in altũ radicatę:& ex abũdãtia humorũ qbus in alto radices abundãt copioſe fructificãtis ait. Radicati.i. fructificãtes in charitate:& fundati.i.ſuper fundamẽtũ ĩ quo firma ſit & creſcat ędificatio dom⁹ dei. Vt vos inquã radicati & fundati poſſitis cõphẽdere intellectu & vtilitate cum oĩbus ſanctis.i.ſicut cõpręhẽdũt oẽs ſancti quę ſit latitudo,& lõgitudo,& ſublimitas,& ꝓfundũ. Latitudo,a dextera in ſiniſtrã,crucis Chriſti, amplitudinẽ dilectionis ſignificauit:qua etiã ꝓ ĩimicis orauit. Lõgitudo crucis a capite in pedes pſeuerãtiã dilectiõis ſignificauit:qa cũ dilexiſſet ſuos,in finẽ dilexit eos. Sublimitas crucis.i.pars illa q̃ ſupręminebat capiti:in qua Pilatus titulũ ſcripſit,reſpectũ diuinũ ſignificauit:vt ĩnueret Chriſtus ſe nõ amore mũdi pati: ſed vt faceret volũtatẽ pr̃is ſui q eſt ĩ cælis. Profundũ dicta eſt pars illa crucis,q̃ in terra fixa fuit:qđ ꝓfundũ deſignat occultã gratiam dei:qua ſine merito bona multiplicat ſuis eiſdem neſciẽtib⁹,quare ſic faciat. Hæc tñ in ipſis intelligimus ſic exponẽdo. Poſſitis cõpręhendere quæ ſit latitudo.i.q̃ latos oporteat vos eẽ in charitate:vt etiã bene faciatis his q vos oderint. Et lõgitudo.i.q̃ longos & ꝑdurãtes in dilectione oporteat vos eſſe:vt etiã ſi expedit non formidetis mori pro deo vel proximo. Et quæ ſit ſublimitas: quomodo ſupno reſpectu nõ reſpectu mũdi quęlibet bona faciatis. Et qđ ſit ꝓfundũ.i.occulta gratia dei ĩ vobis,qua vos ſine merito iuſtificauit:& ꝓuehit vt etiã poſſitis ſcire charitatẽ Chriſti.i.quomodo Chriſtus vos dilexerit. Charitatẽ dico ſupẽminẽtẽ oĩni ſciẽtię. Nulla.n.ſcientia cõpręhẽdere ſufficit quãta ſit charitas Chriſti. Vel ita. Poſſitis ſcire charitatẽ ſciẽtię Chriſti ſm ſciẽtiã. Ignorãtes eñ plærũq; diligim⁹:ſed ſi cognitionem rei quã diligim⁹ habeam⁹: multo magis in bonitate rei cognitę diligẽda accendimur. Ideo ait charitatẽ ſciẽtię Chriſti.i. ſm ſciẽtiã de Chriſto habitã. Charitatẽ ſciẽtię dico ſupẽminẽtẽ charitati ignorãtię. Bonũ qđ ignorat̃ minus diligit̃. Poſſitis cõpręhẽdere & ſcire:ideo vt impleamini eundo in oẽm.i.in oĩm bonoꝝ plenitudinẽ dei.i. ex deo habitã. Ego flecto genua vt vos poſſitis cõpręhẽdere & ſcire. Ipſe aũt de⁹ potẽs eſt facere oĩa q̃cũq; opportuna ſunt. Facere dico abundãter ſupra q̃ petim⁹,aut ſupra q̃ intelligim⁹. Nemo.n.hoĩm auderet hoc petere a deo vt filiũ ſuũ deũ,hoĩem faceret:qđ tñ fecit. Nemo etiã intelligere poſſet quo ordine pietatis hoĩem perditũ reſtaurauit: & innumera bona quę facit:& ideo bene ait ſupra q̃ petim⁹,aut intelligim⁹. Et ꝙ tãta potẽs ſit facere probare poſſumus: eũdo ſcđm virtutẽ,quę virt⁹ eius operatur in nobis:qa ſi cõſiderãtur ea quę nobis cõtulit poteſtas miraculoꝝ, & multa alia. Per hęc plane colligim⁹ ꝙ ex voluntate potẽs ſit de cętero cõſũmare oĩa in nobis. Ei aũt q ſic potẽs eſt facere ipſi ſoli non humanę virtuti,ſit gloria in eccleſia.i.in conſideratione bonorum quæ cõfert eccleſię,& etiam in Chriſto Ieſu: qa nec ipſi Chriſto ſcđm hominẽ de bonis quę geſſit gloria debet̃,ſed deo. Gloria dico permanens in oẽs generationes. Ab Abel eñ primo iuſto nulla præterijt generatio quę nõ haberet aliquos ĩ quibus gloriaret̃ deus. Generatiões dico ſeculi a principio vſq; ad finẽ. Seculi dico ſeculoꝝ:in quo multa ſecula cõtinẽtur: ipſi gloria Amen:pro certo ita eſt.

Crucis ꝑtes qđ repꝛſentant.

Charitas Chriſti eſt incõprahẽſibilis.

Bonũ qđ ignoratur min⁹ diligitur.

De⁹ a principio mundi ſemp habuit aliquos in qb⁹ gloriaretur.

Cap.IIII.

OBſecro itaq; vos ego vinctus in domino vt digne ambuletis vocatione q̃ vocati eſtis cum omni humilitate & manſuetudine:cũ patientia ſupportantes inuicem in charitate. Sollicitiſeruare vnitatem ſpũs in vinculo pacis. Vnũ corpus,& vnus ſpirit⁹ ſicut vocati eſtis in vna ſpe vocationis veſtrę. Vnus dominus,vna fides,vnum baptiſma. Vnus deus,& pater omnium qui ſuper omnes, & per omnia,& in omnibus nobis. Vnicuiq; autẽ noſtrũ data eſt gratia ſcđm mẽſurã donationis Chriſti. Propter quod dicit. Aſcendens in altum, captiuam duxit captiuitatem : dedit dona homini-

i. Cori.vii.

Roma.xii.

i. Cori.xii. xcv. diſt. eſto.

i.q.i. hi q & ca. hanc regulam. De conſe. diſtin. iiii. itaq;.

ii. Cori.x.

Pſal.lxvii.

Io.iii.

bus. Qꝫ autem aſcendit, quid eſt niſi quia & deſcendit primum in inferiores partes terræ. Qui deſcēdit, ipſe eſt & qui aſcendit ſuper omnes cęlos vt adimpleret oïa. Et ipſe dedit quoſdam quidem apoſtolos: quoſdam autem prophetas. Alios vero euangeliſtas. Alios autem paſtores & doctores ad conſummationem ſanctorum, in opus miniſterii, in ędificationē corporis Chriſti, donec occurramus omnes in vnitatem fidei, & agnitionis filii dei: in virum perfectum, in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti, vt iam nō ſimus paruuli fluctuantes, & circumferamur omni vento doctrinę in nequitia hominū, in aſtutia ad circūuentionem erroris. Veritatē autem facientes in charitate creſcamus in illo per omnia qui eſt caput Chriſtus, ex quo totum corpus cōpactum & connexum per omnem iuncturam ſubminiſtrationis ſcd̄m operationem in mēſuram vniuſcuiuſqꝫ membri augmentum corporis facit, in ædificationē ſui in charitate. Hoc igitur dico & teſtificor in domino, vt iam non ambuletis ſicut & gentes ambulant in vanitate ſenſus ſui, tenebris obſcuratum habentes intellectum: alienati a vita dei per ignorantiam, quæ eſt in illis propter cæcitatē cordis ipſorum: qui deſperantes ſemetipſos tradiderūt impudicitiæ in operationem immūditię omnis in auaritiam. Vos autem non ita didiciſtis Chriſtum, ſi tamen illum audiſtis, & in ipſo edocti eſtis: ſicut eſt veritas in Ieſu. Deponite † vos ſcd̄m priſtinam conuerſationem veterem hominem qui corrūpitur ſcd̄m deſideria erroris. Renouamini autem ſpiritu mentis veſtræ, & induite nouū hominem qui ſcd̄m deū creatus eſt in iuſtitia & ſanctitate veritatis. Propter quod deponētes mendaciū, loquimini veritatē vnuſquiſqꝫ cum proximo ſuo: qm̄ ſumus inuicem mēbra. Iraſcimini, & nolite peccare. Sol nō occidat ſup iracundiā veſtrā. Nolite locū dare diabolo. Qui furabatur iā non furetur: magis aūt laboret operādo manibus ſuis quod bonū eſt, vt habeat vnde tribuat neceſſitatē patiēti. Oïs ſermo malus ex ore veſtro nō procedat: ſed ſi quis bon⁹ eſt ad ędificationē fidei, vt det gratiā audiētibus. Et nolite contriſtare ſpiritū ſanctū dei, in quo ſignati eſtis in die redēptiōis. Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blaſphemia tollatur a vobis, cum oi malitia. Eſtote autē inuicē benigni, miſericordes, donātes inuicem, ſicut & deus in Chriſto donauit vobis.

De hęre. cū ex iniū: ſto. & ca. ſicut I vno. i. Cori. xii. — xii. diſt. de his. — Roma. vi. — † Al. deponere. De conſe. di. iiii. c. i. Roma. vi. Coloſ. iii. — Heb. xii. i. Petri. ii. — De con. di. iiii. quiſqꝫ & ca. nō illud poſt princi. De pœ. di. ii. quō reuocari. De apoſta. quidā. Zach. viii. Pſal. iiii. Iacobi. iiii. i. Pet. iiii. — Coloſſ. iii.

Poſtq̄ admonuit eos diuerſis modis ne intumeſcerēt de bonis gratię dei, neue torperēt, ſed ſemper de proficiendo in melius vigilarēt, quæ vtraqꝫ admonitio videtur verſari circa magis perfectos, tranſit ad moralem inſtructionem: quæ magis ptinere videtur ad minus pfectos. Prius inſtruens omnes in cōmuni. Dehinc cōditiōes ſex⁹ & ętates diuiſim. Litera ſic iūgitur. Quia deus potens eſt facere vobis ſupra q̄ petimus aut intelligim⁹. Itaqꝫ obſecro. i. p omnia ſacra vos adiuro, ego vinct⁹ in dn̄o. i. pꝑter dn̄m quē in vinculis offendere non eſt minima culpa. Obſecro inquā vt ambuletis p gradus virtutū digne, vocatione qua vocati eſtis. Non em̄ vocati eſtis ad complēda deſideria carnis: ſed vt ſm̄ ſpiritū carnem mortificetis. ſ. ambuletis cū oī humilitate, & in aïo habita, & foris oſtēſa. Culpa em̄ eſt intus eſſe humilē: & foris ſimulare ſupbiā, cum ſic de ſe occaſionē tribuat maledicēdi: & occulteē virtus cui⁹ imitatiōe potuit inſtrui pxim⁹. Foris aūt humilē int⁹ eē ſupbū nulli dubiū qn ſit culpabile ī oī hūilitate, & ī oī māſuetudine: vt tractabilis ſit ad omnes & affabilis: & cū oī patiētia ſeruata ī q

buſlibet aduerſis,ſupportãtes ĩuicẽ alter alterũ ſi moleſtiã ĩtulit ei. Vel ſupportã tes.i.cõpatiẽdo ꝓximo ſi forte lapſus fue rit:eũq; adiuuãdo orõne,& ieiunio. Sup- portãtes dico ĩ charitate,nõ ĩ expectatio ne vĩdictę. Vos dico ſolliciti ſeruare vni tatẽ ĩ vobis,vt ſit apud vos idẽ velle,idẽ nolle. Vnitatẽ dico ſpũs.i. quã dictat ſpi ritus ſanct⁹ ſeruare eã ĩ vinculo pacis:q̃ pax exteri⁹ ſeruata vĩculũ ẽ,& nutrimẽtũ ſpũalis vnitatis. Et vt hãc vnitatẽ ſerue tis,eſtote vnũ corpus.i.vnũ ĩ opatiõe. Et eſtote vn⁹ ſpũs.i.vnũ ĩ volũtate. Ita ſitis vnũ corpe & ſpiritu,ſicut res illa ad quã vocati eſtis vna eſt. Qđ ſic ait. Vos eſtis vocati ĩ vna ſpe.i.ad vnã rẽ ſperatã. Spe dico vocatiõis veſtrę.i. qua digna eſt ve ſtra vocatio. Iterũ debetis eẽ vnũ corp⁹, & vn⁹ ſpũs:qa dñs vnus vobis dominaẗ: & fides veſtra vna eſt, & indifferẽs:& ba ptiſma veſtrum vnũ eſt,oẽs ęque iuſtifi- cãs:nõ ẜm ꝙ quidã dicũt ẜm merita di- uerſoꝝ baptizãtiũ digni⁹ vel indignius. Et ẽ vn⁹ de⁹.i. creator oĩm:& vn⁹ pater oĩm q̃ vos ſcđm dilectiõnẽ filioꝝ guber- nat. Qui dñs deus pẽ dominãdo,creãdo, diligẽdo,eſt ſup oẽs ptãte. Eſt etiã p oĩa loca: nec vllatenus ab eo licet effugere. Qui ſi ita cõiter eſt ſup oẽs & p oĩa,tñ in oĩb⁹electis eſt familiari⁹dãdo gr̃as ſuas.

¶Hic pt̃ ĩtelligi trinitas. Sup oẽs pater. Per oĩa fili⁹. In nobis amor pr̃is & filii.i. ſpũs ſctũs. Quia dixerat ſumus vnũ cor- pus,vn⁹ ſpũs,vn⁹ ẽ nobis dñs, vna fides. Ne p hoc male opinarenẗ oẽs ęq̃liter eſſe in hac noua gr̃a.vt nemo p̃lat⁹,nemo ſub dit⁹,nemo ſeruus,nemo dñs:determinat hoc dicẽs. Licet vnũ ſimus,vnũq; deũ,&

Gr̃a data eſt vnicuiq; noſtrũ.

vnã fidẽ habeam⁹: tñ vnicuiq; nr̃m data eſt gr̃a dei,nõ eadẽ oĩbus,ſed ſcđm mẽſu rã donationis.i.donatoris Chriſti. Huic illa gr̃a, huic iſta:& plęrũq; ĩ eadẽ gr̃a di uerſitas:qa hic minus,hic plus habet de eadẽ gr̃a. Propter qđ cõprobãdũ(ſcilicet ꝙ ſit donator gr̃arũ) ſpũs ſanct⁹ dicit in pſalmo:Hõ Chriſt⁹ aſcẽdẽs in altũ.i.ſup altitudinẽ cęloꝝ. Captiuitatẽ.i.hũanã na turã pri⁹ a paradiſo & cęlo expulſam re duxit in ſe hoĩe captiuã:qa a loco(q̃ ipſi per pc̃m̃ naturalis erat) ablatã, reuexit ad cęlos.ſ.ad patriã pri⁹ ipſi(niſi pecca- ret) deſtinatã. Homo eñ ĩ puritate crea- tus paradiſum habuit ad habitãdum:vt ibi pacta obœdiẽtia inde trãſferreẗ ad cę los:ſed qa peccauit & repromiſſum cęlũ pdidit:& a loco habitatiõis.i.a paradiſo depulſus ĩ terra iſta captiuat⁹ ẽ:quã ter- rã pc̃m ita hoĩ fecit naturalẽ, ſicut iuſti tia q̃diu ĩ ea fuit paradiſum naturalẽ fe cit. Iterũ Chriſt⁹ deſtructo pc̃õ hoĩs,hu manã naturã a miſeria iſta(q̃ loc⁹ iã ipſi p pc̃m̃ naturalis erat)captiuã:qa a natu rali loco ablatã reduxit ad priorem pa- triã.ſ.ad cęlos. Sed quãto prior captiui- tas miſerior,tãto ſcđa glorioſior. Aſcen dẽs Chriſt⁹ vtiq; ĩ altũ, dedit dona hoĩ- bus:qa miſit ſpm̃ ſctm̃ ĩ corda diſcipulo rũ. Et qa dedit dona,ꝓbatũ eſt Chriſtum eſſe donatorẽ gr̃arũ. Quis aũt intellect⁹ colligi debeat ex eo qđ ait,aſcẽdẽs ĩ altũ: vult explanare:nõ tñ digrediẽs ab inten tiõe. Dico aſcẽdẽs. Sed qđ eſt.i. qđ p hoc intelligẽdũ eſt ꝙ dñs aſcẽdit? Aſcẽdẽs & aſcẽdit p eodẽ habet:niſi hoc intelliga- mus,ꝙ ſi aſcẽdit ſequiẗ ꝙ prius q̃ aſcen- deret deſcẽdit.i.ĩ humili loco fuit. Si eñ aſcẽdit,ſeqtur ꝙ de inferiori ad ſuperius aſcẽdit. Deſcẽdit dico ĩ inferiores partes terrę.i.in infernũ:q̃ vtiq; in terra,ſed in inferiori parte eſſe crediẗ. Ideo probauit eũ q̃ aſcẽdit prius ĩ humili loco ſicut ve rũ hoĩem habitaſſe,vt ſciẽtes Chriſtũ da torẽ gratiarũ ſicut nos ſum⁹ ita eſſe ho- minẽ:fiduciali⁹ ab eo petam⁹ gr̃as ſuas:q̃ niſi cõparticipaſſet humanitati nr̃ę,mul to nobis inexorabilior eſſet. Et quia ille aſcẽdit primũ, igiẗ qui deſcẽdit & q̃ aſcẽ dit ſup oẽs cęlos, ipẽ vnus & idẽ eſt indi uiſus Chriſtus, homo,deus. Vel aliter. Quid eſt ꝙ aſcẽdit hũanitas Chriſti,niſi qa primũ deſcendit diuinitas in inferio- res partes terrę.i.ad vniẽdã ſibi humanĩ tatẽ inter hoĩes? Si eñ vſq; ad globũ So- lis & Lunę deſcẽderet infra eſſet:ſed ad terras deſcẽdere fuit inferi⁹. Et licet ali⁹ videatur aſcẽdens.i.homo:alius deſcen- dẽs.i.deus:tñ qui deſcẽdit & qui aſcẽdit ſuper oẽs cęlos:ipſe idem eſt vnus indiui ſa perſona. Sic iterũ bene ad intentionẽ. Quia cũ tantã videamus eius potẽtiã vt homo deus ſup cęlos aſcẽderit:fiducialĩ ter poſtulare poſſumus ab eo q̃ oĩa põt. Aſcẽdit ideo vt adimpleret oĩa donis ſuis:iuxta qđ idem ait. Niſi ego abiero:

paracletus nõ veniet ad vos. Poſtq̃ probauit Chriſtũ donatorẽ gratiarũ: oſtendit diuerſitatẽ donorũ. Bene dico adimpleret oĩa: etenĩ ipſe Chriſtus dedit quoſdam quidẽ .i. diſcrete ab aliis apoſtolos. Quoſdã autẽ dedit ꝓphetas qui reuelarẽt ſcripturas. Alios vero euãgeliſtas .i. prędicatores. Alios autẽ paſtores & doctores .i. epiſcopos, qui de mẽſa corporis Chriſti ſubditos paſcãt: & de nouo & veteri teſtamẽto doceãt. Ideo alios & alios dedit in opus miniſterii: qa ſi vni omnia daret dũ vnus ad oĩa nõ ſufficeret, miniſteria Chriſti imꝑfecta remanerent. Miniſterii dico valẽtis ad cõſummationem ſanctorũ .i. vt q iã iuſti ſunt ad ꝑfectionẽ aſcendant. Miniſterii etiã valẽtis in ędificationem corporis Chriſti .i. ad hoc vt de iis qui adhuc ſunt increduli ædificet corpus Chriſti, ideſt eccleſia. Dicerẽt illi quos (ne ꝓpter vnitatẽ eccleſię ſe debere eſſe æquales putarẽt) admonuit: parũ ꝓdeſt ꝙ fidẽ accepim⁹: ſi ſemp in ſubiectione nos oporteat ꝑmanere. De hoc cõſolatur eos dicẽs. Ne graue ſit vobis ſi alii ſubiiciunt: alii pręferunt. Cito eñ hui⁹ diuerſitatis erit finis. Diuerſitatis dico nõ amplius duraturę niſi donec occurramus ſecundũ deſideriũ ſanctorũ, ait. Occurramus oẽs exiſtẽtes in vnitate fidei .i. quibus vna de Chriſto fides: & exiſtentes in vnitate agnitionis filii dei .i. ĩ vnitate bonorum operum fidem ſequentiũ, per quæ opera filius dei agnoſcitur. Vel in vnitate agnitionis dei: vt de cognitione deitatis non laboremus: donec occurramus in virũ ꝑfectũ .i. vt ſimus ꝑfectus vir, impaſſibilitate & immortalitate recepta. In virũ ꝑfectũ dico ſcilicet in menſurã .i. in metã ætatis Chriſti. Aetatis dico plenitudinis .i. in qua Chriſtus plenitudinẽ habuit .ſ. poſt reſurrectionẽ factus impaſſibilis & ĩmortalis. Vel aliter. Occurramus in virũ ꝑfectũ ſicut dictum eſt: & in metã ætatis Chriſti .xxxiii. annorũ & dimidii: q̃ ętas fuit plenitudinis. Poſtq̃ eñ ad illã vẽtũ eſt, nõ eſt quo creſcat caro: nec ĩ augmẽto viriũ, nec lõgitudinis. Oẽs .n. ſiue iuniores ſiue ſeniores in eodẽ pũcto ętatis reſurrecturi ſumus in quo Chriſtus mũdũ exiuit & reſurrexit. Ideo alios ꝓphetas: alios doctores vel paſtores dedit: vt iã olim qdẽ ſic fuimus: ſed amodo nõ ſimus paruuli intellectu. Nec ſimus ex nobis fluctuantes: modo bene mõ male agẽtes: & vt nõ ꝑ alios circunferamur mõ hac mõ illac, oĩ vẽto doctrinę. Alludit ſimilitudini. Mare eñ mũdũ: vẽtus ſeductores: nauis eccleſiã: quę mõ infra, mõ ſupra ꝑſecutione maloꝝ depellit, ſignificat. Doctrinę dico factę in nequitia hominũ: nequiſſimi eñ ſunt ſeductores huiuſmodi. Doctrinę etiã factę in aſtutia, latenter ſeducũt ſimplices: Aſtutia dico tẽdẽte ad circũuẽtionẽ erroris .i. vt nos circũueniãt de errore ſuo. Nõ ſimus fluctuãtes: ſed creſcamus in charitate .i. in dilectiõe dei & ꝓximi. Veritatẽ .i. purã a mẽdacio doctrinã nõ ſolũ audiẽtes: ſed etiã faciẽtes opere. Creſcamus eũdo ꝑ oĩa bona cooperatione & cõſenſu. Creſcamus dico in illo adiuuãte in quo ſatis creſcere poſſum⁹, qa q eſt caput .i. altitudo in qua ſemper aſcẽdẽdũ eſt & q eſt Chriſtus rex noſter, ex quo capite Chriſto totũ corpus eccleſię cõpactũ eſt ꝑ fidẽ. Et qa nõdũ ſufficit, poſſent eñ cõpingi ĩ eadẽ fidẽ, & ſeĩuicẽ nõ ſequi, ſicut ligna ſolũmodo cõpacta, ſi trahat vnũ nõ ſequit alterũ. Et hoc malũ eẽt ſi mẽbra caput nõ ſeqrent: ideo addit corpus eccleſię cõpactũ ꝑ fidẽ, & connexũ ꝑ charitatẽ. Dilectio eñ clauus eſt, quo ſine diuiſione ligant. Cõpactũ dico & cõnexum ꝑ oẽm iuncturã fidei, charitatis, & omniũ virtutũ. Iuncturã dico q̃ eſt cauſa ſubminiſtratiõis .i. vt alterũ mẽbrũ ſubminiſtret alteri. Subminiſtrationis dico factę ſecũdũ oꝑationẽ q̃ fit ĩ mẽſuram vniuſcuiuſꝙ mẽbri eccleſię. Aliud eñ mẽbrũ magis, aliud min⁹ ſecũdũ ꝙ facultas ſibi eſt, ſubminiſtrat. Totũ inquã corp⁹ ſic cõpactũ & cõnexũ facit augmẽtũ corporis eccleſię. Scdm incremẽtũ iuſtitię in fidelib⁹ facit: & valẽs in ædificatione ſui corporis .i. eccleſiæ cui⁹ mẽbrũ eſt: ædificationẽ ſicut ſupra ſecũdũ incredulos q ędificant ad fidẽ. Augmẽtum & ædificationẽ dico factã in charitate .i. ſecũdũ dilectionẽ dei & ꝓximi. Vel ita cõſtruamus nõ mutata ſentẽtia. Ex quo totũ corpus cõpactũ & cõnexũ ꝑ oẽm iũcturã ſubminiſtrationis facit augmẽtũ corporis in ædificationẽ ſui: facit dico ſecũ

Grãe dei ſũt diuerſę.

Doctrinę aſtutę, ſeducũt ſimplices.

Dilectio ẽ clauus ligans.

Aetas xpi fuit ætas plenitudinis, & in ea oẽs reſurgent.

dũ operationẽ diſtributã ĩ mẽſurã vniuſ
cuiuſq; mẽbri:& hoc totũ ĩ charitate,qa
deus quoſdã dedit apoſtolos,alios euã
geliſtas,alios doctores,hoc autẽ ad cõſũ
mationẽ veſtri. Iterũ,qa totũ corpus ec
cleſię cõpinxit & cõnexuit p iũcturam ſſ
dei & charitatis:igiẽ hoc dico & pcipio
vobis:nec ſimpliciter dico,ſed etiã teſti
ficor in dño.i. in hac admonitiõe veſtri
deũ teſtẽ adduco:ne ampliꝰ qcq̃ de vobis
a me,ſed(ſi peccatis) de manibus veſtris
requirat.Hęc verba paulus habuit ad il
los:qñ conuocata eccleſia epheſiorũ ait.
Nõ amplius faciẽ meã viſuri eſtis: ſtate ĩ
eo quod vos docui : Mundus enim ego
ſum amodo a ſanguine veſtro:videte qd
feceritis:qa requireẽ de manibꝰ veſtris.
Teſtificor inquã in dño vt iã nõ ambu
letis ſicut olim ambulaſtis:& gentes ad
huc ambulãt. Vbi ait iam, ſignificat eos
prius ambulaſſe.Nõ ambuletis ſicut gen
tes ambulãt ĩ vanitate.i.in ſecularitate
ſui ſenſus.Senſus eñ mũdi vanitas eſt.

Sẽſus mũdi vanitas eſt.

Gẽtes dico habẽtes intellectũ.i.naturalẽ
rationẽ obſcuratã tenebris.i.adeo vt per
totũ tenebrę & nihil ſit luminis. Gentes
dico alienati a vita dei.i.ab æternitate ĩ
qua deꝰ viuit.Alienati cognitiõe & par
ticipatione ſicut idẽ ait.Alienati p igno
rantiã,qa ignorãt vitã dei:q̃ ignorantia
eſt in illis ppter cęcitatẽ cordis.i. ppter
excęcatũ cor eorũ.Cũ eñ prius pdicatũ
eſt illis verbũ dei,facultatẽ habuerũt in
telligẽdi:& nõ intelligendi:ſed qa elege
rũt ignorare:ideo excęcati ſunt adeo ꝙ
iã ĩpotẽtes ſint,qđ bonũ eſt aĩaduertere.
Hęc nõ ideo loquiẽ illis ꝙ Epheſii in ali
quo male errauerĩt:ſed qa verebaẽ ne fa
ciles eſſent ad ritus gẽtiliũ retrahi: in q
bus ante fidẽ fuerãt cõuerſati.Qꝫ nõ er
rauerint colligiẽ ex eo:ꝙ paulo inferius
vocabit eos ſanctos:q excęcati deſperan
tes.Cũ eñ audiũt homo reſurget ĩ glo
ria,cõregnabit Chriſto:& cętera:friuolũ
hoc putãtes deſperãt:& ideo tradiderũt
ſemetipſos,& nõ tãtũ cõſenſu & volũta
te eũtes in operationẽ oĩs immũditię:qa
qđ male voluerũt:deteriꝰ operati ſunt.
In operationẽ immũditię dico:in auari
tia:Quãto eñ immũdius operabanẽ,tan
to audiores facti ſunt ĩmũditiarũ . Vel
aliter.Tradiderũt ſe in immũditiã & in
auaritiã.Gẽtes ſic ĩpudice & ĩmũde am
bulãt:vos autẽ nõ ita didiciſtis Chriſtũ
ambulaſſe quẽ ſequi debetis.Hac tñ con
ditione dico:ſi audiſtis.i.intellexiſtis illũ
Chriſtũ,& ſi edocti eſtis in ipſo.i. in in
formatione ipſiꝰ:qđ vtiq; verũ eſt : ꝙ au
diſtis eũ,& in ipſo edocti eſtis:nõ de falſi
tate ſed ſicut eſt veritas in Ieſu. His eñ
quę docui vos de Chriſto nihil falſitatis
admiſcui:vt nicolaitę,q pdicant Chriſtũ
nõ improbaſſe cõmunẽ vſum mulierũ:&
cęteris falſitatibꝰ veritatẽ Chriſti cõfun
dunt.

Nicolaitarũ error.

Et qa ſecũdũ veritatẽ edocti eſtis ĩ
Chriſto:igiẽ deponite vos veterẽ homi
nẽ.Vel ita.Edocti vtiq; eſtis in Ieſu de
ponere vos veterẽ hoĩem:nõ ꝙ carnẽ ab
eo diriuatã deponatis, q̃ ſemel deponiẽ
p mortẽ:ſed deponite eũ ſecũdũ priſtinã
cõuerſationẽ.i. ſecũdũ vetuſtatẽ opera
tionis peccati.Deponite etiã eũ ſecundũ
deſideria erroris.i.vel de errore venien
tia:vel in errorẽ pcipitãtia: q vetus ho
mo in ipſo ſuo ope corrũpiẽ. Quãto eñ
frequẽtiꝰ peccat:tãto ipſa caro magis de
bilitaẽ & deformaẽ.Vel in eadẽ ſentẽtia
recte ſequamur literã.Deponite veterem
hominẽ q corrũpiẽ:nõ ſolũ ſecũdũ opus,
ſed etiã deponite ſecũdũ deſideria erro
ris.Veterẽ deponite:nouũ autẽ hominẽ
induite.Et ideo renouamini: iã eñ p ba
ptiſmũ ſemel noui facti ſunt,ait.Iterũ re
nouamini ĩ ſpiritu ſctõ illuminatore mẽ
tis veſtrę.Vel ĩtrãſitiue renouamini ſpũ
mẽtis veſtrę.i.ſequẽdo ſpiritalẽ mẽtẽ ve
ſtram:& ſic renouati induite nouũ homi
nem.Nouũ ideo qa noua facit oĩa:q no
uus hõ creatus eſt. Nõ ſecũdũ legẽ car
nis:ſed ſecũdũ deũ:de ſpũ ſancto cõceptꝰ
& natus.Induite dico Chriſtũ in iuſtitia
ſeruata ad pximũ:& in ſanctitate.i.poſſi
dẽtes vos ipſos ĩ ſanctificationẽ deo.Sã
ctitate dico & iuſtitia non ſimulationis,
ſed veritatis:ne ſimulemus nos eẽ iuſtos
cũ mali ſimꝰ.Propter qđ .i.qa vetꝰ hõ de
ponẽdus eſt:nouus induẽdus.Ideo aſſu
mamꝰ mẽbra noui,deponẽtes mẽbra ve
teris.ſ.deponẽtes mẽdaciũ qđ mẽbrũ ve
teris eſt.Loquimini vnuſqſq; veritatẽ cũ
pximo ſuo.Veritas eñ mẽbrũ eſt Chri
ſti.

Veritas mẽbrũ eſt Chriſti.

Veritatẽ loq debemꝰ cum pximo:qm
ſumus mẽbra ĩuicẽ.i.alter alterius.Sic q
defraudat pximũ:in corpore ſuo fraudẽ

facit. Iterũ induẽdo nouũ. Iraſcimini cõtra pctã fratrũ: & ĩ iraſcẽdo nolite ſic peccare, vt de contẽptu pcti ĩprouide ruatis ĩ cõtẽptũ pximi. Sic em̃ pctm̃ odiẽdũ eſt vt nihil min⁹ diligaꝛ creatura dei. In iraſcẽdo autẽ nõ peccabitis: ſi ſol. i. diuinitas illuminãs vos. Vel ſol. i. illuminata ratio veſtra nõ occidat. i. non deſtruaꝛ ſup. i. ppter iracũdiã veſtrã: ꝙ ira ĩ vobis nõ ſuperet rõnẽ. Sol occidat ſup iracũdiã a ſimilitudine eorũ dictũ eſt: qb⁹ ĩ valle poſitis mõs magn⁹ ſupeſſet: ſup quẽ eis occideret ſol, dũ altitudo montis a valle ſolem auerteret. Vel aliter q̃ſi diceret. Video vos nõ poſſe penit⁹ cõtineri ab ira. Patior vos. Iraſcimini & ita ꝙ nolite peccare. i. irã actu cõſũmare. Et hoc cauẽdũ vtile erit ſi ſol nõ occidat ſup iracũdiã veſtrã. i. ſi priuſq̃ veniat veſpa deponaꝛ ira. Dicerẽt illi, Pręcipis: nolite peccare: ſed quõ põt hoc ne peccem⁹ fieri? Ad hoc ait. Vt pctm̃ euadeꝛ poſſitis, nolite locũ. i. opportunitatẽ peccãdi dare diabolo ĩ vobis, ſꝫ fugite eũ. Nolite locũ dare diabolo: ſed ille q pri⁹ furabaꝛ: iã amõ nõ fureꝛ. Ad literã. Sed magis laboret. i. laborare eligat operãdo manib⁹ ſuis. Nõ homicidia vel hmõi: ſed qđ bonũ & vtile eſt. Et adeo laboret vt habeat ſibi: & vñ tribuat proximo neceſſitatẽ patiẽti. Iterũ alid. Oĩs ſermo malus nõ pcedat: i. null⁹ ſermo mal⁹ pcedat ex ore veſtro. Sed ſi qs ſermo eſt bonus & vtilis ad ędificationẽ fidei. i. vt pximũ ędificet in fide: ille pcedat. Ita tñ vt det gratiã audiẽtib⁹ vt grat⁹ ſit iis q audiũt, & loco, & tpe. Vos plati (ſicut dictum eſt) docete. Et vos auditores nolite cõtriſtare: nõ dico ſolũ eos q vos ĩſtruũt ſed q ĩ eis loquiꝛ ſpũm ſãctũ. Spũm dico dei. Videte q̃ grauis culpa: qa ſi pdicatorem & ſpiritũ in eo loquẽtẽ, & ſi ſpiritũ offenditis & deũ: ita q pdicatorẽ offẽdit, deũ offendit: Nolite cõtriſtare ſpiritũ, in quo ſpũ ſignati eſtis, vos em̃ cera, ſpũs ſigillũ ĩpreſſum vobis. Signati dico in die redẽptiõis. i. baptiſmi, in quo ab oĩ peccato redẽpti eſtis. Nolite cõtriſtare ſpiritũ ſed tollaꝛ a vobis oĩs amaritudo aĩ, & ira. i. ſubita cõmotio aĩ & indignatio. Si em̃ ĩgnobilis ſupabũdat vobis nobilib⁹ ne indignemini. Et clamor, ne ĩordinate conclametis litigãdo. & blaſphemia facta in deũ vel pximũ. Qui. n. ſic ait: Quare hoc de⁹ fecit? Videꝛ dixiſſe ꝙ de⁹ nõ bñ fecerit. Vt breuiter oĩa remoueã: hęc cũ omĩ malitia. i. & oĩs malitia tollaꝛ a vobis. Ne ſitis amari vel blaſphemi: ſed eſtote benigni. i. largi ĩuicem alter dãdo alteri. Et ſi nõ habetis, qd detis, eſtote ſaltem miſericordes aĩo, donãtes ĩuicẽ. i. indulgẽdo alter alteri ſicut deus donauit vobis peccata in Chriſto. i. per Chriſtum.

Cap. V.

Estote ergo imitatores dei ſicut filii chariſſimi: & ambulate ĩ dilectiõe ſicut & xp̃s dilexit nos, & tradidit ſemetipm̃ p nobis oblationẽ & hoſtiã deo ĩ odorẽ ſuauitatis. Fornicatio autẽ & oĩs imũditia, aut auaritia, nec nomineꝛ in vobis, ſicut decet ſctõs, aut turpitudo, aut ſtultiloquiũ, aut ſcurrilitas q̃ ad rẽ nõ ptinet, ſed magis gratiarum actio. Hoc enim ſcitote, intelligentes ꝙ omnis fornicator, aut immundus, aut auarus (quod eſt idolorum ſeruitus) non habet hæreditatem in regno Chriſti & dei. Nemo vos ſeducat inanib⁹ verbis: ꝑpter hęc em̃ venit ira dei ĩ filios diffidẽtię. Nolite ergo effici pticipes eoꝶ. Eratis. n. aliqñ tenebrę, nũc aũt lux ĩ dño: vt filii lucis ambulate. Fruct⁹ em̃ lucis ẽ in oĩ bonitate, & iuſtitia, & veritate. Probãtes qd ſit bñplacitũ deo. Et nolite cõicare opib⁹ ĩfructuoſis tenebrarũ, magis aũt redarguite. Quę. n. ĩ occulto fiũt ab ipſis, turpe eſt & dicere. Oĩa aũt q̃ arguũꝛ, a lumie manifeſtãꝛ Oẽ enim qđ manifeſtatur lumen eſt. Propter quod dicit. Surge qui dormis, & exurge a mortuis, & illuminabit te Chriſtus. Videte itaq; fratres quõ caute ambuletis, nõ quaſi iſipientes ſed vt ſapiẽtes, redimẽtes tp̃s quoniam dies mali ſunt. Propterea nolite

†nõ habet deo. xlvi. di. clericũ. xxxiii q. iiii. i cod. i. q. i. cũ oĩs i. ſicut vtagers. in ſi. & q. iii. falſator. De exceſſ. pla. vt clerici. Coloſſ. iii. De pe. di. iiii. §. hanc ſocietatem

Coloſſ. iii.

Roma. xii. i. Theſ. iiii.

xxxv.di.vi noleētum. De cõſe.di.ii.I calice. fieri imprudẽtes:ſed intelligẽtes quę
ſit volũtas dei.Et nolite inebriari vi-
no in quo eſt luxuria:ſed impleamini
ſpũ ſctõ,loquẽtes vobiſmetipſis i pſal
De iure iur.& ſi Chriſtus. mis,et hymnis,et cãticis ſpiritalib9,
cãtantes et pſallentes in cordibus ve-
De conſe.di i.de hymnis. ſtris:dño gratias agẽtes ſemp̱ p̱ om̃i
b9 in nomine dñi noſtri Ieſu xp̃i deo
xxxii.q.vi.ca.ſi. et patri.Subiecti inuicẽ,in timore xp̃i
De ſacra vncti.vnico. Mulieres viris ſuis ſubditę ſint ſicut
dño:quoniã vir caput eſt mulieris ſi-
cut Chriſt9 caput eſt eccleſię:ipſe ſal
uator corporis ei9. Sed ſicut eccleſia
I.Corin.xi. ſubiecta eſt Chriſto,ita et mulieres vi
ris ſuis in omnibus.Viri diligite vxo
Coloſſ.iii. I.Pet.iii. res veſtras,ſicut et xp̃s dilexit eccle-
ſiã,et ſeip̃m tradidit p̱ ea vt illã ſan-
ctificaret,mũdãs eã lauacro aquæ in
verbo vitę,vt exhiberet ipſe ſibi glo-
rioſam eccleſiã nõ habẽtẽ maculam,
aut rugã,aut aliquid hmõi : ſed vt ſit
ſancta et imaculata.Ita et viri debent
xlvii.di.ſicuti.§.neceſſe. diligere vxores ſuas vt corpora ſua.
Qui ſuã vxorẽ diligit,ſeipſum diligit
Nemo.n.vnq̃ carnẽ ſuã odio habuit:
ſed nutrit et fouet eã ſicut et Chriſt9
eccleſiã:quia mẽbra ſumus corporis
Gene.ii. de carne eius,et de oſſibus eius. Pro-
Matt.xix. pter hoc relinquet homo patrẽ et ma
trem,et adhęrebit vxori ſuæ,et erunt
duo in carne vna.Sacramẽtũ hoc ma
gnum eſt.Ego autem dico,in Chriſto
et in eccleſia. Verũtamẽ et vos ſingu
li vnuſquiſq; vxorem ſuam ſicut ſe
ipſum diligat , vxor autem timeat vi
rum ſuum.

ET qa deus donauit vobis pecca-
ta:ergo eſtote imitatores dei ſi-
cut filii chariſſimi dimittẽdo al
ter alteri.Nec ſolũ donãdo imitamini, ſ;
ẽt ambulare in dilectione vt alter alterũ
diligat ſicut & Chriſtus dilexit nos.Dile
xit vtiq;:etẽm tradidit ſemetipſum p̱ no
Oblatiões panes ppoſitionis dicebantur. bis oblationẽ & hoſtiã deo in odorẽ ſua-
uitatis.In veteri lege oblatiões dicebãt
panes propoſitionis,luminaria, & huiuſ
modi.Hoſtia vero qđ mactabať in altari: Hoſtia.
in Chriſto vero oblatio fuit oĩa illa bo-
na q̃ geſſit vſq; ad diẽ mortis.Hoſtia aũt
dictus eſt quãdo ſeipſum obtulit in ara
crucis:& illa vetus hoſtia dicebatur eſſe
ſuauiſſimus odor deo ſecũdũ ſacrificiũ
Chriſti,qđ pręfigurabat:ſecũdũ ſe em̃ fœ
tidũ erat.Eſtote imitatores dei, nõ autẽ
fornicatores.Qđ ſic ait.fornicatio& oĩs
immũditia (ſicut ſępe expoſuimus) aut
auaritia,nõ ſolũ dico nõ ſit: ſed nec etiã
nomineť in vobis.i.ne vos tales improui
de exhibueritis:vnde qs male ſaltẽ poſ-
ſit opinari.Dico nõ nomineť in vobis ſi-
cut decet ſanctos qđ eſtis vos,nõ tãtũ co
ram deo,ſed etiã p̱uidere bona corã hoĩ
bus.Vocãs eos ſanctos innuit ſe nõ ſcri
bere hęc,qa peccauerĩt:ſed p̱pter hoc ſo
lum vt ſibi de cętero p̱uideant. Fornica
tio nõ noĩeť ĩ vobis:aut turpitudo , aut
ſtultiloquiũ:aut ſcurrilitas. Turpitudi- Turpitudinẽ qd vocat apſus.
nem vocat attrectationes,& illas mulie-
rũ deoſculationes . Stultiloquiũ ĩ illis q
laborãt appoſite loqui mulierib9 ad per
ſuadendũ.Scurrilitas eſt pectere & orna Scurrilitas qd eſt.
re ſe vt placeãt illis qđ iudicãt curialita
tem,quę ſcurrilitas nõ ptinet ad rẽ.i.nõ
ſpectat ad aliquã vtilitatẽ:& ideo nõ no
mineť in vobis,ſed magis actio gratiarũ
.i.ſic honeſte vos habete:vt ĩ vobis agãt
gratias deo q bona veſtra viderint. Ideo
hęc nõ nominenť in vobis,qa q hmõi eſt,
nõ habet hęreditatẽ ĩ regno dei.Vel ita.
Nõ ſolũ ideo nõ noĩenť ĩ vobis,qa nõ p-
tinẽt ad rẽ:ſed etiam ideo qa auferũt re
gnũ dei.Qđ ſic ait.Scitote hoc intelligẽ
tes.i.ſubtili intelligẽtia hoc diſcutiẽtes,
ꝙ oĩs fornicator,aut ĩmũdus:aut auar9,
qđ.ſ.auarũ eſſe eſt ſeruitus idolorũ. Dũ Auar9 pecuniã deũ facit.
em̃ auarus magis diligit pecuniã q̃ deũ,
eã ſibi facit deũ.Fornicator ĩquã cũ illis,
nõ habet hęreditatẽ in regno Chriſti &
dei:& ne ab hęreditate regni alieni ſitis
videte:Nemo ſeducat vos verbis inani-
bus.i.falſis & mẽdacib9.Hoc ait p̱pter il
los Nicolaitas,q ſuadebãt deo nõ diſpli-
cere q̃cũq; carnalia. Videte nẽo ſeducat
vos.Nã p̱pter hęc q̃ ſupius p̱hibita ſunt
venit ira.i.vindicta dei in filios diffiden
tię.i.de quorũ ſalute diffidimus:vel q de
ſalute dei diffidunt. Et qa p̱pter hæc ve
nit ira dei , ergo nolite effici participes

eorũ.i.fornicatiõis,immũditię,aut auaritię.Ideo nõ debetis pticipare his:qa modo difficilius eſſet vobis peccare q̃ olim: tũc em̃ p ignorãtiã:ſed nũc prudẽtes manũ mitteretis in ignẽ. Qđ ſic ait. Eratis aliqñ.i.ante fidẽ tenebrę.i.ignorãtes:nũc autẽ lux in dño.i.illuminati per dñm. Et ideo ambulate vt filii lucis debẽt ambulare. Ambulate dico ĩ oĩ bonitate habita in vobis,& iuſtitia ſeruata ad pximũ, & in veritate vt vera verba dicatis.Ideo in his: quia ſic ambulare eſt nõ ſimpliciter opus,ſed fruct⁹ lucis.i.fructiferũ opus illuminatorũ.Ambulate vt filii lucis, pbãtes.i.pbabiliter cõſiderãtes qđ eſt bñplacitũ deo.Et vt qđ bñplacitũ ẽ ei faciatis, nolite cõicare operib⁹ tenebrarũ.i.tenebroſorũ.Operib⁹ dico ĩfructuoſis & ĩutilib⁹:nolite cõicare,ſed magis redarguite opa tenebrarũ.Nõ debetis cõicare: qa turpe ẽ etiã dicere:nedũ facere ea q̃ fiunt ab ipſis in occulto.Qui.n.male agit lucẽ odit.Opa tenebrarũ redarguite:mõ aſſumit.Oĩa aũt q̃ arguunt a lumĩe.i.rephendunt ab illumĩatis: manifeſtãt p cõfeſſionẽ:& dũ arguunt pœnitẽt ſe male egiſſe. Et vtile eſt ſi manifeſtant.Oẽ em̃ qđ ſic p cõfeſſionẽ manifeſtat lumẽ eſt.i.iã icipit eẽ ĩ lumĩe iuſtitię cũ pœnitet ſe male egiſſe. Vel aliter.Oĩa q̃ arguunt a lumĩe (ſicut dictũ eſt)manifeſtant ipſis q rephendunt:pri⁹ em̃ ignorabãt põdus pctĩ ſui, qđ p rephẽſionẽ agnoſcũt. Oẽ aũt qđ ſic manifeſtat lumẽ eſt,qa in eo ꝙ iã cognoſcit pctm̃ ſuũ quodãmõ illumĩat &appropinq̃t iuſtitiæ.ppter qđ cõprobãdũ.ſ. ꝙ tenebrę fiũt lumẽ p manifeſtationẽ dicit ſpũs ſctũs in me.Hęc em̃ auctoritas alibi nõ inuenit ĩ ſcripturis. Dicit inquã ita. Tu q dormis p ignorãtiã ĩ pctõ:ſurge p cognitionẽ pctĩ,ſeu p cõfeſſionẽ:& cognito pctõ exurge a mortuis.i.a pctĩs q̃ generãt mortẽ.Vel a mortuis.i. a numero mortuorũ.i.pctõrum:faciẽdo fructus dignos pnĩę:& ſic tibi exurgẽti illumĩabit xp̃s ĩfũdẽdo gratiã.¶Dixit ſupius redarguite opa tenebrarũ:q̃ em̃ arguunt p manifeſtationẽ,de tenebris fiũt lumẽ. Et qa de redargutione tãta ſequit vtilitas: vt qđ tenebroſum ẽ,fiat lumẽ. Itaq; frẽs redarguite opa tenebrarum: & vt libere redarguatis,videte quõ ambuletis caute.i. ne forte ĩueniat ĩ vobis qđ in aliis redarguitis.Caute ambuletis nõ q̃ſi ĩſipiẽtes: q em̃ qđ ĩ ſe eſt,ĩ alio rephẽdit:inſipiẽter agit:dũ qđ ſibi ĩ alio diſplicet:ĩ ſe ſibi placet:Nõ q̃ſi ĩſipiẽtes:ſed vt ſapiẽtes.i.pri⁹ purgãtes cõſciẽtiã:& tũc libere mala pximi redarguẽtes.Caute ĩquã ambulate Nos dico redimẽtes tp̃s.Scđ; btm̃ Gregoriũ tp̃s redimere ẽ anteacta mala fletib⁹ diluere.Cũ.n.male agim⁹,tp̃s pdim⁹: cũ vero mala q̃ geſſim⁹ p pœnitẽtiã emẽdam⁹,& deĩceps bñ agim⁹,tp̃s pditũ redimim⁹. Vel redimẽtes.i.p̃parãtes vobis tẽpus.Tũc em̃ tp̃s redimim⁹ cũ nos ad agẽdũ qđ bonũ eſt idoneos p̃paramus.Sicut em̃ q male agit tp̃s pdit:ſic q bñ agit tp̃s qdẽ habet,ſed nõ redimit:ſed p̃parãdo ſe vt ſit idone⁹ ad bñ agẽdũ:his p̃parationibus tp̃s redimere dicit. Videte vt caute ambuletis:& tp̃s redimatis qm̃ dies mali.i.hoĩes ĩ dieb⁹ iſtis mali ſunt.Et ppter ea qm̃ dies mali ſunt: nolite fieri ĩprudẽtes.i.ĩpro uide arguẽtes ſed ĩtelligẽtes.i. ex ĩtelligẽtia & calliditate mala proximi corripiẽtes.Intelligẽtes dico q̃ ſit voluntas dñi.Volũtas em̃ dei ẽ magis humiliter cõdeſcẽdere pximo q̃ nimia aſpitate eũ deterrere.Nolite fieri ĩprudẽtes:& nolite inebriari vino ĩ quo vino eſt cũ ebrietate luxuria:ſed ĩebriamini ſpũ ſctõ. Qđ ſic ait.Impleamini ſpũ ſctõ loquẽtes vobimetipſis.i.cũ ĩtellectu eorũ q̃ pſertis. Loquẽtes dico in pſalmis. Pſalmus dicit cãtus ille q motu manuũ ſit in inſtrumẽto illo qđ dicit pſalteriũ.Vñ ſic ait. Loquẽtes in pſalmis.i.in his q̃ ptinẽt ad inſtructionẽ moralitatis.Loquentes in hymnis.Hymn⁹ dicitur laus dei cũ cãtico. Hymnos etiam hic vocat:vel laudes dei vel geſta ſanctorũ ſimiliter ad gloriã dei Loquẽtes etiã in cãticis ſpiritalib⁹.Cãticũ dicit exultatio de cęleſti bonõ:& ideo ait ſpiritalibus:quibus canticis maxime vtuntur monachi agẽtes ibi in deſiderio futurę beatitudinis.Non ſolũ cũ intellectu loquẽtes Pſalmos,Hymnos,Cantica: ſed etiã operantes qđ loquuntur.Qđ ſic ait.Cantãtes in hymnis & cãticis,& pſallẽtes.i.bene operãtes in pſalmis.Cantare in hymnis & canticis pro mõ ſuo operari eſt.Cantantes dico,& pſallẽtes dño in cordib⁹ veſtris.i.ex dilectiõe nõ quaſi co

Ioan.iii.

Dormiens ĩ pctõ q̃liter ſurgere debet.

Tp̃s redimere qđ ẽ.

Tp̃s pdit q male agit.

Pſalmus qđ dicitur.

Hymnus qđ dicit.

Canticum quid dicit.

acti. Agētes etiā gr̄as ſemp deo & patri q & creauit & diligit. Gratias dico p oīb⁹ ſeu aduerſis, ſeu pſpēris. Agētes dico in noīe. i. ad glorificādū nomē dn̄i nr̄i Ieſu Chriſti. Vos dico ſubiecti īuicē alter alteri ī timore. i. ī dilectiōe Chriſti. Poſtq̄ hęc pcepta ī publico dedit, admonet ſeparatim ſexus & cōditiões quō cohęrere debēt alter alteri. Litera ſic iungit. Dico ſubiecti eſtote īuicē, ſed mulieres alio genere ſubiectionis ſubditę ſint viris ſuis, ita ſubditę ſicut dn̄o. Ideo viris ſubiiciātur vt dn̄o: qm̄ vir caput. i. rector eſt & pricipiū mulieris: ſicut & Chriſt⁹ caput eſt eccl'ię gubernādo eā quā formauit de latere ſuo. Sicut em̄ de coſta viri mulier ſic de latere xp̄i eccl'ia. Ipſe etiā xp̄s ſaluator eſt corporis eius. i. ecclesię. eā em̄ ſaluat: ſed vir regere qdē pōt mulierem, ſed ſaluare neq̄. Et licet ī hoc differāt ꝙ xp̄s ſaluat ecclesiā: vir nō ſaluat mulierē: tn̄ nō ppterea minor ſit ſubiectio. Sed ſicut eccleſia ſubiecta eſt xp̄o: ita & mulieres ſubiectę ſint viris ſuis ī oīb⁹ q̄ oportet. Mulieres ſubdant viris. Vos aūt viri nō dico eſtote ſubditi mulierib⁹, ſed diligite vxores vr̄as: nec parū, ſed ſicut xp̄s dilexit ecclesiā. Dilexit vtiq̄: etem̄ tradidit ſeipm̄ ī mortē p ea vt ſctificaret illam a pctis: mundās eā lauacro aquę. Hic aquā oſdit neceſſariā ablutiōi. Mūdās dico in verbo. Verbū dicit platiōnē trinitatis. Verbo dico vitę. i. ī quo verbo accipit vita iuſtitię. Vel verbo vitę. i. xp̄o q in baptiſmo vitā nobis iuſtitię reſtituit. Sctificaret iō vt ī die nuptiarū ip̄e ſibi exhiberet ecclesiā decore virtutū glorioſā, non habētē maculā. i. aliqd crimīale, aut rugā. i. doloſitatē: aut aliqd eiuſmodi: qd vel macula videat eē vel dolus: ſed vt ſit ſancta poſitione virtutū: & vt ſit īmaculata remotiōe vitiorū. Sicut Chriſt⁹ ecclesiā: ita diligāt viri vxores: ita etiā debēt diligere vt corpa ſua. Vere ita vt corpora. Qui em̄ diligit ſuā vxorē, diligit ſeip̄m. Vxor em̄ caro viri ē, & iō debet eā diligere. Nemo. n. vnq̄ habuit odio carnē ſuā, ſed nutrit cibis, & fouet eam veſtimētis. Martyres ēt q carnes ſuas tradiderūt ad ignē, dicunt dilexiſſe carnē, dū eā voluerūt pati ad horā vt ſic reqeſceret ī æternū. Sicut īfirm⁹ q carnē ſuā medico tradit ad vrēdū & ſecādū, vt p aſpitatē vni⁹ diei habeat lōgo tpe qetā ſanitatē corpis Nutrit dico & fouet. Sicut xp̄s nutrit & fouet ecclesiā. ſ. nos q eccl'ia ei⁹ ſum⁹: iō nutrit nos ecclesiā ſuā: qa ſum⁹ membra corpis ei⁹ xp̄i. i. eccl'ię. Nos dico exiſtētes qdā de carne ei⁹. Hi ſūt īfirmi min⁹ fortes ī eccl'ia. Quidā vero exiſtētes de oſſibus ei⁹. i. de robuſti orib⁹ ī eccl'ia. Chriſt⁹ carnē habuit, ſcd̄m īfirmitatē cui⁹ tędebat & pauebat. Habuit oſſa. i. rōnē ſcd̄m quā dicebat. ſpūs prōpt⁹ ē. Sic hodie ī eccleſia qdā caro, qdā oſſa dicūt. In hoc ēt verbo mittit nos ad primā creationē, qū Adā vidēs Euā creatā ait. Hoc nūc os de oſſib⁹ meis: & caro de carne mea. Propter hoc qa vxor caro viri ē: relinqt hō patrē & matrem ſuā, & adhęrebit vxori ſuę, & erūt duo, vir & vxor, ī carne vna. Cū hō caro ſit pr̄is & mr̄is ī carne quorū originē habuit: magis dr̄ vir caro mulieris, & ſcd̄m naturā creatiōis q̄ de viro mulier formata ē. Et ſcd̄m vim illi⁹ cōiūctiōis ī q̄ mirabiliter trāſeunt in vnitatē carnis, adeo vt dicāt phyſici: ꝙ ſi ſāguis viri & mulieris q carnaliter cōmixti ſint ī eodē vaſe ponat: īdiuiſibiliter cōmiſcet. Si vero ſanguis eorū q rē ſimul nō habuerint, ſil'r ponat, nō ſic admiſcet, ſed ſanguis viri p ſe & mulieris ſicut an̄ vl' poſt poſitū eſt remanet. Propterea qa vna caro ſunt, vir debet vxorē diligere. Pręterea iō qa hoc. i. reliquet hō patrē & cętera: eſt magnū. i. magnę rei ſacramētū. Qd em̄ ait. Reliquet hō patrē ſignificat filiū dei reliqſſe patrē, dū ip̄e p naturā deitatis īuiſibilis, ſicut pr̄ ſub forma ſerui pbuit ſe viſibilē. Reliqt iterū matrē. i. ſynagogā ī q̄ nutrit⁹ erat, & adhęſit vxori ſuę. i. eccl'iæ quā ſibi anulo fidei deſponſauit. Hoc in quā ē ſacramētū. Ego aūt dico rē hui⁹ ſacramēti exiſtere ī xp̄o, & ī eccl'ia ſicut dictū ē. Si oīs alia cā ī cōiugio ceſſaret, celebrādū tn̄ eēt p ſola dignitate rei cui⁹ figura eſt. Sed licet res hui⁹ ſacramēti in Chriſto tantū ſit & in ecclesia, non ī viro & muliere: verūtamen & vos ſinguli, nō ille vxorē proximi: ſed vnuſqſq̄ diligat ſuā ſicut ſeipſum. Vxor aūt nō ſolū diligat: ſed etiā timeat virū ſuū. Sic viri ad vxores, & vxores ſe habeant ad viros.

Sequitur. Cap. VI.

Vir eſt caput mulieris.

Verbū dicit apl's plationē trinitatis.

Vxor qre a viro diligēda eſt.

Sanguinis mira commixtio.

I.di.ca.i. FIlii obœdite parenti-
bꝰ veſtris i dño. Hoc
Coloſſ.iiii. Exod.xx. Eccl'i.ii. Matt.xix. xxxvii.di. legũt.xlvii. di.ſicut hi. ⁊ neceſſe. em̃ iuſtũ eſt. Honora
patrẽ tuũ, & matrem
tuã, qđ eſt mãdatum
primũ in ꝓmiſſione:
vt bñ ſit tibi, & ſis longęuus ſuꝑ ter
rã. Et patres vos nolite ad iracũdiam
ꝓuocare filios veſtros, ſed educate il
los i diſciplina & correctiõe dñi. Ser-
ui obœdite dñis carnalibus cũ timo-
re & tremore. In ſimplicitate cordis
veſtri ſicut Chriſto, nõ ad oculũ ſerui
entes quaſi hominibus placentes, ſed
vt ſerui xp̄i faciẽtes volũtatem dei ex
aĩo, cũ bona volũtate ſeruientes ſicut
dño & nõ hominibꝰ: ſciẽtes qm̃ vnuſ
qſq; qđcũq; fecerit bonũ, hoc ꝑcipiet
a dño: ſiue ſeruꝰ, ſiue liber. Et vos dñi
eadẽ facite illis, remittẽtes minas, ſciẽ
tes qa & illorũ & veſter dñs ẽ i cęlis
& ꝑſonarũ acceptio nõ ẽ apđ deũ. De
Roma.ii. Coloſſ.iii. Actuũ.x. Iacobi.ij. j.pe.i. cętero fratres cõfortamini i dño: & in
potẽtia virtutis eiꝰ. Induite vos arma
turã dei, vt poſſitis ſtare aduerſus iſi-
dias diaboli: qm̃ nõ ẽ nobis collucta
tio aduerſus carnẽ & ſãguinẽ: ſed ad
uerſus pricipes & ptãtes, aduerſꝰ mũ
di rectores tenebrarũ harũ cõtra ſpũ
alia neqtię i cęleſtibus. Propterea ac
cipite armaturã dei vt poſſitis reſiſte
re i die malo, & i omnibꝰ ꝑfecti ſtare.
State ergo ſuccincti lũbos veſtros in
veritate, & iduti lorica iuſtitię, & cal
ciati pedes in p̄paratione euãgelii pa
cis. In oibus ſumẽtes ſcutũ fideiã quo
poſſitis oia tela nequiſſimi ignea ex-
tinguere. Et galeã ſalutis aſſumite, ac
gladiũ ſpũs qđ eſt verbũ dei: ꝑ omnẽ
orationẽ & obſecrationẽ orãtes omni
tꝑe i ſpũ, et in ipſo vigilãtes i oi inſtã
tia et obſecratiõe ꝓ oibꝰ ſanctis et ꝓ
me, vt det̃ mihi ſermo in aꝑtione oris
mei, cũ fiducia notũ facere myſteriũ
euãgelii, ꝓ quo legatiõe fũgor i cathe
na iſta: ita vt i ip̄o audeã ꝓut oportet
me loq. Vt autẽ et vos ſciatis q̃ circa
me ſunt qd agã, oia vobis nota faciet
Tichicꝰ chariſſimꝰ frater et fidelis mi
niſter in dño, quẽ miſi ad vos in hoc
ipſum vt cognoſcatis q̃ circa nos ſũt,
et cõſolet̃ corda veſtra. Pax fratribꝰ.
et charitas cũ fide a deo patre noſtro
et dño Ieſu Chriſto. Gratia cũ omni-
bus qui diligũt dominũ noſtrum Ie-
ſum Chriſtũ in incorruptione. Amẽ.

VOs etiã filii obœdite parẽtibꝰ ve
ſtris: ita tñ ꝗ i dño: i his em̃ q̃ cõ
tra fidẽ ſunt, parẽtes audiẽdi nõ
ſũt. Obœdite dico: hoc em̃ iuſtũ ẽ: hoc. ſ.
Honora patrẽ tuũ & matrẽ qđ mandatũ
primũ ẽ i ſcđa tabula. Duæ tabulę datæ Tabulę decalogi.
ſunt Moyſi. In pria poſita ſũt tria mãda-
ta ꝑtinentia ad deũ. ſ. Diliges deũ tuũ, &
dñm deũ tuũ adorabis, & illi ſoli ſeruies.
Et nõ aſſũes nomẽ dei tui ĩuanũ. In ſcđa
tabula ſeptẽ mãdata poſita ſũt ad hoĩes
ꝑtinẽtia: hoc aũt: Honora patrẽ, p̄poſitũ
eſt aliis ſex. Hoc ẽt mãdatũ fuit datũ ĩ ꝓ
miſſiõe: qa ſtatĩ poſt mãdatũ ſubiũcta eſt
mãdati ꝓmiſſio. hęc. ſ. vt bñ ſit tibi hono
rãti patrẽ: & vt ſis lõgęuꝰ ſuꝑ terrã hãc.
& ĩ vera terra repromiſſiõis lõgęuus, qa
ꝑmanẽs. Filii obœdiãt parẽtibus. Et vos
patres nolite filios vr̃os ꝓuocare ad ira
cũdiã: ſed educate illos ĩ diſciplina: docẽ
tes eos q̃ eis addiſcẽda ſũt & ĩ correptio
ne: vt ſi peccauerint quõ decet corripia-
tis. Diſcipliã, & correptiõe dico dñi. i. ſe-
cũdũ dñm facta. Filii obœdite parẽtibꝰ:
vos etiã ſerui obœdite dñis, etiã carnali
bꝰ. Obœdite dico cũ tĩore aĩ & tremore
corporis. Et in ſimplicitate cordis vr̃i. i.
ſine oĩ doloſitate: obœdite illis ſicut xp̄o
obœdiretis. Vos dico nõ ſeruientes illis
ad oculũ. i. vt ĩ facie dñi deuoti ſitis: re-
tro aũt ſuꝑbi. Dico nõ ſeruiẽtes ad ocu-
lũ: q̃ſi ꝑ hoc placeatis hoĩbꝰ: ſed ſicut ſer
ui xp̄i ex aĩo nõ coacti faciẽtes volũtatẽ
dei. i. ſicut bonũ eẽt vobis facer̃ volũtatẽ
dei: ita ſitis ſeruiẽtes illis cũ bõa volũta
te ſicut dño: & ñ ſicut hoĩbꝰ. Iđ ait ſicut
dño, cũ em̃ ꝑ pctõ ſuo vl' parẽtũ ſerui fa-
cti ſint: ſi hanc pœnã peccati patiẽter tu

lerint deo magis obœdire videnť ꝗ hoī:
qui eos ſub hac cõditione ꝑ peccato re-
degit. Seruite illis ſicut dño : ſciētes qm̄
vnuſquiſq; ſiue ſeruus ſiue liber pcipiet in
dño remunerāte ſibi qdcūq; bonum fece
rit. Serui obœdite dñis: & vos dñi facite
illis eadē: nō ꝙ illis ſeruiatis, ſed vt labo
res eorū pie remuneretis. Eadē facite il-
lis: remittētes minas, i. nolite eos vexare
minis ſciētes qa idē dñs illorū & veſter
eſt in cęlis. Et ſciētes qm̄ acceptio pſona
rū nō eſt apud deū: nō em̄ minus diligit
ſeruū ꝗ liberum: ſolūmō bonus ſit. Poſtꝗ
ſingulares admonitiones ad ſexus & cō
ditiones fecit, reuertiť ad cōmunē eccle-
ſię admonitionē: timens defectū eorū: &
ſciens eos nō amplius viſuros faciē ſuā.
Sic filii ad parentes: ſerui ad dños ſe ha
beant: & econuerſo. Vos autē fratres in
cōmuni de cętero. i. in futuro: conforta
mini. i. fortes eſtote in dño: & vt cōforte
mini ſtate in potētia virtutis ei⁹. i. potē-
tes eſtote ꝑ virtutē eius. Virtutē hic vo
cat arma ꝗ ſequunť: qbus potentes ſunt
cōtra hoſtes: vt autē fortes & potētes ſi-
tis: Induite vos armaturā dei : vt armis
dei induti poſſitis more pugnātiū ſtare
aduerſus īſidias diaboli. i. diabolū īſidiā
tem vobis: & ne in hac pugna negligētes
ſitis: qa nō eſt nobis colluctatio aduerſus
carnē & ſanguinē. i. cōtra viſibilē hoſtē.
Vbi ait colluctatio, innuit pugnā eē de
ꝓximo. Sed eſt nobis colluctatio aduer-
ſus pricipes. i. malignos ſpūs: q etiā aliis
ſpiritib⁹ principanť: & etiā aduerſus po
teſtates. i. eos ſpūs qui ſup principes potē
tiam habēt. Et aduerſus rectores mundi:
nō ꝙ ſeculū hoc regāt: ſed rectores tene-
brarū harū. i. horū in peccatis tenebroſo
rum: eos enim tm̄, nō alios regunt. Et eſt
nobis pugna cōtra ſpiritualia. i. cōtra in-
uiſibiles hoſtes. Spiritualia dico nequitię
nequiſſimi em̄ ſunt hi ſpiritus. Hęc autē
pugna eſt in cęleſtib⁹. i. nō ꝑ terrenis: ſed
vt cęleſtia gaudia auferāt a vobis. Vel ſe
cundū Auguſtinū cōtra ſpiritualia habi
tātia in cęleſtib⁹. i. in aere: & ꝓpterea qa
cōtra principes & ſpiritualia pugna eſt:
accipite ideo ſpiritualē armaturā dei. i.
virtutes, vt ꝑ hęc arma poſſitis reſiſte-
re in die malo. i. in tēpore hoc q dies ma
lus diciť: qa ſancti ī hoc tēptatiōib⁹ affli

Virtutem arma vocat apl'us.

Tēp⁹ hoc dies mal⁹ dicitur.

gunť. Nec ſolū reſiſtere: ſed etiā poſſitis
ſtare pfecti cōſummata iuſtitia. Stare di
co in oībus tā aduerſis ꝗ pſperis. Et qa ī
hac pugna armatura dei neceſſaria eſt:
ergo accipite Cingulū. Loricā: ſcutū &c.
Qd ſic ait. State in pugna ſuccincti lum
bos veſtros. i. habētes cingulū in lumbis
quo reprimať luxuria. Succincti dico in
veritate: ne forte extra ſimuletis caſtita
tem: intus laſciuiā habeatis. Vel ſuccin-
cti lūbos in charitate: ꝙ dilectio dei cīgu
lū ſit lūborū mortificās ī nobis luxuriā.
State ēt īduti loricā iuſtitię. i. iuſtitia ſit
vobis lorica ſine lęſiōe quoſlibet ictus ex
cipiēs. Nō ideo dicit veritatē cīgulū lū-
boꝝ: & iuſtitiā eē loricā: qn ecōuerſo idē
dicere bonū eēt. State etiā calciati pedes
. i. affectiōes vřas bñ hñtes munitas. Nō
dico tm̄ ī euāgelio: ſ; ēt ī ꝑparatiōe euāge
lii. Vt primū ī vobis oſtēdā qd aliis euā
gelizabitis. Hęc. n. ꝑparatio bona ē. Euā
gelii dico pacis. i. ꝑ qd iter deū & hoīem
pax reformať. Calciati pedes vos dico: ſu
mētes ī oīb⁹ īpugnatiōib⁹ ſcutū fidei. i.
fidē ſcutū & ptectionē vobis. In quo ſcu
to fidei poſſitis extīguere oīa ignea tela
illi⁹ neqſſimi aduerſarii. Aſſumite ēt ga
leā ſalutis. i. ſpes & deſideriū ęternę ſalu
tis ſit vobis galea ꝗ caput hoc īuoluatis.
Sicut em̄ caput digni⁹ mēbrū ē, ſic futu-
ra ſalus dignior reſpect⁹ ē. Aſſumite etiā
gladiū ſpūs ſctī: qd. i. q gladi⁹ verbū dei
eſt. Et hoc gladio. ſ. verbo dei feriunť ho
ſtes & cadūt. Vos dico orātes ꝑ oēm. i. ꝑ
oīs modi oſonē & ꝑ oēm obſecrationem.
Orō dř vt ſimplř de⁹ adiuua me, obſecra
tio cū adiuramēto: vt ꝑ paſſionē tuā libe
ra nos dñe. Orātes dico oī tpe nō lingua
tm̄: ſed ſpū. i. ex corde. Et ī ipo. i. ī orādo
ſitis vigilātes ī oī īſtātia & ī oī obſecra-
tiōe facta ꝓ oībus ſctīs. Facta ēt ꝑ me ad
hoc vt deť mihi ſermo ī aptiōe oris mei
. i. vt apto ori accōmodeť gřa ſermōis. et
vt deť mihi cū fiducia notū facere myſte
riū. i. ſecretū euāgelii mei. Pro quo my-
ſterio reuelādo fūgor legatiōe poſit⁹ in
cathena. Ita detur cū fiducia vt audeā ī
ipo euāgelio loq, ꝑut me oportet, nō am
pli⁹ vētur⁹ ad vos. De his ꝗ vobis agen
da ſunt, ſic vos docui. Vt autem & vos
ſciatis tribulatiōes ꝗ circa me ſūt: & qd
ego agam in illis, Tichicus chariſſimus

Oratio & obſecratio diuerſa ſūt

frater & fidelis miniſter in dn̄o,nota faciet vobis oīa: quē Tichicū miſi ad vos in hoc ipſum vt cognoſcatis ꝑ eū q̄ circa nos ſūt: & vt cōſolet corda veſtra cū audieritis me pati ꝓ noīe Chriſti : ꝓ quo om̄e onus leue eſt,omne iugū ferre ſuaue eſt.Hic Tichicꝰ fuit ꝑ quē hanc epl'am miſit : intendēs per vtrūqꝫ eos conſolari. Vobis fratribꝰ ſit pax & charitas cū fide.i. & fides a deo patre & dn̄o Ieſu Chriſto.Gratia ſit cū oībꝰ q dili- gunt dn̄m noſtrū Ieſum Chriſtū.Diligunt dico in incorruptione.i.in integritate dile ctionis.Dictū eſt a ſimilitudine ſponſę quę ſe maritū diligere ꝓbat, dū ei integritatē ſuā reſeruat. Vel ita. Gratia ſit illis in in- corruptione.i.in ſpe incorruptionis.i.vitæ æternæ.Amen.

¶Incipit argumentum in Epiſtolam ad Philippenſes.

PHilippenſes ſunt Macedo nes. Hi accepto verbo ve ritatis perſtiterunt in fi- de : nec receperunt falſos apoſtolos. Hos collaudat Apoſtolus : ſcribens eis a Roma de carcere per Epafroditum.

Prologus Brunonis in eandem.

PHilippi ciuitas eſt in Ma cedonia:inde Philippēſes. Ii aūt de numero eorū fue runt : quos in ſecūda epi- ſtola ad Corinthios adeo magnificauit Paulus di- cens: ſeipſos primū dede- runt:deinde ſua.Apud hos Philippēſes ali quādiu conuerſatus fuerat Paulus prædi cans eis verbū dei:& ꝑ eū ſuſceperūt fidem Chriſti:qbꝰ cōfortatis in mādatis dei: diſ- ceſſit ab eis.Sed cū Romę eſſet in vinculis: ꝓpter abſentiā & tribulationē paſtoris exi ſtimauerunt ꝑſecutores iuſtitię & pſeudo apoſtoli:deprauatores veritatis:ſibi datam eſſe opportunitatē aggrediēdi quos Pau- lus inſtruxerat Philippenſes:vt & facilius cederent ꝑſecutioni ꝓpter afflictionē & cō tēptū magiſtri: & vt pſeudo opportunius ꝑuerterēt fidē eorū:abſente Paulo q cōfir- maret eos.Quā vtrāqꝫ pugnā (ſcilicet ꝑſe cutorū & pſeudo doctorū) Paulus intelli- gens ſcripſit eis hanc epiſtolā: in qua agit de illa duplici pugna ꝑſecutorum & pſeu do doctorū.Eo modo vt approbet,eos ꝑſe- cutionē libenter debere pati ꝓ fide Chri ſti:cū apoſtolū ſuū gaudentē audiāt in vin culis:qa dignus habitus ſit ꝓ nomine Ieſu contumeliā pati.Cū etiā ſciant Ieſum ꝓ ſa lute eorū paſſum.Iis & aliis cauſis patien- tiā cū humilitate cōmēdat eis.Iterum do- ctrinam eorum pſeudo illis adeo deprimit vt vocet eam ſtercora:& multas dat ratio- nes quare non ſint audiendi.Et in hūc mo dum agens de hac vtraqꝫ pugna : intendit eos armare in hoc bello per hanc epiſtolā, ne vel cedant perſecutioni : vel conſentiāt errori.

Capitulum.I.

PAulꝰ & Ti- mo- theus ſerui Ieſu Chri- ſti oī- bus ſā ctis in Chri- ſto Ie- ſu qui ſunt Philippis cū epiſcopis & diaconibꝰ.Gratia vobis & pax a deo patre noſtro:& dn̄o Ieſu Chriſto.Gra tias ago deo meo in om̄i memoria ve ſtri ſemꝑ in cunctis orationibus meis pro omnibus vobis cum gaudio de- precationem faciēs ſuꝑ cōmunicatio ne veſtra in euāgelio Chriſti a prima die vſqꝫ nūc:cōfidēs hoc ipſum:qa qui cœpit in vobis opus bonū,ꝑficiet vſ- qꝫ in diē Chriſti Ieſu:ſicut eſt mihi iu- ſtū hoc ſentire ꝓ oibus vobis,eo qꝫ ha beam vos in corde,& in vinculis me- is & in defenſione & cōfirmatiōe euā- gelii:ſocios gaudii mei omnes vos eſ ſe.Teſtis enim mihi eſt deus: quō cu- piā vos oēs in viſceribus Ieſu Chriſti. Et hoc oro : vt charitas veſtra magis ac magis abundet in ſciētia & in om̄i ſenſu:vt ꝓbetis potiora:vt ſitis ſince-

xciij.diſt.le gimus.

Heb.iiij.

res & ſine offenſa in dië Chriſti:repleti fructu iuſtitię p̱ Ieſum Chriſtum in laudë & gloriam dei. Scire aũt volo vos fratres:qa quę circa me ſunt magis ad ꝓfectũ venerũt euãgelii:ita vt vincula mea manifeſta fierët in Chriſto in om̃i p̃torio,& in cęteris oib9,vt plures e fratribus in dño cõfidëtes in vinculis meis abũdãtius auderëtſine timore verbũ dei loq.Quidã qdë &ꝓpter inuidiã & cõtëtionë:quidã aũt& ꝓpter bonã volũtatë Chriſtũ p̃dicãt: quidã ex charitate, ſciëtes qm̃ in defëſione euãgelii poſit9 ſum. Quidã aũt ex cõtëtione Chriſtũ annũciãt nõ ſincere: exiſtimãtes p̃ſſurã ſe ſuſcitare vinculis meis.Quid em̃?Dũ om̃i mõ ſiue p̱ occaſionë ſiue p̱ veritatë Chriſt9 annunciet:& in hoc gaudeo: ſed & gaudebo.Scio em̃ qa hoc mihi proueniet ad ſalutë p̱ veſtrã orationë & ſubminiſtrationë ſpũs Ieſu Chriſti ſecũdum expectationë & ſpem meã: qa in nullo cõfundar: ſed in omni fiducia ſicut ſemp:& nũc magnificabit̃ Chriſt9 in corpore meo:ſiue p̱ vitã ſiue p̱ mortë. Mihi em̃ viuere Chriſt9eſt & mori lucrũ.Qꝫ ſi viuere in carne:hic mihi fructus opis eſt,& quid eligã ignoro.Coarctor aũt e duob9: deſideriũ habens diſſolui:& cũ Chriſto eſſe multomagis melius: p̱manere aũt in carne neceſſariũ eſt ꝓpter vos. Et hoc cõfidës ſcio quia manebo & p̱manebo oibus vobis ad ꝓfectũ veſtrũ & gaudiũ fidei:vt gratulatio vr̃a abũdet in Chriſto Ieſu in me: p̱ meũ aduëtũ iterũ ad vos.Tm̃ digne euãgelioChriſti cõuerſamini : vt ſiue cum venero & videro vos:ſiue abſens audiã de vobis:qa ſtatis in vno ſpiritu vnanimes & collaborantes fidei euãgelii:& i nullo terreamini ab aduerſariis q̃ eſt illis cauſa p̱ditionis:vobis aũt ſalutis. Et hoc a deo.Quia vobis donatũ eſt ꝓ Chriſto,non ſolum vt in eum credatis:ſed vt etiam ꝓ illo patiamini:idem certamen habentes quale & vidiſtis in me & nunc audiſtis de me.

xxiii. q.iiii. q̃ magnũ. in fi.

vii. q.i.c.fi. De pe.di.ii. q vult in fi. ii. Regũ xciiii.c.vii. q.i.ca. fi.de renun. niſi ꝯ porro.

Paulus &c.Noĩa dignitatis hic nõ appoſuit:ſciës Philippëſes nõ dubitare de apoſtolatu Pauli:quë magiſtrum & apoſtolum ſuũ cõfitebant̃ dũ ſicut illis tradiderat Paulus in fide opabantur:ſed intëdës cõmëdare eis humilitatem cũ patientia humilitatis nomë(ſe ſeruum dicës)inſeruit.Vñ ſic ait Paulus & Timotheus.Non ideo Timotheũ appoſuit q̧ cũ Paulo epiſtolã ſcripſerit: ſed qa in eadë volũtate Paulo cõceſſit : ideo etiã qa ſicut in ſequëtib9 innuit:miſſur9erat eis in p̱rimo Timotheũ:cui vt in oĩb9 obœdirët, dignũ fuit p̃ſcribere cõmëdatione Pauli. Paulus & Timotheus ſerui Ieſu Chriſti: ſic & vos ſeruitutëChriſti in om̃i humilitate patiëtes cuſtodite.Paulus inquã & Timotheus ſcribũt oĩb9 ſanctis q ſunt Philippis.Sãctis dico in Chriſto Ieſu.i. in fide Chriſti Ieſu ſancitis & cõfirmatis. Vbi ait oĩb9 ſanctis cõmunitatë eccleſię intelligit.i.ſubditos:qbus in eadë ſalutatione p̃latos adiũgit dicës.Scribũt oĩbus ſanctis.i.ſubditis cũ epĩs .i.& epĩs & diaconib9 in eadë eccleſia. Hic p̱ epiſcopos accipim9 p̃ſbyteros cũ in eadë ciuitate nõ ſit putãdũ plures eſſe epiſcopos.Vel ſi etiã Philippi regio eſſet diuerſas habës ciuitates,abſurde tranſiret ab epiſcopis ad diacones, intermiſſis p̃ſbyteris. Nec abſurdum eſt ſi ſacerdotes dicant̃ epiſcopi:cũ ſecundũ Auguſtinũ qlibet paterfamilias, qa ſupintendit domui,epiſcopus poſſit dici.Paulus inquã & Timotheus ſic ſcribunt.Gratia vobis & pax a deo noſtro patre & dño Ieſu Chriſto.Sicut ſępe expoſitũ eſt.Hic mõ ĩ primis mixtim de vtraq̧ pugna cõmëdãs eis humilitatë cũ patiëtia agit vſq̧ illud inferi9 vbi ait.Scire aũt &c. Quaſi diceret. Audiës fidë & patiëtiã veſtram, gratias ago deo meo.i.mihi bene in vobis fauëti.Noſtrũ dicim9 deũ:qñ pie cõcedit qd̃ p̃camur.Gratias inquam ago deo meo in om̃i memoria veſtri: qa quotiës audio aliqd de vobis (qa digna fide Chriſti ſunt)gratias ago deo,nõ in quadã : ſed in om̃i memoria veſtri.In oĩb9 bonũ audiens

Paterfamilias epĩs põt dici ſecũdũ Auguſtinũ

de vobis Gratias inquã ago deo in oĩ memoria veſtri faciẽs deprecationẽ pro vobis omnibus:quia nemo ſe indignũ mea interceſſione facit:Et hoc cũ gaudio. Si peccarent illi precaret quidẽ ꝓ eis: ſed in triſtitia. Quia vero pfecti ſunt reſtat vt oret ꝓ eis cũ gaudio. Faciẽs inqt deprecationem in cũctis orationibus meis. Nunq̃ eñ oro ꝙ ꝑtermittã vos.Orationibus dico non raro,ſed ſemp.i.continue celebratis.Ago inquã gratias ſemp.i. de cõmunitate veſtra oſtenſa in euãgelio Chriſti. Cõmunicaſtis enim euãgelio Chriſti credẽdo q̃cito audiſtis.Faciẽdo etiã opa fidei: & pdicãdo aliis mecũ fidẽ Chriſti. Vel ita.Gratias ago ſuper communicatione veſtra.i.de hoc ꝙ res veſtras cõmunes exhibuiſtis oĩbus ſanctis.Cõmunicatione dico facta in euãgelio .i.ſecundũ euãgeliũ Chriſti: qa vos primũ deo: dehinc veſtra ſanctis tradidiſtis,& in euãgelio p hęc & oĩa pcepta adimplendo. Cõmunicatione dico incoepta a prima die cõuerſionis veſtrę vſq; nũc.i.ad pręſentem diẽ.Ago gratias: faciẽs ꝓ vobis depcationẽ:& hoc ipſum.i.ſicut poſtulo integrũ cõfidens me impetraturũ. Nõ tñ ex virtute veſtra:ſed ideo cõfidẽs: qa deus qui coepit in vobis bonum opus:ipſe idẽ pficiet.Ideo ait coepit:& pficiet: & vt ſuperius gratias ago:vt oſtendat principiũ & finem iuſtitię ſuę totum ex gratia dei eſſe. Ideo etiã ait confidens: qa ſi pietas dei bona coepit in illis q mali erãt, multomagis credẽdũ eſt vt in iis qui iã iuſti ſunt,pficiat cõſummationẽ.Perficiet dico vſq; in diẽ Chriſti Ieſu:in morte cuiuſq; quantũ ad eũ q moritur:incipit dies Chriſti.Ex hoc enim iã nihil facit pter volũtatẽ Chriſti:qui dum viueret diẽ ſuũ habuit,faciẽs bonũ vel malũ qđ voluit. Vel ſi dicim⁹ diẽ Chriſti diẽ iudicii, tunc erit ad ꝓbationẽ. Ita pficiet in vobis opus bonũ vſq;.i.aſſidue faciens hoc in iuſtis vſq; in diẽ Chriſti Ieſu.i. q̃diu mũdus durabit. Confidens & faciẽs deprecationẽ tantã ſicut eſt iuſtũ.i.nõ minus pcor ꝓ vobis q̃ iuſtitia veſtra & benignitas qua me honorifice ſuſcepiſtis exigit.Iuſtum inquã eſt mihi q nullius beneficio ingratus ſum: ſed benigne recõpẽſo. Sicut inquã iuſtum eſt mihi nõ ſolũ depcari, ſed etiam ſentire hoc ꝓ vobis:ſentio eñ tribulationẽ veſtrã ex vi cõpaſſionis,ac ſi eã in carne mea ſuſtinerẽ.Pro vobis dico oĩbus:qa oẽs perfecti eſtis.Sẽtire me dico & ſentio,eo ꝙ habeam vos nõ in labiis tñ,ſed in ipſo corde. Tribulor eñ interi⁹ ꝓ veſtris tribulationib⁹. Habeo vos in corde,& dum ſum in vinculis,& dũ ſum in defenſione:& poſit⁹ in confirmatiõe euãgelii.In vinculis meis habeo vos in corde, memorãs vos pati pſecutionẽ ſicut & me. Et in defenſione euãgelii.i. in quo defendo fidẽ cõtra pſeudo qui nitũtur puertere eam.Habeo vos in corde,memor ꝙ vos cũ pſeudo ꝓ tuenda fide veſtra decertatis. Per vincula & defenſionẽ vtriuſq; pugnę eorũ faciẽs mentionẽ cõfortat eos in vtraq;. Habeo etiã vos in corde,in cõfirmatione euãgelii.i.qñ ſimplicib⁹ chriſtianis cõfirmo fidẽ ſuã per ſcripturas &c. Memor ſum vos ſimiliter fidẽ ſimplicium cõfirmare.Et ſicut memor ſum tribulationũ veſtrarũ:ſic & vos eſtote participes humilitatis meę. Inutilis eñ eſt patiẽtia quã nõ comitatur hũilitas. Quales habeo vos in corde:tales.ſ. oẽs vos eſſe ſocios gaudii mei remunerationis meę in ęterno gaudio ſicut eñ tribulationis meæ, ſic participes eritis gaudii. Vere habeo vos in corde. Teſtis eñ mihi eſt deus:quomodo.i.q̃ infinito deſiderio ego cupiam oẽs vos eſſe, non in pedib⁹ Chriſti:ſed in viſceribus Chriſti Ieſu.i.nõ in inferiorib⁹: ſed inter magis dilectos dei q dicuntur viſcera eius. Et quia ſic cupio de vobis: ideo oro hoc vt charitas veſtra magis pficiendo abundet tẽperata in omni ſciẽtia.i. in omnimoda diſcretione.Ideo ſcientia neceſſaria eſt charitati, qa ſi ſine diſcretione fuerit: plerũq; ſic obhorrebit aliqđ veniale in ꝓximo,vt intẽperate reprehendendo ſuſcitet litẽ: vel aliqđ maius crimen.Cum ſi diſcrete ageret, melius per lenitatem proximum corrigeret: ideo ait charitas abundet in omni ſciẽtia. Et qa quidã habentes ſcientiã,plerũq; actũ eius obliuiſcunt: addit, & in oĩi ſenſu.i. in omni animaduerſione,vt ſemp memoriter animaduertamus & in promptu habeamus ſcientiã. Abundet ita vt non tñ bona a malis: ſed etiam probetis.ſ.ꝓbabiliter eligatis potiora.i.de bonis meliora.Probetis ita vt ſitis ſinceres.i.puri in vobis:& ſine offenſione ad ꝓximum:ſic eũdo in diem Chriſti ꝙ nihil in die iudicii mundandum inueniat in vobis. Vos dico repleti tũc in

Patiẽtia eſt inutilis ſi nõ comitat hũilitas.

die Chriſti fructu.i.remuneratione iuſtitię
veſtrę quã hic habuiſtis. Repleti dico p Ie
ſum Chriſtũ diſtributorẽ illi⁹ fruct⁹.Iuſti-
tię dico habitę in gloriã & laudẽ dei.i. ita
vt dicat̃ ĩ vobis glorioſus & laudabilis de⁹
in ſctís ſuis. Vel ita. Tales ſitis in diẽ Chri
ſti. Vos dico interim dũ viuitis repleti nõ
iuſtitia (quæ facultatẽ nõ habeat operãdi)
ſed fructu.i.operib⁹ iuſtitię,vt & iuſtitia &
opera iuſtitię in vſu vobis ſint. Repleti di
co p Ieſum Chriſtũ:ex quo oĩs iuſtitia. Et
hoc in gloriã & laudẽ dei.i. vt deo totũ &
Charitas deitatis dr̃ gloria dei. vobis nihil aſcribatis.Gloria dei dicit̃ cla-
ritas deitatis.Laudẽ dei accipimus in iis q̃
Syncęres. videm⁹ corporalibus oculis. Sinceres ſi cõ
ponim⁹ ex ſyn & cæra,ꝓducit̃ media ſylla
ba,noĩatiuus ſingularis ſincerus : habens
duo pl'alia ſynceri & ſynceres:vt diacon⁹
diaconi & diacones.Si ſecũdũ Iſidorũ ex ſi
ne & carie cõponim⁹: media ſyllaba corri-
pitur:& ſingulari caret.¶Hucuſq; mixtim
de vtraq; pugna tractauit : hic ſeparatim
de pugna pſecutorũ incipit dicẽs. Audiẽs
bona de vobis gratias ago. Deprecor cum
gaudio cõfidẽs de vobis.Ego ſic ago. Vos
aũt volo ſcire fratres ea q̃ circa me ſunt.
Hęc ideo eis notificat vt exẽplo ſuo ad pa
tiẽtiã & humilitatẽ eos inducat. Scire in-
quã vos volo:qa ea q̃ circa me ſunt. Circa
ideo:qa vndiq; circũuallant me mala. Vel
circa qa extra in corpore affligor : ſed int⁹
in aĩa vires cõgrego. Ea inquã q̃ circa me
ſunt:venerũt ad ꝓfectũ euangelii:magis q̃
ad detrimẽtũ: ſicut ipſi putauerũt q; liga-
to Paulo,alligatũ eſſet verbũ dei. Venerũt
ad ꝓfectũ,ita vt vincula mea.i.vtilitas vin
culorũ meorũ manifeſta fieret in Chriſto.i.
in magnificatiõe noĩs Chriſti.Manifeſta di
co in oĩ p̄torio:& in ceteris oĩb⁹.i. apud
principes,& apud inferiores.Et ſi eñ vbiq;
nõ ſciat̃ Paulus eſſe in vinculis:tñ vtilitas
vinculorũ ſuorũ vbiq; diffundit̃: dum fides
Chriſti p eũ dilatata vbiq; p̄dicat̃. Vel ita.
Venerũt ad ꝓfectũ:ita vt ipſa eadẽ vincu-
la mea fierẽt manifeſta in Chriſto.i. q̃ pro
Chriſto patiebar.Manifeſta dico in oĩ p̄-
torio,& in ceteris oĩb⁹ locis. vbiq; eñ dice
bãt videte cõſtãtiã Pauli: q etiã in vincu-
lis nõ ceſſat p̄dicare fidẽ Chriſti.Ita fierẽt
Pauli pñtia magna fuit. manifeſta vt plures ex fratrib⁹ cõfidẽtes in
dño:vinculis meis.i.pp̃ter vincula mea in
qbus poſit⁹ audacter p̄dicabã : exẽplo meo
cõfiſi auderẽt abũdãtius loq gẽtib⁹ ſine ti-
more verbũ dei:q prius pp̃ter timorẽ non
audebant.Ii ſunt boni fratres: ſed quidam
quidem.i.diſcreti a bonis:qa peruerſe præ
dicant Chriſtum & propter inuidiam : qa
volunt diminuere nomẽ Pauli,in quo non
eſt alligatũ verbũ dei. Et ſi nõ putẽt ſe poſ
ſe vſurpare ſibi laudẽ Pauli:p̄dicãt etiã p-
pter cõtentionẽ certãtes ſe parificare Pau
lo in laude p̄dicationis. Quidam autẽ qui
boni ſunt p̄dicant Chriſtũ:& ſi non patian
tur tribulationẽ pp̃ter bonã voluntatẽ ha
bitã ad oẽs:qa vellẽt venire oẽs hoĩes ad
agnitionẽ veritatis. Quidã etiã ſilr boni
ex Charitate.i.ex priuata dilectiõe quã ha
bent erga me p̄dicant Chriſtũ : ſciẽtes qm̃
ego poſit⁹ ſum in vinculis in defenſione.i.
pp̃ter defenſionẽ euangelii. Vel ita. Scien-
tes qm̃ ego ſum poſitus.i. ordinatus a deo
in defenſione.i.ad hoc vt defendã euange-
lium:ii p̄dicabant ex priuata charitate di-
cẽtes.Dilectus noſter Paulus qa ligatus eſt
nõ poteſt modo iſtruere eccleſias ſuas:ſup
pleamus vicem eius:ne forte qđ ędificauit
euertant illi pſeudo.Et ſic carnalis dilectio
erat ad ꝓfectum euãgelii. Quidam autem
peruerſi ſicut illi ex priuata charitate : ſic
iſti ex cõtentione.i.ex priuato odio annun
ciant Chriſtũ:nõ ſincere.i. non in puritate
exiſtentes ſe hoc modo ſuſcitare preſſurã
.i.aggrauationem vinculis meis.i.mihi po
ſito in vinculis. Ii enim peruerſi diſputa-
uerant cum Paulo, & Paulus ſuperauerat
eos:nunc autem quod audierant ab eo præ
dicabant: ideo vt cum diceretur eis quare
verba eius.ſ.damnati Pauli p̄dicatis: dice
rent hoc non a nobis, ſed ſic ab illo accepi
mus:portet ille pœnam iſtorum. & iis ver
bis infideles concitati vehementius deſęui
ebant in Paulum.Obiiceret aliquis ad hoc
quod ſuperius ait. Vincula mea venerunt
ad profectum euangelii:in bonis quidẽ qui
exemplo tuo animati prædicauerunt,pro-
fuerunt quidem : ſed in iis qui ex inuidia
& contentione prædicabant : vincula tua
nil ꝓfuerũt. Ad hoc Paulus.Profuerũt vti
q; etiam in iis:qđ enim nocet dum.i.ſolum
modo annũciet̃ Chriſt⁹ oĩ modo ſcilicet
ſiue p occaſionẽ ſuſcitandi mihi p̄ſſurã vt
faciũt pſeudo:ſiue p veritatẽ vt annũciant
boni.Ego nõ curo qcũq; ſit annũciãs: ſolũ
mõ auditores ĩ fide ꝓficiãt.Gaudeo ĩ hoc

ꝙ Christus annūciat̄ ꝑ occaſionē:& in hoc gaudeo ꝙ ſuſcitāt mihi pſſurā: nec modo ſolū:ſed ſemꝑ gaudebo in eodē.In deo gaudeo & gaudebo:ſcio eñ qa hoc.i. ꝙ pſſura mihi ſuſcitat̄:ꝑueniet mihi in ſalutē ꝑ veſtrā orationē intercedētē ꝓ me:& ꝑ ſubminiſtrationē.i. ꝑ fulcimētū & ſuſtētaculum ſpūs.Sicut enim columna in medio poſita ſuſtētat domū ne cadat: ſic ſpūs fulcit me. Spūs dico Ieſu Chriſti.i.quē Chriſtꝰ dat ꝓ quo patior:ꝑueniet dico in ſalutē ſecundū expectationē & ſpem meā.i.nō minus ſalu-tis cōferens q̄ expecto & ſpero. Expectatio dicit̄ lōganimitas in ſuſtinēdo ſine certitudine tamē.Spes vero certa pſtolatio : ideo ſecundū ſpem,qa nō cōfundar.i.nō erubeſcā in aliquo:vt ego deficiam in euangelio Chriſti ꝓpter inſtantē tribulationē.Nō cōfundar:ſed ſicut ſemp.i.de pterito magnificatus eſt:ita & nūc.i.in futuro magnificabit̄ Chriſtꝰ:nō ſolū in aīa:ſed etiā in fragiliori parte.i.in corpore meo.Magnificabit̄ vtiq̧ ſiue ꝑ vitā ſiue ꝑ mortē.i. & ī vita corporis & in morte.Debeo magnificare Chriſtū ꝑ vitā:nā Chriſtꝰ eſt viuere mihi.i.ego ad aliud nō viuo niſi vt magnificem Chriſtū.Debeo magnificare ꝑ mortē:nāChriſtꝰ eſt mihi lucrum mori.i.ad moriēdū:ipſum enim Chriſtū accipiēs lucror ſi ꝓ Chriſto morior. Vel ita.Per mortē debeo magnificare Chriſtū:nā mori eſt mihi lucrū.i.nam in morte lucror ego accipiēs in cęlis retributionē laborū meorū.Et cū mori ſit mihi lucrū:reſtat vt eligā mortē. Aduerſa ſententia:ſed tñ licet mori ſit lucrū:viuere in carne eſt mihi fructus opis:hic.ſ. ꝙ ꝑ vitā magnificabit̄ Chriſtus.Et qa mori mihi eſt lucrū tantę beatitudinis : & viuere in carne eſt mihi fructus magnificādi Chriſtū:en.i. ecce:quid horū eligā ignoro: vitā an mortem:ideo ignoro qa coarctor. Vel non ſolū ignoro,ſed etiā coarctor: habēs deſideriū e duobꝰ.i.de diſſolui,& de pmanere in carne ſed diſſolui & cū Chriſto eſſe multo meliꝰ quātū ad me.Permanere aūt in carne neceſſariū eſt ꝓpter vos: vt Chriſtꝰ ꝑ me magnificet̄ in vobis.Et hoc.i.ꝙ neceſſarius & vtilis ero cōfidēs.Scio qm̄ manebo & etiā diu pmanebo oībꝰ vobis ad ꝓfectū veſtrū,& ad gaudiū fidei veſtrę.i.vt de merito fidei veſtrę gaudeatis. Tunc habet iuſtus gaudiū de fide cū iā nō timet aduerſa:& ſecurꝰ eſt

Expectatio & ſpes differunt.

Iuſtꝰ gaudiū habet de fide cum nō timet aduerſa.

de pmio.Permanebo vobis ad ꝓfectū:ita vt gratulatio.i.exultatio veſtra,vel actio gratiarū. Vtrūq̧.n.ſignificat gratulor:& gaudeo & gratias ago. Gratulatio inquam veſtra abundet in Chriſto.i.in laudē Chriſti Ieſu:in me.i.in conſideratione mei.Abundet dico ꝑ meū aduentū iterū factū ad vos Abūdabit vtiq̧ tm̄modo videte vt vos cōuerſemini digne euangelio Chriſti.i. ſicut decet & docet euangeliū qđ accepiſtis. Ita digne vt ſiue cū venero & videro vos,ſiue abſens quocūq̧ modo fuero:vel abſens vel præſens audiā de vobis hoc:qa ſtatis ī vno ſpū ſancto iuſtificante vos.Et quia in eodē ſpū ſtare poſſent: hic in humilitate, hic in caſtitate:tamē nō habētes inter ſe dilectionē:ideo addit vnanimes in dilectiōe: & collaborantes ꝑ patientiam tribulationū fidei euangelii.i.quā fidē in euāgelio didiciſtis. Audiam etiā ꝙ vos in nullo terreamini ab aduerſariis:quæ cauſa.ſ. ꝙ volunt terrere vos,eſt illis cauſa perditionis:vobis autem qui interriti ſtatis eſt cauſa ſalutis.Et hoc vobis eſt a deo ꝙ nō terremini : ideo quia vobis donatum eſt pro Chriſto.i.pro merito Chriſti:non ſolum vt credatis in eū:ſed etiam vt patiamini ꝓ illo.Vos dico habentes idem certamen quale & vidiſtis in me, cum apud vos eſſem: & quale nunc audiſtis de me qđ patior Romæ. Vos autē imitamini ꝙ me in humilitate pati videtis: ſectantes patientiam & humilitatem.

Capitulum.II.

SI qua ergo cōſolatio in Chriſto:ſi qđ ſolatium charitatis,ſi qua ſocietas ſpiritus,ſi qua viſcera miſerationis: implete gaudium meū,vt idem ſapiatis:eādem charitatē habētes: vnanimes idipſum ſentiētes. Nihil ꝑ cōtētionem, neq̧ per inanē gloriam: ſed in humilitate ſuperiores ſibi inuicem arbitrantes:nō quę ſua ſunt ſinguli cōſiderantes:ſed & ea q̄ aliorū.Hoc eñ ſentite in vobis:qđ & in Chriſto Ieſu.Qui cū in forma dei eēt,nō rapinā arbitratus eſt eſſe ſe ęqualē deo: ſed ſemetipſum exinaniuit formam ſerui accipiens: in

ſimilitudinem hominũ factus:& habi
Rom.xiiij. tu inuentus vt homo. Humiliauit ſe-
De imu. et metipſum, factus obœdiens vſq; ad
cle.decret.li: mortẽ:mortẽ autẽ crucis.Propter qđ
bro.vj. & de⁹exaltauit illũ & donauit illi no
mẽ qđ eſt ſup oẽ nomẽ:vt in noie Ieſu
oẽ genu flectať:cęleſtiũ, terreſtriũ,&
infernorũ.Et omnis lingua confiteať
quia dñs Ieſus Chriſtus in gloria eſt
dei pr̃is.Itaq; chariſſimi mei ſicut ſem
per obœdiſtis: non in præſentia mea
tantũ:ſed multo magis nũc in abſen-
tia mea cum metu & tremore veſtrã
ſalutem operamini. Deus eſt eñ qui
operatur in vobis,& velle, & pficere
j.Pe.iiij. p bona voluntate.Omnia autem faci
te ſine murmurationibus & hęſitatio
De elec offi nibus:vt ſitis ſine querela: & ſimpli-
cij. ces filii dei: ſine repręhenſione in me-
dio nationis prauę & peruerſæ: inter
.q.vij.c.ij. quos lucetis ſicut luminaria in mun-
.§.ſcio do:verbũ vitæ continentes ad gloriã
quoſdam. meã in die Chriſti: quia non in vacuũ
cucurri: neq; in vacuũ laboraui. Sed
& ſi immolor ſupra ſacrificium & ob
ſequiũ fidei veſtrę: gaudeo & cõgra-
tulor omnibus vobis.Idipſum autem
& vos gaudete & cõgratulamini mi
hi. Spero autẽ in dño Ieſu Timotheũ
me cito mittere ad vos:vt & ego bo-
no animo ſim cognitis quę circa vos
j.Cori.xiij. ſunt.Neminẽ eñ habeo tã vnanimẽ:
xlv.diſ.licet qui ſincera affectione p vobis ſollici
nõnunq̃. tus ſit.Oẽs eñ quę ſua ſunt q̃rũt:non
lxiij. diſ.no quæ Ieſu Chriſti.Experimẽtũ aũt eius
ſce. viij.q.j. cognoſcite:qm̃ ſicut patri filius mecũ
ſunt i eccl'ia ſeruiuit in euangelio. Hũc igitur ſpe
de renun. ro me mittere ad vos: mox vt videro
quidam. quę circa me ſunt. Confido aũt in do
mino qm̃ & ipſe veniam ad vos cito.
Neceſſarium autem exiſtimaui Epa-
froditum fratrem & cooperatorem&
cõmilitonem meum:veſtrum aũt apo
ſtolum & miniſtrũ neceſſitatis meæ
mittere ad vos:quoniã quidẽ oẽs vos
deſiderabat:& mœſt⁹ erat propterea
q̄ audieratis illũ infirmatum. Nã &
infirmatus eſt vſq; ad mortem: ſed de
us miſertus eſt eius. Non ſolum autẽ
eius:verũetiam & mei: ne triſtitiã ſu-
per triſtitiam haberem. Feſtinantius
ergo miſi illum vt viſo illo iterũ gau
deatis:& ego ſine triſtitia ſim. Excipi
te itaq; illũ cum oĩ gaudio in dño:
& eiuſmodi cũ honore habetote: qm̃
ppter opus Chriſti vſq; ad mortẽ ac-
ceſſit tradens animam ſuam:vt imple
ret id quod ex vobis deerat erga me-
um obſequium.

DIxit ſuperius. Vincula quæ circa
me ſunt venerũt ad pfectũ euan-
gelii.qđ etiã vos patimini, vobis
eſt cauſa ſalutis:& ita vobis pati donatum
eſt p merito Chriſti.Ex iſtis nũc infert di-
cens.Quia & me pati pfectus eſt euãgelii:
& q̄ p Chriſto ſimiliter patimini vobis eſt
cauſa ſalutis: ergo fratres implete gaudiũ
meũ,qđ gaudiũ iã icepiſtis, ex quo p Chri
ſto cõtumeliã paſſi eſtis.Implere gaudium
intelligit ſi ita p Chriſto patianť vt habe-
ant hũilitatẽ patiẽtię ſemp aſſociatã. Hic
eñ aptius hortabiť eos vt cũ patiẽtia ha-
beant humilitatẽ:ne ſi patiunť p Chriſto:
ideo ſe quaſi digniores cęteris p̃ferant. Pa
tiẽtia enim ſine humilitate inutilis eſt. Im
plete gaudiũ meũ ſi qua conſolatio vobis
eſt in Chriſto.i.ſi ex Chriſto cõſolationem
q̃ritis in aliquo. Vel(vt de Chriſto ſileã)ſi
qđ ſolatiũ charitatis.i.fraternę dilectionis
habere vultis:tũc iplete gaudiũ meũ. Vel
ita. Si qua cõſolatio mihi dať apud vos in
Chriſto.i.ppter amorẽ Chriſti: & ſi qđ ſo-
latiũ charitatis.i.fraternę dilectionis mihi
eſt apud vos q̄ me pro fraterna charitate
cõſolari velitis:tũc implete gaudiũ meum
Et ſi eſt vobis qua.i.aliqua ſocietas ſpũs.i.
ſi in ſpiritu ſãcto ſocietatẽ habetis cũ aliis
eccleſiis. Et ſi ſunt in vobis aliqua viſcera
.i.aliq pii affect⁹ miſerationis.i. exhibitio-
nis miſericordię:implete gaudiũ meũ. Vi-
ſcera hĩc ponunť quaſi miſericordia: pius pi⁹ affect⁹
aũt affect⁹(etiã ſi nihil opereť)miſericor- miſericor-
dia diciť.Effectus autem miſericordiæ mi- dia dicitur

ſeratio vocatur: ideo tam obnixe obteſtat̃ eos:quia vult eos tenere humilitatem,ſine qua patientiã eorum intelligit irritam.Im plete dico gaudium:ita vt ſapiatis idem.i. vt proſperitates proximi tam bene ſapiant in vobis ac ſi veſtrę ſint.Sapiatis dico habentes eandē charitatē.i.ad omnem proximũ ęquã dilectionē. Licet.n.quãdoq; oporteat habere maiorē familiaritatē ad quoſdam:ſicut Chriſtus habuit ad Ioannē:hæc tamen non eſt dicenda charitas,ſed maior familiaritas quæ habet̃ ſecũdũ ꝙ qdã ſunt opportuniores ad quædã:alii minus.Sitis etiam ſentientes idipm̃ in aduerſis proximi:vt anguſtiã eius non ſolũ in animo ſentiatis:ſed ſic pungat vos vt ꝓpria.Vos dico vnanimes.i.ęquũ animũ cõpaſſionis ad oēm proximũ habentes.Vos iterũ nihil facientes p contentionem:vt alter qui magis patitur contendat ſe pręferre alteri minus patienti.Vel nihil diſponētes de rebus eccleſiaſticis per contentionē.Neq; facientes aliquid per inanē.i.ꝓpter mundanã gloriã ſed eſtote arbitrantes alios ſuperiores vobis inuicē:ꝙ alter reputet alterũ ſe ſuperiorē:Nec hoc ficta ſuperbia: ſed in humilitate,vt ſicut alter pponit ſibi alterũ: ſic eãdē humilitatē habeat in corde:putans eũ quē pręponit ſuperiorē ſe.Et quomodo alter alterũ ſibi ſuperiorē arbitret̃ cõſiliũ ponit dicens.Vt arbitremini alter alterũ ſuperiorē ſibi:non ſitis conſiderantes ſinguli bona,q̃ ſua ſunt:ſed ea tñ bona cõſiderate q̃ ſunt aliorũ.Si eñ(poſtpoſitis veſtris) virtutes alioꝝ attenditis:ſic eos vobis ſuperiores arbitrabimini. Vt vtrumq; cõmēdet eis:humilitatē & patiētiam:exponit quãta fuerit hũilitas & patiētia Chriſti dicēs.Bene dico in humilitate:nã hoc debetis habere in vobis qđ nõ ſolũ in me,ſed etiã in Chriſto Ieſu p̃cipue videtis . Nec ſolũ habete hoc: ſed etiã ſētite.i.p experiētiã rei ꝓbate.Ideo ait ſentite. Multi eñ ſũt q exiſtimãt ſe oĩa poſſe pati p Chriſto: q ſi forte venirent ad experimentum deficerēt . Sentite inquã in vobis hũilitatē,patiētiã:qđ in me & ĩ Chriſto Ieſu p̃cipue videtis : q Chriſt⁹ Ieſus cũ eſſet in forma.i.in ęqualitate dei patris:ita inuiſibilis,coęternus, & cõſubſtantialis illi· ſciuit ſe eſſe ęqualē deo. Et in hoc ꝙ ſciuit maior humilitas.Si eñ ignorata altitudine ſua:ita ſe humiliaret:humilitas eius ꝓpter ignorãtiã nõ adeo cõmēdabilis eſſet. Sciens vtiq; ſe eſſe ęqualē deo:nõ arbitratus eſt rapinã:vt ſibi vſurparet rē alienam Rapinã nõ fecit Chriſtus.
Vel ſic in eadē ſentētia. Arbitratus ſe eſſe ęqualē deo nõ faciēdo rapinam: ſicut mali Eſaię.xiiii.
gn⁹ angelus q dicēs:Ponã ſedē meã ad Aq Geñ.iii.
lonē:& ero ſilis altiſſimo. & homo cui ſerpens dixit.Eritis ſicut dii.Hic vterq; rapinã fecit: dũ qđ dei ꝓprium erat : male ſibi vſurpare voluit.Chriſt⁹ aũt nõ rapinã: qa arbitrat⁹ eſt rē ꝓpriã. Et licet Chriſt⁹ eſſet in forma dei:tñ exinaniuit.i.euacuauit claritatē deitatis,dũ eã ſub forma ſerui poſuit.Exinaniuit dico ſemet.i.ipſam deitatem ipm̃.i.in eodē:tñ cũ patre pmanētē : ſic eñ aſſumpſit qđ non erat vt maneret qđ erat: & in hoc multa humilitas.Si eñ qlibet rex amiſſo iure regni humilis ſit nõ multũ eſt ſed ſi habēs ius regni ab eo ſe in humilitate manēs alienat: cõmēdabilis eſt ei⁹ humilitas.Exinaniuit dico accipiēs formã ſerui. Incõparabilis eſt humilitas:vbi dñs elegit eſſe ſeruus.Iterũ formã ſerui poſſet accipere ſine corruptiõe: vt nõ ſentiret miſerias carnis.Ideo addit factus.i. facturã nouã accipiens in ſimilitudinē hoīm.Sic eñ paſſibilis fuit & mortalis vt alii hoīes. Iterũ in ſimilitudine hoīm eſſe poſſet,manus habēs & pedes: & nõ haberet ſe vt hõ. Ideo ſubdit & habitu.i.in habēdo ſe inuētus eſt vt hõ a tēptatore diabolo.Diabolus enim inueſtigabat eum an eſſet deus:an homo:ſed cum inuenit eum eſurientem, putauit eſſe ſolũmodo hominem. Nec ſolum factus eſt in ſimilitudinē hominũ: ſed etiã humiliauit ſemet(q tãtus erat) ipm̃.ſ.in gloria tñ deitatis pdurãtē.Hũiliauit dico fact⁹ obœdiēs patri in oĩbus vſq; ad mortē: nec mortē perſonę q̃ digna eſſet ſed mortē crucis: qđ genus mortis pręomni alio ignominioſius erat.Vbi ait mortem: cõmendat in eo patientiam.Vbi ait crucis,humilitatē.Propter qđ.i.qa in tãta humilitate & patiētia deo obœdiuit:ipſe ſe merito ſuo & deus ſecũ exaltauit.i.in magna altitudine poſuit illũ.ſ.ad dexterã ſuã. Et illi exaltato donauit nomē.i.honorificētiã: qđ nomē eſt ſup omne nomē.i.ſuperi⁹ omĩ noĩabili:ita ſup, vt in nomine.i.ad honorē Ieſu omne genu flectat̃.i.oĩa ipſi plene ſubiiciant̃:ſicut ille q genu flectit,ſubiicit̃.Oĩne genu dico:qa cæleſtiũ.i.angelorũ:& terreſtriũ.i.hoím: & in

fernorũ.i.dęmonũ & aĩarũ quę ibi ſunt:fle
ctat genu, & oĩs lingua cõfiteat. Hoc erit
in die iudicii:qñ velint nolint Chriſtũ cõ-
fitebunt impii.Cõfiteat dico qa.i.ꝙ dñs Ie
ſus Chriſtꝰ eſt in gloria.i.in ęqualitate dei
patris ſecũdũ deitatẽ:& poſt patrẽ primus
quantũ ad humanitatẽ ſuper oẽm creatu-
rã:ꝙ Chriſtus adeo patiens & humilis fu-
it:& ꝑ vtrũq; ſic exaltatꝰ: itaq; chariſſimi
mei operamini veſtrã ſalutẽ.i. veſtri exal-
tationẽ:cõiungentes in vobis patiẽtię hu-
militatẽ. Vos inquã ſicut ſemp obœdiſtis
mihi q̃diu apud vos eram : ita modo cum
metu animi & tremore corporis timendũ
eẽ ſemp eſt ſtanti ne cadat. Operamini ve
ſtrã ſalutẽ:vt nõ in pſentia mei tm̃ dicami
ni obœdiſſe:ſed multo magis nũc in abſen
tia mea ꝓbet veſtra obœdiẽtia.Ideoq; nũq̃
ſecuri:ſed ſemp cũ metu & tremore:qa deꝰ
eſt q opat ĩ vobis(vt nihil vobis relinquã)
etiã velle:& poſtq̃ ꝑ gratiã dederit velle: ſi
militer in vobis opat pficere.Nec hoc pro
veſtro p̃cedẽti merito:ſed ſolũmodo ꝓ bo-
na volũtate ſua.Deus oĩa operat in vobis:
vos aũt cooperãtes deo facite oĩa ſine mur
murationibꝰ:ne ſi diu vos pati neceſſe ſit:
cõtra deũ ĩpatiẽter murmuretis,quaſi vos
iniuſte pmittat affligi . Oĩa etiã facite ſine
hęſitationibus.i.ne dicatis cras vigilabo,ie
iunabo cras.Pro Chriſto pati incipiam ſic.
Ideo facite vt ſitis ſine querela.i. vt nõ ſit
in vobis de quo erga vos homo iuſte poſ-
ſit cõqueri. Et vt ſitis ſimplices filii dei.i.
vt ſimplex filiatio dei ꝑ innocẽtiã ſit in vo
bis,vt etiã ſitis ſine repręhẽſione: ꝙ nec ali
qua occaſio appareat in vobis vnde reprę-
hẽſibiles videamini:licet culpa nõ ſit in vo
bis.Dicerẽt illi. Graue eſt ſine repręhenſio
ne viuere inter tot inuidentes iuſtitię. Ad
qd̃ ille. Verũ quidẽ eſt: qa vos habitatis in
medio nationis prauę & peruerſę in ſe.i.ꝑ-
uertentis alios, inter quos tamen ꝑ fidẽ &
bona opera lucetis ſicut luminaria in mun
do.Sicut enim ſol & luna mundum illumi
nant:ſic iuſtitia veſtra tenebras eorum il-
luminat. Vos dico continentes verbum vi
tę.i.euangeliũ Chriſti:in fide cuius vita æ
terna habetur. Cõtinẽtes dico ad modum
vaſis qd̃ liquorẽ infuſum ſibi bene cõtinet
& propinat aliis:ſic & vos: in vobis verbũ
dei cuſtoditis,& aliis miniſtratis. Continẽ
tes dico ad gloriã meam: ꝙ ſi ego gloriam
habiturus ſum de hoc: quia verbum vitæ
continetis:multomagis vos qui promere-
mini.Gloriam dico mihi habendam in die
Chriſti: quando Chriſtus ſuos remunera-
bit.Habebo vtiq; gloriã meã:qa ego nõ cu
curri in vacuũ:neq; laboraui in vacuũ.Cu
currit ſecũdũ illos quos facile cõuertit. La
borauit ſecundũ difficiliores in acceſſu fi-
dei.Cucurri quidẽ & laboraui invobis:nec
me pœnitet: ſed etiã ſi oporteat me immo
lari pro vobis: in hoc congratulor vobis.
qd̃ ſic ait . Etiam ſi ego immolor ſupra ſa-
crificium fidei veſtrę: & ſupra obſequium
fidei veſtræ.i.ego fidem veſtrã obtuli deo,
quaſi ſacrificium in odorem ſuauitatis.Et
obſequium.i. bona opera veſtra in quibus
poſt fidem deo obſecuti eſtis. Sed ſi adhuc
poſt hos labores oporteat me immolari ꝓ
vobis:Gaudeo inde & congratulor.i. gra-
tias refero. Vel congaudeo cum omnibus
vobis qui gaudere debetis , ſi voluntas dei
fuerit vt ego immoler ꝓ vobis . Vos autẽ
idipſum recõpenſando mihi,vt ꝓ me ſimi-
liter immolemini gaudete & congratula-
mini mihi qui vos ad rem tam dignam ar-
maui:ſicut eſt pro Chriſto immolari.Iterũ
Sic vos ad patientiam & humilitatem per
epiſtolam ędifico.Spero aũt in domino Ie-
ſu cito me mittere Timotheũ ad vos.Ideo
vt ego cognitis quę circa vos ſunt,ſim bo-
no animo & ſecuro de vobis:quos propter
inſtantem vtrimq; pugnam vereor pertur
bari.Ideo Timotheũ magis mittã ad vos:
neminẽ enim habeo tam vnanimẽ vobis:
& qui tam ſincera affectione ſollicitus ſit
pro vobis. Vere neminẽ:omnes enim q mo
do mecũ ſunt:quęrunt quę ſua ſunt:nõ ea
quę ſunt Ieſu Chriſti.Illum pro vobis ſol-
licitũ mittã ad vos. Vos autem honorifice
eum ſuſcipiẽdo cognoſcite. Nõ dicit eum
ſimpliciter:ſed experimẽtum eius.i. eũ mi-
hi bene expertũ. In multis enim experimẽ
tum habui.Experimẽtum bene dico:quoni
am ita ſeruiuit mecum in euangelio, ſicut
filius obœdiens patri.Et quia ſincera affe-
ctione vos diligit:& ſicut patri mihi ſerui
uit.Igit ſpero hũc me mittere ad vos,mox
vt videro finem eorum quę circa me ſunt.
Ideo ſic ait . Nero enim diſpoſuerat ſe in
proximo daturum de eo ſententiam an eũ
occideret,an reſeruaret . Sperabat autem
ſe euaſurum:quia plures de domo Cęſaris

Paulus cu currit & laborauit.

inſtruxerat ad fidem: qui de ſua liberatio-
ne laborabãt. Propterea ſubdidit. Confido
autẽ in dño, quoniã ipſe ego cito veniã ad
vos. Et licet me venturũ dicam: & Timo-
theũ miſſurus ſim: tamen interim neceſſa
riũ exiſtimaui mittere ad vos Epafroditũ
fratrẽ meũ & cooperatorẽ in prædicatiõe
& cõmilitonẽ in tribulatione. Veſtrũ aũt
apoſtolum. i. vel legatũ: qa hunc legauerãt
ad Paulum: vel apoſtolũ. i. prędicatorẽ eo-
rũ, vel epiſcopũ eorũ: & miniſtrũ neceſſita
tis meæ. i. qui quæ miſiſtis mihi miniſtra-
uit in tẽpore neceſſitatis. Ideo exiſtimaui
hunc mittendũ ad vos: & ſi neceſſarius eſ
ſet mihi: quoniã quidem deſiderabat oẽs
vos, & erat mœſtus non pro ſe verberato:
ſed propterea ꝙ audieratis illũ infirmatũ:
& nolebat vos contriſtari pro eo. Hic Epa
froditus dũ Paulo miniſtraret: intercept⁹
a cuſtodibus vehemẽter afflixerũt eũ ver
beribus. Infirmatũ dico ideo: nã vtiq; infir
matus eſt vſq; ad mortem: ſed deus miſer
tus eius: non ſolũ autẽ eius: verũetiam in
eo miſert⁹ eſt mei. Et qa vos dolebatis de
eo: ergo feſtinantius q̃ facerẽ (neceſſarius
enim mihi erat) miſi illum: ideo vt viſo eo
gaudeatis iterũ. Olim enim cũ apud vos
erat, gaudebatis. Et ideo miſi vt ego ſim ſi
ne triſtitia: qa de vobis cõtriſtatis pro eo
triſtitiam habeo. Et qa adeo diligit vos: &
vos eũ, mittimus ad vos: itaq; excipite eũ
cũ omni gaudio: non in citharis & tibiis:
ſed gaudio habito ĩ dño: & hoĩem eiuſmo
di q tãta paſſus eſt pro vobis: & adeo vos
diligit habetote cũ omni honore: & iuſtũ
eſt: qm̃ ipſe acceſſit vſq; ad mortẽ propter
opus Chriſti qđ operabatur in me, tradẽs
animã ſuam: & vt impleret erga meũ ob-
ſequium id qđ deerat ex vobis: vos quidẽ
pecuniam mittebatis: ſed præter eũ nemo
erat qui auderet miniſtrare mihi. Per hũc
Epafroditũ Paul⁹ hãc illis epiſtolã miſit.

Capitulum. III.

DE cætero fratres mei
gaudete in domino. Ea
dẽ vobis ſcribere mi-
hi quidem non pigrũ:
vobis autem neceſſa-
riũ. Videte canes, videte malos ope-
rarios: videte conciſionẽ. Nos eñ ſu-
mus circunciſio, qui ſpiritu ſeruimus
deo: & gloriamur in Chriſto Ieſu: &
non in carne fidutiam habẽtes: q̃q̃ &
ego habeam confidentiam in carne.
Si quis alius videtur cõfidere in car-
ne: ego magis circunciſus octauo die Actu. xxiii
ex genere Iſrael de tribu Beniamin:
Hebręus ex Hebręis ſecũdũ legem,
Phariſęus ſecundũ æmulationẽ per-
ſequens eccleſiam dei: ſecũdum iuſti-
tiam quę in lege eſt conuerſatus ſine
querela. Sed quæ mihi fuerũt lucra:
hæc arbitratus ſum propter Chriſtũ
detrimenta. Verũtamen exiſtimo oĩa
detrimentũ eſſe propter eminentem
ſcientiã Ieſu Chriſti domini mei: pro
pter quẽ omnia detrimentum feci &
arbitror vt ſtercora, vt Chriſtum lu-
cri faciam: & inueniar in illo nõ ha-
bẽs meam iuſtitiam quæ ex lege eſt:
ſed illam quę ex fide eſt Chriſti Ieſu:
quę ex deo eſt iuſtitia ĩ fide ad cogno
ſcendum illum: & virtutem reſurre-
ctionis eius, & ſocietatẽ paſſionis il-
lius: configuratus morti eius ſi quo
modo occurram ad reſurrectionem
quę eſt ex mortuis: nõ ꝙ iam accepe-
rim, aut iã perfectus ſim. Sequor au-
tem: ſi quo modo cõpręhendã in quo
& compręhenſus ſum a Chriſto Ieſu.
Fratres ego me nõ arbitror comprę
hendiſſe. Vnum autem: quæ quidem
retro ſunt obliuiſcẽs: ad ea vero quæ
ſunt priora extendẽs meipſum: ad de xvi. q. i. gẽ
ſtinatum perſequor, ad brauiũ ſuper- neraliter
nę vocatiõis dei in Chriſto Ieſu. Qui §. hoc idẽ.
cũq; ergo perfecti ſumus hoc ſentia-
mus: & ſi quid aliter ſapitis: & hoc
vobis deus reuelauit†. Verũtamẽ ad †reuela-
quod peruenimus vt idem ſapiamus: bit.
& in eadẽ permaneamus regula. Imi
tatores mei eſtote fratres: & obſerua
te eos qui ita ambulant ſicut habetis
formam noſtram. Multi enim ambu

lant quos ſępe dicebam vobis : nunc
autem & flens dico inimicos crucis
Chriſti:quorum finis interitus:quorꝫ
Roma.xvi deus venter eſt, & gloria in cōfuſio-
ne ipſorum qui terrena ſapiunt. No-
ſtra autē cōuerſatio in cælis eſt. Vn-
de etiam ſaluatorem expectamus do
minū noſtrum Ieſum Chriſtū qui re-
formabit corpus humilitatis noſtræ
configuratum corpori claritatis ſuę:
ſecūdum operationē virtutis ſuę qua
poſſit etiam ſubiicere ſibi omnia.

POſtq̄ eos ſufficienter inſtruxit in
pugna perſecutorū:cōmendando
ſemper cū patiētia humilitatem:
inſtruit eos in alia pugna quā inferebant
illis pſeudo doctores:deprimendo eis legē
& extollēdo fidē.Quaſi diceret.Sicut vos
docui,patientes & humiles eſtote ad per-
ſecutores de cętero.i.de alia pugna quam
vobis inferūt pſeudo: ita vos inſtruo fra-
tres mei gaudete in dn̄o.i.ne quęratis gau
diū alibi:ſicut illi male docent in carnali-
bus.Sed om̄e gaudiū veſtrū ponite in do-
mino.Ipſe em̄ ſolus iuſtificat:& nihil eorꝫ
ad hoc prodeſt quę prędicāt pſeudo.ꝓpro-
pterea non in carnalibꝰ:ſed gaudete in do
mino.Et vt gaudere ſciatis in dn̄o: mihi q
dem qui promptus ſum & diligēs ad in-
ſtructionē filiorū non eſt pigrū:qd fortaſ-
ſis repetere pigeret alios non loqui. Ver-
ba em̄ cito a memoria elaberētur:ſed ſcri-
bere vobis vt manēte ſcriptura perduret
in vobis traditionū mearū memoria,mihi
non pigrū. Vobis autē erat neceſſariū me
non pigere:ſed ſcribere. Vt autē gaudea-
tis in dn̄o,videte canes.i.prouidete vobis
ab illis pſeudo qui cōgrue canes dicūtur.
pſeudo canes dicunt Quia ſicut canis ei quē videre conſueuit
applaudit:etiā ſi ille veniat ad deſtructio-
nē domus:vel ad interfectionē ſui.Illis au
tē quos non conſueuit oblatrat: etiā ſi illi
veniant vt paſcant eū:vel ad vtilitatē do-
mus.Sic iſti pſeudo carnalibꝰ quos cōſue-
uerūt applaudūt . Licet ſit in hoc & mors
eorū & deſtructio domus.i.eccleſię:prędi-
catoribus autē veritatis oblatrāt ſolūmo-
do: qa nō cōſueuerūt ī iſtis qui tn̄ veniūt
ad viuificandū eos: & ad ædificationē do
mus dei.Et de huiuſmodi pſeudo ait. Vi
dete canes applaudētes conſuetę carnali-
tati:oblatrātes inſolitę ſpiritualitati:qui-
bus non ſufficit contradicere veritati:ſed
etiā ſunt mali operarii ſuperſeminātes zi-
zania:& hos malos oparios videte ne fal-
ſa doctrina ſeducant vos.Videte etiā vos
eoſdem cōciſionem:qui ſicut cōciſa pelli-
cula cęſum habēt corpus:ſic omnē intelle
ctum cęſum & ſeparatū habēt a bono:qui
nō ſolum cōciſi ſunt: ſed etiā ſunt cōciſio
aliorum quos ſeducunt.Vere illi carnales
ſunt conciſio:nam nos ſpirituales ſoli ſu-
mus circūciſio.i.purificatio.i.nō ſolū pu-
rificati:ſed etiā doctrina & exemplo ſumꝰ
aliorū purificatio. Abſciſio enim illius ſu
perfluę pelliculę ſignū erat omnia ſuper-
flua circūcidenda eſſe a corde.Illi vero cō
ciſa pellicula cor habēt incircūciſum:nos
vero rē tenētes.i.circūciſionē cordis, vm-
bram eorū negligimus.Nos inquā ſumus
circūciſio qui ſeruimus deo:nō in carne q̄
vile quid eſt:ſed in digniori parte ſcilicet
in ſpiritu:quātū enim ſpiritalitas præmi-
net carnalitati : tātū ſeruitus noſtra eorū
ſeruituti.Seruimus deo in ſpiritu:& glo-
riamur in Chriſto Ieſu.i.Chriſtꝰ Ieſus eſt
glīa noſtra & gaudiū noſtrū: & nulla glīa
nobis in alio. Ita gloriamur in Chriſto Ie
ſu:nō dicā vt non gloriemur in carne:ſed
etiā nō habētes vel minimā fiduciā in car
ne.i.in carnalibꝰ quæ ſuadēt. Dicerēt illi.
Fortaſſis nec tibi eēt vn̄ cōfideres ī carne:
Nā ſe &c.Ad hęc ille.Nō erubeſco vel cō
fido in carne:q̄q̄ ego habeā.i.habere poſ-
ſem cōfidentiam ſi qua eſſet in carne.Ego
vtiq; haberē cōfidentiā ſi qua eſſet in car
ne:Nā ſi quis videt cōfidere ī carne.(Hic
dico alius.i.lōge diuerſus a me,q in Chri
ſto tm̄ cōfido)ego vtiq; magis illo in car-
ne poſſem cōfidere.Magis ideo,qa ego cir
cūciſus octaua die ſcd̄m legē: ille fortaſſis
iā adultus trāſiēs ad iudaiſmū fuit circū-
ciſus.Circunciſio quę fiebat octaua die:ſi-
gnificabat ꝙ per iuſtitiā,cuiꝰ forma erat
circūciſio:reuerſuri eramus ad illā octauā
quā ꝑ culpā Adę ꝑdidimus. In ſignū cuiꝰ
octauę diē dn̄icā celebramus.Hic em̄ mū-
dus per ſeptē dies voluit:finito autē mun
do incipiet hęc octaua nō habitura finē in
ęternū.Quia circūcidebāt octaua die etiā
qui nō erāt de Iſrael vt filii Proſelitorū:
ideo addit. Ego etiā ſum de genere Iſrael.

Quia iterũ quidã ſcdm alterũ parentẽ de
Iſrael:ſcdm alterũ de gẽtibus vt Dauid:q
ſcdm alterã partem fuit de genere Ruth.
Gẽtilis ideo addit natꝰ de tribu Bẽiamin:
qa iterũ quidã de Beniamin ad idola lapſi
ſunt:appoſuit Hebręus natus ſum ex He
bręis. Fui etiã Phariſęus.i.egregius ſcdm
legẽ: & p intellectũ, & p cõpletionẽ legis.
Phariſęus vñ dicitur
Phares diuiſio:inde Phariſęus diuiſus:qa
ſeparati erãt a populo egregii in lege,ĩtel
lectu,& cõtẽplatione.Fui etiã pſequẽs ec
cleſiã dei ſcdm ęmulationẽ.i.ꝑpter zelũ &
dilectionẽ defendẽdę legis. Vt oĩbus illis
in lege ꝑlatus eẽ videar: cõuerſatꝰ ſum in
lege ſine querela: ſic eñ me ſeruaui ꝙ ne
mo de me potuit cõqueri.Sine querela di
co ſcdm iuſtitiã,non quę vera eſt:ſed eã q̃
eſt in lege: quã homo ſatis poteſt operari
per ſe.Abſcindere eñ pelliculã illã: Macta
re hircũ: & huiuſmodi facile quilibet põt
operari.Et qa,tãtus in lege fui,ſi qua ĩ car
ne glĩa eẽt,nulli maior q̃ mihi:tã pręemi
nẽs in lege fui:ſed tñ ea q̃ ante gratiã fue
rũt mihi lucra. Lucrũ.n.erat operari figu
ras:dũ adhuc expectaret̃ veritas.Hęc vti
ꝗ prius lucra,modo arbitratus ſum detri
mẽta.i.verũ bonũ deſtruentia ꝑpter Chri
ſtũ amplexandũ.Q̃diu eñ in vmbra eẽm:
corpus.i.Chriſtũ nõ cõpręhẽderem.Sed li
cet dicã ꝑpter Chriſtũ hæc vetera me di
miſiſſe:verũtamẽ vt hãc cauſam.i.Chriſtũ
ſileã:exiſtimo ego oĩa eſſe decẽtia verũ bo
nũ ſolũmodo ꝑpter eminẽtẽ ſcientiã quã
modo in ſcripturis aſſecutꝰ ſum.Prius eñ
dũ erã in lege videbar habere ſcientiã le
gis quã in veritate nõ habebã : ſed veniẽs
ad Chriſtũ tũc primũ habui verã ſcientiã
ſcripturarũ longe eminentẽ illi quã prius
habere putabar. Sciẽtiã dico Ieſu Chriſti
dñi mei.i.quã Ieſus Chriſtus veniẽtibꝰ ad
ſe diſtribuit. Scdm Ambroſiũ amore mo
tus dñm ſuũ dixit.Propter quẽ Chriſtum
cõpręhẽdẽdũ nõ ſolũ arbitratus ſum: ſed
etiã feci videri aliis, hæc oĩa carnalia de
trimentũ.Nec ſolũ ea arbitror detrimẽtũ,
ſed etiã vt ſtercora. Oẽm eñ adhęrentẽ ſi
bi coinquinãt:hæc ideo arbitror ſtercora:
vt ſic Chriſtũ faciã lucrũ meũ, qa deſerẽs
illa: lucror mihi Chriſtũ in futuro pleniꝰ
habendũ: ideo etiã ſic arbitror vt interim
dũ nondũ plene accipio Chriſtũ:inueniar
mẽbrũ in illo.i.in corpore eiꝰ. Ego dico iã
nõ habẽs meã iuſtitiã:meã vtiꝗ qa quę iu
ſtitia eſt ex lege.Opera autẽ legis quilibet
poteſt operari.ſ.habẽs illã iuſtitiã quæ eſt
ex fide Ieſu Chriſti.i.quã habemus ꝑ hoc
ꝙ in Chriſtũ Ieſum credimus.Diceret ille
iuſtitiã legis dicis eſſe tuã:illam autẽ quę
eſt ex fide Chriſti opponis q̃ſi tua nõ ſit.
Ita ait Paulus.Mea nõ eſt:ſed quę iuſtitia
eſt ex deo.Iuſtitia dico ſicut habet̃ per fidẽ
ita perdurãs in fide. Quia opinaret̃ aliqs.
Verũ qdem eſt ꝙ ex deo fides: & niſi p fi
dem nõ poteſt haberi iuſtitia:ſed iã habi
ta iuſtitia,nõ ẽ vltra neceſſaria fides, ideo
ait.quia ſicut per fidẽ ortũ habet iuſtitia:
ſic perdurare habet in fide & nõ ſine illa.
¶Dixit ſuperius ꝙ per Chriſtum habebat̃
eminẽs ſcientia, etiam in hoc mũdo. Nũc
autẽ ſubdit ꝙ per eũ habeat̃ longe maior
cognitio:ſed hęc in futuro quãdo dñm vi
ſuri ſumus ſicut eſt.Quæ iuſtitia eſt in fi
de.Iuſtitia dico valens ad agnoſcendũ illũ
in gloria ſicut eſt:nõ ſicut modo per ſpecu
lũ:& ad virtutẽ reſurrectionis eius.i.ad re
ſurgendũ in immortalitate: quę noſtra re
ſurrectio virtus eſt reſurrectionis eiꝰ.Re
ſurrectio eñ eius hoc efficit vt nos ſimili
ter reſurgamus. Iuſtitia iterũ valẽs ad ha
bendã ſocietatẽ paſſionũ illius: vt queãd
modũ ille pro nobis: ſic nos pro eo patia
mur.Paſſiones Chriſti vocat q̃ ante crucẽ
toto tẽpore† tolerauit. Valẽs etiã ad habẽ †corpore.
dã cõfigurationẽ mortis eius:vt nos oñi
modo cõfiguremur morti eiꝰ. Vt ſicut il
le ex ſola dilectiõe mortuus eſt pro nobis:
ſic & nos in dilectiõe eiꝰ mori gaudeamꝰ.
Id qđ diximus ſignificãt verba eiꝰ,quę tñ
ſic cõſtruunt̃.Inueniar in illo ego dico cõ
figuratus morti eiꝰ.Diceret aliquis. Qua
re ita vis cõfigurari morti eius:cũ iuſtitia
tua ſine morte ad habẽdã gloriã ſufficiat?
Ad hęc Paulus.Ideo cõfigurari volo mor
ti eiꝰ: ſi quomodo ego nõ curarẽ quocũꝗ
genere paſſionis vel mortis hęc haberem.
Si quo modo inquã occurrã.Seruus & do
minꝰ ſibi inuicẽ occurrũt:hic bene ſeruiẽ
do:ille bene remunerando.Sic Paulus oc
currit Chriſto dũ morit̃ pro eo:ſicut Chri
ſtus mortuꝰ eſt pro Paulo. Occurrã dico
tẽdẽs ad reſurrectionẽ.Vel ita. Si quo mo
do occurrã ad reſurrectionẽ:vt in occurre
re deſideriũ ſanctoꝝ notemus:quę reſurre
ctio eſt ex mortuis.Nos eñ extra ſocieta

tem mortuorũ reſurgemus: ſed impii nõ
reſurgẽt ex mortuis: qa de die in diẽ mo-
rient̃.Ideo dico ſi quo mõ:qa nõ ĩtelligo ꝙ
iã acceperim aliqd de gl'ia illa ad quã ten
do:aut ꝙ iã pfectus ſim in cognitiõe Chri
ſti:ad cuiꝰ cognitionẽ ſic modo vtimur fi
de : ſicut aliqs vtit̃ ſpeculo ad cognitionẽ
cuiuſlibet rei.Nondũ accepi: ſed ſequor ſi
cut rẽ non habitã:& quã deſidero.Sequor
inquã ſi quo mõ(ſicut ſupra dictũ eſt)cõ-
pręhendã eũ.Ex abũdãtia affectiõis ait cõ
pręhendã.Ac ſi diceret. Si eũ cõſequi poſ
ſem in amplexus meos includerẽ. Cõpręhẽdã dico in eo modo in quo cõpręhẽſus
ſum a Chriſto Ieſu:qñ vt ſicut Chriſtꝰ me
pfecte cognoſcit ſicut ſum:ita ego cogno-
ſcã eũ ſicut eſt. Vel ita. Cõpręhẽdã Chri-
ſtũ in eo modo claritatis in quo ego com-
pręhẽſus ſum a Chriſto Ieſu,qñ me voca-
uit in via: vt in quãta claritate tunc erat
poſſem eũ amplexari.Ideo dico cõpręhen-
dã,qa ego fratres & ſi raptus ſum ad ter-
tiũ cælũ: tñ nõ arbitror me cõpręhendiſſe
Chriſtũ:niſi p ſpeculũ fidei.Non arbitror
me compręhẽdiſſe: ſed pſequor vnũ.i.rem
Pſal.xxvi. vnã:de quo vno ille clamabat:Vnã petii a
Vnũ ſequẽdũ ẽ & non duo. dño:hãc requirã. Vnũ ſequit̃ qui in eadẽ
operatione boni ſemp eſt. Duo ſequit̃ qui
modo bonũ,modo malũ operat̃.Perſequor
vnũ ego quidẽ obliuiſcẽs ea q̃ retro ſũt.i.
tẽporalia & quęcũq; carnalia. Vel ita.Obli
uiſcẽs q̃ retro ſunt.i.pręterita merita. Ad
ea vero q̃ ſunt priora.i.potiora:qa ęterna.
Vel ad ea merita q̃ ſunt priora vtilitate:
& ſi poſteriora p̃cedẽtibus tẽpore.Ideo vl-
tima priora:qa p̃cedẽtia irrita eſſent : niſi
ſequerent̃ iſta q̃ faciũt vim illa habere.Ad
illa quę ſunt priora omni deſiderio exten
dẽs meipſum & carne,& ſpiritu:eundo ſic
ad deſtinatũ.i.ad rem mihi deſtinatã, ſcili
Brauiũ eſt laboris p̃mium. cet ad brauiũ.i.ad pręmiũ laboris.Brauiũ
dico vocationis dei:ad qđ accipiendũ vo-
cat me deꝰ. Vocationis dico ſupnę.i.in ſu
pernis cęloꝝ habẽdę in Chriſto Ieſu diſtri
butore huiꝰ brauii ſuis certatoribꝰ.In his
verbis & certitudinẽ & cõmendationẽ rei
quã expectat,inſerit. Per deſtinatũ & voca
tionis certitudinẽ,per ſupernę & dei,& in
Chriſto Ieſu, dignitatẽ eius rei ſignificat.
Quia ego Paulus nondũ accepi aliqd , nec
adhuc perfectus ſum:ſed ſequor vt cõpręhendã: extendens me ad deſtinatũ brauiũ
ſupernę vocationis:ergo vos quicũq; per-
fecti eſtis hoc idem ſentite: ſcilicet vos nõ
dũ Chriſtũ eo modo accepiſſe,aut ĩ cogni
tione eiꝰ adhuc pfectos eſſe.Nec hoc p ſe-
cundã perſonã dicit : ſed more ſuo vt eos
melius inducat ſeſe interſerit dicẽs. Qui-
cũq; perfecti ſumꝰ:hoc ſentiamus.Qđ ſu-
pra ait.Non ꝙ iã perfectus ſim: videt̃ op-
poſitũ ad hoc qđ hic ait:perfecti ſumꝰ:ſed
nõ impedit. Ibi em̃ ait de perfectiõe cogni
tionis dei: in qua nemo in hoc mũdo per-
fectus eſt.Hic ait de perfectione virtutum
quam habere poſſumus in hoc mundo:in
qua perfectione multi gradus ſunt . Pau-
lus em̃ pfectior alio : & quilibet ſine cri- Perfectus
minali vitã ducẽs perfectus dicit̃.Et qa di quis dicit̃.
xi ſentiamus nos ſic impfectos: ne ideo de
ſolemini:qa ſi quid aliter.i.minus perfecte
ſapitis: deus qui qđ iã ſapitis vobis reue-
lauit:hoc etiã qđ ſapiendũ reſtat vobis re
uelabit. Vel ita. Si quid aliter ſapitis.i.ꝙ
iã ad aliquẽ gradũ cognitionis ptingitis,
deꝰ hoc reuelauit vobis: & ſic faciet illud
qđ reſtat. Vel ita.Sentiamꝰ nos impfectos:
& ſi vos aliqd aliter ſapitis q̃ ſapiendũ ſit
a carnalibꝰ decepti : deus reuelabit vobis
hoc quõ ſentire debeatis q iam aliqd fecit
in vobis.Dicerent illi. Et qa ſicut dicis ſu
mus impfecti:ideo ſtare nõ poſſumus, nec
mirandũ ſi labimur.Ad hoc Paulus. Licet
nondũ pfecti ſimus:verũtamen oportet vt
ſapiamus.i.intelligamus idem oẽs.Nec in
carnalibus idem:ſed illud idẽ ad qđ intel-
ligendũ fide puenimus:& oportet vt per-
maneamus in eadẽ regula.i.in eadẽ recti-
tudine viuẽdi. Vt autẽ in eodẽ permanea-
tis,O vos fratres eſtote mei imitatores.Q;
ſi opponitis me quem nõ videtis nõ poſſe
imitari:Ad hoc reſpõdeo.Obſeruate.i.di-
ligẽter cõſiderate eos qui ita ſecundũ fidẽ
ambulãt,ſicut adhuc habetis credo in me
moria formã noſtri quẽadmodum doceba
mus & viuebamus dũ apud vos eſſemꝰ.Si
cut em̃ faciẽ hominis olim viſi quis recol
ligit:ſic & vos formam noſtrę doctrinæ &
morũ.Ideo dico q ita ſcđm formã noſtram
ambulãt: multi em̃ ambulãt in genere ma
li:quos multos ſępe cũ apud vos erã dice
bã vobis eſſe inimicos cruci Chriſti, dum
enim aliũde q̃ per crucifixũ Chriſtum di-
cũt hominẽ iuſtificari:pro certo inimican
tur cruci Chriſti.Tunc ſi dicebam vobis:

nſic autem idem dico dolens & flens:& de
damnatione eorũ: & de ſeductione veſtri.
Vt ab huiuſmodi cõſenſu Philippẽſes re
trahat,improbat illis pſeudo: partem ve-
ro ſuã approbat dicẽs.Finis quorũ inimi-
corũ Chriſti eſt interitus.i.æterna damna
tio:& deus quoq; eſt venter:id q̃d cõtinet
Venter eſt de⁹ multorum. pro eo q̃d cõtinetur.i.eſca.Dũ eñ per eſcã
ſe purificari credunt,q̃d dei eſt,eſcę attri-
buũt. Vel ita.Quorũ deus venter eſt:non
eñ amore dei p̃dicant,ſed vt ventrem im
pleant:& gloria ipſorũ q terrena ſapiũt.i.
qui carnalia ſectãtur & docẽt, eſt in cõfu-
ſione.Dicũtur eñ trũcati.Erubeſcere etiã
poſſunt, dũ illi rationales credũt ſe iuſtifi
cari per immolationẽ irrationalis hirci.Fi-
nis eorũ eſt interitus,ſed noſtra,nõ ſolum
voluntas: ſed etiã cõuerſatio qui crucem
Chriſti diligimus,eſt in cęlis:terrenis eñ
poſtpoſitis anhelam⁹ ad cęleſtia . Vnde.i.
quia cõuerſatio noſtra eſt in cælis:hac fi-
ducia ſecuri expectamus ad iudiciũ ſalua
torẽ dñm noſtrum Ieſum Chriſtũ:qui cor
pus humilitatis.i.abiectionis noſtrę(Nos
eñ per peccatũ noſmetipſos abiecimus a
Homo primus i multa claritate fuit formatus. gloria in qua cõditi eramus).Corpus in-
quã hoc reformabit:quãdo eñ primũ ho-
minẽ creauit:in multa eũ claritate forma-
uit.In reſurrectiõe autẽ maiori adhuc cla
ritate reformabit corpus noſtrũ cõfigura
tũ corpori.i.in eadẽ figura poſitũ in qua
ſuũ corpus erit : nec corpori mortalitatis
q̃d pri⁹ habuit:ſed corpori claritatis ſuæ:
quã claritatẽ immortalitatis accepit in re
ſurrectiõe:& in hac eadẽ claritate immor
talitatis corpus noſtrũ reformabit.Ex hoc
notandũ ꝙ noſtra humilitas eius fuit cla-
ritas.Q; autẽ potens ſit reformare ſubdit
dicẽs. Reformabit agẽs ſcd̃m operationẽ:
in qua operatione non ſolũ hoc facere:ſed
etiam poſſit ſibi omnia ſubiicere.

Capitulum.IIII.

ITaq; fratres mei cha-
riſſimi & deſiderãtiſſi
mi: gaudiũ meũ & co
rona mea:ſic ſtate i do
mino chariſſimi,Eucho
diam rogo & Sinthicẽ deprecor id-
ipſum ſapere in dño . Etiã rogo & te
Germane compar: adiuua illas quæ
mecũ laborauerunt in euãgelio cum
Clemẽte & cęteris adiutorib⁹ meis:
quorũ nomina ſunt i libro vitę. Gau
dete in dño ſemper:iterũ dico gaude
te. Modeſtia veſtra nota ſit omnibus
hominibus.Dñs eñ prope eſt. Nihil
ſolliciti ſitis:ſed in omni oratione &
obſecratiõe cum gratiarum actione
petitiones veſtræ innoteſcant apud
deũ.Et pax dei quę exuperat omnem
ſenſum, cuſtodiat corda veſtra & in-
telligẽtias veſtras i Chriſto Ieſu. De
cętero fratres quęcũq; ſunt vera,quę
cũq; pudica,quęcũq; iuſta,quæcunq;
ſancta,quęcunq; amabilia,quæcunq;
bonæ famæ:ſi qua virtus:ſi qua laus
diſciplinę,hęc cogitate:quę & didici
ſtis & accepiſtis: & audiſtis, & vidi-
ſtis in me. Hæc cogitate & agite: &
deus pacis erit vobiſcũ.Gauiſus ſum
autẽ in dño vehemẽter:quoniã tandẽ
aliq̃n refloruiſtis ꝓ me ſentire ſicut
& ſentiebatis . Occupati autẽ eratis. xl. diſ.q̃d dicit in fine.
Non quaſi propter pœnuriam dico.
Ego eñ didici in q̃bus ſufficiẽs ſum.
Scio & humiliari : ſcio & abundare.
Vbiq; & in omnibus inſtitutus ſum:
& ſatiari,& eſurire,& abũdare,& pœ
nuriã pati. Omnia poſſum: in eo qui
me cõfortat†. Verũtamen bene feci- †confortauit.
ſtis:cõmunicantes tribulationi meę.
Scitis autẽ & vos Philippenſes ꝙ in
principio euãgelii quãdo ꝓfectus ſũ
a Macedonia:nulla mihi eccleſia cõ-
municauit in ratione dati & accepti:
niſi vos ſoli:qa & Theſſalonicam ſe-
mel & bis in vſum mihi miſiſtis. Nõ
quia quęro datũ:ſed requiro fructum
abundantẽ in ratione veſtra. Habeo
autẽ oia:& abũdo.Repletus ſum ac-
ceptis ab Epafrodito:quæ miſiſtis in
odorẽ ſuauitatis hoſtiã acceptã pla-
cẽtem deo. Deus autẽ meus impleat
omne deſiderium veſtrũ ſecũdum di- Roma.xi.

uitias ſuas in gloria in Chriſto Ieſu. Deo autē & patri noſtro gloria in ſecula ſeculorū Amen. Salutate omnē ſanctū in Chriſto Ieſu. Salutant vos qui mecum ſunt fratres. Salutāt vos omnes ſancti: maxime autem qui de Cęſaris domo ſunt: Gratia dñi noſtri Ieſu Chriſti cū ſpiritu veſtro, Amen.

ET qa reformabit nos qui cōuerſamur in cęlis: itaq; fratres mei ſic nobiſcum conuerſamini. Fratres dico chariſſimi pro iā bene geſtis: & deſideratiſſimi.i.q me multū deſideratis. Vel deſideratiſſimi.i.plurimū a me deſiderati. Vos dico gaudiū meū in pſenti: bonū eñ mihi eſt gaudere de veſtra pfectiōe: vos & corona mea in futuro, pro vobis eñ coronari cōfido. Vos fratres ſtate in dño ſic id eſt vel ſicut vos docui: vel ſicut vſq; modo ſtetiſtis: ſicut chariſſimi de pterito: ita chariſſimi pro futuro bono. Vos ita in cōmuni admoneo: ſed Euchodiā quaſi quę cito cōſentiat rogo: & Sinthicē quę min⁹ videt exorabilis deprecor ſapere vtraſq; idipſum.i.vnitatē fidei. Idipſum dico nō in lege, ſed in dño. Hę duę matronę erāt quę miniſtrauerāt aplo & diſcipulis in pdicatione: ſed per muliebrē leuitatē qđ fecerāt apoſtolo, idē faciebāt illis pſeudo: putātes tñ ſe bene agere: & ſup hoc redarguunt a Paulo. Rogo etiā te o Germane q mihi cōpar es in pdicatione euāgelii: adiuua illas docēdo, ne ſic errēt vlteri⁹ (& dignū eſt) quia quę laborauerūt mecū in euāgelio, de ſuis mihi miniſtrando: quę etiā laborauerūt cū Clemēte & cęteris adiutorib⁹ meis ſimiliter miniſtrādo: Noīa.i.merita quorū per quę corā deo nominabiles ſunt: nomina inquā ſunt ī libro vitę. Liber vitæ mēs diuina dicitur: in qua boni ab æterno memoriter ſcripti ſunt. Hic Germanus erat coadiutor Pauli in pdicatiōe. Has pſonas ex nomine ſic admoneo: in cōmune autem hoc pcipio: gaudete non in lege: nō in carnalibus: ſed in dño (ſicut admonui in pricipio) Nec ad horā: ſed ſemper gaudete in dño: & iterū idem dico gaudete in dño. Si ſemel diceret gaudete: non videretur hoc magis velle q̄ aliud: ſed qa hoc magis ſuadere intēdit: nunq̄ nimis dicit: qđ nunq̄ nimis fit.

Liber vitæ mēs diuina dicitur.

Nunq̄ nimis di &c.

Ita autē gaudete in dño, vt modeſtia veſtra nota ſit omnibus hominib⁹ ad exemplū boni. Modeſtiā dicit quaſi mēſurā: vt ſic mēſurati ſint: ne vltra dñm gaudiū quęrāt: nec infra gaudere pręſumant. Vltra dñm gaudiū quęrit qui fidei adiūgit carnalia. Infra ſubſiſtit q in propriis viribus gaudiū quęrit. Dicerēt illi. Bonū eſſet ad cultū dei legem adiūgere fidei. Ad hoc Paulus. Sic eſtote modeſti: qa dñs prope eſt.i.paratus ſemper eſt auxiliari modeſtis. Iterū illi. Si teneremus diſciplinam legis ad corrigēdum inquietos eſſet vtilis. Ad hoc iterū Paulus. Nihil ſitis ſolliciti.i.ne ſitis dubii de auxilio dei qđ vobis accelerat dimiſſio legis. Vel latius accipiam⁹ hoc ita: vt ad vtrāq; pugnā reſpōdeāt hęc verba. Quaſi diceret. Vos vtrinq; īpugnamini: ſed gaudete in dño ſemper: qa digni eſtis a pſecutoribus: & a pſeudo pro noīe eius pati. Iterū dico gaudete. Duplex ē pugna: duplex exhortatio. Sic autē gaudete vt modeſtia.i.tēperātia patiētię veſtrę: nota ſit oībus hominib⁹. Vt autē modeſti ſitis: ſcitote qa dñs prope eſt: q non deſerit ſperantes in ſe. Et qa prope eſt: nihil ergo ſolliciti ſitis.i.ne pſecutores dubitetis. Ne ſitis dubii: ſed petite in oñi oratiōe, & obſecratiōe, & cū gratiarū actione. Oratio dicit qñ res impetrabilis petit & deprecatiue. Obſecratio dicit qñ per adiuramēta & qđ ad impetrandū difficile videt poſtulamus. Redditio etiā gratiarū ad impetranda futura vtilis eſt: ſicut ingratū eſſe nocuū eſt. Sic autē petite, vt petitiōes veſtrę innoteſcāt apud deū.i.cognitę & approbatę ſint apud deū. Tūc apud deū innoteſcit petitio: ſi qui petit iuſtus eſt: & ſi qđ petit idoneum eſt. Petitiones dicūtur de rebus quę modo opportunę ſunt, modo trāſeūt: vt pluuia in ſiccitate: ęſtus ī meſſe. Qđ ex vobis poteſtis, facite: & in quo vos deficitis de⁹ ex pietate ſuppleat. Qđ ſic ait. Pax dei.i.deus pacis, & cōgrue (qa pugnā patiebātur) nominat hic deū pacis. Pax inquā dei quę exuperat oēm ſenſum. Intellectus enim hominis eā capere non ſufficit. Pax inquā hęc cuſtodiat corda.i.voluntates veſtras: & intelligētias veſtras in Chriſto Ieſu: qui totius boni cuſtodia eſt. Quidā idē intelligūt: ſed nō idē volūt. Quidā idem volunt: qui tñ idem nō intelligunt.

Gaudium vltra deū q̄rent.

Oratio qñ dicitur

Obſecratio qñ dicitur

Petitio qñ innoteſcit apud deū.

De pręteritis ſic vos inſtruxi:de cætero.i.
de futuro fratres cogitate quęcũq; ſũt ve
ra,quęcũq; pudica.Hęc duo,vera & pudi-
ca,circa fidẽ accipiũtur: quorũ alterũ ſine
altero licet nequeat eſſe in fide.Si eñ veri
tas eſt in fide & pudicitia, qa ſi falſa fides
eſt:eſt etiã adultera, tñ nõ ſunt ſuperflua:
qa verũ & pudicũ diuerſas laudes ſignant
in fide.Cogitate etiã quęcũq; iuſta ad pro
ximũ,quęcũq; ſancta in vobis,quęcũq; etiã
ſunt amabilia.i.pro quibuſcũq; amatur re
ligio veſtra,& quæcũq; ſunt bonæ famę.i.
de quibuſcũq; bona loquunť hoĩes.Ita tñ
dico bonę famę ſi qua virtꝰ eſt in eis. Vel
ſi nõ eſt tãta virtus ſit ibi ſaltẽ aliqua laus
diſciplinę. Sufficit eñ ſolũmodo diſcipli-
na chriſtiana vt appareat laudabilis.Cogi
tate inquã hęc oĩa quæ & didiciſtis a me:
& etiã accepiſtis a me: & turpe eſt vt deſe
ratis quę bene ĩcœpiſtis:quę etiã audiſtis
eſſe in me:& cũ apud vos eſſem vidiſtis in
me.Hæc nõ ſolum cogitate,ſed etiã agite
& tũc deus pacis erit cooperãdo vobiſcũ.
Sic vos de futuris admoneo:de præteritis
autẽ gauiſus ſum vehemẽter in dño:ſcili-
cet ꝙ tandẽ multo tẽpore pręterito:& tũc
aliquãdo.i.ſemel nõ amplius refloruiſtis.
Cũ eñ apud vos erã, tũc circa me florui-
ſtis: nũc autẽ refloruiſtis nõ ſolũ miniſtra
re:ſed etiam ſentire pro me.Sic eñ grauis
fuit vobis mea egeſtas:ac ſi vos eiſdem in-
digeretis.Sentire dico ſicut olim cũ apud
vos eram pro me ſentiebatis. Refloruiſtis
cõuenienter ait.Sicut eñ de flore, ita fru
ctus expectať de hac adminiſtratiõe. Nũc
tandẽ refloruiſtis:ſed prius occupati era-
tis: & ideo excuſabiles eſtis ſi aliũde impe
diti nõ miniſtraſtis.Gauiſus ſum vtiq;:&
nõ hoc dico quaſi propter pœnuriã q̄ mi-
hi grauis eſſet:ego eñ didici eſſe ſufficiẽs
in quibuſcũq; ſum.Scio eñ & humiliari.i.
pauperari.Scio etiã abundare.Ille ſcit hu-
Humiliari quis ſcit. miliari qui nõ frãgitur egeſtate.Scit abũ-
dare ſi cũ auctoritate nouit ſubditis impe
rare:non tñ ſibi ad gloriã, ſed ad vtilitatẽ
eccleſię.Scio humiliari & abũdare:ego eñ
ſum inſtitutus.i.aſſuetus vbiq;.i.in omni
loco.Siue ſint ibi pauci,ſeu plures,ſeu pau
peres,ſeu diuites. Et in oĩbus rebus ſum
ego inſtitutus,& ſaturari,& eſurire:&(vt
latius dicam)ſcio abũdare & pœnuriã pa
ti.Et licet dicã ſcio pati &c.tñ hęc omnia
poſſum nõ in viribus meis: ſed in eo adiu
uãte qui me per gratiã ſuã cõfortauit.Et
licet dixerim me nõ propter pœnuriã ga-
uiſum eſſe: verũtamen non ſum ingratus
beneficiis:ſed bene feciſtis communicãtes
tribulationi meæ.i.mihi tribulato . Dico
ſcio abundare & pœnuriã pati:vos autẽ o
Philippẽſes hęc ſcitis:qa quãdo profectus
ſum a Macedonia in principio euangelii:
nulla eccleſia cõmunicauit mihi in ratio-
ne.i.in cõſideratione dati & accepti:vt cõ
ſideraret me dare ſibi ſpiritualia:& me de
bere ab eis accipere carnalia. Vel ecõuer-
ſo ꝙ acciperet a me ſpiritualia, & deberet
dare tẽporalia. Nulla inquã cõmunicauit
niſi vos ſoli q miſiſtis mihi Theſſalonicã
& ſemel &:bis nõ tñ in cõgregãdũ theſau
rum:ſed in vſum.i.qđ vſui meo ſufficeret.
Dicerẽt illi. Ideo nos laudat:vt ſic nos ad
ſibi dandũ inducat. Ad hoc Paulus. Non
ideo vos laudo : qa quæro datũ.i.vt detis
mihi:ſed requiro abundantẽ fructũ in ra-
tione.i.in adminiſtratiõe veſtra ex ratiõe
facta.Quaſi diceret. Nõ amore accipiendi
quęro a vobis:ſed vt exhibeã me capacem
materiã veſtræ benignitati vt ſic fructifi-
care poſſit.Ideo nõ quęro datũ: qa ego ha
beo omnia quę oportet:& abundo in illis.
Abũdo vtiq;,qa repletus ſum acceptis ab
Epafradito quę miſiſtis in odorẽ ſuauita-
tis deo.Per incenſum(qui diciť odor ſua- Oratio p incẽſũ ſignificatur.
uis deo)ſignificať oratio.Hęc aũt eleęmo
ſyna non minus grata fuit deo, q̄ deuota
oratio.Miſiſtis & hãc eãdẽ hoſtiã acceptã
deo,nec quoquomodo acceptã:ſed bñ pla- Hoſtia qđ dicebatur.
centẽ deo.Hoſtia vocabať qđ pro deuictis
vel deuincendis hoſtibus offerebatur. Hi
autẽ ſi ſe vel verberibꝰ, vel ieiuniis macta
rent:vt inuiſibilis hoſtis tentationes ſupe
rarent,nõ magis placerẽt deo q̄ hęc admi
niſtratio.Repletus ſum a vobis,deus autẽ
meus impleat omne deſideriũ veſtrũ . Nõ
ſecundũ hoc qđ meruiſtis:ſed ſecundũ di
uitias ſuas. Impleat dico in gloria & hoc
in Chriſto Ieſu diſtributore gloriæ. Quia
me repleuiſtis ſic oro pro vobis: deo autẽ
& patri noſtro pro his & pro omnibꝰ quę
bene gerimus ſit gloria in ſecula horũ ſe-
culorũ cõſecutiua Amẽ.Salutate oẽm ſan
ctũ in Chriſto Ieſu . Hoc ait de diſcipulis
ſuis ſi forte ptrãſeũtes viderẽt illos. Salu-
tãt vos fratres q mecũ ſunt. Hoc iterũ de

dıſcipulis ſuis qui ſecū erant ait. Salutāt
vos omnes ſancti:hæc ait de cōuerſis.Ma-
xime autē ſalutant vos hi qui ſunt de do
mo Cęſaris. Voluit ſignificare eis de fami
lia Neronis quoſdam per eum conuerſos
eſſe: ope quorū exiſtimabat ſe euaſurū vt
viſitaret eos. Signum epiſtolę. Gratia do-
mini noſtri Ieſu Chriſti cū ſpiritu veſtro
ſit:vt in ſpiritalibus deo ſeruiatis: in quo
& ſemper gaudetis. Amen.

Incipit argumentum in epiſtolam bea-
ti Pauli ad Coloſſenſes.

COloſſenſes: & hi ſicut &
Laodicēſes ſunt Aſiani:
& ipſi præuenti erant a
pſeudo apoſtolis. Nec ad
hos acceſſit apoſtol9:ſed
& hos per epiſtolam cor
rigit. Audierāt enim verbū ab Archippo:
qui & miniſteriū in eos accepit. Ergo apo
ſtolus iā ligatus ſcribit eis ab Epheſo per
Tichicū Diaconū & Oneſimū acolitum.

Prologus beati Brunonis in eandem.

HI Coloſſenſes Aſiani erāt
affines Laodicēſibus qui-
bus in Apocalypſi Ioan-
nes ſcribit cum cęteris ec
cleſiis:qbus ſimiliter Pau
lus epiſtolā ſcripſit: quia
tēptabantur ſimiliter a pſeudo apoſtolis:
& pręcepit vt epiſtola Coloſſenſium lege-
retur in eccleſia Laodicēſium,& econuer-
ſo. His autem Coloſſenſibus non pręedica-
uerat Paulus:nec ad eos venerat: ſed Ar-
chippus diſcipul9 Pauli,fili9 fortaſſe Phi-
lemonis:cui Paulus pro Oneſimo reconci
liando ſcribit,prædicauerat illis: & ad fi-
dē eos cōuerterat:quibus iā ſic in fide pro
motis Epaphras quidam ex eodem popu-
lo natus inſtructus etiam a Paulo in fide
ſuperuenit:affirmans qđ Archippus prę-
dicauerat illis:quem libenter audierūt cō
ciues ſui:& per eum incrementum accepe
runt fidei. Dum autē florerent in fide am
bulantes ſecundū doctrinam Archippi &
Epaphrę ſuperuenerunt pſeudo prędican
tes illis legem. Populus autē adhuc rudis
exiſtimās eos eſſe audiendos,nō minus q̄
illos priores: fere incipiebat cōſentire eis.
Sed Epaphras audiens apoſtolū prope eſ-
ſe Epheſi:pertranſiit ad illum:nuncians il
li ordinem rei:& poſtulans ab eo vt prędi
cationem ſuam: & Archippi confirmaret
per epiſtolam illis miſſam. Eorū vero par-
tem qui contradicebant improbaret. Hac
occaſione Paulus ſcribit eis hanc epiſtolā:
in qua materiam habet Chriſtum & legē:
hi enim Chriſtum:illi legem prędicabant.
De his ſic agit approbādo fidem Chriſti:
multis & euidentibus cauſis:& improbā-
do legem non vltra iam eſſe tenendam. Ea
intētione de vtroq; ſic agit : vt confirmet
eos in puritate fidei qui eſt Chriſtus.

Epiſtolę ad Coloſſen. Cap. I.

PAulus apoſto-
lus Ieſu Chri-
ſti per volūta-
tem dei:& Ti-
mothe9 frater:
his q ſunt Co-
loſſis, ſāctis &
fidelib9 fratri
bus in Chriſto
Ieſu. Gratia vobis & pax a deo patre
noſtro. Gratias agimus deo & patri
domini noſtri Ieſu Chriſti, ſemp̱ pro
vobis orantes:audiētes fidem veſtrā
in Chriſto Ieſu:& dilectionem quam
habetis in ſanctos om̄es ꝓpter ſpem
quę repoſita eſt vobis in cælis:quam
audiſtis in verbo veritatis euangelii
quod peruenit ad vos:ſicut & in vni-
uerſo mundo eſt:& fructificat & cre-
ſcit ſicut in vobis ex ea die qua audi-
ſtis & cognouiſtis gratiam dei in ve
ritate:ſicut didiciſtis ab Epaphra cha
riſſimo conſeruo noſtro: qui eſt fide-
lis pro vobis miniſter Chriſti Ieſu: q
etiam manifeſtauit nobis dilectionē
veſtram in ſpiritu. Ideo & nos ex qua
die audiuimus non ceſſamus pro vo
bis orātes & poſtulantes: vt implea-
mini agnitione volūtatis eius in om̄i
ſapiētia & intellectu ſpiritali:vt am-
buletis digne deo per omnia placen
tes:in omni opere bono fructificātes
& creſcētes in ſciētia dei in omni vir-
tute confortati ſecundū potentiā cla

ritatis eius in oi patiētia & lōganimi
tate:cū gaudio gratias agētes deo &
patri:q dignos nos fecit in partē ſor-
tis ſanctorum in lumine.Qui eripuit
nos de ptāte tenebrarū:& tranſtulit i
regnū filii dilectionis ſuę. In quo ha-
bemus redēptionē & remiſſionē pec-
catorū:q eſt imago dei iuiſibilis:pri-
mogenit⁹ oīs creaturę:qm̄ in ipſo cō
dita ſunt vniuerſa in cęlis & in terra:
viſibilia & inuiſibilia.Siue throni,ſi-
ue dn̄ationes,ſiue pricipatus,ſiue po-
teſtates,omnia ꝑ ipm̄ & in ipſo crea-
1.Cor.xv. ta ſunt.Et ipſe eſt ante oēs:& om̄ia in
ipſo cōſtāt:Et ipſe eſt caput corporis
eccleſię:q eſt principiū primogenit⁹
ex mortuis:vt ſit in oibus ipſe prima
tū tenēs:qa in ipo cōplacuit oēm ple
nitudinē diuinitatis inhabitare : & ꝑ
eū reconciliari oia in ipm̄ pacificās ꝑ
ſanguinē crucis eius: ſiue q̄ in cęlis ſi
ue q̄ in terris ſunt.Et vos cum eſſetis
aliqn̄ alienati & inimici ſenſu, in ope
rib⁹ malis:nūc aūt recōciliauit i cor-
pore carnis ei⁹ ꝑ mortē exhibere vos
ſanctos & imaculatos & irreprehēſibi
les coram ipſo: ſi tn̄ ꝑmanetis in fide
fundati:& ſtabiles , & imobiles a ſpe
euangelii qđ audiſtis: qđ ꝑdicatū eſt
in vniuerſa creatura q̄ ſub cęlo eſt:cu
ius factus ſum ego Paulus miniſter:q
nūc gaudeo in paſſionib⁹ ꝑ vobis:&
adimpleo ea q̄ deſunt paſſionū Chri
ſti in carne mea ꝑ corpore ei⁹ qđ eſt
eccleſia. Cuius factus ſum ego mini-
ſter ſecundum diſpēſationem dei quę
data eſt mihi in vobis vt impleā ver-
bum dei: myſterium qđ abſcōditum
fuit a ſeculis & generationibus:nunc
autem manifeſtatum eſt ſanctis eius
quibus voluit deus notas facere diui
tias gloriæ ſacramenti huius in gen-
tibus:quod eſt Chriſtus in vobis ſpes
glorię:quem nos annunciamus corri
pientes omnem hominē & docentes
in omni ſapiētia:vt exhibeamus oēm
hoiem perfectū in Chriſto Ieſu:in quo
& laboro certando ſecūdū operatio-
nē eius quē operatur in me i virtute.

PAul⁹ &c.Quia hic auctoritas ne-
ceſſaria erat:dignitatis nomē nō
intermiſit dicens.Paulus apoſto-
lus:non legis,ſed Chriſti Ieſu. Apoſtolus
dico per volūtatē dei:ſcitote qa q mihi cō
tradicit,cōtradicit & voluntati dei. Qui
aūt Archippo & Epaphrę† diſcipul' meis, †coadiu
fil'r & mihi & deo. Paulus inquā & Timo toribus.
theus frater ſcribunt his qui ſunt Coloſ-
ſis.His dico ſanctis.i.q ſanciti ſunt & con
firmati in iuſtitia fidei.Sāctis inquā & fi-
delibus fratribus.i. minus perfectis . San-
ctis & fidelibus dico in Chriſto Ieſu.Qꝫ ſi
Chriſtus Ieſus vobis ad ſanctificādum ſuf
ficit:fruſtra legē apprehendere vultis.Ti
motheū ideo ſecum in ſalutatione ponit:
qa not⁹ erat illis:& habebāt eū magnę au
ctoritatis. Hic autē auctoritate ſola opus
erat.Nō em̄ contradicebāt Petro vel Pau
lo,vel cuiq̄ Chriſtum ꝑdicāti:ſed ſimplici
ter opinabanť illos pſeudo ſic eſſe ex Pau
lo vt illos veros. Paulus inquam & Timo
theus ſic ſcribunt . Gratia vobis & pax a
deo patre nr̄o:ſicut ſæpe expoſitū eſt.Nūc
in primis cōmēdat fidē eoꝝ quā tradide-
rāt illis Archippus & Epaphras dicēs.Au
dientes fidē veſtrā gr̄as agim⁹ deo: ꝑ qua
vtiqꝫ non agerem gratias ſi eſſet impfecta.
Sed agimus gr̄as deo:& patri dn̄i nr̄i Ieſu
Chriſti:cuius fides tradita eſt vobis . Cui
ſicut ego cōſentio: ſic Chriſt⁹ & pater ei⁹
deus.Videte ne vos negligētes diſcipulos
cōtemnatis me magiſtrū: qa ſi me & Chri
ſtum & patrē eius deū cōtēnitis:Gr̄as agi
mus nos orantes pro vobis:vt in fide quā
accepiſtis ꝑficiatis:qđ vtiqꝫ non orarē ni-
ſi fidē hāc approbarē.Orātes dico non ra
ro ſed ſemp.Videte ne laborē orōnis meæ
irritum faciatis.Vn̄ gratias agat proxime
ſubdit cōmēdādo fidē:ſicut tradiderāt il-
lis Archippus & Epaphras dicēs.Gratias
agimus audientes fidē veſtrā eſſe in Chri
ſto Ieſu:& audiētes bonum effectū veſtræ
fidei.ſ.dilectionē: quā habetis in oēs ſctōs
quibus ex charitate veſtra cōicatis. Dile-
ctionē dico habitā propter ſpem.i.propter

rem ſperatam:q̃ ſpes eſt poſita.i.abſcōdita
vobis:& reſeruata ĩ tam digno loco ſicut
in cęlis.Per hoc ꝙ dicit ſperatā poſitā eſſe
& abſcōſam:cōmēdat meritū eoꝝ q ſperāt
a deo qđ nec viderūt nec audierunt. Vbi
ait in cęlis: dignitatē ſperatę rei ex loco ĩ
quo futura eſt,oſtendit.Dicerent illi.Spes
iſta ex lege habet̃.Ad hoc Paulus.Quā rē
ſperatā & audiſtis & intellexiſtis in verbo
veritatis. Neq; hęc veritas ĩ lege fuit:ſed
Lex falſitatis eſt verbum. veritatis euāgelii.Lex em̄ falſitatis eſt ver
bū:ſed euāgelium verbū eſt veritatis.Ite-
rū illi.Malumus nō obœdire tibi:q̃ rē in-
auditā ſuſcipe.Ad hoc Paulus.Qđ euan-
geliū(ptrāſiēs iā mltas eccleſias)venit ad
vos.Qđ aūt oīs eccleſia tenet:vos ne repel
lere vultis?Iterum illi . Peruenit vtiq; ad
nos:ſed nō ſic itegrū vt ad alios . Ad hoc
ait.Peruenit vtiq; ad vos, ſicut puenit in
vniuerſum mūdū.In hac enim eadem fide
quā tradiderūt vobis totꝰ mūdꝰ poſt Chri
ſtū abit.Peruenit dico & eſt.i.ſic pmanet ĩ
vniuerſo mūdo:& fructificat bn̄ operādo:
& creſcit tā numero q̃ cognitione dei.Nō
per aliud q̃ traditū eſt vobis: ſed ſicut iſti
poſuerūt in vobis.Dicerent illi. Creſcit q
dem in nobis ex quo cœpimus audire hos
q nouiter intrauerunt.Minime ait Paulꝰ:
ſed creſcit ex ea die q̃ audiſtis fidē ab Ar-
chippo:& cognouiſtis per teſtimonia ſcri
prurarū approbatā vobis gr̄am dei q̃ eſt ĩ
fide.Gr̄a em̄ legis ĩ manu abſcindētis pel
liculā vetulę cōſiſtit.Gr̄am dei dico in ve
ritate:credite mihi:qa hęc ē vera gr̄a dei.
Gr̄a legis vmbra erat.Audiſtis dico,& ſi-
cut vos didiciſtis : & vtiq; turpe eſt didi-
ciſſe qđ derelinqueretis:& ecōuerſo.Didi
ciſtis dico ab Epaphra chariſſimo nr̄o:qui
ita ſeruit Chriſto in euāgelio vt Petrꝰ vel
ego.Ne ergo minus audiatis eū dicerēt il
li. Vocas eū cōſeruū : ſed alia miniſtrauit
nobis q̃ a te nō didicit.Minime ait Paulꝰ:
qa qui eſt fidelis miniſter:nil addēs, nil di
minuēs.Miniſter dico Chriſti Ieſu.i.vl' qa
Chriſtū miniſtrat:vel qa Chriſtus iſtituit
eū miniſtrū: vel miniſter ad honorē Chri
ſti.Et ꝙ miniſter eſt hoc certe p vobis qui
populus eius eſtis:qa niſi p dilectione vr̄a
eſſet, credo nō miniſtraret.Qui etiam ma
nifeſtauit nobis nō odiū veſtrū,nō diſſen-
ſionē ſed dilectionē vr̄am eſſe in ſpū.i.con
tēnere carnalia:diligere ſpūalia.¶Oſtenſo
vn̄ gr̄as agat cū approbatione acceptę fi-
dei:ſubdit qd oret p eis:iſerēdo improba-
tionē legis dicēs.Et quia manifeſtauit no
bis dilectionē veſtrā ĩ ſpiritu:Ideo oramꝰ
p vobis & nō ceſſamꝰ orātes:ex ea die qua
audiuimꝰ fidē & dilectionę veſtrā. Orātes
dico & poſtulātes.i.quaſi rē iuſtitię veſtrę
debitā cū fiducia petentes: vt impleamini
agnitione volūtatis eius.i.vt plenarie co-
gnoſcatis volūtatē dei.Impleamini dico ĩ
oī ſapiētia.Sapiētiā hic ponit quaſi ſcien-
tiā:& ꝙ ait ĩ oī ſapiētia idē valet qđ in oī
cognitione actiuę vitę.Impleamini etiā in
oī ſpiritali intellectu:vt ſicut ĩ corporali-
bus ſic volūtatē dei intelligatis ĩ ſpiritali-
bus.Vt itelligētes volūtatē eiꝰ ambuletis
p oīa.i.bn̄ opemini.Ambuletis dico,digne
deo.i.vt ſitis digni habere deū. Vel digne
deo vt deꝰ dignū iudicet habitare in vo-
bis.Vos dico ſic ambulādo placentes.Vel
ambuletis placētes p oīa qđ idē valet.Nec
in ambulādo ſubſiſtere velitis:ſed ĩ oī ope
bono fructificātes.i.incremētū habentes.
Vos dico ſic fructificādo creſcentes ĩ ſciē
tia dei.i.in cognitiōe diuinę eſſentiæ:quā
nemo habere pōt niſi prius operet̃ q̃ ſunt
dei:nō em̄ per cognitionem ad opa , ſed p
opera pmiſſa ad cognitionē aſcendit̃.Hęc
ſciētia dei & agnitio voluntatis eius quā
pmiſit longe a ſe differunt:ibi enim ait qđ
velit deꝰ,qd nō velit:qđ facile patet qbuſ-
libet:hic aūt de cognitione diuinę eēntiæ
quā aperit puritas vitæ,cōuenienter aſcē
dit:priꝰ em̄ itelligēda eſt volūtas dei: qua
intellecta ambulandū eſt in ea, nec ibi ſub
ſiſtendū:ſed in melius fructificādū: tū de-
mū patet introitus ad cognitionē diuinæ
eſſentiæ.Quo poſtq̃ venit̃: reſtat ſolūmo-
do pſeuerare:Vn̄ ait. Poſtq̃ fructificaueri
tis & creueritis in ſciētia dei: eſtote cōfor
tati.i.roborati:& pſeuerātes in oī virtute
.i.humilitate tēperātia & q̃cūq; ſunt.Con
fortati dico ſm potētiā eiꝰ.i.ita cōfortati
ſicut ipſe potēs eſt vos cōfortare. Potētiā
dico claritatis eiꝰ.i.q̃ vos clarificauit.Qui
em̄ cū eſſetis ĩ tenebris pctōrū vos clariſi
cauit iuſtificatos:facilius poterit & debet
cōſummare iā iuſtos.In oī virtute dico.ſ.
in oī patiētia & lōganimitate cōfortati cū
gaudio.Quia has duas virtutes vidit ma
gis neceſſarias ad pſeuerādū:iō ſubiungit
in oī patiētia.i.vt ſicut acerbitatē maloꝝ:

ſic & opprobria patiamur. Qui enim pati
non vult cõtẽdit, repercutit: & ſic dilectio
perit. Addidit etiam in lõganimitate. Qui
enĩ lõganimis in ſuſtinẽdo nõ eſt, ſi differ
tur remuneratio, pꝛ̃icit onus dei: & ſic oĩs
virtus in illo perit. Iterũ patiẽtes & longa
nimes eſſe malum eſt: niſi ex voluntate: &
ideo addit cum gaudio, vt non triſtẽtur:
ſed gaudeant pati & diu expectare. Vult
illis mõ improbare legẽ: dicens ſe & alios
apoſtolos qui in lege nati fuerunt: quia in
tenebris tunc erant: legẽ deſeruiſſe: & gra
tias agere deo, ex eo ꝙ ad fidem vocauit
eos: & ſi naturales legis, illa neglecta, adhę
rẽt fidei: ſtultum eſt eos qui nunq̃ in lege
fuerunt, & fidem acceperũt cõfundere pu
ritatẽ fidei admixtiõe legis. Vnde ſic ait.
Non ceſſamus orantes ꝓ vobis: & gratias
agentes deo patri, qui vos fecit dignos in
partẽ ſortis. i. participationẽ hæreditatis
ſanctorum. i. quã habituri ſũt ſancti. Nos
dico poſitos in lumine. i. in vera cognitio
ne. Vel in lumine. i. in Chriſto illuminãte
nos. Partẽ ait ſm̃ diuerſos poſſeſſores: nõ
quia ibi ſint ſegregatę partes: qa omnibus
vna beatitudo. Hęreditatẽ ſanctoꝝ vocat
ſortem: qa nõ per meritum hominis datur
ſed ſorte. i. diuina electione. Quomodo di
gnos hac ſorte fecerit ſubdit dicẽs. Poſuit
inquam in lumine: qui primũ eripuit nos
de poteſtate tenebrarũ. i. vel dæmonũ vel
peccatoꝝ: vel ignominię. Poteſtatẽ ideo di
cit: qa vis humana ꝑ ſe nõ poterat euade-
re. Et nos ereptos tranſtulit. i. transforma
uit in regnũ filii. i. vt fili⁹ ſuus regnaret ĩ
nobis. Filii dico dilectionis ſuę. Oẽs enĩ pꝛ̃-
ter iſtum filii fuerũt irę. Oẽs enĩ in pecca-
to nati: ſed hic ſolus fili⁹ dilectionis: qa a
peccato imunis. De quo pater ait. Hic ẽ fi-
lius meus dilectus &c. Modum ereptionis
ſubdit. In quo filio habem⁹ redemptionẽ:
pꝛ̃cium enim ſanguinis in cruce datum eſt
omnibus ſufficiens. Per quẽ etiã habemus
remiſſionẽ peccatorum in baptiſmo: qui fi
lius ſm̃ diuinã naturã eſt imago dei inui-
ſibilis. i. plena repꝛ̃ſentatio patris: quia qc-
quid in patre totũ eſt in filio: non tamen
imago ꝙ aliud ſit: niſi quãtũ ad diſtinctio-
nẽ perſonarũ: ſed plena idẽptitas in ſubſtã
tia. Poſſumus cõſtruere inuiſibilis imago
dei: vel imago dei inuiſibilis. Et ex his ver
bis habem⁹ filiũ cõſubſtãtialẽ patri. Quia
ſi oĩa de ſubſtãtia filii q̃ de ſubſtantia pa-
tris dicunt: pfecto cõſubſtãtialis eſt ei. Fi-
lius dico primogenitus omnis creaturę. i.
ante oẽm creaturã genitus ex patre: ipſe
ſolus genitus cętera creata nõ mõ illi⁹ ge-
nita: nec ipſe creat⁹: & ĩ his verbis habem⁹
eum coęternum patri. Vere genit⁹ eſt an-
te omnem creaturam: quia vniuerſa ſunt
cõdita in ipſo. i. per ipſum iuxta illud. Oĩa
in ſapientia feciſti, hoc eſt in filio. Vniuer Pſal. dix.
ſa dico: quia viſibilia & inuiſibilia in cælis,
vt angeli: ſol & luna: & viſibilia & inuiſi-
bilia in terra, vt ſpiritus animaliũ: & oĩa
terrę corpora. In cęlis bene dico: quia ſiue
throni, ſiue dominationes, ſiue pꝛ̃cipat⁹:
ſiue poteſtates: oĩa creata ſunt ꝑ ipſum:
& ita per ipſum ꝙ creata contineantur in
ipſo. i. intra amplitudinem eius: ipſe enim
in oĩbus & iã extra. Et ipſe eſt ante oẽs di
gnitate ſm̃ vtrãq; naturã: & oĩa creata cõ
ſtãt in ipõ. i. exiſtere hñt ꝑ ipſum. Sicut. n.
eſſe nõ poterãt, niſi ꝑ ipſum: ſic nec creata
conſiſtere, niſi per ipm̃: & ipſe Chriſtus eſt
caput. i. pꝛ̃cipium & regimẽ eccleſię. Qđ
ita ait. Caput corporis eccleſię: quia ſicut Caput ec-
corpus hoĩs omnes ſenſus habet in capi- cleſię Chri-
te: ſic eccleſia oẽs vires ſuas habet in Chri ſtus.
ſto capite principio ſuo & rectore. Oppo-
neret ille. Quare dicis Chriſtum caput ec
cleſię: cum Abel & multi iuſti fuerint pri⁹
illo, tp̃e! Hoc ita remouet. Vere caput ec-
cleſię: qa qui eſt principium eccleſiæ. Licet
enim multi ſancti carnẽ Chriſti pręceſſiſ-
ſent tempore: nunq̃ tñ ſaluarẽtur niſi per
fidem membra eſſent capitis Chriſti. Po-
tuit itaq; caput eſſe eccleſiæ: qa primoge-
nitus eſt ex mortuis. Primus enim omniũ
ſurrexit ex mortuis. Et primogenitus: qa
ipſe habet omnem hęreditatem patris. Et
quicũq; inde aliquid habet: oportet vt ab
illo habeat. Sicut primogenitus filius ha-
bet omnem hæreditatem patris: & nemo
quicq̃ niſi ab eo. Nec primogenitus repu-
diandus vt Eſau: Sed ita primogenit⁹ vt
ipſe ſit tenẽs primatũ in oĩbus creaturis:
Princeps enĩ cõſtitut⁹ eſt oĩm. Ideo prima
tum tenẽs: qa cõplacuit deo patri habita-
re in ipſo filio plenitudinẽ omniũ bonoꝝ:
ſicut Ioannes ait. De plenitudine eius, o- Ioan. I.
mnes accepimus. Et placuit deo per eũ fi-
lium reconciliare ſibi omnia: tam Gẽtiles
q̃ Iudęos. Omnia tamen dico manentia in

ipſo. Qui enim in ipſo nõ mãſerit,expers erit recõciliationis.Placuit recõciliare pacificãs mũdũ ſibi:vel Iudęos & Gẽtiles inter ſe p ſanguinẽ nõ fuſum aliquo genere honeſtę mortis:ſed p ſanguinẽ crucis ei⁹: qđ gen⁹ mortis cõtẽptibiliſſimũ erat. Pacificãs dico deo:Siue q̃ in cælis ſunt.i.ſanctos quorum aię iam regnant in cęlis:ſiue q̃ in terris ſunt.i.eos q adhuc pegrinãtur in terra. Vel ita. Siue q̃ in cęlis ſunt.i.angelos:ſiue q̃ in terris ſũt.i.hoĩes.Añ Chriſtum inter angelos & hoĩes diſſidiũ erat: ſed iuſtificatus hõ:mox pacem habuit cũ angelo. ¶Nunc tandem deſcẽdit ad illud quod intẽdebat ex pręmiſſis dicẽs.Nos Iudęos pacificauit & vos Gentiles ſimiliter recõciliauit. Vos dico cum.i.q̃uis eſſetis aliqñ.i.tempore ĩfidelitatis alienati a deo per ignorantiam:& eſſetis inimici.i.inimicaremini deo,ſenſu.i.ex voluntate.Inimici etiam in operibus malis. Vel q̃uis eſſetis inimici ſenſu:tñ reconciliauit vos:nũc autem reconciliauit in corpore, nondum immortali:ſed corpore carnis ei⁹.i.adhuc mortalis.Et ſi in corpore mortali hoc fecit:quid faciet in immortali?Lõge ampli⁹. Recõciliauit in corpore p mortẽ: vt enim vos recõciliaret: pati voluit mortem.i.vt exhibeat vos ſanctos poſitione virtutũ:& immaculatos remotione malorum: & irrepręhenſibiles corã ipſo deo.Qꝫ nec ſubtilitas eius(cuius oculis omnia nuda ſunt) inueniat in eis qd repręhendat.Ita tñ dico exhibeat ſi vos pmanetis fundati & firmi in fide.Et ſi pmanetis ſtabiles quãtum ex vobis eſt.Et immobiles ſi immineat perſecutor a ſpe.i.a ſperata re.Spe dico euangelii.i.quam ſperatam beatitudinem promittit euangelium:quod euangelium audiſtis a diſcipulis noſtris. Nec debetis illud refellere:quia ſic accipiunt omnes iuſti.Et hoc ita ait.Qđ euangelium prædicatum eſt vniuerſę creaturę: & permanet ſic ĩ vniuerſa creatura.Creaturam vocat iuſtos per excellentiam: quia licet oẽs ſint creaturę dei: iuſti tamẽ priuilegio quodã creaturæ dicunť in quibus prior gñatio quę fuit in delicto carnis per baptiſmũ deleta eſt:& nouitas fidei generauit eos nouos filios in Chriſto.Vnde ſic ait.In vniuerſa creatura.i.in omnibus iuſtis in fide Chriſti noua creatura factis. Vniuerſa dico non vnius regionis ſed quęcũq; ſub cælo eſt.Vel ita. Creatura quæ ſub cælo eſt .i.q̃ adhuc peregrinať in mundo poſt modicum merito fidei transferenda ſuper cælos.Et in hoc verbo ſatis cõmendat fidem illis.Modo ponit auctoritatem ſuam quæ neceſſaria erat illis ad cõfirmationem dicens.Cuius euangelii ego Paulus(cui⁹ auctoritati contraire non licet)factus ſum a deo, non vtiq; dator ſed miniſter:qui etiã vt magnificẽ euangelium:nunc patior poſitus in vinculis:& in paſſionib⁹ illis gaudeo pro vobis inſtruendis. Si eñ viderẽt Paulum refugientem pro fide pati:vituperarent fidem ex ipo Paulo qui oſtenderet in ſe non eſſe patiendum pro ea. Gaudeo inquam & gaudens adimpleo ea paſſionũ Chriſti quę adhuc deſunt:& implenda mihi reſtãt.Paſſiones ſuas dicit eſſe Chriſti: & quia Chriſtus ſic eum pati inſtituit: & quia patitur p nomine Chriſti.Adimplere ſe dicit:quia ad mortẽ vadit:in qua eſt conſummatio paſſionum. Vel ita.Adimpleo ea paſſionũ Chriſti q̃ adhuc deſunt. Chriſtus multas paſſiones habuit patiendo opprobria,vexationes,& flagella,ad vltimum,mortẽ. Sic Paulus opprobria,verbera,multas afflictiones paſſus erat: & ad mortẽ feſtinabat:vt ſicut Chriſt⁹ p eo, ſic ipſe moreretť p Chriſto.Adimpleo paſſiones Chriſti:nõ in damno rei,nõ in opprobriis ſolum,ſed in carne mea.Ipſam enim carnem exhibeo ad pœnam:& hoc p corpore eius.ſ.Chriſti multiplicãdo.Nõ corpore qđ receptum eſt ſup cęlos:ſed p corpore qđ eſt eccleſia. Potuiſſet dixiſſe ſimpliciter p eccleſia:ſed vbi ait.Pro corpore eius qđ eſt eccleſia, plurimũ commẽdauit fidem:quæ facit hominem membrum huius corporis cuius caput eſt Chriſtus.Cuius iterũ eccleſiæ ego factus ſum miniſter ſm diſpenſationem:qa ſcio diſpẽſare vnicuiq; pro modo ſuo:huic maiorẽ,illi minorem gratiam. Diſpenſationem dico dei.i. quia vel deum ipſum diſpenſo:vel qa de⁹ me diſpenſatorem inſtituit: ſm diſpẽſationem quę data eſt mihi in vos. Videť hoc ſuperfluere q̃ data eſt mihi in vos:qa dixerat ſm diſpẽſationẽ.Sed quibuſdam tradita eſt diſpẽſatio:qui tamen pueniti martyrio non habuerunt tẽpus diſpenſandi:ſed Paulus & officium diſpẽſationis accepit:

Euãgeliũ beatitudinẽ pmittit

Paſſiones Pauli erãt Chriſti.

& data eſt ei facultas diſpẽſandi.Licet ad illos non fuerit : dicit tamen ſibi datam eſſe diſpẽſationem in eos: qa de apoſtolatu eius ſunt:& per diſcipulos eius edocti. Data eſt mihi ideo vt impleã verbum dei quod & locutus ab ęterno:& in tẽpore vaticinatus eſt per ꝓphetas ſuos.Magnæ auctoritatis apud deum Paulus ſe aſſerit:cũ dicat per ſe cõpleri qđ tot ante tẽpora ꝓdictum fuit,& donec ad ipm inexpletũ remanſit.ſ.ſaluationem gentium. Verbũ dei dico.ſ.myſterium qđ abſconditum fuit a prioribus ſeculis , & ita a ſeculis ꝙ etiam a generationib⁹.i.ꝙ quicũꝗ in priori genitura erat,hoc ſecretum ignoraret.Licet pauci tunc cognouiſſent : & hi iuſtificati per fidem venturi vt Abraham.Olim fuit abſconditũ,ſed nunc in diebus gratiæ manifeſtatum eſt ſanctis ei⁹.ſ.Chriſti:nec oibus ſed illis quib⁹ deus voluit. Vt ibi apparuit:qñ diſcipuli rephẽderũt Petrũ: qa recepiſſet gentilem Cornelium:nõdũ plene cognoſcẽtes myſteriũ dei de ſalute gẽtium:quibus deus voluit notas facere diuitias gloriæ.Diuitias ideo,qa infinita ſũt dona dei.Glorię,qa gloria eſt in omnibus illis.Diuitias dico ſacramenti huius,cui⁹ miniſter factus ſum.Sacramẽti dico in gẽtibus:ſalus enim gentium fere omnib⁹ occulta erat:ſed de ſalute Iudæorũ nõ dicit myſterium:qa illis aperte Chriſtus ꝓmiſſus erat in lege:cum in gẽtib⁹ nõ eẽt de⁹: qđ ſacramentum eſt Chriſtus qui in lege ſub myſterio fuit ꝓmiſſus . Chriſtus dico ſpes glorię in vobis.i.in quo vobis ſperare licet oẽm gloriã & remiſſionẽ peccatoꝝ:& iuſtitiã vitę,& futuram gloriam.Quẽ talẽ
†futuræ ſ.ſpem totius† glorię nos annũciam⁹:oi fiducia corripientes omnem hominẽ & docentes:corripientes errantẽ a veritate:vel fidei contradicentem. Docentes & eum q nihil ſcit:vel adhuc ſimpliciter ſapit:corripientes & docentes in omni ſapientia.i. tam de corporeis rebus ꝗ̃ de ſpiritalibus: ideo vt exhibeamus nõ Iudæum tãtũ,ſed omnem hominem:nec Gentilem min⁹: Iudęum perfectius,ſed omnem hominẽ ęque perfectum in Chriſto Ieſu:qui ſolus ad ꝑfectionem ſufficit.In quo.i.in qua re vt omnem hoiem perfectum exhibeam,non ſolũ corripio & doceo:ſed etiam laboro certando.Laborat ieiunãdo,vigilando & per huiuſmodi certat cõtra ꝑſecutores ſuſtinẽdo,cõtra pſeudo fidẽ cõfirmãdo.Laboro & certo agens ſm̃ operationẽ quã opatur in me in virtute miraculoꝝ.i.ſic deus cooperatur mihi in labore & certamine ſicut in operatione miraculorũ:in quo etiam infideles virtutẽ dei confitentur in me eſſe.

Cap.II.

VOlo eñ vos ſcire qualẽ ſollicitudinẽ habeã pro vobis & pro his q ſũt Laodicię.Et quicũꝗ non viderũt faciem meam in carne: vt conſolentur corda ipſorũ,inſtructi in charitate:& in oẽs diuitias plenitudinis intellectus in agnitione myſterii dei patris & Chriſti Ieſu:in quo ſunt oẽs theſauri ſapiẽtiæ et ſcientię abſcõditi. Hoc autem dico:vt nemo vos decipiat in ſublimitate ſermonum.Nã et ſi corpore abſens ſum : ſed ſpiritu vobiſcum ſum: gaudens et videns ordinem veſtrum: et firmamentum eius,quę in Chriſto eſt,fidei veſtrę. Sicut ergo accepiſtis Ieſum Chriſtum dñm noſtrũ in ipſo ambulate:radicati et ſuperædificati in fide ſicut et didiciſtis: abundantes in illo in gratiarum actione . Videte ne quis vos decipiat per philoſophiã et inanem fallaciam ſecundum traditionem hominũ: ſecundum elementa mundi : et non ſecundum Chriſtum. Quia in ipſo inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter:et eſtis in illo repleti qui eſt caput omnis principatus et poteſtatis . In quo et circunciſi eſtis:circunciſione non manufacta in expoliatione corporis carnis:ſed in circũciſione Ieſu Chriſti,cõſepulti ei in baptiſmo:in quo et reſurrexiſtis per fidem operationis dei, q ſuſcitauit illũ a mortuis. Et vos cum mortui eſſetis in delictis et pręputio carnis veſtræ,conuiuificauit cũ illo:

xxvij.di.legim⁹ in fi. vij.q.j.ſuggeſtum. j.Cor.v. ij.Reg.iiij.

donãs vobis oĩa delicta:delẽs qđ ad-
uerſus nos erat chirographum decre
tí qđ erat cõtrariũ nobis:& ipſum tu
lít de medio,affigẽs illud cruci:& ex
poliãs principat⁹ & ptãtes:traduxit
cõfidẽter palã,triũphãs illos i ſeipo†. † ſemet-ipſo.
Nemo ergo vos iudicet in cibo,aut i
potu,aut i parte diei feſti,aut neome-
nię,aut ſabbatorũ q̃ ſunt vmbra fu-
Mat.xxiiij. Marc.xiij. Luc.xxj. turorũ:corp⁹ aũt Chriſti.Nemo vos
ſeducat volẽs in hũilitate & religio-
ne angelorũ q̃ nõ vidit ambulãs fru-
ſtra inflatus ſenſu carnis ſuę: & nõ te
nens caput ex quo totum corpus per
nexus & cõiunctiones ſubminiſtratũ
& conſtructũ creſcit in augmẽtũ dei.
† habet autem. Si† mortui eſtis cũ Chriſto ab elemẽ
tis huius mũdi : quid adhuc tanq̃ vi-
uẽtes mũdo diſcernitis? Ne tetigeri-
tis neq; guſtaueritis,neq; cõtractaue
ritis:q̃ ſunt omnia in interitu ipo vſu
ſecundũ p̃cepta & doctrinas hoim:q̃
ſunt rõnẽ quidem habentia ſapientię
in ſuperſtitione & humilitate,& non
ad parcendum corpori:non in hono-
re aliquo ad ſaturitatem carnis.

I Deo laboro & certo: qa ſollicitu-
dinẽ habeo p vobis: & hanc volo
vos ſcire, qualem .i. quã ĩfinitam
ſollicitudinẽ habeã p vobis confirmãdis:
& p his q ſunt Laodicię.Quos cõtra eãdẽ
rẽ armauit p epl'am illis miſſam . Sollicit⁹
etiã ſum p his affinib⁹ veſtris quicũq; nõ
viderũt faciẽ meã in carne. Fama eñ vide
runt me:iõ ſollicitudinẽ habeo, vt ipſi cõ
ſolent corda ipſoꝝ.i.ſua. Ipſi dico inſtru-
cti p me ĩ charitate.i.in dilectione dei. Vt
memores Chriſtũ:p ſola dilectiõe paſſum
eſſe p eis:acceſſi dilectiõe eius patiendo ſe
ſtinent occurrere illi.Inſtructi dico ĩ cha-
ritate:& ĩſtructi in agnitiõe myſterii dei,
† ſecreta vt cognoſcãt aliq̃ myſteria† dei. Vel quo-
modo trinitas in vnitate ſit,& econuerſo,
vel aliquid huiuſmodi. Si qs enim cogno
uerit quodlibet myſterium dei: pro certo
per hoc augmentabitur in dilectione ei⁹.
Et qa ad inuiſibilia humanus ſenſus pene
trare nequit niſi per viſibilia:præmittit ĩn
ſtructi in charitate & in omnes.i.tranſeũ-
do per omnes diuitias plenitudinis intel-
lectus.Omnes diuitias:vt de omnibus re-
bus aliquid ſciant:licet non perfecte.Pleni
tudinis:vt de ſingulis plenariam habeant
cognitionem.Vel plenitudinis: vt de tri-
bus vel quatuor ad plenũ omnes diuitias
vt de omnib⁹ plena ſit illis cognitio.Et p
oẽs diuitias plenitudinis intellectus ĩſtru
cti in agnitionẽ myſterii dei patris Chri-
ſti Ieſu. Vt eñ perueniamus ad altitudinẽ
cognitionis diuinæ:Primum oportet nos
conſiderare corporea,quę ſubiacent ocu-
lis.Dehinc incorporea in nobis.i.animas.
Per animas iterum incorporea in cęlis,vt
angelos : & ab angelis conſcendimus ad
deum:intelligentes eum ex puritate crea-
turarum magis purum: magis ſpiritalem
& incompręhenſibilem.In quo Ieſu Chri-
ſto ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſciẽ-
tiæ.i.in quo omnis ſapientia de ſpiritali-
bus,& ſcientia de corporeis recondita eſt,
ſicut in theſauro:ipſe eñ eſt theſaur⁹.De
plenitudine omnes ſine diminutione ditã
tur. Theſauri dico abſconditi.i.paucis re
uelati.Dicerent illi . Theſauros iſtos non
vidimus: vt in vtroq; ſapiẽtiã & ſciẽtiam
habeamus.Ad hoc Paulus. Et ſi i Chriſto
toti⁹ boni theſaurũ inuenitis:fruſtra legẽ
fidei adiũgere vultis. In Chriſto ſunt the
ſauri ſapiẽtię & ſcientię.Hoc aũt ideo di-
co i Chriſto.ſ.oẽs eſſe theſauros, vt nemo
decipiat vos in ſublimitate:quia illi pſeu-
do plurimũ ſtudent in ſublimibus verbis.
Sublimitate dico ſermonis:quia hęc ſubli
mitas in ſermone tantũ eſt,non in ſenten-
tia:ſed fideles ſimplicitatem habent ĩ ver
bis:ſublimitatẽ in ſentẽtiis. Ideo dico.Ne
mo vos de futuro decipiat.Nã nõdũ dece
pti eſtis. Et ſi.i.licet eñ abſens ſum a vo-
bis corpore:ſed.i.tñ vobiſcum ſum p̃ſens
ſpiritu . Hãc gratiam multi ſanctorũ ha-
buerũt:vt Martinus & Nicolaus: quã cre Corpore abſentes ſpũ p̃ñtes.
dit p̃cipue habuiſſe Paulus:vt abſens ſci-
ret per ſpiritũ quid eccleſię ſuę facerẽt:vel
ad quid ſe diſponerẽt.Spũ vobiſcũ ſũ gau
dens.In hoc verbo innuit eos nondum la-
pſos.Gaudẽs dico de veſtra p̃fectiõe:& vi
dẽs ordinẽ veſtrũ.i.q̃ cõgruo ordie ad ſin
gula vos cõtẽperetis:parũ ẽ eñ bona age-
re:ſi fiant ſine ordine . Vt ille qui ieiunat

incōpoſita veſte,ſeu ītemperato ſermone: in ieiunio ſuo ſe iudicat. Vidēs etiam fir mamētū fidei veſtrę.i.cōfirmatam fidē ve ſtrā q̄ eſt in Chriſto nō in lege. Et qa cōfir mati eſtis in fide. Et ego cōgaudeo ordini veſtro. Ergo ſicut accepiſtis non legē,ſed dn̄m Ieſum Chriſtum ſic ambulate nō ī le ge,ſed in ipſo. Poſſent em̄ Chriſtum acce-piſſe: & in lege ambulare. Ambulate radi-cati ſm fructum pię opationis. Et ędificati vt ſitis dom⁹ deo ad inhabitādū. Hæc bn̄ ad p̄latos: in q̄bus deus ſedēs diſtribuebat gratias ſuas ſubditis per man⁹ p̄latorum: ædificati hodie & cras ſupędificati: & ſic ſemp in incremēto boni opis. Radicati di co & ſupædificati in ipſo,& cōfirmati ī fi de vt in bono pſeueretis. In fide dico non alia: ſed ſicut vos didiciſtis (nō em̄ aliam trado) Et cōfirmati in actione gratiarū q̄ plurimū valet ad impetrādū de futuro. Et iuſtum eſt vt cōfirmati gratias agatis: qa iā eſtis abūdātes multis bonis in illo Chri ſto acceptis. Dico ambulate. Vt aūt libere ambuletis: videte ne qs decipiat vos. Hæc dicens ad illud ſupra reſpicit. Nemo vos decipiat: Decipiat dico p philoſophiam ſi cut illi reputāt: & quā ego dico inanē fal-laciā. Fallacia,qa nulla veritas ibi,inanis.i. ſine vtilitate. Sūt enim multa mēdacia,vt poetarum q̄ ſunt īutilia. Philoſophiam & inanem fallaciam dico exiſtētem ſm tradi tionem hoīm.i.humaniter ſapientiū.ſ.ſm legem: q̄ lex ante Chriſtū quidē fuit tradi tio dei. Sed vbi veritas venit & deus eam ceſſare voluit: iam nō dei,ſed traditio ho minū lex fuit. Sc̄dm traditionē hoīm & fal laciam dico: exercitatam ſm elementa. Eā dem legem elemēta vocat: quia ſicut pue-ri p elementa prius addiſcunt,vt ſic tranſ eant ad pfectionem literarū: ſic illa legalia elemēta dicta ſūt: qa populus carnalis im-potēs capere ſpiritalia īſtruebaſ per carna-lia: vt ī his aſſuetus in cultu dei tranſiret poſtmodum ad ſeruiendū in ſp̄ualib⁹. Ele mēta dico mundi: qa & præcepta carnalia erant,& carnales q accipiebant. Hæc phi-loſophia eſt ſm elementa mundi: & non ſe cūdū Chriſtū quē accepiſtis & didiciſtis. Vere q legem tradūt nō ſunt ſm Chriſtū, qa in ipſo Chriſto eſt oīs plenitudo: q̄d il-li nō credūt qui extra Chriſtum.ſ.in lege aliquam iuſtitiā q̄rūt. In ip̄o Chriſto habi tat oīs plenitudo diuinitatis. Habitat bn̄ ait. Quia ſic eſt diuinitas in Chriſto: vt in ęternū pmaneat in illo. Plenitudo diuini-tatis.i.plenaria & perfecta diuinitas q̄ nul latenus eſt impfecta. Omnis in Chriſto: qa omnes gratię q̄cūq; in omnib⁹ fuerunt,in Chriſto ſunt: & abundātior adhuc gr̄a qa in eo dicit humanata diuinitas: quia ſicut aīa vnitur corpori, ſic ipſa diuinitas pſo-naliter vnita eſt homini illi. Diuinitas di uerſis modis eſt vbiq;. Eſt em̄ in oīni crea-tura ſc̄dm q̄ nec eſſe habet ſine diuinita-te: nec pmanere. Hoc & alio mō eſt in ſan-ctis,qa per gratiā: & hoc vtroq; modo fuit in Chriſto: & adhuc abūdāti⁹, quia (ſicut dictū eſt) ad quē modū aīa in carne homi-nis humanaſ: ſic diuinitas humanata eſt ī Chriſto. Plenitudo diuinitatis habitat in Chriſto corporaliter.i.impletiue: nō q̄ di uinitas facta ſit corpus: ſed quia vmbrę p̄-ceſſerant,& in Chriſto veritas vmbrarum fuit: qa impletio omniū q̄ p̄dicta vel p̄figu rata erant. Probat iterum idem. Vere tra dentes legē non ſunt ſecūdū Chriſtū. Nā vos eſtis repleti omnib⁹ bonis in illo,id eſt per Chriſtum: q̄d dicunt non poſſe fieri ſi ne lege. Qui Chriſtus eſt caput.i.pricipiū & regimē omnis pricipatus & poteſtatis. Per hos duos reliquos ordines accipiam⁹. In his verbis oſtendit poſſe Chriſtum o-mnia replere: quia ſi angelos haud de ho-minibus dubium eſt. Vult veritatem oīm quæ lex præcipit in Chriſto oſtendere di cens. In quo Chriſto nō ſolum repleti ſed etiam circuncīſi eſtis: circuncīſione nō fa-cta manu ſicut in lege,in expoliatione cu tis carnis. Nihil enim aliud fit ibi niſi q̄ abſciditur cuticula carnis: ſed eſtis circū-ciſi in circunciſione Chriſti,qua vos Chri ſtus purificauit. Vel ita conſtruamus. Cir cunciſi eſtis circūciſione non manufacta. Circūciſione dico facta ī expoliatione cor poris: q̄d corp⁹ erat carnis.i.ſuperabatur a ſenſualitate. Exuiſtis enim corpus ſecun dum carnalitatē: vt iam obœdiat ſpiritui. Circunciſione nō manufacta, ſed in circū ciſione Chriſti: qua Chriſt⁹ oīa ſupflua,& depēdētia vitia a vobis amputauit: in hac circunciſi & purificati eſtis. Expoliamur corpore carnis in baptiſmo: in quo; pecca ta deponunſ: & liberū arbitriū hoīs acce-pta iuſtitia cōfortatur: vt iā ſi velit bene

Diuinitas eſt vbiq; di uerſis mo dis.

Baptiſm⁹ pc̄tā tollit

agere poſſit.Nõ ſolum ſumus circũciſi de
poſitiõe peccatoꝝ,ſed etiã cõſepulti Chri
ſto in baptiſmo:vbi cõfortatũ eſt arbitriũ
noſtrũ.Cõſepulti itaqꝫ:qa Chriſtus ſepul-
tus ad actus veteris hoĩs vltra nõ rediit:
ſic nos ſi velimus vti ratione, cõfortati in
baptiſmo nõ reuertemur vltra ad actũ ve
tuſtatis peccati:in quo etiã Chriſto reſur
rexiſtis quãtũ ad iuſtificationẽ aĩę. Reſur
rexiſtis dico ꝑ fidem operationis dei.i.quã
Reſurrectio Chriſti qd operaẗ in nobis. fidẽ deꝰ operaẗ in vobis.Reſurrectio Chri
ſti duplicem reſurrectionem operaẗ in no
bis:primã quã iã adepti ſumꝰ ſcḋm aĩam.
Alterã quã expectamus in immortalitate
corporis reparata.Et ꝙ futurã corpoꝝ re
ſurrectionem habituri ſimꝰ ꝓbat ꝑ reſur-
rectionem Chriſti:q̄ & cauſa eſt:& figura
noſtrę reſurrectionis dicens.Sicut reſurre
xiſtis prima reſurrectione aĩæ:ſic etiã vos
cõuiuificabit in ĩmortalitate corpoꝝ.Sed
huius rei ꝓbationem p̃mittit dicens.Qui
deꝰ ſicut ſuſcitauit Chriſtum a mortuis:
ita & vos cũ.i.q̄uis eſſetis mortui : ita vt
viribꝰ veſtris ad iuſtitiam nullo mõ reſpi
rare poſſetis. Mortui dico ĩ delictis.i.in p̃
Delictum qd dicitur. naricatiõe naturalis legis. Delictũ.n.diciẗ
qñ qđ debeẗ negligiẗ.Mortui etiã in p̃pu-
tio carnis veſtrę.i.in originali pc̃tõ qđ cõ
grue per p̃putiũ ſignificat: ĩ quo ſedes eſt
generationis.Hoc autem originale cõtra
himus:qa in cõcupiſcentia parentũ geni-
ti ſumus.Licet ita eſſetis mortui: tñ cõui
uificauit.Qđ futurũ eſt per p̃teritum di-
cit:oſtendens ſe adeo certum , de hoc fu-
turo ſicut de p̃terito.Cõuiuificauit ponẽ
dos cũ illo in eadem dignitate loci:poſſet
enim reddita immortalitate cõuiuificare
& alibi q̄ cum Chriſto ponere.Cõuiuifica
uit inquã donans vobis gentibus oĩa deli
cta:& originalia , & actualia.Et ſic vos ab
originali per fidẽ liberauit : ſicut etiã nos
Iudæos:q falſo putabamur ꝑ circũciſionẽ
ĩde liberari.Qđ ita ait.Delẽs ſilr chirogra
phũ decreti.i.legis,in qua deus qd vellet
fieri decreuerat.Qđ chirographum erat
Chirographum qd dicitur. aduerſum nos Iudæos.Chirographum di
citur manuſcriptio,qđ in duo partitur:vt
vtrinqꝫ memoria factę rei,teneatur. Huiꝰ
autem chirographi partẽ habebat diabo-
lus,qua Iudæos accuſabat apud deum de
tranſgreſſione legis:Alteram partem ha-
bebat Iudęus,quem ſimiliter ꝓpria accu-
ſabat conſcientia.Vnde ſic ait. Chirogra
phum.i.memoriam peccati : qđ de decre-
to.i.de lege veniebat:& aduerſabatur no-
bis,illud deleuit:nec ſolũ chirographum,
ſed etiam ipſum decretum.i.ipſam legem
q̄ erat contraria nobis:quia & magis nos ĩ
ſtimulabat diabolus,& maiori ardore ĩ ve
titum tendebamus,& peccatum præuari-
cationis lex adiungebat.Ipſum inquã de-
cretum tulit de medio.i.de cõmunitate:
vt nec Iudęo relinqueret,nec Gẽtili tenẽ-
dã.Poſſet enim auferre peccatum legis &
dimittere legem.Ipſum tulit de medio,af
figens illud cruci.i.ipſam legẽ confixit vt
vltra non teneretur quando expirans ait.
Cõſummatum eſt.Oſtendens finem eſſe &
completionem omnium eorum quæ in le-
ge præceſſerant,& vlterius vmbram nõ eſ
ſe tenendam:poſtq̄ veritas orta eſt. Affi-
gẽs dico illud cruci.In cruce enim (ſicut
diximus)finem legi poſuit omnibus con-
ſummatis ſicut p̃dicta fuerãt. Opponerẽt
illi.Quomodo dicis nos non poſſe niſi per
Chriſtum iuſtificari,cum Abraham & cæ
teri ſancti qui p̃ceſſerunt ſine eo iuſtifica
ti ſint?Probat Paulus eoſdem ſimiliter li-
beratos ꝑ Chriſtum dicens.Sicut nos con
temporaneos ſibi liberauit a lege & a pec
cato legis:ſic ipſe expolians principatꝰ &
poteſtates apud inferos. Non ait de qui-
bus expoliauit:ſed per expoliãs ſignificat
Chriſtum ſpolia ſua ab inferis reuexiſſe.
Expolians inquam traduxit ceu victor p̃-
dam per medios raptores:ipſe dico trium
phans illos principatus inferorum confi-
denter.i.non dubius de triumpho. Triũ-
phãs dico in ſemetipſo non per angelum,
vel quẽlibet miniſtrum:ſed per ſeip̃m.Qđ
(eum.ſ.triumphaſſe) palam eſt angelis &
hominibus.Quia Chriſtus donauit oĩa
delicta . Peccatum legis & legem tulit de
medio.Videte ergo nemo vos vlteriꝰ in-
ducat in legem.Et vt magis deterreat ait.
Nemo vos iudicet.i.faciat iudicabiles.i.
damnabiles.Iudicet dico ſi non reductos
in tota lege ſaltem in aliquo:qa pro mini
ma traditiõe dãnaremini.Qđ ita ait.Ne-
mo vos iudicet in cibo: Vel vitato ꝓpter
immunditiam: Vel ſumpto propter mũ-
ditiam.Aut in potu:ſumpto ſimiliter vel
vitato.Aut ĩ ꝑte diei feſti obſeruata.Dies Dies feſtꝰ apud Coloſſenſes.
feſtus quiddam totũ apud illos erat:parę

tes habens: neomeniam, ſabbatū, exitū de ægypto, ĩtroitū terrę repromiſſionis &c. Vnde ſubdit. Aut in parte neomenię.i.in nouationis lunę: aut ĩ participatione ſabbatorū, quę Iudęi celebrare cõſueuerunt. Ideo per aut, vnãquãq; partem diſiungit: vt oſtendat vel minimã partē ſufficere ad damnationem obſeruantis. Si autē copulaſſet per &, videretur pro omnib⁹ ſimul, & non pro vno tm̄ obſeruãtem iudicari.

νεομηνία. Neomenia vñ dicit. Neos noua. Mene luna: inde neomenia: in nouatio lunę: quã celebrare ſignū erat innouationis corporis noſtri: quã futuram expectamus in incorruptione. Quę neomenia & ſabbatum iam non debent celebrari: quia ſunt vmbra futurorum.i. præfigurantia futuram veritatē: ſicut vmbra viſa prope corpus eſſe deſignat. Futurorꝫ ait ſcd̄m tempus legis, quando p̄ſens erat vmbra futura veritas. Hęc ſunt vmbra futurorum. Sed Chriſtus eſt corpus.i. veritas & impletio omniū horū. Vel corpus eſt Chriſtus.i. impletio ptinet ad Chriſtū. ipſi⁹ enĩ eſt implere quę figurata fuerant. ¶Quia dixerat. Nemo vos iudicet, ſubdit modos illos in quibus timēdū erat, ne ſeductos illos condemnarēt dicens. Vt aũt nõ iudicemini, videte: nemo vos ſeducat in humilitate ſermonis.i. occulrorū foris oſtenſa: & in religione habitus barbarum vel ieiuniorū ſimulata humilitate & religione dico angelorū: nõ enim magis humiles aut religioſos ſe exhiberent angeli dei apparētes hominibus q̄ iſti pſeudo ad oculū. Vel angelorū.i. verorū prędicatorum: qui nũcii dei ſunt ad populū. Quorꝫ auctoritatem iſti pſeudo ſimulatorie ſibi vſurpãt. Nemo inquã vel hoc vel illo modo ſeducat vos volens.i. amans, & facere in ſe & vobis perſuadere ea quę nõ vidit .i. quę nunq̄ intellexit: q̄ figuras videt & veritatem neſcit. Ille dico ambulans & in ſacramētis eccleſię quę recepit & hoc fruſtra. Nihil em̄ illi p̄derit baptiſmus q detrahit fidei. Qui licet humilitatem foris oſtēdat: inflatus tn̄ eſt intus ſenſu, q̄ gloriatur ſubtiliter ſe ſentire qđ ſimplicitas aliorū capere non ſufficiat: & hic morbus elationis maxime regnat in hęreticis. Sēſu dico carnis ſuę: hic enim ſcd̄m ſenſus carnis iudicat de ſingulis: nõ aliter intelligēs q̄ ſubminiſtrãt ei oculi & aures carnis: in quo nõ differũt a mutis animalib⁹ quę etiã ſenſum habent de rebus ſcd̄m ꝙ vidēt & audiũt. Inflatus vtiq; & nõ tenēs caput.i. nõ concordãs capiti ſuo Chriſto: ille nõ tenet caput Chriſtū q aliunde q̄ a capite, vnde vigeat, reqrit. Et ſicut mēbrū nõ eſt capitis, ſi aliũde vigorē capit: qđ fieri nequit: ſic q fidei vnitatē relinqt, Chriſto nõ valet coniũgi. Ex quo capita totū corpus eccleſię conſtructū p coniũctiones fidei & cęterarū virtutū: & ſubminiſtratū qđ alteri ſubminiſtret ab altero p nexus .i. per charitatē: quę clauus eſt & neruus connectēs mēbrū mēbro. Sicut em̄ in humano corpore mēbra prius cõſtructa.i. ſimul cõgregata ſi nõ coniũgerētur.i. vnũ quodq; loco ſuo aptaretur, ſine neruis adhuc alterū membrū nõ ſequeret alterū: & ideo oportet vt cõiũcta mēbra neruis cõnectãtur: & tũc tãdem alterū alteri ſubminiſtrat: ſic in corpore eccleſię nos diuerſa mēbra in vnũ conſtruimur: & cõgregata ſcd̄m diſcretionē virtutū, coniungimur p fidē &c. Sed q̄ nõdũ alterū colligatū eſt alteri: neceſſaria eſt dilectio: quo clauo cõnexa mēbrorū diuerſitas ſibi inuicē cohęrēdo ſubſeruiat. Corpus inquã ſic cõſtructū & ſubminiſtratum creſcit & numero mēbrorū, & incremēto virtutū, donec veniat in augmentū dei.i. vſquequo augeat in mēſurã quã deus p̄poſuit.i. donec impleatur numerus fratrū, vltimo iuſto appoſito. Nũc aliquantulū aſpere inuehitur in quoſdã eorū qui iã incipiebãt: et ſi nõ operari, ſaltē animo cõſentire & diſcernere dicētes. Quare meli⁹ ſequeremur illos q̄ iſtos? & huiuſmodi. Vnde ſic ait. Quia per Chriſtū tota eccleſia creſcit in augmētū dei: quare igit̃ diſcernitis quaſi dubii cui adhærere debeatis, Chriſto an legi? Sed p̄mittit quare non debeãt diſcernere dicēs: Si vos eſtis mortui cū Chriſto: quia mors Chriſti operata eſt in vobis mortem peccati. Mortui dico ab elemētis, q̄ prius elementa, ſolē, lunã, & cętera colebatis, qđ idē facitis ſi legē accepta gratia tenetis. Elemēta dico huius mũdi: q̄ & mũdani q colũt: & mũdana ſunt q̄ colunt̃. Si inquã mortui eſtis ab elemētis ꝙ nec reſpirare ad horū culturã debetis: qđ.i. quare adhuc tãq̄ viuētes ĩ mũdo.i. carnaliter ſicut prius in cultura mũdi diſcernitis dicētes

ne tetigeritis cadauer, vel huiuſmodi: quicquid lex prohibet ne tangatur. Neq; guſtaueritis porcum: vel aliquid huiuſmodi. Neq; contrectaueritis quæ ſcilicet tangere non licet, vt ſunt pudenda contrectare, quę omnia ſunt in interitũ, id eſt operantur damnationem. Non tamẽ ſemel facta: ſed ipſo vſu, id eſt ſi quis negligens traditiones legis, hæc in vſu habuerit. Q; dico ea eſſe in interitum, hoc non ſecundum me: ſed ſecundum præcepta & doctrinas hominum, id eſt humaniter ſapientium dico. Præcepta vocat ꝙ ſolo imperio auctoritatis ſuæ compellebant hoc facere. Doctrinas quando aliquas rationes ad probandum quod ſuadebant videbantur adducere. Hæc ſunt præcepta hominum, quæ etiam ſunt habentia, id eſt videntur habere, rationem quidem ſapiẽtiæ a qua longe diſcreta ſunt. Rationem dico habentia in ſuperſtitione. Superſtitio dicitur, veræ religioni ſuperaddita falſa religio. Hi autem qui acceptę fidei legem ſuperaddebant: merito ſuperſtitioſi dicũtur. In ſuperſtitione dico & humilitate foris ſimulata, videntur rationem habere. Quæ etiam ſunt ſecundum verba eorum ad non parcendum corpori. Dicunt enim nos non tenere legem, vt liberius indulgeamus nobis in his quæ iocunda ſunt corpori: ſe autẽ more legis dei nolle parcere corpori. Quæ etiam non ſunt illis in honore aliquo. Dicunt enim ſe ideo ſecũdum legem humiliari: quia non quærunt honorari a populo ſicut nos: quæ etiam non ſunt illis ad ſaturitatem carnis. Dicunt enim ſe, vt legẽ obſeruent, velle macerare carnem: & nos deſtruere legem vt de omnibus liceat ingurgitare ventrem. Vel aliter vt non ad parcendum corpori & cætera ſerio dicantur a Paulo, ſic: Quæ dicunt rationem videntur habere: ſed vti ꝙ non habent. Quæ etiam ſunt ad nõ parcendum corpori: & ſtultum eſt vt in quo damnant animam: corpori ſaltem nõ parcant. Quæ etiam non ſunt in honore aliquo. Dum enim fidei Chriſti legem quaſi neceſſariam apponunt: in hoc dehonorant deum. Dauid etiam & alios ſanctos qui in lege nullam dixerũt eſſe iuſtitiam inhonorant: dum legem apponentes fidei contradicũt eorum teſtimoniis. Quę etiã non ſunt ad ſaturitatem carnis. Extremæ autem eſt amentię vt damnemus animã, carnem affligere.

Superſtitio qd dicat.

Cap. III.

IGitur ſi conreſurrexiſtis cum Chriſto, quæ ſurſum ſunt quærite: vbi Chriſtus eſt in dextera dei ſedens: quæ ſurſum ſunt ſapite: non quę ſuper terram. Mortui enim eſtis: & vita veſtra abſcondita eſt cum Chriſto in deo: Cum autem Chriſtus apparuerit vita veſtra: tunc & vos apparebitis cũ ipſo in gloria. Mortificate ergo mẽbra veſtra quæ ſunt ſuper terram. Fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiſcentiam malam, & auaritiam quæ eſt ſimulachrorum † ſeruitus, propter quę venit ira dei ſuper filios diffidentiæ: † in quibus & vos ambulaſtis aliquando cum viueretis in illis. Nunc autem deponite & vos omnia, iram, indignationem, malitiam, blaſphemiam, turpem ſermonem de ore veſtro. Nolite mentiri inuicem: expoliantes vos veterem hominem cum actibus ſuis: & induentes nouum: eum qui renouatur in agnitionem dei ſecũdum imaginem eius qui creauit eũ: vbi non eſt Gentilis & Iudęus † circuncifio & præputiũ. barbarus & Scytha, ſeruus & liber: ſed omnia & in omnibus Chriſtus. Induite vos ergo ſicut electi dei ſancti & dilecti viſcera miſericordię, benignitatem, humilitatem, modeſtiam, patientiam, ſupportantes inuicẽ & donãtes vobiſmetipſis ſi quis aduerſus aliquem habet querelam: ſicut et dominus donauit vobis ita et vos, Super omnia autem hęc, charitatem † habete quod eſt vinculum perfectionis. Et pax Chriſti exultet

†idolorũ Epheſ. v.

†increadulitatis.

De pœ. diſt. ii. quõ renouari. Epheſ. iiii.

†Maſculus & fœmina. Epheſ. vi.

†continuam.

in cordibus veſtris: in qua et vocati eſtis in vno corpore: et grati eſtote. Verbum Chriſti habitet in vobis abundanter: in omni ſapientia docentes et commonentes voſmetipſos, in pſalmis et hymnis et canticis ſpiritualibus: in gratia cantantes in cordibus veſtris deo. Omne quodcunq; facitis in verbo aut in opere: omnia in nomine domini noſtri Ieſu Chriſti, gratias agentes deo et patri per ipſum. Mulieres ſubditę eſtote viris, ſicut oportet in domino. Viri diligite vxores veſtras: et nolite amari eſſe ad illas. Filii obœdite parentibus per omnia: hoc enim placitum eſt in domino. Patres nolite ad indignationem † prouocare filios veſtros vt non puſillo † animo fiant. Serui obœdite per omnia dominis carnalibus: non ad oculum ſeruientes quaſi hominibus placentes: ſed in ſimplicitate cordis timentes dominum. Quodcunq; facitis ex animo operamini ſicut domino et non hominibus: ſcientes q; a domino accipietis retributionem hæreditatis. Domino Chriſto ſeruite. Qui enim iniuriã facit, recipiet id quod inique geſſit. Et nõ eſt perſonarum acceptio apud deum.

i. Corin. x. xxvi. q. v. nõ licet.

Epheſ. v. i. Petri. iii.

† iracundiam.

† puſillanimes.

Epheſ. vi. i. Petri. ii.

Leuit. xix. Ro. ii. Epheſ. vi. Actuũ. x.

ET quia mortui cum Chriſto, iam vltra non viuitis mundo. Igitur quęrite quę ſurſum ſunt, id eſt cęlorum iocunditatem, & omnem iuſtitiam ad id quod ſurſum eſt ducentem. De ſurſum dicitur, quicquid de mundo non eſt. Quærite dico ſi conſurrexiſtis cum Chriſto, id eſt quia reſurrectionem animæ per Chriſtum adepti eſtis: quæ ſurſum ſunt & poteſtis & quęrere debetis. Surſum dico ſcilicet vbi Chriſtus in dextera dei ſedens, id eſt in æqualitate patris quieſcens & iudicans. Chriſtus autem in dextera patris ſedens, cauſa, ſignum, & certitudo eſt nos cum Chriſto ſurrecturos. Nec ſolum quęrite ſed ſapite, id eſt dulcedinem prælibate eorum quæ ſurſum ſunt. Sapite inquam quæ ſurſum ſunt, & nõ ea quæ ſunt ſuper terram. Non debetis ſapere quæ ſunt ſuper terram: vos enim mortui eſtis terrenis. Debetis ſapere quæ ſurſum ſunt. Nam vita veſtra eſt in deo: & in tanta dignitate q; cum Chriſto. Vita dico abſcondita, id eſt non omnibus ſed paucis reuelata. In hoc verbo multi errauerunt: dicentes ſtultum eſſe hominem pro eo laborare: quod homini reuelatum non ſit. Nunc illa vita veſtra eſt abſcondita: ſed cum apparuerit Chriſtus veniens ad iudicium: Chriſtus dico vita veſtra: in cuius æternitate vobis paratur æternitas. Tunc apparente Chriſto vos etiam apparebitis cum ipſo ponendi in gloria. ¶ Lege ſatis improbata: & fide ſufficienter commendata, ſicut in epiſtola ad Epheſios, ſubiungit moralem inſtructionem, prius docens in publico eccleſiam. Deinde ſexus, ætates, & conditiones dicens: Quia vita veſtra in deo eſt: apparituri eſtis cum Chriſto in gloria: ergo mortificate membra quæ veſtra ſunt ſuper terram, id eſt in terrenis hęrentia. Hæc membra vocat peccata, quæ membra ſunt corporis peccati: ſicut in ſequentibus innuit. Membra mortificate veſtra, ſcilicet fornicationem: vt eſt habere rem cum vxore proximi. Aliud membrum immunditiam & libidinem, id eſt libidinoſam voluntatem & concupiſcentiam. Et quia de bonis concupiſcentia dicitur: addidit malam, vt eſt concupiſcere rem alienam. Mortificate etiam in vobis auaritiam, quæ eſt illicita congregando & retentãdo, quę auaritia eſt ſeruitus idolorum. Qui enim deum poſtponit vt pecuniam augere poſſit: ſpreto deo pecuniã colit. Propter quæ ſupradicta venit ira, id eſt vindicta dei etiam ſuper filios incredulitatis. Q; ſi hi qui fidem non acceperant, damnati ſunt pro huiuſmodi: quid putatis de vobis qui fidem accipiendo hæc omnia abdicaſtis! In quibus membris corporis peccati: vos etiam ſicut alii increduli ambulaſtis aliquando cum viueretis in illis, ſcilicet tempore infidelitatis. Olim ambulaſtis in illis. Sed nunc iam fideles facti deponite vos, & prædicta, & omnia quæ ſequuntur

De ſurſũ qd dicit.

ſcilicet iram.i.ſubitam cõmotionem ani-
mi:Indignationem.i.ne de aliqua proſpe-
ritate inferiorib⁹ vobis indignemini.De-
ponite etiam malitiam & animi & corpo
ris:& blaſphemiam in deum & proximũ.
Deponite etiam omnem turpem ſermo-
nem de ore veſtro.Et nolite mentiri inui
cem,vt alter alterum decipiat. Vtq; bre-
uiter omnia huiuſmodi interdicam: ſitis
Hominem veterẽ expoliare debemus.
expoliantes vos veterem hominem.i.ha-
bitum peccatorum cum actibus ſuis.Qui
dam enim habitum deponũt peccati, qui
quandoq; cogente fragilitate,in actũ pec-
cati labuntur.Non tamen reſumentes ha
bitum peccati,licet actũ: quia poſt caſum
feſtinant ad pœnitentiã.Expoliantes vos
veterem hominem, & induentes nouũ.i.
habitum virtutum,eum.ſ.qui renouatur
quotidie creſcẽs in nouitate iuſtitię. Re-
nouatur dico, tendẽs in agnitionem dei,
quia ſemper creſcit in cognitione deita-
tis quantũ in virtutibus aſcendit. Reno-
uatur inquam ſecũdũ imaginem.i. puri-
tatem eius qui creauit eũ pro modo ſuo
ei ſe conformando: vbi.i.in quo nouo ho
mine non eſt maſculus & fœmina.i.nemo
recipitur vel abiicitur propter ſexũ. Vbi
etiam nõ eſt Gentilis vel Iudęus.i. nil no
cet eſſe Gentilem,nil prodeſt fuiſſe Iudęũ:
Gẽtilis & Iudęus dico generatione.Et qa
quidam de Iudęis in Gentilitatem:& qui
dam de gentibus tranſierunt in circũci-
ſionem: ideo addit vbi non eſt circũciſio,
& pręputium:quia nõ plus prodeſt fuiſſe
circũciſum,q̃ eſſe pręputiatum.Vbi item
nõ eſt Barbarus & Scytha, qui barbarior
eſt barbaris. Vbi non eſt ſeruus & liber:
ſic enim in corpore virtutũ,ſeruus ſuſci-
pitur vt dominus. Subſtãtię enim nec no
cent,nec proſunt in nouo homine, qa oĩs
ſubſtantia creatura bona dei eſt:ſed qua-
litates vt iuſtitia vel iniuſtitia quę a no-
bis ſuperaddũtur, hę vel proſunt vel im-
pediunt. Gentilis & Iudęus ibi non ſunt:
ſed Chriſtus.i. virtus veniens ex Chriſto
eſt omnia.i.oĩs perfectio.Et ita ꝙ in omni
bus.i.in ſingulis ſit omnia. Et quãdoqui-
dem nouus homo induẽdus eſt: ergo in-
duite vos membra noui hominis.Induite
dicit & ſecũdũ decorem,qa nuditate pec-
cati deturpati eramus & ſecũdũ depulſio
nem frigoris iniquitatis.Induite inquam
vos ſicut electi dei.i.quos deus ab æterno
& in tempore per miniſtros ad fidem vo-
cãdo elegit.Electi dico & ſancti.i.poſitio-
ne virtutum in bono ſanciti, & in vtroq;
id eſt ĩ electione & ſanctificatione dilecti.
Induite vos miſericordiam.Et ad maiorẽ
incitationem expreſſius ait. Viſcera miſe
ricordię, vt in ipſis viſceribus redundet
pia affectio.Induite vos etiam cum miſe-
ricordia animi hoc membrum noui homi
nis.ſ.benignitatem largiendi.Et humilita
tem in verbo & inceſſu: & modeſtiam.i.
temperantiam in omnibus:& patiẽtiam ſi
aduerſa incumbũt.Supportantes vos in-
uicẽ.i.alternis orationibus & ieiuniis al-
ter alterius onera portando. Et ſi quis ve
ſtrum habet querelam.i.iuſtam repetitio-
nem cuiuſlibet rei aduerſus aliquem fra-
trem:donate vobiſmetipſis inuicem: Nec
vt precium relaxetis:& minus ſolito dili
gatis:ſed ſicut domin⁹ donauit vobis de-
bitum dimittendo, & dilectionem ſuper-
addendo:ita & vos condonate vobis inui
cem. Patientiam & cętera induite:ſuper
hęc autem omnia.i.ſuperiorem & dignio
rem his omnibus habete charitatem. Vel
ita,ſup hęc.i.magis laborate ad habendã
charitatem q̃ ad præmiſſa. Qđ.ſ.habere
charitatẽ eſt vinculum.i. colligamẽtũ per
fectionis.i.cęterarum virtutum quę perfe Charitas eſt vinculũ cęterarũ virtutũ.
ctum faciunt.Omnes enim virtutes con-
gregatę ſine charitate ſunt quaſi puluis
diſſolutus:qui facile ad impulſionẽ venti
(quia ſine cœmento fuit) diſpergitur.Sic
enim virtutes ſine cœmẽto charitatis cõ
gregatę facile cedunt cuilibet tẽptationi.
Et vt in charitate perfecti ſitis: pax.ſ.exte
rior concordia: pax dico Chriſti.i.quam
Chriſtus in mundo habuit, & habendam
docuit,ſit in vobis: ita ꝙ in cordibus ve-
ſtris,non coactione,ſed ex voluntate pacẽ
habeatis ad omnes: & ita ſit in cordib⁹ ꝙ
ibi exultet.i.de quotidiano gaudeat ĩcre-
mento.In qua.i.ad quam pacem habendã
vocati eſtis a deo in vno corpore.i.nõ tm̃
vt ad vnitatem corporis veniatis: ſed vt
in illa vnitate permaneatis.Pax ſit in cor-
dibus veſtris.Et vos eſtote grati.i.gratias
ſemper agentes deo de collatis vobis be-
neficiis.Grati dico docentes & commonẽ
tes voſmetipſos.Sed in quo docere & cõ-
monere ſe debeant pręmittit dicens: Vt

poſſitis vos docere & commonere. Verbum, id eſt doctrina Chriſti, id eſt vel de Chriſto: vel quam Chriſtus docuit, habitet continue in vobis. Et ita ꝙ abundanter, id eſt abundantiam habeatis in omni ſapiẽtia, id eſt in omni genere intellectus hiſtorici, moralis, & allegorici, docentes voſmetipſos ſtudendo in ſcripturis, & bene docti commonentes alter alterum. Plurimum enim valet exhortatio: etiam in rebus quas bene ſcimus. Docentes & commonentes dico in pſalmis in quibus bona moralitas continetur. Et in hymnis in quibus laus dei vel ſanctorum ad gloriã dei refertur. Et in canticis ſpiritualibus, id eſt de ſpiritualium bonorum gaudio agentibus. Nec ſolum docentes & commonentes, ſed etiam cantantes deo. i. ad gloriam dei. Non ſolum in labiis: ſed etiam in cordibus veſtris. Cantantes dico in gratia, id eſt in cõſideratione gratię dei: qua peccata condonans vos iuſtificauit. Vt paucis abſoluam quid vobis faciendum ſit. Omne quodcunqꝫ facitis in verbo aut in opere: hæc & omnia ſeu in habitu, ſeu in cogitatione, facite in nomine, id eſt ad honorem domini noſtri Ieſu Chriſti. Vel aliter. Omne quodcũqꝫ facitis in verbo, aut in opere: ita ꝙ ſit omne, id eſt perfectum: non pro laude hominum factum, facite in nomine domini noſtri Ieſu Chriſti. Vos dico ſemper agentes gratias deo & patri per ipſum Chriſtum: per quem omnia bona vobis contulit. Actio enim gratiarum plurimum valet ad impetrãdum. ¶Poſtq̃ in communi eccleſiam admonuit: ſeparatim inſtruit ſexus, ætates, conditiones, dicens: Inuicem vos ſupportate. Sed vos mulieres amplius q̃ cæteri eſtote ſubditę viris veſtris ſicut oportet. Opportunum enim eſt mulierem ſubditam eſſe viro. Subditę tamen in domino, id eſt ſecundũ dominum. Si enim volunt vos ſupponere adulteris, in hoc nolite ſubdi. Vos autem viri diligite vxores veſtras: & nolite amari eſſe ad illas. Nimia enim auſteritas quãdoqꝫ peccatum generat. Et vos filii, obœdite parentibus per omnia: ita tamen ꝙ in domino, non in cultura idoli vel homicidio. Obœdite dico: qa hoc ſcilicet obœdire parenti, placitum eſt deo. Et vos patres, nolite prouocare ad iracundiam filios veſtros, vt non fiant puſillo, id eſt modico animo in patiendo: & percuſſi a vobis, repercutiant vos. Et vos ſerui obœdite per omnia dominis, etiam carnalibus: non ſeruiẽtes illis ad oculum, id eſt q̃diu eſtis in oculis eorum: quaſi per hãc ſeruitutem placeatis hominibus tãtũ: ſed in ſimplicitate cordis ſeruite illis, timentes in hoc dominũ deum qui pro peccato veſtro vel parentum, vos ſeruos conſtituit: vt de filiis Cham legimus. Nec obiiciatis ꝙ domini male retribuunt vobis: ſcientes ꝙ vos accipietis a domino deo retributionem hæreditatis, id eſt hæreditatem retributam vobis: quia iugum impoſitũ vobis a deo patienter ſuſtinuiſtis. Et cum dicam mulieres ſubditas eſſe, viros diligere, filios obœdire, ſeruos ſeruire. In omnibus his ſeruire domino Chriſto, ne propter obſequiũ hominis, contemnatis deũ. Vos ſerui ſic operamini: quia quicũqꝫ facit iniuriam, ſiue ſit ſeruus, ſiue ſit dominus: recipiet id quod inique geſſit, id eſt mercedem iniquitatis in futuro. Ideo dico quicunqꝫ iniuriam facit: quia apud deum nõ eſt acceptio perſonarum, vt hic acceptus ſit, quia liber, ille proiectus, quia ſeruus.

Exhortatio plurimũ valet.

Gratiarũ actio plurimũ valet ad impetrãdũ.

Auſteritas nimia quãdoqꝫ peccatũ generat.

Serui a'iq dñis ſeruiunt ad oculum.

Cap. IIII.

Domini quod iuſtum eſt & æquum ſeruis pręſtate: ſcientes quoniam & vos dominũ habetis in cęlo. Orationi inſtate † vigilantes in ea in gratiarum actione: orantes ſimul & pro nobis: vt deus aperiat nobis oſtium ſermonis ad loquendum myſterium Chriſti. Propter quod etiam vinctus ſum vt manifeſtem illud, ita vt oportet me loqui. In ſapientia ambulate ad eos qui foris ſunt tempus redimẽtes. Sermo veſter ſemper in gratia ſale ſit conditus: vt ſciatis quomodo oporteat vos vnicuiqꝫ reſpondere. Quę circa me ſunt omnia vobis nota faciet Tichicus chariſſimus frater & fidelis miniſter & conſeruus in

† inſtantes.

Epheſ. v.

De cõſe. diſ. iiii. & ſal.

domino : quem miſi ad vos ad hoc
ipſum vt cognoſcat quæ circa vos
ſunt: & conſoletur corda veſtra cum
Oneſimo chariſſimo & fideli fratre
qui eſt ex vobis : qui omnia quæ hic
2.TI.IIII. aguntur nota faciet vobis . Salutat
vos Ariſtarchus concaptiuus meus:
& Marcus conſobrinus Barnabę: de
quo accepiſtis mandata . Si venerit
ad vos, excipite illum . Et Ieſus qui
dicitur iuſtus : qui ſunt ex circunci-
ſione . Hi ſoli ſunt adiutores mei in
regno dei : qui mihi fuerunt ſolatio.
Salutat vos Epaphras qui ex vobis
eſt ſeruus Ieſu Chriſti : ſemper ſolli-
citus pro vobis in orationibus: vt ſte
tis perfecti & pleni in omni volun-
tate dei. Teſtimoniũ enim illi perhi-
beo ꝙ habet multum laborem ꝓ vo
bis & pro his qui ſunt Laodiciæ : &
qui Hierapoli . Salutat vos Lucas
medicus chariſſimus: & Demas. Sa-
lutate fratres qui ſunt Laodiciæ &
Nympham: & quæ in domo eius eſt
eccleſiam . Et cum lecta fuerit apud
vos epiſtola hæc: facite vt & in Lao-
dicenſium eccleſia legatur. Et dicite
Archippo : Vide miniſterium quod
accepiſti in domino : vt illud imple-
as. Salutatio mea manu Pauli . Me-
mores eſtote vinculorum meorum.
Gratia domini noſtri Ieſu Chriſti vo
biſcum. Amen.

SEruí obœdite dominis,& vos do
mini pręſtate ſeruis qđ iuſtũ eſt:
& ſecundũ ꝙ merentur:& qđ eſt
æquũ.i.vt pẽſetis eos æque homines eſſe
ſicut vos : ſcientes quoniam ſerui & vos
domini,habetis eundem dominũ in cælo.
¶Admonitis his perſonis, iterum ad pu-
blicam inſtructionem eccleſiæ reuertitur
dicens : Vos ſerui & domini ſic viciſſim
agite : vniuerſa autẽ eccleſia inſtate ora-
tioni vigilantes,vel nocturnis vigiliis,vel
ſtudioſi in ea vigilãtes ſemper in actione
gratiarum orantes,ſimul etiam pro nobis
quãdo oratis pro vobis. Vel ſimul.i.tota
eccleſia pro me cõmunem orationẽ faciat
vt deus aperiat nobis oſtium ſermonis.i.
labia per quæ egreditur ſermo. Aperiat di
co ad loquendum myſteriũ Chriſti.i.ſalu
tem gentium quæ vſqꝫ ad Chriſtum ſub
myſterio latuit . Aperiret deus ſibi os ſi
ſermo eius auditoribus fuerit gratioſus:
Quia propter compoſitiones verborum :
propter ſubtilitates ſententiarum nũq̃ os
erit apertum,niſi ſpiritus operetur in cor
dibus auditorꝝ. Propter qđ.i. quia loquor
myſterium Chriſti poſt multas afflictio-
nes: etiam nũc vinctus ſum ad loquendũ,
ita vt ego manifeſtem illud myſteriũ , ita
ſicut oportet me loqui pro loco,pro tem-
pore,pro capacitate auditorum . Et ſicut
ego loquor verbũ Chriſti: ita & vos præ-
dicate. Ambulate ad eos qui foris ſunt.i.
ad infideles . Ambulate dico in ſapientia
.i.in omni diſcretione prædicando . Vos
dico redimentes tempus.i.cõparantes vo
bis opportunitatẽ ambulandi in ſapiẽtia.
Hoc eſſet redimere tempus: ſi vocarẽt ad
cœnam:& captarẽt ibi beniuolentiam, vt
ſic ad id qđ vellent facilius inducerent .
Vt in ſapientia ambuletis , ſermo veſter
ſemper ſit in gratia.i. gratioſus auditori-
bus:& ex eo , ꝙ ſit conditus ſale.i.contẽ-
peratus ſapienti diſcretione. Vel ita. *Ser-
mo* veſter ſit cõditus ſale: ita ꝙ ſemper ſit
in gratia.i.in cõmendatione gratię dei,&
nũq̃ in lege. Ita cõditus ſale,vt ſciatis quo
modo oporteat vos reſpõdere vnicuiqꝫ in
terrogãti ꝓ ſimplicitate eius vel pruden-
tia. *Sic* vos de pmiſſis inſtruo: omnia autẽ
quę circa me ſunt & vincula & cętera no
ta faciet vobis Tichicus chariſſimꝰ frater
& fidelis miniſter. Credite illi qꝛ nihil p-
ter fidẽ miniſtrabit: & conſeruus in dño:
qꝛ ſicut ego ſic ſeruit domino in euãge-
lio:& patitur pro eo: quẽ Tichicũ miſi ad
vos ad hoc manifeſtandũ, & ad ipſum vt
cognoſcat q̃ circa vos ſunt: & ego per eũ:
& conſolet̃ corda veſtra deſolata ꝓ vincu
lis meis . Nota faciet Tichicus cũ Oneſi-
mo chariſſimo & fideli fratre : audite eũ
quia natus eſt ex vobis. Hi duo faciẽt vo-
bis nota oĩa quę hic agũtur. Ideo cõmẽda
uit eos vt crederẽt illis ſicut & ſibi. *Salu-
tat* vos Ariſtarchus concaptiuus meus, q
ſicut ego pro euãgelio in vinculis capti-

uatur. Salutat vos etiam Marcus conſobrinus Barnabę. De quo vtroq; non recipiendo accepiſtis mãdata a me. Sed ſi vterq; modo venerit ad vos: excipite illũ vtrũq; recõciliatos mihi. Hic Marcus fuit euãgeliſta; qui nolens obœdire Paulo in quadam legatione diuiſus eſt ab illo: Barnabas aũt amore carnali nimiũ ductus abiit cum Marco. Paulus vero ne quid extra fidem prędicarent ſegregati ab illo: ſcripſit eccleſiis ne audirent eos, qui modo correcti, erant cum Paulo: & ideo de eis excipiendis iterum ſcripſit. Salutat vos etiam Ieſus qui dicitur iuſtus: teſtimonium iuſtitiæ habens ab omnibus. Qui Marcus, Barnabas, Ieſus, ſunt ex circuncisione, & hi ſoli ex circũciſione ſunt adiutores mei in prædicando regno dei. Qui etiam fuerunt mihi ſolatio in vinculis. Salutat vos Epaphras qui eſt natus ex vobis. Ille dico ſeruus Chriſti Ieſu, & ſollicitus pro vobis in orationibus ſemper habitis. Pro vobis inquam vt ſtetis perfecti in eo qđ accepiſtis: nõ vt aliud accipiatis. Et vt ſtetis pleni in omni volũtate, id eſt plenarie cognoſcentes omnem volũtatem dei. Vere ſollicitus pro vobis. Nã ego perhibeo illi teſtimonium qđ habet multum laborem, vigilando, orando pro vobis, & pro his qui ſunt Laodiciæ, & qui ſunt Hierapoli. Vicinę eccleſiæ erant Coloſſenſibus. Salutat vos Lucas medicus chariſſimus. Hic fuit euãgeliſta. Et Demas vos ſalutat. Salutate fratres qui ſunt Laodicię. Salutate etiam Nimpham illam matronã & eccleſiam quę eſt in domo eius. Hæc ſolita erat miniſtrare prędicatorib⁹: & timebat Paulus ne ſeducta miniſtraret illis pſeudo. Et cum fuerit lecta apud vos: hęc epiſtola facite vt etiam legatur in eccleſia Laodicẽſium: & vt vos legatis eã quę eſt Laodicẽſium. Et dicite Archippo epiſcopo veſtro qui quia cõtemptus eſt a vobis, ab officio ceſſauit, dicite illi. Vide. i. prouide age miniſterium qđ accepiſti in domino, vt impleas illud, qa modo correcti parati ſum⁹ obœdire tibi. Dignum eſt enim vt quem contemptus veſter depoſuit, obœdientia veſtra reſtituat. Hic Archippus iratus: qa audierant contra ſe illos pſeudo: dixerat ſe nõ amplius epiſcopaturum eis. Salutatio ſcripta mea manu: mea dico non nota rii. ſed mea Pauli. Pręmittit quiddam ſalutationi. Eſtote memores vinculorũ meorum, vt vel mihi miniſtretis in vinculis. Vel vt exẽplo meo ꝑ Chriſto patiamini. Salutatio hæc eſt. Gratia domini noſtri Ieſu Chriſti vobiſcum. Amen.

¶ Incipit argumentum in epiſtolam primam ad Theſſalonicenſes.

Theſſalonicẽſes ſunt Macedones. Hi in Chriſto Ieſu accepto verbo veritatis perſtiterunt in fide, etiam in perſecutione ciuiũ ſuorum. Præterea nec receperunt falſos apoſtolos, nec ea quæ a falſis apoſtolis dicebantur. Hos collaudat apoſtolus, ſcribens eis ab Athenis per Tichicum diaconẽ, & Oneſimum accolitum.

Prologus beati Brunonis in eandem.

Theſſalonicẽſes ſunt ĩ Macedonia: hi audito verbo fidei a Paulo, crediderũt: accepta multa gratia in ipſo exordio fidei. Sed Paulo reuerſo ab eis: quidam (ſicut ab eo acceperant) imitatores Pauli perſtiterũt in bono: quidam autem eorum paulatim corrupti ſunt: labentes in foueam fornicationis. Cœperunt etiam eſſe ocioſi laborare nolentes: & curioſi rumores vrbis multo ſtudio perquirentes. Errantes etiã dubitando de reſurrectione mortuorum futura: quare etiam ſe ſupra modum affligebant in morte amicorum: putantes eos non amplius reſurrecturos. Cum autem duę partes eorum eſſent: altera directo itinere Pauli incedens: alterã (ſicut dictum eſt) a via veritatis aberrãs: Paulus ab Athenis Timotheum ad eos direxit; quo reuerſo vbi Paulus quorundã fidem, aliorum errorem per Timotheum certus cognouit: ſcribit illis hanc epiſtolam: in qua vtrãq; partem eorũ perfectos ſcilicet & errãtes habet materiam: bonos de perfectione fidei collaudando, & ad incrementum bonorum quæ cœperunt adhortando: Errantes a curioſitate, ocio, fornicatione, & a dubitatione habita de futura reſurrectione cõgruis rationibus retrahẽdo: in qua re aperta ſatis eſt eius intentio, ſcilicet vt boni de incremẽto laborent: alii dimiſſo errore, bonorũ perfectioni fide & opere ſe conforment.

PAulꝰ & Sylուanꝰ & Timotheus eccleſiæ Theſſalonicenſium in deo patre noſtro & domino Ieſu Chriſto, gratia vobis & pax. Gratias agimus deo ſemper pro omnibus vobis, memoriam veſtri facientes in orationibus noſtris ſine intermiſſione: memores operis fidei veſtrę, & laboris, & charitatis, & ſuſtinétię ſpei domini noſtri Ieſu Chriſti: ante deum & patrem noſtrum. Scientes fratres dilecti a deo electionem veſtram: quia euangelium noſtrum non fuit ad vos in ſermone tantũ: ſed & in virtute & in ſpiritu ſancto, & in plenitudine multa: ſicut ſcitis quales fuerimus in vobis propter vos: & vos imitatores noſtri facti eſtis & domini: excipientes verbum in tribulatione multa cum gaudio ſpiritus ſancti ita vt facti ſitis forma omnibus credẽtibus in Macedonia & in Achaia. A vobis enim diffamatus eſt ſermo domini: non ſolum in Macedonia, & in Achaia: ſed in omnem locum fides veſtra quæ eſt ad deum, profecta eſt, ita vt non ſit nobis neceſſe quicq̃ loqui. Ipſi enim de nobis annunciant qualem introitũ habuerimus ad vos: & quomodo conuerſi eſtis ad deum a ſimulachris ſeruire deo viuo & vero: & expectare filium eius de cęlis quẽ ſuſcitauit ex mortuis Ieſum, qui eripuit nos ab ira ventura.

PAulus &c. Sicut moris eius eſt ſalutationẽ præmittit dicens: Paulus, & Syluanus, & Timotheus. Syluanũ ſecum in ſalutatione ponit: quia in cõuerſione eorum ſecum collaborauit: auctoritatem habens apud ipſos. Timotheum ideo, quia ex conſilio Timothei qui ab eis reuerſus fuerat hanc eis Paulus ſcribit epiſtolam. Ideo etiam Timotheum ponit: vt nouerint nihil eorũ quæ fiunt apud eos latere Paulum. Paulus & Syluanus & Timotheus ſcribunt eccleſię Theſſalonicenſium. Eccleſię dico exiſtenti in deo patre & domino Ieſu Chriſto, id eſt hoc q̃d eſt eccleſia, habet a deo patre & Ieſu Chriſto. Perſeueret itaq; in fide ipſiꝰ a quo iam nomen accepit electionis. Hoc inquã ſcribũt, gratia vobis & pax. In primis partẽ eorũ quæ fidei integritatẽ ſeruauerat alloquitur: fidem eorũ magnificans, & gratias illis in principio fidei conceſſas, vt per laudẽ apoſtoli animentur in melius, dicens: Audientes fructum fidei veſtræ agimus gratias deo, nec raro ſed ſemper, & pro omnibꝰ veſtris qui in eo q̃d vobis tradidi perſeueraſtis. Agimus gratias facientes memoriam. i. deum memorem veſtri in orationibus noſtris, habitis ſine intermiſſione: quia & iugis eſt oratio, & in nullo vos ꝑtermitto. Vnde gratias agat, ſubdit. Gratias agimus memores operis fidei veſtræ. Cum multa ſint opera fidei, hoc præcipuum † fides habet confiteri quod credit. Hi autem in conſpectu perſecutorum non formidabant Chriſtum confiteri. Memores etiam laboris veſtri. Hi enim pauperati ab infidelibus, laborabant vnde viuerent. Memores etiam charitatis veſtræ. Adeo enim proximos diligebant, vt illis ocioſis fructum laborum ſuorum communicarent. Memores etiam ſuſtinentiæ veſtræ. Multa enim patiebantur ab infidelibus. Suſtinẽtię dico ſpei, id eſt ſperatæ rei. Res enim quam ſperatis: tantam patientiam operatur in vobis. Spei dico domini noſtri Ieſu Chriſti. Ad Chriſtũ enim pertinet impletio huius ſpei habitę ante deũ & patrem noſtrum. Sic eñ cõfidenter ſperabãt, ac ſi iã deũ præ oculis haberent. ¶ Cõmẽdata fide & charitate eorũ, dicit magis miras gratias deũ contuliſſe illis in initio fidei

† principium.

ğ aliis eccleſiis. Et hæc dicit ad īcitatio-
nē eorū, faciētes memoriā veſtri in ora-
tionibus noſtris, ſcientes fratres dilecti a
deo electionē veſtrā .i. quos quia dilexit
elegit. Et iterū poſt electionē amplius di
lexit: ideo dilecti præpoſuit electioni: vt
oſtēderet bona eorū eſſe ex dilectiōe dei.
Scientes dico electionem veſtram: hác. ſ.
ꝙ euangelium noſtrum non fuit ad vos
tm̄modo in ſermone, vt ſcilicet ſola ver-
ba fierent in veſtra conuerſione: ſed fuit
in virtute miraculorū, & in ſpiritu ſan-
cto. In ipſa enim acceptiōe fidei multas
gratias habuiſtis: & ita in virtute & in
ſpū, vt ī multa plenitudíe & miraculorū
& gratiarum ſpiritualiū. Sic iſta ſcilicet
& virtutes miraculoꝝ, & gratias ſpiritꝰ
ſancti fuiſſe in vobis ſcimꝰ: ſicut vos ſci-
tis hoc viſibile de nobis quales. i. ğ vehe
mēter tribulati fuerimus ī vobis: & hoc
propter voſipſos lucrandos non propter
aliud cōmodum. Sic fuit ad vos euange-
liū noſtrū, & vos ſtatim facti eſtis noſtri
imitatores: & qa noſtri: ideo imitatores
dei quem glorioſum eſt imitari. Imita-
tores dico in multa tribulatione tolera-
ta, excipiētes. i. in excipiēdo verbū: vt pri
mū em̄ accepiſtis verbū fidei, ſtatim cū fi
de incepiſtis pati. Tribulatiōe dico acce
pta nō inuita, ſed cū gaudio ſpūs ſancti:
quia affluentia gratiarū quæ erat in vo-
bis, faciebat vos gaudere in tribulationi
bus. Fuiſtis noſtri imitatores: ita vt facti
ſitis forma patiētię oībus credentibꝰ in
Macedonia & in Achaia: qui prius vobis
crediderūt. Videntes em̄ vos præcedere
illos ad coronā, laudabāt fidei veſtrę ve-
locitatē, accuſando ſuá tarditatem. Illis
vtiq; facti eſtis forma: ſermo em̄ dñi dif-
famatus eſt a vobis. i. notificatꝰ exemplo
veſtro, nō ſolū in Macedonia & Achaia,
ſed etiā ī oī loco adiacēte illis. Nec ſolū
ſermo dñi, ſed etiā fides veſtra plurimū
ꝑfecta eſt, quę fides eſt ad deū. i. gl'ia mū-
di ſpreta, deū ſolū deſiderat. Ita eſt ꝑfe-
cta vt nō ſit nobis neceſſe loqui qcq̄ de ī
troitu nſo ad vos, vel de cōuerſione ve-
ſtra: ideo nō eſt neceſſe quicq̄ loqui: quia
ipſi eidē annūciant de vobis. i. ad gloriā
veſtrę fidei: qualē. i. ğ difficilē introitum
habuerimꝰ ad vos. Multa em̄ paſſi ſumꝰ
inueniēdo & apud vos: ꝑpter quæ tñ nō
ſpreuiſtis verbū ex me. Annūciāt etiā de
vobis. i. ğ perfecte conuerſi eſtis ad deū a
ſimulacris. In quibus ſimulatio tm̄, nulla
veritas. Cōuerſi dico nō tm̄ credere, ſed
etiam ſeruire deo viuo. i. æterno qui vi-
tā æternitatis daturus eſt vobis. Deo vi
uo & vero. i. in quo veritas: ſicut in ido-
lo ſimulatio. Nec quoquomodo ſeruire,
ſed etiā conuerſi eſtis expectare filiū eius
venturū de cælis ad iudicium. Adeo em̄
bene agendo ſecuri ſunt vt gaudeāt oc-
currere iudici nō formidantes pœnam,
ſed de pręmio ſecuri. Quē filiū deus ſuſ
citauit ex mortuis, factum nobis Ieſum
. i. ſaluatorem: cuius ſuſcitatio noſtram
operatur reſurrectionem: qui filius eri-
puit nos ab ira. i. ab vltiōe vētura ípiis.
Eripuit vtiq; in baptiſmo dimittēs pctā.

Cap. II.

NAm ipſi ſcitis fratres
introitum noſtrum ad
vos: quia non inanis
fuit: ſed āte paſſi mul-
ta, & contumeliis affe
cti ſicut ſcitis in Philippis: fidutiam
habuimus in deo noſtro loqui ad vos
euangelium dei in multa ſollicitudi-
ne. Exhortatio enim noſtra nō de er-
rore, neq; de immunditia, neq; in do-
lo: ſed ſicut ꝓbati ſumus a deo vt cre
deret̄ nobis euangeliū ita loquimur.
Non quaſi hoībus placentes, ſed deo
qui probat corda noſtra. Neq; enim
aliqñ fuimus in ſermone adulationis
ſicut ſcitis. Neq; in occaſione auari-
tię, deus teſtis eſt. Nec quærentes ab
hominibus gloriā. Neq; a vobis, neq;
ab aliis cū poſſemꝰ vobis oneri eſſe
vt Chriſti apoſtoli. Sed facti ſumus
paruuli in medio veſtrum, tanq̄ ſi nu
trix foueat filios ſuos. Ita deſideran-
tes vos cupide, volebamꝰ tradere vo
bis: non ſolum euangeliū dei, ſed etiā
animas noſtras: quoniā chariſſimi no
bis facti eſtis. Memores em̄ eſtis fra- xci. di. c. l.
tres laboris noſtri & fatigationis, no
cte & die operantes, ne quem veſtrum

grauaremus,prædicauim9 vobis euã
gelium dei.Vos teſtes eſtis & deus,q̃
ſancte & iuſte & ſine querela vobis
qui crediditis affuimus : ſicut ſcitis
qualiter vnũquęq; veſtrum tanq̃ pa
ter filios ſuos deprecantes vos & cõ-
ſolantes, teſtificati ſumus vt ambula
retis digne deo qui vocauit vos i ſuũ
regnum & gloriam.Ideo & nos gra-
tias agimus deo ſine itermiſſiõe:qm̃
cũ accepiſſetis a nobis verbum audi-
tus dei:accepiſtis illud non vt verbũ
hominum,ſed ſicut eſt vere,verbũ dei
† Al'. habet in ipſum. qui operat' in vobis qui crediditis †.
Vos em̃ imitatores facti eſtis fratres
eccleſiarum dei quę ſunt in Iudæa in
Chriſto Ieſu,quia eadem paſſi eſtis &
vos a contribulibus veſtris, ſicut &
ipſi a Iudæis,qui & dominum occide
runt Ieſum & prophetas,& nos per-
ſecuti ſunt, & deo non placent: & o-
mnibus hominib9 aduerſantur,pro-
hibentes non gentibus loqui vt ſalui
fiãt,vt impleãt pctã ſua ſemp. Perue-
nit em̃ ira dei ſup illos vſq; in finem.
Nos autẽ fratres deſolati a vobis ad
tempus ore,aſpectu nõ corde:abũdã-
tius feſtinauimus faciem veſtram vi-
dere cum multo deſiderio,qm̃ volui-
mus venire ad vos.Ego quidem Pau-
lus & ſemel & iterum:ſed impediuit
nos Satanas. Quę eſt em̃ noſtra ſpes
aut gaudiũ,aut corona glorię?Non-
ne vos ante dñm noſtrũ Ieſum Chri-
ſtum eſtis in aduentu eius?Vos enim
eſtis gloria noſtra & gaudium.

DIcendo ſuperius qualem introitũ
& quales fratres bis ſignificaue-
rat vobis difficultatem introit9
fui:quam quia exſecutus non fuerat mo
do ſatis callide inſerit,dicens:Nõ opor-
tet me dicere qualem introitum habui-
mus ad vos:nam voſipſi fratres ſatis ſci
tis introitũ noſtrũ ad vos:quia.i. q͏̃ non
fuit inanis.i.inutilis.Inanis eſſet ſi p re-
bus mundi pateretur,vel ſi pati refuge-
ret.Vel ſi in eis fructũ fidei non faceret.
Nõ fuit inanis:ſed ante.i.ĩ veniẽdo paſſi
ſumus ĩ Philippis acerbitatẽ tribulatio-
nis:& etiã affecti cõtumeliis.i.afflicti op
probrioſis verbis. Paſſi & affecti dico ſi-
cut voſipſi ſcitis. Nos inquã ita paſſi &
affecti fuimus apud vos in multa ſollici
tudine.i. curioſi de domeſticis rebus. In
multa em̃ pœnuria eramus,& curioſi ne
vos videntes contemptum noſtrum cõ
tẽneretis in nobis verbũ dei. Et licet in
tanta ſollicitudine eſſemus, tñ habuim9
fidutiã loqui ad vos euãgeliũ dei.Habui
mus dico in dño nřo:prę nimia em̃ diffi
cultate vis humana in nobis deficiẽs cõ
pellebat nos deũ cõſulere. Ideo fidutiam
habuim9:qa exhortatio nřa facta ad vos
nõ erat de errore.i.de ſuaſiõe erroris vt
docerẽ vos errare in fide:neq; de imũdi-
tia ſicut illi Nicolaitę:qui ſuadẽt mulie-
res oĩbus eſſe cõmunes.Neq; exhortatio
noſtra eſt in dolo.i.in deceptione. Poſſet
em̃ eſſe neq; de errore,neq; de imũditia:
& tñ in dolo,ſi intẽderet accipere ab eis.
Nõ fuit ĩ dolo:ſed ſicut pbati.i.pbabili-
ter ſumus inſpecti a deo,vt ab illo crede
ret nobis euãgeliũ.Sicut pbati ſum9:ita
loqmur.i.nõ min9 in nobis de9 ĩuenit q̃
ſe inuẽturũ puidit. Loqmur dico non ſo
lũ nõ placẽtes:ſed nec etiã facti quaſi pla
cẽtes hoĩb9,ſed q̃rẽtes placere deo q pro
bat corda nřa.i.cui etiã aperta eſt nřa vo
lũtas. Vere nõ quaſi placẽtes hoĩb9,neq;
em̃ aliqñ fuimus in ſermone adulationis
ſicut vos ſcitis:& vos in teſtes appello.
Neq; fuim9 ĩ ſermone auaritię. Nec etiã
in occaſiõe vt ſaltem ſuſpicari poſſet de
nobis:& deus inde teſtis eſt. Et non fui-
mus quærentes gloriam ab hoĩbus:quia
neq; a vobis,neq; ab aliis. Nõ fuimus in
occaſione auaritię cum.i.q̃uis poſſimus
vobis eſſe oneri,accipiẽdo tpalia a vobis
vt apoſtoli Chriſti. Nõ quęrẽtes gloriã:
ſed facti ſumus paruuli ĩ medio.i.humi-
les in cõmunitate veſtrũ.Nullus em̃ fuit
cui nõ cõdeſcenderim.Paruuli dico tãq̃
nutrix cõdeſcẽdẽs paruulo: & m̃lta ſuſti
nẽs ab illo. Nec nutrix conducta precio:
ſed ſi foueat proprios filios quib9 ex di-
lectione ſola paruula fit:nil ibi quęrẽs p-
ter filios.Tãq̃ nutrix filios ita deſiderã-

tes vos nõ res veſtras cupide:volebamus
tradere vobis nõ ſolum euãgeliũ dei,ſed
etiã ſi oporteret aĩas veſtras. Ideo quo-
niã facti eſtis nobis chariſſimi. Facti ſu-
mus vtiq̧ paruuli tanq̃ nutrix. Vos eñ
fratres memores eſtis laboris noſtri & fa
tigationis:poſſet enim laborare non vſq̧
ad fatigationẽ, ſed plęrũq̧ adeo labora-
bat vt magis defeſſus deſiſteret q̃ volun
tariꝰ. Bene dico laboris & fatigationis.
Nos eñ prædicauimꝰ in vobis euãgeliũ
dei:operãtes nocte ac die quãrũ diei reſi
duũ erat a prædicatiõe & oratione.Ideo
ſic operantes ne quẽ veſtrũ grauaremus:
& ꝙ ita fecerim vos eſtis teſtes,& deus:
q̃ ſancte in me:& q̃ iuſte ad proximũ. Et
ſine querela.i. innocenter ſine omni ma-
lo fuimus vobis qui crediditis. Q̃ ſan-
cte & iuſte fuimus vobis ſic notum ha-
betis ſicut ſcitis hoc qualiter teſtificati
ſumꝰ:vnũquẽq̧ veſtrũ deprecãtes vos &
cõſolãtes tribulatos tãq̃ pater cõſolaret̃
filios ſuos.Teſtificati ſumꝰ vt ambulare
tis digne deo.i. vt eſſetis digni hr̃e deũ.
Vel vt dignũ ſit deũ habitare in vobis:
qui deus vocauit vos in ſuum regnum
.i.ad hoc vt modo regnaret ĩ vobis, qui
prius eratis regnum diaboli:& in haben
dam gloriã in futuro. Et quia in regnũ
dei vocati eſtis:ideo nos gratias agimus
deo ſine intermiſſione:quoniã cum a no
bis accepiſſetis verbum auditus.i.ex ſo-
lo auditu exciperetis verbum dei:acce-
piſtis illud nõ vt verbum hominum:ſed
ſicut verbũ dei quod verũ eſt : qui deus
operatur in vobis quotidie qui credidi-
ſtis.Et vere operat̃ in vobis. Nã vos fra-
tres facti eſtis imitatores eccleſiarũ dei
q̃ ſunt in Iudęa:q̃ ſunt dico ĩ Chriſto Ie-
ſu. Imitatores ĩ hoc:qa paſſi eſtis eadem
& vos a cõtribulibus veſtris,ſicut & ipſi
paſſi ſunt a Iudæis:qui Iudæi nõ mirum
ſi perſequũtur eos:qa occiderũt dñm Ie-
ſum & prophetas. Nos etiam perſecuti
ſunt,in quo vtiq̧ nõ placẽt deo:licet per
ſequendo nos,arbitrentur obſequium ſe
pręſtare deo.Qui etiam Iudęi aduerſant̃
omnibus hoĩbus.i. vtilitati oĩm homi-
nũ. Prohibẽtes nos loqui gẽtibus vt ſal-
uę fiant. Prohibẽtes ideo vt ſemper im-
pleãt peccata ſua donec iuſte & ſufficiẽ-
ter ꝓbati ſint:& impii ad cumulũ dãna-
tionis veniũt. Ideo ſic ꝓhibẽt:qa ira.i.ex
cęcatio dei venit ſup illos vſq̧ in finẽ,qñ
deus auferet velamen de cordibus eorũ:
& tũc reliquię ſaluę fiẽt.Vel vſq̧ ad finẽ
.i.ad mortem quãdo tradẽtur perpetuo
igni. Et quia vos eadem paſſi eſtis:ideo
fratres nos deſolati a vobis, cauſa enim
deſolationis noſtræ veniebat a nobis:nõ
quia plangeremus caſum, ſed qa timeba
mus. Deſolati dico ad tempus.i. ex quo
Timotheum ad vos miſimus, donec per
eundẽ conſtantiam veſtram audiuimus.
Vbi ait ad tẽpus,innuit eos nõ peccaſſe.
Deſolati dico remoto ore.i. ſermone no
ſtro a vobis:& aſpectu remoto:nõ tñ re-
moto corde abundãtiꝰ q̃ prius feſtinaui
mus videre faciem veſtram cũ multo de
ſiderio. Bñ dico cũ deſiderio,qm̃ volui-
mus venire ad vos:& in ipſo itinere iam
eramus.Ego quidẽ Paulus quicquid alii
formidarent:& ſemel, & iterũ venire vo
lui:ſed Satanas impediuit nos. Satanas
ideo,vt remota conſolatione magiſtri:fa
cilius vos peruertere poſſet. Deus ideo
hoc conſenſit,vt vos de temptatione ſu
perata glorioſiores haberet : ideo Sata-
nas impediuit:quia vos eſtis ſpes noſtra
& cętera. Vel ita. Ideo venire voluimꝰ:
quia quæ eſt noſtra ſpes habenda in futu
ro:aut quod eſt gaudium tũc iterũ mihi
paratum:aut corona glorię.i. gaudiũ il-
lud nõ erit mediocre:ſed corona gloriæ
.i.corona glorioſa. Dico ꝙ eſt gaudiũ &
corona mea.Sed nõne vos eſtis ꝑ purita-
tẽ vitæ poſiti nũc ante dñm nr̃m Ieſum?
Eſtis dico corona ꝑparata mihi in aduẽ-
tu eius.Vere tunc eritis gaudiũ mihi &
corona:qa etiã iã vbi carne preſſus minꝰ
intelligo:eſtis vos gloria nr̃a & gaudiũ.

Cap.III.

PRopter quod nõ ſuſti-
nẽtes amplius placuit
nobis remanere Athe-
nis ſolis: † & miſimus † Al'. ſolos.
Timotheum fratrẽ no
ſtrum & miniſtrum dei in euangeliũ
Chriſti,ad confirmãdos vos,& exhor
tandos ꝓ fide veſtra, vt nemo mouea
tur in tribulationibus iſtis. Ipſi enim
ſcitis ꝙ in hoc poſiti ſumus. Nam &

cũ apud vos eſſemus, prædicebamus
vobis paſſuros nos tribulationes: ſi-
cut & factum eſt, & ſcitis. Propterea
& ego amplius non ſuſtinens miſi ad
cognoſcendam fidem veſtram: ne for
te tẽptauerit vos is qui tẽptat, & ina-
nis fiat labor noſter. Nunc autem ve
niẽte Timotheo ad nos a vobis, & an
nunciante nobis fidem & charitatem
veſtram: & quia memoriam noſtri ha
betis bonam: ſemper deſiderãtes nos
videre ſicut nos quoq; vos: ideo con-
ſolati ſumus fratres in vobis in omni
neceſſitate & tribulatione noſtra per
fidẽ veſtrã: qm̃ nũc viuimus ſi vos ſta
tis in dño. Quã em̃ gratiarũ actionẽ
poſſim9 deo retribuere pro vobis, in
omni gaudio quo gaudem9 propter
vos ante dñm deum noſtrũ: nocte ac
die abundãtius orantes, vt videamus
faciem veſtrã, & compleamus ea quę
deſunt fidei veſtræ. Ipſe autem deus
& pater noſter, & domin9 Ieſus Chri
† Al'. nõ habet Chriſt9 — ſtus † dirigat viam noſtram ad vos.
Vos autẽ dñs multiplicet: & abũda-
re faciat charitatem veſtram in inui-
cem & in omnes: quẽadmodũ & nos
in vobis ad confirmanda corda ve-
ſtra ſine querela i ſanctitate ante deũ
& patrem noſtrum in aduentu domi-
ni noſtri Ieſu Chriſti cũ omnibus ſan
ctis eius. Amen.

PRopter quod quia eadem paſſi
eſtis: & qa nos deſolati ſum9 a vo
bis: & quia vos eſtis gaudium, &
corona noſtra: propter hoc non ſuſtinen
tes amplius: ſuſtinentes ideo ait: quia do
nec per Timotheum conſolatus eos eſt:
& per eundem quomodo in fide ſtarent
accepit: quaſi graue pondus timens ca-
ſum eorum ſuſtinuit. Nõ ſuſtinentes am
plius placuit nobis: mihi & Syluano, re-
manere Athenis ſolis. i. ita vt ſoli eſſem9
a ſolatio Timothei qui neceſſarius erat
nobis. Hic ſignificat ab Athenis hanc ſe
Paulus ab Athe- — direxiſſe epiſtolam. Remãſimus Athenis

& miſimus Timotheũ fratrem noſtrũ & — nis miſit epiſtolam ad Theſſalonicẽſes.
miniſtrum dei in euangeliũ Chriſti. Cõ-
mendo eũ vobis: ipſum audite. Miſimus
inquã ad confirmãdos vos vt in melius
proficeretis. Cõfirmãdos & exhortãdos
dico pro fide veſtra cuſtodiẽda: ne erret
vel deficiat. Confirmandos dico vt ne-
mo veſtrum moueatur in tribulationib9
iſtis quas & vos patimini & nos patimur
Vbi ait. Nemo moueat: innuit eos non-
dum motos: & ſe nolle ſaltem vnum a fi
de moueri. Nec debetis moueri: ipſi em̃
bene ſcitis ꝙ nos & vos poſiti ſumus in
hoc vt aduerſa patiamur. Scitis vtiq;.
Nam cum apud vos eſſemus: prędiceba-
mus vobis nos eſſe paſſuros tribulatio-
nes: ſicut vtiq; pro dicto meo factum eſt:
& vos bene ſcitis eſſe factum. Propterea
.i. quia paſſus ſum tribulationes, ne tri-
bulatio magiſtri cauſa eſſet defectus ve-
ſtri: ego nõ amplius ſuſtinens miſi ad co
gnoſcendum fidem veſtram: vt per lega-
tũ fidem veſtrã cognoſcerem. Miſi ideo
ne forte temptauerit vos is qui temptat
.i. cuius officium eſt tẽptare: & ne ſic la-
bor noſter fiat inanis vobis ſuccumben-
tibus tẽptationi. Olim miſi, nũc autẽ Ti
motheo a vobis veniẽte ad nos: & eo an
nũciãte nobis fidẽ quã firmiter tenetis:
& charitatem veſtrã qua oẽs nos dilige-
re ꝓbatis: annũciãte etiã qa .i. ꝙ habetis
memoriã noſtri bonã, ſicut debetis: deſi-
derãtes ſemp videre nos: ſicut nos quoq;
deſideramus videre vos. Illo hoc annun
ciante conſolati ſumus fratres in vobis.
Ideo. i. pro eo ꝙ ſic annunciante de vobis
& nõ ꝓpter aliud. Poſſet em̃ hoc ipſi an-
nũciari, & pro alio conſolari. Conſolati
ſumus in vobis per fidem. i. propter fidẽ
veſtram firmiter ſtantem. Vel per fidem
veſtram iuro me conſolatum eſſe, quã di
ligens non ꝑierarem. Conſolati dico in
om̃i neceſſitate. i. pœnuria: & in om̃i tri-
bulatione noſtra quã a perſecutorib9 pa
tior: qa nec etiã afflictio mea poteſt gau
diũ ꝑturbare qđ habeo de veſtra firmita
te. Ideo dico nos cõſolatos: qm̃ nunc etiã
in tribulatione & pœnuria viuimus. i. in
gaudio nos viuere credim9: ſi vos ſtatis
in dño, qđ vtiq; verũ eſt qa ſtatis. Illud ſi
approbatiuũ eſt. Merito ideo viuim9: qa
quã actionẽ gratiarũ poſſumus retribue

re deo pro vobis:in fide & charitate ma
nẽtibus. Poſſumus dico nos poſiti ĩ om̃i
gaudio quo gaudemus ꝓpter vos,exiſtẽ-
tes ante deum noſtrũ.Vel gaudemus an
te deum noſtrum propter vos:placet em̃
in cõſpectu dei: ꝙ oblitꝰ meę tribulatio-
nis,congaudeo bonis veſtris.Retribuere
ideo dicit,quia bona quę deus tribuit ec
cleſiis Pauli: Paulus annumerat collata
eſſe ſibi.Gaudemus nõ ſolũ gr̃as agẽtes:
ſed etiã orãtes nocte & die abũdãtius q̃
prius nõdum audita ꝑfectiõe vr̃a:orãtes
hoc vt videamus faciẽ veſtrã:& ꝑſentes
ea cõpleamꝰ in vobis q̃ adhuc deſunt fi-
dei veſtrę.Paulus cũ primũ tradidit illis
fidem,qa adhuc ſimplices erant nõ ſuffi
cientes capere myſteria dei:ſm̃ ea q̃ fidei
neceſſaria erant eos initiauit:ſed qa mo
do ꝑfecti ſunt:ſi modo eſſet apud eos ape
riret ſcripturas & myſteria dei:quę ſicut
prius ſuꝑflua eſſent eorũ ſimplicitati,ſic
modo deerant eorũ perfectioni.Oramus
videre faciẽ veſtrã:ipſe autẽ deꝰ & pater
noſter, & dñs Chriſtꝰ dirigat viã noſtrã
.i.faciat directũ iter noſtrũ ad vos. Siue
autem veniã ſiue non veniam dñs ſemp
multiplicet vos ſcđm augmẽtũ mẽbrorũ:
& faciat abũdare charitatẽ veſtrã ĩ inui-
cem:ꝙ oẽs viciſſim diligatis vos in eccle
ſia:& in oẽs.i.etiam ad infideles tranſeat
charitas veſtra.Faciat abundare quẽad-
modũ & nos abundamꝰ charitate in vo-
bis. Abundare dico:ad cõfirmãda corda
veſtra:vt volũtas veſtra in oĩ bono ſit cõ
firmata.Confirmanda dico ſine querela,
vt nulla ſit ibi iniuſtitia. Et confirman-
da in ſanctitate:vt in bonis ſanciti ſitis
& cõfirmati.Sanctitate dico habita ante
deum & patrem noſtrum.i.in beneplaci-
to dei patris.Corda dico ſic confirmãda
in aduẽtu.i.in cõſideratiõe aduẽtus dñi
nr̃i Ieſu Chriſti.Qui em̃ bñ ſemp memor
erit aduẽtus Chriſti ad iudiciũ:timebit
peccãdo ꝓuocare eũ.Vel ita.Cõfirmãda
in aduẽtu .i. vſq; in aduẽtũ dñi nr̃i Ieſu
Chriſti. Chriſti dico vẽturi cũ oĩbꝰ ſctĩs
ſuis:q cũ eo iudicaturi ſũt mũdũ.Vel cõ
firmãda cũ oĩbꝰ ſctĩs eiꝰ: vt ſic cõfirmet
& vos quẽadmodũ cõfirmauit ſctõs ſuos
Amen.i. ita fiat vt vos ſic cõfirmemini.

Cap.IIII.

DE cętero ergo fratres
rogamus vos & obſe
cramus in domino Ie-
ſu,vt quẽadmodũ ac-
cepiſtis a nobis quo-
mõ oporteat vos am-
bulare & placere deo:ſic & ambule-
tis,vt abũdetis magis.Scitis em̃ quæ
pręcepta dederim vobis per dñm Ie-
ſum.Hęc eſt em̃ volũtas dei ſanctifi- Roma.xii.
catio veſtra, vt abſtineatis vos a for- Ephe.v. xxii. q. iiii.
nicatione,vt ſciat vnuſquiſq; veſtrum vnuſqſq;.
vas ſuũ poſſidere in ſanctificatione &
honore:nõ in paſſione deſiderii ſicut
& gẽtes quę ignorãt deũ.Et ne qs ſu
pergrediatur, neq; circũueniat in ne-
gocio fratrem ſuũ:qm̃ vindex eſt dñs
de his oĩbus: ſicut ꝑdiximus vobis &
teſtificati ſumꝰ.Non em̃ vocauit nos
deus in imũditiã,ſed in ſanctificatio-
nẽ.Itaq; q hęc ſpernit nõ hoiem ſper-
nit,ſed deũ:q etiã dedit ſpm̃ ſuũ ſctm̃
in nobis.De charitate aũt fraternita-
tis non neceſſe habuimꝰ ſcribere vo-
bis.Ipſi em̃ vos a deo didiciſtis,vt di- Io.xv.
ligatis inuicem.Etem̃ illud facitis in i.Io.iiii.
om̃es fratres,in vniuerſa Macedonia.
Rogamꝰ autem vos fratres vt abun
detis magis,& operam detis vt quie-
ti ſitis,& veſtrum negocium agatis:
& operemini manibus veſtris ſicut
præcepimus vobis:& vt honeſte am-
buletis ad eos qui foris ſunt:& nul
lius aliquid deſideretis.Nolumus au
tem vos ignorare fratres de dormien
tibꝰ,vt non contriſtemini ſicut & cæ
teri qui ſpem nõ habent. Si enim cre
dimꝰ ꝙ Ieſus mortuus eſt & reſurre
xit:ita & deꝰ eos qui dormierunt per
Ieſum adducet cũ eo. Hoc em̃ vobis
dicimus in verbo dñi:qa nos qui vi-
uimꝰ q reſidui ſumus, in aduẽtu dñi
nõ pręueniemus eos qui dormierũt.
Qm̃ ipſe dñs in iuſſu & in voce ar-

changeli,& in tuba dei deſcendet de cęlo,& mortui qui in Chriſto ſuntr,e ſurgent primi. Deinde nos qui viuimus,qui reliquimur ſimul rapiemur cum illis in nubibus obuiam Chriſto † in aera:& ſic ſemper cum domino erimus.Itaq; conſolamini inuicem in verbis iſtis.

† Al'.domino.

AVcuſq; partẽ perfectorũ collaudauit:& ad incremẽtũ pfectionis adhortatus eſt.Nunc incipit inſtruere partẽ illã quę videbaẽ corrumpi fornicatiõe,curioſitate,ocio,& de reſurrectione dubitãdo dicẽs. Vos pfectos ſic laudo:& ad incremẽtũ inuito.De cętero ergo fratres.i.ad alterã partẽ agẽs:rogamus vos quaſi rẽ debitã:& obſecramus mitius agẽtes dũ precamur qđ imperare licet.Obſecram⁹ inquã in dño Ieſu,ſi de illo gaudere vultis:vt quẽadmodũ accepiſtis a nobis quõ oporteat vos ambulare & placere deo. Ambulare dicit in his quę ex dilectiõe ſine quib⁹ homo nequit ſaluari. Placere in his q̃ ex dilectione homo ſupaddit:vt ſeruare virginitatẽ,nihil poſſidere in mũdo:quę ſi nõ faceret, poſſet tamen ſaluari.Oporteat ambulare ſicut credo ꝙ ambulatis: licet ſic vos admoneam. Rogamus & obſecramus vt abũdetis magis ambulando & placendo admoniti a me q̃ prius.Et debetis abundare:ſcitis enim quę.i. q̃ digna pręcepta dederim vobis per dominũ Ieſum ſic inſtituentem mihi. Digna vtiq; pręcepta dedi vobis.Nam hæc eſt volũtas dei veſtra ſanctificatio.i. vt vos ſanctificati ſitis remoto omni vitio a vobis. Hæc eſt inquã veſtra ſanctificatio:vt vos abſtineatis a fornicatione:ne corrũpatis vxorem proximi.Et vt ſciat vnuſquiſq; veſtrũ poſſidere ſuum vas.i.ſuũ corpus.Sicut em̃ miles in tabernaculo:ſic ſpirit⁹ in corpore militare debet deo,manibus miniſtrando pauperibus,pedibus viſitando infirmos,& ſimilia in cęteris mẽbris. Poſſidere ideo dicit:qa corpus ita debet domari a ſpiritu vt poſſideatur quaſi ſeruus rationis:portans quodcũq; onus imponitur ſibi.Poſſidere dico in ſanctificatione:vt fiat ſanctũ in habitatione virtutũ:& poſſidere in honore vt non inclinetur ad actum turpitudinis & nõ in deſiderio:vt ſaltem deſideret turpẽm actum nedum operet.Deſiderio dico qđ eſt eſſe in paſſione.Grauis enim paſſio eſt animi viuere in deſiderio carnis.Viuere ĩ paſſione deſiderii ſicut falſi chriſtiani,& gẽtes quę ignorant deũ faciũt. Abſtinete a fornicatione,& ab adulterio.Qđ ſic ait. Neq̃s ſupgrediat fratrẽ ſuũ in vllo priuato negocio cũ vxore eius habito,neq; circũueniat ĩ eodẽ. Supgredi eſſet,ſi violẽter raperet alteri⁹ vxorẽ. Circũuenire ſi ſeductione precii vel precis ſubuerteret vxorem pximi cõſentire ſibi.Hãc ſententiã nõ ſatis aperte innuunt verba libri:ſed priora & ſequentia hãc velle videntur.Vel illa priora mutãtur. Abſtinete a fornicatione cum meretricib⁹:vt ſciat vnuſq́ſq; veſtrũ poſſidere ſuũ vas.i. ſuã vxorẽ quę corpus eſt viri in ſanctificatiõe.i.in mũditia, & in honore. Nõ in turpitudine,& nõ in paſſiõe deſiderii.i. ne nimis carnaliter afficiat circa vxorẽ: ſicut gẽtes faciũt quę deũ ignorãt.Illud qđ ſequit nõ mutat:ideo nemo circũueniat fratrem & cętera:qm̃ dñs vindex eſt de his oĩbus:tã de fornicatione q̃ de adulterio: ſicut prędiximus vobis cũ eſſemus apud vos:& teſtificati ſumus teſtimoniis ſcripturarũ.Vere dñs vindex eſt de his:nã deus nõ vocauit nos ĩ ĩmunditiã operandã,ſed in ſanctificationẽ habẽdã:& qa nõ in ĩmũditiã ſed vocauit nos deus in ſanctificationẽ:itaq; qui ſpernit hoc cauere.ſ. a fornicatiõe & adulterio: non ſpernit hominem,ſed deũ qui vocat in ſanctificationẽ: ſpnit etiã hoſpitẽ ſuũ ſpiritũ ſcm̃. Qđ ſic ait. Qui deus dedit ſpiritũ ſuũ ſanctũ in vobis:quẽ ſi deum ſpernitis,cũ deo ſpretũ perditis. De fornicatiõe & adulterio ſic vos inſtruimus: ſed de charitate fraternitatis non habemus neceſſe ſcribere vobis:qa voſipſi dicitis a deo vel interius inſpirante,vel in euãgelio hoc docẽte vt diligatis inuicẽ,vbi ait. Hoc eſt pceptũ meũ &c. Ideo iterũ nõ eſt neceſſe ſcribere vobis:qa vos facitis illud pręceptũ dilectiõis ĩ oẽs fratres exiſtẽtes ĩ vniuerſa Macedonia.Sed licet non ſit neceſſe ideo ſcribere vobis: tñ rogam⁹ vos oẽs fratres vt magis ſoli-

Supgredi.

Circũueni re.

to abundetis in charitate,& detis operā
vt ſitis qeti: nō ita p vrbē curioſi rumo-
rib⁹ ingrēdis:& vt ſitis quieti,agatis ve-
Curioſitas reprobatur. ſtrū negociū ne (cōtēptis ꝓpriis) aliena
negocia curetis. In his verbis vitiū cu-
rioſitatis īterdicit. Et vt ſitis quieti ope
ramini manib⁹ veſtris vnde vobis habea
tis,ne ocioſi alienos labores illicite con-
ſumatis. Hic ocioſitatē ꝓhibuit.Opera-
mini dico ſicut pñtes pręcepimus vobis.
Opamini qa pręcepimus vobis:& vt ho-
neſte ambuletis ad eos q foris ſunt.i.i cō
ſpectu infideliū:ne habeāt in quo poſſint
detrahere vobis. Ideo etiā operamini:vt
nullius aliqd deſideretis.i.vt habētes de
ꝓprio labore res alteri⁹ nō cōcupiſcatis:
qd egeſtas veniēs ex ocio deſiderare cō-
Ociū generat egeſtatem. pellit.¶Nunc dubietatē quā de reſurre-
ctiōe habebāt cōgruis rōnib⁹abſoluit di
cēs.De charitate non eſt neceſſe ſcribere
vobis:ſed de dormiētibus nolumus vos
ignorare fratres.Dormiētes vocat mor-
tuos:vt oſtēdat tā facile deū reſuſcitare
mortuos q̄ facile eſt dormiētē ſuſcitari
e ſomno. Ideo nolumus vos ignorare de
dormiētib⁹,vt nō cōtriſtemini īmodera
te ſup mortes ꝓpinquoꝝ ſicut gētiles &
etiam falſi chriſtiani,qui nō habēt ſpē re
ſurrectiōis futurę.Et de reſurrectiōe de-
ſperātes ſic cōtriſtari nō debetis:qa ſi cre
dim⁹ ꝙ Ieſus reſurrexit:& vt verā ei⁹ re
ſurrectionē ꝓbet,ꝓmittit.Ieſus vere mor
tuus eſt & reſurrexit:ſi hoc inquā credi-
mus:ita & credere debem⁹ ꝙ eos q viuē
do per Ieſum:dormierūt p Ieſum.i. vita
Reſurrectio optime probat. quoꝝ & mors in Ieſu fuit:eos inquā ad-
ducet de⁹ cū eo.i.cū Ieſu impaſſibiles,im
mortales ī glīa.Falſam quorūdā opinio-
nē q dicebāt corpa in die illo adhuc īte-
gra poſſe reſurgere,ea vero q̄ eſſent diſ-
ſoluta in cineres:nūq̄ reſurgere deſtruit
dicēs. Vere qui dormierūt adducent cū
Ieſu.Nā hoc dīcim⁹ vobis in verbo dñi.
De⁹ eñ hoc nobis reuelauit:qa.i. ꝙ nos
q viuimus in aduētu dñi: & q reſidui ſu
mus tot malis. Ponit ſe quaſi futurū in
die vltimo:ideo qa pſecutio aploꝝ & fi-
deliū ſub Antichriſto futuroꝝ ſiñ diffi-
cultate cōparabit.Vnde idē alibi.Nos ſu
mus in quos fines ſeculi deuenerūt.Nos
inquā q reſidui ſumus in aduētu dñi nō
pueniemus eos q dormierūt in reſurre-
ctione q ante nos dormierūt:vt Abrahā
& cęteros.In hoc verſu vtrūq; fecit & ve
ritatē reſurrectionis oīm approbauit:&
de quibus dubitabāt eorū reſurrectionē
prius futurā eſſe oſtēdit. ¶Hic tñ notan
dū ꝙ iuſtorū reſurrectionē ſolūmodo ap
probat.Vere nos reſidui nō pręueniem⁹
priores:qm̄ ipſe dñs Chriſt⁹ deſcēdet de
cęlo in iuſſu & cū imperio:q olim deſcen
dit in obœdiētia & humilitate:deſcēdet
etiā in voce archāgeli. Siue hic archāge
lus ſignificet Chriſtū ꝓpria voce inſona
turū:ſiue aliū angelū determīatū:nō ha-
bemus qs illā vocē daturus ſit ad quā re
ſurgēt mortui. In voce archangeli & in
tuba dei:vox eñ illa erit quaſi tuba quę
ſuos excitat:aduerſarios terret : ſic vox
illa inuitabit ſanctos ad palmam:impios
deterrebit ad pœnam.Sic inquā Ieſus de
ſcendet:& tūc mortui qui iam diu ſunt
in Chriſto vt Abrahā & cæteri:ſurgent
primi. Et deinde poſt illos nos q viuim⁹
in tpe illo:& q relinqmur tot pſecutioni
bus Antichriſti: ſimul rapiemur cū illis
priorib⁹ in nubib⁹. Nubes eñ portabūt
nos obuiā dño in aera:vbi de oīb⁹ iudi-
cabit:& exinde erimus cū dño ſemp nos
electi. Erimus inquā ſic.i.cū corpibus re
ſumptis in īcorruptiōe.Ec qa ex his ver
bis approbata eſt vobis veritas reſurre-
ctionis.Itaq; cōſolamini inuicē in verbis
iſtis dei alter alterū dicentes.Vere reſur
gemus impaſſibiles:cū dño erimus &c.

Cap.V.

De temporibus autem
& momētis non indi-
getis vt ſcribam⁹ vo-
bis. Ipſi enim diligen
ter ſcitis:quia dies do
mini ſicut fur in nocte ita veniet. Cū ij.Pe.iij. Apoca.iij.
eñ dixerint pax & ſecuritas: tunc re-
pentinus eis ſuperueniet interitus ſi-
cut dolor in vtero habentis:& nō ef-
fugient. Vos autem fratres non eſtis
in tenebris vt vos dies illa tanq̄ fur
comprehendat. Omnes enim vos fi-
lii lucis eſtis,& filii diei.Non ſumus
noctis neq; tenebrarum. Igitur non
dormiamus ſicut & cæteri : ſed vigi-

Ephe.vi. lemus & ſobrii ſimus. Qui enim dormiūt, nocte dormiūt: & qui ebrii ſunt nocte ebrii ſunt. Nos autem qui diei ſumus, ſobrii ſimus, induti loricam fidei, & charitatis, & galeam ſpem ſalutis. Quoniā non poſuit nos deus in iram: ſed in acquiſitionem ſalutis per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui mortuus eſt pro nobis: vt ſiue vigilemus, ſiue dormiamus, ſimul cū illo viuamus. Propter quod conſolamini inuicem: & ędificate alterutrum, ſicut & facitis. Rogamus autē vos fratres vt noueritis eos qui laborant inter vos, & præſunt vobis in domino, & monēt vos, vt habeatis illos abundantius in charitate: & ꝓpter opus illorū pacem habete cū eis. Rogamus autē vos fratres, corripite inquietos, cōſolamini puſillanimes, ſuſcipite infirmos, patientes eſtote ad omnes. Videte ne quis malum pro malo alicui reddat: ſed ſemꝑ quod bonū eſt ſectamini in inuicem & in oēs. Semꝑ gaudete: ſine itermiſſione orate, in omnibus gratias agite. Hæc eſt em̄ voluntas dei in Chriſto Ieſu, in omnibus vobis. Spiritū nolite extinguere, ꝓphetias nolite ſpernere. Omnia aūt probate: qđ bonū eſt tenete: ab om̄i ſpecie mala abſtinete vos. Ipſe autē deus pacis ſanctificet vos per omnia: vt integer ſpiritus veſter & anima & corpus ſine querela in aduentu dn̄i noſtri Ieſu Chriſti ſeruetur. Fidelis eſt q vocauit vos: qui etiam faciet. Fratres orate ꝓ nobis. Salutate fratres oēs, in oſculo ſancto. Adiuro vos per dominū, vt legatur epiſtola hæc oībus ſanctis fratribus. Gratia domini noſtri Ieſu Chriſti vobiſcum. Amen.

Eccl'i.xviii Luc.xviii. De cōſe.di.iiii.q̄ris. xv.di.ſancta Roma na.verſi. itē ſcripta. xxii.q.v.de forma. De vi.et ho.cle.cū ab omni. De eo qui cog.cōſig. vxo.venu tas.ii.

POſtq̄ reſurrectionem corporū ſatis dilucide approbauit, ſubdit de illa vltima die quæ iuſtis ad gloriam, impiis futura eſt ad pœnam: vt terrore illius diei hi qui in peccato fornicationis, curioſitatis, & ocii erant, reſipiſcant: deſiderio futuræ glorię conformitati bonorū ſe inſerant. Litera ſic iungitur. De reſurrectiōe mortuorum quia ignorabatis, ſcripſimꝰ vobis: ſed de temporibus futuris vſq; ad diem iudicii .i. quot tempora: ſeu centum, ſeu mille anni futuri ſint vſq; ad diem iudicii. Vel de temporibus .i. an ęſtate an hyeme. An die an nocte futurum ſit iudicium: & de momētis .i. qua hora diei vel noctis: ęſtatis an hyemis. De his vtiq; fratres non indigetis vt ſcribamus vobis. Ideo non indigetis: quia voſipſi diligenter .i. diligenti inueſtigatione ſcripturarum ſcitis hoc quod nos inde ſcimus: id ſcilicet quia dies domini ita veniet ſicut fur venit in nocte. Diem non ideo dicit ꝙ determinate ſciat in die futurum iudiciū: ſed ideo quia tunc in illo iudicio omnia erunt quaſi in die .i. in aperta manifeſtatione quæ prius fuerant occulta. Domini dicit hunc eſſe diem: quia tunc incipient omnia fieri ex voluntate & imperio domini: ſed nūc fiunt ī hoc mūdo nō ex voluntate dei multa, ſed fiunt ex permiſſiōe. Dies inquam domini veniet ita ſicut fur, vt magis occultus ſit veniens in nocte. Fur quidem ſi in die veniat facilius prouidere nobis poſſumus ab eo: ſed ſi in nocte: nox ipſa opportunitatem miniſtrās adiuuat furis iniquitatē. Ideo dies ille venire dicitur, ſicut fur in nocte: quia ſicut quilibet diues ſero multa circundatus opulentia, nocte interceptꝰ a fure: in craſtina ſe nudum inuenit: ſic illi qui in peccatis negligunt a die illo prouidere ſibi, ſero diuites in mundanis, in craſtino ſublati de mundo inuenientur nudi, perditis temporalibus. & æternis mancipati incēdiis. Dies dn̄i hic maxime intelligitur dies iudicii: quę tamen dies domini in morte vniuſcuiuſq; incipit. ¶Notandū etiam ꝙ dies illa impiis quidem nolentibus prouidere ſibi ſicut fur in nocte veniet: ſed iuſtis ſemper vigilantibus quacunq; hora veniat non venit ſicut fur: quia potius tunc augebuntur q̄ in aliquo diminuantur. Vere ita veniet ſicut fur: quia cum illi amatores mundi dixerint: pax eſt nobis in præſen-

Iudiciū vltimū an ſit de die.

tibus & ſecuritas de futuro:tūc ſuperue
niet eis repētinus interitus.i.improuiſa
dānatio.Repētinus dico,ſicut dolor ha-
bēti in vtero repētinus ſupuenit. Nō de
terminat qd in vtero habeat: ſed hoc eē
dictū de pręgnāte muliere ſatis intelligi
tur.Et ppter vtrūq̧,pręgnātis dolori cō
parauit:& quia ille dolor ſubitus eſt:nec
ſcit pręgnās determinare ſibi horā certā
ſed vbicūq̧ intercepta fuerit,parit. & p-
pter maiorem anguſtiā huius doloris:ſic
in illo die & improuiſus veniet interit⁹
& oīni plenus anguſtia.Ne videreť hic ī
teritus eſſe trāſitorius ſicut dolor pgnā
tis,ſubiūgit.Superueniet quidē interit⁹,
& nō effugiēt impii illū interitū ſemp in
eo pdurātes.Quia mō tāta aſpitate ver
borū eos deterruit:in ſequētibus demul
cet eos:dicēs eos nō eſſe qbus debeat hic
interitus ſupuenire.Impii quidē nō effu
gient repentinū interitū:ſed vos fratres
nō eſtis in tenebris.i.in ignorātia & ob-
ſcuritate peccati:vt illa dies cōprehēdat
vos tāq̄ fur.Cōprehēderet eos ſi in pec-
catis impoenitētes inueniret. Vere non
eſtis in tenebris:Nā vos oēs eſtis filii lu-
cis.i.geniti in luce fidei : & eſtis filii diei
.i.in bonis operib⁹ generati: qa ſicut lux
pręcedit,dies ſequiť:Sic fides prior ē,ope
ra bona ſequunť.Filii lucis & nō eſtis fi-
lii tenebrarū.i.ignorātię,&nō filii noctis
.i.denſitatis peccatorꝝ.Sicut em̄ tenebrę
noctē pręcedūt,ſic prius ignorātia veri-
tatis:& p ignorantiā venit in denſitatē
peccati.Et qa filii lucis et diei ſumus,nō
noctis & tenebrarū: igiť nō dormiamus
.i.non torpentes ſimus ſicut infideles, &
etiā falſi fideles:ſed vigilemus.i.in bono
operādo ſtudioſi ſim⁹ & ſobrii.i. nō amo
re tēporaliū inebriati ſimus. Debem⁹ vi
gilare & ſobrii eſſe:qa q dormiunt.i. tor
peſcunt,illi dormiūt nocte.i.ppter noctē
.i.denſitatē peccatorū ī qbus ſunt: & qui
ſūt ebrii amore tēporaliū obliti cęleſtiū:
hi ſunt ebrii nocte.i.ppter noctē.i.(ſicut
dictū eſt) denſitatē peccatorū. Qui ebrii
ſunt nocte ſunt ebrii:ſed nos q ſum⁹ non
noctis ſed diei,ſimus ſobrii.i.non amore
tēporaliū excęcati.Simus inquā ſobrii: ī
duti loricā fidei.Et bene fidē loricę com
parauit:qa ſicut ī lorica multi hami ſūt
cōcatenati in vnū:ſic in fide multa ſunt

ad credēdū neceſſaria: cōcatenata tñ in
eādē vnitatē.Induti etiā loricā charita-
tis qua deū diligam⁹ & pximū ſecuri ſi-
mus:& bene protecti fide & charitate ad
omnē impetū hoſtiū.Et īduti Galeā hāc:
ſcilicet ſpē futurę ſalutis:vt ſicut Galea
ptegit caput:ita mēs nſa ſpe futurę bea-
titudinis obuoluať.Debem⁹ ſperare ſalu
tē:qm̄ deus nō poſuit nos ī irā.i.ī pditio
nē:ſed poſuit nos ī pmiſſis fide, charita-
te ,& ſpe,in acquiſitionē ſalutis.i. vt per
hoc acquiram⁹ ppetuā ſalutē.Salutis di-
co habēdę,p dñm noſtrū Ieſum Chriſtū.
Ponit meritū Chriſti quo iſtā ſalutē no-
bis pmeruit dicēs.Qui Chriſt⁹ mortuus
eſt p nobis,vt nos viuam⁹ ſimul cū illo ī
æterna gloria.Siue vigilem⁹.i. ſiue viui
in aduētu Chriſti inuenti fuerimus:ſiue
dormiam⁹.i.ſiue mortui īueniamur.Pro
pter qꝫ.i.qa fidē,charitatē,& ſpē dedit no
bis ī acqſitionē ſalutis:ideo cōſolamini ī
uicē eos q nouerūt hęc:& ędificate alte-
rutrum eos q ignorāt ſicut credo qꝫ vos
etiā facitis.¶Poſtq̄ partē pfectorū de fi-
de & bono fidei ſatis collaudauit: alterā
vero partē de correctiōe admonuit:ſub-
ditos & plātos abhinc alternatī ędificat
quō ſe cōtēperare debeāt ſubditi plātis:
& ecōuerſo,dicēs. Bonos de īcremēto la
borare:errantes a pctīs declinare admo-
neo.Vos aūt fratres q ſubditi eſtis roga
mus vt noueritis eos q laborāt īter vos
.i.plātos:q ieiunādo,orādo,& docēdo de
ſalute veſtra laborāt.Noueritis dicit vt
in his qbus īdigēt,miniſtrēt illis. Qui la
borāt dico:& plūnt vobis in dño ſic diſ
ponēte:& q monēt vos ad meliora.Nō ſo
lum vt noueritis,ſed etiā vt abūdāti⁹ ha
beatis illos in charitate q̄ ſoliti ſitis . Et
habete pacē.i.cōcordiā cū eis ſi vos acri
us repħēdūt ppter opus illorū.i. ſciētes
qa ſic exigit opus miniſterii illoꝝ:vt vos
aberrātes ad viā iuſtitię cōpellāt.Subdi-
tos ſic rogam⁹:vos aūt fratres q prælati
eſtis rogam⁹ hoc:corripite aſpiori corre
ctione inqetos.i.curioſos vagātes p vrbē
Cōſolamini puſillanimes: puſillū animū
ī paſſiōe tribulationū habētes. Vel puſil
lanimes.i.puſillā cōfidētiā de mīa dei ha
bēdo p īmanitate ſcelerū deſperātes. Suſ
cipite īfirmos.i.eos q īfirmę ſūt fidei de
reſurrectiōe deſperātes ſuſcipite ad ſanā

dã ĩfirmitatẽ fidei:ſicut medicꝰ ſuſcipit
ęgrotũ.Et eſtote patiẽtes ad oẽs,& ad in
qetos,& ad puſillanimes,& ad infirmos.
Ne ſi cõtradicũt cõferatis ideo manꝰ ad
litigiũ.Dicerẽt illi.Patimur qdẽ illos:ſed
nõ vltra docebimus eos.Ad hęc Paulus.
Eſtote patiẽtes:& ĩ patiẽdo videte ne qs
reddat alicui malũ ꝑ malo,ſubticẽtes ver
bũ ĩſtructionis:licet priꝰ ĩpatiẽter audi-
tũ:ſed ſemꝑ ſectamini id qđ bonũ ẽ.i. vti
le ad ĩſtructionẽ eccleſię. Sectamini dico
& ĩuicẽ.i.ĩter vos ĩ eccleſia:& etiã trãſeũ
do ĩ oẽs,docẽdo etiã ĩfideles.Et ſemper ſi
ue pati oporteat ſiue nõ:gaudete & ora
te ſine ĩtermiſſione determinatarũ hora
rũ:vt certa tpa orationis nõ negligatis.
Orate ſemper. Vł orate ſine ĩtermiſſiõe:vt ſiue dormia
tis ſiue vigiletis ſẽp oretis. Et iuxta hãc
ſentẽtiã dicũt ſcti illũ ſemp eẽ ĩ orõne q
ĩ nullo offẽdit:ſed ſiue vigilet, ſiue dor-
miat ſemp ad Chriſtũ anhelat . Et ĩ oĩbꝰ
q̃cũq facitis:vel dicitis agite gr̃as deo: ſi
ue ĩcũbãt aduerſa,ſiue demulceãt vos ꝓ
ſpera.Orate & agite gr̃as:qa volũtas dei
hęc ẽ ĩ oĩbꝰ vobis:vt oẽs oretis & agatis
gr̃as.Eſt dico ĩ xp̃o Ieſu.i.ĩ ĩſtitutiõe xp̃i
Ieſu:cũq ſit ĩſtitutio dei &volũtas:opor
tet orare,gr̃as agere.Qđ ibi ait.Sẽp gau
dete & cętera:ad p̃latos ſpectat,& ad ſub
ditos.Oẽs gaudete & orate.Vos aũt p̃la
ti nolite extinguere ſpm̃:vt ea q̃ ſpũs ſan
ctꝰ miniſtrauerit ſubditis occultetis. Et
vos ſubditi nolite ſpernere ꝓphetias.i.re
uelatiões ſcripturarũ factas vobis a p̃la-
tis.Et licet dicã nolite ſpernere:tñ oĩa ꝓ
bate.i.ꝓbabiliter prius cõſiderate, ne ad
mixtiõe falſitatis decipiamini . Et poſtq̃
ꝓbaueritis tenete illđ qđ bonũ.i.vtile ẽ:
& abſtinete vos nõ ſolũ ab eo qđ malũ ẽ:
ſed etiã ab oĩ ſpecie mala.i.ab eo qđ ali-
quã imaginẽ mali retinet: ẽt ſi malũ ſit.
Ideo maxĩe dixit a ſpecie mala:qa illi hæ
retici mutuabãt voces fidei,vt ꝑ ęqpollẽ
tias vocũ,ſimplices traherẽt in errorem.
Vos p̃lati & ſubditi facite qđ poteſtis:ip
ſe aũt deꝰ pacis ꝑficiat ĩ vobis illđ ĩ quo
deficitis.ſ.ſctificet vos ꝑ oĩa:& ĩ ſctifica-
tiõe ab eo data vos cõſeruet ꝑſeuerãter.
Qđ ita ait.Sctificet vos:& ſeruet ĩteger
.i.nõ corruptꝰ aliq̃ tabe mali ſpũs veſter
.i.ratio veſtra ne velit cõſentire ſenſuali
tati:& aĩa.i.ſenſualitas,ne male ſuadeat
rõni:& corpus ſeruetur ſine q̃rela,ne pol
luat opere cuiuſlibet turpitudinis.Serue
tur dico ĩ.i.vſq ĩ aduẽtũ.Vel in aduẽtu
.i.in cõſideratiõe aduẽtus dñi noſtri Ie-
ſu Chriſti.Orate & cętera q̃ ſequunt faci
te:qa fidelis eſt deꝰ q vos ꝑ gratiã voca-
uit:q etiã faciet.i.ĩ vobis cõſummabit id
ad qđ vocati eſtis.Nos ita laboramꝰ pro
vobis:& vos fratres orate ꝓ nobis: & ſa-
lutate oẽs fratres ex dilectiõe nr̃a ĩ oſcu
lo ſancto:vt alter oſculetur alterum.

¶Incipit argumentum in epiſtolam ſecũ
dam ad Theſſalonicenſes.

AD Theſſalonicẽſes ſecũ-
dam ſcribit epiſtolã apo
ſtolus:& notum facit eis
de tẽporibus nouiſſimis
& de aduerſarii deiectio
ne.Scribit hanc epiſtolã
ab Athenis per Titũ diaconum & One-
ſimum acolitum.

¶Prologus B.Brunonis in eãdem.

HAnc iterũ epiſtolam ſcri
bit Theſſalonicenſibus:
ideo qa in p̃cedẽti epiſto
la ex verbis Pauli vbi di
xerat:nos q viuimus ra-
piemur obuiã dño ĩ aera
& cętera,ſumpſerãt hãc ſuſpitionem: vt
ipſis viuẽtibꝰ futurũ putarẽt Antichri-
ſtũ:diẽq iudicii.Vñ & plurimũ erant ꝑ-
territi.Sed qa malũ erat eos de falſitate
terreri:iudicauit Paulus ideo iterũ ſcri-
bere eis:ne ſi nõ determinaret hæc ambi
guitas:dũ poſt dies pauli ĩuenirẽt nõ cõ
tigiſſe qđ Paulũ putabãt ſic p̃dixiſſe: & ĩ
hoc & in oĩbus q̃ docuerat arguerẽt pau
lum de mẽdacio:& ſic a via veritatis quã
illis tradiderat recederẽt.Pręterea aliud
malũ ex hac dubietate poſſet cõtingere:
vt ſi Satanas vidẽs illos credẽtes in ꝓxi-
mo futurũ iudiciũ:oſtẽderet ſe ĩ aere ĩſi-
gnitũ diademate:ſeq Chriſtũ veniẽtẽ ad
iudiciũ aſſerẽs,falleret Theſſalonicenſes:
de qbus ꝑuertẽdis:tãto amplius labora-
bat:quãto eos ꝑfectiores eſſe ſciebat:Vel
in ſomniis apparẽdo:eos ĩ eodẽ ludifica-
ret.Ideo etiã hãc iterũ ſcripſit: qa illi cu
rioſi & ocioſi nõ ad ĩperiũ Pauli fuerant
correcti.Scripſit iterum ideo:qa perſecu
tiones ad patientiam quarũ eos in prio-
ri armauęrat , nondum defecerant : ſed

fortaſſis augmentatę fuerant. Hæc tria: perſecutiones:diem iudicii,& illos incorrectos,materiam habuit,armando eos ad patienda omnia:oſtendēs iuſtis gloriam qui tribulanť:eoſq; tribulātibus futurā damnationē.Determinās etiam certis & euidentibus ſignis futurā diem iudicii.Illoſq; incorrectos pręcipiēs a communione eccleſiæ ſequeſtrari,non tamen iā eis: ſed ſcribens eccleſiæ de illis.Ea vtiq; intētione ſic agit:vt q patiunť ꝓ Chriſto pſeuerantes ſint in patiendo: & qui territi erant ꝓpinquitatem putantes iudicii nō terreantur de falſitate.Et q adhuc incorrecti fuerant ſaltem erubeſcendo ſe a cōmunione aliorū proiectos reſipiſcant,ſalutationem prēmittens ait.

Epiſtolę.II. ad Theſſ.cap.I.

Paulus & Syluanus & Timotheus, eccleſiæ theſſalonicēſium ī deo patre noſtro & dño Ieſu Chriſto,gratia vobis & pax a deo patre noſtro & dño Ieſu Chriſto.Gratias agere debemus ſemꝑ deo ꝓ vobis fratres,ita vt dignū ē: qm̄ ſupcreſcit fides veſtra,& abūdat charitas vniuſcuiuſq; veſtrū in inuicē, ita vt & noſipſi in vobis gloriemur ī eccleſiis dei ꝓ patiētia veſtra & fide: & in oibus pſecutionibꝰ veſtris et tribulationbus quas ſuſtinetis in exemplum iuſti iudicii dei et digni habeamini in regno dei:ꝓ quo vt patimini: ſi tñ iuſtū eſt apud deū retribuere tribulationē†his q vos tribulant,et vobis qui tribulamini requiē nobiſcum in reuelatione dñi Ieſu de cęlo cū angelis virtutis eiꝰ in flāma ignis dantis vindictā his q nō nouerūt deū,et q nō obœdiūt euāgelio dñi noſtri Ieſu Chriſti.Qui pœnas dabūt in interitu ęternas a facie dñi et a gloria virtutis ęius,cū venerit glorificari in ſctis ſuis:et admirabilis fieri in oibus qui crediderunt,qa creditū eſt teſtimoniū noſtrū ſup vos in die illo.In quo etiā oramus ſemper pro vobis, vt digneť vos vocatione ſua deus noſter: et impleat omnem voluntatem bonitatis ſuę†:et opus fidei in virtute, vt clarificetur nomē domini noſtri Ieſu Chriſti in vobis,et vos in illo: ſecūdū gratiam dñi noſtri ieſu Chriſti.

†Retributionē.

†nō habet ſuæ.

Paulus,& Syluanus,& Timotheꝰ pſcribūt eccleſię theſſalonicenſiū exiſtēti in deo patre noſtro & domino Ieſu Chriſto. Sicut totū in priori epiſtola expoſuimꝰ: in primis collaudat eos de paſſionibꝰ ſuis,ſupponēdo gloriā eorū q patiunť,& pœnā eorū q paſſiones inferūt:ſic eos armādo ad patiētiā dicēs. Gratias agere debemꝰ deo.i. nō ſolū gratias agimus:ſed ſemp debitores gratiarū ſumus deo ꝓ vobis qa fratres eſtis.Agere dico ita vt dignū eſt:qa magna ſūt dona dei,& multa:oportet & magnas & mltiplices agere gratias: ideo qm̄ fides veſtra ſupcreſcit. Vel ſup hoc ꝙ priꝰ erat maiorata.Vel ſup tribulationes creſcit: q̄s oēs ſupat: & ideo agere gr̄as:quoniā abūdauit charitas.i.dilectio vniuſcuiuſq; veſtrū in inuicē.Hoc tantū ad pfectos ſpectare intelligēdū eſt. Ita ſupcreſcit fides:abūdat charitas:vt etiā nos ipſi q nō gloriaremur de parua re in eccleſiis dei gloriemur ī vobis.i.ī oſtēſiōe pfectiōis veſtrę.glorior apd alias eccleſias ꝓ patiētia veſtra q̄ ꝓ Chriſto patimini oīa:& ꝓ fide veſtra ī ītegritate,ſeruata fide & patientia.Dico habita in oībus pſecutionibus veſtris qn̄ de loco ad locū fugamini,& in tribulatiōibꝰ qn̄ verberibꝰ & opprobriis tribulamini:q̄s pſecutiōes & tribulationes vos ſuſtinetis ī exēplum iuſti iudicii dei.i.ex iuſto iudicio dei.Iuſtū em̄ eſt ſanctos tribulari vt purificenť:ipios poteſta

tem habere in iuſtos:vt impietas eorꝫ cõſummetꝰ.Et ita ſuſtinetis ex iuſto iudicio vt ſitis in exẽplũ iuſti iudicii.In vobis.n. exẽplificare poſſumus aliis q̃ iuſtũ ſit iudiciũ dei.Suſtinetis ideo vt digni habeamini in regno dei.i.in qbus deꝰ regnet ĩ pſenti.Vel digni ſitis recipi in futuro regno dei.Vos ſicut ĩtelligo : ſuſtinetis vt digni habeamini ꝓ eo quo eodẽ vt digni habeamini ĩ vos:etiã ſecũdũ ĩtellectũ & volũtatẽ veſtrã patimini.Qꝫ iudiciũ dei iuſtũ ſit:quo iuſti ad purificationẽ affliguntꝰ:ĩpii ad cõſummationẽ ĩiqtatis hic ꝓſperantꝰ:ꝓbat p effectus & finẽ vtriuſqꝫ iuſti & ĩpii.Ideo p finẽ:qa p iſta q̃ videntꝰ nõ poſſet dare idoneas cauſas q̃re iuſtus affligeretꝰ,ĩpius ꝓſperaretꝰ:iuxta illud qđ ait Dauid ĩ eo pſalmo.Qꝫ bonꝰ.Exiſtimaui vt cognoſcerẽ quare hic pœna iuſto: ꝓſperitas tribuatꝰ ĩpio:ſed hoc cognoſcere labor eſt.i.ſi attẽdo tãtũ ea q̃ ſunt ante me.i.pſentia:iudiciũ dei iuſtũ eſt quo iuſti ad purificãdũ ĩ pſenti affliguntꝰ: impii ad augmẽtũ ĩpietatis ꝓſperantꝰ. Hac tñ cõditione iuſtũ eſſe dico ſi iuſtũ ẽ apđ deũ.Apud hoĩes em̃ q ſecũdũ viſum iudicãt:ſctõs affligi:malos ꝓſperari ĩiuſtũ eſt.Si ĩquã iuſtũ eſt apud deũ retribuere in futuro tribulationem q vos mõ tribulãt:& vobis q mõ tribulamini in futuro retribuere requiẽ:tũc eſt iuſtũ vos iuſtos hic p tribulationes purificari:& ĩpios cõceſſione ꝓſperitatis ad futurã tribulationem ꝑparari: Vobis vtiqꝫ retribuere requiẽ nobiſcũ habẽdã:ĩ eadẽ em̃ gloria eritis in qua & nos apl̃i. ¶Nũc determinat modũ glorię iuſtorũ:& dãnationes ĩpiorũ:vt iuſtos lętificet,ĩpios deterreat dicens.Retribuet ĩpiis tribulationẽ, nobis requiẽ:in reuelatiõe dñi Ieſu.i.qñ dñs Ieſus q nũc ĩfidelibꝰ occultus eſt,oĩbꝰ ĩ iudicio reuelabitꝰ:Ieſu dico vẽturi ad iudiciũ de cęlo.Vbi ait de cęlo,potẽtiã veniẽtis ĩdicat.Vẽturi dico de cęlo cũ angelis virtutis eiꝰ.In illo aduẽtu angeli virtutis eſſe dicuntꝰ:qa tũc oĩa potẽtialiter: & bonos ĩ requiẽ:& malos porrigẽt ĩ ignẽ: ſed ĩ pſenti qñqꝫ eos etiã qbus pſunt ab ĩpiis patiuntꝰ affligi:tũc aũt nõ ſic. In his verbis ęque & lętificat iuſtos qbꝰ veniet ad ſalutẽ:& deterret malos qbus veniet ad pœnã.Modo ſubdit q̃ tãtũ ſunt ad deterrẽdũ malos dicẽs.Veniet Ieſus de cælo ĩ flãma ignis.i.ĩ ignita flamma.Illa flãma ꝑcipue ignis eſſe dicitꝰ:qa flãma pſentis ignis cõtẽperatꝰ admixtiõe aquę,& cæterorũ elemẽtorũ:ſed futura flãma adeo terrẽs,& aſpera erit:ꝙ nullius elemẽti admixtione videbitꝰ contẽperari.In flamma ignis Chriſtus dicitꝰ venire:nõ ꝙ flamma circa eũ ſit:ſed qa eo adueniẽte cõſurget illa:ſicut quilibet princeps dicitꝰ venire ĩ igne & occiſione:qa eo adueniẽte & multi occiduntꝰ,& multa cõburuntꝰ.Ignis dico dantis vindictã.i.pœnã his q nõ nouerunt deũ.i.q fidẽ nõ habuerũt nõ tamen ſolum:ſed etiã his q ſi fidẽ habuerũt non tamẽ obœdierũt euangelio dñi noſtri Ieſu chriſti:q vtriqꝫ & nõ cognoſcẽtes deũ: & nõ obœdiẽtes euãgelio dabũt æternas pœnas in ĩteritũ.i.in locũ pœnarũ ꝓiecti a facie dñi ne vltra videãt eũ: & ꝓiecti a gloria virtutis eius.Iuxta illud. Tollatꝰ ĩpius ne videat gloriã dei.Dabũt ea ſimilitudine dicit,qa non maioris donũ gaudii poſſunt dare ſanctis quos afflixerunt q̃ pœnas quas patientꝰ. In his verbis impios ꝑterruit.In ſequentibus lętificat iuſtos dicẽs.Impii dabũt pœnas cũ Chriſtꝰ venerit glorificari.i.vt glorioſus appareat ĩ ſanctis ſuis remunerãdis:qa & ſi in hoc mũdo p miracula & quędã alia glorioſus videtꝰ in ſanctis:tũc lõge amplius glorificabitꝰ in illis qñ illos ab oĩ ĩquietudine ereptos gloria ĩdeficiẽti circũuallabit. Nec ſolũ glorificari: ſed ẽt(qđ maiꝰ eſt) admirabilis venerit fieri in oĩbus q crediderũt.i.q p ſolã fidẽ ſaluabuntꝰ,ſi ætatem operãdi nõ habuerint. Ideo retribuet vobis requiẽ:qa teſtimoniũ noſtrũ in die illo.i.hoc qđ teſtificati ſumꝰ vobis de die illo quo ſanctis requiẽ:ĩpiis retribuet tribulationẽ:Hoc inquã creditũ eſt a vobis:qa bene credidiſtis huic teſtimonio noſtro,qđ teſtimoniũ fuit ſup vos:qa bene ſuppoſuiſtis dorſum oneri qđcũqꝫ imponebamꝰ:credẽtes & operãtes qđ docebamus,in quo die vt dñs dignetur.i.faciat vos dignos ſua vocatione,nos etiã ſemp oramus ꝓ vobis:vt ĩ futuro dignetꝰ vos:& vt in pſenti ĩpleat omnẽ volũtatẽ bonitatis.i.in omĩbus ad plenũ bonã volũtatẽ habeatis:& vt ĩpleat ĩ vobis opus fidei.Cõfiteri Chriſtũ in oculis ꝑſequen

Iuſti q̃re opprimũtꝰ ab impijs.

Eſa.xxvi.

tium hoc eſt opus qđ fides exigit. Opus fidei dico in virtute. Cũ em̃ cõfitet̃ qs fi dem corã pſequẽte, tũc neceſſaria eſt vir tus cõſtãtię. Oram⁹ etiã vt nomẽ dñi no ſtri Ieſu Chriſti in hoc mũdo clarificet̃ ĩ vobis ſecũdũ fidẽ agẽtib⁹: & vt vos in fu turo clarificemini ĩ illo remunerãte vo bis, nõ ſecundum meritum veſtrum: ſed cundum abundantem gratiam domini noſtri Ieſu Chriſti.

Cõſtãtię virt⁹ qñ ẽ neceſſaria.

Cap. II.

Rogamus autẽ vos fra tres per aduẽtũ dñi no ſtri Ieſu Chriſti: & no ſtrę congregationis in ipſum, vt non cito mo ueamini a veſtro ſenſu, Neq; terreami ni, neq; p ſpiritũ, neq; p ſermonẽ, neq; p epiſtolã tanq̃ p nos miſſam: quaſi i ſtet dies dñi. Ne qs vos ſeducat vllo mõ. Qm̃ niſi venerit diſceſſio† primũ & reuelatus fuerit homo peccati fili us perditionis, qui aduerſat̃ & extol litur ſupra oẽ qđ dicitur de⁹, aut qđ colitur, ita vt in tẽplo dei ſedeat, oſtẽ dens ſe tãq̃ ſit deus. Nõne retinetis q; cũ adhuc eſſem apud vos, hęc dicebã vobis? Et nunc quid detineat ſcitis: vt reueletur in ſuo tẽpore. Nã myſteriũ iã operatur iniquitatis: tãtũ vt qui te net nunc, teneat: donec de medio fiat. Et tũc reuelabitur ille iniquus quem dñs Ieſus interficiet ſpiritu oris ſui: & deſtruet illuſtratione aduẽtus ſui eũ Cuius eſt aduẽtus ſecũdũ operationẽ Satanę in omni virtute & ſignis & p digiis mẽdacibus: & in om̃i ſeductio ne iniquitatis his q pereunt, eo q; cha ritatẽ veritatis nõ receperũt, vt ſalui fierẽt. Ideo mittet illis deus operatio nem erroris vt credãt mendacio, vt iu dicentur omnes qui nõ crediderũt ve ritati, ſed cõſenſerunt iniquitati. Nos autẽ debemus gratias agere deo ſem per pro vobis fratres dilecti a deo, q;

†diſſen ſio.

elegit nos deus primitias in ſalutem in ſanctificatiõe ſpiritus: & in †fide ve ritatis, in qua & vocauit vos per euan gelium noſtrum in acquiſitionẽ glo rię dñi noſtri Ieſu Chriſti. Itaq; fratres ſtate: & tenete traditiones quas didi ciſtis: ſiue per ſermonem, ſiue per epi ſtolam noſtrã. Ipſe autẽ dominus no ſter Ieſus Chriſt⁹, & deus, & pater no ſter qui dilexit nos: et dedit conſola tionem ęternam, et ſpem bonã in gra tia, exhortetur corda veſtra, et confir met in omni opere et ſermone bono.

†nõ ha bet in.

Poſtq̃ ad patientiam ſufficienter eos armauit: determinat certa & euidentia ſigna dando futurum diem pro quo illi territi erant, putantes prope inſtare illum diem. Quaſi diceret. Spe futurę retributionis ad patientiã ſic vos armamus: ne autem cito moueamini rogamus vos quia fratres: Rogamus in quam per aduentum domini noſtri Ieſu Chriſti, ideſt ſi in ipſo aduẽtu Chriſtum ſalutarem habere vultis: & per aduẽtum noſtræ congregationis in ipſum. i. ſi cum congregatione fidelium obuiam Chriſto aduenire vultis: vel congregationis ven turę in idipſum qđ Chriſtus eſt: ſcilicet in incorruptionem. Hoc inquã rogamus vos vt non cito moueamini. Cito eſſet, ſi toto tempore vitæ mouerentur. Mouea mini dico a veſtro ſenſu. i. ab eo qđ ſenſi ſtis: & per me docentem intellexiſtis. Ne q; terreamini quaſi inſtet dies domini, q̃a reuera non inſtat. Terreamini dico, neq; per ſpiritum malignum quocunq; modo ſignificantem hæc vobis. Neq; per ſermo nem, ideſt per doctrinam illorum pſeu do. Neq; per epiſtolam miſſam a decepto ribus tanq̃ per nos. Signabant enim epi ſtolas nomine Pauli: vt hoc genere frau dis, ſeducerent eccleſias Pauli. Rogamus ne terreamini: & ne aliquis vnq̃ ſeducat vos præmiſſis modis: vel vllo alio modo, vt credatis inſtare diem domini: quoni am non inſtabit hic dies, niſi primum ve nerit diſceſſio. Diſceſſionem vocat Am broſius: quoniam Romanum. i. Chriſtia num imperiũ quocũq; mutetur: ſiue Cõ

ſtantinopoli:ſiue alibi:nihil impedit: ſo-
lũmodo Chriſtianũ duret imperiũ.Quo-
niam inquã hoc Chriſtianũ imperiũ diſ
ſoluet: ꝙ nec reges erũt q̄ hereticos pu-
niant:puaſores eccleſiarũ deſtruãt. Nec
Romano põtifici q̄ ſpiritale imperiũ ha-
bet:mũdus in vnitate fidei ſubiect⁹ erit:
ſed ſic ab vtroq̄ Chriſtiano ĩperio: & ſe-
Antichriſtus iumẽtũ aſcẽdet. culari ſicut ſunt reges:& ſpiritali:vt pa-
pa mũd⁹ diſcedet:tũc primũ paratũ erit
iumẽtũ qđ aſcẽdet Antichriſtus.i.infide
les q̄ mẽbra antichriſti certatim ĩ deſtru
ctione fidei cooperenť tali capiti:& facta
hac diſceſſione veniet Antichriſt⁹ ĩ ſua
opportunitate.Sed ſi mõ veniret mundo
obœdiẽte ex maiori parte Romano põti
fici in vnitate fidei:& regib⁹ Chriſtianis
adhuc fidẽ tuẽtib⁹,imparatũ haberet iu
mentũ qđ aſcẽderet:& nõ ſuo mõ ꝓficere
poſſet.Quãdo tamẽ futura eſt illa diſceſ
ſio in ſede beati Petri:& ſi ĩ paucis: fides
tñ ꝑdurabit.qđ dicũt ſancti obtinuiſſe il
lam orationem Chriſti de qua Petro ait.
Ego pro te rogaui Petre,vt non deficiat
fides tua . Alii vocant diſceſſionem (vt
de ſeculari imperio taceãt) qñ homines
ab vnitate fidei diſcedẽt:& diuerſas erro
ris vias ingredienť:tunc veniet aſcenſor
Antichriſtus ſtrato iumẽto qđ aſcẽdat.
Niſi inquã primũ venerit diſceſſio:& fa-
cta diſceſſione reuelatus fuerit q̄ mõ oc-
cultus eſt homo.Cõtra hoc qđ dicturus
eſt:deũ vocat eũ hominẽ ab oĩ deitate
alienũ.Homo ĩquã peccati:q̄a ſicut Chri
ſtus homo iuſtitię,ſic iſte toti⁹ peccati:&
filius ꝑditionis.i.genitus ad ꝑditionem
ſuorũ:ſicut Chriſtus ad ſaluationẽ iuſto
rum:qui etiã & nomine & opere aduerſa
tur Chriſto:vnde & Antichriſtus voca-
bitur:& q̄ extolliť ſupra oẽ qđ diciť de⁹,
ideſt qđ nũcupatiue deus diciť: & nõ eſt
ſubſtantialiter:vt ſunt ſancti:ſecũdum il
Pſal.lxxxi. lud.Ego dixi dii eſtis:q̄ etiã extollitur ſu
pra omne qđ coliť deus,& vere deus eſt.
Extolliť ita vt ſedeat in tẽplo dei (ad li-
teram in Hieruſalẽ)in quo Chriſtus do-
cuit:aſſerẽs ſe eſſe verũ deũ,Chriſtũ aũt
fuiſſe deceptorẽ & magum . Sedeat dico
in tẽplo dei:oſtendẽs ſe ſicut ſit deus.ni-
ſi inquã hęc ſigna ꝓceſſerint: nõ prius in
ſtabit dies dñi.Et credere etiam debetis
nõ aliter inſtare diẽ dñi : q̄a nõ retinetis

memoriter ꝙ cũ adhuc eſſem apud vos,
dicebã vobis hęc ꝓceſſura eſſe diẽ dñi.In
eo qđ ait cũ adhuc eſſem:ſignificat ſe cir
ca horã diſceſſus ſui hęc tradidiſſe illis.
Mos eñi erat pauli ĩ primis ſimplicitatẽ
eccleſiarũ ſimplicib⁹ fouere documẽtis:
ſed illis iã ꝑfectis:eoq̄ volente recedere:
tũc primũ reuelabat illis occulta myſte-
riorũ dei. Facta diſceſſione veniet Anti-
chriſt⁹, & qđ hoc ſit qđ nũc detineat eũ
ne ad ꝑſens veniat,vos bñ ſcitis:hoc.ſ.de
tinet eũ vt reueleť ĩ ſuo.i.ĩ ſibi opportu
no tp̄e:ſed ſi durãte vnitate fidei & Chri
ſtiano ĩperio veniret:ĩ ſuo nõ tp̄e reuela
retur. Vere ĩ ſuo tẽpore reuelabiť,nã eti
am iã nõ ſuo tẽpore operať myſteriũ ini
quitatis.i.myſticã & velatam iniquitatẽ
ꝑ mẽbra ꝓcedẽtia hoc nefandũ caput.
Tm̃modo hoc reſiduũ eſt ad reuelationẽ
eius:vt qui nunc tenet.i.detinet eum:ne
veniat.ſ.Chriſtianũ imperiũ & vnitas fi
dei detineat eũ tãdiu donec vnitas fidei
& Chriſtianũ ĩperiũ fiat de medio.i.ſub-
latũ auferať de cõmunitate.Ab ea ſimi-
litudine dictũ eſt qua dicimus hic homo
mortuus factus eſt de medio.i. ſublatus
de cõmunitate hominũ. Vel ita. Tãtum-
modo hoc moratur Antichriſtũ: vt qui
nunc tenet Chriſtianũ imperiũ & vnita-
tem fidei:teneat hoc tãdiu donec iniqui
tas quę modo eſt ſub myſterio fiat de me
dio.i.de cõmunitate:vt ſicut modo fides
in cõmuni eſt,iniquitas in occulto:ſic in
tp̄e Antichriſti fides ſit in occulto,iniq-
tas in cõmuni:q̄a membra eius non plus
erubeſcent actũ impietatis,q̄ pietatis : &
qui fidem habeant,pauciſſimi erunt . Et
tunc poſtq̄ hic qui nunc detinet eum au
fereť de medio : vel poſtq̄ iniquitas fiet
de medio : tunc inquam reuelabitur ille
iniquus quem dominus Ieſus interficiet
ſpiritu oris ſui.Dicit beatus Ambroſius Antichriſtus Ieſu clamãte interficietur.
Ieſum ſe oſtenſurũ Antichriſto:& clamã
te Ieſu interficietur hic impius:ſed quid
clamabit neſcimus . Dicunt alii ꝙ Mi-
chael ſolo terrore ſuo interfecturus ſit
hunc Antichriſtũ.Ieſus quidem interfi-
ciet eum,& poſtea deſtruet eum damna-
tum & in corpore,& in anima. Deſtruet
dico illuſtratione aduẽtus ſui.i.eo adue
niẽte ad iudiciũ in magna claritatis illu
ſtratiõe.Eũ dico aduẽt⁹ cuius eſt ſecũdũ

operationẽ Satanę:qa ſicut Chriſtus operatione ſpũs ſancti:ſic iſte ſecũdũ operationẽ Satanę adueniet. Operationẽ dico quã facturus eſt in oĩ virtute.ſ.ĩ ſignis & ꝓdigiis.Signa minora:Prodigia vocat maiora miracula.Signis & ꝓdigiis dico mẽdacibus:vel qa nõ erũt in rei veritate ſed ita ꝑ magicã videbunt̃ eſſe. Vel mendacibus:qa & ſi miracula vera ſint: ideo tamẽ mẽdacia:qa qđ ꝓbare intendũt, exitus rei falſum ꝓbabit:Antichriſtũ.ſ.non eſſe deum:ad qđ probandũ miracula ꝓceſſerant.Erit etiã aduentus eius in oĩ ſeductione iniquitatis:qa omni genere impietatis seducet.Seductiõe dico facta his qui pereũt:qa iuſti non ſeducent̃.Pereũt merito:eo ꝙ non receperũt charitatẽ veritatis.i.Chriſtũ qui eſt pura veritas:& ĩ quo tãta charitas vt in mortẽ traderet ſe pro nobis.Nõ receperũt vt ſalui fierẽt per eũ:ex quo omnis ſalus.Et ideo qa noluerũt ſaluari mittet illis deus operationem erroris.i.erroneum operatorẽ Antichriſtum vt credant mẽdacio: & vt iudicentur.i.damnent̃ omnes q̃ nõ credũt veritati.i.Chriſto:ſed conſenſerũt iniquitati.i.Antichriſto.¶Quia dixerat ſuperius venturũ Antichriſtũ in omni virtute ſignorũ & ꝓdigiorũ,& in omni ſeductione vt damnent̃ oẽs nõ credẽtes veritati:ſed conſentiẽtes iniquitati : ne in his verbis deterrerent̃ illi timẽtes hunc eſſe venturum in diebus ſuis. Sup hoc cõſolat̃ eos Paulus dicens non eos viſuros diẽ Antichriſti.Litera ſic iungit̃. Veniente quidẽ Antichriſto iudicabunt̃ conſentiẽtes iniquitati.Nos autẽ debemus ſemper agere gratias deo (ſicut ſupra expoſuimus) ꝓ vobis:qa fratres eſtis dilecti a deo.i.quos deus dilexit.Ideo pręcipue gratias agere ꝙ ex dilectione elegerit nos,me & vos deus:nõ ſinẽ eccleſię in quos veniat Antichriſtus vẽturus in nouiſſimis. Sed elegit nos primitias.i.primitiuos ĩ fide: elegit inquã in habẽdã æternã ſalutẽ ꝑ hoc ꝙ poſuit nos in ſanctificationẽ ſpiritus. Per ſpiritũ eĩ ſanctũ iuſtificauit nos in baptiſmo:q̃ ſanctificatio via eſt in illã ſalutẽ. Et vt ſanctificaret poſuit nos ĩ fide veritatis,vt cõfiteremur Chriſtũ qui eſt pura veritas:ſicut Antichriſtus error & mẽdaciũ.In qua fide habẽda ſicut elegit nos:ita & vocauit vos per euangeliũ noſtrum,vt totũ vobis eſſet ex gratia. Vocauit inquã nõ in otiũ: ſed in acquiſitionẽ glorię.i.vt operãdo quõ fides exigit: gloriã vobis cũ dignis operibus acquiratis.Glorię dico domini noſtri Ieſu Chriſti.i.eandẽ quã habet dñs Ieſus Chriſtus, ad illã acquirendã vos vocauit. Conſiderandũ eſt quõ prępoſtero ordine oĩa poſuerit.Prius eĩ vocant̃. Deinde in fide confitent̃.Fidẽ cõfitẽtes ꝑ baptiſmũ ſanctificant̃.Sanctificatis (ſi ꝑſeuerãt) ſalus ęterna reſeruat̃. Quãdoquidẽ fratres vocati eſtis in ſanctificatione ſpiritus, & in acq̃ſitionẽ glorię.Itaq; ſtate.i.fortes eſtote in bono opere qđ cepiſtis:& tenete perſeueranter traditiones vitę fidei & habitus quas a me didiciſtis:ſiue ꝑ ſermonẽ dum prædicauerim vobis , ſiue per epiſtolam noſtram ad vos directam.Moneo ſtate & tenete.Vt autem tenere poſſitis, ipſe dominus noſter Ieſus Chriſtus & deus & pater noſter voluntatem iũgit ſemper cum potentia.Pater nomen pię volũtatis: Deus eſt potentiæ.Qui dilexit nos & dedit nobis æternam conſolationem : In præſenti enim tribulatione incipit nos conſolari,continuans conſolationem vſq; in æternam requiem . Qui etiam dedit nobis ſpem bonam ſingulariter dicẽdam.Spes enim de cæleſti gloria ſuper omnia quæ ſperãtur,dicẽda eſt bona. Hãc vtiq; ſpem dedit nobis in gratia,quando nobis remiſit peccata.In baptiſmo ſoluere.ſ.nos a peccatis tribuit nobis ſpẽ habendę glorię.Ipſe inquam deus qui ꝑ gratiam tot bona iam tribuit:exhortet̃ corda,ideſt voluntates veſtras ſtare in quo eſtis,& de incremento laborare.Et cõfirmet.i.fortes & perſeuerantes faciat in omni opere bono:& in omni ſermone bono,vt nulla vobis deſit perfectio.

Signa & ꝓdigia differunt.

Antichriſtus error eſt & mendacium.

Cap.III.

DE cætero fratres orate ꝓ nobis vt ſermo dei currat & clarificet̃ ſicut et apđ vos,et vt liberemur ab iportunis et malis hominibus.Nõ enim omniũ eſt fides . Fidelis autem deus eſt qui

firmabit vos,& cuſtodiet a malo. Cō
fidimus autem de vobis fratres in do
† q̄cūꝗ. mino,quoniam quæ† pręcepimus, et
facitis,& facietis. Dominus autē diri
†h ıbet ī gat corda veſtra i charitate dei et†pa
xxvi.q vii. tientia Chriſti. Denunciamus autem
ergo. vobis fratres in nomine domini no-
ſtri Ieſu Chriſti:vt ſubtrahatis vos ab
omni fratre ambulante inordinate,et
non ſecundum traditionem quā acce
perunt a nobis. Ipſi enim ſcitis quem
ii.Cori.xi. admodum oporteat imitari nos,quo-
i.ad theſ.ii niam nō inquieti fuimus inter vos,ne
ꝗ gratis panem manducauimus ab
aliquo : ſed in labore et fatigatione
nocte et die operantes , ne quem ve-
ſtrum grauaremus. Non quaſi nō ha
buerimus poteſtatem,ſed vt noſmet-
ipſos formam daremus vobis ad imi-
tandum nos . Nam et cum eſſemus
† Hæc. apud vos hoc† denunciabamus vobis
quoniam ſi quis non vult operari,nec
manducet.Audiuimus enim inter vos
quoſdam ambulare inquiete , nihil o
perantes,ſed curioſe agentes. His au
tem qui eiuſmodi ſunt denunciamus
& obſecramus in domino Ieſu Chri
ſto:vt cum ſilentio operantes , ſuum
panem manducēt.Vos autem fratres
nolite deficere benefacientes.Quod ſi
quis non obœdierit verbo noſtro per
† Ne. epiſtolam,hunc notate, & non † com
miſceamini cum illo vt confundatur.
Et nolite quaſi inimicum exiſtimare,
ſed corripite vt fratrem . Ipſe autem
† Dn̄s. deus † pacis det vobis pacem ſempi-
† Deus. ternam in omni loco . Dominus † ſit
cum omnibus vobis . Salutatio mea
manu pauli,quod eſt ſignum in omni
epiſtola.Ita ſcribo . Gratia dn̄i noſtri
Ieſu Chriſti cū omnibus vobis. Amē.

DE patientia conſeruanda: De co
gnitione vltimę diei & aduentu
Antichriſti vos īſtruxi.Nūc fra-
tres de cętero.i.de alia re vos adhortor,
ſcilicet hoc.Orate ꝑ nobis,vt ſermo do-
mini currat.i. multos in fide per nos cō-
prehęndat: &,ita vt in oībus clarificetur
ſermo domini integritate fidei & execu-
tione pii operis.In quibuſdam enim cur
rit ſermo domini qui ſatis cito credunt,
ſed qa in vitiis remanent,non clarificat
in illis.Clarificetur dico:ſicut in aliis ec
cleſiis clarificatus eſt,& apud vos.Orate
etiam vt ego. & qui mecum prædicant,
liberemur ab hominib⁹ importunis,qui
quem arripiunt,multa importunitate af Importu-
ficiūt,& malis. Duplex malum notat im nitas.
portunitatem , ſcilicet de ſuaſione mali
eſſe importunum.Ideo dico orate vt libe
remur:qa fides non eſt omnium.ı.qa nō-
dum omnes fideles ſunt:ſed multi fidem
perſequunt. Vel ita. Orate vt liberemur
ab importunis & malis:quia fides nō eſt
omnium illorum.i.in omnibus illis non
eſt qui fidē habeat.Neq dixerat orate vt
liberemur:Dicerent illi: Quid ſperādum
eſt de nobis,cum magiſter noſter adeo ſi
bi timeat? Ad hoc ait.Licet dixerim:ora-
te vt liberemur, tamen confido qa domi
nus fidelis eſt:q pro ſe patiētibus ait. Ec
ce ego vobiſcum ſum,vſq ad conſumma
tionem ſeculi.Deus inquā eſt fidelis,qui
(vt de me ſileam)confirmabit vos in bo
no quo eſtis:& cuſtodiet a malo ne cada
tis:Volens quiddam nouum ſuadere il-
lis.ſ.vt ſubtrahāt ſe ab illis ocioſis & cu
rioſis:qui per priorem epiſtolam nolue-
runt corrigi,captat eos collaudando de
pręmiſſis dicens,De obſeruatione patiē-
tię,De die iudicii,De oratione faciēda ꝑ
nobis. Nos quidem ſumus vos adhorta
ti:ſed bene confidimus de vobis in domi
no:qm̄ quęcūq pręcepimus & modo faci
tis,& ī futuro facietis. Vt aūt benefacia
tis,dn̄s dirigat corda veſtra.i.faciat dire
ctas volūtates veſtras ī charitate dei: vt
ſicut de⁹ vos dilexit & vos eū diligatis:
& in patiētia Chriſti ſicut Chriſt⁹ paſſus
eſt ꝑ vobis,ita & vos ꝑ Chriſto patiami
ni.Nos aūt dico ſciētes vos facturos:q̄cū
q ex deo p̄cipim⁹,denūciam⁹ vobis. Sci-
tote hoc p̄ceptū dei eſſe nō noſtrum:niſi
tm̄ q vobis fratres nunciamus in nomi-
ne dn̄i nr̄i Ieſu xp̄i.i. ſi curatis nomen &
honorificētiā dn̄i xp̄i.Hoc ex eo denūcia
mus vt ſubtrahatis vos ab omni fratre

ambulante inordinate.i.naturalem ordi-
nem deſerēte. Hoc enim etiam gētiles in-
ordinatū aſſerunt negligere propria:cura
re aliena:vt qdā curioſi inter vos faciunt.

Propria negligere, & aliena curare inordinatum eſt.

Fratre etiam dico non ambulante ſecun-
dum traditionē quā acceperunt a nobis.i.
quo modo tradidimus illis: & pollicentes
ſe ſic ſeruaturos ſicut acceperūt.Ideo ſim-
pliciter dico ſicut acceperunt a nobis tra-
dētibus illis: & nō expono hanc traditio-
nē:qa voſipſi bene ſcitis queādmodū opor
teat vos imitari nos. Ne illi aberrādo di-
cerēt,in oratione, ieiunio, vigiliis ſcimus
te imitandum: determinat qd intendat di
cēs. Imitari in hoc qđ nō fuimꝰ inter vos
inquieti.i.curioſe diſcurrētes p vrbē.Neq;
māducauimus apud vos panē ocioſū ſum
ptū ab aliquo. Nec noſtrū panē gratis.i.ſi
ne labore ocioſi:ſed fuimus operātes nocte
& die: & ī labore & fatigatiōe.i.loborātes
vſq; ad fatigationē. Nocte ideo p̄ponit:qa
nocte maxime vacabat operibus: orationi
& p̄dicationi p̄cipue vacās in die.Operan
tes ideo ne grauaremus aliquē veſtrū ac-
cipientes a vobis neceſſaria. Paulus nō ab
iſtis ſicut nec a Corinthiis quicq̄ accipere
voluit:diuerſa tamen intētione.A Corin-
thiis eñ noluit:qa erāt auari. Ab iſtis no
luit:ſed magis opari: vt in ſe daret eis exē
plū depulſo ocio laborādi.Operabamur ne
quē veſtrū grauaremus:tñ non ideo quaſi
nō habuerimus poteſtatē accipiendi a vo
bis ſi vellemus:ſed vt daremus vobis noſ-
metipſos formā ad imitandū nos:vt deſe-
rētes ociū exemplo meo de labore viuere-
tis.Intēdebamus vtiq; dare vobis formam
operādi.Nam etiam cū eſſemus pręſentes
apud vos:denunciabamus hoc vobis: q̄ ſi
quis vacās ocio,nō vult operari:nec man-
ducet de laboribꝰ alienis. Ideo p̄cipio no-
lentē operari nō māducare:qa audiuimus
quoſdam inter vos ambulare in quiete ni
hil operantes:ſed agētes curioſe, rumores
vrbis ſollicite perquirēdo.His autē q ſunt
eiuſmodi.i.nihil operātes & curioſi denū-
ciamus ex auctoritate dei & obſecramꝰ in
dño Ieſu Chriſto.i.p̄cipimus & p̄camur ſi
in Chriſto ſaluari volūt, vt ipſi operantes
pulſo ocio & cū ſilētio nō de rumoribꝰ cu
rioſi,māducēt panē ſuū.i.nō alienū:ſed p-
prio labore lucratum.Ne autē qa dixerat:
vnuſquiſq; māducet ſuū panē,putarēt illi
qui ſolebāt miniſtrare pauperibus: nō vl-
tra eſſe miniſtrandū illis,ait:Licet dixerim
manducēt ſuū panē:vos tamē fratres bene
facientes fratribus qui indigēt,nolite deſi
cere bene faciendo: qa nō omnibus poteſt
ſufficere ſuus labor.Denunciamus illis vt
operētur &c.Si vero aliquis eorū nō obe-
dierit huic noſtro verbo mādato per epi-
ſtolā: hūc notate.i.ſignificate mihi quis il
le ſit: & interim nō cōmiſceamini cū illo:
vt vobis nō cōmunicātibus illi confunda
tur.i.erubeſcat de peccato ſuo.Et licet nō
cōmiſceamini cū illo:tamē nolite eū exiſti
mare quaſi inimicū, vt eū odio habeatis:
ſed ex dilectione corripite eum vt fratrē.
Vt autē in omnibus quę pręcepi vobis p-
fecti ſitis:ipſe dñs pacis det vobis pacē ſem
piternam.i.hic & in futuro.Et in omni lo
co.i.& apud domeſticos & apđ extraneos.
Et vt veram pacē habeatis,dominus ſit cū
omnibus vobis. Salutatio ſcripta mea ma
nu. Mea dico Pauli, qđ ſignum ita ſcribo
in omni epiſtola quā mitto:hoc ſigno diſ-
cernite, ne fraudulenter ſub nomine meo
inferāt vobis ſuā epiſtolā illi pſeudo:q di-
cebant vobis me intelligere propinquū eſ
ſe diem iudicii. Hęc inquam eſt ſalutatio.
Gratia domini noſtri Ieſu Chriſti cū om-
nibus vobis Amen.

Paulꝰ qđ faciebat die & nocte.

¶Incipit argumentum in epiſtolam primam ad Timotheum.

TImotheum inſtruit & do
cet de ordinatiōe epiſco-
patus & Diaconii: & oīs
eccleſiaſticæ diſciplinæ:
ſcribens ei a Laodicia per
Tichicum Diaconum.

Prologus beati Brunonis in eandē.

COnſuetudo erat apoſto-
lorum vt cuiuſlibet ciui
tatis populo doctrina eo
rum conuerſo ad fidem,
nō ibi ſubſiſterēt:ſed(cō
ſecrato ibi epiſcopo qui
fideles factos inſtrueret de his quę poſt ſi
dem tenēda ſunt) trāſirent ad alios popu
los congregandos ad fidem. Cuius rei for
mam Paulus tenēs conuerſis Epheſiis cō-
ſecrauit illis in epiſcopū Timotheum col
laboratorem euangelii:vt Paulo p̄tereun-
te ad Macedonas conuertendos haberent
Epheſiani Timotheum qui eos de ſingu-

Doctor multū proficit pplo. lis inſtrueret:ne forte illis ſine doctore di-
miſſis,periret labor Pauli ĩ eis.Quos Ephe
ſianos Paulus primus ad fidē conuertit:q̃
bus Ioānes euāgeliſta poſtmodū in epiſco
pum pręfuit Timotheo in opus euangelii
a Paulo reuocato. Hanc aūt epiſtolā cum
tribus aliis quæ ſequūtur ſcribit ad perſo
nas:duas ad Timotheū:tertiā ad Titum:
quartā ad Philemonem: cęteras ſcribit ad
eccleſias.Cōſecrato(ſicut dictū eſt) Timo
theo Epheſiis in epiſcopū:conſurgūt con
tra eū pſeudo doctores:dicentes. Licet no
ua lex inducta ſit,cū ea tñ tenēdā eſſe cir-
cūciſionē,& veterū ritus ſacrificiorꝝ.Quo
intellecto Paulus epiſtolā hanc dirigit ad
Timotheū:non ꝙ de eo ambigat ꝙ in ali-
quo cōſenſurus ſit pſeudo doctoribus:ſed
vt doctrina eiꝰ roborata auctoritate Pau-
li idē cū Timotheo docētis maioris aucto
ritatis ſit & reuerētię,Epheſianis audiēti-
bus a Timotheo idem doceri qđ a Paulo:
cui tradita eſt hæc doctrina a Chriſto. In
hac autē epiſtola Paulus agit de eccleſia-
ſtico ordine:docēs ab eccleſia repellendos
pſeudo doctores:illiſq; denūciandū ne per
uerſe doceāt:ꝙ ſi ideo nō deſiſtūt,populis
denūciandū eſt ne eos audiant. Docet hic
etiā Paulus Timotheū de ordine ſacerdo
tali & Leuitico quomodo eligendi ſint &
probādi. Docet etiā de ordine viduarum
quomodo miniſtrare deceat illas ĩ ecclīa.
Docere autē etiā ſi ſapiētiſſimę ſint,nunq̃
mulieribus permittendum.Sic docēdo de
eccleſiaſtico ordine intēdit Paulus vt pro
modo doctrinæ ſuæ teneat Epheſiana,om
niſq; cum ea eccleſia.

Epiſtolę.I.ad Timotheū. Cap.I.

Aulꝰ apoſtolꝰ Ieſu Chriſti ſecūdū imperium dei ſaluatoris
noſtri & Chriſti Ieſu ſpei noſtræ, Ti-
motheo dilecto filio in fide, gratia,
& miſericordia,& pax a deo patre &
Chriſto Ieſu dño noſtro.Sicut roga-
ui te vt remaneres Epheſi cū irem in
Macedoniam: vt denūciares quibuſ-
dam ne aliter docerēt:neq; intēderēt
fabulis & genealogiis interminatis
quę quęſtiones pręſtāt magis q̃ ædi-
ficationē dei quę eſt in fide.Finis au-
tē pręcepti eſt charitas de corde pu-
ro,& cōſcientia bona,& fide nō ficta.
A quibus quidā aberrantes conuerſi
ſunt in vaniloquiū:volētes eſſe legis
doctores:nō intelligētes neq; quę lo
quūtur:neq; de quibus affirmāt.Sci-
mus autē quia bona eſt lex ſi quis ea
legitime vtatur: ſciētes hoc qa iuſto
lex nō eſt poſita:ſed iiuſtis & nō ſub-
ditis:impiis & peccatoribus:ſcelera-
tis & cōtaminatis, parricidis, & ma-
tricidis,homicidis,fornicariis,maſcu
lorū cōcubitoribꝰ,plagiariis†,mēda †plagariis.
cibus,& periuris. Et ſi quid aliud ſa-
nę doctrinę aduerſatur:quę eſt ſcđm
euāgeliū glorię beati dei qđ creditū
eſt mihi.Gratias ago ei q me cōforta
uit in Chriſto Ieſu dño noſtro: qa fi-
delē me exiſtimauit ponēs in miniſte
rio. Qui prius fui blaſphemus & per
ſecutor,& contumelioſus:ſed miſeri-
cordiā dei cōſecutus ſum:quia igno-
rās feci in incredulitate.Superabun-
dauit aūt gratia dñi noſtri cū fide &
dilectione quę eſt in Chriſto Ieſu.Fi-
delis ſermo & oñi acceptiōe dignus: Infra.iiii.
quia Chriſtus Ieſus venit in hūc mū-
dū peccatores ſaluos facere:quorum
primus ego ſum. Sed ideo miſericor
diam cōſecutus ſum: vt in me primo
oſtēderet Chriſtus Ieſus oēm patien-
tiā ad informationē eorū qui creditu
ri ſunt illi in vitā æternā. Regi autē
ſeculorū immortali,inuiſibili,ſoli deo

honor & gloria in ſecula ſeculorum amen. Hoc præceptum cōmendo tibi fili Timothee ſecundum prçcedētes in te prophetias: vt milites in illis bonam militiā, habens fidē & bonā cōſciētiā: quā quidā repellētes circa fidē naufragauerūt: ex quibus eſt Hymeneus & Alexāder quos tradidi Satanę vt diſcāt nō blaſphemare. [xxiii.q.iiii. qui peccat. &.c.q ad cru dele.]

PAulus & cætera. Scripturus diſcipulo ſalutē præmittit dicēs. Paulus: qđ quidem nomen eſt humilitatis. Paulus eñ quaſi modicus dicitur. Hic autē vbi auctoritate opus eſt, auctoritatis nomen eſt. [Paul⁹ nomē humilitatis, & auctoritatis nomen eſt.] Paulus enim nomē multū notum erat: vnde vt magis refelleret pſeudo doctores ait. Paulus apoſtolus.i.legat⁹ vel miſſus. Cum autē omnes ſancti, legati dei ſint, præcipue apoſtoli ſic vocant: ſub quibus omne genus ſanctorū: ſupra quos vero ſolus Chriſtus inuenitur. Apoſtolus inquā Chriſti Ieſu: qa a Chriſto ſolū apoſtoli miſſi ſunt. Ab apoſtolis autem cęteri ſancti: vt a Paulo Timotheus. Q̃ꝫ ſi Paul⁹ apl̃us Chriſti ſit: cōſtat ꝙ q Paulo cōtradicit, cōtradicit & Chriſto qui Paulū miſit. Qui vero Timotheo a Paulo miſſo: & in Paulū & ī Chriſtū offendit. Paulus inquā apoſtolus Chriſti Ieſu ſcđm imperium. Ponit in aliis epiſtolis ſcđm volūtatē: ſed vt maiorē diſtrictionē ſignaret, poſuit hic īperiū. Volumus enim quędā quę nō imperamus: quę autē fieri imperamus & volumus: & ne nō fiat prohibere videmur. Vnde ait ſecundū imperiū dei patris. De⁹ eñ pater imperauit me apoſtolū fieri. Dei dico ſaluatoris noſtri.i.q imperio ſuo obœdientes ſaluat: nō obœdientes vero a ſalute alienat. Vnde timendū eſt nō parentibus imperio Timothei: quia nec mihi nec deo qui imperauit me apoſtolū eſſe obœdiūt: & ſic a ſaluatione dei alieni ſunt. Secūdū imperiū dei patris dico: & ſcđm imperiū Chriſti regis & ſacerdotis. Secundū hominē dico qui & immolauit ſeipſum in ara crucis, vt nos mūdaret a delictis: ſeꝗ immolādū nobis quotidie in altari dedit. Regis etiā, qa & bona dat: & in bonis regit. Chriſti dico Ieſu.i.ſaluatoris qui & in pręſenti ſaluat a malis: & in futuro ſalutē ætenā daturus eſt ſuis. Chriſti Ieſu dico auctoris ſpei noſtrę.i.recuperandę impaſſibilitatis & immortalitatis: quas p eū nos recuperaturos ſperamus: qui carnē noſtrā in ſe verbo dei vnitam extulit ſupra oēm creaturā: nihil ſupra eā relinquens pręter diuinitatem ſibi cohęrentē. Spes enim dicitur nō de his quę habemus vt iuſtificationem a peccatis in baptiſmo: ſed de his quæ nos habituros credimus vt immortalitatē & impaſſibilitatē per Chriſtū. Spes enim eſt expectatio futurę bonę rei cū deſiderio. [Spes quid eſt.] Paulus inquam apoſtolus ſic & ſic optat, mandat, vel aliquid tale Timotheo filio bene imitāti ſe: quē genuit in fide: qa cū infidelis eſſet fidelē eū fecit. [Timotheū fecit Paul⁹ fidelem.] Filio dico dilecto peculiari & ſpeciali modo: qa cū oīs vtiꝗ fidelis diligendus ſit: quidā tñ in eis ſunt qui priuilegio amoris diligēdi ſunt. Paulus inquā mandat Timotheo hoc, ſibi vel tibi Timothee gratia, miſericordia, & pax. In aliis ponere ſolet gratia tm̃ & pax: ſignificās ibi per gratiā, qđ hic per miſericordiā, remiſſionē ſcilicet peccatorū: quæ gratia dicit: qa gratis ſine pcio vel merito noſtro dimittunt. Mia remiſſio dicit: qa p miam dei pc̃tā dimittūtur. [Mia remiſſio dicit.] Mia itaq.i.remiſſio pc̃torū: & pax.i.tranquillitas animi quā hic habent ſancti prelibantes per hoc dulcedinem æternę pacis. Hęc inquā miſericordia & pax ſint pſeuerantia tibi. Non ideo hoc optat: cum bene ſciat remiſſionē peccatorum factam eſſe Timotheo: ſibiꝗ partem ſanctorū eſſe: ſed vt in his permaneat. Hęc duo miſericordia & pax omni fideli optanda ſunt: & puenire poſſunt: hoc autem tertium.i.gratia prælatis tantum optandū eſt & puenire poteſt. Accipit eñ per gratiā donationē ſpūs ſancti: qui vtiꝗ non a prelatis, ſed per miniſterium eorum ſine differentia meritoꝝ, ſiue iuſti, ſiue iniuſti ſint prelati (ſolūmodo pura ſit cōſecratio eoꝝ) datur his quos ſanctificant, ſi idonei ſint in quibus habitare debeat ſpiritus: [Prælati etiam mali dare pñt ſpiritū ſanctum.] non eñ habitabit in corpore ſubdito peccatis. [Sap.i.] Q̃ꝫ ſi quęrit, cur ſubditi propter peccata ſpiritū ſanctū accipere nō mereant: cū per miniſteriū prelatorū qui peccatores ſunt (ſolūmodo iuſta ſit ſacratio eorū) detur! Ad hoc reſpondēdum eſt: qa a deo & nō a plato: qui qđ nō habuit dare non potuit: datur tñ per miniſteriū prę

lati.Nec ſine cauſa deꝰ per miniſteriū hoc
dare voluit:cū ſi ſine miniſtris ſpūs ſanctꝰ
daretᷓ: vnuſquiſqꝫ p̄ſumēdo ſpiritū ſanctū
ſe habere iactaret : & ſic miniſtri eccleſiæ:
etiā qui iuſti eſſent,in contēptū venirent.
Cuiꝰ rei Chriſtus formā relinquēs ſuſcita

Abſolui nemo pōt niſi per miniſtros.

to Lazaro dixit diſcipulis.Soluite eū & ſi-
nite abire:oſtendēs neminē poſſe ſolui niſi
per miniſtros qbus hæc miniſteria credita
ſunt . Gratia vtiqꝫ miſericordia & pax ſit
tibi a deo:q cū deꝰ ſit,hęc & oīa pōt. Deo
dico patre:q ex eo ꝙ pater eſt: volūtatē &
piā affectionē circa te & omnē filiū habet.
Sit etiā tibi hoc idem a Chriſto Ieſu:q cū
ſit rex & ſaluare venerit, voluntatē ſimili
ter habet.A Chriſto dico dn̄o noſtro:quē
quia dn̄s eſt,hoc,& oīa poſſe apparet.Fini
ta ſalutatione incipit epiſtolā dicēs.O Ti
mothee ita fac : ſubaudi ſicut rogaui te.
vbi ait ſicut,notat quantitatē. Quaſi dice
ret. Ego multis modis frequēti repetitiōe
monui te vt docēdo inſiſteres:& ſicut mo
nui te omnibꝰ modis,omī aſſiduitate fac.
Vbi ait.Rogaui cū qui p̄latus erat dicere
poſſet vt diſcipulo p̄cepi: ſatis cōmendat
Timotheū: inſinuās eū talē qui nō ex im-
perio coercēdus eſſet:ſed ex quadā parita-
tis dignitate cohortādus. Sicut inquā ro
gaui te vt remaneres Epheſi ad ordinādū
ibi eccleſiaſticū ordinē:cum ego conuerſis
Epheſianis irem ī Macedoniā,vt Macedo-
nas verbo p̄dicationis conuerterē: in quo
& tu mihi neceſſarius eſſes: teqꝫ mecū itu
rū ex volūtate obtuliſti:vidēs tn̄ ꝙ maior
neceſſitas incūberet dimiſi te,vt Epheſia-
nos inſtrueres. Hic primū incipit de pſeu
do doctoribꝰ repellēdis dicēs. Remaneres
inquā ideo vt denūciares.Nūciare dicimꝰ

Nunciare denūciare quomodo dicimus.

inter pares.Denunciare autē vt a p̄lato
ſubditis.Denūciares vtiqꝫ quibuſdā.i.do-
ctoribus illis qui ſingularē doctrinā indu
cūt a cōmunione eccleſię declinātes. Hoc
inquā denunciares ne docerēt aliter,id eſt
quicq̄ alienū a doctrina mea qua Epheſios
docui,& tu adhuc doces.Qꝫ ſi doctores te
denūciante illis nollent deſiſtere:denūcia-
res ſubditis ne intēderent doctrinis eorū:
vel audirēt eos. Cuiꝰ rei forma adhuc ſer
uatᷓ in eccleſia. Prius em̄ peruerſus p̄la-
tus ab eccleſia prohibetᷓ.Qꝫ ſi inobœdiens
nō ceſſat:ſubditis dehinc interdicitᷓ obœ-
dire illi.Non intēderēt dico fabulis pſeu-
do p̄dicatorū:qui dicunt circūciſionē &
vetera ſacrificia tenēda eſſe in noua lege.
Fabula dicitur illud vbi verba tm̄ ſūt: res

Fabula qđ dicitur.

autem non eſt:ſic in doctrina eorū.Verba
quidē erant nuda a rei veritate:qa circun
ciſio & illa quę docebāt ſaluare non pote-
rant.Intēderent inquā fabulis & genealo-
giis.i.ſermonibus de generatione ſua fa-
ctis.Dicūt em̄ ꝙ ſibi natis de carne Abra-
hā & Dauid,ſalus ſolum repromiſſa ſit:&
nō aliis . Genealogiis dico interminatis.i.
prohibitis ne aliquis cōfidat in illis . Vel
interminatis.i.nullū terminū:nullūqꝫ finē
habētibus vbi ſubſiſtant probata ſicut di
cūt.Si quis em̄ conſiderat videbit multos
filios Abrahæ ſcd̄m carnē reprobatos vt
Eſau: inueniet etiam multos nō de carne
Abraham genitos, quos tn̄ deus elegit vt
Iob.Quę genealogię præſtāt quęſtiones.i.
litigia:& nullas ſolutiōes. Hoc inquā prę
ſtāt magis q̄ ædificationē: quā nullo mo-
do pręſtāt.Hic em̄ magis electiuum eſt de
nō participātibꝰ agēs.Aedificationē vtiqꝫ
virtutum non pręſtant:quę ædificatio eſt
nō per circūciſionem, ſed quę eſt in fide.i.
per fidē . Omnis em̄ iuſtificatio eſt ex fide
quę vt fundamentū iacitur:& ſuper hanc
quaſi fundamentū cęterę virtutes ædificā
tur.Probat ꝙ in fide ſit ædificatio dei di-
cēs . Si ex fide procedit bona cōſcientia.i.
ſpes:ex ſpe autē purū cor: & de puro cor-
de charitas.Charitas vero ſit finis.i.imple
tio totius p̄cepti,ſeu nouæ ſeu veteris le-
gis.Qꝫ ſi hoc modo ex fide ſequitᷓ oīs præ
cepti impletio:tūc in fide eſt omnis ædifi-
catio dei:& nō alibi. Sed in fide eſt imple-
tio totius mādati:igitur & ędificatio dei.
Qꝫ trāſuerſo ordine ſic ponit. Vere in fi-
de eſt ædificatio dei : finis em̄.i.qa imple-
tio totius p̄cepti veteris ſeu nouę legis,eſt
charitas.i.dilectio dei & p̄ximi:in quo mā
dato vniuerſa lex pēdet & prophetę. Qui
enim hoc mādatū.i.charitatē,impleuerit:
nouā & veterem legē proculdubio imple-
uit. Vel autē legatᷓ ibi ſic cōtinuatim. Vbi
ait ſuperius ne docerēt & ne intēderēt : in
nuit quoſdā peruerſe & docētes & intēden-
tes. Vnde ſic ait.Licet illi pſeudo aliter do
ceāt q̄ ego:tn̄ finis.i.omnis impletio legis
charitas eſt: ſicut ego doceo: vnde qđ ipſi
docent vetera non ſunt reducenda.Chari
tas p̄cedit de puro corde,id eſt de munda

intelligētia: ꝙ aliquis purū intellectū habeat cōſeruās ſe in puritate qua de⁹ purificauit eū in baptiſmo. Intelligēs diligēdū ſibi eſſe creatorē ſuū: nec in aliquo offendendū. Charitas etiā procedēs de cōſcientia bona.i.de ſpe. Nō qa cōſcientia ſit idē qđ ſpes: ſed ea affinitate qua illi cui malę cōſcientię ſcrupulus abeſt: & vbiꝗ in animo ſe circūſpectās: nihilꝗ qđ eū mordeat inueniens: ſic tandē ſperare licet: qui enim ſe peccatorē conſpicit: timendū illi eſt de peccato, nō ſperandū. Charitas etiā procedēs de fide nō ficta. Nos eñ credim⁹ Chriſtum verū deū & verū hominē: nō fingentes illū vel hominē ſine deo: vel deum ſine homine. Et vt quidā pſeudo dicūt habuiſſe Chriſtū nō verū: ſed aereū corpus. Vel ita. Fide dico noſtra robuſta & inuiolabili nō ficta.i.nō fragili ad modū fictilis vaſis: ſicut eſt doctrina pſeudo doctorū. ¶ Cōmendata parte ſua: improbat partē aduerſariorū dicēs. A quibus charitate ſcilicet, cōſcientia bona, & fide: quidā aberrātes.i. illi ſingularē doctrinā inducētes ſeparati, & per hoc errātes. Separatio enim a veritate error eſt. Aberrantes vtiꝗ conuerſi ſunt, non ad fidē: ſed in vaniloquiū loquētes quę vana & inutilia ſunt: circūciſionē ſcilicet tenendā eſſe dicētes. Quibus non ſufficit hęc vana apud ſe loqui: ſed qđ deterius eſt volentes eſſe doctores legis.i. docentes tenendas eſſe carnales obſeruātias legis. Et hoc ſatis impudēter: nō intelligētes neꝗ ea quę loquunť.i. circūciſionē quā docēt. Ideo ſub veteri lege in carne tenuiſſe: vt figuraret circūciſionē cordis tenendā eſſe in tēpore gratię: & nō carnis. Neꝗ etiā intelligentes ſcripturas ꝓphetarū de quibus.i. per quas affirmāt circūciſionē & vetera ſacrificia ꝗ loquunť tenēda eſſe in tēpore gratię: vel ecōuerſo. Nō intelligentes ea quę loquunť de ꝓphetis ad probandū ꝙ tenēda ſint ea quę docēt. Neꝗ intelligētes circūciſionē & ſacrificia: cuius rei myſteria eſſent cū fierent de qbus ipſi affirmāt ꝙ adhuc tenēda ſint. Qꝫ improbauit partē aduerſariorū dicēs nō intelligētes & cętera. Hoc vtiꝗ non ſufficeret: niſi & partē ſuā cōmendaret: & cauſam cōmēdationis inſereret. Poſſet eñ aliter ſic ipſi obiici. Si doctrina pſeudo doctorū peruerſa eſt: tua vero nō meli⁹ approbāda: vnde melius adhęrendū tibi iudicas ꝗ illis? Ad hoc refellendū improbata pte aduerſariorū, ſubdit & approbat ſuam dicēs. Pſeudo vtiꝗ doctores nō intelligūt legē: nos autē ſcimus.i. intelligimus legē. Et quiddā amplius addit qđ valet ad cauſam dicēs. Scimus vtiꝗ nō ſolū legē: ſed etiā hoc de lege ſcimus: qa lex eſt bona.i. vtilis & iuſtificās ſpiritualiter intellecta: ſecundū ꝙ nos intelligimus. Sed ſcđm carnalē intellectū eorū potius nō bona: qa neminē iuſtificat: & crudelis eſt: vnde qđ ipſi de lege intelligūt nō eſt reducendū. Lex vtiꝗ bona eſt: ſi quis vtatur ea.i.ītelligētia ei⁹ legitime.i. ſecundū ꝙ lex ipſa docet & pręcipit: ſcilicet vt ſpiritualiter intelligať. Scim⁹ vtiꝗ de lege ꝙ bona eſt: ſcientes hoc etiā de ea dē lege: qa lex vetus non eſt poſita iuſto.i. ſub noua lege iuſtificato. Nec etiā ſub ipſa veteri lege poſita eſt alicui iuſto. Lex eñ data eſt vt vel puniret reum: vel peccare volentē coerceret ne delinqueret: ſed qui iuſtus eſt, nō eſt coercendus: nō enim voluntatē habet peccandi: nec eſt per legem puniendus. Macula eñ ī illo nulla eſt: qui iuſtificatus eſt. Vnde & iuſtis illis qui ſub veteri lege fuerūt quantū ad ſe non eſſet neceſſariū tenere legem: qua tamē cōgrue vſi ſunt: ne illis reſpuētib⁹ legē, contēptui fieret lex, vtꝗ auctoritate eorū deuotius tenerēt eam, hi quibus propter peccata neceſſaria erat. Ideo etiā iuſti tenuerūt veterem legē: vt qđ ipſa pręfigurabat de Chriſto & de tēpore gratię: ipſi atteſtarētur implendo legē. Iuſto vtiꝗ non eſt poſita lex: ſed iniuſtis.i. iudęis quibus ante legē datā Moyſes moralia ꝑcepta dedit: ꝗ non obſeruādo iniuſti facti ſunt. Iniuſtis vtiꝗ & nō ſubditis.i. iudęis: qui deo danti per Moyſem legem noluerunt ſubdi vt ab iniuſtitiis recederent. Quos vocet iniuſtos & nō ſubditos exponit dicēs. Lex vtiꝗ poſita eſt impiis.i. irreligioſis animo cōtra deum. Et peccatoribus.i. qđ irreligioſe cogitāt: irreligioſe operātib⁹ & ſceleratis.i. ei⁹ ꝗ vidētes ſacrificare idolis vel huiuſmodi placuit illis vt ſimiliter pręuaricarent. Lex etiā poſita eſt contaminatis.i. illis qui violentia tormentorū compulſi ſunt ſacrificare idolis. Hæc quatuor contra deū principaliter fiunt. Cætera quæ ſequuntur cōtra ſe & contra proximū fiunt: nō ꝙ omis

Separatio a veritate error eſt.

Macula nulla eſt in iuſtificato

peccata cõtra deũ nõ ſint: ſed qa quatuor
prędicta deũ ſpecialiter ſine aliquo medio
vidẽtur offendere. Poſita eſt etiá lex parri
cidis.i.interfectoribꝰ patrũ: quibꝰ cũ mul
tum deberent ex eo ꝙ homines eſſent:lon
ge ideo magis patres erát. Matricidis etiá
ſimiliter & homicidis, & fornicariis.i.ma
culátibus ſe adulterio, vel quolibet gene-
re fornicationis:& concubitoribus maſcu
lorum qđ deterius eſt:quibus non ſufficit
ſe maculare niſi etiá corrumpant alios. Et
plagiariis.i.plagas proximo inferentibus.
Plagiarij. Vel plagiariis quaſi plagioſipis.i.plagam
de re viua inferentibus: vt ſi quis furaret
patri filium ſuũ,vel huiuſmodi. Mendaci-
bus etiam qui fallaciis incumbũt: quodꝗ
mendacio Pauli deterius eſt periuris, his
& huiuſmodi poſita eſt lex. Pręter hęc etiá
impoſita eſt illi ſi quid aliud a ꝑdictis qđ
aduerſatur ſanę doctrinę.i.naturali & mo
Pręcepta moralia ꝑdurant in vtraꝗ lege rali legi. Moralia eñ pręcepta ſicut in ve-
teri:ſic in noua lege perdurant. Vnde ait.
Quę ſana doctrina eſt ſcdm euangeliũ.i.ſe
quitur nouá legem. Euágeliũ dico glorię,
id eſt qđ prędicat glorioſum deũ. Vel euá
gelium glorię.i.qđ ſequẽtibus ſe,dat æter
nam gloriam, Glorię dico dei beati. Qua-
lem eñ beatitudinẽ deus habet, talem ab
Beatus dicit cui nihil deficit. eo habituri ſunt ſancti. Beatus enim dici-
tur cui nihil deficit:ſanctis autẽ cũ Chri-
ſto nihil defuturũ eſt. Hoc nomen deꝰ nul
lo adiectiuo indiget vt dicatur beatus, vł
aliquid horũ: ſed vt innueret cuiuſmodi
gloriá habiturus ſit deus & daturus ſuis
appoſuit beati:quaſi diceret:Gloria quam
deꝰ habet,& dat,& ſibi,& quibuſcũꝗ dat,
ſufficit. Et qa ſana doctrina & euágelium
ſe inuicem ſequuntur:ideo hæc tantũ te-
nenda ſunt & nõ reinducẽda circũciſio &
vetera. Hic ingreditur oſtendere ꝙ qa re-
ceſſit a veteri lege:omnia bona ſibi collata
ſint:cui legi quãdiu adhęſit,ſemper in pręc
ipitiũ malorũ ruit. Vnde ſic ait. Qđ euá
gelium creditum eſt mihi.i.pręuidit miſe
ricordia dei me idoneũ cui crederet euan
Euangeliũ bonũ nunciũ dicitur gelium. Euangelium autem bonũ nũcium
dicitur:eu enim bonum:angeliũ vero nũ-
ciũ:vnde angelus nũcius dicitur. Et ideo
quia deus credidit mihi euangelium: gra
tias ago ei & non legi pro hoc beneficio,
& pro his quę ſequuntur: qui deus exiſti-
mauit me fidelẽ. Hic aiunt quidá inſidio-
ſa eſſe verba Pauli, quaſi diceret:inde gra
tias ago deo:qa cum infidelis eſſem: fecit
me fidelẽ. Quodꝗ dignus eſſem qui fide-
lis fierem exiſtimauit.i.prouidentia dei ꝗ
falli neſcit ab initio pręordinauit:neꝗ fa
ctum fidelem confortauit.i.fortem fecit:ꝙ
neꝗ mors,neꝗ gladius poterit me ſepara
re a charitate eius. Et poſtꝗ̃ mihi credidit
euangelium pacis ponens me in miniſte-
rio.i.in ipſo opere prędicãdi: multis enim
pręlatis creditur euangelium: qui tamen
torpentes non miniſtrant ſubditis qđ cre
ditum eſt illis. Poſitus ſum in miniſterio
Chriſto Ieſu.i.ad honorem & gloriá Chri
ſti Ieſu domini noſtri. Vel confortauit me
in Chriſto Ieſu domino noſtro q mihi cę-
des anhelãti in via apparuit. Ego vtiꝗ fi-
delis factus ſum &c. poſtꝗ̃ deſerens legem
ſubdidi me gratię dei. Qui prius cũ eſſem
ſub lege in omnia mala præcipitabar. Fui
enim tunc blaſphemans Chriſtum dicens
eum hominem ſine deo:filiũ fabri & ſimi-
lia. Fui etiá perſecutor quorũlibet iuſtoꝝ.
Fui etiam contumelioſus: qa ſi quos com
pręhendere poteram cõtumeliis & verbe-
ribꝰ afficiebá: ſed qui adeo peruerſus ſub
lege eram:ſtatim vt hanc dimiſi,conſecu-
tus ſum miſericordiam.i.remiſſionẽ pecca
torũ. De hoc autem conſecutus ſum miſe
ricordiam: qa.i.ꝙ ignorans feci.i.ignoran
ter peccaui: & qa Chriſtũ ignorabá, ideo
in incredulitate manebam. Sic qa pro ꝙ le
gimus: non enim ſufficeret ad cauſam vt
quia ignorãter peccauerit,ideo miſericor-
diá conſecutus ſit. Aliomodo tamen qa le
gitur ad cauſam. Quaſi diceret aliqs. Tu
olim ſub lege,legem prędicabas tenẽdam.
Tu vero relicta eadem lege legem ꝑdicas
relinquendam. Cui ergo credi debeat vel
tibi ſub lege: vel tibi non ſub lege ambigi
mus. Cõtra hoc ait. Mihi ſub lege nõ fuit
credendum:qa ignorans feci: & qa ignora
ui:ideo in incredulitate manſi. Nec ſolum
miſericordiam.i.remiſſionẽ peccatorũ cõ
ſecutus ſum:ſed etiam gratia domini no-
ſtri abundauit in me ſuper miſericordiá:
qa & peccata remiſit: & multas alias gra-
tias dedit: vt cognitionem diuinæ eſſen-
tiæ &c. Vel aliter. Dum perſecutor eram
eccleſię Chriſti:multum zelũ legis habui:
ſed tamen nunc ſuperabũdauit gratia dei
in me: qa ſi tanta oportuiſſet me pati pro

veteri lege,quãta pro Chriſto patior:vtiq̧ defeciſſem.Cętera ſicut dicta ſũt.Supabũdauit ĩquã gr̃a cũ fide & dilectiõe:q̃a fides & dilectio dei ſemp creuerũt in me:q̃ fides & dilectio eſt ĩ Chriſto Ieſu.i.habetur per Chriſtum Ieſum:& non per legem. Hanc autem miſericordiam quã ego cõſecutus ſum,facile eſt & vos conſequi. Vt eñ peccatores ſalui fierẽt, Chriſtus Ieſus in hũc venit mũdum.Sed anteq̃ hoc dicat pręponit commẽdationem rei quã dicturus eſt ſic.Sermo iſte quem vobis manifeſto eſt fidelis.i.talis cui fides adhibenda ſit: & qui bene ſit credibilis. Nec ſolũ fidelis eſt:ſed etiam dignus acceptione.i.qui acceptabilis eſſe debeat.Sunt enim multi ſermones credibiles:non tamen acceptione digni,q̃a inutiles.Hic autem ſermo: & credibilis & acceptus,q̃a vtilis.Dignus vtiq̧ acceptione nõ vna vel in vno ſolo tẽpore vt vetus lex:ſed omni.i.& in præſenti & in futuro: & ſecundũ corpus & ſecundũ animam,q̃a in omni tẽpore,& ſecũdum vtrũq̧ ſaluat. Hic inquã eſt ille ſermo: quia.i.ꝙ Chriſt⁹ Ieſus venit in mundũ hunc.i.adeo deſpicabilẽ: & in quo tot miſerias eũ pati oportuit,Venit inquam ſaluos facere peccatores:qui ſi per legẽ ſaluari poſſent : fruſtra deus Chriſtũ ſuũ in miſerias huius mundi deponeret.Quorũ peccatoꝝ ego & quicũq̧ legalis prim⁹.i.pcipuus & deterrim⁹ ſum. Deteriores eñ inuenit deus Iudæos legi adhęrentes:q̃ quoſcunq̧ exleges. Qđ ſupra poſuit abſolute : hic ponit cũ cauſa dicẽs.Licet deterrim⁹ in peccatoribus eſſem: tamen cõſecutus ſum miſericordiã: ideo vt Chriſtus Ieſus in me primo.i.maxime peccatore,vel primũ.i.maxime oſtẽderet patientiam,non in qualibet vna re: ſed omnimodã.Pertulit enim me blaſphemantem,perſequentem, & cõtumelias ſanctis inferentem. Omnem vtiq̧ patientiam oſtendit in me : ad informationẽ eorũ qui credituri ſunt illi,id eſt vt per me doceret nemini deſperandum propter immanitatem ſcelerũ,quin credat in eum.Credituri ſunt enim illi in vitam æternã,id eſt vt per fidẽ hanc habeant vitã ęternã. Et quãdoquidẽ Chriſtus ſaluare peccatores venit ad qđ lex inſufficiẽs fuit: Chriſto igiẽ regi ſeculorũ inde ſit honor & gloria : q̃a nec legi nec alii pręter Chriſtum debetur

Paulũ conſiderãs nemo deſperet.

inde gratia.¶Aut ſic continuat̃.Chriſtus in me oſtẽdit oẽm patientiã:illi aũt Chriſto regi ſeculorũ immortali.i.immutabili, qui ſemp in eodem eſt,& inuiſibili.i.cuius deitatẽ nulla creatura ſufficit intelligere: huic deo creatori ſoli (ſaluare eñ ſol⁹ poteſt)huic tanto & tali ſit honor & gloria. Honor dicit̃ vt de virtutibus:humilitate, prudẽtia, & huiuſmodi quę homo poteſt habere.Gloria dicit̃ de his quæ dei ſolum ſũt & nõ hominis:vt reſurgere tertia die: & huiuſmodi.Honor inquã illi ſit & gloria in ſecula pręſentiũ ſeculorũ conſecutiua:& hoc qđ precor amen.i.certe ita erit. Quãdoquidẽ ex Chriſto Ieſu omnis ſalutio: & ex lege nulla: ideo o Timothee fili cõmendo tibi hoc pceptũ vt oĩbus palam ſit te nulli poſſe parcere vel tolerare ĩ hac re.Hoc eñ pręceptũ eſt qđ trãſgredi nõ licet:ſummaq̧ tibi obœdiẽtia cõmẽdatũ:vt milites excludẽdo ab eccleſia pſeudo doctores:milites etiã diſponẽdo alium eccleſiaſticum ordinẽ: milites vtiq̧ bonã militiam. Si ſemel vel in vno militaret,impleſſet qđ dixerat milites : ſed vt ſemper & in omnib⁹ ſe velle eũ militare oſtenderet:addidit militiam bonã.i.vtilem. Vtile enim erit ſic te militare.Cõmendo inquã vt milites in illis prophetiis.i.in omni viſione & intellectu quẽ habes de deo. Prophetia enim viſio:propheta videns dicit̃. Milites moneo ſecundũ prophetias pręcedẽtes in te.i.ſcđm ꝙ tempore pręcedẽti edoctus es in ſacris ſcripturis. Timotheus enim patre gentilis:matre vero chriſtiana editus: ab ipſa pueritia traditus eſt ſacris literis imbuendus. Vnde ait ſcđm prophetias in te pręcedentes. Vel aliter. Commẽdo tibi vt milites ſecundũ prophetias pręcedẽtes in te.i.de te. Spiritu eñ pphetiæ edoctus aſſumpſi te in opus euãgelii. Vide autem ne degenerando a fide mendacẽ facias ſpiritum:qui vt te eligerem,docuit me.Militare debes tum q̃a bonũ & vtile eſt : tũ q̃a bene potes habens fidem per quam plene iuſtificatus es, habens etiam cõſcientiam bonã:non enim tibi pręđicãti obiici poteſt ꝙ bene doceas & male viuas . Modo pauliſper reuertitur ad pſeudo doctores dicens ꝙ bonã conſcientiam quidam repulerũt a ſe:q eñ peruerſe agit & docet non habet vnde ſibi bene conſcius ſit,& q̃a re

Honor.

Gloria.

Prophetia viſio pphe ta vidẽs dicitur.

pulerũt hanc:ideo naufragauerũt circa fi
dem.i.fregerũt nauem ſuá circũeuntes fi
dem & nõ ingrediẽtes ad eã.Ex q̃bus pſeu
do doctoribus naufragantibus eſt Hime-
neus & Alexander principes eoꝝ qui cir-
cũciſionẽ reducere volebãt:quos ego tradi
di Satanę.i.ſeparaui excõmunicatos ab ec
cleſia. Nec ideo vt in æternũ pereant : ſed
vt ſic diſcãt nõ blaſphemare.i.vt hoc mo
do correcti & pœnitẽtes quieſcant a per-
uerſitate ſua:& iam nõ blaſphemantes au
ferãtur iterũ Satanę: recepti in ſinũ eccle-
ſię.¶Nota ꝙ excõmunicare eſt tradere Sa
tanę quia cum excommunicatur quis,Sa-
Excõicare quid eſt. tanę tradit,cuius erat prius q̃ per baptiſ-
mum iuſtificaretur.

Capitulum.II.

OBſecro igitur primũ
omnium fieri obſecra
tiones,oratiões, poſtu
latiões,gratiarũ actio
nes, pro omnibus ho-
minibus,pro regibus & pro omnib⁹
xxiiij.q iii. corripiant qui in ſublimitate ſunt conſtituti: vt
infra.v. quietam & trãquillam vitã agamus
x.diſ.q̃m. in omni pietate & caſtitate. Hoc eñ
xcvi.diſ.cũ ad verum. bonũ eſt & acceptum coram ſaluato
re noſtro deo : qui oẽs homines vult
De pe.di.j. ſaluos fieri:& ad agnitionem verita-
multiplex. tis venire.Vnus eñ deus,vnus & me
diator dei & hominũ homo Chriſtus
Ieſus:q dedit redẽptionẽ ſemetipſum
ij.Ti.j. pro omnibus.Cuius teſtimoniũ tẽpo
ribus ſuis cõfirmatũ eſt: in quo poſi-
tus ſum ego prędicator & apoſtol⁹.
Veritatẽ dico nõ mẽtior:doctor gẽ-
j.Pe.iij. tiũ in fide & veritate. Volo ergo vi-
ros orare in omni loco:leuantes pu-
ras manus ſine ira & diſceptatiõe. Si
militer & †mulieres in habitu orna-
†habet autem. to cum verecũdia & ſobrietate ornã-
tes ſe:nõ in tortis crinibus,aut auro,
aut margaritis,vel veſte precioſa:ſed
q̃d decet mulieres promittentes pie-
j.Cor.xiiij tatem per opera bona.Mulier in ſilẽ
tio diſcat cum omni ſubiectione. Do
cere autẽ mulieri non permitto: neq;
dominari in virũ : ſed eſſe in ſilentio.
Adã enim primus formatus eſt, dein Gen.j.
de Eua:& Adam nõ eſt ſeductus: mu
lier autem ſeducta in pręuaricatio-
ne fuit.Saluabitur autem per filiorũ
generationẽ ſi ꝑmãſerit †in fide,& di †permã-
lectiõe, & ſãctificatiõe cũ ſobrietate. ſerint.

POſtq̃ Paul⁹ admonuit Timotheũ
vt militaret:conſequẽter inſinuat
in quibus eum militare præcipiat
dicens. Quandoquidem Chriſtus ſaluare
peccatores venit in hunc mundum,in cu
ius rei prędicãdę miniſterio me cõſtituit,
vt & per eũ ſaluemini: & prædicatio mea
in vobis fructificet. Igitur, id eſt propter
hæc pręmiſſa obſecro vt oretis.Niſi enim
deus per ſpiritum ſanctum operetur in
cordibus veſtris,ſermo meus inutilis erit.
Obſecro igitur primum omnium , id eſt
potiſſimum ante omnia fieri obſecratio-
nes & cætera . ¶Quia vidit apoſtolus in
omni genere orationis pręualere celebra-
tionem miſſæ in qua memoria fit paſſiõis
Chriſti:per quam omne hominum genus
redemptum eſt:Ideo cũ & aliis modis orã
dum ſit:hoc genus orationis q̃a pręualere
vidit,prępoſuit dicens.Primũ omniũ.i.an
te omnia obſecro fieri obſecrationes.Ora Obſecratio
tiones illas quę obſecratiões.i.iuxta & an nes quę dicuntur.
teq̃ corpus dominicum ſacretur,pręcedũt
(vt in principio miſſę) vocat obſecratio-
nes,quaſi iuxta ſacrationẽ dictas.Oratio-
nes autem & poſtulationes, & gratiarum Oratiões.
actiones fieri obſecro.Orationes vocat ꝓ-
ces illas in quibus cum dicuntur ſubſtan
tia illa panis & vini ĩ altari appoſita trãſit
in corpus & ſanguinem Chriſti. Poſtula- Poſtula-
tiones vocat preces quę fiunt poſt cõmu tiones quę
nionem vt illud. Perfice in nobis domine dicuntur.
q̃d tua ſancta continent.i.poſtq̃ nos paui-
ſti hoc corpore & ſanguine tuo,reſtat hoc
quaſi ex debito : vt q̃d pie cœpiſti perfi-
cias : paſcens nos indeficienti cibo gloriæ
tuæ in cœlis, q̃d hic in altari prelibamus.
Poſtulatio enim dicitur quaſi oratio facta
de re quæ iam miſericordia vel merito de
betur.Gratiarum actiones vocat:vt illud Gratiarũ
quod in fine miſſæ dicitur. Benedicamus actiones q̃
domino.Deo gratias. Vt hoc dicentes in- dicuntur.

nuamus totum referẽdũ eſſe gratię dei qđ dedit: & qđ in ęternũ daturus eſt. Hęc aũt obſecro fieri pro omnibus hoïbus: vt ſalui fiant ex voluntate dei. Qđ ſi quæritur cur ꝓ oïbus iubeat orare apoſtolus: cũ qui dã a deo reprobati ſint: ꝓ quibus qui orat videtur offendere deum qui eos reprobat? Contra hęc dicitur ꝙ deus quidem ex benignitate & clementia ſua velit oẽm hominem ſaluũ fieri: quia quãtũ in ſe eſt in deo non remanet: ſed benignitatẽ dei iniuſtitia impiorũ auertit. Vnde in deo duplex volũtas cõſideratur. Altera benignitatis & clementię: qua omnes vult ſaluos fieri. Altera eſt voluntas iuſtitiæ dei qua malos reprobat: bonos eligit. Secundum autem voluntatẽ benignitatis dei præcipit Apoſtolus orare pro om̃ibus: vt qđ deus pie vult & nos ſequẽdo pietatẽ eius velimus: vtq; volũtas dei fiat oremus. qđ ſi non fieret a clemẽtia dei diſſentire videremur. Vel aliter præcedentia legamus: vt de miſſa mentio in his non fit. Obſecro fieri obſecrationes. i. adiurationes illas, vt in lætania: vbi adiuratur per paſſionẽ, per reſurrectionem & ſimiliter: quaſi ſi quis adiuraret deum ꝓ cõuerſione cuiuſlibet ſceleratiſſimi, qđ vix a deo impetrari poſſe videretur: impio autem illo per preces iuſti cõuerſo faceret iuſtus orationes pro eo, vt deus cũ fide daret illi virtutes quæ ſequunť: quibus acceptis iam reſtarent poſtulationes (ſicut dictum eſt) pro cęleſti gloria quæ iam habenti virtutes debetur. Pro his aũt omnibus. i. conuerſione, poſſeſſione virtutum: conceſſione cæleſtis gloriæ: ſequuntur gratiarũ actiones: qđ fecit Iuſtinus preſbyter qui ſuſcepto ſpiritu Laurentii in cęlis in actionem gratiarũ ſacrificiũ laudis deo obtulit. Obſecro autem hoc fieri pro omnibus hominibus (ſicut dictũ eſt). ¶ Quia fortaſſis putarent quidam non eſſe orandum pro principibus & tyrãnis q premũt eccleſiã dei, adiungit. Sic dico orãdũ ꝓ oïbus: vt nec etiã ꝑſecutores eccleſię excludã: ſed orate etiã pro regibus: & pro omnibus q in ſublimitate ſeculari ſunt: ſeu ducibus, ſeu conſulibus. Et pro eis vos orare nõ ſolum ꝓficiet illis: ſed etiã vobis. Ad hęc vt illis a tyrannide ſua ceſſantibus agamus vitã quietam a ꝑſecutione: nec in vna re: ſed etiã trãqllã .i. in om̃i re quietam. Trãquillitas eccleſiæ plurimũ prodeſt quibuſdam tenerioribus, q in pace eccleſiæ iuſtificationem ſuã cõſeruant: quos ſi tormenta compręhenderent: fortaſſis a fide recederent. Et ideo orandũ eſſe dicit pro regibus & principibus. Agamus dico vitã trãquillã in omni pietate. i. religione: & in omni caſtitate. i. in integritate fidei: quę ſi perſecutio ingrueret: non ſic in omnibus integra perduraret ideo moneo orare pro oïbus. Hoc eñ vt oretur ꝓ omnibus bonum. i. vtile eſt ad profectum eccleſię: & tale bonum qđ ſit acceptũ & gratum deo. Nec ſic vt in tempore placeat, & in tẽpore diſpliceat: ſed ſic acceptum vt ſit corã deo. i. vt ſemp maneat in oculis beneplaciti eius. Deo dico ſaluatore noſtro: qui quomodo nos ſaluauit, vult oẽs hoïes ſaluos fieri ſecundũ voluntatẽ benignitatis ſuę: ſicut ſupra dictum eſt. Et vt ſalui fiãt: vult oẽs venire ad agnitionẽ veritatis. i. verę fidei per quã iter eſt ad ſalutem. Probat qđ dixit. Vere deus vult omnes ſaluos fieri: qđ patet ex eo: qa vnus eſt de⁹. i. creator omniũ. Cũq; deus omniũ creator ſit: nõ eſt cauſa quare benignitatẽ ſuam neget vni, & det alteri creaturę, quã impius vtiq; ſibi negat: quia impie agit: ſalua & integra perdurante ad om̃es benignitate dei. Inde etiam palam eſt ꝙ deus velit oẽs ſaluos fieri: qa vn⁹ eſt mediator dei & hominũ, & non plures mediatores. Vnde conſtat qa omnibus ęque velit proficere, factus eſt oïm mediator. Chriſtus mediator dicit: quia duo extrema & a ſe prorſus diuiſa: deũ ſcilicet in quo omnis iuſtitia & nihil iniuſtitiæ, & hominẽ in quo omnis iniuſtitia & nihil iuſtitię, concordes fecit per aſſumptã ſibi humanitatem iuſtificans hominẽ. Probat adhuc deum velle omnes ſaluari dicens. Hic autem mediator cum in deitate glorioſus eſſet homo factus eſt: tam vilis res & tã cõtumelioſa: qđ nunq̃ fieret niſi vellet ſaluare homines. Hic autem mediator eſt Chriſtus immolãs ſacrificiũ pro nobis ſemetipſum deo: & rex dirigens nos ad ſaluationẽ. Hic autem eſt Ieſus ſaluator quem hoc nomen deſignat ſaluatorem omnium: q Chriſtus Ieſus dedit redemptionem nec aurum vel argẽtum: ſed ſemetipſum preciũ dedit pro omnibus redimendis. Sed licet non omnibus precium illud profuerit: quia in impietate perdurauerunt: Chriſtus tamen

Voluntas duplex in deo cõſideratur.

Mediator oïm vn⁹ eſt

Chriſt⁹ mediator dr̃.

precium dedit:quod ſufficiens eſſet ſaluti omnium ſi omnes boni eſſe vellent. Et qa pro omnibus redemptionē dedit: oēs ęque ſaluare voluit:cuius rei(.ſ.ꝙ oēs vult ſaluos fieri) teſtimoniū cōfirmatū eſt: qa qđ ꝓphetę teſtati ſunt ante Chriſtū de eo ſaluatore cōfirmauit:Chriſtus implēdo oīa q̄ de ſe ꝓphetę ꝑdixerāt.Hęc aūt per impletionē cōfirmata ſunt tēporibus ſuis.i. congruis:vt natiuitas Chriſti quodā tempore in alio,paſſio: & cętera de Chriſto diuerſis temporibus.Niſi enim Chriſtū teſtimonia ꝓphetarum ꝓceſſiſſent: parū vel nihil crederet ei.qđ idē innuit quū duob⁹ diſcipulis poſt reſurrectionē apparens ait.O ſtulti & tardi corde ad credendū in his q̄ locuti ſunt ꝓphetę &c. Qđ etiā ipſe alibi in euāgelio ait. In hoc eſt verbū verū: qđ ali⁹ eſt q ſeminat,& ali⁹ q metit.Prophetę qdē ſeminauerūt:Chriſt⁹ aūt cū aplīs ſuis ſeminis fructus collegit. Ad idē ꝓbādū ꝙ de⁹ vult oēs ſaluos fieri auctoritatē ſuā adducit dicens.In quo.i.in qua re ꝑdicanda.ſ.ꝙ deus ꝓ ſalute omniū preciū dederit ſemetipſum & cętera q̄ ꝓmiſſa ſunt:ego poſit⁹ ſum ꝑdicator a deo:vt hoc prędicē oībus:& magnę dignitatis ꝑdicator, qa etiam Apl's ad hoc ꝑdicandum cōſtitutus:& ego proculdubio dico veritatem:nec in qualibet vna parte: ſed ita ꝙ nō alicubi mētior: & ego iā cōſtitutus ſum doctor gentiū in fide & veritate.i.iā multos diſcipulos docui,qui fideles ſunt & veritatem prædicāt.Qꝫ ſi diſcipuli mei veri ſunt: cōſtat me doctorē eorū non eſſe mendacē. Qꝫ ꝑdicatorē & aplm ſe nominat,nō elationis verba ſunt: ſed vt per hanc auctoritatē dictorū ſuorū fidem corroboret.Quoniā quidē ſufficienter probatū eſt orandū eſſe pro oībus hoībus: ergo volo oēs viros,& mulieres orare:vt ſecūdū volūtatē dei ſaluent. Volo vtiq viros orare non tantū in eccleſia:ſed etiā in omi loco,habētes puras manus &c. ¶Hic docet quales ſe præparare debeāt ad orandum. Puras manus vocat mūdas affectiones: vt nihil velint dari ſibi a deo,qđ deū dare nefas ſit:ſed maxime omniū ſaluationem poſtulent.Puras dico leuantes per incrementa boni operis & piæ orationis:& hoc ſine ira.i.ſine odio proximi. Qui eñ odit ꝓximū,ab vnitate eccleſiæ ſe diſcerpit: & ſine diſceptatione.i.ſine diffidentia orate, facti

Luc. xxiiii

Preparatio ad orandū.

tales quales timore peccati nō oporteat diſceptare:an deus daturus ſit vobis qđ petitis nec ne.Quaſi diceret. Orate cum dilectione dei & proximi.Mulieres etiam cum viris volo orare: ſimiliter ſine ira & diſceptatione exiſtentes in habitu: non qui ornet illas:ſed ornato.i. qui ornetur ab illis: ꝙ tanta ſit reuerentia mulierum vt etiam earum veſtimenta videantur ornata: quia ſanctę mulieres illis vtant. Manentes cum verecundia: vt pudibunde omnia faciant. & cum ſobrietate cibi, potus, & verborū. Cum aliis virtutibus has duas maxime cōmēdat mulieribus: quia vidit eas maxime laborare morbo impudicitiæ & intemperātię.Mulieres dico ornantes ſe non intortis crinibus,aut auro,aut margaritis, vel veſte precioſa.i.non ſtudentes cultui corporū: ſed ꝑ bona opera quæ foris operantur, promittētes pietatem.i.in propatulo mittentes religionem mētis per bonā operationē exhibitam foris. In orando volo viros, & mulieres ſimiles eſſe:ſed in docendo,vel interrogando volo diſſimiles eſſe. Mulier enim diſcat,audiat ſermonē in eccleſia: nō interrogando,neq; reſpondendo: ſed ſit in ſilentio:& ſi in aliquo hęſitat:cum venerit domū,virum interroget. Diſcat aūt in ſilētio cum omni ſubiectione poſt viros ſtando capite velato,aſpectu in terram fixo.Cū enim in eccleſia conuenimus:ibi iudici repræſentamur: quē per ſeductionem mulieris in iram prouocauimus: cuius rei memor mulier ꝙ totius perditionis auctor fuerit:in præſentia iudicis multū debet verecundari. Vt diſcat concedo mulieri. Docere autem virum doctrina ſpiritali illud nullo modo ꝑmitto mulieri,neq; dominari aliquo ſpiritali dominio in virū: ſed ſemꝑ eſſe non ſolum in ſilentio interrogādi vel reſpondendi:ſed etiam in ſilentio confabulandi cum aliquo in eccleſia. Ideo mulier non debet dominari in virum: quia Adā primus formatus eſt:deinde Eua.Ordo autem creationis eorum ſignat virum debere dominari in mulierem: nō mulierem in virum.Cum enim ante hominē:vel eodem momento cum homine: deus ſi vellet creare poſſet mulierē:nō ſine re tēpore poſteriorē viro fecit:ideo adhuc mulier non debet in virū dñari: eteñ Adā non eſt ſeductus illo modo quo mulier: vt crederet ſe

Mulierib⁹ duę vtutes ꝑcipue ſūt neceſſarię.

Mulieres audiāt & nō interrogent.

Mulier in virū dñari nō debet.

guſtu pomi fieri deū: ſed in hoc qdē ſeductus fuit: q͞a ſuadēte ſibi muliere quā deus in adiutoriū ſibi dederat, vtrūq; exiſtimauit poſſe fieri, & vxori ſe morem gerere: & patrati ſceleris acta pœnitētia a deo ſe poſſe veniā obtinere. Adā nō eſt ſeductus: mulier aūt ſeducta fuit credēs ſe fieri deos vt ſerpēs ſuaſerat, in pręuaricatione .i. in actu peccati .ſ. in comeſtione pomi. Et ꝑpter tot cauſas mulier ſemp ſubiici debet viro: non pręferri: ſpiritali plątione dico: ſi enim ſeruos habet licet bene dominari in illis ſeculari dñio. Poteſt etiā mulier mulierib⁹ ſpiritali modo pręeſſe: ſed viro nūq̄. Ne autē alicui videretur mulierē nō poſſe ſaluari: q͞a cauſa fuerit totius pditionis: & quia idō Paulus adeo deteſtatus ſit mulierē: ſubdit de ſalute eius dicēs. Licet mulier ſeducta ſit non ſeducto viro: tamē mulier ſaluabit̃. Non ſolum virgo vel continēs: ſed etiā vadēs p generationē filiorum .i. etiam nupta. Hac conditione dico ſi pmanſerit in fide ꝙ ſanam fidē habeat: & in dilectione dei & proximi: & in ſanctificatione quā accepit in baptiſmo. Permanſerit dico in his cum ſobrietate: quā ideo repetit ꝙ in hac plurimū ſoleant peccare mulieres: ideo coniugatas ſaluari poſſe dixit: quia ſi de virginib⁹ vel viduis ſolum dixiſſet: putaret̃ intellexiſſe ſaluari non poſſe coniugatas: quæ cū ſaluandę ſint: conſtat p hoc de ſalute virginū & viduarū. Vel cōtinuemus aliter. Licet mulieri nō permittā docere in eccleſia: tamē ſaluabit̃ .i. poterit ſaluationē mereri p generationē filiorū .i. ſpiritualiter inſtruendo domi filios ſuos: ſaluabit̃ hac lege ſi (quantū in illa erit) filii eius pmanſerint in fide, & dilectione, & ſanctificatione: cum ſobrietate: ſicut dictum eſt.

Mulieres an poſſint aliquibus præeſſe.

Capitulum. III.

Fidelis ſermo. Siquis epiſcopatum deſiderat: bonū opus deſiderat. Oportet enim epiſcopū irrepręhenſibilē eſſe: vnius vxoris virum, ſobriū, ornatū, prudentem, pudicū, hoſpitalē, doctorē nō vinolētum, non percuſſorē, ſed modeſtū, nō litigioſum, non cupidum: ſed ſuę domui bene prępoſitum: filios habētem ſubditos cum omni caſtitate. Si quis autem domui ſuę pręeſſe neſcit: quomodo eccleſiæ dei diligentiam habebit? Non neophitū: ne in ſuperbiā elatus in iudicium icidat diaboli. Oportet autem & illum teſtimonium habere bonum ab his qui foris ſunt: vt non in opprobrium incidat, & in laqueum diaboli. Diacones ſimiliter pudicos, non bilingues: non multo vino deditos, non turpe lucrum ſectantes, habentes myſteriū fidei in conſciētia pura. Et hi autem probentur primū: & ſic miniſtrent, nullum crimen habentes. Mulieres ſimiliter pudicas nō detrahentes, ſobrias, fideles in omībus. Diacones ſint vnius vxoris viri: qui filiis ſuis bene pręſint: & ſuis domibus. Qui enim bene miniſtrauerint gradum ſibi bonum acquirēt: & multam fidutiam in fide quæ eſt in Chriſto Ieſu. Hæc tibi ſcribo fili Timothee: ſperans me venire ad te cito. Si autem tardauero: vt ſcias quomodo oporteat te in domo dei conuerſari, q̄ eſt eccleſia dei viui: columna & firmamentum veritatis. Et manifeſte magnum eſt pietatis ſacramentum qd̄ manifeſtatum eſt in carne, & iuſtificatum eſt in ſpiritu: apparuit angelis prędicatum eſt gētibus: creditū eſt in mundo: aſſumptum eſt in gloria.

ii. q. vii. c. ſi xxvi. di. deinde. xxxv. di. §. i. xlvii. diſt. §. i. lxxxii. diſt. ꝓpoſuiſti.

xlvii. di. ſicut hi. §. neceſſe.

viii. q. i. licet. De conſe. di. i. iubemus.

Poſtq̄ communitatem eccleſiæ admonuit orare: & ex hoc publicum præceptum in omnibus dedit: ſubdit quædam diuiſa præcepta quæ non de omnibus agant, ſcilicet de ſacerdotio & diaconatu: inſinuans quales & quomodo ad iſtos ordines ſint promouendi. Quod præceptum quia vidit onerosum & difficile q̄buſdam: anteq̄ proponat cōmendat dicēs. Hic ſermo quē dicturus ſum fidelis eſt .i. credi debet: & nemini eſt onerosus. Hic vti ꝙ eſt ſermo quē commēdo: oportet epiſcopum eſſe irrepręhenſibilem. Hic autem per epiſcopum ſignificat ſacerdotem. Super-

De ordinādis eccleſiaſticis.

ſtue eñ Timotheũ q Epheſiorũ epiſcopus
erat: de ordinãdo epiſcopo Epheſiis iſtrue
ret:cũ eo ibi epiſcopãte aliũ ibidẽ epiſcopa
ri abſurdũ eſſet:nec credendũ eſt.Pręterea
ſi de diaconib⁹ p̃ceptũ daret (p̃termiſſo ſa
cerdotali ordine q p̃cedit)abſonũ videret̃:
& inordinabiliter factũ.Nec mirũ ſi p epi-
ſcopũ ſignat preſbyterũ:cũ in hac eadẽ epi
ſtola per preſbyterũ ſignificet epiſcopũ,Et
qa volentem epiſcopari irrepręhenſibilem
eſſe neceſſe eſt:ideo ſi quis deſiderat epiſco
patum.i.ſuper ſibi cõmiſſos intendere:hic
deſiderat non aurũ,non diuitias,non iocũ
ditatẽ ſeculi:ſed opus.i.laborem bonum.i.
Ep̄s ſupin- vtilem ſibi & his ſupra quos intẽdit. Epi-
tẽdẽs dicit̃. ſcopus enim ſuperintendẽs dicitur:ſcopos
enim intentio:epi ſuper interpretatur. Et
quoniam qui deſiderat epiſcopatũ,operari
bonum deſiderat:ergo oportet epiſcopũ.i.
neceſſe eſt volentem epiſcopari eſſe irrepre
henſibilem:quia ſi ſit reprehenſibilis q̃diu
in eo eſt,bonum operari nequit. Irreprehẽ
ſibilem vocat nullius criminalis reũ:q eti-
am licet crimen non habeat:cuſtodit ſe ſic
ꝙ nec in eo aliqua criminis occaſio videat̃
vnde criminoſus ſuſpicetur. Hunc autem
epiſcopum.i.volẽtẽ ſacerdotio fungi: opor
tet fuiſſe virũ vnius vxoris,ꝙ vnam tantũ
vxorem (dũ ſibi vxorari licuit) habuerit.
Nõ ꝙ in epiſcopatu eã habeat:vel ꝙ ſi nul
lam habuit repudiari debeat:ſed magis ac
cipi. Ideo viro multarũ vxorũ negat ſacer
dotiũ:quia illo ſoluto a priore vxore,cum
ſecundas nuptias cõtraxit: indicauit ſe cõ
tinere non poſſe:incontinentem autem epi
ſcopari non licet.Et vt irreprehẽſibilis ſit:
oportet epiſcopũ eſſe ſobrium & verbo, &
opere.Prudentẽ etiã q ſciat de theſauro pe
ctoris ſui nouã & veterẽ legẽ ꝓferre.Opor
tet etiam eũ eſſe non vinolentũ,iugi pota-
Ep̄s habeat ſpũalia ar- tione diſſolutũ.Nõ etiam ꝑcuſſorẽ corpo-
ma & non rali ꝑcuſſione.habet eñ ſpiritalia arma,q-
corporalia busvti debet cõtra aduerſarios:verbum.ſ.
dei,quare nõ oportet eũ vti corporalibus
armis.Non percuſſorem: ſed modeſtum.i.
totius moderationis cuſtodẽ . Oportet eũ
eſſe non litigioſum.i. non conuicium ꝓ cõ
uicio reddentẽ:ſed ad omnia patientẽ. Nõ
etiam cupidũ,ne cupiditas prohibeat eum
bona eccleſię erogare in pauperes:quorum
patrimonia ſunt non ꝓpria epiſcoporum.
Oportet etiã eũ fuiſſe bene p̄poſitũ domui
ſuæ ꝙ priuatã familiã ſuam bene coercue-
rit a q̃buſq; vitiis: nec ſolũ reliquã familiã
ſed etiam filios habentem ſubditos.i.q nec
in filiis coercendis paterna affectione dece
ptus ſit.Nec ita dico vt poſt patratum vi-
tium correxerit eos:ſed cum omni caſtita-
te.i.omni integritate ſeruata : qa adeo di-
ſtrictus fuit in cuſtodia filiorum ꝙ ad actũ
ſceleris eis ꝑuenire non licuit. Sic ſciẽtem
præeſſe domui ſuæ bonum eſt in ſacerdo-
tium ꝓmoueri . Sed ſi quis neſcit præeſſe
priuatę domui ſuę in qua pauca diſponen
da ſunt:quomodo hic habebit diligentiam
.i.diligentẽ cuſtodiam eccleſiæ dei in qua
tot & tanta ꝓcuranda ſunt? Præter prædi
cta oportet eũ non eſſe neophitũ.i.nouiter Neophit⁹ nõ ſit ep̄s.
cõuerſum:ne ſi adhuc rudis in fide ꝓmo-
ueatur in ſacerdotiũ,elatus in ſuperbiã co
gitando ſecũ:ſi modo nõ eſſem conuerſus,
non eſſet p̃ter me qui ſciret præeſſe eccl'ię.
Sic ſuperbiẽdo incidat in iudiciũ.i. damna
tionẽ diaboli,q per ſupbiam damnat⁹ fuit:
vt & hic neophit⁹ ſimiliter p ſuperbiã da-
mnetur. Neq; hęc ſolũ neceſſaria ſunt illi:
ſed etiã oportet.i.neceſſe eſt illũ habere bo
nũ teſtimoniũ:non ſolũ a fidelibus,ſed etiã
ab his q ſunt foris.i.extra fidẽ.ſ.ab infide-
libus vt non incidat in opprobriũ:qa ſi mo
do infideles videant illũ ſacerdotẽ factum
prędicantem verbũ dei,cõuicient̃ ei dicen-
tes.Tu qui pauloante furabaris, adultera-
bas &c.iactas te modo magiſtrũ noſtrũ: in
cuius ore etiã bona contemptibilia ſunt.
Hic autem hoc audiens accenſus ira alter
na reddat opprobria:& hoc modo incidat
ĩ laqueũ diaboli:q iis dolis laborat illaque-
are eũ, quare oportet eũ qui promouetur
in ſacerdotium etiam cum infidelis fuit ſi
ne querela conuerſatum fuiſſe inter ſuos.
Quales preſbyteros oportere eſſe diximus
oportet eſſe diaconos ſobrios,& cętera quę
non reponit.Per hoc ꝙ ait ſimiliter intelli
genda eſſe in ordinatione diaconorum: ſi-
gnificauit qui ordo parũ dignitate diſcre-
pat a ſacerdotio.Diaconos inquã oportet
eſſe pudicos.i.cuſtodes caſtitatis:& non bi
lingues.i.non inter fratres diſcordias ſemi
nantes:non deditos multo vino:quo quidẽ
ſobrie licet vti:nõ ſectantes turpe lucrũ,vt
nec fœnerẽt̃,nec negociẽt̃.Habẽtes etiã my
ſterium.i.ſecretũ fidei vt cognoſcãt illa ſe-
creta fidei noſtrę q̃ ſimplicitas vulgi cape-

Diaconi officiū q̄le eſt. re non ſufficit. Diaconorū enim officiū eſt
euágelizare verbū dei populo: in cuius rei
ſignū tradiť eis euangeliū ad legēdū. Qua
re oportet eis nota eſſe arcana fidei qui de
fide ſunt docturi. Et licet hęc omnia habe
ant: tamē anteq̄ ordinētur, probenť primū
interrogationibus illis quibus ante ordi-
nes ſolēt interrogari vt illud. Vis ſeruare
caſtitatē & ſimilia? Hi vtiq; ꝓbenť: & ſimi-
liter ſacerdotes de quibus hoc non pręmi
ſerat. Et ſic demū ordinati miniſtrent. i. res
eccleſię in neceſſariis vſibus diſtribuāt: vt
in cibis pauperū & ſimilibus. ¶ Statutū. n.
fuit etiā in primitiua eccleſia: vt illi ſeptē
diaconi res eccleſiaſticas & domeſticas diſ-
ponerēt: pauperibus miniſtrarēt &c. vt apo
ſtoli hmōi curis ſoluti liberius vacarent
ṕdicationi. Vnde adhuc ſi iure ſit: per ma
nus diaconorū miniſteria diſtribuunť ec-
cleſiarū. Miniſtrēt dico non habentes vllū
crimen actu: nec etiā ſuſpitione. tanta eñ
vigilantia debent ſe circūſpicere ꝙ occaſio
nem non habeat hoſtis: vel ſuſpicari crimi
nale qd de illis. Non habētes crimen, idem
eſt qđ ſupra ait irrepręhenſibilē. Hic inſe-
rit ṕceptū de mulieribꝰ ante & poſt agens
de diaconibus: quod interſertū niſi ad dia
conos aliquo modo pertineat: inconueniēs
hic ordo videtur. Vt aūt qđ ait de mulieri
bus cōuenienter inſertū iudiceť ſic exponi
mus. Mulieres quæ nuptę fuerint his q in
diaconatum promouentur, ſimiliter opor-
tet eſſe pudicas. i. neceſſe eſt profiteri caſti-
tatem ſicut viros earum. Melіꝰ eñ eſſet vt
cū viris in caſtitate coniugii manerent: q̄
ſeparatę a viris impudice viuerēt. Et ideo
viri earū nō recipianť ī eccleſia: niſi & mu
lieres eorū ꝓfiteanť caſtitatē: quas nō ſolū
pudicas eſſe oportet: ſed etiā nō detrahen-
tes: quia ſi detractioni vacant: melius fuiſ-
ſet eſſe cū viris qui corrigerent eas. Opor-
tet etiā eas eſſe ſobrias in cibo, in potu, &
in veſtitu. Sint etiā fideles in omnibus. i. iu
ſtificationē a peccatis quā per fidē accepe-
rūt: ſaluā ꝑ omnia cuſtodiētes. Vel ita. Fi-
deles ſint in omnibus: ꝙ ſi qd de eccleſiaſti
cis cōmittiť illis (vt miniſtrare pauperibꝰ)
fideliter exequanť. Diacones etiā ſint. i. fue
rint viri vnіꝰ vxoris: q filiis ſuis bñ ṕſunt,
& ſuis domibꝰ: ſicut de ep̄o fuit expoſitū.
Vel ſi placet mulieres diaconiſſę. ſ. monia-
les: ſil'r oportet eſſe pudicas & cætera ſicut

dicta ſunt. Ne aūt cuilibet difficile eſſe vi-
dereť ſic ſe ṕparare ꝑ habendo diaconatu,
ait. Nō ſit vobis oneroſum tales & tales ſie Gradū maiorē acqrēt q in minoribꝰ bñ miſtrāt.
ri vt hūc ordinē cōſcendatis: qa q bene &
religioſe miniſtrauerint in diaconatu: acq-
rēt ꝑ hoc ſibi maiorem gradū: bonū. i. vtilē
ſibi, ṕſbyteratū. ſ. ſeu epiſcopatū. Et ſi forte
nō accepto maiori gradu morianť: qa bene
miniſtrauerūt in diaconatu: acquirēt mul
tā. i. multiplicis boni fiduciā. ſ. cæleſtis: in fi
de. i. iuſtificari ꝑ fidē q̄ eſt in Chriſto Ieſu.
Vel ita, vt quādā priuatā fidē intelligamꝰ.
Sic acqrēt fiduciā in fide q̄ eſt ī Chriſto Ie
ſu. i. in ꝑſona filii. Licet nō in vna ꝑſona ple
na fides ſit: ſed in tribꝰ. Fidē priuatā ī Chri
ſto dicit: ꝙ ꝑ redēptionē & cętera: q̄ ꝓpria
ꝑſonę filii ſūt: cōfidit ſe ſaluari. Hoc de or
dine ſacerdotali & leuitico & cętera ſcri-
bo tibi fili Timothee: ſperans me tñ (licet
modo tibi ſcribam) cito venire ad te. Vbi
ait ſe ſcribere cum cito ſit venturus: mul-
tā neceſſitatē (vt obſeruenť ea q̄ ſcribens
imperat) ꝑ hoc innuit. Cito qdem ſpero me
vēturū ad te: ſed ſi forte tardauero ſcribo,
vt ꝑ hoc ſcias quō oporteat te conuerſari
in domo dei. i. quāta vigilātia cuſtodire de
beas fideles: in qbꝰ deꝰ vt in domo habitat
Et quia domꝰ de paucis dici poſſit: addit.
Quæ domus eſt eccleſia. i. in qua deꝰ mul-
tos ad fidē cōuocauit. Eccleſia dico dei vi-
ui. i. q vitā ęternā quā habet dat ſuæ eccle
ſię. Quę eccl'ia eſt colūna ſecūdū quoſdā fir
mos & directos in fide: q colūna dicuntur
quātū ad ſe. Firmamētū etiā veritatis dicū
tur quātū ad alios debiles in fide: q niſi fir
marenť exēplo & exhortatione iſtoꝝ titu-
barēt in fide, in qua eccleſia eſt ſacramentū
. i. Chriſtꝰ: & hoc ſacramētū pietatis. i. totiꝰ
religionis magnū eſt: qa magnitudinis eiꝰ
nō eſt finis. Eſt vtiq; hoc ſacramentū in ea
manifeſtum. i. apparens per multa miracu-
la quę opať deꝰ ꝑ mēbra eccleſię. Chriſtꝰ ab
ea ſimilitudine ſacramētū diciť: ſicuti ſub
veteri lege quędā ſacramēta in tēplo recō
debanť quę nō licebat videre populo: ſic in
Chriſto licet multa videanť: tñ m'lta in eo
abſcōſa ſunt q̄ nulla creatura cōpręhēdere
ſufficit. Sacramētū aūt res myſteriis inuo
luta diciť. Qđ ſacramētū. i. Chriſtꝰ manife- Sacramētū
ſtatū eſt in carne: qa ꝑ verbū dei incarnatū
deitas quodāmodo ꝑ carnem viſibilis facta
eſt: q̄, niſi in carne, penitus inuiſibilis erat.

Hoc ideo ſacramētū.i.Chriſtus iuſtificatū eſt:non ꝙ pctm̄ habuerit:ſed homo ille quē deus aſſumpſit iuſtus factꝰ eſt in ſpiritu.i. ꝑ ſpiritū.ſ.ꝑ deitatē counitā ſibi: ꝗa cū alii hoīes ex cōcupiſcētia carnis concipiantur Chriſtus ex dilectione patris cōceptus eſt. Hoc iterū ſacramētū apparuit angelis.i.fecit ſe Chriſtus cognoſci ab angelis, ꝑ hæc quę homo factus operatꝰ eſt in terris. His em̄ viſis:multū ꝓfecerunt angeli de cognitione dei: nō em̄ oīa myſteria reuelata fuerant illis. Hoc etiā ſacramentū p̄dicatū eſt gētibus ab apoſtolis:creditū:eſt etiā in mūdo:mūdus em̄ iā credit in Chriſtū. Aſſumptum eſt etiā in gloria:vbi ſedet in dextera patris:occurrētibꝰ illi angelis in die aſcēſionis ſuæ.

Chriſtꝰ fecit ſe ab angelis cognoſci.

Capitulum.IIII.

ij.Tim.iij. ij.Pet.iij. Iudę.

SPiritus autem manifeſte dicit: quia in nouiſſimis tēporibus diſcedēt quidā a fide: attendētes ſpiritibus erroris, & doctrinis dęmoniorū in hypocriſi loquentiū mēdaciū & cauteriatā habētiū ſuā cōſciētiā: ꝓhibētiū nubere, abſtinere a cibis quos deus creauit ad ꝑcipiendū cū gratiarū actione fidelibus: & his qui cognouerūt veritatem. Quia oīs creatura dei bona eſt & nihil reiiciendum qđ cū gratiarū actione percipitᷣ. Sanctificatur enim ꝑ verbū dei & orationem. Hęc ꝓponēs fratribꝰ: bonꝰ eris miniſter Chriſti Ieſu: enutritus verbis fidei & bonę doctrinę quā aſſecutus es. Ineptas aūt & inanes† fabulas deuita. Exerce aūt teipſum ad pietatē. Nā corporalis exercitatio ad modicum vtilis eſt: Pietas aūt ad oīa vtilis eſt: ꝓmiſſionē habēs vitę: quę nūc eſt, & futurę. Fidelis ſermo & om̄i acceptione dignus. In hoc em̄ laboramꝰ & maledicimur quia ſperamus in deū viuū: qui eſt ſaluator oīm hoīm: maxime fideliū. Præcipe hęc & doce. Nemo adoleſcētiam tuā cōtemnat: ſed exēplū eſto fideliū

i.q.viij. dedici.

ij.Timo.ij.

† aniles .i. infructuoſas.

Sapien.j.

in verbo, in conuerſatione, in charitate, in fide, in caſtitate. Dum venio attende lectioni, exhortationi, & doctrinæ. Noli negligere gratiam quæ in te eſt: quæ data eſt tibi ꝑ ꝓphetiā cū impoſitione manuū preſbyterii†. Hęc meditare: in his eſto: vt ꝓfectus tuus manifeſtus ſit omnibus. Attēde enim tibi & doctrinæ: inſta in illis. Hoc.n. faciens: & teipſum ſaluū facies: & eos qui te audiunt.

† pſbyterii.

NE mō Timotheus obiiceret Paulo qm̄ tātū ſacramētū (vt ais) in eccleſia eſt: nō multum me vigilare oportet ꝑ cuſtodia eius: ꝗa ꝑ hoc ſacramētū ſufficiēter cuſtodietᷣ: cōtra hoc Paulus ait. Scias om̄i vigilātia cōſeruādā eē eccleſiā Chriſti: ꝗa in nouiſſimis tpibꝰ diſcedēt ꝗdā a fide. hoc aūt nō leuiter a quolibet accepi: ſed ſpūs ſanctus dixit mihi nō ſub aliꝗbꝰ figuris ſed manifeſte: ꝗa in nouiſſimis tēporibꝰ diſcedēt ꝗdā hęretici a fide Chriſti: attēdētes ſpiritibus erroris.i.dęmonibꝰ loquētibꝰ ꝑ ora ſeductorū: attēdētes nō tātū rationibꝰ eorū: ſed etiā doctrinis.i.aſſertionibꝰ doctrinarū eorūdē dęmoniorū: loquētiū mēdaciū in hypocriſi.i.in ſimulatione boni cū vere mali ſint: & habētiū ſuā cōſciētiā.i. mētē ſuam totius mali conſciam cauteriatam.i. foris manifeſta aduſtione ſignatā. Cauteriare a caueo caues dicitᷣ: cauteriū em̄ aduſtio illa dicitᷣ quæ fit depræhenſis furibus: vt qui viderint illos ꝑ hoc ſignū caueant ſibi ab illis: ſcientes ꝙ fures ſunt. Ab ea ſimilitudine dicit habentiū cōſcientiam cauteriatam: quia doloſę mentis ſuę quędā ſigna foris emittūt: ꝑ hoc ꝗa prohibēt nubere. Hęc eſt em̄ coctura illa q̄ nobis aperit malū cōſcientię eorū ꝙ ꝓhibent nubere.i.ꝙ p̄cipiūt nō nubere: & p̄cipiētiū adhuc abſtinere a cibis quos deus creauit ad ꝑcipiendum fidelibus: & hoc cū actione gratiarum: ꝗa de hoc agendę ſunt gratiæ creatori deo: ne forte ſi ſine benedictiōe perciperemꝰ (qđ ſępe auditū eſt) diabolus cū iis ingrederetur. Creauit vtiq; ad percipiēdum fidelibus: & his.i.etiā eiſdē talibꝰ qui cognouerunt veritatē: hāc.ſ.ꝗa oīs creatura dei in eo ꝙ a deo creata eſt bona & vtilis eſt omni hoc credenti: ſi aūt nociua eſt

Cauteriare quid eſt.

Bn̄dicēdi ſunt cibi.

alicui vt coluber: ꝓpterea ſit quia non cre
didit bonã eſſe ſibi hanc creaturam dei:vt
ſi modo crederet q̄s non eſſe bonũ ſe come
dere carnẽ etiã licitã:& tamen comederet,
peccaret: q̄a vtereť eo q̄d bonum eſſe dubi
taret. Cognouerũt etiam fideles nihil eſſe
reiiciẽdũ. Determinat q̄d dicit non reiiciẽ
dum. Illud.ſ.q̄d ꝑcipiť.i. q̄d ꝑcipiẽdũ eſt cũ
actione gratiarũ:non eñ oĩs caro comedẽ-
da eſt. Percipere inquã & agere gratias bo
nũ eſt:q̄a creatura illa quę in cibũ ſumitur
ſanctificatur per verbũ.i.ꝑ filiũ dei. Per fi-
liũ enim & oĩa creauit, & oĩa creata ſancti
ficauit. Sanctificatur etiã ꝑ orationẽ.i.& ꝑ
benedictionẽ quę precedit:& ꝑ gratiarum
actionẽ quę ſeq̄ť. ¶Nota cũ de tẽpore Anti
chriſti Timotheũ Paulus inſtruat : innuit
mẽbra Antichriſti ꝑ longa tempora caput
ſuum ṕcedere. Innuit etiã ꝙ hęc inſtructio
omni eccleſię:& ſecundũ oĩa futura tẽpora
facta ſit. Hęc quę ſuperiꝰ dicta ſũt: nuptiis
nõ detrahere:cibos,quos deꝰ ad ꝑcipiendũ
fidelibus creauit nõ derogare:& cætera ṕ-
miſſa tu proponẽs.i.in ꝓpatulo ponẽs fra-
tribus. licet ſic proponẽdo q̄buſdã videaris
nimis remiſſus & indulgens carnalitati:ſic
tamen eris miniſter Chriſti Ieſu bonus.i.
vtilior illis q̄ modũ nimia diſtrictione exce
dẽtes prohibẽt nubere & vti carnalibꝰ. Sic
debes proponere:tum q̄a ſic bonus.i. vtilis
eris:præterea q̄a potes:tu enim enutritꝰ.i.
extra rudimenta & nutriturã puerilẽ poſi
tus doctus es verbis fidei. Noſti eñ in quẽ
& quomodo te oporteat credere. Enutritꝰ
etiã es verbis bonæ doctrinæ.i. vtilẽ morũ
inſtructionem didiciſti:quã doctrinã plena
rie aſſecutus es per me:qui & te baptizaui
& quę adhuc docẽda erant ſufficienter do
cui. Hic enim Timotheus a matre fideli li
teris ſacris addiſcẽdis puer traditus eſt:nõ
tamẽ donec a Paulo baptizatus eſt:& ideo
dicit eum enutritum eſſe in fide, ſciens ꝙ
in Chriſtũ credere oporteat. Enutritũ etiã
bona doctrina.i. inſtructione morũ. Talia
propone fratribus:ſed fabulas ineptas quę
nullam veritatem habent, vt de prohibi-
tione ciborũ & nuptiarũ: fabulas ineptas
etiam inanes.i.inutiles : quę licet veritatis
ſimilitudinẽ teneant:vt reducere circunci
ſionem, ſine omni vtilitate tamen ſunt:il-
las non ſolum ſicut præmonui interdicas:
ſed deuita ſi quis inde tecum ſecreto velit

diſcutere : nec etiam ſolus ſtudeas in illis,
ſed potius exerce te,nec partim,ſed teipm̃
totum & corpore, & animo ad pietatem.i.
ad doctrinam & cuſtodiam religiõis. Vtq;
totꝰ fortiter vacare poſſis pietati,ne ſupra
modum carnem tuam affligere velis. Nam
hæc corporalis exercitatio per ieiunia vti-
lis quidem: ſed reſpectu pietatis ad modi-
cum valet. Quid enim prodeſt prælatum
ſic ſe affligere: vt præ debilitate carnis in-
ſtructioni ſubditorũ nequeat vacare! Affli
ctio corporis parum eſt vtilis:pietas autẽ, Afflictio corpis parũ ẽ vtilis.
id eſt ex pietate miſerationis intendere fi-
liorum inſtructioni:hęc inquam pietas vti
lis eſt:non ad quędam ſed ad om̃ia. Ideo de
afflictione corporis Timotheũ ſic quodam
modo redarguit:quia nouerat eũ adeo ie-
iunare:& a potu vini ſe cohibere,ꝙ ſtoma-
chus eius ideo debilitaretur:quare præci-
pit illi in ſequẽtibus vti vino. Quæ pietas
eſt habens promiſſionem vitæ quæ nũc eſt
.i.vitationem mali & augmentum iuſtitię:
quæ in hac vita licet habere. Habet etiam
ꝓmiſſionẽ futuræ & perpetuę vitę. Hic au
tẽ ſermo quẽ dixi intendere pietati:nec ita
corpus affligere vt impediatur pietas:fide
lis eſt:& eſt dignus omni acceptione: quia
cõfortato corpore fouetur pietas vtilis ad
omnia. Q2ꝙ acceptũ eſſe debeat exercere
ad pietatem apparet inde:quia in hoc.i.in
pietate laboramus nos:cibos de labore ma
nuũ quęrentes. Maledicimur etiã ab infide
libus:ideo quia ſperamus intẽdẽtes in deũ
viuum:qui vitam æternam quã habet da-
bit ſperãtibus in ſe. In eo merito ſperãdum
eſt qui eſt ſaluator omniũ hominum,bono
rum & malorum ſaluatione temporali: q̄a
ſolem ſuum facit oriri ſuper iuſtos & iniu
ſtos. Cumq; ſit omniũ ſaluator:maxime ta-
mẽ & pręcipue fidelium eſt: quibus vitam
ęternam dabit quã negabit impiis:quos ta
men in hoc mundo ſaluat in tẽporalibus
bonis. Quoniamquidem exercere te ad pie
tatem bonum eſt : & nos in eodem labora-
mus:quos tamen in hoc mũdo imitari de-
bes. Tu igitur vacando pietati pręcipe his
qui ſciunt, ſed pigri ſunt ad operandum:
hæc ſcilicet præcepta quæ præmiſſa ſunt.
Si qui etiã ſunt neſcientes:doce eos & hoc
vtrũq; cum tãta ſeueritate & munditia:vt
nemo cõtemnat tuã adoleſcentiã:vt hone
ſtas vitę & habitus ætatẽ tuã annis iuue-

nilem, moribus faciant maturã. Nemo inquã te contẽnat: ſed eſto exẽplum quorũq; fidelium in verbo: in humilitate alloquens omnes: in conuerſatione, omnibus omnia factus in charitate .i. in dilectione proximi in fide .i. in iuſtificatione permanens. Et in caſtitate: quæ virtus gemma virtutum eſt in iuuene. Ideo de caſtitate iuuenẽ inſtruit adoleſcentia enim ætas eſt magis laſciuire appetens q̃ alia. Et vt ſis exemplum fideliũ attende lectioni .i. aſſidue reuolue ſacram paginam, dum .i. donec ego venio. Poſtq̃ .n. ad te venero ſufficienter monebo te: viua enim vox magis animat quẽcunq; q̃ lectio ſed tamen multi ſatis ſciunt, qui, niſi lectione incitarentur, torperent dum monitor eorum abeſſet: & ideo ait. attende lectioni, & attende exhortationi .i. exhortare eos qui docti ſunt: & tamen ad operandum pigri. Attende etiam doctrinę .i. doce eos qui neſciunt: & vt in his attentior ſis: noli negligere gratiam ſpiritus ſancti q̃ eſt in te collata. Gratiã dico pontificalem quæ data eſt tibi per prophetiã .i. per prępuiſionem ſpiritu enim prophetiæ prædoctus vidi te idoneum põtificali gratiæ: & hæc data eſt tibi cum impoſitione manuum preſbyteri id eſt epiſcopi: qui conſecrando te epiſcopum manus tibi impoſuit. Vel preſbyterii .i. preſbyteratus: quia licet vnus ſpecialiter manus imponat & conſecret: tamen cęteri epiſcopi qui aſtant eundem cũ illo cõſecrant. ¶ Nota ꝙ per impoſitionem manꝰ ſpiritus ſanctus datur: non ideo fit quin ſine hoc poſſet dari: ſed ideo manus imponitur: vt plenam ſubiectionẽ ꝑ hoc diſcat exhibere deo & cõſecratori ſuo ille qui ſacratur. Vnde ſacrator ille hanc prelationẽ habet ſuper eũ quem cõſecrat, ꝙ nunq̃ ab eo vltra iudicabitur. Prophetia etiã illa quã dixit: quia non ita modo poteſt fieri: non enim ſic modo ſpiritales ſunt epiſcopi: fit tamen ſecundũ ꝙ poteſt fieri: vbi qui conſecrandus eſt pręſentatur conſecratori: & requiritur de fide & cæteris vt habet ordo. Et (vt conſerues gratiam quę in te eſt) meditare hæc quæ moneo: & eſto in his ꝑ operationem vt ſic meditando & operando ꝓfectus tuus manifeſtus ſit omnibus: & exemplo tuo proficiãt. Vtq; ſic proficere poſſis: attende tibi ſubtiliter: corrige vitam tuam: & te vndiq; circũſpecto attende doctrinę .i. doce alios. Vita enĩ tua ſi ſit laudabilis pręedicationem tuam cõmendabit: & ideo inſta in illis .i. in directione vitæ & doctrina ſubditorum. Hoc enim faciens .i. inſtando in illis teipſum ſaluum facies. Attẽdendo tibi: eos etiam ſaluos facies per doctrinam qui te audiunt.

Caſtitas gẽma virtutũ eſt in iuuene.

Vox viua magis aĩat q̃ lectio.

Spũs ſctũs daſ ꝑ impoſitionẽ manus.

Capitulum. V.

SEniorem ne increpaueris: ſed obſecra vt patrem. Iuuenes vt fratres. Anus vt matres. Iuuenculas vt ſorores in oĩ caſtitate. Viduas honora: quę vere viduę ſunt. Si qua autem vidua filios aut nepotes habet: diſcat primũ domũ ſuam pie regere: & mutuam vicem reddere parentibus. Hoc enĩ acceptum eſt coram deo. Quæ autẽ vere vidua eſt & deſolata, ſperet in deũ: & inſtet obſecrationibus & orationibus nocte ac die. Nam quę in deliciis eſt viuens: mortua eſt. Et hoc pręcipe vt irrepręhenſibiles ſint. Si quis autẽ ſuorum (& maxime domeſticorum) curam nõ habet: fidem negauit: & eſt infideli deterior. Vidua eligatur non minus ſexaginta annorum: quæ fuerit vnius viri vxor: in operibus bonis teſtimoniũ habens: ſi filios educauit: ſi hoſpitio recepit: ſi ſanctorũ pedes lauit: ſi tribulationem patientibus ſubminiſtrauit: ſi omne opus bonum ſubſecuta eſt. Adoleſcentiores autem viduas deuita. Cum enim luxuriatę fuerint, in Chriſto nubere volunt: habentes damnationẽ: quia primã fidẽ irritam fecerunt. Simul autem & ocioſę diſcunt circũire domos: nõ ſolũ ocioſę, ſed & verboſę & curioſę: loquẽtes q̃ nõ oportet. Volo ergo iuniores nubere: filios ꝓcreare, mr̃eſfamilias eſſe: nullam occaſionem dare aduerſario maledicti gratia. Iam enim quædam conuerſæ ſunt retro poſt Satanam.

i.q.ii. viduas honora.

Sapien.iij.

xlvii diſ. ſicut ꝗ neceſſe.

xxxi.q.i. quõ.x i. di. ca.i.ant.ſi.

xxvii.q.i. nuptiarũ poſt prin.

xxvi.q.v. epiſcopi.

Si quis fidelis habet viduas : ſubmi-
niſtret illis vt nõ grauetur eccleſia:
vt his quæ vere viduę ſunt, ſufficiat.
Qui bene præſunt preſbyteri dupli-
ci honore digni habeantur : maxime
qui laborant in verbo & doctrina.
†in fręna.
Dicit eni ſcriptura:Nõ alligabis †os
boui triturranti. Et dignus eſt opera-
Deut. xxv. j. Cor. ix.
rius mercede ſua. Aduerſus preſbyte
rum accuſationem noli recipere: niſi
Deut. xix. xlv. di. ſed illud. ii. q. j. ſi peccauerit. xxiiii. q. i. lxxviii. di. quid eſt. De elec. cũ nobis. De conſe. di. v. ſine tibi. De iu reiu rã. et ſi Chriſtus.
ſub duobus aut tribus teſtibus. Pec-
cantes coram omnibus argue : vt &
cæteri timorem habeant . Teſtor co-
ram deo & epiſcopo Ieſu , & electis
angelis eius vt hæc cuſtodias ſine p̄-
iudicio:nihil faciens in alteram par-
tem declinando . Manus cito nemi-
ni impoſueris : neq; communicaue-
ris peccatis alienis. Teipſum caſtum
cuſtodi . Noli adhuc aquam bibere:
ſed vino modico vtere propter ſto-
machum tuum,& frequẽtes tuas in-
firmitates. Quorundam hominũ pec
cata manifeſta ſunt præcedentia ad
iudicium: quorundam autem & ſub-
ſequũtur. Similiter autẽ & facta bo-
na manifeſta ſunt: & quę aliter ſe ha
bent:abſcondi non poſſunt.

ET ne Timotheus(quem ſic admo
nuit,pręcipe,doce,&c.) indiſcre-
te doceret:non attendens diuer-
ſitates ætatum & ſexuũ: ſubiũgit Paulus
quomodo ſingula ætas docenda ſit,dicẽs:
Licet dicam præcipe,doce: vide tamen ne
cum auſteritate increpaueris ſeniorẽ æta
te:ſed obſecra cum tanta diligẽtia vt pa-
trem . Iuuenes autem obſecra vt fratres.
Anus vero vt matres.Iuuenculas vt ſoro
res.Et quia Timotheus iuuenis erat:ideo
cum de iuuenculis diceret:in omni caſti-
tate appoſuit:rectiſſime enim in alloquio
iuuencularum iuuenis de omni caſtitate
admonetur:ne ſaltem minima carnis titil
latione circa eas moueatur.Timotheo in
ſtructo qua diſcretione docere deberet,
ſubdit præceptum de viduis:determinãs
quæ de bonis eccleſiæ debeant ſuſtentari,
& quę nõ,dicens:Iuuenculas ſic obſecra:
Viduas vero confugiẽtes ad eccleſias ho
nora eo modo quo honorandę ſunt:dãdo
ſcilicet victum & veſtimẽtũ illis ſolũ quæ
ſunt vere viduę: nolẽtes vlterius reuerti
ad ea quæ mũdi ſunt vt amplius nuberẽ
velint:illis etiam quę ſunt deſolatę:quod
ſubdit inferi⁹. Deſolatas vocat quę filios
vel parentes non habent qui eas ſuſtenta
re queãt: Vel cũ quibus ipſę rebus ſuis ſi
quas habent, poſſint vti & inſtruere eos.
Honora inquã eas quæ vere ſunt viduæ:
ſed ſi qua vidua habet filios aut nepotes:
hęc vtiq; qa deſolata nõ eſt,diſcat(primũ
q̃ ſumptus eccleſię accipiat)ſpecialiter re
gere domũ ſuã.i.filios ac nepotes:et ſi pa
rẽtes adhuc habet:diſcat reddere mutuã
vicem parẽtibus qui eã aluerũt cũ infans
eſſet. Benefaciat inquã parẽtibus qa hoc
.i.& ſuos ſpecialiter regere acceptũ eſt co
ram deo magis q̃ ſi parẽtes in calamitate
deſereret. Vidua quę filios habet nõ trãſ
eat ad eccleſiã:ſed illa quę vere vidua eſt
nolens amplius reuerti ad coniugiũ.Et q̃
eſt deſolata nõ habens filios aut nepotes:
illa ſperet in deum.i.ſuſtentetur bonis ec
cleſiæ: & ibi inſtet obſecrationibus & ora
tionibus nocte & die.Vel aliter vt in hoc
verſu determinetur quæ ſit vere vidua.
Dico alendas ab eccleſia vere viduas : ne Viduę vere q̃ ſunt.
autẽ decipiaris in illis:ſcito ꝙ illa vere vi
dua eſt & deſolata q̃ ſperat in deũ:& non
in filios aut nepotes,& quę inſtat obſecra
tionibus & orationibus nocte & die.Quę
vere vidua eſt hæc ſolũ ſperat in deũ, vel
ſperet.Nã illa vidua quę eſt ĩ deliciis car-
nis viuens mũdo: mortua eſt deo:& talis
nõ debet recipi in eccleſiã.Hoc etiã pręci
pe de viduis ꝙ cũ ſint vere viduę & deſo-
latę ſint & irrepręhenſibiles.i.nec crimen
habentes : nec occaſionẽ criminandi ſe in
aliquo tribuẽtes. Vidua quæ habet filios
aut nepotes regat eos:qa ſi qua vidua nõ
habet curam ſuorũ quos regere debet: &
maxime prę cęteris curã domeſticorũ.i.fi
liorũ aut nepotũ: hęc talis negauit fidem
quã promiſit deo. Planũ eſt enim, ꝙ curã
proximi nõ habẽs proximũ nõ dilexerit,
& ſic nec deum diligit.Qui enim non di-
ligit fratrẽ quẽ videt:deũ quẽ non videt:
quomodo poteſt diligere?Q; ſi nec deum
diligit,fidem plane negauit.Eſt etiã dete-

rior infideli,qui nunq̄ fidem habuit:quia reus eſt pacti qđ deo pepigit, & ſic irritū fecit. Vel ita. Vidua regat filios & nepotes:ſi quis autē eorū expellat matrem viduam volentē ſuſtentari ab illis: qđ ęquipollenter ait:Si quis nō habet curam ſuorum,fidē negauit, & eſt infideli deterior. Hęc autem vidua eſt,ſi quę pręmiſſa ſunt habet.Non tamē eligatur ad recipiēdum in eccleſia minus ſexaginta annorum:quę etiam fuerit vxor vnius viri: ne ducendo ſecūdū rea incōtinentię viſa ſit: quæ etiā vixerit ſtudioſa in operibus bonis. Habēs etiā bonū teſtimoniū ab eccleſia ſi filios educauit ſpiritualibus documētis.Si pauperes hoſpitio recepit. Si lauit pedes ſanctorū.i. ſi omne pietatis opus pręedicatoribus exhibuit. Non formidans minas perſecutorum qui damnabant quoſcūq ministrantes ſanctis.Si etiam ſubminiſtrauit patientibus tribulationem.i.ſanctis incarceratis. Vt omnia cōpręhendam:ſi ſubſecuta eſt omne bonū opus,eligatur. Viduę lx.annorū eligantur:adoleſcentiores autē viduas quæ non ſunt tot annorum, illas volo nubere: & ideo deuita,non accipias eas in miniſterium eccleſiæ. Deuita ideo quia ſi ſuſcipias, cū.i.poſtq̄ fuerint luxuriatę.i. præ nimia abundantia laſciuiētes volunt nubere.Et hoc in Chriſto.i.legaliter non meretricari : tales illæ habentes damnationem:quia ſic frangendo vota,fecerunt irritam etiā primā fidem quam in baptiſmo pollicitę fuerāt:vbi a diabolo ſe abrenūciare dixerāt: cui frangendo votū continentię quā vouerant,ſe iterum mancipauerunt:patenter innuentes: quia egētes confugerunt ad ſubſidia eccleſię: non amore continentię.Quę nō ſolum nubere volunt: ſed etiam ſimul cōgregatę diſcūt circuire domos. Et hoc ideo quia ocioſę ſunt:& nō ſolū ocioſę, ſed etiam verboſę, inquirētes rumores vrbis.Loquentes etiā curioſe: & cum multo ſtudio ea quæ non oportet:ſcilicet quęlibet impudica. Et qa propter ociū in tantā perniciem delabuntur:ergo propter hoc volo iuniores viduas quę prefixos annos nō habēt: volo inquā eas nubere, filios procreare, matreſfamilias eſſe,vt habeāt quibus intēdāt, & non ſolito modo ocientur.Et ſic volo eas nō dare vllam occaſionē aduerſario.i.infideli gratia maledicti. i. cui valde gratū eſt habere occaſionē maledicendi de fidelibus.Propterea malo eas nubere q̄ recipi in eccleſia:iam enim quædā vouentes continentiā conuerſę ſunt ab eo qđ vouerūt, euntes retro poſt ſatanam.Q; ſi hę viduę non inueniūt cui poſſint nubere : volo q ſi qua vel ſi quis fidelis habet has viduas vel matrem,vel ſorores, vel filias, ſubminiſtret illis, & nō grauetur eccleſia in ſuſtentatione illarum, vt poſſit ſufficere his quæ ſunt vere viduę & deſolatę. ¶Dato pręcepto de viduis: inſinuat quibus modis preſbyteri ſint honorādi a populo dicens:Sic pręcipe de viduis.Pręcipe etiam vt preſbyteri habeantur digni duplici honore:& ſpiritali,vt inclinetur eis:& obœdiatur eorū pręceptis,& corporali vt tēporalia miniſtrētur eis ſufficienter a ſubditis. Hi vtiq preſbyteri qui pręſunt bene.i.quorū prælatio vtilis eſt ſubditis: qa vel vacāt inſtructioni eorū,vel orant pro eis. Cūq hic duplex honor omni preſbytero debeatur: his tamen maxime impendatur qui laborant in verbo fidei:docentes quid credere oporteat : & in doctrina .i.in inſtructione morū. Duplicem honorem dixit exhibendum eſſe preſbyteris : quorum alterum.i.ſpiritalem: quia vidit nulla ratione poſſe negari, ad eum probādum nihil ſubdidit. Sed alterum ſcilicet de rebus populi ſuſtentare ſacerdotē : qa vidit quoſdā auaros hoc negaturos:probat hoc auctoritate veteris & noui teſtamenti,dicēs: Sicut præcipio digni habēdi ſunt preſbyteri:quia dicit ſcriptura.Non alligabis os boui trituranti. Mos fuit veteribus (& adhuc eſt in aliquib⁹ partib⁹) vt ſegetes in area poſitas contererent boues, & cætera docta ad hoc opus animalia:ſed tamē proprium bo um hoc erat vt hoc modo contrita meſſe grana ſeligerētur a paleis. De quibus pręcepit Moyſes ne boui conterenti in area alligaretur os: ſed de eo ī quo laborabat licēter comederet:hoc pręcipiendo intendens aliud.ſ.vt prędicator triturās in area domini de labore ſuo ſufficiētia ſibi ſuſciperet ab illis pro quorum inſtructione laboraret.Dicit etiā dominus in euāgelio. Dignus eſt operarius mercede ſua.i.prędicator ab his in quib⁹ inſtruēdis operatur, quę neceſſaria

Viduę bonę indicia.

Pbri boni ſunt dupli ci honore digni.

Deut.xxv. i.Cor.ix.

Prędicator vitrat de bonis il lor. qb⁹ ſe dicat.

ſibi ſint accipiat. Quia iterum vidit Apo
ſtolus ꝙ preſbytero reprehendente vitia
ſubditorum: quidã male mouerentur vo
lẽtes deprauare vitam preſbyteri, ne hoc
temere crederetur, ait: Preſbyter ſic hono
ret a ſubditis: aduerſus quẽ preſbyterũ
noli recipere accuſationem factam de cri-
mine: niſi ſub duobus vel tribus teſtibus.
Qꝫ ſi de debito vel de qualibet re ſecula-
ri conuenitur: reſpondeat ſingulis. Nunc
vtiꝙ qa magis ac magis in deterius lapſi
ſunt homines: nec multo pluribus teſti-
bus conceditur hodie, vt reſpondeat preſ
byter, niſi interpelletur de hereſi. Sub duo
bus vel tribus teſtibus reſpondeant preſ-
byteri. Si autem peccantes ſint. i. ſi preſ-
byteri in eo quo arguũtur, peccaſſe cõuin
cantur: Argue eos corã omnibus, vt ſicut
crimen eorũ: ſic pœnitẽtia criminis omni
bus palam ſit: ne forte ſi priuatim pœ-
niteant, non pœnitere putentur qui ab
omnibus peccaſſe deprehẽſi ſunt. Ideo co
ram omnib⁹ argue: vt hoc viſo timorem
habeant peccandi cæteri ſacerdotes: ſciẽ-
tes ſimili pœna ſe plectendos ſi peccaue-
rint. Vel ceteri. i. ſubditi, qui viſo quanta
diſtrictione coerceantur prelati: magis ti
meant ſibi qui ſunt ſubditi. Ne autem ali
quos preſbyteros contingat ſic de pecca-
to conuinci (non enim paruũ malum eſt
eos in ſcelere deprehendi, qui forma boni
eſſe debent aliis) Ne hoc vtiꝙ contingat,
precipio ne quem conſecres ſacerdotem,
ſine precedenti examinatione. Vt autem
hoc mãdatum nulla cauſa pretereas: Ob-
teſtor te coram deo patre vt deus hoc nõ
a me: ſed de manu tua requirat, ſi tamẽ fe
ceris. Teſtor etiam coram Chriſto Ieſu ꝗ
futurus eſt iudex omniũ: vt in iudicio, nõ
me, ſed te inde arguat. Teſtor etiam corã
electis angelis: miniſterio quorum in die
iudicii boni ſeparabũtur ab impiis, vt in
die illo rei huius mihi teſtes ſint: nec me
ideo repellant a parte piorum. Teſtor tẽ
inquã vt hec que dicturus ſum cuſtodias
ſcilicet nihil facias. i. neminem ad ſacerdo
tium promoueas ſine præiudicio. i. ſine ꝓ
cedenti examinatione. Preiudicium acci-
pitur hic quaſi precedẽs iudicium: ſed in
canonibus preiudicium precipitata ſentẽ
tia dicitur. Cũꝙ ꝑmiſſo iudicio quẽlibet
examinaueris, ſi eum indignũ ſacerdotio

Sacerdos non conſecretur ſine examinatione.

Preiudicium dupliciter accipitur.

per examinationem inueneris: nihil facias
declinando in partem aliam ab eo qđ do-
cuit examinatio: vt quem malum exami-
nãdo inueniſti, poſtea ſeductus aliquo mo
do conſecres in ſacerdotem. Si vero pro-
batus inuentus ſit dignus ſcđm qđ modo
viſum eſt: tamen nemini eorum cito ma-
nus impoſueris. i. nõ ſtatim conſecres: ſed
differas adhuc per congruũ tempus, vt ſi
forte quid latet in eo qđ examinatio facta
non inuenerit: per dilationem tẽporis in-
ueniatur. Et nihil faciendo ſine præiudi-
cio, nec preceps in conſecratione alicuius
nõ cõmunicaueris alienis peccatis. Si eñ
non examinares: vel nimis cito conſecra-
res: particeps eſſes omniũ criminũ que in-
iuſte conſecratus cõmitteret in ſacerdo-
tio: Vtꝙ alios ſubtiliter examines, digne
cõſecres: cuſtodi te ipſum caſtũ. i. in omni
virtute integrum. Quia autẽ de caſtitate
eum admonuit: ob cuius cuſtodiam vino
nõ vtebatur: quare & ſtomachus eius de
bilitabatur, ne penitus a vino abſtinendũ
ſibi eſſe crederet, Ait Paulus. Noli bibere
aquam adhuc. Per hoc qđ dixit adhuc, de
ſignauit eum prius vti aqua. Noli bibere
aquam, ſed vtere non ſemel, ſed in vſu ha
be. Vtere inquã vino: ſed modico. i. cuſto-
diendo modum, ſcilicet nõ propter ebrie-
tatem, ſed propter ſtomachum tuũ. i. pro-
pter morbum crebro ſtomacho inſidentẽ:
& propter frequentes tuas infirmitates. i.
propter multiplices acceſſus & æſtuatio-
nes eiuſdẽ morbi: vt quilibet febricitans
morbum quidem ſemper in ſe habet: licet
modo acrius, modo remiſſius patiatur:
ſed accedentes eſtus febris viciſſim pati-
tur, & non ſemper. Sic iſte Timotheus na
turam quidẽ morbi in ſtomacho iugiter
habebat: ſed acceſſus morbi viciſſim diffi
cillime patiebatur. Ideo neceſſaria eſt exa
minatio priuſꝗ preſbyter conſecretur: qa
peccata quædam quorundam hominũ ma
nifeſta ſunt præcedentia ad iudicium: qa
priuſꝗ veniatur ad iudiciũ vel ad diſcuſ
ſionem: præceſſerunt diſcuſſionem illam
quædam peccata illoꝝ qui probandi ſunt
ſatis cognita per ſolam famam. De his au
tem quæ palam ſunt non oportet diſcuti-
tere. Quoſdam autẽ ſubſequũtur peccatã
diſcuſſione facta: qa priuſꝗ de his diſcuſ-
ſio fieret, occulta erant crimina quæ per

Cõſecratio nemini cito eſt imponenda.

Vino vel ſtomacho proficit.

diſcuſſionem aperta ſunt, & propter hæc
occulta crimina neceſſaria fuit diſcuſſio.
Similiter vt de malis quædam bona facta
eorum qui probandi ſunt manifeſta ſunt,
& examinatione non egent, & econuerſo
bona eorundē quæ habent ſe aliter.i.quæ
non ſunt manifeſta abſcondi nō poſſunt
in diſcuſſione:ad quæ bona inueniēda op
portunū fuit diſcutere. Et quia ſic in qui
buſdam peccata:in aliis bona facta occul
ta ſunt:ideo neceſſe eſt eos qui conſecran
di ſunt examinare:vt qui mali inuēti fue
rint,reprobentur : qui vero boni,promo
ueantur . Hæc ſententia beati Auguſtini
eſt. Ambroſius autem ſic ad proximū ver
ba iungit . Moneo te vti vino : in quo te
obœdientem eſſe bonum eſt:quia licet nō
omnibus appareat hoc te bene agere : ne
ideo reformides : quia verum quidem eſt
ꝙ quædam bona facta manifeſta ſunt : &
quædam facta quæ aliter ſe habent.i.quæ
manifeſta non ſunt:non poſſunt abſcondi
in die iudicii:ita ſi modo non videris be
ne agere vtendo vino:quia prius nouerūt
te omnes abſtinere ab hoc ob cuſtodiam
ſobrietatis:ne cures vim:quia licet nō mo
do: tamen in die iudicii manifeſtum erit
te bene egiſſe:dum mihi obœdiendo vius
es vino. Qꝫ quædam bona manifeſta ſint
quędā vero nō:apparet per cōtraria,quia
peccata quorūdā hominū manifeſta ſunt
pręcedētia ad iudiciū: quorūdā autem &
ſubſequuntur ſicut expoſitū eſt.Similiter
in ordine literę legitur.

Cap.VI.

QVicunqꝫ ſunt ſub iugo
ſerui dominos ſuos o
mni honore dignos ar
bitrētur:ne nomen do
mini & doctrina blaſ
phemetur.Qui autem fideles habent
dominos non contemnant : quia fra
tres ſunt:ſed magis ſeruiant: quia fi
deles ſunt & dilecti : quia beneficii
participes ſunt. Hoc doce: & exhor
tare . Si quis aliter docet & non ac
quieſcit ſanis ſermonibus domini no
ſtri Ieſu Chriſti : & ei quæ ſecundum
pietatem eſt doctrinæ : ſuperbus eſt
nihil ſciens,ſed languens circa quæ
ſtiones & pugnas verborum: ex qui
bus oriuntur inuidiæ, contentiones,
blaſphemię,ſuſpiciones malę,confli
ctationes hominum mente corrupto
rum:& qui a veritate priuati ſunt,exi
ſtimantium quęſtum eſſe pietatem.
Eſt autem quæſtus magnus : pietas
cum ſufficientia . Nihil enim intuli
mus in hunc mundum: haud dubiū:
quia nec auferre quid poſſumus. Ha
bentes autem alimenta & quibus te
gamur,his contenti ſimus. Nam qui
volunt diuites fieri:incidunt in tēpta
tionem & in laqueum diaboli:& de
ſideria multa & inutilia & nociua
quæ mergunt homines in interitum
& perditionem . Radix enim omniū
malorum eſt cupiditas : quam qui
dam appetentes errauerunt a fide, &
inſeruerunt ſe doloribus multis. Tu
autem o homo dei hæc fuge. Sectare
vero iuſtitiam, pietatem,fidem,chari
tatem, patientiam, manſuetudinem.
Certa bonum certamen fidei: appre
hende vitam æternam : in qua voca
tus es & confeſſus bonā cōfeſſionē †
coram multis teſtibus.Pręcipio tibi
coram deo qui viuificat omnia : &
Chriſto Ieſu qui teſtimonium reddi
dit ſub Pontio Pilato bonam confeſ
ſionem:vt ſerues mandatum ſine ma
cula irreprehenſibile vſqꝫ in aduen
tum domini noſtri Ieſu Chriſti:quem
ſuis temporibus oſtendet beatus &
ſolus potens rex regum & dominus
dominantium . Qui ſolus habet im
mortalitatem & lucem habitat inac
ceſſibilem : quem nullus hominum
vidit:ſed nec videre poteſt:cui honor
& imperium ſempiternum , Amen.
Diuitibus huius ſeculi pręcipe non
ſublime ſapere:neqꝫ ſperare in incer
to diuitiarum : ſed in deo viuo qui

xlv.diſ.de Iudęis.iſti. xlv.diſ.generalis. De baptiſ. maiores in ſi.

Eccle.v. Iob.i. x.q.ii.eſſe. xiii.q.i. ecclesi..

Eccleſia.x. xlix.di.ca. i.ver. impetiginem. xlvii.di. bonorū. De pœn. di.ii. quia radix. ii.Tim.ii.

† fidem

Apoc. xix.

Ioan.i. i.Io.iiii.

prꝑſtat nobis omnia abunde ad fruẽdum:bene agere: diuites fieri in bonis operibus:facile tribuere:communicare : theſaurizare ſibi fundamentum bonum in futurum:vt apprꝑhendat veram vitam.O Timothee depoſitum cuſtodi:deuitans profanas vocum nouitates, & oppoſitiones falſi nominis ſcientiæ: quam quidam promittentes circa fidem exciderunt. Gatia tecum.Amen.

QVia iterum vidit Paulus quoſdã ſeruos ad fidem conuerſos indignari : nec velle ſeruire dominis ſuis infidelibus:putantes abſurdum eſſe, vt ſi quis fidelis eſſet ſeruiret infideli:nec etiam fidelibus dominis, dicẽtes cum oẽs fideles in Chriſto fratres ſint,debere fieri omnes eiuſdem conditionis. Vt malum huius opinionis refelleret Paulus ait: *Sicut prædixi de conſecrandis preſbyteris obſerua:*Prꝑcipe etiam hoc,vt quicũq; ſerui ſunt ſub iugo infidelium dominorum: arbitrentur dominos ſuos dignos omni honore: fide tamẽ in omnibus cuſtodita. Ideo per iugum infideles ſignauit qui difficilius premebant ſeruos q̃ fideles domini.Ideo ſic dominis ſubiiciantur:ne ſi aliter fieret,blaſphemetur nomẽ domini:dicentes deum iniuſtũ qui conditiones mutauerit:& ſeruos qui pro peccatis ſuis ſeu parentum ſerui facti ſunt: vt Cham filius Noe,cum generatione ſua,quia pudenda patris detexit liberos nõ fecerit:ideo etiã ſeruiant dominis, ne doctrina.i.prædicatio ſanctorum blaſphemetur & contemptibilis fiat:dũ quæ ſua ſunt,dominis auferat. Illi autem ſerui qui habent fideles dominos,nõ contemnant eos:quia fratres ſunt in Chriſto:ſed magis,nõ ꝙ plura debita ſoluant:ſed maiori dilectione ſeruiãt eis: ideo quia fideles ſunt,& dilecti a deo: & quia participes ſunt beneficii dei.i. iuſtitiarum quæ habẽtur in præſenti,& futurꝑ beatitudinis.Hoc ſcilicet ſeruos ſubiectos eſſe dominis doce eos qui neſciũt : & exhortare ſuperbos qui ſciunt & ſeruire dedignantur. Si quis vero pſeudo aliter docet, ſeruos ſcilicet non debere ſeruire dominis,& a te ꝓhibitus ne hoc doceat:non acquieſcit ſanis ſermonibus domini noſtri Ieſu Chriſti : & nõ acquieſcit ei doctrinꝑ quꝑ eſt ſecũdũ pietatẽ. Doctrina enim dei pia eſt nõ mutans cõditiones nulli tollens qđ ſuũ eſt. Etiã ideo pia: qa per hoc dominos multũ inuitat ad fidem & allicit : quã vtiq; doctrinã ſi ſeruos eis auferret,intolerabilem iudicarent, & abiicerent. Seruis etiam per hꝑc pia eſt:qa cũ pro peccatis ſuis,ſeu parentum ſerui facti ſunt:ſi pœnam hãc peccati patiẽter ſuſtinent, merentur iuſtificari per humilitatẽ ſi vero renuũt:damnantur per ſuperbiam. Si qs inquã aliter docet : nec prohibitus deſiſtit ; hic abiiciatur vt ſupbus & nihil ſciẽs cũ ſe putet aliqđ ſcire:& omnes homines vnius cõditionis eſſe afferat.Nihil inquã ſciens,ſed languens.i.diſſolutus & lãguidus circa quꝑſtiones quas obiicit & abſoluere neſcit:& circa pugnas verborũ .i.circa pugnãtia verba:vt illud:Si vos filius liberauerit,vere liberi eritis:& illud. Reddite Cꝑſari quꝑ ſunt Cæſaris,quæ tñ ſibi cõtraria nõ ſunt. Ex qbus pugnis,verborũ oriũtur inuidiꝑ: ꝙ domini inuident ſuperbientibus ſeruis.Oriũtur etiã cõtentiones:qa domini contẽdũt cũ ſeruis verbis.Oriũtur etiã blaſphemiꝑ:qa (ſicut dictũ eſt) blaſphematur inde deus & doctrina eius.Oriũtur etiã malꝑ ſuſpiciones:qa putant domini ꝙ prꝑdicatores accipiant munera a ſeruis.Oriũtur etiã cõflictationes hominũ prꝑdicãtiũ hoc:qa etiam pugnãt cũ his qui hoc ꝑdicãt.Hominũ dico .i.perditorũ mente corruptorũ.i.qui corruptũ habent intellectum: qui etiã priuati ſunt omni veritate verborũ. Hominũ dico adhuc exiſtimãtiũ pietatẽ.i.Chriſtianã doctrinã eſſe quꝑſtum.i. qui ex doctrina ſua putant licere ſibi per hoc congregare diuitias: ſed falſo putãt:quia pietas non eſt quꝑſtus temporalium:ſed eſt quꝑſtus magnus.i. magnæ & incomparabilis rei pietas cum ſufficientia.i.cum victu & veſtitu quod cuiq; ſufficere debet. Ideo quia nos nudi nati nihil intulimus ĩ hũc mũdum:& haud dubium eſt qn exeuntes de mundo nõ poſſumus auferre quid inde.Ne autem quia ſe nudos dixerat intrare mundum, nudoſq; reuerti : putaret in nuditate conuerſandũ eſſe in mundo.Cõtra hoc ait.Licet nihil intulerimus in mũ

Doctrinã dei pia eſt.

Ioã.viii.

Luc.xx.

Pietas nõ eſt q̃ſtus tẽporaliũ.

dű:tamē dū in eo manemus ſimus habētes aliměta & induměta qbus tegamur:nō in quibus luxuriemus: & his aliměntis & tegumentis ſimus contenti:ideo qa videm⁹ eos qui volunt diuites fieri ꝙ incidūt in tēptationē animi:& per hāc in laqueū diaboli.i.in opus tēptationis.Poſtq̄ etiam diuites facti ſunt incidunt in multa deſideria:cupiunt enim domos & prędia. Deſideria dico inutilia:nec ſolū ſine vtilitate, ſed etiam nociua:quia mergunt homines deſiderātes in interitū, & poſt mortem in æternam perditionem. Vere hęc deſideria ſic mergunt homines. Nam cupiditas eſt radix omniū malorū: non ꝙ ſingula mala fiant per cupiditatem pecunię:ſed nullum genus eſt mali in quo genere non ſit factū aliquod malū per cupiditatē diuitiarum. Quā cupiditatē quidā appetentes errauerūt a fide:negantes deum deſiderio diuitiarū: quas vt cupide augerēt,inſeruerūt ſe multis doloribus: vexātes corpora ſua & animas,per mare,per terras. Qui cupiditati vacant,errant. Sed tu o homo dei Timothee fuge hæc deſideria, hæc fuge, ſectare vero iuſtitiam erogando tua indigētibus proximis,qđ cupiditas nūq̄ facit. Sectare etiā pietatē.Q3 ſi tam rara habes vt non indepoſſis dare proximo ſine tua indigentia: qđ vt faceres iuſtitia nō te cogeret:impēde tamen ei ex pietate.Sectare etiā fidem quā quidā negauerūt propter cupiditatē.Sectare etiam charitatem.i.dilectionem dei & proximi. Sectare etiā patiētiā.i.patiēter ſuſtine ſi qs tua rapuerit. Sectare etiā māſuetudinem.i.noli litigare ſicut cupiditas facit. Sectare hęc & certa certamen:frequētiam notat.Certamen dico fidei: qđ bonum & vtile eſt pro fide Chriſti,certare:& apphende vitā æternā: in quā habēdā vocatus es de infidelitate per gratiā.Confeſſus es etiā (dū in epiſcopū conſecrareris) corā multis teſtibus q te mecū conſecrabāt confeſſionē, a qua recedere nō debes:quia bona.i. vtilis eſt tibi & ſubditis:ſi in ea perſeueraueris. Monui ſuperius vt cupiditatē fugeres,& contraria cupiditati ſectareris, qđ vt facias nō ſolū moneo: ſed & pręcipio tibi,faciēs cū admonitione mādatū: vt ſi hoc tranſgrediaris,reus inobœdientię cōuincaris. Pręcipio inquā tibi hęc corā deo patre,vt nihil deus amplius reqrat de manu mea: qui deus viuificat omnia. Vide ergo vt (implendo quę pręcipio) viuas in eo per quē viuūt oīa.Pręcipio etiā tibi hoc corā Chriſto Ieſu:qui iudex omniū nihil horū a me requirat in die iudicii:qui Ieſus reddidit teſtimoniū ſub Pontio Pilato.Cum enim interrogaretur a Pilato: Filius dei es tu?reſpōdit:Tu dixiſti:qa reuera filius dei ego ſum:ſic & tu Timothee confitere Chriſtū:etiam ſi tormēta vel mors immineat. Reddidit inquā teſtimoniū.ſ.confeſſionē bonā.i. vtilē. quid enim tā vtile ad redemptionē q̄ & ꝙ fuit: & confeſſus eſt ſe eſſe filium dei? Profecto ſi negaſſet nō crucifigeretur: nec genus humanū rediмeret:& ideo vtile fuit cōfiteri ꝙ eſſet filius dei.Pilatus a Ponto inſula Pōtius vocabatur. Q3 nec heretici iuertere poſſent dictū eſſe de alio Ieſu,vel alio Pilato:multi eń tūc Ieſus dici poterant:ideo Paulus addidit Pontio.Pręcipio inquā vt ſerues hoc mandatū qđ amplius ſine culpa pręterire nequis. Mādatū dico ſine macula: quia in nulla parte doctrinę meę maculatio aliqua poteſt inueniri:ſed in doctrina hęreticorū licet aliquod bonū p̄mittatur vt ſic melius fallāt:macula tń cito inuenitur inſerta.Mādatū dico nō ſolū ſine macula: ſed etiā irrephēſibile:qa nec occaſio rephendendi inde poteſt cōcipi,ſi qs ſane attēdat. Serues dico vſq; in aduētum dńi noſtri Ieſu Chriſti.i. vſq; in diem mortis tuę: quādo eń morit̄ qs fidelis:eo die dicitur deus ad eū venire: qa tūc recipit eū deus in gloria, quē quaſi alienū a ſe in miſeriis mūdi dū viueret dereliquerat:q̄diu eń iuſtus detinet̄ in mūdo videtur deus nō venire ad eū: qa ibi permittit eum affligi: ſed cū iuſtus carne ſoluitur,venire deus ad eū dicitur: cuius animā ſuſcipit in requie. Diceret fortaſſis Timotheus. Suſtinerē deū, ſi nō tardaret eius aduentus.Cōtra hoc ait Paulus. Bone vir ſuſtine: qa quē aduentū oſtendet deus ſuis.i. congruis temporibus:quando enim tempus idoneum viderit,adueniet tibi.Cauſas ponit quare ſuſtinere debeat dicens: Seruare debes hoc,donec deus adueniat, quia ille beatus beatitudinē dabit tibi ſi ſuſtineas:& ille ſolus potens potētē te faciet ſuper oēs perſecutores.Rex etiam re-

Cupiditas radix eſt omniū malorum.

Cupiditati vacātes errant.

Mat. xxvi.

Pilatus vñ nomē ſumpſit.

De⁹ venire ad fidelem quādo moritur.

gum regē te faciet: quia nec perſecutorē, nec tēptationē cū eo poſitus timebis: qui etiam dominus eſt dominātium: & faciet te dominari inimicorū tuorū. ¶Nota ꝙ quidā potentes ſunt: nec tamen dominā-tur aliorū. Qui deus ſolus habet immor-talitatem.i.immutabilitatem: quia ſemper in eodē ſtatu permanet: qui etiam habitat lucem. Loquitur de deo a ſimilitudine il-lius qui habitaret in ſplendida regione. Habitat inquā lucē: quia omnis vera lux habitat in eo. Lucem dico inacceſſibilē.i. ad quā lucē intelligendā nullus accedere poteſt: qd ipſe determinat: dicens inacceſ-ſibilem ideo: quia quā lucē in deo, vel quē deū in luce: nullus hominū ſcd̃m hominē vidit: ſed nec de futuro ſcd̃m qd homo eſt videre poteſt: cui deo eſt gloria ſcd̃m deitatem: honor ſcd̃m hominē: imperium ſcd̃m iudiciū quo iudicat, & iudicaturus eſt omnes. Imperium dico duraturum in ſempiternū: & qd opto vt ſit ei gloria & honor, Amen.i.certe ita erit & deeſſe ne-quit. Nota ꝙ dicit nullus hominū deū vi-dit: in eo ꝙ homo eſt accipi debet: quia & Paulus raptus eſt ad tertiū cęlū vbi audi-uit quę nō licebat audire homini: cum tñ Paulus & anteq̃ raperetur & poſt homo fuerit. Et cū de Ioanne euāgeliſta idē fa-ctū ſit: ideo homo ſcd̃m ꝙ eſt homo lucē deitatis videre nō ſufficit: qa anima ho-minis incarcerata deprimit in carne, adeo ꝙ nec aliqd videre poteſt vel cogitare, ni ſi excitata aliquo corporeo ſenſu, viſu, vel auditu, vel huiuſmodi. Q; ſi q̃diu anima in carcere carnis clauditur, nequit facere quicq̃: ſi nō excitetur per corporeos ſen-ſus: de qbus planū eſt ꝙ vix parū de deo intelligūt: credēdū eſt ꝙ nec anima homi nis q̃diu in homine eſt: in cognitione dei corporeos ſenſus excedit. Si autem anima Pauli ſeu Ioannis de deo vidit qd videre homini nō licuit: credi oportet ꝙ vel ani-ma ei⁹ penitus illa hora corpus deſeruit vel ſi in corpore māſit, oēs ſenſus corpo-ris exceſſit: & ſcd̃m hęc extra hoīem fuit: qa tūc tēporis quaſi mortui fuere corpo-rei ſenſus. Vnde viſiones magis dormien tibus oſtēdūtur q̃ vigilantibus. Dū enim homo dormit, corporei ſenſus nihil tunc ſentiūt: aīa vero tunc ſola vigilat. ¶Quia ſuperius dixerat Paulus. Habeamus ali-

Lux īnacceſſibilē habitat de⁹.

Deū nemo vidit an ſit vera ꝓpoſitio.

Viſiones quare magis dormientib⁹ oſtēdūtur q̃ vigilātibus?

menta & indumenta quibus tegamur: ne ideo Timotheus arbitrareť pauperes tm̃ ꝛecipiēdos: diuites vero ab eccleſia repellē dos. Cōtra hoc ait. Licet alimētis & tegu-mentis contētos nos eſſe debere dixerim: ne tñ abiicias diuites: ſed diuitibus hui⁹ ſeculi pręcipe nō ſapere ſublime.i. nō pro pter diuitias ſuperbire: neq; ſperare in in-certo diuitiarū.i.in incertis diuitiis, quaſi qui hodie habet: cras fortaſſe nō habitu-rus eſt: ſed ſperare ī deo: & cauſam ſubdit quare: qui deus pręſtat nobis oīa abunde: nō ſolū ad vtēdū: ſed etiā ad fruendū.i. vt cū iocūditate vtamur illis. Frui dicimus de re quę ſuauis eſt & vtilis. Vti vero de re quę licet vtilis ſit: tñ amarū vſum ha-bet: vt plures potationes quę amarū gu-ſtū habēt & vtiles ſunt. Pręcipe etiā diui-tibus bene agere: eoſq; fieri diuites in bo-nis operibus: quę auro & argento potiora ſunt. Pręcipe etiā facile tribuere ſua pau-peribus: nec hoc ſolū, ſed etiā ī bonis ſuis cōmunicare pauperib⁹ vt diuitias nō ma gis faciāt ꝓprias ſibi, q̃ egenis: & ſic diſtri buēdo ſua, pręcipe illos theſaurizare ſibi fundamētū.i. virtutes in quibus firmiter fundati ſint. Qui em̃ hodie caſtus eſt, cras inceſtus: hic quaſi in lubrico & nō in fun damēto eā habuit. Fundamētū dico bonū .i. vtile in futurū: ad hoc vt p illud apprę hendāt vitā æternā, qui hic in virtutibus fundati ſunt. Vt autē de diuitibus & de omnibus q̃ ꝑcepi ſanā obſeruantiā facias: ideo o Timothee cuſtodi depoſitū.i.com-miſſum & creditū tibi donū ſpiritus ſan-cti. Vtq; bene cuſtodias eſto deuitans no-uitates.i. alternas æquipollentias vocum fidei noſtrę: qa profanę ſunt. Hęretici em̃ voces qbus fidem dei cōfitemur, mutant, ponēdo ęquipollentes: donec ſenſim p has æquipollētias incautū fidelem deceperint quare ꝑcipit nouitates vocum deuitare. Deuita etiā oppoſitiones.i.diſputationes ſophiſtarū. Oppoſitiones dico ſciētię quæ eſt falſi nominis. Falſo em̃ vocatur ſciētia quia vero nomine vocaretur inſipientia. Quā falſam ſciētiā quidā promittentes.i. iactantes ſe habere: exciderūt circa fidē.i. perierūt: q noluerūt ingredi ad fidem. Et vt hoc depoſitum cuſtodias gratia dei ſit tecum, Amen.i.ita certe erit: vide tñ vt perſeueres.

Frui & vti differunt.

Diuitū inſtructio.

¶Incipit argumentum in epiſtolam
Secundam ad Timotheum.

ITem Timotheo ſcribit de exhortatione martyrii & omnis regulę veritatis:& quid futurum ſit temporibus nouiſſimis:& de ſua paſſione,ſcribens ei ab vrbe Roma.

¶Incipit Prologus b.Brunonis in eādē.

PRęmiſſa epiſtola a Roma miſſa dicitur eſſe Timotheo a Paulo. Q; ſi primam conſtat: quia & a Roma hanc ſecundā miſit. Poſtq̄ enim Paulus Romam venit: inde non diſceſſit donec pro Chriſto martyrium ſuſtinuit. Hanc iterum Paulus cum eſſet Romæ in vinculis Timotheo reſcripſit. Audierat quidē de eo multa bona: ſed tamen aliquantulum remiſſum:& timore paſſionū & mortis, non (ſicut deberet) prædicationi inſtātem:quare in hac epiſtola agit ad eum de paſſionibus & morte:prætendens paſſiones ſuas illi cum paſſionibus Chriſti & morte:oſtendens quantus fructus de paſſionibus his proueniat: eaſq; multis modis commendat ei: eo fine vt ſic exhortatus paratus ſit pati & mori pro Chriſto: & quaſi morti vltro ſe ingerens,omni inſtantia prædicet verbum dei.

Epiſtolæ.II.ad Timotheum.
Cap.I.

PAulꝰ Apoſtolꝰ Ieſu Chriſti ꝑ volūtatē dei ſecundum promiſſionem vitæ quæ eſt in Chriſto Ieſu: Timotheo chariſſimo filio gratia & miſericordia & pax a deo
Rom.1. patre & Chriſto Ieſu domino noſtro.
Gratias ago deo meo cui ſeruio a progenitoribus meis in conſcientia †pura:ꝙ ſine intermiſſione habeā tui memoriā in orationibus meis: nocte ac die deſiderās te videre:memor lacrimarum tuarū vt gaudio implear. Recordationē accipiēs eius fidei quę eſt in te nō ficta,quę & habitauit primum in auia tua Loide,& matre tua Eutice: certus ſum autem ꝙ & in te. Propter quā cauſam admoneo te: vt reſuſcites gratiā dei q̄ eſt in te ꝑ impoſitionē manuū mearū.Nō enim dedit nobis deus ſpiritum timoris: ſed virtutis & dilectionis,& ſobrietatis. Noli itaq; erubeſcere teſtimoniū dñi noſtri:neq; me vinctū eius:ſed collabora euāgelio ſecūdū virtutē dei:qui nos liberauit & vocauit vocatiōe ſua ſancta:nō ſecūdū oꝑa noſtra:ſed ſecūdū propoſitū ſuū & gratiā quę data eſt nobis in Chriſto Ieſu ante tēpora ſecularia.Manifeſtata eſt autē nūc ꝑ illuminationē Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti:qui deſtruxit qdē mortē: illuminauit aūt vitā & incorruptionē ꝑ euāgeliū:in quo poſitus ſum ego p̄dicator & apoſtolus & magiſter gētiū. Ob quā cauſam etiā hæc patior: ſed nō confundor.Scio eñ cui credidi:& certus ſum,quia potēs eſt depoſitum meū ſeruare in illū diē.Formā habe† ſanorū verborū quę a me audiſti in fide et in dilectione in Chriſto Ieſu.Bonū depoſitū cuſtodi: per ſpiritū ſanctū qui habitat in nobis.Scis eñ hoc ꝙ auerſi ſunt a me oēs q̄ in Aſia ſunt ex qbꝰ eſt Philetus et Hermogenes. Det miſericordiā dñs Oneſifori domui:qa ſępe me refrigerauit: et catenam meā nō erubuit:ſed cū Romam veniſſet ſollicite me quęſiuit et inuenit.Det illi dñs iuenire miſericordiā a dño in illa die: et quāta Epheſi miniſtrauit mihi tu melius noſti.

†bona.
†habens

PAulus &c. Paulus apoſtolus Chri
ſti Ieſu per voluntatem dei ſicut ī
præcedenti expoſitum eſt. Apoſto
lus dico ſecundū promiſſionem vitæ. Pro
miſſa eſt vtiꝙ vita legitime certantibus:
quam promiſſionem bene ſequor legitime
certans. Tu vero animatus ſequere mecū
promiſſionem vitæ: non præſentis, ſed ei⁹
vitæ quæ eſt in Chriſto Ieſu. i. æternæ. Si
enim legitime certamus: vitam æternam
vtiꝙ habebimus. Paulus ſcribit hęc Timo
theo chariſſimo filio: ſint tibi gratia, miſe
ricordia & pax a deo patre & Chriſto Ieſu
domino noſtro ſicut ſupra expoſuimus.
Hic in primis blanditur ei Paulus vt ſic
melius inducat eū in id quod ſuadere ni-
titur dicens. Gratias ago deo cui ego ſer-
uio edoctus a progenitoribus meis, id eſt
ab Abraham Iſaac & Iacob. Hic enim Pau
lus de tribu Beniamin. Seruio dico in pu
ra conſcientia: in nullo enim conſcientia
mea carpit me: ſic & tu puram habe con-
ſcientiā: & ſic ſeruare poteris commiſſam
tibi gratiam. De hoc vtiꝙ gratias ago ꝙ
habeam memoriam tui ſine intermiſſione
in orationibus meis. i. quia deus te talem
fecit cuius me velit & dignum ſit ſemper
eſſe memorem: ita ꝙ nec ſemel orare poſ-
ſum ſine tui memoria nocte ac die. i. conti
nue deſiderans videre te. Si enim te vide-
rem non vtiꝙ me p̃ſente formidares mor
tem. Ego dico memor tuarum lacrimarū
quas effudiſti: quia in pace te dimitterem
Epheſi: volens mecum tranſire & ſuſtine-
re vincula & mortes. Vide vt ſicut me p̃-
ſente ſic modo viſa epiſtola mea vltro te
ingeras paſſionibus & morti. Ideo vtiꝙ te
videre deſidero, vt implear gaudio. Si eñ
præſens eſſem, mortem vtiꝙ non formida
res: de quo plurimum gauderē. Accipiens
etiam recordationem eius fidei quæ eſt ī
te non ficta. i. non inuentitia, vel non fragi
lis: quæ fides habitauit etiam primum in
auia tua Loide: & in matre tua Eutice. Q;
ſi in progenitricibus tuis & in muliebri
ſexu exemplum habes fidei quaſi iam na-
turalis ſit tibi: debes vtiꝙ per hoc pluri-
mū feruere ī fide. In matre & in auia tua
fides fuit. Certus autem ſum ꝙ etiam in
te habitat fides: ſed vtinam ferueret. Pro
pter quam cauſam: quia & fidem & exē-
plum fidei quaſi naturale in te video: ad-
moneo te vt gratiam dei quæ eſt in te per
impoſitionem manuum mearum. (Cū eñ
te conſecrarem epiſcopum per impoſitio
nem manuum mearum gratiam ſpiritus
ſancti accepiſti.) Volo vtiꝙ vt illam gra-
tiam aliquantulum in te ſopitam reſuſci-
tes. i. euigiles: & ęſtuante illa gratia in te
gaudeas pati & mori pro nomine Chriſti.
Memor illius: q̃a deus dedit nobis ſpiritū
ſanctum: non ſpiritum timoris ſed virtu-
tis. i. conſtantiæ: vt virtuoſe toleremus o-
mnia, & ſpiritū dilectionis dei. Dedit etiā
ſpiritum ſobrietatis. i. temperantiæ. Tem- T̄perātia
perantia enim nutrit dilectionem: dilectio nutrit dile
virtutem: vbi enim dilectio: ibi ꝑfecto non ctionem.
eſt timor. Perfecta enī charitas foras mit- 1. Ioan. iiii.
tit timorem. Vide ergo vt ſicut ſoci⁹ mi-
hi fuiſti ſuſcipiendi gratiam ſpiritus ſan
cti: ſic imitator ſis paſſionum mearum. Et
quandoquidem ſpiritum virtutis & dile-
ctionis mecum accepiſti: Itaꝙ noli erube-
ſcere teſtimoniū domini noſtri Ieſu Chri
ſti. Q; ſi improperatur tibi ꝙ crucifixum
adores: cōfitere plane quia ſic adoras. Ne
ꝙ etiam erubeſcas me vinctum eius. Q; ſi
quis iterū improperat: ecce magiſter tuus
in vinculis damnatus eſt: ne ideo verecū-
deris: ſed collabora euangelio & prædica
mecum ſecundum virtutem dei. i. ſequen
do conſtantiam quam dilectio dei nutrit:
qui Deus liberauit nos a iugo diaboli: &
vocauit nos vocatiōe ſua ſancta. i. ad hoc
vt eſſemus ſancti. Et ad hanc ſanctitatem
non vocauit nos merito operum noſtroꝝ:
ſed ſecundum propoſitum ſuum. i. ſecun
dum prouiſionem ſuā qua nos miſericor
diter præuidit idoneos ſibi futuros: & ſi-
cut vocatio, ſic nec ꝓuiſio fuit ex aliquo
merito: ſed ſecundum gratiam quæ data
eſt. i. quæ p̃ordinata eſt nobis dari in Chri
ſto Ieſu ante tempora ſecularia. i. ab æter
no ante hæc tempora noſtra quæ voluun
tur per ſecula. Olim ꝓmiſſa fuit hęc gra-
tia dari nobis. Nūc aūt in tempore Chri-
ſti manifeſtata. i. impleta eſt, ſicut ꝓmiſſa
fuerat per illuminationem ſaluatoris no-
ſtri Ieſu Chriſti. i. per Chriſtum in lumine
cognitionis noſtræ poſitum per aſſumptā
ſibi humanitatem. Ad quod forte diceret
Timotheus. Nolo mori, ſed manere ī hac Mori ti-
illuminatione. Contra hoc Paulus. Ne ti- mendū nō
meas mori: quia Chriſtus moriendo qui- eſt.

dem deſtruxit mortem,& etiam deſtructa
morte illuminauit,id eſt reuelauit & co-
gnitam fecit vitam non tranſitoriam: ſed
incorruptionem,id eſt vitam incorrupti-
bilem,in qua impaſſibiles & imortales eri
mus.Illuminauit dico per euangelium ſu-
um:in quo euangelio prædicando ego po
ſitus a deo prædicator & apoſtolus,& ma
giſter Gentium:quem pro tot auctoritati
bus iuſtum eſt vt non erubeſcas imitari.
Ob quam cauſam.i.quia hoc euangelium
docui gentes:paſſus ſum multa.Hæc etiã
vincula nunc patior:ſed tamen non con-
fundor.i.non erubeſco:ſed gaudeo pati ꝑ
Chriſto,ſic & tu ne erubeſcas.Ideo patiẽs
non confundor: quia ſcio cui credidi.i.in
quo fidem habui:ſcilicet in deo . Vel ita.
Scio cui credidi.i.cui commiſi paſſiones
meas & opera: & certus ſum de mercede
horum:quia ille cui commiſi potẽs eſt de-
poſitum.i.commiſſum meum ſeruare vſq;
in illum diem remunerationis omniũ . Et
quia vides ꝙ deus cuſtodit qđ penes eum
deponitur: tu igitur exemplo illius cuſto
di depoſitum.i.epiſcopalem gratiam tibi
commiſſam.Hoc enim depoſitum bonum
.i.vtile eſt,ſi cuſtodiatur.Neq; hoc virib9
tuis cuſtodire te poſſe opineris:ſed per co
adiuuantem ſpiritum ſanctum qui habi-
tat in nobis. Vtq; depoſitum bene cuſto-
dias:eſto habens formam ſanorum verbo
rum quæ a me audiſti.i.adeo expreſſe con
formare mihi vt videaris eſſe Paulus.For
mam meam vtiq; habe in fide conſeruan-
da & in dilectione habenda: quæ fides &
dilectio ſunt in Chriſto Ieſu.Plurimũ au-
tem neceſſe eſt vt tu depoſitum cuſtodi-
as:eo ꝙ auerſi ſunt a me omnes diſcipuli
qui,me relicto, ſunt ĩ Aſia:& hoc idem tu
bene ſcis: ex quibus eſt Figelus & Hermo
genes.Hos ideo determinat ſibi ex nomi-
ne:ne ſi venirent ad eũ putans adhuc eos
fideles facilius poſſent ſuadere ipſi & qua
ſi ex parte Pauli fallere . Epheſus enim in
Aſia erat . Hi auerſi ſunt a me ſed Oneſi-
phorus permanſit:& ideo det domin9 nõ
ſoli:ſed etiam domui Oneſiphori miſeri-
cordiam, id eſt retributionem miſericor-
diæ quã mihi fecit : quia ſæpe refrigera-
uit me:& in fide conſolando:& neceſſaria
miniſtrando:& non erubuit catenam me-
am. Vide ne & tu erubeſcas: ſed amplecta
ris. Non vtiq; erubuit : ſed cum veniſſet
Romam ſollicite quæſiuit me : & quæſitũ
inuenit.Et quia me inuenit det illi domi-
nus pater inuenire miſericordiam.i.fru-
ctum huius miſericordiæ a deo.i.a Chri-
ſto iudice in illa die iudicii.Romæ in vin
culis ſic miniſtrauit. Quanta etiam Ephe
ſi miniſtrauit tu noſti melius q̃ hęc q̃ mo
do miniſtrauit. Vel meli9 q̃ alii diſcipuli.

Cap.II.

TV ergo fili mi confor
tare in gratia quæ eſt
in Chriſto Ieſu:& quæ
audiſti a me per mul-
tos teſtes hæc commẽ
da fidelibus hominibus : qui idonei
erunt & alios docere . Labora ſicut
bonus miles Chriſti Ieſu. Nemo mi- Ne cle.vel mo.ca.j.
litans deo implicat ſe negociis ſecu-
larib9,vt ei placeat cui probauit.Nã
& qui certat in agone non coronabi-
tur niſi qui legitime certauerit.Labo xiij.q.i. §.his ita.
rantem agricolam oportet primum
de fructibus accipere†.Intellige quæ †ꝑcipe.
dico : dabit enim tibi dominus in o-
mnibus intellectum. Memor eſto do De cõſ.diſ. iiij.cũ iñ.
minum Ieſum Chriſtum reſurrexiſſe
a mortuis ex ſemine Dauid ſecũdum
euangelium meũ in quo laboro vſq;
ad vincula quaſi male operans : ſed
verbum dei non eſt alligatum . Ideo
omnia ſuſtineo propter electos: vt &
ipſi ſalutem conſequantur quæ eſt in
Chriſto Ieſu cum gloria cæleſti.Fide
lis ſermo.Nam ſi commortui ſumus
& conuiuemus:ſi ſuſtinemus & con-
regnabimus : ſi negauerimus & ille
negabit nos:ſi non credimus ille fi-
delis permanet,negare ſeipſum non
poteſt. Hæc commone† teſtificãs co †commoneo.
ram deo.Noli contendere verbis, ad
ſubuerſionem audientium . Sollicite
autem cura teipſum probabilem ex-
hibere deo operarium inconfuſibi-

lem: recte tractantem verbum veritatis. Prophana autem & vaniloquia deuita. Multum enim proficiunt ad impietatem: & ſermo eorum vt cancer ſerpit. Ex quibus eſt Hymeneus & Philetus: qui a veritate exciderũt: dicentes reſurrectionem eſſe iam factam: & ſubuerterunt quorundam fidem. Sed firmum fundamentum dei ſtat habens ſignaculum hoc. Cognouit dominus qui ſunt eius: & diſcedit ab iniquitate omnis qui inuocat† nomen domini. In magna autem domo non ſolum ſunt vaſa aurea & argẽtea ſed & lignea & fictilia: & quædam quidem in honorem: quædã autem in contumeliam. Si quis ergo emundauerit ſe ab iſtis: erit vas i honorem ſanctificatum: & vtile domino ad omne opus bonum paratum. Iuuenilia autem deſideria fuge: Sectare vero iuſtitiam, fidem, ſpem, charitatem, & pacem cum his qui inuocant dominum† de corde puro. Stultas autem & ſine diſciplina quæſtiones deuita: ſciens ꝙ generant lites. Seruum autem domini non oportet litigare: ſed manſuetum eſſe ad omnes: docibilem, patientem, cum modeſtia corripientem eos qui reſiſtunt veritati: ne quando det illis deus pœnitentiam ad cognoſcendam veritatem, & reſipiſcant a diaboli laqueis a quo captiui tenentur ad ipſius voluntatem.

De pœ diſ. ij. firmuꝫ.

†noiat.

xxiij q. iiij. qui ſcdm carnem. xxiiij. q. i. quoniam.

†nomen domini.

Titũ. iij. ij. q. vij. ſicut ſacerdotes.

Expoſitio Cap. II.

Quia propter auerſionem quorundam magis neceſſarius es: quia etiam exemplo perſeuerãtium de fortitudine admonetis: ergo tu fili mi Timothee confortare, id eſt fortis eſto non paueas. Cõfortare inquam in gratia quæ eſt in Chriſto Ieſu. i. in pontificali doctrina: cuius gratiam cõtulit tibi deus. Vel confortare in gratia, id eſt in remiſſione peccatorum, & vita æterna prædicanda. Hæc enim eſt gratia quæ eſt per Ieſum Chriſtum. Vtq; confortatus magis proficias: hæc quæ tibi docẽda commendo, commenda & tu fidelibus, id eſt conſtitue ſub te pdicatores qui te cum prædicent populo dei: hi autem ſint ſanę fidei: cumq; ſint fideles, oportet eẽ tales qui erunt idonei & ſcientia & gratia eloquentiæ docere alios ſibi cõmiſſos. Talibus inquam commenda hæc quæ tu audiſti a me, id eſt quæ ego docui te approbando ea per multos teſtes, id eſt per multa teſtimonia legis & prophetarũ. Quod enim te de fide Chriſti docui: totum in lege & prophetis præſignatum oſtendi. Ne forte Timotheus putaret ſe modo poſſe quieſcere, conſtitutis ſub ſe prædicatoribus. Contra hoc ait Paulus. Licet quoſdam vt doceant alios præfeceris: ne tamen ideo tu torpeas: ſed labora ſicut miles Chriſti Ieſu, id eſt memor eſto te militare in caſtris Chriſti. Labor autem congruit militanti non ocium. Labora ſicut miles bonus, id eſt vtilis. Quomodo bon⁹ determinat in ſequentibus dicens. Si miles bonus fueris: ſecularibus negociis non implicabis te. Nemo enim militãs deo implicat ſe ſecularibus negociis, id eſt nõ intendit diſcuſſionibus ſecularium cauſarum: ſed ſpiritualium. Habet enim mundus ſeculares iudices qui iudicãt de temporalibus. Epiſcopi autem vacare debent doctrinis ſpiritualibus. Vel ita. Militans deo non ſe implicat negociis ſecularibus, vt in prædicatione ſua negocietur & vẽdat eam: requirens ideo precium ab auditoribus. Ideo militans deo ſe non implicat his vt placeat ei. ſ. deo cui bene viuẽdo bonam exiſtimationem de ſe præbẽdo: per anteactam vitam probauit ſe placiturum. Probat ab eo qđ minus eſt militans deo non implicat ſe mundanis, vt ſic placeat deo. Nam etiam (quod minus eſt) ille qui certat in agone, id eſt in certamine aliquo, vt in paleſtra vel in ſtadio: hic niſi certauerit legitime, id eſt ſecũdum legem eius certaminis: non coronatur, id eſt non accipit laudem vł brauiũ. ¶Ne modo opinaretur Timotheus: quia interdixerat ei negocia ſecularia nihil in temporalibus

Prædicatorũ qualitates.

Labor nõ ocium cõgruit militanti.

Prædicatio nõ eſt vendendã.

accipiendum eſſe a ſubditis. Ait Paulus. Licet interdicam tibi ſecularia negocia: tamen volo te accipere de fructu prædicationis temporalia. Te enim laborantem in cultura dominici agri: oportet accipere de fructibus illius agri, id eſt temporalia quæ ager, id eſt populus dare poteſt. Accipiat inquam primum de fructu quod ſibi ſufficiat: & ſi ſuperabundat: ſecundario accipiat pauperes. Vel primum, id eſt multum inde accipiat: quia res quã miniſtrat, plurimum digna eſt. Accipere autem de prædicatione quod ſufficiat, nõ eſt negocium ſeculare. Vel ita iungamus. Dico non implices te ſecularibus, nec neceſſe tibi eſt: quia de fructibus prædicationis in qua laboras: accipies quæ opportuna fuerint tibi. Qđ æquipollenter ait, ne forte Timotheus abſurdum iudicaret viuere de prædicatione: quia Paulus nõ ita: ſed de manuum labore viueret: Ait Paulus. Ea quæ dico, id eſt te de fructu prædicationis opportuna accipere: intellige cauſam quare non accipiam quod iubeam te accipere. Huius rei cauſam dicunt eſſe ſancti, ꝙ quia Timotheus infirmus erat: & ſi laboraret manibus, prædicationi nõ poſſet inſiſtere: Paulus autem fortis & laborioſus erat ad vtrumq; ſufficiens: ideo ipſe nihil accipiebat: & ideo accipere Timotheum volebat. Poteris vtiq; cauſam hanc intelligere: quia dominus dabit tibi intellectum & in hac re: & in omnib⁹. More boni militis labora ſicut præmonui. Et vt ita labores: memor eſto reſurrectionis Chriſti: & te cum eo (ſi bene laborauerìs) reſurrecturum. Spem inquam habens reſurgendi memor eſto Chriſtum Ieſum reſurrexiſſe a mortuis. Solus Chriſt⁹ a mortuis reſurrexit: qa poſtea nec actum mortalitatis habuit, nec mori potuit: ſed Lazarus & quicunq; reſuſcitati: mortem iterum paſſi ſunt. ℭDiceret fortaſſis Timotheus: quia deus fuit & potuit reſurgere. Contra hoc Paulus. Reſurrexiſſe dico Ieſum ex ſemine Dauid, id eſt ſecundum ꝙ homo fuit: quia ſecundum carnem ſolum filius Dauid fuit. Reſurrexit vtiq; ſecundum euangelium meum, id eſt ſecundum quod ego prædico cui credendum eſt: qa Apoſtolus a deo miſſus ſum. Vel ita. Ex

Chriſt⁹ ſolus a mortuis reſurrexit.

ſemine Dauid fuit Chriſtus ſecundũ euãgelium meum: in quo quia reſurrexit, prædicando ego laboro vſq; ad vincula. Propterea enim qa ſic prædico: in vinculis poſitus conſtringor quaſi male operans, id eſt quaſi deprænhenſus in aliquo crimine. Quaſi diceret: & pœnam patior: & (quod amplius grauat) opprobria. Si eñ putarent me pati pro iuſtitia: ſolatio mihi fieret. Et ego quidem in vinculis teneor: ſed verbum dei non eſt alligatum: quia etiam in vinculis prædico. Vide igitur ne & in te timor alliget verbum Dei. Memor eſſe debes Chriſtum ſurrexiſſe: quia ideo ꝙ memor ſum ſcilicet reſurrectiõis illius: credo me ſic reſurrecturũ: per eum, ſuſtineo omnia vincula & opprobria. Diceret aliquis. Etiam ſi hæc non ſuſtineres: munditia vitæ & fides ſana ſufficeret. Contra hoc ait. Suſtineo vtiq; propter electos dei ſaluandos: vt & ipſi præelecti a deo conſequãtur ſalutem, id eſt iuſtificationem a peccatis in præſenti: quæ ſalus eſt in Chriſto Ieſu. Conſequanť inquã hanc ſalutẽ cum cęleſti gloria: qa per remiſſionem peccatorum quæ hic fit: peruenitur ad æternam gloriam. Hic autem ſermo quem dixi: laborandum ſcilicet eſſe ſpe reſurrectionis: fidelis eſt & bene credibilis. Fidele eſt vtiq; & bene credibile: ꝙ ſi legitime laboras: reſurges quemadmodum Chriſtus. Nam ſi ſumus commortui derelinquentes actus veteris hominis Adæ: conuiuemus etiam cum ipſo facti impaſſibiles & immortales vt ille. Chriſt⁹ vtiq; q̃diu in mundo conuerſatus eſt: act⁹ omnes veteris hominis (præter peccatũ) habuit. Eſuriuit eñ, ſitiuit, fatigat⁹ eſt vt patet in euãgelio Ioãnis ad puteũ cum Chananea loquens: vt q vere mortalis & paſſibilis erat. Sed poſtq̃ mortẽ ꝑ oĩbus ꝑtulit: neq; manum: neq; pedem, ad actus veteris hominis extendit: factus impaſſibilis & immortalis. Si vero nos commorimur ei in baptiſmate quod in cruce ad iuſtificationem hominum conſecrauit, effundẽs aquam de latere ſuo, vt iuſtificati per baptiſmum vlterius ad actus veteris hominis, id eſt ad miſerias peccati ſenſus noſtros non extenderimus: conuiuemus illi: facti eo cũ impaſſibiles & immortales.

Si vero huius mortis participes non fue-
rimus,nec vitę eius participabimur.Si ſo
lummodo commorimur ei:viuemus cum
eo.Si vero(quod maius eſt)ſuſtinebimus,
vt martyres, quibus mori peccatis non
ſatis fuit:ſed pro iuſtitia voluerunt pati.
Nos vtiq̧ quia ſuſtinebimus,conregnabi-
mus,id eſt non ſolum viuemus: ſed etiam
palma & quidam triumphus fiet nobis ꝓ
dignitate martyrii. Licet omnibus eſſe cū
Chriſto ſufficiat:tamen in illa beatitudi-
ne diſcretiones ſunt dignitatum. Vere ſi
commorimur,conuiuemus : quia ſi nega-
uerimus deum male agendo:ille etiam ne
gabit nos vitam ęternam non tribuendo.

Negare dei qd' eſt.

Negare enim dei eſt bona æterna non tri
buere.¶Diceret fortaſſis Timotheus. In-
credibile videtur ꝙ Deus propter pecca-
tum abneget eum qui fidem eius confeſ-
ſus ſit.Contra hoc Paulus. Si non credi-
mus ꝙ negantem ſe ſit negaturus deus,Il
le tamen ꝑmanet fidelis,id eſt verax & cre

Luc.ix.

dibilis qui ait.Qui erubuerit me corā ho
minibus: ego erubeſcam eum coram pa-
tre meo.Sic autem ꝑmanet fidelis, ꝙ im
poſſibile eſt eum non veracem eſſe. Non
enim poteſt negare ſeipſum, id eſt ſe eſſe
deum:ſi enim mentiretur,vtiq̧ deus non
eſſet. Hoc ſcilicet vt commoriaris Chri-
ſto & ſic doceas alios ſpe conuiuendi ipſi,
commoneo te: teſtificans hoc tibi coram
deo:ne amplius requirat deus ſanguinem
Timothei de manu Pauli. Et licet te tan-
ta diſtrictione commoneā:tamen noli con
tendere verbis immoderate docēdo quod
doceo.Vel ita.Hoc,id eſt commoriēdum
eſſe Chriſto ſpe conuiuendi : commone
alios,teſtificans hæc eis coram deo:ne ſan
guis eorum de manu tua requiratur. Et ī
commonendo noli contendere verbis, ad

Litigare ad qd vtile eſt.

nihil enim vtile eſt litigare niſi ad ſubuer
ſionem audientium. Si enim inſipientes
audiunt quoſlibet litigare: eos qui magis
clamoſi ſunt putant iuſtiorem cauſam ha
bere. Stultorum eſt enim ſtultis adhære-
re.Si vero neuter litigātium clamore ſu-
perauerit:dubitāt ſimplices vtri magis ad
hærendum ſit.Noli contendere: ſed ſolli-
cite cura exhibere teipſum totum,& cor-
pore & animo probabilem,id eſt laudabi-
lem deo. Vt autem ſis probabilis:oportet
te eſſe operarium inconfuſibilem: ꝙ non
erubeſcas prædicare crucem Chriſti & cę
tera.Et recte,id eſt ſine contentione cum
omni modeſtia tractantem verbum veri-
tatis.Vt autem recte queas tractare ver-
bum dei:deuita prophana,id eſt illa peni-
tus abominanda.Deuita etiam inaniloqa,
id eſt quæ ſi non ita prophana ſunt: inuti
lia tamen ſunt.Deuita ideo,quia hęc in-
ania verba multum proficient ad impie-
tatem perſuadendam:& ſermo eorum in-
ania loquentium ſerpit paulatim vt can-
cer,qui morb9 paululum carnis primum
occupat: ſed paulatī magis ac magis aug-
mētat donec occidat. Et ſic hæretici pri9
callide inducūt qđ nec ꝓdeſſe nec nocere
videatur:& dehinc alternando rationes,
ſenſim in maximam hæreſim excreſcit do
ctrina eorum. Ex quibus vaniloquis eſt
Himeneus & Philetus,qui exciderūt a ve
ritate fidei.Determinat quę ſit hęreſis eo
rum:vt ſi forte venerint ad Timotheum
præcaueat ſibi : dicentes reſurrectionem
iam eſſe factam:vel in his qui cum Chri-
ſto ſurrexerunt, vel in baptiſmo in quo a
morte peccati ad vitam virtutum reſur-
gimus. Illa enim trina immerſio ſepultu-
ram Chriſti trium dierum : eleuatio ve-
ro reſurrectionem Chriſti ſignificat. Et
ſic dicentes ſubuertunt fidem quorundā.
Sed licet illi ſubuertant:tamen fundamē-
tum dei,id eſt in quibus fides bene funda
ta eſt:& qui econuerſo in fide per Deum
fundati ſunt.Hoc inquam fundamentum
eſt firmum habēs ſignaculum. Hoc dictū
eſt a ſimilitudine ſtrēnui ducis: qui ſignū
dat militib9 ſuis quo diſcreti ſīāt ab aliis.
Sic deus ſignat ſuos vt viſo ſigno diabo-
lus prætereat eos, ſciēs nihil ſibi eſſe cum
illis. Signum autem hoc eſt. Cognouit
dominus qui ſunt ei9.hoc Paulus ex par-
te ſua ponit:ſignificans electionem dei in
iuſtis dicens.Dominus cognouit ab ęter-
no qui futuri ſunt eius. Hoc autem ſe-
quens Eſaiam ait:agens de poteſtate libe
ri arbitrii dicens. Diſcedat omnis homo
qui potēs eſt per libertatem arbitrii:& qui
inuocat nomen domnini fide & opere, ab
iniqtate.Diuina electiōe & libero arbitrio
qđ per bona opa occurrit diuinę electionī.
His duobus ſignati ſunt qui in iuſtitia

Cācer morbus tandē occidit.

Chriſti ſepultura & ipſi9 reſurrectio ī baptiſmo ſignificatur

ſunt permanſuri. Deus enim ſic vnunquẽ ꝙ electum prȩuidit futurum bonum: vt & opera bona ſimul in eo præuideret. Quicunqꝫ autem electione dei & bonis operibus liberi arbitrii ſignantur: dei ſiunt. Ne tamen ideo mireris ſi in domo dei hoc fit vt quidam a fide recedant: alii in fide perſeuerẽt: quia etiam in qualibet magna domo non ſolum ſunt vaſa aurea & argentea: ſicut in domo dei quidam ſunt perfectiores, alii perfecti ſub illis: ſed etiam ſũt in eadem domo lignea vaſa & fictilia: ſicut in domo dei quidam mali, alii deteriores. Et quædam quidem eorum vaſorum ſunt in honorem in quibus potiones bonæ reconduntur. Quædam autem ſunt in contumeliam: vt ad recipiendum vrinam & huiuſmodi: tamen ſicut honorabiliora vaſa in domo ſunt neceſſaria: eodem modo vaſa contumelioſa. Sic in eccleſia dei mali & boni vtriqꝫ modo ſuo neceſſarii ſunt. Si enim mali non eſſent: nõ eſſet meritum bonorum. Si enim non ſit perſecutio: vbi patientia bonorum? Quoniam quidem vaſa aut in honorẽ ſunt, aut in contumeliam: & nihil ibi medium eſt: ergo ſi quis mundauerit ſe ab iſtis, id eſt ſi quis non fuerit vas in contumeliam: erit vas ĩ honorem deo. Vas dico ſanctificatum, id eſt iuſtificatum a peccatis & etiã vtile domino: quia paratum eſt ad omne opus bonum faciendum. Prophana deuita: nec hoc ſolum: ſed etiam fuge deſideria iuuenilia, id eſt quȩ lubricã iuuentutẽ inſtimulãt. Hæc fuge, ſectare vero iuſtitiam. i. æqtatem ad omnes. Fidem in deum: caſtitatem carnis & animi. Pacem, id eſt concordiam habeto cum his qui de puro corde inuocant dominum. Nec ſolum iuuenilia fugias: ſed etiam deuita quæſtiones ſtultas in quibus nec ſcientia eſt, nec eſſe videtur. Deuita etiã eas quæ licet nõ ita ſtultȩ ſint: ſunt tamen ſine fructu chriſtianæ diſciplinæ: vt dialecticæ quæſtiones: ſciẽs hoc ꝙ quæ ſunt huiuſmodi, generant lites. Seruuum autem domini (qđ tu es, & eſſe debes) non oportet litigare: ſed oportet eſſe manſuetum, id eſt in omnibus moderatum & ad oẽs ſcilicet docibilem, id eſt cum habilitate docentem alios: patientem etiam quæcunqꝫ inferantur ei: & corripientem cum modeſtia eos qui reſiſtunt veritati non cum litigio: ideo ſic corripiẽtem ne quando, id eſt vt aliquãdo det de⁹ illis pœnitentiam. Fortaſſis enim aliquando ſe male egiſſe pœnitebunt: veniẽdo ſic ad cognoſcendam veritatem fidei: & agnita fidei veritate reſipiſcant a laqueis diaboli, id eſt a peccatis quibus diabolus illaqueauerat eos: a quo diabolo tenentur captiui q̃diu in peccatis ſunt. Tenentur inquam ad exequendam ipſius diaboli volũtatem.

Patientia non eſſet, ſi nõ eſſet pſecutio.

Cap. III.

HOc autem ſcito: ꝙ in nouiſſimis diebus inſtabunt tempora perículoſa: & erunt homines ſeipſos amantes, cupidi, elati, ſuperbi, blaſphemi, parẽtibus non obœdientes, ingrati, ſceleſti, ſine affectione, ſine pace, criminatores, incontinentes, immites, ſine benignitate, proditores, proterui†, cæci, tumidi: voluptatum amatores magis q̃ dei. habentes ſpeciem quidem pietatis virtutem† autem eius abnegantes. Et hos deuita. Ex his enim ſunt qui penetrant domos & captiuas ducũt mulierculas oneratas peccatis, quȩ ducuntur variis deſideriis: ſemper diſcentes: & nunq̃ ad ſcientiam veritatis peruenientes. Quemadmodum autem Iamnes & Mambres reſtiterunt Moyſi: ita & hi reſiſtunt veritati, homines corrupti mente, reprobi circa fidem: ſed vltra non proficient. Inſipientia enim eorum manifeſta erit omnibus: ſicut & illorũ fuit. Tu autem aſſecutus es meam doctrinam, inſtitutionem, propoſitum, fidẽ, longanimitatẽ, dilectionem, patiẽtiã, perſecutiones, paſſiones: qualia mihi facta ſũt Antiochiæ, Iconii, Liſtris. quales perſecutiões ſuſtinui: & ex oi-

i. Tim. iiii. ij. Pet. ij. Iude.

†pe. aces De cõſ. diſ. iiii. Quis. De hęre. ex cõicamus. †veritatem.

Exod. vii. xxvi. q. v. nec mirũ.

bus eripuit me dñs. Et oẽs qui pie volũt viuere in Chriſto Ieſu, perſecutionẽ patient̃. Mali aũt hoĩes & ſeductores ꝓficiũt in peius: errantes, & in errorẽ mittẽtes. Tu vero ꝑmane in his quę didiciſti, & credita ſunt tibi: ſciẽs a quo didiceris: & quia ab infantia ſacras literas noſti: q̃ te poſſunt iſtruere ad ſalutẽ per fidẽ q̃ eſt in Chriſto Ieſu. Oĩs eñi ſcriptura diuinitus inſpirata vtilis eſt ad docendũ, ad arguendum, ad corripiendũ, ad erudiendũ in iuſtitia: vt ꝑfectus ſit homo dei ad oẽ opus bonum inſtructus.

vij. q. j. ſuggeſtum.

ij. Pet. ij.

DEuita ſtultas q̃ſtiones: deuita etiã hoĩes hñtes ſpeciem pietatis &c. Sed priuſq̃ hoc ponat præmittit cauſas quare tales deuitãdi ſint dicẽs. Nõ ſolũ qđ ꝓmiſſum eſt faciẽdũ eſſe ſcias: ſed etiã hoc ſcito ꝙ in nouiſſimis dieb⁹. i. circa finem mũdi: inſtabunt tẽpora periculoſa. i. in tẽpore illo inſtabunt docẽdo & eos qui non cõſentiẽt affligẽdo periculoſi doctores: qui credentes ſibi in multa demergent pericula: & tũc ĩ tẽporibus illis erũt hoĩes amãtes ſeipſos. i. carnalitati ſuę morẽ gerẽtes his modis. Erunt eñi cupidi. i. amatores pecunię. Erũt etiã elati. i. aliis ſe ſupponere cupiẽtes. Erunt ſupbi. i. in adeptis honorib⁹ illicite gloriantes. Erũt etiã blaſphemi cõtra deũ & doctrinã ei⁹. Erũt etiã non obœdientes parentibus ſeu carnalibus (qđ nephas eſt) ſeu ſpiritalib⁹ vt epiſcopis & ꝑ̃ſbyteris. Erũt ingrati: quia ſi quis bona docuerit eos vnde grati eſſe debuerant: moleſti erũt doctorib⁹ ſuis. Erũt etiã ſceleſti: homicidia & hmõi ſcelera patrãtes. Erũt ſine affectiõe piã volũtatẽ nõ habẽtes ad ꝓximũ: etiã ſi nihil dare queũt. Erũt ſine pace. i. ſine cõcordia: ſed ſemꝑ in litigio. Erũt criminatores. i. iuſtis crimina imponẽtes: cum ipſi ſint incontinẽtes: ſed paſſim ruũt ad q̃cunq; ſcelera. Erũt immites. i. ſine oĩ manſuetudine crudeles. Et ſine benignitate. i. ſine largitate non erogãtes ſua indigẽtibus. Erunt etiam ꝓditores tradentes iuſtos ad mortem. Erunt etiam ꝓterui. i. de maledictis inuerecũdi: & etiã ſi rep̃hẽdunt̃ inde ĩpatiẽtes. Erũt etiã tumidi. i. inflati aĩo: etiã ſi nec honorem nec ſpem honoris habeãt: & hi tales erũt amatores voluptatum. i. toti⁹ luxurię magis q̃ dei: quẽ ĩ nullo vident̃ diligere. De his autẽ ſubtiliter cauẽdũ eſt tibi. Hi enim ſunt habẽtes ſpem pietatis. i. ſimulantes ſe religioſos: & virtutẽ eius pietatis. i. dilectionẽ q̃ virtus eſt toti⁹ religionis. Valida eñi eſt ſicut mors dilectio. Vel virtutẽ. i. veritatem religionis ope abnegãtes; & hos tales deuita. Diceret Timotheus. Quare de his ꝓ̃munis me q futuri ſunt circa finem mundi? Ideo ait Paulus. hos deuita: q̃a ex his futuris in nouiſſimis diebus ſunt illi qui penetrant domos &c. ¶ Notãdũ eſt q̃a ex quo cœpit mũdus: habuit in eo de⁹ regnũ ſuũ, & diabolus ſuũ. In Abel eñi de⁹: & in Caim diabolus regnare cœpit. De⁹ aũt regnũ ſuũ aſſumẽdo carnẽ: & q̃ ſecuta ſunt oꝑãdo conſummauit regnũ ſuũ remittẽdo pctã &c. quõ cõſummari potuit ĩ ꝑ̃ſenti: qđ regnũ ad plenũ cõſũmabit ĩ futuro dãdo vitã ęternã. Sicut aũt de⁹ in bono: ſic diabolus in ꝑfectione iniq̃tatis conſummaturus eſt regnũ ſuũ circa finẽ mũdi ꝑ Antichriſtũ. Et ſicut patriarchas & ꝓphetas aduẽtũ Chriſti de⁹ præcedere voluit: ſic multa mẽbra Antichriſti p̃cedent caput ſuũ. i. Antichriſtũ. Cõtra cui⁹ membra Paulus inſtruit Timotheũ dicens. Ex his quos deſcripſi ſunt pſeudo doctores q penetrãt domos: nõ audẽtes docere in plateis, ne doctrina eoꝝ pateat in audiẽtia bonorũ: ſed vt liberi⁹ ſeducãt priuatim ĩ domib⁹ docẽt: & ſic mulierculas (q̃ quolibet vẽto doctrinę leuiter fallunt̃) ducũt ſeductas quolibet inductu illo factas captiuas: q̃a captiuatę ſũt a deo: & datę ſunt ſub iura diaboli. Vel ad cumulũ ĩproperii ſicut fœminas: ſic & viros vocat mulierculas. i. molles omni vẽto doctrinę cedẽtes: vt audito noĩe improperii ſui citius erubeſcãt & cõuertantur ad dñm. Mulierculas dico oneratas pctĩs dum ſeductę ſunt diabolo: q̃ mulieres ducũt̃ variis deſideriis: q̃a ſemper diſcẽtes, & nunq̃ ꝑuenientes ad ſcientiã veritatis. i. ſemꝑ laborãtes: & nunq̃ ad ꝑfectionẽ veniẽtes. Et iſti tales nõ tñi ĩ domib⁹ priuatis docẽt: ſed etiã hi hoĩes reſiſtũt veritati ĩ ap̃to: quẽadmodũ Iamnes & Mãbres duo f̃res magi ĩ ęgypto reſtiterũt Moyſi corã Pharaone: faciẽdo q̃dã ꝑ ĩcãta

Dilectio valida eſt ſicut mors.

Diabolus a principio regnũ ſuũ ſicut deus habuit.

tiones ſuas q̄ Moyſes faciebat:nec tñ oīa. Hi hoīes dico corrupti mente.i.deprauati intellectu & ope:& circa fidē eūtes.Ad quā quia nō ingrediunť: reprobati ſunt a deo. ¶Ne modo his p̄dictis deterrereť Timotheus,cōſolať eū Paulus dicēs.Tales q̄dē futuri ſunt:ſed ne timeas q̄a vltra non ꝓficient:Ideo q̄a inſipiētia illoꝝ ſicut Iānę & Mambrę ad vltimum manifeſta erit.Illi non vltra ꝓficiēt: tu aūt quaſi diceret ꝓficere debes & potes.Tu enim aſſecutus es meā doctrinā in ſcientia:& meā inſtitutionē in diſpoſitiōe vitę & in morib⁹: & meū ꝓpoſitū,quia ſicuti vitā ęternam finē laboris mei ꝓpoſui : ita & tu aſſecutus es etiā fidē:q̄a ſane credis vt ego:& longanimitatē ī ſpe:q̄a parat⁹ es q̄diu deo placebit me cum ſuſtinere.Habes etiā dilectionem dei & ꝓximi:& patientiā.i.ipſam virtutē:etiā ſi nihil operari neceſſe ſit,& actus illi⁹ patientię.ſ.perſecutiones de loco ad locū: & paſſiones tormētoꝝ. Noſti etiā qualia facta ſunt mihi Antiochię,Hiconio, Liſtris, & p̄ter hæc: quales pſecutiones ego ſuſtinui in multis locis.Sed q̄d inde timendū! Ex oībus eñ eruit me dñs : & ſic eruet te de his q̄ te pati contigerit. Incitari debes ad cōtinētiā exēplo meo & oīm religioſorū.Oēs eñ qui volunt pie.i.religioſe viuere ī Chriſto Ieſu patienť pſecutionē:& ideo ne turberis ſi aliqua pateris.Pie viuētes patienť:hoīes aūt mali in ſe & ſeductores alioꝝ ꝓficiēt q̄dē in mūdanis†ſed hoc totum erit illis in pœnis,& in damnationē.Ipſi dico errātes in ſe: & ideo mali mittentes etiā alios in errorē,& ideo ſeductores.Ipſi errabūt:tu vero ꝑmane in his p̄ceptis q̄ didiciſti a me: & ī his q̄ credita ſūt tibi.i.in pōtificali gr̄a: ſciens & rememorās hæc a quo & quāto doctore didiceris iſta.Si.n.recordaris meę auctoritatis:cōtēptui fiet tibi falſa doctrina.Et te inde memorē eſſe volo:q̄a tu noſti ſacras lr̄as ab īfantia traditus ſcholis a matre tua q̄ fidelis fuit:q̄ oīa poſſunt te inſtruere ad habēdā ſalutē ęternę vitę ad quā itur per fidē: q̄ fides eſt in Chriſto Ieſu.Vere ſacrę literę poſſunt te īſtruere ad ſalutē:q̄a oīs ſcriptura inſpirata diuinit⁹.i.ſpūaliter ſcd̄m deū intellecta:vtilis eſt ad docēdū eos qui neſciunt:& ad arguendū.i.ad conuincendum eos qui fidei cōtradicunt:& ad corripiēdū peccātes: & ſe peccaſſe nō abnegantes.Et ad erudiēdū eos q̄adhuc rudes ſūt & ſimplices.Erudiēdū dico in iuſtitia.i.ad hoc vt iuſtificenť exuendo rudimēta inſidelitatis.Sic inquā erudiať vt quātū ī doctore eſt:ſit ille qui eruditur perfectus hō dei.Perfectus ita vt ſit inſtructus ad oīne opus bonum faciendum.

Viuere volētes ī Chriſto, pſecutionē patienť.

†immūditiis.

Cap.IIII.

Teſtificor coram deo & Chriſto Ieſu q̄ iudicaturus eſt viuos & mortuos: & ꝑ aduētū ipſius:& regnū ei⁹:Prædica verbū.Inſta opportune, importune.Argue,Obſecra,Increpa in oī patientia & doctrina.Erit eñ tp̄s cū ſanā doctrinā nō ſuſtinebūt: ſed ad ſua deſideria coaceruabūt ſibi magiſtros pruriētes auribus:& a veritate quidē auditum auertent:ad fabulas autem conuertentur.Tu vero vigila:In oīnibus labora:Opus fac euāgeliſtę:Miniſterium tuum imple: Sobrius eſto. Ego enim iam delibor:& tempus reſolutionis meę inſtat.Bonū certamē certaui:curſum conſummaui: fidē ſeruaui.In reliquo repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ:quam reddet mihi dominus in illa die iuſtus iudex. Nō ſolum autem mihi : ſed & his qui diligunt aduentū eius.Feſtina venire ad me cito.Demas eni me dereliquit diligens hoc ſeculū,& abiit Theſſalonicā:creſcēs in Galatiā:Titus i Dalmatiā:Lucas eſt mecum ſolus . Marcum aſſume & adduc tecū:eſt eni mihi vtilis in miniſterio . Tichicum autem miſi Epheſum. Penulā quam reliqui Troade apud Carpū veniēs affer tecum & libros:maxime autem membranas.Alexander ęrarius multa mala mihi oſtendit:reddet illi dñs ſecūdū opera ei⁹:quem & tu deuita. Valde enim reſtitit verbis noſtris.In pri

xliii.diſt. ca.i.in fi.

xlv.diſt. cap.i.

xxvi.q. nec mirum.

Coloſ.iiii.

ma mea defenſione nemo mihi affuit:
ſed omnes me dereliquerunt:non il-
lis imputetur. Dñs autem mihi aſti-
tit & confortauit me,vt per me prędi
catio impleatur:& audiãt omnes gẽ-
tes qa liberatus ſum de ore leonis.Li
berauit me dñs ab omni opere malo:
& ſaluum faciet in regnum ſuũ cæle
ſte:cui gloria in ſcl'a ſeculorũ Amen.
Saluta Priſcam & Aquilam,& Oneſi
fori domum.Eraſtus remanſit Corin-
thi.Trophimũ autẽ reliqui infirmum
Mileti. Feſtina ante hyemem venire.
† Al's prudẽs. Salutant te Eubolus,& Pudens, † &
Linus,& Claudia:& fratres oẽs† ei9.
† Al'. nõ habet omnes. Dñs Ieſus Chriſtus cum ſpiritu tuo.
Gratia vobiſcum, Amen.

ET qa ſcriptura dei nota tibi vti-
lis eſt ad docendum,& ad arguẽ-
dũ, & corripiendũ:ideo teſtificor
tibi corã deo ne hoc vltra a me exigat.
Et corã Chriſto Ieſu qui iudicaturus eſt
viuos & mortuos:quos inuenerit viuos
in hora iudicii:qui ſub momẽto diſſoluẽ
tur & reſurgent.Iudicaturus eſt etiã an
te diem iudicii mortuos. Vel iudicatu-
rus eſt viuos ac mortuos.i. iuſtos & pec
catores.Teſtificor etiã tibi per aduẽtum
ipſius Chriſti,vt ita parat9 ſis quaſi qui
quotidie iudicẽ aduenĩẽtem expectet:vt
timore eius facias quę hortor.Teſtificor
etiã tibi regnũ ei9 ĩ quo ipſi cõregnabũt
ſancti:vt amore cõregnandi Chriſto ſtu-
dioſe facias qđ moneo.Hoc inquã teſtifi
cor tibi.Prædica verbũ.i.doctrinã dei:&
prędicãdo inſta opportune eis q libẽter
audiũt.Inſta etiã importune eis q pri mi
tus ad audiẽdũ difficiles ſũt:ſed poſtmo
dũ cognita rõne libẽter audiunt.Argue
etiã.i.cõuince cõtradicẽtes fidei. Obſe-
cra etiã iuſtos vt ſemp in meli9 pmouea
tur.Increpa etiã debita auſteritate dep-
hẽſos in peccatis. Hęc aũt fac in oĩ patiẽ
tia:vt quęcũq; inferãtur libẽter ſuſtine-
as:nec ita vt docere deſiſtas, ſed ſemper
eſto ĩ doctrina.Ideo tãta inſtãtia te doce
re cõmoneo:qa erit tẽpus circa finẽ mũ-
di,cũ hoĩes nõ ſuſtinebũt ſanã doctrinã.
Si aũt in tpe illo nõ roboret eccleſia do-
ctrina apoſtolica, peribit fides. Sanã do-
ctrinã nõ patientur,ſed coaceruabũt ſibi
magiſtros iuxta ſua deſideria.Si luxurio
ſi fuerint,luxurioſum:& ſic ĩ cęteris.Ho
mines dico tũc pruriẽtes aurib9.i. noua
& inaudita audire cupiẽtes. In quib9 ve
ritas nõ erit: & a veritate quidẽ auertẽt
auditũ ſuum:ſed ad fabulas(in quib9 rei
veritas nõ eſt)cõuertẽtur. Illi ſic inten-
dũt fabulis:tu vero vigila .i. omni ſolli-
citudine præcaue tibi:& labora in oĩbus
(ſi potes)cõuertẽdis. Vt q; labor tu9 ido
neus ſit: fac opus Euãgeliſtę.i.prędicato
ris:ſcilicet quod operãdũ prędicas,opera
re.Et ita fac vt impleas tuũ miniſteriũ.i.
officiũ pdicatoris:qđ nõ infra ſubſiſtas:
ſed quicquid prędicatoris eſt,facias:& la
borãdo in aliis & in te opere cõplẽdo qđ
alios docueris. Et licet ſic moneã:fac o-
pus Euãgeliſtę:tñ eſto ſobrius:non vltra
modũ abſtinẽtię deditus,ne nimietate ie
iunii debilitat9(quomodo decet)incũbe
re nequeas prædicationi.Propterea tãta
inſtãtia te cõmoneo: qa ego iã delibor.i.
ſacrificor:& paulatim in vinculis quoti
die deficio:& tempus meę reſolutiõis.i.
dies mortis meę inſtat & in pxĩo eſt:quẽ
diẽ ĩſtare ex eo cert9 ſum:qa certaui cer
tamen(frequẽtiã notat)bonũ.i.vtile ec-
cleſię dei.Certaui vtiq; patiẽdo q̃cũq; pa
ti oportuit:& curſum.i. velocitatẽ bene
agẽdi:vbi nõ ita pati neceſſe fuit. Hunc
vtiq; cõſummaui:qa adeo aſcẽdit mea iu
ſtitia q̄ vltra nõ habet quo aſcẽdat:& in
certãdo & in currẽdo ſeruaui fidẽ.Et qa
iã cõſũmaui curſum:ideo ĩ reliquo.i.ĩ vi
ta q̃ nobis futura reliquit,repoſita eſt.i.
cuſtodit mihi corona iuſtitię.i.pmerita
per iuſtitiã:quã coronã q̃ſi debitã reddet
mihi dñs in illa die futurę retributionis
nec mihi negare põt:qa eſt iuſtus iudex:
& iuſtitia exigit vt hoc mihi reddat.Mi
hi quidẽ:ſed nõ ſolũ mihi:ſed etiã oĩbus
his q diligũt aduẽtũ eius iudicii.i.q pu-
rã habẽt cõſciẽtiã:q eñ ſibi male conſcii
ſunt hi vtiq; aduẽtũ iudicis nõ diligũt,
ſed formidãt.Per hoc plurimum animat
Timotheũ q̄ ait prępararí coronã iuſti-
tię diligẽtibus aduẽtum dei. ¶Inſtructo
Timotheo in his q̃ publice agẽda erant:
de quibuſdam ppriis mandat ei dicens.

Quia in primo dies meę reſolutiõis inſtat:ideo feſtina cito venire ad me:& neceſſari⁹ mihi es:qa Demas apoſtatãdo reliquit me,diligens hoc pręſens ſeculũ:& ille abiit Teſſalonicã. Creſcẽs vero alius diſcipulus ĩ fide pmanẽs abiit ĩ Galatiã. Titus vero abiit ĩ Dalmatiã. Et ſic aliis diſperſis ſolus Lucas mecũ eſt. Veni inquã, & in veniẽdo aſſume Marcũ, & adduc tecũ ad me.Hic eñ eſt mihi vtilis in miſterio.Fortaſſis miſſur⁹ erat eũ Apoſtolus in aliquã legationẽ. Tichicũ autẽ miſi Epheſum vbi tu epiſcoparis. Tu vero veniẽs ad me affer tecũ penulã quam apud Carpũ reliqui Troade:affer etiã libros:& maxime prę cęteris affer mẽbranas quibus opus habeo ad mittẽdas epiſtolas. Penula veſtis erat tradita Tharſenſibus a Romanis:propterea qa ſponte & nõ bello in imperiũ Romanoꝝ deuenerãt:quã ideo iubebat afferri vt cõprobaret ſe eſſe ciuẽ Romanũ,ſicut appellauerat apud Feſtum. Seu penula alia veſtis erat:quã cõtra frigus afferri ſibi poſtulabat:acturus hyemẽ ĩ carcere. Dũ autẽ veniẽs ad me,caue tibi ab Alexãdro:hic eñ Alexãder ęrari⁹ (nomen dignitatis) oſtẽdit mihi multa mala:nec inde curo: qa dñs reddet ei ẜm opa ei⁹.Quẽ Alexãdrũ tu etiã deuita:hic eñ valde reſtitit verbis nr̃is. Veni vtiq;qa neceſſari⁹ es. In pria.n. defenſione mea qñ defendi me in cõſpectu Neronis:nemo diſcipłoꝝ affuit mihi:ſed oms̃ dereliquerunt me. Vt aũt hoc nõ ĩputeṫ illis p̄cor:illi dereliq̃rũt me:ſed dñs aſtitit mihi:& aſtãdo fortẽ fecit me:ideo & adeo vt p̄dicatio impleret per me nõ cedẽtẽ minis ei⁹. Si eñ cõſentirem ipſi, ĩexpleta fieret p̄dicatio: ideo etiã cõfortauit:vt hęc audiãt gentes:& hoc etiã audiãt ꝙ liberat⁹ ſum vt nõ cõſentirẽ de ore leonis.i.Neronis,vel diaboli p Neronẽ inuadẽtis me:nec ſolũ a leone,ſed liberauit me dñs ab oĩ opere malo,ne quid mali operarer:& me liberatũ ſaluũ faciet,trãſlatũ in regnũ ſuũ cæleſte:cui dño eſt gloria in ſecula ſeculorum Amen.Accepta aũt hac ep̃la ſaluta Priſcã & Aquilã, & familiã Oneſiphori. Eraſtus aũt remãſit Corinthi:& Trophimũ reliqui Mileti ĩfirmũ:& qa tot abſentes ſũt,feſtina venire ad me ante hyemẽ.

Penula qd erat.

De his aũt q nobiſcũ ſunt ſalutãt te Eubolus,& Pudens, & Linus, & Claudia, & oẽs fratres. Et ego ſaluto te. Dñs Ieſus Chriſtus ſit cũ ſpiritu tuo:& cõcedat vt gratia ſit nobiſcum.i. dilectio ĩter me & te cœpta perſeueret.Amen.

¶Incipit argumẽtum in Epiſtolam ad Titum.

Titum cõmonefacit & inſtruit de cõſtitutione preſbyteri:& de ſpirituali conuerſatione & hæreticis vitãdis:q traditionibus iudaicis credunt:ſcribens ei a Nicopoli.

Prologus.B. Brunonis in eandem.

Paulus cõuerſis Cretenſibus cõſecrauit ibi Titũ archiepiſcopũ qui eos inſtrueret de qbuſcũq; opportunũ videret.Cũ autẽ Paulus iſſet Nicopolim(quod hęc ep̃la videṫ inuere ĩ ſequẽtib⁹)ſcripſit hanc epiſtolã ad Titũ.Audierat eñ de eo ꝙ nimis ſimpliciter epiſcopale exerceret officiũ:quia hæreticos ſeu quoſlibet peruerſos nõ expellebat ab eccleſia põtificali imperio,ſicut deceret. Denũciabat qdẽ eis ꝙ male agerẽt, & deſiſtere deberent:ſed eis ab incepto malo non ceſſantibus (quod põtificalis dignitas exigeret) non coercebat eos:ſed humiliter patiebatur. Quare Paulus hanc epiſtolam ſcribit ad Titũ:agens in ea de pontificali officio:eo modo vt inſtruat eum quales conſecrare debeat epiſcopos per ciuitates ſui archiepiſcopatus:maxime circa hãc inſtructionem immorans, vt poteſtate & imperio pontificali vtatur:quia licet ſimplicem eſſe bonum ſit: tamen nimia humilitas epiſcopi incommodum facit regimini eccleſiæ : & ideo monet Titum vt cum imperio epiſcopali doceat: exhortetur & arguat: & ſi qui hæretici corrigi nolunt, ab eccleſia depellat.Et ſic de epiſcopali officio agẽs,intendit Titum perfectum reddere epiſcopum.Vt per exemplum iſtius quoſcunq; epiſcopos nimis ſimplices animatos redderet:& epiſcopali imperio vtentes.

Ep̃i nimia hũilitas icõmodũ facit eccleſię.

¶Sequitur Epiſtolę ad Titum.
Cap.I.

Paulꝰ ſeruꝰ dei: Apoſtolꝰ autē Ieſu Chriſti ſecūdū fidem electorū dei & agnitionē veritatis quæ ſcd̄m pietatem eſt in ſpem vitę æternę: quā promiſit qui nō mētitur deus ante tempora ſecularia: manifeſtauit autem temporibus ſuis verbum ſuū in prædicatione quæ credita eſt mihi ſcd̄m preceptū ſaluatoris noſtri dei: Tito dilecto filio ſcd̄m cōmunē fidē gratia & pax a deo patre & Chriſto
xciii. di. legimus. Ieſu ſaluatore noſtro. Huius rei gratia reliqui te Cretę, vt ea quę deſunt corrigas: & cōſtituas ꝑ ciuitates preſbyteros ſicut & ego diſpoſui tibi: ſi quis ſine crimīe eſt vnius vxoris vir: filios habēs fideles, nō in accuſatione luxurię aut nō ſubditos. Oportet eñ̄ epiſcopum ſine crimine eſſe ſicut dei diſpēſatorē: nō ſuperbū, nō iracūdum, nō vinolentū, nō percuſſorē, nō turpis lucri cupidū: ſed hoſpitalē, benignū, prudentē, ſobriū, iuſtū, ſanctū, continentem, amplectentem eum qui ſcd̄m doctrinam eſt fidelem ſermonē vt potens ſit exhortari in doctrina ſana: & eos qui contradicunt arguere. Sunt eñ̄ multi etiā inobœdiētes: vaniloqui & ſeductores: maxime autem qui de circunciſione ſunt quos oportet redargui: q vniuerſas domos ſubuertunt: docentes quæ non oportet turpis lucri gratia. Dixit quidam ex illis proprius illorum Propheta. Cretenſes ſemper mendaces: malę beſtię, ventris pigri. Teſtimonium hoc verum eſt. Quam ob cauſam increpa illos dure vt ſani ſint in fide: non intendentes iudaicis fabulis & mandatis hominum auerſantium † ſe a veritate. † Al's. auertentium. Omnia munda mundis: coinquinatis autem & infidelibus nihil eſt mūdum: ſed inquinatę ſunt eorū & mens & conſcientia. lxxxii. diſt. ꝓpoſuiſti. j. q. j. dñs. xj q. iij. exiſtimanę. Confitentur ſe noſſe deum, factis autem negant: cum ſint abominati † & incredibiles: & ad omne opus bonum reprobi. † Al'. abominabiles.

PAulus & cętera. Sicut mos eiꝰ eſt ſalutationem præmittit dicens. Paulus ſeruus dei. i. ſimplex & humilis ad modum ſerui. Hic innuit bonā quidem eſſe ſimplicitatem. Seruus vtiq dei: ſed tamen apoſtolus Ieſu Chriſti. i. agēs & coercens ſingulos quomodo apoſtolicę ſublimitatis imperium exigit. Tu itaq exemplo meo ſic eſto ſimplex, vt pōtificale imperiū non impediat nimia humilitas. Non ideo dixit ſeruus dei & apoſtolus Chriſti: quin & apoſtolus ſit dei: & ſeruus Chriſti: ſed ideo vt innuat ꝙ ꝑ Chriſtum deus pater in miniſteriū apoſtolatus Paulum direxerit. Apoſtolus dico ſcd̄m fidem electorum dei. Sequitur enim & prędicat fidem quam tenuerunt prophetę: & quicunq electi dei. Apoſtolus etiam ſcd̄m agnitionem veritatis. i. ſcd̄m ꝙ agnouit de vera cognitione dei. Non cuiuſlibet veritatis dico: ſed eius quę eſt ſcd̄m pietatē. i. quę veritas ſequitur cultum dei. Fides dico & agnitio veritatis euntia in ſpem vitæ æternę: quia per fidem acceptam, & per agnitā veritatem, ſperamus nos cōſequi vitā æternā. Nec fruſtra: quia quā vitā promiſit. i. ſe daturū præordinauit: nec de hac promiſſione dubitare licet: promiſit eñ̄ hāc ille qui nō mentitur & mentiri nō poteſt: qꝛ deus eſt. Nec in tempore promiſit: ſed vt diligentia promiſſę rei in deo conſideretur promiſit hęc ante tempora ſecularia. i. ab æterno ſic ꝓordinauit ante tēpora quę voluūtur ꝑ ſecula. Promiſit inquam: manifeſtauit autē. i. cōpleuit qd̄ ꝓmiſe-

by Google

rat ſuis.i.in cõgruis tẽporibus vitã ęter
nã:qa Abel vidit inde aliqd:pfectius aũt
Abrahã:& ita paulatim prophetę quãto
amplius propinquabat redemptio,tanto
magis de ea cognouerũt:& Ioannes ma-
gis oĩbus:qui digito demõſtrauit vitam
ęternã.i.Chriſtũ:ſed maxime in tpe gra-
tię manifeſtauit deꝰ vitã ęternã.ſ. verbũ
ſuũ.i. filiũ incarnatũ:natũq; & aliis mo-
dis. Manifeſtauit etiã hoc verbũ ĩ pdica
tiõe quę credita eſt.i.per prędicationem
quę cõmiſſa eſt mihi. Credita vtiq; mihi
eſt ſcdm pceptũ dei.i.qa deus ita pcepit.
Dei dico nſi ſaluatoris. Paulus inquã ta
lis & talis ſcribit Tito dilecto quodã ſpe
ciali modo. Tito dico filio ſcdm cõmu-
nẽ.i.catholicã fidẽ in qua eũ genui & nõ
Catholicon quid dicitur. ſcdm carnẽ. Catholicon eñ cõmune vel
vniuerſale dicit. Vel Tito filio optat ſa
pere ſcdm cõmunẽ.i.vulgarẽ fidẽ:& non
ſcdm priuatas doctrinas hęreticorũ. Sit
tibi Tite gratia:& ſcdm remiſſionẽ pec-
catorꝝ,& ſcdm epiſcopale officiũ.Sit etiã
tibi pax.i. trãquillitas animi quanta hic
haberi põt. Hæc vtiq; tibi ſint a deo pa-
tre q põt:& q voluntatẽ habet.Et a Ieſu
Chriſto q ſimiliter & põt, ſaluatore nſo:
& volũtatem habet.Finita ſalutatiõe ſic
alloquit Titũ.O Tite ego reliqui te cõſe
cratũ archiepiſcopũ Cretę gſa huiꝰ rei
.i.p hac re:q̃ ſi fiat grata erit mihi. Res
autẽ illa hęc eſt:vt tu corrigas.i.vt cor-
rigẽdo quę corrigẽda ſunt pficias ea quę
deſunt.Hoc autẽ dictũ eſt de moribꝰ. Et
corrigẽdo mores cõſtituas etiã pſbyte-
ros .i. epos:per ſingulas ciuitates ſubie-
ctas tuo archiepiſcopatui.Cõſtituas in-
quã eo modo ſicut ego tibi diſpoſui. Vbi
ait. Sicut ego tibi diſpoſui,notat q cum
apud eũ eſſet inſtruxerit eum de conſe-
cratione epiſcoporũ. Eũ ſcilicet cõſtitue
epiſcopũ,ſi quis fuerit,ſine crimine.i.ſi-
ne actu & infamia cuiuſlibet criminalis.
Qui etiã fuerit vir vnius vxoris:vt idẽ
alibi expoſuimꝰ.Habens etiã filios fide-
les.i. qui in fide ſana filios ſuos inſtruxe
rit:& non habens eos in accuſatione lu-
xurię:q nec etiã malus rumor inde exie
rit. Si eñ filios ſuos permiſit luxuriare,
exemplum dedit non ſe bene correcturũ
filios eccleſiæ. Aut non habens filios nõ
ſubditos.i.inobœdientes ſibi. Si enim re

miſſus apparuit in priuatis filiis:oſten-
dit q non ſufficienter coerceret creditã
ſibi eccleſiã. Ideo volo vt qui ſine crimi-
ne fuerit,conſtituatur epiſcopus:opor-
tet enim epiſcopum eſſe ſine crimine,&
actu,& ſuſpitione,ſicut diſpenſatorẽ dei
.i. ſicut eum qui deum ipſum diſpenſat
his quibus prędicat.Oportet etiam epi-
ſcopum non eſſe ſuperbum.i.non cupien
tem ſe ſuperponere aliis. Nõ iracundum
ſed bene regat animum. Non vinolentũ
.i.non multo vino deditũ.Non percuſſo
rem .i. qui corporalibus armis non per-
cutiat:habet enim arma ſancti ſpiritus.
Vel non percutientem cõſcientias audi
torum:ne tale quid prædicet,vnde pra-
ua opinio oriatur.Non cupidum turpis
lucri.i.non negociis ſecularibus implici
tum:ſed hoſpitalem qui pauperes hoſpi
tio receperit. Receptiſq; pauperibus, &
quibuſcunq; benignum.i.large ſua mini
ſtrantem.Sobrium etiã cibo,potu,& ve-
ſtitu.Iuſtum etiam & ad proximos ſibi.
Sanctum etiam ad deum. Continentem
etiam vt exemplum continendi ſit aliis.
Et præter hæc oportet eum eſſe ample-
ctentem .i. diligenter & aſſidue tractan-
tem ſermonem fidelem .i. veracem:nec
omnem verum,ſed eum qui eſt ſecũdum
doctrinam.i.qui idoneus eſt ad prædica
tionem.Sunt enim multa vera quibꝰ in-
tendere epiſcopũ culpa eſſet.Et ideo am
plectatur hũc ſermonem vt & per vſum
& per ſcientiam potens ſit exhortari fi-
deles in doctrina ſana. Poſſit etiam per
vſum & per ſcientiam arguere eos qui
contradicunt ſanę doctrinę.i.conuince-
re infideles qui fidem impugnant.Et ne
ceſſe eſt vt ſic potens ſit arguere:quia
ſunt multi inobœdiẽtes epiſcopis. Sunt
etiam vaniloqui loquentes inutilia:& in
hac vana locutione ſunt ſeductores.i.ha
bent artem & calliditatem ſeducendi au
ditores per vaniloquia. Poſſent enim va
na loqui ſine calliditate ſeductiõis:& ma
xime prę omnibus ſeducũt illi qui ſunt
de circũciſione Iudæi:quos ideo oportet
redargui:qa pcipui ſeductores ſunt. Hi
eñ qui de circũciſione venerunt,ſubuer
tunt nõ ſolum patrẽfamilias domus:ſed
etiã vniuerſas domos .i. omnem familiã
docentes gratia .i. amore turpis lucri

ea quæ nec credere nec docere oportet. Vere in Cretēſib⁹ ſunt mali ſeductores: quod approbat quidā ex illis Cretēſibus proprius.i.naturalis ipſoꝝ:quare magis credendū eſt ei.Hic autē propheta.i.vi dēs ſcđm qđ ſubtiliter cōſiderauit vitia Cretenſiū:hic autē dictus eſt Hypomeni des qui dixit hoc de illis:Cretēſes ſemp ſunt mendaces & ſunt beſtiæ beſtialiter meditātes:& malę.i. quō meditantur ſic crudeliter operātes.Sunt etiā pigri ven tris .i. luxuriantes & onerantes ſe cibis. Ideoq̧ ad omne bonū tardi. Ne autē de veritate horū dubitaretur:quia gētilis fuit ille qui hoc dixit:afferit hoc Paulus dicens. Teſtimonium hoc quod Hypo menides teſtatus eſt de Cretenſibus ve rum eſt:ob quam cauſam: quia mēdaces ſunt & cætera,increpa eos.ſ.Cretēſes du re.i.cum auſteritate & pontificali impe rio vt ſani perſeuerent in fide,nō inten dentes iudaicis fabulis:quia quod de cir cunciſione reducēda docēt,fabulæ ſunt: nec rei veritatē habent. Non debent in tendere his:quia fabulę:& quia ſunt mā data hominum & nō dei: olim enim ſub veteri lege deus quidem mādauit circū ciſionē & cętera:ſed poſtq̄ venit tempus gratię: deus p̄cepit hoc nō fieri. Et ideo ait.Nō intendāt mādatis:nō dei,ſed ho minū auerſantiū ſe a veritate:quia veri tatē legis,ſpiritalem ſcilicet intellectum nolunt accipere.Ex quibus ſequētib⁹ in nuit ꝙ hi tales a quibuſdā cibis abſtinē dum eſſe prędicarent dicens.Nō eſt intē dēdū fabulis Iudęorū qui iudicāt quoſ dam cibos immundos:cum omnia qui bus vti conſuetudo eſt:ſint munda mū dis.i.his qui in mūditia & ſanctitate per cipiunt ea. Hos enim cibos deus condi dit ad ſuſtentationē ſeruientiū ſibi:qua re munda & digna ſunt his:qui mundo corde,& opere deo ſeruiunt.Omnis etiā creatura in eo ꝙ a deo creata eſt:munda eſt. Hic tamen non eſt neceſſe de omni bus agere.Mundis conſcientia & fide o mnia ſunt munda:ſed coinquinatis con ſcientia & infidelibus,etiā quod mundū reputant:non eſt illis mūdū. Cum enim in creatorem nō credant: & inquinatam habeant conſcientiā:iniuſtum eſt eos vti aliqua creatura dei. Nihil illis eſt mun dum:ſed mens.i.intellectus:fides ſcilicet eorum & cōſcientia ſunt inquinatę:qua re nihil eis eſt mundū. Fortaſſis diceret aliquis.Quare iſti ſunt inquinati cū con fiteantur deum? Scio quidē (ait Paulus) ꝙ cōfitentur ore ſe noſſe deum:ſed quid hoc prodeſt? Negāt enim deum in factis ſuis.Negant pro certo cum ſint abomi nati.i. male ominati:vel a numero homi num redempti per deum. Cum etiā ſint incredibiles.i.nō habiles credere pro ni mietate impietatis ſuæ. Cum etiam ſint reprobati ad omne bonum opus:quia ni hil quod boni ſimilitudinem habeat ope rantur.Plęrūq; enim quidam infideles fa ciunt talia,quæ licet vere bona non ſint, bona tamen eſſe videntur.

Mūdis oīa ſunt munda.

Cap.II.

TV autem loquere quæ decent ſanam doctri nam. Senes vt ſobrii ſint,pudici, prudentes, ſani in fide,in dilectio ne,in patientia. Anus ſimiliter in ha bitu ſancto: non criminatrices: non multo vino ſeruientes:bene docentes vt prudentiam doceant. Adoleſcen tulas vt viros ſuos ament:filios ſu os diligāt:prudentes,caſtas, ſobrias, domus curam habētes,benignas,ſub ditas viris ſuis:vt non blaſphemetur verbum dei. Iuuenes ſimiliter horta re vt ſobrii ſint. In omnibus teipſum prębe exemplum bonorum operum, in doctrina, in integritate,in grauita te. Verbum ſanum irrepręhenſibile: vt is qui ex aduerſo eſt vereatur †:ni hil habens malum dicere de nobis. Seruos dominis ſuis ſubditos eſſe:in omnibus placentes,non contradicen tes, non fraudantes:ſed in omnibus fidem bonam oſtendentes:vt doctri nā ſaluatoris noſtri dei ornent in oī bus. Apparuit eīm gratia dei ſaluato ris noſtri oībus hoibus erudiens nos: vt abnegātes impietatē & ſclaria de

xxviii.q.i. ca.i.in fi.

†Al'.vi catur.

Ephe.vi. Coloſſ.iii. i.Petri.ii.

xxiii.q.v. ſi apud. De conſe. di.iiii.pri mū intera rogatur.

De cõſe. di. v. ieiuniũ.

ſideria:ſobrie,& iuſte,& pie viuamus in hoc ſeculo: Expectantes beatã ſpẽ, & aduentum glorię magni dei & ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti. Qui dedit ſemetipſum pro nobis vt nos redimeret ab omni iniquitate : & mundaret ſibi populum acceptabilem, ſectatorem bonorum operum. Hęc loquere & exhortare:& argue cum omni imperio. Nemo te contẽnat.

Senum inſtructio.

Reprobi ſic peruerſe agũt:tu vero nõ ſic:ſed loquere ea q̃ decet loqui ſanã doctrinã. Hoc.ſ.loq̃re ſenibus vt ſenes ſobrii ſint,nõ dediti potationi. Sint etiã pudici.i.caſti. Sint prudẽtes vt nouerint docere iuniores:ſint ſani ĩ fide:ſint ſani in dilectiõe:vt ſicut domeſticos,ſic oẽs alios diligãt. Sint etiã ſani in patientia:ꝙ nõ ſic patiãtur cõuicia ꝙ ad opprobria impatiẽtes ſint. Anus ſimiliter admone vt ſint in habitu ſancto .i.q ſanctitatẽ earũ indicet:& vt non ſint criminatrices.i.nõ imponãt crimia qbuſlibet:q morbus maxime vetularũ eſt. Nõ ſint etiã ſeruiẽtes multo vino,ſed bñ docẽtes:nec in eccleſia:vel viros doceãt:ſed ita dico vt adoleſcẽtulas doceãt prudẽtiã:hãc.ſ.vt amẽt viros ſuos,& nõ adulteros:vt etiã diligãt filios ſuos om̃i ſollicitudine fouẽtes eos:& doceant eas eſſe prudẽtes,& caſtas,& ſobrias:& in cibis, & in ornamẽtis: & habẽtes curã domus .i.laborẽt cũ viris bene ꝓcurare familiã. Doceãt etiã eas eẽ benignas ĩ erogatiõe eleemoſynarũ,& ſubditas viris ſuis:non ſuper viros hñtes imperiũ. Hęc oĩa admone fieri:vt verbũ.i. ꝑdicatio dei nõ blaſphemet̃:ſi em̃ mulieres cõtra viros ſupbirẽt:ſi eſſent inceſtę & cętera:opinarent̃ inſipiẽtes ſic cõtineri in chriſtiana doctrina:& ideo blaſphemarẽt verbũ dei. Iuuenes ſimiliter hortare,vt ſobrii ſint & tẽperati. Vt aũt oẽs cõuenienter corrigas prębe teipm̃ exẽplũ aliis bonoꝝ operum: nec ĩ qbuſdã,ſed in oĩbus opibus. Prębe inquã te exẽplũ eis in doctrina:vt qd vtile auditorib⁹ ſit,doceas:& in integritate oĩm virtutũ ꝙ pfectus & ĩteger ſis in bonis:& doce in grauitate .i. cũ ſeueritate & imperio põtificali. Et verbũ doctrinæ tuę ſit ſanũ:nihil ĩfidelitatis habeat admixtũ,ſit etiã irrepꝛehẽſibile:ꝙ nec aliqua occaſio reprꝛehẽſionis inde queat cõcipi: & hoc ideo expedit vt is q eſt ex aduerſo.i.infidelis inſidiator vereat̃ malũ dicere de nobis:nihil habẽs vnde male dicere poſſit. Hortare etiã ſeruos eſſe ſubditos dñis ſuis ne ſuperbiant cõtra eos:ſed bene ſint placẽtes eis in oĩbus ſibi imperatis:nõ cõtradicẽtes eis in aliquo,& nõ fraudãtes:vel de reb⁹ ſibi creditis:vel de labore ſibi impato:vt cũ laborare debent vacẽt ocio:ſed oſtẽdẽtes ĩ oĩb⁹ actionib⁹ ſuis fidẽ chriſtianã eſſe bonam.i.vtilem: vt ſic faciendo ornent in omnibus doctrinam dei ſaluatoris noſtri. Cum enim ſerui facti fideles non ſubducant:ſed deuotius dominis vtiq̧ ſeruiant:ornatur per hoc doctrina dei & laudatur:quę ſeruos ſic inſtruxit fideles & ſubditos eſſe dominis. Ideo moneo te laborare in omnibus: ſeu ſerui ſint,ſeu dñi,ſeu ſenes,ſeu iuniores:quoniã deus pro omnibus ſaluandis apparuit. Apparuit vtiq̧ cum verbũ patris factum caro in vtero virginis prębuit ſe viſibile hominibus. Apparuit inquã gratia dei.i.deus per gratiam:nõ ex meritis hominũ:ſed per ſolam miſericordiam. Dei dico noſtri ſaluatoris:& ſicut pro nobis ſaluandis apparuit ꝙ iam per fidem iuſtificati ſumus:ſic pro omnibus hominibus ſaluãdis apparuit:& ideo in omnibus laborare debes. Et quia apparere dei non ad ſalutem ſufficeret,niſi ab eodem inſtrueremur:ait apparuit deus per gratiam erudiens nos omnes:hoc.ſ. Vt nos abnegantes impietatem.i. cultu ram idolorũ, & abnegantes deſideria ſecularia.i.quę & ſeculũ miniſtrat,& quorũ cauſa eſt:viuamus ſobrie.i.temperate in nobiſipſis:& iuſte ad ꝓximũ:& pie viuamus ad deum:etiam in hoc tam fragili corpore in quo vix iuſte viuere licet: ſic ſobrie,iuſte, & pie viuendo expectantes beatam ſpem .i. ſperatam beatitudinem:& expectantes aduentum glorię Ieſu Chriſti.i.qñ Chriſtus qui prius in humilitate vt erudiret nos apparuit:adueniet cum gloria iudicare ſeculum. Chriſti dico magni dei & noſtri ſaluatoris:q̃ tunc in iudicio velint nolint confitebũtur eum magnum deum & ſaluatorem

Morbus vetularũ.

Prędicator debet eſſe exẽplũ bonorum operum.

Seruorũ inſtructio.

Chriſtũ cõ fitebũtur oẽs in iudicio magno velint nolint.

ſanctorũ:venientem tũc cũ poteſtate magna & maieſtate:qui vſq; ad illũ diẽ nũq̃ confeſſi ſunt Chriſtũ eſſe deũ. Qui Chriſtus Ieſus inter hos duos aduentus dedit ſemetipſum pro nobis:ideo vt redimeret nos ab omni iniqtate.i. & a fragilitate carnis,& a potentia & ſuggeſtione diaboli. Priuſq̃ eñ Chriſt⁹ in cruce nos redimeret: nõ poteramus obniti diabolo & ſuggeſtioni eius,nec fragilitati noſtrę carnis:a quo periculo niſi nos de⁹ liberaret:etiã ſi mundaret nos ab omnib⁹ peccatis, nihil tamen ꝓdeſſet:niſi & virtutem daret reſiſtendi ſuggeſtionib⁹ diaboli & fragilitati carnis. Qui eñ primũ hominẽ in tanta virtute creatũ ſubuertere potuit:quãto magis eũ q tot miſeriis paſſibilitatis & mortalitatis premitur? Dedit etiã ſemetipſum vt nos mundaret ab omni delicto:ſeu originali,ſeu actuali in baptiſmo.Nos dico factum populũ acceptabilẽ ſibi poſt emũdationem baptiſmatis:per hoc quia ſectatorem bonorum operũ:prius eñ ab imperio diaboli & fragilitate carnis eruit:dehinc ab omni delicto mũdat:& hoc vtrũq; in baptiſmo:poſtea per poſitionẽ bonorũ facit nos acceptabiles deo. Hæc prædicta deũ ſcilicet apparuiſſe per gratiã:vẽturũ autẽ in iudiciũ cum gloria & cętera:loquere & doce eos qui neſciunt:& exhortare eos qui ſciũt:vt præparẽt ſe dignos ſecũdo aduẽtui. Q; ſi admoniti obœdire renuunt,argue eos cũ omni imperio.i.epiſcopali ſeueritate:ita vt nemo te cõtemnat.i.vt nimia humilitas tua nõ generet contemptũ pontificalis authoritatis.

Arguendi ſunt cũ ſeueritate q renuunt obœdire.

Cap.III.

xlvii. diſt. ✠ i. & . ii. q vii. ſicut ſacerdotes

ADmone illos principibus & poteſtatib⁹ ſubditos eſſe: dicto obœdire:ad omẽ opus bonum paratos eſſe:neminem blaſphemare : non litigioſos eſſe ſed modeſtos:omnem oſtendẽtes manſuetudinem ad omnes homines. Eramus enim aliquando & nos inſipientes & increduli,errantes, ſeruientes deſideriis,& voluptatibus variis, in malitia & inuidia agentes, odibiles,odientes inuicem. Cum autem benignitas & humanitas apparuit ſaluatoris noſtri dei:non ex operibus iuſtitię quę fecimus nos:ſed ſcd̃m ſuam miſericordiã ſaluos nos fecit, per lauacrum regenerationis & renouationis ſpirit⁹ ſancti:quem effudit in nos abunde per Ieſum Chriſtum ſaluatorẽ noſtrũ:vt iuſtificati gratia ipſius, hæredes ſimus ſcd̃m ſpem vitę æternę. Fidelis ſermo eſt. Et de his volo te confirmare:vt curent bonis operibus pręeſſe qui credũt deo. Hęc ſunt bona & vtilia hominib⁹.Stultas autem queſtiones & genealogias,& cõtentiones,& pugnas legis deuita.Sũt enim inutiles & vanę. Hęreticum hominem poſt vnam † & ſecundam correptionem deuita:ſciens quia ſubuerſus eſt q eiuſmodi eſt:& delinquit cũ ſit proprio iudicio condemnatus. Cũ miſero ad te Arthemam aut Tichicum:feſtina ad me venire Nicopolim.Ibi enim ſtatui hyemare.Zenam legiſperitum & Apollo ſollicite pręmitte:vt nihil illis deſit. Diſcant autem & veſtri bonis operibus præeſſe ad vſus neceſſarios:vt non ſint infructuoſi. Salutãt te qui mecũ ſunt oẽs. Saluta eos qui nos amãt in fide.Gratia dei cũ omnibus vobis.Amen.

ii.Timo.ii

† Al'.primam.

xxiiii.q.i.q̃ dignior. & q. iii. dixit apoſtolus xxvi.q.v. epi i prici.

NE modo Titus(qa dixerat Paulus) oĩ imperio opinaret̃ cõmiſſum ſibi populũ, ſibi tñ ſubiici debere & nõ poteſtatib⁹ mũdi:hæc remouẽdo ait.Admone illos Cretenſes ſubditos eſſe principib⁹ mũdi:vt regib⁹ & cęteris poteſtatib⁹ ſoluẽdo tributa:& cenſus debitos illis.Admone etiã illos obœdire dicto.i.ꝓceptis principum:nec tñ ad opus nephariũ:ſed paratos eẽ ad omne opus bonũ qđ ꝓcipit̃ eis a pricipib⁹ ſuis. Si.n.ad culturã idoli ire iuberẽt eos pricipes:ſeu ad qđlibet nephariũ nõ eẽt eis eundũ.Oportet.n.magis obœdire deo q̃

hoībus. Admone eos etiá neminē dñorū ſuorū blaſphemare:nec etiá litigioſos.i. nec decertare contra dños:ſed modeſtos & bñ tēperatos,oſtendētes oēm máſuetu dinē & hūilitatē:nō tm̄ ad dños:ſed etiá ad oēs hoīes. Propterea ſic volo oēs obœ dire,etiá infidelib⁹ dñis:qa fortaſſis quí mō infideles ſunt,ſfent cito fideles ſicut & nos. Eram⁹.n.aliqñ.i.pauloante inſipi entes:etiá ſi ſapiētes mūdi eſſem⁹. Et qa de cognitiōe dei nihil ſapiebamus:ideo eram⁹ ícreduli nō hñtes fidē dei. Eram⁹ etiá errātes.i.pccātes & ſeruiētes deſide riis:qa ſi deſiderabam⁹ pecuniá ſeu hono res,multo labore ſeruiebam⁹ad hęc cōſe quēda. Seruiētes etiá voluptatib⁹ carnis variis.i.ſm oēs ſenſus. Qđ.n.ocul⁹ vide bat,vel auris audiebat:man⁹ hoc cōphē dere laborabat. Nos dico agētes in malí tia:qa q̄ mala licet erāt inferebam⁹ pxís: agētes etiá í íuidia:qa cū ampli⁹ nō pote ram⁹,pximis íuidebam⁹. Nos dico odibi les aliis & ecōuerſo odiētes alios:eundo inuicē.i.í recōpēſationē odii. Tales pri⁹ eram⁹,ſed cū benignitas dei.i.de⁹ p beni gnitatē:& humanitas dei apparuit. Deſi gnat quare,& p qd hoc factū fuerit:pro pter benignitatē.ſ. & p humanitatē. Cū vtiq3 de⁹ cauſa benignitatis p hūanitatē counitá verbo pr̄is apparuit mūdo. Dei dico nr̄i ſaluatoris,q ſicut p nobis ſic p eis q adhuc infideles ſunt ſaluádis appa ruit. Nec hoc fuit ex opib⁹ iuſtitię q̄ nos aliqñ fecim⁹.i.hoc vt de⁹ appareret nūq̄ pmerueram⁹:ſed ſm ſuá mīam fecit nos ſaluos deus p lauacrū regñationis.i.per baptiſmū:í quo prima gñatio q̄ in pctīs eſt,deſtruiť:& ſcda ſpūalis.ſ. gñatio ha beť:& p lauacrū renouationis. Baptiſm⁹ em̄ q pcedit tales nos efficit, q quotidie creſcēdo in meli⁹ magis ac magis reno uamur:iuxta illđ. Renouamini ſpū mētis Ephe.iiii. veſtrę. Vñ ait. Regñationis p euacuatio nē maloꝝ:& renouatiōis p poſitionē bo noꝝ:qđ vtrūq3 & regñatio & renouatio eſt ſpūs ſcti:p ſpm̄ em̄ ſctm̄,& remittūtur pctá,& accipiunť virtutes. Quē ſpm̄ ſan ctū effudit de⁹ í nos abūde.i. ſufficiēter ad remiſſionem oīm delictoꝝ:effudit in quá p Ieſum Chriſtū ſaluatorē nr̄m ſm hoīem hoc ītellectū. De⁹.n.q in hoīe illo erat,p hoīem illū dedit ſpm̄ ſctm̄:ad hoc vt nos iuſtificati p grām ipſi⁹ dei ſimus hęredes vitę ętnę:& hoc ſm ſpē.i.ſm qđ ſperam⁹ dū í hoc mūdo tenemur. ¶Hic ſermo quē dixi.ſ. per lauacrū regñatiōis nos ſaluari: & hæredes futuros eſſe vitę ęternę:&c. Hic inquá ſermo fidelis eſt & bene credibilis. Et ideo de his quę pdixi, volo te o Tite cōfirmare Cretēſes:vt hęc firmiter credētes, curēt peſſe bonis opi bus:vt ſi hodie bñ operanť,cras meliora operádo peſſe faciát hodiernis bonis. Cu rēt etiá peſſe aliis,dádo exēplū bonoꝝ hi quí credūt deo. Et hęc.ſ. peſſe bonis opi bus ſunt bona illiſipſis:& ſūt vtilia hoī bus eos imitātib⁹. De his cōfirma Cretē ſes:ſed ſtultas quęſtiones & genealogias & cōtentiones ꝙ certāt íter ſe de ítelle ctu ſcripturarū: & pugnas legis.i. q̄ ſibi inuicē videnť cōtraire:ꝗcūq3 ſunt hmōi deuita. Sūt em̄ íutiles ſine aliquo fructu (quodq3 peius eſt)vanę.i.ſine veritate q̄ ſtiones has deuita. Deuita etiá hęreticū hoīem.i.ab vnitate fidei diuiſum. Deui ta dico ſi ícorrigibilis fuerit poſt vná.i. primá & ſcdam correptionē:qa ſi bis ad monit⁹ nō pœnituerit:hic q eſt eiuſmo di.i.hęretic⁹,ſubuerſus eſt:nō p ignorá tiá:ſed ſciens & prudens manū mittit in ignē:& hic talis delinquit pprio iudicio .i.ex ppria deliberatiōe nullo impellēte eū:& ideo cōdēnatus eſt a deo. ¶Nota ꝙ ex hoc loco colligiť: ꝙ ſi qs imprudēter errat:& errorē ſuū nō defendit:hic non eſt iudicādus hęreticus:ſed ille tm̄ q qđ male de fide ſentit (qđ deteri⁹ eſt)incor rigibilis aſſeuerat & defendit. Qz ſi hac rōne ſymoniacos negam⁹ eſſe hęreticos: ſciūt em̄ ſe male agere nec approbát,ſed ambitioſe cæcātur:cōtra hoc dicitur:qa quid ipſi intēderint precio cōparātes do na ſpūs ſancti neſcitur:ſoli em̄ deo occul ta cordiū reuelata ſunt:ſed ſcdm ꝙ í ex terioribus eorū factis dona videm⁹:iudí camus de interiorib⁹:qa em̄ í epatu eos manere videm⁹ quē per precium adepti ſunt: Iudicamus de eis vt de credētibus pecunia poſſe poſſideri ſpiritum ſanctū. Quod ſi dicūt beneficia tēporalia ſolum ſe emiſſe:& nō conſecrationē:ideoq3 non eſſe ſymoniacos:longe deterius ſentiūt. Scriptū eſt em̄ q ſeparauerit ſe dicať illi anathema. Sicut.n.corp⁹ & aīa nequeūt

Hęreticus nō eſt iudi cādus,q i= prudēter errat.

ſeparari vt alterũ viuat:ſic beneficiũ tẽporale a ſpiritali ĩ epiſcopo nequit ſeparari.Hoc ſentiendũ de ordinibus & temporalibꝰ honoribꝰ. ¶Poſtq̃ docuit Titũ de rebus eccleſiaſticis:ſcribit ad eũ de qbuſdam priuatis dicens.Cũ miſero ad te o Tite Arthemã aut Tichicũ:feſtina venire ad me Nicopolim:ibi eñ ſtatui hyemare.Et anteq̃ venias p̃mitte Zenam peritũ legis,vel ſcripturę diuinę,vel ſecularis,& cũ eo Apollo.Hos vtiq; p̃mitte ſollicite.i.bene ꝓcuratos:dãdo illis q̃ neceſſaria ſunt:ita dico ſollicite vt nihil deſit illis.Q; ſi q̃ris vñ hęc accipias,volo & iã vt noſtri Cretẽſes diſcãt ꝑeſſe bonis opibus de die in diẽ meliorãdo. Sic vtiq; p̃eſſe adminiſtrãdo neceſſarios vſus p̃dicatoribꝰ,vt hi cretẽſes nõ ſint ĩfructuoſi doctoribꝰ ſuis:ſed miniſtrẽt q̃cũq; vſui eorũ neceſſaria ſunt.Laborãtẽ eñ agricolã oportet primũ de fructibꝰ accipere. Salutãt te oẽs q mecũ ſunt : & tu ſaluta eos qui nos amant in fide.i.fideles. Gratia dei ſit cum omnibus vobis.Amen.

¶Incipit argumentum in epiſtolam ad Philemonem.

PHilemoni familiares litera s facit ꝑ Oneſimo ſeruo eiꝰ: ſcribẽs ei ab vrbe Roma de carcere per ſupraſcriptum Oneſimum.

Prologus.B.Brunonis in eandem.

PAulus familiares literas ſcribit ad Philemonem, quem ad fidem conuerterat, Romę vinctꝰ ĩ carcere.Acceptai nde occaſione,quia quidã ſeruus Philemonis Oneſimus cum adhuc infidelis eſſet : a domino furtim elapſus de pecunia domini ſecreta fugiens aſportauerat.Dumq; ſe abſentaret a domino venit Romam ad Paulum in carcere. Ibiq; accepto verbo fidei a Paulo baptizatus eſt:miniſtrauitq; Paulo exinde: & fortaſſis de furata pecunia . Quem Paulus reconciliare remittit ſeruum cum hac epiſtola ad dominum:in qua agit de Philemone obſecrans eum multis & diuerſis cauſis vt indulgeat ſeruo quod peccauit.In qua re intendit nos inſtruere : & orandum eſſe pro delinquente, ſi pœnituerit,& parcendum eſſe (ab eo qui habet poteſtatem)delinquenti:ſi ad miſericordiam confugerit.

Epiſtolę ad Philemonen.

PAulꝰ vinctꝰ Chriſti Ieſu , et Timotheus frater Philemoni dilecto adiutori noſtro:et Appię ſorori chariſſimę et Archippo cõmilitoni noſtro,et eccleſię,quę in domo tua eſt . Gratia ij.Cor.iii. vobis et pax a deo patre noſtro,et domino Ieſu Chriſto. Gratias ago deo meo ſemper memoriam tui faciẽs in orationibus meis,audiẽs charitatem tuam , et fidem quã habes in domino Ieſu et in omnes ſanctos:vt communicatio fidei tue euidens fiat in agnitione omnis operis boni in Chriſto Ieſu. Gaudiũ enim magnum habui,et conſolationem in charitate tua : quia viſcera ſanctorum requieuerunt per te frater.Propter q̃d multam fiduciam habens in Chriſto Ieſu imperãdi tibi q̃d ad rem pertinet , propter charitatem magis obſecro cum ſis talis vt Paulus ſenex, nunc autem et vinctus Ieſu Chriſti,obſecro te pro meo filio quem genui in vinculis Oneſimo: q tibi aliquando inutilis fuit , nunc autem et mihi et tibi vtilis , quem remiſi tibi . Tu autẽ illum vt mea viſcera ſuſcipe†. Quem ego volueram mecũ detinere , vt pro te mihi miniſtraret in vinculis euangelii . Sine conſilio autẽ tuo nihil volui facere , vti ne velut ex neceſſitate bonũ tuũ eſſet , ſed

†Habet filiũ meum chariſſimũ.

voluntarium.Forſitan eñ ideo diſceſ
ſit ad horã a te,vt inæternũ illum re
cipies,iã nõ vt ſeruum,ſed plus ꝓ ſer
uo chariſſimũ fratrem,maxime mihi.
Quãto aũt magis tibi & in carne & ĩ
domino.Si ergo habes me ſociũ, ſuſ
cipe illũ ſicut me.Si autẽ aliquid no
cuit tibi aut debet,hoc mihi imputa.
Ego Paulus ſcripſi mea manu. Ego
reddam,vt nõ dicam tibi ꝙ & teipm̃
mihi debes.Ita frater ego te fruar in
domino,refice viſcera mea in Chriſto
†Dño. †.Confidens in obœdiẽtia tua ſcripſi
tibi,ſciens quoniam & ſuꝑ id qđ dico
facies.Simul autem & para mihi ho
ſpitium. Nã ſpero ꝑ oratiões veſtras
donari me vobis.Salutat te Epaphras
cõcaptiuus meꝰ in Chriſto Ieſu, Mar
cus Ariſtarchus Demas & Lucas ad
iutores mei.Gratia domini noſtri Ie
ſu Chriſti cum ſpiritu veſtro.Amen.

PAulus vinctus &c. Vt citius ad
miſericordiã moueat Philemo
nem reticendo hic dignitatum
nomina:vt apoſtolus Chriſti & cętera:in
ducit noĩa miſeriarum,quas patiebat᷑ di
cens.Paulus vinctus Chriſti Ieſu . quem
ideo grauius eſt offendere: qa in vincu
lis ꝑmit᷑. Videret᷑ eñ Paulus cõtẽptui eẽ
Philemoni vel ĩ nullo compati,ſi audiẽs
eũ vinctũ eſſe clauderet ſeruo ꝑ quo ꝑca
batur viſcera miſericordię:cũ nec Paulꝰ
vinctus eſſet ꝑ culpa ſua,ſed ꝑ Chriſto.
Ieſu.Vtꝗ quãto plures viderit deprecã
tes:tãto citius indulgeat Philemoni ait.
Paulus & Timotheꝰ fratres ſcribũt Phi
lemoni:quadã ſpiritualitate:nec hoc ſo
lũ dilecto:ſed etiã adiutori noſtro q non
ceſſat adiuuare & ſuſtẽtare de rebꝰ ſuis
fideles noſtros.Scribũt etiam Paulus &
Timotheus Appię vxori Philemonis ſo
rori noſtrę ſecũdũ fidẽ:& quadã ſingula
ritate dilectionis chariſſimę. Ideo apo
ſtolus ſcribit mulieri,vt illa vidẽs ſibi ab
apoſtolo fieri:qđ in ſexu muliebri nõ cõ
ſueuerat,cõueniendo dñm ſuũ flectet eũ
ad parcẽdũ ſeruo.Scribũt etiã Paulus &
Timotheus Archippo filio Appię & Phi
lemonis,noſtro cõmilitoni,militat enim
deo nobiſcũ in ꝑdicatiõe.hic eſt Archip
pus q Coloſſenſes fundauit ĩ fide: quem
ideo ĩ hac epł'a ſalutat vt beniuole horte
tur parẽtes ĩdulgere Oneſimo. Scribunt
etiã eccleſię.i.familię ad fidẽ Chriſti cõ
uocatę:q eccleſia eſt ĩ domo tua: ideo to
tã familiã ſalutat,quã tã digno noĩe.i.ec
cleſiã appellat,vt oĩs familia ſecũ pro
Oneſimo apud Philemonẽ intercederet
dicẽs.Vobis oĩbꝰ patrifamilias,matri,
filio,& familię ſit gratia.i.remiſſio pecca
torũ,& pax.i.tranquillitas aĩ.Sint inquã
vobis hęc a deo patre noſtro:q poteſt, &
vult,& a dño Ieſu Chriſto: qui ſimiliter
vult & põt:vt apłus exorabilẽ faciat,ait.
Ego audiẽs charitatẽ tuã.i. dilectionem
dei & ꝓximi:audiẽs etiã fidẽ.i. te in fide
Chriſti ꝑſeuerare:ideo charitatẽ prępo
ſuit,qa intẽdebat eũ mouere ad indulgẽ
dum ꝓximo. Quã charitatẽ habes in do Ieſus eſt fũdamentũ dilectiõis.
mino Ieſu:vt in eo q fundamẽtũ eſt dile
ctionis,quã etiã habes ĩ oẽs ſctõs.i.ĩ oẽs
ſanctificatos ꝑ baptiſmũ.Quare & Oneſi
mũ ſanctificatũ in fide:habẽda eſt chari
tas,& bonitas. Hoc ĩquã audiẽs ago gra
tias deo meo:faciẽs memoriã ſemꝑ ĩ ora
tionibus meis.Ego eñ de cõceſſis bonis
gratias ago:& vt ſemꝑ ĩcremẽtũ habeãt
oro:vt cõmunicatio fidei tuę.i.vt fides
tua quę bona tua ſanctis cõmunicat,fiat
euidẽs.i.oĩbus appareat eſſe in agnitio
ne oĩs boni..i.ꝑ fidem promouearis ad
omne bonũ,& illud ſit omnibus agnitũ:
ideo ꝓ incremẽto charitatis tuę ſic oro.
Ego eñ habui gaudiũ magnũ:& cũ gau
dio cõſolationẽ in tua charitate.i. in ad
miniſtratione tuę charitatis: & gauiſus
& conſolatus ſum,qa viſcera ſanctorum
.i.cõuerſi per prędicationẽ ſanctorum re
quieuerũt per te adminiſtrãtẽ eis.O fra
ter Philemon,multã eñ quietem habue
runt per te depellentẽ frigus, & eſuriem
eorũ.Propter qđ.i.qa tantã charitatem
circa ſanctos habere conſueſti:ex eo ha
bens multam fiduciam,nõ tantum,qa ſic
meruerim:ſed in Chriſto Ieſu imperãdi
tibi.Poſſum eñ ſi volo auctoritate apo
ſtolatus accepta a Chriſto Ieſu:imperare
tibi qđ ad rẽ pertinet.i.ad vtilitatẽ tuam
De eo eñ qđ vtile eſt cogere te poſſum
ſi placet:ſed imperium prætermittendo:

Obſecro te ꝓpter charitatē magis q̃ im-
perē ꝓpter auctoritatē.Et obſecrādus es
a me:Cum tu ſis talis vt paulus.ſ.ſenex.
Aetas eñ cōſimilis hortat̃ vt ſenex ſeni
conſentiat:nec hoc ſolū:ſed etiam magis
ad exaudiendum inuitat hoc ꝙ Paulus
nūc.i.in tēpore quo obſecro eſt vinctꝰ Ie
ſu Chriſti.Qui eñ eū in vinculis non ex
audit:ꝑfecto Ieſum Chriſtum ꝓ quo vin
ctus eſt,offendit.Obſecro inquā te ꝑ hæc
pręmiſſa:ꝓ meo filio quem genui in vin-
culis.Sicut eñ ſi parētes filiū generarēt
in carcere,acceptior eſſet illis qa ī aduer
ſitatibus ſuis natus eſſet:ſic Paulus com
mēdat Oneſimū quē īcarceratus baptiza
uit:q fidē Chriſti nō erubuit ꝓpter vin-
cula Pauli.Pręmiſſa multa recōmēdatio
ne:eius nomē ad vltimū ſubdit. Obſecro
īquā ꝓ filio quē ego ſpiritualiter genui;
.ſ.Oneſimo:q fuit tibi inutilis furtim ela
bādo a te aliqñ.i.cū īfidelis eſſet: nūc au
tē factus fidelis:vtilis fuit mihi miniſtrā
do in vinculis:& ꝑ hoc vtilis tibi. Quic-
qd eñ ipſe boni fecit inde tibi debet̃,cuiꝰ
& ſeruꝰ eſt:& fortaſſis pecunia fuit. Quē
Oneſimū remiſi tibi cū hac epl̃a. Tu aūt
ſuſcipe eū ſicut mea viſcera.i.ſcito hunc
eſſe in viſceribꝰ meis.Quare ſi hūc nō ſuſ
cipis: mea viſcera abiicis. Quē Oneſimū
voluerā detinere mihi:etem̄ eēt mihi ne
ceſſariꝰ vt hic mihi miniſtraret, mihi de
tēto ī vinculis euāgelii.i.quę vincula pa
tior,ꝓpter euāgeliū qđ p̄dico:q̃ miniſtra
tio eſſet ꝓ te.i.ꝓ tua vtilitate . Si.n.hic
ſeruus tuus demptus mihi miniſtraret:
tibi q dñs eras mercedē acqreret. Sed li-
cet mihi neceſſariꝰ eſſet:tibi aūt ſi dēptꝰ
mihi miniſtraret vtilis:tñ nihil horū fa
cere volui ſine tuo cōſilio:ideovt ne.i.vt
nō eſſet bonū hoc tuū velut ex neceſſita
te.i.velles,nolles,ſed vt eſſet volūtariū.
Debes eū ſuſcipere : ideo qa diſceſſit ad
horā a te.forſitā ꝓpter hoc vt mō recipi
as eū æternū.i.ꝑpetuo manētē tecū.Si.n.
in infidelitate ꝑdurās cōſpectui tuo ſem
per aſtaret ī hoc ſeculo(qđ parū eſt)tecū
eſſet:qa mortuus cū īpiis deputaret̃ : tu
vero cū iuſtis.Sed modo qa fidelis eſt: &
nūc & in futuro tecū eſt ꝑmāſurus: ideo
ait forſitan qa diſpoſitio dei incerta ē ho
minibꝰ.Et iā amplius nō habeas eum vt
ſeruū ſolūmodo:ſed habeas eum chariſſi
mum fratrē in dño ꝓ ſeruo. i.in loco ſer
ui.Vel ꝙ habere.ſ.vt fratrē:plus ſeruo.i.
q̃ habere vt ſeruū chariſſimū,mihi ꝓ cer
to chariſſimū.Qꝫ ſi mihi adeo charus ē
cui tātū ī deo frater eſt:quāto magis au
tē tibi charus eſſe debet:& ī carne ſecun
dum quā ſeruus eſt:& in dño in quo tibi
frater eſt.Quādoqdē adeo charus eſt mi
hi,ergo ſuſcipe illū ſicut me,ſi vis habere
me ſociū. Si eñ odiſti eū q tibi ꝓximus
eſt,ꝑfecto nec deū diligis:& nō diligenti
deū nō eſt habēda vlla cōmunio. Mō for
taſſis diceret ille.Reddat quæ abſtulit,&
ego indulgeā ipſi. Bñ eñ iuſtū eſt dimit
tere:ſed pecuniam repetere religio Chri
ſtiana nō ꝓhibet,Cōtra hoc paulus.Suſ-
cipe illū.Si aūt nocuit tibi aliqd: ſubdu-
cēdo ſe tibi.Aut ſi debet aliqd qđ te ne-
ſcio,aſportauit,ideo nō minus miſerea-
ris ei:ſed hoc totū īputa mihi:q̃ſi ego ho
rū debitor ſim.Et mihi ſane īputare de-
bes & potes. Ego eñ Paulus ſcripſi mea
manu:ego reddā tibi qđ debet Oneſimꝰ.
Ideo ait mea manu:ponebat eñ quędam
ſigna in epiſtolis ſuis :·vt ſuas eſſe nemo
dubitaret q ſigna videret. Qđ ille debet
ne renuas īputare mihi: vt non dicā tibi
īdurato & īdulgere nolēti ꝙ tu debes mi
hi nō hoc ſolū:ſed etiā teip̄m.Paulus eñ
ius habebat ſup eos , & ī rebꝰ eorū quos
ad fidē cōuerterat.Vt negationē obtēde
re nō audeat:ſubiūgit adiurationē dicēs
Frater Philemon ita ego fruar te in dño
ſi īdulſeris Oneſimo: vt eſt illđ Horatii.
Sic te diua potēs & cętera.Et ideo refice
viſcera mea.i.Oneſimū in Chriſto Ieſu.i.
ꝓpter Chriſtū.Hoc vt.ſ.reficias eū. Et p̄
miſſa ſcripſi tibi:cōfidēs de obœdientia
tua:cōfido eñ te obœditurū mihi ſuper
his. Sciēs etiam ꝙ tu facies Oneſimo qđ
dico:& etiā ſuꝑ his poſtulo:qa nō ſolū ī-
dulgebis:ſed reddita ipſi gratia tua (ſi q
bꝰ īdigeat)miniſtrabis.Sic facias. Simul
etiā cū iſtis mādatis:para mihi hoſpitiū.
Nā ſpero me donari vobis ꝑ oratiōes ve
ſtras.Per hoc etiā ꝙ ſe aduenturū dicit,
Philemonē ad miſerādum ſeruo īducit.
Si eñ apoſtolus veniēs inueniret domi-
num immiſericordē,ſeuerius corriperet
eū.Salutat te Epaphras in Chriſto Ieſu.
Vel cōcaptiuus meꝰ ī Chriſto Ieſu:q ꝓ-
pter Chriſtū Ieſum captiuitatem mecū

patitur.Salutant te etiā Marcus,Ariſtar
chus,Demas,Lucas,adiutores mei. Gra-
tia dñi noſtri Ieſu Chriſti ſit cū ſpū ve-
ſtro.i.cū philemone & eius familia.Amē
Sicut in principio ſic in fine omnes ſalu
tauit:vt omnium affectiones circa One-
ſimum mitigaret.

¶Incipit argumētū ī epl'am ad Hebręos.

IN primis dicēdū eſt cur apoſto
lus Paulus in hac epiſtola ſcri-
benda nō ſeruauerit morē ſuū,
vt vel vocabulū noīs ſui vel or-
dinis deſcriberet dignitatē. Hęc cauſa ē
ꝙ ad eos ſcribens q ex circūciſione credi
derāt quaſi gētiū apoſtolus & nō hebręo
rū:Sciens quoqꝫ eorū ſupbiā:ſuāqꝫ humi
litatem ipſe demōſtrās:meritū officii ſui
noluit anteferre. Nā ſimili mō etiā Ioan
nes apoſtolus ꝓpter humilitatē ī epiſto-
la ſua nomē ſuū eadē ratiōe nō prętulit.
Hāc ergo epiſtolā fertur apoſtolus ad he
bręos cōſcriptā hebraica lingua miſiſſe:
cuius ſenſum & ordinem retinēs Lucas
euangeliſta poſt exceſſum apoſtoli Pauli
gręco ſermone compoſuit.

Prologus.B.Brunonis in eādem.

IN Iudęa erāt eccleſiæ:in
fide Chriſti cōſtitutę,q-
bus & ipſe Chriſtus ꝑdi
cauerat:& p apoſtolorū
doctrinā eius,& qb⁹ aſcē
dēs inſtituēdas eccleſias
cōmiſerat,fidē ſuſceperāt,& de Chriſto ī
carnationē,mortē,& reſurrectionē,& cę-
tera bene credebāt:ſed ī eo plurimū erra
bant ꝙ circūciſionē & q̄dā legalia obſer-
uabāt,credētes ſine his neminē poſſe ſal
uari,& in hoc detrahentes eminētię & fi
dei Chriſti.Et ſup hoc mltas veriſimiles
adducebāt rationes.ſ.ꝙ Chriſtus ſub le-
ge natus legē p omnia obſeruaſſet,& ſi qñ
de ſolutiōe legis incuſaret, reddebat ra
tiones ꝙ legē in nullo ſolueret:vt ibi qñ
oppoſuerūt ei,qa in ſabbato curaret nō
obſeruare ſabbatū:reddidit rationem &
ait.Si vos in die ſabbati bouē vel aſinum Luc.xiii.
ſoluentes adaquatū ducitis ſine trāſgreſ
ſione legis:quō ego ſoluēdo hominem a
dęmonio legē trāſgredior? Nō recordan
tes ꝙ Chriſtus finē illi legi poſuiſſet, dū
vet⁹ paſcha celebrauit,& illi veteri mox
nouum paſcha(nouū ſcilicet ſacrificiū)
cōſecrauit tradēs corpus & ſanguinē ſu
um apl'is ſuis:oſtēdēs qcqd ꝓceſſerat vm
brā fuiſſe:nūc aūt primū veritatē ſe tra-
dere.Propter hoc qa Chriſtū legē vide-
rāt obſeruaſſe,qa iterū Petrus & alii q ꝑ
dicauerāt Iudęis a circūciſione & hmōi
legalibus,nō eos coegerāt recedere:timē
tes impatiētiā eorū:qa mallēt oēm fidem
deſerere q̄ his in qbus cōſueuerāt renun
ciare.Sciebant enim Petrus & alii: ꝙ niſi
ſic enutrirēt eos in pueritia,nō poſſe eos
aliter ꝑduci ad virilitatē ꝑfectionis.Pro-
pter hoc īquā circūciſionē cū fide xp̄i te
nebāt:ſed Paulus videns Chriſtū inutilē
illis eſſe q̄diu legē cū fide tenerēt, iuxta
illud qđ ad Galatas ait.Si circūcidamini Gala.v.
Chriſtus vobis nihil ꝓderit: ex ſupabun
danti hāc illis epiſtolā ſcripſit,cū tñ gen
tium tantū apoſtolus eſſet,agēs ſecundū
qđ ad Romanos ait. Honorificabo mini
ſteriū meū ſi quō ad æmulationē ꝓuocē Rom.xi.
carnē meā:& cętera.Quare,qa nō erat eo
rum apoſtolus : nomina dignitatis ī hac
epiſtola ꝓponere noluit ſicut ſolet in ſin
gulis.Ideo etiā hęc reticuit,quia exoſus
erat illis,ꝓpterea qa legē ꝑſequebatur:&
vbiqꝫ deſtruebat:vn̄ ſępius incuſauerūt
eū,imponētes ei ꝙ legē a deo nō eſſe da-
tā diceret:& omī tpe fuiſſe inutilē,quare
vt ſe purgaret ab iſtis:oportuit eū ī Hie
ruſalē ſecūdū ritus Iudęorū purificare:
& purificatū in tēplū aſcēdere,& Timo-
theū diſcipulū circūcidere.Si autē cū vt
ꝑſecutorē legis ſuę eum odio haberēt:di
gnitatis ſuę noīa ꝓpoſuiſſet in principio
obſtreperēt dicētes nec audiēdū illis eſſe
inimicū ſuū,etiā ſi ſecūdū rationē ſuade
ret.Propter hęc deuitāda dignitatis ſuę
mētionem nō fecit. Quaſi diceret.Nulla
mea auctoritas vos cōpellit: ſed attendi
te auctoritates legis veſtrę,& ꝓphetarū,
& ex ipſa lege & ꝓphetis intelligetis in
Chriſto fuiſſe finē legis.Et qa ſicut in cæ
teris nomē ſuū nō ꝓpoſuit:dixerūt qdam
hāc nō eē Pauli:ſed alii Barnabę: alii Lu
cę:alii Clemētis eē dicebāt.Contra quos
ſic argumētat̄ Hieronym⁹.Si qa Pauli no
mine nō titulat̄,Pauli nō eſt:ergo qa nul
lius noīe titulat̄ ſit nullius. Lucas vtiqꝫ
hāc de Hebręo trāſtulit in grecū. In hac
autē epiſtola materiā habet eminētiam
Chriſti & inutilitatē legis:cōprobās per

eandem legem & ꝓphetas eorũdẽ in xp̃o
ſinem habuiſſe legalia:quę nec eo tẽpore
quo eſſe debebãt alicui ꝓderant niſi p fi-
dẽ vẽturi: ſed Chriſtus ſic ad iuſtificatio
nem ſufficit vt adiutorio legis non indi
geat,& ſi lex admiſceatᷣ,ſidem irritam fa
ciat.Eo fine ſic de Chriſto & lege ait, vt
Iudęi legalia deſerãt,& ĩ eminẽtia Chri-
ſti iuſtificationẽ quęrant & accipiãt.Cir
ca finẽ etiã epiſtolę inſtruit eos de mora
litate:qa ſicut vitiũ naturale Iudęis ſem
per fuit:luxurioſi nimis erant in cibis &
in libidine.

Sequitur epiſtolę ad Heb.Cap.I.

MVltipharie mul-
tiſq; modis oli
deus loquẽs pa
tribus in ꝓphe
tis, nouiſſime† †Habet in.
diebus iſtis lo-
cutus eſt nobis
in filio,quẽ cõ-
ſtituit hęredem vniuerſorum:per quẽ
fecit & ſecula. Qui cum ſit ſplendor
glorię & figura ſubſtantiæ eius,por-
De pe.di. ſecũda illa ala. tanſq; omnia verbo virtutis ſue: pur-
gationem peccatorum faciens, ſedet
ad dexteram maieſtatis in excelſis,tã
to melior angelis effectus quãto dif
ferentius præ illis nomen hæredita-
Pſal.ii. trit.Cui enim dixit aliquando angelo
Actu.xiii. rum?Filius meus es tu, ego hodie ge
Reg.vii. nui te:Et rurſum. Ego ero illi in pa-
ii.parali p xxii. Pſal.xcvi. trem,& ipſe erit mihi in filium.Et cũ
iterum introducit primogenitum in
orbem terræ dicit.Et adorent eum o-
mnes angeli dei. Et ad angelos qui-
dem dicit.Qui facit angelos ſuos ſpi
ritus,& miniſtros ſuos flammã ignis
Pſal.ciii. Ad filium autem. Thronus tuus deꝰ
in ſeculum ſeculi, & virga æquitatis
virga regni tui.Dilexiſti iuſtitiam &
odiſti iniquitatem:propterea vnxit te
†Letitię deus deus tuus oleo exultatiõis †prę
Pſal.ci. participibus tuis. Et tu in principio
domine terram fundaſti: et opera ma
nuum tuarum ſunt cęli. Ipſi peribũt,
tu autem permanebis,et omnes vt ve
ſtimentum veteraſcent.Et velut ami-
ctum mutabis eos et mutabuntur:tu
autem idem ipſe es,et anni tui nõ de
ficient.Ad quem autem angelorũ di-
xit aliquando:ſede a dextris meis: do Pſal.cix.
nec†ponam inimicos tuos ſcabellum †Quo
pedum tuorum? Nonne omnes ſunt adusq;.
adminiſtratorii ſpiritus in miniſteri-
um miſſi propter eos qui hæreditatẽ
capiunt ſalutis?

MVltipharie &c.Nunc in princi
pio probare intendit Chriſtũ
filium dei audiendum eſſe,cõ-
ferendo eum prophetis, qui ſi
ideo audiendi fuerunt, quia deus p eos
vt per inſtrumentum locutus eſt: multo
magis obſeruanda ſunt pręcepta Chriſti
in quo deus locutus eſt vt in filio. Con-
fert iterum Chriſtum angelis, qa ſi ver-
ba angelorum per os prophetarum pro-
lata obſeruabantur:obſeruãda ſunt ver-
ba Chriſti longe amplius,qui longe me-
lior angelis eſt effectus. Et hæc omnia q̃
pręmittit ſpectant ad cõcluſionem †infe-
rius poſitam,vbi ait. Propterea abundã †illatio
tius &c.Quaſi diceret.Obſeruate quę di nem.
cta ſunt a filio,quia deus olim loquẽs pa
tribus noſtris:ideſt prioribus Iudęis qui
& in carne & in cultu dei patres nobis
ſunt,loquens inquam patribus in ꝓphe-
tis.Non enim prophetarum erant q̃ lo-
quebantur:ſed dei loquentis per eos vt
per inſtrumentũ.In hoc nomine qđ deus
eſt,multum opponebant Paulo dicentes
quia deus immutabilis eſſet. Legem au-
tem deum dediſſe negari non poſſet:im-
mutabilem debere eſſe legem : quam qui
mutari nõ poterat,dediſſet. Olim inquã
deus loquẽs patribus in prophetis Mul
tipharia:ideſt multotiens,vt cũ poſitio-
ne dictionis non inſiſtamus. Multotiens
inquã qa & Abrahã & Iſaac & Iacob, &
vnicuiq; eorum multis vicibus.Loquens
etiam multis modis, quia modo per ſo-
mnia vt Danieli,mõ aperta voce vt Moy
ſi:nunc interiori aſpiratione: vt Dauid.

Vel multipharia.i.diuerſo genere locu-
tionis:vt huic in ſomnio,illi ſermone ap
to,illi interius aſpirando, & ideo diuer-
ſis modis,qa ſi in ſomnio tm̄ , putaretur
inane qđ ita fuiſſet auditū:ſed vbi hic a-
perto ſermone,hic in ſomnio, aliꝰ inter-
na aſpiratione,omnes idē & de eodē per-
hibebant,certiorē fidem tot modis intel
lectę rei faciebant. Multiphariá inquā.i.
multo genere locutionis. & multis mo-
dis.i.diuerſis operationibus:vt in arden
ti rubo Moyſi,in vellere ſicco,& vdo Ge
deoni,& ſimiliter multis aliis . Olim lo-
quens patribus in ꝓphetis: locutꝰ eſt no
bis in filio.Qđ ad illud antiqus p̄ſens tē
pus,ponit loquēs,& ad illud qđ quaſi p̄-
ſens erat poſuit pręteritū locutus, ſigni
ficat idem ſe loqui per filiū qđ locutus,
eſt p̄ prophetas,niſi ꝙ in ꝓphetis occul-
ta veritas & adhuc complēda,in filio au
tem aperta veritas & cōpleta. Dicēs etiā
deus loquēs patribꝰ locutus eſt nobis fi-
liis eorūdem patrū: innuit eidem popu-
lo nō diuerſa fuiſſe locutū,ſed ſi p̄ ꝓphe
tas Iudęis per filium ſolis loquereť gen-
tibus:poſſet opinari ad diuerſos popu-
los de diuerſis fuiſſe locutū. Locutus eſt
nobis nouiſſime.ſ. in diebus iſtis: adhuc
enim multi ſuperſunt qui eū loquētē &
audierunt & viderūt. Vel ita.Locutꝰ eſt
diebus iſtis ſicut dictū eſt. Locutus dico
nouiſſime quę hęc locutio dei p̄ filiū no
uiſſima fuit:nullius nouitate locutionis
vlterius immutāda: ſed olim locutus in
prophetis eſt non nouiſſime:qa veritatē
locuturus in filio deſtructurus erat vm
bram quā loquebatur in prophetis. Et ſi
prophetas audiſtis : qa deus locutus eſt
in ꝓphetis: Abundātius obſeruate q̄ de
deo in filio audiſtis.Nunc incipit magni
ficare filium,modo ſecundū humanam;
modo ſecūdū diuinā:modo ſecūdū vtrā
ꝗ ſimul ſubſtātiam dicens. Quē filiū de
us pater conſtituit.i. firmiter ſtabiliuit
hęredem vniuerſorum,id eſt firmū poſ-
ſeſſorem omniū:non hęredē quaſi pater
eius deceſſerit qđ in humanis legibꝰ fit:
Ioan.xvi. ſed hęredē ſecūdū ꝙ idē ait:Omnia quę-
cūꝗ habet pater,mea ſunt.Hęc cōſtitu-
tio ſcđm ꝙ hō eſt,facta eſt ī eo, in quo ſe
cundū diuinā ab ęterno fuit om̄is pleni
tudo:per quē iterū filiū fecit non ſolum
cęleſtia:ſed etiam ſecula.i.quęcūꝗ ſecu-
laria videtis:iuxta illud. Omnia in ſapiē Pſal.ciii.
tia feciſti.Hoc ſecundū diuinā dictū eſt
de filio:qui filius cum ſit ſplēdor gloriæ
.i.diuinæ eſſentiæ patris, quæ diuinitas
per excellētiā gloria diciť,& cōſideratio- Filius dei eſt ſplēdor gloriæ pa-tris.
ne illius nihil glorioſum videť.Filius in
quā ſplendor eſt glorię:qa ſicut radiꝰ ſo-
lem ſignificat lucere,ita filius radius eſt
notificans patrē,non tamē aliud a patre:
ſicut nec radius aliud eſt a ſole. Hoc aūt
ſecundū vtrāꝗ naturā,maxime ſecundū
diuinā dictū eſt de filio.Qui filius etiam
cū ſit figura ſubſtantię eius.i. plena oſtē
ſio eſſentię patris.Figura autē, nō ꝙ di-
uerſus a patre,ſed idē:eadē em̄ ſubſtātia
filius eſt cū patre,hęc ſecūdū diuinā tan
tum.Portās etiā omnia: quia ſicut niſi p̄
filium creari non poterant: ſic niſi per fi
lium creata ſubſiſtere nō poſſent.Portās
omnia verbo.i.ſola voluntate,ſicut quē-
libet regem iudicaremus potentem qui
ſolo verbo gubernaret imperium ſuum.
Portans inquā omnia verbo virtutis ſuę
.i.virtuoſo verbo ſuo . Hæc omnia nihil
adhuc ad illos, qa dicerēt quid ꝓdeſt no
bis ſi per eum facta ſunt omnia: ſi ſplen-
dor ſit glorię &c.Ad hoc Paulus reſpon
det.Filius dico faciens purgationē pecca
torum.i.purgans homines a peccatis. &
ꝙ purgare poſſit comprobatur ex p̄miſ-
ſis:per quem facta & portata dicuntur o
mnia,& qui cum patre eadem eſt ſubſtā-
tia &c.Qđ etiam tempore legis Iudęi cō
fitebantur:vbi dicebant eidem Chriſto. Marc.ii.
Quis poteſt dimittere peccata niſi ſolus
deus?Hic plane oſtēdebant neminē poſſe
ſaluari a peccatis per legem. Purgationē
peccatorum faciens.Hoc de filio dictum
eſt ſecundū diuinā.Qui filius cū ſit talis
& talis,ſedet ad dexterā maieſtatis.i. ad
ęqualitatē paternę maioritatis.Maieſtas
enim diciť eſſentia dei:nec in illo paradi
ſo vnde pulſus eſt Adā:ſed ſedet ī excel-
ſis cęlorū locatus in dextera patris, hoc
ſecūdū humanā.Nunc filiū comparat an
gelis, ita tamen vt longe p̄ferat illis di-
cens.Filius inquā effectus tanto melior
angelis,quāto differētiꝰ hęreditauit no
men.i.honorificentiā poſtq̄ reſurrexit &
aſcēdit.Differentius ideo,quia cum ad-
huc eēt paſſibilis & mortalis differēs no

men habuit:quia angeli miniſtrabãt ei:
ſed aſcendens multo differentius nomen
poſſedit.Et qa differẽtius eſſe poſſet non
tamẽ prę angelis,ideo ait.Differẽtius ita
vt ſit prę illis angelis.Vere nomẽ hęredi
tauit prę angelis.Nã vox patris ait ad il
lum.Filius meus es tu:qđ nulli angeloꝝ
dixit.Sed ad maiorẽ cõfirmationẽ ſub in
terrogatiõe:hoc ita ait. Cui angelorũ di
xit aliquãdo.i.nec priuſq̃ confirmarent,
nec poſtq̃ p caſum aliorũ cõfirmati ſunt:
Dixit inquã hoc:Tu es filius meus con-
ſubſtantialis,nõ adoptiuus,ego enim pa
ter genui te hodie.i.in æternitate. Pro-
pter infirmitatẽ intellectus noſtri, cũ ho
die(qđ nota pręſentis tẽporis eſt)poſuit
p̃teritũ genui,ne ſi diceret hodie gigno
te,ſuſpicaremur eum nõ ab ęterno geni
tum de patre.Et ideo genui dixit ſecũdũ
infirmitatem noſtrã,hodie ſecũdũ diui-
nitatem in qua nihil pręteritũ,nihil futu
rum,ſed omnia ibi hodie p̃ſentia.Et rur
ſum cui angelorũ dixit hoc aliquãdo! vł
ſine interrogatione. Rurſum pater hoc
ait de filio. Vbi ait rurſum:de eodem ſi-
gnificat eſſe dictũ.Ait pater.Ego ero illi
.i.ad honorẽ illius,ero illi in patrẽ,& ipſe
filius erit mihi in filiũ ad me magnificã-
dum.Ero & erit poſuit,nõ qa hic pater:
ille filius nõ ſit ab æterno,ſed quantũ ad
communẽ notitiã hominũ.Nec ad hoc il
le pater,nec iſte filius : ſed in die iudicii
erit pater,erit filius,cũ oẽs impii cogno
ſcent Chriſtũ,eſſe Chriſtũ filiũ dei:qđ vi
uentes negauerunt.Hęc duo ſecundũ di
uinitatẽ dicta ſunt de Chriſto.Et iterum
dicit pater de eodẽ filio:adorẽt eũ oẽs an
geli dei:ſed pręmittit qñ hoc dictum ſit.
Cũ pater introducit.i.oſtendit introdu-
cendum primogenitũ ſuũ Chriſtũ in or
bem terrę.Introducit ideo:qa in interio
ra cordiũ ductus eſt:cũ inquã introducẽ
dum oſtẽdit:dicit.Illud & iungit in lite
ra pſalmi.Adorẽt eũ.ſ.filiũ ſecũdũ huma
nam naturã omnes angeli dei.Et hoc de
eo poſt reſurrectionẽ accipiẽdũ eſt.Illud
pręcedens:ero illi in patrẽ:in Eſaia inue-
nitur in pſalmo etiã.Miſericordias dñi:
qđ idem valet:ibi habetur. Ipſe inuoca-
bit me:pater meus es tu.Illud qđ ſequit,
adorent eum,habetur in pſalmo. Dñs re
gnauit exultet terra:niſi qđ ibi eſt adora

te:hic adorent.Dicit etiã pater de eodẽ
filio pertinẽs ad angelos.Hoc ſcilicet qui
filius facit cęleſtes ſpiritus ſuos angelos
.i.ſuos legatos mittens eos quo placet.
Nec tantũ illos inferiores:ſed etiã flam-
mam iguis.i.Seraphim,q ordo dignitate
alios pręcellit. Facit miniſtros ſuos etiã
ſecundũ humanam naturã obſequẽtes il
li.Hoc pater ait ptinens ad angelos.Hoc
autẽ idẽ ait ad filiũ. O deus fili Thronꝰ
tuus.i.iudicialia ſedes tua pmanet in ſe
culũ ſeculi.Et merito:qa virga regni tui
eſt virga ęquitatis.i.directa ęquitas & in
flexibilis.Virga regis recta:& ideo de ęre Virga re-gis de ęre ſolet fieri.
ſolet fieri,vt ſignũ ſit directę & inflexibi
lis æquitatis,quę ęquitas in Chriſto dire
cta eſt & inflexibilis.Merito iterũ Thro-
nus tuus eſt in æternũ:qa tu dilexiſti iu
ſtitiam.i.oĩe bonũ nõ coactus:ſed ex di-
lectione amplexatus es. Et ſicut dilexiſti
iuſtitiã,ita odiſti iniquitatẽ.i.omne ma-
lum.Quidã eñ ſic diligũt iuſtitiã:vt ta-
men quaſdã iniuſtitias odio nõ habeant.
Et ppterea vt Thronus tuus eſſet ĩ ęter
num,vt virga ęquitatis eſſet tibi, vt dili
geres iuſtitiã:propter hęc oĩa vt exiſte
rent in te o Deus fili,Deus pater vnxit:
ego ſcilicet:q loquor vnxi te.Alii p mini
ſtros vt Dauid & Saul vncti ſunt: Chri-
ſtus autẽ ppria operatione patris.Vnxit
te inquã deus tuus cõſubſtantialis tibi:
oleo.i.ſpiritu ſancto:qa ſicut oleũ carnẽ,
ſic ſpiritꝰ ſanctus fouet & demulcet ani
mam.Oleo dico exultationis. Et merito
dicitur exultationis:quia homo ille per
ſpiritum de quo conceptus eſt,a peccato
permanſit immunis.Vnctus eſt Chriſtus
ſpiritu ſãcto ĩ vtero matris.Accepit ite-
rum ſpiritũ ſanctum in baptiſmo quan-
do in ſpecie columbę ſuper eũ viſus eſt:
non tamẽ in baptiſmo ſpiritum accipiẽs
quaſi noua iuſtificatiõe indigeret:ſed vt
oſtenderet ꝙ ſpiritum ſanctum homini-
bus in baptiſmo ad iuſtificãdum tribue-
ret.Vnxit te deus oleo p̃ participibꝰ tu
is.i.prę apoſtolis & cæteris: qui ſpiritum
ſanctum acceperũt.Prę illis ideo qa Chri
ſtus de ſpiritu ſancto:omnes alii de ſemi
ne carnis concepti ſunt.Hæc omnia ſecũ
dum humanitatẽ de filio dicta ſunt:hæc
pater dixit de filio: & iterum ppheta ad
patrem de eodem filio, ſecũdũ diuinam:

O domine pater:tu fundaſti terram.i.fir
miter ſtabiliſti hanc eccleſiã:ꝗ terra dici
tur cõparatione ſuperioris eccleſię ange
lorũ.Fundaſti dico in principio.i. ꝑ prin
cipiũ qđ eſt filius iuxta qđ idẽ de ſe ait.
Ego principiũ ꝗ & loquor vobis.Funda-
ſti terrã:& cęlũ.i.maiores ſanctos vt apo
ſtolos ꝗ myſteria tua cõpluunt ſubditis.
Hos inquã nõ ſolum fundaſti:ſed dicẽdi
ſunt ꝓpria opera manuũ tuarũ.In excel-
lentia eñ horũ apparet manus tua fuiſſe
operata ſicut ꝗlibet artifex diceret. Hæc
imago egregia opus meũ eſt: ſed ĩ illa de
terius facta nõ cognoſco me,cũ tñ vtraq;
opus eius ſit.Et ipſi cęli peribũt.i. morte
deſtruẽt quicquid ex natura ſua erũt:ſed
tu permanebis ĩ illis.i.iuſtitia & cętera ꝗ
tu operaberis,in illis ꝑmanebũt.Et omẽs
ſiue cęli,ſiue terra veteraſcẽt.i.paulatim
corrumpent miſeria carnis.Veteraſcent
dico & peribunt vt veſtimentũ.i.ſecundũ
corpus qđ in eis eſt, circũdãs animã tãꝗ
veſtimentum.Ipſi peribũt,& tu mutabis
eos velut amictũ.i.corpus qđ quaſi ami-
ctus animę eſt.Mutabis impaſſibile factũ
& immortale.Mutabuntur etiã ſecundũ
animas glorioſiores factas,& in cognitio
ne dei proficientes.Ipſi peribunt & vete
raſcent:tu autem es idẽ ipſe.i.immutabi
lis contra hoc ꝙ ipſi veteraſcunt: & an-
ni tui non deficient.i.æternitas tua ꝑma
nens eſt.Contra hoc,ꝙ illi morte ꝑibũt:
Non ſolũ per præmiſſa maior angelis cõ
probatur:ſed etiam per hoc dictum filio
Sede a dextris,qđ nulli dictum eſt ange-
lo.Quia ad quem angelorum dixit pater
aliquando:ſicut idem verbum ſupra no-
tauimus.Sede.i.iudica & qeſce a dextris
.i.in potioribus meis:quoaduſq; ponã in
imicos tuos ſcabellũ pedũ tuorũ.i.ita ple
narie ſubiectos tibi vt ſcabellum ſubiicit
pedib9.Per pedes tamẽ humanitas Chri
ſti intelligitur,quæ vltima pars eſt in il-
lo.Hæc autem plena ſubiectio cõſummã
da eſt in vltimo iudicio ſecũdũ humani-
tatem filii.Vere nulli angelorꝫ dixit hoc
qđ dixit filio:ſede a dextris,qa angeli mi
niſtri ſunt filii,hoc autem repugnans eſt
vt miniſtri ſint Chriſti,& eiuſdem digni
tatis.Qđ ita ait:ideo conſtat hoc non eſ
ſe dictũ alicui angelorũ qa nonne omnes
angelici ſpiritus quotquot ſunt, ſunt ad
miniſtratorii.i.diſpoſiti vt adminiſtrent
Chriſto?Et qa quidam miniſtri conſtitu
ti ſunt quibus imperare non audẽt domi
ni,ad hoc remouendũ addit.Ita dico ad-
miniſtratorii,ꝙ miſſi in miniſteriũ quo-
cũq; ſibi placet etiã ꝓpter eos.i.ꝓpter ho
mines.Multũ ſubiectos cõſtat eſſe Chri-
ſto:imperio cuius deſeruiũt etiã homini
bus,ꝗ minores ſunt angelis. Propter eos
dico ꝗ capient hęreditatem ſalutis.i.qui
poſſidebunt æternam ſalutem in hæredi
tatem.i.firmam ſibi poſſeſſionem.

Cap.II.

PRopterea abundanti-
us oportet obſeruare
nos ea quę audiuim9,
ne forte pereffluam9.
Si enim qui per ange-
los dictus eſt ſermo factus eſt firm9,
& omnis pręuaricatio & inobœdien-
tia accepit iuſtam mercedis retribu-
tionem,quomodo nos effugiemus ſi
tantam neglexerimus ſalutem? Quæ
cum initium accepiſſet enarrandi per
dominum ab eis qui audierunt in nos
confirmata eſt,conteſtante deo ſignis
& portentis & variis virtutibus , &
ſpiritus ſancti diſtributionibus ſecun
dum ſuam voluntatem.Non enim an
gelis ſubiecit deus orbem terrę futu
rũ,de quo loquimur.Teſtatus eſt au-
tem in quodã loco quis dicens.Quid Pſal.viii.
eſt homo ꝙ memor es eius: aut filius
hominis quoniam viſitas eum?Minui
ſti eum Paulominus ab angelis,glo-
ria & honore coronaſti eum,& conſti
tuiſti eum ſuper opera manuum tua-
rum . Omnia ſubieciſti ſub pedibus i.Corin.v.
eius.In eo enim ꝙ omnia ei ſubiecit. Phil.ii.
nihil dimiſit non ſubiectũ ei.Nũc au-
tem necdum videmus omnia ſubie-
cta ei.Eum autem qui modico ꝗ ange
li minoratus eſt videmus Ieſum pro-
pter paſſionem mortis gloria & ho-
nore coronatum,vt gratia dei ꝓ omĩ
bus guſtaret mortem. Decebat enim

eum propter quem omnia & per quē
omnia : qui multos filios in gloriam
adduxerat auctorem ſalutis eorū per
paſſionem conſummare. Qui em̄ ſan-
ctificat & qui ſanctificantur ex vno
omnes. Propter quā cauſam non con
funditur fratres eos vocare dicens.
Psal.xxi. Nunciabo nomen tuū fratribus me-
is: in medio eccleſię laudabo te. Et ite
rum. Ego ero fidens in eum. Et iterū.
Esaie.viii. Ecce ego & pueri mei quos dedit mi-
hi deus. Quia ergo pueri communica
Osee.xiii. uerunt carni & ſanguini: & ipſe ſimi-
i.Corin.xv liter participauit eiſdem: vt per mor-
tem deſtrueret eum qui habebat mor
tis imperium, id eſt diabolum. & libe
raret eos qui timore mortis per to-
tam vitā obnoxii erant ſeruituti. Nuſ
q̄ enim angelos apprehendit : ſed ſe-
men Abrahę apprehendit. Vnde de-
buit per omnia fratribus aſſimilari:
vt miſericors fieret & fidelis ponti-
fex ad deum: vt repropitiaret delicta
populi. In eo em̄ in quo paſſus eſt ipſe
& temptatus: potens eſt & eis qui tē-
ptantur auxiliari.

EX om̄ibus ſuperioribus infert: ad
hoc enim comprobandum omnia
adduxit dicens. Quia ſi in prophe
tis & in filio locutus eſt deus: quia per fi-
lium omnia facta ſunt : quia maior eſt an-
gelis: quia dictum eſt filio, Sede a dextris:
quod nulli dictū eſt angelo: ꝓpterea opor-
tet nos obſeruare ea quæ audiuimus a fi-
lio abundantius q̄ ea quæ audiuimus a ꝓ-
phetis. Prophetas quidem abundanter: ſed
filium abundantius oportet audire: ne for
Pctōres ef-fluūt & pef-fluunt. te non audiēdo filium pereffluamus. Nos
multis miſeriis & peccatis quotidie efflui-
mus: ſed ſi non obſeruemus mādata Chri-
ſti pereffluemus: quia omne bonum elabe-
tur a nobis: & pœna totius iuſtitiæ nobis
reſidua erit . Probauit filium eſſe audien-
dum: tum quia in filio locutus eſt deus ſi-
cut in prophetis: tum quia filius maior eſt
angelis : & hoc per auctoritates eorūdem
probauit: modo mandata filii obſeruanda
dicit: ideo quia non effugient pœnam qui
neglexerint propoſitam ſibi a filio ſalutē.
Qđ ita probat. Vere quę audiuimus a fi-
lio niſi obſeruauerimus pereffluemus. i. pu
niemur: quia ſi ſermo angelorum non im-
pletus pœnam intulit non obſeruantibus:
tūc ſalus filii neglecta qui maior eſt ange-
lis pœnam inferet negligētibus. qđ ita ait.
Si ſermo. i. oſtenſio voluntatis dei ſeu in le
ge, ſeu in prophetis qui ſermo dictus eſt ꝑ
angelos. Angeli enim & Moyſi legem & cę
teris prophetis miniſtrabant quęcunq; illi
docebant: ſi inquā hic ſermo factus eſt fir-
mus. i. confirmatus eſt ſicut lex data Moy
ſi per quædam miracula. i. per tonitrua ibi
audita: etiam quibuſdam minis & pollici-
tationibus confirmata. Si inquā ſermo per
angelos factus eſt firmus: & ideo om̄is præ
uaricatio & inobœdientia . Præuaricatio- Præuaricatio qđ ſignificat.
nem vocat non ſolum dimittere quod prę
cipitur in lege: ſed etiam contra legem fa-
cere: vt qui iubetur diligere proximum nō
tantū nō diligit: ſed etiam occidit. Inobœ- Inobœdientia dr̄ nō implere q̄ i lege ꝑcipiunt
dientia dicitur non implere qđ in lege prę
cipitur: etiam ſi nihil contra legem opere-
tur: vt qui iubet diligere non diligat: ideo
ait omnis præuaricatio & inobœdientia: &
non omnis præuaricator & inobœdiens: ſi
gnificans vnam ſolam præuaricationem,
vel inobœdientiam non effugere pœnam.
Pręuaricator autem vel inobœdiens mul-
tarum pręuaricationum vel inobœdientia
rum reus eſſe poteſt. Si inquā omnis præ-
uaricatio & inobœdientia accepit retribu
tionem mercedis. i. mercedem retributam.
Merces dicitur quæ pro qualitate facti ſi- Merces & retributio in quo differunt.
ue malum ſiue bonum ſit redditur. Retri-
butio ſignificat quantum meruit tantum
eſſe redditum ei. Retributionem dico iu-
ſtam: quia ſic retribuendo deus agit ex iu-
ſtitia: nec putetis eum ſic miſericordem eſ-
ſe vt obliuiſcatur iuſtitię. Si inquā præua
ricatio vel inobœdientia ſermonis dicti
ꝑ angelos accepit retributam mercedem:
quomodo nos effugiemus illud pereffluе-
re ſi neglexerimus: non dico præuaricato-
res extiterimus: ſed (quod minus eſt) ſi ſal-
tem neglexerimus, id eſt intelligere con-
temnamus: non dico ſermonem : ſed ſalu-
tem. Verbum enim Chriſti creditum cre-
dētibus, cauſa efficiēs eſt ſalutis. Salutē di
co tantam, id eſt indeficientem . Salus em̄

hęc quando remittunt peccata principiū
habet: poſitionē virtutū habet incremē-
tū: in ęterna beatitudine conſummationē.
Nec eos reddit inexcuſabiles ꝙ nequeant
opponere ſe quaſi remotos hanc audiſſe ſa
lutem dicens.Quę ſalus cum accepiſſet ini
tium non cōſtitutionis:quia ab æterno ſic
fieri erat diſpoſitū : ſed initiū enarrari per
dominū angelorū.i.per Chriſtū ꝙ Chriſtꝰ
enarrare cœpit hāc ſalutem . Tunc inquā
cum accepiſſet hoc initiū cōfirmata eſt in
nos.i.in vos Iudęos ab eis qui audierūt ab
ipſo ore Chriſti.ſ.p apl'os:quorū iuſtitia &
auctoritas firmitatē huiꝰ ſalutis vobis cō
mēdauit.Cōfirmata dico,deo conteſtante.
Ipſi em̄ apl'i auctoritate ſua ſatis hāc atte-
ſtabant: ſed deꝰ idē teſtabat cū illis ſignis
Signa & portēta differunt.
& portentis.Signa vocat vt morbos depel
lere:qđ ars medicinalis poſſet efficere.Por
tenta autem quę contra naturā erāt,vt cæ
co nato oculos aperire,lazarum ſuſcitare:
quę & aliud ſignificabant . Cōteſtante aūt
etiam deo variis virtutibus,hic veras vir-
tutes ſignificat:vt iuſtitiam,prudentiā: &
hmōi quę miniſtrabat fidelibus ſuis.Con-
teſtante etiam diſtributionibus.i.per diſtri
butiones ſpūs ſancti: huic enim genera lin
guarū:illi reuelationes ſcripturarum:& cę
teris cęteras gratias diſtribuebat. ¶His oī
bus factis ſecūdū voluntatē ſuam (nō em̄
conſiderabat meritum: ſed beneplacitū mi
ſericordię ſuæ) dixit ꝙ negligentes ſalutē
Chriſti non effugient eius vindictā.Nunc
ſubiungit ꝙ vindicandi in omnes habeat
potentiam . Dixi quomodo nos effugie-
mus: & vere non effugiemus vindictā ne-
gligentes ſalutē filii:cū pręuaricatores ſer
monis angeloꝝ puniti ſint:quia filio ſubii
ciet orbē terræ quē āgelis nō ſubiecit.Hic
locus fidem facit a minori.Qđ ita ait.Deꝰ
pater non ſubiecit orbem terræ angelis:mi
niſterio quidem eorum multa in orbe fiūt.
Sed omnia ſpectant ad dei imperium. Or-
bem terræ dico futurum ſubiectum ei de
quo loquimur.ſ.Chriſto.Vel ita. Orbē nō
ſubiecit angelis:qđ.ſ.vt ſubiiciatur: futu-
rum eſt ei de quo loquimur,Chriſto. Qđ
autem orbis ſubiiciendus ſit Chriſto:ꝓbat
auctoritate Dauid: qui tamen de hac ſub-
iectione futura loquitur quaſi de præteri-
ta ſicut admiſſus in diuino conſilio. Et vt
certius exaltationem Chriſti ſuper omnia
probaret:pręmittit humilitatem eius,ne ſi
(tacita humilitate)exaltationem aſſereret
ambigeret alium eſſe qui humiliatus : aliū
qui exaltatus eſt.Vnde ſic ait.Non ego ſo
lus dico orbem ſubiiciendū Chriſto,ſed etī
am teſtatus eſt idem mecum quis dicēs in
quodā loco.Hęc auctoritas adeo nota erat
ꝙ nec auctoris, nec loci in quo erat nomi-
ne indigeret.Hęc inquā teſtatur Dauid lo
quēs ad patrem.O domine homo ille Chri
ſtus quid eſt,admiratiue.i.magnū qđ futu
rus eſt:ſed quantū quid ſit: hoc tamen to-
tum per hoc ꝙ tu memor es eiꝰ hominis.
Memor fuit deus hominis Chriſti quando
eum immunē a peccato conſeruauit . Ho-
minē eum appello:aut vt expreſſius dicam
homo ille filius hominis magnum quid eſt
in eo ꝙ tu viſitas eū.Sicut medicus vt viſi
Deꝰ pr̄ tanq̄ medicꝰ chriſtū viſitauit in ſepulcro.
tet,ingreditur ad infirmū: ſic deus viſita-
uit Chriſtum in ſepulcro ingrediendo ad
eum vt incorruptibilis reſurgeret.Vbi ait
filius hominis & verum hominem: & non
de ſemine viri natum oſtendit:hominis.n.
filius nō hominū. Et ſicut cognoui eiꝰ in-
carnationem:ſic minorationem eiuſdē: mi
nuiſti enim eum filium dei in virtute per
aſſumptam naturam paſſibilitatis & mor-
talitatis. Minuiſti dico paulominus.i. mi-
nus per paulum:quia licet mortalis,tamen
in hac mortalitate imperabat angelis. Mi-
nuiſti paulominus ſeparatū ab angelis.i.ab
illa dignitate loci:deus em̄ homo factus in
ter homines eſt conuerſatus.Poſita humi-
liatione Chriſti:incipit de exaltatione di-
cens.Coronaſti eum gloria.i.claritate im-
mortalitatis & honore: quia ipſi flectitur
omne genu . Coronaſti ab ea ſimilitudine
Chriſtus glīa & honore coronatus eſt.
dicit, qua ſicut victor reuertens de trium
pho coronam ſuſcipit:ſic Chriſtus trium-
phata morte,gloria & honore coronari me
ruit.Et eū coronatū conſtituiſti ſuper ope
ra manuum tuarū ſuper homines & ange
los quæ proprie dicunt opera manuū dei:
& ita ſup opa ꝙ oīa ſubieciſti ſub pedibus
eius.i.ipſi plenaria ſubiectione.Poſſet enim
ſuperior eſſe dignitate:ꝙ non tamē inferio
ra aliqua ſubiectione eſſent ei obnoxia.Mo
do Paulus qđ Dauid ait:oīa ſubieciſti,quō
intelligēdum ſit, exponit dicēs: ait Dauid,
Omnia ſubieciſti.In eo autem ꝙ ſcriptura
ſubiecit.i.oſtendit ſubiecta ei oīa nihil di-
miſit non ſubiectum ei:quia vbi ait omnia

nihil excipit. Si enim habetur, ſuperius iū gitur. Benedico orbem futurum Chriſto ſubiectum: quia in eo ꝙ ſubiecit ei oīa: nihil dimiſit non ſubiectum ei. Et licet dixerit omnia ſubieciſti: nunc tamen nondum videmus omnia eſſe ſubiecta ei: quare dicebam futurum ſubiectum ei. Hodie eñ aliquid ſubiicitur: ſed necdū omnia: cras iterum aliquid & necdum omnia: & iſtud necdum dici poterit: donec in iudicio etiam ſubiicientur ipſi impii. Opponeret aliquis. Sicut necdum ſubiecta ſunt: ſic nec in ęternum ſubiicient. Ad hoc Paulus. Licet necdū ſubiecta ſint ei omnia: tamen quia partem prophetię in eo completam videmus: ſcilicet coronatum gloria & honore: certi ſumus partem quæ reſtat implendam. ſ. vt ſubiiciātur ei omnia. Qđ ita ait. Eum qui minoratus eſt modico. i. per modicum q̄ angeli: poſſet enim ab eo qđ erat minorari, vt tamen remaneret maior angelis, ait: minor factus q̄ angeli. Eum inquā videmus iā Ieſum. i. ſaluantem ſuos, coronatū gloria & honore. i. claritate īmortalitatis: & ꝙ oīe genu flectatur illi. Coronatū inquā nō ſine merito, ſed propter paſſionē: quæ paſſio nō quoquomodo tolerabilis: ſed paſſio mortis. Hic iam oſtendere incipit: non ſolum propter potentiam & vltionem mādata Chriſti debere obſeruari: ſed (vt illa prętermittamus) ꝑpter dilectionem qua nos adeo dilexit, vt ꝓ ſaluatione noſtra mortem eligeret. Minoratus ideo vt guſtaret mortem ꝓ omnibus prædeſtinatis: vel pro oīb⁹ vniuerſaliter. Precium enim datum eſt omnibus, ſi velint, ſufficiens. Guſtaret dicit propter amaritudinē mortis, quæ interius illi ſapuit. Vel guſtaret: quia mors illa cito pręteriens, quaſi in guſtu fuit: non inebrians per moram. Guſtaret inquā & hoc gratia. i. per gratiam dei: non enim hoc promeruerat homo. Ideo guſtaret mortē ꝓ oībus: quia decebat eum. i. deum patrem propter quem glorificandum facta ſunt oīa & per quem facta ſunt omnia. Eū dico qui adduxerat. i. adducendos prædeſtinauerat multos filios. i. hoīes iuſtificatos ad gloriā . i. ad ſaluationem. Eum inquā decebat auctorem ſalutis eorum filiorū (ſcilicet Chriſtum) conſummare per paſſionem mortis ſicut promiſit. Fruſtra eñ facta eſſent oīa ſi homo non redemptus periret. Oīs enim creatura terrena homini deſeruit: vt homo in illis materiā habeat laudādi deum. Si autem homo non ſaluaretur, diſpoſitio dei fallereť: qui propter ſe glorificandū fecerat omnia: cum in nullo glorificareť, damnato homine. Et cū ꝑpter deū glorificandū: & per deum facta eſſent omnia: conſiliū eius impleri oportuit vt glorificaretur in creaturis: ne non prouidere ſalutē his quę fecerat abſurdū eſſet. Cōſummatio Chriſti in reſurrectione incipit: perfectionē habitura in die iudicii quādo oīa ſubiicientur ei.

¶Probat ꝙ decuit conſummare Chriſtum per paſſiones: qa dicerent illi ſatis indecēs eſſe: vt qui auctor erat ſalutis, cui oīa deberent ſubiici: eū in ignominias paſſionis deponere. Vnde ait. Vere ſic eum conſummare non dedecuit: quia qui ſanctificat prędeſtinatos ad gloriam. i. Chriſtus: & qui ſanctificanť. i. prædeſtinati omnes pendent ex vno. i. ex deo patre. Sic eñ Chriſtus homo poteſtati dei ſubiectus eſt, ſicut hi qui per eum ſaluantur. Et cum Chriſtus ex deo pēdeat: non dedecuit ſi diſpoſuit de eo quomodo ſibi placuit. Probat ꝙ ſanctificans & ſanctificati ex vno pendeant per auctoritates ſic dicens. Propter quā cauſam quia ſanctificans & ſanctificati ex vno ſunt: propter hoc inquā nō confunditur. i. non erubeſcit Chriſtus eos vocare fratres dicens in pſalmo. Nunciabo nomen tuum (. i. honorificentiam tuā) fratribus meis & laudabo te poſitus in medio eccleſiæ quaſi columna ſuſtineņs & fulciēs domū, ne qd in ea ruat. Et iterum probat idem auctoritate Eſaię loquentis in perſona Chriſti ſic. Ego Chriſtus ero fidens in eum. i. in deum patrem. Cūq; in deum ſe dicat confidere: apparet eum ſicut alios ex deo pēdere. Et iterum probat ꝙ ſanctificās & ſanctificati ex vno ſint dicens in Eſaia. Ecce ego Chriſtus parat⁹ ſum obſequio dei & pueri mei quos deus dedit mihi. Vbi ait. Ecce ego: & deus dedit mihi: oſtendit ſe ex deo pendere. Probauit ꝙ non dedecuit: concludit modo ꝙ per paſſionem oportuit Chriſtum auctorē eſſe ſalutis hominum dicens. Quia Chriſtus qui ſanctificat: & homines qui ſanctificantur ex vno ſunt: ergo Chriſtus participauit eiſdem hominibus: ſimiliter vt paſſibilis & mortalis fieret. Et quare qui ſanctificat participauit eiſdem? Ideo quia pueri

quos ſanctificabat cõmunicauerunt carni
& ſanguini:id eſt corpori & animę.Per ſan
guinem enim animam accipit:nõ ꝙ ſit ani
ma:ſed quia ſedes eſt animæ. Cõmunicare
carni & ſanguini dicit veros homines eſſe
Et quare Chriſtꝰ ideo participauit huma-
nitati:quia pueri quos ſanctificabat homi
nes erant : propterea ſcilicet vt per mortẽ
pro puerorum ſalute paſſam deſtrueret eũ
qui habebat imperiũ mortis, id eſt diabo-
lum qui imperabat,lege mortis omni ho-
mini.Niſi enim per mortem non poſſet de
ſtruere mortem: mori autem non poſſet ni
ſi homo fieret: & ideo oportuit eum parti
cipare eiſdem ſimiliter. Deus enim homi-
nem primũ purum & in libertate creauit:
quem diabolus ſeductum (quia imperium
dei tranſgreſſus eſt) imperio ſuo vt ſeruũ
mancipauit . Homo autem corruptus per
peccatum : nulla virtute hanc ſeruiturem
euadere potuit . Cum autem homo per ſe
ſeruus factus eſſet,ſi per alium liberaretur
q̃ per hominem:violentia eſſet:& diabolus
iniuriã ſibi fieri iuſte reclamaret.Propter-
ea vt homo redimeretur, oportebat inue-
niri hominem in quo peccatum non eſſet:
vt diabolus in eo vſurpans ſibi poteſtatẽ:
in quo quia peccatum nõ eſſet nullam ha-
beret:per hoc ꝙ homini ſine peccato mor-
tem(quæ pœna eſt peccati) inferret:vſur-
pando quod ſuum non erat : iuſte pro hac
præſumptione perderet omnem hominem
quem iuſte poſſederat . Homo autem ſine
peccato inueniri nõ potuit inter homines:
quia omnes in concupiſcentia nati. Si au-
tem(vt quidam opponunt)angelica natu-
ra incarnaretur:cum vterq; angelus & ho
mo in natura habeat peccare, facillime ca-
deret: cum vtranq; naturam per ſe conſtet
cecidiſſe. Sic relinquitur humanam natu-
ram nullo modo ſine peccato poſſe conſi-
ſtere:niſi vniretur ei diuinitas. Ideo etiam
Deꝰ quare voluit hõ fieri. (ſicut aiunt ſancti)deus voluit homo fie-
ri:vt per hoc homines redderet magis ob-
noxios ſuę dilectioni.Oſtendit Chriſtũ nõ
ſolum per mortem deſtruxiſſe mortis im-
perium: ſed etiam merito mortis ſuæ legẽ
(quæ iudęos in ſeruitute tenuerat)euacu
aſſe.Vnde ſic ait.Vt per mortem deſtrue-
ret diabolum : & vt per mortem liberaret
eos.i. iudęos ad quos hic ſermo erat:qui ꝑ
totam vitã timore mortis obnoxii fuerant
ſeruituti.i.legi quæ vt ſeruos cogebat eos
dicẽs. Si hoc feceris: morte morieris . Sed
Chriſtus nolẽs vos ſeruire timore mortis:
legem euacuauit:vt ſicut ſerui prius time
batis: ſic modo per gratiã liberi diligatis.
Vere participauit ſimiliter vt homĩes ſan
ctificaret:nuſq̃ enim appręhendit.i.in nul-
la ſcriptura legitur appręhendiſſe ange-
los, id eſt angelicam naturam vt angelos
redimeret:ſed appręhendit.i.legitur apprę
hendiſſe ſemen Abrahę,carnem ſumens de
Abrahã: vt qui per fidem ſemẽ ſunt Abra
hę,eos ſaluaret.Vnde quia ſemen Abrahæ
appræhendit,debuit ſimilari fratribus per
omnia paſſibilis factus & mortalis:vt miſe
ricors (quod erat in natura) fieret operis
exhibitione: & põtifex.i.factus nobis pons
quo tranſeamus ad deum.Pontifex dico fi
delis: quia nec ab his quos ducebat : nec a
deo cui tradebat munera ſuę ductiõis quæ
ſiuit.Similari etiam ideo vt repropitiaret,
id eſt propitiando remitteret delicta popu
li.Et vere potẽs eſt repropitiare delicta po
puli, nam in eo.i. in inferiori eius ſubſtan-
tia in qua ipſe paſſus eſt ſub Pilato:tẽpta-
tus a diabolo: potens eſt ipſe auxiliari eis
quicunq; temptãtur :& a temptationibus
liberare.

Capitulum.III.

VNde fratres ſancti
vocationis cæleſtis
participes conſide-
rate apoſtolum &
põtificem confeſſio
nis noſtræ Ieſum:q
fidelis eſt ei q fecit illũ: ſicut & Moy
ſes in omni domo eius.Amplioris eñ
gloriæ iſte præ Moyſe dignus habi-
tus eſt: quanto ampliorem honorem
habet domus qui fabricauit illam.
Omnis namq; domus fabricatur ab
aliquo. Qui autẽ omnia creauit deus
eſt.Et Moyſes quidem fidelis erat in Nume.xii
tota domo eius tanq̃ famulus in teſti
moniũ eorũ quę dicenda erant:Chri-
ſtus vero tãq̃ filius in domo ſua.Quę
domus ſumus nos:ſi fidutiam & glo
riã ſpei vſq; ad finem firmã retinea-

mus. Quapropter ſicut dicit ſpiritus
Pſ. xciiij. ſanctus: Hodie ſi vocem eius audieri-
tis, nolite obdurare corda veſtra: ſicut
in exacerbatione ſecudũ diem tẽpta-
tionis in deſerto, vbi tẽptauerunt me
patres veſtri: probauerunt & viderũt
opa mea quadraginta annis. Propter
†iſenſus quod offenſus † fui generationi huic:
& dixi ſemper hi errant corde. Ipſi au
tem non cognouerunt vias meas: qui
bus iuraui in ira mea: ſi introibunt in
requiem meam. Videte fratres: ne for
te ſit in aliquo veſtrum cor malũ in-
credulitatis diſcedẽdi a deo viuo. Sed
adhortamini voſmetipſos per ſingu-
los dies: donec hodie cognominatur:
vt non obduretur quis ex vobis falla
cia peccati. Participes enim Chriſti ef
fecti ſumus: ſi tamen initium ſubſtan-
tiæ eius vſq; ad finem firmum retinea
mus: dum dicitur: Hodie ſi vocẽ eius
audieritis, nolite obdurare corda ve-
ſtra, quemadmodum in illa exacerba
tione. Quidam enim audientes exacer
bauerunt: ſed non vniuerſi qui profe-
cti ſunt ab Aegypto ꝑ Moyſen. Qui-
bus autem infenſus eſt quadraginta
annis? Nonne illis qui peccauerunt:
quorũ cadauera proſtrata ſunt in de-
ſerto? Quibus autem iurauit non in-
†qb⁹ aũt troire† in requiem ipſius, niſi illis qui
iurauit increduli fuerunt? Et videmus quia
vt nõ in- non potuerunt introire in requiẽ ipſi
troirent. us propter incredulitatem.

A Superioribus infert: ꝙ ex vindi-
cta & potentia Chriſtus timendus
eſt: quia iterum ex dilectione ꝑ vo-
bis mortem guſtauit rediligendus a vobis
quia potens & preſto eſt temptatis auxilia
ri. Vnde. i. per hec omnia o vos ſancti fra-
tres facti participes celeſtis vocationis. Ad
participanda eñi cęleſtia bona vocati eſtis.
Vos inquã diligendo & operando quę prę
cipit, conſiderate Ieſum, id eſt ſaluatorem
apoſtolum quem pater legauit ad vos: &
pontificem, id eſt factum nobis põtem quo Chriſt⁹ q̃re
transeamus in gloriam Ieſum pontificem fact⁹ eſt põ
confeſſionis noſtræ: quia quicquid alii faci tifex noſter
ant nos eum fide confitemur ſaluatorẽ no
ſtrum. Comparauit Ieſum prophetis: com
parauit eum angelis, ita vt illis omnibus
maiorem oſtenderet. Nunc eum comparat
Moyſi, ita iterum vt digniorem Moyſe aſ-
ſerat quanto filius dignior eſt diſpenſato-
re ſeruo. Vnde ſic ait. Conſiderate Ieſum q̃
Ieſus fidelis eſt ei, id eſt deo patri qui fe-
cit illum, id eſt qui facturam humanã vni-
uit filio. Fidelis ideo: quia non ſuam: ſed pa
tris gloriã ſemper quęſiuit, nec timore ter
ritus: vel amore ſeductus mandata patris
occultauit. Fidelis inquam eſt ei: ſicut &
Moyſes fidelis fuit in omni domo illius Ie
ſu vel dei patris: in qua Moyſes non domi
nus ſed miniſter erat. In omni ideo, quia in
omnibus quę neceſſaria erãt & in docẽdo,
& in paſcendo, & in ducendo domum il-
lam, id eſt populum Iudęorũ, fideliter enu-
triebat. Vel ita conſtruamus. Ieſus fidelis
eſt deo ſicut Moyſes fidelis fuit. Ieſus dico
fidelis in omni domo illius, tam in Iudęis,
q̃ in gentilibus: non in quadam domo ſicut
Moyſes in Iudæis. Illud ſicut, ſimilitudi-
nem tantum notat non quantitatem: Pro-
bat per effectum quod ait. Vere Ieſus fide
lis eſt ſicut Moyſes. Nam Ieſus habitus eſt
dignus: iſte inquam Ieſus: qui filius longe
præcellit miniſtrum dignus eſt gloriæ ſi-
cut Moyſes: quia etiam amplioris gloriæ
dignus eſt præ Moyſe, id eſt q̃ Moyſes vel
præ Moyſe exiſtens in merendo. Tanto vti
ꝙ amplioris quanto ampliorem honorem
dom⁹, id eſt in domo apud eos: ſcilicet qui
in domo ſunt. Vel domus, id eſt de domo
fabricata habet ille qui fabricauit illam do
mum. Ampliorem dico q̃ ille qui diſpenſa
tor eſt in ea. Nunc duo reſidua ſunt ad ꝓ-
bandum: & ꝙ domus non a ſe, ſed ab alio
fabricata ſit, & ꝙ Chriſtus eam fabricaue-
rit. Hæc autem oĩa de ſpiritali domo ac
cipienda ſunt. Sępe enim contigit vt in do
mibus noſtris ſæpe honorabilior eſſet qui
in ea miniſtrabat q̃ ille cuius erat domus.
Quaſi diceret. Bene dico qui fabricauit il
lam: per ſe enim non poteſt fabricari: oĩs
namq; dom⁹ fabricatur ab aliquo. Ad hoc
ille. Si ab aliquo non tamen a deo. Ad hoc
Paulus. Vere domus fabricaẗ a deo: nã de⁹

eſt qui creauit omnia:ꝙ ſi oĩa creauit: con
ſtat ꝙ & domum:quā qa fabricauit:ſequit̃
vt amplioris glorię habeatur in illa q̄ q in
domo tātū miniſtrat.Propterea qa fabrica
uit domū in qua Moyſes diſpenſauit : præ
Moyſe ideo dignus habitus eſt. Propterea
etiam amplioris glorię eſt:qa Moyſes qui-
dē vt famulus in domo nō ſua:Chriſt⁹ ve-
ro filius in domo ſua.Quidē & vero diſtri
butiuę coniunctiones ſunt . Moyſes quidē
fidelis erat ĩ tota domo ei⁹.ſ.dei patris vel
Chriſti tanq̄ famulus:qa ſolūmodo famu-
labatur in ea.Famulus aūt qui hodie eſt in
domo,cras fortaſſis expelletur,nūq̄ adeo fi
delis erit ſicut filius qui hęreditate poſſeſ
ſurus eſt domū. Moyſes tāq̄ famulus erat
in teſtimoniū eorū.i.vt ſolūmodo teſtifica
retur ea:non vt gratiā adiutricē ad operā
da mādata dare poſſet:eorū dico quę dicē-
da erant.i.quę conueniebāt dici illi carnali
populo q ſpiritalia capere non poſſet.Moy
ſes tanq̄ famulus in domo nō ſua: Chriſt⁹
vero ſic erat fidelis tanq̄ filius quē illi⁹ do
mus manebat hęreditas. Filius dico in do
mo nō alterius:ſed ſua.Quæ domus Chri
ſti nos renati per gratiam ſumus: hac con
ditione dico ſumus domus ſi retineamus fi
dutiam ſpei.i.ſpem futurę beatitudinis cū
fiducia: vt fidutialiter ſperemus: & ſi reti
neamus gloriam ſpei.i.glorioſam ſpem:qa
de iocūditate cæleſti.Retineamus dico fi-
dutiam ſpei firmā.i. perdurantem vſqꝫ ad
finem vitæ:quando qđ modo ſperamus ac
cepturi ſumus. Quapropter quia retinen
do fidutiam & gloriam ſpei ſumus domus
Chriſti.Propter hoc videte fratres ne for-
te qđ cōtingere poteſt ſit in aliquo veſtrū:
In aliquo ideo ait: qa plures ſciebat in ec-
cleſia poſſe eſſe perfectos:ne inquā ſit in ali
quo veſtrū cor incredulitatis vt increduli
ſitis:putantes Chriſtum nō ſufficere ad iu
ſtificationem:ſed legem eſſe neceſſariā.Cor
dico incredulitatis malum.i.in multa ma-
la pręcipitatū.Ex quo enim incredulus eſt
aliquis,præceps ruit in actum peccati.Nec
parum nocet cor incredulitatis:qđ eſt ha-
bere cor diſcedendi a deo. Et male vobis ſi
Vitā pdit q a deo diſcedit. a deo diſceditis:quia deo dico viuo: a quo
qui diſcedit vitā perdit: qui ad eū incedit
vitā inuenit. Videte ne ſit in aliquo cor in
credulitatis qđ ego prohibeo:ſicut idē pro
hibens dicit ſpūs ſanctus in Dauid his ver
bis.Hodie.i.in tempore gratiæ:ſic eñ Da-
uid loquebat̃ quaſi ſpiritu pręſens in die-
bus Chriſti.Per hodie aūt totū tēpus gra-
tiæ a Chriſto vſqꝫ in finē mundi intelligit̃.
Hodie inquā in diebus Chriſti nolite ob-
durare corda veſtra:ſi audieritis vocē eius
ſicut reuera audietis . Illud ſi affirmatiuū
eſt.Nolite obdurare cor agētes ſicut in ex
acerbatione.i.multotiens exacerbando me
fecerunt patres veſtri.De multis exacerba
tionibus vnam reponit dicens. Nolite ob-
durare ſecūdū diē.i.ſicut illi obdurati ſunt
in die tēptationis quādo tēptauerunt me
dicentes.Nunquid poterit hic parare men Pſ.lxxvij.
ſam populo ſuo? Tēptationis dico factę in
deſerto: vbi magis confugiēdum illis eſſet
ad auxilium dei q̄ ad ꝓuocandū eū per tē-
ptationē.Vos autem poſiti in deſerto mū-
di huius,videte ne per tēptationes deū ir-
ritetis:vbi.i.in quo deſerto tēptauerūt me
patres veſtri. Videte ſi ſecundū carnē pa-
tres ſunt:ne ſint patres ſecūdū imitationē.
Tēptauerunt inquā & ꝓbauerūt.i.ꝓbabilē
me inuenerunt: etenim viderūt opera mea
quadraginta annis:in quibus me oĩa poſſe
expti ſunt. Popter qđ.ſ. qa tēptauerūt me
offenſus fui.i.iratus huic tā peſſimę gene-
rationi:& dixi de illis.Iſti ſemper errant:&
hoc corde.i.ex propria deliberatione: quia
ſerio peccāt: potētes & ſciētes recte agere.
Et licet ſic dicerē illis: tñ ipſi nō cognoue-
rūt vias meas.i.cognoſcere noluerunt ope
ra mea,in qb⁹ ambulare debuiſſent: ſed qa
nō cognouerūt ſi ipſi introibūt in requiem
meā quā illis pollicitus erā? Defectio oratio
nis:vt intelligant̃ qlibet incōueniētia: qua
ſi diceret.Si introibunt nemo mihi credat
vlterius.Vel quęlibet huiuſmodi. Illud ſi
qdā dicunt eſſe quaſi non, attendētes vim
ſententię non dictionis.Si introibunt dico
vt ego iuraui.i.firmiter ſtabiliui eos nō in
traturos:iuraui vtiqꝫ in ira mea.i.quando
iratus erā illis:qđ vtrūqꝫ & ira & iuramen
tū aufert eis introire in requiē. Si quibus
ibi ſit eadē manet in ſentētia ſic.Si ītrabūt
in requiē meā illi quibus in ira mea iuraui
ꝙ non eſſent in requiē intraturi. Et qa fra
tres ꝓpter cor in incredulitate obduratū
patrib⁹ veſtris requies negata eſt: ideo fra
tres videte ne forte ſit in aliquo veſtrum
cor malum incredulitatis diſcedēdi a deo
viuo:ſicut expoſitum eſt.Ne inquā ſitis in

creduli, ſed adhortamini voſmetipſos de
incremento virtutum dicentes per ſingu-
los dies: Venite exultemꝰ &c.donec.i.q̄diu
cognominaẽ in vobis hodie.i. tempus gra
tiæ.Cognominaẽ ideo ait,ne remoti a die-
bus Chriſti putarẽt minꝰ ſibi cõferre Chri
ſtũ q̄ tẽporaneis.Hodie inquã cognomina
tur:qa hæc gratia quæ etiam vltimis tri-
buiẽ cognata eſt gratię datę in diebꝰ Chri
ſti:tantũ valens poſteris quãtũ primitiuis.
Adhortamini inquã vt non obdureẽ aliqs
ex vobis fallacia.Scitote.n.ꝙ diabolus vos
fallit ſi forte obduramini.Fallacia dico cau
ſa peccati:quia poſtq̄ deceptus eſt aliquis:
magis ac magis dehinc pręcipitatur in pec
catum.Debetis vos adhortari & nõ obdu-
rare:qa qđ nõ eramus,effecti ſumus p gra-
tiam participes Chriſti.i. partẽ capientes
cum Chriſto in hęreditate patris.Hac ta-
men conditione dico participes,ſi retinea-
mus firmũ vſq; ad finem vitę,ꝙ nunq̄ deſe
ramus initiũ ſubſtantiæ eius.i. fidem quæ
eſt initiũ bonorũ:Et per qđ iã deificamur:
& diuinæ ſubſtantiæ quodãmodo partici-
pamus.Retineamus dico dum.i.q̄diu dici
tur in nobis.Hodie ſi vocem eius audieri-
tis,nolite obdurare corda veſtra quemad-
modum patres veſtri obdurauerunt in il-
la exacerbatione præfata.Bene dico in exa
cerbatione. Quidam enim eorum audien-
tes mandata domini exacerbauerũt deum.
nõ tamen vniuerſi q ꝓfecti ſunt ab Aegy-
pto per Moyſen.i. p ducatũ Moyſi exacer-
bauerunt deũ:quia nec Caleph, nec Ioſue.
Similiter & vos ꝓfecti ab Aegypto p Moy
ſen.i.a tenebris infidelitatis p Chriſtũ con
ſecrantẽ vobis aquã remiſſionis:nolite exa
cerbare deum.Vere quidã exacerbauerũt:
qa quibꝰ infenſus eſt deus quadraginta an
nis:nõne illis qui peccauerũt(& nõ impu-
ne)ne impunitatẽ ꝑmittatis vobis: qa ca-
dauera quorum peccãtiũ proſtrata ſunt in
deſerto?Illis vtiq; deus infenſus fuit.Iterũ
ad idem.Quibus aũt iurauit deus non in-
troire in requiẽ ipſius.i.in cæleſtem Hieru
ſalẽ,vbi eſt vera requies : niſi illis qui fue-
runt increduli: & in verbis dñi fidem non
habuerunt?Quibus pro peccato proſtratis
ſicut abſtulit terram repromiſſionis:ſic ve
rã requiẽ quæ ſignificabaẽ p illam terram.
Videte itaq; ne vos increduli (quod vtiq;
eſtis)ſi legem quaſi neceſſariã fidei reduci
tis non credentes poſſe iuſtificare deũ pro
incredulitate non intretis in requiem.Deꝰ
quidem iurauit eos non intraturos in re-
quiẽ : & ſicut iurauit impletum videmus:
quia non potuerunt intrare in requiem ꝓ
pter incredulitatem ſuam.

Capitulum.IIII.

Timeamus ergo ne for-
te relicta pollicitatio
ne introeundi in requi
em eius exiſtimeẽ ali-
quis ex nobis deeſſe.
Etenim nobis nunciatum eſt quemad
modum & illis :ſed non profuit illis
ſermo auditus non admixtus fidei ex
his quę audierunt.Ingrediemur enim
in requiem qui credimus : quẽadmo-
dum dixit . Sicut iuraui in ira mea: ſi Pſal. xciiii.
introibunt in requiem meam.Et qui-
dem operibus ab inſtitutione mundi
perfectis:dixit enim quodam loco de
die ſeptima ſic. Et requieuit deus die Gẽ.ii.
ſeptima ab omnibus operibus ſuis.Et
in iſto rurſum.Si introibunt in requiẽ
meam.Quoniam ergo ſupereſt introi
re quoſdam in illam:& hi quibus pri
oribus annũciatũ eſt,nõ introierũt ꝓ
pter incredulitatem:iterum terminat
diem quendam hodie in Dauid dicen
do poſt tãtũ temporis(ſicut ſupra di
ctumeſt)Hodie ſi vocem eius audie-
ritis, nolite obdurare corda veſtra.
Nam ſi eis Ieſus requiem pręſtitiſſet.
nunq̄ de alia loqueretur poſthac die.
Itaq; relinquitur ſabbatiſmus popu-
lo dei.Qui enim ingreſſus eſt in req-
em eius : etiam ipſe requieuit ab opi-
bus ſuis ſicut & a ſuis deꝰ.Feſtinemꝰ
ergo ingredi in illam requiem: vt ne
in idipſum quis incidat incredulita-
tis exẽplũ. Viuus eſt eñi ſermo dei &
efficax:& penetrabilior omni gladio
ancipiti:& pertingens vſq; ad diuiſio
nẽ animę ac ſpũs:compagũ quoq; ac
medullarũ, & diſcretor cogitationũ.

Eccli.xv. Deꝰ omĩpotens.

& intentionum cordis. Et non eſt vlla creatura inuiſibilis in conſpectu eius. Oĩa aũt nuda & apta ſunt oculis eiꝰ: ad quem nobis ſermo. Habẽtes ergo pontificẽ magnũ qui penetrauit cælos Ieſum filiũ dei: teneamus ſpei noſtrę cõfeſſionẽ. Nõ eñ habemus põtificẽ q nõ poſſit cõpati infirmitatibus noſtris: tẽptatũ aũt ꝑ oĩa ꝓ ſimilitudine abſq; peccato. Adeamus ergo cũ fidutia ad thronũ gratię eius: vt miſericordiã cõſequamur: & gratiã inueniamus in auxilio opportuno.

ET qa propter incredulitatẽ intrare non potuerunt in requiẽ: igitur timeamus ne forte aliquis ex nobis exiſtimeť ſecũdũ veritatẽ deeſſe ab illa requie. Sed pręmittit poſſibilitatẽ introeũdi nobis cõceſſam dicẽs. Timeamus inquã ne relicta pollicitatione.i. frequẽti ꝓmiſſione introeũdi in requiẽ eiꝰ.ſ. dei: vñ nos habere conſtat facultatẽ introeũdi: ne inquã hac relicta ꝑ incredulitatẽ exiſtimeť aliqs noſtrum deeſſe a requie. Bene dico pollicitatione: etenim nobis nunciatum eſt (quẽadmodũ & illis) ꝑ fidẽ poſſe intrare in requiẽ. Illis qdẽ nũciatũ fuit: ſed tñ nõ ꝓfuit illis ſermo nũciationis auditus tm̃ & non admixtus fidei: vt crederent his qui a deo audiebãt. Fidei dico acceptę ex his quę audierunt: vt ſicut audiebãt, ſic deũ impleturum crederent. Vel ita. Sermo auditus & nõ admixtus fidei: ex his.i. ꝓpter ea quę audierunt ab illis exploratoribus reuerſis nõ ꝓfuit illis. Secundũ hãc ſententiã ad hiſtoriam nos mittit: quando duodecim exploratores miſſi a Moyſe reuertẽtes terruerũt filios Iſrael dicẽtes. Terrã qdẽ eſſe fructiferã: ſed filios Enachim ibi eſſe giganteę ſtaturę: quorũ in conſpectu ſtare non poſſent quibus & hmõi auditis dixerũt. Faciamus nobis ducẽ & reuertamur in Aegyptũ in incredulitate exacerbãtes deũ. Vere ſermo auditus tm̃, qa nõ eſt admixtus fidei, nõ ꝓfuit illis: nã qa in nobis eſt admixtꝰ fidei ꝓderit nobis. Locus a cõtrariis. Qđ ita ait. Nos q credidimꝰ.i. q fidẽ auditis admiſcuimus: ingrediemur in verã requiẽ: cuiꝰ & figurã & veritatem illi (qa increduli) ꝑdiderunt. Nos inquã ingrediemur: quẽadmodũ dixit nos ꝑ fidẽ ingreſſuros: vbi ait. Sicut iuraui in ira mea: ſi introibũt in requiẽ meam. Et hoc dicere fuit ꝑ cõtrariũ: qa vbi illos ꝓpter incredulitatẽ nõ intraturos dixit in requiẽ: ibidẽ ꝑ contrariũ nos: qa credimus dixit ingreſſuros in requiẽ. Vel ſingula reddamus ſingulis. Nobis nunciatũ eſt de requie illa: qa nos qui credidimꝰ ingrediemur requiẽ: illis nõ ꝓfuit ſermo auditus tm̃ quẽadmodũ dixit: ſicut iuraui in ira mea ſi introibunt in requiẽ meã. ¶Dixit ſupius. Videte ne ſit in aliquo veſtrum cor incredulitatis: qa ꝓpter incredulitatẽ non intrauerũt in requiẽ pollicitã: de qua requie nunciatũ eſt vobis: ꝙ ſi fidẽ habeatis: hãc requiẽ habere poteſtis. Quibus aũt modis, & qbꝰ tẽporibus nunciatum ſit ſubiungit: oſtendẽs duas nunciationes de hac requie factas eſſe in figura: quia nemo adhuc requiẽ illam habere poterat: cuius requiei tertia nũciatio facta eſt: nõ in figura, ſed in ipſa veritate qñ iã & haberi poterat & habebať ipſa reqes.ſ. in diebꝰ gřę. Litera ſic iũgiť. De reqe illa vtiq; nũciatũ eſt nobis: nã & in hoc loco & in illo: & in alio. Illud &, diuerſitates locorũ vbi de reqe agiť ſignificat: illud qdẽ diſcretionẽ tpis: qa tp̃s quo primũ de reqe hac nũciatũ eſt.ſ. cõſtitutio mũdi, lõge diſtabat a tpe impletionis.ſ. a diebus Chriſti. Vñ ſic ait Nunciatũ qdẽ nobis eſt de requie: & qdẽ operibus ꝑfectis incipiendo ab inſtitutione mũdi: nunciatũ eſt nobis de requie illa. Facto hoĩe ꝑfecta dicuntur eſſe opera dei: cum oĩs creatio mundi fuerit ꝓpter hominem. ſi homo caput creaturarũ deeſſet: imperfecta eſſent oĩa ꝓpter hoĩem creata. Et qa a deo perfici & cõſummari ſecũdũ opinionẽ quorũdam poſſent, & nõ principiũ habere a deo: ideo ait incipiẽdo ab inſtitutione mũdi. Vere ꝑfectis operibꝰ nũciatũ eſt nobis. Dixit enim ſcriptura vel Moyſes in quodã loco de ſeptima die ſic. Ideo nõ determinãs locũ dicit in quodã loco: qa & hic locꝰ ſcripturæ ſatis notus erat illis: & qa hic locus diſcretus & egregiꝰ erat: vbi de ſaluatiõe ſermo habebať: dignitate inquã diſcretus ab illis: vbi de tauro immolando habetur ſermo. Vel ſi ibi non ſit, enim, nihil oportet repetere: ſed dicamus operibus perfectis. Dixit ĩ quodã loco de die ſeptima: ſic illud & qđ ſequitur vim habet in ordine literæ: vnde

ſumptū eſt: quaſi diceret. Hoc & hoc fecit de⁹: & his factis requieuit die ſeptima. Nō dicitur deus requieuiſſe quaſi qui labore aliquo vexaretᷣ: ſed vt ꝑ hoc ſignificaret requiem futurā ait. De⁹ requieuit. i. ceſſauit ab omnibus operibus ſuis ꝙ nihil poſtea operaturus ſit: cuius materia vel ſimilitudo in priori creatione nō pręceſſerit, materia in rebus corporeis: ſimilitudo in incorporeis vt in animab⁹. Statim ſexta feria facto homine, ſabbato requieuit: quaſi ꝑ hoc diceret homini ſi obœdiens mihi fueris: hęc eadē requies peracta obœdiētia parata eſt tibi. Vbi ait. Requieuit die ſeptima: ſic de requie nunciatū eſt vt & figura requiei expectaretur, ſcilicet terra repromiſſionis. Et veritas figuræ in dieb⁹ Chriſti: ante quē nemo verā habuit requiē. Sicut in pręfato loco: ſic etiā in iſto rurſum nūciatū eſt. Vel dicit ſcriptura de requie illa vbi ait rurſum de eodē ſignificat eſſe dictū. Sic inquā nunciatū eſt: ſi introibūt in requiem meā. Vbi enim hoc dicēdo incredulis negabat requiē: ſignificabat eſſe requiē fidelib⁹ poſſidendā. Hęc autē ſcriptura inuenitur in Dauid: qui iā de figura ſcilicet de terra illa promiſſionis nō poterat prophetare: quā filii iſrael iam multo tempore poſſederāt. Et ita ſecundū Dauid nō de figura quæ iā habebatᷣ: ſed de veritate rei quę in Chriſto expectabatᷣ hęc prophetia erat. ſecundū Moyſen autē qui hoc idē dicebat filiis iſrael prophetia erat: & de figura nondū habita: & de veritate in Chriſto accipienda. Præmiſſis de eadem requie duabus nūciationibus in figuris: ſubiūgit tertiam ſcđm impletionis veritatē dicēs. Quia hoc & illo modo de requie illa nunciatū eſt: ergo vt implerētur ꝑdicta terminat iterū agēs de eadē requie, diem quēdā ſpūs ſanctus dicēdo hodie in Dauid. Diē hūc dicit quēdā. i. diſcretū & oībus q ante fuerūt ꝑcellentē: qa in hoc die impletur ſalus quæ in anteactis dieb⁹ nūciari tm̄ potuit nunꝗ̄ impleri. Dicēdo hodie ī Dauid poſt tm̄ tēporis. Multū em̄ tēpus ꝑterierat a Ioſue q terrā promiſſionis Iudęis diſtribuit, vſqꝫ ad diē Dauid: vnde apparet Dauid aliā requiē ītellexiſſe futurā ꝗ̄ illā terrā quā iā diu poſſederāt. Dicēdo inquā hodie ſicut ſupra dictū eſt ibi. Hodie ſi vocē eius audieritis nolite obdurare corda veſtra: quia ſicut priores patres ꝑpter incredulitatē etiā figurā perdiderūt: ſic & vos (ſi īcreduli fueritis) verā requiem nō poſſidebitis. Poſt tātū tēporis ideo terminat: qm̄ ſupereſt. i. reſtat adhuc quoſdā introire in illā requiem. Ideo etiā ait nolite obdurare corda: qa hi qbus priorib⁹ annūciatū eſt de requie ꝑpter incredulitatē ſuā: nec ſaltē introierūt ī figurā, nedū ī ipſam veritatē. Vel ita manente eadem ſentētia. Quia ſic & ſic pollicita eſt requies illa: ergo vt impleanᷣ ꝓmiſſa: ſupereſt quoſdā introire in illā requiē. Et qm̄ ſupereſt quoſdā introire: ideo iterū terminat quēdā diē poſt tātū tēporis dicēdo hodie in Dauid. Et qm̄ hi quib⁹ priorib⁹ annūciatū eſt de requie illa ꝑpter incredulitatē nō introierūt in eā: ideo hodie ſi vocē ei⁹ audieritis nolite obdurare corda veſtra: ſicut ſupra dictū eſt patrib⁹ veſtris. Vere ſupeſt quoſdā introire in illā terrā: nā (ſicut falſo putatᷣ a quibuſdā) Ieſus. i. Ioſue nō ꝑſtitit eis illā requiē. Si. n. hic Ieſus. i. Ioſue ꝑſtitiſſet eis hāc requiem: nunꝗ̄ Dauid loquereᷣ de alia requie lōge poſt Ioſue: dicēdo hac die id eſt hodie. Vel ita. Nunꝗ̄ Dauid loquereᷣ de alia die poſt hac. i. ſi ītellexiſſet a Ioſue verā requiem diſtributā eſſe. Aſſumatᷣ ita. Sed Ieſus Ioſue non pręſtitit illis verā requiē. Et qa ꝓmiſſa eſt & nondū pręſtita, itaqꝫ hoc ſolū ex ꝓmiſſis relinquitᷣ. ſ. ſabbatiſmus ꝑplo dei. Sabbatiſmus dicitᷣ iocūditas: & illa delectatio ꝙ ſit in ſabbato ſignificās iocūditatē veri ſabbati. Et bene dico Sabbatiſmus. Nā quicūqꝫ ingreſſus eſt in requiē ei⁹: ſiue Abrahā ſiue quilibet ſctūs: īuenit hūc Sabbatiſmū. Qđ ita ait. Nō ſolū Chriſtus ſed etiā ipſe q ingreſſus eſt requieuit ab operib⁹ ſuis. i. ab omni labore: ſicut & deus quieuit a ſuis operib⁹. Quies em̄ dn̄i ſignū & cauſa fuit noſtrę quietis. De⁹ em̄ ſexta die hoīem fecit: ſexta ætate redimere venit: ſexta die & eiuſdem diei: ſexta hora eū redemit quieſcēs ſabbato in ſepulchro: ſignificās ſecū ī æterno ſabbato quieturos. Et qa requies relinquitᷣ populo dei: & quicūqꝫ ingrediēs in illā ſicut de⁹ ita requieſcit: ergo bn̄ operādo & ſane credēdo feſtinemus ingredi in illā requiē: ita feſtinem⁹ vt ne qs noſtrū incidat ī idipſum exēplū incredulitatis. i. in eādē īcredulitatem in quā patres noſtri inciderūt.

De⁹ requieuiſſe dr̄ tn̄ labore non fatigat.

Sabbatiſmus qd dr̄

Quies dn̄i ſignū fuit noſtrę quietis.

Nos dico grauius nūc offendētes: qa nos
habemus illos ī exēplū cauēdi nobis: illi ſi
ne pcedenti exemplo ceciderūt. Feſtinare
nos oportet in requiē,& nō incidere in in
credulitatē:qa ſermo dei.i.verbum patris
Sap.xviij. iuxta illud. Omnipotēs ſermo tuus dn̄e a
regalibus ſedibus venit.Hic inquā ſermo
dei eſt viuus.i.vitā habēs, ſuiſq; vitā mini
Sermonis diuini efficacia. ſtrās.Cūq; ſit viuus eſt etiā efficax.i.faciēs
quodcūq; vult: remunerādo pios,dānādo
impios:& cū tantā habeat potētiā,nō mi-
norē habet ſapientiā.Eſt em̄ penetrabilior
omni gladio.i.om̄i humano īgenio: qđ qa
occulta penetrat:dicit̄ gladius perforās in
teriora.Gladio dico ancipiti:qa ſicut gla-
dius anceps q in medio tenetur ante & re
tro percutit:ſic humanū ingeniū:& de ſa-
piētia ſpiritali & de ſciētia humana intel
ligit.Sermo etiā dei eſt pertingens vſq; ad
diuiſionē animę ac ſpūs:qa ſcit bn̄ diſcer-
nere quę ſint animę.i.ſenſualitatis: & quę
ſint ſpūs.i.ratiōis.Diſcernit etiā ipos act⁹
ſenſualitatis inter ſe & diſpoſitiōes:qa ali
quando ſenſualitas rationē ſecū trahit in
peccatū:modo bene operādo cōſentit ſpi-
ritui.Scit etiā diſcernere ea quę ſunt ſpūs
inter ſe,quomodo nūc repugnet ſenſuali-
tati quādoq; conſentiat:qn̄q; bene operari
ſecū cogat:ptingēs vſq; ad diuiſionē cōpa
gū.Vel(qđ idē valet)Diſcretor etiā cōpa
gū animę & ſpūs:qa ſcit ſeriem illā quodā
ordine cōpactā:nūc in ſenſualitate,nūc in
ſpū:ſicut qn̄ ſenſualitas deſinit male age-
re:& dehinc bene operādo cōſentire ſpiri-
tui: & ſic gradatim aſcēdit etiā ſpūs: pri-
mū bene operari incipit. dehinc cōtēplari
illa cęleſtia:a cęleſtibus trāſiens figit ocu-
lū in ipſum deū. Diſcretor etiā medulla-
rū.i.omnis ſubtilitatis aīę & ſpūs: qa nul-
la ſubtilitas eū latere pōt. Diſcretor etiā
omnium cogitationū:qa nouit qcquid ho
mo cogitat:nec ſolū cogitationū: ſed etiā
diſcretor intentionū cordis, qa nouit qc-
quid per cogitatiōes intēdat.Et(vt ſapiē-
tiā eius breuiter cōprehēdam) nō eſt vlla
creatura inuiſibilis.i.quæ nō appareat in
cōſpectu eius q tātus eſt vt ſimul oīa com
prehēdat.Et cū ſermo dei ita ſit efficax vt
potētiā efficiēdi quicqd velit habeat:& cū
adeo ſit ſapiēs:bene & poterit, & ſciet: qd
vnicuiq; debeat retribuere.In cōſpectu ei⁹
nulla creatura inuiſibilis: ſed oīa ſunt nu
da.i.reuelata &(qđ maius eſt)etiā interi⁹
aperta oculis.i.perſpicacitati ei⁹ ad quem
tam potētē, tam ſubtiliter oīa proſpiciētē
nobis eſt ſermo:huic em̄ reddituri ſumus
rationē de ſingulis.Feſtinate ergo ad eum
relicto malo incredulitatis. Cōparauit q-
dē Ieſum:& maiorē oſtēdit pphetis & an-
gelis dicēs eū filiū dei: ſed quomodo in eo
pēderet tota ſalus hoīm,necdū dixerat:ad
qđ poſſent illi obiicere. Quid prodeſt no-
bis ſi maior angelis ſit filius dei: cū de⁹ in
eo nō diſpoſuerit nos ſaluari? Ad hęc rn̄-
det Paulus dicēs q; in eo deus oēm ſalutē
propoſuit p ſacerdotiū Chriſti: Leuiticū
deſtruens ſacerdotiū:& per gratiā Chriſti
inutile pōdus veteris legis. Litera ſic iūgi
tur.Quia ad iſtū tam potentē, tam ſapien
tē nobis eſt ſermo:ergo teneamus cōfeſſio
nē ſpei noſtrę.i.fidē per quā nobis cōcedit̄
ſperare futurā gloriā.Teneamus inquam
habētes potificē q factus eſt nobis pons in
ſalutē. Pontificem dico magnū longe prę
oībus Leuiticis: q pontifex noſter penetra
uit cęlos ī ſublimitate potētię: ſacerdotes
aūt de Leui ſemel in anno licebat introire
in ſancta ſanctorū:vbi tn̄ nō erāt niſi ma-
nufacta.Hic autē potentialiter penetratis
cęlis ſedet in dextera patris.Pontificē iſtū
dico Ieſum.i.ſaluatorē noſtrū & potētem
ſaluare:qa filiū dei. Nos talē habētes pon
tificē teneamus ſpei noſtrę cōfeſſionē.Ite-
rū ne prę magnitudine Ieſu deſperarēt in
firmi fratres dicēdo qa filius eſt dei:qa cę
los penetrauit:nunq̄ dignabit̄ cōdeſcēde-
re infirmitatibus noſtris ait Paulus. Sine Pōtifex noſter Chriſtus, benignus eſt.
diffidētia teneamus cōfeſſionē: qa nō ha-
bemus pōtificem q licet filius dei ſit, non
tn̄ poſſit cōpati & cōdeſcēdere infirmita-
tibus noſtris: & ſcđm fragilitatē naturæ,
& etiā lapſis:ſed habemus pontificē tēpta
tū in carne p oīa genera tēptatiōis.Tēpta
tū dico pro ſimilitudine.i.qa ſimilis fuit
nobis,mortalis & paſſibilis.Vel tēptatum
pro ſimilitudine.i.vt exemplū in ſe daret
nobis reſiſtēdi tēptationib⁹: & ſic tēptatū
tn̄ abſq; peccato.Ex eo em̄ q; tēptatus eſt:
ſcit cōpati.Ex eo aūt q; ſine peccato:poteſt
liberare.Ergo qa & cōpatientē & potentē
liberare habemus pontificē:ergo cū fidu-
tia adeamus ad thronū gratię.i.ad Chri-
ſtū,in quo nō quædā gratia: ſed thron⁹ &
ſedes eſt oīs gratię. De plenitudine enim

eius omnes accepimus : adeamus ideo vt
per eũ conſequamur miſericordiam de cõ
miſſis:& apud eũ iueniamus gratiã i auxi
lio.i.auxiliatricẽ ad bñ opandũ de futuro.
Auxilio inquã nõ pro velle noſtro ſed op
portuno: qa quocũq; modo deus opportu
num videat,nunq̃ ſuos inadiutos deſeret.

Capitulum.V.

xv.diſt.ca. ſi.ibi qbꝰ& pauca. OMnis nãq; pontifex ex
hoibus aſſumptꝰ pro
hoibus cõſtituit in his
quæ ſunt ad deũ:vt of
ferat dona & ſacrificia
pro peccatis.Qui cõdolere poſſit his
qui ignorãt & errãt:qm̃ & ipſe circũ
datus eſt infirmitate: & ꝓpterea de
bet queadmodũ pro populo: ita etiã
& pro ſemetipſo offerre ꝓ pctis.Nec
viij.q.j.in ſcripturis. De elec. qui ter. quiſq̃ ſumit ſibi honorẽ : ſed q vocat
a deo tanq̃ Aaron. Ita & Chriſtus nõ
ſemetipſum clarificauit vt põtifex fie
Pſal.ij. ret:ſed q locutus eſt ad eũ.Filiꝰ meꝰ
Pſal.cix. es tu:ego hodie genui te.Queadmo
dũ & i alio loco dicit.Tu es ſacerdos
in ęternũ ſcd̃m ordinẽ Melchiſedech.
Qui in diebꝰ carnis ſuę p̃ces ſuppli
†poſſet. catiõeſq; ad eũ q poſſit†illũ ſaluũ fa
cere a morte:cũ clamore valido & la
chrymis offerẽs, exauditus eſt ꝓ ſua
reuerẽtia. Et quidẽ cũ eſſet filius dei
didicit ex his quæ paſſus eſt obœdiẽ
tiã : & cõſummatus factus eſt omni
bus obtẽperãtibus ſibi cauſa ſalutis
æternę:appellatꝰ a deo põtifex iuxta
ordinẽ melchiſedech . De quo nobis
grandis ſermo & interpretabilis ad
dicẽdũ: quoniã imbecilles facti eſtis
ad audiẽdũ. Etenim cũ deberetis ma
giſtri eſſe propter tẽpus: rurſum in
digetis vt vos doceamini q̃ ſint ele
menta exordii ſermonum dei:& facti
eſtis quibus lacte opus ſit,nõ ſolido
cibo.Oĩs em̃ qui lactis eſt particeps:
expers eſt ſermonis iuſtitię:paruulus
enim eſt.Perfectorum autem eſt ſoli
dus cibus: eorum qui pro conſuetu
dine exercitatos habẽt ſenſus ad diſ
cretionem boni ac mali.

DIxit ſuperiꝰ adeamus Chriſtũ cũ
fiducia:vt per hũc pontificẽ con
ſequamur miſericordiam & gra
tiam in auxilio.Nunc autem probat a mi
nori ꝙ per hũc pontificem Chriſtũ poſſu
mus miſericordiã cõſequi, dicẽs.Vere per
Chriſtũ poſſumus conſequi miſericordiã
in auxilio.Nãq; p miniſteriũ omnis ponti
ficis homines ſub eo poſſunt miſericordiã
cõſequi:qui põtifex longe minor qa ſum
ptus ex hominibus: Chriſtus autẽ ponti
fex ex deo. Et in quibuſdã verbis pontifi
cem iſtũ Chriſto cõparabit:& in aliis mi
norẽ oſtendet.Nec hoc repugnare videat
ꝙ ait.Omnẽ pontificẽ cõſtitui:vt per mi
niſteriũ eius miſericordiã cõſequant ſub
diti.Cũ i multis hoc defuerit:qa licet hoc
deeſſet:vel ꝓpter peccatũ miniſtri vel po
puli:ad hoc tñ pontifex conſecratus fuit:
vt per miniſteriũ eius miſericordiã cõſe
queretur populus, niſi in altero peccaue
rit.Qd̃ ita ait.Cõſequemur miſericordiã
per pontificẽ Chriſtũ. Nãq; omnis ponti
fex ex hominibꝰ . Quia anteq̃ eligatur:ſic
eſt ex hominibus ꝙ nõ plus poſſit cõferre
alii q̃ ille ſibi.Hic inquã põtifex aſſumptꝰ
id eſt diuina volũtate electus . Electio em̃
diuina qua aſſumit,hoc efficit i eo vt poſ
ſit intercedere pro populo: qui priuſq̃ ſic
aſſumat,impotẽs eſt in hoc:velut alius ho
mo.Aſſumptus inquã cõſtituit pro homi
nibus q paulo ante erat ex hominibꝰ.Con
ſtituit inquã pro hominibus: nõ vt pręſit
eis in ſecularibꝰ:ſed in his quę ſunt.i.quę
pertinẽt ad deũ.ſ.vt obſecret & ſacrificet
pro illis.In his ad deũ ita conſtituitur:vt
offerat dona & ſacrificia pro peccatis po
puli delendis.Dona vocabãtur in lege ve Dona & ſacrificia differunt.
teri illę minores oblationes.Sacrificia au
tẽ quãdo immolabatur taurus vel huiuſ
modi.In Chriſto autẽ preces & quęcũq; fe
cit vſq; ad horã paſſionis dona dicuntur.
Sacrificia autẽ quãdo ſeipſum in ara cru
cis obtulit. Vbi ait aſſumptus ex homini
bus:ibi oſtendit maioritatẽ Chriſti,qui ex
electione dei aſſumptus ſit:in his quę præ
dicta ſunt,ſimilitudinẽ:qa ſi per illũ ponti
ficẽ offerentẽ dona & ſacrificia conſequũ

tur homines miſericordiá:quare nō ſimili
ter per Chriſtū hęc eadē offerentē!Conſti
tuitur inquā pontifex q poſſit.i.qui ī vſu
habeat condolere his qui ignorāt.i.igno-
rāter ex ſimplicitate peccāt:& his q errāt,
id eſt ſciēter incidūt in peccatū. Talis eñ
debet eligi qui omnibꝰ infirmitatibꝰ fra-
trū ſciat cōpati: nō qui impatiēter ꝑcipi-
ret ſentētiam damnationis in ſubditos.In
hoc bene Chriſtus ſimilis qui tēptatus p
oīa cōpatitur infirmitatibus noſtris.Dico
poſſit cōdolere,& vtiq; debet: quoniam ſi
cut ſubditi,ita etiā ipſe circūdatus eſt in-
firmitate,id eſt & fragilitate carnis:& ſæ-
pius actu peccati.In hoc autem Chriſtus
maior:qa abſq; peccato.Et qa ipſe circūda
tus eſt infirmitate:propterea quēadmodū
offert pro populo abſoluēdo a peccatis:&
cōſeruādo de futuro : ita etiā eodē modo
debet(& neceſſe eſt)offerre pro ſemetipſo
in quo eſt īfirmitas cōſeruādo de futuro:
& pro peccatis ꝑteritis delēdis.In hoc ite
rū Chriſtus maior: qa nō indiget vt offe-
rat pro ſe,niſi tantū pro populo.Quomo-
do hic pontifex aſſumēdus ſit:ſubiūgit di
cēs.Hic pontifex ſic debet offerre:& quiſ-
q̄ horū pontificū nō ſumit.i.non ſe ad ſu-
mendū honorē ingerit . Sumit dico ſibi.i.
reſpectu eoꝝ quę ſua ſunt.Sumeret ſibi ſi
per pecuniā, ſi propter perſonā, ſi propter
genꝰ,ꝑpter ſecularē potētiā: vel huiuſmo
di ingerat̃ ī honorē. Hęc eñ oīa ex eo ſūt:
ſed qui propter virtutes:patientiā,humi-
litatē & huiuſmodi:ſumeret̃ ad honorem:
hic nō ſibi.i.ex eo qđ ſuū eſt:ſed ex virtu-
tibus quę dei ſunt,ſumeret honorem.Ne-
mo ſumit ſibi honorē: ſed ille q vocatur a
deo.i.qui diuina vocatione eligit̃. Nō di-
cit̃ vocat̃ a deo ꝙ vox diuina ibi audiat̃:
ſed ſi ꝑpter virtutes dei ab his q ſani ſūt
eligit̃, idē valet ac ſi deꝰ diceret. Veni qa
dignus es accipere pōtificatū. Vocatur a
deo velut Aaron a deo vocatus eſt.Aaron
Aarō qualiter electꝰ eſt in pontificem.
tñ nō cōmuni electione electus eſt: qa filii
Corę contradixerūt:quare illato igne alie
no:thurificātes ab igne cōſumpti ſunt:&
Datan & Abiron pro eodē murmurātes:a
terra abſorpti ſunt.Sed Moyſes ex ꝑcepto
dei & per miraculū aſſumpſit Aaron in ſa
cerdotiū.Pręcepit.n.vt de.xii.tribubꝰ.xii.
virorū.xii.virgę in tabernaculo ponerent-
tur:vt cuius virga floruiſſet: pontifex ſe-
cundū manifeſtā volūtatē dei fieret.In ele
ctione aūt Aaron oſtēdit,ꝙ ſi pauci ſint q
iuſte eligāt & multitudo cōtradicat:tamē
paucorū ſentētia canonice eligētiū ſequē-
da eſt:multitudinis error reprobādus. Pō
tifex ille ſi tanq̄ Aaron vocatus ſit: non ſe
ingerēs in honorē:hominibus prodeſſe po
teſt.Sic & Chriſtus ſimili de cauſa ſuis au
xiliari poteſt: qa Chriſtꝰ nō clarificauit.i.
nō ſe magnificādo ingeſſit ad hoc vt fie-
ret pōtifex: ſed pater clarificauit Chriſtū
qui locutus eſt ad eū dicēs.Tu es filiꝰ meꝰ
ego hodie genui te,ſicut in principio epi-
ſtolę expoſuimus.Hęc autē nō ſunt verba
quibus pater eū clarificauit:ſed in quibus
Chriſtū ſacerdotio dignū oſtēdit. Quādo
autē dū Chriſtus baptizaret̃ ait.Hic eſt fi
lius meus: in quo mihi bene cōplacui : In
his verbis filiū clarificauit. Adiūgens aūt
ipſum audite,in hoc verbo pontificē cōſe
crauit. Vt pater oſtēderet dignitatē filii,
tu es filius meꝰ.Ita de Chriſto ait:quēad-
modū de pontificatu eiuſdē etiā in alio lo
co eiuſdē ſcripturę ait.Tu es ſacerdos du
raturus in æternū ſcđm ordinē.i.ſecundū
dignitatē ordinis Melchiſedech.Sacerdo-
tiū aūt Leuiticū nō in æternū: ſed in tēpo
re duratuꝝ.Ideo ſacerdotiū Chriſti neceſ Sacerdotiū xp̄i manet in æternū.
ſe eſt vt maneat in æternū : qa ſicut,niſi p
eū,ꝑtitudo nō pōt haberi:ſic niſi p eū habi
ta nō pōt retineri.In hoc iterū ꝙ ī ęternū
ꝑlatus eſt ſacerdotio Leuitico: qa illud in
tēpore.Et ſi deſtruendū ſacerdotiū ꝑdeſſe
potuit:multo magis æternū ſacerdotium
Chriſti:qđ etiā alterıꝰ eſt dignitatis: qa ſe
cūdū ordinē Melchiſedech.Qui Chriſtus
vt certi ſitis vos in eo cōſecuturos miſe-
ricordiā: ī diebꝰ carnis ſuę.i.paſſibilitatis
& mortalitatis ſuę. Naturale eñ ē carnis
pati & mori.In his inquā diebꝰ obtulit ꝑ-
ces & ſupplicatiōes ad deū . Preces vocat
quaſcūq; poſtulatiōes ante paſſionis arti-
culū fecit.Supplicatiōes dicit:qñ inſtante
hora paſſionis tāta intētiōe orauit vt ſan
guineū ſudorē emitteret.Obtulit inquam
ad eū qui poſſit ſaluū facere illū a morte.
nō vt nō moriat̃: ſed ne mors ipſi diu do-
minet̃. Intendēs p ſe liberatū a morte,hu-
manum genus ab eadem liberandū. Obtu
lit inquā ad eum cū clamore valido:nō ꝙ
ita alte clamauerit:ſed cum valido clamo
re,id eſt cum maxima intentione,& cū la-

Lachrymatus eſt ſæpe ſpus.

chrymis. Alibi nõ inuenitur eadem hora
lachrymaſſe Chriſtũ, niſi in hoc euange-
lio Pauli: cui non minus eſt credendũ: qa
ſi pro Lazaro & pro deſtructione Hieruſa
lem miſerando vbiq; humano defectui la-
chrymaſſe dicit:multomagis lachrymaſ-
ſe dicẽdus eſt:vt conſummatione obœdiẽ
tię ſuę defectum humani generis ſanaret.
Offerẽs inquam preces cũ lachrymis exau
ditus eſt:completo qđ poſtulabat:pro ſua
reuerẽtia.i.pro ſua religione. Vel pro ſua
reuerentia.i.pro obœdientia qua ſe patrẽ
ſemper reueritũ fuiſſe probauit. Non tãtũ
preces cũ lachrymis obtulit: ſed etiã didi
cit,non cognitione:ſed per experientiã rei
obœdientiã ex his quę paſſus eſt.i.p mor-
tem: cũ.i.q̃uis eſſet filius dei potẽs oĩa:
ſic tñ ſacerdotium ſuũ implere voluit. Et
ipſe cõſummatus.i.mortuus. Vel cõſum-
matus.i.in dextera patris,vt nihil imper-
fectũ haberet conſtitutus: factus eſt cau-
ſa ſalutis æternæ omnibus obtẽperãtibus
ſibi:nõ illis qui ſibi renuũt obœdire. Cau-
ſa vtiq; ſalutis bene poteſt eſſe:qa appella
tus eſt põtifex nõ ab hominib9 ſed a deo:
nec ſecundũ Leuiticũ ſed iuxta dignitatẽ
ordinis Melchiſedech. Dicitur9 eis quomo
do ſacerdotiũ ſuũ,legale deſtruat ſacerdo
tiũ:& quomodo oĩa legalia in eo finẽ ha-
beãt:quomodo vero ſuũ ſacerdotiũ p̃ceſſe
rit legale,& in æternũ ſit permanſurũ. Pri
mũ eos(ſcđm partẽ tñ)aſpera inuectione
aggreditur:& cõueniẽter primũ eos corri
git:vt correcti deuotiores ſint ad audien-
dũ:& p̄niores ad credẽdũ dicẽs. De quo.i.
quomodo Chriſtus ſit pontifex ſcđm or-
dinem Melchiſedech. Reſtat nobis ſermo
grãdis.i.multa cõpręhẽdẽs: & ininterpre
tabilis.i.qui modo non poſſit interpretari
nec a me:qa nõ habeo cõgruos auditores,
nec vobis interpretabilis qa capere nõ po
teſtis. Ininterpretabilis dico ad dicendũ.i.
ad exponendũ vobis:qm̃ vos facti eſtis im
becilles ad audiendum.i.ad intelligendũ.
Vel ſermo iſte grandis eſt & interpretabi
lis: qa multa ſacramenta hic continentur
quę oportet exponi. Grãdis ideo dico,qm̃
vos facti eſtis imbecilles ad audiendũ. Ve
re imbecilles. Nam cũ deberetis eſſe magi
ſtri propter tẽpus prolixũ qđ habuiſtis ad
diſcendũ:vos eñ in ipſo initio prędicatio
nis conuerſi eſtis. Cũ inquã deberetis eſſe
magiſtri:nũc rurſum indigetis vt vos do
ceamini quę ſint elementa exordii ſermo-
nũ dei. In ſermonib9 dei multi gradus cõ
tinentur.primũ ſimplex inſtructio:dehinc
media ad vltimũ perfecta. Exordiũ aũt vo
cat vt qñ aliquis docet credere icarnatio-
nẽ,paſſionẽ Chriſti: & huiuſmodi ſimpli-
cibus opportuna. Elemẽta aũt exordii ſũt
vt ſeriatim enarrare materiã paſſiõis, vel
aliquid huiuſmodi. Vos etiã facti eſtis ta
les qbus opus ſit lacte.i.puerili inſinuatio
ne: & ita lacte qđ nõ ſolido cibo.i.perfecta
doctrina. Vere ita lacte qđ nõ opus ſit ſo-
lido cibo. Nã omnis ille q particeps eſt la
ctis.i.cui neceſſaria eſt inſinuatio puerilis
hic talis expers ſermonis eſt iuſtitię.i.do-
ctrinę iuſtorũ.i.perfectorũ: ideo expers qa
paruulus eſt ſenſu. Vos autẽ perfecti mali
tia ſenſibus vero pueri. Paruulorũ eſt lac:
ſed p̄fectorũ eſt ſolidus cibus.i.ſolida do-
ctrina: p̄fectorũ.i.eorũ qui habẽt ſenſus.i.
intellect9 ſuos pro cõſuetudine.i.pro aſſi-
duitate ſtudii exercitatos ad diſcretionẽ
boni & mali:vt bonum diſcernere ſciant a
malo:& etiã de bonis q̃ magis ſint bona,q̃
minus,ſciũt diſcernere: & de malis ſiliter.

Sermo dei multos gradus cõtinet.

Capitulum. VI.

QVapropter intermit-
tẽtes ichoatiõis Chri-
ſti ſermonẽ ad p̄fectio
nem feramur: nõ rur-
ſum iaciẽtes fundamẽ
tũ pœnitẽtię ab operib9 mortuis: &
fidei ad deũ,baptiſmatũ doctrinę,im
poſitiõis quoq; manuũ:ac reſurrectio
nis mortuoꝝ:& iudicii ęterni. Et hoc
faciem9:ſi qdẽ p̄miſerit de9. Impoſſi
bile eſt eñ eos q ſemel ſunt illumia-
ti:guſtauerũt etiã donũ cęleſte:& p-
ticipes facti ſunt ſpũs ſancti:guſtaue
rũt nihilominus bonũ dei verbũ: vir
tuteſq; ſeculi vẽturi & p̄lapſi ſũt rur
ſus renouari ad pœnitẽtiã: rurſ9 cru
cifigẽtes ſibimetipſis filiũ dei & oſtẽ
tui habẽtes. Terra.n.ſępeveniẽtẽ ſup
ſe bibens imbrẽ & germinãs †hærbã
opportunã illis a quibus colitur ac-

†generans.

cipit benedictioné a deo:proferés au
té ſpinas ac tribulos reproba eſt &
maledicto ꝓxima:cuius cõſummatio
De pe.di.ij in cõbuſtioné.Confidimus autem de
ſi em̃. ver. vobis dilectiſſimi meliora & vicinio
cõfidim⁹. De pe di.ij ra ſaluti:tametſi ita loquimur. Non
nõ eſt tã in iuſtus. em̃ iniuſtus deus vt obliuiſcat̃ ope-
ris veſtri & dilectionis quã oſtẽdiſtis
in nomine ipſius:qui miniſtraſtis ſan
ctis & miniſtratis. Cupimus aũt vnũ
quẽq; veſtrũ eandẽ oſtẽtare ſollicitu
diné ad expletioné ſpei vſq; in finem:
vt nõ ſegnes efficiamini: verũ imita-
tores eorũ qui fide & patiẽtia hęredi
Gene. xxij. tabũt ꝓmiſſiones. Abrahę nãq; pro-
mittens deus:quoniã neminé habuit
per quẽ iuraret maioré:iurauit per ſe
metipſum dicẽs:niſi benedicẽs bene-
dicã te:& multiplicãs multiplicabo
te:& ſic longanimiter ferẽs adeptus
De iureiu rã. & ſi xp̃i eſt repromiſſioné.Hoies em̃ per ma-
ioré ſui iurãt: & oĩs cõtrouerſię eorũ
finis ad cõfirmationé,eſt iuramentũ.
In quo abundãtius volẽs deus oſten
dere pollicitationis ſuę hęredib⁹ im
mobilitaté cõſilii ſui:interpoſuit iuſ-
iurãdũ: vt ꝑ duas res immobiles qui
busimpoſſibile eſt mẽtiri deũ: fortiſ
ſimũ ſolatiũ habeamus q cõfugim⁹
ad tenẽdã propoſitã ſpem : quã ſicut
anchorã habemus aiæ tutã ac firmã:
& incedenté vſq; ad interiora velami
nis vbi pręcurſor pro nobis introiuit
Ieſus ſecũdum ordiné Melchiſedech:
pontifex factus in ęternum.

QUIs duriter increpatis, iterũ blandi
tur:inſerendo ſe dicens.Quapro-
pter.i.qa propter tẽpus magiſtri
eſſe deberetis: & qa exercitatos ſenſus ĩ le
ge dñi vos oportet habere: ideo nosinter
mittẽtes ſermonẽ inchoationis Chriſti.i.
elemẽta exordii quibus aliquis inchoat in
cognitione Chriſti.Hãc inquã pueritiam
deſerentes,feramur ad perfectionẽ vt ſcia
mus quomodo in principio erat verbũ:&
deus erat verbũ:& cętera.Feramur inquã
ad perfectionẽ nõ rurſum iaciẽtes funda-
mentũ pœnitẽtiæ ab operibus mortuis &
cętera.Opera mortua vocat,vel peccata q̃ Opa mortua q̃ ſunt
mortificant,vel priora bona propter pec-
catũ ſuperueniens mortificata. Pœnitere
autẽ ab operibus mortuis eſt fundamẽtũ:
quia niſi hic lapis primũ ponat̃:nihil ędi-
ficabit̃.Fundamentũ etiã fidei quæ fit ad
deũ:qui em̃ aliunde quęrit iuſtificationẽ:
vel nõ omnes partes fidei credit : hic fidẽ
nõ habet ad deũ. Fundamentũ etiã doctri
nę baptiſmatũ.Pluraliter,ideo dicit baptiſ
matũ:qa eſt baptiſmus in aqua : dicit̃ etiã Baptiſm⁹ tripliciter
baptiſmus in lachrymis pœnitẽtię.Tertio dicitur.
modo in effuſione ſanguinis pro Chriſto.
Fundamentũ etiam impoſitionis manuũ:
niſi enim quis credat ꝙ per impoſitionem
manus & peccata dimittantur accipiendo
ſpiritũ ſanctum & contra futura mala ro
boremur:hic fundamẽtum non habet : qa
irritũ eſt quicquid ſuperædificat. Funda-
mẽtum etiã reſurrectionis mortuorũ: niſi
enim quis credat reſurrectionẽ Chriſti ef
feciſſe reſurrectionẽ mortuorũ, fidẽ perdi
dit:& nõ habet ſupra qđ ædificet.Funda-
mentũ etiam iudicii æterni.Aeternũ dicit
iudiciũ:qa quicquid iſti cõſtituetur de bo
nis ſiue malis in æternũ durabit. Qui au-
tẽ futurũ iudiciũ nõ credit: fundamẽtum
nõ habet:qa infidelis eſt.Hęc oĩa ꝓpterea
dicũtur fundamentũ:qa niſi hęc in funda
mẽto p̃ceſſerint : nemo aliter poteſt bonũ
operari. Hęc autẽ oĩa neceſſaria erãt illis:
ſcilicet fundamẽtũ pœnitẽtię ab operibus
mortuis,qa peccauerant grauiter:& bona
opera quę in eis p̃ceſſerãt ſicut ſupra ait:
multa eos paſſos pro Chriſto a cõtribuli-
bus ſuis,peccãdo irrita fecerãt.Iterũ fides
ad deũ:qa ſi intelligerẽt quõ ex fide Chri
ſti oĩs iuſtificatio habeat̃:nõ recurrerẽt ad
circuncıſionẽ quaſi ſibi neceſſariã.Si iterũ
de baptiſmo bene docti eſſent: quõ in illo
oĩa peccata dimittant̃:legalia cõfiterẽtur
eſſe ſupflua.Si etiã ſcirẽt quõ per impoſi-
tionẽ manus ſpũs ſanctus & priora dimit
tat & cõfortet cõtra veniẽtia mala: nõ cu
rarẽt legalia. Si iterũ reſurrectionẽ Chri-
ſti crederẽt eẽ efficientẽ cauſam noſtræ re
ſurrectiõis in gloria: nihil pręter Chriſtũ
quęrerẽt.Iterũ ſi penſarẽt quomodo Chri-
ſtus iudex futurus ſit omniũ:per fidẽ iudi
cis ſoli ſtuderent placere iudici. Quia his

omnib⁹ indigebãt,propterea ait.Feramur
ad pfectionẽ iaciẽtes (ſicut lapis in funda
mẽto iacit)fundamentũ pœnitentię: & ſe
quentia ſicut expoſita ſunt.Iacientes dico
nõ rurſum.i.nõ iterato priori modo vt ſi
cut prius iecimus in vobis oĩa hęc:& vo-
bis peccãtib⁹ deſtructa ſunt: rurſum eadẽ
iterata deſtruant. Vt ſecũdũ hãc ſentẽtiã
illud rurſum negemus tantũmodo.Vel ſi
ad oĩa ponat negatio:ſentẽtia manet eadẽ
ſic.Feramur modo ad perfectionẽ ita vt ſi
mus rurſum.i.amplius iaciẽtes fundamẽ-
tũ pœnitẽtię:modo quidẽ iaciemus:ſed vi
dete ne rurſum oporteat iacere.Sic ad oĩa
ponat negatio:manẽte ſentẽtia.Moneo fe-
ramur ad pfectionẽ:& vtiq̃ hoc faciem⁹.i.
ad pfectionẽ feremur:ſi qdẽ de⁹ pmiſerit.i.
ſi in vita hac ſpatiũ cõceſſerit quo pecca-
ta noſtra poſſint redimi.Ideo dico ſi deus
pmiſerit:qa impoſſibile eſt in alia vita per
pœnitẽtiã renouari:ibi eñ locus accipien
di:qđ meruit,hic loc⁹ merẽdi. Qđ ita ait.
Si deus pmiſerit ideo dico:qa in futura vi
ta nõ pmittet. Impoſſibile eñ eſt renoua-
ri p recuperatam iuſtitiã aliquos ĩ alia vi
ta motos ad pœnitentiã:qđ renouare rur
ſus eſſet.Hic eñ licet qđ ibi iterari nõ po
teſt:ſcilicet vt quis ibi renouet.Renouari
dico eos q ſemel illuminati per fidẽ qa cre
diderũt:q etiã poſtq̃ fidẽ cõfeſſi ſunt: gu-
ſtauerũt quaſi ſuauẽ guſtũ & iocũdũ cæle
ſte donũ:ſcilicet remiſſionẽ de peccato per
baptiſmũ,qđ donũ deſurſum eſt.Hęc duo
circa fidem. Qui etiã facti ſunt participes
ſpũs ſancti:q genera linguarũ: vel cætera
dona habuerunt. Qui etiã(qđ maius eſt)
guſtauerũt nihilomin⁹ q̃ nos bonũ.i.iocũ
dũ verbũ dei.i.diuinitatẽ filii itellexerũt.
Qui etiã guſtauerũt.i.quadã anticipatiõe
prẹlibauerũt virtutes vẽturi ſeculi.i.im-
paſſibilitatẽ & immortalitatẽ:eos q etiam
hęc oĩa habuerũt,& prolapſi ſunt:ĩpoſſibi
le eſt renouari rurſus motos ad pœniten
tiã:& impoſſibile eſt eos rurſum eſſe cruci
figentes filiũ dei ſibimetipſis.i.in alia vita
impotẽtes efficere vt vlterius valeat ſibi
crucifixio Chriſti:& rurſum nõ habentes
filiũ dei oſtẽtui.i.oſtẽſioni vt imitẽtur ei⁹
oſtẽſionẽ.Quaſi diceret.Rurſum impotẽ-
tes imitari filiũ dei.Vel aliter vt iteratio-
nẽ baptiſmi negemus in hoc verſu:ĩpoſſi-
bile eſt eos q tales & tales fuerũt nedũ in-
feriores rurſus renouari.i.rebaptizari mo
tos ad pœnitẽtiã.Ipſi dico ſi rebaptizãtur
rurſũ crucifigẽtes ſibimetipſis filiũ dei:nõ
q ĩ re iterũ crucifigãt: ſed ĩ pctĩ paritate:
qa vna fides,vnũ baptiſma,& Chriſt⁹ con
ſecrãs illud ſemel p pctĩs noſtris mortu⁹
eſt.Ideo dicunt rurſũ ſibi crucifigere filiũ
dei paritate pctĩ:qa ſi prius p baptiſmũ iu
ſtificati poſtea peccauerũt, pmũ baptiſma
putãt pprerea ſic irritũ eẽ,vt ſi pœnitẽt iã
de futuro ad iuſtificationẽ nõ valeat. Hi
tales iterũ volũt crucifigere xp̃m:vt ex ite
rata crucifixione iteratã habeãt remiſſio-
nẽ.Neſciẽtes q vnũ baptiſma & vna mors
xp̃i ita poſt pctm̃ ſicut ante (ſolũmodo ſi
pœniteat)ad oẽm iuſtificationẽ ſufficiat.
Oſtẽtui ĩ priori ſentẽtia p oſtẽſioni inuſi
tate qdẽ ponit:ſed ſatis bñ eſt ſcdm origi
nẽ vocis:ab oſtẽdo oſtendis.Vbi ſupra ait
plapſi:illđ pro,grauitatẽ caſus deſignat.ſ.
in criminale.Dixit ſupius feramur ad pfe-
ctionẽ:& qbuſdã interpoſitis adiũxit.Hoc
ĩquã faciem⁹.i.ad pfectionẽ feremur:ſi de⁹
permiſerit:& de eodẽ ſubdit. Vere id facie
mus:q ad pfectionẽ feremur:& iuſtũ ẽ qm̃
terra bibẽs imbrẽ.Per terrã hoĩes accipit:
q vt fructũ faciãt excolunt verbo dei.Hęc
inquã terra bibẽs imbrẽ.i.cũ magno deſi-
derio ſuſcipiẽs diuini verbi doctrinã:ſicut
eñ imber ſiccatã & ĩduratã terrã ĩebriat:
ſic verbũ dei cor ĩduratũ molleſcere facit:
& cõtẽperat:vt fructus facere poſſit. Ter-
ra inquã bibẽs imbrẽ ſæpe venientẽ. Sæpe
ideo,qa nec aſſidua: ne vileſcat: nec nimis
parca:ne opportunitatẽ fructificãdi amit
tat,debet eſſe diuina doctrina: ſed ſæpe vt
ſit opportunior vtrinq̃ contẽperata.Ve-
nientẽ ſuper ſe: qa & a deo & a prẹlatis, q
ſuperiores ſunt in eccleſia deſcẽdit doctri
na.Terra inquã ſic bibẽs imbrem & gene-
rans hẹrbam.i.fructum boni operis.Hær-
bam dico opportunam illis a quibus coli-
tur.i.pdicatorib⁹ qui eã excolũt.Opportu
nam ideo qa facit nõ degenerẽ: ſed fructũ
natiuitatis.i.ſecũdũ q docẽtur operari: &
vidẽt in doctoribus ſuis.Hæc inquã terra
ſic generãs accipit benedictionem.i.multi
plicationẽ bonorũ a deo. Bona terra acci-
pit benedictionem. Terra autem proferẽs
ſpinas ac tribulos reproba eſt.Vel ſi habe
tur enim:ita iungatur non mutata ſentẽ-
tia.Vere terra generans hẹrbam opportu

Crucifigere iterum Chriſtum quid eſt.

Hoĩes terrę cõparantur.

nam accipit benedictionē. Nā terra profe
rens ſpinas ac tribulos reproba eſt. Profe-
rēs notat tam male peccare vt prauo exē-
plo corrūpat alios. Per ſpinas peccata ac-
cipit minus pūgentia: per tribulos (q aſpe
rius pungunt) grauiora. Terra inquā ſpi
nas ac tribulos ꝓferēs reproba eſt: i. inimi
ca deo: & proxima maledicto. i. perditioni.
Vbi ait: proxima ſignificat pœnā quidem
prope eſſe: ſed adhuc per pœnitentiā poſſe
euadere. Cōſummatio. i. finis cui⁹ reprobę
terrę erit in cōbuſtionē. i. in ppetuū ignē
niſi pœniteat. Idē verſus ꝓximę literę con
iūgitur: nō tamen ſic idonee. Vere in alia
vita: nemo poteſt renouari ad pœnitētiā.
Nā terra. i. homo ī hac vita tātū bibit ve-
nientē imbrē. i. poteſt niti ad emēdationē.
Hic em̄ locus merēdi: ibi recipiēdi. Vel ſe
cundū aliā ſentētiā impoſſibile eſt renoua
ri. i. rebaptizari. Nam terra ſemel bibit im
brem. i. hō ſemel ſuſcipit aquā baptiſma-
tis. ❡Quia ſatis duriter eos increpauit di
cēs ſuperius cū deberetis eē magiſtri: rur
ſum indigetis vt doceamini & cętera. Per
hoc iterū ꝙ prope dixit de bn̄dictione bo-
nę terrę: ſuaſit eis fructū opportunū face-
re: & p cōtrariū deterruit, nūc blandit̄ eis,
vt ſicut minis concuſſit: ita modo foueat
blādimētis dicēs. Tametſi ita loquimur in
crepādo vos ſuperius: tn̄ o dilectiſſimi nos
cōfidim⁹ de vobis meliora q̄ cōbuſtionē:
& viciniora ſaluti veſtrę q̄ ſint, ſpinę & tri
buli. Vbi ait de vobis: ſignificat talē natu
rā eſſe in eis quę ſit idonea correctiōi. Me
liora & viciniora hęc cōparatio nō ſit īter
participātia. Propterea de vobis cōfidim⁹:
qa multa bona olim opati eſtis: q̄ ſi (poſt q̄
pœnitueritis) de⁹ nō retribueret: iniuſtus
eſſet: ſed deus nō eſt iniuſtus vt obliuiſca
tur operis veſtri: quo oīa veſtra omnib⁹ cō
munia feciſtis: & dilectiōis: quia hoc opus
nō timoris ſed ex dilectiōe ꝓceſſit: quā di
lectionē oſtēdiſtis in noīe ipſius. i. ad hono
rem dei. Operis veſtri bene dico qa veſtra
miniſtraſtis ſanctis: & adhuc eadē dilectio
ne miniſtratis. Triplex bonū notat in eis,
ſcilicet opus bonū: & dilectionē: & honori
ficētiā dei in opere ſuo. Miniſtraſtis olim
& adhuc in eodē eſtis: cupimus autē de fu
turo vnūquēq; veſtrum vt nec vnus deſit
ab hoc opere: oſtentare. i. frequēter oſtēde-
re eandē ſollicitudinē adminiſtrandi ſan-
ctis vſq; in finē veſtrū. Oſtētare dico ad ex
pletionē ſpei. i. vt in futura beatitudine cō
pleatur in vobis qđ modo ſperatis. Ita cu
pimus oſtētare vt non efficiamini ſegnes
in hac ſollicitudine: ſed ſitis imitatores eo
rū. i. ſanctoꝝ qui hęreditabūt ꝓmiſſiōes. i.
promiſſas beatitudines: nō propter gen⁹:
ſed fide & patiētia. i. p fidē: & qa diu ſuſti
nēdo non fuerunt fatigati. ❡Quia ſciebat
Paulus multū placere illis ſi patribus eoꝝ
diceret repromiſſam ſalutē ait: ac ſi quili-
bet interrogaret: ſunt ne factę ꝓmiſſiōes?
Sunt vtiq;: nā Abrahę. Et tria ſubiūgit ꝙ
& promiſſiones factę ſint: & per iuſiurādū
cōfirmatę: & in Abrahā iā impletæ dicēs.
Deus ꝓmittēs Abrahę iurauit per ſemet-
ipſum: & ideo per ſemetipſum: quoniā ne-
minē habuit maiorē per quem iuraret. Et
quare? Ideo qa maiorē nō habuit per ſe iu
rauit ſubdet: ſed verba iuriſiurādi ꝓmit-
tit: iurauit inquā dicēs. O Abrahā niſi be
nedicā te. i. incremētovirtutū ditauero te
in hac vita. Benedicā dico benedicēs. i. ita
vt in officio benedicēdi ſemper maneā: &
niſi multiplicabo te in futura beatitudine
remunerādo fidem tuā. Multiplicabo in-
quā multiplicans. i. nō huius multiplica-
tionis finē faciēs niſi hoc fecero: (defectio
locutionis) ſequat̄ quodcūq; incōueniens.
Et ſic Abrahā certificatus: Abrahā ferens
longanimiter: qa & diu & multa aduerſa
ſuſtinuit: Adeptus eſt tandē repromiſſio-
nē. i. ſæpe promiſſam beatitudinē. Ideo iu-
rauit: qa homo iurat. Ideo per ſe qa maior
eo nō eſt: homines em̄ iurāt per maiorem
ſui: ideo deus poſt promiſſionē iurauit cō
deſcendēs conſuetudini hominū, quorum
vſus eſt certos fieri per iuſiurandū, ſicut
Ieſus in diebus ſuis ſcđm morem illius re
gionis ī parabolis & ſimilitudinib⁹ loque
batur illis: cū tamē iurare dei nihil aliud
ſit q̄ immutabiliter ſtabilire. Homines iu-
rant per maiorem ſui: & iuramentum fi-
nis eſt omnis cōtrouerſię, id eſt altercatio
nis eorum: valens ad confirmationem al-
terius partis: in quo ſcilicet per iuramen-
tum deus volens abundantius oſtendere.
Abundanter enim per promiſſionem, ſed
abundantius oſtendit per iuramentū. Vo
lens oſtēdere immobilitatem, id eſt immu
tabilitatem ſui conſilii. Conſilium dei fuit
(quod vix aliqui cognouerant) per fidem

De⁹ iurat ꝑ ſemetipſum

Iuramētū eſt finis cō trouerſię.

Chriſti ſaluare homines.Hoc inquã conſi
lium oſtendens immobile hęredibus polli
cationis.i.frequẽtis ꝓmiſſionis:poſuit iuſ
iurandum inter promiſſionẽ & impletio-
nem medium. Ad hoc poſuit vt per duas
res immobiles.ſ.per promiſſionem & iuſiu
randum:in quibus impoſſibile eſt mentiri
deum,quia nec in altero:per has duas res
habeamus ſolatium fortiſſimum.i.ꝙ in oĩ
aduerſitate fortes nos faciat:volentes ad
Iuſiurãdũ qd dicitur. horam pati vt in æternum regnemus.Iuſ-
iurandum dicitur quaſi qđ ius eſt ad iu-
randum.Periurium autem non iuſiuran-
dum:ſed ius non iurandũ dicitur. In hoc
iuramento dei auctoritatem habemus iu
randi:ita tamen vt nec ſuperflue iurem⁹:
etiam ſi veritatem dicamus:nec vbi neceſ
ſe eſt veritatem iuramento cõfirmare de-
feramus.Habeamus ſolatium nos qui cõ-
fugimus in omni tribulatione ad ſpem te
nendam,non propter aduerſa deſerendã.
Spem dico propoſitam iam nobis in Abra
ham & impletam. Vel propoſitam.i.omi-
bus in fide ſperantibus oblatam. Ille con-
fugit ad ſpem, qui tribulationem ſpernit
gaudio beatitudinis,quam ſibi futurã ſpe
rat. Quam ſpem habemus ſicut anchorã
Spes anchorę comparat. animę tutam ac firmam:vt ſicut anchora
nauim tenet ne ſubmergatur:ſic ſpes ani-
mam noſtram faciat tutam,ne ſubmerga-
tur conſentiendo iniquitati:& firmam ꝙ
nunq̃ refugiat pati ſaltem in minimo ti-
tubans.Spem etiam dico incedentem vſ-
ꝙ in interiora velaminis.i.in interiorẽ &
velatam beatitudinem quã nemo viuẽtiũ
vidit.Interiora velaminis dicebatur loc⁹
ſancta ſanctorum quæ poſt velamen erãt.
Ante velamen autem locus dicebatur ſan
cta in quo ſtabant ſacerdotes: ſed ad ſan-
cta ſanctorum ſemel in anno ingredieba-
tur pontifex : quæ interiora velaminis ſi-
gnificabant cæleſtem beatitudinem nobis
in hac vita velatam.Et ſicut ſperamus il-
luc vtiꝙ incedemus:quia vbi.i.in quæ in
teriora introiit Ieſus præcurſor.i.præ no
bis currens vt eum ſequamur. Curſor iõ:
quia nulla culpa curſum eius aliquãdo re
flexit.Introiit inquam pro nobis introdu
cendis.Pro nobis optime dico:quia factus
eſt pontifex noſter duraturus in ęternũ:ſe
cũdũ dignitatem ordinis Melchiſedech.

Cap.VII.

HIc enim Melchiſedech Geñ.xiiii.
rex Salem, ſacerdos
dei ſummi:qui obuia-
uit Abrahę regreſſo a
cęde regum : & bene-
dixit ei:cui & decimas omnium diuí
ſit Abrahã:primũ quidem qui inter-
pretatur rex iuſtitiæ:deinde autẽ rex
Salem quod eſt rex pacis: ſine patre,
ſine matre,ſine genealogia : neq̃ ini-
tium dierum,neq̃ finem vitę habens:
aſſimilatus autem filio dei: manet ſa
cerdos in perpetuum.Intuemini autẽ
quãt⁹ ſit hic: cui & decimas dedit de
præcipuis Abraham patriarcha.Et q
dem de filiis Leui ſacerdotium acci-
pientes: mandatum habent decimas
ſumere a populo ſecũdum legem, id
eſt a fratribus ſuis: q̃q̃ & ipſi exierũt
de lũbis Abrahę. Cuius autẽ gñatio
non anumeratᷣ in eis: decimas ſũpſit
ab Abrahã,& hunc q habebat repro
miſſiones bñdixit.Sine vlla aũt con-
tradictione:qđ min⁹ eſt,a meliore be
nedicitᷣ.Et hic qdẽ moriẽtes hoies de
cimas accipiũt:ibi aũt cõteſtatᷣ qa vi
uit.Et vt ita dictũ ſit ꝑ Abrahã & Le
ui:q decimas accepit decimatus eſt.
Adhuc eñ in lũbis patris erat:qñ ob
uiauit ei Melchiſedech. Si ergo con-
ſummatio ꝑ ſacerdotiũ Leuiticũ erat
(populus eni ſub ipſo legẽ accepit)
qd adhuc neceſſariũ fuit ſcđm ordi-
nẽ Melchiſedech alium ſurgere ſacer
dotẽ & nõ ſecũdũ ordinẽ Aarõ dicíᷣ
Trãſlato eni ſacerdotio:neceſſe eſt &
vt legis tranſlatio fiat.In quo eni hęc
dicuntᷣ de alia tribu eſt,de qua null⁹
altario præſto fuit. Manifeſtum eſt
enim ꝙ ex Iuda ortus ſit dominus no
ſter, in qua tribu nihil de ſacerdoti-
bus Moyſes locutus eſt. Et amplius
adhuc manifeſtum eſt,ſi ſecundum ſi
militudinem Melchiſedech exurget

alius ſacerdos:qui non ſecundum le-
gem mandati carnalis factus eſt: ſed
†diſſolubilis. ſecũdũ virtutẽ vitę inſolubilis†.Con
teſtatur enim, quoniã tu es ſacerdos Pſal.cix.
in ęternum ſecundum ordinem Mel-
chiſedech. Reprobatio quidem fit p̃-
cedentis mandati propter infirmita-
tem eius & inutilitatem. Nihil enim
ad perfectũ adduxit lex. Introductio
vero melioris ſpei per quã proxima-
mus ad deum:& quantum eſt non ſi-
ne iureiurando. Alii quidem ſine iure
iurando ſacerdotes facti ſunt:hic au-
tem cum iureiurando per eum qui di
Pſal.cix. xit ad illum. Iurauit dominus & non
pœnitebit eum:tu es ſacerdos i æter-
num. Intantũ melioris teſtamenti ſpõ
ſor factus eſt Ieſus. Et alii quidẽ plu-
res facti ſunt ſacerdotes : idcirco ꝙ
morte prohiberentur permanere: hic
autem eo ꝙ maneat in æternum,ſem
piternum habet ſacerdotium . Vnde
& ſaluare in perpetuum poteſt:acce-
† accedẽtes. dens† per ſemetipſum ad deum, ſem-
per viuens ad interpellandum ꝓ no-
bis . Talis enim decebat vt nobis eſ-
ſet pontifex, ſanctus, innocens, impol
lutus, ſegregatus a peccatoribus , &
excelſior cælis factus. Qui non habet
neceſſitatem quotidie, quemadmodũ
ſacerdotes prius pro ſuis delictis ho
ſtias offerre, deinde pro populo. Hoc
enim fecit ſemel ſeipſum offerendo.
Lex enim homines conſtituit ſacerdo
tes infirmitatem habentes:ſermo aũt
iuriſiurãdi qui poſt legem eſt: filium
in æternum perfectum.

Q Vomodo ſecũdum ordinẽ Mel
chiſedech:multis iterpoſitis tã
dem exequitur dicens. Bene di-
co Ieſum pontificem ſecũdũ di
gnitatem Melchiſedech. Hic enĩ Melchi-
ſedech rex Salem:quę nunc Hieruſalẽ:tũc
Hieruſalẽ Salem dicebatur. dicebatur Salem: ſed propter Iebuſeos eã
poſtea inhabitãtes additũ eſt Hieru ad Sa
lem:& exinde nomen habuit Hieruſalem.
Hic inquã rex Salẽ fuit ſacerdos dei ſum
mi.i.nõ ab hominibus neq; per hominem:
ſed de dignitate ſua confidens aſſumpſit
ſibi ſacerdotiũ dei: qui Melchiſedech ob-
uiã venit Abrahę regreſſo a cęde regũ,qui
Loth nepotem ſuũ ducebant captiuum:&
ei Abrahę benedixit Melchiſedech:cui be
nedicenti ſibi Abrahã diuiſit decimas o-
mniũ ſpoliorum. Hic primum quidem di
ctus eſt Melchiſedech:qui.i.qđ nomen in-
terpretatur rex iuſtitiæ. Deinde autem di
ctus eſt rex Salem:quod eſt iterpretatum
rex pacis . Hic iterum Melchiſedech,ſine Melchiſedech rex iuſtitię interpretat.,
patre,ſine matre:non ꝙ parentes non ha-
buerit:ſed quia ſcriptura eũ habuiſſe nul
latenus dicit . Fuit etiam ſine genealogia
non habens filios vel filias:neq; initiũ die
rum habens,neq; finem vitę:qđ ſcriptura
loquatur:fortaſſis ſerio prętermittẽs. Hic
autem Melchiſedech aſſimilatus in p̃miſ-
ſis filio dei, manet ſacerdos.i.ſacerdotium
eius durat in perpetuum. Quomodo aſſi-
milatus filio dei: reuertentes exequamur
per ſingula . Melchiſedech dicitur rex iu-
ſtitię:quis aũt rex iuſtitię niſi Chriſtus : q
per procellas mundi ſuos regit in iuſtitia.
Chriſtus etiam rex Salem.i.pacis: q̃a poſt Salẽ pacẽ interpretatur.
q̃ ſuos hic ĩ iuſtitia rexit:in pace vera an-
gelorum locatos regere non deſinit. Sacer
dos dei ſummi:quis autem tantus ſacer-
dos ſicut Chriſtus:qui propter obœdien-
tiam patris ſeipſum obtulit in ara crucis:
q obuiã venit Abrahæ regreſſo a cęde qn
q; regum. Quinq; reges, quinq; ſenſus cor
poris ſunt per quos omnia vitia in homi-
ne dominant̃ vt per viſum cupiditas , dũ
deſiderat qđ vidit:& ſic ꝑ cæteros ſenſus.
iuxta qđ in euangelio mulieri dictum eſt.
Quinq; viros habuiſti. Per Abraham qui Ioan.iiii.
cunq; fidelis intelligitur: vnicuiq; autem
fideli reuertenti a cęde hoſtium.i.vitioꝝ:
ꝑ qnq; ſenſus dñantiũ obuiã venit Chri-
ſtus,dando incrementum boni operis. Le-
gitur etiam ibi obtuliſſe Abrahæ panẽ &
vinum:qđ hic non habetur:quę panis.ſ.&
vinum corpus & ſanguinẽ Chriſti ſigniſi
cãt:quorum participatione & peccata di-
mittuntur:& ſuſcipiens de futuro contra
vitia confortatur. Cui diuiſit Abraham.i.
fidelis decimas omnium.i.perfectiones o-
mnes quę habuit. Quiſq; enim fidelis oẽm

perfectionem ſuam Chriſto attribuit p.x. qui numerus perfect⁹ eſt (quia vſq; ad decem numerus creſcit, nec vltra: ſed a principio recapitulat dicendo. xi. id eſt vn⁹ & x.) perfectio deſignatur. Primum quidē dictus Melchiſedech qui interpretať rex iuſtitię. Deinde rex Salē quod eſt rex pacis: ita Chriſtus prius regit ſuos ī iuſtitia huius vitę: in alia vita regit eos in pace. Sine patre Chriſtus ſecundum carnem: ſine matre ſecundum deitatem: ſine genealogia: quia filios carnis non habuit, non habens initium dierum, nec finē ſecundū diuinitatem, coęternus patri. Per pręcedētia ſatis commendata eſt dignitas Melchiſedech: ſed nunc etiam ad augmentū dignitatis eiuſdem intuemini quantus ſit hic Melchiſedech: cui Abraham patriarcha. i. prīceps patrum noſtrorum Iſaac & Iacob dedit decimas: quaſi ſeruus eiuſq; tributarius, & de præcipuis quę habebat. Et hoc etiam alio modo intuemini quāt⁹ ſit Melchiſedech: per hoc q aliqui de filiis Leui accipientes ſacerdotium habent mādatū ſumere decimas a populo: nec alio modo auderent, & hoc ſecundū legem in qua ſerui ſūt. A populo dico. i. a fratrib⁹ ſuis, qui propterea quia fratres, libēter tribuūt eis: in hoc q ſumunt decimas, differunt a populo: q̄q̄ etiam ipſi filii Leui exierūt de lumbis Abrahę, ſicut reliqui de populo. Filii Leui ſumunt decimas a fratribus, ſed Melchiſedech generatio cuius non annumeratur in eis. i. in Iudęis: hic inquā ſumpſit decimas ab Abrahā & benedixit hūc in tēpore maioris dignitatis ſuę. ſ. quādo iam habebat repromiſſiones a deo. ¶ Nūc ex præmiſſis colligit: Abraham dedit: Melchiſedech benedixit: ſine vlla cōtradictione. Nullus enim hoc contradicere poteſt, qn illud qđ minus eſt benedicitur a meliore. Etiam enim ſi ſecūdum aliud maior ſit qui benedicitur: in eo tamen conſtat eſſe minorem q ab eo qui bn̄dicit: hoc qđ non habebat qui benedicitur, accipit. Hoc etiā modo intuemini dignitatē Melchiſedech: quia hic quidem. i. in ſacerdotio Leuitico morientes homines accipiūt decimas. Ibi autem in ſuperiori loco ſcripturę cōteſtatur Moyſes: q Melchiſedech viuit: dum de vita loquens de morte nil adiūxit. Hoc etiam modo intuemini dignitatem eius: quia Leui qui decimas accipit, ipſe etiā Leuiticus ordo decimatus eſt. i. decimas dedit. Et hoc dico vt ita dictum ſit decimas dediſſe Leui per Abraham. i. per materialē cauſam. Qn̄ em̄ Abrahā decimas dedit: adhuc oēs erāt in lūbis Abrahę. Qđ optime ſequi videť. Si em̄ oēs in Adā peccauimus: qa in lūbis eius quando peccauit eramus: quare Leui dediſſe decimas non dicatur qui in lūbis Abrahę erat, Abrahā dante decimas? Et vere Leui decimas dedit p Abrahā dātē: qa adhuc Leui erat in lūbis patris ſui Abrahæ: qn̄ Melchiſedech obuiā venit ei Abrahę danti ſibi decimas. Si em̄ tunc temporis eſſet Iſaac: non diceret Leui tunc in lumbis Abrahę fuiſſe: ſed in lumbis Iſaac: ſed quia adhuc erat in lūbis Abrahę per Iſaac ſimiliter & Leui. Leui dicitur decimatus in lumbis Abrahæ: & nō Chriſt⁹, licet filius ſit Abrahæ: qa Chriſt⁹ nō ſecūdū cōcupiſcentiam carnis de lumbis Abrahę natus: Leui aūt per legem mēbrorum q̄ eſt cōcupiſcentia carnis de lumbis Abrahę natus eſt. ¶ Oſtendit ſuperius ſacerdotē eſſe Chriſtum ſecūdū ordinem Melchiſedech, ſufficiēterq; probauit hoc ſacerdotium & tēpore & multa dignitate excellentius eſſe ſacerdotio Leui: qđ iterum multis modis depreſſit. Nunc aūt cōmendato ſacerdotio Chriſti trāſit vt oſtēdat quomodo per ſacerdotiū Chriſti, Leuiticū deſtruať ſacerdotiū: quo deſtructo ex neceſſitate pbat ſequi deſtructionē legis. Litera ſic iungiť. Qn̄quidē Chriſtus fact⁹ eſt ſacerdos ſm̄ ordinem Melchiſedech: & hoc ſacerdotiū omnimodo pęſſe Leuitico ſatis pbatum eſt: ergo tu legalis reſponde mihi de hoc qđ ſequitur. Si per ſacerdotiū Leuiticū erat cōſummatio. i. habebatur pfecta iuſtificatio. Et bn̄ dico per ſacerdotiū debere fieri conſummationem: qa populus accepit legem exiſtentem ſub ipo ſacerdotio. In manu em̄ ſacerdotis lex erat: & lex impleri non poterat: nec ſaltem minimum operari, niſi miniſterio ſacerdotis. Si inquā cōſummatio erat per Leuiticum ſacerdotium: quid adhuc poſt q̄ vetus ſacerdotium conſummaret, neceſſariū fuit dici a ppheta Dauid ſurgere ſacerdotem alium a Leuiticis, & ſm̄ tribum, & ſm̄ ritum. Surgere ſm̄ dignitatem ordinis Melchiſedech. Et ne ille diceret, vtiq; ſurgat

ſecundū hūc ordinē ita vt commixtim te
neat ordinē Aarō. Ad hoc ait ita dici ſm
ordinē Melchiſedech, vt non ſit in aliquo
ſm ordinem Aarō. Surgere ideo ait: quia
Leuitici ſacerdotes depſſi erant impoten
tes excutere, vel a ſe, vel a populo iugum
peccati per legem. Hic aūt Chriſtus ſurre
xit, per cuius ſacerdotium fideles excutiē
tes iugum peccati ad beatitudinem exur
gunt. Quaſi diceret. Si per Leuiticū ſacer
dotium, eſſet conſummatio: fruſtra ſurge
ret aliud ſacerdotiū ſm Melchiſedech ad
cōſummandū: ſed ſurrexit aliud ſacerdo
tium: Leuiticū igit̄ nō cōſummabat: habe
mus aſſumptionē trāſlato ſacerdotio &c.
Litera tū̄ ſic iūgitur. Quaſi diceret aliqs.
Quare dicis legē ſub ſacerdotio: & ſacer
dotium eſſe deſtructum ſurgente alio ſa
cerdote? Quid per hoc intēdis? Ideo vtrūq
dico legem ſub ipſo: & ipſum Leuiticū ſa
cerdotium eſſe deſtructum: quia tranſlato
ſacerdotio, neceſſe eſt vt fiat tranſlatio le
gis eius ſacerdotii: cū lex ſit ī manu ſacer
dotis. Deſtructionem aūt legis probare in
tendo, dum ſacerdotium eius deſtruo. Ve
re alius ſurrexit ſacerdos: & vere ſacerdo
tium eſt trāſlatū: qđ idem eſt: nam ali⁹ ſm
tribum, & ſm ritū. Vel qa tranſlatum eſt:
quia & ſm tribum & ſcđm ritū. Scđm tri
bum eſſe trāſlatū prius oſtēdit dicens. Ve
re tranſlatū eſt: vel vere ſacerdos ali⁹ eſt:
nā Chriſtus in quo. i. in cuius cōſideratio
ne dicunt̄ hæc: de alia tribu eſt, & non de
tribu Leui: de qua alia tribu nullus fuit p̄
ſto. i. pſtabiliter altari. Et vere de alia tri
bu: quia manifeſtū eſt ꝙ dn̄s noſter Chri
ſtus ort⁹ ſit ex Iuda: in qua tribu Moyſes
nihil locutus eſt de ſacerdotibus, vt quili
bet de illa tribu deberet ſacerdos fieri.
Trāſlatio aūt ſacerdotii ſcđm tribū iā prę
ceſſerat in Samuele, reprobatis filiis Heli
qui ſcđm lineā generis hęredes erāt ſacer
dotii: q̄ tranſmutatio ſignificabat verā (q̄
†tranſlationem. futura erat ī Chriſto) trāſmutationem†.
Probat iterum ſcđm ritum tranſlatū eſſe
ſacerdotiū: qđ nō ampli⁹ viſum fuerat: qa
licet trib⁹ reprobaretur: ritus tū̄ nō ſunt
mutati. Vn̄ ait. Probaui ſcđm tribū tranſ
ferri ſacerdotium. Adhuc etiā manifeſtū
eſt amplius. i. ampliori & firmiori rōne: qa
magis valet pbatio de ritu q̄ de tribu. Ma
nifeſtū eſt inquā tranſlatū ſacerdotiū eſſe
ſi hoc eſt ꝙ ſcđm ſimilitudinē & ritū Mel
chiſedech exurgat ſacerdos alius ſicut p̄
dictū eſt: qui alius non eſt factus ſacerdos
ſcđm legē mādati carnalis. i. q̄ lex ſolūmo
do mādabat & pmittebat carnalia: ſed fa
ctus eſt ſacerdos ſcđm virtutē. i. deitatē q̄
erat in eo. Virtutē dico vitę inſolubilis. i.
per quā dabat credētib⁹ in ſe vitā inſolubi
lē. i. ęternā. Vel ita. Nō eſt ſcđm legē man
dati carnalis. i. ſecūdū carnalem intellectū
legis: ſed ſcđm virtutem ipſius legis, ſpiri
talem. ſ. intellectum. Virtutē dico vitę in
ſolubilis: quia ſpiritalis operatio legis vi
tā promittit æternam: ſicut infirmitas vi
tam carnalem. Dico trāſlatum eſt ſacerdo
tiū ſi ſurrexit alius ſacerdos: ſed ſacerdos
alius ſurrexit: & hoc ab auctoritate pbat,
dicens. Vere ſurrexit alius ſacerdos: quia
Dauid cōteſtat̄. i. mecū, vel cū multis aliis
ſcripturis teſtat̄. Qm̄ tu Chriſte es ſacer
dos ī ęternū ſecūdū ordinē Melchiſedech.
Cum deberet dicere Chriſtus eſt ſacerdos
vt fideliter poneret verba prophetiæ ait.
Tu es ſacerdos. Cauſam quare vet⁹ ſacer
dotium ſit deſtructū, & nouū inductū ſub
iūgit: ne aduerſarius opponeret. Quare di
cis deū dediſſe aliud ſacerdotiū ad repro
bationem veteris: q vet⁹ vtrūq ſacerdotiū
inſtituit? Ad hoc rn̄dēs ait. Reprobatio q
dem pcedentis mādati ſit & veteris legis
pp̄ter infirmitatē eius. i. quia etiam tēpo
re quo tenebat̄ infirma erat: qa & ſi aliquā
nō tū̄ pfectā dabat iuſtificationē: reproba
ta pp̄ter inutilitatem ei⁹: qa iā nō ſolū eſt
infirma ſi tenet̄: ſed etiā damnoſa. Vere i
firmitatē habuit. Tēpore eñ quo tenebat̄
lex nihil adduxit ad pfectū. i. nihil adduce
re valuit ad perfectionē: qa & ſi aliqui ſub
ea fuere pfecti: non p eā, ſed per fidem ven
turi. In eo ꝙ lex dicitur præcedens: ſigni
ficat̄ aliud debere conſequi ad corrigēdā
legis impfectionē. Reprobatio quidem pce
dentis mādati: introductio vero ſit melio
ris. Vt magis comēdet: nō ait mādati ſed
ſpei: quia hoc nouū mandatū Chriſti tale
eſt in quo habeatur ſpes: non carnalis ſed
gloriæ cęleſtis: per quā ſpem non ſolū pro
pinquamus ſed etiā proximamus ad deū.
Legem fuiſſe infirmam: mādatū aūt Chri
ſti cām eē qua proximem⁹ ad deū, mulctū
eſt ad laudē noui ſacerdotis. Et qtū hoc ite
rū eſt ad cōmēdationē ei⁹ ꝙ nō ſine iureiu

rādo Ieſus fact⁹ eſt ſacerdos. Alii qdē.i.Le
uitici facti ſunt ſacerdotes ſine iureiurā
do tanq̄ illud qđ deberet mutari:hic autē
Ieſus cū iureiurando factus eſt ſacerdos:
per eū.i.per deū patrē qui dixit ad illū Ie-
ſum tu es ſacerdos ī ęternum.Et ꝙ ſacer-
dotiū tuū ſit in ęternū : iurauit dn̄s & de
hoc nō pœnitebit eū.i.nō immutabit tuū
ſacerdotiū.Ait quidē Dauid deum hoc iu
raſſe:ſed vbi:vel qn̄:vel quibus verbis hoc
iurauerit non ait.Inquātū cū iureiurādo
Ieſus:illi aūt ſine iureiurādo:& inquātū p
Ieſum ꝓximamus ad deū:& per legem ne-
mo adducebať ad pfectū:intantū Ieſus fa-
ctus eſt ſpōſor.i.firmator & aſſertor teſta
menti melioris.i.meliora,qa ęterna ꝓmit-
tentis. *Sicut* ꝓmiſſis ſic etiā hac dignita-
te q̄ ſequiť:Ieſus leuiticos ſacerdotes præ
cellit:quia alii quidē.i.leuitici ſacerdotes
facti ſunt plures. Idcirco plures ꝙ pmane
re in vita prohiberentur morte ſupueniē
te.Hic aūt Chriſtus habet ſempiternū ſa-
cerdotiū,eo ꝙ maneat in ęternū. Vnde qa
manens in ęternū ſempiternū habet ſacer
dotium:ſaluare etiā pōt in ppetuū:cū con
ſtet mortales legis ſacerdotes tempore ſa
cerdotii ſui potuiſſe aliq̄s ſaluationes cō-
ferre.Oſtēſo quō per ſacerdotiū Chriſti,ve
tus ſacerdotiū & lex deſtruať:& ip̄o ſacer
dotio Chriſti ſatis cōmendato,cōmendat
etiā nūc actū & exhibitionē ſacerdotalis
officii in Chriſto:deprimēdo per cōtrariū
operationē veteris ſacerdotii dicēs.Pōt Ie
ſus ſaluare in perpetuū:ipſe dico accedens
ad deū:nō per alienas hoſtias aīaliū: ſed p
ſemetipſum hoſtiā viuā in ara crucis ob-
latū.Ieſus dico ſemper viuens ad interpel
landum patrem pro nobis:quia caro eius
ad hoc ſemper in cęlis viuit vt repręſenta
tione ſua iugiter pulſet patrē p nobis.Di-
co accedēs p ſemetipſum:decebat enim &
neceſſariū erat,vt talis & p ſemetip̄m acce
dens:eſſet nobis pontifex,ſanctus ī ſe poſ-
ſeſſione virtutū:innocens ad ꝓximū:& cū
ſanctus habitu bonorū,impollut⁹ etiā ab-
ſentia vitiorū.Nec modo impollut⁹ vt ali
qn̄ fuerit pollut⁹ : ſed oī die ſegregatus a
pctōribus.i.a grege peccatorū ſegregat⁹:
factus etiam excelſior cælis.i.omni cęleſti
creatura.Qui pontifex talis & talis nō ha
bet neceſſitatem quotidie offerre p ſe quē
admodū ſacerdotes leuitici neceſſitatē ha

Sacerdotii Christi' cō mēdatio.

bent offerre hoſtias,prius intercedētes p
ſuis delictis:deīde pro delictis populi. Nō
ait quotidie q̄ſi aliquo die neceſſe ſit Chri
ſto offerre pro ſe:ſed vt remoueat a Chri
ſto qđ attribuit illis quotidie habentibus
neceſſitatem offerendi pro ſe. Non habet
Chriſtus neceſſitatem hāc.Hoc enim.ſ.of
ferre fecit ſemel non tamen pro ſuis ſed p
delictis populi:fecit inquā offerēdo ſe. Et
ei⁹ ſemel facta oblatio ſufficiens fuit om̄i
bus ad remiſſionem omnium. Quare non
eſt neceſſe vt iteretur.Sacerdotes illi hn̄t
neceſſitatē quotidie offerendi pro ſe:quia
lex ſacerdotes conſtituit homines haben-
tes infirmitatem & fragilitatis naturæ &
peccati.Lex tales conſtituit ſacerdotes:ſed
ſermo iuriſiurandi qui poſt legē datā per
Dauid dictus eſt:conſtituit ſacerdotē non
hominem:ſed filium dei non habentē in-
firmitatē ſed duraturū inęternū & pfectū.

Cap. VIII.

CApitulum autem ſup
ea quæ dicuntur. Ta-
lem habemus pontifi
cem:qui cōſedit in de-
xtera ſedis magnitudi
nis in cęlis:ſanctorum miniſter: & ta
bernaculi veri:quod fixit Deus & nō
homo.Omnis eni pōtifex ad offerēda
munera & hoſtias cōſtituiť.Vnde ne
ceſſe eſt & hūc habere aliquid quod
offerat.Si ergo eſſet ſuper terrā: non
eſſet ſacerdos cum eſſent q offerrent
ſecundum legem munera:qui exēpla
ri & vmbrę deſeruiunt cæleſtium: ſi-
cut reſponſum eſt Moyſi cum cōſum
maret tabernaculum. Vide inquit,o-
mnia facito ſecūdum exemplar quod
tibi oſtenſum eſt in monte.Nunc au-
tem melius ſortitus eſt miniſterium
quanto & melioris teſtamenti media
tor eſt:quod in melioribus repromiſ-
ſionibus ſancitum eſt . Nam ſi illud
prius culpa vacaſſet:non vtiq̄ ſecun-
di locus inquireretur. Vituperās em̄
eos dicit.Ecce dies veniunt dicit do- Hiere.xxxi
minus:& cōſummabo ſuper domum

Iſrael & ſuper domum Iuda teſtamẽ tum nouum:non ſecundum teſtamen tum quod feci patribus eorum in die qua appræhendi manum illorum vt educerẽ illos de terra Aegypti:quo niam ipſi non permanſerunt in teſta mento meo: & ego neglexi eos dicit dominus. Quia hoc eſt teſtamentum quod diſponã domui Iſrael poſt dies illos dicit dominus:dãdo† leges me as in mentem eorum: & in corda eo rum ſuperſcribã eas:& ero eis in deũ: & ipſi erunt mihi in populum. Et nõ docebit vnuſquiſq; proximum ſuum & vnuſquiſq; fratrem ſuum dicẽs:co gnoſce dominum:quia oẽs ſcient me a minore† vſq; ad maiorẽ eorũ : quia propitius ero iniquitatib⁹ eorum: & peccatorum† illorum iam nõ memo rabor†.Dicendo autem nouum: vete rauit prius.Quod autem antiquatur & ſeneſcit:prope interitum eſt.

†dabo. xix.q.ij. duę ſunt. Hier.xxxj.

†mini mo.

†pctm̃.

†comme morabor

QVaſi pauca dixiſſet de hoc ſacer dote breuiter complectitur mo do dignitatem eius: ſup hoc q̃ in præmiſſis cõplexus ſit.Quaſi diceret.Mul ta quidem dixi de laude hui⁹ ſacerdotis: ſed nunc faciam capitulum.i.breuem mul torum complexionem.Capitulum dico ſu per ea.i.ſuperius & digni⁹ ad laudẽ Chri ſti continens quidem ea omnia quæ dicũ tur in pręmiſſis:hoc inquam eſt capitulũ. Nos habemus talem pontificem qui iam diu eſt:q; conſedit cum patre quieſcens & iudicans.Conſedit dico in dextera.i.in ę̃q litate ſedis magnitudinis.i.ſedentis diui nitatis. Magnitudo enim pater dicitur q ſimiliter ſedens quieſcit & iudicat.Conſe dit dico in cęlis.i.vel ſuper illos materia les cælos,vel ſuper thronos & dominatio nes.Hic pontifex dico ibi miniſter ſancto rum.In cælis enim miniſtrat gloriã p ſan cta ſanctorum ſignificatam : miniſter etiã ibidem veri tabernaculi.i.veritatis quã ta bernaculum vetus pręfigurabat.ſ.iuſtitiã in præſenti eccleſia:gloriam i futura.Qđ verum tabernaculũ fixit dominus in ęter num permanſurum:illud vero vmbratile: legis tabernaculum non fixũ:ſed erat por tabile de loco ad locum.Diceret Iudæ⁹ & legale quidem tabernaculum fixit domi nus per miniſtrum Moyſen.Vtiq; ait Pau lus:ſed hoc fixit dominus, ita q; non fuit hic cum eo cuius miniſterio figeret: ſed p propriam perſonam fixit. Vere Chriſtus miniſter eſt:nam omnis pontifex cõſtitui tur ad miniſtrandum.ſ.ad offerenda mu nera & hoſtias. Vnde quia omnis põtifex conſtituitur ad offerendũ,neceſſe eſt hũc etiam pontificem Chriſtum habere aliqđ qđ offerat,& cum neceſſe ſit eum habere aliquid ad offerendum: aut illud erit ſup terram,aut cæleſte,ſed non ſuper terram. Si enim ſuper terram,iam non eſſet ſacer dos: nedum pontifex:ergo cæleſte erit qđ offeret.Super terram eſſe dicit quicqđ in carnalibus & pro carnalibus offeret. Si eſ ſet ſuper terram qđ Ieſus offerret:non ſo lum nego eum pontificem,ſed nec eſſet ſa cerdos:fruſtra enim in carnalib⁹ ſacerdos eſſet:cum eſſent multi ſacerdotes qui of ferrent munera ſecũdũ legem.i.ſuper ter ram.Diceret ille. Multi quidem ſunt offe rentes:ſed quia nemo ſic digne poſſit of ferre:bonum erat vt Ieſus offerret ſecun dum legem:& hoc remouet dicens. Cum eſſent qui ſecundum legem offerrent:& q deſeruiũt exemplari. Exemplar dicitur il lud ad cuius ſimilitudinẽ fit aliquid.Exẽ plum autem ſimilitudo quæ ab exemplari capitur. Quando deus Moyſen vocauit I montem,ibi reuelauit ei omnem(quę im plenda erat)de cultu dei veritatem. Sed deus cum Moyſe intelligens populum il lum carnalem non ſtatim poſſe capere ſpi ritalia,dixit Moyſi vt ſicut veritatẽ quam ibi videbat,faceret figuras illi pplo carna li:in qbus puerilis ppl's tãdiu enutriretur donec de pueritia figurarũ trãſire poſſet ad maturitatem virtutis:& hoc modo ve ritas pri⁹ oſtenſa exẽplar fuit figurarũ fa ctarũ ad ſimilitudinem prius oſtenſę veri tatis.Iterum alio reſpectu figuræ dicũtur exemplar veritatis ſecundum impletionẽ illius,ad ſimilitudinem figurarum præce dentium:& ſecundum hunc modum figu ras hic vocat exemplar.In ſequẽtibus au tem veritatẽ prius in monte Moyſi reue latam:exemplar vocat reſpectu figurarum ad ſimilitudinem oſtenſę virtutis† inuen

Exemplar qđ dicitur. Exẽplum qđ dicitur

†verita tis.

tarum. Deſeruiunt inquam exemplari.i.ſi guris: & quia exẽplar quãdoq́ eſt veritas, non figura: addit & vmbrę: quia illę figurę exemplar erant, non veritatem ſed vmbram habentes veritatis, per Chriſtum leuiter depellendam. Cum eſſent inquã qui deſeruiunt vmbrę cęleſtium; ita complendo omnia ſicut a deo reſponſum eſt Moyſi: & cum illi ſacerdotes bene legem implerent: fruſtra Ieſus hoc ſacerdotium aſſumeret. Reſponſum eſt Moyſi non cum inciperet, ſed cũ conſummaret tabernaculũ. Quaſdam enim figuras per ſe inuenire potuit: ſed cum omnes per ſe non poſſet inuenire, reuerſus eſt ad deũ: vt ſicut de veritate, ſic de figuris edoceretur. Cui dominus inquit. Vide Moyſes, facito omnia.i. figuras omnes ſecundum exemplar.i.ſecũdum veritatem: quod exemplar oſtenſum eſt tibi in monte: illi habent miniſteriũ de ſeruire exemplari & vmbrę: ſed Ieſus ſortitus eſt miniſterium melius: quia & ĩ ſpiritalibus miniſtrat, & ſpiritalia dat. Sortitus dico nunc poſtq̃ oſtenſum eſt eum nõ offerre quod ſit ſuper terram. Miniſteriũ dico tanto melius quanto & ipſe Ieſus dator eſt teſtamenti melioris.i.meliora: quia æterna promittentis. Et non ait dator, ſed mediator: quoniam medius inter deum & hominẽ a deo accipit qđ homini tribuit. Quod teſtamentum ſancitum.i.confirmatum, eſt duraturum in æternum. Sancitũ dico repromiſſionibus.i.multis ac diuerſis pollicitationibus. Repromiſſionib⁹ dico melioribus ſicut ſæpe dictum eſt. Dixit ibi: Chriſtus eſt dator melioris teſtamenti, & hoc probat dicens. Vere teſtamentum Chriſti melius eſt teſtamento priori. Nam illud prius teſtamentum non vacauit a culpa: Chriſti autem teſtamentum vacat a culpa. Si enim illud prius teſtamẽtum vacaſſet a culpa, non daretur ſecũdũ teſtamentum: ſed quia ſecundum datum eſt: apparet primum fuiſſe imperfectum: & ſecundum perfectum. Fruſtra enim prius teſtamentum deſtrueretur, niſi eſſet imperfectum. Et fruſtra ſecundum daretur ad correctionem prioris imperfecti, ſi non eſſet perfectum. Qđ ita ait. Si illud prius teſtamentum vacaſſet a culpa: non ait ſi homines ſub illo vacaſſent a culpa: ſed illud ipſum teſtamentum vacaſſet.i.vacuum eſſet a culpa: ĩ hoc enim ipſa lex non eſſe vacua videbatur a culpa: quam præcipiebat & gratiam adiutricem quam miniſtraret non habebat: ſic omnes legales faciens culpabiles. Si inquam illud prius vacaſſet a culpa (idem pro certo dico vobis) non inquireretur locus.i.opportunitas ſecundi teſtamẽti dandi. Inquireretur ideo ait: quia deus primum per Noe: deinde per patriarchas: poſtea per legem & prophetas: in lege paulatim inſtruendo carnalem ruditatem hominum inquirebat locum quo illis ad perfectionem inſtructis, opportune daret ſpiritale teſtamentum. Si inquam prius teſtamentum vacaſſet a culpa, non inquireretur locus ſecundi teſtamenti. Sed locus ſecundi inquiritur, & hoc probat per teſtimoniũ Hieremiæ dicentis. Vere inquiritur. Nam ſpiritus ſanctus vituperans eos legales dicit per Hieremiam. Ecce veniunt paulatim propinquãdo magis ac magis dies. Tẽpus Chriſti dies vocat: quia veniente Chriſto tenebræ pulſæ ſunt. Et illuxit dies, id eſt veritatis cognitio. Et hoc ꝙ veniant hi dies: non ego, ſed dominus dicit: credite illi: & in diebus illis conſummabo, id eſt dabo teſtamentum nouum, quod erit conſummãs vetus: quia ad perfectum adducẽs: quomodo nouum ſatis in ſequentibus determinabit. Conſummabo inquam illud in domo Iſrael, & in domo Iuda. Ad literam per Iſrael & Iudam: Iudæi tantum intelliguntur, ſed ſecundum interpraetationes vocum, omnis videns & confitens deum intelligitur. Iſrael & Iuda diuidit: quia poſt mortem Salomonis, qui ĩ vtriſq; regnum habuit, Roboam filius eius tribum Iuda & dimidiam tribum Beniamin tm̃ habuit: & aliæ tribus Iſrael ab eo die, recedentes ab eo adhæſerunt Hieroboam. Hoc teſtamentum nouum dabo ſuper domum, id eſt vt quaſi de ſupernis veniens dominetur Iſrael, & Iudæ: & non ſit quaſi lex vetus ancilla in manu ſacerdotis. Et quia poſſet eſſe teſtamentum nouum: quia noua terrena promitteret & præciperet: determinat hoc dicens. Nouum ita vt non ſit; ſecũdũ illud teſtamentum quod ego feci patrib⁹ eorum. Et quia quibuſdã patrib⁹ vt Abraham ſpiritale teſtamentum fecerat: ideo determinans ait: qđ feci in die qua appre-

hendi manum illorum vt educerē illos de terra ægypti. Apprehendi manum, ea ſimilitudine dicit qua aliquis manū in luto iacentis, & per ſe ſurgere impotentis appræhendit, & erigit: ſic deus eos p ſe impotentes apprehendit: & de erūna ægyptiorū extraxit. Quomodo eos vituperauerit nunc ait: Ego quidē appræhēdi manum eorum: ſed quoniam ipſi non permanſerunt in teſtamento meo, ipſi neglexerunt me, & ego neglexi eos: & ſi dico vos neglectos a deo ne moleſti ſitis mihi: qa hoc dicit dñs. Vere dabo teſtamentum nouum, & non ſecūdum illud qđ dedi patrib⁹ eorum: qa hoc eſt teſtamentum quod ego diſponam. i. ordinabiliter dabo domui Iſrael. i. omnium videntium deum, nec modo: ſed poſt dies illos determinatos: & hoc iterum credite: quia ſic dicit dominus. Diſponā vtiq; dando leges meas: in mentes, id eſt ī intelligētias eorum, nec ſolum diſponam: ſed etiā ſcribam eas, vt in æterno maneant, in corda, id eſt in voluntates eorum: quia & intelligent & ex voluntate leges meas operabuntur. Scribam dico quaſi illud qđ ſupereſſe debet eiſq; dominari, & poſtq̄ ī mēte & in corde eorum leges meas ſcriptas habebunt: ero eis in deum: quia dicet. Vere deus in iſtis habitat: qui tot refulgent miraculis: & ipſi erunt mihi in populum: quod dicetur de eis. Hi reuera ſunt populus dei: hæc pars prophetiæ impletur in hoc mundo: quod ſequitur implendum reſtat in futuro. Erunt mihi in populum: & non docebit vnuſquiſq; proximum ſuum. Diceret aliquis fortaſſis: quia non curabit de eo: ideo addit: nec vnuſquiſq; docebit etiam fratrem ſuum quem multum diligit dicens ita: frater cognoſce deum: ideo alter non docebit alterum: quoniam ſciēt me a minore vſq; ad maiorem eorū. Hoc autem complebitur in die iudicii: quando etiam impii confitebuntur Chriſtum filium Dei. Notant ſancti q; ait a minore vſq; ad maiorem, & non econuerſo: vt oſtendat omnes tunc perfecte deum cognoſcere: a minore enim hoc impoſſibile eſt doceri maiorē. Et ero eis in Deum: omnes iterum ſcient me: & hæc omnia faciam eis: quia propitius ero iniquitatibus eorum: & iam non memorabor peccatorū illorum. Iniquitates ait qn non ſeruant æquitatem ad proximum ſuum. Peccata quando in ſeipſis male agunt. Vel vt peccatum & iniquitatem idem accipiamus: ita dicimus. dicit. Propitius ero iniquitatibus eorum. Et quia propitiatio dici poſſet: ſi abſq; vltione dimitteret in præſenti: ideo addit: Ita propitius ero, q; iam vltra non memorabor peccatorum eorum in futuro. Habent quidam libri peccatum illorum, & ſecundum hanc literam intelligitur originale. Ab hoc loco īcipit Paulus. Dixit propheta. Dabo teſtamentū nouum. Dicendo autem nouum veterauit prius teſtamentum in actiua ſignificatione. Vel veterauit, id eſt vetus factum eſt prius teſtamentum, in paſſiua. Et bene dico veterauit prius: quia prope interitum eſt: qđ ita ait. Qđ autē antiquatur ſicut ī animatis, & ſeneſcit ſicut in aīatis: omne hoc eſt prope interitum. Senectus enim & antiquatio prænunciæ ſunt mortis.

Iniqtates & pctā differunt.

Cap. IX.

Habuit quidem & prius iuſtificationes culturæ & ſanctum ſeculare. Tabernaculum enim factum eſt primum: in quo erant candelabra, & mēſa, & propoſitio panum quæ dicitur ſancta. Poſt velamentum autem ſecūdum tabernaculum quod dicitur Sācta ſanctorum, aureum habens thuribulum: & arcam teſtamēti circumtectam ex omni parte auro: in qua vrna aurea habens manna, & virga Aaron quæ fronduerat, & tabulæ teſtamenti: ſuperq; eam erant Cherubim gloriæ obumbrantia propitiatorium: de quibus nō eſt modo dicēdum per ſingula. His vero ita compoſitis, in priori quidē tabernaculo ſemper introibant ſacerdotes ſacrificiorum officia conſummantes. In ſecūdo autem ſemel in anno ſolus pontifex nō ſine ſanguine quē offerret pro ſua & popli ignorātia: hoc ſignificāte ſpiri

xiv. diſt. diſciplina.

tu ſancto : nondum propalatam eſſe
ſanctorum viam,adhuc priore taber
naculo habente ſtatum . Quæ para-
bola eſt temporis inſtãtis: iuxta quã
munera & hoſtiæ offeruntur:quę nõ
poſſunt iuxta conſcientiam perfectũ
facere ſeruientem: ſolummodo in ci-
bis & in potibus, & in variis baptiſ-
matibus & iuſtitiis carnis vſq; ad
tempus correctionis impoſitis.Chri-
ſtus autem aſſiſtens pontifex futuro
rum bonorum:peramplius & perfe-
ctius tabernaculum non manufa-
ctum,id eſt non huius creationis: ne
†tauro-rum.
q; per ſanguinem hircorum † aut vi-
tulorum, ſed per proprium ſangui-
nem introiuit ſemel in ſancta:æterna
j.Petri.j. j.Io.j. Apoca.j. De cel. miſſ. cum Marthę. & cęterũ.
redemptione inuenta . Si enim ſan-
guis hircorum & taurorum & cinis
vitulę aſperſus inquinatos ſanctifi-
cat ad emundationem carnis:quanto
magis ſanguis Chriſti qui per ſpiri-
tum ſanctũ ſemetipſum obtulit im-
maculatum deo,emundauit conſcien
tiam noſtram ab operibus mortuis
ad ſeruiendum deo viuenti ? Et ideo
noui teſtamenti mediator eſt:vt mor
te intercedente in redemptionem ea-
rum pręuaricationum quę erant ſub
priore teſtamento repromiſſionẽ ac-
cipiant qui vocati ſunt æternę hęre-
Gal.iii. De cele. miſſa.cũ Marthę. ver.teſta-mẽtum.
ditatis . Vbi enim teſtamentum eſt:
mors neceſſe eſt intercedat teſtato-
ris . Teſtamentum enim in mortuis
confirmatum eſt. Alioquin nondum
valet dum viuit qui teſtatus eſt. Vn-
de nec primum quidem ſine ſangui-
ne dedicatum eſt . Lecto enim omni
mandato legis a Moyſe vniuerſo po
pulo:accipiẽs ſanguinem vitulorum
& hircorum cum aqua & lana coc-
cinea & hyſopo:ipſum quoq; librum
& omnem populũ aſperſit dicens:
Exo.xxiiii.
Hic ſanguis teſtamenti : quod man-
dauit ad vos deus.Etiam tabernacu-
lum & omnia vaſa miniſterii ſangui-
ne ſimiliter aſperſit . Et omnia pœne
in ſanguine ſecundum legem mun-
dantur:& ſine ſanguinis effuſione nõ
fit remiſſio . Neceſſe eſt ergo exem-
plaria quidem cęleſtium his munda-
ri:ipſa autem cęleſtia melioribus ho
ſtiis q̃ iſtis. Non enim in manufactis
ſanctis Ieſus introiit exemplaria ve-
rorum:ſed in ipſum cęlum : vt appa-
reat nunc vultui dei pro nobis.Neq;
vt ſępe offerat ſemetipſum: quemad-
modum pontifex intrat in ſancta per
ſingulos annos in ſanguine alieno.
Alioquin oportet eum frequenter pa
ti ob origine mundi.Nunc autem ſe
mel in conſummatione ſeculorum:
ad deſtitutionem † peccati per hoſtiã ſuam apparuit.Et quemadmodũ ſta-
†deſtructionẽ.
tutũ eſt hominibus ſemel mori: poſt
hoc autem iudicium : ſic & Chriſtus
Ro.v. j.Pe.iii.
ſemel oblatus eſt ad multorum ex-
haurienda peccata:ſecundo ſine pec-
cato apparebit expectantibus ſe in ſa
lutem per fidem†.
†nõ habet per fidem.

SEd licet prius teſtamentũ ſit pro
pe interitum: tamen habuit qui-
dem etiam prius teſtamẽtum iu-
ſtificationes non veras:ſed pro modo cul
turę ſuę,id eſt carnales:quia carnalis erat
cultus : & habuit ſanctum non ſpiritale,
ſed ſeculare : quia ab hominibus quidem
putabat ibi ſanctitas:quæ tamẽ non erat,
& hoc probat. Vere,prius teſtamẽtum ha
buit ſanctum : nam tabernaculum primũ
habuit & ſecũdum.Qđ ita ait:Factum eſt
primũ tabernaculum in quo primo erant
candelabra. Licet pluraliter dicat cande-
labra:vnũ tamen erat candelabrum habẽs
haſtile in medio, in quo innitebantur ſex
brachia:tria a dextra,tria a ſiniſtra:& erat
in illo tabernaculo menſa ſtatim poſt in-
troitum:& ſuper hanc menſam erat pro-
poſitio panum.i.xii. panes deo per ſancti-
ficationem propoſiti: de quibus ſi forte p
neceſſitatẽ aliquis abſumeretur (Hic enĩ

ſanctificatus panis erat neceſſarius ad ſacrificia) paratus erat panis ſimiliter de ſimila qui ſtatim loco abſumpti ſubſtituebatur. Hi autem duodecim panes in ſabbato ponebantur: quibus in ſequenti ſabbato ablatis: alii. xii. reſtituebātur. Qđ tabernaculum continēs hęc dicitur Sancta. Erat autē extra hoc tabernaculum altare ſub dio: ſuper qđ immolabanť animalia. Poſt velamentū autē erat ſecūdū tabernaculum. Velum enim interpoſitum fuerat qđ prius tabernaculū a ſecūdo ſeparabat. Qđ ſecūdū tabernaculum dicitur ſancta ſanctorum. Secūdū tabernaculum dico habens thuribulum aureū: & habens arcam teſtamenti. i. continens teſtamentū, in circuitu tectam auro. Et quia exterius circū tecta poſſet eſſe auro & non interius: ideo addit tectam auro ex omni parte & intus & extra: in qua arca erat vrna aurea. i. gomor de auro factū: habens manna, vt memoriter tenerent, quo pane deus pauerat eos in deſerto. Et erat in eadē arca virga Aaron quæ fronduerat. i. per quā electus eſt in ſacerdotem: & erant ibidem tabulæ teſtamēti in quibus lex ſcripta fuit, & ſup eam arcam erāt Cherubim. i. duo angeli. Cherubim dico gloriæ. i. glorioſe decorata: & illa Cherubim erant obumbrantia propitiatorium. Tabula erat ſuper arcam quę dicebatur propitiatorium: eo ꝙ inter duo Cherubim ſuper eandem tabulā confixa apparere ſolebat angelus dans diuina reſponſa. Et in hoc ſecūdo tabernaculo erat altare incenſi. In templo vero erāt duo tabernacula quæ velum interpoſitū diuidebat. Erat in primo tabernaculo iuxta introitū menſa: & ſup eā duodecim panes: & ſuper ſingulos eorū thus. Erat & candelabrum ex vna quaqꝫ parte habens tria brachia medio ſtipiti cohęrentia: in quibus brachiis erant ſphęrulę: poſt ſphęrulas lilia: poſt eas ſciphuli. Primū itaqꝫ tabernaculū eccleſiā fideliū quę in mūdo eſt ſignificat. In qua miniſtri eccleſię orationes quaqꝫ die offerūt & ſacrificia. Menſa autem in templo iuxta portam: ſcriptura diuina intelligitur: quę per fidem intrantibus eccleſiam pro eorū capacitate miniſtratur. Panes vero duodecim, ſunt duodecim apoſtoli, quorū doctrina fideles in eccleſia reficiūtur. Hoc aūt ꝙ ſuperueniē te aliqua neceſſitate aliqs de panibus ſumebatur: & alius ſubſtituebatur loco illi⁹ ſcilicet: ſignificat ꝙ aliquo apoſtolorū vel ſuorū ſucceſſorū de mūdo ablato: alius q eius vice fungatur, loco illius ſubſtitui debet: qui panes omnes in ſabbato abſumūtur. Quia poſtq̄ ad verę glorię requiē in die iudicii peruenietur: iā nullū epiſcopi officiū vel eccleſiaſticę curę exercebiť. Hi panes de ſimila dicitur fuiſſe: quia in apoſtolis nihil niſi īnocētię puritas & virtutū perfectio fuit: neqꝫ in eorū ſucceſſoribus debet eſſe. Thus autē ſuppoſitū cuius odor iocūdus eſt: orationes ſunt eoꝝ, quę deo acceptabiles ſunt: & ſuis ſubiectis iocundæ & vtiles. Haſtile vero candelabri cui tria brachia ex dextera parte inhęrebāt, & totidem ex ſiniſtra Chriſtus eſt, cui quaſi firmo ſtipiti tā veteris eccleſię fideles, q̄ nouę īhęrēt: & hoc totū qđ ſunt vel fuerūt ex eo habent. Tres enim rami q ex dextera parte ſunt: tres ordines fidelium huius eccleſię (quę dignior eſt q̄ vetus) oſtendūt: hos habes in euāgelio vbi diciť: Duo erūt in lecto: vn⁹ aſſumeť: alter relinquetur. Duo in agro, vnus aſſumeť, alter autē relinquetur. Duo in molendino, vn⁹ aſſumeť, & alter relinquetur. Duo in lecto cōtinētes: quoꝝ illi relinquētur qui vel ꝑ fauore mūdi abſtinentes: vel pro deo hoc faciētes, tamē deficiūt. Illi autem qui pro Chriſto hoc faciūt & perſeuerāt, in gloria aſſumētur. Duo in agro, ſunt laborātes in eccleſia quę dei ager eſt: quorū (ſicut de aliis dictū eſt) quidā ad gloriā aſſumētur: quidā ad pœnā relinquētur. Duo in molendino, demōſtrant huius ſeculi poſſeſſores in volubilitate mūdanarū rerum manētes: qui laborant quomodo vir placeat mulieri: & mulier viro. Horū illi relinquētur quos ipſius mūdi delectatio in crimina & perniciem trahit. Illi vero aſſumētur qui in crimina nō incidūt: & de māmona iniquitatis amicos ſibi faciūt. Illi aūt tres rami q ſiniſtrę parti inhęrēt: tres ordines fideliū ſub veteri oſtendūt: Quos habes ꝑ Danielem, per Noe, per Iob. Daniel etenim qui vixit caſte, continentes ſub veteri lege oſtendit. Noe vero fabricator & artifex arcę domini: doctores legis ꝑſignauit. Iob vero qui in coniugio & rerū poſſeſſione fuit: demonſtrat illos qui in con

iugiis & rebus mūdanis deo placuerint.
In omnibus autem his ramis erant ſphę-
rulę : quia rotunditas perfectionis erat in
omnibus,& æqualitas iuſtitię.Has autem
ſphęrulas lilia ſequebantur: qa poſtq̄ ali-
quis perfectus eſt gratus odor deo : & in
ecclesiæ exemplo bonorum operum redo-
lens efficitur . Poſt lilia vero ſuccedunt
ciphuli:quia cum aliquis probatur perfe-
ctus : & exemplo bonæ operationis tanq̄
lilium ſuo odore cognoſcitur:reſtat vt ef
ficiatur prædicator: & catholicæ doctri-
næ indigentibus propinator.Qui opera-
tione & doctrina talis effectus:& ſeipſum
igne charitatis accendit:& aliis lumen in
tenebris oſtendit.Secūdum autem taber-
naculum a primo:veli interpoſitione di-
uidebatur: in quod pōtifex ſolus & ſemel
in anno cum ſanguine ingrediebatur. Ta
bernaculum illud cæleſtis eccleſia eſt . Il-
lud autem obtegitur velo : quia dum ſu-
mus in hac adhuc mortali carne vel ec-
cleſia : quæ & quanta deus ſuis præparet
ignorantiæ cæcitate cognoſcere non poſ
ſumus.Pontifex autem qui ſemel in anno
& cum ſanguine introibat : Chriſtus eſt:
qui in perfectione temporum ſemel ſan-
guinem ſuum offerens viam cæleſtis pa-
triæ nobis initiauit . Qꝫ vero ipſa hoſtia
vno quoq; anno reiterabatur: imperfectio
nem ipſius hoſtiæ oſtēdebat:& ex ipſa ſua
iteratione aliam hoſtiam quam iterari nō
oporteret,expectari præcipiebat . Thuri-
bulum aureum Chriſtus eſt : qui in eo q̄
perfectam ſapientiam habuit , & de mun-
danis & de cæleſtibus iure aureus fuiſſe
dicitur. In eo autem q̄ igne charitatis in
deum & in proximum plenus fuit : & io-
cundum orationum odorem pro mundo
deo effudit : thuribulo iure aſſimilatur
ignem continenti: & odorem thuris in ſu
periora emittenti. Idem etiam eſt arca te-
ſtamenti.i.in qua reſeruabatur teſtamen-
tum & latebat:quia in ſapientia patris cū
qua idem perſonaliter erat : præcepta ve-
teris legis & nouę latebant:et iam ex eius
diſpoſitione pendebant:qui etiam ea clau
dit,& nemo aperit : aperit, & nemo clau-
dit. Hæc arca omni parte tam interius q̄
exterius auro tecta erat:quia ipſe & ani-
ma & corpore omnium conſummatione
virtutum enituit: & nulla ei defuit iuſti-
tia . In hac arca erat vrna aurea: quia in
corpore Chriſti erat vera & humana ani
ma: & eadem omni virtute & perfecta ſa-
pientia plena. In vrna erat manna abſcon
ditum:quia in anima Chriſti eſt ipſa diui
nitas:quę eſt panis & refectio angelorum.
Erat etiam in arca virga Aaron & tabulę
teſtamenti. Virga Aaron verum ſignifica — Virga Aaron verū ſacerdotiū ſignificauit.
uit ſacerdotium. Tabulæ teſtamenti cor-
da eorum ſunt in quibus legis præcepta
inſident & quieſcunt . Sunt itaq; in arca
virga Aaron & tabulę teſtamenti:quia in
Chriſto verum eſt ſacerdotium: & vnuſ-
quiſq; fidelis: vnde in euangelio ait: Ma- — Ioā.xv.
nete in me,& ego in vobis . Super arcam
erat tabula quæ vocabatur propitiatoriū:
in qua deus apparens per angelum propi-
tiabatur peccatis eorum. Super propitia-
torium, duo Cherubim ſemper inclinato
vultu illud aſpicientia:& coniūctione ala
rum ſuarū deſuper extenſarum illud obū-
brātia. Idem Chriſtus propitiatorium eſt
ſecundū qđ ab eo quæ volumus,poſtula-
mus : & ſua miſericordia noſtris peccatis
propitiatur.Sup eū ſunt duo Cherubim:
quia etiam altiores cęlorū virtutes ei in-
nituntur,& firmamentum ſuę ſtabilitatis
habent illū.Eadem Cherubim propitiato
riū ſemper aſpiciūt: ſed deſuper obūbrāt,
quia cæleſtes virtutes miſericordiam dei
ſemper contemplantur,ſed quo intentius
eum aſpiciunt tanto obſcurior & magis
ignotus efficitur: quoniam miſericordia
domini abyſſus multa . In arca autē qua- — P.xxxv.
tuor erant annuli in quibus vectes immit
tebātur:& ſic arca quo res poſcebat defe-
rebatur . Quatuor annuli quatuor ſunt
euangelia. Vectes ſancti prędicatores qui
in doctrinā euangelii immiſſi : & Chriſtū
& eius fidē quo deus vult & præordinat
deferunt. Hoc autem q̄ de lignis Sethim
(quæ imputribilia ſunt) facta eſt: corpus
Chriſti poſt paſſionem immortale & im-
paſſibile futurū pręſignauit. Hęc ī primo
& ſecūdo ſunt tabernaculo(de quibus nō
eſt modo dicendū) eundo per ſingula eo-
rum interpretanda . De ſingulis quidem
non eſt dicendum: ſed de hiſita compo-
ſitis eſt dicendū hoc,ſcilicet q̄ in prius qui-
dem tabernaculū ſemper introibant ſacer
dotes conſummātes officia ſacrificiorū.i.
perficientes ſacrificia ſecūdū ritum officii

ſui in prius ſemper. Sed in ſecundū taber-
naculū ſemel in anno introibat ſolus pon
tifex, & non ſine ſanguine, quo accepto, de
animali foris imolato, tingebat de eo cor-
nua altaris incenſi : quem ſanguinem of-
fert ſacerdos pro ignorantia ſua, & pro
ignorantia populi dimittēda: Spiritu ſan
cto ſignificante per hoc ꝙ in prius omnes
introibant: in ſecundū nullus præter ſo-
lum pontificem: Viam ſanctorum nōdum
eſſe propalatā. i. ſanctos nō poſſe introire
in cælos : quæ via propalanda erat eis in
Chriſto eo reſurgente. Et adhuc quando
nōdum propalata erat via ſanctorum, ſed
Abraham & omnes ſancti tenebantur in
tenebris: tunc inquam priore tabernacu-
lo habente ſtatum. Donec enim via ſan-
ctorum Chriſto celebrāte nouum paſcha
propalata fuit: vetus lex ſtatum ſuum ex
deo habuit. Quę omnia de omni priori &
vero tabernaculo eſt parabola inſtantis
tēporis. i. figura pertinēs ad hoc tempus
qđ nunc inſtat: quia quicquid ibi figura-
tum fuit : nunc in Chriſto impletū eſt. In
prius tabernaculū ſemper introibant ſa-
cerdotes conſummantes ſacrificia : quia
in præſentē eccleſiā quotidie introimus
conſummantes ſpirituale ſacrificiū Chri
ſti. In ſecundū autem tabernaculū ponti-
fex ſemel ingrediebatur in anno: qa Chri
ſtus verus pontifex ingreſſus eſt in cæle-
ſtem eccleſiam ſemel non vlterius reuer-
ſurus a gloria. Q; verus ſacerdos ſingu-
lis annis introitum illum ſecundi taber-
naculi reiterabat: verum pōtificem Chri-
ſtum nondum introiſſe in ſuum taberna
culum in cælis: ſed adhuc intraturum ex
pectabat. Legalis pontifex non introibat
ſine ſanguine: quia Chriſtus non penetra
uit cælos niſi prius ſanguine ſuo effuſo
in redemptionem omnium: quem ſangui-
nem Chriſtus obtulit non vtiq; pro ſua :
ſed pro totius populi delenda ignorātia.
Iuxta quam parabolam, id eſt figuram of-
feruntur in veteri lege munera, id eſt mi-
nores oblationes. Offeruntur etiam ho-
ſtiæ animalium. Sic in hac præſenti eccle
ſia munera noſtra ſunt orationes in odo-
rem ſuauitatis deo: & hoſtiæ ſunt illi qui
pro Chriſto mactantur, vt Laurentius :
etiam qui ſeipſos mactant ieiuniis, vigi-
liis, & multimodis afflictionib9. Quę mu
nera & hoſtiæ in veteri lege non poſſunt
facere perfectum ſeruientem in his. Et ſi
perfectus eſt ſecundum reputationem ho
minum: non tamen perfectus iuxta con-
ſcientiam ſuam: quia ſe reum ſceleris fa-
ctū, & non mundatum per legalia: conſciē
tia ſibi iugiter inſuſurrat. Nec mirum ſi
non perfectum: quia ſeruiētem dico illum
ſolummodo in cibis & in potibus: quia co
pioſe manducat & potat : & in variis ba-
ptiſmatibus, id eſt ablutionibus factis ſe-
cundum ritus legalium: ſeruiētem etiam
in iuſtitiis, ſed carnis: quia carnales ſunt
illę iuſtitiæ: corpus quidem a pœna legis
liberantes: ſed animam in vinculis pecca-
ti deſerentes. Iuſtitiis carnis dico impoſi-
tis vt durarent vſq; ad tempus correctio
nis, id eſt vſq; ad Chriſtum: perfectione te
ſtamenti cuius corrigeretur imperfectio
veteris. Munera & hoſtiæ legales neminē
poſſunt facere perfectū : ſed Chriſtus in-
uenit æternam redemptionem : quod eſt
dicere Chriſtus facit perfectum. Sed per
quid æternam redemptionem inuenerit
præmittit dicens: Chriſtus aſſiſtens : non
determinat cui aſſiſtat. Et poſſumus dice
re. Chriſtus aſſiſtens patri repręſentatio-
ne ſua, ſemper interpellans pro nobis. Vel
Chriſtus aſſiſtens pro nobis erigens infir
mitatem noſtram ad cæleſtia: porrigendo
nobis manum auxilii. Chriſtus inquam
aſſiſtens pontifex non carnalium: ſed bo-
norum futurorum, id eſt cæleſtium. Vel
bonorum futurorum, id eſt præſentis iu-
ſtitiæ & æternę beatitudinis : quæ omnia
tempore legis futura erant. Chriſtus in-
quam pontifex talis introiuit tabernacu
lum: nomine ſignificantis deſignat ſigni-
ficatum. Tabernaculum dico peramplius:
quia ſi illud vetus mille vel plura millia
hominū capiebat : cæleſte tabernaculum
etiā peramplius eſt late capiēs infinitatē
omniū ingrediētiū in illud. Tabernaculū
perfectius: quia in illo tabernaculo totius
beatitudinis accipitur perfectio. In legali
tabernaculo vbiq; erat imperfectio. Taber
naculum dico nō manu factum: & ne qui-
libet hoc peruerſe acciperet, putans non
eſſe factum manu. i. operatione dei: deter-
minat dicens: Id quod dico non manufa-
ctum: eſt dicere illud tabernaculum non
eſt hui9. i. humanę creationis ſicut vetus.

In quo mulieres nebant cortinas, fabri in genere ſuo operabātur: & ſimiliter cæteri artifices. Introiuit qdē hoc tabernaculū: neq; per ſanguinē hircoꝝ & vituloꝝ effuſum, qd oportebat fieri in introitu ſecūdi tabernaculi: ſed introiuit per propriū ſanguinē effuſum in cęleſte tabernaculū. ſ. in ſancta ſanctorū. Introiuit vtiq; ſemel: & p ſanguinē ſemel effuſum. Q₃ eñ ſemel introire & ſanguinē ſemel effundere dicit: ſignificat perfectionē eius ſacrificii: qd nō oportuit iterari. Q₃ autē ſacrificiū vetus totiēs iterabaẗ: ſignificabat in illo nō eſſe nec adhuc veniſſe perfectionem. Introiuit in ſancta: inuēta redemptione. Nō determinat a quo inuenta: an a ſe, an ab alio: & vtrūq; dicere poſſumus. Redēptione inuēta a Chriſto: qa hic pontifex in ſacrificio ſuo iuenit redēptionē hominū a peccatis: in qua inuētione legales ſemper defecere pōtifices: vel redēptione inuenta a nobis. Nos eñ in Chriſto redēptionē noſtrā inuenim⁹. Redēptione dico ęterna: qa quos redimit, æternos facit. Probat hoc a minori dicēs: Vere p ſanguinē Chriſti inuenta eſt redēptio: qa ſi ſanguis hircorū & tauroꝝ: & ſi cinis vitulę cōbuſtę aſperſus ſup populum ſanctificat inquinatos. i. mūdat pollutiones peccatorū: Sanctificat dico valēs ad emūdationē nō vtiq; animę: ſed carnis tātū: qa carnē liberat a pœna legis: anima polluta remanet: ſi inquā ſanguis illorū animaliū aliquo modo ſanctificat: quāto magis ſanguis Chriſti emūdabit nos? qui Chriſtus obtulit nō hircū, nō taurū: ſed ſemetipm deo: ſe dico immaculatū qd nullū ſacrificiū potuit eſſe in lege. Immaculatū dico p ſpiritū ſanctū vnitū ſibi in vtero matris: de quo cōceptus eſt: factus p hoc immunis a peccato. Vel obtulit ſe per ſpiritū ſanctū dictantē ſibi vt in omni patiētia obœdiret patri. Quāto magis īquā ſanguis Chriſti emūdabit: nō dico carnē: ſed etiā cōſciētiā noſtrā: ꝙ nec relinqueẗ vnde conſcientia ſibi formidet. Emūdabit vtiq; ab opibus mortuis. i. a peccatis mortē operātibus, ad ſeruiēdū deo. Hęc enim duo ſanguis Chriſti efficit in nobis, qa & mundat a peccatis: & virtutē liberi arbitrii reſtituit: vt deo ſeruire poſſit. Deo dico viuēti poſitū ad cauſam: qa ſeruiētib⁹ ſibi vitā æternā dabit. Obtulit ſemetipm:

Sacrificiū Chriſti fuit pfectū.

Opa mortua dicunẗ peccata.

& eſt mediator. i. dator noui teſtamenti. Medius inter deū a quo accipit, & hominē cui tribuit: ideo dator teſtamēti noui: vt morte eius intercedēte. i. interueniēte media inter diſpoſitionē & cōpletionē teſtamēti. Morte dico neceſſaria ī redēptionē: nō dico gentiliū de qbus cōſtat: ſed in redēptione earū puaricationū q̄ erāt ſub priori † teſtamēto. Lex eñ illa prior pcipiēdo puaricationes addebat: a qbus nullo modo ſoluere poterat. Vt inquā intercedēte morte accipiāt repromiſſionē ęternę hęreditatis. i. æternā hęreditatē frequēter ſibi pmiſſam: accipiant: nō oēs, ſed q vocati ſunt a deo, electi ab æterno. Poſtq̄ Chriſtus nouū teſtamētū diſpoſuit, pro cōfirmatione eius teſtamēti neceſſe fuit eū mori: tū qa ſi captus a Iudęis negaret qd antea dixerat, & p aſſertione eorū refugeret pati: putarēt diſcipuli Chriſtū nō intellexiſſe vera eſſe q̄ docuerat dū eā timore mortis negaret. Præterea mori oportuit: vt a morte reſurgēs q̄ ſe pdixerat impleturū cōſummaret. ſ. redēptionē Iſrael. Vitula de qua ſuperius dixim⁹ rufa erat, typū gerēs ſanguinis Chriſti: & tota comburebatur in cinerē redacta: vt eſſet holocauſtū dño: cuius cinis aſpergebaẗ aqua: ita Chriſtus multis tribulationibus attritus: & morte tādē quaſi ī cinerē redactus fuit. Cinis autē vitulę q ſup hoīes proiiciebatur ſignificat memoriā contritionis Chriſti q̄ ſemper ingerēda eſt hoībus. Sic frater eſto memor Chriſtū p te paſſum & cōtritū: & peccādo noli eū puocare. Si aūt cinis vitulę emūdabat carnē: lōge digni⁹ cinis Chriſti emūdat animā. ¶ Dixit ſuperius Chriſtū datorē noui teſtamēti morte intercedēte: nūc autē ꝙ oportuerit eū mori p cōfirmatione noui teſtamēti approbat cōſuetudine humanę legis. Quaſi diceret aliqs. Quid opus fuit vt ad cōfirmationē teſtamēti noui mors Chriſti intercederet? Oportuit vtiq; ait Paulus: vt morte intercedēte daret teſtamētū: qa vbicūq; fit teſtamētū in humanis legibus: neceſſe eſt vt intercedat. i. inter diſpoſitionē teſtamēti & cōpletionē media veniat mors teſtatoris. i. teſtamētum faciētis. Ideo neceſſe eſt mortē teſtatoris interuenire: qa omne teſtamētū cōfirmatū eſt in mortuis teſtatoribus. i. p mortē eorū q teſtamenta

† veteri.

Teſtamētū nouum nō fuiſſet confirmatum, niſi Chriſtus mortuus fuiſſet.

diſponunt. Alioquin.i.ſi aliter ſit ꝙ mors teſtatoris non interueniat: nondum valet diſpoſitum teſtamentū dum.i.q̄diu viuit ille qui teſtatus eſt. Si enim teſtator mortem euadit: iterū ſi placet teſtamentū mutabit. Vnde qa omne teſtamētū ſanguine & morte cōfirmatur. Primū quidē teſtamentū nō eſt dedicatū. i.confirmatū ſine ſanguine. Vtiq nō eſt dedicatū ſine ſanguine: lecto enī omni mādato legis: omni ideo: qa ſi quædā dimitteret: videreť dimiſſa reprobare: & tātūmodo lecta cōfirmare. Lecto inquā omni mādato a Moyſe: idē enī Moyſes legit, vniuerſo populo audiēte. Tūc Moyſes poſt q̄ legerat accipiēs ſanguinē vitulorū & hircorū cum aqua mixtū: accepta etiā coccinea lana & hyſopo de quibus fit aſperſoriū: ipſum etiā librū: & oēm populū aſperſit ſanguine dicens ita: Hic ſanguis de quo vos aſpergo eſt teſtamēti.i. ad cōfirmādū teſtamētum qđ deus mādauit ad vos. Sicut librum, ſic etiā tabernaculū & oīa vaſa miniſterii ſimiliter aſperſit de eodē ſanguine. Et oīa pœne ait Paulus ſcđm veterē legē mūdātur in ſanguine: & quicqđ de aliis fit remiſſio peccati nō fit in veteri lege ſine effuſione ſanguinis.i. nullū peccatū remittebatur: niſi quodlibet animal in ſacrificiū occidereť. Similiter Chriſtus qui per Moyſen ſignificať lecto omni mādato nouę legis ſuę in cœna, vniuerſo populo diſcipulorum audiēte: poſt q̄ oīa legit: Ieſus accipiens ſanguinē vitulorū & hircorū.i. propriū ſanguinē: q Chriſtus diciť vitulus ꝑpter virtutē crucis: cuius cornibus impios vētilauit. Qui etiā Chriſtus dict⁹ eſt hircus ꝑpter ſimilitudinē carnis peccati: & qa hoſtia ꝓ peccato fuit: dū peccata noſtra ſup lignū portauit. Accipiēs inquā Chriſtus ſanguinē ſuū cū aqua egreſſum de latere ſuo in cruce: ꝑ aquā ſanctificās baptiſma, ꝑcio ſanguinis redimēs nos a peccatis: accipiēs illū cū lana coccinea: q color igneus eſt & cū hyſopo. Lana enim ſignificat charitatem Chriſti: ꝙ coccinea fuit ſimilis igni feruorē dilectionis Chriſti. Hyſopus aūt q valet ad depellēdū tumorē pulmonis, humilitatē Chriſti: qui ꝑ feruorē dilectionis & humilitatē ꝓ redēptione noſtra ſanguinē ſuū effudit. Ipm etiā librū.i.euāgeliū ſuū qđ intercedente

Lana charitatem Chriſti ſignificat Hyſopus Chriſti humilitatē notat.

morte cōfirmauit: & oēm populū fideliū aſperſit.i.ſanctificauit ſanguine ſuo dicēs: Hic eſt ſanguis noui teſtamenti affirmator: qđ teſtamētū deus mādauit ad vos. Hic Moyſes multū fideliter probauit dicēs eadē verba quę Chriſtus: cū poſt cœnā calicē ſui ſanguinis tradidit dicēs: Hic calix noui teſtamenti eſt in meo ſanguine. Aſperſit librū, aſperſit etiā tabernaculum ſimiliter ſanguine. Eadē allegoria accipiť per tabernaculū.ſ.eccleſiā Chriſti ſanguine eius redēptā, quę ſupra ꝑ oēm populū accipiebať. Aſperſit etiā oīa vaſa miniſterii: qa Chriſtus doctores eccleſię in quib⁹ cōtinētur miniſteria ſua & ſanguine redemit: & redēptis ſpiritū ſapiētię & ſcientię tribuit: & oīa ſcđm legē Chriſti mūdātur in ſanguine ei⁹. Illud pœne nihil habet in allegoria. Et ſine effuſione ſanguinis Chriſti: nō fit remiſſio cuiuſlibet peccati. Et qa oīa oportet mūdari in ſanguine: & ſine effuſione ſanguinis nulla fit remiſſio. Ergo neceſſe eſt exēplaria qdē cęleſtiū.i.legalia quę ſunt figura ſpiritalium mūdari his ſupra dictis.ſ.vitulorū & hircorū. Exēplaria verorū neceſſe fuit mūdari his hoſtiis: ſed ipſa cęleſtia cuius hæc erāt figura neceſſe fuit mūdari melioribus hoſtiis q̄ iſtis prędictis hirco & vitulo. Et vere melior hoſtia fuit qua mūdata ſunt cęleſtia: nā Ieſus: & vere iſta ſunt cęleſtia: nam nō manu facta &c. Qđ ita ait: Ieſus introiit non manēs in ſanctis manu factis quæ manu facta ſancta quidē fuere exēplaria verorū: ſed introiit in ipſum cęlum. Ad hoc introiit vt nunc poſt q̄ oſtenſum eſt inutilia eſſe manu facta ſancta appareat vultui.i. beneplacito dei pro nobis in cęlū ſecum introducendis. Introiit quidem in cęlū: ſed neq ita introiit: vt ſępe inde reuertens iterū offerat ſemetipm quaſi nō omnib⁹: & omni tēpore ſufficiat ſacrificiū ſuū ſemel oblatum. Nō vt ſæpe offerat quēadmodū pontifex legalis per ſingulos annos qa nō ſufficit: ſacrificium ſuū iterās intrat in ſancta ſanctorum: nō in ſuo ſicut Chriſtus: ſed ī alieno ſanguine. Quare, qa alien⁹ ſanguis eſt, iuſtificare non poteſt. In hoc & ſacrificiū ſuū ſufficiēs: & legale inſufficiēs oſtēdit. Aliogn.i. ſi aliter vis dicere, vt Chriſt⁹ ſępe debeat ſe offerre: tūc ꝓculdubio (ſi ita eſt) oportet

tebat eum frequenter pati incipiendo ab
origine mũdi. Si enim illis tm̃ qui in tem
pore ſuo fuerũt paſſio eius profuit:& ſin
gulis futuris ætatibus oporteat eum ite-
rato pati:tũc vtiq; neceſſe erat vt incipiẽ
do a diebus Abel ſingulis ætatibus ſingu
las cruces portaret:vel Abrahã & cæteri
ſancti nõ erũt redẽpti. Sic qdẽ oporteret.
Sed nũc poſtq̃ oſtẽſum eſt tãtũ icõueniẽs
inde cõſequi:dicẽdũ eſt q̇ ſemel Chriſtus
Tempus Chriſti dicit cõſummatio. apparuit i cõſummatione ſeculorũ.Tẽpus
Chriſti dicit cõſummatio:qa Chriſtus qͦ
quid ꝑdictũ de eo fuerat,cõſummauit.Et
cũ ante in nullo fuerit cõſummatio.i.ve-
ra perfectio : ipſe omniũ ꝑfectionẽ attulit.
Apparuit inquã ad deſtitutionẽ.i. ad de-
ſtructionẽ per hoſtiam, nõ alienã ſed ſuã.
Quia plene peccatũ deſtruxit nõ oportet
iterũ Chriſtũ pati:ideo etiã nõ debet alte
ra vice mori:qa cęteri hoĩes ſemel tm̃ mo
riũtur. Et queadmodũ ſtatutũ eſt hoĩbus
mori ſemel:poſt hoc autẽ q̇ mortui ſunt:
reſtat de illis iudiciũ . Sic & Chriſtus ſe-
mel qdẽ oblatus deo ꝑ mortẽ ad exhauriẽ
da.i.euacuãda peccata multorũ.In hoc q-
dẽ q̇ ſemel mortuꝰ eſt ſimilis eſt homini:
ſed in hoc q̇ homo moritur,iudicet Chri
ſtus vt iudicet diſſimilis.Qꝫ ita ait.Secũ-
do aduentu veniens ad iudiciũ apparebit
Chriſtus ſine peccato.i.nõ in ſimilitudine
carnis peccati : ſed glorificatę ꝑ claritatẽ
immortalitatis & impaſſibilitatis. Vel ap
parebit ſine peccato. i.nõ veniens vt ſicut
prius iterũ fiat hoſtia ꝓ peccato.Appare-
bit vtiq; in ſalutẽ:nõ impiis,ſed expectãti-
bus ſe in iuſtitia & timore.

Cap.X.

xv.di. ſancta Romana.§.qbus & pauca. VMbram enim habens
lex futurorũ bonorũ:
non ipſam imaginem
rerũ per ſingulos an-
nos eiſdẽ ipſis hoſtiis
quas offerunt indeſinenter: nunq̃ po
teſt accedẽtes perfectos facere. Alio-
quin ceſſaſſent offerri : ideo q̇ nullã
haberent vltra cõſcientiã peccati cul
tores ſemel mũdati.Sed in ipſis com
memoratio peccatorũ per ſingulos
annos fit. Impoſſibile enĩ eſt ſangui-
ne taurorũ & hircorũ auferri pecca-
ta.Ideo ingrediẽs mũdũ dicit:Hoſtiã
& oblationẽ noluiſti: corpus autem
aptaſti mihi. Holocauſtomata & ꝓ
peccato nõ tibi placuerũt. Tũc dixi.
Ecce venio: In capite libri ſcriptũ eſt Pſ.xxxix.
de me:vt faciã deus voluntatẽ tuam:
Superius dicens qa hoſtias & obla-
tiones & holocauſtomata & pro pec
cato noluiſti : nec placita ſunt tibi
quę ſecũdũ legẽ offerũtur . Tũc dixi
ecce venio vt faciã deus volũtatẽ tuã
aufert primum vt ſequens ſtatuat. In
qua voluntate ſanctificati ſumus per
oblationẽ corporis Ieſu Chriſti ſe-
mel.Et oĩs quidẽ ſacerdos pręſto eſt
quotidie miniſtrãs: & eaſdẽ ſępe offe
rẽs hoſtias quæ nũq̃ poſſunt auferre
peccata . Hic autẽ vnã pro peccatis
offerẽs hoſtiã in ſempiternũ ſedet in
dextera dei:de cętero expectãs donec
ponãtur inimici eius ſcabellũ pedũ
eius. Vna enim oblatione cõſumma-
uit in ſempiternũ ſanctificatos. Con-
teſtatur aũt nos† & ſpiritus ſanctus. †nobis.
Poſtq̃ enim dixit.Hoc autẽ teſtamẽ- Hier.xxxi.
tũ quod teſtabor ad illos poſt dies il
los dicit dñs: dando † leges meas in †dabo.
cordibus eorũ:& i mẽtibus eorũ ſup
ſcribã eas:& peccatorũ & iniquitatũ
eorum iam nõ recordabor amplius.
Vbi autẽ horũ remiſſio iam non eſt
oblatio ꝓ peccato.Habẽtes itaq; fra
tres fiduciam:in introitu ſanctorũ in
ſanguine Chriſti:quã initiauit nobis
viam nouã & viuentẽ per velamen.i.
carnẽ ſuã:& ſacerdotẽ magnũ ſuper
domũ dei accedamus cũ vero corde
in plenitudine fidei aſperſi corda a
conſcientia mala : & abluti corpus
aqua mũda:teneamus ſpei noſtrę cõ-
feſſionẽ indeclinabilẽ. Fidelis enĩ eſt
qui repromiſit. Et cõſideremus inui-
cem in ꝓuocationẽ charitatis & bo-

norum operum: non deſerentes collectionem noſtram ſicut conſuetudinis eſt quibuſdã: ſed conſolantes: & tãto magis quanto videritis appropinquantem diem. Voluntarie enim peccantibus nobis poſt acceptam notitiam veritatis iam non relinquitur pro peccatis hoſtia: terribilis autem quædam expectatio iudicii & ignis æmulatio: quæ conſumptura eſt aduerſarios. Irritam quis faciens legem

Deu. xvii. Mat. xviii. ii. Cor. xiii ii. q. iiii. §. j. & ca. placuit.

Moyſi ſine vlla miſeratione duobus vel tribus teſtibus moritur: quanto magis putatis deteriora mereri ſupplicia qui filium dei conculcauerit, & ſanguinem teſtamenti pollutum duxerit: in quo ſanctificatus eſt: & ſpiritui gratiæ contumeliam fecerit?

Deu. xxxii Roma. xii.

Scimus enim qui dixit. Mihi vindictam: & ego retribuam. Et iterum. Quia iudicabit domin⁹ populũ ſuũ. Horrendũ eſt incidere in manus dei viuentis. Rememoramini autem priſtinos dies in quibus illuminati magnum certamen ſuſtinuiſtis paſſionũ: & in altero quidẽ opprobriis & tribulationibus ſpectaculum facti: in altero autem ſocii taliter conuerſantium effecti. Nam & vinctis cõpaſſi eſtis: & rapinam bonorum veſtrorũ cum gaudio ſuſcepiſtis: cognoſcentes vos habere meliorem & manentem ſubſtantiam. Nolite itaq; amittere confidentiam veſtram quæ magnam habet remunerationem. Patiẽtia enim vobis neceſſaria eſt: vt voluntatem dei faciẽtes reportetis promiſſionem. Adhuc enim modicũ aliquantulum qui venturus eſt veniet,

Abacuc. ii.

& non tardabit. Iuſtus autem meus ex fide viuit. Qꝫ ſi ſubtraxerit ſe: non placebit animæ meæ. Nos autẽ non ſumus ſubtractionis filii in perditionẽ: ſed fidei in acquiſitionẽ animę.

CHriſtus ideo oblat⁹ eſt ad exhauriẽda peccata: quia lex nõ poteſt facere pfectos: ſcilicet nõ exhaurire peccata. Et quare lex nõ poſſit facere perfectos premittit dicẽs. Lex habens vmbrã futurorũ bonorũ. i. futurę iuſtitiæ in præſenti eccleſia: & ſaluationis in futura. Ita habẽs vmbrã ꝙ nec ipſam imaginẽ rerũ: ꝙ nec habet in ſe aliquã partẽ veritatis. Imago eñ ſaltẽ figuras mẽbroꝝ ſingulas oſtẽdit: vmbra autẽ confuſe oĩa cõmiſcet. Lex inquã habẽs vmbram eiſdẽ ipſis hoſtiis q̄ ſemp idẽ. i. impfecte erant: quas hoſtias offerũt per ſingulos annos: & hoc indefinẽter. i. vel ſingulis mẽſibus, vel ſingulis hebdomadibus. Lex inquã eiſdẽ hoſtiis totiẽs repetitis nũq̄ poteſt facere pfectos accedẽtes ad ſe. Qꝫ nõ faciat pfectos, probat p hoc: qa ſi modo immolaſſent p aliquo peccato, & ſcd̄m legẽ abſoluerẽtur ab illo: ſi iterũ peccarẽt: & p nouo peccato iterũ immolarẽt: faciebat ſacerdos memoriã prioris peccati p quo iã immolauerat: oſtẽdẽs impfectionẽ ſacrificii illius: per qđ ſi iuſtificat⁹ eſſet, fruſtra vetus peccatũ recapitularet. Qđ ita ait: Aliogn. i. ſi hoſtię legis pfectos facerẽt: pculdubio ceſſaſſent illę hoſtię p pteritis peccatis. Ideoq; cultores ſacrificioꝝ ſemel immolata hoſtia mũdati nõ vltra haberẽt vllã cõſciẽtiã pteriti peccati. Ceſſaſſẽt qdẽ offerre: ſed hoſtiæ pro pteritis nõ ceſſarẽt offerri: i ipſis eñ hoſtiis p recẽtibus culpis p ſingulos annos oblatis fit cõmemoratio præteritorũ peccatoꝝ. igiť hoſtiæ illę perfectos facere nõ poſſunt. Et neceſſe eſt vt per ſingulos fiat cõmemoratio præteritorũ: qa impoſſibile eſt auferri peccata ſanguine hircorũ & taurorũ. Ideo qa p ſanguinẽ taurorũ & hircorũ auferri nequeunt peccata: pp̄terea ingrediẽs mũdũ. i. propheta inducens filiũ dei mũdũ ingredientẽ p aſſumptionẽ carnis dicit i voce filii ad patrẽ. O dñe pater tu noluiſti hoſtiã & oblationẽ ſcd̄m legalẽ traditionẽ. Hoſtias de animalibus: oblationẽ de panibus & luminariis dicit: Illa qdẽ noluiſti ſed aptaſti. i. aptare mihi voluiſti corpus: vt de corpore meo hoſtia tibi fieret beneplacens & munda. Corpus Chriſti aptũ fuiſſe dicitur: qa & immune a peccato, & paſſibile, & mortale fuit. Niſi eñ ſine peccato eſſet: hoſtia mũda eſſe nõ

Hoſtię & oblationes differũt.

poſſet. Si aũt impaſſibile & ĩmortale fie-
ret, morté non deſtrueret: quã ĩmortalis
morté guſtare nõ poſſet. Sed qa & ĩmu-
nis a pc̃tõ & ĩpaſſibilis, & ĩmortalis fuit:
ideo cõgrue ait corpus aptaſti mihi: ho
ſtiã & oblationẽ noluiſti: holocauſtoma-
ta etiã .i. ſacrificiũ totũ ĩcẽſum & ꝑ pc̃tõ
.i. hoſtia q̃ vocabaẽ pc̃tm̃ vel ꝑ pc̃tõ. Hæc
inquã nõ placueẽt tibi: & tũc poſtq̃ vidi
hoc diſpicere tibi: vt mũda & placẽs ho-
ſtia offerreẽ tibi: dixi .i. deliberaui apud
me hoc: ecce opportune venio: qa nũc re
probatis illis legalibꝰ hoſtia noua ero &
bñplacẽs deo. Venio ad hoc vt faciã vo-
lũtatẽ tuã .i. vt ꝑ moõ volũtatis tuę offe
rã tibi meipm̃ ſacrificiũ nouũ ĩ odorẽ ſua
uitatis. Qđ ita cõſtruere debeamus, Ve-
nio vt faciã: idẽ docet ĩ ſequẽtibꝰ. Faciã
volũtatẽ tuã: ſic eñ ſcriptũ eſt de me ĩ ca
pite libri. Liber dẽ Chriſtꝰ hõ, q in exẽplũ
iuſtitię expoſitꝰ eſt oĩbus. Caput libri dẽ
diuinitas habitãs ĩ Chriſto, qđ regit eũ
in oĩ pfectiõe. Vel ĩ capite libri .i. ĩ prĩci-
pio Geneſis vel Pſalterii. Scriptũ eſt ĩ le-
ge dñi volũtas eiꝰ: &c. Præmiſſa autho-
ritas quõ ĩtelligẽda ſit Paulus exponit:
ita Propheta ĩ voce filii dicẽs ſupius ad
reſpectũ ſupioris ptis, aut ſupius. Dicens
inquã hoc: qa .i. ꝙ tu pater noluiſti obla-
tiões & holocauſta & ꝑ pc̃tõ .i. nõ poſtu
laſti hęc ab eis vt fierent tibi: nec (etiã ſi
faciũt iniuſſi) nõ ſunt placita tibi. Dice-
ret aliqs fortaſſe, ideo nõ placẽt: qa non
fiũt ordinabiliter ẽm legẽ. Ad hoc remo
uẽdũ ait. Nõ ſunt placita tibi ea q̃ offe-
runẽ ẽm legẽ .i. licet fiãt ẽm legis inſtitu
tionẽ tũc reprobatis legalibꝰ hoſtiis di-
xi: ecce venio vt faciã volũtatẽ tuã o deꝰ.
Hęc inquã dicẽs. In his verbis aufert pri
mũ teſtamẽtũ ita vt ſtatuat .i. ꝑpetuo du
rãdũ ſtabiliat ſequẽs, nouũ .ſ. teſtamẽtũ:
in qua volũtate .i. ĩ quo nouo teſtamẽto
ex volũtate dei cõſtituto nos ſumꝰ ſan-
ctificati poſitiõe virtutũ poſt emũdatio-
nẽ maloꝝ. Sãctificati dico ꝑ oblationem
corpis Chriſti Ieſu .i. ꝑ corpꝰ Chriſti ob-
latũ ſemel: ĩ qua ſemel facta oblatiõe ſuf-
ficiẽs fuit ad purgationẽ oĩm macularũ.
¶ Opponeret aliquis: ſacrificiũ põtificis
ideo inſufficiẽs erat: qa ſemel tm̃ in an-
no fiebat: ſed quottidiana ſacrificia ꝓde
rãt ad auferẽda pc̃tã. Ad hoc remouẽdũ

Liber dicẽ Chriſtus. Caput libri dẽ diuinitas in Chriſto habitãs.

ait. Sicut pontifex ſemel facto ſacrificio
auferre pc̃tã nõ poterat: ſic etiã oĩs qui-
dẽ legalis ſacerdos quotidie miniſtrans
pręſto eſt: & ipſe ſępe repetẽdo referens
eaſdem hoſtias heri hircũ, hodie iterum
hircũ: qa ſicut nõ heri ſic nec hodie ꝓde
rat: offerẽs inquã eaſdẽ hoſtias, quę ho-
ſtię nũq̃ poſſunt auferre pc̃tã. Põtifex ſeu
quilibet ſacerdos legalis repetẽs hoſtias
peccata nequit auferre: ſed hic pontifex
Chriſtus offerẽs hoſtiã nõ repetitam: ſed
vnã ſolã ꝑ peccatis oĩm ſedet .i. quieſcit
& regnat poſitus in dextera .i. in ęquali-
tate dei patris ſeſſurus ibi in ſempiter-
nũ. Nec reuerſurus vt iterũ offerat, qua-
ſi hoſtia eius fuerit inſufficiẽs: ſed de cæ
tero .i. de futuro expectans ibi in dextera
dei donec inimici eiꝰ ponanẽ ſcabellũ pe
dũ eius .i. omni modo ſubiectionis ſubii-
ciãtur ei qđ futurũ eſt in die iudicii. Of-
ferẽs hoſtiã vnã: ideo vnã, quia vna ſola
oblatione ſctĩficauit: & ſanctificatos vir
tutũ pfectione cõſummauit: permãſuros
in ſempiternũ. Nos quidẽ dicimꝰ Chri-
ſtũ vna oblatiõe ſctĩficatos cõſummaſſe.
In hoc autẽ cõteſtatur .i. confirmat nos:
idem nobiſcũ affirmãs etiã ſpiritus ſan-
ctus: qa poſtq̃ dixit ĩ Hieremia. Hoc autẽ
eſt teſtamẽtũ qđ teſtabor ad illos: & hoc
dicit dñs: poſt dies illos dabo leges meas
in cordibꝰ eorũ: & ſupſcribã eas in mẽte
eorũ. Poſtq̃ hoc dixit adiunxit ſpũs ſan
ctus: & iã amplius non recordabor pecca
torũ iniqtatũ eorũ. In his autẽ verbis cõ
teſtatur ſpũs ſanctus vnã oblationẽ con
ſummaſſe ſanctificatos: qa vbi eſt pc̃torũ
remiſſio: iã nõ eſt neceſſaria oblatio pro
pc̃tõ. ¶ Poſtq̃ ꝑ põtificiũ Chriſti ſufficien
ter vetus põtificiũ deſtruxit: & vetera ſa
crificia reprobata: & in ſacrificio Chriſti
ſemel oblato oẽm iuſtificationẽ conſiſte
re perhibuit: faciẽs finem de hmõi, trãſit
ad inſtructionẽ moralẽ: adhortãs eos in
primis vt puro corde integritatem fidei
teneãt: & ſi incũbat pſequi, audacter cõfi
teanẽ: gaudẽtes pati ꝑ Chriſto: & ſic ĩ fi
de, & cõfeſſiõe firmã ſpem habeãt. Vnde
ſic ait. Quia põtifex Chriſtus ſemel offe
rẽs ſctĩficat veteres: nec quotidianis ſa-
crificiis prodeſſe poſſunt. Itaq; frẽs nos
habẽtes fiduciã in ĩtroitu .i. de introitu
ſanctorum .ſ. ꝙ nos ſancta ſanctorũ verę

introibimus:habẽtes dico fiduciá in ſanguine Chriſti:quẽ ſemel offerẽs ꝑ noſtra emũdatiõe fudit:quá viá.i.ĩtroitũ ſc̃tõꝝ. viá dico nouá.i.nouiter ĩ Chriſto reſeratá(nemo em̃ áte Chriſtũ ambulauit hác viá quá initiauit nobis Chriſt⁹.)Viá nouá & viuentẽ.i.ꝑdurátẽ ĩneternũ.Initiauit dico ꝑ velamẽ.i. ꝑ ſignificatũ illi⁹ velaminis qđ duo tabernacula diuidebat .i.ꝑ carnẽ ſuá. Velamẽ em̃ illud qđ ſancta ſanctorũ occultabat:carnẽ Chriſti, q̃ deitatẽ ſibi vnitá velabat,præfigurabat. Vnde expiráte Chriſto ĩ cruce cõſummatis oĩbus:ſciſſum eſt velũ tẽpli:ſignificás apertá eſſe viá in Chriſto intrádi in ſancta ſc̃tõꝝ. Vel ita initiauit nobis viá per velamen.i.ꝑ carnẽ ſuá:cui⁹ carnẽ & ſanguinẽ in acceſſu mortis accipim⁹ viaticũ ad patriá.Carnẽ dico & ſanguinẽ ſpecie panis velatá. Initiauit nobis ꝑ carnẽ ſuá:& ꝑ ſe ſacerdotẽ quotidie patrẽ pro nobis interpellantẽ.Sacerdotem dico magnũ ad cõparationẽ legaliũ.Magnũ dico cõſtitutũ ſup domũ dei.i.pſentẽ & futurá eccleſiá.Nos inquá fratres habẽtes talẽ fiduciá accedamus .i. approximemus ad dñm cum vero corde.i. cũ recta intelligẽtia in plenitudine fidei.i. habẽtes fidẽ:nõ de qbuſdá tm̃:ſed de oĩb⁹ credẽdis plenariá. Accedam⁹ inquá aſperſi corda .i.habẽtes mũdata corda:nõ ſolũ a pc̃õ, ſed etiá a mala cõſcientia:ꝙ nec cuiuſlibet mali cõſcientia nos mordeat:& ablutí corpus aqua mũda.i.habẽtes purificatá carnẽ baptiſmo mundáte nos:teneamus ope & corde cõfeſſionẽ:ꝙ ſi ingruát mala:inde nõ formidemus ideo confiteri Chriſtũ. Cõfeſſionẽ dico indeclinabilem ꝙ nec in dexterá declinem⁹, nec ad ſiniſtrá:q̃ cõfeſſio eſt cauſa noſtrę ſpei.Si em̃ fidẽ Chriſti in conſpectu pſecutorũ non timuerimus cõfiteri:tũc ꝑ certo ſperare poſſum⁹ futurá gloriá ſc̃tis.Diceret ille. Quis tádiu & táta tolerádo poſſet ſperare rẽ fortaſſe nũq̃ habẽdá! Ad hoc Paulus.Si audacter cõfitemini:ſalua ſpes eſt vobis:quia deus eſt fidelis & mẽtiri non põt:qui repromiſit cõfitẽtibus ſe bona q̃ ſperatis.Teneam⁹ cõfeſſionẽ & cõſideremus inuicẽ.i.alter alterũ,nõ in litigio & detractione:ſed in ꝓuocatiõe charitatis & bonoꝝ operũ.i. alter exẽplo alteri⁹ ꝓuocet ad dilectionẽ & ad bñ operádum. Nos dico nõ deſerẽtes collectionẽ nſam .i. cõgregationẽ eccl̃ię:timore vrgentiũ pſecutorũ territi:ſicut eſt cõſuetudinis qbuſdá vt ad tẽpus credát, & ĩ tpe tẽptatiõis recedát. Nõ deſerẽtes:ſed cõſolantes collectionẽ eccl̃ię:táto magis laborátes in hoc,quáto ampli⁹ videritis appropinquátẽ diẽ mortis. Vel ita ꝓuocemus fratres ad charitatẽ nõ deſerẽtes collectionẽ noſtrá.i.ſi peccauerit fr̃es:nõ ideo ſupbe indignátes ſeparemur ab eis:ſicut eſt cõſuetudinis qbuſdá,vt labẽti fratri dedignẽt cõpati:ſed cõſolátes nſam collectionẽ:& táto magis ꝑ cõpaſſionẽ reuocate eos a malis:quáto videritis appropinquátẽ diẽ retributiõis.Malis male,bonis bene. Ideo teneam⁹ fidẽ & cõfeſſionẽ nõ deſerẽtes collectionẽ noſtrá. Hæc oĩa pdicta ideo faciam⁹:qa nobis peccátibus volũtarie.i. ex volũtate & ꝓpria deliberatiõe ĩ pc̃õ manẽtib⁹,poſt acceptá notitiá veritatis.i.poſtq̃ Chriſtũ q eſt ipſa veritas cognouim⁹,fideq́ꝫ ſuſcepim⁹:ſi volũtas peccádi pdurat ĩ nobis,iá nõ relinquit:nihil ꝓderit nobis Chriſt⁹ fact⁹ hoſtia ꝑ pc̃is delẽdis. Vel ita iá nõ relinquitur.i. nõ reſeruat Chriſt⁹:vt ꝑ iterũ peccátibus,iterũ fiat hoſtia ꝑ pc̃is.Sed hoc relinquit nobis.ſ. qdá terribilis expectatio iudicii futuri:& relinquit nobis ęmulatio.i.inuidia ignis:q̃ æmulatio cõſumptura eſt aduerſarios veritatis. Probat a mĩori puniẽdos eẽ peccátes in Chriſtũ dicẽs. Vere q volũtarie peccat,ĩ veritate puniet. Ná aliqs ꝑuaricádo faciẽs irritá legẽ Moyſi quę nõ erat niſi vmbra veritatis morit ſine vlla miſeratiõe cõuictus de pc̃õ ſub duob⁹ vel trib⁹ teſtib⁹. Et ſi ꝑuaricás ĩ lege Moyſi morit:quáto magis putatis eum mereri deteriora ſupplicia q cõculcauerit filiũ dei! Ille cõculcabilem & nimis vilẽ ĩtelligit filiũ dei, qui ad remittẽda pc̃á eũ ĩpotentẽ dicit:niſi adiungat circunciſio:& qui dixerit.i.intellexerit ſanguinẽ teſtamẽti eſſe pollutũ.i.ſanguinẽ Chriſti quo cõfirmatũ eſt teſtamẽtũ nouũ. Sanguinẽ Chriſti dicit ille pollutũ:q in eo dicit nõ poſſe mũdari oẽ delictũ. Si.n.Chriſtus mũda hoſtia fuit:etiá ab oĩ culpa mũdare potuit:ꝙ ſi mũdare nõ potuit:ſequit vt polluta ho-

Mat.xxvii. Mar.xv. Luc.xxiii.

Fr̃es peccátes nõ ſũt ſupbe deſerendi.

Sanguinẽ Chriſti dicũt aliq́ eẽ pollutũ.

ſtia fuerit:in quo ſanguine ſanctificatus eſt quicũqȝ baptizat⁹. Ille etiã deteriora meretur q fecerit cõtumeliã ſpiritui ſancto.Qui aliũde q̃ p ſpm̃ dicit pctã remitti,ĩ ſpm̃ cõtumelioſe agit. Spũi dico grę q gratis daſ,& gratis pctã remittit. Diceret ille.Licet lex Moyſi quę ſine miſericordia erat,dãnaret p̃uaricatores ſuos: Chriſtus tñ qui mĩam & gratiã attulit,licet peccem⁹:nõ tm̃ nõ dãnabit,ſed indulgebit.Ad hoc remouẽdũ Paulus probat Chriſtũ eẽ iudicẽ:nec pp̃ter mĩam deſeruiſſe iudiciũ dicẽs. Vere cõculcãs filiũ dei deteriora patieſ. Nos.n. ſcimus eũ q dixit hoc in Deuteronomio.Mihi reſeruate vindictã:ſi pxim⁹ peccat,mea eſt vltio in pximũ,& ego retribuã eis in tpe p mõ delicti. Q̃ ſi peccare in pximũ nõ deſerit inultũ:quanto magis peccarę in ſeipſum!Et iterũ ſcriptura approbãs iudiciũ dei ait:qa iudicabit dñs populũ ſuũ. Et qa dñs iudicãs reddet vnicuiqȝ vindictã peccati,videte ne peccetis ait Paulus. Quia horrẽdũ eſt incidere ĩ man⁹ dei viuẽtis.i.qcũqȝ vult potẽtis. ¶Poſtq̃ aſperi⁹corripuit illos:nũc remẽorãdo priora bona illoꝝ blãdiſ eis,vt quos terrore iudicii cõcuſſit:quibuſdã blãditiis alliciat dicẽs. Videte ne incidatis in manus dei: ſed rememoramini priſtinos dies ĩ qbus vos illuminati p fidẽ ſtatim accepta fide ſuſtinuiſtis magnũ certamen paſſionum. Multa em̃ tũc paſſi eſtis a contribulibus veſtris.Suſtinuiſtis vtiqȝ paſſiones:& em̃ in altero.i.in vna pte qdẽ facti eſtis ſpectaculũ mũdo,opprobriis.i.pp̃ter opprobria & tribulatiões illatas vobis.In altetero aũt.i. ex vna parte effecti eſtis ſocii cõuerſantiũ taliter ſicut nos.i. oĩm illorũ qui in religiõe fidei cõuerſabanſ vobiſcũ.Vere ſocii. Nã & vos cõpaſſi eſtis vinctis:miniſtrãdo eis in vinculis neceſſaria de bonis veſtris:& opprobria & tribulatiões paſſi eſtis. Vos em̃ ſuſcepiſtis cũ gaudio rapinã bonoꝝ veſtroꝝ:cognoſcẽtes vos habere in cælis ſubſtantiã meliorẽ:qa ſpiritalẽ & pmanẽtẽ. Et quando quidẽ tales ĩ principio fidei fuiſtis:itaqȝ nolite degenerando amittere cõfidentiã veſtrã.i.bona opera per quę licet confidere:quę cõfidentia ſi perſeuerat,magnam habet remuneratiõẽ.Dicerẽt illi:difficile eſt tot vexatiões,& tãdiu pati.Ad hoc Paul⁹.Nolite patiẽtiã amittere:ſed eſtote lõganimes ĩ patiẽdo:qa patiẽtia lõganimis eſt vobis neceſſaria:vt patiẽdo faciẽtes volũtatẽ dei reportetis promiſſionẽ.i. pmiſſam gloriã. Nec ſemp oportebit pati:qa adhuc modicũ quidẽ tpis & aliquãtulũ paſſionis:ſed leue & momẽtaneũ reſtat. Et poſt hoc veniet vobis ille q vẽtur⁹ eſt. Et poſtq̃ venerit:nõ tardabit .i. nõ tarde dabit vobis gloriam quã pmiſit:martyribus nõ tardaſ gloria,ſed ſtatim exeũtibus de mũdo datur.His autẽ q in pace eccleſię quieſcũt tardare videſ:propterea qa de qbuſdã q̃ illicite cõtraxerũt:neceſſe eſt prius pœnitẽtiã agere. Qui vẽtur⁹ eſt veniet & nõ tardabit: & interim dũ venit:vos iuſti ex fide viuetis:qa dixit de⁹ p Prophetã:iuſt⁹ me⁹ ex fide viuit.Si vero iuſt⁹ ſubtraxerit ſe a fide,nõ placebit aĩę.i.volũtati meę. Dico ſi ſubtraxerit ſe:ſed nos nõ ſum⁹ filii ſubtractiõis ituri ſic in pditionẽ:ſed ſumus fidei in acquiſitionẽ.i.ad hoc vt per fidem acquiramus ſalutẽ animę noſtrę.

Cap.XI.

ESt autem fides ſperandarũ ſubſtãtia rerum: argumentum non apparentiũ. In hac enim teſtimonium conſecuti ſunt ſenes. Fide intelligimus aptata eſſe ſecula verbo dei:vt ex inuiſibilibus viſibilia fierent. Gen.i. Fide plurimam hoſtiã Abel q̃ Cayn obtulit deo:per Gen.iiii. quam teſtimonium cõſecutus eſt eſſe iuſtus:teſtimonium perhibente munerib⁹ eius deo:& per illam defunctus adhuc loquitur.Fide Enoch trãſlatus Gen.v. eſt,ne videret mortem:& nõ inueniebatur:quia tranſtulit illum de⁹. Sapie.iiii. Eccli.xliiii Ante tranſlationem enim eius teſtimonium habuit placuiſſe deo. Sine fide autẽ impoſſibile eſt placere deo.Credere enim oportet accedẽtem ad deũ quia eſt:& inquirentibus ſe remunerator ſit. Fide Noe reſponſo accepto Gen.vi. Eccli.xliiii

de his quę adhuc videbantur: metuēs
aptauit arcam in ſalutē domus ſuę, p̄
quā damnauit mundū: & iuſtitię quę
† fact⁹. per fidē eſt, hęres eſt inſtitutus †. Fide
xxxij. q. iiij quis ignoret. qui vocatur Abrahā obœdiuit in lo-
cū exire quē accepturus erat in hære
Gen. xij. & xiij. ditatem: & exiit neſciēs quo iret. Fide
demoratus eſt in terra repromiſſiōis
tanq̄ in aliena: in caſulis habitādo cū
Yſaac & Iacob cohęredib⁹ repromiſ
ſionis eiuſdem. Expectabat enim fun-
damenta habentē ciuitatē: cuius arti-
Gen. xxj. fex & cōditor deus. Fide & ipſa Sara
ſterilis virtutem in conceptione ſemi
nis accepit: etiā præter tēpus ętatis:
qm̄ fidelē credidit eſſe eū qui repro-
miſerat. Propter quod & ab vno orti
ſunt: & hoc emortuo tanq̄ ſidera cęli
in multitudine: & ſicut arena quæ eſt
ad oram maris innumerabilis. Iuxta
fidem defuncti ſunt oēs iſti: non acce
ptis repromiſſionibus: ſed a lōge eas
aſpicientes, & ſalutantes, & confiten-
tes: q̄a peregrini & hoſpites ſunt ſup̄
terram. Qui enim hęc dicunt: ſignifi-
cant ſe patriā inquirere. Et ſi quidem
illius meminiſſent de qua exierūt: ha
xxiij. q. iiij ſi eccleſia. bebant vtiq; tempus reuertendi. Nūc
autem meliorem appetūt, id eſt cęle-
ſtem. Ideo nō cōfunditur deus: vocari
deus eorum. Parauit enim illis ciuita
Gen. xxij. Eccl. xliiij. tem. Fide obtulit Abraham Yſaac cū
tēptaretur: & vnigenitū offerebat in
quo ſuſceperat repromiſſiōes: ad quē
dictū eſt: quia in Yſaac vocabitur ti-
† cogitans. bi ſemen: arbitrās † quia & a mortuis
ſuſcitare potens eſt deus. Vnde eū &
Gen. xxvij & xlviij. & xlix. in parabolam accepit. Fide & de fu-
turis benedixit Yſaac Iacob & Eſau.
Gen. l. Fide Iacob moriens ſingulos filiorū
Ioſeph benedixit: & adorauit faſti-
gium virgę eius. Fide Ioſeph moriens
de profectione filiorum Iſrael memo
ratus eſt: & de oſſibus ſuis mādauit.

Fide Moyſes nat⁹ occultatus eſt mē Exodi. ij.
ſibus tribus a parētibus ſuis, eo q̄ vi
diſſent elegantem infantem: & non
timuerunt regis edictum. Fide Moy- Exodi. ij.
ſes grandis factus negauit ſe eſſe fi-
lium filiæ Pharaonis: magis eligens
affligi cum populo dei, q̄ tempora-
lis peccati habere iocunditatem: ma-
iores diuitias ęſtimans theſauro Ae-
gyptiorū improperium Chriſti. Aſpi
ciebat enim in remunerationem. Fide
reliquit Aegyptum, non veritus ani-
moſitatē regis. Inuiſibilem enim tan-
q̄ videns ſuſtinuit. Fide celebrauit pa Exodi. xij.
ſcha & ſanguinis effuſionem: ne qui
vaſtabat † primitiua, tangeret eos. Fi † vaſtaret.
de tranſierūt mare rubrum tanq̄ per Exo. xiiij.
aridam terram: quod experti Aegy-
ptii deuorati ſunt. Fide muri Hieri- Ioſue vj.
co corruerunt circumitu dierum ſe-
ptem. Fide Raab meretrix non per- Ioſue. ij.
iit cum incredulis: excipiens explora
tores cum pace. Et quid adhuc dicā?
Deficiet enim me tempus enarran- Ivj. di. naſci. ibi Iepte.
tem de Gedeon, Barach, Sampſon,
Iepte, Dauid, Samuel, & prophetis:
qui per fidem vicerunt regna: opera-
ti ſunt iuſtitiam: adepti ſunt repro-
miſſiones. Obturauerūt ora leonum:
extinxerunt impetum ignis. Effuga-
uerunt aciem gladii: cōualuerunt de
infirmitate: fortes facti ſunt in bello.
Caſtra verterunt exterorum: accepe-
runt mulieres de reſurrectione mor-
tuos ſuos. Alii autem diſtēti ſunt: nō
ſuſcipientes redemptionem: vt melio
rem inuenirent reſurrectionem. Alii
vero ludibria & verbera experti: inſu
p̄ & vicula, & carceres: lapidati ſunt,
ſecti ſunt, tēptati ſunt: in occiſiōe gla
dii mortui ſunt. Circuierunt in melo
tis, in pellib⁹ caprinis: egentes, angu
ſtiati, afflicti: quibus dignus nō erat
mundus. In ſolitudinibus errantes: in

montibus & ſpeluncis, & in cauernis terrę. Et hi oẽs teſtimonio fidei probati non acceperũt repromiſſionem: deo ꝓ nobis melius aliqd prouidẽte: vt nõ ſine nobis cõſummarentur.

Quia de fide ſermonẽ incepit dicẽs: Nos ſumꝰ filii fidei &c. ſubiũgit quaſi diffinitionem fidei: quę tñ non eſt diffinitio, ſed fidei cõmẽdatio. Ad cuiꝰ fidei cõmẽdationẽ diu immorãdo multa veterũ exempla ſupponet. Ait aũt. Nos ſumꝰ filii fidei. Fides aũt ẽ ſubſtãtia .i. exñtia & acqſitio rerũ ſperãdarũ .i. futuroꝝ bonoꝝ: q̃ ſingulariter & pcipue ſperãda ſunt. Fides inquã ſic eſt ſubſtantia futurorũ bonoꝝ: qa nec ſine fide in quolibet ſubſiſtũt: nec niſi per fidẽ acquirũtur. Vel ita dicamus. Fides in praeſenti habita eſt in futuro ſubſtantia rerũ .i. bonoꝝ cęleſtiũ. Merito eñ hic habitę fidei tũc ſubſiſtũt bona illa in eo q̃ fidẽ ĩ hoc mũdo habuit: rerũ dico nũc per fidẽ ſperãdarũ. Fides etiã eſt argumẽtũ .i. approbatio rerũ nõ apparẽtium .i. bonoꝝ: quę (dũ in hoc mundo manemꝰ) videre nõ poſſumus. Si quis eñ cõſiderat Abraham quõ merito fidei poſſedit gloriã: idem de ſe poteſt ſperare, ꝙ ſi per fidẽ imitabiť Abrahã: ſicut ille: quã non vidit, per fidem poſſidebit gloriam. Dico fides eſt ſubſtãtia futuroꝝ bonoꝝ & argumẽtũ. Propterea ſic cõmẽdo fidẽ: qa ĩ hac .i. in fide, ſenes .i. antiquiores patres cõſecuti ſunt bonũ teſtimoniũ. Senes dicit non ętate, ſed tpis pceſſione. Abel eñ & ſi iunior annis, ſenior tñ q̃ Abrahã antiquitate praeeuntis tpis. Sed opponeret aliquis. Fidẽ dicis argumẽtum eſſe rerũ q̃ nõ apparẽt. Sed quõ credi poſſunt q̃ videri nequeũt? Ad hoc Paulꝰ. Fides vtiq; argumẽtũ eſt rerũ nõ apparẽtiũ. Nã fide .i. p fidẽ ĩtelligimꝰ ſcľa aptata .i. apte formata eẽ. Aptata dico verbo .i. filio vel imperio dei qđ idẽ eſt. Et ſi de ſeculis credimus ꝙ per verbũ dei formata ſint (qđ tñ nemo vidit hominũ) credamus ſimiliter per fidẽ de rebus nõdum apparentibus. Secula inquã credimus aptata verbo dei ita vt fierent viſibilia .i. res viſibiles ex inuiſibilibꝰ: qñ eñ chaos erat ſicut ſcriptum eſt. Tenebrę erant ſup faciẽ abyſſi.

Fides qd eſt.

Senes.

Ge. i.

Tenebrę ideo quia elementa illa videri non poterãt: etiã ſi tunc eſſet qui viſum humanum haberet. Sed poſtq̃ elementa ſepata ſunt: & creaturis formatis ĩ quandam ſpiſſitudinem coaleſcẽdo creuerũt: elementa prius inuiſibilia, iam fuere viſibilia. Nec mirum ſi videri non poterãt licet res eſſent corporeę, cum humorem illum qui eſt in grano ſeminis vnde culmus & ſpica pullulat: videre nec diſcernere poſſimus: licet ĩ illa maſſa grani cõtineatur. Vel ita ſunt verbo dei vt fierẽt viſibilia ex inuiſibilibꝰ .i. ſcđm inuiſibilia quę pceſſerãt ĩ cõſilio dei. Prius eñ deus ab ęterno in cõſilio ſuo oĩm creaturarũ formas diſpoſuit: & ſcđm ꝙ ſingula ĩ cõſilio pordinata fuerant inuiſibilia adhuc ſcđm modũ illũ facta ſunt viſibilia ĩ tpe formationis ſinguloꝝ. Vere ſenes cõſecuti ſunt teſtimoniũ p fidem. Abel eñ fide .i. p fidẽ obtulit hoſtiã plurimã .i. magis acceptabilem deo q̃ fuerit hoſtia Cayn. Hoſtia Abel grata deo fuiſſe cognoſciť, quia agnus quẽ obtulit igne diuino cõſumptus ſit. Hoſtia Cayn reprobať: quia non ſupueniente igne manipulus frugũ quẽ obtulit integer mãſit. Per quã fidem Abel iuſtus cõſecutꝰ eſt teſtimoniũ hoc ſcilicet ſe eſſe iuſtũ. Ait eñ Chriſtus in euãgelio. A ſanguine Abel iuſti &c. Moyſes aũt iuſtitiã Abel cõmẽdat: & multi ꝓphetarũ. Cõſecutꝰ eſt Abel teſtimoniũ deo perhibẽti teſtimoniũ muneribus eiꝰ ſicut pręfati ſumꝰ: & per illam fidẽ Abel defunctꝰ loquitur adhuc: quia facit nos loquẽtes de fide eius. Enoch etiã per fidem quã habuit trãſlatus eſt ad alias patrias: ideo ne videret mortẽ: & trãſlatus nõ inueniebať: qa deus tranſtulit illũ: q ſi ab hoĩe tranſlatus eſſet, facile inueniretť. Deus ideo trãſtulit eũ: qa ante trãſlationẽ habebat teſtimoniũ placuiſſe deo. Per fidem ſic iſti placuerũt deo. Sine fide autẽ ĩpoſſibile eſt aliquẽ placere deo. Vere ſine fide nemo placebit deo. Nã accedentem .i. volentẽ approximare ad deũ, oportet credere qa deus vnus eſt: & qa deus ſit remunerator inqrẽtibꝰ ſe. Si hoc ſolũ crederẽt gẽtiles ꝙ creator vnus eſſet: & ſingulis pro eorũ actibus retribueret ſatis eſſet illis. Noe etiã accepto reſponſo de his q̃ nõ videbanť adhuc .i. de diluuio

Hoſtia Abel fuit grata: hoſtia vero Cayn ingrata fuit.

Mat. xxiij.

Enoch trãſlatus eſt ne morte videret.

Fides Noe recõmẽdatur.

futuro metuens illud diluuiū per fidem
quam habuit in verbis dñi,aptauit arcā
in ſalutē dom⁹ ſuę.i.ī qua ſaluaret filios
ſuos & filias.Per quā fidē:qa ſm verbum
dei futurū credidit diluuiū:damnauit.i.
dānabilē fecit mūdū. Dū eñ Noe credi-
dit:& hoīes ſtultū eſſe crediderūt ꝙ ꝑpa
rabat arcā in qua ſaluaret domū ſuā:cō
paratiōe fidei ei⁹ dānati ſūt.Et ipſe Noe
eſt inſtitutus hęres iuſtitię eius q̄ eſt per
fidē.Nūc ad patres Iudęoꝝ deſcēdit oſtē
dens in eis & in priorib⁹ oēm iuſtitiā ex
fide habuiſſe originē. Ille etiā q merito
Abrahę fides magna fuit. fidei nūc vocaꝫ Abrahā pri⁹ dict⁹ Abrā
ꝑ fidē,obœdiuit deo exire de Vr Chal-
dęoꝝ in locū illū quē merito fidei,acce-
ptur⁹ erat ī hęreditatē.Obœdiuit inquā
& exiit de terra natiōis ſuę neſciēs quo
iret.Idē Abrahā ꝑ fidē morat⁹ eſt ī terra
repromiſſiōis tāq̄ ī aliena:habitādo ibi-
dē ī caſulis.i.ī tētoriis cū Iſaac & Iacob:
nō ꝙ Iacob eodē tp̄e quo Abraham fue-
rit:ſed qa Iacob eādē terrā ſicut Abrahā
habitauit:ingrēs cū patrib⁹ ſuis nō illā
ſed verā terrā repromiſſionis. Iſaac & Ia
cob dico cohęredib⁹ eiuſdē repromiſſio
nis:illis eñ freq̄nter de⁹ ſicut Abrahę re
promiſit.Abrahā ideo habitabat in caſu
lis:qa expectabat ciuitatem habentē fun
damenta.i.ſtabilitatē ęternitatis, cęleſtē
ſcilicet Hieruſalem:cuius ciuitatis deus
eſt artifex .i. arte ſua diſponens ſibi ſin-
gula:& idē eorū q̄ diſponit eſt conditor
ipſemet fabricās illa.Abraham habitans
in caſulis oſtēdebat ſe nō curare Hieru-
ſalem terrenam: ſed inquirere cæleſtem.
Ipſa etiam Sara ſterilis, & nonagenaria
Fides Sarę cōmendaꝫ. per fidem accepit virtutē in conceptio-
ne.i. concipiendi ſeminis:ipſa dico non
ſolum ſterilis:ſed etiam præter tempus
ętatis:quia(ſicut dictum eſt)nonagena-
ria erat:accepit ideo quoniam credidit
deū eſſe fidelem.i. veracem qui illi ꝓmi-
ſerat ſemen: ꝓpter qđ quia deum credi-
dit fidelē:Et ab vno vētre vel ab vno pa
tre:& hoc vno emortuo vel vētre,vł pa
tre,orti ſūt filii tāq̄ ſidera cęli:nec ſcđm
claritatē virtutū cōparo ſiderib⁹:ſed eū-
do in multitudinē eorū.Orti ſūt etiā ſi-
cut arenæ:nec iterū ſcđm ſterilitatē tm̄
arenæ cōparo:ſed quæ eſt innumerabilis
.i.ſcđm īnumerabilitatē eorū:q̄ arena eſt
ad oram maris.i.iuxta littus gētilitatis.
Multi eñ de filiis Abrahę virtutib⁹ mi-
cuerunt vt ſidera:multi ſteriles & infru
ctuoſi in litt⁹ † gentiliū ſunt præcipita- † Al.ritus.
ti.Et oēs iſti,Abrahā.ſ.Iſaac & Iacob de
functi ſunt:etiā cum morerētur exiſten-
tes iuxta fidem.i. credētes ſe accepturos
ꝓmiſſa dei. Defuncti inquā ſunt nō acce
ptis repromiſſionib⁹ in vita:ſed aſpicien
tes eas repromiſſiones futuras a lōge.i.
in diebus Chriſti:& ſalutātes ſicut nau-
tę patriā quā a lōge vidētes multū deſi-
derāt:& cōfitētes de ſe quia ipſi ſunt ſu-
per terrā peregrini, ſemp ad alia trāſeun
tes:& hoſpites.i.aliunde venientes.Ideo
& ſic cōfitētes:qui enim dicunt hęc ſcili-
cet ſe peregrinos eſſe & hoſpites:his ver
bis ſignificant ſe veram patriā inquire-
re.¶Diceret aliquis,inquirebāt alienam:
quia fortaſſis ad ſuam patriā reuerti nō
poterant.Ad hoc Paulus.hęc dicebāt:&
ſi quidē meminiſſent illi⁹ patriæ de qua
exierunt,volentes illuc reuerti:vtiq̄ ha
bebant tempus.i.opportunitatem reuer
tendi.Sed nūc poſtq̄ illius non memine
rant,appetunt meliorem patriam.i. cæ-
leſtem. Et quia cæleſtem appetunt ideo
deus non confunditur .i. non erubeſcit
vocari deus eorū vt dicatur deus Abra
ham,Iſaac,& Iacob.Ideo deus eorum vo
catur:quia parauit illis cæleſtem ciuita
tem.Abraham iterum per fidem obtulit
Iſaac cum temptaretur:deus nō tempta
bat Abrahā quaſi qui fidem eius ignora
ret:ſed vt ipſe Abrahā & mūdus virtu-
tem ſuę fidei cognoſceret.Et ne putareꝫ
Abrahā ideo īmolare Iſaac:qa ī alio filio
implendas expectaret ꝓmiſſiones ait. Et
ipſe Abrahā q ſuſceperat repromiſſiōes
ad quē dictū eſt:quia in Iſaac vocabitur
tibi ſemen:ipſe offerebat hūc vnigenitū:
arbitrans quia deus potens eſt eum ſuſ-
citare a mortuis:& per eum ſuſcitatum
Abrahę vocari ſemen.Vnde qa ita credi
dit:accepit eum filium & in multiplica-
tionē ſeminis:& in parabolam.i.in figu-
ram Chriſti. Aries enim qui īter vepres
cornibus hęrens repert⁹ eſt:& Iſaac vnū
Chriſtū deum & hominem ſignificabant.
Per hoc igiꝫ ꝙ aries quidē eſt īmolatus,
Iſaac vero morti ſubtractus:ſignificatū
eſt Chriſtū ſcđm carnē paſſurū:ſcđm di-

uinitatē vero mortis diſcrimen non eſſe ſenſurū. Aries enim immolatus, carnem Christi immolandam: Iſaac vero ſubtractus, diuinitatem Chriſti nō lędendā per paſſionem prefigurauit. Iſaac etiā benedixit Iacob: & Eſau habita fide: & de illis quomodo maior ſeruiret mīori: & de futuris quorū typū gerebant: ſcilicet quomodo primogenitus iudaicus populus primogenita ſua (cultū. ſ. dei) deſereret: & minor, gentilis ſibi vſurparit. Iacob in ęgypto moriēs per fidē benedixit ſingulos filiorū Ioſeph. ſ. Manaſſem & Ephraim: & adorauit faſtigiū virgę ei⁹ Ioſeph: qui ſecundus a rege Aegypti ſceptrū gerebat ī ſignū ſuę dignitatis, adorauit faſtigiū virgę. i. Chriſtum per Ioſeph figuratum: cui virga æquitatis virga eſt regni ſui. Ioſeph moriēs fide. i. p fidem memoratus de pfectione filiorum Iſrael ꝙ pfecturi eſſent de ęgypto: & hoc memorans mandauit de oſſibus ſuis vt deferrentur ad ſepulturā Abrahæ: cōfidēs & reſurrecturos eſſe cū Chriſto illos quib⁹ facta erat repromiſſio ſi corpora eoꝝ inuenirētur in terra repromiſſionis. Moyſes natus per fidem: quia crediderunt parentes hunc magnū futurū videntes ei⁹ elegantiam: ocultatus eſt tribus menſibus a parentibus ſuis, eo ꝙ vidiſſent infantem elegantem: & non timuerunt edictum regis qui omnem maſculū in pueris Hebręorum iuſſerat īterfici. Moyſes etiam grandis factus, negauit ſe eſſe filiū filię Pharaonis per fidem: eligēs magis affligi cum populo dei, q̄ habere iocunditatem temporalis peccati: & improperium Chriſti quod in ſe patiente pro Chriſto pręfigurabat: exiſtimās eſſe diuitias maiores oīmi theſauro Aegyptioꝝ. Ideo ſic exiſtimās: qa aſpiciebat in remunerationem futuram non in laborē præſentem vel iocunditatem. Moyſes per fidem reliquit ęgyptum, educens inde populum Iudęorum: non veritus animoſitatem regis ęgyptiorum. Ideo non veritus: quia ſuſtinuit inuiſibilem. i. expectauit deum quem videre non poterat tanq̄ corporaliter eum videns, adhibens fidem ſermonibus dei. Idem Moyſes celebrauit paſcha effuſione ſanguinis agni per fidem: ideo ne qui vaſtabat primogenita ęgypti tāgeret Iudęos. Fidē habuit in ſanguine agni ꝙ per virtutē agni innocētię (. i. Chriſti quem præfigurabat) poſſet ſaluari. Filii Iſrael per fidē trāſierūt mare rubrū tanq̄ per aridā terrā. Et ne quis dicat hoc fuiſſe caſum ꝙ ſcilicet trāſire mare ęgyptii expti, deuorati ſūt. Muri Hierico per fidem corruerunt circūitu ſeptem dierū. Raab merettix excipiens exploratores Iudęorum cum pace nō periit cum incredulis pꝑter fidē qua credidit ꝙ deus traderet vrbem in manus Iudęorū. Multa de laude fidei dixi: & quid adhuc amplius dicā: tempus eīm (ſi exequar oīa de fide) deficiet. i. deſeret me enarrrātē de Gedeon qui vellus in area poſuit, de Barac q fide populū liberauit, de Samſon qui per fidem multa operat⁹ eſt. De Iepte qui dux populi liberauit populū licet ſtulto voto filiā īmolauerit. De his quatuor in libro Iudicū pleni⁹ īuenitur: de Dauid etiā qui multa p fidē fecit: & de Samuele & aliis prophetis qui vicerūt regna. i. reges ſuperauerūt per fidem: qui etiā operati ſunt iuſtitiā per fidem: adepti ſunt repromiſſas beatitudines per fidē. Obturauerūt ora leonum per fidē vt Daniel. Extinxerunt impetū ignis vt tres pueri. Effugarunt aciē gladii vt Iudas Machabęus. Cōualuerūt de infirmitate vt Ezechias. Fortes facti ſunt ī bello cōplures. Euerterūt caſtra exterorū illis fugatis. Mulieres acceperūt mortuos ſuos de reſurrectiōe venientes: vt vidua Sareptana p Heliā filiū vnicū: & Sunamitis per Heliſeū. Alii autem diſtenti ſunt in Eculeis, vt ſeptem Machabęi non ſuſcipientes redemptionem. i. nolentes a tormētis redimi vt merito paſſionum inuenirent meliorem reſurrectionem. Quanto enim magis quis patitur, tanto melius coronabitur. Alii vero ſunt experti ludibria:: & verbera inſup, & vincula & carceres. Lapidati ſunt: ſecti ſunt vt Eſaias. Temptati ſunt, an timore pœnę negarēt fidem. Mortui ſunt in occiſione gladii. Circūierunt fugiendo hac illac in melotis. Melota eſt (vt aiunt) veſtimētum de pilis camelorum. Melota qd eſt. Vel melus animal eſt quod dicitur taxo, & a melo melota dicitur. Circūierūt etiam in pellibus caprinis, egentes tem-

poralibus:anguſtiati animo, afflicti corpore:quibus ſanctis mundus non erat dignus vt tales haberet:vel qbus dign⁹ nõ erat mũdus:ſm verba impiorũ dicentiũ: hi tales inquinamentũ mundi ſunt:purgetur mundus ab illis. Errantes in ſolitudinibus vt Matathias: & qui cum eo erant:& in mõtibus, & in ſpeluncis,& in cauernis terrę.Speluncę naturales foueę ſunt.Cauernę arte cauatę. Et hi oẽs probati teſtimonio fidei non acceperunt repromiſſionem.i. repromiſſam hæreditatem deo prouidente aliquid melius pro nobis:ſcilicet vt priores ſancti non conſummarentur in perfectione iocunditatis ſine nobis. Si em̃ ſine incarnato Chriſto acciperent illi ęternam beatitudinem Chriſtus non incarnaretur:quia fruſtra, cum alio modo ſalus exiſteret:& ſic priores ſancti ſaluarentur ſine nobis.

Speluncę q̃ dicuntur.

Cap.XII.

Ephe.iiij. Coloſ.iij. j.Petri.ij.

IDeoq; & nos tantã habentes impoſitam nubem teſtium: deponentes omẽ pondus:& circunſtans nos peccatũ per patientiam curramus ad propoſitum nobis certamen:reſpicientes in authorem fidei, & cõſummatorem Ieſum:qui propoſito ſibi gaudio ſuſtinuit crucem,confuſione contempta: atq; in dextera ſedis dei ſedet. Recogitate enim eum qui talem ſuſtinuit a peccatoribus aduerſus ſemetipſum contradictionem:vt non fatigemini animis veſtris deficientes. Nondum enim vſq; ad ſanguinem reſtitiſtis aduerſus peccatum repugnãtes:& obliti eſtis conſolationis quę vobis tanq̃ filiis loquitur,dicens:Fili mi noli negligere diſciplinam domini: neq; fatigeris,dum ab eo argueris. Quem enim diligit dominus caſtigat:flagellat autem omnem filium quem recipit.In diſciplina perſeuerate. Tanq̃ filiis vobis offert ſe deus. Quis enim filius quem non corripit pater? Q; ſi extra diſciplinam eſtis:cuius participes facti ſunt omnes:ergo adulteri & non filii eſtis. Deinde patres quidem carnis noſtræ eruditores habuimus,& reuerebamur eos.Num multo magis obtemperabimus patri ſpirituum & viuemus? Et illi quidem in tempore paucorum dierum ſcd̃m voluntatem ſuam erudiebant nos: hic autem ad id quod vtile eſt in recipiendo ſanctificationem eius. Omnis autem diſciplina in præſenti quidem videtur non eſſe gaudii:ſed męroris: poſtea autem fructum pacatiſſimum exercitatis per eam reddet iuſtitiæ. Propter quod remiſſas manus & ſoluta genua erigite : & greſſus rectos facite pedibus veſtris:vt non claudicãs quis erret:magis autem ſanetur. Pacem ſequimini cũ omnibus & ſanctimoniã:ſine qua nemo videbit deũ. Contemplantes ne quis deſit gratiæ dei : ne qua radix amaritudinis surſum germinans impediat: & per illã inquinentur multi. Ne quis fornicator aut prophanus vt Eſau:qui propter vnam eſcam vendidit primitiua † ſua.Scitote enim quoniã & poſt ea cupiẽs hæreditare benedictionem, reprobatus eſt.Nõ enim inuenit pœnitentiæ locum,q̃q̃ cum lachrymis inquiſiſſet eam.Non enim acceſſiſtis ad tractabilem,& acceſſibilem ignẽ, & turbinem,& caliginem,& procellam,& tubæ ſonum, & vocem verborum:quam qui audierunt, excuſauerunt ſe ne eis fieret verbum.Nõ enim portabant quod dicebatur : & ſi beſtia tetigerit montem, lapidabitur. Et ita terribile erat quod videbatur. Moyſes dixit. Exterritus ſum & tremebundus. Sed acceſſiſtis ad Sion mõtem & ciuitatẽ dei viuentis Hie-

Prouer.3. Apoca.iiij. xxiij. q.iiij ea vidicta.

Eſa.xl.c.ſ. ver. dau dus.

Roma.xij.

Ge.xxvij. † Al.primogenita.

Exodi.xix.

Exodi. xx.

Exodi.xix.

ruſalem cęleſtem,& multorum miliū angelorum frequētiam, & eccleſiam primitiuorum qui conſcripti ſunt in cęlis,& iudicem omniū deum,& ſpiritum†iuſtorum perfectorum,& teſtamenti noui mediatorem Ieſum,& ſanguinis aſperſionem, melius loquentem q̃ Abel. Videte ne recuſetis loquentem.Si enim illi non effugerunt recuſantes eum qui ſuper terram loquebatur,multo magis nos qui de cęlis loquentem nobis aduertimus,cuius vox mouit terram tunc: nunc autem repromittit dicēs:. Adhuc ſemel ego mouebo non ſolum terram, ſed & cęlum. Quod autem adhuc ſemel dicit:declarat mobilium tranſlationem tanq̃ factorum † vt maneant ea quæ ſunt immobilia.Itaq; regnū immobile ſuſcipientes habemus†gratiā per quam ſeruiamus placētes deo cū metu & reuerentia. Etenim deus noſter ignis conſumens eſt.

†ſpūs vł ſpirituū

Aggei.ii.

†Factu ram.

†Habea mus.

Deut.iiii.

ADductis tot commendationibus fidei infert ex omnibus:Quandoquidem fides tot teſtimoniis cōmendabilis eſt, ideo ſicut priores ita & nos habentes tantam nubem teſtium cōmendantium fidem impoſitam nobis. Nubem ideo dicit, quia ſicut nubes ab æſtu protegit & pluuia: ſic præfatorum ſanctorum exempla muniunt nos cōtra irruentia mala. Nos etiam ſicut illi deponentes per pœnitentiam omne pōdus peccati qđ perpetrauimus: deponentes etiam peccatum nos circunſtans vndiq; .i.omnem prauam ſuggeſtionem per patientiā curramus,non reflexi a bono certamen propoſitum nobis.non eñ ad blāditias vocati ſumus, ſed ad tolerādos labores.Curramus inquam imitando aſpicientes in Ieſum auctorem fidei noſtræ .i.qui nos conſummabit in gloria ſi fides noſtra perduret integra. Qui Ieſus ſuſtinuit crucem,contempta non tantū acerbitate,ſed etiam confuſione.i.erubeſcentia de ignominioſo genere mortis. Suſtinuit inquam gaudio propoſito ſibi in gloria merito paſſionis. Vel propoſito ſibi terreno gaudio.i.terrenis facultatibus propoſitis ſibi a crucifixoribꝰ ſuis ſi vellet ſe diffiteri filium dei. Atq; ideo qa crucem ſuſtinuit,confuſionem contēpſit,ſedet in dextera ſedis.i. in æqualitate ſedentis dei patris.Curramus propoſitum certamen imitantes Ieſum, qui cōtempta confuſione ſuſtinuit crucem: eū inquam aſpicite crucem in morte ſuſtinentem, recogitate etiam eūdem Ieſum q ſuſtinuit cōtradictionē:vt ſicut in morte,ſic etiam imitemini eum in patienda contradictione.Quicqd aduerſitatis tulit Ieſus vſq; ad horam paſſionis:ſignificat hic per contradictionē. Vel ſi habeť, enim ita iungatur.Debetis aſpicere Ieſū ſuſtinentem crucem. Nam etiā hoc qđ ī Chriſto minus eſt.ſ. contradictionē quā ſuſtinuit recogitate.i. frequēter debetis mādare memorię. Qđ ita ait. Recogitate Ieſum qui ſuſtinuit contradictionē talem.i.adeo cōtemptibilem & difficilem, quodq; magis potuit grauare eū, ipſe q peccatum nō nouit,illatā ſibi a peccatoribus ſuſtinuit nō aduerſus Petrum vel quēlibet diſcipulorum: ſed aduerſus ſemetipſum.Recogitate inquā hāc contradictionem:ad hoc vt memores eius non fatigemini,ideſt ne ſitis feſſi patiendo aduerſa,vel ſi fatigamini corpore,ne fatigemini in animis veſtris,ſed carne infirma ſpiritus tamen prompti ſint. Si enim tāta ſit contradictio vt fatigentur animi,ſicut idem Paulus de ſe ait. Grauati ſumus ſupra modum, ita vt tędeat nos viuere non tamē deficiētes, ſicut nec Paulus defecit, licet fatigatus eſſet animus Deficerent ſi timore tribulationum fidem negarent,debetis vtiq; ſine fatigatione & defectu ſuſtinere,quia & ſi reſtitiſtis,nondum tamen vſq; ad ſanguinem .i.nōdum effuſus eſt ſanguis veſter,qđ ſi oportet,pro fide patiendum eſt.Nondū vſq; ad effundendum ſanguinem reſtitiſtis, vos tamen repugnantes aduerſus peccatum. Ita dicēs in altero laudat eos quia repugnauerunt. In altero oſtendit adhuc poſſe aſcēdere ſcilicet ad effuſionem ſanguinis.Repugnātes inquam aduerſus peccatū ne locū haberet in vobis. Dū eñ impiis cōſentire renuitis, contra

Exēpla ſanctorū muniūt nos cōtra irruentia mala

ij.Corin.i.

peccatū ſtatis,qbus ſi cōſentiretis: pecca-tum ſtatim locū haberet in vobis.Repu-gnaſtis olim aduerſus peccatū,& nūc qua re obliti eſtis conſolationis .i.diuinitatis vos in tribulatione cōſolantis? quæ diui na conſolatio loquit̄ nobis nō tanq̄ alie-nis,ſed tāq̄ filiis quos fouere intēdit di-

Prou.iii. cens in Salomone . O tu fili mi noli ne-gligere diſciplinā.i.pſecutiones & verbe ra quæ ſunt diſciplina. In his eñ hō ad-diſcit quāta ſit fragilitas ſua,& q̄ parum viribus ſuis poſſit:niſi pręſto ſit gr̄a dei. Diſciplinā dico nō perſecutorum ſed do mini:ipſi eñ nihil poſſūt niſi ex pmiſſio ne dei,hoc modo purgare filios ſuos vo lentis.Noli negligere diſciplinā:neq; fa-tigeris.i.ne feſſus refugias pati dum ar-gueris.i.reus eſſe cōuinceris a deo p hāc diſciplinam indulgente tibi. Per hāc eñ diſciplinam,homo & fragilitatem ſuam cognoſcit:&(ſi patienter ſuſtineat) īdul gentiam promeretur de peccatis.Nō de bes fatigari dum argueris: eū eñ quē di ligit dn̄s caſtigat.i.in caſtitate & conti-nētia vitiorū per diſciplinā agit:illū quē diligit,caſtigat:omnem autē filium quē recipit priuſq̄ recipiat,flagellat.Licet.n. peccata dimittat:nulli tamē pœna remit titur:quin vel in hac vita vel in futura ſoluat̄.vel ab ipſo homine ſpontanea vo luntate,qđ opus acceptius eſt: vel alio ſi

Originalis peccati pœna per baptiſmū nō tollit. bi inferente.Sicut per originale probare poſſumus,qđ quidem in baptiſmo dimit titur:pœna tamen eius peccati(mortali-tas ſcilicet & paſſibilitas)relinquitur.Et quando quidem diſciplina domini adeo commendabilis eſt:igitur perſeuerate in diſciplina.i.in patientia tribulationū, in qua vtiq; perſeuerare debetis:deus enim offert ſe vobis in tribulationibus adiu-torem tanq̄ filiis.Bene dico tāq̄ filiis: qa quis eſt filius quem non corripiat pater? Deus vtiq; filium non habebit incorre-

Fili⁹ nō ē q nō corripitur. ctum.Filius non erit niſi qui corripitur. Q2 ſi.i.ſi vero vos eſtis extra diſciplinā: q; ſubtrahatis vos a diſciplina domini: cuius diſciplinæ participes facti ſunt o-mnes filii dei.Si inquā extra diſciplinam eſtis: ergo non eſtis filii legitimi : ſed eſtis filii adulteri.i.adulterini quibus pa ter non adhibet pędagogos:quia eos nō curat . Vel eſtis filii adulteri .i. diaboli adulterantis vos.¶Probauit per teſtimo nia ſcripturæ debere eos perſeuerare in diſciplina:nunc rationibus humanę con ſuetudinis idē approbat. Quaſi diceret. Q2 in diſciplina perſeuerādum nobis ſit per auctoritates oſtendi: deinde poſt te-ſtimonia ſcripturarum humanę conſue-tudinis rationes induco ad idem probā-dum. Nos quidem habuimus patres nō animarum,ſed carnis noſtræ: lineam eñ carnis ab ipſis traximus, & carni noſtræ a carne parētum diriuatę deus animam contulit.Hos autē patres habuimus eru ditores & reuerebamur:honorem eis ex hibendo timebamus eos. Revereri.enim eſt cum timore honorem impendere. Et ſi patres carnis reuerebamur:nōne mul-to magis obtemperabimus patri ſpiritu um.i.deo qui dat animas longe corpore digniores?cui obtemperantes viuemus in ęternum:qđ patres carnis nec ſibi nec nobis conferre queunt.Patri vtiq; ſpiri-tuum magis obtemperādum eſt:quia illi qdē patres carnis in tempore paucorum dierum erudiebant nos ſecundum volū tatem ſuam,hic ad grammaticam:ille ad fabrilem artem:plęrunq; ad inutilia.Hic autem pater ſpirituum ad id qđ pro cer to vtile eſt , erudit nos per diſciplinam in recipiendo ſanctificationem eius.i.pa tientiam & cæteras virtutes : poſitione quarum ſuos ſanctificat . Q2 illi poſſent obiicere dicētes.Quis poteſt pati huiuſ-modi diſciplinam in qua ſemper mœror nunq̄ gaudium? ipſe idem vt ſoluat obii cit ſibi dicens.Ego quidem cōmendo vo bis patientiam diſciplinę: ſed tamen con fiteor q; omnis diſciplina in præſenti tē pore quidem videtur his qui ſuperficiē rei tantum aſpiciunt,non eſſe gaudii,ſed ſolūmodo mœroris. Mœror eñ hic ſem per eſt,nunq̄ gaudium. Nūc ſolutionem ſubdit:videtur quidem in præſenti eſſe mœroris:ſed poſtea.i.in futuro exercita tis per eam diſciplinam,non adulterinis extrapoſitis reddet deus fructum iuſti-tiæ . Fructum dico non ſicut fructus eſt mundi:qui nunq̄ eſt in trāquillitate, ſed fructum pacatiſſimum.i.in omni quiete poſſidendum.Propter qđ quia exercita-tis per diſciplinā adeo fructuoſa erit iu-ſtitia ſua:erigite ideo remiſſas manus.i.

Reuereri quid eſt.

operationes charitatis, prius intenſas
modo diſſolutas.Erigite etiam genua ſo
luta,ideſt fortitudinem prius habitam,
nunc timore diſciplinę reſolutam. Ideo
per genua ſoluta amiſſionem virtutis ſi-
gnificat,qa in genibus prius apparet tre
mor ſi fuerint diſſoluta,erectio ſi fuerint
confortata.Erigite genua & facite pedi-
bus,ideſt affectionibus veſtrę fidei,rectos
greſſus. Primus greſſus fidei eſt confi-
teri:deinde ſi neceſſe ſit,pati.ita rectos fa
cite vt non erret aliquis veſtrum rece-
dens a via fidei:nec ſaltem ſit claudicans
in via:poſſet enim fidem tenere ſane cre
dens & claudicare in ea ſi timeret confi
teri.Et pro aſſertione fidei non erret ali
quis,ſed magis ſanetur ab errore ſi forte
errauerit.Vt autem recti ſint greſſus ve
ſtri,ſequimini pacē cum omnibus: etiam
cum inimicis.Sequimini etiam ſanctimo
niam,ideſt omnem ſanctitatem, ſine qua
pace & ſanctimonia nemo videbit deum.
Quomodo ſanctimonia ſequenda ſit,inſi
nuat dicens. Sequimini ſanctimoniam:
contemplātes ne quis veſtrum deſit gra
tiæ dei:gratia enim dei parata eſt vobis,
videte ne repellatis eam.Contemplantes
etiam ne aliqua radix ideſt ſuggeſtio pec
cati.Radix dico amaritudinis, licet qui-
dam putent eſſe dulcedinis. Videte in-
quam ne radix huiuſmodi impediat vos
germinans ſurſum,ideſt prorumpens in
actum peccati.Tunc enim ſuggeſtio ſur
ſum germinat: cum qđ male ſuadet,per
actum conſummat. Videte ne qua radix
ſic vos impediat,& per illam ſurſum ger
minantem inquinentur multi:proniores
ad imitationem turpitudinis q̄ honeſta
tis.Contemplantes etiam ne quis veſtrū
ſit fornicator,aut prophanus, cultū dei
deſerens:ſicut fuit Eſau:qui propter vnā
eſcam lenticularum vendidit primoge-
nita ſua fratri ſuo Iacob.De fornicatio-
ne Eſau non alibi inuenimus. Vel ſi ale-
gorię inſiſtimus:dicamus ita ne ſit quis
fornicator ī cultu dei.Fornicatores erāt
qui fidei Chriſti neceſſariam eſſe circun
ciſionem credebant:aut ne quis ſit ꝓpha
nus,fidem penitus deſerens. Ne ſitis ſi-
cut Eſau putātes vos infructuoſa pœni
tentia dānationē euadere:qa ſcitote hoc
de Eſau ꝙ & ante vēditionē:& poſtea cu

Greſſus primus fidei et ſc̄di.

piens hæreditare benedictionem primo-
geniti reprobatus eſt:& ſi non a patre,ta
men a deo. Vere reprobatus,nō enim in
uenit locum pœnitētiæ: pœnituit quidē
ſe vendidiſſe primitiua,ſed hęc pœniten
tia locum opportunitatis nō habuit,q̄q̄
inquiſiſſet eam pœnitētiam cum lachry-
mis.Si enim lachrymaretur confitendo
peccatum,& puniēdo iniquitatem ſuam,
locum haberet eius pœnitentia:ſed quia
in ipſis lachrymis indignabatur de ele-
ctione fratris: cogitans interficere fra-
trem ſi poſſet:ideo locus pœnitentię ipſi
negatus eſt.Debetis pacem & ſanctimo-
niā ſequi: Videte ne amaritudinis radix
germinet in vobis:&c.quia non acceſſi-
ſtis ad legem importabilem & terribilem
eam facienti & inutilem ſicut prior lex,
ſed acceſſiſtis ad legem multa facilitate
iocundam ad gratiam adiutricem ad cę
leſtium repromiſſionem. Quod diffuſe
ait ſic incipiens:non acceſſiſtis ad ignem
tractabilem & acceſſibilem. In datione
enim veteris legis ignis fuit corporeus
ſi pateretur deus qui poſſet tractari hu-
manis manibꝰ,& ad quem poſſibile eſſet
accedere.Nec acceſſiſtis ad turbinem, &
caliginem,& procellam.Turbo enim,id-
eſt ventorum commotio ibi fuit, & tene
broſa caligo,& procella.Ventis enim per
cellentibus ſe inuicem cōtuſio erat grā-
dinis.Nec ad ſonum tubę & vocem ver-
borum.Clangor enim tubarum & voca-
lia verba ibidem audita ſunt,quā vocem
Iudæi qui audierunt excuſauerunt ſe,ob
tendētes fragilitatem ſuam ne fieret eis
verbum,ideſt ne dominus loqueretur eis
ſed Moyſi & Moyſes illis:ideo ſic ſe excu
ſauerunt,quia non portabant, ideſt non
poterant portare illud qđ dicebatur eis.
Deus ideo in tanta aſperitate terroris le
gem dabat eis, quia ſciebat per lenitatē
dilectionis nil boni eos opaturos:& ideo
quaſi ſeruos per ſupplicia cogendos.Prę
ſignabatur etiam in tāta multiplicitate
terrorum eos nunq̄ poſſe portare legem
illam.Et dictum erat in acceptiōe legis:
quia ſi beſtia tetigerit montem illum in
quo dabatur lex, lapidabitur. Vel ſecun-
dum quoſdam ex iudicio:vel ſecundum
alios ex grandinis contuſione.Hęc oīa
per oppoſitum figurabant dationē nouę

legis.Nos enim accipiendo gratiam acceſſimus ad ignem,ideſt ad ardorem ſpiritus ſancti,nec tractabilem,nec acceſſibilem,ſed ſpiritualem.Sonus tubę qui fuit ibi ſuggeſtionem ſignificauit:quæ ſic ad actum peccati vt tuba prouocat ad bellum.Quanto magis eñ Iudæis ꝓhibebat tanto ardentius ruebant in vetitum.Ibi iterum fuit turbo.i.commotio ſuggeſtionum,actus ſcilicet peccati.In noua gratia,& ſuggeſtio,& actus peccati remouetur.Ibi iterum fuit procella,ideſt contuſio grandinis,ſcilicet conſuetudo peccandi.Fuit iterum caligo,ideſt excæcatio ex conſuetudine peccandi procedēs. In gratia iſta & conſuetudo peccandi remota eſt:& omnis cæcitas illuminata : ibi fuit vox verborum quam audire non potuerunt. Hic inſpiratio interius quam qui prælibat,multo deſiderio currit vt comprehendat.Illi non portabant qđ dicebatur.Onus autem huius leue,& iugū ſuaue eſt . Ibi dictum fuit ſi beſtia tetigerit montem lapidabitur,quia hic ſi quis beſtialis vitæ:& intellectus poſuerit os ſuū blaſphemando in montem ,ideſt in diuinitatem lapidabitur contuſus potentia deitatis,& eo ꝙ adeo terribile erat quod videbatur,ita dixit ipſe Moyſes. Exterritus ſum animo : & tremebundus corpore.Ad legem terroris & inutilem non acceſſiſtis:ſed ad Sion, ideſt ad vitam ſpeculatiuam.Sion dico montem,ideſt altitudine virtutum eminentem:& ad ciuitatem dei viuentis,ideſt ciuibus ſuis vitam æternam dantis:ſcilicet ad cęleſtem Hieruſalem , & ad frequentiam multorum milium angelorum:vt cū eis in gloria dei perſonetis:& ad eccleſiam primitiuorum,ideſt patriarcharum & prophetarum qui conſcripti ſunt ſenatores in cælis,& ad deum patrem omnium iudicem,& ad ſpiritus iuſtorum & perfectorum,ideſt quos ſpiritus ſanctus iuſtos facit,& perfectos propter diuerſitates donorum : ſicut Ioannes ſolet pluraliter ait ſpiritus.Et acceſſiſtis ad Ieſum datorem noui teſtamēti. Vel ita dicamus ad dominum omnium & ad deum ſpirituū ideſt animarum iuſtorum perfectorum. Acceſſiſtis etiam ad aſperſionem ſanguinis,ideſt ad ſanguinem Chriſti quo aſperſi mundati eſtis. Sanguinem Chriſti dico loquentem melius ꝙ̄ ſanguinem Abel de quo ſcriptum eſt. Sanguis fratris tui Abel clamat ad me de terra:ideo melius quia ſanguis Abel vltionē:ſanguis Chriſti clamat remiſſionem. Et quia ſanguis Chriſti loquitur pro vobis: videte itaꝗ ne male agendo recuſetis illum loquentem pro vobis,quia malo veſtro ſi recuſatis.Si enim illi recuſantes eum qui loquebatur ſuper terram,ideſt Moyſen vel angelum,non effugerunt vltionem,multo magis nos non effugiemus qui auertimus deum loquentem nobis , non de terra,ſed de cælis.Vox cuius loquentis, tunc in datione veteris legis terram mouit, nūc autem repromittit in Aggeo dicens.Adhuc ſemel:adhuc ideo,quia iam mouerat terram.Ego mouebo, non ſolū terram quā olim moui:ſed etiam cælum mutabilitatem eorum tranſferens in immutabilitatem . Nunc paulus exponit. Qđ autem dicit propheta adhuc & ſemel,per adhuc declarat tranſlationē mobilium.Tranſlata enim elementa de mobilitate fient immobilia. Tranſlationem dico mobilium tanꝗ factorum.i.ſicut eorum quæ fecit.Qui enim ea de nihilo fecit,facta leuius tranſferre potuit. Semel dicit vt tranſlatione facta ea maneāt immobilia quæ modo ſunt mobilia.Et quādoquidem oīa in immobilitatem trāſferentur:itaꝗ nos ſuſcipientes regnum immobile.i.nos in immobilibꝰ regnaturi habemus aliquā gratiam in nobis a deo præmiſſam.Niſi enim pręcederet in nobis aliqua gratia dei,non ſuſciperemur ab eo in immobilitate regnaturi.Vel ita quia tranſlata manebunt omnia immobilia,itaꝗ nos qui tunc erimus ſuſcipientes regnum illud immobile., habeamus aliquam gratiam per quā placentes deo ſeruiamus ei,cum metu animi & reuerētia.i.timore corporis & exhibitione honoris.Neceſſe eſt vt ſeruiamus deo cum metu & reuerentia. Etenim deus noſter eſt ignis conſumens.i. excoquens omnis peccati rubiginem : & ideo neceſſe eſt vt purgatos inueniat,non purgandos.

Gene.iiij.

Sanguis Chriſti remiſſionē clamat.

Seruire deo debemus cum metu & reuerentia.

Cap.XIII.

Rom.xii. I.pe.iiii.

CHaritas fraternitatis maneat in vobis & hoſpitalitatē nolite obliuiſci. Per hanc eñ placuerunt quidam angelis hoſpitio receptis. Mementote vinctorum tanq̄ ſimul vincti, & laborantium tanq̄ & ipſi in corpore morantes. Honorabile connubium in omnibus, & thorus immaculatus. Fornicatores enim & adulteros iudicabit deus. Sint mores ſine auaritia: contenti

Ioſue.I. Pſal.cxvii.

præſentibus. Ipſe enim dixit, Non te deſeram neq; derelinquam, ita vt confidenter dicamus. Dominus mihi adiutor eſt, non timebo quid faciat mihi homo. Mementote prępoſitorū veſtrorum qui vobis locuti ſunt verbū dei, quorum intuentes exitum cōuerſationis, imitamini fidem. Ieſus Chri-

Diſt.xi. nolite. Diſt.xii. de his.

ſtus heri & hodie, ipē & in ſecula. Doctrinis variis & peregrinis nolite abduci. Optimum eſt enim gratia ſtabilire cor, non eſcis quæ non profuerūt ambulantibus in eis. Habemus altare de quo edere non habent poteſtatem qui tabernaculo deſeruiūt. Quorum enim animalium infertur ſanguis pro peccato in ſancta per pontificem, horum corpora cremantur extra caſtra. Propter quod & Ieſus vt ſanctificaret per ſuum ſanguinem populum, extra portam paſſus eſt. Exeamus igitur ad eum extra caſtra, im-

Micheę.ii.

properium eius portantes. Non enim habemus hic manentem ciuitatem,

Gala.v. De cele. miſ.c.I dę.

ſed futuram inquirimus. Per ipſum ergo offeramus hoſtiam laudis ſemper deo, ideſt fructum labiorum confitentium nomini eius. Beneficētiæ autem & communionis nolite obliuiſci. Talibus enim hoſtiis promeretur deus. Obœdite prępoſitis veſtris, et ſubiacete eis. Ipſi enim peruigilant quaſi rationem pro animabus veſtris reddituri, vt cum gaudio hoc faciant et non gementes. Hoc enim non expedit vobis. Orate pro nobis. Confidimus enim quia bonam conſcientiam habemus, in omnibus bene volentes conuerſari. Amplius autem deprecor vos hoc facere, quo celerius reſtituar vobis. Deus autem pacis qui eduxit de mortuis paſtorem magnum ouium in ſanguine teſtamenti æterni dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, aptet vos in om̄i bono vt faciatis voluntatem eius, faciens in vobis quod placeat coram ſe per Ieſum Chriſtū: cui eſt gloria in ſecula ſeculorū amē. Rogo autem vos fratres vt ſufferatis verbum ſolatii. Etenim perpaucis ſcripſi vobis. Cognoſcite fratrem veſtrum Timotheum dimiſſum, cū quo ſi celerius venerit videbo vos. Salutate omnes prępoſitos veſtros, et omnes ſanctos. Salutant vos de Italia fratres. Gratia cum omnibus vobis. Amen.

CVm metu & reuerentia ſeruite deo. Charitas etiam perſeueranter maneat in vobis. Charitas dico fraternitatis quam fraternitas repoſcit. Hoc enim ꝙ fratres eſtis exigit vt vos inuicem diligatis: & nolite obliuiſci hoſpitalitatem quæ eſt pars charitatis, in qua olim valuiſtis. Per hoc ꝙ ait, nolite obliuiſci, ſignat eos prius deuotos in hoſpitalitate, nunc remiſſos eſſe. Ideo ſectanda eſt hoſpitalitas, quia per hanc virtutem placuerunt quidam deo: vt Abraham & Loth, quos deus inde ſignificauit ſibi placuiſſe, angelis receptis hoſpitio. Ideo enim angelos ſuos immiſit quaſi hoſpites, vt per hoc hoſpitalitatem gratā ſibi eſſe cognoſcerēt. (Hoſpitalitas eſt deo grata.) Charitas maneat in vobis. Mementote etiam vinctorum, ideſt his miniſtrate q in vinculis opprimuntur, tanq̄ ſimul vincti, ideſt memores vos ſimul eſſe vin-

ctos:qa ſi illi in carcere,vos vincti moleſtia carnis. Vel ita. Mementote vinctorũ tanq̃ ſimul vincti.i.ſicut velletis reminiſci veſtri, ſi ſimiliter in vinculis eſſetis. Memẽtote etiam laborantiũ quocũq; genere mundanę miſerię:tãq̃ & ipſi laborãtes ſitis:qđ idẽ ait tanq̃ morantes in corpore.Quicũq; enim premiť onere carnis, nunq̃ expers eſt erũnę & laboris. Sit etiã in omnibus vobis honorabile connubiũ. hic remouet fornicationẽ.Et cõiugiis celebratis ſit thorus immaculat⁹.hic adulterium abdicat.Ideo moneo cõnubia: caſtitatem thori,remouẽdo fornicationem & adulterium:qa deus iudicabit.i. dãnabit fornicatores & adulteros:nõ ꝙ homicidia & reliqua mala iudicare nõ debeat ſed nũc de his duobus tantũ ſermo erat. Mores etiã veſtri ſint ſine auaritia vt nõ concupiſcatis ſuperflua. Vos dico contẽti pſentibus:dei eñ eſt ꝓuidere de craſtinis.Debetis eſſe ſine auaritia . Ipſe enim deus dixit ad Ioſue & p eũ ad omnẽ fidelem.O tu Ioſue ſeu quicunq; fidelis ego nõ deſerã te penitus abiectum, neq; ſaltẽ aliqua hora derelinquam te inadiutum: De⁹ hoc dixit ita:vt ſupra hoc qđ prius diximus:nos ſcilicet contentos eſſe pſentibus,nunc confidenter dicamus.Dominus eſt mihi adiutor,& ideo non timebo quid faciat mihi homo,etiã ſi tollat præſentia. Mementote etiam præpoſitorum veſtrorum:vt eis cõformemini qui locuti ſunt vobis verbum dei,quorũ exitũ.i. finẽ bonũ eſſe intuẽtes.Exitum dico conuerſationis.i.bonę operationis in qua cõuerſantur.Imitamini primum fidẽ eorũ vt ſic bona conuerſatio & bonus exitus ſimiliter ſit in vobis.Dicerẽt illi,nõ poſſumus ꝑfectionem eorum ſequi: qa ipſi ab ipſo Chriſto edocti habuere maiorem affluentiam gratię q̃ nos poſſimus habere.Ad hoc Paulus . Bene inquit imitari poteſtis:Ieſus Chriſtus enim qui fuit heri quantum ad illos, hodie etiam eſt paratus in eodẽ quãtum ad vos: ipſe etiam pręſens erit in omnia ſecula ſperantibus in ſe,quibus ait.Ecce vobiſcum ſum vſq; ad cõſummationem ſeculi.Imitamini fidem prępoſitorum:ſequentes doctrinam eorũ. Et doctrinis variis: quæ nunc vnũ nunc aliud aſſerũt,& peregrinis.i. extra

Matth. xxviii.

neis aliunde q̃ a nobis procedẽtibus . his inq̄ꝛ ͻm doctrinis nolite abduci ab eo qđ a nobis accepiſtis.Erant enim quidam ſeductores qui dogmatizabãt ex eo ꝙ Paulus omnes cibos mũdos eſſe & ſanctificatos a deo dixerat,vt quãto magis ingurgitarent ventrem opulentia eſcarum,tãto magis eſſent grati deo qui omnes cibos ſanctificauerat ad edẽdum, inde ait. Nolite huiuſmodi doctrinis abduci : qa optimum eſt,non corpus,ſed cor ſtabiliri & confirmari gratia.i.ex libertate quã deus intulit nobis in vſu omnium, q̃ ſtabiliri eſcis.i.multiplicatione voluptatis, quæ eſcę non profuerunt ambulantibus in voluptatibus & ſupra modum locum dantibus eis . Eſcis vtiq; non debemus cor ſtabilire,qa habem⁹ altare.i. corpus Chriſti qđ in altari cõſecratur:ſupra qđ participatum a nobis vota & orationes deo offerimus:de quo altari, ideſt corpore Chriſti non habent poteſtatem edere quicunq; deſeruiunt tabernaculo.i.corporis voluptatibus:ſic enim ad horã mãſuri ſum⁹ in corpore ſicut miles in tabernaculo militari. Probat duplici auctoritate,veteris primũ:deinde nouę legis eũdem ſenſum in vtraq; colligens auctoritate qđ pmiſit dicẽs.Vere q deſeruiũt tabernaculo voluptatis,nõ habent facultatem edere de hoc altari: q nõ ſunt extra caſtra.i.qa ſecundũ dimiſſiones voluptatum nõ exeũt corpora ſua.Quod ita ait.Eorũ animaliũ quorũ ſanguis inferť ꝑ pontificẽ in ſancta ſanctorũ pro ꝑccato populi delendo:& hoc ſemel in anno.Horũ animaliũ corpora cremanť extra caſtra.Mos erat(ſicut ſępe fati ſum⁹) vt pontifex legalis ſemel in anno ſanguinem inferret in ſancta ſanctorũ.Hic autẽ ſanguis aſſumebať de animalibus extra caſtra crematis.Põtifex autẽ ille Chriſt⁹ eſt,qui pro peccato omnium delẽdo ſanguinem ſuũ in cruce fuſum intulit ĩ ſancta ſanctorum. Qꝛ autem illud aĩal cremebatur vt cinis fieret,ſignum erat contritionis Chriſti quã ſuſtinuit,cinis cuius.i.memoria paſſionis debet aſpgi ſuper capita.i.in mentibus ſingulorum.Qꝛ extra caſtra cremebať,ſignificabat omnẽ volentem mundari oportere vt exeat extra caſtra.i. carnales voluptates . Nunc

Cor eſcis nõ eſt ſtabiliẽdum.

ſubiungit noui teſtamenti auctoritatem
idem cum veteri ſentientem dicens.Pro
pter qđ comprobãdum.ſ. ꝙ qui taberna
culo deſeruiũt,non habẽt edere de hoc
altari,vel ꝓpter qđ pręfiguratum in ve-
teri,nũc implendũ.Ieſus etiam paſſus eſt
extra portam, ſignificans participantes
altari ſuo debere fieri extra portam.i.ex
tra ſenſus voluptatis. Senſus enim por-
tę ſunt animę:quia per oculos ducit ad
concupiſcendum qđ videt,& ſic per cęte
ros ſenſus.Ieſus paſſus eſt extra portam
ideo vt ꝑ proprium ſanguinẽ ſanctifi-
caret populum. Quia Ieſus extra portã
paſſus eſt,igitur exęamus ad eũ poſiti ex
tra caſtra.i.extra voluptates tabernacu
li:nec hoc ſolum,ſed etiam portantes (ſi
neceſſe fuerit)improperiũ eius.i. mortẽ
crucis.Et vtiq; ſic debemus exire: qa eti
am ſi volumus hic manere non habemꝰ
hic manentem ciuitatem, ſed inquirimꝰ
futuram.i.æternam. Et quandoquidem
futuram inquirimus,ergo vt appręhen-
damus eã,offeramus p ipſum Ieſum ho-
ſtias laudis.i.laudes non minus q̃ hoſtiæ
promerẽtes deo,& hoc ſemp. Et qđ dico
hoſtias laudis,eſt dicere: offeramus fru-
ctum labiorũ. Per labiorũ,facilitatem, p
fructum deſignat vtilitatem. Labiorũ di
co confitentiũ nomini.i.glorię eius.Of-
feramus laudes.Beneficẽtię autem.i.lar
gitatis eleemoſynarum & communionis
(poſtq̃ non propria,ſed communia dice
batis)nolite obliuiſci. Nec debetis obli-
uiſci,quia talibus hoſtiis.i.ꝑ beneficen
tiam & communionem,deꝰ promeretur
in paſſiua ſignificatione. Vt autem ho-
rum memores ſitis,obœdite ꝑpoſitis ve-
ſtris q perfecti ſunt,& bene vos inſtruũt,
& ſubiacete eis.i.obœdite:vt omnẽ ſub-
iectionem verbo & opere exhibeatis illis
Debetis vtiq; ſubiacere eis,qa ipſi ꝑui-
gilant pro vobis,quaſi illi qui reddituri
ſunt rationes pro animabus veſtris ſibi
commiſſis.Et ideo ſic ſubiacete eis vt fa
ciant hęc.i.peruigilent pro vobis cũ gau
dio,& non gementes pro duritia & intẽ-
ꝑantia veſtra.Dico non gementes: non
enim expedit vobis hoc vt eos gemere fa
ciatis . Obœdite præpoſitis & orate pro
nobis.Dicerent illi: Tu gentem noſtram
& ritus noſtros ꝑſequeris,& quomodo
dicis,orate ꝓ nobis! Ad hoc Paulus.Ora
te ꝓ nobis debetis. Nos eñ confidimus
.i.confidẽter vobis dicimus ꝙ habemus
bonam conſcientiã in omnibus.i. ad oẽs
volentes bene cõuerſari ad illos. Vbi au
tem conſciẽtia pura eſt,& opus mũdum
eſt,ne ergo moleſti ſitis mihi. ¶Dixit ſu
ꝑius orate ꝓ nobis:nunc aũt deprecor
vos amplius hoc facere.i. orare ꝓ nobis
iſtãtius, quo.i.eo vt reſtituar vobis cele
rius deferens mecũ fructus eleemoſyna-
rum ſi forte ſoluar a vinculis.Dico ora-
te pro nobis,ego autem ſic oro ꝓ vobis.
Deus pacis aptet vos in omni bono, qui
deus eduxit dominũ noſtrũ Ieſum Chri
ſtum de mortuis.i.a numero mortuorũ.
Ieſum dico paſtorẽ magnũ.i.ſup omnia
magnificatũ.Paſtorẽ dico nõ luporũ,ſed
ouium.i.manſuetorum,Paſtorẽ dico fa-
ctum in ſanguine.i.ꝑ oblationem ſan-
guinis ſui.Sanguinem dico confirmato-
rem teſtamenti æterni.i.in æternũ dura
turi.Hic inquã deus aptet vos in oĩ bo-
no.Aptatos eos intelligit ſi bona volun
tas in eis fuerit.Aptet ita vt faciatis vo
lũtatem eius dei,nec viribus veſtris :ſed
ita faciatis vt ipſe ſit faciẽs in vobis hoc
qđ placeat corã ſe.i.in beneplacito eiꝰ:fa
ciens dico p Ieſum Chriſtũ cui eſt gloria
in ſecula ſeculorũ,amẽ. ¶Quia aliquãtu
lum aſꝑius correxerat illos,nũc blandi
tur eis ne moueant viſa aſꝑitate verbo
rum dicens.Deus ſic aptet vos,ego autẽ
fratres rogo vos vt hoc verbum non re
pręhẽſionis (vt forte aliq de vobis exiſti
mant) ſed epiſtolam ſolatii ſufferatis.i.
in omni patientia ſuſcipiatis.Et poteſtis
ſatis ſufferre,qa ſcripſi vobis ꝑpaucis.
Hic ſignificat eos impatientes,qbus mul
to plura ſcripſiſſet ſi patiẽter audituros
cognoſceret . Sufferte verbum & fratrẽ
veſtrum Timotheum a me dimiſſum ad
vos,vel a vinculis quibꝰ ligatus mecum
erat nunc dimiſſum.Eum inquam dela-
torem huius epiſtolę cognoſcite.i.hono
rifice & cum omni charitate ſuſcipite,
cũ quo videbo vos ſicut autumo ſi cele-
rius reuertens a vobis venerit ad me.Sa
lutate oĩes præpoſitos veſtros.Ipſis eñ
quia ꝑfecti erant non ſcribebat epiſto-
lam, ſed quibuſdam ſubditorum incor-
rectis.Salutate etiã omnes ſanctos in ec-

clesia veſtra.Erant enim quidam ſubditorum perfecti quibus ſimiliter non ſcribebat.Salutãt vos fratres de Italia.Gratia dei cum omnibus vobis amẽ.Signũ Pauli ꝙ epiſtola ipſius eſſet.

Finis commentariorum nõ vulgarium B.Brunonis carthuſianę religionis patriarchæ & theologiæ in ſchola quondam Pariſiẽſi profeſſoris doctiſſimi . Quæ vero ex beato Ioanne Chryſoſtomo de diui Pauli laudibus his apponi ſolẽt, quia nihil ad B.Brunonis opera faciunt,& ad collectanea Venerabilis Bedę in eiuſdem epiſtolas appoſuimus,his non duximus apponenda.

Epiſtola beati Pauli ad Laodicẽſes nuper in antiqua bibliotheca iuẽta:ſed quia inter catholicas vulgo nõ legit̃,nõ ẽ a B.Brunone elucidata.

Paulꝰ Apoſtolꝰ nõ ab hominibus neqꝫ ꝑ hominẽ, ſed ꝑ Ieſum Chriſtum,fratribꝰ qui ſunt Laodiciæ.Gratia vobis & pax,a deo patre noſtro et domino Ieſu Chrſto. Gratias ago Chriſto per omnem orationem meã, eo ꝙ permanentes eſtis in eo, & perſeuerantes in operibus bonis, promiſſum expectãtes in die iudicii. Neqꝫ deſtituant vos quorundam vaniloquia inſinuantium,vt vos auertant a veritate euãgelii,quod a me prędicatur. Et nunc faciet deus,vt qui ſunt ex me ad profectum veritatis euangelii , deſeruientes ſint, et facientes benignitates operum,quę ſunt ſalutis vitę ęternę.Et nunc palam ſunt vincula mea, quę patior in Chriſto,quibus lętor et gaudeo,et hoc mihi factum eſt ad ſalutem perpetuam , qđ ipſum factum orationibus veſtris,et adminiſtrante ſpiritu ſancto,ſiue per vitam, ſiue per mortem.Eſt enim mihi viuere, vita in Chriſto,et mori gaudiũ (vel lucrũ) Et ipſe in vobis faciet miſericordiam ſuam, vt eandem dilectionem habeatis et ſitis vnanimes . Ergo dilectiſſimi,vt audiſtis pręſentiam domini,ita retinete et facite in timore dei,et erit vobis vita in æternum.Eſt enim deus qui operatur in vobis:et facite ſine retractu vel peccato quęcunqꝫ facitis. Et qđ eſt optimum dilectiſſimi gaudete in Chriſto,et pręcauete ſordidos omnes in lucro.Omnes ſint petitiões veſtrę palam apud deum:et eſtote firmi in ſenſu Chriſti,et quæ integra, et vera,et pudica,et caſta,et iuſta,et amabilia ſunt,facite.Et quę audiſtis et accepiſtis,in corde retinete,et erit vobis pax. Salutate omnes fratres in oſculo ſancto.Salutant vos ſancti omẽs. Gratia domini noſtri Ieſu Chriſti cũ ſpiritu veſtro.Et hanc facite legi Coloſſenſibus.Et coloſſenſium vobis.

Finis Epiſtolarum Beati Pauli Apoſtoli.

B.Brunonis Carthuſianorũ Patriarchæ eruditiſſima & emũctiſſima opuſcula quæ ſuſpecto titulo, qa neoterica manu, ſemel offendimꝰ, Brunoni Signeſi.epõ aſcripta, at cuiuſuis ſunt, bona ſunt & Brunonis ſunt, & vt ex vetere inſcriptiõe adducor, Carthuſiani. Eoꝝ primũ eſt de laudibꝰ eccleſię: Cuius capita ſeu tituli ſunt.

i De paradiſo.
ii De arca Noe.
iii De tabernaculo fœderis.
iiii De tẽplo Salomonis.
v De muliere ꝑ quã eccleſia figurat.
vi De ciuitate ſancta Hieruſalem.
vii De Baſilicis quę ab epiſcopis ordinãtur.
viii De euãgelicis lectionibus: de bonis & malis arboribꝰ & ĩ dedicatiõe eccleſię.

B.Brunonis in libellũ de laudibus Eccleſię Prologus.

Eccleſiæ ſignificãtia.

CVm ſint multa & pœne innumerabilia in diuinis voluminibꝰ, quæ ſponſam Chriſti ſanctã eccleſiam ſignificãt, quędã tamẽ ſunt in quibus eius laudes & maiora ſacramenta manifeſtiꝰ & plenius contineri vident. Vt verbi gratia, Paradiſus cũ arboribus, fluminibuſq́ ſuis, Sicut & arca, quã ex dei ꝓcepto Noe fabricauit. Similiter autẽ tabernaculũ qđ Moyſes conſtruxit, Similiter & tẽplũ qđ ædificauit Salomon. Per mulierẽ quoq́ figurat eccleſia: qđ Cantica canticorũ manifeſte demõſtrãt. Ciuitas quoq́ ſancta Hieruſalem, & baſilicę quę nunc ab epiſcopis vbiq́ dedicant: eccleſiã dei aperte ſignificant. De his igit ſecundũ ordinẽ, quo poſita ſunt, non omnia quidem, ſed quę tẽpori materięq́ conueniant, domino adiuuante, in ſequentibus exponemus.

De paradiſo. Cap.I.

Gene.ij.

SCripſit Moyſes in libro Geneſeos ꝙ plantauerat deus paradiſum voluptatis a principio, in quẽ poſuit hominem quem formauerat, vt operaret: & cuſtodiret illũ. Ibi omne lignũ pulchrũ viſu, & ad veſcendũ ſuaue: ibi lignũ ſcientię boni & mali narrat eſſe plantatũ. Inde quatuor flumia ex vno fonte ꝓcedere dicit: q̃bus tota illa terra irrigatur. Dicẽdum eſt igit quid paradiſus: quid Adã cuſtos paradiſi, qđ illa tãtarũ tãq́ nobiliũ arborũ genera, & flumina illa ſignificent. Paradiſus nãq́ hortus delitiarũ interpretat. (Paradiſus) De quo horto ĩ cãticis cãticorũ dñs ad eccleſiã loquit dicens. (Canti. iiij.) Emiſſiones tuę paradiſus malorũ punicorũ cũ pomorũ fructibus. Qđ tale ẽ, ac ſi diceret. Magna ſũt mũera tua, grata ſunt xenia tua. Alii partem mittũt & qđ eis eſt vile aliis tribuũt. Tu vero totum hortũ das, & oĩa meliora filiis tuis larga manu mãdas & tribuis. De hoc horto in eodẽ libro idem ipſe ait. (Canti. iiij.) Hortus concluſus, ſoror mea ſponſa: hortus cõcluſus & fons ſignatus. Recedãt igit latrones: recedat & diabolus princeps latronũ q ſemper circuit quęrens quẽ deuoret. (j.Pe.v.) Concluſus eſt hortus, ſignatus eſt fons: nec poma nec aquã ſubripere poteſt. Hoc.n.ipſe dñs teſtatur dicẽs. (Ioan.x.) Oues meę vocẽ meã audiũt & ego dñs vitã æternã do eis. Neq́ rapiet eas quiſq̃ de manu mea. De his autem qui decipiunt: & a diabolo rapiunt Ioãnes apoſtolus ait. (j.Ioan.ij.) De nobis prodierũt, ſed nõ erãt ex nobis. Si eñ ex nobis fuiſſent, mãſiſſent vtiq́ nobiſcũ. Item in eodẽ. (Canti.vj.) Deſcẽdi in hortũ nucũ vt viderẽ poma cõuallium: vt viderẽ ſi floruiſſet vinea, & germinaſſent mala punica. In euãgelio quoq́ de dño dicit. (Ioan.xviij.) Quia egreſſus eſt trans torrentem cedron vbi erat hortus, in quem introiuit ipſe & diſcipuli eius. His igitur & ſimilibus manifeſtũ eſt ꝙ per hortũ.i.per paradiſum eccleſia ſignificatur. (Adam.) Sed quid per Adã niſi eccleſię cuſtodes, epiſcopos ſcilicet & ſacerdotes intelligamus? Audiãt ergo iſti quid (Gene.ij.) de Adã ſcriptura dicit, qui ad hoc in paradiſum miſſus eſt vt operaretur & cuſtodiret illũ. Nõ ſint ocioſi, qa operarii ſunt: vigilent, qa cuſtodes ſunt. Hoc & apl's faciebat, qui & ꝓdicationi inſtabat, & manibus ꝓpriis operabat vnde viuebat. Vnde pſalmiſta ait. (Pſal.cxxvij.) Labores manuũ tuarũ manducabis, beatus es & bene tibi erit. Sed notãdũ valde qđ dictũ eſt a dño de Adã poſtq̃ peccauerat. (Gene.iij.) Ne forte ſumat de ligno vitæ, & viuat in æternũ &c. Poſt peccatũ interdicitur ei lignũ vitæ qđ prius quidem interdictũ non fuerat. Lignũ vitæ Chriſtus eſt,

Pſal.ij. de quo Pſalmiſta. Et erit ĩquit tanq̃ lignũ
qđ plantatũ eſt ſecus decurſus aquarũ: qđ
Proue.iij., fructũ ſuũ dabit in tp̃e ſuo. Et alibi. Lignũ
vitę eſt his q appręhẽderint eã, & q tenue
Luc.xxiij. rit eã beatus. Et dñs in euãgelio. Si in viri
di ligno hoc faciũt, ĩ arido qd fiet? Videãt
igiť qbus ꝓpter peccata ſua xp̃i corpus &
ſanguis interdiciť, ne forte ad lignũ vitæ
j. Corĩ.xj. accedere p̃ſumãt. Audiãt apl'm dicẽtẽ. Qui
eñ manducat & bibit indigne, iudiciũ ſibi
mãducat & bibit, nõ diiudicãs corp⁹ dñi.
Lignũ vitę Ioan. vj. Lignũ igiť vitę caro xp̃i eſt, de qua ip̃e dñs
ait. Qui mãducat meã carnẽ & bibit meũ
Lignũ ſciẽtiæ. ſanguinẽ, habet vitam æternã. Lignũ vero
ſciẽtię boni & mali peccatũ inobœdientię
intelligiť. Quotiẽs eñ peccamus, totiẽs de
ligno hoc mãducamus, qm̃ deo inobœdiẽ
tes ſumus q peccare interdixit. Magnũ eſt
Obœdientię virtus. peccatũ inobœdiẽtię quo totus periit mũ
dus: magna eſt virt⁹ obœdiẽtiæ qua totus
ſaluatus eſt mũdus. Primus hõ inobœdiẽs
factus ſeip̃m ꝑdidit & nos: ſecũdus homo
factus eſt obœdiẽs vſq; ad mortẽ vt ſalua
ret nos. Vocať aũt hęc arbor lignũ ſciẽtiæ
boni & mali: qa tunc primi hoĩes bona ſua
& mala ſua. i. beatitudinẽ & miſeriã ſuã ĩ
tellexerũt, poſtq̃ de hoc ligno comederũt.
Sicut eñ per ęgritudinẽ ſanitas, ꝑ amarũ
dulce, & ꝑ tenebras lux intelligiť, ita & per
miſeriã beatitudo cognoſciť. Neq; perfe
cte intelligit quãtũ bonũ ſit ſanitas: q nun
q̃ infirmus fuit. Sed quid de cęteris arbori
bus dicemus, qbus locus ille delitiarũ cõſi
tus eſt? Legiť in ſcripturis antiquorũ (So
Arborum odor ſatiãs linus quoq; hoc teſtať) eſſe arbores ĩ ptib⁹
quibuſdã quoq; odoris ſuauitate hoĩes ſa
tiari: cibũ aliũ nõ requirũt. Quãtę ergo io
cũditatis, quantę ſuauitatis, q̃ odoriferas
q̃q; fructiferas paradiſi arbores eſſe puta
mus, ſi etiã illæ quæ extra ſunt, tales ſunt.
Per has aũt arbores, eccleſię filios intelligi
j. Corĩ. xv. Pſal.lj. mus. Bona arbor beatus Paulus qui plus
omnibus laborauit. Bona & ille qui dixit.
Pſal.cxxvii Ego aũt ſicut oliua fructifera ĩ domo dei.
Sic autẽ & illi de qbus dicitur. Filii tui ſi
cut nouellę oliuarũ in circuitu mẽſæ tuæ.
Ioan.xv. Tales & illi quib⁹ dñs ait. Nõ vos me ele
giſtis, ſed ego elegi vos, & poſui vos vt ea
tis, & fructũ afferatis: & fructus veſter ma
neat. Ecce tales ſunt eccleſiæ arbores: neq;
illis inferiores: immo vero tanto meliores
quanto melior eſt veritas q̃ figura. Maior
odoris ſuauitas, maior fructus abundãtia,
& maioris iocũditatis dulcedo in his repe
ritur. Videant Chriſtiani qui per arbores
paradiſi ſignificãtur ne ſint infructuoſi: qa
in paradiſo nulla arbor legitur fuiſſe ĩfru Flumina paradiſi.
ctuoſa. Quid aũt quatuor flumina de vno
fonte manãtia, niſi quatuor euãgeliſtas de
vno Chriſti pectore fidei doctrinam ſuſci
pientes intelligamus? His aũt fluminibus
totus mũdus irrigatur, horũ doctrinę abũ
dãtia tota eccleſia fœcũdatur & ſanatur. Pſal.xliij.
Vnde pſalmiſta ait. Fluminis impetus lęti Pſal.xcij.
ficat ciuitatẽ dei. Et alibi. Eleuauerũt flu
mina dñe, eleuauerũt flumina voces ſuas. Flu. padi. dulcedo.
Fertur autẽ q; illa flumina ſuperius nomi
nata tãtam ſaporis dulcedinẽ habeant, vt
omniũ potionũ ſuperent ſuauitatẽ. Et hãc
quidẽ ſuauitatẽ nõ prius amittant q̃ in ea
irruentibus fluuiis vitientur. Q; bene no
ſtris fluminibus, ſanctis ſcilicet euangeliis
hoc quoq; cõuenire videtur: quorũ quidẽ
dulcedo hęreticorũ aquis ſępiſſime viola
tur, & niſi eis violata fuerint nihil eſt qđ
cõparari valeat? Miſer homo qui tantam
beatitudinẽ propter ſuã inobœdientiam
amiſit: miſer qui tãtas delitias perdidit: &
de paradiſo eiectus, poſt infinitas miſerias
in mortẽ ruit. Sic enim ibi ſcriptum eſt, qa Gene.iij.
eiecit dñs Adã de paradiſo: & collocauit
ante paradiſum Cherubim & flãmeũ gla
dium ad cuſtodiendã viam ligni vitę. Hoc
enim & in eccleſia fieri videmus, & pecca
tores obœdire nolẽtes verbi dei gladio ab
ea quotidie cõſpicimus pelli. Si enim pri
mo homini deus non pepercit: quõ aliis eũ
imitãtibus parcet? Seruemus igitur obœ
dientiam, imitemur obœdientię magiſtrũ,
qui cũ in forma dei eſſet ſeipſum humilia Philip.ij.
uit factus obœdiens vſq; ad mortem. Cui
cum patre & ſpiritu eſt honor & gloria in
ſecula ſeculorum. Amen.

¶De arca Noe. Cap.II. Arca Noe.

Merito ad eccleſiarum de
dicationem tãta populo
rum vndiq; turba con
currit. Siquidẽ ſancta ec
cleſia per eam arcã ſigni
ficatur in quã tam innu
merabilis omniũ anima Gẽ.vj.
liũ multitudo conuenit. Sic eñ ſcriptum
habes in libro Geneſeos: q; pręceperat do
minus Noe vt faceret ſibi arcam de lignis

lęuigatis, & manſiũculas in arca faceret, & bitumine intrinſecus & extrinſecus eam liniret. (Gene. vij.) Pręcepit etiam vt oſtium & feneſtrã faceret in ea, & ĩ cubito cõſummaret ſummitatem eius. Ingreſſus eſt autem Noe in eam & filii eius, & vxor eius, & vxores filiorum eius cũ eo. De omnibus quoq̨ animalibus mundis & immundis in eam ingreſſa ſunt. Videam⁹ igitur quid arca iſta ſignificet, quid ligna lęuigata, quid manſiones & bitumẽ: quid oſtium & feneſtra, & quid animalia munda & immũda ſignificent. (Arca. eccle.) De hac enim arca ſcriptum eſt. (Pſal. cxxxj.) Surge deus in requiẽ tuã tu & arca ſanctificationis tuæ. Hæc igitur arca ſancta eccleſia eſt, extra quam nemo ſaluatur, in qua qui in die vltionis inuẽtus fuerit, non peribit. Multi enim nunc in ea eſſe videntur, qui tunc extra eã inuenient. Sicut illi quibus (Mat. vij.) dñs ait. Amen dico vobis neſcio vos. Illi igitur erunt in ea de quibus Saluator ait. (Ioan. xvij.) Pater volo vt vbi ego ſum, & ipſi ſint mecum. (Ioan. xv.) Vnde & alibi dicit. Si quis in me nõ manſerit, mittetur foras ſicut palmes & areſcet, & colligent eum, & in ignem mittent & ardet. Sicut enim prima per aquã: ita & ſecunda vindicta per ignem fiet. Sic igit̃ arca iſta ẽ eccleſia. (Ligna lęuigata.) Quid ligna lęuigata niſi hoĩes intelliguntur? Homines vtiq̨ chriſtiani, homines fidei ferramento dolati & ſancti ſpiritus gladio lęuigati, & charitatis bitumine inũcti & iũcti. Talia ligna erant illa de quibus dicitur. (Actu. iiij.) Multitudinis credentiũ erat cor vnũ & anima vna, & nemo dicebat aliquid eſſe ſuũ: ſed erant illis oĩa cõmunia. Gaudeant monachi de tãto priuilegio quibus ſpũs vnus eſt, & ꝓpriũ nihil eſt. (Bituminis natura.) Bituminis eñ talis fertur eſſe natura vt ligna quę ex eo illita fuerint, indiſſolubiliter iũgat & incorrupta conſeruet. (Charitas.) Merito itaq̨ per bitumẽ charitas deſignat̃ quæ omnibus virtutibus maior eſt, & ſine qua nulla virtus aliquid eſt. Hæc etiã inimicos cõiungit, & eos quos iũgit æternos & incorruptibiles facit. Hęc igitur & int⁹ per dilectionẽ & extra per operationẽ nos vngat & iũgat. Hæc ĩ corde cõpatiatur & in manibus operet̃. Hoc eſt eñ intrinſecus & extrinſecus linies eã. Multę eñ mãſiões in vna arca, multę gentes ſunt in vna eccleſia. Diuerſę ſunt mãſiones, & diuerſi ſũt ordines & mores. Nam & ipſe dñs in euãgelio dicit. (Ioan. xiiij.) In domo patris mei manſiones multę ſunt. (j. Cori. xv.) Stella eñ a ſtella differt in claritate. Manẽt in manſionib⁹ animalia mũda & immũda, quieſcũt & pacẽ habẽt, nullũ alii nocet, nullũ alii iniuriã facit, & (qđ valde dolẽdũ eſt) homines ſępe beſtiis crudeliores ſunt. Sufficiũt illis mãſiones ſuæ, & nõ ſufficiũt iſtis poſſeſſiões ſuę. Si ergo intra arcã nulla diſcordia vl' ꝑſecutio fuit: procul dubio de eccleſia nõ ſunt (q̃uis in eccleſia eẽ videant̃) quicũq̨ fratres odiũt, & charitatis vinculũ ſoluũt. Sed quid per oſtiũ & feneſtram intelligimus? Dicat ipſe dñs. Ego ĩquit ſum oſtiũ, per me ſi quis introierit, ſaluabitur. (Ioan. x.) Non ergo ſaluant̃ qui per oſtiũ non intrant. Nullũ aĩal ingredit̃ in arcã niſi per oſtiũ. Sed ſimoniaci & hęretici aliũde in eccleſiã intrare nitũtur. Hoc aũt faciũt, qa fures ſunt & latrones. (Feneſtrę.) Feneſtrę vero illi ſunt, q eccleſię lumen ſubminiſtrant. Vnde & dñs diſcipulis ait. Vos eſtis lux mũdi. (Matth. v.) Magna feneſtra beatus Paulus q ideo a dño excęcatus eſt vt multos illuminaret. Nec vacat a myſterio id qđ ait (Gene. vj.) Et in cubito cõſumabis ſummitatem eius. Vnus qdem cubitus vnus eſt de⁹, in quo tota noſtra cõſummatio & ꝑfectio eſt. Excelſus ſup oẽs gẽtes dñs, & ſup cælos gloria eius. (Pſal. cxj.) Ipſe eſt caput noſtrũ: nos illi⁹ mẽbra ſumus. Ideo eñ arca inferius qdẽ ampla: ſuperi⁹ vero arcta & in cubito cõſummata eſt. Quia & ſancta eccleſia in ſubiectis qdem lata & magna eſt: & in vno pſ̃e & magiſtro conſummata eſt. Vnde & dñs ait. Vnus eſt eñ pater veſter q in cęlis eſt. (Mat. xxiij.) Deniq̨ multo plures ſunt mali q̃ boni, plures q terrena q̃ qui cęleſtia petũt. (Mat. vij.) Anguſta via eſt q̃ ducit ad vitam: ampla eſt q̃ ducit ad perditionẽ. (Eccleſię ordines.) Si quis etiã eccleſiæ ordines cõſiderare velit quomodo ſup laicos clerici, ſup clericos preſbyteri, ſup preſbyteros epĩ, ſuper epiſcopos archiepiſcopi, ſup illos patriarchę per ordinẽ ſedeãt, & tũc tandẽ Romanũ pontificẽ ſup oẽs ſedere conſpiciat: etiã iſto modo intelligere poterit quomodo arca dei in inferiorib⁹ ampla, paulatim ſe anguſtando in vno cubito conſummetur. Iam vero animalia mũda & immũda iuſtos pariter & peccatores ſignificare vidẽtur. Nã & boni & mali, iuſti & peccatores, granũ & paleę, zizania & frumẽta, ſimul in eccleſia dei cõuerſant̃, de vno pane

viuūt, de vno calice bibūt: vt & ſe fratres eſſe oſtendāt vna & cōſona voce oēs di-
Matth. vi. cūt. Pater noſter qui es ī cęlis. Illud quoq; non vacat a myſterio ꝙ hoīes & volucres ſuperiorē locū in arca poſſederant, iumēta vero, pecora & ſimilia inferius habitabāt. Qui eīm hoīes & volucres naturā imitantur: tales in ſancta eccleſia ſupiores cōſtitui debēt. Det igit̄ operā ſapiētię & religioni, altius volet, mēte & ſpū ad cæleſtia erigat̄ q ſup alios eſſe deſiderat. At vero illi merito inferiores ſunt, oīſq; honoris & dignitatis indigni q carnis cōcupiſcētiis, ſoliſq; voluptatib⁹ dediti iumentoꝝ naturā ſequunt̄, quę quidē ipſa eoꝝ natura prona
Coruus. Gen. viij. ſīnxit vētriq; obœdiētia. Reſtat nūc de coruo dicere q de arca egreſſus ad eā vlterius redire neglexit. Per hūc nimirū illi figurantur q pro ſuis offenſis ab eccleſia ſeparati ad eā vlterius redire deſpiciūt. Talis fuit Arrius & Sabellius, tales & Donatiſtę qui pro ſuis iniqtatib⁹ ab eccleſia diuiſi ad eā redire, & ei recōciliari noluerūt. Vnde nō immerito oē coruinū gen⁹ immūdū eſſe
Columba. dicit̄. Quid vero p colūbam q̄ cū ramo oliuę virētis ad arcā rediit: niſi illi ſignificantur q mites ſunt, ſapiētes & humiles? Hi. n. qa pacē & concordiā diligūt ſi eccleſiā dei & fratrū cōgregationē quolibet modo cōtra ſe cōmotā intelligūt mox humiliati, & per oīa ſatiſfacere parati ad eā redeunt, pacē offerūt, & mīam ſuppliciter depoſcunt. Qui ergo perire timet, & ſaluari deſiderat ab vnitate ecclię nō recedat. Audiāt dñm
Luc. xxiiii. dicētē. Manete in ciuitate donec induamini virtute ex alto. Qui cū pře & ſpū ſctō viuit & regnat in ſecula ſeculorum. Amen.

¶ De tabernaculo fœderis. Cap. III.

Ps. lxxxiii. QVam dilecta tabernacula tua dñe virtutū, cōcupiſcit & deficit aīa mea in atria dñi. Cū pluralit̄ tabernacula poſuiſſet, mox nō de multis tabernaculis ſed de vna domo ſubdidit dicens. Btī q habitāt in domo tua dñe, ī ſeculū ſclī lau-
Pſal. xxvi. dabūt te. Vnde & alibi ait. Vnā petii a domino hāc requirā, vt inhabitē ī domo dñi oībus dieb⁹ vitę meę. De trib⁹ tabernaculis ſcribit apl'us, quorū primū in vmbra eſt & figura. Secūdū ī figura & veritate. Tertiū autē in ſola veritate cōſiſtit. Ait enim. Tabernaculū factū eſt primū, in quo erant Heb. ix.
cādelabra, & mēſa, & ppoſitio panū qđ dicit̄ ſancta. Poſt velamētū autē ſcđm tabernaculū qđ dicit̄ ſancta ſanctorū, aureū habēs thuribulū, & arcā teſtamēti circūtectā ex omni parte auro. In qua vrna aurea habēs māna, & virga Aaron q̄ fronduerat, & tabulæ teſtamenti. De tertio vero ſic ait. Chriſtus aſſiſtēs pōtifex futurorū bonorū peramplius & pfectius tabernaculū nō manufactū. i. nō hui⁹ creatiōis, neq; p ſanguinē hircorū aut vituloꝝ, ſed per ppriū ſanguinē introiuit ſemel in ſancta æterna re- Tabernacula tria.
dēptiōe īuēta. Primū igit̄ tabernaculū ſynagoga, ſecūdum eccleſia, tertiū vero cælū ipm intelligit̄. Habemus pontificē qui penetrauit cælū (vt apl's ait) Ieſum Chriſtū dñm noſtrū, & ibi qdē nūc apparet vultui dei pro nobis. Habet itaq; primū taberna-
culū. i. ſynagoga, cādelabra ſua: per quę ni- Cādelabra.
mirū patriarchas & prophetas intelligimus, quorū doctrina & ſciētia populus ille illuminabat̄, quādo cęterę nationes ī tenebris ſedebāt, & in caligine vmbrę mortis. Et Moyſes quidē nō candelabra ſed cādelabrū poſuit, Chriſtū videlicet verū lumen ſignificās, de quo quaſi de vno haſtili cūcta alia candelabra prodeūt. Hoc igitur candelabrū, & vnū & multa eſt, & vnū qdē in haſtili: multa vero ī calamis de vno ha-
ſtili pcedētib⁹. Sed qd p mēſam niſi legis & Menſa. Panis propoſitio.
pphetarū libri deſignant̄? Panis vero ppoſitio ipſa eoꝝ ītelligētia ē. De hac aūt mēſa ſcriptū ē: Fiat mēſa eoꝝ corā ipſis ī laqueū, & in retributiōes & in ſcandalū. Litera eīm
occidit, ſpūs aūt viuificat. Q; aūt candela- Pſal. lxvi.
brū ante mēſam ſtabat vt & mēſam illuminaret, & panes ſuppoſitos ſuo lumine illuſtraret, qd aliud ſignificare putam⁹ niſi id qđ btūs Ioānes ī Apocalypſi ſua ſcribit dicēs? Vidi librū ſignatū ſigillis ſeptē, & ne- Apoc. v.
mo dign⁹ īuēt⁹ ē neq; ī cęlo, neq; ī tra, neq; ſubt⁹ trā q apiret librū, & ſolueret ſeptē ſignacula ei⁹, & ego flebā multū, & dictū eſt mihi, ne fleueris. Ecce vicit leo de tribu Iuda, Radix Dauid apire librū, & ſoluere ſeptē ſignacula ei⁹. Si. n. p librū mēſa ſignificat̄ qd ē aliđ ſoluere librū q̄ mēſā illūiare? Idē igit̄ ipē & leo & cādelabrū ē, ſiqdē libri ſolutio nihil aliud ē q̄ mēſę illūiatio. Velū autem inter vtrūq; tabernaculū poſitum erat: ne forte illi qui in priori tabernaculo

erãt,ea quę in ſecũdo agebãtur,videre po-
tuiſſent. Vſq̃ hodie nãq; dum legit Moy-
i. Cor.iij. ſes velamen(vt ait apoſtolus) poſitum eſt
ante faciem Iudęorũ.Hoc autem velamen
Mat.xxvij tũc ſublatũ eſt qñ velũ tẽpli ſciſſũ ẽ.Et ex-
tũc q̃dẽ oĩb⁹ in xp̃o credẽtib⁹ reuelata ſũt
ſctã ſctõꝝ.Cęteri vero ĩ ſua cęcitate pmã-
ſerũt:vt vidẽtes nõ videãt, & audiẽtes nõ
intelligãt.Nũc aũt de ſcd̃o tabernaculo vi
deam⁹. Poſt velamẽtũ inq̃t ſcd̃m taberna-
Taber.II. culũ eſt qd̃ dr̃ ſctã ſctõꝝ.Quãtũ priore ta-
bernaculo,ſcd̃m tabernaculũ poti⁹ ſit ipm̃
Thuribu- ei⁹ nomẽ apte demõſtrat. Sed qd p thuri-
lũ aureũ. bulũ aureũ niſi apl̃os & doctores intelliga
mus,q ſui odoris ſuauitate & cęlũ repleue
rũt & terrã. Tale thuribulũ btũs Paul⁹ q
ij. Cor.ii. de ſe & aliis loq̃t dicens.Chriſti bon⁹ odor
ſum⁹ deo ĩ oĩ loco,ĩ his q ſalui ſiũt:& ĩ his
q pereũt.Aliis eñ ſum⁹ odor vitę ad vitã,
aliis odor mortis ad mortẽ.Ipſe quoq; dñs
thuribulũ portat,cui⁹ odorẽ eccl̃ia ſentiẽs
Canti.i. ait.Trahe me poſt te,& curem⁹ in odorẽ
vnguẽtoꝝ tuoꝝ.Vñ & ſcriptũ eſt,q̃a acce
pit angelus thuribulũ , & ĩpleuit illud de
Apoc. viij. igne altaris.Et aſcẽdit fum⁹ aromatũ ĩ cõ
Angeli. ſpectu dñi de manu ãgeli.Angeli doctores
ſũt:quoꝝ pectora thuribula ſũt, eoꝝ vero
ſermões & oratiões q̃ſi fum⁹ aromatũ dño
Aurum. deo placẽt.Qꝫ vero arca teſtamẽti auro pu
riſſimo ĩtus & extra vndiq; circũtecta erat
qd aliud ſignificat niſi q ſctã eccl̃ia ſermo
ne & ope,ſapiẽtia & religiõe tota refulget?
Nõ ſunt igit ei⁹ mẽbra q vitioꝝ cõtagiõe
Canti.vi. ſe ſpõte cõmaculãt.De ipa eñ ſcriptũ eſt.
Vna eſt colũba mea,pfecta mea,ĩmaculata
Vrna. mea.Vrna vero aurea habẽs mãna,xp̃i hu
manitas eſt plena diuinitate: vt p aurũ qd̃
de terra eſt hũanitatẽ : p mãna vero qd̃ de
cęlo deſcẽdit ei⁹ diuinitatẽ ĩtelligam⁹.Sed
qd p virgã Aaron q̃ fronduerat, niſi beatã
Maria. virginẽ Mariã ĩtelligam⁹?Quę & ſicca pe-
perit florẽ, & ĩcorrupta peperit Saluatorẽ.
Tabulæ. In tabulis vero teſtamẽti oĩs ſciẽtię pleni-
tudo intelligiť,qm̃ decẽ verba in illis erãt
per q̃ oĩa vtriuſq; teſtamẽti mãdata figurã
tur.Quia eñ oẽs nũeri ĩ decẽ cõtinenť nõ
ĩmerito p decẽ oĩa aliq̃n intelligunť.Talia
inſtrumẽta erãt in arca,tales reliquię ſunt
ĩ eccl̃ia.Ibi thuribulũ,hic apl̃i: ibi vrna au
rea,hic xp̃s de⁹ & hõ: ibi tabulę teſtamẽti,
hic oĩs ſciẽtię plenitudo: ibi virga Aaron,
hic aũt virga de radice Ieſſe. ¶Reſtat nũc

vt ad tertiũ tabernaculũ trãſeam⁹,p qd̃ cę Taber.III.
lũ ſignificari dixim⁹.Nihil eñ pdeſt ĩ iſtis
mãſiſſe:niſi ad illud aliq̃n trãſeamus. Ideo
eñ in his laboramus:vt ad illud q̃ñq; pue
niamus. Ibi figura nulla eſt, quicq̃d ibi fit
veritas eſt . Nõ ſolũ eñ in ſynagoga verũ
etiã in eccleſia multa in figura & ſignifi-
catione fieri videm⁹.Qꝫ eñ parietes aſpr
gũtur aqua,& non ſimplici ſed ſalſa aqua,
q pauimẽta ſcribũtur,q lapides & altaria
oleo vngunť, q per loca duodecim totidẽ
cęrei accendunť: futura & ſignificatio eſt:
ſed hęc alio tpe exponẽda ſeruamus. Nũc
itaq; in illã domũ intrare feſtinemus vbi i. Cor.xiii.
nõ per ſpeculũ & in ænigmate,ſed facie ad
faciem oĩa videamus.Dicamus iterũ cum
pſalmiſta,& iterũ eadẽ repetamus. Beati q Ps.lxxxiii.
habitãt in domo tua dñe, in ſecula ſeculo
rũ laudabũt te. Et vnã petii a dño hãc re- Pſal.xxvi.
quirã,vt inhabitẽ in domo dñi oĩb⁹ die
bus vitę meę.Non eſt talis iſta petitio quã
obliuioni tradere debeamus.In illa autem
domo quãta bona ſint parata ſanctis bre-
uiter apoſtolus enumerãs ait. Qd̃ oculus
nõ vidit,nec auris audiuit, nec in cor ho- i. Corin.ii.
minis aſcẽdit quę pparauit deus diligẽti-
bus ſe.Quæ ipſe nobis præſtare dignetur,
qui cum patre & ſpiritu ſancto viuit & re
gnat in ſecula ſeculorum.Amen.

¶De templo Salomonis. Cap.IIII.

VOluit Dauid ædifica- i. Paralip.
re templum domino, xvii.xxii.
& dictũ eſt ei.Non tu
ędificabis mihi domũ
q̃a multum ſanguinẽ
fudiſti:ſed filius tuus
qui egredietur de lũ-
bis tuis ipſe ædificabit mihi domũ: & ego
ero illi in patrem & ipſe erit mihi in filiũ.
Aedificauit igitur Salomon templum do iii. Reg. vi.
mino de lapidibus magnis & quadratis .
Sexaginta cubitorum fuit lõgitudo eius,
& viginti cubitorum latitudo, & centum
viginti cubitos in altitudine habuit.Do-
mus autem dũ ædificaretur, nec malleus,
nec ſecuris,nec vox ferramenti in ea audi
ta eſt.Fecit autem colũnas duas ante fores
templi : quarum vocauit alteram Iachin,
id eſt firmitas: alterã vero booz.i.ĩ quo ro
bur.Templi autẽ parietes cedrinis tabulis
veſtiunť:quas de auro puriſſimo,factis la-
minis cooperuit. Sculpſit autẽ Cherubim

& palmas,aliaſq; cęlaturas valde prominẽtes.Duos quoq; Cherubim fecit Salomon de lignis oliuarum: quos ſicut alia omnia auro puriſſimo veſtiuit.Habebant autem duos cubitos in altitudine qui rectis pedibus ante oraculum ſtantes:& in templum reſpicientes duabus alis ſe viciſſim tangebant: & duabus vſq; ad parietes extendebantur.Vnde manifeſtum eſt ꝙ totã templi latitudinem alę Cherubim extenſę occupabant.Fecit autem & mare æneum ante templum : qđ boues duodecim portare videbãtur,quorum quidem tres ad orientem,tres ad aquilonem,tres ad meridiem, tres ad occaſum reſpiciebant.Non eſt autem huius temporis exponere omnia quæ in illo tẽplo nobiliſſimo facta ſunt. Septẽ autem annis templum dñi ędificatũ eſt,& in ſeptem diebus dedicatũ eſt. Hoc tẽplũ eccleſia eſt,hoc templũ nos ſumus: de nobis apoſtolus dicit. Templũ dei ſanctũ eſt qđ eſtis vos. Dominus in tẽplo ſancto ſuo dñs in cælo ſedes eius.Sed quid ſibi volũt illę duę colũnę quæ ante fores templi poſitę cum nihil ſuſtineant, ocioſę ſtare videntur.Ocioſum tamen non eſt: qđ alia firmitas,& alia robur vocatur.De his primum dicẽdum eſt,qa templũ ingredientibus hę primę occurrũt. Et ego quidẽ per alteram patriarchas & prophetas cęteroſq; veteris teſtamẽti duces & principes intelligo.Tales colũnę fuerunt,Abrahã,Iſaac,& Iacob. Tales Moyſes,Ioſue,Dauid,& Daniel.Tales & multi alii q per fidẽ vicerunt regna. Et qa firmi & robuſti erant: nullo impetu tẽpeſtatis,nullo ventorũ incurſu,a iuſtitia & veritate diuelli potuerũt.In altera vero apoſtoli & martyres,cõfeſſores, & epiſcopos video,qui q̃ fortes & robuſti fuerunt, eorum acta manifeſte oſtendũt.Reſpice ad Petrũ,Iacobũ & Ioannem,qui columnę eccleſię dicebantur.Reſpice ad Stephanũ,& Laurentiũ:confeſſorem quoq; intuere Martinũ epiſcopũ,& patrem noſtrũ Benedictũ & mox quid illę ſignificãt intelligere poteris. Neq; enim decet vt templũ quis ingrediatur:niſi prius iſtas cognouerit.Ideo enim ſcriptũ eſt. Cogitaui dies antiquos, & annos æternos in mẽte habui. Horũ igitur vitam & doctrinam, horũ fidem & cõuerſationẽ,horũ conſtãtiam & mores ſemper in mente habere debem⁹.Sic credam⁹, ſic viuamus,ſic domino ſeruiamus, ſic ambulemus,ſic in bono perſeueremus:& ſufficit nobis.De retiaculis vero & malis granatis quæ ſuper capitella colũnarũ erant, hoc breuiter modo dixiſſe ſufficiat, ꝙ patres noſtri & retia ſemper habuerunt,quibus non piſces & aues caperent: ſed audiẽtes & obœdiẽtes ad dñm traherẽt. Habuerũt autẽ & mala granata qbus animas ſatiarẽt & a libidinis æſtu ſanarẽt.Quia ergo colũnas vidimus,& quid ſignificẽt audiuimus,nũc templũ ingrediamur:& quid illa tãta auri cõpoſitio ibi faciat,inquiramus.Nihil ibi videt̃ niſi aurũ.Aurũ ĩ trabibus,aurũ in parietibus:ipſa quoq; pauimẽta auro puriſſimo refulgẽt. Nõ eſt hoc ſine cauſa,myſteriũ eſt,ſignificatio eſt non ad viſum inanẽ paſcendũ:ſed ad intellectũ ſpiritualiter reficiendũ:hoc totũ ad eccleſiam ſpectat,quę tota aurea eſt,& omni vitiorũ corruptione libera, ſuper niuẽ dealbata eſt.Aurũ hoc virtutes ſunt qbus oĩa mẽbra eccleſię deaurata ſunt.Teneam⁹ fidẽ,ſpem,& charitatẽ,aurei ſumus:ſine his nec ipſi angeli pulchri ſunt:qđ in illis facile probat̃ : qui perdita hũilitate ceciderũt, & omni alia creatura turpiores facti ſunt. Alii humilitate,alii patiẽtia, alii obœdientia,deaurantur & decorantur. Quãcunq; virtutem habeas, ornamentum tibi eſt: & ſine virtutib⁹ nulla pulchritudo in aĩa eſt. Vidimus aurũ,& vidiſſe placet,reſtat nũc vt cęlaturas videamus.Erãt inquit in parietibus Cherubim & palmę,& alię cęlaturę valde ꝓminẽtes.Cherubĩ ad ſcientiã,palmę ad victoriã nos prouocãt:in illis volare,in iſtis pugnare docemur.Nihil in templo ocioſum eſt quęcunq; ſcripta vel ſculpta ſunt,ad noſtrã doctrinã ſcripta ſũt.Ipſi parietes nos docẽt,& quodãmodo loquuntur nobis.Sed qa de Cherubĩ loqui cœpimus,ad illos reſpiciam⁹,q añ oraculũ ſtãtes ad nos reſpiciũt,man⁹ hñt, pedes hñt, faciem hominis habẽt:totũ hoc nobis vſitatũ & familiare eſt.Alę me terrẽt,qa ĩ hominis imagine alas nõ video.Poterat hæc imago hominis videri,ſi ſolę alę defuiſſẽt. Quia igit̃ tale animal in rerũ natura non eſt,figura tãtũ & ſignificatio eſt. Nõ itaq; quaſi de⁹ colãtur:ſed ad qđ facti ſunt, hoc operent̃.Duo iſti Cherubĩ,duo ſunt teſtamẽta,& qđ ſignificãt duo libri: hoc duo ſi

iij.Re. vij.

Templum Salomõis.

j.Cor.iij.

Pſal.x.

Colũnę templi.

Bñdict⁹ pr authoris.

Pſal.lxxvi.

Retia patrum.

Aurũ ĩ tẽplo.

Cherubim

Roma.xv.

Alę Cherubim.

gnificãt Cherubim.Cherubim nãq ſciẽtię
plenitudo interpretatᷣ.Hanc autẽ ſcientiæ
plenitudinẽ facilius quidẽ in libris q̃ in il
lis ſimulacris cõprehẽdimus. Totũ tñ qđ
in diuinis ſcripturis cõtinetᷣ,multis ſimu-
lacris ſignificatᷣ. Tu quoq ſi vis Cheru-
bin fieri,potes.Melius eñ ex hominibus q̃
ex lignis fiũt Cherubim:& multi qdẽ Che
rubim ex hominib⁹ iã facti ſunt.Vis vide
Paulus Cherubin. re Cherubin?Reſpice Paulũ,oĩs ſciẽtię ple
nũ,doctorẽ gentiũ,& magiſtrũ eccleſiarũ q
cũ ſapiẽtiũ & inſipiẽtiũ debitor ſit,paruu-
lis lac ſubminiſtrat.Loquitᷣ vero ſapientiã
inter perfectos. Si vis eũ videre volantem,
ii. Cori.xii. audi ipſum dicentem. Scio hominem in
Chriſto ante ãnos.xiiii.ſiue ĩ corpore,ſiue
extra corpus neſcio,de⁹ ſcit, raptũ hoĩem
ad tertiũ cælũ. Qui ſic volat,alas habet,&
qui ita loquitᷣ,nõ ſolũ ſapiens eſt verũ etiã
ſciẽtiæ plenitudo dici poteſt.Sed quare de
lignis oliuarũ Cherubĩ iſti facti ſunt, niſi
vt nos ad miſericordiã prouocent?Magna
Mię pſtantia. eſt virtus mıæ ſine qua nec ipſi Cherubim
eſſe pñt. Qđ eñ gręci ἔλεον vñ oleum,hoc
nos mĩam dicimus. Nihil eſt in Cherubĩ
qđ magis attẽdere debeamus q̃ ipſam ma
teriã de qua facta ſũt.i.oliua ſiue mĩa. Vn
de & ipẽ dñs ait.Eſtote miſericordes ſicut
& pater veſter miſericors eſt.Multa ſunt q̃
de mĩa dici poſſunt.Siquidẽ mĩa dñi plena
eſt terra.Bene aũt ſub alis Cherubim arca
teſtamẽti ſtare dr̃, qa nihil eſt qđ ſic eccl'ia
dei defendat & muniat,ſicut ſermo diuin⁹
& ſciẽtia ſcripturarũ. De arca teſtamenti
ĩ ſupiori ſermone ſatis dictũ ẽ.Merito aũt
Eccl'ię ædificatio ſine ſono. in domo dñi qñ ędificata ẽ,malleus,aut ſe
curis,aut vox ferramẽti audita nõ eſt: qa
eccleſia dei quæ per eã ſignificabatur,non
ferro ſed lingua ædificanda erat: non vox
inarticulata: ſed ſancti ſpũs gratia eam cõ
ſtruxit.Malũ ferramẽtũ Arrius:malus mal
leus Sabellius:mala ſecuris Neſtorius:qui
nõ ędificare,ſed deſtruere conati ſunt.Nũ
q̃ taliũ ferramẽtorũ vox in eccleſia audia-
tur:vox poti⁹ turturis audiatᷣ in terra no-
ſtra.Cantet nobis Mattheus, Marcus, Lu-
cas,& Ioannes. Nam & Pauli vocẽ ſemper
me audire delectat. Auguſtinus quoq &
Ambroſius multiq alii eccleſiæ filii, ſatis
Mare ęneũ modulate ſuauiterq cantẽt.Reſtat nũc ma
re æneũ:de quo multa dicenda eſſent: ſed
quia iã nunc ſermo claudẽdus eſt: hoc bre
uiter dixerim.Mare ęneũ baptiſma eſt:duo
decim boues, duodecim apoſtoli ſunt: ſup
quos tunc mare æneũ dñs poſuit: quando
eis pcipiens,dixit. Eũtes docete oẽs gẽtes: Matt.vlt.
baptizãtes eos in noĩe patris,& filii,& ſpi-
ritus ſancti. Qđ autẽ alii reſpiciũt ad oriẽ
tem,alii ad aquilonẽ,alii ad meridiẽ,alii ad
occaſum:hoc eſt qđ ſequitur:qa pfecti præ Mar.vlt.
dicauerũt,vbiq dño cooperãte:& ſermonẽ
confirmante ſequẽtibus ſignis.Q; vero tẽ- Septẽ ãni.
plũ dñi ſeptẽ annis ædificatũ eſt,& ſeptem
dieb⁹ dedicatũ eſt, qđ aliud ſignificare pu
tam⁹: niſi ꝙ ſancta eccl'ia quãto tpe in hac
vita eſt,q̃ ſeptẽ dieb⁹ agitᷣ,ſemp & ędificatᷣ
& dedicatᷣ?Siquidẽ alii quotidie ad fidẽ cõ
uertunᷣ,alii baptizanᷣ, alii p pœnitẽtiã &
ſanctã cõuerſationẽ dño cõſecranᷣ,& a pec
catorꝝ cõtagiõe mũdanᷣ.Hoc igitᷣ ſeptena
rio finito dies ſequitᷣ octau⁹:dies videlicet
reſurrectiõis,qñ oĩb⁹ pfectis & cõſumma-
tis,advitã trãſferemur ęternã.Quã ipẽ no
bis pręſtare dignetᷣ, qui viuit & regnat in
ſecula ſeculorum. Amen.

¶De muliere p quã ſignificatᷣ eccle.Ca.V.

NArrat btũs Iohãnes euãge Apoca.xii.
liſta ſe vidiſſe ſanctã eccle
ſiã in ſpecie mulieris,quæ
erat amicta ſole,& lũa ſub
pedib⁹ ei⁹, & in capite ei⁹
corona ſtellarũ duodecim
& pariẽs cruciabatᷣ vt pareret.Magna laus
eccl'ię dei q̃ ſole amicta phibetᷣ. Sole qdem
amicta eſt:qa omni claritate & pulchritu-
dine decorata eſt.Sũt aũt & illi amicti ſo-
le qbus apl's loquitᷣ dicẽs.Induitevos dñm Rom.xiii.
Ieſum xp̃m.Ipſe eſt eñ ſol iuſtitię:De quo
& alibi ait. Quicũq baptizati eſtis in xp̃o Galat.iii.
Ieſu,xp̃m induiſtis. Habet aũt eccl'ia lunã
ſub pedib⁹ qa mundũ deſpicit, & p nihilo
ducit.Merito mundus luna vocatur:quia Luna
ad lunæ ſiĩtudinẽ ſemp in motu eſt,ſemp Mũdus.
mutatᷣ & variatᷣ. Quid eñ in mũdo eſt qđ
mutabile nõ ſit?Et cęlũ mutatᷣ & terra:ma
re quoq ſemp mutabile eſt,& aer nũc ſere
nus,nũc nebuloſus eſt. Sed qđ de hoĩb⁹ di
cã?Sẽtiũt ipſi mutatiões ſuas,nũc lęti,nũc
irati,nũc triſtes:nũc ſani,nũc ęgri,& mul-
ta alia q̃ nũerari nõ pñt. Hæc oĩa deſpicit
mulier iſta,qa ad ea tendit q̃ immutabilia
ſunt:vbi lętitia æterna,ſanitas æterna, vi-
ta æterna: & quia ibi omnia æterna ſunt,
nihil ibi mutabile eſt. Habet autem in

capite coronā ſtellarū duodecim,per quas duodecim apoſtolos intelligim⁹:ipſi eā coronauerūt: ipſi eam & reginam & dominā conſtituerunt: ipſi in ęterni regis thalamū eam introduxerunt.Et pariēs cruciabatur vt pareret, hoc eſt qđ in euāgelio dñs ait. Ioan.xvi. Mulier cū parit triſtitiā habet,qa venit hora eius.Cū aūt peperit puerū, iam nō meminit preſſurę,propter gaudiū,quia natus eſt homo in mūdū.Tantū eſt deſideriū pariendi,tantus eſt amor filios generādi:paruipendit tormenta,nō timet cruciat⁹,mori deſiderat,vt adoptionis filios dño pariat.Sic Rachel moriēdo peperit: vt ſynagoga Beniamin & nos Paulū apoſtolū habeamus. De hac muliere Salomon quoqꝫ ait. Pro.xxxi. Mulierem fortem quis inueniet?procul & de vltimis finib⁹ ꝑciū eius.Talē mulierem ſuis tēporibus inuenire nō potuit:ꝓcul & poſt multa tēpora:gētiū eccleſiarū naſci & venire cognouit. Cui⁹ honor & gloria oīſqꝫ beatitudo: qa in fine mūdi reuelabiť: de vltimis finib⁹ ꝑciū ei⁹ eſſe dixit.Manū ſuā miſit ad fortia,& digiti apphēderūt fuſū. In hoc eccľię ſapiētia manifeſtať,tam bene cūcta diſponit,manū ſuam.i.eos qui fortiores ſunt & ſapiētiores ad maiora negocia mittit,taleſqꝫ rectores & epiſcopos conſtituit:Digiti vero fuſum appręhēdūt:qa illis minora negocia cōmittit q impfectiores ſunt,minuſqꝫ periti. Os ſuū aperuit ſapiētię & lex clemētię ſub ligua ei⁹.Nō vana & inutilia loquiť:ſermo ei⁹ ſale cōdit⁹: & ſanat & reficit auditores.Lex aūt clemētię illa eſt,qua etiā inimicos diligere & cūctis ex corde dimittere iubemur. Nobilis in portis vir eius quū ſederit cū ſenatoribus terrę.Hęc vna laus eccleſię prę cęteris laudib⁹,maior eſt:qꝫ vir eius tā nobilis eſt. Hęc tñ nobilitas nondū apparuit,humilis Matth.xx. venit,& in forma ſerui.Nō venit miniſtrari:ſed miniſtrare:& ponere aīam ſuā redēptionē pro multis:quaſi reus iudicat⁹ eſt, & īter īiquos deputat⁹ eſt. Tūc ergo nobi Mat.xix. Pſal.xlix. lis erit: tūc ei⁹ nobilitas apparebit cū ſederit cū ſenatorib⁹ terrę,cū de⁹ manifeſte ve Eſa.xlv. niet,deus nř & nō ſilebit.Ipſe eñ ait.Viuo ego dicit dñs,qa mihi curuabiť oīne genu & cōfitebitur oīs lingua. Senatores terrę Mat.xix. apľi ſunt,quibus a dño dictū eſt. Vos q ſequuti eſtis me, ſedebitis ſup ſedes duodecim,iudicātes duodecim trib⁹ Iſrael. Tūc

portę aperienť:bonis quidē portę vitę:malis vero portę mortis.Hęc aūt illa mulier, illa Chriſti nobiliſſima ſpōſa cui in Cāticis canticorū dñs ait: Veni de libano ſoror mea ſpōſa. Veni de libano:veni coronaberis de capite Amana,de vertice Sanir & Hermon, de cubilibus Leonū,de montibus Pardorū.Ecce audiuimus vnde eccleſia venerit,vbi nata,& inter quos cōuerſata fuerit.Iſti montes hęc loca arida,& deſerta:ferę & barbarę gentes intelligunť ex quibus in vnā Chriſti fidē ſancta eccleſia collecta eſt. Leones & Pardi maligni ſpūs ſunt,q in eis habitabāt, & domos & cubilia in eis habebāt. Nō eſt ergo curādū qđ fuerit vel vnde venerit:ſed qualis nūc ſit, &quo venerit. Ordo aūt verborū talis ē. Veni de libano ſoror mea ſponſa: veni de libano veni:veni de capite Amana,de vertice Sanir & Hermō:veni de cubilib⁹ leonū,& de montibus Pardorū. Deinde vero ſubdēdū & coronaberis. Nemo coronabiť ait apľs,niſi q legitime certauerit.Ipm igitur venire certare eſt:neqꝫ eñ ei facile fuit patriā parenteſqꝫ relinquere,priſtinos mores,antiquā cōuerſationē, & eos quos coluerat deos parenteſqꝫ deſerere.Pugnauit igiť qa venit,vicit qa teneri nō potuit.Coronabiť igiť & illa corona coronabiť, de q̄ ſuperi⁹ dř.Et in capite ei⁹ corona ſtellarū duodecim.Poſſumus tñ p illā q̄ de libano venit eos intelligere: q ex Iudęis crediderūt.Qđ aūt Hieruſalē libanus dicať,audi ꝓphetā dicentē.Aperi libane portas tuas, & deuoret ignis cedros tuas.Quia igitur nobiles arbores gignit Hieruſalē,ideo fortaſſe liban⁹ vocata eſt. Eius aūt nobiles arbores viros clariſſimos: reges & ſacerdotes & ꝓphetas ītelligim⁹. Hæc eſt aūt illa mulier ſiue poti⁹ illa regina(coronata eñ eſt,qđ Reginarū ꝓpriū eſt) de qua pſalmiſta loqť dicēs. Aſtitit regia a dextris tuis in veſtitu deaurato,circūamictavarietate. Audi filia & vide:& inclina aurē tuam & obliuiſcere pplm tuū & domū pſis tui:qm̄ cōcupiuit rex ſpeciē tuā.Ipſe quoqꝫ dñs & ſaluator noſter qđ de ea dixerit audiam⁹. Regia(inqt)auſtri venit a finib⁹ terrę,audire ſapiētiā Salomōis. Venit aūt vt regū libri teſtanť cū equitatu & apparatu multo.Obtulit aūt mūera Salomoni:aurū vel & aromata q̄lia pri⁹ nō allata ī Hierlm:in

Cāti.iiii. ii.Timo.ii Apo.xii. Zacha.xi. Pſal.xliiii. Matth.xii. Luc.xi. iii.Reg.x.

ſtructa tādē de oīb⁹ q̄ audire deſiderabat:
magniſq; a Rege ditata munerib⁹ gaudēs
& exultās ad ꝓpria remeauit.Nō eſt hui⁹
tp̄is exponere oīa q̄ iſtis verbis ſignificari
videnť?Imitemur hāc reginā:mř eñ nřa ē
ſempq; ſapiētię operā dem⁹,& ſapiētiā Sa-
lomonis ſemp audire deſiderem⁹,illi⁹ vide
Matth.xij. licet Salomonis qui ait,& ecce pluſq̄ Salo
Luc.xi. mō hic? A finib⁹ terrę venit illa, finiať &
in nobis terrena oīs cōcupiſcētia.Dicam⁹
Pſal.lx. cū pſalmiſta.A finib⁹ terrę ad te clamaui.
Aurū aūt deo offerim⁹,ſi ī mēte & ī corpe
puri ſum⁹.Sed qd aromata niſi virtutes ī
telligunť.Nō eſt aliud mun⁹ qđ digni⁹ of
ferať deo,imo nullū nřm mun⁹ ſine his ſuſ
cipit de⁹.Nihil deo offerre poſſumus: niſi
j.Cori.iiij. qđ ab eo accepimus:Quid eñ habes(inqt
apl's)qđ nō accepiſti?Si aūt accepiſti quid
gloriaris q̄ſi nō accepis?Sua reddam⁹deo,
noſtra nō ſuſcipit, noſtrū eñ nihil eſt niſi
pctm̄:qđ q nō habet,diues ē. Diuites igiť
eſſem⁹ ſi nihil de nřo haberem⁹.Sūt aūt &
Sara. alię mulieres q̄ eccleſiā ſc̄tā ſignificāt, ſi-
cut Sara q̄ pri⁹ Sarai vocata ē: q̄ princeps
mea īterpťať.Sed nō erat cōueniēs vt prī
ceps mea vocareť,q̄ oīū prīceps & mř erat.
Dicať igiť nō prīceps mea:ſed prīceps nřa
qa ī filio quē genuit, bn̄dicunť oēs gētes.
Rebecca. Sil's aūt & Rebecca q̄ multa patiētia īterp̄
Lia. tať,& Lia q̄ laborioſa dř : oculis qdē lippa
Rachel. ſed ventre fecūda.Rachel quoq; facie ſpe-
Sephora. cioſa,& Sephora q̄ īterp̄tať pulchra,eccle
ſię tenēt figurā. Hęc pulchra,illa ſpecioſa
vocať.Idē tñ vtrūq; nomen ſignificat. Pul
chra mř,pulchros filios facit.Specioſa mř,
ſpecioſos filios parit. Si ergo parētes pul-
chri ſūt,cur filii turpes?Negabūt aliqñ iſti
parētes ſuos eē filios q turpes erūt, & ei⁹
imaginē & ſilitudinē nō habebāt. Ad quā
imaginē & ſilitudinē ipſe ſpecioſus forma
p̄ filiis hoīm nos reformare & īnouare di
gneť: q cū patre & ſpiritu ſancto viuit &
regnat deus in ſecula ſeculorum.Amen.

Apo.xxi. ¶De ciuitate ſc̄tā Hieruſalē. Cap.VI.

SVper mōtem magnū &
altū in ſpiritu exaltatus
beatus Ioannes ſicut ipſe
teſtatur:vidit ibi ciuita-
tem ſanctā Hieruſalē no
uo opere, & mirabili arti
ficio ædificari. Muri eius lapide p̄cioſo:&
ipſę plateę ciuitatis auro puriſſimo, & vt
nitro clariſſimo cōſtruebātur:Habebat au
tē portas duodecim ſingulas ex ſingulis cō
poſitas margaritis:q̄rū tres ad oriētē, tres
ad aquilonē,tres ad meridiē,& tres ad oc-
caſum reſpiciebant.Hæc eſt illa Hieruſalē Hieruſalē.
quę ſicut ſcriptū eſt,ædificať vt ciuitas cu Pſal.cxxi.
ius participatio ei⁹ in idipſum . Illorū eñ
participatio eſt in idipſum:qb⁹ eſt cor vnū
& anima vna . Inter quos diſcordia nulla
eſt,& concordia firmiſſima eſt. Exaltemur
igiť & nos ſimul cū btō Ioāne in mōtē ma
gnū & altū:vt in mētis exceſſu eleuati:non
ad literā,ſed ſpūaliter hęc intelligam⁹.Hęc
ciuitas ſancta eccl'ia eſt:iſti muri: & iſti la- Eccl'ia eſt ciuitas.
pides p̄cioſi, hoīes ſūt: hoīes vtiq; nobiles
& clari:virtutibus & ſapiētia p̄diti:quales
apl'i fuerūt & martyres,& cęteri q p fidē &
ſanctā cōuerſationē dn̄o placuerūt.Sic lo- Sctōrū appellationes
quiť ſermo diuinus:& his trāſlationib⁹vti
mur:vt viros clariſſimos & laude digniſſi
mos,nō hoīes ſed angelos vocet:nūc ſtellas
cęli,nūc ſolē & lunā,nūc nubes,& tonitrua
nūc mōtes,&colles,&his ſilia.Sic igiť ī hoc
loco fieri videm⁹:vbi ſc̄tā eccl'ia,nō ex hoī-
bus,ſed ex auro & lapidib⁹ ędificari dř.Pri
mi hui⁹ ędificii lapides apl'i ſunt,q in fun-
damēto poſiti totā ciuitatē ferre dicūtur.
Vñ & Apl's ait.Supędificati ſuper funda- Ephe.ij.
mētū apl'oꝝ & ꝓphetarū,ipſo ſūmo angulari
lapide chriſto Ieſu,in quo oīs ędificatio cō
ſtructa creſcit in tēplū ſc̄tm̄ in dn̄o.Merito
ergo ipſo numero notať & declarať:ſūt.n.
duodecim:& cū cęteri quoq; lapides p̄cio-
ſi ſint:his tñ nulli alii cōparanť. Nullus la
pis in huius ędificii muris eſt niſi p̄cioſus.
Alii tñ aliis p̄cioſiores ſūt. Differt.n.ſtella j.Cori.xv.
a ſtella in claritate:nec oīa mēbra eadē mē
bra,ſufficiat oīb⁹: q̄ p̄cioſi ſunt.Sed qd per
aurū puriſſimū & nitrū clariſſimū quo pla
teę ſtrate erāt:niſi ſapiētiā intelligim⁹.Sa- Aurū ſapiētia.
piētiā videlicet illā q̄ clamitat in plateis:& Prouerb.j
īter ſctōs dat vocē ſuā. Beatę plateę in qb⁹
fideliū cōuēt⁹nō fabulis vacat,ſed ſapiētię
intēdit:& bibūt aquā nō de fluminib⁹ ęgy
pti,q̄ vertūť in ſanguinē: ſed de fōtib⁹ Iſra
el ſaliētē in vitā ęternā.Notādū aūt q̄ iidē Ioan.iiij.
ipſi apl'i & fundamēta & portę dicūť.Fūda
mēta qdē qa ī toto ędificio & primi ſūt & Apoſtoli.
cęteros ferūt.Portę vero qa nemo niſi p ip
ſos.i.p eoꝝ fidē atq; doctrinā eccl'ię ſocieta
ti cōiūgiť,vel cęli palatiū īgrediť:ipſis da-
tę ſunt claues regni cęloꝝ: ipſi & portę &

Apocaly. ex poſuit author. oſtiarii ſũt. Hęc aũt oĩa ĩ Apocalypſim la‑ ti⁹ expoſuim⁹: nec modo tẽpus eſt, vt p ſin gula differantur. Et quis vnq̃ niſi ſpiritus ſanctus iſta dictaſſet, & eccleſię laudes tan tis pręconiis extollere potuiſſet. Sed videa mus quid etiam pſalmiſta de hac tã nobili Pſal. lxxxvi ciuitate loquatur. Fũdamenta inqt eius in montibus ſanctis: diligit dominus portas Sion: ſup oĩa tabernacula Iacob. Iã ſupius. de fundamẽtis dictũ eſt. Fũdamentũ aliud j. Corin. iij (ait Apl's) nemo põt ponere, pter id qđ po ſitum eſt: qđ eſt Ieſus Chriſtus. De quo & dominus ait. Tu es Petrus, & ſuper hãc pe Mat. xvi. trã ędificabo eccleſiã meam. Fũdamentum igitur fundamẽtorum Chriſtus eſt: ſiqui‑ dem & apoſtoli & pphetæ fũdamẽta ſunt. Quę igit̃ ciuitas ſup tales montes fundata eſt, merito de ea dicit̃. Fundamẽta ei⁹ ĩ mõ tib⁹ ſanctis, diligit dñs portas Siõ, ſup oĩa tabernacula Iacob. Si ſolas portas tãtũ di‑ ligit: dic mihi q̃ſo quãtũ diligit totã ciui‑ tatẽ? Tabernacula Iacob, iſti Iudęi ĩtelligũ‑ tur, q a dño recedentes vbiq; gẽtiũ diſper‑ Ps. lxxxvi. ſi ſunt: Glorioſa dicta ſunt de te ciuitas dei: Sed quæ glorioſa, an forſitã illa q̃ tota ex auro & magaritis: & lapidibus pcioſis ędificari dicit̃? hęc vtiq; glorioſa ſunt: alia tñ illa. ſ. glorioſiora q̃ de ea dicta ſunt. Sed Ibidem. vis audire quę? Memor ero Raab & Baby‑ lonis ſciẽtiũ me. Et reuera glorioſa & pluſ q̃ glorioſa ſũt hęc. Cõſidera mõ qđ viri iu ſti de dei mĩa ſperare & pſumere valeãt: ſi etiam Raab & Babylonis dñs memor erit. Altera meretrix fuit: altera dei populũ ca‑ ptiuatũ ſuſtinuit. Et illa qdẽ exploratores ne occiderent̃, abſcõdit. Hęc vero populũ p uaricãtẽ: aliquãto tpe ex dei pcepto in ſer‑ uitute detinuit. Taliũ igit̃ dñs memor erit qa memor eſt oĩm ſciẽtiũ eũ. Neq;. n. aliter iſtarũ memor eſſet, niſi qa eũ ſcire: & q̃uis poſt multa flagitia in eũ tñ credere merue rũt. Valde eñ notãdũ eſt, qđ ait, ſciẽtiũ me. Qualiſcũq; igit̃ pri⁹ fuerit, ſiue meretrix: ſiue ſanctorũ pſecutor: ſi tãdẽ cõuerſus fue rit & dñm cognouerit ſalu⁹ erit: vñ & ipſe dñs ait. Hęc eſt aũt vita ęterna: vt cogno‑ Ioan. xvj. ſcant te verum deum: & quem miſiſti Ie‑ ſum Chriſtũ. Audiamus nũc & alia glorio Ps. lxxxvj. ſa quæ dicũtur de ciuitate dei. Ecce inquit alienigenę, & tyrus, & populus Aethiopũ: Roma. iij hi qui fuerũt in ea. Hoc eſt eñ qđ Apoſto lus ait. Non Iudęorũ deus tantũ: immo & gentiũ. Similiter autẽ & apoſtolus Petrus. Act. x. In veritate inquit cõperi: quia nõ eſt perſo narũ acceptor deus: ſed in omni gente qui timet eũ, & operatur iuſtitiã acceptus eſt illi. Quicũq; igitur deũ timet, & iuſtitiam operatur vndecũq; veniat: ab hac piiſſima ciuitate ſuſcipitur, & nõ quaſi alienigena: ſed quaſi ciuis & indigena habet̃. Ita Cor‑ nelius Centurio ſuſceptus eſt: qui primus de gentibus, eccleſiæ filius factus eſt. Hoc & illud vas ſignificabat: qđ immũdis ani‑ malibus plenũ erat: quando apoſtolo dictũ eſt. Macta & mãduca. hoc & illę ſimię ſigni ij. Para. iij ficabant: quę ſimul cũ pauonibus Salomo‑ ni afferebãtur. Quid Simia turpius? Quid Pauone pulchrius? In tabernaculo domini & cilicia erant & pili caprarũ. Neq; hircũ in holocauſtũ domin⁹ reſpuit: cui tauri & agni offerebantur. Aurum & lapides & li‑ gna cęteraq; quibus tẽplũ domini conſtru ctũ eſt, non ibi nata, ſed aliũde allata ſunt. Sic igitur & eccleſia ex omnibus gentibus ædificata oẽs homines recipit: neminem ad ſe venientem repellit, Et tyrus & popu‑ lus Aethiopũ: ii qui fuerunt in ea. Glorio ſa ſunt hæc, quæ & iuſtis & peccatoribus magnã ſpem dare poſſunt, & immẽſam fer re lętitiam. Vis in eccleſia ſuſcipi. Tyrios imitare quorũ opere & auxilio templum ædificatũ eſt. Imitare & Centurionem, qui ſynagogam Iudæis ædificauit. Moyſes ſi‑ cut legitur, ęthiopiſſam duxit vxorem. Pro Nume. xij. qua Maria ſoror eius qa murmurauit le‑ pra a domino percuſſa extra caſtra eiecta eſt. Huius ęthiopiſſę filii ſunt ęthiopes iſti de quibus nunc dicitur. Et populus ęthio pum hi fuerunt in ea. Hęc eſt illa æthiopiſ ſa, quæ in Canticis canticorũ loquitur di‑ cens. Nigra ſum ſed formoſa filiæ Hieru‑ Cãti. j. ſalem. Hanc autem quia ſynagoga odio ha bet: ideo ipſa ſynagoga lepra percuſſa eſt: & vſq; ad ſeculi conſummationẽ, intra ec‑ cleſiæ caſtra non ſuſcipietur. Hæc igitur glorioſa: immo glorioſiſſima ſunt quæ di‑ cuntur de ciuitate dei: in qua ſerui fiunt liberi, ignobiles glorioſi. Et ibi nõ alibi eſt Vñ Hier. xiij. illa aqua quæ Aethiopum poſſit mutare colorem. Et hæc quidem tantam hominũ curam & diligentiam habet: vt non imme rito omniũ mater eſſe dicat̃. Vnde & ſub‑ ditur † Mater Sion dicet homo. Ac ſi dica † Nũqd. tur. Hæc eſt mater & vere mater quę pie‑ Ps. lxxxvi.

tatis ſinum omnibus aperit, nulli materna viſcera claudit, omnes ſuſcipit, oẽs ex af-
Pſal.lxvi. fectu fouet & nutrit. Sequitur. Et homo natus eſt in ea: & ipſe fundauit eam altiſſimus. Multa ſuperius glorioſa dicta ſunt de ciuitate iſta: ſed hoc qđ modo dicitur: oẽi gloria glorioſius eſt: nulla gloria, huic gloriæ comparari poteſt: ipſe altiſſimus q̃ fundauit & fecit eam: ipſe homo fact⁹ eſt & na-
Ibidem. tus eſt in ea. Et vnde hoc ꝓphetas? vis audire vnde? Dominus narrauit in ſcripturis populorum & principũ horum qui fuerũt
Deu.xxxij. in ea. Interroga patres tuos & annũciabũt tibi: maiores tuos & dicent tibi. Lege ſcripturas omniũ populorũ, prophetarũ ſcilicet apoſtolorũ quæ omniũ cõmunes ſunt quæ ad noſtram & omniũ doctrinam ſcriptę ſunt, & docebũt te: lege Moyſen, Eſaiã, & Hieremiam: & inuenies. lege euangelia quæ non ſunt minoris auctoritatis q̃ illa:
Roma.j. Lege Paulũ apoſtolum Ieſu Chriſti: qui vocatus eſt Apoſtolus, & ſegregatus in euangeliũ dei, qđ ante promiſerat per prophetas ſuos in ſcripturis ſanctis de filio ſuo: qui factus eſt ei ex ſemine Dauid ſecundũ carnem. Probatum eſt igitur ꝙ homo factus eſt, & ipſe fundauit eam altiſſim⁹. Reſtat vnum glorioſum adhuc qđ dictum eſt de hac ciuitate: & ipſum audiamus. Sicut lętantium omniũ noſtrum habitatio eſt in te. Nam & hoc valde glorioſum eſt ꝙ hui⁹ ciuitatis habitatores perpetuam lætitiam habebunt, & miſeriam nullã ſentient. Vbi enim miſeria, ibi lætitia locum non habet. Hęc aũt lętitia ſpiritualis eſt: hoc gaudiũ non rerũ temporaliũ, ſed æternę felicitatis
Roma.viij eſt. De qua Apoſtolus ait. Non ſunt condignę paſſiones huius temporis ad futuram
Pſal. xxxi. gloriam quæ reuelabitur in nobis. Lętamini ergo in domino & exultate iuſti: & glo-
Phi.iiij. riamini omnes recti corde. Gaudete in domino ſemp. Iterum dico gaudete. Qđ ipſe nobis præſtare digneť, qui viuit & regnat in ſecula ſeculorum. Amen.

De Baſilicis q̃ ab epis ordinanť. Ca. VII.

Eccleſię dedicatio. Scitis fratres mei, q̃ ad huius Baſilicæ dedicationẽ cõueniſtis ꝙ dom⁹ hęc eccleſia vocať: q̃m eccleſiam ſanctã ſignificat. Non minus eñ domus hæc ſiue magna ſiue parua ſit: eccleſiam ſanctam ſignificat q̃ tẽplũ illud nobiliſſimũ Salomonis vel ciuitas ſancta Hieruſalẽ vel tabernaculũ teſtimonii. Eccleſia gręcũ nomẽ eſt: Eccleſia.
ſignificat autẽ populi cõuocationẽ: populi vtiq; dñm timẽtis, & dño ſeruientis. Sicut eñ ex multis lapidibus ordine & ratione compoſitis vna domus efficiť: Ita ex multis hominibus, dilectionis, & fraternitatis amore ſociatis: vna eccleſia cõſtituiť. Quẽadmodũ eñ domus iſta fundamentũ habet lapides & parietes habet: portas & feneſtras & ſimilia habet: ſimiliter & ſancta eccleſia apoſtolo dicẽte ſecundũ quandã ſimilitudinẽ hæc omnia habere dignoſciť. Sed ipſe dicat: ipſe nos doceat: ipſe eius fundamenta & ædificiũ fundamẽtis ſuppoſitum oſtendat. Iam non eſtis inquit hoſpites & Ephe.ij.
aduenę: ſed eſtis ciues ſanctorũ & domeſtici dei, ſuperędificati ſup fundamẽtũ apoſtolorũ & prophetarũ ipſo ſummo angulari lapide Chriſto Ieſu: in quo oẽis ædificatio conſtructa creſcit in tẽplũ ſanctũ in domino. Habet igiť eccleſia fundamentũ: apo Fundamẽtũ ecclię.
ſtolos videlicet & ꝓphetas, & Ieſum dñm, & ſaluatorẽ noſtrũ: fundamẽtorũ oĩm fundamentũ. De quo Apoſtolus ait. Fundamẽtũ aliud nemo poteſt ponere præter id qđ j.Corin.iij
poſitum eſt, qđ eſt Chriſtus Ieſus. Iſti autẽ dicuntur fundamentũ: quia ſuper eorũ fidẽ atq; doctrinã tota eccleſia fabricata eſt. Portæ.
Dicunť & portę q̃a per eos cęteri ingrediuntur. Iſti ſunt illę portę, de quibus diciť. Diligit dñs portas Sion: ſup omnia taber- Ps.lxxxvi.
nacula Iacob. Habet & infernus ſuas portas, de quibus dñs ait. Tu es Petrus & ſup Matt.xvi.
hãc petrã ędificabo eccleſiã meã: & portę ĩferi nõ ꝑualebũt aduerſus eã. Et ĩ pſalmis. Pſal.ix.
Qui exaltas me de portis mortis vt annũciẽ oẽs laudatiões tuas in portis filiæ Siõ. Tales igiť portas habet eccĺia: quæ p iſtas quas hic cernitis ſignificanť. Habet aũt & Columnæ.
columnas, quales Petrus, Iacobus, & Ioannes fuerũt, q̃ eccleſię columnę ab ipſo aplo Gala.ii.
vocanť. Has aũt columnas illę duę colũnæ ſignificabãt: q̃ ãte fores tẽpli ſtabãt: quarũ iij.Reg.vij
altera Iachin, altera Boos vocabať. Has & iſtę columnę ſignificant: quas hos parietes ſuſtinere videtis. Per lapides aũt quib⁹ pa Lapides.
rietes conſtruunť, oĩs hęc populi multitudo ſignificať. Et ſicut illi, niſi vel calce vel ferro colligati fuerint, facile ruunt, & ſtare nõ poſſunt: ita & iſti niſi charitatis cõcor-

diæ, & pacis vinculo iungantur & vnian-tur:totum ædificium eccleſiaſticum ſubi-to deſtruitur: & diutius ſtare non valet: vnde & inter omnes merito illi maledicun-
Prouer.vi tur, & a deo odio habentur, qui inter fra-tres diſcordiam ſeminant. Sicut enim ſola pax & concordia hos lapides ligat:ita ſola diſcordia eos diſſociat. Iſti igitur parietes nos doceant:iſti lapides nos inſtruant:qua liter nos diligere: & pacem & concordiam
Feneſtræ. tenere debeamus. Per feneſtras vero epiſco pos & doctores:oẽſq; alios intelligere poſ-ſumus:quorum doctrina & exemplis, hæc domus domini illuminatur. Ad hoc enĩ fe neſtræ fiunt: & hoc illarũ officium,& hæc vtilitas eſt:vt luminis claritatem præbeãt: & tenebrarũ caliginem pellant. Talis fene-ſtra fuit Gregorius, talis Hieronymus, & Auguſtinus,talis Ambroſius,& Hilarius: tales & multi alii fuerũt:doctrinæ ſplendo re mundum illuminantes. Si quis autẽ per ſingula currere velit,nulla pars in toto æ-dificio reperitur:quæ ſuam non poſſit ha-bere figuram. De conſtructione dom⁹, hæc nos dixiſſe ſufficiat:nũc de eius dedicatio-
Epm nõ ſe fatetur au thor. ne videamus. Vidiſtis hodie quid epiſco-pus egerit:cum ad hanc aulam conſecran dam acceſſerit. Primũ ante omnia lętanias facit:& ipſum deũ omnipotẽtem: & matrẽ domini noſtri Ieſu Chriſti:beatiſſimã vir-ginem mariã:omneſq; angelorũ choros: & ſanctorum omniũ exercitus ſibi in adiuto rium inuitauit:quorũ præſentiã adeſſe: & quorum benedictionibus hanc fieri dedi-cationem dubitare non debemus. Deinde vero ſale impoſito aquã ſanctificauit: qua videlicet aqua templum hoc foris baptiza retur:& parietes aſpergerentur. Foris au-tem dixi:quia alia aqua interius præpara-tur. Sal vero,quia ſapientiam ſignat: ideo digne ſatis huic aquæ miſcetur,quæ vtiq; vero nomine aqua ſapientię vocatur. Et re
Aqua ſapiẽ tiæ. uera hæc eſt aqua ſapientię,quæ ſola ſapiẽ tes facit:& ſine qua nemo ſapiens fieri po-teſt. Soli baptizati ſunt ſapientes:quia ipſi ſoli a mũdi vanitatib⁹,& a diabolicis aſtu-tiis liberi ſunt. Tribus aũt vicibus ab epi-ſcopo circũeunte parietes aſpergunt aqua quia non eſt poſſibile vt tota domus mer-gatur in aquam. Hęc autẽ aſperſio faſcicu
Pſal.l. lo Hyſopi fieri videtur:vt adimpleatur il-
Hyſopus. lud quod ſcriptum eſt. Aſperges me hyſo po & mundabor, lauabis me & ſuper niuẽ dealbabor. Hęc hęrba humilis eſt, & natu-raliter in petra naſcitur. petra autem erat
Chriſtus:ait Apoſtolus. Significauit autẽ I.Corĩt.x.
ordinem ſacerdotalem quib⁹ dominus ait. Matt.xi.
Diſcite a me,q̃a mitis ſum & humilis cor-de. Qui occidi quidem poſſunt, ab hac pe-tra diuelli non poſſunt. Tales igitur digni ſunt qui eccleſiam dei baptizare, & aſper-gere debeant. Percutit etiam epiſcopus ec celſiæ fores virga paſtorali:vt illi⁹ vicariũ
ſe eſſe oſtendat de quo ſcriptum eſt. Et per Eſa.xi.
cutiet terram virga oris ſui: & ſpiritu la-biorum ſuorum interficiet impiũ. Hac per cuſſione diabolus pellitur:vt in vmbracu-lis domus domini locũ iam vlterius nõ ha beat. Fugit igitur ſancti ſpiritusverbis in-
cantatus q̃bus dicitur. Tollite portas prin Pſal.xxiii.
cipes veſtras,& eleuamini portę æternales & introibit rex glorię. Inde vero templum
ingreditur & aliam aquam ſanctificat per Aqua ſpũs ſancti.
quã ſpiritus ſanctus ſignificatur,cui nõ ſo lum ſal,ſed vinum miſcet̃ & cinis. Quod autem ſpiritus ſanctus per aquam ſignifi-
cetur audi ipſum dñm dicentem. Qui cre Ioan.iiii.
dit in me,flumina de ventre eius fluent a-quę viuæ. Q̃d mox euangeliſta exponens ait. Hoc aũt dixit de ſpiritu quem acceptu ri erant credentes in eum. Pulchre autem huic aquę per quã ſpiritus ſanctus ſignifi-catur:& vinũ miſcetur,& cinis: quia quos ſpiritus ſanctus lauat & tangit, illi procul dubio & ſcientię vino inebriantur & pœ-nitentiæ puluere aſperguntur. Et valde q̃-dem neceſſe eſt:vt nouiter baptizati tali vi no inebrientur,& tali puluere aſpergãtur.
Hoc vino apoſtoli inebriati linguis omni- Act.ii.
bus loquebantur. Ad huius vini ebrietatẽ Cãti.v.
nos inuitans dominus ait. Comedite amici mei & bibite,& inebriamini Chariſſimi. De
hoc & Pſalmiſta dicit. Inebriabunt̃ ab vber Pſal.xxxv.
tate domus tuę:& torrente voluptatis tuę potabis eos. Puluere vero aſperſi ſunt: qui ſe peccatores eſſe intelligunt. Hoc in ſuis afflictionibus frequenter antiquos patres feciſſe legim⁹. Tali puluere aſperſus Abra
ham dicebat. Loquar ad dominum meum Gen.xviii.
cum ſim puluis & cinis. Tali & Niniuitæ Ionę.iii.
aſperſi veniã accipere meruerunt. Vnde & in eccleſiis conſuetudo inoleuit: vt in ini-tio quadrageſimę capita puluere aſpergan tur. Et vide q̃ ordinate & rationabiliter

omnia ſtant. Exterius aqua, interius ſpiri-
tu domus dei lauatur & baptizatur: vt ad
Ioan. iii. impleatur qđ dñs ait. Niſi quis renat⁹ fue
rit ex aqua & ſpũ ſancto, nõ põt introire in
Alphabeti inſcriptio. regnũ dei. Q vero totũ alphabetũ bis in
pauimẽto ſcribit: quid aliud ſignificat niſi
ꝙ is qui baptizatus eſt vtriuſqꝫ teſtamenti
ſcientiam memoriꝫ cõmendare debet. Pau
cꝫ quidem literꝫ ſunt: omnis tamẽ ſcientiꝫ
plenitudo in eis continet. Scribantur igi-
tur hæ literæ in pauimento pectoris noſtri
per quas dei voluntatem cognoſcere & fa
Cerei. xii. cere valeamus. Duodecim vero cęrei, duo-
decim apoſtoli ſunt: quorũ ſcientia, fide, &
doctrina tota eccleſia illuminatur. Nũc ve
ro ad altare accedamus: & quid ibi epiſco
pus faciat videamus. Hoc eſt autem altare
in eccleſia: qđ eſt cor noſtrũ in corpore no
ſtro. Nam & nos templum dei ſumus, dicẽ
te apoſtolo: templũ dei ſanctum eſt qđ eſtis
vos. Si vero templum dei ſumus & altare
vtiqꝫ in nobis habere debemus. Altare er-
Altare. go tuum o chriſtiane, cor tuũ eſt. Hoc ita
ꝙ vnguat, hoc ſanctificetur, hic ſanctorum
reliquiꝫ recondantur, hic odor fiat ſuauita
tis, hic offeratur ſacrificium laudis. Oleũ
Oleum. miſericordia eſt: quo qui vnct⁹ non fuerit
totus ſiccus & infirmus eſt. In hoc igitur
oleo ſemper natent corda noſtra: vt nunꝙ̃
miſericordiꝫ obliuiſcamur. Accedat itaqꝫ
pontifex noſter ad altare cordis noſtri: põ-
Pſal. cix. tifex ille magnus Ieſus: de quo ſcriptũ eſt.
Tu es ſacerdos in æternum ſecundũ ordi-
nẽ melchiſedech. Accedat inquã & oleũ ſu
Luc. vi. perfundat & dicat. Eſtote miſericordes ſi-
cut & pater veſter miſericors eſt. Hoc oleo
ipſe quoqꝫ abundabat, cum pro ſuis crucifi
xoribus oraret dicens. Pater ignoſce illis
Luc. xxiii. quia neſciunt quid faciunt. Hoc igit oleo
non cordis altare tñ, ſed omnia mem-
bra noſtra vncta debent eſſe. Manus arida
non aperitur inopi: & ꝗ vncta non eſt mi-
ſericordiã facere neſcit. Multa de hac vn-
ctione: multa de miſericordiꝫ oleo dici poſ
Pſal. xxxii. Reliqꝫ ſanctorum. ſunt: ſiquidẽ miſericordia dñi plena eſt ter
ra. Sed quæ ſunt ſanctorũ reliquiæ quæ in
his altaribus reponunt? Ego quidẽ ſancto-
rũ reliqas: eorꝫ doctrina & verba intelligo.
Poſſum⁹ igit non ſolũ ſanctorũ verũetiam
ipſius Saluatoris noſtri reliqas habere ĩ al
tari cordis noſtri: vnde quoqꝫ ipſe ait. Qui
Ioan. xiiii. habet mãdata mea: & ſeruat ea ipſe eſt qui
diligit me. Has reliquias in cordis ſui alta-
ri ille poſuerat qui dicebat: In corde meo Pſal. cxviii.
abſcõdi eloq̃a tua: vt nõ peccẽ tibi. Beata il
la altaria in qb⁹ tales reliqꝫ poſitꝫ ſunt. Be
ata illa corda quæ tales reliquias ſuſcipere
meruerũt. Magnꝫ ſunt iſtꝫ reliquiꝫ & mul
tꝫ nimis: & mirũ valde ꝙ in tãtillo vaſcu-
lo includi poſſunt. Sed iã nũc cõmendem⁹
deo hꝫc altaria noſtra: ipſe poſſideat & cu
ſtodiat corda nr̃a: & dignet habitare in tẽ-
plo pectoris nr̃i: Qui viuit & regnat &c.

De Euangeliis. Cap. VIII.

Non eſt arbor bona quꝫ fru Matt. vii.
ctus malos facit: neqꝫ ar-
bor mala faciens fructum
bonũ. Docet nos dñs & ſal
uator noſter: quo mõ bo-
nas arbores cognoſcere de
beamus. Bonæ arbores, boni hoĩes ſunt: & Arbores bonꝫ & malæ.
malꝫ arbores mali hoĩes ſũt. Ex fructu ſuo
cognoſcunt arbores: ex opibus ſuis cogno
ſcunt hoĩes. Bonꝫ arbores paradiſi quæ &
viſu pulchrꝫ erant & ad veſcendum ſua-
ues. Tales arbores gignit eccleſia: quarum
pulchritudinẽ & religionem nos legere &
audire delectat: quarum verbis & doctrina
mẽtes noſtrꝫ nutriunt & reficiuntur. Ta-
lis arbor beat⁹ Paulus: q & viſu tã pulcher I. Cor. iiii.
eſt: vt nihil ſibi cõſcius ſit: & tã ad veſcẽdũ
ſuauis, vt & paruos lacte: & cibo ſolido nu I. Corin. iii.
triat ſapiẽtes. Tales arbores & cæteri apl̃i
ſunt: quorũ fruct⁹ ab ipſo dño cõmẽdat, dũ
eis loqt dicẽs. Nõ vos me elegiſtis: ſed ego Ioan. xv.
elegi vos, & poſui vos vt eatis: & fructũ af
feratis, & fruct⁹ veſter maneat. Iſti ſunt illi
fruct⁹: hꝫc ſũt illa poma: de qb⁹ ad ſpõſum
ecclĩa dicit. Oĩa poma noua & vetera dile Canti. vii.
cte mi ſeruaui tibi. Vetera poma ꝓpheta-
rũ & patriarcharũ doctrina eſt: noua vero
aplõꝫ ecclĩeqꝫ doctoꝫ: & iſti qdẽ ſunt de q
bus dr. Qui ꝓferũt de theſauris ſuis noua Matt. xiii.
& vetera. Tales aũt arbores a fructib⁹ ſuis
cognoſcere nõ ẽ difficile: ꝗ oĩs earũ doctri
na & operatio ſctã eſt, vera eſt, religioſa eſt, ſi
ne fraude & ſimulatiõe eſt. Bonꝫ arbores & Hypocritæ.
hypocritꝫ aliqñ eẽ vident: ſed ꝗ ſola terre
na et trãſitoria q̃rũt: et ꝗ ſanctoꝫ hũilita-
tẽ & patiẽtiã nõ habẽt: facile qdẽ dep̃hẽdũ
tur, & ipſa ſua aſtutia manifeſtat. Pręcepat Leuit. xix.
dñs filiis Iſrael vt ꝓmiſſiõis terrã ĩgreſſi il
li⁹ regiõis arbores circũciderẽt & vſqꝫ ĩ q̃r
tũ annũ ab earũ eſu ſe abſtinerẽt. Niſi.n.ꝗ

arbores homines ſignificarentur, ridiculũ videretur ꝙ arbores illæ circũcidi iubentur. Sed alienæ arbores infideles homines ſunt, quos ad nos venientes circũcidere debemus, id eſt a ſuis iniquitatibus per baptiſmũ, & pœnitentiã emundare. Quid vero per quatuor annos niſi quatuor euangelia figurantur, per quæ quicũq; nondum tráſiit & eorum doctrinam nondum audiuit, adhuc immũdus eſt: adhuc ei⁹ fruct⁹ ſuſcipiendus non eſt: nondũ eius verbis & doctrinę credendũ eſt. Quid vero de malis arboribus prӕcurſor dñi Ioánes dixerit audiamus. Iá inquit ſecuris ad radices arboris poſita eſt. Oĩs arbor quæ non facit fructũ bonum excidet, & in ignẽ mittet. Talis erat illa ficulnea, cui dñs maledixit & aruit. Tales erãt & illi palmites: de qb⁹ ipſe ait. Oẽm palmitẽ in me non ferentẽ fructũ tollet eũ. Et quid inde, vis audire quid? Si qs aũt in me non manſerit mittet foras ſicut palmes & areſcet: & colligent eũ, & in ignẽ mittent & ardet. Multi quotidie a dño maledicunt, & de eius corpore qđ eſt eccleſia tollunt: foras proiiciunt, & in ignem mittũtur. Arborẽ fici plantauerat quidam in vinea ſua: cumq; iã ꝑ tres annos in ea fructum quæſiſſet: & non inueniſſet: præcepit cultori vineę vt eã ſuccideret. Quę tũc q̃dẽ fortaſſe ſucciſa fuiſſet, niſi cultor vineæ pro ea interceſſiſſet. Conſiderate ergo & diligenter attẽdite, quãtũ cultoribus veſtris epiſcopis videlicet & ſacerdotibus debeatis: qui pro vobis quottidie intercedũt ne forte ſuccidamini & in ignem mittamini. Per tres annos expectauit: modicũ vel nihil vlteri⁹ te expectat. Expectauit te in adoleſcentia, expectauit in iuuentute, expectauit in ſenectute. Deniq; expectauit te mala cogitantem: mala operantem & iam longo tempore in malo perſeuerãtem. Quid ampli⁹ quęris? Finiti ſunt anni, nouiſſima hora eſt: tamen ſi hodie conuertaris, q̃uis indigno, venia promittit tibi. Peccator enim in quacũq; die conuerſus fuerit & gemuerit: vita viuet & non morietur. Iuſtus quoq; quacũq; die a iuſtitia declinauerit: & ſe ad iniquitatem cõuerterit, iniquitate ſua quã operatus fuerit, morietur. A fructib⁹ eoꝝ cognoſcetis eos. Ad fructus reſpiciamus, opera intueamur, non qualis fuit: ſed qualis eſt inquiramus. Hodie bonum fructum

Euangelia. Mat. iii. Mar. xi. Ioan. xv. Luc. xiii. Anni tres quibus expectamur. Eze. xxxiii. Ibidem.

reddere cœpit, arbor bona eſt. Hodie malũ fructũ reddere cœpit, arbor mala eſt. Si ea quæ hodie bona eſt, cras malũ fructũ reddere cœperit dicam, & ego cras, ꝙ mala arbor eſt. Quare hoc? Quia veritas ait a fructibus eorũ cognoſcetis eos. Magnũ igitur & verũ argumẽtũ eſt in arboribus cognoſcendis: fructus bonus & fruct⁹ malus. Tã diu bona eſt arbor, q̃diu fructus bonus in ea eſt. Nõ enim de ſpinis colligũt ficus, neq; de rubo vindemiant vuas. Qđ ſi aliquãdo contigiſſet: & ego ſpinã ficũ dicerem & Rubum vitem vocarem. Quare hoc? Quia vnaquæq; arbor, de fructu ſuo cognoſcitur. Bonus homo de bono theſauro cordis ſui profert bonũ: & malus hõ de malo theſauro profert malũ. Ex abũdãtia cordis os loquitur. Quæ in corde ſunt videre nõ potes, cordis arcana clauſa tibi ſunt. Ad os reſpice, verba attẽde & qđ in corde eſt ore reuelabitur, ex abundantia cordis os loquitur: ex bono fonte bonę aquæ deriuantur: ex venenoſo fonte venenoſę aquę emanãt. Neq; fieri poterit: vt ſuam arborem fruct⁹ quandoq; non manifeſtet. Nihil opertum qđ non reueletur & occultum qđ non ſciatur. Quare vocatis me dñe dñe & non facitis quæ dico. Si bonę arbores eſſetis: ea quę dico faceretis, mandata mea cuſtodiretis: & non folia mihi, ſed fruct⁹ redderetis. verba folia ſunt: fructus opera ſunt. Melius eſt facere q̃ dicere. Dñm me vocatis: ſeruos vos eſſe cognoſcite. Boni ſerui illi ſunt, qui domini ſui mandata cuſtodiunt. Quicũq; audit verba mea hęc & facit ea: dicam vobis, cui ſimilis ſit. Similis eſt homini ędificanti domũ: qui fodit in altũ & poſuit fundamentum ſuper petram. Inundatione autem facta, illiſum eſt flumen domui illi: & non cecidit. Fundata enim erat ſuper firmã petram. Ecce quantũ poteſt obſeruatio mandatorum dei. Magnam turrem ſibi ędificat: & munitiſſimam arcem ſibi cõſtruit, qui Chriſti mandata cuſtodit. Securus eſt, nullius tempeſtatis timet incurſus: & quia firmũ poſuit fundamentum, nec flumina timet: nec pluuiam, nec ventũ. Si vis vt ædificium tuum altius aſcendat, & ſublimi⁹ erigatur: fundamentum tibi in profundo quærendum eſt. Multũ ſe humiliet q multum exaltari deſiderat. In centũ & viginti cubitorũ altitudinem, templũ dñi eleuatũ

Matt. vii. Luc. vi. Matt. xii. ibi. & Luc. vi. Matt. x. Luc. vi. Ibidem. Verũ. ſiſ. Reg. vij. triginta cubitorũ legit.

eſt:quoniam firmũ & altum habuit funda mentũ. Ad hanc igitur menſuram nos extendamus: bonum fundamentũ habemus, fundamentum noſtrum Ieſus Chriſtus eſt. Fundamentum enim aliud ait Apoſtolus. nemo poteſt ponere pręter id qđ poſitũ eſt qđ eſt Chriſt⁹ Ieſus. Nõ putemus caſu eſſe factũ: ꝙ templũ dñi hãc altitudinis mẽſurã habuit. Aliqua & ipſa pulchra in hoc numero ſignificatio eſt. Decies namq. xii. vel duodecies. x. centum. xx. fiunt. Quicũq igitur per. x. ad. xii. vel p. xii. ad. x. ſe extendere valet: ſatis altus & magnus eſt: altius aſcẽdere non quęrat. Hęc illi mẽſura ſufficiat. Decẽ ſunt verba legis: duodecim vero aplĩ ſunt. Per decẽ igiẽ ad duodecim aſcendit, qui ꝑ obſeruantiã decẽ mandatorũ prouenire meruit ad vitam & ſocietatem apoſtolorum. Similiter autem q per. xii. Apoſtolorum doctrinã, Decẽ legis mãdata cuſtodire didicit. per. xii. vtiq ad decem peruenit. Ad hanc igiẽ mẽſurã extẽdere, & in huius menſurę altitudinẽ nos erigere ipſe dignetur: q tẽplũ ſuũ nos eſſe voluit, Ieſus Chriſtus dñs noſter: q cũ patre & ſpũ ſancto viuit & regnat in ſecula ſeculorũ. Amen.

1. Corin. iii

In Dedicatione Eccleſię Sermo.

Luc. xix.

INgreſſus Ieſus perambulabat Hiericho. Et ecce vir nomine Zacchæus: & hic erat prĩceps publicanorũ, & ipſe diues. Et reliqua.

Homilia de eadẽ lectione.

EX quo tẽpore primus homo deſcẽdit ab Hieruſalẽ in Hiericho, & incidit in latrones: oẽs per Hiericho ambulamus: quicũq hũc mũdum inhabitamus. Hiericho nãq interp̃taẽ luna: cui⁹ tanta mutabilitas eſt: vt nunq̃ in eodẽ ſtatu permaneat. Vnde & non immerito hũc mundũ ſignificat, cuius mutabilitas perpetua eſt: & niſi mutationibus ſtare non poteſt: vt enim de cælo & tempore: de diebus & menſibus & anno taceamus, quæ ſemper voluuntur & in ſe replicantur: neq aer, neq terra, neq mare, neq ipſi homines ſuam perpetuo ſeruant figuram. Quorũ omniũ mutationem quis vnq̃ valeat enarrare? Merito ergo mundũ iſtum luna ſignificat qui ad illius ſimilitudinem: tantis ſemper mutationibus variatur. Hanc autem mutabilitatem dominus & ſaluator noſter ſecundũ humanitatem ſuſcipere dignatus eſt: vt hominem a latronibus vulneratum ſanaret: & mundum a morte perpetua liberaret: vnde & merito per Hiericho ambulaſſe dicitur: quia cum ſit immutabilis ſecundum diuinitatem: noſtras mutationes in carne ſua ſuſcepit. Eſuriuit enim atq ſitiuit, & ſuper puteum fatigatus ſedit. Et ecce vir nomine Zacchęus qui digne ſatis iuſtificandus interpretatur: quoniam a deo vocatus & iuſtificatus eſt. Hic autem erat non ſolum publicanus: verũetiam publicanorum princeps. Erat inſuper & diues: quẽ difficile eſt intrare in regnũ cælorum. Difficile vtiq & apud homines impoſſibile. ſed quæ apud homines ſunt impoſſibilia: poſſibilia ſunt apud deum. Et q̃uis talis eſſet; quærebat tamen videre Ieſum. Quærebat quidẽ, ſed videre non poterat: Sed quare non poterat? præ turba: & quia ſtatura puſillus erat. Hæc enim duo valde impediunt hominem ne videre valeat Ieſum. Mala turba quæ a tanto taliq bono hominẽ deturbat. Turba iſta vitiorum eſt: qua qui circundatus fuerit Chriſtum videre non poterit. Statura vero puſillus eſt: q ad ſcientię ætatem & perfectionem nondũ peruenit. Vnde Apoſtolus nos admonet dicẽs Nolite pueri effici ſenſib⁹: ſed malitia paruuli eſtote. Et iterum. Tanq̃ paruulis in Chriſto lac vobis potum dedi non eſcam. Nondum enim poteratis: ſed necdum quidem poteſtis. Adhuc enim carnales eſtis. Qui videre vult Ieſum exeat de turba: fugiat vitia & peccata, vitet malorum conſortia, erigat ſe & extendat: creſcat in fide & ſcientia, & proficiat in omni bonitate. Hoc enim ſignificauit Zacchæus quando præcurrens aſcendit in arborem Sicomorum. In arborem quidem aſcendit quatinus inde videret, quem per ſe videre non poterat. Hæc arbor fides eſt: ad quã multi venientes, q̃uis ſtatura paruuli fuiſſent: & nondum in ſcientia multũ creuiſſent: inde tñ videre Ieſum & cognoſcere meruerũt. Vñ & hic diciẽ ꝙ erat illac trãſitur⁹. Hęc eſt eñ via: & iuxta hãc fidei arborẽ trãſit Ieſus. Inde videtur & videt: inde cognoſcitur & cognoſcit. Eos enim dñs reſpicere & ad ſe vocare dignatur: q in hanc arborẽ aſcendunt: cuius fructus ſanguineus eſt, p quem martyres ſignificanẽ: q fidei arbori

Hiericus.

Ioan. iiii.

Mat. xix.

Turba impeditus.

Statura puſillus.

1. Cor. xiiii.

1. Corin. iii

Sicomor⁹.

adhęrentes: ꝓpter fidei conſtantiá proprio ſanguine cruentati ſunt. Tales itaq́ fruct⁹ fert Sicomor⁹: talia poma fert arbor fidei: quę tá firmiter ei inhærent vt potius occi di, & ꝓprio ſanguine cruẽtari q̃ a ſua arbo re. i. a Chriſti fide valeãt ſeparari. Inde igiť dñs tráſiens, ſuſpiciẽs vidit Zacchęũ & di xit ad eum: Zacchęe feſtinans deſcende: qa hodie ĩ domo tua oportet me manere. Ho die inquit me quęrere cœpiſti: ad fidem ve niſti: in arborẽ aſcendiſti: hodie in domo tua oportet me manere. Verum eſt igiť qđ

Eze. xviij. per prophetam dicitur: quia peccator qua cũq́ hora cõuerſus fuerit & ingemuerit vi ta viuet & non morietur. Qđ eñ tunc in Zacchęo factũ eſt quotidie in aliis peccato ribus fieri nõ dubiũ eſt: ſi tamen ex corde conuertantur, Chriſtũ quærant & fidẽ te neant. Sequitur. Et feſtinans deſcendit, & excepit illum gaudens. Iam enim igne fi dei interius ardebat qui ſic exterius obœ dientiá & obſequiũ exhibebat. Multũ iá fi de creuerat: & ſi ſtatura puſillus erat. Et cũ viderẽt omnes murmurabãt dicẽtes ꝙ ad hominẽ peccatorẽ diuertiſſet. Omnes eñ ſciebant Zacchęum eſſe peccatorẽ vtpote publicanorũ principem. Sed iſte peccator melior erat q̃ illi qui murmurabant & ſe iuſtos eſſe dicebant: hoc autẽ ſequẽtia ma niſeſtant dũ dicitur. Stans autem Zacchę⁹ dixit ad Ieſum. Ecce dimidiũ bonorũ meo rum do pauperibus, & ſi quid aliquem de fraudauerim reddo quadruplũ. Hac enim vna voce omnes ilico a murmuratione ceſ ſauerunt, tam ſubitá publicani pœnitentiá & conuerſionem admirátes. Et fortaſſe ne mo ibi erat: qui hanc tantam profeſſionem etiam coactus facere voluiſſet. Diues enim erat valde quẽ ipſe euangeliſta diuitem fu iſſe teſtatur. Et tamen omniũ bonorũ ſuo rum medietatem ſe pauperibus dare pro mittit: & in quadruplũ reddere ſi quid ali quem defraudauit. Vide ergo a quanta ꝑ fectione cœpit: qui tunc primũ Chriſtum dominũ viderat & prædicantem audierat. Verũ eſt vtiq́ ꝙ homines vident in facie deus aũt corda intuetur. Qualẽ dñs hunc & q̃ iuſtũ poſt modicũ futurũ videbat: quẽ tá peccatorẽ homines iudicabãt! Ait Ieſus ad eũ: qa hodie ſalus domui huic facta eſt & oñi ęgritudine, oñi morbo, omni vitio rum contagione fugata, ſanata eſt: & tota

interius & exteri⁹ ſanctificata eſt: eo ꝙ ipſe qui huius dom⁹ habitator eſt iá nõ publi canus ſit: ſed filius Abrahę. Abrahę nãq́ fi lii ſunt: qcũq́ Abrahá imitantur, & Abra hę opa faciũt: & Abrahá qdẽ angelos. Zac chęus vero angelorũ dñm hoſpitio ſuſce pit. Venit eñ fili⁹ hoĩs quęrere & ſaluũ fa cere qđ perierat. Non venit vocare iuſtos ſed peccatores ad pœnitẽtiam. Ideo venit, ideo de cælo deſcẽdit vt peccatores ſalua ret, & liberaret: & ad pœnitentiá vocaret. De talibus domus dei ędificata eſt. de tali bus ſancta eccleſia fabricata eſt. Hoc aũt & filiis Iſrael ꝓcipitur vt ędificẽt altare dño de lapidib⁹ impolitis & quos ferrũ nõ teti git. Impoliti lapides peccatores ſunt q non dũ ferramẽto ſpũſſancti ad pulchritudinis normá formati ſunt. Altare dei eccleſia eſt quæ ex talibus lapidibus quotidie fabricať Ex peregrinis lignis & lapidibus aliunde aduectis templũ dei cõſtructũ eſt. Inde eſt ꝙ beatus Petr⁹ aĩalia immũda manducare iubeť. Inde eſt ꝙ non ſolũ munda: ſed im mũda quoq́ animalia in arca ſeruantur. In de eſt ꝙ Moyſes æthiopiſſam duxit vxorẽ. Inde eſt qđ Salomoni cũ pauonib⁹ & ſimię afferuntť. Deniq́ qđ faciunt cilicia in taber naculo. Quare in deſerto inter Cedros & abietes ſpinæ quoq́ & vlmi plantatę ſunt. Si hęc & ſimilia intelligere vultis: diſcite qđ ſit miſericordiá volo & nõ ſacrificium Si peccatores deus nõ vocaſſet, Paulum & Matthęũ, duo magna luminaria, eccleſia nõ habuiſſet. Lege in Cãticis cãticorũ & audi vnde ſpõſam ſuá dñs & ex qua gẽte ad ſe venire ꝓcepit. Veni inqt ſoror mea ſpõſa: veni de libano veni. veni de capite amana: de vertice ſanir & hermon. Veni de cubili bus leonũ, & de mõtib⁹ pardorũ, ne erube ſcas. Obliuiſcere populũ tuũ tãtũmodo: & domũ patris tui, & coronaberis. Hanc mi ſericordię plenitudinẽ pſalmiſta quoq́ ad mirãs dicebat. Glorioſa dicta ſunt de te ci uitas dei & quę glorioſa! Memor ero Raab & Babylonis ſcientiũ me. Ecce alienigenæ & tyrus & populus Aethiopũ: hi fuerunt ĩ ea. Hęc eſt igiť cauſa, hęc ratio vobis ſuf ficit: vobis dico qui indignamini ꝙ ad ho minẽ peccatorẽ dñs diuertiſſet: & ꝙ cũ pec catoribus manducat & bibit magiſter dñs & de⁹ noſter. Qui cũ patre & ſpũ ſancto vi uit & regnat in ſecula ſeculorũ. Amen.

Abrahę cur fili⁹ Zacchęus.

Deu. xxvij Ioſ. viij.

Act. x. Gen. vii.

Nume. xii. ij. Para. ix.

Matt. ix.

Cant. iiii.

Ps. lxxxvi.

Incip t liber de ornamentis eccleſiæ.
Cuius hæc ſunt capita.

1 De fide. 2 De ſpe.
3 De charitate.
4 De quatuor virtutibus.
5 De humilitate. 6 De miſericordia.
7 De pace. 8 De patientia.
9 De caſtitate. 10 De obœdientia.
11 De abſtinentia.
12 Vbi eccleſia ornatur.

De fide. Cap.I.

Fidei excellentia. PRimū eccleſiæ ornamentum fides eſt quę ī toto virtutū exercitu prima eſt. Oēs aliæ virtutes eam ſequuntur, & ſine ipa cęleſtis regni palatium nō ingrediūtur. Si veniat humilitas, ſi patientia, ſi caſtitas, ſi ipſa charitas, quæ ab apoſtolo maior dicitur, niſi fides adſit, omnes repelluntur & ingredi non permittuntur. Quanti gentiles & philoſophi his virtutib⁹ claruerūt qui fidei ornamentum non habentes, domino non placuerunt? Impoſſibile eſt (ait Heb.xi. Apoſtolus) ſine fide placere deo. Nam vt de cęteris virtutibus taceamus: multi tāta charitate prędíti fuiſſe legūtur, vt pro patria, pro ciuibus, & pro amicis, morti ſe tradere nō dubitarent, & maiorem quidē Ioan.xv. charitatē ſeu dilectionē (dicit dominus) nemo habet q̄ vt animam ſuā ponat quis pro amicis ſuis. Omnes autē iſti q̄uis multis virtutibus claruiſſent: perierūt tamē: quoniam fidem non habuerunt. Merito igitur ſancta eccleſia neminē ad ſe veniētem recipit, niſi prius fidei ornamēto indutus fuerit. Ecce venit ad eccleſiā, baptizari vult: rogat vt ſuſcipiatur: interrogatur an credat, an fidem apoſtolicā teneat: Si ſe credere, ſi fidem apoſtolicā ſe tenere reſpōderit, ſuſcipitur, baptizatur, & filiis eccleſiæ ſociatur. Si vero aliter dixerit: nequaq̄ ſuſcipitur: ſed quaſi profanus abiicitur. Quibus autem eccleſiæ portæ clauduntur, illis cęli nunq̄ aperiuntur. Sic em̄ Matt.xvi. beato Petro dominus ait: Tibi dabo claues regni cælorum: & quodcunq; ligaueris ſuper terram, erit ligatum & in cælis: & quodcunq; ſolueris ſuper terrā, erit ſolutum & in cęlis. Magna eſt igitur virtus fidei, de qua ipſe dominus ait: Omnia poſ Mar.ix. ſibilia ſunt credenti. Suæ virtutis potentiam, non ſibi ſed fidei aſcribit: & quod ipſe facit: hoc fidem facere affirmat. Multos viros & mulieres eū ſanaſſe: & a grauibus languoribus liberaſſe legimus, quibus hoc tātū dicere ſolebat: Fides tua te Matt.vi. ſaluū fecit, vade in pace. Venit aliquādo &.xv. (dicit euangelium) in patriam ſuam: & Mar.v.xi. Luc.vii. cum homines illi de eius omnipotētia du viii.xviii. bitarēt: & fidem non haberēt: nō multas Matt.xiii. (vt verbis euangelicis loquar) virtutes ibi facere potuit, niſi quia infirmos impoſitis manibus curauit: & mirabatur de infidelitate illorum. Ergo ne tātū poteſt fides, vt ille qui omnia poteſt a potētia ſuæ virtutis illius abſentia impediatur? Simi Matt.xxi. liter autem cū aliquādo iret Hieruſalem, acceſſit ad arborem fici quæ iuxta viam plantata fuerat, & q̄a fructū in ea non inuenit: maledixit eam, & aruit. Cumq; altera die diſcipuli illac tranſirēt, & ficulneā arefactam viderent: dixerunt ei: Magiſter ecce ficulnea cui maledixiſti, aruit: Quib⁹ ipſe ait: Si habueritis fidem, nō ſolum de ficulnea facietis: ſed montes quoq; tranſferre poteritis. Multas ficulneas infructuoſas quotidie dominus maledicit, multos homines iniquos quotidie damnat, & arefiunt. Montes autem tranſtulit, quando Mar.v. malignos ſpiritus in porcos miſit, & in abyſſum ire præcepit. Hoc autem & ſanctorum fidem multotiēs feciſſe, innumeris ſanctarum ſcripturarū docemur teſtimoniis. Merito ergo diſcipuli eū pro fide rogabant dicentes. Domine adauge nobis Luc.xvii. fidem: quoniā & per fidem ſe omnia poſſe & ſine fide nihil poſſe ſciebāt. Nam & beatus Petrus cum fidei virtute ſuper aquas Mat.xiiii. ad dominū venire cœpiſſet: mox vt dubitauit, & fides qua portabatur ab eo receſſit: inter vndas merſus eſt: Quē dominus manu appręhēdēs erexit, & ſui merſionis cauſas protinus eū docuit, dicēs: Modicæ fidei, quare dubitaſti? Ac ſi diceret: Si tu nō dubitaſſes, & fides a te non receſſiſſet: ſecurus ſuper aquas currere potuiſſes. Ecce ſi domino pręſente, fide autem abſente Petrus mergitur: quis vnq̄ ſine fide cūctis etiam virtutibus circūaſtātibus ſecurus

Heb.xi. eſſe poterit? Si ſine fide impoſſibile eſt pla
cere deo: quæ alia virtus eſſe poterit quæ
Gala.iii. hominem perducat ad dominũ? Credidit
Abraham deo: & reputatũ eſt ei ad iuſti-
Heb.xi. tiam, Sancti per fidem vicerũt regna. Hęc
I.Ioan.v. eſt autẽ victoria quę vicit mũdũ fides no
ſtra. Qui crediderit & baptizatus fuerit,
Mar. vlti. ſaluus erit. Si qs indiget ſapiẽtia poſtu-
Ia.o.i. let a deo qui dat omnibus affluẽter: & nõ
improperat & dabitur ei: Poſtulet autem
Rom.xii. in fide nihil hęſitans. Qđ ẽm ex fide non
Roma.i. eſt, peccatum eſt. Iuſtus autẽ ex fide viuit.
Heb.xi. Sed quid eſt fides, docet Apoſtolus. Fides
eſt ſubſtantia ſperandarũ rerũ, argumẽtũ
nõ apparẽtiũ. Hoc autẽ tale eſt ac ſi dice-
ret. Fides eſt virtus quędã, per quã ea quę
dicũtur nobis et ſi nondũ appareant, cer-
tiſſime tamẽ credimus, & fieri nõ dubita-
mus. Quę ſit autẽ mẽſura fidei: ipſum do
Mat.xvii. Fidei quãtitas. minũ audiamus: Si habueritis, inquit, fidẽ
ſicut granum ſinapis, dicetis monti huic,
tolle te & mitte te in mare, & fiet. Parua
valde videtur eſſe fides: ſi ad grani ſina-
pis redigitur quãtitatem. Et quid eſt qđ
mulieri Chananeę dicitur: O mulier ma-
gna eſt fides tua: ſi tantilo grano fides cõ
paratur? Aliquid ergo his verbis ſignifi-
Grano ſinapis tria inſunt. catur pluſq̃ litera ſonare videt. Tria ſunt
in grano ſinapis, quæ vtiq; digna eſſe vi-
dẽtur, quę notare debeamꝰ. Cũ ẽm granũ
ſinapis, ſicut dñs ait, minimũ ſit in cũctis
ſeminibus, creſcit tamẽ & arborẽ facit: ita
vt volucres cęli veniant & habitẽt in ra-
mis eius. Fructum autẽ nõ dicã trigeſimũ
ſexageſimũ ſiue centeſimũ: ſed vltra mille
ſimũ plerũq; reddere ſolet. Granum vero
ipſum ſi nõ lędatur vel cõteratur nullam
videtur habere vim. Si vero contritũ fue
rit: illico eius virtus & potentia quãta ſit
manifeſtatur. Qui igitur talẽ fidẽ habue-
rit quę ita ſemper creſcat, ita bonorũ ope-
rũ fructũ ſemper multiplicet, & in tẽpore
perſecutionis & contritionis, ſuę virtutis
potentiã & fortitudinẽ manifeſtet: ille ꝓ-
cul dubio dignus eſt qui & mõtes trãſfe-
rat & malignos ſpiritus eiiciat: & cui oĩa
poſſibilia fiant. Nihil igit eſt cui elegan-
tius q̃ grano ſinapis fides cõparari potu-
iſſet. Sed videamus nũc etiã in ſanctorum
Fide facta mira. exẽplis: quãtũ ſemp fides potuerit. Abra-
hã cũ eſſet ſenex & vxor eiꝰ ſcđm naturã
parere nõ poſſet: tñ qa credidit, filiũ cõtra
ipſam naturã ſuſcipere meruit. Qđ vtiq;
nõ potuiſſet niſi fides affuiſſet. Similiter
& Moyſes decẽ plagis admirandis, multũ
q; ſtupẽdis flagellauit ægyptios, mare ape
ruit: aquã de petra produxit, multaq; alia
ſoli deo poſſibilia operatus eſt. Quę vtiq;
nõ feciſſet niſi fides affuiſſet. Sic & Ioſue
Iordanis alueum ſiccauit, muros Hierico
tubarũ ſonitu a fundamẽtis diruit: ſolem
ipſum ſtare coegit. Qđ vtiq; nõ potuiſſet
niſi fides affuiſſet. Quid dicã de Gedeon
qui & ipſe tubarũ clangore & lampadarũ
ſplendore Madianitas ſtrauit, fugauit, ſu
perauit? Qđ vtiq; non potuiſſet, niſi fides
affuiſſet. Sed parua ſunt hęc, ſi ad ea reſpi
cias quę p apoſtolos, & martyres, & cõfeſ-
ſores, & virgines fides Chriſtiana operata
eſt. Lege euangelia: lege actus apoſtolorũ:
lege paſſiones & vitas ſanctorũ: & tũc vi-
debis quid fides poſſit. Sed quid mirũ cũ
ipſe dñs hoc eis ꝓmiſerit, dicẽs: Qui cre- Ioh.xiiii.
dit in me, opera quę ego facio & ipe faciet
& maiora horũ faciet. O miſeri & per oĩa
infelices, qui fidẽ catholicã & apoſtolicã
nõ habẽt, auferetur ab eis. Fidem itaq; te
neamus & Chriſtũ dicẽtẽ audiamus: Ego Ioan.xi.
ſum reſurrectio & vita: q credit in me nõ
morietur in æternũ. Quod &c.

De Spe. Cap.II.

MAgnũ ornamentũ eccleſię Spes.
dei ſpes eſt: quã qui non
habet omni bonitate nu
dus eſt: omniſq; creatura
infelicior. Hanc maligni
ſpiritus nõ habẽt, & ideo
ſummopere nitũtur vt quoſcũq; decipere
poſſunt, ad deſperationẽ vſq; perducant.
Cui autẽ malo ſuo hoc contigit: Ille non
ex parte: ſed totus a diabolo poſſidetur.
Hoc peccatũ oĩbꝰ aliis peccatis maius eſt.
hoc eſt illđ peccatũ qđ nõ dimittit hoĩbꝰ:
neq; in hoc ſeculo neq; ĩ futuro: vnde ipſe
dñs ait: Omne peccatũ & blaſphemia di- Matt.xii.
mittetur hoĩbus: ſpiritus aũt blaſphemię
nõ dimittet, neq; in hoc ſeculo, neq; in fu
turo. Nullũ ẽm peccatũ eſt, qđ ꝓ pœnitẽtia Pœnitẽtia neceſſaria.
nõ dimittat: & ſine pœnitentia nullũ pec-
catũ dimittet. Vnde & Pſalmiſta: cũ di- Pſal.l.
xiſſet: Miſerere mei deus ſcđm magnã mi
ſericordiã tuã: ſciens hoc ſe ſine pœnitẽ-
tia conſequi non poſſe: protinus addidit.
Quoniã iniquitatẽ meã ego cognoſco. Ille

em̄ cognoſcit iniquitatē ſuā qui pœnitet
& erubeſcit de peccato ſuo. Si igitur ſine
pœnitētia peccata nō dimittunť, manife-
ſtū eſt, ꝙ peccatū deſperationis nūꝗ̄ dimit
tatur: ſiqdē oēm pœnitētiā excludit & mi
ſerū hominē a ſua iniquitate recedere nō
permittit. Satis ergo conuenienter dn̄s &
Saluator noſter cū certiſſima argumēta-
tione nō in Beelzebub, ſed in ſpiritu ſctō
cūcta ſe facere & dicere ꝓbaſſet: mox ad-
didit, dicēs: Omne peccatū & blaſphemia
dimittet hoībus: ſpiritus aūt blaſphemiæ
nō dimittet. Qđ tale fuit ac ſi diceret: Mi
ſeri Phariſęi (illis em̄ loquebať) proge-
nies viperarū, arbores malæ, fructū malū
afferētes: ſic vos diabolus excęcauit: & in
malitia obdurauit: vt neqꝫ ſpiritui ſancto
aliqñ credatis, neqꝫ a malitia recedatis; &
hoc qdē peccatū nūꝗ̄ dimittet vobis. Sed
quia hoc peccatū deſperationis ſolūmodo
cōtra ſpiritū ſanctū fieri dicit, cū ſit mani
feſtū: & in patrē peccare & in filiū, quicūqꝫ
peccat in ſpiritū ſanctū. Vnū em̄ ſunt, &
pater & filius & ſpiritus ſanctus. Ac per
hoc quicunqꝫ vnā perſonā offendit & oēs
vtiqꝫ offendit. Difficilis eſt iſta q̄ſtio: ſed
ſpiritus ſanct⁹ de quo loquimur, ipſe nos
doceat qualiter hoc intelligere debeam⁹.
Illud qdē iam vt arbitror manifeſtū eſt ꝙ
Peccatum irremiſſibile. pręter peccatū deſperationis, nullū aliud
peccatū eſt ꝙ pœnitētia deleri non poſſit.
Hoc autē ideo pœnitētia nō deletur quia
pœnitētiā nō admittit. Si em̄ pœnitētiam
recepiſſet hoc quoqꝫ ſicut cętera p pœnitē
tiā deleri potuiſſet. Sciēdū eſt aūt quoniā
ſicut ad ſolū filiū pertinuit carnē recipere
vt nos redimeret: ita ad ſolū ſpiritū ſan-
ctū ptinuit in linguis igneis apparere vt
nos doceret & illuminaret. Vnde nō ſolū
igne, ſed in linguis pariter & igne appa-
Attributa filio & ſpiritui ſctō. ruiſſe dicit vt in lingua doctrina, & i igne
illuminatio intelligať: quādoqdē & p lin-
guā doctrina, & p ignē illuminatio fit. Qđ
aūt ſpiritus ſanctus a patre filioqꝫ ꝓcedēs
docere mundū & illuminare venerit. Ipſe
Io.xiiii. dn̄s ad diſcipulos loquēs oſtendit: Cū ve-
nerit, inqt, ille ſpiritus veritatis docebit
vos oēm veritatē. Hoc em̄ ſi voluiſſet, p ſe
ipſum dn̄s facere potuiſſet. Sed ſic placuit
ſummę & īdiuiduę Trinitati vt nos fili⁹
redimeret: & ſpūs ſanct⁹ nos doceret. Pec
cat igiť in ſpiritū ſanctū qcūqꝫ ei⁹ doctri-
nā nō recipit, & talis tātiqꝫ magiſtri cōſi-
liis nō obœdit. Eius aūt cōſilia ſunt q̄cūqꝫ
in lege & ꝓphetis, & in euangeliis ſcripta
ſunt. Quęcūqꝫ apoſtoli & doctores p̄dicāt
cęteriqꝫ oēs q puro corde & ſincera intel-
ligētia veritatē annūciāt: nō hoīs: ſed ſpi-
ritus ſancti cōſilia ſunt. Vnde & ipē dn̄s:
Nō em̄, inqt, vos eſtis q loquimini: ſed ſpi Matt.x.
rit⁹ patris veſtri q loquiť in vobis: Hodie Pſal.xc.
igiť ſi vocē eius audieritis, nolite obdura
re corda veſtra. Audite apoſtolū: immo p
apoſtolū loquētē ſpiritū ſanctū. Secūdum Roma. ii.
inqt, duritiā tuā & cor impœnitēs theſau
rizas tibi irā in die irę, & reuelationis iu-
dicii dei. Cū ergo vt modo oſtēſum eſt, oē
peccatū oiſqꝫ iobœdiētia ſpecialiter maxi
meqꝫ cōtra ſpiritū ſanctū fieri videātur: ſi
qdē ipſe q magiſter ē p oēs eccleſię docto
res hoc quotidie fieri iterdicit. Illi tn̄ ſoli
in ꝑmalo pſeuerātes: & de dei miſericordia
deſperātes: nūꝗ̄ ad pœnitētiā cōuertunť. Deſperationis grauitas.
Et hoc qdē ꝓpter ſceleris hui⁹ imēſitatē,
cui cętera peccata ſi cōparātur: quodāmo
do nec peccata qdē eē videnť. Multū em̄
intereſt inter eos q peccāt: & mox vel ali-
quādo cōuertunť: & eos qui ſic peccāt vt
nūꝗ̄ cōuertanť. Multo melior eſt ille ſer-
uus q poſt fugā reuertiť: Illo q poſt fugā
nūꝗ̄ reuertiť. Ille qdē venia: hic aūt omni
ſupplicio dignus eſt. Quātā ſpem: quātāqꝫ
lętitiā pariūt hęc verba: Ecce omne pecca
tū & oīs blaſphemia dimittet hoīb⁹: dn̄s Matt.x.
hoc dicit: noli dubitare: vnū tātū peccatū
eſt: qđ nō dimittiť. Qđ eſt illud? In mali-
tia pſeuerare, & ꝓpter hoc de dei miſeri-
cordia deſperare. Neqꝫ em̄ bonū aliquod Deſperatio cū ſinali impœnitentia.
ſperare poteſt q a peccato non recedit: &
pœnitētiā nō q̄rit: pręſertim cū dn̄s dicat
Niſi conuerſi fueritis & efficiamini ſicut Mat.xviii.
paruuli non intrabitis in regnū cęlorum:
Peccaſti, deſine: Declina a malo, & fac bo-
nū: & eſto ſecurus. Quid ſit aūt ſpes amo Spei qđ.
do videamus. Eſt aūt ſpes futurorū bono
rū expectatio. Et hāc qdē expectationē illi
habēt, qui certiſſime ſe aliqñ recipere ſpe
rāt: quæcunqꝫ a deo ꝓmiſſa ſunt eis. Huic
aūt expectationi ſola peccata impedimen
tū faciūt. Tolle peccata, & ſpes certiſſima
eſt. Tollis aūt ſi ad pœnitētiā redis. Pecca Ezech.33.
tor em̄ quacūqꝫ hora conuerſus fuerit &
ingemuerit, vita viuet & non morietur.
Ecce cōuerſi ſum⁹, ſublatū eſt impedimē-

tū, expedita eſt via iā nūc ſecuri cū Pſal-
Pſal.xxxii. miſta dicamus:Fiat miſericordia tua dn̄e
ſup nos:quēadmodū ſperauimus in te: In
Pſal.xxx. te dn̄e ſperaui nō cōfundar ī æternū.Dn̄e
Pſal.xv. deus meus in te ſperaui ſaluū me fac.Cō-
Pſal.xxxvi ſerua me dn̄e qm̄ in te ſperaui. Audiam⁹
eūdē ipm̄ dicētē:Spera in dn̄o & fac boni
Pſal.lxi. tatē.Et ſperate in eo oīs cōgregatio popu
Pſal.cxvii. li.Melius eſt em̄ ſperare in dn̄o: q̄ ſperare
Hier.xvii. in principibus. Maledictus homo q ſpem
ſuā ponit in homīnē, & ponit carnē bra-
Rom.viii. chiū ſuū:& a dn̄o recedit cor ei⁹. Spe aūt
ait Apl's,ſalui facti ſum⁹.Spes aūt q̄ videt
nō eſt ſpes.Nā qđ videt qs,quid ſperat?Si
aūt qđ nō videmus,ſperamus:per patiētiā
expectam⁹: Ipſe quoq; dn̄s & Saluator no
Pſal.xxi. ſter p Pſalmiſtā ad patrē loquit dicēs : In
te ſperauerūt patres noſtri:ſperauerūt &
liberaſti eos. Ad te clamauerūt & ſalui fa
cti ſunt:In te ſperauerūt & nō ſunt cōfu-
ſi. Speremus igit & nos:ne cōfundamur.
Imitemur patres noſtros,vt & nos ſalue-
mur:& a periculis liberemur. Sperauit in
dn̄o Noe,& ſecurus ī diluuio fuit. Spera
Abrahę li- uit in dn̄o Abrahā,& liberauit eū dn̄s de
beratio. Vr Chaldęorū. Ferūt Hebręi Abrahā qa
ignē adorare noluit, quē Chaldęi adora-
bāt,in ignē ab eis fuiſſe pcipitatū : & ſine
omni lęſione a dn̄o liberatū. Vr em̄ ignis
interptat.Sperauerūt in dn̄o filii Iſrael &
liberauit eos de ægyptiorū duriſſima ſer
uitute.Sperauit in dn̄o Dauid, & eripuit
eū,vt ipſe teſtat,de manu inimicorū eius:
& de manu Saulis. Sperauit in dn̄o Eze-
chias,& liberatus eſt de manib⁹ regis Aſ-
ſyriorū, & percuſſit angelus dn̄i vna no-
cte cētū octoginta quinq; milia de caſtris
Sennacherib.Quid dicā de Iob? atq; To-
bia? Quid dicā de Iudith? Mardocheo &
Heſter? Quid de tribus pueris? Quid de
Daniele,& Macchabeis dicā?.Qui oēs ſpe-
rātes in dn̄o: a ſummis piculis diuinitus
liberati ſunt. De aplīs vero & martyrib⁹,
de confeſſoribus & virginibus, melius eſt
tacere q̄ pauca dicere : qui totā ſpem ſuā
in dn̄o habētes:poteſtatē a dn̄o ſuſcipere
meruerūt calcandi ſup ſerpentes & ſcor-
piones, & ſup oēm virtutē inimici:& ni-
hil eis nocere potuit.Quorū ſpes quanta
fuerit ſi ſcire volueris: eorū vitas & paſ-
ſiones lege,& videbis q̄ mirabilis deus in
ſanctis ſuis: deus Iſrael ipſe dedit virtu-
tem & fortitudinem plebi ſuæ, benedi-
ctus deus.

De Charitate. Cap.III.

QVanta ſit virtus charitā Charitas.
tis:quātūq; oībus hoībus
neceſſaria:beatus Paulus
Apoſtolus oſtēdit, dicēs:
Si linguis hoīm loquar, I.Cor.xiii.
& angelorū, charitatem
autē nō habeā, factus ſum velut æs ſonās
aut cymbalū tinniens. Et ſi habuero pro-
phetiā,& nouerim myſteria oīa, & omnē
ſciētiā:& habuero oēm fidē,ita vt montes
transferā,charitatē aūt nō habuero:nihil
ſum. Et ſi diſtribuero in cibos pauperum
oēs facultates meas: & ſi tradidero cor-
pus meū ita vt ardeā:charitatē aūt nō ha-
beā nihil mihi prodeſt.His verbis beatus
Paulus apertiſſime oſtēdit: q quācūq; elo
quētiā, vel facūdiā, quācūq; ſapientiā vel
ſcientiā,quācūq; fidei vel virtutū omniū
plenitudinē habeat homo:ſi ſolam chari-
tatē nō habet nihil eſt:nihil ei pdeſt,& p
nihilo reputat.Sed mirū valde ſi ad hanc
tantā q̄ putatur pfectionē ſine charitate
peruenire aliqs valeat. Impoſſibile em̄ vi-
detur eſſe & ſi fortaſſe impoſſibile nō ſit
per fidē mōtes transferre:oia ſua pauperi
bus erogare,corpus incendiis tradere,p-
phetię ſpiritū habere & occulta dei my-
ſteria ſine charitate ītelligere. De linguis
vero hominū & angelorū quid dicemus?
Fuit hæc gratia aliquādo valde neceſſa- Linguarū
ria:pręſertim ī primitiua eccleſia qn̄ oīb⁹ diuerſitas
gentibus verbū dei prædicare miſſi ſunt.
Quomodo enim eos docere potuiſſent ſi
eoꝝ linguā ignoraſſent? Loquebātur igit
variis linguis apoſtoli magnalia dei. Vn̄
& Apl's dicit:Gratias ago deo meo,quia I.Cor.xiiii
omniū hominū linguis loquor.Modo aūt
vel pauci,vel nulli inueniūtur: q lingua-
rū oīm peritiā habeant. Sufficit vnicuiq;
lingua ſua : qa ſufficit vnūquēq; pdicare
modo in patria ſua.Quomodo aūt ange-
lorū linguis aliquis loquat: vel etiā qbus Angelorū
linguis angeli loquātur dubitari poteſt. linguę.
Legimus multos cū angelis fuiſſe loqu-
tos:nos eos loquentes nō audiuimus:quo
modo loquantur ignoramus.Ipſi q cū eis
loquuti ſunt,q̄ facunde,q̄ ſuauiter,q̄ iocū
de,q̄ expedite,& q̄ ornate loquātur intel-
ligūt. Neq; ego dubito,valde iocundius,

ſuauius,& expeditius eos loquutos fuiſſe,
q̃ humana lingua alicui⁹ artis peritia lo
Exod. iiii. qui valeat. Vnde & Moyſes cũ angelum
ſibi loquentẽ audiſſet,impeditioris & tar-
dioris linguę ſe eſſe dixit:poſtq̃ linguę ei⁹
diſertitudinẽ audiuit.Non ꝙ eius lingua
ex angelica loquutione tardior vel impe-
ditior facta fuiſſet: ſed qꝛ ad illius facun-
dię & ſuauitatis cõparationẽ mutus ipſe
ſibi & ſine lingua penitus videbatur. Poſ
ſumus autẽ & ꝑ hoĩes,philoſophos,cęte-
roſqꝫ huius mũdi ſapiẽtes intelligere.Per
angelos vero, patriarchas & prophetas,
cęteroſqꝫ oẽs deſignare qui verbũ dei nũ-
ciantes angelico vocabulo digni ſunt.Di
cat ergo Apoſtolus,dicat vnuſquiſqꝫ no-
ſtrum.Si linguis hominũ loquar & ange-
lorũ,charitatẽ aũt nõ habeam: factus ſum
velut æs ſonãs,aut cymbalũ tinniens: qm̃
aliis qdẽ prodeſſe poſſum,mihi autẽ pro-
deſſe nõ poſſum. Aes.n.ſonãs & cymbalũ
tinniens,aliis qdẽ prodeſſe poſſunt,vocã-
do,adunando,delectãdo, ad prelia incitã-
do: ſibi autẽ cũ ſint inſenſibilia ꝓdeſſe nõ
poſſunt.Similiter aũt & eccleſię doctores
qui cęteris oĩbus meliores eſſe debẽt, etiã
ſi linguis oĩbus loquanť: & nõ ſolũ philo
ſophos & oratores, verũ etiã ipſos ange-
los ſermonis eloquẽtia & ſuauitate imitẽ
tur:tñ ſi ſolã charitatẽ nõ habeãt, aliis q-
dem prodeſſe poſſunt:ſibiipſis ꝓdeſſe non
poſſunt. Quãdo igiť ea intentione loquũ
tur vt deus glorificeť,& fratres ædificen
tur:tũc eis ꝓdeſſe & charitatẽ adeſſe non
dubiũ eſt. Si vero de ꝑdicatione ſua hu-
manã retributionẽ expectãt, audiãt domi
Matt. vi. nũ dicentẽ: Amen dico vobis,receperunt
mercedẽ ſuã. Et ſi habuero prophetiã &
nouerim myſteria oĩa:& oẽm ſciẽtiã & ha
buero oẽm fidẽ ita vt mõtes transferam:
charitatẽ autẽ nõ habuero nihil ſum.Nã
& Balaam,& Sibylla,& Cayphas, multiqꝫ
alii prophetiæ ſpiritũ habuiſſe leguntur
qui quoniã charitatẽ nõ habuerũt, nihil
eis ꝓfuit. Multi quoqꝫ vſqꝫ hodie magna
ſciẽtia ꝑditi ſunt:& bene ſanctarũ ſcriptu
rarũ ꝓfunda myſteria exponũt: q quoniã
charitatẽ nõ habẽt, nihil eis prodeſt.Legi
Act. xix. tur aũt in Actibus apoſtolorum: de filiis
Scenę:quia q̃uis Chriſtiani nõ eſſent: per
fidem tamẽ dæmones eiiciebãt adiurãtes
eos in nomine illi⁹ quẽ Paulus ꝑdicabat.

Qui etiã in iudicio dicturi ſunt:Domine Matt. vii.
nõne in nomine tuo prophetauim⁹ & dæ
monia eiecimus?Quib⁹ dñs dicturus eſt:
Amen dico vobis neſcio vos.Qđ vtiqꝫ nõ
audiſſent:ſi charitatẽ habuiſſent.Qui aũt
dæmones eiiciũt:hi montes transferre in-
telligũtur.Et ſi diſtribuero in cibos pau-
perũ oẽs facultates meas, & ſi tradidero
corpus meũ ita vt ardeam,charitatẽ autẽ
non habeam,nihil mihi prodeſt. Qđ aũt
dicit,nihil ſum.& nihil mihi prodeſt: ſic
eſt accipiendum ꝙ hęc & ſimilia ſine cha
ritate nihil ad beatitudinem ꝑcipiendã
q̃uis multum proſint ad mitiganda tor-
menta.Notandum eſt autẽ ꝙ in facultati
bus diſtribuendis,& eleemoſynis faciẽdis
magis ſyncerus affectus,q̃ larga manus a
domino quęritur. Audiuimus autem de
Donatiſtis ꝙ frequenter ſe flãmis & prę- Donatiſtarũ ſtulta martyria.
cipitiis aliiſqꝫ mortis generibus tradidiſ-
ſent: vt non dei ſicut ipſi ſtulte putabãt:
ſed potius diaboli martyres fierent. Sed
vt ſatis oſtenſum eſt nullę virtutes,nulla
qꝫ bona prodeſſe poſſunt abſente charita
te.Ecce cognouimus quantum bonum ſit
habere charitatem:nũc autem audiamus
de ipſa charitate qualis ſit.Dic igiť beate
Paule qualis eſt charitas.Charitas patiẽs
eſt,benigna eſt.Et vnde hoc probas?Quia i. Cor. xiii.
non æmulatur, non agit ꝑperam,non in
flatur, non eſt ambitioſa, non quęrit quæ
ſua ſunt. Nõ irritatur,non cogitat malũ,
non gaudet ſuper iniquitate, congaudeť
autẽ veritati.Ecce probatũ eſt, & egregie
probatũ eſt: ꝙ patiens eſt, & benigna eſt:
hoc ſolum ſufficere poterat. Patiens eſt, Patiẽs eſt charitas & benigna.
quia nulli iraſcitur,& nullis iniuriis mo-
uetur, ſed pro ſuis ipſis inimicis interce-
dit.Si enim iraſceretur vel moueretur pa
tiens nõ eſſet. Et quia benigna eſt quibuſ
cũqꝫ poteſt benignitatem & miſericordiã
facit. Cũ igitur ꝑ patiẽtiã,cũctis igno-
ſcat & ꝑ benignitatẽ miſereatur, quid eſt
qđ ampli⁹ facere poſſit?Quia eñ benigna
eſt:Ideo nõ ęmulatur.i.nulli inuidet. Nõ
agit ꝑperã,qđ eſt temere vel iniuſte ali-
quid agere.Non inflatur ĩ ſuperbiã:nõ eſt
ambitioſa:qꝛ mũdi honores nõ appetit:nõ
q̃rit q̃ ſua ſũt,ſed q̃ oĩm, vt ſalui fiãt.Sua
poſtponit & aliena procurat. Nõ irritať:
alioqn patiẽs nõ eſſet.Nõ cogitat malum
qđ eſt cõtrariũ benignitati:nõ gaudet ſu

per iniquitatē : cōgaudet aūt veritati,q̄d vtrūq; ad benignitatē ſpectat. Oīa credit, Credēda. quę credēda ſunt. Quę ſunt aūt illa? quæ credēda, ſuſtinēda,& ſperāda ſunt. Vis audire quæ? Oīa illa quę vtrūq; teſtamentū credere & ſperare & ſuſtinere pcipit. Charitas nūq̄ excidit. Non excidit. hoc eſt aūt in quo duabus virtutib⁹ ſuperius dictis.i. fide & ſpe charitas maior eſt. Vnde & ſubdit. Maior aūt his eſt charitas. Maior q̄dē q̄a nūq̄ excidit:quia ęterna eſt:q̄ ſemp eſt:& finē nō habet. Alię autē poſt hāc vitā neceſſariæ nō erūt:q̄a ad ea ſolūmodo ptinent, q̄ expectātur & nōdū apparēt. Eſt eīm ſpes expectatio futurorum. Fides vero ſubſtātia ſperādarū rerū,argumētū nō apparentiū. Vbi igit̄ iſtę erūt, poſtq̄ nihil ſperabit̄, & oīa apparebūt? Erit eīm deus oīa in oīb⁹ & ea q̄ videbūt & habebūt ſufficiēt oīb⁹. Sed audiamus q̄d etiā in Canticis canticorū ſponſus ad ſponſam de charitate dicat: Pone me,inq̄t,vt ſignaculū ſuper cor Cant. viii. tuū,vt ſignaculū ſup brachiū tuū:q̄a fortis eſt, vt mors dilectio, dura ſicut infernus æmulatio. Lampades eius vt lāpades ignis atq; flāmarū. Aquę multę nō potuerūt extinguere charitatē:nec flumina obruēt eam. Præcipit dn̄s & Saluator nō vt quaſi ſignaculū ſemp eū ſup cor habeam⁹ & nūq̄ eū obliuiſcamur: q̄d quidē ad magnā pertinet dilectionē,& hoc eſt q̄d alibi ait: Diliges dominū deū tuū ex toto corde tuo. Deut. vi. Mat. xxii. Hoc igit̄ ſemp ſit ſup cor noſtrū; ſit etiā ſup brachiū noſtrū:vt nō ſit charitas ocioſa, & amor q̄ in corde eſt in manibus manifeſtet̄. Prouocati hoſtibus occuramus:& mortē nō timeam⁹ q̄a fortis eſt, vt mors dilectio,immo vero fortior. Fortior eīm eſt q̄ ſuperat q̄ q̄ ſuperat̄. Dura ſicut infernus æmulatio. Infernus Quid eīm p infernū niſi pœnarū oīm genera intelligam⁹? Vnde eos quos in tormētis maximis videmus:in inferno eſſe dicere ſolemus. Quia igit̄ tormētis dilectio ſuperari nō poteſt merito inferno & tormētis eius conſtātia cōparat̄. Lāpades eius lampades ignis atq; flāmarū. Beatus Laurentius & tres illi famatiſſimi pueri ſunt nobis in exemplū: qui igne charitatis accenſi incendii flammas nō timuerunt. Sic eos lampas charitatis inflāmauerat intus,vt ignis illius lāpades non ſentirēt foris. Vnde & martyr Chriſti dicebat: Diſce miſer: q̄a nō ſentio tormenta tua. Aquę multę non potuerūt extinguere charitatē:nec flumina obruerūt eā. Aquę multę populi multi ſunt:nec vnus vel duo,ſed tota ciuitas in martyrē inſurgebat:& tantus erat ille ignis charitatis qui ī corde martyris ardebat,vt tota illa inundatio furentis populi illā flammam extinguere non valeret. Huic autē ſermoni finem non pono quoniam charitas finem non habet.

¶De quatuor virtutibus Cardinalibus. Cap. IIII.

Quatuor ſunt virtutes q̄bus totus regitur mūdus Virtutes quatuor. ita ſibi coniunctæ vt ſine ſe eſſe non valeant. Qui vnā habet, omnes habet: cui vna q̄libet deeſt, nullam habet. Quarū prima prudentia:ſecūda iuſtitia: tertia fortitudo: quarta vero temperantia vocatur. Prudētia. Eſt autē prudentia quę alio quoq; noīe ſapientia dicit̄, diuinarū,humanarūq; rerum cognitio. Dico aūt nō ſapiētiā huius mūdi q̄ ſtultitia eſt apud deū. De qua & Ap̄ls ait: Quia ſtultā fecit deus ſapiētiā huius mūdi. j. Corin. j. Sed eā ſapiētiā dico q̄ ad morū honeſtatē & ad ſalutē ptinet animarū. Nō eā quā philoſophi docēt,& oratores:ſed eā quā ap̄li p̄dicāt & doctores. Et iſti q̄dē habēt cognitionē diuinarū rerum, ſicut ipſe dn̄s ait: Qui diligit me,diliget̄ a patre meo,& ego diligā eū & manifeſtabo ei meipſum. Ioā. xiiii. Hęc eſt igit̄ vera cognitio diuinitatis:vel illū cognoſcere q̄ eſt vera ſapiētia,& ſine quo nulla eſt ſapientia. Oīs eīm ſapiētia a dn̄o deo eſt:& cū eo fuit ſemp & eſt ante æuū. Talis eſt ſapiētia inter alias virtutes,qualе eſt aurū inter oīa metalla. Vnde & non immerito in diuina pagina p aurū plerū q; ſapiētia ſignificat̄. Auro comparatur ſapientia. Reſpice tabernaculum teſtimonii:reſpice templū Salomonis & cum pœne oīa ex auro puriſſimo compoſita videris, tūc tādē intellige maximū decorē maximāq; ſanctor̄ pulchritudinē eſſe ſapientiam. Vbi ipſa non eſt:cæca,tenebroſa,& obſcura ſunt omnia. Quis ergo regnū ſuū, prouinciam ſuā,terrā ſuā, familiā ſuā, vel etiā ſeipſum ſine ea honeſte regere vel gubernare poterit? Intelligite ſeculi potētes & ſapiētię operā date.

Iuſtitia. ¶Iuſtitia quoq; q̃ neceſſaria ſit, ipſę leges imperatorũ & canones,& decreta ſanctoꝝ quę ad ipſi⁹ cuſtodiã facta ſunt, ſatis oſtẽdũt. Tolle iuſtitiam & perit mũdus. Vbi iuſtitia non eſt:iniquitas dominatur : Ibi cędes & rapina,furta,homicidia,timor & anguſtię,& ſecuritas nulla.Timor iniquorum iuſtitia eſt: ſecuritas bonorum ipſa. Dic igitur quid eſt ipſa? Iuſtitia eſt cõſtãs & perpetua volũtas: ius ſuũ vnicuiq; tribuens.Qui eñ hanc volũtatẽ ſemper habet,vt ſuũ ius vnicuiq; tribuat:& ea quæ alterius iuris ſunt neminẽ vſurpare permittat, iuſtus ille vtiq; eſt. *Ius nullũ habet diabolus in homine.* Sed nullũ ius habet diabolus in humana natura. Deus & nõ diabolus hominẽ fecit.Dei itaq; iuris eſt homo: ipſe debet regnare in nobis ipſe debet poſſidere mẽbra noſtra. Sic eñ *Rom. vi.* Apoſtolus ait: Non regnet peccatũ in veſtro mortali corpore vt obœdiatis concupiſcentiis eius.Latro eſt,prędator eſt:non eſt iuris ei⁹ qđ poſſidet, pelle eũ a te:redde deo poſſeſſionem ſuã:& iuſtus eris. Si quidẽ ille iuſtus eſt, qui ſuũ ius vnicuiq; tribuit. Ideo hoc nomen omniũ ſanctorũ *Iuſti ois ꝗ ſancti.* cõmune eſt:& omnes ſancti iuſti dicũtur, quoniã hanc in ſeipſis iuſtitiam operãtur: & vitiis expulſis qđ ſuũ eſt, domino reddunt. Alioquin quomodo iuſti dicerẽtur ad quorum iudicia nemo venit? Inde & *j. Cor. xi.* Apoſtolus ait:Si noſmetipſos iudicarem⁹ non vtiq; iudicaremur. Maxime autẽ propter iuſtitiã imperatores: & reges & aliæ poteſtates ab initio conſtituti ſunt:qui & ſuũ ius vnicuiq; tribuãt : & iniurias fieri prohibeant:iniquos coerceant: bonos foueant,& æque cuncta diſponant.Qđ ſi fecerint,beati erunt. De ipſis enim ſcriptũ *Pſal. cv.* eſt : Beati qui cuſtodiunt iudicium & faciunt iuſtitiam in omni tempore. Itemq;: *Sap. i.* Diligite iuſtitiam qui iudicatis terram.

Fortitudo ¶Sed quid de fortitudine dicam,ſine qua & ſapientia & iuſtitia inutiles eſſe videntur? Eſt autem fortitudo nõ corporis,ſed mentis cõſtantia,qua iuſtitia ſuperamus: aduerſa omnia patienter toleramus:& pſperis non eleuamur. Hanc fortitudinem non habet quicunq; ſuperbia,ira,auaritia, luxuria,ebrietate,& his ſimilibus ſuperatur. Illi quoq; fortes non ſunt qui in aduerſis poſiti contra ſalutem animæ liberari ſatagunt. *Matt. x.* Vnde & dominus ait. Nolite timere eos qui occidunt corpus: animam autem non poſſunt occidere. Similiter autẽ & illi qui in proſperis ſe extollunt,& ſuperflua lætitia reſoluuntur,fortes dici non poſſunt. Quomodo enim fortes ſunt,qui cordis impetũ celare & retinere non valent? Fortitudo nõ vincitur: & ſi vincitur,non eſt fortitudo.Hanc fortitudinem habuerunt ſancti : qui nec vitiis,nec tormentis,nec blanditiis ſuperari potuerunt.

¶Reſtat nunc de temperantia *Tẽperãtia* dicere: quę in ſuis actionibus modũ nõ excedit: quoniã ſuperflua nulla quærit.hæc ſit igitur eius diffinitio. & hęc quidem tã neceſſaria eſt,vt mundus ipſe ſine ea ſtare non poſſet.Cum enim ex contrariis elementis compoſitus ſit,niſi eſſet aliqua natura quæ res contrarias & inimicas temperaret in tanta diſcordia & tam immẽſa colluctatione diutius manere non poſſet. Sed hæc diſputatio philoſophoꝝ eſt,neq; vno ſermone concludi poteſt.In omnibus itaq; negociis temperantia vtilis eſt. Audi quid beatus Paulus de ipſa ſapientia dicat, & quomodo eam temperantiã indigere oſtendat. Non plus,inquit,ſapere q̃ *Rom. xii.* oportet ſapere:ſed ſapere ad ſobrietatem. De iuſtitia ſcriptum eſt : Noli eſſe iuſtus *Eccle. vii.* multum,alias nimis. Beatus quoq; Bene- *Benedict⁹.* dictus,cuius auctoritas maxima eſt:vt pote in quo ſpiritus ſanctus loquebatur,pręcipit ſimiliter.Ne quid nimis. De fortitudine vero ſic habes. Qui fortiter premit *Prou. xxx.* vbera ad eliciendum lac, elicit butyrum: Et qui vehementer emũgit,elicit ſanguinem. Et hic igitur temperantia neceſſaria eſt. Vbera vero vehementer premit, qui poſtq̃ lacte exhauſta ſunt, adhuc ea premere,& quod non habent ab illis exigere non ceſſat. Quicũq; igitur ieiuniis, vigiliis, aliiſq; afflictionibus, ſeipſum vel alios pluſq̃ ſua vel eorum natura ferre valeat premere & affligere nititur : Ille nimirum vehementer vbera premit: & vnde ſperat fructum vitæ, inde multotiens fructũ trahit peccati mortis. Vnde Apoſtolus ait:Obſecro vos per miſericordiam *Rom. xii.* dei vt exhibeatis corpora veſtra hoſtiam viuentem,ſanctam, deo placentem,rationabile obſequium veſtrum.Illud enim obſequiũ rationabile eſt:quo non ipſa natura,ſed vitia perimunt.Ecce ſatis breuiter

dictum eſt de quatuor virtutibus princi-
palibus: quales & q̃ neceſſariæ oĩbus ſint
maximeq; potentibus, quibus mũdi regi-
mina credita ſunt. Videamus modo quo
modo ſe ſequãtur, & quomodo ſine ſe eſſe
non valeant. Cui autẽ impoſſibile eſſe vi-
Vnã virtutem habẽs oĩs habet.
detur vt omnes habeat, det operam quãtũ
poteſt, vt vel vnã habeat: quã ſi habuerit,
cęterę procul dubio, eã ſequãtur. Fac er-
go o princeps quicunq; es, vt iuſtitiã ha-
beas, & teneas. Hęc eñ tibi magis neceſſa-
ria eſſe videtur, & mox per hãc vnã & ſa-
piens, & fortis, & bene moderatus omnib⁹
apparebis. Vide tamẽ vt qui aliis iuſtitiã
facis tuiipſius ne obliuiſcaris: & qui in po
pulo exerces iuſtitiã: exerceas etiam in te
metipſo. Iuſt us fuit Abraham: ſicut enim
Rom. iiii. Abrahã iuſtus.
de eo ſcriptũ eſt: Quia credidit Abraham
deo, & reputatũ eſt illi ad iuſtitiam. Quæ
enim iuſtitia maior q̃ creatori ſuo crede
re & obœdire! Et qa hanc vnam virtutẽ
habuit, cęteras quoq; virtutes eũ habuiſſe
Ioſeph fortis.
non eſt dubium. Fortis fuit Ioſeph, qui ſe
prouocãtẽ libidinẽ ſuperauit, in qua forti-
tudine, ſapiens, iuſtus, & modeſtus appa-
Pueri tres iuſti.
ret. Iuſti erant tres pueri qui contra pa-
trias leges idolum adorare noluerunt: in
quo facto q̃ ſapiẽtes, q̃ fortes, q̃q; modeſti
Daniel ſapiens.
fuerint, reuelatum eſt. Sapiẽs erat Daniel
cui ſua ſecreta reuelauerat deus: cuius ſa
pientiæ ipſi prophetę dant teſtimonium.
Sed quia hanc habuit: aliæ ipſi non defue
re virtutes. Q; eñ iuſtus fuerit duo preſ-
byteri probauerũt: q̃ fortis quem in lacu
poſitum, leones inuadere non audebant.
Quia enim iã vitia ſuperauerat: ideo leo-
Tẽperans.
nes eum timebant. Cuius vero temperan-
tię fuerit, legumina quibus veſcebatur: &
illa tanta ieiunia oſtendunt. Sed vis audi
re de illis quibus quoniã vna ex his vir-
tutibus defuit alias quoq; perdiderunt!
Vnã amittẽs omnes amiſit Dauid.
Perdidit Dauid fortitudinẽ, quẽ in Berſa
bee carnis voluptas ſuperauit: a quo cęte-
rę virtutes mox territę fugerunt. Quis eũ
tũc inſipiẽtem, iniuſtum, & ſine temperan
tia fuiſſe dubitat: qui libidine ſuperatus
tã grauia ſimul peccata cõmiſit! Sed felix
Salomon.
qui pœnitentia ductus audire meruit: di-
miſſum eſt tibi peccatũ tuũ. Salomon quo
q; amiſſa ſapiẽtia qua prę cęteris pollebat
idolis immolauit. A quo ſtatim omnis iu
ſtitia, fortitudo, & temperãtia receſſit. Sic
igitur quære per ſingula, & cognoſces ꝙ
quatuor virtutes ſine ſe eſſe non poſſunt.
Si autem vis eas videre bene ſibi coniun-
ctas & ſociatas: reſpice apoſtolos & mar-
tyres, reſpice confeſſores, eccleſiæq; docto
res quos quidem ſic iſtę circũdederunt &
complexę ſunt, vt occidi quidem poſſent,
ab eis ſeparari omnino & diuelli non poſ
ſent. Hoc autem ſignificabãt illi quatuor *Exod. xxv.*
aurei circuli qui in arca teſtamenti erant
per quos duo vectes inducti nunq̃ ab eis
ſeparabantur. Erant autem illi vectes co-
operti auro puriſſimo. Q; enim arca teſta
menti eccleſiam ſanctã ſignificet ſatis no-
tum eſt. Quatuor vero circuli quatuor ſu
perius dictę virtutes ſunt: aureę vtiq; om
niq; pulchritudine clariores, quibus qui
ordinatus non fuerit neq; clarus neq; pul
cher eſt. Duos vero vectes Petrũ & Pau-
lum intellige, cęteroſq; ſanctos ſine quib⁹
eccleſia dei, nec leuari, nec portari, nec re
gi poteſt. Et iſti quidem aurei ſunt, quia
vitę immaculatę & ſapiẽtię luce refulgẽt.
Nunq̃ vectes, a circulis extrahũtur: quia
viri ſancti, nũq̃ a prædictis virtutibus ſe-
parantur. His igitur portatur arca: quia
iſtorum fide, doctrina & exemplis, ſancta
eccleſia regitur & virtutũ gradib⁹ epiſco
porum: & ſacerdotum miniſterio ad cęle-
ſtia ſubleuatur. Sed valde timendum ſem
per eſt epiſcopis & ſacerdotibus, ne ſine
vectibus arcam dei ferre conentur. Sine
vectibus enim arcam dei hęretici ferunt:
qui ſuas nęnias prędicantes apoſtolorum
auctoritates fugiunt, & a catholica fide &
doctrina recedunt. Sint ſemper memores
quid acciderit filiis Heli, Ophni videli- *Ophni & Finees filii mali.*
cet & Finees: qui arcam dei captiuaue-
rũt, & ipſi in prælio perierũt. Erant enim
repræhenſibiles valde, & vita moribuſq;
proterui. Vnde & non immerito Ophni
diſcalciatus. Finees vero os mutum in-
terpretatur. Non eñ eſt cõueniens vt ec-
cleſiam dei regendam ſuſcipiat ille qui
mutus eſt: & qui nondum pedes calcia-
tos habet in præparatione euangelii pa-
cis. Tales igitur eccleſiam dei captiuant:
& malignis ſpiritibus in ſeruitutem tra-
dunt: ſed ipſi quoq; in prælio moriuntur,
qui cæteros a morte liberare debue- *Colores quatuor velorũ.*
rant. Quatuor illi colores quibus vela &
cortinæ tabernaculi intextæ erant, qui *Exo. xxvi.*

vbiq; ſimul & nunq̃ ſeparatim poneban-
tur,quatuor iſtas virtutes ſignificabant.
Hyacinthus videlicet & purpura coccus
Author in Exodum ſcripſit. bis tinctus,& byſſus retorta:de quibus in
Exodũ ſufficienter diximus. Nunc aut lo
quendi ſolũmodo materiam miniſtram⁹.
Illis tabernaculũ: iſtis vero eccleſia orna-
tur & decoratur quia ſine ſapiẽtia,ſine iu
ſtitia,ſine fortitudine & temperantia nul-
la anima ornari vel decorari poteſt. Hæc
ſunt illa ornamẽta de quib⁹ dicitur.Aſti-
Pſal.xliiij. tit regina a dextris tuis ĩ veſtitu deaura-
to, circumamicta varietatibus.

De humilitate. Cap.V.

Humilitas Mariæ. DOcet nos beatiſſima vir
go Maria hũilitatis ma-
Lucæ.j. ter & filia,quanta ſit vir
tus humilitatis.Magni-
ficat(inquit)anima mea
dominum. Et exultauit
ſpiritus me⁹ in deo ſalutari meo. Quia re
ſpexit humilitatem ancillę ſuæ.Non dixit
quia reſpexit patiẽtiam meã,pietatẽ meã,
miſericordiã meã,innocentiam meam,vir
ginitatem meam,& cæteras virtutes qui-
bus virgo beatiſſima abundabat:qb⁹ qua
ſi regalib⁹ ornamẽtis induta erat:ſed hoc
ſolũmodo dicere voluit,quia reſpexit hu-
Eſa.lxvj. militatem ancillæ ſuæ.Ad quem enim re-
ſpicit deus niſi ad humilem,& quietum &
trementem verbis eius!Multis ornamẽtis
induta erat virgo noſtra:conuenienti⁹ di
cere potui dña noſtra,& regina noſtra,ſed
hoc vnũ præ cæteris rutilabat qđ deũ &
dominum reſpexiſſe dixit. Et hoc eſt for-
Cant.iiij. taſſis qđ in canticis canticorum,ad ipſam
ſpecialiter dñs ait. Vulneraſti cor meũ ſo
ror mea ſpõſa:vulneraſti cor meum ĩ vno
crine colli tui:& in vno oculorum tuorũ.
Humilitatis ſedes. Nuſq̃ enim humilitas tam facile depręhẽ
di poteſt, quomodo in collo & in oculis.
Hoc eñ humilium proprium eſt,vt incli-
nato collo & oculis ad terram deflexis, in
cedant.Sicut & contra,ſuperbi ſemper ere
cta ceruice & ſuperciliis eleuatis gradiun
Leu.j. tur. Vnde & Moyſes præcipit de turture
& columba qñ immolanẽ,vt caput ad col
lum retorqueatur.Non recipit de⁹ ſacri-
Pſ.cxxxvij. ficia ſuperborũ,excelſus eſt,& humilia re-
ſpicit,& alta a lõge cognoſcit. Quid ſunt
alta niſi erecta & ſuperba!& hęc quidẽ co
gnoſcit deus,ſed quia per ſuperbiam lõge
ſiunt ab eo,reſpicere dedignaẽ.Vnus igiẽ
crinis qui non erectus ſtat, ſed humilis ia
cet,ipſa humilitas eſt qua collum virginis
decoratur. Vnũ vero oculoꝝ dixit: qa nõ
de pluribus,ſed de vna virtute loquebaẽ.
Habet tñ duos oculos ſoror & ſpõſa Chri
ſti,quorũ altero terram, altero vero reſpi
cit cęlum.Per hos aũt humilitas, & cõtẽ-
platio deſignaẽ,& pl⁹ ſępe placet deo,ocu
lus humilitatis qui terram reſpicit q̃ ocu
li contemplationis qui ea,quę ſcire non li
cet,aliqñ perſcrutantur.Vnde & alibi ait.
Auerte oculos tuos a me qa ipſi me auo- Cant.vj.
lare fecerunt.Si eñ licitum eſſet oĩa ſci
re,non diceret apoſtolus:quę nõ licet ho- ij.Cor.xij.
mini loqui.Quę eñ loqui nõ licet,neq; ſci
re licet.Egregie autẽ factum eſt ꝙ humilẽ
matrem dñs elegit: humilis filius humilẽ
matrem habere debebat.Non eñ de leena
ſed de oue naſcitur agnus.Nihil in aĩali- Ouis humilitas.
bus oue,& agno humilius eſt.Percute,ma
cta,iugula,occide nec voce q̃runẽ nec cor
nu minanẽ,nec dente vel pedibus ſe defen
dunt. Vnde & eleganter de ipſo dño p ꝓ-
phetam dicitur.Sicut ouis ad occiſionem Eſa.liij.
ductus eſt:& ſicut agnus coram tondente
ſe ſine voce: ſic non aperuit os ſuũ.Diabo
lus per ſuperbiam quãtum in ipſo fuit, ſu
per oẽs cęlos aſcendit:Chriſtus p humili- Eſa.xiiij.
tatem in terram deſcẽdit.Humiliauit eñ
ſe,vt ait Apoſtolus, factus obœdiens vſq; Philip.ij.
ad mortem.Huius humilitate ſaluati ſũt
qui illius ſupbia pierũt. Ille altiſſimo ſimi
lis fieri voluit:hic aũt formã ſerui ſimili-
tudineq; ſuſcepit.Eua p ſupbiã diſplicuit
deo,p humilitatẽ Maria placuit redẽpto-
ri.Illa ſupbiẽs obœdire noluit nimiſq; au-
dacter & impudenter ad lignum vetitum
acceſſit. Hæc autem verecũda,& humilis
obœdientiam profitetur,dicens. Ecce an- Luc.j.
cilla domini,fiat mihi ſecũdũ verbũ tuũ.
Ad hanc igitur tantam humilitatẽ,reſpe
xit deus, & ideo hæc vna ex omnibus mu
lieribus quæcunq; ſunt vel fuerunt vel fu
turæ ſunt:a domino electa eſt, quæ & dei
mater fieret: & cæli terræq; regina voca-
retur. Dicat igitur virgo beatiſſima Ma-
gnificat anima mea dominum:quia reſpe
xit humilitatem ancillæ ſuæ. Dicat enim
quid gloriæ,quid honoris,quid beatitudi
nis inde conſecuta ſit:ꝙ ſic eam dominus
reſpicere voluit.Ecce enim ait:ex hoc bea

tam me dicent omnes generationes. Vide ergo quanta ſit virtus humilitatis:q̄ deū in terram deſcendere,& hominem in cęlū aſcendere facit. hæc eſt quæ deponit potē tes de ſede,& exaltat humiles. Omnis em̄ qui ſe exaltat,humiliabitur: & qui ſe humiliat, exaltabitur. Q̄ȝ bene inter ſe conueniūt hæc duo matris & filii teſtimonia, dum ea quę mater dixerat:filius affirmat. Narrat Saluator q̄ duo homines aſcenderunt in templum vt orarent : vnus phariſæus,& alter publicanus,vnus ſuperbus & alter humilis. Alter omnes deſpiciebat alter nec oculos ad cælū leuare audebat. Inclinatus igitur ſtabat qđ (ſicut ſuperi⁹ diximus) magnæ humilitatis indiciū eſt. Et ſuperbus quidem nihil profecit:humilis autem iuſtificatus in domum ſuam rediit. Qui non intelligit quantum bonum humilitas eſt:hoc intelligere ſatagat quā tum malum ſuperbia ſit. Facile enim vnaquæq̄ res per ſuum contrariū intelligi poteſt. Humilitas autem & ſuperbia,contraria ſunt:& de ſuperbia quidem dicit Pſalmiſta. Non veniat mihi pes ſuperbię,& manus peccatoris non moueat me. Ibi ceciderunt omnes qui operātur iniquitatem:expulſi ſunt nec potuerunt ſtare. Malus pes: mala manus. In illo cadunt omnes : ac expulſi pereunt oēs. Bonos pedes habebāt primi parentes noſtri anteq̄ per ſuperbiā peccaſſent. Peccauerunt,ceciderunt,& pedibus illis infirmis & podagricis ſtare nō potuerūt. Quot ſunt vitia tot ſunt & ſuperbiæ pedes,quæ & peccatoris manus nihilominus dici poſſunt. Iſte peccator diabolus eſt,cuius iniqua manus multos mouet, multos impellit, multos ab honeſtate & a iuſtitia diuellit:& ī mortis pręcipitiū ire compellit. Singulariter pedem & manū poſuit,q̄a vſitatiſſimum eſt ſcripturarum pro plurali numero ſingularem ponere. Secundum illud. Immiſit in eos cynomyā.i.muſcam caninam & comedit eos:& ranam & diſperdidit eos. Ibi ceciderūt omnes qui operantur iniquitatem:ibi auarus,ibi raptor, ibi luxurioſus, ibi ſacrilegus,ibi homicida,ibi periurus,ibi adulter & fornicator ceciderunt. Expulſi ſunt em̄ & diabolica manu commoti:quia iā pedibus infirmi erant:ſtare non potuerūt. Nō enim inconueniens,ſi quis etiam ſic intelligere voluerit : non veniat mihi pes ſuperbiæ,id eſt non ſit ſup̄bia mihi pes:non ipſa me ferat: quia in ipſa ceciderunt oēs maligni ſpiritus qui vbiq̄ operantur iniquitatem. Expulſi ſunt de ſupernis ſedib⁹ nec potuerūt ſtare. Si quis autem hoc diligenter conſideret,quare nō cedrum vel abietem,quæ altiſſimæ ſunt:ſe dn̄s vocare voluerit:ſed potius vitē quę inter alias arbores humillima eſt,& alieno egens auxilio,etiam in hoc cognoſcere poterit,quantum ſemper dominus humilitatem dilexerit. Ego(iq̄uit)ſum vitis,& vos palmites. Diſcipulis loquebatur:quos ad humilitatis gloriam inuitabat. Et tale erat, ac ſi diceret. De parua arbore parui rami:de gracili arbore graciles rami procedunt:tales tamen,quæ ſpatioſę circa ſe terrā valeant occupare. Hęc eſt em̄ illa vitis de qua ſcriptum eſt . Extendit palmites ſuos vſq̄ ad mare,vſq̄ ad flumen propagines eius. Siquidem in omnem terram exiuit ſonus eorū: & in fines orbis terræ verba eorum. Nulla arbor eſt q̄ ſuo fructu tantū vtilitatis hominibus conferat,quantum vitis:& ſi parua & humilis ſit. Granum quoq̄ nō arborib⁹ ſed in humili naſcitur hęrba. De quo ſimiliter dominus ait. Niſi granū frumenti cadens in terram mortuum fuerit:ip̄m ſolum manet. Si aūt mortuum fuerit:multum fructum affert. Se nimirum granum, frumenti eſſe ſignificans. Nihil his duab⁹ ſpeciebus hominum vitæ in terra vtilius: per quā quia valde humiles ſunt ſeipſum Saluator noſter ſignificare voluit. Et notandum q̄ pene illę arbores quæ humiles ſunt,fœcundiores,magiſq̄ fructiferæ eſſe probātur. Ecce dum iſta pertracto:ſubito in mentē venit illa arbor nobiliſſima quā ipſa ſacra ſcriptura pulcherrimam vocat: quā quidem,quoniam & ipſa valde humilis eſt ſilentio p̄terire non debeo. Lege Leuiticum:& inuenies vbi dominus p̄ Moyſen loquitur filiis Iſrael de feſtiuitate tabernaculorum. Septem diebus hæc feſtiuitas agebatur. Præcepitq̄ dominus filiis Iſrael vt ſumerent fructus arboris pulcherrimę,ſpatulaſq̄ palmarum & ramos ligni, denſarum frondium: & ſalices de torrente,& lætarentur coram domino. Oīb⁹ igitur diebus hanc feſtiuitatem agere debemus , qui eam ſeptem diebus agere iube-

Humilitatis virtus. Luc. xviii. Superbiæ mala. Pſal. xxxv. Superbiæ pedes. Man⁹ peccatoris. Pſal. lxxvii κυνόμυια Pſal. xxxv. Dn̄s cur vitē non cedron ſe dixit. Ioan. xv. Pſal. lxxix. Pſal. xviii. Vitis vtilitas. Ioan. xii. Leui. xxiii.

Feſta celebrare.

mur. Quid eſt autē feſta celebrare niſi ab iniquitate ceſſare,& in bono opere perſeuerare? Illi vero in tabernaculis perſeuerant, qui in hoc mundo manere nolentes, ad aliam patriam feſtinant, dicentes cum Apoſtolo.

Heb.xiij.

Non habemus hic manentem ciuitatem, ſed futuram inquirimus. Hanc enim feſtiuitatem noſtrā digne agere non valemus,niſi pulcherrimæ arboris fructum habeamus.

Arbor pulcherrima citrus.

Pulcherrimam vero arborem:citri arborem Hebręi intelligūt, quæ vtiq; & odore,& ſapore, & fronde,& flore,& ipſius fruct⁹ magnitudine & pulchritudine tam nobilis eſt,vt difficile inueniatur,quæ ei digne comparari poſſit.

Maria citrus. Ps.lxxxiiij.

Per hanc igitur pulcherrimam humilem ꝗ arborem beatam virginem Mariam intelligimus de qua ſcriptū eſt.Et terra noſtra dabit fructum ſuum.

Ps.cxxxj.

Itē q;.De fructu vētris tui ponam ſuper ſedem tuam. Qui arborem intelligit de fructu non ambigit. Fructus enim Chriſtus eſt cuius omnis feſtiuitas eſt,& ſine quo nulla feſtiuitas celebrari poteſt.Hūc igitur fructum ſuſcipiamus in feſtiuitatibus noſtris: hoc reficiamur:hoc ſatiemur,huius carne & ſanguine impinguemur,& inebriemur. Arboris quoq; huius pulcherrimę nunq̄ obliuiſcamur,ad ipſam ſemper reſpiciamus, fructū vitæ & ſalutis ab ea quæramus. O vere lignum pulcherrimum quæ talem meruit portare fructum.

Lignū potius q̄ arbor virgo Maria. Nu.xvij.

Nos eam arborem vocamus,ſed ſcriptura lignum appellat. Quia enim virgo peperit non arbor ſed lignum dicitur.Hanc enim ſignificauit illa virga Aaron,quæ cum ſicca eſſet,& flores & frōdes & nuces amigdalinas protulit.Per ſpatulas vero palmarum, quæ in hac feſtiuitate requiruntur,inſtrumenta victorię deſignantur.

Palma & Spatulę.

Spatula enim diminutiuum eſt a ſpata: palma vero victoriam ſignificat. Victoriæ vero inſtrumenta virtutes & bona opera ſunt,quibus vitia & maligni ſpiritus ſuperantur. Sunt itaq; hæ ſpatulæ valde neceſſariæ in feſtiuitatibus qa tunc maxime inimicorum inſidiis infeſtamur. Rami autem arboris denſarum frōdium, ſanctorum volumina, ſermones,verba,& exempla intelliguntur.

Pauli doctrina neceſſaria.

Talis arbor beatus Paulus cuius frondes denſiſſimæ:cui⁹ verba copioſiſſima ſunt. Cuius folia non cadent,cuius omnia verba adimpleri oportet.Et ipſe quidem tam neceſſarius nobis in feſtiuitatibus noſtris, vt ſine ipſo vix vnum ſermonem facere valeamus. Si vis ſcire de ipſo q̄ humilis arbor etiā ſit.

Pauli humilitas. j.Cori.xv.

Audi ipſum dicentem.Ego enim minimi⁹ apoſtolorum ſum:qui non ſum dignus vocari apoſtolus.Arborem autem denſarū frōdium:quantum ad literam myrtū nonnulli intelligere volunt:quę quidem arbor ſatis parua & humilis eſt.

Myrtus.

Et propter hanc fortaſſe humilitatem, nō ſpatas ſed ſpatulas palmarum dixit:quia q̄uis palma procera arbor eſt:ſpatula tamē diminutiuum eſt,in quo apertiſſime humilitas declarať.

Salices.

Reſtant ſalices de torrente:per quas memoria figuratur,quia ī memoria quæcūq; in feſtiuitatibus fiunt & dicuntur,quaſi ī vno faſciculo vinciūtur, vt a corde nō dilabantur: & ſemper in memoria habeanť: Salix enim tenaciſſima arbor eſt,& pręter hoc vnum nihil in ea eſſe videtur vnde, etiam ſi velit,ſuperbire valeat. Bene autē de torrente ſalices aſſūmuntur, quia illa memoria maxime nobis in feſtiuitatib⁹ neceſſaria eſt:quæ de ſanctarum ſcripturarū fluminibus habeť.Non em̄ nr̄a ſed ſanctorum verba narrare debemus,& nō ea quę trahamus de corde noſtro:ſed quæ hauriamus de fontibus Iſrael. Videmus ꝗ paruæ arbores placent deo: videmus ꝗ oīs ſuperbiæ altitudo diſplicet deo.

j.Pet.v.

Humiliemur ergo ſub potēti manu dei:vt nos exaltet in tempore tribulationis, qui viuit & regnat in ſecula ſeculorum.

De Miſericordia. Ca.VI.

Ps.lxxxviij Miſericordię dei.

Miſericordias domini in æternum cātabo. Quid rex & propheta Dauid de miſericordia ſenſerit ſatis his verbis declaratur: dū ſe miſericordiæ laudes in æternum cantaturum promittit. De qua & alibi ait.

Pſal.

Miſericordiam & iudicium cātabo tibi domine. Sic miſericors eſt dominus,vt iuſtitiam non derelinquat: ſic iuſtus eſt vt miſericordiæ non obliuiſcatur.Facit miſericordiam, ſed pœnitentibus & miſericordiam facientibus.

Mat.vj.

Fac igitur miſericordiam ſi vis vt tui miſereatur:dimitte,& dimittetur tibi:da & dabi-

tur tibi:ipſe hoc dicit: ſi dimiſeritis hominibus peccata eorũ,& pater veſter dimittet vobis peccata veſtra: & ſi non dimiſeritis hominibus peccata eorum,nec pater veſter dimittet vobis peccata veſtra. Eſto te ergo miſericordes ſicut & pater veſter miſericors eſt:qui ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos,& pluit ſuper iuſtos & iniuſtos.Ad miſericordiam nos prouocat Saluator noſter,viam ſalutis oſtendit: docet nos per quam viam ad patriam redeamus:nõ eſt alia via per quã redire poſſimus.Sed vide q̃ facilis via:dimitte & dimittetur tibi. Non vis dimittere centum denarios,vt mille talenta dimittantur tibi? Scito ꝙ tortores te expectant qui te in carcerem trudant,neq̃ te inde exire pmittẽt donec vniuerſum debitum ſoluas. Heu quo ibit modo:ſunt q quoniã in hoc ſeculo dimittere noluerunt,modo dolent modo ſeipſos accuſant, modo pœnitent: ſed talis pœnitentia ſera, inutilis,& infructuoſa eſt.Si modo diceretur eis:dimittite & dimittetur vobis:Cum quanto gaudio nunc dimitterent, ſuiſq̃ debitoribus parcerent?Et iſti quidem non poterũt cantare miſericordias domini in æternũ:quoniam tãtũ in hoc ſeculo miſericordia ei⁹, in inferno autem nulla eſt redemptio. Boni vero miſericordias domini in ęternum cantabũt,quoniam ſine ſine gratias agent deo:ipſum laudabunt,qui non ex meritis eorum ſed ex ſua miſericordia tantã beatitudinem eis præparauit. Miſericors & miſerator dominus, patiens & multũ miſericors cum pro nobis ĩ cruce pateretur nimia miſericordia ſuperabundans ꝑ ſuis etiam crucifixoribus orabat dicens:pater ignoſce illis quia neſciũt quid faciũt.Vnde & bene ſubditur. Suauis dominus vniuerſis:vniuerſis quidem,quia ipſis quoq̃ inimicis.Et miſerationes eius ſuper oĩa opera eius.Cælum,terram,mare,angelos, & homines fecit deus: ſed miſeratiões ei⁹ ſuper omnia opera eius. Quas miſerationes propheta conſiderans expauit dicens. Dñe audiui auditum tuum & timui:cõſideraui opera tua & expaui.In medio duorum aĩaliũ cognoſceris.Et reuera hæc ei⁹ opera,iſtę ipſius operationes, ſuper oĩa illius opera ſunt,multũq̃ pauenda:ꝙ rex regum & dominus dominantium, qui ex

Mat.xviij.

Pſ.lxxxv.

Luc. xxiij.

Abac.iij.

nihilo omnia fecit pro ſeruis nequiſſimis inter iniquos deputatus eſt,& morte turpiſſima condemnatus eſt.Pulchre aũt gręci eleon miſericordiam vocãt:quia ſicut in liquoribus oleum ſuperius eſt:ita ĩ cũctis dei operib⁹ miſericordia ſuperior eſt, ſicuti & modo ſuperius dixit:quia miſerationes eius ſuper omnia opera eius. Quẽcũq̃.n.liquorẽ oleo ſuperfuderis oleũ ſemper deſuper natat. Oleũ igitur miſericordiam ſignificat. Ideo enim totiẽs vncti ſumus,vt nunq̃ miſericordiæ obliuiſcamur. In vertice, in fronte, & in pectore omnes communiter vncti ſum⁹. Reges aũt & ſacerdotes alias præter ipſas ſuſcipiunt vnctiones,quoniã iudices ĩ populo dei cõſtituti plures & maiores miſericordias q̃ cæteri facere debent.In vertice ſiquidem vncti ſumus vt inde omni ſuperbia excuſſa: ibi miſericordia ſedem habeat:cui omnes ſenſus noſtri ſemper obœdiãt. Quinq̃ eñ corporis ſenſus in capite ſunt, qui omnes miſericordiæ ſeruire debent.Seruiunt autem ſi & oculi ſuper egenum & pauperem intendunt:& aures clamorem pauperum audiunt,& lingua ſermones ſuos in iudicio diſponit. Iocundus enim homo q miſeretur & cõmodat,diſponit ſermones ſuos in iudicio,quia in ęternum non cõmouebitur.Quæ autem in fronte vnctio eſt: totam hominis faciem,et exhilarare,& ad miſericordiam præparare debet: vt bona voluntas,quæ in corde eſt,in ipſa facie cognoſcatur.Hilarem enim datorem diligit deus.In pectore vero vncti ſumus,vt miſericordię bonum nunq̃ a corde noſtro & a memoria recedat. Manus autem quæ vnctę ſunt pauperibus non claudantur,rapere & ferire neſciunt,laborant ſemp qđ bonũ,vt habeãt vnde tribuãt neceſſitatẽ patientibus.Qui ergo poſt tantas vnctiones ſe ad miſericordiã nõ extẽdit,ſed dur⁹ adhuc, cõtract⁹,infirm⁹,& paralyticus iacet, qa a mĩa lõge eſt, quã indulgẽtiã ſpare poteſt? Qui igiẽ aliter nõ põt vel affectu vel deſiderio ſe extendat. Ipſi quoq̃ parietes, mõtes,& ligna ad miſericordiã nos iuitãt. Ideo eñ altaria lapides & parietes vngun tur vt hoĩes q p eos ſignificãẽ ſuas vnctiones in eis intelligant, & intelligẽdo cuſtodiant. Frequenter Saluator noſter in mõtem oliuarum aſcendere,& orare ſolebat

Mar.xv. Luc.xxiij. Sap.ij. Oleũ miã. † oleon.

Vnctiões

Senſus qui q̃ in capite.

Pſal.cxi.

ij.Cor.ix.

Vnctio inanimatoꝝ

inde etiam cælos aſcendit: ibi diſcipulos reliquit, quos tamen nunq̃ dereliquit. Sic igitur non ſolum verbis & exemplis: verũ etiam ipſo actu nos ad miſericordiam prouocabat. Mons oliuarum mõs pacis & miſericordiæ eſt. Valde ſibi coniunctę pax & miſericordia. Vnde nõ immerito vtraq; per oliuam ſignificatur. Quot ſunt virtutes: tot ſunt & montes: in quos aſcẽdere, & in quibus orare poſſumus.

Mõtes virtutum.

In monte humilitatis ſtant humiles & orant. In monte patientiæ ſtant & patientes & orant. In mõte obœdientię ſtant obœdientes & orant. Sic igitur in monte miſericordię ſtant pacifici & miſericordes & orãt. In hoc itaq; mõte maneamus. Hic diſcipulos domin⁹ reliquit. Hinc eſt via qua itur in cælũ. Neq; enim ſine cauſa de lignis oliuarum Cherubim fuiſſe referuntur quę alis extenſis ĩ templo ſtantes populum docebãt. Vis volare? Suſcipe alas miſericordiæ: iſtæ te ferent ad patrem miſericordię, & ad deũ totius conſolationis.

Mat.xxv.

Ad iudiciũ veniẽs dominus ſicut verba ſancti euangelii docere videntur: de ſola miſericordia ſermonẽ facit: alios de miſericordia laudãs alios qui miſericordiam non habuerunt repræhendens & damnans. Eſuriui inquit & dediſtis mihi manducare, ſitiui, & dediſtis mihi bibere. Hoſpes fui & collegiſtis me. Nudus, & cooperuiſtis me. Infirmus, & viſitaſtis me. Venite ergo benedicti patris mei percipite regnum quod vobis paratum eſt ab origine mundi. Illis autem interrogantibus quando ſic eum viderit, vel ſic ei miniſtrauerint, ait. Q̃d vni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis. Cæteris autẽ qui hoc facere noluerunt ſola damnationis ſentẽtia. Ecce quomodo ſunt miſerationes ei⁹ ſuper omnia opera eius. Quicquid cõpaſſione, quicquid largitate, quicquid liberalitate, quicquid pietate fecimus ſi tamẽ ꝓ deo facimus: totum ſpectat ad miſericordiam. Oẽs ſcripturæ diuinæ, omnes apoſtolorum & prophetarum libri miſericordiæ laudibus pleni ſunt: præcipue tamẽ liber pſalmorum qui tãtũ miſericordię laudibus ſuperabundat, ac ſi alia materia nõ eſſet, de qua loqui potuiſſet. Confiteantur igitur domino miſericordiæ eius, & mirabilia eius filiis hominum.

Pſal.cvii.

Confitemini domino quoniam bonus: quoniam in ſeculũ miſericordia eius. Dicat nunc domus Aarõ quoniam bonus, quoniam in ſeculum miſericordia eius. Dicant nunc oẽs qui timent dominum quoniam bonus: quoniã in ſeculum miſericordia eius. Sed quis ſapiens & cuſtodiet hæc? & intelliget miſericordias domini? Qui viuit & regnat in ſecula ſeculorum. Amen.

De Pace. Ca. VII.

Luc.ii.

Gloria in excelſis deo, & ĩ terra pax hominibus bonæ voluntatis. Hæc vox non eſt hominis, hęc vox angelorũ eſt, hoc angelorum cecinit multitudo, quando Chriſtus natus, vt euangelii verba teſtantur. Et reuera tunc cælis gloria, & terris pax reddita eſt: quando princeps pacis Saluator noſter de virgine nat⁹ eſt: quando populus q̃ ſedebat in tenebris vero lumine illuminatus eſt. Et relicta idolorum cultura creatorem laudare, magnificare & glorificare cœpit illi ſoli eam gloriam exhibendo: quã dæmoniis prius exhibere ſolebat. Et tunc quidem homines pacem habere cœperũt: deum & proximũ diligentes, iram, & odium, & diſcordiam a ſe repellentes: in vnius fidei concordiam conuenientes, ſibi inuicem conſentientes, vanam philoſophorum & hæreticorũ doctrinam fugientes: idipſum cum apoſtolo omnes dicentes, & nemini iniuriam facientes. Talis pax in eccleſia dei eſt: talis pax eſt hominibus bonæ voluntatis.

Pax bonæ volũtatis hominib⁹.

Beſtię pacẽ habere non poſſunt, quæ ſanguine gaudent, & crudelitate nutriuntur. Non datur hæc pax hominibus malæ voluntatis quia non eſt pax impiis dicit domin⁹.

Eſa.xlviii.

Iſta pax ſanctorum eſt. Iſta concordia illorum eſt de quib⁹ dicitur: Multitudinis autem credentium erat cor vnum & anima vna.

Act.iiii.

Ecce q̃ bonum & q̃ iocundũ habitare fratres in vnum.

Pſal.cxxxii.

Hanc pacem habuit Hieruſalem, quæ viſio pacis interpretatur. Illa videlicet Hieruſalem in qua ille rex pacificus habitat cuius vultum deſiderat vniuerſa terra, & factus eſt in pace locus ei⁹: habitatio eius in Sion.

Pſal.lxxv.

Ibi confregit potẽtias, arcum, ſcutum, gladium, & bellũ. Nõne audis q̃ oĩa inſtrumenta diſcordię: oĩa

inſtrumēta litis & contentionis:confracta ſunt īSion: ſola pax & cōcordia regnat ī Hieruſalē.Ideo enī tanta pax,tantæ diuitiæ,tanta ſapientia,& eloquentia illi Salomoni data eſt qui pauco tempore habitauit in Sion & Hieruſalem:quia iſtum noſtrum Salomonem vere pacificū, vere ſapientem , & eloquentem & diuitiarū oīm afluentem,ſignificabat:de quo modo diximus.Et factus eſt in pace locus eius:& habitatio eius in Sion.Qui ſuis diſcipulis p miſit dicens. Ecce ego vobiſcum ſum oībus diebus vſq; ad conſummationem ſeculi.Sic igitur non temporaliter ſed in ęternum facta eſt in Sion habitatio eius & locus eius in Hieruſalem.Qui pacem nō diligit:pacis principem a ſe repellit.Non habitat Chriſtus niſi in Hieruſalem,niſi i loco pacis & quietis. Neq; conueniens fuit vt alibi q̄ in loco pacis rex pacificus habitaret.De quo videlicet pacifico rege ī cāticis canticorum ſcriptum eſt. Vinea fuit pacifico,in ea quę habet populos:tradidit eam cuſtodibus,vir affert pro fructu eius mille argenteos: vinea mea coram me eſt. Mille tui pacifici & ducenti his qui cuſtodiūt fructus eius . Breuiter autem ſenſus & ordo verborum talis eſt.Vinea fuit pacifico: in ea gente quæ habet multos populos.Quis iſte pacificus ſit, palam eſt.& tradidit eam cuſtodibus apoſtolis videlicet & doctorib⁹. Vir affert pro fructu ei⁹ mille argenteos,dicens de vinea ſua. Vinea mea corā me eſt.Dicit igitur ille qui loquitur eccleſiæ cui loquit̄. Illi mille argentei tui pacifici , & ducenti alii dentur cuſtodibus,q̄ cuſtodiunt fructus eius,ego ſic iudico : ſic mihi bonum videtur eſſe. Nunc autem ſingula diſſeramus. Dixerat eccleſia,ego murus,& vbera mea ſicut turris ex quo facta ſum coram eo quaſi pacē reperiens.Deinde ſequitur.Vinea fuit pacifico in ea quæ habet populos.Prius inquit eccleſia q̄ pacem habuiſſem,pri⁹ q̄ pacificū regem cognouiſſem infirma & debilis eram:neq; me ab hoſtibus defenderē valebam:nunc autem fortis ſum : & quaſi murus inexpugnabilis facta ſum,& vbera mea,doctrinæ meæ, quorum lacte nutrio filios meos,contra omnem huius mūdi ſapientiam:contra philoſophorum & hæreticorum argumētationes quaſi turres va

Salomonis pax.

Mat. xxviii

Cant. viij.

lidiſſimæ facta ſunt.Ad hæc ſatis conuenienter aliquis reſpondere poteſt . Fortis quidem es ſed omnis hæc tua fortitudo ī cuſtodibus eſt.De quib⁹ ſubditur. Vinea fuit pacifico,in ea quę habet populos,tradidit eam cuſtodibus.Iſte pacificus ſaluator noſter eſt,qui mundum Deo patri reconciliauit:ipſe enim eſt pax noſtra qui fecit vtraq; vnum.Cuius vinea eccleſia eſt, intra cuius terminos Hebræi,Gręci,& Latini,& Barbari,omnes gētes,populi & nationes continentur.Hanc autem cuſtodibus tradidit,apoſtolis videlicet & doctoribus,qui eam cuſtodirent,colerent , nutrirent,ſuperflua reſecarent, & alias vites p aliis paſtinarent. Quibus etiam cuſtodib⁹ vir affert pro fructu eius mille argenteos quibus omnia quæcunq; in expenſis debitiſq; ſoluendis neceſſaria ſunt,perſoluere valeant.Millenarius nāq; numerus perfectus eſt quoniam ex ſolis denariis conſtat. Decies nāq; centum vel centies decē mille fiunt.Quibus igitur mille argentei dati ſunt:illi nimirum omnem vtriuſq; teſtamenti ſcientiam omnemq; gratiarum plenitudinem ſuſcipere meruerunt. Vir aūt Chriſtus eſt de quo alibi ſcriptum eſt.Beatus vir qui non abiit in conſilio impiorū. Et ipſe quidem ne vineæ ſuæ fructū amittat,omnem hanc gratiarum plenitudinē eius cuſtodibus largit⁹ eſt.Tota laus iſti⁹ vineæ i ſolo fructu eſt:ideo laudatur,ideo amatur,ideo cuſtodibus traditur & commendatur:quia multum & bonum fructū reddit:Sicut econtrario illa alia vinea, inde & damnata & repudiata eſt quia ī amaritudinē conuerſa:pro vuis labruſcas:pro vino dedit acetum.Bonus fructus: virtutes & bona opera ſunt,cum quibus & angeli & homines creati ſunt. Quod autem ait.Vinea mea coram me eſt : tale eſt ac ſi diceret.Cuſtodibus quidem eam tradidi: non tamen ab eius cuſtodia deſtiti:ſemper coram me eſt:eam per meipſum cuſtodire non ceſſo.Niſi enim dominus cuſtodierit ciuitatem in vanum vigilant qui cuſtodiunt eam.Nūc autem videamus quid Salomon ſiue potius ſpiritus ſanctus per Salomonē de cuſtodibus ad eccleſiā dicat.Mille tui pacifici,& ducenti his q cuſtodiunt fruct⁹ eius.Ac ſi dicat.Mille argentei viri tui regis tui,& pacifici tui de qbus ſupi⁹

Vinea dīi.

Cuſtodes eius.

Millenarii pfectio.

Pſal. j.

Pſal. cxxvi

dictum eſt:& ſuper illos mille alii ducenti dentur his cuſtodib⁹ q cuſtodiũt fruct⁹ eius. Digni enim ſunt qui & illos & iſtos ſuſcipere debeant. Per mille argẽteos: gratiarum oĩm & totius ſcientię plenitudinẽ ſignificari dixim⁹. Hęc aũt multos habuiſſe legim⁹, q ad ęternę beatitudinis gloriã non peruenerunt. Sicut illi qui in iudicio
Mat.vii. dicturi ſunt: Domine nõne in nomine tuo prophetauimus, dæmonia eiecimus, & virtutes multas fecimus? Quibus a domino dicetur. Amen dico vobis neſcio vos. Nõ ergo ſufficiunt mille argentei ad beatitudinem ſuſcipiendam, q̃uis ſufficere videãtur ad eccleſiam regendam. Dẽtur igitur ſanctis & alii ducenti, per quos omnium animarum & corporum perfectionẽ & ſufficientiam intelligimus, vt duplicia in terra poſſidentibus nihil ad beatitudinem
Centenari⁹. deeſſe poſſit. Centenarius na nq perfectus eſt numerus: quoniam ex ſolis denariis cõſtat: in quibus omnes numeri continẽtur, cuius quidem duplicatio ad vtriuſq hominis perfectionẽ pertinere videtur. Si autem velimus dicere quid, qualis, vel quanta ſit pax, obuiat nobis Apoſtolus dicens.
Phil.iiii. Et pax dei quæ exuperat omnem ſenſum: cuſtodiat corda veſtra & intelligẽtias veſtras. Quis enim dicere valeat: quid quale vel quantum ſit illud quod omnem ſenſum exuperat, & omnem intelligentiã trãſcendit? Et reuera cum hęc pax quę in primo homine perierat vt in ſecundo homine Ieſu Chriſto redderetur hominibus: tãtum precium ſolutum ſit, vt arcanum voluntatis dei, neq dici, neq cogitari poſſit. Si ergo fieri poteſt, qđ in nobis eſt, cum omnibus hominibus pacem habeamus. Nã & ſi alter pacem fugiat: tu tamẽ ſi eam offeras: & habere cupias: quantum quidẽ in te eſt tu pacis beneficio non priuaris. Vnde Pſalmiſta ait. Cum his qui oderunt pa
Pſal.cxix. Matt.v. cem eram pacificus. Beati autem pacifici quoniam filii dei vocabuntur. Merito autem cum adhuc in diluuio arca fluctuaret
Geñ.viii. nihilq aliud vbiq q̃ aquæ appareret: cum ramo oliuæ columba rediit p quẽ pax reddita, & tranquillitas ſignificabatur. In illa arca erat totum genus: omnes gentes: omnes populi & nationes ibi erant: quibus tunc in illa columba ſpiritus ſanct⁹ quodammodo loquebatur: & dicere videbatur. Pacem habete: pacem tenete: pacem diligite: ſine qua nemo videbit deũ: & de⁹ pacis & dilectionis erit vobiſcum. Pauci quidem eſtis: ſed res paruæ concordia creſcunt: magnæ vero diſcordia dilabuntur. Salluſtius
Omnia animalia ibi erant collecta: & pauca ex omnibus electa quæ pacem haberẽt & tenerent & ſibi inuicem non nocerent. Pax alalĩũ in arca Noe.
Puto autem hanc pacem etiam poſteaq̃ de arca egreſſa ſunt: aliquanto tempore inter ea fuiſſe. Alioqui oues & capras boues & aſinos, & cætera mitia animalia: leones, & griffi, tigrides, & pardi, lupi, & vrſi, & aliæ beſtiæ quæ de rapina viuere ſolẽt: penitus conſumpſiſſent: prȩſertim cum non tã cito a ſe diuidi & recedere potuiſſent, qđ quidem etiam de auibus intelligi poteſt: ſed hanc pacem eorũ filii poſtea violarunt, parentum fœdera ignorantes. Si igitur tanta pax inter beſtias fuit in arca, quanta inter Chriſtianos pax & concordia debet eſſe in eccleſia? Audiam⁹ igitur dominum dicẽtem, & hoc quod dicit memoriæ commẽdemus. Pacem relinquo vobis: pacem meam do vobis, non quomodo Ioan. xiiii.
hic mundus dat ego do vobis. Pax mundi temporalis eſt & cito tranſit: pax Chriſti eſt æterna & nunq̃ finitur.

De Patientia. Ca.VIII.

Ominus & Saluator noſter ad patientię conſtantiam & fortitudinẽ apoſtolos inuitans: eis in euãgelio loquitur dicẽs. Beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam, quoniam ipſorum eſt regnum cælorum. Non ſunt igitur beati omnes qui perſecutionem patiũtur. Multas enim perſecutiones, & faciũt & patiuntur mundi huius amatores, periuri, adulteri & fornicatores, homicidæ, fures, & latrones, auari, ſacrilegi, & raptores: tamen non beati ſed miſeri ſunt: quia nõ ꝑpter iuſtitiã, ſed ꝑpter ſuas cõcupiſcẽtias & voluptates, ꝑp mũdi honores, & dignitates, & ꝑpter mltas quas faciũt iiq̃tates talia multotiens patiũtur. Quis enĩ eorum miſerias, & cruciatus, & exquiſitã omnium tormẽtorum genera valeat enumerare: quibus ſe viciſſim iſti filii iniquitatis excruciãt & affligũt? vt alter alteri⁹ bona poſſideat. Hic obſcurę carceris tene Patiẽtia. Matt.v.

bra:fames & ſitis,frigus & calor, mēbro-
rū abſciſſio,oculorum euulſio,fœtor ītole
rabilis,& cętera quæ filii diaboli eius mar
tyribus,ipſo cogente & inſtigante inferre
Martyres diaboli.
poſſunt. Nā & Satanas ſuos martyres ha
bet:qui quanto maiora tormenta in illius
ſeruitio in hoc ſeculo patiuntur: tāto for
tiora in altero ſeculo eos expectāt.Hęc eſt
eius propria & ſingularis conſuetudo vt
qui plus ei ſeruiunt & maiora & grauio-
ra tormenta ab eo patiantur.Huius mar-
tyres fuerūt Iudas Scariothes:& Nero ī-
piiſſimus: qui ſeipſos digno ſuſpendio &
interēptu ſuffocauerūt & occiderūt.Hu-
ius & iſti martyres ſunt q vſq; hodie con
tra ſe non pro iuſtitia pugnant: ſed ꝑ ſua
auaritia & iniquitate ſe viciſſim īpugnāt:
& iniquo odio perſequētes ſe quaſi beſtiæ
crudeliter interficiūt.Non ergo beati ſed
miſeri ſunt qui tales, & taliter perſecutio
nes patiuntur:qm̄ nunq̄ introibunt in re-
gnū cælorū. Soli itaq; illi ſunt beati de ꝑ-
ſecutionibus ſuis,qui ꝑpter iuſtitiā eā pa
tiunt. Et vnde hoc ꝓbat?qm̄ ipſorꝫ eſt re-
Rom.viij.
gnum cęlorꝫ.Vnde & ap'lus ait.Non ſunt
condignę paſſiones huius temporis,ad fu
turam gloriam quæ reuelabitur in nobis.
Beati igit apoſtoli,& martyres, beati con
feſſores,& virgines qui non ꝑ rebus trāſi
toriis:nō pro diuitiis fugacibus: non pro
vanis honoribus & dignitatibus neq; pro
ſuis offenſis & iniquitatibus:ſed ꝑ ſola iu
ſtitia quā prædicabant:tam dura tormen
ta,tantaſq; perſecutiones paſſi ſunt. Inter
roga Paulū de ſuis perſecutionibus,& re-
ij.Cor.xi.
ſpondebit tibi . A Iudæis quinquies qua-
dragenas vna minus accepi:ter virgis cę-
ſuſſum,ſemel lapidatꝰ ſum,ter naufragiū
feci:nocte & die in ꝓfundum maris fui in
itineribus ſępe:periculis fluminū, pericu-
lis latronum,periculis ex genere,periculis
ex gentibus,periculis in ciuitate,periculis
in ſolitudine,periculis in mari,periculis ī
falſis fratribus:in labore & erumna,in vi-
ij.Corin.x.
giliis multis.Et alibi . Nolo vos ignorare
fratres de tribulatiōe noſtra quæ facta eſt
nobis in Aſia,quoniam ſupra modum gra
uati ſumus,ſupra virtutem ita vt tęderet
nos etiam viuere.Interroga eum propter
qd diſcrimina hæc omnia paſſus ſit & au-
dies pro nulla alia cauſa:niſi propter iuſti
tiam & veritatem quam prædicabat,& ga

Chriſtum dei filium eſſe dicebat.Lege in
Act.v.
actibus apoſtolorum:vbi Iudæi præcipiūt
apoſtolis ne amplius loquantur in nomi-
ne Ieſu, & audies Petrum reſpondentem.
Obœdire oportet deo magis q̄ hominibꝰ.
Vnde in carcerem truſi, & flagellati ibāt
gaudentes a conſpectu concilii: quoniam
digni habiti ſunt pro nomine Ieſu contu
melias pati . Sed interim de apoſtolis ta-
ceamus . Ad martyres veniamus , reſpi-
Laurentij patientia.
ce Laurentium ſuper craticulam exten-
ſum, & ſua ſponte patientem,atq; Cæſari
dicētem.Infelix has epulas ego ſemper de
ſideraui.& īterroga quid fecerit,quid pec-
cauerit,vt ſic aſſari mereret ! Quid aliud
reſpondere poterit,niſi quia iuſtitiam prę
dicauit,& idola vana & falſa eſſe dixit: q̄
nec ſibi nec aliis adeſſe poſſunt! Hoc ipm̄
dicimus de aliis omnibus. Interroga vnū
quenq;: & nihil aliud reſpondebit . Beati
igitur iſti.Beati & omnes alii qui propter
iuſtitiam perſecutionem patiuntur. Non
dixit quibus propter iuſtitiam perſecutio
nes inferuntur,quoniam non illatio bea-
tum facit.Non qui eis fugit,ſed qui pati-
tur beatus erit, q̄uis & fugere aliquādo li
citum ſit . Sed alia cauſa beatitudinis eſt
fugienti,alia vero patienti. Aliud eſt pu-
gnando:& aliud fugiendo hoſtem inuade
re,q̄uis vtrūq; ad ſalutem pertineat. Me-
lius eſt pugnare q̄ fugere:melius eſt fuge-
re q̄ negare.Sed vnuſquiſq; proprium do
num habet ex deo. Vtrunq; dominus præ
Matt.x.
cipit & fugere & pugnare.Si vos(inquit)
perſecuti fuerint in vnam ciuitatem:fugi
Ibidem.
te in aliam. Ecōtrario vero,nolite timere
eos qui occidunt corpus : animam autem
non poſſunt occidere:ſed potius eum ti-
mete,qui poteſt & corpus & animam per-
dere in gehennam. Bonus medicus aliter
infirmis aliter ſanis reſpōdet.Bonus dux
aliter eqtes & aliter ordinat pedites.Bea-
Mat.v.
ti eritis cum vos oderint homines & per-
ſecuti vos fuerint:& dixerint omne malū
aduerſum vos mentientes propter me.
Luc.xxj.
Gaudete in illa die,& exultate:ecce enim
merces veſtra multa eſt in cælis. Sic enim
perſecuti ſunt prophetas qui fuerunt an-
te vos.In patientia veſtra poſſidebitis ani
Roma.xv.
mas veſtras. Vnde & Apoſtolus ait.Quę-
cunq; ſcripta ſunt ad noſtrā doctrinā ſcri
pta ſunt,vt per patientiā & conſolationē

ſcripturarum ſpem habeamus.Cum eñ audimus patriarchas & prophetas multas perſecutiones paſſos eſſe:cũ legimus ſanctos patres, per multam patiẽtiã quã habebãt domino placuiſſe,& de ſummis periculis multotiẽs liberatos fuiſſe,debet & nos talis lectio inſtruere & docere:& ad patientiam prouocare:& magnã ſpem & conſolationem in tribulationibus dare. Tales fuerũt Iob & Tobias:tales Eſaias & Hieremias,Tales Aggęus & Zacharias, Tales tres pueri & Daniel, Talis propheta Ezechiel.Tales Neemias

ij. Macch. vi.

& Zorobabel. Quęre ĩ libris Macchabęorũ,& videbis Eleazarum virum religioſum & ſenem:& cuius laudes difficile explicari valeant: q̃ dura tormenta patiatur:quia carnes porcinas manducare noluit.Sed quare dico mãducare noluit cũ

ij. Macch. vij.

neq; ad ſimulandum cogi potuiſſet! Septem quoq; fratres ſimul cum matre qa cibos illicitos & lege prohibitos comedere noluerunt,horrendis cruciatibus necati ſunt. De talibus itaq; dñs ait:Beati qui perſecutionem patiũtur propter iuſtitiam:quoniã ipſorũ eſt regnũ cælorũ. Aliis vero ſufficere poterũt precioſę mãſiones quas ibi habebunt:de quibus dñs

Ioan.xiiij.

ait.In domo patris mei manſiones multę ſunt. Nos vero infelices quid faciemus qui nõ ſolũ tales cruciatus ſed & muſcas & pulices ferre nõ valemus!Quia ad facilem iniuriã:aliquãdo ad vnũ verbũ incaute prolatũ: multotiẽs etiã ad fratris

Monachũ ſe oſtendit author.

riſũ:& leuẽ ſubſannationẽ ſic iraſcimur: vt vix aliquãdo placari poſſim⁹. In cibo quoq; & potu ſic plerũq; impatientes ſumus:vt neq; horã neq; menſuram cuſtodiamus:& niſi eos quotidie nõ ad neceſſitatem ſed ad voluntatem & ſuperfluitatem habeamus:detrahimus magiſtris & prępoſitis noſtris qui nobis eos præparare debuerant.Natura(ait quidam)paucis imo minimis contenta eſt: voluptati autem nihil ſatis eſt.

Seneca.

In veſtibus quoq; patientiam nõ habemus:quia multotiẽs & plures & p̃cioſiores quęrimus q̃ neceſſe ſit:neq; deeſt inuidia ſi forte aliquẽ fratrem meliores habere videamus.Si vero infirmitas contingat:ibi patientia nulla eſt.Cum vtiq; tunc magis neceſſaria ſit: quando mors proxima eſſe timetur. Nõ poſſumus omnia enumerare:quę contra patientię bonum impatiẽtes peccamus. Non ſum⁹ de illis(quod valde nobis timendum & dolendũ eſt: ſed vtinam aliquãdo eſſe mereamur) de quib⁹ dñs ait. In patientia veſtra poſſidebitis animas veſtras.

Luc.xxj.

Et quã aliam quęſo poſſeſſionem habebit:qui nec ſeipſum,nec animã ſuã habebit nec poſſidebit! Valde igitur homini neceſſaria eſt patiẽtia,ſine qua perdit hoc ipſum qđ eſt. Laudat Apoſtolus quoſdam qui rapinas bonorũ ſuoꝝ cum gaudio ſuſceperũt.

Heb.x.

Et dñs ĩ Euãgelio loquitur dicens.Si quis te pcuſſerit in vnã maxillam:prębe ei & alterã:& qui abſtulerit tibi tunicam,prębe ei & pallium.Et ſi quis te angariauerit mille paſſus:vade cum illo & alia duo.

Matt.v.

Hęc quidem ad literam dici videntur: non tamen generaliter omnibus, ſed illis ſpecialiter q ſic mũdo mortui ſunt:vt in oĩmi humilitate & patientia ſoli deo placere deſiderent.

¶De Caſtitate, Cap.IX.

Caſtitas.

Beatus Paulus Apoſtol⁹ doctor & magiſter gentiũ qui non in terris,ſed in ſcholis cæleſtibus didicit ſapientiã:cũ de caſtitate loquatur ſic ait. Qui habent vxores tanq̃ non habentes ſint:& qui ſolutus eſt ab vxore:non ducat vxorem.

j.Cor.vij.

Si igitur qui nõ habent ducere non debent:& qui habent ſic debent habere quaſi non habeãt:quid aliud conſequitur:niſi omnes cõtinentię & caſtitati operã dare!Quid eſt ergo quod paulo ante ibidem ait! Vir vxori debitũ reddat.Similiter autẽ & vxor viro!Et illud. Q; ſi ſe nõ cõtinent nubant,tñ in domino!Contraria ſibi eſſe videntur:vir vxori debitũ reddat & ſic eã habeat quaſi nõ habeat. Sĩiter autẽ & qui ſolutus eſt ab vxore:non ducat vxorem:& qui ſe nõ cõtinet,nubat:contraria eſſe videntur.Sed vnum verbum poſuit Apoſtolus:in quo tota hęc quęſtio videtur eſſe ſoluta:hoc videlicet quod ait: qui ſe non continet. Qui eñ ſe continet & caſtitatẽ cuſtodire poteſt(ſi tñ & vxori eadẽ continentia ſit)hic vtiq; ſic debet vxorẽ habere quaſi non habeat.i.ſic debet eam habere quaſi ſororẽ non quaſi vxorem:nõ ad carnis

voluptatem,ſed pro cõiugii neceſſitate. Ille quoq; q vxorẽ non habet:ſi hęc a deo ei gratia data eſt:vt cõtinentiã cuſtodire valeat:vxorẽ ducere non debet:& quare ducere non debeat,hæc eſt cauſa:quia qui ſolutus eſt ab vxore:cogitat.i. cogitare poteſt quę dei ſũt:quomodo placeat deo.Illi vero q ſe cõtinere nõ poſſunt,& vxores ducere & debitũ ſoluere nõ phibẽtur. Hoc quoq; ipſe dñs dicere videt.

Matth. v. & xix. Cum eñ dixiſſet,vt excepta cauſa fornicationis vir vxorem non dimitteret:cũq; diſcipuli reſponderent:ſi ita eſt cauſa viri cum vxore non expedit nubere:ſubdi-

Matt.xix. dit,dicens:Non omnes capiunt verbum hoc:ſed quibus datum eſt.Sunt enim eunuchi q ſic nati ſunt:ſunt alii qui ab hominibus facti ſunt:ſunt & alii qui ſeipſos caſtrauerunt propter regnum cælorum. Et hoc quidem tale eſt ac ſi diceret.Dicitis ꝙ nõ expedit nubere:verum quidem dicitis ſi quis eſt cui hęc virtus a deo data ſit:vt ſe continere & caſtitatem cuſtodire valeat. Sed non omnes capiunt hoc verbum:non omnes huic ſententię obœdiũt:ſed illi ſoli quibus hęc gratia a deo

Eunuchi triplices. data eſt. Sunt enim eunuchi qui ſic nati ſunt.i.ſunt aliqui homines qui naturaliter caſti ſunt:& voluptatis impetus non ſentiũt. Sunt autem alii qui ab hominibus fiunt:ſicut illi qui vi monaſteriis cęteriſq; locis religioſis ſub diſciplina ab aliis ita cuſtodiũtur,vt ita eos,etiã ſi nolint,caſtos eſſe & continentes neceſſe ſit. Talis autem caſtitas quia ſpontanea nõ eſt, non magnam habet retributionem. Sunt autem eunuchi & ipſi quidem meliores,qui nemine cogẽte,ſed ipſi ſua ſpõte ſeipſos caſtrauerunt propter regnum cæloꝝ.Et iſti quidem quaſi in prælio cõſtituti,contra carnis voluptatem, & luxurię impetus viriliter dimicantes:con-

Virgo. Caſta. tinentiã caſtitatemq; cuſtodiunt. Diſtat autem inter caſtitatem & virginitatem: quia nec omnes caſti virgines:nec omes virgines caſti ſunt. Vnde Apoſtolus ait.

ij.Cor.xj. Deſpondi eñ vos vni viro virginem caſtam exhibere Chriſto. Si enim virgo & caſta idem ſignificarent,non eſſet neceſ-

Virgo. ſariũ ſimul vtrunq; dicere. Et virgo quidem dicit qui ſe a carnis pollutione cu-

Apo.xiiij. ſtodit.Scd̃m illud.Hi ſunt qui cum mulieribus non ſunt coinquinati:virgines eñ ſunt. Non ſufficit autem virginitas ad beatitudinẽ ſine caſtitate:ſufficit autem multotiẽs caſtitas ſine virginitate.

¶Maior igitur eſt caſtitas q̃ virginitas. Caſtitas. Virginitas in vno membro, caſtitas ĩ omnibus membris cõſideratur. Scriptum eſt eñ. Eloquia dñi eloquia caſta. Itẽq;. Pſal.xj. Quis gloriabitur caſtum ſe habere cor? Pſal.xxj. Sicut igitur lingua dicitur caſta & cor caſtũ,ita oculi,aures,manus,pedes,& cętera membra caſta dicũtur. Caſtitas autem & circunciſio pœne idem eſſe videntur:vt vbicunq; circũciſio ſit, ibi & caſti Circũciſio. tas locũ habeat.Circũcidite,inquit,prępu- Deute.x. tium cordis veſtri. Et Moyſes. Incir- Exo.vi. cunciſum labiis ſe eſſe dicit.Et beat⁹ Ste Act.vij. phanus,Incircunciſos auribus & corde Iudęos repręhendit. Arbores quoq; cir- Leui.xix. cuncidi præcipit Moyſes. Talis autẽ circũciſio caſtitas eſt. Videtur caſtus ab eo Caſtus. dici qui ſtultitia careat:ſtultus autẽ qui de ſtatu ſuo tultus.i.ſublatus ſit.Lingua igitur quę loquitur vanitatem:quia ſtultitia non caret,caſta dici nõ poteſt. Similiter autem & oculus & auris:cor etiam ipſum quando vana cogitat caſtum non eſt:quia ſtultitia non caret. Et ideo quidem non caret quia de ſtatu ſuo ſublatũ eſt,& in naturali bonitate nõ manet.Illa itaq; virgo quæ corde & ore,manibus & pedibus, lingua & oculis vaga eſt:q̃uis virgo ſit,caſta tamen non eſt. Ecõtrario vero quicunq; honeſte & ſapienter,continentię virtute ſe ſuaq; membra cuſtodit,etiam ſi vxori debitum reddat:caſt⁹ quidem eſt: virgo autem non eſt. Beata virgo Maria cũ dixiſſet:Magnificat ani- Luc.j. ma mea dominũ:mox ſubdidit dicens:qa reſpexit humilitatem ancillę ſuæ. Nõ dixit,quia reſpexit virginitatem,ſed poti⁹ humilitatẽ:quoniã etſi vtraq; virtus magna eſt,hũilitas tñ potior eſt.Multę virgines tunc erant,ſed hanc ſolam reſpexit deus:q̃ pręcęteris humilior erat.Neſcio an virgo in eo ꝙ virgo eſt magis vel minus caſta dici poſſit. Si ergo ad ſolam virginitatem deus reſpexiſſet,multę virgines erant quæ Chriſti matres fieri potuiſſent.Non itaq; ſuperbiãt virgines de virginitate,ſed intendant ad caſtitatem & humilitatem.Audiant dicentem:Quę Matt.xj.

eſt mater mea:& q ſunt fratres mei? Quicunq̧ fecerit voluntatem patris mei qui in cælis eſt: ipſe meus frater & ſoror & mater eſt. Cum autem omnes Chriſtiani continentiã & caſtitatem habere debeãt maxime tamen clericos hanc virtutẽ te-
Exo xxviij nere & obſeruare oportet. Vnde & dñs
Leui.xvj. Moyſi pręcipit:vt Aaron ſacerdoti & filiis eius fœminalia faciat:ſine quibus ad altare nunq̃ accederent,ne forte morian-
Fœminalia. tur. Fœminalia enim caſtitatem ſignificant:quia illa mẽbra in quibus maxime luxuria dñaẽ, coercẽt,& caſta cuſtodiũt. Illi ſacerdotes & clerici fœminalia nõ habent qui hæc membra non conſtringũt, ſed per illicita vagari permittũt. Sed valde timendum eſt quod dicitur:ne forte moriantur. Si non vis mori:aut caſtitatem cuſtodias,aut ad altare nõ accedas.
ij. Para.ix Hinc eſt ꝙ ſerui Salomonis inter cætera quę afferunt,ebur quoq̧ ei afferre legũtur. Serui Salomonis nos ſumus:qui eboris pulchritudinem & cãdorem, per quæ caſtitas figuratur,Chriſto dño vouere & offerre debemus. Caſtiſſima animalia ſũt elephantes:& non niſi ſemel coire dicuntur. De nobis autem dictum eſt. Sacerdo-
ij. Para.ix tes mei ſemel nubãt. Legitur de Salomone ꝙ ſolium ſibi eburneum fecerit,cuius excellentię nullum aliud poterat comparari. Duo leones erãt ibi,vnus a dextris & alter a ſiniſtris:inter quos medius ipſe ſedebat. Habebat autem ſex gradus ſuper quos duodecim leunculi poſiti erãt: ſex hinc,& ſex inde. Dic mihi quę beſtia illuc vnq̃ accedere auderet, vbi tot leones cõgregati erant:pręſertim cum ſcri-
Prou.xxx. ptũ ſit. Leo fortiſſimus beſtiarum ad nullius timebit occurſum. Quot ſunt vitia, tot beſtię quæ Salomonis ſolio inſidian-
Leones duo. tur. Ego duos leones duo teſtamenta intelligo: quæ ſua fortitudine omnes beſtias interficiũt:quorum doctrina & cõſilio omnes Iudęos, gentiles & hęreticos
Leunculi duodecim ſuperamus. Duodecim vero leũculi duodecim apoſtoli ſunt:qui Salomonis ſolium,ſanctam videlicet eccleſiam die noctuq̧ cuſtodiunt. Ad hoc ſolium & ad eum qui in eo ſedet niſi per gradus eburneos.i.per continentiam & caſtitatẽ aſcẽdere nemo poteſt. Qui in tali ſolio ſedere vult caſtitatẽ cuſtodiat. Soliũ tuũ & ſedes aĩę tuę caro tua eſt, quę ſi caſta fue-
rit, eburnea eſt. In Cãticis cãticorũ vẽter Canti.v.
Chriſti eburne⁹ dr̃. Vẽter ĩ medio corporis eſt,ĩ medio vero eẽ ſpectat ad dignita-
tem. Quid enim Pſalmiſta de gradibus Pſa.xliiij.
eburneis dicat audiam⁹. Myrrha,inquit, & gutta & caſia a veſtimẽtis tuis a † gradibus eburneis:ex quibus te delectauerũt filię regum. † domibus.
Iſtæ quidem filię regum quæ regẽ delectauerunt per gradus eburneos.i.per gradus continentię & caſtita-
tis ad deũ aſcendebant. Dicitur de ada- Adamas.
mante ꝙ nec igne nec aliqua vi frangi vel domari poſſit,ſolo tñ ſanguine hyrci calido ſoluatur. Hyrcus fœtidiſſimũ animal & luxurioſum eſt. Sanguis igitur eius luxuria eſt. Per adamantem vero viri fortes intelliguntur:qui q̃uis circa alia fortiſſimi ſint,multotiens tamen luxuria ſuperantur. Q̃ fortis erat Dauid,qui viſa Berſabee,luxuria reſolutus eſt! Q̃ fortis & ſapiens Salomon,qui q̃uis in ſolio eburneo,& inter leones ſecurus ſedebat:aliquando tamen a ſolio ſeparatus & inter mulieres inuentus, in tantum a luxuria emollitus eſt:vt ceruicem miſerabiliter idolis inclinaret. Quicunq̧ igitur vult eſſe ſecur⁹,a ſede eburnea & a leonum cuſtodia non recedat.i. cõtinentiam & caſtitatem & ſanctorum volumina non relinquat. Gaudeo ſuper fortitudine Ioſeph & Iudith:quorum alter ab ipſa luxuria teneri non potuit:ſed eius impias manus nudus euaſit. Altera vero ipſum Cupidinem viriliter decollauit. Dauid quem vxor Vriæ Cethei de
ſede eburnea excuſſit:poſtea cum Abiſac iij.Reg.j.
Sunamitide in lecto eburneo quieuit:& qui cũ Berſabee incontinẽter vixit:poſtea cum Abiſac continentiam & caſtitatatem cuſtodiuit. Hoc autem exemplum omnib⁹ ſit ad imitationem:omnibus ſit ad conſolationem, quibuſcunq̧ de ſede
eburnea cadere contigerit. Bene autem Abiſac.
Abiſac pater meus ſuperfluus interpretaẽ: Sunamitis vero deſpecta: quia tunc nimirum caſtitas quæ per Abiſac ſignificatur a Dauid deſpecta fuerat : quoniam ſuperflue alienas vxores inſectabatur:qui tot vxores & concubinas habe-

ccc ii

bat. Fuit autem Abiſac non vxor ſed filia Dauid,qui non quaſi cum vxore,ſed cum filia cum ea dormiebat. Dicat igitur Abiſac pater meus ſuperfluus. Sic enim interpretatur nomen eius:caſtitatem & continentiam deſpexit in Berſabee:in me autem eam dilexit & complexus eſt.

¶De obœdientia. Cap.X.

Dominus & ſaluator noſter ipſe nos docuit quãtum ſit obœdientiæ bonum. De quo ſcriptũ eſt. [Philip.ij.] Quia factus eſt obœdiẽs patri vſq; ad mortẽ. Per inobœdientiam primi hominis perierat mundus:per obœdientiam ſecundi hominis Ieſu Chriſti ſaluatus eſt mundus. [Geñ.iij.] Ille inobœdiens ad lignum vetitum acceſſit:iſte obœdiens lignum crucis aſcendit. [Marc.xv.] Ille accedens rapuit quod non debebat:iſte aſcendens quæ non rapuit tunc exoluebat. [Hier.xxv.] Narrat Hieremias Propheta de filiis Ionadab:filii Rechab:q eo tẽpore quo Nabuchodonoſor cum exercitu ſuo venit obſidere Hieruſalem:filii Ionadab de agris in quibus habitabant,fugerunt in ciuitatem. Acceſſit ad eos Hieremias ex præcepto domini & duxit eos in vnam hexedram templi, & antepoſuit eis ſcyphos cum vino,quo illi non vtebantur. Et præcepit eis vt biberent. At illi reſpondentes dixerunt:Non bibemus:quia Ionadab pater noſter præcepit nobis vt vinum non biberemus:domos non ædificaremus:agros non coleremus,vineas non plantaremus:ſed tñ in tabernaculis habitaremus. Et ait dominus.Præualuit ſermo Ionadab ſermonibus meis. Ego die noctuq; per ſeruos meos prophetas populum iſtum ammonere non ceſſo,& non audiunt vocẽ meam:& filii Ionadab filii Rechab pręcepta patris ſui tam diligenter cuſtodiunt,& tranſgredi formidant. Et dixit Hieremias filiis Ionadab.Quia obœdiſtis pręceptis patris veſtri,hæc dicit dominus. Nõ deficiet vir de ſemine veſtro qui ſtet coram domino cũctis diebus. Populo vero ſic ait. Quia nõ audiſtis mandata domini & præcepta eius non cuſtodiſtis omnia quæcunq; loquutus eſt dominus venient ſuper vos,& ſuper ciuitatẽ iſtã: & eritis in opprobriũ cunctis gentibus. Hęc verba q̃uis magnum exemplum ſint multumq; proficiant ad obœdientię cuſtodiam & obſeruationem: aliud tamen ſignificare videnť. Iſte enim Rechab qui aſcendens interpretatur:illum mihi ſignificare videtur, de quo ſcriptum eſt: Aſcendens Chriſtus in altum,captiuam [Ephe.iiij.] duxit captiuitatem,dedit dona hominibus. [Ps.lxvij.] Ionadab vero qui domini donũ vel columba dedit, ĩterpretari dicitur quid melius q̃ ſpiritũ ſanctum ſignificare poteſt? qui & donum dei & columba in ſanctis voluminib⁹ multotiẽs vocatur? Huius autem filii ſunt quicunq; ex aqua & ſpiritu ſancto renati ſunt. Vnde & beato Petro dicitur:Beatus es Simon Bariona.i.Simon filius columbę, [Matt.xvj.] quia bariona filius columbę interpretatur. Merito itaq; Ionadab columba dedit interpretatur: [Ionadab.] quia nihil boni habemus, niſi quod hęc colũba nobis dedit. Iſti ergo filii Ionadab .i. Chriſtiani & fideles quia ſpiritui ſancto obœdientes fuerunt in cæleſti Hieruſalem corã domino ſtabunt inęternum. Nõ ſolum autem Ionadab:Rechab quoq; filii iſti dicuntur:illius ſcilicet de quo dicitur:Qui aſcẽdit ſuper cęlum cæli ad oriẽtem. [Psal.lxvij.] Sicut enim in filiis Ionadab probatum eſt obœdiẽtiæ bonũ, ita in Saul & filiis eius probari poteſt in obœdiẽtię malum. [Saul.] Præceperat dominus Sauli vt pugnaret contra Amalech: [j.Reg.xv.] & omnes interficeret morte gladii:nec homini,nec pecori,nec alicui parceret animali. Ille autem expugnato Amalech,pepercit Agag regi eorum,& quæq; meliora de gregibus eorum reſeruauit. Vnde & ſemen eius a domino reprobatum eſt, ne regnaret ſuper Iſrael. Dicente Samuęle: [Ibidem.] quia obœdientiam vult deus magis q̃ holocauſtum:quoniam quaſi peccatum ariolandi eſt non obœdire : & quaſi ſcelus idolatriæ nolle acquieſcere. Iſte eſt Agag de quo prophetauerat Balaam dicens. Tolletur propter Agag rex eius & [Nume. xxiiij.] auferetur regnum illius. Et hoc quidem in Saule completum eſt:qui fuit primus rex in Iſrael:ſed quoniam pepercit Agag

regi Amalech,regnum illius deſtructum
eſt,ne filii eius regnarēt poſt ipſum. Au-
diant hæc inobœdientes & nec ipſa ſa-
crificia ſine obœdientia deo placere in-
Amalech. telligant. Poſſumus autem per Amalech
qui populus brutus interpretatur,vitio
rum exercitum ītelligere.Cui vtiq; par-
cendum non eſt,ſed totus vſq; ad inter-
nicionem deleri debet.Huius autem rex
Agag. vocatur Agag:qui tectum intepretatur,
per quem diabolum intelligimus,cui ta-
lis exercitus famulatur, totuſq; in ipſo
quaſi ſub vno tecto, & vna domo colle-
ctus continetur.Inde vero in huius mū-
di latitudinem diffuſus omnes homines
vbiq; perturbat. Mala domus malos ha-
bet habitatores.Sed quid dicam de obœ
Gen.vi. dientia Noe:de quo ſcriptū eſt. Noe vir
Noe obœdientia. iuſtus atq; perfectus in generationibus
ſuis fuit:cum deo ambulauit:& fecit o-
mnia quæcunq; præceperat ei deus. Vi-
de q̄ obœdiens vir iſte fuerit,qui ea quæ
ſibi a domino imperata fuerant, cuncta
compleuit. Quem enim non tęderet per
centum annos in vno ædificio deſuda-
re?Sed longa obœdientia longam & diu
turnam mercedem promeruit:& cum to
tus periret mundus, ipſe ſolus cum do-
Abrahę. mo ſua in diluuio ſaluatus eſt. Abrahæ
vero obœdientia, quanta fuerit paucis
verbis explicari non poteſt.Ipſe eſt enim
Gene.xij. cui dominus ait. Egredere de terra tua
& de cognatione tua, & de domo patris
tui:& vade in terram quam monſtraue-
ro tibi. Fecit igitur Abraham quod ſibi
fuerat imperatum,& quemadmodū poſt
ea Apoſtoli, relinquens omnia,ire cœpit
quo neſciebat.Relinquamꝰ igitur & nos
terram noſtram, relinquamus concupi-
ſcentias carnis noſtræ:eamus in terram
Pſal.xxvi. quam dominus oſtendit nobis. De qua
Pſalmiſta loquitur,dicens:Credo videre
bona domini in terra viuentium. Cum
iā ſenex eſſet vir iſte beatiſſimus,& vxor
eius quæ etiam ſterilis erat,proceſſiſſet
in diebus ſuis,filium a deo ſuſcipere me
Gen.xxi. ruerūt. Qui cum adoleſcens factus eſſet
Gen.xxij. vocauit deus Abraham & dixit ad illū.
Tolle filium tuum quem diligis Iſaac,&
offer illum mihi in holocauſtum ſuper
vnum mōtium quem dixero tibi. Ipſum
inquit,filium tuum quem ſcio te iuſtum
diligere:non Hiſmaelem dico,ſed Iſaac:
ipſum tolle & offer mihi in holocauſtū:
ſic volo ſic iubeo,ſic mihi placet.Et quid
fecit tunc Abraham?Cōſidera viri obœ-
dientiam:nō expectauit vſq; mane:ſed de
nocte ſurrexit: & veniens ad montem vi
ſionis,ideſt ad montem Sion,qui ſpecu-
latio interpretatur:in quo poſtea domi- Sion.
nus crucifixus eſt præparabat ſe,vt filiū
ſuum immolaret. Dixitq; ad eum Iſaac.
Ecce ignis & ligna:vbi eſt victima holo-
cauſti? Sicut Ioſephus refert iam illius Iſaac obœdientia.
erat ętatis vt ſi voluiſſet,a patre iam ſe-
ne ſe defendere potuiſſet : veruntamen
poſtq̄ dei & parentis voluntatem cogno
uit nō reſtitit:ſed ſua ſponte ligari ꝑmi-
ſit:gaudens q; dei hoſtia fieri mereba-
tur. Vter tibi horum duorum maioris
obœdientię fuiſſe videtur,cum & Abra-
hā deo & filius eius parenti ſimul obœ-
diret & deo?Magna quidē ī vtroq; obœ-
diētia & tali patre taliq; filio digna.Hęc
hiſtoria non eſt ſimpliciter accipiēda:ali
quid & magnum aliquid ſignificare vi-
detur.Quid enim per Abraham niſi deū
patrem intelligamus : qui proprio filio
ſuo non pepercit, ſed pro nobis tradidit
eum? Quid vero per Iſaac niſi dei filium
ſaluatorem noſtrum,qui tradidit ſemet-
ipſum pro nobis oblationem & hoſtiam
deo in odorem ſuauitatis? Egregie autē
factum eſt q; non Iſaac, ſed aries pro eo
immolatus eſt:quia non dei filius ſecun
dū diuinitatē:ſed potius hominis ſcdm̄
humanitatem, ſicut agnus ad victimam
ductꝰ eſt,& nō aperuit os ſuū. Audiamꝰ
itaq; Petrū Apoſtolū dicētē.Chriſtꝰ paſ- j. Petri. ij.
ſus eſt ꝓ nobis, vobis relīquēs exēplū vt
ſequamini veſtigia eiꝰ.Quid eſt vt ſequa
mini veſtigia eius niſi vt diſcatis & cu-
ſtodiatis obœdientiā eius? Longum ſit &
vnius ſermonis quātitatē excedat ſi oēs
ponere velimꝰ qui ꝑ obœdiētiā dn̄o pla-
cuerūt. Quid igit̄ dicēt monachi inobœ
diētes & ſuas volūtates faciētes:ac ꝑ hoc
deo nō placētes,cū tota monachoꝝ reli-
gio obœdiētia ſit: & ſine obœdiētia mo-
nachus nihil ſit?Cū viderint non ſolum Obœdientia inſenſibilium.
rationales creaturas ſicut angelos & ho
mīes,verūetiā quę ſenſu & rōne carēt iu

bentis domini obœdire voluntati? Inde
Pſal.xviij. eſt enim ꝙ cæli enarrant gloriã dei. In-
Matt.viij. de eſt ꝙ venti & mare obœdiunt ei. Inde
Pſ.lxxxiiij. eſt ꝙ terra noſtra dedit fructum ſuum:
Geñ.j. inde eſt ꝙ omne lignum dat fructum in
In Pentateuco ꝑ totum. tempore ſuo. Deniq; ꝙ virga in ſerpen-
tem, & aqua mutatur in ſanguinẽ: ꝙ ma
re aperitur, ꝙ petra fundit aquas, ꝙ man
na pluit. Q; aſina loquitur: ꝙ Iordanis
conuertitur retrorſum: ꝙ iubente homi
ne Sol non mouetur: totum hoc obœdiẽ
tia facit. Sunt & alia huiuſcemodi innu
merabilia, quę in diuinis voluminib⁹ in-
ueniri & colligi poſſunt. Præſertim qui
noui teſtamenti paginas legerit: ibi co-
gnoſcet quãtũ obœdientia poſſit: ibi vi-
debit ad hominis imperium dęmonia fu
Aquam in vinum. gere, mortuos reſurgere, elementa muta
ri, leproſos mundari, cæcos illuminari,
paralyticos curari. Sed quid multa? Ibi
videbit nihil rerũ poſſe nec naturam cõ
tra illius voluntatem qui creauit ipſam
naturam. Sed o miſeria ſemper lugenda
& magis lachrymis q̃ verbis exponẽda:
Omnis creatura eſt obœdiens deo præ-
ter illa quę facta eſt ad imaginem dei. So
lus diabolus & homo inobœdiens inue-
nitur, cum nulla alia creatura inobœ-
diens inueniatur.

¶De Abſtinentia. Cap. XI.

Abſtinentia. DE virtute abſtinẽtię ipſe
dominus in Euangelio
nos admonet, dicẽs: Vi
Luc.xxj. dete ne grauentur cor-
da veſtra in crapula &
ebrietate. Nequaq̃ iter-
dicit nobis mãducare & bibere dñs & ſal
uator noſter: quoniã ipſe ſcit figmẽtum
noſtrũ. Manducare & bibere non eſt pec-
catum: ſiquidem & ipſe mãducauit & bi
j Petri.ij. bit. De quo ſcriptum eſt. Qui peccatum
non fecit: neq; dolus inuentus eſt in ore
eius. Crapula vero & ebrietas peccatum
Crapulæ mala. eſt: quia ſuperflua ſunt, modum excedũt,
corda grauant, corpus corrumpunt, libi
dinem prouocant, mentem euertunt, &
ſimul exteriorem hominem debilem red
dunt. Neceſſaria dominus concedit, ſu-
perflua prohibet. Vnuſquiſq; ſui corpo-
ris menſuram cognouit. Si quis parum
comedens crapulatur, & parum bibens
inebriatur, etiam de ipſo modico aliquid
minuat, donec ad menſuram cuncta ſuſ-
cipiat, & non voluptati ſed neceſſitati
obœdiat. Neq; enim fieri poteſt, vt qui
in manducando & bibendo carnis ſequi-
tur voluptatem aliquãdo non veniat ad
crapulam & ebrietatem. Maiorum ſen- Patrũ de
tẽtia eſt. Sic comedat monachus vt ſem- cibo & po
per eſuriat: & ſic bibat epiſcopus vt an bi tu lex.
berit, neſciat. In talibus vt puto crapula
& ebrietas locum nõ habet. Hinc eſt au-
tem ꝙ beatus Petrus Apoſtolus ait. Ob- j.Petri.ij.
ſecro vos tanq̃ aduenas & peregrinos,
abſtinere vos a carnalibus deſideriis quę
militant aduerſus animam. Non quaſi
ſubiectis vobis præcipio: ſed quaſi extra-
neos rogo, vt vos a carnalibus deſideriis
abſtineatis, quæ militant aduerſus ani-
mam: quæ bella ſpiritui mouent. Caro Galat.v.
enim concupiſcit aduerſus ſpiritum, &
ſpiritus aduerſus carnem: vt non quęcũ
ꝙ vultis, illa faciatis. In hac tali pugna,
alii carni, alii ſpiritui auxiliantur. Econ
trario vero ſpiritum opprimũt qui car-
nis deſideria ſequuntur. Duę ſunt abſti- Abſtinentia duplex
nentiæ: vna animalis, altera ſpiritualis:
vtręq; magnę, ſed maior altera: quia ma
ius eſt abſtinere a vitiis q̃ a cibis. Quis
& ciborum abſtinẽtia tam magna ſit, vt
non ſolum a prophetis verũetiã ab ipſo
domino ſit cõfirmata. Primum eñ Moy
ſes: deinde Helias, poſtea vero ipſe domi
nus noſter Chriſtus quadraginta dieb⁹
& quadraginta noctibus ieiunaſſe legũ
tur. Beatum vero Ioannem Baptiſtã cu-
ius abſtinentiæ fuiſſe putamus? qui vinũ
& ſiceram non bibit: cuius cibus locu-
ſtę & mel ſylueſtre fuiſſe narrantur. Pri-
mi parẽtes noſtri ideo mortui ſunt, quia
abſtinentiam non habuerunt. Iam mor-
tis ſententiam Niniuitæ acceperant, di- Ionę.iij.
cente Propheta: Adhuc quadraginta di-
es & Niniue ſubuertetur: & triduano ie
iunio liberati ſunt. Dauid quoq; de ſua
abſtinentia ſic ait. Similis factus ſum pe Pſal.cj.
licano i ſolitudĩe. Pelicanus auis quędã Pelicanus
dr̃ eſſe cuius magnitudo eſt ad vulturis
quãtitatẽ, ſemp ſolitaria & in ſolitudine
moratur: quæ tantæ abſtinentiæ eſt vt
ſicut aliæ aues ſaturitate, ita ipſa ieiu-
niis delectatur. Talis auis fuit Anto-

Anachoritę ſancti. nius talis Paulus & Hylarion. Talis beatus Benedictus: quorum delitię ieiuniū: quorum vita abſtinētia fuit. De talibus Iob. xxxix. autē & dñs loquitur ad Iob dicens. Quis dimiſit onagrum liberum, & vincula eius quis ſoluit? Cui dedi in ſolitudine domū & tabernacula in terra ſalſuginis. Contemnit multitudinem ciuitatis, clamorē exactoris non audit, circunſpicit montes paſcuę ſuæ, & virentia quæq; perquirit. Quos Dauid per pelicanum, eos dñs per Onager. onagrum ſignificat. Eſt autē onager aſinus ſylueſter, nunq̄ a ſolitudine recedēs, qui propria vtens libertate: occidi quidem poteſt: vinculis hominū domari nō poteſt. Per aſinum ergo qui ſtultum animal eſt illi intelliguntur: de quibus Apo I. Corin. I. ſtolus ait. Quę ſtulta ſunt mundi elegit deus vt perdat ſapientia: & infirma mūdi elegit deus vt confundat fortia: & ea quę non ſunt, vt ea quę ſunt, deſtrueret. Homines nāq; huius mundi quaſi aſinos & ſtulta animalia hos viros clariſſimos & deo amabiles deputabant: quia dimiſſis ſeculi voluptatibus in ſolitudine habitantes, non quaſi homines, ſed quaſi pecora & bruta animalia viuere videbantur. Nudi & ſine tecto, frigus & calorem die noctuq; patiebantur. Ab omni quoq; mundana ſollicitudine liberi, & vitiorū omniū atq; carnalium concupiſcentiarū vinculis abſoluti: per ſolitudinem vagabantur, cantantes & iubilantes, & ſoli cōtemplationi vacātes. Et hoc eſt quod dominus ait: Quibus dedi in ſolitudine domum, & tabernacula in terra ſalſuginis. Et iſti quidem contemnunt multitudinem ciuitatis, quia mundo mortui ſoli deo placere deſiderant: & mente iam inter angelos cōuerſantes, hominum conuerſationem non appetunt: dicētes cum Phil. iii. Apoſtolo. Noſtra autem conuerſatio in cęlis eſt. Clamorem autem exactoris non audiunt, quia nō ventri ſed ſpiritui ſeruiunt. Iſte exactor, venter noſter eſt: cui Venter exactor. niſi debitam annonā quotidie perſoluamus, quaſi impius exactor nos torquere & cruciare nō ceſſat. Tam improbus eſt, vt tota noſtra ſubſtātia vix ei ſufficere poſſit. Illi tn̄ ei nō obœdiūt & alio cibo refecti eius clamores & tortiones ſic Deut. viii patiūtur, quaſi eos non ſentiāt. Nō eñ in ſolo pane viuit homo, ſed in oī verbo qđ Matt. iiii. procedit ab ore dei. Circūſpiciūt igitur mōtes paſcuę ſuę, & virētia quęq; perquirūt. Iſti ſunt mōtes illi de quib⁹ dicitur. Leuaui oculos meos ad mōtes: vnde ve- Pſal. cxx. niat auxilium mihi. Duo magni montes duo ſunt teſtamēta, cęteri vero tot ſunt quot prophetarū libri. In his autē inueniuntur paſcua ſemp virētia, & nūq̄ deficientia: quibus nulli ciborum apparatus nullęq; delitię cōparari poſſunt. His igitur dei onagri refecti clamorem exactoris non audiunt. Ad hos itaq; reſpiciant qui abſtinētię bonū cognoſcere quærūt. De qua & Apl'us ait. Nox præceſſit, dies Rom̄. xiii. autē appropinquauit. Abiiciamus ergo opera tenebrarū & induamur armis lucis: ſic vt in die honeſte ambulemus, non in comeſſationibus & ebrietatibus, nō in cubilib⁹ & īpudicitiis: nō in cōtētione & ęmulatione. Sed induimini dn̄m Ieſum Chriſtū: & carnis curā ne feceritis in deſideriis. Nonne audis q; & Apl'us nō neceſſaria ſed ſupflua interdicit? Comeſſationes eñ ebrietates, & carnis curā non in neceſſitatib⁹: ſed in deſideriis & voluptatib⁹ ſupflua ſūt. Dn̄m aūt Chriſtū induit quicūq; ſapientia, iuſtitia & veritate, caſtitate, humilitate, & virtutū omnium honeſtate veſtit. Vbi abſtinētia non Chriſtum q̄s induat. eſt, ibi caſtitas & honeſtas eē nō poſſunt Plātauit vineā Noe, inebriatus eſt: & neſciēs, verēda diſcooperuit. Ecce verenda Gen̄. ix. quę ſemp operiēda ſunt, ebrietate manifeſtant. Et ideo Apoſtolus ait. Nolite inebriari vino in quo eſt luxuria. Si tantus Ephe. v. patriarcha inebriatus verēda ſua cęlare non potuit, quomodo ebrioſus mēbrorū ſuorū honeſtatem caſtitatemq; ſeruabit? Loth quoq; vino inebriatus filiarū pudicitiā violauit. Quem in tm̄ vino ſuperatum imo vero ſepultum ſcriptura cōmemorat: vt malū qđ fecerat ebrius ignoraret. Vnde & Salomon nō īmerito ait. Viſio Lamuelis qua erudiuit eū mater ſua. Gen̄. xix. Prouerb. xxxi. Noli regibus Lamuel, noli regibus vinū dare: quia nullū ſecretum eſt, vbi regnat ebrietas. Ne forte bibant & obliuiſcātur iudiciorū: & mutēt cauſam filiorū pauperis. Lamuel in quo eſt de⁹ interptat: per Lamuel apoſtolis. quē Apl'os intelligim⁹ q amici dei appellātur. De qb⁹ ipe dn̄s ait. Vos amici mei Ioan. xv.

eſtis,& ſicut dilexit me pater,& ego dile
xi vos. Iſti auté a matre inſtructi: mater
eñ eoꝝ eccleſia eſt,vinũ regibus interdí
cũt.Reges iſti epiſcopi & ſacerdotes ſũt,
qui alios regentes & corrigẽtes,ab omni
vinolentia & ebrietate, vt ſe cuſtodiant
neceſſe eſt. Vnde & plen⁹ deo beat⁹ Pau
j.Timo.3. lus:tales epiſcopos & ſacerdotes eligi ꝑ-
cipit qui non vinolenti,ſed modeſti ,non
j.Timo.v. ebrioſi ſed ſobrii ſunt. Timotheo tñ epi-
ſcopo dicit,vt vtatur modico vino pro-
pter ſtomachũ,& frequẽtes ſuas infirmi-
j.Timo.3. tates.Diaconos etiam nõ multo vino de
ditos eſſe iubet. Sic igitur Lamuel non
dat vinũ regibus & dat vinum regibus.
Non dat vtiqꝫ ad ebrietatem & ſuperflui
tatem,dat autem ad modeſtiã & ſobrie-
tatem & corporis neceſſitatem. Nam &
Matth.xi. Saluator noſter ſic a Iudeis reprehẽdi-
tur quaſi potator vini & amicus Publi-
canorũ. Et igitur non neceſſaria ſed ſu-
perflua prohibentur.Et vini & concupi-
Prouerb. xxxj. ſcentię ebrietas mala eſt:quia nullum ſe
cretũ eſt:vbi vel hęc vel illa ebrietas re-
gnat. Tales ebrii non poſſunt dicere. In
Pſal cxviij corde meo abſcondi eloquia tua vt non
peccem tibi.Et multotiẽs amiſſo ſenſu &
Eſaię.v. intelligẽtia & bonum malum, & malum
bonum dicunt:ponẽtes lucẽ tenebras,&
tenebras lucẽ:dicentes dulce amarum &
amarum dulce : & vtroqꝫ vino inebriati
peruertunt cauſam filiorum pauperis.
ij.Cor.viij Illius videlicet pauperis qui cum omniũ
diues eſſet,pauper ꝓ nobis factus eſt.Cũ
igitur cibi potuſqꝫ abſtinentia tam vti-
lis ſit,vitiorum & voluptatum abſtinen
tiam q̃ neceſſariam eſſe putabimus! Hęc
enim eſt voluntas dei, ait Apoſtolus,vt
j.Theſ.iiij abſtineatis vos a fornicatione:vt ſciat
vnuſquiſqꝫ veſtrum ſuum vas poſſidere
in ſanctificatione & honore:non in paſ-
ſione deſiderii ſicut & gentes quæ igno-
rant deum. Vno verbo omniũ vitiorum
genera comprẽhendit.In eo enim qđ ait
non in paſſione deſiderii:omnis ſpiritua
lis & carnalis abſtinentia continetur: &
ſine mentis carniſqꝫ deſiderio raro vide
tur fieri peccatum. Fit tamen aliquãdo,
dum alii alios etiam inuitos,vel vi vel
blanditiis peccare compellunt.

¶Vbi.i.in quibus eccleſia ornatur.
Cap.XII.

DIximus ſuperius de Ec-
cleſia & ornamentis ei⁹:
reſtat nunc vt ſuis or-
namentis eam indutam
videamus & in eius ſpe
cie & pulchritudine de
lectemur:de qua Pſalmiſta ad dñm dicit.
Aſtitit regina a dextris tuis in veſtitu Pſal.xliiij.
deaurato:circũamicta varietate.Hęc re-
gina ipſa eſt de qua loqmur,eccleſia dei:
quæ bene a dextris ſtare dicitur:quia lę-
ta & ꝓſpera ipſi parantur. In iudicio,vt
dominus ait,ſtabunt agni a dextris,hœ- Mat.xxv.
di autem a ſiniſtris.Multa ſunt eius ve-
ſtimenta,multa ſunt eius ornamenta,&
ideo varietate circũamicta ꝓhibetur:ſed
nullũ ornamentũ habet, quod vel aureũ
vel deauratũ non ſit. Nullũ ſine auro eſt
ei ornamẽtũ.Sępe iam diximus ꝙ per au Aurum.
rũ,aut ſapiẽtia,aut vitę integritas & pu
ritas deſignatur:ſine quibus nullũ orna
mentum pulchrũ eſt:& quodcũqꝫ his nõ
decoratur vile & abominabile eſt. Tali- Geñ.xxiiij
bus ornata dicitur Rebecca, cui ſeruus
Abrahæ inaures aureas & armillas au-
reas, & aurea veſtimenta dediſſe narra-
tur.Ingredere in templum Salomonis & iii.Reg.vj.
circũſpice diligenter: nihil ibi niſi aurũ
& ipſum puriſſimũ videre poteris.Qua-
re hoc? Quia nihil fatuum & ſtultum:ni Ornatus fidei.
hil turpe & immundũ in domo dei appa iii.Reg.x.
rere debet.Regina Sabba per quam eccle
ſia figuratur,veniens ad Salomonem at-
tulit ei centum & viginti talenta de au-
ro puriſſimo. Pulchre igitur in veſtitu
deaurato eccleſia deſcribitur:vt tota ſa-
piens,tota mũda & incorrupta intelliga
tur. De qua per Salomonẽ dñs ait. Vna Canti.vi.
eſt columba mea,perfecta mea,immacula
ta mea:de qua & Apoſtolus ait. Vt exhi Ephe.vi.
beret ſibi glorioſam eccleſiã nõ habentẽ
maculã aut rugam.Nullum igitur orna
mentũ illius eſt:& ſi ꝓcioſum & pulchrũ
videt̃,niſi aureũ fuerit. Videtur eñ hęre
tici,pagani,philoſophi & Iudęi eadẽ ipſa
ornamẽta habere qb⁹ ſpõſa Chriſti vtit̃
ſed ĩ hoc differũt, ꝙ aurea nõ ſunt,q̃uis
aurea eſſe videãtur.Nulla eñ alia ſapiẽ-
tia aurea eſt:niſi ea quę euãgelica & aplĩ
ca doctrina cõfirmatur. Quęcũqꝫ igit̃ fi-
des,q̃cũqꝫ charitas,q̃cũqꝫ hũilitas,q̃cunqꝫ
mĩa,pax, patiẽtia,iuſtitia, vel obœdiẽtia

fuerit, ſi apoſtolicę doctrinę auro nõ ſplẽ duerit, falſa eſt, corrupta eſt, immũda eſt & tanq̃ mors & venenum fugienda eſt. Merito ergo in veſtitu deaurato eccleſia pingitur: cuius omnia ornamenta tã puriſſimo auro intexta ſunt. Semper autẽ ſancta eccleſia omĩbus ſuis ornamẽtis induta eſt, q̃uis non ſimul omĩa ſemper videantur. Aliquãdo fidei, aliquando ſpei, aliquando charitatis ornamẽto induta conſpicitur: cęteris quodãmodo ſub vna latentibus, & non apparẽtibus. Quando autem fidei ornamentum apparet: tunc mirabile videas, dęmonia fugere, mortuos ſurgere, cęcos illuminari, paralyticos curari, leproſos mundari, aliaq; miracula fieri, quæ ab his qui eodẽ fidei ornamento veſtiti nõ ſunt omnia impoſſibilia eſſe creduntur. Hoc autẽ ornamento poſt Chriſti paſſionẽ longo tempore eccleſię filii vſi ſunt: quoniã gẽtiles & infideles maxime hoc videre delectabant, hoc ad Chriſti amorem trahebãtur. Ita vt manifeſte intelligerent omnia poſſibilia eſſe credenti. Quãdo vero ſpei ornamentum manifeſtat, tunc tota in contẽplatione erigit & a terrenis ad cæleſtia ſublimatur: vt q̃uis corpore in mũdo ſit confidenter tñ dicere audeat, noſtra conuerſatio in cęlis eſt. Spe eñ ſalui facti ſumus. Et tunc quidẽ tam magna ꝓmittit vt quodammodo extra ſe ducat & in deſiderium obœdiẽdi inflammet audientes ita vt ſimul cũ apoſtolo qs audiẽs dicat. Cupio diſſolui & eſſe cum Chriſto. Et cũ pſalmiſta. Sicut ceruus deſiderat ad fontes aquarũ: ita deſiderat anima mea ad te deus: ſitiuit anima mea ad deum fontem viuũ, quando veniã & apparebo ante faciem dei. Sed q̃d mirum cum ea indubitanter ſperanda promittat: quę nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec ĩ cor hominis aſcendit, quę pręparauit deus diligentibus ſe! Hęc autẽ ſpei contemplatio facit, vt ſponſus aliquando de ea dicat. Adiuro vos filię Hieruſalẽ per capreas ceruoſq; camporum vt non ſuſcitetis neq; euigilare faciatis dilectam, quoaduſq; ipſa velit. Hoc ſpei deſiderio tenebatur illa de qua ipſe dominus ait. Maria optimam partẽ elegit quę nõ auferetur ab ea. Si vero in charitatis ſe ornamẽto

Mar.ix. Spei ornamentum. Philip.iii. Rom.viij. Phil.j. Pſal.xli. j.Corin.ii. Cant.ij. Luc.x. Ornamentum charitatis.

eccleſia reuelauerit, tunc videas omẽs ſe viciſſim ſalutantes in oſculo pacis: tunc intelligas q̃ bonum ſit & q̃ iocundũ habitare fratres in vnũ: & quomodo multitudinis credentiũ erat cor vnũ & anima vna: erantq; illis omnia communia: & nemo dicebat aliquid eſſe ſuũ. Quãdo hoc ornamentum apparet tunc idem volunt atq; idem nolũt omnes. Idem eñ velle & idem nolle ait quidã firma amicitia eſt. Maiorẽ autẽ charitatem nemo habet dicit dominus, q̃ vt animam ſuã ponat qs pro amicis ſuis. Quotiẽs eccleſię filii charitatis veſtibus induuntur: totiẽs odiũ, ira, inuidia, indignatio, furor detractio, contentiones, æmulationes diſſenſiones, fugantur & perimuntur. Conueniunt enim, ſibiq; viciſſim opitulantur charitas & concordia: pax & miſericordia: coram quibus hæc talia portenta conſiſtere non præualent. Sunt alia quædam eccleſiæ ornamenta tam artificioſe inter ſe coniuncta vt vnum ſine omnibus induere non valeat. Quatuor eñ ſunt quorum primum prudentia, ſecundum iuſtitia, tertium fortitudo, quartum temperantia dicitur. De quibus ſuperius ſatis locuti ſumus. His autem eccleſię filii pręcipue in quadrageſimis & magnis ſolennitatibus, & ſi quando concilia celebrantur, indui ſolent. Et tunc quidem videre & audire ſatis ſuaue & delectabile eſt, ſapientiam prædicantem, iuſtitiam iudicãtem, fortitudinem ſuperantem, & temperantiam pro quibuſdam vtiliter interpellantem. At vero humilitatis ornamentum quando eccleſię filii induuntur tũc omnis ſuperbia confunditur, arrogantia diſſipatur: præſertim cum Beatę Mariæ virginis ſententia: Deponit potentes de ſede & exaltat humiles. & filius eius ſaluator noſter eandem ſententiam confirmans dicit. Omnis qui ſe exaltat, humiliabitur: & qui ſe humiliat, exaltabitur. Tunc virginum choros & monachorum exercitus cõſpicias lana & pellibus indutos: quibus indumentis maxime humilitas gloriat. Inter quos & pater noſter Benedictus ſuper eburneam ſedens cathedram, totum humilitatis ornamentum in.xii.membra partitur. Quando autem cum miſericordiæ veſtibus, ſe manifeſtat

Pſal.cxxxii. Act.iiii. Cicero. Ioan.xv. Virtutũ quatuor ornatus. humilitas Luc.i. Luc.xiiii. & xviii. Benedictꝰ pater Authoris. De.xii. gradibus humilitatis. Mia.

Matt.xxv. tunc hoſpites colliguntur,nudi veſtiun
tur,carceres aperiũtur,infirmi viſitãtur
famelici ſatiantur,& ipſa mater humilis
& miſericordiſſima domini ſui exempla
ſecuta pauperibus miniſtrare & pedes la
uare non dedignatur.Nullum indumen
tum eſt,quo magis ornatam eam videre
deſiderent quicũq; paupertate , infirmi-
tate vel quacũq; calamitate oppreſſi ſũt.
Matth.xi. Hoc autẽ veſtimẽto ipſe dominus & ſal-
uator noſter indutus dicebat.Venite ad
me omnes qui laboratis & onerati eſtis,
Matt.xix. & ego reficiam vos . Et Sinite paruulos
venire ad me:talium eſt enim regnũ cæ-
lorum.Sunt & alia ornamenta quib⁹ hu
ius reginæ nobiliſſimæ pulchritudo &
gloria manifeſtat̃:ſed tantilla nos modo
dixiſſe ſufficiat.

Explicit⁹ eſt liber de ornamẽtis eccleſię.

Incipit liber de nouo mundo.Cuius
hæc ſunt capita.

De nouo mundo. Cap.I.
De cęlis nouis. Cap.II.
De nubibus nouis. Cap.III.
De montibus nouis. Cap.IIII.
De arboribus nouis. Cap.V.
De animalibus nouis. Cap.VI.
De poteſtatibus nouis. Cap.VII.
De mari & piſcatorib⁹ nouis. Cap.VIII.
De auibus nouis. Cap.IX.
De fluminibus nouis. Cap.X.

¶De nouo mundo. Cap.I.

NOuus homo ve
nit in mundum
qui nouũ & vete
rem cõdidit mũ
Ioan.xvi. dum. Exiuit ẽm
a patre & venit
in mundũ vt de
immũdo faceret
Ioan.i. mundũ qui illu-
minat omnẽ ho-
minem venientem in hũc mundum.Sed
Ioan.i. quomodo venit qui vbiq; eſt?Et q in mũ
do erat & mũdus p ipſum fact⁹ eſt.Quo
modo etiã a patre exiuit,qui a patre nũ
Venire dei q̃ receſſit?Venire dei apparere eſt,& quã
do ſe oſtendit:tunc exire & venire vide-
tur.De quo etiam ſcriptum eſt. Hic de⁹
Baruch.iii noſter& nõ exiſtimabit̃ alius ad eum,qui
adinuenit omnem viam ſciẽtię.Poſt hæc
in terris viſus eſt & cũ hominibus con-
uerſatus eſt.Viſus ẽ ẽm per humanitatẽ
qui videri non poteſt ſecundum diuini
tatem:quia:Nemo deum vidit vnq̃.Ve- Ioan.i.
niens autem innouauit omnia : ſecundũ
hoc qđ ipſe dicit: Ecce noua facio oĩa. Apoc.xxi.
Debem⁹ igitur ſicut apoſtolus ait,In no Roma.vi.
uitate vitę ambulare, & nõ veterem ſed
nouum hominẽ imitari.Cũ a Iudęis do-
minus teneretur,alterius mundi ſe regẽ
eſſe oſtẽdens ait. Regnũ meum nõ eſt de Ioan.xviii.
hoc mundo.Qđ enim de mundo hoc nõ
eſſe dicit:alterius mũdi regnum ſuũ eſſe
oſtẽdit. Eſt itaq; alius mũdus ſupra hũc Mundus alter.
mundum:valde excellentioris naturæ &
dignitatis q̃ ſit iſte mundus qui in mali-
gno poſit⁹ eſt.De quo ipſe dominus ait: Ioan.xv.
Si de mũdo fuiſſetis, mũdus qđ ſuũ erat
diligeret. Quia vero de mũdo non eſtis,
ſed ego elegi vos de mũdo: ꝓpterea odit
vos mundus.Quibus verbis tertiũ quo- Mundus tertius.
q; oſtendit mundum:per quem eccleſiam
intelligim⁹:quæ de mũdo quidem electa
eſt,ſed iam nunc de mundo nõ eſt. Quia
& ipſa mũdus eſt de quo videlicet mũdo
ſcriptum eſt.Sic ẽm dilexit deus mundũ Ioan.iii.
vt filium ſuum vnigenitum daret:vt o-
mnis qui credit in illũ nõ pereat ſed ha-
beat vitam æternam.Non enim venit vt Ioan.xii.
iudicet mundum,ſed vt ſaluetur mũdus
per ipſum.Iſte enim mũ dus qui ſaluatur
per ipſum nullus alius niſi eccleſia intel-
ligi poteſt.Hic eſt igitur ille mundus de
quo dominus dicit.Ecce noua facio oĩa. Apoc.xxi.
Qꝫ ſi noua in hoc mũdo facta ſunt oĩa
habet igitur eccleſia nouum cælũ, nouã
terram,nouum ſolem:nouam lunã,& ſtel
las nouas & nubes & pluuias, fulgura &
tonitrua,mõtes & ſyluas,& homines no
uos: cæteraq; omnia, quæ tamen per illa
vetera ſignificata fuerant.Et quandã cũ
illis ſimilitudinem habẽt. Noui ẽm ſunt
cęli de quibus dicitur.Cęli enarrant glo Pſal.xviii.
riam dei:& opera manuum eius annun-
ciat firmamentum.Noua terra illa eſt de
qua dicitur.Et terra noſtra dabit fructũ Pſ.lxxxiiii.
ſuum. Vis videre nouũ ſolem? Vobis ti- Mala.iiii.
mentibus deũ orietur ſol iuſtitię. Et ful Sap.iii.
gebũt iuſti ſicut ſol in regno dei. Vis &
nouam lunam videre?Quę eſt iſta quæ ꝓ Cant.vi.
greditur quaſi aurora conſurgens, pul-
chra vt luna,electa vt ſol,terribilis vt ca
ſtrorum acies ordinata? Beatus quoq;

Apoc.xij. Ioannes dicit ſe vidiſſe mulierem, quæ
amicta erat ſole:& luna ſub pedibus eiꝰ.
Noua & inaudita luna quam mulier ſub
Maria. pedibus habet.Noua ſtella virgo Maria
quæ ſtella maris interpretatur:& illa de
Nu.xxiiij qua dicitur.Orietur ſtella ex Iacob:exur
get homo ex Iſrael. Nouum eſt hoc vt
ex hominibus ſtellæ oriantur: Vide eti
Eſa.lx. am nouas nubes nouaſq; columbas.Qui
ſunt iſti qui vt nubes volant & quaſi co
lumbæ ad feneſtras ſuas? Ecce inuenimꝰ
nouum mundum qui ſolus vera diffini
tione dicitur mundus:quoniam ex aqua
& ſpiritu ſancto, de immundo factus eſt
mundus. Hic fit igitur nobis materia lo
quendi & in dei laudibus ſermones com
ponendi. Ipſo adiuuante qui viuit & re
gnat in ſecula ſeculorum.Amen.

De cælis nouis.
Cap.II.

Pſal.xviij. Cęli noui. CAEli enarrant gloriam
dei & opera manuum
eius annunciat firmamē
tum.Cæli vocantur ſan
cti apoſtoli & quare cę
li vocentur dicendum
eſt.Sicut enim illius mūdi qui ab initio
factus eſt qui e cælo conſtat & terra : de
Gene.j. quo ait Moyſes.In principio creauit de
us cælum & terram. Maxima pars & no
biliſſima cælum eſt:ita & huius noui mū
Ioan.xij. di de quo dominus ait.Non venit filius
hominis vt iudicet mundum, ſed vt ſal
Pſal.xlvi. uetur mundus per ipſum.Maiores & cla
riores cæteris apoſtoli ſunt. De quibus
Prou.xxx. ſcriptū eſt.Principes populorum cōgre
gati ſunt cum deo Abrahā. Iſti ſunt illi
Matt.xix. ſenatores de quibus dominus. Nobilis ī
portis vir eius:quando ſederit cum ſena
toribus terrę.Quibus ipſe dominus.Vos
qui ſecuti eſtis me:ſedebitis ſuper ſedes
duodecim,iudicantes duodecim tribus
Iſrael.Pro quibus & patrem rogat dicēs
Ioan.xvij. Pater ego volo vt vbi ego ſum &ipſi ſint
mecum. Totus mundus cælo concludi
tur, tota eccleſia catholica intra poſto
licæ fidei & doctrinæ terminos conti
netur.Quicunq; extra hos terminos eſt,
prophanus & infidelis eſt. Vnde & per
Prou.xxii Salomonē a domino dicitur. Non tranſ

grediaris terminos quos poſuerunt pa
tres tui.Merito igitur apoſtoli cęli vocā
tur, cum tantam cæli ſimilitudinem ha
beant:vt quorum habent ſimilitudinem
habeant & nomen.Cælum autem vt qui Cælum.
buſdam placet ex eo dicitur ꝙ cælatum
id eſt variis cælaturis ſiue ſculpturis de
pictum & variatū eſt. Ibi eñ ſol & luna,
ibi ſtellę maiores & minores poſitæ ſunt
quarum ſplendore & pulchritudine ſic
decoratum eſt,vt nihil in creaturis inue
niatur qđ pulchritudini eius valeat cō
parari.Nam & in templo Salomonis pal
mę cælatæ:& aliæ cęlaturę valde promi
nentes fuiſſe referuntur : quæ quidē oīa
apoſtolis quoq; conuenire videntur. In
eis enim vt ſolem,& lunam & ſtellas in
uenire non eſt difficile: Ipſi ſunt quibus
dominus ait:vos eſtis lux mundi. Sic eo Matth.v.
rum fide & doctrina tota eccleſia illumi
nata eſt:ſicut huius ſolis & lunæ ſplēdo
re tota terra illuminatur. In qbus & vir
tutum omnium pulchritudo quaſi ſtel
læ quædam coruſcant.Si vero a celando
celi dicantur eo ꝙ arcana celant cæle
ſtia & abſcondunt:audio apoſtolum quo ij.Cor.xij.
ꝙ dicentem de ſuis arcanis ꝙ raptus in
paradiſum audierit arcana verba quę nō
licet homini loqui. Quibus & dominus
ſua ſecreta celare præcipiens.Nolite in Matt.vij.
quit, ſanctum dare canibus,vel marga
ritas ſpargere ante porcos.De iſtis ergo
dictum eſt.Cęli enarrāt gloriā dei & ope
ra manuū eius annunciat firmamētū.Q̃
uis & illi alii ſuo modo,dei gloriam nar
rent & nuncient:alios dixi,quoniam & il
li multi ſunt ſecundum illud:laudate do Pſal.xviij.
minum de cælis.Et cęli cęlorum,Lauda
te dominum.Apoſtolus quoq; tres cęlos ij.Cor.xij.
ponit:Moyſes duos.ait enim:ī principio Gen.j.
deus creauit cælum & terram:ecce vnū.
Secunda die fecit dominus firmamentū
in medio aquarum: diuiſitq; aquas quæ
erant ſuper firmamentum ab his q̃ erant
ſub firmamento vocauitq; firmamen
tum cęlum.Ecce alterum.Et hoc quidem
eſt illud cælum qđ per ſolem, lunam &
ſtellas,quæ in eodem fulgent noſtris ocu
lis reuelatur. Primum enim cælum de
hoc mundo videre impoſſibile eſt,quoni
am hoc qđ videmus iter nos & illud po

ſitum eſt:Sed cuius excellentiæ pulchri-
tudinis illud eſſe putabimus cum huius
inferioris tantam eſſe videamus!Et pri-
mum quidem cælum ſtatim eadem die
factum & illuminatum eſt dicente domi
Gen.j. no:ſiat lux & facta eſt lux.Hoc autē ter-
tia die poſtq̄ factum eſt, ſolem lunam &
ſtellas ſuſcepiſſe narratur . Erat igitur
ſine lumine vſq; ad hanc diem:pręſertim
cum aquis omnia continentibus nondū
appareret arida. Tertia namq; die dictū
eſt . Congregentur aquæ quæ ſub cælo
ſunt in locum vnum & appareat arida.
Nondum igitur arida apparebat:qa non
dum firmamentum lumen habebat.Pri-
mum vero cælum iam luce ſua fulgebat
illa autem lux dies a domino vocata eſt:
dicente ſcriptura : vocauit q; dominus
lucem diem,& tenebras noctem.dies au-
Lux ante ſolem. tem ſine luce eſſe non potuit . Quo au-
tem inſtrumento lux illius cæli & illius
diei facta ſit : cum nondum ſol & luna
vel aliqua luminis inſtrumēta facta fuiſ-
ſent , dubitari poteſt . Legimus tamen
q; mundus ille non egebat lumine ſolis
q; et nox non erat illic: vbi enim ange-
Sap.iij. li ſunt,tenebræ eſſe non poſſunt . Nam
Matt.xiij. de ſanctis dictum eſt q;: Fulgebunt ſicut
ſol in regno dei.Ipſe quoq; diabolus tūc
niger & tenebroſus,propter nimiam cla
Lucifer. ritatē prius lucifer vocabatur. Vbi igi-
tur tot ſoles ſunt,iſte ſol ibi neceſſarius
non eſt.Q; autem mundus iſte tertia die
illuminatus eſt (Primus enim mundus,
vt mō diximus,ex quo factus eſt, nūq̄ lu
mine caruit)hoc nobis ſignificare videt̄
Dię tertio natus xp̄i q; tertia(vt ita dixerim)ætate, ſol iuſti-
tiæ ſaluator noſter natus de virgine mū
dum illumnauit . Primus ſiquidem dies
fuit ab initio vſq; ad Moyſen.Secundus-
a Moyſe vſq; ad Chriſtum. Tertius ve-
ro a Chriſto deo & domino noſtro vſq;
ad finem ſeculi.Et tunc quidem populus
Eſa.ix. gētium qui ſedebat in tenebris vidit lu-
cem magnam : habitantibus in regione
vmbrę mortis lux orta eſt eis. Q; Chri-
ſtus ſol iuſtitiæ natus eſt eis.Cæteri ve-
ro dies qui præceſſerant vſq; ad Chri-
ſtum ſine luce fuerunt : Primum igitur
cælum , quod ſimul cum luce factum eſt.
(Neq; enim prius cælum poſtea lux : ſed
eadem die vtraq; facta ſunt)non ad
iſtum ſed ad illum mundum pertinet,
cuius habitatores angeli ſunt : cuius
& viri ſancti poſt hanc vitam incolæ fu-
turi ſunt . Per lucem autem & tenebras,
ſiue per diem & noctem , bonos & ma-
los angelos intelligere poſſumus : qui
quoniam eadem die diuiſi ſunt ſubitam
malignorū ſpirituū ruinam ſignificare
videntur. Vnde dominus apud beatum
Ioannem Apoſtolum & euangeliſtam de
eorum principe ait: q; ab initio mendax
fuit & in veritate non ſtetit.Dicit enim Ioan.viij.
ad Phariſęos.Vos ex patre diabolo eſtis,
& deſideria patris veſtri vultis facere.Ille
homicida erat ab īitio:& īveritate nō ſte
tit qa nō eſt veritas in eo.Qū loquitur
mendacium,ex proprio loquit̄ quia mē-
dax eſt & pater eius . Noſtri quoq; cæli
ad ſimilitudinē firmamēti nequaq̄ ſimul
& vocati & illuminati ſunt:ſed iā tertio
anno poſtq̄ vocati ſūt,ſancti ſpūs illumi
nationē ſuſcipere meruerūt.Nōdū enim
(vt beat⁹ Ioannes Apoſtolus ait)ſcriptu
ras intelligebāt, q; Chriſtum a mortuis,
reſurgere oporteret . Erant igitur ſine
lumine tanta adhuc oppreſſi caligine.
Sicut ergo firmamentum illuminatū eſt
die tertia , ſic & Apoſtoli, anno tertio
illuminati ſunt . In eo etiam q; aquæ
quæ ſunt ſupra firmamentum diuidun-
tur ab aquis quæ ſunt ſub firmamen-
to , firmamenti ſimilitudinem Apoſto-
li habere videntur . In medio nāq; quo
dammodo poſiti , aquas ab aquis diui-
dunt : quia nouum a veteri ſeparant te
ſtamentum . Aquas enim ab aquis apo-
ſtolus diuidit , quando veteris teſtamē
ti doctrinam & ritū īterdicit. Ait enim.
Ego Paulus dico vobis ſi circuncidami Gala.v.
ni,Chriſtus vobis nihil prodeſt . Litera
enim occidit, ſpiritus autem viuificat: ij.Cor.iii.
Hoc enim firmamentum , iſti cæli nos
docuerunt,quantum aquæ legis & euā
gelii aquæ differant inter ſeſe . Iſti igi-
tur ſunt illi cæli qui enarrant gloriam
dei.Sed quo docente quo v e inſtruente,
dicat pſalmiſta , Dies diei eructat ver-
bum:& nox nocti indicat ſcientiam.Di- Pſal.xviii.
es igitur eſt ille qui docet : dies ſunt illi
qui docentur.Ille qui docet vnus eſt:illi

Ps.lxxxiij. qui docentur multi dies ſunt:ſed melior
eſt dies vna in atriis domini ſuper mi-
lia Dies itaq; Chriſtus eſt,dies Apoſto-
li eius ſunt:quoniam ipſe lux eſt & tene
bræ in eo non ſunt vllæ : qui ſuis quoq;
Math.v. diſcipulis ait.Vos eſtis lux mũdi: ſi autẽ
lux & dies ſic autem ſuperius ſcriptum,
quia vocauit lucẽ diem & tenebras no-
ctem.Dies igiť eructat verbum domini:
quia dominus ſaluator noſter : vera lux
quæ illuminat omnem hominem venien
Ioan.i. tẽ in hũc mundũ fidei doctrinã,& verbũ
prædicationis diſcipulos docet,& eccle-
ſiam inſtruit:quæ quidem non immeri-
to propter fidei vnitatem ſingulariter
dies dicitur : q̃uis multos in ſe & pœne
ĩnumerabiles dies cõtineat.tot eñ ſunt
dies quot,& ſancti.De quib⁹ diciť. Dies
Pſal.xiij. formabuntur & nemo in eis . Nemo eñ
inter eos eſt niſi dies: nemo inter eos ni
Matt.xiij. ſi clarus,& ſplẽdidus.Fulgebũt eñ ſicut
ſol in regno dei.Sed o ſtultitia, o impie-
tas,o inſania!Quis dies diei eructetver
bum:q̃uis ipſa veritas per filium dei & p
ipſam ſapientiam manifeſteť . Sapientia
Prou.i. enim prædicat in plateis:tamen nox non
erubeſcit indicare ſuam ſcientiam, ſiue
potius ſuam inſipientiam,nocti. Adhuc
enim Scribę & Phariſęi prędicant:qa cę
ci ſunt & duces cęcorum:ſeipſos & alios
ſecum in noctis ignorãtiæ tenebras mer
gũt.Nox enim ſunt iſti cęci ſine luce,ni-
hilq; aliud q̃ tenebras habent:Ideoq; ni-
hil aliud q̃ errorẽ docent & prędicãt.Di
ctum eſt,autem qui ſint cæci: quid nun-
cient:a quo acceperint ea quę narrant &
Pſal.xviij. nunciant:reſtat nunc vt audiamus qui-
bus linguis, quibuſue ſermonibus ea an
nunciant. Non ſunt(inquit)loquelæ ne
q; ſermones,quorum non audiantur vo
ces eorum. Hoc eſt enim qđ in actibus,
Apoſtolorum legitur . Q: loquebantur
Actu.ij. variis linguis apľi magnalia dei. Oĩb⁹
linguis loquebantur.i.omnem ſcientiam
docebant:Sed vbi.Vis audire vbi!In om
Pſal.xviij. nem terram exiuit ſonus eorum:& in fi-
nes orbis terræ verba eorum.Et quid di
Ibidem. cebant!In ſole poſuit tabernaculum ſu-
um,& ipſe tanq̃ ſponſus pcedens de tha-
lamo ſuo:exultauit vt gigas ad curren-
dam viam.In ſole inquit.i.in luce,in cla-
to,ĩ manifeſto poſuit tabernaculum ſuũ
ideſt carnem & humanitatem ſuam : in
qua velut ĩ tabernaculo diuinitas occul
tata latebat vt ad ĩpleret qđ ſcriptũ eſt.
Viderũt oẽs fines terrę ſalutare dei nři. Eſa.lij.
Erat ſupra ſolem & videri non poterat
Humiliauit ſe & deſcendit vt in ſole vi-
deretur & per carnem quã aſſumpſit ma
nifeſtaretur.Et ipſe tanq̃ ſponſus proce
dens de thalamo ſuo: exultauit ad cur-
rendam viam factus vt gigas , fortis vi-
delicet & inſuperabilis:& non ſecundum
hominum opinionem,ſed ſecundum rei
veritatẽ duplicis naturæ:deus pariter &
homo.Gigantes enim ſecundum homi- Gigãtes.
num opinionẽ & dii & homines eſſe pu-
tantur.Potentes a ſeculo ſicut ſcriptum Gen.vj.
eſt viri famoſi.Proceſſit igitur tanq̃ ſpõ
ſus de thalamo ſuo: quia non ſolus , ſed
coniugatus de virginis vtero exiuit.In
quo videlicet vtero dei filius nuptias fe
cit,vxorem duxit,& priuſq̃ naſcereť hu
manitatem noſtram ſibi coniunxit.Exul
tauit autem ad currendam viam : quia
vt hominem redimeret & ſaluaret ĩpam
cum gaudio ſuſtinuit paſſionem.& ipſe
quidem veraciter dicere potuit . Viam Ps.cxviij.
mandatorum tuorum cucurri,cum di-
lataſti cor meum . Hic eſt enim ille bea- Pſal.i.
tus vir qui non abiit in conſilio impio-
rum & in via peccatorum non ſtetit &
in cathedra piſtilentiæ non ſedit : qui i.Pe.ii.
peccatum non fecit:nec inuentus eſt do-
lus in ore eius.In hac via cucurrit ipſe,
ĩ hac exultauit:ĩ hac & nos currere do-
cuit:A ſũmo cęlo egreſſio ei⁹: & occurſ⁹
ei⁹ vſq; ad ſummũ eius. Hoc eſt enim qđ Ioan.xvi.
ipſe ait.Exiui a patre & veni in mũdum:
iterum relinquo mundum & vado ad pa
trem.Deniq; a ſummo ad ſummũ eſt oc-
curſus eius: quia per omnia æqualis eſt
patri ſecundum diuinitatem: de quo &
Daniel ait.Aſpiciebam in viſu noctis &
ecce in nubibus cæli filius hominis ve- Dan.vii.
nit : & datum eſt ei regnum & honor &
poteſtas:& vſq; ad antiquum dierum p-
uenit. Vſq; ad antiquum namq; dierum
perueniet dominus,quando ſimilis patri
& æqualis per omnia apparebit. Si enim
eſſet aliqđ ſecũdũ diuinitatẽ ĩ quo differ
ret ab ĩpo,nõ vtiq; pueniret vſq; ad ĩpm.

Peruenit igitur vſqꝫ ad ipſum qa in nullo diſtat ab ipo. Beati illi cęli qui ſic enarrant gloriam dei.

De nubibus nouis.

Cap. III.

Pſal.xvii. POſuit domin⁹ tenebras latibulum ſuũ in circuitu eius tabernaculum eius tenebroſa aqua, in nubibus aeris. Prę fulgore in conſpectu eius nubes tranſierũt: grãdo et carbones ignis. Nouus mundus nouas tenebras habet, vetera tranſierunt & facta ſunt om̃ia noua. Iſte mundus eccleſia eſt in qua cæli noui, & terra noua, & homines noui, & omnia noua & munda ſunt. Quid igitur nubes niſi apoſtolos intelligamus. De q̃bus ſcriptum eſt. Eſa.lx. Qui ſunt iſti qui vt nubes volant & quaſi columbę ad feneſtras ſuas? Et cæli & nubes & montes & fontes & multis aliis nominibus vocantur ſancti apoſtoli propter quaſdam ſibi conueniẽtes ſignificationes. Sed quo volãt? Dicat pſalmiſta. Pſal.xviii. In omnem terram exiuit ſonus eorũ & in fines orbis terrę verba eorum. Ps.cxxxiiii Vnde veniunt? Educens nubes ab extremo terræ: fulgura in pluuiã fecit. Iſtæ nubes pluunt ſuper bonos & malos: & terram infœcundam & infructuoſam doctrinæ pluuiis fœcundam faciunt. Miſera illa terra quæ harum pluuiis non irrigatur. Miſera Iudæa & ſynagoga: de qua ſcriptum eſt. Eſa.v. Mandabo nubibus meis ne pluant ſuper eam imbrem. Act.xiii. Vnde & apoſtolus dicit. Vobis primum oportebat prædicari verbũ dei: ſed quoniam repellitis illud, & indignos vos feciſtis æternæ vitæ, ecce conuertimur ad gentes. Volant igitur apoſtoli quaſi nubes vbiqꝫ compluentes, totam terram fœcundantes, ad fidem vocantes, miraculis coruſcantes, & fulgura in pluuiam faciẽtes. Fulgura namqꝫ in pluuiam fiũt quãdo miracula doctrinam ſequuntur. Sic enim de apoſtolis in euangelio dicitur. Mar.vlti. Qꝫ profecti prædicauerunt vbiqꝫ domino cooperante & ſermonem confirmãte, ſequentibus ſignis. Per nubes igitur apoſtolos: ꝑ pluuiam doctrinam, ꝑ tonitrua voces, & ꝑ fulgura miracula intelligamus. Vnde etiam Iacobus & Ioannes Boanerges ideſt filii tonitrui vo- Marc.iiii. cantur: quorum altiſonis vocibus quaſi magnis quibuſdam tonitruis mundus, perterritus ab infidelitate ad fidem conuerſus eſt. Similiter & Bartholomeus filius ſuſpendentis aquas interpretatur. Mirabili enim & ineffabili modo aquas in nubibus ſuſpendit. Quas videlicet aquas quomodo nubes eleuent, quomodo teneant, & quomodo fundant longe eſt ab humana ſcientia. At ſi vt Beatus Bartholomeus filius ſuſpendentis aquas, noua nubes atqꝫ fœcunda, de fonte vitæ, de Ioan.iiii. fontibus Iſrael aquas haurit, ſalientes in vitam æternam: quas & tenere & fundere ſuo tempore nouit. His aquis irrigatur tota noſtra terra, lauatur corpus & anima noſtra. Has autem nubes auſter domini & aquilo fugat: de quo ſcriptũ eſt. Pro.xxv. Ventus aquilo diſſipat pluuiã. Hier.i. Ab aquilone pandentur mala ſuper omnes habitatores terræ. Ponam (inquit diabolus) Eſa.xiiii. ſedem meam ad aquilonem & ero ſimilis altiſſimo. Ipſe eſt igitur qui nubes fugat qui ſanctos perſequitur: qui de infidelium ciuitatibus apoſtolos pellit, & ad alias ciuitates fugere cõpellit. Hoc enim & ipſe dominus eis præcipit. Matth.xi Si vos perſecuti fuerint in vna ciuitate fugite in aliam. Matt.viii. Sed ſi domin⁹ ſurgens a ſomno imperet ventis & mari, illico fiet trãquillitas magna. Cant.iiii. Et dicetur aquiloni: Surge aquilo immo fuge: & veni auſter perfla ortum meum & fluent aromata illius. Nubes malę. Sunt ergo venti boni & venti mali. Nubes bonæ & nubes malæ. Male nubes hæretici, & ſchiſmatici qui non pluuiam ſed grandines ferunt. Ex quibus ſagittæ & fulgura ꝑcedentia non vitia ſed animas interficiunt. Vẽti boni. Boni vẽti de theſauris domini producuntur: de quibus dicitur. Ps.cxxxiiii Qui producit ventos de theſauris ſuis. Talis ventus eſt charitas, pietas, & miſericordia, cæteræqꝫ virtutes q̃ de theſauris cæleſtibus producunt̃. His autem feruntur nubes, his apoſtoli ducũtur, iſtę cogunt eos volare, mundum purgare, & euangeliũ ꝑdicare. vñ & apoſto- Act.iiii. li. Non poſſumus non loqui ea quę audiuimus & ſcimus. Charitas eñ dei vrget

nos. Valde conueniens eſt vt talibus vẽ
tis tales nubes circunferantur de qui-
Pſ.lxxvi. bus ſcriptum eſt. Viderunt te aquæ de-
us, viderunt te aquæ, & timuerũt & tur-
batę ſunt abyſſi. Multitudo ſonitꝰ aqua
rum, vocem dederunt nubes. Sed quõ vi
derũt aquæ dñm, vel quibus oculis eum
videre potuerunt? quare etiam timue-
runt? Quæ ſunt iſtę aquę? inſenſibiles vi
dere & timere nõ poſſunt. i. aquę multæ
(dicit ſcriptura) populi multi. Merito
Apoc.xvii. populi aquæ vocanẽ qui ſemper ad infe-
riora currũt & ad mortem feſtinant. De
Pſal.cxiii. Iordane tamen dicitur: Et tu iordanis
quia conuerſus es retrorſum. Vſꝗ inferi
us currebas: nunc te ad ſuperiora conſcẽ
dere video. Quid enim per Iordanem ni
ſi populus baptizatꝰ ſignificatur? Ibi cœ
Matth.iii. pit baptiſmi ſacramentum. Ibi dominus
baptizatus eſt. Solus igitur iſte fluuius,
ſolus populus chriſtianus ſuperius aſcẽ
dit & ad cæleſtia ſcandit: cæterę vero a-
quæ cæteriꝗ populi in mare demergun
tur & in infernum pręcipitantur. Iſte au
tem aquæ de quibus dicitur: Viderunt
te aquę & timuerũt, bonę aquæ eſſe vidẽ
tur: quæ dominũ cognoſcere & timere
meruerunt: vnde & turbatę ſunt abyſſi:
quia multitudo facta eſt ſonitꝰ aquarũ.
Hæc inquit fuit cauſa ꝙ abyſſi turbaren
tur, ꝙ infernus & maligni ſpiritus for-
midarent, & confunderentur: quia aquæ
illæ de quibus modo diximus, dominum
viderunt & timuerunt. Inſuper & multi
tudo facta eſt ſonitus aquarum deũ lau
dantium & confitentium, & ſe ad fidem
conuertentium. Hoc autem totum fa-
ctum eſt, quia vocem dederunt nubes: qa
apoſtolorum tonitrua audita ſunt: quia
verbi domini ſagittę torculatæ ſunt: &
quia miraculorum coruſcationes viſæ
Pſ.lxxvi. ſunt. Hoc eſt enim quod ait. Etenim ſa-
gittæ tuæ pertranſierunt. vox tonitrui
tui in rota. illuxerunt coruſcatiões tuæ
orbi terræ: commota eſt, & contremuit
terra. Quid eſt cõmota eſt & contremuit
terra, niſi hoc qđ modo dixit. Viderunt
te aquæ deus, viderũt te aquæ & timue-
runt? Bene igitur commota eſt & contre
muit terra. Sic enim cõmoueri & ſic tre
miſcere ad ſalutem pertinet animarum.
Vox autem tonitrui in rota facta eſt: qa

apoſtolorum prædicatio (ipſi enim ſunt
tonitrua dei) per totam huius mun-
di rotunditatem audita eſt. Iſti ergo ſũt
qui vt nubes volant. Iſtæ nubes clarę & Pſal.xvii.
præfulgidæ. Iſti ſunt illi Cherubim ſu-
per quos dominus aſcendit & volauit:
volauit ſuper pennas ventorum. Et qui
prius poſuit tenebras latibulum ſuum:
ſiquidẽ obſcura & tenebroſa erat aqua ĩ
nubibus aeris: modo per nubes lucidas
& præfulgidas cunctis eſt gentibus ma-
nifeſtatus. Et quem antea ipſum ſuum
tabernaculum videre non poterat: mo-
do reuelata facie ipſi gentiles eum co- Cherubin.
gnoſcunt: Cherubin autem ſcientię. Ple
nitudo interpretatur. Sicut igitur vo-
cantur Apoſtoli nubes, quia fidei doctri
næꝗ aquis abundant: ita etiam Cheru-
bim vocantur, quia ſapientia & ſcientia
pleni ſunt. Super hos autem dominus aſ
ſcendens volauit, ꝙ gloriam ſui nomi-
nis cunctis gentibus per eos reuelauit:
volauit autẽ ſuper pennas ventorum qa
principes & ſapiẽtes huius ſeculi in ini
tio derelinquens, pauperibus & inſipien
tibꝰ ſe manifeſtauit. Vnde apoſtolus ait. i. Corin.i.
Videte vocationem veſtram fratres:
qa non multi nobiles: non multi ſapien-
tes: ſed quæ ſtulta ſunt mundi elegit de
us vt perdat ſapientia: & infirma mun-
di elegit deus vt confundat fortia: & ea
quę non ſunt, vt ea quę ſunt, deſtrueret.
Egregie autem potentes huius ſeculi, & Venti.
ſapientes venti vocantur: quia ipſi ſunt
qui hoc mare magnum & ſpatioſum, id-
eſt mundum vbiꝗ ventilant & pertur- Latibulũ
bant. Latibulum autem dei legis & pro- dei.
phetarum libri intelliguntur: qui ideo
quidem latibulum vocantur, quoniá dei
virtutem & ſapientiam Ieſum Chriſtũ
ſaluatorem noſtrum ibi latentem Iudæi
compræhendere nequiuerunt q̃uis die
noctuꝗ eos legerent & meditarentur in
ea. Et hoc eſt quod ait. In circuitu eius
tabernaculum eius. Tabernaculum dei Taberna-
ſynagoga fuit: quæ circa hoc latibulum culũ dei.
vſꝗ hodie reſidens totum vitæ ſuę tem
pus caſſo labore legendo conſumit. Vn- Marc.xii.
de & dominus eis dicebat. Erratis non
ſcientes ſcripturas neꝗ virtutẽ dei. Te-
nebroſa enim aqua eſt in nubibus aeris
& valde obſcura ſcientia eſt in libris,

pphetarũ quæ niſi per ſpm̃ ſanctũ intelli
gi non valet.Noſtræ vero nubes clarę &
lucidæ ſunt,quarum pluuia ſuauis eſt,
quarum doctrina melliflua eſt,quarũ prę
dicatio & ſapientibus & inſipientibꝰ cõ
ueniens eſt.Et hoc eſt qđ dicit.Prę fulgo
re in cõſpectu eius nubes trãſierũt.Quo
autem trãſierint iam ſuperius dictũ eſt.
Pſal.xviii. In omnem terrã exiuit ſonus eorũ & in
fines orbis terrę verba eorũ.Sic igit̃ vo
lant & ſic tranſeunt nubes dei.Illis autẽ
tranſeuntibus grando & carbones ignis
vbiq; ſubintelligitur ſparſi ſunt.Iſtę ſũt
illę nubes de quibus dicitur. Nunqđ no
Iob.xxxvii ſti ſemitas nubium,magnas & perfectas
ſcientias: Vię nãq; nubium,magnę perfe
ctęq; ſcientię illę ſunt quibus nos apoſto
li cęleſtia petere & æterna cuncta deſpi
cere docent.Has autem vias ſublimes &
magnas,& has ſcientias pluſq̃ perfectas,
ipſe quoq; dominꝰ atq; ſaluator nos do
cuit dicens.Si vis pfectus eſſe vende oĩa
Matt.xix. quę habes et da pauperibꝰ & veni ſeque
re me:& habebis theſaurũ in cęlo. Nã &
Eſa.xix. ipſe nubes eſt ſicut de ipſo ſcriptũ eſt.Ec
ce dominus aſcendit ſuper nubem leuem
†moue- & ingredieť Aegyptũ &†corruẽt omnia
buntur. ſimulacra eius.

De montibus nouis.Cap.IIII.

Pſal.cxx. LEuaui oculos meos ad
montes vnde veniet au
xilium mihi. Et iſti mon
tes noui ſũt, & de nouo
mũdo ſunt:ad quos ocu
los leuare & a q̃bus au
Montes. xilium expectare debemus . Iſti montes
patriarchę & prophetę,apoſtoli,& docto
res intelliguntur qui a terrenis omnibꝰ
eleuati,& cęlo ꝓpinquiores effecti mun
dana omnia deſpiciunt.De quibꝰ domi
Luc.xxi. nus ait . Qui in Iudæa ſunt,fugiant ad
Luc.xxiij. montes & dicant montibus cadite ſuper
Pſal.cxiii. nos & collibus operite nos. Iſti ſunt mõ
tes qui exultauerunt vt arietes & colles
ſicut agni ouium . Sed quare exultaue
runt quia a facie dñi mota eſt terra a fa
cie dei Iacob . Non ſicut lupi , et leones
aliięq; beſtię exultauerunt quæ ſanguine
gaudẽt & de crudelitate viuũt.Talis eſt
enim tyrannorum & hęreticorum exul
tatio,ſed ſicut oues, ſicut agni ſicut mi
tes, et abſq; macula exultauerunt. Mon
tes quidem ſed non ſuperbi , colles ſunt
ſed mites & hoc quidem per arietes &
agnos ſignificatur . Lætantur autem ꝙ
terra commota eſt quia ab ĩfidelitate ad
fidem & ad vitæ paſcua feſtinant pecca
tores.Sicut enim ſancti vocantur cęlum
ita & peccatores vocãtur terra.Iſti ſunt
montes æterni de quibus dicitur.A mõ Pſal.lxxv.
tibus æternis conturbati ſunt inſipien
tes corde. Cæteri montes non ſunt æter
ni.Præterit enim figura huius mundi. I Cor.vii.
Cælum & terra tranſibunt.Iuſti autem, Luc.xxi.
imperpetuum viuent:& apud dominum Sap.v.
eſt merces eorum. Ab his autem omnes
inſipientes corde,Iudæi videlicet & gen
tiles ore ſapientes,corde inſipientes phi
loſophice loquẽtes & nihil intelligentes
turbati ſũt.Quare turbati ſunt:Propter
ſigna quæ videbant & quia eis reſiſtere
non valebunt.Non enim ipſi loquebãtur Matth.x.
ſed ſpiritus ſanctus in eis:quibꝰ os & ſa Marc.xiii.
pientiam dominus dederat cui non po
terant reſiſtere & contradicere om̃es ad
uerſarii eorum.Turbati ſunt igitur:alii
bene & alii male.Alii credentes,& alii ſę
uientes.Et propterea non timebimus dũ Pſal.xlv.
conturbabitur terra & transferẽtur mõ
tes in cor maris:quia deus noſtrum re
fugium eſt & iuſtus adiutor in tribula
tionibus quę inuenerũt nos nimis.Quid
enim cor maris niſi reges & principes cę
teriq; potentes huius ſeculi intelligan
tur?Sic enim ſunt iſti in hoc mundo ſi
cut cor noſtrum in corpore noſtro.Eorũ
conſilio credunt omnes: eorum volunta
ti obœdiunt om̃es.Iſti ſunt enim cor ma
ris,illius videlicet maris de quo dicitur.
Hoc mare magnum & ſpatioſum illic re Pſal.ciij.
ptilia quorum nõ eſt numerus. Quando
ergo montes noſtri,montes æterni ſan
cti apoſtoli videlicet transferũtur in cor
maris,in huius pelagi profundam vora
ginem cum trahentur ante reges & prin
cipes quando terra conturbabitur & ec
cleſia perterrita contremiſcet,tunc vtiq;
non erit timendum nobis:quia dominus
refugium noſtrum eſt Sonuerunt quidẽ Pſal.xlv.
& turbatæ ſunt aquæ eius vnde ipſi quo
q; montes ad momentũ conturbati ſunt
in fortitudine eius.Sed neq; ſic timendũ
q̃a dominꝰ adiutor noſter eſt in tribula
tionibus quæ inuenerunt nos nimis. Ibidem.

Quãto maior tribulatio eſt,tanto amplior
eſt & conſolatio.Sonabant aquæ maris:nõ
vnus vel duo,ſed tota ciuitas in martyres
fremebat:montes aũt quid faciebant, quid
in tanta tempeſtate martyres agebant?Cõ
Pſal.xlv. turbati ſunt inquit montes in fortitudine
ij.Corin.j. eius.Hoc eſt enim qđ ait Apoſtolus.De tri
bulatione quæ facta eſt ei in Aſia quoniam
ſupra modũ grauatus eſt ſuper virtutem:
ita vt tęderet eũ etiam viuere. Et quid fa-
ciebat terrę mons iſte fortiſſimus cum tot
Roma.viij & tantę inſurgerent in eum procellę.Audi
ipſum dicẽtem: Quia neq; mors neq; vita,
neq; aliqua fortitudo poterit me ſeparare
a charitate dñi quæ in Chriſto Ieſu. Meri
to itaq; ſupra tales montes eccleſia funda-
Ps.lxxxvi. ta eſt,dicente ſcriptura. Fundamenta eius
in montib⁹ ſanctis. Vnde & ipſe dominus
Pſal.ij. ait. Ego autem conſtitutus ſum rex a deo
Ps.lxvii. ſuper Sion mõtem ſanctum eius,prædicãs
præceptum domini. Venite ergo aſcenda-
mus in montem domini, & ad domũ domi
Mõs dñs. ni Iacob.Nam & ipſe dominus mons voca
tur mons,vtiq; Selmon,mons domini,mõs
pinguis. Vt quid ſuſpicamini montes coa-
gulatos:vt Sina mons eſt iſte,in quo bene-
placitum eſt domino habitare in eo. Etẽi
dominus habitabit vſq; in finem. Et iſte q
dem mons dominus eſt:cęteri vero nõ do-
minus,ſed currus domini ſunt.Illis loqui-
tur propheta qui Heliam,& Hieremiam,&
Ioannem prophetam Chriſtum eſſe puta-
Ibidem. bant. Præcedentia videamus vt hęc plani⁹
intelligamus.Dũ inquit diſcernit cæleſtis
reges ſup eam niue dealbabunť in Selmon.
Quis eſt iſte cæleſtis?noſter dñs Ieſus cæ-
leſtium,terreſtrium, & infernorum rex &
dominus,Qui dũ diſcernit,diſponit,& or-
dinat reges & magiſtros ſuper eccleſiã ſuã
ea quæ ſuperius in hoc pſalmo continen-
tur locutus eſt. Lege a principio pſalmum
& intelliges.Iſti autem reges niue dealba-
buntur. Quid eſt niue dealbabuntur? hoc
eſt niuis candorem & pulchritudinẽ ſuſci
pient.Hunc autem candorem & hanc pul
chritudinem ſuſcipiunt ſancti, quando ba
ptizantur,quando ſuper niuem dealbãtur
Et ab omni vitiorum macula mundantur.
Selmon. Hæc autem fit purificatio in Selmon.i. in
Chriſto. Ipſe eſt enim q lauat nos a pecca-
tis nřis in ſanguine ſuo. Nemo eñ bapti-
zať.Nemo a peccatorum contagione mun

datur niſi in ipſo & per ipſum . Quicunq; Roma.vj.
enim baptizati ſumus in Chriſto Ieſu : in
morte ipſius baptizati ſumus.Selmon ima
go fortitudinis vel vmbra offendiculi in-
terpretatur.De Chriſto enim dicit Apoſto Heb.j.
lus. Qui cum ſit ſplendor gloriæ & figura
ſubſtantiæ eius . Ipſe quoq; lapis offenſio- j.Pe.ij.
nis eſt,& petra ſcandali in quo non illumi
nati ſed cęci offendunt:qui non ipſum ſed
eius vmbram intuentur,id eſt non diuini-
tatem,ſed ſolam eius humanitatem cogno
ſcunt. Vmbra enim non ſpiritus ſed corpo
ris eſt.Hic eſt ergo mons Selmon,mons do
mini,mons pinguis,mons coagulatus,mõs
pinguis.Ipſa verborum replicatio manife-
ſtiſſime oſtendit quanta ſapientię & ſcien-
tiæ vbertate,quanta virtutum omniũ fœ-
cunditate,quantaq; gratiarum pinguedi-
ne mons iſte abũdet.In ipſo enim (vt Apo Coloſſ.ij.
ſtolus ait)habitat omnis plenitudo diuini Eſa.xj.
tatis corporaliter.Ipſe eſt flos de radice Ieſ
ſe ſuper quẽ requieſcit ſpiritus domini,ſpi
ritus ſapientiæ & intellectus, ſpũs conſilii
& fortitudinis, ſpiritus ſcientiæ & pieta-
tis,& ſpiritus timoris domini. Stulti ergo
ſunt qui illos alios montes q̃uis coagulati
ſint,q̃uis pingues & vberes ſint,q̃uis melle
& lacte fluant,q̃uis arbores multas nutri-
ant, q̃uis oues & boues & multa animalia
paſcantur in eis,q̃uis ſapientiæ & ſcientiæ
fontes deriuentur ab eis.Stulti inquã ſunt
qui illum montem hos eſſe ſuſpicantur:in
quo beneplacitum eſt domino habitare:nõ
quaſi diuerſum in diuerſo, ſed quaſi idem
in eodem. Vnde idem ipſe domin⁹ ait.Ego Ioan.xiiij.
ſum in patre,& pater ĩ me eſt, & ego & pa Ioan.x.
ter vnum ſumus.Illi vero alii non domin⁹
ſed currus domini ſunt,milites domini,eq Abac.iij.
tes & equi domini.De quib⁹ dicitur . Qui
aſcendit ſuper equos tuos & quadrigę tuę
ſaluatio.Sunt autem & alii montes p quos
virtutes intelligimus, ad quos aſcendere
nos oportet,ſi volumus videre Chriſtũ pu
gnantem & vincentem, & diſcipulos eligẽ
tem.Si volumus eum videre de paucis pa
nibus multa milia hominũ reficientem: &
ſi volumus ſimul cum apoſtolis eum vide-
re ſuper cælos aſcendentem.Deniq; & quã
do transfiguratus eſt ſuper montem,eum
aſcendiſſe Euangeliſta teſtatur. Aſſumpſit
enim Petrum,& Iacobum,& Ioãnem & du Mar.ix.
xit eos in montem ſeorſum & transfigura

tus eſt coram eis. Securus Abrahã in mon
tibus habitauit. In planitie Loth ab hoſti-
bus captus eſt: ſed ab iis liberatus q̃ in mõ
tibus habitabãt. Dauid quoq; fugiens Sau
j.Re.xxiii. lẽ in locis tutiſſimis ſoliſq; ibicibus peruiis
demorabat̃. Sic & Iacob immolaturus dño
Gene.xxxv ſuper mõtẽ Bethel aſcendiſſe legit̃. His igi
tur & ſimilibus edocemur ſi ſecuri eſſe vo
lumus: ſi dño placere & eius gloriã videre
deſideramus ad montẽ nobis fugiẽdũ eſſe.
Multi ſunt mõtes, multę ſunt virtutes: in
quãcũq; earũ aſcẽderis ſecurus eris. Abra-
ham in monte fidei ſaluatus eſt: in monte
mititatis Moyſes: ĩ mõte mãſuetudinis Da
uid: in mõte patientię Iob: & in mõte miſę
ricordię Tobias ſaluati ſunt. Beata quoq;
virgo Maria in mõte humilitatis ab ange
lo inuenta eſt: ſicut ipſa ait. Magnificat ani
ma mea dñm, quia reſpexit humilitatẽ an-
Eſa.xl. cillę ſuę. Audiamus ꝓphetã dicentẽ. Supra
montẽ excelſum aſcende tu qui euangeli-
zas Sion. Ego montẽ excelſum charitatem
intelligo de qua Apoſtolus ait. Adhuc ex-
j.Corin.xij cellentiorẽ viam vobis oſtendo: ſequimini
charitatẽ. In hunc igit̃ montẽ aſcẽdãt qui
euangelizant Sion. In hunc montẽ aſcẽdãt
prædicatores eccleſiæq; doctores. In hunc
beatus Petrus aſcenderat, quando ei domi
nus oues ſuas cõmendauit. Prius eñ ter a
Ioan.xxi. dño de charitate interrogat⁹ eſt, pri⁹ cha
ritatẽ ter profeſſus. Et ſic paſcendarũ ouiũ
curam ſuſcepit. In montẽ oliueti frequẽter
aſcendere, & diſcipulos ſecũ dñs ducere cõ
ſueuerat: vt nos quoq; in mõtẽ olei in mon
tẽ pacis & miſericordiæ aſcendere, & illic
manere gaudeamus: & inde dño aſcenden
te viã notemus p̃ quã poſt ipſum ſcandere
valeamus. Sũt aũt alii mõtes in quos aſcẽ-
dere, & ad quos appropinquare periculo-
Pſal.x. ſum eſt. De quibus propheta ait. In dño cõ
fido: quomodo dicitis aĩę meę tranſmigra
in montes ſicut paſſer? Et dominus in euã
Luc.xvii. gelio. Si habueritis inquit fidem ſicut gra
nũ ſinapis: montes quoq; transferre poteri
Gñ.xix. tis. Mali mõtes in quibus Loth inebriatus
ij.Reg.j. filias proprias violauit. Mali montes Gel-
boe quos Dauid maledicens ait. Montes
Gelboe nec ros, nec pluuia veniat ſup vos,
vbi ceciderunt fortes Iſrael Saul & Iona-
Pſal.xxxiiij thas. Gelboe lubricũ interpretat̃. Fiant (in
quit Pſalmiſta) vię eorũ tenebræ & lubri-
cũ. Mõtes igitur Gelboe hęretici ſunt mon
tes volubiles, montes lubrici & inſtabiles. Hęretici quales ſint montes.
In q̃bus quia veritas non eſt, facile cadunt
quicũq; in eos aſcẽdũt, eis credũt & ad eos
confugiunt. Ibi ergo cecidere, ibi vſq; ho-
die cadunt fortes Iſrael: ſicut ipſe domin⁹
ait. Surgent pſeudochriſti, & pſeudopro- Mat.xxiiii.
phetæ & dabunt ſigna & prodigia multa,
ita vt in errorem inducantur (ſi fieri poſ-
ſet) etiam electi. Talis mons fuit Arrius, ta
lis Sabellus & Simon magus. Tales & mul
ti alii, in q̃bus ipſi quoq; epiſcopi innume-
rabiles cecidere. Tales montes maledicti
ſunt ſup quos ſi ros cęleſtis gloriæ, vel plu
uia verę ſpiritualiſq; doctrinę cecidiſſet, ne
quaq̃ maledicti eſſent. Hos igitur montes
fugiamus & ad montes catholicos redea-
mus: ad montes ęternos: ad mõtes pingues
& vberes: & videamus agnũ ſtantem ſuper Apo.xiiii.
montem Sion, & cum eo centũ quadragin-
ta millia. Ego inquit conſtitutus ſum rex
ab eo ſuper Sion montem ſanctum ei⁹ præ
dicans præceptum domini.

De Arboribus nouis. Cap. V.

Poſtq̃ de montibus locuti
ſumus cõueniens erat vt
de arboribus loqueremur
Sed quia ſatis (ſicut no-
bis videtur) de arboribus
ſuperius diximus. Illo vi-
delicet in loco, vbi de bonis & malis arbo-
ribus dominus loquitur: quib⁹ boni & ma
li homines ſignificantur: eadem hic repete
re non videtur neceſſarium, & facilius eſt
chartas reuoluere q̃ eadẽ ipſa iterũ ſcribe-
re.

De Animalibus nouis. Cap. VI. Canti.iii.

Adiuro vos filię Hieruſalẽ
per capreas, ceruoſq; cam
porũ vt non ſuſcitetis ne
q; euigilare faciatis dile-
ctam quoaduſq; ipſa velit.
Nunq̃ ſic filias Hieruſalẽ
Salomon ſapientiſſim⁹ adiuraſſet: niſi per
hos ceruos & capreas aliud intelligere vo-
luiſſet. Quis enim per iſtos adiuratus tali
exorciſmo a proprię voluntatis intentione
reducatur? Quæ enim ceruis & capreis re-
uerentia exhibenda eſt, vt tanta per eos ad Cerui noui.
iuratio fieri debeat. Noui igitur cerui &
nouę caprę apoſtoli videlicet & doctores
per iſtos intelligantur, quos quidem tanq̃
patres honorare & velut iis qui nos domi
no genuere, omnẽ reuerẽtiam eis exhibe-

Gala.iiii. re debem⁹. Vnde Apl's ait. Filioli mei quos iterũ parturio donec formetur Chriſt⁹ in
i.Corin.iiii vobis. Itẽq;. Et ſi multos pędagogos habe‑ tis, ſed nõ multos patres. In Chriſto enim Ieſu per euãgeliũ ego vos genui. Nihil igi‑
Filię Hieruſalem. tur maius poſt dñm inuenire potuit, cui fi lię Hieruſalẽ obœdire debuiſſent. Sunt au tẽ filię Hieruſalẽ animę ſanctorũ quę pacẽ
Hieruſalẽ. & cõcordiã diligunt. Siqdẽ Hieruſalẽ vi‑ ſio pacis interpretať, & oẽm diſcordiã, lites & cõtẽtiones a ſe repellũt. Dilecta vero oĩs anima intelligi poteſt quę per fidei ſacra‑ mentũ deo deſponſata & cõiuncta eſt. Hęc aũt dilecta tũc dormire diciť, quãdo terre‑ noꝝ oĩm oblita quaſi ſuauiſſimo ſomno in ſola domini cõtẽplatione inſoporata quie‑ ſcit. A tali igiť ſomno eã ſuſcitare, & a tan ta quiete ſeparare & ad mũdi curas velle reuocare pctm̃ eſt, niſi forte ipſa velit alio zelo cõmota & non aliqua vi: ſed fratrum precibus inclinata vt pro multorũ ſalute eccleſiaſtica regimina aliquando ſuſcipiat. Hoc aũt apertius in euãgelio ſignificatur vbi cũ Martha dixiſſet ad Ieſum. Dñe non
Luc.x. eſt tibi curæ ꝙ ſoror mea reliquit me ſolã miniſtrare: dic ergo illi vt me adiuuet. Ne ꝗ eam ſurgere cœgit, neq; ſurgere vetuit illius voluntati derelinquens vtrũ horum duorũ potius elegiſſet. Hoc igiť exẽplo ta‑ les viri rogari quidẽ poſſunt, cogi non poſ ſunt. Dicat ergo propheta. Adiuro vos fi‑ lię Hieruſalẽ, filię cõcordię & pacis per ca preas ceruoſq; cãporũ, quorũ fide & doctri na ad hanc tantam gratiam perueniſtis, vt de malis ſeruis ſponſę & filię vocemini, vt nõ ſuſcitetis neq; euigilare faciatis dilectã donec ipſa velit. Nullã vim ei faciatis, in illius deliberationem & poteſtatem omnia ponatis. Quando autem apoſtoli ſicut cer ui vel caprę, vel vnicornes, vel cameli, vel onagri, equi vel boues, oues vel arietes vel huiuſmodi aliquid vocantur, tunc in illis animalibus quærendum eſt ſi fortaſſe tale aliquid in illorũ natura inueniatur qđ vir tuti conueniat, & apoſtolicę dignitati non ſit contrarium. Omnia enim hęc & bonam & malam ſignificationem habere poſſunt.
Plato. Fertur ꝙ Plato leues homines & inſtabi‑
Cerui. les capreas & ceruos vocare conſueuerat.
Leones. Crudeles vero & immites, leones. Pigros &
Aſini. Porci. fatuos aſinos. Luxurioſos vero porcos &
Hirci. hircos vocabat. Vnde factum eſt vt quidã

ſtulti verba eius male intelligẽtes ad tan‑ tam inſaniam perueniſſent, vt homines in beſtias & beſtias in homines poſt aliquãta ſecula conuerti crediderint. Hoc illi dixe‑ rint: nos autem quare apoſtoli cęteriq; ſan cti cerui vel caprę, vel tale aliquid dican‑ tur videamus. Cerui namq; & caprę mun Cerui.
da animalia & innocua ſunt: quę cum mul tam ab aliis perſecutionem patiantur, nul lam tamen aliis perſecutionem faciũt: præ ter hoc ꝙ cerui ſerpentes interficiũt: quod quidem apoſtolis cõuenire maxime videť: qui vitia & malignos ſpiritus perſequẽtes aliam diſcordiam habere neſciunt, cum ip ſos ſuos diligant inimicos. Sũt autem cer‑ ui agiles ad currendum, ſed non quantum apoſtoli qui paruo tẽpore nõ vnã tm̃ pro‑ uinciam, ſed & totum mundũ peragrarũt.
Caprę quoq; quas Gręci dorcadas vocant Caprę Dorcades.
acutum viſum habere perhibenť ſed acu‑ tiorem illi habent qui deum ipſum & cun cta inuiſibilia mentis oculis contemplanť. Non ſunt itaq; apoſtoli cerui, ſed propter hæc & ſimilia cerui vocantur. Sicut enim
vt ait Pſalmiſta, Ceru⁹ deſiderat ad fontes Pſal.xli.
aquarũ: ita deſiderat anima mea ad te de⁹. Ecce alia ſimilitudo propter quã anima iu ſti, ceruus appellatur. Vocantur autẽ apo‑
ſtoli & leones non ꝙ ſanguine gaudeãt & Leones.
crudeles ſint: ſed quia fortiſſimi beſtiarum ac nullius timent occurſum. Hoc enim de
leone ſcriptum eſt. Nulli leones tam fortes Prou.xxx.
ꝗ̃ apoſtoli fuerunt: nulli tantas beſtias in‑ terfecerunt: nulli tantos in deſerto rugit⁹ dederunt. De iſtis leonibus eſt etiã Marc⁹ euãgeliſta. Iſti ſunt qui ſua fortitudine ſe‑ dem Salomonis, eccleſiã domini defendũt.
Vocantur aũt apoſtoli & vnicornes, quo‑ Vnicornes
niam vno fidei cornu omnes ventilant po teſtates. Hoc enim animal vnum cornu in fronte ſuper naſum habere dicitur. vnde
& Rhinoceros græce vocatur quatuor pe Diuerſa di
dum altitudine ita validum & acutum vt cunť aliã
nulla alicuius animalis fortitudo ei vnꝗ̃ reſiſtere valeat, cum etiam ipſos elephãtes eius impetu perforet & proſternat. Maior tamen fortitudo eſt in cornu & in fide apo ſtolorum, quibus dominus dedit poteſta‑
tem, ſicut in euangelio dicitur, calcandi ſu Luc.x.
per ſerpentes & ſcorpiones, & ſuper omnẽ virtutem inimici. Nulla virtus excipitur omnis virtus inimici hoc vno fidei cornu

Heb. xi. proſternuntur. Sancti enim per fidem vicerunt regna. Et omne quod natum eſt ex i. Ioan. v. deo vincit mũdum. Et hęc eſt victoria quę vincit mundũ fides noſtra. Ibidem. Hæc eſt igitur cauſa quare vnicornes apoſtoli dicãtur, & non ſolum apoſtoli: verumetiam ipſe dei filius vnicornis vocari non dedignatur. Ps. lxxvii. Vnde eſt illud. Et ædificauit ſicut vnicornis ſacrificium ſuum. Bene autẽ ſicut vnicornis: Pſal. xxiii. quia ipſe dominus fortis & potens dominus potens in prælio. Talis virtus & fortitudo neceſſaria fuit, vt tantũ ædificiũ fundaretur. Alibi quoq; de eo ſcriptum eſt. Pſal. xxviii. Vox domini confringentis cedros: & confringet domin⁹ cedros libani. Et cõminuet eas tanq̃ vitulum libani: & dilectus quemadmodum filius vnicorniũ. Ecce attende quanta huius vnicornis ſit fortitudo, qui ſola voce tantas taleſq; cedros confringere poteſt. Quid enim per has cedros: niſi mundi huius virtutes & poteſtates intelligamus? quarum quidem alię bene, alię male confractę ſunt, voce euangelica ſuper eas intonante. Et illæ quidem bene confractæ ſunt: de quibus templum ædificatur: male vero quæ exciduntur & in ignem mittuntur. Vitulus libani. Vitulus vero libani ille mihi eſſe videtur qui in feſtiuis diebus ad templũ oblatus, in fruſta diuiſus & cõminutus, domino offerebatur. Ad huius igitur ſimilitudinem arbores iſtę cõminuũtur, ſiue ſeipſos immolando domino, ſiue in ignem mittantur iubente domino. Vocatur autem libanus Hieruſalem dicente Propheta. Zach. xi. Aperi Libane portas tuas & deuoret ignis cedros tuas. Quando enim potentes Hieruſalem qui per cedros ſignificantur, in ipſa ciuitate ab hoſtibus trucidabantur: tunc etiam quaſi vitulus immolandus, cedri libani cõminuebantur. Qđ autem ſequitur Et dilectus filius ſicut vnicornium: tale eſt ac ſi diceret. Dilectus dei filius ſic veniet, ſic pugnabit, ſic ſua fortitudine cuncta pſternet & ſuperabit, ſicut vnicornis vnicorniumq; filius. Nam & Dauid cæteriq; Reges & Iudices Iſrael ex quibus ſecundum carnem Saluator noſter originem traxit, quaſi vnicornes omnes gentes circa ſe ſua fortitudine vicerunt, & proſtrauerũt. Vnicornis captio. Dicitur autem de vnicorne q; nullo ingenio capi vel teneri queat: ſed virgo ſpecioſa opponitur ei ad quam cum omni manſuetudine conueniens, dum in eius ſinum ſe humiliat a venatoribus capitur, vel tenetur. Similiter autem & Saluator noſter nunq̃ teneri potuiſſet niſi in virginem veniſſet & carnem de ea ſuſcepiſſet. Vocantur autem & apoſtoli Onagri, aſini ſilueſtres. Onagri. De quibus ipſe dominus ad beatum Iob loquitur dicens. Iob. xxxix. Quis dimiſit onagrum liberum & vincula eius quis ſoluit? Cui dedi in ſolitudine domum & tabernacula in terra ſalſuginis: Contemnit multitudinem ciuitatis, clamorẽ exactoris non audit. Circũſpicit montes paſcuę ſuę & virentia queq; perquirit. Hæc autem ſuperius expoſuimus in illo ſermone, q de abſtinentia editus eſt. Et q; viri ſancti onagri dicantur ſatis hæc verba aperte manifeſtare videntur. Equi præterea & boues vocantur apoſtoli, Equi & boues. quoniam per ipſos & bella ſua fecit, & agrum ſuũ coluit dominus. Nullũ animal tam idoneum ad bellum ſicut equi, nullũ tam idoneũ ad agriculturã ſicut boues, inuenitur. Iſti ſunt illi equi de qb⁹ dicit. Abacuc. iii. Apo. vi. Qui aſcendis ſuper equos tuos: & quadrigę tuæ ſaluatio. Hos ille equus albus ſignificat in Apocalypſi ſuper quẽ domin⁹ cum arcu ſedere deſcribit: cui corona dat, qa ad hoc exiuit vt vinceret. Iſti ſunt de q bus ſcriptũ eſt. Neſciui. Canti. vi. Anima mea cõturbauit me propter quadrigas Aminadab. Interpretat enim Aminadab, ſpõtaneus populi ſui. Ipſe eſt aũt Saluator noſter q ſpõtaneam mortem ſuſtinuit, vt populũ ſuum a morte perpetua liberaret. Hũc aũt ſynagoga nõ cognouit: qa ſicut ipſa dicit, cũ vili apparatu & ruſticano comitatu eũ incedere vidit. Iſti ſũt illi duodecim boues a q iii. Reg. vii bus mare æneũ portat per qđ baptiſma ſignificat. Iſti ſunt de qb⁹ Apl's ait. i. Corin. ix. Non alligabis os boui triturãti. Canes. Canes quoq; vocãt aplí: qm̃ oues dñi contra lupos, latroneſq; cuſtodiũt. Ps. lxvii. De qb⁹ dicit. Lingua canũ tuoꝝ ex inimicis ab ipſo. Arietes. Vocãt aũt & arietes de qb⁹ ſcriptũ eſt. Eſa. lx. Oĩe pecus cedar cõgregabit tibi: arietes Nabaioth miniſtrabũt tibi. Et Salomõ. Prou. xxx. Aries ingt ſuccinct⁹ renes nõ eſt rex q reſiſtat ei. Quales ſunt iſti arietes q & dño miniſtrãt, & cõtra reges pugnare nõ timẽt? Tales arietes ſunt Petr⁹ & Paulus q gladio ſpũs ſuccincti, Neronẽ ipm regẽ oĩm neqſſimũ & crudeliſſimũ ſuperauerũt: & Simonẽ Magũ de aere pcipitauerũt.

Interpretatur autem Nabaioth propheta principii: illius videlicet principii qui ait. Ioan.viii. Ego principium qui & loquor vobis. De cuius prophetia, quicũq; biberit valde dignum eſt vt domino miniſtret. Si velimus oĩa animalia per quę apoſtoli figurant̃ ſcribere non ſermonem, ſed magnũ volumen nos edere oporteat. Addat igitur vnuſqſq; ad hęc qđ ſibi placuerit: nobis autem tantula dixiſſe ſufficiat.

De poteſtatibus nouis. Cap. VII.

Matt.xix. Ecce nos reliquimus omnia & ſecuti ſumus te: quid ergo erit nobis? Vos inquit dominus qui reliqſtis oĩa, centuplum accipietis in hac vita & poſthęc vitam æternã poſſidebitis. Et quia ſecuti eſtis me, ſedebitis ſuper ſedes duodecim, iudicãtes duodecim trib⁹ Iſrael. Nouus mũdus, nouum imperatorem, nouos reges, nouos duces, nouos principes, & iudices habet. Apl̃i quare ſint poteſtates. Noui autem reges, duces, principes, & iudices apoſtoli ſunt. Et in domino quidẽ noui: qa oĩbus mũdi huius poteſtatib⁹ quęcũq; fuerunt, ſunt vel erunt ſapiẽtiores, potẽtiores, fortiores, iuſtiores, & ditiores ſũt. Sapientiores quidem ſunt: quia oẽm virtutem edocti ſunt ſicut ipſe dominus ait. Ioan.xvi. Cũ autem venerit ille ſpiritus veritatis docebit vos omnẽ veritatem. Sapientiores itẽ ſunt: qa os & ſapiẽtiã a dño ſuſceperũt, cui nõ poſſunt reſiſtere, nec cõtradicere oẽs aduerſarii eorum. i.Corin.ii. Vnde Apoſtolus ait. Sapiẽtiam loquimur inter perfectos. Sunt autẽ & potẽtiores quia non ſolum in terris, verũetiam in cælis obtinent poteſtatem. Matt.xviii. Sic enim ipſe dominus ait. Quęcunq; ligaueritis ſuper terram erunt ligata & in cælis: & quęcunq; ſolueritis ſuper terram erunt ſoluta & in cælis. Non ſufficit eis terra, ipſi cęli in eoꝝ principatu & imperio cõtinentur. Habent poteſtatem claudere cælos & aperire: ſuſcipiunt quos volunt, quoſq; volunt excludunt. Quid de eorum fortitudine dicam, quos ipſi etiam maligni ſpiritus formidant? Eis quippe venientibus fugiunt & ante eorum pręſentiam ſtare non poſſunt. De diuitiis autem qđ attinet dicere cum tam diuites ſint, vt nihil amplius habere concupiſcant? ii. Cori.vi. Sũt eñ vt Apoſtolus ait. Sicut egẽtes, multos aũt locupletentes tanq̃ nihil habentes & omnia poſſidentes. Ille ditiſſimus eſt cui ſua ſufficiũt. Diues qs. Sola neceſſaria habebat Diogenes, & cunctis imperatoribus ditior erat: quia nihil amplius habere volebat. Pauper eſt qui mendicat: Mendicãt reges. mendicant aũt Imperatores: non quidẽ voce (q̃uis aliquãdo & voce) ſed deſiderio: qa huiuſmodi pro vna domo quã habent centũ deſiderant. Cõtra aũt dominus ait. Vos qui reliquiſtis omnia cẽtuplũ accipietis in hac vita: qa ſatis habebant & nihil ampli⁹ cupiebant. Matt.xix. Ipſa aũt ſufficiẽtia pluſq̃ centuplũ cõputat̃. Suſceperũt igit̃ ſancti nõ ſolũ cẽtuplũ: Verũetiam pluſq̃ cẽtuplũ: qa cum Chriſto adhęrẽt oĩe ipſorũ deſideriũ finitum eſt, qđ eis auaritia ſuſcitare poterat. Sufficiẽtia. Maior eſt ſufficiẽtia oĩbus diuitiis. Qui igit̃ ſufficientiã habet, oĩes & pluſq̃ oĩes diuitias habet. Habẽt ergo non ſolũ centuplum, verũetiã pluſq̃ cẽtupla. Sequit̃. Vos qui ſecuti eſtis me, ſedebitis ſup ſedes duodecim iudicantes duodecim tribus Iſrael. Illi ſoli digni ſunt iudicare qui ſequuntur Ieſum. Qui eadem poſt ipſum via incedũt. Qui veritatem & iuſtitiam diligũt, & hominis perſonã nõ reſpiciũt. Tales ſunt iudices noſtri: tales ſunt ſancti apoſtoli qui ſedentes ſuper ſedes duodecim, iudicant duodecim tribus Iſrael. Sed quare ſuper ſedes duodecim? Quia totidẽ ſunt mũdi partes ſecundũ illud: quando diuidebat altiſſimus gẽtes: quando ſeparabat filios Adam Deu.xxxii. cõſtituit terminos populorũ: iuxta numerũ filiorum Iſrael. Duodecim igitur mundi partes fecit: quia tantus eſt numerus filiorum Iſrael. Hanc autem diuiſionẽ tunc Diuiſio Apoſtoloꝝ. dominus fecit quando ad prædicãdũ diſcipulos ire pręcepit dicens eis. Ite in mundũ Mat.vlt. vniuerſum prædicate euãgeliũ omni creaturę. Nullam mundi partem reliquit q mũdum vniuerſum prędicari iuſſit. Sic igitur diuiſit dominus gentes & ita ſeparauit filios Adam, vt alii per Petrum, alii per Ioãnem: atq; alii per alios conuerterent̃ ad fidem. Hoc autem & illud ſignificare videtur qđ in pſalmis de Chriſto legit̃. Pſal.xliiii. Pro patribus tuis nati ſunt tibi filii Conſtitues eos principes ſuper oẽm terrã. Apoſtoloꝝ numerus. Pro patrib⁹ enim ſaluatori noſtro filii nati ſunt: qa ſecũdũ numerum patrũ factus eſt & numerus filiorũ. Duodecim quippe fuerũt filii

Iacob ex quibus ſynagoga tota manauit. Duodecim ſunt & filii Chriſti ex quibus eccleſię multitudo pullulauit. Nō dedignatur ſaluator noſter eos dicere patres: ex quibus ſecundū carnem originē duxit. Audi ipſum dicētē. In te ſperauerūt patres noſtri ſperauerūt & liberaſti eos. Vocātur igitur apoſtoli & reges & principes. Vocanṫ aūt duces & iudices, vocantur & aliis nominibus quę viris cōuenire valeant. O iudices ſup omnes iudices qui non ſolū hoīes, ſed ipſos quoq; angelos iudicabūt. Hoc eīn & apoſtolus dicit. Neſcitis qa & angelos iudicabimus, in illo tremēdo iudicio: cui oīs rationalis creatura aſtabit: quādo & angeli & homines ſimul oēs in vnū conueniēt: quādo nobilis in portis eccleſię ſponſus & dn̄s cū his ſenatoribus terrę iudicib9 ſedebit. Ille quoq; ſupbus cū oīni ſuo exercitu ibi aſtare neceſſe habebit, qui ſupra cælos aſcendere & ſedē ſuam ponere minabatur. Ad iſtorū ſententiā damnabitur ille q eos ipſos qui ſibi ſeruiūt & quos in peccato viuere cōſulit quottidie accuſare nō ceſſat. Iſti ergo ſoli reges & principes. Iſti ſoli duces & iudices dicendi ſunt. Iſti ſunt de quibus dicitur. Principes Iuda duces eorum. Princeps Zabulon, & princeps Neptalim. Iſti ſunt illi reges de quibus dicit̃. A templo tuo in Hieruſalem tibi offerent reges munera. Sunt autem apoſtoli & paſtores, non q oues paſcant herbis: ſed qui animas reficiant ſpiritualibus verbis. Si paſtores ſunt & oues habent. Oues eoꝝ nos ſumus ſi tamen oues ſumus. Si vero oues non ſumus de eorū gregibus non ſumus: quoniā iſti paſtores non cuſtodiunt niſi oues. Vnde & Petro a domino dicit̃. Si diligis me paſce oues meas. Et dominus de ſeipſo ait. Ego ſum paſtor bon9 & cognoſco oues meas. Vis eſſe ouis? Eſto humilis & innocens: eſto patiens & manſuetus. Pelle ſuperbiam & rapacitatē, nulli noceas, nulli iniuriā facias: lacte tuo viuāt pauperes Chriſti, & lanis tuis calefiant. Tales paſtores tales oues diligunt. Sunt aūt negociatores & tales q terrena cęleſtib9 & trāſitoria ęternis cōmutare valeāt. Iſti ſunt illi negociatores q iuēta vna p̄cioſa margarita, venditis oīb9, eā emerūt. Iſti ſunt qbus dn̄s pegre pficiſcēs tradidit bona ſua dicens. Negociamini dū venio. Cui redeūti oēm pecuniā multiplicatā reſtituūt. vnde & vnicuiq; eorum dn̄s cōgratulās ait. Euge ſerue bone & fidelis, intra in gaudiū dn̄i tui. De eccleſia ſcriptū eſt, qa facta eſt quaſi nauis negociatoris, ſeu inſtitoris, de longe portans panem ſuū. Iſti negociatores neminē fallūt: & incōparabiles magnaſq; diuitias vili p̄cio vendūt. Architecti quoq; ſunt ſcī aplī non inferiores Beſeleel & Ooliab, quos oī ſapiētia dominus impleuit ad tabernaculū teſtimonii cōſtruendū. Illorum ſtructura & operatio iā nimia vetuſtate conſumpta & ſoluta eſt: horū autē ædificiū manet inęternū. Illi auro & gēmis: iſti virtutib9 induūt ſacerdotes. De quib9 dicit̃. Sacerdotes tui induantur iuſtitiam: & ſancti tui exultent. Illi tamen iſtos figurabāt, quorū operatio ſi ſpiritualiter intelligat̃, non illorū ſed iſtorū eſt. Qualis Architectus Beatus Paulus qui de ſeipſo loqtur dicens. Secūdū gratiā q̄ data eſt mihi, vt ſapiens Architect9 fundamētū poſui. Fundamentū aūt aliud nemo poteſt ponere, p̄ter id qđ poſitū eſt, qđ eſt Chriſt9 Ieſus. Si qs aūt ſupędificat ſup fundamētū hoc, aurū, argētū, lapides p̄cioſos, ligna, fœnū, ſtipulā: vniuſcuiuſq; opus manifeſtum erit. Dies eīn dn̄i declarabit, qa in igne reuelabit̃. Et vniuſcuiuſq; opus q̄le ſit, ignis probabit. Si cuius opus manſerit, qui ſupædificauerit mercedē accipiet. Si cui9 opus arſerit, detrimētū patietur: Ipſe aūt ſaluus erit, ſic tamen quaſi p ignē. Hæc verba longa indigent expoſitione, in qb9 iam a pluribus laboratum eſt. Ego tamen qđ intelligo breuiter dicam. Fundamentum Chriſtus eſt ſuper quod tota eccleſia & boni & mali fundati ſunt. Vnde ipſe dominus ait. Omnem palmitem in me non ferentē fructum, tollet eum. Oſtendens etiā malos palmites per baptiſmi ſacramentum in ſe eſſe fundatos. Et q̄uis aliquando tollendi ſunt adhuc tn̄ in Chriſto ſunt, qm̄ ī ecclīa ſunt. Aurum autē, argētum & lapides precioſi bona opa ſunt: lignū vero fœnū & ſtipula peccata intelliguntur. Magnam igitur iniuriam facimus huic tam nobili fundamēto, quādo illud in nobis peccata noſtra portare & ſuſtinere cogimus. De ipſo tamen ſcriptum eſt, q peccata noſtra portauit & pro nobis dolet. Suſtinet enim & libenter expectat: tn̄ vt conuertamur & pœnitentiā agamus: & ſarcinā inutilem abiiciam9.

Pſal. xxi. — Optimi iudices & ſūmi apſ̄i. — i. Cori. vi. — Lucifer. Eſa. xiiii. — Pſ. lxvii. — Ibidem. — Paſtores. — Ioan. xxi. — Ioan. x. — Oues Chriſti. — Mercatores. — Matt. xiii. — Luc. xix. — Prou. xxxi. — Architecti. — Exo. xxxi. — Pſ. cxxxi. — i. Corin. iii. — Ioan. xv. — Eſa. liii.

Qđ ſi fecerimus ſalui erimus,ſic tamē qua
ſi per ignem. Quicunꝗ enim digne cōuer
ſus fuerit & pœnitentiam egerit,non ſolū
a minoribus,vt quidam intelligere volue-
runt : verū etiam a maioribus peccatis li-
Matt.xii. berabitur & ſaluus erit.Omne enim pecca
tum dicit dominus & omnis blaſphemia
remittetur hominibus:ſpiritus autem blaſ
Blaſphemia in ſpiritum ſan. phemię per quā in malo perſeuerantia in-
telligitur,non dimittetur.Ecce omne pec-
catum dimittitur, dicit dominus, vnū tm̄
excipitur quod illi quidem faciunt qui pœ
nitere nolunt.Dimittitur quidem per pœ
nitentiam omne peccatum,ſed non penitꝰ
Peccati remiſſio a culpa & pœna. dimittitur pœna peccati. In baptiſmo ve-
ro vtrūꝗ dimittitur. De martyribus quo-
ꝗ nulla poſt martyriū pœna exigitur. Po-
tens eſt igitur dominus & breuiare quātū
voluerit & penitus dimittere cui voluerit
Pſal.xxxi. & pœnam peccati . Beatus igitur ille cui
non imputauit dominus peccatum. Gau-
deant itaꝗ pœnitētes quia peccata dimiſ
ſa ſunt eis : timeant tamen quia neſciūt an
adhuc pœna peccati dimiſſa ſit eis.Quacū
ꝗ em̄ die conuerſi fuerint, ſi tamen digne
conuerſi fuerint,ſalui erunt. Et hoc quidē
per ignem.Salui igitur ſunt,ſed ignis ma-
net:peccatum dimiſſum eſt, ſed non pœna
Miracula p eos q in purgatorio erāt. peccati.Legimus quoſdam poſt mortē mi-
raculis claruiſſe, & tamen purgatorio de-
putatos fuiſſe.De quibus dubitari non po
teſt,& peccata eis dimiſſa fuiſſe,& pœnam
peccati dimiſſam non fuiſſe.De talibus igi
tur dictum eſt: ſi cuius opus arſerit detri-
mentum patietur: ipſe vero ſaluus erit ſic
tamen,quaſi per ignem. Cæteri vero homi
nes quorum opera ardebunt non vtiꝗ ſal
uabuntur per ignē ſed potius æternū mit
Pœnitētia neceſſaria ad ſalutem tentur in ignem. Cęteri inquā omnes p̄ter
eos qui pœnitentiam egerunt de peccatis
ſuis. Pœnitentiam agere dico ſine pœnitē
tię remedio de hac vita non exire.Qui em̄
ſine pœnitentia moriūtur ſine ſine crucia-
Pctm̄ irremiſſibile. buntur. Hoc eſt enim illud vnum peccatū
qđ non dimittitur hominibus,neꝗ in hoc
Matt. xxv. ſeculo neꝗ in futuro . Vigilate itaꝗ dicit
dominus quia neſcitis diem neꝗ horam.
Sunt autem & alia nomina apoſtolis valde
conuenientia quę hisquę dicta ſunt ſuper-
addere pōt q lōgiorē vult facere ſermonē.

De mari nouo & nouis piſcatoribus
Cap.VIII.

HOc mare magnum & ſpa *Pſal. ciii.*
tioſum:illic reptilia quo-
rū non eſt numerus.Ani-
malia puſilla & magna:il-
lic naues pertranſibunt.
Narrat Mattheus euāge
liſta ꝙ dn̄s & Saluator nr̄ trāſiēs,iuxta ma
re Galileę vidit Petrū & Andreā,Iacobū &
Ioānē & vocauit eos dicēs.Venite poſt me *Matt.iiii.*
faciā vos fieri piſcatores hoim.Qn̄ audio
hoies piſces vocari, & Chriſti diſciplos pi
ſcatores hoim fieri,qđ ad literā qdē intelli
gi nō pōt:neceſſario nouū mare,& noua re
tia,nouos piſcatores, & nouos piſces ītelli
gere cogor.Nouū igr̄ mare mūdus iſte eſt *Mare nouum.*
de quo mō ſupius diximus. Hoc mare ma
gnū & ſpatioſū, illic reptilia quorū nō eſt
numerus.Retia,euāgelia: piſces homines: *Piſcatores*
piſcatores vero apoſtoli ſunt.Tātū eſt hoc
mare quantus & mundus:in quo animalia
magna ſunt & vt in Geneſi legit̄ Cete grā *Gene.i.*
dia,p quæ reges & principes cæteriꝗ maio
res & potentiores homines intelligunt̄.Pu
ſilla vero animalia & reptilia quorū nō eſt
numerus, cætera hominū multitudo infi- *Piſces.*
nita vniuſcuiuſꝗ ſexus,cuiuſcunꝗ ętatis,
cuiuſcunꝗ ordinis & cōditionis,cuiuſcū-
ꝗ linguę & nationis intelligi poteſt. Sicut
autē piſces maris alii mites ſunt & ſimpli
citer viuūt:alii vero raptores ſunt qui ali-
os pſequunt̄ & deuorant:ita & in hoc mū
do inter hoies fieri videmus,& ſimplicem
turbā a latronibus & iniquis hoibꝰ quoti-
die deuorari multiſꝗ modis pturbari con
ſpicimus. Eſt aūt in hoc mari & draco ille *Draco magnus.*
magnus,ſerpēs antiquus q eſt diabolus &
ſatanas:quē dn̄s formauit ad illudendum
ei. De quo & ad beatū Iob ipſe dn̄s loquit̄
dicēs.Ecce Behemoth quē feci tecū, fœnū *Iob.xl.*
quaſi bos comedit.Ipſe eſt principiū viarū
dei:q fecit eū,applicabit gladiū eius.Huic
mōtes hęrbas ferūt: oīes beſtię agri ludēt
ibi. Creatura dn̄i eſt diabolus, ipſe eū for-
mauit:ipſe eum fecit, ſed nō qualis eſt talē
eū fecit . Qđ.n.ait:draco iſte quē formaſti
ad illudēdū ei:nō de prima eiꝰcreatione in
telligēdū eſt, ſed qa p ſupbiā eleuatꝰ ī veri
tate nō ſtetit:talis poſtq̄ cecidit eſt forma-
tus.Ideo ad talē formā talēꝗ ſuę infirmita
tis mēſurā redactꝰ eſt,cui iā hoies illudere
poſſunt . Niſi enim ſic ligatus a domino
teneretur,quis illius ſuperbiæ aſtutiæꝗ

reſiſtere potuiſſet? Vnde & dicit. Qui fecit eum applicabit gladium eius. Si enim gladius eius plicatus non fuiſſet: qs tanti acuminis vulnera ferre potuiſſet? Gladii igitur applicatio virtutis illius infirmitatē oſtendit. Omnes autem illi illudunt, quicūq; eum fugiūt, & ad pœnitentiam redeūt. Qz bene beatus Paulus ei illuſit, qui cū eccleſiā perſequeret in ore ei⁹, & intra illius dentes iam ſtringebatur, mox ad fidem cōuerſus triſtem eum reliquit. Sic & Maria Magdalena cū decepit, quę cōuerſa ad dominū optimā partem elegit quæ non auferetur ab ea. Vno ſermone illudit ei, & vno verbo iā deuorata de ipſo eius vētre reiicitur prę da. Sufficit peccatrici ſuā culpā dicere, & ab eo vlterius teneri nō poteſt. Valde ergo illuditur ei multūq; complicat⁹ eſt gladius eius. Vocatur aūt Behemoth qđ beſtia interpretaṫ qm̄ crudelis eſt & ſenſu beſtiali vtitur. Angelica nāq; dignitate priuatus, beſtias crudeliſſimas per oīa imitaṫ. Ecce inquit Behemoth quē feci tecū, quē feci ſicut & te (vnus eſt em̄ vtriuſq; creator) fœnū ſicut bos comedit. Dicat ꝓpheta. Vere fœnū eſt populus, ſiccatū eſt fœnū & cecidit flos. Non ergo viros & ſapiētes, ſed populū ſtultū & indiſciplinatum comedit Behemoth. Ipſe eſt em̄ principiū viarū dn̄i. Ipſe ante alias creaturas factus eſſe crediṫ: qđ ſic tn̄ ītelligi poteſt, ac ſi diceretur, ipſe eſt cauſa atq; principiū vt via dn̄i quę vna erat, in duas vias diuidereṫ: vt iā non oēs p vnā viā cælos aſcenderent, ſed alii p aliā viam in infernū deſcēderēt: dū aliis dicatur, Ite, aliis dicaṫ venite. Et huic mōtes hęrbas ferūt. Mali mōtes q diabolū nutriūnt & draconi cibū miniſtrāt. Cibus diaboli & refectio eius peccatū eſt. Qui plus peccat maiora ei cōuiuia parat. Nulli igiṫ ſic ei ſeruiūt ſicuti mali reges & principes: ſicuti oēs auari & diuites q p montes ſigniſicanṫ. Iſti em̄ non ſolū peccant, ſed & alios ſecū peccare cōpellūt. Conſidera modo quāta homicidia, quātę rapinę, quanta perturbatio p eos vbiq; fiat. Vnde & bene ſubditur. Oēs beſtię agri ludunt ibi. Beſtiæ agri vitia ſunt & maligni ſpiritus. Iſtę igiṫ beſtię ludūt ibi id eſt in mōtibus ſupradictis in cordibus videlicet iniquorū. Ibi delectātur, ibi ſuauiter requieſcunt, ibi theatra faciunt, & palatia conſtruunt. Illuc ſocios introducunt, vt faciant eorum nouiſſima, peiora prioribus. Miſera illa pectora, miſerę ille animæ quæ tam crudelium beſtiarum habitatio facta ſunt. Tales piſces habitant in hoc mari vbi reptilia, quorū non eſt numerus: vbi animalia puſilla & magna vbi. & draco iſte quē dominus formauit ad illudendum ei. De quibus vſq; modo locuti ſumus. In magnū & profundū pelagus mittuntur piſcatores populi qui in hoc mare piſcatum veniūt. Difficilis piſcatio eſt vbi & pugnare & piſcari neceſſe eſt. Hinc ponunt retia ad piſces capiendos. Inde gladios extendunt ad hoſtes pellendos. Quid dicam, ꝙ quidam piſces ſua ſponte capiuntur & retia ingrediuntur, qui poſtea eadē retia ſcindere & diſſipare nituntur? Tales piſces fuere Arrius, Sabellius, & Manichei & multi alii qui apoſtolicam prædicationem & catholicam fidem euacuare conati ſunt. A quibus ſancta eccleſia naueſq; apoſtolicę magis fatigatę & cōcuſſę ſunt ꝙ̄ ab ipſis etiam tyrannis, qui cruentis eas gladiis perſequebantur. Hanc tam immēſam perturbationem præuiderat propheta cū diceret. Qui deſcendunt mare in nauibus facientes operationem in aquis multis: ipſi viderūt opera domini, & mirabilia eius in profundo. Dixit & ſtetit ſpiritus procellę: & exaltati ſunt fluctus eius. Aſcendūt vſq; ad cęlos & deſcendunt vſq; ad abyſſos: anima eorū in malis tabeſcebat. Turbati ſunt & moti ſunt ſicut ebrius: & omnis ſapientia eorū deuorata eſt. Et clamauerūt ad dominū cum tribularenṫ: & de neceſſitatibus eorū liberauit eos. Statuit procellam eius in aurā & ſiluerūt fluctus ei⁹: & lętati ſunt quia ſiluerūt, & eduxit eos in portū voluntatis eorum. Paucis verbis apoſtolorū prædicationem, miraculorum efficaciam, tyrānorū ſęuitiam & cęlitus datā conſolationē pſalmiſta compræhendit. Quando em̄ ſancti apoſtoli aliiq; doctores in huius maris profundiſſimū pelagus ad prædicandum deſcendebant faciētes operationem in aqs multis. i. in populis multis: per ſingulas videlicet ciuitates, mortuos ſuſcitantes, cæcos illuminātes, leproſos mūdātes, paralyticos curātes, & alia mirabilia faciētes, tūc ipſi viderūt opa dn̄i & mirabilia ei⁹ quę in hoc profundo dn̄s p eos operabaṫ. Dixit & ſtetit ſpūs pcellę & exaltati ſunt fluct⁹ ei⁹.

Magdalena

Luc.x.

Behemoth

Eſa.xl.

Principiū viarū dn̄i.

Mōtes mali.

Cib⁹ diaboli.

Beſtię agri

Matt.xii.

Piſcatio difficilis.

Piſces mali

Hęreticorū giuces.

Pſal.cvi.

Eo nanq̃ iubente ſtetit:ideo nõ tranſiit ſed
pſeuerauit ſpiritus procellę.Ipſe eſt eñ de
Eſa.lj. quo ſcriptũ eſt.Ego dñs qui cõturbo mare
& intumeſcũt fluctus eius.Sic igiť & tunc
eo iubẽte turbatũ eſt mare & exaltati ſunt
fluctus ei⁹,alii bene,alii male. Alii p ipſos,
alii cõtra ipſos.Alii dicebãt, dimittanť q̃a
boni ſunt:alii dicebant, occidãtur q̃a mali
ſunt.Alii vidẽtes ſigna quę faciebant deos
eos vocabãt, et vſq; ad cęlos laudib⁹ exal-
tabãt:alii indignantes & ſuper eos impetũ
faciẽtes in abyſſum mergere conabãtur:&
hoc eſt qđ ait. Aſcẽdit vſq; ad cęlos & de-
ſcẽdit vſq; in abyſſum. Vnde & aĩa illorũ
in malis tabeſcebat tãtos aliquãdo crucia
tus ferre non valens.Inde eſt qđ ap̃lus ait.
ij.Corin.j. Nolo vos ignorare fratres de perſecutiõe
quę facta eſt nobis in Aſia, qñ ſupra mo-
dũ grauati ſumus: ita vt tæderet nos etiã
viuere. Turbati ſũt itaq; & moti ſũt ſicut
ebrius non calice vini inebriati, ſed calice
paſſionis & afflictionis. Et oĩs ſapiẽtia eo-
rũ deglutita eſt ſicut & btũs Iob de ſeipſo
Iob.xvii. loquitur dicẽs.Cogitationes meæ diſſipa-
tę ſunt,torquẽtes cor meũ.Bonę nãq; cogi
tationes q̃bus vir ſanctus in dei contẽpla-
tione vacare ſolebat, tãtarũ anguſtiarũ af
flictiõe diſſipatę erãt. Tantaq; erat vis paſ
ſiõis & doloris numeroſitas,vt nihil aliud
cogitare poſſet. Sic igiť & in hoc loco oĩs
eorũ ſapientia dolorũ immẽſitate aliquan
do deglutita eſt.Cũq; eã ferre non poſſent
clamauerũt ad deũ & exauditi ſũt:& edu-
xit eos dñs in portũ voluntatis eorũ.Ali-
quãdo eñ nec ipſa tormẽta ſentiebãt quæ
illis ab impiis inferebanť. Qđ bene quidẽ
in euãgelio ſignificatũ eſt qñ diſcipuli cla
Mat.viij. mãtes dixerũt.Dñe ſalua nos perim⁹.Qui
ſurgẽs imperauit vẽtis & mari,& facta eſt
trãquillitas magna.Hæc aũt maris huius
tam immẽſa perturbatio a tẽporibus apo
ſtolorũ vſq; ad tẽpora Conſtãtini Impera-
toris ſanctã eccleſiã inſtanter perturbauit,
& vix aliquando quieuit.Inde vero pax &
trãquillitas facta eſt:xp̃i piſcatores quieti
& ſecuri,vbiq; piſcari & ſagenã ad terram
trahere cœperũt.De qua in euãgelio dici-
Mat.xiij. tur.Simile eſt regnũ cęlorũ ſagenæ miſſæ,
in mare,& ex omni genere piſciũ cõgregã
ti:quã cũ impleta fuiſſet educẽtes & ſecus
littus ſedẽtes elegerũt bonos in vaſa ſua,
malos aũt foras miſere.Sed nondũ ſagena
plena eſt,adhuc piſces ingrediunť: cũ au-
tem plenitudo gentiũ introierit tũc oĩs
Iſrael ſaluus fiet: tuncq; malis piſcibus re
probatis,boni ad vitã ducenť æternam.

De auibus nouis. Cap.IX.

LEgimus in Geneſi dñm p̃ Gen.j.
cepiſſe vt aquę produce-
rẽt, & piſces ĩ genere ſuo
& aues ſecundum ſpecies
ſuas.Et factũ eſt ita.Bene
dixitq; eis de⁹ & ait.Cre-
ſcite & multiplicamini, & replete aquas
maris:aueſq; multiplicenť ſup terrã.Piſces Piſces & aues ex aquis.
& aues vnam originem habẽt & vtraq; ex
aquis creata ſunt. Alteri profunda petũt,
alterę ad cęleſtia eleuãtur.Boni ſunt illi &
illę:q̃a inter oẽs alias creaturas iſti primã
benedictionẽ ſuſcipere meruerũt. Per hos
igiť viri ſancti ſignificanť qui ex aquis re
generati ſunt.Niſi eñ quis renatus fuerit Ioan.iij.
ex aqua & ſpiritu ſancto in regnũ dñi non
intrabit:q & p̃funda ſcripturarũ quæ per
aquas ſignificãtur,penitus rimãtur,& vir
tutum alis ad cęleſtia eleuanť.Sed ſatis de
piſcib⁹ modo ſuperius locuti ſum⁹.Dignũ
eſt vt de auibus amodo loquamur.Niſi per
iſtas aues quę ante nos volare videm⁹ aliæ Aues nouę.
aues ſignificarenť, longe melioris dignio-
riſq; naturę, nunq̃ eccleſia colũba vocareť
dicẽte dño.Vna eſt colũba mea. Nunq̃ Io Canti.vj.
annes euãgeliſta aquila diceret.Nunq̃ Da Ezech.j.
uid rex & Pelican⁹,et nycticorax, et paſſer
vocareť ſicut vocať teſtante ſcriptura. Si- Pſal.ci.
milis factus ſum pelicano in ſolitudine, et
ſicut nycticorax in domicilio. Vigilaui et
factus ſum ſicut paſſer vnicus in†ędificio. †tecto.
Et nõ ſolũ hoĩes verũetiã ipſi angeli auiũ
ſpeciẽ atq; naturã ſuſcipere videnť.Vbiq;
alatos et pẽnatos eos eſſe videmus. Vola-
re quoq; magis q̃ incedere deſcribũtur,qđ
auiũ quidẽ propriũ eſt. Vela quoq; taber-
naculi opere plumario facta legũť. Et qua Exo.xxvj.
tuor aĩalia in Ezechiele et apocalypſi ple- Ezech.j. Apoc.iiij.
na oculis ante et retro ſenas habere alas
ſcribũtur. Et primũ quidem aĩal ſimile eſt
homini,ſecundũ ſimile leoni,tertiũ vero ſi
mile vitulo,quartũ autem ſimile eſt aquilę
volãti.Siĩiter aũt et Eſaias. Vidi(inquit) Eſa.vi.
dñm ſedentẽ ſuper ſoliũ excelſum, et ple-
na erat oĩs terra maieſtate eius:et ea q̃ ſub
ipſo erãt,replebant tẽplũ.Seraphim ſtabãt
ſuper illud: ſex alæ vni, et ſex alæ alteri.

Aues vbiq; Aues igitur in mari,aues in terra,aues in cęlo,& aues ſuper cęlum.Omnia elementa nos volare docēt: omnia nos ad ſuperiora Pſal.liiii. & ad cęleſtia prouocant.Quis igitur mihi dabit pennas ſicut colūbę,& volabo & requieſcam?Iam aues facti ſumus,qa ī aquis regenerati ſumus.Alę ſolummodo deſunt nobis,illas quęramus:quoniam ſine alis & Alę & pēnę pēnis volare nō poſſumus.Pēna Struthio Iob.xxxix. nis ſimilis eſt pennæ accipitris & Herodii qui inter alias aues velociſſimi ſunt.Struthiones hypocritę. Struthio vero propter alarum infirmitatem a terris ſe eleuare non valeat. Habet igitur alas ſed infirmas:habet pēnas debiles.Tales ſunt hypocritæ & hęretici, qui accipitres & herodii eſſe videntur:ſed ſtruthiones ſunt: neq; habent alas quibus vola- Alæ. re valeant vel ad cæleſtia erigantur. Alæ itaq; virtutes ſunt, alę bona opera intelliguntur:ſine quibus volare non poſſumus. Ipſę nos ferant,ipſę ad cęleſtia eleuent.Habes humilitatem,ala tibi eſt. Habes miſericordiam,ala tibi eſt.Habes patientiam,ala tibi ē:quot virtutes habes, tot alas habes. Si habes charitatem vt deū & proximū diligas,duas alas habes quæ tibi ad volandū ſufficere poſſunt. Seraphim tamē & quatuor animalibus non ſufficiunt duę alę:ſenas enim habēt:quoniam aliis volant,aliis capita pedeſq; tegunt. Per caput & pedes Velatio capitis & pedū in euangeliſtis. initium & finem intelligimus. Velant igitur animalia caput ſuū ne forte ab eis quęrere velimus ea quę ante mundi initiū facta ſunt. Velant autē ſimiliter & pedes qm̄ ea quę poſt mundi finem in hoc mūdo futura ſunt, nequaq̄ nobis pandere volunt. Eſa.xli. Vnde & Eſaias deos gentiū irridēs ait.Dicite mihi quæ prima fuere: & vltima quæ futura ſunt,& dicā ꝙ dii eſtis vos. Sed nō poteſtis & ideo nihil eſtis.Superfluum igitur eſſe videt̄,vel ea quęrere quæ ante mūdi initium fuere,vel ea quę poſt finē futura ſunt.Nam etſi quęras nemo eſt qui tibi dicat.Si poſſes a capite & a pedib⁹ animātium iſtorū alas amouere,tūc forte & prima & vltima ſcire poſſis. Solent em̄ homines hęc quęrere, & q̄uis ex ſuperabūdanti in talibus laborare ſcire cupientes an poſt mūdi finem cęlum voluatur,ſol & luna & ſtellę ſolito more circunferant̄:an flumina currant,fontes prorūpant, vtrum arbores & hęrbę ſint:& multa alia quę hominū curioſitatem mouere ſolent.Hæc autē interrogantibus honeſtiſſime reſpondetur: Seraphim & quatuor animaliū pedes obuolutos eſſe & videri nō poſſe: expectandum autē eſſe donec alę amoueantur. Curioſis apta reſpōſio. Volāt autem duabus alis,illis videlicet quę in medio ſunt,qa de omnibus quę in hoc mūdo fiunt a principio vſq; ad finem pleniſſime loquuntur.Sunt autē plena oculis ante & retro qa & futura vident & præterita nō ignorant.Quicquid in eis eſt,lumen & claritas eſt.Quot verba tot oculi in eis ſunt. Quicūq; ea nō credunt cęci et ſine lumine ſunt. Vnde et quibuſdam dn̄s ait.Erratis Marc.xii. nō ſcientes ſcripturas neq; virtutem dei. Sunt igitur oculi in ſcripturis intelligentię videlicet ſp̄uales qbus viri ſc̄ti illuminati errare non poſſunt. Hos autē oculos Phariſei non habētes,cęci a dn̄o vocant̄ et duces cęcorū. Matth.xv. Dictum eſt autem quid per animaliū alas, et quid per oculos ſignificetur. Vtinā et nos alas ad volandum habeamus et oculos ante et retro, quibus et recto itinere ad deū veniamus, et peccatorū memores ſimul cū Pſalmiſta dicam⁹.Quo Pſal.l. niam iniquitatē meā ego agnoſco, et delictum meū cōtra me eſt ſemper.Et ante quidē oculos habemus, ſi via regia incedim⁹, ſi mala fugim⁹ et bona tenemus.Vnde Salomon ait. Eccle.ii. Sapiētes oculi in capite ipſius: ſtult⁹ ī tenebris ambulat.Retro vero oculos habent qui antiquorū memores patrū eorū vitam et ſanctam cōuerſationē imitari conātur.Sicut ille qui dicebat.Cogitaui Pſal.lxxvi. dies antiquos et annos ęternos in mēte habui.Retro em̄ oculos habebat qn̄ dies antiquos cogitabat: ante vero oculos quando annos æternos in mente habebat.Si ſolum iſtū verſiculū cuſtodiam⁹ et ante et retro oculis pleni ſim⁹. Nec vacat a myſterio ꝙ animal primū hominis faciē habere deſcribitur per qđ videlicet Matthęū apoſtolum Mattheus homo. et eius euāgeliū intelligimus. Ipſe enim a Chriſti natiuitate incipiēs perfectū hoīem et de hominibus natū eū oſtendit eſſe: totam eius ab Abrahā vſq; ad ipſum genealogiā deſcribens. Marc⁹ leo. Marcus vero leonis faciē habere videtur: in cui⁹ euāgelii principio vox in deſerto clamare deſcribit̄.Lucas autē bouis faciem habet, Lucas bos quoniam a ſacerdotio ſcribere incipit: qđ maxime propter ſacrificia inſtitutū eſt. Bos autem inter alia

Ioannes aquila. ſacrificia maior hoſtia eſt. Quare autem aquilæ faciem Ioannes habet, ipſius euangelii initium apertiſſime oſtendit. In principio inquit erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum. Qui ſic loquitur longe ſublimius ꝙ aquila volat. Iſtę tñ quatuor animalium facies tam diuerſę aliquid nobis conferre videnť: quoniam homo ad rationem, leo ad fortitudinem, & aquila ad contẽplationem nos prouocat. Homo deniq; prędicare, leo pugnare, bos laborare, & aquila volare nos docet. Has igitur aues imitemur: iſtæ nobis ſint in exemplũ. Non reſpiciamus ad ſtruthionem cuius alę infirmæ ſunt. non attendamus ad hypocritas qui ſe fingunt eſſe qđ non ſunt: quibus tunc alę deficient quando eis maxime neceſſarię erũt. Alas potius accipitris & herodii ſuſcipiamus, non vt aliquid rapiamus, verum vt obœdiẽtiam nobis iniunctam celerrime faciamus. Talium enim auium alarumq; omnium quæ

Alæ accipitris & vngues. de rapina viuunt, alę quidem & pennę bonam ſignificationem habere poſſunt: vngues vero & roſtra & actionem & ſignificationem impiam gerunt. Per tales enim ſignificãtur maligni ſpiritus, quorũ om̃is operatio furtum & rapina eſt. Iſtę ſunt illę

Gene.xv. Mat.xiij. aues quas abigebat Abrahã. Iſtę ſunt quæ rapiunt bonum dei verbum de corde hominũ: ne credentes ſalui fiant. Talibus auibus totus hic aer plenus eſt: ꝙ quoniã veloces & inuiſibiles ſunt, magnã vbiq; cũctis hominibus perſecutionem faciunt.

¶De fluminibus nouis. Cap. X.

Pſal.xlv. FLuminis impetus lętificat ciuitatem dei: ſanctificauit tabernaculũ ſuũ altiſſimus.

Gene.ij. Legitur in Geneſi ꝙ fluuius egrediebať de paradiſo qui inde diuiditur in quatuor capita.

Gyon. Nomen primo Phiſon: ſecũdo Gyon: tertio Tigris: quarto Eufrates. His autem irrigatur & fertilis redditur tota illa terra.

Apoca.xxi. & xxij. Ciuitas ſancta Hieruſalem. Legitur autem ſimiliter in Apocalypſi ꝙ de illa nobiliſſima ciuitate cuius muri ex lapidibus precioſis ædificati ſunt, cuius ſingulę portę ex ſingulis margaritis factę ſũt cuius plateæ ex auro puriſſimo ſtratę ſunt,

Apoc. xxij. ꝙ fluuius inde egrediatur: cuius aqua lucidiſſima eſt quaſi cryſtallus. Sunt autẽ & per ripã fluminis arbores nobiliſſimę quæ ferũt fructus duodecim per ſingulos menſes: quarũ ipſa folia gentibus ſunt ad ſanitatem. Hęc ad literam intelligere ipſa litera prohibet: nobiſq; aliud valde ſublimius ꝙ id qđ litera ſonat ſignificare videnť: præſertim cum alibi ſcriptũ ſit: flumina plaudẽt manibus in idipſum. Psal. xcvij. Quomodo enim flumina quę manus nullas habent, manibus plaudere poſſunt? Noua ſunt iſta flumina Flumina noua. & de nouo mũdo ſunt. Nouus mũdus hęc ciuitas dei eſt quã fluminis impetus lętificat. Hoc autem flumen Chriſtus eſt, cuius affluentiſſima ſapiẽtia & ſcientia ſanctam eccleſiam lætificant. Vnde & alibi dicitur Prouer.j. Sapiẽtia prędicat, foris clamitat, in plateis dat vocem ſuam. Hęc & in templo clamat dicẽs. Ioan. vij. Si quis ſitit veniat & bibat & de ei⁹ ventre fluẽt aquę viuæ. Hic eſt ille fons de quo diciť. Quoniam apud te eſt fons vitæ. Pſal. xxxv. Qui & mulieri Samaritanę loquiť dicens. Qui biberit ex aqua quã ego dabo ei, fiet Ioan. iiij. in eo fons aquę ſalientis in vitã æternam. Hic igiť fluuius quo paradiſus mundať & eccleſia lętificať in quatuor capita diuiditur per quę quatuor euãgelia ſignificanť. Euangelia iiij. Et primũ diciť Phiſon qđ oris mutatio in Phiſon. terpretať. Euangelica nãq; prædicatio ora hominũ linguaſq; mutauit: vt q prius falſos deos laudabant & prędicabãt: nũc vnũ & verũ deũ eiuſq; mirabilia laudẽt & prędicent. Quid enim, niſi euãgeliũ, beati pauli os mutauit, vt qui prius circuncifionem prędicabat poſtea mutato ore loquitur dicẽs. Circũciſio nihil eſt, & p̃putiũ nihil eſt. j. Cor. vij. Gal. v. & vi Lege ſanctorũ hiſtorias & videbis illũ qui Valerian⁹. Sebaſtian⁹ & ſimiles. paulo ante Iouẽ vt deũ omnipotentẽ laudabat, mox ore mutato Iouẽ ipm̃ non deũ eſſe ſed dęmoniũ affirmare. Videbis & illũ Auguſtinus talis. qui vanas poetarũ fabulas ludẽdo & inſaniendo cãtare ſolebat, hymnos & pſalmos cũ fletibus iubilare: Hanc autẽ oris & linguarũ mutationem facit Phiſon, qa ſermo euãgelicus & ora mutoꝝ ſoluit, & linguas infantiũ diſertas facit. Quãta tũc oris mutatio facta eſt quãdo apoſtoli qui vix vna lingua vtpote pauperes & ruſticani loqui Act. ij. nouerãt, mox diuinitus inflãmati omnib⁹ linguis loqui cœperunt? Gyon autẽ pectus Gyon. interpretatur. Reſpice nũc ad pectus pontificis & vide ibi ratiõale. Quęre etiã qua Nũe. xviij. re pontifices de ſacrificiis pectuſculum in

partem ſuſcipiant.Ideo fortaſſe q̄a de pon
tificis pectore Gyon iſte fluui⁹ qui pectus
dicitur,fluere debeat. Et reuera ſemper de
pectore pontificis fluuius euangelicus ma
nare debet,cuius impetu populus chriſtia
nus & domini ciuitas lætificet & ſatietur.
Cor. Cor enim in pectore eſt,in quo eſt ſedes &
fons totius ſapientiæ atq; ſcientię.De hoc
fluuio bibebat beatus Ioannes quando ſu
per pectus in cœna recumbens vidit illud
Io. xiii. & xxi. qđ poſtea ſcripſit. In principio erat verbū
& verbum erat apud deum, & deus erat
verbū. Quandocūq; de fluuio Gyon bibe-
re volumus ad pectora pontificum reſpi-
ciamus. Ideo enim ſic ornata ſunt vt ma-
gnum ibi ſapientiæ theſaurum recondi-
Tigris. tum intelligam⁹. ¶Tigris vero ſagitta di-
citur : quoniam hic fluuius quaſi ſagitta
velociſſimus eſt.Sed quid tantæ velocita-
tis : vt euangelica prædicatio : q̄ quocūq;
diſcurrens , ſatis breui tempore mundum
vniuerſum impleuit ! Iam ab Hieruſalem
vſq; Illiricum nobilis ille ſagittarius bea-
tus Paulus prædicauerat euangelium, cū
ſe in Hiſpaniam proficiſci velle dicebat:
vt ibi quoq; euangelii ſagittas effunderet.
Pſal.xvii. Miſit enim dominus ſagittas ſuas & diſſi-
Ps.lxxvi. pauit eos.De quibus & alibi dicit.Etenim
Sagittę. ſagittę tuę pertranſierunt.Quid em̄ aliud
q̄ ſagittę ſunt euangeliorum verba?quib⁹
maligni ſpiritus fugātur, & totus vitiorū
exercitus perimit & diſſipatur? Vnde ſcri
Pſal.vii. ptum eſt.Niſi conuerſi fueritis gladiū ſuū
vibrauit, arcum ſuum tetendit & parauit
illum:& in ipſo parauit vaſa mortis & ſa-
Ps.cxxvi. gittas ſuas ardentibus effecit. Iſtę ſunt il-
lę ſagittę,in manu potētis acutę cum car-
bonib⁹ deſolatoriis.Sicut enim ſagittæ in
manu potentis,ita filii excuſſorum.Beat⁹
vir qui impleuit deſideriū ſuū ex ipſis non
confundetur dū loquetur inimicis ſuis in
Sagittę dei porta. Verba dei in ſagittas conuertūtur
quibus nullę iniquorum munitiones reſi-
ſtere poſſunt.Vnde & diſcipulis dominus
Luc.xxi. ait.Ego dabo vobis os & ſapiētiam cui nō
poterunt reſiſtere & contradicere oēs ad-
Eufrates. uerſarii veſtri . Reſtat nunc Eufrates qui
fertilitas interpretatur,quæ interpretatio
q̄tū euangeliis conueniat omnibus patet.
Reſpice in mundum vniuerſum,euangeli
ca prędicatione, ab errore ad fidem cōuer
ſum:& tunc intelliges q̄ fertilis fuerit Eu
frates:q̄tumq; nobis ſua fertilitate contu-
lerit.Hanc autem fertilitatē pſalmiſta am Ps.cxviii.
mirans ait.Mihi autem nimis honorifica-
ti ſunt amici tui deus: nimis confortatus
eſt principatus eorū. Dinumerabo eos, &
ſuper arenam multiplicabuntur.Vnde &
alibi ait.Annūciaui & loquutus ſum, mul Ps.xxxix.
tiplicati ſunt ſuper numerum.Hinc & do
minus diſcipulis ait.Non vos me elegiſtis Ioan.xv.
ſed ego elegi vos , & poſui vos vt eatis &
fructum afferatis, & fruct⁹ veſter maneat.
Hinc eſt etiam q; per Salomonem de eccle
ſia dicitur. Venter tu⁹ ſicut aceruus triti Cant.vii.
ci,vallatus liliis.Q̄ꝫ em̄ ager dei:vinea dei
hortus dei:ſancta videlicet eccleſia tā fru
ctifera eſt,hoc facit iſte Eufrates,cuius flu
mine perfundit & irrigatur.Hęc ſunt qua
tuor flumina paradiſi de vno fonte proce-
dentia, & de vno Chriſti pectore emanan-
tia,q̄bus totus irrigatur mundus. Ab his
autem & multa alia flumina ſunt.Tot em̄
ſunt flumina quot & librorum volumina.
Habet autem & vetus teſtamentum ſuos Libri vete. teſtamēti.
fluuios:qui niſi iſtis fluminibus commixti
fuerint,ſimulq; cōuenerint:mortiferi ſunt
& inſuaues ad bibēdū.Litera enim occidit
ſpirit⁹ aūt viuificat.Apoſtoli verba ſunt. i.Corī.iii.
Si autem ſimul conueniant,omnē ſuperāt
potionem. Sunt aūt & alia flumina & ipſa
mortifera quorū aquę q̄a amarę ſunt, ho- Lib. hereti corum.
mines interficiunt.De q̄bus in apocalypſi
Ioannes apoſtolus ait ſe vidiſſe ſtellam ma Apoc.viii.
gnam ardentem quaſi faculam in tertiam
partem fluminū de cęlo cecidiſſe. Nomen
autem ſtellę dicit abſcinthiū.Mortui ſunt
autem multi homines de aquis:q̄a amaræ
factę ſunt. Per hæc autem flumina omniū
hęreticorū,philoſophorum & poetarū er-
ronea ſcriptura intelligitur. Quæ quoniā
duobus noui & veteris teſtamenti flumi-
nibus non conuenit , non immerito tertia
pars fluminū vocat. Fuge has aquas chri
ſtiane,amaræ & mortiferæ ſunt:nota ſunt
flumina,nota ſunt ſanctarū ſcripturarum
volumina,notę ſunt aquę ſalientes in vitā
æternā,de q̄bus qui biberit nō ſitiet vltra.

Explicit liber de nouo mundo.

¶Sequit liber de feſtiuitatibus feſtiuitatū
quo continentur hi tituli.

i. De trinitate.Sermones tres
ii. De natiuitate domini. Sermo.I.
iii. De circūciſione. Sermones.II.

iiii. De epiphania. Sermo.I.
v. De octauis eiuſdem. Sermo.I.
vi. De palmis. Sermones.II.
vii. De coena domini. Sermo.I.
viii. De paraſceue. Sermones.II.
ix. De paſca. Sermo.I.
x. De aſcenſione domini. Sermones.II.
xi. De penthecoſte. Sermones.II.

De Sancta trinitate.
Sermo primus.

Deuter.vj AVdi Iſrael domi
nus deus tuus,
deus vnꝰ eſt.Nõ
habebis deũ aliũ
abſq; me. In pſal
mis quoq; ſcri-
Pſal.lxxx. ptum eſt.Iſrael ſi
me audieris non
erit in te deꝰ re-
cens, neq; adora
bis deum alienũ:
ego enim ſum dominus deus tuus.Hęc Iu
dæi legentes & non intelligentes irrident
chriſtianos, quaſi qui non vnum : ſed tres
deos colant.Quibus digne ſatis in euange
Mat.xi. lio dominus ait.Erratis non ſcientes ſcri-
Trinitas pturas neq; virtutẽ dei. Nos enim nõ tres
ſancta de- deos ſed deum vnum in tribꝰ perſonis co-
claratur. limus & adoramus patrem:& filium & ſpi
ritum ſanctum.Deus quidem vnus eſt,ſed
perſonæ tres ſunt. Nam & pater deus eſt,
& filius deus eſt , & ſpiritus ſanctus deus
eſt, non tres tamen dei, ſed vnus eſt deus.
Tres enim iſtæ perſonæ vna eſſentia ſunt:
vna deitas,vna virtꝰ,vna maieſtas,vna ſa-
pientia,vna fortitudo, vna omnipotentia,
vnum lumen,vnum principium,vna clari
tas:& quæcunq; aliæ ſunt præter perſona
lem proprietatem,quæ de vna perſona di-
cuntur : & de omnibus pariter dicuntur.
Et qualiter eñ pater taliter & filiꝰ & ſpũs
ſanctus deus eſt,omnipotens eſt, fortis,ma
gnus & ſapiens eſt, & quæcunq; alia ſimi-
li modo dici poſſunt.Non tamen tres dii,
vel tres omnipotentes ſunt, ſed vnus deꝰ,
vnus omnipotens,vnus fortis,magnus, &
Perſonalis ſapiens. Perſonalis autem proprietas hæc
ꝓprietas. eſt : vt pater genitor,filius genitus, ſpiri-
tus vero ſanctus : nec genitor nec genitus
ſed ab vtroq; procedens credatur & intel-
ligatur. Hęc autem fides noſtra non argu
mentis,non ſyllogiſmis, non humanis ra-
tionibus edita eſt,ſed ſolis ſanctarum ſcri
pturarum auctoritatibus non ab homine
inuentis ſed diuinitus inſpiratis firmata.
Vnde & iudęis non credentibus ſibiq; cõ-
tradicentibus dñs ait.Si crederetis moyſi, Ioan.v.
crederetis vtiq; & mihi,de me eñ ille ſcri
pſit.Si qs quęrat vbi de ipõ ſcripſerit Moy Pſal.xxxix.
ſes.audiat ipſum dicentem. In capite libri
ſcriptum eſt de me.Ab ipõ cœpit Moyſes.
Ipſum in capite poſuit vt iudęus cito faci
leq; inueniat quem inuenire non vult nec
laborat quęrẽdo,cum niſi per ipſum ad cæ
tera quę ibi ſcripta ſunt peruenire non va
leat,legẽdo. In principio inquit fecit deus
cælum & terram:& ſpiritus dei ferebatur
ſuper aquas. Cõueniens fortaſſe fuerat,vt
nomen patris prius poneret: qui vbiq; ma
xime ab ipſo filio honorat: ſed noluit hoc
Moyſes:immo ſpiritus ſanctus qui loque-
batur ꝑ Moyſen.Prius nomen filii poſuit,
ne iudęus quęrendo,erraret. Sed dices for
taſſe quid eſt principium?Ipſe tibi reſpon-
deat,ipſe tibi dicat. Dixit aliquãdo ſed nõ
intellexiſti,iterum dicat ſi forte intelligas.
Ego principium qui & loquor vobis.Cre- Ioan.viij.
de igitur Moyſi, crede auctoritatibus ſcri
pturarum, vel ipſa auctoritas te cogat . &
ſpiritus ſanctꝰ te compellat, vt vnum deũ
in tribus perſonis confitearis. Ecce ſtatim
in capite huius libri qui inter alios primꝰ
eſt, vnus deus & tres perſonę poſitę ſunt:
deus videlicet pater qui fecit cęlum & ter
ram , & ſpiritus dei per quem pater & fi-
lius diſpoſuit,& ordinauit quęcunq; facta
ſunt in cælo & in terra: hoc enim videtur
ſignificare quod dicitur:Spiritus dei fere-
batur ſuper aquas.Spiritus namq; ſanctus
a patre filioq; procedens vtriuſq; conſilio
voluntateq; diſponit quicquid per filium
pater operatur. Quia enim filius ſapiẽtia
vocatur,vt tam pulchrum opus ſapienter
factum intelligatur,merito per filium qui
ſapiẽtia dicitur,factum perhibetur: q̃uis a
tota ſancta & indiuidua trinitate factũ eſ-
ſe nõ dubitetur.Bene autẽ pater & filiꝰ in
ſpiritu ſancto qui vtriq; cõmunis eſt,diſpo
nere dicunt quęcũq; eis agere placet:vt cõ
munis ſit diſpoſitio quorũ cõis eſt opatio.
Fecit igit deꝰ cęlũ & terrã:ꝑ quẽ patrẽ in-
telligimꝰ. Deus enim cõmune nomẽ eſt:&
ſicut ad patrẽ,ita & ad filiũ pertinet,& ad

ſpiritum ſanctū.Sed qa prędixerat in principio fecit neceſſario pater intelligitur,qa per principium.i.per filium operatus ſit. Prima itaq̨ perſona pater:ſecunda principium,id eſt filius: tertia vero ſpiritus dei qui ſuper aquas ferebatur:per quem ſpiritus ſanctus manifeſtiſſime demonſtratur. Si nihil amplius ſcripſiſſet Moyſes,ſolum hoc qđ in capite hui⁹ libri ſcriptū eſt,ſuffi cere poterat ad fidei noſtræ aſſertionem: vt vnum deū in tribus perſonis colere debeamus. Pulchre igitur per pſalmiſtā dn̄s ait.Holocauſtū et pro peccato non poſtulaſti,tunc dixi ecce venio:vt faciam voluntatem tuam.Et quaſi ab aliquo interrogaretur quis eſſet:ait. In capite libri ſcriptū eſt de me. Qđ tale eſt ac ſi diceret. Ego ſū illud principiū qđ in capite libri ſcriptum eſt:in quo cælum pater creauit & terram. Qui ideo nūc patris volūtatem facere veni,quoniā per ſacrificia & holocauſta mūdus ſaluari non potuit.Hāc fidem habuit Moyſes:quā fidem Dauid quoq̨ habuerit, videamus. Verbo dn̄i inquit cæli firmati ſunt,& ſpiritu oris eius omnis virtus eorū.Nulla differentia eſt inter eos,qđ vnus dicit vterq̨ dicit.Vna fides vtriuſq̨ ē:vnū deū in tribus perſonis vterq̨ adorat & veneratur.Dominus enim & verbum domini & ſpiritus domini:tres perſonæ ſunt & vnus deus a quibus cælum & terra creata ſunt.Et vide quomodo vn⁹ ſpiritus loquitur in vtroq̨,vide quomodo id qđ ait domin⁹. In capite libri ſcriptū eſt de me,vtriq̨ cōueniat.In capite nāq̨ libri ſcriptū eſt de me. In principio erat verbū,& verbum erat apud deū,& deus erat verbū. Igitur qđ in capite libri ſcriptū eſt,dei fili⁹ intelligitur:vt & nos inueniamus Chriſtum in capite libri noſtri:& Iudęi eūdem inueniāt in capite libri ſui & noſtri.Quē enim Dauid & Ioannes verbū vocauerūt:ipm̄ Moyſes principiū dixit.Idem ergo per verbum & principiū ſignificatur. Sed nobis verbū vocari debuit qui docibiles ſumus, q ipſi⁹ verbū & doctrinam audire,& diſcere parati ſum⁹.Illis vero certe debuit vocari principiū,qui eum principiū eſſe non credebāt qui eū nouiter cœpiſſe,ante matrē nō fuiſſe,quadraginta annos nondū habuiſſe dicebant. Ecce cogunt vos o Iudęi libri veſtri,auctores veſtri,& patres veſtri quibus contradicere non audebitis,vt vnū deū in tribus pſonis adoretis.Sed fortaſſe adhuc erratis non ſcientes ſcripturas, neq̨ virtutē dei: & ideo nō creditis neq̨ Moyſi neq̨ Dauid: quorū vterq̨ vt ſuperius oſtēſum eſt,vnū deum,& tres perſonas confitetur. Alia eſt enim perſona patris, alia filii,alia ſpirit⁹ ſancti. Vnde hoc? Quia alia eſt quę loquitur,alia cui loquitur, alia de quo loquitur. Loquitur autem pater de filio vbi dicit. Ipſe inuocabit me:pater meus es tu. Loquitur & filius de patre vbi ait. Dominus dixit ad me filius meus es tu,ego hodie genui te. Loquit̄ pater de filio vbi ait. Hic eſt filius me⁹ dilectus, in quo mihi bene complacui,ipſum audite.Loquitur & filius de patre vbi ait.Pater meus vſq̨ modo operatur,& ego operor. Loquitur autē & ipſi patri vbi dicit.Pater iuſte mūdus te nō cognouit:ego aūt cognoui te:qa tu me miſiſti.Et ibi.volo pater vt vbi ego ſum,illic ſit & miniſter meus.Loquitur autem filius de ſpiritu ſancto vbi ait.Cum venerit paraclitus quem ego mittam vobis a patre ſpiritū veritatis qui a patre procedit, ille teſtimonium perhibebit de me. Longū eſt autem ſi omnia teſtimonia colligere velimus vbi fili⁹ de patre, & ad patrem & de ſpiritu ſancto in euāgelio locutus eſt. Sed hæc pauca nos dixiſſe ſufficiat ad credendum & intelligendum aliam eſſe perſonā patris,aliam filii,aliam ſpiritus ſancti. Siquidem alia perſona eſt quæ loquitur,alia cui loquit̄, & alia de qua loquitur. Sed Iudęi filii dei auctoritatē non ſuſcipiūt: nos autem hanc vnam auctoritatem prę cunctis auctoritatibus habemus.Dicat igitur ipſe nobis quid credere debeamus:ab ipſo audiamus:ipſe nos doceat fidem noſtrā,videamus quid dixerit quādo diſcipulos ad prędicandū miſit.Ite inquit docete omnes gētes baptizantes eos in nomine patris & filii & ſpiritus ſancti.Quare in nomine patris & filii & ſpūs ſancti? Quia a quo creati ſumus ab ipſo nos reſtaurari & ſanctificari neceſſe fuit.Non dixit vt baptizarent in nomine patris ſolūmodo: qa nō ſol⁹ pater nos creauit. Addidit filiū, quia & ipſe creator eſt. Addidit & ſpm̄ ſanctū,qa ipſe quoq̨ nihilominus creator eſt. Nihil amplius poſuit,quia cætera oīa creaturę ſūt. Ab his tribus perſonis creata ſunt omnia,

Marginalia (left): Pſal.xxxix. — Pſal.xxxij. — Verbū eſt principiū. — Ioan. viij.

Marginalia (right): Perſonarū diſtinctio. — Pſ.lxxxviij. — Pſal.ii. — Matth.iij. — Ioan.v. — Ioan.xvij. — Ibidem. — Matthei xxviij.

& iſtę tres perſonæ, non tres dii: ſed vnus deus, ſunt pater & filius & ſpiritus ſanct⁹. Nunq̄ in hac parilitate has tres perſonas dominus poſuiſſet, niſi per omnia æquales eſſent: niſi in diuinitate, in maieſtate, ī omī potentia & in aliis omībus ſimiles eſſent. Qualis em̄ pater, talis filius, talis ſpiritus ſanctus, immēſus pater, immenſus fili⁹, immenſus ſpiritus ſanctus. Aeternus pater, æternus fili⁹, ęternus ſpiritus ſanctus. Nō tamen tres æterni, ſed vnus æternus. Stulti & p oīa inſani q Platonicis ſyllogiſmis, & argumētis Ariſtotelicis de ſumma & oīpotente trinitate diſputare conanť. Aliter em̄ ſe habet ſubſtātia dei, & aliter ſubſtantia creaturarū oīm. Illa em̄ ſola æterna: cæterę tēporales. Illa ſola immutabilis eſt: cæterę mutabiles. Illa ſola contraria nō ſuſcipit, aliæ vero contrariorum ſuſceptibiles ſunt. Sic enim Ariſtoteles ſubſtantiam diffiniuit. Subſtantia eſt quæ cum ſit vna & eadē nūero: ſuſceptibilis eſt cōtrarioꝝ ſecundum ſui mutationem. In hac autē diffinitione, dei ſubſtātia non continetur: qa cum ſit vna & eadem numero neq; contraria, neq; mutationem ſuſcipiens eſt. Hanc autem̨ quęſtionem qa in hoc ſermone tractare nō ſufficimus in alium tractandum differemus.

Subſtātia.

De trinitate. Sermo.II.

Sabbata ſabbatorū.

SIcut quędam ſabbata dicuntur ſabbata ſabbatoꝝ quia maiora ſunt: & quędam ſancta dicuntur ſancta ſanctorum: quia maiora ſunt, & quędam cantica dicūtur cantica canticorū, qa maiora ſunt, & beata virgo Maria dicitur virgo virginū, qa cunctis virginibus maior eſt: ita quędam feſtiuitates poſſunt dici feſtiuitates feſtiuitatum, quia omnibus aliis feſtiuitatibus maiores ſunt. Tales ſunt autem omnes illę feſtiuitates quas ad ſpecialem dei omnipotentis laudē colimus & celebram⁹. Sicut eſt hodierna feſtiuitas quæ in honore ſanctę trinitatis celebratur. Diuiditur enim hęc vnitas indiuiſibiliter: qa q̄uis perſonę tres ſunt: Deus tamen vnus eſt qui nō per partes diuiſus: ſed totus in ſingulis eſt. Quia enim vna dei ſubſtantia in ſingulis perſonis eſt, diuiſa quodāmodo eſſe videť: ſed qa tota in ſingulis eſt, indiuiſa eſſe probať. Tota enim eſſentia diuinitatis eſt in patre, tota in filio, tota in ſpiritu ſancto: quoniam & pater de⁹, & filius de⁹, & ſpiritus ſanctus deus: & hi tres vn⁹ de⁹. Quia enim non eſt deus niſi vnus, non poteſt alius deus prędicari de patre, alius de filio, & ali⁹ de ſpiritu ſancto: ſed idem de⁹, & vnus numero de omnibus & de ſingulis prędicatur. Hoc autem ſic eſſe credere quidem omnino debem⁹: quomodo ſit vel fieri poſſit quærere penitus non debemus: quoniā nullatenus (niſi diuina inſpiratione) huius ſacramenti profunditatē intelligere valem⁹. Et hoc ideo fortaſſe qa in nulla alia ſubſtantia tale aliquid inueniri poteſt. Difficile enim creditur, qđ nulla ſimilitudine, nulloq; exemplo probatur. Nulla enim alia ſubſtantia eſt quæcunq; ſit, vna & eadem numero in pluribus eſſe poſſit: vt hic homo, hic oculus, hic pes, hæc manus, hoc caput: cum vnūquodq; horum ſit vnum numero, nullum horum in plurib⁹ eſſe poteſt. Si vero articulus inde tollatur qui certi numeri ſignificatiuus eſt, vt non dicatur hic, vel hęc, vel hoc: ſed tantū ſine articulis dicatur homo, oculus, pes, man⁹, caput: nihil eſt qđ vnumquodq; horum de plurib⁹ prędicari prohibeat. Sic enim prolata iam nō numero ſed eſſentia vnū ſunt. Vnde & Philoſophus ait. Participatione ſpeciei plures homines ſunt vnus homo. Petrus enim, Iacobus & Ioannes cum ſint plures numero, in ſpecie quę eſt homo, vnū ſunt: quoniam & Petrus homo eſt, & Iacobus homo eſt, & Ioannes homo eſt. Sed ſi addatur articulus vel nomē proprium, & dicatur ita, Petrus, Iacobus, & Ioānes ſunt hic homo: nō erit verum. Similiter autem nō erit verum ſi dicatur hi tres homines ſunt Petrus, vel hi tres ſunt Iacobus, vel hi tres ſunt Ioannes. Manifeſtum eſt ergo ꝙ nulla ſubſtātia vna eadēq; numero, aut articulo, aut proprio nomine demonſtratur. Quod autem vniuerſaliter dixi nulla ſubſtantia, ſic eſt accipiendum ac ſi dixiſſem, nulla ſubſtantia temporalis, nulla ſubſtantia mutabilis & contrariorum ſuſceptibilis. De hac enim ſola loquuntur philoſophi: hanc ſolam diffiniuit Ariſtoteles. Nulla inquam talis ſubſtantia, cum ſit vna eademq; numero, de pluribus prædicatur. Diuina vero ſubſtantia (quæ vtiq;

Subſtātia diuina.

æterna eſt,immutabilis eſt,& nullius con-
trarietatis ſuſceptibilis,cũ ſemper ſimplex
& vna ſit,eadẽq; numero:ſemp tñ in pluri
bus eſt.Semper eñ deus vnus & qui nunq̃
poteſt eſſe ſine numero,vnus,hic videlicet
(vt cũ articulo dicã)deus noſter q fecit cę
lũ & terrã,ſemper inquã & pater eſt, & fi-
lius eſt,& ſpũs ſanctus eſt:& totꝰ pater,to
tus filius,totus ſpũs ſanctus. Nunq̃ tñ pa
ter filius,nunq̃ filius pater, nunq̃ ſpiritus
ſanctus,vel pater vel filius eſt. Et hoc igiť
ab humana intelligẽtia lõge eſt:qa tale ali
quid in hac ſubſtãtia tẽporali & mutabili
inueniri nõ poteſt.Si eñ hic homo,quẽ ti
bi digito oſtẽdo,& Simon & Petrus eſt, &
ſemp Simon & Petrus, ſempq; totus & Si
mon & Petrus eſt,neceſſario cõcluditur &
Petrũ eſſe Simonẽ,& Simonẽ eſſe Petrum.
Hac eñ collectione talis ſyllogiſmus fieri
poteſt.Si Simon ẽ hic homo, & hic homo
eſt Petrus,ergo & Simon eſt Petrus. In di
uina autẽ & æterna ſubſtãtia aliter fit. Sẽ
per eñ verũ eſt dicere hic deꝰ noſter (quẽ
tibi nõ digito:ſed fide oſtendo)& pater &
filius eſt,ſemperq; pater & filiꝰ eſt, totuſq;
& pater & filius eſt.Non tñ verũ eſt dice-
re,ergo & pater & filius:& filius & pater.
Poteſt enim ex his talis fieri ſed nõ cõclu
dit ſyllogiſmus. Si filius dei eſt hic deꝰ,et
hic deꝰ pater eſt,ergo & filius pater, & pa
ter filius eſt . Qđ quidẽ dicere vel credere
falſum & impiũ eſt. Hoc aũt ſi Arrius in-
tellexiſſet,& duas iſtas ſubſtantias æternã
& mutabilẽ,tam diuerſas ab inuicẽ diuiſiſ
ſet,neq; ipſe erraſſet, neq; alios tã multos
errare feciſſet.Dũ enim æternã & incõmu
tabilem ſubſtãtiam intra terminos tẽpora
lis mutabiliſq; ſubſtãtię cõcludere voluit
oĩa in illa fieri arbitratus eſt,quę in iſta eſ
ſe cognouit. Dixit igitur filiũ patre mino
rem,& patrẽ filio antiquiorẽ:qm̃ inter ho-
mines hoc eſſe nõ dubiũ eſt.Nullus eñ fi-
lius naſcitur q patre minor nõ ſit,ætate et
perſona.Stultus qui nõ cõſiderauit ſubſtã
tiam ſimplicem & æternã neq; maius neq;
minus ſuſcipere. Deus enim ſemper vnus
eſt,æternꝰ eſt,immutabilis eſt: & qđ ei pro
priũ eſt,ſemper eſt hoc qđ eſt. Vnde Moy- Exod.iij.
ſi interrogãti & ſcire volẽti quis eſſet: ait. Ibidem.
Ego ſum q ſum.hęc dices filiis Iſrael,q eſt
miſit me ad vos.Ille enim vera diffinitiõe
diciť eſſe qui ſemper eſt,q immutabilis eſt,
qui nunq̃ cœpit eſſe,qui nunq̃ deſinit eſſe:
cuius tota eſſentia vna ſemper eſt, & eadẽ
eſt. Semper enim & totus deꝰ ſapiẽtia eſt:
ſemp & totus virtus eſt,veritas eſt,lumen
eſt,principiũ eſt,& ſimilia.Neq; aliud eſt ei
eſſe,& omnipotentẽ eſſe:& hæc oĩa in ipſo
ſunt vnum. Omnia hæc eſt pater,oĩa filiꝰ,
oñia ſpiritus ſanctus. Quomodo ergo pa
ter maior filio,vel antiquior eſſe poteſt:cũ
filius æternus ſit, & ante æternũ nihil ſit?
Si ante ęternũ aliquid eſſe potuit,& anteq̃
filius eſſet,pater eſſe potuit.Sed ante æter
nũ nihil eſſe potuit: non eſt ergo pater an
teq̃ filius.Pręſertim cũ filius dei, verbum
dei ſit,virtus dei ſit,ſapientia dei ſit. Neq;
enim anteq̃ verbũ,anteq̃ virtus, anteq̃ ſa-
pientia,pater eſſe potuit. Qualis enim eẽt
ſi fortis & ſapiens non eſſet:Neq; enim ſi-
ne virtute fortis,neq; ſapiens ſine ſapiẽtia
eſſe poteſt.Sapientia enim in patre & filio
& ſpiritu ſancto vna eſt:& pter ipſam nul
la eſt. Ipſa eſt autẽ de qua dicitur. Omnia Pſal.ciij.
in ſapientia feciſti. Et ipſa quidẽ eſt verbũ
dei per qđ ſicut ſcriptum eſt.Omnia facta Ioan.j.
ſunt,& ſine quo factũ eſt nihil.Si ergo hęc
ſola & non alia ſapientia in deo eſt:aut ſi-
ne ſapientia (qđ nefas eſt dicere vel cogi-
tare)pater aliquãdo fuit, aut ante hãc ſa-
pientiã nunq̃ fuit:impoſſibile eſt igitur an
te filium patrem fuiſſe. Sed dicit Arrius: Arg.Arrianum.
prius eſt qui gignit q̃ ille qui gigniť:quo-
niam eũ qui gignit neceſſe eſt eſſe:neq; eñ
qui nõ eſt,gignere poteſt:ille vero q gigni
tur nondũ eſt:quia ſecundũ philoſophorũ
ſentẽtiam,qđ ſit non eſt. Miſer & infelix q Soluitur.
verbi dei generationẽ ſicut alias oñes ge-
nerationes fieri arbitratur,propheta de fi
lio dei miratur & dicit.Generationem eiꝰ Eſa.liii.
quis enarrabit? Et Arrius infelix ab aliis
generationibꝰ hãc vnã ſingularẽ & admi-
rabilem differre nõ putat.Poſſumus autẽ
in creaturis etiã talia inuenire in qbus ille
qui gignit nõ ſit priuſq̃ ille qui gignitur.
De igne nãq; eſt calor & ſplẽdor ſimul cũ
igne. Vnde & nõ immerito ſplẽdor patris
vocatur filius dei:dicẽte apoſtolo. Qui cũ Heb.j.
ſit ſplendor gloriæ & figura ſubſtãtiæ eiꝰ.
Sed meliꝰ eſt vt in nobis ipſis q ad dei ima
ginem & ſimilitudinẽ facti ſumus,hãc tri-
nitatis imaginẽ requiramus.Nuſq̃ eñ dei
ſimilitudo tã facile reperiri debet ſicut in
illa creatura quę ad dei imaginẽ & ſimili-

tudinem facta eſt.Solus autem angelus & homo dei ſimilitudinem habere perhibetur.Et de bonis quidem angelis dubitari non debeat,cum de malis quoq; ſcriptum ſit.Tu ſignaculum ſimilitudinis plenus ſapientia,perfectus decore:in deliciis paradiſi dei fuiſti.De homine vero quid? Faciamus (īquit deus)hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram.Hanc ergo ſimilitudinem habent angeli & hoīes ad deū: quia naturaliter ſapiētia pleni ſunt: & q̄a nulla alia creatura ad hanc ſapiētiam pertingere poteſt.Eſt autem hæc ſapientia diuinarum humanarumq; rerum intelligentia.Hanc autem intelligentiam pręter angelum & hominem nulla creatura habere poteſt.Vt enim de aliis taceam⁹ quæ alia creatura,vel literarū peritiam vel numerorum ſcientiam habere valet?Secundum hanc ergo ad imaginem & ſimilitudinem dei facti ſumus:in qua ipſius quoq; trinitatis ſimilitudinem quādam habem⁹. Trinitas aūt nr̄a hæc eſt.Intelligentia,memoria,& vſus.Hęc autem tria quodammodo vnum ſunt, & ſine ſe eſſe non poſſunt,neq; vnum ex his prius aliis vel poſteri⁹ eſt. Et de intelligentia quidem iam dictū eſt, q; diuinarum ſit humanarumq; rerum cognitio.Memoria vero eſt qua ea quæ itelleximus,retinemus.Vſum autem voco naturalem quandam potentiam, per quā ea quæ intelleximus & memoriæ commendauimus:alios quoq; docere valemus.Gignitur autem quaſi de patre filius, ita de intelligentia memoria.Neq; enim de re non intellecta memoriam habere poſſibile eſt. Vſus autem ſancti ſpirit⁹ ſimilitudinem habere videtur,qui de intelligentia , memoriaq; procedit. Neq; enim docere quis poteſt id quod non intellexit, neq; memoriæ commendauit. Non eſt tamen intelligentia priuſq̄ memoria q̄uis de intelligētia memoria fiat: quoniam nullius rei intelligentia,etiam ſi paruiſſima,ſine memoria haberi poteſt. Vt puta nomē duarum ſyllabarum paruiſſimum quidem eſt,ſine memoria tamē neq; ſciri neq; intelligi poteſt.Quomodo enim ſi memoriæ nō affuerit,primæ ſyllabæ ſecunda iungetur : vel ipſa prima ſine memoria ſcietur ? Statim enim dicta,obliuiſcetur: immo non obliuiſcetur:quia nunq̄ ſine memoria intelligetur.Non eſt ergo intelligentia priuſq̄ memoria. Vſus quoq;, id eſt docendi potentia,his duabus poſterior non eſt:quia non prius aliquid intelligimus , vel memoriæ commendamus,q̄ etiam docendi poteſtatem habemus. Quia ergo nulla alia creatura hanc trinitatem & vnitatem habere poteſt:non immerito ſecundum hanc vnitatem & trinitatem angelus & homo dei ſimilitudinem habere videntur. *Sic* ergo etiam in creaturis inuenitur aliquid qd̄ q̄uis ex aliquo gignit̄ tn̄ nō eſt poſterius eo ex quo gignitur.

Ezechielis xxviii. — Geñ.j. — Sapientia. — Trinitas i homine.

De Sacroſancta Trinitate.Ser.III.

CVm loquimur de vnitate & trinitate quæ Deus eſt:& iuiſibilem æternamq; dei noſtri ſubſtantiam caligantibus oculis infirmiſq; luminib⁹ videre deſideramus:valde timēdum eſt,ne forte nobis dicatur illud quod in Canticis Canticorum.Auerte oculos tuos a me quia ipſi me auolare fecerunt.Vnde apoſtolus ait. Non plus ſapere q̄ oportet ſapere:ſed ſapere ad ſobrietatem.Et in pſalmis.Accedet homo ad cor altum, & exaltabitur Deus. Et Salomon . Dixi ſapiens efficiar,& ipſa longe fugit a me.Et alibi.*Sicut* īquit qui multum mel comedit non eſt ei bonum: ita qui ſcrutator eſt maieſtatis,opprimetur a gloria.Loquebat̄ facie ad faciē Moyſes cū domino ſicut loqui ſolet homo ad amicum ſuum,& tamen dicebat,ſi inueni gratiam in oculis tuis oſtēde mihi faciem tuam,vt ſciam te.Cum dominus ait.Non me videbit homo & viuet. Deū nemo vidit vnq̄ . Vocem Moyſes audire poterat, ſpeciem vel imaginem aliquam videre non poterat. Audiuere & apoſtoli vocem eius cum de nube loqueretur dicens. Hic eſt filius meus dilect⁹ in quo mihi bene complacui.Ipſum quidē audiuere,ſpeciem autem non videre.Nos quoq; in ſanctis voluminibus eum ſæpe loquentem audimus:ſed ſpeciem non videmus.Non eīm eum videbit homo & viuet. Non videbitur in hac vita quia iſtis oculis videri nō poteſt. Videbitur autem poſt hāc vitam: ſicut Ioannes Apoſtolus ait. *Scimus* quia

Cant.vj. — Roma.xij. — Pſal.lxiij. — Eccle.vij. — Prou.xxv — Exo.xxxiij — Ioan.j. — j.Ioan.iiij. — Mat.iij. — Exo.xxxiij — j.Ioan.iij.

cum apparuerit, ſimiles ei erimus, quia vi debimus eum ſicuti eſt. Et Apoſtolus. Videmus nunc (inquit) per ſpeculum in ęnigmate, tunc autem facie ad faciem. Nunc cognoſco ex parte. Tunc autem cognoſcā ſicut & cognitus ſum. Si Moyſes & Apoſtoli qui ſpiritu dei pleni erant: in quibus & per quos dominus ipſe loquebatur, eum ſicuti eſt, videre & audire & itelligere nō potuere: temerarium valde eſſe videtur, de eius nos eſſentia iudicare, præſertim cum ipſe dicat: non me videbit homo & viuet. Inuiſibilis eſt deus: non enim corporis ſed mentis oculis videtur. Mentis vtiq; innouatæ & reſurrectionis gloria illuminatę, & omni corruptione corporea liberatę. Talis tūc erit humana natura quę corporeis oculis Chriſti hūanitatē & mētis oculis eius diuinitatem cōtēplari valeat. Conſidera modo quanta tunc lætitia eſſe poterit videntibus deum, cum & corporeis oculis videant Chriſti humanitatem in vno loco manentem: & mentis oculis contemplentur eius diuinitatem oīa continentem. Neuter viſus erit ocioſus, vterq; videbit illud bonum in quo multū valeat delectari: & quo videndo nequeat ſatiari. Sed interim qui de terra eſt, de terra loquatur: nemo ſe ſupra ſe extendere velit. Dicamus cum Pſalmiſta. Domine nō eſt exaltatum cor meū: neq; elati ſunt oculi mei. Neq; ambulaui in magnis neq; in mirabilibus ſuper me. Arrius miſer non intellexit hæc verba: ſed nimium exaltauit cor ſuum: nimiumq; exaltauit oculos ſuos. Et dum immundo corde & impuris oculis maieſtatē videre & intelligere non potuit, blaſphemare cœpit: & filium a patre diuidere conatus eſt. Neq; timuit infelix ambulare in magnis, & in mirabilibus quæ erant ſupra ſe: quæ eius intelligentiam excedebant & eius ingenium ſuperabant. Quid enim de deo dici vel cogitari poteſt quod magnum & mirabile non ſit? Magnum enim multumq; mirabile eſt: q̄ & pater eſt, & filio prior non eſt. Qd quia iſte intelligere non potuit, ſanctorum auctoritatibus credere noluit: neq; humilibus voluit conſentire: ſed exaltauit animam ſuam. Spreuit epiſcoporum conſilia & in ſuperbiam eleuatus catholicorū damnauit ſententiam. Ideoq; ſicut ablactatus ſuper matrē ſuam: ita & retributio facta eſt in anima eius. Quia paruuli quos ī terfecerat (ſi quos tamen interfecerat, & ad petram allidendo contriuerat) omnia q̄ vitia quæ in baptiſmo depoſuerat, vel pœnitentia ſuperauerat: iterum ad perdēdam æternisq; incendiis cruciandam eius impiam animā reuerſa ſunt. Et ſicut puer ablactatus, a lacte auulſus, importune ſe īgerere ſolet ſuper matrem ſuam, vt vbera iam deſiccata penitus exhauriat: ita & maligni ſpiritus cum omni vitiorum exercitu, huius infelicem animam lacerare, cruciare, & perdere, ſine fine non ceſſant. Fides ergo ſanctorum nobis ſufficiat: neq; enim meliores ſumus q̄ patres noſtri, neq; vltra ea quæramus quæ illis diuinitus ſunt reuelata. Et qui noſipſos & ea quę in nobis ſunt intelligere non valemus, ad ea quæ ſupra nos ſunt, nos extendere non laboremus. Audiamus prophetā dicentem. Mirabilis facta eſt ſcientia tua ex me: confortata eſt & non potero ad eā. Cœpi (inquit propheta) meipſum conſiderare, & quid vel qualis eſſet humana natura, volui inueſtigare: & tam mirabilem ſciētiam in meipſo inueni, vt penitus me ad ipſam extendere non valeam. Cōfortata em̄ eſt, omniq; humano ingenio fortior & ſublimior facta eſt & non potero ad eam. Ecce propheta neſcit ſeipſum & tu in hac vita vis videre & intelligere ipſius diuinitatis naturam. Dic mihi ſi noſti, vnde oculis viſus eſt, vnde auribus auditꝰ: quomodo nares odorem, quomodo fauces & palatum ſaporem ſentiunt. Qd̄ ſi iſta intelligis, altius aſcendo. Quære quomodo iſte mūdus ſit factus, quo impetu quotidie cælum voluatur: & quomodo tam ſtabile moueatur. Quære vbi tanta machina firmata ſit: quis locus, qualis & quantus circa ipſam ſit. Neq; aliter volui potuiſſet niſi ī aliquo loco iani & vacuo ab obſtaculo, firmata fuiſſet. Et ego quidem tantam loci ſpatiiq; immenſitatem circa hoc cælū videre videor, vt totus iſte mundus paruū quid mihi videatur. Vnde & ipſe quoq; hic meꝰ viſus magnum mihi miraculum facit: quomodo ſub vno momento tātum aſcendere, tamq; immenſa ſpatia circa ſe compræhendere valeat. Nihilq; aliud ſentio in me, vnde magis omnium creatori

Marginalia: I. Cor. xiii. — Ioan. iii. — Pſal. cxxx. — Arrii ſtulta ſupbia. — Pſal. dicto cxxx. — Pſa. cxxxviii

deo ſimul cum Pſalmiſta dicere debeam:
mirabilis facta eſt ſcientia tua ex me. Con
ſidera etiam terram quæ ſuis librata pon
deribus, ſic in medio cæli firmata eſt, vt
cum nullum habeat fundamētum, in nul-
lam tamen partem ſe inclinare valeat. Vn
de bene per prophetam dicitur. Quis mē
Eſa. xl. ſus eſt pugillo aquas: & cælos palmo pon
derauit? Quis appendit tribus digitis mō
lem terræ, & librauit in pondere mōtes, &
colles in ſtatera? Conſidera, ſi potes, quan-
ta eſt illa manus, quæ tantis aquis impleri
non valet: quanta eſt illius fortitudo, q̄ cæ
los palmo pōderauit: quales ſunt illi tres
digiti quibus tanta moles totius terræ ap
Digiti tres. pēſa eſt. Tres iſti digiti, tres perſonæ omi-
potentis trinitatis ſunt: quarum operatio
ne vnus deus fortis & potens cuncta crea
uit. De quibus videlicet trib⁹ digitis ſcri
Pſal. xxxii. ptum eſt. Verbo domini cęli firmati ſunt:
& ſpiritu oris eius omnis virtus eorū. Et
iſti quidem tres digiti ad faciendum ho-
minem inuitātur: vbi ab vno ſummo deo
Gen. i. dicitur. Faciamus hominem ad imaginem
& ſimilitudinem noſtram. Deus enī, & ver
bum dei, & ſpiritus dei, tres perſonæ ſunt
& vnus deus. Et iſte quidem eſt, qui trib⁹
Eſa. xl. digitis appēdit molem terræ. Iſte quidem
eſt qui librauit in pondere montes & col-
les in ſtatera. Et cum ex altera mundi par
te tam immenſa montium moles pōduſq;
excreuerit, ex altera vero planities ſola re
manſerit: ſic tamen tota librata eſt, vt alte
rius partis pondera alteram partem mo-
Cælorum natura. uere non valeant. Cælorum autem natu-
ra talis eſſe putatur, vt omnia ponderoſa
a ſe repellat. Vnde ſolem & lunam ſtella-
rumq; globos ſine pondere eſſe putamus:
Sicut ergo ponderoſa omnia a ſe repellit,
ita & leuia ad ſe omnia trahit. Et inde eſt
q̄ ignis, nubes, & nebulæ ſemper ſuperio
Tūba Mahumeti. ra petunt. Fertur ſimulacrum ferreum de
auratum mirę magnitudinis in quodā tē
plo in aere poſitum fuiſſe: quod cum nul-
lis catenis nulloq; inſtrumēto teneretur,
cunctis videntibus & quomodo ſic ſtaret
neſcientibus, miraculum faciebat. Erāt au
tem ibi duo lapides temperatæ qualitatis
quos Magnetes vocant: quorum alter in
pauimento, alter in teſtudinis ſublimita-
te firmat⁹ erat. Huius autem lapidis hæc
virtus eſt, vt ferrum ad ſe naturaliter tra
hat. Dum ergo ſtatua in medio poſita eſ-
ſet, & ab vtroq; lapide æquali virtute attē
to pondere, traheretur: neq; ſurſum aſcen
dere poterat, tenente eam inferiore: neq;
deorſum cadere trahente ſuperiore. Sta-
bat itaq; in medio fixa: & ſic virtute lapi-
dum tenebatur, vt in neutram partem de
clinare poſſet. Sic fortaſſe de terra opina-
ri quoq; poſſimus, quæ cum in medio ſita
ſit naturali cæleſti virtute in nullam par-
tem valeat declinare: aut cum propter pō
dus vtraq; pars centrum petat altera alte
ram ſuſtineat. Ego tamen magis eam fir-
mam immobilemq; ſtare puto virtute dei,
q̄ virtute cæli, q̄uis & virt⁹ cęli ſi qua eſt,
non cæli ſed dei ſit.

De Natiuitate domini. B. Bruno-
nis Sermo ſeu Homilia.

MAximus ꝓphetarū Eſaias Eſa. viii.
de incarnatione filii Dei
loquitur dicens: Et dixit
dominus ad me. Sume ti-
bi librum grandē & ſcri-
be ī eo ſtilo hominis. Ve-
lociter ſpolia detrahe, cito prædare. Et ad
hibui mihi teſtes fideles Vriam ſacerdo-
tem & Aſariam filium Barachiæ: & acceſ
ſi ad Prophetiſſam & concepit filium, &
dixit mihi. Voca nomē eius: Accelera ſpo
lia detrahe, feſtina prædari, quia anteq̄
ſciat puer vocare patrem & matrem, au-
feretur fortitudo Damaſci & ſpolia Sama
rię, coram rege Aſſyriorum. Nunc videa-
mus quid iſta ſignificent. Sume inquit ti-
bi librum grandem. Liber iſte grandis, to-
tus iſte mundus intelligit: tot ſunt iſtius
libri mēbranæ, quot ſunt & homines. Hæc
verba non in tabulis lapideis, ſed in cordi
bus noſtris ſcribenda erant. Sume (inqt)
tibi librum grandem, & ſcribe in eo ſtilo
hominis. Quid eſt ſtilo hoīs? plano vtiq;
faciliq; ſermone, & q̄li hoīes īter ſe loq ſo-
lent: & quem omnes quicunq; audierint ī
telligere valeant. Et fortaſſe hic prophe-
ta ideo cæteris omnibus facilior eſt. Alii
vero prophetæ non ſcribunt ſtilo homi-
nis, quia longe eſt eorum ſcriptura a ſtilo
atq; dictatu cæterorum hominum. Scribe
inquit ſtilo hominis: & hoc eſt q̄d te ſcri
bere volo. Velociter ſpolia detrahe, cito
prædare: Q̄ magnus liber, & q̄ pauca ver
ba. Hæc tamen ſufficiunt, ſi quis eſt qui ea

intelligere, & cuſtodire valeat. Præparemus corda noſtra ad hanc ſcripturã ſuſci piendam. Vtinam ſit paratum cor meum hæc in ſe ſuſcipere verba, & tali atramen to ibi ſcribantur vt nunq̃ inde deleri valeant. Ecce audiuimus & præceptum accepimus, vt ſimus ſpoliatores & prædatores. Hoc enim ſignificatur illis verbis quibus dicitur: velociter ſpolia detrahe, cito prædare. Hactenus fures & latrones hoc officium habuere: hoc inquã homines facere ſolebant. Vim tamen vi repellere nullæ leges prohibẽt: latrones perſequi non eſt peccatum. Vtinam qui iniuſte ſpoliati & prædati ſunt: aliquando ſe vindicare valeant. Recordare illius euangelii, vbi homo ille qui deſcendebat ab Hieruſalem in Hierico incidit in latrones: qui etiam expoliauerunt illum. In hoc vno homine omnes homines expoliati & prædati ſunt. Hos ergo latrones perſequamur, & ſpolia noſtra in quibus gloriantur diripiamus. Dicamus cum Pſalmiſta. Perſequar inimicos meos & compræhendam illos: & non conuertar donec deficiant. Confringam illos nec poterunt ſtare: cadent ſubtus pedes meos. Si aliam prædam & alia ſpolia ab eis auferre non poſſumus: vel noſtra nobis vendicemus: ab eorum impia ſeruitute nos ipſos liberemus. Credamus Apoſtolo dicenti. Sicut exhibuiſtis membra veſtra ſeruire iniuſtitiæ, & iniquitati ad iniquitatem: ita nunc exhibete membra veſtra ſeruire iuſtitiæ in ſanctificationem. Bonam prędam fecimus & magna ſpolia cepimus, ſi de iſtorum ſeruitute membra noſtra liberauimus. Nullos amicos propinquiores habuimus pro quibus pugnare debuiſſemus. Abraham perſecutus eſt inimicos, & liberauit Loth nepotem ſuum de manibus eorum. Ecce deo gratias pugnauimus, inimicos expoliauimus. Exultemus igitur ſicut exultant victores capta præda, quando diuidunt ſpolia. Amodo membra noſtra, noſtra ſint: amodo membra noſtra, non vitiis ſed deo ſeruiant: cuius auxilio liberati ſumus. Et adhibui (inquit) teſtes fideles. Non enim ſine teſtibus Iudæi credere potuiſſent, & homines iam ſuperati, tam ſubitam de inimicis victoriam ſperare non poſſent, vt eos quibus reſiſtere non valebant, nunc verſa vice ſuperarent & expoliarent. Bene igitur fecit Eſaias teſtes fideles ſibi adhibendo qui ſe hæc verba a domino ſimul cum ipſo audiſſe affirmarent. Hoc autem & nos facere tũc debemus quãdo conuerſis peccatoribus veniam, & de inimicis victoriam per pœnitentiam pollicemur: ſi verbis noſtris credere nolunt, fideles teſtes adhibeamus, de quorum teſtimonio dubitare non poſſint. Sed quos teſtes? Vriam ſacerdotem & Azariam filium Barachiæ. Iſti duo teſtes, duo ſunt teſtamenta: quorum auctoritate quicquid dicimus, confirmare debemus. Si peccator mihi non credit veniam promittenti: & ſe poſt tanta flagitia ſaluari poſſe diffidit: adhibebo euangelicum teſtem fidelem: qui crediderit (inquit) & baptizatus fuerit, ſaluus erit. Adhibebo inſuper & alium teſtem. Peccator quacunq; hora cõuerſus fuerit & ingemuerit vita viuet & non morietur. Vnde bene Vria ignis interpretatur per quem legem intelligim⁹, de qua ſcriptum eſt. In dextera ei⁹ ignea lex Azaria auxilium dicitur per quem euangelium ſignificatur, cuius vtriq; magno & ineffabili auxilio, liberati ſumus, cuius pater Barachia vocatur, qui benedictus dominus interpretatur. Euangelii pater Chriſtus eſt, qui ſuper omnia benedictus Deus & dominus eſt. Et acceſſi ad Prophetiſſam, quæ concepit & peperit filium. Egregie autem poſtq̃ hanc tantæ memoriæ tanteq; beatitudinis promiſſionem propheta accepit, ſe ad Prophetiſſam acceſſiſſe dicit, vt illum tandem de virgine matre naſci videret in quo & per quem hæc tanta promiſſio cõpleretur. Hæc autem Prophetiſſa beata virgo Maria eſt, quæ plena ſpiritu ſancto, pulcherrimam nobis edidit prophetiam. Magnificat (inquit) anima mea dominum. Et exultauit ſpiritus meus in Deo ſalutari meo &c. Acceſſit autem propheta ad Prophetiſſam, quando a ſpiritu ſancto ductus eſt, vt Chriſti natiuitatis ſacramentũ in ſpiritu videre mereretur. Sic enim accedebant prophetæ ad omnia quæcunq; videbant. Et dixit mi-

Vim vi repellere licet. Luc. x. Pſal. xvij. Roma. vj. Geñ. xiiij. Eſa. ix. Marc. vlt. Ezec. xxiij. Vrias. Azaria. Barachia. Maria virgo.

hi. Voca nomen eius. Accelera ſpolia
detrahe: cito prædare, quia anteq̃ ſciat
puer vocare patrem aut matrem ſuam, au
feretur fortitudo Damaſci: & ſpolia Sa-
marię coram rege Aſſyriorum. Ecce puer
noſter cuius hodie celebramus natiuita-
tem, anteq̃ carnem ſuſciperet & de vir-
gine naſceretur: & priuſq̃ ſecundum car
nem infantiam compleret, & ad virilem
ætatem perueniret, fortitudinem Dama-
ſci & ſpolia Samariæ abſtulit: & regem
vicit Aſſyriorum. Iſti enim contra Hie-
ruſalem pugnabant, & filios Iſrael illis
diebus in quibus Eſaias prophetabat, ve-
hementiſſime affligebant. Miſeri Iudæi
qui eum venientem non ſuſceperunt quē
ſolummō, & non aliũ, ſemper adiutorem
& defenſorem habuerunt. Sed quomo-
do vocari debuit rex fortis & potens no-
ſter, niſi ſpoliator & prædator. Ipſe eſt eñ
de quo ſcriptum eſt. Ad prædam fili mi Geñ.xlix.
aſcendiſti: Ipſe eſt qui prius Aegyptum
& poſtea infernum expoliauit. Illa enim
prima expoliatio, hanc ſecundam futu-
ram ſignificabat. Ipſe eſt qui per ange-
lum ſuum de caſtris Aſſyriorum centum
octoginta quinq; milia interfecit, eorum
q; ſpoliis filios Iſrael diuites fecit. Hæc
Eſaias qui hæc ſcripſit ſuis oculis vidit,
& hanc victoriam, hunc puerum noſtrum
feciſſe narrauit. Senex eſt iſte puer, & an-
tiquus dierum & anteq̃ Abraham fieret
ipſe eſt. Paruulus quidem videtur modo,
qui ſecũdum carnem nat⁹ eſt modo: cuius
natiuitas ſecundum diuinitatem nullum
temporis habet modum. Ipſe eſt enim de
Ioan.j. quo ſcriptum eſt. In principio erat verbũ,
& verbum erat apud Deum: & Deus erat
verbum. Hoc erat in principio apud deũ.
Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo fa
ctum eſt nihil. Q đ factum eſt in ipſo vita
erat, & vita eaat lux hominum. Et lux in
tenebris lucet & tenebrę eam non cõpræ-
henderũt. Fuit homo miſſus a deo cui no
men erat Ioãnes. Hic venit in teſtimoniũ,
vt teſtimoniũ phiberet de lumine vt oēs
crederēt p illũ. Lege totũ euãgeliũ & extē-
de te, ſimulq; cũ beato Ioãne cui⁹ hęc ver
ba ſunt, ſume pennas aquilæ, & aſcēde ſu-
per Cherubim vt volare valeas, ſuper pen
nas ventorum, & accedens vſq; ad thronũ
gloriæ: ibi videas puerum iſtum qui ho-
die natus: qui modo ad pdandũ & expoliã
dum venit: in ſinu & corde æterni ſummi
q; patris regnantem & gloriantē, vt au-
dias ipſum dicentem. Eructauit cor meũ Pſal.xliiij.
verbum bonum. Tecum principium in Pſal.cix.
in die virtutis tuę in ſplendoribus ſancto
rum ex vtero ante luciferum genui te.

In octaua Natalis de circunciſio- ne domini. Sermo. I.

POſtq̃ impleti ſũt dies Luc.ij.
octo, vt circuncide-
retur puer, vocatum
eſt nomen eius Ieſus,
quod vocatum eſt ab
angelo priuſq̃ in vte-
ro conciperetur. Pri-
mus omnium hominum iubente domi-
no, circunciſus eſt Abraham: de quo Apo
ſtolus ait. Et ſignum accepit circunciſio Roma.iiij.
nis ſignaculum iuſtitiæ fidei. Eſt ergo cir
cunciſio ſignum quo Iudæorum populus Circũciſio
qui vbiq; gentium diſpergendus, & in ca- quale Iu-
ptiuitatem ducendus erat ab aliis natio- deis ſignũ.
nibus diſcerneretur. Eſt autem ſignacu-
lum, id eſt ſignificatio quædam iuſtitiæ fi
dei, quoniam Chriſtianorum iuſtitiæ quę
non per circũciſionem, ſed per fidē habeť
in illa tali circunciſione ſignificata eſt. Ne
mo enim iuſtus veraciter dici poteſt, niſi
ille qui non ſolum vnum membrum vt
Iudæi, ſed omnia membra circunciſa ha
bet. de hac enim circunciſione ſcriptum
eſt. Scindite corda veſtra: & non veſtimen Iohel.ij.
ta veſtra. Vnde & Moyſes incircunciſum
labiis ſe eſſe dicit. Linguæ quoq; circun- Exod.vi.
ciſionem neceſſariam eſſe ſignificās. Hinc
& beatus Stephanus quaſi non bene cir-
cunciſos Iudæos redarguens ait. Incir- Act.vij.
cunciſi auribus & corde: vos ſemper ſpi-
ritui ſctō reſtitiſtis: ſicut & patres veſtri,
ita & vos. Sic igiť oia mēbra circũcidi &
oia ſupflua & nociua ab oibus mēbris reſē
cari & purgari debēt. Superflua aũt & nō
ciua ſola peccata & vitia ſunt. Hæc ab o-
mnibus membris auferantur, & bene to-
tus circunciſus eſt homo. Si oculi non vi-

deant vanitatem: ſi aures non audierint detractiones: ſi lingua non fuerit locuta verba ocioſa atq; mendacium, circunciſa eſt. Hæc eſt vera circunciſio: ſic omnia membra circuncidant. Hanc circũciſioné illa circunciſio patris noſtri Abrahę ſignificabat, & propter hanc circunciſionem illa talis circunciſio data eſt: ſicut & cætera omnia quæ in figura contingebant illis. Hoc ſignum & hoc ſignaculum iam nunc neceſſaria non ſunt, quoniam vterq; populus vnus eſt, & paries inimiciciarum de medio ſublatus eſt: & ex duobus gregibus vnum ouile & vnus paſtor effect⁹ eſt: & totum qd̃ prius in ſignificatione agebatur, nunc ab omnib⁹ intelligitur, & in veritate ſeruatur. Q; autem Saluator noſter hanc in carne ſua circũciſioné ſuſcepit: Hæc valde rationabilis cauſa fuit: q̃a nõ venit legem ſoluere ſed adimplere. Finis enim legis, dicit apoſtolus, Chriſt⁹ eſt ad iuſtitiam omni credẽti. In ipſo lex completa eſt: nihil proficiunt qui poſt ipſum circunciduntur. Vnde & Apoſtolus ait. Ego Paulus dico vobis, quoniam ſi circũcidamini Chriſtus vobis nihil proderit. Si enim data eſſet lex quæ poſſet viuificare, vere ex lege eſſet iuſtitia: ſed concluſit ſcriptura omnia ſub peccato, vt promiſſio ex fide Ieſu Chriſti daretur credentibus. Nihil ad perfectum adduxit lex. Manifeſtum eſt autem quoniam ex operibus legis nõ iuſtificabitur omnis caro coram domino. Ad hoc igitur valuit circũciſio: quia quicunq; in illo populo circunciſus non fuit periit de populo Dei: neq; ſimul cum aliis Chriſti ſanguine liberatus & redemptus eſt. Omnes autem vſq; ad Chriſti paſſionem, non ſolum ab originali peccato, verum etiam ab aliis omnibus Chriſti ſanguine liberati ſunt, quicunq; illã circunciſionem ſuſceperunt & legem cuſtodierunt. Si enim circũciſiõe vel baptiſmo originale peccatum deleri potuiſſet: Chriſti paſſio neceſſaria non fuiſſet. Sed impoſſibile erat ſine effuſione illius ſanguinis, originale ſolui peccatum: Vnde & Ioannes apoſtolus ait. Quis eſt qui vincit mũdum, niſi qui credit quoniam Ieſus eſt filius dei. Hic eſt qui venit per aquã & ſanguinem Ieſus Chriſtus. Non in aqua ſolum ſed in aqua & ſanguine. Nonne audis quia Saluator noſter non per circunciſionem, ſed per aquam & ſanguinem venit ſaluare & redimere mundum. ¶ Non in aqua ſolum quia impoſſibile erat ſine Chriſti ſanguinis effuſione ſolo baptiſmate hominem liberari: ſed ĩ aqua & ſanguine, vt ſanguis ad precium, & ad lauacrum aqua proficeret. Quoniam tres ſunt qui teſtimonium dant in terra. Spiritus, aqua, ſanguis: & hi tres vnum ſunt. Et tres ſũt qui teſtimonium dant in cælo. Pater, verbum, & ſpiritus ſanctus: & hi tres vnum ſunt. Et cælũ nobis teſtatur & terra, q; filius hominis venit in hunc mundum, vt nos redimeret atq; ſaluaret. Vnde & Apoſtolus ait. Fidelis ſermo & omni acceptione dignus quia Chriſt⁹ Ieſus venit in hũc mundum peccatores ſaluos facere quorũ primus ego ſum. Tres (inquit) ſunt in terra qui nobis teſtimonium dant, certoſq; nos faciunt de ſalute noſtra, ſpiritus videlicet & aqua ex quibus in baptiſmo regenerati ſumus: & ſanguis filii dei quo redempti ſumus. Et de baptiſmo quidem ſcriptum eſt. Qui crediderit & baptizatus fuerit ſaluus erit. de ſanguine vero. Qui dilexit nos & lauit nos a peccatis noſtris in ſanguine ſuo. Itemq;. Qui manducat meam carnem & bibit meum ſanguinem, habet vitam æternam. Et hi tres vnum ſunt. Tres quidem iſti, id eſt ſpiritus, aqua, & ſanguis vnum ſunt, quoniam & ſpiritus lauat, & aqua lauat, & ſanguis lauat. Omnes enim in eo vnum ſunt, in quo viciſſim a ſe non differũt. Sũt igitur hæc tria vnum, quia vnum operantur. Et tres ſunt qui teſtimonium dant in cælo, pater, verbum, & ſpiritus ſanctus, & hi tres non tantum vnum, ſed ſubſtantialiter vnum ſunt. Lege omnes ſcripturas vtriuſq; teſtamenti, quæ horum trium patris videlicet & filii & ſpiritus ſancti, inſpiratione compoſitæ ſunt: tunc intelliges qualia quantaq; in cælo de ſalute noſtra teſtimonia habeamus. Quod ſi plura legere non vacat illud nobis vnum interim ſufficiat. Qui crediderit & baptizatus fuerit: ſaluus erit. Quod

Margin notes: Circũciſio vera. — Abrahã patrem vocat. — Circũciſionis dñicæ cauſa. — Matt. v. — Roma. x. — Gal. v. — Circũciſio ad qd valuit. — I. Ioan. v. — Ibidem. — I. Timo. I. — Mar. viii. — Apoc. I. — Ioan. vi. — Marc. viii.

enim filius dicit hoc & pater dicit,& ſpiritus ſanctus.Illa autem clauſula q̃ interpoſita eſt,qua dicitur & ſpirit⁹ eſt,qui teſtificatur quoniam Chriſtus eſt vnitas,ad ſuperiora reſpicit, vbi ait,quoniam Ieſus eſt filius Dei. Quaſi enim aliquis diceret; vnde hoc probas,q̃d Ieſus iſte tuus quem prædicas filius dei:ſubdidit dicens.Spiritus qui in ipſo eſt,in quo tãta & talia operatur, ipſe apertiſſime oſtendit ꝙ filius dei eſt:& ꝙ mendacium in illo non eſt. Et quicquid de ſeipſo vel de aliis dicit, totum verum eſt.

De Circunciſione,Sermo requirẽdus.II.

QVoniam autem circunciſio & caſtitas idem ſignificant conueniẽs nobis eſſe videtur, vt ſermonem illum qui ſuperius de caſtitate editus eſt, huic ſermoni coniũgamus.Require in libro de ornamentis eccleſiæ vbi dicit beatus Paulus Apoſtolus doctor & magiſter Gentium.

In Epiphania domini Homilia b.Brunonis confeſſoris.

Mat.ij. AVdiuimus modo cũ euãgelium legeretur ꝙ tres magi ab oriẽte venerũt: quos noua ſtella duxit ad Ieſum,qui mox apertis theſauris ſuis obtulerunt,ei munera aurum,thus,& myrrham: & reſponſo accepto in ſomnis ne redirent ad Herodem,per aliam viam reuerſi ſunt in regionem ſuam. Dicendum eſt igit̃ q̃d tres iſti Magi,quid illa ſtella,quid tria munera, & quid itineris mutatio ſignificet. Non enim vacat a myſterio, ꝙ tribus ſolum viris extraneæ gentis,ſuæ natiuitatis gloriã Saluator noſter manifeſtare voluit:Tres fuerũt filii Noe qui tempore diluuii in arca ſaluati ſunt ex quibus vbiq; diſſeminatum eſt omne hominum gen⁹. In tres partes totus diuiſus eſt mund⁹.In Aſiam,Africam,& Europam. Tres mulieres venerũt vt vngerẽt Ieſum,Maria Magdalene & Maria Iacobi & Salome. Mulier quoq; in euangelio abſcondit fermentum in farinę ſatis tribus, donec fermentaretur totum.

Triũ magorum typici.

Sunt autem & multa alia quæ eandem hãbẽt ſignificationem. Tres igitur iſti viri venientes ad Ieſum ex om̃ibus mundi partibus,ſanctam eccleſiam in vnam fidem colligendam ſignificabant: ſi quidem ex tribus hominibus orti ſunt omnes,& in tribus mundi partibus habitabant omnes,& vnum dominum in tribus perſonis adorare debemus omnes:quoniã ab hoc vno creati ſunt omnes.Per cælos autem qui hanc nouam ſtellam dederunt apoſtolos intelligimus de quibus dicitur. Cæli enarrant gloriam Dei. Pſal.xviij. Noua autem ſtella eorũ fides eſt atq; doctrina. Cæli nobis prædicant,cæli nos vocant,cæli nos inuitant ad dominum.Multi ſunt cæli : ſed vna ſtella:quia multi ſunt apoſtoli & doctores ſed vna fides atq; doctrina. Vnum enim dicunt omnes. Vnam fidem prædicant om̃es. Vnus dominus, vna fides,vnũ baptiſma prædicatur ab omnibus. Hanc ſtellam ſequamur, hanc fidem & doctrinã teneamus. Hæc nos ducet ad Ieſum.Hoc lumine veniemus ad Chriſtum. Neq; nos errare in itinere permittet:tm̃ nos eã non deſeramus, ſemperq; ad eam reſpiciamus: & via regia incedamus. Ad Herodem nõ diuertamus, cuius conſilium non audiamus:neq; ſcribarum & phariſæorum reſponſa quæramus.Si enim magi hoc feciſſent,ſi ad Herodem non veniſſent,ſi recto itinere perrexiſſent,& ĩ domo impia Chriſtum non requiſiſſent:nequaq̃ ſtellam perdidiſſent.Hoc enim ex eo probari poteſt, ꝙ poſtq̃ ab Herode magi receſſerunt & iĩ quorum conſortium reliquerunt, confeſtim,vt ait euangeliſta, Stella,quam viderant,in oriente,antecedebat eos,donec veniens ſtaret ſupra,vbi erat puer. Mat.ij. Videntes autem ſtellam gauiſi ſunt gaudio magno valde.Illorum igitur error ſit noſtra correctio:& qui noua ſtella & vero lumine:fide catholica & doctrina apoſtolica illuminati ſumus,Herodis domum,hęreticorum & Iudæorum doctrinam, quæ eſt ſynagoga Satanæ,fugiamus.In itinere poſiti ſunt iſti, & ad Chriſtum feſtinantibus parant inſidias:Sed vide quãta eſt iniquitas Herodis,quãta eſt aſtutia diaboli. Fingit ſe adorare velle,quem molitur occidere. Mittit magos ad Ieſum, rogat vt ab

Iob.xl. ipſo redeant ad ſe. Habet enim fiduciam, ſicut ſcriptum eſt ꝙ influat Iordanis in os eius. Sunt enim eſcæ eius electæ, neq; magno opere curat alios deuorare, niſi eos q̄ iam per fidem & baptiſmum venerunt ad Ieſum: & in Chriſti militia computati, ei⁹ ſignaculum ſuſcipere meruerunt. Et intrantes domum inuenerunt puerum cum Maria matre eius, & procidentes adorauerunt eum. Neſtoriani non inueniebant puerum cum Maria matre: quia non credebant Chriſtum habuiſſe matrem. Vnde in deteſtationem eorum beata virgo Maria vocata ē theotocos, id eſt dei, qui etiā homo eſt, mater. Et apertis theſauris ſuis obtulerunt ei munera, aurū, thus, & myrrham. Gentiles erant iſti: legem & prophetas non nouerant: legis tamen & prophetarum dicta complebant. Scriptum eſt Deut.xvj. enim. Non apparebis vacuus ante conſpectum domini dei tui. Iſti ſunt de quibus Eſa.lx. ſcriptum eſt. Omnes de Saba venient aurum & thus deferentes, & laudem domino Pſal.lxxj. annūciātes. Et in pſalmis. Reges Tharſis & inſulę munera offerent: reges Arabum & Saba dona adducent. Et adorabūt eum omnes reges terræ: omnes gentes ſeruient ei. Docent nos iſti viri qui primitiæ gētium fuerūt, & per quos om̄e genus hominum ſignificatum eſt, qualiter debeamus quærere Chriſtum, & quomodo ad Ieſum venire debeamus. Nō debemus venire ſine muneribus: non debemus ad eū accedere ſine aromatibus. Sic regina Saba iij.Reg.x. (quæ & ipſam eccleſiā Gentium ſignificabat) venit ad Salomonem offerens ei aurum multum, & aromata multa, & qualia prius non ſunt allata in Hieruſalem. Sic & illæ mulieres, de quibus iam ſuperius Mar.xvi. locuti ſumus, emerūt aromata vt venientes vngerent Ieſum. Lege Cantica cāticorum, & videbis ꝙ totus liber vnguentis optimis & aromatibus redoleat. Vbi ſponſa vnguentis ſuauibus delibuta ſponſi Cant.j. odoribus delectata dicit. Trahe me poſt te: & curremus in odorem vnguentorum tuorum: Cuius & ſponſus odoribus nihilominus Cant.v. delectatus ait. Fauus diſtillans labia tua ſponſa, mel & lac ſub lingua tua, & odor veſtimētorum tuorum, ſicut odor thuris. De ſapientia quoq; dicitur: quia in plateis ſicut cinnamomum & balſamū Eccli.xxiiij. aromatizans odorem dedit, & quaſi myrrha electa dedit ſuauitatem odoris. His & ſimilibus apparet quantum bono odore & ſanctis aromatibus delectatur deus. Bonus odor & ſancta aromata virtutes Odor bonus. ſunt: ſine quibus ad Chriſti incunabula, & ad matrem toti⁹ virginitatis accedere nō licet. Fides, ſpes, charitas, humilitas, & patientia, miſericordia, & obœdientia, aromata ſunt, quorum odor ſuauiſſimus eſt in quo & Chriſtus, & mater Chriſti multum delectantur. Valde ſapientes fuerūt homines iſti qui talia munera domino obtulerunt. Hos igitur imitemur & aurum, & aromata domino offeramus. Omnium Aurū precioſiſſimū. metallorum aurum precioſiſſimum eſt, nec igne minuitur, nec vetuſtate corrumpitur. Omnia vaſa tabernaculi aurea ſūt, arca, menſa, altare, candelabrum, thuribulum, tabulæ, craterę, ſcyphi, ſcyathi, & ipſi Cherubim, de auro puriſſimo facti ſunt. Sic & in templo Salomonis omnia de auro puriſſimo facta erāt. Nihil in toto templo niſi aurum videbatur. Ad nos fratres Vaſa tabernaculi. iſta reſpiciunt: nos ſumus vaſa tabernaculi, Diuitiæ dei, arcana dei, ſapientia dei, ſi in corde tuo repoſita ſunt: tu arca es. Si cibis ſpiritualibus alios paſcis, menſa es. Si ſapientiæ doctrinæq; lumine alios illuminas, candelabrum es. Si de tua ſancta cōuerſatione bonum odorem circumquaq; diffundis, thuribulum es. Si ſpirituiſancto in corde tuo habitaculum præparas, templum dei es. Hoc enim dicit Apoſtolus. i.Cor.vj. Neſcitis quia templum dei eſtis & ſpiritus ſanct⁹ habitat in vobis? Aureos igit̄ nos eſſe oportet, ſiquidem tabernaculi vaſa ſumus. Sed videat vnuſquiſq; quale aurum offerat domino: ipſe enim falli nō poteſt: faber eſt, & filius fabri, non Ioſeph, vt Faber & fabri filius Chriſtus. Iudæi dicebant, ſed illius qui cælum fabricauit & terram, ſicut nos dicimus. Ipſe eſt de quo ſcriptum eſt. Et ſedebit conflans Malac.iij. & emundans argentum, & purgabit filios Leui, & colabit eos quaſi aurum, & quaſi argentum. Si cuius opus manſerit, mercedem i.Cor.iij. accipiet: ſi cuius opus arſerit, detrimentum patietur, ipſe vero ſaluus erit: ſic tamen quaſi per ignem. Apoſtoli verba ſunt. Quid nos miſeri faciem⁹, qui

non aurum ſed plumbum habemus. Sed potens eſt dominus plumbum noſtrum in aurum conuertere:qui in tot & tam diuerſa animalia ſolidam terram conuertere potuit. ¶Ecce audiuimus quid domino offerre debeamus. Audiamus etiam per quam viam in patriam redeamus:dicat euãgeliſta: (Matt.ii.) Et ammoniti,inquit,Magi in ſomnis ne redirent ad Herodem, per aliã viã reuerſi ſunt in regionẽ ſuã. Vna via prohibetur,cæteræ bonæ ſunt. (Via bona & mala. Herodes diabolus.) Redire ad Herodem malum eſt,hanc viam fugiamus. Hæc via non ducit nos ad patriam.Herodes iſte diabolus eſt, Herodes iſte peccatum eſt. Omnis via quæ ad ipm̃ ducit,mala eſt. Alias ergo vias teneamus:quæ nos ſine errore in patriam perducant. (Pſa.xxiiii.) Vniuerſæ viæ domini miſericordia & veritas. Hæ duæ ſufficiunt nobis: ſed duæ vna ſunt. Dominus hoc dicit: (Ioh.xiiii.) Ego ſum via,veritas,& vita: nemo venit ad patrem niſi per me.Omnes igitur viæ in iſtam conueniunt: nulla niſi per iſtam ad patrem vel ad patriam perducit.Hanc ergo teneamus,vt læti tandem & incolumes in antiquam patriam noſtram redire valeamus.Ipſo adiuuante qui viuit & regnat in ſecula ſeculorum. Amen.

¶In octauis Epiphaniæ Homilia beati Brunonis confeſſoris.

(Matt.ii.) DEfuncto Herode,ecce angelus domini apparuit in ſomnis Ioſeph in Aegypto dicens: Surge & accipe puerum & matrem eius:& vade in terram Iſrael. Defuncti ſunt qui quærebant animã pueri. (Ioan.i.) ¶Sicut Ioannes euangeliſta dicit:In propria venit dominus & Saluator noſter,& ſui eum nõ receperunt. Derelicta igitur ſynagoga tranſiuit ad gentes & abiit in Aegyptum, vbi patriarchę & prophetæ peregrinati ſunt, vt adimpleretur quod dictum eſt per prophetam (Eſa.xix.) dicentem: Ecce dominus aſcendet ſuper nubem leuem:& ingredietur Aegyptum: & corruent omnia ſimulacra eius. Vnde (Mat.xxiii.) & ipſe dominus ait:Ecce relinquetur vobis domus veſtra deſerta. Et in Pſalmis. (Pſal.liiii.) Ecce elongaui fugiens:& manſi in ſolitudine. In templo quo vt Ioſephus refert auditæ ſunt voces angelorum, dicẽtium: Relinquamus has ſedes. Vnde & Apoſtolus ait: Vobis oportebat primum prædicari verbum dei: (Act.xiii.) ſed quia repuliſtis illud & indignos vos feciſtis æternæ vitæ:ecce conuertimur ad gentes. Hoc igitur fuga domini ſignificauit. Venit in Aegyptum (Eſa.ix.) vt populus qui ſedebat in tenebris, videret lucem magnam.De quo videlicet populo per prophetam ante prędixerat: (Pſal.xvii.) Populus quem non cognoui, ſeruiuit mihi: in auditu auris obœdiuit mihi. Filii alieni mentiti ſunt mihi:filii alieni inueterati ſunt:& claudicauerũt a ſemitis ſuis.Et alibi: Vocabo non plębem plębem meam: (Oſe.ii. I. Petri.ii.) & non miſericordiam conſecutam,miſericordiam conſecutam:& quibus prius dictum fuerat non populus meus vos ipſi vocantur filii dei viui. Laudate ergo dominũ omnes gentes, (Pſal.cxvi.) laudate eum omnes populi:quoniam confirmata eſt ſuper nos miſericordia eius: & veritas domini manet in æternum.O felices illi gentiũ:cum quibus & in quib9 dominus habitat. Miſeri Iudæi qui eum recipere noluerunt:& clamantes dixerunt: Nõ habemus regem (Ioh.xix.) niſi Cæſarem.Miſerunt inſuper legationẽ poſt ipſum dicentes: Nolumus hunc regnare ſuper nos. (Luc.xix.) Hanc impiam legationem mittunt poſt Ieſum,& incredulo corde & obſtinato dicunt:nolumus hunc regnare ſuper nos. Nondum illis mortuus eſt Herodes: adhuc ſuper ſynagogam diabolus regnat. Nondũ omnes mortui ſunt qui Chriſti animam quęrunt:& eius nomen & fidem in cordibus fidelium occidere conantur. Sed ſciãt Iudæi, niſi omnes iſti prius moriantur & diabolus in eorum cordibus regnare deſiſtat:ad terram Iſrael & ad ſynagogam non veniet Ieſus. Dedignatur enim dominus cum talibus habitare: omneſq; illos fugit, ſuper quos Herodes & diabolus regnat. His autem mortuis reuertetur ad eos:quod quidem iuxta ſecũdam conſummationem Hieremias propheta futurum eſſe teſtatur. (Hier.xxiii.) Ait enim: In diebus illis ſaluabitur Iuda: & Iſrael habitabit confidenter:& hoc eſt nomen quod vocabit eum dominus iuſtus noſter. Si enim fuerit numerus filiorum Iſrael ſicut arena maris,reliquæ ſaluæ fient.

Pſal. lviii. Vnde & in Pſalmis legitur. Conuertentur ad veſperam, & famem patientur vt canes,& circuibunt ciuitatem.Et tunc q̄dem archiſynagogi filia exſuſcitabitur, Mar.v. Leui. xvi. per quã ipſa ſynagoga ſignificatur.Tunc ille qui hircum ſeu caprum emiſſarium, tanto tempore vagabũdus per deſertum duxit lotis veſtibus aqua munda ad caſtra reuertetur. Obſcura ſunt niſi clarius Ibidem. differantur.Narrat Moyſes dominũ præcepiſſe vt ante oſtium tabernaculi duos hircos ſtatueret:quorum alterum immolaret domino : alterum in deſertum mitteret pro homine, ad hoc officium præparatum.Homo vero ille immundus erat vſq; ad veſperum : & tunc lotus aqua ad caſtra reuertebatur. Q̃ friuola hæc eſſe viderentur, niſi magnum aliquid ſignificarent?Duo hirci Chriſtum & Antichri- Hirci duo ſtum ſignificant. Hircus in lege pro peccato offerebatur, mundum quidem ani- Hircus animal mũdũ. mal,ſed fœtidum & luxurioſum. Munda enim animalia ſunt, quæcunq; vngulam diuidunt & ruminant.Nos quaſi hircum Antichriſtum abominamur. Similiter autem & Iudæi Saluatorem noſtrum ſeductorem & peccatorem dicunt.In quorum perſona Eſaias propheta loquitur,dicens: Eſa.liii. Et nos reputauimus eum quaſi leproſum & percuſſum a deo & humiliatum. Ipſe autem vulneratus eſt propter iniquitates noſtras: attritus eſt ꝓpter ſcelera noſtra. Hic igitur hircus ad oſtium tabernaculi, & ante portas templi ductus & damnatus eſt,& pro peccatis noſtris domino immolatus.Nũc autem de altero videamus ſuper cuius caput filii Aaron ſacerdotes manus ſuas ponentes omnes maledictiones imprecabantur. Filii Aaron nos ſu- Antichriſtus. ii.Theſ.ii. mus qui cottidie Antichriſtum damnamus & maledicimus.Huic enĩ Apoſtolus maledicẽs, ait : Et tunc reuelabitur ille iniquus filius perditionis qui aduerſatur & extollitur ſupra omne quod dicitur deus,aut quod colitur. Similiter autem & beatus Ioannes in Apocalypſi multis maledictionibus ei maledicit.Homo vero ille qui eum in deſertum ducit populus Iudaicus eſt,qui per totum mundum in captiuitatem ductus, & quaſi per magnum quoddam deſertum diuiſus,Antichriſtũ, quem ipſi Meſſiam vocant,ſecum portat, illum prædicat,illum annunciat,illum ad ſui liberationem venturum eſſe dicit. Sic igitur vſq; ad veſperum, vſq; ad hui⁹ diei ſeculiq; finem ſimul cum hirco ſuo populus ille in hui⁹ deſerti amplitudine errabit:& tunc tandem lotus aqua,& baptiſmate ſanctificatus & mundatus,eccleſiæ caſtris ſociabitur: & ſicut ſuperius diximus: In diebus illis ſaluabitur Iuda: & Iſrael habitabit confidenter:& tunc tandem reuertetur dominus in terram Iſrael & habitabit in ciuitate Nazareth : quæ Nazareth mundiciæ interpretatur. Hæc vna ciuitas duobus populis ſufficit, vt ſimul omnibus in vnum collectis, fiat ſolũmodo Ioan.x. vnum ouile,& vnus paſtor. Et tu igitur quicunq; es, ſi vis ſuſcipere Chriſtum in domum tuam, & in templum pectoris tui,eſto Nazareth:eſto domus pulchritudinis,& munditiarũ.Dic ſimul cum Pſalmiſta : Cor mundum crea in me deus: & Pſal.l. ſpiritum rectum innoua in viſceribus meis. Audi dominum in euangelio dicentem : Beati mundo corde: quoniam ipſi Matt.v. deum videbunt.Congrue igitur per Nazareth,eccleſia tota ex vtroq; populo cõgregata ſignificatur:quoniam tota munda eſt, tota pura eſt, tota ſuper niuem dealbata eſt:de qua ipſe dominus ait:Ecce Cant.iiii. tu pulchra es amica mea, & macula non eſt in te.Ab hac ergo Nazareth Saluator noſter,vt dicit euangeliſta, Nazaręus di- Nazaręus ctus eſt : vt adimpleretur quod ſcriptum eſt per prophetas dicentes,quoniam Na- Mat.ii. Iudi.xv. zaręus vocabitur. Pulchre autem a Nazareth Nazaręus dictus eſt:quoniam (ſicut diximus) Nazareth munditię, & Nazaręus mundus interpretatur : & mundus quidem a munditiis deriuatur.Multa autem de Nazaręis loquitur Moyſes, Num. vi. qui ſicut viri valde religioſi, ſeipſos domino vouebant & conſecrabant:& ab omnibus a quibus lex abſtinere præcipit ſe cuſtodiebant : neq; vinum, neq; ſiceram, neq; aliquid quod inebriare poſſet, bibebant,comam capitis ſui non radebant: & ad mortuum non accedebant. Tandẽ autem peracto tempore quod ex voto debebatur,totius profeſſionis hoſtiam domino offerebant. Qđ ſi forte in tempore cõſecratiõis ſuæ qualibet occaſione ad mortuum acceſſiſſent, omnes priores dies ir-

riti erant: & mox eadem die, ſimiliter au-
tem & die ſeptima radebant capita ſua.
Die vero ſeptima offerebant par turtu-
rum aut duos pullos columbarum. Ali-
ter in ſynagoga, aliter in eccleſia Nazaręi
fiũt. Et pauci quidem fiunt in ſynagoga:
Nazaræi in eccleſia. multi vero in eccleſia. Sunt enim Nazaręi
quicunq; baptizantur: quoniam ab omni
peccato lauantur & ſanctificantur. Et q̃-
uis omnes Chriſtiani in baptiſmate Na-
zaręi fiant: ad epiſcopos tamẽ & ſacerdo-
Monachi. tes cæteroſq; clericos, & præcipue ad mo-
nachorum ordinem hæc pertinere viden-
tur: qui arctiori voto domino coniuncti,
ab omnibus immunditiis ſe præ cæteris
cuſtodire debent. Tales igitur a vino &
ſicera, aliiſq; omnibus quæ inebriare poſ-
ſunt abſtinere oportet, ne forte inebriati
ſenſum amittant ſuæq; profeſſionis obli-
uiſcantur. Hoc autem non tãtũ de corpo-
Ebrietas animæ. ris quantum de animæ ebrietate intelli-
gi debet. Vtraq; enim mala eſt, ſed animæ
peior. Qui enim vitiorum calice inebria-
ti ſunt, facile a diabolo præcipitantur. Et
tali quidem calice ebrii ſunt omnes ſuper-
bi, omnes auari, omnes luxurioſi, omnes
raptores, omnes quibus furor & ira domi-
natur. Ipſe enim impetus irrationabilis,
ebrios eos eſſe oſtendit. Non eſt igitur
Vinũ bibit Chriſtus licet Nazarę⁹. Nazaręus qui a tali ſe nõ continet ebrie-
tate. Vinum bibit Ieſus, & Nazaręus erat.
In quo maxime probatur per vinum & ſi-
ceram aliud ſignificari. Interdicitur quo-
q; Nazarę͡is ad mortuum accedere, id eſt
criminalia & mortalia peccata committe-
re. Quis ſine peccato nemo eſſe poſſit:
ſine crimine tamẽ Nazaręum eſſe neceſſe
eſt: quoniam ſi crimen cõmiſerit iam Na-
zaręus non eſt. Vnde & Nazaręis præci-
pitur, vt ſi qualibet occaſione ad mortuũ
toto tempore conſecrationis acceſſerint,
ſtatim eadem die radantur & ſeptima ſi-
militer. Dies quoq; irriti fiebant quos vſ-
q; ad illam diem pro voto cuſtodierant.
Nunq̃ Nazaręis ante terminũ conſtitu-
tum caput radere licitum erat: niſi prius
fortaſſe ad mortuum acceſſiſſent. Qui igi-
tur ante terminũ caput radebant, nole-
bant apparere foris, quod ſe cognouerant
Nazaręi in qb⁹ imitandi. perdidiſſe intus. Hos & nos imitari debe-
mus, vt quando peccatum aliquod ma-
gnum committimus, ſtatim eadem die ad
pœnitentiam curramus: neq; in alteram
diem differamus, ſicut ſcriptum. Non tar- Eccli. v.
des conuerti ad dominũ: neq; differas de
die in diem. Radamus capita, vt tota nu-
da appareat conſcientia: & dolor qui in
corde eſt, in facie manifeſtetur. Sicut bo-
næ comę nutriendæ ſunt: ita & malæ ra-
dendæ. Bonæ comæ bonæ ſunt cogitatio- Comę bonę.
nes: de quibus dicitur: Quoniam cogita- Pſal. lxxv.
tio hominis confitebitur tibi, & reliquiæ
cogitationis diem feſtum agẽt tibi. Quas
videlicet beatus Iob, ſe perdidiſſe flebat,
dicens: Cogitationes meæ diſſipatæ ſunt, Iob. xvii.
torquẽtes cor meũ. His ornatur caput in-
terioris hoĩs. His amiſſis infirmatur aĩa.
Ideo Sanſon perdidit fortitudinem, quia
talibus comis ſubraſus fuerat. Malæ vero Comæ malę.
comæ illę ſunt de quibus in euãgelio do-
minus ait: Ex corde exeunt cogitationes Matt. xv.
malæ, furta, adulteria, periuria, & ſimilia.
Hæ radẽdæ ſunt, quia hæ ſunt quæ coin-
quinant hominem, & quæ Nazaręos im-
mundos faciunt. Hæ tollantur a corde,
his animę caput radatur, & totus homo
mundus erit. Debet autem caput radere
qui peccauit, & prima & ſeptima die: quo-
niam qui perſeuerauerit vſq; in finẽ hic Matt. x. & xxiiii.
ſaluus erit. Septima namq; dies vltima
eſt. Octaua vero die offerat par turtu-
rum vel duos pullos columbarum: per
quod videlicet intelligimus: ꝙ cum ve-
niet ad reſurrectionem, quæ vtiq; octaua
die futura eſt, totus & corpore & anima
mundus, quaſi digna & acceptabilis ho-
ſtia domino offeretur. Multa ſunt quę de
Nazaręis dici poſſunt. Sed hęc pauca nos
dixiſſe ſufficiat.

¶In Ramiſpalmarum. Sermo. I.

CVm veniſſet Ieſus Beth- Matt. xxi.
phage ad mõtẽ Oliueti:
Et reliqua. Dñs & Sal-
uator noſter fratres cha-
riſſimi, veniens ad paſſio-
nem pro humani gene-
ris redemptione, acceſſit prius ad mon-
tem Oliueti: & inde præmiſit duos diſci-
pulos ſuos Hieruſalem, & ait illis: Ite in
caſtellum, quod contra vos eſt, & ibi inue-
nietis aſinam alligatam, & pullum: ſolui-
te, & adducite mihi. Quibus adductis dñ

Chriſtus ſuperſediſſet,& Hieruſalem ve-
niret,vniuerſa ciuitas in aduentu eius cō
mota, obuiam illi venit,tātāq; deuotionē
exhibuit, vt quidam veſtimēta ſua in via
proſternerent, alii ramos palmarū & oli-
uarū proſternendos cęderent: omneſq; &
pręcedentes & ſubſequentes,vna voce in
laudē illius,cum pueris ſimul clamarent:
Oſanna filio Dauid,Benedictus qui venit
in nomine domini oſanna in excelſis.Quę
oīa ſic ſunt actualiter geſta,vt tamē aliqd
Mons Oliueti. ſpiritaliter ſignificarēt. Mons quippe Oli
ueti, cui redēptor noſter prius appropin-
quauit,quid aliud ſignificat, q̄ ipſum Sal
uatorem noſtrū!Quia ſicut mons cum de
terra ſit,terrę tamē eminet:ſic & Saluator
noſter homo qui ſimilis fuit nobis,morta
lis:ſed quia ſine peccato fuit,quia deus &
homo, ſuper oēs eſt ſublimatus & exalta-
Pſal. lxvii. tus.De quo Propheta ait:Mons in quo be
neplacitū eſt deo habitare: in eo etenim
dn̄s habitabit in finē.Ipſe mons eſt Oliue
ii.Cor.i. ti:qa ſicut ait Apl'us: Pater eſt miſericor-
diarū,& deus toti⁹ cōſolationis.Oleos em̄
ſeu eleos gręce,dicitur miſericordia.Duo
Aſina & pullus. autē animalia, aſina & pullus,ſignificant
duos populos,Iudęos & Gentes.Sicut em̄
aſina erat domita iugo,& ſolita ſupſedētē
ſuſcipere,pullus vero nō: ita Iudęorū po-
pulus iugū legis & prophetarū habuerat,
& vnius dei cultū: Gentiū vero populus
nec iugū legis & prophetarū ſuſceperat:
nec deū,ſed dæmonia adorabat: Ambo ta
mē populi ſub iugo peccati erāt: ſicut ait
Rom.iii. Apoſtolus:Oēs em̄ peccauerūt,& egēt glo
ria dei.a quo iugo,vt poſſent ſolui: miſit
Chriſtus duos diſcipulos.i.duos ordines
diſcipulorū:vnū in Iudęā,alterū in Genti
Gala.ii. litatē. Vnde beatus Paulus ait: Qui ope-
ratus eſt Petro in apoſtolatū circūciſionis
operatus eſt & mihi inter gentes.Hos em̄
Apoſtoli. apoſtoli cōuertēdo a peccatis ſoluerūt: &
templū & ſedē dei fecerunt. Vnde diuina
ſcriptura ait:Anima iuſti ſedes eſt ſapien
tiæ. Poſt apoſtolos autē ſubſecuti ſunt &
Martyres. ſancti martyres , qui proſternebant veſti-
menta ſua in via:qa pro teſtamēto dei ſua
Cōfeſſores corpora tradiderūt.Inde ſancti cōfeſſores
ramos de arboribus cędūt,dū exēpla bene
viuēdi de libris noui & veteris teſtamēti
nobis aſſumūt.Clamant oēs: Oſanna filio
Dauid : quia oēs ſancti vna mente, vnoq;

ſpiritu laudant deū, qui p miſericordiam
ſuā nos a poteſtate diaboli liberauit . Cū
quibus fratres, & nos pariter mortifican
tes carnē noſtrā cū vitiis & cōcupiſcētiis,
palmā victoriæ p verā pœnitētiā,& p opa
miſericordię quam oliua deſignat,contra
diabolū habeamus, vt ad cęleſtē Hieruſa-
lem,redemptore noſtro duce,quādoq; per
uenire & illic gaudere valeamus in ſecu-
la ſeculorum.Amen.

¶In Ramiſpalmarum.Ser.II.

NArrat beatus Ioānes euā- Ioan.xii.
gelista q̄ turba multa q̄
conuenerat ad diē feſtū;
cū audiſſet qa Ieſus ve-
nit Hieroſolymā,accepe-
runt ramos palmarū, &
proceſſerunt obuiā & clamabant Oſanna
filio Dauid:benedictus qui venit in nomi
ne dn̄i.Bona turba quę ad diē feſtū cōue- Turba bona.
nerat:bona turba q̄ Saluatori noſtro ob-
uiam proceſſerat, quā ipſi quoq; ſcribę &
phariſęi timētes, q̄uis Chriſtum occidere
cupiebāt, in eū tamē manus mittere non
audebāt,vnde & dicebant:Non in die fe- Mat.xxvi.
ſto ne forte tumultus fieret ī populo. Ad
feſtū nāq; diē venire,dei filio obuiā exire:
& nō ſolum exire,verū etiā cū palmis ob-
uiam ire:ad religionē & virtutē pertinet.
Septem diebus faciebant Iudęi hāc maxi-
mā ſolēnitatem:in qua fermentū comede
re & opus ſeruile facere non licebat . Sed
ſicut Apoſtolus ait:Omnia in figura con i.Cor.x.
tingebāt illis.Scripta ſunt aūt ꝓpter nos.
Hęc feſtiuitas noſtra eſt : Iudęi Chriſtum Feſtū noſtrū pſch.
occiderūt: ſed nobis & ꝓpter nos occiſus
eſt Chriſtus: nobis & ꝓpter nos immola-
tus eſt agnus q tollit peccata mūdi . Nos
igit hāc feſtiuitatē celebrare debemus nō
in fermēto malitię & nequitię: ſed in azi- i.Cor.v.
mis ſynceritatis & veritatis.i. nō in vetu
ſtate literę, qa lr̄a occidit:ſed in nouitate ii.Cor.iii.
ſpūs:qa ſpūs viuificat.Debem⁹ aūt eā ce-
lebrare ſeptē diebus, hoc eſt oīb⁹ dieb⁹ &
quāto tpe in hac vita ſumus.Quia em̄ nō
ſunt dies niſi ſeptē:ideo per ſeptē dies oē
tēpus & oēs dies intelligunt.Seruilia aūt Seruilia opera.
opa ſunt,non illa qdē q̄ ſerui faciunt: ſed
potius illa quæ etiā liberos ſeruos faciūt.
Nō eſt enim ſeruile opus ignē in ſabbato
accendere,catinū lauare,infirmos ſanare,
paralyticos curare: ſicut Iudæi Saluatori

Ioan.ix. noſtro detrahentes, dicebant: Hic homo non eſt a deo qui ſabbatum non cuſtodit: ſicut & Archiſynagogus indignãs, dice- Luc xiii. bat: Sex dies ſunt in quibus licet operari in his ergo venite & curamini, & non in die ſabbati. Seruile ſcilicet opus exiſti- mans ſanare, & ipſos miſeros homines a dæmonibus liberare. Sed ſi vis ſcire quæ ſunt ſeruilia opera: Audi prophetam di- Exod.xx. Deut.v. centem: Non occides, nec mœchaberis: nõ furtum facies: non falſum teſtimonium di ces: non concupiſces rem proximi tui. Hæc ſunt ſeruilia opera: hæc faciunt ho- mines ſeruos: hęc tradunt miſeros homi- nes ad diaboli ſeruitutem. Hæc ergo & ſimilia fugiamus: ab his nos cuſtodiam⁹: & non faciemus opus ſeruile in feſtiuita- tibus noſtris. Et illi quidem qui ſic feſta celebrãt: digni ſunt qui proceſſionem do mino faciant: & ei cum palmis obuiã per- Palmis opus eſt. gant. Neq; enim ſine palmis licet obuiam Chriſto ire: quoniam in palmis victoria ſignificatur. Vnde & in lege præcipitur: Deut.i. ne iudices in iudicio perſonam reſpici- ant, ſed quicunq; iuſtam cauſam habue- rit: ei palmam dabunt. Vadant ergo illi obuiam Ieſu qui victores ſunt: & ſuos vi- cerunt inimicos. Si viciſti ſuperbiam, vnã palmam habes: ſi viciſti auaritiam: alte- ram habes: ſi viciſti luxuriam, aliam ha- bes: & quot vitia ſuperaſti, tot palmas ha- bes. Si autem nullum viciſti, nullam ha- bes. Noli ergo ire obuiam Chriſto, non te ſuſcipiet, quia indignus es, qui in tali triũ pho ſuſcipiaris. Videamus modo quid Aſinus. aſinus ille etiam ſignificet: ſuper quem rex iſte humilis & manſuetus ſedere di- gnatus eſt. Animal ſtultum, vilis precii, ignobile, omnibus iniuriis, omniq; ſubdi- tum, ſeruituti eſt aſinus. De ſanctis autem I.Corin.i. dicit Apoſtolus: Videte vocationem ve- ſtram fratres: ꝙ non multi ſapientes inter vos, nõ multi nobiles, ſed quæ ſtulta ſunt mundi elegit deus, vt perdat ſapientia: & infirma mundi elegit deus, vt confundat fortia: & ea quæ non ſunt, vt ea quæ ſunt I.Cori. iii. deſtrueret. Et in alio loco: Si quis vide- tur ſapiens eſſe in hoc ſeculo, ſtultus fiat, Eſa.i. vt ſit ſapiens. De talibus quoq; Eſaias ait: Cognouit bos poſſeſſorem ſuum, & aſi- Iudi.v. nus præſepe domini ſui. Vnde ait: Del- bora (quæ apis interpretatur) Qui aſcẽ- diſtis ſuper nitentes aſinos, benedicite dominũ. Nitentes aſini illi ſunt, qui apo- Aſini ni- tentes. ſtolorum veſtibus ornati ſunt. Qualis iſte eſt ſuper quem modo dominus ſedet. De quo euangeliſta ait: ꝙ impoſuerunt apo- Matt. xxi. ſtoli ſuper eum veſtimenta ſua: & eum de ſuper ſedere fecerunt. Apoſtolorum ve- Veſtimẽta apſorũ. ſtimenta & ornamenta, virtutes ſunt: & mores honeſti: Fides, ſpes, charitas, pru- dentia, fortitudo, temperantia, humili- tas, miſericordia, pax, patientia: & ſimilia ornamenta ſunt: quibus ſancti apoſtoli or nati ſunt, & alios ornant: vt apti & pul- chri ſint, ſup quos deus ſedere, & in qui bus habitare dignetur. Qui igitur tali- bus ornamentis ornati ſunt: illorum qui- dem animæ ſuper nitentes aſinos ſedere dicuntur. Iſti itaq; ſunt ſedes dei, iſti de ignobilibus & viliſſimis animalibus facti ſunt thronus dei. Nouem ſunt angelorũ Angelorũ ordies.ix. ordines, ſed ſuper thronos nullus ordo eſt. Quanto melius eſt cum ſimplicibus & manſuetis aſinos Chriſti fieri: ꝙ̃ cum ſu- perbis & arrogantibus, equos & currus fieri Pharaonis! De illis enim ſcriptũ eſt: Currus Pharaonis, & exercitum eius pro Exod.xv. iecit in mare. De iſtis autem: Beati paupe Matt.v. res ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cælorum. Deniq; ſuper quod aliud ani- mal debuit ſedere Ieſus, cum ad crucem pergeret: niſi ſuper illud quod crucem na Aſinus crucifer. turaliter ſuper ſe ferre videtur. Natura- liter enim hoc animal crucis ſignum ſu- per ſe deſignatum habet. Audiamus etiã quid illi ſignificent qui ramos de arbori- bus cędentes, viam domino pręparabant. De talibus præcurſor domini ait: Parate Matt.iii. viam domini: rectas facite ſemitas dei no ſtri. Non omniũ eſt hoc officium, neq; o- mnibus data ſunt ferramenta quibus hu iuſmodi rami de arboribus ſuccidantur. Epiſcopoꝝ eſt hoc & ſacerdotũ: Ipſi tales Eporũ officiũ. ramos de arborib⁹ cędere, & viã dño ꝑpa rare debẽt: ꝑ quã & nos ad ipm ire poſſi- m⁹, vt ipſe ad nos venire dignetur. Arbo Arbores rami. res aũt patriarchæ, & prophetæ, apoſtoli, & euangeliſtæ intelliguntur. De his au- tem ramos ſuccidimus: quando eorum fi dem & doctrinam eorum vitam & ſan- ctam conuerſationem, aliis exponimus: & ad imitandum proponimus. Tales fue- rũt arbores, Eſaias, Hieremias, & Daniel:

David. Pſal. li. Tales fuerunt Petrus,& Paulus,& Ioannes. Talis & ille qui ait: Ego ſicut oliua fructifera in domo dei: ſperaui in miſericordia dei mei in æternum,& in ſeculum ſeculi. Ex qua videlicet arbore rami ſucciduntur,quibus illa via paratur: de Pſal. cxviii qua dicitur: Beati immaculati in via,qui Leui. xxiii ambulant in lege domini. Præcipitur filiis Iſrael, vt in feſtiuitate tabernaculorum,fructum arboris pulcherrimę ſuſcipiant, ſpatulaſq; palmarum, & ramos ligni denſarum frondium,& ſalices de torrente:& in ipſis lætentur coram domino. Qui iſta intelligunt, non ignorant quid arbores & rami arborum ſignificent:quibus domini ad nos,& nobis ad dominum Turbę pcedētes & ſequentes. via præparatur. ¶Quid illæ quoq; duæ turbæ ſignificent, audiamus. De quibus hic dicitur:Turbæ autem quæ præibant, & quæ ſequebantur, clamabant dicentes: Oſanna filio Dauid,benedictus qui venit in nomine domini.Illa turba quę præibat patriarcharum & prophetarum exercitus eſt, omniũq; illorum qui a primo homine vſq; ad Chriſtum, domino placuerunt. Illa vero quæ ſequebatur tota fidelium eccleſia intelligitur a Saluatoris noſtri aduentu vſq; ad finem ſeculi. Lege prophetarum libros,& videbis quomodo præcedens turba laudet dominum & benedicat.Lege euangeliorum volumina & apoſtolorum actus, & tunc intelliges quã tum in Chriſti laudibus ſequens turba quotidie perſonet. Egregie itaq; factum eſt q; Saluator noſter in medio poſitus eſt inter vtrunq; videlicet teſtamentũ: ſynagoga præcedit: eccleſia ſequit̃. Ipſe vero in medio ſtat,& vterq; populus vna & cõſona voce eũ laudat & benedicit: Qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum. Amen.

¶In cœna domini.*Ser*.b.Brunonis.

PRima die azimorũ quando neceſſe erat comedere paſcha:domin⁹ & Saluator noſter Petrum & Ioannem ante ſe ad ciuitatem miſit,qui ei hoſpi- Cœna dñi. tium & cœnam præpararent.Hæc autem cœna finis eſt veteris,& initium noui teſtamenti. Vnde & Saluatori noſtro vnam cœnam ſuã in duas cœnas diuideret placuit, vt per primam vetus, & per ſecundam nouum teſtamentum intelligamus. De hac autem cœna locutus eſt dominus ad Moyſen & Aaron in Aegypto,dicens: Menſis iſte vobis principium menſium, Exo. xii. primus erit in menſibus anni.Loquimini ad vniuerſum cœtum filiorũ Iſrael,& dicite eis: Decima die menſis huius tollat vnuſquiſq; agnum per familias & domos ſuas,& cætera quæ ſequuntur.Menſis,inquit, iſte aliorum menſium principium eſt: qui apud nos Martius vocatur. Hic autem ſit nobis primus,id eſt maximus & principalis anni:quia maiora in hoc menſe q̃ in cæteris fiunt ſacramenta.Loquimini ad cœtum filiorum Iſrael,& dicite eis: Decima die menſis huius tollat vnuſquiſq; agnum per familias & domos ſuas:ſin autẽ minor eſt numerus eſt, q̃ vt ſufficere poſſit ad veſcendum agnum, aſſumet vicinum ſuum qui coniunctus eſt domui eius,iuxta numerum animarum quę ſufficere poſſunt ad eſum agni. Erit autem agnus abſq; macula,maſculus agniculus. Iuxta quẽ ritũ,tolletis & hœdum:& ſeruabitis eum vſq; ad quartũdecimũ diem menſis huius. Immolabitq; eum vniuerſa multitudo filiorum Iſrael ad veſperam. Decima nãq; die tolluntur agnus & hœdus,& ſeruantur vſq; ad quartumdecimum diem eiuſdem menſis: & tunc immolantur. Nam quia tabulæ teſtamenti decem verba,id eſt decem præcepta principalia ſcripta habuerunt, in quibus tota lex quodammodo continebatur:ideo frequenter per decem totum vetus teſtamẽtum intelligitur. Quia vero ſunt quatuor euangelia in quibus nouum teſtamentum clauditur: ideo per quatuor nouum teſtamentum deſignatur. Decima igitur dies vetus teſtamẽtum: quarta vero poſt decimam, nouum deſignat. Decima autem tollitur agnus: ſed vſq; ad quartam decimã immolandus ſeruatur:quia Chriſti paſſio in veteri teſtamento per figuras & ænigmata ſignificata, tandem in nouo veraciter eſt adimpleta. Ibi Chriſtus monſtratur, hic immolatur. Ibi ſignificatur,hic ſacrificatur.Ibidemq; agni immolatio narratur, hic vero Chriſti paſſio prædicatur. Vetus namq; teſta-

mentū eo tempore finem fecit quo Chri-
Mar. xiiii. ſtus dominus noſter diſcipulis ait: Amen
dico vobis: non bibam de hoc genimine
vitis vſq; in diem illum cum illud bibam
vobiſcum nouum in regno dei. Vetus igi
tur vinum ſpernitur: nouum permittitur.
Non q vetus lex omnino deſtruatur, ſed
q nouo & ſpirituali ſenſu intelligatur.
hoc autem in regno dei, quod eſt eccleſia.
Chriſtus autem & agnus eſt propter in-
nocentiam, & hœdus dicitur propter ſi-
militudinem carnis peccati. De hoc enim
Ioan. i. dicitur: Ecce agnus dei: ecce qui tollit pec
cata mundi. De hoc ſimiliter dicitur: Nō
Exo. xxiii. coques hœdum in lacte matris ſuæ. Ad
hunc autem veſcendum vicinos & proxi
mos inuitare debemus: vt qua charitate
omniū ſalutem deſideramus, innoteſcat.
Vicinus enim noſter omnis Chriſtianus
eſt: & quicunq; ab eccleſia longe non eſt.
Eſt autem agnus iſte abſq; macula: quia ſi
i. Petri. ii. cut ſcriptum eſt: Peccatum non fecit: nec
dolus inuentus eſt in ore eius. Eſt autem
maſculus agniculus: quia nihil habet mol
le, nihil eſt fœmineum, nihil corruptioni
obnoxium, nihil carnalis ſentiens titilla-
tionis. Et agnus quidem per domos com-
editur: Hœdus vero ab omni multitudi-
ne immolatur. Per quod apertiſſime deſi-
gnatur, & hoc ſacrificium quod modo in
eccleſia aſſidue ſumitur: & illud quod a
Iudæis inſanientibus in ara crucis eſt im-
molatum. Q uis enim & hoc & illud vnū
ſit, tamen aliter & aliter fit. Vnde & illi
hœdum occidunt inter iniquos & pecca
tores mundi Saluatorem deputantes. Si-
Marc. xv. cut ſcriptum eſt. Et inter iniquos depu-
Luc. xxii. tatus eſt. Itemq;. Niſi eſſet hic malefactor
Io. xviii. non tibi tradidiſſemus eum. Nos autem
innocentem, ſanctū, & iuſtum, & ſine omni
contagione peccati, dei filium eſſe credi-
mus. Agnum abſq; macula & immolamus
& ſumimus. Ideoq; q̄uis agnus & hœdus
immolatur, ſolus tamen agnus a populo
manducatur. Illud enim ſacrificium in
iſto ſumitur; quia hoc in illud conuerti-
tur. Eſt autem hæc mutatio dexteræ ex-
celſi. Omnis autem multitudo filiorum
Iſrael hœdum immolauit. Sed quando?
Ad veſperum: quia proditor Iudas circa
hanc horam cum Iudæis locutus, Chri-
ſtum vendidit, nummos accepit, atq; alte-
ra die circa horā veſpertinam; id eſt poſt
nonam Saluator noſter ſpiritum emiſit.
Vnde Pſalmiſta ait: Eleuatio manuum Pſal. cxl.
mearum, ſacrificium veſpertinum. Et ſu- Exo. xii.
ment de ſanguine agni, & ponent ſuper
vtrūq; poſtem, & in ſuperliminaribus do-
morum, in quibus comedent illum. Super
vtrunq; etenim poſtem agni ſanguinem
ponunt, qui & ore & corde illum ſuſci-
piunt. Qui vero vel indigne ſuſcipiunt,
vel etiam ſuſcipientes Chriſti ſanguinem
eſſe non credunt, iſti ſuper vnum tantum
modo poſtem ſanguinem Chriſti ponūt.
De quibus Apoſtolus dicit: Qui enim mā
ducat & bibit indigne, iudicium ſibi mā- i. Cor. xi.
ducat & bibit. Nos ergo & ore ſumentes
& corde Chriſti ſanguinem eſſe credētes
ſuper vtrunq; poſtem eum ponamus: &
corpore & mente ſuſcipiamus. Cum au-
tem crucis ſignum quæ Chriſti ſanguine
cruenta eſt, in noſtris frontibus facimus,
tunc quidem in ſuperliminaribus domo-
rum Chriſti ſanguinē ponim9. Sequitur.
Et edēt carnes illa nocte aſſas igni & azi- Exo. xii.
mos panes cum lactucis agreſtibus. Idem
enim hoc loco: & per carnes, & per panes
azimos intelligimus. Et bene vtrunq; po-
ſuit: quia de panibus hę carnes fiunt. Has Lactucę
autem cum lactucis agreſtibus comedūt, agreſtes.
qui corde compuncto & humiliato eas
ſuſcipiunt: & crucis amaritudinem Chri
ſto compatientes in cordis palato quodā
modo ſentiunt. Non comedetis ex eo cru Exo. xii.
dum quid: nec coctū aqua, ſed aſſum tm̄.
Agni etenim carnes, ſi vel crudę, vel aqua
coctę edantur, facile ſtomachum peruer-
tere ſolent. Si vero aſſę fuerint, & confor-
tant, & auidius ſumuntur. Qui igitur a
cęteris carnibus eas nō diſcernit, & omni
cibo ſuauiores & ſalubriores eſſe non in-
telligit: & quaſi faſtidiens, digne eas ſu-
mentibus ſalutem & vitam præſtare non
credit: is vel crudas, vel aqua coctas has
carnes comedit. Ille vero aſſas igni eas
manducat, qui vitam in eis eſſe credens
auidiſſime ſuſcipit: & ſuſcipiendo Chriſti
paſſioni communicat. Ipſe enim domi-
nus dicit: Qui manducat meam carnem, Ioan. vi.
& bibit meum ſanguinem, habet vitam
æternam. Non ſunt præterea hæ carnes
crudę edendæ, quia paſſus eſt Chriſtus:
neq; in aqua coctæ, quia non occulte, ſed

palam & cũctis videntibus eſt crucifixus. Redolet caro cum aſſatur, redolet & paſſio Chriſti. Caput cum pedibus eius & inteſtinis vorabitis, nec remanebit ex eo quicq̃ vſq; mane. Caput enim Chriſti (ſicut Apoſtolus ait) deus eſt. Pedes vero qui terram tangunt, eius carnem ſignificãt, quæ de terra aſſumpta eſt. Quid eius vero inteſtina omnino occulta! omnia pfunda myſteria. Caput igitur illius cum pedibus & inteſtinis vorãt, qui & deum & hominem eſſe credunt: & quæcunq; de eo ſcripta ſunt, digne fideliterq; ſuſcipiunt. Non enim ſufficit ſi & deum & hominem eſſe eum credamus, niſi inteſtina eius quoq; ſuſcipientes, & de virgine natum & circuncíſum, & veraciter paſſum, & die tertia ſurrexiſſe, & cætera quæ de eo ſcripta ſunt, indubitanter crediderimus. Vnde ſubditur. Nec remanebit ex eo quicq̃ vſq; mane. Omnia ſumantur, omnia credantur: nihil de hoc agno remaneat, qđ in fidei pectore nõ claudatur. Mane autẽ vitæ huius finis intelligitur, quando Chriſtus ſol iuſtitiæ apparebit: & fugatis tenebris nox vlterius non erit. Tunc autem non erit tempus conuertendi, vel agni carnes comedendi: quia qui tunc credere incipient, cum fatuis virginibus audient: Amen dico vobis: neſcio vos. Si quid reſiduum fuerit igne comburetis. Reſidua enim ſunt quæ comedi nequeunt, vt eſt pellis & oſſa. Pellis etenim agni caro Chriſti eſt: quæ quidem qualiter deo vnita, id eſt qualiter verbum caro factum eſt, neq; dici, neq; intelligi poteſt. Sed quis illa oſſa comedere, vel (vt ita dixerim) corrodere valeat, vt qualiter ante omnia tempora ſit a patre genitus diutiſſime ſi licuerit ſemperq; inueſtigãdo intelligat. Sunt autem alia multa quæ quoniam comedi & intelligi nõ poſſunt, charitatis igne fideiq; ardore comburantur. Sufficit enim credere ſi non datur intelligere. Plures enim credendo q̃ intelligendo has carnes comedunt. Comedant igitur qui poſſunt: qui vero non poſſunt credant, & charitatis igne comburant. Sequitur. Sic autem comedetis illum. Renes veſtros accingetis, & calciamenta habebitis in pedibus, tenentes baculos in manibus: & comedetis feſtinanter. Eſt enĩ

[Margin: Exo.xii. — i. Cori. xi. — Exo.xii. — Matt.xxv. — Exo.xii. — Intelligere quæ neqs crede. — Exo.xii.]

phaſe, id eſt tranſitus domini. Renes quidem accingere eſt caſtitatis & continentiæ cingulo luxuriam refrenare. Vnde ipſe dominus ait: Sint lumbi veſtri præcincti. Calciamenta vero in pedibus habent, qui quaſi alio pergere parati peregrinos ſe in hoc mũdo eſſe cognoſcunt. Et iſti quidem viam mandatorũ dei currentes, ſecure & ſine timore vt pote bene calciati ſuper ſerpentes calcant & ſcorpiones. Baculos autem in manibus teneant vt ſe ab incurrentibus aduerſariis defendere valeant. Habes humilitatem, baculus eſt tibi. Hoc enim ſuperbiam vincis. Habes caſtitatem: & hæc baculus eſt, quo luxuria ſuperatur. Sed quid multa? quot virtutes, tot baculos habes. Sic igitur præparetur: ſic muniatur, ſic cremetur, qui has carnes comedere venit. Cito autem & feſtinanter comedetis eas, vt cũ dominus venit iam pleni & ſaturi ſitis: nec tunc credere incipiatis, quando liberari per fidem debetis. In fide namq; ſuſcipienda, nulla mora debet eſſe. Vigilate itaq; quia neſcitis diem neq; horam. Poſt q̃ autem illam cœnam & agnum illum ſignificatiuum Saluator noſter cum apoſtolis comedit, ad verum paſchę tranſit ſacramentum: vt quod prius fecerat in figura: iterum faceret in veritate. Et prius quidem fecit ſecundum ordinem Aaron, poſterius vero ſecundum ordinem Melchiſedech, vt ſe vtriuſq; teſtamenti auctorem eſſe oſtenderet. Alterum igitur ſacerdotium complendo finiuit, alterum autem in æternum fieri & manere conſtituit. De quo ſcriptum eſt: Iurauit dominus & nõ pœnitebit eũ: tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech. Surgens igitur a cœna & accipiens linteum præcinxit ſe. Deinde miſit aquã in peluim, & cœpit lauare pedes diſcipulorum. Pedes quidem, quoniam qui lotus eſt, non indiget niſi vt pedes lauet, ſed eſt mundus totus. Hoc enim faciebat vt pueri mundi, & digni eſſent ad tantum accedere ſacramentum: nobis quoq; exemplũ tribuens vt prius nos abluamus ad eius carnem & ſanguinem acceſſuri. Qui enĩ vt Apoſtolus ait: manducat & bibit indigne, iudicium ſibi manducat & bibit. Probet igitur ſe prius homo, lauet pedes &

[Margin: Renes cingere. — Luc.xii. — Baculi in manibus. — Matt.xxv. — Psal.cix. — Ioã.xiii. — Alludit ad pueros Dauid & panes propoſ. — i. Cor. xi.]

conſcientiam:& ſic accedat.Poſtq̃ autem pedes eorum lauit,cum iterum recubuiſſet anteq̃ ſecundam cœnam agere cœpiſſet,ait:Scitis quid fecerim vobis. Vos vocatis me magiſter & domine,& bene dicitis, ſum etenim. Si ergo ego dominus & magiſter laui vobis pedes, & vos debetis alter alterius lauare pedes.Et paucis verbis interpoſitis:accipiens calicem bibit,& ait: Non bibam amodo de hoc genimine vitis: donec bibam illud vobiſcum nouũ in regno dei.Quod tale fuit,ac ſi diceret: Vetera trãſierũt: ecce noua facio omnia. Hinc eſt enim ꝙ Lucas euangeliſta duos calices ponit. Deinde vero accipit panẽ: & benedicens fregit & dedit eis, dicens: Accipite & diuidite inter vos:Hic eſt enĩ calix ſanguinis mei noui teſtamenti, qui pro vobis & pro multis effundetur in remiſſionem peccatorum.Ac ſi diceret:Dixi vobis aliquando: Niſi manducaueritis carnem filii hominis, & biberitis eius ſanguinem,nõ habebitis vitam in vobis: ſed non intellexiſtis. Modo autem quod dixi expono: & quod nunc me facere videtis, illorum verborum expoſitio eſt. Quidam ex diſcipulis hæc verba tunc audientes, & non intelligentes ſcandalizati ſunt & conuerſi abierunt retrorſum, & amplius eum non ſunt ſecuti. Putabant enim ꝙ eius carnes membratim conciſas vel crudas,vel coctas comedere debuiſſent. Nimis adhuc carnales erant iſti, nimiſq́ꝫ carnaliter intelligebant.Ecce modo cum diſcipulis ſedet Ieſus: manducat & bibit cũ illis:& cum nihil patiatur in membris ſuis,eius tamen caro comeditur: & eius ſanguis bibitur a diſcipulis ſuis. Hoc facit potentia diuinitatis.Illa videlicet de qua ſcriptum eſt:Omnia quæcunq́ꝫ voluit dominus fecit in cęlo & in terra: in mari & in omnibus abyſſis. Ipſe enim dixit & facta ſunt:ipſe mandauit & creata ſunt.Sic igitur & modo cum dixiſſet:Hoc eſt corpus meum:&,Hic eſt ſanguis meus:tanta fuit potentia in verbo eius, vt illico & panis mutaretur in carnem:& vinum mutaretur in ſanguinem. Miraris hoc? Scio ꝙ miraris: mirabile enim eſt: nihil enim fecit deus quod mirabile non ſit. Similiter autẽ & ego miror de te, quomodo cibus tuus & potus tuus mutatur in carnem & ſanguinem tuum. Non facit cibus tuus carnem tuam,quę iam facta eſt:ſed nutrit & mutatur in eam videlicet carnem tuam quam habes & quam ſuſcepiſti de matre tua. Sic igitur & panis iſte & vinum quod ſuper altare conſecratur, ad imperium & poteſtatem cæleſtis benedictionis in Chriſti carnem & ſanguinem commutatur:non in aliam carnem Chriſti, quia aliam non habet niſi illam quę nata eſt de matre Chriſti. Ergo ne potuit digeſtio tua mutare cibum tuũ in carnem tuam: & cęleſtis benedictio non poteſt panem & vinum mutare in carnem & ſanguinem Chriſti? Quomodo ergo verum eſt: Ipſe dixit:& facta ſunt: ipſe mãdauit & creata ſunt?Concedas igitur neceſſe eſſe,ꝙ ſicut digeſtione mutatur cibus in carnem tuam,quam tu ſuſcepiſti de matre tua: ita & panis iſte cæleſti benedictione mutatur in carnem Chriſti, non in aliam quidem,quia nõ habet aliam,niſi illam quam de virgine matre ſuſcepit. Audi adhuc quod mirabilius eſt, cum tantus panis qui per totum mundum cottidie ſacrificatur cæleſti benedictione mutetur in carnem Chriſti: & comedatur a fidelibus Chriſti,Ipſum tamen corpus Chriſti neq́ꝫ augetur quando panis in illud mutatur, neq́ꝫ minuitur quando manducatur. Illi quinq́ꝫ panes ſint nobis in exemplum ex quibus Saluator noſter quinq́ꝫ milia hominum ſatiauit:exceptis paruulis & mulieribus: qui in hoc numero non computantur. Si vnuſquiſq́ꝫ ex illis panibus ſolummodo in mille particulas diuiſus fuiſſet, ego non puto vnam particulam os vnius hominis implere potuiſſe. Illud tamen tantillum quod ſinguli ſuſceperunt,tantum in ore vniuſcuiuſq́ꝫ multiplicatum eſt: vt neq́ꝫ dentibus ad molendum:neq́ꝫ ventri ad implendum minus eſſet vſq́ꝫ ad perfectam ſatietatem. Illę quoꝙ paruiſſimæ micæ,quæ de panibus cum frangerentur ceciderunt,& his qui comederant neceſſarię non fuerunt, ſic multiplicatę ſunt, vt duodecim ex eis cophini implerentur: cum prius ne duo quidẽ cophini ex omnibus illis panibus impleri potuiſſent. Et certe poterat dominus ſi ipſi placuiſſet ex ſolis iſtis reliquiis paſcere omnes homines huius mundi, quanto

Ioan.xiii. Mar.xiiii. Apoc. xxi. Luc.xxii. Ioan.vi. Pſa.cxxxiii cxxxiiii. Pſal.xxxii. Euchariſtię veritas. Mar.& Io.vi.

tempore fuerit iſte mundus:tanta eſt potentia domini : & tãtum valet benedictio Chriſti.Ecce inuenimus aliquid ad exemplum valde conueniens, quod a multis comedatur & non minuatur. Sic igitur corpus Chriſti cum cottidie comedatur ab omnibus:nullam tamen patitur diminutionem:quia ſicut Apoſtolus ait:Chriſtus reſurgens a mortuis iam non moritur:Mors illi vltra non dominabitur. Vidi ego aliquos & quales multos inuenire non eſt difficile, qui nulla ciborum abundantia,maiores vel craſſiores flebãt: q̃uis multi cibi in eorum carnes conuertebantur. Hoc autem dixi q̃uis fortaſſe non videatur competens exemplum vt tu intelligas aliquid eſſe quod nõ augeatur: q̃uis ei cottidie aliquid addatur.Si igitur hoc in carne mortali fieri poteſt, quanto magis in carne Saluatoris,& ipſa iam per reſurrectionem clarificata? Nondum enim conſummatum vel perfectum eſt,quod in aliquo augeri vel minui poteſt. Sed quare nos in iſtis laboramus? Ipſius verba nobis ſufficiant.Ipſe enim dixit:Hoc eſt corpus meum : poſtea dicit : Hic eſt ſanguis meus. Ipſe dicit: Caro mea vere eſt cibus & ſanguis meus vere eſt potus.Ipſe dicit: Qui mãducat meã carnẽ,& bibit meũ ſanguinem habet vitã æternã.Si Chriſto nõ credimus,cui credemus? Vbi tanta auctoritas eſt:ibi argumẽta neceſſaria nõ ſunt.

Rom. vi. — Mat. xxvi. — Ioan. vi. — Ibidem.

¶Homilia beati Brunonis de imitando Chriſto in paupertate,miſericordia, charitate,& cęteris virtutibus:in die paraſceues,aut alio quolibet ad fratres habẽda.

Ephe v.

ESTote imitatores dei, ſicut filii chariſſimi:& ambulate in dilectione,ſicut & Chriſtus dilexit nos, & tradidit ſemetipſum pro nobis oblationem & hoſtiam deo in odorem ſuauitatis. ¶In omnibus quæ dominus noſter Ieſus Chriſtus geſſit fratres chariſſimi,& dixit : nobis formam humilitatis & doctrinam bonæ cõuerſationis reliquit.Sicut enim verbis nos voluit docere,ita & exemplis. Vnde ſcriptum eſt:Cœpit Ieſus facere & docere. Et quãtum ad humilitatem ait ipſe dominus: Diſcite a me,quia mitis ſum & humilis corde. Quinetiã cũ ipſe ſit omnipotẽs atq; dominus omniũ,pro nobis pauper eſſe voluit,honores reſpuit, paſſiones ſponte ſubiit,& etiam pro perſecutoribus exorauit. Et hoc totum fecit,vt in omnibus eum pro capacitate noſtrę infirmitatis ſequi non negligamus : alioquin veri Chriſtiani non ſimus.Nã q dicit ſe Chriſtum diligere,debet ſicut ipſe ambulauit, & ipſe ambulare.In hoc ergo ꝙ ipſe pauper eſſe voluit,ne nos diuitias pro magno habeamus, neq; eas immoderatius appetamus,ſatis apte docuit.Nã homines huiuſmodi comprobantur eſſe auari: de quibus dicit Apoſtolus:Auari, fornicatores, & immũdi, regnum dei non poſſidebunt. Idemq; alibi : Qui volunt in hoc mundo diuites fieri, incidũt in tẽptationes & in laqueos diaboli.Ecce q volunt fieri dixit, non qui ſunt. Cupiditatem damnabilem oſtendit,& non diuitias. Poſſunt diuites eſſe & boni:ſed illi de quibus dicitur:Diuitię ſi affluant,nolite cor apponere. Quales legimus fuiſſe Abraham, & Iacob, & Dauid:quos & diuitias cognoſcimus habuiſſe & eas cũ non habentibus cõmunicaſſe. Et in Apoſtolo ſcriptum habemus: Pręcipe diuitibus huius ſeculi non ſublime ſapere,neq; ſperare in incerto diuitiarum,ſed in deo viuo. Diuites ſint in operibus bonis:facile tribuant. Ecce iſti ſunt boni diuites,qui non ſuperbe ſapiũt, neq; ſperant in incerto diuitiarũ.i.fiduciã ſuã nõ ponũt in diuitiis, quę ſunt in incerto: quæ hodie habentur & cras facile amitti poſſunt.Facile tribuãt,vt de iis qbus abũdant,inopiã fratris ſubleuare ſtudeant:vt de eorũ vnoquoq; dicatur: Hilarem datorem diligit deus. Et hoc eſt,quare cũ dominus diues eſſet in cælis, pauper voluit eſſe in terris. Q; etiã paſſionẽ & crucem ſponte ſubiit, per ipſam mortẽ ſuã de poteſtate diaboli nos eripuit : atq; in cruce pendens pro peccatoribus orauit,vbi nobis exẽplũ dedit,valde æquanimiter mala a proximis illata,homines ab hominib⁹ pati:cũ ipſe omniũ domin⁹ a ſeruis,iuſtus a peccatoribus tãta tã benigne pertulerit. Et nos fratres in tribulationib⁹ poſiti,orationibus maxime inſiſtere debemus, quæ tribulationes geminę ſunt. Eſt enĩ tribu-

Act. i. — Matt. xi. — Auaritiã damnat. — Ephe. v. — i. Tim. vi. — Diuites & boni. — Psal. lxi. — i. Tim. vi. — ii. Cor. ix. — Orationẽ cõtra tribulatiões geminas opus eſt.

latio quã patimur damna tẽporaliũ:& eſt tribulatio quę lõge maior eſt,qñ ad q̃cũq; crimina inclinamur. Verũtamẽ ſic orãdũ eſt,vt oratio noſtra nõ vertatur in pec catũ. Q; ſi perfectas eleemoſynas fecerim⁹ (Eleemoſynæ perfectæ.) Perfectę aũt eleemoſynę ſunt in duobus: dando ſcilicet & dimittẽdo. Vnde dñs di cit in euãgelio: Date,& dabitur vobis: di (Luc. vi.) mittite,& dimittetur vobis. Item: Beati (Matt. v.) miſericordes: quoniã ipſi miſericordiam cõſequẽtur. Alioquin ſcriptura teſtante, Fruſtra a peccatis rogãs manus ad dominũ expãdit, qui eas ad pauperes pro poſſe nõ extẽdit. Et ſi quis vos offendit, dimittite ex corde, vt deus dimittat vobis veſtras offenſas. Quia niſi dimiſeritis,nec pa (Matt. vi.) ter de cęlis dimittet vobis. Quoniam qui (i. Ioan. iii.) odit fratrẽ ſuũ,homicida eſt. Et ſcimus q; oĩs homicida non habet vitã æternã in ſe (Gala. v.) manẽtẽ: neq; partẽ in regno Chriſti & dei. Et hęc ſunt quibus perueniendum eſt ad regnũ cęloꝝ: Ad quod perducat nos Chriſtus dñs noſter, qui viuit & regnat in ſecula ſeculorum. Amen.

¶ In paraſceue,ſiue in reſurrectione domini: Ser. II.

(i. Timo. i.) Fidelis ſermo & omni acceptione dignus,q̃a dñs noſter Ieſus Chriſtus venit in hũc mũdũ peccatores ſaluos facere. Beatus Apoſtol⁹ Paulus doctor & magiſter gentiũ, verba ſua vera & fidelia eſſe dicit,omniq; acceptione digna: & quib⁹ nemo vnq̃ cõtradicere debet: q; dñs noſter Ieſus Chriſtus ideo in hũc mũdũ venit, vt peccatores ſaluos faceret. Nõ enim venit vocare (Luc. v. ibidem. & Mar. v.) iuſtos,ſed peccatores: q̃a nõ indigent qui ſani ſunt,medico: ſed male habẽtes. Tota eñ intẽtio ſaluatoris noſtri,q; verbũ caro factũ ẽ: q; de virgine nat⁹ eſt: q; ĩter hoĩes cõuerſatus eſt: q; paſſus eſt,& reſurrexit: tota inquã illius intentio fuit,vt peccatores redimeret atq; ſaluaret. Hodie igitur cõpleta eſt hęc intẽtio tã pia, hęc volũtas tam ſancta: hęc miſericordia tã immenſa. Hoc & ipſe oſtendit illis verbis q̃bus ait: (Luc. xviii.) Ecce aſcẽdimus Hieroſolymã & conſummabũtur oĩa quæ ſcripta ſunt p̄ prophetas de filio hoĩs. Tradetur eñ gẽtibus,& illudetur & flagellabitur,& crucifigetur: & tertia die reſurget. Nonne audis q; in reſurrectione cõſummant̃ q̃ lex & p̄phetę de eo p̄dixerãt! Nõ erat alia via q̃ homo in patriã reuerteret̃: nõ erat aliud preciũ quo redimeret̃,nõ erat alia medicina qua ſanaret̃. O clemẽtiſſimũ medicũ q de proprio ſanguine fecit medicinã ne infirmi perirẽt: quos ſanare venerat. Ipſe eſt enim de quo ſcriptũ eſt: Qui dilexit nos & la (Apo. i.) uit nos a peccatis noſtris ĩ ſanguine ſuo. Sanguis igit̃ Chriſti,& p̄ciũ eſt quo redẽpti ſumus,& lauacrũ quo lauati ſumus,& antidotũ quo ſanati ſumus. Si enim data eſſet lex q̃ poſſet viuificare: vere ex lege eſſet iuſtitia. Sed nihil ad pfectũ adduxit (Heb. vii.) lex. Manifeſtũ eſt eñ q̃a ex opib⁹ legis nõ iuſtificat̃ oĩs caro coram deo. Ap̄li verba ſunt. Hic eſt igit̃ dicit beatus Ioãnes q venit p aquã & ſanguinẽ redimere, lauare, & ſanare. Nõ in aqua ſolũ,q̃a nõ ſolo baptiſmate, hęc tãta ſalus,tãta redẽptio,tãta liberatio fieri poterat: ſed ĩ aqua & ſanguine,vt ſanguis ad p̄ciũ,& ad lauacrum aqua p̄ficeret. Vnde & de latere ei⁹ ſimul cũ ſanguine aqua p̄fluxit. Iã Saluator no (Ioan. xix.) ſter obierat,& adhuc in ipſa ſui ſanguinis effuſione nos p̄dicabat & docebat: vbi noſtrę redẽptionis auxiliũ q̃rere & credere debeam⁹. Cũ ſuę paſſionis myſteriũ aliq̃ñ (Matt. xvi. & Marc. viii.) diſcipulis reuelaſſet, & beatus Petrus intellexiſſet ipſiq; diſplicuiſſet,atq; dixiſſet: abſit hoc a te dñe nõ fiat iſtud. Reſpõdit ei Ieſus. Vade poſt me ſatana: q̃a non ſapis ea q̃ dei ſunt,ſed q̃ hoĩm. Nõ eñ beatus Petrus cognouerat illud magnum & ineffabile ſacramẽtũ diuini cõſilii: nõ intellexerat q; peccatũ originale: niſi Chriſti ſanguine ſolui nõ poterat. Nõdũ ſciebat (Mar. viii.) q; oportebat pati Chriſtũ & reſurgere a (Lu. xxiiii.) mortuis: & ita intrare in gloriã ſuã. Si eñ hoc intellexiſſet nũq̃ eius volũtati Satanas. i. cõtrarius extitiſſet. Iuit tamen ipſe poſt ipſum: quia nõ ſolũ in morte,verum etiã ip̄m ſecutus eſt ſimili morte. Illis die bus q̃bus Ioannes baptiſta decollatus eſt: (Luc. xiii.) Venerũt q̃dã ad Ieſum dicẽtes: Exi & vade hinc,quia Herodes q̃rit te interficere. Et iſti q̃dẽ vt hoĩes loquebãtur: & humanũ cõſiliũ dabãt. Quibus dñs Ieſus reſpõdẽs ait: Ite dicite vulpi illi. Ecce eiicio dæmonia & ſanitates perficio hodie & cras & tertia die cõſumor. Verũtamẽ oportet

me & hodie & cras & ſequẽti die ambu-
lare : quia nõ capit perire prophetã extra
Hieruſalem dicẽs,inqt,ꝙ Herodes quęrit
me interficere:ite & dicite vulpi illi:Dici
te illi callido inſidiatori:ecce eiicio dęmo
nia, quæ valde illo fortiora & potentiora
ſunt:qui & ipſam ſi volo & de regno & de
corporis tabernaculo eiicere poſſum.Hoc
autẽ facio hodie & cras & quanto tẽpore
Cras. mihi placuerit . Cras enim frequenter in
diuina pagina,pro futuro tẽpore ponitur
Gen.xxx. Secũdum quã ſignificationẽ Iacob ad La-
ban loquitur dicens : Reſpondebit mihi
cras iuſtitia mea.Sed quid prodeſt Hero-
di ſi me interficeret, cum ego ſtatim ter-
tia die cõſumar.i.a mortuis reſurgã? Tã-
tũ em̃ & nõ amplius tẽporis erit quicũ ꝙ
me interfecerit, inter paſſionem & reſur-
rectionẽ meã . Verũtamen q̃uis Herodes
hoc facere quęrat,q̃uis hãc volũtatẽ ſtul-
tam & impiam habeat:oportet me tamen
hodie & cras & ſequenti tẽpore poſt cras
quãtũ mihi placuerit,ambulare,& prædi-
care,ac patris facere volũtatẽ.Quare hoc?
Quia nõ capit perire prophetã extra Hie
ruſalem.Non capit,inquit,nõ recipit,non
patitur ſermo propheticus,& diuina diſ-
poſitio perire prophetã extra Hieruſalẽ .
Ibi & nõ alibi paſſurus ſum:quia & locus
& tempus,& dies,vbi,& quãdo, & a qbus
hoc fieri debeat,ſtatutum & diſpoſitũ eſt:
& aliter fieri nõ poteſt. Stultus igitur eſt
Herodes , qui alterius officiũ & peccatũ,
ſibi vendicat,& locũ & tempus, & cætera
immutabilia mutare cõtendit. Multotiẽs
Iudæi voluerũt tenere & occidere Ieſum,
& non potuerunt. Vnde etiã eiſdem ipſis
ſigna quęrẽtibus,& cũ ſuperbia loquẽtib⁹
Matt.xii. ait: Generatio praua & peruerſa ſignũ q̃-
rit:& ſignũ non dabitur ei,niſi ſignũ Ionę
prophetę.Sicut enim fuit Ionas in ventre
ceti tribus diebus & tribus noctibus : ita
erit filius hominis in corde terræ tribus
diebus & tribus noctib⁹. Ecce audiſtis qd
amplius quęritis ? Tribus diebus & trib⁹
noctibus:& non amplius erit filius homi-
nis in corde terræ.Quid eſt in corde ter-
ræ? In affectu & in deſiderio peccatorum.
Tribus enim diebus & trib⁹ noctibus de-
ſuper Iudęis data eſt poteſtas,vt facerent
in eũ qd̃ facere cupiebant.Sicut enim cęli
vocantur iuſti: ita terra vocantur pecca-
tores.Vñ primo homini dictũ eſt : Terra Gen.iii.
es,& in terram ibis.Fuit igitur filius ho-
minis in corde terrę tribus diebus & tri-
bus noctibus:q̃uis nõ integris tribus die-
bus & tribus noctib⁹.Nocte enim illa qua
a Iudęis inſaniẽtibus, & ſuper eum irruẽ-
tibus captus eſt,ex quo ipſe ait: Si me q̃ri
tis,ſinite hos abire:in poteſtate illoꝝ fuit
Saluator noſter.Similiter autẽ & illis du-
abus aliis noctibus quæ poſt illam ſequũ-
tur: in quibus vſq; in diẽ dominicã ne re
ſurgeret,cuſtodiẽ eius corpus qd̃ dũtaxat
in eorum poteſtate fuit . Tres quoq; dies
ita computantur & ſexta feria:& ſabbatũ
& tertii diei initium:in quo mundi crea-
tor & dominus valde mane a mortuis re Reſurrectio dñica.
ſurrexit. Vſitatiſſimũ omniũ ſcripturarũ
eſt totum pro parte,& partẽ pro toto,ali-
quãdo ponere. Vnde & Propheta muſcã Pſ.lxxvii.
& ranam ſingulariter poſuit : cũ muſcas
& ranas pluraliter dicere debuiſſet.Immi
ſit,inquit,in eos †muſcam caninã & com- [illegible]
edit eos,& ranam & diſperdidit eos.Suffi
ciat vobis hoc ſignũ o Iudęi,neq; vlterius
quęratis aliud ſignũ. Magnũ enim et am-
mirabile ſignũ eſt:ꝙ malo veſtro, & bono
noſtro,ad perniciem veſtrã,& ad ſalutem
omniũ gentiũ illum tenere & ligare,& oc Heſter.vii
cidere potuiſtis:qui ſimul ex nihilo cũcta
creauit.De quo ſcriptũ eſt:Qui manet in Eccli.xviii
æternũ,creauit omnia , in cuius poteſtate
& volũtate vniuerſa ſunt poſita: & nõ eſt
qui eius poſſit reſiſtere volũtati:quia do-
minus & creator vniuerſorũ ipſe eſt . Sic
igitur quanto tẽpore voluit,fuit Ieſus in
corde terrę.Nec antea,nec poſtea ſe alicu
ius tradidit poteſtati,q die tertia a mor-
tuis reſurgens iã nõ moritur,& mors illi Rom.vi.
vltra nõ dominabitur:Qui cũ patre & ſpi
ritu ſancto viuit & regnat in ſecula ſecu-
lorum.Amen.

¶In die ſancto paſchę.

HAec dies quam fecit do- Pſal.cxvii.
minus:exultemus & lęte
mur in ea . Inter cunctas
ſolennitates chariſſimi ,
quas ad honorem redem
ptoris noſtri ſancta eccle
ſia colit & veneratur:vt pręcipuã & egre
giam,& omnibus aliis excellentiorẽ præ-
ſentis diei ſolennitatem celebrat & contẽ
platur . Sicut enim ſancta ſanctorum per

excellentiam olim dicebantur, in quę ſum
mus pontifex nõ niſi ſemel intrare quotã
nis audebat:ſic & feſtiuitas iſta per excel
lentiã poteſt dici feſtiuitas feſtiuitatum.
Quia ꝑ hãc expoliatus eſt infernus iuſtis
qui ibi detinebãtur:& reſerata fuit ianua
paradiſi,quę ꝑ Cherubin gladio igneo cõ
tra totum genus humanũ cuſtodiebatur.
Quid em̃ homini ꝓdeſſet verbũ natũ,niſi
per mortẽ infernũ triũphaſſet, & ꝑ reſur
rectionẽ ſuã ſpem nobis reſurgendi dediſ
ſet? Duę quippe vitę erãt:quarũ vnã mul
tis miſeriis ſubiacentẽ, oẽs experimẽto co
gnoſcebamus. Alterã vero,q̃ incognoſci
bilis eſt & immortalis,ignorabam⁹. Suſce
pit igit̃ Chriſtus hãc mortalẽ vitã naſcẽ
do:recepit alterã vitã immortalẽ reſurgẽ
Rom.vi. do. Vnde Paulus ait:Chriſtus reſurgẽs a
mortuis iam nõ morit̃, mors illi vltra nõ
Mors duplex. dominabitur. Sic & duplex mors eſt, vna
corporis,per quã ab anima ſeparat̃:quę eſt
cõmunis oĩb⁹ hoĩbus & iuſtis & iniuſtis:
Pſal. lxxxviii. De qua Dauid ait:Quis eſt homo q̃ viuet
& nõ videbit mortẽ? Hęc aũt mors pœna
peccati eſt, illata.ſ.toti humano generi ꝑ
peccato primi hominis. Cui a deo dictum
Gen.ii. eſt:Ex omni ligno paradiſi comede: de li
gno aũt ſciẽtię boni & mali ne comedas.
In quacũq; em̃ die comederis ex eo, mor
te morieris.i. mortalis corpore efficieris.
Homo em̃ illo die quo Adã hoc comedit
nõ mortuus eſt corpore:ſed mortale cor
pus cœpit habere: qui ſi nõ peccaſſet, im
mortale corpus habuiſſet. Altera vero
mors eſt animę.ſ. ꝑ quã aĩa peccãdo a deo
ſeparat̃. Vnde & Ezechiel propheta ait:
Ezec.xviii. Anima q̃ peccauerit,ipſa morietur. Sicut
em̃ corpus ex anima viuit:ſic anima viuit
ex deo. Et ſicut recedente anima, corpus
moritur: ſic recedente deo propter pecca
tum,anima moritur. Nos igitur qui du
plici morte .ſ. corporis & animæ teneba
mur,Chriſtus nõ vtrãq; ſuſcepit,quia ſic
neutra nos liberaſſet,ſed tm̃ vnam mortẽ
videlicet carnis ſuſcepit:& per ipſam nos
ab vtraq; morte liberauit. Propterea em̃
in monumento non niſi vno die & dua
bus noctibus iacuit,vt per diem vnum ſi
gnificaretur duplex mors noſtra ex pec
cato illo illata. Per vnicam ergo mortem
Chriſti nos a duplici noſtra liberati ſu
mus, eo q͡ per ipſum in anima & corpore
reſurgere poſſumus. Merito igitur Pſal
miſta pro gloria reſurrectionis nos admo
net,dicens: Hæc dies quã fecit dominus,
exultemus & lętemur in ea. Licet em̃ oẽs
dies fecerit creando deus:hãc tamẽ diem
præcipue dicitur feciſſe,dum in ea homi
nem in melius per ſanguinem ſuũ recrea
uit: & eum ad immortalitatem tam cor
poris q̃ animæ per vtriuſq; reſurrectio
nem reuocauit. Vnde in ea exultare de
bemus: quia abſorpta eſt mors corporis i.Cor.xv.
in victoria per reſurrectionem Chriſti.
Et lætari debemus, quia a morte animæ
per triumphum reſurrectionis Chriſti li
berati ſumus. Cui domino & deo reſur
genti & ſpem nobis reſurgendi donanti,
ſit laus & gloria in ſeculorum ſecula.
Amen.

¶Eiuſdem b. Brunonis.
In Aſcenſione dominica.
Ser.I.

DOminus Ieſus poſtq̃ lo Mar.vlti.
cutus eſt diſcipulis: aſ
ſumptus eſt in cælum:
& ſedet a dextris dei.
Redemptore noſtro cha
riſſimi, hodie in cælum
ſecundum formam corpris aſcendente,
gaudere nobis conuenit & exultare: quia
nos qui per peccatum primi hominis a
cæli gloria deiecti eramus:iam cum capi
te noſtro ad cæli palatium, ad angelo
rum conſortium, ad ineffabilem viſio
nem dei reducimur & portamur. Hodie
ſiquidem impleta eſt illa prophetia Da
uid,dicentis: Aſcendens in altum,capti Ephe.iiii. ex pſalmo lxvii.
uam duxit captiuitatem, dedit dona ho
minibus. Nos quippe fratres, fuimus iſta
captiuitas,quia per peccatum fueramus a
diabolo captiuati:ſed hanc captiuitatem
ſcilicet nos, Chriſtus quum aſcendit in
cælum,captiuam duxit.i.in ſuam poteſta
tem ſecũ recepit,ad ſimilitudinem alicu
ius principis triumphantis & ſuos liberã
tis vt fecit Abraham. Bona quidẽ eſt fra Captiuitas bona & mala.
tres,iſta captiuitas Chriſti,qua nos capti
uamur,& in cęlum reportamur. Sed mala
captiuitas diaboli,per quã irremediabili
ter ſuffocamur. Vitemus ergo chariſſimi
hanc captiuitatẽ diaboli, ſcilicet peccata:
& amemus captiuitatẽ Chriſti,qui nos de

terris ad cælum leuat, de tenebris ad dei inacceſſibilem alioqui lucē portat. Sed ad hanc lucem nullus noſtrū poteſt aſcēdere niſi imaginē ipſius redēptoris noſtri in nobis ſumamus: vt.ſ. ſicut ille ambulauit, & nos ambulem⁹. Vnde & Ezechiel propheta, (Ezech.i.) cū eſſet in captiuitate Babylonię poſitus, vidit viſionē dei, in qua inter cætera vidit ſpeciē electri, & in ea ſimilitudinem quatuor animaliū: quorū vnū habebat ſimilitudinē hominis, ſecūdū ſimilitudinē vituli, tertiū leonis, quartū vero geſtabat ſimilitudinē aquilę. Quid eñ fratres per ſpeciē electri niſi naturā redēptoris noſtri (Electri ſi[militudo] in Chriſto.) ſignificat? In electro enim dū duo diuerſa metalla .ſ. aurū & argentū iūguntur, aurū a ſuo fulgore temperatur & imminuitur: ſed argentū maiori claritate illuſtratur. Sic redemptor noſter electrū fuit, ex auro diuinitatis, & argento humanitatis: coniūctus .ſ. ex duabus naturis diuina & humana in vnam perſonam. In quo Chriſto aurum .i. diuinitas, a ſuo ſplendore quaſi imminuta eſt, ſicut legitur in Pſalmo: Minuiſti eū paulominus ab angelis: (Pſal. viii.) ſed argentū .i. humana natura in maiorē ſplendorem excreuit: quia ſicut ibidē legitur: Gloria & honore coronaſti eū domine: & conſtituiſti eū ſuper opa manuū tuarum. Omnia ſubiecisti ſub pedibus eius, oues boues vniuerſas: inſuper & pecora campi. Volucres cæli & piſces maris. Et beatus Paulus ait: (Philip.ii.) Propter qđ & deus exaltauit illū, & donauit illi nomen, quod eſt ſupra omne nomen: vt in nomine Ieſu omne genu flectatur, cęleſtiū, terreſtrium, & infernorū. In ſpecie autē huius electri videbat Ezechiel ſimilitudinē quatuor animaliū. Iſta quoq; quadrifaria ſimilitudo redemptorē noſtrū ſignificat: qui habuit ſimilitudinem hominis, quia verus homo: & in ſimilitudinē hominū factus eſt (Ibidem.) & habitu inuētus vt homo, habuit ſimilitudinē vituli, quia erat ſacerdotalis hoſtia, in cruce velut vitulus hoſtia moriēdo. Habuit ſimilitudinē leonis, tertia die reſurgendo de ſepulcro: & corpus ſuū vt leo catulos rugitu viuificando. Habuit ſimilitudinē aquilę, in cælos quadrageſimo poſt reſurrectionē die, aſcendendo. Nos ergo fratres ſecundū Paulum dicētem: Sicut portauimus imaginē terreni hominis: portemus imaginē cæleſtis hominis .i. Chriſti: vt in virtutibus vt homines naſcamur, in vitiis veluti vituli moriamur: & contra vitia vt leones fortiter reſiſtentes, ad meliora reſurgamus: penniſq; virtutum, velut aquilæ, per contēplationem ſubleuemur. Adiuuāte nos ipſo Chriſto: qui in cęlis & vbiq; regnat in ſecula ſeculoꝝ. Amen.

¶ In Aſcenſione domini. Ser. II.

HOdierna die ſicut ſcriptū eſt, (Luc. vlti. Mar. xvi.) Chriſti diſcipuli in monte Oliueti conuenerūt: ibiq; recubuerūt, & apparuit illis Ieſus: & recubuit cū eis. Qui poſt q̄ de eorū incredulitate eos redarguit: & in vniuerſū mūdū ire, oīq; creaturę euāgeliū p̄dicare p̄cepit: vidētib⁹ illis eleuat⁹ (Act. i.) eſt: & nubes ſuſcepit eū ab oculis eorum. Omnia opa Saluatoris noſtri plena ſunt ſacramētis: quicquid agit, figura & ſignificatio eſt. Non enim vacat myſterio, hoc tā felix, tāq; lętū cōuiuiū. In quo rex regū & dominus dominātiū ſimul cū vniuerſę terræ principibus recūbere dignatus eſt. Nam & ipſe locus ipſiuſq; loci vocabulū, magnū aliquid ſignificare videtur. Vocatur eñ Mons Oliueti p quē excelſa miſericordię (Oliueti mons.) virtus deſignatur. Siquidē gręce Eleos†, latine miſericordia vocat. (†Alii oleos.) Frequēter Ieſus cū diſcipulis ſuis in hūc montē aſcēdere & manere ſolebat. ſicut in euāgelio ſcriptū eſt ꝙ diebus in tēplo p̄dicabat, (Luc. xxi.) noctibus autē manebat in monte q vocat Oliueti. Notādum ꝙ ait ſecūdū conſuetudinē ſuā. Hāc igitur magiſtri cōſuetudinē, ipſi quoq; diſcipuli cuſtodiebant, & frequēter in hūc montē olei & miſericordię cōueniebāt: & hinc eſt fortaſſe ꝙ ipſe dn̄s filius olei vocatur, dicente Propheta: Vinea facta eſt dilecto meo in cornu filio olei. (Eſa. v.) Quid eſt enim filio olei, niſi pacis & miſericordię filio? Cōſidera modo quāto miſericordię oleo abūdet; qui vt ſeruū dimitteret, filio nō pepercit. Ad montē itaq; miſericordię dn̄s nos inuitat, in mōtē pacis & miſericordiæ nos aſcendere iubet: Hinc eſt ꝙ propheta ait: Sup mōtē excelſum (Eſa. xl.) aſcēde tu q euāgelizas Sion. Nemini prius euāgelizare cōceditur, q̄ ſuper hūc montem excelſum aſcenderit. Nam et ſi mons excelſus nō eſt: virtus tamē illa quę

per ipſum ſignificatur altiſſima eſt. Merito igitur tũc apoſtoli in hunc montẽ aſcẽderũt: quãdo euangelizandi officiũ accepturi erant. Hodie enim dictũ eſt eis: Ite in vniuerſum mũdum prędicare euangeliũ omni creaturę. Hoc audiant epiſcopi: hoc audiũt quicũq; officiũ ſuſcipiũt neq; prius euangelizare pręſumant q̃ in montem pacis & miſericordię aſcendãt. Neq; ſibi quiſq; licitũ eſſe putet, qd ipſis apoſtolis licitum nõ fuit. Eſtote ergo miſericordes ſicut & pater veſter miſericors eſt. Miſericordia domini plena eſt terra. Miſericordiam & iudiciũ cantabo tibi domine. Confitemini domino quoniã bonus: quoniã in ſeculũ miſericordia eius. Magnus eſt iſte mõs de quo Chriſtus ad cęlos aſcẽdit: & ex quo via in cęlũ erigitur. In hũc igitur aſcendãt quicũq; Chriſti & apoſtolorum conuiuiis intereſſe cupiunt. Si vis Chriſtũ venire ad cõuiuia tua, recũbe in monte Oliueti: recumbe in monte miſericordiæ. Ibi cũ apoſtolis cõuiuia præpara: frange eſurienti panem tuũ, & egenos vagoſq; induc in domũ tuam. Aderit ſtatim Ieſus, & dicet tibi: Quod vni ex minimis meis feciſti, mihi feciſti. Vbicunq; pax & miſericordia eſt, ibi eſt & iſte mons Oliueti. Sicut oleum inter alios liquores: ita & miſericordia inter alias virtutes ſuprema eſt. Vnde Pſalmiſta ait: Suauis dominus vniuerſis & miſerationes eius ſup omnia opera eius. Hinc eſt eñ q; tot in nobis vnctiones habem⁹. Hinc eſt q; tot vnctiones in eccleſiæ conſecratione fieri videmus. Semper igitur in hoc monte fiũt cõuiuia noſtra, ſemp in oleo miſericordiæ natant corda noſtra. Sunt & alii mõtes ad quos aſcẽdere: & in qbus ſimiliter habitare debemus. De qbus propheta ait: Leuaui oculos meos ad montes vnde veniet auxiliũ mihi. Ad quos & Iacob patriarcha domino immolaturus: filios inuitabat, dicens: Venite aſcẽdamus in Bethel, vt immolemus domino. Bonus mons in quo transfiguratus eſt domin⁹: bonus & ille in quo duodecim apoſtolos elegit: & octo beatitudines prędicauit. Mali montes Gelboe qbus Dauid maledicẽs, ait: Nec ros nec pluuia veniat ſuper vos: vbi ceciderũt fortes Iſrael. Mali & illi in quibus Loth inebriatus filias grauidas fecit. Iſti mõtes hęretici ſunt: qui oẽs ad ſe venientes perdũt, in quibus ipſi quoq; fortes viri multotiẽs corrumpũtur. Corrũpũt enim mores bonos colloquia praua. Quomodo ergo dicitis animæ meæ: Tranſmigra in montes ſicut paſſer? In domino cõfido: qa nõ ad hos, ſed ad mõtes æternos transmigrabimus. Mõtes enim prophetę & apoſtoli ſunt: ſuper quos eccleſia fundata eſt: ſecũdum illud: Fundamenta eius in mõtibus ſanctis. Tot ſunt iſti montes, quot ſunt vtriuſq; teſtamẽti volumina. Quia in his mõtibus poteris reperire, quęcũq; ad ſuauitatẽ, ad iocũditatẽ, ad ſanitatẽ, & ad beatitudinẽ ptinent. Fides quoq; ſpes, & charitas, cęterę q; virtutes mõtes ſunt: quoq; altitudinẽ dñs conſpicit. Ad quos qui cõfugerint, ſecuri erũt. In mõte obœdiẽtię ſaluatus eſt Noe. In monte fidei Abrahã. In mõte caſtitatis Ioſeph. In monte mititatis Moyſes. In mõte mãſuetudinis Dauid, & alii in aliis. Hodie tamen ſpecialiter in montẽ Oliueti, in montẽ pacis & miſericordię aſcẽdere debent Chriſtiani: vt dũ paupęres p Chriſto ſuſcipiũt: ipſum quoq; Chriſtũ ſuſcipere mereãtur. ¶ Diximus quid mons Oliueti, & qd conuiuia quę in eo fiũt, ſignificent. Nũc ad euãgelii verba redeamus. Et quid dñs diſcipulis iuſſerit, audiamus: Ite, inqt in vniuerſum mũdũ prędicate euangeliũ omni creaturę. Qd alius euãgeliſta plani⁹ expoſuit, dicẽs: Ite docete oẽs gẽtes baptizantes eos in noĩe patris & filii & ſpirit⁹ ſancti. Per omnẽ videlicet creaturam, oẽs gentes ſignificari volens. Vnde & Apoſtolus ait: Omnis creatura ingemiſcit & parturit vſq; adhuc. Q̃uis non de omni creatura, ſed de ſolo homine loqueretur: Qui crediderit & baptizatus fuerit ſalu⁹ erit: Qui vero non crediderit, cõdemnabitur. Credere aũt in hoc loco, quid eſt niſi fidẽ cũ operatione cuſtodire? Quia fides ſine opibus mortua eſt. Et dñs qdẽ Ieſus poſtq̃ locutus eſt eis: aſſumptus eſt in cælum, & ſedet ad dexteram dei. Vnde ſcriptũ eſt: Aſcendens in altum dominus: captiuam duxit captiuitatem. Aſcendens quippe in altum dominus: captiuitatem noſtram ſua duxit virtute captiuam: & qui prius ſub dura detinebamur captiuitate diaboli, ab eo in melius capti & liberati ſumus. Conſidera modo cum quanta glo-

Mar. vlti. Luc. vi. Pſal. xxxii. Pſal. c. Pſal. cvii. Eſa. lviii. Matt. xxv. Miſericordia. Pſa. cxliiii. Pſal. cxx. Geñ. xxxv. Mar. xvii. Mar. ix. Luc. vi. Matt. v. ii. Reg. i. Geñ. xix. Montes mali. i. Cor. xv. Pſal. x. Pſ. lxxxvii. Pſ. xciiii. Luc. xxi. Geñ. xix. Marc. vlti. Matt. vlti. Rom. viii. Credere. Ephe. iiii.

ria,quanta lætitia,quali triumpho,& qua
li apparatu,omnis illa militia cæleſtis ex-
ercitus,creatori ſuo Saluatori noſtro ob-
uiam venerit: quibus laudibus, quibus
hymnis & iubilationibus vſq; ad thro-
num glorię eum deduxerit. Videor vide
re illam totam viam, per quam Saluator
noſter aſcendit,omnium ſupernorum or
dinū a terris vſq; in cælum vndiq; ſtipa-
tam militibus. Videor videre malignos
ſpiritus illo tam magno, tamq; terribili
exercitu perterritos:omnes in fugam cō-
uerſos,& ſe in tenebras præcipitātes: to-
tumq; hūc aerem quem poſſidere ſolebāt
Pſal.xlvi. vacuum & liberum relinquentes. Aſcen-
dit igit̃ deus noſter in iubilatione & do-
minus in voce tubæ. Qui cum patre &
ſpiritu ſancto viuit & regnat in ſecula ſe-
culorum.Amen.

¶In die ancto Pentecoſtes.Ser.I.

HOdierna ſolennitate,di-
lectiſſimi,recogitare mo-
nemur, quanta dilectio-
ne redemptor noſter er-
ga nos teneatur: qui &
primo per habitū aſſum-
ptę carnis nobiſcum conuerſando,nos ad
cæleſtia confortauit,& poſtea de cęlo ſpi
ritum ſuum mittēdo, de promiſſione ſua
nos certificauit. Hodie ſiquidem diſcipu
lis Chriſti in vnum orantibus, ſpiritus
ſanctus in ſpecie ignis aduenit: & ipſos
qui prius ī paſſione Chriſti titubauerāt,
ſic modo interius ardere fecit & confir-
mauit,vt iam nō ſolum vocem vnius an-
cillæ non timerent, ſed nec flagellati,con
ſpectū Iudaici concilii formidarent: nec
etiam ipſius Romæ mūdi dominę, minas
Ignis ſub ſpecie qua re deſcēdit ſpiritus ſ. perhorreſcerent.Propterea enim ſpiritus
ſanctus in ſpecie ignis aduenit,vt omnem
ęruginem peccatorum cōſumeret & pur
garet:& eos contra omnem mundi prin-
cipatum,fortes faciendo,accenderet,& in
omni eos ſpirituali ſcientia illuminaret.
Ignis na tura tri plex. Sicut enim ignis triplicē naturā habet,
vt ſcilicet,conſumat,calefaciat,& illumi-
net:ſic & ſpiritus ſanctus,qui ignis conſu
mens eſt,& cōſumpſit,& purgauit in apo
ſtolis omnem peccatorum vetuſtatem,&
calefecit & accendit eos ad tātū amorem
dei,vt flagellati gauderent,quoniā digni Act.v.
habiti erant pro nomine Ieſu contume-
liam pati.Illuminauit etiam eos ad tantā Act.ii.
ſcientiam,vt omniū linguis magnalia dei
loquerētur: vt linguę gentium quę olim
in fabricatione turris Babylonię fuerant
confuſę per ſuperbiā, vnirentur modo per
humilitatem apoſtolorum. Vt quia totus
mundus ad agnitionē vnius veri dei redi
turus erat,vna lingua per ora apoſtolica
reſonaret,& laudem Chriſti in omnē ter
ram diffunderet. Q̃ autem ſpiritus ſan-
ctus quinquageſimo die a reſurrectione Pentecoſtes rō.
Chriſti ſuper diſcipulos aduenit,figuram
deſignat veteris teſtamēti.Legimus enim
q; populus Hebręorum a tranſitu maris
rubri,vſq; ad diem illam qua data eſt lex
per Moyſen in duabus tabulis lapideis, Exo.xix.
quinquaginta dies fuerunt: vnde & illa
dies dicitur pentecoſte:quia quinquage-
ſima dies eſt a reſurrectione Chriſti. Et
hæc omnia decenter conueniunt. Sicut
enim tranſito mari rubro populus dei li-
beratꝰ eſt,& hoſtes ægyptii ſubmerſi ſūt:
ſic & in morte redemptoris noſtri & re-
ſurrectione liberati ſunt ſancti de infer-
no,& dęmones a ſua potētia detruſi perie
runt. Vnde per Oſee prophetam domi- Oſee.xiii.
nus dicit: O mors ero mors tua,& mor-
ſus tuus ero inferne. Mors enim Chriſti
fuit interitus mortis, dum in electis ſuis
eam penitus exterminauit.Momordit in-
fernum,dum more mordentis panē, par-
tem reliquit.ſ.malos:& partem extraxit.ſ.
bonos. Et ſicut illa lex data eſt in monte,
cū ſonitu & igne:quinquageſimo die: ſic
& noſtra lex:gratia.ſ. ſpiritus ſancti data
eſt in cœnaculo,& in ignis ſpecie, & repē
tino ſonitu. Vnde in actibus Apoſtolorū
dicitur: Factus eſt repente de cælo ſonus Act.ii.
tāq̄ aduenientis ſpiritus vehementis.Sed
illa lex in tabulis lapideis datur,deſignā- Tabulæ diuerſę.
do dura corda Iudæorū.Noſtra vero da-
ta eſt in tabulis cordis,non in ſpiritu ti-
moris (vt Paulus dicit) ſed in ſpiritu Rom.viii.
adoptionis filiorum dei:in quo clamamꝰ
Abba pater.Nos ergo fratres, ſi hunc ſpi
ritū ſanctum habere in nobis volumus,in
cœnaculo maneamꝰ,vt quæ ſurſum ſunt Coloſſ.iii.
quęramus,non quę ſuper terram:& vnus I.Cor.v.
ſpiritus ſimus cū domino, adhęrētes ipſi,
per omnia ſecula ſeculorum.Amen.

In Pentecoſte.Ser.II.

Act.ij. QVum complerentur dies Pentecoſtes erant omnes diſcipuli pariter in eodẽ loco:& factus eſt eſt repẽte de cælo ſonꝰ,tãq̃ aduenientis ſpiritus vehemẽtis,& repleuit totam domum vbi erant ſedentes.Et apparuerunt illis diſpertitę linguæ,tanq̃ ignis:ſeditq; ſuper ſingulos eorum ſpiritus ſanctus.Sunt quædam apud Hebręos feſtiuitates, & ipſę quidem maximæ,& principales:quales ſunt omnes illæ quæ ſeptenario numero celebrantur in qbus hodierna quoq; feſtiuitas continetur, quæ ſepties ſeptem completis diebꝰ,id eſt ſeptem hebdomadibus peractis,& a nobis & ab illis colitur & veneratur.Prima eoꝝ feſtiuitas eſt , quæ omni die ſeptimo celebratur, de qua illis in lege præcipitur, vt colant dies ſabbatorum . Secunda vero paſcha vocatur quæ primo menſe colitur,duabus hebdomadibꝰ adimpletis.Tertia vero pentecoſtes,quæ ſeptem completis hebdomadibus celebratur.Quarta autem ſeptimo menſe colitur, quæ dicit feſtiuitas tabernaculorũ.Septimo vero anno quinta feſtiuitas eſt,qui annus totꝰ ex integro feſtiuus habetur.Sexta vero feſtiuitas ipſa eſt iubileus, quæ anno quinquageſimo celeberrima cuſtoditur:ſepties ſeptem annorum curriculis euolutis. Inde autem ſeptima & æterna feſtiuitas in cælis expectatur,quæ in iſtis omnibus aliis ꝑ tot & tanta ſecula ſignificatur.Cõſtat igitur nõ ſolum apud nos, verum etiã apud huius ſeculi ſapientes ſeptenarium numerum ſacratiſſimum & perfectiſſimum eſſe: quoniam & omnia tempora,& omnes numeri in eo continentur. Conſtat eñ ex pari,id eſt quatuor & ex primo impari,id eſt tribus.Omnis autem numerus aut par,eſt aut impar.Oñis igitur numerus ex ſeptenarii partibus conſtituitur, ac per hoc omnes alii numeri in hoc numero continẽtur. Hinc eſt igitur ꝙ Iudæi ſeptem diebus comedũt azima.Hinc eſt ꝙ ſeptẽ diebus celebrant feſtiuitates.Hinc eſt ꝙ manus ſacerdotum quãdo ordinantur, ſeptẽ diebus vnguntur & conſecrantur.Hic eſt ꝙ pontifex tangens in ſanguine digitũ ſepties proiicit contra propitiatoriũ & fores tabernaculi. Hinc eſt ꝙ leproſus concluditur ſeptem diebus . Hinc eſt ꝙ Maria ſoror Moyſi ſeptem diebus manſit extra caſtra.Hic eſt ꝙ muri Hiericho ſepties circũdantur,& corruũt. Hinc eſt ꝙ ſepties in die laudem domino dicimꝰ.Hinc eſt ꝙ non ſolũ ſepties, ſed vſq; ſeptuagies ſepties noſtris debitoribꝰ dimittere iubemur.Hic eſt ꝙ templum Salomonis,ſeptẽ annis ædificatur,& in ſeptem diebus dedicatur.Hoc ſeptem eccleſiæ, ſeptem candelabra,ſeptem lucernæ,ſeptem ſigilla,ſeptẽ angeli tuba canentes,ſeptem panes turbã multam in deſerto reficiẽtes,& ſeptẽ gratię ſpiritus ſancti ſignificare vident.Sunt autem & alia multa quæ eandem ſignificationẽ habere poſſunt,quæ ſtudioſus lector in diuinis voluminibus poterit reperire.Illę igitur feſtiuitates per ſeptenariũ numerum diſponuntur,quę integram & perfectam habent celebrationem.Siquidẽ hic numerus tam perfectus eſt : vt omnes nũeros omneſq; dies in ſe concludat.Nũc ad Pentecoſten & ad iubileũ redeamus,& q̃li quantaq; diligẽtia celebrari debeãt videamus.Hæ duæ feſtiuitates ꝓximę ſunt, quarum altera quinquageſimo die, altera vero quinquageſimo anno celebratur.Nõ poſſumus modo de omnibus feſtiuitatibꝰ dicere:q̃m vnaquæq; tanta eſt per ſe,vt nõ communem ſed propriũ velit habere ſermonem.Dictum eſt enim,& adhuc dicendum eſt,ꝙ deus omnipotens per ſeptenarium numerũ has omnes feſtiuitates ordinare voluit:quare etiam ſeptimũ & vltimum diem feſtiuum & celebrem cõſtituit. Qđ enim ſignificat ſeptimus dies,hoc ſignificet ſeptima hebdomada, & ſeptimus menſis,& ſeptimus annus.Qđ igit ſeptima die feſta celebrãtur hoc ſignificare videtur:ꝙ finita hac vita quæ ſeptẽ diebus agitur,relinquetur,vt apoſtolus ait,ſabbatiſmus & requies populo dei:vt ſicut ipſe requieuit die ſeptima ab operibus ſuis,ita & nos tunc requiem habeamus a laboribꝰ & fatigationibꝰ noſtris. Per ſeptenarium numerum in quo iſtę feſtiuitates ordinatæ ſunt,in quo etiam dies & numeri oẽs continentur:quid aliud ſignificari debet, niſi ꝙ feſtiuitatem noſtram continuam & perfectam eſſe oportet,vt quanto tempore in hoc mundo ſumꝰ,nunq̃ ſeruilia ope-

Feſtiuitates Iudæorũ ſeptẽ.

Septenarij perfectio.

Leui.xvi. Num.xix.

Mat.xviij.

Pentecoſtẽ iubileus.

ra faciamus : ſed in dei laudibus & bonis
operibus vacare ſtudeamus. Male enim ce
lebrat ſabbatum, qui vacat a bonis operi-
Iubilei celebratio.
bus. Aliter autem iubileus qui annus re-
miſſionis interpretatur celebrari non po-
teſt, niſi cõtinuam habeat celebrationem.
In hoc anno ſeruis reddit libertas, domi-
nis hæreditas: omnibus omnia communia
fiunt quæcunq; in agris, in vineis, in arbori
bus naſcuntur. Totus hic annus feſtiuus,
iocũdus, & celebris eſt. Nulli ſeruile opus
facere licet vt ex ipſa ſua imagine oſten-
dat, non tãtũ ſe ad hãc vitam quãtum ad
alteram pertinere. Quis in hac vita tem-
poribus apoſtolorum iubilei feſtiuitas in
ſancta eccleſia continua celebraretur, in-
ter eos præcipue: quibus eſt cor vnum &
anima vna, quibus non fructus arborũ vt
Iudæis, ſed om̃ia ex integro cõmunia ſũt
Chriſtianis. Quia iam libertate & hæredi
tate donati, non ſeruilia, ſed liberalia ope
ra faciunt. Eſt autem ſeruile opus, non qđ
Seruile opus.
ſeruus facit, ſed illud qđ etiam liberos ho
Roma. vi.
mines in diaboli ſeruitutem trahit. Si nõ
regnat peccatum in noſtra mortali carne
liberi ſumus & liberalia opera facim⁹. Sta
tim autem incipiente iubileo per totã ter
ram ſacerdotes perſonabant tubis, quibus
totus populus ad toti⁹ anni feſtiuitatem
ſe præparabat. Hoc autem & in noſtro iu
bileo factum eſt, quando noſtri quoq; ſacer
dotes, ſãcti videlicet apoſtoli tubis primi-
tus ſonare, & gentes ad fidem & ad bapti
ſmum vocare cœperunt. Sicut ſcriptũ eſt.
Pſal. xviij.
In omnem terram exiuit ſonus eorum &
in fines orbis terræ verba eorum. Et alibi.
Pſal. lxxx.
Canite in initio menſis tuba: in die inſigni
ſolennitatis veſtræ: quia præceptum in Iſ-
rael eſt. Sed ſi ad illam feſtiuitatem reſpi-
ciamus, & ad illum iubileum mentis ocu-
los erigamus, qui poſt hãc vitam oĩbus iã
completis hebdomadibus in cælis futur⁹
eſt: tota hæc noſtra feſtiuitas vmbra quę-
Mat. xxiiij
dam & imago eſſe videbitur. Mittet filius
hominis angelos ſuos cũ tuba & voce ma
gna, & cõgregabũt electos eius a quatuor
ventis: a ſummis cælorum vſq; ad termi-
nos eorum: & iſti quidem erunt qui æter-
num illum iubileum annũciabunt. Canet
j. Cor. xv.
enim tuba & mortui reſurgent incorru-
pti. Et tunc quidem ĩcipiet illa feſtiuitas,
quæ æterna erit & finẽ nunq̃ habebit. De
qua videlicet feſtiuitate melius eſt ſilere
q̃ pauca dicere: qa nulla lingua ſufficiens
eſt eius gloriam prædicare. Nunc aũt qđ
ille ignis, & quid illæ linguæ ſignificẽt vi
deamus, quæ ſuper Chriſti diſcipulos ap-
paruerunt, cum omnes, vt euangeliſta di- Act. ij. Deut. iiij.
cit, in vno eſſent loco congregati. De⁹ eñ
noſter ignis cõſumẽs eſt. Merito itaq; ſpi-
ritus ſanctus in igne apparuit, vt peccata
conſumeret, mentis oculos illuminaret, &
totum hominem in dei amorem inflãma-
ret. Hic eſt ille baptiſmus quẽ Ioãnes Ba-
ptiſta promittebat cum diceret. Ego vos Mat. iij.
baptizo in aqua, ſed alius venit poſt me q
vos baptizabit in ſpiritu ſancto & igni. In
linguis quoq; debuit apparere ſpirit⁹ ſan-
ctus, quia ipſe eſt qui loquitur in nobis. Lin Lingua eſt ſpũſſan.
gua igitur eſt ſpiritus ſanctus: ſiquidẽ ipe
eſt qui in apoſtolis loquitur. Quis eñ lo-
quitur niſi lingua? Hoc officium nõ eſt al
terius membri. Qui hac lingua loquitur Mat. x.
non habẽt neceſſe cogitare quo modo aut
quid loquanť. Hac igitur ligua ſuſcepta, Act. ij.
loquebanť variis linguis apoſtoli magna
lia dei, qui viuit & regnat in ſecula ſecu-
lorum. Amen.

Sermones quinq; de B. virgine.

De laude B. Mariæ ſemper virginis. Ser. I.
De Natiuitate eiuſdem. Ser. II.
De Purificatione eiuſdem. Ser. III.
De Annunciatione. Ser. IIII.
De Aſſumptione Thema: docet auté quo-
modo perfici debeat ex aliubi dictis. V.

De Laude beatæ Marię ciuitatis dei.

AD laudẽ matris
dñi ĩuitat nos di
lectiſſimi, ſpirit⁹
ſanctus p os Da-
uid patris ipſius
virginis: dicẽdo,
Glioſa dicta ſũt Ps. lxxxvi.
de te ciuitas dei.
Solet quippe ciui
tas vocari quæli
bet magna hominum collectio, munita vn
diq; muro & turribus vt illius munitio-
nibus hoſtes repellant, & ſe per illas defen
dant. Non incõgrue ergo virgo Maria ci
uitas dei appellatur, quam virginitas mẽ-
tis & corporis quaſi murus ita ex om̃i par
te vallauit, vt nullus vnq̃ libidinis acceſ-
ſus adeſſet, & omnis inimicus a ſuæ virgi

nitatis corruptione deeſſet. Vnde & i laude ipſius Salomon applaudit dicens. (Cant. vj.) Pulchra es & decora filia Hieruſalem: terribilis vt caſtrorum acies ordinata. Virgo quippe Maria merito filia Hieruſalem vocatur: quia ipſa fuit filia viſionis pacis, id eſt filia & mater illius qui fecit pacem, iis qui erant longe a deo. i. Gentilibus idololatris: & iis qui prope, ſcilicet iudæis: qui propinqui erant deo per cognitionem legis. Vnde in natiuitate eius ab angelis canitur: Gloria in altiſſimis deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Hæc filia Hieruſalem pulchra eſt per internarum decorem virtutum: & decora eſt per exēplum virginitatis quod toti exhibuit mūdo. Eſt etiam terribilis, vt acies caſtrorum ordinata, ad quam omni virtute circūmunitam non audet aliquis hoſtis accedere: vt quæ ſpiritus ſancti protegitur adumbratione. Vnde & de hac ciuitate, (Glorioſa dicta de Maria virgine.) iure glorioſa & magnalia dicuntur, nō ſolum ab hodiernis, ſed etiā ab antiquis patribus & angelis. Nonne enim valde glorioſum eſt qđ de ea ipſe Dauid pater eiꝰ inhoc eodem pſalmo dicit. Homo natus eſt in ea: & ipſe fundauit eam altiſſimꝰ. Impoſſibile enim eſt quantum ad alios homines: vt aliquis ſit fundator ciuitatis i qua naſcitur. Quia anteq̄ ſit natus non poteſt fundare ciuitatem. Sed Chriſtꝰ qui eſt altiſſimus, per hoc ꝙ deus eſt, ante omīa tēpora fundauit ciuitatem hanc. i. matrem creauit: & tamen vt homo in fine temporum natus eſt in ea, ſumēdo carnem ex ea. Mirabile eſt ergo & glorioſum in hac ciuitate ꝙ ille qui fundauit eam, natus eſt in ea. Glorioſum etiam fuit & admirabile ꝙ in figura iſtius ciuitatis virga Aaron (Nu. xvij.) ſubito floruit in templo, & nuces amigdalinas produxit ſine aliquo humore. Significabat enim ꝙ hæc glorioſa virgo: quę ſecundum Eſaiam (Eſa. xj.) fuit virga de radice Ieſſe: genuit florem, id eſt Chriſtum q eſt flos campi. (Cant. ij.) i. mundi, & lilium conuallium, ſecūdum Salomonem: & eum non ex æſtu mētis, ſed ex ſuperueniente ſpiritu ſancto cōcepit. Vnde Salomon in Canticis Cāticorum gloriam iſtius virginis decantat dicens: (Cant. iiij.) Hortus concluſus ſoror mea ſponſa: hortus concluſus, fons ſignatus: Emiſſiones tuæ paradiſus. Virgo quippe Maria fuit hortus in quo varii flores virtutum erant: & concluſus, quia vndiq; virginitate munitus. Eſt & fons ſignatus ſigillo ſacroſanctæ trinitatis. Et emiſſiones, id eſt fructus eius ſunt paradiſus, id eſt deliciæ quibus delectatur deus. Cuius odorem lōge ante odorauerat Iſaac dicēs: (Gen. xxvij.) Ecce odor filii mei ſicut odor agri pleni, cui benedixit dominus. Et Eſaias. (Eſa. vij.) Ecce virgo concipiet & pariet filium. Et Hieremias. (Hiere. xxxj.) Faciet dominus miraculum ſuper terram: fœmina circundabit virum. i. virgo Maria portabit in vtero Chriſtum, quem totus mūdus capere non poteſt. Et Ezech. (Ezec. xliiij.) Vidi portam in domo domini clauſam: quā dominus itrauit & exiuit & clauſam reliquit. Quia virgo ante & poſt partum. Vnde angelus ad eam. (Lucæ. j.) Aue gratia plena dominus tecū. Ecce cōcipies invtero & paries filiū. Sed ſpūs ſanctus ſuperueniet in te: & virtus altiſſimi adumbrabit tibi. Recte ergo dictum eſt a Dauid. Glorioſa dicta ſunt de te ciuitas dei. Et nos ergo fratres matrem domini glorioſam cum patriarchis & prophetis & angelis prædicemꝰ & laudemus, vt eam apud filium ſuum pro nobis orantem ſentiamus: & ipſum filium ei pro nobis annuentem agnoſcamus, in ſecula ſeculorum. Amen.

De Natiuitate beatę Marię. Sermo qui eſt. II.

(Matth. j.) LIBER generationis Ieſu Chriſti filii Dauid filii Abraham. Abraham genuit Iſaac. Iſaac autē genuit Iacob. Iacob aūt genuit Iudā & fratres eius. Et reliqua.

Sermo B. Brunonis cōfeſſoris de eadem lectione.

AVdiuimus modo in lectione euangelica: de qua gente, de qua tribu, & de qua ſtirpe beatiſſima virgo Maria originem duxerit. De qua ipſe dominus & Saluator noſter ſecundum carnem factus eſt: & verus homo inter homines conuerſatus eſt. Et valde quidem ad rem pertinuit, vt euangeliſtæ hæc lineam Chriſti generationis tam longam componerent, & ordinarent, quatinus ſciamꝰ nō

ſolum ex patribus dominus natus ſit. Ve
rum etiam vnde mortem & vnde vitã ha
beamus. Primum huius lineæ caput eſt
Adam. Secundum vero Chriſtus. Hæc li-
nea incipit ab Eua, & deſinit in Mariam.
In principio mors: & in fine vita conſiſtit.
Mors per Euam facta eſt, vita per Mariam
reddita eſt. Illa a diabolo victa eſt. Hęc dia
bolum ligauit & vicit. Cum enim ab Eua,
vſq; ad ipſam lineam extendatur, in ipſa
tandem ille hamus ligatus & incarnatus
eſt, per quem captus eſt ille Leuiathan, ſer
pẽs antiquus qui eſt diabolus & Satanas,
vt qui per fœminam in regnum intrauit,
per fœminam de regno extraheretur. Et
qui fœminam illuſit & ſuis ſibi vinculis
ligauit, ab hac vna fœmina illuderetur &
ligaretur. Hoc eſt enim quod dominus ad
Iob.xl. beatum Iob loquitur dicens. Nunquid ex
trahere poteris Leuiathan hamo, & fune
ligabis linguam eius? Nunquid illudes ei
quaſi aui, & ligabis eum ancillis tuis? Nõ
tu quaſi dicat ancillis tuis eũ ligabis, quẽ
nec ipſi viri fortes ligare potuerunt. Ego
tamen per vnam ancillam meam eum liga
bo & fortitudine priuabo. Hæc eſt illa no
bilis ancilla, de qua mõ loquimur, beatiſ-
ſima virgo Maria, quæ etiam de ſeipſa lo-
Luc.i. quitur dicens: Magnificat anima mea do-
minum. Et exultauit ſpiritꝰ meus in deo
ſalutari meo. Quia reſpexit humilitatem
ancillæ ſuæ. Ecce enim ex hoc beatam me
dicent omnes generationes. Vide humili
tatem, ancillã ſe vocat: quæ cæli terræq;
regina a deo conſtituta eſt. Legerat enim.
Eccli.iij. Quanto maior es, humilia te in omnibus:
& coram deo inuenies gratiam. Sed con-
ſidera potentiam Dei qui tantam ſuper-
biam per vnius virginis humilitatem do
muit. Noluit ad eam ſuperandam cæle-
ſtes fortitudines mittere, vnam ex ancillis
mandauit: cuius humilitate & ſapientia
ille ligatus eſt, & ſuperatus, de cuius po-
tentia & fortitudine ipſe dominus ad eũ-
Iob.xl. dem Iob loquitur dicens. Ecce Beemoth
quem feci tecum, fœnum quaſi bos come
det. Habet autem fiduciam ꝙ influat Ior-
danis in os eius. Non eſt poteſtas ſub cæ-
lo, quæ ei comparari poſſit. Omne ſubli-
me videt: & ipſe eſt rex ſuper omnes fi-
lios ſuperbiæ. Verba conſolatoria ſunt,

quibus dominus beatum Iob de ſuis tan-
tis afflictionibus conſolatur, quibus hic
hoſtis ſuperbiſſimus & iniquiſſimus eum
afflixit. Quædam ſiquidem conſolatio il-
li eſt: dum audit cum quanto hoſte bel-
lum geſſerit, & domino protegente, ſu-
peratus non fuerit. Ecce enim ille qui qua
ſi bos fœnum, ita omnes populos & na-
tiones deuorat & perdit: Hunc tamen
vnum hominem totus ſuis viribus ſupe-
rare ad blaſphemiam (ſicut putabat) vel
peccatum aliud prouocare nõ potuit. Vn
de etiam ſcriptum eſt. Quia in omnibus
his non peccauit Iob labiis ſuis, neq; ſtul Iob.i.
tum aliquid contra Deum locutus eſt.
Q; autem fœnum populos ſignificet, te-
ſtatur propheta qui ait. Vere fœnum eſt
populus. Et quare fœnum? quia cito flo- Eſa.xl.
rem & pulchritudinem amittit: ſiccatur
& perit. Abſorbet autem Beemoth. Iſte
omnes fluuios & non miratur: ſed inſu- Iob.xl.
per habet fiduciam ꝙ influat iordanis in
os ſuum. Quid per fluuios intelligere de-
beamus, ſcriptura nos docet vbi ait. Aquę Apoc.xvii.
multæ populi multi. Sed non miratur
Beemoth, neq; pro magno hoc habet ꝙ
alios fluuios abſorbet: niſi ipſe quoq; Ior Iordanis.
danis in quo dominus baptizatus eſt, &
per quem baptizatorum populus deſigna
tur, influat in os eius. Sũt enim ſicut ſcri- Abac.i.
ptum eſt eſcæ eius electæ. Ipſos Chriſti Luc.xxii.
diſcipulos cribrare non timuit, & ad per
ditionem, Iudam concitauit. Non curat
latrones, & adulteros: non curat vulgus
ignobile, monachos & ſacerdotes perſe-
quitur, & ipſos epiſcopos deuorare cona-
tur. Non eſt poteſtas ſub cælo quę ei com Iob xli.
parari valeat. Solas igitur eas poteſtates
timet, quę ſuper cælos ſunt: & has & illas
iam expertus eſt. Iſtas quidem vicit ſed ab
illis ſuperatus eſt. Secundum illuc. Mi- Apoc.xii.
chael & angeli eius præliabãtur cum dra
cone, & draco pugnabat & angeli eius,
& non præualuerunt: neq; locus eſt in-
uentus eorum amplius in cælo. Cum
illis igitur pugnat qui ſub cælo ſunt;
& qui adhuc vanitatibus ſubditi ſunt.
Omne tamen ſublime videt; cor eius
exaltatum eſt, oculi eius elati ſunt, ad-
huc in magnis ambulat, & in mirabi-
libus ſuper ſe: neſcit humilia cogitare.

Sed ſi vis ſcire q̃ ſublime videat: ipſum interroga, & ipſe tibi reſpondeat. [Eſa.xiiij.] In cęlũ (inquit) aſcendam, ſupra aſtra cæli exaltabo ſolium meum. Aſcendam ſuper altitudinem nubium & ero ſimilis altiſſimo. Pro hac ſuperbia deiectus eſt; nondum tamen humiliatus eſt: adhuc in eadem perſeuerat. Vñ non immerito dicit ꝙ ipſe eſt rex ſuper omnes filios ſuperbiæ. [Iob.xl.] Omnes enim ſuperbi, ſuperbiæꝗ filii ſeruiunt ei, obœdiũt ei, eum ſequuntur, & ab eo reguntur. Hic tamen, tam ſuperbus, & tam arrogãs, tam potẽs, tam fortis: ab vna ancilla captus, & illeſus, & ligat⁹ eſt. O beatiſſima inter mulieres hæc ancilla: hæc dei mater & superni regis nobiliſſima filia, cuius hamo Leuiathan captus eſt: cuius humilitate quaſi auis illuſus eſt: cuius ſapientia quaſi latro & vile mancipium ligatus eſt. In carne enim quæ ex ipſa nata eſt, quaſi hamus in eſca verbum incarnatum & abſconſum eſt: quia verbum caro factum eſt. [Ioan.i.] Quid igitur verbum in carne, niſi hamus in eſca? Hanc eſcam vidit Leuiathan, concupiuit, nihil intus latere cogitauit: purum hominem eſſe credidit, linguam extendit, quæ videlicet lingua ſuæ perditionis fune ligata & ſuſpenſa eſt. Lingua diaboli Iudas fuit: [Lingua diaboli Iudas.] quia per eum ſummis ſacerdotib⁹ locutus eſt dicens. Quid vultis mihi dare & ego vobis eum tradam? [Mat.xxvi. Mat.xxvij.] Sed hæc lingua fune ligata eſt: quia proditor īfelix ſtatim abiens laqueo ſe ſuſpẽdit. Omnes illi ſunt lingua diaboli, per quos ipſe loquitur, & ſua conſilia reuelat. Sed has linguas dominus ligat, quando eorum cõſilia deſtruit, & per viros catholicos eos ſuperatos tacere compellit. Sic enī Arrius vt lingua fune veritatis ligatus eſt, quando eius impia hæreſis, a conſilio damnata eſt. Quod autem ait. Nunquid illudes ei quaſi aui. Eadem ſententia eſt. Nam & auis dum ad eſcam attendit, multotiens illuditur, & ſuſpenſa laqueo ſuffocatur. Vnde & in pſalmis dicitur. [Pſal.ciij.] Draco iſte quem formaſti ad illudendum ei. Qui enim fecit eum, ipſe plicauit gladium ei⁹ & ad talem formam redegit eum: cui non ſolum viri, verum etiã mulieres illudere poſſint. Quanti latrones, quantæ meretrices, quanti adulteri & homicidę ei cottidie illudunt? quos dum ſe iam deuoraſſe, & in vẽtre habere lætatur, ſubito ad pœnitentiam conuerſi, ex eius impio vtero foras erumpũt: & cum inanem & vacuum derelinquunt. Peccator enim (ait propheta) quacũꝗ hora conuerſus fuerit, vita viuet & non morietur. [Ezec.xxxiij.] Tribus nominibus in hoc loco vocatur diabolus. Vocatur beemoth, id eſt [Beemoth.] beſtia propter crudelitatem, quia tanq̃ leo rugiens ſemper circuit quęrens quem deuoret. Ipſe eſt enim qui ait. Circuiui terram & perambulaui eam. [Iob.ij.] Vocatur & draco: [Draco.] quia callid⁹ & venenoſus eſt, & nũq̃ recto itinere incedit. Siquidem a principio mendax fuit & in veritate non ſtetit. [Ioan.viij.] Vocat & auis ꝓpter ſupbiã, q̄a q̃uis angelicæ dignitatis alas amiſerit: [Auis.] adhuc tñ ſe erigere conatur: & quantum in ipſo eſt ſuperba intentione ſuper cælos eleuatur. Conſidera modo quantas gratias debeamus beatiſſimæ Dei genitrici: Conſidera quantis laudibus eam extollere & prædicare debeamus: ſi tamen digni ſum⁹, quorum laudes inter oẽs creaturas pulcherrima ſuſcipere dignetur: cuius humilitate & ſapientia hic tantus hoſtis captus, & ligatus, & de regno qđ tanto tempore iniuſte poſſederat, eiectus eſt. Sicut ipſe quoꝙ eius filius Saluator & redemptor noſter ait. [Ioan.xii.] Nunc iudicium eſt mundi, nunc princeps hui⁹ mũdi eiicietur foras. Ipſam igitur laudemus, ipſam prędicemus, ſimulꝙ cum Gabriele archangelo dicamus. [Luce.i.] Benedicta tu inter mulieres & benedict⁹ fructus ventris tui. Qui cum patre & ſpiritu ſancto, viuit & regnat in ſecula ſeculorum. Amen.

In purificatione ſanctę Mariæ.

POſtq̃ impleti ſũt dies purgationis eius, ſecũdum legem Moyſi, [Luc.ii.] tulerunt illum in Hieruſalem vt ſiſterẽt eũ domino ſicut ſcriptũ eſt in lege domini, q̄a omne maſculinum adaperiens vuluã ſanctum domino vocabit. Et vt darẽt hoſtiã. Sicut ī lege dñi ſcriptum eſt, par turturũ aut duos pullos colũbarũ. [Exo.xxiij. Deuter.v.] ¶Duo ſunt de quibus in hoc ſermone locuturi ſum⁹, de muliere pariente & de hoſtia quã offerre

Leui.xii. debet. Dicit enim Moyſes ꝙ mulier quæ ſuſcepto ſemine pepererit maſculum, immunda erit ſeptem diebus & octauo die circuncidetur puer. Ipſa vero manebit triginta tribus diebus in ſanguine purificationis ſuæ. Si autem filiam pepererit immunda erit duabus hebdomadibus: ipſa vero ſexaginta ſex diebus manebit in ſanguine purificationis ſuæ. Mulieres duę. Duæ iſtæ mulieres quarum altera maſculum, altera vero fœminā parit. Duę partes ſynagogę ſunt, quarum altera bona eſt, altera vero mala. Mala quidem pars illa eſt de qua in Apocalypſi Apo.ii. Ioānes Apl's Smirnēſis eccleſię epiſcopo dicit, qͣ blaſphemaris ab his q ſe Iudęos eſſe dicunt, & non ſunt: ſed ſunt ſynagoga Satanæ. Sic igitur ſynagoga in duas partes diuiſa eſt: in ſynagogam Dei & in ſynagogam Satanæ: in populum dei & in populum diaboli. Illę ergo mulieres illa pars ſynagogæ. Illa pars illius populi bona erat: quæ ſuſcepto ſemine verbi dei maſculum pariebat. Illa vero pars quę fœminam pariebat, mala erat & non bona. Filii maſculi bona opera ſunt, fœminæ vero mala, opera intelliguntur. Sancti prophetæ multos filios & paucas filias habuiſſe leguntur.

Mulier bona. ¶Sed prius de illa muliere dicamus quæ bona erat, quæ maſculos pariebat: quæ non duabus ſed vna tātū hebdomada fuit immunda. Duæ hebdomadæ, duo tp̄a ſūt ſub lege videlicet & ſub gratia. Vna veteris, altera noui teſtamēti. Prima a Moyſe vſqꝫ ad Chriſtum: ſecunda a Chriſti natiuitate vſqꝫ ad finem ſeculi. Illa ergo mulier bona, illa pars populi quæ maſculos pariebat, quæ legem cuſtodiebat, in bonis operibus ſe exercebat: ſeptem diebus immunda fuit, quia vſqꝫ ad Chriſti natiuitatem, quando illa hebdomada finita eſt: a peccato originali ſolui non potuit, neqꝫ circunciſione, neqꝫ filiorum generatione, neqꝫ alia qualibet legis obſeruatione. Heb.vii. Nihil enim vt Apoſtolus ait. Ad ꝑfectum adduxit lex. Non ergo toto illo tempore mulier iſta munda dici potuit, q̄ tanta macula ſordebat. Habere originale peccatum, & mūdam eſſe impoſſibile erat. Sed dicis. Ergo nato Chriſto mulier iſta Dierū l annos ſupputatio. mundata eſt: ſiquidem in eius natiuitate hebdomada finita eſt. Non eſt ita. Quare? Quia trigīta trib⁹ diebus adhuc eā manere oportuit in ſanguine purificatiōis ſuę. Non enim natiuitate, ſed paſſione & ſanguine Chriſti ſolutum eſt peccatum originale. Trigeſimo nanqꝫ tertio anno a natiuitate ſua Saluator noſter paſſus eſt: vt per triginta tres dies totidem annos intelligamus: & tunc quidem ab originali peccato mundati ſunt quicunqꝫ legem cuſtodierunt, & maſculos genuerunt, id eſt in bonis operibus perſeuerauerunt. Sanguis igitur Chriſti, & eos redemit qui fuerunt ante eū: & eos qui fuerūt poſt eū. Quicunqꝫ enim ante paſſionem Chriſti fidem tenuerunt & legem cuſtodierunt: eius ſanguinis effuſione & mūdati ſunt, & redempti ſunt. Similiter autem illi de quib⁹ apoſtolus ait. Ite docete omnes gentes baptizantes Mat.viii. eos in nomine patris & filii & ſpiritus ſancti: qui crediderit & baptizat⁹ fuerit, ſaluus erit. Nunc autem videamus de muliere mala: de illa quæ non maſculos Mulier mala. ſed fœminas parit. Mala filia ſuperbia, mala filia inuidia: auaritia quoqꝫ, luxuria, diſcordia, inobœdientia, malę filiæ ſunt, quas quæcūqꝫ animæ pariunt mundæ eſſe non poſſunt. Ceſſent igitur a tali partu ſi mūdæ eſſe volunt, alioquin duabus hebdomadibus immundæ erunt. Diximus iam ꝙ prima hebdomada fuit vſqꝫ ad Chriſtū, in qua nulla quidem mundari potuit: ſecunda vero vſqꝫ ad finem ſeculi. Quæcunqꝫ igitur anima, neqꝫ veterem legem cuſtodiuit, neqꝫ nouum teſtamentum ſuſcepit: duabus hebdomadibus immunda eſt. Inſuper autem quia ſexaginta ſex diebus manet in ſanguine purificationis ſuæ, longe ab omni purificatione eſſe videtur. Ipſe enim numerus hoc indicat, qui tales animas præuaricatrices eſſe apertiſſime oſtēdit. Decem quidem ſunt verba legis, quæ quicunqꝫ tranſgreditur pręuaricator eſſe probatur. Sexies autem vndecim, ſexaginta Sexaginta ſex. ſex fiunt, in quo quia denarius numerus tranſitur & præuaricatur, decalogi ꝑuaricatio manifeſtiſſime demōſtrat. Sexies nanqꝫ decem decalogo continentur: ſexies vndecim decalogum tranſeūt. Quid eſt autem decalogum tranſire, niſi legem præuaricare? Tales igitur Chriſti ſanguine non redimuntur neqꝫ lauantur. De quo in Apocalypſi Ioannes ait. Qui di- Apoc.i. lexit nos & lauit nos a peccatis noſtris

& Dei mandata cuſtodirent, & maſculos
parturirent. ¶Non videntur autem per-
tinere ad beatam virginem Mariam ea
quæ de prædictis mulieribus dicta ſunt, q̃
uis & ipſam legem cuſtodierit, præſertim
cum nõ ſimpliciter dictum ſit: mulier quȩ
peperit maſculum: ſed cum additamento
& determinatiõe, quæ ſuſcepto ſemine pe
pererit & maſculum. Hoc enim ſpecialiter
dictũ eſt propter ipſam: quia ipſa ſola nul
lo ſuſcepto ſemine peperit, quæ virgo an-
te partum, virgo in partu, & poſt partum
virgo permanſit. Oblatio autem illa tur-
turũ & columbarum, quá ſimul cum filio
domino obtulit maxime ad ipſam ptinuiſ
ſe videtur, quæ & caſtitatis & manſuetu-
dinis præcellit virtute. Hoc enĩ in his aui
bus ſignificatur: quarum altera de caſtita
te, altera de innocentia commẽdatur. Ob-
tulit igitur hodie beatiſſima virgo Maria
oblationem gratiſſimam domino: quæ qui
dem per multas alias oblationes ſignifica
ta prius fuerat: ſed talis nunq̃ ampliꝰ obla
ta fuerat. Nos quoq; qui dignam volumꝰ
offerre deo oblationem, hanc reginam &
dominam noſtram imitari debemus. Offe
ramus igitur & nos par turturum, & du-
os pullos columbarum, & animȩ corporiſ
q; integritatem, & innocentiam dño red-
damus. Docet nos Moyſes qualiter hanc
oblationem facere debeamus. Vult eñ vt
ſacerdos qui eam ſuſcipit, caput auiũ ad
collum retorqueat, & rupto vulneris lo-
co ſuper crepidinem altaris ſanguinẽ de-
currere faciat: veſiculam vero gutturis &
plumas ad orientalem partem proiiciat:
axellas frangat ſed non penitus abſcĩdat.
Hæc oblatio perfectorum, & pcipue Mo-
nachorum eſſe videtur. Venit homo cum
oblatione, rogat vt ſuſcipiat, offert turtu
res & columbas, promittit corporis & ani
mæ integritatem, & vt beati Benedicti q
huius rei peritiſſimus eſt exemplo loqua-
mur, pmittit obœdiẽtiã, ſtabilitatẽ, & mo-
rũ conuerſionẽ. His paucis verbis vir ille
beatiſſimꝰ totũ hoc ſacrificiũ nobis expo
nit. Ecce hõ turtur & colũba factꝰ ẽ retor
queatur caput eius ad collum, vt inclina-
to capite incedat, quod eſt ſignum humili
tatis. Auferatur ei veſicula gutturis vbi
cibum reponere ſolebat, vt diſcat amodo
ieiunare, qui prius crapulȩ operam dabat.

Mariæ purificationẽ tractat.

Oblatio eius.

Leuit. j.

Bñdictus.

Sanguinem vero ſuper altare cordis eius
decurrere facit, vt ſemper memor peccato
rum ſuoꝝ ſimul cũ Pſalmiſta dicat. Quo-
niam iniquitatem meam ego cognoſco, &
peccatum meum contra me eſt ſemper. Sã
guis enim peccata ſignificat: ſecundum il
lud. Libera me de ſanguinibus deus, deus
ſalutis meæ. Expoliatur plumis, quia omẽs
poſſeſſiones relinquere & nihil proprii vl
terius habere iubetur. Quas ad oriẽtalem
plagam proiicit, vt poſt dorſum eas habẽs
earum amplius non recordetur. Quia eñ
ſemper ad occaſum & ad finem tẽdimus,
orientalem plagam quaſi poſt dorſum ha
bemus. Franguntur axellæ quia vagandi
licentia tollitur: & loci propoſitiq; ſtabili
tas imperatur. Sed non penitus abſcindũ
tur, quia ſi quando neceſſe fuerit, pro loci
vtilitate adhuc iterũ volare permittitur.
Felices illi qui turtures & columbȩ fiunt.
Qui ſimul cũ dei filio a matre domini do
mino offeruntur, & in vna eademq; obla-
tione domino ſociantur, qui &c.

Pſal.

Pſal. 50.

¶In annunciatione beatæ Mariæ.

MIſſus eſt angelus Gabriel
a deo in ciuitatẽ Galileȩ,
cui nomen Nazareth, ad
virginẽ deſpõſatam viro
cui nomen erat Ioſeph de
domo Dauid, & nomẽ vir
ginis Maria. Et ingreſſus angelꝰ ad eã di-
xit. Aue gratia plena dñs tecũ: bñdicta tu
in mulieribus. Conſideremus perſonã mit
tentis, & perſonam legatione fungentis,
& perſonam illam ad quam hæc legatio fa
cta eſt. Si etiam conſideremus ipſam lega-
tionem, qualis & quanta ſit, & quæ conſi-
lia, quæ ſecreta, quales & quantas vtili
tes in ſe contineat: profecto intelligemus
ex quo mũdus iſte factꝰ eſt, nunq̃ aliam le
gationem factam fuiſſe, quæ huic legatio-
ni valeat comparari. Nunq̃ verba talia,
tam læta conſilia, tam profunda myſteria,
huic mundo prius vel poſtea nunciata
ſunt. In hac legatione tractatum eſt de in
carnatione filii dei, de mundi nunciatio-
ne, de humani generis reſtauratione, de
diaboli expulſione, de inferni expoliatio-
ne, de ſanctorum liberatione, & de cæle-
ſtis patriȩ recuperatiõe. Hodie reuelatũ eſt
conſiliũ, quo mors occideretur, quo origi
nale pctm̃ tolleretur, quo vita redderetᷣ: &

Luce. j.

homo diaboli ſeueritate liberat⁹, & a deo in filium adoptatus ĩ antiquam patriã re duceretur. Si intelligeret mundus, quãtã gloriam ſibi hic dies peperiſſet, ſupra omnes dies feſtiuum & celebrem hunc diẽ haberet. Hodie verbum caro factum eſt, hodie dei filius incarnatus eſt: qđ qdẽ niſi factum fuiſſet, nunq̃ naſceretur, nunq̃ pateretur, nunq̃ reſurgeret, nunq̃ infernum expoliaret, nunq̃ cęlos aſcẽderet, nunq̃ ſpiritum ſanctum apoſtolis mitteret. In quo baptizati ſumus, in quo & per quem fit remiſſio peccatorum. Hæc eſt igitur prima feſtiuitas: hæc eſt pricipium & cauſa aliarum omnium feſtiuitatum. Hanc ergo feſtiuitatem ſimul omnes celebremus: & cũ Maria de tanto nuncio gratulemur. Audiamus modo quid Gabriel archangelus dixerit: quę verba, quam legationem, & vt ita dixerim quas nouellas virgini noſtræ de cælis attulerit. Fidelis legatus iſte, verax ille a quo mittitur. Qui hãc legationẽ veram eſſe non crediderit: ſit anathema maranathe. Dic ergo Gabriel, loquere ad virginem, vt audiamus. Ne timeas (inq̃t) Maria: inueniſti enim gratiam apud dominum: ecce concipies in vtero & paries filium, & vocabitur nomen eius Ieſus. Hic erit magnus, & filius altiſſimi vocabitur: & dabit illi dominus deus ſedẽ Dauid patris ei⁹, & regnabit in domo Iacob inęternum. Et regni eius non erit finis. Ecce audiuimus legationem: audiuimus ſacramẽtum æterni conſilii, audiuim⁹ & verba noſtræ liberationis, audiuimus etiam qđ rex & propheta Dauid, huic reginæ noſtræ, filiæ vero ſuæ, de hac legatione loquatur. Audi (inquit) filia & vide & inclina aurẽ tuam & obliuiſcere populum tuum & domum patris tui, q̃a cõcupiuit rex ſpeciem tuam: quoniã ipſe eſt domin⁹ Deus tuus. Audi (inquit) filia mea, de genere meo, de progenie mea, nobilitas, & gloria mei generis: audi quæ angelus loquitur, quæ cęleſtis nuncius tibi promittit. Eſto cauta, eſto ſollicita, diligẽter auſculta: quia magna valde ſunt, quæ tibi nunciantur. Vide ergo & intellige, & ſuſcipe verbum in corde, & in vtero tuo virgo concipies, & virgo paries: quia per aurem ingredietur in te qui naſcetur ex te. Verbum enim eſt, & via verbi auris eſt. Non enim aliter cõcepit beata Maria niſi audiendo & credẽdo. Si non audiſſet, non credidiſſet. Audiuit & credidit, & credendo concepit. Ecce (inquit) ancilla domini, fiat mihi ſecundum verbum tuum. Talis fuit conceptio Chriſti: taliter cõceptus eſt, & taliter verbum caro factum eſt. Et obliuiſcere populum tuum, & domum patris tui. Surge & accipe puerum & fuge in Aegyptum: fuge ad gentes, quia populus tuus, & domus parentum tuorum non ſuſcipiet te: ſed ſimul cum filio tuo, perſequeĩ & odiet te. Et reuera nulla creatura eſt, quã ſic Iudæi habeant odio, ſicut matrem hanc & filium. Neq; enim matrem diligere poſſunt qui tam iniquo odio filium perſequũtur. Vnde Ioannes Apoſtolus ait. In ppria venit, & ſui eum non receperunt. Dominus autem qui dicit. Populus quem nõ cognoui ſeruiuit mihi, in auditu auris obœdiuit mihi. Obliuiſcere igitur populũ tuũ, & domum patris tui. Omnia relinque, ſatis tibi ſit filius tuus: quia ipſe eſt rex tu⁹ & dominus de⁹ tuus, quia dilexit ſpeciem tuam & pulchritudinẽ tuam. Ipſe tibi ſufficiat. Non amor patriæ, non propinquorum affectus te retinere valeat. Si illũ ſolum habeas: diues es, & in illo omnia poſſidebis. Et adorabũt eum filiæ Tyri in muneribus. Omnes pulchræ & nobiles virgines ei ſe coniungere deſiderabunt, & cum magnis muneribus ad eum properabunt. quæcunq; ſunt quibus mundi huius voluptas non placet, & ſe in anguſtiis & in carcere eſſe cognoſcũt. Tyrus enim anguſtiæ interpretatur. Illæ vero animæ quæ vagæ ſunt, quibus voluptas & concupiſcentia placet: quæ non per anguſtam ſemitam ſed per amplam viam gradiũtur, nõ Chriſto ſed diabolo nubere concupiſcunt. Et adorabunt igitur eum filiæ Tyri in muneribus: & ſeipſas & ſua omnia ei offerentes. Et vultum tuum deprecabuntur oẽs diuites plebis. Quid enim mirum ſi diuites & nobiles virgines matris vultum & pulchritudinem deſiderabunt? cum modo ſuperius dixerit, quia cõcupiuit rex ſpeciem tuam? Valde enim pulchra eſt, q̃ ſua pulchritudine deum ipſum ad amorẽ ſui puocare potuit. Valde qdẽ cõueniẽs fuit vt ſpecioſus forma p̃ filiis hoĩm, ſpecioſam ſuã eligeret matrẽ. Cõſidera modo cuius

Marginal notes: Dĩeĩ annũciatiõis iſta celebritas. — Pſal. xliiij. — Mat. ij. — Ioan. j. — ij. Reg. xxij. — Pſal. xliiij. — Ibidem. — Tyrus.

pulchritudinis fuerit, cuius ſplendor &
pulchritudo cęlos penetrabat.Inde ange
li admirabātur eā:inde Gabriel recto iti
nere venit ad eam. Ad eā eñ miſſus eſt,
quę prę cæteris fulgebat:quę pulchra vt
luna,electa vt ſol,omnem pulchritudinē
ſua pulchritudine vincebat.Nō poſſumꝰ
modo dicere oīa quæ de ipſius laudibus
in hoc pſalmo continētur.Ad Euangelii
verba redeamus. Hic,inqt,erit magnus,
& filius altiſſimi vocabit̃. Valde eñ ma-
gnꝰ eſt,qm̃ patri ęqualis eſt. Et dabit illi
dñs deus ſedem Dauid patris eius: & re
gnabit inęternũ in domo Iacob. De hac
ſede ĩ illo pſalmo ſcriptũ eſt:vbi de vtro
Pſ.lxxxviij ꝙ Dauid dñs loquens ait.Inueni Dauid
ſeruũ meũ,oleo ſancto meo vnxi eum.Et
paulopoſt.Ipſe inuocabit me,pater meus
es tu:deus meꝰ & ſuſceptor ſalutis meę.
Et ego primogenitũ ponā illũ excelſum
prę regibus terræ. Inęternũ ſeruabo illi
miſericordiā meam:& teſtamentũ fidele
ipſi. Erit igitur thronꝰ ęternus:ſiquidē.
Ibidem. Et ponā in ſeculum ſeculi ſemen eius:&
thronũ eiꝰ ſicut dies cęli.Erit igit̃ thro-
nus ęternus.ſiquidem & dies cæli inęter
nũ erunt. Si dereliquerint filii mei legē
meam,& in iudiciis meis non ambulaue
rint. Si iuſtitias meas prophanauerint,
mandata mea non cuſtodierint: Quid fa
ciam eis?Non vtiꝗ occidam eos neꝗ ſe-
parabo a regno meo:nō auferā eis gratiā
Ibidem. meā.Quid igitur? Viſitabo in virga ini-
quitates eorum, & in verberibus pecca-
ij. Cor.iij. ta eorũ.Hoc eſt eñ quod Apoſtolus ait.
Si cuius opus arſerit,detrimentũ patie-
tur:ipſe autē ſaluus erit:ſic tamen quaſi
per ignem:quaſi per virgā, quaſi per cor-
rectionem.Miſericordiā autē meam non
diſpergā ab eo.Et certe de filiis loqueba
tur.Quare ergo ab eo dixit,& nō ab eis:
niſi quia omnes in eo vnum ſunt quicūꝗ
in eius corpore ſunt. In eius autē corpo
re non ſunt,qui fidē non habent:vel qui
in malitia perſeuerantes, ad eum per pœ
Ibidem. nitentiam redire non curant. Neꝗ noce
bo ei in veritate mea, neꝗ prophanabo
teſtamentum meum:& quę procedũt de
labiis meis non faciam irrita,Semel iura
ui in ſancto meo,ſi Dauid mētiar: ſemen
† thro- eius inęternum manebit. Et † ſedes eius
nus. ſicut ſol in conſpectu meo:& ſicut luna
perfecta inęternum:& teſtis in cælo fide-
lis.Et quidem conueniens erat,vt ſine iu
ramēto crederemus,quod dñs loquitur:
placuit tamen ipſi ſub iuramento verba
ſua firmare:quatinꝰ de ſalute noſtra nos
redderet certiores. Ecce qui non habuit
maius per quod iuraret:iurauit in veri-
tate ſua in ſancto ſuo,ĩ dilecto filio ſuo,
in ſeipſo:quia vnũ ſunt filius & ipſe.Sed
quid iurauit?ꝙ nō noceat membris filii
ſui:ꝙ nō prophanet teſtamentum ſuum:
ꝙ nō faciat irrita verba ſua:ꝙ ſemen fi-
lii ſui & ſedes eius maneat inæternum.
Quāta lętitia redũdat iſte pſalmus:quā
ta in eo ſpes datur peccatoribus quicū-
ꝗ in eccleſia māſerint:& ab ea nō receſſe
rint? Ipſa eſt corpus Chriſti:ipſa eſt ſe-
men & ſedes Chriſti:quæ,ſicut iuratum
eſt,inęternũ manebit. Alioquin propha-
num eſſet teſtamentũ quod ſub iuramē-
to firmatum eſt,ſi vel fallacia inuenire-
tur in eo,vel ſi nō omnia complerentur,
quę cōtinentur in eo. Hic pſalmus eſt ec
cleſię teſtamētum. Hic ſolus ei ſufficere
poſſet, ſi nullas alias chartas habuiſſet.
Gaudeat igitur de teſtamento ſuo,gau-
deat ꝙ ſedes dei conſtituta eſt.Illa videli
cet ſedes quę ſicut ſol fulgebit ĩ cōſpectu
dei:& ſicut luna perfecta inęternũ:& ipſa
horũ oīm teſtis erit ĩ cęlo fidelis.Nō eñ
teſtatorē vel teſtamētũ rephendere pote
rit,q hęredē ibi ĩ tāta gloria eſſe videbit.

¶In Aſſumptione beatę Marię. V.

Quia reſpexit humilitatem an-
cillę ſuę. Docet nos beatiſſima
virgo Maria humilitatis ma-
ter & filia,quāta ſit virtus hu-
militatis. Hunc ſermonem quære ſupe-
rius in ſecundo libro de ornamentis ec-
cleſię. Cap.V.

¶De Martyribus. Ser.I.

Niſi granum fru- Ioan.xij.
menti cadens in
terram mortuũ
fuerit, ipſum ſo
lũ manet.Si au-
tem mortuũ fue
rit multum fru
ctum affert.Hoc Granum
eſt illud granũ frumēti.
frumenti qđ vir
go & inarata terra pduxit.De quo Pſal-

ps.lxxxiiij. miſta ait. Veritas de terra orta eſt,& iu-
ſtitia de cælo proſpexit. Etenim domi-
nus dabit benignitatē,& terra noſtra da
bit fructum ſuū. Huius autem grani im-
mēſa multiplicatione omnia eccleſię hor
rea repleta ſunt. De hoc frumenti grano
Ioan.vj. ille panis conficitur: de quo ipſe dñs ait.
Ego ſum panis viuus qui de cælo deſcē-
di. Conſtat autem hoc & ad literam ve-
rum eſſe, ꝙ frumenti granum ſi in arca
ſeruetur nō creſcit: ſi autem ſeminetur,
ſi in terra ſoluatur & moriatur, multum
fructum affert. Nihil enim infructuoſum
diligit deus. Nihil in horto ſuo, nihil in
agro ſuo vult eſſe infructuoſum. Vnde
Matth.iij. & ipſe alibi ait. Omnis arbor quę non fa
&.vii. cit fructum bonum excidetur & in ignē
Ioan.xv. mittetur. Et ī alio loco. Ego ſum, inquit,
vitis vera & pater meus agricola eſt.
Omnem palmitem in me non ferentem
fructum, tollet eū: & omnem qui fert fru
ctum purgabit eum vt fructum plus af-
ferat. Hæc eſt enim illa vitis vera, de qua
totum hoc vinum profluxit, quod nobis
in hoc euangelio propinatur. Hęc eſt il-
la vitis ſemp fructuoſa, cuius omnes pal
mites fructiferi ſunt, qcūq; ei fideliter in
hęrent. Ideo enim infructuoſi de ea tol-
luntur: quia q̄uis per baptiſmi ſacramen
tum in ea ſint, per vitæ tamen meritū in
ea nō ſunt. Talis arbor infructuoſa erat
illa: de qua ad cultorem vineę dominus
Lucę.xiij. ait. Ecce anni tres ſūt, ex quo venio quę-
rens fructum in ficulnea hac: & non in-
uenio: Succide ergo illam, vt quid etiam
terram occupat? Quę quidem illico ſuc-
ciſa fuiſſet, niſi bonus ille vineę cultor
pro illa interceſſiſſet, dicens: Domine di
mitte illam & hoc anno vſq; dum fodiā
circa illam, & mittam ſtercora, & ſi quidē
fecerit fructum: ſin autem, in futuro ſuc-
Matt.xxi. cides illam. Talis erat & illa ficulnea in
Marc.xi. qua quia fructum non inuenit dñs eam
maledixit & aruit. Tales ſunt & multæ
alię arbores infructuoſę: quę tandem ex-
Arbor infructuoſa in paradiſo nulla. ciduntur & in ignem mittuntur. Et ego
quidem non crediderim aliquam arbo-
rē infructuoſam in paradiſo fuiſſe plan-
tatam, pręſertim cum primo hominū do
minus dicat: De omi ligno paradiſi com-
Gñ.ij. ede. De ligno autem ſcientię boni & ma-
li ne comedas: in quacūq; enim die com-

ederis, ex eo morte morieris. In eo em̄ ꝙ
de omnibus comedere dicit, omnes illas
arbores fructuoſas fuiſſe oſtendit. Cum
igitur paradiſus eccleſiam ſignificet, ec-
cleſię quoq; arbores oēs fructuoſas eſſe
oportet. Multę nāq; arbores ſunt ī eccle-
ſia. Ibi enim eſt lignum vitę, de quo qui
comederit, ſi tamen digne comederit, nō
morietur. De hoc enim ligno ſcriptum
eſt. Et erit tāq̄ lignum quod plantatum Pſal.j.
eſt ſecus decurſus aquarum: quod fructū
ſuum dabit in tēpore ſuo. Et alibi. Vin- Apoca.ij.
centi dabo edere de ligno vitæ quod eſt
in paradiſo dei mei. Ibi eſt & illa arbor
quę ait. Ego autem ſicut oliua fructifera Pſal.lj.
in domo domini, ſperaui in miſericordia
dei mei inęternū & in ſeculū ſeculi. Sed
quid de illis nobiliſſimis arboribus di-
cam, quibus ipſe ait. Non vos me elegi- Ioan.xv.
ſtis, ſed ego elegi vos: & poſui vos vt ea-
tis & fructum afferatis, & fructus veſter
maneat. Tales igiť arbores habet ecclīa
quas illę paradiſi arbores ſignificabant.
Sic igitur creſcit eccleſię frumentum: &
ſic in trigeſimū & ſexageſimum, & cente
ſimum fructum exuberat. Cuius venter
non immerito aceruo tritici cōparatur.
Ipſa eſt enim de qua ſcriptū eſt. Venter Canti. vij.
tuus ſicut aceruus tritici, vallatus liliis.
Tanta em̄ ſanctorum multitudo ab hoc
vno grano frumenti multiplicata eſt, vt
præ multitudine numerari non poſſit.
Vnde Pſalmiſta ait. Annunciaui & locu ps.xxxix.
tus ſum, multiplicati ſunt ſuper nume-
rum. Numerabo eos, & ſuper arenā mul pſ.cxxxviij
tiplicabuntur. Filii tui ſicut nouellę oli- ps.cxxvij.
uarum in circuitu menſę tuę. Hoc eſt il-
lud ſemen quod Abrahę prophetæ pro- Geñ.xiij. &.xv.
mittebatur, cum ei a domino diceretur.
Et erit ſemen tuum ſicut ſtellę cæli, & ſi-
cut arena quę eſt ī littore maris: quę prę
multitudine numerari non poteſt. Vnde
& Propheta ait. Attendite ad cauernam Eſa.lj.
de qua exiſtis, & ad Saram quæ genuit
vos. Cui enim mirabile non videatur, de
vno ventre tantam hominum exiſſe mul
titudinem? Lętare igitur ſterilis quæ nō Gala.iiij.
paris. Erumpe & clama quæ non partu- Eſa.liiii.
ris: quia multi filii desertę, magis q̄ eius
quę habet virum. Totus autem hic acer
uus tritici, tota hęc ſanctorum omnium
multitudo de vno eccleſię matris ventre

Lilia. progenita,vallata eſt. Quid enim lilia niſi angelorum pręſidia,virtutum odores, & doctorum candidatum exercitum intelligemus?Iſti enim ſunt qui hūc aceruū tritici cuſtodiunt, & filios eccleſiæ a malignorū ſpirituū inſidiis defendūt.Et tali quidem cuſtodia populus dei dignꝰ eſſe videtur:cuius ſemper odorem & pulchritudinem imitetur. **Eccl'iæ fœcunditas.** Tota eccleſia fœcūda eſt,nulla eius pars infructuoſa eſt. Hoc eñ ipſe dñs oſtendit,vbi ad eam loquitur **Canti.vj.** dicens:Dentes tui ſicut greges ouiū,quę aſcenderunt de lauacro:oẽs gemellis fœtibꝰ & ſterilis nõ eſt in eis. Vnde & ipſa ait. **Canti.vij.** Omnia poma noua & vetera dilecte mi ſeruaui tibi. **Matt.xiij.** Omnis eñ ſcriba doctus in regno cælorū,ſimilis eſt homini patrifamilias, qui profert de theſauro ſuo noua & vetera. **Leui.xxij.** Inde eſt ꝙ illa animalia quę teſticulos non habent,quia non generant,& ſterilia ſunt,offerri dño prohibentur. Bonus fructus humilitas, bonus fructus miſericordia. Tales fructꝰ de paradiſi arboribus colliguntur,talia poma diligit deus,& talia ipſi offerre debemus.

¶De Chriſto vite & eius vinea.Ser.II. Qui põt ad quẽuis martyrẽ applicari.

Ioan.xv. EGo ſum vitis vera,& pater meꝰagricola eſt.Oẽm palmitem in me non ferẽtem fructum,tollet eum, & oẽm palmitẽ qui fert fructum purgabit eū:vt plus afferat. **Vitis vera Chriſtus.** Ecce vitis vocatˀ Chriſtꝰ,& vitis vera. Sed quare vitis,& quæ vera? Vitis vocatur quia vinum fert. Omnia enim hæc euangeliorū verba vinū ſunt, & non qualecunqꝫ ſed optimum vinum: non de alia,niſi de hac vite vindemiatū & expreſſum. **Ioan.ij.** Inde eſt eñ qđ in ſuę prędicationis initio aquas dominus cõuertit in vinum:quatinus noua vitis nouū vinum effunderet,quo illas nuptias & Architriclinū iebriaret. **Eſa.v.** Dicitur autẽ & vitis vera fortaſſe,ad illius vitis diſtinctionem, **Pſal.lxxvij** quę & pro vuis labruſcas,& pro vino,dedit acetum.Huius vinū dulce,ſemperqꝫ ſuaue: huius verba ſemper vera,& nullius falſitatis annexiõe corrupta.Dicit ergo. Ego ſum vitis vera & pr̃ meus agricola eſt.Sed quid facit iſte agricola? Vis audire quid?Omnem palmitẽ in me non ferentem fructum, tollet eū:& oẽm qui fert fructum, purgabit eum,vt fructum plus afferat.Quot ſunt Chriſtiani, tot ſunt & palmites huiꝰ vitis. Alii quidem boni,alii autem mali.Et boni quidẽ fructiferi:mali autem infructuoſi.Tollūtur infructuoſi, & incenduntur : fructiferi vero purgantur, & gladio ſpiritus putantur,vt fructum plus afferant.Gladius ſpiritus eſt verbum dei, & iſte ſermo ſancti euangelii.Quales palmites iſti fuerūt,quorum hodie feſta celebramus? q̃ purgati, q̃ putati , q̃ diligenter ab omni ſuperfluitate mundati. Talem etenĩ vitem,tales palmites decebat habere,qui & fructibus abūdarẽt & in ſapore nõ degenerarẽt:ſicut illa de qua iam ſuperius diximus:quę pro vuis dedit labruſcas,& pro vino dedit acetum. Non omnis vinea bona eſt:neqꝫ omne vinum bibere delectat. **Vinū malum.** Malum vinū hęreticorum:de quo Nazarçi bibere formidant. Fel draconū vinum eorū,& venenū aſpidum inſanabile. **Deu.xxxij** Nulla vinea bona,niſi illa quę de hac vite paſtinata eſt:quę modo in hoc euangelio loquitur.Ego ſum vitis vera,& pater meus agricola eſt.De hac vinea ſcriptum eſt. **Eſa.v.** Vinea facta eſt dilecto in cornu filio olei.De qua & Salomon ait: **Canti. viij** Vinea fuit pacifico,in ea quę habet populos:& tradidit eam cuſtodibꝰ. Vir affert pro fructu eius mille argenteos. Vinea mea corá me eſt. Mille tui pacifici,& ducenti,his qui cuſtodiūt fructus eiꝰ. Hæc autem expoſita ſunt in illo ſermone,qui de pace intitulatˀ.Quęre ſuperiꝰ libro de ornamẽtis eccleſię. Illę quoqꝫ vineę bonę ſunt,de quibꝰ eccl'ia dicit. **Canti.j.** Filii mr̃is meę pugnauerūt cõtra me:poſuerunt me cuſtodẽ in vineis. Vineá meá nõ cuſtodiui. Quāta charitas vt pro cõmuni oĩm vtilitate,vineę ſuę,ſuiqꝫ ipſius aliquádo aliquis negligẽtiá habeat? **j. Corin.x.** Hoc eñ faciebat ille q̃ ait.Nemo quę ſua ſunt,quærit:ſed quę oĩm,vt ſalui fiant. **j. Cor.ix.** Qui oĩa oĩbus factus eſt,vt oẽs lucrifaceret.Fuit & illa vinea aliqñ bona,de qua ſcriptū eſt. **Ps.lxxix.** Vineá de ęgypto tráſtuliſti,eieciſti gẽtes:& plátaſti eá. Viá feciſti in cõſpectu eiꝰ:& plantaſti radices eius,& impleuit terrá.Operuit montes vmbra eius,& arbuſta ſicut

cedros dei. Extendit palmites ſuos vſq; ad mare, & vſq; ad flumen ꝓpagines eiꝰ. Fuit inquam hęc vinea aliquando bona: ſed quia in amaritudinē conuerſa eſt,&
Pſal.lxxix. a prima bonitate degenerauit:ideo exterminauit eam aper de ſylua, & ſingularis ferus depaſtus eſt eam. Vt adimpleretur
Luce.ix. quod dn̄s ait. Amen dico vobis:nō relinquetur lapis ſuper lapidē,qui nō deſtrua
Mar.xij. tur. Hęc eſt enim illa mala vinea:cuius peſſimi agricolę,prius domini ſui ſeruos diuerſis tormētis interemerūt:poſtea ve
Luce.xx. niente hęrede dixerunt. Hic eſt hęres,venite occidamus eum,& noſtra erit hęreditas. De qua & ipſe dn̄s non immerito
Eſa.v. ait. Vultis ſcire quid ego faciam vineę meę? Mandabo nubibus meis ne pluāt ſuper eam imbrem, auferam ſepem eius, & erit in cōculcationem. Diruam maceriā eius,& erit in direptionem:& ponā eam deſertā. Vinea dei Sabaoth domꝰ Iſrael eſt.Cuius palmites Iudęi ſunt,qui ꝓpter ſuam impietatem per vniuerſum mundū diſperſi cunctis gentibus in opprobrium ſunt.Hanc autem malam vineam illa vi
Gen.ix. nea ſignificauit, de qua Noe inebriatus verēda dormiens diſcooperuit.Cuius nu
Cham. ditatem quia minor filius irriſit,ī omni ſua poſteritate dānatus eſt. Alii vero qa
Sem & Iaphet. ſapienter & verecūde patrem operuerūt, debita benedictiōe donati ſunt. Hęc aūt ad ſaluatorē noſtrū reſpiciūt,qui paſſionis calice inebriatus,mortis ſomno ī cruce quieuit.Cuius vtiq; verenda mortem ipſam,ſputa,flagella,& crucis ignominiā, intelligūt.Hęc eñ Iudęi nobis obiiciūt, & quaſi multū verēda nobis improperāt: qui hominē mortuū, & tam turpia tāq; verenda paſſum,pro deo adoremus.Nos autē patrem noſtrū operientes, dicimus
Luce. vlti. hęc non verēda,ſed venerāda eſſe. Oportebat eñ pati Chriſtū, & ſic reſurgere a mortuis. Quō eñ implerētur ſcripturę: quia ſic oportet fieri? Hoc eñ prophetę prędixerāt.Hoc nobis neceſſariū erat:qa aliter originale peccatum ſolui nō poterat.Hoc tñ Iudęi nō credūt,ſed ī ſua malitia pſiſtētes, crucis ignominiā & Chri
Ps.lxxvij. ſti paſſionē irridere nō ceſſant.Sed qd dicit ſcriptura? Excitatꝰ eſt tāq; dormiens dn̄s,tanq̄ potēs crapulatꝰ a vino. Et percuſſit inimicos ſuos in poſteriora,opprobriū ſempiternum dedit illis.Hoc de Iudęis dictū eſt,quorū oīs poſteritas ꝓpter ſuā impietatē, cūctis gentibus in opprobriū tradita eſt. De aliis aūt qd dicitur? Laudate dn̄m oēs gētes:& collaudate eū Pſal. cxvi.
oēs popl'i.Qm̄ cōfirmata eſt ſup nos mīa eius,& veritas dn̄i manet inęternū.Qui viuit & regnat &c.

¶De Martyribus. Ser.III.

DEus venerūt gētes in hęreditatem tuā,polluerūt Ps.lxxviij.
templū ſanctū tuū:poſuerūt Hieruſalē in pomoꝝ cuſtodiā.Poſuerūt morticina ſeruoꝝ tuoꝝ eſcas volatilibꝰ cęli carnes ſanctoꝝ,beſtiis terrę. Effuderūt ſanguinē ſanctorum ſicut aquā in circuitu Hierl'm:& nō erat q ſepeliret.Hęreditas dei,templū dei,ciuitas Eccleſia.
dei,& hortus dei, ſancta eccl'ia eſt:quę p totū mundū diffuſa, multas a tyrānis & malignis ſpiritibꝰ patitur perſecutiōes. Videns igit Propheta per ſpūm ſanctum hanc nobiliſſimā ciuitatem ab impiis & iniquis hominibus diſſipari:eius tātę calamitati compatiens ait.Deus venerunt gentes in hęreditatē tuā:violenter & cū nimia crudelitate irruperūt tyrāni in eccleſiā tuā.Hęreditas tua diſſipatur,templū tuū polluitur,ciuitas ſancta deſtruitur,poma tua colligūtur. Viri iuſti tollūtur, diuerſis multiſq; ſuppliciis ſancti tui interficiūtur:ſola cuſtodia relicta eſt paucis,qui quaſi pro ſemine eſſe vident. Hoc autē & Helias plāgebat cū diceret: Dn̄e prophetas tuos occiderunt,altaria iij.Reg.ix.
tua ſuffoderūt,& relictus ſum ego ſolus. Quaſi diceret p cuſtodia: & quęrūt animā meā.O crudelitas:o impietas:nō ſufficit eis,ꝙ tam duris & exquiſitis tormētis ſanctos interficiūt,ſed ad ſuę iniquitatis malitięq; cumulū eos ſepelire nō ꝑmittūt. Sanctorū carnes canibus exponūtur,& beſtiis terrę deuorandę & laniādę tradūtur.Sanguis precioſus effundi-tur:ſiquidem precioſa eſt in cōſpectu do Pſal.cxv.
mini mors ſanctoꝝ eius:Et quaſi vile aliquid iniquoꝝ pedibus conculcat. In his ergo completū eſt,quod in euāgelio dn̄s ait.Ecce ego mitto vos quaſi agnos īter Matt.viij.
lupos.Et Ap'lus.Propter te inquit mor- Rom.viii.
tificamur tota die:ęſtimati ſumus ſicut

oues occiſionis. Narrat beatus Ioannes
Apoca. vi. in Apocalypſi, vbi omnes martyrum paſſiones, vbi oẽs eccleſię perturbatiões pleniſſime deſcribũtur, ſe vidiſſe equũ albũ, & qui ſedebat ſuper eũ habebat arcũ in manu ſua, & data eſt ei corona, & exiuit vincẽs vt vinceret. Equus iſte albus pulcher totus & immaculatus ſanctorũ martyrum exercitus intelligitur: in quibus ſaluator noſter ſedet, & p eos prælíatur.
A bac. iij. Sicut ſcriptũ eſt. Qui aſcendit ſup equos tuos, & quadrigę tuę ſaluatio. Habet autem arcũ in manu ſua, per quem eius prędicatio ſignificatur: cuius prędicationis verba atq; ſententię ſagittę quædã ſunt: quibus vitiorum & malignorum ſpirituũ fugatur exercit9. Iſtę ſunt illę ſagit-
Pſal. xcix. tę de quibus dicit: Sagittę potentis acutę cum carnibus deſolatoriis. Per coronã autẽ quę ipſi datur quid aliud niſi victoria
ij. Tim. ii. ſignificatur? Nemo eñ (ait Apl's) coronatur niſi qui legitime certauerit. In ſingulis ſanctis coronat Chriſtus: qa oĩs eorũ victoria ipſius eſt. Et hoc quod ait, q exiuit vincẽs vt vinceret. Vnde &
Pſal. lix. ſancti martyres alibi dicũt. In deo faciemus virtutes: & ipẽ ad nihil deducet ini
Apoca. vi. micos noſtros. Poſt iſtũ autẽ equũ exiuit alius equus rufus, & qui ſedebat ſup eũ datum eſt ei, vt ſumeret pacem de terra, & vt inuicem ſe homines interficerẽt: & gladius magnus datus eſt ei. Hic equus rufus ſanctorũ ſanguine, & ſęuientis inimici calcaribus cruciatus tyrãnorũ exercitus intelligitur, ſup quos diabolus ſedens in ſanctorũ necem eos ſine oĩ miſericordia ruere facit. Iſti ſunt illi de quibus dicitur. Currus Pharaonis & exerci
Exod xv. Pſal. xxxi. tũ eius dimerſit i mare. Iſti ſunt illi equi & muli, in quibus nõ eſt intellectus. Hic autẽ eſt ille iniquus qui pacem de terra ſumit & aufert: qm̃ vt diſcordię prĩceps & pacis inimicus humanum genus ſemper inſidiando & temptando inquietat. Hic facit vt ſe homines interficiãt, & inter ſe bella ciuilia gerant. Huic & gladi9 magnus datus eſt: qm̃ multis modis miſeros homines iugulando decipit, dum aliũ per ſuperbiam, alium per auaritiam, alium per luxuriam, atq; alium alio modo occidit, & perdit. Huius igitur conſilio, huius ductu, huius iniqua machinatione ſanctorũ ſanguis tyrannorum gladiis funditur. De quo nunc per prophetam dicitur. Effuderunt ſanguinem ſan Pſ. lxxviij.
ctorũ ſicut aquã in circuitu Hieruſalẽ: & nõ erat qui ſepeliret. Et has quidẽ ſanctorũ martyrũ paſſiones, eorũ tantã ſanguinis effuſionem, illa holocauſta, & illę hoſtię ſignificabãt, quas quotidie ſancti patres ſine numero imolabãt. Vide modo quãtus animaliũ ſanguis effuſus eſt, quando tẽplũ Salomonis dedicatum eſt. Ad centũ eñ & viginti duo millia oues, & boues ad viginti duo millia, mactati referũtur, in illius tẽpli dedicatiõe: pręter illas hoſtias quas quotidie offerre cõſueuerãt, quibus Chriſti paſſio ſignificabatur. Sic igitur & in eccleſię dedicatione, pręter illas hoſtias quas quotidie offerre cõſueuerãt, multus ſanguis effuſus eſt, & multa ſanctorũ millia pro Chriſti noĩe mactata ſunt, quos ille aĩalium ſanguis, & illę hoſtię ſignificabant. Quid eſt eñ qđ ibi legit: odoratus eſt dñs odorẽ ſuauitatis, niſi hoc quod Pſalmiſta dicit. Precioſa eſt in cõſpectu dñi mors ſanctorũ eius: Non eñ tantũ illo fumo & animaliũ ſanguine delectatur deus: quantũ ſanctorũ martyrũ paſſione quę illis ſacrificiis ſignificabat. Noe patriarcha poſt diluuiũ de arca egreſſus, de cunctis animalibus mundis magnum deo holocauſtũ & ſacrificium obtulit. Solus tũc homo immolatus nõ eſt, quia nondũ venerat plenitudo temporis: qñ ſaluator noſter immolandus erat. Omnia illa animalia munda quę tunc vno ſacrificio oblata ſunt, hanc ſanctorũ martyrũ paſſionẽ ſignificabant: qui de vtroq; ſexu, de omĩ ętate, de omni cõditione pro Chriſti nomine poſtea mactati ſunt. Tria ſanctorũ Martyrũ ſacrificia tria.
martyrum ſacrificia legim9: primum in ſignificatiõe: ſecũdũ in paſſione, tertium in cõmemoratione. Et primũ quidẽ faciebãt ſacerdotes veteris teſtamẽti. Secũdũ añt tyranni. Tertiũ vero noſtri ſacerdotes quotidie in eccl'ia faciũt. De hoc igit
tertio ſcriptũ eſt. Immola deo ſacrificiũ Pſal. xlix.
laudis: & redde altiſſimo vota tua. Et ſacrificiũ laudis honorificabit me: illic iter eſt in quo oſtendam illi ſalutare dei. Et Propheta. Omnem (inquit) aufer iniqtatem & accipe bonũ, & reddemus vitulos Oſee. xiiij.

Heb.xiij. labiorũ noſtrorũ.Et Apoſtolus. Per ipm̃
(ait)offeram⁹ hoſtiã laudis ſemp deo.i.
fructus labiorũ confitentiũ nomen eius.
Hoc igitur ſacrificiũ quod in ſanctorum
martyrũ laude & cõmemoratione ſancta
eccleſia quotidie facit,in illa hoſtia ſacri
Leui.j. ficiũ eſt:in qua Moyſes pręcepit ſacerdo
tibus, vt prius lignorum congeriem fa-
ciant, deinde hoſtia quæ immolanda eſt
particulatim diuiſa, prius ſuper ipſam
ſtruem lignorũ caput ponant,poſtea ve-
ro cætera membra vſq; ad caudam deſu
per ordinẽt,quę ſicut in toto corpore vl
tima eſt,ita vt vltima ponẽda eſt.Ligno-
rũ enim congeriem facimus,qñ in vnum
locum populũ adunamus. Quãdo vero
martyris paſſionẽ in populũ nũciamus:
tunc vtiq; ſuper lignorũ congeriem iubi
lationis hoſtiam ordinamus. In qua vi-
delicet hoſtia prius caput ponẽdum eſt,
quia vnde natus & ex quib⁹ parentib⁹,&
eius vitę primordia prius dicenda ſunt.
Deinde vero qualiter vixerit,q̃ ſapiẽs &
humilis fuerit,quomodo ab infantia deo
ſeruierit:quomodo bona ſua cũcta pau-
peribus erogauerit: quantas per ipm̃ vir
tutes & miracula dñs fecerit,q̃ fortis in
paſſione fuerit, & q̃ viriliter & conſtan-
ter omnia illata tormenta ſuſtinuerit.
Hic eſt ordo ſacrificii,taliter iubilatio-
nis hoſtia immolãda eſt,& ſic tandẽ igne
ſuppoſito,vorax flamma cũcta cõſumat:
per quod videlicet intelligitur,vt fideli-
ter credãtur:& cum amore ſuſcipiãtur,
quæcunq; ad martyris laudem & glo-
riam recitantur. Lege martyrum paſſio
nes,& iſto ordine ſcripta inuenies.Sicut
in euãgelio beatus Ioannes prius ipſum
Ioan.j. caput poſuit dicẽs:In principio erat ver
bum,& verbum erat apud deum,& deus
erat verbũ. Deinde per ordinem vſq; ad
paſſionem,eius verba & miracula & cæ-
tera poſuit.Fuit aliquãdo in ſanctis tan
tus martyrii amor,tantoq; deſiderio ad
martyrii gloriam feſtinabant,vt ipſi ſua
ſponte ſe ingererent, & non interrogati
Chriſtianos ſe eſſe dicerent. Torqueba-
tur & alius duris tormẽtis cruciabatur,
& ecce ſubito alius de populo clamabat:
Chriſtianus ſum,& pro Chriſto mori de
ſidero. Vnuſquiſq; illud in corde ſuo pro-
Pſal.cxv. pheticũ dicebat. Quid retribuã dño pro
oĩb⁹ quę retribuit mihi:Calicẽ ſalutaris
accipiã,& nomen dñi inuocabo:Qui &c.

¶De bonis & malis fratribus cohabitantibus: aut martyribus ſimul occiſis. Ser.IIII.

ECce q̃ bonum & q̃ io Pſa.cxxxij.
cundum,habitare fra
tres in vnum.Quoniã
illic mandauit domi-
nus benedictionem &
vitam vſq; in ſeculũ.
Sicut vnguentũ in ca
pite,quod deſcendit in barbam, barbam
Aaron. Quod deſcendit in oram veſti-
menti eius:ſicut ros Hermon qui deſcen
dit in montẽ Sion.Sic enim ſe habet or-
do. Nunc autem ſignificationem videa-
mus. Beati iſti fratres ſuper quos dei be
nedictio & tanta abundantia gratiarum
deſcendit. Iſti ſunt illi fratres de quibus
dominus ait.Nũciabo fratribus meis.Et Matthei xxviij.
alibi. Omnes vos fratres eſtis & patrem Mat.xxiij.
nolite vocare vobis ſuper terram. Vnus
eſt enim pater veſter qui in cælis eſt.Ipſe
eſt aũt cui quotidie dicim⁹.Pater noſter Mat.vj.
qui es in cælis. Et diues,& pauper,nobi-
lis & ignobilis,dominus & ſeruus:impe-
rator & mendicus: Omnes vna voce di-
cunt:Pater noſter qui es in cælis, vt ſe
vnius patris filios eſſe oſtendant. Ille no
bilior,qui melior. Multi ſunt hic ſerui,
qui in altera vita erũt domini:& cõtra:
multi hic domini, qui ĩ altera vita dura
ſeruitute comprimentur. Quales fratres
iſti fuerunt:quorum hodie feſta celebrã-
tur? Boni fratres beati Sergius & Bac- Fratres boni.
chus,qui tanta pro Chriſto tormẽta paſ
ſi ſunt.Boni Coſmas & Damianus: boni
Ioannes & Paulus,boni Mauricius & ſo-
cii eius,bonus & Dionyſius & ſocii eius:
boni & multi alii qui pro Chriſti nomi-
ne morti ſe tradiderunt.Et iſtorum qui- Apo.vij.& xiiij.
dem eſt regnum cęlorum,qui cõtempſe-
rũt vitam mũdi,& venerũt ad pręmia re
gni,& lauerũt ſtolas ſuas ĩ ſanguĩe agni.
Tales autem fratres habitant in vnum:
talibus eſt cor vnum,& anima vna. Ne- Act.iiij.
mo dicit aliquid eſſe ſuum,ſed ſunt illis
oĩa cõmunia.Fratres mali qui corpore ſi Fratres mali.
mul ſunt,ſed per odiũ a ſe inuicem longe
ſunt. Bonũ eſt inquit & iocũdũ habitare
fratres in vnum. Vnde hoc? Qm̃ illic.i.

inter tales fratres mādat dominus bene-
dictionem ſuam,& vitam quę finem non
habet. Quo modo mandat? Sicut vnguē-
tum in capite, quod de capite deſcendit
in barbam: de barba vero vſq; in orā ve-
ſtimēti eius. Et ſicut ros Hermon, qui de
ſcendit in montem Sion. Caput eccleſiæ
Chriſtus eſt: cuius mēbra omnes nos ſu-
I. Cor. xij. mus. De hoc autem corpore Apoſtolus
ait. Sicut eñi in vno corpore multa mem
bra habemus, omnia autem membra nō
eundem actum habent: ita multi vnum
corpus ſumus in Chriſto, ſinguli autem
alter alterius membra. Habet igitur bar
bam Chriſtus in corpore ſuo, habet ocu
los & aures, habet manus, & cętera mem
Barba Chriſti. bra. Barba Chriſti Apoſtoli ſunt. Barba
quidem, quia nihil molle, nihil fœmini-
num in ſe habentes, viriles & fortes ma-
ſculi ſunt. Vnde & merito non barbati,
Leui. xix. Eze. xliiij. ſed ipſa barba vocantur. Pręcepit autem
dñs ſacerdotibus, vt barbam non radāt,
& comam non nutriant. Nutrire comas,
& barbam non habere mulierum eſt. Sa-
cerdotes autem non muliebres, ſed viri-
les facies habere debent. Non ſolum igi-
tur apoſtoli, ſed & ſancti martyres, Chri
ſti barba vocari poſſunt: qui & viriliter
pugnauerūt, & hoſtes potentiſſimos vi-
cerunt. Vnguentum igitur de capite in
barbam deſcendit, quia ſancti ſpirit9 gra
tia de ſaluatoris noſtri diuinitate prius
in apoſtolos & martyres venit. De hoc
Eſa. lxj. enim vnguento dñs ait. Spiritus dñi ſu-
Pſal. xliiij. per me, propter quod vnxit me, euange-
lizare miſit me. De hoc & Pſalmiſta. Di-
lexiſti iuſtitiam & odiſti iniquitatē: pro-
pterea vnxit te deus, deus tuus oleo læ-
titiæ prę cōſortibus tuis. Hoc & eccleſia
Canti. j. ſentiens ait. Trahe me poſt te & curre-
mus in odorem vnguentorum tuorum.
Hoc vnguento ſanantur infirmi, hoc o-
mnes lāguores & omnes infirmitates ſa
nabat Ieſus. Hoc & ſacerdotes ecclię cō-
ſecrant: ab hoc chriſmate & Chriſt9 ipſe
& Chriſtiani vocātur. Hoc igitur de ca-
pite deſcēdit in barbā: de Chriſto in apo
ſtolos. Nihil eñi virtutum & gratiarum
habuerunt apoſtoli quod ab ipſo non ac
I. Cor. iiij. cepiſſent. Vnde & Apoſtolus ait. Quid
eñi habes: qđ ab ipō non accepiſti? Quod
ſi accepiſti, quid gloriaris quaſi non acce
peris? Alii eñi datur per ſpiritū ſermo ſa I. Cor. xij.
pientię, alii ſermo ſciētię, alii prophetia,
alii diſcretio ſpirituū, alii fides, in eodē
ſpū, alii gratia ſanitatū, alii genera lin-
guarū, alii interptatio ſermonū. Hęc aūt
operatur vnus atq; idem ſpiritus, diui-
dēs ſingulis prout vult. De Aplis autem
hęc tanta gratiarū abūdantia per totum
corpus eccleſiaſticū in cętera mēbra diſ-
currens, vſq; ad veſtimenti oram perue-
nit. Veſtimēti ora extremi illi intelligū- Ora veſtimenti.
tur, qui omnium vltimi in fine ſeculi fu
turi ſunt. Vide ergo quāta ſit huius vn
guenti abundantia: quæ tam longo cur-
ſu defluat, & tantā gentem vngat & ſa-
net. Hoc vnguentum Simon Magus ab Act. viij.
Apoſtolis emere voluit: vnde & merito
cū omni pecunia ſua dānatus eſt. Voca-
tur aūt Aaron ſaluator noſter: oīm vide Aaron.
licet ſacerdotū primus & maximus: cui9
filii ſacerdotes ſunt, & qui filii eius non
ſunt, ſacerdotes eſſe non poſſunt. Inter-
pretatur aūt Aaron mons fortitudinis:
quę interpretatio illi maxime conuenire
videt, qui dñs fortis vocatur, & potens
dñs potens in pręlio. Sequitur. Sicut ros Pſal. xxiij.
Hermon qui deſcendit in montem Sion.
Hermon anathema ideſt diuiſio: Sion ve Hermon.
ro ſpeculatio interpretatur. Et Hermon
quidē apoſtolos: Sion vero eccleſiā ſigni
ficat. Merito aūt Hermon vocantur qui
primi omniū a ſynagoga diuiſi & ſepara
ti, Chriſtū dñm ſecuti ſunt. Vnde Apo-
ſtolus ait. Cū aūt placuit ei qui me ſegre Gala. j.
gauit ex vtero matris meæ, & vocauit p
gratiam ſuam. & reliqua. Nō ſolū autem
apoſtoli, verūetiā omnes Chriſtiani hoc
nomine vocari poſſunt. Omnes enim in
baptiſmo hoc nomen ſuſcipiunt: quia ibi
diabolo & pompis eius abrenunciantes,
a peccatis omnibus & a vitiis ſeparan-
tur: & a ſiniſtra in dexteram trāſeuntes
ab hœdis diuiſi, agnis & ouibus aſſociā-
tur. Vnde & in pſalmo dicit. Ad meipm Pſal. xlj.
anima mea turbata eſt: ppterea memor
ero tui de terra Iordanis & † Hermo- † Hermonii in.
nis a monte modico. Terra Iordanis &
Hermonis illi ſunt q per baptiſmū a vi-
tiis ſepati ſunt: qm̄ p Iordanē baptiſmus
& per Hermon diuiſio & ſeparatio ſigni-
ficat. Solę igit baptizatorū aīę de terra
Iordanis & Hermonis deum laudāt. De

quibꝰ & alibi dicitur. Tabor & Hermon
in nomine tuo exultabunt. De monte igi
tur Hermon deſcendit ros in montem
Sion. Sion:per quem fides,doctrina,& euange
lica prędicatio intelligitur:quę ab Apo-
ſtolis in eccleſiam venit. Hoc aũt rore &
hac pluuia tota ſancta eccleſia irrigatᷣ,
fœcundatur,lauatur atqꝫ mundatur. Ma
ij. Reg. i. li mõtes Gelboe:quibus Dauid maledi-
cẽs ait. Montes Gelboe,nec ros nec plu-
uia veniat ſup vos:vbi ceciderũt fortes
Iſrael,Saul & Ionathas. Per hos eñ hęre
tici deſignantur,qui non rore aplᵗico ſed
turbine diabolico ꝑfundũtur. Beati il-
li fratres qui tali rore,tali pluuia,tali vn
guento,& tali gratia ꝑfuſi audire me-
ruerũt:Ecce q̃ bonũ & q̃ iocundum, ha-
bitare fratres in vnũ. Qm̃ illuc manda-
uit dñs benedictionem,& vitã vſqꝫ in ſe
culum. Quod ipſe nobis pręſtare digne-
tur qui viuit &c.

¶De laudando deo inſtrumentis mu-
ſicis per quę martyrũ cruciatus & con
feſſorũ afflictiones & confeſſiones de-
ſignantur. Ser. V.

Pſal. cl. LAudate dñm in ſctĩs eiꝰ:
laudate eũ in firmamẽto
virtutis eius. Cælũ & ter
ram & oẽs creaturas quę
in eis ſunt ad laudes dei
propheta ĩuitauerat:nũc
autẽ materiã de qua eũ laudent,& inſtru
menta quibus laudent eis miniſtrat. Su-
mat vnuſquiſqꝫ qđ ſibi placet, & qđ ſibi
cõueniens & vtile eſſe videtur. Laudate
inquit,dñm in ſanctis eius. Hãc laudãdi
materiã ſuſcipite:quia ĩ nulla alia re lau
Pſal. lxvij. dabilior eſſe probatur. Dicite ergo:mira
bilis deus in ſanctis ſuis. Deus Iſrael da-
bit virtutem & fortitudinem plæbi ſuæ
benedictus deus. Si quis eñ conſiderare
velit ſanctorũ fidẽ,& ſapientiam,cõſtan-
tiam & patiẽtiam:& alias virtutes quas
a deo ſuſcipere meruerunt:facile cogno-
ſcere poterit,valde in ſanctis ſuis deum
& laudabilem & mirabilẽ. Vnde alibi in
ſua & aliorũ perſona:iſte qui hic modo
Pſ. cxxxviij loquiᷣ ait:Mirabilis facta eſt ſcientia tua
ex me,cõfortata eſt & nõ potero ad eam.
Laudate eum in firmamẽto virtutis eiꝰ.
Verſiculi. Pro firmamẽto dñm laudare memento:
Terra fides fortis quã dat tibi conditor
orbis. Hoc eñ firmamẽtũ quod cælũ vo
catur,quod ſua virtute & potẽtia ineffa
bili dñs fecit,apoſtolos cęteroſqꝫ ſanctos
ſignificat:qui tanta virtute & claritate
ita ꝑditi ſũt:vt nulla creatura eis valeat
cõparari:Laudate eum in virtutibꝰ eius.
Nõ tua vir virtꝰ q̃ pugnas:ſed tibi Chri-
In cruce donauit ĩ q̃ moriẽs ſupauit. (ſtꝰ
Sis igitur certꝰ,qa pugnas viribus eius.
Siue virtutes cęloꝝ ĩtelligamus ſiue vir
tutes miraculorum quę per ſanctos ope-
ratus eſt deus:ſiue etiam ſapientiam,iu-
ſtitiam,fortitudinem,temꝑantiam,cæ-
teraſqꝫ virtutes quibus ſanctos ornatos
fuiſſe,quibus & vitia & malignos ſpiri-
tus,omneſqꝫ ſuos aduerſarios eos ſupe-
raſſe legimus. Valde quidem conueniẽs
eſt vt in oĩbus his deus laudetur & glo-
rificetur. Laudate eum ſcđm multitudi- Pſal. cl.
nem magnitudinis eius.
Semper laudetur qui nullo fine tenetur.
Neſcis fortaſſe quãtũ eũ laudare debeas,
cõſidera quãtus eſt,& ſcđm eius quãtita
tẽ laudes multiplica. Nunq̃ igitur a lau Pſal. cxliiij
de quieſcas:quia immẽſus eſt ille quẽ lau
das. Laudationem itaqꝫ dñi loquatur os
meũ,& benedicat omnis caro nomen ſan
ctum eius:non ad tempus ſed vſqꝫ in ſe-
culum ſeculi. Laudate eũ in ſono tubæ. Tuba.
Nunq̃ noſtrarũ ſileat vox alta tubarum.
Eſt tuba vox alta, ſonꝰ ẽ laudatio facta.
Poſt laudãdi materiã conſequẽter inſtru
mẽta poſuit, quibus laudare debeamus.
Tuba nãqꝫ,pſalteriũ,& cithara,tympana Inſtrumẽ
quoqꝫ chorus & chordę,organa & cym- ta muſica.
bala,inſtrumẽta ſunt muſicę artis,diui-
nis laudibus cõueniẽtia. Nõ oĩm eſt tu- Tuba.
ba canere:hoc officiũ epoꝝ eſt & docto-
rũ. Illis eñ diciᷣ,Canite in initio menſis Pſal. lxxx.
tuba. Et clama ne ceſſes,quaſi tuba exal- Eſaię. lviij.
ta vocẽ tuã. Ipſi ſunt angeli in Apocaly Apoc. viij.
pſi tuba canẽtes. Tubarum ſonitu muri Ioſue. vj.
Hierico corruerũt,& ingrediẽdi aditum
vndiqꝫ populo ꝓbuerũt. Tubis Iſraelitæ Nume. x.
ad ꝓliũ cõcitabãtur:& tubis a ꝓliis reuo
cabãtur. Tubis iubileus annus nũciaba- Ioſue. vj.
tur:& ad totius anni ſolẽnitatatẽ pplᵗus
parabaᷣ. Hoc aũt totũ ſacerdotũ miniſte Nume. x.
rio fiebat: qa epiſcopoꝝ & ſacerdotũ vo
ces & ꝓdicationes ſignificabat,quibꝰ per
Prophetã dr. Si nõ annũciaueris iniquo Eze. iij.
iniqtatẽ ſuã,aĩam eiꝰ de manu tua requi

ram.Laudate eum in pſalterio.Pſalteriũ portat homo quẽ noua vita reformat.
Vt valeat denis verbis inſiſtere legis.
Omnis chorda ſonũ reddet bene torta canorum.Cantare in pſalterio perfectoꝝ eſt.Hoc inſtrumentũ deus ipſe cõſtituit. & decẽ chordas ſuo digito in eo extẽdit per quas decem verba legis ſignificanẗ. Chordę.
Vocatur autẽ deus vnus prima chorda Et non habebis deum alium abſq; me. Secunda vero:Non facies tibi ſimulacrum. Tertia. Nõ accipies nomẽ dei tui in vanum.Quarta vero.cole diẽ ſabbatorum. At vero quinta.Honora patrem & matrem.Quinq; autẽ quę ſequitur hęc nomina ſunt.Nõ occides,non mechaberis, non furtum facies,non falſum teſtimonium dices, nõ cõcupiſces rẽ ꝓximi tui. Inter has autem tanta cõcordia eſt, vt q cũq; offendit in vnã,neceſſario offendat in oẽs. Vnde Iacobus apoſtolus ait. Quicũq; obſeruauerit totã legẽ,offendat autem in vno,factus eſt omniũ reus. Aliqñ in duas chordas peccauerat Dauid adulterium ſimul & homicidiũ ꝑpetrando, & pſalterium totum amiſerat.Sed poſtq̃ ei dictum eſt:Dimiſſum eſt peccatum tuũ, mox ad pſalterium accedens ait. Exurge gloria mea,exurge pſalteriũ, & cithara. Vere magna gloria illi eſt, qui hæc decẽ verba cuſtodire poteſt: & qui has chordas ſine offenſione tangit & modulatur. Vnde apoſtolus ait.Gloria noſtra hęc ẽ teſtimoniũ conſcientiæ noſtrę.Ille eñ in pſalterio nõ delinqt quẽ cõſciẽtia nõ accuſat. Laudate eũ ĩ pſalterio & cithara.

Iacob.ii. — ij.Reg.xij. — Pſal.lvj. — ij.Corin.j. — Cithara.

In cithara cãtat,q corda tumẽtia placat. Nã citharę furiis ſoluerũt pectora regis. Decem chordas ſicut mõ diximus habet pſalterium.In cithara vero tres chordæ ſufficiunt, p q̃s trinitatis myſteriũ ſignatur. Vnde quatuor illa animalia & ipſi Seraphim die & nocte modulãdo dicũt. Sanctus ſanctus ſanctus dominus de[9] Sabaoth : plena eſt omnis terra maieſtatis eius.Multi autem in cithara cantãt, qui pſalterium ferire non valent Pſalterium ad operationem:cithara ad ſermonem ꝑtinet.Qui bene prędicat,& male viuit is citharam quidẽ habet, pſalteriũ autẽ nõ habet.Eſt autem pſalteriũ iocundũ cum cithara,quãdo vox operationi,& operatio voci concordat. Alioquin parum citharœdus ꝓficit ſibi:q̃uis multis aliis cãtãdo proficiat . Laudate eũ in tympano.
Tympana nos clare mortalia mortificare Mẽbra docẽt carnis:coriũ q̃a ſunt aĩalis. Tympanũ
Hoc inſtrumẽtũ proprie martyrũ eſt, q̃uis & illorum eſſe videaẗ qui carnẽ ſuã crucifigunt cũ vitiis & concupiſcentiis. Tympanũ eñ verberibus ſonat:& niſi feriatur & percutiaẗ non ſonat.Eſt eñ corium ſiccũ & extenſum qđ frequẽti pcuſſione longius reſonat.Si autem te delectat audire vocẽ tympani bene ſonantis, & deũ laudantis:audi apoſtolũ dicentẽ: A Iudęis quinquies quadragenas vna minus accepi, ter virgis cęſus ſum,ſemel lapidatus ſum.Beati quoq; Stephani tympanum cũ pcutereẗ & a Iudęis lapidareẗ tã magnũ ſonũ reddidit vt ante thronũ dei ſublimius audireẗ.Ait ergo. Ecce video cælos apertos & Ieſum ſtãtem a dextris dei.Tales igiẗ in tympanis deũ laudabant:qui carnẽ ſuã prius ieiuniis afflictam & ſiccatã tyrannorũ verberibus flagellandã tradebant. ¶Laudate in tympano & choro.

Gala.v. — ij Cor.xij. — Act.vii.

Nõ chor[9] vllus erit,vbi clero gl'ia deſit. Ordĩe nãq; ſedẽt, ergo ordĩe viuere dñt. Chorus.
Illi itaq; laudabant in choro,de quibus dicitur.Multitudinis autẽ credẽtiũ erat cor vnũ et anima vna.Illi enim clerici,& monachi,qui ſe diligunt,qui ſe honorãt, qui ſibi mutuo obœdiũt,& ſeruiũt:qui ſibi aſſurgunt,qui inuicẽ alter alteri[9] onera portant, qui ſub regula & diſciplina viuunt:illi inquã in choro Deũ laudãt. Non enim tantũ ad vocũ conſonantiam quantum ad animorũ mẽtiſq; concordiã reſpicit deus. Laudate eum in chordis. Act.iiij.
Torqueñ ſancti manibus ſiqñ tyranni, Chordis laudaẗ dñs: nã chorda vocatur Carnis tortura,carnis vexatio dura.Per has igitur chordas nulla alia inſtrumenta,niſi ipſa ſanctorum martyrũ corpora intelligimus:quæ multotiens in eculeo, in cataſtra, & in cruce tãq̃ quędam chordę in pſalterio extendebantur.Illi igitur qui talia patiebantur,in chordis procul dubio deum laudabant. ¶Laudate eũ in chordis & organo. Chordę.
Organa nr̃a deũ laudẽt ſine fine dierum. Organa doctorũ voces dicuntur eorũ.

Quos reſonant linguis conceptos folli-
bus imis.
Organa & tympana vnam habẽt ſignifi
cationem. Vtraqꝫ em̃ ſignificãt mortifi-
cationem carnis, ſiue per abſtinentiam
ſiue per martyrii paſſionem. Illę nãqꝫ epi
ſcoporum prędicationes in organo fiũt,
quę de corpore per abſtinentiam deſicca
to & mortificato procedunt. Vnde apo-
i. Corin.x. ſtolus ait. Caſtigo corpus meum, & in
ſeruitutem redigo, ne forte dũ aliis præ
dicauerim ipſe reprobus efficiar. Illa igi
tur prędicatio reproba eſt, quę nõ de cor
pore caſtigato & mortificato ſed de car
ne impinguata & delicata procedit. Or
Organa alia q̃ nũc habeãtur. gana enim ex mortuorum pellibus & ſic
cis coriis conficiuntur. Vnde & merito
illos ſignificant q in multis abſtinentiis
viuunt. ¶Laudate eum in cymbalis bene
ſonantibus: Laudate eum in cymbalis iu
bilationis.
Cymbali. Cymbala quippe dei reſonãtia ſũt duo cleri
Hic nouus, ille vetus: hic paulus & hic
bene Petrus.
Olim cãtauit cũ nos iudæqꝫ vocauit, Ille
em̃ in cymbalis bñ ſonantibus laudat, q
verba ſua & ſermonem ſuum, vtriuſqꝫ te
ſtamenti authoritate cõfirmat. Duo nã
qꝫ teſtamenta, duo cymbala ſunt: q̃ tunc
quidem ſuauiter ſonant quãdo alterũ al
terũ tãgit: ſibiqꝫ mutuo reſpõdẽt. Hinc
eſt ꝙ abyſſus abyſſum iuocat. Hinc ẽ ꝙ i
Pſal.xli. ter medios cleros dormire iubemur. Hic
Pſal.lxvii. eſt ꝙ duo Cherubim ſe mutuo reſpici-
Exo.xxv. unt, & bini diſcipuli a domino mittunť.
Luc.x.
Spiritus. Omnis ſpiritus laudet dominum.
Spũs oĩs eũ benedicat, nũc & in ęuum.
Laudet, amanſqꝫ colat, quem Rachel ma-
ter adorat.
Nunc ſecunda quidem, & ſterilis ſine ſe-
mine pridem. Hoc pater hoc flamẽ, hoc
filius audiat. Amen.

De martyribus aliud thema.

Heb.xi. SAncti per fidem vicerunt regna,
operati ſunt iuſtitiam, adepti
ſunt repromiſſiones. Obturaue-
runt ora leonum, extinxerunt impetum
ignis, effugauerunt aciem gladii: conua-
luerunt de infirmitate, fortes facti ſunt
in bello. Quanta ſit virtus fidei, his pau-
cis verbis intelligere poſſumus, quibus
nos apoſtolus docet omnem ſanctorum
virtutem, conſtantiam, fortitudinem, vi-
ctoriam, iuſtitiam, miraculorum poten-
tiam, & tantam in tormentis patientiã,
ad fidem referendã eſſe. Huius ſermonis
complementum quęre ſuperius in libro
de ornamentis eccleſiæ: cuius initiũ eſt.
Primũ eccleſię ornamẽtũ fides eſt &c.

De martyribus iterum aliud thema.

BEati qui perſecutionem patiun- Matth.v.
tur propter iuſtitiam, quoniam
ipſorum eſt regnũ cælorũ. Quę-
re reſiduum in libro de ornamẽtis eccle
ſiæ, in ſermone de patientia: Vbi dicitur
dominus & ſaluator noſter ad patientiã
conſtãtiam & fortitudinem apoſtolos in
uitans ait. Beati qui perſecutionẽ patiũ
tur propter iuſtitiam &c.

De ſale & luce, ex verbis domini
& ciuitate in monte poſita, de apoſtolis,
& cæteris doctoribus ac confeſſoribus.

Sermo. I.

AVdiuimus mo-
do cum euange-
lium legeretť do
minũ dixiſſe diſ
cipulis ſuis. Vos Matth.v.
eſtis ſal terræ,
vos eſtis lux mũ
di. Non poteſt ci
uitas abſcõdi ſu
per montem po-
ſita. Q̃ pulchra, & q̃ conuenientia nomi
na ſuis diſcipulis dominus ponit! Q̃ di
gnum & conueniens erat vt talib⁹ talia
nomina imponerentur, qui ad condien-
dum & illuminandum totius mundi am
plitudinem mittebantur. Vos inqt eſtis
ſal terrę, vos eſtis hominum condimentũ
veſtro exemplo inſtrui, veſtra ſapientia
doceri, veſtra humilitate & patiẽtia cęte Sal.
ri homines componi debent. Sal etenim
non ſolum in diuina pagina ſed etiam in
literis ſecularibus ſapientiam ſignificat.
Vnde & quidam comicus ait. Qui ha- Terent. in eunucho.
bet ſalẽ, qđ in te eſt, ſalẽ videlicet ꝓ ſapi
entia ponẽs, vñ & de alio quodã dicif, ꝙ Horatius de Lucilio lib.i.Ser.
ſale m̃lto Vrbẽ defricuit: ꝓ eo ꝙ.ſ. ſapiẽ
ter & digne redarguit, quoſcunqꝫ in to-
ta vrbe reprehenſione dignos eſſe co-
gnouit. Egregie autem ſal pro ſapientia
ponitur quia ſicuti cibi ſine ſale fatui
ſunt, & ſaporem nõ habẽt: ſic cæterę vir-

tutes ſine ſapientia inutiles ſunt, mini-
Seſto viſit meq; proficiunt. Vnde & pueri ad fi-
dem venientes, ſtatim a principio ſale ci
bantur: quia nec fidem habere, nec deum
ipſum cognoſcere ſine ſapientia poſſunt
Non loquimur modo de ſapientia mūdi
j. Cor.iij. quę ſtultitia eſt apud deū: ſed potius de
illa ſapientia quę ducit homines ad vitā
æternam. Nō loquimur de illa quam do
cuit Plato & Ariſtoteles: Sed potius illā
quā per ſpiritum ſanctū docuit Petrus &
Paulus. Hæc ſapientia facile diſcit quia
Eſa.vii. credēdo inuenitur. Niſi eñ credideritis
ait ꝓpheta, non intelligetis. Vis eſſe ſa-
piens? Time deū & obſerua mādata eius
Pſal.cx. Quia initium ſapiētię eſt timor domini,
Sapientiores ſunt piſcatores, & ruſtici:
deū timētes, q̃ ipſi epiſcopi & ſacerdotes
valde literati & ſalutem negligētes. Hęc
Pſa.xxxvj. eſt ſapiētia Chriſtianorū declinare a ma
lo & facere bonum. Hanc ſapientiam nō
habēt Iudęi & Gētiles, & ideo cæci ſunt
& in tenebris ambulant. Omnis cibus ſi-
ne hoc ſale fatuus eſt: omnis virtus ſine
ſapientia inutilis eſt. Habent eñ & aliæ
gentes humilitatē, patientiam, iuſtitiam,
miſericordiam, & alias virtutes: ſed quia
hanc ſapientiam nō habēt, quicqd habēt
inutiliter habent. Hęc eñ ſola ducit ho
Mar.ix. mines ad regna cęlorum: de qua ipſe do-
ibidem. minꝰ ait. Habete ſal in vobis: & pacē ha-
bete inter vos. De qua ſimiliter dicitur.
Omnis igne ſalietur, & omnis victima ſa
le ſalietur. Vnde & ꝑ Moyſen dicit. Non
Leu.ii. auferes ſal fœderis domini dei tui de ſa
crificio tuo. In oñi ſacrificio offeres ſal,
Manifeſtum eſt igitur ꝙ nullum ſacrifi-
cium, nullum ſeruitiū, nulla noſtra mu-
nera placent deo, ſine hoc ſale: ſine fideli
iiij.Re.ii. & humili ſapientia. Aquæ Hiericho (ſi-
cut legitur) amarę & ſteriles & infirmę
erāt. Sed venit heliſeꝰ, rogatꝰ ē ab hoībꝰ
Apoc.vij. loci, illiꝰ, vt aq̃rū ſterilitatē ſanaret. Acce
pit igit ſal & miſit in aquas, & mox ab oī
nociua incommoditate mundatæ ſunt.
Quid eſt aūt ꝙ aquæ iſtæ ſine ſale ſanari
nō potuerūt? Aq̃ multę dicit Scriptura
ppl̃i multi. Totꝰ mūdus īfirmꝰ erat, ſteri
lis & amaritudine plenus. Sed veniētes
apoſtoli qbus modo dicit Vos eſtis ſal
terræ, poſtq̃ huius ſapiētię ſale aquas cō
diuerāt, & populos aſperſerant, omnis
amaritudo effugata eſt: omnis infirmi-
tas ſanata eſt. Et qui prius ſteriles erant
fœcundiſſimi facti ſunt, & fructum bonū
reddere cœperunt. Oīs eñ arbor quę nō Matt.vij.
facit fructum bonū, excidetur & in ignē
mittetur. Hoc igitur illud ſal, & illę aq̃
ſignificabant. Hinc eſt igitur ꝙ eccleſiæ
ſine ſale dedicari non poſſunt. Non eñ
poteſt eccleſia alia aqua lauari & bapti
zari, niſi illa quę ſale condita & aſperſa ē
Ipſa eſt igitur aqua ſapientię qua & po-
tamur & lauamur. Et bene aqua ſapien-
tiæ dicitur quæ ſale ſapientiæ condita
eſt: quæ ſola homines ſapientes facit, &
ſine qua nemo ſapiens eſſe poteſt. Niſi.n. Ioan.iij.
quis renatꝰ fuerit ex aqua & ſpiritu ſan
cto, non intrabit regnum cęlorum. Stul-
ta eſt omnis ſapientia quę alio tendit, &
aliam viam oſtēdit, q̃ illam quę ducit ad
regna cælorum. Qꝫ vxor Loth in ſtatuā Gen.xix.
ſalis conuerſa eſt, multum nobis ad exē-
plum & cautelam proficere debet, vt il-
lius pœna noſtra ſalus & medicina fiat.
Neq; retro reſpiciamus: vel ea quę iā re
liqmꝰ mēte & deſiderio q̄ramꝰ Sed ad ea
q̃ añ nos ſūt extēdētes, ad ꝓmiſſā nobis
beatitudinem feſtinemus. Qꝫ autem ſal Philip.iij.
terrę & lux mūdi vocātur apoſtoli, vnū Lux mūdi
idemq; videntur ſignificare: quoniā di-
uina ſapientia, & lumen nobis eſt, & con
dimentum. Qui ipſum non habet cæcus
eſt, qui ipſam non habet, inſulſus ine-
ptus, & fatuus eſt. Significantur autem Ciuitas in
ſancti apoſtoli & doctores per illam quo monte.
q; ciuitatem quæ ſuper montem poſita
eſt. De hoc autem mōte ſcriptum eſt. Ve Matth.v.
nite aſcendamus ad montem domini, &
ad domū dei Iacob: & docebit nos ſuas
vias &c. Et alibi. Super montē excelſum Eſa.ij.
aſcende tu, q euangelizas Sion. Exalta in
fortitudine vocem tuam qui euangeli- Eſa.xl.
zas Hieruſalem. Ipſe quoq; ſaluator no-
ſter de ſeipſo loquitur dicens. Ego autē
conſtitutus ſum rex ab eo ſuper Siō mō
tem ſanctum eius, ꝓdicans præceptum Pſal.ii.
eius. Mons igit eccleſia: ciuitas vero apo
ſtoli ſunt, & doctores: quorum munimi-
ne & fortitudine cæteri defenduntur, &
ad quos quaſi ad præſidium inexpugna
bile, omnes confugiunt. Tot ſunt igitur Apoc.xvii.
ciuitates quot ſunt epiſcopi & docto-
res: quoniam q ſuper montes poſiti ſunt

Ezech.iii. abſcondi & celari non poſſunt. Vnde eſt illud. Fili hominis ſpeculatorē poſui te domui Iſrael. In monte ſedebat iſte qui in ſpecula poſitus erat. Inde epiſcopi ſu peruidentes vel intendentes interpretā tur. Non ſolum aūt eccleſiæ verum etiā ſingulę quęq; virtutes montes dici poſ- Mōtes ſūt virtutes. ſunt. Magnus mons humilitas, magnus mōs miſericordia: ſimiliter autem pax & patientia. Ad hos igitur montes inuitā tur epiſcopi & ſacerdotes quando p pro Eſa.xl. phetam dicitur. Super mōtem excelſum aſcende tu qui euangelizas Sion. Prius itaq; in montem aſcēdat, qui vult euāge lizandi officium ſuſcipere. Hoc enim ſi- gnificabat ſaluator noſter, cū totiēs non ſolum diſcipulos, verum etiam turbas q̄ eum ſequebantur in montes ſecū duce- Matth.v. bat. Videns (inquit euāgeliſta) Ieſus tur bas aſcendit in montem. Et in alio loco. Mar.ix. Aſſumpſit Ieſus Petrū & Iacobū & Ioan nem: & aſcendit in mōtem. Vnde & euā- geliſta dicit eum, ſecundum conſuetudi Oliueti nem in montē oliueti aſcēdiſſe. Notādū autem q̄ ait ſecundū conſuetudinē ſuā. Hanc autē conſuetudinē diſcipuli quo- q; tenuerunt, & frequenter in hūc mon- Luc.xxii. tem conueniebant. Ibi eos recumbentes inuenit Ieſus quādo cęlos aſcēdit. Mons oliueti mōs miſericordię interpretatur: quoniā græce oleos, latine miſericordia dicit. Beata illa ciuitas, beat⁹ ille epiſco- pus, qui in hoc monte poſitus eſt. Hic eſt mōs excelſus de quo dominus cęlos aſcē dit, de quo nobis recta via pręparat ī cę- Mię laus des. lum: qui in hoc mōte habitat ſecurus eſt Requiretur in iudicio, in quo vnuſquiſ- q; monte habitauerit. Sed nullius mōtis habitatores tātā in iudicio gloriā habe būt, quātā q habitāt ī mōte oliueti: ī mō te mię & pacis, ī mōte charitatis & pieta Matt.xxv. tis. pax enim pietas & mīa & charitas, pœne idem ſignificare videntur. Et vi- de modo qd in iudicio dicturus eſt dn̄s: Venite benedicti patres mei: pcipite re- gnum. Quare? Quia eſuriui, & dediſtis mihi māducare: ſitiui, & dediſtis mihi bi bere. Hoſpes fui, & collegiſtis me, īfirm⁹ & viſitaſtis me: nudus, & cooperuiſtis me: & in carcere fui, & veniſtis ad me. Hęc autem opera cuius ſunt, niſi miſeri- cordię, charitatis, pietatis & pacis ac ſan ctimonię: ſine qua, vt apoſtolus ait, nemō Heb.xii. videbit deū. Dicat igit propheta, & ite- rum dicat. Sup montem excelſum aſcen de tu, qui euāgelizas Sion. Vis p̄dicare? vis euangelizare? vis vt credat tibi, vis vt tuus ſermo, & tua prędicatio ſuſcipia tur? Aſcende prius in hunc montē excel ſum, eſto miſericors & pius: dilige pacem & pietatem & charitatē & tūc prędica & confidēter loquere: omnes eīn obœdiēt tibi: & verba tua libenter ſuſcipiēt. Mul- ti enim bene prędicāt, ſed male viuūt, de quibus apoſtolus ait: Qui prędicas nō fu Rom.ii. randū, furaris. Qui dicis nō mœchandū mœcharis. Qui abominaris idola, ſacrile gium facis. Quare ergo qui aliū doces te ipſum non doces? Iſti tales in mōtem ex- celſum non aſcenderūt. Propheta tn̄ oēs prędicatores in montē excelſum aſcēde re iubet. Domin⁹ autē & ſaluator noſter non ſolū prędicatores, verū etiā oēs ho- mines ſecū in mōtes trahit, & ducit. Cū Ioan.xii. inqt, exaltatus fuero a terris, omnia tra- ham ad meipſum. Cui etiā eccleſia dicit. Fuge dilecte mi aſſimilare caprę himu- loq; ceruorū ſuper mōtes aromatū. Vide Cant.viii. mus igitur q̄ montes diligit dominus. Qui ergo in Iudęa ſunt, fugiāt ad mōtes Luc.xxi. Non omnibus ad omnes montes aſcēde- re datum eſt: multi enim ſunt. Aſcendi- ſti in mōtē fidei, trāſi in mōtē mię: ſeque re Ieſum inde aſcendentē. Qui ſequit eū nō ambulat ī tenebris, ſed habebit lumē Ioan.viii. vitę. Q đ ipſe pręſtare dignetur, qui &c.

De lucerna poſita ſuper Cādelabrū applicata Salomoni, Chriſto & beato Be nedicto in cui⁹ feſto habitus eſt, & appli cabilis cuilibet confeſſori multis præla centi. *Sermo.II.*

NEmo accēdit lucernā & Luc.xi. ponit ſub modio, ſed ſup candelabrū vt luceat o- mnibus qui in domo ſūt Domin⁹ & ſaluator no- ſter paulo ſuperius ī hoc Matth.xii. euangelio dicit q̄ regina † Saba venit a Luc.xi. Auſtri. finib⁹ terrę audire ſapiētiā Salomonis. Erat igitur Salomon lucerna ardens, & lucens: qui ſuper totius regni candela- brum poſitus, cunctas in circuitu gētes, ſuo fulgore illuſtrabat, ſuaq; ſapientia illuminabat. Venit autem hęc regina ſi

cut in libris regum ſcriptum eſt, cum co
iij Reg. x. mitatu multo, camelis diuitias multas
portantibus. Dedit aũt regi Salomoni
centum & viginti talẽta auri puriſſimi,
multoſq; lapides precioſos, & aromata
multa & qualia non ſunt illata prius in
Hieruſalem. Venit autem vt interroga
ret regem de multis quæſtionibus, quas
habebat in corde ſuo. De quibus omni-
bus poſtq̃ ſufficientem reſponſionem ac
cepit, ait. Verus eſt ſermo, quem de te au
diui in terra mea: & dimidia pars ſapien
tiæ tuæ mihi non nunciata. Videns au-
tem domos, familias, miniſtros, cibos re-
gios, & holocauſta quæ offerebantur, nõ
erat vltra in ea ſpirit⁹. Dedit autem Sa
lomon quæcunq; petiuit ab eo præter il
la quæ obtulerat munere regio. Dicen-
dum eſt igitur quid ſignificat regina Sa
ba: quid comitatus, & cameli eius: quid
diuitiæ, quid lapides precioſi, & aroma-
ta quæ ſecum attulit. Dicendum eſt prę
terea qd Salomõ, qd domus, familię mini
ſtri cęteraq; ſignificẽt. Hęc regina ſctã ec
Regina Saba. cleſia ẽ de q̃ pſalmiſta: Aſtitit regina a de
Pſal. xliiij. xtris tuis in veſtitu deaurato circũami
cta varietate. Hæc autem venit a finib⁹
terræ. Hæc venit ab ortu ſolis, & occaſu
ab aquilone & meridie: vt audiret ſapien
tiam Salomonis: illius ſcilicet Salomo-
Matt. xii. nis qui de ſeipſo ait: ecce pluſq̃ Salomon
hic. Illi autem cameli tantas diuitias af-
ferentes, patriarchæ & prophetę eſſe vi-
dentur. Iſti ſunt illi cameli de quibus ei
dem eccleſiæ dicitur. Inundatio camelo-
Eſa. lx. rum opperiet te, dromedarii Madian &
Epha. Omnes de Saba venient, aurum &
thus deferẽtes, & laudem domino annũ
ciantes. Omnes inquit venient de ſaba,
ſequentes hanc de qua loquimur, reginã
ſaba. Si vis videre diuitias quas iſti ca-
meli afferunt nobis & regi noſtro ape-
Theſauri eccleſiæ libri ſunt. ri theſauros quos ipſi portant, & vide-
bis diuitias inæſtimabiles. Theſauros au
tem libros vocamus: in quibus aurũ pu-
riſſimum, lapides precioſi, aromata mul
ta repoſita ſunt, per quæ videlicet omĩa
diuitias ſpirituales omniſq; ſapiẽtię ſciẽ
tiæq; plenitudinem, & omnia quęcũq; ad
ornatum & ſanitatem animæ ſufficere
poſſunt intelligimus. Tot ſunt igit̃ the-
ſauri, quot ſunt & prophetarum libri.

De his autem theſauris ipſe quoq; domi
nus & ſaluator noſter aliquando ſibi ne-
ceſſaria ſuſcipiebat. Cum enim poſt re- Luc. vlt.
ſurrectionem ſuam duob⁹ diſcipulis de
quibus euangelium loquitur in ſpecie
peregrini apparuiſſet, ad eorum fidem
corroborandam, incipiens a Moyſe & o-
mnibus prophetis interpretabatur illis
in omĩbus ſcripturis quæ de ipſo erãt.
Hoc autem faciens, in theſauros vtiq; p
phetarum manum mittebat, & diuitias
illas inde trahebat, quibus infirmas mẽ-
tes diſcipulorum ſanabat, & in fidẽ amo
remq; ſuum corroborabat. Camelorũ au Cameli.
tem, vnicum & ſingulare officiũ eſt, one-
ra portare: cui ſeruitio nullũ aliud ani-
mal tam idoneum eſſe putatur. Si quis
hæc tam magna camelorum noſtrorum
onera conſiderare velit, merito per ca-
melos, ſanctos patriarchas & prophetas
ſignificari intelliget. Solus enim Moy- Libri Moyſi.
ſes quinq;, vt ita dicam, ſaccos attulit no
bis tantis diuitiis refertos, tantoq; auri
pondere plenos, vt vix omnes huius mũ
di hoĩes leuare & portare valeant: quos
ſolus iſte camelus ferebat. Similiter au-
tem Eſaias, Hieremias, Ezechiel, cæteri-
q; prophetæ, magna nobis cunctarum di
uitiarum pondera attulerunt: quæ regi Salomon ver⁹ Chriſtus.
na ſaba ſãcta videlicet eccleſia mater no
ſtra quotidie ſaluatori noſtro vere re-
gi pacifico qui per illum Salomonem ſi-
gnificabatur offerre non ceſſat. Pſalmus Pſal. lxx.
ille qui pro Salomone titulatur, de hoc
Salomone intelligi debet, quoniam de
primo Salomone intelligi non valet.
Quomodo eñ de illo intelligetur? Ado-
rabunt eum omnes reges terræ: omnes
gentes ſeruient ei. Et dominabitur a ma
ri vſq; ad mare, & a flumine vſq; ad ter-
minos orbis terrarum. Huic ergo offera
mus aurum noſtrum, huic ſeruiat ſapiẽ-
tia noſtra, puritas & religio nr̃a: ſi quos
lapides precioſos, ſi quas virtutes ſi quos
mores honeſtos habemus, huic offera-
mus. Semper cum odoribus, ſemper cum
aromatibus veniamus ad eum: ſicut fe-
cit hæc regina ſaba, ſicut fecerunt Ma-
ria Magdalene, & Maria Iacobi & Salo-
me: quæ emerunt aromata vt venien-
tes vngerent ipſum. ſ. Ieſum. Interroge-
mus eũ de q̃ſtionib⁹ nr̃is: ipſe nos doceat

ipſe nobis reſpondeat, alium magiſtrum non quęramus. Quem veritas docet, errare non poteſt. Omnis ſapientia ab ipſo eſt, & cum eo fuit ſemp, & eſt ante æuũ. Vidimus domos eius, vidimus famulos & miniſtros eius, guſtauim⁹ de cibis mẽſę eius. Acceſſim⁹ ad holocauſta & ſacrificia eius: quorum omnium ſolam figuram cum videret regina ſaba, præ nimio ſtupore & ammiratione ſpiritũ amiſit. Amittamus igitur & nos ſpiritũ noſtrũ, ſpiritum inflationis, & ſuperbię, vt eius ſpiritum habere mereamur. Beati enim pauperes ſpiritu, quoniam ipſorũ eſt regnum cęlorum. Ille ſpiritus malus eſt, cuius pauptas bona eſt. De quo & alibi dicitur. Velociter exaudi me domine, defecit ſpiritus meus. Domus eius famuli & famulę, & miniſtri eius nos eſſe debem⁹. Non ſolũ domus ſed & templum dei dicunẽ ſancti. Neſcitis inquit apoſtolus qa templum dei eſtis, & ſpiritus ſanctus habitat in vobis? De talibus autẽ miniſtris ipſe dñs loquiẽ dicẽs. Volo pater vt vbi ego ſum ibi ſit & miniſter meus. Miniſtri igitur apoſtoli ſunt, miniſtri epiſcopi & ſacerdotes ſunt, diacones quoq miniſtri interpretanẽ. Nam & ipſe dominus miniſter fieri dignatus eſt: ſicut ipſe ait. Non veni miniſtrari ſed miniſtrare, & ponere animam meam redemptionẽ pro multis. Menſę illius, vtriuſq teſtamenti paginæ ſunt: de hac menſa ſcriptum eſt. Paraſti in conſpectu meo menſam aduerſus eos qui tribulant me. Duas menſas magnas habemus, nouum & vetus teſtamẽtum. Quarum cibi ſuauiſſimi, & refectioni & ſanitati proficiũt. Super hanc mẽſam per ſingula ſabbata panes calidi poni iubentur, anteq̃ candelabrũ poſitum eſt, ad illas tantas delitias illuſtrandas. His cibis deo gratias, iam aſſueti ſum⁹, eorũ dulcedinem atq saporẽ cognoſcimus. Hęc mẽſa oſtendit nobis panem viuũ qui de cælo deſcendit. Hæc docuit & monſtrauit nobis calicem noui teſtamenti. Ad hanc menſam miniſtrant apoſtoli ad hanc miniſtrat Paulus ſeru⁹ Ieſu Chriſti: de hac ſuſcepit illam ſapientiam quã loquiẽ inter perfectos. Tantum aurum attulit regina ſaba vt ſi diuidatur, vnicuiq apoſtolorum decem talenta in partẽ veniãt.

[Margin: Ps. cxlij. — i. Corin. iii — Ioan. xvij. — Matt. xx. — Menſę dei. — Pſal. xxvij — Ioan. vi. — i. Corin. ij.]

Centum nanq & viginti duodecies decem faciunt. Qui vero decem talenta habet quid amplius habere poteſt? Illi ẽm qui habet decem mnas, cum vnã dominus dari iuſſiſſet reſponſum eſt. Dñe habet decem mnas: quaſi diceret, quid huic amplius dari poteſt: qui ad totius perfectionis ſummam peruenit? Similiter aũt & rex Tyri, centum & viginti talenta de auro puriſſimo Salomoni attulit e qbus vaſa tẽpli fabricata ſunt. Non fuit hoc ſine myſterio, q rex Tyri & regina ſaba ĩ hoc numero concordarunt. Dominus & ſaluator noſter, cui nihil aliud niſi pater ſolus & ſpiritus ſanctus cõparari poteſt cum dixiſſet: Regina ſaba venit a finib⁹ terræ audire ſapientiã Salomonis: egregie ſatis addidit dicens: & ecce plus q̃ Salomõ hic. Quomodo enim Salomone maior non erat qui ipſius Salomonis creator & domin⁹? Ipſe hoc dixit de ſeipſo, ecce pluſq̃ Salomõ hic. Et ego dico, & veraciter dico, non de ipſo, ſed de ſeruo eius: de illo ſeruo videlicet, cuius hodie feſtiuitatem celebramus, beatiſſimo Benedicto: & ecce, pluſq̃ Salomõ hic. Quęris forſaſſe, in quo maior ſit iſte? In ſapientia, in iuſtitia, in fortitudine, in temperantia, & ſuper hęc omnia ditior illo & potentior illo. Non dico de ſapientia huius mundi quę ſtultitia eſt apud deum: ad quam iſte nunq̃ accedere voluit: ſed de illa ſapientia quę vera eſt, & quę ducit hominẽ ad vitam æternã. Neq dico de diuitiis temporalibus quę de templo ſublatę ſunt ab Aegyptiis & chaldęis: ſed de diuitiis æternis ſempq mãſuris, quę ab angelis reponuntur in cęlis. His diuitiis abũdauit beatus Benedictus. His ſemp ditiſſimus fuit: ibiq eas repoſuit, vbi fures nõ effodiũt, nec furanẽ. De talib⁹ diuitib⁹ apl's ait. Sicut egẽtes, multos aũt locupletantes: tãq̃ nihil habẽtes & oĩa poſſidentes. Ego ſapientẽ & iuſtũ illũ vocare nõ audeo, q relicto deo patrũ ſuorũ pter quem alius deus nõ eſt: deos gentiũ, q nihil aliud q̃ dęmonia ſunt, coluit, & adorauit. Quis fortitudinem & temperantiam habuiſſe dicat, qui ĩter fœminas effœminatus in tantũ a libidine ſupatus eſt, & mulierum blanditiis emollitus, vt vxoribus ſuis templa conſtrueret, in quibus illæ

[Margin: Taltã decem. — Luc. xx. — Tal. cx. — Salomone Chriſtus maior — Bñdictus Salomone maior. — ii. Cor. vi. — Salomonis ſapiẽtiam deprimit.]

tentis dei iniuriam ſuis idolis immolarent: Verũ eſt ꝙ ſancti patres noſtri, de hoc homine dicunt, ꝙ ex bonis initiis, malum finem habuit. Sunt tamen (quod vtinam verum ſit) qui eum poſtea, & diſciplinam elegiſſe, & pœnitentiam egiſſe affirment. Clemens em̄ eſt deus & facile ignoſcit, pœnitentes recipit: & neminē ad ſe venientem repellit. Peccator enim in quacũq; hora cõuerſus fuerit, vita viuet & non morietur. O ſi regina iſta ſaba veniſſet ad beatum Benedictum et audiuiſſet ſapientiam ex ore eius, & ſi vel nũc venire poſſet, & videre domos eius, famulos & miniſtros eius, filios & fratres eius, mēſas & cibos eius: qualiter omnia ſunt ordinata, q̄ bene diſpoſita: quomodo omnibus eſt cor vnum, & anima vna & nemo dicit aliquid eſſe ſuum, ſed ſunt illis omnia communia: quomodo ſe diligunt omnes: quomodo ſibi inuicem obœdiunt omnes: quantus amor quãta charitas eſt inter omnes, quanta dilectio. Si inquam illa regina ſaba tam prudens, tã ſapiens, tam religioſa, tã deo deuota, hęc omnia videre potuiſſet: vere totum priorem ſpiritum amiſiſſet, qa ſancti ſpiritus gratiã ſuſcipere meruiſſet. Venit tamen cottidie ad nos regina ſaba: immo nõ venit, quia ſemper nobiſcum eſt, cuius membra nos ſumus: ipſa eſt mater noſtra: ſancta videlicet eccleſia, & per illam reginã ſignificata eſt, ferens et offerens aromata multa ſaluatori noſtro Ieſu Chriſto. Cui eſt cũ patre & ſpiritu ſancto honor & gloria in ſecula ſeculorum. Amen.

[Margin: Eze. xxxiij.]

[Margin: Bñdictinę dom⁹ laudes.]

[Margin: Illis dicit nõ nobis nõ ẽ ergo benedictinus autthor.]

De diuerſis oculis & de epiſcopis. Sermo. III.

Nemo accēdit lucernã, & ponit ſub modio, ſed ſup candelabrum vt luceat omnibus qui in domo ſunt. Vbi oculi nõ ſunt, ibi lux neceſſaria nõ eſt. Vbi non ſunt homines, ibi ſuperflue reſonant voces. Vbi q comedant nulli ſunt, ibi menſa, & cibi ponendi non ſunt. Merito igitur ſancti canones, nõ in vili, & humili loco, ſed per ciuitates & loca populoſa, ipſos ordinari præcipiunt. Hoc eſt enim ſuper candelabrum lucernam ponere, in loco excelſo epiſcopũ ordinare, vt luceat omnibus qui in domo ſunt. Nõ ergo ponat̃ ſub modio ſed ſup cãdelabrum vt qui ingrediunt̃, lumen videant. Quid autem per lucernam intelligere debeam⁹ ipſe dñs ſubdidit dicēs. Lucerna corporis eſt oculus tuus: ſi ocul⁹ tuus fuerit ſimplex, totũ corpus tuũ lucidũ erit. Si autem nequã fuerit, totũ corpus tuũ tenebroſum erit. Habet iſte mũdus ſuos oculos, ſolē videlicet & lunã qbus corporaliter omnia illuminant̃. De qbus in Geneſi ſcriptũ eſt. Et fecit de⁹ duo luminaria magna: luminare maius vt p̄eſſet diei, & luminare minus vt p̄eſſet nocti. Habet ſimiliter & eccleſia ſuos oculos p quos vt mõ dixim⁹, epiſcopi ſignificant̃. Corpus quoq; noſtrũ ſuos oculos habet: ſiſr autē & aĩa ſuis oculis decorat̃. Conſidera mõ vbi mũdi oculos dñs poſuit: ĩ cęlo vtiq; in loco ſublimiori, vt inde videat̃ ab omĩbus q in domo ſunt. Noſtri quoq; oculi vbi poſiti ſunt? nõne ĩ capite & quaſi lucerna ſup cãdelabrũ in loco ſublimiori? Similiter igit̃ eccleſię oculi non ſub modio ſed ſup cãdelabrũ, ſup locũ magnũ & populoſum cõſtitui debēt. Noluit eccleſiã ſuã cęcã eſſe oĩpotēs de⁹: oculos ei dedit q eã illuminarēt & ei veritatis viã oñderent: q eã errare nõ p̄mitterēt, & q recto itinere ad regna cœleſtia eam perducerent. Videte hoĩes quãtũ epiſcopos & prelatos veſtros diligere debeatis: lumina veſtra ſunt, oculi veſtri & lucernæ veſtrę ſũt. Sic igit̃ eos quaſi oculos veſtros diligere debetis. Nihil eſt qđ hoĩes magis diligant q̄ oculos ſuos. Sed videant epiſcopi ne oculos ſuos claudant, ne lucernã abſcondãt, ne pecuniã ſibi creditã ſubfodiãt terrę. Non intra ſed extra velum menſa, candelabrum poſita ſunt: vt & cibi communes ſint omnibus, & lumen videat̃ ab omnibus. Qui abſcondit frumētum maledicitur in populis. Interpretetur epiſcopus nomē ſuũ. quatinus in ſpecula poſitus omnes, & omnia deſup videat. Ad hoc in paradiſo prim⁹ hõ poſitus eſt, vt operaretur & cuſtodiret illũ. Nunc autē de noſtrę mētis oculis videamus, p quos ſapientiam, rationem intellectum, & intentionem ſanctã & ſimplicem intelligimus. De hoc em̄ oculo ſaluator noſter dicere videt̃: ſi oculus tuus fuerit

[Margin: Luc. xj.]

[Margin: Ibidem.]

[Margin: Oculi mũdi.]

[Margin: Gen. j.]

[Margin: Oculi eccleſię.]

[Margin: Oculi nři.]

[Margin: Oculi eccleſię epi.]

[Margin: Prou. xj.]

[Margin: Gen. ij.]

[Margin: Oculi mētis.]

ſimplex,totum corpus tuū lucidū erit.Si autem neq̄ fuerit,totū corpus tuū tenebroſum erit.Quis eñ mali epiſcopi plurimis noceant, & eorum nequitia infirmorū oculi tenebreſcāt:pręcipue tamen mentis oculi ſi nequā fuerint , totū hominem tenebroſum faciūt. Quid eñ luminis vel claritatis in illo eſſe poteſt,in quo ipſa ſapiētia,ipſa ratio,ipſa intelligentia,totaq; intētio mala eſt?Ideo enim huius ſeculi ſapiētes ſtulti eſſe dicūtur: qa tales oculos habēt,& oīa opera ſua

Matt.vi. faciūt,vt ab hominibus videanť. De qb⁹ ipſe dñs ait.Amen dico vobis , receperūt mercedē ſuā.Ille igiť ocul⁹, illa ſapiētia, illa ratio ſimplex eſt: quæ peccata fugit, bona tranſitoria deſpicit,æterna deſiderat, & ſe recto itinere ad deū ducit.Meri to ergo dñs ait.Lucerna corporis tui eſt

Lucerna. oculus tuus.Qđ tale eſt ac ſi diceret. Sicut lucerna mūdi eſt ſol & luna: & lucerna eccleſiæ epiſcopi & doctores, & lucerna corporis tui eſt oculus tuus:ita & lucerna animę tuæ ſapiētia eſt,ratio eſt, & intētio bona.Hic eſt oculus ſimplex qui hominē errare nō pmittit.Nemo eñ(vt ait quidam)cum ratione inſanire poteſt.

Ioan.iij. Et ſicut in euāgelio dñs dicit . Omnis q male agit odit lucē.i.a ratione ſapiētiaq; diſcedit.Qui vero a ſapientia diſcedit,ille proculdubio oculū ſimplicitatis,veritatiſq; amittit . Ratio igitur & ſapiētia nunq̄ fallitur:intentio vero etiā illa quę

Intētio fallit ſępe. bona eſſe videť,multotiēs falliť.Bona.n. intētione apoſtolus eccleſiā dei pſequebatur,quia zelo legis hoc faciebat: fallebať tamen,qa non ſapiētia ſed errore ducebatur.Similiter aūt Helias bona intētione (vt ipſi videbatur)prophetarū ſanguinē & ſuas perſecutiones vindicare volebat, non tñ illa eius volūtas & ille tantus zelus domino placebat.Factus eſt enim ſer

iij.Re.xix. mo dñi ad Heliam dicens.Quid hic agis Helia?At ille reſpōdit:Zelo zelatus ſum pro domino deo exercituū:qa dereliquerūt pactū domini filii Iſrael.Altaria tua deſtruxerunt,& pphetas tuos occiderūt gladio,& quęrunt animā meā vt auferāt eā.Et ait ei.Egredere & ſta in mōte corā domino. Egreſſus eſt ille & ſtetit ī mōte Et ecce dñs tranſiit & ſpiritus grādis & fortis,ſubuertens montes, & cōterens petras ante dominū:non in ſpiritu dñs : & poſt ſpirituum cōmotio,nō in cōmotione dñs:& poſt cōmotionē ignis,nō ī igne domin⁹:& poſt ignē ſibil⁹ aurę tenuis,&

ibi dñs.Ecce audiuim⁹ modo tres zelos Zeli non boni. .i.tres animi commotiones & pturbationes,quę dño nō placuerūt.Si eñ placuiſſent,nequaq̄ diceretur non in ſpiritu,nō in commotione dñs,non in igne dñs.Cōmouenť eñ & cōturbanť viri religioſi,& cōtra alios & cōtra ſeipſos pluſq̄ neceſſe ſit,q̄ quidē turbatio aliquādo cito tranſit, aliquādo vero in tātam flammā exurgit,vt vix extingui,& ſedari valeat.Tan Zelus. Heliæ. to enim zelo in pphetas Baal,& in populum pręuaricatorē Helias vir ſanct⁹ cōmotus erat,vt ſi ei a dño poteſtas data fuiſſet omnes eos abſq; mīa interfeciſſet. 3.Re.xviij. Sicut & alia vice eodē zelo quadrīgētos & quinquagīta pphetas Baal: & quadrīgentos pphetas lucorum iuxta torrētē Cyſon ſuis manibus interfeciſſe legitur. Duos quoq; quinquagenarios,& bis quinquaginta viros qui cū eis erant,igne cœlitus miſſo eū conſumpſiſſe ſacra nihilominus narrat hiſtoria.Pręcepit igiť dñs vt egrederet:& in mōte ſtaret:in monte iiij.Reg.i. videlicet nūc & pacis.Qui eñ ī his mōtibus ſtant,oēs homines ex corde diligūt: nullius hominis mortē quęrūt. Neq; peccatoris mortē volūt,ſed potius vt cōuertatur & viuat.In hos ergo mōtes duct⁹ eſt Helias,vt eius animę illa tāta cōmotio mitigaretur.Et ecce dñs tranſiit.Sed priuſq̄ dñs trāſiret,ſpirit⁹ grādis & fortis ſubuertens mōtes & cōterens petras erat añ dñm.Hic igiť ſpiritus grandis & fortis q mōtes ſubuertebat & petras cōterebat,Helię zelum & ſpiritū ſignificabat:qui quātū in ipſo erat,nō ſolū populum,verū etiā viros potētes:qui propter altitudinem mōtes,& pter fortitudinē petrę vocantur,ſubuertere,cōterere,delere volebat & pdere.Sed nō ī ſpiritu dñs Quia eñ in illo ſpū dñs nō erat , neq; ſimul cū ipſo ſpiritu trāſire volebat: manifeſte Helias intelligere potuit, q; ille talis zelus, taliſq; ſpūs deo nō placebat. Si milē aūt ſpiritū apoſtol⁹ quoq; habuiſſe Luc.ix. legimus,qñ Samaritani recipere dñm noluerunt, Dicētes. Vis iubemus vt ignis deſcendat de cęlo & conſumat eos: ſicut

Helias fecit? Quos dñs increpãs ait: Neſcitis cuius ſpiritus eſtis. Filius hominis nõ venit animas perdere ſed ſaluare. Notandũ ꝙ ait cuius ſpiritus eſtis. Hoc eñ tale eſt ac ſi diceret. Spirit⁹ ille qui in vobis eſt, non eſt zeli & vltionis, ſed miſericordię & pietatis. Poſt ſpiritum autẽ cõmotio non in cõmotiõe dñs. Commotio quoq; non bona eſſe oſtenditur, dum nõ in ea dñs eſſe dicit. Tali autẽ cõmotione ipſe Helias cõtra ſeipm̃ cõmot⁹ ait. Obſecro dñe tolle animam meam, neq; enim melior ſum q̃ patres mei. Hoc enim non tam alterius vitę deſiderio dicere videtur, q̃ odio Iezabelis, cuius iam perſecutiones ferre non poterat. Dominus autem in Euangelio non eos qui perſecutiones fugiunt beatos dicit: ſed eos potius qui perſecutiones patiuntur propter iuſtitiam. Beatus deniq; Iob cum tãtis anguſtiis premeretur, non tamen ad impatientiam prouocari potuit, q̃uis vxor illius diabolica pſuaſiõe ad blaſphemiã eũ prouocaret dicens: Benedic deo & morere. Cui ipſe patientiſſime, & nullatenus commotus ait: Quaſi vna de ſtultis mulieribus locuta es. Quod eñ beatus Paulus dicit: cupio diſſolui & eſſe cũ Chriſto, non vtiq; tędio perſecutionum commotus vel conturbatus dicit: ſed potius illius beatitudinis deſiderio. Illa igitur commotio mala eſt, quę patiẽtiæ bonum excludit, ſiue tyrannorum perſecutione, ſiue qualibet corporis paſſione. Vnde & dominus diſcipulis ait. In patientia veſtra poſſidebitis aĩas veſtras. Multos homines mala commotione commotos, ſibi mortem imprecari audiuimus. Non erat autem illa cõmotio talis: quã quidam ſanctorũ in paſſionib⁹ poſiti, vt eorum ſpiritum dominus ſuſciperet rogabant, quoniã martyrii paſſionem libẽtiſſime ſuſtinebant: ſed de ſola carnis fragilitate timebant. Sequitur. Poſt cõmotionem vero iginis, nõ in igne dominus. Iſte ignis ille eſt de quo ſuperius dixim⁹, qui tanta cõmotione aliquãdo inflammatur, vt extingui non valeat: per quem videlicet ira inueterata, & odium ſignificatur. Hoc autem vitio plerũq; laborare videmus, etiam eos qui religioſi eſſe putãtur. Hoc igne Lucifer Caralitan⁹ epiſcopus cum Arrianos ſuſcipere noluiſſet ab eccleſia diuiſus eſt. Multotiẽs alii in ſancta eccleſia diſpenſationes valde neceſſarias facere nolũt, quas alii hoc igne ſuccenſi potius in ſua perfidia perire voluerunt, q̃ vt ad catholicę eccleſię pacem redirent. Merito ergo dicitur: Non in igne dominus: quia in tali iracundia & furore deus nõ eſt. Poſt ignem autem ſibilus aurę tenuis, ibi dominus. Iſte eñ eſt ille oculus ſimplex, de quo in hoc Euangelio modo dñs dicit. Si oculus tu⁹ fuerit ſimplex, totum corpus tuũ lucidũ erit. Docet nos Poeta ille nobilis de hoĩbus graui ęſtu, magnoq; labore fatigatis q̃ gratus eis ſit ſibilus aurę tenuis. Ait enim.

Nã neq; me tantũ veniẽtis ſibilus auſtri:
Nec pcuſſa iuuãt fluctu tã litora quãtũ.

.ſ. tua carmina. Quid igitur per iſtum ſibilum auſtri venientis, niſi ſancti ſpirit⁹ afflationem intelligamus? qui videlicet quoſcũq; tangere dignatur: ita ab omni irę, indignationis, cõmotioniſq; ęſtu refrigerat, & compeſcit, vt pro ipſis quoq; ſuis inimicis nos orare compellat: ſcd̃m hoc quod dñs ait. Orate pro perſequentibus & calũniãtibus vos, vt ſitis filii patris veſtri qui in cælis eſt. Huius tenuis & delectabilis aurę ſuauitate ipſe dñs & ſaluator noſter afflat⁹, inter ipã tormẽta cũ pateref ꝓ ſuis crucifixorib⁹ orabat dicẽs. Pater ignoſce illis, nõ eñ ſciũt qd faciũt. Beatus quoq; Stephanus hui⁹ aurę ſibilo cõfortatus, pro ſuis lapidatoribus inter ipſos lapides clamabat, dicens. Dñe ne ſtatuas illis hoc peccatũ. Et vt intelligas qd̃ hic dicit, ibi dñs. Audi ipm̃ dicẽtẽ. Ecce video cælos apertos, & Ieſum ſtãtem a dextris dei. Cũ autẽ vidiſſet ꝙ in hac vltima cõmotione dñs trãſiſſet: manifeſte intelligere potuit, & quid reſpuere, & qd tenere debuiſſet, & ꝙ magis mĩa q̃ vindicta deo placuiſſet: omnibus ſuis fidelibus eãq; promittat. Hæc igitur vltima cõmotio, hæc pietatis intẽtio, hic eſt ille oculus ſimplex de quo modo dñs ait Si oculus tuus fuerit ſimplex, totũ corpus tuum lucidũ erit. Et talibus quidem oculis videbit deus. Tales oculos habẽt illi de quibus dicitur. Beati mũdo corde qm̃ ipſi deũ videbũt. Qui viuit & regnat in ſecula ſeculorum, Amen.

Cõmotio mala.
3. Reg. xix.
Matth. v.
Patientia neceſſaria.
Iob. ij.
Philip. j.
Luc. xxj.
Ignis commotionis.
Virgil. in Bucol.
Matt. v.
Luc. xxiij.
Act. vij.
Ibidem.
Matt. v.

De puteis Abrahę.i.ſacrę ſcripturę quos aperiūt apoſtoli & catholici doctores:obſtruūt hęretici. Sermo.IIII.

Gen.xxvi. Putei Abrahę.

Legitur in geneſi ꝙ ſerui Abraham fodiebant puteos, philiſtiim vero implebāt eos terra. Multos autem puteos foderunt ſerui Abraham, quos diuerſis nominibus ipſe vocauit, aliū ſiqdē vocauit calūniā, aliū inimicitias, aliū latitudinem, alium Berſabee.i.abundantiā vel ſatietatem, alius viuentis & videntis vocatus eſt. Iſta nomina quæ puteis impoſita ſunt apertiſſime oſtendunt, aliud pręter literam hoc in loco eſſe quęrendū.

Abraham.

Dicamus ergo quid Abraham qui pater gd philiſtei & putei iſti ſignificāt. Abraham qui pater multarum gentium interpretatur, deus omīpotēs eſt omniū creaturarum pater & dominus. Eius aūt ſerui de illis dico qui puteos fodiūt, apoſtoli intelligūtur, epiſcopi & doctores. Inter quos beatus Paulus in tali opere peritiſſimus fuit, multāq; huius artis peritiā ſuo nobis ingenio & exercitio dereliqt. Iſti putei prophetarū libri & alta illa diuitiarum ſapientię & ſcientię dei pfunditas intelligi poteſt, ad quā pauci fodiendo peruenire potuerunt.

Philiſtei.

Philiſtei aūt hęretici ſunt, Iudęi quoq; & philoſophi, qui apoſtolorū & pphetarū doctrinā non intelligētes, & exponētes, ſemp has aquas obſtruere conantur. Vnde & merito philiſtei cadētes poculo interpretanť, qa de vinea ſodomorū & calice Babylonis inebriati per errorem vbiq; cadentes firmis greſſibus in via veritatis incedere non valēt. Putei aūt & multi ſunt & vn⁹ qa q̄uis m̄lti vtriuſq; teſtamēti libri ſint, vnū tamen dicunt omnes vnā fidē, vnam doctrinā nūciant omēs: ſimilis aqua ſimiliſ ꝙ ſcientia inuenitur in omnibus. Nomina quidem diuerſa ſunt, ſed fides & doctrina vna eſt. Vbi igiť in diuina ſcriptura aliquid eſt qd Iudęi & hęretici male & peruerſe intelligētes nobis calumnianť, ibi nimirum puteus ille eſt, qui calūnia vocatur.

Calūnię puteus.

Velut cum de trinitate loquimur, illico Iudęi aduerſum nos calumniam facientes ſcripturā illam nobis obiiciunt qua dicitur, Audi Iſrael dn̄s deus tuus deus vnus eſt. Similiter aūt & arriani cū dicimus patrē & filiū eſſe æquales ipſi⁹ filii auctoritatē nobis ſubiiciūt, vbi ait, qa pater maior eſt me.

Deut.vi. Ioan.xiiii.

Inde etiā inter nos & illos inimicitiarū pute⁹ poniť, nobis fodiētibus, illis implētibus. De illo vero puteo qui latitudo vocatur, dicit ſcriptura philiſteos nō cōtēdiſſe. Hic eſt igitur ille puteus latitudinis de quo diciť. Latum mādatū tuū nimis. Pauca em̄ ſūt in qbus hęretici & Iudęi nobis cōtradicant, ſi ad campū ſanctarū ſcripturarū earūq; ampliſſimā latitudinē reſpiciamus. Nā & ipſi ſaluatori noſtro cū adhuc īter eos cōuerſareť de hoc ſolo calumniā Iudęi facere ſolebāt ꝙ in ſabbato curaret, & dei filium ſe eſſe diceret.

Pſ.cxviij. Latitudo.

In illo ergo puteo q latitudo vocatur, tota illa ſcriptura intelligitur: in qua & nos & illi idē ſentimus nobiſq; adinuicē nō contradicim⁹. Vbi vero inter nos & illos contentio, ibi calumnię & inimicitiarum putei ſūt.

Berſabee.

At vero puteus Berſabee, q ſatietas vel abūdantia interpretatur, totā vtriuſq; teſtamenti plenitudinem ſignificat, qua cottidie abundantiſſime reficimur. Idē aūt ſignificat puteus ille qui viuentis & vidētis dicitur. Omnis enim diuina ſcriptura omniſq; ſapientia illius eſt q ſemp viuit & oīa videt. Vnde etiā ſcriptū eſt: Qz omnis ſapientia a dn̄o deo ē, & cū eo fuit ſemper, & eſt ante æuū.

Eccle.i.

Iuxta hūc puteū Berſabee habitabat Abrahā, qū abimelec venit ad eū, vt cū eo pactū faceret. Deditq; ei ſeptem agnas quas cū ille de manu eius ſuſcepiſſet ait Abrahā. Hę erūt ī teſtimoniū mihi, qa ego fodi puteū iſtū, ſic igitur & nos ſi quando hęretici, Iudæi & gentiles nobiſcū pactū facere volunt, ad puteū accedamus, ad euāgelia veniamus ſimulq; omnes de vno fonte bibamus, & vnam fidem teneamus. Suſcipiāt ſeptem agnas de manibus noſtris, p quas ſeptem gratię ſancti ſpūs ſignificanť, quas quidē nulli alii pter Chriſtiāos vel dare vel habere poſſunt.

Dona ſpirituū.

Nullo alio modo inter nos & illos pactū & cōcordiā fieri licet. Soli illi has agnas ſuſcipiunt qui ex aqua & ſpiritu ſancto regenerantur. Hę ſunt nobis in teſtimoniū: de quo puteo hęc bibemus, & quā fidē teneamus. Seruus Abrahę ad puteum inuenit Rebeccā, p quam

Gen.xxiiij

ſancta eccleſia ſignificabatur: quæ inter hos puteos habitura & nunq̄ ab eis receſſura erat. Cūq̄ iam rediens domui appropinquaret, ecce Iſaac ad meditādum in agrum exierat, pergebatq̄ per illā viā quę ducit ad puteum, cui viuentis & videntis nomen eſt. Non eſt ſine cauſa q̄ omnes viri & mulieres ad puteos tendunt, & ad aquas feſtinant. His enim & lauamur & ſatiamur, & quod maius eſt creatori oīm aſſociamur. Siſiter autē & Iacob fugiēs Eſau: & veniēs in Meſopotamiā iuxta puteū inuenit Rachel. Ipſa em̄ paſcebat oues, & amoto lapide ab ore putei, quo puteus claudebatur, & adaquauit oues, & obſculatus eſt eam, indicans ei q̄ frater eius eſſet. Non vacat a myſterio q̄ Iacob vir ſanctus: ſororem & vxorem ad puteum inueniſſe narratur. Nulla enim anima, ſaluatoris qui per Iacob ſignificatur, ſoror vel vxor eſſe poterit, niſi prius ad baptiſmatis aquas, & ad ſanctarum ſcripturarum puteos accedens, bibat aquam de fontibus Iſrael. Ipſe eſt enim qui ab ore putei vtriuſq̄ teſtamenti lapidem amouit: Ipſe eſt leo de tribu Iuda qui librum aperuit: ipſe eſt paſtor bonus qui dilexit nos, & lauit nos a peccatis noſtris in ſanguīe ſuo. Moyſes quoq̄ de Aegypto fugiens & veniens in terram Madian, ad puteū vtiq̄ inuenit Sephoram quam poſtea duxit vxorē. Erant autem ſeptem filiæ ſacerdoti Madian: & ipſę patris ſui oues paſcebant, quæ cum vellent adaquare greges, ſuperuenerunt paſtores & eiecerunt eas. Tunc igitur Moyſes defendit puellas, paſtores eiecit, & dedit potū ouib⁹. Significabat em̄ ſaluatorem noſtrum, qui ſanctam eccleſiam ducturus erat vxorem: quam illa Sephora ſignificabat: ſiquidē Sephora pulchra interpretatur. De eccleſia vero ſcriptū eſt, q̄ non habet maculam neq̄ rugam. De qua & in Canticis Canticorum dicitur. Tota pulchra es amica mea, & macula non eſt in te. Et ipſe quidem a paſtoribus eam defendit, per quos hęretici ſignificantur: de quibus ipſe quoq̄ dominus ait. Si ignoras te o pulcherrima īter mulieres, abi & paſce hœdos tuos iuxta tabernacula paſtorum. Narrat hiſtoria q̄ venit populus in torrentem Arnon, cūq̄

Ibidem. Gen.xxix. Apo.v. Exod.ij. Sephora. Ephe.v. Canti.iiij. Canti.i. Nu.xxi.

ad bibendum aquas non habuiſſet, præcepit Moyſes, vt ſoli duces populi cum ſuis baculis puteum foderēt. Quod cum illi feciſſent, exiuit aqua in abundantia. Vnde & canticum ſimul omnes cantabant: dicentes. Aſcendit puteus: concinebant puteus quem foderunt principes in datore legis & in baculis ſuis. Manifeſtiſſime expoſuit nobis Moyſes quid per ſeruos Abraham puteos fodientes intelligere debeamus. Principes namq̄ apoſtoli & epiſcopi ſunt, omneſq̄ eccleſię prælati. Iſti em̄ ſunt qui baculos ferunt, q̄uis quidam illorum non intelligentes, cum baculos ferāt, neq̄ ipſi puteos fodere volunt, & fodere volentibus aliquando impedimentum faciunt. Ecce Moyſes præcipit (immo dn̄s) qui per Moyſem ſignificatur, vt principes, & qui baculos ferūt, puteos fodiant, ſcripturas aperiant: & baculos epiſcopi abſcondunt: & pecuniam ſibi creditam terrę infodiūt, & ſiti populum perire p̄mittūt. Quales foſſores olim fuerunt: quales & quātos puteos foderunt: quas de p̄fundo aquas eduxerūt! Aquas vtiq̄ viuas & ſalientes in vitam æternā. Talis fuit beatus Gregorius, talis Hieronymus & Auguſtinus, & talis Ambroſi⁹ & Hilarius. Tales & multi alii qui ocioſi eſſe noluerūt. Sed quid dicā de beato Benedicto, qui tam egregiū nobis puteū fecit: cuius aqua ſaluberrima atq̄ dulciſſima oīb⁹ ſitiētib⁹ & bibere volētib⁹ & refectioni p̄ficit & ſaluti. Nullus poſt Apoſtolos & Euāgeliſtas puteus factus eſt, q̄ tot hoīes ſatiaſſet, & a mortis piculo cūctiſq̄ aīę paſſionibus liberaſſet. Quicunq̄ fratres quocūq̄ labore fatigati ſumus feſtinemus ad puteos, ibi Ieſum inueniemus: & ipſum fatigatū ſup puteū ſedentē, & cū muliere Samaritana ſimul loquētē. Hoc em̄ dicit Euāgeliſta, q̄ Ieſus fatigatus ex itinere ſedebat ſup puteum. Et ecce mulier venit de Samaria haurire aquas. Magna myſteria tūc temporis reuelata ſunt, quando ſaluator noſter cum hac muliere locut⁹ eſt: neq̄ eſt huius tēporis illa tanta ſacramēta exponere, quę tūc ſaluator noſter ſuper illum puteum illi mulieri manifeſtare dignat⁹ eſt. Hoc tantū nos modo dicere ſufficiat, q̄ ſi Ieſus fatigatus ad puteum venit, quanto

Ioan.iiii. Benedicti laudes. Ioan.iiii.

to magis nos de omnibus fatigationibꝰ & laboribꝰ noſtris apud ſanctarũ ſcripturarũ puteos oẽm cõſolationẽ quęrere de-
Rom.xv. bemus:vt ſicut Apl'us ait:Per patiẽtiam & cõſolationem ſcripturarũ ſpem habeamus.Ibi em̃ ſemp ĩuenitur Ieſus:ibi eius conſolatio præſto eſt:ibi omnes fatigati recreantur,cõſolãtur,& lętificãtur.Ecce de puteis ſatis diximus. De ciſternis ni-
Ciſternę. hil locuti ſumus.Habẽt enim & ipſę bonam aquam, vtpote deſurſum venientẽ,
Iacob.j. & a nubibus deſcendentem. Omne enim datum optimũ, & omne donum perfectũ deſurſum eſt deſcẽdens a patre luminũ. De ciſternis autẽ Salomon loquiť,dicẽs:
Prouer.v. Bibe aquam de ciſterna tua,& fluẽta putei tui:deriuẽtur fontes tui foras:in plateis aquas diuide. Habeto eas ſolus, nec ſint alieni pticipes tui. Ciſterna mea euãgelium eſt:de hoc me ſemper bibere delectat.Quod quia in quibuſdã difficile eſt, nõ immerito etiam puteus vocatur.Cuius aquas & doctrinã quia nõ celare ſed cum omnibus chriſtianis cõmunes habere debemus,ideo bene ſubditur.Deriuentur fontes tui foras,& in plateis diuide.
Matt.vij. Sed quia ſcriptũ eſt. Nolite ſanctũ dare canibꝰ,vel mittere margaritas ante porcos:digne additum eſt.Habeto eas ſolus: ne ſint alieni participes tui. Alieni nãq; ſunt quicunq; noſtri non ſunt.Cum talibus autem hæc aqua participãda nõ eſt, quę de illo fonte nobiliſſimo manat. De
Pſ.xxxv. quo ſcriptũ eſt. Quoniã apud te eſt fons vitę:& in lumine tuo videbimus lumen. Quod ipſe nobis præſtare dignetur qui viuit & regnat in ſecula ſeculoꝝ,Amen.

¶De lumbis pręcinctis & lucernis ardẽtibus cõfeſſorum. Ser.V.

Luc.xij. Int lũbi veſtri præcincti, & lucernę ardẽtes in manibꝰ veſtris. Nõ poſſunt alii eſſe lucernę ardẽtes, niſi illi q lũbos pcinctos
Lucernę ardentes. habent. Lucernę qdẽ eſſe poſſunt:ardentes eſſe non poſſunt. Niſi enim ignis inferior extinguatur, ſuperior lucere non poteſt.Inferior ignis luxuria eſt:ſuperior quis alius niſi gratia ſpiritus ſancti?Lucernę autem ipſi ſunt, qui niſi continentiam & caſtitatẽ habuę rint,non lumen & claritatẽ,ſed tenebras miniſtrant & cæcitatem.Cæcus em̃ ſi cæ Matt.xv.
cum duxerit,ambo in foueã cadunt.Domini ſententia eſt.De talibus lucernis dicit Propheta. Illuc producam cornu Da Pſ.cxxxj.
uid,paraui lucernam Chriſto meo. Vnde & in Euangelio dicitur. Erat autem Ioan.v.
Ioannes lucerna lucens & ardens.De talibus & dominus ait.Nemo accendit lu- Matt.v.
cernã,& ponit ſub modio,ſed ſuper candelabrum,vt luceat omnibus qui in domo ſunt. Qui ergo lucerna eſſe vult,lũbos præcingat, continentiam & caſtitatem cuſtodiat. Sic enim præcinctos eſſe oportet, qui Salomonis cuſtodiunt lectum.Lectus Salomonis eſt eccleſia,illius videlicet Salomonis qui ait.Ecce pluſq̃ Luc.xj.
Salomon hic.Vnde in Canticis Canticorum dicitur.En lectulũ Salomonis ſexa- Canti.iij.
gĩta fortes ambiũt, ex fortiſſimis Iſrael: omnes tenentes gladios & ad bella doctiſſimi, vniuſcuiuſq; enſis ſuper femur ſuum propter timores nocturnos.Illi bene præcincti ſunt,qui ſuper femur ſuum ſuum gladium habent.Illũ videlicet gladium,quo caſtiſſima Iudith Holofernem Iudith xiij.
interfecit. Apoſtolus non ſolũ epiſcopos & ſacerdotes,verũetiam omnes chriſtianos ſanctos, caſtos & continentes eſſe iubet. Ait enim.Qui habent vxores tãq̃ nõ j.Cor.vij.
habẽtes ſint:& qui ſolutus eſt ab vxore non ducat vxorem.

¶De talentis vnicuiq;,ſed pręcipue epiſcopis & aliis prælatis,ad lucrũ in illis faciendũ a domino creditis: Ser.de confeſſoribus.VI.

Omo quidã peregre proficiſcens vocauit ſeruos Matt.xxv.
ſuos,& tradidit illis bona ſua:& vni dedit quinq; talenta,alii vero duo, alii autem vnũ,vnicuiq; ſcdm ppriã virtutẽ: & profectus eſt ſtatim. Homo iſte Saluator noſter eſt, qui verus deus & verus homo,non ſecundũ diuinitatem quæ vbiq; eſt, ſed ſecũdum humanitatem profectus peregre,carnem noſtrã ad cæleſtia vexit,& ad pr̃is dextrã collocauit. Felix pegrinatio,vbi pegrini Peregrinatio ad cælos felix.
mox ciues facti tãtis diuitiis ditãtur,vt

Talenta. prȩteritorum oim nõ obliuiſcãtur. Quinq autẽ talenta & duo & vnũ idẽ ſignificãt. Et quãtũ quinq ſignificãt: tantũ & duo: & quãtũ duo, tantũ & vnũ. Sunt aũt qui per quinq talẽta quinq corporis ſenſus intelligere volũt. Viſum videlicet, auditũ, guſtũ, odoratũ, & tactũ. Qui ideo quidẽ corporis ſenſus dicũtur, qm̃ eorũ inſtrumẽta in corpe ſunt, & ipſi⁹ corporis mẽbra ſunt: ſenſus aũt ipſi nõ corpis ſed animȩ ſunt. Tolle animã & vacua remanent inſtrumenta: quia neq oculi vidẽt, neq aures audiũt, neq ipſius viſus & auditus inſtrumenta ſunt. Similiter autẽ & in aliis. Vnde manifeſtum eſt inſtrumẽta quidẽ ad corpus: ſenſus aũt ipſos ſpecialiter ad aĩam ptinere. Quinq aũt ſenſus in aĩa ſola ĩtelligẽtia cõſiſtũt. Nulla alia inſtrumẽta ibi ſunt, quib⁹ ſenſus varientur. Ipſa ſola pro oculis, pro aurib⁹, ꝓ naribus, pro ore, & pro manibus habetur. Aĩa aũt ſolo intellectu videt, audit, olfacit, guſtat & tãgit. Neq diuerſis ſenſibus diuerſa inſtrumẽta, qm̃ ſolus intellectus in oĩbus ſufficit. Vnũ igitur talentũ intellectus eſt: in quo ſolo & quinq talẽta & duo cõtinentur: quoniã & quinq ſenſus, & memoria & intellectus, in ſolo intellectu cõſiſtũt. Qui igitur habet vnum talentum. i. intellectum, ipſe habet & duo talenta. i. memoriam & intellectum. Ipſe habet & quinq: viſum videlicet, auditũ, guſtum, odoratũ, & tactum. Qui em̃ vnũ illum habet, omnes habet: & qui non oẽs habet, illum vnum habere nõ poteſt. Vt em̃ de maioribus taceamus vnum verbũ duarũ ſyllabarũ, non poſſumus nos ſine memoria intelligere. Vt verbi gratia cũ dicitur homo, niſi primam ſyllabam memorię cõmendemus, vt ſequenti ſyllabȩ eam coniungere valeamus: nunq̃ procul dubio totum nomen intelligemus, cuius partes in memoria non habemus. Manifeſtũ eſt ergo ꝙ ſine memoria intellectus haberi nõ poteſt. Qui igitur vnum talentum habet, & duo quidem neceſſario habet, duo vero. i. memoria & intellectus, ſine quinq ſenſibus eſſe nõ poſſunt. Quod enim inſenſibile eſt, neq intellectum neq memoriam habere poteſt. Habet igitur & quinq qui duo habet. Idem igitur ſignificatur per vnum talentum quod per

[Margin notes:] Senſuũ organa & ſubiecta. — Alȩ praſtã tia. — Memoria ꝙ ſit intellectui neceſſaria.

quinq & per duo ſignificatur. Cui ergo datur intellectus, illi datur memoria ſimul & intellectus, illi prȩterea dantur & quinq ſenſus ſpũales. Vnde alius Euãgeliſta non quinq vel duo talenta, ſed vnũ tm̃ talentum poſuit: quod nõn talẽtum, ſed mnã vocauit. Ait em̃. Homo quidam proficiſcẽs vocauit ſeruos ſuos, & dedit illis decem mnas. Decem erãt talenta, decem erant & ſerui: non decẽ ſingulis, ſed ſingulis ſingula dedit. Hoc aũt ex eo intelligitur, ꝙ reuertenti dño dicunt. Domine mna tua decem mnas acquiſiuit, & mna tua fecit quinq mnas. In eo enim ꝙ vnam ſingulariter ponunt, non decẽ, ſed mnam tm̃ ſe accepiſſe oſtendunt. Et bene decem talenta & decem ſerui eſſe dicuntur: quia omnes numeri in hoc numero continentur. De quo iam ſȩpe locuti ſumus. Quod autem ait ꝙ homo iſte peregre proficiſcens, vocauit ſeruos ſuos, & tradidit illis bona ſua, ſi de quinq ſenſibus intelligatur, inconueniens eſſe fortaſſe videbitur. Quomodo em̃ tunc ſaluator noſter ſuis diſcipulis hos ſenſus dedit, quos iam in ipſa natiuitate acceperant, & quos nõ ſolum Chriſti, ſed ſerui quoq diaboli ſimiliter habent? Hoc igitur nõ de corporis ſed de animȩ ſenſib⁹ intelligatur: per quos vt iam diximus, ſpiritualis intelligentia ſignificatur. Et hanc quidem dedit dñs ſeruis ſuis peregre proficiſcens, quã nullus hominũ habere poteſt, niſi ab ipſo & per ipſum. Hãc autẽ intelligentiã nõ habet Iudȩus: hæc proprie chriſtianorũ eſt. Vnde Apoſtolus ait. Litera em̃ occidit, ſpiritus autem viuificat. Hanc autem intelligentiam illi habẽt qui nõ terrena ſed cȩleſtia quȩrunt, & in omnibus quȩ agunt, ſemp deo placere deſiderant. Ecce pecunia data eſt: viderit vnuſqſq quomodo operetur in ea. Cito & poſt modicũ venturus eſt dominus rationem ponere cum ſeruis ſuis. Sed quis putas eſt fidelis ſeruus & prudens quem cõſtituit dñs ſuper filiã ſuam vt det illis cibũ in tpe? Beatus ille ſeru⁹ quem cũ venerit dñs, inuenerit ſic faciẽtem. Beatus quem pecuniam ſuam, cibũ ſuum, annonã ſpiritualem, & epulas diuini eloquii fideliter miniſtrãtẽ ĩueniet. Ipſe em̃ audire merebitur. Euge ſerue bo

[Margin notes:] Luc. xix. — ii. Cor. iii. — Luc. xii. — Matt. xxv.

ne & fidelis,quia ſuper pauca fuiſti fide-
lis,ſuper multa te conſtituā:intra in gau
Luc.xix. dium dñi tui.Et tūc quidē alii ſuper de-
cem,alii ſuper quinq; ciuitates conſtituū
tur.In quo nimirū ipa ſanctorum gloria
q̄uis magna ſatis omnib⁹ ſit,aliis tamen
maior,& aliis minor eſſe mōſtratur.Dif-
ii.Cor.xv. fert enim (ait Apoſtolus) ſtella a ſtella
in claritate:ſic & reſurrectio mortuorū.
Alia eſt enim claritas Solis, alia claritas
Lunę,& alia claritas ſtellarum. Sed q̄uis
Beatitudo claritas in gloria diuerſa ſit, beatitudo
oim vna. tamen nō diuerſa, ſed omnino eadē erit:
quoniā vniuſcuiuſq; gloria omniū com-
muniter gaudium & lętitia erit. Qualis
enim nunc concordia eſt inter oia mem-
bra corporis noſtri,talis erit inter omnia
membra illius ſupernę ciuitatis. Videa-
mus modo quid illi quoq; dñs dicturus
ſit:qui talentū ſuū abſcōdit,& pecuniam
Luc.xix. dñi ſui terrę ſuffodit. Accedens,inquit
Euāgeliſta,& ille qui vnum talentū acce
Matt.xxv. perat ait. Domine vnum talentum tra-
didiſti mihi,quod in ſudario repoſitū cu
ſtodiui:ecce habes quod tuum eſt:timui
eñ te quia homo auſterus es : metis vbi
non ſeminaſti,& cōgregas vbi non ſpar-
Metit vbi nō ſemina uit dñs. ſiſti. Cogitaui ergo mecū,ac ſi diceret in
corde meo,abſcondere eloquia tua, ne ſi
inuanū pecuniam tuā expenderem,& ver
ba tua nō obœdientibus nunciarem,mi-
hi quidem labor ſolūmodo eſſet,illis ve-
ro maior inde pœna fuiſſet:q; iāvlteri⁹ ex
cuſationem habere non poſſent, vtpote
illi qui & ſcirent & intelligerent volun-
tatem dñi ſui.Cū eñ etiam illos iudica-
turus & damnaturus ſis,ſuper quos non
ſeminaſti,& ſuper quos verbi tui ſemina
nō ſparſiſti: quid illis te facturū eſſe pu-
tamus,qui verba quotidie audierunt,il-
lis tamen obœdire noluerunt? Talis au-
tem excuſatio q̄ vana & inutilis ſit,ipſi⁹
Matt.xxv. dñi reſponſione monſtratur. Serue male
& piger. Sciebas q; ego homo auſterus
ſum metens vbi nō ſeminaui, & colligēs
vbi non ſparſi:quare ergo non dediſti pe
cuniam meā ad menſam: & ego veniens
vtiq; cum vſuris exegiſſem illam? Si me,
inquit, talem eſſe ſciebas, quomodo me
offendere non timebas? Non timor hoc
ſed pigritia fecit. Piger eñ propter fri-
Prou.xx. gus arare noluit,mendicabit igitur ęſta
te & nō dabitur ei. Siue ergo obœdiant
ſiue nō obœdiāt ſubiecti pręlatis,tñ tacē
dum non eſt.Vnde ad Ezechielē dñs ait. Ezech.iii.
Fili hominis ſpeculatorē poſui te domui
Iſrael.Niſi annūciaueris iniquo iniqtatē
ſuā,aīam eius de manu tua requiram. Si
aūt annūciaueris,& ipſe te audire nolue
rit:ipſe iniqtate ſua morietur,tu aūt ani-
mam tuam viuificabis.Nemo igitur pe-
cuniam ſibi creditā,nemo talentū ſibi cō
miſſum abſcondere velit. Qui abſcondit Prouer.xi
frumentū maledicitur in populis.Nemo
lucernam ſub modio ponat. Menſa pro- Exodi.ii.
poſitionis nō intra velū recōdita,ſed ex-
tra poſita eſt.Dicitur de ſacerdote qū in Exo.xxviii
greditur vel egreditur de ſanctuario ni-
ſi tintinabula audita fuerint,morte mo-
rietur?Tintinnabula ſacerdotum linguę
voces & ſermones ſunt. Iſti ſunt quibus
dicit.Qui reminiſcimini dominum ne ta Eſa.lxii.
ceatis & ne detis ſilentium ei.Omnes de
talentis iſtis aliquod habemus, nemo ſe
excuſare poteſt, niſi forte qui ſenſum &
intelligentiam non habet. Quę qui non
habet pecore inferior eſt: ſiquidem & pe-
cora habēt ſenſum & intellectum. Quod
eſt ſenſus in corpore, hoc intellectus in
anima eſt. Nemo ſine his, bonū aliquod
vel malum agere poteſt. Neq; ad iuſtitiā
vel ad peccatum eis imputatur, qui ſine
his aliquid operantur.Modo talentū ſuū
quilibet abſcōdere poteſt. Sed venturus
eſt dominus, qui id quod dedit nō igno-
rat. Ab vno quoq; requiretur quicqd fa
cere potuit & facere noluit.A malis ſer-
uis & pigris auferetur tunc & talentū &
retributio talenti, & dabitur ei qui ha-
bet decem talenta. Qui vero fidelis fue-
rit,& in talento ſibi tradito bene labora-
uerit,gaudens & exultans a dño audiet.
Euge ſerue bone & fidelis qa ſup pauca
fuiſti fidelis,ſupra multa te cōſtituā:in-
tra in gaudium dñi tui.Qui viuit & re-
gnat in ſecula ſeculorū,Amen.

¶De cōfeſſorib⁹ qb⁹ vigilādū ē. Ser.VII

Vigilate quia neſcitis qua Matt.xxiiii
hora dñs veſter vēturus
ſit.Illud aūt ſcitote:qa ſi
ſciret pr̄familias qua ho
ra fur veniret, vigilaret
vtiq; & nō ſineret perfo-
di domum ſuam.

Pſal.xlix. DEus manifeſte veniet, deus noſter & nō ſilebit. Hoc autē erit in iudicio: ſed & nunc quotidie venit dñs: quotidie ſeruos ſuos vocat, & eos quos repit vigilātes & ī bonis opib⁹ pſeuerātes ſecū ad cęleſtia ducit, & ſicut ſequētia manifeſtāt. Super oīa bona cōſti
Mat.xxiiij tuet eos. Beat⁹, inqt, ille ſeru⁹, quē cū venerit dñs īuenerit vigilātē. Amē dico vobis ſup oīa bona ſua cōſtituet eum. Si ad vltimū aduentū reſpiciamus, & bonos & malos oēs vigilātes īueniet. Nō erit tūc tēpus dormiēdi, ſiue boni ſiue mali aliqd agēdi, ſed ſolūmodo timēdi & iudiciū ex
Gala.vj. pectādi. Ergo dū tps habem⁹ (vt ait Apoſtolus) operemur bonū ad oēs. Hoc eſt.n. vigilare, in bonis opibus perſeuerare. Illa aīa dormit imo quaſi mortua iacet, quæ negligēs & deſidioſa eſt, & nihil boni operatur. Vigilāt hoīes vt cuſtodiāt domos ſuas, & nō vigilabūt vt cuſtodiāt aīas ſuas? Et tñ diuitię maiores & latrones fortiores ſunt hic q̄ ibi. Illę diuitię tēporales ſunt, iſtę æternæ. Illi latrones viſibi-
ij.Petri.v. les ſunt: iſti videri nō poſſunt. Inimicus eñ noſter diabolus tanq̄ leo rugiēs, circuit quęrēs quē deuoret. Sed vigilare qlibet poteſt: ſiquidē & latrones vigilant. Vnde quidam ait.
Horat.in epiſto. Vt iugulēt hoīes ſurgūt de nocte latrōes
Vt teipſum ſerues non expergiſceris.
Sed iſtę vigilię ſunt malę. Ille aūt bene vigilabat qui ait: Media nocte ſurgebā ad cōfitendū tibi. Iſte eñ nō ſolū vigilabat, ſed & vigilādo deū laudabat. Illę vigilię bonę ſunt, quę ocioſę nō ſūt, & in dei lau
Ps.cxxxj. dibus ſiūt. De quib⁹ & alibi ait. Si dedero ſomnū oculis meis, & palpebris meis dormitationem: & requiem tpibus meis: Donec īueniā locū dño tabernaculū deo Iacob. Iſte ergo ideo vigilabat vt in ſui pectoris habitaculo dignā deo domū ędificaret: non vt verbis ocioſis & vanitatibus vacaret. Tales vigilias & Apoſtolus
Roma.xiij. quęrit vbi ait. Hora eſt iam nos de ſomno ſurgere: nunc enim propior eſt noſtra ſalus q̄ cum credidimus. Nox præceſſit, dies autem appropinquauit. Abiiciamus ergo opera tenebrarum: & induamur armis lucis, ſic vt in die honeſte ambulemus. Et reuera ipſe bene vigilat qui diaboli & tenebrarum operatiōes fugit: & lucis veritatiſq; armis indutus honeſte & compoſite domino ſeruit. Vnde & alibi dicit. Euigilate iuſti & nolite pecca- i.Cori.xv.
re. Melius eſt enim non vigilare, q̄ vigilare & peccare. Vigilate & ſtate in fide, i.Cor.xvj.
viriliter agite, confortamini in domino, & omnia veſtra in charitate fiant. Ille bene vigilat qui hæc omnia operat: qui ita vigilat non eſt ocioſus. De ipſo enim ſal- Luc.vj.
uatore dicit ſcriptura, ꝙ pernoctabat in oratione in monte oliueti.i.in monte pacis & charitatis: in monte miſericordiæ & pietatis. Illi qui in hoc monte vigilāt & orant, in iudicio audituri ſunt. Veni- Matt.xxv.
te benedicti patris mei, percipite regnū quod vobis paratum eſt ab origine mūdi. Quare? Quia bene vigilaſtis & oraſtis quia ſimul mecum in monte miſericordię habitaſtis. Eſuriui eñ, & dediſtis mi- Ibidem.
hi manducare: ſitiui, & dediſtis mihi bibere: hoſpes eram, & collegiſtis me: &c. Tales vigilię bonę ſunt, tales ocioſę non ſunt: tales domino placēt: & tales nos facere iubet. Tales vigilias faciebat Iudith Iudith.xiij
quæ Holofernem dormientem interfecit, relinquens nobis exemplum quatinus & nos ſi fornicationis ſpiritum perdere volumus ieiuniis & orationib⁹ operam demus. His armis vicit illa, his ſuperatus eſt ille. Dicitur de muliere forti Prou.xxxj
per quam eccleſia intelligitur, ꝙ non extinguetur in nocte lucerna eius. Dicitur etiam ꝙ de nocte ſurrexit, & dedit prædam domeſticis ſuis, & cibaria ancillis ſuis. In quo nimirum eius vigilię apertiſſime cōmēdātur. Saluator noſter quā- Luc.ij.
do natus eſt non dormientibus, ſed vigilantibus apparuit. Dicit enim Euangeliſta ꝙ paſtores erāt in regione eadem, cuſtodientes vigilias noctis ſuper greges ſuos. His autem apparuit angelus dñi, & ait illis. Ecce annuncio vobis gaudiū magnū quod erit omni populo: quia natus eſt vobis hodie ſaluator mundi qui eſt Chriſtus dñs in ciuitate Dauid. Audiant hoc paſtores eccleſiæ, audiant hoc epiſcopi & ſacerdotes: vigilent ſuper greges ſuos, vigilent ſemper & ſolliciti ſint ſuper populum ſibi commiſſum. Audiāt Apoſtolum dicentem. Pręter illa quę ex- ij.Cor.xj.
trinſecus ſunt, inſtātia mea quotidiana, ſollicitudo oīm eccleſiarū. Ipſe ſaluator

noſter ad diſcipulos veniẽs,eoſq̃ dormiẽ
tes inueniẽs,vigilare eos pręcipiens ait.
Mar.xiij. Vigilate & orate ne intretis in tẽptatio
nem. Multum ergo cõtra oẽs diabolicas
tẽptationes poſſunt vigilię & orationes.
Matt.viij. Si dño in nauicula dormiẽte diſcipuli ti
muerũt:& donec vigilaret ſecuri eſſe nõ
potuerũt,quomodo dormiẽte vel vigilã
te paſtore eſſe poterũt oues ſecurę? Noe
Gen.ix. dormiens verecunda diſcoperuit,quod
Cham eius filius vidit & irriſit. Vigilẽt
igitur prelati ne forte ſubiectorum riſus &
Gen.xix. opprobria fiãt. Loth quoq; dormiens fi-
lias corrupit:qui ſi vigilaſſet & ſuiipſius
memoriã habuiſſet, nũq̃ tantũ ſcelus fa-
cere voluiſſet,vel potuiſſet.Et tu igitur
homo quicũq; ſecurus dormis, & vtrãq;
filiã,animã videlicet & carnem violas,&
perdis:dũ eas per illicita vagari & forni-
Pſal.lxxv. cari pmittis.De diuitibꝰ ſcriptũ eſt.Dor
mierũt ſomnũ ſuũ, & nihil iuenerũt oẽs
viri diuitiarũ in manibus ſuis. Quotiẽs
ergo diuites dormiũt,quotiẽs ipſi ſapiẽ-
tes qui cęleſtibꝰ theſauris diuites ſunt,
ocio & negligentię ſe tradũt:totiens ve-
iij.Reg.iij ras & ſpiritales diuitias amittunt. Duę
meretrices corã Salomõe cõtẽdebãt ĩter
ſe,quarũ altera filiũ ĩterfecerat :dormiẽs
ppt oppſſit eũ, altera aũt tã negligẽs &
ſomnolenta fuit,vt de ſinu eius ipſa ne-
ſciẽte filiꝰ eius ſubtrahi potuerit. Ambę
malę,ambę meretrices erant iſtę,quę tam
ſomnolentę & tã negligentes erãt.Alte-
ra tñ peior quę poſtq̃ filiũ interfecerat,
alterius quoq; filium occidere conaba-
Meretricu lis epi negligẽtes ſimiles ſũt. tur.Duę iſtę meretrices,duo epiſcopi mi
hi eſſe vidẽtur: quorũ alter q̃uis ſtultus
& negligens catholicus tamen ſit,alter
vero hereticus qui neq; ſuis,neq; alienis
filiis parcat. Bene autẽ vterq; meretrici
comparatur,qm̃ neuter matronalem gra
uitatẽ & diligentiam cuſtodit,dum tan-
to ſomno tantęq; cęcitati ſe tradunt.Et
hęretici quidem omnes ſuos filios inter
ficiunt:quoniã erroris ſomno oppreſſi &
excęcati:ſimul cum illis in foueam ca-
dunt. Alienos autem filios nõ totos ſed
ex parte habere volunt:quoniã in eccle-
ſia eos eſſe,& catholicis cõmunicare prę
cipiunt, ſed ſuis erroribus credere pſua-
dent.Hoc autẽ qd aliud eſt,niſi q̃ mulier
illa dicebat:nec mihi nec tibi,ſed diuida
tur? Diuidunt eñ filium alienum,dum
eum per errorem ſibi ſociant:& per com
munionẽ eccleſię derelinquunt. Catholi
cus autem partem non recipit,ſed ſi to-
tum habere non poteſt,totũ a ſe excom-
municãs repellit. Sed reuocatur iſte ta-
lis & matri redditur,aliquãdo gladio Sa
lomonis ſi ſapientis alicuius verbo cor-
reptus & ratione,iterũ eccleſię reconci-
liatur.Quãdo autẽ hęreticus aliũde ve-
nit,& in eccleſię neſcientis ſinum ſe inge
rit:tunc vtiq; completur illud quod di-
citur:q̃ meretrix illa tulit filiũ ſuũ qui
mortuus fuerat,& alterꝰ in ſinũ colloca
uit.Peccat igitur epiſcopꝰ & multũ pec-
cat,ſi per negligẽtię ſomnum ſuũ filium
hęreticis tradit:aut hęreticorũ filiũ in
ſuam cõmunionem recipit. Hoc autẽ qd
de epiſcopo diximꝰ,de ſe quoq; vnuſqui-
q; intelligere poteſt:qui tunc quidem fi-
lium ſuũ dormiens occidit, quãdo bona
opera ſua per negligentiã diſſipat & per-
dit.In euangelio aũt ſcriptũ eſt,q̃ homo Matt.xiij.
quidã ſeminauit bonũ ſemen ĩ agro ſuo,
& dũ homines dormirẽt venit inimicus
& ſuperſeminauit zizania in medio triti
ci & abiit.Gaudeãt igit vigilãtes & pro
uidi, in quorũ meſſem inimicus intrare
nõ valet:quorum bona opera ſuę falſita-
tis ſemine violare nõ poteſt. Timeãt au-
tẽ dormientes & negligentes,ne bonum
ſemen verbi dei, quod in ſuis pectoribus
ſeminatũ eſt ab hoc inimico diripiatur:
& ſicut alibi in euãgelio legitur:veniat Luce.viij.
diabolus & tollat verbum de corde eorũ
ne credentes ſalui fiant.Beati eñ qui au Luc.xj.
diũt verbũ dei & cuſtodiũt illud. Quod
ipſe nobis pręſtare dignetur qui viuit &
regnat in ſecula ſeculorum,Amen.

¶De cõtinentia & mundo corde:deq;
pontificũ officio per rationale ſignifi-
cato. Ser.VIII.

DOminus & ſaluator no-
ſter in euangelio loqtur
dicẽs:Beati mundo cor- Matth.v.
de, qm̃ ipſi deũ videbũt.
Vnde Pſalmiſta ait.Cor Pſal.l.
mũdũ crea in me deꝰ,&
ſpiritũ rectum innoua in viſceribꝰ meis.
Illud cor mũdũ nõ eſt,qd odio & iniqta-
te & malis cogitationibꝰ plenum eſt. De
quo ipſe dñs ait. Ex corde exeũt cogita- Matth.xv

tiões malę,fornicatiões,furta,homicidia periuria,adulteria, falſa teſtimonia:& ſimilia:quę coinquinant hoïem. Talia igiẽ corda mūda nõ ſũt. Ex abũdãtia eñ cordis os loquitur. Qđ ex corde abũdat,ore manifeſtaẽ. Illđ cor mũdũ eſt ĩ quo nõ vana & falſa,ſed ſermões & eloquia dei repoſita ſunt. Quale videlicet habebat ille q dicebat:In corde meo abſcõdi eloquia tua,vt nõ peccem tibi. Vnde & Salomon ait:Omni cuſtodia ſerua cor tuum,qa ex ipſo vita pcedit. Ibi eſt vita tua,illud cuſtodi:ſi vis habere & ſeruare aĩam tuam. Ibi ſũt radices boni & mali:inde & mors & vita pcedit. Qđ ſi mundũ fuerit:& vana & inutilia nõ cogitauerit,ſecur⁹ eſto. Si vero ſe aperuerit,& vanas cogitatiões intrare pmiſerit:mox diabolus aderit, quem etiã ſi volueris poſtea ſine labore magno expellere nõ poteris. Beatus igiẽ q tenebit,& allidet paruulos ſuos ad petrã. Ideo ille in euãgelio publicanus percutiebat pectus ſuũ,dicẽs:Deus ppitius eſto mihi pctõri:qa pectoris cordiſq; conſilio,ſe peccaſſe,& deũ offendiſſe intelligebat. Hinc eſt igiẽ q; ſacerdotes de om̃i oblatiõe, pectuſculũ & armũ dextrũ ſuſcipiũt:vt bene cordati & pectoroſi cunctis ad ſe venientibus de bono theſauro cordis ſui bona & vtilia cõſilia reddere valeãt. Multa corda illis neceſſaria ſunt, qui aliorũ hoïm corda ſuis cõſiliis replere,& oïbus ſe interrogãtibus de tã multis quęſtionibus reſpõdere debẽt. Hic eſt itaq; theſaurus noſter, hic repoſitę ſunt diuitię noſtrę:ideoq; omni cuſtodia & diligentia ſeruemus & cuſtodiamus corda noſtra. Inter alia ornaměta ſacerdotalia rationale iudicii iubẽte dño factum eſt: quo pectus & cor põtificis ornareẽ & muniretur:& quaſi ſigno ſuppoſito theſaurus interius repoſitus oſtẽditur. Erat autẽ Rationale iudicii quadrangulũ & duplex ad mẽſurã palmi:factum ex auro & hiacintho,purpura coccoq; bis tincto & biſſo retorta,ope polymito. Habebat aũt lapides duodecim in quatuor ordinibus poſitos:in quib⁹ ſculpta erãt duodecim noïa filiorũ Iſrael. Ipſum nomen ei⁹ magnũ aliquid in hoc ornamẽto ſignificari oſtẽdit:in eo videlicet q; nõ ſolũ rationale,ſed rationale iudicii vocaẽ. Cõſiderare năq; debet ille cuius pectus tali ornamẽto ornatũ eſt:vt iudicia quę inde exeunt rationabilia ſiant:& nũq̃ a ratione iuſtitiaq; recedãt. Reſpiciãt ſemp epiſcopi ad rationale:legãt ĩ libro pectoris ſui,videãt quõ vocatur:magna ſapiẽtia eſt,multũq; proficiẽs cognoſcere nomen eius. Hic ſolus liber ſufficere poſſet:ſi tamen eſſet q intelligeret,qđ per ipſum & in ipſo ſignificatur. Videbãt Iudęi rationale hoc,ſed nõ intelligebãt qd per ipſum ſignificaretur. Illi hoc intelligũt,quib⁹ dñs ait. Vobis datũ eſt noſſe myſteriũ regni dei:cæteris aũt in parabolis. Quicqd in vtroq; teſtamẽto cõtinetur,totũ hoc in ornamẽtũ figuratur. Vnde & bene ſup pectus & cor põtificis poniẽ:vt in illo diuini voluminis ſecretario,totius veritatis & ſciẽtię plenitudo eſſe intelligaẽ. Huc oẽs accedãt:hic oẽs ſapientiã quęrãt ad põtificis pectus,& ad ornamẽtũ ſuppoſitum:& non tm̃ eius pulchritudinẽ videre ſufficiat:ĩterrogẽt per ſingula,quid illi colores,qd aurũ,qd lapides,& cętera queq; ſignificẽt. Nã neq; ipa mẽſura ſignificatione caret. Ad mẽſurã palmi factũ eſt,illi⁹ videlicet de quo ſcriptũ eſt:Quis mẽſus eſt pugillo aquas,& cælos palmo ponderauit? Cæli ergo & rationale vnius menſurę ſunt. Cęli enarrãt gloriã dei,& opera manuũ eius annũciat firmamẽtũ. Hãc ſcilicet gloriã,quę in ratione cõtinetur. Si quadrãgulũ rationale nõ eẽt,libri ſpeciem & formã nõ haberet. In cuius quatuor angulis,quatuor euangelia poſita ſunt. Habes ergo nouũ teſtamẽtũ. Vetus tibi oſtendũt illa duodecim noïa filiorũ Iſrael:ex quibus ſynagoga tota pceſſit. Duplũ eſt rationale,vt & tu in vtroq; teſtamẽto duplicẽ intelligẽtiã quęras. Nõ eñ ad literã ſolã intelligere ſufficit:niſi & ſpiritualis addaẽ intellectus. Vides ibi aurũ ad puritatẽ & pulchritudinẽ, ad toti⁹ aïę corporiſq; decorẽ,& claritatẽ te inuitat. Exẽplũ tibi dat q̃ purus & ab oĩ corruptione mũdus eſſe debeas. Si qua adhuc corruptio eſt in te,illã tolle donec ad auri puritatẽ & pulchritudinẽ tot⁹ redigaris. Quatuor aũt colores quos ibi vides,quatuor ſunt virtutes prĩcipales.i.prudẽtia,iuſtitia,fortitudo, & temperãtia. His quatuor virtutibus regitur

Marginal notes: Matt.xij. — Pſal.cxviij — Prou.iiij. — Ps.cxxxvj. — Luc.xviij. — Leuit.vij. — Exo.xxviij — Rõnale iudicij. — Matt.xiij. — Eſa.xl. — Colores rationalis virtutes.

mundus:quę ita inter ſe coniunctę ſunt,
vt vna ſine reliquis eſſe non valeat. Vbi
ẽm ſapientia eſt, ibi iuſtitiã, fortitudinẽ,
& temperãtiã eſſe oportet. Siĺr aũt vbi
iuſtitia eſt, ibi ſapiẽtia eſt, fortitudo, & tẽ
Hiacinthꝰ perãtia. Sic eſt in aliis. Et hiacinthus qui
dem quia eſt aerii coloris, ad ſapientiam
te ꝓuocat: quę deſurſum eſt, quia oĩs ſa
pientia a dño deo eſt. De qua Salomon
Sap.ix. ait. Mitte eam de ſede magnitudinis tuę
vt mecum ſit & mecum laboret. Ipſa ẽm
cæteris virtutibus altior eſt: & eius ful
Purpura gore cæterę illuſtrãtur. Purpura vero iu
ſtitia eſt, quoniam & purpura & iuſtitia
ad reges ꝑtinet: qui & legũ conditores
ſũt, & purpura ſpecialiter induunť. Qui
Coccum. bus etiã dicitur. Diligite iuſtitiã qui iu
dicatis terram. Coccũ autẽ rubri & ſan
guinei coloris ad fortitudinem nos inui
tat: qua ſancti martyres armati, occidi q
dem potuerunt: vinci non potuerũt. Eſt
Martyriũ duplex. autẽ coccũ bis tinctum: quia duplex eſt
martyrii genus: quoniã nõ ſolũ illi mar
tyres ſunt, quos tyranni interficiunt: ve
rũetiam illi, qui carnem ſuã cũ vitiis &
concupiſcentiis crucifixerunt. At vero
Linum. per lini candorem temperantia figura
tur: quę ſemper lęta, & aſꝑrũ nihil oſten
dens oĩa ad concordiã & pacem trahere
conatur. Valde vtile eſt, hos colores ſem
ꝑ inſpicere, & quid ſignificẽt intelligere.
Quid vero lapides ſignificẽt, ipſa quę in
eis ſcripta ſunt noĩa oſtendunt. Duode
Patriarchę.xij. apli. cim igitur lapides, duodecim patriarchę
erãt: ꝑ quos duodecim apoſtoli ſignifi
cãtur. Hos autẽ videre, hos ſemꝑ in me
moria habere, horũ fidẽ & cõuerſationẽ
tenere q̃ vtile ſit, q̃ neceſſarium, quid at
tinet dicere! Non ſolũ autem duodecim
patriarchę, & duodecim apoſtoli in illis
lapidibus ſignificati ſunt: verũetiã tota
vtriuſqꝫ teſtamẽtati ſanctoꝝ oĩm multi
tudo: quę ab iſtis viginti quatuor ſenio
ribus originẽ ducit. Inter hos ẽm & mar
tyres omnes, & cõfeſſores cõputãtur. Ibi
Stephanus & Laurẽtius. Ibi Martinus &
Benedictus incluſi auro, multo ſplẽdore,
multoqꝫ candore fulgẽtes, magnã noſtris
mẽtibus ędificationis lucẽ infundũt. Ad
hos ſemꝑ intẽdamus: ad hos mẽtis ocu
los dirigamus: ſimulqꝫ cũ Pſalmiſta dica
Pſal.lxxvi. mus: Cogitaui dies antiquos, & annos
ęternos in mẽte habui. Beati q ſemꝑ hos
lapides in pectore ferũt. Beati q horũ me
moriã in corde ſemꝑ & in pectore gerũt.
Vtinã beati Benedicti nomen, & memo
riã ſemꝑ in corde habeamus: quatinꝰ dũ Benedictũ imitari ex optat.
eius memores ſumus, eius vitã & ſanctã
cõuerſationẽ imitari ſemꝑ & tenere poſ
ſimus. Qđ aũt in quatuor ordinibꝰ ter
ni lapides per ſingulos ordines diſpoſiti
erant, qd aliud ſignificat, niſi ꝙ quatuor
euãgeliorũ libri, trinitatis myſteriũ lau
dare nõ ceſſãt! Sed ſimul cõcorditer vna
voce ſine ĩtermiſſiõe, die nocteqꝫ clamãt
& dicũt. Sãctus, ſanctus, ſanctus, dñs deꝰ
oĩpotẽs, plena eſt oĩs terra gl'ia eius. Qui
viuit & regnat in ſecula ſeculoꝝ. Amen.

¶De quouis ſancto qui relictis oĩbus
deũ ſecutꝰ eſt: etiã de virgĩe. Ser. IX.

SImile eſt regnũ cęloꝝ ho Matth.xiij.
mini negociatori, quęrẽ
ti bonas margaritas: in
uẽta aũt vna ꝓcioſa mar
garita, abiit & vendidit
vniuerſa quæ habuit &
emit eã. In exẽplo & ſimilitudine vniꝰ ne
gociatoris docet nos dñs & ſaluator no
ſter quales eccl'ię negociatores fieri de
beãt. Dicit ẽm vnũ negociatorẽ fuiſſe, q ĩ
emẽdis margaritis operã dabat: Cũqꝫ vna
ꝓcioſa margarita multũ ei laudata fuiſ Margarita ꝓcioſa.
ſet, & ꝓuĩciã vbi eã q̃reret, & hoĩem a quo
illã emeret didiciſſet: abiit & vẽdidit oĩa
q̃ habuit, & emit eã. Talis margarita nõ
inueniť vbiqꝫ. Propriũ ẽm locũ habet, in
quo ſine labore nõ reperiť. Via quoqꝫ lõ
ga & difficilis eſt: q̃ ad eã ꝑueniť. Multi
latrones, multa ꝑicula, loca deſerta, be
ſtię diuerſi generis ſunt in itinere, & ipſa
via anguſtiſſima eſt quę negociatores ad
eã ꝑducit. Sed beatus ille q ad eã ꝑue
nire, & eã habere poteſt. Non eſt magna
quęſtio de precio: & magno & paruo pre
cio cõparatur: & diuites & paupes eme
re eã poſſunt, & multotiẽs pauꝑes faci
lius q̃ diuites eã acquirũt. Magis affectu
& animo, q̃ precio adipiſcitur: tantũ va
let quãtum habes. Ille digne eã emere &
poſſidere mereť, q oĩbus vẽditis eã emit.
Ne timeas oĩa dare, ipſa tibi ſola ſuffi
ciet: nihil tibi deerit, ſi eã habueris. Oĩa
in illa poſſidebis, quęcũqꝫ tibi ĩ deſiderio
fuerit. Hypocritas fugit, auaros reſpuit.

Qui vel ficte eã quçrũt, vel plusq̃ ipſam, qui aliud cũ ea diligũt, eã habere nõ poſ ſunt. Sponte ſe offert, ex amore quçrenti bus eã: & q multũ eã diligit, nunq̃ ad eã veniendo in itinere errare poteſt. Et qđ valde laudabile in ea eſt, ipſa a periculo eos defendit: q eã cũ amore & deſiderio emere veniũt. Neq͂ magnope curat ſi cor pore occidant, q̃a facile ipſi eſt eos a mor tuis ſuſcitare. Hoſtes viſibiles paruipen dit qui in ſolo corpore poteſtatẽ habẽt. At vero inuiſibiles hoſtes magnũ impedi mentũ faciũt, negociatoribus quærẽtib⁹ eam. Inſidiãtes em̃ in itinere, diuerſi ge neris beſtias poſt eã mittũt. Alios auari tia, alios luxuria, alios ſuperbia, alios in uidia, alios vana gloria, alios ingluuie, atq͂ alios inobœdientia retardãt. Sũt & multç aliç beſtiæ, quas maligni ſpiritus negociatoribus opponũt, ne ad hãc deſi derabilẽ margaritã p̱uenire valeant. Hic eſt ille calculus, quẽ dñs ſe dare p̱mittit. Hoc enim in Apocalypſi Ioannes apoſto lus ait. Vincẽti dabo calculũ candidũ, & in calculo nomen nouũ ſcriptũ, qđ nemo ſcit niſi qui accipit. Datur igiẽ vincẽti bus hçc margarita, & niſi vincẽtibus nõ datur. vbi victoria ibi pugna. Nemo em̃ coronatur niſi q legitime certauerit. Sic pugnauit hçc virgo cuius hodie feſtiui tas colitur, & ideo calculũ candidũ ſuſci pere meruit & ĩ calculo nomẽ nouũ ſcri ptum eſt, qđ magis ſuſcipiẽdo q̃ legendo didicit. Hçc igiẽ margarita, vita æterna beatitudo, & ſummũ bonũ intelligi põt Qđ vtiq͂ p̱culdubio quale ſit, nemo ſcit niſi qui accipit. Vnde apoſtolus ait: Q͛ oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcẽdit: quç p̃parauit de⁹ diligentibus ſe. Nemo em̃ id ſcire poteſt qđ in cor hominis nõ aſcendit. Tales au tem ſunt negociatores eccleſiç dei: qua lis iſte negociator eſt, quẽ dñs ad exẽplũ propoſuit, q inuẽta precioſa margarita vendidit omnia bona ſua & comparauit eã. Sic petrus, & Andreas, Iacobus, & Ioã nes, quos de piſcatione, vocauit, mox reli ctis omnibus ſecuti ſunt eũ. Sic & cæte ri apoſtoli: ſic martyres & cõfeſſores: ſic & monachorũ ordo, qui nõ ſolũ ſua re linquũt, verũ etiam ſeipſos huius mar garitç deſiderio ſeruituti ſubiiciũt. Hic

Apoc. ii.

ij. Tim. ij.

Margarita vita æterna.

j. Corin. ij.

Matt. xiii.

eſt ille theſaurus ĩ agro abſcõditus: quẽ qui inuenit homo abſcõdit, & vẽditis oĩ bus eum emit. De quo & ſaluator noſter cuidã ſe interroganti reſpõdit. Si vis p̱ fectus eſſe vade, vende om̃ia quç habes, & da pauperibus, & habebis theſaurũ in cç lo. Quid eſt em̃ habebis theſaurũ in cçlo niſi habebis margaritã illã precioſam, ha bebis vitã æternã, beatitudinẽ, ſummum bonũ, calculũ candidũ, & in eo nomẽ ſcri ptũ, qđ nemo ſcit niſi q accipit? His ver bis apertiſſime docemur q̄ ſaluator no ſter ipſe eſt, q & margaritã, & locũ ei⁹ & preciũ eius & viã p quã ad eã veniretur negociatoribus oſtẽdit. Nã & ipſe nego ciator eſt, & tales ẽt margaritas vendere ſolet. Vnde etiam ĩ Apocalypſi, laodiciæ epiſcopo dicit: Suadeo tibi emere a me aurũ ignitũ, p̱batũ, vt locuples fias. Sed iſte bonus negociator om̃i pietate & mi ſericordia plenus, cõtra aliorũ cõſuetu dinem vilius vendit, & carius emit. Vili precio vẽdit ſua: magno aliena. Vnde & nobis q eius ſanguine empti ſumus apo ſtolus loquiẽ dicens. Empti em̃ eſtis pre cio magno glorificate & portate deũ in corpore veſtro. Si em̃ in hac cõmutatio ne quç inter eius ſanguinẽ & noſtram re demptionẽ facta eſt, cõſiderare velis quid datum & quid acceptũ ſit, facile intelli ges, maxima p minimis eũ dediſſe. Venit igitur iſte nobilis negociator afferẽs ſe cum maximas merces, q̃bus mũdus p̱di tus redimeretur. Sed qđ emit? Res viliſſi mas, oues debiles & infirmas. Nõ q̄ ei ne ceſſariç eſſent, ſed vt eas ſanaret, recrea ret & in loco paſcuæ collocaret. Ipſe eſt enim ille paſtor bonus q poſuit animam ſuã p ouibus ſuis, q relictis nonagintano uem in deſerto, vnã venit quçrere q̃ p̱erie rat. Vnde & eius natiuitas primum pa ſtoribus nũciata eſt. Decebat em̃ vt ho mines eiuſdẽ officii primi veniẽti occur rerent. Talis eſt enim hominũ conſuetu do vt ad loca exteranea veniẽtes, primũ ſui officii homines quçrãt. Dato igiẽ ma gno precio, paucas oues emit, ſed bonas & fœcũdas, & ex q̃bus m̃lti greges ouiũ nati ſunt. De qualibus in canticis cãtico rum dicitur. Dentes tui ſicut greges tõ ſarum ouiũ quç aſcenderunt de lauacro, omnes gemellis fœtibus & ſterilis nõ eſt

Matt. xix.

Apoc. iij.

Negociator icõparabilis dominus.

i. Corin. vi

Pſal. xxii.

Ioan. x.

Luc. xv.

Luc. ii.

Cant. iiij.

Oues Chriſti. in eis. Bonę oues quę baptizatę,& ſup ni
uem dealbatę ſunt. Bonę oues quę tonſę
& expoliatę omnia propter deū relinquē
tes,nihil ꝓpriū habere volūt.Bonæ oues
inter quas nulla ſterilis eſt: quarū vnaq̄
ꝙ gemellis fœtibus,doctrina.ſ.& opera-
Dentes eccleſię. tione decorat̃.Et tales quidē debent eſſe
eccleſię dētes,tales debēt eſſe epiſcopi &
ſacerdotes,& qcūꝙ in eccleſia dētiū offi
ciū ſuſcipiūt:& q cibis ſpūalibus alios nu
triūt:ita cādidi,ita mūdi,ita fœcūdi : ita
omni ſarcina ſupflua & nociua expoliati
& tonſi.Oēs em̄ ad illarū ouiū pulchritu
dinem,formādi ſunt, q̄ primę de lauacro
aſcēderunt,p quas videlicet ſanctos apo-
ſtolos intelligimꝰ,& cęteros q illis tēpo-
Act.iiij. ribus crediderūt,qbus omnibus erat cor
vnū & anima vna:& nemo dicebat , ali-
qd eſſe ſuū,ſed erāt illis oīa cōmunia.vñ
i.Corin.xi. & apl'us ait.Imitatores mei eſtote , ſicut
ego Chriſti.Has igit̃ oues imitari debe-
mus,qa ex illis geniti ſumꝰ.In Chriſto.n.
i.Cori.iiii. Ieſu ait apl'us,p euāgeliū ego vos genui.
In grege em̄ dei,& in populo dei, nō niſi
oues ſunt.Eſto patiēs & innocēs,eſto hu
milis & māſuetus:lacte tuo nutriant̃ in-
fantes,& lanis tuis veſtiant̃ paupes. Bo-
Paulus. na ouis beatus Paulus,q lupus fuerat na
Beniamin. ta de tribu Beniamin,q lupus rapax in-
Chriſti aduentus. terpretat̃.Duo ſunt ꝓpter q̄ ſaluator no
cauſę duæ. ſter ī mūdū venit,vnū videlicet vt oues
emeret,alterūvt negociādi artē doceret.
Vtrūꝙ factū eſt,qa illę emptę & redēptę
ſūt & iſti docti & īſtructi ſūt.Iſte eſt q pe
gre ꝓficiſcēs vocauit ſeruos ſuos & tra-
Luc.xix. didit bona ſua dicēs.Negociamini dū ve
nio.Docuit eos qd emere debeant,& vbi
veras diuitias īueniāt. Dedit preciū,viā
oſtendit,& vbi margarita tā ꝑcioſa inue
niatur edocuit.Illā quęrēdā, illā emēdā,
illā tenēdā,illā cūctis diuitiis & honori-
bus pręferendā monuit:qa illa ſola eſt q̄
poſſeſſores ſuos beatos & æternos facere
poteſt. Illa ducit hoīes ad ſummū bonū,
ſupra qđ nō eſt aliud bonū:in quo haben
tur & poſſidēt̃ oīa bona.Hoc bonū ī hoc
mūdo inueniri nō pōt . Nemo em̄ in hac
vita tā diues,& tā fœlix,& tā potēs aliqñ
fuit:cui aliqd nō deēet qđ habere voluiſ
ſet.Cui vero aliqd deeſt,& cui ſua nō ſuf
ficiūt,nōdū ad vltimū & ſummū bonū p
uenit.Si em̄ ad vltimū bonū peruenifſet,
nullū bonū eſſet,qđ deſiderare potuiſſet?
O quāta bona ſunt,q̄ ditiſſimi,& potētiſ
ſimi,huius mūdi ardētiſſime cōcupiſcūt
& habere non poſſunt!Aut em̄ ſanitatē,
aut ſapiētiā,aut aliqd aliud qđ enumera
re longū eſt ,ſemp hi tales minus habēt.
Nō ſunt igit̃ beati neꝙ ad ſummū & vlti
mū bonū puenire valēt, q in talibꝰ bonis
tātiſꝙ deficiūt.' Soli itaꝙ nr̄i negociato
res:ſoli negociatores regni cęlorū ſūt ſa
piētes:qui caduca, trāſitoria, & fugitiua
bona deſpiciētes,mūdi huius honores &
dignitates ꝓ nihilo ducētes:ad illud ſo-
lummodo bonū intendūt qđ eſt ſummū,
& ſupra qđ non eſt aliud bonū:in quo ſe
poſſidere cōfidūt oīa bonaQđ nobis &c.

De apoſtolis,euangeliſtis & doctoribus ſanctis. Sermo.X.

SImile eſt regnū cęloꝝ ſagenę miſ Matt.xiii.
ſę in mare,& ex oī genere piſciū
cōgreganti,quā cū impleta eſſet
educētes,& ſecus litus ſedētes,elegerunt
bonos in vaſa ſua,malos aūt foras miſe-
runt.Sic erit in cōſummatiōe ſeculi,exi-
būt angeli & ſeparabūt malos de medio
iuſtorū:& mittēt eos in caminū ignis:ibi
erit fletus & ſtridor dentiū. Quęre in li-
bro de nouo mūdo in illo ſermone q de
mari & piſcatoribꝰ nouis inſcribit̃. Cuiꝰ
initiū eſt.Hoc eſt mare magnum.

De doctoribꝰ & prędicatoribꝰ ſanctis. Sermo.XI.

OMnis ſcriba doctus ī re- Matt.xiii.
gno cęloꝝ ſiſis ē prīſami
lias qm̄ ꝓfert de theſau
ro ſuo noua & vetera.
REgnū cęloꝝ,regnū
angelorū, regnum Regnū cęlorum eccleſia.
apoſtolorum,ſancta eccleſia eſt:quoniam
cælis munitur,cælis clauditur,cælis te-
gitur & defenditur, de quibus ſcriptum
eſt.Cæli enarrant gloriam dei. Om̄is igi Pſal.xviii.
tur ſcriba doctus,omnis eccleſiæ prædi-
cator q in regno cælorū,in regno ſancto
rū apoſtolorū,ꝑdicādi & docēdi officiū,
ſuſcipit,ſimilis eſſe debet homini patrifa
milias,q ꝓfert de theſauro ſuo, de ſecre-
to pectoris ſui, de ſecretario cordis ſui
noua & vetera.Cōſiderare debet vbi ſit,
in quo regno,& ī q̄ domo ſermonē facit.
Aliter em̄ ī regno cęlorū,& aliter ī ſyna-
goga Iudęorū loquēdū ē:aliter ī palatiis

imperatorũ & aliter ĩ tuguriis pauperũ diuitię diſpenſandę ſunt. Cogitet q magiſtri, qui principes, qui diſpenſatores in illo regno & in illa familia fuerint ante ſe. Illos imitetur, illorũ mores & vitã ſequatur. Illorũ lingua & ſermone loquat. Non ſunt inqt loq̃lę neq; ſermones, quorum nõ audiant voces eorũ. Pſal.xviij. Proferebãt igit de theſauris ſuis noua & vetera ſed de oĩ loq̃la & ſermone oĩ loquebant. Nõ noui mõ veteris teſtamenti diuitias pferebant. Inde igitur eſt q̃d ſponſa ad ſponſum loquit dicens. Can.vij. Omnia poma noua & vetera ſeruaui tibi dilecte mi. Hĩc & pſalmiſta ait. Ps.cxviij. In corde meo abſcõdi eloq̃a tua vt non peccem tibi. Peccãt igitur q verba dei in corde non retinent, & tam magnũ theſaurũ non bene cuſtodiẽdo amittunt. Sed videamus q̃d ſignificat id q̃d virgo Chriſti ſpõſa & dilecta Chriſti ait. Quia poma vetera & noua dilecte mi ſeruaui tibi. Si noua poma & vetera poma ſunt nouas quoq; arbores & veteres arbores eſſe neceſſe eſt. Arbores veteres nouęq;. Veteres arbores patriarchę & prophetę, nouę vero apoſtoli & doctores intelligunt. Habent illi ſua poma, habẽt & iſti ſua. Vtraq; bona ſunt & hęc & illa ſeruãda & cuſtodiẽda ſunt Sicut arbores diuerſę, ita & poma diuerſi generis ĩueniunt. Poma diuerſa. Quędã em̃ ſunt quæ cruda & ſimul cũ cortice mãducari, poſſunt: quędã vero niſi cocta & cortice expoliata fuerint, ad comedendũ idonea & ſuauia nõ ſunt. Hoc autẽ in arborib⁹ noſtris & in arboribus vtriuſq; teſtamenti reperire non eſt difficile. Quarum quidem poma ſunt ſermones & ſententiæ. Lege in libris Moyſi & diuerſi generis poma inuenies, quę neq; ab omnibus neq; vno modo comedi poſſunt: Quædam enim ibi ſunt, quæ ipſi quoq; infantes ſine omni difficultate ſuſcipiũt. Exo.xx. Qualia ſunt honora patrem & matrẽ. Non occides. Non mœchaberis. Nõ furtũ facies. Non falſum teſtimoniũ dices. Non concupiſces rem proximi tui. Hæc em̃ quia ſecundũ literã intelligunt, nulli ad comedendum difficilia ſunt. Ipſum autẽ intelligere comedere eſt. Quędã vero ibi repꝑies quę vix ipſi iuuenes rodere poſſunt & paucorũ eſt ea coquere & cortice expoliare. Hoc em̃ epiſcoporũ & ſacerdotum officium eſt. Velut cũ legit de domo leproſa, de arborib⁹ circũcidendis, de agris nõ diuerſo ſemine ſerendis: & de multis aliis: quę ſi ad literã intelligant, vana eſſe videntur. Si autem ſpiritualiter infirmis mentib⁹ proficiẽtia. Dat legẽ Moyſes in quodã loco, vt ſiquis intra ciuitatẽ quæ muros habet domũ ſuã vendiderit, vſq; ad cõpletũ annũ redimendi habeat poteſtatẽ. Leu.xxv. Finito vero anno nec redimere, nec ĩ iubileo recupare poterat. Cui talis lex non videtur eſſe iniuſta, niſi aliud ſignificaret? Hęc autẽ ciuitas eccleſia eſt, cui⁹ murus ex lapidibus precioſis factus eſt. Vnde etiã ſcriptũ eſt. Eſa.xxvi. Vrbs fortitudinis noſtrę Sion, ſaluator ponet in ea murus & antemurale. Hanc autẽ ſuã domũ vendit, qui criminalia peccata committit. In cuius etiã ꝑſona apoſtolus ait. Rom.vii. Lex quidem ſpiritualis eſt: ego aũt carnalis ſum vęnũdatus ſub ꝑccato. Qui em̃ facit ꝑccatũ, ſeruus eſt ꝑccati. Ioan.viij. Annus aũt ĩ quo redimẽdi domũ poteſtas dat, tota vniuſcuiuſq; vita pręſens intelligit. Poteſt igitur homo redimere domũ ſuã, carnẽ ſuã ſeipſum totũ quãto tẽpore ĩ hac vita eſt Hac vero vita finita iã redimẽdi poteſtatem non habet. Redemptio autẽ in ſola pœnitentia eſt, & ideo q ſine pœnitentia moriunt, nulla eis redemptio manet nec in ipſo quidẽ iubileo q̃ñ vltima ſententia ſuſcepta, ad æternę feſtiuitatis gloriam tranſferent ſancti. In villa autẽ .i. extra eccleſiam omni tẽpore redimẽdi poteſtatẽ habẽt, qui quacũq; die baptizati fuerint a peccatis omnibus Chriſti ſanguine redimuntur. Huic autẽ ſententię ſimile illud eſſe videtur, q̃d in euãgelio dñs ait. Ambulate dũ lucem habetis ne vos tenebrę compręhendãt. Ioan.xij. Et apoſtolus: dũ tempus habemus operemur bonũ ad oẽs. Gala.vi. Et alibi. Secundũ duritiam tuã & cor impœnitẽs, theſaurizas tibi irã in die irę & reuelationis iuſti iudicii dei: q reddet vnicuiq; ſecundũ opera ſua. Rom.ii. Ecce iſta noua & illa vetera ſunt. Sed ſi velimus videre ditiſſimũ patrẽfamilias de theſauro ſuo noua & vetera proferentẽ, audiamus ſaluatorem noſtrũ de cęlo dicentem. Matth.v. Audiſtis quia dictũ eſt antiq̃s non occides: qui autem occidit reus erit iudicio. Ego autem dico vobis quia oĩs q iraſcit fratri

ſuo reus erit iudicio,q autem dixerit fra
tri ſuo racha, re⁹ erit cõſilio,q autẽ dixe
rat fatue reus erit gehenna ignis.Et illa
quidẽ quę antiquis dicta ſunt,vetera ſũt
quę autem ipſe dicit,noua ſunt . Vetera
p̃cepta homicidiũ interdicũt,noua vero
non ſolũ homicidiũ, verũ etiá irá & oẽm
iniuriam ꝓhibẽt:Et quicũq; fratrẽ ſuum
offenderit,& cõtra ſe cõmotũ & indigna
tum intellexerit ſi in ſua malitia & ſuper
bia perſeuerauerit,& fratri ſuo recõcilia
Heb.xii. ri deſpexerit,qa charitatis paciſq; vincu
lum ſoluit,ſine qua(vt apoſtolus ait)Ne
mo videbit deũ,reus erit,nõ ſolũ iudicio
Matth.v. vel cõſilio,verũetiá gehẽna ignis.Hoc.n.
ipſe dominus manifeſtat cũ dicit ꝓtinus
Si offerẽs minus tuũ ad altare recordat⁹
fueris qa frater tuus habet quid aduer-
ſum te,relinque ibi mun⁹ tuũ ante alta
re,& vade prius recõciliari fratri tuo: &
tũc veniens offeres munus tuũ. Qui em̃
peccant & pœnitere nolũt , eorũ munera
abominat̃ deus . Itemq; audiſtis qa dictũ
eſt antiqs,nõ mœchaberis:ego autẽ dico
vobis qa q viderit mulierẽ ad cõcupiſcẽ
dũ eá,iá mœchatus eſt eam in corde ſuo.
Agat igit̃ pœnitẽtiá de cõcupiſcẽtia,ne-
q; ſine peccato ſe eſſe putet, qa cõcupiſcẽ
tiá nõ pegit.Audiſtis qa dictũ eſt antiqs
oculũ ꝓ oculo:ego autẽ dico vobis nõ re
ſiſtere malo,ſed,ſi qs te pcuſſerit in vnam
maxillá,prębe illi & alterá. Dic ergo cui
non licet reſiſtere,quomõ iniuriá facere
licet? Audiſtis qa dictũ eſt antiqs, diliges
amicũ tuũ & odio habebis inimicũ tuũ:
ego autẽ dico vobis:diligite inimicos ve
ſtros,benefacite his q oderũt vos.Hęc au
tem & his ſimilia ſaluator noſter cũ dice
ret,de nobili illo ſui cordis theſauro, no
ua & vetera ꝓferebat:& ſcribas doctos ĩ
regno cęlorũ ſibi ſimiles eẽ volebat.Pro-
feramus igit̃ & nos noua & vetera,nõ au
tẽ de theſauro nr̃o,ſed de theſauro dato
Theſauri nr̃i duo. nobis a dño deo nr̃o.Duos magnos the-
ſauros habem⁹ alter nouus eſt alter ve-
tus,de his nobis & aliis neceſſaria ſuſci-
piam⁹:de his noua & vetera ꝓferam⁹,q-
bus dei familiá nutriam⁹,veſtiam⁹, rega
mus,doceamus,vt ſimul cũ ea ad æterná
beatitudinem ꝑuenire valeamus,ipſo ad
iuuante & cętera.

De virginibus Sermo.

SImile eſt regnũ cælorum decem virginibus, quæ accipientes lampades ſuas, exie- Matt.xxv.
runt obuiá ſponſo & ſpõſę.Qui-
q; autem ex eis
erãt fatuę, & qn
q; prudẽtes. Sed
quinq; fatuę acceptis lãpadibus,nõ ſum-
pſerunt oleũ ſecum: prudẽtes vero acce
perunt oleũ in vaſis ſuis cũ lápadibus.

REgnũ cęlorũ eccleſia eſt:cui⁹ oẽs Virgines oẽs Chriſtiani tñ decem tñ.
filii etiá ſi peccatores ſunt,ad cõ
parationẽ aliarũ gẽtiũ virgines
ſunt:quoniá ipſi Chriſti ſanguine ſoli re
dẽpti,& ex aqua & ſpiritu ſctõ regenera-
ti a prima illa corruptiõe liberati & mũ
dati ſunt,qua om̃is humana natura ſuá
virginitatẽ amiſit.Cũ autẽ oẽs iſtę virgi
nes nõ ſint plures q̃ quinq; & quinq; , de
cem eſſe ꝓbant̃,& nõ plures . Quinq; em̃ Quinq; ſenſus.
ſũt corporis ſenſus, ꝑ quos iſtę virgines
ſignificant̃,viſus videlicet audit⁹, guſt⁹,
odorat⁹ & tact⁹.Sed qa ĩ duas partes iſti
diuidũt̃.i.ĩ fatuos & prudẽtẽs,ĩ denariũ
numerũ eos cõſcẽdere nõ dubiũ eſt.Oĩs
igit̃ homo quinq; virgines habet,ſiue fa- Prudẽtes virgines.
tuę ſiue prudẽtes ſint. Prudẽtes autẽ il-
lę ſunt quę peccare timẽt, & bona agere
cõcupiſcũt.Vbi em̃ prudẽtia eſt,ibi pec-
catum locũ nõ habet.Vnde etiá philoſo
phi dixerũt,q; ſapiẽs non pœnitebit.Cur Sapiẽtem nulli⁹ pœnitet.
em̃ pœniteat,q pœnitẽtię opus nõ agit?
Hac em̃ ſapiẽtia prędicus erat ille q dice
bat.In omni vita mea nõ repręhẽdit me Iob.xxvii.
cor meũ.Sapiẽtes ſunt illi de qbus dicit̃.
Oculi mei ſemp ad dominũ. Et illi de q- Pſal.xxiiii. Pſ.cxviii.
bus ſcriptũ eſt. Defecerũt oculi mei ĩ elo
quiũ tuũ . Et Ad te leuaui oculos meos Pſal.cxxii.
qui habitas in cęlis.Beatus quoq; Marti
nus ſapiẽtes oculos habebat de quo legi
tur.Oculis ac manibus in cęlũ ſemp intẽ
tus erat.Tales habebat ille q ait. Pepegi
fœdus cũ oculis meis , ne de virgine co- Iob.xxxi.
gitarem.Sapiẽtes quoq; auris, vaniloqs,
ſcurrilitatib⁹,mẽdaciis,detractionib⁹,&
verbis ocioſis nõ delectant̃. Et tales qdẽ
aures requirebat dñs cũ diceret. Qui ha Luc.viii.
bet aures audiẽdi audiat. Vnde & amici
beati Iob oẽs ei inaurem auream vná,& Iob.xlii.

ouē vnam dediſſe leguntur. Seru⁹ quoq̧
Gen.xxiiij. Abrahę inueniēs rebeccā inaures aureas
& armillas ei dediſſe narratur. Boni & il
li qui dominum diligentes aures pforatas habēt. Similiter autē & guſtus ille ſa
piēs eſt, cui nō crapula & ebrietas, ſed ie
iuniū, & abſtinētia delectabilis ē. Qui nō
cibos ſupfluos & delicatos, ſ; mēſuratos
ſalubres, & neceſſarios quęrit. Ille quoq̧
odorat⁹ ſapiēs eſt, q nō trahit aīm ad pec
cādū, neq̧ illicitis odorib⁹ delectaṫ. Et ego
qdē nullū corpori ſenſum eē puto ī quo
minus hō delinquat. Manus quoq̧ illę ſa
Pro.xxxi. pientes ſunt, de quibus dicitur. Manus
ſuas aperuit īopi, & palmas ſuas extēdit
ad pauperē. De quibus & pſalmiſta ait.
Ps.cxxvij. Labores manuū tuarū manducabis, bea
tus es & bene tibi erit. Et apoſtolus. Qui
Ephe.iiij. furabatur inquit iam non furetur. Magis autem laboret manib⁹ ſuis qđ bonū
eſt vt habeat vnde tribuat neceſſitatem
patienti. Manus ſapientes nō ſunt ocioſę, ſed ſemper in aliquo opere vtili volūt
eſſe occupatæ. Hæc autem de virginib⁹
ſapientibus dicta ſint. Quas qui cognoſcit, fatuas quoq̧ ignorare non pōt. Qui
Fatuę. enim tales nō ſunt fatuas eſſe neceſſe eſt
Vnuſquiſq̧ hō ſuam virginē cognoſcit.
Alienas cognoſcere difficilius eſt. Multę enim fatuę ſunt quę ſapiētes eſſe putā
tur. Sed hæc fatuitas in iudicio manifeſtabiṫ. Quia q̄ prudentes & q̄ fatuę ſunt,
tūc oīb⁹ īnoteſcet. Hoc aūt ī lāpadib⁹ co
gnoſceṫ, q̄ vel cū lumine vel ſine lumine
apparebūt. Quę aūt virgines in hac vita
nō corriguṇt, nec de fatuitate ad prudētiā trāſferuṇt, quales de hac vita exibūt,
tales & nihil ī meli⁹ cōmutatæ in ęternū
ſupplicium ibunt. Cū enim dixerint ipis
ſapientibus, date nobis de oleo veſtro qa
lampades noſtrę extinguūtur, dignā ſuis
meritis reſpōſionē accipiēt: neq̧ pœnitētię fructū recipiēt: q̄ pœnitere noluerūt.
Ne forte inqunt illę, nō ſufficiat nobis &
vobis, ite poti⁹ ad vēdētes & emite vobis.
Hęc verba nō cōpaſſionis ſed irriſionis
eſſe videnṫ. Bonū tñ cōſiliū eſſet, ſi hoc il
lę facere poſſēt. Noluerūt hoc facere quādo potuerunt, volunt modo ſed nō poſſunt. Sed quid mirū ſi irrideanṫ a mēbris
Chriſti, quas vt pſalmiſta ait, irridet &
pſal.ii. ſubſannat ipſe Chriſtus? Qui habitat in
quit in cęlis irridebit eos, & dñs ſubſānabit eos. Suſcipiūt ille cōſiliū, ſed ſine vtilitate ſuſcipiūt. Bonū qdē eē ſciūt, ſibi tñ
ſerū & iutile eē cognoſcunt. Pergūt ad o
lei vēditores, nō autē pedibus ſed deſide
rio pergūt. Quid eſt aūt deſiderio pgere
niſi pgere deſiderare? Sic oēs q in inferno
ſunt cottidie ad nos reuertunṫ, qm̄ hoc
ſolo deſiderio fatiganṫ, vt eis reuertēdi
licētia. i. cōmeatus detur. O ſi licētiā ha
bere potuiſſent, quanto ſtudio virgines
ſuas, & ſenſus ſuos ab illa prima fatuitate ad prudētiam reuocare laboraſſenṫ?
Quō ocl'os a vanitatib⁹ auerterēt, aures
detractionib⁹, & malis cōſiliis clauderēt
guſtū a crapula & ebrietate cōpeſcerēt?
Quomō nares ab illicitis odorib⁹ amouerent? & manus eleemoſynę & mīę opibus
prępararēt? Nō vltra deſpicerēt olei vēdi
tores: nō vltra deſpicerēt epiſcopos & ſa
cerdotes. Iſti eñ ſunt q oleū vendunt, iſti
ſunt q nos mīę opera facere docēt: q̄ vide
licet opera qcūq̧ non habuerit, lampades quidē habebit, oleū, & luminis nutri
mentū ī iudicio nō habebit. Dū aūt irēt
emere, venit ſponſus & quę paratę erant
intrauerūt cū eo ad nuptias, & clauſa eſt
ianua. Nunq̄ hoc iter finietur eis: qa nū
q̄ hoc deſideriū recedet ab eis. Sed dū illæ ī hoc deſiderio laborāt, dū miſeri ho
mines ſeipſos accuſant, & ſua facta repꝛehendunt, ſubito veniet domin⁹ q reddet
vnicuiq̧ ſcđm opa ſua. Et tūc qdē ianua
cęli aperietur bonis, & claudetur malis.
Ibūt illi ī ſuppliciū ęternū, iuſti aūt ī vitā ęternā. Qđ ipſe pſtare digneṫ qui &c. Matt.xxv.

De ſancto Michaele archangelo.

FActū eſt pliū magnū ī cęlo. Micha Apoc.xii.
el & angeli ei⁹ pliabanṫ cū draco
ne, & draco pugnabat, & angeli
ei⁹, & nō pualuerūt, neq̧ loc⁹ īuē
tus eſt eorū amplī⁹ ī cęlo. Et pie
ctus eſt ī terrā ſerpēs ille antiquus, q eſt
diabolus & Satanas: & omnes angeli ei⁹
cum eo in terrā miſſi ſunt. ℭMagnū prælīū, ī quo Michael princeps archangelorū
pugnat cū diabolo principe dæmoniorū

Eccleſia ce lum. Hoc pręliũ cottidie fit in eccleſia: qm̃ ec
cleſia cęlũ vocať. Lege ĩ euãgelio & vbicũ
ꝙ dñs dicit: ſimile eſt regnũ cęlorũ, & illi
& illi & illi ſpecialiter & ꝓprie de ſancta
eccleſia intelligiť. Similiter autẽ & ĩ apo
calypſi frequẽter eccleſia cęlũ vocať. De
eccleſia igiť hoc intelligiť, q̃uis ſi etiã de
illo alio cęlo hoc intelligať, nõ oĩo incõ
ueniẽs eſſe videť. Manifeſtũ em̃ eſt ꝙ ĩde
quoq; ꝓpter ſuperbiã ſuã draco proiect⁹
Eſa.xiiij. eſt. De quo & ꝓpheta ait. Quomõ cecidi
ſti de cęlo Lucifer, q mane oriebaris: q di
cebas in corde tuo. In cęlũ aſcendã: ſuper
aſtra cęli ponã ſoliũ meũ: ſedebo in mõte
teſtamẽti, in laterib⁹ aq̃lonis: & ero ſimi
Ioan.viij. milis altiſſimo. De quo dominus in euã
gelio Ioannis ait. Q2 ab initio, men
dax fuit, & in veritate nõ ſtetit. De quo
Luc.x. ẽt dñs ĩ alio euãgelio. Videbã ĩqt Satanã
ſicut fulgur de cęlo cadẽtẽ. Conſtat igiť
ꝙ inde cecidit ſiue angelorũ virtute &
potẽtia, ſiue ſola dei volũtate eũ ad infe
riora ꝑcipitante. Multa em̃ angelorũ mi
niſterio opatus eſt deus: q̃ ſi voluiſſet, ſo
lo nutu facere potuiſſet. Quid em̃ eſt, qđ
ipſe nõ poſſit? Omnia in volũtate ei⁹ po
ſita ſunt, & nihil eſt qđ ei⁹ volũtati poſ
ſit reſiſtere. Quõ em̃ ibi maligni ſpũs ꝑ
liari vel reſiſtere ſanctis angelis potuiſ
ſent, niſi forte ꝑliandi deſiderio & praua
volũtate: nõ facile patet. At vero ĩ eccle
ſia manifeſtũ eſt talia cottidie ꝑlia fieri.
Eſt aũt inter bonos & malos angelos iſte
mũdus diuiſus: & aliq̃n boni angeli ſup
malos aliq̃n mali ſup bonos prędã & rapi
nas nõ modicas faciũt. Vñ ĩfinitę lites &
implacabiles & magna cottidie ꝑlia ſunt
inter eos. Vñ & qdã angelus ad Danielẽ
Dan.x. loquiť dicẽs. Noli timere Daniel, qa ex
audita ſunt verba tua, & ego veni ꝓpter
ſermones tuos: princeps aũt regni pſarũ
Perſarum Princeps. reſtitit mihi viginti vno diebus. Et ecce
Michael vn⁹ de principib⁹ prim⁹ venit,
ĩ adiutoriũ meũ. Princeps aũt iſte regni
perſarũ vnus aliq̃s de malignis ſpiritib⁹
intelligiť, q perſarũ regno & populo pſi
debat & ad ſuæ volũtatis & ĩiq̃tatis opa
cõcitabat, & dei populo q captiu⁹ ibi de
tinebať, magnũ impedimẽtũ faciebat. Sed
Michaelis auxilio, & Danielis orationi
Angelorũ ordines. bus q̃s exauditas dicit, princeps iſte ini
quitatis ſuperatus eſſe oſtẽdiť. Ecce quõ

inter ſe boni & mali angeli ꝑliant. Ecce
quõ regna & ꝓuincias q̃bus ꝓpoſiti ſunt
defendere & expugnare cõtẽdũt. Sũt em̃
qdã gradus inter bonos angelos & inter
malos, q̃bus nimirũ alii aliis ꝑferunť. vñ
& beatus Dionyſius areopagita in libro
de Hierarchia tres angelorũ diſpoſitio
nes eſſe dicit. Et in prima qdẽ diſpoſitio
ne Cherubim & Seraphi & thronos. In
ſecũda autẽ poteſtates virtutes, & domi
nationes. In tertia vero (q̃ vltima eſt) an
gelos archãgelos, & principat⁹. Et ſicut
ipſe ait, qdã ſecreta diuini cõſilii, aliq̃n
reuelanť illis q ĩ prima diſpoſitiõe ſunt:
quę tñ inferiores diſpoſitiones ignorãt.
Quę vero inferiorib⁹ reuelanť, ſupiores
ignorare nõ poſſunt. Qua ĩ re nõ parua
inter eos differẽtia eſſe mõſtrať. Et ſpũs
qdẽ oẽs vocanť. Angelorũ vero nomẽ of
ficii eſt nõ naturę. Vñ ſcriptũ eſt. Qui fa Angeli q
cit angelos ſuos ſpũs, & miniſtros ſuos Pſal.ciii.
flãmã ignis. Qui em̃ ibi ſpũs ſolũmõ ſũt, Heb.i.
qñ mittunť angeli fiũt. Iſti igiť vero no
mine angeli vocanť: q ad hui⁹ mũdi regi
mina & cuſtodiã nobis a deo miſſi ſunt.
Inter quos beatus Michael obtinet prin
cipatũ: q nõ ſolũ angel⁹ vel archangelus Michael princeps.
verũ etiã angelorũ & archãgelorũ prin
ceps vocať. Multos em̃ angelos & archã
gelos habet ipſe ſub ſe: & p regna & pro
uincias, & per ciuitates ordinatos. Sicut
em̃ in mũdi huius poteſtatib⁹ videmus:
ita iſti, alii ſup multos, alii ſup paucos,
alii ſup nullos obtinẽt principatũ. Et iſti
quidẽ ab his q maiores ſunt, ad ſingula
rem cuſtodiã dati ſunt: ſicut dñs in euã
gelio ait. Videte ne cõtẽnatis vnũ ex his
puſillis. Dico em̃ vobis: qa angeli eorũ, Mat.xviii
ſemp vidẽt faciẽ patris mei q in cęlis eſt.
Et apoſtolus: Oẽs inq̃t ſunt adminiſtra
tori ſpũs in miniſteriũ miſſi, ꝓpter eos q Heb.j.
hęreditatẽ capiũt ſalutis. Sunt igiť prin
cipatus, q archangelis pſunt, Archãgeli
vero ſunt, q ſolis angelis dominãť. Vide
ergo quãtas gratias beato Michaeli ar
changelo debeamus, a quo angelos acce
pimus nobis miniſtros ad cuſtodiã ordi
natos. De quo & Danieli idẽ q mõ ſupe
rius angelus, ait, Nunc annuncio tibi qđ Dan.x.
expreſſum eſt ĩ ſcriptura veritatis, & ne
mo eſt adiutor meus in oĩbus his, niſi
Michael archãgelus princeps veſter. Iſte

igitur cum angelis ſuis nō ceſſat die no
ctuq; præliari contra draconem illum q
eſt diabolus & Satanas: qui quoniam in
cælo,ideſt in ſanctis hominibus habitare
non poteſt,in terram proiectus eſt: p quā
peccatores ſignificātur,vt eam comedat,
eam deuoret & diſperdat omnibus die-
bus vitæ ſue. Sic enim illi a domino di-
Gen.iij. ctum eſt.Maledictus eris inter omnia a-
nimantia & beſtias terræ. Super pectus
tuum gradieris, & terram comedes o-
Pſal.ciii. mnibus diebus vitæ tuæ. De quo & pſal
miſta ait.Draco iſte,quem formaſti ad il
ludendum ei.De quo & ipſe dominus ad
Iob.xl. beatum Iob loquitur dicens. Ecce be-
hemoth quem feci tecum, fœnum qua-
ſi bos comedet.Et nunquid poteris extra
here leuiathan hamo, & fune ligabis lin
guam eius? Nunquid illudes ei quaſi aui
Iob.xli. aut ligabis eum ancillis tuis? Non eſt
poteſtas ſuper terram, quæ ei compa-
rari poſſit:qui factus eſt vt neminem ti-
meat. Omne ſublime videt. Et ipſe eſt
Iob.xl. rex ſuper omnes filios ſuperbię. Abſorbe-
bit fluuios,& non mirabitur: & habet fi-
duciam q; influat Iordanis in os eius.Cō
ſidera modo qualis eſt iſte, q̃ fortis, & q̃
potens:cum quo beatus Michael archan
Michael. gelus præliatur.Sed quia Michael, quis
ſicut deus interpretatur:ipſe ſuo nomi-
ne nos ad prælium confortat,& ne illum
timere debeamus hortatur:qui quoniam
deo ſimilis eſſe voluit, præcipitatus eſt.
Adhuc tamen non quieſcet, qui ſua ſu-
perbia talis factus eſt vt timere neſciat:&
niſi poteſtates quæ ſuper cælos ſunt, &
quæ de cæleſtibus veniunt,eius ſuperbiæ
& fortitudini reſiſterent,nulla ſuper ter
ram poteſtas eſt quæ ei reſiſtere potuiſ-
j.Corin.iij ſet. Nemo enim in ſuis viribus glorie-
tur:quia neq; qui plantat eſt aliquid,ne-
q; qui rigat,ſed qui incrementum dat de
us.Quis draconis huius ſęuitiam & for-
titudinem euadere potuiſſet, niſi ſuorū
nos domin⁹ angelorū cuſtodia muniuiſ-
ſet? Abſorbebit enim fluuios & non mi-
rabitur: pro nihilo ducit q; omnes mun
di huius populos & nationes deuorat &
perdit niſi & Iordanis ipſe influat in os
eius.Sunt enim eſcę electę. Non vulgus
& populum indiſciplinatum, ſed opti-
mos quoſq; perſequitur.Ipſos quoq; epi
ſcopos & ſacerdotes multotiēs inuadit.
Nullum alium fluuium ſic abſorbere de
ſiderat,ſicuti illum in quo dominus ba-
ptizatus eſt:per quem videlicet baptiza-
torum populus figuratur. Aquæ multæ Apoc.xvij.
populi multi.Multi fluuii multę gentes
ſunt. Vnus vero fluuius Iordanis, vnus
eſt ſolus populus Chriſtianus.Hunc per
ſequitur draco iſte,& ꝓpter hūc cum an
gelis præliatur, qui aliqñ ſicut ſcriptum
eſt,tracturus eſt caudam,& ſeparabit ter
tiam partem ſtellarum cæli.Cauda dra- Apoc.xij.
conis Antichriſtus erit, ipſe vltimus &
maximus filiis perditionis dabit ſigna & Mat.xxiiij
prodigia multa,ita vt in errorem indu-
cantur etiam(ſi fieri poſſet) electi. Quē
ſicut apoſtolus ait dominus Ieſus inter ij.Theſſ.ij
ficiet ſpiritu oris ſui,& auferet illuſtra-
tione aduentus ſui. Et tunc quidem ſi-
cut in Daniele ſcriptum eſt:cōſurget Mi Dani.xii.
chael princeps magnus, qui ſtat pro fi-
liis populi tui,& veniet tēpus quale non
fuit,ex eo quo homines eſſe cœperunt vſ
q; ad tēpus illud. In tempore illo (vt di-
citur Danieli) ſaluabitur omnis po-
pulus tuus qui inuentus fuerit ſcriptus
in libro vitæ. Et multi de iis qui dor-
miunt in terræ puluere,euigilabunt,alii
in vitam æternam,& alii in opprobrium
vt videant ſemper.Qui autem docti fue-
rint,fulgebunt quaſi ſplendor firmamen
ti:& qui ad iuſtitiam erudiunt multos,
quaſi ſtellę in perpetuas æternitates.Ec-
ce totum prælium factū eſt: & draco iſte
magnus ſuperatus eſt, & ſimul cū omni
exercitu ſuo in tenebras præcipitat⁹ eſt.
Reſtat vt bonis pariter & malis veniat
tempus quale non fuit ex quo homines
eſſe cœperunt. Væh mundo ab ſcandalis Matt.xvij.
neceſſe eſt,ſed bonis neceſſe multumq;
vtile eſt,vt veniant ſcandala. Verumta-
men Væh homini illi per quem ſcan-
dalum venit.Si ergo manus tua vel pes Ibidem.
tuus ſcādalizat te,ſi pater vel mater, vel
filius vel frater,vel aliquis alius qui qua
ſi propria membra tibi ſunt,& quos qua
ſi pedes,manus & oculos diligis: aliquo
malo conſilio vel praua conuerſatione
te a deo ſeparare voluerit,hunc a te ſe-
para, & quaſi hoſtem fuge. Melius enim

PROLOGVS IN VITAM

Beati Brunonis Confeſſoris, primi inſtitutoris ordinis Carthuſieñ.

NOn ſolum dominum in ſanctis eius, ſed etiam ipſos ſan-
ctos in domino laudare iubemur: ſicut ſcriptũ eſt, Lau- Eccli. xliiii.
demus viros glorioſos, & parentes noſtros in genera-
tione ſua. Homines diuites in virtute, & pulchritudinis
ſtudium habentes, pacificantes in domibus ſuis. Quorũ
corpora in pace ſepulta ſunt: & laudem eorum nunciat
eccleſia. Laudemus inquam, & verbo & imitatione di-
gnos laude monſtremus, viros, ſic a virtute dictos: non
quidem viatores, cum veritas dicat: Neminem ſalutaue- Luce x.
ritis in via. Sed glorioſos, ſcilicet in gloriam iam receptos, & de ſua immor-
talitate ſecuros. Et parentes noſtros ſpirituales: quorum fidem & opera imita-
ri debemus: & quorum doctrina & exemplis deo geniti ſumus, ſecũdum illud
Apoſtoli. Per euangelium ego vos genui. In generatione ſua. i. ſecundũ ea quæ i. Cor. iiii.
fecerunt in vita ſua. Homines diuites in virtute. Nam virtutes veræ diuitiæ
ſunt, quæ violenter auferri non poſſunt. Pulchritudinis ſtudium habentes: per
veram fidem & debitam ordinationem cogitationum, affectionum, & operũ.
Pacificantes. i. pacem habentes & facientes in domibus ſuis. Quorum corpora
in expectatione pacis perfectę, quæ dabiť in reſurrectione, ſepulta ſunt. Et lau-
dem eorum nũciat eccleſia: Eorum videlicet exempla, & glorioſa facta narrã-
do ad dei honorem & aliorum informationem. Hoc eſt enim illud iuge ſacri-
ficium, quod in dei eccleſia ſine intermiſſione offertur. Sacrificium acceptabi-
le, holocauſtum pingue: non hircorum aut vitulorum, ſed laudis: dum ſcilicet
laudatur deus in ſanctis ſuis ab homine quem creauit, quem redemit, cui & re-
gnum cæleſte promiſit. Hoc eſt ſacrificium deo gratum, credentibus vero vti-
le & neceſſarium. Neceſſarium quidem, quũ per prophetam dominus dicat:
Immola deo ſacrificium laudis. Ei vero gratum & acceptabile: quia ſacrificiũ Pſal. xlix.
laudis (inquit) honorificabit me. Nobis autem vtile: quia illic oſtẽdam illi ſa- Pſal. xlix.
lutare dei: Chriſtum ſcilicet qui caput eſt omnium ſanctorum, & merces eorũ.
Laudemus igitur dilectiſſimi fratres, dominum in ſanctis eius: & præcipue in
hoc beatiſſimo patre noſtro Brunone, cuius hodie feſtiuitas agitur: qui nos in
Chriſto genuit: qui vitæ viam nobis in eremo præparauit, & viuendi normam
ſuo exemplo monſtrauit. Et q̃uis eum vt dignum eſt, laudare non ſufficiamus,
ab eius tamen laude ceſſare non debemus. Exaltemus itaq; eum & laudemus,
quantum poſſumus: quia maior eſt omni laude. Narremus mirabilia eius, quę
fecit: annũciemus inter gentes opera eius, vt ex eis glorificetur deus: & vt nos
eum quem patrem habere meruimus in terris, ſocium & confratrem, eius nos
adiuuantibus meritis & precibus, habere mereamur in cælis.

FINIS Prologi in Vitam.
Sequitur vitę hiſtoria.

Temporibus Gregorii ſeptimi Romani pontificis,& Henrici quarti imperatoris:circa annum ſalutis noſtrę octogeſimumſecundum ſupra milleſimum,quum in Pariſienſi ciuitate ſolenne floreret ſtudium, abundās tū multitudine ſcholariū & ꝑq̄ copioſa caterua doctorum ſolennium,in omni doctrinarū genere:tale in ea contigit horrendū & memorandum ſpectaculum.Quidam enim ſolennis doctor,inter cęteros doctores pcipuus,ſcientia & moribus excellenter ornatus,ac prae cęteris honoratus:graui quadā infirmitate praeuentus,lecto decumbens,vitę ſuę diem clauſit extremū.Cui cū ſolennes,de more,pararentur exequię:ad eum honorandum conuenit magiſtrorū,ſtudentiū,& quorūdam ciuium multitudo copioſa.Quibus comitantibus & funus proſequentib⁹,defuncti corpus ad eccleſiā in qua ſepulturę dādum erat,delatū eſt.Cumq; ab īuitatis eccleſiaſticis,qui tunc aderant,defunctorum ſolitum decantaretur officium : quum ventum eſt ad eā lectionē,quę incipit,Reſponde mihi:ſurrexit qui erat mortuus:& erecto paululum capite,reſedit in feretro.Cunctiſq; videntibus & audientibus,ac prae nouitate rei ſtupentibus,alta licet horrēda voce,clamare cœpit & ait:Iuſto dei iudicio accuſat⁹ ſum. Quo dicto iterum recubuit.Illi vero qui haec audierant & viderant,non modicum nec immerito,territi:decreuerunt conſulte quidem & prouide,ſepulturam eius in craſtinum differendam,rei exitum praeſtolantes.Die itaq; ſequenti quum tantū ſpectaculū iam fuiſſet in tanta ciuitate diuulgatum,ad dictam eccleſiā conuenit maxima & quaſi innumerabilis vtriuſq; populi multitudo.Vbi reinceptis & inde continuatis exequiis, dum vētum eſt ad eiuſdem lectionis initium,idem defunct⁹,vt pri⁹,de loculo in quo mortu⁹ iacebat exiliens,dixit:Iuſto dei iudicio iudicatus ſum.Et hoc dicto intra feretrū iterum ſe recepit:vnde creuit inter aſtantes admiratio non parua.Quia tamen ex hoc nondū fuerant de eius reprobatione certi:cū verba illa,accuſatuſſum & iudicatuſſum,poſſent etiā ī bonam partem interpretari,tanq̄ ipſe primo iniuſte fuiſſet ante tribunal Chriſti,ab eo qui perdere cuncta feſtinat,indebite accuſatus:& inde iuſto dei iudicio ab eius calumnioſa accuſatione liberatus:cunctis placuit & in ſequentem tertium diem eius ſepulturā proferre.Tertia itaq; die factus eſt cōcurſus nimius viroꝝ & mulierū:ita vt pœne tota ciuitas,ad tam mirandum dei iudicium agnoſcendū conflueret.Et ecce cū priore more exequiae continuarentur & fierent.Surrexit iam tertio idem defunctus,& voce valida,cunctis mortalibus metuenda,dixit:Iuſto dei iudicio condemnatus ſum. Quae vox tam ſtupenda & horrenda,& a ſeculo inaudita,omnes qui aſtabāt,pœne exanimes reddidit.Qui tamen omnes eum tanq̄ a domino reprobatum,& eius iuſto iudicio (vt ipſe idem atteſtatus erat)condemnatum,omni eccleſiae ſuffragio,necnon & eccleſiaſtica ſepultura indignum iudicantes:in ſterquilinio ſepeliri fecerunt.Vnde cum in Pariſiēſi & caeteris vicinis eccleſiis quarta lectio in agendis iuſtis defunctorum incipiat per Quantas habeo

Accuſatus ſum.

Iudicatus ſum.

Cōdēnatus ſum.

iniquitates:omiſſis verbis ſeu dictionibus illis prioribus,Reſponde mihi:fertur a nonnullis ꝙ dicta verba fuerunt extunc inde deleta,ob perpetuam & indelebilem tam expauendi iudicii memoriam.

Brunonis de religiõe noua conſultatio.
Colonia
Bruno doctor eximius.

ADerat autem tunc huic tam horrendo ſpectaculo inter ceteros doctores beatus Bruno natione Teutonic⁹,ex ciuitate inſigni & regia Agrippina Colonia:de parentib⁹ nō tam genere q̃ virtute claris & nobilibus,ortus: Remenſis eccleſiæ canonicus,doctor.& ſcholariū Pariſieñ.magiſter.Doctor vtiq; in diuinis pręcipue literis,vt eius ſcripta teſtantur,eruditiſſimus & pręcęteris honoratus. Qui ex his tam inſolitis,tam horribilib⁹, & totiens iteratis vocibus,ſalubriter territus,& quaſi conſternatus:vocatis nonnullis ex ſibi magis familiaribus ſociis & diſcipulis(inter quos erāt Magiſter Lauduinus,qui poſt eum primus prior Carthuſię fuit:duo Stephani vnus Burgenſis,alter Dienſis, ambo canonici ſancti Rufi ſecus Valentiā Allobrogum:HugoCapellan⁹:& duolaici,Andreas.ſ. & Guarinus)ait. Frequēter cum apoſtolum legeremus,audiuimus,nunc vero etiam experimento didicimus,fratres mei in Chriſto dilectiſſimi & deſiderātiſſimi, q̃ incompręhēſibilia ſint iudicia dei,& inueſtigabiles vię eius.Hunc enim defunctum,dum adhuc viueret,& vidimus & cognouimus,virum vtiq; humana ſapientia doctum, virtutibus(ſi tamen verę in talib⁹ virtutes ſint) ac moribus ornatum:& ſecūdum exteriorem ſapientiā, caſtum,prudentem,pudicum,domui ſuę bene prępoſitum,& ab omnibus honoratum, ac magno in precio habitum:nunc vero ex ore eius audiuimus,iuſto dei iudicio eſſe condēnatum.Iuſto quidem,quoniam iuſtus dominus & iuſtitias dilexit:Cuius propterea iudicia non poſſunt eſſe niſi iuſta,licet plerūq; & vt plurimum occulta ſint, Iuſto, inquit, dei iudicio condemnatus ſum.Vox profecto terribilis & metuenda. Quę o vtinā ſonaret iugiter in auribus noſtris,& cordis intima penetraret:vt eum cuius iudicium effugere nō poſſumus,timeremus:& timendo fugeremus a vētura ira:& ſalutis,dum tempus eſt,quęreremus opportuna media.Conſideremus queſo fratres mei,quid iſti nūc in inferno prodeſt,tanto labore quęſita ſcientia, cum continua & perpetua laboret cęcitate & ignorantia?Quid diuitię?cum nec guttam aquę,ad refrigerandam linguam habere valeat.Quid honores,quid delitię?cum tot nunc cogatur ſubire tormenta,quot in mūdo habuit oblectamenta.Vidimus corpus eius nunc ſine honore ſepeliri in ſterquilinio,cogitemus animam eius ſepultam eſſe in inferno, æternis incēdiis cum impiis æternaliter cruciandam: Vbi vermis eoꝝ nō morieť,& ignis nō extingueť.Vbi ardor incōparabilis,fœtor intolerabilis,dolor īterminabilis.Vbi q̄rēt hoīes mortē,nec iueniēt.Nā tūc mors īmortalis erit q̄ depaſcet eos:nō vt morianť:ſed vt ad pœnas iterū renouenť.Quid igiť faciem⁹?Ad cuius cōſiliū fugiem⁹?Oēs eñ nos quaſi oues errauim⁹:vnuſqſq; in viā ſuā declinauit: Nec eſt q faciat bonū,nō eſtvſq; ad vnū. Oēs peccauim⁹,iniuſte egimus,iniqtatē fecimus. Oēs

Primi a Brunone Carthuſieñ.
Brunonis concio.
Roma.xi.
Pſal.x.
Alludit ad diuitē epulonem.

nos filii irę ſumus,pari propterea pœna digni,niſi nos inde eripiat miſericordia Chriſti.
ij Pet ij. Quid faciemus? Nonne & omnes ſimul peribimus? Nonne ſi huic non pepercit,nec ange-
Roma.xj. lis peccātibus,nec ramis naturalibus,putamus ꝙ neq; parcat & nobis? Putamus ꝙ ſit ab-
breuiata manus eius,vt vltra miſereri non poſſit? Aut ꝙ continebit in ira ſua miſericor-
Eſa.lix. dias ſuas? Abſit.Quid igitur faciemus? O fratres mei in re tam perplexa,tam ardua,& tā
Pſal.xxvi. Roma.iij. graui,ne in viribus propriis confidiſſe videamur,quęramus conſilium.Non a Iudęis,qui
in ſola legis obſeruatione iuſtificari ſe credunt.Non a gręcis & antiquis eorum philoſo-
phis,qui in ſua virtute confidunt.Non a cęteris ſeculi huius conquiſitoribus & ſapienti
bus,qui ignorant quæ dei ſunt:ſed potius ab iis qui timent dominũ,qui ambulant in viis
eius.Conſulamus igitur primo aduocatum noſtrum,quem habemus apud patrem,Ieſum
Chriſtum,iuſtũ:qui eſt propiciatio ꝑ peccatis noſtris:& quid dicat,audiamus.Quoniā in
Marc.j. quit,impletum eſt tempus,& appropinquabit regnum dei,pœnitemini,& credite euange
Luc.xiii. lio.Quia niſi pœnitentiā egeritis,omnes ſimul peribitis.Audiamus & domini pręcurſo-
Matth.xi. rem Ioan.de quo ſcriptũ eſt, ꝙ inter natos mulierum non ſurrexit maior eo.Ipſe eñ præ
Matth.& Luc.vj. dicans in deſerto Iudeę,baptiſmum pœnitentię in remiſſionem peccatorum,ait:Pœnitē-
tiam agite:appropinquabit enim regnum cęlorum.Et iterum ad Phariſęos & Saduceos:
Ibidem. Genimina(inquit)viperarum quis demonſtrauit vobis fugere a ventura ira? Facite igi-
Actuũ.iij. tur dignos fructus pœnitentiæ.Audiamus etiam principem apoſtolorum Petrũ dicētem
in actibus apoſtolorum ad populum Iudęorũ:Pœnitemini & conuertimini, vt deleantur
peccata veſtra.Et iterum,quum quidam ex eis compuncti corde dicerent ad Petrũ & ad
Actuũ.ij. reliquos apoſtolos:Quid faciemus viri fratres? Petrus vice omnium reſpondit:Pœniten-
tiam agite,& baptizetur vnuſquiſq; veſtrum in remiſſionem peccatorum veſtrorũ,& ac-
Hier.xviij cipietis donum ſpirituſſancti.Hinc propheta ait:Si pœnitentiam egerit gens iſta a malo
ſuo qđ locutus ſum aduerſus eā:agam & ego pœnitentiā ſuper malo qđ cogitaui vt face
Eccli.ij. rem ei.Et Sapiēs.Si pœnitentiā(inquit)nõ egerimus:incidemus in manus dñi, & non in
man⁹ hominũ.Hoc itaq; ſanũ eſt & ſalubre cõſiliũ Fratres mei,ſi dei iuſtā vindictā, & tre
mendũ eius iudiciũ effugere volumus,vt pœnitentiā agamus,& lachrymis peccata pur-
gemus.Hęc nāq; eſt via quę ducit ad vitā.Hęc ſecũda poſt naufragiũ tabula,per quā pec-
Iaco.j. catores ſaluãtur,& per quā de⁹ ad miſericordiā inclinatur,Propterea dilectiſſimi,abiicien
tes oēm immũditiā & abundãtiā malitię,ſuſcipiamus in mãſuetudine inſitũ verbũ,qđ po
Iohel.ij. teſt ſaluare animas noſtras.Cõuertamur ad dominũ,& miſerebiť noſtri, qm̃ benignus eſt
& pręſtabilis ſuper malitia : Nec vult mortē peccatorũ, ſed magis vt cõuertanť & viuãt.
Auguſt. Nec cõuerti differamus in craſtinũ:quia q pœnitētib⁹ veniā ſpopondit,peccãtibus diem
craſtinũ nõ promiſit.Vnde qui cõgruũ pœnitētię tēpus perdũt, fruſtra ante regni ianuā
Prouer.j. cũ precibus veniũt.Quibus per Salomonē dñs ait:Vocaui,& renuiſtis:extēdi manũ meā,
& nõ fuit qui aſpiceret.Deſpexiſtis omne cõſiliũ meũ: & increpationes meas neglexiſtis.
Ego quoq; in interitu veſtro ridebo:& ſubſannabo,quum vobis qđ timebatis,aduenerit.
Quũ venerit repētina calamitas:& interitus quaſi tēpeſtas īgruerit: quando venerit ſup
vos tribulatio & anguſtia:Tũc inuocabũt me,& nõ exaudiā: mane cõſurgēt,& nõ inue-
Iacob.j. niēt me.Sim⁹ igiť factores verbi hui⁹,& nõ auditores tm̃,fallētes noſmetipſos.Imitemur
Ionę.iij. ſaltē Niniuitas illos,q cõuerſi ſunt in ꝑdicatione Ionę:& prędicauerũt ieiuniũ:& inuolu
luti ſunt ſaccis:& egerũt pœnitentiā.Et vidit dñs opera eorũ, qa cõuerſi ſunt de via ſua
mala:& miſertus eſt ſup malitia,quā locut⁹ fuerat vt faceret eis,& nõ fecit.Sic & nos fa-
Mar.i. ciamus:qa maior eſt ꝙ̃ Ionas hic,q ait.Pœnitemini & credite euãgelio.Aperiam⁹ pulſan-
ti:vocantē ſequamur.Quid dico vocātē? Immo certe trahētē & cogentē intrare. Non eñ
Aiaduertē da Paręne ſis. vox iſta,quā nũc audiuimus,facta eſt ꝑpter eũ q defunctus eſt,quia ꝙ̃uis ſit apud inferos
pœnitentia,ſera tñ,& infructuoſa:ſed propter nos,vt nobis vox ipſa ꝓficiat,quos adhuc
Ex Matt. xxiiij. diuina patiētia longanimiter expectat.Nõ igiť vltra de die in diē differamus:qa qua ho-
Lauduini ra dñs venturus ſit,ignoramus:nec incertā mortis horā pręuidere valemus.His auditis,
reſpõſum. vnus ex aſtantib⁹,magiſter ſcilicet Lauduinus,natione Tuſcus,ex ciuitate Luca,vir vtiq;
Ex Matth. xxij.& doctus & timoratus, ait: Magiſter bone,iam ſcimus quia verax es,& legē dei in veritate
Marc.xij. doces:verba enim tua veriſſima ſunt. Quia dei iram & iuſtā indignationem effugere nõ

poterimus niſi lachrymis peccata purgemus. Verum quia ſcriptum eſt,ꝙ oĩe quod j.Ioan.ij.
eſt in mundo,concupiſcentia carnis eſt,& concupiſcentia oculorum,& ſuperbia vitę: Mũdi mala & pericula.
quis,quęſo,innocens inter malos tutus viuere, aut dignos pœnitentię fructus agere
poteſt:vbi ſuperbia inflat,auaritia eneruat,luxuria inquinat! Vbi lites,contentiones,
ęmulationes,oblocutiones,inuidię! Vbi fiunt latrocinia,perpetrantur homicidia,fal
ſa proferuntur teſtimonia,cõmittuntur adulteria,inceſtus,fornicationes, ſacrilegia,
veneficia, & ſimilia! Vbi periit in conuerſatione ſimplicitas, in ſocietate charitas, in
actione iuſtitia,in locutione veritas,& in proximorũ neceſſitate pietas! Vbi deniqꝫ re Ex Matt. xxiiij.
frixit charitas,& ſuperabũdauit omnis iniquitas! teſte Propheta qui ait:Nõ eſt miſe- Oſee.iiij.
ricordia,non eſt veritas,non eſt ſcientia dei in terra. Aſpexi illam & ecce vana erat, Hier.iiij.
Et cælos,& non erat lux in eis. Vidi montes,& ecce mouebantur:& omnes colles tur
bati ſunt. Intuitus ſum,& ecce non erat iuſtus. Et omne volatile cæli receſſit. Vnde
difficile videtur,immo pœne impoſſibile,mundum quẽq̃ & ab omni peccato liberum,
in mundo poſſe viuere:aut dignos in eo agere fructus pœnitentię. Nam,vt Auguſti Auguſti.
nus ait,inanis eſt pœnitentia,quam ſequens culpa coinquinat. Nilqꝫ proſunt lamen-
ta,ſi replicantur peccata. Et vulnus iteratum ſanatur tardius. Et Gregorius:Qui in- Gregoriꝰ.
quit admiſſa plangit,nec tamen deſerit:pœnę ſe grauiori ſubiicit. Vnde ad verã pœ-
nitentiã neceſſario requiritur,vt peccatorum cauſę penitus excidãtur. Et propterea
ſi ad hũc pœnitẽtię perfectę gradũ peruenire volumus(quia mũdũ iſtũ ſenſibilẽ,quem
cernimus,quãdiu in carne viuimus,omnino deſerere nõ poſſumus)neceſſe eſt vt ſal-
tẽ quę in mũdo ſunt,oĩa penitus relinquamus:dicẽte dño:Oĩs ex vobis,qui nõ renun- Luc.xiiij.
ciat oĩbus quę poſſidet,nõ poteſt meus eſſe diſcipulus. Et iterũ,ad adoleſcentẽ de vi- Matt.xix.
ta ęterna interrogantem:Si vis(inquit)perfectus eſſe,vade & vende oĩa quę habes,&
da pauperibꝰ:& veni,ſequere me. Qui cũ hęc audiẽs,triſtis abſceſſiſſet:ait ad diſcipu- Ibidem.
los dñs. Amen dico vobis,q̃a diues difficile intrabit in regnũ cęlorũ. Hinc ait Sapiẽs: Prouer.xj
Qui cõfidit in diuitiis,corruet:& qui feſtinat ditari,nõ erit innocens. Et iterũ. Si di- Eccli.xxj.
ues fueris,nõ eris immunis a delicto. Nã qui volunt diuites fieri(inquit Apl'us)inci- j.Tim. vj.
dũt in laqueũ diaboli. His igitur omnibus,iuxta dñi cõſiliũ,calcatis,diſtractis,& pau
peribus erogatis:Chriſtũ ſequamur & imitemur. Qui cũ diues eſſet,egenus factus eſt, ij.Cor.viij
vt nos eius ditaremur inopia. Et quia doctiſſime magiſter,te docẽte, veritatis viã &
iuſtitię ſemitã agnouimus:cũ periculoſum ſit,vicino ſerpẽte,dormire:& inter flãmas
illęſis pedibus ambulare difficile:reſtat vt locũ nobis inquiramus in quo,licet in mũ-
do,quaſi ſine mũdo ab hoĩm cõſortio ſeparati,peccata noſtra deflere, & pœnitẽtię di-
gnos fructus facere valeamꝰ. Doce nos igit̃ quęſo,& locũ talẽ nobis oſtẽde,& quicq̃d
inde decreueris,faciemus. Nã ſalus noſtra in manu tua eſt. Ad hęc beatus Bruno re-
ſpõdit. Viri fratres & patres audite,nõ me,ſed mecũ ſimul audiamus inquã illũ ſum
mũ ſecretorũ dei conſciũ,& prophetã eximiũ Dauid:cui dñs incerta & occulta ſapiẽ Pſal.l.
tię ſuę manifeſtauit:Audiamus primo quid dixerit:audiamꝰ deinde quid fecerit. Ipſe
eñ tunc,ſicut & nos nũc,contriſtatus in exercitatione ſua,& conturbatus a voce in- Pſal.liiij.
imici & a tribulatione peccatoris,dixit. Cor meum conturbatũ eſt in me:& formido Ibidem.
mortis cecidit ſuper me. Timor & tremor venerũt ſuper me,& contexerunt me tene-
brę:& dixit. Quis dabit mihi pennas ſicut colũbę,& volabo:& requieſcam! Deinde ſub
iecit,& ait. Ecce elongaui fugiens:& manſi in ſolitudine. Ecce,inquit,elõgaui ab oĩ
occaſione & circũſtantia peccatorũ:mundũ iſtũ mente & corpore fugiens. Et mãſi per
ſeueranter:nõ in ciuitate,ſed in ſolitudine. Ille eñ fugiens ſe elongat(vt Gregorius Gregoriꝰ.
ait) q a turba deſideriorũ terrenorum,in altam dei contemplationem ſe ſubleuat:ma
net vero in ſolitudine,qui perſeuerat in remota mentis intentione. Vnde idem Pro-
pheta,vt dei virtutem & dei gloriam videre mereretur, ſe ſolitudinis locum petiiſſe
teſtatur,dicens. In terra deſerta,& inuia,& inaquoſa,ſic in ſancto apparui tibi:vt vi- Pſal.lxij.
derem virtutem tuam & gloriam tuam. Solitudo namqꝫ eſt via,quæ ducit ad vitam: Solitudinis laus.
vbi pro terrenis cæleſtia,pro tranſitoriis mutantur ęterna. Hæc eſt locus pœnientiæ
via iuſtitiæ,ſemita gratiæ,ſcala gloriæ. Hæc eſt, inquam, ſcala illa,quam vidit Iacob Gen.xxviij.

in ſolitudine,in terra ſtantem & cęlũ tangentem:quæ homines vehit in cęlũ,& ange-
los ad noſtrũ recipit auxiliũ.Hęc eſt virtutũ nutrix,patientię cuſtos,puriſſimę ſimpli
citatis magiſtra,& fraudulentę duplicitatis ignara.Hæc eſt quies laborantium,cõſo-
Canti.iiij. latio mœrentium,& in ęſtu refrigeriũ. In qua eſt turris Dauid ędificata cum propu-
gnaculis:ex qua mille clypei pendent:& omnis in ea armatura fortium. In qua eſt cã
pus diuini certaminis,angelorum ſpectaculum,& palęſtra viriliter dimicantiũ lucta-
torum.In qua Adam tãdiu ſaluus fuit,q̃diu ſolus manſit. Data vero ipſi in auxilium
Geñ.iiij. muliere,mox cecidit. Vnde raptus eſt Enoch in ſolitudinem paradiſi:ne malitia im-
Geñ.xviij. mutaret cor eius.In qua Abraham dum ſolus ſederet ſubtus ilicem Mambrę,tres vi
Geñ.xxvij dit,& vnum adorauit.In qua Iacob,dum pręmiſſis omnibus,ſolus manet:benedictio-
ne ſimul & nominis mutatione felix efficitur:plus aſſecutus vno momẽto ſolus,q̃ to
Exod.iij. to vitæ ſuæ tempore comitatus. Moyſes cum minaſſet gregem ad interiora deſerti,
dominũ in ardenti rubo videre & audire meruit dicentem ſibi:Solue calciamenta de
pedibus tuis:locus enim in quo ſtas,terra ſancta eſt.Cui nunq̃,niſi cum ſolus eſſet,do
Hieř.ix. minus apparuit.Dauid ad deſerta fugiens,Saulis euaſit inſidias. Hieremias poſcens
aquam dari capiti ſuo,& oculis ſuis fontem lachrymarũ,vt lugeret interfectos popu
Ibidem. li ſui:locum quoq; vbi ſe tam ſancto poſſit in opere liberius exercere poſtulat dicens.
† me di Quis dabit † mihi diuerſorium viatorum in ſolitudine?Tanq̃ hoc ei in ciuitate face
uerſorꝝ. Threñ.iij. re nõ vacaret:hoc modo indicãs,q̃ impedirent ſocii gratiã lachrymarũ. Quinetiã,cũ
dixiſſet:Bonũ eſt præſtolari cum ſilentio ſalutare dei,addidiſſetq;:bonũ eſt viro cum
portauerit iugum ab adoleſcentia ſua:adiecit & ait. Sedebit ſolitarius & tacebit:q2
iij.Reg.ix. leuabit ſe ſupra ſe.Helias in monte ad oſtium ſpeluncæ,ſolus, dominum tranſeũtem
iiij.Reg.ij. agnouit.Et Heliſeus duplicem eius ſpiritum,dum tolleretur,accepit.Ioannes Bapti-
Matth.iij. ſta,ab vtero ſpirituſancto repletus, nec mirabili natiuitate,nec parentum ſanctitate
ſecurus:frequentiam hominum tanq̃ periculoſam,fugiens:ſolitudinis deſerta petiit:
vbi qd virtutis, quidve meriti acquiſierit:baptiſmus Chriſti, & ꝑ iuſtitia mors ſuſce
pta,monſtrauit. Talis enim factus eſt in ſolitudine,vt dignus eſſet lauantem omnia
Chriſtum,ſolus lauare:& pro veritate nec carcerẽ,nec mortem declinare. Quid plu-
Matt.iiij. ra?Ieſus Chriſtus dominus noſter,cuius virtus nec ſecreto iuuari, nec publico pote-
rat impediri:ductus eſt in deſertum,non dubium quin a ſpiritu ſuo,vt temptaretur
Mat.xiiij. a diabolo.Chriſtus idem relictis turbis aſcendit in montem ſolus orare. Chriſtus in
Mar.vi. Matt.xv. deſerto turbas pauit:ſuo exemplo nobis, quantum ſolitudo profit, inſinuans. San-
Mar.viij. cti etiam & venerabiles patres,Paulus,Antonius, Hilarion, duo Macharii, Eulalius,
Eremicolę ſancti. Arſenius,Euagrius,Baſilius,Benedictus, & cæteri nobis innumerabiles, quantum in
ſolitudine profecerint:voſipſi conſiderate.Et probabitis ſuauitates pſalmodiarũ,ſtu-
dia lectionum,feruores orationum, ſubtilitates meditationum, exceſſus contempla-
Oſee.ii. tionum,baptiſmata lachrymarum:magis nulla re,q̃ ſolitudine poſſe iuuari. Hinc eſt
ꝙ de peccatrice anima,quam cupit ad ſe dominus reuocare,Propheta ait:Adducã eã
in ſolitudinẽ,& ibi loquar ad cor eius.De ea vero quę carnis vinculis abſoluta,ęterna
Canti.iij. gaudia intrare meruit,in Canticis dicitur:Quæ eſt iſta quæ aſcendit de deſerto,de-
liciis affluens,innixa ſuper dilectum ſuum?Quę non inuenitur per vicos aut plateas
ciuitatis:ſed in ſolitudine.Igitur fratres mei,oremus deum vt nobis locum talem di
gnetur oſtendere,in quo,quę iam eo inſpirante,mente cõcepimus,poſſimus opere per
Stephanorũ verba. ficere.¶Facta itaq; oratione, duo Stephani,Burgenſis & Dienſis Canonici,dixerunt.
Patres & pręceptores venerabiles,non longe a ciuitate Valentia cui cohæret mona-
ſteriũ noſtrũ ſancti Ruffi prope fluenta Rhodani,in confinibus diœceſis Dienſis,vnde
Gratianopolis. alter noſtrũ originẽ duxit:eſt ciuitas alia Gratianopolitana,ſic dicta vel qa ſub Gra-
tiano imperatore condita,vel ab etymologia nominis:quaſi gratioſa,nobilis & popu-
Hugo.b. loſa.Et in ea eſt beatus Hugo,eiuſdẽ ciuitatis epus.Qui ante ſui aſſumptionẽ ad epi-
ſcopalẽ dignitatẽ,erat canonic9 ecclię Valẽtianę,oriũdus de Caſtro nouo ſup flumẽ
Iſarã,qđ q̃tuor dũtaxat miliarib9 a ciuitate diſtat.Quẽ noſipſi,& vidim9 & cognoui-
mus virũ vtiq; ſctm̃,iuſtũ & rectũ ac timẽtẽ deũ.Si.n.laudať caſtitas,qs illo mundior?

Si ſermonis veritas,quis in loquēdo cautior! Si dei charitas,quis feruentior! Si proximi, quis benignior! Si hūilitas,quis deiectior! Si eleemoſyna,quis largior! Si oratio,quis deuotior! Si lachrymarū flumina,quis in illis effuſior! Si cōtemplatio,quis ſublimior! Si tolerantia,quis in tribulatione fortior! Si iuſtitia,quis diſtrictior! Si prudentia,quis circūſpectior! Si temperantia,quis moderantior! Exceptis iis quę clero & plebi per eū bona aduenerāt. Hic itaq; habet in diœceſi ſua montes altiſſimos,& in eis deſerta loca q̄plurima ab omni hominum tranſitu & conſortio ſeparata:ad hanc pœnitentiam arctam peragendam,propterea optime diſpoſita. Cūq; ipſe exemplo ſuo & doctrina homines ad pœnitētiam inuitet & trahat: ſi ad eum libet accedere,locum quem quęrimus poterimus ab eo faciliter impetrare. Pius enim,benignus,& miſericors eſt. Qui & in aduentu noſtro gaudebit,& voti compotes faciet. Nos quoq; vos in via dirigemus,quam & nouimus & frequenter ambulauimus. ¶Tūc Hugo quem cognominabant capellanum, eo q; ſolus ſine canonico aut paſtorali beneficio, ſacerdotio Sacellani inter eos fungeretur:ait. Audiui certe plura de viro hoc:cuius fama iam vbiq; redolet,q; vir dei & ſanctus eſt,ſalutem animarum ſitiens. Qui propterea,quia charitas qua ipſe plenus eſt,nunq̄ excidit, nos libenter(vt ſpero)accipiet. Et q̄q̄ ego iam ſenex ſum & debilis,& via hęc arcta eſt & difficilis: quia tamen arcta via ducit ad vitam,lata vero ad perditionem:cum nulla ſit ætas ad pœnitentiam ſera,dicente domino: Quacūq; hora ingemuerit peccator,non recordabor amplius iniquitatū eius. Qui & reddi iuſſit ſingulis in vinea ſua laborantibus denarios ſingulos,nouiſſimis ſicut & primis:ſi decreueritis illuc accedere, & hanc viam aggredi, & ego ſequar: & quocunq; perrexeritis,pergam. Et quæcūq; vos terra receperit,me recipiet: ibiq; locum capiam ſepulturę: Solaq; mors nos ab inuicem ſeparabit. ¶Hæc audientes reliqui duo, Andreas ſcilicet & Guarinus,pariter dixerunt. Nos ſemper audiuimus,& ex auditu credimus,q; benignus eſt & miſericors deus,& pręſtabilis ſuper malitia. Qui neminem vult perire,ſed omnes potius ſaluos facere,& ad agnitionem veritatis venire: Apud quem non eſt perſonarum acceptio:ſed in omni gente,qui fecerit voluntatem eius, acceptus eſt illi. Et q̄q̄ nos ambo literas ignoramus, Chriſtum tamen & hunc crucifixum,fide nouimus:ſine quo omne ſcire neſcire eſt. Et quicquid eccleſia credit,firmiter credimꝰ, et ſimpliciter cōfitemur: ſperantes in hac fide ſaluari,& remiſſionem peccatorum accipere per verbum eius. Vellemus tamen informari,cum dominus per pluſq̄ prophetam ſuū nos admoneat,vt faciamus dignos pœnitentię fructus,quales ſint iſti digni fructus. Quibus beatus Bruno reſpondens. Pœnitentia(inquit)eſt arbor,quam in medio eccleſiæ ſuæ plantauit cæleſtis agricola. Cuius radix eſt contritio cordis: rami ſunt opera bona: folia, confeſſio integra:fructus vero,ſatiſfactionis pœna. Vnde ille facit pœnitentiam, ſed non dignos fructus:qui tm̄ dolet de commiſſis. Ille vero agit pœnitentiam & fructus,ſed nō dignos fructus:qui & dolet,& in parte ſatiſfacit. Sed ille facit dignos fructus,qui in dolore cordis tantum affligitur per pœnam,quantum deliquit per culpam. Secundum illud Apocalypſis. Quantum ſe glorificauit,& in delitiis fuit,tantum date ei tormentum & luctum. Et in Deuterono. Pro menſura peccati erit & plagarum modus. Vnde non ſolum fructus pœnitentiæ,ſed etiam dignos fructus pœnitentiæ admonet eſſe faciendos. Nam hoc iuſtitia exigit (ait Gregorius) vt ſiquis in culpam lapſus eſt, tantopere a ſe debeat licita abſcindere,quanto ſe nouerit illicita perpetraſſe. Non igitur vltra negligamus, fratres mei dilectiſſimi, pœnitentiæ tempus: nec vltra de die in diem differamus. Quia qua hora dominus venturus eſt ignoramus. Et nemo noſtrum ſcit,vtrum amore an odio dignus ſit. Iam ſecuris ad radicem arboris poſita eſt. Iam iſte quem viuentem cognouimꝰ, vt ex eius ore iam frequentes audiuimus:iuſto dei iudicio damnatus eſt, & æternis cruciatibus datus. Quid igitur faciemus nos peccatores & miſeri, qui ex operibus quæ fecimus, iuſtificari non poſſumus! Nunquid perſonarum acceptor eſt deus! Abſit. Non eſt enim apud deum tranſmutatio, aut viciſſitudinis obumbratio: Sed quibus vult miſeretur,& quos vult,indurat. Quid inquam aliud faciemus, niſi vt fugiamus a ventura ira! Dedit enim dominus metuentibus ſe ſignificationem, vt fugiant a facie arcus. Hinc & propheta ait. Fugite de medio Babylonis: vt ſaluet vnuſquiſq; animam ſuam,

Hugo capellanꝰ ſeu Sacellanꝰ.

Mat. vij.

Eze. xviij.
Matth. xx.

Laici duo Andreas Guarinꝰ.
Iohel ij.
ij. Pet. iij.
j. Timo. ij.
Roma. ij.
Actuū. x.

Matth. iij.
Pœnitētię fructꝰ digni.
Pœnitētia quid.

Apo. xviij.
Deut. xxv.

Gregorꝰ.

Mat. xxiiij.
Eccle. ix.
Matt. iij.

Roma. ij.

Iacob. j.
Roma. ix.

Hiere. lj.

Hiere.l Hie.xlviij. Zacha.ij. Et iterum. Recedite de medio Babylonis, & de terra Chaldęorũ egredimini: & eſtote quaſi hœdi ante gregem. Et iterum. Fugite, ſaluate animas, & eritis quaſi miricę in deſerto. Item alius propheta Oh oh oh fugite de terra Aquilonis: quoniã in quatuor ventos cœli diſperſi vos. Iob.xix. Et beatus Iob: Fugite, inquit, a facie gladii: quoniã iniquitatũ gladius eſt: & Cant.viij. ſcitote eſſe iudiciũ. Et ſponſa in cãticis ad ſponſum: Fuge dilecte mi & aſſimilare caprę, hinnuloq; ceruorũ, ſuper montes aromatũ. Quid inquã aliud hortantur oẽs iſti, niſi vt mundũ iſtũ contemnẽdo fugiamus? Qui recte per Babylonem & Aquilonem deſignatur. Hiere.j. Nã Babylon interpretatur confuſio. Ab Aquilone vero pandetur omne malũ. Fugiamus igitur, qa eum non melius q̃ fugiendo ſuperamus. Fugiamus inquã, non ſicut Ionas, a facie domini: ſed ad ipſum dominũ, vbiq; pręſentẽ, humiliter deprecantes, vt per ſuam miſericordiã auertat a nobis indignationẽ ſuam, quã iuſte meruimus: ne & nos oẽs cũ iſto & cæteris impiis pariter pereamus. Hęc dicens tam ipſe q̃ qui aderant cæteri, lachrymas vltra continere nõ valentes, fleuerũt pariter: & proſtrati in terrã leuauerũt voces ſuas dicẽtes.

Deprecatio poſt cõſultationẽ Gene.xij. Domine deus omnipotẽs, cuius miſericordia omne ſuperexcedit iudiciũ: qui non lętaris in perditione morientiũ, ſed eis potius pœnitendi tẽpus cõcedis & ſpatiũ: q Abraham ſeruũ tuũ de terra ſua & de cognatione ſua, & de domo patris ſui exire pcepiſti: qui populũ tuũ in manu potẽti eduxiſti de terra ægypti: qui vere pœnitẽtibus veniã promiſiſti: extẽde ſup nos, quęſumus, miſericordiã tuã: & mittere digneris ſanctũ angelũ tuum de cęlis, q doceat nos, quid agere debeamus: & dirigat nos in via iuſtitię, & in ſemitis mãdatorũ tuorũ: & locũ quẽ elegeris, nobis oſtendat: in quo tibi digne ſeruire, mundi huius pericula euadere, & dignos pœnitentiæ fructus facere valeamus. Defende nos domine ab inſidiis inimicorum noſtrorum, qui feſtinant cuncta perdere: & non intres in iudiciũ cũ ſeruis tuis: ſed per meritum paſſionis Ieſu Chriſti filii tui domini noſtri, ab omnibus peccatis expiatos, fac nos poſt huius vitę exitum, ad eum, qui via veritas & vita eſt, ab omni pœna liberos fœliciter peruenire: dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui tecum in vnitate ſpirituſſancti, viuit & regnat deus: per omnia ſecula ſeculorum. Cunq; reſpondiſſent omnes Amen: ſurgentes inde, vno animo eademq; ſententia vendiderũt & pauperib⁹ dederunt omnia ſua: & vale dicentes oĩbus ſuis charis & notis, ſpiritu ſancto ducti, venerũt licet longa & laborioſa via, angelo domini eos antecedẽtẽ, dirigente & protegente, ad memoratum beatiſſimum Hugonem Gratianopolitanum epiſcopum.

Viſio beati Hugonis. Factum eſt aũt dum appropinquarent ciuitati, vidit idem epiſcopus in ſomnis, deum in ſolitudine Carthuſiæ, dignum ſibi habitaculum conſtruentem. Vidit etiam ſtellas ſeptem aureas in modum coronę diſpoſitas, a terra paululum eleuatas: & a cæteris, quæ in firmamento ſunt, in ſitu, motu, colore, & ſplendore differentes: eiuſdem numeri viris ſeptẽ (tot enim ipſi erãt) itineris ducatum prębentes. Mane autem facto cũ

eſſet ſuper viſione huiuſmodi ſollicitus,affuerunt pulſantes ad fores epiſcopalis Palatii,
dicti ſeptem viri.b.ſcilicet Bruno,cum ſuo licet breui,ſancto tamen collegio.Quod cum
fuiſſet eidem epiſcopo nunciatum, confeſtim iubet eos introduci.Ipſi vero ingreſſi,& ad
pedes eius humiliter proſtrati,petita & obtenta benedictione,ſui ad eum aduentus cau-
ſas enarrantes,petierunt vt locum aliquem dignaretur eis in ſua Diœceſi oſtendere,&
ſua benigna clęmentia,pia erogatione concedere : in quo a mundi huius periculis, & ab
hominũ cęterorum conſortio ſegregati,deſiderium ſuum perficere:ſoli deo digne ſerui-
re,& dignum ipſi habitaculum poſſent conſtruere.Hæc audiens beatiſſimus epiſcopus,
tanq̃ non amplius de viſione,quam iam impletam videbat,ſollicitus: eos cũ ingenti gau
dio,non ſolum gratanter,ſed etiam reuerenter ſuſcepit,& benigne tractauit . Quibus &
viſionem illam quam nocte illa per ſomnum viderat,enarrauit:& ait.Fratres & filii mei Hugonis
in Chriſto dilectiſſimi,propoſitum & deſiderium veſtrum non ſolum non reprobo , ſed exhortatio
etiam vehementer commendo.Mundus enim iſte,talibus & tantis plenus eſt laqueis,peri
culis,calamitatibus & miſeriis,vt electos plærũq; cogat proſpera quæq; deſpicere, & deũ
per aduerſa quærere : cum non poſſint deum ſimul cum mundo diligere . Nam duo iſti Aug. de ci-
amores,duas ciuitates conſtituunt,quæ ſibiinuicem aduerſantur: dei ſcilicet & diaboli. uitate dei.
Deus autem bonus,immo ſummum bonum eſt.Mundus vero totus in maligno poſitus j.Ioan ij.
eſt.Hinc præ cęteris magis dilectus apoſtolus ait:Si quis diligit mundum,non eſt chari- j.Ioan.v.
tas patris in eo. Vnde cum decreuiſſet deus, Sodomorum ciuitates delere, ait Angelus
ad beatum Loth,qui ad dei ciuitatem pertinebat:Salua,inquiens,animam tuam , & noli Gen.xix.
reſpicere poſt tergum:nec ſtes in omni loco circa regionem, ſed in monte ſaluum te fac:
ne & tu ſimiliter pereas.Sancti enim illi, quibus dignus non erat mundus,Apoſtolo te- Heb.xi.
ſte, egentes, anguſtiati, afflicti,circuierunt in melotis,in pellibus caprinis,in ſolitudini-
bus errantes,in montibus & ſpelũcis,& in cauernis terræ. Et ideo teſtimonio fidei,ꝓbati
inuẽti ſunt. Quorũ veſtigia ſeq̃ & imitari laudabile eſt & vtile,ſed difficile in regiõibus
iſtis frigidis maxime, quę non ſunt ſicut Aegyptus, Thebais,Scythia,aut Palęſtina . Eſt
enim in montibus iſtis altiſſimis,quos cernitis inter cęteras ſolitudines,eremus quædã Carthuſiæ
quæ Carthuſia nuncupatur, decem fere miliaribus a ciuitate diſtans : ampla quidem, deſcriptio.
ſed penitus inhabitata:ſolis feris peruia: hominibus vero & cæteris manſuetis animan
tibus propter loci aſperitatem, pene incognita . Altis & tanq̃ exciſis hincinde rupibus
& ſcopulis circũuallata:infructuoſis arboribus conſita:ſupra modum frigida,& pro ma
iore parte temporis niuibus operta:& adeo prærupta,ſterilis,& infructuoſa, vt nihil in
ea ſeri valeat ſiue meti . In cuius medio eſt quidam paruus fluuius , qui Guerus mor-
tuus,quaſi quædam imago mortis dicitur,ex circũſtantibus vndiq; montibus collectus:
& cum ſtrepitu maximo,torrentium aut inundantium aquarum more fluens.Ad quam
quidem Carthuſianam Eremum eſt aſcenſus grauis & laborioſus:ingreſſus vero diffi-
cilis & periculoſus,vt pote inter duas miræ altitudinis rupes, quæ velut rectæ lineæ
ſurſum ſe erigunt:& in culmen tandẽ pœne coeunt:ita vt introeuntibus horrori ſint &
terrori. Et vt paucis agam, tanta eſt loci illius aſperitas, tantus horror : vt carcer po-
tius aut purgatorii locus, q̃ humanæ vitæ habitaculum dici poſſit . Vnde difficile vi-
detur ſine ſingulari dono dei, apud quem nihil eſt impoſſibile , homines illic habitare
poſſe:aut ſaltem diu perſeuerare. Scitis autem fratres mei, q̃ graue ſit poſt miſſam ma-
num ad aratrum retro aſpicere. Vnde metuẽdum eſt exemplum vxoris Loth,quę retro Gen.xix.
ſpexit:& vbi aſpexit,ibi remanſit,& in ſalem cõuerſa eſt, vt ſuo prudentes condiret exẽ
plo.¶Quum autem verbis illis finem feciſſet beatiſſimus epiſcopus.B.Bruno reſpõdit. Brunonis
Reuerendiſſime pater,terribilis profecto eſt, vt audiuimus, & iam in parte cernimus, reſponſio.
locus iſte.Nos autem locum talem ad pœnitendum quærimus.Et q̃q̃ infirmi ſumus & Magnalia
fragiles:in dei tamen,qui potens eſt,miſericordia confidimus: & ſperamus,vt qui nobis dei.
dedit huc veniendi voluntatem,dabit & perſeuerandi poteſtatem:cum nõ ſit abbreuia-
ta manus eius, quo minus ſicut olim , ita & nobis nunc magnalia ſua poſſit oſtendere.
Ipſe enim ſcopulos torrentium inclinauit,vt requieſceret populus in Arnon,& recumbe Num.xxi.
ret in finibus Moabitarum . Ipſe Ionathan & armigerum eius reptantes manibus & pe- j.Reg.xiiii.

dibus,per eminentes petras & ſcopulos in modum dẽtium præruptos, de hoſtium mani
Exod. xvi bus data ipſis de illis victoria,liberauit.Ipſe tantã multitudinem filiorum Iſrael, & vul
Deut. viii gus innumerabile in deſerto,manna de cęlo miſſo,nutriuit.Nunquid & nunc panem da
iii.Re.xviii re non poterit:aut parare menſam populo ſuo? Ipſe coruis præcepit vt paſcerent Heliã
In vitis patrum. in Carmelo: qui & pauerunt Paulum in Aegypto.Ipſe prandium quod meſſoribus Aba
chuc parauerat in Iudæa,Danieli miſit in Chaldæam. Ipſe panes in deſerto multiplica
Dan.xiiii. uit,ex quibus tantam hominum multitudinem ſatiauit . Ipſe dat iumentis eſcam ipſo
Matt.xv. Mar.vi. rum,& pullis coruorum inuocantibus eum.Ipſe paſcit volatilia cæli: quæ non ſerũt ne
Pſal. cxlvi. Matt.vi. q; metunt,neq; congregant in horrea.Nonne & nos domino pluris ſumus illis.Nõ itaq;
Luc xii. etiam ſi nobis defuerint humana ſolatia,de dei præſentia diffidemus & prouidentia:Cũ
Matt.iiii. potens ſit,de lapidibus iſtis,quos videmus,panes facere: & aquam in vinum conuertere.
Ioan.ii. Pſal. cxlvi. Qui etiam quum voluerit potens eſt dare niuem ſicut lanam : & nebulam ſicut cinerem
ſpargere.De tanta igitur eius potentia & bonitate confiſi, iterum ac iterum humiliter
ſupplicamus:ne deſiderium noſtrum vltra differas,aut nos in hac noſtra petitione con
fundas. ¶Tunc Beatus Hugo eorum conſtantiam, & in cœpto propoſito perſeueran
tiam conſiderans:ne eorum vocationi,& diuinæ voluntati reſiſtere videretur,ait.Deſide
rium veſtrum dilectiſſimi,ego pariter implere deſidero:nec ideo diſtuli vt auferatur,ſed
vt dilatione potius augeatur.Videns itaq; voluntatem veſtram in Chriſti charitate ra
dicatam & fundatam : vobis & iis quos eadem Charitas vobiſcum traxerit, nunc & in
Donatio Carthuſiæ poſterum fratres,locum prædictum & quicquid iuris vel actionis in eo habeo,plena liber
tate concedo. Et hoc idem a cęteris omnibus qui ius aliquod in eo habent fieri procu
rabo,Vobiſq; & veſtris omnibus omnem poſſibilem mihi humanitatem,q̃diu vixero,li
benter exhibebo.Et nihilominus pro pace & quiete veſtra, ad remouendum ea quæ ve
Immunitas. ſtro propoſito contraria ſunt,domum vnam ſuper pontem qui inter duas rupes prædi
ctas ſitus eſt,in introitu dictæ ſolitudinis,ædificari volo:& authoritate diuina prohibe
bo, vt fœminæ per terminos veſtros nullatenus tranſeant, neq; viri arma portãtes. Pro
Fœminę arceantur. hibebo pariter intra dictos terminos,piſcationem,venationem,& auium captionem,oui
um,caprarum,atq; omnium domeſticorum animalium paſcua & tranſitum . Deum ro
gans vt obœdientes huic noſtræ donationi & prohibitioni, in ſua gratia multiplicet: &
in omnibus bonis, quæ ibidem vſq; in ſeculi finem gerenda ſunt, partem eiſdem tribu
at.Inobœdientes vero diuino iudicio puniendos relinquo:quos & per ſecularem poteſta
tem puniri curabo.His dictis ſurgens amplexatus eſt eos, fleuitq; præ gaudio ſuper ſin
gulos eorum:laudans & benedicens deum de aduentu ipſorum. Et deinde benedixit eis
Benedictio depcatiua dicens . Omnipotens ſempiterne deus, cuius miſericordiæ nec menſuras ponere poſſu
mus,nec tempora definire:qui quos vis vocas,& quos vocas,hos iuſtificas & magnificas
reſpice quæſumus oculis clęmentiæ tuæ ſuper hos famulos tuos,quos ad tuæ ſeruitutis
obſequium inuitare dignat[9] es:& præſta auxilium gratiæ tuæ,vt quæ tibi placita ſunt,
tota virtute perficiant.Reple eos venerabilibus virtutibus tuis,quibus muniti:carnis,
mundi,& dęmonum inſidias ſuperare: & inde victoriæ coronam immarceſſibilem reci
pere valeant:creſcereq; eos facias in mille millia: & eos,necnon & illos qui eorum veſti
gia ſecuti fuerint,& in dicta ſolitudine vſq; in finem vitæ ſuæ in vera humilitate & cha
ritate perſeuerauerint,ab omni culpa & pœna liberos,ſanctorum tuorum collegio ſocia
re digneris.Per Chriſtum dominum noſtrum.Amen.

POſt hęc autem quia dictus beatus Bruno & eius ſodales oẽs erant propter itineris labores non modicũ nec immerito fatigati: retinuit eos idem beatiſſimus epiſcopus in ſuo epiſcopali palatio: & eos ſua ſolita benignitate ꝓcurauit & recreauit per dies aliquot. Quib⁹ expletis & pręparatis ac diſpoſitis omnibus quę neceſſaria erãt in via, aſcẽderunt in montem & intrauerunt ac inhabitare cœperunt dictã Eremum Carthuſię, circa ſolẽnitatem natiuitatis ſancti Ionnis Baptiſtę: anno ſalutis noſtræ ſupra milleſimum, octogeſimoquarto: antecedente & dirigente eos, ac in omnibus & per omnia adiuuante, & de neceſſariis prouidente, præfato Beato Hugone epiſcopo. Et ibidem in parte ſuperiore montis, quæ nunc dicitur ad beatam Mariam de Caſalibus ædificare cœperunt eccleſiam, necnon & paruas cellulas, non longe a dicta eccleſia diſtantes, circa quendam fontem, qui vſq; in præſentem diem vocatur fons Brunonis: de ſe tamen inuicem diſtinctas & aliquantulum ſeparatas: ne alter alterius ſolitudinem impediret. In quibus ſinguli per ſingulas more illorum antiquorum Aegyptiorum Monachorum habitabant. Vbi ſilentio, lectioni, orationi, atq; operi manuum maxime in conſcribendis libris iugiter inſiſtebant. Qui exinde dicti ſunt fratres Carthuſiẽſes, a nomine loci nomen ſibi imponentes: a quibus etiam ordo iſte Carthuſiẽſis originem ſumpſit pariter & nomen. Ipſi enim ſeptem (beato Brunone cęteros qui ſibi eum in Priorem & animarum ſuarum paſtorem elegerant & cuius obœdientiæ, beato Hugone epiſcopo annuente, ſe ſubmiſerant, dirigente) volentes mundum quem reliquerant, & quæ in mundo ſunt, omnia: quæ ſunt concupiſcentia carnis, concupiſcentia oculorum, & ſuperbia vitæ, ſibi ſubiicere: quandam viuendi normam ſatis arduam inſtituerunt: quam & ipſi tenuerunt, & poſteris ſuis tenendam mandauerunt. Nam contra ſuperbiam quæ initium eſt omnis peccati, & contra eius nefandam ſobolem, inuidiam ſcilicet, ambitionem & vanam gloriam, & ſiqua ſunt alia: fecerunt ſibi veſtes breues & anguſtas, de groſſo panno albo, vili & rudi: quæ eos contemptibiles intuentibus redderent & abiectos: & illis horrori eſſent potius, q̃ ipſis honori. Et q̃uis in ſordido habitu interdum ſuperbia lateat, fecerunt tamen ipſi ad eam profugandam, quicquid facere potuerunt. Contra cupiditatem vero, quæ radix omnium malorum dicitur: & auaritiam, quæ idolorum ſeruitus nuncupatur, certos terminos iuxta locorum ſuorum fertilitatẽ aut ſterilitatem maiores minoreſve præfixerant: ita vt extra eos, etiam ſi totus mundus eis offerretur, nec ſaltem quantum pes humanus occupare poteſt, liceret poſſidere. Certum etiam numerum, quem tranſgredi nullo modo liceret, animalibus & pecoribus impoſuerunt. Et vt non eſſet eis quandoq; neceſſarium, vel plus terræ q̃ dictum eſt, poſſeſſioni ſuæ ad-

Properant ad iter Carthuſiẽ verſus.

Fons Brunonis.

Contra ſuperbiam.

Cupiditatẽ & auaritiam. j. Tim. vi.

Fratrum numerus. dere,aut pecorum numerum augere:duodecim tm̄ monachos cū tertiodecimo prio-
re,ac ſexdecim conuerſis,pauciſq; mercennariis nullo prorſus ſuperaddito,in ſuis do
Cōtra carnis cōcupiſcentiam. mibus eſſe perpetuo decreuerunt.Ad edomandam autem carnis concupiſcentiam , &
legem membrorum quæ repugnant legi mentis,duris ſemper ad carnem ciliciis vtebā
tur.Secunda,quarta & ſexta feriis,pane & aqua & ſale,ſicui placebat,contenti erant.
Tertia vero,quinta & ſabbato,legumina vel aliquid huiuſmodi & vinum: & in feria
quinta etiam caſeum,vel aliquid aliud,a coquinario recipiebant:Ab omni tamen eſu
carnium tam ſani q̄ infirmi,perpetuo abſtinebant.Panes albos non comedebant , ſed
ſolum tortas licet de tritico.Vinum purum nunq̄ bibebant,ſed bene dilutum qđ vo
cant limphatum:& hoc duntaxat in prandio & cœna,& diebus illis quibus eo vti &
cœnare licebat.Ieiuniis fere continuis & prolixis vigiliis carnem macerabant.Piſces
nunq̄ emebant,ſed ſi forte gratis eis dabantur eos in charitate recipiebant : & iuxta
offerentium voluntatem(diebus tamen quibus eis veſci licebat)diſtribuebant.Offi-
cium diuinum,diurnum pariter & nocturnum,tam in eccleſia diebus & horis illis q-
bus in eam conueniebant,q̄ per cellas: non perfunctorie , vt quidam,ſed intentiſſime,
oculis in terram demiſſis,cordibus vero in cęlū fixis,deuotiſſime perſoluebant.Totū
ꝙ ſuum tam interiorem q̄ exteriorem hominem,habitu,voce,vultu,rebus viſibilia ex
Dn̄icis diebus quid. cedentibus,ſpretis cunctis aliis,intentum,immo affixum deo exhibebant. Diebus ve
ro dominicis & certis ſanctorum feſtiuitatib⁹ tm̄,antiquorum eremitarum more,ne
ab aliis ſacris operibus licet dignitate inferioribus,impedirentur:miſſę ſacrificium of
ferebant:quo omnes pariter conueniebant.Et ipſis diebus in refectorio ſimul ad ritū
monachorum comedebant.Aliis vero diebus in cellis ſuis,ſub arcto ſilētio, orationi,
meditationi,cōtemplationi,& cæteris piis & deuotis exercitiis ſine intermiſſione va
cabant:ita vt vbi prius fuerant ſpecus & cubilia ferarum,tunc videres choros caſtro
rum, cuneos prophetarum,conuentus monachorum,& cœtus angelorum. Memora
Hugo ſter cartuſiāos tus autem epiſcopus ſanctus Hugo,eos frequenter viſitabat,& vt filios tenerrime di
ligebat:quos vſq; ad mortem ſuam,& non tm̄ eos,ſed & qui eis exinde ſucceſſerūt, cō
filiis ſemp fouit & beneficiis.Eratq; inter eos nō vt dn̄s aut epiſcopus, ſed vt ſoci⁹ &
frater humillim⁹:& ad cūctorū(quātū i ipſo erat)obſeqa paratiſſimus. In tantū aūt
deuot⁹ eremū icolebat, vt eū iterdū Beatus Bruno,inde exire & ad oues ſuas redire
cōpelleret.Ite inquit,ite ad oues veſtras,& quod eis debetis,exoluite.Ipō etiā beatiſſi
mo epiſcopo inſtante & ꝓcurante,circunuicini om̄es tam eccleſiaſtici q̄ nobiles & po
pulares videntes beati Brunonis & eius ſodaliū tam ſanctā ac tam honeſtā ac deuo-
tam conuerſationem,dederūt eiſdem quicquid iuris habebāt in dictis mōtibus,& in
tra fines & limites dictę ſolitudinis. Iſti itaq; ſunt O felix Carthuſia primi patres illi
qui hanc vaſtam ſolitudinem primi inhabitare cœperunt:& in ea ordinem hūc,qui a
te nomen velut oleum vbiq; terrarum effuſum accepit,primi fundauerunt. Iſti ſunt
Prou.ix. ſeptem columnæ,quas ſapientia excidit,& in quibus ſibi domum ædificauit.Iſti ſunt
Gen̄ xli. ſeptem boues aſcendentes de fluuio,& ſeptem ſpicæ in culmo vno.Et ſeptem buccinę
Ioſu.vi. quarum vſus erat in iubileo.Iſti ſunt ſeptem candelabra , in quorum medio Ioannes
Apo.i. ſcribens ſeptem eccleſiis quæ erant in Aſia,perhibet ſe vidiſſe ſimilem filio hominis,
veſtitum podere,tenētēq; in dextera ſua ſeptem ſtellas,quæ ſeptem eccleſiarum ſunt
angeli.Et in medio Throni,agnum ſtantem,habētem cornua ſeptem,& oculos ſeptē,
Matt.xv. qui ſunt ſeptem ſpiritus dei,in omnem terram miſſi.Iſti ſunt ſeptem ſportę fragmen
Apoc.v. tis plenæ.Et ſeptem ſignacula libri clauſi.Et ſeptem viri ſpiritu ſancto pleni: quos in
Act.vi. diaconos ad miniſtrandum elegerunt Apoſtoli . Et ſeptem gradus quos vidit Eze-
Ezech.xl. Septenarii ꝑfectio. chiel ad aſcenſum exterioris atrii.Iſte eſt ſeptenarius , propter ſeptem ſpirituſſancti
dona ſacratus.Iſte ſeptenarius numerus primus in monadibus perfectus eſt redditus
ex ſuis partibus aggregatus.Nam vnum & ſex,duo & quinq;,tria & quatuor, q̄ ſunt
partes eius aliquotæ,ſeptem faciunt. Hinc eſt ꝙ ſeptimus dies,& ſeptima hebdoma-
da,& ſeptimus menſis,& ſeptimus annus tanq̄ perfecti erant,lege feriati.Septem eti-
am diebus agitur & repetitur omne tempus.Et ſeptimo die ceſſauit deus ab oī opere

Et ſeptimo die Chriſtus in ſepulcro quieuit. In quibus omnibus, notatur huius ſacrati ſeptenarii numeri, & in eo huius ſacræ religionis (quæ ab eiuſdem numeri viris iſtis ſeptẽ primo inſtituta eſt) perfectio. Quæ recte figurata dicitur per ſtellas illas ſeptem, quas in eorum aduentu Beato Hugoni dominus demonſtrauit: tam propter magnum huius ſeptenarii ſacramentum, q̃ propter ſtellarum ſublimitatem, ſtabilitatem, claritatem, puritatem, & quantitatem. Iſtę namq; virtutes religioſis omnibus nedum conueniunt, ſed etiam neceſſariæ ſunt: qui debent ſicut ſtellę eſſe in cęlo, per contemplationem & mentis affectũ, non in terra. Nam ſpecies cæli eſt gloria ſtellarum ait ſapiens. Secundo debent eſſe incœpto religionis propoſito, firmi & ſtabiles. Nam ideo poſuit deus ſtellas in firmamento, vt eſſent in ſigna & tempora, & dies, & menſes, & annos. Vnde ſcriptum eſt, ꝙ Stellæ manentes in curſu ſuo & ordine, pugnauerunt contra Siſaram. i. contra diabolum: ſic enim Siſara interpretatur excludens gaudentem. Tertio debent eſſe in tribulatione patientes: vt ſint ſicut ſtella matutina in medio nebulæ. Fecit enim deus Lunam & ſtellas, vt præeſſent nocti. Quarto ſicut in ſtellas non cadit corruptio, nec caſus, nec error, ſecundum philoſophum: ita & ipſi debent ſeruare carnis integritatem ſine corruptione: vt dicere poſſint illud Apocalypſis. Ego ſum genus & radix Dauid: ſtella ſplendida & matutina. Et ne de eis dicatur ꝙ ſtellæ non ſunt mundę in conſpectu eius. Quinto, ſicut ſtellarum quælibet maior eſt tota terra q̃uis breuis & quaſi punctalis, & modica videatur in exteriori apparentia: ſic religioſi debent ſemper creſcere per charitatem, minui vero per humilitatem. Hæc enim duo, humilitas ſcilicet & charitas, ſunt duo religionis extrema: initium & finis: ſine quibus cætera quæ mediant omnia, ſunt potius pœna q̃ merito digna. O igitur iterum atq; iterum felix Carthuſia: tam diu ſterilis, nunc vero fœcunda. Felices montes, qui tales meruerunt habere incolas & cultores. Felix denicq; religio iſta diuinitus inſtituta, quæ religiones cæteras poſt Auguſtinum & Benedictum antiquitate præcedit: & has illas etiam vitæ auſteritate. De cuius origine hæc pauca, vt ad cœptum propoſitum redeamus, ſufficiant.

Stellis ſimiles religioſi

Eccli. xliii.

Iudic. v.

Apo. xxii.

Iob. xxv.

Beatus itaq; Bruno, de quo nobis ſermo in hac vitæ auſteritate cum ſuis in dicta ſolitudine fere ſex annorum ſpatio perſeuerauit: die ac nocte ſine intermiſſione, ieiuniis, orationibus & aliis exercitiis religioſis vacans. Contigit aũt vt mortuo Gregorio Septimo Pontifice Romano, ſuccederet ei in papatu Victor Tertius: quo item poſt paucos menſes mortuo, ſucceſſit ei Vrbanus ſecundus prius dictus Otho: Monachus & Abbas Cluniacenſis. Qui eiuſdem beati Brunonis, dum in minoribus ageret, fuerat diſcipulus. Qui paulo poſt ſui aſſumptionem ad apoſtolatus apicem, non immemor doctrinę & pro-

Vrbanus Secundus.

bitatis eiuſdem beati Brunonis,ſui olim præceptoris,volenſq; in ſibi a Chriſto credita ad miniſtratione eius vti conſiliis:vocauit eum ad ſanctę Romanæ eccleſiæ obſequium, addito etiam obœdientiæ præcepto.Dictus vero beatus Bruno,percepto huiuſmodi mandato,non modicum turbatus eſt:quippe qui iam ſolitudinis dulcedinem guſtauerat.Tenebat enim eum Maria vt quieſceret:trahebat Martha vt laboraret. Rogabant fratres ne ſe deſereret:cogebat Papa vt obœdiret.Terrebat curia ſi illuc accederet:conſcientia vero timorata ignorabat,qd in re tam perplexa ageret.Tandem obœdientia vicit. Sciebat enim ꝙ vera obœdientia moras non recipit:nec excuſationem,aut dilationem admittit. Hinc ad fratres & diſcipulos ſuos ait.Manere vobiſcũ fratres mei dilectiſſimi,gratiſſimũ:a vobis ſeparari grauiſſimum:mandatis vero apoſtolicis obœdire neceſſarium mihi eſt. Nam in maioribus eſt regendi ac iubẽdi authoritas: in minoribus vero obſequendi neceſſitas. Vnde quaſi peccatum ariolandi eſt repugnare:& quaſi ſcelus idololatrię nolle acquieſce-
1. Reg.xv. re.Propterea qd Apoſtolus ait. Vt omnis anima ſublimioribus poteſtatibus ſubdita ſit.
Roma.xiii Quia non eſt poteſtas niſi a deo.Quæ autem a deo ſunt,ordinata ſunt.Et qui reſiſtit poteſtati,dei ordinationi reſiſtit.Qui autem reſiſtit, ipſe ſibi damnationem acquirit. Quid igitur mihi prodeſſet exterius hic vobiſcum ieiuniis & abſtinentiis carnem atterere, & ꝑ inobœdientiam,animæ meæ damnationem acquirere? Nolite itaq; fratres ſuper receſſu meo contriſtari,ne ſuperaddatis dolorem dolori:ſed potius in ea vocatione in qua vocati eſtis,perſeuerate.Et ego expleta mihi iniuncta obœdientia,ad vos reuertar,domino cõcedente.Tunc omnes cum lachrymis & eiulatu magno clamare cœperunt dicentes. Cur nos pater deſeris,aut cui nos deſolatos relinquis? Tu es enim poſt deum omnis ſpes noſtra,totumq; refugium.Tu nobis in aduerſis pręſidium,in proſperis ſolatium,in temptatione conſilium,in infirmitate ſubſidium.Quid igitur te recedente faciemus: aut ad quẽ te abſente recurremus?Erimus profecto ſicut oues errantes non habẽtes paſtorem.Si igitur te ad Romanum Pontificem obœdientia trahat,trahet nos tecum ſupereminens cha-
Ephe.iiii. ritas,quæ eſt in Chriſto Ieſu:quam ſeparare non poterit,neq; mors,neq; vita,neq; creatu-
Rom.viii. ra aliqua.Beatus itaq; Bruno hæc audiens,timens ne propter ſuum & ſuorum inde diſceſſum,locus prædictus iam deo dicatus,ad manus laicas & prophanas iterum deueniret nolenſq; illum omnino deſerere:ſed poſt expletam ſibi impoſitam pœnitentiam eum intẽdens cum ſuis repetere,commendauit & dedit illum venerabili viro domino Siguino Abbati monaſterii Caſę dei:qui fuerat vnus ex primis donatoribus pręd ictis:& habebat quãdam cellam ſibi vicinam prope Gratianopolim,ſubter caſtrum Curnilhionis.

De Brunonis profectione ad Curiam Romanam ex mandato Vrbani Secundi Pontificis Maximi.

Bruno Romã ꝓficiſcitur. ET deinde a Beato Hugone epiſcopo benedictione ſuſcepta,Romam acceſſit. Vrgebat enim apoſtolicum imperium.Quem pontifex,de eius quem intime diligebat,aduentu plurimum gaudens,benigne ſuſcepit,& inter primos & præcipuos ſibi peculiares ac familiares conſiliarios,& fideles amicos habuit. Cuius in maioribus cauſis & ar-
Carthuſiani primi Brunonẽ viſunt. duis eccleſiæ negociis vtebatur & adhęrebat conſiliis.Conuenerunt autem ad eum ſpiritu ſancto hoc operãte cæteri fratres omnes,qui prius cum eo in Carthuſia fuerant,dolentes plurimum,ipſe vero magis,ꝙ locũ prędictũ Carthuſię,quem dominus ſibi elegerat, & in quo dignum illi habitaculum conſtruxerat,reliquiſſent. Dum eñ eis in mentem venirent,nõ ſicut murmuratoribꝰ illis in deſerto,carnes,cucumeres,aut pepones, ſed deuotæ illę meditationes,orationes,lectiones,& ſpiritales conſolationes,quas prius in ſolitudine prædicta Carthuſiæ habuerãt:& viderẽt tumultus, ſtrepitus, & pericula curiæ:nõ poterãt ſe a lachrymis continere. Tãdem vero ſuaſu & inductione eiuſdem Beati Brunonis, cũ nondũ poſſet ipſe pro ſe licentiã ſeu commeatum redeundi a pontifice obtinere,tanꝗ illi in tunc occurrentibus negociis neceſſarius:omnes vnanimiter conſenſerunt ad Carthuſiam reuerti obtentis prius ab eodem ſummo pontifice literis ad prædictum abba-
Lauduinus Secundus prior. tem Siguinum pro reſtitutione dicti loci:quem illi beatus Bruno inde diſcedens (vt iam dictum eſt) remiſerat Magiſtro itaq; Lauduino, quem cæteris fratribus Beatus pater

Bruno in Priorem loco ſui præpoſuerat, ductore, omnes Carthuſiam repetiuerunt. Quibus Siguinus Abbas rogatu ſummi põtificis & eiuſdem beati Brunonis, cum conſenſu ſui conuentus & in præſentia præfati beati Hugonis Gratianopolitani epiſcopi, & alterius Hugonis Lugduneñ. archiepiſcopi, locum prędictum Carthuſiæ libere remiſit, ac iuri eorum & ſucceſſorum eorundem tradidit perpetuo poſſidendum. Et ex tũc dictus Landuinus prior, & cæteri fratres ac eorum ſucceſſores vſq; in præſentem diem dictam eremum Carthuſiæ cum ſuis finibus & iuribus tenuerunt & poſſederunt, perſeuerantes in ea ſub cõmuni obœdientia capituli generalis totius Carthuſienſis ordinis: quod ibidem annis ſingulis celebratur, iuxta viuendi normã ab eodem beato Brunone primo: & deinde a cæteris Carthuſiæ prioribus, & a dicto generali capitulo eis datam. Dictus vero beatus Bruno eidem Vrbano pontifici charus, in regimine eccleſię vtiliter & fideliter inſeruiebat. Erat enim tunc eccleſia in turbatione maxima propter perſecutionem Henrici quarti Imperatoris prædicti. Qui quendam Gilbertum quem Clementem vocauit, de facto in papatũ intruſerat. Qui ambo, Henricus. ſ. & Antipapa Clemens, verum pontificem Vrbanum perſequebantur. Quorum furorem idem Vrbanus declinans, cum in Romanis (& merito) minime confideret: poſtq̃ in Melphi concilium habuiſſet, Placentiam venit, & ibi aliud concilium celebrauit. In quo inter cætera petulantiam quorũdam eccleſiaſticorũ, Gratiano teſte, animoſiſſime compeſcuit. Et plura in eos decreta fecit: maxime contra eccleſiaſticos incontinentes & ſimoniacos: & contra proprietarios & inſtabiles monachos. Deinde nec ibi ſecurus, eiuſdem imperatoris iterum furorem fugiens, relicta Italia in Gallias tranſmigrauit. Vbi denuo de ſalute fidei cogitans, aliud conciliũ apud Clarũmontem ciuitatẽ Aluernorũ conuocari fecit. In quo eodem Gratiano teſte plures alias conſtitutiones ordinauit, quę ad erigendum labentis eccleſiæ ſtatũ reſpicere videbãtur. Et inter cętera ſtatuit, vt horę beatę Mariæ a clericis quotidie dicerẽtur: & vt in ſabbatis eius officiũ ſolenniter celebraretur. Legi autẽ in quadã hiſtoria, quę faſciculus temporũ dicitur, ꝙ hoc beata virgo fratribus in Carthuſia reuelauerat: haud dubiũ qn beato Brunoni & eiꝰ ſodalibꝰ: cũ ipſi ſoli adhuc Carthuſiẽſes dicerẽtur. In eodẽ etiã cõclio rẽ memoratu dignã fecit. Nã principes Gallię, & cęterã multitudinẽ quę ad cõciliũ cõuenerat, ad expeditionẽ cõtra Turcas p recuperatione terrę ſanctę taliter animauit, vt trecenta milia hominũ, nomẽ ſuũ in militiam Chriſti dederint, ſignũq; Crucis ſuſceperit. Inter quos erat Gotfridus de Builhon dux Lotharingię: quo duce mouentes per Germanorũ fines atq; Pannoniã, Bizantiũ vadũt: ac deinde tranſmiſſo Helleſponto, Niceam primo, mox Antiochiam, & plurimas alias Saracenorũ vrbes, deinde Hieroſolymam ciuitatem ſanctam, & oẽm circa regionem capiunt. Vbi dum vellent Chriſtiani dictũ Gotfridum in regem coronare: renuit ipſe, dicens ſe nolle auream ferre coronã in ea vrbe vbi Chriſtus ſpineam tulerat. Tenuerunt autem dictus Gotfridus & ſeptem alii reges Chriſtiani poſt eum, annis octoginta octo dictum regnũ Hieroſolymitanũ, deuictis Babyloniis & Aegyptiis, cum magna infidelium ſtrage, & maximo incremento nominis Chriſtiani. Quibus omnibus cauſam dedit idem Pontifex Vrbanus in dicto Claromontenſi concilio. Quũ itaq; beatus Bruno eidem pontifici propter obœdientiæ meritum, certis annis, licet paucis, adhęſiſſet, & nõ modicum eccleſiæ ſanctæ dei circa eius reformationem, & circa recuperationem terræ ſanctæ, ſuis conſiliis profuiſſet: vt eiuſdem Vrbani inde ſecuta decreta, & alia eius acta prædicta teſtantur: nec poſſet diutius tantas inquietudines, & curię tumultus ac ſtrepitus ſuſtinere, ad ſolitudinis ac cellæ quam dimiſerat, quietem iugiter aſpirans, anteq̃ idem pontifex de Placentia tranſiret ad Galliam, humiliter & cum geminata inſtantia ab eodem pontifice petiit & tandem obtinuit veniam & commeatum, vt relicta curia Eremum quam reliquerat, repeteret: aut aliam ſibi quæreret, quam dominus ipſi dignaretur oſtendere. Et quum idem Pontifex voluiſſet eum confirmare in archiepiſcopum eccleſiæ Rheginenſis, quæ eſt prima metropolis totius Calabriæ, ad quam eodem annuente Pontifice electus fuerat: ipſe electioni de ſe factæ, ſciens ex iis quæ in ſcriptura ſacra legerat, & ex iis quæ in Curia & viderat & audierat, qualia & quanta ſint in prę-

Schiſmã ĩ eccleſię.

Antipapa. Vrbani geſta & in Galliã perfugium.

Conciliũ Claromõtenſe.

Maria Carthuſiẽnis officia celebrãda indicat.

Cruciata indicit & ſuſcepit in Turcas.

Hieroſolyma recipitur.

Alii Remenſis.

latione pericula,conſentire recuſauit:non quidem pertinaciter, ſed ſolo quietis amore & deſiderio: ſeruata ſemper (vt decẽs eſt) ad ſuperiorem obœdientia & humilitate, & ad proximos charitate. Tunc enim vt dicebat beatus Gregorius, ante dei oculos,vera ſeruatur humilitas : quũ hoc qđ quis vtiliter ſubire ꝑcipitur,pertinaciter nõ recuſat. Vnde poteſt quis etiam idoneus laudabiliter ex humilitate prælationis officium recuſare:Eodem Gregorio dicente:Qꝫ pręlatio propter meliorem intentionem fugiẽda eſt, maxime cum ad hoc ſuperna voluntas agnoſcitur.

Gregori⁹.

Bruno Calabriæ deſerta petit.

CVm volũtate igitur,venia & benedictione Põtificis, idem beatus Bruno relicta Curia , Calabriæ deſerta penetrauit . Non quidem ſolus, ſed iunctis ſibi quibuſdam aliis eiuſdem propoſiti viris : quos bonus odor vitę ipſius ad ſolitudinem quęrendam traxerat. Audiuerat enim illic deſerta eſſe loca & ſolitaria q̃plurima,ad peragẽdam pœnitentiã aptiſſima.Et q̃uis intenderet & optaret,prout iam ſępius decreuerat, Carthuſiam repetere,quã reliquerat:& illuc fratres ſuos ſequi,quos ante pręmiſerat:qa tamen (vt prædictum eſt) Pontifex cum Curia ſua tranſibat ad Galliam,in cuius finibus ſita eſt Carthuſia,ne Curiã quã fugiebat,ſequi videretur,ſed vt elongaretur ab ea. Calabriam potius elegit q̃ Carthuſiam.cũ ea tamen ſemper intentione & voluntate,vt ſedatis rebus,vt primũ cõmode poſſet,Carthuſiam repeteret: prout in quibuſdam eius literis,quas ex Calabria ſcripſit fratribus ſuis,qui erant in Carthuſia,apparet:quarum verba ſunt hæc.De me fratres ſcitote,quoniam mihi vnicum poſt deum,eſt deſiderium veniendi ad vos,& videndi:& quando potero,opere adimplebo,deo adiuuante . Venit itaqꝫ cum ſuis prædictis ad quãdam Eremũ in finibus Calabrię, quę dicitur Turris: in diœceſi Squillacenſi.Ibiqꝫ non cellas,quia ſumptus ad eas nõ ſuppetebant, ſed ſpelũcas plures ſiue cauernas eremitis congruẽtes de vili quidem materia , ſed in Chriſto precioſa ædificauit. In q̄bus nocturnis excubiis pariter atqꝫ diurnis,ipſe & qui cũ eo cõuenerant fratres,diuinis laudibus & orationibus inſiſtebãt:in ea auſteritate vitę quã ipſe prius in Carthuſia tenuerat:& ſuis tenẽdam pręceperat. Cõtigit autẽ domino hoc operante,dũ quadam die Princeps Calabrię Rogerus cum ſuo non paruo comitatu , & cũ canum multitudine copioſa, in dicta eremo Turris venaretur feras , canes olfactu ſuo diuerſa ferarũ ipſarũ veſtigia inſequẽtes,ad dictas ſpeluncas, in quibus beatus Bruno, & qui cũ eo venerant fratres,pariter habitabãt,deuenirẽt. Vbi fixis pedibus,latratibus multis,dño ſuo indicabãt,ſe prędam magnã aliquã inueniſſe.Ad quos dictus Princeps cũ ſuis cõcito curſu veniẽs,reperit patres ꝑdictos in dictis ſpelũcis,flexis genibus & erectis ĩ cęlũ vultibꝰ & manibꝰ ſimul orãtes & deũ laudãtes.Qđ ille ĩtuẽs,magna admira-

Epla beati Brunonis

Carthuſia in Calabria.

Canes Brunonẽ indicant.

tione repletus,de equo cui inſidebat,deſiliẽs deuote & humiliter ſalutauit:& de eorũ il-
luc aduentu,& ſingulorũ ſtatu diligenter interrogauit. Quibus cognitis,gauiſus eſt val
de deum laudans & glorificans,q̃ tali ſe dignatus eſſet pręda dignũ facere:ſperãs & ſe &
terram ſuam eorũ meritis & precibus adiuuari,& in pace tueri. Et propterea vt poſſent
ibidem quietius viuere & diutius perſeuerare,dedit eis eccleſiã beatę Marię & ſancti Ste
phani de Eremo. Vbi eos frequenter viſitabat,& de vitę neceſſariis prouidebat:documẽ
taq; ſalutis ab eis libenter audiebat. Et beatum Brunonem ipſorum omniũ paſtorẽ & pa
trem,quẽ prę cęteris intime diligebat,ad ſe frequẽter euocabat:Quẽ in magna reueren-
tia ſemper habebat,& quaſi primũ in domo ſua. Cuius cõſiliis acquieſcebat,& eiꝰ ſe ora-
tionibus iugiter cõmendabat:in quibus plurimũ cõfidebat. Nec eũ fefellit opinio. Nam
deus eũ Brunonis meritis a preparata in eũ proditione in obſidione Capuanę ciuitatis
liberauit, vt idem princeps in ſuis patentibus literis per hęc verba teſtatur. Ego Roge-
rius diuina miſericordia Comes Calabriæ & Siciliæ notum eſſe volo omnibus fidelibus
Chriſtianis beneficia quę mihi peccatori conceſſit deus,orationibus Reuerendi mei fra-
tris Brunonis,piiſſimi patris fratrũ qui habitant in eccleſiis ſanctæ Mariæ de Eremo, &
ſancti Stephani protomartyris,quę ſitę ſunt in terra mea inter oppidũ qđ dicitur Stillũ
& Arenã. Quum eſſem in obſidione Capuę calendis Martiis,& pręfeciſſem Sergiũ natio-
ne gręcũ principem ſuper ducentos armigeros nationis ſuæ,& exercitus excubiarũ ma-
giſtrũ:qui ſatanica perſuaſione pręuẽtus,prius ipſi principi Capuę promittente auri nõ
modicam quãtitatem,ad inuadendũ me meũq; exercitũ,noctu aditũ pollicitus eſt ſe pręs-
biturũ. Nox proditionis aduenit:princeps Capuę eiuſq; exercitus, iuxta promiſſum eſt
paratus ad arma. Dũq; me ſopori dediſſem,interiecto aliquanto noctis ſpatio,aſtitit cu-
bili meo quidam ſenex reuerẽdi vultus,veſtibus ſciſſis,non valens lachrymas continere.
Cui cũ in viſu dicerem:quę cauſa ploratus & lachrymarũ eſſet? viſus eſt mihi durius la
chrymari. Iterato quęrẽti mihi,quis eſſet ploratus? Sic ait. Fleo animas chriſtianorũ,teq;
cũ illis ſimul. Exurge q̃primũ,ſume arma,ſi liberari te deus permiſerit,tuorumq; animas
pugnatorũ. Hic mihi per totũ videbatur veluti ſi eſſet p omnia venerabilis pater Bruno.
Expergefactus ſum cũ terrore grãdi pro viſione,paueſcens. Ilico ſumpſi arma, clamãs mi
litibus vt armati equos conſcenderẽt,viſionẽ an vera eſſet ſatagens experiri. Ad quẽ ſtre
pitũ & clamorẽ,fugientes impius Sergiꝰ eiuſq; ſequaces,ſubſecuti ſunt principẽ Capuę,
ſperantes ſe in dictam ciuitatem confugiũ habituros. Ceperunt autem milites noſtri in-
ter vulneratos & ſanos centum ſexagintaduos, a quibus & viſionem fuiſſe veram com-
probauimus. Reuerſus ſum deo volente viceſimanona Iulii menſis Squillaciũ pręhabita
Capua ciuitate vbi fui per quindenam continuam ęgrotans. Venit vero iam dictus ve-
nerabilis Bruno cum quatuor de fratribus ſuis , qui me ſuis ſanctis deuotiſq; colloquiis
conſolati ſunt. Cui reuerendo viro viſionem retuli,& humiles gratias egi,qui de me etiã
abſente,ſuis in orationibus curam habuiſſet. Qui ſe humiliter aſſeruit , nõ ipſum fuiſſe,
quem vidiſſe credidi, ſed dei angelum qui aſtat principibus tẽpore belli . Rogaui quoq;
ipſum humiliter,vt propterea de rebus meis in terra Squillacenſi ſumere dignaret, lar-
gos redditus quos donabam, renuens ille, recipere nolle dicebat q; ad hoc domũ ſui pa-
tris meãq; dimiſerat,vt omnino de rebꝰ extraneis liber,deſeruiret deo noſtro. Hic fuerat
in tota domo mea quaſi primus & magnꝰ. Tandem vix ab eo impetrare potui, vt gratis
acquieſceret ſumere modicũ munus meũ. Donaui eñ eidẽ patri Brunoni eiuſq; ſucceſſo
ribus ad habendũ in perpetuum , abſq; temporali ſeruitio,monaſterium ſancti Iacobi cũ
caſtro,& complures res,compluraq; bona alia,cum ampliſſimis libertatibus in dictis lite
ris ſpecifice declaratis.

AEdificauit itaq; beatus Bruno inibi vigore donationis prædictę:primo
eccleſiã quandã ad honorẽ beatę Marię virginis iuxta ſpelũcam ſeu an-
trũ quoddam ſubterraneũ , in quo ſolus ipſe manebat. Demũ vero pa-
riter ædificauit eccleſiam aliã a ſuperiore non lõge diſtantẽ,cũ cõtiguo
illi monaſterio ſub vocabulo ſancti Stephani protomartyris:in quo cæ-
teri fratres habitabant:& ſub cura & regimine tãti patris, Chriſto dño

Rogerij donatiões.

Rogeriꝰ inſidias euadit.

Literę Rogerij de bñficio Brunonis.

Aedes I Calabria ædificatę.

militabant. Cum quibus ipſe vſqꝫ ad diem mortis ſuæ perſeuerauit in ea obſeruationē
Brunonis bti trāſit⁹. quā prius cœperat & docuerat in Carthuſia:nec declinauit ex ea. Veniēs autem ad mor
tem,ſciens ꝙ venit hora eius,vt tranſeat ex hoc mundo ad patrem,conuocatis fratribus
ſuis ab infantia ſingulas ætates ſuas recenſuit:& totius temporis ſui ſcientia & ſenten-
tia dignū proclamauit:exhortans eos & admonens ad charitatem & humilitatem & ad
perſeuerantiam.Poſtea vero fidem ſuam de trinitate,protracto & profundo ſermone ex-
poſuit & concluſit ſic. Credo etiam ſacramenta,quæ ſancta credit & veneratur eccleſia.
Et nominatim panem & vinum,quæ conſecrantur in altari,poſt conſecrationem verum
corpus eſſe domini noſtri Ieſu Chriſti, veram carnem & verum ſanguinem, quæ & nos
accipimus in remiſſionem peccatorum,& in ſpe ſalutis æternæ. Proxima autem die do-
minica ſancta illa anima carne ſoluta eſt, pridie Nonas Octobris, Anno domini Milleſi-
mo centeſimo primo.Corpus vero eius fratres ibidem honorifice condiderūt. Ad cuius
ſepulcrum tale fuit appoſitum Epitaphium.

Primus in hac Chriſti fundator ouilis eremo.
Promerui fieri,qui tegor hoc tumulo.
Bruno mihi nomen:genitrix Germania:meqꝫ
Tranſtulit ad Calabros grata quies nemoris.
Doctor eram,pręco Chriſti,vir notus in orbe
Deſuper illud erat,gratia,non meritum.
Carnis vincla dies Octobris ſexta reſoluit:
Spiritui requiem,qui legis iſta,pete.

HAnc autem eius ſanctam vitam mortemqꝫ precioſam ſecuta ſunt mira-
Brunonis ad catalogū ſanctorū aſcriptio. cula multa,quę dominus glorioſi ſui confeſſoris intercessionibus & me
ritis operari dignatus eſt.Quis miracula ſanctum non faciant,cum nō
neget apoſtolus montes ſine charitate poſſe transferri.Et propterea nō
Miracula nō faciunt ſanctum. ſunt in talibus expetenda ſeu quęrenda miracula,quæ cū malis poſſunt
haberi communia.Nam & magi Pharaonis,incantationibus ſuis multa
ſigna fecerunt.Iudas etiam filius perditionis,viuens miracula fecit : qui & cum cæteris
apoſtolis eiiciendi dęmonia poteſtatem accepit.Multi etiā alii multa ſigna fecerunt, nec
Mat.vij. tamē ob hoc ſanctiores,immo potius deteriores & damnabiliores effecti ſunt. Qui,cum
in iudicio dicent,domine domine,nonne in nomine tuo prophetauimꝰ:& in nomine tuo
dęmonia eiecimus:& in nomine tuo virtutes multas fecimus?Reſpondebit illis dn̄s : qa
non noui vos.Diſcedite a me omnes operarii iniquitatis.Hinc eſt ꝙ cum eidem domino
Luc.x. diſcipuli redeuntes dicerent: Domine,etiam dęmonia ſubiiciūtur nobis in nomine tuo.
Ait illis.Nolite gaudere qa ſpiritus ſubiiciuntur vobis.Et tanq̄ quęrerent:In quo ergo
Ibidem. magiſter bone,gaudebimꝰ? In hoc inquit,gaudete,qa nomina veſtra ſcripta ſunt in cæ-
lis,Multi vero econtrario ſancti ſunt, a quibus nulla vel pauca facta leguntur miracula:
ſicut complures martyres,de quorum ſanctitate nullus dubitat.Complures etiam con-
feſſores qui ad fidei illuminationem multa ſcripſerunt,in eminentia doctrinę,ſanctitatis
probationem habentes:vt Auguſtinus,Gregorius & ſimiles.Vnde cum in canonizatio-
Thomæ Aquinatis miracula. ne ſancti Thomę Aquinatis de miraculis quæreret: reſpondit Papa nō eſſe de eis inqui-
rendum.Nam tot miracula fecit,quot quęſtiones terminauit. Plures igitur fuerūt qui
in eremo vixerūt in aſperitate vitę,a conuerſatione hominum elongati:in continua pu-
gna contra temptationes & vitia perſeuerātes,ſeipſos abnegātes,patrem,matrem,& oīa
quę poſſederant,relinquentes,crucem ſuam portantes,& Chriſtum ſequentes: ſicut Pau
lus primus eremita:cuius reſpectu Antonius ait,ſe ſolum monachi gerere nomē. Sicut
& Arſenius,Hilarion,Macchariꝰ,Eulalius,Et cęteri plures:ſicut & hic pater noſter bea
tus.Bruno, qui non minus cæteris feciſſe videtur. Quibus omnibꝰ ſufficit pro ſanctita-
tis teſtiſtimonio verbū domini dicentis in perſona Sapientiæ: Qui elucidant me,vitam
æternam habebūt.Et iterū de eadem ſapientia loquens.Supra ſalutem inquit & ſpeciem
dilexi illam:& propoſui pro luce habere illam: quā ſine fictione didici,& ſine inuidia cō
munico:& honeſtatē illius nō abſcondi.Infinitus enim eſt theſaurus eius: quo q vſi ſūt,

participes facti ſunt amicitię dei:propter diſciplinæ dona commendati.Et in euangelio, quum dixiſſet Simon Petrus ad Chriſtum: Ecce nos reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te:quid ergo erit nobis?Reſpondit.Oẽs qui reliquerit domum, vel fratres vel ſorores: aut patrem,aut matrem,aut vxorem,aut filios,aut agros propter nomen meum:centuplum accipiet , & vitam æternam poſſidebit : Et iterum ad diſcipulos ſuos : Amen dico vobis,ꝙ vos qui ſecuti eſtis me,in regeneratione cum ſederit filius hominis in ſede maieſtatis ſuæ, ſedebitis & vos ſuper ſedes duodecim , iudicantes duodecim tribus Iſrael. Et ad adoleſcentem de vita æterna interrogantem,ait:Si vis perfectus eſſe, vade & vende omnia quæ habes,& da pauperibus:& veni,ſequere me:& habebis theſaurum in cęlo. His itaꝗ ſolis ſanctitatis patris noſtri Brunonis teſtimoniis,ſanctiſſim⁹ papa noſter,dominus Leo decimus hoc tempore pontifex maximus,ſine aliqua miraculorum inquiſitione contentus,dignum arbitratus eſt & rationi conſonum, eum quem deus tantis in hoc ſeculo donis inſigniuit & gratiis,nunc aſſumptum in cælos maximis efferendum pręconiis:vt cui viuenti dederat omnipotens cor ad pręceptum & legem vitę & diſciplinę,eidem nunc apud thronum diuinę glorię quieſcenti,debitę deuotionis obſequium impendatur in terris.Et propterea voluit idem Põtifex, & nobis & ordini noſtro apoſtolica authoritate conceſſit,vt in ſingulis domibus totius noſtri ordinis & earum eccleſiis ſeu capellis,feſtum eiuſdem patris noſtri Brunonis confeſſoris,annis ſingulis, die ſexta menſis Octobris,qua die illa eius beata anima carnis vinculis exuta,ad cęleſtia regna migrauit: ſolenniter colatur: & congrua ac debita deuotiõe celebretur.Eiuſq; corpus & memoria dignis in domino laudibus veneretur: & cõueniens officium in honorem ipſius agatur & decantetur.Et vt de eo dieb⁹ ſingulis commemorationem facere valeamus. Idem etiã pontifex domum prędictam ſancti Stephani,quã(vt iam ſępe dictum eſt) beatus Bruno pater noſter,in finibus Calabrię poſt erectam prius per eum Carthuſiam,fundauerat: & in qua corpus eius conditum iacet,per monachos alterius ordinis multis annis occupatam, ordini noſtro reſtituit : & ſub eius cura, iuxta ritum, mores ac regularia inſtituta eiuſdẽ noſtri ordinis regendam & gubernandam commiſit,prout in deſuper confectis literis apoſtolicis continetur.¶Gaudeamus itaꝗ omnes mei dilectiſſimi, gaudeamus oẽs in domino,diem feſtum celebrantes,ſub honore beati patris noſtri Brunonis:de cui⁹ ſolennitate gaudent angeli,& collaudant filium dei.Hęc nanꝗ eſt dies illa quã fecit dominus.Dies inquam illa quę ab angelis in cęlis continua,a nobis vero in terris, ad dei laudem & tanti patris memoriam,annua deuotione recolitur.Exultemus igitur & lętemur in ea:& omnipotenti deo , qui per ſuam miſericordiam huius noſtræ militiæ ducem & principem tantis ac talibus donis & gratiis pręuenit in via , & tantis dotibus ac tanta gloria deinde remunerauit in patria,dignas quas poſſumus laudes & gratias humiliter referamus:& eiuſdem ſancti merita,dignis efferamus laudum pręconiis. Pręceptũ enim habemus de honorandis parentibus,nedum carnalibus , ſed & tanto magis his qui nos in Chriſto genuerunt,ſpiritualibus. Vnde ſcriptum eſt ꝙ Gloria hominis ex honore patris ſui eſt,& dedecus filii pater ſine honore.Et ꝙ Qui honorat patrem ſuum,vita viuet longiori,& iocundabitur in filiis:& in die orationis ſuæ exaudietur:& ſuperueniet ei benedictio a deo : & benedictio illius in nouiſſimo manet . Agamus inſuper deo laudes & gratias , qui ſicut poſt quadringentos & triginta annos a repromiſſione facta Abrahæ, filios Iſrael per manum Moyſi de ſeruitute Aegyptiorum liberauit: ita & nunc poſt totidem annos,quadringentos ſcilicet & triginta,hunc patrem noſtrum & per eum fundatam domum prædictam ſancti Stephani , per manus ſummi legiſlatoris Romani pontificis , Chriſti in terris vicarii , de manu alienorum redimere , & ſub noſtri ordinis poſſeſſionem & obedientiam reſtituere dignatus eſt . Tot enim anni , quadringenti ſcilicet & triginta numerantur ab eiuſdem ordinis initio , quaſi quodam diuino præſagio, vſq; ad annum milleſimum quingenteſimum quartumdecimum : quo anno idem pontifex eundem patrem noſtrum & dictam eius domum , in qua(vt iam ſæpe dictum eſt) conditus iacet , a prædicta ſeruitute liberauit . Et quia tunc dominum in ſanctis eius , & ſanctos in domino dignę veneramur & colimus , quum ſanctorum virtutes

Mat. xix.
Ibidem.
Ibidem.
Feſtum.b. Brunonis
Monaſteria Calabrię reſtituuntur.
Exhortatio ad feſti celebrationem.
Eccli iii.
Ibidem.

& mores imitamur & ſequimur:ſicut & ille deum perfecte diligit,qui eius mandata cu-
ſtodit . Propterea venerabiles patres & fratres in Chriſto dilectiſſimi,ſi veri filii ſumus,
non degeneres,ſequamur & quantum domino cooperante poterimus , imitemur huius
patris noſtri beati Brunonis mores & veſtigia.Decet eñ filios ſimiles eẽ patri: quũ dñs
Ioan.v.& viij. de ſeipſo loquẽs dicat:non poſſe filiũ a ſe facere quicq̃,niſi qđ viderit patrẽ facientem.Et
ꝙ quęcũꝗ ille fecerit,hæc & filius ſilĩter faciat.Quẽadmodũ igiť ille fecit,ita & nos pari
ter faciamus.Carthuſienſes eñ ſumꝰ,& a Carthuſia,vt iá audiuimus, nomẽ accepimus.

CArthuſia autẽ iuxta ętymologiam ſui nominis,ſecundũ Hieronymum
Carthuſię & religiõis inde dictæ pfectio & virtutes. Religio. in interpretatiõe hebraicorũ nominũ,dicta eſt a carthus, qđ interpreta
tur perfecte vocatꝰ,vel perfecta vocatio: & ia qđ eſt dñs vel dominator:
quaſi a domino perfecta vocatio. Et inde Carthuſienſis dictus eſt,tanq̃
a domino perfecte vel ad perfectionẽ vocatus.Cũ itaꝗ religio ſit ſtatus
acquirendæ vel exercendę perfectionis:conſtat hanc ſacram Carthuſia-
nam religionem noſtram inter cæteras religiones non infimũ (ne arroganter dixiſſe vi-
Luc.viij. deamur primũ)perfectionis tenere locũ:quam ipſe dominus perfectá vocat.Obmuteſcát
Roma.x. igitur & ori ſuo digitũ opponát quidam: qui tanq̃ ipſi ſoli iuſti ſint,aſpernátur cęteros:
& ſuam ſolũ iuſtitiam conſtituere volentes,iuſtitiæ dei non ſunt ſubiecti. Qui & dicere
non verentur hanc religionem non eſſe de religionibus ab eccleſia approbatis. Quis eñ
Nũe.xxiii. reprobatam dicere audebit,quá dominus perfectam vocando approbauit?Cũ nec Ariolꝰ
ille Balaam ad maledicendũ inuitatus,auſus fuerit maledicere populo dei, cui benedixe
rat dñs.Sed econtrario,benedixit ei dicens. Quomodo maledicam,cui nõ maledixit deꝰ?
Aut qua ratione deteſter,quem dñs non deteſtatur?Ad benedicendũ adductus ſum:Be-
nedictionẽ prohibere non valeo.Qui igitur inquit bñdixerit tibi,erit & ipſe benedictus:
& qui maledixerit tibi in maledictione reputabitur.Hęc contra obtrectatores quoſdam,
pauca ſufficiũt.Nunc ad cœptũ propoſitũ reuertamur:Sumus enim(vt pdiximus)Car
thuſienſes,ad perfectionis ſtatũ a dño vocati.In hoc autem conſiſtit iſta perfectio,vt deo
perfecte & tota mente inhęreamus, & ad perfectionem tendamus per habitus virtutũ &
Virtus. actus earũ.Nam virtus eſt quę habentem perficit,& opus eiꝰ bonũ reddit. Vel eſt diſpo-
ſitio perfecti ad optimũ.Inter virtutes aũt charitas principatũ obtinet. Vnde apoſtolus
Charitas. j.Cori.xiij quũ dixiſſet.Nũc aũt manẽt fides,ſpes,charitas,tria hęc:ſubiũxit & ait. Maior aũt horũ
eſt charitas.Et iterũ.Adhuc aũt excellentiorẽ viam vobis demonſtro:Si linguis(inquit)
hominũ loquar & angelorũ,charitatem aũt non habeam, factus ſum velut æs ſonás aut
cymbalũ tinniens:& reliqua quę ſequũtur,ad cõmendationẽ tantę virtutis, maioris oĩ-
Coloſſ.iij. bus donis.De qua iterũ Coloſſenſibus ſcribens, Super omnia(inquit)charitatem habe-
te,quę eſt vinculum perfectionis.Finis igitur religionis,& ſumma totius perfectionis,eſt
Religionis ſubſtãtia-lia vota. charitas.Media autem ad finem ſunt ſubſtantialia religionis vota,paupertas, obœdien-
tia,caſtitas,morum conuerſio & ſtabilitas.Ieiunia vero,abſtinentię,vigilię,& cæteræ re-
Perfectio-nis inſtru menta. gulares obſeruantię,non perfectio,ſed perfectionis inſtrumenta ſunt. Et quia imperfectio
eſt nolle eſſe perfectum:in via quoꝗ dei non progredi, regredi eſt: & non parum in reli-
Matt.xxv. gione deficit,qui nõ proficit:cum ſeruus ille piger a domino damnatus ſit , qui acceptũ
talentum in terra abſcondit,nec illud fœneratori ad erogandum dedit , Propterea dile-
ctiſſimi,ne nos pariter cum ipſo damnemur,ſed vt re, ſicut & nomine,veri Carthuſien-
ſes,quos dominus perfectos vocat,dici & eſſe & beatiſſimi patris noſtri filii,& inde cohę
redes effici mereamur:toto cordis affectu charitatẽ,ſine qua impoſſibile eſt placere deo,
habeamus:& habitam cuſtodiamus. Nam hæc finis præcepti eſt,& plenitudo legis:quá
ab apoſtolo Paulo in tantis commendatam , vno ſolo verbo ſatis commendat apoſtolus
j.Ioan.iiij. Ioannes,cum dicit: ꝙ deus charitas eſt: & qui manet in charitate in deo manet:& deus
Pauptas. in eo . Quid igitur hac virtute , quæ deus eſt , ſublimius ? Quid mortalibus q̃ in deo
manere,& cum deo eſſe,vtilius? Quid gratius?quid ſalubrius? Ad huiꝰ virtutis ſublimi
tatẽ obtinẽdá,& obtentá cõſeruandá,media pdicta nobis ad eá data ſummo ſtudio obſer
uare debemꝰ,& oĩa q̃ charitati aduerſanť,penitꝰ a nobis auferre:& q̃ ad illá cõducũt ac-
quirere.Pauptas náꝗ volũtaria primũ fũdamẽtũ ẽ ad hác pfectionẽ obtinẽdá:dicẽte dño.

Si vis perfectus eſſe, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus: & veni, ſequere Mat.xix.
me.Et iterum.Niſi quis renunciauerit omnibus quæ poſſidet,non poteſt meus eſſe diſci Luc.xiiij.
pulus.Nam cupiditas,quæ radix omnium malorum,& idolorum ſeruitus,ab apoſtolo:& j.Timo.vi
Mãmona iniquitatis,dicitur a Chriſto:de directo opponitur charitati.Temporalia enim Galat.v.
iſta vix aut nunq̃ ſine amore poſſidentur: Ille autem deum minus diligit(ait Auguſti- Luc.xvj.
nus)qui preter deum aliquid diligit,quod non propter eum diligit. Vnde nutrimẽtum
charitatis ait idem,diminutio eſt cupiditatis:pfectio vero,nulla cupiditas.Et propterea
apoſtoli verę paupertatis amatores,qui fuerunt in charitate perfectiſſimi:nihil ſuum eſ-
ſe dicebant,ſed erant illis omnia communia.De quibus propheta antea prædixerat: Pro Act.iiij.
nihilo ſaluos facies illos.Pro nihilo ſcilicet paupertatis. Et iterum.Pro nihilo habuerãt Nihilum.
terram deſiderabilem.Regnum ſcilicet cælorum,quod pauperum eſt.In quib⁹ etiam im- Pſal.lv.
pletum videtur,quod ſcriptum eſt,ꝙ temporibus Salomonis.i.Chriſti, qui patris ſapiẽ- Pſal.cv.
tia eſt,argentum in Hieruſalem pro nihilo reputabatur. Ad perfectionem autem hanc iij.Reg.x.
acquirendam,non ſufficit relinquere noſtra:quod & Socrates & Philoſophi quidam alii
feciſſe leguntur,putantes ſe non poſſe ſimul diuitias & virtutes poſſidere:niſi etiam re-
linquamus & noſipſos.Tunc autem noſmetipſos relinquimus,quum reiecta propria vo-
luntate,noſtrum velle & nolle ſuperioris arbitrio committimus,quod fit per votũ obœ- Obœdien-
dientiæ.Eſt igitur obœdientia ad perfectionem neceſſaria. Nam cætera virtutum opera, tia.
ex hoc ſolo meritoria ſunt,quia fiunt vt diuinæ obœdiatur voluntati.Vnde ſiquis etiã
martyriũ ſuſtineret,vel ſua omnia pauperibus erogaret, niſi hoc ordinaret ad impletio-
nem diuinę voluntatis,quod recte ad obœdientiam pertinet,meritorium eſſe nõ poſſet,ſi
cut nec ſi ſine charitate fieret. Propter qđ ſcriptura dicit:ꝙ melior eſt obœdiẽtia,q̃ ſtul- j.Reg.xv.
torum victimæ:& ꝙ quaſi peccatum ariolandi eſt repugnare,& quaſi ſcelus idololatriæ, Ibidem.
nolle acquieſcere.Cum nihil maius poſſit homo deo dare q̃ propriam voluntatem: & vt
propter ipſum,voluntati ſe ſubiiciat alienæ. Vnde in collationibus patrum legitur,te- Monachi
terrimum genus monachorum eſſe Sarrabaitas,qui ſuas neceſſitates curãtes,abſoluti a deterrimi.
ſeniorum iugo,habent libertatem agendi quæ volunt.Et propterea præcepit apoſtolus, Roma.xiii.
vt omnis anima ſublimioribus poteſtatibus ſubdita ſit.Quia non eſt poteſtas,niſi a deo:
Quæ autem a deo ſunt,ordinata ſunt.Et ideo qui poteſtati reſiſtunt,dei ordinationi re-
ſiſtunt.Qui autem reſiſtunt,ipſi ſibi non quidem perfectionem,ſed potius damnationem
acquirunt.Beatę igitur illę ſunt animæ(ait Hieronymus)quę dorſum curuauerunt,vt
ſuſcipiant ſuper ſe ſeſſorem deum,& frena eius patiantur: vt quocunꝗ voluerit,flectat
eas. Nam extra Bethaniam(quæ interpretatur domus obœdientiæ) nec ſtudium bonæ Bethania.
actionis,nec ocium ſanctæ contemplationis,nec lachrymæ compunctionis inueniri poſ-
ſunt. Ad perfectionem etiam iſtam,requiritur abſtractio eorum per quæ homo impedi Caſtitas.
tur,ne totaliter feratur in deum. Concupiſcentia autem carnis & venereorũ vſus, pro-
pter vehemẽtiam delectationis,inter omnes interioris hominis paſſiones,maxime abſor-
bent & impediũt vſum rationis. Nihilꝗ magis obeſt veritati acquirendæ vel ſpeculan-
dę,q̃ voluptas illa carnis:quæ nihil vtile,nihil altũ,nihil cæleſte mentem,quæ ſe tali de-
derit paſſioni,meditari permittit. Et propterea ad hanc peefectionem acquirendam ne-
ceſſaria eſt perpetua continentia:ſine qua (vt Hieronymus ait contra Iouinianũ)imper-
fecta ſunt omnia.Vnde Paulus ad Timotheum ſcribens:Teipſum(inquit)caſtum cuſto j.Timo.v.
di.Et de Iudith ſcriptum eſt, ꝙ confortatum eſt cor eius, eo ꝙ caſtitatem amauerit: & Iudith.xv.
poſt virum ſuum, alterum neſcierit. Ad hanc igitur obſeruandam nos admonet idem
apoſtolus verbo & exemplo ſuo dicens.Volo omnes homines eſſe ſicut meipſum.Et ite- j.Cori.vii.
rum. Dico autem non nuptis:bonum eſt illis ſi ſic permanſerint, ſicut ego.Et iterum ad Ibidem.
Theſſalonicenſes.Hæc eſt voluntas dei,ſanctificatio veſtra,vt abſtineat vnuſquiſꝗ a for j.Theſ.iiij
nicatione:vt ſciat vnuſquiſꝗ vas ſuũ poſſidere in ſanctificatione & honore.Et ad Ephe-
ſios.State ſuccincti lũbos veſtros in veritate.Et dominus in euangelio.Sint lumbi veſtri Epheſ.vj.
pręcincti.Tunc autẽ lumbos accingimus(ait Gregorius)quũ carnis luxuriam per conti Luc.xij.
nentiam coercemus. Et iterũ idem dominus a Phariſęis interrogatus:ſi licet homini ex Lũbi præ-
quacunꝗ cauſa vxorem dimittere;inter cætera reſpondit. Sunt eunuchi qui ſeipſos ca- cincti. Mat.xix.

Eſa.lvi. ſtrauerunt propter regnum cęlorum.Quibus per prophetam dicitur:Non dicat Eunu
chus,Ecce ego lignũ aridum:quia hęc dicit dominus eunuchis,qui cuſtodierint ſabbata
mea,& elegerint quę ego volui,& tenuerint fœdus meũ:dabo eis in domo mea & in mu-
ris meis locum, & nomen melius a filiis & filiabus.Nomen ſempiternum dabo eis,quod
non peribit. Hæc itaqꝫ ſunt tria ſubſtãtialia religionis vota:ad perfectionem charitatis,
Morũ con uerſio. quã quęrimus,accõmoda:paupertas.ſ.obedientia & caſtitas.Quibus adduntur morũ cõ
uerſio & ſtabilitas. Non enim ſufficit locum mutaſſe,cõtemptibilem locum elegiſſe,de-
ferre amplam cucullam,latam coronam,niſi morum cõuerſio ſubſequatur.Vmbra enim
religionis ſunt iſta,nõ veritas.Nec placet deo in monaſterio habitus corporis,ſi deſit ha
bitus mentis.Et propterea volenti in ordine proficere,& hanc charitatis perfectionẽ ac-
Gala.ij. quirere,neceſſe eſt vt immutetur in virum alterum:vt dicere poſſit illud apoſtoli:Viuo
Cant.vij. autẽ iam non ego,viuit vero in me Chriſtus.Et illud ſponſę in canticis:Ego dilecto meo:
& ad me conuerſio eius . Vt qui prius placuit mundo,abinde cogitet quomodo placeat
deo.Vt ſicut exhibuerit mẹmbra ſua ſeruire immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem:
Roma.vij ita & nunc exhibeat(iuxta doctrinã apoſtoli)ſeruire eadem iuſtitię in ſanctificationem.
Ionę.iij. Et conuertatur a via ſua mala & peſſima.Iuxta prophetę conſilium,bona faciens ſtudia
Leui.xviij ſua.Nam conuerſio corporis ſi ſola fuerit,nulla erit.Vnde dominus per Moyſen ad po-
&.xx. pulum ſuum:iuxta conſuetudinem(inquit)terrę in qua habitaſtis,non facietis.Separa-
ui enim vos a cęteris populis,vt eſſetis mei. Separate igitur & vos,mundũ ab immũdo,
Stabilitas & perſeuerantia. ne polluatis animas veſtras. ¶Poſtremo,licet in profeſſione noſtra primũ locũ teneat ad
pfectionẽ iſtã acquirẽdã,neceſſario requiriť ſtabilitas,hęc eſt pſeuerãtia.Tũc eñ vniuſcu
iuſqꝫ conuerſio recta & perfecta erit,ſi in ea vſqꝫ in finem perſeuerauerit. Nam incaſſum
bonum agitur,ſi ante vitę terminum deſeritur. Et fruſtra velociter currit,qui prius de-
ficit, q̄ ad curſus ſui metas puenerit. Nec curſus brauiũ,nec laboris præmiũ,nec pugnæ
victoriam,nec martyrii coronam,ſine pſeuerãtia,quis cõſequiť.Hęc eñ eſt cauda hoſtię,
quã domino iubemur offerre.Hęc eſt Ioſeph veſtis illa polymita,vndiqꝫ virtutibus orna
Geñ. xxxvij. ta,ad talos vſque perueniẽs.Hęc deniqꝫ eſt illa ſola virtus,cui ęternitas reddiť,& corona
ij.Reg.vij. debetur:dicente domino ad Dauid de regno Salomonis: Firmabo regnum eius vſque in
Matt.x.& xxiiij. ſempiternum,ſi perſeuerauerit.Et iterũ in euangelio.Qui perſeuerauerit vſque in finẽ,
hic ſaluus erit.Non dicit,qui cœperit,ſed qui perſeuerauerit.Nam multi bene incipiũt,
ſed pauci ad finem vſqꝫ perficiunt.Et hi ſoli perfecti ſunt. Nam illud dicitur perfectum
Charitatis perfectio duplex. cui nihil deeſt.¶Aduertendum tamen eſt fratres mei,ꝙ perfectio illa charitatis quã quę
rimus,poteſt dupliciter cõſiderari. Vno modo ex parte diligibilis,altero ex parte diligẽ
tis. Ex parte quidem diligibilis,diligẽdus eſt deus quãtum bonus eſt.Et quia eius boni-
tas eſt infinita,nulla creatura poteſt eum diligere quãtum meretur,hoc eſt infinitę,quia
quęlibet virtus creata,finita eſt.Vnde per hunc modum,nulliꝰ creaturę charitas poteſt
eſſe perfecta,ſed ſola charitas dei qua ſeipſum diligit. Ex parte vero diligentis,charitas
tunc dicitur perfecta,quãdo quis toto ſuo poſſe quod diligẽdum eſt,diligit . Quod qui-
dem tripliciter cõtingit.Primo modo ſic,ꝙ totum cor diligentis vtpote hominis actua-
liter ſemper feratur in deum.Et hęc eſt perfectio charitatis patrię,quæ non eſt poſſibilis
in hac vita:in qua impoſſibile eſt propter humanę naturę infirmitatem,ſemper actu co-
gitare de deo,& moueri dilectione ad ipſum. Alio modo vt homo ſtudium ſuum depu-
tet ad vacandum deo & rebus diuinis,pręermiſſis aliis:niſi quãtum neceſſitas pręſentis
vitæ requirit . Et hæc eſt perfectio charitatis poſſibilis in via , q̄uis non ſit æqualiter in
omnibus charitatem habentibus.Alio vero modo,vt quis habitualiter in deo ponat cor
ſuum,ita ꝙ nihil cogitet vel velit,quod ſit diuinę dilectioni contrarium . Et hæc perfe-
ctio eſt cõmunis omnibus charitatem habentibus.Et inde eſt ꝙ nullus purus viator,po
teſt in pręſenti vita tantum perfici:quin ſemper poſſit magis & magis,quãdiu vixerit,in
charitate proficere. Vnde in Viennenſi concilio ſub Clemente quinto pontifice Roma-
norum,damnata eſt ſecta quorũdam Beghardorum & Beguinarum:qui tenebant & aſſe
rebant,ꝙ homo in vita præſenti,tantum & talem perfectionis gradum poterat acquire-
re,ꝙ redderetur penitus impeccabllis, & amplius in gratia proficere non valeret . Hinc

etiam eſt ꝙ Religio dicitur ſtatus acquirendæ perfectionis, vt prædiximus: q̄uis ſint in multis religionibus multi imperfecti, qui tamen debent velle perfici: & ad hoc tenentur ſuo poſſe conari. Verum cum dicat ſapiēs, ꝙ Corpus quod corrūpitur, aggrauat animā: & terrena inhabitatio deprimit ſenſum multa cogitātem. Et Apoſtolus Paulus dicat ꝙ fructus ſpiritus eſt charitas: Et ꝙ caro concupiſcit aduerſus ſpiritū, & ſpirit⁹ aduerſus carnem. Et ꝙ hæc ſibiinuicem aduerſantur: ita vt non quęcūq; volumus eadem faciam⁹. propterea docet nos Apoſtolus Petrus vt abſtineamus a carnalibus deſideriis, quæ militant aduerſus animā. Nam vt ait prædictus Apoſtolus Paulus: Prudentia carnis mors eſt. Et qui in carne ſunt, deo placere non poſſunt. Ergo fratres. Si ſecundum carnem (inquit) vixeritis, moriemini: Si autē ſpiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis. Et alibi iterum ait. Hęc autem dico fratres, quia caro & ſanguis regnū dei poſſidere nō poſſunt. Et iterum. Manifeſta aūt ſunt (inquit) opera carnis: quę ſunt, fornicatio, immūditia, impudicitia, luxuria, idolorum ſeruitus, veneficia, inimicitię, contentiones, ęmulationes, irę rixę, diſſenſiones, ſectę, inuidię, homicidia, ebrietates, comeſſationes, & his ſimilia: quæ prędico vobis, ſicut prędixi: quoniā qui talia agunt regnū dei non conſequentur. Propterea dilectiſſimi ſi in via dei proficere, & perfectionem charitatis, quā quærimus, quæ totius religionis eſt finis, in pręſenti per gratiā, & in futuro per gloriā obtinere volumus: neceſſe eſt, vt hæc carnis opera quæ enumerat Apoſtolus, & his ſimilia omnino fugiamus. Et iuxta doctrinā eiuſdem apoſtoli, mundemus nos ab omni inquinamento carnis, perficientes ſanctificationē in timore dei. Vnde ſapiens volens nos ab hac ſeruitute carnis liberare, & ad libertatē ſpiritus adducere, ait. Cibaria & virga, & onus dentur aſino: panis & diſciplina, & opus ſeruo. Per aſinū & ſeruū carnem ſignificans. Recte quidem: nam q carnis opera ſequunt, aſini ſunt, quaſi ſine ſenſu. Sic enim aſinus interpretatur. Sunt etiam ſerui dicente domino: ꝙ Omnis q facit peccatū, ſeruus eſt peccati. Quibus danda ſunt cibaria neceſſarię ſuſtentationis: virga diſcretę correctionis: & opus vtilis operationis. Panis ne deficiāt: diſciplina, ne laſciuiāt: opus, vt proficiāt. Vnde ſequitur. Iugum & lorū curuant collum durum: & ſeruum inclinant operationes aſſiduę. Seruo maliuolo tortura & compedes: mitte illum in operationem, ne vacet. Multam enim malitiam docuit ocioſitas. Hinc etiam in Prouerbiis Salomon ait. Flagellum equo & Chamus aſino: & virga in dorſo imprudentium. Virga enim atq; correctio tribuit prudentiam. Puer autem qui dimittitur voluntati ſuę confundet matrem ſuam. Et qui delicate a pueritia ſua nutrit ſeruum ſuū, poſtea ſentiet eum contumacem. Attendamus itaq; quæſo dilectiſſimi, q̄ diſtricte aſinum & ſeruum iſtum: carnem ſcilicet ſuam macerauerint patres veteris & noui teſtamenti: Helias, Heliſeus, Ioannes Baptiſta, Paulus primus eremita, Hieronymus, Antonius, Benedictus, & cęteri: maxime pater iſte noſter Beatus Bruno, cum ſuis ſequacibus. Attendamus etiam vas electionis Paulum Apoſtolum: qui de ſeipſo ait. Caſtigo corpus meum & in ſeruitutem redigo: ne forte cum aliis prædicauerim, ipſe reprobus inueniar. Si igitur talis & tantus apoſtolus, qui tot terras prædicando circumierat, tot animas ad Chriſtum couerterat: tot & tanta pro Chriſto ſuſtinuerat: prout ipſe de ſeipſo teſtatur dicens: Ter virgis cæſus ſum, ſemel lapidatus ſum, ter naufragium feci. Nocte & die in ꝓfundo maris fui. Et iterum. In laboribus plurimis, in plagis ſupra modum, in mortibus frequenter: & multa alia quæ enumerat. Qui deniq; raptus eſt in tertium vſq; cælum & ibi audiuit arcana verba, quæ non licet homini loqui. Si inquam ita eſt, immo quia ita eſt ꝙ talis ac tantus caſtigaret corpus ſuum, & in ſeruitutem redigeret, ne forte reprobus efficeretur: quid nos miſeri dicturi ſumus: qui peccatis pleni & bonis operibus vacui ſumus? Qui peccata peccatis aſſidue ſuperaddimus & cumulamus: & tamen carnem noſtram in deliciis confouemus? Quid inquam dicturi ſumus ſeu facturi: niſi vt eorū mores & veſtigia imitemur in quorum locum ſuccedimus? Patres enim noſtri pro ſe & ſuis conuentibus, vnanimiter in pleno capitulo generali, eſui carnium perpetuo abrenunciauerunt. Vnde & iuxta quoſdā Carthuſiēſes vocati ſunt. Laudabilis ꝑfecto fuit hæc ordinatio & eius obſeruatio ſalubris: cum dicat Apoſtolus. Bonum eſſe vinum non bibere & carnem non manducare. Non tamen ex hoc ſolo iuſtificati ſunt: cum nō ſit regnum dei,

[Margin: Religio. — Sapiē. ix. — Gala. v. — Ibidem. — i. Pet. ii. — Roma. viii. — Ibidem. — i. Corin. xv — Gala. v. — i. Cori. vii. — Eccl. xxxiii — Aſinus. — Ioan. vii. — Eccl. xxxiii. — Prou. xxvi — i. Corin. ix — ii. Cori. xi. — ii. Cori xii. — Carthuſiēſes a carnis curſione. — Rom. xiiii.]

eſca & potus:ſed iuſtitia & pax & gaudiũ in ſpiritu ſancto,vt idem Apoſtolus ait.Nam
I.Reg.xiiij. & legimus deliquiſſe Ionathan in guſtu mellis:& Eſau in edulio lentis: & Sodomitas in
Gen.xxv. Eze.xvi. ſola ſaturitate panis. Vnde nobis ad ſalutem non ſufficit ſola abſtinentia a pecorum &
volucrum carnibus,niſi etiam omnino abſtineamus a carnis operibus.Ab exordio enim
Priſcorum humanæ conditionis,Hieronymo teſte,vſq; ad diluuium, homines carnibus non veſce-
abſtinentiæ bantur.Inter quos tamen plures imperfecti fuerũt & peſſimi,vt patet in Cayn,qui & fra
etiã gẽtiliũ trem occidit, & domini iudicium contempſit. Narrat etiam idem Hieronymus contra
a carne vi- Iouinianum,ſub Saturno,id eſt aureo ſeculo,nullum comediſſe carnes, ſed vniuerſos vi
no &c. xiſſe fructibus,quos ſponte terra gignebat.Et ꝙ ſub Cyro polenta & Cardamo & ſale &
pane cibario,homines viuebant.Antiqui etiam,inquit, Aegypti ſacerdotes a carnibus &
Oua & lac. vino ſemper abſtinebant.Pane raro veſcebantur,ne ſtomachum onerarent.Oua quoq; &
lac pro carnibus euitabant:quorum alterum carnes liquidas:alterum ſanguinem eſſe di
cebant,colore mutato. Eſſei quoq; quos & Ioſephus & Philo, inter cætera tria dogma-
ta Iudæorum miris efferunt laudibus,ab vxoribus,& vino & carnibus abſtinentes, quo-
Magi. tidianum ieiunium in naturam verterunt.Magi quoq; apud Perſas doctiſſimi & eloquẽ
tiſſimi,exceptis farina & holere nihil in cibũ ſumebant.Brachmanes quoq; & prophetæ
Iouis,non ſolum carnibus,ſed etiam coctis cibis abſtinebant: ſolis pomis arborum & fa-
rina contenti.Vnde apud Athenas in templo Eleuſinæ Cereris,præceptum erat de car-
nibus non veſcendis.Hinc & Orpheus in carmine ſuo eſum carniũ deteſtatur . Horum
itaq; conſtat exemplo,ſolam abſtinentiam a carnibus nobis ad ſalutem,& quã quęrimus,
perfectionem non ſufficere, niſi etiam abſtineamus ab operibus carnis: dicente domino.
Gen. vi. Non permanebit ſpiritus meus in homine in æternum,quia caro eſt. Et iterum per Pro
Hier.xii. phetam.Non eſt pax vniuerſę carni ait dominus.Seminauerunt triticum,& ſpinas meſ-
ſuerunt:hæreditatem acceperunt,& non eis proderit . Vnde neceſſe eſt,ſi re ſicut & no-
mine,veri Carthuſienſes,quos dominus perfectos vocat,eſſe velimus,vt ſpiritu ambule-
Gala.v. mus:iuxta doctrinam Apoſtoli. Et deſideria carnis non perficiamus.Et vt reddamus do
Pſal.lxv. mino vota quæ diſtinxerunt labia noſtra:quæ ſunt ad charitatis perfectionem acquiren
Religionis dam,vt iam diximus inſtrumenta & opportuna media. Procul igitur fiant a nobis dile-
ſimulato- ctiſſimi,ritus & mores & conſuetudines, ſeu verius corruptelę, quorundam ſolo habitu
res taxat. & nomine monachorum:qui ſolo religionis nomine gloriantur:quorum deus venter eſt
Philip. iij. & gloria in confuſione ipſorum.Qui Chriſto domino noſtro non ſeruiunt, ſed ſuo ven-
Philip ij. tri.Ciborum obſeruatores & morum neglectores.Quæ ſua ſunt quærentes,non quæ Ie-
Matt.xvi. ſu Chriſti:qui docet animas, vt ſaluæ fiant, perdere. Ipſi vero vellent, ſi poſſent in hac
mortali vita immortales viuere: diſcipuli facti Hippocratis & Galeni, qui docent non
Chriſto ſed mũdo animas ſaluas facere. Quidam enim ex eis qui vix dũ in ſeculo eſſent,
milio,fabis,rapis,& rudi pane hordeaceo ventrem implere poterant,nunc in monaſterio
In delicatu quouis conſtituti,ſuę priſtinæ egeſtatis obliti,mel & ſimilam faſtidiunt.Quidam de com
los. plexionibus hominum non de profeſſione iudicant: infirmitates varias, ſi rigor ordinis
teneatur,venturas prædicant:dicentes.Hoc oculis,hoc capiti,illud pectori vel ſtomacho
nocet.Legumina ventoſa ſunt:caſeus ſtomachum grauat: lac capiti nocet,pectus potum
aquæ non ſuſtinet.Caules nutriunt melancholian, porri accendunt choleran . Piſces de
ſtagno aut lutoſa aqua meæ, inquiũt, complexioni penitus non congruunt.Et ſuper his
medicos non animarum ſed corporum frequenter conſulunt: quorum potius adhærent
conſiliis ꝗ Apoſtoli. Et inde non contenti iis quæ ordinate cæteris conuentualibus ſolẽt
ab ordine dari,ſub prætextu ſuæ ſimulatę infirmitatis ſeu debilitatis,diuerſa & exquiſi-
ta ſibi procurant fercula miniſtrari: & ea non ad extinguendum, ſed potius ad excitan-
dum appetitum.Et vt ſui ventris importunitati ſatisfaciant (ꝗuis Monacho ad omne
condimentum,ſal cum pane ſufficiat)illa variis condiũt ſuccis,ſpeciebus & condimen-
tis:& diuerſas in eis frixuras coquorum arte faciunt,vt ſatietas appetitum non minuat.
Vnde tot piſcium generibus,tot frixurarum varietatibus,in nihilo differre videtur,æ-
In vinoſos gyptus a deſerto & palatium a clauſtro.Tanta enim & talia tales poſtulant,vt vix in to
tis fluuiis,agris,hortis,cellariis aut vrbib⁹,reperiri poſſit quod comedant.Quidam vę

ro ex eis Apoſtoli conſilium de vtendo vino non negligunt: quod tamen præmiſit,mo- *j. Corin. v.*
dico,audire contemnunt:ſed ad plenos hauſtus bibunt,nec ſibi vinum temperant,aut ſe *Prou. xx.*
vino.Luxurioſa autem res eſt vinum, & tumultuoſa ebrietas,ait Sapiens . Et venter ac *Hierony-*
genitalia inuicem ſunt vicina.Itaq; venter mero æſtuans,cito ſpumat in libidinē. Et vbi *mus.*
ebrietas,ibi libido dominatur & furor. Vnde ex nimia ventris repletione ſequitur quod *Exo. xxxii.*
ſcriptum eſt.Sedit populus manducare & bibere,& ſurrexerunt(certe non orare,non le
gere,non ſcribere)ſed ludere.Grauatus enim ſtomachus, nihil aliud quærit,ꝗ̄ aut dor- *In vanilo-*
mire,aut ad iuuandam digeſtionem exterius recreari . Relictis itaq; interioribus bonis *quos.*
foris conſolationem quærunt : vbi nihil de ſcripturis,nihil de ſalute animarum, ſed ri-
ſus & nugę,& verba proferuntur in ventum.Exterioribus rumoribus gaudēt: libentius
narrant vel audiunt bella principum, caſus militum, & cæteras vanitates mundano-
rum hominum,ꝗ̄ vitas & geſta ſanctorum.Et potius eligūt eſſe de diſcumbentibus cum
Herode,ꝗ̄ in vinculis & carcere cum Ioanne . Quidam etiam in domo dei non patiun- *In ambitio-*
tur ſe habere contemptui,qui prius in vico vel oppido ſuo vix cogniti fuerant.Et qui in *ſos.*
domo ſua non niſi contemptibiles eſſe poterant : deinde in religione poſiti, vbi honores
contemni debent,honorari deſiderant.Erubeſcunt genus ſuum:proprio nomine nolunt
appellari: fratres ſuos pauperes cum ſuperuenerint, deſpiciunt:eos ex latere reſpiciunt:
deridunt eos,detrahunt illis. Officia ambiunt,non vt proſint, ſed vt præſint: & pro illis
habendis aut habitis conſeruandis,diuerſis viis & modis,quærūt ſibi familiaritates prin
cipum & aliorum ſecularium. Et ſic,ſub vili cucullа,latet pompoſa ſuperbia: quam non
docuit magiſter noſter Chriſtus,cum dixit:Diſcite a me,quia mitis ſum & humilis cor- *Matt. xi.* *Matt. v.*
de.Qui etiam cum dixerit, ꝙ regnū cælorum eſt pauperum, id eſt humilium: diuitibus
ſuperbis profecto reliquit infernum.Quidam pariter ſunt in veſtimentis, ædificiis,equi *In curio-*
taturis,& huiuſmodi aliis nimis curioſi:horrentes ſaccū Hieronymi,tunicam Benedicti, *ſos de veſti-*
matulam Eulalii,lachrymas Arſenii,nuditatem Apoſtoli, Olam Heliſei,cilicium Bruno *bus ædifi-*
nis:& manticas Guigonis. Quidam poſtremo contra votum promiſſæ ſtabilitatis, hinc *ciis eqs &c.*
inde huc illuc diſcurrunt,pro libito voluntatis de domo in domum tranſeunt : qui non *In vagos.*
ad communem neceſſitatem,ſed ad propriam voluntatem parati ſunt:qui cauſas mutan
di locum no habent,ſed fingunt. Quorum inquietudo de directo opponitur beatitudi- *Beatitudo*
ni:quam Boetius ſtatum eſſe dicit omnium bonorum aggregatione perfectum. Faciunt *Luc. ix.*
enim contra domini conſilium,dicentis in euangelio: In quācunq; domum intraueritis, *Luc. x.*
ibi manete & inde ne exeatis.Et iterum.Nolite tranſire de domo in domum.Hinc eſt ꝙ
Apoſtolus iubet inquietos corripi.Et Propheta ait, Populum diligentem mouere pedes *j. Theſſ. v.* *Hier. xiiii.*
ſuos,deo non placere.Nam circuire terram & perambulare eam,nō monachorum eſt of-
ficium, ſed dæmoniorum . In his & ſimilibus excedunt interdum diuerſarum religio- *Iob. ii.*
num monachi complures.Et ſiqui forte tales in ordine noſtro ſint,abſit tamen vt ſint de *In ordine* *nō de ordi-*
ordine.Nullus enim ordo quicꝗ̄ recipit inordinatum.Quod ſiquidem inordinatum eſt,
ordo non eſt.Abſit etiam,vt ꝗ̄uis tales dicantur Carthuſienſes,Carthuſienſes ſint.Nam
dominus Carthuſienſes (vt prædiximus) perfectos vocat.Qui autem huiuſmodi ſunt,
potius dicendi ſunt eſſe in via perditionis, ꝗ̄ in ſtatu perfectionis: cum non faciat habi-
tus monachum,ſed profeſſio & vita religioſa: in qua qui offendit, non minus offendit ꝗ̄
qui habitum religionis deſerit.

Sequitur Paręneſis ſeu exhortatio ad vitæ emendationem.

QVia tamen in multis offendimus omnes, ſuntq; iuſtitiæ noſtræ quaſi pannus mē *Exhortatio* *Iaco. iii.*
ſtruatæ,nec eſt qui faciat bonum,etiam vſq; ad vnum:cum dicat Apoſtolus Ioan *Eſa. lxiiii.*
nes Q; ſi dixerimus,quia peccatum non habemus,noſipſos ſeducimus, & veritas *Pſal. xiii.*
in nobis non eſt. Et mendacem facimus Apoſtolum qui ait, ꝙ concluſit ſcriptura omnia *Gala. iii.*
ſub peccato:Propterea dilectiſſimi fratres, mūdemus nos ab omni inquinamento carnis
& ſpiritus,perficientes ſanctificationem in timore dei.Abiiciamus opera tenebrarum,& *Roma. xiii.*
induamur arma lucis. Abſtineamus a carnalibus deſideriis, quæ militant aduerſus ani-
mam:conuerſationem inter gentes habentes bonam;vt hi qui detrahunt nobis ex bonis

operibus conſiderantes nos,glorificent deum in die viſitationis. Crucifigamus carnem
noſtram cum vitiis & concupiſcentiis. Reddamus domino vota noſtra. Emendemus in
melius,quod ignoranter ſeu negligenter,aut ex infirmitate carnis peccauimus Volunta
rie nunc pro Chriſto ponamus quandoq; dimittenda:ne(q̄d abſit)pro tranſitoriis amit
tamus æterna.Hauriamus antidotum momentaneę amaritudinis,vt quandoq; percipia
mus immenſę gaudia ſalutis.Sic modo curramus,vt in futuro compręhēdamus. Vbi in
ueniemur,ibi iudicabimur.Non perdamus tempus acceptabile.Non enim erit apud infe
ros locus pœnitētiæ.Nec differam⁹ cōuerti de die in diē.Quia q tēpus ad pœnitētiā de-
dit,craſtinum diem non promiſit.Dum igitur vocat:dum ſumus in via,legi dei conſen-
tiamus.Cōcordemus cum aduerſariis noſtris.Lex quippe diuina & ordinis ſtatuta ſunt
Matt.v. noſtri aduerſarii:quia noſtris carnalibus omnino contradicunt voluptatibus. Cū eis igi
tur dum rex expectat,dum ad veniendum tardat,dum nos adhuc ad pacem inuitat:nū-
cios mittamus, cum eo pacis fœdus ineamus, quem venientem ſuſtinere non valemus.
præoccupemus faciem eius in confeſſione:mittamus ad eum legationem noſtram,lachry
mas,orationem & ieiunia,& cętera pia & religioſa opera. Humiliemus nos ſub potenti
manu eius:vt cum venerit, non vt ſeruos inutiles puniendos, ſed vt filios hęreditandos
inueniat:ſecūq; ad nuptias introducat:vbi illi de beneficiis eius perennes gratias redde-
re,& eum cum ſanctis omnibus perpetuo laudare valeamus. Venite igitur fratres mei,
procidamus ante deum,qui benignus & miſericors eſt,& pręſtabilis ſuper malitia.Plore
mus coram domino qui fecit nos:& ante pedes maieſtatis & incompręhenſibilis bonita-
tis eius humiliter prouoluti,dicamus omnes:

Oratio. OMnipotens æterne deus,cuius miſericordiæ nec menſuras ponere poſſumus, nec
tēpora definire:q oīpotētiā tuā parcendo maxime & miſerando manifeſtas: q non
lætaris in perditione morientium,nec vis mortem peccatorum:ſed magis vt con-
uertantur & viuāt:exaudire digneris p̄ces & orationes ſeruorū tuorum:& ne deſpicias
nos propter multitudinem peccatorū noſtrorum: nec contineas in ira tua miſericordias
tuas. Multum enim peccauimus,iniuſte egimus, iniquitatem fecimus:& indignationem
tuam iuſte meruimus. Tu tamē pius & miſericors es.Et q̄q̄ peccata noſtra multa & ma
gna ſunt: maior tamen miſericordia tua,quia infinita. Non igitur in ęternum iraſcaris
nobis,ſed ſuper nos extende miſericordiam tuam magnam.Et ſecundum multitudinem
miſerationum tuarum reſpice in nos,delens omnes iniquitates noſtras, & mundans nos
ab omnibus inquinamētis noſtris. Q; ſi peccata noſtra talia & tanta ſint, domine deus
noſter,vt ſeparēt inter te & nos:nec permittant preces noſtras pręſentari ante thronum
miſericordiæ tuæ, exaudi ſaltem aduocatum noſtrum, quem habemus apud te,domi-
nū noſtrum Ieſum Chriſtum filiū tuum qui eſt ꝓpitiatio pro peccatis noſtris:& non tm̄
ꝓ noſtris, ſed & pro totius mundi: qui & interpellat pro nobis. Reſpice domine plagas
& vulnera quæ pro nobis in ara crucis ſuſtinuit: & inuenies in ſinu eius precium redem
ptionis noſtrę: & in manibus eius probatam pecuniam: quam pro redemptione noſtri
obtulit in theſauris tuis, & expendit e gazophilacio crucis ſuæ. Exaudi ſpiritum ſan
ctum tuum qui adiuuat infirmitatem noſtram. Nam quid oremus ſicut oportet, neſci-
mus: ſed ipſe ſpiritus poſtulat pro nobis,gemitibus inenarrabilibus.Exaudi immacula-
tā eiuſdem vnigeniti tui genitricem: quæ de puriſſimis ſanguinibus ſuis, eodem ſpiritu
ſancto cooperante,nobis protulit fructum vitæ,precium redemptionis noſtræ. Et reſpi-
ce piæ matris, quæ tibi pro nobis offert, pectus & vbera.Exaudi etiam preces & oratio-
nes omnium ſanctorum tuorum,apoſtolorum,martyrum,confeſſorum atq; virginum,&
omnium electorum tuorum, & q̄maxime huius patris noſtri beati Brunonis confeſſo
ris tui,cuius hodie feſtiuitas agitur,cum ſequacibus eius anachoritis & monachis: qui
omnes iam de ſua immortalitate ſecuri, volentes nos ſuæ gloriæ fieri participes, & in
cęlis habere conſortes, ante thronum maieſtatis tuæ,pro nobis & pro ſalute noſtra iu-
giter orant. Tantis igitur ac talibus placatus interceſſoribus, domine deus, abſolue
nos a peccatis noſtris & pœnam quam pro eis meremur, clementer indulge. Tu enim

dixiſti per verbum tuum, ꝙ quacunqꝫ hora ingemuerit peccator, non recordaberis amplius iniquitatum eius. Ne igitur irritum facias pactum tuum nobiſcum: ſed auerte faciem tuam, non a nobis, ſed a peccatis noſtris. Et ne memineris iniquitatum noſtrarum antiquarum: ſed propitius eſto nobis pœnitentibus propter nomen tuum. Et quia paupeгes facti ſumus nimis: cito anticipent nos miſericordiæ tuę. Et infunde nobis munus gratiæ tuæ, quæ nos vbiqꝫ comitetur, pręcedat, & ſequatur. Vt in omnibus, & per omnia, dirigente te & conſeruante, poſſimus fructus dignos pœnitentiæ facere: mundi huius proſpera deſpicere, & eius aduerſa patienter tolerare, hoſtes viſibiles & inuiſibiles repellere: & eorum inſidias præuidere. Quæ tibi placita ſunt, ardenter concupiſcere, prudenter inueſtigare, veraciter agnoſcere, & ad laudem nominis tui, perfecte implere. Da nobis domine veram fidem, ſpem rectam, & charitatem perfectam. Carnis continentiam, cordis munditiam, paupertatem voluntariam, promptam obœdientiam, humilitatem non fictã, veram patientiam, ſpiritualem lætitiam, & animi ſtabilitatem. Aufer a nobis cor lapideũ & da nobis cor carneum. Cor inquam mundum & immaculatum: quod te ſupra omnia, & proximum ſicut ſe propter te diligat. Cũſtodi oculos noſtros, ne videant vanitates: os noſtrum, ne loquatur mendacium: ne detrahamus abſentibus, nec male dicamus præſentibus. Nec reſpondeamus maledictum pro maledicto: ſed econtrario te dominum deum noſtrum in omni tempore benedicamus: & voluntatem tuam, te adiuuante, in omnibus & per omnia faciamus. Sepi aures noſtras ſpinis, ne quæ non licent, nec nobis expediunt, audiamus. Et omnes ſenſus noſtros & actus in viam mandatorum tuorum dirige: & vota noſtra implere, & quæ tibi placita ſunt, agere poſſimus: & poſt huius vitæ labẽtis exitum, te miſerante, a peccatis omnibus, & a peccatorum pœnis liberati, ad te qui via, veritas & vita es, peruenire, & te cum ſanctis omnibus perpetuo laudare & benedicere valeamus. Per eundem dominum noſtrum Ieſum Chriſtum filium tuum, qui tecum viuit & regnat in vnitate eiuſdem ſpiritusſancti, deus, Per omnia ſecula ſeculorum. Amen.

Finis Vitæ beati Brunonis Confeſſoris Primi inſtitutoris ordinis Carthuſienſis. Deo gratiæ.

¶Quantum vero ad eius admirabilem conuerſionẽ, eruditionem & opera, addi poſſunt, quæ in nũcupatoria inſignium operum eius dicta ſunt epiſtola. Fuiſſe autem etiam verſificatoriæ artis non imperitum atttеſtatur ſequẽs epigramma, diuite quidem vena ſed ne luxuriet, religionis habena retenta, ab eo compoſitum.

Epigramma Paræneticum ad cæleſtia capeſſenda, beati Brunonis Confeſſoris, & Carthuſianorum Patriarchæ.

MOrtales dominus cunctos in luce creauit:
Vt capiant meritis gaudia ſumma poli.
Felix ille quidem, qui mentem iugiter illuc
Dirigit: atqꝫ vigil noxia quæqꝫ cauet.
Nec tamen infelix ſceleris quem pœnitet acti:
Quiqꝫ ſuum facinus plangere ſępe ſolet.
Sed viuunt homines tanq̃ mors nulla ſequatur.
Et velut infernus fabula vana foret.
Cum doceat ſenſus viuentes morte reſolui,
Atqꝫ erebi pœnas pagina ſacra probet.
Quas qui non metuit, infelix prorſus & amens
Viuit: & extinctus ſentiet ille rogum.
Sic igitur cuncti mortales viuere certent:
Vt nihil inferni ſit metuenda domus.

Stultis oraculis etiam diuinis adſcribenda.

Epitaphium autem beati Brunonis, vnum in vita eius poſitum eſt: alterum ſententioſum quidem licet verbis phębeium, hoc repperi.

d by

Brunonis Carthuſię Patriarchę

LAudandus Bruno fuit in multis,ſed in vno
Qꝫ fuit æqualis vitæ, vir in hoc ſpecialis.
Semper erat feſto vultu,ſermone modeſto:
Cum terrore patris,monſtrauit viſcera matris:
Nullus eum magnum,ſed mitem ſenſit vt agnum.
Prorſus in hac vita verus fuit Iſraelita.
Hunc deus a pœnis rape:ſedibus infer amœnis.

¶Poſt tranſitũ venerãdi patris nũc Catalogo ſanctorũ ꝑ Leonẽ decimũ Pontificẽ Rom. adſcripti,Sodales eius Sanctę Marię ab Eremo quę dicit͛ Turris in Calabria: ſcripſerunt ad plurima religioſorũ & eccleſiaſticorum virorum collegia pro Iuſtis patri ſuo de more ſoluendis in hęc vt accepi verba.

PRimo loco quẽ primatẽ & caput in eccleſia credimus & confitemur,apoſtolicę ſedis prę́ſulem,totamqꝫ illã principalẽ curiam,humiles Eremitę Calabrię monaſterii, ſanctę dei genitricis Mariæ,Cuius fundator pater Bruno fuit & prælatus, dum in carne viueret, debita ſubiectione veneramur,& ſalutamus : ſanctiqꝫ patris noſtri Brunonis obitũ Pridie Nonas Octobris denunciamus,vt meritis eorũ & precibus adiuuetur apud deum.Salutamus quoqꝫ vniuerſam ſanctã eccleſiã in ordinibus & profeſſionibus ſuis,canonicos,monachos,eremitas,deo dicatas ſanctas virgines,Quibus & omnibus ſpirituali pręſentia proſternimur, vt defuncti patris noſtri memores eſſe velint:vt dilectę illi animę,ſi adhæſit macula (cũ non ſit iuſtus qui non peccet) multiplicatis interceſſoribus & precum inſtantia detergatur,& tranſeat ad requiem.Precamur quoqꝫ vt quorũcũqꝫ locorũ congregationes aut perſonæ religioſę eius agant memoriam,ſe nominatim non pigeat in hac charta ſubſcribere.Separatim vero ſiqui volunt eius memoriã ſcriptã, & anniuerſariam obſeruare ſcribantur,vt congruam vicem ſingulis rependamus, prout pauci ſufficimus. Vt autem ſciatis quãta fidutia,ꝙcerta ſpe liberationis eius preces fundatis, tranſitum eius venerabilem breui elogio notificamus, vt in ſancta viri conſummatione veritatem & perfectionem tranſactę vitæ colligatis.Sciens itaqꝫ quia venit hora eius, vt
Brunonis tranſitus. tranſeat ex hoc mundo ad omnium patrem,cõuocatis fratribus ſuis, ab ipſa infantia ſingulas ætates ſuas recenſuit, & totius temporis ſui ſcientia & ſententia dignum proclamauit. Poſtea fidem ſuam de trinitate,protracto & profundo ſermone expoſuit & con-
Brunonis fides. cluſit ſic.Credo etiam ſacramenta quæ ſancta credit & veneratur eccleſia:& nominatim panem & vinum quæ conſecrantur in altari,poſt conſecrationem verum corpus eſſe domini noſtri Ieſu Chriſti,veram carnem & verum ſanguinem:quæ & nos accipimus in remiſſionẽ peccatorũ & in ſpe ſalutis æternę.Proxima die dñica,ſancta illa aĩa carne ſoluta eſt,Pridie Nonas Octobris Anno Dñi Milleſimocẽteſimoprimo.Orate ꝑ eo & pro nobis peccatoribus. Fratrem noſtrum harum tabellarium obœdientiæ gratia peregrinantem,veſtrę charitati cõmendamus. Valete.

SVbſcripſerunt ꝙplurima monachorum,canonicorum,aliorumqꝫ ſanctorum collegia. CLX. numero, pollicentia ſeſe illius manibus partim eueſtigio iuſta peractura, partim felicem tranſitum eius in perpetua commemoratione habitura. Inter cætera autem cœnobium monachorum Carthuſię prope Gratianopolim,quæ eſt prima domus in hæc verba reſcripſit.

NOS Carthuſiæ fratres piiſſimi patris noſtri Brunonis, viri longe clariſſimi,ſolatio miſerabiliter præ omnibus deſtituti,quid pro eius dilecta anima & ſancta, faciamꝰ, definire nequimus. Vincunt enim merita beneficiorũ eius erga nos, quicquid poſſumus & valemus. Itaqꝫ ſicut pro vnico patre ac domino noſtro nunc & ſine fine orabimus:& qualiſcũqꝫ miſſarum,cæteriqꝫ ſpiritalis exercitii cõſuetudo circa defunctos apud nos tenetur,pro illius anima omni tempore tanꝙ filii,perſoluemus.

SVbſcripta aliorum partim metro,partim oratione ſoluta,quia alibi extantimpreſſa,cum nonnullis non pœnitendis carminibus,non duximus his apponenda.Quibus tamen non inutile fuerit opus egregium D. Zachariæ Benedicti carmine Heroico Beatiſſimi Brunonis vitam complectens ſubnectere,quod proximo ſequetur.

PRęter ea quæ de beati Brunonis vita & commendatione, Baſileę impreſſa vidimus: Allatū eſt nobis opus ſane egregium. D. Zachariæ Benedicti, qui & Carthuſianis inſtitutis nomen dedit: vitam eiuſdem multum laudati, ſemperq́ laudandi patris heroico carmine complectens: quod neglectui nequaq̄ duximus habendum: ideoq́ cum eiuſdem commendatricibus camœnis his duximus addendum.

Antonii Poſſidii Tergeſtini Poetę Laureati, ſacerdotiſq́ iure cōſulti in opus ſequēs Epigramma.

VNde op⁹ egregiū veniſti? E pectore diuū
Arbitror, hūanę nā nihil artis habes.
Sūt diuini in te ſenſus: diuinaq́ verba
In lachrymas, etiā ſaxea, corda moues.
Faſtidire facis nos hęc mortalia tecta:
Et ſuperos tm̄ cogis auere ſinus.
Thraicius vates mirabitur atq́ Sophocles:
Schemate tam pulchro relligioſa canis.
Vade igit̄ miſeras cœnoſo e crimine mētes.
Ad nitidas Chriſti coge venire domos.

Marci Antonii Caballii Romani, poetę laureati in opus idē Choriambicum.

O Felix opus & dulce per omnia
Metra, & ſenſibus altis nitidiſſimum.
Gemmatis tabulis te tegat, ordinis
Qui Carthuſiaci lora tenet pater.
Franciſcus puteus, gallica gloria
Cui te dedicat author, & inclytus
Vates accipiet non breue xenium:
Sed donum melius milibus vrbium.
At tu zacharia, qui benedictus es
Et re & nomine: viuas diuturnior
Q̄ Neſtor Pylius: quo pia carmine
Ac proſa fidei dogmata promere
Poſſis: & ſatius ſidera ſcandere.

Petri Calcidii Capuani in idem Hendecaſyllabum.

VRbes in latias ito libelle,
Longinquas etiam vola per oras
Theſaurumq́ tui patere metri
Doctis efficito viris vbiq́.
Maiores etenim Mida, nitenti
Auro diuitias habes in arca.
De fœdo potis es luto leuare
Collapſos animos, & ad ſupernas
Sedes erigere, & quietis arcem.

Dominici Palladii Sorani Poetæ in idem opus, Gliconicum.

O Vos qui cupitis fore
Felices superū bonis
Ad Carthuſiacę domus
Dulces pergite cellulas:
Quas tantum canit hic liber.
Hic nam tuta viget quies.
Mores angelici virent:
Et perfectio quælibet
Vitæ, perſpicue manet.
Hic docti inueniunt viri
Dandi ſe ſtudiis modum.
Sunt magno numero libri
Sunt iucunda habitacula:
Opportuna ſilentia:
Interuallaq́ temporis.
Pergens huc idiota vir,
Multa pace frui valet.
Quando ſpiritualis eſt:
Exercere poteſt manus,
Sanctos ſcribere codices,
Exornare coloribus,
Iunco texere ſportulas,
Gratos excolere hortulos,
Sicut ſunt ſoliti patres,
Qui deſerta tenent loca.
Quæuis relligio valet
Huc accedere libere:
Quo perfectius ambulet,
Ad cæli iuga florida.
At nunc Zacharię pias
Quem Vincentia protulit
Fas grates agat ordinis
Huius ſacra ſodalitas
Quæ diffunditur vndiq́.
Iſto nanq́ volumine
Effecta eſt magis agnita.

τέλος.

ZAcharię Benedicti, Vicentini Carthuſieñ. monachi ad lõge Reuerendum patrem D. Franciſcum a puteo. Carthuſiẽſis ordinis Generalem Priorem, in ſequens opus Præfatio.

SOlent periti oẽs, ſacratiſſime pater, quũ aliquid præclari operis elabora
rint, id cuipiam amplo & excellenti viro a quo maioris authoritatis ro
bur inſumat, elargiri & dedicare. Sic Mecœnati Maronẽ: ſic Alexandro
Ariſtotelem, ſic Auguſtino Oroſium, cõpluribuſq; aliis alios plurimos
egiſſe comperimus. Eã ob rẽ, quũ ego quoq; illorũ conſuetudine permo
tus, mecum voluerẽ, cui pſens opuſculũ a me hoc ieiuniorum tempore
poſt diuinas laudes aliquãtulo, & quotidiana ſacrarũ literarũ ſtudia, ocio comparato, he
roicis exaratum metris, addicerẽ: nemo te aptior, nemo excellẽtior mea mihi ſentẽtia oc-

Frãciſcus a Puteo magnę Carthuſiæ prior.

currit: vtpote q ſemp bonas diſciplinas nedũ amaſti, verũ & fouiſti, & ſummo ingenio, aſſi
duaq; lucubratione ita adeptus es, vt nulli in diuinarũ rerũ notitia ſecundus cenſearis.
Semper eñ religione ac pietate ita pditus fuiſti, vt omniũ mentem ad te diligẽdũ obſer
uandũq; mira quadã generoſitate coegeris. Taceo tuã erga teipſum ſeueritatẽ, erga ſub-
ditos clęmẽtiã & ęquitatẽ. Id prę oĩbus te deo amabilẽ & admirabilẽ effecit, q Carthu
ſienſe ſanctiſſimũ inſtitutum a floridis annis arreptũ, poſtq̃ etiã ad generalatus apicem
es aſſumptus, ita illęſum, ita illibatũ ſeruaſti ſemp, vt plęriq; duos, Martinũ Baſiliumq; &
magnũ Gregoriũ: & ex monachis ad præſulatũ puectos, in te facile ſpeculẽtur. Ipſum igi
tur opus Paſtor obſeruantiſſime, licet tuę ſublimitati impar, ea accipe frõte, hilaritate, ea
benignitate & humanitate cõplectere: qua ſemp erga oẽs vti ſolitus es. Carthuſienſis or

Stilus & farrago operis.
Affect⁹ authoris ad ordinẽ Carthuſianũ.
Lucas Papienſis.

dinis diuinũ potius q̃ humanũ initiũ mei poematis exili ſtilo (licet aliud literarũ genus
profi~ear) libentius aggreſſus ſum, quo & deuotius illius cultui abbatiali baculo ac mi-
tra cepoſitis, me ſummiſi ac dedicaui. Semp enim erga ipſam Charthuſię cælibem obſer
uanti ĩ a puerili ęuo ſummo amore & reuerentia (vt neminẽ quaſi latet) celeberrime an
tiſtes, affectus fui: quippe qui in ea viros & doctrina & ſanctimonia inſignes florere per-
pendi. Inter quos nouiſſime gaudeo vehementer, & Lucã Papiẽſem deuotũ tuũ optimũ,
& ducẽ noſtrũ ac patrẽ agnouiſſe. Cuius integritas atq; ſuauitas illuſtriumq; morũ prę-
ſtantia ita me diuinę dilectioni captiuauit, ac labilis huius vitæ contemptui: vt non po
tuerim deſiſtere, quin in hac omniũ primaria religione, meã eiuſdem magiſterio cõuer-
ſationẽ manciparem. Et ſuper omnes Reuerendus huius noſtræ prouinciæ pręſidens Pe

Petrus Piolla.

trus Piolla: piã cuius pręſentiã & ſi nunq̃ viderim, clariſſima tamẽ fama notũ tradidit.
Qui & ſapientia, & oĩm virtutũ culmine ita pſtat, vt inter antiquos Chriſtianę religio-
nis monachos iure meritoq; cõnumerari poſſit. Sũt & alii plures in oĩ literarũ genere
& ſanctitatis eminẽtia viri exactiſſimi, quos ſatius ptereũdos eſſe exiſtimaui q̃ de eis pa

Authoris cõtra indoctos & ignauos defẽſio
Poetę eccleſiaſtici.
Laus metricæ artis

rũ dicere. Cæterũ q metra potiſſimũ a gentilib⁹ authoribus frequentiori vſu ptractata
fuerint, nemo noſtrũ accuſet laborẽ: nã & innumeri pœnę etiã religioſiſſimi patres, tã ve
teris q̃ nouę legis, vates & poetę ornatiſſimi extiterunt. Inter quos Moſes, Delbora, An-
na, Dauid, Solomon. Ezechias, Eſaias, Hieremias, & Abacuch prophetę metricis diſcipli
nis illuſtrati plurimũ fuere. Eſt & liber Iob, qui teſte Hieronymo, pro maiori parte heroi
co metro decurrit. Sunt & noſtræ fidei doctores ampliſſimi: vt Paulinus, Proſper, Gre-
gorius Nazianzenus, Iuuencus, Arator, Sedulius, Prudentius, Ambroſius, Hilarius, Ra-
banus, & alii plęriq; monaſtici viri hac arte illuſtriores facti. Ars ſiquidẽ nobiliſſima poe
ſis: quę mortua, ſepultaq; viua facit: & dicendi oblectamine a luteis huius vitę curis ad
virtutes animũ allicit & impellit. Nec pfecto mirãdum, ſi poeticis vtamur coloribus ac

Poetica vocabula eſſe myſtica.
In S. Andrea opus editum.

vocabulis: quia licet actuali hiſtoria ſint inania, iuxta tamen eorum myſticas interpreta
tiones & etymologias ſenſu & fruge non vacant. Vale antiſtitum fidus ſplendidiſſimũ,
& filii memorẽ eſſe non pigeat. Datum in Carthuſia Sancti Andreæ de littore Venetia-
rum, Quinto Calend. Maii. M.D.VIII.

Sequitur Eiuſdem ad Eundem de ſacratiſſima Carthuſienſis ordinis origine, ac ſucceſſu poemation metro heroico.

Propoſitio

AGgredimur pauidi magno dicenda cothurno,
Quæ Carthuſiaci iecere exordia primum
Ordinis heroes,quæ fundamenta dedere
Tam celebris ſanctęq; dom⁹ in cotib⁹ arctis.
Quę procul arrecto Senonēſia cōpita vultu
Atq; Pyręneas vbi ſurgit Cēmenus alpes
Aſpicit,aſſiduoq; nitore & lumine morum
Ceu nouus occiduo titan diffundit orbe:

Inuocatio

Progenies diuina faue: quæ iuſſa parentis
Expediens altū,terraſq; & ſplendida cæli
Culmina feciſti,ceu qcqd clauditur intra
Mobile ſupremū,& qcquid tibi militat extra
Sidereos fines,genus immortale deorum.
Tu lyra,tu plectrū,tu vox,tu cādida vatum
Gloria:tu phœbi doctor: tuus orphea clarū
Et Colophone ſatū ſeu Smyrna:ſpūs om̄i

Homerū indicat.

Carmine cōpleuit. Libetrides Aona circum
Pauit olympiaco de nectare,dulcia vatum
Ora facis:tenuiq; rigas de flumine linguas:
Huc ades,& noſtrę clęmēs illabere menti.

Narratio. Series & origo ordinis.

INclyta diuini poſt incunabula partus,
Mille anni & decies ſeptē labentia curſu
Secla penetrarant,quū vitę cęlibis vlla

Religionū caſus.

Vix foret in terris,mūdo lāguēte,venuſtas
Tūc neglecta pr̄ Baſili tua norma manebat

† latitandi p nemora.

Nulla tenebatur legū Auguſtine, tuarum.
Corruerat Benedicte tuus clariſſim⁹ ordo.
Quondā etiā feruens †anachoretic⁹ ardor
Friguerat penit⁹,raruſq; colebat eremum.
Relligio,cultuſq; dei vix agnitus orbi.
Cœperat extingui ſolertia prima virorum
Eximios erga mores:rudis omnis & ęger
Deſidia,veluti quando ſaturnia regna
Nondū aduētarāt:vel vti fuit ante benigna
Pompilii mandata Numę:quē numina cęli
Eſſe colenda ferūt primū docuiſſe latinos
Abſtinuiſſe,bonis,min⁹,At gen⁹ oē vetuſtos
Ibat in anfractus,quod peius,& ipſa
Crimīa q̄ horruerāt pri⁹, haud iteraſſe piget
Pluria vbiq; fames auri,ven⁹,ira,ſiſtas. (bat

Criminū principatus

Ingluuies vētris,liuor,furta,arma,rapinæ
Aureaq; antiquę pietatis abiuerat ætas
Heu plangenda lues illius temporis,o q̄

Mitridates

Dira aconita locū diffundebant in omnem.

Aeſculapi⁹

Pontica q̄ nunq̄ potuiſſent pharmaca regis

Hippocrates.

Soluere,nō Coi medicamina cuncta magiſtri

Chiron.

Sȝ neq; Philyrides,Chirō, neq; phaſidos her

Furiæ.

Tāt⁹ tartario ditis furor ibat ab orco (bę
Eumenidū rabiesquoq; tāta ſubegerat orbē.

Hydraq; lernęę non aduerſata paludi,

Hydra. Hercules.

Sed ſtygio nutrita lacu de lacte megęræ.
Quā nec adire veru chalybū tyrinthia ples
Nec rapidis vnq̄ potuiſſet adurere flāmis
Chriſtigenū tāto penetrauerat itima letho.
Quod paradiſiacę mentes,& tot⁹ olympus
(Dicere ſi fas eſt)gētes miſerabile fatum
Lugebāt : triſtata cohors ea maxima diuum
Forte verebatur mittendā ex ęthere cladem
Terrigenas cōtra:qualē neptunia Tethys

Diluuiū.

Attulit alluuio pluuiarū & Doridis olim
Vnde beatorū turmę creduntur adiſſe
Aetherei ſoliū regis,duce virgine ſacra,

Maria virgo.

Cui datur imperiū cęli,cui terra,ſalūq;
Obſequiū p̄ſtant,& ſeſe Acherontis opacæ
Subiiciunt vndę:q; formoſiſſima ſaluo.
Iure pudicitię meruit genuiſſe tonantem.
Et timido vnanimes interpellaſſe precatu.

Oro p ſūſcitādo ordie Carthuſi.

Maxime diuorū princeps,cui cūcta mouent:
Quo graditur feſſo nūq̄ pede tēpus ab ęuo:
Inter opus cęli vaſtiq; volumina ponti.
Inter humi moles,inter viuentia,quę ſub
Aetheris incurua ſeſe teſtudine claudunt
Nobiliore modo plaſmaſti, & imaginis iſtar
Humanū gen⁹ ipſe tuę:nā corpora glebis
Etſi formaſti,moritura,obnoxia limo:
Eſt tamen ipſi animus diuino pręditus ore,
Perpetuaq; tui fruitur ſpiraminis aura.
Dignior:idcirco quanto factura decet te
Id tanto curare magis:ne gentis auernæ
Obuia ſit pręda,& cęcas rapiat in vmbras,
Gemma nimis p̄cioſa animus: carbūcul⁹ illi
Collatus nihil eſt:nihil & quicūq; lapilli,
Quos arabes & q̄s gāgetica cęrula gignunt.

Curat cūcta deus.

Aſtrorū tibi cura,tibi ſolertia grandis
Semina ſeruādi fruticū,ſeruādi animātum
Quę ratione carēt ſpecies,atq; infima quęq;.
Sic quoq; ſerua hoīeȝ,nec diuę frōtis imago
His pēdēda magis,pereat phlegethōtis i amne
Verū eſt,ac omnes vno ſimul ore fatemur,
Crimina q̄ tantū populos creuere p om̄es
Ad cæloſq; diu clamāt,paradigmate multo

Crimina vindictam poſtulāt.

Nil digna exquirūt pietatis, nilq; merentur
Gratię ab hoc ſolio,ſed ſūt plectēda flagello
Allectuſq; graui cruciatu,Teſiphoneſq;.
Sed tibi iudicio longe miſeratio maior
Quē decet eſſe piū,quē dedecet eſſe ſeuerū.

Mia ſupat iudiciū.

Inter eos quos tā ſublimi in ſorte locaſti
Semideū,qbus aula poli fuit ante parata
Qȝ diſcreta ſuis terrarū machina formis
Surgeret:& quorū ſunt iſta ſedilia,quæ iam
Deſeruit,quatiens ſupos diſcordia ciues.

Digitized by Google

Erga homines a te tantū defluxit amoris
Incarnatio & paſſ o Chriſti.
Vt ſobolē faceres ſummo deſcendere ab axe
Carneq́ȝ ſuſcepta noſtros oſtendere vultus:
Aeſtateſq́ȝ pati,ieiunia,frigus & imbres
Ferreq́ȝ inauditę genus execrabile mortis.
Vt clauſo erueres lemurū de carcere mūdū,
Delereſq́ȝ nefas,quod deduxere parentes
Quando celebrarunt vetitis cōuiuia malis.
Eia hoīm miſerere pater,miſerere labantis
Et fragilis ſortis,miſerere & conditionis
Quā tu nate dei voluiſti aſſumere quōdam
Remediuȝ ɔtra ſeptēȝ peccata mortalia.
Et quia flagitiis ſeptem capitalibus omnis
Languet pene orbis:ſeptē te authore,ſodales
Præ manib⁹ nobis ſunt, quos ſapiētia multa
Carthuſianī ordinis inceptores Bruno.
Eximiiq́ȝ ornant mores,& ſtemmata clara.
Forma venuſtatis pulcherrima,floſq́ȝ iuuētę
Dux erit his orſis vnus,quē doctus eorum
Qualibet in ſophia diuinū pœne magiſtrū
Cœt⁹ habet,ſtatuetq́ȝ caput tot reb⁹ agēdis.
Ille giganteo completus robore,contra
Tartara cū ſociis potis eſt certare palęſtra.
Et plus q̄ alcides erebi ſuperare tyrannum
Mitibus exemplis & ſedulitate precandi
Numina,pro populis errantib⁹ atq́ȝ ſceleſtis
Allicient animos ad relligionis amorem.
Crimina diſſoluēt,expellēt dęmonas orbe,
Atq́ȝ cauernoſis cogēt latitare ſub antris.
Ii veluti ſeptē candelabra lucida templi
Mentibus erectis ad templa empyrea cæli
Ardebūt corā te ſemp amore ſuperno.
Sicut eremicolę ſancti,ꝑ inhoſpita viuent
Antra,rudeſq́ȝ caſas faciēt in rupibus altis
Effœtiſq́ȝ locis:viuendiq́ȝ ardua tantum
Dogmata corripiēt, ꝙ nō ſint vlla priorum
Lex ita ſublimis,nec erit lex vlla ſequentum
Iſta reformabis reliquas:ſtrictiſſimus ordo
Incipiet:nec ſtrictus erit:qa dulcia pacis
Ocia cōſtituēt,& cōmoda tanta quietis,
Qꝫ quę dura ſolent mortali in carne videri
Intus erūt iocūda animis:& nectare plena.
Hunc feruorē hoīm,totus mirabitur orbis
Totaq́ȝ in inſolitū vertetur terra ſtuporem.
Innumeros dabit iſta recēs plātatio fructus.
Ordinis ꝑpetua ſtabilitas.
Complebit deſerta viris,& firma perennis
Aſſidua & fœlix ac inconcuſſa manebit.
Relligio quęcunq́ȝ fuit perpeſſa ruinam,
Et patietur adhuc:aſt hęc immota ꝓcellis
Oīb⁹,& Zephyros,Euros, Boreaſq́ȝ niuoſos
Atq́ȝ notos vllo nunq̄ terrore pauebit.
Caucaſei ſicut moles ſtabiliſſima ſaxi
Quę valet a nullo ventorū turbine volui,
Incœptum nunq̄ poterit laxare rigorem.

Blādimenta eius vitę cōtemnet,eritq́ȝ
Vna eadē ſemp:mūdi finē integra cernet:
Gaudebitq́ȝ noui ſemper propagine fœtus.
Niliacę vetus ille decor renouabitur orę,
Soliuago nemorū cultu & ſitientis harenæ
Sancta paleſtinę regionis norma redibit
Quā ſanxere patres latebroſa ꝑ ātra morati.
Talibus orandi finē vix concio diuum
Finis orationis.
Fecerat.Ex alta ſurrexit ſede redemptor
Virginea ſub carne nitens: capitiſq́ȝ corona
Depoſuit ſupplex:oſtendēs lucida membra
Atq́ȝ cicatrices genitori,& ſpinea ſerta
Quę tulit,vt morē gereret mactatus in ara
Sanguineę crucis,ac oblatus vt hoſtia patri,
Pro ſcelere ingratę gētis,ꝓ crimine noſtro:
Effariq́ȝ orſus ſic eſt,aſtante ſenatu.
O ſator oīpotēs,ꝑ tot mea ſtigmata,ꝑ tot
Oro Chriſti ad prēm
Qui mea crudeli terebrarūt tempora ſentes
Vulnere,te rogito pater ac efflagito,parce:
Parce p̄cor miſeris mortalib⁹:atq́ȝ memento
Ne fruſtrata ſalus ſit noſtro inducta cruore.
Sāguineos mēorare lac⁹,reminiſcere quātas
Effudi lachrymas:quātiſq́ȝ laboribus arſi,
Ne genus hoc hoīm, gen⁹ īmortale,periret.
Id genito cōcede parens mihi mun⁹:& audi
Quę fudere tui tibi nūc pia vota,clientes.
Aſpirato viris ſeptem,quos ante dedere
Hoc habiles ad opus:ſeptē quos eē lucernas
Pręuideo tecū,morū integritate:fideq́ȝ
Illorum defenſor ero,cuſtoſq́ȝ perennis.
Maria tutelaris Carthuſieñ. diua.
Hos mea ſuſcipiet genitrix(q̄ poplite flexo
Et manib⁹ iūctis tua pone ſedilia ſtrata eſt)
In natos dulces:qbus & ſua cādida tradet
Indumēta,noui ſignum & munimē amoris.
Ioānes baptiſta ordinis dux & antiſtes.
Hos mihi ſobrinus q dudū vixit in antris
Cuius ab hirſuto pendebāt tergore villi,
Proteget.atq́ȝ dabit tacitę ſtrategemata vitę
Ceu princeps imitanda ſuę: titulūq́ȝ tenebit
Ordinis iſtius longęua in ſecula ſemper.
Dixerat.at magni ſūm⁹moderator olympi
Cui ſtat idē ſētire,& idē quoq́ȝ velle neceſſe ē
Aeterna cū ꝓle,qbus manet vna voluntas,
Iucundo aſpectu,iucunda fronte,petenti
Annuit pater.
Annuit.Atq́ȝ iſtęc tua ſit prouincia,dixit,
O paraclete,eadē cū ſis ſubſtantia mecum,
Cū genitoq́ȝ modū noſti,ſeptemq́ȝ virorum
Quos dixere prius, mentes imaſq́ȝ medullas
Viſe,tuis vrens illorum pectora flammis:
Quo medio libet,& tantū ſuppone caloris
Cordibus vt tali ſtringant ſe lege,ꝙ illi
Nulla ſit in cunctis par obſeruatio terris.
Sic ait,& dulci natū amplexatur amore.

Parrhiſiorũ Lutetia a paridis filio.

IN Senonũ planis vrbs pſtãtiſſima campis
Emporiũ ſophię turrito vertice ſurgit
Quam Parides fugiẽs Troiana ĩcẽdia ferẽ
Extruxiſſe:patriſq; memor dixiſſe pariſos
Cultores:illiſq; inſignia & arma dediſſe.
Sequana verticibꝰ qua multis alluit arces
Et pegrina ſuas trãſmittit ad æq̃ra merces.
†cenſu. Hic eſt aſſiduo fœcunda Academia †cultu
Huc & Cecropidũ trãſlata eſt Pallas ab oris.
Doctoris Pariſieñ. oſtentum. Miſſaq; de ſummis ingens ſapientia rebus.
Hic ita clarus erat virtutibꝰ oĩbus,atq;
His diſciplinis quæ libera tempora paſcunt
Doctor,vt aſcenſo ſuggeſto,ſiue cathedra
Eſſe videretur magni vox inclyta Pauli:
Atq; verecundis in moribus alter Ioſeph.
Hunc veluti cæli diuũ de culmine lapſum
Totus adorabat populus:nãq; ille ſacerdos.
Contigit huic hoĩ ſupremũ claudere tẽpus:
Atq; ſubire graue impiũ:iura aſpera lethi
Iãq; iacet viuo gelidũ ſine ſanguine corpus.
Rumor vbiq; ſtrepit,dolor ãxiꝰ vndiq; ſurgit
Et gemini ſexus reſonant lamẽta p vrbem.
Heu bonꝰ interiit paſtor:vir ſanctꝰ obiuit,
Per fora clamabant:nemo dabit amplius illa
Docta ſalutiferi ſermonis & aurea verba.
Funeris interea lugubris pompa paratur.
Exequię multo fiunt & nęnia faſtu.
Conueniũt paſſim ciuęs,clerus:ſchola tota
Docta coit:crepitant ex ictibus ęra ſonoris,
Fertur honoratũ maiora ad templa cadauer
Marmore ſub pario cõdẽdũ,& aromata ſubẽ
Triſte ſacerdotes recitando in carmine fatũ
Ardentes faculas & cęrea lumina portant.
Pręcedũt querulę lõgo ſimul ordine turmæ,
Atq; vias omneis nigro velamine complẽt.
Accidit inter tot res admiranda relatu,
Iuſticium cęleſte & formidabile cunctis.
Iudicia dej abyſſus multa. Et ſane ipſa dei ſententia grandis abyſſus:
Cui ſoli detecta manent abſcondita cordis:
Quos ſibi delegit,vel quos priuauit olympo
Solus habet notos:ſolus diſcreuit ab æuo.
Nos hoĩes cæci rerũ ſecreta videmus,
Sicut Apollineũ diſcernit noctua lumen.
Namq; ſub argento qui portabatur & oſtro
Mortuus,& tanto fuerat cumulatꝰ honore:
Quũ foret ad ſanũ ſublimi in mole locatus
Quo melius poſſit cerni,cũctiſq; pateret:
Eminꝰ attollens vultus, exangueq; pectus
Iuſto iudicio dei accuſatus ſum. Ac circũſpiciens toruo cũ lumine turbas,
Clamore horribili feretro ſic dixit ab alto.
Conſilio ſuperũ ſecreto & legibus æquis
Heu me,accuſatꝰ, peto iudicis ora tremẽdi.

Depoſuitq; caput taciturus & arida mẽbra.
Contremuit primo aſpectu,ac obmutuit oĩs.
Cũcta ſilẽt,cũctiq; ſtupẽt,plebs arrigit aures.
Prodigiũ inſuetũ vix credit mente labanti,
Stãt pollinctores trepidi & terrore ſubacti,
Audẽtq; exanimũ minime cõtigere corpus.
Obriguere comę,& tremulis vox faucibꝰ hę
Ingẽtes ſtrepitꝰ poſt ipſa ſilentia fiunt: (ſit.
Cõfuſus ſonitus vocũ iuuenũq; ſenumq;
Longius auditur:diſcurrit fama per vrbem.
Gens Agarea venit:pperãdo vulgꝰ anhelat.
Cõcaua tẽpla crepãt variis rumoribꝰ,& gẽs
Non capiẽ:premiẽ pede pes,& tergore tergꝰ,
Vi faciũt aditus:procumbũt cardine poſtes.
Hiq; gradus ſummos,illi pinnacula ſcandũt
Vt noua proſpiciãt iſthęc miracula ab alto.
Tumq; leuans iterũ liuentia mortuus ora,
Hucq; illucq; tuẽs oculis terrentibꝰ omneis:
Mugitu inſolito dixit:vęh vęh mihi,nãq;
Conſilio ſuperũ inſolito ac legibus æquis
Sum pſentatꝰ modo numinis ante tribunal. Iuſto dei iudicio iudicatꝰ i. pſẽtatus ſum
Vtq; prius iacuit, nullo cũ murmure vocis.
Ima tremor gelidꝰ lãguorq;,p oſſa cucurrit.
Corda pauẽt,trepidãt pueri,terrenẽ & ipſi
Hac nouitate ſenes:nuptarũ implenẽ acutis
Infantum,iuuenumq;:ſacræ clamoribꝰ aulę.
Exorant veniã ſuperos,& pectora tundunt:
Atq; aliis alii ſuſpenſis auribus aiunt:
Quidnã hoc eſſe põt?hic vir ſãctiſſima ſemp
His populis mãdata dedit,vixitq; probate:
Atq; accuſatum iuſte ſe clamitat eſſe
Et pręſentatum ſe coram numine dicit.
Hæc portenta aliquid certe mirabile ſignãt.
An tumulo tradi ſacrato debeat,omnis
Ambigit:ancipiti præſul venerabilis vrbi
Seruari ſupra tellurem conſulit vſq;
Dũ deus ex alto,qd ſit,declaret agendum.
Veſper erat,necdũ qſq̃ diſceſſerat illinc:
Cũ rurſũ exanimꝰ feretro caput extulit alto
Atq; infelicẽ ſe contemplando,locutus
Sic fuit immẽſo luctu grandiq; boatu:
Parcite †funeribꝰ,mihi nil pdeſſe valetis.
Infortunatũ cur me genuere parentes? †iã iuſtis
Iudicio ſuperũ iam facto & legibus ęquis
Ah miſer, ęternos vado damnatꝰ ad ignes. Iuſto dei iudicio cõdẽnatꝰ ſum
Indeq; conticuit ſemper,iacuitq; ſupinus
Extaſis & plãctus turbas inuadit, & omnis
Aedes ſacra ſonat gemitu varioq; tumultu.
Fœmineis vlulant late plangentibus ædes.
Hiq; tenẽt poſtes amplexi illiq; columnas:
Pręgrauibuſq; oculis q̃ſi ſõnia habere videẽ.
Mirantur tanti de perditione magiſtri.

Nec poſſunt ſatis admirari extincta fuiſſe
Tot bona,totq; pios pro relligione labores
Amouere ſtatim ſancto de limine tetrum
Subq; ꝓfanũ agrũ miſere cadauer humãdũ.
Vnde ſabucus olens oritur, triſtiſq; cicuta.
Periphraſis noctis. Occaniti dibus Titan ſe merſerat vndis
Deliaq; albentes mõſtrabat ab ęthere vultꝰ:
Qñ vulgus iners,ciues atq; agmina docta
Mentibus attonitis in ꝓpria tecta redibant.
Lãguida quũ ſtrato ceſſiſſent mẽbra cubili,
In ſomnis videre faces diraſq; figuras:
Errantes erebo manes,furiaſq; triformes:
Omittens Reſpõde mihi. Quæ quaſi lethęũ noctu incuſſere timorem,
Gallia adhuc horũ nõ eſt oblita dierum.
Bruno ordinis princeps. B Runo ſacerdotũ ſplẽdor,rectorq; ſcholarũ
Quẽ genuit celebri germana colonia pa
Vir piꝰ & ſapiẽs,ac pſtãtiſſimꝰ, oĩ (tu
Munere doctrinę,& tẽpli Remẽſis alumnus:
Tunc erat exponẽs ꝓblemata ſacra Pariſis
Iuſtis.i. exequijs. His aderat Iuſtis,multo comitatus honore.
Menteq; conceptũ nequiens celare dolorem
Talibus oſtentis,mox vt ſua ſepta petiuit
Solus ĩexhauſto lachrymarũ flumĩe plãxit.
Hei mihi,dicebat,væh vęh,q͂a tẽpora triui.
Quid faciã demẽs: ex quo q͂ vt ſanctꝰ ab omĩ
Plebe colebatur, tanteq; chariſmate plenus
Eſſe videbatur,ſic infeliciter ardet
Ad loca cerberei rictus, immane baratrum!
Hiſq; aĩm verbis,nũc huc nũc diuidit illuc
Autorę deſcriptio. Leucotheę iunctis rediens argentea bigis
Et phœbũ e thalamo reuocãs accire iugales
Hortabat,& aurabat iuga ſaxea Calpes.
Mane ſcholas repetẽs Bruno,ſtipatꝰ ab ãplo
Agmine ſeruorũ:cathedrã cõſcendit amictꝰ
Cyclade lugubri,defixa luminaq; terris
Fert,& erãt luctu rubra atq; tumẽtia valde.
Qualia ſõni expers habet, vt crudelia dudũ
Peruigiles inter noctes ſuſpiria duxit:
Brunonis ad ſuos oratio parænetica. Aggrediturq; viros tali ſermone ſcholares.
Innumerus q͂ſi coetꝰ erat,tacituſq; manebat
Huc ego nõ veni facturus inania verba.
Hactenus humanis ſoliti rationibus vti,
O docti iuuenes omnes errauimus vna.
Sed ſatis atq; ſuper:diuũ mõ iuſſa ſeq̃mur.
Huc veni vt referã,q̃d ſentio:q̃dq; tenendũ
Conſiliũ duxi: quicquid ve ſit vtile nobis
Vt pedicas huius ſecli fugiamus:& illud
Heſternę lucis dirũ & miſerabile factum.
Quis precor ex nobis,hominẽ pẽſaſſet iturũ
Ad ſtyga,Coccytiq; ardentia guttura, tãtis
Moribus illuſtrẽ,tantoq; nitore docendi
Perſpicuũ,& tantis naturę dotibꝰ almum!

Vidimꝰ heu quantũ nos lippi fallimur,& q͂t
Noſtra p errores verſat opinio fallax.
Quid miſeris nobis lõgo peccãtibus vſu
Eueniet,ſi tanto homini damnatio perpes
Eſt data?ſi in viridi ligno factũ hoc,q̃d ĩ ipſo
Arenti fiet?quę nos vindicta moretur
Cernite diſcipuli dulces:librate parumper
Quãta tot ingẽtes purgabũt februa ſordes,
Imus in immẽſum chaos:atq; pericula nobis
Vndiq; ſe opponũt.Scylla hic p₃ ĩde Charyb
Nec pñt nodoſa dare argumẽta iuuamẽ (dis
Huiꝰ ad hoc etẽm mũdi ſapientia nil eſt.
Et iuſtũ apparere foris ſanctũq; videri.
O chari comites veſtros miſereſcite caſus.
Seruite vicino mors eſt in limine,curuam
Extẽdẽs harpen,virideſq; ſecabit in hærbas.
Temnite diuitias,quas nec deferre valetis
Vobiſcũ poſt fata,precor ſi verba magiſtri
Pẽditis,& ſi me digno obſeruatis honore,
Linq̃te pentapolim,fugitiuaq; ſecula mecũ:
Atq; ſpecus cũ Loth mõteſq; ſubite latẽtes. *Miſerię cõditionis humanæ.*
Aſpicitis quantũ pſens hęc vita caduca eſt
Quę dicẽda magis mors eſt q̃ vita, fatebor
Erigite ad cęlũ mentes:ibi patria nobis.
Noſtra quies illic,ęternaq; manſio pacis.
Vita hęc exiliũ nobis,& pondus iniquum,
Sunt vbi tot clades,totq; aduerſantia tela.
Quę ſors in terris multi non plena laboris?
Lãguet hic:ille caret rebꝰ, caret ille parentũ
Subſidio:hic natis orbatur,& auſpice cælo
Nudus amicorum ſolamine:ſuſtinet ille
Infortunatam veluti ſine lumine vitam.
Iſte inſultantes genitos habet:ille ſiniſtram
Poſſidet vxorem:ſeruis dolet iſte ꝓteruis.
Anxius ille ſtudet cumulare peculia gnatis.
Cõgregat iſte aurũ,cupiduſq; recõdit ĩ arca
Nec noctu nec luce vnq̃ ſcit pace potiri.
Hũc ſpoliãt fures:ac ille eſt pręda latronum
Amittit merces hic:ille laborat eundo
Per varias terras, ſemp peregrinꝰ & hoſpes.
Litigat ille,aſt hic alieno eſt ęre grauatus.
Cędit hic:ille ẽ diuturno in carcere clauſus.
Iſte cruentat plagis:perit ille ſub armis.
Hic odio liuet,furit ille caloribus irę.
Hic ex hoſte cupit ſe vlciſci:affligitur acri
Ille metu,& ꝓbris hic diffamatur inique.
Huic geniti plurs,nec h₃ q̃ alimẽta miniſtret
Grãdo necat fruges,aduerſaq; ſidera crebro
Inducũt cariẽ,deſertaq; rura relinquunt.
Affluit ille opibꝰ, nec habet pꝰ funera quẽq̃
Qui ſibi ſuccedat:perit ille algore,fameq;
Iſte gelu friget nimis iſte caloribus ardet.

Et nobis eſt nulla quies,& nulla voluptas
Firma:ſed innumerę peſtes gelidiqꝫ pauores
Circũquaqꝫ ꝑmũt nos:heu iactamur in altũ:
Turbinibꝰ q̃timur, pluuiarũqꝫ ĩpete: ſurgũt
Hic terrę motꝰ,hinc caſmata, & inde ꝓcellę.
Pellimur in ſyrtes: e ſyrtibus imus in arctas
Cyaneas ſine ſpe ſymplegadas: ĩde rotamur
Per vada Cyclopũ:Myconę,ꝑ cyclada ſaxa
Subqꝫ Caphareę trepidata cacumina molis
Labimur atqꝫ rapit nos vno vortice Glaucꝰ
Heu vita infelix,tantis agitata periclis.
Quis ſapiẽs(ſi ſe tãtũmodo crederet iſti
Exortum luci,non deſperaret auendo
In cineres ſolui,tacitoqꝫ iacere ſepulchro?
Quę pietas,& q̃ ratio foret ipſa tonantis,
Vt natura ſuis rectiſſima in omnibus actis
Nos perduxiſſet paſſuros iſta,nec vlla
Donaret tantos merces ęquata labores?
Quid mercedis habet terreno iuſtꝰ in orbe
Quẽ Clotho abſumit iuueniles ſępe ſub ãnos
Ni melior ſperanda eſſet fortuna ſub aſtris?
Altera vita igitur ſatius cõcluditur eſſe.
Congrua quę humanis largit̃ pręmia factis.
Illuc o ſocii ſuſpiro,& tendere certo:
Illuc veſter amor quoqꝫ tẽdat, & anxia curis
Mens finẽ imponat, dulcẽqꝫ regrat olympũ:
Eſt vbi vera ſalus,tranquillaqꝫ regia ſemp.
Ambages ridete iſtas:ridete labores
Quos agitis circũ fucata ſophiſmata,tm̃
Pro captando huius vitę pereuntis honore.
Ante oculos iactate obitus,ſortẽqꝫ futuram:
Et priſcos memorate dies, mẽorate tyrãnos
Qui ſophia ac opibꝰ quõdã fulſere vl' armis.
Dic vbi nũc Ninus,fortiſqꝫ Semiramis vxor
Quę tãto ingentẽ muro circũdedit vrbem?
Dic vbi Alexãder ſoboles pellęa Philippi?
Babylonẽ. Qui domuit validã victo Babylona Dario:
Illyricos Libycoſqꝫ lares,Syriamqꝫ ſuperbã:
Et tyrias vrbes,Parthos,Phrygas atqꝫ ſabęos
Gãgaridas,Indos,Hircanos atqꝫ Caraſmos
Atqꝫ Iacenſenas,& pinguia iugera Nili?
Dic vbi Medorũ Perſarumqꝫ ardua regna.
Dardanidęqꝫ p̃res,Graiorũqꝫ ĩclyta ſceptra?
Dic vbi Romanę ditio largiſſima gentis:
Ditia phana,arcus,ſublimia tecta,coloſſi?
Tarqnꝰ,Marius,Cato,Scipio,Curtiꝰ,Ancus
Et quos effecit celebres toga Martia reges?
Dic vbi,q occiduũ Cæſar ſibi ſubdidit orbẽ:
Dic vbi Põpeius patriæ qui tantus amator
Libertatis erat,tutelaqꝫ tanta penatum?
Martigenęqꝫ duces tot,tot mauortia corda:
Dic vbi diuitię Crœſi: Solomonis honores:

Gordiadaqꝫ Phrygũ collecta pecunia regẽ?
Dic vbi ſtoa cohors,vbi nũc acadẽica pubes
Et Peripateticas qui introduxere figuras?
Dic vbi Nicomachi ꝓles,Samiuſqꝫ magiſter Ariſtoteles Pythagoras.
Triſteve q iuſſus fuit epotare venenum.
Et q cognomen ſcapulis accepit ab amplis Socrates.
Diuus Ariſtocles.vbi qui celebrata dedere Plato.
Iura,Solõ, ſiml' ille Draco ſiml' ille Lycurgꝰ? Legũlatores.
Legibꝰ & ſophia clari Chilo, itẽqꝫ Cleantes.
Dic vbi pharmacici: ſatꝰ ex Coronide nĩpha
Atqꝫ Aſclepiades,Muſęus & ipſe Machaon? Medici Aeſculapiꝰ
Dic vbi p̃ſtantes facũdo rhetores ore?
Mercuriꝰ,Cicero,Demoſthenis aurea lĩgua? Rhetores
Dic vbi qui miro fulſere poemate vates?
Aſcręꝰ,Sophocles Maro,Naſo,alcęꝰ,homerꝰ
Dic vbi ſcriptores & qui micuere graphia Poetæ.
Praxiteles, Gallõ,Zeuſis, Polycletꝰ,Apelles. Statuarii. Pictores.
Atqꝫ pherec lea qui nomen in arte tulere.
Dędalus & Phrygię cladis fabricator Epęus
Dic vbi prima ratis quæ fert Iaſonis Argo?
Dic vbi quas olim decorauit forma puellæ?
Tyndaris & phorci ſoboles,Pãdora,Thaiſqꝫ
Ac Venus, & tantũ quæ deplorauit Oſirin?
Hi periere oẽs,peſſumqꝫ abiere ſub imas
Terrarũ caueas, vbi mors truculẽta morat̃.
Et ſolũ monumenta ſui liquere ſepulchra:
Immũdos cineres & fœtida corpora buſtis Iſis.
Heu vitę fallacis amor,q ſpargere flores
Vt violas per agros ac lilia odora videris
Balſamũ & Caſias,amarãthũ.Cinama & auri
Flauẽtes maſſas,ſapphyros atqꝫ ſmaragdos:
Atqꝫ metis ſpinas,taxos,& toxica demum:
Et riſũ in fletꝰ,& gaudiũ in anxia vertis.
At ſũmo ſeruire patri,ſuauiſſima res eſt
Sit licet in primo ſemper conamine dura.
Nã poſtq̃ eſt animus ſibi dilatatus,& hauſit
Nectar & Ambroſiã,libauitqꝫ intima mẽtis
Orgia,deſipiũt cũcta hęc terrena palato
Cordis,& ętherei ſapiũt tãtũmodo fructus.
Sũt lachrymę dulces,ſuſpiria dulcia, dulces
Prolixę excubię,ieiunia dulcia,dulce
Subdere ſe imperiis,ac intra ſepta morari.
Seminet in luctu q̃uis exordia iuſtus
At longe maiora legit ſolatia,nedum
Poſt cineres,verũ & dũ vita hos ſuſtinet artꝰ
Hic dat̃ ęternę quędã dulcedinis aura.
Quę iucũda facit quęcũqꝫ ſiniſtra videri.
Hac tulit intrepide rapidos Laurẽtiꝰ ignes,
Teſtibꝰ hęc ſanctę fidei lætiſſima fecit
Ducere,ꝓbra,neces,ergaſtula,flagra,catenas
Si tormenta piis hęc delicioſa fuere,
Quos onerabat adhuc ĩfirmę ſarcina carnis.

Quid debet nunc eſſe polis, vbi carne ſoluti
Et miſeris curis,locaq; in ſecura recepti,
Lęta vident claris obtutibus ora ſuperni
Principis , vnde fluũt felicia gaudia ſemper:
Quid facimꝰ chari comites!ad clauſtra qęta
Nos citat om̃ipotens p tot miracula numẽ.
Cur ſumꝰ ignaui tanti ad ſpiraminis aurã!
Pergẽdũ quo dextra vocãt nos ſidera,q̃ nos
Rotifer impellit Zephyrꝰ,Caurusq; ſecũdat.
Cedamus patria,& moniti meliora ſeq̃mur.
Quippe mihi mẽs eſt vrbana relinq̃re tecta,
Et petere incultos aditus,taciturnaq; ſaxa:
Atq; inter ramos & ſemina dura leonum
Antoni mores amplecti,& nitria Pauli
Luſtra,ſub exeſisq; latebo incognitus antris.
At vos egregii iuuenes,generoſa propago
Experti toties humana pericula mecum
Me ne ſequi vultis a tot diſcrimine rerum!
Me ne iuuat(veluti ſemper feciſtis)habere
Ductorem fidũq; patrem, dulcẽq; magiſtrũ!
Syrenũ cantus ſpnẽdi. Spernite trinacrios cantꝰ, imitamini Vlyſſẽ
Et ſyrenęum pręcluſis auribus æquor
Sicanoſq; lares celeri tranate liburno.
Dux ego vr̃ ero: nũc aut comitabor euntes.
Finis orationis. Sic ait. & tepidos fundẽtia lumina fletus
Sępius admoto ſiccat velamine Bruno.
Explerat,fixoſq; oculos atq; ora tenebat.
Singultire omnes,crebraſq; iterare querelas
Aſpiceres,hærent innixi pectore vultus:
Et mox qſq; ſinũ lachrymis ĩplebat obortis.
Attoniti tanto monitu q̃ exordia ſumant.
Doctorem affandi,quid agãt,neſcire videnť:
In partes varias rapiunť,& om̃ia verſant.
Sex ſocij Brunonis in ordinis Carthuſiẽn. inſtitutione. E numero tanto ſex ſurrexere priores
Ingenio & ſophia,rebusq; ac ſanguine priſco
Andreas,Hugoq; ſacer,vegetusq; Guarinꝰ
Laudumnꝰ,Stephanus burgẽſis,itẽq; dienſis
Hi duo poſtremi Libyci doctoris alumni
Et Canonũ aſſeclę magni de cęlibe Ruffi
Cœnobio, mira pollebant dogmatis arte.
Et ſucceſſiue rupere ſilentia tali
Orſu . Pręceptor, cui nõ eſt alter in orbe
Aequandus , te nos ſumus a puerilibꝰ annis
Sectati,& ſemper fuimus parere parati
Imperiis dictisq; tuis:per numina,per tot
Quot p olympiacos ſcintillant ſidera tractꝰ
Teſtamur,ſine te poſſemus viuere nunq̃.
Per medios ignes te, p media arma ſeq̃mur.
Eueniat quęcũq; tibi fortuna ſiniſtra
Fare,mori tecum mens eſt & ducere vitam.
Oh nos felices,quibus aſpirauit olympus,
Atq; procelloſi ſunt nota pericula ponti.

Iamq; fere mediis ſubmergebamur in vndis:
Ni pater oĩpotens ſigna & portẽta dediſſet
Quo foret euaſis ſcopulis illiſa carina
Vertenda,& quali regeremus carbaſa vẽto.
Viuite felices,veraq; in pace valete
O ſocii:tanto non poſſumus abſq; magiſtro
Degere ſub membris,& grata luce potiri.
Incedat quocũq; lubet,comitamur ouantes.
Nos igitur pariter ſpelęa petemus & antra
Vos iterum ſocii vos & terrena valete:
Tuq; Pariſina vrbs noſtrorũ theca laborum
Germani valeant,valeant vtriq; parentes,
Diuitiæ atq; domus,& pinguia rura valete,
Nos ſeq̃mur ſupos, perẽũtia temnimꝰ arua
Nos fugimꝰ terrã,& cęli properamꝰad arcẽ.
Finierãt,cũctiq; ruunt in dulcia pacis
Oſcula,& ãplexꝰ,lachrymiſq; rigant vtriq;:
Sicq; reuertẽtes in propria tecta gemebant.
Fama volat paſſim,cũctorũq; implicat aures
Ille addit dictis,aſt hic narrata reportat.
Nox ruerat,tenebriſq; polũ terraſq; tegebat:
Talia pernici cupiens implere volatu. Viſio Brunonis veri ſimilis.
Bruno capit nullã tacita ſub nocte quietẽ,
Sed qualẽ reperire locũ,quo tutus ab omni
Sit ſtrepitu gẽtis , maneatq; latẽtior anceps
Cogitat, & ſecũ verſat crebro atq; reuerſat.
Vertitur interea cęlũ & latonia lampas
Oppoſitas primo nebulas ſcindebat in ortu.
Quũq; diu oraſſet ſuperos,ariſq; dediſſet
Myſtica cũ gemitu libamina,iuſq; Mineruæ Olẽũ ſtrigã inũctũ mineruæ.
Paſceret ardentem lychnũ,ſuſpenſa tenebat
In multã ſolus vigilans præcordia noctem.
Opprimiť ſõno, & tepido dat mẽbra cubili,
Procũbit lãguẽs,& mox vt lumina texit
Matutina qes,hilares incedere mentes
Aſpicit,atq; ſales labiis miſcere modeſtis.
Affixit nitidę fidei ſignacula fronti:
Atq; ait:O tali quę vos ſub imagine fertis
Gaudẽtes animę p maxima ſceptra tonantis
Adiuro,a ſtygiis an miſſę huc eſtis olympo:
Illę alacri vultu,facieq; & fronte decora,
Ne trepida,dixere,dei ſacrate miniſter.
Mittimur huc etem̃ ſummis e ſedibꝰ ad te
Atq; panomphęi ferimꝰ mandata parẽtis.
O te felicem,quem de tot millibus vnum
Elegere poli monachos reparare labãtes,
Primęuoſq; patrũ ritus renouare,& eremi
Cultores habuit quos & memphitica tellus Aegyptus.
Nitria & Aſſyrię nemoroſa cacumina terrę
Exoritur p te nunc inuiolabilis ordo. Excellẽtia ord. Carth.
Intemeratus,& a nullo delebilis æuo.
Tanto inter reliquos ardore vigebit amoris

Quāto inter ſuperas regiones ętheris ora
Ignito feruore viget,flāmaꝗ calenti.
Fœnore virtutum tanto ſplendore nitebit:
Quanta inter cæli gyrantia delius aſtra
Luce micat:nihil eſt qđ vincere poſſit amātē
Perge tuū cōpleto animū,tua vota ſecunda.
At tibi diuinus ſator imperat ito citatus
Granopolim(dicūt vulgari idiomate Galli)
Hugonēq; petas Antiſtitē:& ille docebit
Quē tibi condidimus ſublimi ī vertice cāpū — *Carthuſię etymo.*
Voce ſub hebręa Carthuſia dicitur:hoc eſt
Sermone auſonio perfecta vocatio diuum.
Vos quoq; ſumatis tanto de nomine nomen:
Et Carthuſiaci veſtri appellētur alumni.
Perge igitur,ſenoſq; illuc deducito tecum
Iure ſodalitii qui ſe iunxere ſcholares
Illic virgineę matri tu pone ſacellum,
Illic conſtruito tali ſub ſchemate cellas:
Hic locus orādi fiet,locus inde vacandi
Aſſiduis ſtudiis,ſcribendiq; atq; legendi:
Hicq; cubile loces,ſit ſcānū hic,mēſaq; edēdi
Inde caminus erit pellenda ob frigora, fiant — *Aedificia Carthuſię*
Hortulus aut tēpe puteuſq; vel omīb⁹:vt nil
Vrgeat e dulci monachū ſecedere cella,
Nec ſit opus cuiq̄ penetrale odiſſe lacunar.
Magni erit auxilii tibi vir celeberrim⁹ Hugo
Nā deus huic pandet per ſigna patētia q̄ ſis
Tu, ſociiq; tui,quidq; attentare paretis.
Vos cilicina ſup nudū tegumenta feretis — *Habitus Carthu=ſieñ.*
Et ſuper hęc niuei veſtes portate coloris
Vellere & pecudū: quia ſigna liquētia ſanctę — *Alba veſtis ſanctis & cęleſtibus apta.*
Munditię exiſtunt:quibus vtebatur & ipſe
Alma dei genitrix,Chriſt⁹:duodenaq; fratrū
Copia,& angelicę mētes, ſi quando patebant
Aereis membris indutę,& corpore ficto
Ceu nos ipſe vides & ſępius eſſe ſolemus.
Hoc etiā antiqui ſunt vſi tegmine patres,
Canabe contexta tunicas arcete fluentes,
Viticulis circūcluſos geſtate cucullos.
Atq; ſolo fixis aſpectibus ite modeſti.
Pſallite ceu mōachi,mōachi eſtis nāq; futuri
At quoniā canonū fulcimini origine , nigrā — *Clauſura.*
Ferte togā,ad pplm ſiquādo exire neceſſe eſt
Nunq̄ autē e ſeptis vobis exire licebit
Ni manifeſta velit ratio vel cauſa perurgēs,
Sint etiā vobis æterna ſilentia clauſis. — *Silētium.*
Quarta & ſexta dies cereris tm̄modo fruges — *Abſtinētia*
Salq; cibū vobis tradēt, ſed pura aqua potū.
Abſtineat ſemper quiuis a carnibus,& ſi
Infirmus iaceat,letoq; propinquus acerbo. — *Ante diluuiū carnis eſus ignotus hoī.*
Antiquos memorate hoīes,acheloia quādo
Flumīa,nec merſos dederāt ſub turbie mōtes

Q̄ꝫ prolixa viros ſine carnibus aura fouebat
Diſcite ſyluicolas patres agreſtibus hęrbis
Vixiſſe incolumes & cruda tethyos vnda:
Et traxiſſe magis longęua in ſecula vitam.
Difficile ętherio regi nihil eſſe videmus
Nilq; qđ ipſe ſua nequeat virtute patrare.
Obloq & obiicere his cœptis nil pēdite quēq̄
Viuite iucūdi,ac hominū cōtemnite nugas.
Vos regina poli,natuſq; fouere,clientes — *Profeſſio ordinis. b. virgo cum filio.*
Conſtituūt: veſtriq; volūt caput ordinis eſſe
Non tenuē cęli ciuem & quēcunq; beatum:
Sed cōſanguineū,meruit q̄ tingere lymphis — *Ioannes Baptiſta caput ordinis & antiſtes.*
Diuinos crines,atq; indice ꝑdere Chriſtum.
Aſſyrię ſiquidem coluit deſerta vel infans
Inter capreolos,apros,ramoſaq; ceruos
Cornua portātes,& qua vix hinnulus altū
Scandit iter,lepores ſaliūt, & dorcades errāt
Ille cauens vllo maculare affamine vitam
Vrbibus inuiſis coluit diſerta Coaſpis.
Et qa lex canonū,monachiq; exordia tanta
Pręcipiūt,vtriuſq; ſtatus meliora ſequentes
Sollicitì ſitis totum decerpere florem,
Atq; ad ſilueſtrē penitus deducere cultum.
Tuta quies,faciliſq; ſalus vitare tumultus:
Atq; vacare deo:ſeſeq; includere ſolum
Mœnib⁹ in ſanctis:dulces vbi carpere fruct⁹
Fas eſt orādi,contēplandi atq; legendi:
Aſſiduoq; etiam multis prodeſſe rogatu.
Quis narrare queat,quātę vtilitatis eremus — *Vitę ſolitarię laudes.*
Sit vel in abſtruſa tecti ſtatione morari!
Primus hō quū ſolus erat ſine crimine vixit
Incidit in ſortem miſer aſſociatus amaram.
Dina puella graui ſtupro maculat̄, vt agros
Deſerit,& gentis peregrinę accedit ad vrbē.
Declinans Dauid ſecreta cubicula,cęco
Igne fuit captus,ſubitoq; effectus adulter
At contra,patulos cęlos aſpexit Iacob
Angelicaſq; acies loca per deſerta,deumq;.
Sic Moſes arabū dū rura inculta peragrat
Soliuagus,meruit diuinos cernere vultus:
Atq; dei digito ſcriptas aſſumere leges.
Paſcitur helias forti pinguedine panis
Dū fugit vrbanos:rapiturq; ad ſidera curru
Eſaias,reliquiq; omnes poſt abdita vates
Arua petita, deos meruere audire loquētes:
Altaq; fatidico myſteria ſcribere verſu.
Quęrebat ſemper montana ſilentia Chriſtus
Quādo rogare patrē,curaſq; leuare volebat.
Siue euangeliū,ſeu legem,ſiue prophetas
Attendas,cuncta hęc ſiluas imitant̄ amatas.
Qui quoq; ſi pēſes quos edidit alma vetuſtas
Forte magos,& quos nō abluit vnda ſalutis:

Google

Degere,& in rigidis vitam deducere ſeptis.
Iam ſaturi mūdo,nos faſtidimus in illo
Quicqd adeſt,oẽſq; pari inflamamur amore
Ergo locū nobis aptum,pater optime, pande
Pāde rogo,ſcimus, quoniā patefecit olympꝰ,
Tanta tibi,temetq; iuuamina grata daturū
Hoc in opus,nobiſq; ducē ad deſerta futurū
Sic Bruno.At verbis ſocii aſſenſere loquētis
His pſ auditis nequiit cohibere cadentes
Ex oculis fluuios, leuat & complectitur oēs
Suſpicienſq; polos mox verba erupit in iſta.
Hugonis oratio. O ſupreme dator deuoluēs ætheris orbes
Influxus in eos,qui tēpora lęta miniſtrant,
Aureaq; effuſa deducunt ſecula pace:
Quali ego te digne verbo laudare,vel actu
Affectuve queam:noſtro qui tanta ſub ęuo
Mira facis, tantoq; hominē dignaris amore:
Demere de luteis,& ad axem attollere,curis!
Viſa mihi in ſomnis ea ſeptē ſidera,quid ni
Hoſce viros ſignāt:hęc ſeptē pectora mōſtrāt
Plena deo, occiduos fore luſtratura penates!
Nāq; ſuos ad nos oriēs trāſmiſit honores:
Cynthius occaſum maiori lumine complet
Solicolę vitę ſurget quoq; Cellia nobis:
Thebaidęq; patres, & quos Eraclea quōdam
Terra habuit, quoſve oxirincus ſiue diolcus
Orbe reuiuiſcūt noſtro:modo turtur in iſtis
Finibus incipiet depromere flebile carmen.
Vniuagus noſtris iā nidificabit in oris
Paſſer,& excęlſis in rupibus eriget ora,
In verſus ſuaues in cantica dulcia Chriſti
Arca dei in campis ſyluę inuenietur auitę.
Gallia tu felix quę tanto germine gaudes:
Quāve peregrino decorāt a climate gentes.
Felices & vos o pręſtantiſſima nati
Vaſa ſalutiferi ſpiraminis:Ecce futuri
Cęlicolę æternos ingenti pace triumphos
Tutus viuēdi modꝰ in hoc ordine. Eſtis adepturi:in minimū certamen iturus
Ordo hic tutus erit trinis in ſenſibus:oris
Scilicet & viſus audituſq;:vnde geruntur
Plurima bella viris,q cæli ad culmē anhelāt.
Arbitror eſſe locum vobis diuinitus aptum
Qua declinarūt ſeptem de nubibus aſtra,
Fixaq; manſerūt radiorum lumine ſparſo.
Ipſe ſitū recolo,memoriq; in pectore ſeruo.
Ardua deducit gibboſaq; ſemita rupis
Illuc:effœtus locus eſt & frigidus vltra
Q; dici poſſit:ſunt ſaxa albentia ſemper
Aſſiduis niuibus,ſurgente carentia ſole
Mane ſoporati ſimul ibimus inſpecturi
Quicqd erit: cāpos ibi cōtēplabimur arctos.
Interea mecum nati maneatis in aula

Et memores eſtote mei,memoreſq; meorum.
Sicq; quieuerunt hic facto fine loquendi.
Sūmis quūq; iugis afferret Iuppiter ęthrā Carthuſiā adeunt.
Atq; diurna nouo ſole interualla redirent
Mādat equos pſul,pulmētaq; multa parari:
Atq; legi varios fabrili ex arte magiſtros.
Omnia ſunt pſto,curſant per tecta magiſtri.
Cęmenta & lateres ac ligna ferūtur onuſta
Hinnitus iumēta graui ſub pondere mittūt.
Iam montana petūt omnes: in culmē apricū
Orbita difficilis fert,imę concaua vallis
Ora patēt:iāq; inceſſu ſpeculantur ab alto
Planitiem terrę:turreſq; ac oppida circum
Quadrupedādo ſup tumulos hiat agmē equo (rū.
Stapegeri ſudāt,certatimq; ire laborāt.
Ad ſupremū igitur tandem venere cacumē,
Hernica ſaxa vidēt,horrēteſq; vndiq; rupes. Aſperitas Carthuſię
Non arbuſta illic ſeu ligna ferentia fructus
Vix ibi ſunt hęrbę virides,hūileſq; geneſtę,
Et larices,abieſq; & tēſę in ſidera pinus.
Hicq; rigore loci pręſul perterritus inquit
O quantum doleo fratrum dilecta corona
Tam ſteriles adiiſſe ſinus:ſublimia ſepta
Atq; infœcundę vallant nos vndiq; cautes
Vix ſolem aſpicimus,veſperq; manere videt
Hic ſemp,nebulęq; graues,hic nulla ferarū
Luſtra tuor,nullos aditus,veſtigia nulla.
Non auis huc,nō vir, nō bellua forſitan vlla
Acceſſere, horrēt ſane hæc loca frigida ſemp
Ergo hoīes viuēt,renuunt vbi viuere bruta!
O pater,o ſuperū cuſtos pcor, hic qd agēdū!
Eſt tn̄ iſte locus quo firma ſtetere nitenti
Lampade:& vt ſtellę micuerūt lumina ſeptē.
Nō fugit hoc a me,ſcio certo & cūcta recor (dor
Pādite qd facitis,ſiq; hic hītare valetis
Cernite vos chari fratres,memorate q eſtis
Et fragiles hoīes & carnea corpora habetis.
Sicq; loquebatur, repetentem ſingula doctor Brunonis reſponſio.
His interrupit verbis:o candide princeps
Nōne putas meliꝰ ſufferre incōmoda mōtis Cruciatꝰ inferni.
Huius & algores q̄ pondera ſęua Tiphoei
Tantaleāq; ſitim,celeremq; Ixionis orbem.
Et miſeros Tityi ſudores:flagraq; Erinnys!
Quę licet audaci finxerunt carmine vates
Vera tn̄ ſignant ſtygię tormenta paludis.
Hos ſatius tolerare,ſitus q̄ ferre acheronta.
Horū finis erit poſt tempora pauca,ſed illa
Supplicia heu ſtabūt,ſempq; imota manebūt
Ad ſuperos attollo acies:& mēte reuoluo,
Iucūdos ſine morte dies,& munera ſemper
Duratura olim,nullumq; videntia finem.
Momētanea ſunt mala q̄ nūc ſpōte ſubimus

Aeternis collata bonis cęliq; diebus.
Huc vocat oĩpotens nos:& manifeſta dedere
Signa poli,& modicis dãnis terrebimur huiꝰ
Vitę infelicis vitęq; decore carentis?
Abſit,ero potius diſcrimen iturus in omne
Q̃ nutus violẽ ipſe tuos,mãdataq; Chriſti.
Hic igiť ſit noſtra quies, & ſancta voluptas.
Dixit:& vnanimes cũcti aſſenſere loquenti.
Res memorãda,ſtatim vir p̃ſtãtiſſimꝰ Hugo
Cum Brunone ſimul cũctiſq; ſodalibus,iſta
Ore vno dixere alacres in carmine verba.
O ſalue ſemper regio tutiſſima mundi
O ſalue quęſita diu,tu ſaxea moles
Purgatura pias longa a rubigine mentes:
Et multos miſſura animos in tecta deorum.
O ſalue ſuperũ mons impinguatus amore:
Cuius terra licet ſterileſcat munere glebę
Culturaq; carẽs & frugibꝰ:haud tñ vnq̃
Eſt caritura illis fruticetis:atq; virore
Illo,ex quo ſancti gignũtur in ęthere fructꝰ.
Hęrbis aret humus,ſed ager virtutibꝰ almis
Semper opimꝰ erit,meritiſq; refertꝰ adultis.
Saluete o tacitę ſiluę:ſaluete miricę.
Sumite nos hilari veſtra in cõſortia vultu.
Venimꝰ huc victuri oẽs ſimul,& morituri.
Conſtruit Carthuſia
Poſt hęc artifices cœpere excindere ſaxa
Cotibus ex altis,calcemq; parare tenacem.
Hi fodiũt,aſt hic cumulos cõponit harenę.
Ille ſolũ ſternit:lateres hic portat & vndas
Iſti ligna ſecant,illi bitumina condunt.
Scalpra ſonãt,dolabręq; graues duręq; bipẽ-
Fũdamẽta locat p̃ſul:reliq̃q; ſequunť. (nes
Mox opꝰ icœptũ:plauſu ſtrepit ęther ouãtũ.
Hi lęta iam voce canũt: hi numina clamant.
Longius auditur ſtrepitus,rumorq; virorũ
Planitie in ſũma,cellęq; & phana ſtruũtur:
Chriſtiparęq; ſacrũ genitrici ac ara dicatur.
Ille locus priuatus erat fluuialibus vndis.
Non ibi ciſternę,puteuſq; nec vllus ibidem
In fouea tñ pluuialis lympha manebat
Mortua,& interdum luteo fœtebat odore
In mœrore oẽs icõmoda tanta ferebant:
Sed quid certa fides nõ impetrat atq; meretť?
Se dedit in lachrymas,orauitq; inclytus ille
†axe. Cœtꝰ,& obtinuit ſupplex qđ ab †arce petiuit
Fluuius mirifice oritur. Nãq; ſtatim in dura fodere crepidine rupis
Nec mora,cõtinuo latices fluxere recentes
Et riuos egere amplos vel fluminis inſtar.
Lętati fremuere omnes,laudeſq; dederunt:
Atq; ſalutarũt ex imo pectore cęlum.
Lãbit adhuc curuo fons ille cacumina curſu
Cellarũq; hortos vitreo circũfluit amne:
Durat adhuc ſignũ renouãs miracula Moſis
Qui ſterili deduxit aq̃s de marmore dulces,
Q̃n hebręa cohors arabũ ad deſerta ſitiuit.
Iãq; dies ſolẽnis erat,quo machina ſurgẽs Dedicatio noui tẽpli in Carthuſia.
Hoſpitio poterat monachos ſeruare decenti
Hugo ciet clerũ,ciueſq; inuitat ab vrbe
Ad ſummos aditus incultaq; limina mõtis
Viſuros fieri feſtiui Encenia templi:
Atq; viros tãtos habitũ p̃ſumere ſanctę
Ruſticitatis,& exeſas latitare per alpes.
Aes ſublime ſonat,clamatq; ad feſta cateruas
Tũc delubra parant,foliiſq; virentibꝰ ornãt.
Aptatur paries hederis pendẽte corymbo.
Hiq; ligant buxos,& quas tritonia frondes
Seruat:ab excelſis trabibus peneia laurus
Frõdet,& hirſutę coeunt in ſerta miricę.
Spargũtur flores,violęq; per ardua tecta
Lilia nõ deſunt,narciſſus,achantus,& aiax
Purpureęq; roſę,quę per vicina miniſtri
Oppida legerũt:crocus eſt & myrtus odora.
Eſſe hic peſtanos hortos & rura putares
Hic aulęa patẽt:hic picta tapetia fulgent.
Miſit ephemerides varias & munera pręſul
Ad noua phana,q̃bus muri tegerenť & arę
Oſtro & luminibus ſtellant altaria circũ
Paſſuum ab vrbanis viginti millibus ille
Pœne locus diſtat,nec iter timuere peroſum
Caupones pręeunt,& ibi tentoria figunt.
Apponunt menſas & lectiſternia condunt:
Ac epulas vendũt veniẽtibꝰ atq; phalernũ.
Turma agorea parat merces, vęnalia portãt
Mercibus incũbunt,luſuq; negocia tractãt.
Dixiſſes lucos eſſe vrbes ſiue plateas
Tãtus erat populus tãtęq; frequẽtia plębis.
Hugo igitur clero comitãte,cacumina ſiluę
Scãdit:erat Bruno hic, fr̃eſq;:egreq; ferebãt
Agmina tot gẽtis,tot p pia tecta tumultus.
Heu(dixere)cupit noſtrũ iſthic q̃ſq; latere:
Sicq; ſumus noti cũctis,cũctiſq; patemus.
Noluit omnipotens hęc tãti exordia cultus
Abdita terrigenis cęcoq; abſcondita mũdo:
Atq; inhonoratos tot pertranſire triumphos.
Quinetiam ſummi nitido de vertice cęli,
Angelici venere chori,cantuq; ſonoro
Tecta celebrarũt:hos murice clarus & oſtro
Pręcedẽs Dauid citharã pulſabat eburnam.
Huc & Ioannes villoſa pelle cameli
Cinctus, prędulces circũplexurus alumnos.
Venerat:hic Paulus tectus velamine palmę,
Hic erat hillarion,celeberq; Antoniꝰ heros
Candẽtiq; toga Benedictus & ore verendus: In Italia.
Spectaturi aderant ſolẽnia tanta parentes

Qui latebras olim fuerant,ſaltuſq; ſecuti
Prẽſul adeſt,ſacras ſolito capit ordine veſtes
Et decus imponit capiti,bifidãq; tiaram.
Fumus odoratus veniẽs e thure ſabęo
Altius aſcẽdit,phaniq; volumina complet.
Põtifici cathedrã parat ille, hic ſtragula ſter
Iãq; ſacerdotes ęquo diſcrimine vocũ (nit.
Incipiunt cantus:rutilas aſſurgit ad aras
Paſtor,& erectis cęli ad faſtigia palmis
Myſtica ſancta litat ſuperis & munera libat
Implentur clangore tubę,caua tibia dulces
Ad nũeros,inflabat ebur,dãt organa plauſus
Alternãt litui partito carmine verſus:
Plectra,lyręq; aderãt,phoebęaq; cũcta ſupellex
Dedicat interea templũ clauſtrũq; ſacerdos:
Sitq; nouę domui nomẽ Carthuſia mãdat:
Condẽdaſq; domos habituras nomẽ ab illa.
Prędia donauit,donauit pinguia villę
Iugera,quo monachi ſine q̃ſtu viuere poſſint
Bruno cũ ſuis monachalẽ habitũ aſſumit — Tũc adyta ingredit̃ Bruno,ſeniq; ſodales
Singulus exuit preciosis atq; lacenis
Mollibꝰ,atq; trahũt crepidas e cruribꝰ oẽs
Confeſtim,tõdẽt generoſo e vertice crines.
Apparent iuuenũ generoſa & lactea mẽbra:
Nudatiq; manẽt,genibuſq; & corpore flexi:
Dulcia mittebat ſuſpiria pectus anhelum:
Nec poterãt retinere pios pia pectora plãctꝰ
O iuuenũ feruor,diuiq; affectus amoris:
Habitus Carthuſ. — Candida doctoris,fratrũq; tenerrima dorſa
Mox operit lugens cilicino tegmine paſtor:
Atq; rudi ſacco,niueũq; imponit amictum
Virgine de lana,niuea tũ canabe cingit
Atq; tegit ſcapulas albo,clauſoq; cucullo:
Indicium ęternę clauſurę,munditięq;.
Innumerę aſtabãt turbę,cũctiq; gemebant
Hoc tanto exemplo moti,& dulcedine tãta.
Diſcite mũdano vos qui inſudatis honori:
Qui caput erigitis,tumidũ q pectus habetis
Alta ſupercilia elatę deponere frontis.
Tot monitis nedũ mollita fuere virorum
Terrea corda huiꝰ conſortia ſpernere vitę
Ac ſtrepitꝰ,ſed aues quoq; ſũt ea geſta ſecutę
Signum & prodigiũ magnum. — Nam res mira fuit,quicũq; domeſticus ales
Ceu gallina,anſerq;,hac tẽpeſtate relictis
Vrbibꝰ & viris paſſim ad deſerta volarunt.
Finis erat feſtę lucis:cũctiq; ſtupentes
Abſceſſere,illi populi ſuperoſq; colentes
Emiſere rei celebrem trans ęquora famam.
Cęlicolas aĩas videre per aera quidam
Voluere mellifluos tũc in ꝓcordia cantus.
Illeq; paulatim fixa ſonus ibat ab aure.
Septimus excelſis titulis in ſede latina
Gregorius reſidẽs orbis retinebat habenas:
Quo moriẽte,habuit petri moderamĩa victor — Victor papa.
Iſq; ad olympiacos tũ forte aſpexit in axes — Viſio eius
Feliceſq; choros vidit ſplendore coruſco
Sedibus e ſanctis lętũ aſſociare tonantem:
Qui Carthuſiacos pergens inuiſere colles
Hi ſibi fundabant dignas in cotibus ędes:
Obſtupuit montes illos & clima notauit:
Curſorẽq; illuc celerem,celereſq; tabellas
Miſit,& Hugoni viſa hęc miracula ſcripſit:
Hugo admiratus,quodcũq; euenerat illo
Tẽpore reſcripſit,quęve in cõfinibus illis
Egerat omnipotẽs calamo dat nota volanti
Doctorem & ſenos comites a turbine mũdi
Conuerſos,ſeptem ſtellarũ lumina,necnon
Ordinis incoepti ſeriem,ſtrictũq; rigorem.
Nuncius abſceſſit:latiãq; rediuit ad Vrbem
Maximꝰ vt paſtor cepit noua nũcia,gaudẽs
Conuocat extemplo patres,ſanctũq; ſenatũ
Quos romana facit ſublimes purpura:pãdit
Omne qđ acciderat factũ,& diuinitꝰ auctũ — Approbatio ordi.
Confirmauit opus votis concordibus aulę,
Diuiniſq; illud confecto grammate,donis
Muniuit,variiſq; effecit dotibus almum:
Seruãturq; notis ſignata bifrontibus ęra.
Hic fuit ante gradũ ſupremi culminis,abbas
Montis oliuiferi,cui nomẽ ab vrbe caſinas:
Quę fuit Aeneadũ celebrata colonia quõdã,
Hoc & idem plures ſummi fecere parentes:
Qui caput excelſũ triplici diademate cĩgũt
Tũc etiam diui Theophrędi maximꝰ abbas — Gulielmꝰ Abbas Gotfredi fit Carthuſ.
Guilelmus ceſſit mitrę,baculũq; reliquit
Sacratũ,necnon monachorũ ditia templa
Degereq; elegit ſolus ſub paupere tecto
Sub Brunonis ope,& niueũ ſuſcepit amictũ.
Hugo autem nuſq̃ potuit deſiſtere coeptis — Hugo eſſe habitum Carthuſ. induit.
Quos ſemel adiuuit,fouit quoq; ſp & auxit,
Iugiter inter eos ſtuduit conſiſtere,clauſtro
Cõditus,albẽtes tunicas quoq; ſũpſit ab illis
Non niſiq; inter eos voluit decedere vita.
Foemineos vultus ibi quinquaginta p ãnos
Aſpexit nunq̃,nulloſq; ambiuit honores.
O quoties apicem voluit dimittere celſum
Prẽſulis,& grata ſeſeipſum includere cella
Quęſiuit! toties ditio Romana negauit.
Demũ eſt in diuos poſt funera ſancta relatꝰ.
Victore abſũpto ſucceſſit honoribꝰ Vrbis
Cluniacę gẽtis princeps Vrbanus in omni — Vrbanus ſecundus.
Preclarꝰ ſophia:fuerat Bruno illius olim
Doctor,& idcirco,cupiẽs in rebus agendis
Pręceptoris ope,& monitis ſapientibus vti,
Conſiliiſq;, ſacer princeps acciuit ad Vrbem

Bruno romã vocatꝰ petit.

Hũc & apud ſeſe multo ſeruauit honore.
Heu quãtos gemitꝰ,heu quot lamẽta,poſus
Romuleos faſces,curaſq;,atq; aſpera cellę
Exilia emiſit Bruno!:emiſere ſodales:
Ceu clauo amiſſo,veluti temone refracto
Puppis erãt:ideo diſpẽdia multa tulere
Tũc oẽs†Lauduinus erat moderator ouilis

†Laudũnus.

Interea doctor nequiens tolerare tumultus
Vrbis,apoſtolicos interpellaſſe parentes
Fertur,vt optatas ſinerent ſe viſere ſiluas:
Atq; frui ſolitę,dulci ſolamine pacis.
Nolentes vero tantũ ſub nube nitorem
Celari,tenuere patres,fecereq; Remis
Pontificem toto populo exultante:ſed ille
Ceſſit,& ad calabras exiuit protinus oras:
Atq; iterũ montana procul ſpelęa petiuit:
Diſcipulos plures varia ex regione coegit

Bruno electus põtifex Remenſiũ ſecũdũ alios Rheginẽſ. Calabros petit.

Atq; hũileshabitare ſpecus & luſtra docebat
At princeps calabra fungẽs ditione Rogerꝰ
In nemus ire parat venatũ:lęta iuuentus
Retia rara ferũt,venabula,odora canũq;
Agmina deducũt,ſonipes ſpumantia mãdit
Frena:ruũt equites cĩctis ad terga Pharetris
Poſtq̃ frondiferi ventũ eſt ad culmina mõtis
Inuia luſtra patent:deiectę a vertice ſaxi
Ecce ferę aufugiũt,& puluerulenta fatigant
Crura iugis,valleſq; petũt,cãpoſq; patẽtes.
Tela ſonant,clamãtq; viri,volitãtq; ſagittę.
Dãtq; Lyriſcę agiles ſaltus,ceruoſq; ſequunt
Antra petũt vbi Bruno latet,ſãctiq; ſodales.
Maieſtate virũ motę,tellure cadentes
Inflexere genu,caudaſq; mouẽdo ſub illis
Numen adorãtes, implent latratibus auras.
At dux errat equo mediis in vallibus,atq;
Baubatus varios audit,penſatq; repertum
Forſan aprũ aut aliquẽ deſcẽdere rupe leonẽ
Inſequit curſu:nũcq; hos nũc pręterit illos.
Ad latebras pnix tandẽ peruenit & ipſas
Aſpicit oranti caudis applaudere ſancto
Popliteq; incuruo fixas accumbere terra.
Mox deſcendit equo,faciẽ vultuſq; verendos
Contẽplatus,humo cecidit:cauſamq; reqrit
Tam vaſta audẽdi deſerta tenere:beatus
Singula narrauit doctor,verbumq; ſalutis
Protulit:atq; ducẽ ſuperũ calefecit amore
Mox fieri delubra iubet,colleſq; domoſq;

Carthuſia in calabria

Diuitiaſq; dedit, terraſq; ac oppida priceps,
Iumẽta atq; pecus variũ.Carthuſia nobis
Iſta ſecũda fuit:ſub qua miracula Bruno
Multa egit:ſeruauit eñ de morte Regerum
Longius apparens illi per ſomnia,& acres
Denudans in eum capuani militis iras.

Brunonis miracula.

Hic quoq; poſt longi victricia bella laboris
Cęlitibus ſanctam delegit reddere mentem,
Innocuumq; animũ cœnoſo a carnis odore.
Cuius & illuſtres obitus,ſublimia paſſim
Agmina ſpirituum cantu venerata ſuperno
Vſq; ad ſidereos comitata fuere ſenatus.
Qua pater excelſos æterna pace triumphos
Aſpicit,& diuos mira dulcedine vultus
Atq; pro eremicolis magno dat vota tonãti
Innumeris etiã poſt inclyta fũnera,claret
Prodigiis:nã fons viuus de fauce ſepulchri
Continue emanat cũctis languoribꝰ aptus
Curãdis:& adhuc Brunonia lympha vocat.

Trãſitus

Brunonis puteus.

τέλος.

¶Sequitur hecatoſtichon apologeticũ D.Iacobi Hieronymi Carthuſianã religionem in Valleuiridi ad pomęria Pariſina pfeſſi : quo Phraſin b.Brunonis patris ſui q; naſutis humilior videat a Calũnia defendit,& ſentẽtiarũ pondera lance iuſta appendit.

QVis nouus harmonico mulcens ſtridore lyriſtes
Allobrogũ longi ſaxa niuoſa iugi!
Tranſiliens colles:ſaliens in montibus.O q̃
Per cęlum auritas omne moratur aues!
Ore ſenem cultu macieq; profeſſus eremum
Et nihil agreſti pectine agreſte ſonans.
Frõs erecta polo eſt,pedibꝰ calcãtur honores
Septenũ in capitis vertice ſidus ineſt.
Deliciis molliq; thoro nemo arguet vſum
Nec quicq̃ a ſtudiis & pietate vacans.
Nõ aurꝫ digiti,nec habet lyra dia ſmaragdos
Nec fucũ allophilũ ſancta camœna petit.
Nec ſibi caluitiem ſacra veridicẽtia texit
Nec calamiſtratas captat ab arte comas.
Alter an ãphion!rediuiuꝰan ĩclytꝰ orpheus!
Illecebrę neruis ſurda elementa trahens!
Reſtituẽs ſenſum qbus hũc natura negauit:
An lyra naturę robore maius habet!
Oppida iã putent:inculta arridet eremus.
Dũ fremit armorũ turbine mũdus hebes,
Dũ tã grata canũt ſuperis epinicea ſiluę
Angeliciſq; opplẽt inuia luſtra choris.
Militet vt ſancto iã omnis doctrina parenti
Spiritui:vertẽs ſigna aquilina cruci.
O videã charites Chriſto cõnubia pactas
Atq; eadẽ caſtas fœdera caſtalides.
Immo adeo cunctas deſerto helicone videbo
Deſerti fabricam iamq; leuare noui.

Alternũmiſce re melos ſub nomine Chriſti
Per templum biſidis e regione choris.
Nec tacitis cellis deerit ſymphonia pſallens
Spiritu,& alternę lectio iuncta preci.
Hiccine Carthuſi Bruno caput Ordinis,olĩ
Clarũ hagiographię nomẽ in orbe gerẽs!
Quo ſchola frãcoꝝ nequaq̃ inuidit athenis:
Roſtraq; Romano nil theodoxa foro.
Ecce mouet citharas & naula prophetica du
Ordinis:& vitę cõſona plectra ſuę. (ctor
Exemplũ ſignũq; ſuis illuſtre relinquit
Viuere & æthereo principe digna loqui
Cõpellare virũ propiuſq; audire iuuabit.
Nempe(niſi auditu fallor)& ipſe vocat:
Affluite errantes(ait)atq; audite tenelli:
Cum lyrico domini rege docebo metum.
Ille ego q malens inhonorus honorib⁹ illuc
Cedere quo puppim numinis aura vocat.
Parrhiſii mũdo profugũ quẽ ꝓpulit horror
Funeris,vt cęli hęc ſeptimus aſtra ſequar
Aſtra dedere viam:diui arriſere tot eſſe
Milia ſic hamis illaqueanda meis.
His agor auſpiciis.Ceu vox clamãtis eremo
Pertęſi mundũ ſterno tonantis iter.
Baptiſtę reparando vias diſiectaq; membra
Caſtra monoptolemis ſingula condo meis
Deſerto deſerta placet Carthuſia Chriſto.
Thuſcula cui laudũ nocte dieq; calent.
Inuia pſalmologi deſerta inaquoſaq; terra ẽ
Qua pateat virtus gloriaq; alma dei
Vnde colũbinis auide latera inſtruit alis:
Diſcat vt huc fugiens ſeq; deoq; frui.
Diſcipulis eadẽ tribus hæc in monte refulſit
Gloria.Quo fieri vult tria caſtra Petrus
Cernere Iacchęus per turbã neſcit Ieſum:
Cui,Turba opprimeris,diſcipuliq; canũt.
Sic monache inceſti fugiens contraria mũdi
Nauiter effectũ nominis huius habe.
Haſce igitur partes mihi delegauit Ieſus
Aſperula in planas ſternere luſtra vias.
Lęuiget vt Chriſto rigidos citharędia ſalt⁹:
Militię tollẽs hic noua ſigna pię.
Nulla madaurenſis mileſia habemus aſelli
Nulla Lycambęę conſcia tela necis.
Semina diuinę mihi ſunt vberrima flammę
Deuoto nihil eſt dignius ociolo
Exuro gelidos:exurgere cogo iacentes:
Et nunc illecebras,nunc quoq; vim facio.
Nũc Lyra Dauidis, nũc Pauli buccina pleno
Ore quidẽ hæc,digitis concrepat illa meis
Hęc Carthuſe tibi ratio eſt pręſcripta ſilẽdi
Vt claudens homini labra:loquare deo.
Quippe ad eũ Paulo aut Dauide ĩterp̃te fari
Et iactura tuĩ nulla ſilere quatit. (eſt
Nec latię offendat linguę neglectior vſus
Dictio ſi tritę eſt corporis ęqua togę:
Sublimes humili ſenſus attempero linguę:
Nec mihi ab ore ſed ex pectoreverba fluũt
Niliacis ornate alii delubra tropheis,
Laudo:ſed in pręſens cauſa aliena mihi eſt
Humanę verbis ſophię inclareſcere nolens
Paulus adeſt doctis debitor & rudibus.
Cũ dauid cinere & cilicino horreſcat amictu
Rhetoricis compta quis volet eſſe roſis!
Iã mihi purga aures atq; excute foece palatũ
Vel magis intra animi ſepta redito tui.
Nõ linguę ſed cordis ad hęc delect⁹ habẽd⁹:
Nam mihi cũ rebus tota palęſtra fuit
Ne ſenſu hęc ſapias,ſed quo ſũt ꝑdita guſtes
Spiritu & hoc animę viſcera paſce bono.
Cõſultũ pariter ſummis minimiſq; volebam
Et ratio captus omnis habenda fuit.

FINIS.

Sub paſcha.MDXXIIII.in
typographia Aſcenſiana.

Cautũ eſt authoritate Regia nequis quadriennio ꝓximo pręter ipſum Badiũ in tota Frãcorũ ditione hęc opera iã primũ dũtaxat impreſſa,imprimat aut aliubi impreſſa vęnũ det, ſub poena in diplomate ſuper his ſignato contenta. L.Ruzee.
Cauit etiam Reuerẽdiſſimus Carthuſię magnę prior & ordinis pater generalis,ne dicto quadriennio durante, quiſpiam Religioſorũ ſuoꝝ aliubi curet imprimenda,aut impreſſa coemat,Sub ſolita Religioſis poena.
G.Prior Carthuſię.

Digitized by Google

LABORATORIO L. GOTTSCHED
VIA DEL BOSCHETTO 87 - ROMA
Digitized by Google